

ACCADEMIA DI MEDICINA DI TORINO

D N.

LVD. MERCATI

MEDICI A CVBICVLO

Philippi II. & III. Hiſpan. Indiarumque Regum
POTENTISSIMORVM,
atque eorundem Protomedici:

ET IN VALLESOLETANA ACADEMIA PRIMARIAE
CATHEDRAE PROFESSORIS EMERITI

PRAXIS MEDICA

Nunc primum hic in lucem edita:

IN QVATVOR PARTES DIVISA,

I. De cognoſcendis, & curandis internarum corporis humani partium affectibus.
II. De Morbi Gallici natura, cauſis, ſymptomatis, & therapia.
III. De Morbis Hæreditarijs.
IIII. De Febrium eſſentia, differentijs, cauſis, ſignis, & curatione.

In quibus præter alia, quæ ad Praxin exercendam plurimum conferunt, & præter variam, exquiſitamque doctrinam, arduæ etiam quæſtiones enodantur, & difficiles Auctorum grauiſſimorum loci illuſtrantur.

Omnes diligenter à mendis quibuſcunque, ac erroribus, quorum plurimi Lectorem potuiſſent impedire, ſenſumque Auctoris celare, vindicati,

Indicibus quoque vberrimis, & commodiſſimis aucti, & exornati.

CVM PRIVILEGIIS.

VENETIIS, MDCIIX.

Apud Bernardum Iuntam, Ioan. Bapt. Ciottum, & Socios.

AD ILLVSTRISSIMVM FRANCISCVM PRIOLVM MICHAELIS FILIVM EQVITEM PRAESTANTISSIMVM.

Bernardus Iunta, & Ioannes Baptiſta Ciottus.

TVa benignitate factum eſt, Eques Illuſtriſsime, vt Ludouici Mercati præclariſsimi viri, & de re medica optimè meriti, quos diu vehementer expetiuimus, ac perſæpè fruſtra conquiſiuimus Commentarios, ad noſtras tandem manus peruenerint. Etenim in poſtrema tua diuturna peregrinatione, in qua Reipub. cauſſa totum ſeptennium conſumpſiſti, & duarum legationum, nullo interiecto interuallo; prioris apud Sabaudiæ Ducem, poſterioris verò apud Hiſpaniarum Regem, duris, ac difficillimis temporibus, munere functus es: quanquam de publicis commodis, atque ornamentis, & de grauiſsimis ipſius Reipub. negotijs adminiſtrandis, conficiendisque toto pectore cogitabas, atque in eam curam tota mente, omnique ſtudio incumbebas: tamen nec in priuatos homines tua beneficentia, & liberalitas vnquam clauſa fuit. Ex quo gratiam, & magnam, ac ſingularem laudem tum publice, tum priuatim ab omnibus conſecutus es. Nos certè tui nominis celebritate impulſi, & tuis benefitijs ornati non potuimus, non gratulari tibi de tanta gloria. Quare cum recudendam curauerimus eam partem ſcriptorum Mercati, quæ Practicem attingit; non debuimus ipſam, niſi tui nominis inſcriptione decoratam proferre in hanc lucem, quam tuo beneficio primum aſpexit. reliqua propediem expecta. Interim munu-

ſculum hoc accipias libenter; grati animi, & noſtra erga te voluntatis, atque obſeruantiæ argumentum: haud quidem exiguum, ſi noſtrum animum ſpectes, et Mercatum Auctorem, & nos pro tua humanitate in tuam fidem, & clientelam recipias. et quos antea tibi ferè ignotos beneficijs affeciſti, nunc tibi obtrictos, et deditos, nec amare, nec tueri, nec fouere deſinas. Vale.

PHILIPPO SECVNDO
HISPANIARVM INDIARVMQVE REGI POTENTISSIMO,
LVDOVICVS MERCATVS MEDICVS A CVBICVLO FELICITATEM.

NOſcit quidem ſcrutator cordium Deus, noſcunt etiam qui mecum quotidie verſantur, Rex potentiſſime, poſtquam domum mihi charam, & bona quæ ad ſenectutis ſolatium, & filiorum educationem acquiſieram, dimiſi, nil amplius animum mentemque meam occupaſſe, quam ſalutis tuæ impenſam curam ſummamque diligentiam, nec non & Reipublicæ vtilitatem, mei & meorum aliquando oblitus. Semper enim inhumanum auaritiæ genus, aut ruſtico timore plenum iudicaui, labores, ſtudia, & lucubrationes ſubticere, & celare, quæ multis exiſtimaſſem profutura: maximè cum ſingulari tua clementia, & liberalitate, mihi, inter ſeruos conſtituto futurus ſis patronus, & protector. Nam quæ alia potentia, quæ inſuper magnitudo, quale ſubſidium, noſtris fortunis haberi poteſt ſublimius, quam Maieſtatem tuam noſtrum eſſe præſidium? Licet enim antiquitas Alexandrum ob res mirabiliter geſtas, magnum appellauerit, & Mercurium Ægyptiorum regem, ob ſacerdotium, ſapientiam, & regni gubernationem ter magnum; in te vno ſimul omnia excellentiori modo adeo effulgent, vt diuina quadam prouidentia regnorum gubernacula tibi commiſſa fuiſſe, iure optimo arbitremur. Quippe ſacerdotium, quis vnquam maiori condecorauit honore? quis ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ religionem tutandam, ac propagandam, maiori diligentia vſquam ſtuduit? Quo iuſtiſſimo, ac pio animo Concilium Tridentinum, diu inceptum, ſancte, ac religioſe terminari curaſti? atque non ſolum regna tibi ſubdita, eius & ſanctorum Patrum ſanctiones, humiliter cuſtodire ſtudes, verum & apud exteras nationes pace, & armis incredibili diligentia, ac ſumptibus præcaues, ne hæretica prauitate fœdentur. Teſtes coactæ ſunt Gallia, Anglia, & Flandorum non paucæ prouinciæ quarum, & aliarum regionum, qui catholicæ, & orthodoxæ fidei cultores eſſe cupiunt, ad te vnicum ſubſidium, tanquam exules confugiunt, habitaturi in collegijs quæ per vniuerſam Hiſpaniam, huic miniſterio, & hoſpitio, maximis ſumptibus, & magno catholicæ religionis prouentu conſtruere iuſſiſti. A quibus & vbique terrarum diſperſas ſanctorum reliquias colligens, honore, cuſtodia, & cultu (vt valet humana potentia) veneraris, & venerari curas, tanquam totius Chriſtianæ Reipublicæ ſingularis protector. Supereſt adhuc tanquam fidiſſimum tuæ pietatis teſtimonium, magnificum illud ſumptuoſumque & multis rationibus admirandum ſancti Laurentij opus, in quo veluti ſumma quadam complexus es poteſtatem, ſapientiam, maieſtatem, liberalitatem, ornamentum, artem, religionem, & ardentiſſimum in Deum amorem, quibus regum, regnorumque omnium ædificia, ac ſumptus, longiſſimis interuallis ſuperaſti. Quod ſi te regem conſidero excellentia quadam in te vno eminere conſtat in regendis hominibus auctoritatem, in audiendis populorum quærimonijs facilitatem, attentionem, & ſummam æquitatem, iuſtitiæ item, ac pacis cuſtodiam, in bello fortitudinem, conſtantiam, & magnanimitatem. Sed quis non admiretur ſapientiam tuam, & in rebus deliberandis prudentiam? quippe in diſciplina militari, conſilium, quaſi architectonicus, & bellorum magiſter adæquatiſſimum præſtas: in pacis, & Reipublicæ publica adminiſtratione ſic omnia pijs iuſtiſque legibus prudenter moderaris, vt te omnes mirificè colant, venerentur, & obſeruent. In priuatis vero negotijs, & de quauis rei deliberatione, ita conſilium iudiciumque in rebus dubijs, & arduis præſtas, vt ſumma ſpe, & certa expectatione, te præſente ſalutem nobis conſeruatam, ac reſtitutam, & auxilium præſens tanquam à numine aliquo diuinitus nobis oſtenſum, ſummumque

præſidium noſtris fortunis conſtitutum eſſe arbitremur. Quibus omnibus fretus, quãquam magnum, & ſummè arduum prouinciæ munus eſſe videam, veterum medendi præceptiones pleniore doctrina pluribuſque obſeruationibus illuſtrare, atque locupletare, iudicorum tamen ſeueritate minimè deterritus, quidquid periculi eſt ſubire, honeſtum glorioſumque eſſe duxi, Medicinam etenim (Dei munere, & beneuolentia hominibus conceſſam ad eorum vtilitatem ſalutemque tutandam) adeo noſtris temporibus mancam, & quaſi nuper inchoatam conſpiceremus, niſi ætas dierumque numerus multa nouiter produxiſſet, ſine quibus artis abſolutio non eſſet perfecta; quapropter ingenui animi eſſe iudicaui, ſi nõ ſummam quæ deſideratur perfectionem, adumbratione quadam maiorem exprimere, & ob id, hoc meorum laborum de morbis internis dignoſcendis, & curandis volumine, quidquid diuturna meditatione longoque medendi vſu quotidiè obſeruatur, id in commune bonum ingenuo liberalique animo ſcribere. Quid etiam de quaque re in praxi controuerſa ſentiendum putarem libere pronuncio. Sic multorum lites diluo, dubia ſtabilire ſtudeo, obſcura illuſtrare, abdita patefacere, noua quam plurima, & hactenus non comprehenſa paſſim adijcio. Ad hæc rationibus, & teſtimonijs frequenter vtor, rem omnem ita temperans, vt neque lectorem verborum profuſione onerarem, neque breuitate nimium conciſa ſuſpenderem. Et cum mihi notiſſimum ſit, Rex Potentiſſime, & Catholiciſſime, te adhuc grauiſſimis occupationibus detentum leuiora non aſpernari, ſumma quippe natus humanitate ſuauiſſimiſque moribus neminem vnquam acerba animaduerſione, & ſeueritate videris proſequutus, ſed tua clementia, & animi lenitate, ſic omnium animos ad te allicis, vt mihi minimo ſeruorum tuorum anſam præſtiteris, hoc leue munus laborum meorum Maieſtati tuæ tutandum offerre, & nomini tuo Potentiſſimo Catholiciſſimoque dicare. Oro vt qua ſoles humanitate, ac fauore proſequaris: quod mihi magnæ gloriæ apud poſteritatem fore ſpero. Et omnipotentem regnorum conditorem, ac Regem Regum, qui tam multis, tamque illuſtribus argumentis te ſibi cariſſimum declarauit, precor atque imploro, vt tua conſilia, atque facta, præclaris cœpta auſpicijs, ad ſui nominis laudem, & Reipublicæ ſalutem dirigat, te inſuper regno, & regnum tibi cuſtodiat, & populis tibi ſubditis tutam tranquillitatem, & pacem tribuat, & nominis tui memoriam conſecret immortalitati.

Gli Eccellentiſſimi Capi dell' Eccelſo Conſeglio di X. Infraſcritti hauuta fede dalli Signori Reformatori del Studio di Padoua per Relatione delli due à queſto deputati, cioè del Reuerendo Padre Inquiſitor, il Circonſpetto Secretario del Senato Gio. Merauеglia, con giuramento, che nel Libro intitolato Ludouici Mercati Medici de Internorum morborum curatione, non ſi contiene coſa alcuna contraria alle leggi, concedono licenza, che poſſa eſſer ſtampato in queſta Città. Data adì 21. Auguſti 1608.

D. Piero Moreſini.
D. Nicolo Bon. } *Capi dell' Eccelſo Conſiglio di X.*
D. Maff. o Michel.

Illuſtriß. Conſilij X. Secret.
Barth. Cominus.

1608. adì 2. Settemb.
Regiſt. in libro à carte 3.
Io. Baptiſta Breattus offic.
Cont. Blaſph.

PETRI

PETRI IORDANIS IN MEDICA FACVLTATE LICENTIATI, ET SANCTAE INQVISITIONIS VALLESOLETANAE MEDICI, IN AVCTORIS OPVS.

PRAEFATIO.

CVm ob ſubiecti dignitatem (vt Philoſophus inſinuat) quæuis ars, ſeu ſcientia ſit alia præſtantior, eminentem inter omnes locum ſibi vendicare Medicinam inficiabitur nemo. Subijcitur enim ei humanum corpus, à Deo animæ gratia peculiari quadam ratione generatum. Nam mens, eodem aſſerente Philoſopho, formarum præſtantiſſima cum eſſet, ita conformationem ſtructiſſimam, & pulcherrimam erat illius organum adepturum. Sed cum humana conditio (ob primum illud contagium) tot ægritudinibus obnoxia, tot ſubiecta ſit caſibus, adeoque imbecillis euaſerit, vt à quauis, velleui aura labefactetur, ſitq; corporis, & animi (vt ſenſit Plato) tantus cõſenſus, vt inuicem ſuas affectiones ſecum communicent, Medicina, tanquam demiſſa cœlitus, tãtæ iacturæ tunc primum adfuit toti homini impensè proficua, & neceſſaria. Hæc hominis, ſi quid obſtet, inquirit ortus, & iam in lucem editũ à laceſſentibus tuetur, ac munit, imminentes auertit morbos, & contriſtantes arcet, & propulſat, temperies corporis qualitateſq; perpendit, ſtructuram rimatur, partium connexionem intuetur, & callet: vt ad ſummi opificis cognitionẽ ducat veluti manu, & ad tanti auctoris præſtantiam miris laudibus extollendam, deliria, & reliquos animi furores coercet, ac tollit, ne in quo illi pręcipuè indulſit natura, deficiat, & in quo eum maximè voluit a reliquis animantibus ſeparare. Quin & caligines, & halitus ipſam animæ ſedem obſcurantes diſſipat, vt veram ſapientiam, & rerum omnium integram cognitionem aſſequi rectius poſſit. Vnde Democritus vir, Hippocratis iudicio, ſapiens ac beatus, & qui nunquã deſipuiſſe Ciceroni viſus eſt, cunctis hominibus, & ex his ſapientibus maxime, Medicinam nimis ex vſu fore aſſeuerauit: quod oppreſſa mens morbo nihil agitare ratione, nihil cogitatione conſequi poſſit: in noctibus Atticis (vt refert Cœlius) extat Carneadem ſcripſiſſe contra Zenomen elleboro corporis ſuperiora purgaſſe, vt tractis ex animi domicilijs humorib. ſuperuacuis, mens aptior & purior ad quælibet redderetur: multa ſunt alia quæ corporibus præſtat humanis, & ob quæ late vagatur & fuſe, quibus ſuperſedere rectius duxi: nõ eſt animus cũcta perſequi, nec eximias ipſius dotes encomijs extollere. Res.n.per ſe notas vereq; præclaras, ſatis eſt vel nudas oculis oſtendiſſe. Sed ad illud cuius grãtia hæc diximus, noſtra conuertatur oratio: Si Medicina, tã eſt admirabilis, tã vtilis, tam neceſſaria (vt neminẽ latere arbitror) his, qui de ea ſunt tantũ bene meriti, quippe tantã in eius ſtudio operã curãq; poſuerũt, quæ erit honoris amplitudo, quæ dignitas exhibenda? Priſcis illis tẽporibus, quibus præmia pro meritis reddebãtur, ad Deorũ ritũ Medicos fuiſſe

cultos

cultos teſtantur hiſtoriæ, Iſidē videlicet, Oſirim, Appollinem, & Æſculapium, alioſq; permultos, quos recenſere eſſet longū. Quod fecit antiquitas nō probo, affectū ſane, ac iudiciū laudo, quippe quæ recte ſenſerit, & declararit, doctos fidoſq; Medicos permagnis fore honoribus excipiēdos. Illa. n. tēpeſtate, quo propius aberat ab ortu (vt ait Cicero) hoc melius homines quæ erant vera cernebant. Rex magnus Artaxerxes, his frui qui conſilio præſtant, beatum iudicans, quid fecit reliqui, vt Hippocrate, viro artis Medicæ gloria ſatis celebri, ipſe, regnumq; ſuū potiretur? auri quantū vellet, & reliquos ſumptus abūde ſuggerebat Perſarū purpuratis æqualē fore pollicitus, pluraq; ſi poſcerētur daturus, repulſam tulit. Græci aūt ob regem ab illo contemptū, & ab Illyrico in Greciam venientē fugatam peſtē, Coorū poſteris, vt Athenis pubeſcerent, quemadmodū liberis, conceſſerūt, & magnis ipſum publice myſterijs, vt Herculem Iouis filiū, initiarunt. Oculatiſſimus ex Græcis, & cœcus ille, qui ſatis ſuperq; perpendit, quæ eſſet cuiuſq; natura, qui ſtatus, & quæ deberet eſſe conditio, & ſi alias perſpicue, iam hæc, vt credo, depinxerat, dū Machaonem, Peonē, Chironē, & Podaliriū, non hominibus ſolū, ſed Dijs etiam ipſis ſub uenientes facit: cupiens tantus Philoſophus, ſub tali integumento, atque inuolucro præſtantiæ Medici veram picturam oſtēdere. Hic erat honos, hæc laus, quam priſcos illos accepimus Medicis, vt vitę tutoribus præſtitiſſe. Si ætas ergo noſtra aliquot eminentiū Medicorū ingenijs efflorеſcit, qui laudari ſatis digne non poſſunt, per quos res inęſtimabilis vita, ac bona valetudo ſeruatur, quibus par rei pretium (vt ait Seneca) referri non poteſt, per quos Medicina tantū aſſequuta eſt incremētum, cur non eos humeris extollemus? cur non magnis acclamationibus proſequemur? An, vitio malignitatis humanæ, vetera ſemper in laude, præſentia in faſtidio erunt? honorq; viuentiū, & gloria quaſi ſatietate langueſcet? an eorum iudicijs ſtatur, qui omnia aſſerunt antiquos illos ſcriptores perfeciſſe, nihil intactum reliquiſſe, eaq; poſteros cura, & ſolicitudine liberaſſe? neq; enim Ariſtotelem ab ſcribēdo deterruit amplitudo Platonis, neq; ipſe Ariſtoteles, admirabili quadam ſcientia, & copia, cęterorum ſtudia perſtrinxit, nec Hippocrates, & Galenus, eorum qui poſtea ſcripſerunt, ingenia hebetarunt. Permultos noſtra hęc ſortita eſt ætas, qui eam artē, aut ſcientiam, quam ſunt profeſſi, ſummopere illuſtrarunt. Talis eſt noſtro hoc ſeculo Ludouicus Mercatus vir acri ingenio, doctrina eximia, incredibili perſpicacia, & coniectura, ad quē tanquam ad mercaturam bonarum artium, ſibi qui bene conſulunt, proficiſcantur. Nihil eſt quod diſcere quiſquam velit, quod ille docere non poſſit, aliquid abditum quęrentibus ille theſaurus eſt: de communi & peculiari pręſidiorum artis Medicę indicatione primum ſcripſit, reliquis omnibus iaciens fundamenta, vbi omnes indicationes ab origine, cauſſiſq; primis ſic repetit, diſcernit, expendit, vt ad veram curandi methodū, non ſit quod quiſquam optare velit, aut poſſit: tradidit etiam de fœminarum affectibus, opus plane perdoctum, perutile, & ſumme deſideratum, in quo ingenium, atq; laborē eo vſq; produxit, vt ſi quoduis eorum non perpetuo intēderet, ſed parumper remitteret, re, proculdubio, careremus tam omni ex parte perfecta: de febrium eſſentia, differentijs, cauſſis, dignotione, & curatione ſex edidit libros, quos non ſolum ad vnguē eſt perſequutus, ſed multa quę inuenta, & excogitata fuere nunquam, cum maximo laborantium commodo, in lu-

cem

cem protulit: de pulſus arte, & harmonia quid attinet dicere? quid de febri epydemica, & maligna, quæ antea cum tot millium hominum interitu, effrænata graſſabatur? Præterea hoc tertio ſuorum operum volumine iterum typo mandauit quatuor libros de fœminarum morbis, mille additionibus locupletatos. Et iam de curandis quibuslibet internis morbis, hunc librum in manus dedit, quem multis ab hinc annis, non vigilijs, non laboribus parcens, excolebat: vbi multa nunquam animaduerſa conſpicies, multa antea non ſatis enucleata: remediorum patebit ſelectorum campus, & totum ſic ritè concinneq; diſpoſitum, vt facile morborum eſſentiam inuenias, facile medelam pares. An animum his rebus fortaſſis ſolum appulit? quis legendis lectionibus accuratior, aut crebrior? quod prouentus diſcipulorum ſatis oſtendit: quis vt ille viſendis ægrotis, aut deſeruit, aut ſufficit? quis noſtrum idem curæ, idem laboris inſumet? in quo tam eſt aſſiduus, vt illo refici repararíq; videatur. Cuncti ſalutem habent in eo repoſitam, & ille, non ſine ſuæ diſpendio, laborat vt proſit cunctis. Ad illum præſentes, tanquam ad aſylum, cōfugere, abſentes accerſere, reliqui autem in morbis inueteratis ad illius conſpectum, quaſi ad ſalutē, ſanitatemque, prorepere. Iam quanta ſermonibus eius fides? quāta modeſtia? quam minima mentis elatio? ad hæc, quam parcus in victu? quam modicus in cultu? vt imaginem quandam priſcæ frugalitatis præ oculis habeamus. Sed quid ſingula conſector, ac colligo, quaſi aut oratione complecti, aut memoria conſequi poſſim? cum ſatius fuerit integra illibataque legentium animis reſeruari, quam carptim breuiterque perſtringi, quia fere ſequitur, vt illa de quibus taceas, intra ſe quis formet, animoque diſponens, tanta quanta ſint mente percipiat? Sed hanc ideo auſus ſum ſubire prouinciam, quod ad moderationem, & modeſtiam auctoris ſubmittenda erat Oratio, & magis perpendendū, quid aures eius pati poſſent, quam quid virtutibus deberetur: & quādo is eſt animus, nec libet vltra progredi, vno illo ero contentus, quod ſatis nouerim, illum magis me in ſui laudibus parcum, quam vel moderatum velle. Si arbor ex fructu cognoſcitur (vt generis humani Seruator exemplo nos docuit) quæ tua ſit probitas, alijs quæ inſeras animi dotes, contemplari cuilibet erit facile, referre nemini. Sex vtriuſq; ſexus liberos ſuſcepiſti ex pari adeo virtute coniuge, vt dubitare quis cogatur, à quo virtus in alterum deriuetur: ſed conſultius fuerit tibi adſcribere, qui ita imbueris, inſtitueris: nam vxori ſufficit obſequij gloria. Ex filijs natu maior Ieſu ſocietate lætatur, huic ſecundus Carmeli domo cœli idea, in qua nudis pedibus inceditur. Totidem filiæ, à teneris annis ſolitudinem ſunt amplexæ. Sed quid mirum? non eſt enim arduum, neque difficile ex vna religionis domo, qualis eſt tua, in aliam tranſmigrare. In reliquis autem idem tenor vitæ, cunctis idem propoſitum, eadem religio, pietas eadē: te imitari ſtudent, te ſubſequi: omnes habent mores eoſdem, quia tuos habent. Sis ergo felix, vitaque fruaris quam longæua, vt nouos (ſi qui reſtāt) Medicinæ partus edas, tot crees illius alumnos, ægroti in te habeant lethalibus morbis tutelam, ſani tantum virtutis exemplum. Ad hæc autem ſępius euoluenda volumnia, Lectorem hortari ſuperuacaneum duxi, & quæ antea diuulgata ſunt, & quę nunc recenter excuſa, ſatis erunt per ſe, vel vtilitate, vel neceſſitate commendata mortalibus.

SVMMA

SVMMA CAPITVM LIBRORVM DE CVRATIONE MORBORVM INTERNORVM.

Libri Primi.

Cap.I. *De capitis dolore,& eius differentijs.* 1
II. *De partibus quæ in capite dolere poſſunt.* 1
III. *De cauſis quibus caput dolere poteſt.* 2
IV. *De ſignis partis affectæ, & cauſæ lædentis.* 2
V. *De capitis dolore per conſenſum.* 3
VI. *De dolore capitis per eſſentiam.* 5
VII. *De dolore capitis ex ſanguine, aut bile, uel intemperamento calido.* 6
VIII. *De capitis dolore ex frigiditate, aut humoribus craſſis,& frigidis.* 8
IX. *De vertigine.* 13
X. *De incubo.* 20
XI. *De phrenitide, & eius ſpeciebus, ac de cerebri ſphacelo.* 22
XII. *De lethargo, & reliquis ſoporoſis affectionibus.* 36
XIII. *De apoplexia in genere, ac de ea quæ fit ex ſanguine citra obſtructionem.* 46
XIV. *De paralyſi.* 52
XV. *De conuulſione.* 60
XVI. *De epilepſia, & quomodo ex ſanguine fiat, ac de motu etiam conuulſiuo.* 69
XVII. *De melancholia.* 79
XVIII. *De mania,& reliquis furoris generibus.* 98
XIX. *De læſa memoria.* 102
XX. *De viſus debilitate, defectu,& alijs vitijs.* 108
XXI. *De ſuffuſione.* 115
XXII. *De ophthalmia.* 122
XXIII. *De aurium dolore.* 127
XXIV. *De tinnitu aurium, ſurditate, & graui auditu.* 131
XXV. *De fluxu ſanguinis narium.* 137

Libri Secundi.

Cap.I. *De grauedine, catarrho,& raucedine.* 141
II. *De angina, & reliquarum partium oris inflammatione.* 146
III. *De tuſſi.* 152
IV. *De difficili reſpiratione, & de hydrope pulmonis.* 156
V. *De ſanguinis ſputo.* 163
VI. *De pleuritide,& de cæteris thoracis doloribus, ac de pericardij, & membranarum interſepientium thoracem affectionibus.* 167
VII. *De pulmonis inflammatione, ac de leuium arteriarum eius obſtructione.* 178
VIII. *De ſuppuratione.* 184
IX. *De tabe.* 190
X. *De ſyncopi,& de venarum interceptione.* 197
XI. *De palpitatione,& tremore cordis.* 204

Libri Tertij.

Cap.I. *De cardiaca paſſione, ſeu oris ventriculi dolore.* 210
II. *De canina appetentia,& de bulimo.* 214
III. *De cibi faſtidio.* 217
IV. *De ſiti.* 220
V. *De ſingultu.* 223
VI. *De nauſea,& vomitu.* 227
VII. *De imbecillitate, & cruditate ventriculi, ac de eius intemperantijs.* 232
VIII. *De cholera morbo.* 240
IX. *De læuitate inteſtinorum.* 245
X. *De cœliaco fluxu.* 249
XI. *De diarrhœa.* 252
XII. *De dyſenteria.* 258
XIII. *De teneſmo.* 265
XIV. *De hepatica dyſenteria, & reliquis cruentis excretionibus.* 266
XV. *De colico dolore.* 274
XVI. *De voluuloſo affectu.* 279
XVII. *De hæmorrhoidibus.* 283

Libri Quarti.

Cap.I. *De iecore in propria ſubſtantia, ac in reliquis eius partibus obſtructo.* 288
II. *De totius ventris,& iecoris dolore, inflammatione, & ſcirrho.* 294
III. *De iecoris intemperantia, & de omni eius, & venarum imbecillitate.* 303
IV. *De ſplenis inflammatione, duritie,& obſtructione.* 306
V. *De omnibus icteri ſpeciebus.* 311
VI. *De malo corporis habitu, & de omni hydropis ſpecie.* 318
VII. *De renũ dolore, inflãmatione,& vlcere.* 333
VIII. *De mictu ſanguinis.* 341
IX. *De mictu puris ex abſceſſu,& vlceribus veſicæ, ac renum.* 345
X. *De calculo renum.* 348
XI. *De lapide veſicæ.* 353
XII. *De vrinæ ſuppreſſione,& de ea quæ veſica non patiente fit.* 358
XIII. *De vrinæ ſuppreſſione veſica non patiente.*
XIV. *De ea ſuppreſſione quæ fit veſica affecta.* 363
XV. *De vrinæ ſtillicidio,& ardore.* 367
XVI. *De vrinæ difficultate.* 370
XVII. *De vrinæ incontinentia.* 372
XVIII. *De diabete.* 375
XIX. *De gonorrhœa, ſeu de ſpõtanea profuſione.* 378
XX. *De podagra, iſchiade, & de reliquis articulorum doloribus.* 382

CAPITA COMPREHENSA DVOBVS LIBRIS DE MORBO GALLICO.

Libri Primi.

Præfatio. 399

Cap. I. De eſſentia; & ſede morbi Gallici. 399

II. De morbi Gallici differentijs, & eius, & earum cauſis. 401

III. De ſignis morbi Gallici. 402

IV. De communi morbi Gallici curandi ratione. 404

V. De Vitæ, & Victus inſtitutione. 405

VI. De ſanguinis miſſione. 406

VII. De humorum præparatione. 407

VIII. De Purgatione, & præparatione humorum. pag. 408.

IX. De neceſſaria corporis, & humorum præparatione ad Sudationes, Inunctiones, & Suffumigienda ſuſcipienda. 408

X. De Sudandi ratione, & Sudatorijs auxilijs. pag. 410.

XI. De Inunctionum differentijs morbo Gallico proficuis. 412

XII. De Gallicis Suffumigijs. 414

XIII. De conterendis reliquijs humorum in his, quibus maiora auxilia non profuerunt, aut perferre recuſant, vel nequeunt. 415

Libri Secundi.

Cap. I. De Gallicæ contagionis cum alijs affectionibus implexu. 418

II. De eorum, qui Macie Gallica contabeſcunt, curatione. 420

III. De infantibus morbo Gallico correptis. 421

IV. De Venereæ contagionis accidentibus, ac primo de Doloribus. 422

V. De tumoribus Gallicis, ac primò de Bubone Venereo. 423

VI. De reliquis Tumoribus Gallicis. 423

VII. De Gallicis Vlceribus. 425

VIII. De Oris, & Narium, ac Pudendi vlceribus. pag. 428.

IX. De Puſtulis Venereis. 430

X. De Gallica Gonorrhæa, ac de Penis, & colli veſicæ vlceribus, & Carunculis. 430

Sequtur Tractatus vnicus De Morbis Hæreditarijs. pag. 434.

SVMMA EORVM QVÆ CONTINENTVR LIBRIS SEPTEM DE FEBRIBVS.

Liber Primus tractat. de Febris Eſſentia. 444

Liber II. De febrium Differentijs. 458

Liber III. De febrium Cauſis. 467

Liber IV. De febrium Ephemerarum natura, cauſ differentijs, ſignis, & curatione. 47

Liber V. De H ticarum eſſentia, cauſis, dignotione, & theraph abetque ſequentes quæſtiones, & tractatus ſepa os.

1 De Hecticaru atura, & ſubiecto. 487. col. 1

2 An temperam um innatum poſſit omnino ſubuerti. 490. col. 1

3 An ſiccitas ſit entia febris hecticæ. 492. col. 2

4 An febris hectic geri poſſit. 494. 1

5 An hectica ſit a te febre intenſior. 496. 2

6 An febris hectic idatur in ſpecies. 497. 2

7 De Cauſis febriu cticarum. 501. 1

8 An febris hectica piendo fieri poſſit. 501. 2

9 An calor poſſit ſicc em producere. 503. 1

10 De Signis feb. hecti m. 504. 2

11 Ratio præſagiendi i cticis febribus. 507. 2

12 Curandi eaſdem rati 508. 1

Liber VI. Agit de Putr rum febrium natura, cauſis, dignotione, & cur i methodo, atque inſtrumentis, eſtque in ſubiunctas tractationes diuiſus: quarum.

1 Agit de febr. Putridarum, & de Caloris in humoribus exiſtentis; & de ipſius Putredinis natura, & differentijs. 513. col. 1

2 An in febribus interpolatis humor extra venas putreſcat. 518. 2

3 De Generali febrium putridarum curatione. 522. 2

4 De Tertiana Exquiſita. 526. 2

5 De Notha, & duplici tertiana. 534. 1

6 De Tertiana pernicioſa. 539. 2

7 De Prima tertianæ pernicioſæ differentia. 541. 1

8 De Tertiana pernicioſa ob tenuis humoris putredinem. 543. 1

9 De Pernicioſa tertiana ex praua humorum natura. 544. col. 1

10 De Tertiana pernicioſa ex miſcella craſſorum humorum cum ſecoſis, & tenuibus. 545. 1

11 De Pernicioſa tertiana ob aliquod accidens, quod ſuccreſcit. 547. 2

12 De Quotidiana febre. 548. 2

13 De Lipyria, & Epiala. 555. 1

14 De Syncopali febre, humoroſa quidem, & diminuta. 559. col. 1

15 De

15 *De Quartana.* 562.*col.*1

16 *De febre Sanguinis, & de reliquis Continentibus.* 570.2

17 *De febre Ardente, & de cæteris Continuis.* 573.2

18 *De febribus Complicatis, & de Semitertiana.* 577.2

Liber VII. Explicat febres Peſtilentes, & Malignas, atque Accidentia, quæ tum his; tum reliquis putridis ſuccreſcunt, hoc ſcilicet, qui ſequitur, ordine.

1 *Proponuntur Definitio, & Diuiſio Morborum Communium, & Peſtilentium.* 581.*col.*1

2 *De Peſtilenti febre agitur in particulari.* 583.1

3 *Cauſæ Peſtis, & Peſtilentis febris traduntur.* 585. *col.*2

4 *Signa Peſtis, & Peſtilentis febris.* 588.2

5 *De Peſtis, ac Peſtilentium febr. Præcautione.* 590. *col.*1

6 *De earundem Curatione.* 591.2

7 *De Malignæ febris tractat. eſſentia.* 596.2

8 *De Cauſis febris malignæ.* 599.2

9 *De Signis febris malignæ.* 601.2

10 *De Prognoſticis eiuſdem.* 606.1

11 *De recta febrium malignarum Curatione, & quidem per Diætam.* 608.2

12 *De prima curatiua indicatione à morboſo Apparatu ſumpta.* 609.2

13 *Quid aduerſus malam qualitatem agendũ ſit.* 613.2

14 *De Symptomatum correctione.*

15 *De Morbillis, & Variolis.*

Finis Indicum, qui locos Capitum, et Tractationum huius voluminis monſtrant.

NOTA.

Vbicunque præſcribitur in hoc Volumine Aqua Naphthæ, accipienda eſt Aqua florum Arantiorum, quam vulgus Naffe appellat. Sic & vnguentum de Naphtha ex iiſdem floribus eſt concinnatum.

DE

DE INTERNORVM MORBORVM CVRATIONE.

LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

De capitis dolore, & eius differentijs.

NIhil profectò in humanis affectionibus frequentius medicis accidere ſcimus, quàm capitis dolores, & affectiones, tanta varietate, & immanitate inſignitas, vt vix comprehendi, nedum curari poſſint. Eſt tamen caput ex ſitus, & peculiaris naturæ conditione ijs doloribus, non ſolùm obnoxium, ſed & ſummopere tentatum: qua ratione fit, vt præ frequentia pauci ad medicum confugiant; eo maximè, quod experiantur, medicos nullam aut leuiſſimam in eo malo adinueniſſe medicinam, quæ euidenter proficua ſit. Quod profectò ob id accidiſſe arbitror, quia cauſas & differentias, varietatemque patientium particularium non exactè expenderint, vt Auicenna & ipſo antiquiores ſcrutati fuerunt. Quare diligenter ſtudebo, partes quæ in capite afficiuntur, apertiùs diſtinguere, doloriſq; differentias mõſtrare, & cuiuſque peculiares cauſas, vt facilè cuiq; debitam curandi rationem ſcribere poſſis.

Conſtat itaque, capitis dolorem nil aliud eſſe, quàm deprauationem tactus in partibus capitis propter vnitatis ſolutionem: quem quoque conſtat multis nominibus ab authoribus inſigniri: Auicenna enim ſodam: Raſius cephaleam vocat, Alexander cephalalgiam. Cæterùm in Galeni, & Pauli, ac Aetij doctrina, cephaleam eum capitis dolorem eſſe ſcriptum reperimus, qui diuturnus, & ægrè curabilis exiſtit; cephalalgiam verò, eum qui nuper incepit, & facilè ſoluitur, & aliquando omnem capitis dolorem. Ex differentia quoque partium capitis, non minores priſci authores adinuenerunt doloris differentias: nam cum altera tantùm eius pars afficitur, hemicranea nuncupatur; quæ ſi inueterata fuerit, ad cephaleam; ſi verò re- A cens ad cephalalgiam referenda eſt. Appellant etiã monopagiam vnius partis capitis dolorem, quem alij clauum appellarunt. Item alius dolor dicitur caribaria, quæ eſt capitis grauitas cum ſomnò, vt ebrijs frequenter contingit. Quibus doloribus galea accedit, quæ eſt vniuerſi capitis compreſſiuus dolor: adeſt & crotaphos dolor, qui aliquod temporum vehementer cruciat, vt placet Aureliano 1. chroni. paſſio. Neque credendum eſt, has omnes doloris differentias ſorte, & inutiliter artem noſtram inueniſſe, ſi quidem iuxta cuiuſque naturam, B & conditionem, prudentia artificis auxilia medica variare tenetur.

CAPVT II.

De partibus quæ in capite dolere poſſunt.

CVm inter theoremata, & methodos curationis primum ſortiatur locum partis affectæ notitia, (cum debitam cuiuſque auxilij materiam, & locum per quem adhiberi poſſit, præſcribat: quid C enim profuerit humectandum, refrigerandumve eſſe, noſſe, ni exactè quis ſciat, qua peculiari ratione id teneatur ſeligere; cum quæuis pars pro ſui conditione & natura, id ſibi iure optimo adſcribat.) Ob id ſanè primum, quarum partium ratione caput dolere poſſit, expendendum eſt, diſtinguendũque ſignis euidentibus. Licet enim caput omne, omneſque eius partes lædi poſſint; dolere tamen non omnibus, ſed quibuſdam contingit: ſic enim carnoſa cutis, quæ capillis veſtita eſt, dolorem quendam perſentiſcit, grauiorem tamen, quæ ſubiacet D membrana, craneum ambiens, ob id pericraneum appellata: ab his etiam duplex membrana, cerebrum ambiens non leuibus doloribus cruciatur. Item certo quodam modo cerebrum ipſum dolorem etiam deguſtat, licet ex Raſſio, & Gale. lib. 1. de cauſ. ſymptho. conſtet, cerebrum animalibus tributum eſſe, non vt ſenſus ſit inſtrumentum, ſed vt ſenſuum inſtrumentis vim ſentiendi impertiatur: cum hoc tamen, ſenſu non omnino carere mõſtrant vulnera capitis, in quibus cerebrum diſcoopertum

pertum frigiditatem ambientis perſentit, & ab eadem A moleſtatur, licet doloris conditio leuiſſima ſit. Vltimò tamen neruea quæuis ſubſtantia ab eo exorta dolorem infert, eo quidem maiorem, aut minorem, quo putior, aut alijs permixta fuerit, ſiue vaſa ſanguinis, aut ſpiritus ſint, (quæ certo quodammodo dolorem inferunt) ſiue membrana. Atqui licet hæ partes ſint, quarum ratione caput dolet, cum hoc tamen ſtatuendum eſt, non ſemper vno, & eodem modo ipſum dolere, ſed aliquando cauſa doloris in ipſo capite exiſtente (quam doloris ſortem medici appellant per eſſentiam, aut per primogeneam capitis affectionem) aliquando verò cauſa aliundè vigente caput conſentire, & dolere: quem dolorem per conſenſum appellarunt Antiqui, B vt latius paulò inferiùs ſum monſtraturus.

CAPVT III.

De cauſis quibus caput dolere poteſt.

LIcet partes, quas in capite dolere poſſe, varias eſſe ſtatuerimus, cum hoc tamen ab eiſdem, & ſimillimis cauſis affici eſt euidentiſſimum. Quippe fit dolor, vel ab intemperie intenſa, vel à continui ſolutione, ſiue pars carnea ſit, ſiue membranacea, aut neruea. Proficiſcitur quidem ab intemperie, vel ſimplici, vel compoſita, ſine materia, aut cum ipſa: illa quidem vel in toto cerebro, vel in arterijs, C membranis, neruoſiſque corporibus. At ſoluta vnitas fit ab acri humore erodente, putri, bilioſo, ſalſo, & ab his, quæ ſimilares partes, vtcunque erodunt, incidunt, diſtendunt, vehementerque calefaciunt, aut refrigerant, vel humectant cum repletione, aut ſiccant cum corrugatione. Tandem continuum ſoluitur à vulnere, caſu, contuſione, punctura, maligna qualitate, vt in lue venerea; carie, diſtenſione. Diſtenſio verò ferè fit à copia humorum, vel flatuum: humorum quidem, vel omnium, aut plurium, vel cuiuſuis. Fit etiam obſtructione, cum videlicet anguſtias meatuum capitis intercipit humor craſſus, & viſcidus, aut ſpiritus vehementer vaporoſus in vaſis, in ſuturis oſſium, aut inter D membranas capitis turgens exiſtit. Occaſiones autem dolendi non leues exiſtunt, neque paucæ, nam adeſt & æſtus, perfrictio capitis, & lotio, quæ plerunque fœminis hoc malum accerſunt, refrigeratio, ebrietas, caſus, ictus, victus, immodica venus, vapor aliquis ab intermiſſa aſcenſus, vel ab alia re in caput, fumus, aut grauis odor, & vltimo adſtricta iuxta iugulum veſtis, quæ ſanguinem ad caput regurgitare cogat. Sunt & aliæ cauſæ, quæ non doloris, ſed differentiarum eius effectrices exiſtunt, vt grauatiui, plenitudo, maximè humorum craſſorum; pungentis, humoris acrimonia, membranam dilacerans; pulſatilis, ſpiritus turgens; tenſiui, flatuoſa ſubſtantia, aut plenitudo, quæ partem cauam E replet: antiqui doloris, cauſa frigida, aut impotentia partis; continui, perſtantia cauſæ; periodici, conſenſus ab alia parte demandatus, aut noua cauſæ congeſtio; vnius, vel plurium partium capitis, extenſio materiæ ad plures, vel congregatio eiuſdem in vna; vehementis, aut debilis, natura partis affectæ, ſi neruea ſit; vel cauſa impensè calida, aut frigida, quæ omnino partem corrumpere ſit nata, vt contingit in cephalea Gallica. Quas ſanè cauſas diligenter conſiderare oportet, nam longè plures in ſe complectuntur, quæ huic affectioni proficuæ futuræ exiſtunt.

CAPVT IIII.

De ſignis partis affectæ, & cauſæ lædentis.

NOn ſat eſt, cauſas doloris, & dolentes partes numeraſſe, ni quis diligenti animo eas nitatur dignoſcere, ac diſtinguere: quapropter cordatus medicus tenetur, ſi rectè curaturus eſt, omnium cognitionem exequi. Dignoſcere quidem poteſt, & cauſas, & affectas ſedes ex quatuor potiſſimum: nimirum ex relatione eorum quæ præceſſerunt, ex cognitione laborantium particularum, ac ex accidentibus, quæ cuique propria ſunt: ex loco dolente, & ex doloris qualitate. Externas itaq; occaſiones venaberis, facta diligenti interrogatione, an laborans inſolatum, ebrietatem, perfrictionem, ictũ, vel quãuis aliam paſſus fuerit: verum ſi nihil horũ præceſſerit, coniectandum erit, vel intemperiem eſſe naturalem, aut morbo contractam, nudamq;, vel cum materia. Circa quam conſiderabis iterum quãtitatem humorum, vel vaporum, ac rurſus qualitatem, & peculiarem conditionem: præterea malã formationem, aut obſtructionem. Sic enim dolores à ſanguine ortos mõſtrat, venarum turgor, rubor faciei, & oculorum, & vita præhabita, gignendo ſanguini apta, vt latius inferiùs leges: verum ex hac cauſa dolor, plerunq; in fronte viget: & cum pulſu, ſi arterijs ſanguis communicetur: à pituita, in occipite cum grauitate, & frigoris ſenſu, remiſſus, & perſeuerans cum ſenſuum hebetudine, mentis pigritia, ac lõgiori ſomno, & faciei albo colore: à bile, in dextro latere, dolor erit erodens, ac perforans plerunq;, & mẽbranas feriens, monſtrans oriri à tenui bilioſoque ſanguine, vel ab ſpiritu redundante, qui turgentes, ac diſtentas reddit arterias, factus vehemẽtiſſimus, ac pulſans: cuius ferè generis eſt dolor omnis, qui ſtatis horis, quotidie ſiue in febre, ſiue ſecus, recurrit: eſt etiã acutus, mordicatiuus, pruriginoſus, & vlceroſus ſine grauitate: adeſt & punctio narium, vigilia intenſa cũ inſomniorũ rixa: color faciei citrinus cũ ſiti intenſa. A melancholia verò dolores plerunq; in ſiniſtro latere elucent, niſi dũ corpus vniuerſum melancholia ſcatet; dolor eſt remiſſus, ſed pertinax, cũ liuido faciei colore. Flatus etiã partium tenſionẽ efficit, quã quoq; molitur humorũ mitiorũ copia, qui inter caluariã, & pericraneũ, aut inter caluariã, craſſamq; meningẽ ſeſe inſinuant: hoc quidẽ fit, vel ab omnibus humoribus, vel à quibuſdã, vel ab eorũ quouis: quorũ omniũ, & etiã intẽperaturarũ ſimpliciũ inferius ſpecialiora, & peculiaria ſigna reperies. Præterea dignoſces extimã cutem dolere, vel tactu ſolo, ad cuius cõpreſſionẽ dolor exacerbatur, aut ex pilorũ cõmotione, vel exciſione; idq; maximè, ſi circa temporũ muſculos, dolores, & pulſationes compareant, & arteriæ, aut venæ retro aures intumuerint, aut rubræ ſint: in quibus ẽt tota capitis cutis adeo riget, vt vel leuiter tangi minimè admittat. Quod etiã diſces ex cauſarũ notitia, prodit enim externus is dolor ab externis cauſis, vt ab inſolatu, exercitio, igne, ſordibuſve, aut calidioribus tegumentis: dimitto ictum, & percuſſionem. Si tamen cũ prædicto dolore palpebrarum quoq; dolor adiungatur, credibile eſt, pericraneum etiam affici: palpebræ enim intus prædicta tunica veſtiuntur, ſicut & oculi adnata appellata tunica, ab eodem pericraneo ſuſcepta: quos etiam dolere, ipſo dolente, conſentaneum eſt: præterquam quòd ſi ita accidat, punctorius neceſſario ſuccreſcet dolor: nam talis eſt membranarũ conditio. Cæterùm ſi cũ hoc, quod exterius caput dolere conſtet, pulſus quoque in ipſo cõpareat, certũ eſt, arterias vt plurimũ affici, ſicut venas, cũ dolor apparet grauatiuus, & ipſæ tument,

ac

ac rubore, & tenſione turgent, aut ſaltem (ſi nolis concedere, ipſas ſenſu eſſe præditas) intra ſe doloris cauſam continere. Verùm ſi ex his ſignis nullū præfuerit, ſed caput dolore crucietur, iſque ad oculorū radices peruenerit, exiſtimandum eſt, internas mēbranas cerebrum veſtientes affici: quippe hæ, oculorum neruos appellatos opticos ambiunt, & ob id dolitare quoque earum radices neceſſum eſt; maximè ſi punctorius, & profundus adfuerit dolor. At ſi pulſatorius, aut grauis ſit, prædictarum membranarum venas, aut arterias affici magis exiſtimabis. Sed quia neruea aliqua ſubſtantia, ex his quæ à cerebro oriuntur, non rarò doloribus cruciari aſſolet, exquirendum etiam eſt qua via id dignoſcas: quod profectò diſces, quia aliqua ex his partibus, quæ ſenſum, aut motum ab eo neruo excipiunt, ſimul dolore coafficitur. Sic profectò quibuſdam aures dolent, alijs lingua, pleriſq; vſque ad humeros, & thoracem dolor extenditur, conſortio neruoſę ſubſtantiæ, quæ à cerebro dolente oritur. Cerebrum enim ipſum dum dolet, grauitatis ſenſum præ ſe fert: ſed id promptè diſces ex ſomno, ſi frigida fuerit cauſa, aut ex immodica vigilia, ſi calida. Sed hæc omnia clariùs diſces ſi expenderis partium naturam, quod ſecundo loco propoſuimus, & ſitum, ac doloris modum. Sic etenim neruoſorum corporum magis aderit punctorius dolor, arteriarum pulſatorius, ſtupidior in venis, & cerebri ſubſtantia, in perioſtio ſupeficialis, altus in meningibus, intra caluariam ad radices oculorum extenſus, in plenitudine autem grauis: in acri humore, & vapore rodens: ſed vapor diſtendit magis, humor verò magis mordicat. Vbi diſtenſio adeſt, citra roſionem, ſpiritus flatuoſi, vel humoris non rodentis copiam indicat. Diſtenſio cum pulſu membranarum inflammationem ſequitur: cum grauitate copiam membranis conceptā, & inhærentem; ſine grauitate, & pulſatione, copiā crudi flatus. Qualiter verò noſſe oporteat dolores per conſenſum, mox leges.

CAPVT V.

De capitis dolore per conſenſum.

PRædictis ſanè partibus vni, vel pluribus, aut omnibus dolores ſuccreſcere poſſunt, vno è duobus modis: per primogeneam nimirum affectionem, cauſa in ipſo cerebro exiſtente, vel per cōſenſum à membro alio affecto. Quod ſanè fit tranſmiſſo in cerebrum humore, vel vapore, aut ex cognatione partium, quam cum multis caput obtinere certum eſt, aut propter ſimilitudinem (ſimilia enim facillimè inter ſe compatiuntur) aut vltimò propter continuitatem, velut cum nerui aliqua pars dolet, mirum non eſt, ſi cerebrum à quo oritur, quoque doleat: quam ſanè doloris rationem condolentiam medici appellant.

Conducit proculdubio non parum ad curationem hæc conſideratio, nam dolores qui per primogeneam capitis affectionem oriuntur, plerunque vt morbi conſiderantur: quo fit, vt rarò eorum mitigationi innitendum ſit, niſi plurimum vrgeant, quod ad ſe curationem omnino vertant, nam ſemper primogenei affectus ablationem ſtudēdum eſt moliri: at affectus qui per conſenſum fiunt, ſolā præ requirunt in capite mitigandi prouidentiam; curationem verò, ſi ea non profuerit, non capiti, ſed mādanti membro adminiſtrare oportet.

Signa doloris per cōſenſum

Pati verò caput per conſenſum, eo facilè diſces, quòd nulla doloris euidēs cauſa in capite appareat, vt æſtus, frigus, fumus, odor, aut ictus, quæ ſolent caput primariò afficere. Item quia is qui per conſen- A ſum fit, plerunque intermittit, aut cedit, aut creſcit, altero à quo prodit creſcente, vel ſubſidente; licet aliquando poſt febrium acceſſiones, etiam per aliquod tempus præſit dolor, quantumuis per conſenſum ſit. Præterea conſtabit per conſenſum eſſe, quod ſemper illi adiungatur alicuius alterius membri læſio, à quo conſenſus in caput proficiſcatur, velut ex ventriculo, aut vtero affectis (quod frequentius accidit) oriri conſpicimus, licet ex iecore, & alijs partibus etiam malum ſuboriatur. Quòd ſi prædictorum ſignorum aliquod non adſit, & in cæteris homo ſanus appareat, credibile eſt, caput primario affectu laborare, idque maximè, ſi affectio vetuſtior facta ſit, & capitis ipſius actiones oblædantur, B ſentiamuſque in ipſo peculiare aliquod intemperamentum, aut in ſenſibus incommodum, vt latiùs ſuo loco dicturi ſumus.

Patitur igitur caput per conſenſum à toto corpore, velut in febribus, & plenitudinibus, aut totius corporis vitijs conſpicimus: idque vno è duobus modis, aut vtroque ſimul: minante nimirum natura criſim, vt accidit in fluxionibus ſanguinis narium, & in vomitibus, vel ex venoſo genere ſucco efferueſcente, & capite ſuſceptante calidos acreſque vapores, vel humores eiuſdem conditionis. Quare prouidendum eſt protinus huic malo, ne in maius commigret: ſed prius expendiſſe oportet, dolores qui ex criſi prodeunt, nullam C admittere, nec expoſcere curationem, niſi fortè ex commotione ventriculi ad vomitum proficiſcantur.

Preſidiū.

Eo enim tempore oxyrhodino capiti adhibito, præcauendum eſt, quo minus caput aliquid ſuſceptet; quod, inſtante fluxu ſanguinis per nares, adhibendum non eſt, neque alio diuerſionis genere vtēdum. Verùm ſi vomitus, aut quæuis alia corporis motio criſis ratione non fiat, toti corpori prouidendum eſt, vel curato eius affectu, iuxta propriam naturam, vel plenitudine depoſita, aut cacochymia expurgata.

Si conſenſu ventriculi caput doleat.

Inter partes, quæ pluribus rationibus capiti annexa, & conſentiens eſt, ventriculus proculdubio D exiſtit: primò quia facilè ab eo elatos vapores ipſū ſuſceptare ſcimus, quibus mille modis pati certum eſt. Item propter nimiam continuitatem, quam habent hæc duo membra, ob neruos ſextæ coniugationis, quorum ratione ſola condolentia, & continuitate, citra materiæ acceſſum mouentur.

Signa.

Dignoſces vētriculum dolori conſentire, ex nauſea, vomitu, cibi faſtidio, dolore, anxietate, oris eius tremore; maximè ſi cibus præceſſerit multus, iſque crudus adhuc ſit, vel praua qualitate affectus. Id etiam diſces ex oris amarore, aut ſapore deterrimo, qui ceſſant, ſicut & dolor, ab aſſumpto cibo per aliquod tempus, maximè ſi per vomitum, eius quod ventriculum infeſtat, aliquid excernatur. Cęterùm

Cauſæ.

E flauam bilem eſſe diſces, eamque reiectam à iecore in ventriculum, ex ſiti, oris amarore, anxietate, inflatione, calore, & appetentia deiecta: ſicut pituitam ex nauſea, ex ſomno cum dolore, & ad actiones pigritia, ventris fluctuatione, deterrima coctione, & acido, inſipido, aut mucilaginoſo oris ſapore.

Modus ſubueniēdi huic affectioni.

Huic affectioni protinus medeberis, ne in aliam grauiorem commigret, vno è duobus modis: primò per ea quæ dolorem lenire habent, ſi dolor vrgentior fuerit; ſin aliter, minimè, ſed per eam, quæ cauſam demunt, & conſenſum delidunt, cui vſui materiam à ventriculo protinus educere oportet; quæ ſi cum nauſeatiua ſatietate coniuncta fuerit, ventriculumque adhuc infeſtauerit, nullo alio auxilio citiùs educitur, quàm vomitibus ex decocto ſeminis raphani, & fęniculi, cum modico

oxymelite. At ſi laborans difficulter vomuerit, nõ erit abs re, modicum olei adijcere: quam curationem ſeruabis in his omnibus, quibus in cauitate vẽtriculi, pituita vel flaua bilis abundauerit: Hoc vno ſeruato, quod in ſatietate nauſeatiua ſat eſt vomere, aut ventrem oleo abſynthite, nardino, aut de naphta inungere: vel ſi cibus iam deſcenderit ad ventrem clyſtere ipſum educere, cui adijcere oportet *ſucci ſiclæ ʒ.4. & hieræ picræ ʒ.1.* Verum in humoribus, qui ventrem infeſtant, & aliundè in ipſum profluunt, non licet prius vomitibus vti, quàm vel totum corpus, vel ipſum ventrem expurganti pharmaco euacues. Quo facto, ventriculi quoque regionem inunges, & bilem (ſi hanc redundare compertum ſit) expurgabis *expreſſione ℈.4. rhabarbari in aqua cichorij, cum ʒ.3. ſyrupi ſolutiui ex roſis noſtris.* Quod etiam facies *ʒ.3. mannæ, vel ʒ.1. caſiæ fiſtulæ cum modico rhabarbaro, vel infuſo, ℈.4. rhabarbari, in ſero lactis*: poſteà verò ſi quid flauæ bilis adhuc fluctuauerit, vomitibus educes. Verùm ſi flauam bilem craſſiorem compertum ſit, infarctam eſſe tunicis ventriculi, vomitibus ne moueto, ſed rem paulatinis purgationibus agere oportet pilulis de hiera, ſimplici Galeni, de aloe, de rhabarbaro. Sed quod magis ex vſu futurum arbitror, eſt, ſingulis diebus, aut tertio quoque maſticandam *rhabarbari electi ʒ.ß.* præbere: quem vſum etiam præſtat dilutum abſynthij amari. Si tamen pituita abundauerit, ante vomitum purgabis *ʒ.1. agarici, vel ʒ.3. diaphoeniconis, aut 4. electarij indi maioris, aut minoris*: quem etiam vſum præſtant pilulæ maſtichinæ, de agarico, de ſagapeno, & de terebinthina, cum modico puluere diarhodonis. Quod ſi pituita infarcta fuerit adhærenſque ventriculi tunicis, vtendum eſt ante purgationem melle roſaceo, aut oxymelite, quæ ipſam incidant, & à ventriculo ſeparent: poſt verò pilulis maſtichinis, aut de terebinthina, & rhabarbaro frequenter vtendum eſt, vel alijs quæ conficiuntur *ex pari portione agarici, maſtichis, aloes & rhabarbari,* quas eſſe magni momenti arbitror, ſi quis *pondere ʒ.1.* ſeptimo quoque die ſumat. Verùm ſiue flaua & craſſa bilis, ſiue pituita exuſta (quæ diuturnum efficiant affectum) infarcta fuerit, vtor non mediocri euentu per aliqua interualla, bis nimirum, aut ter in menſe pilulis, quæ hac lege fiant: ℞. *Senæ ʒ.6. paſſularum mundatarum ʒ.3. liquiritiæ raſæ ʒ.2. & ß. foliorum fumi terræ, borraginis, betonicæ & cichorij, & abſynthij anà ʒ.1. fiat decoctum in aqua borraginis, aut fumariæ, vel abſynthij, & facta colatura, adde vini albi modicum* (cuius ʒ.3. cum pari portione ſyrupi ſolutiui roſarum Perſicarum non inutilem efficies purgationem.) *Huius autem decocti ſumito ʒ.8. & in eis macerato, cum modico vino rhabarbari ʒ.1. & ß. ſquinanti ℈.1. & facta colatura adde pulueris hieræ Galen. ʒ.1. ſæpè agitando, donec pulueres totum eum humorem abſorpſerint, & addito ſyrupo roſarum ſolutiuo, redigito in formam maſſæ pilularum*, quas multis capitis affectionibus ex his quæ conſenſu inferiorum viſcerum ſuccreſcunt, ex vſu fuiſſe comperimus. In omnibus tamẽ cauſis clyſteribus ſolicitanda eſt aluus, mitioribus in flaua bile, & acrioribus in pituita.

Ad hoc cauſarum doloris genus facilè reduces eum qui ab ebrietate prodit: quippè tunc ventriculo crapula, & vino grauato caput conſentit. Quo fit, vt cum ex vita & victu ante habitis, conſtet ex ebrietate caput dolere, coniectandum ſit, an præſit adhuc vinum in ipſo ventriculo, aut ſecus, ſed ſolùm craſſi, & caliginoſi halitus perſtent adhuc in ipſo capite: ſi primum, vomitu ventrem inanire oportet, idque ex tepida cum modico aceto.

A Quo facto, ebrietateque ſedata, ſi adhuc dolor perſtet, (nam tunc magis elucet) curandum eſt omni arte caput refrigerare his quæ modicè repellant, vt oleo roſarum cum aceto, aut omphacino, cum nenupharino, & aceto roſaceo. Quòd ſi adhuc perſtiterit dolor, caput ablues decocto braſſicæ tepido, vel prædictis oleis addes modicum chamæmelini, ac vltimo ſuperpones capiti braſſicæ folia, quæ & ibidem poſita, & decocta cum lenticula, & aceto, comeſtaque, mirum in modum medetur doloribus ex ebrietate concitatis. In reliquis verò ſomnum, & quietem, ac victus parſimoniam, & aquæ potum inſtituere oportebit.

Si iecoris conſenſu fiat.

B Quod ſi iecur malo cauſam præſtiterit (quod dignoſces ex eius caliditate, præſertim manuum, ac pedum ex dextri hypochondrij grauitate & ſqualore, ex rubra vrina, & ex oris amarore & ſiti) per ſe vel flauam bilem in ventriculum regerendo, maximè cum venter dolet per interualla, & in dextro hypochondrio murmur & dolor adſunt; tunc quidem initium curationis à ſanguinis detractione auſpicaberis, ſi plenitudo ſubſit à vena lateris dextri; ſin aliter, ex iecoraria. Quòd ſi hæc ſufficere non videantur, ſed adhuc caput doliter, neceſſum eſt conijcere aliquid ſanguinis caput iam aſcendiſſe, quem ex communi vel cephalica vena minuere, & deriuare neceſſum eſt. Quo facto curabis ſanguinem à feruore vindicare ſero lactis, & frigidis apozematis, & inunctionibus: & tandem flaua bile expurgata modo nuper dicto, partem topicis diſponere oportet. Iecur enim temperabis roſaceo, ſucco lactucæ, cucurbitæ, vel plantaginis ſæpius loto, vel vnguento ſantalorum cum pulueribus roſarũ, vel coralli, ſuperpoſito filtro ſerico madido aqua roſarum, vel modico ſero. Quòd ſi adhuc perſtiterit malum, caput aqua tepida temperabis, vel decocto violarum, & roſarum.

Si ſplenis conſenſu fiat.

Verùm ſi ab ſplene malum oriatur (quod cognoſces ex ſiniſtri lateris dolore, tumore, tenſione, flatu: item quia in capite perſentitur flatus, & dolor, cum tenſione, mœrore & alijs etiam melancholicis accidentibus) quod frequentiùs quàm à iecore accidere ſcimus; certum eſt, vel humorum tranſmiſſione fieri, vel flatu, & vapore ab eo membro in caput irruentibus: raró enim in ijs membris condolentia contingit, ſed vitium ab vno in aliud membrum commigrat per venas, & arterias: in iecore quidem per venam cauam, in ſplene verò per arteriam magnam, quarum propagines, & trunci per iugulum bipartiuntur intus & extra, numeroſa ſobole à poſtica parte in anticam, facta ramorum diuiſione, & productione. Quo fit vt maiori ex parte ij dolores ſiniſtram, aut anticam capitis partem, potius affligant, quàm poſticam (quod in vtero contrario modo accidit) nam præter adductam à me ſuperiùs rationem in parte antica capitis, panniculi ſuturis inſeruntur, & vaſa, arteriæ præſertim: ac materia omnis eo peruenit faciliùs ſuturarum ratione, quæ rariores ea parte ſunt, craneum tenuiſſimum, & fiſtuloſum, ac tenuium vaſorum maior copia. Quo fit vt, cùm alio migrare humor, ſeu vapor non poſſit, quia illuc deſinunt vaſa, ea parte dolor frequentiùs concitetur, quàm in parte poſtica. Neque ob id exiſtimandum eſt, ſi iecur affectum ſit, dextram partem, & ſi ſplen, ſiniſtram potiſſimum dolere: quippe prædicta ratione id fieri non poteſt, ſit tamen ob conſortium venarum eiuſdem lateris, etiam ſi à diuerſis tunicis originem ducant. Itaque ſi ab ſplene malum oriatur, purgandum copioſius eſt; ſanguis tamen parciùs mittendus. Sat enim

ſte

eſt ex ſaluatella ſiniſtræ manus, vel ex baſilica eiuſdem lateris ſanguinem fundere, ac ſi laborans hæmorrhoidas obtinuerit, ab ipſis per hirudines ſãguinem demes. Purgabis enim ſic affectos, vt cap. De melancholia abundè ſcriptum reperies: interim tamen ſcito ipſis prodeſſe cõfectionem Hamech ſimplicem, diſſolutam ſero lactis: vel purgabis *ſyrupo ex infuſionibus roſarum pondere ʒ.3. cum infuſione ʒ.4. foliorum ſenæ.* Porriges etiam *prunorum damaſcenorum numero quinque, ſi priùs ſaccharo, & infuſione ʒ. 5. ſenæ confeceris.* Verùm ſi affectionem noueris inueteratam eſſe, & alijs remedijs non cedere, modo morbi Gallici ſuſpicio ſit, modo ſecus, tutò vti licebit 2. *aut 3. gr. ſtibij, optimè præparati,* dummodo laborans febriens, aut imbecillus nõ exiſtat. Quod ſi benè ſucceſſiſſe comperies, iterato eodem præſidio vteris, adaucta, vel minuta quantitate, prout laborantem citra noxam tolerare viſum ſit. Spleni inſuper prouidebis ijs, quæ capite De ſplene indurato ſcripta reperies.

Si vteri conſenſu fiat.

Nullum profectò membrum ſua vitia prõptiùs in caput regerit, quàm vterus; nam & per condolentiam ob continuitatem neruoſæ ſubſtantiæ, & ſpinalis medullæ, ac per vaporum tranſmiſſionem, & per venas etiam & arterias, quibus maximè vterus capiti communicat, conſenſum fieri certum eſt. Diſces tamen, dolorem ab ea parte proficiſci, quòd maximè poſterior capitis pars dolore prematur, ob peculiarem ipſius partis & vteri ſocietatem, per venas & arterias, ſed maximè ob ſpinalem medullam vtriſq; partibus communem. Sed cauſam potiùs referendam arbitramur in vapores illuc ab vtero aſcendentes per vias corporis communes, & ob humores per venas in caput irruentes: quod potiſſimũ accidit ijs, quibus menſes, vel puerperiũ defecerũt, ſed maximè ex eorum & ſeminis corruptione. Cũ hoc tamen ſcimus in plerisque fœminarum, & maximè in virginibus caput iuxta tempora cum pulſu dolere: quod proculdubio prodit ex meſerei, aut vteri obſtructionibus. Quorum omnium prouidẽtiam latiſſimè ſcripſimus lib. noſtro. de fœminarum affect. cap. de varietate doloris capitis ab vtero.

Mitigãdi omnẽ dolorem ratio.

Supereſt tamen nũc docere, ſi dolor vrgeat plus quàm cauſa ipſa, ſiue per conſenſum, ſiue eſſentialiter operetur, eandem ferè mitigandi rationem cõmunem eſſe omnibus, etiam ſi dum per eſſentiam caput laborat, ſatius ſit anodyna etiam adhibere, quæ aduerſus cauſam pugnare poſſint. Verum habito ſolùm doloris reſpectu, mitigandi ratio triplex inſurgit: vna per pharmaca, quæ verè anodyna dicuntur: alia per ea, quæ quodammodo aduerſus cauſæ inclementiam pugnant: tertia verò & vltima per narcotica appellata auxilia. Primum enim anodynorum genus partem lenire, mollem, & æquabilem reddere habet, ac dulci ſenſu quem mouet, omnem moleſtiam compeſcit, & partes humiditate propria ne diuellantur, efficit. Huius generis ſunt oleum dulce, ſed mediocris ætatis, chamæmelinũ, de ſemine lini, amygdalarum dulcium, lumbricorum, ſambucinum, butyrum, vitella ouorũ, lac muliebre, axungia gallinæ, anſeris, & cuniculi: decoctum, aut altheæ, maluarum, lilij, & ſeminis lini, cũ roſaceo, aut violaceo, & lacte; Prodeſt & in forma ſolida, id q. ℞. *ſucci maluarum ʒ. 1. ptiſanæ hordeaceæ colatæ ʒ. 1. & ß. olei roſacei ʒ. 2. ceræ ʒ. 2. fiat vnguentum.* Quæ ſanè omnia omnibus doloribus, & à quacunque cauſa ortis, & in quibuſque corporibus, etiam plenis, proficua eſſe ſcimus: quorum maiorem rationem reperies lib. 2. noſtro. de præſidi. indic. c. de anodynis. Secundi autem generis anodyna ſunt, quæ præter id quod partem leniant, & mulcebrem reddant, aduerſus cauſam nonnihil pugnare habent: cuius naturæ ſunt calida omnia, in doloribus qui à frigida cauſa ortum ducunt, & frigida in ijs qui à calida, quorum loco nuper citato, & ſequentibus capitibus vberem copiã ſcripſimus. Tertij generis anodyna, vt quæ ſtupefacientia ſint, & ſenſu orbantia, adminiſtrare non oportet, niſi dum ex doloribus, aut vigiliæ vehementia, aliquod grauius malum pertimeſcimus. Quo tempore hæc duo conſideranda ſunt: primum, à leuioribus eſſe incipiendum, ijs ſcilicet quæ amica frigiditate ſomnum conciliant, veluti eſt lac omne, maximè aqua roſacea admixtum, vel vnguentum roſaceum naribus & temporibus adhibitum. Prodeſt aqua tepida, vel decocto lactucæ caput abluere, maximè ſi addideris papaueris capita, aut violarum flores, vel maluarum folia, nymphææ, ſolani, aut mandragoræ, cum oleo nenupharino, vel papaueris, cum modico chamæmelino: prodeſt & inunctio nuper dictis partibus facta ex oleo papaueris, aut roſaceo, maximè vnguento populeone admixto: cui ſi neceſſitas vrget, addes *opij lacte mulieris liquati gr. 3.* quo frontem illinies, dummodo paulò poſt, ſaltem ſomno incepto, auferas: iuuat, & prædictum vnguentũ olfacere, dummodo ab hoc præſidio caueas pueros, & frigidiores fœminas. Secundum præceptum eſt, quòd mox à narcoticorum adhibitione, pars vino, vel aqua calida abluatur, donec calorem vi narcoticorum extinctum, reduxiſſe cõperias. Intrinſecus verò *Philonij ʒ. ß.* porrigere poteris: conciliat enim ſomnum, quod in vigilijs intenſiſſimis, & grauioribus ſymptomatis maximi momenti eſſe ſolet.

CAPVT VI.

De dolore capitis per eſſentiam.

DOlet pari quoque ratione caput per eſſentiã, ſeu per primogeneam affectionem, multis modis: quippè vel à cauſis, quæ extrinſecus ipſi occurſant moleſtatur, vel ab his, quæ intus latent, impensè afficitur: illæ ſanè ſunt velut inſolatus, ignis, ebrietas, (quæ licet externa non ſit, inter manifeſtas recenſeri meretur) plaga, ictus, caſus, & reliqua, quæ ipſum lædere nata ſunt; quarum curationem paulò inferiùs referam, ſi priùs dixero, quales ſint internæ cauſæ, & quam vnaquæque expoſtulet curandi rationem.

Lædit, dolereque cogit caput intemperamentum quoduis, ſiue frigidum, ſiue calidum, humidũ, aut ſiccum, ſiue ex his compoſitum exiſtat. Conſtat etiam, caput dolere ex affluxu alicuius humoris ad caput ipſum: quem ſanè mouet, vel vniuerſum corpus eo abundans, illucque tanquam ad imbecillum membrum tranſmittens, vel in ipſo capite genito, vel excremento aliquo præter naturam aggregato, vel facto ex conſpurcato alimento ab ipſo capite malè affecto. Læditur non minus per eſſentiam à flatuoſa aliqua ſubſtantia, non quæ aliundè tranſmiſſa caput imbecille reddat, ſed quæ ob impotentiam eiuſdem, in eodem genita ſit: quæ ſanè acerbiſſimos, moleſtos, & diuturnos ſolet concitare dolores. Verùm cum conſtet apud Authores, quatuor eſſe intemperamenta, quibus caput dolere poteſt, quatuor etiam humorum affluxus, qui illis reſpondent, ſanguinis nimirum, pituitæ, & vtriuſque bilis; oportuit ob id cuiuſque ſeorſum meminiſſe, ad duo tantùm capita omnia reducendo: quorum primum humorum, & intemperamentorum calidorum naturam, & curationem complectetur: alterum verò frigidorum.

CAPVT VII.

De dolore capitis ex ſanguine, aut bile, vel intemperamento calido.

IVuenibus, ac fœminis, hiſque maximè quibus menſes deficiunt, vel vita adeſt epulis, & ocio dedita, ſanguinem abundare, coniectabile eſt, maximè ſi alicui eorum ſuppreſſa fuerit conſueta ſanguinis profuſio, vel mutilatum aliquod membrũ, quibus certum eſt, ſanguinem quoque per corpus preter naturam diuagari; quod plerunque eſt febris preludium & cauſa. Qui ſanè dum ex cauſa aliqua, vel externa, vt inſolatus, vini potio, aut intempeſtiuum exercitium; vel interna, vt animi perturbatio, feruidus fuerit, facilè caput irruit, & maximos dolores concitat, præſertim ſi ob aliquam occaſionem imbecilſum ſteterit.

Signa huius cauſæ

Quod facilè ex hac cauſa fieri dignoſces, ex capitis laſſitudine grauante cum tenſione, ex pulſuum caliditate vehementi, (licet non mordaci) circa tẽpora, & ex venis iuxta oculorum adnatam, ſatis eminentibus, ac tumidis: quibus accedit faciei rubor, & calor, pulſus magnus, vrina rubra, ægri natura, ætas, ante acta victus ratio, anni tempus, locus, ſomnus longior, & leuamen à frigidis, nec non augmentum à calidis. Quod etiam potiſſimum dignoſces, ſi adſit febris ex continentium genere, aut earum quæ ſanguinis putridi naturam referunt, quippe dolores ex ſanguine, aut bile raro citra febrem accidere comperimus, niſi cauſa externa accedat, quæ prædictos humores moueat, aut ſuppreſſa ſit conſueta eorum euacuatio. Bilem quidem dominari, & dolorem, ac calorem ab ea proficiſci cognoſces, quia dolor eſt acutior, pungens, erodens citra grauitatem cum ingenti capitis ardore: quibus accedit oris amaritudo, pallor faciei, pulſus velox, vigilia, vrina ruffa, intenſa, aut crocea, & aliquando alba ac tenuis, quæ aſcenſum bilis ad caput deſignat. Quibus accedit etiam ætas, regio, anni tempus, & propria laborantis conſtitutio, quæ ad bilioſam naturam omninò vergunt: præcedunt velut cauſæ, inedia, ira, labor, vigilia, alimenta calida, & ſicca, pituitoſorum & ſanguinis largior euacuatio, & febris continua, aut intermittens de genere tertianarum. Quæ ſanè omnia communia ſigna exiſtunt omni intemperamento calido, aut ſicco, vel calido & ſicco ſimul, licet quod citra materiam eſt, potiùs calorem, aut ſiccitatem atteſtatur, quã præ ſe ferat grauitatis, aut abundãtiæ veſtigiũ aliquod.

Præſagiũ

Cautè quidem & prudenter, ac non leui diligentia his doloribus prouidendum eſt, vt qui, ſi cum febre fiant, præludium exiſtant futuræ phrenitidis, vel ſurditatis, aut viſionis deprauatæ: ſi tamen citra febrem fiant & vehementer affligant, diſtẽſiones neruorum, inflammationes oculorum, vel eorum prominentiam, ac ſubuerſionem, vel cæcitatem, item animi torporem, lethargum, aut comitialem affectum prænunciant; idque maximè dum remedijs non cedit affectio, ni fortè aqua, vel pus per nares, palatum, aut os effluxerint.

Curandi ratio.

In curatione autem, ante quàm manus auxiliares adhibeam, lectores monitos velim, præter euacuantia præſidia, communia eſſe reliqua, quæ topica appellantur, doloribus omnibus, qui ex intemperamento calido prodeunt, ſiue cum materia calida ſit, ſiue citra ipſam: nam refrigerare & humectare, calori & ſiccitati ſolis, vel cum ſanguine, aut bile cõuenire certum eſt. Quapropter, quæ dixero præſidia particularia ad ſanguinis, & bilis calorem, & ſiccitatem compeſcendam, ad nudas intemperantias proficua etiam eſſe, credendum eſt.

Victus ratio.

A Si quis igitur ſanguine abundante capitis dolorem patiatur, primitus victum ſibi paret parcum, frigidum, & pauciſſimi nutrimenti, vt ciborum parſimonia plenitudo deliteſcat, & frigiditate reſtinguatur ſanguinis feruor. Quo factum fuit, vt tantopere (non ſolùm ſanguine redundante, ſed quouis modo capite excalefacto) Galen. 2. local. vetuerit vini vſum ex Apollonij ſententia: item ſolis exceſſum, aut loca calida: & balnea calidiora, excandeſcentia, clamores, animi perturbationes, & mentis concitatiores motus, nec non repletionem, maximè calidorum. Quo fit vt cibaria frigidiora eſſe oporteat, vt mox diximus. Cuius naturæ ſunt lactucæ, ſcariolæ, cucurbitæ, B melones, pullorum carnes, & iura eorum, ptiſana, etiam, amylum, & his ſimilia. Bibant aquam hordei cum ſaccharo, & tanto frigidiora exquirant alimenta, quanto affectio magis ad bilis naturam acceſſerit: licet in ea copioſior cibus, quam in ſanguinea ex vſu ſit, in vtraque tamen vinum ex toto auferendum eſt. Solem etiam, ac vociferationem, laborioſa exercitia, animi perturbationem, & reliqua, quæ ſanguinem mouere nata ſunt, vitare oportet.

Sanguinem igitur redundantem (ſi ciborum parſimonia non ſatis fuit) protinus eſſe mittendum conſulit cauſæ conditio: qui ſi ſolum in capite ſit, à cephalica ſanguinem demes, maximè ſi dolor fi- C xus ſit; nam perſeuerante malo, vena frontis, aut ea quæ poſt aures eſt, aperiẽda venit, vt ex 5. aphor. 68. ex Galen. docetur. At licet vacuationis alicuius ſanguinolentæ ſuppreſſio præceſſerit, primitus plenitudinem demere oportet ſanguine miſſo (ſicut dum plenitudo citra ſuppreſſionem adeſt) ex communi vena: poſtea verò antiquam vacuationem reuocabis, ſiue per hæmorrhoides, ſiue per vterum, aut fluxum ſanguinis narium id fieri oporteat. Verùm ſi à toto corpore abundantia in caput conſcendat, axillaris, ſeu interna vena, primum tundenda eſt, & maximè ſi doloris cauſa, & perennis fons ſit in hepate, aut liene: nam tunc prodeſt ad euacuationem cauſæ antecedentis, & D ad generationem prohibendam. Vltimò tandem ab his venis ſanguinem detrahes, quæ proximæ capiti ſunt: nam prima ſanguinis detractione, plenitudinem demimus: ſecunda antiquam & conſuetam vacuationem reuocamus, aut per proximas & communes eius partis venas, quod ſupereſt deriuamus: tertia verò & vltima quod in capite adhuc reſiduum eſt, conterimus. Cui ſanè operi efficiendo, ex vſu eſt, ventrem prius ab excrementis exonerare clyſteribus, quæ vim habeant emolliendi, & repurgandi. Poſtea verò ſi dolor adhuc perſtet, cucurbitulis cum ſcarificatione, aut citra ipſam, reliquias conterere oportet. Quo facto, penſitandum eſt, ſi fortè bilis cauſam dolori præſtite- E rit; nam eo tempore parciùs mittendus eſt ſanguis, & vberiùs refrigerandum; eoque magis quo ſincerior, & ſola apparuerit. Verùm ſiue ſanguini admixta fuerit, vel ab eo degenerauerit, aut ex iecoris ardore genita ſit, tunc ſanè & euacuandi, & miteſcẽdi feruoris gratia, ex baſilica dextri lateris (moderatius tamen) ſanguinem demes, vel ex ſaluatella eiuſdem manus; quippe hæc, & copiam euacuat, & iecoris & ſanguinis feruorem refrigerando reſtinguit. Cæterùm ſi adhuc in capite vigere ſanguinis bilioſi copiam certum ſit, ex cephalica tutius eo tẽpore arbitror fore, ſanguinem detrahere, parciùs tamen quam è reliquis venis, ne forſan laborans in furorem aut inſaniam agatur, bile effræniori facta, niſi affectio in capitis externa parte fuerit; nã tunc audaciùs ſanguinem licebit detrahere.

Quibus

Quibus ſanè factis, & in bilioſis doloribus, & in his qui ex ſanguine prodeunt, dum vacuationibus per venam ſciſſam affectio non cedit, credibile eſt, plurimum ſanguinis in bilem commigraſſe, vel cum ipſo redundare: tunc quidem (vtcunq; fiat) compeſcere, & præparare oportet, ſerapijs, apozematis, & frigidioribus poculis, quo facilius medicamento purganti poſtmodum cedant. Primò tamen clyſteribus, quæ præter id quod aliquid expurgent, & ad inferiores partes euocent, ventrem quoque & viſcera refrigerent, rem aggredieris. Huius naturæ eſt, quod conficitur *ex decocto hordei, maluarum, violarum, roſarum, & capitum papaueris, cui facta colatura, addes ſacchari rubei, & olei roſarum, & violarum, anà vnc. 1. & med.* benefacit etiam *pulpæ caſſiæ fiſtulæ vnc. ſemis* præſtat quoque ex ſero lactis, ſaccharo, & amygdalarum dulcium oleo parare aliud: ſicut id quod efficitur ex lacte quatuor ſeminum frigidorum cum mucilagine pſyllij, & aqua hordei: quod ſummoperè arbitror profuturum in eo dolore, qui proficiſcitur à ſola bile. Serapia etiam porriges granatorum, agreſtæ, acetoſæ, portulacæ, cichorij, vel acetoſum ſimpl. Item aquam hordei, borraginis, acetoſæ, portulacæ, cichorij, violarum, & cucurbitæ, ex quibus & aqua pluuiali, aut fontana, niue refrigeratis, guſtui gratum, & malo proficuum parabis potum: maximè ſi ſolis aquis admiſcueris, ſyrupi roſarum, aut violarum modicum: quibus laborans vtatur longè à paſtu, & noctu poſt primum ſomnũ. His factis, bile redundante, non ſemel purgandum eſt, ſed facta purgatione vna moderata, deinceps paulatim, & per interualla, prout iecur ipſam produxerit, vel ſanguis in eam commeauerit, expurgabis, & reuellere ad infernam aluum curabis. Quod facies primitus caſſia cum rhabarbaro, ſyrupo ſolutiuo cum expreſſione rhabarbari: manna cum eodem rhabarbaro, aut aqua lactis, quod magis probo in bilioſis. Præſtant & *vnc. 3. ſyrupi violarum ex infuſionibus cum expreſſione ſcrup. 4. rhabarbari*: quòd ſi aduſtum aliquid fuerit, porrigito laboranti. *onc. 1. confectionis Hamech, ſimplicis, aut catholici, ac ſuperbibat onc. 4. aquæ lactis, aut hordei, vel portulacæ*. Quo ſemel facto, quia vel iecur in dies flauam bilem gignit, vel ex ſanguine feruido producitur, neceſſarium etiam erit, per vices, & interualla eius copiam minuere, exhibito prædictorum medicamentorum aliquo, cæterum in minore quantitate, quantum ſat ſit, vt laborans bis, terve aluum exoneret. In quo ſanè opere cauẽdum eſt ab his pilulis quæ bilem ex capite purgant, & maximè dum ex aſcenſa fit bile à iecore, aut alia parte: nam tolerabilius eſt, dum in capite gignitur, quia ſemper pariter fiunt craſſi etiam ſucci, alioquin mirum non eſt, ſi laborans dolore non curato, in furorem, aut aliud malum procidat.

Topica. At ſi perſenſeris humorem ſatis eſſe purgatum, vel mox à prima purgatione, vel facta ſufficienti detractione ſanguinis, ad topica, ſeu particularia auxilia te conferes, & capiti prouidebis auxilijs, quæ calorem compeſcant, & caput refrigerẽt: hoc vno animaduerſo, quod eademmet proficua ſunt capiti ſolùm per ſimplex intemperamentum laboranti, ac dum affluxu calidi humoris afficitur, dũmodo ſufficiens vacuatio humoris fluentis præceſſerit. Galenus enim conſulit, vnamquamque cauſam prius eſſe abſcindendam, deinde ad ſimplex intemperamentum deueniendum. Parum enim intereſt (quatenus ad topica auxilia attinet) intemperantia ſola ſit, an præceſſerit humoris affluxus, niſi quod in nudo intemperamento, tantùm alterantia auxilia adhibenda ſunt (nec nocebit aliquã-

A do repellentia admiſcere:) at in intemperamento, quod prodit ex affluxu, à repellentibus inchoandum eſt, ne quid amplius caput recipiat: itaque primò hæc auxilia adhibenda ſunt, ſed cum aliqua adſtrictione, quantum videlicet ſat ſit, ad repellendum, quod mox à principio opus eſt, deinceps vim modicè digerendi, per ea tandem quæ moderatè calefaciant, aut forſan ſat erit quòd attemperent: vltimò tamen quòd roborent. Sic enim primitus ſanguine miſſo, & capite abraſo, ſuturæ eius coronali, vt iubet Galen. 2. pharma. loca. actu frigida, & in bilioſa cauſa & nuda diſtemperie, niue refrigerata adhibere oportet oxyrrhodina: cuius cenſus eſt oleum roſaceum cum quarta aceti parte, B (non quòd dolorem leniat; nam potiùs irritat, ſed quod penetrationem moliatur aliorum quæ ſibi admixta ſunt) cum modica aqua roſacea: nec minoris momenti eſt oleum citoniorum cum mucagine pſyllij: præſtat etiam oleum omphacinum, vel ex folijs oliuæ virentibus, & contuſis paratum cum nenupharino, & prædictis aceto, & aqua hordei, maluarum, ac violarum: quibus primò caput irrigabis, & mox linteum eis madidum ſuperpones. Prodeſt quoque ipſum caput madefacere decocto roſarum, violarum, florum ſalicis, & capitum papaueris, & foliorum lactucæ cum aceto. Conciliabis etiam ſomnum, ſi fronti adhibueris mucilaginem pſyllij cum albumine oui, & modico puluere coriandri præparati. C Verùm ſi æſtus adhuc creuerit, vel affectio bilis particeps extiterit, oleum violaceum, de nenuphare, & florum nympheæ, aut papaueris prædictis adde: item ſuccum lactucæ, plantaginis, ſolatri cum mucilaginibus pſyllij: item lac ſeminum frigidorum omnium. Quibus etiam addere oportet, aut per ſe adhibere ſuccum plantaginis, centinodiæ, ſemperuiuæ, poligoni, granatorũ acidorum, portulacæ, vmbilici veneris, roſarum, capreolorum vitis, omphacij, meſpili, cucurbitæ, & cucumeris: quibus etiam adde vnguenti populeonis, quod viſum fuerit, vt fiat linimentum, quibus tempora, & naſum inunges: emplaſtrum etiã ex folijs lactucæ, oleo roſaceo, & farina hordei mirum in modum prodeſſe ſcimus, D vbi reliqua non profuerunt, maximè addito oleo papaueris. Cerata quoque conficies, quale eſt illud Galen. ad fracturas, quod diu ſubigatur cum ſucco portulacæ. Proderit etiam linimentum quod *recipit mucaginis ſeminis pſyllij, altheæ, & citoniorum, extractæ aqua plantaginis vnc. 6. agitentur cum modico aceto*: & ſi his *modicum* ceræ addideris, aut *vnguenti refrigerantis Galen.* plurimum prodeſſe comperies. Prodeſt & vnguentum quod *recipit olei roſacei omphacini vnc. 3. coriandri, rubearum roſarum, myrtillorum*, coralli anà drag. 1. *ceræ albæ q. s. aceti parum; fiat vnguentum*. Aliud etiam parabis ex ſuccis, quod *recipit, ſummitatum vitis, plantaginis, & ſolatri anà vnc. 1. olei roſarum omphacini, vel nenupharini vnc. 3. coquantur ad ſuccorum conſumptionem, & adde ceræ albæ q. s. ſeminis berberis, ſeminis coriandri & intybi anà vnc. 1. myrtillorum drag. 2. aceti parum, miſce, & fiat vnguentum*. E Quibus factis, maximè ſi calori ſiccitas adiuncta ſit, caput abluere oportet decocto foliorum lactucæ, capitum papaueris, roſarum, violarum, florum nenupharis, meliloti, & ramentorum cucurbitæ. Prodeſt & ablutio ex ſola aqua hordei, & oleo violarum, aut ex lacte caprillo, vel ſi ingens fuerit neceſſitas, ex aqua lactis cum oleo amygdalarum dulcium, & violarum. Confert & decoctum ſeminis citoniorum, pſyllij, lactucæ, & portulacæ, cum violis & oleo roſarum, & modico aceto. Quòd ſi ſomnum conciliare ſimul, & dolorem lenire volueris,

ris, decoctum parabis, quod *recipit capitum papaueris, & ſeminis altheæ, anà unc. 2. ſeminis lactucæ, & cucurbitæ anà onc. med ſeminis hyoſcyami drag. 1. coquantur, & vtere*: ex vſu etiam eſt caput vngere oleo hyoſcyami. His autem, quos veremur plurimum refrigerare, nimirum pueris, fœminis, & imbecillibus, ex vſu eſt id quod *recipit olei roſacei, & chamemelini, anà vnc. 1. aceti vnc. med. mucilaginis ſeminis citoniorum, pſyllij, & altheæ, anà vnc. 1.* At ſi citra ſtuporem refrigerare placuerit, ex Cimolia terra, vel ex ea quæ in officinis, vbi acuuntur enſes, reſidet, cum lacte muliebri, & albumine oui emplaſtrum conficies. Reficiunt item vires, & partem ſimul roborant odoramēta, quæ ex roſis, violis, nymphæa, ſalicis folijs, capitibus, & floribus papaueris, & huiuſmodi odoramenta ſpirant: ex quibus etiam paſtillum conficere poteris cum ſeminibus cucurbitæ, portulacæ, acetoſæ, papaueris albi, ſantalis, & camphora: ſuper caput etiam inſperges puluerem roſarum, nympheæ, violarum, papaueris, mandragoræ, ſeminis lactucæ, ſantalorum, caphuræ, & ſimilium: vel ſacculum ex eis conficies, qui *recipiat coriandrorum drag. 2. florum nymphææ drag. 3. violarum, roſarum, anà drag. 2. ſeminis lactucæ, & papaueris anà drag. 1. coralli rubei drag. 1. & med. ſantalorū rubeorum ſcrup. 2. fiat puluis.* Præſtat & caput inungere hoc linimento quod *recipit* (maximè vbi viget vigilia) *olei roſarum, & myrthi, anà vnc. 2. aquæ plantaginis, & violarum, anà vnc. 4. aceti roſati vnc. med. vnguenti populeonis drag. 2. vnguenti refrigerantis Galen. vnc. 1. diſſoluantur omnia, & parti linteis molliſſimis adhibeantur.* Calorem & ebrietatem arcent ſertula capiti admota, aut coronæ modo cum violis, meliloto, & roſis intertexta. Prodeſt & coriandrum cum roſis linteo exceptum, & aceto incoctum. Iuuant braſſicæ folia capiti admota, aut nymphææ folia.

Quòd ſi vigilia plurimum vrgeat, vt non rarò aſſolet; tunc ad ea quæ præter id quod refrigerent, ſomnum quoque concilient, confugiendum eſt, incipientes ab ſpongiæ fotu hoc modo parato: *excipe foliorum, & florum nymphææ, violarum, granorū hordei viridis, foliorum ſalicis, lenticulæ, portulacæ, lactucæ, ſolani, vmbilici veneris anà m. 1. foliorum hyoſcyami m. med. coquantur ſecundum artem, & colaturæ li. adde ſucci lactucæ vnc. 2.* Ante tamen potui porrigere poteris, aquæ dulcis balneum vel lactis, vel olei amygdalarum dulcium, aut lactis quatuor ſemin. frig. mai. Quòd ſi hæc & prædictæ inunctiones non profuerint, porrige per os id quod *recipit decoctionis lactucæ, & portulacæ modicæ expreſſæ vnc. 4. ſyrupi papaueris vnc. 1 detur per tres horas à cœna*. Poteriſque etiam ad philonij vſum peruenire.

Verum ſi hæc omnia prodeſſe non videantur, arbitrari oportet, aliquid iam bilioſi, vel ſanguinei humoris in capite firmatum eſſe, quod nec retroceſſu, nec repercuſſu ſeparari à parte potuit: quare id per eandem partem conterere oportet, aut euacuare, vel per proxima deriuare; ſic deriuamus ab ipſa parte, à quacunque proxima ſanguine miſſo, vel pharmacis reſoluentibus parti adhibitis, aut alijs vacuationum generibus, cuius naturæ ſunt cucurbitulæ brachijs, ſcapulis, vel occipitio (niſi laborans facilè paralyſi capiatur, aut ſuſpectus ſit) adhibitæ, nec non & miſſio ſanguinis ex cephalica: ac ſi propius accedere placuerit, ex venulis naſi, ſetis ſcalpendo, & folio arundinis, aut feſtuca, vel herbis quibuſdam aculeatis, vel aſperis: item frontis, vel quæ poſt aures eſt incides, vel hirudines capiti, aut narium extremitati, poſt aures, & venis quæ in calvaria eminent, adhibebis. Præſtat quoque id be- A neficium vena ea quæ ſub lingua eſt. Atque licet arterias ſecare poſt aures à pleriſque ſcriptum ſit, ob chirurgorum in ſecando imperitiam, & quia difficulter coaleſcunt, rarò mihi arriſit; conſulo tamen eius auxilij loco, venas quæ ſunt in temporibus, & fronte ferro candenti ſecare, dum per eaſdē affectio capiti communis efficitur; aut eodem ferro prædictas arterias vrere, quo fluxionis timor minor ſit: non tamen deſunt, qui vt fluat ſanguis ſpirituoſus, ſcindunt, ſed graue eſt; ſufficit enim decurſum ſpirituoſi ſanguinis interdicere. Cui vſui eligēda eſt, vt ex Gal. colligimus 6. de ſanitate tuenda, & 3. methodi, quæ magis emicat, calet ac rubet, & vbi dolor acerbior eſt. Sed videndum an per inter- B nos arteriarum ductus malum ſuccreſcat, tunc enim externas ſecari inutile eſt, vt Gal. aduertit 3. de locis affect. cap. 8. quo tempore faſciam repellentibus, & his quæ refrigerant & adſtringunt, collo alligare oportebit, quo anguſtior fiat tranſitus ad ſuperiora, quod vaporibus etiam calidis reprimendis, comprimendiſq; proficuum exiſtit.

Quibus factis, & antea, & interim dum fiunt, eas quæ ſuperſunt in corpore & capite, reliquias, quæ non in vaſis, ſed in carne, aut tunicis inhærent, reſoluentibus conterere opus erit. Quapropter ex vſu eſſe ſolet corpus balneis aquæ dulcis mandare, vel caput ipſum: quod ſi adhuc amplius diſcutere volueris, decoctum parabis chamæmeli, meliloti, C & coriandri præparati: quo facto, frigidis odoramentis, & aſperſionibus ſuper faciem, & lectum vteris, maximè ex aqua roſacea cum aceto, aut aqua frigidiſſima, vel inſperſis floribus, & folijs frigidis, tandem ipſum omni ingenio roborabis, vtens prius conſerua lactucæ, conſerua ſymphyti, diacorallo, manus Chriſti, diatragacantho, diamargaritone frigido: prodeſt & diacodion ſimplex & compoſitum, phylonium, pilulæ de cynogloſſa, trochiſci de ſuccino, hordei viridis ſuccus, electarium trium ſantalorum, & conſeruæ omnes cordiales.

CAPVT VIII.

D *De capitis dolore ex frigiditate, aut humoribus craſſis, & frigidis.*

Dictum eſt, capitis dolores diuiſos eſſe in recētes nouiterque factos, & in inueteratos, aut diuturnos; hos quidem appellatos cephalicos, illos verò cephalalgicos: in qua diuiſione ſciendum eſt, cephalæam, ſeu dolorem capitis antiquum, plerumque proficiſci à frigido intemperamento, & cauſis eiuſdem naturæ. Id enim eſt quod dixerat Hippocr. 6. vulgar. In Cranone morbi antiqui frigidi, noui verò calidi: quo fit vt iuxta optimam rationem complectamur cephalæam ſub claſſe frigidorum dolorum. Sed habent antiqui, & frigidi dolores id E proprium, quod præter diuturnitatem, qua protrahuntur, acerbiſſimi admodum ſunt, & per graues exacerbationes repetunt: quod fieri arbitror, quia ſenſim, & paulatim congregata cauſa frigida in prædictam magnitudinem prorumpant. Sed placet in hoc capite huius doloris meminiſſe, qui à frigida cauſa cum materia, vel citra ipſam, originem trahit, ſiue cephalæam, ſiue cephalalgiam conſtituat. Frigidi igitur intemperamenti occaſione multis caput dolere aſſolet, adeò, vt tanta ſit doloris varietas, quòd neque diſcerni facilè, neque ſubinde curari, aut prodeſſe auxilia, quæ alioqui proficua eſſe poſſint. Nam licet caput in omnibus frigidis cauſis hoc habeat commune dum dolet, vt conſtrictione & alteratione ſubita doleat, habet tamen hoc peculiare, vt id ſolum contingat, dum à nuda diſtem-

diſtemperie dolet. At dum ex humorum affluxu A dolor concitatur, non leuem ſuſceptat in propria doloris ratione differentiam ex humoris ſubſtantia, quæ vel tenuis nimium eſt, ac fluida, vel viſcida, & adhærens, aut craſſa & terreſtris, ac melancholica: in quo profectò non leue in curatione reperies diſſidium, aut vt rectius loquar, confuſionē. Naſcitur prætereà eadem difficultas, & iudicio noſtro grauior, ex loco generationis, & permanſionis prædictorum humorum: quippè aliquando totum corpus pituita & melancholia ita abundat, vt malum etiam id caput ex ſe ſortiatur: namque à ventre crudos, caliginoſoſque vapores colligit, & in aquam vertit: item ab vniuerſo corpore, aut aliqua eius parte, quæ alimentum ſibi commiſſum in excrementum craſſum, pituitoſum, ac denſum com B mutat. Ex quibus item cauſis prodit, flatuoſam ſubſtantiam ex debilitate partis, ob dictam impotentiam, excitari. Quæ ſanè omnia, ſi quis in frigidis doloribus curandis expenderit, mirum non eſt, ſi fœliciorem poſſit polliceri euentum, quàm qui ea ignorat.

Habet is pituitæ & frigidi intemperamenti doloris apparatus, cauſas communes & varias: nimirùm victum frigidum & humidum, vitam ocioſam, ſatietatem aſſiduam, ventris cruditatem, aut intempeſtiuum exercitium. Habet etiam tanquam cauſam, immodicam ſanguinis, aut bilis euacuationē, largiorem potum, aut partis alicuius principis impo C tentiam: quod etiam ſolet efficere, nebuloſum & pluuioſum tempus. Quo fit vt ſic affecti his temporibus grauiùs ſe habeant: cuius cenſus eſt frequens inanitio, & aquæ vſus, anni tempus, & regio frigida.

Cum affectus de ſe, cum dolor adeſt, monſtratore non indigeat; cauſam ſolum cognoſcere opus eſt: quam dignoſces ex dolore grauatiuo & tenſiuo cum totius corporis grauitate, ex magna etiam in ſomnum propenſione: quibus accedit pigritia in actionibus, facies alba, œdematoſa, & nimis tactu frigida; ſed maximè circa tempora: adſunt etiam ſic affectis, os, nares, & oculi tumentes, ſitis nulla, pulſus paruus, & mollis, vrina cruda, & craſſa, tem D peramentum pituitoſum, & eius naturæ, ætas, anni tempus, & cœli conſtitutio.

Curatio. Verùm cum frequentiùs ex frigida cauſa, ſiue melancholia ſit, ſiue pituita, huiuſmodi dolores prodeant, expendendum primò eſt, quale principium cauſæ obtinuerint, vt ab eo facto exordio, curatio ex voto ſuccedat. Primò ſi ex victu, vitæ inſtituto, aut alia cauſa ex his quas retulimus, pituita in corpore copioſa generetur, ea conſideratione facta, triplex erit medendi ratio: vna, quę cauſam præcauēdo auferat: ſecunda, quæ pituitæ iam genitæ copiam demat: tertia, quæ capiti prouideat, ſiue in ipſo cauſa ſit, ſiue aliunde fluat. Circa primum cauſas pituitæ generatrices auferre oportet, vt ſi victus E ſit ſuaprè natura pituitam generans, in ſicciorem mutet & calidiorem: qualis eſt auium, præcipuè montanarum, aut cuiuſque carnis aſſæ vſus: vel ſi elixatis vti placuerit, condimentis & aromatis calidis decoquendas eſſe cenſeo. Sic & vſus paſſularū, & amygdalarum, cum reliquis quæ vim habent calefaciendi, præſtat, & potus ex vino modico, diluto aqua cinnamomi, aniſi, radicis chinæ, aut ſarſæ parillæ, vel ſaſſafraſſæ indicæ, qui ſanè potus omnibus cauſis frigidis proficuus exiſtit, maximè ſi hydromelitis aliquid admiſcueris. Denique hanc occaſionem demes mutatione alimentorum in ea, quæ contraria ſunt: ob id ſi vita ocioſa cauſa fuerit, facta leui purgatione, exercitium imperabis, & quantitatem alimenti demes, quippè in pituitoſis humoribus, maximè his corporibus quæ deſidem vitam habent, nullum præſtantius adinuenies præſidium, quàm ieiunum corpus exercitijs committere: quæ ſanè paulò laborioſa eſſe oportet: leuia enim potius corpus impinguant. Verùm ſi immodicus ſomnus malum præſtiterit, vigiliam ſolito largiorem imperabis, ſic & potus parſimoniam: at ſi larga bilioſorum & ſanguinis excretio pituitæ cauſa fuerit, roborare vniuerſi corporis vires oportet; & calidis vti alimentis.

Poſtmodum pituitæ generatæ prouidentia docet, à quauis cauſa oriatur, ipſam protinus eſſe purgandam, ſi regionis mutatio in hoc malo ſummoperè neceſſaria non profuerit. Huic vſui, cum humor ſit, ex propria natura craſſus, frigidus, aut tenax, qui difficulter medicamentis cedit, præparari anteà deſiderat, his quæ extenuent, incidant, & extergant: cuius naturæ eſt mel roſaceum, & ſyrupus capillorum Veneris ſtatim ab initio cum aquis maioranæ, & meliſſæ. At ſi maiores vires humorem expoſcere conſtet, vteris ſyrupo glycyrrhizæ, de byſantijs, & oxymelite cum aqua fœniculi, aut verbenæ. Quòd ſi efficaciùs parare volueris, præbe ſyrupum ſtœchados, detracto croco, oxymel ſimplex, aut compoſitum, cum quinque, aut duabus radicibus, addito in grauioribus modico oxymelitis ſcyllitici: conferunt & ſyrupi de praſſio, & de acoro cum aqua meliſſæ, maioranæ, graminis (maximè in fœminis quæ obſtructionem patiuntur) vel hyſſopi, cinnamomi, aut radicis chinæ, vel verbenæ; nam digerit pituitam, vtcunque ſumatur. Quod ſi pituita fuerit ſalſa, addere oportebit aliquid ſyrupi borraginis, portulacæ, aut violarum. Quibus præparatam vtcunque materiam modicè purgare ſtudebis hoc medicamento, quod *recipit foliorum ſenæ drag. 4. coquantur in vnc. 6. aquæ lupulorum, & graminis, & facta colatura, adde agarici trochiſcati dr. 1. ſyrupi ſolutiui roſarum Perſicarum vnc. 2.* Proſunt & *boli ex catholico, & confectione Hamech ſimplici, anà drag. 6.* valet & *electarium diaphenicon, pondere drag. 4. cum vnc. 3. ſyrupi ſolutiui roſarum:* proſunt & *pilulæ ex hiera Galen. & de aſſayeret. anà ſcrup. 2.*

Purgata iam vtcunque pituita, quam neceſſum eſt in toto, aut partibus capiti proximis abundare, coniectandum eſt, an aliquo modo liceat in his doloribus ſanguinem mittere? In qua re ſciendum eſt, eo tempore prædicto auxilio opus eſſe, quo ſuppreſſa vacuatio aliqua apparet, maximè ex ſanguine pituitoſo: quo tempore parcè mittendus eſt, ſicut copioſè, dum ſanguis copioſius abundat: verū ſi melancholici ſanguinis affectio particeps fuerit, ex vſu erit ſanguinem ex hæmorrhoidibus fundere, ſicut in fœminis plerunque ex venis tali: coniectabile enim eſt, ipſam pituitam obſtructiones effecturam, adeò, vt improſperè menſes fluant. Præterеà à quacunque cauſa dolor excitetur, ſi vehementia vrgeat, duabus de cauſis vena tundebda venit: vna, quòd vix dolor tantus eſſe queat, ſine materiæ calidæ acceſſu: altera verò, quia verendum eſt ne cerebrum inflammetur, aut ſpiritus plus iuſto, aut inflammentur aut reſoluantur. At ſi cauſa frigida ſit, prædictam doloris exacerbationem expoſtulās, amplum fieri venæ vulnus deſiderat, quo expirare etiam aliquid ex craſſa materia poſſit.

Deinceps verò craſſos & frigidos humores iterum incidere & conterere, opus erit; nam humoris natura, & conditio non patitur ſimul & affatim expurgari. Cui vſui *ſumes vnc. 4. decocti, quod recipit quinque radicum aperientium, anà vnc. 1. verbenæ, maioranæ, radicis ireos, & acori, anà drag. 2. carthami drag. 6. foliorum hyſſopi, maioranæ, calamenthi, bugloſſæ,*

gloſſæ, borraginis anà m. ſem. ſeminis carui, aniſi, fœniculi, anà drag. 2. glycyrrhizæ. drag. 1. ſem. coquantur addito modico aceto, & facta colatura, adde alicuius ex prædictis ſyrupis vnc. 2. & vtere: ac ſi laborans fuerit calidioris naturæ, vel febre correptus, *adde ſyrupum borraginis, roſarum, vel cichoreæ.* Quo facto per interualla ad expurgantia pharmaca, quæ nuper retulimus, te conferes, inter quæ, maioris momenti ſunt, pilulæ de agarico, de ſarcocolla, ſine quibus, cochiæ, aut fœtidæ, ſed primas tenent pilulæ Arabicæ. Prodeſſe enim mirum in modum ſcimus eas quæ *recipiunt rhabarbari electi, aloes optimi, agarici trochiſcati, myrrhę, anà drag. 3. croci drag. 1. ſantalorum citrinorum, roſarum, rub. myrobalanorum, chebulorum, anà drag. med. caryophyllorũ ſcrup. 2. pulverizentur omnia ſubtiliſſimè, deinde aſpergantur ſucco roſarum puro, & permittantur exiccari, & eodem modo fiat ſepties: poſtea cum melle roſaceo, fiant pilulæ; quarum ſumet drag. med. aut vnam, bis, aut ter, in menſe.*

Quod ſi hæc quidem prodeſſe adhuc non videatur, non eſt plurimum innitendum pharmacis quæ expurgandi vim habeant, ſed ſemel, aut bis in hebdomada prius euomere, quod præſidium ſummoperè eſt laudandum, maximè cum ex ventriculi cruditatibus, aut præcedente crapula dolores proficiſcuntur, vel cum venter ita eſt imbecillus, quòd ea occaſione plurimum pituitæ congregat, corporiq; & capiti præſtat: quo tempore pilulis maſtichinis purgabis frequenter, aut rhabarbaro maſticato, tertiò quoq; die ſumpto, pondere ſcrup. 1. aut dr. med.

Verùm ſi vniuerſum corpus pituitoſum ſit natura, vel morbo, præmiſſis quæ hucuſque diximus, corpus ſudoribus committendum eſt: eo maximè ſi compertum fuerit, affectionem eſſe morbi Gallici participem, ex ligno guaiaco, & ſarſæ parillæ; ſin aliter, ſulphureis balneis vtendum eſt, quæ diſcutiant materiam, & attenuatam facilè reddant.

Solent tamen huiuſce mali incrementa eo peruenire, vt neceſſarium ſit vſque ad experimentum procedere: dixerat enim Celſus. Vbi ratio non præſtat, temeritas adiuuat. Sunt enim auxilia quędam, quæ temeraria primo acceſſu, & difficilia videtur, verùm ſi quis prudens eis vtatur, ſalubria & tuta proculdubio faciet. Huius cenſus eſt *ſtibium præparatum*, quo non ſine miraculo multi paſſim vtuntur, licet aliquando vtentibus id accidat, quod refert Celſus, de empiricis præſidijs loquens. Non quòd non contingat, vt ſaneſcant qui eis vtuntur, ſed quòd ſæpè fallat eorum ſalus: ſtibium enim vehementiſſimum eſt medicamentum, & lethale ex proprio genere, cuius ego libenter in antiquis & vehementiſſimis capitis doloribus, & qui alijs præſidijs cedere nequeunt, adhiberem *grana tria*, & in fœminis *grana duo*, & prout res ex voto ſucceſſerit, vel adderem, vel demerem, à præſcripta quantitate: exhiberemque *cum quarta vna ſacchari roſarum* prædictum pulverem, *vel cum vino, aut iure pulli*. Verum in fœminis & in corporibus, quæ robuſta non ſunt, ſi neceſſitas nos eo medicamento vti cogat, *quatuor, aut quinque grana, linteo inuoluta per noctem in vino macerari* permittendum eſt; manè verò vinum laboranti porrigere oportet, facta mediocri expreſſione.

At ſi caput doleat, quod in ipſo cauſa ſit, & cauſæ principium, longè aliter rem conſiderare oportebit, & viam curationis inſtituere. Nam primò compertum eſt, caput repleri poſſe vno è quatuor modis, nimirum, quod calidum & humidum exiſtat præter naturam, & ob id ſuſceptandis excrementis aut vaporibus idoneum, atque eadem ratione ineptum eis diſcutiendis, atque conterendis: quo fit, vt A repleri neceſſario contingat: ſecundò, quòd affectũ ſit aliquo intemperamento fixo, atque permanenti, ita vt ex alimento proprio excrementa, vel ſuccos generet intemperamento reſpondentes: ſic enim frigidum & ſiccum caput pauca craſſa, ac ſicca gignit excrementa, ſicut frigidum & humidum pituitoſa, quibus caput & repleri & affici neceſſum eſt. Tertiò inſuper contingit caput repleri, defectu proprij & innati caloris: quo neceſſum eſt crudum aut diminute confectum ſupereſſe ſuccum ex alimento ſibi præſtito, ac ex conſequenti crudis his ſuccis repleri & abundare, atque affici. Quartò verò, & vltimò, id accidere non raro conſpicimus, vitio facultatis ſecernentis, quæ propria & natiua ex- B crementa pellere nequit, vel propria & peculiari impotentia, vel defectu, ob coarctationem, vel obſtructionem, viarum. Quibus ſuppoſitis, conſiderandum eſt, non eſſe vno & eodem modo cũ omnibus his caſibus agendum. Nam calidum & humidum caput, præmiſſa eius quod ſuſceptauit leui purgatione, refrigerari & exiccari diligenter deſiderat, quo refrigerio minus ſuſceptat, & magis diſcutit; & ſiccitate, ſi quid ſupereſt, ebibitur, exiccaturque ſimul: ſed à quo caput ſuſceptet, videndum eſt prius. At dum ex aliquo intemperamento abũdantia prodit, demenda primò eſt efficacioribus pharmacis, maximè ſi contraria intemperamento conſtent qualitate: poſtea verò temperandum caput C eſt, vt poſtulauerit intemperiei conditio. Verùm ſi proprij & innati caloris defectu caput repleri contigerit, leuius adhuc facta vacuatione ipſum roborabis, non calidis vtcunque, neque frigidis, aut temperatis, ſed ijs tantum, quæ ſimillima ſunt calori natiuo illius hominis, antequam in morbum incidiſſet. Vltimò quidem ſi defectu & impotentia excernentis facultatis malum oriatur, frequentius quod congregatur euacuare ſtudebis, non ſolum ijs, quæ per ventrem purgant, ſed alijs quæ caputpurgia appellata ipſum propius euacuant. Qualiter autem hæc omnia exequi tenearis, & quibus medicamentis, dicam, ſi prius in memoriam reuocauero, quòd ſi caput doleat in ſe habens dolendi principium, ni- D mirum imbecillitatem, quæ parum exonerare ab excrementis valeat, expultrice languida exiſtente, aut copioſa generet, vel flatus à diminuto calore: tunc curandum eſt in prima cauſa audacius vacuare, ſicut in ſecunda liberalius roborare, & modicè vacuare. Quippè vbi impotentia ob intemperamẽtum mali cauſa eſt, facultas ea ratione facta languidior vacuationibus, plura congregat: quo fit, vt caput ob id ab excrementis immune reddere oporteat medicamentis, quæ pituitam & craſſos humores à capite euacuent, ea lege quam adduximus libro noſtro ſecundo de recto præſidiorum vſu. Verùm ne quid in hac parte deſit, expendendum eſt hoc munus præſtare inter alia medicamenta, pilu- E las Arabicas, & eas quæ conficiuntur ex *aloe, agarico, turpeto, & rhabarbaro partibus æqualibus.* Cuius efficaciæ conficiuntur aliæ *ex decocto ligni guaici, aut ſarſæ parillæ, addita aloes vnc. 1. pro vnc. 10. decocti, quæ ſimul bulliant, donec ſpiſſitudinem nanciſcantur aptam pilulis efformandis, quarum drag. 1. ſingulis noctibus porriges.* Conficiuntur & aliæ non minus vtiles, quæ *recipiunt pulueris hieræ Gal. rhabarbari optimi, & agarici trochiſcati, & myrobalanorum cheb. & citrinorum, maſtichis, anà drag. 1. florum ſtœchados drag. 3. pulueris foliorum ſenæ drag. 2. & med. epithymi drag. 1. formentur cum melle roſaceo, quarũ quantitas ſit ad drag. 2.* Alias item conficere poteris, quæ *recipiunt agarici trochiſcati drag. 2. turpeti drag. 1. & med. ſalis gemmæ, & zingiberis, anà ſcrup. 1. infundantur omnia in vino albo, & facta leui ebul-*

litione,

litione, & forti expreſſione, adde pulueris hieræ diacolocynthidos ʒ.2. pulueris hieræ picræ ʒ.1. malaxentur cum vino prædictæ expreſſionis, & fiat maſſa, cuius ℈.2. porrigere poteris. Prodeſt etiam ſyrupus purgatiuus ex ligno guaiaco, & radice chinæ confectus hac lege, decoctionis ligni, & radicis conſummatæ, lib.2. agarici trochiſcati ʒ.2. rhabarbari optimi, ʒ.6. foliorum ſenæ ʒ.1. & ß. florum ſtœchados, & maioranæ, anà ʒ.ß. verbenæ m.1. flores, & herbæ bulliant in decocto, & facta colatura, adde, quantum ſit ſatis ſacchari, aut mellis, & antea quam ex toto fiat ſyrupus, conijce agaricum, rhabarbarum, & folia ſenæ in ligatura; cuius medicamenti ʒ.2. vel 3. porriges.

Alter etiam conficitur ad putredinem inhibendam, delendaſque obſtructiones, q. ℞. radicis graminis, petroſelini, aſparagi, anà ʒ.ß. ſeminis aniſi, & fœniculi, anà ʒ.1. betonicæ, ſtœchados, anà p.2. florum cordialium p.1. paſſularum mundatarum ʒ.ß. liquiritiæ ʒ.2. polypodij quercini ʒ.ß. agarici trochiſcati ʒ.1. & ß. foliorum ſenæ mundatorum, & in fine decoctionis poſitorum ʒ.2. fiat decoctio in aqua puriſſima, ad lib.1. in colatura diſſolue ſacchari albiſſimi q.s. vt fiat ſyrupus mediocriter coctus, cuius bis in hebdomada, aut ſemel ſumat laborans ʒ.1. & ß. cum ʒ.2. hydromelitis, aut decocti ligni ſancti, vel radicis chinæ. Quòd ſi vehementiorem efficere libuerit, addes ʒ.1. foliorum ſenæ, & turpeti ʒ.ß.

Verùm ſi ne hæc quidem prodeſſe videantur, credibile eſt, caput contraxiſſe eam intemperiem, quæ nata ſit quotidiana excrementorum generatione caput afficere: quare neceſſe erit, præſidia ea adhibere, quæ ipſum à ſpurcitia eorum excrementorum liberet, vt eſt omne caputpurgiorum genus, quo vti non datur niſi in his doloribus, aut capitis affectibus, qui ex craſſis, & frigidis ſuccis ortum habent: nam qui ex bile, tenuibuſque ſuccis fiunt, cum repellentibus & diſcuſſorijs auxilijs facillimè cedant, his maioribus opus non habent. Sic enim primò gargariſmatis pituitam per os duces, quale eſt id quod ℞. ſalicis, thymi, maioranæ, & hyſſopi, anà, m.ß. coquantur ad tertias & facta colatura, accipe lib.1. cui adde oxymelitis ſimplicis ʒ.2. oxymelitis ſcyllitici ʒ.1. & vtere. Prodeſt decoctum ligni guaiaci cum cinnamomo, & cariophyllis, addito melle roſaceo, & modico aceto. Iuuat etiam idem decoctum cum vino ex maiorana, pulegio, aniſo cum oxymelite, & ſyrupo de ſtœchade, quibus vteris non ſolum cauſa capitis curandi, ſed præcauendi pituitæ, fluxum ad thoracem, aut alias partes.

Eundem quoque vſum præſtant errhina appellata medicamenta, quæ commoto ſternutamento, vel citra id, caput purgant, quale eſt quod recipit nigellam torre factam, cum ſucco maioranæ, in nares, cum pœna dum laborans ieiunus eſt, immiſſum, quippe id tempus ſternutationi idoneum exiſtit. Prodeſt etiam immiſſus ſuccus, ſampſuchi, aut betonicæ, vel eorum decoctum, item ſuccus maioranæ, vel decoctum eius, betæ, & anagallidis adiecto pipere; caſtorio, euphorbio, gallia muſcata: ex quibus cum ligno aloe, ambra, & moſco trochiſci fieri poſſunt. Sed aliud vtilius parabis, quod ℞. roriſmarini, maioranæ, matricariæ, anà p.ß. glycyrrhizæ ʒ.2. paſſularum ſine acinis ʒ.ß. mellis ʒ.1. zingiberis, & pyrethri, anà ℈.1. in aqua ſufficienti fiat decoctum ad dimidias. Præterea conficies aliud q. ℞. olei de ſpica ʒ 1. elaterij ʒ 1. moſchi, gr.2. illiniantur nares interius: item ad id ſucco maioranæ vteris: conficies item aliud, q. ℞. decocti maioranæ, betæ, anagallidis, cucumeris agreſtis anà cum modico melle, fiat decoctum, cui adde Galliæ muſcatæ gr.6. & ex medicamentis, quæ valentius mouent, ſternutamẽtum, addere poteris momentum: ſunt hæc piper,

A euphorbium, elaterium, pyrethrum, & elleborus: ſed hæc raro adhiberi conſulo, niſi, dum affectio grande minatur periculum, aut laborans ſenſu careat, interim tamen doloribus capitis ſatis eſt ſuccus maioranæ, betæ, aut anagallidis, vel hydromeli, cum pulueribus ſpicæ, aut galliæ muſcatæ: quæ omnia in narem immiſſa, aut inſpiratione attracta, facilè pituitam ex capite ducunt.

Reliquias quoque humoris in capite relictas incredibili efficacia euacuant auxilia maſticatoria vocata, velut eſt q. ℞. maſtiches ʒ.2. piperis ʒ.ß. radicis capparorum ʒ.1. cum aceto ſquillitico formentur pillulæ 3. quarum vnam ore teneat maſticando laborans, expuatque quoad os defluxerit: Bene facit e-
B tiam q. ℞. ſtaphiſagriæ puluerizatæ ʒ.2. condiſi gr.12. excipiantur melle & fiant trochiſci: aliud etiam paratur, q. ℞. pyrethri, ſtaphiſagriæ, anà ℈.2. liquiritiæ ℈.1. maſtiches ʒ.1. fiant pilulæ. Præſtat & pyrethri radix maſticata: item maſtichis gr.2. quæ ſi quis ore frequenter agitet maximam molietur à capite purgationem. Idem beneficium præſtat bolus ex cera, & maſtice confectus, vel ex ficu arida, & maſtiche: item agaricus inſtar ciceris ore maſticatus: ſed longè vtilius eſt ambarum ore ante cibum ſæpius maſticatum, idque maximè vbi caput imbecille fuerit. Præſtat idem beneficium conditum ex acoro, aut paſtillus ex aromatico roſaceo, & ladano, vel qui fit ex agarico, cinnamomo, ambaro, &
C maiorana.

Proſunt quoque dentifricia confecta ex ſale, & aliquo ex nuper dictis medicamentis panno lineo exceptis, & vino, aut hydromelite madefactis. Sed in vſu horum medicamentorum, quæ per os & nares à capite purgant, expendendum eſt, dentifricia, & maſticatoria, ex vſu non eſſe, his, qui in ore, faucibus, aut pulmone, vlcus, aut inflammationem obtinuerint, tunc enim errhina commodiora ſunt: ſed hæc nocent his, quibus oculi malè ſe habent, quo tempore gargariſmata proficua ſunt.

Quibus factis, ea medicamenta capiti ſunt admouenda, quæ præter id quod pituitam diſcutiant, & per inſenſibilem halitum expurgent, caput etiã
D roborent, cuius naturæ varia reperiuntur apud Authores. Quippe caput ſuffumigare multis modis proficuum exiſtit, maximè ſi fiat ſtyrace, aut alio ex nuper dictis paſtillis, quos ad maſticandum vtiles eſſe diximus: interim tamen ex vſu eſt q. ℞. ſeminis melanthij, ſuccini, anà ʒ.1. ſtyracis calamitæ, benzoini, anà ℈.1. macis, cariophyllorum, nucis muſcatæ anà gr.8. terantur in puluerem craſſum, & fiat ſuffitus. Proſunt & trochiſci ex pari pondere myrrhæ, & maſticis, ſi diſſoluantur aqua roſacea & fiant paſtilli: loco tamen ſuffumigiorum pomum odoratum conficere oportebit, q. ℞. cinnamomi, cariophyllorum, nucis muſcatæ, ligni aloes, pulueris maioranæ, anà ʒ.2. galliæ muſcatæ ʒ.ß. ſeminis angelicę
E ʒ.1. moſchi, ambrę, anà gr.3. fiat puluis, & addito ladano cum modico oleo iaſminorum, aut naphthę, fiat pomum, quod etiam ſuffumigium vtiliſſimum fore arbitror. Præſtant quoque eundem vſum (ſi ſuauiſſimè & ſine multa frictione, ac ſemel aut bis in hebdomada id feceris) lauacra & inunctiones ex oleis nuper dictis, & decocto verbenæ, corticum capparis, maioranæ, & raſuræ guaiaci, & alijs quæ ſuperiùs retulimus. Item alio vteris q. ℞. roſarum p.ß. ſaluię, foliorum myrti, maioranę, chamæmeli, ſingulorum ʒ.2.ß. agarici ʒ.2. bulliant in lixiuio. Eiuſdem ſunt efficaciæ fotus qui fiunt ex decocto iuniperi, baccarum lauri, & cineris ſarmentorum cum modico vino, aut aqua vitæ. Sed in his affectionibus plus præſtat, caput frequentiùs roborare, quàm pertinaciter vacuationibus inniti: ob id recenſere

opor-

oportet, quæ capiti appoſita ipſum euacuando ro-
borant: cuius naturæ eſt q. ℞. *radicis cucumeris ſyl*
ueſtris, foliorum abſynthij, anà m. 1. bulliant in hydrę
leo ad tertias, quo caput inunges, & ex fœce piſtata
cataplaſma conficies. Prodeſt & inunctio ex oleo
amygdalarum, in quo ferbuerint, ſerpillum, lauri fo
lia, maſtix, ſpica, mentha, maiorana, thymus, pule-
gium, nux muſcata, cariophyllus, aut cinnamomũ:
quibus, dum fit ebullitio, adde vini rubei parum.
Conficies etiam oleum arte chymica extractum,
q. ℞. *terebinthinæ li. 1. maſtichis, cinnamomi, nucis*
muſcatæ anà ʒ 1. cariophyllorum, zedoariæ, galangæ,
ladani, anà ℥. 1. ß. ſucci ebuli, ſucci cucumeris aſinini,
anà ℥. 1. olei chamæmeli, & liliorum anà lib. ß. vini
rubei lib. 1. ß. ſerpilli viridis, m. 1. puluerizentur pul-
uerizanda, & proiecta in alembicum igni apponantur,
& oleo inde extracto abraſum caput illiniatur. Præ-
ſtat etiam eundem vſum id oleum, quod recipit ra
dices cucumeris aſinini conciſas minutim; abſyn-
thij coma in hydrelæo incoques, & hydrelęo inun
ges, ac materiam emplaſtri modo parti appones.
Præſtat Fauentini vnguentum q. ℞. *ſucci anthemi-*
dis ℥. 4. ſucci roſarum ℥. 2. ſucci rutæ, & bryoniæ, anà
℥. 1. ß. ſucci radicum althęæ ℥. 2. alabaſtri puriſſimi
in puluerem redacti ℥. 3. alabaſtrum per diem & no-
ctem infundatur in oleo, & cum cera alba fiat vnguen
tum. In graui autem dolore, mitigandi, & curandi
gratia, ℞. *huius vnguenti ℥. ß. opij gr. 2. miſce*, & illi-
ni tempora, & partem dolentem: quod etiam præ-
ſtat *vnguentum aregon, agrippæ, vel martiaton, vel*
mithridatum vetus, adiecto modico vitriolo romano
vſto; quantitas ſit ℈. 1. pro vncijs 8. cuiuis vnguento-
rum. Prodeſt ceratum de euphorbio, vel emplaſtrũ
de gratia Dei, vel de radice cucumeris agreſtis. Pro
deſt roborandi, & diſcutiendi gratia, puluis capillo
rum veneris ſparſus ſupra caput: aut alter q. ℞. *ſa-*
lis minutim inciſi, & milij torrefacti, duplam portio-
nem, vtriuſque quantum ſit ſatis: vel ſic confice, bac-
carum lauri ʒ. 4. pulueris ligni aloes ʒ. 2. foliorum be-
tonicæ, verbenæ, florum ſtœchados, anà ʒ. 1. & ß. fiat
ſacculus, qui aceto feruenti fumigatus in vſum diri-
gatur. Pileum quoque conficies ex puluere, q. ℞. *be-*
tonicæ, ſambuci, meliſſæ, anà ℥. 1. coriandri præparati
℥. ß. florum anthos & ſtœchados chamæmeli, melilo-
ti, roſmarini, maioranæ, corticum citri, granorum al-
chermes, cariophyllorum, & radicum cyperi, anà ʒ. 2.
Conficies alium, q. ℞. *pulueris betonicę, roris mari-*
ni, radicis capparis, & florum, ac ſeminis maioranæ,
& ſtœchados, anà ʒ. 2. pulueris roſarum, cocci infecto-
rum, anà ʒ. 1. & ß. diambræ, & diamuſci, anà ℈. 1. mi-
ſce. Alium conficies, q. ℞. *pulueris nucis muſcatæ,*
macis, ſeminis angelicæ, anà ʒ. 1. cinnamomi ℈. 2. coc-
ci infectorum, & coriandri præparati, anà ʒ. 4. ligni
guaiaci ℥. 2. ſantalorum, citrinorum ʒ. 1. diamuſci
ʒ. ß. Sin verò flatus abundent, tempora illinies, &
deſuper linteum aqua naphthæ madentem pones.
Quod ſi minus olentem velis conficere puluerem,
& reſoluentem magis, ſic facito. ℞. *cranei hominis,*
lib. 1. cornu cerui ℥. 3. corali rubei, macis, cinnamomi,
coſti anà ʒ. 3. vrantur omnia ſimul, in vaſe fictili, cru
do, hoc eſt, nouo, in furno, donec redigi poſſint in pulue-
rem, & vtere. In quorum præſidiorum vſu, probo
magis, ſingulis diebus aliquem ex dictis pulueribus
ſuper caput pilis abraſis inſpergere, quàm pileum
conficere: nam præterquam quòd virtus medica-
mentorum non ita fit capiti communis, ex ſordi-
tie pilei non raro caput dolere aſſolet. Coctionem
etiam & diſcuſſionem iuuabis, ſi laboranti porre-
xeris theriacam mithridatis, auream alexandrinã,
vel electarium diamoſcum dulce, aut plitis cum
moſco, aut diambram; *ex quibus pondere ʒ. 1. fiant*
boli, quorum mane ſumat laborans ℈. 2. bis, aut ter in

A *hebdomada.* Prodeſt & conſerua acori, enulæ, aut
ſtœchados, quibus admiſcebis prædictos pulueres,
vel aliquid diamuſci, diarhodonis, aromatici roſa-
ti, diagalangæ, aut electarij de gemmis: ex quibus
& conſerua violarum, aut borraginis conditum cõ
ficies maximè vtile. Quòd ſi humiditatem cum fri
giditate præualere cognoueris, prædictis auxilijs
addes aromata, & quæ vim habent exiccandi, vt
moſcus, ambra, lignum aloes, nux muſcata, zedoa-
ria, cinnamomum, caſtorium, cortex citri, zingi-
ber, cyperus, & pronici, & pęonia, & pleraque alia,
quæ cap. De catharro reperies.

Verùm quia frequenti euentu comperimus, hu-
iuſmodi cephalicos dolores, & maximè hœmicra-
B nicos, periodicos eſſe, ac reuerſiuos, ob id ſtudendũ
eſt, cauſam periodicationis noſſe, & ipſam peculia-
ri diligentia infirmare, & illidere. Dolor igitur, qui
per vices & interualla repetit, ſiue ordinatè, ſiue ſe-
cus ſubſequatur, triplicem ſortitur cauſam: vnam
quidem prodeuntem à conſenſu alicuius partis pri-
mariò affectæ, ſiue communio fiat per ſpiritum, ſi-
ue flatum ab ea tranſmiſſum in caput, (quod ex do
loris vehementia, repetito inſultu, & cita ſolutione
noſces) ſiue per humorem, qui diutiùs durat; ſiue
per colligantiam (quod noſces ex condolentia par-
tium, quæ in medio ſunt) ſiue quouis alio modo.
Secundam conſtituit externa cauſa, quæ capiti im-
becillo, accedens acerbiſſimos dolores exagitat, ve
C lut vociferatio, lucis ſplendor repentè perceptus, ſo-
lis æſtus, fumus, & alia id genus exiſtunt. Tertiam
verò & vltimam gignit humoris praui in capite cõ
geſtio, ob deprauatum, & habituale totius capitis,
aut alicuius partis eius intemperamentum natum
talem ſuccum gignere: à quo vel flatus ex leui occa
ſione excitantur, vel copia aut vitio partem diſten
dens, aut exulcerans, dolores vel ingentes, vel diuti-
nos fabrefacit. Quapropter iuxta has occaſiones
cuique prouidendum erit: nam ſi dolor fuerit per
conſenſum, prouidendum eſt primò mandanti mẽ
bro, poſteà capiti. Qua in re dum affectus iam in ca
pite firmatus conſpicitur, ſciendum eſt, fontanel-
lam aperiendam eſſe infra membrum mandans,
D & alteram in brachio. Verùm ſi ex cauſa externa
dolor prodierit, ipſam fugere oportebit, & omni ar
te caput (vt dictum eſt) roborare, ac firmare: nam
in ſolo ipſius robore, ac reductione ad antiquum
temperamentum, idque ſenſim & paulatim, ſita eſt
omnis eius cauſæ prouidentia. Cæterum ſi hæc pro
deſſe non poſſunt, coniectabis, caput contraxiſſe
iam in eo affectu habitum, & eſſe factum intempe
ramentum, præſertim frigidum, ac ipſum propaga-
re noua quotidie excrementorum generatione.
Quod ſanè ita eſſe, multis rationibus eſt arbitran-
dum: tum quia non conficit proprium alimentũ:
tum etiam quia excrementa, tam propria, quam a-
liundè tranſmiſſa, non facilè expellat, ac diſcutiat:
E tum vltimò, quod facilè admittat vapores, & mate
riam quamuis aliundè tranſmiſſam. Noſces tamẽ,
flatus eſſe calidos, aut ſpiritum arteriarum, ſignis
nuper adductis: at frigidos eſſe, caliginoſos & craſ
ſos, quod ſæpè afferant capiti grauitatem, (non vt
humores in vna parte, aut cum ſenſuum oblæſio-
ne) protenſam tamen ad oculorum radices: præ-
terquàm quòd dolor extenditur vſque ad aures cũ
quodam ſibilo, qui incipit circa primas colli verte-
bras, qui à calido agitatus, & attenuatus nondum
diſcutitur, ſed extenditur. Flatibus igitur prætermiſ
ſis, ſi aliundè prodeant, quia tunc ad curationem
conſenſui debitam pertinent, conſiderare oportet
occaſionem incidendi in prædictam doloris exa-
cerbationem: nam maioris ſæpè ſolet eſſe momen
ti, ſiquidem aliquando prodit à ſanguine vaporoſo

&

& feruenti, hepatis, aut venarum vitio, nonnunquã A ab ſpiritibus vitalibus, calidis & igneis ſuperiùs raptum habentibus. Quas ſanè occaſiones ſanguine miſſo infirmabis potius, quàm deceptus doloris natura, & capitis impotentia, alijs, quæ calore, aut adſtrictione, prodeſſe ſcribuntur. Quare ſtudendum eſt, ſi vitium firmatum fuerit. vel emunctorium efficere, per quod natura quotidie excernat, quod ſingulis diebus congregat; vel ipſam reddere robuſtiorem, reddito temperamento ad antiquum ſtatum, & præpeditis occaſionibus. In quo ſanè opere nullum aliud auxilium præſtantius, & efficacius reperies, quàm caput ferro candenti inurere, qua parte dolor viget magis, cauens tamen capitis ſuturas. Sat enim erit, ſi in ipſa ſutura dolor fuerit, pro- B pè ipſam inurere: nam arbitramur, id auxilium ex vſu eſſe his, quibus dolor adeſt citra morboſum corporis apparatum, & in extima capitis parte. Verùm ſi cognitum fuerit, materiam protenſam eſſe in toto capite, confugiendum eſt, tanquam ad præſtantiſſimum præſidium ad ſetonem in occipitio affixum, idque maximè in pueris, vel in brachio in adultis: qua parte commodius eſt fontanellam altero, aut vtroque brachio aperire, ſiue intus, ſiue extra caput doluerit.

Verùm ſi his omnibus factis, adhuc iterum leui cauſa laborans in dolorem per aſſuetas periodos incidat, hoc linimento vteris, q. ℞. *terræ ſigillatæ, boli armenici, anà* ʒ. 1. *hypociſtidos, acaciæ, anà* ʒ. 1. C *albuminum ouorum conquaſſatorum, n.* 3. *aceti* ℥. 2. *miſce*, & vtere in calidiori capitis intemperie. Item conijce, an affectio per venas frontis, & temporum communis fiat capiti, & ei parti appone, quantum venam ipſam capiat emplaſtri confecti ex tacamaca (frigido exiſtente intemperamento) aut caraña, vel eius quod conficitur hac lege: *excipe olei maioranæ, & ireos, q. ſ. pulueris ligni aloes, caryophyllorũ, ſpicæ, galliæ muſcatæ, ſtyracis, anà* ʒ. ß. *malaxentur cum ladano, maſtiche, & gummi, ſed prius maſtichẽ, ladanum, & ſtyracem diſſolue in prædictis oleis, ac poſtmodum pulueres adijce, vt fiat emplaſtrum, addens caſtorei* ℈. 2. *pulueris galangæ, ac ſeminis maioranæ, & angelicæ, anà q. ſ. vt fiat emplaſtrum.* Pro- D deſt ex mithridato cum prædictis pulueribus, & oleo belzoino, & ſtyracis, factum emplaſtrum. Quibus factis, & interim dum fiunt, caput imbecillum diligenter roborare ſtudebis, his nimirum quæ & facilis, ac optimi ſint nutrimenti cibarijs: & alijs quæ intemperiem corrigant; tertiò ijs quæ modicè adſtringant; ac vltimò ijs, quæ aromaticam habeant vim, & cerebro grata exiſtant, nam plerunque prædicta impotentia originem ducit ex habituali humiditate, & frigiditate: qua propter neceſſum eſt, roborantibus calidis, & ſiccis vti: cuius efficaciæ eſt electarium q. ℞. *nucis muſcatæ, macis, cubebarum, roſarum, calami aromatici, amomi, anà* ʒ. 1. *muſci, ambræ, croci, caryophyllorum, anà* ℈. 2. E *margaritarum, hyacinthorum, ſerici combuſti, vel inciſi, anà* ʒ. ß. *maioranæ, ſeminis baſiliconis, corticum citri, anà* ʒ. 1. *& ß. ſantalorum omnium, ſpodij, anà* ʒ. 2. *camphorę* ℈. 1. *ſacchari albi lib.* 2. *aquę roſarum, & maioranę, anà* ℥. 3. *fiat electuarium*, cuius laborãs ſumat *ante cibum* ʒ. 1. *aut* ʒ. 1. *& ß.* Proſunt & vinum aromatis conditum, & puluerum prædictorum ſparſio ſupra caput: item odoramenta naribus grata, ſed non vehementis odoris. Item ambabarum maſticare ſummoperè caput roborare ſcimus, nec non & ipſum vino bis in menſe abluere; maximè ſi in eo incoquantur lignum guaiacum, flores ſtœchados, lignum aloes, & reliqua id genus.

Sed animaduertiſſe oportet, hæc omnia præſidia hemicranicis doloribus quoque præſtatura, ſi parti eius dolenti tantùm adhibeantur.

At ſi affectio morbi Gallici ſoboles fuerit, per ſudationem, & alia auxilia, quæ morbo Gallico proficua ſunt, rem agere oportebit: quorum maximã copiam adduximus libro eiuſdem affectionis.

CAPVT IX.

De Vertigine.

EST vertigo (quæ nil aliud eſt, quàm primarum ſenſationum deprauatio, cum motus imbecillitate, propter inordinatum ſpirituum animalium motum: quo fit vt in hac affectione nobis caput, & ea quæ cernuntur, circumagi videantur) Græcis dynos appellata; cui ſanè affectioni cum tenebricoſa quædam viſus offuſcatio acceſſerit, ſchotoma, ſeu tenebricoſa vertigo, ab omnibus nuncupatur, quam Paulus ingentem vertiginem appellat. Quo fit, vt iuxta optimam rationem Galen. 4. acut. diſcrimen poſuerit inter dynos, & ſcotodynos, id eſt, inter vertiginem, & tenebricoſam vertiginem, ſcotomiam à Barbaris appellatam. Quippè dynos, ſeu vertigo ea tantum affectio cenſenda eſt, in qua omnia quæ ſeſe oculis offerũt, & caput ipſum, ac totũ ſubinde corpus videntur circumuolui: ea tamen, in qua præter id, quod omnia in gyrum videntur moueri, viſus etiam ita obtenebratur, vt laborans tenebris ſe obduci referat, ſcotodynos, ſeu ſcotomia affectio vocatur: quibus etiam Authores non contemnendi, tertiam ſuper addunt, eam ſcilicet, in qua laborantes concidunt, & prolabuntur, ni protinus ijs ſubueniatur. Denique vertigo vno tantùm conſtat ſymptomate, inſpectorum, & capitis falſa circumuolutionis imagine: tenebricoſa verò vertigo duobus, præcedenti nimirum, & viſus offuſcatione: tertium verò ſymptoma ex prædictis, & deprauato motu conſtituitur, quo laborantes concidunt.

Diſſident eæ affectiones à pleriſque earum, quibus aſſimilantur, multis numeris: nam vertiginem (licet multi arbitrentur eſſe epilepſiæ ſpeciem) conſtat ab ea differre, quia in epilepſia ſenſus omnes oblæduntur; quod in vertigine longè aliter contingit. Alij cenſent, tenebricoſam vertiginem idem ſymptoma eſſe, ac eſt ſuffuſio à latinis dicta, cum plurimum inter ſe diſſideant. Nam licet in vtraque ſpectra quædam ante oculos volitare videantur, ſuffuſio tamen ſolum eſt oculorum, aut neruorum opticorum affectio: at verò in vertigine, cerebri, & ſpirituum eius oblæſio. Præterea neque credendum eſt, aliquid cum epilepſia commune obtinere, licet laborantes in ea aliquando concidant: ſiquidem in ea ſpirituum vitio laborantes procidunt, in epilepſia verò neruorum, & muſculorum.

Has ſanè tres vertiginis ſpecies ex neotericis maior pars arbitratur differre, ſolùm maioris, aut minoris ratione, cum in omnibus conſpiciantur omnia in gyrum conuolui: nihilominus tamen longè magis & aliter inter ſe differunt (vt mox probabo) ſi prius dixero affectionem hanc nomen ſumpſiſſe à ſymptomate in eadem vulgatiſſimo. Quapropter vt magis eluceſcat propoſitum dogma, expendiſſe oportet, ad quas partes magis propriè referenda ſint hæc ſymptomata; item cuius potentiæ vitia exiſtant, vnius ne an plurium? & à quo morbo, vel cauſa originem trahant; & quibus modis medelam ſuſceptare poſſint.

Circa primum, iuxta optimam rationem conſtat, Galen. dixiſſe, diſtinctas eſſe vertiginem ſimpliciter dictam, & tenebricoſam vertiginem: atqui vt

vt conſtet non ſolùm nomine, aut maioris, vel minoris ratione differre, expendendum eſt: primò diſſidere ratione particulæ affectę: cenſemus enim eam eſſe potiſſimam morborum, & ſymptomatũ differentiam, quæ ex partis affectæ diuerſitate ſuboritur. Sic enim in vertigine anterior cerebri ventriculus, qua parte ferunt imaginandi potentiam præeſſe, primario afficitur: aliquando verò trahens in conſenſum oculos, vt in phrenitide probabit ex medico delirante: plerunque verò per conſenſum, vt euidenti ratione, aut, vt rectius loquar, demonſtratione probari poteſt. Quippe vertigo duobus fit modis; vno oculis apertis, dum res externæ apparent circulariter motæ, falsò tamen, quia ſpiritus recta nequeunt oculos adire. Secundò, quia multi ex his qui vertiginem patiuntur, clauſis etiam omninò oculis, idem ſymptoma perpetiuntur, haud ſecus, quàm apertis, ob falſam motionem quam ſpiritus interni potentijs repræſentant, ita vt verè conſtet, ſat eſſe, prædictam cerebri partem in hoc affectu læſam exiſtere. Quòd ſi velis neceſſariò viſorios ſpiritus in neruis opticis exiſtentes, variè etiam moueri, non renuam: cum hoc tamen in tenebricoſa vertigine, licet neceſſum ſit, cerebrum quoque oblædi, & ad oculos ſpiritus variè moueri, nihilominus tamen tenebroſitatis viſus ratio non ad cerebrum, ſed ad oculos ipſos (tranſlata ad neruos opticos materia) referenda eſt: quos caliginoſo ſpiritu obductos, vel eorum ſpiritus prædicta caligine offuſcatos eſſe comperimus, ita vt euidenter conſtet, vertiginem principium ſortiri à cerebro primitus: maximè in his quibus arterioſum genus intemperatum eſt, feruido, & ſpirituoſo ſanguine, aut flatu plenum: & tenebroſitatem ab oculorum oblæſione, cum aliud ſit & longè diuerſum, ſpiritus variè, & inordinatè moueri, & longè aliud, caligine obſcurari. Illud enim vertiginem, hoc verò tenebricoſam vertiginem efficit.

Præterea ij qui ex vertigine concidunt, præterquam quòd partes nuper dictas læſas habent, neceſſum quoque eſt, læſam obtinere poſticam cerebri partem, aut ſpiritus, qui in ea morantur, per conſenſum affici ab ſpiritibus motis in anterioribus cerebri ventriculis. Qui ſanè dum mouentur, cogunt reliquos moueri, & inordinatè gradum, concentumque motus animalis efficere: quo fit, vt cõcidant ſic affecti, cum non poſſint rectè, & ordinatè ſe mouere. In quo ſanè affectu nemo dubitauit, aliam partem à prædictis (nimirum poſticam) affectam eſſe, ac ex conſequenti prædictos affectus loco diſſidere.

Quod verò facultate quoque disiungantur, manifeſtum eſt: nam vertiginem fieri læſa imaginatiua potentia, dubitauit nullus; aliquando tamen cũ læſione oculorum, & ſæpius citra ipſam, vt facilè probari diximus in his qui vertiginem patiuntur, & oculos habent clauſos: cum hoc tamen credẽdum eſt imaginationem lædi per conſenſum ex falſa ſpirituum viſoriorum repræſentatione, quæ in ſenſibilis communis perceptione aberrat; quantumuis in proprijs ſenſibilibus non decipiatur, quia res proprijs coloribus diſcernit: cæterùm ſitum, diſtantiam, & quantitatem nequit vt ſunt percipere, ſed falsò moueri repræſentant, vt ipſi ſpiritus mouentur. In qua re in memoriam reuocare oportet, quod cap. de phrenitide dictum eſt, nimirum imaginatiuam potentiam, licet in toto cerebro reſideat, præeſſe tamen & operari in anteriori cerebri parte, non quidem in ventriculo eiuſdem partis, ſed in molli & laxa cerebri ſubſtantia ſpiritibus plena, quorum adminiculo ſua exequitur munia, non quidem ope ſpirituum, qui in ventre ſunt: nam præter

A id quòd ſenſorijs externis deſeruiunt, vt viſui, & auditui ſolùm externarum rerum ſpeciebus admiſcẽtur, & veluti primò ſuſceptant, vt ſpiritus animales in cerebro reconditi vbi viget imaginatrix vlterius eas recipiant, & iudicent: & cum ſpiritus illi in cauitate reconditi aliqua occaſione, vel cauſa circum aguntur, & mouentur, neceſſe eſt quòd ſpecies rerum externarum ſibi adiunctas imaginatiuæ referant ſe quoque mouentes, licet reuera quieſcant: ob id oculis, & imaginatrici falſo imponunt ſe mouere, vel caput aut vniuerſum corpus circumuolui: Secundò præmittendum eſt, longè aliud eſſe, imaginatiuam decipi ſpiritibus cauitatum cerebri prauè motis, & aliud vitiari, & corrumpi, ita vt eius iu-
B dicium, & actus proprius circa rerum ſpecies peruertatur, vt in phrenitide, mania, & melancholia contingit, eo quòd coniunctum ipſius potentiæ inſtrumentum, ſeu organum (nimirum anterior cerebri ſubſtantia cum ſpiritu ibidem immerſo) vitietur, & quodammodo corrumpatur. Quippe hac ratione læſa imaginatiua, neceſſariò læditur ratio, vt in melancholia, & phrenitide latius probatum eſt; & nequit aliter fieri, ſiquidem intellectus operatio efficitur per conuerſionem ad phantaſmata, quæ ſi praua, erronea, & vitiata, ac corrupta à phãtaſia prodierint, ratiocinium quoque & diſcurſum vitiari neceſſum erit. Atqui cum ratio in vertigine non lædatur, ſiquidem optimè diſcurrit ratiocina-
C turque homo, longè verius arbitrandum erit, imaginatricem potentiam non lædi per propriam, & eſſentialem corruptionem, & vitium, benè tamen concedendum eſt, lædi per conſenſum, hoc eſt, per deceptionem à vitiatis ſpiritibus intra cauitates cerebri exiſtentibus, quibus circulariter motis, falſo videntur res externæ moueri; quia falſus imaginatrici motus à ſenſu viſus (etiam ab eiſdem ſpiritibus decepto) defertur: attamen eius iudicium nullo pacto peruertitur, quin iudicet ſenſus falſitatem, præſertim ratione integra manente, vt dictum eſt: & hac lege ſtatuere oportet imaginatricem lędi, nimirum potentia hac decepta potiuſquam corrupta. Quo fit, vt ſi vapores aliqui extranei, & ex-
D crementitij per hos ſpiritus ferantur, ſpiritibus ipſis ſine agitatione remanentibus, vt in ſpurijs ſuffuſionibus contingit, tunc profectò praua quædam obiecta (non vera, vt parietes, & ligna, aut terra) vt culices, & feſtucæ, per aerem, aut externa obiecta moueri cernimus. Ratio eſt, quia ſpiritus (qui ſpecies rerum ſuſceptant) quieti manent, & ſic res externæ quietæ quoque, vt re vera ſunt, apparent: at repræſentantur extra imaguncula illa ſe mouentia vt vapores ſitus motum habent. Præterea viſus obtenebrationem, omnibus eſt in confeſſo, nulli alteri potentiæ pertinere quam viſiuæ: quo fit, vt dum ambo hæc ſymptomata iunguntur, complicatus ſit affectus, non ſimplex, conſtans quidem ex læſione
E vtriuſque potentiæ, imaginatiuæ nimirum, & viſiuæ. Item, dum laborantes in hoc affectu procidũt, certum eſt, motiuam quoque potentiam pati, ac per conſequens affectum eſſe adhuc magis compoſitum, ex viſiua, imaginatiua, & motiua potentia lęſis. Quibus rationibus credendum eſt, hos affectus longè inter ſe differre, ſiquidem potentiæ ad quas pertinent, inter ſe diſtinctæ ſunt, & ſeorſum vnumquemque fieri poſſe, licet ex omnibus aut pleriſque ſymptoma vnum frequentius contexatur.

Conſtat etiam, diſſidere ratione morbi à quo oriuntur, quod facilè probari poteſt, ſiquidem vniuerſa morbi ratio, dum oculi obtenebratione obſcurantur, pertinet ad obſtructionem factam à vapore craſſo in neruis opticis, & oculis immorante: at in vertigine prauum obſeruant ſitum, & depra-

uatè

uatè inſuper mouentur ſpiritus, præterquam, quòd A intemperamentum etiam anterioris cerebri ventriculi, necnon & obſtructionem, quæ nata ſit ſpiritus prauè ad motum diſponere, præeſſe comperimus: poſterior tamen cerebri pars per conſenſum afficitur: & ſic euidenti ratione conſtat, morbo etiam inter ſe diſsidere, & aliquando alterum morbum, & alterius partis, reliquorum eſſe cauſam.

Dubium. Dubitabit etiam aliquis iuxta huius ſymptomatis naturam, quanam ratione, ſi ob ſpirituum motum deprauatum ſenſus viſus oblæditur, & phantaſia, cum ſpiritibus quoque alij ſenſus indigeant, cur etiam cæteri ſenſus in hoc affectu non oblæduntur vt viſus: ſiquidem neceſſum erat, læſionem quoque ad omnia ſenſoria peruenire, vt ſpiritus. B Cui dubitationi dicimus, id duabus rationibus euenire: prima, quia cum potiſſima occaſio huius ſymptomatis ſita ſit in ſpirituum læſione, & nullus reliquorum ſenſuum indigeat ſpiritu ipſo recta ſeſe mouente ad ſenſoria, vt viſus, (nam in reliquis, vtcunque moueantur ſpiritus, fiet ſenſatio) ob id læſa imaginatione ob ſpiritus improbè ſe mouentes, nullum ſenſorium præter viſum oblædi erat neceſſum. Secunda, quia motus ille fictitius qui in rebus externis apparere videtur, nullum alium ſenſum poterat commodius decipere, quam viſum, cuius foret obiectum, ſi re vera extitiſſet: & ob id ſolum hoc ſenſorium lædi erat neceſſum. Ac licet ab obiectis fictitijs aliorum ſenſuum decipiatur etiam ima C ginatiua potentia, eorum affectio vertigo cenſenda non eſt, niſi dum oculi oblæduntur. Quippe, qui hanc dubitationem mouent, decipiuntur quidem arbitrantes, vel imaginatiuam potentiam eſſe ſenſum communem, quo læſo, omnes ſimul ſenſus oblædi oportet, vel ſaltem eam dum læſa eſt, vitiare poſſe omnes ſimul. Hi enim ignorant, imaginatiuam lædi ex quouis ſenſorio læſo, reliquis manentibus ſuperſtitibus: & ſi ipſa primò lædatur, vni aut alteri poſſe ſuum vitium præſtare, iuxta idolum cõceptum, non omnibus, licet plures etiam lędere poſſit, non tamen omnes vt ſenſus communis, qui reliquorum eſt origo.

Dubium. Dubitatione inſuper dignum eſt, cum actio ſen D ſus non fiat niſi ſpecies proprij obiecti ad potẽtiam deueniant, qui fieri poſſit, quòd aliquis erret aſſerẽs proprium caput circumuolui, ſi ipſum intueri eſt impoſſibile, ſicut ab eo ſpecies recipere. Cui dicimus in hoc affectu non apparere caput moueri, ſed vniuerſum corpus, ad cuius motum imaginamur caput quoque circumuolui: præterquam quòd ſpiritus intro moti cogunt potentiam falſo imaginari, quæ ſenſus non percipit, quinimo ſenſus ipſe quoque decipitur.

Quis morbus in his affectibꝰ reperiatur. De morbo autem à quo hi affectus proficiſcantur, non ſatis conſtat inter authores: nam Hipp. 3. apho. ex frigida cauſa plerunque prodire ſcribit, reducens ad ſimilem ætatem, & hybernum tempus E huiuſmodi mala. Galen. tamen ad calidum reducit morbum, vt 3. de locis affect. apertè colligitur. Paulus vero cum Hipp. ad frigidum. Raſius ad vtrunque. Verum ſi quis rem ex proprijs principijs venari ſtuduerit, reperiet, vniuerſam mali naturam ad frigidum aliquando, & aliàs ad calidum intemperamentum reducendam fore: ſed non quouis modo ad quodcunque, ſed ad id tantum intemperamentum, quod ita connaturale factum, & habituale ſit, vt contracto ſemel morboſo apparatu, adeo languidum reddat caput, vt ipſum facilè à quauis cauſa pati efficiat: quo fit, vt concurrente aliqua quæ ſpiritus commoueat, ipſoſque prauè diſponat, protinus prædicta ſymptomata ſuccreſcant. Præterea non ſat eſt noſſe, qualem affectum caput obtineat, vt in hoc ſymptoma dilabatur homo, niſi exactè quis penſitet, & noſcat immediatum ſymptomatis affectum. In qua re arbitramur immediatum affectum eſſe obſtructionem, cuius ratione in vijs ſpirituum, cauitatibuſque magnis, ſinibus, & arterijs, flatus, vapores caliginoſi, frigidique humores fabrefiunt, vt Hippoc. refert: vel calidi vt Gal. Qui ſanè non efficiunt damnum in cerebro, vt in ſoporiferis affectionibus, & reliquis eius naturæ, eo quòd quieti ſint, & permanentes, ſed quia mouentur: ad quorum ſubinde motum, ſpiritus moueri contingit, prædictaque ſymptomata efficere. Quippe agitatio illa cauſa eſt formalis, & eſſentialis vertiginis, cum nihil aliud ſit, quam prædictus inordinatuſque ſpirituum motus, in anterioribus cerebri ventriculis. Quo fit vt ab eadem cauſa nunc mota, nunc quieta, varia ſuccreſcant ſymptomata: ſic profecto ſymptomatis huius immediatior cauſa eſt ſpirituum circumuolutio, cui proxima eſt obſtructio, quæ etiam prodit à prædictis ſpiritibus prauè motis: morboſum verò capitis intemperamentum, ſiue calidum ſit, ſiue frigidum, dum imbecillitatem parit, hæc omnia antecedit, ita vt nulli prædictarum cauſarum reſiſtere poſſit cerebrum præ imbecillitate. Sic etenim duplex conſideratur affectus in ipſo capite, vnus per eſſentiam, alter verò per conſenſum, cauſa mouens, & exagitans ſpiritus, vel in ipſo capite genita, vel à ventre, vtero, iecore, vel aliundè demandata: quæ ſanè prædictam obſtructionem à peruerſione ſpirituum factam, nata eſt mouere, ſiue flatus ſit, ſiue caliginoſus, & nebuloſus ſpiritus, ſiue humor aliquis, cui capitis imbecillitas reſiſtere nequeat.

Cauſæ. Cauſas habet vertiginoſum ſymptoma duplices: quædam enim intemperamentum, ſeu affectũ quem in capite præeſſe diximus, pariunt: quædam vero ſymptomata ipſa mouent, quarum per conſenſum prædictum ſymptoma plures mouent. Cæterùm vt prædictæ cauſæ aliquid agere poſſint, neceſſum eſt, caput imbecillum eſſe aliqua ex prædictis intemperantijs. Intemperant enim caput ad frigiditatem frequens crapula, frigidorum ciborum eſus, potus frigidi immoderantia, iter per frigida, & niuoſa loca, præſertim ſi diu fiat, aut hybernum noctium frigus ſubdio perceptum, vel intempeſtiuè mox à diſceſſu ab igne, vltimò frequens medicamentorum caput purgantium vſus, maximè eorũ quæ bilem purgant: vel ſi copioſius ſanguinem miſeris, aut immoderatè venere vtatur laborans: præterea frequens ciborum in ventre cruditas. Caput tamen ad calorem intemperant contrariæ omnino cauſæ, quæ quidem non ſolùm id malum poſſint inferre, verùm & caput ipſum imbecille reddere, ita vt facilè vel materiam aliundè ſuſceptet, vel ipſummet generet, quod grauius eſt, & frequentioris acceſſionis cauſa exiſtit. Quam ſanè imbecillitatem, & eius efficientem cauſam, vel intemperamentum, auferre prius oportet, ſi quis velit radicitus huic malo mederi: fruſtra enim cauſas mouentes præcauebis, ſi morboſus apparatus in capite adhuc præſit. Verùm quæ hunc affectum (hoc eſt vertiginoſum ſymptoma) mouent cauſæ, variæ ſunt: nam quædam obſtructionem, & ſpirituum deprauatum motum efficiunt: quædam remotiores cum ſint, prædictas cauſas mouent, vt in affectum prorumpant: quales ſunt humores validè, & ſubito agitati, vapores craſſi, & caliginoſi, inordinatè ſe mouentes: etiam omnis calida feruidaque intemperies, ſiue arteriarum ſit, ſiue cerebri, inflammati etiam ſpiritus ab æſtu, & incaleſcente ſanguine. Quo fit, vt à quauis interna, ſiue externa cauſa adeo exacerbentur, vt protinus cerebri actionem inter-

interturbent, & corrumpant. Quod profectò potiſſimè fit à cauſa calida humores extenuante, & in feruorem agente: aut à frigida, quæ neque externa ſit, neque nimis intenſa, ſi interna fuerit: quippe illa ventres, & humores coercet, & firmat potius quã commoueat: hæc verò, ſicut illa, ſummam impotentiam parit, quæ flatus mouere nequit: media autem inter has intemperies vapores multos, & caliginoſos gignit, qui diuturnam, & inceſſabilem vertiginem efficiunt. Cauſa etiam eſt meatuum denſitas, qua vapores intercluſi obſtruunt, vt veluti in fornace per ventriculos cerebri vagantes ſpiritus dimoueant, velut in criſibus imperfectis contingere ſcimus. Item cauſa eſt vaporum ad caput tranſmiſſio è ventriculo per mediam, aut cruditatem, vel ciborum corruptionem, aut eorum, vel humorum aggregationem, vel feruorem, in iecore, aut in toto corporis ambitu, vel in quauis eius parte.

A

B

Cæterum cauſæ externæ quæ has omnes mouēt, & in acceſſionem deferunt laborantes, ſunt animi ſubitus, & violentus motus, ſolis æſtus, ignis approximatio, aſpectus etiam rerum circulariter ſe mouentium, exercitium intempeſtiuum, & inconſuetus, ac ſubitus lucis aſpectus, vt conualeſcentibus, & imbecillibus accidere ſolet. Dolor etiam atrox, vigilia, ictus, aut percuſſio capitis, tonitrua, vel ſonitus excedens, crapula, & denique omnia, quæ vel ſpiritus, vel humores in capite contentos ſubitò in feruorem moueant, vel flatus aliundè in ipſum tranſuehant. Verùm vt quis harum cauſarum harmoniam, & modum in hoc ſymptomate excitando exactè expendat, ſciat natiuam imbecillitatem, & morboſum capitis intemperamentum cauſis, tam internis, quàm externis facilè cedere, & conſentire, dum ipſi accedunt: adeo vt non poſſit ſpiritus continere, aut rectà diſtribuere, vt par erat, & ſecundum naturam aſſueſcit. At humores, & caliginoſi halitus (ſiue in capite geniti ſint, & morbum efficiant per eſſentiam, ſiue aliundè tranſmiſſi, morbum per conſenſum concitent) moti aliqua cauſa interna, aut externa ex prædictis, mouent ſpiritus, tam motiuos quàm ſentientes (ſi diuerſi ſunt) ſed hos maximè, eoſque tenebris offuſcant, & caligine obducunt, ac circulariter moueri cogunt vt ipſi mouentur. Quo fit, vt ex motu deprauato ſpirituum interius facto, quæ extra cernuntur, ita vertiginosè moueri videantur: & ex caligine quam vapor in ipſos imprimit, tenebroſus ſuperſit viſus. Ex quo etiam motu prodit, ſi vltra pergat, ſpiritus motui ſeruientes perperam moueri, & laborantes amittere motus firmitudinem, & graduum concentum, ita vt plurimi eorum procidant, & ſtatim dilabantur.

C

D

Dubiūm. Diſputatione dignum iudicaui circa prædictas cauſas, qui fiat, quòd externa cauſa in gyrum ſeſe mouens, hoc ſymptoma concitet, cum neceſſum ſit, omne ſymptoma immediatè à morbo proficiſci?

E

Enodatio. Cuius dubij occaſione duo expendenda ſeſe offerunt: primum ſanè eſt, quod ex ſymptomatis, quædam potius cauſam quàm morbum inſequuntur, vt in ictero, cuius color vitioſus humorem potius bilioſum quàm obſtructionem ſequitur. Secundum eſt, quod cauſæ illæ externæ affectum primo in cerebro efficiunt, nimirum obſtructionem ex inordinato ſpirituum motu, quam potiſſimam huius mali cauſam arbitramur.

Dubium. Præterea adhuc ſciſcitabitur aliquis, qui fieri poſſit, quòd motis intro ſpiritibus ad motum corporis, in his qui circulariter ſe mouent, corpore quieſcente, adhuc vertigine homo corripiatur?

Dubium. Itē q̄ritur, cur ſpiritibus intro motis, ad motū inordinatū corporis res externę ſe mouētes appareāt?

Dubium. Etiam quæritur, quare res externæ circulariter motæ, extra caput vertiginem moueant?

Enodatio primi. Primæ autem ex his dubitationibus dicimus, quòd cum humorum, & ſpirituum natura inſtabilis, & fluxa ſit, concepto ſemel motu, quieſcere protinus nequeunt, & ſic motus durat ſua ſpontè adhuc quieſcente corpore. Quod probatur exemplo in his exterioribus habito, nam mota phyala aqua plena, poſteà verò quieſcente, etiam aquam diu moueri comperimus.

Enodatio ſecundi. Et vt ſecundo dubio reſpondeamus, conſtat, motis ſpiritibus corpus veluti in gyrum, & res externas apparenter moueri, quia talem pariunt ſenſationem moti ſpiritus, ac res externa mota, quòd non rectà (vt par eſt, vt obiectum in loco videatur) prodeant. Quippe certum eſt, quòd dum aliqua proportio (qualis inter res viſas, & potentiam requiritur) dependet à duobus, quouis deficiente, aut euerſo, proportio deliteſcit, & vitiatur. Sed requiritur ad viſionem, certa obiectorum adiacentia, ex loco diſtantia, & reliqua: hæc tamen ex obiecto fit, & potentia, ergo quouis deficiente, aut euerſo, neceſſum eſt, res ipſas apparere permutatas. Nam moto ſenſu, vel ſenſato, neceſſum eſt mutari proportionem, & operationes vnius ad alterum.

Enodatio tertij. Sic vt tertio dubio ſubſit ſolutio, dicimus, quòd eo fit, quia cum oculus vndique ad motum rei externæ circulariter ſe mouentis moueatur, fit vt etiã oculorum ſpiritus eo motu agitentur, & vertiginosè cernant: quod contingit in re externa, ſed moto medio, ſiue aer ſit, ſiue aqua, vt in nummo in eã proiecto conſpicitur, qui ſanè mutari ad varia loca videtur, ob variam vndarum aquæ mutationem. Sic etenim multi credunt, eos fieri vertiginoſos, qui vehementer circulariter ſe mouent, quia dimouent variè aerem medium, per quem ſpecies viſibiles à re demandatæ, variè quoque ad oculum perueniunt, & ob id vertiginem efficiunt.

Signa. Signa autem quibus affectus hic monſtratur, facillima ſunt: quippe laborantes omnia vident circumuolui, ſi ſola vertigine corripiantur. Verum ſi affectio oculos etiam oblædat, accedet inſuper tenebroſitas: ſicut dum motiui ſpiritus etiam oblæduntur, titubatio, inconſtantia, & graduum claudicatio, ſubituſque caſus accedunt.

Eſſe autem hanc affectionem per primogeneam paſſionem in cerebro dignoſces, vt Gal. ſcribit 3. de locis affec. ex aurium tinnitu, capitis dolore, & grauitate, ſenſus alicuius, vel plurium oblæſione, & etiam quia cum flatus in capite gignuntur, adeſt arteriarum pulſus manifeſtior, & in odoratu ſenſibilis læſio. Item quia affectus primarius raro, aut nunquam à ſymptomate abſoluitur, vel ſaltem remanet in cerebro promptitudo quædam ad paſſionē ſuſceptandam adeo apta, vt facilè à quauis cauſa in vertiginem laborans procidat.

Verum quia non ſat eſt nouiſſe caput primario affectu laborare, ni exactè conſtet, quo humore abundet, aut quæ diſtemperies in eo vigeat, ob id hæc ſpecialiùs diſtinxiſſe oportebit. Sanguinem igitur abundare docent faciei rubor, & dulcis oris ſapor, venarum tenſio, & extuberantia, capitis grauitas, ſomni longiores, frequens pulſatio circa tempora, ſplendores circa oculos, pandiculationes, & vrina craſſa, ac rubra, & aliquando tenuis, & clara atque perſpicua, quæ ſanguinem illum in caput cõfugiſſe monſtrat. Item inſomnia, quæ ſanguinem atteſtantur, ſpectra rubentia, dummodo nulla perturbationis criticæ excuſatio poſſit adferri. Bilem autem flauam monſtrant moleſtus capitis ſenſus, vigilia citra capitis grauitatem, color flauus, obiecta viſa citrini coloris, præcedens plerunque nauſea,

ſca, oris amaritudo, vrina tenuis & ſubflaua, pulſus celeritas & durities: quæ omnia viſuntur vbi hepar feruidum eſt, & in ventrem bilem reiecerit. At pituitam monſtrant albus faciei color & tumor, capitis grauitas, ſenſuum ſtupor, ſomnus longior, in ore quandoque inſipiditas, quandoque vero ſalſugo, ſputio multa, vrina alba & cruda, ac vertigo diuturna cum pulſu tardo & raro. Melancholiam verò atteſtātur faciei color obſcurus, timor, prauæ cogitationes, eructationes acidæ, & vrina tenuis ac pellucida.

Quòd ſi per conſenſum fiat, id facilè diſces ex ſignis & peculiaribus ſymptomatis, eius partis à qua conſenſus demandatur. Vt ſi à toto corpore, quia cum à ſomno laborantes excitantur, vehementiùs corripiuntur: ſi tenuis ſit vrina & pauca, aluus dura, color totius cutis humori redundanti ſimilis, corpus torpet, & citra manifeſtam cauſam laſſitudine premitur. Verùm ſi ventriculi vitio id fiat, deiecta appetentia, nauſea, dolor & morſus ipſius, prauorum ciborum appetitus, aut canina appetentia, vel cibi faſtidium, cruditates & flatus aderunt, & à cibo leuamen, ac poſt modum in cibi diſtributione, (maximè ſi laborans intempeſtiuè moueatur, aut ira concitetur vehementi) iterum vertigo redit. Si verò ex vtero prodeat, præcedit vteri præfocatio, dolor, inflatio, rugitus, menſium ſuppreſſio, diminutio, vel ordinis perturbatio, aut vitium. Quòd ſi affectio ex iecore vel ſplene prodeat, peculiaria cuiuſque membri ſymptomata id facilè monſtrabunt. Sic profectò ſi affectio ſit per eſſentiam in capite, ceterum acceſſio ſuccreſcat ex occaſione ab alio membro petita, difficilè quidem cognitu eſt; tamē id diſces, quia ſic affecti frequenter concidunt in vertiginem, & à varijs cauſis, tamen interualla habent omnino ſanitatis ſtatui ſimilima: quia capitis morboſa imbecillitas, nequit externis cauſis reſiſtere; tamen ſua ſpōte nihil gignit, quod acceſſionē natū ſit mouere, ſed patitur quauis externa occaſione.

Præſagiū

Quippè adeò graue malum eſt vertigo, vt vel epilepſiam, vel appoplexiam plerunque minetur; maximè ſi alicuius membri ſtupor præcedat; at ſi diu duret, capitis potentias perdit. Verùm ſi loco eius dolor capiti ſuccreſcat, ſignum eſt ipſam affectionem in eum dolorem commigraſſe, quod leuius malum eſt: nonnunquam verò ſurditatis eſt præludium, aut ipſam acceſſit.

Curandi ratio.

Curandi autē ratio in huiuſmodi affectu duplex eſt: altera quæ ipſi debetur dum per conſenſum fit: altera verò, dum per primogeneam affectionem in capite oritur. Nā qui hoc malo premitur, vel ex vehementia cauſæ læditur, vel eam diſpoſitionem nactus eſt, quòd leui de cauſa in acceſſionē procidat: habet enim præſentem internā cauſam, ſeu morboſum apparatū, adeò vt nihil ſuperſit, quàm quod ab extrinſeco, aut ab intrinſeco moueatur. Vtcunque tamen ſit, duplex erit rurſus medēdi ratio: vna quæ acceſſioni debetur, quæ communis eſt vtriq; morborum ſorti, ei nimirum qui per eſſentiam dum in acceſſione eſt, & ei acceſſioni quæ fit per conſenſum: altera verò quæ morbo, ante quàm in acceſſionem degeneret, ex vſu eſt. Cum autē is affectus per conſenſum oritur, noſſe prius oportet, à qua parte conſenſus demādetur, & tunc ſi neceſſitas non vrget, ab eo affectu curationis principium auſpicari oportet; ſin aliter, acceſſioni prouidendū eſt. Quòd ſi affectū curare velis, id quidem facies iuxta naturam partis affectæ, & affectionis, quam patitur: nā aliam præſcribit ſibi curationem affectū iecur, aliā ventriculus, aliā vniuerſum corpus; et ſic de reliquis eius particulis ſubaudies. Sed inter has, quæ peculiarem in artifice requirit diligentiam, vētriculus pro-

A culdubio eſt, vt potè à quo plerunq; vertiginoſus affectus principium ſortitur. Mox verò expendendū eſt, quòd ſiue vertiginoſus affectus per conſenſum fiat, ſiue primariò, quatenus ad acceſſionis curationē attinet, præmiſſa totius corporis aut partis tranſmittentis prouidentia, vna communiſq; eſt ſedandi vertiginem ratio: quam in triplici eſſe differētia ſcimus: nam vna halitus caput irruētes longiſſimè diſtrahit: ſecunda impedit ne in caput aſcendant: tertia verò, ſi quid in ipſo receptum eſt, vel ibidem genitum, vt in ea vertigine quæ fit per eſſentiā, diſcutit per inſenſibilem halitum. Circa primam, dū laborans vertigine premitur, quo faciliùs halitus diſtrahantur, frictionibus vtendum eſt, cucurbitulis, & vinculis, iuxta brachia, & femora, nec non & pe-

B dum ablutionibus. At ſi affectus ex vteri conſenſu fiat, prius hæc omnia cruribus, & femoribus affigēda ſunt, poſtea verò brachijs. Verùm ſi cōſenſus ex ventriculo ꝓdeat, quod ſæpius accidit, impediēs halituū aſcenſum triplici modo: primò, adhibito *clyſtere*, mox ab acceſſionis principio, quod *recipiat, hieræ picræ ʒ. 6. aut catholici ℥. 1.* Quòd ſi euacuatis cruditatibus per infernam aluum, affectio nō quieuerit, & acceſſio duodecim horarum ſpatiū tranſgrediatur, leui medicamento inferna aluus turbanda eſt, (cauere enim ſic affectos à vomitu oportet, ſi caput per eſſentiam patiatur: nam Raſius, & Meſues, ſolùm vomitu iuuari eos referunt, qui ob ven-

C triculi vitium patiuntur) manna, caſſia, aut ſerapio ex nouem infuſionibus. Sed in ventriculi cruditatibus peculiare exiſtit præſidium hieræ ſimplicis Galeni vſus, vel pilularū forma, vel cum modico caſſiæ admixta. Cæterum ſi nec his affectio quieuerit, præcauendum eſt, ne halitus caput irruant, exhibito medicamento, cuius potentia ſit, aut aſcendentem halitum compeſcere, aut in ventriculo immorantem diſcutere. Primi vſus ſunt ſyrupus roſarū, granatorū, de roſis ſiccis, de acetoſitate citri, myrtillorum, cum aqua plantaginis & capitum roſarū. Quòd ſi nidoroſa cruditas, ac bilioſi, & mordaces humores huius affectus cauſæ fuerint, peculiari quadam efficacia halitus extinguit frigidæ potus, præ-

D terquam quòd vias coarctat: pari lege ea adhibenda ſunt medicamenta aut alimenta, quæ lenientia ſint, & mulcebrem habeant ſubſtantiam, quale eſt amylū, farina hordei, lactuca, portulaca, & ferrata aqua. Prodeſt mirum in modum vſus decocti, q. ℞. *radicis cichorij ℥. 1. abſynthij, agrimoniæ, betonicæ, ana m. 1. ß. aquæ lib. 2. bulliant ad conſumptionem tertiæ partis, & facta colatura, accipe ℥. 3. ß. adde ſyrupi cichorij compoſiti ℥. 1. ß. oxymelitis ſimplicis ʒ. 2. aut ſquillitici ℥. 1. ſyrupi fumariæ ℥. 1. porrige tertio quoque die.* Pari ratione proſunt in hac cauſa, & pituita etiam nimis infarcta, pilulæ quas ſcripſimus cap. de dolore capitis, per conſenſum à ventriculo, ex deſcriptione noſtra.

E Verùm ſi ex crudis humoribus, aut acidis affectio ſuboriatur, à leui purgatione ex therebintina cum caſſia, vel manna, cum ſucco roſarum, aut nuper dictis pilulis: ſed maximè cum hiera, & diaphœnico: quod magis probo, quàm cum agarico, ſi venter nauſe abundus ſit; ſin minùs cum eo, ventrem inungere oportet calidis & roborantibus medicamentis, & ſumendum præbere electuarium diarrhodon, vel aromaticum roſaceum. Cęterū ad diſcutiendos flatus in ventriculo, ſæpius porrigēda eſt feruentiſſima aqua, quæ præterquam quòd humorum malitiam retundit, coctioni etiam plurimum prodeſt, & ventriculum inſuper abluit, ac ad vacuationem nō parum iuuat, & actuali calore quē ſecū fert, flatus, antequam caput irruant, mirum in modum diſcutit. Quòd ſi hæc ſatis non ſit, vti oportet

aniſo, dauco, cinnamomo, aut eorum decocto cum chamęmelo, caryophyllis, cimino, & alijs calidioribus. Quem quoque vſum præſtant, ſyrupus de mētha, de corticibus citri, mel roſaceum, diaciminum etiam, ac dianiſum, diagalãga, cum pulueribus corticum citri, & alijs quæ conſimilem vim ſortiãtur: item theriacæ, aut mithridatij modicum. Præſtat inſuper conditum, q. ℞. *conſeruæ florum cordialium, myrobalanorum chebulorum, & emblicorum, zingiberis conditi, anã partes æquales; & omnibus contuſis, cum ſyrupo de corticibus citri fiat conditum.* Quibus factis, ſi adhuc malum redierit, ad vlteriorem purgationem licet peruenire, ex hiera Galeni, aut pilulis maſtichinis. His ſanè omnibus ex vſu etiam erit, potum inſtituere ex radicis chinæ decocto, aut ex indica ſaſſafraſa, vel ad ſulphurea balnea, aut ad ſudationes confugere.

Quòd ſi ex ſanguinis vbertate in capite, vel in toto corpore ob arteriarum, & venarum feruorem acceſſio ſuboriatur, diuq; durauerit, & frigidioribus non quieuerit auxilijs, tunc profectò verendum nõ eſt ſanguinem mittere (licet Paulus, & alij id vetuerint, forſan in frigida cauſa id intelligentes, aut in capitis imbecillitate) parcè tamen & quantum ſat ſit, vt quod plurimum eſt imminuatur, vel feruidũ quodammodo refrigeſcat. Quippe grauius eſt epilepſiam, aut apoplexiam ex perſtãte acceſſione ſuccreſcere, quam in eadem, dictis conditionibus, eo quòd authores id non commendauerint, aut metuerint, irrationali timore, præſidium (ſi prudenter fiat) proficuum differre. In quo etiam ancipiti, & graui caſu, Meſues aures aperire, aut poſt ipſas ſcarificare iubet, vel hirudines naribus affigere, aut humeris cucurbitas, & collo, aut vltimo hæmorrhoides fluentes efficere. Verum ſine hæc quidem omnia prodeſſe videantur, tunc profectò curandi methodus docet; pellere à capite, quod in ipſo receptũ eſt, & adhuc moratur. Primò itaque poſt prædictã vacuationem, oleo & aceto roſaceo admiſcerē olei chamæmeli parum, & quo corpus purius ab excrementis fuerit, & affectio quodammodo inclinauerit, eo magis remitterem roſacei admixtionē, adderemque ex calidioribus aliquid. Cæterum frigidiore exiſtente ſanguine, vel copioſiori pituita, quæ vehementer calefaciunt, & digerunt, ſunt adhibēda, tum per inunctiones ex oleo anethino, rutaceo, & de caſtorio; tum per capitis ablutionem ex decocto chamęmeli, anethi, rutæ, florum ſtœchados, & ſimilium. Ex quibus etiam capiti tegumentum, aut cucufam (vt aiunt) parare poteris, quæ capiti affixa eandem gratiam preſtet. Neque minoris eſt momenti, quòd aliquis aſtantium maſticato fœniculi ſemine, vehementer inſpiret in oculos laborantis: diſcutit enim flatus ſpiritum variè mouentes. Quibus ſi adhuc affectio non quieuerit, vehementioribus aluus inferior turbanda eſt, quæ ſanè iuxta ideam, & naturam humoris peccantis eligenda ſunt: tũ per enemata acriora: tum verò per pilulas maſtichinas, alephanginas, & de agarico. Sed præſtat ſæpius ventrem purgare pilulis ex hiera ſimplici Galeni, cum agarico confectis, aut ex terebinthina, & rhabarbaro: & tandem omni arte laborantem ab acceſſione reuocabis, & diligenter ſtudebis, quo vel nunquam, vel tardiùs redeat.

De vertigine per eſſentiam.

At ſi vel acceſſio, his adhuc diligenter, & prudēter factis, diu durauerit, vel frequenter reuertatur, credendum eſt, morboſum apparatum, & eſſentialem capitis affectum, omne medici conſiliũ, & omnem diligentiam ad ſe vertere, & euocare. In qua ſanè re omni arte curandum eſt, noſſe illius morboſi apparatus cauſam, nec non & eſſentialem affectum; ſed illam arbitramur reducendam fore ad **A** capitis imbecillitatem, ortam quidem ex nudo intemperamento, aut ex eo & affluxu ſimilis materię ibidem genitæ, vel aliundè tranſmiſſæ. Verũ quia rarò intemperamentum à materia abſoluitur, ob id diſtinguere oportet, quæ ab exceſſu, & intēperie, ad calidum, aut ad frigidum, prodeunt: nã hæc vel facultatem vitiant coctoriam, ita vt ex alimēto ſibi commiſſo excrementum progignat, cuius exceſſu caput ocyſſimè in vertiginem procidit: vel etiam expellentem cerebri potentiam lædit, ita vt excrementa quæ à coctione ſuperſunt, pellere à capite nequeat: quibus redundantibus, facilè prædicta affectio ſuboritur. Cum hoc tamen frequentius nobis contingit videre caput affici, eo quod plus quã par **B** ſit, ſuſceptet, quia verſus caliditatem, & humiditatē intemperatum exiſtit. Nam cum hac intemperie afficitur, facilè ob contractam impotentiam, & ob ſitus etiam commoditatem cucurbitæ modo, quidquid vaporoſum, & excrementitium eſt, cum vias, & foramina habeat prę caliditate patentiora, ſuſceptat. Accedit autem his occaſionibus alia ex eadē imbecillitate orta, nimirum flatuoſa ſubſtantia in eodem capite genita, ac ex diminuto, & vitiato calore eleuata, & non diſcuſſa, quæ cum abundet, mirum non eſt, ſi ſpiritus animales, ſicut & reliqua excrementa commoueat in gyrum ratione commoditatis loci. Quæ omnia ſi quis diligenter examinet, facilè reperiet, quantum difficultatis obtineat præſentis affectus curatio: quippe licet caput imbe**C**cille ſit in omnibus his cauſis, non ob id vnam expoſtulat medendi rationem.

Curandi ratio.

Dum enim concoctrix facultas languida exiſtit, triplex inſurgit medendi ratio: prima quæ docet vniuerſum corpus ab excrementis, & humoribus redundantibus immune reddere, quo purgantibus liberalior ſubſit locus, vt caput à crudis excrementis faciliùs expurgetur: impoſſibile enim eſt robur capiti addere, neque intemperamentum corrigere, niſi priùs vagantia excrementa eduxeris: ſed exequendum eſt huiuſmodi opus lentè, paulatim, & leniter: Secunda docet intemperiem corrigere, contrariorum prudenti vſu: & poſtrema partem robo**D**rare ijs auxilijs, quæ cap. de dolore capitis, abundè diximus: vtrunque tamen cautè eſt agendum; nam imbecillum caput neque minimum citra dãnum ſcit pati errorem. Contrario prorſus methodo vtendum eſt, dum facultas expellens improbè, aut diminutè proprio munere vtitur: tunc enim purgandum eſt frequentiùs, & roborandum minus, ac tardius: nam quæ roborant, quodammodo comprimunt in ipſo capite excrementa, ob idque caput laxare, & lauare tepida, ac emollire decoctis herbarum remollientium, ex vſu ſemper fuit. Denique tertio, vel quarto quoque die, aut per rarius interuallum, pilulam vnam, aut duas porriges, q. ℞. *terebinthinæ abietis ℥. ß. aloes ʒ. ʒ.* **E** *agarici ʒ. 1. & ß.* vel alias quæ conficiuntur ex hiera, maſtiche, & agarico. Sed interim dum hæc fiunt, & reliqua quæ mox ſcripturus ſum, viuendi ratio, & victus inſtitui debent, iuxta virium, & affectus indigentiam, ex paucis, ſimpliciſſimis, & facillimæ ſubſtantiæ edulijs, ac omninò flatu exſortibus: cuius naturæ ſunt teneræ, & iuuenculæ aues, cum potu ex radicis chinæ decocto, vel ſarſæ parillæ, aut aromate aliquo; cum veneris abſtinentia, ſomno citra diurnum, quiete poſt cibum, habitatione ſereno aeri expoſita, & ab inſolatu, & frigore præmunita; & vltimò vita ab animi perturbationibus immuni. Qua ſanè viuendi ratione inſtituta, corpus alio modo purgabis, factis nimirũ bolis ex catholico, & diaph. cum pulueribus hierę ſimpl. & ſaccharo. Cui ſanè pharmaco, & alijs quę ſeligē-

tius

tius purgant, exhibendis, corpus, & humorem præ- A parabis melle roſaceo, oxymelite, & ſyrupo ſtœchados, cum decocto q. ℞. *ſeminum pæoniæ ſcorticatorum, coriandrorum præparatorum anã ℥.ß. ſaluiæ, betonicæ, cichorij integri, epithymi, anã m. 1. liquiritiæ raſæ ʒ. 3. florum roris marini p. 1. coquantur ſecundum artem, & prædictis ſyrupis adde huius decocti* ℥. 3. A quo iterum pilulas porrigere oportebit, quæ ℞. *pilularum cochiarum ʒ. 1. fœtidarum ℈. 1. trochiſcorum alandahal gr. 3. fiant cum oxymelite pilulæ ſeptem.* In quo caſu non erit abs re, dum caput excrementis ſcatet, ſimul cum ſanguine, & ob id graue pondus perſentit, ipſum ex cephalica mittere: vel quod magis probo, ex hæmorrhoidibus. Poſtea verò munus expellentis facultatis languidæ ad- B implere opus erit, vel ipſam excitando gargariſmatis, apophlegmatiſmis, errhinis, & dentifritijs, ac omnium caputpurgiorum genere. Expurgari inſuper caput poteſt inſenſibili euacuatione, & conſpicua: hoc quidem per auxilia nuper dictã exequendum venit: illud verò per ſomẽta, lotiones, balnea, ſudores, frictiones, pulueres, & alia id genus.

Ad primam igitur deueniendo, poſtquam abſoluta fuerit corporis purgatio, vt dictum eſt, non videtur abs re cucurbitam cum ſcarificatione brachijs, aut ſcapulis affigere, aliquando verò vertici, maximè ſi flatus cauſam præſtiterit: quo facto, manè prius quàm è cubiculo egrediatur laborans, expurgare caput oportet, narium emunctione, ex- C puitione frequenti ex palato extracta: poſtea tamen pectinis attritu, & linteo, vel ſpongia ſicca caput ita fricetur, vt leuiter incaleſcat: tunc gargarizandum eſt decocto ſaluiæ, radicis capparorum, nucis muſcatæ, roſarum, addito oxymelite, aliquando ſimplici, alias ſquillitico: per nares etiam ſaltem alternis diebus pituitam attrahere oportebit, eo q. ℞. *decocti radicis ireos, maioranæ, & ſaluiæ ℥. 6. mellis roſati ℥. 1. aquæ vitæ ℥. ß. trahatur tepidum naribus*. A quo altera, aut tertia die maſticatorium porriges, q. ℞. *radicis pyrethri ʒ. ß. nucis muſcatæ ʒ. 2. radicis capparorum ʒ. 1. maſtichis ℥. 1. cum cera fiant trochiſci maſticandi*. Neque plurimum errhinis innitendum, ſæpius enim D vehementiùs quam par eſt, cerebrum, & ſpiritus mouent: quibus factis, ad ea quæ inſenſibiliter caput purgant, veniendum eſt: cuius naturæ eſt lotio ex lixiuio ſarmentorum cum thure, ligno aloes, & ſaluia: vel cum decocto q. ℞. *ſerpylli, florum chamæmeli, maioranæ, roſarum, & roſmarini, anã m. ß. agarici ligati ʒ. 3. baccarum lauri, radicis iridis, & aſari anã ℥. ß. fiat ſecundum artem, & cum ſpongia vtere*. Poſſunt etiam fieri pilei ex prædictis, cum pulueribus thuris, ſtœchados, maioranæ, coriandrorum, nucis muſcatæ, granorum iuniperi, caryophyllorum, ligni aloes, & roſarum, ac ſimilium. In aurem quoque infundere prodeſt, aut guttulas aliquot olei laurini, a- E mygdalarum amararum, coſtini, iaſminorum, caryophyllorum. Præſtat & caput inungere oleo, in quo ferbuerint ſquilla, ruta, ſerpyllum, & ſatureia. Vltimò tamen reliquias conteres, eo q. ℞. *ſucci abſynthij, ſucci marrubij, ſucci ſtœchados, anã ℥. 3. maſtichis, rhabarbari, chamedryos; & chamepityos, anã ʒ. 3. hyſſopi ʒ. 1. agarici ad pondus omnium, puluerizentur omnia ſubtiliſſimè, & excipiantur melle cocto: cuius porrige ʒ. 2. vel* 3. eſt enim mirabilis efficaciæ in conterendis, & expurgandis craſſis humoribus. Cuius loco vti poteris theriaca, mithridato, & alijs ſimilibus, quorum capite de epilepſia copiam reperies: prodeſt aliquando caput iuxta ſinciput longè à ſuturis inurere.

Poſtea verò caput roborabis, cauſa exiſtente frigida, eo, q. ℞. *ſaluiæ ʒ. 2. florum lauendulæ, hyſſopi, menthæ, anã ʒ. ß. caryophyllorum, nucis muſcatæ, cinnamomi, zingiberis, granorum paradiſi, zedoariæ, & galangæ, anã ℈. 1. calami aromatici ʒ. ß. pæoniæ ʒ. 1. fiat puluis, cuius manè, aut nocte, porrige ʒ. 1.*

Calido autem exiſtente capite, ſuſcipienteq; per arterioſum, & venoſum genus, copioſum, vel malignum humorem, ſedata acceſſione, medendi ratio conſulit tribus præſidiorum generibus vtendum eſſe. Primò quidem, cum & materiam, & occaſionem mali præſtat calida intemperies: cui vſui ſanguinem protinus mittere expediet, gratia quidẽ pręſeruationis (& curationis etiam ſi corporis præfuerit plenitudo) ex talo primo, vt conſuluerat Gal. li. de ſangui. miſ. c. 1. mox ex communi vena, quæ totum corpus reſpiciat, ea ſanguinis copia extracta, quæ ſat ſit plenitudini, & ſanguinis feruori: poſteà verò ſequenti, aut altero die interpoſito, ex cephalica ſanguinem detrahes, quorum neutrum facies, antequam ventrem ſolueris. Quòd ſi vlteriùs caput feruere, æſtuareq; adhuc conſtiterit, non erit abs re cucurbitas brachijs, & ſcapulis, aut occipitio affigere, aut ſi nimis intumuerint, ſcarificare. Qua in re proficuum arbitror fore, ab hæmorrhoidibus per hirudines ſanguinem fundere: quo facto, corpus, & caput refrigerare tentabis, ea lege quàm adduximus, capite de dolore capitis ex cauſa calida. Verùm ſi coniectabile ſit, ex feruore bilioſum aliquid ſupereſſe, rhabarbari infuſo, aut ſenæ, cum ſyrupo ex infuſionibus violarum vteris: nec non & caſſia fiſtula, aut manna cum ſero lactis. A quibus progrediendum eſt ad ea auxilia, quæ vim habent caput roborandi: cuius naturæ eſt puluis, q. ℞. *coriandri præparati ℥. ß. raſuræ eboris ʒ. 2. ligni aloes ℈. 1. cum ſucco roſarum fiat maſſa, & cum modico ſaccharo pilularum forma, noctu dum laborans it dormitum, ſumat ʒ. 1.* Miro etiam modo caput roborat puluis ex vermiculo faciente ſericum exſiccato, & in puluerem redacto, qui poſteà ſparſus per vniuerſum caput, mirabili quadam efficacia ipſum roborat, & firmat. Cuius etiam cenſus eſt alter, q. ℞. *chamæmeli, & florum ſtœchados, anã m. ß. roſarum p. 2. coralli ʒ. 3. pulueris coriandri præparati ʒ. 4. galliæ muſcatæ ʒ. 1. ex quibus factum pileum* plurimũ prodeſſe conſtat. Alium item huic vſui conficies, ſi calor minor ſit quàm flatus copia, q. ℞. *ligni aloes ʒ. 1. macis ʒ. 1. & ß. origani, & ſpicæ, anã ℈. 1. roſarum rubearum, corallorum, ſantalorum rubeorum, anã ʒ. 1. puluerizentur omnia, & ſupra caput inſpergantur:* ferunt etiam ex Ruſi ſententia, ʒ 1. *& ß. radicis vitis albæ potui datam* ſummopere prodeſſe.

Quod ſi neque ſanguinem mittere ex venis maioribus, aut ab ea quæ in carpo manus eſt, vel ex hęmorrhoidibus, aut cucurbitulis, quidquam proſit, maximè ſi ea iterum, atq; iterum tentaueris, & purgationibus, tùm maioribus, tùm paulatinis vſus fueris, confugiendum ſine dubio eo tempore eſt ad ſudationem ex decocto guaiaci, ſarſæ parillæ, vel radicis chinæ, maximè ſi morbi Gallici ſuſpicio aliqua fuerit. Ac ſi ne hæc quidem prodeſſe videatur, veniendum eſſe conſulit vrgentiæ ratio ad duo auxiliorum genera; quorum primum vias intercludit, per quas à toto corpore, aut ab aliqua eius parte ad cerebrum aliquid tranſmittitur: continet enim celebratam illam arteriarum retro aures ſectionem, quam priſci illi authores tanti ſemper fecerunt. Quod præſidium, præterquam quòd ſuſpectum eſt, ſterilitatis (ſi Hipp. credendum ſit) author exiſtit: quippe arterias vtcunque ſoluere, periculo non vacat. Pręterquam quòd etiam ſi ſcindantur, aut tuto

vti poſſint, non ob id credendum eſt, vias omnes per quas caput ſuſceptat, protinus claudi, cum ſæpius per interna vaſa malum caput aſcendat, quæ nec vſtione, nec ſectione, ſecanda ſunt: quapropter temerarium eſt, dubium & ſuſpectum præſidium tentare, dum periculoſius exiſtit malo præexiſtenti. Verùm in grauioribus malis, & quæ alijs auxilijs ceſſura non ſunt, à perito chirurgo frontis & temporum venas potius auderem vrere. Cæterum ſi id tentare non audeas, ad ſecundum auxiliorum genus te conferes, quod docet ſi venæ in capite plurimum turgeant, capitis plenitudinem deponere, venis que ſub lingua ſunt ſciſſis, & ſanguine ab eis ꝓfuſo. Non deſunt qui conſulant, ferro candenti caput aliquibus locis vrere, quod ſanè minus ſuſpectũ videtur, maximè dum res in deſperationem venerit: cuius ſanè loco adinuenit ars noſtra aliud non minoris momenti & tutioris conditionis, nimirũ in occipite fontanellam aperire, vel eidem parti ſetonem affigere. Quod præſidium licet proficuum huic malo exiſtat, eis tantùm ex vſu eſt, quos vertigo deijcit, & in acceſſione proſternit: nam cũ certum ſit, poſterioribus cerebri ventriculis affectionẽ communicari, verendum eſt, ne laborans in epilepſiam, apoplexiam, aut ſaltem paralyſim commigret: & ob id ea parte aperto ſetone, aut fontanella, longè magis prodeſſe creditur. At cùm affectio ſolùm in vertiginoſa circumuolutione, aut viſus tenebroſa offuſcatione conſiſtit, (ſignum profectò læſionis anteriorum cerebri partium) longè vtiliùs exiſtimo, fontanellam in brachijs aperire, aut eiſdem partibus ſetones affigere. Verùm ſi ſors tulerit, quòd ex vteri conſortio, vel iecoris, malum fiat aut quod ſuppreſſis hæmorrhoidibus, vel quauis alia vacuatione, vel vlcere, aut fiſtula manantibus, (quod non rarò contingit,) ſupprimantur excremẽta; item dum tumor aliquis inferiorum partium deliteſcit, proculdubio neceſſum fore arbitror, vel antiquam reuocare fluxionem, vel loco eius, fontanellam in cruribus aperire, per quam natura tranſmittat, quod per dictos affectus aſſueuerat expellere.

CAPVT X.

De incubo.

EST quidem incubus ea affectio, in qua laborantes inter dormiendum, graue aliquod ſibi incumbere arbitrantur, vel ab aliquo ita opprimi & vexari, vt voce ac reſpiratione deperdita, veluti ſuffocari videantur, ac vires etiam adeò labefactari & torpore premi, vt licet aliquod graue periculũ (quod falsò imaginantur) fugere conentur, minimè poſſe exiſtiment, etiam ſi ipſis appareat propè eſſe refugium. Quapropter à Græcis ephialtes appellatur, & à Latinis ab incumbendo, & premendo incubus; Arabicè verò amudalam dicitur, ſeu albeidalam, vel algiatum: quam etiam affectionẽ appellat Auic. ſtrangulatorem: Auerroes autem haliauũ; vulgares tamen nonnulli dæmonem, alij puerorum interfectorẽ, aut grauedinem nuncuparunt. Præterea conſtat nomine incubi, varia etiam poſſe intelligi apud authores: ſic Themiſon. 2. Epiſt. lib. pnigaliona vocauit, quòd ægrotantes ſuffocet. Plinius autem noctis aut faunorum ludibria nominauit; excogitabat autem antiquitas ſyluanos eſſe dæmones hominum oppreſſores, de quibus vulgò profertur, deſuper in aere ſuper dormientem incumbere, & ob aeris immutationem quam efficiunt, ſuffocationem quodammodo & angorem inducere: ſic latiùs ſcriptum reperies apud Soranum, lib. cauſarum. Præterea conſtat apud Beatum Auguſt. 15. de A Ciuitate Dei, & Beatum Thomam. 1. parte, dæmones etiam reperiri, quos incubos & ſuccubos vocant. Vltimò verò nomine incubi affectum quendam corporeum in cerebro exiſtentem, ſubaudire oportet, qui præludium exiſtit melancholiæ, inſaniæ, aut apoplexiæ, qui nil aliud eſt quàm prauum inſomnium cum noxa reſpirationis, propter vaporem craſſum poſterioris cerebri meatus obſtruentem.

Quænam pars in ipſo affectu afficiatur, & à quo morbo prodeat, quale etiam ſymptoma, & cuius facultatis exiſtat vitium, non ſatis compertum eſt. Quippè multi cenſent, neruorum muſculorumque paſſionem eſſe, decepti torpore quo frequenter ſic B affecti corripiuntur: ſed credibile eſt, in hoc affectu primò caput laborare, idque quoad eius ventriculos: qua ratione conſtat affici velut pars inſtrumentalis: ſic enim ſequitur tantùm morbos organicarum partium, eos maximè qui ex obſtructione fiũt, ſemiobturatis foraminibus, per quæ ſenſus & motus diſſeminantur. Quo fit, vt conſtet, non eſſe nudum ventriculorum cerebri intemperamentum, vt multi ſunt arbitrati, ſiquidem ſubitò aufertur, ſed humoris craſſi, vel vaporis caliginoſi aliquid adiunctum habens, quo obſtructio efficitur. Sic enim prædictum morbum ſequuntur tria ſymptomata grandioris momenti: nam primò imaginationem lædi conſtat, cum ſic affecti arbitrentur (& C quod grauius eſt, ſæpe id credunt) ſe aliquo incumbente premi, aut in ſe irruente vexari; quod fugere cum nitantur, minimè valent. Quippè dum imagines cerebro adſeruatæ quietæ ſunt & tranquillæ, nec fluctuant, nec immoderatè agitantur, ſomnia diſtincta digeſtaque, & veroſimilia contingũt. Quòd ſi perturbatio aliqua vel corpori, vel ſpiritibus contigerit, inſomnia fiunt præter naturam, in quibus rerum effigies vehementiùs agitatæ apparent: non quales verè ſunt, ſed intortæ, & monſtruoſæ: & licet falſa hæc oriatur imaginatio, non tamen credendum eſt, hoc vitium in deprauatam imaginatricem eſſe referendum: inter dormiendum enim, licet falſas imagines concipiat homo, D non tamen imaginatiuam deprauatam eſſe coniectandum eſt, ſiquidem incubus nil aliud eſt, quam prauum inſomnium cum noxa reſpirationis. Item motus efficiunt ſic affecti torpidos, quòd ipſi & ſenſus ferè omnes oblædantur, idque maximè in partibus à cerebro remotis, quia ad eas difficiliùs virtus demandatur, quo cerebrum certo modo obſtrui conſtat. Item ſequitur difficilis reſpiratio, quæ forſan ſymptomatum potiſſima exiſtit cauſa: partim quidem quòd vis motiua non integrè deſcendat ad muſculos thoracis, & membra reſpirationi ſeruientia; partim quòd ipſa reſpirationis organa diminutè tempore ſomni moueantur: partim inſuper, quòd thorax ſit membrum primò affe- E ctum, à quo caput per conſenſum afficitur: (nam arbitrari citra capitis vitium; ſola thoracis læſione id poſſe fieri, alienum à ratione iudico, cum ſic affecti ſæpe in apoplexiam, aut epilepſiam procidant, malo per eſſentiam facto) quod indicat pondus thoracem opprimens, & difficilis eius motus inchoata actione, ex fumis nimirum & flatibus qui tunc excitantur, pulmonem & ſeptum tranſuerſum prementibus: haud ſecus, quàm ſi quis humorum craſſorum copiam in vaſis thoracis obtineat, noctu collecto intus calore agitantur humores & rariores fiunt, quo & reſpiratio difficilis redditur, & imaginandi quoque potentia vitium contrahit per conſenſum, haud ſecus quàm in hypochondriaca melancholia. Sed coniectabile eſt, ex quauis læſione, ſiue in neruis

quæ

quæ torpidum efficiat ſenſum, ſiue in muſculis quæ motum impediat, ſiue in reſpiratione quæ ſuffocationem minetur, ſemper imaginationem lædi, & præ mali timore fingere mille monſtra, quæ poſt ſõnum diſcuſſo obſtruente vapore, & apertis meatibus, ſubitò euaneſcunt, ac forſan laborantem excitant: nec diſplicet eorum ſententia, qui tenent, incubum, & terribilia inſomnia etiam proficiſci à vẽtriculi, & cordis læſionibus, illud quidem in his qui lumbricos habent, & hoc in melancholicis. Pari etiam ratione prodit capite ſanguine pleno, minanteq; epilepſiam, aut alium grauiorem affectum, vt ex Gal. conſtat 4. apho. comm. 67. fieri in corporibus plenis, vbi aliquid humoris in caput irruit, effecturum prædictarum affectionum aliquam.

Sed diſſidet hæc affectio ab inſomnijs, quòd inſomnia citra aliquod vitium corporis, quod morbum efficiat, aut minetur, monſtris, & imaginibus plena ſunt: at verò in incubo, nuſquam hæc accidentia finguntur, neque in eo imaginatiua potentia læditur, quin aliquis affectus in corpore præexiſtat. Diſſidet etiam læſio imaginatiuæ potentiæ in hoc malo à vertigine, quòd in ipſa à rebus externis frequenter laborantes in acceſſionem procidant, in incubo verò ab interno ſolùm affectu. Ob id enim conſtat, vertiginoſos non pati inter dormiendum, ſed ſolùm in vigilia; qui autem patiuntur incubum, è conuerſo: quia neceſſum eſt calorem naturalem ſomno vegetiorem factum, in craſſos, viſcidoſque humores agere, & halitus caliginoſos ab eis eleuare: quo fit vt diu diſſipatis aliquibus, ad penſum diſpendij ſpirituum, huiuſmodi vitia non accidant. Ex quibus conſtat morbum eſſe obſtructionem, & ſymptoma eſſe noxam functionum animalium interiorum, & exteriorum ferè omnium, & in deprauata etiam imaginatricis potentiæ actione conſiſtere, eo modo ac dictum eſt, cum diminutione ſenſus, & motus.

Cauſæ.

Cauſa autem huius affectus triplex neceſſariò exiſtit, iuxta tria grauiſſima accidentia, quæ oriri ex hoc malo comperimus. Prima ſanè eſt, quando halitus quidam caliginoſus, & denſus irruit in cerebrum, ortus ex infimis corporis ſedibus à craſſis, crudis, frigidiſque humoribus, aut craſſa bile, vel melancholico ſanguine, qui ſanè thoracem lædũt, & dum caput replent prædicto vapore, ſeu halitu, torporem inducunt, ſemiobſtructis ſpirituum vijs, & imaginandi quoque potentiam lædunt: ex quibus prodeunt torpores in motu, & ſenſu, ac in imaginatiua potentia cogitationes deliræ. Prodit inſuper ex hac cauſa non rarò epilepſia, quippe quæ plerumque ex flatu, aut humore in ipſo attenuato originem trahit. Sunt verò qui non poſſint intelligere, qua ratione nebuloſa ſubſtantia ſpirituum tranſitum interdicere poſſit. Qui, obſecro, animaduertant, haud ſecus rem ſe habere in cerebro à prædictis cauſis, ac ſe habet ſolis radius à nubiloſo, vel nebuloſo aere, qui licet ſolis radios omnino interdicere non poſſit, poteſt tamen lucem, & ſplendorem turbare, ac impedire. Quod profecto ſi eodem modo in neruis accidat, mirum non eſt, ſi improbè quoque ſuum munus exequantur. Item dubitabit forſan aliquis, quanam ratione epilepſia non ſucceſcit ex acceſſu prædictorum flatuum ad caput? Cui dicendum eſt, eos nec mordere cerebri ſubſtantiam, nec adeo ipſum obſtruere, ac neceſſum eſt, vt epilepſia ſuccreſcat, niſi affectio admodum creuerit, aut diu durauerit. Fit autem hoc ſymptoma primo ſomni acceſſu, quia naturalis calor non plurimum valens, ſufficiens eſt hos flatus eleuare, diſcutere autem minimè, niſi adueniente altera ſomni parte,

A quæ caloris naturalis vlteriori actione inceptum opus perficiat, & prædictos halitus diſcutiat. Secunda autem cauſa eſt craſſus etiam, & nebuloſus vapor, non tamen aliundè tranſmiſſus, vt in præcedenti, ſed ab eodem capite ex alimento improbè confecto, aut humoribus ibidem immorantibus exortus: quem ſanè inter dormiendum, leuiter operante capitis calore eleuari ſcimus, & eandem turbationem inferre. Eſt quidem affectio ex hac cauſa prodiens, apoplexiæ, & paralyſis præſaga: nam arguit humorem in capite redundantem iam iam caſurum in foramen illud, quo obſtructo, prædicta mala ſuccreſcunt. Tertia verò & vltima cauſa, paucis tamen nota, plenitudo eſt mul-

B torum, & craſſorum humorum exiſtentium intra venas, præcipuè thoracis, & partium vicinarum, earum maximè, quæ reſpirationi ſubſeruiunt: aliquando verò fit à paucis, ſed craſſis eaſdem partes, & eas quæ propè cerebrum ſunt, obſidentibus. Quos equidem, cum ſubagit mouetque calor inter dormiendum, maiorem infert duplici ratione in reſpiratione preſſuram, prima propter nouum morbum in prædictis partibus, quo fit, vt cùm non poſſint inſtrumenta hæc reſpirationi liberè inſeruire, ſuffocatio verè ſubſequatur. Secunda quia coniectabile eſt, non dilatari tantùm dicta inſtrumenta inter dormiendum, prædicto modo affecta, ac tempore vigiliæ: cuius dilatationis defectu, &

C ob primam etiam cauſam, periculum ſuffocationis imminet, quod apprehendens imaginatiua potentia, errans, ob vapores etiam illuc aſcendentes, imaginatur ſuffocationem illam eſſe ab incumbente aliquo grauante, atque premente extrinſecus, quo fit, vt prædictum ſymptoma ſuboriatur.

Signa.

Diſtinguitur autem, an ab hac, aut ab illa cauſa prodeat affectus (nam ſymptoma ſeipſum oſtẽdit) certiſſimis quibuſdam ſignis. Quippe ſi per primogeneam capitis affectionem fiat, expergefacti laborantes, licet reſpirare difficulter deſinant, & velociùs ſe poſſe mouere cognoſcant, nihilominus tamen per aliquod temporis interuallum, imaginandi potentia non redit ad priſtinum ſtatũ, quia cau-

D ſa mali in capite, aut eius venulis, & vicinis ſedibus immoratur, & cum iuſto ſit craſſior, difficulter diſſoluitur. Præterea, ſi per conſenſum ab halitibus aſcendentibus fiat affectio, expergefacti laborãtes protinus reſipiſcunt; argumentum quidem, cauſam tenuiſſimæ eſſe ſubſtantiæ, vel nullam in cerebro obtinuiſſe fixionem. At à thorace affecto fieri monſtratur, quia expergefacti laborantes, licet mente conſtent, diu tamen difficulter reſpirant, quaſi à citatiori curſu excitati: argumentum profecto, mali principium eſſe in reſpirationis inſtrumentis.

Curandi ratio.

Curandi verò ratio quadruplici conſideratione contenta, magna diligentia exequenda venit, ante videlicet quàm in grauius malum commigret affe-

E ctio. Prima quidem victum inſtituit, & vitæ parſimoniam, cum affectio ex craſſorum humorum redundantia plerunque oriatur. Cauere inſuper oportet victum, qui flatibus efficiendis idoneus ſit: à vino abſtineant, aut quàm tenuiſſimo vtantur: interdiu non dormiant, & noctu longè à cœna, & manè leui, ac longiuſculo vtantur exercitio, & ſomnus item non ſit corpore ſupino, nam qui ex thorace laborat, ocyùs hac occaſione ſuffocatur.

Secunda, vacuandi modos præſcribit, habita prius conſideratione, an ſanguinem mittere liceat. Cui operi exequendo diligenter conſiderabis, an ſanguis quodammodo abundet, vel humor abundans ſanguini admixtus exiſtat: tunc enim, & maximè ſi ſuppreſſa fuerit aliqua ſanguinis conſueta vacuatio, ſi neque ætas, neque vires,

aut quidquam aliud vetuerit, prudenter oportebit ſanguinem mittere, parcè quidem, & per longiſſima interualla. Verùm ſi ex ſuppreſſa aliqua ſanguinis vacuatione affectio ſuboriatur, tunc enim vel ipſam ad conſuetum locum reuocabis, vel à parte proxima ei, per quam ſanguis fluere aſſueuerat, liberaliùs ſanguinem mittes: vt ſi ex vtero, aut ex hemorrhoidibus, ex talo; vel ſi diu ſuppreſſus ſanguis ſit, ex iecoraria, vel ſplenetica vena. At ſi ex naribus fluxio præfuerit, tunc ex brachio, ſicut dum plenitudo grandior ex ſuppreſſione apparuerit. Itē cucurbitis vteris, ſi per nares fluere aſſueuerat; ac ſi grandior fuerit affectio, ex eiſdem naribus, aut vena frontis ſanguinem mittes. Tertia verò docet corporis, & capitis craſſos viſcidoſq; humores, aut melancholicos præparare, & per commodam regionē educere: quod ſanè facies iuxta idæam humoris, quem redundare cognoueris, adhibitis ſerapijs, apozematis, pilulis, & alijs purgantibus pharmacis, quę capite de melancholia adducemus. Sed prouidendum eſt parti conſentienti, nam ſi venter mali cauſa fuerit, non erit abs re, à vomitu principium curationis auſpicari; ſin aliter, à peculiari purgatione. Purgant autem ſpecialius in hoc affectu caput pilulæ Arabicæ, cum pulueribus foliorum ſenæ, & oxymelite ſquillitico, præmiſſa purgatione ventriculi. Item, terebinthina abietis cum rhabarbaro, & pulueribus foliorum ſenæ, aut *ſyrupus de pomis ſine croco, cum infuſione ʒ.3. foliorum ſenæ, aut 2. epithymi.* Quam ſanè curationem (modo in capite malū firmatum ſit, modo ab aliquo inferiori mēbro, præſtetur) potius per epicraſim, & repetitas vices inſtitues, quam per confertas, & ſubitas vacuationes: vt paulatim præparatis peccantibus ſuccis, citra viriū diſpendium, ne ob id, & humorum magnam agitationem in grauius malum affectio degeneret. Quartum verò & vltimum curationis membrum docet, ſi quid in capite reliquum eſt, diſcutere, & ipſum roborare, exhilarareq; ipſius ſpiritus, ac apertiores reddere meatus. Quod profectò facies, præmiſſis acribus clyſteribus, q. ℞. *ſucci mercurialis, & ſiclæ ℥.4. hieræ picræ, aut diaphæniconis ʒ.6. vel hieræ logodij ʒ.3. ſi affectio grauior ſit.* A quibus vaporum aſcenſus compeſcere oportebit, cui vſui *porriges ℥.2. carnis citoniorum ſaccharo conditorum, ſine odoramētis:* quo facto & corpore purgato, ſumat laborans *theriacæ veteris ℈.2. conſeruæ bugloſſæ ʒ.2.* ac ſuperbibat ſi materia pituitoſa, aut melancholica fuerit, *ſyrupi ſtœchados, & borraginis anà ʒ.ß. oxymellitis ſimpl. ʒ.2. aquæ ſtillatitiæ betonicæ, abſynthij, & burſæ paſtoris anà ℥.1. ſeminis, vel radicis pęoniæ, & nucis muſcatæ anà gr.8.* quod quidem facies ea lege *tertio vel quarto quoque die.* Item *ſemel in menſe* purgabis aliquo ex prædictis pharmacis, vel prunis damaſcenis infuſione foliorum ſenæ conditis.

Diebus tamen intermedijs ſumat laborans *conſeruæ acori ʒ.1. cum prædictis aquis.* Vſui quoque eſt *ʒ.1. electarij diamuſci dulcis in tabellas confecti*, dū laborans it dormitum. Diſcutiet quoque flatus pulnis q. ℞. *aniſi ʒ.2. aromatici roſati ʒ.1. cinnamomi ℈.2. ſacchari ℥.1.* ſumat à paſtu *cochleare vnum.* Caput quoque aſpergatur puluere q. ℞. *corticis citri ʒ.3. caryophyllorum ʒ.2. cyperi ʒ.1. cocci infectorum ℈.4. coriandri præparati ʒ.2. & ß. ſampſuchi, betonicę, anà ℈.1 ſtœchados ℈.2. roſarum rubearum ʒ.2. fiat puluis, quo etiam vti poteſt cum ęquali pondere ſacchari mox à cœna.* Sed præſtat maximè eadem hora potus aquæ feruentiſſimæ. Verùm quia ſic affecti, vel corde contremiſcunt, vel timidiores ſunt, prouidēdum etiam cordi eſt epithemate, aut ſacculis q. ℞. *pulueris corticum citri, galangæ, cyperi, ocymi, & ſeminis angelicæ, anà ʒ.2. florum anthos, ſtœchados, & bugloſſæ anà ʒ.3. pulueris diamargaritonis frigidi ʒ.2. fiat ſacculus.* Dum verò affectus in capite viget, topicis prædictis frequentiùs vti oportebit, parcius tamen, & per interualla purgare: at ſi ex conſenſu totius corporis vitium ſuboriatur, vberius purgandū eſt. Cæterum ſi affectio ex læſo thorace prodeat, eandē curandi legem obſeruabis, quam capite de difficili reſpiratione ſcriptam latius reperies: verum capiti prædicta auxilia adhibebis. Ferunt tamen non contemnendi authores, omnibus cauſis huius mali proficuum eſſe corallum collo appenſum, aut radicem pęoniæ, vel pyritem lapidem.

CAPVT XI.

De phrenitide, et eius ſpeciebus, ac de cerebri ſphacelo.

TRactaturo mihi phrenitidis naturam, & præſidia, tria ſeſe offerunt diſcutienda, iuxta tres eiuſdem mali differentias. Nimirum phrenitidem propriè vocatam, pſeudophrenitidem, & paraphrenitidem, atque ob id multa quæ his omnibus ſunt communia, primò ſcribam, poſtea verò, quæ cuiq; illarum propria exiſtunt, docebo.

Phrenitis igitur nil aliud eſt, quam deſipientia, ſeu delirium cum acuta febre, ex capite principaliter affecto, maximè per inflammationem membranarum eius. Itaque communi ſignificato, ille affectus eſt, in quo mens, vtcunque ſit, læſa videtur, vt conſtat ex Galeno lib. 1. prorrhe. comment. 4. nam cum phrenitis à phrenos, hoc eſt, mente dicatur, ob id communi vocis acceptione, quæuis mentis oblæſio phrenitis nuncupatur. Sic enim Galen. lib. de comate, cap. 4. propè finem, ex Hipp. mente phrenitidem multis deliramenti nominibus inſigniuit, dicens; Quandoque delirabat, quandoque amens fuit, intermiſſo ſpiritu loquutus eſt, deſipuit, non fuit apud ſe, inſaniuit, inſania tenebatur, non intelligebat, & obloquebatur: quæ omnia in his quorū læſa mens eſt contingunt. Quæ ſanè nomina licet omnia delirium ſignificent, cum hoc tamen delirij quantitatem etiam per ea Hippoc. voluiſſe monſtrare docuit Galen. 6. popul. part. 6. comment. 19. vbi hæc eadem nomina quantitatem deſipientiæ declarare ſcribit. Verùm cum à multis corporis affectibus mentis actiones euerti contingat, ob id primò ſtuduerunt priſci illi medicinæ parentes, iuxta corporis diuerſum morbum, nomen quoque diuerſum huic mentis alienationi imponere. Sic profecto tot læſionum mentis nomina ſcripta reperiūtur: melancholia nimirum, mania, lycanthropia, amentia, & phrenitis: quæ quidem licet certo quodam modo læſæ mentis actioni conueniant, diſſident profecto non parum morbo à quo mentis ipſius actio perturbatur. Communi tamen diuiſione, vniuerſa actionis ipſius læſio (quippe mens ipſa, vt quæ incorruptibilis ſit, & nulli adſtricta organo, vitiari non poteſt, ſed ſolùm eius actus iuxta phantaſmatum, ad quæ conuertitur, vitia) in duplicē diſſecta eſt affectum: quorum alter citra febrem eſt, ſub ſe comprehendens melancholicos, & maniacos affectus: alter verò delirium, & mentis alienationem cum febre, quod ſub ſe continet phrenitidis omnē ſpeciem. Hanc ſanè triplicem ſortiri differentiam omnibus viris doctis compertum eſt: quippe phrenitis, quam delirium cum febre diximus Galenum appellare, vna eſt pſeudophrenitis dicta, id eſt delirium perpetuum cum febre, cerebro tamen nequaquam primo affecto, ſed ſolum lege conſortij; idq; non à quauis parte, ſed ſolùm dum ab ipſo ſepto tranſuerſo inflammato conſenſus ſuboritur: cuius cum cerebro tanta eſt per neruos communio, vt

ipſo

ipſo affecto, protinus caput perpetua paſſione afficiatur, idque cum febre ob cordis viciniam, vt latiùs ſum ſecũda huius capitis parte monſtraturus. Altera phrenitis eſt delirium etiam cum febre, ſed non perpetuum, quam potius paraphrenitidem dixeris, laborantibus, vt aiunt, ad dilucida interualla deuenientibus, quòd per conſenſum etiã ſuboriatur. Tertia verò & vltima huius mali ſors eſt, perpetuum delirium cum febre, capite tamen primario affectu laborãte. Quare iuxta optimam rationem arbitror Auicen. feciſſe, qui huic affectioni duplex impoſuit nomen, alterum commune, quod Arabica lingua ſcribitur carahitus, id eſt, mentis alienatio, cuius ſignificato complexus eſt id quod Galen. nomine phrenitidis ſtricta ſignificatione accepto vocabulo: alterum verò ſirſem, quod apud Perſas, quorum nomen eſt, inflammationem ſignificat etiam in cerebro, vel in eius membranis: itaque primo nomine id quod nos paraphrenitidẽ nuncupamus, inſigniuit: ſecundo verò veram phrenitidem.

De paraphrenitide.

Verùm quia frequenter accidit ex negligentia in delirio per conſenſum habita, velut in pleriſque febribus contingit, veram phrenitidem, malum alioqui grauiſſimũ & ferè incurabile ſuboriri, placuit primo loco de paraphrenitide ſermonem inſtituere, vt non ſolùm hoc vno capite conſtet phrenitidis vera curatio, verùm & præcautio, cũ imminet. Frequenti etenim experimẽtum confirmatum eſt, plures eorum qui moriuntur ex acutis & malignis febribus, aut internis inflammationibus, potiùs ex phrenitide aut alio graui capitis affectu (in quẽ prędicta febris commigrat) mori, quam ex vi & efficacia primi mali. Sic enim qui febrientes cõmoriuntur, quo tempore delirantes apparent, tremuli fiũt, conuulſi, aut ſomno graui oppreſſi, mutata vaporoſa febris materia, & nonnunquam ipſa in aliquem ex prædictis affectibus. Eſt igitur paraphrenitis delirium non perpetuum cum febre. Ad cuius integram notitiam expendendum eſt, vtcumque in caput irruant halitus calidi & mordaces ex vi febris exorti, qui ob tenuitatem propriam neque obſtructionem, neque ſpirituum commotionem efficere poſſint, cerebro ſolùm calefacto, turbationẽ menti inducunt.

Cæterum dubitabit aliquis, & meritò, quì fieri poſſit, vt cum halitus caput aſcendunt, nonnunquã ſomnum, ſæpe capitis dolorem, aliquando vertiginem, quandoque incubum, & ſæpe delirium inferant, cũ halitus ſit idem, & pars affecta eadem? Cui dubitationi dicendum eſt, hoc diſcrimen naſci ex eo morbi genere quod halitus in caput inferunt, neque non & ex parte quæ læditur. Quippè halitus aſcendentes, aut capitis tunicas & velamina ſoluũt tenſione, aut exeſione, ex copia vel acrimonia caloris facta: quo tempore mirandum non eſt, ſi dolorem inferant; vel cerebri ſubſtantiæ, & medullæ foramina, per quæ ſpiritus viſorij in oculos permeãt, prędicti halitus inordinatè obſtruant: quo fit vt intra cerebrum ſpiritus interturbent, & vertigo neceſſario ſubſequatur: ſicut dum obſtructio ab eiſdẽ fit in parte poſtica cerebri, & imaginandi quoque potẽtia læditur, incubus prodit, torpidis ab obſtructione factis motus inſtrumentis: quo etiam modo ſomnus efficitur ferè. Verùm dum his halitibus cerebri ſubſtantia diſtemperatur, ſpiritusque aliquo etiam modo alterantur, vt facultatum principium actiones euertant, nulli dubium eſt, deliramenta & mentis alienationem prodire. Qua prorſus ratione arbitror dictum eſſe à Galen. 3. de locis affect. dupliciter poſſe lædi cerebrum: vno modo vt pars eſt inſtrumentalis, velut in prædictis

A affectionibus oblædi dictum eſt: alio verò vt ſimplex, ex intemperamento, quo tanquam immediato inſtrumento potentiæ illius partis læduntur: à quo læſionis modo deliramenta prodeunt. Quod ſanè alijs nominibus inſinuauerat, dicens, læſionem quæ accidit cerebro, vt inſtrumentum eſt, pertinere ad corpus, quia ob eam læduntur ſenſus externi, & motus primariò & euidentiùs: eam verò quæ ad ipſum pertinet, vt ſimplex pars eſt, pertinere ab animam, hoc eſt, iuxta mentẽ Galeni ad temperamentum, & vt alij interpretantur, ad interiores animæ potentias. Et ob id ab huiuſmodi cerebri intemperantia, ſaltem fiente, tanquam à morbo, licet totum ſuum eſſe habeat, in fieri in B cerebro, & in facto eſſe in partibus mandantibus, prædicta deliramenta prodire eſt credendum.

Habet autem naturam prædicta affectio ſitam in læſione eſſentiali aliarum corporis partium, aut totius, ſuſcepto earum vitio in cerebro. Quo fit vt in acceſſionum incrementis, & in augmento magnarum, ardentium, & malignarum febrium, puputridis, & exuſtis fuliginibus in caput irruentibus, plerumque eluceſcat, cum à cauſa dependeat, quæ fixionem aut permanentiam non habeat in ipſo, ſed præludium ſit veræ phrenitidis. Nam exuſtæ & acres fuligines, cum hoc quòd tales ſint, calidæ quoque exiſtant, & vaporoſæ, caput calefaciendo dilatant, imbecillitantque, vel in ducta C vigilia ſi præualeat calor, vel nimio ſomno, ſi vaporoſa conditio, & tandem diſponunt, vt facilè ſi quid humoris, vel redundauerit in toto corpore, vel contineatur in cerebri ſubſtantia ſimul cum vaporibus per vaſa tranſmiſſum, aut ibidem in præternaturalem ſortem mutatum, in prædictum, aut grauiorem affectum prorumpat. Cæterum dum ſolus halitus in caput irruit, cum tenuis ſit ſubſtantiæ, vt dictum eſt, facilè diſcutitur & euaneſcit, & ſic protinus delirium ſubſidet extincto febris & humorum feruore, donec iterum denuo ſufficiens halitus caput peruadat, & idem deliramentum concitet. Neque enim credendum eſt, quamuis halitus portionem id malum poſſe effi- D cere, ſed requirit certam in copia & natiua diſpoſitione: qua ratione, licet ſemper aut frequenter aliquid eorum caput infeſtet, ſaltem in continuis febribus, non ob id ſemper ſed per interualla mentem turbat.

Cauſas habet hoc delirij genus flammeam in corde aut in quauis corporis parte caliditatem, quæ capitis potentias eo modo quem diximus turbet. Sic tanquam peculiarem habet (vt dictum eſt) febrium omnium præcipue bilioſarum, ſummum acceſſionis vigorem, & continuarum augmentum. Pari ratione fit ab inflammationibus, quæ vel nimio dolore affligunt, aut incompeſcibilem vigiliam inducunt, vel calore ingenti excan- E deſcunt, aut ſuppurantur: denique in omni calorifico affectu in quo flammea ſit in corde & pulmone caliditas, dummodo augmentum & decrementum atque interualla ſuſceptet, proculdubio prædictus affectus reperitur: & in his inſuper qui adeo imbecille habent caput, vt quantumuis febricula ſit leuis, protinus in deliramentum procidunt, quos citius in maius malum caſuros certum eſt, ni diligentia præueniantur. Denique proficiſcitur à febre, ſicut phrenitis vera febrem producit. *Cauſæ.*

Ficta quadam ſimulatione plerique delirantium ſtudent, & medicos & aſſiſtentes decipere: nam plerunq; multa loquuntur & agunt, quæ in ſe conſiderata à ratione aliena non videntur. Verum ſi quis occaſionem, perſonam, modum, & reliqua id *Signæ.*

genus conſideret, proculdubio reperiet figmentum eſſe: nam multa ſunt quæ neque fœminarum honeſtati, aut virorum authoritati, vel cuiuis occaſioni conuenire videntur: idque hac ratione indicabis delirij eſſe præludium, maximè ſi præceſſerit vigilia continua, & intenſa, ſomnus turbulentus, in quo ægri exiliunt, & ſomniorum imaginibus interdum detinentur, & loquuntur, ac ſimiliter obliuiſcuntur eorum quæ dicunt, & cum reſpondent ferociores, ac iracundi apparent, vltra innatam, & genuinam modeſtiam. Sic enim dixerat Hippoc. oculi audacia delira. Occipitio præterea frequenter cõdoleſcunt, ſignum certè halitus aſcendentis per vaſa quæ in poſticam cerebri partem inſeruntur. Itẽ paraphrenitici ſubito delirant, & prima interdum die, phrenitici vero quarta die, vt Aetius aduertit. Denique, ſi quis diligenter laborantes intueatur, facilè diſcet, dum aliquod ex prædictis ſignis præfuerit, longis interuallis diſtare à propria natura, conſuetudine, & conditione, ſignum certè occultæ perturbationis potentiarum. Quibus cognitis vereri oportet, ne priſtinum delirium ſubſequatur, quod ſi acceſſerit, & permanſerit, citra intermiſſionem, phrenitis proculdubio iudicanda erit, maximè ſi vrina, & alui excrementa decoloratoria apparuerint, ſicut paraphrenitis, ſi per interualla repetierit, nullo ex prædictis ſignis eluceſcente.

Curandi ratio.

Tribus omnino vijs præcauenda venit prædicta affectio: vna quæ halitus generationem, quo poſſibile fuerit, impediat: ſecunda quæ præcaueat eorum aſcenſum ad caput: tertia quæ prouideat, quominus caput ipſos ſuſceptet, aut à ſuſceptis lædatur. Primam ſanè aſſequeris his præſidijs, quæ vim habent extinguendi feruorem, & excalefactionem humorum, qualia ſunt frigida, acidaque medicamenta, aut alimenta: velut eſt frigidæ potus, qui creſcente febre exhibitus cum ſaccharo roſaceo maximi eſt momenti. Huius cenſus ſunt ſerapia, & apozemata, quæ ℞. *aquam per mortarium lapideum percolatam, aut ſtillatitiam cichorij, borraginis, bugloſſi, ſcorcioneræ, acetoſæ, & decoctionis hordei; quibus addere oportet ℥. 1. aut 2. pro duabus aquæ libris, ſyrupi roſarum, aut violarum, acetoſæ, granatorum, vel de ſucco limonum.* Quos ſanè potus, vel ex aqua fluuiali, aut fontana factos, niue aliter refrigeratos, maximè ſi æſtiuum tempus popoſcerit, porrigere liberaliter poteris.

Sic exteriùs quoque aërem temperabis, frigidis aſperginibus ex aqua, & aceto, vel ex aqua roſacea, puteali admixta. Item dum morbus non eſt malignus, ſed ſolum intenſione peccans, corpore ſatis euacuato, cordi epithemata affiges: ab eo enim & pulmone, in quibus feruor, & incendium magis vigent, huiuſmodi halitus caput aſcendunt; quapropter ipſi adhibere oportet epithemata, confecta ex prædictis aquis cordialibus, cum modico aceto roſaceo, & ſucco pomorum dulcium, ac pulueribus diamargaritonis frigidi, vel electarij degemmis, filtro ſerico exceptis, aut molliſſimo linteo, & cordi adhibitis. Curandum tamen eſt, ne diu nitamur apozematum exhibitioni, vel epithematum vſui, ne cor plus iuſto refrigeretur, aut retrocedant vſtilagines febrium, ſed per interualla, & vices eis vteris. Cauendum inſuper in vtroque auxiliorum genere eſt ab his, quæ vehementer adſtringunt, idq; maximè in internis inflammationibus, niſi dum aſcenſus ad caput maius faceſſit negotium: quo tempore admiſcenda ſunt quæ incidendi vim obtineant, tum vt protinus permeent frigida, tum verò ne inhibeatur omnino cutaneus effluxus.

In quo ſanè opere non minoris eſt momenti vlteriùs ſanguinem mittere: nempè non ſolum vbi

A ſufficienter miſſus non eſt, verum vbi vehementiæ febris ſatisfactum eſſe iam videtur. Nam ſi vires adhuc conſtiterint, gratia præcauendi imminens periculum, iterum mittendus ſanguis eſt. Qua occaſione, vel ex ſaluatella, ſi æſtuoſus videatur laborans, aut ex cephalica, ſi capite nimis grauatus, ſanguinem mittes. Vlterius tamen ad inferas ſedes quod in caput fertur diſtrahes, *clyſmatis* quæ purgandi vim obtineant iniectis, *quibus adijcere, vel electarij ſucci roſarum ℥. 4. vel catholici ℥. 1. liberè poteris*, vt ſi quid excrementoſum in primis venis, & in inteſtinis abundat, leui negotio educas, quominus ab eo halitus cacoethici eleuari poſſint.

Verùm ſi ſperas ex cacochymiæ vbertate maius B futurum eſſe malum, & copioſiùs vapores caput aſcendere, ſiue delirium per acceſſionum incrementa ſuccreſcat, cum morbus eſt interpolatus, ſiue cõtinuus extiterit, exacerbationes tamen habens, tũc quidem maximi momẽti arbitror, leui aliquo pharmaco expurganti vti, cuius cenſus eſt caſſia fiſtula, manna, vel ſyrupus ex infuſione roſarum. Quibus non renuo, vrgente maiori malo, dilutum rhabarbari, aut foliorum ſenæ adijcere, quo minori facta materia minus euaporet, & protinus febris compeſcatur. Verùm ſi delirium fuerit continuum, & nullo modo quieuerit, ego quidem non auderem expurganti vti pharmaco: quippe credibile eſt eo tẽpore, ob ingens incendium materiam rariorem fie- C ri, & citatiùs moueri, quo fit, vt pharmaco agitata ocyùs in cerebrum, quo tendit, irruat. Quod velim intelligi, ni tanta ſit biliosi humoris copia, quòd maius minetur malum hac ratione turgens facta, quam dum mouetur, ſi minor fiat. At ſi purgare formidaueris, ſanguinis miſſione, vel frigidis, & cõpeſcentibus feruorem, rem ages tutiùs.

Secunda curandi ratio, ſi halituum generationem ex toto interdicere fuerit impoſſibile, aut perdifficile, his perficietur auxilijs, quæ motum materiæ ad caput impediant. Quod ſanè opus dupliciter facies: nam vel id quod in caput irruit, iam iam propè ipſum eſt, aut à toto vel à parte aliqua affecta proficiſcitur, vt illuc eat: hoc vero ad quàm diſtan- D tiſſimas partes reuellere frictionibus frequentiſſimis, vinculis dolorificis, cucurbitulis femoribus adhibitis, aut ſuris affixis, & nonnunquam ſcarificatis, maximè dum plenitudo ſatis depoſita non eſt, & vires non patiuntur vlteriorem ſanguinis detractionem. Id quoque beneficium præſtabis crurum lauacris, ni timueris macularum in morbis malignis retroceſſum: quo tempore id præſidium parabis in conclaui calido, & temporibus æſtiuis, aut maculis iam euaneſcentibus, licet lauacra aliquando plus ipſas maculas euocent; eſt enim hoc præſtantiſſimum auxilium, tum quia calorem euocat ad infimas, & extimas partes, tum vero quia calore, & laxitate partium per eaſdem, quod attraxerat E diſcutit. At cum iam iam halitus caput aggredi cõſtiterit, brachia ligabis, ablues, & fricabis, ac eiſdẽ, & ſcapulis cucurbitas cum ſcarificatione affiges, & clyſmatis etiam nuper adductis vteris. Verùm interea quæ prædictos halitus magis diſtrahunt, proculdubio eſt cucurbitarum vſus per dorſum è regione cordis, & maximè dum ſcarificantur: quippe tunc & reuellunt, & ventilant, & mille alia beneficia præſtant, quòd à parte primo affecta vſtilagines ad cutim euocent.

Tertia autem curandi ratio ijs tantum auxilijs conſtat, quæ topica vocantur: quæ ſanè tunc locũ obtinent, cum duæ prædictæ indicationes præceſſerint, & his conſtant medicamentis, quæ præter id quod à capite (ſi quid contentum in eius venis eſt) pellant, refrigerant quoque & ipſum temperatius

red-

reddunt, (ne amplius ſuſceptet,) aut ocyſſimè re-
pulſu liberent. Primum ſanè faciem, & collũ mol-
libus linteis madefacies, ligabiſque aqua roſacea
madidis, vel addito modico aceto, aut ex aqua fri-
gida cum eodem aceto roſaceo, vel lacte muliebri.
Sed capiti mox adhibebis lac, potiſſimum mulie-
bre, ſolum, aut cum aqua roſacea, vel aquam hor-
dei cum ſucco limonum. Quod tamen commu-
nius eſt, oxyrrhodinum appellatur, ex oleo roſaceo
& quarta aceti parte confectum, cui ſi addideris
aquæ roſaceæ modicum, vtilius facies: Ad arcen-
dam tamen vigiliam, addere oportet prædictis ſuc-
ci lactucæ modicum: quibus ſi affectio non quieue
rit, ſcito breuiter in phrenitidem commigraturam
fore:

De pſeudophrenitide.

Studui hanc paraphrenitidis ſpeciem, quæ ſepto
tranſuerſo inflammato accidit, à prædicta para-
phrenitide ſeiungere, quòd perpetuum obtineat de
lirium, & à vera phrenitide, quòd per conſenſum
fiat, & quia diuerſiſſimis longè ſignis ab vtraque
diſſideat, & diuerſiſſimam curationem expoſtu-
let. Fit autem pſeudophrenitis (ſic eam placuit ap-
pellare) ex inflammatione ſepti tranſuerſi, quam
duplicem poſſe eſſe experimento, & ratione con-
ſtat; vnam quidem ex fluxili, aut tenui pituita, vel
ſanguine aquoſo; reliquam verò ex bilioſo, & mor
daci: Sic illa diuturna exiſtit, citra febrem, & deli-
rium, aut dolorem (niſi in ſuppurationem agatur
humor) hæc vero acutiſſima, cum ardentiſſima fe-
bre, delirio, & difficillima reſpiratione. Illa enim
quæ ex frigido fit ſucco, quia neceſſitatem plurimũ
non auget, reſpirationem, & pulſum non adeo mu-
tat, vt 4. de præſagitione ex pul. Gal. inſinuat; ſequi-
tur tamen hanc tumor, & hypochondriorum ten-
ſio, ob muſculorum tenſionem. Cum autem pitui-
ta hæc tenuis temporis tractu craſſeſcit, ſuccreſcit
dolor, item & difficultas reſpirandi, ac pulſus duri-
ties cum maiore hypochondriorum tenſione, ſine
tumore manifeſto: quod ſi febris aliquando acce-
dat, ſignum eſt ſuppurationis, & mox delirium ſuc-
creſcit: quod ſi febris non ſubſequatur, laborans
tabe contabeſcit, & moritur. Verùm ſi ex bilioſo
fiat recremento, cum protinus ea parte concluſus
putreſcat, ſequitur facilè febris intenſiſſima, item
delirium perpetuum. Idque non alia ratione, licet
plures medici aſſerant diuerſum, quam per conſen
ſum, & communionem, quam cerebrum per va-
rias neruorum propagines habet cum ipſo. Quo fit,
vt ſepto inflammato, delirium ſit perpetuum, po-
tius quàm quouis alio membro principe inflamma
to, quia ſepto inflammato communicatur flogoſis,
& incendium per continuitatem nerui à ſepto in
cerebrum: quo fit, vt tamdiu duret delirium, quam
diu ſepti inflammatio. At in reliquorum viſcerum
inflammationibus non ita, quia fit conſenſus per
euaporationem ſolùm, non per hanc ſimul, & col-
ligantiam, vt in ſepto: item quia ſepto præſtitit na-
tura neruos perpetuo ſe mouentes inter dormien-
dum videlicet, vt & in vigilia, quia effecturum erat
perpetuo naturalem reſpirationem: & qua ratione
ſemper mouetur, eadem ſemper cerebrum, à quo
perpetuò recipit, perpetuò patitur: quæ ratio me coe
git pſeudophrenitidem appellare, hoc eſt ſpuriam
phrenitidem, quia cerebrum modo dicto ferè per
eſſentiam: ex pleura verò, iecore & reliquis viſceri-
bus minimè: quia delirium in his fit per tranſmiſ-
ſionem, quæ adeo continua non eſt, ſicut commu-
nio quæ fit per neruos.

Habet enim ſeptum magnam cum præcipuis
membris colligantiam, & communionem: cum
corde quidem ob arteriam magnam, quo fit, vt fe-
bris ardentior ſit: cum cerebro, per neruos, cum ie-

A core per venam cauam. Sequitur etiam in his an-
tequam delirent, reſpiratio parua, & frequens, vt
docuit Galen. 5. de locis cap. 3. Adeſt & hypochon
driorum tenſio citra euidentem tumorem, vt con-
ſtat etiam 1. popu. part. 3. comment. 18. ex quo vt
refert 4. de præſa. ex pul. mox ſequitur delirium cum
inæquali reſpiratione, modo parua ob dolorem, ac
tenſionem, modo rara ob delirium. Adeſt & circa
hypochondria pulſus, vt docuerat Hippoc. 1. prog.
31. & popu. 1. part. 3. commen. 18. dixit enim, ſi pul
ſus inſit in hypochondrijs, maniam, aut perturba-
tionem ſignificat. Qua parte expendendum eſt, pul
ſum in hypochondrijs, vt duo dixit ſignificare, ita
prorſus à duabus cauſis proficiſci: quippe aliquan-
B do prodit à ſepti tranſuerſi inflammatione, & tunc
maniam, hoc eſt grande delirium (non veram ma-
niam, quæ ſine febre eſt) quale ſolet maniacis acci-
dere, ſuccreſcit: nonnunquam verò perturbationẽ
oſtendit ſolùm, vt in melancholicis affectionibus
comperimus, & tunc prodit ab arteriæ quæ iuxta
dorſum eſt, pulſatione, vt in pleriſque fęminarum,
quæ hypochondriacis affectionibus premuntur,
non raro comperimus: nec non & in viris: nam ob
id dixit Hippocr. ſi pulſus inſit in hypochondrijs
ſignificat maniam (hoc eſt grande delirium,) aut
perturbationem, hoc eſt, peruerſionem imaginatri
cis in aliqua re: non quidem dixit maniam, & per-
turbationem, ſed alterum, iuxta cauſæ diuerſitatẽ,
C & naturam, vt etiam lib. de fœm. morb. proprio. c.
de arteriæ pulſatione expoſuimus.

Fieri autem ex hac parte delirium, & huiuſmo-
di accidentia, cognoſces, quia nullum apparet in ca
pite, aut facie ſignum caloris, neque ſtillat ſanguis
è naribus, vt in vera phrenitide. Item in hoc affe-
ctu febris primò exoritur, & poſtmodum delirium:
at in vera phrenitide, & febris, & delirium pariter
ferè hominem apprehendunt, licet Aetius quarto
die delirium fieri referat, quod eſt, ſenſibiliter eo
die apparere, etiam ſi ferè ſimul ingruant: & hoc
eſt quod Galenus ſcripſit lib. de locis affectis, nimi-
rum delirium ex ſepto inflammato parum à conti-
nuo diſtare, hoc eſt, quod alterum vna cum febre,
D & reliquum paulò poſt incipiat. Prætereà habet tan
quam peculiare, & proprium hæc affectio tenſa hy
pochondria, dura, ac ſi mens libera ſtetiſſet, dolen-
tia, maximè iuxta medium thoracem. Sed potiſſi-
mum cognoſcitur ex reſpirationis differẽtijs: nam
dictum eſt à Galen. mille in locis, ſic affectos breui
ſpiros eſſe, hoc eſt, habere frequentem reſpiratio-
nem, iuxta Hippoc. decretum primo prognoſtico-
rum dicentis: Spiritus frequens dolorem ſignificat
aut inflammationem in partibus quę ſupra ſeptum
tranſuerſum ſunt; cum ex propria natura qui deli-
rant reſpirationem habeant raram, vt idem Hipp.
eadem parte ſcripſerat dicens: Magna vero & ex
longis interuallis delirium indicat: nam ſic reſpira-
E re eius eſt, qui neque quando deſiſtere ab actione
oporteat, nouit, neque rurſus quando incipere: at
vero paruam, & frequentem efficere reſpirationẽ
eorum eſt, qui inflammata habent inſtrumenta re
ſpirationi ſeruientia, ita vt non audeant præ dolo-
re diſtendere, & præ inflammatione cogantur fre-
quenter reſpirare, ſignum quidem prædictæ inflam
mationis.

Dubium.

Forſan dubitabit aliquis, & non citra rationem,
qui fiat, quòd ſic affecti delirantes paruam, & fre-
quentem (eo quòd præ dolore non audeant pluri-
mum diſtendere reſpirationis inſtrumenta, ſed fre-
quenter ob id cogantur ea mouere) efficiant reſpi-
rationem, cum delirantes omnino dolorem non
ſentiant, quo poſſint ſe à maioribus motibus retra-
here, aut paruam efficere reſpirationem. Itaque aut

con-

concedendum eſt omnino non delirare, aut ſi delirant, breuiſpiros non eſſe. Cui dubitationi dicimus, ſic affectos omnino delirare, & nullum ſentire dolorem, licet dolendi cauſam obtineant; cum hoc tamen non poſſe magnam, & ex longis interuallis edere reſpirationem, qualem phrenitici habent, quòd inſtrumenta ob inflammationem, & maximum impedimentum (etiam ſi id natura efficere conetur) diſtendi nequeant: quo fit, vt neceſſario, licet delirent, parua fiat reſpiratio, & ea ratione, ac ob incendium, frequens. Habet tamen hoc ſpecialiùs vt inæqualitatem maximam obſeruet, ob varias delirantium apprehenſiones, quæ tamen licet paruitatem mutare nequeant, quia inobedientia inſtrumentorum id renuit, cum hoc tamen in ea paruitate comperimus inæqualitatem non leuem, ſed longè maiorem inter raritatem, & crebritatem: quippe aliquando creberrimam efficiunt reſpirationem, nonnunquam verò raram: magnam tamen nunquam. Huius autem affectionis curationem capit. de pleuritide latiùs ſcriptam reperies.

De exquiſita phrenitide. Phrenitidem perpetuum eſſe delirium (quia cauſam in cerebro fixam ſortitur) cum febre (quòd inflammatio ſit) nemo dubitauit, licet aliquando in principijs inflammationis reſipere laborantes videantur, vt refert Hippoc. lib. 3. popul. parte 3. comment. vltimo, in hiſtoria illius qui in Dealcis horto habitabat. Quæ ſanè cauſa maximæ eruditionis viros coegit aſſerere, perpetuum delirium non eſſe de eſſentia phrenitidis. Verùm etiam ſi id aliquando accidat, arbitrandum eſt fieri, quòd nondum firmatum ſit malum, & quod confluxit, diſſipauerit natura maiori ex patre, & redeunte iterum fluxione, malum, & delirium preſſiùs firmantur. Cui ſanè intermiſſioni, quæ certè poſſibilis eſt, medicus non ſubinde plurimum fidere debet, credens inflammationem non eſſe: nam ſæpè, ſi præſidia id non vetuerint, periculoſiùs, & grauiùs reuertetur. Quam etenim inflammationem multa ſibi ad notitiam, & curationem prærequirere certum eſt: nã primò ſcire oportet, quæ pars cerebri in ea afficiatur: ſecundò, quis affectus præter naturam ſit: tertiò, à quo humore, & cauſis oriatur: quartò quibus ſignis innoteſcat, & vltimò qua ratione curari debeat: ſed quia veræ, & maximæ propriæ differentiæ huius affectus, à loco affecto, à forma, & ab effectrice cauſa deſumendæ ſunt, ab affectæ partis cognitione incipiendum eſſe duxi, licet non deſint qui à ſymptomate, à quo nomen ſumit affectio, id etiam debere fieri ſtatuant: quorum ſententiam ſequi mihi hac in parte non diſplicebit.

Pars affecta. Circa primum variè ſenſiſſe authores, & varium quoque fuiſſe Galenum, euidenter cuique eorum ſcripta euoluenti conſtabit. Quippe Raſius primo continent. piam meningem ſolùm in hoc affectu pati, euidenter inſinuauit. Item Serapionis decreto conſtat duræ tantum meningis eſſe affectionem: cuius etiam ſententiæ fuit Zoar. Verùm Auicenna prima 3. tract. 3. cap. 1. inquit: Carabitus eſt apoſtema calidum, in velamine cerebri ſubtili, ac groſſo abſque corpore eius: cuius decreto conſtat vtriuſque membranæ eſſe affectionem, quæ cerebri ſubſtantiam non pertingit. At Galen. lib. 4. de præſag. ex pul. cap. 8. & 9. cerebrum in phrenitide poſſe inflammari, & eius membranas fatetur: de cerebro autem quod maius infert dubium, ſic refert. Cerebri quidem ſubſtantia omnes poteſt pati inflammationis ſpecies, excepto ſcirrho, quod dictum idẽ author interpretatur primo pror. dicens, phrenitidem eſſe irrigationem cerebri ex immodica bile. Quæ omnia ſi diligenter expendas, reperies procul-

A dubio contraria, aut ſaltem diuerſa exiſtere. Ego autem arbitror, cerebri ſubſtantiam irrigari poſſe biliosis, & tenuibus humoribus, qui poſtea inflammati, ſuccenſi, ac putreſcentes, febrem excitant, & delirium, ob loci affecti conditionem. Cum hoc tamen contingit, vt Galen. ex Hippocr. refert, frequẽtiùs phrenitidem ex membranarum inflammatione fieri, & maximè tenuis, vt docet Galen. 4. de cauſis pulſ. qua in parte licet ex ſola meninge fieri aſſerat, arbitrandum eſt id eſſe dictum, quia cerebrum nequit ex propria natura inflammari, quin tenuis membrana ſimul oblędatur, & ob id reijcit in eius membranæ vitium prædictum accidens. Aſſerimus tamen, cerebri ſubſtantiam aptiorem eſſe ad B lethargum efficiendum: de dura verò membrana ſentiendum eſt frequentiùs poſſe inflammari, vt Barbari aſſerunt, & delirium efficere, ſi non mox à principio vt ſi tenuis inflammetur, tamen à cauſis externis, vt in capitis vulneribus frequentiſſimè conſpicimus, ſicut tenuem membranam potiſſimum ex internis: & ſic authorum decreta ſtabunt quodammodo vera. Nam cerebrum irrigari, & inflammari ea ratione, ac delirium efficere à flaua bile, nemo eſt qui ambigat: ſed quia laxioris eſt ſubſtantiæ, & prædicti humores tenues, rariùs id continget, quantò frequentiùs pituita irrigari, quæ craſſior eſt, & lethargum effectura. Membranæ autem frequentiùs efficiunt phrenitidem, ſed interior à C cauſis internis, & exterior ab externis frequentiùs afficitur: vtcunque tamen ſit, in phrenitide, principem animæ ſedem (puta cerebrum) læſum eſſe opus eſt.

Affectus tamen natura, & conditio non ita conſtat, neque ex authorum mente, & decretis aliquid firmum, ac ſtabile colligi poteſt: nam licet apertum ſit, & commune cerebri eſſe inflammationẽ; non tamen ſatis conſtat, qua via cerebrum inflammari poſſit. Verùm ne in dirimendis controuerſijs, plus temporis quàm ſcribendi inſtitutum poſtulat, conteramus, aſſerendum eſt, phrenitidem omnem, cerebri inflammationem (in qua tria morborum genera neceſſariò reperiuntur, nimirum D præter naturam tumor, qui partis vitiet figuram, & calida intemperies ob humorum ſuccenſionem, aut putredinem, & vltimo ſoluta vnitas) re vera nõ eſſe. Nam ſi quis rem hanc diligentiùs penſitet, reperiet proculdubio non ſemper hæc omnia in phrenitide adeſſe. Quod ſanè dogma vt exactè teneas, ſcito, ſi Galeni decretis Pauli, & Aetij ſtandum ſit, nomine inflammationis hac in parte (præter eam diuiſionem, quæ diſſecat inflammationem in ſiccam, hoc eſt, in incenſionem, & in humidam, quæ tumorem durum, & dolentem deſignat, cuius hic meminimus) tria eſſe intelligenda, omnia quidem phrenitidem, & phreniticum etiam delirametum inducentia. *Affectus natura.*

E Primum irrigationem cerebri à biliofo humore, vt ex Hippoc. adduximus primo prorr. & 1. popular. nam phrenitidis cauſas ſcribens, inquit: A flaua bile fit, cerebrum, & eius membranas occupante. Quo tempore efficitur quidam modus phrenitidis hecticæ, cuius meminerat Galen. 1. in 1. prorre. comment. 33. dicens: Phrenitide ex biliofo ſucco genita, cum is in cerebrum decubuerit, principio quidem qualitate ipſius nondum toti cerebri corpori permiſta, tumultuoſæ fiunt deſipientiæ: procedente verò tempore, ſimile quidpiam contrahitur lanis, quæ ab his qui infectores vocantur tincturam accipiunt; talis igitur cerebri veluti tinctura, deſipientiam facit hecticam, vt latius inferiùs probabo.

Secundum, efferuescentiam, & ſuccenſionem, aut

aut tranſitum humorum qui ſunt in venulis membranarum cerebri ante integram inflammationis conſtitutionem, & ſic conſtat quoſdam fieri phreniticos, citra id quòd præcedat grauis dolor, qualẽ inflammationis principium inferre ſolet, ante, inquam, quam laborans conſpicuè delirare incipiat. Quod ſanè fit, quia ſola adeſt humorum copia, & tranſitus cum leui efferueſcentia, citra id quòd humores afficiant morbum in ſoluta vnitate. Cuius (dum adhuc humores in venis præſunt, ac in via exiſtunt ad ſpatia non naturalia, & veram inflammationem) meminerat Gale. 1. popu. part. 2. comment. 73. ſub nomine delirij vigoris febriũ. Quippe ſtatuens ex bile fieri ardentem febrem, dum in venis putreſcit interiorum viſcerũ paruis, aut phrenitidem ſi in ſpatia carnis cerebri, aut membranarum decidat, inquit: Verùm priùs quam inhæreſcat profluens venas in his ſitas, non phrenitides; cæterum, quæ in vigoribus ſunt febrium, deliria efficit. Ex quo loco non licet colligere eſſe ſpuriã phrenitidem, quia non haberet perpetuum delirium, vt ex humore tranſeunte per dictas venas fieri eſt neceſſum, neque veram phrenitidem, ſed pſeudophrenitidem (vt quæ à ſepto fit inflammato) licet nuncupare: quia tamen delirium non eſt ita vehemens, & cum tremoribus ac in phrenitide vera, appellat iure optimo ſimile delirium ei quod fit in febrium vigoribus, & hac ratione cum phrenitide venit annumerandus huiuſmodi affectus.

Tertium verò & vltimum, veram arbitror eſſe inflammationem, quæ in ſpatijs fit & poroſitatibus partium, vbi ad eas ex venis excurrit humor, tumoremque efficit præter naturam atque abſceſſum, & prædictos morbos, ad quos iure optimo hunc affectum reduces. Ex quibus omnibus licet vera phrenitis fiat, quatenus continuum eſt deliriũ cum febre, & affectio per eſſentiam in capite, eam tamen ex tribus memoratis, exquiſitiorem iudicamus phrenitidem, quę ex vera inflammatione mẽbranæ ſuboritur: cui proculdubio & pathognomonica ſigna, & verum in hoc affectu præſagium propriùs conuenit. Quòd ſi hanc membranarum inflammationem ſolam velis verem phrenitidem (vt vulgò fertur) appellare; non recuſabo: quantumuis authores non contemnendi, ſolam cerebri ſubſtãtiæ inflammationem, arbitrentur exquiſitiorem: dummmodò intelligas cerebri ſubſtantiam poſſe (vt dictum eſt) certo modo inflammari, & longè grauiorem affectum gignere, quàm ſit vera & exquiſita phrenitis. Quippe tanta eſt huius affectus vehementia cùm hominem apprehendit, quòd intra quartam diem ſæpè mortem acceſſat. Hanc profectò cerebri inflammationem cenſeo eſſe, quam Hipp. deſignauit. 7. apho. 50. dicens: Quibus cerebrum ſphacelatum eſt, in tribus diebus pereunt; ſi verò hos euaſerint, ſani fiunt. Huius etiam morbi meminerat idem Hipp. 3. de morbis ſub nomine ſiderationis, ſeu ſphaceli cerebri, necnon & 2. eiuſdem operis lib. Item inflammationis cerebri meminit quoque Paul. & Aetius. Oriba. & Auicenn. qui omnes diuerſum conſtituunt à phrenitide caput, quòd re vera multis modis inter ſe diſſideant. Nam licet conſimiles videantur, affectionis & loci affecti ſimilitudine: diſſident tamen, quòd phrenitis plerumque membranis accidat: hæc verò affectio, non niſi cerebri ſubſtantiæ, idque non in ſuperficie irrigationis inſtar, vt ſæpè phrenitis etiam efficitur, ſed in penitioribus et abditis eius partibus & ventriculis, quo fit, vt etiam ſymptomatis ratione, longiſſimis interuallis diſſideant. Nam in phrenitide communi adeſt delirium; verum, licet ſenſus lædantur, non tamen deperduntur: in hac verò ce-

A rebri inflammatione, ita ſenſus omnes deprehenduntur, quòd nullum appareat delirij genus, ſed ante integram huius mali inuaſionem, laborantem apprehendit ingens capitis dolor, vniuerſæ ſpinæ per dorſum communicatus, à quo ſtatim omnes ſenſus, tam interni quam externi deprehenduntur, ſolo manente motu, qui adeo validus in pleriſque ſubeſt, vt vix vno loco ſe continere poſſint. Nam ſic affecti mox exiliunt, tentantes omnem inordinatum motum manibus, cruribus, ac vniuerſo corpore, quibus ſe ipſos & aſtantes veluti concutientes perdunt: capillos & barbam euellunt, ac velati carnem dilacerant, quod Paulus per anxietatem expoſuerat. Cum hoc tamen procedente morbo, ob par-
B tis principis corruptionem, corpus langueſcit adeo, vt nullum videatur ſupereſſe ſenſus veſtigium, etiã ſi vehementer lædas, febre tamen vigente validiſſima. Quæ ſanè omnia, arbitrandum eſt, proficiſci, quòd inflammatio ſubſtantiam corpuſque cerebri intrinſecus occupet, cuius ratione omnibus cerebri actionibus orbari videntur, præterquam in parte neruoſa, ad quam adeũt ſpiritus animales. Verum cum hoc ſentire nequeunt, quia mens ægrotat. Sed quia interiùs ſupra modum affliguntur maximo illo incendio, irritatur quàm maximè natura, & motus illos vehementiſſimos molitur, quòd nerui ſpiritu non priuentur. Atque hæc eſt huius morbi natura & conditio, orta quidem ex copioſo & fer-
C uido ac bilioſo ſanguine in ſubſtantiã cerebri prolapſo, cum febre tamen, qua differt ab illo inflammatorio cerebri affectu, cuius meminit Galen. 2. apho. 42. conſtituens ſecundam cauſam apoplexię, vt proprio cap. reperies. Differt inſuper à phrenitide, ea nimirum quæ fit per cerebri irrigationem, quia in ea non penetrat ad intima humor, vt in ſphacelo. Antè tamen quàm differentias ex cauſa ſubducta ratione ſequar, eas quæ à ſymptomate ſumuntur, enodare fas erit, ſiquidem adeo principales exiſtunt, quod nomen huic affectioni imponere viſum ſit. Cuius ratione, ni cito præueniatur, in veram corruptionem & ſphacelum cerebrum commigrat, ac ſi euadat, vacuationibus conuenienti-
D bus, maximè à venis naſi ſæpius factis, mirum non eſt, ſi ſui & aliorum immemor ſuperſit laborans, aut mente commotus vel tardus. Huius affectionis meminiſſe hac in parte placuit, vt quæ rarò accidat, & ob id longè minùs cognoſcatur ac diſtinguatur à phrenitide, cùm aliquo modo ſimilis videatur, ſed re vera (vt dictum eſt) mille modis diſſident, nec omnino conſimilem admittunt curationem.

Symptoma autem, à quo nomen ſumpſit phrenitis, de genere eſt deprauatarum actionum, maximè rectricum cerebri & ſentientium interiorum. Ex qua ſanè læſionis ſorte (ob Galen. quem perperam intellexerunt) multi arbitrantur tres eſſe phre-
E nitidis ſpecies, diſſidentes penes trium animæ potentiarum cerebri læſionem. Quippe vnam cenſent naſci ex phantaſiæ vitio, aliam cogitatiua læſa, tertiam verò ex vtriuſque iactura, quum ex memoriæ vitio phrenitis non fiat, licet in eis etiam oblædatur. Et nituntur ſuam poſitionem firmare, eò quòd hæ potentiæ non ſolùm re vera inter ſe differant, ſed & loco etiam affecto: nam anteriorem cerebri partem, phantaſiæ, poſteriorem memoriæ, & mediam cogitatiuæ tribuunt. In qua ſane re, cùm difficile ſit creditu, ſede eſſe diſtinctas, licet mihi compertum ſit, non eſſe confuſas, diſtinctionem tamen localẽ aſſignare, perdifficile arbitror. Quapropter cenſendum eſt cum Beato Auguſtino lib. de anima & ſpiritu, & Alexandro Aphrod. in inſtitutione de anima, & cum Themiſtio lib. de memoria,

moria, vnicam tantùm ſentientis, & cognoſcentis animæ poteſtatem eſſe, quæ modo ſenſus communis, modo phantaſiæ, modo memoriæ, facultatis nomen pro functionis varietate ſortitur, quam ſentientis animę eſſentiam, ſeu virtutem, vnicam eſſe, ſed diuerſis facultatibus præditam, primus omniũ cognouit Hippocrat. lib. 1. de officio medici. Nam loquens de his animæ potentijs, quibus cognoſcimus, generatim duarum ſolùm potentiarum meminit, ſenſus videlicet, & mentis. Attamen, quamuis anima ſentiens vnicam generalem virtutem, & potentiam ſortita ſit, in ſpeciales potentias, & facultates, penes proprias functiones diſſecatur. Verum quoniam operationes non à ſolis facultatibus, ſed ſimul cum ſuis organis fiant, efficitur, quòd licet vna generali facultate conueniant, cùm hoc tamen penes diuerſas functiones, diuerſis organis exequutas, diſtinguantur. Cùm enim phantaſia ſit vis diſcretiua, quæ rerum omnium imagines, à ſenſibus forinſecus allatas, ante ſe poſitas contempletur, & diſcernat, & memoria ſit ſuſceptiua diſcurſuum, & imaginum, & earum ſit etiam reſeruatrix, neceſſum eſt diuerſa ſortiri organa, quibus operentur, ad quorum læſionem compatiantur. Quibus omnibus ſuperior eſt intellectus, nullo pacto organicus exiſtens, neque eo indigens, ſed ſolùm per cõuerſionem ad phantaſmata agens. Phantaſiæ tamen & memoriæ muneribus duæ reperiuntur in cerebro aptæ organorum ſortes, (præter eius ventres, ſpirituum contentores) nempe ipſius mollis ſubſtantia, ſeu parenchyma, & rurſus ſpiritus per ipſam immerſi, & diſſeminati, quippe venæ, & arteriæ nutritoriæ potius facultatis, quàm imaginatricis, aut memoriæ, miniſterium implent. Sic profectò cum imaginatrix, rerum ſenſibilium ſpecies diſcernat, & varia ſpectra producat, videtur in actione potiùs conſiſtere, ſicut memoria magis in paſſione: quæ rerum, & imaginum ſuſceptiua, & reſeruatiua eſt. Quo fit, vt imaginatrix organum requirat actioni magis paratum, veluti ſpiritus eſt, & memoria corpus, & ſubſtantiam cerebri, quæ paſſioni, & receptioni, atque reſeruationi aptior exiſtit. Quippe ſpiritus, & calor, cuius eſt mouere, & agere, potiſſimum agentis vim habent, ſicut cerebrum, in quo magis, & intimiùs recipiuntur rerum imagines, vt diu & tutiùs quietæ, & adſeruatæ maneant, ad memoriam conducit. Quæ ſanè organa non ita facultatibus ſeparatim inſeruiunt, quòd à ſibi ipſis proprios vſus etiam non mutuentur: ſiquidem neque cerebri ſubſtantia ſine ſpiritibus, neque ſpiritus ſine cerebri ſubſtantia, in qua, ceu in peculiari ſubiecto, adſeruantur, vtilitatem aliquam facultatibus afferre poſſint, quamuis in vniuerſo cerebri corpore, tum ſubſtantia, tum ſpiritus reperiantur. Quo fit, vt hæ duæ facultates per vniuerſum cerebri corpus ſint diſſeminatæ, nihilominus tamen, cerebri pars poſterior, cum magis denſa ſit, & ſubinde minus ſpirituoſa, licet ſpiritibus etiam opus habeat: anterior magis rara, laxior, poroſaque, & ſubinde maiori ſpirituum copia affluens, fit vt quemadmodum medici tum Arabes, tum Græci ſtatuerunt, memoria in poſteriori cerebri parte euidentiùs operetur commoditate illius partis, licet in toto cerebro reſideat: imaginatrix verò in anteriori, iuxta cerebri ventriculos, ob eandem commoditatem, & inſtrumenti aptitudinem: quia in ventriculis ſpiritus etiam vberior eſt copia; quamobrem ſtatuendum eſt, omnes in toto cerebro eſſe, ſeparari tamen, hoc eſt vigere earum actus, & operari certis quibuſdam locis, vt dictum eſt. Quo fit, vt ea parte læſa, lædatur primò, & euidentiùs potentia, quæ ibidem operatur, vt conſtat ex diſtinctione læ-

A ſionis prædictarum potentiarum. Nam licet cerebrum ſit earum ſedes, cum hoc tamen, quælibet peculiare habet in ipſo temperamentum, & organi differentiam, qua velut inſtrumento proprio, perfectius operatur, licet ipſa toti cerebro innitatur. Qđ ſanè intelligendum eſt, de his potentijs quæ organo vtuntur corporeo: nam ratio, ſeu mens nullo indiget neque vtitur, quia incorruptibilis eſt, & ſeparata ſubſtantia, agens per conuerſionem ad phãtaſmata. Sic dum cerebrum inflammatur, non omnes protinus læduntur, quia etiam ſi totum cerebrum incaleſcat, non omnes vna intemperantiæ ſorte oblæduntur, quòd diuerſo modo oporteat anticam partem intemperari, vt phantaſia euertatur
B ab intemperantia apta ad æſtimatiuæ actus læſionem: & rurſus memoriam non quoduis intemperamentum lædit, ſed certum, nimirum contrarium ei, quo quæuis harum potentiarum operatur: & cùm vna intemperies nequeat omnibus contrariari, neque omnes vno temperamento vti, ſed determinata determinato, eo fit, non poſſe omnes lædi ab vna cerebri intemperie, niſi vera ſit inflammatio, quæ ſtructuram etiam euertat. Præterea licet hoc certum ſit, non ob id conſtat fieri diuerſas vnius mali ſpecies, eo quod varia ſubſequantur deliramenta: alioqui vnius etiam febris, quòd diuerſa ſuboriantur ſymptomata, variæ quoque aderunt ſpecies. Eſt quidem verum in vno eodemque mor-
C bo, diuerſarum potentiarum fieri ſymptomata, cæterum illa non conſtituunt diuerſas illius morbi ſpecies, ſed varias morbificæ cauſæ, aut morbi ipſius vires. Quo fit vt ſymptomata harum potentiarum potius conſtituant gradus vnius morbi, quàm diuerſas ſpecies: quippe phantaſia, vel halitibus ſolum aſcendentibus cerebrum perturbatur, quòd ſenſus falsò immutentur, & facilè phantaſiam euertant: ratio eſt, quia in ſe lædi non poteſt, niſi ex cerebri aliquo intemperamento, quòd ipſa phantaſmata vitiet, quo falſum de rebus efficere aſſenſum cogitur. Sed de memoria aliter eſt ſentiẽdum, nimirum à grauioribus cauſis lædi, vt probat eius læſio, quæ ſemper in declinatione magnorum mor-
D borum ſuccreſcit, ob cauſas præter naturam diu operantes: quapropter, huiuſmodi deliria non ſpecies, ſed gradus phrenitidis conſtituere nata ſunt.

Dubium. At ſi quis dixerit, à cauſa, quæ memoriam, aut rationis actum lædit, neceſſario phantaſiam lædi, & ob id non poſſe diſtingui, vt Galen. 2. de cau. ſympt. & 4. de locis affect. ſtatuit, reſpondendum eſt, non omne intemperamentum, quamuis potentiam poſſe lædere, ſed determinatum, determinatam, & certam, niſi in his laborantibus, in quibus vera ſit inflammatio in ſphacelum commigratura, aut multa bilis cerebrum irrigat, vt omnis cerebri temperies, & omnis eius ſtructura euertatur, ſicut in vera phrenitide comperimus, in qua omne
E delirij genus apparet, licet confusè. Quapropter (vt mea mens tenet) arbitror phrenitidis ſpecies ex modo inflammationis potiſſimum venandas fore: quas ſanè tres eſſe diximus, vt quæ variam curandi rationem ex propria natura, & ex humoris peccantis conditione præſcribant: non quidem ex diuerſa delirij ſpecie, quæ ſpecificam curationis differentiam non præſtat, niſi ad ſummum, quo ad magis, & minus: ni dicere velimus, quòd ea ratione qua Galen. ſumit nomen ſymptomatis, pro morbo, eadem etiam neoterici (etſi licentioſius) decepti Galen. diuiſione, ſecuerunt morbum ad diuiſionem ſymptomatis. Sed falluntur profectò, ſiquidem vera morbi ratio in inflammatione ſita eſt, quæ nullas per deliramenta patitur diuiſiones. Et ob id iure optimo, phrenitidem potiùs per eius ſubſtãtiam diſſe-

diſſecare poſſemus, quàm per accidens, cum hoc ta- A men, quia nomen ſumit ab accidenti, per ipſum diffinire licet.

Sic phrenitis nil aliud eſt, quàm delirium perpetuum cum febre acuta, propter tumorem calidum cerebri, aut membranarum eius. Sed per verbum illud delirium, ſubaudire oportet principem cerebri functionem deprauatam, cuius nomine intelligimus phantaſiam, & rationem ſolùm, non ſeorſum vnamquamque per ſe, vt Galen. ſtatuit, ſed vtraſque ſimul: quippe ſolam rationem vitiari poſſe non cenſeo, vt exemplis à Galen. poſitis, conſtat. Illud tamen in hac re ſtatuendum eſt, quòd ratio ſola, citra imaginatricis vitium oblædi non poſſit, neque phantaſia citra rationis vitium. Nec probat cō- B tra hanc veritatem Galen. authoritas, qui delirium Theophili, ex læſa ratione fuiſſe explicuerit, quantumuis media cerebri pars inflammetur: quia non minus læditur phantaſia, quam ſi anterior ventriculus inflammaretur, vt in illo qui proprijs nominibus vaſa nuncupabat, & tandem per feneſtras proijciebat. Quo tempore rationem per accidens deprauari eſt arbitrandum, vt in Theophilo qui diſcurrebat, quatenus circa praua phantaſmata verſabatur, & ea, quæ falſa erant, tanquam vera iudicabat: quod in melancholia affectis pari ratione comperimus, ſi quidem arbitrantur, & credunt imaginationes, timore, & triſtitia plenas, veras eſſe. Cuius doctrinæ gratia (licet Galen. aduerſari videatur) C expendendum eſt (vt Galen. ſententia, perperam forſan intellecta, verior maneat) mentem humanā ad hoc, vt operetur, corporeo organo non indigere, quod noſcens Ariſt. 2. de Ani. tex. 92. dixit: Quā partem mens, ſeu intellectus habeat, difficile eſt imaginari: hinc fit, vt læſo corpore ipſam per ſe nullam noxam incurrere poſſit. Cæterùm quia ad hoc, vt operetur, eget aliquo exiſtente in corpore, nempè imaginatiua ſubminiſtrante ſibi phantaſmata: ob id ipſa, quoad propriam operationem cōſiderata, aliquam corporis partem (non ſedem, quia ſedes corporibus debetur) veluti locum, in quo proprias functiones edat, iure optimo exoptat. Quo fit, vt cum imaginatiuæ facultatis munus, cuius D mens indiget, ſit in capite, ideo Ariſtot. 30. par. problem. problemate 3. & 18. parte, problem. 1. & 7. polit. 15. ſtatuit intellectum in capite locari quodāmodo: nimirum quia in capite, per mediam imaginatiuam propria munia exequitur. Quibus ſuppoſitis, conſtat, quod læſa imaginatiua ceu proprio rationis organo, neceſſe eſt, vt per viam cauſæ inſtrumentariæ intellectio quoque offendatur: & è contra ex læſione ratiocinatricis, per viam ſigni, imaginatiuam fuiſſe læſam ſtatuendum eſt: dummodo intelligamus, imaginationem per ſe lædi, ſuo modo: ratiocinium verò per accidens, hoc eſt læſa imaginatione. Læditur etiam ratiocinandi miniſteriū vitio memoriæ, quia cum diſcurſus, & ratiocinatio E per compoſitionem, & diuiſionem fiat, & hi actus citra memoratricis facultatis miniſterium fieri nequeant, hinc fit, vt læſa memoria ratiocinandi quoque munus oblædatur: eo magis, quo ipſius memoriæ lapſus fuerit maior: ſiquidem læſis his duabus potentijs, quibus intellectus opus habet, neceſſum eſt, eius actum, ſeu ratiocinium vitiari quoque. Quo fit, vt ſtatuendum ſit, vtcumque in ratione vitium appareat, ab imaginatrice, vel memoria læſa ſemper primò prouenire, non autem per ſe. Neque obſtet Galen. authoritas, qui Theophilum medicum deliraſſe vitio imaginatricis, ratione illæſa, & lanificum ratione vitiata, cum integritate imaginatricis affirmat, nam ſi quis rem diligentiùs conſideret, & Galen. ipſum attentiùs legat, reperiet, neque Theophilum phreniticum, ſed melancholicū fuiſſe vitio imaginatricis. Primò, Theophilum phreniticum non fuiſſe conſtat ex Galen. libro de diff. ſympt. qui ſolùm dixit ſimpliciter deliraſſe, cum ſpecificaſſet phreniticum fuiſſe eum, qui vaſa per feneſtras proijciebat. Et confirmatur ex 4. de locis aff. vbi phreniticorum deliria recenſens, Theophili non meminerit, quia non fuit phreniticus, ſed melancholicus, vt apertè ex eodem Galen. 8. in 6. popul. 15. quo loco Theophili malum referens, apertè ait melancholicum fuiſſe. Neque eſt aduerſus noſtram ſententiam Galen. dictum lib. de diff. ſympt. de lanifico, in quo ſolam rationem fuiſſe læſam videtur teſtari, ſiquidem quarto de locis affect. de eodem verba faciens, dixit, non eſſe ſeruatam imaginatricem, ſed ſenſitiuam notitiam, &, vt ego arbitror, memoriam: nam vaſa ſuis nominibus nuncupare, memoriæ potius actus eſt; & ea proijcere, imaginatricis errantis, cum vitio rationis iudicantis bonum eſſe puerum proijcere. Quòd ſi in lanifico imaginatio læſa non erat, quòd vaſa nominabat, ergo neque in Theophilo, quòd familiares cognoſceret, & tibicines ſuis nominibus appellaret. Quibus videtur ſupereſſe probatum, rationem non lædi per ſe, neque imaginatricem ſine vitio rationis.

Dubium. Supereſt etiam dubitandum in ſymptomatis phreniticorum, qua nam ratione vis ſenſitiua interior lędatur, & tactus aliquando penitus deliteſcat, adeo vt dolorem non ſentiant, motiua verò permaneat, & ad tempus intendatur, quinimò quo ſic affecti vehementiùs delirant, eo fortiores edunt motus actiones. Cui dubio reſpondent multæ rationes: prima quòd cerebrum cum ſit principium ſenſus, & motus, ſenſui præſtat patiendo, & motui agēdo: in phrenitide verò calor qui augetur, præſtat, & iuuat actus motus, ineptiuſque reddit cerebrum ad ſentiendum. Sed commodior videtur alia quæ mōſtrat, motum exequi naturam in poſtica cerebri parte, & ſenſus omnes in reliquo cerebro, in quo conſtat phrenitidem reſidere, ac ex conſequenti neceſſum eſſe ſenſus omnes primo oblædi, deinde motum. Prætereà caliditas reddit neruos omnes ſicciores, & ex conſequenti potentiores ad motum, ineptiores tamen ad ſenſum. Sed alia ratio mihi proprior videtur, nimirum, quòd cauſa validioris motus ſit, ſenſuum, præcipuè tactus (nam alij plerunq; dolorem ſentiunt, & cum vires motiuæ eo maiores ſint, & ad laborandum promptiores, quo ſenſus minimè defatigantur, ob id, quo intenſiùs delirant, minus fatigantur, quantumuis vehementiores edant motus.

Dubium. Sed de memoratrice potentia non leue ſuccreſcit dubium: an videlicet ea lęſione poſſit lædi, qua reliquæ potentiæ in phrenitide læduntur? Anſam præbuit huic dubitationi Galen. qui nullum protulit læſionis eius verbum in explicatione phrenitidis, cum euidentiſſimum ſit, ipſam in quauis phrenitide læſam quoque apparere. Quod ſanè euentu quotidiano conſpicimus, ſiquidem poſtulata matula, meiere obliuiſcuntur, aut linguam ſi ſemel medico monſtrauerint, recondere: ſed etiam reſpirare præ obliuione plerunque deſinunt, adeo vt magnā, & ex longis interuallis reſpirationem efficiāt, quod eſt inſeparabile delirij indicium. Cenſeo tamen in hac re conſulto Galen. memoriæ læſionem à phreniticis delirijs ablegaſſe, & ſolùm meminiſſe phantaſiæ, & rationis, aut vtriuſque: primò, quia in phrenitide memoria non deprauatur, ſed imminuitur, adeo vt neceſſum ſit ad mictum, & reſpirationem eos monere. Prætereà, cum memoriam potius in paſſione quàm actione conſiſtere rationabile ſit, (ſiquidem eius munus ſolùm eſt phantaſmata, & ratio-

ratiocinia recipere & conſeruare) imaginatricem & rationem prauè agere poſſe conſtat, hanc verò ſolùm diminui, aut nihil recipere vel conſeruare: namſi prauas imagines vel ratiocinia ſeruauerit, id vitium in phantaſiam & rationem, non in memoriam debet regeri, licet reminiſcentiam nonnihil aberrare & corrumpi poſſe, non rarò viſum ſit, referens vnum pro alio, vt cap. de læſa memoria latiùs explicaturi ſumus. Et ob id, ſtatuendum eſt in phrenitide memoriam non vitiari, vt rationem vel phantaſiam, ſed imminui: idque non propria morbi ratione, qui in caliditate nimia ſitus eſt, & nequibit efficere ſymptomata, quæ propriè frigidos ſequuntur affectus, vt de læſa memoria cõſtabit: ſed imminuitur in phrenitide memoria, quia ob varias, diuerſas & multiplices imagines adeò diſtrahitur, quòd à proprijs muneribus auerſa, omnino obliuiſci videatur. Cùm hoc tamen læſione propria imminui etiam in phrenitide poteſt: cæterum non ratione frigiditatis humoris (vt dictum eſt, niſi mixta ſit materiæ frigidæ aliqua portio) ſed dum poſtica cerebri pars inflammatur, ob viarum coarctationem & obſtructionem, ac membranarum læſionem: quo fit, vt diminutè quoque agere cogatur, à copia humorum ea parte contentorum, vt ſæpe in vulneribus capitis contigiſſe viſum eſt, ob cranei fracturam, & compreſſionem ab oſſe fracto, quod in oſſe anteriorem cerebri partem comprimente, etiam conſpicimus ab imaginatiua læſa, cuius ratione cæteræ compatiuntur. Quo fit, vt licet memoria non lædatur niſi ex accidenti in phrenitide, non ita ratio deprauetur, ac ſi per eſſentiam læderetur. Quod conſtat, quia ij, quibus per conſenſum imminuitur, recordantur poſteà eorum quæ delirando egerint; ſecus res ſe habet de reliquis, quibus obliuio diu durat, & præteritorum nihil recordantur.

Cauſæ.

Cauſas in hoc morbi genere licet varias conijcere, vt cognita quæ propriùs affectum gignit, faciliùs curationem inſtituamus: ſic ab externis & eis, quas procatarcticas nuncupant, aliquando phrenitidem fieri conſpicimus: cuius naturæ eſt valida capitis percuſſio, ictus & caſus, dum membranas cerebrum ambientes oblædunt, ſiue id cum vulnere ſit, ſiue ſecus: item ita, feruor, ebrietas, bilioſorum excrementorum retentio, medicamentum exurens & calidum ingeſtum, maximè corpore pleno: ſic & frictiones, exercitium, & inſolatus, eadem plenitudine, aut cacochymia exiſtentibus. Cauſæ verò intrinſecæ ſunt omnes, quæ motum humorum & efferueſcentiam efficere natæ ſunt, ſiue febris, ſiue quiuis alius affectus ſit. Solet enim phrenitis vel incipiens, nullo alio morbo neque febre præcedentibus, ſuccreſcere, quæ febrem habet vt accidens; vel febrem malignam, aut quamuis aliam exurentiſſimam ſequi: cuius materia in cerebrum migrans, phrenitidem concitat. At materialis cauſa, vtcunque fiat (cuius maior prouidentia habenda eſt) non vnica exiſtit, iuxta omnium decretum: nam multi bilem, alij ſanguinem, nonnulli aduſtos humores cauſam huic malo præſtare proferunt. In qua ſanè re ſcimus, vtrunque poſſe accidere: nam ſanguinẽ cum flaua bile ita miſceri in eo affectu conſtat, vt Paulus ex ſolo ſanguine fieri fateatur. Item aliquãdo ex bile pallida, vel ex tenuiore ſanguinis parte oriri cõtingit: in quibus omnibus mitiora ſubſunt deliria, & cum riſu, quòd prædicti humores, aut naturales ſint, vel parum à natura diſſideant, aut admixtam habeant ſeroſam, pituitoſam, ac humidã ſubſtantiam. Item prodit phrenitis à flaua bile, quę vel cerebrum irrigat, vel membranas inflammatione afficit, quod ſanè malum, prædictis fit deterius A & acrius, ob vſtionem, quæ omnium grauiorem efficit phrenitidem. In qua re non eſt credendum, ex ea aſſatione talem fieri, quæ ipſam in atram deducat: quippe hæc maniam potius quàm phrenitidem efficere nata eſt. Verùm ſi accidat in ardentiſſimis febribus, flauam bilem aduri in cerebro, ferina & atrociſſima ſuccreſcunt deliria, quæ multi arbitrantur ex atra bile proficiſci. Cæterum re vera, cum flaua bilis præ nimia aduſtione, iam in atram commigrauit, impoſſibile eſt phrenitidem efficere: quippê, hæc neque putrefieri poteſt, neque febrem ſuccendere, vt conſtat ex cancri generatione, quem ferunt, ex atra bile fieri, & ob id rectè dictum eſt antiquis, ex atra bile maniam fieri: B conceditur tamen dum bilis exuritur & generatur atra, poſſe phrenitidem fieri, minimè tamen dum in atram verſa eſt. Ex quo euidens ſupereſt phrenitidis differentia ratione cauſæ, quandam nimirum eſſe legitimam ex flaua bile velamina cerebri inflammante, quandam verò ſpuriam, quæ vel ex alijs fit humoribus, calidis tamen, aut calidis admiſtis, vel per cerebri fit irrigationem.

Signa.

Signa ſunt ea omnia, quæ in paraphrenitide adeſſe retulimus: cæterum antequam ea, quæ ab authoribus tanquam peculiaria afferuntur, ſcribam, ſtudui diſtinguere maximis & facillimis ſignis, quãdo per irrigationem, quando verò per efferueſcentiam, aut per verũ abſceſſum phrenitis fiat. C Quippè efferueſcentiam monſtrat ſtilla ſanguinis nariũ, mox incipiente delirio apparens, ſicut poſteà iudicium, maximè ſi cum conferentia fiat, et copioſior ſit profuſio. Sic & feruoris cauſa quæ præceſſit aut adeſt. At irrigationem monſtrat præcedens vertigo, aut inſomniorum varietas, & tandem delirium cum propenſione ad ſomnum, ac peculiari imaginatiuæ læſione. Sic profectò veram phrenitidem monſtrat præcedens & ingens dolor, qui diſtento cerebro, membranarum diſtenſionem indicat, aut ſi in membranis ſit malum, earum diruptionem, & dilacerationem, quòd ſolet eſſe abſceſſus præludium. Præterea id monſtratur, quòd plerunque in hac phrenitidis ſpecie omnium potentiarum ferè D actus oblæduntur; nam cum ſanitati homo reſtituitur, memoriam eſſe adhuc læſam facilè monſtratur. Præterea, has ſpecies diſtingues propriùs ex pulſu, quàm ex quouis alio ſigno: nam quæ ſola efferueſcentia fit, pulſum habet magnum, celerem, & frequentem, vt quæ in vſu conſiſtat adaucto, inſtrumentis non plurimum reluctantibus: quæ verò in irrigatione cerebri ſita eſt, magnum etiam habet pulſum, neque mollem neque durum, non tamen æque celerem, neque crebrum, ſed vndoſum, cum dolore obtuſo & oculorum prominentia & citrinitate. Item, mordicationem à tenui & mordaci ſucco, vel à conſimili vapore, ſeu vſtilagine monſtrat pulſus paruus, durus, celer, & creberrimus, & E conuulſus in fine, qui membranarum inflammatarum ſoboles fit, vt paulò inferiùs referam. Quòd ſi materia ſparſa per cerebri ſubſtantiã ſit, deſipientia à Galen. hectica appellata. 1. pro. 33. ſuccreſcit, quam dignoſces, quia æger quietus iacet, nec ſolùm non tumultuosè exclamet exiliatque vt antea, ſed neque prorſus loquatur, aut figurã decubitus permutet, adeò vt dormituri ſpecimen præbeat ſi dimittatur: cum hoc tamen manus lentè dimouet, quaſi quidquam contrectans, vel inuenire cupiens, quæ facit clauſis palpebris, ac ſi quis alloquatur ipſum, mox aperit, & continuò claudit velut dormiturus. Habet inſuper pulſum languidum, anguſtũ, & exiguum: quidam horum ſummiſſa voce loquũtur, & manus tremulas habent, quæ omnia virtutẽ ſummoperè langu ere, & phrenitidem hecticam factam

ctam

ctam iam eſſe, maximè ſi poſt oculorum prominẽtiam, quæ primo mali acceſſu ſuccreſcit, ſic affectis oculi cauantur, & ſqualidi apparent. Verùm ſi ſanguis malo cauſam dederit, præter ſigna adducta cap. de dolore capitis, delirium erit cum riſu, imaginata, & viſa referuntur rubra, febris vniformior, pulſus maior, & plenior, lingua primò rubra, & procedente morbo nigra, oculi tamen rubri, & lippa pleni apparent. Sic bile redundante, delirium cum rixa, & contentione, vigilia intenſior, oculi, & facies citrino colore inficiuntur, mox nigredine, & aſperitate: narium aderit tenuitas, tractio frontis ad ſuperiora cum febre ardentiſſima, & acri. Cæterum ſi magis exuratur bilis, deliria erunt ferina ipſique delirantes percuſſores, & inquieti cum pulſibus durioribus, paruis, & celerioribus. Pari ratione, ſi materia mixta ſit, deliria quoque, & prædicta ſigna mixta erunt. At phrenitis quæ ex membranarum fit abſceſſu, pulſum habet paruum, duriſſimum, celerem, & creberrimum, conuulſionem in fine, ob membranarum inflammationem, & trementem in principio, ob membranarum mordicationem ab acri ſucco, præludium quidem futuræ phrenitidis, vt paulò inferiùs referam.

His habitis, eſt in genere tanquam patognomonicum, & inſeparabile ſignum, mentis aberratio, turbulentia, & facultatum interiorum erroneus actus: cæterum non ſubitò & affatim, vt in paraphrenitide, ſed ſenſim, & paulatim, quod ſolet eſſe certum inflammationis præludium. Verùm ſi his ſignis compertum fuerit aliquid iam inflammationis eſſe in cerebro, deinceps inquirendum eſt, ſit ne id verum, & à quo humore, & in principio ne ſit, an in augmento, & quid ex eo affectu prædicere liceat. In primis incipiente cerebri inflammatione per irrigationem, aut ſecus, neceſſum eſt primitus vigiliam adeſſe, eamque continuam, quod in paraphrenitide non accidit: nam perſtans, & vigẽs cauſa, quæ iam in cerebro immoratur, animales potentias ad operandum perpetuò irritat, & ſic conſpicimus præ nimio calore mentem nutari, & nugari (quod Hippocr. refert) & laborantes præter conſuetudinem loquaces eſſe.

Vrina autem apparens, aut deliteſcens, id quoq; oſtendere habet: quippe deliteſcit, & omnino ſupprimitur, ſignum alioqui ingentis læſionis facultatum interiorum, eo quòd laborantes neque pódus, neque acrimoniam vrinę perſentiunt, quo fit, vt nõ cogantur excernere obliuioſi facti. Verùm ſi quando apparuerit, habet hoc inter alia ſigna, quòd & futuram, & inſtantem, & præſentem monſtrare poſſit phrenitidem. Futuram quidem ex circulari ſpuma deſuper natante, quæ flatus vbertatem commonſtrat, quos ſubinde in caput ituros arbitrandũ eſt, ac aliquando ſecum humores delaturos phrenitidis authores: quod quidem ex propria natura licet indicare non habeat, prædicta tamen coniectura venari poſſumus, & eo quòd ſimul, aut ſeorſum appareat turbulenta, & confuſa, ac nonnunquam remiſſius colorata: ex quo iam conijcere oportet, non longè futuram phrenitidem. At vrina alba, & perſpicua præſentem iam phrenitidem monſtrat, quippe ea apparente, euidens fit argumentum, humores vrinam tingere ſolitos caput iam aſcendiſſe, ac cerebrum, vel irrigare, vel inflammare.

Ex pulſu etiam phrenitis haud difficulter cognoſcitur: quippe parui ſunt omnes, duri & frequẽtes, tanquam membranarum inflammatarum, quos eſſe magnos eſt impoſſibile, niſi cerebri ſubſtantia affecta ſit vt anteà dixeram.

Verùm cùm inflammatio iamiam in augmentum tendit, ſuccreſcit protinus ferocitas, audacia, A & in omnibus rebus temeritas, ingentis læſionis potentiarum euidens ſignum. In quibus etiam reſpiratio creſcente malo, magna & rara fit: rara quidem ex obliuione, vt ex Hippocrat. conſtat 1. prognoſt. 27. quippe hæc eius eſt, qui neque quando deſiſtere ab actione oporteat nouit, neque rurſus quãdo incipere: magna autem efficitur ob id, & ob vẽtilationis indigentiam. Sed iam humore ex toto commigrante in cerebrum, excrementa, vel omnino ſupprimuntur, quia facultas diſtracta varijs imaginibus eſt, vel quia flaua bilis confugit in cerebrũ, & non irritat potentias naturales ad nocui expulſionem: quòd ſi excrementum aliquod apparuerit albicans, eſt quia alio migrarunt humores. Sunt B prætereà ſic affecti parum bibentes, vt ex Hippoc. conſtat 1. prorre. & 6. popul. non quidem quòd ſiti careant, & potu non indigeant, ſed quòd non appetant, quia non ſentiunt. Lucem etiam effugiunt, nequeunte natura propter imbecillitatem ferre ſplendorem: ſponte autem (morbo exiſtente in ſtatu) oculi lacrymantur, & ſqualidi fiunt ob viciniã exurentis inflammationis: ipſorum venæ ſanguine apparent turgentes, & rubent ob communionem membranarum cerebri, & ob id lacrymæ inuoluntariè fluunt: tum etiam ob acrimoniam, ac ob facultatis languorem, quæ nequit continere humores ſibi commiſſos. Multis verò ſuccreſcit toto morbi diſcurſu pedum, & manuum tremor: qui ſanè ſi C laboranti qui non delirat accidat, futuræ phrenitidis ſignum exiſtit: ſi verò deliranti eueniat, certum eſt inflammationem adeo inſignem extenſamque eſſe, quòd neruoſam ſubſtantiam attingat, quod multi arbitrantur eſſe firmatæ phrenitidis (vt aiũt) ſignum: ego autem cenſeo nullam eſſe phrenitidẽ quæ firmata non ſit: ni velimus diſtinctionem cõſtituere inter inflammationem membranarum, quam firmatam cenſemus, & eam, quæ ex irrigato cerebro ſuboritur, quæ non firmata cenſeri poteſt. Tandem omnibus phreniticis accidit obliuio tam ſtupida, vt neque ſui, neque ſuorum recordentur: inter quos multi poſtulata matula meiere obliuiſcũtur: alij feſtucas carpunt, & euellunt pilos, ac mille D alia monſtra fingunt geſtientes manibus, pedibus, & toto vultu. Multis ſtilla ſanguinis è naribus proſilit, quæ ſi copioſior fuerit, præludium ſalutis exiſtit, ſin aliter, maioris mali. Inter quæ ſigna alia nõ pauca numerare potuiſſem, ni exiſtimaſſem plus iuſto tractationem protrahere, multa enim in ægris reperiuntur, quę potiùs conſideratione ſingulorum corporum, quàm ſcriptura conſtabunt.

Præſagiũ

Adeo eſt prauæ, & lethalis conditionis phreniticus affectus ferè omnis, vt opus non ſit prolixa oratione monſtrare eius ſæuitiam, & perniciem: ſolum mihi eſt in animo lectores monere, ne hecticã phrenitidem, ob fucatam manſuetudinem contẽnant: quippe ſolet longè grauius, & certius acceſſere periculum. Appellamus enim hecticam phrenitidem, E more Galen. lib. 1. prorre. commen. 33. eam in qua deſipientiæ ſunt vniformes, blandæ, obſcuræ, tremulę, & contrectabiles, ita vt ferè deſipere laborantes non videantur. Talis enim phrenitidis conditio, cauſa, & natura fixa eſt, ſtabilis, ac radicata tincturæ modo bile flaua cerebrum tingente, & irrigante, & ob id maioris periculi. Obſcuram quidẽ phrenitidem appellauit loco citato Gal. quòd paucis manifeſta ſit, & ſubinde nõ præuiſa deterior efficiatur. Sic dum laborans inuoluntariè vrinam reddit, malum etiam haberi debet, ſicut prolabi ad pedes, & continuò delirare, aut multum, vt 3. popu. 3. 73. ſic deterior eſt phrenitis quæ cerebrum occupat, ea quæ velamina. Item cum virium maxima iactura, aut cum comate adiuncta, cum excremen-

mentorum albo colore, cum oculi tortura, vel ſudore circa caput, cum partium extremarum frigore, tumore, liuore, aut conuulſione, vel bilioſis, & minutis vomitibus.

Curandi ratio.

Curandi verò ratio in hoc affectu, ſiue incipiendo procedat, ſiue febribus malignis, aut exurentibus ſuccreſcat, quadruplex exiſtit: prima ſanè humorem paratum fluere ad partem affectam reſpicit: ſecunda, humorem fluentem: tertia, humorem iam fluxum in partem ipſam, aut in venis partis affectæ contentum: quarta verò & vltima accidentibus docet ſubuenire, quæ aliquando maius faceſſunt negotium quàm ipſa affectio.

Circa primam igitur curandi rationem, quæ duplici integratur vacuationum genere, ſanguinis nimirum miſſione, & expurgatione, grande nobis ſe offert negotium, (ſi priùs dixero victus inſtitutione parcam, tenuis ſubſtantiæ, & refrigerantis conditionis debere eſſe, qualis pullorum caro, & ius eſt: item potus frigidæ aquæ non tamen coriandro decoctæ, vt placuit Auicenn. & alijs, quippe mentem ex propria conditione commouere habet, vt placuit Dioſcoridi lib. 1. cap. 66.) nam in vtroque auxilio exequendo, variæ reperiuntur difficultates, & varijs modis in cuiuſque vſu medicus quantumuis prudens ſit, & mente exercitatus, hæſitabundus exiſtit.

De ſanguinis igitur miſſione quæ primo ſeſe offert, dubitatur an fieri debeat, & quando, & qua ex parte. Circa primum, multi ſunt qui verentur in phrenitide ſanguinem mittere, quòd affectus merè ſit bilioſus, & ſtatutum ſit, bilioſam, & quamuis aliam cacochymiam purgatione ſolùm demendã fore. Verùm ſi rem diligentiùs expendamus, conſtabit proculdubio, cunctandum non eſſe ſanguinem mittere, etſi morbus à flaua bile ſuboriatur: quippe credendum eſt, hanc ſolam raro cerebrum aſcendere, niſi cum ſanguine per venas commixto, licet aliquando ab ea mixtione ſecernatur vi naturæ potentis pellere, & ſeparare ipſam à ſanguinis conſortio, tanquam id quod inutile exiſtit. Quod aliquando efficit natura errans tranſmittenſque in cerebrum, aut cùm ſanguis in corruptelam commigrauit, & in febrium ſtatu in phrenitidem fit cõmeatus: quo tempore alia via incedendum eſt. At in incipiente mox id auxilium tentare oportebit, nam cùm affectus grauis ſit, & citò laborantem interempturus, ea præſidia ex propria natura poſtulat, quæ pari celeritate auxilium præſtent: huius profectò naturæ eſt ſanguinis detractio, potius quã expurgans medicamentum. Quibus etiam accedit, quòd cum huiuſmodi tumores præter naturã, aut defluxus ad caput, per vaſa fiant, citiùs, quod influit, per inciſionem vaſorum, quàm expurgatione extrahetur: inſuper quia ſanguinis miſſio euacuatio eſt eius naturæ, quæ ex æquo omnes humores educit. Ex quibus iam conſtare arbitror, ſanguinem eſſe mittendum, eoque copioſiùs, quo magis affectus ſanguinis fuerit particeps, vel corpus plenius, & morbus incipiens, ac non ab alio affectu exortus: quippe phrenitidem fieri vno è duobus modis certum eſt, aliquando enim fit à ſeipſa incipiẽs, nonnunquam verò ex alio morbo prodiens. Sic dum incipiens eſt, audacter, copioſè, & bis eadem die ſanguinem detrahes, tardare enim dixerat Hippocr. in talibus malum eſt. Quod intelliges, ſiue affectus fiat per irrigationem, ſiue per abſceſſum, ſiue per efferueſcentiam: quippe hæc differentia nihil in ſanguine mittendo euariat, licet in refrigerationis, aut repulſionis indicatione modum inſtituat, nam refrigerandum eſt audaciùs in efferueſcẽtia, repellendum in abſceſſu cum aliqua reſolutione,
A & ferè reſoluendum in irrigatione cum modico attemperamento. Verùm quoad locum ſanguinis detractionis, conſenſu vnanimi doctiſſimorum virorum conſtat, primam detractionem ex communi vena, quæ & plenitudinem deponat, & reuulſionem quodammodo moliatur, efficiendam eſſe, niſi affectus ſuboriatur ex menſtruorum, puerperij, vel hæmorrhoidum ſuppreſſione: tunc enim ex talo ſemel, aut bis ſanguinem detrahes: reuulſionem enim commodiùs ad originem fluxionum molieris, quàm ad aliam partem, vt conſuluerat Gal. 3. artis medic. Quo tempore ſi hæc prodeſſe non videatur, maximè ſi femoribus cucurbitulas cum ſcarificatione affixeris, aut crura ablueris, dubitandum
B non eſt, ex cephalica ſanguinem eſſe mittendum, quia rationi conſonum videtur, aliquid iam in capite eſſe receptum, quod per proximas venas euacuari deſiderat. Quod ſanè preceptum ſubaudiendum eſt, cùm etiam hæmorrhoides ſuppreſſæ fuerint, aut euanuerint varices: quas ſi ſanguine miſſo ex talo non reuocaueris, teneris iterum eas excitare ſãguine per hirudines extracto, aut quouis alio modo. Itaque ſciſſa ea vena quæ & plenitudinem demat, & impetum reuellat, (maximè ad originem, alioqui periculum eſt ne citatiorem reddas ad affectam partem humoris impetum) aut ſuppreſſam euacuationem reuoces, eadem die ſi expedit cephalicam tundes, & pro viribus ſanguinem extrahes,
C aut iterato ſequenti die facies, donec alia indicatio ex quatuor adductis ſubſequatur. Idque maximè efficere ſtudebis, ſi eam conſtiterit eſſe cerebri inflammationem, quam grauiorem eſſe diximus: nã vt periculoſior eſt, & acutior, ita vehementer, & breuiter agentia expoſtulat auxilia. Quapropter, ſicut in ea purgandum non eſt, mox à principio retrahes: in quo opere non plurimum laborabis, ſed ſi expedit eadẽ die ab vniuerſali euacuatione mox ad eam quæ ex cerebro ſanguinem alliciat, deueniendum eſt, ſic ex venis naſi, maximè internis, per hirudines, aut quouis alio inſtrumento, bis & ter ſanguinem demes, fluereque longè copioſiùs ſines,
D quàm in quauis alia phrenitidis ſpecie. Quo facto, & interim dum per cucurbitas, aut quouis alio modo humorem diuertis, aut deriuare ſtudes, hirudinibus poſt aures affixis, caput attemperabis, non oxyrrhodino, ſed lotionibus ex decocto maluarũ, lactucæ, ſolatri, ſemperuiui, violarum, portulacæ, & acetoſe, cum modico aceto roſaceo. Proſunt etiam emplaſtra ex eiſdem herbis tepidis capiti appoſita, quæ dum incaluerint mutanda ſunt: à quibus aqua dulci, & temperata caput frequenter ablues: & poſtmodum decocto chamęmeli, althææ, & fœnugræci, ac meliloti. Poſteà verò ſternutatorijs vteris, cauens purgantia medicamenta, quòd nullius ſint vſus in re adeo celeris motus, & deſperata, vt in qua cerebri ſubſtantia ſphacelari creditur: atque hæc
E de peculiari hac phrenitidis ſpecie ſufficiant.

Verùm ſi phrenitis ex alio morbo prodeat, maturiori opus eſt conſilio in extrahendo ſanguine: nam conſiderare eo tempore oportet, an corpus ratione morbi præcedentis euacuatum ſit ſatis, nec ne: quòd ſi primum ſit, non videtur audaciùs ſanguinem eſſe mittendum. Quippe credendum eſt, deiectas quodammodo fore ex morbo præcedenti vires, & ob id illis aliquid eſſe condonandum: verùm ſi vires conſtiterint, longè audaciùs ſanguinẽ detrahes quàm incipiente phrenitide, idque duplici ratione, & phrenitidis nimirum incipientis, & præcedentis, aut forſan adhuc vigentis morbi. Verùm ſi ſanguis quodammodo miſſus fuerit, & vires non admodum validæ, credendum eſt phrenitidem potius fieri ex mutatione morbi in ipſam, quàm ex ni-

nimia

mia plenitudine: qua in re ſanguinem extrahes, ſed parciùs, quòd neque vires, neque plenitudo aliud expoſtulent. Cæterùm vt id opus minori ſanguinis diſpendio magis proſit, ex vena cui è directo caput reſpondeat fieri debet. Et ob id in his qui ex ardenti febre, aut maligna phrenitici fiunt, cephalicam in carpo manus, aut propè humerum tundimus, idque bis, aut ſemel, prout vires tolerare viſum ſit, aut poſtulauerit affectus vrgentia.

Scire tamen mox à ſanguinis detractione oportet, qua lege purgandum ſit in hoc affectu: namque graue eſt, & mille dubitationibus plenum, certam, & determinatam occaſionem huic præſidio in eo inuenire. Eſt enim in hac re medicorum ſchola in duas claſſes diſſecta: quarum altera tenet purgandum non eſſe niſi inclinante phrenitide, quorum ratio eſt, quia cùm potiſſima huius mali cauſa ſit motus, agitatio, & efferueſcentia humorum ad caput, exacerbantur, & mouentur ocyùs, & in caput citiùs irruunt medicamento purgante commoti. Nam hæc eſt medicamentorum purgantium conditio, ſaltem eorum quæ eligendo purgant: quæ enim his mitiora exiſtũt, mouent quidem humores, euacuant tamen quam pauciſſimum, ita vt maius ſequatur ex motu damnum, quàm ex vacuatione commoditas. Quibus rationibus multi decepti omnino ſe abſtinent ab expurgantium medicamentorum vſu, non ſine magno laborantium incommodo. Altera verò medicorum claſſis contrariam omnino tuetur ſententiam, adeo vt nullum reperias laborantem hoc malo affectum, cui protinus expurgans non porrigant. Fulciunt huius ſectæ authores ſuam opinionem validis rationibus: nam aſſerunt, potiſſimam huius mali cauſam ſtare in bilis, ſiue flauæ, ſiue cuiuſuis naturæ ſit, redundantia, & ob id vel nullo, vel pauco ſanguine miſſo, tanquam in mera cacochymia medicamento vtuntur purganti. Quòd ſi arguas, inflammatæ partis humorem eſſe crudum, minimèque medicamento ceſſurum, reſpondent mentem eorum non eſſe ab inflammata parte quidquam detrahere, ſed antecedentem materiam, vt aiunt, educere, & ſimul ad contrariam partem reuellere. Quorum profectò dogma vanum omnino nõ eſt, maximè cum ſibi perſuaſum habeant, plus commodi naturam ſuſcepturam ex euacuatione nocui, quàm ex humorum turbatione damnum. Quibus addunt quartam, quæ meo iudicio efficacior exiſtit: nimirum humorum phrenitidem efficientem, turgentis naturam, & conditionem ſortiri: qua ratione cum in morbis quibuſlibet incipientibus, ſi materia turgeat, nullo alterius rei habito reſpectu, neceſſum ſit expurganti medicamento vti, eadem prorſus, & in phrenitide: ſi quidem, turgere, nihil aliud eſt, quàm naturam errabundis motibus hinc inde humorem agitare, quem ob id nitimur ante coctionem purganti medicamento educere, ne in caput membrum adeo princeps prolabatur. Mihi autem, & pleriſque noſtri temporis medicis neutra harum opinionum, vt iacet, placuit: quippe alienum videtur ab omni ratione, omnes aut nullum ex his qui hoc morbo afficiuntur purgare. Et ob in media incedendum eſſe via ſum arbitratus, præhabita tamen hac diſtinctione: nimirum ſi affectus adeo in cerebro firmatus ſit, vt maiorem humorum copiam confluxiſſe illuc conſtet, fruſtra, & erroneum iudico, expurganti medicamento, ſiue leui, ſiue eligenti vti. Verùm dum affectus in principio, aut in augmento eſt, conſiderare tunc oportet, an adhuc ſuperſit copia, aut vitioſi alicuius ſucci exuberantia, quæ demenda neceſſariò ſit: tunc quidem vtroque auxilio rem ages, eo nimirum quod diſtrahat, & eo quod etiam citra maximam turbationem aliquid educat, maximè ſi laborans leuiter delirauerit, nam ſi intenſiùs, nequaquam. Cæterùm cum la-

A borans delirat, & tantum futuræ, aut imminẽtis phrenitidis ſigna adſunt, tunc profectò neceſſum eſt, ſiue cocta, ſiue cruda materia ſit, protinus expurganti medicamento vti, maximè ſi cacochymiam dominari cognoueris. Verùm ſi eo tempore multum ſanguinis cacochymiæ eſſe admiſtum cognitum fuerit, ipſo extracto, ſat erit blandioribus vti pharmacis, ita vt quo plus ſanguinis extraxeris, eo mitiùs (licet ſeligenti medicamento) expurges, ne grandioribus euacuationibus, & paucis diebus factis, naturam plurimum ſubuertas. Sic enim vrgente plurimum cacochymia, quo minus ſanguinis extrahere datur, eo longè audaciùs purganti innitendum eſt pharmaco. At verò in delirio per conſenſum ab humorum effer-
B ueſcentia extra vaſa, verendum eſt, ſi ſanguinis miſſio id non interdicat, ne protinus vera fiat phrenitis: tempore tamen quietis, & longè diſſito à febris vigore, non diſplicebit aliquod ex leuioribus porrigere pharmacum, quale eſt illud quod rhabarbari dilutum recipit. Si tamen phrenitidem incipere nobis cognitum ſit, idque fieri ex motu, & efferueſcentia humorum, verendum eſt ne expurgantibus intenſiùs efferueſcant, & maior fiat in caput eorum aſcenſus: præterquam quòd cum laborans medicamenti moleſtiam non ſentiat, quia mente eſt captus, naturam non habebimus adminiculantem ad vacuationem, & irrita fiet medicamenti aſſumptio. Quapropter vel ſanguinis detractionibus, vel alijs præſi-
C dijs, quæ inferiùs referam, impetum aliò transferes. Verùm ſi delirium fiat ob ſanguinis feruorem in capitis venulis, vereri omnino oportet expurgantis vſum, ſicut dum iam in capite abſceſſus factus eſt. Quòd ſi non ex efferueſcentia (quod plerunque ſolet propè ſtatum contingere, in quo tempore vereri, & vitare omnino purgationes oportet) ſed ex flauæ bilis vbertate inflammatio principium ſortiatur, minimè ſubuenies ſanguine miſſo, neque diſtractionibus, ſed eo tempore prorſus purgandum eſt rhabarbaro, aut eo medicamento quod bilem educat. Quippe his purgationibus præmiſſis, leuioribus refrigerantibus, & his quæ intenſam humorum caliditatem compeſcant vti ſatis eſt. Quibus ſufficere
D aſſolet *manna ſucco, aut infuſo roſarum liquata, caſſia fiſtula, ſyrupus ex 9. infuſionibus, addita rhabarbari infuſi, & expreſſi* ʒ. 1. & ß. quòd ſi corpus robuſtum fuerit, *ex electuario roſarum Meſue* ʒ. 2. aut 3. *in aqua borraginis, vel ſero lactis cum modico ſyrupo violarum diſſolues*. Itaque propè ſtatum, aut in nimia humorum efferueſcentia, vel laborante plurimum mente capto, in hoc affectu purgandum non eſt, ſed alijs auxilijs inflammationem cohibere curandum.

Secundum curationis præceptum verſatur, non circa humorum quantitatem, ſed potiſſimum circa eorum motum, & aſcenſum ad caput, quo vtendum eſſe conſulit medendi ratio, mox à quantitate depoſi-
E ta. Cui ſanè præcepto referenda ſunt omnia auxilia, quæ reuellendi, aut diſtrahendi humores ad diſtantes partes, & ad contrarias, vim & efficaciam obtineant. Cuius naturæ ſunt frictiones partium inferiorum, & dolorificæ ligaturæ, quæ tantum doloris inferant, quantum ſat ſit, vt naturam ab incepto motu retrahere, & alium denuò aggredi cogant. Præſtant & lotiones crurum, his quæ quodammodo attemperent feruentem calorem, & partim etiam ad diſtantia loca euocent humores: quales ſunt quæ conficiuntur ex roſis, violis, & chamæmelo, ac folijs cannarum. Cucurbitulis etiam id munus exequeris, quòd earum efficacia ſit ab alto, & à diſtantiſſimis corporis partibus attrahere: quòd ſi plenitudinis adhuc, & imbecillitatis ſubſint ſigna, eas ſcarificabis. Neque innitendum plurimùm diſtractioni eſt: quippe coniectandum erit, morbum firmatum iam eſ-

ſe in cerebro, vt deriuatione potius quàm diſtractione opus ſit: & ob id ſcapulis, humeris, & ſupernis brachiorum partibus affigendas eſſe magis probo. At ſi affectio ex ſuppreſſa vacuatione fuerit orta, maximè ſi ex puerperio, aut ſanguine menſtruo ſit, ſuras ſcarificare, & copioſum ſanguinem fundere, profuiſſe non rarò fuit mihi compertum. Inhibebis etiam fluxionis impetum ligato collo faſcia madida aqua frigida, aut aqua roſacea, & aceto. Sunt quoque quibus non diſpliceat dorſum inungere aqua, & aceto, aut vnguento roſaceo loto ſæpius in aceto, reſtinguunt enim hac lege venarum feruorem, & arteriarum calorem compeſcunt, maximè earum quæ ſunt propè dorſum, à quibus frequentiùs cerebrum damnum ſuſceptat.

Tertium præceptum docet non ſat eſſe, plenitudinem, & cacochymiam depoſuiſſe, neque humoris impetum frænaſſe, ſed præter hæc omnia neceſſum eſſe, ſi quid in capite receptum eſt, quod inflammationem, aut irrigationem moliatur, ipſum à cerebro pellere; nam hæc eſt vera huius affectus curandi ratio. Perficies tamen prædictum opus tribus modis: cui vſui expendendum primò eſt humoris euntis in caput aliquid adhuc immorari in venis per quas defertur iuxta caput, & aliquid etiam iam in ipſum confluxiſſe, vbi vel abſceſſum, vel irrigationem molitur. Quapropter duo exequenda ſeſe offerunt: vnum quidem deriuare per proximas ſedes quod adhuc in venis immoratur, quo aptior ſeciniorque ſubſit repulſioni, aut diſcuſſioni locus. Quippe hac ratione cenſeo millies improſperè hæc auxilia adhiberi; nam dum vaſa illa plenitudine premuntur, neque repulſui cedunt, neque reſolutioni; quamobrem ex cephalica primò, aut cucurbitulis eadem parte affixis ſanguinem fundes. Quod verò iam in capite contentum eſt, ab ipſo euacuabis: primò tranſmiſſa materia quæ ibidem eſt ad aliam partem: ſecundò extracta ſenſibiliter, aut inſenſibiliter. Tranſmittitur quidem ad aliam partem duobus modis: nam vel trahitur, vt nuper dictum eſt, & deriuatur cucurbitis, vinculis, lauacris, aut omni alio dolorifico auxilio, brachijs, & ſcapulis præſtitis, nec non propè ceruicem: vel rurſus pellitur vi, & efficacia repellentium medicamentorum. Sunt autem ea in varia differentia, prout affectus grauior, aut mitior fuerit; ſic primò mali acceſſu oxyrrhodinum adhibebis confectum *ex oleo roſaceo, & quarta aceti parte*; quòd ſi bilioſiſſima ſit materia, *violacei olei modicum addes, & ſucci acetoſitatis citri loco aceti ℥. 1. & ß.* & pari penſu ſanguine redundante *excepto violaceo*. Cui ſi plurimum æſtuauerit caput, adijcere oportet ſucci cucurbitæ, lactucæ, ſemperuiui, ad minus quintam, aut ſextam partem. Verùm in hac re cauendum eſt ab his quæ impensè refrigerant, & repellunt, quippe quæ non rarò ex phrenitide lethargum accerſant. Quapropter conſultum eſt, huiuſmodi auxilia actu calida adhibere: quod factum fuiſſe arbitror, ob id, & vt citiùs permeent ad intima, & ne cutis extima obturetur præpediaturque fuliginum expulſio: Galen. autem 2. de compo. phar. lo. hyeme calida, aut tepida, & æſtate frigida ſcribit eſſe adhibenda. Expendendum quoque eſt, aliquando mitiora repellentia ex vſu fore, ea nimirum quæ attemperandi ſolùm vires habeant. Qua ratione authorum non pauci lacte vtuntur aqua roſacea, aut ſolùm frigida admixta: nam ſæpè temperatum caput nocuum à ſe pellere potens efficitur. Aufertur autem à capite materia vno è duobus modis: primo ſanguine miſſo ab eis partibus quæ materiam contentam in cerebro facilè educant (nam difficulter per dictã repercuſſionem commeatus fit ad venas) ſic profectò poſt vniuerſalem vacuationem, reuulſionem, & repulſum, ſanguinem detrahes, primò affixa occipi-

A tio grandi cucurbita, & ſcarificata: quòd ſi id prodeſſe non videatur, ſæpè ex vſu fuit ſanguinem mittere ex vena frontis, vel naſi; ac ſi probè non fluxerit hyrudinem parti ſciſſæ adhibebis, quæ ſuctu è profundis partibus ſanguinem alliciat. Item magni ſæpiùs momenti fuit, ex venulis intra naſum: nam qua ratione iudicatoriè per eaſdem ſolet natura phrenitidem finire, eadem & ars poterit. Sunt etiam qui conſulant, venas ſub lingua tundere, quod fieri poſſe perdifficile arbitror in his qui mente non conſtat. Verùm ſi hæc non proſint, non eſt plurimum innitendum deriuationi, aut repulſui à capite, ſed tranſacto morbi impetu, curandum eſt vltimò, quæ in capite contenta ſunt, reſoluere, & per inſenſibilem halitũ B vacuare. Quod ſanè opus cautè, & prudenter facito, ne ex intempeſtiuo reſoluentium vſu, maior ſubinde calor, & intenſior efferueſcentia concitetur.

Sic enim poſtquam mox à principio morbi, & interim dum ſanguis mittitur, aut ſecus, vel purgatione vtimur, repellentia auxilia adhibita fuerint, citra alterius qualitatis admiſtionem (niſi pituitæ aliqua portio admiſta fuerit, quæ ſomnolentum conciter delirium, nam tunc chamæmeli modicum admiſcebis) morbo tamen eunte in augmentum, reſoluentium aliquid adijcies, velut eſt *decoctum chamæmeli, aut oleum eius, ita vt ℥. 3. olei roſacei, quartam chamæmelini, aut decocti eius addes*, tantumque deinceps augere teneris reſoluentia, quantum morbus augeatur; C quòd ſi neceſſitas repellendi iam non inſtet, quòd nihil denuo fluere conſtet, curandum eſt omni arte prorſus reſoluere: quippe hoc malum, nullam admittit ſuppurationem. Erunt autem reſoluentia huic vſui proficua, in duplici differentia: quædam enim noſtro calori ſimillima exiſtunt: quædam verò paulò efficaciora. Sed modeſtiùs reſoluentibus primò occurſu vteris, ne parte humoris tenuiori reſoluta, craſſa difficiliùs diſcutiatur, & amens ſuperſit laborans. Quapropter ſat erit ſpongia actu calida, madefacta oleo liliorum, chamæmelino, aut decocto maluarum, meliloti, fœnugræci, & chamæmeli. Præſtat tamen, antequam merè reſoluentibus vtaris, hoc præſidium capiti adhibere, q. ℞. *capitum papauerum numero ij.* D *ſeminis lactucæ pugil. ß. corticis radicis mandragoræ ʒ. 1. florum cordialium anã p. ß. chamæmeli p. 1. caryophillorum numero 6. contundantur, & fiat puluis, quem mittes in arietis pulmonem, vel in corpus pulli gallinæ, vel columbæ, & capiti appones.* Quod facies, non vt ſimul reuellas, & digeras, (quippe rarò eodem pharmaco id conſequeris, cùm omnino contraria ſint opera,) ſed vt ſomnum inducentia penitiùs, & commodiùs immittas, vt diaphoreticorum admixta. Quinimò arbitror, potiùs adinuicem ſe iuuare diſcutientia, & repellentia, non tamen immixto opere, ſed eo quòd repellentium adminiculo, diſcutientia intrò pelluntur, & diſcutientium ope, repellentia magis permeant ad intima, quod ſolùm vi E ſua non poſſent: & ob id forſan à Galeno, & veteribus dictum eſt, in principio, vbi facilius eſt repellere, his eſſe vtendum, creſcente verò affectu, vbi ad penitiora loca confluxerit humor, admiſcenda eſſe diſcutientia: non quidem vt diſcutiant, ſed vt repellentia deuehant ad intima. Præterea quæ noſtro calori ſimillima ſunt, ſecuriùs reſoluunt, velut arietis pulmones, qui feruentes capiti appoſiti donec refrigerentur, miro modo prodeſſe ſolent: præſtat item vituli, ſuis arietis, vel capreoli omentum. Quòd ſi pulmones, aut omentum ad manum haberi non poſſint eo numero, & ea diligentia, quòd eis frequenter vtaris, incoquere ea oleis prædictis, vel aqua, & chamæmelo, ac reliquis herbis calidis oportet, & modicum aceti immiſcere, & capiti calentia linteo molli inuoluta apponere. Verum ſi neque hæc omnia prodeſſe poſſint, ad ea quæ maiorẽ calorẽ obtinẽt cõfugiẽdũ

eſt:

eſt: qui ſanè calor non vtcunque exquiri debet, ſed A cum hoc quòd maior ſit prædicto, naturali ſimillimus exiſtat. Sic pulli columbarũ per dorſum ſciſſis, abiectis interaneis, capiti appoſiti, hunc vſum præſtant: cuius naturæ eſt pullus gallinaceus, & maiorẽ inſuper calorem præſtat catulus nuper natus. Quòd ſi his omnibus adhuc, vno aut altero die tentatis, nil commodi conſequaris, cõſultiſſimum fore arbitror, ſummo capiti cucurbitas affigere, quibus per ſuturas aliquid expiret, euoceturq; ad cutem: ac ſi rubor cõpareat & tumor, ſubtus cucurbitam ipſam ſcarificabis, quo auxilio mirum non eſt, ſi conſequaris quod reliquis omnibus non valuiſti: maximè ſi mox vtaris lauacris aquæ dulcis calidæ, vbi ferbuerit aliquid ex diſcutientibus memoratis. Hoc tamen diligenter & B prudenter obſeruabis, ne in ea phrenitide id fiat, quæ ex febre maligna, aut quauis alia ardenti degenerauerit, ſed ſolùm vbi ipſa incipiendo proceſſerit: ac ſi quando in febribus id tentaueris, (quod tutum non fore ſemper arbitror) id facito, multis euacuationibus corporis priùs factis, ita vt nulla ſit plenitudinis, aut vitioſi ſucci redundantia in corpore & infimis corporis partibus: ſed ſolùm vbi conſtiterit in capite vniuerſam materiam collectam fuiſſe. Præterea caput abluere oportet decocto chamęmeli, florum ſtœchados, & capitum papaueris. Tandem, hæc omnia iterato facies, donec conſtet deliramenta mitiora eſſe, & pulſum molliorem: quo tempore coniectãdum eſt, affectum quodammodo iam declinare. C

Verùm quia in hoc malo frequenter accidentia maius faceſſunt negotium, & morbum longè intenſiorem reddunt, ſtudendum quidem eſt ipſa mitigare & lenire: nam præter dicta mala quæ operantur, vires quoque proſternere nata ſunt, adeò vt curato primo malo, ſæpè ob defectum virtutis laborantes intereant. Sed inter omnia, maioris eſt efficaciæ vigilia: item vrinæ & alui ſuppreſſio non ſunt parui momenti, quas mitigare magna diligentia curandum eſt.

Vigilia verò, inter accidentia quæ huic morbo ſuccreſcunt, maximum faceſſit negotium, ſiue hunc affectum ſequatur, ſiue ipſum antecedat: ſæpè enim ipſa ſufficiens eſt, humores ad caput acceſſere, ac phrenitidem concitare, præſertim in malignis & ardentiſ D ſimis febribus. Vtcunque tamen ſit, duobus modis ſuccreſcit: vno ex humore mordente & irritante potentias ad perpetuò operandum, quo fit, vt vigilent: alio verò à calore ſeu vapore cerebrum exiccante & mordente: quippe cum exiccet, liberas & expeditas reddit ſpirituum vias ad ſenſoriũ tendentes, quò fit, vt ea etiam ratione vigilent, quia non eſt vapor, neque humor qui eaſdem obturet impediatque ſpirituũ tranſitum ad ſenſoria, vt ociari poſſint. Cùm verò ex humore ante phrenitidem, aut in ipſa, vel poſt viget, vnum habet proprium & peculiare, in præſidijs quæ expoſtulat, quòd ea plerunque ex vſu etiam ſint, quæ phrenitidi ipſi ſunt proficua. Sic oxyrrhodinis quæ diximus, E addere oportet oleum de papauere, aut nenupharis, vel oleum in quo incoxerit ſemperuiui, vel cicutæ aut mandragoræ modicum. Item cum vigiliæ ratio in maximo calore & ingenti ſiccitate conſiſtit, ſtillatitias aquas, aut decoctum ex prædictis, vel lactucæ, portulacæ, cucurbitæ, papaueris & aliorum huius naturæ efficere oportet, & prædictis admiſcere, aut ex eiſdem & oleis cum modica cera vnguentum conficere: quibus ſi neceſſitas plurimum vrgeat, addes opij grana duo, & tempora et frontem illinies: quod ſanè antea efficere tentabis oleo roſarum, de ſemine cucurbitæ, vnguento roſaceo, ex cucurbita, aut pupuleone. Præſtat etiam mirum in modum nares & frontem illinire vnguento quod conficitur ex vnguento roſaceo, mucagine pſyllij, & oleo violarum. Sed fidiſſimo experimento comperimus, multis ex hac cauſa vigilantibus profuiſſe inunctionem capitis

ex frigido oleo violaceo, ſuperpoſito oxyrrhodino. Quæ ſanè omnia, conuulſiuis motibus ab eadem cauſa prodeuntibus, mirum in modum profuiſſe conſtat, ſicut ſi ex plenitudine oriantur vel reſoluentia, vel aliter euacuantia, vt in vera curatione morbi nuper retulimus.

Idem beneficium præſtabit capitis ablutio prædictis aquis: ſed potiùs enematis refrigerantibus, interim dum hæc fiunt, vteris vt mox referam. Somnum etiam conciliant ſyrupus violarum, portulacæ, & de papauere cum multa aqua portulacæ vel hordei, lacte amygdalarum dulcium, aut decocto lactucæ vel cucurbitæ. Quòd ſi hæc non proſint, ad ℈. 1. *vel.* ʒ. ß. *philonij Perſici aut Romani* confugiendum eſt, quem diſſolues *ſyrupo violaceo & aqua portulacæ*: ſæpè etiã ſomnum conciliat modicum caſſiæ fiſtulæ laboranti ante cœnam porrigere, ac deſuper bibere, & poſteà ipſum ad vigilandum cogere: quæ enim vetita ſunt, frequentiùs appetuntur. Præſtant iuſcula in quibus capita papaueris ſicca & cucurbita viridis incoxerint: ſed miro modo ſomnum conciliant crurum lauacra ex decocto roſarum, violarum, lactucæ, & lenticulæ paluſtris. Maximi etiam eſt momenti, ſomni tempore porrigere id quod ℞. *emulſionem.* ℥. 1. *aut.* 2. *ſeminis papaueris in aqua nenupharis extractam, ſyrupi papaueris.* ℥. 1. *confectionis de hyacintho.* ℈. 1. Iuuat etiam ſonitus aquarum currentium & ſuſurrus aut cantus lenis cum harmonia & modulatione. Præſtat & collum circundare faſcia aqua frigidiſſima & aceto madida, parum ante horam ſomni appoſita: & frigidam etiam aquam ſuperbibere, aut apozema aliquod: cui adijcies ſyrupi roſarum aut violarum, vel de papauere modicum. Clyſmata quoque non minùs ſomnum conciliãt, maximè ſi receperint decoctum cucurbitæ, lactucæ, capitum papaueris, hordei & maluarum, cum oleo violarum & roſarum & ſaccharo albo citra alterius rei admiſtionem: quæ ſanè cum viſcera attemperent, teporem etiam capiti communicant, aut ſaltem quod ipſum petit, minus acre & mordax efficiunt: quod etiam præſtat lac quatuor ſeminum frigidorum maiorum, cum decocto florum & foliorum violarum viridium, & verrucariæ herbæ.

Inter alia accidentia quæ huic affectioni ſuccreſcunt, frequenter conſpicimus vrinam & alui excrementa ex toto cohiberi, cùm omnino qui hoc affectu laborant, ſenſu orbentur. Ex quo prodit, vt præ diſtenſione partes his muneribus dicatæ inflammentur, tendantur & in tumorem eleuentur, & quod morbus efficere non valuit, ſymptoma conſequatur. Sic enim vrinam euocabis his quæ emolliendi vel calefaciendi ac modicè partes laxandi vires obtineant: cuius naturæ eſt vnctio ex oleo amygdalarum dulcium, ſeſamino, lumbricorum, & ſcorpionum. Proſunt & fomenta quæ parantur ex decocto ſeminis lini, fœnugræci, maluarum, altheæ & meliloti: quod ſanè veſica aut ſpongia exceptum, & è regione veſicæ appoſitum magni eſt nomenti. Hos etiam frequenter ad meiendum excitabis: ac ſi nihil ex his profuerit, haſtula petroſelini, iunco viridi aut chatetere vrinam educere tentabis. Aluum deinde excitabis enematis & ſuppoſitorijs, quæ acriora ſint, qualia ſunt, quæ conficiuntur ex hiera logodij & ſale gemmeo: quod ſi efficaciùs efficere velis, addes pulpæ colocynthidis modicum: cui vſui ſcripta reperies non pauca lib. noſtro de fœmin. morbor. capit. de fœtu mortuo.

CAPVT XII.

De lethargo, & reliquis ſoporoſis affectionibus.

VT vigilia, ita profectò & ſomnus duplex exiſtit: naturalis nimirum quando natiuus calor labore feſſus, exolutus, & exiccatus indiget, humido vtili, cuius ratione in viſcera conuertitur: præter naturam verò, in quo ob immodicam humiditatem idem calor natiuus non poteſt foras progredi, vt in omni ſomnolenta affectione comperimus. Itaque cũ ſomnus naturalis actio ſit, & animali non parum vtilis, ac neceſſaria, ob id diſtiguendum mihi eſt primo, qualis ſomnus ex naturæ inſtituto prodeat, qualis verò ſecus, vt hunc tueri, & euocare ſtudeamus, illum verò propellere.

Conſtat igitur ex dictis, ſomnum eſſe naturæ actionem, paſſionem verò cum non naturaliter ſuccreſcit. Qualis verò naturæ, & conditionis ſit hæc actio, non ſatis conſtat, nec vnam de hac re authores proferunt ſententiam: quod tamen verius arbitror, eſt ſomnum eſſe potentiarum cerebri vinculum, vt communi ferè omnium conſtat conſenſu. Cum hoc tamen intelligendum non eſt, omnium cerebri potentiarum vinculum eſſe. Quippe ſolum re vera conſtat, ſenſuũ exteriorum ocium, & quietem eſſe: nam reliquæ potẽtiæ interiores, & motus qui voluntatis imperio ſubditus eſt, dum ſomnus naturalis exiſtit, ferè immunes à vinculo manent. Hinc profectò fit in inſomnijs homines moueri, loqui, reſpirare, & alios actus motiuæ potentiæ exequi, quantumuis orbari videantur ſenſibus reliquis: vt de ſe retulerat Galenus libro de motu muſculorum, qui cum dormiens iter egiſſet, nondum recordatus fuit donec à lapide offenſus excitaretur. Ratio quidem huius euentus eſt, quia tunc vniuerſa cogitatiuæ vis ad motum conuerſa eſt, & etiam in ſomno ſola cerebri anterior pars obſtruitur, non poſtica, & cum in hac vigeat motiua potentia, & in illa ſentientes omnes, fit profectò, vt ſenſibus orbetur dormiens non motu, quia interiores facultates quodammodo ſopitæ iacent, vt neque diſcernere, neque imaginari quidquam perfectè poſſint, leuemque vim habet in has facultates phantaſmatum repræſentatio: quo fit, vt nulla inſomnia ſequantur. Ceterùm, dum cauſæ ſomni, vel mediocres ſint, vel leues, imaginatrix facultas libera manet ex parte, & ex rebus quas vigilans geſſit, ſenſerit, aut cogitauerit, ſpectra plurima ſibi componit, quæ ceu vera ſint dormiens intuetur, & vi diſcretrice offuſa, & proinde non reluctante, eis fidem adhibet, neſciens ſe dormire: ſecus res ſe habet in leui ſomno, vbi etiam ſi phantaſia amplius libera ſit, & memoria, atque ratio operentur, eis rebus fidem non adhibet homo, quia cognoſcit ſe non dormire: quo fit vt hæc inſomnia non dicantur, neque is ſomnus, quia minimum à vigilia diſtat. Quamobrem, ſicut in ſomno naturali non omnes potentiæ ocientur ex toto, ita non ſemper dormiens orbatur motu, aut alijs internis. At cùm cauſa naturalis terminata eſt, & vapor conſumptus, expergiſcitur, vi ſuperiori conuerſa validèque agente, eximit obſtructionem, & ſoluuntur ſenſus, ac excitatur animal. Appellatur tamen naturalis ſomnus actio, non quòd fiat à potentia peculiari, ſed quòd à cauſa fiat ſecundum naturam, & in vſum ſalubrem, ac neceſſarium: ex moderata nimirum vaporoſaque ſubſtantia, qua coarctatis ad ſenſoria vijs, ſomnus conciliatur naturalis: item, ex retroceſſu caloris, & ſpiritus ad viſcera, tum propter alimentum, tum propter diurnũ ipſorum diſpendium. Qui etiam ſuboritur à modica frigiditate, qualis noctu ſuccreſcit. Verùm vbi vtraq; cauſa naturæ modum excedit, ſiue impenſè frigida, ſiue copioſiùs humida, ſomni prodeunt præter natu-A ræ modum, & tunc pati animal dicimus. Paſſio item naturæ efficitur eo tempore ſomnus, & præter naturam redditur, cum anteuertit tempus conſuetum, & intempeſtiuè dormiunt laborantes, aut diutius quàm par ſit, (præterquam in pueris, & criſibus) aut difficulter expergiſcuntur, vel expergefacti iterum profundè dormiunt. Ex quibus varietatibus plures ſoporoſæ affectiones accedunt, quæ licet vno accidentis modo conueniant, materia tamen ac vehementia, & loco affecto in ipſo capite diſſident. Quapropter mihi multa ſeſe offerunt primo expendenda, vt clarior euadat difficilis hæc tractatio.

In primis quod Græci medici, coma, caros, & cataphoram vocant, Arabes ſubeth nomine cõprehen- B dunt. Eſt & catoche, ſiue catalepſis, quam Neoterici, & Latini detentionem, ſeu congelationem appellant. Eſt & lethargus, in quo ſomnus profundus exiſtit, ſed cum cerebri inflammatione, alioqui non differret à reliquis. Quas omnes hoc vno capite complecti placuit, vt quæ (licet inter ſe non leuẽ differentiam ſortiantur) vnam eandemq; curandi methodũ expoſtulent, & medicam materiam parum diuerſam.

Prius tamen monendus mihi lector eſt, ſoporoſas affectiones in duplici eſſe differentia: nam quædam veluti præludium exiſtunt maioris profundioriſque ſomni, & aliquando hæ eædem per ſe non parum periculi, & moleſtiæ laborantibus adferunt: hanc ſanè affectionem, quæ verè maiorum eſt præludium, Galen. lib. de comate cap. 2. & lib. 1. prorr. comment. 1. C cataphoram vocabat, ſed Hippocr. vocabulo vtens, coma inſcripſit, nihil aliud volentes per hæc verba ſignificare, quàm propenſionem, ſeu delationem in ſomnum: ita vt qui ſic affecti ſunt, vt Galen. placuit 3. popu. parte prima comment. 7. nequeant vigilantium munia obire, ſed ſi ea aggrediantur mox coacti ſua ſponte iterum dormiunt: caros etiam aliquando in lethargum commigrat. Sed cuiuſque ſeorſum meminiſſe oportebit.

Eſt igitur coma in genere, dormiendi deſiderium præter naturam, aut lenta delatio, ſiue inclinatio in ſomnum, vel vt alij definiunt, vigilans ſomnus, ſeu impotentia vigilandi, aut laborioſa vigilia. Huius af- D fectionis peculiaris conditio eſt, raro eſſe per ſe morbum, ſed ſemper ſuccreſcere alijs cerebri, vel aliarum partium affectionibus: quod magni fore arbitror momenti ad veram, & genuinam curationem inſtituendam. Cuius profectò mali duplex eſt ſpecies: nam eorum qui in ſomnum propenſi ſunt, quidam licet clauſas habeant palpebras, dormire tamen nequeunt, quod ſymptoma vigil coma alij vocant, & Paulus libro 3. cap. 6. cathocon nuncupauit. Quæ Pauli verba à quibuſdam prauè intellecta, in hæſitationem plures duxerunt, neſcientes diſtinguere hanc affectionem ab eo catocho, cuius meminerat cap. 10. eiuſdem libri. Quidam verò ex his mox dormiunt, ſed non profundè, licet diu, affectio quidem finitima lethargo, & E ob id dictum ſymptoma coma ſoporiferum nuncuparunt. In quo ſanè affectu, vt ambiguitatem multorum Hippocrat. & Galeni locorum diluamus, ſtatuendum eſt, vt verè coma fiat, laborantes non dormire profundè, ſed delationem ſortiri in profundum ſomnum, ad eum cerebri facultates incitatæ, non tamen profundo ſomno correptæ ob materiæ cõditionem, quæ acredinis, & caloris eſt particeps: quo fit, vt anxij, & inquieti exiſtant, ac nonnunquam inter dormiendum delirent. Itaque cùm vna eademque cauſa ſopire, & delirare ſemper efficiat, impoſſibile eſt, ingentem deſipiẽtiam, aut grauem ſoporem inducere: vt conſtet eorum error, qui coma profundum ſomnũ nuncuparunt, neque adhuc ſoporiferum, ni velis comatis nomine ſopores omnes intelligere. Quo fit, vt merito dubitauerit Hipp. 1. prorr. vtrũ comatoſi, & per initia vigilãtes verè phrenitici ſint: nã licet vigilijs ſimul

De Comate.

ſimul lęderentur, ac multarum partium dolore, vbi eos non apertè deſipere, ſed potiùs dormire meminit, merito propter vtrunque an phreniticos ipſos appellet, ignorat: vbi conſtat ſomni non eſſe proprium, quinimo alienum delirium, verè tale ex deprauatione facultatum exiſtens: quod in multos retorqueri poteſt, qui lethargicis proprium eſſe hac lege delirare ſtatuunt: cum re vera licet aliquo modo id accidat non ſomni neque proprij ſymptomatis ratione, quinimò in diminutis memoria, & imaginatrice, nō deprauatis, conſiſtit, vt latiùs mox conſtabit in lethargi ſignis. Quibus ſanè omnibus comatis ſortibus commune eſt, quòd laborantes nequeant oculos eleuare, ſed mox grauati dormire cupiant: vtcunque tamen ſit, vtrunque ſymptoma eſt debilis, ſeu infirmæ imaginatiuæ paſſio, vt Galen. placuit lib. de differen. ſymp. cap. 3. & ſic in vtroque laborantes loquuntur, & delirant, quod in alijs ſoporoſis non reperies. Sed relictis ſignis, & cauſis ſomnolenti comatis, quippe quæ finitima ſunt his quæ in lethargo reperiuntur, præterquam quòd dormientes delirant, & expergefacti reſipiunt, de vigili expendendum eſt, ſic affectos comate grauari, vigiles eſſe, verſutos, & phreniticis nonnunquam perſimiles, quos ſi tetigeris magis delirant, ac mox oculos eleuant, & tangentem toruè aſpiciunt, & in ſomnum iterum delabuntur, varijs imaginibus cogitationibuſque ſomno intercepto, ita vt vigilare cogantur, vt ſic affecti agrypnocomatoſi, quaſi vigiles dormientes dicantur, quia ſomni deſiderio inani tenentur. Cum hoc tamen ſubito ſe mouēt, & deſipienter loquuntur, exiliunt inſtar ſpaſmi: quem quidem affectum medium inter phrenitidem, & lethargum, Gal. lib. de pulſ. ad Tyr. c. 11. & 3. popu. parte 3. comm. 39. arbitratus eſt. Exiſtit etiam alia vigilis comatis ſpecies, quæ nomen generis obtinet, in qua laborantes delirant inter dormiendum, & ſi excitaueris, aut loquaris, aſpiciunt incontinenter, & magis egrediuntur à ſe, & malum facere tentant.

Cauſæ. Itaque ſoporoſi comatis natura ex vna trium cauſarum prodit: prima ex multa pituita in cerebro collecta: ſecunda ex frigiditate ſola: tertia verò ex reſolutione ſpirituum. Sunt & aliæ tres cauſæ vigilis comatis: vna quidem imbecillitas virtutis ab extinctione caloris natiui, vt iam inde perfrigeretur cerebrū, quæ impotentia vigilandi nuncupatur, & morti exiſtit proxima: nam ſic affecti præ infirmitate palpebras attollere nequeunt, reſoluta animali potentia: quo fit vt morti proximi commiſſis palpebris, dormientium inſtar, iaceant cum pulſu paruo, & languido. Secunda verò ex varia humorum miſcella, aut natura prodit: nimirum à ſanguine copioſo cum bile, vel ab excalefacta, & acri pituita, aut ex bile pituitæ admixta, vel ex vaporibus eiuſdem naturæ. Sic profectò in ebrietate, acceſſionum incrementis, aut morborum augmento facilè laborantes dormire comperimus: cùm videlicet calor febrilis ſurſum, quę cruda ſunt, in cerebrum rapit, aut vbicunque ſint, agitans, & in feruorem ducens euaporat, quo calore vigilare cogat, & humiditate in ſomnum inclinet. Ex quibus humorum, aut vaporum miſcellis conſtat procul dubio tertia cauſa, in qua laborantes aliquando plus iuſto dormiunt, & nonnunquam intenſius vigilant, prout magis vna cauſa cerebrum irruit vno tempore, & altera alio. Quæ omnia ſi quis exactè penſitauerit, reperiet vigilcoma duobus modis fieri, licet ex contrariorum varia miſcella ſtatutum ſit ſuccreſcere, vno quidem per conſenſum ab halitibus calidis, & humidis vtcunque ſit: nam cum vapor ſua ſpontè humidus exiſtit, ſi aliqua occaſione incaleſcat, aut etiam ſua natura calidus ſit, facilè caput occupans, qua parte imaginatiua potentia viget, in ſomnum laborantem ducit, atque calore vigiliam concitat: quod pari ratione contingere ſcimus, dum halitus diuerſæ

A naturæ eundem locum conſcendunt. Secundo idem conſtat fieri per eſſentiam, capite contrarijs humoribus irrigato, aut ex ſolo ſanguine vt multi autumant. Verùm quia miſceri hos humores tribus modis contingit, ſic prædictam affectionem tripliciter quoque fieri eſt arbitrandum: nam dum bilis in mixtione præualet, verè fit coma vigil, in quo laborantes longè magis delirant, & licet clauſas habeant palpebras, minus dormiunt. Dum verò pituita prædominatur, dormiunt quidem preſſius, ſed delirant minus, ac expergefacti minus vociferantur, & deſipiunt, ſed citiùs quam primi in ſomnum dilabuntur. Verùm dum vtraque cauſa in æquilibrio eſt, exquiſitius exiſtit coma vigil: & hanc affectionem nonnulli ex medicis arbitrati ſunt eſſe typhomaniam, nos autem cenſemùs eius eſſe præludium, & primam ſpeciem. Quippe tripliciter eam fieri, verius quam vulgariter creditur, arbitrandum eſt: nimirum dum cerebrum prædicta humorum miſcella irrigatur: item dum cerebri tunicæ inflammantur flaua bile, & cerebrum pariter pituita irrigatur: vltimo verò, & quod propiùs typhomaniam gignit, eſt dum cerebri ſubſtantia, aut tunicæ ipſæ miſcella prædictorum humorum inflammantur: nam Gal. diffiniens hunc affectum, medium ſtatuit eſſe inter phrenitidem, & lethargum, qui inflāmationes ſunt, ex quibus ſimul iunctis typhomaniā ſequi eſt arbitrandum, haud ſecus quàm ſtatuitur eſſe œdema eryſipelatodes, aut eryſipelas ędematodes: Galen. enim 1. prorr. phrenitidem comatoſam euenire refert, & affectus etiam comatoſos phreniticos appellat. Quapropter cum dixit idem author, coma vigil ex miſcella pari vtriuſque humoris eſſe typhomaniam, arbitrandum eſt, locutum fuiſſe de typhomania quoad modum ſymptomatis ex delirio, & ſomno conſtituta: nam dum veram eius rationem exquirit, ſtatuit medium eſſe affectum inter phrenitidem, & lethargum. Itaque ex his conſtabit differre vigil coma, & omnes eius ſpecies à typhomaniæ ſpeciebus, quòd in comate ſat eſt humores cerebrum irrigare, in typhomania quæ verè eſt affectio inter phrenitidem & lethargum, non id ſufficit, neceſſum enim eſt cerebrum, aut membranas mixto hoc humore inflammari, vt verè conſtituatur typhomania. Atque hæ ſunt cauſæ, & differentiæ comatis, cuius non parua habenda eſt prouidentia, ſiue alijs ſuccreſcat morbis, ſiue incipiendo procedat: maiorum enim malorum ſolet eſſe præludium. Quippe à comate ſine vigilijs, quod vel profundum eſt, vt carus, vel ſaltem ſomniculoſum, licet phrenitis non prodeat, ſuccreſcit quidē lethargus: ſi verò initio vigilia ſit, cui accedat ceruicis capitis, & lumborum, atque hypochondriorum dolor, ij in phrenitidem incurrunt, tanto quidem celeriùs, quanto plura fuerint reliquorum ſignorū phrenitidis. Verùm ſi cum comate vigilia adſit, ambigua res eſt: nam modo ſic affecti phrenitici fiunt, modo ſine ipſa morbum tranſigunt, modo ipſis lethargus ſuccreſcit, modo neutrum: quapropter alijs ſignis innitendum eſt magis, vt prædictio certior euadat.

Coma ſoporiferum, ſeu profundus ſomnus idem ferè eſt, quod carus, licet aliquo modo euarient: quia in hoc omnium ſenſuum videtur omnimoda ablatio, in illo verò ſecus. Erit igitur carus paralyſis imaginatricis facultatis, ſenſum motumque omnem, excepta reſpiratione adimens, propter anterioris cerebri partis anguſtiam, vitium quidem ad cerebri corpus, & ventres ſimul attinens, vt in apoplexia, & epilepſia contingere ſcripſerat Galen. 4. de locis aff. c. 2. in ſopore tamen ventres magis quàm corpus, vt in epilepſia. Quo fit, vt ſomnus ſequatur profundus, oculis perpetuo clauſis, & omnis ſenſus, atq; motionis priuatio: nam licet aliquo modo puncti ſentire videantur, id potiùs ſignum vitæ videtur cum nihil reſpondere poſſint. Quàm ſanè affectionē tribus modis vſurpari

apud authores comperio: vno quidem pro ſomno difficili qui ſequitur diuturnas vigilias, qui criticus dici ſolet, & vtilis vt cauſa & vt ſignum, qualis apparet in pueris & ægris quibuſdam poſt intenſam vigiliam, vt aduertit Galé. 2. prorr. comment. 29. Secundo modo dicitur profundus ſomnus, cerebro oppreſſo ex vtilis humidi copia, vt in ebrietate contingit, qui neque abſolutè bonus neque malus dici poteſt, niſi ſub diſtinctione, vt refert Hippoc. 5. aphor. 5. dicens: Si ebrius quis repentè obmutuerit, conuulſus moritur, niſi febre corripiatur, aut qua hora crapula ſoluitur, vocem recuperet. Tertius verò continet verum carum, qui propriè talis dicitur, nimirũ ſomnus profundus, è quo ægri tametſi pungantur, excitari non poſſunt, cùm ſenſus & motus priuatione, rationis & memoriæ læſione à copia materiæ frigidæ aut craſſæ & lentæ ſine putredine, quæ anteriorem cerebri partem occupat, aut à compreſſione ventriculorum cerebri vel muſculorum temporalium ab ictu, vt in caluariæ fractura, in qua dura membrana cum medio ventriculo opprimitur, item, à multo vapore prauo, aut inſigni refrigeratione ex narcoticorum vſu ortus, manente ſola reſpiratione libera.

Pars affecta.

Placuit in definitione cari cauſas etiam complecti, vt magis conſtet eius natura & conditio. Verum quæ pars cerebri in eo afficiatur, diſſerendum nunc ſupereſt. In qua dubitatione omnes fatentur, vt re vera euidentius eſt, anteriorem eius partem magis affici, deinde cùm plena humore ſit, oculos reddit clauſos, ac nihil reſpondere permittit, quantumuis clamoribus excitetur homo, ob humoris copiam palpebras & linguæ muſculos occupantem. Quod autem poſteriores lędantur ventres ac reliquæ potentiæ infirmentur, licet Hippocra. verba lib. de coacis præ. parte 2. commonſtrent, non ſubinde conſtat quonam modo id fiat. Affectiones inquit Hippocra. ſoporoſæ fatuitatem inducentes, ſtuporis detentionẽ inducentes, &c. Quibus conſtat per ſoporem ſiue carum fatuos ipſos ægros, atque ſtupore affectos reddi: ac è conſequenti æſtimatiuam lęſam obtinere ſimul cum imaginatiua & memoria, ac inſuper ob ſtuporem, motiuã: ex quo inferunt cum Galen. 2. de cauſ. ſympto. medici omnes, cerebri partes ſimul lædi vniuerſas, licet quæ anterior eſt longè magis. Verum ſi quis rem diligentiùs penſitet, reperiet non opus eſſe cauſæ efficaciam & præſentiam omnes cerebri ventres & partes attingere, vt omnes potentias lædat: nam ſi id neceſſariò oportuiſſet, neq; reſpirationem ſic affecti obtinuiſſent immunem, quo ab apoplecticis diſſident; neque leuiter ab hoc affectu excitarentur. Quo in dubio ſtatuendum eſt, quod cùm lęſio in ſic affectis immodica eſt, aut vt rectiùs loquar ablata, tunc quidem vt omnes oblædantur, cauſam domicilium omnium attingere opus non eſt, vt in lethargo comperimus, in quo multi medicorum arbitrati ſunt, eſſe inflammationẽ in puppi cerebri, quæ vſque ad eius anteriorem partẽ pertingit, vt conſtat ex ſomno, imaginatricis læſione, & memoriæ iactura, quia læſio non fit à frigiditate adeò intenſa, quæ ex toto omnes potentias auferre ſit nata: ſed omnes imminuit à longe minore intenſione & copia cauſæ, quàm reperiatur in caro, licet modus affectionis deterior ſit & periculoſior quam in ipſo caro, quia conſtat ex inflammatione, aut humoris vbertate, quæ vniuerſum cerebrum irrigat. At in caro licet vigeat magis cauſa in anteriori cerebri parte (& ob id etiã à lethargo differat, qui in poſtica viget magis) omnes tamen potentias oblædit, quia imaginatiuam ex toto aufert: (ſicut lethargus memoriam magis) quæ ſanè adeò potens cauſa eſt, vt alteram animæ potentiam velut ex toto auferat, reliquas quoque plurimum lædere euidentiſſimum eſt, vt Galen. refert 4. de locis affect. ca. 2. dicens. Quòd ſi aliquando tota anterior cerebri pars afficiatur, ſupremũ ei ventrem A conſentire neceſſum eſt, atque mentis quoque actiones vitiari: proinde qui ita affectus eſt, neque ſenſus neque motus munere fungitur, ſpirandi tamen facultas haud quaquam læditur, vocaturque hic affectus caros. Itaque reliquarum potentiarum actionem arbitrandum eſt in hoc affectu potiùs coaffici, ratione defectus imaginatricis & totalis eius vitij, quàm quòd cerebri partes eſſentialiter lædantur. Nam euidentiſſimum eſt, imaginatiua ex toto ablata, nullam potentiam poſſe ſua munia exequi, & ob id ociantes videntur etiam auferri, licet certum ſit potiùs defectu miniſtrantis imaginatiuæ lædi, quam re vera. Ex quo etiam conſtat longè præſtantior differentia inter lethargum, in quo omnes & earum ſedes læduntur, et B carum, in quo ſolùm anterior pars, licet reliquę potentiæ videantur lædi. Item conſtat euidétior ratio, quare reſpiratio in caro non læditur, in lethargo plurimũ. Quibus quoque euidentiſſimum eſt, periculoſiorem eſſe lethargum, in quo eſſentialiter omnes cerebri partes oblæduntur, licet potentiæ non ex toto auferantur, vt mox ſum monſtraturus, quàm in caro, in quo potentiæ reliquę per conſenſum ab imaginatiua ablata oblæduntur. Et ob id credendum eſt fieri, quòd carotici aliquando breuiſſimo tempore excitati redeat ad naturalem ſtatum, lethargici verò rariùs. Quibus etiam conſtare arbitror, qua lege intelligẽdum ſit illud difficile Galeni verbum loco nuper citato, capite nimitum. 2. lib. quarti de locis, in cari eſſentia enodanda, C vbi ſtatuit, quòd quia anterior cerebri pars vniuerſa laditur, ob id laborantes omnino ſenſu & motu priuantur, ſalua manente reſpiratione: cùm difficilè ſit credere, non coincidere carum cum apoplexia. In qua re ſtatuendum eſt, Galen. eſſe intelligendũ de his ſenſibus, qui in anteriori cerebri parte magis vigent, ſiquidem ibidem cauſa mali vehementiùs infixa eſt, non de tactu, quem leuem ſortiri comperimus, quia minor facultatis actio ei ſufficiẽs eſt quàm motui, quo ob id omnino orbari videntur. Præterea arbitrandum eſt, Galenum non dixiſſe illæſam eſſe reſpirationem abſolutè, ſed reſpectu apoplexiæ: nam ob id dictum eſt à medicis omnibus, reſpirationem ſeruari ſecundùm naturam, quia in apoplexia adeò D difficilis eſt, vt ſuffocatione periclitentur laborantes, quòd eſſentialis ſit cerebri ea parte læſio, in caro verò ſecus: & ob id caro affecti non moriuntur vitio reſpirationis, quia alterius potentiæ conſenſu ſolùm oblæditur, non primariò vt in apoplexia poſtica cerebri parte affecta.

De catoche.

Catochi nomine multa ſubintelligunt authores: nam per ſimilitudinem à perſtantia & firmitudine cephalæam ægrè ſolubilem, & eodem modo ſe habentem, catocham appellauit Hippocrat. libro 5. de coacis prænot. text. 13. & 17. Præterea per catochum ex veteribus Aſclepiades catalepſim intellexit (quod nos idem eſſe mox probaturi ſumus) Diocles verò & Hippocrat. aphoniam intellexerunt. E Philippus & Archigenes exolutionem. Cæterùm communior ſententia eſt, catochum ſeu catalepſim nil aliud eſſe, quàm detentionem ſeu congelationem, in qua laborantes veluti congelati, rigidi, & tenſi, eadem figura qua deprehenſi ſunt, apparent & permanent; & ob id ſcriptum eſt libro finitionum: Catochus eſt cùm ſenſu priuatur animal, corpuſque omne velut gelu obrigeſcit. Eſt inſuper in catocho aſpectus, qualis intuentium & aliquid volentium, ad manſuetudinem potiùs quàm ad audaciam pertinens: oculis enim ſunt apertis & fixis ac intuentibus. In quo ſanè affectu, conſtat cerebrum eſſe oblæſum, magis verſus partes ipſius poſteriores, vt placuit Galeno, libro de differentijs ſymptom. capit. 3. & affectum eſſe ſymptoma noxæ functionum animalium principum omnium, ſed maximè imaginatiuæ, ſeruata tamen reſpiratione.

In

In cuius affectus enodatione, primò cum Galen. 4. de A cauſis pul. ca. 16. & lib. ad Tyro. c. 8. ſtatuendum eſt, catochum idem eſſe cum catalepſi, vt anteà dixeram.

Cauſæ. Præterea cauſam, & immediatum huius ſymptomatis vitium nunc ſeſe offert explicandum: in quo tã quam occaſionem eius humorũ motus arbitramur: nam aliquando ex delirio, in ipſo fit commeatus, non nunquam ex febribus malignis, non rarò ex cephalæa veternoſa, ſæpè ex ebrietate, ex inſolatu, aut cauſis quæ craſſum ſanguinem ad cerebrum, aut ad ipſum agitare ſunt aptæ. At cauſæ quæ morboſum præſtant apparatum citra controuerſiam ſunt craſſa, frigidiſſima, ac ſicciſſima pituita: ſic enim Galenus 2. aphoriſmorum comment. 3. frigidam, ac ſiccam cerebri intemperiem ex frigidiori ſicciorique materia ortam eſſe teſtatur: nam certum eſt plerunque fieri per obſtructionem, & ob id ſubito, quia ſic ſubito ſoluitur. Cui etiam conſentit Aetius, qui ex atro humore fieri eſt arbitratus. Quod etiam confirmauerat Gal. 3. de locis aff. cap. 5. vbi demonſtrat, epilepſiã non poſſe fieri à nudo intemperamento ſicut neque apoplexiam, vt etiam probat ca. 7. eiuſdem libri, quia ſubito fit & ſoluitur, quantumuis 2. apho. comment. 3. contrarium videatur poſſe probari. Quippe eo loco non intelligit Gal. per refrigerationem vna cũ ſiccitate iunctam, nudam intemperiem, ſicuti neq; per frigiditatem humiditati admixtam, ſolam intemperiem, ſed nititur per ea verba declarare, qualis naturæ C ſit materia quæ malum generat. Accedit inſuper vltima cauſa, quæ à reliquis diuerſiſſima eſt natura, & lædendi modo: nam ex multis authorum conſtat, catochi cauſam ſanguinis concretionem eſſe in magnis venis poſterioris cerebri partis, ſiue calor influens, vel propter copiam ſanguinis, aut obſtructionem vaſorum interceptus ſit, ſiue ad extinctionem agatur. Quæ ſanè catochi natura, cauſa, & modo agendi à communi diuerſiſſima eſt: nam in vero catocho, poſterior cerebri pars ex omnium conſenſu, longè magis afficitur, idque ab humore frigido, & ſicco: quo fit, vt rigidum ſubſit corpus prædicta cauſa affectum: quòd exorta à cerebro, eo humore rigeant etiam, & veluti dura, ac denſa efficiantur. At in hac vltima catochi cauſa, non ventrem poſtremum à pituita craſſa, & ſicca, ſed ex ſanguine melancholico, & craſſiori eas venas oppleri, quæ ab occipitio recta procedunt ad ſinciput: maximè ſi ſanguis ibidem concreſcat, intercipiatque aditum.

Dubium. Sed in catalepſi dubitandum eſt, an à frigida, & ſicca intemperie fieri citra humorum affluxum poſſit, cùm id ex Galen. videatur poſſe colligi. Multi quidem interpretantur, & ex Aetij dogmate eliciũt, per frigidum, & ſiccum intemperamentum, melancholicum ſuccum cerebrum opplentem, intelligendum fore: & ſic referunt Aetium voluiſſe, cùm dixit, ex ſanguine fieri catochium, ſiue catalepſim, nimirum ex ſanguine melancholico. Verùm id multis rationibus videtur veritati aduerſum: nam & melancholicos frequentiùs in eum affectum caſuros fore certum fuiſſet, & rurſus ex nudo intemperamento longè minùs conſtat fieri poſſe, cùm (vt dictum eſt) ſubito ſoluatur, & fiat. In qua re ſtatuendum eſt, potiùs ab oppletione venarum, & arteriarum, quæ per cerebri meninges diſſeminantur fieri, aut ab humore frigido, & ſicco, ſubito affatimque replente prædicta vaſa, potiùs quàm ab intemperie nuda. Cui generationis modo reducitur ſanguinis vbertas in prædictis vaſculis, vt Aetius ſtatuit: & hanc catochi ſpeciem illegitimam arbitramur, eo quòd obſtructio potius fiat in vaſis prædictis, quàm in cerebri cauitate poſtica, vt dictum eſt. Quod ſanè diſtinxiſſe ad curationem oportebit: nam in his copioſiùs ſanguinem fundes, in alijs verò quę lentè fiunt, & paulatim, non ita. Denique ex hac ſanguinis copia, aut ſiccitate ligni inſtar, rigidi ſuperſunt ægri, & eodem ſtatu quo deprehenſi fuerunt ſine ſenſu, ac motu. Eſt præter has alia non minoris momenti cauſa, nimirũ lumbricorum vbertas quorum dum viuunt, & mouẽtur, efferueſcentia, & deterrimus vapor in catochum inexpugnabilem laborantes ducit.

Præterea, catochus generaliter ſumpta acceptione vocabuli, inter ſoporoſos affectus numeratur, plurimoſque gradus intenſionis, ac remiſſionis ſortitur: nam initio loquelam non adimit omnino, neq; principum facultatum actionem, poſteà verò ingraueſcẽte malo, omnia abolentur: ſed ante quàm laborantes in hunc ſtatum conſcendant, contremiſcunt, ſicut alij ingemiſcunt, & nonnulli iuſſi vt linguam B exerant vtcunque intelligentes, id conantur efficere: alij memoria tenent quæ audiunt, audiunt tamen obtusè, præſentes agnoſcunt, ſed neque loqui poſſunt, neque corpus mouent. Alijs autem ſic malum increuit, vt Gal. diſcipulo accidit, quòd immoti rigidique inſtar ligni iaceant. Quibus fit, vt cauſæ feritate, & potentiarum læſione conſtet lethargo eſſe periculoſiorem, licet Paulo ſub vigilis comatis ſpecie, & natura catochum complectatur, ſed non verùm catochum, quippe tantum certa quædam comatis ſpecies ea parte explicatur: nam de vero catocho cap. 10. iuxta communem omnium mentem abundè diſſeruit. Dimitto hac in parte, Aetium in natura, ſignis, & cauſis huius affectus, longè diuerſum fuiſſe à Galeni mente: arbitror enim per catochum alium potiùs intellexiſſe affectum, diuerſum à catocho Galen. quem febre carere ſtatuit, cum contrarium poſſet colligi ex Aetio.

Lethargus igitur, vt refert Cælius Aurelianus, variè ab antiquioribus vſurpabatur: ſed eis acceptionibus breuitatis cauſa prætermiſſis, duobus modis propriùs ſtatuendum eſt accipi: (licet Hippoc. 6. popul. part. 5. text. 32. expreſsè lethargum nominet omnem ſoporoſam affectionem) vno quidem communi nomine, pro ſymptomate, hoc eſt, pro ſomno profundo, quo tempore idem eſt quod carus, & citra eſſentiale vitium in capite aliquando fieri poteſt: ſæpè quidem D per conſenſum, & tunc definitur per inexpugnabilem dormiendi neceſſitatem: nam lethargus affectio cerebri eſt, à celeri, & repentina obliuione nomen habens, quia vt nonnulli referunt, eſt delirium intermiſſionis expers, ſopori, & celebri obliuioni coniunctum. Quo fit vt multi exiſtimauerint, omnem ſomnum lethargum dici debere, licet à frigido fiat ſucco & non putreſcente, vt in cauſarum enodatione mox leges. Interdum verò lethargus pro morbo eſt vſurpatus (cuius ſymptoma eſt profundus ſomnus, & ſtupida obliuio) cum tumore frigido poſterioris cerebri partis, vt ex Gal. refert Cardanus 7. apho. comment. 59. quippe inquit, apoſtema eſt in puppi cerebri vbi memoria læditur, à quo etiam ſymptomate Arabes E ſuam mutuarunt definitionem. Itaque lethargus ſopor eſt præter naturam, continuus, cum febre lenta, à pituita putreſcente, quæ locum in quo princeps animæ pars reſidet, humectat, & diluit, innuens non poſticam ſolùm partem, ſed omnes occupare. Ex quo etiam prodit eſſe ſegnitiem, ſeu ignauiam, & exolutionem totius corporis, cum infirmitate facultatis animalis, à perfrigerato, & madefacto, aut reſoluto neruorum principio: qua finitione deſignatur ſymptoma, & particula patiens. Nomen habet hæc affectio ab obliuione, & captura, ſeu inertia, vel (vt Aurelianus ſtatuit) ab ocio, quia in ea ægri ſtupidi iacent cum ſopore, obliuione, & inertia, ob deficientem, vel infirmum imaginatricis motum: & ſic lethargus multiplex colligitur apud Archigenem, & Poſidonium: nam aliquando naſcitur vitio hypochondriorum: nonnunquam primum inuadit: item non rarò mor- *De lethargo.*

bum alium ſequitur, vt phrenitidem lethali mutatione, & ſæpè in morbis habet incrementa cum febre, quia cerebrum madeſcit fuſis, & liquatis frigidis, craſſis, & motui ineptis humoribus: nonnunquam ſuccreſcit ante febris incrementum contracto ad interiora ſanguine, vt in malignis viſcerum inflammationibus.

Cauſæ.

Præter dictos modos quibus lethargum fieri ſcimus, ſtatuendum eſt eius cauſam frigidam admodũ exiſtere, vt in caro, ſed neceſſum eſt, eam eſſe putreſcentem, licet non deſint, qui teneant, non opus eſſe putrefieri, quia videbatur potiùs ſubſecuturum vigil coma, quam lethargum. In qua dubitatione expendiſſe oportet, quòd licet Galen. nullibi, præter quam 13. methodi, dixerit fieri ex putrida pituita: nam vbique refert ex frigidiſſima, cum hoc tamen ſtatuendum eſt, quòd interim quòd pituita non putreſcit, lethargus non eſt, ſed carus, & tunc lethargum fieri, cũ febris excitatur. Nam cùm Galen. 4. de præſag. ex pul. & 3. popu. part. 3. comment. 45. ſtatuerit, ex pituita dupliciter fieri lethargum, cum febre, aut citra ipſam, loquutus eſt de lethargo prout ſymptoma deſignat, hoc eſt, ſomnum profundum non prout morbum dum citra febrem poſſe fieri ſtatuit: nam verũ lethargum, per febrem definiri certum eſt, vt altera diuiſionis pars oſtendit. Et ſic ob adductam rationem lethargus quatenus ad ſymptoma attinet, mediæ eſt naturæ inter coma vigil & carum: nam in lethargo laborantes profundiùs dormiunt quàm in comate vigili, leuiùs verò quàm in caro, quia loquuntur & delirant, tantùm inquam, quantùm lethargi materia calidior eſt materia cari, minus verò calida eſt, quàm in comate, quia acrior eſt in hoc materia: at in lethargo tantùm ſomnus efficitur profundior, quantùm denſior eleuatur ex putredine vapor, quia aptior eſt ad ſomnum conciliandum, quàm putredinis calor ad vigiliam inducendam: præterquam quòd febre, & ea ex ratione eiuſdem affectus orta, ab vtriſq; diſſidet, quia de genere eſt inflammationum, quæ in cerebro ſuccreſcere poſſunt. Quo ſignificato, eſt affectio phrenitidi quodammodo contraria, humore ex quo fit, & loco, quia lethargus magis in cerebri ſubſtantia efficitur, quòd nequeant membranarum venulæ craſſum humorem, à quo lethargus concitatur, ita facilè ſuſcipere. Sit ne lethargus vera inflammatio, an ſolum cerebri irrigatio non leue dubium eſt, ex vtraque enim parte multæ extant rationes, & authorum contrariæ ſententiæ. Quippe Auicen. apoſtema frigidum nuncupaſſe conſtat: & Galen. 7. aphor. abſceſſum in principe parte cerebri ex materia pituitoſa ortum: item affectionem phrenitidi contrariam ſecundùm ſpeciem, & multi etiam alij ex authoribus idem profitentur. Verùm extat ſententia Galen. 7. apho. 73. & 4. de cau. pul. 13. 1. prædi. 1. compendio de pul. 3. apho. 30. & 3. de locis aff. quibus locis ſemper lethargum definit per irrigationem cerebri à pituita, & per læſionem cerebri, vt pars ſimilaris eſt. Sed his authoritatibus prætermiſſis, ſtatuendum eſt, ſemper fieri in cerebri ſubſtantia ex humorum frigidorum irrigatione: quem ſanè humorem, vno è duobus modis ſcimus lethargum excitare, nimirum, pituita collectionem, ſeu aliquo modo tumorem intra cerebri ſubſtantiam efficiente: non quidem tumorẽ durum, & verum abſceſſum, qui cauitates cerebri cõprimat, (læderentur quippe eo tempore ſenſus, & motus,) ſed pituita in maioribus poroſitatibus collecta, vt totum cerebrum quodammodo tumefiat, haud ſecus quàm ſpongia aqua imbuta. Quo fit, vt ſolùm hac lege, intelligendi veniant authores ſtatuentes apoſtema eſſe, non quòd abſceſſus ſit, & cerebrum lædatur vt pars inſtrumentalis triplici morborum genere, licet quodammodo creſcere videatur cerebrum, ſed vt ſimplex, cum humorum ſuccenſione, aut eadẽ
A pituita totum cerebrum irrigãte, dummodo ibidem putreſcat, quod eſſentiale eſt in hac affectione. Qua etiam parte expendiſſe oportet, aliquando, quinimo nõ rarò, bilem eſſe potiſſimam lethargi cauſam, quatenus vehiculum ad cerebrum efficitur eius pituitæ, quæ effectura eſt lethargum, vt ex Galen. habetur 1. pror. comment. 1. dicente: Nonnunquam & in horum alterum, res ita deflexit, vt vel bilis, vel pituita ſuperior ſit, ægerque reddatur, aut phreniticus, aut lethargicus: arbitror tamen eo tempore non fieri legitimum lethargum, ſed alterius affectionis participẽ. Fit itaque hic morbus læſo cerebro, quatenus pars ſimplex eſt, & inſtrumentalis ſimul, vt ſuperiùs dictũ eſt. Extat præter id non mediocris momenti differen-
B tia in generatione huius affectus: quippe aliquando incipiendo procedit citra alterius morbi præexiſtentiam: nonnunquam verò febribus malignis ſuccreſcit, vel cuiuis alteri morbo, in quo pituita, quæ denſata præfuerat, vi cauſæ alicuius liquetur ſoluaturque, & materia huius mali efficiatur. Quo fit, vt ex caro fiat ſæpè lethargus, & non è contra, quia craſſa illa cari materia tenuata, & putrefieri incipiente, migret in affectum periculoſiorem, licet ſomni profunditas ſit minor. Verùm, quia cauſarum materialium notitia nulla alia neceſſaria exiſtit, hæc dixiſſe ſit ſatis, cum de ſymptomatum huius affectus, & reliquorum, qui mentem turbant, varietate, & natura diligentiùs philoſophari oporteat. Quippe, licet pituita in cerebro
C præter naturam contenta, cauſa ſomnolentarum affectionum in genere ſit, nihilominus tamen, vt locũ euariat in ipſo, ita & ſymptomata diuerſa eſſe oportet. Nam ſi ipſum cerebrum lædat, quatenùs pars ſimplex eſt, & cùm hoc ad anteriorem eius partem vitium attingat, ſomni proculdubio concitabit eas differentias, quas hucuſque memorauimus in ſoporoſis affectionibus: verùm ſi mediam eius partem, vel poſtremam, ſtoliditatem quidem, vel amentiam gignit, licet hæc in ſomnolentis etiam reperiantur, & dum memoria læditur. Cæterùm vt lethargus fiat, neceſſum eſt lædi potiùs cerebri ſubſtantiam, quàm mininges, idque iuxta eius poroſitates, ac temperiem, vt placuit Hippocrat. & Galen. qui repleri cerebrum frigi-
D dis ſuccis, per lethargum ſtatuunt: quod profectò nõ licet de ventriculis intelligere, vt multi perperam nituntur monſtrare, quantumuis dictum ſit, poſtremã cerebri partem in eo affectu lædi magis, nam de poroſa ſubſtantiæ parte ſubaudire oportet, non de ventre. Quippe ea eſt ſomni naturalis differentia à lethargo, inter alias quas à principio huius capitis adduximus, quòd ille maximè in anterioribus cerebri partibus viget, lethargus verò maximè in poſtica, licet ad anticam ſe ſe extendat: item ille ſolùm fit collectis animalis viribus, lethargus autem prohibitis, coercitis, & infirmatis, & ob id ille à cauſis ſecundùm naturam, hic verò à morbo: item ille reficit potentias, interim dum actus cohibet, hic autem minuit, & a-
E ctus ſimul vitiat. Quale autem animalium actionum vitium ex ſomnolenta hac affectione ſuccreſcat, diſces facilè ſi conieceris, potentias cerebri omnes ſimul vel ſingulas lædi poſſe, vt dictum eſt, idque vel diminutè, vel ex toto ablatè, aut corruptè, vt latiùs in enodatione ſignorum leges. Sed omnes ſimul diminutæ lethargum efficiunt, quod ad curationem diſtinxiſſe, non parum refert. Cæterùm ex memoratis rationis vitijs nuper adductis, prima illa defectu imaginatricis fit, ſecunda æſtimatiuæ, & tertia memorię, quòd inſtrumenta deſint ad ratiocinandum idonea. Quippe plures obliuioſi efficiuntur poſtica cerebri parte lęſa, ſtolidi ob nuper adductam rationem. Quę ſanè ſymptomata euariari aliquando comperimus, ac diſſidere ab his, quæ ex ſanguine in eiſdem locis exiſtente, contingit ſuboriri. Quippe is in primo ventre abundans, leuem ſomnum (niſi præ nimia copia,

cere-

cerebri ſubſtantia comprimatur, aut vētres obturentur: nam tunc grauiorem cōcitat, vt colligitur ex Galen. lib. 1. prorrh.) ſolùm habet efficere: verùm ſi alias cerebri partes obſiderat deliria cum riſu & hilaritate concitat ſimul cum leui ſomno. At bilis vbicunque ſit in cerebro, delirium cum feritate, & iracundia ac ingenti vigilia concitat: melancholia verò, in priori parte vigiliā, in media delirium cum timore & mœſtitia, in poſtrema autem catochen, ſeu catalepſim, ob impenſam ſiccitatem qua pollet, & interdum memoriæ iacturam, ob innatam frigiditatem. Verùm ſi prædicti humores cauitates potiùs cerebri obſtruāt, quàm ſubſtantiam intemperent, tunc quidem affectiones fiunt à prædictis longè diuerſæ: qualis naturæ eſt apoplexia, epilepſia, incubus, & vertigo, vt cap. ſequenti latiùs ſum monſtraturus.

Comparatio ſoporoſorum inter ſe affectuum.

Quibus præmiſſis, antequàm lethargi ſigna aggrediar, conferentiam, differentiamque harum ſoporoſarum affectionum adinuicem conſtituere oportebit, vt ſubſit clarior cuiuſque harum conditio & natura: nam hæc etiam ſignorum munere prædictas affectiones oſtendent. Sed in primis ſciendum eſt, potentias cerebri interiores, quas rectrices medici appellant, vno è duobus modis affici poſſe: primo; dum ſingulæ per ſe ſeorſum læduntur: ſecundo, dum plures aut omnes ſimul: vtcunque tamen ſit, ſiue omnes ſiue vna lædatur, id illis accidit vno è tribus modis, nimirum diminutè, aut corruptè, vel omnino ablatè. Ita profectò, cùm omnes ſimul vitiantur, miſtum quoddam delirij genus proficiſcitur: dum verò ex toto auferuntur, apoplexiam ſequi omnibus eſt compertum, vel carum, catochum aut catalepſum. At dū omnes ſimul imminuuntur, ſed memoria potiſſimū, proculdubio lethargus, coma ſeu cataphora proficiſcuntur. Sic cum ratiocinatrix, (vt Galen. ſtatuit lib. de ſympto. diff. cap. 3.) omnino deperditur, anœa, ſiue amentia dicitur: cùm verò hæc eadem imminuitur, moria ſiue fatuitas nominatur, cùm autem vitiatur, propriè deliriū vocatur: & ferè pari ratione cùm imaginatrix offenditur, eaſdem læſiones perpendimus: ſed magis elucet eius omnimoda ablatio in caro & catalepſi, cum verò imminuitur, in lethargo, & cum vitiatur, in phrenitide. Et quamuis non deſint, qui ad memoriæ vitia non pertinere delirium referant, experimēto fidiſſimo comperimus, duobus modis ex huius potentiæ læſione delirium proficiſci: vno dum diminuitur, & defectu ſpecierum diſcurrere ſeu ratiocinari homo non poteſt: alio verò, cùm prauè miniſtrat rerum adſeruatas ſpecies, & ſic ratio prauè etiam diſcurrit, & manſuetum quoddam delirij genus prodit, vt paulo inferiùs latiùs ſum probaturus. Itaque, ex his læſionum ſortibus, has ſoporoſarum affectionum differentias facilè erit diſtinguere & noſſe. Quas etiam affectiones, ſicut & alias quas mox referam, longiſſimè ab apoplexia differre facilè conſtabit: nam parum aut nihil habent reſpirationem mutatam, apoplexia verò plurimum. Item innoteſcunt prædictæ affectiones & diſſident ab epilepſia, quòd ſoporoſi laborantes, citra motum, velut mortui iaceant, epileptici verò varijs, inordinatis & vehementiſſimis motibus, hinc inde agitantur, licet in omnibus potentiæ interiores diminutæ aut ablatæ videantur. Prætereà differunt inter ſe ſoporoſi affectus, & innoteſcit in cerebro affecta pars, quia in lethargo plerunque capitis poſterior pars euidentiùs læditur, licet anteriores etiam collædantur, vt ſtupida admodum obliuio oſtendit, & potentiarum anterioris partis diminutio: at in caro, pars anterior magis quoad ventris, licet ſubſtantia etiam intemperetur, atq; poſterioris etiam venrris, vt monſtrat immobilitas, nō tamen cauitates ventriculorum ſolùm, ſed etiam ſubſtantia, alioqui epilepſia fieret. Differunt inſuper, quia licet vterque affectus à frigiditate fiat, carum nuda

A intemperies progignere poteſt, lethargum verò nequaquam: item carus fit aliquando per conſenſum, lethargus minimè, quia inflammatio cerebri eſt. Prætereà, materia quoque differunt, cuius differētiam facilè cognoſcere poſſumus: nam licet in vtroque affectu, frigidus, craſſus, viſciduſque humor cauſam præſtet, tamen in caro neque humor putridus eſt, neque febris ſuccreſcit affectionis ipſius ratione, ob id profundior eſt in eo ſomnus quàm in lethargo, in quo, ratione caloris, facilius excitatur laborans, quàm in caro: quò fit, vt caros faciliùs alijs affectionibus ſuccreſcat, quibus veluti ſymptoma exiſtit, vt vehementibus febrium acceſſionibus, cerebri compreſſioni, fracto nimirum cranio, & lumbricis quoque atque medicamentis calidis laxantibus aſſumptis: In lethargo verò, putreſcit in cerebro humor, & ob id perpetuò febris accedit. Carus autem diſſidet à catalepſi, quia in ea, ſi Galen. credendum eſt, laborantes nonnihil loquuntur, in reliquis autem omnibus ſilent, præterquā, quòd rigore & tenſione ob humoris ſiccitatem, cataleptici à reliquis diſſident: inſuper ij aliquando oculos habent clauſos, & frequentiùs apertos, reliqui verò ſemper habent clauſos. Sic profectò, qui caro ſunt correpti ab omnibus profunditate ſomni diſſident, nam mortui effigiem æmulari videntur, & non ſine magno labore excitantur, ita vt minimè vera ſit expergefactio illa, ſed ſolum veluti quoddam vitæ ſignum exiſtat. At, qui catoche, ſeu catalepſi laborant, licet lethargicorum ſigna quoque habeant, præſe tamen ferunt alia, quæ peculariùs ſui ſpeciem referunt, vt eſt ſupinus decubitus, colli diſtenſio, vt optimè Aurelianus aduertit, genarum rubor, febris & vocis defectus, palpebrarum adapertio, & infixa atque immobilis intentio luminum, tanquam quidquam intento intuitu aſpicere cupientium. Sequitur etiam lacrymatio, tanquam ſentientium atque dolentiū, ſaltus quoque adeſt, & palpitatio latenter commouens muſculos, maximè eos, qui buccas agunt; mouent aliquando ſupercilia, digitos, ac manus, adeſt & ſingultus creber, & ſonans ventris inflatio, potiſſimùm circa ſtomachum, dentium ſtridor, oris apertio cum ſaliuarū fluore, & ſi ante oculos quid moueas, immobiles obtinent Aetij decreto, licet aliquando, vt Auerroes refert, mouere & quaſi loqui videantur ac ſuſpirare, cū motu labiorū; item perpuncti ſentiunt, & odoramentis videntur delectari. Pulſus habent lethargicis perſimiles: non tamen adeò debiles & molles, neque inæquales. Verùm cùm res morti proxima eſt, in his & alijs ſoporoſis affectionibus, feruor plurimus effloreſcit in cute, ſpiritus difficilis, mentum quoque pectori affigitur, muſculorum qui buccas agunt motus tanquam ridentiū; ſudor igneus apparet, & in vultu varij colores, & maculæ rotundæ atque in gutture ſtridor.

Signis autem (præter dicta) quibus prædictæ affectiones monſtrentur opus nō eſt, ſiquidem omnibus ſic affectis ſomnus grauis perpetuò adeſt. Verùm ſignis indigemus, quæ vel futurum præmonſtrent, vel præſentem ab alijs ſui cenſus diſtinguant. Futuram ſomni profunditatem monſtrant obliuio omnium rerum ſtupida, & ad reſpirationem et ad reliquos corporis motus tarditas; propenſio item tenaciſſima in ſomnum, à quo nihil leuatur laborans, & cum hoc interrogatus ſi quid doleat, nihil reſpondet: adeſt & taciturnitas, inſolita mœſtitia, oſcitatio iugis, & crurum extenſio, tanquam mox expergeſcentis, & plerunque adeò ſic affecti redduntur ſtupidi, vt ſi quid petierint aut loquantur, mox præ obliuione in medio ſubſiſtant & taceant, aut ſubmiſſa voce loquantur. Facies prætereà tumida & ſplendida apparet, ob pituitæ copiam caput iam aſcendentem; ſudor circa caput ipſum & ceruicem, ob eādem rationem emergit; lingua alba & multa ſaliua plena, & ea ratione ad loquelam tarda; vrina alba & veluti iumentorum excerni-

cernitur, vel cum ſaliuoſa ſpuma ſupernatante, quæ humorum craſsitiem, & turbationem oſtendit: pulſus altus, mollis, debilis, intermittens magis quàm intercurrens, dicrotus aliquando, ſi inflammatio cerebri membranas attingat, vndoſus tamen ſemper, maximè ſi ſoporiam accedat cum lenta quadam febre. Pulſum tamen arbitramur magnum fore, quia facultas non æquè languet, ac in peripneumonia, magnũ etiam ob vſum adauctum, non æquè celerem, & crebrum, quia ſatis eſt magnitudo, mollem ob humorẽ peccantem, non quidem, vt multi cenſent, ob mollitiem partis affectæ, ſiquidem eam dum flaua bilis inflammat, fiunt pulſus duri: ex quo conſtat non niſi ex humore pituitoſo mollitiem prodire; intercurrens efficitur minùs quàm intermittens, quia maior eſt facultatis impotentia, quæ ob id intermittit, quamuis ſit vſus adauctus adeo vt intercurrentes efficiat. Adeſt inſuper ſic affectis aluus ſoluta ob pituitæ copiam, nonnunquam verò adſtricta, propter obſtructionem pituitæ, & eius inundationem, quæ ſenſum hebetat.

Dubium. Prodit ex præfatis ſignis non leue dubium circa lethargi inconſtantiam, & obliuionem, ac mentis turbationem, reperiatur ne in vero lethargo perpetuum delirium, aut ſecus? non omnino conuenit inter omnes authores: rei tamen veritas eſt, impoſsibile eſſe, laborantem vero lethargo, mente conſtare, ſi quis partis officium, & læſionis magnitudinem diligenter examinet, vt variæ authorum ſententiæ inſinuare videntur. Nam cùm verum ſit, in lethargo omnino ferè memoriam aboleri, & imminui ratiocinatricem, & imaginatiuam, hinc profectò fit, quòd mente conſtare non poſſint. Cuius dubij occaſione ſtatuendum eſt, primò cerebri ſubſtantiam in hoc affectu lædi, ac inſuper eius cauitates, non ventres, ſed quæ poroſitates vocantur. Secundò præmittendum eſt, ratiocinatricem per morbos vitiari, ac delirium fieri duobus modis: vno quidem ratiocinandi aut imaginandi potentia corruptos edente actus, quod medici verum appellant delirium cui ſimile prodit aliud ex memorandi potentia, prauo ordine, & modo ſuppeditante ratiocinatrici reſeruatas ſpecies, prodiens à compoſita intemperie, ex humore frigido, & putrido calore contracta: alio verò modo, memoria abolita, vel plurimùm diminuta, maximè infirmis exiſtentibus ratiocinandi, & imaginandi potentijs, quod magni eſt momenti ad ratiocinationis errorem: nam ſi vel omnino omnes defeciſſent, aut pariter imminuerentur, vel ſaluæ ſuperfuiſſent, vtiq; nullum eſſet in ratione vitium, attineretque ſymptoma ad amentiam potius. At in lethargo, in quo ob defectum memoriæ, cum ratio parum infirma eſt, ſtudens diſcurſum efficere, ob defectum materiæ, ſpecierum nimirum in memoria ſeruatarum, prauè diſcurrit laborans, ac mente vacillat, aut ſi placet, delirat vna ex his delirij ſortibus: nam alia, & quæ vera eſt delirij natura nequit, quantumuis eſſentiam lethargi ſitam eſſe multi medicorum ſtatuant in pituitæ intra cerebrum incaleſcentia, aut putredine: ſiquidem maioris momenti, & efficaciæ eſt, pituitæ lentor, & innata frigiditas ad immobilitatem potentiarum, quàm ſit calor ille lentus, ac paruus ad corruptionem, & erroneum actum, vt verum fiat delirium. Quippe, ſi admodum creuerit putredinoſus feruor; iam tunc mixta fiet affectio, ac typhomaniæ finitima. Quibus ſuppoſitis, ſic dirimenda controuerſia eſt, nimirum, impoſſibile eſſe laborantem vero lethargo, mente conſtare, ſi quis partis affectæ propriũ officium, & læſionis magnitudinem (vt dictum eſt) diligenter examinet. Quod profectò varijs in locis Galen. inſinuauerat: maximè vbi phrenitidem, & lethargum contrarias eſſe affectiones ſtatuit, cæterùm eiuſdem partis: maximè 3. de locis affect. cap. 5. & li. 13. metho. cap. 21. & Hippocrat. lib. 2. de morbis, &

A alij etiam authores idem teſtantur. Conſtat igitur ex contrarietate diuerſum ſymptoma oriri, ex eadem læſione eiuſdem partis, earundem quoque facultatum læſio. Quo fit, vt neceſſario delirent, & errent ratio, & imaginandi potentia: non quidem ratione propriæ corruptionis (quia cauſa mali ſufficienter calida non eſt, cui proprium exiſtit has potentias euertere, & vitiare, non minuere, vt frigida quæ lethargum creat) quod neceſſum erat, ad veram delirij rationem (vt ex adducta diuiſione delirij, facilè probatum ſupereſt) ſed per conſenſum, & defectu ſpecierum memoriæ, quibus reliquæ potentiæ opus habent, ad proferendum rectum de rebus diſcurſum. In qua re, habeatur vt vera concluſio, lethargo affectos, ex neceſ- B ſitate naturæ mali, non conſtare mente, cùm hoc tamen non delirare vero delirij genere, in quo principes potentiæ ex propria læſione, & calida cauſa orta, corruptas edunt actiones, ſed imminutæ memoriæ conſenſu. In quo ſtatuendum eſt lethargum differre ab ſtultitia, vbi ratiocinandi potentia, aut oblæſa eſt, aut plurimum diminuta: & pari ratione ab amentia, vbi omnino memoria deſtituuntur laborantes. At vbi omnes prędicto ordine imminuuntur, vt in lethargo, hac ratione delirant homines. Sit ne ſufficiẽs memoriæ amiſſio, ad huiuſmodi delirium efficiendum, cùm memoria ſolum circa res præteritas verſetur, ſiquidem de præſentibus, & futuris poteſt homo elicere iudicium, latius diſputatum reperies, cap. de C deperdita memoria.

Dubium. Vlterius ſciſcitandum eſt, ſit ne delirium hoc, pathognomonicum lethargi ſignum. Cuius doctrinæ gratia præmittendum eſt, in lethargo neceſſario adeſſe delirium, ſicut in phrenitide, aliquando ſtupidam obliuionem, vtrumque tamen diuerſa ratione, & modo, vt affectiones inter ſe etiam diſſident. Nam in phrenitide obliuio ſuccreſcit, non tantum memoriæ vitio, quantum ob vehementem imaginum, & ſpecierum euerſionem, & diſtractionem adeo preſſam, vt obliuiſcantur laborantes meiere, poſtulata matula. In lethargo autem delirant homines non quidem primario ratiocinatricis vitio, ſed quia illi diminutè referunt rerum ſimulacra, & ſpecies, & ob illum calo- D rem ex putredine contractum, qui licet inſufficiens ſit, ratiocinatricem primo euertere, euertit tamen ſpecies ratiocinatrici præſtitas, quo adeo prauè diſcurrit homo, vt poſtulata matula, bibere aliquando conetur, ac ſi vas potui aptum fuiſſet. Atqui, cùm hæc omnia ex intemperie illius partis, tãquam ex primo morbo proficiſcantur, ſi putridæ pituitæ calor verum delirium effeciſſet ratione læſa, vt phrenitidis æſtus, vigiliam vtique, & potentiarum conturbationem efficeret in lethargo, non ſomnum: verùm cùm id nõ poſſit, quia calor in eo affectu non eſt ita efficax, quòd humoris humiditatem, & lentorem ſuperare poſſit, fit quòd vigilia non ſuccreſcat, nec rurſus reliquarum potentiarum contentionem, & actum, ac ex conſe- E quenti, nec delirium, quia inſufficiens eſt, ad mentis perturbationem, impediente etiam ſpecierum eius mobilitatem pituitæ craſſitie, & lentore: euertit tamen eas quas memoria præſtat. Conſultò prætereo in hac diſputatione varias, & expreſſiſſimas tũ Hippocr. tum Galen. & reliquorum inſignium virorum ſententias, quibus apertiſſimè conſtat, vero lethargo affectos neceſſario delirare, tum quia in rebus quæ rationem habent in promptu, fruſtra ſemper ſum arbitratus authorum ſententijs plurimum inniti, cum eorum varietas potius opinionem, quàm ſcientiam generet, tum verò quia nullus eorum expreſſit delirij modum ad differentiam, qua delirium hoc efficitur pathognomonicum lethargi ſignum. Diſtingues tamen ipſum à phrenitide, & eius delirio, (non quidem ſolùm vt res ſe habet in pleuritide, quia nullum habet ſolum pathognomonicum ſignum, ſed quinque

illa ſimul iuncta, pathognomonica exiſtunt, ſi quidē
quodlibet eorum alicui alteri affectioni pathogno-
monicum efficitur) ſed præter id, quòd febris, deli-
rium, & ſopor ſimul iuncta, lethargum commōſtrāt,
ſolùm per ſe delirium id valet oſtendere: idque non
tantùm ex rixa, & contentione, qua carent lethargo
affecti, verùm ex modo euertendi ratiocinium, iuxta
Galen. tradita exempla de lanifico, & de laborante
qui iubebat tibicines expelli: quo delirij modo ſeiung-
git læſam rationem à læſione imaginatricis. Sic pro-
fectò in lethargo, præter delirij manſuetudinem, va-
ria deliramenta cōfundi, & omnem rationis, & ima-
ginationis modum euerti comperimus, cum obliuio-
ne, & ſomno. Quo manifeſtum efficitur rationem,
vitio potius memoriæ, quod eſt huius affectionis pro-
prijſſimum, quàm ipſius, aut imaginatricis lædi: quo
veluti digito ſignamus lethargum ipſum, ac à delirio
phrenitidis ſeiungimus, niſi dum adeo creſcit phreni-
ticus affectus, quòd omnes potentiæ oblædantur, ſed
id delirium iam ſuccreſcit in ſtatu, aut fine phreniti-
dis, hoc verò in principio lethargi. Quo fit, vt cùm au
thores hæc non ſcripſerint, mihi non placeat deliriū
à ratione lethargi ſeiungere, nec illi concedere deli-
rium, qualein phrenitide reperitur, ſiquidem tantùm
diſtat lethargi delirium à phrenitidis delirio, quātum
humor huius, ab illius humore, & quantùm lethargi
calor, à calore phrenitidis feruentiſſimo, & rurſus
quantum pars affecta, quæ in lethargo præcipuè eſt
poſtica, ſicut in phrenitide media, aut antica. Qui-
bus rationibus perſuaſus cenſeo, delirare homines in
vtroque affectu, cæterùm diuerſa delirij ſorte quæ ſuf
ficiens ſit ſuum proprium, & peculiare deſignare affe
ctum, tanquam pathognomonicum ſignum.

Curandi ratio lethargo, &c. ſop. aff. proficua.

Triplex profectò in lethargi curatione inſurgit me
dendi ratio, & via: quarum vna ſolùm eſt proficua
præludijs lethargi, quo eius generatio inhibeatur: a-
lia quidem ei lethargo, qui ex alio morbo procedit:
tertia vero ei, qui incipiendo fit. Nam licet in ſopori-
feris affectionibus vna ſubſit ferè medendi ratio, ta-
men nonnihil mutari ratione alicuius ſingularis intel
ligendum eſt. Sic profectò curandi ratio in comate,
& præludio lethargi, præmiſſa victus ratione exiccan
te, & quæ in primis qualitatibus mediocritatem ha-
beat, tam in potu, quàm in reliquis, duplicem præſtat
conſiderationem: alteram quæ huic malo prouidet,
cum ſymptoma eſt pituitoſæ, vel continuæ alicuius fe
bris, quæ maligna ſit, vel mixti humoris: alteram ve-
rò, quæ primariò caput apprehendens, poſt modum
febrem toti corpori impartitur. Vtriuſque enim ſeor-
ſum meminiſſe oportet, ſi priùs dixero cari maximā
habendam eſſe prouidentiam in his febribus, quæ
per acceſſiones repetunt, & longè magis in cōtinuis,
vt Hippocr. lib. de morbis, & alij etiam præſtantiſſi-
mi viri teſtantur, quod etiam intelligendum eſſe ve-
lim de comate, quantumuis primo acceſſu videatur
parui momenti, dummodo id in continuis intelliga-
tur, in quibus indies creſcit, ad morbi vſque augmen-
tum ſopor: nam comatoſæ affectiones in interpola-
tis, non æquè ſunt graues, & periculoſæ, quòd ad re-
miſſionem, aut intermiſſionem deueniat laborans.
Quippe ſicut paraphrenitis in bilioſis ſanguineiſque
morbis phrenitidis ſolet eſſe præludium, ita prorſus
carus in interpolatis, & continuis, atque coma in cōti
nuis ipſis lethargi. Cari enim materia in vtriſq; niſi à
natura valida diſcutiatur, aut coquatur, facta ſolū à
calore attenuatione, facilè ſuccenditur, & ſomnus fit
grauior, aut commigrat affectio in lethargum, qui lō-
gè eſt caro periculoſior. Quapropter ſtatuendum eſt,
carum rariùs in continuis ſuccreſcere, ſed cum acci-
dit, grauius malum portendere quam coma in vtriſ-
que, licet frequentiùs accidat continuis, ſicut interpo
latis carus; quia in his forſan aliquid acceſſionis tem
pore excidit in cerebrum cum craſſiori halitu, quòd
A difficilius diſcutitur: quòd in continuis non eſt veren
dum, quia intra vaſa maiora, aut mediocria putre-
ſcunt humores. Itaque cùm febri alicui malignæ, vel
alterius conditionis, comatoſus ſopor acceſſerit, du-
plex inſurgit conſideratio: febris vna, quæ cauſæ vi-
cem habet: & incipientis mali altera: illa quidem, vt
quæ principium alterius exiſtit, aliqua ex parte con-
traria alteri expoſtulans præſidia: hæc verò quatenus
ad ſymptoma attinet, his quæ expergefaciunt opus
habet: quatenus verò ad morbum, principij inflam-
mationum, aut fluentium humorum more curatur.
Sed habent ambo affectus vnam communem, & ge
neralem indicationem, nimirum materiæ, ſeu humo
ris peccantis euacuationem, & omnino eiſdem præſi
B dijs factam. Quippe incipiente, aut imminente ſom-
no à febris humore, vel vapore concitato, ſanguinem
protinus demes, ſi ſufficienter ratione febris præexi-
ſtentis miſſus non fuerit: & febris reſiduo, ac ſympto
mati prouidebis. Quòd ſi iam febris occaſione ip-
ſum ſufficienter extraxeris, iterum venam tundere,
nihil febri, & eius humoribus nocebit, ſi vires conſti
terint: incipientem enim fluxionem, aut tumorem
præter naturam inhibebis. Verùm id facies ex vena
quæ in carpo manus eſt, vt quæ è directo caput eua-
cuare per ſibi proximas venas habeat: ſi tamen vires
id non permittere videantur, cucurbitulis ſcarificatis
id facies. At ſi ſomnus profundior iam apparuerit, ex
vena naſi, aut frontis ſanguinem demes, & ſi ſuffi-
C ciens copia non fluat ex ea parte, aut fluxa non pro-
fuerit, vel ante huiuſmodi ſciſſionem, ſi viſum fuerit,
grandem cucurbitam occipitio affiges, & crebris
ſcarificationibus factis, iterum affixa cucurbita ſan-
guinem extrahes. Sed mox à principio, & interim dū
hæc fiunt, capiti prouidendum eſt oxyrrhodino, cui
adijcies plus aceti, nimirum tertiam partem, & admi
ſcebis oleum chamæmelinum, cuius quantitatem ad
augebis, imminuta quantitate olei roſacei, quo magis
ſomnus profundior factus fuerit, & ad ſtatum perue-
nerit affectio, vel aceto acerrimo feruefacies chamæ-
meli flores, & oleo roſaceo acetum admiſcebis quod
valentiùs diſcutit.

D Verùm ſi vel id factum ſit, vel non proſit, vtrique
affectui prouidebis, diligenter exhibito purgāti phar-
maco, quod pituitoſos, & crudos, ac putridos humo-
res protinus educat: nam dum firmatum in capite
malum non eſt, purgare ſeligenti pharmaco tāquam
in turgentibus neceſſum exiſtit. Quòd ſi id fieri non
poſſit, aut factum non ſuffecerit, non erit abs re ter-
tio quoque die aliquod expurgans medicamentum
cum ſyrupis admiſcere, quod prohibeat humorum
ad caput maiorem aſcenſum; huius naturæ ſunt ſenę
folia, vel agarici modicum, aut expreſſio ſeminis car-
thami, aut aliud his ſimile. Interim tamen dum hæc
fiunt, ad clyſteria, ſuppoſitoria, topica auxilia, & reli-
qua confugiendum eſſe conſulit rei vrgentia. Inſu-
per tamen ligaturis, frictionibus, ſiccis cucurbitulis,
E & maximè in ipſa ſomni vehementia, & ſtatu vti o-
portebit, quibus quod ad caput irruit pellatur diſtra-
haturque. Ac ſi quid receptum iam in capite apparue
rit, ſupra prædictam oleorum inūctionem, puluerem
ſparges reſolutioni idoneum, q. ℞. *coriandri præparati
ʒ. 3. chamæmeli, ſtœchados, betonicæ, meliſſæ, anà ʒ. ß.
piperis longi gr. 6. caryophyllorum ſpicæ, macis anà ℈. 1.*
& ſi laborans robuſtus fuerit, *euphorbij ʒ. ß.* quo vte-
ris, dum pituita citra collectionem apoſtemoſam ce-
rebrum inundauerit, maximè cum conſtiterit oxyr-
rhodinum nihil profeciſſe. Cui, vt ex vſu fiat, admi-
ſcere opus erit, *vel olei, ſeu aceti ſquillitici, vel liliorum
aut ſeminis rutę* ʒ. 2. in reliquis verò febri prouidebis,
vel ex eiſdem fomentum parabis ſæpius philtro, aut
ſpongia exceptum, & capiti adhibitum, ac ſi non
profuerit ad maiora auxilia deueniendum erit, vt
mox audies.

Verùm

Verùm ſi lethargus ex alio affectu inceperit, duplex inſurgit conſideratio, vna dum per viam iudicij ſeu decubitus humorum præexiſtentem morbum gignentium fit, febre quæ præfuerat remiſſiori facta: tunc quidem nulla eſt in curatione aut quam leuiſſima habenda totius corporis prouidentia, neque per ſanguinis detractionem nec per expurgans medicamentum, ſed ſolùm capiti prouidendum tanquam membro recipienti, cui ea auxilia adhibebis quę mox referam: ſi priùs dixero reliquam conſiderationem eſſe dum morbi præexiſtentis materiæ aliquam portionem mittit in cerebrum natura errans, parte in reliquis vaſis manente, cui ſimilis caſus eſt dum lethargus incipiendo procedit, in quibus pars materiæ illuc tranſmittitur, pars verò remanet in toto. Quo tempore coniectandum eſt, in morboſo hoc apparatu (ſiue morbum efficiat, ſiue ſecus) motum, qualitatem & quantitatem. Primò quidem motum, puem vno è tribus modis exequitur natura cùm in affectionibus errat: primò velut fit in principijs acceſſionum, eorum morborum qui commigraturi ſunt in lethargum, in quibus materia pituitoſa tenui ſanguini admixta, à vaſis maioribus ad minora mittitur, futuræ acceſſionis cauſa, in quibus forſan aliquid excurrit in cerebrum, quo vel ſomnus fit grauis, vel principium ſi ſuc creſcat ſortiatur lethargus: ſecundo fit per febris incrementa capitis pituita liquata, quæ primò ſomnum allicit, ac poſtmodum putrefacta lethargum, vt non rarò contingere ſcimus in internis & malignis inflammationibus, & æſtuantibus ac malè morigeratis febribus. Tertio verò mouetur pituita in cerebrum, in febribus & alijs bilioſis affectionibus, à bile efferueſcente ac deferente eandem in cerebrum ipſum. Quos ſanè motus non vno modo compeſces, ſed quemq; pro natura & conditione propria: nam dum in principijs acceſſionum fit, purgare protinus ſtudebis phlegmagogo medicamento, aut cholagogo ſi bilem illuc ducere pituitam compertum fuerit, ea lege quam mox ſtatuam. Verùm ſi ex calore liquante malum oriri comperias, mox caput præmunire ſtudebis, & ab eo quod denſatum aderat, modo ſupradicto deriuare. Cæterùm ſi ex deferente bile fiat, bilem curandum eſt purgare non pituitam, quantumuis ab ea ſomnus prodeat: ſic enim motum præpedies, & qualitati atque quantitati deinceps expeditiùs prouidebis. His habitis, ſimul quantitatem demes & aliò tranſferes humores, ac ipſorum qualitatem frænabis, nunc vno vtens, nunc alio auxilij genere.

Deinceps verò conſiderabis, ſit ne quantitas humoris quæ peccat ſimplex in viſcere aliquo, ibidemq; ad caput fluens, aut ſimul cum ſanguine admixta: nã pro ratione huius aut illius, principium curationis à ſanguinis detractione, aut ab ex purganti medicamẽto auſpicaberis. Sic profectò, ſi conſtiterit cum ſanguine illuc migrare, aut ſuppreſſam fuiſſe aliquã ſanguinis vacuationem, vel cerebrum iam inflammari ac febrem creſcere, ſiue incipiendo fiat lethargus, ſiue ſecus, mox à ſanguinis detractione ex media, ſi plenitudo ſubſit, ſin aliter, aut ſecundo ex humerali, vt Gal. placuit li. de ſanguinis miſſ. cap. 16. incipiendum eſt, protinuſque purgatione vtendum (ſi affectio firmata non ſit) quo morboſus apparatus in caput non migret. Præterea, omni diuerſionis genere ſtudendũ eſt, humorem à capite, quiſquis is ſit, repellere oxyrhodinis & omni diſtractionis genere, vt antea dictum eſt: præterquam quòd oxyrhodino addes de coctum aut oleum calidarum herbarum cum maiori aceti portione. Cauendum tamen eſt, ne ſomnus ſit impotentia vigilandi, nam his auxilijs longè deteriorem facies. Verùm ſi his factis ſomnus adhuc perſtet, expergefacere omni arte laborantem oportet, per aceti acerrimi calidi olfactum cum ſpongia vel pulegio, nucce muſcata, vel caryophyllis, pyrethro, aut euphor-

A bio, cæpa vel allio feruefacti. Item euulſis è pedum digitis vehementer pilis, vt acri dolore excitato facultas vigeat; plantas etiam ſale & aceto calidis perfricabis, & cucurbitas ceruici & ſuris, femoribus & ſcapulis cum multa flamma affiges. Neque licet plus aut plures earum ſcarificare, niſi redundantis ſanguinis ſignum apparuerit: quippe tenuior & calidior imminuetur ſanguis, craſſiori & frigidiori relicto.

Interim tamen dum hæc adhibentur, acribus clyſmatis aluus citanda eſt, quæ virtutem habeant à capite trahendi, velut eſt quod ℞. *diaphęnicon, electuariũ Indum, de ſuccoroſarum, quantitate* ʒ. 4. *aut quinque, adiectis* ʒ. 2. *ſalis cum oleo rutaceo, chamemeli, vel anethi*, adiectis alijs quæ caput reſpiciunt, vt vapore pe-
B tente caput deuehatur facilè vi? medicamentorũ trahentium ad eam partem. Irritanda inſuper aluus eſt glandibus confectis, ſolito grandioribus & craſſioribus, nimirum quæ ſemipalmi magnitudinem æquẽt: quæ ſanè *conficiuntur ex hiera logodij quantitate trium drachmarum, addito aut ſuperſparſo ſale, vel colocynthidis pulpa, & filo appenſa proſunt*. Quibus perfricare anum oportet, vt laceſſita & irritata obtuſa potentia faciliùs excitetur, & rurſus ratione doloris materia ad infimas ſedes reuellatur: nam in lethargicis potiùs his & ſimilibus materia aliò transferenda eſt, quàm ſanguinolentis diſtractionibus.

Verùm ſi robuſtum fuerit corpus, & pituitoſum humorem redundare compertum ſit, expediet ali-
C quando vti expurganti medicamento, potiùs gratia eius quod in corpore redundat, quàm eius quod caput iam obſedit. Cæterùm, quia materiæ frigiditas adeò tenacem efficit affectum, ſicut & copia periculoſum, ob id omni arte curandum eſt materiæ inclementiam frænare, ipſamque ſyrupis & potibus modicè calefacere & extenuare, vt melle roſaceo, ſyrupo ſtœchados, oxymelite ſimplici, vel de duabus radicibus aut quinque, cum decocto apij, fœniculi, capillorum veneris, aniſi, cinnamomi, & alijs calidioribus, ni febris vehementia vetuerit. Cui vſui ſyrupum conficies q. ℞. *radicis graminis, petroſelini, & aſparagi anà* ʒ. 2. *capil. ven. m.* 1. *hyſſopi, meliſſæ, betonicæ anà. m.* ß. *aniſi & fęniculi anà* ʒ. 1. *ſeminis apij & petroſelini a-*
D *nà.* ʒ. 2. *florum chamemeli & ſtœchados anà. p.* 1. *fiat decoctio, & in libris ſeptem eius diſſolue mellis roſacei.* ʒ. 4. *ſacchari. q. ſ. fiat ſyrupus*. Cui tertio quoque die *adijcies decoctum trium drachmarum foliorum ſenæ*, à cuius exhibitione ſuppoſitoriũ acrius porriges, quo excitata natura feliciùs expurget, quod medicamentum mouerit: nam hac lege non paucos reſtitutos vidimus. His enim præparatis materia & corpore, ad auxilia quæ quantitatem humoris reſpiciunt, deueniendum eſſe conſulit rei ratio. Antè tamen quàm purgantia medicamenta inſtituas, conſidera, ſit ne aſcenſus humorum ad caput potiùs bile deferente pituitam, quàm ex vbertate pituitæ ipſius: nam ſi pri-
E mum, quantumuis affectio pituitoſa videatur, cholagogis medicamentis purgabis, quo minùs bilis abundet, ac ea ratione minùs pituitam ad cerebrum ducat: quod plerumque nobis vſuuenit in febribus continuis & bilioſis. Verùm ſi pituitam prædominari compertum ſit, quemadmodum in pleriſque febribus ſpurijs, & in lethargo incipiente, tunc quidem phlegmagogis rem ages. Sic ſi affectio apoſtemoſa non ſit, aut iam inclinans, ſanguine miſſo vel pituita vberiùs in corpore vagante, medicamento veteris confecto *ex agarico & hiera*, ſi febris vrgentia non vetuerit, *vel infuſum porriges* ʒ. 1. *& ß. agarici: in quo diſſolues diaphenici* ʒ. 3. *vel pilularum aggregatiuarum & cochiarum anà*, ʒ. ß. & cum ſic affecti deuorare pilulas non poſſint, *eas diſſolues aqua fœniculi, petroſelini, aſparagi, hyſſopi, vel meliſſæ*, & in his qui graui ſomno premuntur, *addere poteris ſyrupi roſarum.* ʒ. ß. *cum caſtorei g.* 12. refert Oribaſius ex Rufo Epheſo nullum aliud

A aliud eſſe lethargo correptis æquè vtile, & efficax medicamentum ad purgandum pituitam, quam bilis admixta in caput detulit, ac ſcammonium cum caſtorio exhibitum: nam licet ſtatutum ſit bilem purgare, refert tamen idem author etiam pituitam expurgare, maximè vt dictum eſt, bile admixta: porriges tamen vel *leue dilutum gr. 3. aut 4. cum caſtorij ℈. 1. ſyrupo ſolutiuo roſarum Perſicarum admixto.* Quòd ſi laborans medicamentum ſumere renuerit, quòd obliuioſus exiſtat, ſuppoſitorijs, & clyſteribus rem ages.

His enim vacuato vniuerſo corpore, ad vacuationem capitis veniendum eſt, quod opus prudenter aggrediendum eſſe conſulit rei difficultas: quippe protinus à principio vtendum non eſt his quæ caput purgant, (neque dum febris viget, aut præeſt, ſi ipſam ſequatur lethargus: nam ſolùm in incipiente à ſeipſo, & dum inclinat proficua ſunt, aut cum lethargus per viam decubitus originem traxit,) nam ſternutamentis, gargariſmatis, & quouis alio caputpurgiorum genere plus ad ipſum trahes, quàm ab eo detrahere poſſis: præterquam quòd gargariſmata, & maſticatoria nullum poſſunt præſtare beneficium, quòd laborans omnino mente non conſtet. Sternutamentis verò, ſi affectio apoſtemoſa non ſit, irrigationibus, & linimẽtis vti ſolùm conceditur: dummodo laborans epilepticus non ſit, quòd hæc plerunque acceſſionem accerſant: præterquam quòd ante ipſorum adminiſtrationem corpus inanire oportet, & ſi affectio apoſtemoſa ſit in ipſo capite. Cuius indicationis gratia, viribus conſtantibus, ex vena quæ eſt in carpo manus, vel ab hæmorrhoidibus (quod maximi vſus eſſe experimentum monſtrat quotidianum) vel ex vena naſi, ac ſi probè non fluxerit hirudinem ſciſſioni adhibebis, quæ ſuctu ſanguinem demat, vel cucurbitulam occipitio cum multa flamma adhibebis, & ſcarificabis, curans ne nimia ſanguinis profuſione cerebrum refrigeretur, cum hac lege ſæpius in profundiorem ſomnum laborantium plures prolabantur. Quo caſu ex vſu erit cucurbitas ſummitati capitis affigere, eandemque partem calorificis præſidijs perfricare: quòd ſi in tumorem, & ruborem eleuari pars videatur, tunc quidem cucurbitam ſcarificabis, & iterum eandem partem, vel fricabis, vel ablues calorificis lauacris: quod facito ſi affectio ex febre maligna non prodierit, aut iam ſufficienter corpore euacuato, adeò vt cõſtet ſolùm caput vitium ſuſcepiſſe, nihilque in corpore manere, aut in partibus capiti vicinis, quod vi cucurbitarum in caput deferatur: quippe ſi ea prudentia hoc præſidio vſus fueris, non parum beneficij afferes.

Quòd ſi affectio ex imbibitione pituitæ in partibus capitis præfuerit (præter vniuerſalia auxilia) eis quæ parti adhibentur addere oportet vtriuſque piperis aliquid, ſinapis, caſtorei, & euphorbij modicum: neque non ex eiſdem madida penna in nares immittenda eſt, donec ſternutamentum excitetur. Quòd ſi mitioribus vti velis, vt à principio efficere oportet, pulegium, thymum, origanum, hyſſopum, calaminthã, ſtœchadem, calamum aromaticum, & alia id genus aceto incocta, naribus ita admouebis, vt calidus vapor ad cerebrum perueniat. Item nares inunges linimento q. ℞. *olei irini* ʒ. 1. *aceti ſquillitici* ʒ. ß. *caſtorei* ʒ. 1. *ſucci radicum fœniculi* ʒ. 2. *nucis muſcatæ* ʒ. ß. Eũdem quoque vſum præſtat id q. ℞. *olei irini, & nardini anà* ℥. ß. *medullæ ſquillæ tritæ cum aceto ſquillitico* ʒ. 2. *caſtorei, & euphorbij anà gr. 10. fiat linimentum.* Præſtat item eundem vſum vnguentum marciaton, & aregon, cum oleo rutaceo. Neque minoris momenti ſunt, ſi eiſdem caput illinias, & ſuperſpargas puluerem q. ℞. *ſatureiam, caryophyllos, cortices citri, rutam, & thymum: quibus addes* ʒ. 1. *pliriſarcotic. Nicolai.* Præſtat etiam eundem vſum, & ſomnum mirum in modum arcet, halitus acerrimi aceti per infundibulum in nares immiſſus. Dentifricia quoque à capite pituitam non minus trahunt, quæ conficies ex aliquo puluere ex nuper dictis, quibus linteo inuolutis dentes fricare oportet. His peractis, iterum tentabis materiam in capite contentam per inſenſibilem halitũ reſoluere medicamentis ſæpius dictis, & alijs quę mox referam, dummodo lege ſancitum ſit, reſolutionem non eſſe indiſtinctè aggrediendam in quouis ſomno profundo: ſed prius diſtinguendum eſt, an ſomnus ex irrigatione cerebri proficiſcatur, vel ex apoſtemoſa affectione: nam licet idem ſit ſymptoma, cùm diuerſa ſit affectionis ratio, diuerſæ quoque conditionis præſidia eſſe oportet. Nam in tumore præter naturã cauere oportet acria, & vehementer diſcutiẽtia: quip-B pe in hoc caſu, neque dropaciſmis, neque ſinapiſmo, aut alio ex fortioribus diſcutientibus vtendum eſt. Sed ea tantùm præſtabis quæ natiuum partis calorẽ adaugere ſint nata: cuius naturæ eſt oleum chamæmeli, & decoctum eius, maioranæ, vel roris marini, arietis etiam pulmones recenter extracti, vel columbarum pulli, aut canum catuli per dorſum ſciſſi, & alia quæ calorem naturalem æmulentur: nam quæ acriorem ſortiuntur naturam, maiorem efficiunt inflammationem, & maiora mala.

Verùm ſi ſoporoſa affectio ex eis ſit, quæ ex irrigatione cerebri proficiſcuntur, audaciùs oportet quæ authores ſcribunt adhibere. Cui vſui caput primò abradere oportet, & linteis quibuſdam modicè aſperis C fricare, & mox inungere oleo chamæmelino, anethino, rutaceo, roris marini, de caſtorio, & de euphorbio. Interim tamen caput abluere oportet decocto chamæmeli, anethi, maioranæ, ſtœchados, pulegij, thymi, rutæ, additis etiam, ſi neceſſitas poſtulauerit, caſtoreo, aut euphorbio: tandem fouebis ex vino, & oleo chamæmeli, vbi incoxeris ſerpyllum, ſatureiam, pulegium, & origanum, addito modico aceto. Quo facto, caput inunges oleo de ſquilla, de gagate, de piperibus, de maiorana, aut de rore marino, præſertim ſi eis addideris theriacæ magnæ, aut mithridatij modicum. Valet etiam, & oleum roſaceum cum modico caſtorio, maximè ſi caput nimium æſtuauerit. Vteris etiam præſidio Pauli, capite proprio in hiſtoria cu-D iuſdam mulieris ſcripto, maximè ſi tempus hybernũ fuerit, ac deſuper appoſueris ceratum q. ℞. *olei laurini* ʒ. 4. *ceræ tantundem, liquefiant in duplici vaſe fortiterque agitentur, cum ſucco rutæ, & adde caſtorij puluerizati* ʒ. 1. Quòd ſi id præſtare viſum non ſit, ſinapiſmum conficies, q. ℞. *euphorbij, caſtorij, & piperis nigri anà* ʒ. 1. *aſſæ fœtidæ, ammoniaci, anà* ʒ. 2. *cineris capillorum* ʒ. 1. *& ß. ſeminis rutæ* ʒ. 1. *olei liliorum, & laurini anà* ℥. 3. *ceræ quod ſufficiat, & fiat vnguentum.* Licet hæc & longè grauiora à veteribus medicis, Aſclepiade nimirum, Themiſone, & Heraclide ſcripta reperiantur, ego tamen conſilio Aureliani perſuaſus, ſummoperè lethargicis eſſe aduerſa arbitror. Inquit enim lib. 2. acutarum paſſionum, capit. 9. loquens de E ſinapiſmis antiquorum. Hæc peccanter ex epilepticorum curatione, atque præfocationis matricis transferenda iuſſit: cum conſtet etiam in ipſis adhiberi non oportere ſinapim, etiam ſi chronicas paſſiones quadam corporis nouatione excludat, acutas autem vel celeriùs irritans acribus in magnitudinem tollit: omnis enim acrimonia tumoribus incongrua: nam aliquo temporis ſpatio æger omnis tanquam aduſtus igne excitabitur, ſed rurſum grauiùs opprimitur: & paulo inferiùs de ſinapi aduerſus antiquos verba faciens, inquit: Adducit ad ſemet materiam, ſicut inflatæ atque in ruborem deductæ eius appoſitione partes demonſtrant, eamque adductam tenendo cogit, & viarum perficit denſitatem: dehinc odore penetrando membranas inurit, & tanquam acre collyriũ oculorum membranas inflammat. Quapropter perſuaſum mihi habeo prædicta pharmaca tantum le-

thargo eſſe aduerſa, quantum proficua caro, & reliquis quæ calore, aut inflammatione careant. Præterea, ſi malum vrgeat, loco prædictorum dropaciſmis vteris, quæ poſtquam ſemel capiti adhæſerint, violentia quadam ſunt extrahenda, vt euocato calore, & cõmota etiam pituita, facilè per inſenſibilem halitum euaneſcat. Verùm ſi pituitæ vbertas, atque frigiditas ſinapiſmis vti coegerint, ipſa ſubiges ex aqua vt vult Oribaſius, non ex aceto vt Archigenes: cui etiam vſui vtile eſt Aureliani medicamentum ex caprillo ſtercore, maximè ſi ſquillæ liquorem, aut acetum admiſcueris, cum vrtica, & euphorbio. Item aliud mitius parabis, q. ℞. *nucis muſcatæ, macis, galangæ, anà ʒ. 2. florum ſtœchados, roſarum, roris marini anà ʒ. 1. & ß. corticum citri ℈. 1. ſquinanti, ſpicæ celticæ anà ℈. ß. fiat puluis tenuiſſimus.* Sed conficies aliud, q. ℞. *piperis, ſinapi, & euphorbij anà ʒ. 1. miſce, & cum melle anacardino caput illine.* Verùm quia mellis anacardini in pleriſque frigidarum affectionum maximus eſt vſus, placuit hac in parte modum ſcribere, quo ipſum poſſis conficere. Anacardos ſeptem diebus in aceto macerabis prius contritos, & quoque donec tertia pars abſumatur, ac refrigerare ſinito, & quod ſupernatat oleoſum, mel eſt anacardinum. Albucaſis autem in aqua macerat contritos anacardos.

His præmiſſis, quæ Deo fauente ſufficere videtur, prouidendum eſt, ſymptomatis omnibus, quæ nõ minus ſolent faceſſere negocium, quàm morbus ipſe. Quippe in aliquibus adeo aluus ſupprimitur, nec non & vrina, vt mortem afferre plerunque videantur: quapropter ad ea auxilia quæ in vltima parte præcedentis capitis huic muneri vtilia eſſe diximus, confugiendum eſt.

Tam eſt ſæua huius affectus natura, vt ſæpè laborantes quæ poſſumus, & quæ non poſſumus efflagitent, & ob id, licet aliquibus nouum præſidij genus videatur in hoc morbo fontanellam, aut ſetonem occipiti affigere, rationi conſonum, & affectioni proficuum mihi viſum fuit. Qua in re arbitror, eis ſoporoſis affectionibus ex vſu eſſe, quæ vel diuturnæ ſunt, vel per interualla repetunt: nam certum eſt, eas eſſe, vel epilepſiæ, vel apoplexiæ præludium. Quapropter in caro, & catalepſi, curationis, & præſeruationis gratia, vtile futurum arbitror brachijs fontanellam, aut ſetonem affigere. In lethargo verò quòd inflammatio ſit cerebri, & breuior affectio, minimè poſſe beneficium præſtare certum eſt, ſicut neque in his comatoſis affectionibus, quæ febrem habent comitem, vel per conſenſum fiunt.

Prodeſſe etiam omnibus affectionibus ſoporoſis certum eſt, vſum theriacæ, & mithridatij, ſed maximè ſtillatitiam aquam, quæ ex theriaca, mithridatio, confectione alchermes cum ſucco fœniculi, & radicum eius, rutæ, & pęoniæ, extrahitur: cuius cochlearia duo mane ſummoperè ventre ieiuno profuiſſe comperimus: cuius etiam efficaciæ eſt mel ſquilliticum, cuius compoſitionem reperies capite de epilepſia.

CAPVT XIII.

De apoplexia in genere, ac de ea quæ fit ex ſanguine citra obſtructionem.

EST quidem apoplexia grauiſſimus morbus, qui primò caput obſidet, & protinus, ac ſubito ſenſu & motu vniuerſum priuat corpus, quòd exitus ſpiritus animalis à cerebro prohibeatur, & vitalis aditus à corde ad cerebrum præpediatur. Appellant Latini attonitum, & Galen. lib. de totius morb. temp. attonitã concidentiam, ſeu cataptoſim appellauit: necnon & ſideratum morbum, maxima profectò cum conſideratione: nam hoc affectu correptos, omnibus eſt con-

A ſpicuum veluti percuſſos fulmine apparere: attonitus verò dicitur, quaſi citra tonum reddens laborantes, cum tota ſalutis ratio ſtet in tono, commenſuratione, & harmonia corporis, & actionum eius. Eſt proculdubio grauiſſimus affectus: nam primò & citra medium aliquod vniuerſas animales potentias, motiuas nimirum, & ſentientes ex toto perdit: quo à ſoporiferis affectionibus, & maximè à lethargo differre videtur, vtpote in quo omnes diminuuntur: nam in apoplexia omnimodo abolentur. Præterea tam eſt grauis, & periculo plenus, vt mox reliquas corporis potentias in conſenſum alliciat, & vitalem defectu ventilationis: verùm ante quàm naturalem vitiet, interficit animal: adeò eſt truculenta, & ſæua eius

B natura.

Sed dubitare hac in parte oportebit, an apoplexia omnis ſit ſubitus virium omnium animalium caſus: quia Hippocr. 2. de morbis, & 3. eiuſdem parte 3. contrarium ſtatuiſſe viſus eſt, dicens: Qui icti, ac ſiderati dicuntur, cum cerebrum multa immunditia vitioſorum humorum repletum fuerit, anterior capitis pars primò dolorem ipſis infert, & ſuſpicere non poſſunt, aliqui ambobus oculis, aliqui altero: & ſopor ipſos tenet, & deſipiunt, & tempora ſaliunt, & febris tenuis habet, & corporis impotentia. Quibus verbis euidenter conſtat non ſubitò fieri. Præterea, primo prædictionum ſect. 2. 50. hæc refert verba in confirmationem dictæ ſententiæ: Subitaneis apoplexijs ſi febris mediocris ſolutaque, & diuturna ſuperuenerit *Dubium.*

C perniciosa: vbi dari aliquam apoplexiam non ſubitã expreſsè docet. Altera verò ex parte extat Galeni mẽs 2. aphor. 42. & 3. & 4. de locis, & 2. de cauſis ſympto. vbi ſemper ſubitò apoplexiam fieri eſt arbitratus. Cui dubitationi dicendum eſt, legitimam apoplexiã, & quæ vera cerebri obſtructione fit, neceſſariò ſubitò ſuccreſcere: nam hæc eſt ratio, & lex morborum qui ab obſtructione pendent: verùm quia ſunt alij ſucci, qui potius copia quam craſſitie, & obſtructione hunc affectum excitant, ob id iure optimo ſtatuendum eſt, ſic genitam apoplexiam ſpuriam, & illegitimam eſſe, & hac ratione lentè fieri, ſicut dum ex alio morbo fit commeatus in apoplexiam, vt ex conſuetis

D ſuppreſſis vacuationibus plerunque accidere ſcimus, præmiſſis illis accidentibus, quæ ab Hippocrat. locis citatis numerantur. Cum hoc tamen ſtatuẽdum eſt, non omnem ſpuriam apoplexiam lentè fieri, quinimò conſtat plures ex ſpurijs celeriores, & breuiores eſſe legitima, vt facilè comperimus his qui ex compreſſione ſpirituum, aut cerebri, vel ex venarum interceptione commoriuntur, vt paulò latius mox ſum probaturus.

Præterea vt hæc & quæ dicturi ſumus pateant, neceſſum eſt ſcire, pertinere hanc affectionem ad cerebri ſubſtantiam, & cauitates: quo fit vt vtraque potentia, ſentiens nimirum, & mouens, ſimul oblædatur: ſentiens quidem ratione compreſſionis, & læſio

E nis ſubſtantiæ cerebri: mouens verò vitio inſtrumenti, hoc eſt, læſione cauitatis meatuum cerebri. Ex quo ſequitur, apoplexiam eſſe ſubitam, & omnimodam priuationem ſenſus, & motus, propter exquiſitam in cerebri ventriculis, & poroſitatibus anguſtiam: & vt inquit Aurelian. eſt oppreſſio ſæpè ſine febribus repẽtina, & quæ paulò poſt ſenſibus priuat, ſemper celerrima, & nunquam tarda eſſe probatur. Importat quidem verbum illud, repentina, duo, nimirum affectionem ab obſtructione cerebri ſuboriri, & eam eſſe omnimodam, adeò vt actioni alicuius potentiarum nullus ſubſit locus, ſiquidem id monſtrat ſubitò fieri, & à multis etiam & craſſis humoribus: nam ſubitò obſtruere nequeunt tenues, & pauci. Ex quibus euidenter conſtat, morbum eſſe obſtructionem, vel cõpreſſionem cerebri, ſymptoma quidem ablationem facultatum animalium.

Cauſæ. Cauſam verò legitimæ apoplexiæ, tantùm eſſe hu-
mores craſſos & viſcidos, ex Gal. conſtat. 3. de locis
affect. & lib. 2. de cauſis ſymptom. quod probat quia
ſubitò fit, & ſoluitur: licet aliqui arbitrentur (cuius fa-
rinæ eſt Cardanus) potius ex atra bile fieri quàm ex
pituita, deceptus forſan ſententia Hippo. 6. apho. 56.
qua parte hæc refert verba: In morbis melancholicis
ad hæc periculoſi decubitus, apoplexiam corporis, vel
conuulſionem, vel furorem, vel cæcitatem ſignificat.
Ex quo loco arbitratus eſt quæ diximus, & innitens
leuibus quibuſdam rationibus, tenet apoplexiam ex
atra bile oriri. Quibus omiſſis, Hippocr. cuius ſenten
tiæ experimenta conſentiunt, neque hunc, neque il-
lum humorem abſolutè cauſam ſtatuit, ſed omnem
craſſiorem ſuccum, quiſquis is ſit: nam licet lib. de fla
tibus ſcribat, flatus intercipientes vaſa id quoque poſ-
ſe efficere, vel vinum commouens materiam prædi-
ctam ad cerebrum, aut vinum ipſum replens, non de
legitima loqui eſt arbitrandum: Quapropter vt apo-
plexiam duplicem conſtituimus, ſpuriam nimirum
& legitimam, ita profectò duplicem cauſarum ſortē
conſignare eſt neceſſum: ſi priùs dixero conſtare legi
timam apoplexiam ex vera cerebri ſubſtantiæ & ca-
uitatum obſtructione & frigido etiam intempera-
mento, maximè cum humorum craſſorum præſen-
tia: illegitimam verò ex compreſſione cerebri, aut ſpi
rituum vitalium, vel ex animalium ingenti reſolutio-
ne, extinctione, congelatione, aut ſuffocatione, vel op
preſſione, & vltimò ex vitalium prohibitione, quo mi
nùs caput aſcendant: & ſicut illa ſemper fit à craſſis
ſuccis, ita hæc aliquando à multis & vitioſis, quan-
tumuis tenues ſint. Quapropter mirandum non eſt,
ſi ex ſcriptoribus aliquem comperiamus aſſerentem
à tenuibus fieri apoplexiam, & non ſubitò, ſiquidem
id de ſpuria intelligendum venit. Sic profectò prętet-
miſſis authorum varietatibus, cenſeo apoplexiam le-
gitimam & exquiſitam, proficiſci ex quouis craſſo hu
more, ſiue pituita ſit, ſiue melancholia, vt Hippoc. fa-
tetur loco citato, & 7. de coacis prænotionibus: ſed il-
lud per tranſmutationem alterius melancholici affe-
ctus fieri, aut potiùs catochum ea parte intellexiſſe:
nec non & lib. de flatibus vt anteà retulimus. Siqui-
dem in vera apoplexia tria tantùm requiruntur, nimi
rum obſtructio & compreſſio cerebri & meatuum
eius: ſecundum quòd ſubitò fiat: tertium verò quòd
fiat à craſſis & denſis humoribus. Quibus ſic ſtatu-
tis, cum plerunq; caput pituita abundet potiùs quàm
alijs humoribus, credendum eſt ab ea frequentiùs fie
ri, potiùs quàm à quouis alio. Spuriam verò apople-
xiam conſtat frequenti experimento fieri poſſe vno è
duobus modis: primo quidem attritis, compreſſis &
ſuffocatis ſpiritibus totius corporis, quemadmodum
videre eſt in athletarum corporibus, quæ vt refert Ga
len. 1. aphoriſm. 3. ſubitò commoriuntur, compreſſis
à nimia totius venoſi generis plenitudine ſpiritibus
vitalibus & animalibus: coarctantur enim arteriæ &
nerui atque comprimuntur vicinia venarum, donec
ſuffocatione periclitetur homo. Prętereà fit nonnun-
quam præ ſanguinis craſſitie aut congelatione vel
plenitudine quæ obſtruat iugulares venas, aut potiùs
venam cauam, vt explicat Galen. comment. eiuſdem
lib. 27. vt intelligendus venit Hippocr. lib. 4. de ratio
ne victus, de venarum interceptione loquens. Cui e-
tiam cauſæ reduci poteſt flatus venas intercipiens, &
vinum, vt lib. de flatibus docuerat Hippocr. namque
aufertur prædictis occaſionibus influxus ſpirituum à
corde in cerebrum. Quam ſanè interceptionem etiā
ſenibus accidere ſcimus alia occaſione, nimirū quòd
à cerebro in dicta vaſa influat pituitoſus, ſed tenuis
humor, qui eadem obſtruat, vt refert Hippoc. lib. de
locis, aqua, & aere, dicens: Senioribus deſtillationes
accidunt ſubitò intermientes à cerebro. De ſangui-
ne itaque multo & craſſiori dubium non eſt id poſſe

A efficere, quoties carotidas & arterias intercipit, quæ
contexunt cerebri plexum, vt cap. de ſyncope ſcri-
ptum reperies. Sed apoplexiam hac ſtatuendum eſt,
ſimilem eſſe frigidæ ſyncopi, vt conſtat 4. acuto. &
multi catalepſim nuncuparunt: calor enim innatus
cum ſpiritu prædicta plenitudine ſuffocatur, quia diſ-
flari non poteſt: nam cùm ſupra modum impletę fue
rint, premi virtutem, grauarique eſt neceſſe, ac ſequi
extinctionis caloris natiui periculum, & propter mul-
titudinem atque copiam, ſuffocationem ſimilem ei
qua veri apoplectici periclitantur; & ob id vera apo-
plexia cenſenda non eſt. In quo à ſyncope frigida ma
ximè differt: prætęrquàm quòd pulſus priuatione diſſi
dent; nam in ſyncope vel paruus eſt aut nullus, in apo
B plexia verò plenus & magnus: quòd in illa diſſipen-
tur ſpiritus aut ad cor trahantur: in hac verò per natu
rales ductus intrò, foras, aut contra feri non poſſunt,
vt antè. Quo fit, vt torpeat, & refrigerentur ſanguiſ-
que concreſcat, ſicut in mortuò corpore, non à vehe-
menti frigore aut ſiccitate, vt in catalepſi, ſed ſuffoca
to calore & intercepto ſpiritu; quo liquidus erat ac
fluxilis. Ob eamque cauſam, quàmplurimis horum
accidit faciei rubor ob ſanguinis copiam, quæ illic
manſit, ſed plerunque pallor, ſpiritibus illuc non aſ-
cendentibus ob interceptionem venarum, oculorū
immobilitas & veluti quidam functionum torpor,
læſo neruorum principio, manuum porrectiones aut
ſtridores dentium.
C Quod ſi Galen. legeris. 2. de placitis negantem ca-
rotidum & iugularium venarum ſectione, compreſ-
ſione, aut obſtructione apoplexiam fieri, intellige ſta
tim, quòd accidere oportebat, ſi iuxta Peripateticorū
dogma, animalis vis à corde per arterias cerebro &
corpori influeret: nam licet intercipiantur, non ta-
men ſubitò moritur homo; aut priuatur mox omni
actione, ſed poſt reſolutionem eorum ſpirituum qui
præfuerant in cerebro. Itaque fit hæc affectio ſuffo-
catis in toto corpore ſpiritibus ob ingentem plenitu-
dinem, & eò quòd ſanguis craſſus figitur in his venis
& coaleſcit intus immotus, viam ſpiritibus obſtrues,
vnde interceptio dicta eſt, quod multi guttam in cor
cadere dixerunt: Fit etiam ex compreſſione arteria-
D rum cerebri (quo ſecunda huius affectionis cauſa ef-
ficitur) & eius ſubſtantiæ, (quo vterque ſpiritus ſuffo-
catur:) idque ab ingenti frigiditate vel ab alia re con
tundente caput, vt videre eſt in vulneribus ipſius: A
ſanguine etiam multo & pituitoſo, vel calidiſſimo
aſcendente per iugulares & apoplecticas, aut quaſuis
alias venas ad cerebrum: qui replens venulas mem-
branarum cerebri, facilè ſpiritus vitales extinguit, &
inſuper cerebrum comprimit donec ſenſu priuetur
animal, & motu quoque, coarctatis etiam ventriculis
cerebri, vt in inflammatorijs affectionibus aut tumo
ribus præter naturam cerebri non rarò accidit: Hu-
ius autem apoplexiæ ſpeciei meminit Hippoc. 4. acu-
torum, vt comment. 23. & 27. explicuit Galen. necnō
E & lib. de ſanguinis miſſ. dicens: Nam hoc pacto apo-
plexiæ proueniunt, multo nimirum ſanguine in prin-
cipium animantis confertim irruente: Nam ſanguis
abundantior in validis exercitationibus cerebrum
adiens & occupans (vt ſtatuit. 3. aphoriſm. 20.) non
per obſtructionem ventriculorum, vt reliqui ſucci a-
poplexiam efficientes, ſed propter eorundem conſti-
pationem & conſtrictionem, cuius ratione vis anima
lis ad inferas partes diffluere impeditur. Qua profe-
ctò ratione cenſeo Galen. dixiſſe 2. aphor. 42. duplici
de cauſa fieri apoplexiam, oppletis nimirum ventricu
lis cerebri humore frigido aut craſſo (vt vulgariter
omnes ferè apoplexię, & eæ quæ legitimæ ſunt, fiunt)
aut ob aliquam diſpoſitionem inflammationi ſimi-
lem, quæ in cerebro conſtituta ſit. Sed dubitabit for-
ſan quiſpiam, quæ nam interſit differentia inter præ-
dictam apoplexiam, & cerebri inflammationem,
quam

quam ex abundatiore ſanguine in cerebro capit de
phrenitide diximus fieri. Verùm ne quis exiſtimet
idem eſſe, expendat, ſanguinem in cerebri inflamma
tione à venis excidere, & in cerebri ſubſtantiam ſeſe
inſinuare, ibidemque præ ingenti calore adeo inflam
mari quòd in gangrenam facilè commigret: at in a-
poplexia in venis adeo copioſum contineri, quòd præ
nimia venarum turgentia, cerebri ventres adeo preſ-
sè coarctentur, quòd ſpiritibus nullus ſit ad ſenſoria,
& motus inſtrumenta liber aditus. Et ob id arbitran
dum eſt Galen. non dixiſſe inflammationem effice-
re, ſed affectum inflammationi perſimilem ob calo-
rem copioſioris ſanguinis, non quidem ob materiæ
putredinem: quo fit vt ſic affecti febre non corripiã-
tur, quemadmodum hi quibus cerebrum inflamma-
tur: & ob id apoplexiam à vera cerebri inflammatio
ne fieri nunquam viſum eſt, ſed tantum ab affectu
hoc inflammationi perſimili, qui nil aliud eſt, quàm
maxima venarum, & vaſorum à ſanguine calidiori
repletio. Differt autem hæc apoplexiæ ratio ab ea
quam ex venarum interceptione proficiſci ſtatuerãt
antea Hippocrat. & Galen. quòd ſolis cerebri vaſis
oppletis fiat ea quam nunc exponimus: illa verò vt
Galen. explicat lib. de cauſis mor. cap. 3. vbi interci-
piuntur quæ ſunt in animali arteriæ, aut ſoporales.
Harum tamen affectionum, quas nomine ſpuriæ a-
poplexiæ, aut ei perſimili comprehendimus, plures
compertum eſt fieri à tenuibus ſuccis, & corruptis hu
moribus (dummodo bilis non ſit) vel à vini ſubſtan
tia crudiori illuc delata, dum in cerebri cauitates non
procidant, nam tunc legitima fiet apoplexia, ſi ſuc-
cus craſſus ſit: ſin aliter epilepſia, aut alter affectus
his ſimilis. Itaque conſtat ex dictis, legitimam apo-
plexiam ab humore craſſo, obſtructione, & ſubito
debere fieri: illegitimam verò, licet ſubitò & aliquan
do celeriùs interimat, fieri comperimus à prædictis
cauſis, quæ multis diſſident interuallis, & aliquando
lentè, & alijs affectionibus præeuntibus, illegitimam
efficere ſunt natę, non tamen obſtruendo cauitatem
cerebri craſſis ſuccis, ſed compreſſa ſubſtantia, aut co
arctatis cauitatibus, vel interciſis, aut aliter læſis ſpiri
tibus: quæ ratio me coegit eam numerare inter ſyn-
copis ſpecies, ſicut inter apoplexias, quod ſubitò pri-
uet ſenſu, & motu, ac ocyſſimè interimat.

Præter ea quæ hucuſque diximus expendiſſe opor-
tet, verbum illud definitionis (omnimoda priuatio
ſenſus, & motus) non enim videtur excludere reſpira
tionem, ſiquidem ad inuicem ſe habent reſpirare, &
viuere. Atqui ſi verum eſt, animal ex toto reſpiratio-
ne priuari, ſicut aliarum potentiarum actionibus, fru
ſtra ſanè videretur curationem inſtituere: ſupereſt
igitur reſpirationis aliquid. Quòd ſi motus nullum in
reliquis membris appareat veſtigium, coniectandum
eſt certas quaſdam fibras à quinta coniugatione ner
uorum ortas naturam huic miniſterio adſeruaſſe in-
columes, præcauens animalis interitum. Præterquam
quòd cum omnino reſpiratione homo non orbetur,
puſilla vis quæ à cerebro deriuatur, (ſiquidem cere-
bri meatus, & ſubſtantiæ eius poroſitates non ſunt
adeo coarctatæ, neque ſpiritus adeo extincti, quòd ali
quid eorum permeare non poſſit:) licet cæteris mem
bris mouendis non ſufficiat, ſatis quidem eſt reſpira-
tioni efficiendæ: cui etiam ſecundum naturam ſatis
eſt quiuis facultatis influxus, & ob id omnino reſpi-
ratione non priuatur apoplecticus. Cuius rei gratia
aſſerimus, ſagaciſſimam naturam tantùm reſpiratio-
ni prouidere: quòd ſi caſu aliquo cunctis alijs actioni
bus priuetur, hanc tantùm vſque ad vltimum inſtans
omnibus viribus, & poſſe conatur ſeruare: haud ſe-
cus quàm in dormientibus, in quibus licet omnino vi
deatur ociari, ſolam tamen fabrefacit reſpirationem:
quam etiam in apoplecticis adſeruat præſagitionis, &
curationis gratia: quippe tantum mali præſagire licet
A in apoplexia, quantum reſpiratio fuerit vitiata, & pro
eiuſdem vitio, maiora, aut minora auxilia ſunt adhi-
benda, iuxta quatuor differentias difficilis reſpiratio-
nis, quibus quatuor apoplexiæ differentiæ diſtinguun
tur, diſſidentes quidem periculo, & curationis diligẽ-
tia. Prima differentia eſt, cum ad ſenſum ex toto au-
fertur reſpiratio, quæ ſanè licet ex toto non ſit conci-
ſa, ſenſui tamen ita eſt occulta, vt iam ex toto animã-
tis interitum minetur: & hæc efficit illam apoplexiæ
ſpeciem, quam Hippoc. fortem appellauit, ac cenſuit
minimè poſſe ſolui. Hanc ergo non cenſeo in apople
xia poſſe dari, niſi velut mortis præludium: quinimò
certius arbitror mortis ſignum. Quippe hac ſola ra-
tione apoplexia differt à ſyncope frigida, & vteri ſtrã
B gulatione, quòd in apoplexia, deficiente reſpiratione,
protinus intereat animal, quia vitium eſt eſſentiale ce
rebri: at in alijs adhuc remanet vita ex arteriarũ mo-
tu: qualiter autem id ſit intelligendum mox audies.
In ſecunda reſpiratio fit cum maxima difficultate, in
qua laborans vix poteſt thoracem dilatare: quam e-
tiam includendam cenſent authores nomine fortis
apoplexiæ. Tertia verò eſt, quæ apparet quidem, cæte
rùm inæqualis, & varia, & hanc tanquam mediã con
ſtituunt inter fortem, & debilem apoplexiã. Vltima
quidẽ ea exiſtit, in qua reſpiratio parua quidem appa-
ret, & quæ vſui caloris ſatisfacere nequit: cæterũ ęqua
lis, & hæc eſt quæ leuem apoplexiã omnino deſignat.

Signa verò quæ in huiuſmodi affectu conſideran- *Signa.*
C da ſeſe offerunt, ſunt proculdubio in quadruplici dif-
ferentia: nam quædam futurum, ſeu imminens malũ
prænunciant: quædam verò præſens monſtrant, &
ab alijs ſibi ſimilibus diſtinguere docent, neque non
& ſpuriam apoplexiam à legitima: quædam rurſus vi
uens ne, an mortuus ſit homo, venantur: & vltimò a-
lia differentias apoplexiæ monſtrare, & diſtinguere
inter ſe valent. Neque fruſtra quidem eſt huius affe-
ctionis tot ſigna exquirere, ſiquidem & ad cognitio-
nem, & ad curationem proficua ſemper comperiun
tur, & non minoris momenti in hoc graui affectu ad
certius præſagium proferendum. Primi quidem gene
ris ſunt, quæ Aurelianus refert dicens: Indigeſtio fre-
quens, maximè vini craſſi, vſus lauacri frequẽtior, aut
D intempeſtiuus, vel dum fit, dimiſſo exercitio: vſus etiã
veneris frequens, potiſſimum in ſenibus, concidunt
quippe in his præ caloris, & ſpirituum defectu cerebri
membranæ. Item vulneratio præ meningis, & in pue
ris ob aliquam occaſionem vehemens ſaltus mẽbra-
næ cerebri, quæ dum mouetur, vicinis oſſibus ſe im-
pingit. Quibuſdam verò ante morbi acceſſum, præce
dunt grauedo, vel dolor capitis inſolitus, aut vertigo,
vel aurium tinnitus, aut infirma ad aſſuetos labores
efficacia: vultus mæſtitia, palpitatio membrorum, &
maximè labiorum, tremula loquutio, & veluti minus
expreſſa, aut interrupta: obliuio etiam mox dictorũ,
vultus tumor, & egeſtionum difficultas, ac nonnun-
quam loquelæ, & ſenſuum leuis priuatio, à qua mox
E laborantes redeũt. Affectum quidem præſentem ſpu
riam eſſe apoplexiam mõſtrat, & ab humoribus cor-
ruptis fieri, non repẽtinus caſus, ac diuturnior, & pro-
tracta mors: verùm quæ ſpuria eſt ob ſpirituum ſuffo
cationem, cunctis alijs breuior, & pernicioſior exiſtit
cùm vitalem facultatem protinus in conſenſum tra-
hat: nam quæ legitima eſt, non vitam vt hæc, ſed vi-
tales actiones protinus demit. At ſpuria quæ ex mani
feſto ictu, aut caſu oritur, notiſſima eſt, & diutiùs pro
trahitur. Sed vtcunque ſit, præſentem affectum mon
ſtrat, vocis amputatio, mentis, & actionum omnium
oppreſſio ex repentino caſu, immobilitas totius cor-
poris, quibuſdam ſuſpenſio palpebrarum, atque oris
aperti diſtantia, articulorum etiam gelidus torpor, &
parua, ac difficilis reſpiratio: quo ſolo ſigno ſic affecti
à catalepticis, & ſoporoſis affectionibus diſſident. Co
lor inſuper his effloreſcit plumbeus, lacrymæ inuolũ-
tariæ,

tariæ, thoracis ſtridor, & ſuperiorum partium ſudores frigidi erumpunt, maximè in deterius labētibus, ſicut dum in melius malum habiturum eſt, partes incaleſcunt, & quodammodo moueri, ac ſentire incipiunt. Tertij generis ſunt ea ſigna, quæ reſpirationem eſſe vitiatam, aut omnino ſuppreſſam monſtrant, veluti eſt ſpeculum ori appoſitum, quod ſi halitus fędauerit, laborantem viuere coniectandum erit. Eandem certitudinem præſtat carminatæ lanæ, aut goſipij fruſtũ iuxta os, & nares applicitum, cuius pilos ſi moueri cõſpexeris, viuere hominem cõijcito: eiuſdem efficaciæ eſt vas aliquod aqua plenum ſupra ventrem poſitum, cuius aqua ſi moueatur vitæ præſtat probationẽ. Verùm licet viuere nullo horum ſignorum conſtet, non tamen ob id protinus vita orbatum eſſe hominẽ eſt proferendum, aut ſepeliendum committere mox licet, ſed differre oportet donec, vel pars aliqua liueſcat aut fœtore æſtuet aliquantulum corpus: ſæpè enim ex præcipite deliberatione, viuos ſepultos fuiſſe aliquos ſtrenuos viros proditum eſt, & non multis ab hinc diebus conſpeximus. In qua re vt certior de reſpiratione ſubſit coniectura, ſciendum eſt, reſpirationem poſſe vno è duobus modis aboleri in apoplexia, syncopi, & venarum interceptione: primò quidem ſubitò & confertim, & mox à principio mali vniuerſam aboleri, vt in hyſtericis fœminis contingit, ſecundò verò ſenſim, & paulatim increſcendo mali ſæuitiam, & ex conſequẽti reſpirationem pari gradu vitiari imminuique ſenſim, & paulatim, donec natura omnino deuicta, reſpiratio, & pulſus pariter euaneſcant. Sic profectò in ſubita vtriuſque euaneſcentia, vt in hyſtericis contingit, exſpectare oportet donec pars liueat aliqua, aut fœtore corpus æſtuet, quia facilè in vtranque actionem pulſus nimirum, & reſpirationis laborantes redeunt, quo fit, vt eos protinus ſepelire non liceat. At in alijs quibus ſenſim, & paulatim vt affectio creſcit, ita pulſus, & reſpiratio imminuuntur, credibile non eſt vitam adhuc ſuperſtitem eſſe, quia ſuperante morbo potentias, actione priuantur ob integrã, & completam corruptionem: quod cenſeo fore magni momenti ad rectum de morte, aut vita iudicium eliciendum, in ſubitaneis, & improuiſis morbis. Signa quidem quarti generis ſunt, quæ cerebrum eſſe affectum per primogeneam affectionem oſtendunt, veluti eſt pallor, & plumbea albedo totius faciei, oculorum lacrymæ, ſpuma per os excreta, aut ſaltem tenuis quędam ſaliua, & vltima aliorum ſignorum priuatio: nam ſi ex aſcenſu pituitoſi ſanguinis per iugulares venas ad cerebrum fiat, ex earum tumore, & tenſione id facilè diſces, ſicuti ex oculorum prominentia, & venulis rubeis, vel per totum caput eminentibus: ita ex diſſolutione ſpirituum, aut ex ſubita ſuffocatione, ex repentino caſu citra reſpirationis veſtigium facilè diſces, ſicut ex faciei conſumptione.

Præſagiũ

Ex nulla alia re certius ad ſalutem, aut mortem in apoplexia deſumi poterit præſagium, quàm ex maiori minorive reſpirandi difficultate, quòd hæc ſola magnitudinem cauſæ ſequatur. Nam ſi laboranti omnino intercipiatur reſpiratio, ita vt ad ſenſum thorax videatur non moueri, quaſi de repentè ſtrangulatur æger, & apoplexia dicitur acutiſſima, in qua medici fruſtra vitæ prædictis probationibus vtuntur: hoc autẽ tantum in apnœa vteri, aut syncope frigida fieri debet, in quibus calor cordis ita refrigeratur, vt ſola arteriarum motio ſine reſpiratione vitam tueatur. Quocirca licet in ſignorum tractatione hanc vitæ probationem adduxerim vt aliorum authorum placitum ſequerer potiùs, quàm quòd in apoplexia exiſtimem neceſſariam eſſe, eſt arbitrandum: nam ſi æger adhuc viuit, & non reſpirat, aut apoplecticus non eſt, vel syncopi coniungitur, cùm hoc tamen eam fortiorem apoplexiam reliqui appellarunt medici, in qua reſpiratio aboletur: ſed tunc iam non ſupereſt vita vt in syncope, ſed mortis eſt præludium. Præterea mortẽ portendit ſudor circa frontem, & ceruicem, qui potiùs ex impenſo labore ad reſpirationem moliendam, quã ex alia cauſa ſuboritur. Item apoplexias repentè ſucceſcentes ſoluit febris, quæ vel lenta non eſt, vel diuturna: nam talis erat quæ Numeno ſuperuenit, & cũ hoc mortuus eſt 2. prorr. 50. Ratio huius ſalutaris præſidij eſt, quòd calor febris ſuperueniens iuuet, aut quia intemperiem maximè frigidam emendat, aut quia flatus diſcutit, vel quia frigidos humores calefacit, craſſos attenuat, & lentos ſeparat, ac fundit, & abſumit, aut quia omnia ſimul efficit, vt in apoplexia ex pituitæ repentino affluxu: quia tamen nihil horum lenta febris præſtare poteſt, nihil iuuat. Ex quibus cõſtat, febrem non quamuis neque cuiuis apoplexiæ prodeſſe poſſe, niſi maior ſit mediocri, vt 2. de morbis dixerat Hippocrat. quam ſtatuit ſeptimanos ſanare, ac etiam forti apoplexia correptos, nam quod ars nequit, natura ſæpè valet efficere. Eſt adeò pernicioſa huius affectûs conditio, vt quem ſemel apprehenderit, vel omnino perdat, vel graui aliquo affectu mancum reddat, ſic enim plerunque, ſi res ex voto naturæ ceſſura eſt, in hemiplexiam commigrat, ſin aliter, & frequenter in mortem.

Curandi ratio.

Quibus exactè penſatis, (ne nobis in cognitione, & præſagitione turpiter hallucinari contingat,) audaciùs medendi rationem inſtituemus. Quæ quidem futura eſt duplex: altera quæ cauſam illidat; & prima quæ symptoma, quòd vrgentius ſit, quàm citiſſimè auferat. Sic profectò huius primæ ratione non licet protinus ad magna auxilia deuenire, ſed alijs leuioribus acceſſionem compeſcere, & infirmare: nam vbi leuis obſtructio eſt, aut concreti humores, vbi flatus, aut craſſus caliginoſuſque halitus cauſam pręſtat, vbi vitalis ſpiritus vapore intercipitur, ſatius eſt primo acceſſu hominem agitare, concutere, aut duriuſculè fricare, vel dolorificis vinculis vti, vt concreti humores fundantur, ac ſpiritus animales exitum habeant, & vitales aditum, & ad excitandam etiam naturæ vim, commouendamque materiam ab obſtructa parte. Cui vſui prodeſt frictio ex oleo calente, & maximè earum partium quæ magis refrixerint: prodeſt & plãtarum pedum pruritus: ac ſi laborans vetuſtior ſit, inanitus, flatuoſus, & ventre ieiuno, aquæ vitę modicum cum nuce muſcata in nares inijcito. Prodeſt etiã vellicatio barbæ, & pubis cum ſinapi vulgari: ſal ori etiã iniectus, quibus laborans faciliùs excitetur. Verùm in reliqua medendi ratione, quæ cauſam auferre tenetur, primò conſiderabis, qualis ipſa præfuerit quæ apoplexiam excitauerit, & qualis etiam immanitas, atq; ſæuitia eiuſdem affectus. Sic enim dum prodit ex ſpirituum ſuffocatione præ nimia totius corporis abundantia, aut eo quòd iugularibus plenis ſpiritus vitales in cerebrum non tranſeunt, vel quòd arteriæ capitis comprimantur, & ob id ſpiritus ſuffocentur, ſi vitæ ſubſit veſtigium, mox ſanguinem mittere oportebit, prudenter tamen: nam ſi compreſſam habeant reſpirationem laborantes, ſignũ quidem eſt periclitari præ copia: quapropter vena ſciſſa cautè (hoc eſt, ne fiat laborante iam poſito in maximo diſcrimine) ſanguinem extrahes: quòd ſi probè id tulerit, iterato amplius extrahes, iuxta Hippocr. decretum 1. aphor. 3. Ceterùm prudenter id opus aggredieris, nam aliud eſt ſanguinem mittere ante acceſſionem, vt intelligendus venit Hippocrat. aliud quidem laborante iam acceſſione correpto. Verùm ſi ex pulſibus conieceris primam ſanguinis detractionem non toleraſſe, ſat erit extractus ſanguis, ne medico mortis crimen imponatur: at ſi, vt ſæpè ſolet, huiuſmodi laborantes interitui ſubito, aut proximo obnoxij ſteterint, cucurbitulis, frictionibus, ligaturis, & omni diuerſionum generi, atque prognoſticis totum negotium committes.

Cæterùm ſi ob pituitoſum ſanguinem aut copioſum per iugulas venas in caput aſcendentem, compreſſo cerebro ac ſuffocatis ſpiritibus arteriarum & vẽtriculorum ipſius, apoplexia ſuboriatur, promptius remediũ eſt ſanguinem mittere, vt in præcedenti cauſa. Verùm ex qua parte, non ſatis inter authores conuenit: nam ex Auic. conſtat à malleolis eſſe fundendum, quod multi neotericorum omnino tanquã inutile damnant, arbitrantes ex brachijs ſatius eſſe ob mali vrgentiam & viciniam partis affectæ: ex antiquioribus tamen multi à venis naſi aut frontis ſanguinem extrahunt. Pauci verò audeat, ruſtico quodam timore perterriti iugulares venas ſcindere, tum ob timorem ſuffocationis ex ligatura, tum propter fluxũ difficulter compeſcibilem: verùm has ſecare vrgente periculo, maximè ex conſenſu alterius viri docti, tutũ eſt, ſi ſciſſio prauiſſima ſit & nulla facta ligatura, ꝙ venæ conſpicuæ ſint, & ea nõ indigeant: nam promptiùs per has venas ſe ſe exonerat caput, quã per quaſuis aliarum. Quòd ſi earum ſciſſio non proſit, ad cephalicam confugiendum eſt, & bis die ſanguinẽ fundes, ſi vires permiſerint, ac deuenies mox ad venas frontis aut naſi. Item cucurbitis vteris cum ſcarificatione aut ſecus, et omni diuerſionis genere: cauens ne repellẽtia adhibeas, quia venæ interiores maxima turgent plenitudine, quam longè preſſiorem & fixam efficies. Præſtat enim fomentis vti laxantibus aut modicè diſcutientibus cum laxitate: quod miniſterium præſtare ſolet aquæ dulcis balneum moderatè calidum, quo partes laxantur & ſanguis faciliùs reſoluitur aut extrahitur; quod conſuluerat Hippoc. 3. acut. 59. & 1. popul. part. 3. in his quibus minùs quàm par eſt ſanguis è naribus fluxerit. Poteris etiam decoctũ conficere ex maluis, violis, fœnugræco, althæa, & ſimilibus: atque in hac cauſa hæc ſufficere videntur. Cauendum tamen eſt à ſanguinis miſſione, ſi ex frigore ſpiritus extincti, aut diſſipati quouis alio modo exiſtant, nam longè magis peribunt diſſipabunturq; quàm affectionis ſubſit præſidium: cuius contrarium accidit cùm ex compreſſione aut ſuffocatione ſpiritus in cerebro pereunt: quod ſanè obſeruaſſe, magni eſt momenti in curatione, alioqui mirum non eſt, ſi ſalutari auxilio ægrum citiùs perdas. Verùm ſi huiuſmodi affectio ex ſuppreſſione menſium, hæmorrhoidum, aut alicuius ſanguinolentæ euacuationis prodeat, eandẽ protinus euocare oportet. Quo ſolùm caſu arbitror intelligendum fore Auic. loco citato, quo in apoplexia ſtatuit ſanguinem eſſe mittendum ex talo: licet ex neotericis plures conſilio antiquorum ex poplitibus ſanguinem mittere conſulant: quod iuſſum eſſe arbitror, donec vel ſuppreſſa fluxio redeat, vel eius defectus ſuppleatur, imminuaturque à capite vbertas ea ratione facta.

Verùm ſi quid iam in capite receptum, pituitoſum, craſſum, aut crudum fuerit, nulli dubium eſt, quin triplici via procedendum ſit in curatione, ſi priùs conſideres, an vigente in cerebro aut toto corpore pituitoſo vel craſſo quouis ſucco, poſſibile ſit aut vtile ſanguinem mittere: In qua ſanè re, vt quæ vel hominem liberet, vel protinus interimat, vt Celſus ſtatuit, re gerito, vt Aurelianus conſulit, qui maxima priùs facta diſtinctione, id opus aggrediendum aut prætermittendum eſſe conſulit. Quippe monet ſanguinem non eſſe mittendum, ante quàm humores præ frigore concreti liqueſcant & fundantur: nam ſi antea ſanguinem miſeris, nulli dubium eſt craſſiores & frigidiores fieri, & malum longè lethalius. Et iubet fundendos eſſe oleis, ſyrupis, frictionibus, & omni calorifico ingenio: nam ſi ante id opus ſanguinem fuderis, non fluent. Quod ſanè præceptum mihi non diſplicet, dummodo affectio ab externo frigore principium ſortiatur: quo ſolo caſu calorifica & fundentia præmittenda ſunt, aut vbi vniuerſum quod fluxu-

A rum erat, iam fluxit. Quippe cùm natura ex apoplexia hemiplegiam melioris gratia ſæpe moliatur, tenuata fluxibiliorique reddita pituita, quo faciliùs diſcedat, ſeſeq; ſeparet ac diducatur à foramine ad nerueas partes: ſic ars id quoque efficere poterit, vbi nihil fluxurum ad cerebri cauitatem ſperauerit: nam ſi quid ſupereſt (quod ex venarum turgore, rubore, & tumore cutis, faciei, & capitis diſces: nam in quibus nihil ſupereſt fluxurum, ferè in omnibus partibus cutis collapſa apparet) ſatius eſt ſanguinem primò mittere, licet parciùs aut per vices: & poſtmodum quod ſupereſt tenuare, fundere, & per inſenſilem halitum digerere: nam prædicta tenuatio mille præſtat beneficia, tùm ad diſcuſſionem moliendam, tùm vt medicamentis purgantibus faciliùs cedat hu-
B mor, tùm verò vt ſanguine miſſo promptiùs fiat ad vaſa retroceſſus, ſi præmiſſa inanitione fieri poſſit. At ſi iam prædicta occaſio præterierit, vt tutò venæ ſciſſione vtaris, differre oportet, donec modicum inclinare affectionem comperiamus, ac corpus non ita rigidum exiſtere, vel facies iam rubra apparuerit, vel ſaltem non plumbei coloris: nam ſignum eſt humoris fuſionem & calefactionem cepiſſe iam naturam. Tunc inſuper conſiderabis, an nimia venus, vel quid aliud vires infirmauerit, (poteſt quidem eſſe repletio humorum, quæ ſanguinem fundi expoſtulet, & ſpirituum inanitio, quæ id prohibeat) quòd ſi id non vetuerit, ventre clyſmate acriori præmunito, venam cephalicam tundes, parumque ſanguinis fluere ſines: ac
C ſi plus extraxiſſe ſit opus, partitè & per vices facito, interim dum acceſſio remittitur: quod dignoſces ex liberaliori reſpiratione & vehementi ac magno pulſu. Quòd ſi malum adhuc perſtet, viresque etiam conſtent, alteram cephalicam vulnerato, ſi ſolius ſit cerebri affectio: at ſi vires affectæ fuerint, cucurbitas cum ſcarificatione affiges: Aretæi tamen & aliorum antiquorum conſilio, maximè prope iugulares venas & ſub mento, vel ſi corpus obeſum fuerit, pluribus ceruicis, ſcapularum, & brachiorum partibus hirudines appones, idque maximè ſi venæ conſpicuæ non ſint: idque iterato facies. Quibus factis, laborantem agitato & concutito ac violenter fricato: nam ſæpe obſtructio à pauciſſima fit materia, aut craſſis
D vaporibus, quibus hæc ſolent ſufficere.

Verùm ſi ſors id non tulerit, tunc quidem ad primam indicationem veniendum eſſe conſulit caſus vrgentia, quæ ſanè docet corpus euacuare, & ad particularia auxilia commodè ſuſceptãda præparare ac diſponere. Id ſanè fit his, quæ corpus ab errante pituita expurgent: primò enematis, quæ conficiuntur *ex decocto ſaluiæ, ſtœchados & chamæmeli, cui adde agarici & expreſſionis eius. ℥. 2. medullæ cartami. ℥. 4. centaurij minoris. manip. 1. ß. colocynthidis. ℥. 1. & ß. bulliant in prædicto decocto, & facta colatura adde hieræ logodij. ℥. ß. mellis roſacei. ℥. 3. olei rutæ ℥. 2. ſalis communis. ʒ. 2. miſce*: etſi ob ſenſus hebetudinem nihil excernat laborans, vtendum eſt ſuppoſitorio, q. ℞.
E *hieræ diacolocynthidos. ʒ. 2. caſtorei, ſeminis carui, & rutæ ana. ℈. 2. ſalis gemmæ. ℈. 1. cum melle fiat ſuppoſitorium filo appenſum*. Quo facto, eadem die ad purgantia pharmaca deuenies, quæ cum ſolida deuorare nequeat laborans, liquore aliquo diſſoluta infundes: & licet nonnullis diſpliceat in hoc affectu purgandi vſus, rationes tamen ſunt nullius momenti, & vrgentia mali ac neceſſitas magna. Sic ad ſuperuacuam materiam educendam, & ad eam etiam quæ obſtructionem molitur deueniendum, ſi verum eſt (vt re vera eſt) caput poſſe medicamentis aluum ducentibus purgari, maximè cùm prædictus affectus apoſtemoſus non ſit, & humor iam extra vaſa poſitus, quem ſanguinis detractione minuere eſt impoſſibile. Primò purgabis catapotijs ex agarico, de aſſaieret, aggregatiuis, cochijs,

fœ-

fœtidis, & de ſarcocolla: quibus admiſcere oportet, pilularum de euphorbio aliquid, vel modicum euphorbij, aut caſtorei. Quippe elleborum addere, cùm vomitum cieat ad caputque euocet, non placet. Ex quibus ſanè medicamentis ad ʒ. 1. & ß. aut 2. vſque porriges, diſſoluesque in aqua vitæ, aut in liquore roſarum ex infuſionibus, & per infundibulum in ventriculum laborantis immittes. Quæ ſanè curandi ratio, prima vel ſaltem ſecunda die exequenda venit, citra vlteriorem præparationem, cùm caſus vrgentia eam non admittat.

Verùm ſi res ex voto ſuccedat, aut ſecus, niſi in præcipitium laborantem ire expendas, ad vlteriorem purgationem corpus, & humorem præparabis. Primùm ſanè facies inunctionibus per totum corpus factis, maximè iuxta dorſum, & ceruicem, oleo calido chamæmelino, anethino, liliorum, rutaceo, & ſimilibus, cum vehementi frictione, quæ & pituitam extinuet, & vniuerſum corpus ad calorem moueat. Interim tamen ventri, & viſceribus prouidebis oleo de ſpica cum pulueribus cyperi, cinnamomi, macis, & caryophyllorum. Secundum quidem exequeris ſerapijs, quæ vtcunque humorem præparent, & eius halitus ad caput aſcendentes: Cuius naturæ eſt mel roſaceum, ſyrupus ſtœchados, menthæ, & de corticibus citri cum oxymelite ſimplici, aut ſquillitico, vel aqua ſtillatitia ex ſquilla: cuius etiam efficaciæ eſt mel ſquilliticum cum aqua vitæ, cuius meminimus capite præcedenti. Si tamen his factis, aliqua ſalutis ſubſit ſpes, quòd venaberis ex faciliori reſpiratione, vel ex leui aliquo ſenſu, aut motu, tunc quidem ſtudendum eſt iterum corpus purgare *liquata prædictarum pilularum ʒ. 1. in aqua vitæ, & facta colatura laboranti ſingulis diebus, vel tertio quoque die præſtita* Interim tamen auxilia præſtare poteris, quæ ſimul materiam præparant, diſcutiunt, purgant, & calorem augent, ac tuentur: ſic profectò manè, aut propè ſomnum laboranti porriges, poſtquam aliquantiſper quieuerit ab alijs auxilijs, id q. ℞. *hieræ ſimplicis ʒ. 1. & ß. vel hieræ diacolocynthidos ʒ. ß. theriacæ veteris, vel ſmaragdorum ʒ. ß. diſſolue in aqua vitæ, & calendulæ anà ℥. 1.* Proſunt quoque hiera Pachij, aut trochiſci ex ea facti, quam adducit Scribonius Largus multos Romæ ab hoc affectu reuocaſſe. Item hiera logodij, maximè ſi melancholici ſucci aliquid præſit. Neque minoris momenti eſt medicamentum q. ℞. *conſeruæ iridis, calami aromatici, acori anà ʒ. 3. conſeruæ ſaluiæ ʒ. 1. diu agitentur in mortario cum aquæ vitæ, aut meliſſophyll. ℥. 2. & facta forti expreſſione potui detur.* Eiuſdem vſus eſt id, q. ℞. *ſeminis rutæ, ſantali citrini, nucis muſcatæ anà ℈. 2. ponantur in manica Hippocr. & colentur quater cum aquæ vitæ, aut calendulæ anà ℥. 1. & ß. & fiat potio.* Cuius & pretioſioris eſt efficaciæ aqua deſtillata è nucibus muſcatis, auribus, palato, & naribus indita: quo præſidio ſic affectos poſſe reuocari, Deo auſpice cenſeo. Valet etiam poſt purgationem id q. ℞. *pulueris diamuſci, & diambræ, anà ℈. 1. caſtorei gr. 6. aquarum chelidoniæ, ſaluiæ, & rutæ, anà ℥. 1. & ß. facta colatura fiat potio.*

Verùm ſi factis purgationibus, quæ ſufficere videbantur, res non cedat, coniectandum eſt humorem ſolidioris eſſe ſubſtantiæ, expoſcereque efficaciora pharmaca, cuius cenſus eſt id q. ℞. *agarici ʒ. 1. pulpæ colocynthidis gr. 2. electuarij indi maioris ʒ. 3. diſſoluantur in aqua vitæ, & facta forti expreſſione fiat potio.* Quòd ſi per epicraſim purgare etiam velis, porrige id q. ℞. *pilularum fœtidarum, & cochiarum anà ℈. 1. trochiſcorum alandahal gr. 3. macerentur in aqua vitæ, & meliſſæ, & facta expreſſione potandam præbe.* Quòd ſi velis magis diſcutere, & calefacere quàm expurgare, eo vtere q. ℞. *caſtorei gr. 4. trochiſcorum alandahal gr. 3. oxyme-*

A *litis ſquillitici ℥. 1. aquæ chelidoniæ maioris, & vitæ, anà ℥. 1. fiat colatura.* Sed tamen in his omnibus exhibendis, vt res ex voto cedat, corpus priùs, vel ſanguine miſſo, vel expurganti medicamento vacuaſſe oportebit.

His autem præmiſſis, mox deueniendum eſt ad ſecundum auxilij genus, quod per propria capitis emunctoria docet cerebrum expurgare: hæc autem ſunt caputpurgia appellata, quibus cautè vtendum eſſe conſulit affectus natura: nam ſi ſternutatoria à principio adhibeas, plus lædes materia attenuata, & commota ad affectam partem, quam poſſit à poſtica cerebri parte ad anticam euocari. Quapropter potiùs eo præſidio vtendum eſſe cenſeo,
B poſt corporis, & capitis euacuationem, ad reliquias conterendas, quàm ad caput primò euacuandum. Qualia autem hæc debeant eſſe, capite de lethargo reperies. Quibus addere oportet euaporationes, quas magis ſemper probaui, quàm ſuffumigia: ea autem fiunt ex ruta, ex ſquilla, caſtorio, & euphorbio aceto feruefactis: cuius vaporem naribus trahat laborans. Mouet etiam ſternutamentum ſuccus anagallidis vtriuſque, cœparum, braſſicæ, ſiclæ, aut enulæ, ireos, marrubij radicis, & nigellæ, & vltimò cucumeris agreſtis, cum pulueribus piperis, caſtorij, ellebori, & euphorbij. Ex quibus cum melle roſaceo, hydromelite, oxymelite ſimp. vel ſquillitico, mille medicamentorum ſternutamentum mo-
C uentium formas effingere poteris.

Tertia, & vltima curandi ratio his perficitur auxilijs, quæ vim habent calefaciendi, & exiccandi caput ipſum: quibus non rarò accidit, medicis incautis vt grauior, & preſſior fiat affectio: nam cùm caloris ſit fundere, & extenuare, facilè id malum ſequitur, niſi prudenter eis vtaris. Quapropter illa adhibere oportet capite, & corpore ſatis purgato, & primò à leuioribus facto initio, nempè ab oleo laurino, de lateribus, rutaceo, de caſtorio, & de piperibus cum modico aceto: vel cum cera facto molli vnguento. Excitat quidem apoplecticum, & mirè materiam diſcutit oleum de vitriolo: quod ſi paratum non ſit, *diſſoluantur ʒ. 2. vitrioli in ℥. 1. olei*
D *de ſpica, de coſto, aut de caſtoreo, aut de ſquilla*, hoc modo. ℞. *ſquillæ ſciſſæ in rotulas ʒ. 2. caſtorei ʒ. ß. vitrioli ʒ. 3. fiat decoctio in olei coſtini, & vini, anà lib. ß. ad conſumptionem vini: & facta colatura vſui ſerua.* Præſtat & potio q. ℞. *caſtorei ℈. 1. maſtichis, ſeminis rutæ, ſantali citrini, nucis muſcatæ, anà ℈. ß. & cum aqua vitæ, & lauendulæ anà ℥. 2. ponantur in manica Hippocrat. & colentur quater, cuius ℥. 2. infundantur per gulam.* Omnibus autem prodeſſe comperimus aquam ſtillatitiam ex nucibus muſcatis, maximè ſi inſtillatio fiat cum aqua vitæ. Non minoris momenti à pleriſque ſcriptorum habetur illud præſidium q. ℞. *ſquillæ contuſæ ℥. 1. mellis roſacei ℥. 4. conſeruæ iridis, calami aromatici, aco-*
E *ri anà ʒ. 1. conſeruæ ſaluiæ ʒ. 2. theriacæ veteris ʒ. 1. & ß. aquæ vitę ℥. 6. deſtillentur in duplici vaſe, & liquoris ſtillatitij præbe ʒ. 1.* Iuuat etiam, interim dum caputpurgijs vtimur, caput abradere, & inungere oleis calidis, in quibus ferbuerit pulegium, ſerpyllum, & ſemen maioranæ, aut vngatur caput oleo de lauendula, aut de been, in quo incoxerint caryophyllus, nux muſcata, muſcus odoratus, ſemen rutæ, & reliqua huius cenſus. Præſtat etiam ſinapiſmis vti, q. ℞. *olei rutacei ℥. 3. picis nigræ lib. ß. liquefiant in duplici vaſe, deinde adde pyrethri, piperis albi anà ʒ. 2. extende ſuper pannum, & capiti affigendum cura.* Quem etiam vſum præſtat aliud quod *recipit ficus pingues leuiter coctas, deinde cum duplo ſeminis ſinapis contunde, & ad formam emplaſtri adhibe.* Valenter quoque ad extimas partes trahit digeritque materiam emplaſtrum

quod *recipit oxycrocei, vel emplaſtri de Vigo* ℥. 3. *agitetur fortiter cum oleo laurino, & adde ſinapis, pyrethri, piperis, ſtaphiſagriæ, & euphorbij, ana* ʒ.ß. Ex quibus etiam pulueribus cùm ficubus, & puluere ſulphuris, nucis muſcatæ, anacardi, ſeminis vrticæ, & fimo columbino emplaſtrum non minoris momenti parabis. Quem quoque in vſum præſtat caput abluere, aut ſpongia, vel philtro fouere decocto ſaluiæ, roriſmarini, rutæ, ſtœchados, maioranæ, pyrethri, & ſimilium cum aqua vitæ, aut vino. Sed cauendum eſt in hoc affectu à theriacæ, vel mithridati nimio vſu, nam periculum eſt, ne preſſiùs ſomnum conciliet.

CAPUT XIIII.

De Paralyſi.

Paralyſis, ſeu pareſis idem eſt apud Græcos, ac inter eoſdem hemiplegia, aut paraplegia, & apud Latinos reſolutio. Eſt quidem affectio apoplexiæ finitima, & in multis ſimillima, in alijs quidem diſpar. Sic profectò quemadmodum in apoplexia vniuerſum corpus ſenſu, & motu orbatur, ita prorſus in quauis reſolutionis ſpecie, modo vnius ſit membri, modo plurium, aut medietatis corporis, pari lege ſenſus, & motus abolentur. Itaque quemadmodum in apoplexia nerui, vel patiuntur, vel compatiuntur, ita & in quauis reſolutionis ſpecie. Diſſident tamen quia in apoplexia ſemper oblæduntur ſenſus, & motus ſimul, in paralyſi verò alterum eorum lædi poteſt, reliquo manente illæſo. Item in apoplexia nerui oblæduntur per conſenſum ab obſtructo cerebro: quod licet in paralyſi quoque accidat, vt in hemiplegia, ſæpius tamen nerui ipſi vitio proprio afficiuntur. Secundò etiam diſſident, quia in apoplexia oblæduntur ſenſus interni, & externi ſimul, in paralyſi verò ſolùm tactus, & motus; licet aliquando in pernicioſa paralyſi etiam interiorum potentiarum eluceat affectus. Erit itaque paralyſis, ſeu reſolutio, ſenſus, & motus priuatio, non quidem vniuerſalis, ſed partis alicuius, vnius, aut plurium, ſeruatis tamen vt plurimum internis ſenſorijs. In ſtupore verò, ſeu torpore qui pars eſt, vel præludium hujus mali, vel vt Galeno placet, leuis quædam paralyſis, motu leuiter læſo, ſenſus non amittitur, ſed debilitatur, cùm nil aliud ſit, quàm difficultas quædam ſentiendi, ſiue tactus diminutus propter tactoriæ facultatis imbecillitatem. Cuius etiam naturæ tremor eſt, nimirum motus voluntarius imminutus propter facultatis imbecillitatem: ſed ſtuporem duobus modis contingere ſcimus: vno cùm laborans obſcurè, & obtusè ſentit, alter verò cùm diminutè etiam, & cum hoc perperam ſentit: ſicut cùm ſtupent brachia, aut crura ex incommodo ſitu, videntur veluti formicæ per id membrum decurrere. At in paralyſi exquiſita vtroque priuatur pars ægra, ſeruatis, vt dictum eſt, internis ſenſorijs, quòd vitium non ſit in cerebro, ſed in neruis ab eo, vel ab ſpinali medulla exortis. His habitis conſtituendum eſt paralyſim nil aliud eſſe quàm tactum, vel motum voluntarium ablatum, propter ſpiritum animalem ad organa prædictarum functionum non influentem. Quam duplicem arbitramur eſſe, exquiſitam vnam, & reliquam illegitimam, & ſpuriam: illa quidem eſt in qua nerui ſenſum, & motum ſimul amiſerunt: hęc verò in qua motu incolumi ſenſus abolet ur, aut è contra, & finitima eſt legitimæ: nam paralyſis propriè potiùs eſt motus quàm tactus affectio. Eſt igitur ſymptoma conuulſioni omnino contrarium: quòd in hac partes in latitudinem agantur, in paralyſi verò in longitudinem, quia & cauſa, & morbus, ſicut ſymptoma, diuerſa admodum exiſtant. Neque nos turbare debet Pauli locus, quo ſtatuit reſolutas partes, vel

A conuelli, vel laxari, idque vel à repletione, vel ab inanitione fieri. Cui etiam ſubſcribere videtur Aetius libro 6. capite 3. caninam conuulſionem, mandibularum muſculorum reſolutionem appellans. Nam vel licentioſiùs videntur loqui, vel generaliùs vtuntur nomine reſolutionis pro omni motus priuatione, ſiue ſit per conuulſionem, ſiue per paralyſim: quoniam ſi quis eorum affectuum naturam exactè inueſtigare ſtudeat, reperiet neque paralyſim, & prædictam conuulſionem eundem poſſe eſſe affectum, neque vnam eandemque eorum cauſam, neque eundem efficiendi modum, neque conuulſionem paralyſi ſuperuenire poſſe, item neque reſolutionem particulis contractis accidere, niſi eam pro arctiori neruorum poſitu
B deſcribas, idque non eorum longitudini, ſed latitudini referendum erit: niſi cùm ex luxatis fractiſve ſpinæ nonnullis vertebris, aut oſſibus alijs, aut denique eiſdem neruis diuiſis, paralyſis ſuboriatur: tunc quidē præcipuè nonnulla in latitudinem membrorum ſubſequitur coarctatio. Cuius doctrinæ gratia, non omnino contemnenda eſt Cęlij Aureliani ſententia hoc eodem capite, qua parte duplicem magni momenti conſtituit reſolutionis differentiam: nam altera (inquit) fit conductione (vt verbo eius vtar) altera verò extenſione: conductione fieri paralyſim veteres illi Empirici arbitrabantur, cùm membrum contrahitur in his, in quibus neruis tranſuerſis omnino præciſis, poſt vulnus cicatrice dura, & magna obductum,
C membrum reſoluitur, & ſic contrahitur, vt non extēdi poſſit: fit quidem extenſione, cum laxatis neruis membrum ſenſu, ac motu priuatum, flaccidum, languidum, extenſum protenditur, aut trahitur: & ſubdit idem author, crus paralyſi vitiatum conductione fieri breuius, extenſione verò longius, vt luxationem factam quidam putent. Præterea idem author non longè à capitis principio, per paralyſim ex conductione pari penſu intelligit amiſſum membri ſenſum, ac motum alimenti defectu, hoc eſt, per atrophiam, quo malo iam plures affectos vidimus: nam cùm ad ſenſum, & motum pars requiratur calore, & optima carnis, & alimenti copia prædita, & hæc omnia in atrophia deficiunt, ex nerui corrugatione, & prolapſione,
D proculdubio ſenſu, ac motu priuari contingit. Quam tamen diuiſionem præter id quod vtilem cenſeam, arbitror tamen ſapere quodammodo eorum opinionem, qui morbos omnes aſtrictos, aut laxos ſtatuebant. Sed nos clarioris doctrinæ gratia, hunc affectum diuidimus, in paralyſim per propriam partis læſæ paſſionem, & in paralyſim per conſenſum: nam iuxta hanc diuiſionem arbitramur longiſſimis interuallis diſſidere.

Ex quo conſtabit ſymptoma in hoc malo eſſe de genere abolitarum actionum ſenſibilium exteriorū, ſed maximè motiuarum, in vna, aut pluribus corporis particulis. Prodit tamen prædictum ſymptoma à morbo neruis, aut ſpinali medullæ proprio: qui ſanè
E vnus non eſt, cùm plerunque ad intemperamentum prædictarum partium reduci poſſit, nonnunquā ad coarctationem neruorum, & eiuſdem ſpinalis medullæ: frequenter tamen ad obſtructionis certum quendam modum in neruis, & medulla ſpinali (vt paulò inferiùs latiùs ſum monſtraturus) & aliquando ad neruum ſciſſum.

His affectionibus addere oportet ſtuporem, & tremorem: quippe hic motus eſt diminutus (quamuis à Gal. conſiderante vniuerſum modum motus, compoſitum ex impotentia facultatis, & grauitate membri, motus præter naturā appellatus fuerat) quia vt paralyſis ab ablata fit facultate, hic verò à diminuta, q̄ pondus corporis, aut membri ſibi conſuetū, & commiſſum, vt ſolet, non mouet, ſed minutum, & interciſum efficit motum. At ſtupor diminuta quoque ſenſatio eſt: ſed de tremore, hæc ſatis ſint quòd plura dictu-

dicturus ſim cap. de cordis tremore & palpitatione, & cap. de conuulſione. Quibus præmiſſis, vt conſtet qualis ſit in paralyſi morbi natura, ſciendum eſt, idem omnino accidere prædictis partibus, dum hoc affectu premuntur, ac aeri quem habitamus & reſpiramus, à nebula vel craſſa aliqua ſubſtantia, quæ ſolis beneficio animalia in aere degentia omnino priuent. Certum quidem eſt, licet ſol à nebula vel nubibus aliquid non patiatur, nos tamen hac occaſione eius lumine & calore priuari. Sic omnino partes noſtri corporis dum neruus aliquis caliginoſo aliquo ſpiritu aut craſſo humore imbuitur, beneficio animalis potentiæ deſtituuntur, & ſic particulæ ſenſu & motu orbantur. Et ſimili ratione, cùm nerui origo vbi fertur aliquod eſſe foraminis veſtigium obſtruitur, tunc illuſtratione priuatur, haud ſecus quàm dum neruus ipſe à re aliqua adhærente comprimitur vel ex toto diſcinditur. Itaque non vna eſt vt diximus in hoc affectu morbi ratio, ſed ad quatuor neceſſariò reducenda venit, nimirum ad obſtructionem, ad intemperamentum ſimplex, aut cum affluxu materiæ, ad compreſſionem nerui, & ad eius ſciſſionem. Obſtructionem autem in ſolo nerui principio, qua parte perforatione inſignitur, fieri eſt arbitrandum: & ob id hæc paralyſis conditio & ſors verè per conſenſum appellatur, vt Galen. ſtatuit lib. 1. de loc. affect. qui ſeparatum à digitis præſidiũ dorſo adhibẽs, laborantem ſanitati reſtituit. Alter verò morbus ſolis neruis & ea parte eorum adeſt, qua & paralyſis. Quod ſanè contingit aut quia à vaſis frigido humore inundantibus refrigerantur nerui, & ſpiritu influenti deſtituuntur, aut quia in ipſis neruis viget mali cauſa: nam aliquando neruus obtenebratur caliginoſo halitu, nonnũquam laxior & mollior efficitur humore ibidem imbibito, ita vt neq; neruus motui ſit aptus, quia id opus ſiccitate exequitur, neque rurſus illuſtratio liberè fieri poſſit. Nonnunquam verò ex toto ſcinditur neruus: quo fit, vt vel illuſtratio ob continui ſeparationem euaneſcat, neq; ſi eam poſſit continere, cogere neruus partem poſſit, adhuc ſanitate reſtituta, quia ob cicatricem conductionem patitur & paralyſim, ſic ab Aureliano ex hac cauſa appellatam: & ob id paralyſi affectas partes extenſas comperimus, immobiles & conductas aut ſtabiles. Prætereà fit ex compreſſione, vel nerui vel cerebri: oritur quippe hæc reſolutionis ſors ſecto aut rupto neruorum principio, inchoato ſphaceliſmo cerebri, aut intercepto facultatis commeatu & coarctatis neruis, qui ad inferiores partes veniunt, à ſanie, ſanguine effuſo, oſſe depreſſo, vel tumore aliquo. Quod etiam malum fieri poteſt in quouis nerui corpore aut exortu, vt in luxationibus vertebrarum dorſi comperimus, vbi etiam plures alij morbi reperiuntur. Quæ ſanè omnium morborum genera, aut in parte conſiſtunt reſoluta, aut in toto nerui proceſſu, aut in eius parte aliqua, aut in origine ſolùm, aut in ipſo cerebro, aut in medullæ principio. Ex quibus iam conſtare arbitror, qualis affectio ſit paralyſis, quaſque ſortiatur differentias. Quibus tamen modis hæc affectio fiat, nunc perdiſcendum eſt: nam ſicut obſtructione in ſubſtantia & cauitatibus cerebri, qua parte ſpiritus ad neruos deferuntur, apoplexiam propriè dictam fieri dictum eſt: ſic in principio dorſalis vniuerſalem partium ſubiectarum paralyſim ſuccreſcere, aut in alterutro foramine vel alterutra parte hemiplegiam dextri aut ſiniſtri lateris.

Verùm quia frequentiùs hæc affectio extremis, intimis, ac extimis corporis partibus, per conſenſum potiùs quàm eſſentialiter accidit, & quia vera curandi ratio conſulit mandanti membro primò eſſe ſubueniendum, ob id profectò ſtatui priùs differe-

A re, cui parti in ſpina præſidia adhibenda ſint in cuiuſuis particulæ paralyſi: ſic vt licet à cerebro omnis ſenſus & motus oriatur, non quidem omnibus particulis à quouis neruo, ſed ſingulis à certo & determinato & qui peculiari in loco originem ſortitur. Conſtat enim aliquando dimidium corpus oblædi, dextrum nimirum, vel ſiniſtrum, linea ipſum per medium quaſi diuidente: nonnuquam crura ambo reſoluta ſunt, nunc vnum; ſic & brachia: aliquando faciei partium aliqua, vt maxillarum muſculi, nunc lingua ſola afficitur, aut oculorum alter, nunc quidem ſenſus auditus perijt, vel olfactus. Fit etiam aliquando vt motus pereat illæſo ſenſu, nonnunquam è contra euenit, ſæpè tamen vterque vnà perit. Quæ ſanè mala cùm aliquando ex vitio partis ipſius quæ ſen- B ſu & motu caret, prodeant, vt in vehementi frigore aut gangrena conſpicimus: aliquãdo verò ex conſenſu originis: ob id à quo loco quæuis prædictarum partium hoc fruatur beneficio, expendendum duxi. Sic profectò ſiue in neruo ipſo, ſiue in eius exortu morboſa ſit affectio, pars quæ ab eodem gubernatur, ſenſu & motu orbatur protinus. Sic cùm reſpiratio ſuperſtes euadit, cæteris particulis affectis aut aliqua earũ, ſignum eſt, à collo infra & in ipſo affectum eſſe: nam dum initium ſpinalis medullæ occupat obſtructio, ſolæ capitis partes et ſentire & moueri poſſunt: eſt enim hæc acutiſſima paralyſis, vt quæ reſpirationem etiam oblædat. Cùm verò laborantes voce orbantur, voca- C les neruos affici conſtat, eoſque oriri per quartam vertebram; ſicut in defectu reſpirationis, eos qui ab alijs ceruicis & ſpinæ partibus prodeunt. Si tamen oculi reſolutionem patiantur, eos qui à ſecunda coniugatione è caluaria emergunt affici eſt certum: ſicut dũ palpebræ collabuntur, eos qui à tertia per foramen oſſis orbitæ tranſeunt. Sic labra reſoluta atteſtantur latum muſculum pati, contextum quidem è ramis primarum vertebrarum & tertiæ coniugationis: lingua verò quæ balbutit, in his qui ab apoplexia emergunt & alijs qui hoc affectu corripiuntur, læſos eſſe neruos à tertia & ſeptima coniugatione in ipſam perreptantes. At reſoluta omnino manu, neruos à principio ceruicis vel quintæ vertebræ reſolui eſt comper- D tum: in quo ſanè affectu aliquando in quibuſdam brachij partibus ſenſus quidem adſeruatur ob neruos ſeptimæ aut octauæ vertebræ, ſed cùm hi læduntur, thorax etiam coafficitur. Sic in reſolutione parui digiti & media parte annularis, afficitur neruus in cauitate cubiti, licet à ceruice principium etiam ſortiatur: in alijs verò tribus, cæteris illæſis, vulnerata eſt ſpinalis medulla. Crura verò cùm reſoluuntur aut pedes, in vertebris lumborum & iuxta inguina affectionem eſſe monſtrant. Pari quoque penſu in veſica, ano, & pudendo, reſolutio certum quoddam habet mali principium iuxta prædictas partes: ſic dum deſcendit rectum inteſtinũ, muſculos ſuſpendentes malè eſſe affectos conſtat, quos eſſe in ipſius lateribus ex E diſſectione comperimus. Verùm ſi alui excrementa retineri non poſſunt, ſphincter reſolui apparet: in reſolutione verò muſculi veſicæ, & cùm pudendum erigi non poteſt, nerui ab oſſe ſacro veſicæ inſerti ac pudendo proculdubio afficiuntur.

Quibus ſuppoſitis, ſtatuendum eſt, ſpinalem medullam vnam eſſe & non bifidam (vt ſtatuerat Auicen.) à ſumma vertebra vſque ad infimam (quippe in hoc munere eſt quaſi cerebri vicaria, & cerebrum vnum factum, in cerebellum degenerat iuxta ſpinam) & à cerebro ſuſceptare facultatem, quam per exortus neruorum ſingulis partibus impartitur. Cùm hoc tamen non ſe habet in hoc opere promiſcuè, ſed dextra eius pars neruis in dextram partem diſtributis mandat, & ſiniſtra in ſiniſtram (quo autem modo id fiat, paulò inferiùs leges) quo facilè e-

tit cuique colligere, dum affecta eſt aliqua corporis pars, reliqua illæſa, quam habeat peculiarem cauſam, & originem. Nam ſemper affectus, ſiue ſit obſtructio ſiue compreſſio, ſiue inciſio, aut intemperamentum ſimplex cum humore, primum in vno conſiſtit loco, ab eo autem infra reliquæ partes eius conſenſu lædũtur. Erit igitur, vel integra paralyſis, aut ſpuria, vel torpor, aut ſtupor, prout in quauis prædictarum partium ſpirituum tranſitus omnino, aut ex parte interciſus, compreſſus, aut obſtructus fuerit.

Cauſæ. Qui huius mali cauſas inueſtigare ſtuduerit, expendat in duo genera eas omnes poſſe facilè reduci: nimirum in facultatum vitium, vel in læſionem inſtrumentorum motui, & ſenſui ſeruientium: facultatis enim vitio fit paralyſis, cum ipſamet deficit, aut infirma eſt in ipſo principio, & fonte: quia adeo exiſtit languida, & puſilla, vt reliquis partibus vim ſuam, & efficaciam impartiri nequeat, vt euidenter comperimus in grauiſſimis, & diuturnis morbis dũ inclinãt. Interdum etiam ipſa facultas aliquo afflicta incõmodo, colligit ſe, & retractis ſpiritibus, orbatas ſenſu, & motu reddit partes, vt quando ex caſu inſigni cerebrũ commotum eſt, vt ſtatuerat Gal. 7. apho. 58. At refertur cauſa in inſtrumentum, cùm vitium aliquod in medulla ſpinæ, aut in neruo, vel proprio ipſius, vel alterius conſenſu contractum eſt, quo omnino, aut aliquo modo intercipitur tranſitus ſpirituum, vitiantur verò inſtrumenta obſtructione, intemperie, compreſſione, & diuiſione. Quo fit vt cauſæ paralyſeos ſint hę omnes quæ obſtruere, vel obumbrare poſſunt paruũ illud neruorum foramen, aut nerui ipſius ſubſtãtiam craſſorum humorũ copia, ſiue pituita ſit, ſiue admixta exiſtat melancholia, vel à tuberculo, aut quouis alio tumore caput nerui obturante, ſi id accidat. Ex intemperamento prodit, quia denſior fit nerui ſubſtãtia, vt ab impenſa frigiditate neruum condenſante, vel à pituitoſo ſucco, ſed fluxili, aut forſan bili permixto, quo faciliùs in nerui ſubſtantiam ſeſe inſerat pituitoſus humor. Item prodit à nebuloſo, ſeu caliginoſo halitu eandem nerui ſubſtantiam obtenebrante, atque denſante, vt apertè videtur ex Hipp. conſtare lib. de flatibus dicente, Quòd verò ſtupor, attonitus, vel ſideratio à flatibus fiat, hoc eſt vapore, deinceps demonſtrabo: cum ergo flatus multi frigidi penetrent, ac inflent carnes, partes corporis, ſtupidæ inſenſibiles fiunt: & ſiquidem plurimi flatus per vniuerſum corpus diſcurrant, totus homo ſideratur, ſi verò per partem, partem illam ſiderant, & percutiunt, atque vbi abierint flatus, ceſſat & morbus: quamdiu autem permanſerint, conſiſtit. Quæ vitia plerunque ebrijs, aut crapulis deditis hominibus accidiſſe cõperimus, quos correptos aliqua prædictarum affectione, leuiter & citra aliquod auxilium ſanitati reſtitutos vidimus. Quę ſanè mala ſolent neruo accidere, non ſolum à frigore vt dictum eſt ob externum aerem, ſed à frigidis medicamentis, & alimentis etiam craſſioribus, & frigidioribus, ita vt præ nimia copia prædictorum, vaſa vicina neruos afficiant. Compreſſionem autem efficit externa cauſa, vt ſi à duriori aliquo corpore, aut inſtrumento prematur exteriùs neruus, aut ſi laqueis, & vinculis, aut totum membrum, vel neruus cum detegitur intercipiatur, & aſtringatur: quod etiam cõtingere ſcimus, dum interna aliqua particula ſcirrho, aut inflammatione corripitur, quæ in tumorem elata vicinum membrum comprimat. Idem etiam contingit ex luxatione vertebrarum, vel cuiuſuis articuli à ſua ſede excidentis, oſſe occupante ſpatium nerui, cõprimenteque ipſum. Quæ verò ſint cauſæ, quæ neruum diuidere poſſint, omnibus in conſpicuo eſt. Fit etiam paralyſis ex mutatione alterius affectus in neruum ipſum, vt in colicis doloribus, ac ingentibus inteſtinorum cruciatibus. Quod ſanè non eſt arbitrandum fieri, A quòd pituita ab inteſtinis illuc migrare poſſit, vt plerique authorum arbitrantur, ſed ſolùm huiuſmodi mutatio fit in eo dolore qui prodit ex defluente pituita ad inteſtina per venoſum genus. Quippe eo tempore facilis erit commeatus à venis in neruæam ſubſtantiam, vt latiùs diſputatum reperies capite de dolore colico. Denique vt ſumma quadam complectar prædictas cauſas, exiſtimandum eſt, eam poſſe hunc affectum excitare, quæ vtcunque neruos obſtruere, cõtundere, comprimere, emollire, atq; intemperare poteſt: ſic profectò ictus, caſus, contuſio, ſomnus in loco paluſtri, & humido, vel in ſpelunca, aut in domo recenter gypſo polita, & vbi lunæ radius infigatur: itẽ exercitium à cibo, vel ſomnus aliquantulum moroſus. At B continentem cauſam arbitramur eſſe humorem, aut craſſum ſanguinem, vel nimis dilutum, vt vias ſpirituũ intercipiat, vel ex humiditate extinguat, aut neruos molliendo diſſoluat, quod rariùs accidit, niſi dũ copioſior exiſtit, ſicut & caliginoſus halitus. Nec arbitrandum eſt melancholicum ſuccum id malum non poſſe efficere: quippe aliquando ex eo ortum duxiſſe viſum eſt, vt oſtendit intenſa, & inſolita vigilia, præſertim cùm in cerebro malum principium habet: ſiquidem certiſſimum eſt à pituitoſo, aut ſeroſo ſucco potiùs ſomnum induci quàm vigiliam: quod ſanè ad curationem nouiſſe, magni eſt momenti, vt Trallianus aduertit ca. proprio. Pari cenſu æſtimanda eſt luxatio vertebræ, aut membri alicuius diſlocatio: C cæterùm luxatio ad latera futura eſt, nam ſi intrò, aut extra proſiliat vertebra, non quidem priuat ſenſu, aut motu partes infra luxationem.

Signa. Signis autem non affectum, ſed affectus differentias, & cauſas venari hac in parte inſtituo: quippe affectio notiſſima eſt, vtpotè in qua ſeruatis potentijs interioribus, tactus, & motus pereunt. Sic enim primò diſtingues, ſit ne affectus per conſenſum, an per primogeneam membri affectionem: hoc autem oſtendit membri ipſius paſſi externa cauſa, quæ in ipſum membrum ſuam vim impreſſit: præterquam quòd peculiaris in ipſo, & conſpicuus apparet defluxus, colore, tumore, ac mollitie manifeſtus, quo tempore pulſus eſt paruus, tardus, rarus, debilis, & mollis, D cum vrina cruda, alba, & craſſa, aut alba, & perſpicua. Quòd ſi nullo horum exiſtente, & membro ſano apparente, mouere ſe, aut ſentire nequiuerit, tunc quidem aliundè ſibi illatum fuiſſe malum conijcito. Quo ſanè cognito, ſpecialiùs ad cauſæ cognitionem deuenies, ſtudens primò noſſe, an vitium conſiſtat in partis intemperamento (quod pręter id quòd ad eſſentiale partis vitium pertinet, magni eſt momenti ad curationem nouiſſe) idque oſtendit membrum ipſum tactu frigidum, & quauis leui frigiditate offenſum: quod etiam atteſtantur externæ cauſæ, vt externum frigus quod præceſſit, frigida medicamenta, & vſus frigidorum ciborum. Quam quoque notitiam præſtant humores corpus inundantes, maximè pituitoſi, E & crudi, præſertim in cerebro exiſtentes, ac delabentes ad membra cum tremore, aut torpore, & conſpicua frigiditate. Obſtructionem verò huic malo cauſam præſtare, oſtendunt ſubitus euentus poſt inſolatum, vini potionem, aut febrem paruam, maximè pituitoſam, aut per defluxum factam: in qua cauſa ſicut in compreſſione neruoſarum partium pulſus parum à ſanis immutantur, aut febriles differentias præſeferunt. Cui accedit priuatio ſignorum reliquarum cauſarum, quæ compreſſionem, aut coarctationẽ in neruo, medulla, aut cerebro natæ ſunt efficere, ſicut neq; plaga, ictus, tumor, aut luxatio: nam cùm ab his, vel à ſolutione continui prouenit, euidentior cauſa eſt, quã quòd ſignis opus habeat. Caliginoſum enim & craſſum halitum cauſam eſſe monſtrat, non omnimoda motus, & ſenſus priuatio.

Præſagiū Periculoſiſſimus plerunque eſt, aut ſaltem ex eo laborantes non curantur, vel tardiſſimè, is affectus in ſenibus, vtpotè in quibus frigidæ affectiones nunquã maturantur, vt de raucedine, & grauedine dixerat Hippocr. Sed omni ætati periculoſa exiſtit ea paralyſis, quæ vel potentias interiores lædit ſimul cum membro reſoluto, vel ſaltem reſpirationem vitiat. Item grauiſſima eſt, & diuturna, quæ ex luxatione fit, ni citò præueniatur, ante quidem quàm vel tumor fiat, aut humor durior in cauitate oſſium factus coaleſcat, & connaturalis fiat. Sic ſalubrem eam paralyſim iudicamus, quæ neque reſpirationem, neque potẽtias interiores vitiat, & etiam in qua reſoluta membra non admodum extenuantur: ſignificat quidem calorem non plurimum (ob quietem, & immobilitatem membri, vt refert Hippoc. 6. popu. & 2. de fracturis) extinctum eſſe, ſed adhuc adeo vigere, vt concoquat, & aſſimilet: ſic & ſalubris cenſenda eſt, cui præſidia aliquid prodeſſe conſpicimus.

Primum dubium. Sed antequam auxiliares manus huic affectioni adhibeam, enodare ſtudui difficilia quædam, quæ in huius eſſentia, cauſis, & curatione ſeſe ſolent offerre. Pleriſque dubitatum eſt, an à melancholia, vel bile paralyſim fieri contingat, cùm illa ſicciores, bilis verò calidiores reddat neruos ipſos: ita vt ſiccandi, ac mordendi conuulſionemque efficiendi vires habeat potius, quàm reſolutionem. Cùm hoc tamen cenſemus, melancholiam humori pituitoſo aliquando admiſceri, & longè grauiorem paralyſim efficere ob humoris duritiē, & renitentiam: ſic de flaua bile ſentiendum eſt, quæ cauſam huic malo præſtare poteſt, non quidem materialem, ſed motiuam, & quæ humores pituitoſos fundendo in neruos deuehat. Itaq; quo magis melancholia remoratur pituitæ ſubingreſſum in nerui ſubſtantiam, ita etiam difficiliorem parit eiuſdem reſolutionem, & ad natiuum ſtatum regreſſum: & pari ratione, quo bilis citatiorem reddit ad motũ pituitam, ita faciliorem eius diſcuſſionem molitur.

Secūdum dubium. Secundò dubitatur, an reſolutionis cauſa eſſe poſſit carnis intemperamētum, ita vt ineptitudo eius cauſa ſit cur membrum non probè ſentiat vt voluit Auicenna? Quòd verò id non ſufficiat ad vitium ſenſus, argumento eſt febrilis calor, qui plurimum carnē intemperat: idem probant hydropicorum mēbra, quæ plurimum algent, vt ea ratione non poſſint ſentire: cum hoc tamen in neutro apparet ſenſus, & motus læſio. In qua re cenſemus nerui ſolùm intemperamento id poſſe accidere, dum vias coarctare potens fuerit: nam licet ex vicinia cauſarum frigidarum torpor ſubſequatur (vt antea dictum eſt) potiùs id fieri arbitror ex compreſſione, aut coarctatione figuram, & vias vitiante, quam ex intemperie neruis præſtita.

Tertium dubium. Tertiò dubitatur, vtrum deperdito ſenſu, motus ſeruari poſſit, aut è contra, licet non videatur par ratio. In qua re poſthabitis aliorum ſententijs, diſtinguendum eſt, an dubitatio intelligenda ſit de ſenſu, & motu per eundem neruum tranſmiſſis, nam dum fit per diuerſos, nulli dubium eſt apertè poſſe fieri. Verùm vt intelligatur qua lege hæc diuerſitas fiat in eodem neruo, expendendum eſt, per diuerſam temperaturam perfici motum in neruis, ac in eiſdem ſenſus perficitur: ſenſus enim humidioribus fit neruis, motus autem ſiccioribus. Quo fit, vt dum neruus redditur humidior, ineptior fiat ad motum quàm ad ſenſum: dum verò ſiccior euadit, ineptior ad ſenſum quã ad motum. Ex quo conſtat, quòd licet neuter exceſſus alteram actionem iuuare poſſit, in neruis ſimilibus actionem non admodum ſenſibiliter lædit, in diſſimilibus verò contrariam actionem omnino perdit. Quo etiam fit, vt poſſit deperdi ſenſus, mutata temperie nerui qua perficitur, manente ea quæ ad motum neceſſaria eſt, licet intenſior fiat, nam à ſimilibus minor fit lapſus, quàm à contrarijs.

Quartum dubium. A Dubitatur quartò, qua nam ratione tam religioſè caueat natura alteram corporis partem, altera exiſtẽte læſa. Cuius enodationem facilè diſces, ſi expẽderis in homine, ac reliquis animantibus, plantis etiam, & maximè earum ſeminibus, ſingulas partes ita medio denſari, & obcaleſcere, vt commeatus, & commigratio nulla ſubſit: quod in perineo eminentia extans facilè indicat. Sed dubitandi ratio eſt, cur in dorſali cauitate, quoniam vna eſt eius diuiſio, non reperiatur quæ in ventriculis cerebri reperitur: id quod Gal. 8. de vſu partium exactiſſimè diſſeruit, dubitans quanam ratione alterius lateris reſolutio accidat, cùm ſpinæ medulla vna ſit, & nullo ſepto partita: nam de cæteris partibus, quæ vel binæ ſunt, aut velamine diſiunctæ, vt nares, oculi, aures, teſtes, & eiuſdem farinæ partes, B mirandum non eſt: de ſpinali tamen medulla nõ eſt ita facilè credere, maximè cum Auicenn. arbitretur ipſam ſepto vt cerebrum diuidi: & cum id ſenſui per diſſectionem latuiſſet, & euidenter etiam cõſtet, cerebrum antequam in medullam deſinat, vnum fieri corpus cerebellum appellatum, omni diuiſione carens, dubium obſcurius apparet. Qua ratione à prædicta ſententia deſiſtendum eſſe ſum arbitratus, cum Hipp. 6. popu. parte 2. qui ſtatuerat, cũ abſceſſus fiant ſemper per rectum, ita vt affecta dextra cerebri parte in dextram materia decumbat, & ſiniſtra in ſiniſtrã: ita prorſus ſtatuendum eſſe in apoplexia, cum cauſa mali in alterum latus medullaris ſpinæ magis inclinat, C potiùs ipſum perdere, quia nerui per eam partem exorti obſtruuntur læduntur que, cæteris qui è contraria oriuntur illæſis: ſicut contingit dum humor adeo eſt copioſus, quòd omnem ſpinæ cauitatem impleat, partes vtriuſque lateris reſolui. Siquidem arbitrandũ eſt, per vaſa quæ ſunt in meningibus ipſam medullarem ſubſtantiam ambientibus, defluxum fieri. Nam credibile eſt, humorem proiectum à vaſis potiùs obſtruere neruos ab eo latere exorientes quòd nullum ſit impedimentum, quàm alterius, quòd vt id fiat neceſſum eſt humores omnem medullæ ſubſtantiam peruadere: quod ſanè non contingit niſi dum copioſus eſt humorum defluxus.

Quintum dubium. Docet quinta dubitatio, cui laterum frequentiùs D reſolutio accidat: neque deſunt qui leuioribus rationibus moti, dextrum frequentiùs reſolui aſſerant, quòd calidius ſit, & magis trahat, & quòd ſiniſtrũ plenum cum exiſtat, ob ſui conditionem, & defectũ caloris, neceſſariò à ſe nitatur pellere, & cum nõ habeat quo niſi in dextrum, ob id ipſum frequentiùs exolui ſtatuunt. Veritas tamen rei eſt, dextrum robuſtius eſſe natura, & caloris naturalis copia, & ea ratione faciliùs à ſe pellere, ſi quid illi moleſtum fuerit, & ſiniſtrũ ob natiuam imbecillitatem, & defectum caloris faciliùs recipere, & ob id frequentiùs affici. Rationes verò contrariæ non egent dilutione, quia leues ſunt.

Sextum dubium. Vltima dubitatio eſt, vtra reſolutio deterior ſit, dextra ne an ſiniſtra? cui ſine argumentis dicimus, E ſiniſtram minus periculoſam, quia proportionalis eſt ſiniſtro lateri, vtpote frigidiori: quam etiam arbitramur eſſe diuturniorem ob lateris frigus, & natiuam imbecillitatem, dextrãm verò breuiorem, & periculoſiorem.

Curandi ratio. Curandi verò ratio, & via tot habet neceſſario partes, quot cauſas huiuſmodi affectionem obtinere cõpertum fuit: quamobrem, indicatione ſumpta ab vnaquaque earum, curationem aggredi ſtudebo. Sic profectò ſi cognitum fuerit, ſimplex intemperamentum cauſam huic malo attuliſſe, certum eſt contrarijs omnino rem agendam fore, ita prorſus dum frigida viget intemperantia, eaque ab externa cauſa concitata, purgato leuiter corpore (ne calorificis, ſi qs humor abundat, licet mali cauſa nõ ſit, liquatione maiori ad partē, maior fiat decubitus) ſtuphis, balneis calidis, inũctionibus, cucurbitis, & deniq; irrigationibus

ex oleo laurino vel quouis alio calido rem ages. Item his confert oleum è lateribus & aqua vitæ, & ex coſto cum aqua ſulphurea: maximè ſi corpus vniuerſũ linteo vino calidiſſimo madido inuoluas, diuq; eum tuearis calorem externis cooperimentis aut pellibus arietinis recenter excoriatis. Verum ſi ex ſpirituum reſolutione, vt in languidis corporibus, aut ex facultate animali eſſentialiter læſa ob aliquem cerebri affectũ paralyſis oriatur, his quæ caput roborent, ſpiritus reficiant, & cerebri ſubſtantiam ad natiuum temperamentum mutent, vtendum potiùs, quàm reſolutione aut vacuatione vel quouis alio ex paralyticis auxilijs.

Præterea dum ex luxatione vertebræ aut alterius articuli membrum aliquod reſoluitur, perdiſcere primò oportet, an ad interna corporis & eius cauitatem luxatio ſit; quippe hæc rarò aut nunquam curationẽ admittit, eamque ſolùm auulſione cutis ſupra luxatã vertebram & picatis medicamentis, quæ poſtea dum euelluntur, ſecum efferant luxatam vertebram. Cum hoc tamen exiſtimandum eſt, non fieri omnino paralyticum corpus, dum intrò vergit vertebra, & longè minus dum extra proſilit: ſed in eius curatione prę cauere omni diligentia inflãmationem oportet, ſanguine protinus miſſo, & oleis ac auxilijs anodynis, & quæ modicè repellant, qualia paſſim apud chirurgos extant, & nos latiùs lib. 2. de recto præſidiorum vſu adduximus. Sedata tamen inflammatione reductioni luxati oſſis incumbendum eſt, & tandem corroborante Vigonis aut alio ſimili vteris.

Quòd ſi ex ictu aut caſu, vel alia plaga reſolutio proficiſcatur, eadem eſt in vniuerſalibus vtendũ methodo; quippe ſanguis primò mittendus eſt, iuxta laborantis vires, & caſus vel ictus magnitudinem, idque audacter, licet parciùs quàm ſi percuſſio citra reſolutionem fuiſſet. Quo facto, fluxio quæ paralyſim molitur, inhibenda eſt his quæ modicè aſtringant & leuiter calefaciant, vt oleo cyperino, ſtœchados, nucis cupreſſi, & myrthino cum modico roſaceo, additis ex eiſdem rebus pulueribus, cum roſis & caryophyllis. Verùm ſi his inflammationem inhibere non poſſis, iterum ſanguinem detrahes, & anodynis vteris, vt lacte cum roſaceo, vel ſolo roſaceo, aut cũ modico vino; vel chamæmelino oleo cum axungia gallinæ: ac ſi aliter fieri non poſſit & ſuppuratio partis læſæ vrgeat, parti reſolutæ adhibebis quæ mox diximus: parti verò inflammatæ emplaſtrum ex maluis, farina tritici, & pulueribus roſarum, cũ butyro recenti vaccino, ita vt quamcitiſſimè inflammatio ſuppuretur, vt ſubſit reliquæ curationi locus.

Si tamen ex criſi, vt in febribus malignis & quæ copioſum habent humorem, aut in apoplexia, quæ melioris gratia in particularem reſolutionem commigrare aſſolet, affectus ſuboriatur, primum eius impetum expectare oportet, & naturam permittere operari, minimèque fluxionem eo tempore cohibere: cum Hippocr. dictum ſit 2. primi popul. abſceſſus iuuandos eſſe: & licet iuuare non ſit opus, longè minus eſt naturæ impetus inhibendus: quod perperam conſuluerat Auic. & Matthæus de Gradi: nam per huiuſmodi defluxionem ſe ſe natura à maiori malo tuetur: qualiter verò curationem aggredi oporteat, mox audies, nam eadem eſt cum ea, quæ requiritur in reliquis fluxionibus, excepto repellentium vſu.

Verùm ſi ab impetuoſo & ſubito fluxu, nerui originem obſtruente, aut ſe ſe in nerui ſubſtantiam inſinuante eodemque vel à capite vel à toto in aliquod membrum irruente reſolutio prodeat, conſiderandũ primò eſt, ipſum præpedire repellentibus, per difficile eſſe & timore plenum: ſed ſatius fore fluxionem auxilijs finire, ne adeò furioſè in membrũ irruat. In quo caſu à clyſmate vehementi, quod vires habeat leuioris purgationis, vel à pharmaco leui incipiendum eſt: tandem vti oportet vacuationibus, quæ humorem

A minuant, vel ſanguine miſſo, ſi vires & humorũ idea permiſerint. Quibus autem conditionibus id fieri debeat, iã audies, ſi priùs dixero paralyſim duobus modis laborantem inuadere: vno quidem ſubito & inopinato caſu, quod obſtructione media fieri eſt arbitrandum: alio verò paulatim & ſenſim, vt cùm per imbitionem fluxilis pituitæ in nerueam ſubſtantiam fit. Inter quas hæc erit in curatione differentia, quòd illa mox expoſtulat ſanguinis detractionem aut expurgationem iuxta ideam cauſæ, idque ſi expedit eadem die: hæc verò lenta, aut venæ ſectionem non admittit, vel quàm parciſſimam. Quorum auxiliorum vſum & rationem aggrediar, à vitæ & victus inſtitutione ſumpto initio.

Victus ratio.

B Sic profectò, ſiue hoc ſiue illo modo corpus reſolutio apprehendat, primis diebus victum quamparciſſimum porrigere oportet, & mox procedente affectu ſenſim adaugere, vt vires eius diuturnitati ſufficiant. Semper tamen adhibenda ſunt in principio quæ leuiter incidant, attenuent, & detergant, poſteà verò calefaciant exiccentque, dummodo leuiter corpus priùs purgaueris. Ita quidem ſic affectis porrige primo acceſſu mel roſaceum in prima menſa, & hepar gallinæ, aut oua ſorbilia, ſecunda vel tertia die: poſteà verò aſſas carnes vel elixas cinnamomo, caryophyllis, aut nuce muſcata: caſque eliges ex montanis, vel ex domeſticis, quæ milio aut furfure nutriantur. In prima menſa paſſulis vteris, vel amygdalis toſtis: in C vltima verò cinnamomo, aut aniſo toſto vel ſaccharo condito, aut drageta ex corticibus citri, vel ligno aloe confecta. Fugiat ſic affecti grana pini (licet multi commendent) quòd oleoſa ſint & pinguia, & ob id caput grauantia. Potus ſit hydromel, ex decima aquę portione aut paulò plus: aqua autẽ ſit decocta cephalicis medicamẽtis, vt meliſſa, ſtœchade, ſaluia, maiorana, caryophyllis, vel ſarſa parilla, china, aut ligno guayaco, ſi plurimum neceſſitas vrgeat. quòd ſi aceti aliquid aut aceroſi miſcueris, non erit abs re: maximè ſi craſſam materiam ſubeſſe compereris. Sed præſtat non parum, oxymelitis modicũ cum decocto guayaci, radicis chinæ, vel ſarſæ parillæ admiſcere, aut ex prædicto decocto hydromel conficere: ſed maioris D momenti eſt vaſa potui apta ſulphure interiùs linire, ibidemque diu potum permittere immorari, quo virtutem ſulphuris conſequatur. Deniq; omni arte attenuandum, calefaciendum & exiccandum eſt, nõ ſolùm in quibuſuis cibis & potibus, ſed in pane ipſo, quem oportet eſſe bis coctum, confectumq; cum aniſo, aut melanthio. Item laborans degat in parte ſicca & modicè calida; vel eam ſuffumigijs, quæ caput nõ repleant, talem reddes. Abſtineat præterea laborans à vino, niſi vel in declinatione, vel virtutis aut ventriculi gratia, idque ſit tenue, oligophoron appellatum, admixtum tamen aliqua ex prædictis aquis. Item à potu aquæ, & à ſomno maximè meridiano cauendum eſſe conſulit affectus natura, quòd materiam in- E trò agat, & cerebrum humoribus oppelat: nocturnus tamen non excedat quinque aut ſex horas: ſolium habitet laborans lucidum, aut ad regionem calidam & ſiccam confugiat, curetque vitare omnia animi pathemata, & omni arte cruditatem ſtudeat ſubterfugere.

Sanguinis detractio.

Vitæ ratione ſic inſtituta, primo medici acceſſu conſiderandum eſt, triplicem eſſe in hoc affectu curandi legem: vnam quæ vagantem corporis humorem auferat: alteram quæ quod obſtruit aut imbibitum eſt, & in neruis affectis continetur, inſenſibiliter diſcutiat aut extergat: tertiam verò & vltimam, quæ robur membro affecto conciliare doceat. Circa primam igitur, ante omne auxilium clyſmate vtendum eſt, quod cruda recrementa auferat, vt ſanguinis detractioni ſi opus fuerit, locus ſubſit, aut leui quodam pharmaco, maximè ſi à crapula affectum proueniſſe

com-

comperiamus: clyſteria autem ſint quæ capite præcedenti adduximus. Protinus autem conſiderabis, liceat ne primò ſanguinem mittere, an priùs vti expurganti medicamento: cuius rei occaſione expendendum eſt, an membrum reſolutum imbibitione an obſtructione reſoluatur, vel nimia ſanguinis crudi vbertate. Nam vbi mucidum eſt, & humore imbibito infirmum, nullo ſanguine miſſo, corpus purgabis, & membrum affectum exiccatione ad antiquum ſtatū reduces. Verùm ſi obſtructione afficiatur, ſanguinē quidem mittes, ſed parciùs, quantum videlicet, impetum humorum, vt aliò auertas, ſufficit, & vt purgationi, ac topicis auxilijs ſit locus. At ſi venoſum genus ſanguine crudo abundet, liberaliùs ſanguinem detrahes, & audaciùs purgabis, & longè minus partem affectam medicamentis irritabis. Verum ſi omnino pituitoſus ſit affectus, & corpus crudius, ac ſine febre, abſtinendum eſt à ſanguinis detractione, niſi corpus fuerit admodum iuuenile, aut fœmineum cui menſtrua defecere, vel tempus fuerit veri proximum, aut corpus robuſtum, & cui vacuatio aliqua ſanguinolenta ſuppreſſa fuit. Vnum tamen hoc memoria tenendum eſt præceptum (etiamſi cauſa id expoſtulet) ne ſanguinis plurimum extrahas, & confertim: ſatius enim eſt, vacuationes partiri (niſi in percuſſis, & in his qui ab alto ceciderunt, aut quibus hæmorrhoides ſuppreſſæ fuere) quàm Raſis conſilium exequi, qui ad tres vſque libras iubet ſanguinem fundere, ad amotionem cauſæ coniunctæ: maior enim ex hoc profectò ſequeretur refrigeratio, & maior oblæſio. Itaque prout mali cauſa magis minuſve acceſſerit ad ſanguinis naturam, & copiam, eo audaciùs, prudentiùs tamen licebit copiam ſanguinis demere: item prout ſobriè vixerit: nam qui ſobrius fuit, & in hunc prolapſus eſt affectum, ſanguinis detractionem, & expurgationem expoſtulat, ſed parciùs, ac primò facta ex cephalica, vt cum minori ſanguinis diſpendio, plus ex affecto loco extrahatur. Religioſi enim homines cū hoc affectu corripiuntur, potius ex defectu reſolutionis excrementorum, & ex praua coctione ob vigiliam, & reliquum vitæ inſtitutum, ſanguine crudo abundant, quàm alimenti crudi copia, & ingluuie: & ob id primò, ſed cautè ſanguis eſt mittendus, ſaltem vt purgationi humoris crudi ſubſit locus.

Purgatio.

Quo facto, protinus, vel ſequenti die, vniuerſum corpus phlegmagogis medicamentis purgare oportet: primò ſi affectio ſit ex his quæ paulatinè ingruūt, medicamentum adhibebis leue, quale eſt *hiera Galeni cum agarico anà ʒ.1. additis caſtorij gr.3.* Verùm ſi ex his ſit, quæ ſubitò & affatim fiunt, vel præmiſſa fuerit prædicta purgatio, tunc ad maiora medicamenta tutò deuenire conceditur. Huius naturæ eſt turpetū, agaricus in maiori doſi, pilulæ de agarico, Iudæ, alephanginæ, aſſaieret, fœtidæ, & cochiæ. Mirabilem etiam præſtant vſum aliæ q. ℞. *agarici trochiſcati ʒ.2. turpeti ʒ.1. ſalis gemmæ, zingiberis, anà ℈.1. diacolocynthidos ʒ.1. fiat maſſa, cuius ʒ.1. porrigi poteſt.* Præſtat & in robuſtioribus medicamentum q. ℞. *hieræ diacolocynthidos ʒ.1. maſtichis, bdellij, anà gr.12. nucis muſcatæ gr.8. cum ſyrupo ex 9. infuſionibus fiant boli.* In forma autem potabili porriges aliquod ex prædictis pharmacis diſſolutum in decocto polypodij, ſeminis apij, & aniſi, ſaluiæ, & maioranæ, vel addito electuario Indo cum ſyrupo ex infuſionibus. Purgato his quæ diximus mediocriter corpore, ac præpedito mali augmento, lentiùs deinceps progrediendum eſt præparata iterum materia ad vlteriorem euacuationem melle roſaceo, oxymelite ſimpl. ſyrupo de praſſio, de hyſſopo, de mentha, de ſtœchade, cum decocto meliſſæ, addito modico ſyrupi de ſquilla, & aquis iuæ arteticæ, radicis chinæ, ſarſæ parillæ, & alijs huius cenſus, quæ corpus, & humorem præparent ad maiorem purgationem. Poſt quam tamen plures alias moliri

A oportet bis, ſemel ve in hebdomada exhibito medicamento quod virtutem habeat paulatim expurgandi: cuius naturæ eſt diacarthamum, agaricus, hiera ſimplex Galeni cum agarico, vel infuſio foliorum ſenæ cum modico oxymelitis ſimpl. Sed vtiliores ſunt huic vſui pilulæ cochiæ, Raſis, q. ℞. *hieræ picræ ʒ.2. interioris colocynthidis ℈.1. diagridij gr.6. turpeti, ſtœchados, anà ʒ.ß. cum ſucco fœniculi fiant pilulæ, quarum bis in hebdomada vnam porriges quindecim granorum.* Quòd ſi mitius agere velis, aliquam ex vulgaribus adhibebis, veluti eſt alephangina, arabica, vel ea quæ cōficitur *ex hiera Galeni, & agarico anà ʒ.1. turpeti ℈.1. cuius porrigere poteris ʒ.ß. aut ℈.2.*

Vomitio.

His factis, vniuerſum etiam corpus (excepta paralyſi linguæ) per vomitum purgabis, nam cum diuturnior redditur hæc affectio, coniectabile eſt, ventriculum illi fomentum præſtare: ob idque ipſum per vomitum expurgare oportebit: quapropter ſemel in hebdomada, facta prius rhodomelle præparatione, aqua tepida exhibita ipſum cogere ad vomitum neceſſum erit. B

Interim tamen dum hæc adhibemus, ſecundam indicationem exequi oportet, quæ docet diſcutere per inſenſilem halitum id quod adhuc in parte affecta continetur. In quo opere exequendo conſiderare iterum oportet, an ex obſtructione dorſi paralyſis oriatur, vel ſolum per irrigationem nerui fiat: nam ſi illud primum ſit, fruſtra parti reſolutæ auxilia adhibemus: quippe ſatius foret dorſo, vtpote parti primo affectæ. C Huius autem naturæ ſunt auxilia quæ calida exiſtunt, & tenuium partium: ob idque oleo calenti, ſed temperie non ita calida principio partes reſolutæ fouendæ ſunt, vt chamæmelino, anethino, iaſminorum, de lilio, de nucibus, maioranæ, roris marini, raphani, ricini, laurini, vel de vulpe, de hyperico, de ſtyrace, de galbano, de coſto, de cucumere aſinino, de ſinapi, de pipere, de euphorbio, de pyrethro, & alijs eiuſdem naturæ: quibus à leuiori facto exordio, cum flocco lanæ pars fouenda eſt, vt excitato calore vis naturæ quoque eluceſcat, materiæque cruditas, & durities vincantur (non tamen renuo membrum quod per conſenſum patitur, calidioribus ex his fouere: nā D defectu motus conſueti, ſæpè membri alimentum ita recrudeſcit, & abundat, vt diſcuſſione, & coctione etiam indigeat, alioqui fiet etiam affectio in membro per eſſentiam) neque erit abs re anteà partem abluere aqua vitæ, aut vino ferueſacto herbis, & ſeminibus nuper dictis. Quòd ſi velis inunctionem parare, ℞. *olei iaſminorum lib.1. aquæ ſaluiæ, aut ſucci iuæ, vel vini in quo iua incoxerit ʒ.3. caſtorei, aut piperis, aut galbani ʒ.1. fiat decoctio ad aquæ, vini, aut ſucci conſumptionem, poſteà facta vehementi expreſſione, oleo vtere.* Præſtat etiam antiquiſſimum oleum, vel in quo ſquilla incocta ſit. Aliud item conficies, q. ℞. *terebinthinæ lib.2. laterum recentium oleo de iaſminis extinctorum, maſtichis, & ſtyracis anà ʒ.1. belzoini lib.ß. fiat* E *inſtillatio in alembico vitreo, & fluent tres liquores, quorum tertius eſt pretioſiſſimus.* Valet & oleum balſami, vel ſtillatitium aliud, q. ℞. *thuris, maſtichis, anà ʒ.2. ligni aloes ʒ.1. caryophyllorum, galangæ, cinnamomi, zedoariæ, nucis muſcatæ, cubebarum, anà ʒ.3. myrrhæ, aloes, ladani, ſarcocollæ, caſtorij, anà ʒ.ß. baccarum lauri, nucleorum pini, anà ʒ.6. ireos, ariſtolochiæ rotundæ, dictamni, conſolidæ maioris, anà ʒ.2. ſucci herbæ paralyſis ʒ.5. terebinthinæ abietis ʒ.4. radicis valerianæ, angelicæ, acori, aſari, cyperi, calami aromatici, anà ʒ.2. florum lauendulæ ʒ.4. nucis vnguentariæ lib.ß. contundantur omnia, quo melius miſceri poſſint, ponanturque in alembico, & deſtillabit primò aqua, deinde oleoſum quid, tandem veluti mel, & omnia ſunt probatiſſimi vſus.* Eſt & aliud vnguentum q. ℞. *vnguenti de bdellio ʒ.3. liquefiat in duplici vaſe cum oleo de terebinthina, & de ſquilla anà ʒ.3. & vtere.*

Item

Item ex aſſata vulpe aut decocta, plena tamen betonica, ſaluia, calendula, iua artetica, primula veris, & rore marino, pinguedo eliciatur, quæ per ſe aut alijs vnguentis ad mixta, maximi eſt momenti. Benefacit etiam vnguentum, q. ℞. *olei vulpini & laurini anà. ℥. 2. ß. pinguedinis vrſi. ℥. 1. ſagapeni, opopanacis anà. ʒ. 2. vnguenti marciati. ℥. 1. ceræ quod ſufficiat vt fiat vnguentum.* Eiuſdem naturæ eſt idem vnguentum marciaton & agrippæ cum aqua vitæ & ſucco ſaluiæ. Curabis tamen vt ab omni inunctione ne pellibus vulpinis aut agni pars iuxta ignem inuoluatur: pellis autem ſit ſuffumigata aut aſperſa pulueribus thuris, maſtichis, caryophyllorum, cinnamomi, ligni aloes, ſeminis angelicæ, nucis muſcatæ, cyperi, & ſaluiæ.

Sed experimento multorum probatum eſt, reſolutis partibus prodeſſe id præſidium, q. ℞. *vini rubri lib. 1. olei lumbricorum lib. 2. aquæ vitæ ℥. 2. cornu cerui ſpongioſi. ℥. 3. pulueris chamæmeli ℥. 1. ſalis ℥. ß. maſtichis ʒ. 6. bulliant omnia in duplici vaſe ad vini conſumptionem:* præſtat autem ad robur & firmitudinem conciliandam, maximè dum morbus inclinare cœperit.

Cuius conſimilem vſum præſtat aliud quod hac lege fit: *ciconia implumis, ſed viua tandiu coquatur dum carnes ab oſſibus recedant, in mortario teratur, rurſus in oleo coquito, coctam ſacculo fortiter colato, & adiecta ſcobe, adde ceræ colophoniæ, ſæpi, olei laurini lib. 2. olei maſtichini, medullæ cerui, adipis vrſi anà lib. 1. galbani, terebinthinæ anà. ℥. 4. miſce omnia & vtere.*

Idem beneficium præſtat oleum de cato hac eadem lege confectum, vt de ciconia dictum eſt. Valet & vnguentum, q. ℞. *radicis acori. ℥. 1. radicis ireos. ℥. 3. chamæpityos, primulæ veris, ſaluiæ, ſtœchados anà. m. 1. olei laurini & de lilio anà lib. 1. vini optimi lib. 1. ß. coquantur ſimul ad vini conſumptionem, & poſtquã efferbuerint, adde cardamomi, calami aromatici, caſtorij, bdellij, anà. ʒ. 1. facta forti expreſſione, adde ceræ & mellis modicum.*

Verùm ſi affectio vltra progrediatur, & quæ hucuſque diximus parum prodeſſe videantur, vngenda tota ſpina eſt, ſed maximè ea pars à qua neruos reſolutæ partis oriri compertum ſit. Primò quidem leuioribus, vt oleo chamæmeli, liliorum, irino, laurino, de angelica, balſamo, de vulpe, de cato, de terebinthina, de belzoino, de ſquilla, de caſtore, vel oleo dulci vetuſtiſſimo addito modico ambræ griſiæ, vel admixtis aliquando pinguedinibus cati, vulpis, taxi, leonis, viperarum & ſerpentum, aut medullis cum aqua vitæ lotis, admixto ſucco chamæmeli, ſaluiæ, rutæ, angelicæ, & ſimilium.

Quòd ſi hæc prodeſſe quidem non videantur, ad efficaciora præſidia deueniendum eſſe conſulit rei ratio, quemadmodum eſt illud à Guainerio, cap. de paralyſi ſcriptum, quod refert ab Heremita alchymiſta acceptum: cenſeo tamen robuſtis corporibus fore proficuum. Sed optimum exiſtimatur id, q. ℞. *olei nucis indicæ ℥. 1. de piperibus, & de terebinthina, anà. ℥. 1. & ß. ſucci ſaluiæ & rutæ, anà. ʒ. 1. caſtorei. ʒ. 2. piperis longi & pyrethri, anà. ʒ. ß. ſagapeni, opopanacis, bdellij, anà. ʒ. 1. pinguedinis taxi ʒ. 6. pinguedinis viperæ. ℥. 1. & ß. fiat vnguentum.*

Sed inter alia auxilia mirè prodeſſe fertur oleum de ſulphure, de thymo, de ligno guayaco cum ſquilla, aut ſolum. Item aqua ſtillatitia, quæ incredibilis eſt efficaciæ in materiæ reſolutione & caloris euocatione, ℞. *aſæ fœtidæ, ammoniaci, bdellij, euphorbij, caſtorij, cardamomi, anà. ʒ. 2. belzoini, gummi elemi, terebinthinæ & maſtichis anà. ℥. ß. baccarum lauri, pyrethri, cubebarum, nucis muſcatæ, trium piperum anà. ʒ. 1. carnis ſquillæ, & radicis narciſſi anà. ʒ. 2. radicis cucumeris agreſtis ℥. ß. chamepityos, ſaluiæ, florum & foliorum roris marini, & trifolij anà. p. ß. omnia in vino per*

A *noctem temperentur & inſtillentur in alembico vitreo:* cuius ſtillationis ſecunda pars efficacior exiſtit. Cui conſimilis alia paratur, q. ℞. *florum thymi, aut ſummitatum eius, lauendulæ, ſtœchados, nucis muſcatæ contuſæ, caryophyllorum, macis, cyperi, galangæ, piperis longi, & nigri anà. ℥. 1. zedoariæ, ſpicæ nardi, calami aromatici, coſti, & cinnamomi, anà ℥. ß. ſalis communis leuiter torre facti lib. ß. miſceantur cum vino albo & vrina pueri & deſtillentur:* eſt enim mirabilis efficaciæ, etiam ad vngendam ſpinam, roborat enim & diſcutit.

Quòd ſi ne his quidem pars calorem vitamque ſuſcipere videatur, ipſum cucurbitis paruis & plurimis euocabis: quod multis vetuſtiſſimorum empiricorũ,
B vt Aurelianus refert, viſum eſt, & obſeruatum adeò religioſè, vt & parti affectæ & origini neruorum profuiſſe, ſit compertum. Sic quidem vbi mentum paralyſi vitiatum eſt, cucurbitæ temporibus affigendæ erunt, aut buccarum muſculis, vel ſub aurium laminis. Manibus tamen vitiatis, affigendæ ſunt humeris aut eorum ſummitatibus & muſculis vel cubitorum nodis. Item cruribus vitiatis, femorum articulis affiges, quà vertebrarum ductus in caput oſſis femoris inſeritur, coxendicis etiam acetabulo: & ſic eodem ordine alias partes refert, ſicut gratia reuocationis ſpirituum animalium, dorſo per ſpinam. Verùm in prædictis audaciùs licebit vti hoc præſidio, quàm in alijs: in omnibus tamen caloris euocandi gratia:
C cui vſui parum immorari cucurbitulas oportet, ne attractus ſpiritus & calor reſoluatur: quarum loco frictionibus linteo aſperiori factis vti oportebit: aut manu inuncta, aut madida oleo rutaceo, vel de angelica aut aqua vitæ:

Quo facto ſtatuendum eſt, hac lege vtendum eſſe his topicis auxilijs: primò quidem à frictione, à cucurbitis, & oleis incipiendum: poſteà à linimentis: tandem ab vnguentis, & ſuperpoſita pelle vulpina ſuffumigata: deinde verò emplaſtra molliora adhibenda ſunt, tandem quæ diſcutiunt, vt acopa: poſtremò roborantia & metaſyncritica: in omnibus tamen cauentes ne pars exulceretur.

Verùm quia deuenire ad balnea & vniuerſales ſu-
D dationes tutum non eſt, quin priùs, quantum mali ſæuitia permiſerit, maior pars ſuperuacui humoris conteratur, ob id interim dum hæc omnia adhibentur, præparare humorem & corpus oportebit ſerapijs, & frequentioribus purgationibus, quarum paulò anteà latiùs meminimus.

Quo facto, ſequenti die *conſeruis* huic vſui proficuis vteris, qualis naturæ eſt *ſaluiæ, ſtœchados, gencianæ, enulæ, acori, ireos, & zingibes conditum, ac nux muſcata, doſi. ℥. ß.*

Pulueribus quoque non parua ineſt vis iuuandi reſolutos: cuius cenſus eſt diaciminon, dianiſon, roſata nouella, diambra, diamuſcus: in parua tamen quantitate, ne caput feriant. Prodeſt & ille, q. ℞. *pulueris in-*
E *uolucrorum teſtium caſtorij & priapi cerui, qui fiant per vſtionem in vaſe fictili, & extinguantur vino albo ℥. ß. cinnamomi, galangæ, caryophyllorum anà. ʒ. 1. ſacchari albiſſimi. ℥. 4. miſce, & præbe. ʒ. 1. cum modico vino albo diluto aqua ſaluiæ, cui ſi addideris puluerem diambræ, aut diamuſci, commodiùs facies.*

Conteres etiam humorum reliquias omni caputpurgiorum genere, gargariſmatis præſertim & maſticatorijs: conficies autem gargariſmata hac lege: *Excipe paſſularum ſine granis. p. 1. ficuum num. x. ſummitatum thymi, ſeminis carthami aut vrticæ ℥. 1. turpeti, ſtaphiſagriæ anà. ℥. ß. decoquantur in hydromelite & colaturæ adde ſyrupi ſtœchados vel mellis ſquillitici pro lib. ℥. 1. & ß.* Item conficies aliud, q. ℞. *prædictæ decoctionis lib. 2. mellis roſacei. ℥. 3. oxymelitis ſquillitici ℥. 1.* Quibus ſanè vteris ſequenti die ab expurganti pharmaco & ventre ieiuno: quod facies *quatuor aut*

quin-

quinque dierum ſpatio, ſineſque pituitam per os deflue- A re, & aliquando gargariſmati *addes theriacæ magnæ* ℥.ß. Proſunt etiam oris collutiones ex ſinapi, & hydromelite ſquillitico cum decocto ſaluiæ, pulegij, calaminthæ, coſti, zingibetis, & galangæ.

Maſticatoria etiam non parum prodeſſe comperimus, ea maximè quæ recipiunt medicamenta vim habentia trahendi à capite, vt pyrethrum, ſtaphiſagriã, & reliqua huius naturæ: ſed alia his mitiora haud ſecus proficua, parantur ex maſtiche, nuce muſcata, ſale, zingibere, radice acori, cyperi, & angelicæ: quibus ſi addas theriacæ, vel aureæ alexandrinæ modicum, miræ eſt efficaciæ.

His factis, ſi adhuc membrum reſolutum videatur crudum, & mucidum, ipſum lauacro excitabis, & B calefacies. Primò quidem decocto maioranæ, ſaluiæ, origani, calamenthi, calendulæ, ſarmentorum vitis, pulegij, ſerpylli, ſtœchados, radicum ireos, betonicæ, ebuli, foliorum, & baccarum lauri, & iuniperi: ex quibus aliquod eligere poteris, ac decoctum conficere aqua, vino, vel aqua vitæ. Cui ſimile aliud efficies, q. ℞. *cineris cannarum, & oſſium cerui, anã lib.* 1. *cineris cupreſſi, lauri, myrti, & roris marini lib.* 2. *aquæ fluuialis quod ſufficit: decoquantur leuiter, & adde ſalis communis, & fœcis vini, anã lib.* ß. Quòd ſi videatur plus iuſto eſſe lixiuium efficax, *temperare ipſum aqua poteris*, & mox ſpongia, aut linteis ſuffumigatis partem exiccabis. Quòd ſi mitiùs exiccare, & roborare partẽ voluerisj, eo oportet vti lauacro, q. ℞. *radicis cyperi, ga* C *langæ, calami aromatici* ℥. 3. *ligni guaiaci raſi p.* 2. *ſaluiæ, calaminthæ, abrotani, foliorum cupreſſi, & roris marini, anã m.* 1. *florum ſtœchados, roris marini, & ſaluiæ anã p.* 1. *fiat decoctio in aqua, & adde aquæ vitæ* ℥. 3. poſteà quieſcat per tres horas, & cibo vtatur mediocri.

Balnea, & ſudationes. Quòd ſi balnea naturalia haberi poſſunt, longè ſunt cæteris præſidijs pretioſiora, & maximè quæ ſulphurea ſunt: ad quæ proculdubio, alijs prius tentatis eſt confugiendum, tanquam ad peculiare huius mali præſidium. Verùm ſi ea haberi non poſſunt, aut laborans illuc præ impotentia, loci diſtantia, aut paupertate adire non potuerit, ſudationibus ex ligni guaiaci, ſarſæ parillæ, aut radicis chinæ decocto vtendum eſſe D conſulo (maximè ſi morbus in vetuſtatem deuenerit) ſed aquam huic vſui proficuam ſic parato. *Accipe ligni guaiaci lib.* 1. *corticis eiuſdem* ℥. 4. *aſphalti* ℥. 2. *macerentur in* 12. *lib. aquæ per noctem, & fiat coctio ad tertias: cui adde mellis communis lib.* 2. *clarificentur addẽdo vini albi lib.* 1. *belzoini, & cinnamomi, anã* ℥. 1. *& laboranti ſummo mane præbe* ℥. 4. Si tamen laborans imbecillior natura, aut morbo ſit, ex radice chinæ ſudationem inſtitues, *facto decocto* ℥. 1. *eius, & ſarſæ parillæ* ℥ 2. *in lib.* 12. *aquæ, & facta eadem conſumptione, additoque modico melle, aniſo, & cinnamomo.*

Hæc profectò huic affectioni ſufficere videbatur, ni ratio, natura, & conditio affectæ particulæ aliquid peculiarius poſtulaſſet, cuius ignoratione, medicos in E maximam hæſitationem, & laborantes in graue dãnum prolapſos non rarò conſpeximus. Quapropter in calce huius capitis ſtudui breuiori compendio recenſere quæ peculiarem conditionem habent, vt cuique parti hoc morbo affectæ prodeſſe poſſint.

De linguę reſolutione. Sic proculdubio in linguæ reſolutione; præmiſſis vniuerſalibus purgationibus, & alijs quæ hucuſque dicta ſunt, ad ea auxilia quæ partem reſpiciant, peculiariùs veniendum eſt. Quippe huic affectioni prodeſt ſanguinis detractio ex venis quæ ſub lingua ſunt: hac lege, quòd ſi altera tantùm linguæ pars reſoluta ſit (vt his accidit, quibus hoc malum euenit vitio neruorum linguam mouentium: nam quibus tota lingua reſoluitur, plerunque ex cerebro mutuatum habent damnum) ex ſana ſanguis mittatur: ſi verò tota lingua, ex quauis eius vena, ſiue dextri, ſiue ſiniſtri lateris. Quod facies alijs tentatis præſidijs, & ſignis copioſi ſanguinis, maximè circa partem affectam apparentibus, & in his qui balbi non ſunt à natura: quippe hi multa abundant humiditate, cui proficua ſanguinis detractio non eſt. Prodeſt & grandis cucurbita cum ſcarificatione occipitio affixa: in quem quoque vſum ſub mento poſita maximæ eſſe vtilitatis, multis viſum fuit. Alijs rurſus, earum loco arriſit magis veſicatorium medicamentum ceruici appoſitum, quo à veſicis penicillo ruptis aqua fluat, medicamentum autem conficiebant ex cantharide, abiectis capitibus, & alis. Quibus factis, vtendum eſt oris collutionibus mollioribus, quas hac lege parabis. *Excipe nucis muſcatæ* ℥. 1. *cum ſucco ſaluiæ, formentur pilulæ lupinis perſimiles, quarum vnam ore ſemper habeat laborans* Idem præſtant folia ſaluiæ, item pilula ex nigella cum ſale, pari ratione ſuccus ex folijs angelicæ ſciſſis extractus, aut radix eius commanducata: item & ficus cum ſaluia piſtata, aut ſaluia cũ maſtiche: quod ſi efficacius efficere velis, caſtorij modicum addes, vel caryophyllorum, nucis muſcatæ, ſalis communis momentum, maximè ſi cum cera ex eiſdem orbiculos confeceris, quorum vnus ore teneatur. Item frequenter colluatur os muria, aut aqua oliuarum cum ſale, vel vtatur gargariſmate aliquo ex prędictis rebus facto, aut ex aceto melle, & ſinapi cum decoctione ſaluiæ, ſuperaddito modico oxymellite ſquillitico, cũ thymi, nepetæ, vel hyſſopi decocto: item colluatur os theriaca, aut mithridato. Vngantur prætereà maxillarum latera, & pars poſterior ceruicis, aut retro aures, aliquo ex prædictis vnguentis, aut eo q. ℞. *olei coſtini, de euphorbio, & de angelica, de caſtorio, anã* ℥. 1. *ſagapeni, opopanacis, caſtorij anã* ℥. 1. *ceræ rubræ, vel viridis quod ſufficiat, vt fiat linimentum.*

De œſophago reſoluto. Neque deſunt inter neotericos, qui in reſolutione laryngis, & œſophagi, prodeſſe referant nuper dicta auxilia, quæ nuper in reſolutione linguæ proficua eſſe diximus. Sed cùm non ſit ita facilè noſſe, quando œſophagus reſoluatur, vt illi adhibeantur nuper adducta auxilia, ob id expendẽdum eſt, tunc maximè hoc malo laborare, cùm cibaria laborantes deuorare poſſunt quæ craſſæ ſunt conſiſtentiæ, liquida verò nequeunt. Cuius rei cauſa eſt, quòd cùm pars ſuperior œſophagi in ſeſe contrahi oporteat ad cibum deuorandum, cùm ipſe craſſus eſt, & corpulentior, leuiori motu deſcendit, quam cùm liquidus exiſtit, quòd leuiter expellenti facilè cedit, & maiori opus habet compreſſione, qua reſolutum œſophagum carere certum eſt.

De veſica reſoluta. Veſica tamen reſoluta peculiare inter vrinæ affectiones paulò inferius obtinebit caput, ſicut & penis reſolutio, cuius meminimus lib. 3. de fœminarum affectionib. capite de virorum ſterilitate. Cum hoc tamen, ne huic capiti aliquid deeſſe videatur, expendẽdum eſt, veſicam reſolutam per externam eius regionem præſidia ſuſceptare, ſed potiſſimum iniectionibus per ſyringam factis ex oleo liliorum, de coſto, laurino, de nucibus: & inclinante affectu, admixtis etiã quæ vim aliquam aſtringendi habent cum calore, velut eſt oleum nardinum, & de abſynthio. Iniectiones autem parantur ex decocto enulæ, ireos, ſaluiæ, herbę paralyſis, artemiſiæ, & lauri, cum oleo antiquo & de angelica. Sed quia ſæpè his & ſimilibus inutiliter ſolet exulcerari veſica, placuerunt mihi ſemper magis auxilia extrinſecus adhibita, cuius naturæ eſt inunctio ex oleo antiquo, de angelica, de ligno guaiaco, de pipere, & ſimilibus, addito caſtorio. Sed maioris momenti eſſe arbitror emplaſtra quæ vim habeãt reſoluendi, confecta ex pulueribus, & oleis ſupradictis, ac ex alijs gummi ſpeciebus, quas ſæpè memorauimus: cuius efficaciæ etiam creditur eſſe cucurbita renibus adhibita.

De pene reſoluto. Penis autem reſoluitur varijs de cauſis: nam cùm præter

præter modum vi & manu extenditur, aut ob natationem, A refrigerationem, vel equitationem nimiam iuxta cuiuſque etiam contrarietatem, facilè eſt eius reſolutioni ſubuenire. Verùm cùm ex defluxu alicuius humoris ad muſculos quibus extenditur, reſolutio fit, præcipua curandi ratio eſt per generalia auxilia citra ſanguinis miſſionem. Cui affectioni experimento didicimus profuiſſe ſudationes ex ligno guaiaco, & vnguenta quæ vim habent calefaciendi, & reſoluendi, ſicut inclinante affectu, ea quæ efficaciam habent gignendi flatus, quorum latiùs meminimus capite citato. Sed in vniuerſum cauendum eſt in hoc affectu ab his, quæ nimis digerunt, & calefaciunt: quippe hęc ſemen imminuunt, & flatus diſcutiunt, quæ ad penis excretionem plurimum conducunt. Quamobrem omnia roborantibus ſunt admiſcenda, velut eſt id q. ℞. *olei veteris, vel nucum* ℥.1. *olei pinearum, & auellanarum* ℥.1. *& ß. zibeti* ʒ.2. *renum, & caudæ ſtincorum, & cineris priapi tauri, & cerui, anà* ʒ.ß. *ſeminis cępæ, et erucæ* ʒ.1. *& ß. ceræ modicum, vt fiat vnguentũ*, quo renes, latera, & inguina vſque ad podicem vngantur. Fouendæ etiam partes hæ ſunt eo q. ℞. *olei maſtichis* ℥.2. *ſanguinis draconis, & maſtichis, anà* ʒ.2. *aluminis* ʒ.1. *ceræ quantum ſit ſatis*. Prius tamen partes vino calido, aut aqua vitæ fouebis: vel ſi affectio inueterata ſit, vteris lixiuio, q. ℞. *cineris inuolucrum, teſtium caſtorij, aut priapi tauri* ℥.2. *fiat lixiuium, in quo decoquendæ ſunt nuces cupreſſi*. Præſtat ore ſumere theriacam, aut confectionem q. ℞. *pinearum infuſarum melle, aut auellanarum, & phiſticorum anà* ℥.2. *medullæ ſeminis fraxini* ℥.ß. *ſeminis erucæ, zingiberis, & bulbi, anà* ʒ.1. *medullæ ſeminis peoniæ* ʒ.1. *& ß. cinnamomi* ℈.2. *cum melle deſpumato fiat confectio in forma ſolida.*

De recto inteſtino reſoluto.

In reſolutione verò recti inteſtini, præter generalia auxilia, fomentis vteris, inſeſſionibus, & ſuffumigijs, quæ fiant ex herbis, & vnguentis ſæpius repetitis. Hoc tamen habet peculiare hæc affectio quod beneficium ſuſceptet ex cucurbita oſſi ſacro adhibita: quæ omnia ano etiam reſoluto proficua eſſę cõperimus; dummodo in vtraque affectione oſſi ſacro adhibeantur emplaſtra, quæ ex pice, terebinthina, ladano, ſanguine draconis, hypociſtide, & alijs quæ vim habeant adſtringendi, & roborandi partem; conficiantur.

Si ex colico dolore fiat paralyſis.

At dum paralyſis ex colico dolore prodit, curationem inſtitues, non ſanguine miſſo, ſed frequentibus clyſmatis, & purgatione: nam qua ratione materia migrauit à colo, & inteſtinis ad muſculos, & nerucã ſubſtantiam, eadem prorſus curandum eſt, eam ad conſuetum emunctorium euocare. Præterquam, quòd colici dolores ſolùm qui à pituita confluente à venis ad inteſtina fiunt, ſunt qui in paralyſim commutantur: non qui ex crudis ſuccis in eiſdem partibus genitis; licet ex authoribus non deſint, qui id quoque aſſerant.

Præter quæ omnia auxilia, quædam alia non minoris momenti reperiuntur, quæ ſanè omnibus partibus reſolutis proficua ſunt: velut exiſtunt ea quæ dorſo adhibentur, qua parte neruus diſſeminatur in reſolutum membrum: cuius naturæ fuit illud quod Galenus ſemouit è digitis eius qui è curru ceciderat, & colli vertebris adhibuit non ſine magna aſtantium admiratione, & laborantis vtilitate. Eius etiam conditionis exiſtunt pleraque ex his quæ parti reſolutæ adhiberi poſſe diximus, quæ iterum repetere non placet: & vſtiones etiam vertebræ eius per quam neruus in reſolutam partem perreptat, quibus antiqui loco reſoluentis auxilij vtebantur: ſed id tanquam vltimum præſidium haberi debet, tentatis priùs dropaciſmis, & alijs reſoluentibus auxilijs.

CAPVT XV.

De conuulſione.

GRauiſſima eſt hæc affectio, & quæ mille laborantes perdit, alioſque mancos, & omnino munijs vitæ proficuis inutiles efficit: & plures etiam medicos in hæſitationem, & anguſtias agit (vt quæ illis ſit periculoſa, his tamen obſcura, & abditas obtinens cauſas, difficiliaque ad diſtinctionem, & cognitionẽ ſigna) & ob id paulò diligentiùs eam expendere ſtudui, vt euidentior ſic appareat medendi ratio.

Definitio.

Eſt itaque conuulſio, vt Galen. placuit 6. apho. 39. B paſſio quædam inuoluntaria, ad ſimilem diſpoſitionem venientibus partibus neruoſis ei, quam etiam in motibus voluntarijs aſſumunt: quippe retractio quędam eſt neruorum ad ſuam originem. Nam in eum ſitum neruos muſculoſque conuulſio hæc ducit, in quem, facultate motiua pro imperio voluntatis agente, ducerentur: itaque ſolùm hæc affectio à motibus ſecundùm naturæ legem factis diſſidet, quòd hi ex imperio voluntatis: illi verò à ſolo fiant morbo facultate nequaquam operante, ſed patiente, quia eſt volũtarius motus impeditus propter violentam muſculorum contractionem, & ob id dicitur actio læſa: non quidem vt multi arbitrantur, irritata, quinimò vincta, impedita, & ligata quominus poſſit, etiamſi velit, C membrum mouere. Nam vt in conuulſione conſideramus duos modos, alterum, quem motum conuulſiuum nuncupamus, & reliquum veram conuulſionem; ita prorſus ſymptoma duplex, & duplex facultatis motiuæ vitium ſuccreſcit: alterum eſt ipſius facultatis deprauatus, & conuulſiuus motus, proprius epilepſiæ ab irritamento productus: reliquum verò ab eadem animali facultate prodiens, quòd etiamſi poſſit, & velit, quia non deeſt facultas vt in paralyſi, membrum mouere non audeat, neque tentet dolorẽ timens: qua ratione veram conſtituit cõuulſionem, ſicut in motu cõuulſiuo, vt, etiamſi velit quieſcere nequeat. Ex quo prodit in vtroque facultatem lædi, corruptam edens actionem, eo modo quo dictum eſt, D nimirum in conuulſione vinctam, & impeditam, in cõuulſiuo motu vitiatam. Denique vera conuulſio ea eſt, quæ non eſt interrupta motibus, & acceſſionibus, ſed firma iam, & cum diſtenſione, in qua cõtracti ſeruantur muſculi ab infarcto humore, in ipſorũ villis, aut neruis: quo, vt dictum eſt, ab epilepticis motibus differre comperimus, quia in illo facultas licet integra ſit, & velit, nequit membrum mouere, quòd vi morbi contrahatur: in hac verò, nequit ipſum firmare, quòd vi cauſæ facultas prauè operetur.

Nomen.

Fuit autem huic affectioni nomen inditum duplici ratione: tum ex ſymptomate, hoc eſt, ex retractatione, quæ in membro fit, & ob id Græci appellarũt ſpaſmum. Cuius vocis ſignificatum variè vſurpatur E apud Græcæ linguæ peritiores, quippe ſpaſmos propriè neruorum diſtenſionem interpretantur, maximè Celſus lib. 2. cap. 1. cæterùm ſpaſma diruptionem in fibris neruaceis, & membranaceis, quæ extenſione ferè dirumpuntur, appellarunt: nam citra vulnus extenſio continuitatem diſſoluit: quem affectum propriè conuulſionem nuncupamus, ſicut diuulſionem reliquum, quantumuis multi neotericorum contrarium aſſerant: nam licet ſpaſma neruoſarum partiũ diſcontinuatio ſit citra vulnus, cum hoc tamen id in vera conuulſione accidere ſcimus, vt conſtat ex dolorum vehementia. Quo fit, vt iure optimo Galen. conuulſionem, per ſolutionem continui definierit at ſpaſmos, propriè quidem diuulſio eſt, & ſic à pleriſq; vſurpatur pro neruorum diſtenſione: ſpaſma verò, ſeu neruoſarum fibrarum tenſiua ſolutio, conuulſio vera eſt, ad fibras muſculorum, & tendonum neruaceas

ccas

ceas attinens: ſed hæc alijs, qui in Græcis literis peritiores ſunt, curioſiùs expendenda relinquo: ſat enim eſt ſcire, conuulſionem ſignificare quandam continui ſolutionem citra vulnerationem in prædictis partibus: per quem quidem ſolutionis modum Gale. 3. method. ipſam definiuit: quã profectò ex vi in membrum illata, fieri erat neceſſum, quæ enim conuelluntur, extendi & rumpi proculdubiò videntur. Quo fit, vt Latini authores iure optimo conuulſionem nominauerint, quòd ſolutionem continui adeſſe ſit neceſſum: quia membra non ſolum eò vſque proueniunt in conuulſione, quò ſecundum naturã voluntas mouere ſolet, ſed multo violentiùs & diſtantiùs, ſi locus fuiſſet. Atqui licet locus non ſit quò ampliùs moueãtur, ſemper tamen habet extenta motus inſtrumenta: quo fit vt diuelli capita muſculorum & tendines oporteat, & cruciatus, vigilias, ac acerbiſſimos dolores inferre. At ſi aliquando membrum citra dolorẽ conuelli accidat, id crede factum, quia non vltra terminum naturalem conuellitur, vel quòd ſenſim & paulatim fiat illa conuulſio, aut quòd tendines & ligamenta ſcirrhoſa facta ſint & dura, & ob id ſenſus expertia.

Dubium. Ex his enim quæ definitio & nomen huius affectus important, in dubitationem vertere oportet, quę ſit pars quæ primò & per ſe in conuuſione afficiatur: & rurſus cum partibus neruoſis accidant conuulſio, tremor, & reſolutio, quæ paſſiones ſunt motricis facultatis, quæ ſit inter ipſas differentia, ſiquidem vnius partis & potentiæ læſiones exiſtunt. Circa primum euidenter conſtat, eas partes in conuulſione lædi, quibus mouendi miniſteriũ natura præſtitit: atqui cùm hæ variæ ſint ſortis & naturæ, nõdum ſatis apertum eſt, cui harum primò & per ſe conuulſio genuina & peculiaris ſit affectio. Quippe turpe eſt quod authores ferè omnes ſtatuunt, nimirum conuulſionem ad cerebrum, ſpinalem medullam, ad neruos, ad nerueam ſubſtantiam, ad fibras muſculorum, & nonnũquam ad tendines attinere: quibus ſubſcribit Galen. 1. de vſu part. enumerans ordinem partium motu arbitrario ſe mouentium, primum cõſtituit cerebrum, mox neruum, tertiò muſculũ & deinde tendonem. Quod Auerr. 2. collig. cap. 28. placuiſſe non videtur: quia ea tantum præſtare motum poſſunt, quæ ſe mouere queunt, & cum cerebrum & neruus nullum habeant de ſe motum, videbãtur excludenda, quia ſolum corpora quæ mouent, vt muſculus & tendo ſunt annumeranda, non quidem quæ facultatem miniſtrant aut deferunt: preſertim cùm in doctrina eiuſdemmet Galeni contrarium conſtet: nam lib. de motu muſculorum, primum motus inſtrumentum muſculum efficit, nonnunquam neruum, ſæpe verò, vt lib. artis med. tendinem, nulla facta cerebri aut ſpinæ mentione. Verum ſi quis rem diligentiùs expendat, reperiet Gal. appellaſſe primum motus inſtrumentum muſculum, nõ quidem immediatum ſed commune, & neruum vt delatorem non vt inſtrumentum: haud ſecus quam dicimus oculum eſſe videndi inſtrumentum, & humorem chryſtallinum pari ratione, hunc tamẽ immediatum & præcipuum: ſic in muſculis & neruis tendo immediatum eſt & præcipuum motus inſtrumentum: modò ad penſum, cùm enim conſtet, immobilitatem defectumue motus & paralyſim ad neruos referendam eſſe, videbatur ad eoſdem poſſe reduci primò vitiatam motus actionem, hoc eſt conuulſionem. Quod oſtendunt plurimæ partes quæ neruoſæ ſunt ſubſtantiæ, citra vllam muſculi compoſitionem, vt oſtendunt ventriculi tunica, vterus, & inteſtina, quibus conuelli (vt in ſingultu conſtat) non rarò contingit: ergo ad nerueam ſubſtantiam & non ad muſculoſam videtur conuulſio pertinere. Ex altera verò parte euidenter ex Galen. lib. de motu muſ. colligitur, motus exequutionem muſculis tantum eſ-

A ſe peculiare & proprium munus. Præterea lib. artis med. ſcribit, partem principem motus effectricem in muſculo ligamentum eſſe. Quæ omnia ſi exactè conferantur, diuerſa ratione vt dictum eſt, motui ſubſeruiunt, neruus nimirum, vt facultatis delator, muſculus vt vniuerſum inſtrumentum, tendo verò vt præcipua in inſtrumento particula, cui immediatè actio tribuenda eſt, & ob id conuulſionem aſſerimus primò tendini propriam eſſe, ſecundariò muſculis, remotiùs verò & ſolum per quandam ſimilitudinem neruis: ſic enim vteri aut ventriculi motum, non conuulſionem ſed per metaphoram & ſimilitudinem, eo quòd extendantur & contrahantur vt muſculi, dicuntur conuelli: quem ſane motum potiùs motum conuulſiuũ, B quàm conuulſionem dixeris. Quinimo hac ſola ratione conſtabit, ad neruum nõ poſſe conuenire conuulſionem, quia pars neruea, quòd muſculis careat, non verè conuellitur, ſed motum ſolùm patiatur conuulſiuum. Itaque ſolùm tendo & fibræ muſculorum quę motum à neruis recipiunt, conuelli verè & propriè poſſunt, & ob id partes conuulſæ maximo dolore cruciantur, quia neruus illæſus eſt, & ſenſum ac motum parti præſtat. Cum hoc tamen ille motus qui fit, non prodit à facultate, ſed à ſolo morbo æmulante motũ voluntariũ. Nam qua ratione natura contrahit muſculi ventrem, & tendonem, ea ratione retrahit capita & partes oſſis in quas inſeritur: ita prorſus ventres muſculi membri conuulſi in latum extenſionem naC ſciſcuntur à cauſa morbi ducti, eundem modum motus efficiunt, quia pari ratione membrum ad originẽ & principium inſertionis muſculi per quem mouetur, deducit. In qua re expendendum eſt (vt alteri dubitationi reſpondeamus) vt clariùs hæc doctrina cõſtet, quòd licet tremor, conuulſio & paralyſis motus ſint vitia & ſymptomata, nihilominus tamen diſſident peculiari quadam ratione, nimirum quia in tremore facultas & inſtrumenta illi ſeruientia læſa ſunt: in paralyſi ſola facultas læditur per ſe, aut in neruo qui delationis miniſterio ſeruit, reliquis motus inſtrumentis illæſis manentibus: at in conuulſione facultas & neruus, vt delatorium eſt inſtrumentum, citra vitium exiſtunt, ſentit enim particula & optimè moueD retur quatenus ad facultatem attinet: at verò inſtrumenta motui ſeruientia vt muſculus & tendo, affecta ſunt adeò vt ſi animal velit motum efficere, non audeat præ dolore, licet pati facultatem hac ratione dicẽdum ſit, quòd mouere membrum ſibi commiſſum non poſſit: nil verò patitur in actu retractionis, ſed in priuatione extenſionis: coacta enim & vincta eſt ad motum efficiendum, verens ne motu dolor ſupercreſcat, etiam ſi in contractione illa conuulſiua nihil ipſa operetur, vt apertè innuerat Galen. 2. de cauſ. ſymptom. aſſimilans conuulſionem paralyſi, quòd in vtraque vincta & coercita ſit natura, ac otians præter naturam & voluntatem: ſed in conuulſione otiatur, quantumuis ſecundum naturam præſit in parte E conuulſa: at in paralyſi otiatur quidem membrum, ſed non eadem ratione, ſed quia ad eum non peruenit facultas propter obſtructionem, vel quia licet perueniat, afficitur & obruitur, obſcuratur, & præpeditur humore vel vapore vt dictum eſt. Quo ſanè fit, vt conſtet motum deprauatum in conuulſione, hac potiſſimum ratione ab omnibus alijs deprauatis motibus, qui fiunt in inſtrumentis voluntati ſeruientibus, differre: nam motus qui fit à ſolo morbo citra facultatis adminiculum, à ſolo inſtrumento perperam affecto, hoc eſt, ſoluto ob diſtenſionem aut dilationem partium muſculi plus iuſto, factam ab aliqua cauſa ibidem incluſa, prodit. Quod ſanè malum muſculus patitur, non ſolum ob eius carnem humore plenam, ſed aliquando ob venas arteriaſue nimis diſtentas, neruoſque ipſos aut tendonem humore nimio diſtendente tenſos: cæterùm præſente facultate in neruis

quo

quo differt à paralyſi, non tamen operante, quo diſtinguitur à tremore. Quibus ſic conſideratis conſtabit, neruum poſſe quidem conuelli, & contorqueri, ac in latum extendi, ita vt vitiet muſculum, aut tendonem, vt ſtatuerat Galen. lib. 2. de rigo. cap. 2. Cæterũ paſſio retractionis membri ad originem, ſolius eſt muſculi, vt docuerat lib. 3. de ſymptom. cau. capit. 2. nam ſi ſolùm ſpectemus motus organum, ad ſolum muſculum referenda eſt conuulſio: ſi verò cauſam mali, etiam nerui poſſunt in latum extendi, vt dictũ eſt: quo tempore ſuccreſcit ea affectio, quam Hippocrat. & medici alij appellant diſtenſionem. Quippe ob id cenſeo dictum eſſe ab Hippocr. 7. apho. 13. Ab æſtibus fortibus conuulſio, aut diſtenſio neruorum, malum: quo fit, vt ex his locis conſtet differentia inter conuulſionem, & diſtẽſionem neruorum, ne quis exiſtimet, pro eodem ab authoribus vſurpari, vt antea dictum eſt.

Dubium. Cum hoc tamen dignum diſputatione eſſe ſum arbitratus quibus modis, & qua ratione neruus conuelli poſſit, hoc eſt in latum extendi, citra paralyſeos generationem. In qua re ſtatuendum eſt, nerui tunicas quibus à cerebro veſtitur, adeo quouis ſucco repleri poſſe, vt in puncturis neruorum conſpicimus, vt protinus, & faciliter in latum extendantur citra paralyſim & contrahatur ſubinde membrum ea ratione. In qua ſanè conuulſione neceſſum eſt, ſenſum, & motũ ſuperſtites manere in membro, quod eſſet impoſſibile, ſi nerui ſubſtantia impleretur (nam in hoc ſita eſt omnis huius rei differentia) tamen cum hoc retractio membri à tendone fit, & muſculo in latum extenſo ratione nerui ipſum tendentis. Præterea licet aliquo modo conuelli partem conſpiciamus ratione repletionis, aut inanitionis ſubſtantiæ nerui, non ob id arbitrandum eſt eſſe veram conuulſionem. In qua re conſiderare oportet, quòd dum nerui ſubſtantia aliquo ſucco maduerit, non poteſt vlla ratione conuulſionem excitare, dum per vniuerſum fit neruum: quia cùm conuulſio, vt quæ doloroſa affectio ſit, ſubitò & affatim debeat fieri, repugnat naturæ nerui quæ ſolida eſt, & conditioni humoris facturi ſolutionem continui, & ſubinde conuulſionem, quia futurus eſt craſſus, quo ſubitò & affatim fiat: nam cum in neruo aliquis humor imbibitur, tenuis neceſſario, & fluxilis futurus eſt, ac lentè, & ſenſim madefactionem effecturus, vt citra dolorem fiat, quemadmodum in paralyſi. Quo fit, vt cùm hac ratione imbibitur, neque ſolutionem, neque contractionem, neque conuulſionem vlla lege poſſit efficere, ſed ſolùm paralyſim: nam licet aliquo modo continuum ſoluiſſet, nullus ſequeretur dolor, nullaque extenſio, quia ſenſu ob id partes priuantur. Quapropter arbitrandum eſt, quòd ſi quãdo neruis ipſis aliquis conuulſioni ſimilis affectus (nã vera conuulſio ipſis nequit accidere, quòd muſculorum ſit propria paſſio) ſuccreſcat, non intrat nerui ſubſtantiam vniuerſam, ſed ſolùm cauitatem illam, quæ in eius exortu exiſtit, quia craſſus, ac terreus qualis ille futurus eſt, nequit vltra permeare, haud ſecus quàm in catocho contingit, in quo hac ratione rigidum manet, ac veluti conuulſum, & tetano affectum vniuerſum corpus, ob neruoſum genus hac ſola ratione affectum: & ob id non ſolùm neruea ſubſtantia motioni fit inepta ob prædictam tenſionem, ſed & ſenſationi, ac diſtributioni motiuæ facultatis: & hæc eſt in hac controuerſia mea mens, ſaluo meliori iudicio.

Ex qua quidem doctrina euidenter conſtabit alia differentia inter paralyſim, conuulſionem, & tremorem, cùm hi affectus proprij ſint inſtrumentis motui ſeruientibus, & in conuulſione, & paralyſi membrũ quieſcere, & immobile eſſe videatur, ſit ne ratio quietis vna, & eadem in vtroque? Cui dicimus diſſidium eſſe quòd in conuulſione fiat motus, inuita tamen potentia, A & quieſcat voluntariè, vt dolorem præcaueat: quia licet ad neruos, & vniuerſum inſtrumentũ mittatur facultas, neque ipſa mouet, neque id tentat ob dolorem à motu, & tenſione membri factum, hoc eſt actio ablata, per facultatis inuoluntarium otium: quia licet poſſit mouere, quòd adſit influxus potẽtiæ, non vult, cauens dolorem qui in motu excitatur: & ob id dicimus colligatam eſſe: in paralyſi verò quieſcit membrum, quòd facultas non demandetur ad inſtrumenta motus. Ex quibus etiam prodit alia differentia, nimirum, quòd in paralyſi læditur neruus, vt inſtrumentum delatorium facultatis: in conuulſione verò, neruus, & cætera motus inſtrumenta læduntur vt componentia, & vt operationis motiuæ inſtrumenta, B eo quòd à ſolo morbo moueri cogantur contra voluntatis imperium, & citra facultatis motiuæ adminiculum.

Quis morbus. Quale ſit in hoc affectu ſymptoma, quis morbus, & à quo prodeat, ſi Galen. attentè legas, obſcurum variumque reperies. Nam 2. de cauſ. ſympto. conuulſionem inter ſymptomata annumerat. 6. aphor. 39. quandoque inter morbos reponit temperamenti, aliquando verò inter morbos figuræ: plerunque tamen vt 3. popu. non permanentem affectum eſſe ſcribit. Verùm id dictum eſſe à Galen. intelligendum venit ob varios conceptus quos de conuulſione ſcribit. Nã primò appellat affectum non permanentem cùm motus eſt conuulſiuus, potiùs quàm vera conuulſio, vt in C epilepſia conſpicitur, quæ ex facultatis irritamento non ex morbo originem trahit. Præterea conuulſionem hoc aut illo modo definit, prout nunc in ea vitium figuræ conſiderat magis vt affectum, à quo læſionem illam prouenire eſt certum: vel vltimò cauſam læſionis. Itaque retractio nerui ad ſuam originẽ, ſymptoma eſt in genere noxæ functionum animaliũ motiuarum: quippe vincitur, & ligatur animalis potentia, ita vt ſi mouere membrum poſſit, non velit: morbus verò intemperamentum cùm humore, aut citra, vel figuræ vitium, quod membrum retrahi cogit, & quidquid ſit, dolorem ſibi habet comitẽ. Quod plerunque à certo quodam ſolutionis modo immediatè prodit: nam extenſio hæc ex humore fit: hæc D autem eſt quodammodo continui ſolutio, quæ ſanè, quo maior fuerit, citra veram continui ſeparationẽ, conuulſionem efficit maiorem, preſſioremque retractionem: nam quæ per partium integram ſeparationem fit ſolutio, conuulſionem non efficit. Quo fit, vt nullo modo verum poſſit eſſe quod multi aſſerunt, nimirum ſolutam vnitatem morbum eſſe in conuulſione, cum re vera vt muſculus à re aliqua in latum extenditur, ita magis ſoluitur, & ex vtroque damno, vt ſeſe tueatur natura membrum etiam contrahi permittit, quæ contractio conuulſio eſt, & terminus, ac finis extenſionis, ſeu ſolutionis illius extenſiuæ.

Differentia. Quot nam ſint huius affectus differentiæ, euidenter iam conſtabit, ſi priùs dixero ad rationem motus E voluntarij prærequiri muſculum, ſecundum electionem ſe ad ſua initia, quæ muſculorum capita vocantur, contrahentem. Cæterùm hæc contractio in medio fit muſculi, & ob tendinem quoque, à quo os vel membrum etiam contrahitur: qua ſola ratione cenſeo dictum eſſe à Galeno, & pleriſque antiquorum, muſculum eſſe præcipuum motus voluntarij inſtrumentum, nimirum quia potiſſima huius motus ratio ſtat in contractione facta in medio muſculi. Caput autem eius, qua parte neruus inſeritur, & ſimul cum ligamento coit, ex quibus tendo in quem muſculus deſinit, conficitur: tendo itaque ſenſu participat, eo quòd conſtet ex neruo à quo ſenſum mutuat, & ex ligamento, quod omnino ſenſu caret. Pari etiam ratione cum ex morboſa cauſa membrum contrahitur, ad ſuam quoque originem vergit: diſſidet tamẽ quia in conuulſione muſculus non contrahit ſeſe in ventre,

tre,

tre, ſed vt Galen.lib.de motu muſc.& lib. de tremore ad ſi.docet, quia à morbo in quauis muſculi ſubſtãtia exiſtente retrahitur præter naturam, & ſine voluntate, parte ipſa morbo affecta ſeſe contrahente, quia à re aliqua præter modum in latum extenditur. Atqui cùm in quouis membro ſit duplex tendonis inſertio: altera quæ in partem anticam, & altera in poſticam ipſum agat, ſit proculdubio duplicem tantùm ſuboriri conuulſionis (hoc eſt retractionis ad ſuam originem) ſpeciem: alteram quæ motum æmuletur ad anteriorem partem, quam emproſthotonon dicunt: & reliquam ad poſteriorem partem opiſthotonon appellatam. Verùm quia muſculis ex vtraq; parte agentibus, medio, & tonico motu membrum rectum continere ſtareque cogunt, ob id alter, & tertius præter naturam è directo reſpondet, tetanus, ſeu rigor appellatus. Cuius ſanè affectus has ſolùm tres deprauati motus differentias Galenum annumeraſſe conſtat lib. de differ. ſymptom. & de tremore, & 4. aphor. 57. quod etiam pleriſque authorum placuit, vt Celſo.

1.Dubiũ. Sed circa præfatam doctrinam videtur dubitandum, an ſubſit præter dictas aliqua alia conuulſionis ſpecies: & licet apud priſcos authores nulla alia reperta ſit, rationi conſonum, & experimento frequenti confirmatum eſt, admittendam quoque fore eam quam Fernelius vir magnæ eruditionis adiunxit, flatulentam ab ipſo appellatam, qua ſæpè manuum pedumque digiti, nonnunquam & crura, vel extenduntur, vel in ſeſe contrahuntur ſummo dolore, ſed eo breui, & qui frictione ſola miteſcat. Appellatur hæc affectio Hiſpano ſermone (calambre) cuius cauſa eſt craſſus lentuſque vapor in neruorum propagines inſiliens, qui illas haud ſecus, atque citharæ chordas implet, atque conuellit: proinde ocioſis, vino, & crapulis deditis frequenter ſuccreſcit: cuius naturæ cenſeo eſſe eam quam Galen.lib.2.de ſympto.cau.cap.2. ab ſpiritu flatuoſo ſtatuit poſſe fieri. Præter prædictas conuulſionis ſpecies alia mixtæ naturę reperibilis eſt, & iam comperta, quæ mixta exiſtit ex paralyſi, & cõuulſione, nimirum quando pars quæ conuellitur, modo etiam reſoluatur, & poſteà iterum conuellatur.

2.Dubiũ. Dubitatione præterea circa prædictas ſpecies dignum exiſtimaui, an ſint aliæ motus differentiæ præter anticam, & poſticam, in his qui præter naturam fiunt, ſiquidem in his qui ſecundùm naturam comperiuntur, adeſt etiam ad dextram ad ſiniſtram, ſurſum, & deorſum, & nonnunquam circulariter. Cui dubitationi dicendum eſt verum eſſe in omnem poſitionem poſſe membra conuelli, ſed reliquas ad prædictas tres eſſe neceſſariò reducendas: ſiquidem motus membri circularis ex omnibus muſculis ſucceſſiuè agentibus in pleriſque partium ſuccreſcit, & reliqui motus ab eiſdem, vario tamen modo incepto motionis principio.

3.Dubiũ. Præterea diſcernendum eſt, an rigor ex duplici cõſtet conuulſione. Circa huius dubij enodationem Auicen. arbitratur 2.3.cap.8. tetanum conuulſioni opponi, potiùs quàm quòd verum ſit ex duplici conuulſione componi: eo quòd membrum nullo modo videatur conuelli, neque voluntate, neque vi: quod ſanè videtur perdifficile: nam ſi conuulſio diſtat à voluntaria actione ſola motus voluntati obtemperantis ratione, dum pars in neutram partem moueri poteſt voluntariè, cur non erit credendum ex duplici conuulſione conſtare, ſi quidem contractis vtrinque muſculorum villis, ob id ſtabilitas ſequitur, & rigor partis. Quapropter ſtatuendum eſt, ex duplici conuulſione conſtare, quantumuis Auicenn. contrarium videatur ſentire.

4.Dubiũ. Vltimò expendendum ſeſe offert, moueatur ne pars quæ rigida ſtat ex morbo, aut ea quæ ex voluntate extenſa eſt. Quam quidem controuerſiam multi
A ſic dirimunt, aſſerunt enim motus ſignificatũ apud Ariſtot. vnum eſſe vulgarius, pro ſucceſſiua nimirum acquiſitione termini motus: alterum verò rarius, quo etiam medici, & Aſtronomi vtuntur, pro paſſiua quadam limitatione mobilis ab agente, qua niſi quidpiã obſtaret, mobile moueretur mutaretque locum. Sic etenim dicunt diſtentum caput in vtranque partem conuelli, contrahi, moueri que, quoniam niſi oppoſita conuulſio obſtaret, contraheretur non minùs antrorſum quàm retrorſum: quæ ſanè interpretatio licet congrua quodammodo videatur, Galeni tamen placita non ſapit. Nam cùm aiunt, & ex eodem Galeno nituntur probare, extentam manum, & hominẽ ſtantem moueri, eius mentem non aſſequi proculdu-
B bio videntur, cùm lib. de cauſ. ſympt. 2. & 5. de motu muſc. ſæpius referat prædicta omnia quieſcere: & longè magis ab eius ſententia videntur diſcedere, cùm fateantur omnia moueri eo ſignificato quo motus non deſignat membri actionem, ſed paſſiuam quandam limitationem, cùm lib. de tremore capit. 4. ſcribat, tentionem illam, aut contractionem manus, actionem manus eſſe, caſum verò paſſionem. Sed in hac dubitatione expendendum eſt, Galeni ſententiã eo prolatam fuiſſe, quo vtilis exiſteret præſagitioni, & curationi: nam locis adductis docet differre, aut ſaltem non ſemper idem eſſe, ſed fieri vt pars moueatur otiante facultate motrice, nempè in caſu mẽbri, & paralyſi: fieri etiam vt pars quieſcat facultate mo-
C trice validè agente, vt in tetano, & aui in aeris vno loco volitante: cùm enim repugnet grauitati, facultas, vt ipſi reſiſtat omnibus muſculis, operari tenetur, alioqui membrum ſua grauitate concidet. Quod ſanè dogma præſagitioni eſt profuturum: nam hac lege per decubitum in lecto, actionum, aut facultatis impotentiam, vel robur iudicamus: ſic & curationi prodeſſe conſtat: nam hac lege Hippocr. lib. de vlceribus, vlceratas partes quieſcere, & ab actione ceſſare præcipit: hoc eſt, eum ſitum obtinere quo nullus muſculorum laboret. Ex quibus intelligitur in dictis caſibus membra quieſcere quidem, cæterum vim motricem operari, aut à cauſa præter naturam pati, vt in conuulſione, dùm vel contrahit, vel contractas conti-
D net partes. Ita enim in diſtento membro morboſa conuulſio, vel contrahit, vel contractos ſeruat muſculos, quamuis ob aduerſæ partis conuulſionem membri contractio non ſequatur: ita etiam membri quies accipienda eſt, vt ad ſenſum intelligatur, licet facultas exiguis motibus viciſſim moueat vtrinque.

Quod verò ad cauſas attinet, non leuem habet hæſitationem, cùm priſci illi ſapientiſſimi Hippocr. & Galen. & poſt ipſos reliqui, non ſatis pro rei dignitate ipſas explicuerint. **Cauſæ.** Priùs tamen quàm eorum mentem enodare aggrediar, neceſſum eſt monſtrare, medicos omnes ſtuduiſſe diuidere conuulſionem (non iuxta partem affectam, vt de tetano, & eius partibus
E dictum eſt) ex modo agendi cauſarum. Sic enim conuulſionis vnam ſtatuunt ſpeciem, factam per eſſentiam, & permanentem: aliam verò fientem, & per conſenſum, vel quam potiùs appellant motum conuulſiuum, velut is eſt, qui epilepſiam conſtituit. Quibus aliam dictum eſt Fernelium addidiſſe, ex flatu muſculis, aut neruoſis partibus incluſo. Hanc etenim differre à prima, vera & permanente conuulſione cõſtat, quia inconſtans eſt, & leuiter ſoluitur, vel flatu reſoluto, licet ſymptomata, & dolores pari modo gignat. Differt etiam à conuulſiuis motibus, licet ambo à flatu fieri poſſint, quòd motus conuulſiuus comitem habeat naturæ actionem: at hæc conuulſionis ſors ſolùm paſſionem, vt quæ à morbo fiat, præterquam quòd conuulſionem habet permanentem interim dum durat, quod epilepſia non habet. Similiter etiam differunt, quia in conuulſione membrum poſt motum quieſcit cupiens moueri, in epilepſia ve-

rò membrum præter vuluntatem mouetur, cupiens tamen quieſcere. His habitis, non erit difficile modum & naturam cauſarum inuenire, ſi priùs quid ſenſerint authores dixerimus. Sic aliquando Hipp. 5. ſectione aphoriſ. duas tantum conuulſionis cauſas annumerauit, inanitionem nimirũ & repletionem (vel vt alij dicunt, humiditatem & ſiccitatem) nonnunquam verò tres, prędictis addentes conuulſionem per conſenſum, quam Arabes ſpaſmum non propotionatum ad materiam vocant, nos autem motum conuulſiuũ. Quibus etiam quartam addidit Gal. in methodo, nimirum conuulſionem ex frigiditate contractã: & vltimò eam quam ex flatuoſa ſubſtantia fieri diximus. Nec deeſt Ariſt. qui. 7. de hiſto. ani. cap. 12. ſtatuit pueros maximè omnium conuelli in plenilunijs, eo quòd tunc temporis aer humiditate grauidus facilè neruos puerorum, alioquin infirmos malè afficiat. Præterea numerantur inter externas cauſas vigiliæ et timor, recurrentibus in timore neruis ſimul cum ſpiritibus ad interiora, aut ad originem, quemadmodum in pueris facilè comperimus, ſicut in his frequens ablutio, alui adſtrictio, lac craſſius, ploratus & prauorũ ciborum frequentior vſus. Hæc ſanè omnia propoſita ſunt vt conſtet, cui prædictarum ſpecierum peculiaris ſit dictarum cauſarum quælibet. In qua quidem re ſtatuendum eſt, in ea conuulſione quæ fit per propriam muſculorum & neruoſarum partium paſſionem, quæ perpetua eſt & nullo motu interrupta, proficiſcente à ſola morbifica cauſa natura nihil agente, triplicem cauſam eſſe: vnam quidem repletionem, alteram inanitionem, & tertiam frigiditatem, quam Gal. addidit, non quòd alicui dictarum non poſſet reduci, ſed quòd peculiarem calorificis auxilijs poſtulet curationem. Altera rurſus conuulſio eſt per conſenſum nuncupata: quam potiùs motum conuulſiuũ dixeris quàm conuulſionem: prodit quidem hæc non à morbo vt reliquæ tres ſpecies, ſed ab agente natura pellenteque cauſam ipſam. Huius autem noſcimus duas differentias, iuxta duplicis cauſæ naturam: altera quidem fit ex morſu à re acri & mordaci illato in partem aliquam principem: cuius conſenſu aut vicinia plures, aut omnes partes compati non rarò conſpicimus. Sic enim ventriculi acerbiſſimus dolor plerumq; in conuulſionem ducit crura, pedes & manus, licet ventriculus principium neruorum non ſit. Altera verò prodit à membro aliquo ex inferioribus, trãſmiſſa in cerebrum aut neruoſum membrum halituoſa aliqua ſubſtantia acri & mordaci: cuius ratione morbus concitatur, vt hyſtericis fœminis nõ rarò accidit. Sed quia conuulſio per conſenſum ad caput de epilepſia pertinere conſtat, ſolùm hac in parte eius quæ fit per eſſentiam cauſas in animo eſt expendere, relegans etiam ad eam partem rationem quare in capitis vulneribus eadem pars reſoluatur, contraria tamen conuulſiuum motum patiatur.

Primi itaque generis conuulſionum ſpecies Auic. diuiſit in materialem, quam humoroſam ſeu ex repletione factam neoterici nuncupant, & in immaterialem, quæ ex ſiccitate ſeu inanitione aut euacuatione prouenit: nos autem ex Galeni mente quartam addidimus ex frigiditate ortam, ſimul cum ea quam Fernelium addidiſſe diximus. Ad primam igitur deueniendo quam ex humiditate ſeu ex repletione fieri dictum eſt, ſtatuitur eam fieri ex craſſo humore neruos, muſculum & tendonem in latum tendente, quo neceſſum eſt quoad longitudinem coarctari. Sic enim intelligendus venit Auicen. qui refert hunc affectum fieri, cùm reſoluitur humor apoſtematis ad dilatandos neruos. Itaque craſſus humor breuiores efficit muſculos, quòd eoſdem repleat & tumeſcere faciat, haud ſecus quàm funibus & citharæ chordis accidere ſolet, vbi humore madeſcunt: cauſa tamen immediata in conuulſione eſt, doloris quidem ſolutio continui, & huius atque vitiatæ figuræ extenſio in latum, & contractio adeò preſſa vt membrum verſùs originem trahatur. At huiuſmodi extenſionem efficere poſſunt omnes humores, ſiue venas, ſiue arterias, ſiue poroſas partes muſculorum, tendonum, aut tunicas neruorum (ea lege quam diximus) repleant, doloroſa & tenſiua affectione.

Dubium. Si quis præfatam doctrinam vt iacet ſolùm expendat, forſan iudicabit aliquo modo falſam: ſiquidem nulla eſt maior plenitudo & in pluribus partibus facta, quam ea quæ in athletarum corporibus viſitur: ſed hæc rariùs commigrat in conuulſionem, ergo repletio non eſt potiſſima conuulſionis cauſa: & aſſumptum probatur: nam adeò magna eſt in prædictis cor- B poribus, vt & vaſa rumpantur, & calor natiuus ſuffocatione periclitetur præ nimia copia. Cuius dubitationis gratia ſtatuendum eſt, plenitudinem poſſe tria mala inter alia efficere, primum dum à venis nihil exſudat aut excurrit in alias partes, ſed intra vaſa manens, ſuffocat arteriarum calorem ob nimiam coarctationem: ſecundum quo tempore à venis exilit aliquid, ſed per ora vaſorum in inanitates articulorum, aut partium vicinarum excurrit effecturum articularem affectum: tertiò verò cum exit quidem, ſed ad fibras carneas, aut neruaceas adit, & tunc quidem nullo facto abſceſſu conuulſionem efficit. Præterea coniectandum eſt cauſam repletionem conuulſiuã effecturam (ſiue ſanguis, ſiue quiuis alius ſit ſuccus) C duabus ſimul iunctis conditionibus id neceſſariò poſſe efficere, ita vt altera deficiente, quantumuis plenitudo magna ſit, conuulſio non ſequatur. Prima ſanè eſt, quòd ſuccus fluxurus in partem ſubitò & affatim affluat: nam ea eſt ratio potiſſima, qua efficere poteſt extenſionem doloroſam: ſiquidem dolor paſſio eſt ſubitò & affatim ingruens. Secunda autem quòd inæqualiter confluat, ac repleat membri cauitates: quo fit, vt cum in athletis plenitudo fiat æqualis in omnibus partibus ac ſenſim, nulla ratione doloroſa ſit & conuulſiua:

De ſiccitate verò ſeu inanitione ſcire oportet, ob eam quoq; neruoſa corpora breuiora fieri, vt chordis lyræ ad nimiam ſiccitatem ductis accidere conſpici- D mus, maximè ſi Aquiloni flanti aut igni exponantur: ſic etenim tenſæ fiunt & adeò retrahũtur, vt frequentiſſimè rumpi accidat. Prodit autem huiuſmodi ſiccitas à plurimis cauſis quæ vel nimium ſiccent, vel vltra modum natiuam humiditatem euacuent: ſic febres ardentes & ingentes euacuationes, vigiliæ & exercitium prędictum affectum accerſunt, vbi modum naturæ excedunt. Pari penſu medicamenta vehementer purgãtia: item impenſa frigiditas, vt Gal, aduertit. 12. meth. ad finem & 4. aphor. 49. ſic etenim ex frigidæ potu pleriſq; conuulſiones eueniſſe conſpeximus. Deniq; ea omnia quæ neruorum tunicas dilatant, vt neruus contrahatur, aut tendonum & muſculorum ſubſtantiam, & corpus vel coarctant, aut dilatant, ita vt E breuior reddatur, ſiue euacuent, ſiue ſiccent, conuulſionem efficere proculdubio nata exiſtunt: nam pari ratione membrum breuius redditur cum extenditur in latum, ac dum nimis anguſtatur, hoc quidem à defectu prodit, illud verò ex abundantia.

Dubium. In qua ſanè re dubitatum etiam eſt, an humidorum priuatio conuulſionem inducere poſſit: quippe arbitrantur multi ex neotericis ſolam poſitiuam ſiccitatem natam eſſe id efficere: tùm quia priuationi operatio, quæ ex contrarijs tantùm fit, adſcribi non poteſt: tùm etiam, quia euacuata humiditate non neceſſariò videbatur ſequi partes colligi & anguſtari; quinimò aliquando meatus ampliores fieri. Sed rei veritas eſt, quòd facta interim humidi inanitione, vicinæ partes protinus conniueant, in ſeſeque concidant vacuum fugientes: ex qua quidem figura ſeu contractione conuulſionem ſequi neceſſe eſt.

Dubium. Videtur etiam perdifficile, ex ſiccitate aut humidi euacuatione conuulſionem fieri poſſe: cùm conſtet in hecticis corporibus maiorem ſuccreſcere ſiccitatẽ quàm in quouis alio, & cum hoc nulli eorum ſuccreſcit conuulſio. Item in diuturnis fluxionibus, tùm ventris, tùm ſanguinis, quæ adeò ſint magnæ, vt ad tabitudinem ſeu marcorem hominem ducant, nũquam conuulſionem ſuccreuiſſe conſtat: ergo videtur perdifficile prædictam cauſam illi conſignare. Quibus ſanè dubitationibus dicendum eſt, in hac quoque cauſa neceſſum eſſe conuulſionem fieri, ſi vacuatio, & ſiccitas ſubitò & affatim fiant, & inæqualiter: nam harum conditionum defectu in hecticis corporibus nulla fit conuulſio, quia ſiccitas eſt æqualis & lentè facta: in putridis verò & ardentibus frequenter. Item in diutinis vacuationibus non ſequitur, at in cholera morbo non rarò, quia in his inæqualiter inanitur corpus, quia ſubitò, & in illis æqualiter, quia lentè & ſenſim fit euacuatio. Argumento ſunt animalium pelles, quæ ſi tenſæ & extenſæ ſoli aut igni exponantur, corrugari minimè poſſint, quòd æqualiter ſol ipſas exiccet, ſin aliter, protinus contrahentur.

Signa quidem, quæ in hoc affectu monſtrare aliquid poſſunt, varia exiſtunt: nam quædam affectum ipſum deſignant, quibus proculdubio opus non habemus, quòd affectus facillimè ſpecimen ſui præbere poſſit: quædam cauſarum differentiam & naturam monſtrant, nonnulla affectam particulam, & rurſus alia futurum euentum in hoc malo docent. Ad ſecundum igitur ſignorum genus deuenientes, ſciendum eſt, conuulſionem per conſenſum facilè cognoſci, quòd plerunque ex interuallis repetat, facileque diſſoluatur, vt ſequenti capite latiùs dicturi ſumus. In alijs verò neruoſarum partium affectionibus non ita facilis eſt ſolutio: ex quibus ſanè ea quæ ex frigiditate prodit, torpida refrigeratio ab Hippoc. appellata, ex prægreſſa perfrigeratione facilè noſcitur, ab aere niuoſo & frigidiſſimo, aut ex decubitu ſupra locum frigidum & nimis humidum. Verùm eam quæ ex ariditate prodit, interrogatione etiam eorum quæ præceſſerunt facilè noſces: nam ſi præceſſiſſe comperias laborem, vigiliam, ſolicitudinem, vel aridam æſtuantemque febrem, qualis phreniticis accidit, coniectabile quidem eſt, ex ariditate conuulſionem proficiſci: ſicuti dum inſignis & ſubita præceſſit vacuatio, maximè grauiſſimis accidentibus inſignita. Verùm ſi contingat aliquem ſubitò & affatim citra euidentem cauſam conuelli, vt refert Gal. 2. aphoriſm. 26. ſcito ex plenitudine conuulſionem fieri. Quod quidem vno è duobus modis ſolet accidere, vt Galen. viſum eſt lib. de rigore & trem. namque aut ex inflammatione principij neruorum, vel ſpinalis medullæ, aut alterius partis neruoſæ, aut vltimò ex ſuccorum prauorum copia circa prædictas partes prodire eſt coniectandum. Diſtingues autem an ſic fiat ex ſignis inflammationis: quòd ſi hæc non affuerint, iterum ſpecialiùs inquires, nunquid ex plenitudine ſimpliciter dicta, aut ex ea quæ eſt vnius tantùm ſucci conuulſio proficiſcatur, vt ſæpè accidit ex frigidis, & glutinoſis humoribus neruoſas partes nutrientibus, vt Gale. placuit. 2. aphoriſmorum. 26. Plenitudinem autem diſtingues, cuiuſuis ſit humoris, ſignis, quæ capite de dolore capitis abundè ſcripſimus. Verùm ſi cum anxietate & grauiſſimis doloribus maximè oris ventriculi conuulſio fuerit, ſcitò æruginoſam bilem mali cauſam eſſe, quam proculdubio reduces ad conuulſionem ex inanitione, licet non ita inſanabilis ſit, ac ea quæ defectu humoris prodit: ſic etiam eam conuulſionem, quæ ex frigore orta eſt, vt Galen. aduertit. 5. aphoriſmorum. 17. & 12. method. ad repletionem reduces: cogit enim neruoſorum corporum ſubſtantiam adeòque conſtringit, vt diſſlationi

A inepta efficiatur, & proptereà repleri cogit, vt idem Gal. aduertit. 6. aphor. 13. Si tamen corpus ſiccum excarneque fuerit, excrementiſque carens, frigiditas penetrans exiccare & exſuccare partes facilè poteſt, & ob id inde oborta conuulſio ad ſiccitatem reducenda venit. Signa verò quibus partem affectam cognoſcimus, ad tertium hunc locum diſtulimus, vt quæ præſagitioni plurimum profutura ſperamus eſſe. In qua re arbitrandum eſt, nõ perpetuò in quauis parte conuulſa eandem eſſe ſedem affectam, cùm cerebrum ipſum interdum noxam ſuſcipiat, maximè in epilepſia: nonnunquã ſpinalis medulla, vt in tetano: interdum verò neruoſa muſculoſaq; ſubſtantia alicui motioni peculiari dicata. Quod ſanè promptè dignoſces: nam B ſi vnà cum toto corpore faciei quoque muſculi conuellantur, coniectabis cerebrum proculdubio eſſe affectum, vt Gal. placuit. 3. de locis aff. Quòd ſi prædictæ partes illeſæ ſint, reliquo corpore affecto, ſpinæ initium affici coniectandum eſt: at ſi pars alia citra alterius commercium afficiatur, neruum aut muſculum illi ſubſeruientem eſſe affectum conſtabit. Si verò caput antrorſum conuertatur, & mentum pectori annectatur, duos muſculos anteriores caput flectentes laborare eſt coniectandum: ſi tamen in dorſum & ſcapulas contorqueatur, ex duodecim muſculis caput exercentibus in poſteriori parte colli, aliqui vel omnes affici: at cũ ceruix erecta & immobilis manet in neutram partem incuruata, vtriq; muſculi afficiuntur. In C ſtrabiſmo, hoc eſt, oculi contorſione, muſculi qui ipſum mouent conuelluntur: ſic in mandibulæ contorſione temporales muſculi, vel nerui à ſecunda & tertia coniugatione: ſi verò labra & buccæ contrahantur, & pars ægra ſanam ad ſe trahat, latus muſculus ex quo muſculi narium, ſuperciliorum & labiorum fiunt, vel nerui à primis vertebris & ramis tertiæ coniugationis proculdubio lęduntur. Verùm ſi vtraque pars, dextra ſimiliter & ſiniſtra conuellatur, muſculos vtrinq; eſſe contractos ſcito: nam maxillares muſculi os & labra in latera diducũt, ita vt dum conuelluntur ægri, riſu appellato ſardonico afficiantur.

Verùm vtra harum conuulſionum deterior ſit, iã audies: primò enim eam faciliorem iudica quæ per *Pręſagiũ.* D conſenſum fit, niſi pertinax ſit frequentiuſq; repetat, aut ex cauſa in cerebro fixa oriatur: grauiorem quidem eam quæ primario fit affectu, & quæ ad plures corporis partes ſeſe extendit, aut ad vniuerſum corpus vel principem aliquam particulam; vt reſpiratione hoc affectu læſa videre eſt, vel gula aut ore ventriculi, niſi febris ſuperuenerit, in quo caſu ſpei nonnihil ſubeſt. Sed longè vtilius arbitror eſſe futurã conuulſionem in febribus prænoſſe, quòd grandioris ſit periculi, vt docuerat Hippoc. 5. aphoriſm. 68. dicens in acutis febribus ſpiritus offendens malum. Præterea inſanabilem cõuulſionem iudicabis eam, quæ ex luxatione vertebrarũ prodierit. In vniuerſum tamen ſanabilem, aut inſanabilem, facilem aut difficilẽ ex E natura cõuulſionis, ſed maximè ex cauſis venaberis: quippe conuulſio ex cerebro læſo, ex vulnere, ex ſanguinis profuſione, ex ſuperflua purgatione, ex ebrietate, tandem ex febre exitialis cenſenſa eſt. Ex ſiccitate verò orta vtcunque ſit ſiccitas, curatu omnino difficilis, & plerunque prorſus inſanabilis, maximè ſi ex febre oriatur, vt Gal. placuit. 12. meth. & lib. de rigore. Si autem conuulſio ex plenitudine fiat, ſuperueniente febre curatur, idque eadem die aut intra tertiam, vt Hippoc. refert. 4. aphoriſm. 57. & lib. de locis in homine, & 2. aphoriſmo. 26. De conuulſionibus autem alijs morbis ſuccreſcentibus, varias reperies in aphoriſmis & multis alijs in locis ſententias: nam epiſtola ad Demetrium inquit Hippocrat. conuulſiones omnibus morbis atræ bilis ſuccedentes atram bilem ſedant: quod profecto non eſt omnino verum, ſed in his ſpeciebus melancholiæ

quæ delirium inferunt, ſi tamen alium affectum creet longè pernicioſa eſt in eo conuulſio. Eſt tamen conuulſio acutus affectus ob accidentium grauitatem, diuturnus verò ob peculiarem naturam, & cauſas. In qua re ſtatuendum eſt, quòd licet ex Hippoc. 5. aphoriſm. 6. & ex Galen. in comm. elici poſſit tetanum quatuor diebus interimere, experimento tamen fidiſſimo comperimus vltra hunc terminum poſſe protrahi, maximè in pueris (præſertim ſi lumbricorum cauſa ſuccreſcat) quibus negauerat Aetius, ſicut & ſenibus, hunc affectum ſuccreſcere poſſe. Conſtat tamen cum hoc ex Gal. 3. prog. commen. 36. eis frequẽtiùs accidere, inquit enim de conuulſione hoc loco diſputat, quæ non in parte vna corporis, ſed in omni eo infeſtet, quæ in pueris promptiſſimè euenit, ſed magis lactantibus: quos etiam lib. 1. epid. part. 2. comm. 24. conuulſionibus propter neruoſi generis infirmitatem opportuniſſimos appellauit. Præterea ſtatuendũ eſt, conuulſionem quæ fit à dorſo longè grauiorem eſſe ob ſpinalem medullam, cuius morbos exitiales arbitratur Plato in Timæo. Sit ne pueris lethalior cõuulſio, non eſt in animo ex authorum ſententijs dirimere, quia ex aduerſo ferè omnes oppoſita ſcribunt, ſed ex euentu: quippe longè plures pueros cõperimus conuulſionibus interire quàm adultos.

Curandi ratio.

Si quis quæ hucuſque dicta ſunt diligenter examinet, proculdubio reperiet omnino eſſe impoſſibile, vel ſaltem perdifficile, vnam ſcribi curandi viam, & rationem conuulſis omnibus proficuam: quare methodo, & ratione oſtendere oportebit, quid omnibus & ſingulis profuturum ſit. Quod ſanè vt rectè facias, ſcito, tot eſſe vniuerſalia curationis theoremata, tot etiam peculiaria auxilia, quot & cauſas, & differentias reperiri in hoc malo antea diximus.

Si ex torpida refrigeratione fiat.

Quòd ſi alicui partes aliquæ, vna aut plures conuellantur, mox à cauſæ integra notitia, (vt ſi conſtiterit ex perfrigeratione contigiſſe) diſtinguendum protinus eſt, ſit ne corpus humoribus plenum, febre tamẽ carens, vel febrem ſibi comitem adduxerit ſimul cũ conuulſione, & torpida refrigeratione: aut rurſus corpus ex carne exiſtat, & vacuum excrementis: quippe hac diſtinctione minus aberrare continget. Sic dum febris præfuit, aut ſuccreſcit ob humorum, & prohibiti effluxus abundantiam, ſanguis quidem mittendus eſt, non tamen ſemper mox ab initio: quippe differre oportet donec denſa cutis aperiatur, ac humores vi, & efficacia caloris febrilis liquentur, attenuentur, & fundantur, alioqui læſuram ſperabis ſanguinis detractionem: nam hæc eſt potiſſima ratio, propter quam vulgus vereatur refrigeratis ſanguinem mittere. Cæterùm dum pleno accidit corpori, dubitãdum non eſt, à ſanguinis detractione eſſe auſpicandum: nam quantumuis refrigeratio præceſſerit, conſtat hæc corpora conuelli, quod quotidianus effluxus prohibitus ſanguinem fundat repletionemque maiorem efficiat, & ſubinde conuulſionem: præterquam quòd, niſi corpus priùs vacuaueris, non ſine periculo topicis auxilijs vteris. Quapropter in hoc caſu medio prorſus modo incedendum eſſe arbitror, nimirum ſanguine protinus miſſo, cæterùm parcius: ſicut dum torpida refrigeratio magis vrget (in qua Hippocrat. omnino interdixit ſanguinis detractionem dicens lib. de coacis præ. ſanguinis detractio in perfrigeratione torpida mala eſt) etiam ſi febris ſuccreſcat, primo mali acceſſu calorificis auxilijs vtendum fore, quibus humores qui frigore concreti, ſpiritu, & calore exortes, ac ob id veluti immobiles facti, ad antiquum, & natiuum ſtatum redeant, vt per venæ ſectionem liberè poſſint fluere. Nam hæc eſt differentia in adhibitione topicorum calidorum corpori pleno citra refrigerationem, quòd humores cùm ſint ſecundùm naturam, funduntur eis adhibitis, & fiunt præter naturam tenues, ac ſubinde facilè ad affectum lo-

A cum confluunt: at in torpida refrigeratione, dum conuulſionem efficiunt, & concreti ſunt præter modum, & naturam, calida auxilia ipſos liquant, ac redigunt ad ſtatum naturalem, non ad tenuitatem fluxilem, & præter naturam, quinimo ipſos diſponunt vt vena ſciſſa faciliùs fluere poſſint, & ob id ante ſanguinis detractionem lege, & diſtinctione nuper adductis, prædictis calorificis ipſos, & denſatas frigore partes dilatare oportebit mollibus frictionibus ex oleo ſeſamino, liliorum, iaſminorum, & naphthæ, cũ ſemine angelicæ. Quòd ſi id prodeſſe non videatur, præſertim victus, & potus parſimonia inſtituta, tranſactis ad minus quatuor diebus, & facta leui humorum fuſione, ſanguinem ex baſilica lateris dextri fun-
B des, parcè tamen, & facto prius diligenti examine, ne humores adhuc congelati ſint: ac ſi fuerint, ante ſanguinis detractionem iterum fundantur: quod ſanè facies dum ſæuitia dolorum plurimum non vrget: quo tempore ſatius eſt calorificis, & anodynis frequentiùs vti, donec profuiſſe conſtiterit. Verùm ſi adhuc humores congelatos eſſe comperiamus, vt pulſus paruitas, extremorum frigiditas, coloris in plumbeum mutatio perbellè monſtrant, neque non hirſuta, & frigida cutis, & reliquorum corporis membrorum torpida motio, tanquam à graui malo fugiẽdum eſt à ſanguinis detractione, curandumque omni arte humores calefacere, & fundere, & poſteà modicum purgare, ac interim dolores lenire anethino,
C dialthæa, œſypo, oleo liliorum, de ſemine lini, & ſeſamino. Quòd ſi adhuc hæc omnia non videantur profuiſſe, ad balnea aquæ dulcis calidæ confugiendum eſt, & partem conuulſam à balneo vnges emplaſtro de meliloto, oleo liliorum liquato. Præſtat & anſeris pinguedo hoc modo præparata: *accipe catum in minutas partes diuiſum, & pone intra anſeris ventrem, item chamæpityos manip. 1. pinguedinis porci, bdellij, & caſtorij ana ʒ. 2. excipiatur pinguedo dum aſſatur, & vſui ſeruetur.* Partes item conuulſas multa lana ſuccida inuolues, aut in pelle cuiuſdam animalis nuper mactati. Per os autem porriges theriacam cum modico vino, vel *caſtorei ʒ. ß. cum oleo amygdalarum dulcium*. Verùm ſi refrigeratum corpus ex
D carne ſit, & excrementis vacuum, curandi ratio ea inſtituenda eſt, quam in conuulſione ex ſiccitate dicturi ſumus.

Si ex plenitudine fiat.

Quæ ex plenitudine oritur conuulſio, licet multiformis exiſtat, vnam tamen habet communem curã di viam, & rationem, euacuationem nimirum. At quia partes diuerſimodè, & à diuerſis humoribus repleri facilè poſſunt, ob id vacuãdi ratio varia exiſtet, iuxta diuerſorum humorum ideam. Replentur enim partes ex humore inflammationem efficiente, aut ab eodem tantum diſtendunt, citra vllam inflammationem. Habent hæ duæ repletiones id commune, quòd ambæ, & ratione ſui, & ratione doloris ſanguinis detractionem expoſtulent, copioſiorem tamen ea
E quæ inflammationem parit. Item ambæ victum præſcribunt tenuiſſimum, cuius modi eſt pullorum caro aut ius pullæ, pyrum aſſum, aut ſaccharo conditum, vel gallinarum hepata, aut oua ſorbilia. Vinum item ambo renuunt, & puriam aquam amant: habitationis locum ſibi vendicant calidum, non calidiorem vt conſulit Hippocr. lib. de locis in homine, ſtatuens ſummo mane ignem ab vtraque parte lecti ſuccendi, & ibidem perpetuò eſſe. Sed vt quæ cum inflammatione viget conuulſio, aut quæ ex copioſiori fit ſanguine, ſaltem in capite vigente plenitudine, copioſiorem expoſtulat ſanguinis miſſionem bis terve factã, ac ſi vires permiſerint, donec doloris ſæuitia miteſcat (licet non confertim, & ſubitò, ſed per vices, & interualla: nam ſæpè vt Galen. refert 2. ad Glauc. ſudores, & animi deliquia quæ ſuccreſcunt, id interdicũt) ita prorſus cui adiuncta eſt crudorum, aut craſſorum humo-

A humorum copia, facta prius ſufficienti præparatione hydromelite ex origano, aut ſtœchade, & betonica, largiùs purgabis. Purgationem autem inſtitues phlegmagogis medicamentis, ex agarico nimirum, diaphœnico cum expreſſione carthami, aut ſyrupo ſolutiuo, & addita mulſa, tandem eis quæ capite præcedenti adduximus.

Corpore itaque pro humoris idea, & conditione pręparato purgatoque, aut ſanguine miſſo, & interim etiam dum hæc fiunt, ad peculiaria auxilia deueniendum eſſe cóſulit dolorum ſæuitia, & poſteà ad ea quæ reliquias humorum conterere nata ſunt. Quæ primũ autem ſcopum complent, & quæ mox à principio adhiberi poſſunt, ſunt oleum dulce ætate medium, amygdalarum dulcium, ſeminis lini, & dialthæa cum B mucilaginibus pſyllij, ſeminis lini, citoniorum, & fœnugræci. Sed pretioſius eſt in inflammatorijs affectibus vnguentum reſumptiuum cum lacte mulieris, quibus, & lana partem inunges, & inuolues, curans vt calor ſemper conſeruetur, adhibens parti in his quæ nó ita inflammatione vigent, veſicam aliquo ex prædictis oleis calido ſemiplenam, vel ſacculum ex ſemine lini, fœnugræco, chamæmelo, & ſale. Interim tamen articulos linteis calidis modicè calefacies, ſi inflámatio id non vetuerit. Verùm ſi inflammationem iam abijſſe compereris, aut inflammatorius non fuerit affectus, ſed ex craſſis viſcidiſque humoribus ortus, ab his quæ diximus ad maiora te conferes. Inter quæ ſanè authores non contemnendi, ſed maximè in tetano, C venã quæ in prima dorſi vertebra eminet, & deorſum vſque ad ſacrum os per ſummum vertebrarũ ſpinæ perreptat, ſcindere iubent: qua profectò ſciſſa per deriuationem à collo, quidquid humoris pituitoſi muſculos conuellit, extrahitur: quòd ſi vel id iuſta aliqua cauſa non audeas, aut ipſa vena non appareat, eo in loco cucurbitas cum ſcarificatione affiges, ſublato tamen omni fluxionis impetu, & motu, ac progreſſo iam morbo purgatoque corpore: in acceſſione tamen doloris citra ſcarificationem adhibere Aurelianus conſulit. His factis ad efficaciora te conferes auxilia, quale eſt oleum lumbricorum cum axungia humana, & oleo terebinthinæ æquis portionibus. D Præſtat etiam balſamum, oleum rutaceum, laterinũ, irinum, petroleum, axungia gallinæ, anatis, leutræ, taxonis, & huiuſmodi, quibus modicum aquæ vitæ admiſcebis cum pulueribus caſtorei, myrrhæ, aloes, crocis, & nucis muſcatæ. Præſtat vnguentum marciaton & aragon, oleum de coſto, & de piperibus cum axungia anguillæ: fouentur etiam conuulſæ partes decoctis herbarum diſcutientium, & remollientiũ, vt paulò inferiùs referam.

Si tamen alia, quæ multis proficua eſſe videntur, experiri libuerit, *accipe vulpem pinguem pelle detracta, & minutim inciſam cum caryophyllis, lauro, angelica, radice althææ, & liliorum ana ℥. ß. radicis acori ℥. 2. chamæpityos, coſti, maioranæ, & calendulæ ana p. 2. florum anthos, meliloti, & chamæmeli ana p. 1. omnia in* E *mortario contundantur cum oleo de vermibus, & his omnibus altera vulpes repleatur, & optimè conſuatur aſſeturque cum aſperſione aquæ vitæ, & modico aceto, & eo quod inſtillat, vnge affectam partem.* Idem quoque facies ſi vulpem coxeris, nam pingue quod ſupernatat, vtiliſſimum eſt. Eiuſdem beneficij eſt, partem conuulſam inuoluere pelle cuiuſdam animalis nuper excoriati.

Quibus factis, ad balnea confugiendum eſt, quæ tanquàm præſtantiſſimum auxilium multis modis pararunt antiqui. Primum enim conficiunt ex hydræleo æquis partibus aquæ, & olei commixtum, quod oportet eſſe temperatius, ne vires laborantis diſſoluatur. Quod ſi adhuc ferre non potuerit, ſolis irrigationibus vtendum eſt ex decocto althææ, fœnugręci, ſeminis lini, chamæmeli, roris marini, & ſimiliũ, à quibus partem inunges oleo irino cum caſtorio. Semper tamen in omnibus præſidijs memoria habēdum eſt, ne confertim multum exiccemus: nam ſæpè hac occaſione tendines ſcirrhi naturam contraxiſſe comperimus, & ob id mancum ſupereſſe hominem.

Conſulit tamen Hipp. in huius affectus curatione certis quibuſdam conditionibus frigidam aquam ſuperinfundere, idq; maximè in tetano, quod ſanè præſidium, quia omnino tutum non eſt, iuſtè prætermitto. Iubent etiam ex vetuſtioribus, & recẽtioribus medici non pauci Hipp. decreto moti. 5. aph. 70. in hoc affectu febrem excitare, ad minus diariam: quod ſanè mihi tutum pręſidium nunquam viſum fuit: quòd eam pacare ſit perdifficile, & plerunque ſuſpectum. Preterquam quòd ſi leuis excitetur, deterior efficitur, vt conſtat hiſtoria filij Numeni, cui apoplexia correpto leuis acceſſit febricula, & quia non valuit niſi humores fundere, ocyus interfecit: magna verò ſi excitetur, preſſius, & grauius efficit periculum, ita vt tutius conſilium ſit, nullam excitare.

Si ex ſiccitate fiat.

Si ex ſiccitate fiat conuulſio, vt quæ ſummè difficilis ſit curationis, ſi poſſibile fuerit, inhibenda præcauendaq; potiùs eſt: & ob id in febribus æſtuoſis vbi id malum veremur, frigidæ potu, balneis, inũctionibus, & alijs huiuſmodi, quæ ca. de cauſ. lib. noſtro de febrium curatione diximus, adhibere oportet. Quòd ſi iam hominem apprehenderit, cauſa prius conſideranda eſt: quippe in pleriſq; ex calore, aut colliquantibus febribus ſi acutæ ſint, adeò arida ſiccitas introducitur, vt ſubitò caſu partes conuelli conſpiciamus: in alijs verò exuperás vacuatio affatim, & ſubitò facta. Atque licet communem quandam curandi viam, & rationem vtraque ſiccitas expoſtulet, nihilominus tamen, iuxta cauſæ diuerſitatem, & naturam nonnihil curationem variare oportebit. Nam his qui ex calore, & febre conuelluntur, licet refici expoſtulent, magis tamen ex vſu eſt balneum dulcis, & tepidæ aquæ: alijs verò qui ex vacuatione, humectatio per alimenta, & ea qui deperditam ſubſtantiam reficiunt citra balneum. Sic omnibus proficua eſt ea victus ratio quæ humida ſit, & optimi nutrimenti, vt ſorbitiones, & contuſæ carnes, maximè pullorum, gallinarum, hædorum, capreolorum, ranarum, & piſcium: item prædictarum carnium iura cum oleribus, aut ptiſana. Potus ſit hordei, aut cinnamomi aqua, vel cui admixta ſit ſyrupi violarum portio: tandem vita omnis velut hecticis inſtituenda eſt. Prætereà ſiue ex ſiccitate, ſiue ex inanitione prodeat conuulſio, leui frictione corpus tractare erit opus, idque ſummo mane, & mox inungere oleo dulci, vel amygdalarum dulcium, ſeſamino, aut hydræleo, vel vnguento reſumptiuo: tandem lacte mulieris ſpinam madefacies, & modicè refrigerantibus ob febrem, ac humectantibus ob neruorum ſiccitatem vteris. Poſt quæ ſi vires permiſerint, ea lege quam diximus balneis vtendum eſt, vel fomento q. ℞. *aquæ hordeaceæ lib. 2. foliorum lactucæ m. 1. florum violarum p. 1. olei amygdalarum dulcium, & violarum ana ℥. 1. fiat decoctio ad conſumptionem aquæ: & fiat fomentum admixto modico lacte, aut citra ipſum.* Verùm ſi his iterum, atque tertio factis affectus non quieuerit, partem conuulſam iterum madefacies oleo violarum, & fotibus qui fiāt *ex decocto maluarum, violarum, althææ, extremitatum arietis, addito oleo liliorum, violarum, ſeſamino, & butyro cum modico radicis mandragoræ, axungiæ porcinæ, caſtorij, & vini penetrationis gratia, ac ne nimis frigida noceant.* Quòd ſi in ſcirrhoſam duritiem pars concreſcat, vt tenſa ligamenta laxentur, ex vſu eſſe ſolet cruor bouis recenter mactati, donec actualis calor euaneſcat. Præſtat & pinguedo omnis, & omnis mucilaginoſa gummoſaque ſubſtantia, ex quibus facilè erit varias medicamentorum formulas effingere huic malo proficuas, maximè ſi

cuiuis admiſceas pinguedinis anguillæ, ranæ, aut anguis nonnihil.

Si ex vulnere fiat.

Accidit ex vulnere conuulſio vna è tribus rationibus: prima quidem ex immodica ſanguinis profuſione, cui ſubueniendum eſt reſtincto ipſius fluore & optimis alimentis: ſecunda ex nerui aut neruaceæ ſubſtantiæ punctura: tertia verò ex eiuſdem partis inflammatione. Quamobrem (prætermiſſa ea, quæ ex nimio fluore prodit, vt quæ conſimilem expoſtulat curationem ei quæ ex inanitione fit) duplex erit in hac parte curandi via: prima quidem inflammationi idonea, & ſecunda puncturæ. Circa primam, tutum profectò mihi in vulnerum curationibus ſemper viſum fuit, peculiari diligentia inflammationem prohibere: nam vbi ſemel neruoſæ partes inflammãtur, periculum eſt, ne ob cerebri conſenſum deliria et conuulſiones ſuccreſcant. Cui vſui, præmiſſis per ſanguinis detractionem ſufficientibus euacuationibus, neque non & per exquiſitiſſimam viuendi rationẽ, tenuiſſimumque victum, calente oleo principia neruorum & germina ac eorum proceſſus fouere oportet: ita vt ſi affectus ſit in brachijs aut manibus, alas, ſpinam & caput inungas: ſi in crure, ſpinam & inguina. Vlceris verò eam habebis prouidẽtiam, quam 5. & 6. meth. Gal. docuit. Quòd ſi his factis adhuc pars inflammetur, maximè ſi vſus fueris leniẽtibus & mitigatorijs auxilijs, vlteriùs ſanguinem mittes & partẽ inunges oleo lumbricorum, roſarum & lacte, aut oxycrato longè à parte affecta admoto. Verùm ſi conuulſio delirium et febris his etiam adhibitis creſcant, laboranſque in diſcrimine videatur, extremum quoque præſidium tentare oportebit, nimirum neruum præſcindere: quod ſi renueris, ſcito malum grauius & lethale futurum, quippe ex vulneribus conuulſio per proprios neruos repit, moxq; ad neruorum principium malum peruenit, vt iam in totum corpus affectus fundatur, velut circulo quodam à neruis orta affectio rurſus in neruos remeat, quòd mutuus ſit inter cerebrum & ipſos conſenſus. In punctura verò idem conſilium ſeruare oportet, & medicamenta parti apponere quæ diximus lib. 2. de præſidiorum recto vſu: interim tamen vulnus latius reddes, & aperto foramine oleum de terebinthina infundes, vel de euphorbio cum galbano, & vlcus ad cicatricem tardiùs perduces: quòd ſi hæc non profuerint, neruum & tendonem etiam præſcindes.

Si ab alijs cauſis.

Licet communi quadam ratione conuulſiones omnes curari poſſe dictum ſit, ſunt tamen ſpeciales quædam cauſæ vel partes conuulſæ, quæ peculiaria etiam expoſtulent medicamenta & medendi prouidentiam. Sic ex æruginoſis vomitibus conuulſio (quæ licet ad inanitionem pertineat humoris, illius quoque vbertate efficitur) clyſmatis & purgatione ex rhabarbaro cum ſero lactis aut ſyrupo ex infuſione violarum, vel manna aut alio ſimili curanda eſt. Interim tamen ſedabis conuulſionem potibus aquæ feruentis, vel aqua portulacæ cum ſucco violarum, aut amygdalarum dulcium lacte, vel expreſſione ſeminum frigidorum, aut ſyrupo ex muſcilaginibus: & tandem his quæ vel ſenſum ſtupefaciunt, vel humoris acrimoniam retundunt & compeſcunt. Si tamen ex epoto ſit veneno, alexipharmacum veneno aduerſum porriges, aut multis cibis & potibus laborantem replebis, vt venenum retundatur mitiuſque fiat: antè tamen vomitibus ipſum repellere curabis. Atqui ſi venenum ſit à fera vel à venenato aliquo animali eiaculatum, poſt alexipharmacum protinus cucurbitam cum multa flamma parti demorſæ affigere, vel eam ferro candenti vrere oportebit, vel etiam alexipharmacum ei apponere. Verùm ſi ex luxatione conuulſio prodeat, fruſtra eſt auxiliares manus adhibere, ante quàm luxatum os in propriam ſedem reuertatur: ſat enim eo tem- A pore erit lenientibus & mitigatorijs auxilijs dolorum ſæuitiam frænare.

Cannina conuulſio.

Nulli etiam dubium arbitror, quin canina conuulſio ſeu riſus ſardonius ex conuulſione vtriuſque lateris prodeat: nimirum maxillaribus in latera os & labra ducentibus conuulſione correptis & retractione ad originem, ita vt ægri perpetuò ridere videantur. Qua ratione cenſeo ab Ariſt. 3. de part. animal. cap. 10. dictum fuiſſe, ictu traiectum diaphragma in prælijs riſum attuliſſe: & licet ipſe id referat ad calorem quem mouet vlcus, quo facta alarum titillatione mens mouetur præter voluntatem, nihilominus tamen cùm riſus ſit ſardonius, & ſepto ſauciato pleriq; ita ridendo moriantur, cauſa potiùs referenda videtur ad diaphragmatis neruos ex tertia & quarta B ceruicis vertebra ortos, à quibus ramuli quidam in maxillas & labra inſeruntur, vbi qua parte ad diaphragma perueniunt, fuerint conuulſi, vnà quoque ſecum ramulos illos muſculorum faciei contrahunt, quibus maxillæ & labra hinc inde præter arbitrium agitata riſum quendam repræſentant. Sic Hippocr. 5. popul. Tichoni refert in obſidione circa Datum à catapulta perculſo in pectus, paulò pòſt ſuperueniſſe riſum. Semper enim affectio hæc ad muſculum authorem illius motus qui læſus eſt, referri debet: & cùm ambo muſculi conuelluntur, proculdubiò canina conuulſio riſui perſimilis prodit. Verum cum alter muſculorum conuellitur, ad ſui ſolùm originem buccam agit, ac reliquam quæ ſana eſt ſecum etiam rapit, C non minus oris torturam (non tamen riſum) efficit ac dũ reſoluitur altera faciei pars. Eſt tamen differentia, quòd in reſolutione ſeu paralyſi ſana pars ægram & reſolutam ad ſe trahit, in conuulſione verò, conuulſa ſanam. Quod ſanè dignoſces ex dolore partis quæ reliquam trahit, ſi conuulſio ſit; ſin aliter, nullus adeſt dolor. Præmiſſa hac affectionis natura ſtatuendum eſt, curandi rationem communem habere cum cæteris conuulſionibus, quatenus ad affectus naturam attinet: verùm cùm hæc peculiaris quædam affectæ partis conditio, & venarum quæ in affectum concidunt, in cauſa eſt, cur neceſſum ſit eius affectionis ſpecialiùs meminiſſe: quippe quæ certa quædam auxilia expoſtulet, quæ alijs conuulſionibus profutura non D ſunt. Qua propter in peculiari curatione obſeruandum eſt præter vniuerſalia & communia auxilia, ſanguinem eſſe mittendũ ex venis quæ ſub lingua ſunt. Quod ſanè opus non temerè & vt cumq; aggrediendum eſt, ſed ſi lingua intumuerit, aut humorũ occaſione torpida ſit. Quo facto, materiam purgationi parabis melicrato ex decocto acori & ſtœchados cum cinnamomo & nuce muſcata: moxq; purgabis agarico, carthamo, diaphenico cũ ſyrupo ex infuſionibus roſarum, vel pilulis cochijs aut Arabicis. Ac ſi res vrgẽtiſſima ſit, purgabis hiera Pachij deſcriptione Scribonij, quæ ſic conficitur: ℞. *pulpæ colocynthidis.* ʒ.4. *opopanacis & ſagapeni anã.* ʒ.1. *& grana 7. marrubij, ſtœchados, agarici, chamedryos, petroſelini, ariſtolochiæ* E *rotundæ, piperis albi anã.* ℈.2. *cinnamomi, ſpicæ nardi, myrrhæ, ſeminis angelicæ, croci, anã.* ℈.ß. *& g.4. opopanax & ſagapenum in mortario tundantur cum modico ſyrupo ſtœchados, & reliqua in puluerem redacta cum melle, quod ſufficiat, fiat electuarium: cuius ſume.* ʒ.1. *caſtorei. gr.4. diſſoluantur in aqua mulſa & fiat potus.* Purgata itaque materia, ad topica auxilia deuenies, & primò ad id q. ℞. *radicis altheæ.* ʒ.1. *ſeminis fœnugræci conquaſſati* ʒ.ß. *fiat decoctio in oleo conuenienti, & aqua ſaluiæ, & facta forti expreſſione, vniuerſa ceruix inungatur, deinde cum lana ſuccida partes affectæ & ceruix ipſa muniantur.* Facta quidem hac inunctione, vteris oris collutionibus, gargariſmatis & caputpurgijs, quibus & pars affecta & caput ab humorum copia expurgantur. Sic palatum illinies eo quod ℞. *nucis muſcatæ,*

pyre-

pyrethri anà ʒ. 1. piperis, ſinapis anà ʒ. ß. decoquantur omnia in ℥. 8. mulſæ, & vtere. Maſticare etiam radicẽ angelicæ prodeſſe ſcribitur, nec non maſtichæ admixta. Prætereà vt materia euacuetur, & ſuaui rerum aromaticarum acceſſu caput recreetur, ore teneat laborans acorum conditum, zingiber conditum, nucem muſcatam, aut fruſtum ambræ griſiæ. Probatur etiam hoc caputpurgium q. *℞. anagallidis quæ cæruleum habet florem, panis porcini, nucis muſcatæ, cucumeris ſylueſtris, acori, & pyrethri anà ʒ. 1. conquaſſata omnia bulliant in aqua maioranæ, ex qua inſtillentur quinque, aut ſex guttæ in nares ægro ſupino, vel nares intrinſecus madeſiant prædicto liquore.* Quibus factis, partem affectam, & capitis poſticam inunges vſque ad quintam vertebram oleo ſicyonio, de ſquilla, de piperibus, de terebinthina cum bdellio, opopanace, & galbano. Idem beneficium præſtat oleum de enula, crocinum, de ligno ſancto, de ſtyrace, lumbricorum, de euphorbio, de caſtorio, & aſſungia humana. Huic etiam affectioni proficua eſt inunctio quæ conficitur hac lege: *Sumatur anſer, & abiectis inteſtinis, poſteà catum minutim inciſum in eius ventrem immitte cum ladano, myrrha, & thure, & facta ſutura aſſetur, cuius pinguedo recipiatur in vaſe aceto pleno, & concreta ibidem pinguedo vſui ſeruetur: ac in eodem aceto alius anſer coquatur, ex cuius pinguedine cum priori admixta vtiliſſima paratur inunctio.*

Vteris etiam, morbo eunte in declinationem, emplaſtris meliloto, & ceroneo malaxatis oleo rutæ, aut aliquo ex ſupra dictis. Prodeſt & ſacculus q. *℞. pulicariæ, herbæ paralyſeos, origani, calamenthi, foliorum lauri, & rutæ anà manip. ß. florum ſtœchados, ſaluiæ, ſambuci, anà p. 1. radicis pyrethri ℥. 1. fiat ſacculus, qui vino irroratus, & calens parti adhibeatur:* ex his etiam herbis fieri poteſt cum aceto decoctio, cuius vaporẽ pars affecta ſuſcipiat. Quòd ſi ne hæc quidem omnia prodeſſe videantur, cucurbitam ſecundæ, & tertiæ vertebræ affige, modo conuulſio non ſit per conſenſum. Quòd ſi inueteratus fuerit affectus, poſt aures, aut in ceruice conſilio Raſis cauterium affigere oportebit, ferro candenti, vel potentiali factum, cuius naturæ ſunt dropaces, & ſinapiſmata.

CAPVT XVI.

De epilepſia, & quomodo ex ſanguine fiat, ac de motu etiam conuulſiuo.

EST epilepſia motus vniuerſi corporis cõuulſiuus, non tamen perpetuus, cum mentis, ac ſenſuum oblæſione propter prauam materiam cerebrum irritantem. Dictum namque eſt præcedenti capite, conuulſionem inter alias quas ſuſceptat differentias, vnã hanc potiſſimam obtinere: nimirum quandam fieri in muſculo, tendone, ac partibus eorum primariò affectis: quandam verò eiſdem partibus, ſimul cum cerebro, & exortis ab eo, conſenſu quodam læſis. Cuius ſanè diuiſionis prima pars complet caput de conuulſione: ſecunda quidem complectitur omnem motum conuulſiuum, in qua ſorte epilepſia locum habet.

Nomen. Epilepſia grauiſſimus quidem corporis affectus, ita profectò dictus quòd detentio ſit, & ſuperiorum corporis partium oblæſio: quæ affectio ita facilem capiti habitum præſtat, quòd vel difficulter ſoluatur, vel in malum grauiſſimumque morbum promptè degeneret, vt non niſi grauiſſimis auxilijs curari queat. Sortitur prætereà nomina, iuxta variam authorum circa ipſum æſtimationem: quidam puerilem appellarunt morbum, quòd frequentiùs pueri eo corripiantur, vt Hippocrat. lib. de locis aqua, & aere inſinuare videtur. Verùm ſi quis diligentiùs Hippocrat. ea parte legat, & 3. aphor. 25. reperiet eò pueris eſſe familia-A rem, quia eorum natura ad conuulſionem prona exiſtat, cùm conſtet conuulſionem pueris eſſe familiariſſimam. Alij morbum Herculeum appellarunt, cõſiderantes eius vehementiam, quæ tanta eſt, vt & validiſſimos quoſque viros, & Herculem ipſum deuincere, ac ſuperare queat: non quidem quòd Hercules hoc affectu laboraſſet, quod Galen. voluit, licet Ariſtot. authore Hercules alter epilepticus fuerit. Plerique etiam medicorum appellant morbum comitialem, quia frequenter in conuiuijs eo plures homines corripiebantur. Quod nomen creditur fuiſſe inditum à Romanis, quibus congregatis per Kalendas Ianuarias ad magiſtratus eligendos, facilè ob conuiuij vbertatem hic morbus præſto erat. Alij rurſus epilepſiam B nominant, ſumpta vocabuli etymologia à ſuperioris, & præſtantioris corporis partis læſione. Vltimò apud pleroſque nominatur morbus ſacer, quòd multis profectò rationibus illi eſſe inditum arbitror: vna quidem, quia apprehendit cerebrum, mentis nimirum ſedem, quam ſacram Palladis arcem antiqui appellarunt: ſecunda quia apud comicos antiquos ſacrum dicebatur, quod in ſua ſpecie erat maximum: quo ſignificato apud medicos os ſacrum dicitur poſtremum dorſi, quòd maior ſit inter omnia eius oſſa: tertiò verò morbus ſacer vocatur, quia deteſtabilis eſt, ſacras enim nominabant res deteſtabiles antiqui, vt apud Poetam: Auri ſacra fames. Quartò inſuper vt nonnulli aſſerunt ſic dicitur, quòd diuinus vi-C deatur morbus, hoc eſt à dijs in vindictam, & ſupplicium immiſſus, iuxta illud Hippocrat. 1. prognoſt. Et ſi quid diuinum in morbis habeatur, illius quoque ediſcere prouidentiam conuenit: vel vt Areteus refert, quòd humana ope tolli non poſſit, ſed diuina, aut quòd dæmone correptus homo videatur: vt ipſe inquit. Vltimò quidem huiuſmodi affectum lunarem morbum multi nuncuparunt, quia interlunio nati obnoxij huic malo exiſtimantur: vel potiùs quòd motu lunæ moueatur, & repetat, maximè quidem in his qui concepti ſunt fluentibus menſibus, ob impuritatem ſanguinis menſtrui, qui plerunque lunæ motum ſequitur. Aretæus etiam addit elephantiaſim quandoque dici, quòd nullo remedio ſuperari D poſſit. Verùm licet varijs inſigniatur nominibus, non ob id ſequitur diuerſam obtinere naturam, ſed omnia vnica ratione conuenire. Huius ſanè affectus vt exactè conſtet ſubſtantia, noſſe oportet quale ſymptoma in genere ſit, à quo cerebri morbo prodeat, quas cauſas habeat, quibus etiam conſtet differentijs, & quibus ſignis quæuis cognoſci queat: vltimò verò qua nam ratione curetur, iuxta varietatem ſpecierum quibus conſtat.

Epilepſia diuiſio. Sed antequam has partes exponendas ſuſcipiam, vt innoteſcat magis huius affectus natura, quam in conuulſione per conſenſum ſitam eſſe diximus, expendiſſe, oportet, cerebrum in conſenſum euocare neruoſum genus vno è duobus modis: primò cùm E cerebrum ipſum primariò eſt affectum, & mox reliquæ neruoſæ partes per conſenſum coafficiuntur: ſecundò verò cùm neruoſarum partium aliqua primariò affecta cerebrum in conſenſum trahit, & iterum ab ipſo cerebro vniuerſum corpus conuellitur, aut concutitur. Iuxta quas ſanè diuiſiones epilepſia in tres potiſſimum differentias diuiditur: nimirum in epilepſiam quæ nomen generis obtinet, & eſt prædicta corporis conuulſio ex ſola cerebri læſione orta, quam medici vocant epilepſiam per eſſentiam. Secatur etiam in analepſiam, quæ motus eſt totius corporis concuſſiuus cum oblæſione ſenſus, & motus, cerebro tamen à ventriculo compatiente. Tertia verò & vltima differentia appellatur à veteribus catalepſia, cùm videlicet eadem ſuccreſcunt ſymptomata, conſenſu cuiuſuis alterius membri particularis, cruris videlicet, manus, aut digiti.

De motu conuulſiuo.

Eſt præter dictas epilepſiæ ſpecies motus quidã ipſis perſimilis, qui licet conuulſiuus vulgariter appelletur, à conuulſione, & epilepſia (quam motum etiã cõuulſiuum omnes appellãt) mille modis diſſidet: cuius profectò natura media eſt inter verum tremorem, & motum epilepticum. Qui ſanè motus fit in membris motui voluntario ſeruientibus, cum quadam concuſſione, & vibratione epilepticis motibus perſimili. Eſt denique ſpecies quędam tremoris ſpurij, & illegitimi, fit tamen à membri vitio (quo ab epilepſia diſſidet) item fit à facultate motiua, non tamen voluntati obtemperante, vt exquiſitus tremor, qui etiamſi laborãs velit membrum quietum habere, & firmare, nequit, ſed vtcunque ponat, ſemper tremit, ſed fit à facultate motiua languida ſimul, & oppreſſa, irritata tamen à cauſa mordente, & laceſſente, vt facilè videre eſt in pleriſque febrientium febre maligna, quibus mẽbrũ aliquod, aut lingua tremit: quem motum cõſtat eſſe medium, ſeu compoſitum, ex tremore, & conuulſione illegitima, vt latiùs leges c. de cordis tremore. Differt tamen ab epilepſia, quia hæc ſemper fit cum obliuione, & interiorum, ac exteriorum ſenſuum oblæſione, & motus hic conuulſiuus citra ipſam: quo fit vt longè magis torqueantur laborantes, quòd ſenſu ſint libero ad patiendum, maximè cum motus hic doloroſus exiſtit, nam aliquando moleſtus ſolum eſt, non doloroſus. Prætereà hic motus differt ab epilepſia, qa in ea ſpuma per os excernitur, in motu autem conuulſiuo minimè. Item diſſident, quia in epilepſia cerebrum patitur quo ad ventrem, & ſubſtantiam ipſam: in motu verò hoc ſola ſubſtãtia neruoſa, ſiue in exortu, ſiue paulò infra: quo fit, vt ſenſus interim nõ ſimul oblædantur, vt in epilepſia. Prætereà in epilepſia omnes corporis partes, aut plures conuelluntur, in hoc verò vel omnes, vel aliquæ, aut vna tantùm. Differt quoque is motus à vero, & legitimo tremore, quia hic fit à facultate voluntariè membrum mouente, & membri grauitate, at motus hic conuulſiuus, quem ſpuriũ tremorem appellaui, quæ ſemper fit à coacta, & irritata facultate à re quæ membrum grauat, aut mordet ſimul. Item diſſidet à neruorum diſtenſione, quia hæc eſt membri poſitio in vna figura, ille verò contractionem, & extenſionem ſimul molitur. Differt prętereà à conuulſione, quia hæc fit ſolùm motu ad originem, ille verò ad varias membri poſitiones: diſſident inſuper cauſa, quia conuulſiuus motus prodit plerunque ab halitu, aut praua aliqua humoris qualitate cũ copia membrum infirmante, conuulſio autem, non niſi à repletione, aut inanitione, vel frigore. Comperimus enim in rigoribus febrium nonnunquam hunc conuulſiuum motum, capite & neruorum origine nequaquam læſo: item in malignis febribus non rarò, ſed maximè in lethalibus capitis vulneribus: nam in partibus quæ è directo partis læſæ exiſtunt, paralyſis plerunque ſuccreſcit, ob deuictam, & ſuperatam ea parte à putredine naturam, cuius vitio, & fœtore ſpiritus diſſipantur, ſed maximè ob deprauatam, & malignã ſaniem. Verũ cùm ad alteram cerebri, aut neruorum partem prædictæ corruptiones, & halitus, ac vſtilagines peruadunt, tunc profectò irritata natura (non deuicta vt in altero latere) ab eorũ corruptela, & prauitate conuulſiuus hic motus concitatur, natura conãte à moleſto ſeſe tueri, haud ſecus, quã in ſingultu contingit. Quo fit, vt cenſendũ ſit, omnino hunc motum ab eiſdẽ, & ſimilibus cauſis concitari, nimirũ à vapore, vſtilagine, aut quouis vitioſo ſpiritu, aut à pauca, & cõmota materia, tenui verò, quo ſe poſſit in mẽbri ſubſtantiã inſinuare, non tamen omnino copioſa, ne vera fiat conuulſio, aut paralyſis, ſed praua, vt neruos irritare nata ſit, & cũ aliquali copia vt vires infirmare. Efficitur autẽ hic motus continuus, aut interpolatus, & per acceſſiones repetẽs, prout materiam, aut ibidẽ genitam ſortitur, aut aliundè tranſmiſſam: intermit-A tit etiã in continuis tempore ſomni, non quidẽ defectu cauſæ, ſed ſenſus obtuſione, & ocio. Generatur plerunque hæc materia in cerebro, ac defluit per neruos extra ipſum: aliquãdo in alia parte, & cerebri caudicem ferit, aut nerui alicuius exortũ, quo membrum illud moueri ſolũ cõperimus. Verũ cũ materia adeo eſt corrupta (ſiue ab vtero, ſiue aliũdè prodierit) quòd ſummopere noſtræ naturæ ſit aduerſa, vehementiſſimos, & atrociſſimos, ac epilepſiæ perſimiles concitat motus, quibus laborantes ſummoperè torquẽtur. Vereri enim ex graui hac & moleſta affectione oportet ne in vetuſtatem cõmigret: ſolet quidem dũ ocyſſimè non interdicitur materiæ generatio, nonnunquã in immedicabilem tremorem commigrare: quapro-B pter diligenter curabis præcauere ne diu duret: nam dum alijs morbis ſuccreſcit, cerebri grandius malum minatur, vt ſemper in febribus malignis in phrenitidem, & lethargum degeneraſſe viſum eſt.

Quo differat à conuulſione epilepſia, & quale ſymptoma ſit.

Dictum ſuperiùs eſt epilepſiam mille modis à conuulſione differre licet de eius genere ſit: namq; cõuulſio affectus eſt ſtabilis, & permanens, quo partes præter voluntatis imperium ad ſuã originem flectuntur: epilepſia verò motus eſt conuulſiuus, non conuulſio, cùm non ſolùm ad originem, verùm etiam ad omnẽ ſitus poſitionem membra moueri conſpiciamus. Prętereà conuulſio ſuboritur à ſolo morbo citra alterius cauſæ complexum: at epilepſia à natura irritata cauſis ipſam moleſtantibus, quas vt à ſe pellat vniuerſum C corpus quatit, & mouet. Item conuulſio fit muſculis per primogeneam affectionem affectis, motus verò epilepticus fit per conſenſum à cerebro, muſculis nihil patientibus. Prætereà conuulſio fit ab inanitione, aut repletione, motus verò conuulſiuus licet ab humoris copia fiat aliquando, nuſquam tamen ab inanitione: præterquam quòd peculiarem habet cauſã, nimirum eam quæ irritandi, & mordendi vires ſortiatur: quo factum fuit, vt huiuſmodi conuulſionis modum ad ſpaſmum non proportionatum ad materiam authores reduxerint. Erit igitur epilepſia ſymptoma in genere deprauatarum actionum expellentium, & motiuarum, quæ inordinatum efficiunt motum citra voluntatis imperium, laceſſita ſolũ motri-D ce potentia ex cerebri moleſtia illata à re mordente, aut obſtruente: quæ quidem ſenſibilitas omnes potẽtias expultrices, & animales ſecum in conſenſum trahit, & lædit. Quo fit vt cerebri potentia motiua, dilatatiua nimirum, & compreſſiua, vehemẽtiùs dilatet, & comprimat, & à ſe quatiat, atque pellat quod ſibi adhæret, & moleſtat: quemadmodum in ſternutamẽtis euidenter conſpicimus: quippe ſternutamentum leuis quædam epilepſia eſt. Neque arbitrandum erit profectò, naturalem expultricem tantos tamque varios edere motus, licet iuuet ad vehementiam motionum: etiamſi non ſit à ratione alienum arbitrari primò fieri à virtute naturali expultrice, adiuta tamen à vi dilatante, & comprimente cerebrum, laceſſita etiam motrice: qua vehementiores fiunt motiones ob E membranarum ſenſum, & mordicationem, potiùs quàm cerebri ſubſtantiæ, quam ſenſu non plurimum pollere conſtat, ſine quo hos motus fieri eſt impoſſibile, vt latè expoſuimus lib. de fœminarum affectionibus capite de epilepſia.

Quę morbus ſequatur.

Secundò loco ſeſe offert diſceptandum, à quo nã morbo, & à qua cerebri parte prædictum ſymptoma oriatur: nam conſtat omnium conſenſu, obſtructionem eſſe affectum à quo prodit, eamque à craſſis, ac lentis humoribus ortam. Sed cùm in hoc affectu duo reperiantur ſymptomata, oblæſio nimirum mentis, & ſenſuum, ac motus conuulſiuus, proculdubio arbitrandum eſt, alterum ſymptoma proficiſci ab obſtructione, & alterũ à ſolutione cõtinui per mordicationem facta dependere. Certũ enim eſt, obſtructionem ſuapte natura non poſſe motum efficere deprauatum,

uatum, ſed vel diminutum vel abolitum, vt in apoplexia & paralyſi dictum eſt. Quo fit vt aliam expediat inquirere cauſam illius ſymptomatis: quam nos arbitramur eſſe acrimoniam, mordacitatem, venenoſitatem & grauitatem, ac denique omnia quæ laceſſere & irritare naturã expellentem nata ſunt: ex quo prodit huiuſmodi affectum ex conſenſu fieri ad cerebrũ aliunde tranſmiſſo, quod apoplexię & paralyſi denegauerat natura: quia earum ratio ſita erat in obſtructione: huius verò quatenus ad deprauatum motum pertinet, in quouis vitio naturam laceſſente & irritante, non quidem in obſtructione vt multi & ferè omnes ſunt arbitrati. Eſt enim hoc præcipuum inter apoplexiam epilepſiamque diſcrimen, quod & inter paralyſim tremoremque eſſe animaduertimus: in hoc enim tremor epilepſię quodammodo ſimilis eſt, ſicut paralyſis apoplexiæ. Ergo vt tremoris cauſa nõ eſt obſtructio, ſed ſuperfluus tantùm humor naturæ grauis, & grauitate duntaxat, non etiam obſtructione, ſicut in paralyſi motum conatuſque naturæ impediens: ita in epilepſia iudicare licet humorem qui copia aut acrimonia cerebro nocet, non alia ratione epilepſiam motuſque eius deprauatos excitare, quã per moleſtiam naturæ, non per obſtructionem caui: eoque fieri, vt inde concitata facultas animalis in ſuum principium ſe recipiat, quo tota in eius depulſione poſteà incumbat mediantibus cerebri dilatatione & compreſſione vehementioribus. Non eſt igitur omnis cauſa obſtructio, ſed quemadmodum ſingultum (inquit Gal.) generati aliquando cernimus, ſic etiam epilepſiam quandoq; fieri putandum eſt. His non obſtantibus, tanquam certum arbitramur, non deeſſe in hac epilepſia certum quendam obſtructionis modum: ſiquidem adeſt potentiarum interiorum ac ſenſuum omnium oblæſio: quod niſi ex grandi & frigida intemperatura (qua carent epileptici: nam aliter non fieret, aut ſolueretur illis affectio ſubitò) aut obſtructione fieri eſt impoſſibile. Cuius dubitationis gratia aſſerimus, obſtructionem poſſe fieri in cerebro duobus modis: vno à re obſtruente meatus & cauitates cerebri, vt in apoplexia, paralyſi & epilepſia per eſſentiam: alio verò citra humoris affluxum ac veram meatuum clauſuram, ſed ſolùm per cerebri deprauatam configurationem, quam nanciſcitur ex deprauatis eiuſdem cerebri motibus, quos efficit vt à ſe pellat moleſtum: quibus ſanè variè configuratur & perdit natiuam figuram, & natiuos etiam meatus adeò vitiat, vt paulò minùs potentiæ oblædantur, ac dum verè obſtruuntur cauitates. Quo fit, vt in ea epilepſia qua per conſenſum ab aura vel flatu caput euntibus concitatur, non omnino priuentur laborantes internis ſenſibus: quinimo aliquando audiunt & vident, vt hyſtericis accidit fœminis. Quo etiam fit, vt hæc epilepſiæ conditio rarò migret in melancholiam, apoplexiam & paralyſim, vt illa quæ fit à vera obſtructione, quam certum eſt facilè commeare in dictos affectus. Præterea conſiderandum eſt in altero ſymptomate nimirum mentis & ſenſus oblæſione, non ſat eſſe humores aut halitus eſſe acres & mordaces, quales diximus, ſed prærequirere alium intereſſe morbum, puta leuem quandam obſtructionem, vt huiuſmodi priuatio ſenſuum oriatur. Eſt tamen differentia notatu digna, quòd in epilepſia per conſenſum, eo quòd cauſa craſſa nõ ſit, aura enim eſt & flatus, obſtructio vel nulla, vel leuis, vel modo dicto efficitur, & ob id ſenſus oblæſio minor, motus autem conuulſiuus maior & vehementior, quòd acrior ſit halitus aptiorque ad laceſſendam naturam, ineptior verò ad moliendam obſtructionem. In quibus verò epilepſia oritur in cerebro per eſſentiam, minor fit aliquando motus oblæſio, (& maior nonnunquam, ſi acrior fuerit humor qui in cerebro colligitur) maior verò & preſſior ſenſuum oblæſio:

A quia ob materiæ craſſitiem obſtructio efficitur maior. Hinc enim diſces, mirandum non eſſe, ſi aliquis authorum dixerit, in hoc affectu poſteriorem cerebri partem neceſſariò lædi, alius verò anteriorem, cùm vtraque pars neceſſariò lædatur: anterior quidem vt conſtat ex ſenſuum interiorum & exteriorum oblæſione: ſiue id fiat conſenſu poſterioris læſæ & ſe mouentis, ſiue per halitum illi communicatum ex craſſo humore in poſtica parte exiſtente. Ac poſteriorem lædi euidentiſſimum eſt, & id per eſſentiam, ſiue à mordente aliquo, ſiue à grauante aut obſtruente, quòd motus omnium ferè corporis partium vehementer oblædantur. Quibus euidenter conſtat qualiter intelligenda ſit Galen. ſententia lib. 4. de locis affect. dum inquit. Atqui in ſopore anterior pars B magis, in apoplexia verò & morbo comitiali vtraque afficitur: in apoplexia per eſſentiam ambæ: in comitiali poſterior per eſſentiam & anterior conſenſu poſterioris. Ex qua ſanè differentia non parua intereſt periculi ratio: nam periculoſiores ſunt epilepſiæ quæ fiunt per eſſentiam, licet manſuetiores appareãt. quòd periculum ſit, ne humoris copia aliquando vis illa expellens ſuccumbat, & nullo facto motu ibidem maneat ac in grauiorem affectum commigret. Quæ verò per conſenſum fiunt, toleratu grauiores, ſed ſecuriores exiſtunt: nam vt dictum eſt, illæ ſubitam mortem minantur, maximè ſi frequentiùs repetant, reliquæ verò minimè.

Vtra epilepſia periculoſior

Cauſæ.

Vnanimi omnium authorum conſenſu conſtat, C epilepſiæ cauſas eſſe craſſos, viſcidos & lentos humores, quales pituita & melancholia exiſtunt, idque maximè in ea quæ per eſſentiam fit: item halitum & auram, vel quamuis aliam ſubſtantiam quantumuis tenuis exiſtat, dum cerebrum mordeat, velut illa quæ Grammaticum illum à Galeno relatum in epilepſiam ducebat, vbi ſolùm vehementer iraſceretur aut doceret. Quæ ſanè cauſæ licet ab omnibus probentur, de craſſis ac melancholicis humoribus etiam, vt Galen. refert, prima fronte verum videtur, non tamen vt iacet, ſubaudiendum eſſe cenſemus: nam ſi id verum eſſet, nulla ſtaret differentia inter epilepſiam & apoplexiam atque paralyſim: ratio eſt, quia hi omnes effectus ab eiſdem humoribus prodeunt D & ab obſtructione eiuſdem partis, vnde conſtaret eiuſdem fore naturæ, cùm longè inter ſe diſſideant. Neque obſtat quodammodo differre poſſe ratione maioris aut minoris obſtructionis: nam id differentiam potiùs aut ſpeciem apoplexiæ conſtituit, quàm diſſidium inter apoplexiam & epilepſiam: cùm conſtet in ablata aut diminuta actione ſtare apoplexiam aut paralyſim, epilepſiam verò in corrupta. Quòd autem ab eadem cauſa hę affectiones fieri nequeant, vlteriùs probatur: quia epilepſia fieri poteſt per conſenſum neruis aut cerebro minimè læſis, hoc eſt, non obtinentibus cauſam: apoplexia verò & paralyſis nunquam: præterquam quòd epilepſia ſubitò fit & ſoluitur, paralyſis verò & apoplexia minimè. E Ex quibus conſtat, quod licet hi omnes affectus ab obſtructione prodeant, & obſtructio à craſſis humoribus, nihilominus tamen aliqua in modo obſtructionis ineſt differentia, quæ ipſos affectus tot numeris inter ſe differre efficiat. Hanc enim arbitramur eſſe, quòd ad generationem apoplexiæ aut paralyſis humores conſcendunt in propria forma, craſſi nimirum & tenaces, cæterùm ad generationem eſſentialis epilepſiæ (licet in vtroque affectu obſtructionem efficiant) ſpumoſiores, leuiores & rariores facti: ſicuti ſpuma per os excreta quotidiano experimẽto confirmat, à qua protinus ceſſat affectio, quaſi indicans iam excreuiſſe naturam morbi cauſam. Probat prædictam veritatem, epilepſiam nunquam aut quàm rariſſimè ſenibus ſuccreſcere, quòd eorum cerebrum adeò ſit frigidum, vt præ caloris defectu

craſſum humorem(quo ſæpiſſimè abundant)ibidem contentum, nuſquam attenuari, rareſcere, ac in ſpumeam naturam mutari poſſe contingat: ob idq; frequentiùs in apoplexiam, paralyſim, aut tremorem cõmigrare, quàm in epilepſiam. Prætereà ſtatuendum eſt, epilepſiam non poſſe proficiſci ab immateriali cauſa, ſicut nuda intemperie, quòd ſubitò fiat, & ſoluatur, ſed ad minus à materia in flatum verſa, vt refert Ariſtot. in lib. de ſomno, & Auerr. 3. colliget ca. vltimo: quo etiam differt ab apoplexia, quæ ab ingenti frigore oborta viſitur, dum hæc inſtrumentis vitiũ infert, alioqui vel memoriam, vel rationem lædit, iuxta illud Galen. 3. de locis affect. nimirum cerebri intemperies plerunque vergere in animam, hoc eſt internas potentias lædere; quòd ſi inſtrumenti morbũ efficit, affectus in corpus migrat, hoc eſt, fiet epilepſia, apoplexia, vel reſolutio, aut conuulſionis aliqua ſpecies. Secundò differunt hi affectus ratione modi cauſæ lædentis potentiam; qui in apoplexia, & paralyſi humores facultatem deuincunt, & ſuperant, ita vt nequeat mouere ſe, neque ipſos expellere: at in epilepſia tantùm irritat, & laceſſit eandem ad motum expulſionis quem mouet. Itaque tota eius ratio conſiſtit in irritamento facto à malitia, vel grauitate humorum conſcendentium ad obſtructionem efficiendam: quam vt vitet natura, mille motibus affectam partẽ dilacerat. Atqui dum præ impotentia, aut laſſata frequentia acceſſionum nequit humorem attenuare, ac in ſpumeam naturam vertere, & mouere, aliquando ex epilepſia fit apoplexia, aut paralyſis: quo experimẽto confirmatur differentia generationis, & cauſarum inter hos affectus. Prætereà irritatur non rarò facultas in epilepticis à qualitate aliqua deprauata, ſiue humoris alicuius ſit, ſiue halituoſæ vaporoſæve ſubſtantiæ, aut auræ alicuius aſcendentis. Quo fit, vt hi qui acrem habent ſentiendi potentiam, & ingenij perſpicuitate pollent, à quauis leui cauſa incidunt in hunc affectum, quia faciliùs irritatur cerebri ſubſtantia, & cauſam ob id expellere nititur. Sic teretes lumbrici dum ventriculum conſcendunt, præter cardialgiam morſu effectam, fumis putridis ad cor, & cerebrum tranſmiſſis, animi deliquia, anxietatem, mentis turbationem, conuulſiones, & epilepſiam concitant. Itaque cauſa, quæ prædictis modis facultatem laceſſit, & opprimit, eſt craſſus humor (qualiſcunque fuerit) in rariorem formam redactus, qualitate maligna affectus, vel qualitas ipſa aliundè per halitum, aut auram illuc aſcendens, ſiue à veneno ſumpto, aut in corpore genito, ſiue ab vlcere cacoethe, ſiue ab alia affectione, vt ventriculi cruditate, ex lacte in pueris, vel quouis alio cibo, ſiue ex largo meri potu prodeat, vel à lumbricis, vel vt Galen. refert, & nos etiam iam bis, terve vidimus, ab aura ab aliquo peculiari membro aſcendente.

Verùm quia doctiſſimorum virorum conſenſu cõſtat, hunc affectum finitimum eſſe ſomno profundo, apoplexiæ, tremori, & alijs affectionibus, ob id, ne quis deceptus accidentium ſimilitudine, in turpe erratum incidat, ſciat Celium Aurelian. id egregiè diſſerere, quia diuidens epilepſiam in ſpecies, hæc ſcribit verba. Sed eius paſſionis ſpecies duas eſſe probatur: vna quæ ſomno ſimilis altiſſimo videtur: altera quæ diuerſo raptu corpus afficit: harum prima grauior iudicatur, ſi quidem eſt ſimilis apoplexiæ. Ex quo loco iuxta optimam rationem infertur, epilepſia correptos poſſe, & vehementer concuti, & grauiùs dormire: quinimò cùm ſomno corripiuntur, grauior, & periculoſior exiſtit affectio, & grauioris mali præludium. Quòd ſi velis Auicen. teſtimonium, reperies proprio capite ſtatuere, eſſe epilepſiam quandam abſque ſpaſmo ſenſato, ne quis exiſtimet ſolam eam eſſe epilepſiam quæ deprauatis motibus inſignitur.

Dubium. Sed dubitatione dignum arbitror, ſi epilepſiæ po- A tiſſima conditio eſt, quòd natura tentet ſibi moleſtũ pellere medijs motibus prædictis, qua nam ratione epilepſiam iudicabimus eam, quæ eiſdem caret? Cui dubio reſpondeo, coniectandum eſſe hanc accidentium varietatem à varietate morborum, qui in epilepſia reperiuntur, neceſſariò ſuboriri: & pro morbi dominio in ipſo affectu, ita quoque hoc, aut illud accidens eluceſcere magis. Nam licet vniuerſa ferè huius mali ratio in obſtructione ſita ſit: hanc ſcimus aliquando potentias lædere ſentientes eaſdem in proprijs ventriculis obſtruendo, vt in apoplexia: aliquando verò humores obſtruentes deterrima etiam qualitate affecti irritant magis potentias ipſas expellentes, partibus ipſius cerebri dilaceratis, & irritatis. Quo fa- B cto, iuxta optimam rationem eſt, ob grandem illam obſtructionem, hebeſcere magis ſenſus, & veluti ſomno laborantem ſopire: ab irritamento verò & cerebri mordicatione moueri intra corpus partes cerebri, & ſpaſmum illum (vt Auicen. fert) non eſſe ſenſatũ: at dum conſpicimus mordicationem eſſe maiorem, motus oriri vehementes. Namque, vt idem Aurelian. ſcribit de mente Aſclepiadis, epilepſia aliquando fit percuſſu, & diuiſura membranarum quæ cerebrum tegunt: quo tempore coniectandum eſt, affectum cerebri reducibilem eſſe ad ſolutionem continui, etiam ſi prærequiratur obſtructionis quidam modus: ſenſu tamen omnino non priuantur ob ſubſtantię obſtruẽtis tenuitatem. Itaque præualente obſtructione ob- C dormiſcunt laborantes, & licet interiùs cõtremiſcãt, exterius tamen parum, aut nihil apparet: præualente verò mordicatione, & acrimonia, conſpicuè conuelluntur, & ſenſibus veluti obdormiſcunt.

Dubium. Sed dubitatione etiam dignum eſt an epilepſia à ſanguine aliquo modo poſſit oriri: quod pauci neotericorum in dubium verterant: ſolus enim Hippocra. 4. de morbis acutis, & Galen. à quibus Auicenna mutuauit, id expreſsè faſſus eſt, vbi quis vino vſus eſt copioſo, vel nimio vſus exercitio, quo ſanguis feruorem contrahat, irruatque ea ratione ad caput, vt Galenus aduertit 3. apho. 20. ipſiuſque vaſa repleat: quem nitens natura pellere, conſimilem generat motum. Verùm ſi quis rem diligentiùs penſitet, reperiet procul- D dubio ſimillimum eſſe hunc affectum ſpuriæ apoplexiæ ob interceptionem vaſorum: cæterùm quia non eſt adeo grandis compreſſio, aut coarctatio, ſeu ſpirituum interciſio, vt in prædicta apoplexia, ob id aliqui ſpiritus permeant, quorum miniſterio natura motus illos exequitur, vt expellat, quòd ſuffocationis cauſam præſentit fore: atque hac lege licet conijcere hãc epilepſiæ ſortem ex ſanguine poſſe fieri.

Signa. Licet primo acceſſu huius affectus cognitio adeo facilis ſit, quòd ſignis nõ videatur indigere, cum hoc tamen ne quis facilè decipiatur, ea ſcribere oportet, quæ vel inſtantem acceſſionem indicent, vel cauſarũ differentiam monſtrent, & per conſenſum, aut primogeneam affectionem morbum eſſe patefaciant. E Primò itaque cùm acceſſio futura eſt, maximè cerebro primariò affecto, ſenſuum hebetudines, vertigines, tendonum grauitates, venarum colli repletiones & diſtenſiones reperiuntur: cùm verò iam inſtat acceſſio, oculi caligine obtenebrantur, tardiores reddũtur in omnibus ſenſibus actiones. Reſpondent quidem, & loquuntur, tardè tamen, & mentis torpore corripiuntur, atque vertigine, grauitate, & dolore capitis. Cùm verò ventriculus cauſa eſt, antecedit nauſea frequens à cibo, ſed frequentiùs ventriculo ieiuno cum oris amarore, & vberior pituitæ fit vomitus: paucis aſſumptis cibum faſtidiunt, & crudi ſunt, flatibus replentur, & præcordia elata habent. Quòd ſi acceſſio iam iam inſtet, ſplendores quidam purpurei aut nigri, vel mixti circa oculos verſantur, & diſcurrunt: aures ſonant, iracundi fiunt, aut triſtes, & ea occaſione citiùs ſuccreſcit affectio. Addit autem Cœlius

lius

lius Aurelianus, ſequitur quibuſdam immobilitas perfecta cum ore demiſſo, atteſtante pallore cum aſpiratione tarda, & pulſu magno, atque alti ſoporis ſimili oppreſſione. Quam ſanè epilepſiæ ſpeciem diſtingues ab apoplexia, reſpiratione tarda; at à ſomno profundo, quòd ab expergefactione non iterum cupiunt dormire: præter quam quòd ſic affecti ſubitò inciderunt in acceſſionem: quod ſoporificis affectionibus non accidit. At ſi ex vtero prodeat malum, facilè diſces ex ventris inferioris murmurio, ex ſuppreſſione, aut improſpero fluxu menſium, & alijs quæ fuſiùs ſcripta reperies lib. noſtro 2. de fœminarum affect. ca. de epilepſia ex vtero. Sed ſi ex peculiari aliquo membro aura quædam oriatur, id monſtrant illius partis ſymptomata: præterquam quòd ſic affectis rarò ſpuma per os excernitur, aut quàm parciſſima: ijs verò cũ à particula neruoſa procul à capite ſita incipit conſenſus, magni pedum, aut manuum digiti conuelluntur, vnde & dolor, & ſtupor, atque tremor ſubſequuntur, & protinus caput affectione corripitur. Quibus profectò fragor oritur, & totius corporis confractio accidit, & cùm iam malum aduentare perſentiſcunt adiutores aduocant, quòd futuram calamitatem præſagiant. Alios etiam clam, & occultè, veluti inuadente fera, pauor corripit, atque obumbrationis opinio inceſſit, & mox procidunt. Verùm ſi ex venenatæ feræ morſu id etiam contingat, interrogatione facilè conſtabit. Alijs verò nihil horum accidit, ſed veluti ſomnolenti incedunt, triſtes, & timore pleni, quos acceſſionis loco ſomnus profundus corripit, quibus aliquãdo maxilla tremit, nonnunquam brachium, ſæpè oſcitationes, & pandiculationes accidunt citra euidentem conuulſionem, aut ſaltem cum leui oculorũ peruerſione, quod frequentius infantibus accidere conſpicimus. At cùm morbus iam iam incipit, ſenſibus captus homo iacet, mille conuulſionibus ſeſe diſtorquens, & interdum maxilla hiatu oris procidit, interdum verò conuulſione dentes conterit, oculi inuerſi ſunt, palpebræ cum palpitatione frequenter dehiſcũt, malæ rubentes palpitant, labra interdum quidem in acutum clauduntur, eorum vox nihil niſi gemitus, & ſuſpirium eſt, ac reſpiratio ſuffocatoria. At vbi ad mali remotionem peruenitur, tunc ſpontè vrinam reddunt, & aluus fluit, & genitura excernitur, oſque vehementer humidum habent, & ſpumam ore profundunt, maximè capite per eſſentiam affecto.

Præſagiũ

Primo diſceptandum ſe ſe offert, quid ſentiendum ſit de hoc morbo iuxta ætatis mutationem. Quippe falsò multi, & Galenus etiam arbitrantur, epilepticos non ſanari, ſi ante 25. annum ſanitati non reſtituantur. Nam re vera Hippocrat. ſententia, qua ipſi ſuam tuentur, non id profert, ſed eos qui ante pubertatem comitiales fiunt, ſtatuit, mutationem mali ante 25. annum accipere, & quibus poſt 25. accidit epilepſia, vſque ad mortem ipſos comitari, quòd malum ſit immedicabile defectu caloris. Pro huius dubij enodatione ſtatuendum eſt, his non obſtantibus, non eſſe omnino deſperandum à ſalute in his qui 25. anno nõ ſaneſcunt, neque adhuc ſi poſt 20. morbo corripiantur. Ratio potiſſima eſt, quia non ſolum exiccatur cerebrum ab humiditatibus hunc affectum efficientibus vſque ad id tempus, ſed etiam toto vitæ diſcurſu. Namque ſanitatis ratio ſita potiùs eſt in caloris augmento quàm in exiccatione humidi ſuperflui, & quia calor augetur vſque ad vltimum iuuentutis terminũ, ob id qui ante pubertatem eo morbo corripiuntur, ſanitati poſſunt reſtitui toto tempore quo caloris augmentum durat. Cæterùm qui poſt 25. annum, aut ſaltem poſt vltimum iuuentutis terminum epileptici fiunt, non ita, quia neque calor deinceps ſenſibiliter creſcit, & cauſa grauiſſima eſt quæ tantum calorem ſuperauit, & ob id ſic affecti epileptici commoriuntur: licet aliquando exiccatione media quæ

A humidũ ebibat, poſſunt non mori epileptici, vt vulgò fertur.

Præterea ſcito omnem epilepſiam acutiſſimorum morborum more acceſſiones habere breues, & periculo plenas, eoque periculoſiores quo frequentiùs acciderint, aut longiùs protrahantur: cum hoc tamen morbus ipſe ex diuturnorum ſorte exiſtit, adde vt niſi ante integram iuuentutem, vel menſtruis erumpentibus, aut puerperio ſolutus fuerit, ſæpè per vniuerſum vitæ ſpatium plerunque prorogatur. Vtcunque tamẽ ſit, is affectus qui per conſenſum fit, minus periculoſus exiſtit, licet aliquando grauiſſimas moleſtiſſimaſque habeat acceſſiones: qui verò per eſſentiam in capite præeſt, minus graues, ſed magis periculoſas, quòd B craſſior materia principalius membrum obſideat, quæ cum graui ſopore laborãtem opprimit, eſt enim apoplexiæ, aut paralyſis præludium. Quod ſanè de epilepſia per eſſentiam ſubaudiendum eſt, vt voluit Galen. lib. 4. de ratione victus comment. 27. nam quę per conſenſum efficitur, nullo modo in paralyſin, aut apoplexiam mutari poteſt, vt Galen. explicuit 4. de locis cap. 2. qua quidem ratione cenſeo, has duas ſentẽtias conciliari poſſe, vel quòd rarò accidat, (quæ per eſſentiam eſt,) mutari in paralyſim, contingit tamen aliquando, vt Galen. viſum eſt 4. acutorum commẽt. 27. & Hippocr. etiam lib. de morbo ſacro. Præterea hæc ſæuiſſima morbi conditio inter viros, pueros plerunque apprehendit, & inter fœminas, eas quæ vterinis C moleſtantur affectionibus.

Curandi ratio.

Ante tamen quàm peculiarem curandi rationem aggrediar, expendiſſe oportet, quam Hippocr. & antiqui omnes huic affectioni medendi viam attulerint. Inquit enim 2. aphor. 45. Quicunque iuniores morbo comitiali laborant, mutatione maximè ætatis, & locorum, & victus liberantur: cui etiam conſimilem adduxerat lib. 6. de morbis vulgarib. parte 1. ſententia illa: Infantium effulgeſcentiæ. Quibus ſententijs tria eſſe conſideranda euidenter conſtat: primum eſt eum qui hac affectione conſeneſcit, nullum beneficium ab auxilijs ſuſceptare: ſecundò recentem affectum ſanabilem eſſe: tertiò iuniores ſanitati reſtitui ætatis, regionis, & victus mutatione. Quòd verò æta- D tis mutatio (ea lege quam antea ſtatuimus) id beneficium præſtet, maximè alijs præſidijs adiuta, conſtat ex Hippocr. & Galen. 3. aphor. Plurimæ enim (referunt) affectiones pueriles iudicantur partim in quadraginta diebus, partim in ſeptem menſibus, partim in ſeptem annis, partim ad pubertatem accedẽtibus. Quæ verò permanſerint affectiones pueris, neque exolutæ fuerint circa pubertatem, aut fœmellis circa mẽſium eruptionem, diuturnæ fieri ſolent. Quod generaliùs de omnibus diuturnis affectionibus dixerat Hippocr. lib. 2. de morbis, per hæc verba. Morbi quidam poſt ſeptem annos, alij poſt quatuordecim. Ratio profectò huius veritatis eſt, quia cũ prædicti morbi diuturni ſiccæ ſint naturæ, tardiſſimæ fiunt ſolutio- E nis, quo fit vt neceſſariò laborans ætatem antea mutet, quàm ſanitatem recipiat. Sed huic accedunt tres potiſſimùm rationes ex ætatis mutatione deſumptæ, quippe ætatis mutatio trifariam huic malo prodeſſe ſolet: tum ratione circuitus, nam cum ipſa ætatis mutatione ſequitur tranſgreſſio temporum morbi, quæ vt dictum eſt, longiſſima ſunt: tum etiam ratione habitus, qui morbis profligandis robuſtior, & vegetior ætatis curſu efficitur: tertia verò, non vt multi aſſerunt ob venerea, quòd venus ſuapte natura potiùs capitis imbecillitatem afferat, & morbis ſignatim capitis aduerſiſſima exiſtat, ſed quia maturiores ætate facti, rectiùs, & exquiſitiùs viuunt, aut plus habent caloris, quo durities humorum emolleſcat, frœneturq; magis, ac exercitiorum robore vegetior fiat. Quibus conſtat, ſi hæc beneficia quæ ex ætatis mutatione ſequuntur, prodeſſe huic malo non poſſunt, difficilem

eſſe

eſſe curationem. Verùm ne quis deceptus dubia ſpe mutationis ætatis, regionis, aut victus, curationis occaſionem in poſterum differat, diligentiam ætatis, ac regionis mutationi adiungere oportet, curationemq; per interualla adhibere, ne ſi fortè ætatis mutatio malo non ſuffecerit, ſimul cum ætate præterita prætereat quoque curandi occaſio.

Verùm cùm conſtiterit, neque in pueritia, neque adueniente adoleſcentia malum ceſſaſſe, non oportet omnium ætatum curſum citra auxiliares manus tranſigere, ne cùm eas adhibere velimus, adeò firmatum exiſtat malum, quòd auxilijs cedere nequeat. Primò itaque ſi primæ ætatis mutatione nullum ſubſequatur beneficium, (quantumuis aliquibus præſidijs vſus fueris, nam antea mutare, aut citra auxiliares manus ætatis mutationem expectare vanum, & abſurdum fore arbitror) confugiendum tunc eſt ad longinquam regionem, vel ad patriam habitationem, vt apertè Hippocr. prædicto aphor. conſuluerat, ſed ſpecialiùs 6. popul. parte 5. tex. 19. vbi inquit: In morbis longis terram mutare commodum eſt: & lib. 1. ac 3. de diæta, & de locis aqua, & aere, inquit: Temporum varietates potiſſimæ ſunt quæ naturam ipſam permutant, deinde regio in qua quis nutritur: ratio profectò huius dogmatis eſt, quia cũ in morbis diuturnis cauſa, & affectus connaturales facti ſint, conſtat naturã quoque mutandam fore, vt ad eius mutationem, quæ ipſi connaturalia ſunt etiam mutentur: quo fit, vt tãtopere antiquioribus probata fuerit locorum mutatio. Verùm quatenus ad hanc mutationem attinet, credendum eſt, non ſat eſſe, neque ſufficere quemuis epilepticum ad quamuis regionem mutare. Quippe mutatio debet fieri, vel ad ſimilem laboranti temperiem, aut ad mediam, & temperatam, vel ad contrariam morbo, aut cauſæ, vel ad eam quæ vim habet conterendi digerendique cauſam. Sic profectò imbecilles, & languidi laborantes, & quibus opus eſt vires reficere, ad temperatam, vel ſimilem regionem ſuæ temperiei mutandi ſunt, quo vires vegetiores factæ, morbum ſua ſponte infirmare, ac deuincere poſſint. At qui robuſto ſunt habitu, & validioribus viribus ad contrariam morbo regionem mittendi ſunt, vt virtus, & regio ſimul morbum ſuperare poſſint: verũ qui viribus conſtant, & morbo non plurimum moleſtantur, ſed ſolum diutina eius duratione ob materiæ renixum, ad eam regionem migrare oportet, quæ peculiari temperie nata ſit humores tenuare, ac inſenſili vacuatione diſcutere, quales ſunt maritimę, & quę montibus piniferis ſcatent, vt quæ ſuaptè natura natę ſint id beneficium præſtare.

Victus ratio.

At quia non ſat eſt, hæc omnia ſecundùm rationẽ feciſſe, vt importunus hic morbus ſubſidium recipiat, quinimò neque multa alia, niſi victus (cui proprium eſt corporis naturam tueri, & mutare,) & vitæ ea mutatio, & inſtitutio fiat, quæ præcedenti omnino ſit aduerſa, ob id inter potiſſima auxilia huic morbo proficua, iure optimo victus mutationem commendarunt veterum ſapientiores. Cuius rei mirabilis extat ſententia illa Galen. lib. de attenuante victu cap. 1. per hæc verba. Vidi arthritidas in quibus oſſa erant indurata, difficultates inſpirandi inueteratas, lienis, & quod maius eſt, iecoris tumores duros, tùm comitiales incipientes ſola victus attenuantis ratione obſeruata curatos. Sed quid moror, ſi certum eſt alimenta, quam facillimè noſtrum corpus mutare, ijs quoque mirum non eſt corporum vitia mutari. Sed qualis futura ſit victus mutatio, nunc videndum eſt. In qua ſanè re aſſerimus, non licere indiſtinctè quẽuis victum porrigere, ſed temperatum, aut ſimilem, qui vires reficiat, aut contrarium qui morbum propellat, vel attenuantem qui cauſam illi dat. Cuius autẽ naturæ ſit quiuis horum, millies ſuperiùs dictum eſt, & inferiùs etiam leges, cauens potui, aut victui admi-

A ſcere aliquid *coriandrorum*: nam vt Dioſcoridi placuit ca. proprio, caput ſui natura petit, ita vt ſi largiùs ſumatur, delirium inducat. Sic nec plurimum probãdum eſt ſemina coriandri quocunque modo præparata porrigere, quia facilè ſecum ad caput ferunt vapores, & quoſuis halitus: ſecus res ſe habet vbi malum iam in capite viget: exiccare enim creditur, & robur addere.

Sed his miſſis, ad peculiarem curationem deueniendum eſt, in cuius initio monere medicos oportet, vt quam diligentiſſimè huius morbi primordia intueantur, & caueant, cùm his temporibus faciliùs ex quouis præſidio ſubſidium natura ſuſcepter, tunc enim occulta ſunt epilepſiæ ſigna: nam adeò ſunt acceſſiones mites, leues, & ſimulantes alios affectus, B quòd vel peritiſſimos medicos decipiant. Aſſimilantur quidem non parum qui ſic afficiuntur vertigini, pedibus vacillantes, neque prorſus in terram procidunt, ſæpè quaſi terrore perciti clamant, præſertim pueri, ac prolixiùs, & ſubitò abſque occaſione plorãt, præcipuè cùm inter dormiendum affectio corripit: multi ex his oſcitant, alij frontem perfricant, alij metuunt, triſtantur, & tremunt, & poſteà nihil horum recordantur. Quæ omnia, & pleraque alia diligenter rimari oportet, vt ante quàm malum firmetur, auxilijs præueniatur.

Puerorũ prouidentia in acceſſione.

Primò etenim loco ſeſe offert puerorum curatio, vt qui frequentiùs hoc malo corripiantur lactis vitio, C aut nouiter alimenti ſumpti cruditate, atque ob id vẽtriculi conſenſu, niſi affectus tanquam hæreditarium onus ſucceſſione maiorum contrahatur. Quo tempore fruſtra eſt puerulum mille auxiliorum ſortibus inutiliter torquere, ſed neceſſum eſt, tranſactis viginti, aut triginta diebus, ſi imbecillus ſit puer, in occipitio fontanellam aperire, qua malus ille habitus ſpiret efficiaturque lactis beneficio alter laudabilior. Verùm dum recens eſt in puerulis affectio, duplicem habet curandi rationem: alteram quæ acceſſioni debetur (ſæpè enim ex negligentia in acceſſionibus habita, morbus efficitur eſſentialis, aut grauior, & periculoſior, vel in grauiorem degenerat) alteram verò quæ radicitus morbum euellit. Sic profectò quos vexat D affectio ita diſponito: corpus quod motibus rapitur, loco lucido vt foras euocetur humor, & mediocriter calido, vt id commodius fiat locato, ſublimiori poſito capite, ex quo membra, vt natiuus excitetur calor, ſupernè, & deorſum confricari debent: dentes quos ſæpè (ex conuulſione temporalis muſculi, qui primò affici ſolet ob cerebri affinitatem) conſtringunt, vnde etiam imminet ſuffocatio ob ſuppreſſionem excrementi ſpumoſi, curandum eſt, vel manibus, vel alia ratione aperire, vt exitum illi præſtent. Linguam etiam & palatum illinire oportet theriaca, vel mithridatio diſſoluto in ſucco rutæ. Quòd ſi per cõſenſum fuerit affectio, non inconuenit ſuffumigare puerum belzoino: ſi tamen vomitus excitari poſſit, breuiorẽ E reddes acceſſionem; ſin autem, oxymelitis ſquillitici modicum porriges. Verùm ſi acceſſio diu durauerit non erit abs re occipitio apponere linteum madidũ oleo rutaceo calidiſſimo, vel puluerem ſeminis rutæ admixtum belzoino, aut oleo vulpino: item theriacam calidam quoque, vel vino diſſolutam: proſunt & mithridatij cum oleo laurino calidiuſculæ inunctiones. Nec minoris momenti eſt (& ne iterum redeat acceſſio) cerotum ei parti apponere ex pice, aut thacamaca cum theriaca, vel pulueribus ſeminis rutæ, aut theriacam ipſam cum pulueribus ſeminis maioranæ, aut belzoinum cum ſemine ocymi, vel cum puluere carpeſiarum. Ad quorum penſum alia non pauca effingere poteris: inter quæ non minoris eſt momenti occipitium abluere aqua vitæ ſola, aut in quo ferbuerit ſemen rutæ, vel ambræ griſiæ parum, aut caryophyllus, vel ex diſcutientibus, & roborantibus

tibus aliquid. Dimitto hac in parte alia auxilia, quòd vel ſuſpectione non careant, vel parui ſint momenti.

Extra acceſionem.

Reuocatis ab acceſſione puerulis ſeu quibuſuis laborantibus, duplicem habet affectus curandi aut præ cauendi methodum, cùm duplex quoq; principium obtinere conſtet: nimirum per conſenſum à ventriculo, & per primogeneā affectionem. Præterea cùm à ventriculo oritur malum, duplex rurſus inſurgit curandi ratio: altera quæ ventriculo diligenter prouideat, ne ampliùs aut quid generet, aut ad caput tranſmittat: altera verò quæ præcaueat quo minùs caput ampliùs recipiat, & ſi quid receptum eſt, euacuet ſenſili aut inſenſili euacuatione. Ventriculo prouidendum eſt (modò vitioſum lac ſit, modò concretum, modò pituitoſi & craſſi humores ipſum inundent, modò quæuis alia ſit corruptio ex victu infantis, aut ex nutrice perperam gubernata, vel ex quauis alia cauſa, quæ ventriculum malè afficiat) per ea auxilia quæ vacuandi per infernam aluum poteſtatem habeant. Nec plurimum innitendum eſt in his quæ vomitum mouent (licet accreſſionem imminuere dictum ſit) ni admodum puerulus nauſeabundus fuerit, & malum ex corruptione cibi aut lactis oriatur: nam citiùs & faciliùs caput petunt humores aut halitus. Quòd ſi vomendi neceſſitas vrgeat, & puer ex maioribus ſit, & id poſſit imperatus efficere, præmiſſa leui purgatione id tutiùs facies: ſin aliter, à leui præparatione corpus purgabis: ac ſi acceſſiones plurimum vrgeant, quotidie, maximè cùm huiuſmodi corpora leuiſſima admodum admittant medicamenta, tardare enim in talibus malum eſt. Sic enim pueris qui lacte aluntur, ſat eſt. ℥. 1. mellis Perſici aut ſyrupi ſolutiui roſarum, vel mannæ electæ modicum præbere. Quòd ſi primo acceſſu. ℥. ß. mellis Perſici aut prædicti ſyrupi cum modico mellis ſquillitici aut oxymellite præſtiteris, ex vſu facies: maximè ſi lac coagulatum aut craſſam pituitam mali fuiſſe cauſam cognoueris. Vacuata igitur materia iuxta quantitatis indigentiam, mox accedendum eſt ad conſumptionem ſuperflui humoris: hac vna habita diſtinctione, quòd ſi concretum lac mali cauſa fuerit, medicamētis quæ reliquias conterunt, ea addere oportet, quæ coagulatum lac nata exiſtant liquare, velut ſunt ſyrupus de abſynthio, de hyſſopo, de mentha cum de cocto hyſſopi, origani, pęoniæ, ſtęchados & ariſtolochiæ. Præſtat item coagulum leporis, oxymel ſimplex, vel mel aliud ex ſquilla, cuius meminero parte vltima huius partis. Mel item paſſularum paratum hac forma præſtabis: ℞. *agarici trochiſcati.* ℥. 3. *infundatur in aqua lib.* ß. *agaricum detrahito, & in eadem infuſione paſſulæ pingues infundantur donec turgeant, & turgidæ in noua aqua coquantur ad extremum, & exprimantur in modica aqua quæ remanſit ex ſecunda infuſione, cum qua iterum ad mellis ſpiſſitudinem coquatur,* quo vteris in paruulis, & in adultioribus in maiori doſi: ac præſtabis etiam paſſulas vel prunas, prima agarici infuſione decoctas. Præſtabilius tamen eſt, dum affectus reuertitur, mel aut oxymel ſquilliticum præbere, maximè ſi addideris theriacæ ſmaragdorum, mithridatij, aut confectionis de hyacintho modicum, vel theriacæ magnæ ſi ſomno propenſus puer non ſit, verendum enim alioquin eſt ne propenſior fiat. Verùm ſi ventriculi conſenſus ſimul cum mali initio in capite iam ſuſcepto adhuc perſtiterit, præmiſſa ſecunda purgatione, puerulo *bis die porriges duo cochlearia ſtillatitiæ aquæ ex theriaca ſmaragdorum & viperarum anā.* ℥. 1. *mellis deſpumati.* ℥. 4. *decoctionis radicis pęoniæ.* ℥. 2. ß. *ſucci abſynthij.* ℥. 1. ß. *florum ſtæchados.* ℥. 2. *fiat deſtillatio in duplici vaſe.* Item porriges confectionem ex theriaca ſmaragdorum cum pulueribus coralli, pęoniæ, & vnicornij, ac vermiculorum rubi, & melle roſaceo cum modico oxymelite ſi lactis coagulati ſuſpicio fuerit. Quòd ſi humorem pituitoſum abunda-

A re comperiamus, mel roſaceum ſummo mane porriges cum ſyrupo de corticibus citri, de mentha, aut de hyſſopo cum aliquo ex prædictis decoctis, & quod vtilius eſt, cum aqua ſtillatitia ex ceraſis, aut deſtillata ex melle & ſquilla, vel ex radicibus pęoniæ viridibus, vel ex tiliæ floribus, vel deſtillata etiam ex theriaca melle roſaceo & radicibus pęoniæ. Et quod in præſeruatione & reliquiarum conſumptione experimento fidiſſimo mihi habeo obſeruatum, eſt mel decoctum & deſpumatum cum modico fœniculo & oleo amygdalarum dulcium, quo vteris tertio vel quarto quoque die.

Interim tamen dum hæc adhibentur, & alia quæ mox referam, nutrici prouidendum eſt, ne ſi vitium B lactis cauſa ſit, puerulū medicamentis inutiliter conteramus. Cuius lac mox inſpicies, quòd ſi amarum, inſipidum, aut alio deterrimo ſapore vel odore affectum, vel craſſa ſubſtantia aut fœdo colore inſignitum conſpexeris, protinus nutricem mutabis, & maximè ſi ei menſtrua ſuccreuerint. Quòd ſi fieri id non poſſit, aut difficile ſit, lac ipſi mulieri corriges, mutata victus & vitæ inſtitutione, maximè in contrarium vitij quod in lacte cognitum fuerit: purgabiſque ipſam, facta præparatione iuxta ideam humoris peccātis, ita vt omni arte cures lac in melius mutare.

Verùm quia ſæpè malū eo miſeriæ deuenit, vt prædictis auxilijs non cedat, purgare iterum pueros oportebit, ac ſolicitanda etiam frequenter aluus eſt clyſte- C ribus ex mulſa & oleo, & glandibus ex felle porci, ex ſapone, ex plumis, ex granis pini, & ex alumine. Quòd ſi frequentiùs velis ventrem excitare, vtere oleo ſeſamino aut amygdalarum dulcium cum ſaccharo per os ſumpto, dum puerulus it dormitum. Proſunt etiam vermiculi quatuor naſcentes in lanuginoſo foliculo rubi: item ab expurganti medicamento, vti oportet ſucco qui exprimitur ex cępa excauata & plena theriaca & croco in furno decocta: neque non & ſucco rutæ cum melle. Præſtabit etiam porrigere puluerem viſci quercini, coralli præparati, cornu cerui, cranij humani & ſacchari ad pondus omnium, in his qui adultiores ſunt. Verum in puerulis cum melle ex prędictis pulueribus linctum efficies & deſuper lac D ſuggere permittes. Tandem inunges ventrem exteriùs, primò his quæ ventrem emolliunt, faciliorem q; reddunt ad purgationem, velut eſt emplaſtrum ex lino & aſſungia porci, aut butyro recenti, minutim inciſis & piſtatis. Quem quoque vſum præſtant lapati maioris folia frixa butyro & oleo ſeſamino, vel decocta & piſtata cum eodem butyro & aſſungia porcina. Idem etiam ferunt præſtare folia braſſicæ aut mercurialis eodem modo præparata: quòd ſi prædictis addideris croci aut fermenti modicum, puerulū vtiliter purgabis. Tandem inungere ventrem exteriùs oportet his quæ robur ipſi addant, quale eſt oleū de abſynthio, de ſpica, de mentha, aut balſamo, vel oleo de terebinthina cum pulueribus coralli & diar- E rhodonis. Inunges etiam ventrem cum melle & pulueribus ſinapis: quibus ſi addideris aranearum caſſes non parui momenti medicamentum facies. Deinceps verò capiti eſt prouidendum ne ampliùs ſuſcepet, cæterum non repellentibus auxilijs, ſed primo diuerſionibus, & poſtmodum ijs quæ vim habeant corroborandi & modicè diſcutiendi, vt paulò inferiùs leges, & nuper etiam adduximus.

Verùm quia frequentiùs à primò morbi inſultu per eſſentiam efficitur, omni diligentia curandum eſt à capite pellere quod ſuſceptum habet: his tamen auxilijs quæ per inſenſilem halitum pituitam in capite contentam expurgent, aut per communes meatus, maximè per palatum, ex linctu eius cum melle roſaceo vel melle ſquillitico, aut ſolo melle cum ſale vel theriaca, donec pituita defluat: quæ ſanè digitis ab ore pueri in ploratu extrahenda eſt. Idemque facies appo-

appoſitis capiti quæ ipſum roborent, diſcuſſa materia ipſa, qualia ſunt multa quæ conficiuntur ex chamæmelo, ex anetho, coriandro præparato, ſtœchade, pulegio, maiorana, hyſſopo, ruta, radice peoniæ, grana tinctorum, & ſerico philthro in puluerem redacto: ex quibus confici poſſunt ſacculi, & cucufæ, ac etiam pulueres, qui per caput ſparſi miram præſtant efficaciam: conficiuntur etiam lauacra ex decocto prædictarum rerum.

Monendus tamen hac in parte mihi lector eſt, ne epilepticis accidentibus decipiatur, cùm, vt dictum eſt, non minùs ex lumbricis hanc affectionem oriri cõſtat, quàm ex quauis alia ex prædictis cauſis. Quod diſtingues ex profundiori ſomno, ex dentium ſtridore inter dormiendum, ex oculorum hiatu, ita vt aſtãtes videantur intueri, ex pruritu narium, ex continua manuum apprehenſione ſupra ventriculum, ita vt velle dilacerare veſtes videantur: quibus autem ſic affectis conuulſiones diutiùs durant, quàm in vera epilepſia. Quod ſanè malum plerunque pueris poſt lactationis tempus accidere conſtat, ex immodico, & inordinato panis eſu: quos dum ſic cognoueris affectos, amaris medicamentis purgabis, abſynthio nimirum, aloe, & rhabarbaro, ea quantitate quam permiſerit ætas: *ſat enim eſt puerulis à ſecundo ad ſextum annum ab ℈. 1. ad ʒ. ß. porrigere, dilutam aqua lupinorum:* vel clyſteria adhibere ex hydromelite cum aloe, & tandem alijs quæ capite de lumbricis ſcripta reperies.

Verùm ſi affectus neque vacuationibus præmiſſis, neque aliquo ex prædictis auxilijs cedere videatur, protinus multorum, & meo etiam iudicio, veniendũ eſt ad eam operationem quæ ferro candenti in occipite fit. Quod tamen auxilium, neque temerè, & vtcũque aggredieris, ſed hac lege ſeruata: Si infans hoc hęreditarium onus portauerit, aut maiores natu fratres idem morbus corripuerit, mox exhibito medicamento expurganti, aut ſi acceſſionum frequentia vrget, depoſito tãtùm ventris onere, protinus fontanellam eadem die occipitio aperire oportet. Verùm ſi primitus hoc malo puer fuerit correptus, non temerè licet occiput aperire, ſed tentandum eſt, proſint ne auxilia quæ diximus; quòd ſi nihil profuerint, & acceſſionũ frequentia, ac vehementia plurimum vigeat, non licet eadem auxilia iterum repetere, & fruſtra occaſionem maioris præſidij prætermittere: ſæpè quidem vnius diei ſpatio per eſſentiam efficitur: quia vitium lactis facilè ob ſympathiam, quam cum omnibus partibus, vt adæquatum alimentum, habet, caput per eſſentiam afficit: ſunt enim efficaciſſima vitia quæ ex alimento emergunt. Quapropter mox fontanellam ea in parte excauare oportet, etſi medicus cognouerit affectum eſſe per conſenſum à ventriculo, quia habẽt pueri ratione ætatis in capite morboſum apparatum, quo promptiſſimè in epilepſiam per primogeneam affectionem incidant, fit etiam vt ratione huius morboſi apparatus, licet per conſenſum ſit affectio, expediat fontanellam aperire. Nam poſtquam in pueris affectus per primogeneam affectionem factus eſt, rarò auxilia prodeſſe conſpicimus. Quapropter ad efficaciſſimum hoc pręſidium properandum eſt, niſi pręſidia quæ diximus profuerint: quod dignoſces, quia acceſſiones fiunt minores, & tardiores.

Quòd ſi tranſacto lactationis tempore, adhuc affectus perſeueret, aut ad manus medici accedat is, cui nullum ex prædictis auxilijs adhibitum fuit, vel nullum profuit, alia potiùs via incedendum eſt, nimirum vitæ, & victus ratione in contrarium mutata. Quo tempore conſiderandum eſt, an puer boni ſit habitus, carnoſus, & copioſis vſus cibarijs: nam tunc doctiſſimorum eſt conſilium initium curationis auſpicandum eſſe à ſanguinis detractione, idque ſi acceſſionum raritas permiſerit, ineunte vere: ſin aliter quo A uis tempore. Sed conſultius arbitror eſſe in his priùs aliquo expurganti pharmaco vti: at ſi copioſior apparuerit ſanguinis copia, ex altero, aut vtroque brachio iuxta virium tenorem ſanguinem demere, vel ſi ætas venam tundere non permiſerit, crura ſcarificare. Si tamen ſanguinem redundare compertum ſit, aut ſaltem puerum eſſe ſolidæ contexturæ, ſatius eo tempore eſt, à quàm diſtantiſſimis partibus ſanguinem detrahere, ne forſan eo extracto ex vicinis capitis partibus, maior ipſi ſuccreſcat imbecillitas, & ea occaſione acceſſiones vehementiùs irruant. Quamobrem probarunt ferè omnes authores ex talo ſanguinem mittere: nam & diſtantiùs auertit copiam, & longè minus labefactat capitis, & reliquorum viſcerum fa- B cultates. Verùm ſi puerulus hirſutus ſit, gracilis, nigrioris coloris, ita vt ſigna ferè omnia aduſtos, aut melancholicos ſuccos atteſtentur: vel ſi fuerit admodũ vorax, intempeſtiuiſque exercitijs deditus, fugiẽdum eſt eo tempore à ſanguinis detractione, & negocium omne purgationibus eſt committendum. Priùs tamen ſtatuendum eſt, hos & reliquos cauendos eſſe à vini vſu, moderandoſque optima victus ratione, minus tamen exiccante quàm in reliquis pueris.

Quo facto, & ſanguine etiam miſſo ex talo pręcautionis gratia, aut ex brachio, cum acceſſionum vrgentia, & ſæuitia id poſtulauerit, tunc ad materiæ præparationem deueniendum eſſe conſulit rei ratio. Quod profectò facies melle roſaceo, ſyrupo ſtœchados, de C mentha, borraginis, & oxymelite, admixtis aquis, & decoctis ſupra dictis, aut melicrato ex decocto angelicæ, vel peoniæ. Quo facto, ſi ventriculus mali cauſam obtinuerit, bis, terve in menſe, dummodo æſtiuũ tempus non ſit, pilulis ex hiera Galeni, maſtichinis, aut ex aloe lota, vel his quæ ex agarico, aloe, & rhabarbaro æquis partibus conficiuntur vteris. Quibus præmiſſis, ad ea quæ reliquias conterunt deuenies, & ventri, ac capiti ea quæ mox diximus appones. Tandem ſi hæc prodeſſe non videantur, & malum iam firmatum in capite eſſe conſtet, ad fontanellam confugies, quam in adultioribus probo magis in altero brachiorum aperire, quàm in occipitio.

Adultiorum curatio.

Altera autem curandi ratio adultioribus proficua D ſeſe iam offert: in qua primò inquirat prudens medicus an affectus ille ex pueritia ortum traxerit, fueritq; inueteratus, an nuper genitus exiſtat: quòd ſi ex nouiter factus ſit, tunc ſciſcitari oportet, an ex aliquo animi pathemate, vel ex immodica venere prodeat: an potius ex vitio alicuius membri: cuius occaſione caput malum ſuſceptet: & rurſus iterum exquirendũ eſt, an in fieri, & per conſenſum habeat ſuum eſſe, an factum iam quid in cerebro obtineat, nam iuxta has affectus varietates, variam etiam oportet excogitare medendi rationem.

Qui verò nouiter factus eſt epilepticus, duplicem habet medendi indicationem: alteram quæ cauſam, & occaſionem illidat: alteram verò quæ caput præ- E caueat, quo minus malum ſuſceptet, & in ipſo firmetur: ſic dum paſſiones animæ occaſionem præſtant, diſtractione, & animi tranquillitate ipſum pacare oportet, & exercitijs, atque gratis loquelis animum diſtrahere ab his quæ ipſum turbant: quibus adiunges veneris abſtinentiam, & ſi ea occaſione prodierit, vberiorem alimentorum copiam: capiti verò vt mox referam prouidebis, corde non minùs omni roborãtium genere præmunito.

At verò dum inueteratus exiſtit affectus, alia via incedendum eſt, nimirum per ea auxilia quæ caput reſpiciant, quorum meminero protinus, ſi priùs dixero aduerſus inueteratam epilepſiam, ſed quæ per conſenſum acceſſionem accerſat duplicem quoque eſſe medendi rationem, vnam quæ conſenſum adimat: alteram quæ capiti prouideat. Verùm cùm membra à quibus conſenſus demandari poteſt, varia ſint, ob

id

id cuiuſque ſeorſum meminiſſe placuit, vt clarior vtiliorque euaderet tractandi ratio.

Si conſenſu ventriculi fiat epilepſia.

Mille occaſionibus ventriculus capiti præſtat huic affectioni apparatum, ſed tunc maximè, cùm vel ex morſu oris ipſius per neruaceam ſubſtantiam cerebrum compatitur, aut bilioſis, & craſſis ſimul ſuccis abundat, hiſque aliquo modo vitiatis, aut corruptis. Conſenſus autem qui per colligantiam neruoſarum propaginum fit magni eſt momenti, atque difficultatis: primum quia ſi os ventris aliquo acri, atque erodenti humore mordetur, ſolet non raro ſyncopim lethalem inducere, nonnunquam & prædictum epilepſiæ modum: illud quidem quia arterioſum genus afficitur magis coagente ſimul vitioſo calore, quorum occaſione ſpirituum, & caloris innati magna pars diſſoluitur diſſipaturque, qua laborans in ſincopim, & in mortem decidit, quia cor etiam ea ratione compatitur: hoc verò quia neruea ſubſtãtia exeditur mordeturque magis, & primò, ac ob id ob prædictã colligantiam cerebrum compatiens concutitur conuellitúrque. Diſces autem epilepſiam hac ratione ſuccreſcere, quia in ſic affectis parum, aut nihil oblæduntur ſenſus interni, neque externi, quia cùm nihil in cerebrum tranſmittatur, non eſt cur ſenſus oblædi adeò euidenter poſſint. Habet hæc affectio cauſas plerunque acrem, aut ſalſuginoſum à capite defluxum per venulas neruoſarum propaginum in os ventris deductum, qui ſucci vbi conſederint in ore ventriculi mordicationem in eiſdem partibus efficiunt, ac ex conſequenti prædictum epilepſiæ modum. Cui medeberis per ea auxilia quæ mitigandi, & mulcendi vires habeant: in acceſſione quidem potu aquæ feruentis, vel hauſtu mucilaginoſæ ſubſtantiæ, ſiue ſyrupus ſit papaueris, violarum, aut portulacæ, ſiue cuiuſuis alterius rei quæ conſimiles vires habeat: ventri verò adhibebis fotum conſimiles vires obtinentem: capiti verò in acceſſione nihil appones; at extra ipſam, vt cap. de catharrho dictum eſt, & prouidebis. at ſi epilepſia ſuccreſcat ex bilioſis, & pituitoſis ſuccis putrefactis, vel aliquo modo vitiatis exiſtentibus in ventris ore, curationem inſtitues, vt cap. de cardiacis affectionibus ſcriptum reperies. Cæterum ſi ex eiſdem in cauo ventris exiſtentibus fiat, longè aliter curationem inſtitues. Quo tempore cùm aliqua accedit cauſa, quæ hos mouere, exagitare, aut vtcunque aliter ab eis halitum in caput deferre poſſit, mox qui ſic affecti ſunt acceſſione corripiuntur. Meminit Galen. huius affectionis 4. de locis affect. cap. 5. ſub hiſtoria Grammatici cuiuſdam, qui ab ira immodica, aut cùm vehementer doceret adeò excandeſcebat, vt protinus in epilepſiam concideret. Diſtingues autem ab eo membro affectionem prodire ex ſiti, oris amarore, cibi faſtidio, nauſea, animi angore, & eo quod magis famelicos quàm ſaturos apprehendat: præterquam quòd ventriculi dolor excrementorumque natura id facilè poſſunt oſtendere, maximè cùm certum ſit, hos plerunque in acceſſionem inducere externam cauſam, quæ prædictos ſuccos exagitare valeat.

Sic mox curationis principiũ ſumes ex clyſteriorũ vſu, quibus ſi quid excrementitium vitiatumque in corpore ſuperſit, abſtergi facilè poſſit. Sed inſtitues primò eam victus, & vitæ rationem quę cruditatibus gignendis non ſit apta, ſuccoſque vel temperatiſſimos, vel temperatis frigidiores nata ſit efficere. *Clyſteria tamen recipiant decoctum ariſtolochiæ, centaurij minoris, vel calamenthi ʒ. 10. hieræ picræ ʒ. ß. olei chamæmeli ʒ. 3. ſacchari rubri, & mellis roſati ʒ. 2. ſucci roſarum ʒ. 3. ſalis ℈. 2.* Præſtat etiam clyſma ex melicrato decoctionis calamenthi cum oleo communi, & ſucco mercurialis conficere. Quo facto, mox ad purgationem deuenies, qua ante omne aliud auxilium vteris ex manna, ſyrupo ex infuſionibus roſarum, caſſia fiſtula, aut infuſo rhabarbari, vel foliorum ſenæ

A cum ſero lactis. Poſteà verò, vt plenius purgare poſſis, humorem præparabis ſyrupo borraginis cùm modico oxymelite, aut aqua lactis, vel lupulorum: à quibus pleniorem inſtitues purgationem, vel per epicraſim, primò ex pilulis, q. ℞. *hieræ Galeni ℈. 2. agarici trochiſcati, & rhabarbari anà ℈. 1. maſtichis, ſantalorum citrinorum, macis, roſarum anà gr. 6. cum ſucco citri fiant pilulæ.* Præſtant etiam q. ℞. *agarici ʒ. 2. zingiberis, ſalis gemmæ, cinnamomi, ſpicæ vtriuſque, cubebarũ, anà ℈. ß. caſtorij gr. 6. aloes non lotæ ʒ. 2. & ß. cum ſucco menthæ fiant pilulæ, quarum ſingulis diebus vnam capiat laborans*, maximè ſi cognitum fuerit, ventriculum crudis ſuccis abundare ſimul cum bilioſo aliquo recremento. Quòd ſi hæc prodeſſe non videantur, ad
B vomitum laborantem cogere oportet, *ita vt ſummo mane bis, aut ſemel in hebdomada vomat*, donec ventriculum conſtet immunem ab excrementis ſupereſſe. Quo tempore tueri ventriculi puritatem oportebit, optima victus, & vitæ inſtitutione. At ſi reliquiarum aliquid ſupererit, medicamentis quæ exterius appoſita vim habeant reſoluendi reliquias, & roborandi ventriculum, rem ages: ſic ipſum iunges oleo de abſynthio, nardino, de angelica, aut de abiete, vel emplaſtrum ex eiſdem oleis conficies cum pulueribus cinnamomi, caryophyllorum, ſeminis angelicæ, diarrhodonis, & diamuſci. Quem quoque vſum præſtat theriaca, vel exterius appoſita, vel intus ſumpta, mithridatium, electuarium diarrhodon, vel aromaticũ
C roſatum cum aqua abſynthij, aut caryophyllorum: *præſtat etiam bis, aut ter in hebdomada ʒ. 1. rhabarbari maſticare, modicumque vini abſynthij bibere.* Eſt tamen non minoris momenti ius galli veteris factum cum braſſica marina, folijs ſenæ, polypodio, & paſſulis.

Quòd ſi per conſenſum à pede, vel crure, vel quouis alio inferiori membro halituoſus vapor in caput irruat, à putrilagine, aut venenoſa aliqua ſubſtantia ibidem contenta elatus, quæ licet mole exigua ſit, vehementia tamen, & efficacia potentiſſima exiſtat: vel rurſus eiaculatus ab aliquo venenoſo animali, diligenter eſt præcauendum, ne halitus caput aſcendat, ſtudentes ipſum in propria minera, & parte contere-
D re, diſſipareque venenum à quo exoritur. Quare ſi quis demorſus à venenata aliqua fera in hoc malum incidat (nam certum eſt, ſi venenum eiaculatum neruum attigerit, laborantem in epilepſiam caſurum ex communicatione nerui cum cerebro: ſicut dum arteria percutitur, animi deliquio corripi, quòd ocyſſimè hac via venenum in cor repat: & pari penſu dũ venam ſauciat, protinus iecur affici) præterquã quòd caput oxyrrhodinis præmunire oportet; membrum ligare paulò ſupra partem demorſam erit opus, quo tranſitus halituum ad caput præpediatur, & tunc cucurbitulis cum multa flamma parti demorſæ affixis, cum ſcarificatione, aut ſecus, ipſum virus extrahere curabis. Quòd ſi non proſint, cauſtico medicamen-
E to partem inures, aut ferro candenti, donec quod venenoſum eſt extirpaſſe comperias. Item locum fouebis theriaca, aut mithridatio, contrita anagallide rufa: ac laboranti porriges alexipharmaca quæ veneno ſint aduerſa.

Si tamen in aliqua dictarum partium ex vitio corporis, aut quauis alia occaſione, venenoſa aliqua ſubſtãtia innaſcatur, cuius halitus dum copioſior factus eſt, caput tentet, conſimilem certè adhibebis diligentiam, habita prius per expurgantia pharmaca totius corporis prouidentia: nam & partes ligabis quæ in medio ſunt, ſi fieri poſſit, & partem venenatam inures, ſcarificabis, ſugeſque cucurbitula venenum. Tandem ſi neque his caput præmuniri ſufficere videatur, fontanellam excauabis in medio itineris inter caput, & membrum mandans, ea lege, quam adduximus li. noſtro de recto præſidiorum vſu.

Verum

Si per eſſentiam fiat.

Verum ſi affectus iam ſit per eſſentiam in capite, aut totum corpus vitioſum factum ipſi conſentiat, longè alia ratione curationem inſtituere oportebit. Sic dum ex vitio alimenti vniuerſum corpus afficitur, & ſubinde caput, primo expendendum eſt, an ſanguis ſimul abundet, vel ſanguinolenta euacuatio aliqua ſuppreſſa ſit. Quippe tunc primò ex baſilica aut communi vena vel ex ea parte quæ è directo reſpondeat ſuppteſſioni ſanguinis, ipſum fundes, vt ſi ex vtero ſit, varicibus aut hæmorrhoidibus, à talo vel ab ęiſdem hæmorrhoidibus & varicibus per hyrudines. Quo facto & parciùs quam plenitudo poſtulauerit, quia affectus natura non patitur copioſam ſanguinis detractionem, protinus præmiſſa humorum præparatione iuxta humorum ideam corpus purgabis: primò leuioribus pharmacis, & facta ſenſim mutatione ad vehementiora deueniendum eſt, donec aliquod medicamentum elleborum recipiens porrigas, aut vt ſecuriùs agas, ad elleboriſmũ à Mathiolo ſcriptum, aut ad hieram diacolocynthidos, conſilio Galeni. 1. de comp. phar. loc. deuenies, vel ad aliam quæ elleborum probè correctum præparatum recipiat. Nam elleboro vt antiquiores vtebantur nec in pueris, neque in ſenibus fœminis vel debilibus, aut corpore non probè præmunito, & ſolùm ineunte vere nulla ratione vti licet: quòd ſi aliter vtaris, non ſine periculo facies. Tandem ſi hæc prodeſſe non comperias, & malum grauius fiat, audacter ſtibij præparati. gr. 3. vel 4. porriges cum modica conſerua roſarum. Poſteà verò humorum reliquias conterere ſtudebis balneis aquæ dulcis, aut ſi pituitam redundare cognoueris, addito aliquo medicamento ex his, quæ & coquere & reſoluere vires habeant, velut eſt chamæmelum, maiorana, & ſtœchas: vteris etiam theriaca & magnis alijs pharmacis. Vltimò fontanellam in vtroque crure aperies, & capiti ea præſidia adhibebis, quę & ipſum roborent, & ſi quid ibidem moratur diſcutiant & conterant. Cuius cenſus creditur eſſe præſidium quod ore ſumptum ℞. *theriacæ veteris, mithridatij anà partes æquales, enulæ campanæ lib. ß. ſaluiæ, ſtœchados, betonicæ anà. ℥. ß. temperentur per noctem in vino vbi folia maluæ ferbuerint, deinde fiat aqua ſtillatitia, cuius ſumat laborans. ℥. ß. aut vnam:* vtitur etiam Aetius cap. 16. tetra. 2. ſerm. 2. pilulis, quibus in robuſtis corporibus vti non formidarem: verùm in delicatioribus vbi plurimum neceſſitas fuerit vrgẽs, conſultiùs eſſe arbitror vti compoſitione hac, q. ℞. *elleb ori nigri, caſtorij, ſcammonij anà. ʒ. 2. opopanacis, cumini thebaici ſiue regij, centaurij, nitri, ſulphuris viui, abrotoni ammoniaci, ſeminis rutæ ſilueſtris anà. ʒ. 1. contuſa & cribrata excipiantur mulſa origanata, & cum ſucco ceraſorum dulcium & aqua pęoniæ & per vitreũ alembicum deſtilletur, præbeque laboranti quartam vnam* & prout ſucceſſerit, adauge vel minue quantitatem. Prodeſt & *liquor qui ex ſquilla exſudauerit, qui melle excipiatur, & laboranti quantitate. ʒ. ß. aut vnius porrigatur.* Idem valet mel ſquillinum ſuperiùs adductum, mel paſſulatum, item ſyrupus huic vſui proficuus, q. ℞. *radicis angelicæ & ſquillæ præparatæ, enulæ, pęoniæ, ireos. anà. ℥. 1. polypodij, ſeminis cartami, paßularum mũdatarum, glycyrrhizæ raſæ anà. ʒ. 6. betonicæ, hyſſopi, thymi, chamædryos, chamæpityos, viſci quercini, meyliſſophylli anà. m. 1. ſeminis pęoniæ, ſeſelios anà. ℥. ß. ſeminis aniſi, fœniculi anà. ʒ. 2. florum anthos, geniſtæ, cardiacæ, anà. p. 1. & ß. ſaluiæ, maioranæ, anà. p. ß. fiat decoctio ad medietatem, & in ℥. 2. colaturæ adde ſyrupi de hyſſopo, de byſantijs & oxymelitis ſimp. anà. ℥. ß.* Verùm vt efficiùs fiat, *in fine decoctionis addere oportebit turpeti ℥. ß. foliorum ſenæ ℥. 2. agarici ʒ. 4. cuius porrigere poteris, facta colatura, ℥. 2.* Cæterùm ſi gratius & ſecurius, ac etiam puerulis velis efficere preſidium, hæc omnia in alembicum proijcies & inſtillabis. Poteris etiam huic vſui proficuas

A effingere tabellas, q. ℞. *myrrhæ electæ, coralli rubei, raſuræ cornu cerui, & eboris anà. ʒ. ß. ſeminis pęoniæ, viſci quercini, & cranij humani anà. ℈. 2. cum ſucco aut aqua pęoniæ, fiant tabellæ duarum ʒ.* quarum laborans mane vnam capiat ieiunus. Efficaciſſimum eſt q. ℞. *cranij humani ʒ. 1. ſeminis pęoniæ & radicis eiuſdem anà. ʒ. 2. ſaluiæ, hyßopi, rutæ ſiccæ anà. ʒ. 1. florum rubi, angelicæ, & borraginis anà. p. 1. ſeminis atriplicis, vngulæ aſini ʒ. 2. raſuræ eboris, cornu cerui, coralli rubei anà. ʒ. 1. & ß. diamargaritonis vtriuſque ʒ. 2. fiat puluis ex omnibus cum æquali quantitate ſacchari, aut conſerua cum melle & aceto ſquillino, & adde theriacæ & mithridati anà. ʒ. 1. ß. cuius porrige ʒ. ß. aut ℈. 2.* Aliud conficies pharmacum ex eiſdem vel aliquibus, B *addito poluere hyſſopi, pondere ʒ. 2. pro doſi totius compoſitionis:* qui ſolus puluis, cum melle roſaceo, vel ſquillitico inueteratos epilepticos curare ſolet. Conficies etiam aquam mirabilis efficaciæ hac legę: ℞. *hyrundines nu. 4. rutæ. m. 2. caſtorij ℥. 1. vini albi lib. 3. inſtillētur per alembicum & laboranti porrige ʒ. 2.* Quòd ſi ex his omnibus quæ memorauimus cum ſucco aliquo ex prædictis herbis & oxymelite inſtillationem parare libuerit, mirabile efficies præſidium. Verùm ſi neque hæc quidem prodeſſe videantur, ad ſudationem ex decocto ligni guayaci, radicis chinæ, aut ſarſæ parillæ confugiendum eſt, *addita decocto radice angelicæ, cum pęonię radicis ʒ. 1. hyſſopi, & ſtœchados anà. m.* 1. ex quo etiam addita maiori hyſſopi, copia ſe-C rapium conficies cum ſaſſafraſa indica. Item ex eodem guayaco cum cortice eius hyſſopi, & pęoniæ, granis & radice muſtum feruefacito & reſidere ac fieri vinum deſine, lentè quidem mirum in modum prodeſſe ſcribitur. His præmiſſis & nihil præſtantibus, fronti ſanguiſugæ affigendæ ſunt, & per ambitum etiam capitis, quas prodeſſe plurimum ferunt nõ contemnendi authores, ſicut caſtrationem quã multi commendant: ſed caput decocto guayaci ablues bis aut ter in mẽſe, & cucufam ipſi appones, q. ℞. *pulueris cyperi, ireos, anà ʒ. 2. ſeminis ſeſelios & pęonię anà ʒ. 1. capillorum veneris, florum anthos & chamęmeli, anà ʒ. 3. macis, cinnamomi anà ℈. 1.* Quam etiam aliter parabis, ſi acceperis *granorum myrti, granę tin-* D *ctorum, roſarum, coriandri, anà ℥. ß. ſantalorum rubeorum, florum violarum, nymphęę, capitum papaueris, anà ʒ. 3. florum anthos & ſtœchados, anà ʒ. 1.* Cauendum tamen eſt in huiuſmodi præſidijs ab odoratis, in his qui calido ſunt capite, ſicut fugere oportet quæ frigida ſunt, in his qui frigidum habent & ſtupidum caput. Præſtat & puluis capiti inſperſus, q. ℞. *coralli, roſarum, granorum myrti. anà ℥. ß. ſeminis lactucę ʒ. ß. granorum tinctorum, ſantalorum rubeorum, anà ʒ. 1. caryophylloram & cyperi, anà ʒ. ß. fiat puluis tenuiſſimus.* Cui ſimilem habet vim is q. ℞. *aniſi ℥. 2. coriandri & fœniculi, anà ʒ. 1. medullę ſeminis pęonię & cubebarum, coralli vtriuſque, aromatici roſati, anà ʒ. ß. pulueris ſeminis angelicę ℈. 1. cuius ſi addita ęquali portio-* E *ne ſacchari ℈. 1. laboranti porrexeris deuorandum,* ex vſu facies.

Interim tamen dum hæc fiunt, caput vacuare tentandum eſt, omni gargariſmatum & caputpurgiorũ genere, vt paulò ante ſcriptum præcedenti capite abunde reperies. Dimitto tamen hac in parte multa alia quæ à proprietate prodeſſe quàm plurimi authorũ ſcribunt, quia inutilia aut ſuperſtitioſa quodammodo eſſe videntur: ſatius enim multo eſt, morbo renuẽte hæc omnia auxilia, ad fontanellas & ſetones confugere, tanquam ad vltimum & probatum præſidiũ, præſertim ad fontanellam in occipitio factam, quam ſcimus non minus adultis quàm pueris profuiſſe. Præterquam quòd non deſunt, qui in hoc malo per eſſentiam & inueterato vlcuſcula in circuitu capitis ferro candenti fieri conſulant, non ſine magno laborantium beneficio. Renuere tamen oportet cycliſcis aut

terebro craneum perforare, breuioris enim, & certio- A ris periculi præſidium eſt.

Curatio motus cõnulſiui.

Importuniſſima illa affectio, quam motum appellauimus conuulſiuum, curationem exoptat, (quatenus ad vniuerſalem prouidentiam attinet) conuulſioni ex repletione perſimilem. Verùm quia ſæpè habet peculiarem aliquam partem à qua prolabitur humor, duplex inſurgit medendi ratio: altera quæ ſuccum ſuperabundantem, vbicunque ſit, euacuet, & corrigat: reliqua vero quæ halitum, ſeu humorem ibidem elatum neruoſam ſubſtantiam ferientem conterat, & reſoluat. Quapropter iuxta primam indicationem corpore purgato bis, aut ſæpius, & parte etiam mandante repurgata frequentioribus purgationibus, vt hoc cap. abundè dictum eſt, ad balnea naturalia, ſul- B phurea maximè deueniendum eſt, vel ſi placet ad ſudationes ex ligno guaiaco, aut ſarſa parilla ſi humor craſſus frigiduſve fuerit: verum ſi tenuis, & aquoſus, ex decocto radicis chinæ ſudationes parabis: ſi tamẽ caliditatis, & tenuitatis fuerit particeps, ex iuæ radice, quas cæteris præferendas arbitror. Quibus factis confugiendum eſt ad antidota quæ epilepticis eſſe proficua ſcripſimus, qualia ſunt quæ ex theriaca, mithridatio, ex cranio humano, ex dente apri, aut oſſe de corde cerui, vel cornu eius conficiuntur. Præterea dorſo, & parti conuulſæ, aut ſe mouenti, quæ reſoluendi vires habeant adhibebis, vt oleum anethinum, liliaceum, ex theriaca, rutaceum, viperinum, & quod ex caſtorio conficitur: tandem fotibus, & alijs huius C naturæ vteris, quorum copiam adduximus ca. de conuulſione.

CAPVT XVII.

De melancholia.

QVi exactè harum affectionum (quæ inſaniæ quædam ſpecies ſunt) ex melancholia ſuborientium, naturam noſſe voluerit, & cognitã præcauere, aut curare, primo diligenti ſtudio noſcat quænam ſint deliramenti ſpecies, & quanam ratione vnam ab alia diſtinguere poſſit: non quidem ſolùm quatenus attinet ad læſam actionem, & affectionis D ipſius locum, ſed ad peculiarem cuiuſque naturam, & conditionem. Qua ſanè in re conſtat authorum ferè omnium conſenſu, deliramentum omne, & omnem mentis alienationem ſub triplici genere huius vitij contineri: quippe aut febrilem calorem ſequitur, aut ſibi comitem habet, vel vltimò citra vllam febrem viget. Sic etenim febris vno è duobus modis cerebrũ lædere apta eſt: vel ſolùm præſtito illi præter naturã calore, qui continui ratione venis, & arterijs ſuccreſcit: quo tempore ſolùm vigiliam inducere valet: vel ſimul cum calore aſcendentibus ab humore qui putreſcit, aut incaleſcit halitibus, qui proculdubio ea occaſione mentem afficiunt: caliginoſo nimis humido ac frigido aſcendente vapore, cómatoſum fieri affe- E ctum antea dictum eſt, & hac ratione mentem turbare. Verùm cuiuſuis alterius naturæ ſit, qui aſcendit vapor, ſi putridus, aut nimis acris, vel aliter vitiatus exiſtat, & ad intima cerebri irruat (nam ſi ad extimas, dolorem potiùs capitis concitabit) mentem proculdubio turbabit. Delirant enim homines imaginibus quibuſdam internis facultatibus ſentientibus oblatis: quarum gratia, quæ non ſunt eſſe putantur. Has autem imagines mouent prædicti humorum vapores, vnuſquiſque pro ſui natura: ſanguis quidem grata præſentat, ac riſum ſubinde mouet: melancholia rerum triſtantium imagines mouet: bilis verò flaua, aut atra eas quæ ad iram, & furorem laborantem concitant. Quæ ſanè deliramenta eo durant, quouſque febris cuius feruore, & occaſione hæc mala concitantur remiſerit: nullumque aliud habent eſſe, nullam maiorem permanentiam, quàm febris feruorem, & incrementum: quo ceſſante, protinus omnia ceſſare, & ad antiquum ſtatum mentem redire certum eſt.

Secundum enim deliramenti genus grauioris eſt naturæ, & conditionis: quippe quod ab eo cerebri morbo ſemper procedit, qui febrem ſibi comitem habet: arguit enim non ſolum calorem, aut vaporem cerebrum euertere, ſed humoris alicuius ſubſtantiam, vel cerebrum irrigare cum putredine, & phlogoſi, aut citra ipſam: vel cerebri ipſius membranas inflammare. Quo fit, vt præter periculum quod ſubinde ſequitur, ſymptomata ex mentis oblæſione grauiora ſint, & quod deterius eſt, perpetua & quæ nullo modo intermittunt.

Varia deliria ſine febre.

Tertij verò generis deliramentum à præcedẽtibus diſſidere certum eſt: à primo quidem quòd perſeuerent, & perpetua ſint: à ſecundò verò quòd febre careant. Sub primo enim genere paraphrenitides nuncupatæ continentur: ſub ſecundo phrenitidis, & lethargi omnis differentia, dummodo ab eodem affectu à quo mens turbatur febris quoque ſuccreſcat: ſub tertiò verò, deliria omnia citra febrem comprehendi certum eſt, quæ ſanè multiformia ſunt. Reperies enim apud Platonem in Phedone duplicem furoris ſpeciem: vnam quidem quæ mentis fit intentione ex corporis cauſa, vel origine: alteram verò diuinam, ſiue immiſſam, & vt refert Cœlius Aurelianus vocatam diuinationem, & ab antiquioribus furorem ſeu maniam: qua parte recenſet plures alias, quas breuitatis occaſione prætereo, reducens eas omnes ad quinque ſolùm: quarum prima eſt melancholia: ſecunda furor: tertia amor: quarta rabies; & vltima hydorolcos, quam Auicen. 1. 3. tract. 4. cap. 18. appellauit cutbut, & Græci lycaonem, id eſt lupinam inſaniam. Dimitto Hippocratis, & Ciceronis certos quoſdam inſaniæ, aut furoris modos, quos potiùs arbitror peculiares hominum paſſiones, ſeu inclinationes viuendi, & agendi negotia modos, ac natiuam conditionem eſſe, ac eos curabiles potiſſimùm cenſeo prudentia, & educatione, ac morum directione potius, quam medici ope.

Verùm ſi quis velit methodo, & ratione omnes alias mentis alienationes adinuenire, & noſſe, expendat multis modis rectrices potentias citra febrem aberrare poſſe: primus enim mitiſſimus quidam hebetudinis modus eſt, videlicet cùm quis non intelligit intelligenda, qui fatuum reddit hominem: ſecundus fit cùm homo videt quæ re vera non ſunt, & vitium pertinet ad imaginatiuam, & viſiuam potentiam, qui modus appellatur mentis alienatio: verùm cùm homo nihil noui affert, ſed malè iudicat de his quæ rectè cognouit, ſtultitia dicitur; quòd ſi in vtroque peccet, ſi perpetuus ſit affectus, inſania apud Latinos dicitur: cùm verò timor adeſt, & mæſtitia, vocatur melancholia: verùm ſi adſit ira, & audacia, furor, ſeu mania dicenda eſt. At fatuitas quæ primò conſtituit mẽtis errorem, ſi à frigida cauſa prodeat, duas ſui producit ſpecies: vnam quidem qua parum cognoſcit quæ cognoſcenda ſunt, qua qui afficiuntur homines rudes vocantur, & ipſa affectio ſtupiditas: alteram verò qua cognitis parum rectè ratiocinatur, cui proprium nomen eſt fatuitas. Quibus exactè penſatis facilè erit noſſe, aut diſtinguere delirij ſpecies, quas loco citato refert Plato, ac ex Empedocle, & reliquis antiquis Aurelianus: quas ſanè docet diſtinguere ex ſymptomate quod deliramentum ſequitur. Infinitæ enim ſunt delirantium imagines, omnes tamen reducibiles ad corporis diſpoſitionem, vel ad ſtudium, ſeu animi affectum, quo maximè delectantur, aut triſtantur, vel timent: quo fit vt ex his qui delirant, aliqui ſe numine afflatos exiſtimant, & futura ſe vaticinari putant: ſunt & qui de pecunijs congerendis perpetuò cogi-

cogitent: alij etiam perditè amant, & nihil aliud quã amorem cogitant, aut loquuntur: multi ſe imperatores fingunt: alij poetico furore percuſſi, verſus ſemper conantur dicere: multi ſe venenum ſumpſiſſe arbitrantur: alij ad venerem procliues turpia, & inhoneſta loquuntur. Itaque ſic affecti talibus imaginationibus vigilantes afficiuntur, quales nobis ſomniantibus accidere conſpicimus. Adeò inſuper brutali inſania nonnulli afficiuntur, vt luporum more noctu per nemora, & ſaltus, ac deſerta loca aberrent. Inter quas mentis alienationes meritò rabiem recenſuimus, vt inter Arabes fecit Zoarus, & inter noſtri temporis medicos Chriſtophorus à Vega. Eſt tamen hæc differentia inter veram rabiem, & hoc delirij genus, quòd hæc appellata rabies lethalis ſua natura non eſt: illa verò quæ verè talis exiſtit certò, & citiùs interimit. Sed in hoc capite ſolùm melancholiæ meminiſſe placuit.

Melāchboliæ nomē.

Melancholiæ nomine eum affectum hac in parte intelligere oportet, qui ſymptoma cùm ſit deprauatæ potentiæ imaginatricis, aut princeps certe functio deprauata cum timore, propter materiam opacam ſpiritus animales vitiantem, quæ cerebri intemperiem humori melancholico congenerem ſequitur, cuius nomen morbus vſurpat: tantæ eſt efficaciæ, & magnitudinis melancholia: cuius ſanè ſæuitia, & poteſtas nullo alio verbo, aut ſigno commodius monſtrari potuit, quàm nomine melancholiæ. Talis enim eſt eius natura, & conditio, vt ſtudens antiquitas huius ſymptomatis magnitudinem oſtendere, prædictum illi præſtitit nomen, vt ex Galeno euidenter conſtat lib. 2. metho. quo ſolo cenſuit, quid magnum, & funeſtũ monſtrari potiùs, quàm ex quouis alio accidenti ex his quæ grauiſſima habet:

Verùm qui exactè velit huius mali naturam venari, expendat priùs oportet qualis ſit humoris melancholici (à quo tanquam à potiſſima cauſa nomen ſumit) conditio, vt non ſolùm morbi naturam noſcat, verùm & cauſæ ſæuitiam, & accidentium omnium, quæ mira varietate ludunt, naturam, vt adæquata illis poſſit præſtare auxilia. Eſt enim tam acerrimæ, & pernicioſæ conditionis humor melancholicus (vtcunque fiat, ſiue naturaliter, ſiue per aduſtionem) quòd cùm ab alijs ſecernitur, & à natura non coercetur, continetur, & alijs attemperatur, etiam ſi extra corpus eat, maiori ex parte mortem portendat, ne dum cùm intra corpus manens ſolus, effrænis, ac furens aliquem creat affectum, & eò magis quo pars affecta principalior extiterit. Ratio profectò in promptu eſt, quia talis conditionis humor generari, aut generatus vitiari minimè alicubi poteſt, niſi in iecore ob caloris magnitudinem, & venarum anguſtiam, aut in liene ob eaſdem cauſas, calore præter naturam ibidem creſcente, aut in cordis ſinibus, vel vt rectiùs loquar iuxta ipſos ob incendium magnum: à quibus autem membris ſi valida ſunt, ſecretio fit prædicti humoris; ſin aliter, ocyſſimè moritur homo, niſi ex ea quæ in liene generatur quartana ſuccreſcat febris, & ex ea quæ in iecore, elephantiaſis, carcinoma, & febres mali moris ob caloris iecoris, & ſanguinis corruptionẽ: ex ea autem quæ in corde, aut iuxta ipſum exuritur, à quauis cauſa ſit, mentis perturbatio, & furor ob ſanguinis admixti leuitatem, & feruorem citra putredinem. Cui rationi adiungitur, quòd talis humor naturæ ope nuſquam expellitur, neque coquitur: quia oportet in eo quod coquitur partem eſſe calori, & naturæ noſtræ familiarem: quæ cùm nulla ſit in ſecreta melancholia, neque coquitur, neque ſalubriter excernitur, ac multò grauiùs, & periculoſiùs detinetur. Cùm igitur humor tam inutilis è corpore prodierit, conſtet que naturæ actione non propelli, ſed ferè vi propria, vt venena, & vermes moueri natura ſuperata, hominem mori arbitrandum eſt, & ob id frequentiùs le-

A thaliter excerni. Quòd ſi in corpore manſerit, certũ eſt non eſſe adeò lethalem, quia aliquod ob cæterorũ ſuccorum viciniam, aut admixtionem ſuſceptat beneficium, vt in varicibus, & hæmorrhoidibus, quæ deſipientiam, & alios morbos curant, videre eſt. Neque ob id credendum eſt, vt multi cenſent, melancholiam nihil ad mentem, & prudentiam conferre: decepit enim eos Hippocr. qui lib. de flatibus 20. ſententia, in ſanguine prudentiam conſiſtere ſcripſerat: eo quòd media, & temperatior natura aptior ſit ad omnes actiones, ſic enim huiuſmodi authores melancholicos damnant, quòd plurimum à ſanguine diſſideãt: ac referunt melancholicos ingenio pollere potiùs arte, & diſciplina, quòd laboribus, & ſtudijs ſint conſtã-
B tes, quàm ingenio, & natura. Verùm ſi qui legat Galen. lib. artis med. vbi ex profeſſo rem diſputat, reperiet, quòd licet ad omnes operationes temperatior natura vtilior ſit, nihilominus tamen ad ſapientiam in homine reperiet cerebri, ac ſpirituum ſubſtantiã prærequiri tenuem, & claram cum modica permixtione bilis, & melancholiæ. Cauſa profectò eſt, quia cùm ſapientiam perficiant duo, velocitas nimirum diſcurſuum, & iudicium graue de inuentis, author velocitatis eſt bilis, grauitatis, & iudicij melancholia, vt ex Hippocra. conſtat lib. de natura humana comment. 40. quòd vtrique humori iuncta ſit ſiccitas, quæ duplici nomine facit ad ſapientiam: tum quia ſiccitas tollit excrementa impedientia diſcurſum, & clarita-
C tem ſpirituum: tum quia facit ad quietem: anima enim quieſcendo fit ſapiens. Cui ſententiæ adſtipulatur Galen. lib. quod animi mores, dicens: Splendor ſiccus mens prudentiſſima: necnon & Ariſtot. lib. 1. problem. 30. affirmans aptiſſimos ad ſapientiam eſſe melancholicos. Quòd ſi Galen. lib. de temperamentis 1. aut alibi aliter loqui legas, de omnibus operationibus vni ſpeciei proficuis intelligere ſcias, vt lib. noſtro de principijs artis medicæ Deo dante latiùs diſputatum reperies. Vt tamen quiuis intelligat cuius melancholiæ interuentu homines fiant ingenioſiores, ſcito hunc humorem naturalem vno è tribus modis poſſe fieri, vt ſtatuerat Auicen. vel calore moderatiſſimo ſanguinis generatore, ad cuius augmentum
D eius quoque fore vberiorem prouentum indubitatũ eſt: velut vere contingit. Quo cenſeo ab Hippocr. 3. aphor. dictum eſſe. Vere furores, & melancholias fieri, vbi abundans prædicta fæx, quantumuis naturalis ſit, aliquo modo alteretur vitieturve. Secundo modo fit, cùm prodit à minori calore naturali, & moderato, vt in autumno, & inclinante ætate ſæpiſſimè contingit, licet Galen. & alij huius humoris prouentum in hac ætate, & tempore ad calorem præcedentis æſtatis, & ætatis exurentem referant: cùm hoc tamen febres erraticæ, & quartanæ oſtendunt à minori huius temporis, & ætatis calore fieri, vt monſtrant Hippocr. verba: Aeſtiuæ quartanæ, &c. & magis quę hyemem attingunt diuturniores ſunt, ob maiorem melã-
E choliæ prouentum ex nuper adducta cauſa: quæ ſanè melancholia terreſtrior eſt, & ineptior ad omnem mentis actionem. Tertio verò & vltimo modo fit à calore ſufficienter immodico, vt docet Galen. 2. de Criſ. cap. 12. quod de naturali melancholia dictum arbitror, ſiquidem diſputabat eo loco de ſanguine, & bile naturali: à quo ſanè calore ea melancholiæ ſors efficitur, quæ multis vſibus proficua exiſtit. In hac enim hæſitatione ego arbitror eam melancholiã huic negotio magis prodeſſe, quæ calidior eſt, & purior naturali ſanguinis fæci: nam cùm neceſſarius ſit ad prędictas animæ actiones ſpirituum, & ſanguinis ſplendor, ab ea melancholia profectò hæc beneficia præſtantur quæ tempore caloris aliquid contraxerit, magis (inquam) quàm melancholiæ naturalis, quę potius ſplendorem adimit. Vnde ex prædicto calore ſcaturiens ſpiritus, cum ſupernis corporibus quandam veluti

luti familiaritatem habet: & quemadmodum hæc calore, motu, luce, prædicta operantur, ſic ille quoque calidus, lucidus, agilis inſtat ad magna, & abdita intelligenda. Quibus conſtare arbitror axioma hoc, nō de illa melancholia quæ fæx ſanguinis eſt, neque de alia quæ frigidior ſit, ſed ſolùm de prædicta, quæ & bilioſæ agilitatis, & firmitatis melancholiæ particeps exiſtat, dummodo calor non adeò excedat, quòd ad confinium atræ bilis ipſam ducat, ne in maniam cōmigret ingenij acumen. Cùm hoc tamen non licet intelligere id axioma in corporibus quibus abundat melancholia hæc, vel ceteris dominatur, vel ſanguine non compeſcitur.

Affectus naturæ.

Cognita igitur talis humoris vnde hic affectus nomen ſumpſit natura, ſtatuendum eſt, quòd licet hic affectus nomine melancholiæ inſigniatur, cum hoc tamen non per ipſam melancholiam, neque per cerebri morbum, ſeu intemperamentum definitur, ſed ſolùm per ſymptomata quæ euidentiùs in eo monſtrantur. Quo fit vt ſit melancholia morbus, velut definit Aretæus, animi angor in vna cogitatione defixus, atque inhærens ſine febre, demum furoris, vel maniæ initium: ita vt ſit etiam rationis in vna aliqua re lapſus, conſtante in reliquis iudicio: mania verò integra deſipientia: vterque tamen affectus delirium eſt, ex his quæ citra febrem contingere diximus. Verùm quamuis his duobus nominibus Hippocrat. aliquando abutatur, cum hoc tamen vnumquodque ſuum habet proprium, ac peculiare ſignificatum: mania enim vehementiſſimum dicit delirium, melancholia verò mitius. Qua ratione conſtat, hac via interpretandum eſſe Hippoc. 3. aphoriſm. dicentem. Senibus accidunt paraplexiæ, & mania: quo loco verbum illud mania vſurpatur pro melancholia: nam à ſenum natura longè diſtat maniæ conditio. Rurſus 6. aphoriſmorum inquit: Furore correpti ſi varices, aut hæmorrhoides ſuperueniant, liberantur, furor enim ea parte maximè melancholiam ſignificat, licet vtrunq; ſubaudiri poſſit. Qualiter verò hi duo affectus inter ſe diſſideant paulò inferiùs leges.

Pars affecta, & peculiaris affectus naturæ.

In vtroque autem affectu, melancholia nimirum, & mania, cerebrum lædi nullus ambigit, cùm potiſſima eorum ratio in principis alicuius potentiæ læſione ſita ſit. Verùm cum hoc expendendum eſt lædi potiſſimum eius anteriorem partem, idque maximè in melancholia per conſenſum ab hypochondrijs: verùm læſio ex hac occaſione potius pertinet ad ſpiritus in ea parte ſitos, quàm ad ſubſtantiam: nam ſolùm obſcurantur vitio aduenientis halitus. Quo fit, vt hac melancholiæ ſorte affecti metuant ſolum, & triſtentur, cæterum leuiter. Verum in ea ſpecie quę à toto corpore prodit, vitiatur etiam anterior cerebri pars, ita vt praué diſponat ſpiritus, & cum hoc media etiam oblæditur: ex quo fit, hoc modo affectos aliquantulum in ratione aberrare. At qui per eſſentiam hoc malo laborant, omnes potentias habent aliquo modo læſas, ſed imaginatiuam longè magis, æſtimatiuam non parum, memoriam verò, ſi affectio particeps ſit, pituitæ plurimum; ſin aliter, memorioſiores fiunt. Læditur autem in prædictis affectionibus cerebrum longè diuerſa ratione, ab ea qua alij huius partis morbi ipſum vitiant. Cuius doctrinæ occaſione noſſe oportet, cerebrum lædi poſſe vno è tribus modis: nimirum, aut quatenus pars eſt inſtrumētalis, & figura, atque organizatione gaudet, & operatur ſpirituum ope, qua lege cerebrum parit actiones motiuas, & ſentientes exteriores, aut etiam patitur quatenus pars eſt ſimplex, & temperamento vtitur, quo etiam operatur, & præſtat actiones facultatum interiorum, imaginatiuæ nimirum, cogitatiuæ, & memoriæ: Atque hoc profecto eſt quod Galenus dixerat lib. 3. de locis affect. cap. 7. loquens de cerebri affectionibus, quaſdam vergere in corpus, hoc eſt fieri ex

A vitio, aut læſione cerebri, quatenus pars eſt inſtrumētalis, ſic enim epilepſiam, apoplexiam, & ſimiles corpus lædere. Quaſdam verò dixerat vergere in animā, quam Galen. falsò temperamentum eſſe exiſtimauit: eſt tamen immediatum, & proximum ipſi inſtrumentum, adeò vt temperamenti vitia appellauerit etiam Hippocrat. lib. 6. popu. animæ morbos: cui ſanè melancholia reducenda venit. Quæ ſententia ſic (vt vulgus medicorum arbitratur) omnino falſa exiſtit, cùm veriſſimum ſit, internas cerebri actiones non minus prærequirere debitam configurationem ipſius quàm reliquas: quod facilè probari poteſt, cùm ex quouis ſtructuræ vitio non minus lædantur, quàm reliquæ. Euidentiſſimum huius veritatis argumentum B eſt epilepſia, in qua ob ſtructuræ vitium omnes ſenſus interni, ac plerunque externi facilè læduntur: ſic quoque in vulneribus capitis, & alijs huius naturę malis contingit. In qua re ſtatuendum eſt, quòd licet tēperamentum (ſiquidem ſolius partis ſimilaris forma eſt) actiones, quæ ipſi parti vt ſimilaris eſt debentur, efficiat ſanum, euertit tamen eas omnes vitiatum. Quamobrem cenſeo temperamenti vitio internas actiones lædi duobus modis: vno temperamenti communis (quo omnes facultates, tanquam communi inſtrumento vtuntur) læſione, nimirum caloris influentis, citra quem nulla actio, ſiue vegetabilis ſit, ſiue animalis, fieri probè poteſt: cum hoc tamen ſecundariò animales actiones lædi poſſunt à vitijs proprij cuiuſ- C que partis temperamenti, dum genitis deprauatis ſuccis, aut excrementis, partem ipſam eiuſque decorem, ac ſpiritus, & calorem lædunt, & interturbant, vt in ſylueſtrina melancholia euidenter colligitur. Itaque ſi hac lege rem conſideres, certum eſt temperamentum poſſe inſtrumenta vitiare, ac eorum paſſiones ſtructuræ vitio lædere internorum ſenſuum actiones: verùm ſi vt iacet velis Galen. mentem intelligere, multis interuallis à veritate diſcedes. Ex quibus etiam educi poterit tertius modus læſionis cerebri, videlicet cùm & inſtrumenta, & temperies ſimul vitiantur. Erit igitur melancholia morbus in cerebri intemperie ſicca, & frigida ſitus ob vitalis caloris vitium, ſiue nuda exiſtat, ſiue cum afflu- D xu ſit materiæ etiam melancholicæ, quia vtroque modo arguit communis illius inſtrumenti iacturam, & vitium. Cuius morbi naturam optimè comprehendit prima huius definitionis pars, quæ docet intemperiem eſſe humori melancholico congenerem, vt ſimul complectatur eam melancholiæ ſpeciem quæ ex fumis prodit perperam affectis ad cerebrum eleuatis, qui ſanè prædictæ intemperantiæ ſimilem, & congenerem efficiunt affectum, ſiccum nimirum maximè, & frigidum, ac de natura terræ: nam talis eſt huius intemperamenti conditio. Expedit etiam in hac re ſcire quòd licet humoris melancholici etiam adſit affluxus, cum hoc tamen affectio ſemper cenſenda eſt illius communis caloris intempe- E ries: quia humoris copia nondum valuit ſtructuram vitiare. Item licet ab halitu fiat in cerebrum elato, pari ratione ad eandem intemperiem reducenda venit. Nam ea melancholia quæ per primogeneam fit affectionem, licet (vt reliquæ huius morbi ſpecies) intemperiem hanc efficiat, diuerſa tamen ratione lædit actiones, etiam ſi læſio ſit in omnibus eadem: quippe hæc generat ſpiritus animales adeò ſylueſtres, opacos, ſiccos, ac de natura terræ, vt ob id ſymptomata melancholica neceſſariò ſuccreſcant. Verùm ſi ex copia humoris melancholici in capite redundantis affectio fiat, diuerſo modo fit læſio, licet morbus quoque intemperamentum ſit: quippe eo tempore ſpiritus non generantur obſcuri, & terreſtres, ſed ab halitu melancholiæ intemperie, & natura infecti, quantumuis lucidi generētur, eundē effectum producūt. Preterea dū halitus aſcēdit ab hypochon-

chondrijs non generat ſpiritus vitiatos, neque cerebrum ſubinde (ſaltem facta hac intemperie) intemperat, ſed deteriores, obſcuros, opacoſque reddit ipſos: præterquam quòd tunc intemperie cerebrum quoq; afficere eſt arbitrandum.

Quæ potẽtia lædatur.

Quæ nam animalis functio offendatur in hoc affectu, non quidem vno conſenſu omnibus probatur: quippe multi arbitrantur ſolam lędi imaginationem, & eo à mania ſeiungunt, probantque id mille rationibus, & Galeni decreto lib. 2. de cauſ. ſympt. cap. 7. necnon & ex Aetio lib. 6. capit. 9. & Tralliano lib. 1. cap. 7. qui referunt melancholicæ deſipientiæ eſſe varias ſpecies, prout in ipſis paulatim doloſæ imagines apparent: qua ſententia ſe putant probaſſe ſolùm ad imaginatiuam pertinere. Alij rurſus arbitrati ſunt in melancholia omnino rationem lædi. Quòd Galen. 2. de cauſ. ſympto. dixerit, in melancholia humorem circumfundi rationali animæ, & 5. popu. ſect. 5. 11. per melancholiam homines fieri imprudentes: & cũ prudentia pertineat ad rationem, videbatur intentũ. Ego quidem ſaluo meliori iudicio, cum Aretæo arbitror in hoc malo non omnino lædi rationem, neque ex toto ſaluam ſupereſſe. Quippe inquit: Eſt melãcholia in vna aliqua re lapſus, conſtante in reliquis iudicio: mania verò integra deſipientia. Itaque non omnino carent vitio rationis qui hoc malo afficiuntur, ſiquidem imaginationi prauæ conſentire videntur: cum hoc tamen ſolum in ea re quam imaginãtur credunt, timent, & deſipiunt, alioqui non timerent, in reliquis verò integra fruuntur ratione. Prætereà qui hypochondriaca laborant, nunquam in ratione, aut quàm rariſſimè aberrant, niſi affectio in factam permutetur, ſed ſolum triſtitia, & metu afficiuntur, licet probè intelligant eſſe citra occaſionem, & rationem timoris: ſed re vera id videtur à ratione, & conſtanti animo quodammodo alienum.

Dubium an mœror ab atro colore prodeat.

Diſſerendum mihi eſt in hac parte, quod multi etiam ex viris doctis diſputant, nimirum quanam ratione melancholicis prædicta ſuccreſcant metus, & mæſtitiæ accidentia. In qua ſanè re non placet Auerroi adducta à Galeno cauſa, quippe inquit libro 2. de cauſis ſympt. cap. vltimo, & 3. de locis cap. 7. Quemadmodum enim in his exterioribus nihil æquè terrorem, ac mæſtitiam infert, ac circunfuſæ tenebræ, ita prorſus in cerebro ipſo obtenebrantur facultates, & ſpiritus ex atro colore melancholiæ, aut vaporum aſcendentium: quo fit vt anima triſtetur, & pertimeſcat, ex concepta ſemel mali præſentis, aut futuri opinione. Atque licet hoc verum eſſe nobis quotidianum experimentum repræſentet, mille rationibus Auerr. euertere ſtuduit. Inquit enim tertio collect. 45. color non eſt qualitas actiua, quæ mutare poſſit animæ functiones: nam mores corporis temperamenta ſequuntur, non colores humoris: ergo videtur id accidens hac ratione non poſſe fieri: præterquam quòd tenebræ, nec in viſum quidem imprimunt, vt quæ priuationes ſint, neque ſentiri actu poſſunt, & adhuc minus in interiori ſenſu, quo neque colores ipſi percipi poſſunt, ergo. Secundò inſtat etiam ſic dicens, ſi immediatè læditur actio interior ex colore, iam color morbus erit: hoc nec Galen. concedet, ergo ſequitur aliam habere cauſam. Quibus & alijs huius naturæ rationibus nititur Galeni axioma euertere, fictionem quandam aſtruens, quæ longè minoris eſt momenti, quàm adductæ rationes. Nam cùm luciditas ſpiritus ſit cerebri quoad hanc actionem quodammodo ſanitas, pari prorſus ratione obſcuritas morbus erit. Quòd ſi velis ſpiritum opacum cauſam opacitatis, & euerſionis ſanitatis cerebri appellare (ſiquidem morbus paſſio viuentis cenſenda eſt) non inconuenit, dummodo rem intelligas, ſiquidem comperimus eſſe etiam ſymptomata, quæ cauſam ſequuntur: in rebus adeò dubijs, non eſt grande crimen hac lege philoſophari. Præterquã quòd ſi primum velis tueri, non eſt inconueniens alia morborum genera præter tria à Galeno aſſignata, eſſe conſignanda, vt mox probabo: ſed ſatius eſt intelligere colorem corneæ, & cryſtalloides morbos intemperamento appellare Galen. citra alterius noui morbi confectionem, quoniam perſpicuam eſſe ex elementorum mixtione corneæ ineſt: & ob id iure optimo ait, colorem melancholiæ mores mutare, quoniam dixerat, mores animi temperamentum ſequi, quaſi color humoris temperamentum ſit, vel ad ipſum reducatur. Et quemadmodum multa ſimilarium membrorum vſum præſtant functioni qualitate aliqua ſecunda magis quàm prima, vt cornea, quæ potiſſimum viſioni confert perſpicuitate quam temperamento, ita humores in animum imprimunt magis ſplendore, aut obſcuritate quàm temperamento, mutata alterataue cerebri ſubſtantia, vbi morbi ratio ſita eſt. Præterquam quòd non inconuenit præter illa tria communia morborum genera, quibuſdam membris alia ineſſe peculiaria, ſicut diaphaneitatem, & luciditatem, aut alia eius naturæ: ſic enim cerebrum non minus per luciditatem ſpirituum, quã per ipſos ſpiritus parit naturales actiones. Et ſic color melancholiæ licet in cerebro non percipiatur ab aliquo ſenſu, neque virtutem ipſam immutet, eſt tamen cauſa vt omnia obiectiuè repræſententur ſenſibus interioribus ſub ſpecie opaca, & horrenda. Haud ſecus quàm color exiſtens in cornea, qui non videtur à cryſtalloide, verùm eſt cauſa deprauatæ viſionis: ſic enim inſomnia, mille monſtra horrenda, & timenda fingunt ex repræſentatione ſpecierum eiuſdem conditionis: nam pari ratione ſtatuendum eſt fieri melancholicum timorem in morbis, ac in ſanis ſomniantibus eadem accidentia timoris, aut triſtitiæ, præterquam quòd inſomnijs nullam fidem adhibemus, & ob id metus, & mæſtitia nobis expergeſcentibus ceſſant, perſtant verò in melancholia ob vitium rationis quæ aſſentitur, & malè iudicat de eis. Qua ratione ſtatuendum eſt, ſpiritum opacum cauſam opacitatis, & euerſionis ſanitatis exiſtere. Nec rurſus valet ratio, qua probat ſi ſanguis abundaret in cerebro, pari quoque ratione lætitiam effecturum, nam id vltro concedimus: quibus accedit, hæc duo ſymptomata non ſolum prouenire ob atrum colorem, ſed ob intemperamentum frigidum, & ſiccum, quo cerebrum idoneum prædictis ſymptomatis efficiendis redditur. Quòd ſi dixeris ſenes ob id ſemper debere melancholicis imaginationibus perturbari, quòd frigidum, & ſiccum habeant cerebrum: expende aliud eſſe aliquod intemperamẽtum eſſe alicui naturale, & aliud longè diuerſum præter naturam alicui ſuccreſcere: quo fit, vt ſenes non delirent: quibus verò ob melancholicum humorem, aut frigidum, & ſiccum temperamentum anima turbatur, deliria accidunt.

An perpetuò in melancholia mœror adſit.

Cùm dictum ſit, inſeparabile ſymptoma à melancholia mœrorem eſſe, dubitatione non carere videtur, cur Democritus apud Hipp. perpetuo riſu afficeretur, & qua nam ratione ferè omnes authores ſtatuant delirium cum riſu à ſanguine fieri, & non à melancholia, atque etiam ſecurius eſſe quàm id quod cũ ſtudio fit. Multi ſanè vt hanc calumniam fugiant, prædictum riſum non eſſe verum fingunt, ſed eam oris geſticulationem arbitrantur contractam ſine interiori lætitia, & animi intenſione, ſimilemq; ei quæ apparet in epilepticis, & riſu ſardonio affectis. Verum ſi rem diligentiùs expendas, reperies riſum illum ab Hippoc. dictum, potiùs maniacis ex ſanguinis feruore, & vſtione fieri, quàm melancholiæ, vt Auerr. reſpondeamus, nimirum poſſibilem eſſe etiam riſum ex colore lucido, & ſanguini ſimili in cerebro: cæterùm melancholicis id ſymptoma attemperari,

non

non quidem ex toto auferri ſanguinis occaſione. Nam ſi in naturali ſteterit diſpoſitione ſanguis, delirium minimè efficiet: ſi verò calidior & feruidior, maniam potiùs mitem progignet: at ſi frigidior fuerit & craſſior, iam cum melancholia coincidet & mœſtitiam quoque efficiet, cæterùm eam non vehementem, vt optimè animaduertit Auicen. & ſic profectò Trallian. de ſanguinea melancholia loquens inquit: Si ſanguineo acceſſerit mœror quiſpiā magnus, oritur ſanguinea melancholia: ex quibus intelligitur ſanguineam melancholiam non abſolui à communi melancholiæ mœrore: verùm cum hoc per interualla temporum edere lætitiæ ſigna: quòd ſi plus iuſto lætentur, præterquam quòd præludium eſt maniæ, id fit prorſus, quia ſic affecti ratione renitente inſultibus humorum orbantur, quod purè melancholicis non accidit, & quia iam ſanguis aduritur, & ea ratione ſplendet magis quàm anteà, adeò vt animo ſpes, vigor & alacritas oriantur quibus in riſum prorumpit homo: & hoc ſenſu audire oportet ſanguineam melancholiam, quam ego arbitror magis fieri poſt ſanguinis efferueſcentiam aut vſtionem (nam quo tempore efferueſcit, efficitur leuis mania) facto autem feruore, frigidus fit affectus vt anteà dixeram.

An melancholia citra timorem reperiatur.

Non minus infert dubium, poſſit ne melancholia aliquo modo citra timorem reperiri: nam ſi tota timoris occaſio eſt humorum cerebrum obſidentium ater & obſcurus color: cùm ex pituita quæ alba eſt deliramentum etiam ſuccreuerit, conſtabit profectò citra timorem poſſe fieri. Quòd verò ex pituita deliramenta ſuboriantur, hoc diſcurſu apparebit: ſi melancholici magna ex parte fiunt epileptici, & hi quoque melancholici, vt ex Hippoc. lib. de morbo ſacro conſtat, & epilepſia frequentiùs ex pituitoſis fiat humoribus, conſtabit proculdubiò melancholiam aliquando futuram pituitoſam: ſiquidem vtriuſque affectus ratio nullo alio modo diſſidet quàm ſi pituita vergat (vt dictum eſt) in corpus aut in animam. Inquit enim loco citato Hippocr. & epiſtola de inſania: Fit cerebri corruptio à pituita & bile, vtriuſque verò cognitio ſic contingit. Etenim qui à pituita inſaniunt, quieti ſunt & non vociferantur neque tumultuantur, qui verò à bile, percuſſores ſunt & malefici & non quieti: & ſiquidem aſſiduè inſaniant, hæ cauſæ ſunt, ſi verò terrores & timores fuerint, à tranſmutatione fiunt cerebro caleſcente à bile, quæ ad ipſum per venas ſanguinarias procedit. Quibus verbis videtur conſtare melancholiam à pituitoſo humore poſſe fieri, ac ex conſequenti timore carere. Verùm ſi quis rem diligentiùs penſitet, reperiet ex pituitoſo quidem humore mentis commotionem & delitium fieri poſſe, melancholica verò deliramenta minimè, quòd prædictus humor terrorem non inferat. Quòd ſi quis dixerit Hippocr. loco citato, hæc referre verba (triſtatur autem & angitur homo, & præter temporis rationem obliuioſus fit, dum cerebrum à pituita refrigeratur, & præter ſolitum morem compungitur) quibus videtur pituitam triſtitia etiam deliramenta poſſe inferre: expendat mœſtitiam illam potiùs ex mentis ſtoliditate prodire, quàm ex iraſcibilis potentię affectu. Nam certum eſt, à pituitoſis ſuccis obliuioſa aut ſoporoſa aliqua affectione cerebrum lædi, potiùs quàm timida aut triſti dementia. Quòd ſi aliquando accidat, triſtitiam illam potiùs apparentem quàm veram arbitraberis: niſi velis additam eſſe in contextu Hippocrat. particulam illam, triſtantur, vt certò probari poteſt ex primis contextus verbis: inquit enim. Si verò terrores & timores fuerint, à tranſmutatione fiunt cerebro incaleſcente à bile: qua parte euidenter conſtat timorem & triſtitiam non ſuccreſcere pituitoſis delitamentis, niſi ratione vſtionis flauæ bilis, quo in melancholicam naturam commigrat affectio. Quòd ſi vlteriùs velis aſſerere, à pituita poſ-

A ſe fieri, arbitrandum eſt, pituitam quoque debere vri, vt ex ea metus & mœſtitia ſuboriantur: nam aliter fieri eſt impoſſibile, Galeno aſſerente comment. illius ſententiæ Hippocrat. qua refert epilepticos poſſe fieri melancholicos, qui expreſsè ſtatuit, id ſolum debere intelligi de ea epilepſia quæ ex melancholia fit, non de ea quæ à pituita: quod nos etiam eodem modo intelligimus, niſi vratur ſicciorque fiat & melancholiæ cognata.

Dubium.

Sed maius ſeſe nunc offert dubium, qua nimirum ratione fiat, quòd metus & mœſtitia, paſſiones alioqui facultatis vitalis, ſequantur & poſſint monſtrare imaginatiuæ potentiæ læſionem: ſiquidem læſæ actiones tantùm oſtendunt vitium facultatum à quibus prodeunt, non aliarum. Cuius dubitationis cau-
B ſa præmittendum eſt, actus inferiorum potentiarum actibus ſuperiorum ſubijci, ita vt ad actum quemuis iraſcibilis potentiæ prærequirantur actus ſuperiorum potentiarum, qui apprehendant rem circa quam verſantur actiones, ſub ratione conuenientis aut diſconuenientis. Atqui cùm imaginatiua potentia læſa ſit, fit facilè, vt quod ſemel apprehenderit, quantumuis à ratione ſit alienum, & ex morboſa cauſa timoroſum, præſentis aut futuri mali opinione ſemel concepta, protinus iraſcibilis potentia mœrore aut triſtitia afficiatur.

Dubium.

Longè maioris difficultatis eſt noſſe, ſi affectio hęc melancholica in frigido & ſicco cerebri intemperamento ſita eſt, quanam ratione ex perſuaſione con-
C traria deprauatæ opinioni & imaginationi ſubſidiū & leuamen ſuſcepat. Cuius ſanè dubitationis gratia, in examen reuocare oportet, an animi affectus aliquo modo corpora poſſint immutare. Præmittendum tamen primò eſt, per animi affectus non ſolùm intelligendas eſſe vitales ſeu animoſæ potentiæ motiones, gaudij nimirum, ſpei & timoris, ſed omnia etiam quæcunque animalis facultas in cerebro concipit imaginans, cogitans, memorans & concupiſcens. Sed poſſe huiuſmodi mutationes adinuicem fieri, vno è tribus modis ex philoſophorum ſententia, breui oratione monſtrare aggredior. Primus ſanè docet modum, quo corpus alteretur ad potentiarum vi-
D talium motiones: ſequitur profectò corporis alteratio ad ſpirituum & ſanguinis motum, quo vel intra corpus ſe recipiunt in triſtibus perceptis, vel extra feruntur in lætis. Recurrit enim ſpiritus pedis in mœrore ad cor, quia percepto mœrore ab anima ob vnitatem eius in toto, communicat omnibus partibus triſtem notionem, quare & cordi etiam: cumque cor innatam habeat ab ortu propenſionem expandendi ad familiare ſpiritum, ita etiam & auertendi à noxijs, retrahendique reliquis membris immotis; corde ſolùm ſuo munere fungente. Haud ſecus profectò, quàm in motibus arbitrarijs: nam quamprimum in cerebro formatur mouendi conceptus aut loquendi, eo inſtanti ſolus muſculus propoſitæ mo-
E tioni dicatus (etiam ſi omnibus muſculis diffundatur mouendi efficacia) contrahitur & ſolus exequitur mandata: qui ſanè citiùs miniſterio præeſt imperatæ motionis, reliquis otiantibus: quibus ſanè animæ motibus corpus ſummoperè alterari & moueri haud rarò conſpicimus. Pari etiam ratione dum iraſcitur homo, bilem auget ob ſanguinis feruorem, & dum meditatur, corpus refrigerat, & melancholiam auget. Itaque varias animi affectiones corporis mutare intemperiem nemo inficiabitur. Quòd ſi ita eſt, rationi conſonum videtur poſſe leuamen melancholico præſtari ex diſſuaſione conceptæ opinionis: tùm, quia ſi erronea imaginatio & futuri aut pręſentis mali opinio cauſa erat timoris & triſtitiæ, proculdubiò ſublato imaginationis errore, timorem & mœſtitiam quoque auferri neceſſum erit: tùm etiam ſanitati reducetur melancholi-

cus, quia ex lætitia concepta ex diſſuaſione mali, etiam humores, & ſpiritus extra mouentur tenuiores, clariores, & ex motu calidiores facti, ſubindeque caput incaleſcit natiuo ſpirituum calore, & humores, ac cerebri ſubſtantia temperatiores fiunt, humectiorque efficitur extenuitate, & motu per vniuerſum corpus omnis ſubſtantia. Quibus profectò conſtat, diſſuaſionem ex grata amicitia, vel ex graui aliquo viro ſuadente, ſummoperè huic malo profuiſſe. Secundus etiam operationis facultatum modus, non minoris eſt in hoc negotio momenti: viſio enim & imaginatio (vt inquit Ariſtot. de communi animalium motu) rerum agendarum vim obtinent: ſpecies enim rei, vel iucundæ, vel formidabilis mente percepta, quodammodo talis æſtimatur, qualis ſe repræſentat: idcircò imaginatione ſolùm affecti, tùm horrore, tùm metu perculſi videmur. Quo ſanè modo, non minùs iuuantur melancholici homines ſpe iucunditatis ſemel, ac ſolum concepta: ſpectra enim & ſpecies rerum iucundarum, quæ vel alicui repræſentantur per propriam memoriam, aut extrinſecus aliquo ſuadente, adeo ſeruant veſtigia, & vmbram quandam externorum vnde prodierunt, vt non minùs quàm externa, ac vera alterare, ac immutare poſſint, & per conſequens omnem animi affectum mutare. Denique in prima cauſa humores, & ſpiritus aptiores fiunt ad actiones potentiarum ex motu animæ: in hac ſecunda animus ipſe ſuadetur concepta contrarij ſpe, & alacritate. Tertius verò modus expoſitus à me ſatis eſt lib. 3. de mulierum affectionibus capite de monſtruoſo conceptu: nimirum euidentiſſimum eſſe apud aliquos philoſophos, inferiores potentias aliquo modo ad nutum ſuperiorum operari. Quo fit vt ex hoc facultatum ordine prodeat poteſtas illa imaginationis, & appetentiæ, ita vt pro illarum arbitrio, naturales facultates animalium operentur, & obſequentes pareant: quod ſanè in melancholicis hominibus euidentiùs conſpicimus, quibus tantum ferè imaginatio poteſt, quòd aliquando caſum faciat (vt ferunt.) Monſtrat enim id nonnunquam euentus: ſed prætermiſſis de hac re mille exemplis, in medium afferam quod refert neotericus quidam doctus: quippe cùm iuuenem corripuiſſet cauſus, qui frequenti delirio obnixè poſtularet concedi ſibi natationem in ſtagno illo, (monſtrabat autem pauimentum) conſtare enim ſibi aiebat, ſtatim conualiturum: tandem conſulente medico, permiſſus eſt ſupra pauimentum natare, & poſtmodum retulit iam ſibi aquam accedere ad genua, & paulò poſt inquit, iam attingit inguina, ita creſcente iuxta imaginationis concepta vſque aqua, hilari facie geſtiebat, pronunciabatque ſe ſanum iam factum, & accedente medico reperit hominem ſanum febreque liberũ: talis igitur eſt imaginationis vis, & efficacia in laborantibus, licet non ſemper huiuſmodi ſortiatur vires. Verùm in melancholia non rarò factum eſt, quòd ob viri ſapientis perſuaſionem, præſtita ſanitatis certitudine, tanta ſæpè eſt ægri fiducia, quòd citra aliud auxilium, vis ipſa imaginatiua mouens ſpiritum, & calorem, auferat quoque temperiem morboſam ab humoribus, & cerebro. Atque hæc de præſenti dubio mihi ſufficere videntur, ſaluo meliori iudicio.

Melāc holię ſpecies

Sed cuiuſuis conditionis ſint deliramenta quæ ſic affectis ſuccreſcunt, tres tantùm poſſe accidere melancholiæ ſpecies pro comperto habemus. Prima quando in vniuerſum in venis omnibus ſanguinem atra bilis vitiat, & conſpurcat, à quo etiam cerebrum affici certum eſt, vel hoc ſanguine illuc quoque confluente intemperanteque cerebri ſubſtantiam, obſcurando ſpiritus ipſos, quibus phantaſmata erronea, & fictitia imaginationem neceſſariò effecturam arbitramur: altera verò cùm reliquarum corporis partiũ ſanguis innocuus eſt, ſed is ſolus vitiatur qui in cerebro continetur: quod ſanè vno è duobus modis capiti accidere ſolet: vel melancholico ſanguine (licet in corpore non redundet) illuc ob vigiliam, ſubitum timorem, triſtitiam intenſam cogitationem, & alia animi pathemata confluente: vel dum ipſius capitis habitus ſiccior frigidiorq; fuerit, ita vt quidquid in ipſum confluxerit ſiccarum qualitatum particeps efficiatur, & melancholiæ vitio conſpurcet, & pari quoque penſu ſpiritus obſcœnos, & inertes gignat. Atqui cum ex aliqua ratione ex his quas retulimus ipſius ſubſtantia feruidior fiat, affluentem ſanguinem adurit, & quod in eo eſt tenue liquidũue abſumit, & relicta pars prauè craſſeſcit. Quo tempore ſi calor perſeueret, homines fiunt velut ira perciti, magiſque audaces, & temerarij, ita vt ſuos percutiant, multaque terribilia perpetrent, præſertim eo tempore quo ſanguis aſſatur. Verum ſi frigidior ſubſit qui in cerebro māſit, certè poſt incendium mœrentes, triſtes, ac meticuloſi euadunt homines. Cui ſanè melancholiæ ſpeciei referenda eſt ea, quam iuniores ſylueſtrem appellarunt, & lupinam inſaniam: quæ quidem duæ ſpecies à communi melā cholia eo diſſident, quòd in hac peruertuntur ſpiritus animales, & cerebri temperamentum, ita vt nequeāt rectè ſua munia perficere: cæterùm in ſylueſtri nō ſolùm ſpiritus animales peruertuntur, ſed praui, & euerſi obumbratiq; ac citra vllum ſplendorem ab ipſius cerebri facto, & habituali temperamento generantur: ita vt ſic affectos loca deſerta, & arida, obſcura, ac timida, & ſolitudinem amare cogat. Tertia inſuper melancholiæ ſpecies ex hypochondrijs malè affectis oritur, dum venæ meſeraicæ inter ventriculum, & hepar ardore quodam ex obſtructione contracto efferueſcunt: quo fit vt humores crudi, & melancholici ibidem concluſi, graues halitus denſoſque fumos ſurſum in mentis regionem tranſmittant. nec id ſolũ, ſed portionem quoque noxiæ materiæ. Itaque Gal. 3. de locis affect. docere videtur in ipſo ventriculo inflā mationem eſſe, non quidem cōſiſtentem, & factam, quia febre carent, ſed in humore per vaſa ſparſo craſſo, atro, & aduſto vigentem. In ſumma commune eſt his omnibus melancholiæ ſpeciebus in pauore, metu, trepidatione, angore, & ſolicitudine eſſe, vt perpetuo lugeant, amicos, & familiares auerſentur, & ſolitudinem perpetuò captent.

Cōmunes cauſæ omni melancholiæ.

Cauſas habet hæc affectio varias, & difficiles, iuxta diuerſitates ſpecierum quas nuper adduximus, cæterùm eas omnes in duas claſſes diuidere oportet: quædam enim omnibus ſpeciebus ſunt communes, quædam verò cuique earum propriæ, & peculiares, quarum meminero in expoſitione, & curatione cuiuſque ſpeciei, ſed hac in parte quæ communes exiſtunt recenſendæ tantùm ſunt. Quippe ſic affecti, vel morboſum habent apparatum in meſeræo, corde, cerebro, aut vniuerſo corpore: vel humoris melancholici alicubi non purgati vbertatem: vel rurſus externa accedit cauſa, quæ vel prædictorum membrorum aliquod prauè diſponit, vel humores in melancholię, vel atræ bilis naturam agit. Sic qui ſiccius habent caput, facilè dum id refrigeratur, in melancholicos affectus incidunt: item qui puſillo, & deiecto ſunt corde, & quibus frequenter ex timore, triſtitia, aut ira iuxta ipſum ſanguis aduritur. Præterea quibus venæ meſeraicæ ſtrictæ ſunt, iecur ſqualidum, & nimis trahens, ventriculus frigidior plus attrahens quam conficere poſſit. Inſuper vniuerſum corpus paratum huic malo exiſtit, ſi hirſutum ſit, laboribus, curis, vigilijs, ſolicitudinibus, cum magno ſtudio, & animi propenſione, & anxierate deditum. Cui ſi vel ſanguis craſſior abundet, vel accedat externa cauſa, ſiue alimentum ſit, ſiue quæuis alia, quæ humores craſſare mediante efferueſcentia, & ipſa ſedata refrigerare poſſit, proculdubio melancholici ſequentur affectus: ſiue cerebrum ab his cauſis frigidum, & ſiccũ efficiatur: ſiue

illuc

illuc aſcendant humores, aut halitus eiuſdem naturæ, & conditionis. Sic profectò præter melancholicum ſuccum pituita craſſior facta mæſtitiam, ſicut ſerum eius timiditatem affert: item & ſanguis non quicunque, ſed ichoroſus, quod deſumpſerat Auicen. ex Galen. 2. popu. parte 6. text. 37. ſtatuerat enim omnino pauidos, hoc eſt cum metu perturbatos, itemque vigiles ichoroſum ſanguinem reddere, aut ipſum iam vſtum: & inferius inquit, fuerit quidem conſentaneum pituitæ ſerum timiditatem afferre, aut pituitam ipſam ſi accida ſit, aut corrupta. Item iecoris, aut ſplenis vitium, vel menſium, aut hæmorrhoidum ſuppreſſio, aut varicum. Sic ſpirituum paucitas, aut capitis imbecillitas cauſæ ſunt cur de obiectis, quantumuis naturalia ſint, malè iudicet homo, quia ſunt excellentia, & corruptiua reſpectu potentiarum, aut ſpirituum.

Signa omnibus melàcholicis cõmunia.

Sunt etiam inter ſigna quædam omnibus melancholicis communia, quædam verò cuique ſpeciei propria, & peculiaria, quorum meminero latiùs ſuo loco: ſed communia ſunt omnibus metus ab atro vapore mentem ceu tenebris externis terrente: mœror perpetuus: odium hominum, & vitæ tædium ex mœrore vtrunque natum: mortis cupiditas, vel timor. Prætereà qui ſic affecti ſunt, ſolitò triſtiores apparent, & cogitabundi, ſolitudinem amantes, fugienteſque hominum conſortium: color illis, vel niger, vel plumbeus, facies demiſſa, oculi caui, vigilia ingẽs, cibi faſtidium, & nonnunquam auerſio. Denique in genere morbum huiuſmodi monſtrant tanquam ſigna patognomonica, ſolùm illa duo quæ Hippocr. & Galen. 6. aphor. 23. recenſent, nimirum metus, & mæſtitia ſi citra manifeſtam occaſionem ſuccreſcãt, aut ſi occaſio diutius quam pro cauſæ ratione durauerit, etiam ſi in pueris, & fœminis minor occaſio ſufficiat, cum hoc tamen timor citra æqualem rationem, aut diu durans, certum eſt melancholiæ indicium, cui accedit febre omnino carere: Nam licet hæc eadem accidentia febribus aliquibus ſuccreſcere poſſint, nihilominus tamen febris illa non fit ratione melancholicæ affectionis, ſed prædicta accidentia febribus ſuccreſcunt: quo fit vt perpetuum ſit febre carere, & hac ratione à phrenitide, & alijs phlegmonoſis capitis affectionibus differre. Neque rurſus valet eorum ratio qui prædictum axioma euertere conantur, quòd in hypochondriaca melancholia humores in venis meſeræi contenti inflammentur, quia hi non habent conſiſtentem, & factam inflammationem, quæ phlegmonoſa ſit, quo fit vt febris non ſequatur. At incipientis mali ſigna ſunt ſolitudinis deſiderium, ſomni parui, diuulſi, inſomnia turbulenta, peregrina, horribiliaque ipſis inſtantia: quibuſdam adſunt corporis vibrationes, vertigines, & flatuum ſonitus circa aures. Quòd ſi malum iam clariùs ſeſe oſtendat, laborantes ore promunt quod imaginatione falsò concipiunt, & aliquando ſecum loquuntur nullam connexionem habentia. Verùm ſi iam malum firmatum ſit, metus, & mæſtitia diu perſeuerent, neque vllis pacantur verbis, tandem quod mente concipiunt non ſolùm ore proferunt, ſed opere proſequuntur, oculis, manibus, pedibuſque inordinatè motis, timent quæ leuia ſunt, & odio habent amicos, & monitores.

Præſagiũ

Præſagium quoque partiri in duas claſſes neceſſum eſt, quarum altera monſtret quid in genere prædicere liceat: altera verò quid ex quauis melancholiæ ſpecie. Eſt profectò tanti momenti futuri euentus dignotio in hoc affectu, vt tantùm ferè beneficij ad curationem præſtare poſſit, quantum affectus, & cauſarum cognitio. Recens enim melancholia haud difficulter curatur; inueterata verò non facilè, & ob id præcauere oportet ne vetuſtior fiat. Quippe ſi cui citra ſolatium permittatur diu ſolicito mœrore, ac implacabili mæſtitia viuere, ſperandum proculdubio eſt in grauius malum prolapſurum, vt ex Hippocrat. conſtat 6. aphoriſmor. 23. Prætereà curandum eſt ne intenſiùs vigilent qui ſic affecti ſunt, facilè enim hac ſola cauſa ipſis malum habituale efficitur, & quod deterius eſt in furorem tranſit. Atqui licet hæc affectio commigrare poſſit in varices, hæmorrhoides, quartanam febrem, aut epilepſiam, non opus eſt nunc ſigna id monſtrantia recenſere, vt quæ infida ſint: ſatius enim mihi viſum fuit ſigna afferre, quæ mutari ipſum in immedicabilem maniam commonſtrare poſſint. Sic profectò ſi ante melancholicam triſtitiam riſu inſolito, aut fletu, & lacrymis præter occaſionem afficiatur homo, in id commigrare erit pertimeſcendum: tùm quia riſus exuſtionem ſanguinis arguit: tùm verò quia fletus exiccationem cerebri minatur, & efficit, quo coniectandum erit cerebrum habitualiter exiccari, ita vt ſi quauis cauſa incaleſcat præter naturæ modum, protinus in maniam degeneret. Item his quibus melancholicus ſuccus in capite viget, vel leuiſſima occaſione quæ humorem tenuet, ita vt delabi in cauitates in neruorum origine poſſit, ocyſſimè in morbum commitialem commigrat malum, aut, ſi ibidem detentus nimium vratur, furorem concitat, ſicut dum cerebri ventriculos implet, apoplexiam efficit. Pari etiam ratione contemplari oportet, an is qui ſubitò, & abſque cauſa manifeſta mœrens ſit, ſpumam quoque per os excernat, vereri enim oportet ne à rabido cane morſus ſit: quippe is pauciſſimis diebus peribit. Sic etiam ſi nauſeabundus ſit is qui mœrore afficitur, ac frequentiùs vomat, proculdubio exiccatus moritur. Cum hoc tamen ſi aluum habeat ſolutam, aut cum conferentia, & tolerantia vomat, vel ipſi erumpant per corpus vitiligines, optima ſubeſt ſanitatis ſpes, & pari ratione ſi hæmorrhoides, varices, ac elephantiaſis ſuccreſcant, vt ex Hippocrat. conſtat 6. aphoriſmorum 11. & 21. In quo ſanè morbo vereri magis viros quàm fœminas oportet, ſi Cœlio Aureliano credendum eſt, lib. 1. cap. 6. & media ætate viros maximè ſanguineos, & bilioſos. Inquit enim Hippocrat. 6. popu. parte 6. prope finem: ſimiliter & bilioſum, & ſanguineum corpus atrabiliarium fit, ſi non habeat euacuationes. Hypochondriaca verò licet faciliùs feratur, longioris eſt durationis, citra grauius periculum maioris delirij, & in his qui deiecto ſunt animo, degenerat in cordis palpitationem, tremorem, animi deliquium, & ſi prauis ſuccis vtantur, in ſyncopim, ac nonnunquam in vertiginem, & epilepſiam, & ob id maxima cum præmeditatione cum his agendum eſt.

Melãcholiæ ex toto natura & curatio.

Multa profectò ſunt in huius affectus curatione, quæ peculiare ſtudium, & diligentiam in artifice requirunt, non quidem ſolùm in communi medendi ratione, verùm in particulari etiam cuiuſque eius ſpeciei: quæ ſanè vt faciliùs expendat lector, ſtudui ſeorſim diſponere quæ cuique melancholiæ ſorti proficua fore ſpero. Sic ea melancholiæ ſpecies quæ totius corporis vitio (quatenus ad venoſum genus attinet) ſuccreſcit, non quidem indiſtinctè, vel communi aliqua ratione auxilia admittit (licet eius natura vna, & eadem ſit, à quauis cauſarum oriatur) ſed habitis antea tot conſiderationibus, quot ſunt cauſæ à quibus principium ſortitur, aut fomentum in dies ſuſceptat.

Cauſæ.

Atqui cùm ad quadruplex cauſæ genus reduci poſſint omnes cauſæ, nimirum ad animi pathemata, ad improbam victus formam, & naturam, & ad iecur, aut ſplenem quæ copioſam melancholiæ generationem pariunt, aut non expurgant, vel ad ſuppreſſam aliquã vacuationẽ, ob id cuiuſque ſeorſim meminiſſe oportet, vt cuique conſtet qua via incedendum ſit in curatione. Inſpicere ita q; conuenit iecur, ſit ne huic

ſucco gignendo aptum, ſiccum nimirum cum caliditate aut frigiditate: prætereà eam victus & vitæ rationem præcauere oportet, quæ craſſum & fæculentum humorem procreare apta ſit, cuius naturę ſunt carnes omnes ſyluestres & ferinæ, maximè leporum, boum, caprarum, hircorum, aprorum, & eius naturæ: item ſalitæ omnes, etiam piſces marini ferè omnes, & maximè qui ſale condiuntur: ſemina etiam plantarum & arborum, caſeus, pepones & id genus reliqua. Quibus accedit ſplem adeò natura impotens, vt quã parciſſimum melancholiæ ad ſe trahere poſſit, vel tractum conterere nequeat, & ob id in maximam copiam excreſcit, ac prædicta accidentia concitat. Accedit id etiam maximè cùm varices, hæmorrhoides aut menſtrua purgatio, per quas ſeſe natura ab huius excrementi Spurcitia exonerare aſſueuerat, morboſè ſupprimuntur: quo fit vt neceſſum ſit prædictum humorem per vniuerſum corpus vagari, caputque prædictis modis afficere. Augent prætereà melancholiam plures aliæ cauſæ, velut calor & ſiccitas totius corporis, exurit enim calor accerſitque ſiccitatem & nigritiem: augetur etiam æſtatis tempore ob eandem rationem: ac licet hæc bilioſum humorem potiùs quàm melancholicum debuiſſent efficere, impedit tamen frigiditas aduentantis autumni, maximè ſi materia quæ aduritur craſſa ſit, quippe id quoque neceſſum eſt ad melancholiæ generationem: nam quæ ex bile generatur, in ferina deliramenta potiùs quàm in melancholica commigrat: quo ſenſu intelligere oportet mille Hippocrat. & Galeni ſententias libr. 3. aphoriſmo. Quibus ſi adiungas perſeuerans & cogitabundum ſtudium, curam, ſolicitudinem, vigiliam, & corporis etiam ingentes labores cum animi propenſione, proculdubio mille modis melancholicum ſuccum congregari comperies: tùm naturalem ob primam à me relatam cauſam, tùm atrum, ob nupper adductas: neuter tamen dum intra certos quoſdam limites conſiſtit morboſus eſt, licet corpus, in quo viget, peculiare præbeat vtriuſque ſpecimen: quòd ſi plus iuſto creuerit, vel ab externa occaſione excitetur naturæ limites prætergrediens, proculdubio in prædicta mala degenerat. Quibus accedunt nuper dicta accidentia commouentes dæmones & immundi ſpiritus, diuina maieſtate id permittente: quod etiam accidere ſcimus ob laborantis aliquod peccatum erga Deum Dominum Noſtrum perpetratum, iuxta illud capituli: Cum infirmitas corporalis, &c.

Dignotio affectus & cauſarum.

Noſces per conſenſum à toto corpore laborantem affici, ſi febris aliqua diuturna vel quartana præceſſerit, ſuppreſſaque fuerit melancholici ſanguinis per menſes aut hæmorrhoides purgatio: quod etiã monſtrat notitia præcedentis vitæ. Quippè ſi adeò laborans deditus fuerit vigilijs, curis ac ſolicitudinibus, vt vniuerſi corporis humores exiccentur craſſeſcãtque, mirum non eſt eo tempore totius corporis conſenſu hunc affectum ſuboriri. Verùm ſi ex humorum craſſitie & ſiccitate ab externis cauſis prodeuntibus, vel ſcirrhoſa affectione prodeat, monſtrabit vniuerſi corporis habitus gracilis & hirſutus: quibus etiam noſcitur naturale temperamentum huic affectioni aptum, maximè ſi corpus colore fuerit nigrum, venaſque latas obtinuerit, excarneque ſit, & copia adfuerit flatuum, ac redundauerit fæcis ſanguinis copia. Monſtrabit id etiam vita craſſis cibarijs dedita, & occaſio vſtioni apta. Sic etiam idem oſtendunt ſplenis vitia, & color ea ratione vitiatus, ac iecoris pari ratione calfacti & ſicci ſigna. Quòd ſi prædicti affectus à lento ſanguine principium ſortiantur, apparet linguæ grauitas, ita vt vix poſſit loqui laborans, adeſt oculorum & totius faciei rubedo, venarum eminentia & totius corporis plenitudo: læti ſunt & rident, amant loca amæna, lucida, ſpatioſa, hortos &

A viridaria, delectantur muſica & cum amicis gaudẽt: eorum pulſus plenitudinem monſtrant, vrina apparet rubra & ſubſpiſſa, habitus corporis carnoſus, & plerunque ineunte vere vigent melancholica deliramenta, quòd ſanguinis eo tempore copioſior ſit prouentus, & pari ratione fæcis & limi ipſius. Si verò bilis particeps ſit melancholia, agitatio, ſaltus, motus inordinatus, clamor, audacia, ira & contentio adſunt: item color faciei & oculorum citrinus apertè monſtratur, ſicut & pulſus durus ac frequens, & vrina ruffa & tenuis, quæ affectio plerunque viget æſtate. Verùm ſi ex vſtione alicuius humoris, excepta pituita, deliramenta hæc proficiſcantur (dum nõ commigrauerint in maniam) monſtratur ex gracili & ni- B gro corporis habitu, ex cuti aſpera, puſtulis, ſcabie & vlceribus atrabiliarijs ſcatente: monſtrat id etiam odium tenaciſſimum; fletus: metus & mœſtitia pluſquam in alijs melancholiæ ſpeciebus: pulſus paruus & durus ac vrina admodum tenuis. Viget ſummopere ex hac cauſa orta melancholia autumni tempore, maximè aduentante hyeme. Ab externis & euidentibus prouenire cauſis monſtrabit diligens interrogatio de anteacta vita & victu. Verùm ſi aliquando acciderit à dæmone proficiſci, monſtratur multis quæ ſic affecti proferunt, quæ ipſi antea ignorabant, ſicut ſi homines idiotæ & imperiti vel mulierculæ loquantur Latinè, vel alio idiomate, aut aliqua occulta dixerint ac de ſecretis diſputauerint, & huius cenſus alia, C quæ cùm ab hac cauſa proueniunt & mendacijs innumeris ſunt immerſa, deliramenta euidenter apparent. Prætereà ex ipſius delirij ſorte ſolet etiam euidentiùs cauſa monſtrari: quippe ſunt non paucę phãtaſiæ quæ ex humoris & vaporis qualitate originem trahunt: nam ſunt qui ſe teſtam eſſe arbitrantur, ex melancholiæ ſiccitate per corpus ſparſæ: ſicut ſi aliquis ſe fingat tympanum corio tectum, certam ariditatem cum flatu obtinere eſt euidens: alij ſerpentes viuos ſe obtinere intra ventrem imaginantur, ob erodentem melancholiæ conditionem, aut ſaltem quòd lumbricos habeant grandiores: eſt etiam qui ſe gallum factum eſſe exiſtimet, aut caput ſibi amputatum eſſe, quod ab ſpiritu flatuoſo fieri eſt certum.

Curandi ratio.

D His ſuppoſitis, ad quadruplicem conſiderationem ſtudui reducere ex hac cauſa vniuerſam curationem, initio ſumpto à venoſi generis vitio. Quippe hi qui hac cauſæ ſorte laborant, per collectionem vitio nimirum lienis aut iecoris vel alimenti vitioſi, ſpurci & fæculenti ſanguinis (quem natura alicubi expurgare aſſueuit) ſuppreſſione, aut vbertate in prædicta deliramenta prorumpunt, cum manifeſtis prædictarum cauſarum indicijs. Quo ſanè caſu expendendum ante omnem curationem eſt, an ex aliqua viſceris obſtructione, vel intemperie malum oriatur: nam huic primò ſubuenire conſulit optima medendi ratio. Id quidem facies (ne cogar eadem ſæpius ſcribere) vt capite de iecore aut ſplene inflammatis E vel obſtructis diſces. Hoc tamen in his curationibus adſeruato, quòd ante medicamentorum, quæ vel obſtructa aperiunt, vel diſtemperata corrigunt adhibitionem, redundans melancholia leuioribus pharmacis expurgetur, ne calidis quę aperiunt efferueſcat qui redundat ſuccus, & in furorem agatur laborans, aut terreſtrior craſſiorque efficiatur, ac ſubinde vacuationi vel attemperationi ineptior. Vteris autem in prædicto miniſterio infuſo foliorum ſenæ in ſucco roſarum aut borraginis facto, vel cum aqua portulacæ ſi iecur incaluerit: vel prunas damaſcenas ſaccharo & prædicto decocto conficies: vel infundes prædicta ſenæ folia in liquore nouem infuſionum roſarum: quæ ſanè purgatio vtiliſſima & ſecuriſſima erit. Neq; minoris eſt pretij, quæ fit per *confectionem Hamech ſimplicem*, hoc eſt, citra ſcamonium & colocynthidem confectam: maximè *ſi laborans ſu-*

ſuperbiberit aquę lactis ℥.4. idem præſtat ſyrupus ex 9. A infuſionibus violarum, maximè ſi infuſio fiat in aqua borraginis, aut ſcorcioneræ vbi priùs per noctem maduerint folia ſenæ: eſt quidem mirabile medicamentum, *præſertim ſi libris quatuor prædictæ aquæ addideris ſenæ* ℥. 6. quod facies, infuſionibus violarum iam finitis. Quo ſanè facto, quadruplex tibi ſupereſt exequendum munus. Primum docet, redundantem melancholiam vlteriùs minuere: ſecundum mẽbris à quo oritur prouidere: tertium ſiccitatem (potiſſimã huius affectionis qualitatem) corrigere, & frænare: quartum verò & vltimum animi accidentibus ſubuenire. Quæ ſanè communia ſunt omnibus cauſis melancholiam propagantibus.

Dubiũ circa ſanguinis detractionem.

Circa primam conſiderationem expendendum B eſt, quibus ex his qui ſic affecti ſunt ſanguis ſit mittendus, quibus verò ſecus: inquit enim Aretæus libro 1. de cura. diut. morb. capite 5. Num ſanguinem detrahere expediat, deliberatione indiget in melancholicis: aut rurſus ſi quando ſanguinem mittere oporteat, qua copia, & quomodo id exequendum ſit: coegit me profectò hæc diligentiùs conſiderare, quorundam ſcriptorum audacia, & aliorum ruſticus timor in ſanguine mittendo, cùm nihil magis in actionibus medicis vereri oporteat, quàm in melancholicis plus minuſve quam par ſit ſanguinem detrahere. Expedit enim in his auxilium hoc formidare ob timorem & mæſtitiam quibus neceſſariò ſemper afficiuntur, ob ſpirituum vitalium (quibus tantoperè opus habẽt C melancholici) diſſipationem, ſuffocationem, aut imminutionem, & vltimò quia plerunque quod craſſius eſt intus adſeruatur ſubtili, & vtiliori ſanguinis parte euacuata. Neque placet, vt multi conſulunt, vena ſciſſa inſpicere an ſanguis craſſus ſit, vt liberè permittatur fluere, & ſiſtere ſi tenuis: ſatius enim eſt, exacta, & certiori coniectura vbi ſanguis mittendus ſit aut ſecus expendere: ſæpè enim ob permiſſam ſanguinis efferueſcentiam, nullo ſanguine extracto, malum ex melancholia in maniam migrauit. Quamobrem conſiderare in hoc opere oportet, an iecur intemperie ſicca cum calore, plus huius humoris gignat aut copioſo ſanguine generato, ipſum exurat ob calidum ipſius intemperamentum, vel totius corporis D ab interna, aut externa occaſione, vel hæmorrhoidum, menſium, aut varicum ſanguis ſuppreſſus ſit, vel quouis alio modo: tunc profectò ſanguis protinus mittendus eſt, non tamen ea quantitate, quam ſanguine redundante cum alijs humoribus permitteremus fluere, condonandum aliquid eſt melancholiæ morbo, qui ob adductas à me rationes id minimè admittit. Sed ſatius eſſe exiſtimabis ſanguinem detrahere (dummodo vires non renuant: quippe ad ſanguinis detractionem in hoc affectu firmioribus opus eſt) ac ſi præcautionis gratia feceris, id eunte vere facies, vel ſi nimia adſit aduſtio, incipiente autumno. Primitus enim baſilica dextra, vel ſiniſtra ſi ſplen obſtructum, vel inflammatum eſſe conieceris, E ſecanda erit, latiori tamen foramine: ſecundam tamen inciſionem neceſſariò ex talo facies. Verùm ſi bis ſanguinem ducere non liceat, ac ſemel tantùm venam oporteat tundere, id ex talo facito: maximi enim eſſe momenti, & vſus res ipſa indicauit, reuellit enim promptiùs, & craſſiorem ſanguinem ſelectiùs euacuat quauis alia vena aperta. Nec diſplicet vbi caput nimis repleri conſpicimus cephalicam tundere interuallo trium, aut plurium dierum à prima ſanguinis miſſione. Conſulunt etiam priſci, & neoterici frontis, aut naſi venas tundere, aut per hirudines aperire. Proderit forſan aliquando, vbi ſanguis caput irruens nimis craſſus non ſit, aut præmiſſo capitis lauacro, quo ſanguis fundatur tenueturve: quod etiam conſilium obſeruare oportet ſi vena baſilica, aut quauis alia ſciſſa ſanguis præ craſſitie non fluat, quippe tunc corpus balneo priùs mandare oportebit. Quòd ſi laborans crurum venas habeat latas, maximè ſi varicibus ſimiles ſint, hirudines ipſis affiges: verùm ſi hæmorrhoidum, menſium, aut varicum ſuppreſſione, ſanguis melancholico ſucco redundet, curandi ratio monſtrat, naturam reuocandam eſſe ad proficuam, & conſuetam vacuationem. Non tamen primo morbi acceſſu reuocationem moliri oportet, priùs enim demenda eſt plenitudo quæ ex ſuppreſſione ſuperfluit, quòd medicamenta quæ ſuppreſſas vacuationes reuocant, calida ſint, & non parum ſicca, quibus exacerbari humorem, & affectum certiſſimum erit. Quamobrem ſanguine miſſo, ſed iudicio noſtro maximè ex talo (ni adeò ingens fuerit venarum contracta plenitudo, quòd tutiùs ſit à ſciſſione venæ ex altero brachiorum initium ſumere) quia ad locum antiquitus natura conſuetum, euocat, & craſſiorem ſanguinem commodius extrahit: ſic hęmorrhoides protinus à ſanguinis detractione euocabis, & ſanguinem ab ipſis, aut varicibus per hirudines fundes.

Verùm vbi vel animi affectiones, vt inedia, cura, vigilia, amor, & reliqua id genus melancholiam concitant, omnino à ſanguinis detractione abſtinẽdum eſſe conſulit rei natura, maximè ſi diutinas vacuationes, ſiue ſanguinis, ſiue ventris præceſſiſſe compertũ ſit: præſertim ſi conſtiterit corpus ex carne, hirſutum, aridum, cutis contabefactum, ac nigri coloris eſſe: aut ſi comperias aduſti, & craſſi, ac frigidi, & ſicci humoris plurimum redundare, ſanguinem verò non item: quorum omnium occaſione cenſeo à veteribus dictum fuiſſe, ſanguinis detractiones melancholicis parum prodeſſe.

Facta tamen ſanguinis euacuatione (ſi opus fuerit) aut non facta (ſi ita affectum poſtulare compereris) conſiderabis protinus, an affectus adhuc incipiens ſit, vel ex inueteratis reuerſus: quòd ſi primum, curandum eſt, quidquid in caput influit repellere, non quidem his quæ vulgus oxyrrhodina appellat, ni eis addideris ex his quæ humectandi, & frænandi humoris ſiccitatem, & inclementiam vires obtineant, aliquid: cui ſanè muneri oxyrrhodinis addes oleum amygdalarum dulcium, violarum, de ſemine cucurbitæ, aut melonum: ac ſi humoris feruorem cognoueris præeſſe, hordei decocto, aut cremore, vel lacte caprillo caput fouebis.

Purgandi ratio.

Interim tamen dum hæc adhibentur, humorem melancholicum frænare, & per contrarias illi qualitates vacuationi aptum reddere tentabis: nam licet putridus non ſit, & ob id non oporteat coctionem expectare ad moliendam purgationem, cum hoc tamẽ neque temere, neque vtcunque ipſam aggredi oportebit: exacerbabitur enim humor à validorum expurgantium efficacia, vt cancer ab appoſitis medicamentis, quæ digerendi, & abſtergendi vim habẽt: & ob id priùs oportet ipſum miteſcere humectatione, & attenuatione facta, ac poſteà mitioribus medicamentis, & per interualla ipſum extrahere, facto ſenſim maioris medicamenti augmento, prout plus conſtiterit eſſe præparatum. Falluntur enim qui fucata illa incoctibilitatis ratione, opus aliter aggrediuntur. Sic enim primò humorem aggredieris ſyrupis de borragine, violarum, de bugloſſa cùm modico fumariæ, de ſucco lupulorum, cum aquis hordei, lupulorum, violarum, & bugloſſi, quibus in decoctione additum fuerit cinnamomi parum. Eiſdem ferme diebus, dum humor aptior redditur, enematis vteris, quæ & emolliendi, & humectandi euocandique ad ventrem vires habeant, qualia ſunt quæ *fiunt ex decocto extremitatum agni, hordei, maluarum, violarum, chamæmeli, & meliloti cum modico aniſo, &* ℥. 1. *polypodij, & facta colatura, diſſolue mellis roſati, ſacchari rubei, olei violacei, anã* ℥. 2. *catholici* ℥. 1. *aut hieræ*

picræ opiatæ ℥.ß. Quo quidem tertio quoque die facto interim dum accedit purgandi occaſio, antequam id aggrediaris, ne te decipiat in purgandis melancholicis iuniorum timiditas, aut priſcorum temeraria audacia, (quippe illi, ne humor (vt ſolet) medicamentorũ vehementia vt crabro irritetur, ac maius ſubinde perpetrent malum, leuioribus conſulũt citra vllam diſtinctionem vti pharmaeis: hi verò conſiderata humoris duritie, & renitentia, longè vehementiora viribus laborantis porrigunt pharmaca) diligenti animo expende, neque hoc neque illud committendum, aut omittendum temerè eſſe. Triplicem enim humores purgandi nanciſcuntur naturam, quarum quælibet peculiarem requirit in pharmaco conditionem, & vtendi modum: quippe ſi humor ex ſanguinis abundantia, vel calore, aut alicuius membri calido intemperamento, vel externa cauſa humorem melancholicum propagante, ſeſe offerat purgandus, mihi non eſt dubium, quin vſu violenter purgantium nimis offendantur laborantes, & copioſior fiat melancholiæ prouentus. Quapropter hoc ſolo caſu blanda neotericorum pharmaca vſu venire proculdubio cenſeo, dummodo ſeligendi humorem vires habeant, ac ea copia eis vtaris, quæ ſufficiat craſſum, & rebellem humorem citra maiorem feruorem, aut agitationem copioſè fundere: alioqui verendum eſt, quod antiqui proferunt, nimirum maius damnum ex turbatione, quàm beneficium ex leui purgatione ſubſequuturum. Verùm ſi humor terreſtris, craſſuſque citra ſanguinis, aut aliorum humorum efferueſcentiam, aut commercium ſteterit, vt leuia hæc nullius ſunt momenti, ita profectò valentioribus vtendum eſſe pharmacis conſulit prædicti humoris conditio, dummodo (ne vires ſufficere tanto medicamento non poſſint) in minori adhibeas copia, & frequentiùs repetas, iuxta illud Hippocr. lib. de morbis qui in prædictis humoribus educendis conſulit, id medicamentum porrigere, quod modicum ingeſtum, plurimum educat. Quippe quantitatis modeſtia eius frænatur inclementia, & vſus frequentia conteritur, & minuitur duriſſimus humor. At ſi diu iam corpus contabuerit, humoremque plus aridum eſſe quàm copioſum comperias, & vires accidentium vi collapſæ ſint, tunc profectò blandioribus vteris purgationibus, in longè tamen maiori copia, quæ leniendo potiùs partes corporis, aluum moueant, & humores exagitent, quàm eiectione, & efficacia, vt paulò inferiùs ſcriptum reperies.

Factis etenim prædictis conſiderationibus, primò humorem melancholicum ex ſanguinis vbertate, vel caloris iecoris, aut totius corporis factum, purgabis præmiſſa prædicta præparatione, non profectò ſemel, ſed vt præparatum conieceris, ita protinus medicamento idoneo purgabis. Sic etenim primò acceſſu, *porrige rhabarbari, & agarici ligati, & infuſi in aqua lactis, aut fumariæ, vel in ſucco lupulorum, & borraginis anà* ℥.1. *quibus adde ſyrupi ſolutiui roſarum Perſicarum, vel violarum ex* 9. *infuſionibus* ℥.4. *vel vtriuſque anà* ℥.2. vel porriges rhabarbarum, & agaricum infuſum in decoctione foliorum ſenæ, & violarum. Item præſtat *ſyrupum ſolutiuum conficere ex* 9. *infuſionibus roſarum, & violarum, additis quatuor libris infuſionis prædictæ* 6.℥. *foliorum ſenæ.* Quòd ſi velis in aliquo ex prædictis decoctis, aut ſyrupis aliquid ex electuarijs melancholiam blandè ducentibus, diſſoluere, ex ratione facies. Confert enim pulpa caſſiæ fiſtulæ recenter extracta, vel confectio Hamech ſimplex, aut diaſenæ, quantitate debita. Præſtat etiam *decoctum myrobalanorum chebulorum, & Indorum, ac foliorum ſenæ in aqua lactis, aut violarum, cui addere oportet confectionis Alchermes* ℥.2. Quòd ſi velis in forma ſolida expurgans medicamentum exhibere, *porriges confectionis Hamech ſimplicis,*

A *aut pulpæ caſſiæ fiſtulæ cum puluere foliorum ſenæ, aut diaſenæ* ℥.3. *&* ß. *cum* ℥.ß. *Alchermes, bibendo deſuper* ℥.4. *decoctionis epithymi, & polypodij, vel liquoris* 9. *infuſ. roſarum, aut aquæ lactis.* Idem beneficium præſtat ius galli veteris, gallinæ, aut pulli hac lege confecti: *excipe foliorum ſenæ* ℥.1. *polypodij* ℥.2. *epithymi* ℥.3. *paſſularum ſine granis* ℥.1. *florum cordialium anà m.* ß. *immittantur omnia in galli, aut gallinæ corpus, & inſuantur coquanturque ſufficienter.* Valet tertio quoque die porrigere *decoctum epithymi, polypodij, & ſenæ, & aloes anà* ℈.2. *quod porriges cum modico ſaccharo.* Valet & carthamum iure pulli decoctum, ante tamen conquaſſatum. Item proſunt pilulæ maſtichinæ cum optimo rhabarbaro, vel alephanginæ, vel *pilula*

B *confecta ex æquis portionibus aloes lotæ, rhabarbari, & agarici.* Facta aliquo ex prædictis pharmacis prima ſeligentique purgatione, iterum ventrem mouere enematis, & humorem emollire, ac corpus vniuerſum humectare apozematis, & ſyrupis opus erit. Tanta enim eſt melancholiæ craſſities, pigritia, & renitentia, quòd niſi egregiè præmolliatur, minimè medicamentis obſequetur. Præſtant autem prædictum vſum clyſteria, q. ℞. *decoctionis carnis vituli, & hædi* ℥.8. *ſacchari rubri* ℥.2. *olei violarum, & emulſionis ſeminum melonum anà* ℥.3. *caſſiæ recenter extractæ* ℥.5 Conficies etiam aliud, q. ℞. *mercurialis, violarum, althææ, & maluarum ana m.*1. *paſſularum ſine granis* ℥.2 *gly-*

C *cyrrhizæ* ℥.3. *ſeminis lini, aniſi, maratri anà p.*1. *coquatur, & facta colatura, adde olei violarum, & chamæmeli anà* ℥.1. *&* ß. *catholici* ℥.1.

Præparabis itaque humorem ſecundò, ſi durior terreſtriorque ſit, his quæ præter id quod humorem leniant, eius tamen aliquid leniter educant. Huius conditionis eſt potio q. ℞. *florum borraginis, bugloſſę, violarum, & cichorij anà m.*1. *ſummitatum lupulorum, fumariæ, ſcolopendriæ, ſcabioſæ, anà m.* ß. *radicis bugloſſæ, aſparagi, & fœniculi, anà* ℥.ß. *glycyrrhizę* ℥.2. *paſſularum ſine acinis* ℥.1. *coquantur ſecundum artem, & cum modico aniſo, & cinnamomo aromatizetur: cuius ſumat laborans* ℥.4. *alchermes* ℈.1. Efficacior item eſt ſyrupus, q. ℞. *ſucci borraginis, & bugloſſi depuratorum anà lib.*2. *ſucci pomorum redolentium lib* 3. *fo-*

D *liorum ſenę* ℥.3. *ſeminis aniſi, & fœniculi anà* ℥.1. *infundantur ſenę folia per diem integrum in ſuccis, & poſt leuem ebullitionem addita ſacchari lib.*1. *&* ß. *fiat ſyrupus: cuius porrige cum aqua lactis, aut lupulorum* ℥.3. Præſtat item, maximè ſi iecur calidiori intemperamento laboret, ea potio q. ℞. *ſucci intybi, & bugloſſę anà* ℥.3. *ſucci fumarię, & ſcolopendrię anà* ℥.1. *&* ß. *ſucci pomorum* ℥.2. *aquę ſcabioſę lib.* ß. *thymi, meliſſę anà p.* ß. *coquantur, & facta colatura, adde ſacchari quod ſufficiat* ad gratum guſtum conciliandum. Quibus vteris tertio, vel quarto quoque die, & poſt aliquot dies, iterum ad copioſiorem materię purgationem te conferes, ſciens veritati non congruere intra pauculos dies vniuer-

E ſam morbificæ materiæ molem probè diſponi poſſe: quare mihi tutius videtur purgationem repetere, quàm exhibito vehementi pharmaco, vel naturam proſternere, vel humorem ad feruorem ducere.

Inſtitues igitur hanc purgationem hac lege: *excipe aquam lactis, & infunde foliorum ſenę* ℥.ß. *polypodij, & rhabarbari ana* ℥.1. *epithymi* ℥.ß. *& facta colatura, adde ſyrupi ſolutiui roſarum, aut violarum ex infuſionibus* ℥.3. Præſtat & potio quæ recipit *florum cordialium ana p.*1. *radicis bugloſſę, & aſparagi ana* ℥.1. *paſſularum ſine granis* ℥.6. *prunorum numero* 8. *foliorum ſenę* ℥.6. *coquantur, & facta colatura, vel diſſolue pulpę caſſię* ℥.8. *vel confectionis Hamech ſimplicis* ℥.6. *vel capiat ex his bolos, & ſuperbibat predicti decocti* ℥.4. Proſunt etiam in hac ſecunda purgatione, maximè ſi iam humoris, vel

cor-

corporis feruor reſtringatur, medicamenta quæ aliquantulum ſunt efficaciora, velut ſunt *pilulæ Arabicæ præſertim diſſolutæ in aqua lactis, in qua ferbuerit epithymi.ʒ.1. foliorum ſenæ.ʒ.4. quibus adde prædictarum pilularum.ʒ.1.* Verùm ſi his nihil ceſſare malum comperiamus, coniectandum eſt, terreſtiorem fuiſſe factum humorem, & ſiccioris temperamenti ac durioris ſubſtantiæ, ita vt præparationem & purgationem longè vehementiores prærequirat: nam tunc, quòd corpus durius & denſius factum ſit & minus ſentiens ob imaginationum diſtractionem, vllam noxam ab his auxilijs non patietur.

Dubium. In quo ſanè opere videndum eſt, an acetum prædictis humoribus & corporibus melancholicis prodeſſe aliquo modo poſſit. Ratio tamen dubitationis eſt, quia Gal.lib.5. ſimpl.cap.31. dixit acetum aduerſari melancholicis, quod etiam confirmauit lib.3. de ratione victus.39. his verbis: Acuta vis aceti (vt ſummatim dicam) his magis conferre ſolet, quibus magis amara quàm bilis atra exuperat: quippe amara ab ipſo diſſoluitur & agitatur ac in pituitam degenerat: atra verò bilis attollitur & multiplicatur: nam acetum atram bile parit. At lib.11.method. apertè conſulit in ſpleneticis medicamẽtis ſemper eſſe aceti aliquid admiſcendum. Quibus accedit ratio, nimirum ſimilitudo aceti & melancholiæ: quippe cognata ſunt ambo: quo fit vt facilè in eius naturam acetum commigret, vt probant mille teſtimonia, maximè muliercularum quæ acidis intempeſtiuè vtuntur, quas ſcimus facilè in melancholiam prolabi. Ex altera verò parte vrget Aetij & Pauli ſententia, qui in melancholia morbo aceti quàm acerrimi ſorbitiunculam poſt omnem cibum porrigunt, vbi iam dormire velit æger. Quo fit vt in tanta authorum controuerſia firmiùs quid tenendum agendum ve ſit, vix conſtituamus. Qua in re tamen ſtatuendum eſt, corporibus melancholia abundãtibus ſummoperè acetum nocere, auget enim acorem & humorem ipſum, ac præexiſtentem in feruorem mouet, non quidem attenuat, præterquã quòd cæteros humores frigidiores ac ſicciores reddit: & licet ab aliquibus in melancholia morbo poſt cœnam eius potio commendetur, id tamen non vt attenuet humores, quia erroneum eſſet à cibo ipſum porrigere, neque vt ſomnum conciliet, vt alij falſo autumãt, ſed vt melancholiæ vapores & vſtilagines cerebrum aſcendere prohibeat, hæc enim omnia coercet. Cùm hoc tamen ſi melancholicus affectus ex indurato aut obſtructo ſplene prodit, maximi eſt momenti, vt Galen.11.meth. conſuluit, modicum aceti admiſcere his quæ per os ſumuntur, & alijs etiam quæ exteriùs adhibentur. Quamobrem, prędicto ſplene affecto, non errabis ſi his quæ humorem pręparant aliquid aceti admiſcueris, dummodo mellis quoq; modicum addas, quo inclementia aceti mitior fiat, penetrandi tamen munere non priuetur.

Quibus hac lege factis, & addito epithymo, polypodio, ſucco lupulorum, & alijs huius naturæ, & in corporibus quibus pituitæ aliquid cum melancholia admiſcetur, & viſcerum adeſt obſtructio, aliquid aceti, ad eam purgationem accedes, qua modico medicamento ingeſto, plurimum educas, maximè malo facto inueterato ac reciduo. Sunt autem hæc quæ authores conſulunt, velut diaſenæ, pilulæ ex lapide lazuli & lapide armeno, hiera diacolocynthidos, picra quæ epithymum recipit, pilulæ Indæ, fumiterræ, trifera, hiera logodij, quibus authores addunt ellebori pręparati aut diagridij.gran.3. vel pilulas ex elleboro factas: & ex his omnibus varia pro laborantis viribus fingunt medicamenta, quæ ſæpius diſſoluunt in aqua lactis aut ſucco fumariæ. Verùm ſi quis diligentiùs legat omnes authores, reperiet proculdubio (vbi iam malum hæc valentiora expoſtulat firmatumque eſt, & corpus robuſtum) vnanimi omniũ conſenſu com-

A mendari maximè pharmaca ea, quæ, vtcunque ſit, elleborum recipiant, album quidem ſi pugnandum ſit cum ſymptomate, & nigrum vbi humorum copiam minuere ſtudent: cum hoc tamen neque pueris, neq; ſenibus, neque ellebori ipſius ſubſtantiam tutò porrigere poteris. Quamobrem ſatiùs mihi viſum ſemper fuit elleboriſmo vti: primò quidem eo quod pulcherrimè ad febres quartanas & melancholica vitia confecit Matthiolus. Sed mitius conficies & magni etiã momenti, ſi *exceperis ramentorum ellebori. ʒ.1. & ß. fiat infuſio per tres dies in. ℥. 6. aquæ pluuialis, deinde lento igne concoque donec tertia pars abſumatur, & colaturæ adde mellis optimi & deſpumati. ʒ.2. cuius porriges cochleare vnum & ſuperbibat laborans iuſculum* B *pulli aut aquam lactis quantitate. ℥. 2.* Parabis etiam aliter: *raphanus acerrimus in taleolas diuidatur, ramentorum ellebori. ʒ.3. taleolæ configantur ellebori ramentis, & ſub dio per noctem collocabis, poſtridie ramenta detrahes, & taleolas in oxymelite diligenter macerabis tribus horis, & oxymelitis ſuperbibat. ℥.2.* Verùm inter fortiora omnia ſecuriùs vteris hoc, q. ℞. *ſyrupi violarum.℥.2. aquarum cichorij & bugloſſæ anà. ℥.3. diagridij ligati. ℈. ß. bulliant & fiat expreſſio, cuius porrige medietatem.* Præſtat etiam medicamentum, q. ℞. *diagridij ligati. gr. 6. aquæ puriſſimæ. ℥. 6. ſacchari albi. ℥.1. miſce & porrige.* Item. ℞. *ſyrupi de pomis.℥.2. aquæ pluuialis. ℥.4. ellebori ligati per noctem. gr.6. facta colatura porrige.* Laudant etiam plerique autho- C rum puluerem illum, quem Aliabbas his verbis mille laudibus extollit. Poſito, inquit, quòd aliæ medicinæ non valeant, iſta valet nutu Dei miſericordis, & eſt medicina coronata, quæ ſecretiſſimè teneatur & amplexetur, vt humanus intellectus quaſi deperditus cũ hac medicina reſtauretur: ℞. *epithymi.℥.ß. lapidis lazuli aut loco eius, quod ſecurius eſt, lapidis armenij, agarici anà. ʒ.2. ſcammonij. ʒ.1. cariophyllorum num. 10. puluerizentur omnia & pulueris ipſius ſingulis ſeptimanis ſumat laborans. ℈.4. Ego autem cenſeo. ℈.2. ſufficere* prima huius medicamenti exhibitione, vt deinceps tutiùs quãtum ſat ſit adaugere aut minuere poſſis: *admiſcebis autem prædictum puluerem quo faciliùs ingeratur, vel ſaccharo roſaceo, vel cum ſyrupo roſaceo bolum conficies.* Verùm præter hæc omnia his noſtris D temporibus, conſilio & fidiſſimo multorum experimento, tutò ſic affectis & maniacis ac omnibus ex melancholię (excepta hypochondriaca) ortis affectibus, porrigitur *præparatum ſtibium, ad decem vſq; grana, facto tamen à duobus vel tribus exordio.* Quod ſanè medicamentum ſcio multis profuiſſe, & profuturum dementatis omnibus, dummodo eos præcaueas, quibus vel ſanguis adhuc ſuperaſſatur, vel caliditas in toto aut peculiari aliquo viſcere viget.

Quibus ſanè factis, & interim dum fiunt, inter vnam & alteram purgationem & præparationem, curandum eſt, corpus vniuerſum & caput humectare balneis & fomentis: quibus non id ſolùm conſequeris, verùm & reliquias humoris conteres, & corpus humidius ac fluidius reddes, frænabiſq; humoris peccantis inclementia. Quod proculdubiò facies, ſi ab E Aprili medio vſque ad autumni medium per interualla balneis vtatur laborans dulcis aquæ, eo calore calidæ, quem præſefert lac recens mulctum, quod ſi bis in hebdomada feceris, magni erit momenti. Verùm ſi neceſſitas coegerit hyberno tempore prædicto vti auxilio, decoctioni addes florum violarum, chamæmeli & corticum citri quantum ſat ſit, vt cutis durities frigore contracta emolliatur. Sed ſtudendum eſt, frequentiùs caput humectare, primò dulci aqua tepida vel lacte, poſteà ſequenti die decocto, q. ℞. *foliorum maluarum, violarum, altheæ, borraginis, lupulorum, anà.m.1. florum ſtœchados. ʒ.3. coquantur & tepido decocto abraſum caput foueto.* Idem facies decocto q. ℞. *florum nenupharis & violarum ac foliorum*

rum ſcariolæ ana p. 1. ſummitatum papaueris num. 4. foliorum ſalicis, vitis, maluarum, ana p. 2. fiat decoctum, quo caput irrigabis, & mox inunges oleo amygdalarum dulcium, aut violarum, vel lacte vaccino ablues. Cui muneri etiam caput abluere oportet his quæ pinguia ſunt, velut eſt ius ex animalium pituitoſorum extremitatibus cum prædictis herbis emollientibus: cuius cenſus eſt decoctum q. ℞. *maluæ, violariæ, vngulæ caballinæ, ſenæ ana p. 1. florum chamæmeli, & meliloti ana p. ß. ſeminis lini ℥. 1. radicis bugloſſæ, & althææ ana ℥. 1. coquantur in iuſculo veruecinæ carnis, aut hædinæ,* & mox poſt lauacrum caput inuolues, & inunges vnguento q. ℞. *olei amygdalarum dulcium, & ſeminis lini ana ℥. ß. olei violarum ℥. 1. aſſungię anatis, & gallinę, butyri inſulſi, medullę crurum vituli ana ʒ. 2. croci ℈. ß. ceræ albæ quod ſufficiat.* Quo etiam linimento dorſum laborantis inunges, maximè in egreſſu à balneo. Vngatur etiam caput eo q. ℞. *olei amygdalarum dulcium ℥. 1. & ß. olei violarum, & papaueris ana ℥. 1. butyri recentis ʒ. 6. mucilaginis althææ, & fœnugræci ana ʒ. 3. ceræ quòd ſufficiat:* vel fiat hoc modo. ℞. *olei de ſemine cucurbitæ, & cucumeris ana ℥. ß. olei amygdalarũ dulcium ℥. 1. lactis mulieris ʒ. 2. & ß. miſce, & vtere.*

His autem factis, diligenter iterum inſpiciendum eſt, an aliquid humoris melancholici cum ſanguine adhuc ſuperſit in capite: quod ex ipſius grauitate, & oculorum rubore diſces facilè: tunc ſuadent authores non contemnendi reliquias conterere cucurbitulis, vel ſanguine miſſo ex venulis naſi, aut frontis. Verùm licet hæc auxilia multis probentur, ego profectò arbitror per venas adeò minutas craſſum humorem extrahere, eſſe perdifficile: proderunt tamen, vbi capitis cutis plurimum rubet, aut oculorum venæ tument, vel liueſcunt: alioqui ſatius fore arbitror varices, vel hæmorrhoides aperire hirudinibus: quippe per eaſdem tutius, & faciliùs caput irruentem humorem retrahimus, quo faciliùs quod in capite eſt natura conterat. Prouocabis enim hæmorrhoides hirudinibus, aut fomentis ex decocto mercurialis, parietariæ, maluarum, & chamæmeli: ante tamen vteris frictionibus ex panno aſperiuſculo, vel folijs ficulneis, aut ſuppoſitorium adhibebis ex hiera ſuper ſparſo puluere aloes, vel madido ſucco mercurialis: neque inconuenit ſi hæc non profuerint, ex hiera logodij, & colocynthide ipſum effingere. Præſtat item pedes detinere ſpatio quartæ partis vnius horæ in vino, aut aqua tepidis in quibus ferbuerint prædictæ herbæ, maximè ſi crura prius ligaueris prope ſuras, & fricueris genua deorſum: quo facto ſuppoſitorio vteris ex ſucco mercurialis, & ſtaphiſagriæ cum modico oleo nucleorum Perſicorum, & croco. Quæ omnia certiùs profutura ſperabis, ſi diebus aliquot ante prouocationem, vſus fuerit laborãs pilulis ex aloe tertia, vel quarta quaque nocte. Quæ omnia cautè facito, & ſenſim, ne forſan vno malo non curato, aliud excites auxilijs. Nec minoris momenti eſt vbi humores melancholici abundant in toto, aut ſplene fontanellam in crure ſiniſtro aperire, vel ſi in capite redundet, in brachio, vel iuxta occipitium.

Accidentium correctio, & cordis prouidentia.

Solent profectò animi pathemata, & imaginationum efficacia adeo laborantem torquere, & anxium reddere, vt non rarò ad cordis, & prædictorum accidentium prouidentiam, vniuerſum curantis conſilium dirigi oporteat. Accidentia enim, & animi angor, atque cordis imbecillitas communia quidem ſunt omnibus melancholia correptis, ſiue ex humorum abundantia, ſiue ex prauo victu, ſiue ex animi paſſionibus, aut quouis alio modo fiat. Pleriſque enim vigilia adeo intenſa, & implacabilis adhæret, vt maius ob id ſperandum ſit malum: quippe hæc imaginationum vehementiam auget, & corpus vehemẽtiùs contabefacit, & quod deterius eſt, nulli auxiliorum viam, aut occaſionem præſtat. Cui equidem ſub-

A ueniendum eſt, vt capite de ſanorum vigilia latiùs ſcriptum reperies.

Inter cæteras animi paſſiones, quæ vrgentiùs, & præſtantiùs magis laborantem premit, eſt metus, & profunda mæſtitia, quæ ſæpè cor adeo labefactant, vt ipſum, & corpus vniuerſum mille modis infirmẽt, & lædant. Quapropter cogit medicum cor, & caput ipſum roborare, & ſi quid adhuc in his flatus, aut humoris viget, idoneis, & blandioribus præſidijs diſcutere. Imprimis curandum eſt, omni arte delectationem, & gaudium conciliare, & ſpiritus exhilarare muſica, gratis loquelis, & alijs auxilijs quæ paulò inferiùs leges. Multiplicant enim, & roborant ſpiritus, ac ex conſequenti caput, & cor, multa quæ intus, & extra
B adhibere conſulunt authores, quæ ſunt in triplici differentia, vt Auicen. lib. de viribus cordis capite 9. optimè aduertit: nam quædam roborant, & multiplicant ſpiritus, vt hyacinthus, alia à proprietate vt aiunt, & euidenti etiam qualitate, vt moſcus, & ambra, multa rurſus à qualitate quæ eorum ſubſtantiam, & temperamentum tuentur, aut in natiuum mutant. Quæ verò ſubſtantiam augent, ſunt vinum, & tenuiſſimæ ſubſtantiæ alimenta, vel ea quæ fuligines remouent, aut diſſipant, quæ ex accidenti ſubſtantiam augere dicimus. In quo ſanè opere exequendo, primo cordis maxima eſt habenda prouidentia: quoniam & ſi præcipua huius morbi ſedes non ſit, eo tamen nexu iiſq; vinculis vtrunque alteri copulatur, vt fieri nõ queat,
C quin improſpera cordis conſtitutio ſecum comitem trahat eam quæ eſt cerebri, ſaltem ſi cerebrum afficiatur, à corde probè præparato ſuppetias ſuſceptabit. Quod optimè dixerat Auicen. fen. 1. 3. Spiritus (ait) animalis continuus eſt ſpiritui vitali, & ex ſubſtãtia ipſius: neque eſt poſſibile vt fiat melancholia abſque communitate cordis, imò fortaſſis, magnitudo cauſæ in ipſo erit ex corde, & propter hoc neceſſe eſt, vt conſequatur cura cordis cum cura cerebri in hac ægritudine. Quam ſententiam mutuaſſe à Galeno euidenter conſtat: ſic etenim interim dum laborantem expurgas, aut balneis committis, vel quoduis aliud exequeris, cordi adhibebis epithema, q. ℞. *aquæ bugloſſæ, meliſſæ ana lib. ß. ſucci pomorum olentium ℥.*
D *1. vini citrei, & malorum granatorum, ana ℥. 1. zedoariæ, caryophyllorum, maceris, agallochi ana ℈. 1. roſarũ rubearum ʒ. 1. ſantalorum omnium, coralli rubri, ſeminis maioranæ, & baſiliconis ana ℈. 1. ambræ gr. 4. moſci gr. 2. croci gr. 6.* Quòd ſi ex ſimplicibus quæ hoc epithema conſtituunt, aliud effingere velis, probè efficere poteris, addito modico vini odoriferi. Poſteà verò cordis regionem inunges oleo iaſminorum, naphthę, vel vnguento, aut butyro naphthæ cum pulueribus granæ tinctorum, oſſis de corde cerui, margaritarum electuarij de gemmis, aut diamargaritonis. Multorũ etiam conſilio probatiſſimum comperio in quauis huius mali cauſa, vniuerſum thoracem, ac maximè è regione cordis inungere eo linimento q. ℞. *olei roſa-*
E *rum, violarum, & nenupharis ana ℥. 1. ſucci borraginis, meliſſæ, & pomorum dulcium, ana ℥. ß. mucaginis pſyllij, & radicis bugloſſæ, ana ʒ. 1. miſce, & lento igne, aut in duplici vaſe leuiter agitato, & modicum ceræ adijcito.* Idem beneficium præſtat ſacculus ex herbis, & floribus confectus, q. ℞. *florum nymphææ, violarum, borraginis, bugloſſæ, & roſarum rubearum, ana p. 1. meliſſę, naphthę, ana p. ß. omnium ſantalorum, ana ʒ. 1. ac ſi cor fuerit frigidum, & deiectum, addes ſeminis acetoſę, citrę ana ʒ. ß. ſeminis baſiliconis, & angelicę, ana ℈. 1. pulueris corticum citri ʒ. 1. diambrę, & diamuſci, ana gr. 3. fiant ſacculi.* Poteſt etiam emplaſtrum fieri hac forma: *excipe ſucci pomorum olentium ℥. 3. ſucci menthę, & vini odoriferi ℥. 1. in his maceretur corticis citri recentis ℥. ß. & poſt aliquod horas fiat fortis expreſſio, & adde olei roſarum ℥. 2. olei violarum ℥. 1. nymphęę, & naphthę ana ℥. 1. bulliant in duplice vaſe ad conſum-*

ptio-

ptionem ſuccorum, & adde pulueris roſarum ℈.4.ſantalorum,vtriuſque coralli,ſpodij,anà ℈.2.meliſſæ,menthę, thymi,ſampſuchi,anà ℈.1.galliæ muſcatæ ℈.ß. camphoræ gr.6. ceræ quod ſufficiat,vt extendatur ſupra telam ſericam. Præſtat & cordi adhibere corium ex ambra & muſco, & alijs aromatis, ac pulueribus electuarij de gemmis cum oleo naphthæ optimè præparatum.

Sed per os ſumenda ſunt, quæ vt ferunt authores, lætitiam, & alacritatem gignunt, pauorem, & ignauiam pellunt: inter quæ, aliqua quæ vtiliora mihi viſa ſunt,eligam, maximè quæ ſimul nata ſunt reliquias melancholiæ conterere, præſertim facta earum expulſione per ventrem: cuius cenſus eſt id q. ℞. triphera perſicæ ℥.ß.hiera picra Galeni ʒ.6.foliorum ſenæ, pulueris epithymi, anà ℈.4 cum ſaccharo violaceo fiat mixtura,cuius porrige ʒ.2.ſero lactis diſſolutas. Sed vtilius eſt q.℞.pulueris electuarij lætificantis ʒ.3.ſacchari roſati,& violati, anà ℥.ß. dentur ʒ.3. cum modico vino. Præſtat magna,cum euidentia id q.℞. confectionis alchermes ʒ.2. conſeruæ borraginis ʒ.4. cuius porrige ad magnitudinem nucis auellanæ. Eiuſdem eſt vſus id q. ℞.electuarij lætificantis Raſis lib.5.continentis: & 9. ad Almanſ.ſcripti ʒ.2.diamargaritonis ʒ.1.ſeminis citri,melonum,cucumeris,citrulorum,anà ℈.ß.ſacchari roſati quod ſufficiat,vt fiat mixtura. Eſt tamen aliud magni momenti,q.℞. margaritarum ʒ.ß. hyacinthorum, ſapphyrorum,ſmaragdorum,vtriuſque coralli, anà ℈.ß. cinnamomi,macis,galangæ,anà ℈.1.caryophyllorum,ligni aloes anà gr.6.muſci,ambræ,anà gr.3.ſacchari candi,carnis vuarum paſſarum,conſeruæ borraginis, & bugloſſæ,anà ʒ.1.aquæ roſarum ʒ.2. ſacchari optimi quod ſufficiat vt fiat confectio,cuius porrige ʒ.2.ſummo mane cum aqua ſcorcioneræ. His ſanè vteris,ni feruor,aut corporis,vel alicuius viſceris æſtus vetuerit, quo tempore alia porriges quæ mitiùs idem præſtant munus, velut eſt q.℞.aquæ roſarum ℥.3.ſucci pomorum fragrãtium,vini granatorum dulcium, anà ℥. 1. ſacchari ℥. 3. conſeruæ borraginis,& bugloſſæ, anà ℥.1. bulliant lento igne ad mediocrem craſſitudinem, & adde margaritarũ præparatarum ʒ.1.pulueris electuarij de gemmis ℈. 2. vtriuſque coralli,ſpodij, raſuræ eboris, cornu vnicornij, oſſis de corde cerui,anà ℈.1.ſeminis acetoſæ,citri,peonię, roſarum rubearum,anà ʒ ß. amygdalarum mundatarũ num. 10.granorum pini recentium, & lotorum in hydromelite num.quindecim, ſeminum frigidorum maiorum, anà ʒ.1.gallię muſcatę ℈.ß.ambrę gr.4.laminarum auri num. 10.mirobalanorum citrinorum,& indorum confectorum,corticis citri conditi, anà ℥.1. omnia incorporentur in mortario marmoreo cum ſyrupo borraginis, & de mentha.

Roborant quoque non parum odorata omnia, maximè quæ moderatæ ſunt caliditatis: quapropter odores herbarum, & florum maioris ſunt momenti in hoc malo: neque diſplicet pomum conficere ex pulueribus roſarum,& violarum,iaſminorum,ac florum omnium redolentium cum moſcho, & ambra. Proſunt & aquæ odoratæ ex roſis,naphthæ, iaſminorum floribus, & quæ ex alijs huius naturæ condiuntur.

Precauendi ratio.

Quòd ſi ne his omnibus adhuc factis morbus ſubſideat, vel vt pertinax duratione perſtet, vel clam, & inopinato,aut ex leuiſſima occaſione reuertatur,coniectãdum eſt (cum huiuſmodi affectus ſit ex his quos medici tropicos conuerſiuos appellant) alia præſtare oportere quæ perpetua duratione beneficium præſtent,aut facta per interualla coacerbationem humoris melancholici impediant,expoſtulat enim ne reuertatur is affectus,vere & autumno ſanguinis detractionem,quod potiùs ex hęmorrhoidibus,aut talo,quam ex alia corporis vena ego conſulerem fieri, diſtrahũt enim hæ ſanguinis detractiones, & craſſiorem ſanguinem deducunt longè præſtantiùs. Ex vſu quoque eſt eiſdem tẽporibus, maximè in vltima hyemis par-
A te,& in medio autumni,corpus leuiter purgare ea lege qua ſuperiùs dictum eſt. Sed nihil æquè huiuſmodi affectionis reditum impedit, ac conſideratio, ſit ne ſplen, iecur, aut vterus eius principium, & origo. Quo tempore vſu fidiſſimo mihi eſt probatum,in regione ſplenis,iecoris,aut vteri, cucurbitas cum ſcarificatione affigere,vel ſetonem,aut fontanellam aperire,aut ſi affectio hypochondriaca ſit prope ventriculum, aut ſupra ipſum, vt Alfarabius conſuluiſſe viſus eſt. Si tamen totius corporis conſenſu,aut ex ſuppreſſis hæmorrhoidibus, vel varicibus malum oriatur, nulli eſſe dubium arbitror, ſummopere profuturam fontanellam cruribus adapertam, aut ſingulis annis ſuras ſcarificare,aut ſanguiſugas, quod magis probo,
B venis crurum affigere.

De melãcholia ex prauo victu.

Si verò corpus melancholico abundauerit ſucco, ob prauam victus naturam,qua vtitur homo, tũc profectò, vniuerſa curandi ratio ſita eſt in ſelecta, & proba victus inſtitutione, & in leui purgatione. Qua in re, primò diligenter rimari oportet, an laborans iam ex vitioſis edulijs habitum contraxerit, an ſolum citra habitus inſignem mutationem,corpus melancholico abundauerit ſucco: nam ſi hoc vltimum ſolum victus præſtiterit, poſt victus mutationem, copioſiùs purgare oportet prædictum humorem, & reliquias conterere eo modo quo dictum eſt, & prædictis pharmacis,atque eadem lege. Verùm ſi melancholicum habitum iam homo contraxerit,purgatione,& refe-
C ctione per epicraſim omnino vtendum erit, vt corpus rurſus nutriri reficique ſalubriori victu incipiat, diſſipeturque vitioſus ille habitus. Verùm quia pharmaca huic vſui proficua nuper latiùs ſcripſimus, hac in parte ſolum meminero eius victus rationis, quæ ſic affectis ex vſu eſt.

Vict⁹ melãcholicis omnibus proficuus

Melancholicis igitur omnibus is victus in genere conſtituendus eſt, qui præter quàm quòd tenuis ſit ſubſtantiæ, & copioſioris nutrimenti, humidus quoque ſit manifeſto exceſſu,& in altera oppoſitione,vel temperatus,vel calidus ſi frigidum vigeat in corpore, vel viſcere aliquo intemperamentum,vel paulò frigidior moderato,ſi melancholia redundauerit ob exurentem calorem iecoris,aut alterius partis. Sic fugien-
D dum primò eſt à cibis qui ſuaptè natura ſanguinem melancholicum gignunt,qualis eſt bubula caro, hircina,leporina,caprina,taurina, & arietis non caſtrati: nocet etiam apri caro, & animantium omnium quæ aut annoſa ſunt,aut vaſti corporis: ſic ex auibus nocent quæ magis ambulant quam volant, vt anſerina, gruina, pauonina, anatina, & galliæ Indicæ, niſi iuuenculæ admodum fuerint. Sic inter aquatilia quæ maioris ſunt corporis magis nocent: ex oleribus braſſica, & legumina ferè omnia, ſed maximè lentes, & germina etiam arborum, quæ vel muria, vel quouis alio modo condiuntur. Itaque fugiendum eſt ab omnibus ſalſis, duris, craſſis, aduſtis, acetoſis, vel aceto conditis,hæc enim omnia edulia,vt de bubula carne
E refert Gal.3.de alimentorum facul. alimentum non exiguum,neque diſcuſſu leue pręſtant,ſed ſanguinem craſſiorem quàm par eſt,gignunt. Quippe ſi melancholia forſan non corripiuntur qui prædictis vtuntur edulijs, affectu quopiam melancholico tandem lædũtur, cuiuſmodi ſunt cancer, elephas, pſora, & febris quartana, ac ſi adſit melancholia, incurabilis efficitur. Quapropter tanquam inuiolabile,& ſummoperè neceſſarium tibi ſtatue,ſemper iuſculis in prandio, & cœna (niſi hypochondriaca fuerit melancholia) vtendum eſſe: item carnibus gallinarum, pullorum, turturum,caponum,perdicum,& maximè auium lacte,& hordeo nutritarum: oua gallinarum mollia, piſces petroſi,& molles elixi,iura pulli conferunt ſicut, & carnes hœdinæ,& agninæ. Sed à proprietate prodeſſe referunt turturem cor lupi, ac pulli noctuæ, & accipitris,ſucco maioranæ decoctum,quibus authores

res

res non contemnendi referunt, ſe plurimos curaſſe: quem quoque vſum præſtare muris carnem elixam firmiter aſſerunt multi. Item præſtant pulticulæ ſaccharatæ ex hordei lacte recentiori, niſi flatuoſa ſit affectio. Summoperè etiam prodeſt, alimentis admiſcere huius pulueris quantum ad gratum ſaporem ſit ſatis: ℞. *cinnamomi.* ℥. 1. *amygdalarum dulcium nu.* 10. *ſeminis aniſi.* ʒ. ß. *cariophyllorum, zedoarię, zingiberis anà.* ℈. 1. *menthę, meliſſæ, thymi, ſampſuchi, ſeminis pęonię & citri anà.* ℈. ß. *pulueris electuarij de gemmis.* ℈. 4. *ambrę. gr.* 5. *moſchi. gr.* 2. *foliorum auri num.* 10. *ſacchari roſati in tabellis facti ad pondus omnium, fiat puluis in vſum dictum.* Panis ſit à furfure plurimum depuratus, ac ſi (vt in plurimum accidit) laborans medicamenta renuerit ingerere, aquam qua panis piſtatur ſeu fermentatur decoquere oportebit folijs ſenæ, vel modico elleboro, aut lapide lazuli, vel alio purganti pharmaco, & facta colatura, panis ea aqua piſtetur, dummodo aniſo & ſaccharo guſtus gratia cõdiatur: poterit etiam lacte fermentari, vt alimentoſior fiat: & pari ratione parare oportebit carnem citoniorum, pyrorum, aut cuiuſuis alterius fructus, vt faciliùs hac via purgetur laborans. Sed his alimentis purgatorijs non licet diutiùs vti, ſed bis in hebdomada, reliquis diebus præſtito puriori alimento: Item ex fructibus vtatur humectioribus & boni odoris, vt pomis & pyris odoriferis, vuis paſſis, melonibus & arantijs dulcibus: ex oleribus etiam lactuca, ſcariola, bortagine & ſimilibus. Salſamentis quoque vtendum eſt, quæ dulcia maximè ſint, ac ſi aceti aliquid placuerit addere, ſit paſſulatum, aut ex ſambuco. Quatenus verò ad potum attinet, omnes ferè authores conueniunt, vinum album tenue & aquoſum eſſe porrigendum, niſi caput eſſentialiter ſit affectum: quo tempore etiam dandum, ſi ventriculus id poſtulauerit: diluatur tamen aqua cinnamomi aut ſcorcioneræ, vel ſi vino non ſit vſus laborans, ſumat aquam puram vel ſolùm feruefactam, aut in qua aurum ignitum ſæpe ſit extinctum. Vel ſi opus fuerit lentè etiam purgare, vino vel aquæ addere oportebit ſtillatitium aliquem liquorem ex decocto ellebori, foliorum ſenæ, epithymi, agarici & ſimilium cum ſaccharo: nam claritate, ſubſtãtia & guſtu gratum erit. Quatenus autem pertinet ad reliqua quæ vitæ modum conſtituunt, ſtatuendum eſt, eum modum vitæ imponere, quo minus huius ſucci generari poſſit, plus tamen ſomni cõciliari, & his maximè qui vigilantiores morbo aut natura ſunt. Item aerem habitent lucidum, humidum aut arte humectum, maximè in locis aquatilibus, marinis, & quæ pratis, fontibus ac viridarijs abundant: neque ſatur ſit laborans, neque famem diu perferat: exercitia fugiat laborioſa, & moderata ſibi inſtituat: ſolitudinem, ſtudium & meditationem omnino vitet, conſortium & hilaritatem quærat, à venere omnino abſtineat, ni admodum flatuoſus ſit, ſpiritus enim diſſipat copioſos & corpus refrigerat, ac humores exagitat. Et licet ſint inter authores non pauci qui craſſis & humidis naturis id concedant, ac aliquibus melancholicis, rationibus profectò non magni momenti ducti, ego quidem arbitror, plus beneficij præſtare continentiam, quàm venus poſſit, & ciborum parſimoniam, atque alia huius naturæ auxilia quantitatem ſeminis & humoris ſecurius conterere, quàm ſeminis excretionem: ſcio tamen aſſuetis, flatuoſis & calidis ac humidis minus nocere, & aliquando iuuare. Melancholici etiam ventrem lubricum ſemper habeant, vel enematis vtantur emollientibus, & frequentibus balneis ac alijs inſuper omnibus quæ nuper retulimus.

Curatio melancholiæ ex animi paſſionibus ortæ.

Nihil profectò citiùs melancholiam acceſſere ſolet, & iam præexiſtentem remorari, quàm animi paſſiones, quę ſuapte conditione vel corpus exiccant, vel ſpiritus & humores præter naturam exagitant. In alijs

A etenim cauſis, primo melancholicus generatur ſuccus & affectus & mox ſuccreſcunt metus & mœſtitia: at in animi affectionibus metus, ſolicitudo, mœſtitia, animi angor, & profunda cogitatio, vel ipſum ſuccum melancholicum gignunt, vel temperiem, affectus melancholici genitricem: quapropter ſtudendum eſt, omni arte affectum animi pacare, & ſi quid diuturnitate cogitationum genitum eſt, diligenter corrigere.

Quæ inter animi paſſiones maximè & potiſſimum melancholiam accerſire aſſolent, ſunt proculdubio mali grandioris alicuius vel præſentis inſpectio, vel imminentis formido, ſtudium perſtans, vigilia, ſolicitudo in præcauendo aliquo malo, vel exequendo con B cupito bono, longiſſimum & æſtiuum exercitium, diuturna fames, tandem amor, qui animos iuuenum plerunque ea efficacia ſolicitare habet, quòd in prædictum affectum deuehat. Quapropter iuxta vniuſcuiuſque horum accidentium conditionem, oportet priùs prudentia & artę animum ab eo malo eruere, quàm medicamẽtis corpus turbare: ſic adhibito optimo & ſalubri conſilio imminentis vel præſentis mali præſidium præſtabis, per patientiæ & omnis virtutis exemplar: ſtudium vel omnino auferes, vel intermitti iubebis: vigiliam, conciliato omni arte ſomno, arcere oportet: ſolicitudinem per diſtractionem ad alia & grauiora munia compeſces: exercitij damnum, quiete & cibis ac omni humectatione; ſicut diuturnam C famem cibis lentè & ſenſim adhibitis. Omnibus autem conuenit animum in omni lætitia componere, & ab omni fixa cogitatione auertere, quod fiet fabulis, ludo & prorſus noua acquiſita ſolicitudine, & ſolitudine omnino interdicta, cum his enim verſetur laborans, qui ipſi maximè ſunt grati, cantus quoque & choreæ ad lætitiam proſunt: muſica enim magnã vim habet in mœrore coercendo ac lætitia comparanda. Prætereà ſic affectos nec omnino aſperè nec ſeuerè tractare oportet, nec rurſus nimis blandè, ſed in aliquibus morem gerere, & in alijs rationum efficacia diſſuadere: alios verò occulta fallacia decipere opus eſt: multi enim arbitrantur vel ſerpentes vel ranas in ventre habere, & alij alia machinamenta fin D gunt, à quibus ea facilè non ſeparabis niſi arte & ingenio vti ſcieueris: mutabis enim regionem, domum, amicos & familiares, & per loca viridia, amœna & humida deferes. Sed in his vitanda eſt omnis medica actio, ſat enim illis eſt, vel victum inſtituere vt ſuperiùs diximus, vel balneis frequentioribus vti, vel leui aliquo pharmaco, quo non melancholicum ſuccũ (quia ſic affecti quam pauciſſimum habent, quod plerunque afficiantur defectu ſpirituum vitalium & humidi ſubſtantifici) ſed crudos humores, quos ex mentis diſtractione copioſos gignunt extrahes: cauere enim oportet ab alijs purgationibus, niſi iam melancholiæ copiam redundare conſtiterit, & etiam omnino à ſanguinis detractione cauere, ſatius enim eſt hu E mectare ac reficere corpus & animum exhilarare.

In his verò qui amore contabeſcũt, maior diligentia, maiorque prudentia adhibenda eſt. Eſt enim amor adeò vehemens animi affectio, vt in maniam & ferina deliramenta non rarò commigraſſe viſum ſit. Definit quidem amorem Plato, perfruendæ pulchritudinis deſiderium: ita vt ad eius procreationem ſatis ſit rem pulchram ſemel vidiſſe, & idolum pulchritudinis acceptum memoria collocare: verum propter egeſtatem amantis, & celerem fugam accepti ſimulacri, non ceſſant procaces oblectantis figuræ præſentiam exigere. Animus quoque in ea re tam importunè excitatus, plurimum his obſequitur, & eandem cogitur affectare, quem ſanè affectum amorem nuncupamus: itaque exuuiæ prædictæ formæ viſu ſemel acceptæ, intimis præcordijs dilabuntur, atque hæc circum, vt ſunt tenues atque volatiles, perpetua inquietu

dine vagantur, & in memoriam aſſiduè tranſcurſăt, quæ laſciuienti animo ſatis eſſe poſſunt. Cæterùm ſi quis philoſophorum ſcripta diligenter euoluerit, reperiet vt homo ſenſu, & ratione donatur, ita vtrique ſua pabula, fomenta, ac iuuantia præſtita fuiſſe, quibus alerentur atque proficerent, atque etiam addita eſſent prolectilia, & ſtimulus ad hæc ipſa cognoſcenda, & exequenda. Quod ſanè veluti olfacientes philoſophi, geminum fingunt amorem: vnum quidem qui rationi adeſſet: & alterum qui ſenſui aſſiſteret: illum ad diuinę lucis contemplationem, ad puram caſtamque vitam ſemper aſpirantem: hunc verò veneris eſſe ſtimulũ, qui vbi procax petulanſque proiectis habenis, ac deuorato pudore exorbitat, infra hominis ſpeciẽ ipſum hominem deijcit, & ad ferinas damnataſque cupiditates impellit: cui profectò congruere magis furoris, & inſaniæ nomen, quam amoris multi ex philoſophis cenſuerunt. Cognita igitur huius affectionis natura, affectum melãcholicum ab ipſa prodire multa monſtrant, & diſtinguunt: quippe quos ſemel amor ſibi in militiam aſcripſit, & in miſeræ ſeruitutis iugum violentum protraxit, exuccatos, atque macilẽtos protinus efficit, ſqualidos, & aſpernabiles reddit, elumbes, impotentes, exanimes, ac deformes dimiſit, ſiquidem tota amantium intentio verſatur in amantis proſequutione, & illuc vniuerſum naturalis diſpoſitionis robur transferunt. Atqui cum huiuſmodi robur in ſpiritus ſanguiniſque calore ſit, protinus venter eo calore deſtitutus (vtpotè diſtractis peregreque vagantibus) cibum negligenter appetit, & ſi quid ingeritur hunc ipſum infeliciter concoquit, neque in membra conuertit: quo fit vt egeſtate, & penuria emacientur, & ſpiritu careant vitali. Hinc ſanè facilè eſt colligere cur amantes ſæpenumero mœreant, ſuſpirent, lamententur, plorent, exulent, & vagentur, ac turbentur, nuſquam conſiſtant, aliena, & malè cohærentia loquantur, deſipiant ita vt mori deſiderent, & id ipſum timeant: ſic qui amore torquetur, ſemper inquit veluti furens, iactor, crucior, agitor, ſtimulor, verſor in amoris rota miſer, exanimor, diſtrahor, diripior, vbi ſum ibi non ſum, & vbi non ſum, ibi eſt animus. Præterea ea contrarietate ſemper verſantur vt plorando rideant, ac præ triſtitia cantent, & taciturni ſecum ſemper loquantur, & inter ea quæ loquuntur taceant: audaces ſunt, & timent, puſillanimes, & non rarò temerarij, deſperati, & præ confidentia gaudentes, adeò vt nemo ſit tam tenui intellectu præditus, quòd his viſis non conijciat, non niſi ab amore proficiſci poſſe. Habent inſuper amantes ob frequentes vigilias, & caloris diſtractionem, vrinam crudam, ventrem aſtrictum, & colorem corporis, ac faciei pallidum: pulſum verò habent qualem lib. de cauſ. pulſ. abundè diſputauimus. Sed præter hæc omnia animi affectum magis patefaciunt interrogationes, & loquutiones variæ, quæ in memoriam reuocent, vel pulchras fœminas, aut viros, ſi forſan eis memoratis, vel turbetur, aut pulſum immutet, vel colorem, veluti Eraſiſtrato cum Antiocho, & Galeno cum Piladis cõcubina contigiſſe loco nuper citato retulimus.

Curatio.

His ſignis cognita mali natura, in curatione omnino ab auxilijs medicis ſubſiſtes, præterquam à leui aliqua purgatione, quæ crudos ſuccos leniter, & citra virium diſpẽdium à prima corporis regione euacuet: vteris enim cordis corroboratione, ac ſpirituum, & tenuis ſubſtantiæ refectione, quemadmodum præcedenti paragrapho abundè docuimus. Quod enim in hoc potiſſimum eſt præſidium, fuga à re amata proculdubio exiſtit: item exemplaris, & ſancta variarũ rerum lectio, amicorum, & familiarium mutatio, ludus, muſica omnis generis, & omnis tandem diſtractionis modus. Itaque animus verbis, & exemplis ſic contemperandus eſt vt nullis artibus vincatur, & in varias curas diſtrahendus, ne malo ſubſit vlla occa- A ſio. Præterea qui ſic læſus eſt nunquam ſolus ſit, inter eos verſetur quos obſeruat, & veneratur, colit, & offendere metuit: atque hi ſalutaria ſuggerant, & recta admoneant, ſubinde obiurgent, increpent, abſterreãt & rem amatam indecoris verbis notent. Item ſi adhuc corpulentus fuerit amans, balneis, & exercitijs vtatur, vinum fugiat, & ciborum vtatur parſimonia: ſic Crates Tebanus inquit, amori medetur fames, ſin aliter tempus, ſi neque his vincatur laqueus: ſed præſtabilius profectò eſt huic malo mederi eleemoſyna, ieiunio, oratione, continentia, & diſciplina, quippe impetrato Dei auxilio, perfectiùs hæc omnia fiunt.

Curatio melancholia cerebro primario affecto.

Si conſtiterit, melancholiam fieri ſolo cerebro affecto, longè aliter curatio inſtituenda eſt, nimirum B iuxta cauſæ quæ ipſam excitat rationem. Quippe ſi cerebro ſuccreſcat frigido, & ſicciori intemperamento læſo, ita vt proprium alimentum in naturam melãcholiæ affinem commutet, & ſolùm prædicta in parte redundet: vel ob nimium calorem, & exuſtionem ipſius capitis, ex probo, & laudabili ſanguine fiat per aſſationem humor ater, verendum eſt, ne ex prima cauſa in epilepſiam migret affectio, ex ſecunda verò in maniam. Vtcunque tamen ſit, niſi ob alium affectum, aut cauſam, vel ob ſuppreſſionem alicuius ſanguinolentæ vacuationis, in ſic affectis ſanguis mittendus non eſt, ſed vt Galenus conſulit 3. de locis, caput humectandum, & optimo nutrimento corpus vniuerſum reficiendum. Quapropter ſic affectis (præter quã C quòd maiori diligentia ſomnum conciliare oportet) caput frequẽtiùs ablues his quæ ante memorauimus, & omni decoctione quæ humectet, & modicè calefaciat, in frigido, & ſicco intemperamento; & his quæ longè efficaciùs humectent, & modicè refrigerent, in quibus vrens caliditas in capite viget. Poſt quæ ſanè, inunctionibus vteris ex oleo ſeſamino, ſeminum melonum, amygdalarum dulcium, de papauere, & butyro recenti cum mucilaginibus, ſeminis citoniorum, & pſyllij. Item ex prædictis, & alijs ceratũ conficies, aut lacte vaccino ablues. Interim tamen modicè caput ipſum purgabis his quæ anteà diximus, maximè pilulis ex fortioribus in minori doſi, ſed repetitis vicibus. Multi etenim in hoc caſu, citra D delectum conſulunt bregma ferro candenti inurere, quod in re admodum deſperata, & cum præſagio, ac aſtantibus omnibus conſentientibus, nulloque medicorum refragante, & dum ſimul cum frigida capitis intemperie humores in ipſo abundauerint, proficuũ fore ſperabis. Verùm ſi in occipitio fontanellam aperueris, nihil minus efficies. In omnibus tamen melancholiæ ſpeciebus, id tibi obſeruandum erit, nimirum ſemper ſuppreſſam vacuationem eſſe reuocandam, vel aliam ei ſimilem: item omni humectatione eſſe vtendum, & humectandum ſubſtantificè, ac madefaciendum corpus.

De melãcholia hypochõdriaca.

Cum certum ſit hunc morbum parere flatus hypochondria diſtendentes, & ſuccos etiam obſcœnos, & E ſpurciſſimos eiſdem partibus immerſos, ac proficiſcẽtes etiam non rarò ab inflammatorio prædictarum partium affectu, qui coctiones vitiat, aut remoratur: ob id profectò omni diligentia curandum eſt, ne præſidijs quæ coctionem augent, vel flatus diſcutiunt affectus (vtpote inflammatorius) adaugeatur: fallimur enim non rarò, ob flatus nimis turgentes, & cogimur ipſos diſcutere, non ſine magno laborantium malo: & rurſus aliquando decepti perſentito caloris feruore, adhibitis quæ temperant, & refrigerant, crudiores fiunt humores, ac imbecillior, & flatuoſior efficitur ventriculus ipſe: quo fit vt quouis frigore ambiente doleant, & refrigerentur, & calore tegumentorum, quo vtuntur ad frigoris tutelam, inflammẽtur, & ob id ignorent quid ſibi proficuum exiſtat. Quamobrẽ, ante huius mali curationem coniectandum eſt hypochondriacam affectionem vno è tribus modis poſſe

cor-

corporibus ſuccreſcere: primo enim obſtructis ſplenis venis, & meſeraicis à iecore in ventriculum, aut à meſeræo in ſplenem, vel in partibus circumuicinis (quippe accidit hoc malum, vel ob pyloron etiã ſanguinem adurentem, vel ob venam portæ, pancreas, & vaſa illis interna, necnon ob vteri vitia) atque ob humorum conculcationem ſuccis ibidem excalefactis, & exuſtis, quantumuis antea crudi fuerint: quippe redduntur prædicta vaſa veluti varicoſa, & cancroſa, quo facilè exacerbari malum aſſolet ab auxilijs inconſideratè adhibitis: ſecundò verò fit propter ventriculi frigiditatem, quæ in acorem commutat alimenta, ſiue id ſit ob poſitiuam frigiditatem, ac eius augmentum, vel ob caloris proprij, & ſpirituum diſſipationem, quibus de cauſis flatuoſa efficitur affectio, & non minoris momenti quam prima: tertiò deniq; & vltimò, efficitur hypochondriaca hæc paſſio à ventriculi, & iecoris contra operantia, quibus ventriculo exiſtente frigido, & nequeunte concoquere, atque iecore ſqualido nimis auidè, & celeriter trahente, fit facilè, vt prædicta ſuccreſcat affectio, longè moleſtioris & difficilioris conditionis quam reliquæ. Quibus cognitis, conſtabit profectò viam curationis inſtituendam fore, iuxta cuiuſque peculiarem naturam, & cauſam.

Vbi autem prædictorum locorum ſit affectio, non eſt ita facilè diſtinguere, neque admodum neceſſarium, cum ferè eadem ſit, & eiſdem auxilijs inſtituenda medendi ratio. Diocles autem ſenſit in meſeraicis adeſſe, quòd tarda fieret à ventriculo alimentorum diſtributio: Pyloron pati monſtrat excrementorum alui dura, & tarda deiectio. Sit ne ventriculus, diſces ex coctionis vitio: lien ex ſiniſtri hypochondrij tenſione, vt habetur 6. de locis affect. capit. 1. & item ab vtero fieri monſtrant ventris inferioris rugitus, ac ſeminis, & ſanguinis menſtrui ſuppreſſum effluuium. Cæterum qualis vigeat in quauis prædictarum partium affectio, vt maioris eſt momenti, ita diligentiùs expendes. Frigiditatis igitur ſigna ſunt fluctuationes, & ructus acidi, crudorum vomitus, ventriculi dolores, coctionis tarditas, & copioſa à cibo ſaliua. Caliditatis vrgentis ſigna ſunt, æſtus in præcordijs, amarorum vomitus, & exacerbatio à calidis. Obſtructionẽ vigere monſtrat diminuta alimentorum diſtributio, & eorum crudorum, aut ſemicoctorum ſequenti die vomitio. Inflammari partes prædictas, & æſtu tentari monſtratur ſiti ingenti, ſqualore totius corporis, nidoroſo ructu, & vſtionis ciborum ſenſu.

Ante tamen quàm cuiuſque curationem aggrediaris, conſiderandum eſt, ſit ne forſan in cauſa improba vitæ, & victus inſtitutio, in quibus ſitam eſſe potiorem curandi rationem in hoc malo mihi perſuaſum habeo. Quapropter ſtudendum eſt, eam victus formã inſtituere, quæ aliena omnino ſit à cruditatibus gignendis: in qua re non ſemper arbitrandum eſt vtiliores eſſe tenuiores cibos, & eos qui facilioris ſunt ſubſtantiæ, nam in nidoroſa cruditate tales faciliùs vitiantur, ſicut in acida qui craſſi, & frigidiores ſunt: item, neque ſemper calidis vtendum, quia faciliùs ſuſceptant nidorem, nec frigidis, quia aceſcunt. Quibus in meliorem viuendi rationem mutatis, ſcito in omnibus cauſis commune, & proficuum eſſe, quòd laborans tolerauerit, concoxerit, & citra aliquam cruditatis ſpeciem diſtribuerit: & ob id cuique eos cibos porriges, quos cognoueris faciliùs commutare: & pari ratione obſeruandum eſt, in potus qualitate, & copia. Item in exercitijs, ſomno, & reliquis conferentiã, & tolerantiam ſemper obſeruabis, vt ea quibus meliùs laborantes ſe habent conſequaris. Quòd ſi hac victus, & vitæ ratione inſtituta, diuque adſeruata, aliquid ſuperſit in prædictis meſeraicis crudum, aut praue affectum, vomitibus id educere ſtudebis per ea interualla quæ commodiùs laborans tolerauerit; niſi

A enim quod in vijs immoratur præter naturam prius eduxeris, proculdubio nullius erunt momenti quæ adhibueris auxilia, neque alimenta. Et quia affectio hæc ex impotentia facultatis prædictarum partium ſimul cum vitioſis alimentis prodit, ob id non opus eſt frequentibus vti pharmacis quæ vehementem vim purgatoriam obtineant: longè enim magis proſternitur potentia, & copioſiores ſuccreſcunt flatus, & ob id contracta ex hac cauſa melancholica affectio vomitibus ſecuriùs quam quouis alio præſidio curatur.

Veræ hypochõdriacæ curatio.

Eam ſpeciem hypochondriacæ affectionis legitimam, & exquiſitam arbitramur, quæ fit cùm venæ quæ inter ventriculum, & hepar ſitę ſunt inflammantur, non quidem inflammatione ea quæ phlegmon
B dicitur, & apoſtema, ſed quæ phlogoſis, & incẽdium quoddam, ac efferueſcentia. In qua re arbitrandum eſt incendium hoc fieri duobus modis, vno in ipſarũ venarum ſubſtantia, & temperamento, quod maioris mali, & difficilioris curationis ſolet eſſe cauſa: altero verò cùm humores crudi, craſſi, aut aliter vitiati ibidem contenti ob conculcationem, & obſtructionem ab hepate non trahantur, caleſiũt ibidem, & in flatus, ac in rugitus commigrant, & ſubinde ventriculum refrigerant, & caput mille ſymptomatis vitiant. Conſtat præter hæc aliam eſſe hypochondriacæ affectionis ſpeciem huic finitimam, & ad ipſam reducibilem, longè tamen grauiorem, ortam quidem ex eadem humorum efferueſcentia, tamen iuxta partem
C ſiniſtram, in venis quæ præſunt inter ventriculum, & ſplenem, ab ſplene ipſo exorto mali principio, quemadmodum in reliqua, vel à iecore, vel ab eiſdem venis varicoſis, aut cancroſis factis. Itaque potiſſima morbi ratio ſita eſt in obſtructione prædictarum partium, cum earum phlogoſi, & incenſione, & ventriculi impotentia ob eiuſdem refrigerationem.

Signa.

Huius mali ſigna ſunt, hominis ſic affecti deiectus animus, ventriculi ſenſus quidam triſtis, & qui verbis exprimi non poteſt, quibuſdam dolor ventris vehemens, ad metaphrenum ſæpè procedens, & cibo cocto deſinens, ac ingeſto alio repetens, adeſt illius partis anxietas, & veluti impotentia quædam quæ nullo cibo ſedatur neque gaudet, adeſt ventris rugitus, ac
D murmur. Item ructus acidus, flatus, incendium in hypochondrijs, maximè ſi laborans renuerit cibum: ieiunos interdum, quoſdam à cœna affligit: ſputum humidum multum cibo ſumpto, præcipuè coctu difficili: vomitus crudorum ciborum, & pituitæ ſubamaræ, vel calidæ, adeo vt dentes ſtupefaciat. Color præterea adeſt præter naturam in facie: item calor viget in partibus affectis, & obſtructis, ita vt tactu, & calor & obſtructio ſentiantur adeo magna, vt diſtributione abolita alimentum in ventriculo immoretur, & poſtridie vomitu excernatur: frigidis iuuantur æſtum illum caloris extinguentibus, ſed poſteà deteriùs ſe habent frigidiori ventriculo facto: metus quoque adeſt, mæſtitia, deſperatio, & animi angor, & ſemper cõ
E queruntur. Hæc autem proficiſci à venis iecoris, vel ſplenis monſtrabit dextra, vel ſiniſtra pars mille queremonijs affecta. Neq; ob id credendum eſt flauam bilem, aut ſanguinem, quæ in prædictis venis aduruntur, hypochondriacum poſſe efficere affectum, nam ſi ibidem adurantur, vel melancholiæ aliam ſpeciem generabunt, vel maniam non hypochondriacam: quod non pauci ignorantes mille monſtra fingunt, & præſidia, quæ potiùs ſalutem perdant, quam accerſant, adhibent. Sed ad penſum redeuntes in prædictis hypochondriacis affectionibus quæ veræ ſunt, plerunque vaporibus ab huiuſmodi partibus multiplicatis aſcendentibuſque ad caput, ad os ventriculi, ad cor, ad cerebrum, atque ad vniuerſum corpus ſuccreſcit chorus omnium prædictorum ſymptomatũ, & aliorum quæ multis ſolent accidere.

Cauſæ.

A quibus nam cauſis hæ affectiones oriantur, non

ita

ita facilè inuētu eſt: crediderim tamen vel ad alimenti vitium poſſe reduci, vel ad viarum ex propria natura anguſtiam, vel ad iecoris & prædictarum venarū calorem præter naturam, quo citiùs quam par ſit, alimentum ſemiconfectum è ventriculo rapit, vel ad exercitium intempeſtiuum, quo vel prauè conficitur, vel iuſto citiùs diſtribuitur: vltimò tamen ad ventriculi frigiditatem vel caloris innati ac ſpiritus defectum, aut ad caloris intenſionem & vitium quibus in nidiorem vertuntur alimenta. Quæ omnia ad exactam curationem exequendā medico incumbit conſiderare, ſimulque obſtructionem quoque adeſſe, velut reliquorum malorum fundamentum. Sic profectò accidentiū omnium duplex conſtat ſubeſſe principium: nimirum acidam cruditatem vitio ventriculi, aut quauis ex dictis occaſionibus ortam; vel nidoroſam, ex prædicta ventriculi aut venarum obſtructarum calefactione, quæ nata eſt alimenta corrumpere & nidore vitiare. Dimitto alias huius mali occaſiones, quòd eas antea latiùs ſcripſerim.

Curandi ratio.

In huius affectionis curatione expendendum eſt auxiliorum genera eadem ferè eſſe, ſiue pars dextra affecta ſit, ſiue ſiniſtra: materiam verò, qua vnūquodque auxiliorum conſtare debet, diuerſam eſſe arbitramnr, iuxta partis affectæ naturam, aut mixtam, ſi mutua affectione lædantur ambo membra in hac hypochondriacæ affectionis ſpecie: cæterum roborandi membrum affectum ratio diuerſa & ſeorſum facta eſſe debet.

Vomitus.

Sic etenim commune eſt huic affectioni, vtcunque fiat (antequam quæ mali ſæuitia expoſtulat purgantia, adhibeamus) à vomitu initium curationis ſumere, vt ſi quid pituitoſum excrementitiumue ibidem fuerit, expurgetur, ne forſan expurgantis medicamēti efficacia ad affectas obſtructione partes deuehatur, & aliqua eius pars ibidem preſſiùs inhæreat, ſtatim enim id facies eo quod conficitur ex aqua tepida & ſyrupo violaceo, maximè ſi nidoroſi ructus appareant: ſi verò acidi, eo q. *℞. decocti radicis raphani. ℥.6. ſyrupi acetoſi. ℥. 1. olei ℥. ß. quod capiat laborans tepidum à cibo copioſo & vario.* Præſtat & decoctum cicerum rubrorum cum oxymelite: item decoctum ſcolopendrij, petroſelini, ruſci, apij, vel capillorum veneris cum ſyrupo acetoſo vel oxymelite; neque minoris momenti eſt in hac affectione moderatus aceti paſſulati vſus, tam in medicamentis, quàm in alimentis.

Sanguinis detractio.

Expurgato etenim à recrementis ventriculo prædictis vomitibus, aut leui aliquo pharmaco quod per ventrem purget, deliberandum eſt an affectio ſit de his quę omnino ſanguinis detractionem renuunt aut aliquo modo, vel ex aliqua ſignatim parte eam admittant, vel expoſtulent. Quippe flatuoſa hæc affectio, quatenus ad hanc conditionem & cruditatem ſibi comitem pertinet, necnon ad ventris deiectam facultatem, omnino ſanguinis detractionem renuit: verùm quia ſæpe vel ex venis, quæ ſunt inter iecur & ventriculum, aut ipſum & ſplenem, calidis & inflammatis cum dolore ad tactum & tumore ſanguinem detrahes, quia ipſarum ſubſtantia inflammatorio affectu dolet. Item ſi ex humorum ibidem contentorum ſuccenſione: vel rurſus quia regurgitat à varicibus vel hæmorrhoidibus aut menſtruis, ſanguis ad dictas meſeraicas, in quibus ob detentionem & contractum incendium, calorem exuſtum in corpore abundare comperimus, ſanguinem quidem mittere neceſſum eſt: ſed ſi iuxta iecur affectio ſit, ex dextra baſilica aut dextræ manus ſaluatela ſanguinem detrahes: ſi tamen in ſiniſtra parte ventris malum vigeat, ex ſiniſtra: vel in dextro poplite in varicibus eiuſdem cruris, aut ſiniſtri ex ſiniſtro. In hemorrhoidibus verò ac menſtruis recurrentibus, ante quàm reuocare ſtudeamus, ex talo in hac affectione plenitudo hypochondriorum demenda eſt: poſteà verò, hæmorrhoides

A aut menſes euocare aggredieris his quæ ſuperiùs diximus, & crurum lauacris, deambulationibus, cucurbitis femoribus, & ſuris affixis, ac ligaturis donec ſua ſponte fluant; vel ſi malueris hirudinibus ſanguis ille extrahatur, ſic enim natura ſolet hunc morbum finire. Si tamen iecur malo cauſam præſtiterit, exteriores ani venas euocabis, & illis hirudines affiges: verùm ſi iam in meſeræo malum & feruor præualuerint, interiores, ſi poſſibile fuerit, prouocabis, vt quæ propagines ſint meſeraicarum venarum: ſolet enim has euocare vapor decoctionis hèrbarum emollientium per infundibulum ſumptum; clyſteria etiam acria, & quę ſimul emolliant. Verùm ſi varices, hæmorrhoides aut menſes præ diuturnitate ſuppreſſionis euocari non poſſint, maiuſque ſit periculum ex ingenti feruore & B ſanguinis copia in prædictis venis, iecore aut ſplene, quàm refrigerationis ventriculi ab extracto ſanguine, aut ipſi extrahendo per maiores venas vires non ſufficiant, tunc quidem, maximè ſi venæ ſupra ventriculum liueſcant & tumuerint, per cucurbitulam ſcarificatam ſanguinem detrahes, aut per hirudines eidem parti affixas: quod his conditionibus adſeruatis cenſeo eſſe præſidium magni momenti. Cùm hoc tamen in flatuoſa melancholia vel ſanguis mittendus non eſt, vel ſi nuper adductæ cauſæ ipſum mitti expoſtulauerint, & permiſerint vires, parciùs quidem id fieri debet, quàm vel plenitudo vel calor expoſtulare videantur: quippe maioris momenti ratio eſt, ipſa affectus conditio ad renuēdam ſanguinis detractionem, C quàm vel cauſa, vel accidens ad integrè exequendā: & ob id vitanda non eſt omnino, ſed parcè efficienda; & cum fit, minùs purgandum; cum verò ſanguinis detractione opus non eſt, purgandum magis.

Purgandi ratio.

Quatenus verò ad purgationē eius, quod poſt cruditatem exaruit, & vſtum eſt, aut acidum in vijs præter naturam contentum remanſit, ſtudendum eſt his medicamētis attemperare, attenuare ac reſerare vias, quæ neq; quod nidoroſum fuerit ampliùs exurat, vel quod crudum frigiditate crudius reddat, flatuſq; copioſiores eleuet. Expendes tamen priùs, nidoroſa ne ſit cruditas, an acida: nam licet affectionis genus idē proficiſcatur ab vtraque, accidentia tamen & curandi ratio multis numeris diſſident. Quippe in acida D cruditate primò acceſſu vteris melle roſaceo, cum decocto ſarſæ parillæ, aniſi, aut cinnamomi, vel corticū limonum: etiam ſyrupo borraginis cum oxymelite, aut ſyrupo ex radicibus vel ex corticibus citri, cum aqua naphthæ aut cinnamomi: ex vſu etiam eſt ſyrupus ex mentha, de pomis, ex abſynthio, cum aqua meliſſophylli, & lupulorum. Verùm ſi nidoroſa præfuerit cruditas, ac plurimū præualuerint exuſtio & phlogoſis, ſolùm vtendum eſt his quæ reſerent & attemperent partes & humores, velut eſt ſyrupus de radicibus cum aceto, de cichorio, de borragine, roſarum, addito modico oxymelite cum aquis lupulorum, borraginis, cichorij, radicis ſcorcioneræ, & alijs quæ conſimilem habeant. Quibus etenim factis eadem lege ſer- E uata, purgationem cautè aggredieris, ſiquidem dum cruditas acida eſt, primò acceſſu purgare ipſam ſtudendum erit hiera ſimplici Galeni, pilulis maſtichinis vel alijs, quas ex agarico, rhabarbaro & aloe, vel puluere hieræ conficies: proſunt & electuaria, velut diaphænicon, aut catholicon, vel indum. Ex vſu quoque eſt mel roſaceum Perſicum cum decocto foliorū ſenæ, vel infuſo roſarum Perſicarum cum decocto epithymi & polypodij aut expreſſione ſeminis carthami. Verùm ſi conſtiterit nidoroſam præeſſe cruditatem, leuioribus vtendum eſt pharmacis, velut eſt māna in decocto foliorum ſenæ liquata, aut ſyrupus ex infuſione roſarum vel violarum cum ſucco ex roſis noſtris confectus: in quo ſolo caſu idque rarò caſſia fiſtula vtendum eſſe conſulo, flatuoſa enim admodū eſt, niſi præueniatur puluere diarrhodonis, aniſi, aut liqui-

liquiritiæ. Præſtat & *confectionis Hamech ſine ſcammoneo, & colocynthide confectæ ʒ.6. exhibere, ſuperbibitis ℥.3. ſeri lactis in quo ferbuerint foliorum ſenæ ʒ.3.* Eiuſdem eſt vtilitatis prunorum damaſcenorũ vſus cum decocto eorundem foliorum, & ſaccharo. Sed curandum ſummoperè eſt in hoc malo, ne copioſiores fiant per pharmacũ purgationes: languidior enim ſupereſt natura, & crudiores deinde ſuccreſcunt ſucci, copioſioreſq; flatus. Quapropter roborandum ſimul, atque purgandum eſt: cuius gratia porrigimus rhabarbarum dilutum cum ſyrupo ex infuſionibus roſarum noſtrarum, vel dilutum foliorũ ſenæ, & rhabarbari, factum in aqua cichorij, vel in ſero lactis cũ ſyrupo ex infuſionibus violarum: ob id etiam magni momenti fore arbitror infuſum abſynthij cum folijs ſenæ in liquore nouem infuſionum roſarum. Prodeſt etiam mirum in modum ſerapium quod hac lege cõficitur: *excipe ſucci cardi ſancti, borraginis, lupulorum, pomorum redolentium, anà ℥.3. decoctionis trium vnciarum foliorum ſenæ factæ in vncijs decem, & octo aquæ puriſſimæ ℥.12. cum ſaccharo fiat ſerapium.* Idem beneficium pręſtat infuſum rhabarbari cum ſero lactis, & ſyrupo eupatorij, ſi iecur fuerit affectum, & hypochõdriorum pars dextra, aut infuſum foliorum ſenę cum ſyrupo de pomis, vel acetoſi diarrhodonis, ſi pars ſiniſtra. Quòd ſi copioſiorem deſideras nidoroſæ, aut acidæ cruditatis notitiam, & curationem, eam reperies cap. de ventriculi cruditate.

Facta etenim prædictis diſtinctionibus purgatione, vlteriùs expendendum eſt, an acida illa cruditas ex ſolo caloris innati ventriculi, ac viſcerum omnium defectu prodierit, vt in hominibus ſtudio, ac literarũ exercitijs contabefactis, non rarò conſpicimus: in quibus flatus quos excernunt, exortes exiſtunt nidore aut aciditate, quod eſt veluti ſignum proprium huius cauſæ. Cauendum ſummoperè eſt, in his à frequenti pharmacorum vſu: ſat enim eſt ineuntibus vere, & autumno leuiter corpus purgare, vt excrementa primæ regionis deliteſcant, minimèque vrantur. Poſteà verò nulla alia via curationem aggredieris, quàm per ea auxilia quæ caloris ſubſtantiam adaugere poſſint, & ſimillima ſint calori natiuo ipſius laborantis: quæ ſanè tùm intus, tùm extra adhibere conueniet, ac ſtudiorum labores remittere, necnon & cibis vti tenuioris, facilioris, atque copioſioris ſubſtantiæ, præſtito etiam eo ſolùm exercitio quod animi gratia ex vſu ſit: quibus ſanè plures reſtitutos ſanitati vidimus, potiùs quàm ex frequentia medicamentorum.

Sed in hac (potiſſimum tamen in reliquis cauſis) affectionis ſorte, dum ex nidore, aut aciditate principium trahit, prædictis præmiſſis auxilijs, ſtudendum eſt quod adhuc in vijs impactum remanet conterere, & flatus etiam diſcutere: quod ſanè lentè, & paulatim facies. Quippe certum eſt, vna ſolùm vacuatione corpus non ſatis expurgatum ſupereſſe, vt hoc auxilij genus innocuè ferre poſſit: ſic mox in nidoroſa cruditate à prædictis purgationibus, vteris fomentis ex aceto, & corticibus capparum, & vnguentis admiſcebis aceti non parum. Verùm in acida modeſtiùs te geres, & vteris decocto abſynthij cum pulegio, & minori cẽtaurio, aut cum aniſo, & cinnamomo. Præſtant etiam eundem vſum quæ vrinam mouẽt, vt eſt decoctum fœniculi, aniſi, dauci, petroſelini, & huiuſmodi, quibus addere oportebit ſyrupi de pomis, violarum, aut capillorum veneris (ſed maximè de corticibus citri) modicum: quæ ſanè medicamenta maioris efficit efficaciæ aceti modicum, aut oxymelitis, ſiue cruditas nidoroſa ſit, ſiue acida. Scribunt etiã authores non contemnendi ad flatus diſcutiendos conterẽdaſque reliquias maximè prodeſſe puluerem, q. ℞. *coriandri præparati ℥.1. pulueris radicis bugloſſi ℥.ß. cinnamomi, corticis citri, ſeminis fœniculi, & carui anà ʒ.3. ligni aloes ℈.1. ſacchari ℥.4. cuius porrige ante cibum*

A *cochleare vnum.* Verùm in vtraque cruditate, maximè corde anxietate affecto, prodeſt puluis q. ℞. *aniſi ʒ.2. corticis citri ʒ.1. & ß. margaritarum præparatarũ ʒ.1. pulueris electuarij de gemmis ʒ.ß. pulueris diarrhodonis ℈.2. ſacchari albiſſimi ℥.4. miſce, & fiat puluis, vel cum aqua naphthę fiant tabellæ, quarum ſumat ʒ.2. cũ aqua graminis.* Præſtat etiam ſyrupus (maximè in acida cruditate) q. ℞. *ſerici crudi ʒ.2. ſeminis baſiliconis, cariophyllorum, corticum citri anà ʒ.4. corticum mali cidonei ʒ.2. & ß. radicum bugloſſi ℥.2. foliorum bugloſſi m.4. ex quorum decocto cum ſaccharo fiat ſyrupus.* Sed refert Altimarus alium, quem ſcribit eſſe maioris momenti, q. ℞. *hyſſopi, ſampſuchi, ſerpylli, meliſſophylli, & betonicæ anà m.5. borraginis, lupulorum, ſcolopen-*
B *drij, fumariæ, capillorum veneris, anà p.5. radicum cichorij, borraginis, fœniculi, capparum anà ℥.4. abſynthij, & epithymi, anà ℥.3. foliorum ſenæ ℥.1. corticum citri p.1. pulegij, & florum minoris centaurij, anà ʒ.2. chamædryos, chamæpityos anà ℥.1. iunci odorati, & ſeminis aniſi, anà ʒ.1. paſſularum ſine granis ℥.1. paretur ex his ſecundùm artem decoctum, cuius excipe lib.4. adijcitoque ſucci pomorum dulcium, & acidorum, ſucci roſarum, & malorum punicorum acidorum, anà lib.2. & ß. ſucci borraginis, & fumariæ depurati, anà ℥.8. ſacchari quod ſufficiat, fiat ſyrupus: cuius porrige ℥.4. cum aqua lupulorum, aut borraginis.* Huius autem ſyrupi maximus erit vſus, præſertim poſt ſufficientem purgationem, & ineuntibus vere, & autumno. Sed maioris
C cenſeo eſſe beneficij, in his potiſſimum qui debiles ſunt, & morbo conſumpti, decoctum galli veteris cum paſſulis, abſynthio, folijs ſenæ, & eupatorij, cum epithymo, coriandro præparato, radicibus diureticis: maximè addito aliquo ex puluiſculis cordialibus memoratis.

His etenim factis, iterum inferiorem ventrem clyſmatis flatum diſcutientibus ablues, & purgationibus paulatinis ventriculum, & meſeraicas absterges: quem vſum præſtat prædictus *ſyrupus, addito decocto foliorum ſenæ, vel ſucco ʒ.2. aut 3. ℥ ſeminis carthami:* prodeſt & quarto quoque die ſumere prunum damaſcenum ſaccharo, & decocto ſenæ confectum. Atque inter vnam, & aliam horum medi-
D camentorum exhibitionem, porriges quæ roborandi ventriculum, ac flatus diſcutiendi vires habeant. Cui vſui non parum conducit in vtraque cruditate rhabarbarum maſticatum tertio quoque die, ſuperbibito modico abſynthij decocto.

Sed præſtat interim dum hæc fiunt, cruciatus doloreſque ac ventriculi tenſionem compeſcere, maximè in acida, aut inſipida cruditate, fomentis q. ℞. *olei lib.1. anethi, abſynthij, pulegij, ſerpylli, foliorum lauri anà ℥.ß. bulliant parum, & poſt colaturam ventri adhibe vngendo, aut in veſica præſtitum:* quæ omnia *vino incocta* ſummoperè prodeſſe comperimus: præſtat & decoctum cumini, pulegij, & aniſi, addito modico aceto per ſpongiam adhibitum: item de-
E coctum fœnugræci, chamæmeli, anethi, abſynthij, ſerpylli, fœniculi, cumini, baccarum lauri, & roſarũ: ex quibus etiam cataplaſmata, vel ſacculos vino irroratos, aut aceto ſuffumigatos parare poteris. Verum in nidoroſa cruditate ſat erit fomentum parare ex decocto roſarum, & abſynthij in aqua facto: cui etiam ſatis ſolet eſſe inunctio ex oleo roſacco, & omphacino, in quo ferbuerint abſynthium, puluis roſarum, & coralli cum modico apio conquaſſato maceratoque in aceto.

Quod ſi ne hæc prodeſſe videantur, vt flatus diſcutiantur, aut ſufficiens calor conciletur in acida cruditate, vel diſtrahatur quod præter naturam ibidem moratur, ad cucurbitam fugiendum eſſe conſulit indigentiæ ratio, dummodo & corpus, & meſeræi venas ſatis purgatas eſſe conſtet: tunc enim incredibili efficacia flatus diſcutit, dolores lenit, & calorem natu-

naturalem ad partem euocat. Neque placet in hac re ipſam ſcarificare: nam licet diſcuſſis flatibus, & humoribus aliquid prodeſſe poſſit, nocet profectò magis calore diminuto ventreque frigidiore facto: niſi (vt nuper latiùs dixeram) dum partes externæ, & abdominis muſculi venas habent humore melancholico plenas, & conſpicuas: hoc enim præſidio nonnullos deploratos præ dolore, & tenſione ventris reſtitutos vidimus. Cauendum tamen eſt, ne laborans ſit ex his qui vel hæmorrhoides habent, vel tumentes varices, aut ſuppreſſum menſtruum: quippe tunc maius ſolent accerſere parti affectæ damnum, quàm beneficium. Eſt tamen magni momenti, ſi his non poſſumus dolorem ſedare, in acida cruditate potibus aquę feruentis vti, & in nidoroſa frigidæ: ſed in vtraq; cenſeo maioris eſſe momenti in prima menſa vti in nidoroſa (vt dictum eſt) potu aquæ frigidæ, in acida verò aquæ calidiſſimæ.

Si ex frigiditate oriatur hypochōdriaca affectio.

Cùm longè aliud ſit hypochondriacam affectionem curare, dum ex caloris innati defectu in viſceribus oritur, ac dum ex poſitiua frigiditate principium trahit (quippe illa refectionem ſpirituum, & calidæ ſubſtantiæ expoſtulat, nulla vel leui vacuatione facta; hæc verò calefactionem, & purgationem frequentiorem, cùm plerunque frigidam materiam comitem habeat) ob id inſtitui peculiarem huic cauſæ curationem ſcribere: cæterùm me releuat ab hoc labore quod ſcripturus ſim paulò inferiùs integrum de cruditate vētriculi caput, & ob id hac in parte hoc onus deponere decreui.

De hypochōdriaca affectione ex contra operātia iecoris & ventriculi.

Inter omnes cauſas quæ hunc affectum concitare ſolent, nulla difficilior exiſtit cognitu, grauior, & moleſtior, & quæ ferè nullis cedit præſidijs, quàm ea eſt quæ ex contra operantia ventriculi, & iecoris principium trahit. Neque pertinet ad hanc cauſam ea quæ multis aſſignatur, nimirum iecur calidum rapiens allicienſque ad ſe innatum ventriculi calorem, quo ipſe coctioni alimentorum minùs ſufficit: nam hæc cauſa, quantumuis ventriculus refrigeretur, non expoſtulat æquè contraria auxilia: ſed ſolùm oportet hac in parte ſubintelligere ventriculum poſitiuè frigidum, & pari ratione iecur ad caliditatem intemperatum: quod maximum ſolet in omnibus morbis faceſſere negotium, quòd neque calida, neque frigida medicamenta vſquam profuiſſe viſa ſint: nam illa calorem hepatis acriorem relinquunt, & vt inimica naturæ omne calidum naturale, & omnes facultates partium, & maximè debilioris ventriculi labefactant, diſſipant, & diſſoluunt: quæ verò frigida ſunt, licet iecori proſint, ventriculi intemperamentum omnino adaugent. Quapropter maiori diligentia curandum eſt, hunc affectum noſſe, & cognitum ad naturalem ſtatum vnumquodque horum membrorum ſine alterius iactura reducere.

Signa.

Dignoſces autem iecoris calidam intemperiem ex ſiti, maxillarum rubedine, vigilia, vrinæ rubore, aut cruditate: ex manuum, atque pedum calore, & totius faciei præter maxillas colore pallido: cum quibus adeſt cibi appetentia inſolita, & cum hoc impenſa cruditas eaque aliquando acida, nonnunquam verò nidoroſa: quod rarò ſimul accidere viſum eſt, niſi dum vtraque cauſa ſimul vigeat: adeſt etiam ventris inflatio, & quod magis eſt crudorum grandior expulſio: quippe reſpectu frigidioris ſucci à ventriculo geniti mediocris apparet iecoris calor, quo flatus eleuari neceſſum eſt ex craſſiori ſubſtantiæ parte, ſicut tenuem in nidorem conuerti ab eodem calore facilè eſt: adſunt præterea aliquando frigida, & nonnunquam plus iuſto calentia: laborans anxius eſt, ſiticuloſus, & à potu maximè læditur: euomit cibum crudiorem, & alui excrementa veluti caprarum ſtercus: illud vitio ventriculi, hoc iecoris intemperantia: vigilia quidem premuntur, & ſi ſomno forſan corripian- A tur, deteriùs ſe habent, & ſqualidi, anxij, & mille alijs accidentibus preſſi expergiſcuntur. Præterea vrinam habent nunc albam, nunc croceam iuxta dominium huius, aut illius intemperiei: quapropter, vel grauius malum ſperare oportet, vel ex præſidijs nullum leuamen.

Curandi ratio.

Curandi verò rationem vt cautè aggrediaris, ſcito, vno è tribus modis exequendam eſſe: primò vel vni membrorum adhibitis auxilijs extrinſecus, vt iecori, & alteri intrinſecus vt ventriculo, aut è contra: ſecundò alternatim, nunc ventriculo prouidendum, nunc iecori, cùm videlicet affectum, & affectus accidentia magis vnius vitio quàm alterius prodeunt: illi verò (alterius etiam habita prouidentia) ſubuenien- B dum eſt, altero non omnino neglecto: tertio verò & vltimo rem aggredieris mixtis auxilijs. Sed primò prouidendum eſt ventriculo vomitibus, quo depoſita humorum crudorum ſarcina auxilijs quæ leuiter calefaciant intrinſecus, aut extrinſecus adhibitis, citra iecoris inſignem alterationem beneficium ſuſceptet: qualia autem hæc futura ſint, nuper ſcripſimus. Quo facto, & interim dum fit, iecoris regionem extrinſecus attemperabis, niſi cognoueris aduſtum quid ibidem immorari, quo tenearis, poſt ventriculi prouidentiam, ſanguinem ex ſaluatella dextræ manus, aut ex baſilica eiuſdem lateris fundere. His autem factis, & retuſa cuiuſque membri aliquo modo intemperie, tutiorem arbitror eam curationem, quæ media eſt in- C ter vtriuſque membri intemperamentum. Quapropter arbitrandum eſt, proficuum eſſe (quòd etiam humores qui peccant ex vtriuſque cauſæ exceſſu, in aduſtam cruditatem commigrarunt) porrigere laboranti ſyrupum cichorij cum oxymelite, & decocto paſſularum, aut ſyrupum borraginis, eupatorij, aut acetoſum diarrhodon cum aqua lupulorum, & fumariæ: prodeſt & ſerum lactis cum rhodomelle, vel ſyrupo bugloſſi, & modico oxymelite: tandem acetoſum è radicibus cum ſero lactis, aut aqua lupulorum: quippe arbitrandum eſt in huiuſmodi membrorum contraoperantia, maximam in meſeraicis neceſſariò adeſſe obſtructionem. Poſt aliquod tamen dies, vterer medicamento purgante crudos, & aduſtos humores: D cuius naturæ eſt *infuſum duarum dragmarum foliorū ſenæ, & ʒ. 1. rhabarbari in ſero lactis cum tribus ʒ. ſyrupi violarum ex infuſionibus, aut ex roſis noſtris.* Proſunt etiam aliæ purgationes minutiores, quemadmodum eſt infuſum rhabarbari, aut foliorum ſenę in decocto eupatorij, viſci quercini, paſſularum, & hordei: præſtat & ſyrupus eupatorij, aut acetoſus diarrhodō, vel cichorij cum infuſo rhabarbari, foliorum ſenæ, aut carthami conquaſſati in aqua lactis, aut lupulorum. Poſt prædictas autem purgationes *ſumat laborans tria, vel quatuor cochlearia huius mixturæ quæ recipit ſeminis plantaginis, piſtaceorum non rancidorum contuſorum, anà ʒ. 1. corticis citri exiccati ʒ. 2. & ß. agrimoniæ m. 1. & ß. tamariſci, ceterach, capillorum ve-* E *neris, florum borraginis, anà manip. ß. abſynthij pontici, roſarum anà m. 1. cinnamomi, myrobalanorum chebulorum, & indorum anà ʒ. 3 coquantur in aqua chalybeata ſecundùm artem, & cum ſaccharo albiſſimo fiat ſyrupus, cui in fine decoctionis adde galliæ muſcatæ ʒ. ß.* & ſi diu eo vtaris maximi vſus comperies, præſertim ſi ſingulis ſeptimanis ante cibum præſtiteris ʒ. 1. *pilularum quæ recipiunt agarici trochiſcati, rhabarbari electi anà ʒ. 1. ſpecierum hieræ ſimplicis Galeni, florum borraginis, epithymi, anà ℈. 2. aloes lotæ in ſucco roſarum ʒ. 2. & ß. miſce, & cum ſyrupo cichorij fiat maſſa.* His factis ventriculo, & iecori hac lege prouidebis: ventriculo ſacculum conficies, q. ℞. *maſtichis ʒ. ß. abſynthij vulgaris, menthæ, pulegij, anà m. 1. & ß. roſarum rubearum, florum labruſci, anà m. 1. cinnamomi ʒ. 2. galangæ, nucis muſcatæ anà ʒ. 1. cariophyllorum, galliæ muſcatæ anà ℈. 2. pulueri-*

zentur omnia & fiat ſacculus ex tela ſerica pro ventriculo. Præſtat etiam hypochondria fouere decocto q. ℞. *agni caſti, fœniculi, foliorum ſenæ, roſarum, abſynthij vulgaris anà. m. ß. coquantur in aqua chalibeata quod ſufficiat pro fomento cum ſpongia*, cauentes iecur. His autem factis, ſi magis præualuerit iecoris intemperies, reddideritque vniuerſum corpus ſqualidum, balneis aquæ dulcis oportebit ipſum attemperare, dummodo ventriculus præueniatur, ne aquæ lotione ampliùs infirmetur: cui vſui neceſſum erit oleo cariophyllorum cum maſtiche ipſum inungere. Poſt hæc autem omnia, non erit abs re ſingulis diebus aut tertio quoque die parum aquæ abſynthites cum aromatico roſato aut tabellis diarrhodonis porrigere, vel alia quæ conſimilem virtutem habere anteà diximus.

Hoc tamen vnum in hac curatione ſummoperè obſeruandum ſupereſt, nimirum incredibili efficacia huic affectioni prodeſſe & experimento eſſe confirmatum, in omnibus ferè hypochondriacæ affectionis cauſis, vſum chalybis, ſiue in fœminis ex vtero, ſiue in eis ac viris ex ventriculo, meſeræo, iecore aut ſplene obſtructis, aut quomodolibet humore obſeſſis malum oriatur; quapropter id præſidium citra vllum timorem conſulo adhiberi, quod forſan (purgato vt par eſt corpore) ſufficere poſſit, ſolùm vt laborantem ab aliorum importuna moleſtia eruere poſſis. Sed in huius præſidij adminiſtratione neceſſum eſt admiſceas ea quæ modicè purgant, velut eſt infuſum rhabarbari, foliorum ſenæ aut ſuccus ſeminis carthami, tantum, inquam, quantum ſat ſit, vt bis terue laborans humoris peccantis aliquid excernere poſſit.

Quòd ſi ne his quidem omnibus adhuc pro artis lege factis, affectio ſubſideat miteſcatque, tunc profectò ad ſetonem aut fontanellam, vel vſtionem ſupra ſplenis aut ventriculi regionem confugiendum erit: dummodo prædicta præſidia non adhibeantur his qui ſanguinem ex hæmorrhoidibus fundunt: nam ſetone affixo ſupprimetur reuocabiturque, quod non eſt minoris damni. Verùm ſi hæmorrhoides adhuc fluentes non ſufficiunt, ad mali ſæuitiam compeſcendam, ſatius erit fontanellam in altero crure aperire.

CAPVT XVIII.

De mania & reliquis furoris generibus.

VT certum eſt, melancholiæ omnem ſpeciem cum timore & triſtitia eſſe, ita proculdubiò, maniam cum furore & contentione coniungi arbitramur: & hoc eſt quod dixerat Auicen. 1. 3. tract. 4. cap. 18. Cùmque melancholia componitur cùm rixa & ſaltu & contentione ſeu pugna, mutatur eius nomen diciturque mania, quæ nil aliud eſt quam princeps functio deprauata, propter feruidam cerebri ſine tumore caliditatem. At ſpecies huius mali, licet ſint numeroſæ, quæ conſpicuæ magis exiſtunt, ſunt quinque, melancholia nimirum, furor, amor, rabies, & hydrolcos, quam Auicen. vocauit cutbut, & Græci Lycaonem, id eſt lupinam inſaniam, vt mox latius ſum expoſiturus, ſi priùs dixero vnde maniam Græci dixerint. Quippe multi à mania ipſa laruarum matre, appellatam autumant, aut forſan ab ipſis potiùs manijs, quas nonnulli laruas ac lemures eſſe fingunt: vel à manibus dæmonibus ipſis, ob vehementiam actionum: vel quia ſæpe cùm dæmones ſeſe corporibus inſinuant (qui occultè in viſceribus operti valetudinem viriant, morboſcitant, ſomnijs animos exterrent, mentes furoribus quatiunt) ſimillima ſolent concitare accidentia. Dimitto aliquando ob lunæ motum, quem ſic affecti in deliramentis obſeruant, lunaticos eſſe appellatos. Sed Latini Græcorum ma-

A niam appellant inſaniam, quod mihi vim & efficaciam morbi non ſatis oſtendere videtur, vt refert Cicero. 4. Tuſcul. quippe inſaniam, quòd ſtultitia ſit iuncta, incontinentiam eſſe ſanitate vacantem arbitror; maniam verò, ratus ſum mētis ad omnia cæcitatem, & ob id maius quid eſſe videtur quàm inſania. Quo profectò factum eſſe reor, vt duodecim tabulæ apud Iuriſconſultos vetuerint eum, qui furore ſit correptus, ſuarum rerum eſſe dominum, non verò eum qui inſanus eſt: quamobrem commodius mihi viſum eſt, maniam furorem vertere, quàm inſaniam: maximè cùm (vt dictum eſt) hac ſola ratione maniam à melancholia differre conſtet, nimirum ob furorem, quo maximè maniaci pollent. Dimitto aliquando Hippocr. melancholiam appellaſſe maniam, forſan licentioſiùs, aut, quod magis placet, quia eo loco, videlicet. 6. aphoriſm. 21. voluit ſignificare ſolùm inſa-

B niam. Nec valet quorundam prauè intellecta Galen. 3. de locis cap. 6. ſententia, qua parte per melancholiam cenſent intellexiſſe maniam, quòd illam fieri aſſerat cerebro ab inflammantibus, calidis & æſtuantibus diſpoſito: nam aliud eſt affectum melancholicum eſſe calidum (quo vocari poſſit mania) & aliud, à calidis fieri cerebro ſuperſtite frigido, quo melancholia ſuccreſcit. Qua lege cenſeo interpretandū eſſe prædictum Galen. locum. Diuidunt tamen præcipui authores prædictum furorem in lupinam inſaniam (quam Auic. appellauit cutbut, Græci verò Lycaonem, & ex eis multi hydrolcos, quòd ſit veluti ri-

C uulorum araneus quidam in ſuperficie aquæ ſtans, qui venatur muſcas, nunquam eandem viam tenens, ſed per vias diuerſas graditur, vt faciunt qui hoc morbo laborant) & in caninam, Græcis dictam cynantropiam ſeu rabientem: quippe certum eſt aliquam maniæ ſpeciem rabiem eſſe, nō tamen omnem. Conſtat igitur differre inter ſe lupinum delirium à rabie, ſicut lupus à cane: lupus enim citra voracitatem & rapacitatem inſidioſam dæmoniaca prauitate præditus eſt, neque vnquam cicuratur, neque fida eſt eius conſuetudo & amicitia: ſic qui hoc modo afficiuntur, inſtar luporum abhorrent hominum ſocietatem, fugiunt, latitant, inſidiātur, clam aggrediuntur, feriunt & interficiunt: illi verò qui canino delirio & rabie

D corripiuntur, rixantur etiam, & prouocati inſiliunt in laceſſentem, rident, trepidant, blādiuntur, obediunt, agnoſcunt amicos eorumque ſocietatem & conſuetudinem exoptant: & cùm hi ſint canum mores, dictum eſt canina mania laborare eos, qui ſic afficiuntur. Itaq; omnis huius mali ſpecies, præter dictas conditiones, ſortitur etiam hominem ſine febre corripere, & extra mentem atque omnem rationis vſum nequiter tranſponere, cogens in vanas cogitationes, in abſurdas loqutiones & in nefanda facinora & mores plus quàm ferinos prorumpere, & vt Gal. refert, aliquando in ecſtaſi ſeu taciturnitate detinet. Verùm licet dictum ſit mania eos febre carere, Cælius tamen Aurelianus arbitratur quoſdam eſſe febrem

E habentes, lentam tamen & minoris momenti, quàm ea ſit quæ phræniticis ſuccreſcit.

His conſideratis, conſtabit facilè furorē ſympt. eſſe principū facultatum omnino corruptarū, maximè rationis & imaginationis, cùm cōſtet memoriā non deficere. Hoc tamen certum mihi videtur in hac affectione, nimirū præter cerebri calidū & ſicciſſimū intemperamentum, etiam in vaſis ipſius cerebri interioribus, humores eiuſdē naturæ vel ſemper adeſſe (vt in his qui perpetuo delirio premūtur) vel ex innata cerebri intēperie in dies aggegari, & copia ſufficienti congeſta, in furorē laborātem agere, donec vi caloris proprij diſſoluantur, & ſubſidente affectione reſipiat aliquo modo laborans, donec iterū idē fiat humoris acceſſus, quo mens iterū & eodem modo turbetur. Qui ſanè habitus adeò fixus & connaturalis ſæpe factus *Affectus natura.*

appa-

apparet, vt immedicabilis fiat: quo tempore per interualla modo dicto deſipiunt, & reſipiunt laborantes: nam cùm in perpetua ſunt acceſſione, arbitrandum eſt contractum habitum eadem perpetuitate ſibi comites habere humores habitui ſimiles: aliquando verò vitium ſolùm in humoribus exiſtens, aut in fieri in cerebro, reliquos humores quos gignit natura, conſpurcat, vt in hoc malo prorumpant: quem ſtatum faciliùs quàm quemuis alium, ad antiquam ſanitatem reduces, quod diſtinxiſſe ad curationem non eſt parui momenti. Dimitto, frequentiùs hunc affectum per eſſentiam fieri in cerebro, verùm non admodum rarò ex conſenſu alicuius inferioris membri, vel totius corporis.

Cauſæ. Si quis huius mali cauſas ſtudeat adinuenire, reperiet profectò rem eſſe grauem, & magni momenti. Nam apud antiquiores, vna reperitur eaque generaliſſima, nimirum mutatio ab ea tẽperatura, quę homini debetur, in ferinam, & omnino alienam: quod quidem licet verum ſit, non tamen monſtrat qualis futura ſit hæc ferina temperies, & à quibus cauſis principium ſortiatur, foueatur, & augeatur. Conſtat tamen (ſi quis diligentiùs rem penſitet) intemperiem hanc, ſiue in humoribus ſit, ſiue in partibus ſolidis, debere eſſe calidam, & ſiccam, non quidem vtcumque, ſed habitualem, & factam, turbandis omnino ſpiritibus animalibus idoneam, vel ipſis terreſtribus, & vitioſis gignendis accommodam: quam vel in vniuerſo genere venoſo, ac iecore eſſe contingit, qua humores prædictæ naturæ fiunt, vt cerebrum aſcendentes prædicta deliramenta inducant: vel fit in ſolo capite, ita vt quantumuis alimentum illuc aſcendens laudabile ſit, protinus in ferinam mutetur temperiem: quo autem modo humores tales fiant, iam audies. Ipſa enim luce clarius conſpicimus, ſi quis ſanguis, ſi quæ bilis, aut melancholia ſingulatim mixtimve ſuccenduntur (non incendio febrili, in quo ſuccorum quoque vitioſa putredo interuenit, proprium enim furoris eſt febre carere, quia licet calor in febribus polleat, eſt tamen cum humiditate humoris putreſcentis adiunctus: nam hæc in putredine licet ſeparetur, non tamen reſoluitur, ſed manet ita vt coctione poſſit aliquo modo emendari) at in hoc vſtionis genere exuritur humiditas, & euaneſcit: quo fit vt nulla coctione affectus emendari poſſit. Siquidem cùm ſolùm naturæ calor adeò intenditur, exacerbatur, & inualeſcit vt candefaciat igniatque ſuccos, mox animi quoque ſtatum conuelli, eoque pertrahi neceſſum eſt, quo rapidæ flammæ adigunt. Quippe ignis violentus cùm ſit, atque indomitus, quos ſuæ qualitatis ſupra natiuam temperiem participes facit, violentos etiam, atque indomitos reddit. In humoribus præterea quod liquidum eſt, & tenue minimo negotio in obſcœnas fuligines ſubducit, reliquum verò in toruam atramque fæcem aſſando commutat: vnde fœdi ſylueſtreſque ſpiritus, animalium functionum inſtrumenta, prodeunt: & dulcis ille numerus, harmonia, & concentus in quo æquabilis ſuccorum portio conſtabat, diſſipatur. Quo fit, vt promptè colligere poſſimus, irrationalem, inordinatam, deformem, ineptam inconcinnamque agitationem hinc forſan oriri. Maniæ ergo, ſeu furoris occaſionem rectè iudicamus prodire à proprio temperamento violato cum improba humorum exuſtione, qua in atræ bilis naturam prorſus mutantur: quam quidem non æquam, & parem in omnibus inſanientibus conſpicies, maioris enim, & minoris rationem capit, prout ineſt acriori materiæ: quod prorſus fieri duplici de cauſa comperies: vna ex humoris qui aduritur conditione, quo fit, vt quanto humor humori ferocior extiterit, tanto quoque malignior ſuccreſcat feritas: alia verò ex cauſæ quæ vſtionem molitur efficacia, & maligni- A tate, ſunt autem hæ non paucæ: nam quædam extrinſecus occuſant: quædam verò clam & occultè interiùs hominem exurunt, & perdunt. Has ſanè omnes exactiſſimo calculo enumerat Cœlius Aurelianus lib. tardarum paſſionum cap. 5. Inquit enim, Generatur autem frequentiùs in iuuenibus, ac medijs ætatibus, difficile in ſenibus, atque difficiliùs in pueris, & mulieribus (licet in omnibus non rarò id malum conſpiciamus,) nunc repentè inuadens, nũc paulatim increſcens, nunc ex occultis, nunc ex manifeſtis cauſis, vt eſt vſtio, perfrictio, indigeſtio, vinolentia frequens, atque immodica, item vigiliæ iuges, amor, iracũdia, aut mœſtitudo, vel timor, vel ſuperſtitio nimia: item concuſſio, ſiue percuſſio capitis, & intentio nimia ſenſuũ B & intellectus, ob cupiditatem diſciplinarum, vel quęſtum pecunialem, aut gloriam. Item epota medicamenta, & ea magis, quæ amorẽ facere fingunt, à Græcis philtropata appellata. Item detractio hæmorrhoidum veterum, ſiue varicum, aut in fœminis abſentia ſolitæ purgationis. Quæ ſanè omnia (& alia his ſimilia, quæ etiam conſiderare oportet, & præuidere) facilè monſtrant, ſi adſunt, ſi præceſſerunt, ſi timet laborans. Verùm vtcunque vna, vel plures ex prædictis cauſis accedant, nequeunt ſua ſponte ferinum inducere delirium, ni priùs humorum aliquis ab earum efficacia aduratur, ſuperaſſeturque. Qua in re priùs ſciẽdum eſt, pituitoſos ſuccos nihil in hac re poſſe, vt qui nullo modo patiantur ad tantam deuenire aſſationẽ, C quòd in atram bilem commigrent, iuxta Galeni doctrinam: inquit enim 6. aphor. 56. Fiunt quidem propter pituitoſum humorem apoplexiæ, & conuulſiones, & cæcitates oculorum, fiunt autem, & propter melancholicum, quoniam vtriſque cõmunis eſt craſſitudo, non tamen furor eſt paſſio communis: nunquam enim hic ex pituitoſo humore ortum habet, cũ ad eum humor irritans, ac mordens exigatur. Fit igitur mania interdum ex ſanguine nimium feruente, vel in cerebro exiſtente, aut ibidem aliundè confluente, vt ex Galeno patet 5. aphoriſm. 40. in quo affectu concitando, non ſat eſt quemuis adeſſe aſſationis modum, ſed eum qui exiccatum, & aridum reddat ſanguinem, feruore conterente humidam eius partem. D Fit etiam & frequentiùs, ex ſuperaſſata flaua bile, vt ex Galeno conſtat 3. de locis dicente: Quemadmodum alter atræ bilis ſuccus, qui præaſſata flaua bile naſcitur, ferina deliramenta inducens: quam ſententiam iterum confirmat 2. de cauſis ſymptom. capite vltimo, & 3. aphoriſmorum 22. Contingit etiam non rarò ex melancholico fieri ſucco, licet ex eo non ſemper, ſed cùm ſupra modum exuritur, aut acritudinem contrahit, vt ex Galen. conſtat 6. aphoriſmorũ 56. Denique omnis furor habet aliquem ex his humoribus tanquam proximam cauſam, modo iecur, ſplen, vterus, aut vniuerſum corpus prauè exurendo, vt dictum eſt, diſponat, & in cerebrum tranſmittat: modo cerebrum prædicto intemperamento habitualiter affectum, ex alimento ſibi commiſſo ſimiles ſibi E generet ſuccos, quos poſteà in prædictum affectum commigraturos arbitramur.

Signa. Quæ hunc affectum monſtrant ſigna cuiuis conſpicua fiunt, quapropter ſatius erit cauſas, & differentias monſtrantia nunc docere, & rurſus quæ corpora obnoxia huic affectioni exiſtant, vt quantum poſſis omni diligentia præcaueas. Noſces tamen primò, deliramenta potiùs ferina, & maniaca eſſe, quàm phrenitica, aut melancholica, ex eo quòd conſpicies ſic affectos, nonnunquam toruo, & horrendo vultu meditabundos veluti obſtupeſcere, oculos atroces, & formidabiles hinc inde vertere, mox in iurgia, rixas, & contentionem amarulentos erumpere: & niſi vinculis, aut impactis flagris domiti cohibeantur, domeſticos, & familiares, ſeu quoſuis alios adoriuntur: nec deſunt alij, qui ſermonis adulabilis fuco blandiuntur

& ſimulata tranquillitate in ſæuam tempeſtatem proſiliunt in alios, ac in ſeipſos, etiam ſibi mortem conſciſcentes, vt de Empedocle fertur, qui ſe in Aetnæ voraginem proiecit, & de Aiace Telamonio, qui ſeipſum mucrone perfodit. His miſſis, quæ nullus ignorat, ad apparatum, ſeu principium huius mali cognoſcendum iam deueniendum eſſe conſulit docendi ratio: eſt huic affectioni obnoxia habitudo bilioſi hominis, & extenuati: ſic & qui hepate, & corde præcalidis præditi ſunt, in quibus facilè humores aduruntur: item qui ob leuiſſimas occaſiones, & res nullius momenti propter conſuetudinem admodum faciles fiunt, & propenſi in obſcœnos, atque ineptos cachinnos: & ij etiam qui in ira, cùm mites eſſent, & blandi, propenſi fiunt. Item ſuſpicioſi, & cogitabundi, cum facili credulitate de quauis re triſti, & graui. Signa verò iam iam inſtantis mali ſunt, aurium ſonitus, & vanæ, atque inanes imagunculæ ante oculos: quibuſdam ſplendores, ac luces occurſitant: taciturni ſæpè, ac meditabundi veluti obſtupeſcunt, & in terram amarulenti conſpectant, & rurſus inopportunè alterantur, & ſuſurrant intra fauces. Alios videre eſt, poſt longas inedias, vigilias, graues, & triſtes labores, diuturnaſque curas mente commotos: neque paruus imminet metus his qui aſſiduo pauore, ac formidine concutiuntur, & his etiam qui indefeſſa opera literas, & diſciplinas ſectantur: item his qui in venerem ſunt propenſi, & nocturnis ludibrijs obnoxij, & his quibus, aut menſes, aut hæmorrhoides antiquæ ſubitò ſupprimuntur: tandem qui vehementer inconſtantes facti ſunt, & multifarijs opinionibus fluctuant, fugaces imagunculas ſibi fabricant, nuſquam hærent, celeriter ab eo quod inſtituerant, ſermone volubili digrediuntur: nunc hoc, nunc aliud nugantur, quidquid in buccam venerit futiliter oblaterant; quod euenire conſentaneum eſt, ob rapidum æſtum turgentis materiæ: ſunt etiam immemores, & eorum malè tenaces, quæ aut petulantiori lingua, aut violentiori manu deſignarunt. Immodica ſiti torquentur, ſi aliquando reſipiant, os amareſcit, venter eroditur, vigilijs infeſtantur, oculi nunc volubiles, nunc fixi, & ſemper rubentes. Neque prætereundum eſt, in quibuſdam mulieribus dum ſanguis in mammis collectus coagulatur, furorem ſignificare, vt Galen. aduertit 5. aphoriſmorum 40. & eſt, vt inquit Auicen. ſi pedes ſanguine repleantur, & rubei fiant, quia periclitantur etiam coagulatione. At ſigna, quæ in quouis laborante peccantem humorem oſtendunt, ſunt, dum flaua bilis exuritur, laborantes ferarum more effrænes, iracundi, temerarij, percuſſores, & iniurioſi fiunt: quibus accedit tempus anni æſtiuum, & ægri bilioſa temperies, ingens oris amaritudo, pallidus faciei, & oculorum color, ac feruidiſſima oris ſaliua. Quod ſi ex ſanguine mania oriatur, riſus aderit incompeſcibilis ob imagunculas ante oculos verſantes, riſu, & ioco plenas: & ſic arbitrantur tibicines audire, & ipſi aliquando canunt, & ſaliunt: nullum tamen facinus aggrediuntur, ſed veluti ebrij inſaniunt: latas inſuper, & conſpicuas habent venas, corpus ſaturum, faciem rubore quodam perfuſam, oculos ludibundos eo modo, quo Abderitiæ Democritum inſanire exiſtimabant, cùm ad ipſum curandum Hippocrat. reuocarunt. Maniam verò quæ ex atra bile, ſeu ex melancholico ſucco ſuperaſſato prodit, præterquam quòd difficilioris eſt curationis, maligniores reddit laborantes, ſuſpicaces, immites, inexorabiles, pertinaces, meditabundos, tardè loquentes, & tardiùs ſilentes, & ſeſe conficientes. Qui ſanè nonnunquam ſuccum euomunt acidum terram fermentantem, maximè ſi craſſioris ſanguinis aliqua vacuatio ſuppreſſa ſit. Præter quæ omnia, in conſiderationem ducere oportet anni tempus, anteactam vitam, cibaria, & corporis naturalem temperiem.

Præſagiũ

Cognitis cauſis, & mali differentia, haud difficile erit noſſe quid ſperandum ſit in quouis laborante. Qua in re ſtatuendum eſt nullam inſaniam ſecuram eſſe, vt Galen. teſtatur 6. aphoriſmorum 53. licet minus periculoſa ſit quæ cum riſu fit, periculoſiſſima autem quæ temeraria eſt, & ex humore atro ob ſuperaſſationem prodit: & in his ea adhuc deterior, quæ ex deteriori humore ſuperaſſato prodit, in quarum medio ſtat quæ ex ferueſacta fit flaua bile: verum cũ iam ad atræ bilis naturam accedit cum ſtudio etiam fit, & furibundum, ac temerarium ſummoperè reddit hominem. Præterea expendendum eſt non eſſe omnino verum quod Hippocrat. refert 6. popu. ſect. 6. dicens: Mentis emotiones ſanguinis per nares effluxus ſoluit, cùm certum ſit ſolùm maniæ ex ſanguine prodeunti prodeſſe, bilioſæ verò & atrabilioſæ obeſſe non parum. Sed videndum etiam eſt, an quemadmodum in phrenitide alui profluuium valdè rubicundum contingens peſſimum eſt, vt ex Hippocrat. conſtat 1. prædict. ſententia, ita quoque in ferinis delirijs ſubſequuta dyſenteria lethalis ſit. Nam conſtat ex Hippoc. 7. aphoriſm. à furore difficultas inteſtinorum, vel aqua inter cutem, vel vehemens mentis alienatio (ecſtaſis) bonum.

Dubium.

Sciſcitabitur autem aliquis qua nam ratione, furori dyſenteria prodeſſe poſſit, cùm atram bilem ſurſum, aut deorſum delatam, lethalem eſſe conſtet: & hydropem quatenus ad cauſam pertinet, longè differre ab atra bile, ac rurſus vehementiùs furere, ſuſpectum eſſe ſanitatis principium. Sed expendendum in hac re eſt, noxios humores ad inferas partes labi, & perfectè, ac per conuenientia loca purgari, dummodo non ſit ex aduſta flaua bile, niſi alijs admiſceatur: nam alij humores furorem efficientes commodè, aut ſaltem non admodum noxiè per inteſtina expurgantur. Præterquam quòd ego arbitror Hippocrat. conſultò dixiſſe tormina inteſtinorum, & non dyſenteriam: quippe verbum illud ſolùm ſignificat dolores inteſtinorum à mordicatione factos, dyſenteria verò exulcerationem, quæ ab atra bile facta inſanabilis eſt. At per hydropem etiam liberantur non pauci ab hoc malo, ſiue eo quòd furor ex ſuppreſſa aliqua vacuatione fiat, cuius humorem ad eam partem mittat natura, ſiue iecore imbecilliore facto ex recurſu praui humoris ad ipſum, qua occaſione aqua inter cutem oritur: quæ ſanè iudicia abſolutè bona non ſunt, ſed pro furoris ſolutione bona, & vtilia: eo quòd ſic affecti, neque dolorem ſentiunt, neque facilè à quouis malo læduntur, quòd robuſtiores, & terreſtriores facti ſint. Præterea certum eſt aliquando furorem finiri per maiorem intenſionem, & feritatem, vt refert Hippocrat. à quo etiam mutuauit Auicen. dicens: Et quandoque eſt vehementia ſignificans criſim ipſius maniæ: quemadmodum in morbis acutis vehementiſſimi caſus ſolent aliquando bonas criſes operari, nitens natura radicitus inimicum propellere, & omnem humoris copiam conterere: quo ſanè fit, vt furor ſe ipſum finiat. Quòd ſi quis dixerat, maniam eſſe habituale malum, quod iudicari ſua natura nequit, expendat, illud debere intelligi de huius mali acceſſionibus, quæ maiori feritate finiuntur morbo in antiquo habitu manente.

Verùm, quod deterius in hoc malo cenſeo, eſt, nullis præſidijs aliquantulum miteſcere, & diu durare nulla facta intermiſſione, vel redire vehementiùs quàm anteà, aut indies creſcere, periculum enim eſt, ne habituale fiat in cerebro, aut in toto corpore damnum.

Curandi ratio.

Quam ſit curatu difficilis hæc affectio, nemo eſt qui ignoret: non quidem ſolùm ob mali ſæuitiam, & peruicaciam, ſed etiam quia laborantium inſipiẽtia,

non

non permittit eos medicis obtemperare, neque cibaria tempore & copia conuenienti ingerere, neque quieſcere aut moueri cùm par ſit, neque rurſus ea medicamenta deuorare quæ proficua eſſe poſſint: cum hoc tamen vi & induſtria ſupplere oportet quæ dementia detrahit. Sic profectò eam in primis ſic affectis victus & vitæ rationem inſtitues, quæ omnino feruorem & excandeſcentiam compeſcere nata ſint, & omnino humectare: cauens ne victus adeò tenuis ſit, quòd facilè quoque ſuccendatur, vel adeò craſſus, quòd vel obſtructionem pariat, vel difficulter conficiatur. Quapropter mediocris omnino victus ratio præſcribenda eſt etiam & actu ac potentia humida, quæ nullum negotium ventriculo exhibeat, quòd facilis ſit concoctionis: denique procuranda impigra digeſtio, prompta nutritio, & alui quotidiana egeſtio: quare cibus ſit non halituoſus, non craſſus, non inflammans, non ſiccans, neque in cerebrum euaporans. Quo fit, vt magni ſit momenti caro hædina, vitulina, pullorum & auium domeſticarum cum lactucis, lacte, aut farina nutritarum, necnon & piſcium ſaxatilium: ſed inter omnia cibaria ſic affectis vberrimam iuris copiam præbere, ſcimus magni eſſe momenti, confectam quidem oleribus, vt lactuca, ſcariola, borragine, bugloſſo & ſimilibus. Proſunt & ipſa olera per ſe; ſed fugiendum à coriandro, dementat enim: ptiſana enim eſt copioſiùs vtendum, vt quæ huic malo maximè proficua ſit: cauendum tamen ab vrinam mouentibus & ab his quæ feruorem concitant: à vino inſuper penitus abſtinendum, niſi ex metu inſania orta fuerit, vt Celſo placuit, vel cùm affectus inclinauerit, aut ex melancholia aduſta prodierit, tunc enim ex vſu eſt vinum dilutius & aquoſum. Et licet hæc ſint quæ vnanimi omnium authorum ſententia ſic affectis prodeſſe conſtat, ego tamen arbitror nihil inconuenire craſſioris aut copioſioris alimenti inſtitutione vti: nam quibus virtus valida eſt cum humorum defectu, iubet Galen. 1. aphoriſmorum. 17. multum & frequentiùs victum porrigere: neque inconuenit crudius aliquid aut pituitoſius manere: quinimo conducit humectationis ac refrigerationis gratia: nam ob id profectò huiuſmodi laborantes rarò ſanitati reſtitutos conſpicimus, quia plerumque longè minus comedunt quàm par ſit, quinimò blandimentis aut imperio ipſos ad alimenta capeſſenda cogere non rarò opus eſt. Prodeſt prætereà in potu aqua ex hordeo, vel admixta ſucco mali punici dulcis, vel feruefacta radicibus bugloſſæ, aut floribus eiuſdem cum ſaccharo. Sit præterea laborans in otio & quiete, niſi dum acceſſio inualuerit, quo tempore crurum & brachiorum frictionibus aut vinculis vtendum eſt: ſomno vtatur longiori, vel omni arte inſtituatur: aer humidior ſit temperatæ caliditatis, ac ſi affectus non ſubſederit regionem mutet laborans: nullibi tamen ſolus ſit, neque inter ignotos, aut inter eos quos vel contemnat, vel odio habeat. Vtcumque tamen ſit, ipſum vinculis ligatum coercere oportet, ſecuris quidem ſed non admodum compreſſis: cauendum enim eſt ne aliquod ſcelus perpetrare poſſint, fallaces enim ſunt maniaci & mille machinamenta fingunt, vt ſibi & alijs liberè nocere poſſint. Inſuper locus illis eligatur, qui nec luminoſus nimis, neque admodum obſcurus ſit, vtrumque enim nocet.

Victus ratio.

Si fiat ex vitio ſanguinis.

Ad peculiarem igitur curandi rationem accedendo, ſi conſtiterit ſanguinem exuri, vt monſtrant rubor per vniuerſum corpus floridus, venæ exuberantes, delirium cum riſu & non perpetuum, educatio quæ præceſſit lauta, mollis & copioſa: tunc vltra coniectandum eſt an aliqua ſanguinis vacuatio, vel naturalis vel conſueta ſuppreſſa ſit: quòd ſi id acA cidat, protinus reuocanda eſt, ſi facilè fieri poſſit: ſin aliter, interim dum fit, ſanguis mittendus eſt à parte vicina ei per quam ſanguis affluere aſſueuerat: ex talo quidem ſi ex vtero aut hæmorrhoidibus fluebat, vel ex brachio ſi à naribus. Verum ſi ſolùm ſanguinis feruore affectio fiat, tunc quidem coniectandum eſt an præſit adhuc abundantia, quo tempore ſanguinem copioſiùs & confertim educere oportebit: quippe in his credendum eſt vires non deficere. At ſi vberioris copiæ ſigna non adſint, ſanguis quoque mittendus eſt, ſed parciùs aut partitè, primò ex dextro brachio à vena media, niſi conſtiterit externam magis turgere, mox verò ex ſiniſtro, cuius ſciſſione certo ſcio non leue neque contemnendum præſidium ſubſequuturum, propter mu- B tuum vtriuſque viſceris conſenſum, vt docuerat Auicenna. Non eſt mirum, inquit, non eſt nouum, non eſt longinquum, ſi cordis complexio primùm corrumpatur, & ſequatur eam cerebrum, & corrumpatur cerebri complexio, & ſequatur eam cor, & corrumpatur complexio ſpiritus in corde, & fiat ſylueſtris, & corrumpatur quod ex eo penetrat ad cerebrum, & iuuet cerebrum ad ſe corrumpendum. Probat quidem hanc Auicenna veritatem ſic affectos, non iraſci neque excandeſcere furore ſine cordis intemperie, aut æſtu ſanguinis intra cordis penetralia fluentis: ſic enim Galenus libro artis medic. inquit, cor nimis calidum furere: quapropter pro- C bauimus ſæpe ſanguinem ex ſiniſtro latere fundere, & proſperè ceſſit. Vberiùs tamen in his refrigerandum eſt: tùm intus potibus: tùm verò exteriùs per balnea, fotus & capitis lauacra, vt præcedenti capite abundè diximus: purgandum tamen minùs, rariùs & leuioribus pharmacis. Quippe ſic affectis ſat eſt diutiùs ſerapijs vti ex cichorio, oxyſacchara, ex roſis, ex bugloſſo, violis & ſimilibus, cum aqua fluuiali aut pluuiali, quæ diu adſeruata ſit & ſufficienter frigida: quorum ſolito maiorem copiam porrigere poteris, & poſt aliquot dies præbere vel caſſiam aqua lactis diſſolutam, vel confectionem Hamech ſine ſcammonio & colocynthide confectam, aut ipſum ſerum lactis cum folijs ſenæ & violis feruefa- D ctum, vel ſyrupum infuſionum roſarum aut violarum cum aqua lactis aut cichorij. Quo facto capiti prouidendum eſt ſucco lactucæ, oleo roſaceo cum modico aceto aut lacte muliebri, vel decocto roſarum, papauerum, lactucæ & violarum. Præſtat omni ſtudio ſomnum conciliare ſucco ptiſanæ extracto decoctione capitum papaueris, vel ſyrupo papaueris cum aqua pluuiali exhibito iuxta horam ſomni. Quòd ſi neque hæc prodeſſe videantur, nec ſi adhuc bis & ter eadem repetieris, ad cucurbitas vel ad ſciſſionem venæ frontis aut naſi confugito, vt omnibus viris doctis placere conſtat, dum modo priùs expendas, ſit ne affectio ex hæmorrhoidum aut menſium ſuppreſſione, quo tempore ante venæ frontis ſciſſio- E nem ſanguinem ex hæmorrhoidibus per hirudines fundes, tandem ad balnea aquæ dulcis modicè temperatæ (ne horrore aut ſqualore laborans in ingreſſu lædatur) frequentiùs confugiendum eſt: diſſipant enim hæc quod vſtum eſt per cutem, & quod vtitur mitigant ac feruorem compeſcunt. Præterea aluus clyſmatis irritetur: maximè emollientibus & attemperantibus. Neque prætereundum eſt, magni eſſe momenti cordi epithemata adhibere, quæ & refrigerent & feruorem compeſcant: tandem hæc repetes donec comperias vel affectum inueterari, vel in bilioſum, aut melancholicum ex ſanguinis aduſtione commigraſſe.

Si fiat ex bilis feruore.

Cauſa quæ in hoc malo maius ſolet faceſſere negotium, ſuccenſa bilis proculdubio eſt, vt quæ peruicacē ac furibundum reddit hominem, minuſque præſidijs obtemperantem, ac rurſus ocyus in atram bilem

commigrat. Primò itaque deſiſtendum in hac curatione omnino eſt à ſanguinis detractione, feruidior enim, ac effrænis hac ratione redditur exuſta bilis, ita vt nec ventilationis adhuc gratia mittendus ſit, ſicut in alijs bilioſis affectionibus. Sic mox curãdum eſt ſyrupis, & apozematis, quæ plus humectent, ac refrigerent, rem agere. Quamobrem, vt id conſequaris, & materiam vacuationi obſequentiorem reddas, porriges potum q. ℞. *aquæ puriſſimæ, aquæ borraginis, ac nenupharis anã lib. ß. ſyrupi violarum, & roſarum, anã ℥. 2. cuius præbe ℥. 6.* Parabis etiam decoctum q. ℞. *hordei p. 1. borraginis, bugloſſæ, & florum vtriuſque cichorij, fumariæ, lupulorum anã m. 1. & facta colatura, adde ſyrupi borraginis, & oxyſaccharæ anã ℥. 1. ſyrupi papaueris ℥. ß. & porrige vtriuſque ℥. 4.* Vteris etiam clyſmatis refrigerantibus, vt capite de phrenitide abundè ſcriptum reperies. Quibus factis, ad purgandum humorem te conferes, his quæ maniæ ex ſanguine ortæ prodeſſe diximus; addenda tamen ſunt quæ aduſtis humoribus educendis idonea exiſtunt: præterquam, quòd eundem vſum præſtat porrigere *rhabarbari infuſi in aqua fumariæ, & expreſſi ʒ. 2. ſyrupi violarum ex infuſionibus ℥ 3.* item decoctum foliorũ ſenæ in ſero lactis, & alia huius naturæ. Quæ ſanè ſæpius repetenda ſunt, quòd ſatiùs ſit in minori doſi exhibere, quàm temerariè plus, quàm ferre poſſit natura, porrigere. Quibus ſanè bis, aut ter quaterve repetitis, ſtudendum etiam eſt cordi, & hepati magna diligentia prouidere, epithematis ex aquis, & ſuccis pomorum, borraginis, bugloſſæ, intybi, & florum, è radicibus etiam, ac herbis odoriferis, quæ minùs calidæ ſint, cum aqua roſacea, & modico aceto additis pulueribus diamargaritonis, trium ſantalorũ, margaritarum, cornus cerui, tormentillæ, & aliorum medicamentorum, quæ capite de cordis palpitatione reperies, vt ſunt vnguenta, ſacculi, & emplaſtra. Prodeſt etiam ore ſumptum electuarium de gemmis, diamargariton frigidum, & margaritæ præparatæ cum conſeruis violarum, roſarum, florum nenupharis, borraginis, & ſimilium cum aqua pluuiali, & puriſſima. Proſunt & odoramenta, quæ incredibili efficacia ſuccis immerſa magnam alacritatem adferunt: cuius naturæ ſunt roſæ, violæ, nymphæa, ſantali, myrtus, aqua roſacea cum aceto, & decocto papaueris. Proſunt & capiti adhibita, quæ abundè diximus capite præcedenti, & de phrenitide: ſed maximè aquæ dulcis balnea per vniuerſum corpus ſumpta, frequentiùs tamen capiti adhibita, ex decoctis herbarum quæ frigidæ ſint, & humectent, cum extremitatibus paruorum animalium, & pſyllio, atque capitibus papaueris. Sed quæ vſui probatiora ſunt ex aqua dulci fiunt, dummodo poſt lotionem caput vngatur oleo amygdalarum dulcium, vel de ranis. Teſtes etiam ſæpiùs inuoluantur pannis lacte madidis, aut oleo roſaceo, vel aqua ſolani, cucurbitæ, aut nymphææ, ſed ibidem non oportet diu adhærere, quę hoc ordine frigida ſunt, ne virile robur deijciant. Naribus adhibeatur oleum violaceum cum ſucco lactucæ, aut papaueris, oleum cum lacte mulieris, vel vnguentum populeon, aut roſaceum cũ mucagine pſyllij, & nonnunquam confugiendum eſt ad philonij vſum, vt capite de immodica vigilia dictum eſt, quippe maior curationis huius affectus pars in ſomno cõciliando ſita exiſtit.

Quod ſi neque his omnibus affectionem ſubſidere comperias, ſcito cauſam, vel in habitum, vel in atræ bilis naturam iam migraſſe, vel ab ipſa melancholia exuſta principium traxiſſe: quamobrem ad maiora auxilia deueniendum eſſe conſulit vrgentiæ ratio. Sic profectò diutiùs præparabis humores cibis, & medicamentis, quæ liberaliùs humectent, & moderatiùs refrigerent, & tunc his quæ vberiùs purgent vtendum eſt, qualia abundè reperies capite præceden-

A ti: expoſtulat enim humoris pertinacia validũ quoduis medicamentum, & facilè ſuſtinet robuſtum corpus tale, factum ex affectus natura, & ſenſus laboris priuatione. Quapropter, ad ea quæ elleborum recipiunt, & lapidem lazuli confugere oportet, neque non ad præparatum ſtibium, quod ſanè præſidium ſolet in hoc malo præſentaneum eſſe remedium. qualiter autem id fieri debeat, nuper adduximus. Si tamen hæc prodeſſe non videantur, vinculis, & flagris committantur laborantes, vt cogantur attendere, & meminiſſe, vt quos nullum auxilium inflectere potuit, acrior pœna coerceat: ſed id miſericorditer facito, precor, & caue, ne propinquior temerè aſſideas, ſæpè enim inopinato periculum non leue ſuccreſcit: inquit enim Galen. 2. de difficult. reſpirationis: Ad
B furore percitos propiùs accedere non audemus, ſed omnibus modis ab illis diſcedimus, verentes, ne mali quid nobis inferant. Neque placet in hac parte vſtionum quæ in capite, & alijs partibus fiunt, meminiſſe, cùm melancholicis potiùs quàm inueteratis maniacis prodeſſe mihi certum ſit.

CAPVT XIX.

De læſa memoria.

CVm memoriæ munus ſit obiectorum vniuerſorum imagines, & ratiocinia ſuſcipere, & cuſtodire, atque conſeruare, ita vt ſemel collapſa memoria
C protinus aboleantur in nobis omnia quæ multis vſibus proficua exiſtunt: ob id ſedula diligentia curandum eſt eius actum, & robur cuſtodire, ni velimus in pueritia, aut iuuentute ob memoriæ iacturam immaturiùs conſeneſcere: vt enim quis memoriæ vitia diligenter expendere poſſit, qualis naturæ, & officij ipſa memoria ſit priùs ediſcere oportebit. Eſt nanque memoria, vt ex Ariſtotele conſtat lib. de memoria, & reminiſcentia, habitus phantaſiæ, vel imaginis eius rei quæ imaginationi ſubijcitur: vel vt vulgariùs loquar, eſt theſaurus receptarum per imaginationem imaginum rerum. Cicero enim inquit, Memoria eſt firma animi rerum, & verborum diſpoſitionis perceptio: vel memoria eſt per quam animus reperit ea quæ fue-
D runt: itaque quantò cerebrum pertinaciùs retinere potuerit rerum imagines, tantò ad memoriam aptius erit. Sed vt hæc apertiùs intelligas, ſcito ſenſus externos ex alteratione ab obiectis perceptam notitiam elicere obiectorum, & imagines, ac formas rerum forinſecus occurſantium. Quæ ſanè imagines, ſed multo puriores, & ab omni terrenæ labis contagio expurgatas phantaſia concipit: quæ iterum ſpecies, ſeu deriuationes, ſemper magis magiſque attenuatæ in poſtremo cerebri ſinu memoria adſeruat. Sit ne memoria eadem, ac imaginatio vt Galen. 2. de motu muſc. adſtruit, vel reſideat in cerebro an in corde vt Ariſtotelici omnes fatentur, non eſt præſentis inſtituti, ſicut nec diſſerere an ad ſenſum communem memoria at-
E tinet, vel ad iudicium: nam cum actu per quem potẽtias omnes diſſidere cognoſcimus, longè differant, non eſt quòd his immoremur, ſicut nullam ad curationem adferunt vtilitatem.

Eſt tamen ſcitu ſummopere neceſſarium, quonam modo memorandi facultas ſuum exequatur actum, vt dum ab eo deflectitur, haud difficile ſit noſſe qua via in ipſum reſtitui poſſit. Cui vſui ſcire conuenit tria in nobis perſpicuè deprehendi, animam nimirum, ſpiritum, & corpus: anima tamen diuerſa eſt à corpore adeò vt mutuam omnino ſocietatem refugiant ſi non per ſpiritum copulentur: ſpiritus quidem vtriuſque vinculum eſt, & vtrunque alteri veluti conglutinat: quaſuis animæ vires quoquo verſum diffuſus ſubuehit: & cum memoria nil aliud ſit quàm ea animæ vis quæ præteritarum rerum ſpecies

ſeruat,

ſeruat, qualis naturæ, & conditionis, ac differentię huiuſmodi A ſpecies, & ſimulacra ſint, expendendum nūc eſt. Quæ rerum ſimilitudines in duplici ſunt differentia: nam quædam à materia dependent, quæ ſenſu deprehenduntur: quædam verò ab omni materia expurgatæ, quæ intellectu duntaxat percipi poſſunt: in quarum priori genere memoria ſenſibilis ſita eſt cum corpore peritura: in ſecundo verò intellectualis ſolis hominibus propria. Nobis tamen ſolum de illa prima agere eſt in animo, quæ per exteriorum ſenſuum organa ſuſcipit imagines, ac formas rerum forinſecus occurſantium: quæ quidem in animæ ſubſtantia propterea figi nequeunt, quia incorporea, ſed ipſa anima in ſpiritu tanquam in terſo lucidoque ſpeculo ſimulacra contuens, de obiectis iudicat: quod iudi- B cium ſenſus cognitio dicitur. Iſtis quoque ſimiles imagines, ſed multo puriores, & ab omni terrena labe purgatas ſua vi in ſe ipſa fabricat, & concipit: quam conceptionem phantaſiam, ſeu imaginatiuam vocamus: & hæ ſunt illæ ſpecies, ſeu deriuationes ſemper magis magiſque attenuatæ, quæ in poſtremo cerebri ſinu conduntur: non quidem illa prima corporum defluuia, & craſſa idola per externum ſenſum apprehenſa, ſed ex his per internum veluti cribrata. Verùm licet in memoria hoc ſit, ac in nobiliſſima, & poſtrema cerebri regione ſenſibilium rerum ſpecies comperiantur (licet forſan multi memoriam eandem cum phantaſia effecerunt,) ibi tamen, dixerim in antica C parte recordandi actus non efficitur (etiam ſi aliquo modo ea proſit huic muneri) ſed hæ ſpecies relabuntur in ſedem phantaſiæ dicatam: ex quibus phantaſmata ſpeculationis protinus oriuntur, quæ mox orta intellectum commouent, & ſuggerunt ea quæ aut vidimus antea, aut alio ſenſu cognouimus, quemadmodum picturæ ea nobis ob oculos ponunt, ac repræſentant, quæ longo tempore anteacta euanuerunt: atque hæc eſt lex, & ratio memoriæ.

Denique cùm quis omnium rerum, quæ priùs nouerat, oblitus fuerit, hunc memoriam perdidiſſe dicimus, adeò vt interdum eueniat, quoſdam literarū, & artium, ac nominum ſui, & amicorum obliuiſci. In quo obliuionis malo tria proculdubio reperiuntur memoriæ læſæ vitia: primum cùm memoria corrumpitur, ſecundum cùm ex toto aufertur: & ter- D tium cùm diminuitur, debiliterque ſuam actionem exerit: & licet antea ſtatutum ſit memoriam non vitiari quòd paſſiua potentia ſit, quia tamen aliud habet munus cuius vitio aberrare pōt (vt mox referam) ob id eius potentiæ ſymptomata in tria diuidere, vt reliquarum potentiarum inſtitui. Et cùm vniuerſa huius mali ratio ſymptoma ſit in genere functionis memoratiuæ læſæ, ob id, quæ ſymptomata ex quouis læſionis genere prodeant, expendiſſe priùs erit operæpretium. Quippe eius corruptio eadem ferè parit ſymptomata, ac corruptam rationem poſſe proferre antea dictum eſt, vt in pleriſque delirantibus apparet, qui varia inordinata inconcinnave loquuntur, & agunt, citra vllam vehementiam, furorem, & contentionem, ſed, pacati cùm ſint, & domeſtici, delira loquuntur. Delirat tamen & à ratione aliena loqui- E tur homo eo tempore, non quidem ratione læſa per ſe, ſed quòd memoria ſimulacra rerum, & diſcurſus non probè referat, vt paulò inferiùs docebo. Omnimoda verò ipſius deperditio ſtoliditati, & intellectus, ac rationis amiſſioni ſimillima parit accidētia, quòd virtutes rectrices non habeant copiam ſpecierum quibus exequantur actus ſibi commiſſos, quia nullæ adſeruantur in memoria, & ob id non iudicant, quia adhuc præſentia obiecta non cognoſcunt, vel debiliter de eis iudicant: quo fit vt ſtolidi videantur, & infantibus ſimiles, non autem delira loquentes vt primi. Qui verò diminutam habent memoriam, varias ſortiuntur læſionis differentias: quippe inter eos qui

leuiter memorantur, multi ſunt qui licet facilè rerum omnium ſpecies, & ſimulacra ſuſcipiant, ocyſſimè tamen prolabuntur, & obliuioni dantur: alij difficulter ſuſceptant rerum ſimulacra, & ſpecies, quas vbi ſemel acceperint, diu tenaciterque adſeruant: item nonnulli quæ leuia ſunt, & ſuſcipiunt, & adſeruant, grauiora verò & maioris momenti, neque ſuſcipiunt, neque adſeruant: ſicut alij è contra leuiorum obliuiſcuntur, recordantur tamen eorum quæ maioris ſunt momenti. Prętereà quibuſdam memoria per partes perit, & partim adſeruatur, vt aliquorum, cuiuſuis conditionis ſint, quid pereat, & aliorum aliquid adſeruetur. Pleriſque tamen eorum, qui ſeſe nimis literarum ſtudio dederunt, ob ingentem laborem memoria adeò imminuitur, vt difficulter vel ſuſceptent, vel adſeruent quæ antea facillima illis aderant. Vtcunque tamen res ſe habeat, vitium hoc ad cerebri poſticam partem attinere proculdubio aſſerimus, vt Gal. latè probat lib. 3. de locis affect. aduerſus Archigenem, & Ariſt. ponentes animæ ſedem in corde.

Quæſtio.

Ante tamen quàm huius affectionis cauſas, & morbum aggrediar diſputatione dignū iudicaui, an abolita memoria (ſiquidem ſolùm eſt de rebus præteritis) poſſit aliquo modo delirium afferre (ſiquidem c. de lethargo ſtatutum eſt ob defœminatam memoriā homines in eo delirare.) Nanque videtur memoria orbatos homines poſſe optimè de rebus præſentibus, & futuris iudicium elicere. In cuius dubij enodatione primò ſtatuendum eſt, intellectum per ſe lædi nō poſſe, ſiquidem non eſt potentia organo adſtricta, vel organo corporali agente, ſed ſolùm per conuerſionem ad phantaſmata, quo fit vt vitio ipſius phantaſiæ, vel memoriæ, ad ratiocinium, vel iudicium de rebus eliciendum ſolùm, & per conſenſum vitiari poſſit intellectus actio. Cuius rei gratia ſtatuendum eſt duplicē ſapientiores philoſophorum memoriæ conſtituiſſe actum: vnum cùm rerum ſimulacra, quaſi in theſauro recondita diu, tanquam habitus, adſeruantur, & inſiſtunt, ita vt ipſa imaginum obſeruatio memoria ſit: eſt & alter memoriæ actus, ſeu vis, quum quis affectionem illam, ſeu ſimilitudinem rei alterius ſpectat, & intuetur cum temporis præteriti cognitione, quo facta eſt impreſſio: quippe tunc meminiſſe dicitur, ipſaque ſpectandi actio memoria eſt, ſed ratione à prima diuerſa, illa, quòd imagines conſeruet: hæc verò quòd ex imaginis apprehenſione rem ipſam repræſentet: illa quidem paſſio, & affectio quædam eſt: hæc verò actio, quaſi dicas memoria agens, & patiens. Itaq; memoria, ſeu recordatio propriè eſt rei abſentis per imaginis inſpectationem cum temporis præteriti cognitione repræſentatio, facta à memorandi facultate ſtimulata, ab imagine adſeruata. Quibus ſuppoſitis, ſtatuendum ſecundò eſt, aliud eſſe omnino memoriam deperdi quòd impreſſas imagines auferat, deleat, & veluti omnino extirpet cauſa aliqua, vt in hoc affectu, quem verè, & propriè deperditam memoriā nuncupamus: aliud verò & longè diuerſum imagines illas adſeruatas diminutè, aut prauè repræſentari, in cuius actu diminuto ſita eſt lethargi natura, & cōditio, quia non auferuntur in eo rerum ſimulacra omnino, vt in memoria deperdita, quæ pertinet primò ad paſſiuum, & primum illum memoriæ actum, ſicut lethargus ad eiuſdem memoriæ verum, & ſecundum actum manentibus in memoria ſimulacris (licet eis diminutè vtatur animal) ſiquidem non opus eſt poſt ſanitatem veluti denuo ediſcere (vt accidit his qui omnino memoria orbantur) quippe mox omnium recordatur lethargo affectus. His ſuppoſitis, talis ſtatuitur concluſio: nimirum vbi rerum ſpecies omnino à memoria excidunt, nec delirare, nec probè diſcurrere homines: non delirant, quia non referuntur ſimulacra reliquis potentijs, cum omnino eis careant ſic affecti: non diſcurrunt, quia carent ſimulacris rerum qui-

quibus practicus intellectus opus habet, manetq; homines hoc affectu detenti veluti amentes & omnia ignorantes, indigentes noua doctrina ad diſcurſum etiam præſentium & futurorum: ſiquidem citra nominum & eſſentiæ rerum notitiam, quæ nobis ſuggerunt à memoria, diſcurſum efficere videtur perdifficile, quippe diſſerere de re incognita nullus probè poterit: fiunt autem nobis quantumuis præſentes exiſtant, ſi memoria orbentur incognitæ, quia obliuiſcimur nominum & eſſentiæ quam didiceramus, quorum defectu nullus fiet diſcurſus probè, neque improbè: non probè, ob rationem adductam, neque improbè, quia non delirabit homo, vt dictum antea eſt. Neque obſtat in lethargo dictum eſſe delirare laborantes, quia diſpar eſt ratio: nam in eo ſimulacra præſunt in memoria, cæterum vel diminutè vel prauè æſtimatiuæ aut imaginatrici (quæ etiam læſæ exiſtunt) referuntur, & ſic neceſſario delirabit homo, aut mente non conſtabit, non quidem ſolùm de rebus præteritis, ſed de futuris & præſentibus: vt probat in lethargo correptis fidiſſimus euentus, qui poſtulata re aliqua ipſam mox negligunt, quantumuis præſens ſit, quæ ad diſcurſum iuxta indigentiam moueat. Quibus conſtabit, quod licet lethargo affecti ſuo modo delirent, eos tamen qui deperdita laborant memoria, nec delirare, nec diſcurrere probè poſſe.

A quo morbo oriatur.

A quo tamen ipſius cerebri morbo oriatur, haud obſcurum eſt, ſi exactè didiciſti omnes cerebri functiones fieri media eius ſtructura aut temporis. Quo fit vt cùm conſtet nullum eſſe in ſtructura vitiū, quod etiam cauſam huic malo præſtare ſolet vt Galen. ſtatuit cap. citato, neceſſum eſt ad aliquod intemperamentum omnem huius mali occaſionem referēdam eſſe. Verum licet vnanimi omnium medicorum conſenſu conſtet, aboleri memoriam, aut vitiari, vel imminui ex cerebri poſterioris partis intemperie, non tamen vno conſenſu conſtat, quodnam prædicta vitia ſequantur intemperamentum. Namque non minimam affectionem ſuſceptat memorandi facultas ab exuperante humiditate, ſiquidem conceptorum non ſolùm perpetuam conſtantiam habere non permittit, verùm etiam nullius rei ſtabilitatem firmumque conſilium ſeruari poſſe efficit, quo amiſſam eſſe memoriam comperimus, quia fluxa omnia ſunt & inſtabilia. Dixerat enim B.T. humiditate ſuſceptionem fieri ſpecierum facilè, ſiccitate verò reſeruationem: quo fit vt ſuperante humiditate, ſeruari quicquam in memoria non poſſit. Frigore prætereà omnia torpeſcunt, & ob id non ſolùm ineptū actionibus efficiendis cuiuſuis potentię arbitrati ſunt omnes philoſophi, verùm & ſummè aptum omnibus vitiandis remorandiſque: ſic enim Hippocrat. lib. de inſania inquit: Triſtatur & angitur homo, ac præter temporis rationem obliuioſus fit, dum cerebrum à pituita perfrigeratur, concreſcunt & immobiles manent ſpiritus. In qua re ſtatuendum eſt, frigiditatem fieri poſſe vno è duobus modis: vel calidi innati nimirum priuatione & defectu, vel intemperie frigida nuda aut cum materia ſuccreſcente. Præterea quemadmodum in omni terreſtri materia nulla humiditate referta, nulla effigies fieri, vel contineri poteſt, pari prorſus ratione ob immodicè ſiccam cerebri intemperiem, memorandi facultas non tātum inconſtantem infirmamque imaginum demonſtrationem præſtat, verùm etiam prorſus ipſam deficere vſus abunde inſinuat, quia nullam ſuſceptat imaginum impreſſionem ob terreſtrem ac duram conditionem. Item, licet ex Galen. 3. de locis affect. euidenter conſtet, & exemplo vinitoris confirmetur, à calore immodico nequaquam memoriam amitti, (nam calfacientibus & humectātibus, etiam ſi ex calore & exercitio laboraret, optimè curari dixit) cum hoc tamen extant veritatis exempla, quæ monſtrant optimè à calore poſſe lædi.

A Primum ſit illud vinitoris à Galeno relatum, cui ex magnis laboribus atque exercitijs memoriam fuiſſe læſam retulit: alterum deſumitur ex Hippoc. 5. popul. tex. 78. & 7. popul. t. 82. in hiſtoria Androphali, qui ex bilioſa admodum affectione ignorantia & delirio afficiebatur. Quibus ſanè videtur conſtare, quòd licet morbum in intemperie teneamur in memoria deperdita conſtituere, non tamen vnum intemperiei modūm ac vnam ſpeciem, ſed omnes: quod nulli aliarum animæ potentiarum contingere conſpicimus. Verùm vt morbum deprauatæ memoriæ genuinum adinuenire poſſimus, neceſſum eſt expendere, memoriam tribus omnino actibus perfici: primus quidem eſt motus ſpiritus ad ſigillandam ſpeciem memorabilem: B ſecundus eſt retentio & adſeruatio ſpecierum impreſſarum: tertiùs verò qui affert & reſignat ſpeciem memorabilem cogitatiuæ & intellectui, (à quibus ipſa memoria acceperat, vt ſuper ipſam formet conceptus, diſcurrat, ac iudicet.) Quibus ſuppoſitis, ſtatuendum eſt, primum & tertium actum omnino ac de per ſe lædi à frigiditate condenſante ſtupefacienteque ſpiritus, ac reddente ipſos immobiles & ineptos ad ſigillandam prædictam ſpeciem, ac rurſus ad reſignandam eandem ſpeciem cogitatiuæ: ex accidenti tamen arbitramur calorem prædictos actus vitiare, tum reſolutis ſpiritibus vitalibus, tum animalibus, eos præſertim qui in poſtica cerebri parte vigent, vt in conualeſcentibus & debilibus C ac diutino morbo confectis conſpicimus: tum verò frequentiùs vitiari à prædicto calore ſcimus, cùm adeò humores adurit, caloremque & humidum innatum reſoluit, quòd frigiditate relicta memoria deleatur, vt vinitori contigiſſe eſt arbitrandum, cui ob frigiditatem & ſiccitatem relictam à calore, calida & humida profuerunt: ſic enim per ingentes febres, interim dum durant, reſolutis ſpiritibus, memoria carent laborantes, poſtea verò frigidus ſubſequitur affectus qui memoriam demit. Itaque frigiditas primò & per ſe prædictas duas memoratiuæ potentiæ actiones lædit, caliditas verò ex accidenti defectu ſpiritus & calidi humidi: quo ſenſu cenſeo intelligendos eſſe authores de hac re controuerſiam D ſtatuentes. Cæterum medius actus ipſius potentiæ (vt qui à modica ſiccitate proficiſcatur) læditur proculdubio ab excedenti humiditate, licet impenſa ſiccitas difficiliùs imprimi rerum imagines cogat, ſicut humiditas delabi protinus impreſſas imagines. Cum hoc tamen ſtatuendum eſt memoriam quæ à calore moderato maiori fieri tenetur, ob ſpirituum neceſſariam agilitatem, quatenus ad duas illas actiones attinet, à frigido intemperamento lædi, & eum eſſe morbum, atque cauſam prædictarum actionum abolitarum. In qua quidem re expendendum inſuper eſt, calorem non potuiſſe memoriam primò infirmare, vt rationem & imaginationem in febribus quotidie læſas ea ratione comperimus: quia memoriæ iacturam E potius ad priuationem aut extinctionem ipſius potentiæ (dixerim quoad temperiem ipſi neceſſariam) vt ſenum exemplo facilè probari poteſt, quam ad perturbationem & vitium: at imaginationis ratio niſq; læſio plerumque fit perturbatione idolorum & imaginum: atque cum caloris ſit perturbare, vitiare atque mouere, & frigoris extinguere atq; priuare, ideo febrienti, vt ait Aetius, ante memoriam illa offenduntur: memoria verò tunc, cùm ad ſummum calor auctus eſt, qui vt diximus, aut ſpiritus diſſipet, aut frigiditatem innato calido exoluto (vt in ſenibus) inducat. Itaque conſtat duobus modis memoriam aboleri: vno per ſuſceptorum idolorum abolitionem aut interitum: idque duobus modis: aut non adductis memoratrici imaginibus ob ſpirituum torporem à frigore inductum, aut non motis imaginibus & ſpectris rerum ad imaginatiuam potentiam, quibus

vti

vti poſſit: alio verò modo memoria deliteſcit, quia difficulter imprimuntur imagines, vel ſiccitate renuente, vel humiditate non adſeruante.

Cauſæ. Cauſas habet deperdita memoria varias, verùm omnes duplici ſorte diſſectas: quædam enim memoriam imminuunt: & aliæ ipſam ex toto auferunt: ac rurſus in ſecunda claſſe ſpecialiùs hoc, vel illud efficiunt à multis principijs, & occaſionibus ſumpto exordio. Quatenus verò ad primam cauſarum ſortem attinet, ſtatuendum eſt, ſolam frigiditatem natam eſſe memoriam ex toto auferre, & ſolam humiditatem ipſam minuere: quod ſanè dogma cùm difficile videatur, exactiori deliberatione opus habet. Cui vſui in memoriam reuocare oportet quod mox dixeram, nimirum memoriam deperditam eſſe veram eius abolitionem, quam à nullo alio fieri, quàm à frigiditate, eſt arbitrandum: nam ratio omnimodæ deperditionis potiſſima eſt ſimulacrorum abolitio, & interitus, quæ non niſi à frigore fieri poteſt, vt antea probatum eſt: nam frigoris proprium munus eſt extinguere quod præeſt, & impedire ne aliquid aliud recipiatur de nouo: quippe cerebro exiſtente frigido, ob extinctionem imaginum nullus inſuper fit imaginum curſus, aut recurſus ad imaginatiuam potentiam, & ob id defectu materiæ homo immemor, & veluti amens apparet. Neque obſtet, plures eſſe cerebri frigidos affectus, quos nec minimam comperimus memoriæ præſtare iacturam: item ab ictu, & percuſſione non paucos conſpeximus ſui, & ſuarum rerum oblitos: quippe non quæuis cerebri frigiditas nata eſt id efficere, ſed ea ſolùm quæ condenſare, & extinguere, immobileſque reddere illius partis ſpiritus, ac cerebri ſubſtantiam veluti ſolidare, ne rerum imagines imprimantur, aut referantur: & ob id reliquæ frigiditates, aut cauſæ alios natæ ſunt mouere affectus, nõ memoriam perdere. In qua re non erat extra Gal. mentem ſtatuere, ſolam cerebri frigidam intemperiem id natam eſſe efficere, præſertim, cùm idem author videatur inſinuare frigiditatem cum humiditate, memoriam quidem lædere, cæterùm interuentu alterius affectionis, nimirum ſomni, aut ſomnolentæ affectionis. Quod ſanè non parum conſiderare conueniet ad curationem: cuius gratia non licet frequentioribus vacuationibus caput imbecillitare, vt inferius referã. Prætereà dicimus diminutam memoriam non niſi ab humido fieri, quia cum cerebri ſubſtantia iuſto eſt humidior, impreſſæ imagines diu fixæ durare nõ poſſunt, durant tamen aliquo tempore, quantum ſat ſit, vt conſtet memoriam non eſſe ex toto abolitam: quẽ ſtatum diminutam memoriam appellamus. Neque minus accidit in ſiccitatis exceſſu, licet diuerſa ratione: nam non quoduis ſimulacrum imprimitur, ſed id cui vehementer mentem adhibuimus, & diu adſeruare contendimus: quo fit, vt de paucis recordetur homo, qui ſiccum habet cerebrũ, ob difficilem imaginum impreſſionem, verùm ea, quæ ſemel apprehenderit, diu adſeruet, quod eſt alia diminutæ memoriæ ſpecies.

Dubium. Quibus ſic conſtitutis, ſuboritur non leue dubiũ, nimirum, cur leuior frigiditas quàm quæ abolitam memoriam parit, non eam diminutam efficiat, ac ex conſequenti videtur difficile aſſerere, frigiditatem ſolum ablatam efficere memoriam, cum impenſa humiditas plus quam diminutam poſſit efficere. Cui dicimus verum eſſe minorem frigiditatem poſſe memoriam imminuere, cæterùm eam frigiditatem arbitramur futuram connaturalem, non morboſam: nã ſenes obliuioſi fiunt, & diminutæ memoriæ, non quidem ab humiditate, quod ſicciores facti ſint ætatis tractu, ſed à frigiditate quæ defectu caloris ſuccreſcit. Itaque frigiditas natiua non delebit ex toto memoriam, ſed imminuet, quia lentè fit, paulatim, habitualiter, & naturaliter. Quo fit vt frigiditas poſitiua eadem intenſione, ac eſt ea quæ ſenibus accidit naturaliter, non poſſit non auferre ex toto memoriam, præſertim cum ſubitò fiat, & affatim: quòd longè præternaturalior exiſtat homini vnus gradus poſitiuæ frigiditatis, quàm duo, aut tres ætatis ſucceſſu acquiſiti: & ob id hi diminutam, ille verò ablatam neceſſariò tenentur efficere. Idem etiam dubitandum eſſe diximus de humiditate, cæterùm ſtatuendum eſt diuerſo modo eſſe reſpondendum: nam parua humiditatis copia memoriam imminuet vt dictum eſt, & maior etiam auferet ex toto: cæterùm introducto ſimul, aut priùs, alio grauiori affectu, quo memoriæ abolitio deliteſcat, eluceatque ſolus alter affectus. Quod ſanè probari poteſt exemplo apoplexiæ, lethargi, paralyſis, & epilepſiæ, quas profectò affectiones futuras prænũciat diminuta memoria: tunc enim leuior eſt humoris copia, & in ſubſtantia ſolum cerebri ſita: quòd ſi creſcat adeò, vt natura defeſſa, & deuicta iam iã permittat delabi in poſticam cerebri cauitatem, vel in quamuis aliam, prædictas affectiones effecturam erit arbitrandum: tunc quidem mirum non eſt, ſi ſimul cum alijs potentijs memoria quoque à copioſa humiditate ex toto aboleatur. Denique abolitæ memoriæ frigiditas cauſa eſt, diminutæ humiditas, aut ſiccitas: & in aliquibus frigiditas, & humiditas ſimul, aut frigiditas, & ſiccitas, vt ſenibus, quibus accidit antiquorum recordari ob ſiccitatem, præſentium verò minimè, ob difficilem impreſſionem.

Verùm, qua via, quibuſve modis, has qualitates cerebrum ſibi comparet, nunc expendiſſe oportebit, vt non ſolùm ad cauſam medicus in curatione deuenire certò poſſit, ſed ad cauſæ etiam principium, quod ſummopere eſt in arte exoptandum. Sic profectò prędictam frigiditatem capiti accerſit aer impensè frigidus, vt illis contigit militibus, qui per niuoſa loca iter agentes memoria omnino ſunt orbati. Idem malum inducit diutina mora in auri, vel argenti fodinis, vel in antris, ſpecubus, aut locis plurimum frigidis, & humidis: item natatio in frigidiori aqua, vel diutina, & inſolita quies, aut diuturnior, & diurnus ſomnus, frequens crapula, ſatietas nauſeatiua, & ebrietas, ciborũ frigidorum vſus, ac etiam medicamentorum narcoticorum, timor ſubitus, mæſtitia intenſa, vel caſus ab alto. Prætereà cerebrum infrigidat immodica venus, ſtudium, ac labor ingens, maximè ab ingeſto cibo: item impenſa cogitatio. Quarum ſanè cauſarum quędam humiditatem inferre habent non paucam, omnes tamen frigiditatem, licet aliæ ſolam frigiditatem natæ ſunt inducere.

Signa verò huius mali monſtratore non indigent, licet cauſarum differentiam, ac vim, & naturam noſſe ſummopere ex vſu ſit. *Signa.* Quod ſanè quis facilè ediſcere poterit, ſi in memoriam reuocauerit quod paulò ſuperiùs dixeram, nimirum abolitam memoriam neceſſariò à frigiditate proficiſci, ſit ne adiuncta humiditas, aut ſiccitas, duo monſtrabunt: humiditatem primum, capitis grauitas, ac dolor etiam grauatiuus, & ſenſuum, ac motus leuis, & inſolita noxa quæ humorem abundare atteſtantur, ſimul cum agnitione anteactæ vitæ, vel eius cauſæ quæ præceſſit: adeſt inſuper ſomnus grauior, multa oris humiditas, & in naribus frequens pituita. Sic frigiditatem, & ſiccitatem monſtrabit ſenilis ætas, aut memoriæ iactura citra grauitatem, aut aliud ſenſibile capitis vitium: vigilia etiam, oculi cauitas, & os, aut nares omni humiditate exortes: item prægreſſa cauſa: nam veneris vſus, frigiditatem, & ſiccitatem, ſicut ſtudium, & labor facilè monſtrabunt. Pari etiam ratione cauſam eſſe humiditatem ſolam oſtendit imminuta memoria, in homine nondum ſenectute confecto, maximè ſi præceſſerit cauſa humectans, vt vita otioſa, vel crapulis dedita, & intermiſſum fuerit exercitium, vel ſi defluxio aliqua ſaliuæ, aut pituitæ per os, aut

aut nares abundet, vel conſueta intempeſtiuè ſuppreſſa fuerit.

Curandi ratio.

Primò in huius mali curatione mihi ſeſe offert damnanda pernicioſa, tùm medicorum, tum hominum quorundam conſuetudo, qui, cùm homines nati ſint, & à prima conſtitutione debili memoria præditi, ſtudeant violentis & acerbiſſimis medicamentis quod non amiſerunt recuperare, ignorantes profectò aliud eſſe, deperditam memoriam ab aliqua cauſa præter naturam reficere, & aliud longè debilem & naturalem in meliorem reducere. Quippe non paucos ſtudioſorum iuuenum reperies, qui ſeducti cupiditate & vtilitate felicis memoriæ efflagitant ſibi precibus & pretio anacardinam confectionem dari: & quod deterius eſt, medicos etiam reperies & non mediocris momenti, qui precibus & pretio obtemperantes, non citra magnum multorum iuuenum bonę indolis & optimi ingenij ſupplicium, id turpiter exequuntur: quo non pauci vel iudicio confracto vacillant, vel memoriæ nihil ampliùs recuperant, vel capitis ingentibus doloribus miſerè cruciantur. Quis enim non intelligit, naturalem cerebri vel cuiuſuis partis temperiem ſi in meliorem mutari oporteat, ſenſim, paulatim, leniter & blandè id eſſe agendum? non vehementibus & efficaciſſimis auxilijs, qualia ſunt medicamenta quæ ex anacardo conficiuntur. Quæ cùm nihil præter naturam craſſum, frigidum aut humidum in capitibus & corporibus iuuenum reperiant, aduerſus quod pugnare poſſint, & ſuas vires exerere, conterunt quidem, liquefaciunt, & omnino infirmant naturalem temperiem & ſubſtãtiam, quo mille læſionum ſortes, memoria forſan deteriori facta, ſubſequuntur. Quapropter medicamenta quæ ex anacardo conficiuntur, & alia quæ eiuſdem ſunt generis, nullius ſunt momenti, quinimo grãdioris damni aduerſus naturalem memoriæ impotentiam: proſunt quidem & ſummoperè ex vſu exiſtunt his qui lęſam, diminutam, & maximè ablatam habent memoriam, quam ex natiua conſtitutione felicem obtinuerant, amiſerunt tamen eam vi & efficacia alicuius prædictarum cauſarum. Quamobrem qui debilem habent ex natura, victu exercitijs & frequentioribus ſtudijs ac rurſus & vltimo diligentiori animi attentione augebunt: nam hac lege refert Galen. libr. de vtilitate reſp. acquiri, inquit enim: Recordamur quibus mentem adhibuimus, obliuiſcimur autem quæ ſecus ſe habent. Itaque qui memorioſus fieri ſtudet, attentè, diligenter, frequenter animum his, quæ audierit, aut legerit, adhibeat, reliqua verò, quæ ad medicinam pertinent, leuioris ſunt momenti.

Si ex ſiccitate vitietur.

In reliquis verò, quibus memoria læſa eſt ex morbo, curationem inſtituere oportet, ſi priùs conſideraueris qualis præceſſerit cauſa, qualis ve adhuc perſiſtit: quippe in aliquibus prægreſſa cauſa non leue dãnum febre factum relinquit, in cuius curatione nulla eſt cauſæ habenda prouidentia, ſed ſolum quod factum eſt, omni arte auferendum. Sic profectò, quibus ex ſtudio, curis, vigilia, venere, & quauis alia cauſa quæ inanitionem nata ſit inferre, vel ſpiritus & calorem infirmare & minuere, caput frigidum efficitur, & immemor omnino, ijs vacuatoria auxilia adminiſtrare non licet, vt quæ ſummè nocua exiſtant, ſicut quidquid euacuare ſenſibiliter aut inſenſibiliter calfaciendo ac reſoluendo poteſt: quippe ex huius rei ignoratione non pauci eorum qui leui negocio ſanitati reſtitui poterant, in grauius & immedicabilius malum ac omnino factum commigrarunt. Sic ſanè prædicta corpora ea arte tractabis, ac ſæpe dictum eſt corporibus hecticis & atrophia laborantibus conuenire: hoc ſolo in memoriã reuocato, quòd neceſſum erit calidis modicè, & humectioribus, ac his quæ facilè in ſpirituoſam & alimentoſam ſubſtantiam commutari poſſint, perpetuò corpus reficere reſtaurare-

A que. Verùm, vt ſubſit in quauis cauſa auxiliorũ copia, ob id cuiuſq; ſeorſum meminiſſe oportet, vt cuique peculiaria præſidia ſubſint.

Sic profectò ſi ſiccitatem à quauis prædictarũ cauſarum caput contraxiſſe compereris, nullo alio auxilio tutiùs vteris, quàm prohibita externa cauſa, & inſtituto ſucculento & euchymo cibo, qui facili negotio nutrituram humiditatem reparet reficiatque: quibus porriges etiam vinum rubrum dulce & dilutum: exercitium aut leue aut rarum ſit, vt ſudationem omni arte vitet, quinimo prolixiùs dormire ſtudeat, & caput frequenter tepida lauare. Et ſi præualuerit ſiccitas, decocto violarum, roſarum, extremitatum animalium, ſeminis lini & meliloti caput ablues: proſunt B balnea ex lacte capræ aut aſinæ, vel amygdalarum dulciũ, maximè ſi ſiccitati adiuncta ſit caliditas: item inunctio ex butyro recenti, oleo ſeſamino, amygdalarum dulcium & violarum: prodeſt & omentum ouis nuper extractum, & ſic calidum de oue adhibitum. Quòd ſi hæc ſuffeciſſe non videantur, ad ea quæ ore ſumpta caput humectare nata ſunt, mox deuenire conſilium eſt: cuius naturæ exiſtunt conſeruæ roſarũ, violarum, borraginis & bugloſſę cũ diatragacantho. Item præſtat conditum, q. ℞. *corticum citri conditi ℥. 2. conſeruæ borraginis & bugloſſæ anã ℥. 1. diatragacanthi, ſacchari roſati anã ℥. ß. ſpecierum electuarij reſumptiui ʒ. 2. paſſularum mundatarum ℥. 1. ſucci glycyrrhizæ ʒ. 1. ß. ouorum recentium lutea duo, pulparum* C *turturum elixatorum ℥. 4. ſacchari candi, penidiarum anã ℥. 1. butyri recentis ℥. ß. miſceantur omnia contundendo in mortario, & dum laborans it dormitum, & poſt prandium ſumat ℥. ß. aut ʒ. 6.* Quam ſanè curandi rationem adſeruabis, & eam etiam quam hecticis corporibus proficuam eſſe diximus, adhibitis etiam per dorſum inunctionibus ex vnguento refrigerante, reſumptiuo, vel de cucurbita, vbi ſiccitas originem duxerit ab his, quæ vel calore medio, vel citra ipſum, exiccare vires habent. Quapropter cenſeo curationem hanc profuturam ſummopere his, qui ex inanitione, à quauis cauſa ſit, memoriam amiſerunt.

Si frigiditas adiuncta ſit ſiccitati.

Verum ſi ſiccitati adiuncta ſit frigiditas, cauendum eſt ab his quæ torporem inducunt, aut plus iuſto hu- D mectant, & inſtituere oportet calfactionis tantum, quantum refrigerationem poſtulare viſum ſit. Quo malo obnoxij ſunt qui algores difficulter ferunt, & in aere exercentur pruinoſo, & gelido, flatibuſque aquilonaribus expoſito. Quo tempore frictionibus capitis vtendum eſt, & calfactorijs fomentis, balneis & ſacculis, cum eiſdem alimentis, ſed conditis aromatis & rebus calidis, quæ vim habeant calfaciendi ac reſerandi corrugatas præ frigore partes, ac gignendi calidum & humectiorem ſanguinem: ſic carnes auium montanarum, perdicum, caponum & huius naturæ magni ſunt momenti, vbi prædicto modo elixæ aromatis condiantur: aſſæ verò non ita proficuæ ſunt, cæterùm quæ humidiores exiſtunt, aſſæ probatiores habentur quàm elixæ, niſi præſſiùs aromatis E condiantur. In qua ſanè cauſa fugiendum eſt ab omni vacuatorio auxilio, licet corpus à frigidorum ſuccorum abundantia vendicare oporteat, caput verò nequaquam.

Si ex humiditate cum frigiditate oriatur affectio.

Quòd ſi memoria humiditate & frigiditate ſimul delitescat, longè aliter rem aggredi oportebit: hoc vno in hac curatione præ habito, quòd & corpus & caput ipſum redundantibus humoribus frigidis & humidis prius expurgemus, vt topica auxilia prodeſſe ſalubriter poſſint. Cauſa enim hæc, licet memoriam imminuat, aliam etiam capitis affectionem ſimul accerſit, cuius occaſione caput purgare ac exiccare oporteat, nam ſolius memoriæ iactura rarò caput purgandum iudico. Quapropter præter præparantia & vacuantia auxilia quæ capitibus de vertigine, lethargo & paralyſi abunde adduximus, huic miniſterio, frigidis

dis

dis ſuccis (à quauis cauſa oriantur) plenum caput diſponunt mel roſaceum cum ſyrupo de ſtœchade, aut de hyſſopo, cum aquis meliſſæ, betonicæ, & fœniculi. Conficies autem alium qui recipit maioranæ, ſaluiæ, balſamitæ, chamædryos, & origani ana m. I. radicum acori, corticum citri, aniſi, fœniculi, ſtœchados, paſſularum ſine granis anà ℥. ß. coquantur in ſufficienti quantitate aquæ, & adde poſt coctionem, antequam refrigeretur, cinnamomi ʒ. 2. & facta colatura, adde mellis quantum ſit ſatis vt fiat ſyrupus: aut huic decocto addes aliquem ex ſyrupis ſupradictis, vel modicum mellis ſquillitici. Quibus factis, corpus, & caput purgabis pilulis ex hiera Galeni cum agarico trochiſcato: quòd ſi affectio inueterata fuerit, & humores preſſiùs capiti inhæſerint, vtendum eſt pilulis de aſſaieret, & de agarico, cum granis tribus caſtorij: proſunt & pilulæ indæ, cochiæ, & arabicæ, cũ eodem caſtorio. Sed ſi affectio maioris fuerit momenti, & ſtoliditatis præludium, purgabis hiera logodij, hiera diacolocynthidos, vel hiera Archigenis, aut Andromachi, & alijs, quæ conſimilem habeant vim.

Victus ratio. Quo facto, in primo curationis acceſſu copioſiùs purgando, poſteà verò per epicraſim, & interualla, neceſſum eſt ſic affectis calida, & ſicca tum cibaria, tum potus porrigere: & ob id vino imprimis vtantur albo, ſed pauco ne caput feriat: obſonijs aſſis, & aromatis confectis (velut eſt puluis q. ℞. *piperis nigri, & longi, zingiberis, croci, cariophyllorum, anà ʒ. I. cubebarum, nucis muſcatæ, amaraci anà ʒ. ß. galangæ, cinnamomi, acori, anà ℈. 2.*) carnium præſertim montanarum, & ſyluestrium, cum ſinapi, & eruca, aut cinnamomo loco ſalſamenti. Aquam ſolam omnino fugiant, vel decocta vtantur cinnamomo, aniſo, ligno aloe, ſaſſafraſa indica, radice chinæ, aut ligno guaiaco. Prolixos ſomnos, atque diurnos, qui ſic affecti ſunt, auerſentur, frequenter ſe exerceant, circa lacus, flumina, & vliginoſa loca non verſentur, auſtrinos flatus, & pluuioſas conſtitutiones declinẽt, lucidam excelſam, ac ventis ſiccis expoſitam domum habitent. Quibus ſic à principio inſtitutis, curandum eſt diligenter inquirere, an ventriculi cruditas cauſam, vel ſaltem fomentum huic malo præſtiterit: quo tempore tutiſſimum eſt principium curationis auſpicari à vomitibus bis terve in hebdomada factis, quouſque compertum ſit ventriculum à recrementis eſſe immunẽ, quo ſubſit roborantibus, & calfacientibus auxilijs ipſi appoſitis locus. Poſteà tamen ad vlteriorem humoris præparationem deueniendum eſt rhodomelle, ſyrupo de abſynthio, de corticibus citri, cum modico oxymelite, aut ſquilla, cum decocto hyſſopi, betonicę, ſerpylli, thymi, coſti, & ſimilium. Purgabis iterum caput, & corpus ſyrupo ex infuſionibus cum agarico, aut ſucco carthami, vel mechoacano Indorum, aut electuario indo, aut diaphœnicone: ac ſi malum præualuerit, vtendum eſt maioribus medicamentis, quæ nuper adduximus.

Peculiaria auxilia. Poſt hæc autem ad capitis prouidentiam tutiùs deuenies: quippe tunc curandum eſt, pituitoſi ſucci reliquias conterere, & caput roborare, per interna, ac externa præſidia. *Caputpurgia.* Sic caputpurgia quæ præcedentibus capitibus copioſè adduximus, per interualla adhibere oportet, & interim dum per palatum, aut nares aliquid expurgatur (paſtillis ex maſtiche, & ſinapi, aut ſemine maioranæ, vel pyrethri, vel dilutione oris hydromelite ex hyſſopo, maiorana, aut pulegio) ſuffumigijs probè odoratis vtendum eſt. *Lotiones.* Item lotionibus, fomentis, inunctionibus, & ſacculis reliquias conterere oportebit, cuius naturæ eſt lotio quæ paratur ex aqua vitæ, aut ex vino, cariophyllis, nuce muſcata, acoro, amaraco, & chamæpity in puluerem redactis, feruefacto, quibus abraſum caput mane leuiter abluatur, ſuperſparſo puluere cariophyllorum, & cubebarum. Parare etiam poteris lixiuium q. ℞. *aquæ vitæ ℥. 6. cariophyllorum, nucis muſcatæ, acori, maioranæ, iuæ, anà ʒ. I. contundantur, & infundantur in vaſe ſtricti orificij, & poſt aliquot dies caput illiniatur prædicto liquore.* Præſtat etiam lixiuium *ex libra vna aluminis, & cineribus fæcum vini, & radicum, ac ſtirpium caulium, cui addes acorum, folia lauri, & iuniperi, & reliqua huius naturæ.* Illinies etiam caput ſtillatitia aqua per vitreum alembicum extracta q. ℞. *folia, & grana hederæ, cyperum, ſtœchadem, galangam, & cubebas: quę omnia aqua vitæ priùs macerabis.* *Inunctiones.* Præterea inunges caput linimento q. ℞. *olei de amaraco ℥. 5. olei de been ℥. 2. euphorbij ʒ. 2. caſtorei ʒ. I. & ß. miſce, & caput illine.* Præſtat etiam inunctio ex oleo de pipere, de aniſo, de ligno aloe, de ligno ſancto, de nuce muſcata, de ſtyrace, de belzoino, cum ſeſamino, liliaceo, rutaceo, & chamæmeli. *Sacculi, et pulueres.* Deſuper autem ſacculos ex prædictis herbis confectos apponere oportebit, maximè noctu dum laborans it dormitum: quibus addere poteris nucem muſcatam, maſtichem, thus, & lignum aloes: neque placet ſinapiſmis vti, vt Aetius, & alij conſulunt, niſi obliuio iam ſtupida apparuerit. Poteris etiã ſuper caput inunctum pulueres ſpargere primo q. ℞. *carui, aniſi, ameos, petroſelini, apij, marathri, betonicæ, cimini, calaminthæ, pulegij, hyſſopi, ſpicæ nardi anà ʒ. I. maioranæ, balſamitæ, ocymi, cardamomi, & galangæ, liquiritiæ anà ʒ. I. & ß. miſce, & fiant pulueres* quos ad condienda cibaria maximi eſſe momenti arbitramur. Poteris etiam vehementiores efficere additis piperibus caſtoreo, & pyrethro: tandem ex omni materia calida eos poteris conficere. *Pomũ odoratum.* Cui etiam vſui poma odorata confici ſolent, velut eſt illud q. ℞. *ſtyracis, ladani depurati, ceræ anà ʒ. 5. ligni aloes, nucis muſcatæ, thuris, radicis pæoniæ, calami aromatici anà ʒ. I. muſci ℈. I. miſce, & fiat pomum, aut paſtilli,* qui per interualla naribus apponantur. Aliud etiam conficies q. ℞. *diambræ, pliriſarcotici, diacori, nucis muſcatæ, marathri, cariophyllorum ana partes æquales, ladani depurati quod ſufficiat, fiat pomum.* Aliud etiam præſtantiùs conficies q. ℞. *calami aromatici, cinnamomi, cariophyllorum, anà ʒ. I. coriandri præparati, pulegij, maioranæ, anà ʒ. I. & ß. pulueris aromatici roſati, & galliæ muſcatæ anà ℈. 2. muſci, & galliæ anà gr. 4. mellis anacardini, & ſtyracis calamitæ, anà ℈. I. ex omnibus ſecundum artem in puluerem redactis cum aqua naphthę fiant paſtilli ad formam nuclei dactylorum,* & naribus apponãtur ſubtrahendo frequenter ne diu ibidem immorentur. Conficies item aliud quod referunt authores nõ contemnendi memoriam roborare, ℞. *quidem ligni aloes, thuris, nucis muſcatę, radicis pęonię, & angelicę, roſarum, aromatici roſati, anà ʒ. I. ſtyracis ℥. ß. diambrę, & diamuſci anà gr. 6. ladani depurati quod ſufficiat vt fiat pomum,* cuius aliquid ſuper ignem proijciatur, & fumum ore, & naribus excipiat laborans.

Quę ore ſumũtur. Cautiùs autem, & prudentiùs oportebit medicamentis memoriam roborantibus vti, dum per os ſumenda ſunt, vt quæ maius faceſſant negotium, & nõ leue afferant damnum, ſi quis eis imprudenter vtatur: quapropter à leuioribus ſumpto initio, ſenſim ad efficaciora eſt progrediendum. Sic interim dum hęc præſidia quæ nuper diximus fiunt, *tertio quoque die theriacę ℈. 2. aut 3. vel mithridatij porriges:* cuius etiã efficaciæ eſt zingiber conditum cum olibano, & pipere. Præſtat confectio, q. ℞. *miuę myrobalanorum chebulorum lib. I. piperis longi, & nucis muſcatę anà ʒ. 3. muſci ℈. I. miſceantur, & doſis ſit ad ʒ. 2.* Mirabilis, & maioris efficaciæ eſt alia confectio q. ℞. *zingiberis, galangę, macis, cimini, origani anà ʒ. 2. nucis muſcatę, caſſię ligneę, maſtichis, calami aromatici, aſari, ligni aloes, ſeminis apij, ameos ana ℈. 2. thuris, cariophyllorũ, cardamomi, zedoarię, pyrethri, caſtorij, piperis longi, coſti, cyperi ana ʒ. I. menthę ſiccę ʒ. I. & ß. terantur, & puluerizentur, quibus adde penidiorum ℥. I. & ß. mellis deſpumati quod ſufficiat, & fiat confectio.* Conficies iterum

iterum aliud paulò efficacius, q. ℞. *myrobalanorum indorum, emblicorum, & belliricorum anà ʒ. 1. & ß. piperis longi, olibani, zingiberis, roſarum violarum anà ʒ. 2. dragachanti ʒ. 3. ſpodij, coralli, maſtichis, ſerici ſubtiliter puluerizati anà ʒ. 2. & ß. muſci ℈. 1. mellis anacardi ℥. 1. cum ſyrupo roſarum fiat confectio.* Sed expendendum eſt, mel anacardinum ſolùm eſſe conficiendum huic vſui per infuſionem anacardorum viridiũ in melle, & citra expreſſionem facta mellis colatura: quòd ſi virides anacardos habere non poſſis, vt Arnaldus conſulit, ſume anacardos, & molliter frange, & in aceto fortiſſimo, poſt infuſionem ſeptem horarum ſpatio habitam, eò vſque coquere ſinito, quouſque tertia aceti pars remaneat, cui, facta leui colatura, adde quadruplum mellis, & lento igne ad mediocrem ſpiſſitudinem coquere ſinito, & huius mellis minori vteris quantitate. Sic conficito aliud, q. ℞. *cinnamomi, roſarum, cardamomi, balſamitæ, maioranæ corticum citri anà ʒ. 2. myrobalanorum omnium anà ʒ. ß. mellis anacardini primæ compoſitionis ℥. 1. aut ſecundæ compoſitionis ℥. ß. & cum ſyrupo roſarum, vel borraginis fiat confectio.* Efficacius tamen conficies, ſed his maximè qui iam dementari incipiunt q. ℞. *mellis anacardini ſecundæ compoſitionis, olibani, cyperi, acori, anà ℥. 1. piperis vtriuſque anà ʒ. 1. & ß. myrobalanorum chebulorum, & indorum anà ℥. 1. mellis quod ſufficiat, fiat electuarium, cuius porrigere poteris ʒ. 1.* Sed harũ compoſitionum quæ *anacardum* recipiunt, ſat eſt *ter quaterve in menſe* vti, præſtitis inter vnam, & aliam exhibitionem alijs quæ anacardum diximus non recipere: inter quæ non minoris momenti eſt id q. ℞. *cyperi, olibani, piperis, croci, myrrhæ anà partes ęquales, cum ſaccharo fiant tabellæ, quarum ſumat laborãs dum it dormitum ʒ. 1. & ſummo mane, vel theriacæ, vel mithridati modicum.*

Maiora auxilia. Quod ſi hæc omnia profuiſſe non videantur, iterum ad purgandum corpus, & caput te conferes, ac poſtmodum corpus decocto ligni guaiaci, aut radicis chinæ ſudare coges, vel balneis ſulphureis committes: quinimò ipſam aquam ſulphuream epotam ſummopere prodeſſe conijcito: ſic enim in vaſis ſulphure coopertis politis, & vitriatis aquam, aut vinum bibant laborantes, vel quæ diu ibidem adſeruata potio fuerit, aut quæ in vaſis ex ligno aloe, vel ex ligno hederæ factis, aut ex ſtyrace diu adſeruata fuerit. Verùm ſi nihil horum profuerit, ſcito nihil æquè beneficium præſtaturum, ac fontanella altero brachiorum affixa præſtare poterit, vel ſeto occipitio infixus.

CAPVT XX.

De viſus debilitate, defectu, & alijs vitijs.

Licet oculus vnum ſit, & vnius actionis inſtrumẽtum, puta viſionis, nihilominus tamen adeo eſt mirabilis, & numeroſæ ſtructuræ, vt mirum non ſit, ſi harmonia, & partium ſimplicium varietate, ac figura reliquas omnes ſuperet: quo profectò fit, vt multis occaſionibus viſum deperdi contingat. Conſtat quippe oculus tunicis, humoribus, muſculis, neruis, palpebris, & inſuper indiget ſpiritibus, ac certa etiam figura, magnitudine, & ſitu ita gaudet, vt ſi quouis modo à dictorum aliquo deflectat, vel alijs abundet, protinus viſio, vel ex toto auferatur, vel vitietur, aut diminutior fiat. Verùm licet mille modis prædictæ partes affici poſſint, hic tamen ſolùm ſtudui eos recẽſere curareque affectus, quibus primò & per ſe videndi functio oblæditur. Verũ ne cui deſit generalis quędam notio affectuum omnium, qui oculis, & partibus eius accidere poſſunt, ſtudui tranſcribere eorum omnium ſummam quandam, quam neotericorum quidam diſertè ſcripſit, qua complectitur omnes morbos cuique oculorum parti ſuccreſcentes.

A Sic profectò palpebris inter alia vitia cæteris partibus communia, ſuccreſcit aliquando Emphyſema, tumor laxus œdemati ſimilis, palpebræ inflationem Latini nominant. Item Sclirophthalmia, difficilis palpebrarum motus cum dolore, ac rubore. *Palpebrarum morbi.*

Xirophthalmia etiam corripiuntur, qui pruriginoſus eſt ſine fluore palpebrarum, & adnatæ affectus.

Adeſt & Pſorophthalmia, quæ pruriginoſa eſt palpebrarum ſcabies. Præterea Ptilloſis, palpebrarum craſſities calloſa, & rubicunda, cum pilorum defluuio.

Sic Ectropion, palpebræ inuerſio propter cicatricem, aut carnis excreſcentiam.

Succreſcit etiam palpebris Ancyloblepharon, hoc B eſt palpebrarum cum adnata inuiſcatio, ſeu agglutinatio, ita vt aperiri non poſſint.

Item Lagophthalmos, id eſt retractio ſuperioris palpebræ ad ſuperiora, ita vt laborans apertis oculis cogatur dormire, quod Auicen. leporinos oculos vocauit.

Trachoma, ſcabrities interna palpebrarum eſt, ſeu aſpritudo in fiſſuras diſciſſa, aliquando in eas eminẽtias exuberans ad ficus ſimilitudinem, vt Sycoſis dici mereatur, & à Latinis ficoſa palpebra: quæ ſi in callum commigrauerit, Tyloſis dicitur.

Adeſt & pinguis quædam ſuperioris palpebræ ſubſtantia, adeò grauans, vt vix atollere oculos ſinat, ſed cùm aſſiduis fluxionibus, appellata quidem Hy- C datis, quòd palpebra hydropico ventri perſimilis exiſtat, ob id à nonnullis palpebrarum aquoſitas nuncupata.

Eidem parti ſuccreſcit Chalazion, tuberculum rotundum, & tranſlucidum, ac vbique mobile, & ob id à Latinis dictum grando.

Sic Crithe abſceſſus eſt exiguus, & oblongus iuxta palpebræ cilium marginemve ortus: Hordeolum Latinis appellatus, quòd grano hordei ſimilis ſit.

Adnaſcuntur etiam palpebrarum pilis exigui pediculi non parum infeſtantes, Pediculationem nonnulli nominant.

Item eiuſdem palpebris pili inuerſi oculos offendẽtes adnaſcuntur, affectio Trichiaſis nuncupata.

D Sic è contra alia ſuccreſcit, in qua natiui pili procidunt, Madaroſis, ſeu pilorum caſus, vel Glabricies palpebrarum nuncupata.

Pari prorſus ratione ſuccreſcit huic affectioni alia omnino contraria, videlicet cum ſub naturali pilorum palpebræ ordine alius adnaſcitur ordo, Diſtichiaſis appellata.

Sed eſt etiam huic finitima alia, Phalangoſis dicta, cùm præter id quòd plures ſint pilorum in infima, aut ſuprema palpebra ordines, omnes tamen in oculum inuerſi ſunt, & non parum moleſtantes.

Eſt & Lithiaſis, id eſt cùm in palpebris gignuntur granula, ſeu prominentiæ quædam candicantes, lapidis inſtar oculum prementes: quæ ſanè affectio ad E Chalazion facilè poterit reduci.

Vltimò tamen palpebræ aliquando ſunt inſtabiles, & id vitium Hippos, ſeu Equus dicitur.

Adnatæ membranæ affectus ſunt, primò quidem Taraxis, quæ nihil aliud eſt, quàm humiditas oculi cum rubore, & calore præter naturam, cauſa aliqua extrinſecus accedente, vt ſole, fumo, ac puluere, vel oleo: Arabibus perturbatio appellata, vel Ophthalmia leuis. *Adnatę membranæ affectus.*

Ophthalmia item eidem parti accidit, quæ eſt eiuſdem tunicæ inflammatio, à Latinis dicta Lippitudo.

Alia etiam eſt Ophthalmia, magna ab aliquibus dicta, Græcis tamen Chemoſis, & Auicen. Aluardengi nuncupata: quæ ſanè tunc fit, cùm vtraq; palpebra præ inflammatione adeò peruertitur, vt oculi vix aperiantur.

Pre-

Pterygion eſt oculi vngula, ſeu neruoſa quædam adnatæ tunicæ excreſcentia, à maiori angulo vt plurimum orta, oculum magnitudine, varijs coloribus, duritie vel mollitie oblædens. A

Corneæ tunicæ affectus. Sunt & in cornea exiguæ quædam puſtulæ, veluti quædam bullæ ſupra ipſam eminentes, Phlyctænæ à Græcis dictæ, & ab Auicen. veſicæ. Verùm ex varia earum figura, varium ipſis ſuccreſcit nomen; nam cùm cauum & purũ in cornea exiſtit vlcus, Bothrion dicitur, & Latinis Foſſula, ſicut Auicen. annulus. Verùm cùm vlcus eſt latius & minus profundum, Græci Cœloma appellant, Auicen. Lilimiam ſeu lilimie: ſicut & Argemon vlcus etiam eſt in pupillæ circulo naſcens, ambientia comprehendens, & in intimo eius album exiſtens, ſicut in extimis rubicundum. Eſt & quartum vlcus Epicauma dictum, ſordidum, impurum, & cruſtoſum, Auicen. vlcus aduſtiuum nuncupatum, quo repurgato incautè humores oculi ſæpe effluunt. B

Hypopyon eſt, quando pus ſub eadem cornea, nunc altiùs, nunc in ſumma ſuperficie coaceruatur, Auic. ſaniem in Siphac appel. Carcinoma erit ipſius corneæ cancer, immenſo dolore & rubore punctorio crucians, ſeſeque vſque ad tempora extendens.

Vueæ tunicæ affectiones. Vitiat videndi munus vitiata vuea vno è tribus modis, videlicet propter foramen praua figura affectum propter tunicam ipſam, aut ob humorem intra ipſam contentum, quo exiccari aut collabi contingit. In primis procidit aliquando rhagois erroſa ruptaue cornea, quæ generali nomine Proptoſis dicitur, & varias etiam ſortitur nomenclaturas, pro figura ac modo eius quod procidit. Nam ſi fuerit exiguũ, & capitis muſcæ formã referens, Myocephalon Græcis nuncupatur, Auicen. verò formicalis ruptura. Verùm ſi adeò creuerit, quòd vuæ acinum repreſentet, Staphiloma, ſeu vuatio dicitur, & Auicen. vuam nominat. Quod ſi augeatur vt extra palpebras immineat, Melon dicitur Græcis, & veſicalis ruptio Auic. At ſi obducta cicatrice obdureſcat in callũ, Clauus ſeu Claualis ruptio appellatur. C

Pupillæ affectiones. Vitiatur pupilla quatuor modis, diſtorta nimirũ, diſtrupta, dilatata, & minor facta. Dicitur pupillæ diffuſio vel dilatatio Latinè, apud Græcos Mydriaſis, & Auicen. Alintiſar, cùm videlicet vltra modum pupilla dilatatur & iridis circulo ſimilis efficitur. Hunc affectum incurabilem arbitratur Auicen. cap. de Alteneat, dum à cauſa fit externa, ictu nimirum aut caſu, cum hoc tamen cenſeo, ſi citò ægris ſubueniatur, curari poſſe, vt idem author refert in fine curationis in proprio cap. D

Eſt & Phthiſis oculi ſeu tabes pupillæ, corrugatio atque anguſtia, quam affectionem Auicen. conſtrictionem pupillæ appellat.

Huic etiam parti accidit Hypochyſis, à Latinis ſuffuſio appellata, & vulgariter cataracta, quæ nihil aliud eſt quàm congelatio vaporis ſeu humoris effuſi inter corneam & Cryſtalloidem. E

Accidit etiam cryſtallino humori id vitium, quod Græci Glaucoma appellant, factum quidem ex eius mutatione in glaucum ob humiditatem.

Adnatæ & corneæ communes affectiones. Albugo nuncupata eſt affectio vtrique membranæ communis, à Græcis Leucoma dicta, licet, vt Paulus refert, nonnihil interſit diſcriminis inter Albuginem, & Leucoma: nam illa tenuis eſt & in ſuperficie ſita, dicta à quibuſdam nebula: Leucoma verò profundius permeat, vtraque tamen nomine cicatricis inſignitur.

Eſt & in eiſdem partibus Hypoſphagma ſeu Hypopyon à Græcis dictum Tarfati ab Auicenna affectio quidem, in qua ſanguis coaceruatur ob ictum aut percuſſionem, fractis & contuſis vaſis in extima cutis parte: Latini ſuggillationem vocant, Gal. ſanguineas effuſiones, αἱματώδεις ὑποχύσεις.

Angulorum oculi affectus. Accidit internis oculorum angulis Aegilops, abſceſſus inter maiorem oculi angulum & naſum factus, qui in fiſtulam cum oſſis vitio plerumque degenerare ſolet.

Eidem etiam angulo Enchanthis ſuccreſcit, caruncula quidem ſupra iuſtum modum excreſcẽs, carnis lacrymalium additionem Auic. appellat.

Rhyas præterea eiuſdem carnis lacrymalium decreſcentia vocatur. Epinyctis vlcus eiuſdem partis perpetuò manans appellatur à Plinio lib. 20. cap. 6.

Aporrixis eſt, quando meatus à cerebro ad oculos deſcendens, ex ictu capitis vel caſu diruptus eſt.

Neruorũ opticorũ affectiones. Paremptoſis verò dicitur obſtructio, ſiue concidentia nerui optici, à Latinis Gutta ſerena nuncupatur.

Symptoſis autem dicitur, cum meatus ille ex tabe conſtrictus & denſior factus exiſtit, aut conuulſione vel alia intemperie cum materia diſtortus.

Humoris cryſtallini affectiones & hæ quæ incõſpicue ſũt ac viſum lædunt. Cryſtallinus ſi à ſua ſede dimoueatur verſus ſiniſtram aut dextram partem, affectus Auicennæ Straboſitas dicitur, Latinis diſtortio oculi, & obliquus aſpectus. At licet pueris etiam accidere conſpiciamus, potiùs conuulſorium oculum mouentium muſculorum motum cenſemus, quàm pupillæ diſtortionem. Verùm ſi pupilla ſurſum aut deorſum vergat, duplicia omnia apparebunt: ſi in profundum vergat, mutabitur naturalis oculi color & apparebit veluti color ſtibij: ſi verũ promineat, color oculi erit cæruleus.

Atrophia etiam huic parti accidit (ac forſan reliquis) quo oculus minor longè efficitur: quem morbum Celſus imminutum oculum, & Auicen. profunditatem oculi appellat.

Huic contrarius accidit alius affectus Ecpieſmos nuncupatus, ab Auicen. exitus oculi dictus, nos verò expreſſionem oculi vocamus.

Cæterùm à modo læſionis in viſu, aliæ non parui momenti ſuccreſcunt affectiones, velut eſt Myopiaſis, vel Myopia in quo malo laborantes non, niſi quæ prope oculos ſunt, cernere poſſunt: Luſcioſos multi appellant ſic affectos.

Eſt & Nyctalopia, ſeu nocturna acies, vitium quo quis interdiu quidem videt, occidente verò ſole obſcuriùs, noctu verò penitus cæcitudo ſuccreſcit.

Huic parti etiam accedit Amblyopia, ſeu amauroſis, quæ viſus obſcuritas ſeu hebetudo dicitur.

Affectus qui omni oculo accidere poſſunt. Epiphora ſeu impetuoſus humorum fluxus ad oculos dicitur, quibus perpetuò lacrymantur: vulgariter dicitur lacryma.

Rixis eſt ruptura ab ictu, vel alia quapiam cauſa, quæ adeò rumpat membranas, quòd humores etiam ibidem contenti effluant.

Adeſt & Paralyſis, ſeu reſolutio oculi, quæ eſt vbi obliquæ motiones & quæ ſurſum aut deorſum fiunt, expediri non poſſunt.

Atque hæ ſunt omnes oculorum affectiones, quarum multis rationibus hac in parte non ſtudui ſeorſum meminiſſe: & ob id ſilentio prætereo, & viſus debilitatis naturam aggrediar exponere.

De viſus debilitate.

CVm viſum debilitari multis modis contingat, & ab alijs ſuboriatur cauſis, neceſſum profectò eſt, ad vltimum apicem (vt aiunt) vnamquamque diſtinguere, vt cognita cuiuſque natura & conditione, facilè cuique etiam ſit, præſidium adinuenire aptum & proficuum. Ocularia enim medicamenta hac ſola ratione multis non profuiſſe conſtat, quia ob cauſæ ignorationem, inconuenienter & importunè adhibentur. Debilis igitur efficitur viſus, cauſa mali euidenter & conſpicuè in oculis apparente, vel cauſa ipſa deliteſcente, & oculis nihil ad ſenſum pati apparentibus. Cuius ſanè affectionis & ex hac occulta cauſa ortæ,

ortæ, meminiſſe hoc capite inſtitui. In quo vitij genere plures comperimus ſymptomatum, ſeu vitiorum differentias: quippe ex his quibus viſus imminuitur, ſeu obtenebratur, quidam quaſi oculorum impotentiam dicas, patiuntur: nimirum quando adeò infirmi ſunt oculi, vt ſi velint legere, vel lumen intueri, aut rē albam, vel diſtantem, nequeant id tolerare, ſed cogūtur viſum continere, & lacrymantur. Quidam non niſi admota oculis cernunt, eaque palpebris conſtrictis, atque conniuentibus, & iuxta oculos poſita, quæ ſi procul ſepares, aut nihil, aut debiliter cernere poſſunt, quem ſanè affectum Myopiam Græci vocarūt, malum quidem ſępè à natiua hominum quorundam conſtitutione contractum, reddenſque ipſos luſcioſos, vt multi nominant: licet Plinius alios appellet luſcioſos, vt refert, & probat etiam Donatus. Cui ſanè malo aliud haud diſſimile ſuccreſcit, in quo etiam homines diminutè cernunt, cæterùm diuerſo modo: nimirum cùm interdiu quidem videant, ſole verò occidente obſcuriùs, noctu autem nihil: quod malum Nyctalopem medici appellant. In quo ſanè alia etiam reperitur debilitatis viſus differentia, videlicet, cum viſus interdiu obſcurior, & debilior exiſtit, noctu verò acutior, & validior, multi veſpertinam aciem nuncuparunt, cuius cauſam ſuo loco referam. Alia inſuper eſt viſus debilis differentia, in qua qui affecti ſunt propinqua cernere nequeunt, ſiue magna, ſiue parua ſint, ſed veluti in confuſo citra vllam diſtinctionem percipiunt: longiùs verò diſſita acutiùs, & diſtinctiùs cernunt: affectio quidem primæ affectioni contraria. Sed præter has omnes, aliæ duæ viſus obtenebrationes reperiuntur, quarum primam medici appellāt Amblyopiam, ſecundam Amauroſim, ambæ quidē morboſæ viſus affectiones, cùm videlicet hebetior eſt, vel omnino ſublatus: hæc quidem cùm nulla cauſa euidens in oculis apparet: vnde à recentioribus gutta ſerena dicitur: illa verò euidentiores habet cauſas, præterquam quòd eius vitium noctu diuque, longiùs poſitis obiectis, & propinquis ſemper diminuta appareant, appellatur verè viſus offuſcatio, ſeu obſcuritas. Præterea his omnibus malis addere oportet aliud vitij genus, in quo res, vel duplices, vel diſtortę, vel à propria ſede prolapſæ, aut perforatæ conſpiciuntur. Ita in videndi actione cauſa exiſtente occulta, triplex quoque ſymptomatum genus ſuboritur: vnum in omnimoda viſus ablatione, vt in gutta ſerena contingit: aliud in diminuta videndi actione: tertium verò & vltimum in actione videndi corrupta, & omnino viriata, non quidem quòd mutato apparenter obiecti ſitu, vt in vertigine fiat, ſed in reali, & vero obiecto percepta aliqua apparente mutatione. Itaque cùm viſio ſit clara, & diſtincta obiectorum viſibilium in naturali quadam diſtantia, & certo etiam claritatis modo perceptio, cùm citra euidentem, & conſpicuam in oculis cauſam in proprio munere deficit, eo modo quo expoſitum eſt, viſus diminutio dicetur, affectio quidem in genere ſymptomatum actionis deprauatæ, aut ablatæ, ſed præcipuè diminutæ facultatis viſoriæ poſita.

A quo morbo, et à quibus cauſis, oriātur prędictæ affectiones.

Quem autem morbum ſequantur prædicta ſymptomata, nemo exactè perdiſcere poterit, qui nō priùs cuiuſque differentiæ cauſas adinuenire ſtuduerit. Sic profectò omnimoda viſus priuatio perſpicuis exiſtentibus oculis, à morbo in via, nimirum à neruorum opticorum obſtructione oritur: quam fieri à craſſis viſcidiſque humoribus, aut aquoſis, ſed in grandinis formam conuerſis, certum eſt. Conſtat enim ſic neceſſariò fieri, quia ſubitam, vel momentaneam habent generationem: accedit Galeni ſententia lib. 4. de locis affect. cap. 1. qui id malum quoque refert ab inflāmatione proficiſci, vel à ſcirrho prædictorum neruorum, licet id rariùs accidat. Placet tamen generali quadam methodo vniuerſas cauſas ſymptomatum

A ad oculos attinentium complecti eo vtendo diſcurſu quo Galen. lib. 1. de cauſ. ſymptom. cap. 1. & 2. Imminuitur itaque viſus, vel cerebri, & opticorum neruorum læſione, aut vitio ſpirituum, aut tunicarum, & humorum iactura, & euerſione. Cerebrum enim vt inſtrumentum eſt vitiatur, quia obſtructum, vel compreſſum, aut malè vulneratum ex toto, aut ferè viſum aufert, vt conſtat in lethargo, & catoche, & catalepſi: item in grandi ictu, aut caſu. Imminuitur verò læſo ipſo, vt pars ſimilaris eſt, ob ipſius intemperamētum: ſed qua ratione id fiat, non ſatis compertum eſt, cùm conſtet in grandi cerebri incendio, aut refrigeratione id vitium in oculis, & viſu non apparere, & vbi remiſſiores ſubſunt huiuſmodi qualitates, facilè eluce-
B ſcere. Ratio profectò eſt, quia ſolum id malum natū eſt efficere id cerebri intemperamentum, quod factum, & habituale ſit, & natum ſpiritus viſui ineptos reddere: nam hos ſolùm efficit, vt tale temperamentum innatum naturales. ita præter naturam vitioſos, & viſui, ac reliquis actionibus ineptiores. Præterea ſpiritus viſioni officiunt (vt variè vitiari poſſunt) ita varijs modis: nam vel paucitate, ſeu inopia, craſſitie, tenuitate, vel impuritate lædunt, vt mox referam. Item humor cryſtallinus vitiatur ob ſitus mutationem, ob colorem mutatum, ob prauum ſubſtantiæ modum, & ob ineptum temperamentum. Mutant enim ſitū, vel vniuerſo oculo euerſo, vt in ebrijs quibus res duplices apparent, quia oculi varium contrahunt ſitum
C ob neruum opticum à vapore nimio laxatum. Mutat inſuper ſitum ſolus ipſe humor cum à ſua ſede dimouetur: quo tempore ſi ſurſum, aut deorſum vergat, pari ratione res duplices apparent: ſi verò ad alterum angulorum, paruiſſima ſuccreſcit in viſu noxa, appellatur hæc affectio ſtraboſitas: quæ plerunque dū morboſa eſt, & non natiua, à conuulſione alicuius muſculorum, vel reſolutione contrarij proficiſcitur. Præterea læditur eius color, dum glaucoma efficitur, ſiue id ſit ex mutatione propriæ ſubſtantiæ, ſiue ex addito humore concreſcente in ipſo. Item intemperatur, & viſioni officit non à quauis intemperie, ſed ab ea quæ nata fuerit mutare ſubſtantiam: dixerim inducere ſecundam qualitatem, nimirum craſſitiem, tenuitatē,
D ſoliditatem , & reliquas quibus certum eſt viſum offendi. Vitiatur etiam continuitatis ſuæ ſolutione, ac res perforatas conſpicit ad modum diuiſionis, haud ſecùs, ac dum aliquod corpus anteſtat cryſtallinum humorem, non tamen vniuerſum occupans. Lęditur etiam viſus ob rhagoidis, vel vueæ tunicæ vitia, quæ ſunt in duplici differentia: nam vel tunica malè afficitur, vel foramen: quippe tunica, vel proſilit ceratoide, ſeu cornea exeſa, & ſi procidentia parua fuerit (pręter id quod affectio in vniuerſum appellatur proptoſis) ad muſcæ ſimilitudinem appellatur myocephalon: ac ſi ad modum fuerit vuæ acini, ſtaphyloma dicitur: quod ſi extra palpebram immineat, melon, ſeu veſicalis ruptio, aut clauus ſi obduruerit. Cùm verò
E hæc tunica colorem mutat, eundem repræſentant res viſæ: ſicut in alijs eius affectionibus diminutæ cernūtur. Huius autem foraminis vitia quatuor annumerat Galen. anguſtiam, dilatationem, diruptionem, & diſtorſionem: quorum hæc duo parum immutant viſum, reliquorum verò, anguſtia parum etiam: verùm ſi natiua fuerit, acuit potiùs, at amplitudo vtcunque ſit, ſemper lædit. Prodit vtraque à ſiccitate, aut humiditate, cæterùm diuerſo modo: nam amplitudo prodit ab humiditate lædente tunicam, vt pars organica eſt: quippe vel replet eius cauitatem, quo foramen dilatari eſt neceſſum, vel ſubſtantiam vitiat tumorē efficiendo, ac morbum ſubinde in magnitudine, qui diſtendat etiam foramen, vel à ſiccitate contrahente tunicam, quo amplius redditur foramen. At humiditas laxans tunicam, vt ſimilaris eſt, coarctat foramē, ſiccitas verò quæ aquam in cauitate tunicæ contentam

tam

tam conterit, collapſione, & corrugatione facta foramen anguſtat, ſicut illa quæ ipſum foramen in circuitu corrugat: quæ omnia viſum hebetiorem reddunt, ac ſuperdilatatio lucioſum efficit hominem, & affectio dicitur mydriaſis lædens ex diſſipatione ſpirituũ & ſeparatione eorum. Vitiatur inſuper viſus ob læſionem humoris aquei intra vueam contenti, qui aut imminuitur, & efficit phthiſim: aut creſcit, & ſimiliter diminutam reddit aciem, ac ſi per aquam fieret viſio: vel mutat colorem, & eiuſdem coloris omnia apparent: aut craſſeſcit, & diminutè etiam cernit homo: aut tenuatur, & ob viſus diſgregationem, vel lacrymatur homo, vel cernere probè nequit, vel miſcetur alteri humori, & illius coloris apparent omnia: vel concreſcit, & in ſuffuſionem commigrat, vt ſuo loco latiùs leges. Hæ itaque ſunt omnes cauſæ quibus viſus offenditur. Nec deſunt aliæ ex vitijs corneæ, quæ ſunt craſſities citra humoris fluxum, dum ſubſtantia eius craſſeſcit. Præterea adeſt denſitas, vbi non aucta profunditate pori anguſtantur. item humiditas qua ſimilaris pars ex affluente humore humeſcit; inſtrumentaria verò vbi idem fluxus poros corneæ præter naturam mutat: inſuper color alienus, qui & obſcuritatem, & vitium in imaginatricem infert. Præterea vlcus quod viſum lædit ob affluxum humoris, & propter corneæ tenuitatem, & fluxum albuginei, ac ob cicatricem relictam: vltimò propter vngulam, aut nubem. His præhabitis ad ſpeciales cauſas diminutæ viſionis accedere æquum iam eſt.

Diminuta autem viſio, vt varias habet ſpecies, ita non procedit ab vnica morbi ratione, neque ab vna cauſa, ſed à varijs, & longè diuerſis, iuxta cuiuſq; ſpeciei rationem, & naturam. Sic profectò res ſe habet in Amblyopia, & Amauroſi, quæ licet neruorum opticorum vitia ſint, & vtraque ab eorum obſtructione prodeat, cum hoc tamen differunt inter ſe, licet ſola maioris, aut minoris ratione: verùm in viſus obſcuritate, offuſcatione, ſeu hebetudine potiùs à caliginoſis, & craſſis vaporibus prædictos neruos obſtruentibus, quàm ab humoribus prodit. Diſſidet tamen hæc hebetudo ab ea quę fit in Myopia, loci affecti, & multigena cauſarum diuerſitate, vt mox referam. Myopia itaque vt variè viſui officit, ſic illum diuerſis cauſis, & modis afficit: nam prodit eius quæuis ſpecies ab vna, vel pluribus ex tribus cauſis quas nuper memorauimus: nimirum ab ſpiritus viſorij vitio: vel ab humorum oculi aliqua iactura: & vltimò ex tunicarum ipſius praua habitudine. Atque licet tantùm in genere has tres cauſas reperire liceat, nihilominus tamen quæuis earum multis, & varijs modis adeo diuerſificatur, vt qui id diligenter non calluerit, ſicut nuper expoſuimus, nullo modo poſſit affectioni debitum præſidium adſcribere. Spiritus quippe vno è quatuor modis viſioni officere habet: paucitate nimirũ, ſeu inopia: vel vbertate: craſſitie, vel tenuitate nimia: & vltimò impuritate, ſeu admixtione extraneæ, & opacæ ſubſtantiæ.

Dubium. De ſpiritus verò paucitate non leuis ſuccreſcit dubitandi ratio, conſtituat ne morbum ad quantitatem vitiatam attinentem, vt reliquæ oculorum ſubſtantiæ dum deficiunt, an ad temperamentum: & vt ſummatim dicam à vitijs organicis, vel intemperiei ſeiungatur, quod verius eſſe arbitror (licet ipſis ſpiritibus deficientibus quodammodo vniuerſa oculi quantitas imminui videatur, & ad ipſius vitia reduci,) quia neque temperie, neque figuræ mutatione corrigitur prædictum vitium, ſed ſolùm peculiari quadam prouidentia, multa & proba alitione inſtituta. Sic profectò ſpiritibus deficientibus viſus imminuitur, ſiue id fiat leui aliqua obſtructione, ſiue ob defectum ex aliquo affectu præſenti, aut præcedenti, qui plus iuſto ſpiritus diſſipet, ſiue vitio cerebri nequeuntis ob impotentiam caloris quantum eorum ſat ſit generare, ſiue

A ob immodicam ad reliqua ſenſoria diſtractionem. Quapropter reduci debet hæc affectio ad cauſam, ſeu affectum à quo ſpiritus diminuuntur, & ſtatuendum eſt oculos per conſenſum pati.

Dubium. Sed dubitant hac in parte authores, ſubſequi ne etiam poſſit idem damnum in viſu ab ſpiritu exuperãti, & in maiori copia, ac à diminuta: non enim ex abundantia cauſæ naturalis minus damnum ſubſequi ſcimus, quàm ex defectu. Qua quidem in re ſtatuendum eſt, abundantiam ſpirituum vno è duobus modis fieri: vno ex efficacia cauſæ generantis, altero verò, defectu cauſæ diſtribuentis. Quo ſuppoſito, abundantiam ſpirituum ex efficacia, & vbertate cauſæ generantis, nullo modo poſſe læſionem viſui, neque alijs B ſpirituum actionibus, inferre arbitramur: abundantiam verò, quæ fit vel ob ſubitum, aut intempeſtiuum retroceſſum, vel ob improſperam diſtributionẽ, poſſe quidem lædere. Sic enim calor natiuus, & ſpirituũ copia, quamuis creſcat, ſi lentè fiat, vt hyeme, & vere contingit, cordi non poſſe officere certum eſt, quia cauſa vegetior, & efficacior ad eoſdem ſpiritus, & calorem generandos redditur: ſic enim inquit Hippoc. per ea tempora copioſiora alimenta ſunt adhibenda. Verùm in ira, timore, ac alijs pathematis, in quibus ſpiritus, vel non diſtribuuntur, vel violenter retrocedunt, proculdubio cor ex abundantia læditur, adeò vt ſuffocatione non rarò periclitari conſpiciamus. Sed cùm in oculis id contingere non poſſit, niſi C ex diutino ſomno, aut ex diutina mora in opaco loco, fit profectò vt abundantia non lædat, aut id debiliter, & per breue admodum tempus.

Craſſities verò ſpirituum adeò viſionem obſcurat, vt niſi quis obiectum à longè intueatur, diſtinctè quicquam cernere minimè poſſit, tantoque longiùs quanto plures fuerint ſpiritus: nam ſi pauci ſint, procul aſpicere nequeunt: indigent enim craſſi ſpiritus, quos frequenter ſenes generant, attenuatione, quam proculdubio obiecti diſtantia præſtat, qua & lucidiores, & tenuiores afficiuntur. Nam cùm probabilioribus rationibus conſtet, viſionem fieri per extramiſſionẽ, & intus ſuſceptionem ſimul, neceſſum profectò eſt, vt ſpecies, & ſimulacra rerum ſenſorijs aliquo modo D ſimiles fiant, & depuratiores, ac aptiores, vt ſenſus iudicio diſcernantur, viſiuo ſpiritu prodeunte ab oculis, & ob id ante oculorum ſubingreſſum diſponi prædictas ſpecies dilucidarique oportuit. Requirit ſanè ſpiritus exiens peragi ad certam diſtantiam, quod nequit fieri ſi craſſior ſit, & terreſtrior, niſi per lucidius ſpatium (quo magis illuminetur) & diſtantius (quo tenuior fiat) moueatur, & ſe ſe extendat: diſtantia itaque opus eſt, vt tenuior factus lumine medij munus prædictum commodiùs perficere poſſit. Reducitur quidem hæc affectio ad morbum in vitio temperamenti, ortum à craſſo ſanguine, aut vapore craſſioris alimenti.

E Tenuitas enim ſpirituum, quæ ad idem morbi genus plerumque attinet, natiua ſorte non rarò contracta, nequit niſi quæ propinqua ſunt percipere, idque meliùs ſemiclauſis, & nictantibus oculis quam apertis, niſi copioſi exiſtant: tunc enim paulò diſtantiùs cernunt, vt ſi pauciores ſint longè minus: diſſipantur enim tenues ſpiritus naturali adhuc lumine, & ob id propè oculos ante diſſipationem acutius cernunt. Quo ſanè fit, vt in loco obſcuro, ac forſan noctu meliùs ſe habeant, vt de veſpertina acie dictum eſt, quia ambiente aere craſſiore, & minus illuminato, animalis quoque ſpiritus cogitur: nam tenebris colligitur craſſeſcitque & frigidior redditur: quamobrem minima cernimus, ſed proximè poſita, vt aduertit Galen. lib. 1. de ſymptom. cauſ. capite 2. Quippe qui noctu clariùs vident, id profectò vna è duabus cauſis efficiunt, vel quia igneos habent oculos, vt quibuſdam animali-

bus

bus contingit, vel quia ſubtiliores ſpiritus tunc minus diſſipatur lucis ſplendore fugato.

Admixtione etiam extraneæ ſubſtantiæ non rarò ſpiritus viſioni ineptiores redduntur: ſic profectò, qui vinum copioſius ingeſſerunt, aut craſſa cibaria, vel qui vertigine corripiuntur, prædictam obrenebrationem ſæpiſſime pati aſſueſcunt, caliginoſis factis ſpiritibus ipſis. Contingit quidem has cauſas adeò variè complicari & in vnum viſionis vitium coire, vt vel affectio alterius ſortis videatur, vel altiorem prærequirant conſiderationem, ob fucatam mutationem, quã præ ſe ferre videntur. Quapropter qui multos ſubtiles & lucidos habent ſpiritus, atq; in vnum coactos, nullo aliunde impedimento accedente, ij omnium vident acutiſſimè: reliqui verò vtcumque diſponantur, ſunt præter naturam: quippe ſubtilis, paucus & lucidus, ſubtilitate facilè defluit, paucitate reſoluitur, & luce maiori offendirur, ita vt remota cernere nequeant, propinqua exacte diſcernant, & obſcuriore paulò aere oblectentur: quibus ſi amplior ſit pupilla, cæcitas proximè accedit: ſi verò pauci ſint ſpiritus & craſſi, paucitate hebetior viſus eſt, craſſitie obſcurior: quo fit vt lumine egeant externo, & ob id diu acutiùs cernant, obſcureſcente aere parum aut nihil: at in quibus multi ſunt ſpiritus et craſſi, longe poſita obiecta præſtantiùs cernunt, quia opus eſt copioſiori luce.

Sed tempus iam eſt ad oculorum humores, & tunicas peruenire. Hebetat quidem viſum, humorum, quibus oculi conſtant, inopia, & aliquando etiam copia maior, quam ſecundùm naturam opus erat, ob affluentem ſuccum vberius alimentum ſuppeditatem: ſed frequentiùs inopia malo cauſam præſtat, quòd ſplendorem & magnitudinem conuenientem adimat: affectio quidem ad imminutam quantitatem attinens, licet intemperamento etiam aliquid tribui poſſit, quod ſanè calidum & ſiccum potiùs, quàm alterius conditionis eſſe arbitramur, quale neceſſum eſt, vt natiuam humiditatem poſſit conterere. Sed non minus eandem læſionem humorum tenuitas vel denſitas efficiunt, quinimo aliquando magis & frequentiùs, ſicut & copia, quæ vel oculos efficit prominentes, vel natiuo colore mutatos, & ſic etiam mutat obiectorum colorem iuxta naturam et conditionem peccantis, aut fluentis humoris. Nam ſi humor qui profluit & interiacet diſperſus fuerit ante pupillam, ciniphes, aut muſcas, aut alia figmenta repræſentat, ſub varijs coloribus, pro humoris conditione, vt in glaucomate conſpicimus. Ex ſtomachi ſæpe vaporibus eadem mentiuntur figmenta, crocea, rufa, & viridia: eadem ratione nonnunquam ſine colore apparent prædictæ imagunculæ ex ventriculo etiam elatis vaporibus à crudo alimento: ſed hæc ad ſuffuſionem potiùs pertinent. Sic profectò tunicarum (præſertim corneæ & vueæ) oculi raritas, aut denſitas idem ſymptoma efficiunt: raritas quidem liberaliùs quàm par ſit ſpiritus abire permittit, ſicut denſitas parciùs: quo fit vt obſcurior fiat viſio, niſi contrario modo adiungatur ſpiritus. Quippe ſi tunicarum raritati ſpirituum craſſities aut copia accedat, commodior fiet videndi actio, ſicut dum denſioribus tunicis ſpirituum tenuitas ſuccreſcit. Quas ſanè affectiones ad morbum in via reducere non erit ab re: cui malo vitium etiam temperamenti adiunges.

Supereſt tertia videndi iactura, quæ vitioſum efficit viſum, affectio quidem ad actionem oculorum corruptam attinens, prodienſque à multigenis cauſis. Quippe aliquando intra oculi ſtructuram aliquid præter naturam continetur, diſcindens, vel alio modo vitians pupillæ foramen, dummodo aliquid eius innocuum remaneat, ita vt res viſiles vel multiplices, vel alterius figuræ aut ſitus appareant. Pari quoque ratione ex muſculorum oculum mouentium vitio ea

A dem & longè maiora ſymptomata prodire certum eſt, prout oculus hinc indeq; præter naturam & conditionem ſe ſe contrahit. Quam quidem rem (quæ longiorem deſiderat tractationem) vt quiſque aliquo modo intelligere poſſit, expendat, ad rectam & naturalem viſionem efficiendam, neceſſariam eſſe pupillarum firmitatem & vniformitatem atque connexionem, vt altera quieſcente, reliqua nõ moueatur: quod proculdubiò efficit neruorum opticorum vnio & paritas, & in munere vniformitas: nam licet duo ſint, ſicut pupillæ duæ, cùm hoc tamen vna & ſimultanea motione ac firmitate operari tenentur: quippe cùm hi nerui ſuſtineant ſuis extremis oculorum pupillas in vna & æqua ſuperficie firmatas, diuaricationem opticorum ſequeretur pupillarum inæqualitas:

B quam ſanè inæqualitatem arbitramur eſſe cauſam erroris in viſu. Quapropter niſi naturaliter nerui coirent, ſæpe deluſio oculi vnam rem geminam iudicaret: cuius rei occaſio naſcitur ex duplici plano vnde radij viſorij ad oculum accedunt, vt cùm faciem in fracto ſpeculo intuemur, aut ſolem in mota aqua, aut eadem planè duplicitate inſpectantibus pupillis, vt in euerſione pupillarum quoquomodo fiat, euidenter contingit. Quod qui intellexerit, ſciat quòd quæuis cauſa, quæ vel neruos opticos eo modo vitiet, quo prædicta pupillarum planities euertatur, vel quæ vtcumque oculum commouerit ad angulum, vel ſurſum aut deorſum, diſtorta propria pu-

C pillæ planitie (vt faciem muſculi oculum mouentis, vel opticus neruus aliquo modo euerſus altero ſano manente) proculdubiò viſionem efficiet, vel in numero, vel in ſitu, vel in motu, aut quiete obiectorum, eo modo quo dictum eſt vitiatam & corruptam. Locum affectum venaberis hac lege, cerebrum eſſe læſum & ab eo vitium prodire, ex alterius ſenſus læſione: neruos opticos, quòd ſubitò fiat affectio: oculum ipſum, quòd lentè & paulatim.

Cùm affectio hæc, & quæuis eius ſpecies adeò ſint conſpicuæ, vt nullus ignorare earum naturam poſſit, ſolùm ſtudui cauſarum cuiuſque ſpeciei, conditionem & differentiam docere. Ea etenim viſus offenſio, quam guttam ſerenam appellari diximus, & omnimoda eſt viſus priuatio, nullis alijs ſignis certiùs cognoſcetur, quàm his quæ adducit Celſus dicens: Si quis apertis oculis non videat, maximè ſi accedat ipſorum oculorum innocua conſtitutio, item quòd ſubitò fiat, tanquam vitium cuius natura in obſtructione ſita eſt. At diminutæ viſionis cauſas venaberis, ſi eius ſpecies primò diſtinxeris: ſed ne longiùs abeam, expendendum eſt, omnibus ſpeciebus communem eſſe certam quandam cauſam, ſiue ſpiritus laborent, ſiue humores, ſiue tunicæ, nimirum cerebrum ipſum, à quo poſſunt ſpiritus ipſi proficiſci vel pauci, vel craſſiores aut tenuiores, vel quouis alio vitio conſpurcati: quod de humoribus quoque ſubaudiendum eſt æ-

E qua lance. Verùm cognoſces ex hac cauſa affectionem aliquam prodire, licet à toto corpore proficiſcatur aliquando, eò quòd, cerebro affecto, impoſſibile eſt, quin aliud ex reliquis etiam ſenſorijs damnum aliquod ſuſceptet, cùm omnes communi quodam beneficio ab eo vim & efficaciam ſuſceptent. Craſſitiem verò malo cauſam preſtare oſtendit ſymptomatis modus, vt ſuo loco dictum eſt: nam ſi à longè ſolùm laborans aſpicere poſſit, craſſitiem cauſam præſtare credendum eſt. Craſſitiem verò ex frigore condenſante monſtrabit præcedens cauſa, aut frigiditas temporis, vel alimentorum craſſorum intempeſtiuus & inconſuetus vſus: quibus cauſis deficientibus, conijcies ætatis ratione fieri, aut uitio caloris conficientis ſpiritum, qui terreſtrior factus eſt. Paucitatem & tenuitatem ſpirituum certò venaberis, ſi laborans, mox ab expergefactione

di-

diſtinctiùs videat, & clariùs, quàm facto aliquali diſpendio: item ſi non poſſit obiecta niſi prope oculos ſita percipere: verùm adhuc paucitatem à tenuitate in eodem modo viſionis diſtingues, quia quantò tenuis ſpiritus perſpicuitate reliquos qui pauci ſunt, ſuperat, tantò minutioribus rebus percipiendis eſt idoneus, quod paucis non accidit. Paucitatem ſpirituum proficiſci vel à vitalium ſpirituum defectu, vel ab alimenti penuria, monſtrabit ipſa cauſa prægreſſa, ſicut eorum continua & diutina reſolutio labore præcedente oſtenditur, vel diſtractione ſpirituum ad diuerſa munia. Quòd ſi ea ratione non fuerit, coniectabile eſt, coctricis defectu fieri, aut tunicarum ſoliditate vel denſitate, quominus exit ſpiritus ad aeris illuſtrationem efficiendam: quod vitium etiam fit tunicarum raritate, quo facile plus ſpiritus diſſipatur, & ſic minor eius portio remanet ad aeris illuſtrationem. Modo enim & tenore exire ſpiritus tenentur ad aeris illuſtrationem, quem ſi ob tunicarum raritatem non ſeruauerint, tantò minus aerem illuſtrabunt, quantò inordinatiùs & copioſiùs diſſipentur. Cognoſces hanc cauſam quòd luce præſente oculi protinus lacrymantur, & ſic nictando, ſicut in tenuitate ſpirituum, oculi ſenſationem efficiunt: denſitatem verò noſces, quòd ſplendidior & ſolidior viſu appareat cornea, aut alia quæuis, quemadmodum in morientibus cernitur, quibus vitro pellucido cornea perſimilis apparet inſtar ſpeculi. At extraneæ ſubſtantiæ admixtionem diſtingues, quia pari efficacia diſcernit laborans quæ proxima ſunt & modicè diſtantia, vt in ebrijs & in his qui perpeſſuri ſunt ſuffuſionem, apertè conſpicimus. Sed humorum monſtrabit tabem oculi imminutio, ſicut prominentia abundantiam. Tunicarum corrugationem oſtendit oculi habitus & diſpoſitio, ſicut raritatem quòd facile luce offendantur ſolita, & ſplendorem perferre nequeant citra maximum laborem. Si autem vitio muſculorum oculum mouentium malum oriatur, apertè id monſtrabit oculorum immobilitas aut deprauatus motus.

Curandi ratio.

Curationem harum affectionum diligenter inſtitues, ni velis ob negligentiam aut ignorantiam, ex leui malo laborantem in cæcitatem ducere: & ob id quicquid feceris cautè facito, ne quod forſan ex cauſæ vehementia ſubſequuturum eſt, tuo errori adſcribatur: quippe ſolent non rarò in hac affectione, accuratiſſimis adhuc auxilijs deteriùs ſe habere laborantes. Quamobrem ſatius eſt, optima vitæ ratione malum moderari, quàm auxilijs morbum incurabiliorem reddere. Verùm cùm rem aggredi ſtudueris, hoc modo facito. Conſidera priùs, ſit ne viſus imminutio ab ſpirituum tenuitate vel paucitate orta, vel ab oculi ariditate vel atrophia: quòd ſi ſignis iam hoc eſſe compereris, omnino ab omni vacuatorio auxilio deſiſtes, ſtudens tantum alimentis & potibus vel ſpiritus craſſiores vel copioſiores efficere, aut copioſiùs oculi humores renutrire. Quod ſanè faciunt bonæ ſubſtantiæ cibaria, & nigri ac vetuſtioris vini potio, capitis & faciei frequens ablutio ex tepida, maximè ſex horis à cibo. Proſunt etiam omnia quæ vel caput tentant, vt lac ouillum aut caprillum, vel amygdalarum dulcium, aut pineorum: oua ſorbilia cum puluere coriandri præparati, & huius cenſus reliquæ. Somnum prætereà inſtitues mox à cibo, & ſolito longiorem.

Verùm ſi ſpiritus facti ſint craſſiores, non protinus credendum eſt humorum crudorum aut craſſorum copiam cauſam huic malo præſtare, ſed conijcere priùs oportet, ſit ne caloris natiui in cerebro impuritas aut imminutio, quæ nequit quantum par eſt ſpiritum à recrementis purgare & perficere: quod ſanè monſtrabit capitis frigidum intemperamentum, ci-

A tra grauitatem, aut excrementorum vbertatem. Quo tempore, caput ad antiquum aut meliorem ſtatum reduces (niſi ex vetuſta ætate prodierit affectio) his quæ calida ſint & tenuium partium, qualia paulò inferiùs leges: quibus & noctu dum laborans it dormitum, & per externam capitis partem vteris.

At ſi vel craſſities ſpirituum, vel humorum aut vaporum copia prædictis viſus offenſionibus cauſam præſtiterint, ſcito, primò ſpiritus poſſe craſſeſcere vno è tribus modis (præter eum quem mox memorauimus) primo quidem ex ſiccitate eos obumbrante, ſecundo ex condenſante frigore, ac tertio ex natura alimenti à quo gignuntur: ob idque id antea diſtingues B ex prægreſſis cauſis, & quia obiecta pallore inficiuntur opaco, ſi ex ſiccitate fiat craſſities, ſicut ſi ex frigore, opacitate citra ſplendorem: at ex natura alimenti fieri noſces ex colore atro, pallido, albo, aut rubro. Verùm ſi ex permixtione rei extraneæ craſſeſcat ſpiritus, conijcito vlteriùs, à cuius naturæ & conditionis humore, vel malum oriatur, vel vapor oculos obtenebret, nam iuxta cuiuſque naturam curatio inſtituenda erit. Noſces id profectò ex colore in obiecto falſo apparente: quippe ſi ſanguis abundet vel in toto vel in capite, rubra plerumq; apparere, quæ conſpicimus, mirum non eſt; ſicut dum flaua viſuntur, bilem redundare; aut ſi nigra, melancholiam; vel ſubalbida, pituitam. Quibus cognitis eandem eſſe curationis C viam, ſiue cerebrum, ſiue opticos neruos, ſiue oculos affici conſpiciamus: nam primò totius corporis prouidentia habenda eſt, mox verò capiti & oculis prouidebis. Quibus ſic conſideratis, curationem aggredieris, ſanguine redundante priùs euacuato, modeſtiùs tamen quàm in quouis alio affectu (diſſipantur enim ſanguine detracto plurimi ſpiritus) quod facies priùs inſpecta cauſa redundantiæ ipſius ſanguinis: nam ſiue menſes ſupprimantur, ſiue hæmorrhoides, ſiue varices, protinus vel reuocabis, vel per partem vtero, hæmorrhoidibus, aut varicibus proximam, ipſum fundes: ſi verò iecur copioſiùs quàm par ſit, ſanguinem generet, corpus verò minus conterat, otioſuſ- D que viuat laborans, ex brachij vena interna aut communi ſanguinem detrahes: ex interna quidem, dum vel iecur vel vniuerſum corpus ſanguine ſcatet: ex communi verò vel cephalica, dum caput ſolùm ipſo abundat. Quod ſanè præceptum ocyùs obſeruabis & exequeris, ſi ſubitò vel viſu laborans priuetur, vel ipſi quodammodo imminuatur: idque liberaliùs, quo certior fueris ſanguinem aliquo modo abundare. Verùm ſi ex crudis humoribus fiat, idque (vt dictum eſt) ſubitò, ſanguinem quoque detrahes, ſi corpus robuſtum fuerit, ſed parciùs & tardiùs: curabis enim ſpiritus adaugere ligato collo: nam eo tempore conſpicimus in oculos maximam ſpirituum copiam irruere, & obſtructas vias aut corrugatas tunicas dilatare. Sed cautiùs profectò vteris E peculiaris alicuius venæ inciſione: conſulunt enim Aetius, Paulus & Raſius frontis venas tundere, & Meſues ex naribus etiam & eas quæ ſunt iuxta vtramque naſi partem prope internos oculorum angulos: has ego non auderem ſcindere, niſi venis naſi, frontis, aut capitis ipſius, atque oculorum eminentioribus factis, & capite ipſo nimis ſanguine grauato: aliter enim ſola viſus debilis occaſione non caret ſuſpicione has ſcindere, aut quaſuis alias, niſi cauſa cum copioſo ſanguine cohæreat: nam in quauis viſus imminutione ſanguinem fundere tutum non eſt, nec ſine damno fieri poteſt. Verùm ſi aliquo modo aut tempore his auxilijs opus eſt, id quidem erit, hoc malo ſubitò & affatim ingruente: tentabis tamen priùs crura abluere, fricare, ligare, vel cucurbitis tumefacere, vt, quantum par ſit, humores citra ſpirituum diſpendium infra reuoces. Sæpe enim in his affectioni-

nibus capitis, & alijs, quæ aut ſomnolentæ ſunt, aut grauiores, dum malum firmatum non eſt, ſed aliquid fluxit, & longè plus fluxurum ſperatur, ex vſu compertimus pedum plantas aceto, ſale, & ſinapi feruefactis perfricare, quo longiùs diuertatur fluxurus humor, ſicut in lethargicis, potiùs expergefaciendi, & excitandi gratia, vel vtroque vſu. Quo facto, ſi quid conieceris in capite adhuc morari, vteris conſilio Aetij, qui cucurbitam magnam occipitio affigere iubet: ac ſi opus fuerit locum ante ſcarificabis, aut poſtmodum: idem valent hirudines iuxta frontem affixæ. Quòd ſi vel hæc prodeſſe non videantur, vel affectio ſenſim, & paulatim fiat, protinus ad purgandos, & præparandos humores te conferes, inſtituta ea victus ratione, quæ vel craſſos ſuccos non gignat, vel genitos conterat, & extenuet, adhibitis cibarijs quæ optimi ſint, & tenuis nutrimēti, quorum ſæpè meminimus: hoc vno animaduerſo, quod vino nulla ratione vtatur laborans, niſi ventriculi cruditas id popoſcerit. Quamobrem ſic affectis longiorem ſomnum inſtituere non licet, neque meridianum, ſed moderatum, & pluſculum exercitium, maximè inferiorum partium. Fugiat inſuper ſic affecti diutinam lectionem, vel in ſcribendo laborem, maximè à cibo, & quoduis aliud capitis exercitium, iram, & reliquas animi paſſiones: ventrē curent lubricum cibis, & potibus obtinere, quo nihil crudum, aut excrementitium in corpore ſubſit, à quo vel aliquid in caput irruat, vel flatus eleuentur: quod facies clyſteribus, aut iure ex mercuriali, & borragine confecto. Item ventricolo prouidendum eſt vnctionibus, aut emplaſtris, quæ roborent, & calorem augeant, quo faciliùs conficiat alimenta, ac minus excrementa cruda ſuperſint. Interim tamen melle roſaceo cum oxymelite, aut ſyrupo acetoſo admixto, aut ſyrupo ſtœchados humorem præparabis, purgabiſq; primò vniuerſum corpus, ſi ex redundantia crudorū ſuccorum aliquid capiti communicari comperias, idque facies agarico infuſo in liquore nouem infuſionum roſarum, *vel infuſo ʒ.4. foliorum ſenæ cum manna, vel confectione Hamech ſimplici, vel ʒ.6. ipſius confectionis ſimplicis, cum ℈.4. hieræ ſimplicis Galeni.* Quòd ſi caput prædictis ſuccis abundare comperias, pilulis vteris cochijs, Arabicis, alephanginis, lucis, quibus agarici modicum admiſcebis. Facta aliqua copioſa vacuatione à corpore, & à capite, vtendum eſt frequentioribus, & minoribus purgationibus: verùm in his qui oculos habent glaucos, & plenas eorum venas, mitioribus. Quo facto, curabis quod reliquum eſt in capite diſcutere, potu aquæ ſarſæ parillæ, radicis chinæ, vel Indicæ ſaxifraſiæ: ſacculis etiam exteriùs appoſitis ex ſtœchade, chamæmelo, ligno aloes, aniſo, dauco, maiorana, thymo, roſis, & alijs huius naturæ in puluerem redactis. Proſunt & furfures depurati, & iterum triti, ac ſupra caput ſparſi. Item lauabis decocto prædictarum herbarum, vel lixiuio ex cinere ſarmentorum, aut decocto guaiaci cum vino, vel aqua, & guttulis aquæ vitę. Mirum in modum prodeſt poſt cœnam cochleare vnum huius pulueris ſumere, vel tabellas ex eo, & ſaccharo confectas. ℞. *pulueris aniſi, fœniculi, coriandri præparati, dictamni, liquiritiæ, diarrhodonis, & pulueris aromatici roſati anà ʒ.ß. ſacchari ℥.1. miſce.* Confert etiam dum laborans it dormitum, ſumere modicum ſacchari roſacei, cum puluere corticis thuris, vel pęoniæ: alijs etiam antidotis vti poteris, quæ capite pręcedenti eandem efficaciam habere diximus.

Factis his omnibus, credendum eſt malum iam inueteratum eſſe in oculis, ibidemque præſidia eſſe adhibenda, quę viſum acuere, & clariorem reddere vim habeant. In quo ſanè opere conſiderabis priùs, prodeat ne affectio ab ſpirituum tenuitate, vel tunicarum oculi raritate, eo enim tempore, ſi natiua ſorte id accidat, fruſtra cenſeo eſſe externa auxilia adhibere, ni velis collyrijs vti, quæ fiunt ex malo granato acido contuſo, depoſita duriori teſta, melle admixto, & concocto: item vtendum eſt craſſioribus alimentis, & vberiori potu, maximè ex vino nigro, & aqua chalybeata: verùm ſi ab ſpirituum craſſitie, vaporum admixtione, vel alicuius humoris fluxu, affectio prodeat, tunc profectò quæ ſpiritus attenuent, vel à ſpurcitia vaporum, aut humorum liberent, adhibenda ſunt. Cuius quidem naturæ eſt, q. ℞. *vini albi ℥.2. ſucci fœniculi clarificati ℥.3. myrrhæ ʒ.1. ſtillatitij liquoris ex melle crudo ℥.2. miſce, & oculum illine.* Præſtat ſtillatitia aqua, q. ℞. *panis ex hordeacea, & triticea farina ſine cribratione recenter cocti lib. 2. ſucci fœniculi, euphraſiæ, & chelidoniæ, anà ℥.10. mellis crudi ſine cera lib. 1. miſce, & in alembico æneo deſtilla lento igne, & eodem modo ſtillatione hac vtere.* Nec minoris eſt momenti ſummo mane oculos abluere aqua euphraſiæ, chelidoniæ, & vino. Probatur apud pleroſque alia, q. ℞. *ſucci apij, fœniculi, verbenæ, chamædryos, pimpinellæ, cariophyllatæ, ſaluiæ, chelidoniæ, rutæ, centinodiæ, morſus gallinæ, cariophyllorum, farinæ volatilis, anà ℥.1. piperis craſſiuſculè triti, nucis muſcatæ, ligni aloes, anà ʒ.3. omnia immergantur in vrina pueri, & ſexta parte vini, bulliant breui tempore, & facta expreſſione, & colatura, adſerua in vaſe vitreo bene obturato, & hora ſomni ſingulas guttas ſingulis oculis inijcito.* Valet non minus vinum, cui euphraſia, dum feruet, inijcitur. Præſtat & ſuccus, qui exprimitur ex ouo ſorbili, vbi ſpargitur puluis prædictæ herbæ, maximè ſi puluis hoc modo conficiatur: *excipe ſalis Indi ʒ.1. euphraſiæ ſiccæ ʒ.2. macis, cinnamomi, anà ℈.1.* Prodeſt & liquor, qui inſtillat ex floribus roris marini, vbi flores includantur in amphora vitrea, & duplici linteo cerato cooperta, ſub arena, æſtiuo ſole, recondatur. Item pica auis in teſtaceo vaſe cremata, & in puluerem redacta, vehementer oculos abſtergit; ſicut tutia extincta in aqua fœniculi; & ſtibium etiam ibidem extinctum, maximè ſi huic aquæ addideris guttulas vini abſynthij, aut vini chelidoniæ. Præſtat mirabiliter, maximè humore pituitoſo ad oculos fluente, aqua, quæ hoc modo conficitur: ℞. *ſileris montani, maioranæ, euphraſiæ, rutæ, ſummitatum fœniculi, anà ʒ.3. zingiberis, ſpicæ nardi, piperis longi, cariophyllorum, tutiæ extinctæ, & nutritæ, ſarcocollæ nutritæ in lacte aſinæ, ligni aloes, anà ʒ.1. & ß. fellis aquilæ, aut accipitris, balſami, anà ʒ.3. mellis roſati ℥.1. conquaſſentur, & liqueſiant; atque admiſceantur, & æſtate 40. diebus inſolentur, facta ſæpius agitatione, aut hyeme immergantur cineribus moderatè calidis, poſtea adſerua, & goſſypio oculos illini:* quod ſanè auxilium ſenibus magni ſolet eſſe momenti. Idem beneficium præſtat q. ℞. *ſucci fœniculi depurati ℥.6. ſucci rutæ depurati ℥.3. mellis ℥.1. ſacchari ℥.ß. foliorum auri numero 3. miſce, & per duos, aut tres dies inſolentur, facta frequenti agitatione, & mutatione ab vno vaſe in aliud, donec omnis reſidentia abijciatur, poſteà verò eodem modo vtere.* Præſtat & aqua q. ℞. *ſucci fœniculi, & betonicæ depurati, anà ℥.1. mellis ℥.ß. aquarum verbenæ, roſarum, maioranæ, rutæ, ana quod ſufficiat, cariophyllorum, zingiberis, anà ℈.1. tutiæ præparatæ ʒ.1. aloes ʒ.1. & ß. licij ℈.2. puluerizentur, & miſceantur omnia in vaſe vitreo, ſpatio viginti dierum ſub ſole ſæpius agitando, & facta colatura eodem modo vtere.* Præſtat & inunctio q. ℞. *fellis perdicis, olei balſami, anà ʒ.2. ſucci chelidoniæ ʒ.1. miſce, & cum aqua fœniculi vtere.* Item confert aqua ſtillatitia ex raphanis, & eorum folijs, ſicut & ipſe raphanus comeſtus: confert & vinum quod inſtillat ex fruſtis carnis porcinæ cum ſale ſparſis per vas æneum, illud quidem, quod ſtillat in vas, miræ eſt efficaciæ.

Proſunt etiam & pulueres, & inunctiones, quæ variæ ſunt, & magni momenti. Securioris efficaciæ eſt,

q. ℞.

q. ℞. ſacchari conditi reſidui ex ſyrupo roſaceo ʒ. i. & A ß. albumen oui, miſceantur, & illiniatur hoc linimento vas aliquod æneum, aut aureum, ibidemque maneant donec exiccentur, & poſſint in puluerem redigi; & poſtea in oculum inſperge, vel liquefactum decocto fænugræci collyrium confice. Præterea valet id q. ℞. croci ʒ. i. myrrhæ tantundem, piperis grana 15. ſpicæ nardi ʒ. i. ſucci fæniculi ℥. 2. ammoniaci thymiamatis ʒ. i. mellis ℥. 5. omnia leuiſſimè trita infunde in ſucco fæniculi, deinde reſicca, & admixto melle adſerua in vaſe æneo, & vtere. Valet & mel cum marrubij ſucco, & modico fellis hirci, aut accipitris. Præſtat mirum in modum puluis q. ℞. fellis milui, & anguillæ, anà ʒ. i. ſtercoris lacerti, nitri ſpumæ, anà ʒ. i. ſacchari candi ʒ. 2. aloes, cadmiæ, anà ʒ. ß. ſucci chelidoniæ cum vino albo extracti ℥. 3. puluerizatis puluerizandis miſce, & lento igne coquantur ad conſumptionem ſucci, & iterum leuiſſimè puluerizentur, & vſui ſeruentur. Prodeſt & exuuium ſerpentis tritum, & cum melle admixtum, atque illitum: item puluis hirundinum, aut cinis, & cremor lupinorum: prætereà hirundinum cerebrum cum melle: ſuffumigium ex hepate hircino aſſatum cum piperibus, & ſummitatibus fœniculi, aut ſuccus eius per aſſationem inſtillatus, & illitus: vel ipſum iecur comeſtum: anagallidis ſuccus tertio quoque die illitus: vapor ex decoctione rutæ, marrubij, fœniculi, euphraſiæ, chelidoniæ, ligni aloes in aqua, aut vino: prodeſt & aqua ſtillatitia ex prædicto decocto cum melle: item & corallium præparatum, aut aloes, cum ſucco fœniculi, felle perdicis, & ſaccharo cando, facto linimento. Ex quibus facilè erit cuiuis, vel mediocriter docto alia effingere vſui maximè proficua.

Sed conferunt omnibus imbecillum aſpectum habentibus myrobalani chebuli ſaccharo confecti bis in hebdomada ſumpti: acorus item conditus, theriaca magna, mithridatium, caro etiam ſerpentis præparata, diamuſcus, & phriſarcoticon, caprinum iecur, maximè cariophyllis, & ſucco fœniculi irroratum, cuius naturæ alia breuitatis ſtudio prætermitto.

Quòd ſi hæc prodeſſe non videantur, ad ſudationem ex ligno guaiaco, aut radice chinæ confugiendum erit; ac ſi id non ſuffecerit, ad ſetonem, vel fontanellam in brachijs apertam, deueniendum eſt, per quæ ſpiret quotidie quod indies crudum ſuccreſcit in capite, in oculos delapſurum. In quo opere ſatius eſt, tentatis, & nihil iuuantibus alijs præſidijs, protinus inſiſtere, quàm capite iam imbecillo: quippe tunc imbecillius longè redditur fontanella, aut ſetone. Quamobrem cauendum eſt ab hoc præſidij genere, vbi ex ſpirituum tenuitate, paucitate, aut capitis imminuto calore, & humido, à morbo aliquo magno pręgreſſo affectio prodit: cuius rei ignoratione non paucos vidi in integram cæcitatem delapſos eis præſidijs quę multis fuere vtilia. In cuius etiam mali curatione (quantumuis plura ſcripſerim præſidia oculis admouenda) monendus mihi lector eſt, ne omnibus, aut plurimis, & ſemper vtatur: plus enim boni promittunt quàm præſtant, vt Galen. aduertit. Scio profectò plures in omnimodam cæcitatem deductos eſſe copia auxiliorum potiùs, quàm defectu: nequeunt enim oculi quæ proficua ſunt citra damnum perferre, nedum quæ inordinatè, & citra rationem adhibentur.

Quòd ſi defectu, & (vt aiunt) atrophia, vel ſpirituum, vel alicuius humorum, vel tunicarum viſus imminuatur, lõgè aliter rem agere oportet: nimirum per ea quæ intrinſecus ſubſtantiam nutrituram augeant, & extrinſecus per ea quæ oculum humectando dilatent.

CAPVT XXI.

De ſuffuſione.

Officit non minus viſui affectus alter, quem Hypochyma Græci appellant, Latini ſuffuſionem vel aquam, vulgus verò cataractam. Quorum nominum rationem ſi quis diligenter penſitet, reperiet variam fuiſſe, ſicut varia quoque exiſtunt ipſa nomina: quippe eam viſus diminutionem Medici ſuffuſionem appellant, in qua aliquid eſt affuſum, ſeu pręterfuſum inter humorem cryſtallinum, & corneam, ſiue vapor ſit, ſiue tenuis alius liquor, dummodo dif- B ficulter id poſſimus diſcernere in oculis laborãtium, etiam ſi ipſi referant accidentia, quæ patiuntur, qualia Galen. 4. de locis affect. ſuffuſis accidere ſcribit. Cæterùm cùm id quod iam in prædictum oculi locum influxit, conſpicuè videri incipit, & aquæ ibidem affuſæ ſpecimen refert (præterquam quòd viſioni ampliùs officit, neque iam viſa quædam fictitia extrinſecus falſo apparent, vt in ſuffuſione contingere diximus) nomen aquæ affuſæ, vt Barbari referunt, proculdubio meretur. At cùm aquoſus ille humor, ſeu craſſus vapor adeò concreuit, vt iam non ampliùs excrementum, ſed partem oculo præter naturam additam, eſſe comperiamus, certum profectò mihi eſt, cataractam debere nuncupari. C Erit itaque is morbus inter cryſtalloidem, & corneam circa pupillam humoris aquei concretio, vt Paulo placuit libro 6. licet libro 3. ſolùm dixerit cataractam affuſionem eſſe, non conſiſtentiam, & concretionem: ſed primo loco de vera eius ſpecie, quam vulgus appellat confirmatam, loquebatur: ſecundo verò de prima ſpecie, ſeu de incipiente, vt anteà expoſuimus. Verùm quia oculis etiam quædam aliæ affectiones ſuccreſcere aſſolent, quæ prædictis ſimillimæ exiſtunt, ob id primitus, & ante huius doctrinæ maiorem explicationem, eas diſtinguere oportebit. Diſſidet itaque ſuffuſio à viſus debilitate, ſeu offuſcatione, quòd in hac ſolùm partes, humores, ſeu ſpiritus oculi læduntur, & morbum conſtituunt: at in ſuffuſione D neceſſum eſt aliquid extrinſecus accedere, quod oculi ſtructuram vitiet, partibus, aut ſpiritibus, vel humoribus, nequaquam læſis, cùm ſolùm ſit pars addita ex ſubſtantia ibidem affuſa. Eſt prætereà inter oculi affectus quidam Hypoſphagma appellatus, & à Latinis ſuggillatio, quæ nihil aliud eſt, quàm effuſio ſanguinis per tunicas in ſpatia quæ venis circumiacent: quo fit vt non ſemper viſa appareant rubra, vt arbitratur Galen. lib. 1. de ſympt. cauſis, ſed ſolùm in principio: nam poſteà vel liuida, vel nigra apparet tunica, & aliquando in pus vertitur, aliquando grumeſcens ſanguis diu ibidem durat. Ex quo ſanè affectu fit alter cataractæ perſimilis, qui Hypopyon appellatur, dum pus nimirum ſub cornea colligitur, ad dimidiũ E nigri in parte infima oculi accedens, aut totam corneam replens, & ſimul pellucens: cui accedit (vt conſtet diſſidere à vera ſuffuſione) dolor pulſatorius, rubor totius oculi, & temporum dolor: præterquã quod à vera ſuffuſione loco diſſidet. Cui etiam ſimilis eſt alter affectus, Onyx dictus, cùm videlicet idem pus in eandem prolabitur partem, ſed ex vlcere corneæ: differt tamen quòd vnguis modo mediam ſolùm corneæ partem circuli inſtar occupet. Accidit oculis etiã glaucoma, in quo affectu cryſtallinus humor tãtùm denſatur, & reſiccatur, quòd natiuum colorem mutet in glaucum, licet alij viridem quędam humorem cryſtallino miſceri referant. Sic Paroraſis, ſeu hallucinatio à ratione ſuffuſionis ſecluditur, quoniam ſolùm color obiecti mutatur, vt in ictericis cõtingit, in quibus ſuffuſionem eſſe non eſt coniectandum, quia humor non eſt in ſpatio inter cryſtallinum, & cor-

neam, ſed ſola tunica eſt prædicto humore ſuffuſa. Quæ ſanè omnia euidentiſſimis ſignis à ſuffuſionis ſpeciebus differre cognoſcimus cauſa, loco, & affectu: nam glaucoma eſt humoris cryſtallini paſſio, ſuggillatio tunicarum à ſanguine, ſuffuſio verò inter rhagoidem & cryſtallinum humorem aqueæ ſubſtantiæ affuſio & concretio, vel eiuſdem aquei humoris, qui naturalis eſt, præter naturam denſatio, vt mox docebo.

Sed de loco affecto (ac de differentijs huius affectus) non ſatis conſtat, vnus ne ſit ſemper, an poſſit aliquo modo variari. Certum enim eſt, & apud omnes in confeſſo, hunc affectum fieri in oculo ipſo, & aliquãdo in humore eius aqueo, in eo ſpatio quod eſt inter rhagoidem & humorem cryſtallinum: ſed cùm id ſpatium bipartitum ſit in locum proximum cryſtallino & proximum rhagoidi ſeu pupillæ, & in ſpatium medium inter vtraſque partes, diſſerendum nunc eſt, quo in loco ex memoratis, frequentiùs & propriùs fiat vera ſuffuſio. Galen. enim cauſam ſuffuſionis aſſignat lib. 2. de ſympt. cauſ. & 7. de placitis, craſſitudinem tenuis humoris, qui pupillæ meatum intercipit, ne poſſit communicari radius externus cũ cryſtallino humore: qui tenuis humor ea parte locatur (quo cryſtallinus humor partim fouetur, partim munitur, vt lux refrangatur ne ipſum lædat.) Cæterũ ſi quis rem diligentiùs examinet, reperiet poſſe fieri iuxta tres prædictas intra rhagoidem partes. Quòd ſanè diſces ex huius affectus partibus ac nominibus: quippe prima eius pars, ſuffuſio maximè appellata, iuxta cryſtallinum proculdubio fit, tum quòd inconſpicua ſit: tum verò, quia ibidem affunditur primò vapor; aut ea parte craſſeſcit inſenſibiliter aqueus humor: ſecunda verò, aqua nuncupata, licet intra pupillam, diſtantiùs tamen ab ea concreſcit, & vi ſpirituũ à cryſtallino propellitur vltra, ac ibidem clariùs condenſatur in aquæ naturam verſa. Verùm vltima, quæ iam cataractæ nomen iure optimo meretur, dubium non eſt quin aliquando ipſi adhæreat pupillæ, continens intra ſe omnem humorem aqueum, quo tempore aquea illa ſubſtantia, quæ defluxit in oculum, vel ibidem præerat verſa in tunicam, efficitur cataracta. Sed de materia ſuffuſionis ſtatuendum eſt, non ſatis inter authores eſſe conuentum, cùm multi ex craſſo vapore, vel tenui aliquo humore ibidem fluente fieri ſtatuant: Galen. verò ex ipſo humore albugineo in tunicam verſo, quod non ſemper probat euentus, cùm aliter fieri cataractam non rarò conſpiciamus: ſi quidem depreſſa, videt homo, quod non fieret ſi ex humore naturali neceſſariò fieret. Cuius doctrinæ gratia, & ne videar à tanto authore diſcedere, ſtatuendum eſt ſuffuſionem eſſe duplicis naturæ: alteram quidem ſpuriam ſeu illegitimam: alteram verò legitimam & propriè cataractam dictam. Quæ verò illegitima eſt & ſpuria, haberi debet ea, quæ fit ex humore albugineo condenſato & verſo in tunicam: quam cẽſemus nullo modo eſſe curabilem, quinimò etiamſi acu deprimatur cæcum adhuc ſupereſſe laborantẽ. Ratio huius eſt, quia cùm humor ille albugineus, modò pars viuens ſit, vt Luſitanus Veiga & alij cenſuerunt, qui nutritione reficiatur; modò ſit humor qui more reliquorum humorum in dies generetur, poſtquam ſemel in tunicam concreuit, neque regenerari, neque refici ampliùs poterit ea ſorte donatus, quæ viſioni proficere poſſit: quippe is qui reficitur, recipit à præexiſtenti certam quandam vim & efficaciam viſioni iuuandæ aptam: quod ſi deficiat per conuerſionem in cataractam, licet aliquid humoris reficiatur aut generetur, cum non ſit qui hoc beneficium præſtet, demiſſa cataracta, caret oculus commoda tutela & inſtrumẽto ad videndum. Quam ſanè doctrinam confirmauit frequens experimentum, ſiquidem contingit non rarò, laborantes, demiſſa ſuffuſione, & ſe-

A parata à pupilla, non magis videre quàm anteà; aut quàm pauciſſimum, quòd oculo deficiat naturalis ille humor in ſuffuſionem verſus, ſummoperè viſioni proficuus. Sic profectò ſuffuſio quæ legitima eſt & propriè talis, ex humore aut vapore fit, aliunde in oculum confluente, concreſcenteque in aliquo ex tribus nuper memoratis locis: quæ ſanè curari quidem poteſt, & poſtquam ſemel acu demiſſa eſt & prolapſa, protinus laborans antiquum viſum recuperat, ſemota cauſa præter naturam quæ id interdicebat.

Affectus natura.

Ex his dictis proculdubiò conſtat, quis nam præter naturam affectus ſit ſuffuſio: & cùm conſtet in genere & in communi nihil aliud eſſe, quàm humiditatem extraneam in principio fluidam & in proceſſu B craſſam, inter cryſtalloidem, & pupillam præter naturam extenſam, & viſum impedientem, proculdubiò affectum conſtituet triplicem in ſpecie, licet ſymptoma vnum ſit vtrique commune, maiori tamen aut minori læſione diſſidens. Nam qua ratione eum inſigniri triplici nomine dictum eſt, ac tribus etiam locis gigni & diſtingui, ſic profectò tria ſortitur morborum genera: quippe quæ vera affuſio ſeu ſuffuſio eſt, & in imo oculi viget ferè inconſpicua, leuiter adhuc viſioni officiens, ob tenuem humorem vel craſſiuſculum vaporem, propriùs ad intemperiem cum affluxu materiæ reduces, quia vitium viſoriæ actionis leuiſſimum tunc eſt. Verùm dum iam conſpicuus efficitur ille humor, aquæ naturam repræſentans, viſio- C nemq; ſenſibiliter lædens, proculdubiò ad morbum in via reduci debet: ſicut dum iam extrinſecus concreta tunica elucet, ad morbum in numero adaucto pertinere erit arbitrandum. Quo fit, vt hæ tres partes non ſolùm diſſideant cauſæ diſpoſitione, ſeu differentia ob diuerſam cuiuſque formam (quippe in principio tenuiſſima admodum influit ſubſtantia vaporis naturam adepta, poſteà in aquam vertitur, tandem degenerat in tunicam) loci diuerſitate (iuxta cryſtallinum, videlicet, in medio aquei humoris, & iuxta pupillam vltimo) ſed & morbi natura eo modo quo dictum eſt, præterquam quòd in ſymptomate etiam maioris, aut minoris non nihil differentiæ adeſt, licet ſymptoma ſit vnum, ad diminutam videndi D actionem pertinens.

Suffuſionis differentiæ.

Varias habet hæc affectio differentias: nam quædam per conſenſum fit, quædam verò eſſentialem habet permanentiam in oculo. Prima quidem fit, cùm per interualla viſa quædam verſantur circa oculos fictitia, & erratica: quam etenim duobus modis fieri arbitramur, vel vaporibus elatis à ventriculo, aut à pulmone (vt ex Hippocrat. conſtat 3. prognoſt.) ſpiritus oculorum diſgregantes & obtenebrantes, diſturbanteſque adeò, vt muſcas, & lucentia quædam corpora, & alia fictitia falsò apparere videantur. Hanc etiam per interualla fieri, vt in his qui vomere nituntur, aut cardiacis affectionibus premuntur, certum eſt: nec non & in his, E qui paraphrenitide laborant, in quibus dictum eſt à Galeno, quædam ob oculos apparere ſimilia his, quæ in ſuffuſione viſuntur. Accidit inſuper his qui frequentiùs abſque cauſa manifeſta hoc ſymptoma patiuntur, velut præludium futuri defluxus ad oculum. Fit inſuper hæc ſpecies ſuffuſionis ſecundo modo, patiente cerebro, & per conſenſum ab ipſo, fumis ab vſto humore, vbicumque ſit, delatis per venas & arterias (non quidem vt in prima ſpecie per communes vias) cum ſpiritu, quod in phrenitide & febrium ardentium vigore, vel inſtante criſi fieri plerumque contingit. Quòd ſi ab his non prodeat, ſed malè affectum corpus per venas capiti malum communicet, tunc quidem propriùs eſſe ſuffuſionem per conſenſum conijcito. Quæ verò eſſentialem habet in oculo permanentiam, triplici conſtat fieri differentia, vt in principio huius capitis

A dictum eſt, prodiens nimirum ex diuerſa diſpoſitione eius quod iam in oculos confluxit, ibidemque permanſit, ad differentiam alterius, quæ conſenſu fiebat, cui deliteſcere, & per interualla repetere contingit. Sed hæc quæ permanens eſt, habet in ſubſtantia, & compage varias differentias, omnino ſcitu ad curationem neceſſarias: quippe vna eſt quæ incipit, alia quæ ad ſtatum progreditur, vt more vulgi loquar, qui morbi vnius tempora, ſeu partes arbitratur, vltima verò, quæ omnino eſt confirmata. Cæterùm cum hoc, vt ſtatuimus, triplex eſt morbus, non vnus, niſi aggregatione multorum: quo fit, vt hæ partes non poſſint dici vnius morbi tempora, quia hæ vnum, & vnius naturæ morbum conſtituunt, ſed morbi plures dicendi ſunt, per aggregationem conſtituentes vnũ. Prima verò ſimilis eſt vapori craſſo, vel aquæ perſpicuæ, & tenuiſſimæ, quæ hinc inde mobilis exiſtit citra compagem: ſecunda craſſior aqua eſt, adepta firmitudinem, non tamen adeò fixam, quòd compreſſioni non cedat moueaturque: tertia quidem durior iam facta, dilatatur vt ſecunda, ſed non mutat locum, neque hac, aut illac conuertitur, ſed immobilis, fixa, & vniformis manet, licet dilatari, vt dictum eſt, videatur. Quas ſanè differentias diligenter conſiderare oportebit, nam pendet ex earum cognitione, notitia eius, quæ maturitatem adepta, manu curari poteſt, aut ſecus. Conſiderabis etiam toto animo cuiuſque colores: nam id quoque ad præſagium, & curationem ſummoperè facit; ſuffuſio igitur, quæ primam conſtituit huius morbi ſpeciem, ſola oculi obſcuritate, & aliquando fragoribus quibuſdam, aut tranſeuntibus ſplendoribus dignoſcitur nullum enim alium colorem præ ſe fert. Secundam autem differentiam conſtituit aquea quædam ſubſtantia albo, ac pellucido colore ſuffuſa, cæterùm in penitioribus partibus ſita, quàm quæ vera eſt cataracta, cuius ſpeciem circunſcribit (præter id quod numerus eſt additus) cæruleus color, aut auro ſimilis, aut ferro nitenti, aut aquæ maris, qui primam, & curabilem eius ſortem oſtendit: ſunt & aliæ quæ grandinem referunt, aut gypſum: item aliæ nigræ, & ſine ſplendore, ſicut aliæ ad maximum candorem ſine ſplendore vergentes. In quantitate etiam non parua ſuffuſionis agnoſcitur differentia: nam vna adeò magna eſt, quòd totum rhagoidis foramen occupet; alia minor quidem, ſolùm dimidium pupillæ obtenebrans: quare per partem quæ immunis euadit, ſingula quæ extrinſecus ſunt, mediocriter videntur, non tamen vt anteà vno tempore multa, quòd anguſtior factus ſit viſionis conus. Verùm ſi in pupillæ centro exigua ſuffuſio conſtiterit, partibus in circunferentia pupillæ manentibus illæſis, omnia ijs qui ſic affecti ſunt, veluti feneſtrata, & perforata in medio apparent: quippe quod in medio non cernitur, quaſi perforatum, & ſciſſum apparet. At ſi diuulſa, neque inter ſe coniuncta fuerint, craſſa corpora quæ iuxta pupillam conſiſtunt, fluitantque in tenui humore, his qui ſic habent, tanquam culices foris obuerſari videntur. Quibus etiam aliquando accidit, quòd ex craſſioris humoris conſiſtentia, prodeat idolum quoddam falsò in medio apparere, maximè à ſomno. Vtcunque tamen has differentias conſideres, ſcito ad tres tantùm ſuffuſionis partes eſſe reducendas, nimirum ad factam ſuffuſionem, ad fientem, & ad incipientem.

Cauſæ. Cauſæ verò omnium quæ diximus, vna communi ratione conueniunt, cùm nimirum humor, aut vapor interponitur inter cryſtallinum humorem, & pupillam; præterquam quòd vel ipſe humor albugineus in tunicam degeneret; vel quòd ſpiritus denſiores, & frigidiores facti condenſentur, vt in valdè ſenibus contingit. Cauſæ verò antecedentes ſunt, vel vapores qui à ventriculo, vel vtero, aut quauis alia corporis parte aſcendunt, fugaces quidem, & qui facilè diſcutiuntur, in ſuffuſione per conſenſum: fixi verò & ſolidiores facti, ac permanentes, in vera, & per eſſentiam iam facta. Ex quibus itidem partibus per hæmorrhoidum, aut menſium ſuppreſſiones in caput quoque humores aſcendunt, à quibus in oculum aliquid decedere præter naturam non rarò aſſolet: quòd ſi ob hanc occaſionem malum non ſit, coniectandum eſt, ex proprio cerebri alimento aliquid crudum ſupereſſe, vel excrementitium quoddam redundare, quod in oculum confluens, huic malo principium præſtat: vt frequenter accidere ſolet his, qui aut febre, aut epilepſia, aut melancholia, aut graui aliquo capitis affectu, qui aut præceſſit, aut adeſt, premuntur, cuius occaſione caput imbecillius factum, B vel proprium excrementum non pellit per communia emunctoria, vel crudius quid præ impotentia generat, aut vltimò vaporem adhuc naturalem in capite ex alimento genitum, aut aliundè tranſmiſſum, quamuis naturalis ſit, & conſuetus, vt ex coctione ventriculi ſecundùm naturam eleuari aſſolet, diſcutere nequit, qui oculos adiens huic malo principium præſtat, & primam eius ſpeciem conſtituit, quæ ſanè ad curationem exactè diſtinxiſſe magni eſt momenti. Aliquando verò proprius per eſſentiam in oculo fit ex nutrimento ipſius partis non probè in eius naturam mutato ob eius ineptitudinem, aut ob oculi impotentiam, aut ab excremento ipſius alimenti non ſatis expurgato. Præſtat inſuper C huic malo occaſionem, & cauſam, alimentorum craſſorum, & humidorum frequens vſus: item à cibo labor, præſertim literarum, ſcripturæ, aut meditationes, & alia inſuper quæ eiuſdem naturæ ſunt.

Signa. Signis verò vtendum eſt varijs, quemadmodum quæ cognoſcere in hoc malo oportet, varia, & multigena eſſe diximus. Primùm enim dignoſcere oportet ipſius affectus naturam, & in ea quod futurum eſt, & imminens, & quod per conſenſum fit, ac per eſſentiam factum exiſtit. Dignoſces primò an facta ſuffuſio ſit ex humore albugineo, vel ex humore aliundè adueniente, quòd in concretione albuginei humoris mox à principio ferè omnino obcæcatur homo, D & nec lumen adhuc percipit, quia pars oculi, & ſtructuræ eius deperdita, aut in aliam naturam vitiata eſt: at cùm ex affluente humore fit ſenſim, & paulatim, vt concreſcit, ita magis, aut minus viſu orbatur, ita vt adhuc condenſata cataracta lumen perſpiciat: in albuginei verò concretione minimè. Noſces autem ex alio humore fieri, quia primò in præludio, ſeu in prima ſpecie huius mali, veluti quædam caliginoſa, vel paruos culices, vel fumoſa, & tenebroſa videre arbitrantur laborantes, aut circa lucernas circulos, vel duplex lumen: quæ ſanè viſa variantur pro ratione cauſæ, & magnitudinis affectus, quo tempore in oculis nihil notatu dignum apparet, præter obſcuritatem quandam inſolitam, & fragores, ſeu ſplendores E tranſeuntes, nonnunquam nebulam vagãtem per diuerſas oculi partes, quo fit vt viſus nunc in vna oculi parte eluceat magis, nunc minus. Dignoſces per conſenſum hæc fieri, ſi vtrique ſimul oculo incipiat affectio (niſi cerebrum conſenſum præſtiterit: tunc enim vel vnus oculus læditur, vel ambo, ſed non ſimul) ſi perpetua non ſit, ſed per interualla redeat: ſi poſt cruditatem augeatur, vel bile inundante, aut mordente ventrem: ſi pupilla non obſcuretur: ſi criſis inſtet, aut febris vigeat. Creſcentis autem mali in hac prima ſpecie, & iam confirmari incipientis ſigna ſunt, ſi altero tantùm oculo vitium eluceat, & in ipſo veluti fumus viſui appareat, multiplicia obiecta pro vno repræſentans: item ſi mox in nebulam concreſcat, & non deliteſcat ampliùs, ſed quid præter naturã in oculis appareat, quod verbis explicari minimè poſ-

poſſit. Iam verò confirmati, & in ſtatu exiſtentis in eadem prima ſpecie, ſigna ſunt, quando æger minutiùs videt, pupillæque color ad albedinem mutatur, vel ad alios colores, qui plures profectò ſunt. Secundã ſpeciem, quam iure optimo cataractam appellari diximus, dignoſces facilè, quòd in oculo profundiùs, ac diſtantiùs à pupilla aquam diſperſam, ac mobilem, & colori aquæ marinæ perſimilem conſpicuè cernas, oculo longè minus perſpicuo, patienteque maiorem viſus priuationem, licet non omnimodam, ſed longè magis diminutam quàm in prima ſpecie, quam ſuffuſionem Medici nuncuparunt. Tertiam autem ſpeciem dignoſces, quòd extra, ac ſupra pupillam iuxtaque ipſam tunica quædam appareat fixa, immobilis, concreta. Quam ſanè confectam, & (vt aiunt) confirmatam arbitramur, cùm conſiſtentiam habet minus mobilem, oculo altero clauſo (non tamen omnino, quia fieret incurabilis, ac forſan ſi deprimatur, cæcus adhuc ſupererit homo) colorem album, luteum, & reliquos quos verſa pagina leges, ne eos pluries videar repetere. Verum cum ſuffuſio ea, quæ facta iam eſt, à varijs partibus fomentum ſuſceptet, & varijs in partibus oculi incipiat fieri, expendendum nunc eſt, quibus ſignis id dignoſci poſſit. Qua ſanè in re, primò in memoriam reuocabo ſuffuſionem fieri: tum ex oculi inconfecto alimento, vel non expurgato excremento, tum verò per defluxum à capite, quem fieri poſſe ab vno è tribus locis certum eſt. Primò quidem à pericranio, & per adnatam, & corneam, ad albugineum humorem propè cryſtallinum prolabi: poteſt etiam idem fluxus fieri à dura matre, & in prædicta parte fieri ſuffuſio: item à pia matre deſcendit non rarò is humor, qui ſuffuſionem concitat iuxta humorem cryſtallinum. Quòd ſi ab ipſo cerebro fluxio fiat, plerumque incipit ſuffuſio iuxta humorem cryſtallinum, diuque perſeuerat viſus diminutio citra euidentem in oculo cauſam, præterquam quòd pupilla profundior apparet. Præterea læſum oculum eſſe à re profundiùs proficiſcente, in neruo nimirum optico, noſces, quia ſi clauſo ſano oculo, pupilla alterius dilatetur, monſtrat nullam eſſe internam obſtructionem, ſicut non dilatari, neruos opticos eſſe obſtructos. Craſſioris, tenuiorisve, at confirmatæ ſuffuſionis (nam colores citra ſigna ſe ſe oſtendunt) ſigna ſunt, quòd ſi quis læſum oculum digito premendo fricet, & eo motu humor diuellatur diſgregeturque, tunc quidem leuis eſt, & nondum perfectionem nacta: ſi verò nullo modo moueatur, ſed in ſe remaneat, eodem modo exiſtens, & permanens, durior iam facta eſt, & forſan immedicabilem duritiem ſortita.

Præſagiũ

Sed harum profectò neutra per acum deprimi poteſt: illa quidem, quia cedet acui, & diſgregabitur: hæc verò, quia nullatenus ſeparari, ac deprimi poteſt, ac ſi deprimatur vi, & efficacia artificis, protinus ad antiquum ſtatum commigrabit. Si verò ſuffuſio digito dilatetur rariorque fiat, minimè in partes diuiſa, hæc proculdubio matura eſt, & acu ſalubriter deprimi poteſt: ſuffuſio verò quæ albugineo humore concreto fit, nec depreſſa adhuc viſum reſtituit: obcæcatur enim ex toto homo, quia pars ſtructuræ oculi in aliam naturam mutata omnino viſum adimit. Colores enim ſuffuſionis non poſſunt ea certitudine maturitatem monſtrare: quippe humoris fluxi naturam, potiùs quàm conſiſtentiam mõſtrare nati ſunt, licet ex opacitate, aut perſpicuitate aliquando maturitas innoteſcat. Cùm hoc tamen ſcribunt non contemnendi authores, ſuffuſiones eas curationi aptas eſſe, quæ colore inſigniuntur albo, lacteo, pellucido, vel albo plumbeo: ſicut incurabiles eſſe flauas, nigras, violaceas, & virides. Suffuſiones verò quæ à ſolutione continui prodeunt, aut nunquam, aut difficulter curantur: incipientes tamen ſi prodeant à defluxu, vt

A placuit Celſo lib. 7. capite 7. digeri citra manus opem non rarò poſſunt. Et vt certior fiat coniectura, interrogare oportet num præceſſerit grauis aliquis morbus, acerbior capitis dolor, vel ictus: atque ei demum ſuffuſioni medicina inſtituenda, in qua nulla ſit ratio ingentis concretionis, vel perpetui defluxus melancholiæ, neque adſit epilepſia, aut nerui optici obſtructio.

Curandi ratio.

Qui ſuffuſionem curare aggreditur, nulla priùs facta diſtinctione eius quæ concreuit, ab ea quæ concreſcit, aut nihil concretionis adepta eſt, fateatur ſe, vel maius poſſe auxilijs manu facere damnum, vel ſaltem nihil prodeſſe, & tempus, & operam inutiliter perdere: quapropter hæc omnia diſtinxiſſe priùs oportet. B Sic etenim in memoriam reuocare expedit, nos anteà dixiſſe, ſuffuſionem eſſe in triplici differentia, vnam perfectam, alteram fientem, & reliquam incipientem; vnamquanque tamen propriam ſortiri naturam, ſpeciem, & locum proprium. Dictum etiam eſt, perfectam duplicis eſſe conditionis: vnam manu, & acu medicabilem, vt quæ nondum nacta ſit rebellem duritiem: alteram verò omnino incurabilem quæ duplicis eſt naturæ: vna quidem ex albugineo humore orta, quæ licet deprimatur non ſubinde prodit, vt latius dictum eſt; altera verò pari ratione incurabilis, vt quæ vim, & efficaciam manus, & acus ſubterfugiat, quia concretionem, vel conuenientem nacta non eſt, vel excedentem, & immedicabilem ſortita. C Quas ſanè medicamentis tractare, aut alijs topicis, aut vniuerſalibus auxilijs vanum omnino cenſeo, haud ſecus quam ſi veſicæ lapidem quis citra chirurgicam operationem velit conterere, & extrahere. Fientem verò eam eſſe arbitramur, quæ propriam conſtituit ſpeciem ex aqueo humore, cæterùm nondum concretionis principium nacto: quam proculdubio auxilijs curare, vt apud pleroſque Medicos ſcriptum reperio, non minus vanum, & irritum eſſe, experimento fidiſſimo didicimus: quippe certum eſt, neque vniuerſalibus præſidijs euacuari poſſe quod iam in oculum prolapſum continetur, neque topicis reprimi, aut digeri, quinimo ſæpè his præſidijs preſſior, & durior redditur humor, vt quæ vires depri- D munt, & laborantes tædio afficiunt, ac dedecus arti afferunt. Incipientem verò, vt Celſo placuiſſe libr. 7. cap. 7. diximus, & inhibere, & topicis reſoluere, haud difficile eſt: quamobrem, ab eius prouidentia, & curatione ſumpto initio, docere curabo, quid vnicuique proficuum, & neceſſarium ſit.

Prima igitur ſuffuſionis ſpecies, quam incipientem Medici vocarunt, duplicem ſortitur naturam: alteram tranſeuntem, & quæ nihil habet in oculo ſitum, ſed aliundè omnino dependentem, quæ communi nomine appellatur per conſenſum: alteram verò manentem, fixam, & independentem, & quæ iam oculum ita obſedit, vt ceſſante cauſa, à qua dependebat, per ſe ſubſiſtere nata ſit, nedum ſi adhuc cau- E ſam habeat fouentem: cum hoc tamen neque omnino eſt in aquam conuerſa, neque plurimum diſtat à vaporis craſſi natura. Harum enim cuique opem auxilijs ferre, antequam concreſcat, proculdubio poſſumus. Si priùs conſideremus, cauſam, & locum, à quibus caliginoſus vapor inſurgit, & id quod eius in capite, vel receptum eſt, vel iam in oculos confluxit. Solent etenim prædicti vapores caput irruere, vel à craſſis, crudis, & viſcidis humoribus, ſiue pituitæ, ſiue melancholiæ naturam referant, vel à bilioſis, ac pituita mixtis, & malignis humoribus, idque vel à iecore, vel à ventriculo, vel à meſeræo, vel ab vtero, ac, vt Hippocrati placuit, à pulmone. Vtcunque tamen ſit, & à quouis membro prodeat, medendi ratio conſulit, vtendum eſſe vacuatione eius ſubſtantiæ, à qua vapor aſcendit. In quo ſanè opere expendenda eſt humoris redundantis

tis

Sanguinis detractio.

tis idea: nam ſi ſanguis ſit, non deſunt qui ſanguinis A detractionem conſulant, quod multi etiam alij renuunt, vt Raſius. 9. ad Almanſorem: lex tamen, qua fieri, aut non fieri debeat, petenda eſt à corporis & venarum plenitudine, quo caſu gratia potiùs præparandi corpus ad purgationem, & reliqua auxilia, quàm gratia ſuffuſionis mittendus ſanguis eſt: vel conſiderabis, ſuppreſſa ne ſit aliqua ſanguinis vacuatio, velut narium, hæmorrhoidum, menſium, aut varicum: quippe eo tempore cunctandum non eſt ſanguinem mittere, & ex ea vena, quæ è directo parti, cui ſuppreſſa eſt vacuatio, reſpondeat, vel communionem habeat maximam: aut rurſus prædictarum vacuationum, quæ ſuppreſſa fuerit, iterum reuocanda eſt: minus tamen ſanguinis detrahes, quàm ſi quis alius B ex eiſdem cauſis concitaretur affectus. Si verò alui fluxus, vel vteri purgamenta ſuppreſſa, ſuffuſioni cauſam præſtent, reuocandus quidem fluxus non eſt, cæterùm, qui ſuperabundat humor, protinus educendus, cognita, vt dictum eſt, priùs humoris idea. Sic profectò crudis in ventre, vel vbicumque velis, exiſtentibus humoribus, ſiue fluxum alui aut vteri concitauerint, ſiue ſecus, coniectandum eſt, an in ventre ſint ſuperiori, an penitùs reconditi. Quòd ſi primum ſit, vomitu non erit ab re, facta leui ex melle roſaceo cum oxymelite præparatione, protinus educere: hac enim ſola ratione vtendum eſt vomitu in ſuffuſionibus: nam in reliquis cauſis vetitum eſt, in recta medendi ratione eis vti, ne in caput violentiùs malum C irruat. Verùm ſi venas iecoris aut vteri vel totius corporis obſederit humor, facta præparatione ex melle roſaceo, ſyrupo borraginis, de ſtœchade, de betonica, de hyſſopo, de mentha, aut duarum radicum cum modico oxymelite, & aquis, aut decoctis fœniculi, euphraſiæ, betonicæ, chelidoniæ, vel ſaſſafraſſæ Indicæ, eam inſtitues purgandi rationem, quæ citra maximam corporis & humorum turbationem, peccantem educat: ſic ventre affecto & partibus illi vicinis, vteris pilulis ex hiera Galeni, & ex maſtiche: vel eis quæ conficiuntur ex agarico, maſtiche, & hiera: aut purgabis ſyrupo ex infuſionibus cum decocto foliorum ſenæ, aut cremore carthami: cui etiam vſui terebinthinam maximi fore momenti cenſeo, D lotam vel rhabarbaro admixtam. Quòd ſi penitiùs recondantur humores, pilulis vteris de agarico & aggregatiuis. At ſi caput humore etiam abundauerit, cochijs, lucis, aureis & ſine quibus. Cui etiam vſui has poteris conficere, q. ℞. *hieræ Logodij ʒ. 2. turbit, agarici. anà. ℈. 2. zingiberis. ℈. ß. ſalis gemmæ. ℈. 1 conficiantur cum ſucco fœniculi, & porrige. ℈. 2.* Verùm ſi conſtiterit, affectionem ſortiri principium ex capite affecto, quod ex ſe vel aliunde humore abundet aquoſo, crudo vel pituitoſo, hoc modo inſtitues purgationem: *Excipe pulueris hieræ picræ. ℈. 2. pulueris hieræ diacolocynthidos. ℈. 1. cum ſucco fœniculi formentur pilulæ ſex, quarum duas capiat hora ſomni,* vt dormiendo, concitato calore natiuo, earum vis ad cerebrum E feratur, quæ incidendo, tergendo & attenuando materiam præparet, præparatamque ad ventriculum deuehat, vt facilè euacuari poſſit. Quæ ſanè purgandi ratio decimo quoque die renouanda eſt: nam ſicut humor aut excrementum ſenſim progignitur, ita prorſus vacuari paulatim & ſenſim deſiderat: quamobrem ſummè confert vacuatio per epicraſim appellata, ex nuper dictis pilulis aut Arabicis in pituitoſa, & melancholica materia, vel alijs pharmacis in bilioſa: quippe in hac potiùs diluto rhabarbari, foliorum ſenæ, aut ſyrupo ex infuſionibus vtendum eſſe conſulit humoris natura, quàm pilulis, quæ vel crocum recipiunt à Galeno in hoc morbo vetitum, vel turbationem non leuem inducunt.

Tamen quia hi qui huic malo ſunt obnoxij, ferè ſemper aluo ſunt adſtricta, ob id & diuerſionis etiam gratia, ſolicitanda eſt clyſmatis, balanis, vel alimentis aluum ducentibus, velut ſunt pruna ſaccharo & decocto foliorum ſenæ confecta, iuſculis ex mercuriali aut ſycla confectis, aut ſyrupo ex decocto carthami cum melle facto.

Verum quia non ſat eſt humorum redundantiam minuiſſe, ni eorum vlteriorem propagationem inhibeas, ob id alimentis & potibus ac proba vitæ inſtitutione ſtudendum eſt id præcauere, aere primitus ad calidum & ſiccum vergente, ſomno conſueto breuiori, non meridiano: exercitio moderato: maximè inferiorum partium, cuius loco frequentibus frictionibus & ligaturis vtendum eſt. Caueat inſuper laborans ab animi turbationibus: maximè à mœſtitia & ira: cibis vtatur facilis coctionis, & qui omnino ſint vaporum exortes & ſimplices, cuius naturæ ſunt carnes auium, vt pullorum, caponum, gallinarum, perdicum, & paruorum cuniculorum: panis fermentetur aqua fœniculi, aut admiſceatur pulueri eiuſdem. In ciborum condimentis vtatur laborans his quæ extenuandi vim habeant, vt hyſſopo, fœniculo, ſampſucho, betonica, ſatureia, ſaluia & reliquis: caueat omnino à ciborum repletione, varietate, & à ferculis pinguibus, à lacte, caſeo, carne porcina, anatis, anſeris, à piſcibus & rebus ſalitis, acribus & piperatis, à caule, lactuca, lentibus & alijs fructibus horarijs: ſtudens ſemper ne à menſa diſcedat ſatur laborans, & cum hoc à cœna vel omnino abſtineat, vel leuiſſima vtatur. Tandem ab eis cibarijs fugiat, quæ ſanguinem poſſunt gignere craſſum, turbidum, vaporoſum, aut mordacem. Sumat inſuper in fine menſæ, quæ halitus reprimùnt, aut diſcutiunt, & ventriculum roborant, vt eſt diacitonium ſimplex, aut compoſitum: coriandrum præparatum, & ſaccharo, & puluere cinnamomi, aniſi, & euphraſiæ conditum: à vino verò abſtineat per vniuerſum curationis tempus, niſi gratia ventriculi modico vtaris, & in poſtrema menſa aqua ſola, ſicut in cœna: cuius loco vtatur aqua cinnamomi, radicis chinæ, ſaſſafraſſæ Indicæ, fœniculi, corticum limonum, vel hydromelite. Quem quoque vſum præſtat puluis, q. ℞. *euphraſiæ, & ſeminis fœniculi anà. ʒ. 1. ß. macis. ʒ. 1. ſacchari. q. s. vt fiat puluis, cuius. ʒ. 2. ſumat laborans poſt cænam, aut prandium.* Eiuſdem naturæ eſt puluis, q. ℞. *euphraſiæ. ʒ. 3. ſeminis aniſi. ʒ. 2. ſacchari ad pondus omnium fiat puluis, cuius ſumat eiſdem horis ſemicochleare.* Maioris efficaciæ eſt alter puluis, q. ℞. *ſeminis aniſi, fœniculi, ameos. anà. ʒ. 2. coriandri præparati. ʒ. 3. corticum citri ſiccorum. ℈. 4. ſileris montani. ℈. 2. euphraſiæ. ʒ. 2. cinnamomi electi & nucis muſcatæ. anà. ʒ. 1. ſacchari roſarum tabellati ad pondus omnium miſce & fiat puluis, cuius cochleare vnum ſumat laborans dum it dormitum:* roborat enim ventriculum, & reprimit valenter vapores per diſcuſſionem, & corroborationem partium.

Cæterùm quia per difficile eſt, omnino à corpore, capite, vel parte ipſa affecta, radicitus humorem euellere, quin vel aliquid ſuperſit, vel denuò generetur, ſi corpus pituita, aut crudis humoribus ſcatere conſtiterit, non erit ab re, vel decocto chinæ, aut ſarſæ parillæ ſudare, vel balneis ſulphureis vti. Quod ſanè auxilium cautè præſtato, nam ſi ſolùm caput laborat, longe maius damnum quàm beneficium ſequetur. Ob id mox ab his, quæ diximus, auxilijs deriuatorijs vtendum eſt, & his etiam quæ reliquias humorum conterere nata ſint. Sic primum ſcopum adimplebis, his quæ deriuandi à capite & à venis illi proximis vires habent: quapropter præmiſſis quæ hucuſq; dicta ſunt, præter matutinam brachiorũ frictionem, cucurbitulis vtendum eſt: maximè occipitio & cum ſcarificatione affixis, ad materiæ, quæ in oculos fluit, reuulſionem. Celſus verò, & alij, arteriarum ſectiones conſulunt, & uenarum iuxta frontem uſtiones, ſan-

guinis etiam profuſiones è naribus, vel angulis oculorum: quæ ſanè omnia nec tuta, nec facilia, nec certò profutura eſſe arbitror, præterquam quòd in tam leui affectu primo acceſſu horrenda videntur: quorum ſanè loco placuit ſemper, ſi chirurgica operatione aliquid agendum ſit, ſetonem occipitio affigere, vel fontanellam in altero brachiorum (niſi ex menſium, aut hæmorrhoidum ſuppreſſione malum oriatur, quo tempore altero crurum aperire eſt tutius) perforare: ſunt proculdubio præſidia magnæ, & incredibilis efficaciæ: hæc namque, & quod fluit reuellunt, & id, quod iuxta partem iam receptum eſt, deriuant, vt locus ſubſit cæteris auxilijs diſcuſſorijs, quæ alioqui profutura non eſſent. Verùm ſi aut hæc auxilia recuſaueris, vel differre volueris, emplaſtro ad ſinapiſmi modum, vnguis magnitudine, ponè aures, vteris: dixerim ſub infimam auriculam, qua parte excurrit in neruos opticos ramus quidam venæ iugularis: emplaſtrum hoc modo conficies: *Excipe ſeminis ſinapis, euphorbij ℈. 1. cantharidum præparatarum ʒ. ß. fermenti ʒ. 1. miſce.* Quòd ſi aliqua occaſione differre velis prædictum auxilium, apoplegmatiſmis, & errhinis medicamentis, vel quouis alio caputpurgiorum genere, per interualla caput ipſum ab humorum ſpurcitia immune reddes.

Si tamen his omnibus adhuc factis, affectionem non ſubſidere comperiamus, coniectandum eſt, aliquid eſſe in cerebro, & oculis impactum, & hærens, quod per ipſammet partem digeri, & euaporari deſideret. Quem ſanè vſum præſtant quæ per os ſumuntur manè, & cùm laborans it dormitum, velut eſt Theriaca magna, vel Mithridatium, *vel ʒ. 1. diamuſci dulcis ſingulis noctibus cum ſyrupo ſtœchados, aut aqua fœniculi, vel euphraſiæ:* ſunt autem alexipharmaca lógè à paſtu, & ante paſtum imperanda. Prodeſt etiam id q. ℞. *conſeruæ betonicæ, & anthos, anà ʒ. 1. Mithridatij ℈. 1. fiat bolus.* Aliud non minoris momenti ℞. *conſeruæ anthos ʒ. 1. ſpecierum electuarij diamargaritonis calidi ʒ. 1. conſeruæ roſarum ʒ. ß. fiant boli quorum ſumat laborans ʒ 2.* Capiat etiam cum it dormitum aliud, q. ℞ *ſucci fœniculi depurati lib. ß. ſuccorum rutæ, chelidoniæ, amaraci pariter depuratorum, anà ʒ. 1. mellis lib. 1 coquantur ad mellis craſſitudinem: & poſteà recipe euphraſiæ ʒ. & ß. ſeminis fœniculi ʒ. ß. cariophyllorum, piperis longi, macis, anà ʒ. ß. contundantur, & fiat puluis tenuiſſimus, & ſuperaddatur prædicto electuario.* Quo etiam caſu conferunt poſt paſtum pulueres ex aniſo, coriandro, fœniculo, corticibus citri, & ſaccharo. Sed compoſita poſſunt fieri hoc modo: *Excipe corticis citri, & carnium citoneorum, anà ʒ. 1. myrobalanorum emblicorum lotorum vino albo, & poſteà in aqua fœniculi, numero 2. pulueris coralli vſti, & loti in aqua fœniculi ʒ. 2. pulueris cinnamomi ʒ. ß. ſacchari ʒ. 4. fiat conditum: cuius poteris porrigere ʒ. 1. & ß. poſt cœnam.* Proſunt etiam & omnia alia quæ diximus capite de epilepſia, huic vſui eſſe proficua. Inter quæ faciliùs videtur, & efficacius electuarium, q. ℞. *euphraſiæ, ſeminis fœniculi, anà ʒ. 1. & ß. macis ʒ. 1. ſacchari q. s. vt fiat electuarium.* Sic dentifricia, gargariſmata, & maſticatoria mirum in modum prodeſſe cõſtat: maximè pilula ore traiecta ex maſtiche, & ambra griſia confecta, qua & caput corroboramus, & reliquias conterimus: errhina medicamenta, & ſternutatoria cauere oportet, vt quæ per pronam affectæ parti regionem materiam alliciant, ne forſan aliquid in oculos incidat.

Extrinſecus verò capiti multa prodeſſe poſſunt, vt pulueres, & ſacculi, de quibus capite præcedenti, & nuper citato abundè diximus: ſed non eſt minoris momenti balneum ex lixiuio cinere ſarmentorum facto, ex decocto corticum ligni guaiaci, & eodem ligno, vel folijs ſtœchados, abſynthij, betonicæ, maioranæ, & fœniculi: proſunt etiam lauacra ex vino, aut modica aqua vitæ cum aliquo ex prædictis decoctis admixta, cum capitis frictione linteo aſpero ſummo manè facta: maximè corpore ſatis purgato: & vbi conſtiterit caput ipſum frigido interno affici.

Oculis verò multa ſcripta reperies, tamen quæ eorum præcipua ſunt, & vſui probata, ſolum hic inſcribere inſtitui. Verum ne videar in hoc opere indiſtinctè procedere, expendat diligens lector collyrijs primò leuioribus, ac poſteà maioribus vtendum eſſe: ſed priùs oculis adhibebis præparationis humoris, & reſolutionis gratia, aliquod ex leuibus fomentis, quale eſt quod fit ex decocto radicis fœniculi, & ſeminis fœnugræci ſæpius loti. Eandem indicationem complet id q. ℞. *aquæ chelidoniæ, & fœniculi, anà lib. ß. vini albi ʒ. 2. meliloti, chamæmeli, anthos, florum maluarum, & betonicæ, anà m. ß. ſeminis aniſi, & fœniculi, anà ʒ. 1. bulliant omnia ſimul cum pari portione aquæ pluuialis ad conſumptionem tertiæ partis, & facta colatura adde croci ℈. 1. & iterum bulliant, & colentur, & ex hac colatura fiat euaporatio.* Sed quod in hac re magis exequendum eſt, proculdubio erit, non cuique quoduis præſidium adhibere, ſed iuxta diuerſitatem naturæ, ætatis, & morbi, ſtatus, atque conditionis: aliud enim pueris, aliud ſenibus, aliud ruſticis, & aliud vrbanis proficuum experimur: ſicut aliud cæruleos oculos habentibus, aliud fuluos, aliud cæſios, & ſic de reliquis coloribus. In pueris enim lactentibus ſatis eſſe ſolet nutricis ſpiratio: maximè ſi priùs maſticauerit ſemẽ fœniculi, cumini, ſagapenum, ammoniacum, galbanum, aut aliquid eorum, quæ ſuffuſis prodeſſe ſum ſcripturus. Prodeſt etiam quibuſdam principium curationis ſumere ab aqua ex melle deſtillata: ſed vtilior eſt quæ ex melle roſaceo profluit in bilioſis: efficacior tamen exiſtit quæ ex melle ſquillitico in pituitoſis. Quibus aquis nonnunquam addere oportet modicum ſacchari candi, aut ſagapeni, galbani, vel ammoniaci: vel in prædictis aquis contabeſcant herbæ, quas paulò inferiùs ſcribam. Quòd ſi velis efficaciorem efficere, adijcies ante deſtillationem piperis modicum: ſed mirabile eſt, & à viris doctis experimento probatum, quod hoc modo fit: *Ouum recens ſub cineribus ad duritiem coquitur, per medium diuiditur detracto vitello, puluere ex vitriolo, vel viridis æris, album, addito ſaccharo, impletur, ambabus partibus arctiſſimè colligatis, maceretur in aqua roſarum, aut euphraſię per quatuor dies, expreſſione factâ fiat collyrium.* Præſtat & aqua panis fermentati pulueribus aniſi, fœniculi, euphraſiæ, & rutæ, ac ſalis, vbi extrahitur à furno recenter cocti, & in partes diſciſſi per alembicum inſtillata, cui aliquando addimus, vel mellis, vel ſucci chelidonij, fœniculi, aut euphraſiæ modicum. Cæterùm ſi efficaciora velis conficere collyria, primò hoc modo facito: *Excipe fellis accipitris, balſami, anà ℈. 2. elleburi albi, & piperis, anà ℈. 1. cum aqua raphani fiat collyrium facta colatura per duplicem manicam.* Facito etiam hoc modo: *Excipe terebinthinæ lib. ß. ſulphuris viui ʒ. 2. mellis roſarum ʒ. 4. plantaginis, & arnogloſſi, anà m. 2. fiat deſtillatio in alembico.* Fit & aliud quod eſt mirabilis efficaciæ, & ℞. *chelidoniæ, fœniculi, verbenæ, rutæ, anà m. 1. mellis roſati lib. ß. ſeminis rapi contuſi ʒ. 2. herbæ contundantur, & exponantur ſoli, & quotidie agitentur, & poſt quadraginta dies exprimantur omnia, & ſuccus expreſſus vſui ſeruetur in vaſe æneo.* Aliud enim ℞. *frumenti craſſiuſculè conquaſſati p. 2. ſulphuris viui ʒ. 1. ſagapeni ʒ. 6. ſalis, piperis, anà ʒ. 2. mellis lib. ß. terebinthinæ ʒ. 2. cum vrinæ pueri lib. 2. fiat deſtillatio in alembico.* Præſtat idem beneficium, & adhuc mitius, id q. ℞. *fabarum p. 2. conquaſſentur in mellis lib. 2. terebinthinæ ʒ. 3. gummi elemi ʒ. 1. in ſucci fœniculi, & marrubij, anà lib. 2. fiat deſtillatio.* Aliud etiam parabis hoc modo: ℞. *frumenti craſſiuſculè conquaſſati, & hordei, anà p. 1. lapidis calaminaris, & mellis anà ʒ. 2. ſulphuris ʒ. 1. ſalis ʒ. ß. diſtemperentur in*

vaſe æneo cum aqua fœniculi, & plantaginis, & ſucco granatorum, deinde fiat colatura cum expreſſione. Ferunt quidam ſagapenum mixtum aquæ fœniculi, & hydromeliti maximè prodeſſe. Item puluerem capitis hirundinum oculo admotum, cum aqua ſtillationis vrinæ puerorum, & fœniculi, aut corticum fabarum. Præſtat & aqua quæ hac lege conficitur: *Excipe vini albi ℥.3. ſucci fœniculi depurati ℥.2. camphoræ ʒ.1. tutiæ ʒ.1. & ß. zingiberis ʒ.ß. mellis ℥.4. omnia ſimul in vaſe æneo nouem diebus in vmbra adſeruentur, poſteà per filtrum fiat inſtillatio, cuius tantillum manè, & ſerò in oculos inſtilletur.* Benefacit etiam aliud collyrium q. ℞. *baccarum lauri ℥.1. infundantur in vrina pueri, & ſucco fœniculi, & inſtillentur per duplicem manicam cum modico ſaccharo.* Parabis etiam aliud q. ℞. *roſarum, euphraſiæ, ſeridis latifolij, gallitrici, pimpinellæ, anagallidis, chelidoniæ, pœoniæ, foliorum vitis, apij, betonicæ, tormentillæ, verbenæ, fœniculi, agrimoniæ, rutæ, ſingulorum partes æquales, inſcindantur minutim, & prima die infundantur in vino albo, ſecunda in vrina pueri, tertia in lacte aſinino, ſi mulieris tanta quantitas haberi non poſſit, quarta in optimo melle: poſteà per alembicum deſtillentur:* quam inſtillationem non contemnendi authores ferunt mirabilis eſſe efficaciæ. Probatiſſimum, & expertum eſt, quod fit collyrium *ex ſucco fœniculi, ſaccharo candito, roſaceo, & puluere ſpumæ maris, omnibus ſimul tritis, ac leuigatis, & prædicto ſucco fœniculi ſumptis, facto collyrio, quod dilues tempore vſus, decocto fœnugræci.* Aliud non minoris momenti parabis, q. ℞. *hepatis hircini lib. 2. calami aromatici, & mellis, anà ʒ.1. ſucci rutæ ℥.3. aquæ chelidoniæ ʒ.6. aquæ fœniculi, verbenæ, & euphraſiæ, anà ℥.3. piperis lõgi, nucis muſcatæ, & cariophyllorum, anà ʒ.2. croci ℈.1. florum roris marini modicè contritorum, hormini, anà m.ß. ſarcocollæ, aloes hepaticæ, anà ʒ.3. fellis accipitris ʒ.1. aut fellis galli, vel perdicis ʒ.3. omnibus tritis, & læuigatis adde ſacchari albi ʒ.3. mellis roſacei ℥.6. miſceantur omnia, & ſecundum artem in balneo Mariæ per vitreum alembicum deſtillentur.* Parari etiam poſſunt alia, velut *ex felle vulturis cum ſucco marrubij, melle, myrrha, & pipere, æquis portionibus: vel cum ſucco fœniculi cum melle, aut ex felle hirci in vaſe æneo ad ſiccitatem ducto, cui adde granorum lauri exiccatorum ʒ.4. ſagapeni ʒ.1. gummis ʒ.ß. cum ſucco chelidoniæ, & vrina pueri fiat collyrium.* Dimitto aliud medicamentum ex felle viperæ, & mineralibus medicamentis, tanquam ſuſpectum: nam incipienti ſuffuſioni ſat ſunt quæ diximus.

Fientem verò qui curare aggrediuntur, hoc vnum certò ſciant, non ſolùm finem optatum non probè poſſe conſequi, verùm loco eius congeſtionem potiùs remorari: quapropter ſatius eſſe arbitror, omni diligentia integram coagulationem exequi, ne ex diutina conſuetudine fluendi ad oculos, etiamſi alter curetur, in alterum protinus proſiliat damnum, aut in antiquum, & curatum iterum reuertatur. Ob id profectò, ſi prædictis auxilijs conſtiterit, ſuffuſionem non poſſe reſolui, coniectandum eſt iam in concretionem migrare, quam conficere citius opus erit. Quod, obſecro, cautè facias, non enim minus damni ſequi ſolet ex procurata coagulatione, quàm ex neglecta: ſat enim eſt, extremitatibus animalium, & eorum cerebellis in cœna vti, & piſciculis, & carnibus porcellorum: ſed probo magis (licet prædicta ab Authoribus commendentur) vitulinas carnes porrigere (optimi enim ſunt nutrimenti, & craſſioris) quantum ſat eſt. Curabis tamen prædicta alimenta aromatis condire, quo & faciliùs in partem affectam permeent, & minus nocere valeant. Præſtat & vini vſus: ſed longè præſtantius eſt, interim dum hæc fiunt, modicè corpus purgare, ne ampliùs in cerebrum, & oculum cõfluat, ſed ſolùm quod fluxit concreſcat. Quæ omnia tanto liberaliùs porrigenda ſunt, quanto apertius conſtiterit A vtrumque oculum æqualiter pati, quippe eo tempore tutiùs adhibemus: verùm ſi ſolùm eorum alter afficiatur, de reliquo verò vereamur ne in idem malum procidat, maximè ſi id iam minetur, tunc quidem ab huiuſmodi rebus prorſus fugiendũ eſt, ſecuriùs enim extrinſecus adhibebis frigida, & ſiccantia medicamenta, licet cautè etiam id fieri oporteat, nam ſæpè eiſdem in duritiem, & concretionem immedicabilẽ cataracta commigrat: quare tempori potiùs committenda res eſt, quàm ſuſpectis medicamentis tentãda. Quòd ſi aqua ob nimiam tenuitatem, vel oculi intẽperiem nequeat condenſari, apud viros probatos reperio alium curationis modum non omnino cõtemnendum: ſæpè enim neceſſitas experimentis, ac B dubijs præſidijs conſulit vti, potiùs quàm certa deſperatione laborantem torquere: modus autem curationis ſic ſe habet. Fiat acus caua inſtar ſyringæ, in cuius cauitatem penicillum acutum inſere, vt eius acumine oculus perforetur, & locus ſubſit huic cauo inſtrumento, ac poſteà acuto penicillo detracto, per cauum inſtrumentum intus relictum artifex ſugendo leniter attrahat aquam ibidem contentam, cauens ne ſimul humorem aqueum extrahat: quippe acus tantum inſeratur in aquoſam illam ſubſtantiam quæ præter naturam eſt, & alba apparet: & aliquis aſſiſtentium intueatur, quo minus, aqua illa euaneſcente, amplius artifex ſugat, vt quod naturale eſt, intus remaneat. Cui ſanè muneri præparandus eſt priùs oculus, poſito in C ore artificis, aut cuiuſuis alterius familiaris cumino, aniſo, pipere, aut fœniculi ſemine, quod diu maſticet, & tandem frequenter expiret in laborantis oculum.

Verùm ſi conſtiterit iam condenſatam eſſe prædictam aquam, & in cataractam conuerſam, tunc proculdubio ſoli manuum operationi res committenda eſt, corpore purgato, ſanguinis copia depoſita, & præcedenti victus attenuatione diebus aliquot. Quo facto, laborante in loco lucido ſito, & artifice paulò altiùs ſedente, caput iubeto continere immobile (ſolet enim acies oculi à quouis motu eo tempore euerti) & immobilem conſule oculum contineri, palpebra ſuperiori à miniſtro indice digito eleuata, tunc artifex infimam deprimat, tractans ſiniſtrum oculum dextra D manu, & dextrum ſiniſtra. Immittat igitur eo tempore acum acutam, & mediocris craſſitudinis, recta per ſummas duas tunicas medio loco inter nigrum oculi, & angulum exteriorem, hoc eſt tempori propiorẽ, è regione mediæ ſuffuſionis, curans ne vlla vena lædatur: nec timidè perforare oportet, nam locus expers eſt humoris, nec trepidè, ne pupillam dilaniet, aut cryſtallinum feriat, ſed manu ſæpè propè angulum oculi externum adhæreſcente: vbi ventum eſt ad locum ſuffuſionis (monſtrabit id quidem acus quæ exteriùs apparet per corneam quæ pellucida eſt) inclinanda acus ad ipſam ſuffuſionem tunc eſt, leniterque deprimenda, & paulatim infra pupillæ regionem deducenda. Comprehenſa ſuffuſione acu leniter comprimenda E eſt, vel in plures partes ſcindenda, quo faciliùs ſingulæ concidant. Poſt hæc educenda acus recta eſt, imponendumque oui candidum cum aqua roſacea admixtum, lino molli exceptum, quo vtrumque oculum cooperire oportet, faſciaque deuincere, & ita trium dierum ſpatio continere: ne ex motu vnius oculi, alter quoque lædatur. Neque erit ab re, præcautionis gratia cucurbitas ſcapulis affigere, eaſque ſcarificare: interim tamen opus eſt quiete, victu tenui, velut reliqua vulnera expoſcunt, vti. Verùm in his qui caput habent catharroſum, frigidum, & humidum, aut calidum, & humidum, poſt depreſſionem prouidendum eſt ne iterum malum reuertatur, fonticula, vel ſetone brachiorum alteri affixo, per quem expiret quod in oculum fluere aſſueuerat: præterquam quòd leuiuſculis purgationibus etiam præcauere oportet. Secus res ſe habere debet vbi ex firmata imbecillitate capitis;

&

& humidi radicalis defectu ob aliquod diuturnum, aut grauem affectum morbus ſuccreuit, quippe tunc roborare potiùs caput, quàm crebris euacuationibus infirmare opus erit. Quo fit, vt multi credentes imbecillitatem eſſe ex affluxu materiæ, longè maius damnum præſtent vacuatorijs præſidijs, quàm beneficiũ, quod ſolùm ſuccreſcit ex roboratione, & refectione, alimentis, & rebus humidum, & calidum natiuum adaugentibus.

CAPVT XXII.

De ophthalmia.

ANte tamen quàm huius morbi rationem reddere aggrediamur, noſſe oportet, oculos ex tribus ſubſtantijs omnino conſtare: prima, quæ conſtituit ſedes, & receptacula eorum: ſecunda quæ fabrefacit oculi figuram, & totam eius ſubſtantiam complet: tertia quæ tegumenta, & protectionem oculis parat. Prima igitur conſtat ex tribus oſſibus, ex duobus maxillæ ſuperioris, & ex oſſe frontis: quæ introrſum vergentia cauitatem quandam efficiunt, per quã exit neruus opticus, exeunt vena, & arteria in miniſterium oculorum, qui in cauitate conſtructa ex tribus oſſibus dictis degunt. Oculorum præterea fabricam conſtituunt tres humores, in quorum medio ſtat cryſtallinus appellatus, præcipuum viſionis inſtrumentum: in parte poſteriori reſidet vitreus, in quem veluti in annulum inſeritur cryſtallinus, & anteſtat albugineus: vndique præterea hos humores circundant tres tunicæ, quarum duæ diſſeminantur à duabus cerebri meningibus, & reliqua à neruis opticis: præter quas tres additur quarta, quæ parte anteriori veſtit oculum ipſum, originem trahens à pericranio, membrana ambiente caluariam. Palpebræ verò conſtant ex quatuor ſubſtantijs, ex eadem tunica appellata pericranium, ex qua fit interior tunica palpebrarum, exterior ex carnoſa, medium tenet alia ex nerueis fibris contexta, quarta cartilaginoſa ſubſtãtia eſt, in quam terminatur palpebra ipſa, & à qua naſcuntur pili palpebrarum, quæ facta eſt durior, vt oculum ſimul vniuerſum claudere, & aperire poſſit natura.

His ſuppoſitis, eſt ophthalmia adnatæ tunicæ oculorum inflammatio, à Latinis lippitudo appellata, videlicet, cùm alba oculorum tunica ab externa cauſa, vel ab interna afficitur. Atque licet ex Celſo libro 6. cap. 16. conſtet, lippitudinem ab ophthalmia ſeiungi, nec non ex Hippocr. 2. prædict. vbi dixit ophthalmias eoſdem habere circuitus, ac febres, & mox ſubiungit, lippitudines quaſdam eſſe annuas: quo videtur eas diſtinxiſſe: tamen cum hoc arbitrandum eſt, idem ferè eſſe, licet apud Romanos lippitudo ſolùm erat oculorum aſpritudo cum pruritu, & rubedine: verùm quia hæc ſigna præludia ſunt ophthalmiæ, & ſæpè cum ipſa cohærent, ob id non ab re ophthalmiã per lippitudinem verterunt. Huius ſanè affectionis plures ſunt ſpecies, ac differentiæ: nam prima eſt præfata inflammatio, quæ diuiditur in ſiccam, & in humidam, quarum quælibet eſt genus ad alias duas: quippe humida, quæ nomen generis obtinet, legitima eſt, & vera ophthalmia, ſita in vera inflammatione adnatæ: quæ licet aliquando magna ſit, & nonnunquam parua; continet tamen ſub ſe alias duas ſpecies, quarum vna phymoſis nuncupata, ſita eſt in inflammatione etiam humida palpebrarum oculi, quæ inflammatio adeò grandis eſt, quòd oculum claudat, & veluti ligando comprimat eas partes quas apertas eſſe oportebat, ſiue id cicatrice, ſiue inflammationis magnitudine fiat, ita vt partes præ incremento coaleſcant. Altera verò chemoſis appellata, inflammatio eſt adeò ingens, ob copioſum humorum confluxum, quòd non ſolùm adnatam, ſed & palpebras in tumo-

A rem, & ruborem attollat: in quo affectu oculus claudi non poteſt, ſed album eius ſubleuatur, nigro ſubſidente, & veluti hiatum quendam efficientem, qui ſanè affectus à Galen. lib. definitionum appellatur epiphora, licet lacrymæ etiam effluxus, aut aquæ nuncupetur: differt à prima, quòd illa oculos claudat, hæc verò apertos teneat. Sicca verò oculorum inflammatio, quæ generali nomine taraxis nuncupatur, nil aliud eſt quàm leuis quædam omnium partium oculi inflammatio, & veluti phlegmonis principium, cum rubore exiguo, quem dolor mitis conſequitur: ita vt ſolùm videatur oculi perturbatio, nondum inflãmatio, aut ſaltem occulta. Ac licet Paulus ſolùm à cauſis externis excitari referat, experimento didicimus non
B rarò ab internis poſſe fieri, & in veram ophthalmiã leuem tamen commigrare, nam licet ab externis fiat cauſis, vel à flatuoſo, & craſſo ſpiritu, ab internarum etiam tunicarum leui inflammatione fit: qua ratione, etiam ſi ab inflammatione humida prodeat, ſicca ophthalmia nuncupatur, quia internarum tunicarum eſt inflammatio, facta iuxta nerui optici, & piæ, ac duræ matris, intrinſecus oculum conſtituentium, ſubſtantiam, & naturam. Huius etiam aliæ duæ reperiuntur ſpecies, xerophthalmia vna, quæ ea eſt in qua oculus plurimum dolet citra materiæ conſpicuum affluxum, aliquando ad palpebras ſe ſe extendens: Altera verò & huic ſimilis ea eſt quæ ſclerophthalmia appellatur, lippitudinem cum tenſione oculorum, & im
C mobilitate inducens, qua immobilitate à xerophthalmia diſſidet. At ophthalmia vera, & legitima ſolius adnatæ vera eſt inflammatio, ex ſanguine affluente frequentiùs orta. Itaque taraxis ſicca, & leuis quædã inflammatio eſt omnium oculi tunicarum, diuſa in xerophthalmiam, & ſclerophthalmiam, phymoſis palpebrarum, chemoſis palpebrarum, & albi oculorum, ophthalmia verò ſolius adnatæ. Quibus ſic intellectis, haud difficile erit noſſe, qua via licet intelligere authores, cùm referunt ophthalmiam fieri per conſenſum, aut à flatu, vel à cauſa externa: ſiquidem vera ophthalmia inflammatio eſt, quæ ſolùm fieri poteſt ex affluenti humore, quam duplicem cõſtituunt, vnam ſpuriam, ſeu illegitimam, & pſeudoophthal-
D miam appellatam, à prædictis cauſis externis, aut flatu tantùm ortam, & potiùs phlogoſim, ſeu incenſionem, & taraxim, aut perturbationem nuncupatam: reliquam verò legitimam, & veram inflammationẽ conſtituentem, quæ ſolùm fit per affluentem humorem, vt dictum eſt. Rurſus hæc inflammatio duplicem poteſt obſidere locum: nimirum adnatam exteriorem oculi tunicam: aut reliquas ſibi ſubiectas à pia, & dura matre diſſeminatas: quæ ſanè quòd non ita conſpicua ſit, ad ſiccam etiam reduci poteſt, vt nuper diximus. Itaque conſtat, dum ſola eſt ophthalmia, ipſam eſſe oculi calidam intemperiem cum materiæ affluxu: nam licet inflammationi adiuncta ſit ſoluta vnitas, & magnitudo, dum hæc ſimul oculi a-
E ctionem non lædunt, rationem morbi obtinere non merentur: ſunt quippe eo tempore ſymptomata. Secus res ſe habet, ſi actiones pariter lædant: nam tunc ophthalmia morbus eſt compoſitus, haud ſecus quã quiuis alius tumor.

Quatenus verò ad cauſarum rationem attinet, modo in extima tunica affectionis cauſa ſit, modo ab interioribus ad ipſam fiat commeatus, aut in eiſdem præſit humorum decubitus, duplicem habet cauſarũ differentiam, quemadmodum ophthalmia duplex eſt. Humida vna, quæ affluxum humorum ex ſanguine, aut bilioſis, & craſſis ſuccis, ac pituitoſo, & craſſo ſucco, vt cauſam habet. Quorum humorum vbertas, aut paucitas leuem, aut grandiorem generat ophthalmiam. Item eorum affluxus ad palpebras ſolùm, aut ad ipſas, & adnatam reliquas duas ophthalmiæ humidæ differentias concitat. Præterea altera quæ ſicca *Cauſæ.*
eſt,

eſt, diuerſas ſortitur cauſas: nam aut eſt halituoſa & uaporoſa quædam ſubſtantia, quæ uenulas illas ſemel ingreſſa, nequit faciliter reſolui, & ibidem tenſionem & dolorem infert. Conſiderare etiam hac in parte externas cauſas ſeu euidentes oportet, qualis eſt puluis, cinis, inſolatus, fumus & omne calorificum aut frigidum, quæ ſecundam conſtituunt ſiccarum cauſam. Fiunt etiam ex gumorum affluxu, ad internas tunicas, uel aliquando cauſæ externæ facilè poſſunt euocare capitis aut totius corporis humores & ueram concitare: nam ad curationem, licet externæ cauſæ parui ſint momenti, cum hoc tamen effectum quem imprimunt, & humores quos mouent noſſe, non leuis eſt utilitatis. Conſiderate item in huiuſmodi cauſis adhuc oportet, ut proſperè cedat curatio, qualem ſortiantur in capite aut corporis alia parte generationem, qualeue principium. Quippe adeò eſt ophthalmia importuna affectio, adeoque curatu difficilis, ut omnibus his adhuc probè cognitis, ſufficere non uideatur: nam aliquando ex ſuppreſſa prodit uacuatione, cuius conſuetudine natura corpus incolume tuebatur, ut uatice, menſtruis, hæmorrhoidibus, uel diutino alui fluxu: item prodit ex totius corporis apparatu, ſæpe ex iecoris uitio, plerumque uerò ex alimento capitis prauè confecto, uel ex eiuſdem excremento non ſatis purgato, ſed oculis præſtito per duræ aut piæ matris uenulas, uel per eas quæ in pericranio ſunt. Quòd ſi ophthalmia exacerbationes habeat & incrementa uaria, conijcito cauſam eſſe nouum humorum affluxum: uerùm ſi dolores fuerint uehementiſſimi cum tenſione oculorum, culpam regerere oportet in flatuoſam ſubſtantiam: ſi uerò cum mordicatione & punctione, in erodentem humorem.

Verùm quia potiſſima curandi ratio ab ipſius cauſæ cognitione dependet, ſimul cum cognitione ſtatus ipſius inflammationis, ob id diligenter oportet cauſam rimari & ſtatum effectus. Sed ante omnia, ſitne per defluxionem, uel per proprium oculorum alimentum uel excrementum ophthalmia, expendiſſe oportet: nam fluxum monſtrat repentina eius inuaſio, neque præceſſerunt lacrymæ aut ſordes, & exacerbationes fiunt per vices & interualla. At qualiter in oculis ipſis eſſe mali cauſam cognoſcas, mox referã, ſi priùs monſtrauero ſignis, ſit ne ſpuria aut legitima ophthalmia. Quod oſtendit proculdubio tumor cum dolore, maxime lacryma profluente: nam ſpuria ſolum mutat colorem adnatæ, idque parum ac nonnunquam citra lacrymam & tumorem. Verum ſi ex illegitimis phlogoſis fuerit, & ſolùm incenſio, curandum eſt diſtinguere, procedatne à cauſa externa, vel à flatuoſo ſpiritu: illud quidem venaberis ex diligenti diſquiſitione eorum quæ præceſſerunt, fumuſne fuerit, aer, puluis, an immodicus calor: quòd ſi neutrum fuerit, & adhuc rubori & dolori adiungantur tenſio & immobilitas, coniectandum eſt flatuoſum eſſe ſpiritũ: qualiter verò diſtinguantur omnes ſpuriæ ſpecies, paulò ſuperiùs diximus. Verùm ſi tumor in adnata tunica conſpicuus apparuerit, venarùmque eius turgor & rubor, ac multo magis ſi palpebræ inuertantur, aut in tumorem etiam attolli contingat, proculdubio credẽdum eſt veram eſſe ophthalmiam. Cæterùm, quia hæc à varijs poteſt proficiſci humoribus, curandum eſt noſſe, à quo nam eorum principium & augmentum ſortiatur: ſic profectò dum ſanguinis fit affluxu, ex totius corporis plenitudine, rubore, & venarum tenſione venaberis, ſicut ex antè acta vita, ætate, & temperamento laborantis. Signa tamen ſanguinem eſſe in capite ipſo euidentiùs conſtabunt, ſiquidem non ſolùm ipſa tunica, ſed & tota facies rubicundior ſolito apparebit, humidior erit, & venæ latiores: aderit & ſenſuum grauitas, & lacryma quæ profluit, mitior erit: pulſatio item temporum, & lippitudo palpebras agglutinans. Quòd ſi flaua bilis malo cauſam

A præſtiterit, vel ichor aliquis mordax, lacryma erit vel nulla, vel parua, ſalſa, amara, ſtatim concreſcens, erodens & acutè exulcerans, ſordes in angulis ſiccæ & aſperæ: color flauus aut ſubpallidus, & prauum ſuccum monſtrans: dolor erit adeò pungitiuus, vt impatienter eum laborans ferat: tumor minor, excrementa biliosa, vigiliæ, corpus gracile: quod etiam monſtrabit ætas, laborantis temperies, anni tempus, & victus præcedens, ac nonnunquam febris tertiana. Pituitoſum & crudum ſuccum monſtrat tumor laxus, grauitas magna, dolor & color remiſſus, calor & lacryma mitiores, atque hæc tenuis & inſipida, ſordes vel nullæ vel molles: ſic de melancholia iudicandum eſt, verum in ea lippitudo minor, color fuſcus, affectio diuturnior, B & dolor non admodum grauis, ſed perſeuerans cum grauitate. Solet tamen difficilem efficere huius morbi curationem ignorantia loci, ſeu principij fluxionis: & ob id primò noſſe oportet, prodeatne ex ſuppreſſa vacuatione quæ conſueta fuerat: quod monſtrat ipſa citra rationem ſuppreſſa: item totius corporis cauſa fieri, ipſius plenitudo, rubor, & dimiſſum conſuetum exercitium, ac copioſius alimentum. Sed difficilius lõgè eſt cæterarum partium notitiam ediſcere: quippe aliquando humor profluit per externa vaſa, eaque conſpicua, vt oculorum anguli & temporales venæ tumentes & rubentes commonſtrant: nonnunquam verò per interna, & ea quæ intrinſecus promanant, vt monſtrat minor tumor, remiſſus rubor, C intenſior dolor, nulla palpebrarum affectio, & longè minor à præſidijs conferentia: præterquã quòd dolor etiam ad radices vſque oculorum videtur pertingere: quod in ophthalmia quæ à defluxu per externa vaſa fit, non contingit: ſi quidem & tumor maior eſt, & pertingens etiam palpebras ipſas, plerumq; dolor non ita profundus, rubedo euidentior, venæ conſpicuæ, & frontis grauitas manifeſtior. Verùm quia non parum curationis modum euariat noſſe, ſit ne affectio ex ſuperabundanti alimento, an ex non vacuato excremento, ob id ſtudendum eſt, id ſignis diſtinguere. Quippe ſuccus exuberans, venas partis & totius corporis turgidas dolenteſque reddit, caput graue, ſenſus obtuſos, & exacerbationes doloris inordinatæ D ac vehementiores ſunt: at excrementorum prouentus nihil horum, ſed leui concitato dolore, mutatione coloris iuxta naturam excremẽti id efficit: ſunt enim excrementa, vel ſordes aurium, vel narium pituita, aut lacryma, ex quorum aut cuiuſuis ſuppreſſione facile erit noſſe ophthalmiam principium ſortiri: hoc tamen vel illud eſſe ex colore oculi venaberis, & ex defectu eius qui cauſam aliam præſtare poterat. Variat etiam vniuerſam curandi rationem tempus, & varietas ipſius humoris fluentis, ſiquidem dum fluxio incipit, diuerſa longè opus eſt curandi via. Sic enim tempora morbi, non quidem quoad coctionem, ſed ſolum ex morbi eſſentia metiri oportet, ex principio nimirum fluxionis, & conſpicuo atque euidenti E tumoris augmento, quibus adiunguntur dolor & alia ſymptomata, quæ tempora ipſa circunſcribunt.

Preſagiũ

Hunc morbum qui exactè intueatur, reperiet longum aut breuem fore, adhibito in conſiderationem Celſi decreto lib. 6. cap. 6. nec non & Hippoc. lib. 2. prædictio. inquiunt enim: Si ſimul & lacryma & tumor & craſſa pituita cœperint, ſi ea pituita lacrymæ mixta eſt, & ea lacryma calida eſt, pituita verò alba & tumor non durus, longæ valetudinis metus nõ eſt. At ſi lacryma multa & calida, pituitæ paulùlum, tumor modicus, idque in vno oculo eſt, longum id, ſed ſine periculo futurum eſt: idque lippitudinis genus minimè cum dolore eſt, ſed vix ante vigeſimum diem tollitur, nonnunquam per duos menſes durat.

Verùm ſi pituita ſicca & arida fuerit, dolorem mouebit, ſed maturiùs deſinet, ni exulceratio aliqua malum protraxerit: item ſi pituita alba & mollis lacry-

mis

mis admiſcetur, breuior erit: ita & tumor ſi magnus A ſit, & ſine dolore, ſine periculo eſt: verùm ſiccum dolore, & ſiccus, metus eſt ne exulceretur, aut palpebra oculo agglutinetur. Præterea ſi prorogetur ophthalmia, periculum eſt, ne aliquod de ſe in oculis veſtigiũ relinquat. Sed inter omnes ophthalmiæ ſpecies, ea cẽſenda eſt grauior, & curatu difficilior, ac forſan contagioſior, quæ in tunicis piæ, aut duræ matris ſuccreſcit: maximè ſi putrilaginem conceperit humor ſordidam, & venenoſam. Verùm vtrumque poteſt ſoluere alui profluuium. Hipp. 6. aphor. 17.

Curandi ratio.

Difficilis profectò ſemper habita fuit in hoc affectu curandi ratio: namque tot habet leges, & rationes, quot ſunt cauſæ, quæ affectum ipſum gignũt, preter particulæ dignitatem, organizationem, & indigẽ- B tiam peculiarem, quæ parui momenti non eſt. Sed vniuerſa diuiditur in duas tantum claſſes, quarum prima corporis affecti, & capitis præparationem, & prouidentiam docet: ſecunda verò affectus ipſius veram curationem commonſtrat. Primam docuit Hippoc. 6. aphoriſm. 31. & Galen. lib. 4. pharmac. local. capitibus 2. 6. & 7. namque fruſtra eſt particularem aggredi curationem, citra corporis, & particulę affectæ prouidentiam. Sic etenim iure optimo dixit: Sanguinis miſſio, & expurgans medicamentum, ac diuerſiones, oculorum dolores ſoluunt: nam hæc quatenus ad particulam affectam attinet, minimè nata ſunt dolores oculorum ſoluere: non enim ſunt anodyna auxilia, neque diſcuſſoria, aut repellentia, ſed ideò dicuntur C id præſtare, quia partem diſponunt, vt præſtanda auxilia promptiùs operentur. Sic enim primitus corpus cauebis ab aere lucido, fumo, puluere, vociferationibus, loceturque in aere temperato, vel modicè frigido, aut calido, pro cauſæ exuperantis ratione: cubile iubeto eſſe, vel nigro, vel cæruleo colore ſuffuſum, ſòno vtatur nocturno, ac moderato ſolùm: cibus ſit bòni ſucci, & tenuis ſubſtantiæ, cauendo ſemper acria, pinguia, craſſa, & vaporoſa. Vtatur inſuper pullis, ouis ſorbilibus, pomis dulcibus aſſis, & in potu aqua: vinum inter initia vitandum, ſolumque vel in declinatione, vel in crudis, & craſſis humoribus porrigendũ, vt inferiùs docebo. Conturbationem ex frigida cauſa curabis fomento ex vino calido, aut aqua calidiori: ſi ex calida, fotibus ex poſca: ex percuſſione verò curat oui albumen in oculum iniectum, lac item, & D roſaceum ſpongia panno lineo inuoluta adhibitum, & columbi ſanguis, præmiſſa ſanguinis detractione: maximè in ſicca lippitudine profunda, hoc eſt quę in interioribus tunicis inflammatis ſita eſt: quibus omnibus fotus aquæ tepidæ ex vſu exiſtit, aut lac muliebre, vel decoctum maluarum, aut fœnugræci.

Sanguinis detractio.

Quibus ſic inſtitutis, curandum eſt corporis habitum, & humorem peccantem conſiderare: quippe hic, aut fluxurus eſt, aut fluit, aut fluxit: ſic proculdubio, qui morboſum in corpore concitat apparatum, demendus protinus eſt, habita priùs naturæ eius conſideratione. Nam ſi inflammatio ex ſanguine ortum duxerit, vtcunque corpus diſpoſitum ſit, ſanguinem detrahes, copioſiùs verò ipſo in toto corpore redundante, idque ex contrario latere primò, quo propriùs E retrahas, mox verò ex eodem: quòd ſi leuis copia ſit, ſat eſt ab eodem principium curationis auſpicari. At ſi præceſſit ſuppreſſio alicuius ſanguinolentæ, & conſuetæ vacuationis, eam protinus à prima ſanguinis detractione curabis reuocare, & ſanguinis detractionẽ in hac plenitudine inſtitues ex communi vena, ac ſi vires tolerant, largiùs, quo dolor ceſſet, & feruor compeſcatur, & mox ex ea quæ è directo parti, cuius ſuppreſſa ſit conſueta vacuatio, etiamſi ex talo fieri oporteat: ſæpè enim, licet diſtantior videatur locus, longè vtilior exiſtit: quo facto, ſecare oportet cephalicam eiuſdem lateris. Verùm ſi ſolùm caput ſanguine repleri conſtiterit, ex cephalica protinus, & à principio ſanguinem mittes. Quòd ſi vitioſi alicuius humoris copia ſolùm inflammari oculos conſtet, non ſubinde abſtinendum eſt à ſanguinis detractione: ſed conſideranda tunc eſt doloris, & tumoris vehementia, & iuxta eius magnitudinem ſanguinem extrahes, cauens ne id ſemel, & confertim exequaris, ſed longè parciùs, nimirum quãtum dolori ſit ſatis. Id quidem facies ex venis quæ oculis è directo reſpondent, aut ſcarificabis cucurbitulas iuxta ceruicem: quod ſanè præceptum adſeruabis in alijs cauſis, ſanguine ex toto corpore extracto, ſi malum diutiùs durauerit. Corpore igitur hac lege præparato, retractoque his, & cucurbitis, frictionibus, ligaturis, crurum lauacris, hæmorrhoidum, ac menſium prouocatione, fluxionis impetu, diligenter inquirendum eſt, ſubſit ne in capite plenitudo à qua oculorum affectio foueatur, an ſolùm in ipſis oculis humores pręſint. Nam ſi primum, ipſum quoque caput præparare euacuando deriuandoque ab ipſo inundantem humorem oportebit. Quo caſu non longè à corporis præparatione ſanguinem mittere ex venis, quæ caput reſpiciant erit opus, ne malo inueterato, poſteà nihil proſit, aut forſan obſit: ob idque ex venulis naſi, aut quæ ſub lingua ſunt, mittere ſanguinem tunc oportebit, ſi in intimis eius venis ſanguis abundet: verùm ſi in extimis, ſatius erit venam frontis aperire. Quæ ſanè auxilia multi ex authoribus non niſi iam inueterato malo adhibere audent, quo tempore nullius eſſe momenti cõperimus, quia tunc ſatius erit eas quæ in angulis oculorum exiſtunt aperire, quo expiret commodiùs quod in oculis ipſis continetur.

Verùm ſi vitioſus aliquis humor mali cauſa fuerit, habita detractionis ſanguinis prædicta conſideratione, eandem methodum ſeruare oportebit, expurgãtibus medicamentis exhibitis, iuxta Hippocr. præceptum lib. de medicamento expurganti, bilioſis humoribus quæ bilem, pituitoſis quæ pituitam expurgent. Cæterùm in hac re conſideret Medicus, longè aliter eſſe adhibenda expurgantia medicamenta in flaua bile redundante, ac in pituita, licet eadem ſit purgandi ratio in vtriſque, dum totius corporis conſenſu caput laborat. Quippe dum caput ipſum flaua bile abundare cognouerimus, ſubitò & confertim, & per ea medicamenta, quæ cum hoc quod leuia ſint, iecur, & venoſum genus reſpiciant purgare oportet: nã cùm officina flauæ bilis nequeat eſſe caput, hinc factum eſt, non expedire mox à principio capitalibus (vt ferunt) purgationibus flauam bilem mouere, & exaſperare: cùm euidentiſſimum ſit ibidem non generari, ſed à corpore tranſmitti, etiamſi, dum caput calore immodico intemperatur, exuritque ob id cõmotos ſibi ſuccos, neceſſium ſit catapotijs mox à prædicta purgatione vti. Nam catapotia quæ bilem purgant, ob moram, & quia ſomni tempore adhibetur, caput euaporantia, ab ipſo bilioſa excrementa deducunt: cæterùm id non niſi corpore præmunito, & purgato, vt dictum eſt, fieri debet. At in humoribus pituitoſis longè aliter res ſe habet: nam præterquam quòd caput omnium malorum originem arbitretur Hippocr. in epiſt. ad Democritum, ipſum plurimum pituitæ generare, vel ſua ſponte compertum eſt. Quapropter fruſtra cenſeo eſſe totũ corpus à pituita priùs expurgare, quinimo conducibilius exiſtit, capitalibus & frequentibus purgationibus caput ipſum inanire, vt oculi aptiores ad curationem ſuperſint. Hoc vnũ tamen in his purgationibus adſeruabis, nimirũ quòd à principio bilioſis leuia adhibeas medicamenta: nã à grauioribus facilè exacerbantur, & vehementiùs in partem inflammatam irruunt: ob idque ſat erit manna, caſſia, rhabarbaro, & mirobalanis vti, dummodo diſſoluantur in aqua lactis. Verum ſi malum iam indurauerit, non erit ab re paulò maioribus vti, vt pilulis de rhabarbaro, aggregatiuis, aut aureis: cæterùm

in

in pituita, & melancholia, fortioribus vteris, diutiuſque humorem præparabis, vt capite de dolore capitis abundè ſcriptum reperies: interim tamen ſcito prodeſſe pilulas cochias, alephanginas, de agarico, Arabicas, diaturbith, diaſenam, diaphænicon, electuariũ Indum, & confectionem Hamech.

Corpore, & capite ſic diſpoſitis, & redundante ſucco euacuato, curandum protinus eſt impetum humoris aliò transferre: ſic etenim proſunt cucurbitulæ ſuris, brachijs, & ſcapulis affixæ, crurum frictiones, lauacra, & ligaturæ, item & brachiorum. Quòd ſi fluxio impetum ceperit ab aliquo ſuppreſſo fluxu, innitendum eſt ipſum reuocare, & impetum hac via compeſcere, quare in fœminis talum inſcindere, aut ſuras ſcarificare tutiſſimum eſt.

Præmunita hac via parte, & corpore immuni ab humorum copia, & ſpurcitia, neceſſum eſt aggredi prouidentiam eius quod in oculum confluxit. Integratur autem huiuſmodi curatio tribus omnino ſcopis: primus quidem docet repulſorijs medicamentis quod in oculos confluxit pellere: ſecundus diſcuſſorijs, quæ, quod retrocedere nequiuit, per inſenſilem halitum digerant: tertius verò eis auxilijs, quæ quod diſcuſſioni eſt ineptum, coctione conuerſioneque in puris, aut lemæ naturam, malum finire poſſint. Itaque in primis, collyrijs medicamentis vti oportet, appellantur enim collyria medicamenta, quæ humorẽ contra fluere efficiunt, quæ in oculum indita, materiam ab eo repellere nata ſunt: hæc autem frigida eſſe oportet, & parum aſtringentia, nam plurimum frigida renuit Galen. 2. local. & 12. metho. lenia itaque, & mulcebris ſubſtantiæ ea eſſe oportet in ea affectione, cuius generatio, & affluxus materiæ nondum ceſſauit. Sed antequam hinc diſcedam, magnifacere ſtudui, quanti periculi ſit, vtcunque & indiſtinctè in oculorum affectionibus repellere: licet re vera nulla ſit in oculis deterior pars, & ignobilior ea, quæ in ophthalmia patitur: item quia eius tunicæ conditio, & natura duræ, ſolidæ, & denſæ eſt ſubſtantiæ, à qua, poſtquam aliquid receptum habet, pellere difficillimum ſit. Quinimò arbitrandum eſt, hoc præſidij genere in pleriſque laborantium fieri vngues, & nubeculas, ac reliqua vitia, quæ ſemel facta, non ſine magna Medicorum, & aſtantium admiratione, laborantem in cæcitatem ducunt immedicabilem. Quapropter, licet à Galen. & pleriſque authorum, paſſim frigida hæc & aſtringentia ſcribantur, cautè adminiſtrare oportebit: nimirum dum fluxio nondum venas ipſius tunicæ egreſſa eſt, ſed ibidem adhuc manens, facilè repulſu, & compreſſione retrocedere poteſt, vt vſu venire ſolet, mox à doloris principio. Verùm ſi, vt ſors tulit, non rarò acciderit, denuò dolores exacerbari fluxione reuertente, & adhuc quod fluxerat, in poris tunicę ipſius impactum manſerit, adſtringentia renues, quia eis ſæpè fiunt, vt dictum eſt, vngues, & nubeculæ, vel vnius ſolùm noctis ſpatio: tunc quidem ea adhibebis, vel actu calida, vel concoctorijs, aut diſcuſſorijs admixta, niſi doloris vrgentia actu frigida adhibere cogaris. Itaque ſi ſola, neceſſum ſit, quæ repellunt adhibere, actu calida adminiſtranda eſſe conſulit rei natura: ſi verò alijs admiſceantur, frigida tutò adhibebis. Præterea, non ſolùm quod hucuſque dictum eſt, renuit indiſcriminatam repellentium adminiſtrationem, ob particulæ naturam, & peculiarem conditionem, ſed etiam variæ ſunt humorum ſortes, quæ prædictorum medicamentorum contactum etiam ſubterfugiunt, & renuunt. Huius naturæ eſt corporis plenitudo, humoris in parte contenti copia, craſſities, tenuitas, & dolor oculorum acerbiſſimus: craſſities enim medicamentis repellentibus non obſequitur, ſicut neque copia: tenuitas compreſſionem illudit, prælabitur, & ob id preſſiùs in parte figitur: dolor ab adſtringentibus compreſſa materia augetur. Deni-

A que prudenter, & cautè repellentia hæc adhibere cõuenit, cum hæc & alia non minoris momenti, ex indextero eorum vſu ſuccreſcere ſoleant. Inquit enim Aetius ſermone 7. capit. 4. prudenter eſſe adhibenda his qui oculos habent glaucos, vel venis ſcatent amplioribus: quippe hi non ferunt collyriorum frigiditatem, & adſtrictionem, congelaſcit enim oculus, & viſio offenditur. Sic & Auicen. 3. 3. cap. 9. inquit. Et oportet in quantum poſſibile eſt, vt retardetur collyriorum adminiſtratio vſque ad tres dies: & paulò infra. Oportet vt in principio non adminiſtrentur inſpiſſantia fortia, & quę ſunt vehementer ſtiptica, quoniam ſpiſſant tunicas, & prohibent reſolutionem, & magnificant dolorem. Quod ſanè præceptum multi B perperam intelligentes, arbitrantur collyria medicamenta non eſſe adhibenda, niſi tranſactis primis tribus diebus: ego autem cenſeo ſolùm eſſe adhibenda primis tribus diebus, quo tempore fluxio adhuc perſtat in venulis, poſteà verò ad diſcuſſoria deuenire oportet, & collyria non debere eſſe admodum adſtringentia ob præfata ab ipſo Auicen. mala. His itaque ſuppoſitis, primò expendes, frigiduſne ſit, an calidus qui fluxit humor: quippe ſi frigidus pituitoſuſve fuerit, longè cautiùs, & mitiùs repellentibus vteris, & his quæ minus frigida ſint: cuius naturæ eſt collyrium de ſpica roboratum ſucco menthæ, raphani, aut virgæ paſtoris. At in proceſſu mali, maximè apparentibus ſignis coctionis, vtendum eſt emplaſtro ex anetho, & C folijs maluæ in vino aſtringenti decoctis: aut ex meliloto, & ſpica, vel ex fœnugræco, & roſis in vino pariter ſtiptico decoctis: & pari ratione inſtillare oportet collyrium prædictum de ſpica cum aquis meliloti, aut fœnugræci. Item perſtantibus adhuc eiſdem ſignis coctionis, ex vſu erit puluis citrinus (cuius in fine capitis meminero) cum mucagine fœnugræci, aut meliloti: quo etiam tempore balnei vſus, ac vini potus non ſunt parui momenti. Cæterùm ſi materia quæ fluit, calida, acriſve, ac mordax fuerit, adhibenda ſunt quæ, præter id quod repellant, materiæ quoque acrimoniam, & feruorem reprimant: cuius naturæ eſt portulaca trita, intybus, viola, ſolatrum, aqua roſarum, & myrti, vel pſyllium in eiſdem infuſum, D quibus addes collyrij albi modicum, atque in eiſdem perſtabis donec lippam, & lacrymam ceſſare aliquãtulum compereris. Quo tempore, prædictis addere oportet, quæ concoquendi, & reſoluendi vires habẽt, qualia inferiùs copioſiùs recenſebo, ſi priùs dixero hæc veluti exempla, aduerſus calidum, aut frigidum fluxum ſufficere: hoc vno animaduerſo, quòd licet fluxio ſit frigidi humoris, ob contractum calorem ratione inflammationis, non vt humoris eſt natura, calfaciendum eſt, ſicut in calido humore non impenſè refrigerandum. Sed mox à principio vtendum eſt his, quæ id leuiter efficiant, ac dolorem ſedent, & cũ hoc mulcebrem reddant humoris deterrimam conditionem: quorum placuit vberem copiam ſcribere, E vt ſubſit in prolixo, & importuno hoc malo ſufficiẽs præſidiorum materia.

Cognita inflammationis conditione, & fluxionis etiam impetu, ſat eſt principio repulſionis, roſarum ſuccus, oui liquido tenui, aqua roſacea, aut plantaginis admixtis, vel ſufficit lac muliebre, aut aſinæ panno prædictis ſuccis, aut liquoribus inſuccato, priùs tamen modico eorum in oculum inſtillato, veluti aqua roſarum, albumen oui, mucagines pſyllij, ſeminis citoniorum, tragacantha, lac etiam muliebre, quo cautè vteris, aut liquore aliquo ſibi admixto, quo minus corrumpatur, aut inflammetur: mica etiam panis aqua, aut aliquo ex prædictis decoctis madida. Hunc vſum etiam præſtat oculo inſtillata collyria monoemera, id eſt ab vtilitate vnius diei ſic appellata, quæ conficiuntur ex ſarcocolla, glauco, croco, & tragacãtha cum ſuccis, aut aquis ſupradictis. Poſt quæ omnia,

nia,

nia, aut mox factis vacuationibus, vel interim dum fiunt, ad ea quæ dolorem leniunt deuenire cogit doloris ipſius vrgentia, quæ vel per ſe ſola, ſi omne conſilium doloris immanitas ad ſe vertat, vel alijs admixta porriges. Proſunt probè oculis, ſedandi doloris gratia, decoctum violarum, roſarum, ſeminis pſyllij, papaueris albi, corticis radicis mandragoræ, foliorum populi (quò etiam repulſio admixta ſit) ſalicis, rubi, myrti & ſimilium (habito ſemper naturæ humoris reſpectu) quæ vires habeant repellendi ſimul, & leniendi dolorem. Huius etiam naturæ ſunt ſuffitus ex fœnugræco, quorum lutea decocta quouſque indureſcant, admixto croco, & lacte mulieris, vel, ſi cauſa frigidior fuerit, melle. Probatur quoque lac cum panatella, vitellum oui cum lacte, pomum aſſum cũ ſaccharo, item vitellum oui cum lacte mulieris, & roſaceo ſimul mixtis: vel emplaſtrum ex luteo oui, meliloto, pane & roſaceo. Quòd ſi dolor fuerit ex vulnere (& cum hoc omni dolori prodeſt) ex uſu eſt illa oui albuminis pars quam vulgus gallaturam appellat, quę (uel pluribus iunctis) debet plurimum conquaſſari, & in oculum infundi, & mirum in modum prodeſt. Itẽ lana ſuccida roſaceo & mulſo imbuta, & iuxta frontem poſita; portulacæ folia trita, cum peponis carne & hordeacea farina; puls ſimiliter ex hordeacea cum mulſo; uiolæ luteæ cum myrrha & croco. Præterea inflammationes doloroſas palpebrarum leuant lauri folia tenera trita cum pulte hordeacea, ſpongiarum molliſſimi penicilli ex mulſo impoſiti. Quòd ſi flatus dolorem & turgorem efficiant, fomenta & balnea proderunt, & uapor ex milio candefacto; ſtupefacientia uerò cauere oportet, cerebrum enim propè eſt, quò maius impendet periculum. Sic profectò, vtriuſque indicationis gratia, vteris oui albumine vehemẽter agitato, ac detracta ſpuma cum decocto papaueris albi aut aqua roſarum, cum goſſypio inſuccato, facta inſtillatione ſupra oculum. Prodeſt & aliud q. ℞. *mucaginis ſeminis pſyllij, & citoniorum extractæ in aqua papaueris. ana* ℥. 1. *liquoris tenuis oui.* ʒ. 6. *caphuræ. gr.* 8. *croci. gr.* 4. vbi dolor vrgentiſſimus extiterit, vtendum eſt (cautè tamen, & rarò, vt diximus, propter cerebrum) *duobus granis opij*, ſed ab eius vſu protinus *decocto meliloti tepidò* oculus foueatur, quo intemperies ab opio relicta compeſcatur. Quòd ſi morbus augeatur, vtendum eſt alio, q. ℞. *ceruſæ, plumbi loti cum aqua roſacea, perſicariæ, camphoræ.* ℈. ß. *cum oui albumine fiat collyrium, quod vſus tempore lacte muliebri aut aliquo ex prædictis decoctis diſſoluatur.* Verùm ſi dolor indies augeatur, *vtendum eſt collyrio albo Raſis ſine opio, vel cum modico lacte mulieris diſſoluto. Adde etiam emulſionem ſeminis papaueris, & pſyllij cum albuminis oui liquore, ac.* ℈. 1. *coralli rubei præparati, quæ omnia excipiantur mica panis lacte caprillo cocta, & oculo admoue.* Cauendum tamen eſt, niſi vrgentia mali coegerit, ab opiatis medicamentis: nam ſæpe plus obeſſe viſui, quàm proſint inflammationi compertum eſt. Et ob id ſæpius monere ſtudui.

Extra tamen adhibere oportet temporibus & frõti medicamenta, quæ repellendi vires obtineant, quæ maiorem adſtrictionem ſortiri poſſunt: ex quibus cataplaſma conficies, vt ex aquis & liquoribus aut ſuccis ſupradictis, & præcipuè ex albumine oui cum pulueribus ſantalorum, papaueris, maſtichis, thuris, roſarum, gypſi, boli armeni, amyli, tragacanthæ, & huius cenſus alijs. Frons item illiniri poteſt ex plantaginis, ſolani, vel ſemperuiui ſucco, albo oui, vel roſaceo oleo, vel aqua, bolo armeno, & pauco aceto admixto. Laudat etiam Galen. lib. de facilè para. viridia vitis folia in modum cataplaſmatis fronti aſſiduè inherentia, aut folia myrti ſeu lentiſci, vel ſuccum rubi, aut portulacæ. Probantur etiam limacia trita & fronti adhibita. Cum hoc tamen ſcito, his non eſſe vtendũ, niſi corpore ſatis euacuato. Quippe certum eſt, ſi per adſtricta his medicamentis vaſa remeare tentent repulſi humores, impoſſibilem eſſe eorum recurſum, cùm viæ anguſtiores factæ nullo modo capere poſſint prædictos ſuccos, ſi vaſa plena ſint. Quamobrem caueto, ne ſimul ab oculis repellas, & temporum venas cataplaſmatis, aut frigidis pharmacis adſtringas. Ego etenim ſemper vtilius eſſe ſum expertus his cataplaſmatis vti, cùm diſcuſſoria hæc ad oculos euocet, compreſſis fluxionis vijs. Quòd ſi vſus indigentia poſtulauerit, vteris hoc, q. ℞. *roſarum rubearum, nymphææ & violarum anà.* ʒ. 3. *ſantalorum omnium. anà.* ʒ. 2. *ſeminis papaueris albi, corticis mali granati. anà.* ʒ. 1. *boli armeni & myrtillorum. anà.* ʒ. ß. *fiat puluis ſubtiliſſimus, qui cum aceto & albumine oui fiat ad modum vnguenti, fronti ac temporibus illiniendis idonei.* Diſcutit etiam & modicè adſtringit, vt iam creſcente malo, & tranſacto principio opus eſt; *ſtillatitia aqua ex fœniculo viridi contuſo, ſyrupo myrtino, chelidonia & mucagine pſyllij cum ſaccharo roſaceo diſſoluto in aqua papaueris.*

Quòd ſi ne his quieuerit importuna affectio, coniectabile eſt, plurimum adhuc humoris exiſtere in partibus affectæ parti vicinis, quod per vicina membra etiam deriuare oportet, ſanguine extracto à venis, quę è directo caput reſpiciũt, vt à venulis naſi, à vena frontis, aut ſincipitis, vel ab eis quæ poſt aures & in temporibus exiſtunt, è quibus eligenda eſt, quæ rubicundior tumentiorq; extiterit. Harum tamen ſciſſionem cautè facito, & cum perito artifice, ac non niſi reliquis præſidijs fruſtra tentatis, ne tibi quid deterius accidat. Conterit etiam reliquias humoris, ſciſſa oculi ea vena, quæ eſt in maiori angulo: cui hirudines affigere, ſæpe magni fuit momenti. Præſtat & ſciſſio eius, quæ eſt inter pollicem & indicem, quæ etiam in principio ſciſſa, vt de reliquis dictum eſt, plurimum deriuando diuertit à parte affecta quod iam iam fluxurũ erat, & longè minus imbecillitat. Arteriarum verò ſectio non temerè aggredienda eſt, ſed vbi inflammatio ex ſanguine fit ſpirituoſiori & feruido, cum graui oculi dolore & pulſatione, ac tentatis priùs alijs auxilijs, vt Galen. docuit lib. de ſanguinis miſſ. cap. vltim. & 14. method. ad fi. & cucurbitulis etiam affixis ſcapulis et ceruici, ac ſuperioribus brachiorum partibus, & prope humerum ſcarificatis, ſectionem arteriarum ſupplere poteris.

Quòd ſi adhuc perſtiterit rebellis paſſio, coniectabile eſt, ex humore aliquid eſſe impactum & craſſius, quod repulſioni eſt ineptum: cuius gratia reſoluentiũ medicamentorum non nihil admiſcere oportet, modeſtè tamen aut cum maiori efficacia, prout humor magis minuſue calidus aut frigidus fuerit: ſunt autem hæc, caro pomorum dulcium aqua chamæmeli decocta: vel mica panis madefacta in decocto fœnugræci, aut meliloti: vel decoctum ipſius fœnugræci per ſe ſolùm, quod miris laudibus extollit Galen. Qua parte monitum velim lectorem, longè præſtantiorem eſſe huic muneri herbam ipſam probè lotam, quàm ſemen quo vulgariùs vtimur: eſt enim calidum ſecundo ordine, & ſiccum in primo, vt Galen. aduertit. 8. ſimpl. cap. de Teli. & ob id non rarò exacerbari ophthalmias conſpeximus: præparare enim folia tutius eſt, vt Aetio placuit lib. 7. cap. 15. Item in principijs tutia præparata repellit & digerit, præſertim muliebri lacte priùs nutrita, aut oui candido diſſoluta: ſaccelli etiam parari poſſunt ex eiſdem herbis & rebus, quæ in eodem decocto madefactis plurimũ proſunt. Quæ ſanè tanto calidiora porriges, quanto magis tibi conſtiterit materiam eſſe frigidam: nam calidam non rarò diſcutiunt modicè frigida auxilia, ob partis attemperamentum & reductionem ad antiquum ſtatum, quod non parui momenti eſt nouiſſe. Quòd ſi concoquere ampliùs fuerit in animo, myrrham & crocum nuper adductis medicamentis addere oportet,

&

& balneis vti, quæ moderato calore concoquant, & A non nihil etiam digerant.

Verùm ſi humorum craſſorum copia in ſolo capite redundauerit, citra adſtringentium, & repelletium adminiſtrationem, adhibere tantùm oportet, quæ reſoluendi vires habeant: qualia ſunt quæ nuper adduximus, addita etiam theriaca, quæ in diſcutiendis huiuſmodi humoribus, miram habet efficaciam. Quòd ſi craſſus humor, aut vapor in ſolis oculis præfuerit, eo tempore adhibenda ſunt quæ Hippocra. præcipit, balneum nimirum, & vinum, quæ nulli alteri cauſarum vſquam conuenire poſſunt, ſicut fomenta, quæ huic vſui proficua ſæpè experimur. In hac tamen indicatione, quæ impactum humorem reſoluere docet, hoc diligenter obſeruato: primùm quòd fronti, & tẽporibus adhibeas quæ fluxionem inhibeant, maximè cum diſcutientia eam non rarò ſoleant excitare: ſecundùm, quod eadem ſenſim, & paulatim, tranſacto fluxionis impetu, & principio, adhibeas: ſic repellentibus, ſi affectio non quieuerit, admiſcebis quæ vires habeant modicè reſoluere, vt *ſarcocollæ nutritæ in lacte mulieris ʒ. 1. addereque poteris aquæ euphraſiæ, fœniculi, & chelidoniæ quantum ſat ſit.* Prodeſt & aquarum prædictarum aliqua in oculum inſtillata, vbi per noctem maduerit in ipſa mica panis albi: nam vt anteà dictum eſt, quæ moderati ſunt caloris feruorem reſtinguendo, etiam modicè digerunt. Eundẽ vſum præſtabit ſi admiſcueris repellentibus decoctum chamæmeli, fœniculi, verbenæ, & meliloti, vel mucaginem ſeminis lini, fenugræci, & althææ. Parabis etiam compoſitum medicamentum, q. ℞. *ſeminis fœnugræci aqua frigida loti ℥. 2. vel foliorum eius m. 1. fiat decoctio, cui adde liquoris albuminis oui fortiter agitati ℥. 2.* Aliud conficies, q. ℞. *florum chamæmeli, & meliloti, anà ℥. 1. coquantur in aqua roſacea, & in ℥. 15. prædictæ decoctionis, infunde ſarcocollæ nutritæ in lacte mulieris ʒ. 1. & ß. vel tutiæ præparatæ ʒ. 1. quòd ſi velis albumẽ oui addere, tanto minus adijcies, quanto morbus à principio receſſerit.* Verùm ſi dolor præualuerit, & ampliùs vacuationibus vti non detur, tunc quidem doloris, repulſionis, & reſolutionis gratia vteris puluere, q. ℞. *ſarcocollæ ʒ. 5. aloes lotæ in aqua roſarum ʒ. 1. tragacanthi ʒ. ß. opij gr. 2. miſce.* Quo etiam tempore *ouum crudum integrum, ſine teſta, cum lacte muliebri exceptũ gloſſypio* apponi poteſt, maximè ſi *aquæ fœniculi modicum* admiſcueris: prodeſt & albumen oui cum aqua roſacea, & modico vino: item pomum aſſum aqua euphraſiæ, vel decocto meliloto, & fœnugræci irroratum. Vteris enim *mucagine pſyllij in principio*, vbi ſolùm repellendi mens eſt: *cidoneorum in augmento: lini, & althææ in ſtatu: fœnugræci in ſtatu, vel in augmento, ſi repellentibus admiſcueris.* Quòd ſi propè ſtatum aliquo ex compoſitis vti volueris, hoc facito q. ℞. *aquæ euphraſiæ, fœniculi, & chelidoniæ, anà ℥. 1. aloes lotæ in vino albo ʒ. 1. & ß. tutię preparatę ʒ. ß. ſacchari candi ℈. 2. ſyrupi roſarum ſiccarum ℥. ß. fiat collyrium.* Morbo autem iam in ſtatu exiſtente, licet nimium calorificis vtendum non ſit, ne fluxio reuertatur, liberaliùs tamen vtendum eſt decocto fœnugræci, chamæmeli, meliloti, addita ſarcocolla, tutia, aut croco, vel in declinatione aloe ad maiorem diſcuſſionem: paratur etiam diſcuſſioni frigidorum humorũ idoneum medicamentum ex vino. Pari prorſus ratione inclinante affectu, vini aliquid prædictis pharmacis addere oportebit, balneis etiam, & fomentis vti. Qua in re expendendum eſt, in frigida materia audaciùs eſſe diſcutiendum repellendumque modeſtiùs: in calida verò liberaliùs repellere poteris, & cautiùs digerere. Verùm ſi aliquid impactum hærenſque oculis appatuerit, quod digeri nullo modo poſſit, ex his quæ modicè concoquunt nonnihil admiſcere oportebit, qualia ſunt hæc eadem quæ digerunt, admixtis quæ modicum habeant lentorem, vt calorem digerentium mitiorem reddant. Quem quoq; vſum præſtat ouum coctum durum, calens oculo ſuperpoſitum, ſicut in frigida ophthalmia, fluxione firmata, & repreſſa, præſtat vini meracioris potus. Verùm, vt ſubſit collyriorum, quæ his vſibus proficua experimento didicimus, copia, placuit hac in parte nonnulla referre, quæ maximi fore momenti ſum arbitratus, præſertim ſi quis eis prudenter, & cautè vtatur. Cæterùm quia dictum eſt, frigidis fluxionibus prodeſſe collyrium de ſpica, neceſſum eſt docere qualiter fiat: ℞. *quidem ſarcocollę ʒ. 5. ſpicę ʒ. 2. foliorum roſarum ℥. ß. croci ℈. 2. opij gr. 10. aloes ʒ. 1. caphurę ʒ. ß. gummi Arabici, amyli, tragacanthę, ana ʒ. 1. componito aqua pluuiali:* placuit ſecuritatis gratia, opij quantitatem minuere. Præterea ſunt inter collyria quædam, quæ calidis B opitulantur fluxionibus, alia quæ omnibus ſunt proficua, eò quòd dolorem ſedent: ſic primum ℞. *gummi Arabici, tragacanthę, amyli, anà ʒ. ß. ceruſę lotę ʒ. 6. opij ℈. ß. confice cum albumine oui, vel mucagine pſyllij.* Aliud ℞. *ſarcocollę nutritę lacte aſinino ʒ. ß. amyli, tragacanthi, anà ʒ. 4. opij ℈. ß. olibani ʒ. 1. & ß. ceruſę lotę ʒ. 6. cum mucagine ſeminis citoniorum, aut fœnugręci formetur* Aliud calidioribus fluxionibus proficuum, ℞. *clymię priùs lotę poſteà adustę, & extinctę in lacte muliebri ʒ. 10. ceruſę lotę ʒ. 1. opij ʒ. 1. ſcorię ferri, tragacanthi, gummi Arabici, anà ʒ. ß. vniantur poſt ſcorię ſubtilem pręparationem, cũ aqua pluuiali.* Aliud quod reliquis efficacius eſt ad dolorem ſedandum, ℞. *ſarcocollę ʒ. 3. ceruſę ʒ. 5. amyli, tragacanthę, gummi Arabici,* C *anà ʒ. 2. croci ʒ. 1. & ß. opij ℈. 2. omnia pręter opiũ conterantur in puluerem tenuiſſimum: opium ante diſſolue in aqua roſarum, aut lacte mulieris, & miſce cum alijs conterendo in vaſe lapideo, quouſque mellis compagem acquirat.* Puluis autem citrinus, cuius à principio curationis frigidæ fluxionis meminimus, ℞. *ſarcocollę ʒ. 10. collyrij memithę ʒ. 3. licij, aloes, anà ʒ. 2. croci ʒ. 1. & ß. ſpumę maris ʒ. ß. terantur, & miſce.*

Verùm ſi neque his omnibus affectio quieuerit, diuturniorque facta fuerit, neceſſum eſt ad maiora auxilia deuenire: quapropter ſi conſtiterit per externas venas fluxionem ferri in oculos, eaſdem ferro cãdenti inurere oportet, tribus nimirum locis: in medio videlicet frontis, qua parte vena bifurcatur, & in tẽ- D poribus, cauentes tamen muſculos temporales. Quòd ſi per internas venas fluxio prolabatur, ſetonem occipitio affigere erit neceſſum, aut in vtroque, vel altero brachiorum fontanellam aperire, quæ fluxionem ipſam ab oculis retrahat, & reiterata purgatione, ac laborante debita victus inſtitutione gubernato, ipſam minuat.

CAPVT XXIII.

De aurium dolore.

SOlet auris dolor tantum faceſſere negotium, vt E mortem nonnunquam ſolus acceſſat, vel ſaltem cerebri affectus magni momenti, velut delirium, phrenitidem, carum, & apoplexiam. Dixerat enim Celſus non ſine magna ratione, aurium morbos cerebro quam citiſſimè communicari, oculorum verò vitia intra ipſos manere: quo fit, vt diligenter expediat eius cauſas, ſigna, & medelam rimari. Cuius gratia expendere oportet, neruum illum à quinta coniugatione diſſeminatum, qui in dilatatam quandam planitiem in foramine auditorio degenerat, tactus, & auditus obtinere rationem, eſſeque harum actionum inſtrumentum, etiam ſi tactus à ramuſculis eiuſdem nerui per eandem partem diſſeminatis, prodeat. Quo fit, vt lædatur ſæpè ſenſus auditus citra læſionem tactus, & è contra. Quamobrem duplex erit ſymptomatum genus ad hanc partem pertinens: primum quatenus eſt auditus inſtrumentum: ſecundum quatenus ta[illegible]

inſeruit, in quo acerbiſſimos lethaleſque concitat dolores: quo tempore ſymptoma erit prodiens à morbo in intemperie, vel ſoluta vnitate. Verùm quia ea quæ vel diſtemperant, vel continuum ſoluunt, & rurſus partes, quæ in aure dolent, non ſunt vnius naturæ, & conditionis, ob id profectò, doloris quoque natura non vna eſt, ſed multiplex. Quippe vel punctorius eſt dolor, vel ſtimulans, vel tenſiuus, grauis, aut pulſatilis: quas ſanè differentias ſortitur, vel ex natura cauſæ, vt dictum eſt, vel ex partis affectæ intra aurem conditione. Nam vel neruus ipſe oblæditur, vel membranarum, quæ ipſum inuoluunt, aliqua; vel tunica quædā, qua oſſicula, quæ meatum auditorium conſtituunt, extrinſecus obteguntur: quæ quidem omnia licet curandi vniuerſalem rationem non euarient, requirunt tamen in artifice maiorem, vel minorem prouidentiam, prout magis, vel minus vna quàm alia faceſſit negotium, aut periculum.

Cauſę. Sic quoque cauſæ natura prædictam differentiam fabrefacere poteſt, cùm conſtet hoc malum fieri poſſe multis de cauſis: nimirum ab inflammatione eiuſdem nerui, aut alicuius partis intra aurem exiſtentis, nonnunquam à nuda diſtemperie calida, aut frigida, ſæpè à flatuoſa ſubſtantia, ſæpiſſimè ab humoribus calidis, aut frigidis, qui vtraque ratione dolorem inferant: frequenter tamen à re aliqua externa, veluti aqua, puluere, aut lapillo aliquo, etiam aliquando à pure, quod ex rupto abſceſſu ex aure prorumpit. Conſiderabis etiam, fiatne per conſenſum, vt ſæpè accidit, à toto corpore, ſicut per criſim, vel per febres, aut à parte aliqua, velut vētriculo, aut vtero. Hę enim ſunt cauſæ, quibus dolor in aure excitatur, iuxta quarum varietatem licet etiam medendi rationem variā ſcribere. Sed in cauſarum enumeratione conſideratione dignum eſt, qua nam ratione Galen. aut Græcorum aliquis, nullam caloris fecerit mentionem, cùm Arabes omnes eam frequenter memorauerint inter cauſas, quinimo Hippocr. 3. aphor. inter morbos æſtatis recenſet dolorem auris. In qua re ſtatuendum eſt calorem per ſe raró dolorem concitare in hac parte, quin priùs moueat, ac liquet cerebri pituitam, ac euocet ad caput bilem, quibus neceſſum eſt prædictam partem dolere.

Signa. Prædictarum verò cauſarum cognitionem ſignis ediſcere oportet. Eſt tamen dignotio inflammationis facilis, nam præter febrem, quam ſemper habet comitem, pars compreſſionem quandam perſentit, calorem ingentem, dolorem pulſatiuum, ruborem auris, & partium vicinarum, grauitatem capitis, plenitudinem venarum illius partis, & oculorum cum graui auditione. Si verò calor cauſa ſit citra affluxum materiæ, ex capitis leuitate, calore, & rubore partis facilè dignoſces: ſicuti ſi frigiditas, ex pallore faciei, & dolore graui, ac remiſſiori. Si verò cum affluxu craſſi humoris diſtemperies fuerit, hæc omnia aderunt cum capitis grauitate, venarum tenſione, & rubore, atque graui auditu: ac ſi humor fuerit acris, & mordax, cū ſenſu exulcerationis. Verùm ſi flatuoſa ſubſtantia mali cauſa fuerit, dolor acutior erit, ſed tenſiuus citra plenitudinem, aut grauitatem: hoc tamen vnum peculiare obtinens, quòd per interualla repetet: nam vt à craſſa materia flatus eleuatur, & caloris actione diſcutitur, ita dolores exacerbantur, & quieſcunt cum auditus perſpicuitate. Verùm ſi pus acre, & mordax cauſa fuerit doloris, ipſum profluens ſe oſtendet, ſicut externam cauſam ex aſſiſtentium, & laborantis relatione facilè perdiſcere poteris: ſic ex vitio nerui auditorij prouenire comperies, eo quòd auditus quoque lędatur, ac ſæpè vel caput compatiatur, vel vnum, aut plures ex reliquis ſenſibus internis, aut externis: in reliquarum verò partium læſione non ita res ſe habet, ni plurimum affectio creſcat.

Preſagiū. Eſt tam ſæua huius mali conditio, vt ſi cum febre A ſit, & vehementer affligat, periculum afferat delirij, aut aliquorum affectuum, quos anteà recenſuimus, vel mortis. Nam minores natu ſeptimo die, aut citius ab hoc morbo interimuntur: natu verò maiores tardiùs, febres enim, ac delirium minus eos infeſtant, & aures eis ob id anteà ſuppurantur, ſed per has ætates morborum recidiuæ euenientes plurimos interimūt, vt Hippocrat. refer. 3. prognoſt. licet anteà dixerit abſolutè pronuncians. Aurium dolor acutus cum febre continua, ac vehementi difficilis eſt, periculum enim delirij, & mortis imminet. Itaque conſtat, ſiue iuuenibus, ſiue reliquis alterius ætatis contingat, æquè grauiſſimum, & maximè periculo obnoxium eſſe: nam iuuenibus calida, & acuta cerebri pathemata ſubſe- B quutura timemus, ſenibus verò ſiderationem, pueris quidem conuulſionem, & alia lethalia accidentia, æquale his omnibus periculum extans: alijs ob immodicum calorem, alijs quidem ob ingentem obſtructionem, reliquis verò ob imbecillam partium facultatem. Qualiter verò his potiùs quàm illis ab Hippocrate lethalis cenſeatur prædictus aurium dolor, parte primo loco adducta, expendendum nunc eſt: cùm conſtet ſenes parum, aut nihil cauſis hunc morbum facientibus reſiſtere, præterquam quòd diſſimilior eſt illis hic morbus. Quibus rationibus ſuffragatur Galen. 7. aphoriſmorum 41. dicens: Omnia mala peiora fiunt propter ætatis imbecillitatem. Item 2. prognoſt. 69. ſtatuit ex nullo morbo ſenes magis quàm C natu minores conualeſcere, ne dum poſſe citius tumorem ſuppurare. Verùm ſi quis rem hanc diligentiùs conſideret, reperiet ſolùm eſſe virium robur expendēdum; non quidem annorum numerum, vt optimè Galen. in commento expendit: quibus æqualibus, periculoſior erit dolor in iuuenibus ob grauitatem accidentium, ob agilitatem materiæ, & ſæuitiam ex his prodeuntem: at ſenes habent correpugnantes humores, & frigidam naturam, quibus ſi adſit æquale virium robur, longè minus periclitantur, potiùs quidē ex hoc accidenti, quàm quòd affectus nō ſit eiuſdem periculi, ac in iuuenibus. Præterquam quòd ſenibus minus infeſtant febres, ac delirium, quæ ſolent maius periculum accerſire, quia priùs aures ſuppurantur D quàm in delirium affectio commigret: nam minores natu ob dicta accidentia, ante ſuppurationem commoriuntur.

Curandi ratio. His præmiſſis fundamentis, vniuerſa medendi ratio tribus tantùm capitibus conſtat: primum ſanè docet in omnibus cauſis dolorem ſedare: ſecundum cauſam auferre: tertium verò, ſi quid vitij in aure ſupereſt, demere, & corrigere. Prima igitur methodus hoc habet proprium, & peculiare, vt omnibus cauſis dolorem inferentibus conſimilem rationem ſedandi dolorem doceat: nam mitigatio doloris leuem recipit à cauſa differentiam, à doloris quidem vehementia maximam, à particula verò affecta aliquam. Sic E enim à quauis cauſa oriatur dolor, mitigari deſiderat, per lenientia tamen medicamenta: nam licet auditorius meatus poſſit vehementiora ſuſtinere dum dolet, vt acetum, mitigari tamen expoſtulat per ea quæ lenia ſunt, & temperata (meatus enim hic in aditu vehementia perfert, vt Galenus dixerat: verùm dum ad interna perueniunt, ob duræ membranæ, & nerui viciniam, medicamenta vehementia vereri omnino oportet) nam ab his in quibus aliqua qualitas excedit, facilè exacerbatur: præſtat enim priùs dolorem lenire, quo faciliùs laborans auxilia perferre poſſit: quippe ſi eiſdem, & dolore vires conteras, mirum non eſt ſi grauiorem reddas affectum. Quòd ſi inualeſcat ampliùs malum, ad narcotica deuenies, ſeruato in hac re Auic. conſilio 4. 3. cap. 8. dicentis: Oportet vt poſtponantur narcotica vſquequo timeatur ſyncopis, & propriè cum fuerint humores frigidi, nocent eis valdè, & poſt eorum vſum adminiſtra caſto-

caſto-

caſtorium. In qua re Galen. commendauit antiquorum ſententiam, qui, vt fugerent hæc damna, opio vtebantur torrefacto, quo faciliùs frangeretur eius efficacia. Verùm quia plus iuſto retunditur vi ignis eius potentia, ob id idem Galen. commendauit huic vſui mixtionem eius cum caſtorio, quo exceſſus faciliùs, & ſecuriùs corrigitur: vtcumque tamen ſit, tutius eſſe arbitror opio quàm rariſſimè, aut maximè correcto in capitis affectibus vti. Cum hoc tamen omni arte ſtudendum eſt dolorem ſedare: quem vſum ſecuriùs præſtat in huiuſmodi doloribus ſuccus rutæ cum ſanguine anguillæ: ſuccus roris marini cum oleo roſaceo, & ſapone: adeps pulmonis vulpis auri admotus. Idem præſtat ſpolium ſerpentis oleo feruefactum. Item decoctum cochleæ factum oleo amygdalarum dulcium, medulla etiam crurum porci. Sedat item dolorem, & inflammationem compeſcit id q. ℞. *olei violarum ℥.4. mucaginis ſeminis pſyllij, & radicis althææ extractæ cum lacte, aut iure pulli, vel aqua hordei ℥.1. medullæ crurum vituli ℥.ß. fiat linimentum.* Præſtat & inungere aurem extrinſecus oleo papaueris, aut in aurem infundere mucaginem fœnugreci, ſeminis lini, citoneorum, aut pſyllij, cum aliquo ex prædictis oleis, aut pinguedinibus: item lac muliebre calidum ab vbere, oleum de ſemine cucurbitæ, amygdalarum dulcium, ſeſaminum, & axungia quæuis recens, & alia etiam quæ huius naturæ ſunt, & plurimùm præſtare noſcimus, modo cauſa ſit inflammatio, modo flatus, aut diſtemperies quæuis ex ſupra dictis. Quòd ſi hæc omnia prodeſſe non videantur, conſultiſſimum eſt laborans, *iuxta ſomni horam ℈.ß. aut 1. philonij Perſici præbere, aut ſi parum profuerit ʒ.ß.*

Secunda methodus docet, ſedata doloris vehementia, aut mox à mali principio, aduerſus cauſas pugnare his præſidijs, quæ è directo cauſæ ſint contraria. Quippe in calida intemperie vtendum eſt albumine oui, lacte mulieris ſolo, aut cum guttulis ſucci ſolatri, vel coriandri viridis, ſucco granatorum cum oleo roſaceo, vel oleo lumbricorum, aut ſolo roſaceo. Quòd ſi frigidam conſtiterit eſſe intemperiem, eamque nudam, tunc quidem valet caſtorij modicum cum oleo, aut (vt Scribonius refert) picis flore: in quem vſum commendauit Zoarus oleum de vitellis ouorum, & Rabbi Moſes 22. aphoriſmorum oleum de ſemine cannabis: item Galen. oleum rutaceum, chamæmelinum, coſtinum, cum ſucco origani, aut lacte mulieris: nec non & ſuccum cœpæ cum adipe anſerino, aut cum oleo amygdalarum dulcium, pipere, & caſtorio, aut euphorbio. Proſunt & euaporationes ex decocto abſynthij, chamæmeli, & origani. Verùm ſi flatus (vt ſæpè aſſolet) huic cauſæ, & affectioni adiungatur, prædictis addere oportet quæ flatus diſcutiant, vt oleum aniſorum, liliorum, cum aſſa fœtida. Cui vſui vtiliſſimum eſt id præſidium q. *℞. corticem cœpæ, & in eo proijce olei chamæmeli ʒ. 3. pulueris aniſi ℈.1. piperis albi ℈.ß. in igne permittantur feruere donec oleum abſumatur, poſteà contundantur omnia, & expreſſi ſucci modicum in aurem proijcito.* Hippocrates verò 2. popul. parte 6. text. 19. cucurbitam apponi iubet, licet aliquibus difficile videatur. Sic profectò in inflammatione, quia humor confluit cùm ſanguine per venas, triplicia ſuccreſcũt auxiliorum genera. Primum quod copiam humoris deponat, ſanguinis detractione ex brachio eiuſdem lateris, & ex communi vena primò, vt paulò inferiùs referam: verùm ſi menſes, vel hæmorrhoides nuper ſuppreſſæ ſint, ex talo: cæterùm ſi iam diu præfuerit ſuppreſſio, ita vt plenitudo ſubſit in corpore, ab ea vena primò ſanguinem detrahes, quæ citius plenitudinem demat, & mox ab ea quæ è directo partis affectæ totum corpus reſpiciat, qualis media eſt. Cæterùm quia coniectabile eſt, maiorem plenitudinis A copiam adeſſe in ſuperioribus partibus, tundenda eſt vena quæ è directo caput reſpiciat, qualis humeraria eſt, qua parte magis caput euacuet, ſi doloris vrgentia id popoſcerit, etiam ſi plenitudo in vniuerſo ſubſit corpore. Quippe tunc ſanguinis detractio vicem anodyni ſupplet, cùm ratio doloris ſit ſoluta vnitas, quã concitat diſtenſio à nimia copia facta. Quam equidem demes protinus ſanguine miſſo à proximiori parte: quapropter cenſeo Hippocrat. dixiſſe, in doloribus proximum ventrem aperire. Secundum auxilij genus docet, contrarium motum ei quem exequitur humor tentare, adhibitis frictionibus crurum, & brachiorum, cucurbitulis, & ligaturis, nec non & hirudinibus ano affixis. Tertium genus curandi B docet, ſi quidem rationi videtur conſonum, aliquid humoris iam eſſe in venis affectæ partis, & ei proximis delapſum, repellentibus auxilijs vti, quibus quod mox fluxurum eſt repellitur, & etiam aliquid eius quod adhuc in parte continetur. Atqui licet indiſtinctè repellentibus vtantur ſcriptores, conſulit tamen partis natura decretum Herculani 9. ad Almanſorem exequi: inquit enim: Ante quàm fiat repercuſſio, obſeruentur hæc: Non ſit materia criticè expulſa, non venenoſa, non ſit furioſa, non plurima, non immediatè à cerebro expulſa, non valdè tenax, & craſſa, non paulatim congeſta, non fluxa ad partem extrinſecam auris: quippe hæc omnia repellentium vſum interdicunt, præterquam quòd ad cerebrum repellere C non caret ſuſpectione. Quapropter vbi his vti opus eſt, ea eſſe idonea cenſemus, quæ non adſtringant, aut nimium refrigerent, ſed iuxta naturam humoris defluxi, ac ne prolapſus humor in cerebrum grauius efficiat malum: ſunt autem hæc muliebre lac, oleum roſaceum, ſuccus auriculæ muris, & ſuccus ramentorum cucurbitæ cum modiciſſimo aceto, quibus vtendum eſt per duos, vel tres dies, in quibus experiri oportet alia, ſi hæc non profuerint: quale eſt quod ex oleo roſaceo, & aceto conficitur, vbi ferbuerint ad conſumptionem aceti. Præſtant & collyria alba cum lacte diſſoluta, vel ſi dolor nimium vrgeat, olei papaueris, & violacei modicum infundes. Verùm, niſi vrgens fuerit doloris, & fluxus ratio, D cautè, rarò, aut nunquam repulſorijs vteris: quippe Galen. 3. localium, ſolùm auſus eſt vti mitigatorijs, aut narcoticis, non repellentibus: quamobrem ſat eſt prædictis vti, adſtringentia, & verè repellentia cauendo, niſi parua fuerit inflammatio: in qua cùm humoris ſit parua quantitas, nullum oportet vereri in cerebro malum: & hac lege licet intelligere Galen. dum variam profert de hac re ſententiam, vt 2. de locis, & de facilè para. vbi oxyrrhodinis vti iubet, cæterùm non in magnis inflammationibus. Quòd ſi morbum iam augeri comperias, & ſuppurationem minari, admiſcere oportet prædictis ea, quæ emolliendi vires habeant, velut eſt mucilago ſeminis citoniorum, fœnugræci, ſeminis lini, & ſeminis althææ, cum E medulla crurum vituli, & butyro: quæ ſanè omnia, demptis repellentibus, ſuppurationem quoque tentabunt. Verùm ſi conſtiterit inflammationi eſſe admixtos frigidos humores, præterquam quòd nullis, aut leuiſſimis repellentibus vtendum eſt, ſuppurationem accerſunt ceratum œſypi Auicennæ: vel ſic medicamentum conficies: *Excipe adipis gallinæ, butyri loti, olei liliorum, œſypi, anà quod ſufficiat, fiat ceratum cum modica cera* (ego tamen nulla vterer, ne intra aurem concreſceret) quod tepidum in aurem infunde: præſtat & liquor aſſatæ carnis, vt multi ferunt. Sed exteriùs emplaſtrum appones, quod ℞. *bdellij, adipis caprilli, anà ʒ.3. farinæ fœnugræci, & ſeminis lini, radicis althææ, & lilij, anà ℥.ß. chamæmeli, & meliloti, anà ℥.1. croci ʒ.1. vitellum oui, chamæmelum, melilotum, & radices althææ, & lilij coquantur, & contundantur, ac bdellium in eadem aqua diſſol-*

diſſolues, & addes olei ſeſamini, & butyri, anà ℨ.2. *& fiat emplaſtrum:* abrupto etenim tumore, pus abſtergendum eſt, melle roſaceo, & ſyrupo roſarum cum decocto hordei, vel ſucco mercurialis, abſynthij, & lupinorum, vel oxymelite ex decocto foliorum oleaſtri cum alumine, & melle: idem præſtat decoctum foliorum ſalicis, & agrimoniæ. Præſtat & Galeni medicamentum ex ferri ſcoria confectum 9. ſimpl. ab eodem ſcriptum.

Verùm ſi ex frigidi humoris affluxu, dolor ſuboriatur, primò conſiderabis, à qua nam cauſa principium traxerit defluxio, vt iuxta ipſius vim, & naturam affectioni prouideas. Prodit enim aliquando à Meridionalibus ventis, quæ caput replent: item à ſole hyberno poſt pluuias, maximè ſi præceſſerit victus vaporoſi vſus, quæ omnia ex interrogatione facilè venaberis: accedit enim his ſemper capitis cum frigore grauitas, vel poſt calorem externum horripilatio, quæ ſignum frigidi humoris exiſtit. Quibus cognitis, ſiue fluxio ſit antiqua, & nouiter ex occaſione excitata, ſiue nouiter ingruens, poſt inſtitutionem victus calidioris, & extenuantis (qualem ſæpè ſcripſimus) ad purgationem humores frigidos, & craſſos protinus parabis (niſi adeò malum vrgeat, quòd cogaris mox purgatione vti, vel loco eius acrioribus clyſmatis) rhodomelle, ſyrupo radicum, de byſantijs, ſtœchados, & oxymelite. A quibus eam purgationem inſtitues, quæ primò totum corpus à ſpurcitia pituitoſi ſucci liberet, vt fiet ſyrupo ex infuſionibus Perſicis cum agarico, vel ex melle Perſico, & infuſione foliorum ſenæ, aut ex Indico Mechoacano cum iure pulli. Protinus verò caput ipſum purgabis his quæ plurimùm non turbent (quapropter cauendum erit ab his quæ ſternutamenta mouent) ſat enim eſt, poſt purgationem vti pilulis confectis ex agarico, hiera ſimplici, pilulis maſtichinis, & Arabicis, aut pilulis alephanginis, cochijs, Arabicis, ſine quibus, aut terebinthina abietis, & puluere hieræ. Poſtmodum verò opportunum eſt maſticatorijs vti, quibus ſi quid poſt purgationem adhuc ſupereſt in capite, extrahatur, ſicut errhinis, & apophlegmatiſmis. Poſt quæ capiti adhibenda ſunt quæ reliquias conterant, vt fotus vini decoctionis ligni ſancti, corticis eius, ſmilacis aſperæ, cineris ſarmentorum, & lignorum lauri. Item ſacculos ex pulueribus cymini, florum ſtœchados, maioranæ, florum ſambuci, coriandri præparati, ligni aloes, & aliorum huius potentiæ. Prodeſt theriacæ, vel mithridati vſus, aut confectionis de hyacintho: eundem vſum præſtant dianiſum, diacyminon, diambra, vel radix angelicæ ſaccharo condita. Quibus factis ad auricularia medicamenta deueniendum eſſe conſulit affectus natura, cùm reliquum ſit conijcere, aliquid adhuc ſupereſſe in particula affecta quod reſolutionem expoſtulet, haud ſecus quàm id quod præfuerat in capite, & in toto corpore expoſtulabat. Sunt autem huiuſmodi auxilia in frigida cauſa, veluti decoctum, aut oleum ſampſuci, foliorum lauri, abſynthij, alliorum, pulegij, menthæ, & vt Galenus refert, his addere oportet ſuccum porri, aut oleum ex cœpis ſub cineribus ferueſactis, origanum cum melle, fel ouinum cum oleo amygdalarum dulcium, vel ſuccum porri, oleum laurinum, rutaceum, & adipem vulpinum, quem mille laudibus extollunt authores: item oleum vetus cum ſtyrace, cum cinnamomo, cùm modico caſtorio.

Verùm ſi mali cauſa fuerit humoris bilioſi aliquid, pari lege curari debet huiuſmodi affectus, ac docuimus dolorem capitis curare ab eiſdẽ cauſis, modo ex flatu, modo ex quauis alia cauſa affectio prodeat: prodeſt tamen oui candidũ cũ lacte infuſum, oleũ amygdalarum dulcium cum lacte, ſuccus coriandri modicus, cum quadrupla lactis mulieris parte.

Tertia, & vltima medendi ratio docet abſumere reliquias eius quod adhuc in auribus ſupereſt. Quòd ſi pus fuerit ex rupto abſceſſu, abſtergentibus vti oporret, quale eſt dilutum ex aqua hordei, & melle roſaceo (dum modo omnibus abſtergentibus admiſceas, quæ retundendi acrimoniam puris vires obtineant, velut eſt lotura amyli, farinæ volatilis, & præſertim farinæ hordei, cùm ſucco, aut decocto cucurbitarum) abſtergit enim decoctum lupinorum cum ſaccharo, aut aqua ſaccharata ex decoctione liquiritiæ. Conterere verò aliorum humorum reliquias, & facilè eſt, & capitibus ſuperioribus abundè eſt dictum: ſed ſi ex flatu, vel frigida cauſa aliquid ſuperſit, tunc quidem his vtendum eſt, quæ vires habeant quod impactum exiſtit digerere, ac flatus ſimul diſcutere. Huius enim naturæ eſt oleum amygdalarum dulcium, in quo ferbuerit cumini ſemen, rutæ, anethi, aut flores ſtœchados, vel maioranæ decoques in oleo ſeſamino, additis pinguedinibus anatis, gallinæ, cuniculi, & vulpis. Præſtat inſuper in vehementiori frigiditate, prædictis addere porri ſuccum cum melle, aut origani puluerem cum melle: benefacit adhuc in vehementioribus aurium doloribus ex eadem cauſa, fel caprinum cum ſucco porri, vel oleum ſcorpionum cum adipe vulpis: item vinum in quo exuuium ſerpentis ferbuerit, ſuperpoſito cataplaſmate ex cœpa decocta, & cum adipe anſeris piſtata. Iuuat & euaporatio ex oleo calido, item ex decocto abſynthij, meliloti, florum chamæmeli, & ſtœchados, amaraci, & origani. Verùm ſi antiquus fuerit dolor, præſtat oleum in quo euphorbium, piper, caſtorium, & parum galliæ muſcatæ ferbuerint. Item ſi obſtructio præfuerit, ex vſu eſt oleum ex raphano cum felle capræ, & ſucco cucumeris agræſtis: præſtat & emplaſtrum ex fœnugræco cocto in lixiuio: item radix cucumeris, veratri, aut ariſtolochiæ in aliquo ex prædictis oleis decocta, & in aurem immiſſa, quæ præſtat digerendo, detergendo, aperiendoque quod obſtructum eſt. Si verò flatus mali cauſa ſint, euaporationibus potiùs vtendum eſt, velut quæ fit ex decocto œſypi, ſtœchados, & ſimilium in aceto: item ſacculus ex ſale, milio, aniſo, betonica, cumino, & reliquis huius naturæ. Valet & oleum irinum in cepa excauata ferueſactum cum modico piperis, aſſæ fœtidæ, zingiberis, & ſambuci expreſſum, & in aurem inſtillatum: valet & *ſuccus rutæ cum melle, & ℨ. 1. caſtorij*. Idem beneficium præſtat cucurbita auri admota, cuius loco extrinſecus auri appones lanam nardino, vel ſpicato vnguento imbutam, cum modica theriaca, aut mithridatio, vel puluere ſeminis angelicæ. Quòd ſi dolor ſit cum pulſatione, iuuat vapor decoctionis abſynthij, aquæ decoctionis acetoſæ cum ſucco acori: item vapor olei roſacei per ſe, vel cum radicis aſphodeli decocto: præſtat & aliud cum adipe anſeris, ſuccus cucurbitæ cum oleo roſaceo, & croco, gallia cum oleo de ben, aut ſeminis cucurbitæ, ſuccus granorum mali granati cum melle: aut, ſi dolor vrgentiſſimus fuerit, ſuccus lactucæ, aut iuſquiami in parua copia cum oleo irino. Quòd ſi copioſiora libuerit adhibere auxilia, leges tom. 2. noſtrorum operum, cap. de calfaciendo, & refrigerando capite, in quo vtilia, & multa huic muneri apta reperies.

Verùm ſi his omnibus conſtiterit affectionem nõ ceſſare, coniectandum eſt, aut malum eſſe iam in capite firmatum, vel vniuerſum corpus malè affectum capiti ſua vitia præſtare. Si primum (quod dignoſces eo quòd ex facili occaſione caput in huiuſmodi dolorem inferatur) neceſſum erit ad contendum prædictum capitis habitum, & vt faciliùs expurgetur, quod habituale illud intemperamentum indies generat, quod ex leui cauſa caput in dolorem auris prorumpit, iuxta occipitium ſetonem affigere, aut fontanellam in altero brachiorum aperire.

tire. Quòd ſi corpus vniuerſum huic malo conſentiat, neceſſum eſt ad balnea naturalia & ſulphurea confugere, vel ad ſudationes ex ligno guaiaco, ſmilace, aut china.

CAPVT XXIIII.

De tinnitu, aurium ſurditate, & graui auditu.

VEluti in cæteris potentijs humani corporis accidere dictum eſt, ita prorſus in audiendi facultate triplex læſionis genus ſuboritur: primum quo audiendi potentia vitiatur: ſecundum quo imminuitur: tertium verò quo ex toto aufertur. Omnes tamen vitio vnius aut plurium ex tribus partibus cerebri, vel partium quæ huic miniſterio intra aurem exiſtentiũ ſubſeruiunt, nimirum, (vt ſtatuit Galen. 1. de cauſ. ſymptom.) nerui auditorij, & forſan aeris naturaliter intra ipſius foraminula contenti: quippe hunc arbitratus eſt Galen. præcipuum eſſe auditus inſtrumentum, humori chryſtallino in oculis ſimillimum: nam ea pars exiſtimatur ab eo princeps in quouis ſenſorio, quæ exactam impreſſionem ſenſilis excipit, & ob id præter extremitatem nerui dilatati, addere oportet hunc aerem ſpirituoſum in auditu: nam cùm ſenſatio includat impreſſionem paſſiuam, & agnitionem impreſſionis ad paſſionem ipſam, ſufficit ſimilitudo in paſſo cum viribus animæ, quæ mandantur vehiculo nerui & ſpiritus, vt placuit Galen. 7. de placitis. cap. 16. Sic auditio nil aliud eſt, vt ex Ariſtol. conſtat. 2. de anima. & lib. de ſen. & ſen. quàm perceptio ſonorum externorum, quæ fit cum aer externus percuſſus laberynthos, & gyros aurium ingreditur, donec perueniat ad aerem illum implantatum in prędicto neruo dilatato, qui percuſſus ab externo dum percuſſionem ad animam mittit (vt ait Plato) fit auditus. Nec eſt inconueniens, ſi dixeris, aerem illum eſſe animatum, vt oculi humores, quo commodiùs poſſis ipſum conſtituere proximum audiendi organum. Quæ omnia conſiderabis, ſiue tinnitus ſuccreſcat, ſiue ſurditas, ſiue grauis auditio. Nam vtcumque ſit, moleſtiſſima eſt auditus affectio, vt quæ viſa ſit longè magis homines dementare, quàm viſus defectus: quantumuis dictum ſit ab Ariſt. lib. de ſen. & ſen. viſum ad prudentiam conferre, cum cæcos prudentiſſimos non paucos conſpexerimus, ſurdos verò pauciſſimos: & ob id cenſeo Teophraſtum dixiſſe lib. de ſenſ. auditum magis ad rationem accedere quàm ad affectus. His ſuppoſitis, ſtatuendum eſt auditum lædi cauſa vniuſcuiuſque prædictarum partium, nimirum cerebri ipſius, vel nerui, & aeris ſpirituoſi ibidem exiſtentis: aut vltimò læſione alicuius partis tantùm auditus organum conſtruentis: vtcumque tamen ſit, læſio fieri poteſt vno è tribus modis, videlicet quòd homo prauè audiat, vel diminutè, vel quòd nihil audiat. Primum etenim appellamus tinnitum aurium, ſibilum ſeu rugitum: ſecundum grauem anditum: & tertium ſurditatem: quorum omnium hac in parte ſeorſum meminiſſe placuit, initio ſumpto ab aurium tinnitu, vt qui frequentiùs accidat, & præludium exiſtat maiorum malorum.

De auriũ tinnitu. De tinnitu enim primò ſciendum eſt, qua nam ratione fieri poſſit, & à quibus cauſis ſuboriatur, et quibus dignoſcatur ſignis quæuis cauſarũ, ac rurſus qua meth. curari poſſit: ſunt enim hæc omnia neceſſaria: quia licet leuis affectio primo acceſſu appareat, niſi grandiori diligentia præueniatur, in grauem auditum & in incurabilem ſurditatem commigrat. Circa primum noſſe oportet, ſimilem eſſe huiuſmodi affectionem ei quæ circa oculos ſuborta, ſuffuſio nuncupatur: nam quemadmodum qui ſuffuſionem per conſenſum, aut eius primam ſpeciem, ſeu incipientem patitur, exiſtimat ſe extra oculos muſcas & pulices

A videre, & fruſtrà eas conatur carpere; pari ratione, qui tinnitum patitur, exiſtimat ſe ſonitum quendam re vera audire, cùm falsò id imaginetur: vtriuſque tamen ſymptomatis ratio eſt, quia obiectum aggreditur potentia citra debitum medium: cùm enim per interiorem regionem halitus ad oculos peruenerint, pariunt quidem viſionem, ſed falſam: Pari quoque lege ſi halituoſa aereaue ſubſtantia intrinſecus neruum auditorium pertingat, nihil mirum, ſi falſam ſoni imaginem repræſentet: qua ratione Auerroes. 4. collig. 48. appellauit auditum phantaſticum, & Alſarauius aurium tonitru: nam conſimilem ſolet neruus ab externo aere pati alterationem, ſed re vera ſonitus non eſt, ſiquidem neque fit à rebus quæ ſoni-

B tum edere habeant, neque per conueniens medium, qualis externus aer exiſtit. Certum enim eſt, ſoni ſpecies per aerem, quaſi per medium, auditus organum attingere: & ob id, vt ex Ariſt. conſtat, & ex Hippoc. lib. de locis in hom. & lib. de carnibus, aer quidam congenitus eſt in auris cauitate, qui ſanè non motus, ſed quietus manens, ſonos omnes externos percipere poteſt, vt humor cryſtallinus colorum expers, omnium colorum ſpecies ſentire habet. Quare verò manu ſuper aurem poſita tinnitus percipiatur, non facile eſt dirimere. In qua re ſat eſt ſcire id fieri, quia aer externus, quo plenæ ſunt cauitates aurium, naturali impulſu externum quærens, motum efficit, quòd aure obturata tinnitus ille percipiatur. In qua re cenſeo,

C neruum illum, à Galeno aſſignatum ex quinta ortum coniugatione, in proprijs poroſitatibus prædicto aere ſimul cum animali ſpiritu plenum exiſtere, & hac lege fieri aptum auditus inſtrumentum: quo fit, vt vtraque opinio vnius ſit rationis, ſi vt Galen. explicat intelligatur. Qui ſanè aer congenitus, ſi quietus maneat, omnes externis aeris motiones promptè excipiet, vnde commodè ſenſatio fiet: ſin autem aliqua occaſione moueatur atque agitetur, vel cum ipſo animales quoque ſpiritus, neceſſum eſt motum quendam & proprium ſentire, extraneum verò minimè: haud ſecus quàm aqueo humori oculorum accidit, qui vbi alieno colore alteratur, omnia eiuſdem coloris cerni cogit: ſi verò proprio colore ſolum ſit affe-

D ctus, qualia omnia ſunt percipit: itaque etiam ſi à nullo externo prædictus aer moueatur, cùm in ſeipſo motum aliqua cauſa obtineat, perpetuò ſe ſonos externos ſentire exiſtimat homo. Denique cùm huiuſmodi neruus aere plenus, qui totale eſt huius miniſterij inſtrumentum, à flatuoſa aliqua ſubſtantia intrinſecus percutitur, aut alteratur validiùs quàm ferre poſſit, ita vt exitum non habeat, per aurium anfractus ſeſe inſinuat, atque occurrens huic neruo auditorio, ac membranæ quæ ex ipſo dilatato fit, in qua aer continetur & à prædictis rebus illiditur, ſonitus ſeu ſtrepitus, aut tinnitus efficitur, falſa quidem ſonitus repræſentatio. Quod ſanè ſymptoma eſt in genere noxæ functionis deprauatæ ſenſus auditus: ſentit

E enim facultas id quod re vera non eſt, & propterea eius actio deprauata dicitur. In qua quidem affectione, meatum auditorium lædi certum eſt, idque maximè in ea parte vbi dilatatus neruus deſinit, quo & ipſe ſenſus audiendi, miniſterio ſpiritus animalis & aereæ ſubſtantiæ in poroſitatibus eiuſdem nerui incluſæ, perficitur. Neque vnum ſequitur prædictum ſymptoma morbi genus, ſed varia, iuxta cauſæ, ſymptoma hoc excitantis, naturam et operandi modum.

Cauſæ verò quæ hunc affectum concitant, ſunt quidem abditæ & ſcitu pulchræ, quas breui quadam methodo complecti eſt in animo. Triplex enim eius cauſa colligitur ex Hipp. 2. acutorum, vna quidem à bile in venis feruente: altera è ventriculo: tertia verò ex ipſo capite. Sed primis duabus prætermiſſis, quæ communem cum ventriculo affecto, aut febribus, vel bilis feruentis vbertate curationẽ habent, de *Cauſæ.*

tertia altiùs diſſerendum eſt. Nam aut prodit ab immodica eiuſdem ſenſus auditus acrimonia, & perſpicuitate, qua facilè perſentiſcit, & alteratur à rebus, quæ alioqui difficulter auditu percipi ab alijs poſsūt: quo fit, vt etiam ab his quæ intra idem corpus mouētur, tinnitus perſentiatur. Si quidem plerumque ad aures peruenit è corpore, quantumuis ſanū appareat, aliquis vapor qui intra ipſas moueatur, efficiatque inſenſibilem motum, ac rugitum, quem profectò non percipiunt corpora ſana; ea verò, quæ exquiſitum habent auditum, perſentiunt: in quo Galen. 3. medi. ſecun. locos aſſimilat oculis auditum, quippe his qui exquiſita fruuntur cernendi potentia, non ratò apparent ante oculos imagunculæ quædam. Quantum verò difficultatis afferat cognitio huius cauſæ, nemo ambiget, cùm ſola ſenſuum perſpicuitas per ſe non poſſit falſum ſonum efficere, quinimò quo expeditior, & magis exquiſitus eſt ſenſus, eo minus aliò aberrare debet. Quapropter arbitrandum eſt, ſemper auditus perſpicuitati, vt fiat tinnitus, adiungi etiam motū quieti illius aeris, qui tamen exiguus cùm ſit, & cauſa quæ ipſum excitat exigua, ob id laborans ſolùm id regerit in ſenſus acrimoniam, non in prædictum damnum, cùm eius cauſam perſentire nequeat, quòd adeò ſit leuis, vt in obtuſiori ſenſu nihil mali efficeret: ni velis dicere, exquiſitum ſenſum externas motiones etiam leuiſſimas, exquiſitè percipere. Nam cùm externus aer perpetuò moueatur (etiam ſi id communiter non ſentiamus) poteſt quidem leui refractione facta, perpetuum quendam motulum parere, qui non ſentiatur, niſi ab exquiſitiſſimo ſenſu: quo fit, vt ſic affectus plerumque ſibilos, fragores, tinnituſque ſentiat, iuxta ea quæ aſſimilantur illi ſpeciei ſenſibili, quā concipit. In qua re ſtatuendum eſt, non ſentiri hos ſibilos perpetuò, licet naturaliter ſortiatur exquiſitum ſenſum, quia aliquando impeditur ſenſus, & eo tempore nil ſentit, aliquando verò expeditus exiſtit, & perſentit, vt ſtatuit Galen. 5. loca. & Trall. ſed clariùs Ariſtot. Sunt etiam qui congenitum aerem, perpetuò & naturaliter moueri exiſtiment: quo fit, vt qui acuto ſenſu ſunt, perpetuò ex prædicto motu ſuſurrum percipiant: quod non perſentit qui obtuſum habet. Alij rurſus non congenitum, ſed extrinſecum, occurrentem intra aures, quem diximus eſſe cauſam, cur manu obturata aure audiamus ſonum quendam confuſum, quia tunc ſolùm illum aerem moueri ſentimus, non quidem ab externis alterari. Quòd ſi quis dixerit, Ariſtoteli videri contrarium, quòd aliquando referat congenitum aerem quieſcere, & aliquando moueri, intelligat loqui de motu qui ſuaptè natura non infert alterationem, & ob id ſtatuit moueri tanquam aerem, quieſcere tamen velut medium ad ſenſationem efficiendam. Proficiſcitur etiam hæc affectio ab imbecillitate capitis, vel meatus auditorij, ac defectu animalium ſpirituum, quo imbecillior redditur ſenſorij actio, & facilè à quauis cauſa alteratur, & mouetur congenitus ille aer, donec caput in ſe rediens validiùs reſiſtit, generatis copioſioribus ſpiritibus, & parte temperatiori facta. Quemadmodum in conualeſcentibus videre licet, in quibus viſus lucidi aeris tinnitum efficit, quia vehementes ſpirituum animalium motus, quos ſplendor, & inſuetum lumen citant, facilè auditum lædunt: & ſic quemadmodum ex externis motibus ſonitus cauſatur, pari prorſus lege ex internis, etiam ſi vel leues, vel iuxta conſuetudinem ſint, quales nuper diximus. Ratio tamen quare imbecilles id patiuntur, duplex eſt: vna quia languida potentia facilè à quibuſuis alteratur: quo fit, vt nequeat reſiſtere eis etiam rebus, quæ ſecundùm naturam citra alterationem, illis erant gratæ, & tolerabiles: altera verò quæ communis eſt, cum exquiſito, & acuto ſenſu, quia purgata ſenſuum inſtrumenta præcedentis mali occaſione, licet proprijs viribus id

A non poſſint, inſtrumentorum tamen aptitudine, facilè quamuis minimam ſonitus alterationem perſentiunt, ita vt à leui ſuſurro facilè alterentur, & patiantur. Differt namque re vera tinnitus ex imbecillitate, ab eo qui ſenſus acumine fit, quia hic vera eſt ſenſorij actio, prodiens ab aeris quieti, & ſpirituum animalium puritate, & ſinceritate, quòd nullam ſortiantur externi admixtionem: in quo cum imbecillibus ex morbo conuenit, ſi præceſſit ſufficiens corporis, & capitis purgatio: at tinnitus ex imbecill tate verè eſt ſenſorij paſſio ab ſpirituum penuria prodiens. Tertia verò & vltima cauſa eſt quæuis externa, vel interna; quæ auditorium ſpiritus meatum habeat moleſtare, ac euertere, quantumuis ſenſorium ſit ſecundùm naturam.

B Cæterùm quæuis cauſa ſit quę hunc affectum concitat, vno è duobus modis id nata eſt efficere, altero commotis, & agitatis, ac in feruorem ductis ſpiritibus animalibus, & aere in auditorio neruo naturaliter intercluſo: alio verò dum ipſamet cauſa mouetur, & inordinatè agitatur. Sic profectò aurium tinnitus contingit his qui febri ardenti laborant, aut quauis alia, dum in ſummo eſt vigore, vel criſim minatur: maximè per vomitum, aut per fluxum ſanguinis narium, vel per quamuis aliam ſuperiorem vacuationem. Quippe calor ille feruidus ad motum concitat ipſos flatuoſos ſpiritus, & bilioſam intra venas materiam, aut eam quæ in capite redundat, humiditatem, nunc per ſe, nunc vaporibus illuc tranſmiſſis,

C præludium quidem paraphrenitidis futuræ, & imminentis, vel alterius delirij, vt author eſt Hippocr. 1. de Coacis text. 7. quæ id quoque fluxum ſanguinis narium monſtrare ſcribit. Succreſcit etiam, cùm extrinſecus, aut intrinſecus, aerem, & ſpiritum ipſum cauſa aliqua vehementer irruens, auditorium meatum mouet: ſic pus intra aurem contentum: item immodica ciborum, aut vini ingeſtio, & quæuis cruditas, quæ flatum in eam partem tranſmittit. Idem malum efficit humorum agitatio, ſi grandis ſit, & humoris copioſi, commoti tamen à calore, neque vincente, neque victo, quo flatus, & ſpiritus commouentur, & exitu priuantur, ac ſubinde capitis humores exagitātur, maioris mali (velut apoplexiæ, paralyſis, epilepſiæ, aut

D ingentis capitis doloris, vt author eſt Hippocrat. lib. 5. de Coacis prænot. 12.) præludium, dum humores craſſi ſint, & homo alio affectu caret. Præterea idem malum molitur, quidquid intra venas, aut extra ipſas in capite inordinatè, & præter naturam moueatur: nam ſola ratione huius motus cauſæ quæuis poſſunt hunc affectum concitare, vt 2. de morbis Hippocrat. docuerat. Idem malum efficit ictus, & caſus, & purgatio per pharmacum vehementer turbans. Quas omnes cauſas optimè complexus eſt Galen. 3. local. capite 1. & Auicen. 4. 3. capite 9. præter quas, humorum craſſorum copia in ipſo cerebro exiſtentium cauſa eſt, ſiue ibidem fiant, ſiue aliundè tranſmittantur: à quibus flatus eleuari prædictum dānum

E efficientes neceſſum eſt.

Signa verò quæ monſtrant per conſenſum fieri *Signa.*
tinnitum, ſunt, quòd interpollatè accidat, nulla ſeruata continuitate, ſed ſolùm ad incrementum affectus, cuius occaſione ſuccreſcit: maximè ſi alicuius membri læſio adiungatur. At per proprietatem in cerebro fieri, oſtendit totius corporis, & omnium eius particularum integritas: item tinnitus eſt continuus: item à vitio cerebri ſuboriri oſtendit læſio faciei, aut alicuius partis eius: quòd ſi potentia alia ſimul oblædatur, euidentius eſt ſignum cerebrum oblæſum eſſe. Cæterùm ſi præter auditum nil læſum cōperiamus, conijcere oportet ſolùm neruum auditorium oblæſum fuiſſe. Verùm ſi à flatuoſo ſpiritu prodeat facilè diſtingues, quia flatus illuc conſcendere cognoſcitur: qui ſi tenuis, & in parua ſit copia, ſed impetuoſè motus, ſibilum concitabit: cui ſi acceſſerit humiditatis

ali-

aliquid, tinnitum, & imbres, ac fluctuationes æmulabitur: quòd ſi flatus humoris melancholici ſit, veluti aliquid frangi laborans perſentit. Verùm ſi ob debilitatem auditorij nerui tinnitus oriatur, laborans ab omni ſonitu lædetur, nec minimum citra damnum ferre poterit, & cum hoc nequibit diſtinctè percipere vocis vim, & ſignificatum, niſi maiori voce proferatur. Sic dum ex nimia ſenſus perſpicuitate tinnitus oritur, noſcitur quòd plerunque id vitium natiuũ ſit, & ſemper eo conqueratur laborans, adeò vt à quouis ſonitu alteretur: præterquam quòd ſic affecti omnino careant ſignis aliarum cauſarum, & prorſus lædãtur magis ieiuni quàm ſaturi. Verùm ſi ab externa cauſa prodeat, facilè ex relatione diſces: ſi tamen ab interna, vt eſt febris incrementum, aut criſis, lõgè faciliùs tibi conſtabit: ſicut dum ex cruditatibus vẽtriculi, ex eius inflatione, ructibus, frequenti cruditate, grauitate, & alijs accidentibus: ſic vniuerſum corpus cõpati monſtrabit ignauia ad motum, vita ſedentaria, copioſum alimentum, copioſior, & frigidior potus, & vini meracioris vſus. Caput etiam pituita abundare monſtrabunt catarrhoſę affectiones, propenſio in ſomnũ, dolor grauatiuus, & obtuſus, & obtuſus etiã auditus. Scitu quoque dignum eſt, tinnitus antiquos curatu eſſe difficiles, ſicut periculoſos, & lethales, vt ait Hippocrat. in Coacis, qui fiunt vnà cum morbis acutis, cum febre peſtilenti, & ardenti: eos vero minus graues, & ſalubriores, qui fiunt cum grauedine; medios verò, qui fiunt ex longa capitis valetudine.

Curandi ratio.

Curatur tinnitus aurium, ſi ex immodica ſenſibilitate prodeat, difficulter: cæterum adhibenda ſunt ea, quæ obtuſiorem reddant ſentiendi potentiam, qualia alimenta craſſioris, & pinguoſæ ſubſtantiæ, ac frigida ſunt, & ea etiam quæ extrinſecus humectare, & modicè refrigerare caput habent. Sic primò lumbricorum oleum benefacit cum roſaceo, addito cicutæ ſemine: ſic præſtat ſuffumigare meatum auditorium eodem ſemine cum feruido aceto: verùm id rarò tentabis, niſi dum affectio moleſta admodum eſt: vereri enim oportet ne ſenſus reliqui hebeſcant, & imminuantur. Si verò ex imbecillitate prodeat, alimentis, & proba victus inſtitutione medeberis, laborante reducto ad priſtinam ſanitatem. Verùm dum ex crudis humoribus, vbicumque ſint, in caput flatum mittentibus malum oriatur, tunc profectò vniuerſalis prouidentia, veluti in dolore auris à flatu inſtituenda eſt, nec non & particularis. Sed ſunt quædam auxilia quæ peculiari quadam ratione tinnitui proſunt ex flatu proficiſcenti, vel craſſo vapore, aut forſan humore ibidem exiſtente, ſi priùs corpus ex hiera frequenter purgaueris, aut rariùs, ſed cum *hiera diacolocynthidos pondere ʒ. 2. cum catholici ʒ. 1. &* ß. maximè cum inueteratus iam affectus extiterit. Huius naturæ eſt radiculæ ſuccus cum roſaceo, vel oleum amygdalarum amararum cum ſucco radicis cucumeris agreſtis, & modico aceto: item caſtorium ex aceto: oleum etiã laurinum, & veratrum aceto contritum, & modico melle in aurem ſtillatum: item ſuccus porri cum oleo roſaceo, vel lac muliebre cum modico caſtoreo: proſunt ſacculi ex milio, ſale, betonica, ruta, hyſſopo, ſampſucho, & chamæmelo. Similiter ſpongia madefacta in decocto calido, aut euaporationes chamæmeli, meliloti, calamenthi, abſynthij, origani, ſtœchados, & menthaſtri. Laudantur etiam euaporationes ex oleo, vel aqua, vel vino decoctionis ſtœchados, lauri, cumini, radiculæ, rutæ, ellebori, & ſimilium: item ſacculi ex milio, & chamæmelo torrefactis, irroratis vino albo. At in vrgentiori neceſſitate, valet oleum roſaceũ, in quo inteſtina terræ, vel modicum mandragorę, ferbuerint, aut caput ſicci papaueris. Sed interim dum hæc fiunt, curandum eſt, poſt corporis purgationem, ventriculum ſi cauſam prętiterit, ſin aliter, caput, per vices, & interualla purgare, qua lege dictum eſt prçce-

A denti capite. Poſteà verò ad valentiora topica iterum erit confugiendum: in quo opere experimento eſt cõprobatum, prodeſſe vaporem aceti, & abſynthij cũ felle bouino: item fel capræ cum ſucco porri tepido: colocynthidis modicum in aceto decoctum: ſuccum foliorum ebuli, ſuccum rutæ: oleum liliorum alborũ, & amygdalarum dulcium, feruefacto hyſſopo, & ficubus. Sed eſt efficaciſſimum q. ℞. *colocynthidis ʒ. ß. ſucci rutæ, & amaraci, anà ℥. 1. cymini, carui, anà ʒ. 2. fiat decoctio in vino, & oleo amygdalarum amararum ad vini conſumptionem, & facta colatura exprimantur, & modicum inijciatur in aurem, & bombace obturetur.* Aliud conficies efficacius, q. ℞. *ellebori albi ʒ. 3. foliorum lauri, & rutæ, anà m. ß. foliorum fragini m. 1.*
B *fiat decoctio in oleo amygdalarum amararum, & poſt colaturam eodem modo vtere.* Præſtat mirabiliter aliud, q. ℞. *ſeminis porri, cariophyllorum, anà ℈. 1. moſchi gr. 5. cum amaraci, & rutæ ſucco, addito vino dulci in aurem inſtilla:* item id q. ℞. *olei amygdalarum amararum admixtum vino in quo incoxeris origanum, pulegium, calamintham, rutam cum modico coriandro præparato.* Proſunt & pulueres, ac tabellæ quæ flatus diſcutiant à cœna ſumptæ. Conferet ſternutamentum, & alia huius cenſus quæ præcedenti capite adduximus: in debilibus tamen ſatius eſt ab auxilijs abſtinere: præterquam quòd multa quæ graui auditui proficua ſunt, vtilia quoque tinnitui erunt, vt balnea ſulphurea, & ſudationes, aut fontanella brachio
C affixa.

De graui auditu.

Eſt ſurditas auditoriæ potentiæ actio ablata, ſicut grauis auditio diminuta, miſerrimum mali genus, quòd ſic affecti protinus à conſortio hominum ablegentur, nulli enim rei videntur idonei: quinimo ſæpè qui ſurdi ſunt à natiuitate, muti quoque euadũt, quòd deſit illis via, & modus ad capeſſendum idioma, & diſciplinas: quo modo affectos, ſurdos, ſubſurdos, ſiue ſurdaſtros Medici appellant, qui ſanè debiles voces omnino non percipiunt, magnas verò difficulter. Aufertur enim ex toto huiuſmodi potentia, veluti in omnino ſurdis, qui magnas voces adhuc perſentire nulla ratione poſſunt: eſt enim hæc huius nominis ratio. Grauis igitur auditio tres cauſas peculiares ſibi arro-
D gat: quippe primùm fit ob illius interni aeris craſſitiem, & turbedinem: quo fit, vt ſonitus tanquam per medium craſſius percipi videantur: ita vt exigui deliteſcant, magni quidem vix percipiantur: ob id profectò aures diligentiùs admouent, vt audiant qui ſic affecti ſint, eo quòd ſpecies ſenſiles efficaciùs ex proximo quàm ex remoto imprimantur. Prouenit tamen prædicta perturbatio ex caliginoſo, & craſſo vapore ſurſum eunte, congenitumque aerem craſſiorem reddente, cùm miſcentur ambo: nam licet ex eodem vapore tinnitus oriatur, id quidem fit, dum circum aerem ipſum congenitum inordinatè mouetur: nam dum ipſi ambo miſcentur, ſubſurditas ſuboritur. Sic enim tinnitus præludium eſſe ſolet ſurdi-
E tatis, ſæpè quidem ex aere, qui circũ mouetur, aliquid congenito miſcetur, quo ſurditas ſuccreſcit. Cuius ſanè cauſæ meminit Hippocrat. 3. aphoriſm. 5. docens Auſtrales ventos auditum hebetare, quòd prędictum aerem craſſum, turbidum, & hebetiorem reddant. Quod etiam ſecundò prouenire poteſt ex humida cerebri intemperie, ſiue innata ſit, ſiue acquiſita, quæ prauam molitur coctionem in cerebro crudoſque ſuccos plurimos gignit, & flatus non paucos concitat. Prætereà hebetem reddit auditum fumus, puluis, aqua, lapilli, caro excreſcens, ſordes aurium indurata, & reliqua id genus. Tertiò prodit prædicta grauis auditio ab ſpiritibus factis paucioribus, craſſis, aut turbidioribus: quibus ineptior efficitur animalis potentia ad ſuum munus obeundum, ſiue ex errore victus tales gignantur, ſiue ex ambiente aere vt Gal. refert 1. epi. q tales eſſe noſtri corporis ſpiritus, qualis ambiens

nos aer extiterit, refert: præter quàm quòd ſpirituum generatio ex aere quoque eſt: ideò Aquilonares venti viſui & auditui proſunt, ſicut Auſtrales nocent. Præter has tres cauſas, habet grauis auditio aliam cum ſurditate communem, quæ eſt inſtrumenti vitium, cuius paulò inferiùs meminero.

Signa.

Sed expendiſſe priùs oportet, vtra harum cauſarũ huius mali exiſtat cauſa: ſi enim obtenebratio interni ſit aeris, facilè diſces ex notitia præcedentis victus, ſi plenior ſit adeò vt cruditates copioſiores gignat, ſicut fieri à vino meraciori, rubro & copioſo non rarò contingit: prætereà ſi in nubiloſo 'aere verſetur homo, auſtralemue perpetiatur incurſum, facilè ex temporis natura diſces: nam ſi ex paucitate ſpirituum fiat, ex morbo vel inedia præcedentibus, haud difficulter venaberis.

Curandi ratio.

Huius etenim curatio diligenter inſtituenda eſt: nam ex negligentia facilè in veram & integram ſurditatem commigrat affectio, quæ nullis aut grauiſſimis viſa eſt cedere auxilijs, ſicut grauis auditio quæ non leuiſſima expoſtulat præſidia: quippe ſi vtraque inueteretur, eandem ſubit curandi difficultatem. Inſtitues autem curationem, habita priùs totius corporis prouidentia, & an ex craſſo humore vel crudis ſuccis malum oriatur, haud ſecus quàm in ſurditate dicturus ſum: ſi modò conſideres, mitioribus & minus eſſe purgandum, alterandum, vel quoduis aliud opus efficiendum, ſicut affectio minor ſuapte natura exiſtit. Quapropter ne in tam breui ſcripturæ ſpatio, videar ſæpius eadem repetere, placet ſurditatis naturam priùs exponere, & ea præſidia ei præſcribere quę vtrique proficua exiſtant.

De ſurditate.

Ad veram integramque ſurditatem deueniendo, conſtat auditorium inſtrumentum, vt ſurditatem efficiat, multis modis lædi poſſe: vitio nimirum cerebri, quatenus ob aliquod vitium generat prauos ex alimento ſuccos, aut non expurgatur probè à recrementis, ad quod etiam reducitur ſpirituum & aeris congeniti læſio: aut vitio meatus auditorij, & vltimò vitio ipſius nerui dilatati à quinta neruorum coniugatione orti: quem eſſe huius ſenſus præcipuum inſtrumentum ferè omnium Medicorum conſenſu conſtat. In qua re mihi non diſplicet aſſerere neruum hunc dilatatum foraminulis aere vitali & ſpirituoſo plenis, eſſe conſtructum, & in eo præcipuam auditorij inſtrumenti rationem ſortiri ſpiritum prædictum, qui ſanè vitiatur & ſurditatem aut ſubſurditatem efficit, dum deficit aut impuratur vt mox referam: quo euidenter colligitur, aliquando ſurditatem ſequi morbos in intemperie, nonnunquam in compoſitione, & rarò in ſoluta vnitate. Atque cùm iam dictum ſit de primis duabus læſionibus, in hac vltima quæ ad neruum dilatatum attinet, ſtatuendum eſt, huiuſmodi neruum lædi obſtructis cauitatibus aere plenis, aut communi meatu; vel reſoluta totius nerui ſubſtantia, vt in paralyſi contingit; aut ſpiritum impurari, vel imminui; imminuitur, vel defectu alimenti, vel ob immodicum ſpirituum diſpendium, vel quòd non deuehatur ad neruum ipſum, obſtructione vel vbertate alicuius craſſæ ſubſtantiæ: vtrumque tamen maiori ex parte ſuccreſcit ab humoribus craſſis, viſcidis & tenacibus, qualis pituita eſt aut melancholia, vel prorſus corpore quopiam craſſo obturante, vt tuberculo aut phymate crudo, callo, ſchirro, aut concreto pure: vel ab aurium ſordibus adeò induratis & concretis, vt omnino præpodiatur aeris externi contactus: impuratur enim congenitus aer ab eiſdem cauſis, vel halitu humidiori & caliginoſo, aut ſuccis bilioſis, vt in morbis contingit acutis, nonnũquam ex admixtione flatus interni cum ipſo aere immerſo in foraminibus dilatati nerui, quo nõ minus homines ſurdeſcunt: ſed maximè ex craſſa pituita. Sit ne ſemper huiuſmodi humor, an aliquando bilioſus, controuer-

A tunt authores: cùm conſtet Hipp. bilis meminiſſe. 4. aphor. 28. vbi bilioſas deiectiones ſurdis prodeſſe refert: nec non & ſanguineas, ſi quidem ipſam quoque finiri ſanguinis fluxibus per nares compertum eſt. Sic Gal. 1. popul. part. 3. comment. 20. in hiſtoria Herophontis refert quinto die obſurduiſſe, quia bilis recurſum fecerat in caput. Sed vt nodus ſoluatur, intelligere oportet, prædictas ſurditates criticas eſſe, de quibus non eſt nobis in animo loqui, ſed ſolum de his, quas non curat natura vlla vacuatione facta, ſed opus eſt topico auxilio, quo ex craſſis ſuccis ibidem impactis (quibus credendum eſt fieri) aliquid conterat, aut ex quauis prædictarum cauſarum.

Signa.

Noſces verò per conſenſum ne ſit, an per primogeneam affectionem, vt Gal. aduertit. 4. de locis affe. & B Auic. 4. 3 1. tract. 1. nam ſi cerebrum huic malo conſentit, noſces, quòd caput, aut aliqua eius pars ſimul cum auditu lædatur, & quemadmodum in lethargo, epilepſia, & phrenitide comperimus: præterquã quòd in his vel guſtus, vel viſus ſimul collæduntur. Verùm ſi conſenſu ventriculi fiat, conſtabit eo, quòd acutius audiant laborantes ventriculo ieiuno & vacuo, magis quàm pleno: præterquam quòd per interualla repetit ſurditas antecedente tinnitu. At noſces ab hac aut illa cauſa ſurditatem proficiſci, quòd ab aeris vel ſpiritus vitio nuſquam omnino ſurdi euadunt laborantes, ſed ſurdaſtri, grauiores tamen & ſurdis finitimi, ſed cum aliquo tinnitu euadunt. At ex nerui obſtructione, per poroſitates eius facta humorum imbibitione, ſurdum fieri hominem noſces ex priuatione C omnimoda, aut ſi talis non ſit, quia per defluxũ aut mutationem alterius mali in eum affectum fit ſurditas: nam vel præceſſit catarrhoſus defluxus importunus, & non probè purgatus, aut febrilis aliqua affectio, vel aluus ſoluta, quorum ſuppreſſione ſurdus euaſit homo: preterquam quòd in foramine auditorio nihil mali aut impedimenti elucet: verum ſi ab intemperie calida vel frigida prodeat, tactu & laborantis ſenſu diſcernes. Si tamen à crudo phymate ſit, ex impedimento in meatu perſentito colliges, & quòd nulla ſordes per aurem inſtillat: ſi ex inflammatione, ex dolore, febre, & mentis perturbatione: ſicut dum fit à craſſa & denſata ſorde, quòd veluti palo aut re ali- D qua obturari meatus videatur, & cum hoc ſordis etiam aliquid ſtillet.

Preſagiũ.

Siue ſurditas ſit, ſiue ſubſurditas, dum ab ipſo ortu contracta ſit, vtramque aurem occupare eſt credendum, & conformationis inſtrumentorum vitio prodire, & ob id irreparabilem eſſe. Idem quoq; cenſendum eſt, ſi poſt natalem orta annorum duorũ ſpatio confirmata ſit. Quæ verò non abſoluta quidem, aut non in vtraque aure, diuturna tamen eſt & in maturiori ætate prodit ab humore frigido, craſſo & pituitoſo orta, penitus impacto in auditorio meatu, nec ipſa quidem curationem recipit, ſeu admodum difficilem. Verum ſi in febre ſurditas ſuccreſcat (nam & in acutis, & in diuturnis ſuccreſcere ſolet, & per ſe mor- E bum conſtituere) plerumq; repente fit (aut ſaltem leui præcedente tinnitu) & rarò inueteratur. Quam ſanè ſurditatem & criticè & ſymptomaticè accidere ſcimus; criticè verò cum materia craſſa eſt & frigidior, parotidum prænuncia, præſertim accedente comate, vt ſtatuerat Hipp. 3. prorr. 73. In capitis dolore coma & ſurditas abſceſſum aliquem poſt aures eructant, ſicut in calidioribus humoribus ſanguinis profluuiũ, aut alui fluorem, vel abſceſſum ad coxas, aut omnia ſimul, vt in hiſt. Herop. in Abderis. 3. pop. cõm. 3. t. 21. ſic profectò in acutis poſt iudiciũ ſurditas ſalutis nuncia exiſtit. Vt ſymptoma verò ſuboritur non rarò ſurditas; nam quibus à febre (quãquam rarò) firma ſtabiliſque manet, rarò delitescit & curatur, quibuſdam verò euenit humore aliquo in auditorio meatu fixo atq; impacto, citra vllam malignitatem; quem humo-

rem

rem 1. prorr. 32. bilem eſſe arbitratur Galen. quæ per ſuppreſſionem in caput rapta vitiat auditus inſtrumẽtum, probat euentu deſcenſus ipſius bilis ad inteſtina, vt probat Hippocr. 4. aphoriſmor. 60. & 28. Quibus bilioſæ deiectiones exeunt, eæ ſurditate ſuperueniente ſiſtuntur: & quibus ſurditas adeſt, bilioſorum deiectione finitur. Item quibus per febres aures obſurduerint, ijs ſanguis è naribus profluens, aut aluus turbata ſoluit morbum. Præterea reperitur alia ſurditas cunctis deterior, & maximè lethalis, extincta audiendi facultate, quæ ſequitur acuti morbi perniciẽ, vt 1. prorr. 32. inſinuauerat Hippocrat. & 4. aphoriſmorum 49. dicens: In febre non intermittente, ſi labrum, aut ſupercilium, aut oculus, aut naſus peruertitur, ſi non videt, ſi non audit, imbecillo iam corpore, morti proximum eſt. Itaque ſurditas ab extincta facultate, lethalis eſt: inueterata non curatur: firmata, neque aluum ſiſtit, neque alui bilioſis deiectionibus tollitur: temporaria tranſlatam bilem ad aures oſtendit, vbi aut conuulſionis, aut delirij præſidium exiſtit, niſi per aluum, aut fluxum ſanguinis è naribus purgetur. Quæ omnia curaturo ſummoperè neceſſaria exiſtunt, vt diſcat quali medicamento vtendum ſit, & qualem ſpem de ſurditate curanda concipiat, & polliceatur.

Curandi ratio.

Curandi verò ratio tot ſortita eſt partes, quot cauſas: quarum quæ aut leues ſunt, aut cum alijs morbis communes, facilè expedientur his quæ mox referam: quæ verò maioris ſunt momenti, maiorem etiam requirunt diligentiam. Sic profectò (vt ab illis facilè me expediam) cauſa, quæ intemperie media hoc vitium gignit, vel ſpirituum, aut aeris quieti ſpurcitia, facilè his, quæ nuper diximus, & capite de viſus debilitate, ſubſidium ſuſceptat. Quæ verò ex phymate prodit, his quæ coquendi, ac digerendi vires habeant, vt decoctum, aut ſuccus radicis althææ cum butyro, aut oleo ſuſino: vel decoctum fœnugræci, ſeminis lini, & althææ cum butyro, aut oleo ſuſino, vel decoctum fœnugræci, ſeminis lini, & althææ cum modico aceto, & melle: aut butyrum cum ſucco maluæ liquefactum, & alia huius naturæ. Cæterùm ſi à craſſis recrementis ſurditas fiat, his quæ incidant, attenuent, ac modicè liquent vtendum eſt, velut exiſtit inter alia ſtillatitius liquor mellis, ſuccus rutæ cum modico aceto, maioranæ, item ſtœchados, porri, aut cœpæ, vel mel ſquilliticum cum ſucco raphani, aut oleum de ligno cupreſſi cum eodem ſucco raphani ad conſumptionem ſucci feruefactum: quod cùm liquaueris, paulatim penicillo tertio quoque die, aut ſingulis diebus extrahes, & iterum eiſdem præſidijs vteris. Primò ante omne auxilium ſtatuendum eſt in ſurditate fugiendum eſſe à nimis calidis, aut frigidis medicamentis, aut alimentis. Sic Rufus Epheſius allium nocere ſcripſit. Item Albertus Magnus, ſumma de homine, ſtatuit anfractus aurium longiſſimos feciſſe naturam, quò minus à frigidis læderetur. Pari ratione crapulam, cruditates, & craſſa cibaria fugere oportet: item & vociferationem, ac tonitrua, dum caput plenum exiſtit: nam ipſo purgato, vt ex Archigene refert Galenus, clamores, maximè tubarum, ſummoperè proſunt: primò, quia calfaciunt auditorium meatum, & ea ratione reſiduum humorum diſcutiunt: ſecundò, quia clamoris impulſus illidit humores in locis impactis. Cuius ſententiæ fuerunt Epicurus, & Democritus, vt refert Lucretius 4. de natura: quorum ſententiam probauerat Galenus 3. localium, dicens: In dolore aurium quiete opus eſſe: in graui auditu, & ſurditate, motu, & concuſſione. Inſuper fugiendum eſſe à vomitu conſulit Hippocrat. libro de locis in homine, quia maximè caput repletur, quòd ſurſum ferantur omnia caputque repleant, vt in oſcitationibus, reſpiratione, &

A inſpiratione contingere aſſeuerat Ariſtotel. 5. de generatio. anima. capite 2. & 11. partic. problem. 42. Quòd ſi humorum fuerit affluxus, qui vel neruum reſoluat, vel eius foramina infarciat, triplici tantùm medendi ratione vteris: prima nimirum, quæ totum corpus immune reddat ab huiuſmodi humoribus (præmiſſa proba victus, & potus inſtitutione. Cui vſui potum inſtituere oportet, ex decocto ligni guaiaci cum modica liquiritia, vel ex ſarſa parilla cum ligno aloe, vel è radice chinæ cum ſaſſaphraſa Indica: præterquam ſi, ventriculi, aut conſuetudinis gratia, tenui, & modico vino vti concedatur, cum victu etiam omni arte exiccante) purgatione facta medicamento humorem peccantem validè ſeligente:

B nam cùm humores ſunt craſſi, & impacti, potius turbantur leui pharmaco quàm extrahantur: quippe cenſeo ob id Hippocrat. dixiſſe aluum turbatam, id eſt, vehementer ſolutam ſurditatem ſoluere, quantumuis Auicenn. dixerit leuioribus eſſe agendum, quo materia faciliùs coquatur, ſi quidem Galen. 3. local. eadem ratione conſuluit pilulis de colocynthide purgare, quæ vehementer aluum turbant, aut vſu balneorum ex ſulphure, vel prouocatis ſudoribus, quibus quod in ambitu redundat, facilè per inſenſilem halitum euaneſcat: iniectis etiam clyſteribus acri, & attrahenti virtute præditis, quæ etiam humores ab alto diſtrahant. Secunda curandi ratio his auxilijs perficitur, quæ caput ipſum omni arte

C præcaueant, quo minus à ventre, aut partibus interioribus recipiant, & ſi quid receperit, ab humorum ſpurcitia liberent, quales ſunt purgationes crebræ, tertio, aut quarto quoque die factæ, quæ ventrem, & primas venas tanquam crudorum ſuccorum officinam, primò expurgent: velut ſunt pilulæ maſtichinæ, ex hiera, ex agarico, alephanginæ: vel hæ quæ conficiuntur ex rhabarbaro, agarico, & aloe, vel quæ formantur ex agarico trochiſcato, hiera ſimplici Galeni, & maſtiche: prodeſt & infuſum ſenæ cum expreſſione ſeminis carthami, aut Mechoacanum Indicum: proſunt & pilulæ ex terebinthina abietis cum puluere hieræ. Quo facto, eis vteris quæ caput ipſum reſpiciunt, quemad-

D modum ſunt aureæ, fœtidæ, cochiæ, Arabicæ, & huius cenſus aliæ: vel purgationem conſimilem, & non minoris momenti inſtitues, ſi affectioni conſentiat vniuerſum corpus, *exhibitis ℥. 5. decocti quod recipit florum ſtœchados ℥. 1. maioranæ ʒ. 3. turbith, & polypodij, anà ʒ. 2. & ß. agarici trochiſcati ligati, & rhabarbari, anà ʒ. 2. foliorum ſenæ ℥. 2. bulliant in libris ſex aquæ ad conſumptionem medietatis, & cum modico ligni aloes aromatizetur:* quod porriges *tertio quoque die*, & interim humorem, & corpus præparabis rhodomelle cum modico oxymelitis ſimplicis, vel compoſiti, vel ſquillitici cum ſyrupo de ſtœchade, aut de betonica, & aquis amaraci, ſaluiæ, hyſſopi, fœniculi, calamenthi, aut origani.

E Item *excipe foliorum betonicæ, roris marini, ſtœchados, anà manip. 1. fiat decoctio, cuius accipe ℥. 3. oxymelitis ſimplic. ſyrupi de ſtœchade, & de biſantijs, anà ℥. ß. miſce.* Quòd ſi humor melancholiæ naturam, & conditionem ſortiatur, ſyrupo vteris de Sabor, lupulorum, aut fumariæ cum decocto lupulorum, borraginis, & fumariæ. Verùm medicamentis quæ vehementer purgant, frequenter vti citra periculum non datur: ob id conſultiſſimum eſt eiſdem purgare, ſed in minori quantitate: quippe ſic conſuluerat Hippocrat. dicens: In his purgandum eſſe cum eo quod modicum ingeſtum plurimum educat, cuius cenſus ſunt pilulæ cochiæ, aureæ, Arabicæ, de hiera Pachij, & de lapide lazuli, ac ſimiles. Rurſus materiam educes per ea quæ caput purgant, præſertim per maſticatoria, & dentifricia: nã quod excremẽtitium eſt, bis terve in hebdomada expurgare oportebit;

ac mox caput roborare his, quæ capite præcedenti, & principio huius capitis exteriùs adhibita, id poſſe diximus: velut ſunt lotiones ex lixiuio, ex decocto guaiaci cum aqua vitæ, aut ex vino, in quo ferbuerint flores ſtœchados, maioranæ, & chamæmeli, lignũ aloes, & huius cenſus alia: ſic ex vſu erunt pilei ex pulueribus ſæpius adductis, aut pulueres ipſi ſupra caput ſparſi. Tertia verò & vltima medendi ratio, per ea auxilia fit, quæ exterius adhibita, aut intra aurem proiecta validè habent diſcutere humores, incidere, attenuare, & extergere, dummodo ſint calfacientia, quia pars abdita, & neruacea eſt, & humores plerunq; frigidi, incidentia, extenuantia, & altè penetrantia, vt 3. localium conſuluerat Gal. velut eſt in humore frigido, & denſo abſynthium aqua decoctum, ac per infundibulum in aurem euaporatum: præſtat decoctũ origani, baccarum lauri, & foliorum eius, cum modico aceto, & caſtorio, melle, & ſucco abſynthij, cuius etiam nonnihil in aurem infundere prodeſt: itẽ ſuccus hederæ cum vino inditus, vel decoctum aliorum, & cęparum, aut porri cum vino, aut aceto, vel ſucco rutæ. Fel item leporis cum pari mellis portione in cœpa feruefactum mirè prodeſt. Valet caſtorium cum oleo coſtino, vel amygdalarum amararum. Fomentum autem non minus vtile hoc modo facito: *excipe rutæ, abſynthij, foliorum lauri, & althææ, anà m. 1. vini albi lib. 2. aquæ lib. 4. bulliant ſimul ad conſumptionem tertiæ partis vini, & aquæ, & ſpongia modicè calidum auri apponito duarum horarum ſpatio, & ſic per interualla facito.* Prodeſt & aliud q. ℞. *foliorum hederæ m. 2. cępæ lib. ß. coquantur in hydromelite q. s. & contundãtur donec fiat emplaſtrum, quod auribus apponito, foramine priùs occluſo.* Conficies tamen aliud, iudicio noſtro maioris momenti, q. ℞. *olei amygdalarum amararum ℥. 4. ſucci raphani ℥. 6. moſchi puluerizati ʒ. ß. bulliant omnia, ad conſumptionem ſucci, in vaſe probè obturato, ac in duplici vaſe, & dum laborans it dormitum, infunde guttulam huius olei in aurem.* Eſt longè maioris momenti, & vſu probatum medicamentum, q. ℞. *olei amygdalarum dulcium ℥. 4. aquæ vitæ ℥. 2. foliorum lauri minutim inciſorum numero 6. bulliant in duplici vaſe ad conſumptionem aquę, & facta vehementi expreſſione, eodem modo vtere.* Eiuſdem quoque momenti cenſeo eſſe oleum ex ligno cupreſſi: ſed pretioſius ex ligno guaiaco, aut ſtilloticus liquor ex limatura vtriuſque cum aqua vitæ, melle, & ſucco raphani extractus per alembicum. Proſunt & medicamenta quæ capite præcedenti ex fellibus componi diximus, ac ex elleboro, & euphorbio. Inter mitiora enim numeratur aqua ſtillata ex pane recenter cocto, cum ſtœchade, & modico ciclaminis. Oleum item ex pice, ex cera, ex aniſo, quod maioris momenti eſt, & ex ſemine fœniculi, ex cariophyllis, & cinnamomo. Præſtat & vrina capræ, & ſenecta anguis aceto trita, & inſtillata. Item ſtillotica aqua ex pari portione aceti, & aquę cum coma abſynthij. Præterea laudatur tabella cupreſſi calida, quantum ferri poſſit auri applicita. Sed confert non parum pinguedo quæ emanat ab anguilla cum aſſatur, ſi proprio ipſi felli admixtum vaſe vitreo ſeruaueris, & vſu poſtulante vnam, vel alteram guttam in aurem infundas. Poſſunt etiam in aurem infundi alia, velut oleum iuniperi, ex terebinthina, aut ex amygdalis amaris, vel dulcibus, in quo madue rit, & coquatur anethum, euphorbium, & caſtorium. Sed inter compoſita probatum reperio id, q. ℞. *olei veteris ℥. 2. olei porrorum, & amygdalarum amararum anà ℥. 1. ſucci rutę, ſucci raphani, anà ℥. ß. vini maluatici ℥. 1. & ß. bulliant in vaſe vitreo ad ſucci, & vini propè conſumptionem: deinde adde ſpicę nardi, colocynthidis, caſtorij, maſtichis puluerizatorum, anà gr. 2. poſteà occluſo vaſe bulliant in duplici vaſe per tres horas: auferatur ab igne, & in alio vaſe ſeruetur ad ſolis ęſtum paucis diebus, donec liquor clareſcat, poſteà coletur tenui linteo, & exprimatur, & adde muſci gr. 1. & ß. diſſoluatur optimè, & vſui ſeruetur.* Aliud non minoris momenti conficies, q. ℞. *ſucci porrorum, ſucci abſynthij, olei amygdalarum amararum, petrolei, hoc eſt olei naphthę, anà ℥. ß. miſceantur, & ea mixtura impleantur cœpę duę excauatę, atque ita ſub cineribus calidis coquantur, & poſteà ſuccus exprimatur leuiter per colaturam.*

Maiora auxilia.

Quòd ſi hæc & alia, quæ paſſim apud peritos viros reperies, non videantur profuiſſe, coniectabile eſt fixius aliquid materiæ in neruo, & partibus vicinis adhuc infartum eſſe, quod paulò efficaciora auxilia requirat. Quapropter oportebit per interualla corpus vniuerſum, & caput purgare, & iterum per propria capitis emunctoria quod reliquum eſt educere: cuius naturæ eſt maſticatorium, q. ℞. *radicis pyrethri ʒ. 1. nucis muſcatę, zingiberis, anà ℈. 2. maſtichis ℥. 1. diſſoluatur maſtix in mortario cum piſtillo calido, & cętera miſceantur, ac fiant paſtilli ʒ. ß.* Huius loco gargariſmus fieri poterit ex hyſſopo, origano, ſaluia admixto oxymelite, & pauco aceto. Non placet plurimum ſternutatorijs vti, quippe tuta non ſunt, ob incertitudinem motus humoris ex vehementi illa agitatione: cuius loco humor attrahi poteſt per nares ſucco betæ, radicis ireos, vulgaris acori cum aqua maioranæ, & melle. Quibus factis iterum ad capitis lotionem te conuertes ex lixiuio cineris ſarmentorum, corticum ligni guaiaci, & lauri, caulium, braſſicæ percolato, incoctis abſynthio, ſaluia, chamæmelo, maiorana, folijs ſenæ, roſis, agarici aliquot drachmis, quod deinde abſtergatur ſpongia, & pannis ſiccioribus, vel ſacculo, q. ℞. *ſandarachæ Arabum ʒ. 1. & ß. thuris, nucis muſcatę, maioranę, anà ʒ. ß. granorum myrti, roſarum rubearum, ſeminis pęonię, florum ſtœchados, anà ℈. 2. puluerizatis omnibus fiat ſacculus interlineatus ſerico proſutura coronali, cuius vſus tantùm ſit interdiu*, noctu verò ſola cucupha cannabina ſufficiet, calfacta tamen fumo, quem ſandaracha, & thus carbonibus iniecta exhalarint. Quo facto, bis, terve in hebdomada ſuffitibus maioris momenti vtendum erit, velut eſt q. ℞. *centaurij minoris, tanaceti, abſynthij, maioranę, anà manip. 1. & ß. foliorum lauri, roſarum, ſpicę, anà manip. 1. lumbricorum lotorum in vino, & ligatorum in ſindone p. ß. aquę partem vnã, vini albi partes duas, coquantur, & ſeruentur pro ſuffitu*, à quo aliquid eorum quæ dicta ſunt in aurem infundere oportebit. At ſi his malum non ceſſerit, & ex mali augmento Medicus coniecerit aliud grauius malum poſſe ſuperuenire, occiput ferro candenti aperire oportet, & fontanellam in brachijs excauare: vel ſi placet ſetonem occipitio affigere, quo expiret id quod indies in cerebro aggregatur. Sed longè his maiora, & valentiora reperies tract. de tinnitu prope finem: quæ ne bis repetere videar, illic eſſe quærenda ſatius duxi.

Verùm ſi ex pure in aure reſiccato ſurditas ſuboriatur, abſterſorijs vteris, quale eſt hydromel ex hordei cremore: vel id q. ℞. *ſcoriæ ferri ℥. 1. decoque in vino, & poſteà in aurem infunde.* At ſi aqua in aurem proiecta cauſa ſit, ſaliat laborans capite verſus illam partem inclinato, & poſteà goſſypio, aut ſpongia extrahatur: præſtat & ſternutatio ex oleo calido per ſuctũ, aut per ſyringam, in nares immiſſo. Verùm ſi ob vermiculos malum oriatur, amaris abſtergere oportet, velut eſt oleum de nucleis Perſici, aut ſuccus foliorũ eius, abſynthij, lupinorum, & calaminthæ cum aloe: calculos verò aut quamuis rem duram in aurem immiſſam, chirurgicis inſtrumentis committes, factis priùs fomentis, & calorificis auxilijs: verùm ſi alicuius ſeminis granum in aurem inciderit, caue ab his quæ intumeſcere faciunt, velut eſt oleum, aut aqua calida, deteriùs enim tunc extrahes.

CAPVT XXV.

De fluxu ſanguinis narium.

LIcet hæmorrhagia Græcè, quamuis ſanguinis profuſionem deſignet, peculiari tamen acceptione, ſanguinis è naribus fluorem importat, vt ex Hippocrat. euidenter probari poteſt libro 6. epid. ſect. 3. text. 19. & 21. cui ſententiæ Galen. adſtipulatur lib. 1. popul. part. 1. comment. 9. dicens quòd hæmorrhagia per ſe & ſimpliciter ſumpta, ſanguinis è naribus profuſionem ſignificat, non expreſſa particula per quam fluit: alioqui nomen commune eſſe. Fluxionem autem ſanguinis per nares, triplicem eſſe euidenter conſtat: nam comperimus quandam eſſe naturalem & ſanorum propriam, à copia & feruore ſanguinis, qui in pueritia non ſolùm in alimentum, ſed etiam in incrementum conſumebatur. Cuius meminerat Hippocr. 3. in 6. popul. tex. 21. dicens: Vbi concubere, vel hircire incipiunt, ſanguinem profundunt. Secundam verò frequentiùs conſpicimus, vi febris & in certamine naturæ in criſibus commotam. Quippe ſanguis calore feruens ſurſum rapitur, apertiſque venis vnà cum calore funditur. Hæc ſanè vno è tribus modis in morbis contingere poteſt, vno quidem criticè & natura ſuperante: quam eſſe ſalubrem confirmat ſuc creſcere in omni morbo acuto & bilioſo, & in cauſo, phrenitide ac inflammationibus viſcerum: minus tamen vtilem in lethargo, & peripneumonia; medio modo ambigit pleuritis: eam quoque ſecuriorem reddit correſpondere non ſolùm ſpeciei morbi & naturæ bilioſæ, ſed etiam ætati, temperamento, victui, & è directo affecti loci & temporis conſtitutioni. Nam in eodem genere cauſi iuuenes magis hæmorrhagia, ſenes magis dyſenteria iudicantur: confirmat autem iudicium, conferentia & tolerantia, quod expreſſerat Hippoc. 1. epid. part. 3. per verba, benè & largiter fluere, ne quis deceptus fluoris copia, compeſcere vllo modo tentet. Cùm hoc tamen monendus mihi in hac parte lector eſt, ne his verbis nimium credens non prouideat immodicis profuſionibus, quas (licet criticæ ſint) damnauerat Hippocr. ipſe. 3. prorr. 41. & 52. dicens: In iudicatorijs perfrictionibus ſanguinis eruptiones vehementes, peſſimæ: & paulò inferiùs: Quibus è naribus copioſè, violenta & multa fluunt, ad conuulſiones hi interdum deducuntur, venæ autem ſectio ſoluit. Ratio huius dogmatis eſt, quia grauata præ copia & ad excretionem concitata, modum tenere nequit, & ſupercriſim à Medicis vocatam efficit. Altera rurſus eſt vitioſa criſis per hæmorrhagiã, quando nimirum imperfecta eſt, vt cùm parum fluit, & per interualla, aut modò parum, modò largiter, iteratis vicibus, vt in Metome, & in eo qui in Dealcis horto habitabat. 1. epiſt. Hippocr. ſcribit. Tertia verò eſt ſtillicidium cum paucæ ſtillæ fluunt ſine cauſa manifeſta, ſed vi febris, fruſtra tentata criſi à vi morbi, vitio ſanguinis, & cerebri infirmitate in morbis malignis. Vltima verò hæmorrhagiæ ſors, cuius naturam & cauſas in hoc cap. diſputare ſtudeo, eſt ſymptomatica nuncupata, partium interiorum malè affectarũ occaſione: in primis hepatis et lienis, interdum etiam capitis. In quarum partium affectionibus per interualla ſtillat ſanguis, aut copioſè profunditur, reſoluto aut obſtructo hepate, vel liene: in lienoſis enim tenuis ſanguis ſurſum abit ac defluit, craſſior verò in ſplene relinquitur, quo & repletur, & hepar replet, quia non expurgat: primum quidem fit retentricis, ſecundùm expultricis, tertium attractricis infirmitate. Caput prætereà ſanguinem fundit cùm venæ eiuſdem, ſuſcepto ſanguine è partibus inferioribus, diſtenduntur, acrimonia aut copia vicinæ partes irritantur, caput exæſtuat, commotus ſanguis & exagitatus vapores

A & exhalationes gignit, qui excitati extremas venas, & quæ ad oculos pertinent ſubeunt, & exitum parant, vel paratum inueniunt facultatis vitio, aut ipſarum venarum morbo. Hinc hebetudo viſus, & alia quæ 3. prog. & in prorrheticis fluoris ſanguinis ſigna ſcripſerat Hippocrate.

Quibus ſuppoſitis ſtatuendũ eſt, vt in prima fluentis ſanguinis ſpecie naturali diximus, ipſum poſſe fluere vel vtiliter, conante nimirum natura quod redundat aut moleſtat deponere, velut in criſibus efficere ſolet, & in febre ardente non rarò: vel proſilit ex aſſuetudine: aut dum vacuatio aliqua præter tempus & naturam ſeu occaſionem ſuppreſſa eſt, vt his contingit, quibus menſes imminuti ſunt, vel non fluxerunt, vel intempeſtiuè deliteſcunt: ſic & alijs quibus
B aut hæmorrhoides occultantur, vel membrum aliquod mutilatum eſt, vel per aluũ aſſueuit natura ſanguinis copiam deonerare, et id iam non exequitur. In quibus omnibus, licèt ſanguinis excretio toto genere appelletur præter naturam, ex vſu eſſe ſolet, ſicut in alijs toto genere præter naturam & nocua, ratione materiæ quæ familiaris eſt, & ratione loci, quem nullum fabrefecit huic vacuationi natura: ob idque grauior periculoſiorque eſt ſanguinis profuſio, & plus corpus ab eius euacuatione labaſcit, quàm à cuiuſuis humoris profuſione, etiam ſi maior copia excernatur.

Contingit enim ſoli homini inter cætera animalia ſanguinis è naribus profuſio, quia plus eo, & humi-
C diori abundat cerebro: ſecundò verò, quia cutis & vaſorum tunicæ in hominibus longè ſunt tenuiores & rariores: quo fit, vt facilè ipſe ſanguis exſudet, aut per ora fluat, vel vaſa dirumpantur, maximè cùm calor accedat. Ex quo etiam prodit frequentiùs viris quàm fœminis fluere, quòd hæ partibus conſtent inferioribus magis calidis, et per vterum ſanguinem fundant: illi verò partibus ſuperioribus calore abundent, quò frequentiùs ſanguis à naribus fluat. Quo factum eſt, vt ſanguine immodicè fluente, corpus in grauiora pericula promptiùs dilabatur: namque & malus corporis habitus, & morboſa gracilitas protinus & immedicabiliter ſuboriuntur: quamobrem expedit paulò diligentiùs huiuſmodi fluxum noſſe, vt quando na-
D tura agente ſuccreſcat (permittatur) aut patiente (protinus compeſcatur) apertum ſit.

Cùm enim natura errante funditur ſanguis, toto genere præter naturam efficitur excretio, & ſymptoma fit in genere excretorum, non ſolùm immodicè, verùm & præter naturam toto genere. Quod ſanè non vnum videtur ſectari morborum genus, ſed varia iuxta Galeni placitum lib. 5. method. cap. 2. & libro 2. vt latiùs in explicatione cauſarum conſtabit: interim tamen ſcito, nonnunquam ad morbum in via pertinere, aliquando ad ſolutam vnitatem, et non rarò ad intemperiem.

Vna enim trium rationum ſanguis è vena profluit: *Cauſa.*
prima vitioſo facto ſanguine ipſo: ſecunda ob vitium
E facultutum, quarum munus eſt ſanguinem continere aut diſtribuere: tertia verò ob vitium vaſis ipſius, ſanguinem continentis. Prima quidem ratione ſanguis fluendi occaſionem ſumit ab immodica efferueſcentia & calore: attenuatur enim calore, & pori dilatantur atque aperiuntur: quo fit, vt facilè per aperta foramina diffluat, quemadmodum iuuenibus æſtiuo tempore, & immodicis præcedentibus exercitijs euenire ſolet: feruidior enim factus, promptiùs caput conſcendit, & qui illuc præeſt, ob dictam rationem profluit. Secũda occaſio, quatenus ad ſanguinem attinet, eſt, dum aquoſior, tenuior & ſeroſior efficitur: atqui cũ naturalia foramina craſſiori ſanguini continendo fabrefecerit natura, factum eſt, vt dum tenuior fit, contineri nequeat. Defluit tertiò ſanguis dum præ nimia quantitate ita vaſa diſtendit, vt neceſſum ſit præ diſtenſione oſcula & naturales meatus aperiri, quouſq;

ſan-

ſanguis ipſe ſua ſponte proſiliat, vt in iuuenibus, & his corporibus quæ quotannis, aut per breuiora interualla, ſanguinem fundere aſſueſcunt: quartò verò & vltimò ratione ſanguinis fit eius profuſio, dum vitio aliquo ita eſt conſpurcatus, vt vaſa ipſa exedat, abradat, ac perforet, aut nonnunquam præ nimia plenitudine diſrumpat: hoc quidem in athletis, illud verò in cacochymis corporibus non rarò viſitur. Secunda autem ratio, ex tribus primò loco memoratis, ex facultatibus prodit, quibus datum eſt ſanguinem regere, & gubernare: nam cùm diſtribuens facultas tam eſt valida, vt præ nimia copia luxuriet, fit vt ſanguinẽ ſaltem redundantem ſua ſpōtè è corpore pellat, quod ſolet in robuſtis corporibus non rarò accidere. Facultas etiam retentrix ob aliquod vitium, aliquando ita languida redditur, vt proprio munere continendi vti deinceps nequeat, & laxatis vaſorum oſculis quibus ipſa innititur, dum valens eſt, ſanguinem liberè defluere permittit, temperamento quo id munus exequitur vitiato, vt in longis affectionibus contingere ſcimus. Tertia verò & vltima fluendi ratio prodit ex vaſorum ſanguinem continentium vitio, quod triplex eſſe creditur: quippe patitur frequentiùs anaſtomoſim, hoc eſt referationem oſculorum ipſarum venarum, quod ſuccreſcere contingit, vel ſanguinis acrimonia naturam ſtimulante, vel nimia copia grauante ipſam, aut ex impotentia contentricis facultatis ipſarum venarum. Patitur etiam pororum, ſeu meatuũ tunicæ ipſius vena quæuis apertionem, qua ſanguis à venis exſudat, quia vel tenuior iuſto eſt, adeò vt eiſdẽ contineri non poſſit, vel quia venarum ſubſtantia rarior facta ſit, quod vitium appellatur diapedeſis: vtrũque tamen malum morbus eſt pertinens ad figuram quatenus habet meatus ampliores quàm par ſit. Tertium autem vaſorum vitium pertinet ad continuitatis venæ ſeparationem: nam aut diſciſſa eſt, aut diſrupta, aut contuſa, aut exeſa. Diſciſſa quidem à re acuta ſoluente continuum: dirupta à flatu, aut plenitudine: contuſa à re graui: exeſa verò à re mordente, erodente, & acri.

Signa. Signa verò quibus dignoſcitur quæuis harum cauſarum, in promptu quidem ſunt: nam ſanguinis efferueſcentiam monſtrant anni tempus, exercitium præcedens, aut animi paſſio, qualis ira eſt. Tenuem ſanguinem oſtendit natura ipſius exeuntis: quippe dilutus eſt, & iuſto tenuior. Quantitatem monſtrat color optimus, rubicundior, venæ pleniores, grauitas totius corporis, & maximè capitis, corporis conſtitutio, ſeu habitus athleticus, & ſtatura, fluendi conſuetudo. Vitium ſanguinis docet deterrimus eius color, & alienus à naturali: item color pallidus, flauior, vel nigrior, etiam ſanguis calidior, mordacior, & quaſi abradens partes. Languidam verò facultatem totius corporis pallor, & malus habitus: præterquam quòd ſanguis ipſe improbè etiam eſt confectus. Robur autem expellentis facultatis monſtrant robuſtus corporis habitus, faciei color optimus, & in cæteris optima totius corporis conſtitutio, & à ſanguinis excretione conferentia. Venam eſſe diruptam monſtrant ictus, percuſſio, ſaltus, vehemens rerum difficilium conatus, vociferatio, & cætera vim, ac poteſtatem rumpendi obtinentia. Diapedeſim, aut anaſtomoſim oſtendit ſanguinis tenuitas, aut calor, & pari lege totius corporis calor, & æſtus: cuius munus eſt poros, & ora venarũ dilatare, & aperire. Exeſionem quidem venæ oſtendit ſanguis ipſe bilioſus, aut deterrima alia qualitate præditus, ex qua licet colligere vitium ſanguinis exeſionem moliri: præterquam quòd ex modo fluendi (ſumpto initio à parua fluxione, quæ poſteà degenerat in vberiorem) libro 5. method. med. & 3. de cauſis ſymptom. Galen. etiam fluxionis rationem oſtendere nititur.

Præſagiũ Fluxionem quidem ſanguinis licet aliquando pro- A fuiſſe conſtet, cum hoc tamen neque tuta ſemper eſt, neque cùm malum ſignificat æquale acceſſit. Qua in re in memoriam reuocare oportet, Galeni ſententiã, qui lib. de ſymptomat. cauſ. cap. vltimo docet, vacuationem aliquam præter naturam dici, vel quatenus actio læſa eſt, vel quia exiens eſt mutatum, vel quia corporis exiſtit affectus: ex quibus elici poteſt, hæmorrhagiam omnem non ſemper eſſe actionem læſam, ſed aliquando vtilem, & natura vincente factam, vt criſis oſtendit. Verùm quatenus conſideratur vt exiens mutatum, ſola menſtrui purgatio naturalis eſt, reliquæ verò innaturales: verùm dum iungitur alicui corporis affectui, vt dum prodit ex rupto vaſe, ſemper præter naturam exiſtit. Inter quas omnes ſolam na- B rium vocauit innoxiam Galen. 5. aphoriſmorum 53. qua minus tuta exiſtit quæ per hæmorrhoides fit, licet pluribus affectionibus proficua: quia periculum eſt, ne ſanguis immodicè per eas dilabatur. Quæ verò per ſedem periodice fit, à morbis etiam præcauet, ſed minus tuta eſt, quòd ſoleat in inteſtinis concreſcere. Vomitus autem ſanguinis tanto cæteris deterior eſt, quanto vomitus omni deiectione, licet aliquando proſit, & ab imminentibus morbis nonnullos liberet. Sed omnium deterrimus eſt, qui tuſſiendo è thorace eiicitur, vt ſuo loco latius dicturi ſumus. Quibus ſic conſideratis, priùs ante omne conſilium expendes, ſit ne huiuſmodi fluxus ſanguinis aliquo modo permittendus, an compeſcendus protinus: quod faci- C lè diſces, ſi expenderis criticum fluxum nullo modo eſſe compeſcendum, niſi natura præ impotentia non ſe poſſit continere, vt à principio capitis dictum eſt, neque conſuetum, ni virium caſum vereamur: neque ruſſus ætate iuuenili, aut temperamento ſanguineo præditis, aut vbi conſueta aliqua euacuatio ſuppreſſa eſt.

Quòd ſi ſupprimendus ſit ſanguinis narium fluxus, curandi ratio quæ id præſcribit, quinque conſideranda eſſe primò docet: primùm à quo loco feratur in nares: ſecundò per quas vias: & vltimò nares ipſas ad quas defertur. *Curandi ratio.* Quippe à iecore, ab ſplene, à toto corpore non rarò, & etiam à capite ipſo in nares defertur. Conſiderare etiam oportet, à quauis parte pro- D ficiſcatur fluxurus ſanguis, ſemper per venas irruere. Præterea conſiderabis, neceſſariò ante venarum naſi ingreſſum, vel cerebrum, vel vicinas ei partes adire, quod periculo non vacat. Tertium verò quod conſideratione dignum exiſtit, fluxionis ipſius impetus proculdubio eſt: & vltimum fluxionis cauſa, ſeu occaſio. Eſt itaque in quauis ſanguinis profuſione, ſolùm eius habito reſpectu, medendi quędam ratio omnibus cauſis, & morbis communis, quæ tantùm reſpicit fluxionis impetum, & ea ratione duplex exiſtit: altera fluxioni prouidet: altera verò foramen reſpicit per quod ſanguis erumpit. Quæ verò impetum conſiderat, omni diuerſionum genere, & diſtractione ad diſtantem, & contrariam partem integratur, hac vni- E ca ratione ſeruata, quòd ſi Medicus cognouerit fluxionis originem, & principium à quo ſanguis mouetur ad nares, ad id reuulſio fieri neceſſariò debet: iecur etenim in pleriſque origo ſolet eſſe fluxionis ſanguinolentæ, præſertim ſi ex dextra nare ſanguis proſiliat. Quo tempore ſolùm conſiderata fluxionis immoderantia, & vt ei ſubueniamus, ſupra iecoris regionem, præter frictiones, ligaturam, & huiuſmodi alia diuerſoria auxilia, cucurbitam maximam adhibere oportet, ſicut ſi ex ſiniſtra nare oriatur, ſiniſtro hypochondrio. In fœminis verò, quibus maiori ex parte vteri conſortio ſanguis proſilit, vtero ipſi eandem cucurbitam affigere oportet, aut femoribus, & ſuris, ſi in vtero aliquod præſit vitium, cuius ratione vereamur ibidem cucurbitam affigere. Verùm ſi origo mali omnino Medico ignota ſit, ad quàm diſtantiſſimam partem fluxionem auertere oportet. Eſt tamen vulga-

vulgatum præſidium in magnis ſanguinis nariũ profuſionibus frigida aqua teſtes immergere, quo protinus ſanguis viſus eſt ceſſare: cuius ratio haud ita facilis eſt: cenſeo tamen tam inſigne cum membris præcipuis, & maximè cerebro, conſortium teſtes obtinere, vt facilè eiſdem refrigeratis, venoſum arterioſumque genus protinus frigiditatem perſentiat, ſubindeque veluti à frigidæ potu impetum compeſci. Sunt etiam qui concedãt crurum lotiones ex calida aqua, quæ infernas partes aperiat, dilatet, ac laxet, quo faciliùs ad eaſdem ſanguis alliciatur, diſtrahaturque à ſuperioribus. Sic hirudines ſuris affigere oportet, quo longiùs ſuctu ſanguis euocetur, vel cucurbitas cum leui ſcarificatione, aut ligaturas frequenter compreſſas, & modicè, ac per interualla laxatas. Item cucurbitæ affiguntur ſcapulis, & ſummæ ceruici, etiam cũ ſcarificatione, ſed fœminis femoribus, & ſuris ſunt affigendæ, maximè ſi à puerperij, vel menſtrui ſuppreſſione ſanguis fluat. Quo caſu nec non & alio quouis, tutum, & vtiliſſimum pleriſque authorum viſum eſt, in talo venam tundere, & parum ſanguinis, ac per interualla extrahere, quo maior fiat reuocatio quã profuſio, virium ſeruandarum gratia: ac ſi plurimum vrgeat profuſio, ſanguinem ex brachio per vices, & interualla mittes.

Secunda curandi ratio, vrgente etiam fluxionis indicatione, & nullo habito ad cauſam reſpectu, circa obturationem foraminis, per quod ſanguis exit, verſatur: quam profectò moliuntur diuerſa auxilia, quæ etiam iuxta rationem diuerſitatis cauſæ, quæ foramẽ adaperit, inſtitui poſſunt. Nam ſi ſoluta eſt arteriæ tunica à re incidente, vel contundente, agglutinantibus vtendum eſt, qualia ſunt albumen oui, thus, reſina, terebinthina, ſuccus glauci, & puluis, aut ſuccus ſigilli beatæ Mariæ, hoc eſt conſolidæ maioris. Si verò propter exeſionem foramen fiat, ea auxilia adhibẽda ſunt, quæ obſtruendi, & obturandi foramen vim obtineant, qualia ſunt amylum, farina volatilis, thus, manna thuris, terra lemnia, bolus armenus, cum mucilaginibus ſeminis citoniorum, album oui, charta ex papyro combuſta, ſpongia pariter combuſta, pili leporis, & coagulum eius, aloes, gypſum, gummi tragacanthæ, & lebetis terrei ſæpius ignem experti raſura. Sed compoſita huic cauſæ, & præcedenti, ac ſequentibus, non pauca conficies, quorum primum ℞. *boli armeni, terræ ſigillatæ, lapidis hæmatitis, coralli rubei, hypociſtidis, acaciæ, anà q. ſ. vt cum aceto, & albumine oui fiat linimentum*, cuius iuxta frontem, & in nares modicum immittes. Aliud conficies q. ℞. *ſucci plantaginis, aquæ roſarum, anà ℥. 2. aceti ℥. ß. ouorum albumina duo, terræ ſigillatæ quantum ad inſpiſſandum ſufficiat*. Præſtat & aliud q. ℞. *gummi Arabici, ſanguinis draconis, acaciæ, ſpodij, balauſtiorum, boli, lapidis hæmatitis, coralli rubei, anà ʒ. 1. & ß: cornu cerui, gallarũ cupreſſi, anà ʒ. 1. fiat puluis tenuiſſimus, & cum albumine oui formentur peſſaria*, quæ intra nares immittes. Valet & tela araneæ cum albumine oui, & ſanguine draconis: item ſuccus ſtercoris equi cum aloe, & puluere myrtillorum: ex quibus varia poteris efficere eidem vſui proficua. Quòd ſi ex reſeratione meatuum, aut pororum fluxus ſuboriatur, adſtringentium ſylua vti oportebit: ſic enim elychnium formare oportet ex ſucco poligoni, conſolidæ maioris, albumine oui, rhu, & aliarum herbarum quæ ſtipticitatem habent, poſteà tamen elychnium aſpergere oportet pulueribus farinæ volatilis, amyli, gypſi, thuris, aloes, roſarum, myrtillorum, hypociſtidis, balauſtiorum, maſtichis, & corticum granatorum. Quòd ſi obturata nare prædicto elychnio fluxus quieuerit, raró mutare oportet, donec ex toto apertum foramen coaleſcat: ſin aliter, alia tentare oportet auxilia, ex his quæ retulimus: quemadmodum eſt elychnium confectum ex leporinis pilis minutim inciſis, & candido oui, ad-

A mixto aliquo ex ſupra dictis pulueribus, vel ſuffumigatio ex aceto iniecto ſuper lapidem ignitum: præſtat eundem vſum puluis ſtercoris equi, & vt alij referũt, aſini, aut ſuccus eiuſdem ſtercoris recenter excreti, & plures alij pulueres quos nuper memorauimus. Exteriùs verò adhibere oportet frigidam aquam fronti, radicibus naſi, & occipitio frequenter adhibitã: fronti etiam cataplaſmata, quæ conficiuntur ex eiſdem pulueribus, & albumine oui frequenter agitato, vt vaſa quæ foramini proxima ſunt, pari lege obturentur, & preſſiorem reddant ſanguinis viam. Præſtat quidem prædictum beneficium, inter alia, id q. ℞. *maſtichem, tragacantham, farinam volatilem, pilos leporis minutim inciſos cum albumine oui*: valet etiam, ſed ma- B ximè vbi caloris feruor ad fuerit, id q. ℞. *ſucci lactucę, ſemperuiui, polygoni ana partes æquales, aquæ roſarum, & aceti parum, quibus mixtis, & linteo exceptis, fronti, & prope collum adhibe.*

Quibus ſi fluxus non ceſſerit, ad cauſam, & ad cauſæ principium deuenire cogetur Medicus. Sic ſi feruor ſanguinis, aut eius vbertas cauſam præſtiterint, primò ſedato feruore ipſius, frigidiſſimis potibus adhibitis, ſi corpus, aut corporis conditio id non vetuerit, quiete, frigido aere, ventilatione, & ſparſione rerũ frigidarum, abluto etiam capite frigida aqua, & eadem naribus, & pudendis partibus ſæpè adhibita. Præſtitis etiam iecori quæ refrigerent, quale eſt vnguentum roſaceum, ſantalorum cum aceto, & ſucco C cichorij, aut roſarum: inſtituta etiam ea victus ratione, quæ & refrigeret, & modicè ſanguinem coerceat, atque comprimat, cui vſui deſeruiunt lactucæ, ſcariolæ, folia cichorij, carnes aſſæ, & aqua chalybeata, ac reliqua id genus. Quòd ſi prædicta non profuerint, neceſſum erit feruorem reſtinguere ſanguine leuiter miſſo, quantum nimirum ſat ſit reuulſioni, & attemperamento, idque partitè, & parcè virium ſeruandarum gratia: poſtmodum verò parti prouidendum eſt eo auxilio, q. ℞. *argillæ ℥. 2. boli armeni ℥. ß. acaciæ, hypociſtidos, anà ʒ. 2. cum albumine oui, & modico aceto fiat emplaſtrum, quo frons, & tempora illiniantur*: vel alio q. ℞. *argillæ, & farinæ volatilis, anà ʒ. 1. miſceantur cum albumine oui, & tantillo aceti, imbuantur goſ- D ſypio carpto naribuſque imponantur*: tandem indantur in nares quę refrigerant, adſtringunt, aut cruſtam inducunt, ſi id neceſſitas poſtulauerit. Quem vſum præſtat id, q. ℞. *ſucci lanceolæ, hoc eſt plantaginis acutioris, burſæ paſtoris, quod ſufficiat, & in his maceretur ſanguis draconis, & excipiatur goſſypio carpto*. Eũdem vſum præſtat ſuccus plantaginis, cauium, rubi, meſpilorum, cornorum, & puluis eorundem: item lanugo arboris quæ folijs populi adnaſcitur, vel villorum ſalicis, quæ macerari prius in aceto debent, & ſole exſiccari. Sed præter alia non pauca compertum eſt prodeſſe athanaſiam Nicolai cum ſucco pentaphylli: vel puluerem Alexandri, q. ℞. *conſolidæ, ſanguinis draconis, Karabe, anà ʒ. 1. hæmatitis, coralli, cornu cerui* E *vſti, anà ℈. 2. fiat puluis: cuius etiam præberi poteſt ʒ. ß. cum liquore conuenienti.* Sunt etiam alij pulueres adeò efficaces, quòd in nares inditi vicem gerunt cruſtiferi medicamenti, cuius naturæ eſt, qui hoc modo paratur: *Spongia acerrimo aceto imbuitur, imbuta pice liquida circunducitur, tunc fictili vaſe repoſita crematur, & in puluerem qui per ſe naribus inſufflatur, aut liquidis admixtus mirè opitulatur.* Prodeſt equiſeti radix trita, & naribus indita, radix pęoniæ, aqua panis porcini oleo, thure, terra ſigillata, & alijs admixta. Quòd ſi ne hæc quidem prodeſſe videantur, ad validiora eſcharotica deuenire iubet mali vrgentia: cuius cenſus eſt quod *ex vitriolo, chalcitide, gypſo, & gũmi æquis partibus linimento naribus indito paratur*: quæ quidem ſicut narcotica, nõ niſi vrgente vſu ſunt adhibenda.

Verùm ſi ſanguinis multitudo malo cauſam præſtiterit,

ſtiterit, ad eius vacuationem properandum eſt, ſanguine miſſo ex ea vena, quæ directiùs membrum tranſmittens, aut totum corpus reſpiciat, vel eam quæ iecur directiùs euacuet; inquit enim Gal. lib. de ſang. miſſ. cap. 2. Cum me ſæpenumero conſpexeritis in valida ſanguinis eruptione, eo vſum repente fluxionem ſedaſſe; quapropter, tunc protinus bonum habitum ſoluere expedit, aut conſuetudini ſatisfacere, ſi laborans aſſuetus ſit ſanguinem fundere, vbi ſuppreſſa eſt aliqua ſanguinis conſueta & vtilis vacuatio; ſed cauere in hoc opere vires oportet; nam ſatius eſt ab alimento aliquid demere, quàm cum virium diſpendio, plurimum ſanguinis extrahere.

Si verò ſanguinis tenuitas fluxus cauſa fuerit, duobus auxiliorum generibus fieri debet; aut incraſſato ſanguine ſyrupis id valentibus, veluti myrtillorum, de roſis ſiccis, ac citoniorum, & apozematis ex adſtringentibus ac frigidis confectis, vt eodem ſyrupo myrtillorum, roſarum ſiccarum, de papauere, de nymphæa, granatorum, citoniorum cum aquis centinodij, plantaginis, portulacæ, *arnogloſſæ, vel chalybeata:* maximè ſi addideris *trochiſcorum de Karabe, de terra ſigillata, vel coralli.* ℈. 1. Idem tamen opus exequeris expurgato ſanguine ab humoribus tenuibus & ſeroſis, quibus dilutior & tenuior redditur, rhabarbaro nimirum, corticibus myrobalanorum citrinorum, agarico, carthamo, & his quæ conſimilem habeant vim; & poſtmodum exhibitis quæ vim habeant ſanguinem comprimendi, qualia nuper adduximus.

Si verò ſanguis acrior, mordacior & erodentior, propter alicuius humoris mixtionem aut exuſtionem vel exuperantiam factus fuerit, duplici ratione rem agere oportet; prima purgatis humoribus qui in ſanguine peccant, iuxta cuiuſuis naturam & indigentiam. In qua re conſiderare oportet cacochymiam vel humorum vitium in triplici eſſe differentia, vna quidem eſt ex alicuius humoris (ſanguine excepto) vbertate; alia ex vitio, ſiue in qualitate ſit, ſiue in ſubſtantia. Tertia verò & vltima cùm tantum ſanguinis fluxit, quòd reliqui humores effrænes, & ſinceri in corpore ſuperſint; quæ ſanè cacochymia, potiùs talis cenſenda eſt defectu corrigentis & attemperantis ſanguinis, quàm humoris ipſius vitio. Quo caſu cauendum eſt à prædictis purgationibus; quippe tunc & ſntioſiùs fluit ſanguis & minus leuatur æger, potius enim & tutiùs alimentis quam pharmacis res agitur. Secunda, victus ratione probè inſtituta his alimentis, quæ optimi ſint ſucci & nutrimenti, vt humoribus deinceps mitioribus factis, ſanguis purior efficiatur. Purgatio tamen per epicraſim facta tutior mihi ſemper viſa fuit, vt & pars renutriatur, & humoris vitium ſimul expurgetur, ac ne grandis fiat in humoribus agitatio. Quem vſum præſtat *rhabarbari dilu-*

A *tum in aqua lactis aut chalybeata, plantaginis, vel capitum roſarum*, maximè ſi addideris *foliorum ſenæ.* ℨ. 1. ß. præſtat *rhabarbarum ipſum maſticatum*, aut ſemel in die cum ſaccharo roſaceo doſi. ℨ. ß. præſtitum. Prodeſt & caſſia fiſtula cum rhabarbaro, aut puluere corticum myrobalanorum chebulorum & citrinorum, aut puluere foliorum ſenæ, ſicut confectio Hamech ſimplex.

Secunda verò cauſa quæ hunc fluxum excitare ſolet, facultas robuſta exiſtit, dum aliqua occaſione excitata eum concitat. Quem ſanè compeſcit parcior victus, cibaria quæ facultatem obtuſiorem reddant, exercitium ſolito maius, & ſanguinis detractio.

B Si verò ob debilitatem retentricis ſuboriatur, cautè res agenda eſt: namque facultatem reuocare his quæ calida ſunt, periculo non vacat. Quamobrem moderata eſſe oportet in primis qualitatibus omnia, ſicciora quidem moderatis quantum imbecillitas maior fuerit, admixtis tamen quæ adſtringendi vires obtineant: vt ſi facultas reuocari facilè nequeat, eius actus ad minus roborentur, aut medicamentis ſuppleantur: ob id victu pleniori, vini potu, & quiete res agenda potius eſt, quàm præſidiorum turba facultas laceſſenda. Dimitto hac in parte auxilia ruptioni vaſis proficua, quòd ſuperiùs abunde adduxerim.

Conſiderare inſuper opus eſt, accedat ne aliquod C ſymptoma prædictis ſanguinis profuſionibus, quod vel grauius reddat malum, vel euidentiùs facultatem proſternat. Quippe vel febris ſuccreſcit, quæ ob id diligentiùs ſanguinem eſſe mittendum conſulit, & liberaliùs alimentum eſſe miniſtrandum, quo vires firmiores ſint, & laboribus ſufficientes. Quòd ſi in morbi principio aut ſtatu res accidat, exequi quæ dicta ſunt faciliùs poſſumus: verùm ſi inclinato affectu & viribus collapſis ſuccreſcat, ſolùm prouidendum eſt viribus cibo & potu, ac fluxio compeſcenda. Cæterùm ſi cum alui profluuio ſanguinis fluor coniungatur, prouidendum magis eſt ſanguinolento fluxui, quàm reliquo, niſi accidat vtrumque D ab vno & eodem humore prodire: quo tempore, facta humoris peccantis purgatione, vtrique medeberis. Verùm ſi menſtruæ purgationes acceſſerint, compeſcere ſanguinis fuſionem ſemper opus eſt, & menſes citandi, niſi copioſior ſit ipſorum profuſio: hoc vno in omni complicatione ſeruato, quòd ſi ſanguinis narium fluxus, vel modicus, vel parcus fuerit, omnino eius indicatio poſt habenda eſt, exequendaque ea quam alter morbus expoſtulat. Verùm ſi rem contrario modo accidere comperiamus, huic plurimum eſt innitendum, tanquam ei quæ maius faceſſit negotium: ſic etiam eadem ratione, vbi licet parca ſit profuſio, grandior videtur ob virium iacturam, aut alterius magni affectus præſentiam.

Finis Libri Primi.

DE

DE INTERNORVM MORBORVM CVRATIONE.

LIBER SECVNDVS.

Diſſerit Liber hic Secundus affectiones omnes, quæ pectori, pulmoni, & cordi inſident, & earum omnium curationem diligenter expendit.

CAPVT PRIMVM.

De grauedine, catharro, & raucedine.

OMnium ferè malorũ quæ corpori ſuccreſcunt, caput velut radicem, ac fontem dici debere, ab Hippocra. & veteribus haud immeritò proclamatum eſt, cùm defluxus qui ab eo fiunt, multorum ſint cauſæ: cæterum eorum omnium ſolùm hæc in parte raucedinis, grauedinis, & catarrhi meminiſſe eſt in animo. Sunt quidem hæ affectiones de genere earum, quæ non in parte affecta, ſed aliundè nanciſcuntur cauſam, & principium: nimirum à capite ipſo delabentibus ſuperuacuis humoribus in nares, guttur, os, thoracem, & aſperam arteriam (præter ſuccos perperam aliundè transmiſſos, qui non rarò horum, & maiorum affectuum exiſtunt cauſæ) quarum quidem ratione eadem mala haud rarò ſuccreſcere ſcimus: quo fit, vt catarrhus propriè, & peculiariter ſit fluxus humoris excrementitij à capite ad ſubiectas partes, propter vitiatam capitis coctionem, aut intemperiem ipſum alijs modis imbecillitantem. Sed à cerebro noſſe oportet duplex oriri excrementorum genus: vnum ex optima cerebri nutritione quod per aures expurgatur, flauum, craſſum, & amarulentum: aliud rurſus ex improſpera eiuſdem coctione, dum alimenta quæ caput aſcendunt, nullam, aut debilem, vel deprauatam perpetiuntur alterationem, ſiue naturæ defectu, ſiue alimentorum vitio, ſiue vaporũ craſſorum, aut vitioſorum illuc aſcendentium copia, id accidat. Quibus hac ratione ſuperabundantibus in cerebro, facilè à quauis morboſa occaſione humorũ defluxus ad prædictas partes concitatur. Nam aut humor qui profluit delabitur in nares, & ſuboritur affe-

A ctio, quam Græci appellant coryzam, & Latini grauedinem: aut in os, & aſperam arteriam, & ſuccreſcit affectio quæ appellatur catarrhus, ſeu deſtillatio: aut procidit in fauces, vel laryngem, vt placuit Gal. lib. 6. de ſanitate tuenda, & appellatur raucedo, ſeu bronchos. Atqui licet catarrhus communi ſignificato omnem à capite defluxionem, quæ in pulmonem per aſperam arteriam, aut ad ſubiectas partes per venas defluit, deſignare habeat, vt placuit Galen. 3. aphoriſm. 12. cum hoc tamen nomen hoc propriè apud Græ- B cos, vt ex eodem colligitur 3. de cauſis ſymptom. pro defluxu à capite in os prolabente accipi frequenter colligimus, quem etiam Latini propriè deſtillationẽ appellant. In qua re Paulus lib. 3. cap. 8. ſtatuit, dum fluxio in fauces vergit, catarrhum quoque nominari; & branchum, dum in guttur, & aſperam arteriam irruit: cum hoc tamen Paulus optimè conciliari poteſt cum Galen. quòd de fluxione ab ore incipiente, ac deſinente in fauces loquatur: ſæpè enim vel complicantur hæ affectiones, vel ab vna in aliam facillimè C fit commeatus.

In his ſanè affectionibus, vt probè cognoſci, & curari poſſint, quatuor expendiſſe oportet: nimirum ſymptoma, quo vnaquæque inſignitur: morbum quẽ ſequitur: item cauſam, & materiam, ac vltimò locũ, ſeu cauſæ principium. Sic profectò omnium principium, & origo caput exiſtit: materia pituitoſus, ſeu crudus ab eo defluxus: morbus verò in coryza obturatio pororum oſſis cribriformis, ac viarum quæ ad nares conſcendunt ſpongioſitas ab humore, cuius D craſſa pars nequit permeare, tenuis verò & aquoſa inſtillat, & quo magis laborans nititur nares emungere, eo minus fluit, quia euocat ad prædicta foramina quod craſſius eſt: ſymptoma verò exiſtit difficilis efflatio per nares. In raucedine idem humor cauſa eſt, morbus in aſperitate ſitus, & ſymptoma rauca vox. At in catarrho morbus eſt in via, quia aſpera arteria, vel viæ reſpirationi ſeruientes prædicto ſucco irrigantur: ſymptoma verò pręter difficilem reſpirationem, arbi-

arbitrandum eſt tuſſim quoque eſſe. Hæc quidem breui hac methodo dixiſſe ſit ſatis, nam cauſas, & earum principia, vt quæ ad curationem probè exequendam magis conducant, diligentiùs expendere eſt in animo.

Cauſæ.

Hæ ſanè omnes affectiones à duabus tantùm cauſis originem trahunt: quarum altera eſt morboſus ex prædictis excrementis, aut ſuccis in capite, apparatus: altera rurſus eſt cauſa quæuis externa, aut interna, quæ mouere morboſum apparatum nata ſit. Sic profecto in cerebro, huic affectioni gignendæ apto, duo potiſſimum ſunt præmittenda: alterum ſanè eſt, quatenus conſideratur vt ſimplex particula: alterum verò quatenus organi officio fungitur: & vtroque modo coniectandum eſt in quauis defluxione caput affici, vt ex Galen. conſtat lib. de cauſis ſymptom. cap. 4. dicente. Tum deſtillationis, tum grauedinis, & coryzæ ipſum cerebrum ſtatim cauſa eſt, vt pars quędam ſimilaris, vel à frigore, vel à ſolis ardore ad intemperiem reductum, vt inſtrumentum verò quatenus à plenitudine infeſtatur. Sed habent ſe ad concitãdam fluxionem hæ duæ cauſæ longè diuerſo modo: nam altera materiam ſubſternit, & præſtat: altera verò velut mouens, & immediatè fluxionem concitans exiſtit. Omnia itaque quæ poſſunt cerebrum refrigerare, id nata ſunt efficere: quod in vniuerſum nobis inſinuare volens Hippocrat. aphoriſm. 24. dixit: Quæ frigida ſunt, vt nix, & glacies, deſtillationes mouent. Item 3. aphoriſmor. 23. ſcripſit: Ex anni temporibus hyems maximè grauedinum, & raucedinis ferax eſt: cùm vt ait Galen. eo tempore caput frigori ſit obnoxium. Præterea, ver quando fuerit Aquilonium, & ſiccum, præceſſeritque hyems Auſtralis, & pluuioſa, fluxiones quoque ſuccreſcunt. Diſtemperies enim vel exurens, vel frigida quæ crudum relinquit alimentũ, facilè caput humore, vel excremento ſuperuacuo replet: caput autem vt inſtrumentum plenius quàm par ſit factum, vel acrimonia, aut pondere irritatum ad pulſum, vel defluere permittit impotens, & imbecillum factum, & vltimò à cauſa aliqua externa compreſſum, aut nimium calore dilatatum. Prẹterea morboſus ille apparatus fieri etiam poteſt ex deprauatis alimentis, ſeu ex habituali cerebri intemperamento, aut vltimò ratione cauſarum, quæ coctionem cerebri interturbare poſſunt, & aliquid trahere ad ipſum, qualis eſt calor ipſius capitis, cuius ratione humores plurimos, aut vapores facilè ſuſceptat, quos neque coquere, nec conterere poteſt, ſed neceſſariò ob id expellere cogit. His quidem accedit altera, & non minoris momenti cauſa ex his quæ apparatum ſuppeditãt, nimirum halituoſus aer, cuius per hæc verba meminit Hippocrat. lib. de flatibus. Cùm venæ capitis aere implentur, primùm grauatur caput flatibus incumbentibus, tum ſpiritus inuoluitur per ſanguinis locũ, propter viarum anguſtiam, & ſanguinis pars tenuiſſima per venas exprimitur: ea igitur humiditas collecta, tunc ſic fluit per alios meatus, ad quamcunque autem corporis partem coniunctim peruenerit, ibidẽ ægritudo conſtituitur. Poſtquam igitur ad ſuperficiẽ dolor ex ea euaſerit, ſi aures petat, ibidem ægritudo: at ſi ad nares acceſſerit, pituita fit: ſed ſi ad pectus deueniat, raucedo appellatur. Qua ſanè ſententia nihil aliud perſentire videtur, quàm copioſam in capite humoris quantitatem ex flatu acerbari, & fluxionem in ſubiectas partes concitare. Certum enim eſt, ventos caliginoſos caput replere, ex cuius repletione mirum non eſt ſi humiditas expreſſa confluat, & aliam denuo ibidem creet concretus: præterquam quòd diſſoluendi etiam contentos in capite humores præcalore vires habet. Alio etiam modo ex flatu fieri fluxionem eſt credibile, nimirum cùm ſpiritus, qui caloris innati fulcimentum eſt, deterior factus, non amplius probè, & vt par eſt, ſua munia exequitur: ſiquidem
A internus ſpiritus dum ex naturæ lege ſe habet, omniũ actionum opifex eſt, earum verò quæ præter naturam ſunt, idem non ſecundùm naturam exiſtens, ac proinde flatus nomen accipiens, etiam ſi prorſus ſpiritus extet, vt cùm dicimus febrem eſſe innati caloris in igneam naturam commutationem. Quo quidem ſignificato cenſeo Hippocr. inſcripſiſſe, & intellexiſſe lib. de flatibus, hoc eſt de vitiatis ſpiritibus, qui ob id omnium ferè morborum ſoboles, & principium exiſtunt: qua item ratione ex flatu, hoc eſt, ex ſpiritu præter naturam reddito, defluxionem fieri non raro credendum eſt: nam cùm flatuoſus redditur ſpiritus, alienam ſubſtantiam, & qualitatem vſurpans, non ſolùm intemperatus efficitur, ſed præ ipſius intemperie
B imbecillum cerebrum reddi, ac plurimis oppleri ſuccis cogit, cuius etiam prouidentiam habere oportet, ne in præſidiorum adhibitione nobis turpiter errare contingat.

Præterea cauſæ mouentes, ſeu excitantes morboſum quemuis apparatum, in duplici etiam ſunt differentia: nam quædam ſunt internæ, qualis naturæ eſt calor febrilis, aut cuiuſuis alterius rei calidæ, cuius ratione liquatis humoribus, & apertis meatibus, facilè humores prolabuntur: aut ſunt externæ, & hæ rurſus duplices exiſtunt: nam aut eſt caliditas quæ extrinſecus humores fundendo, & vias, ac meatus reſerando, facilè fluxiones concitat: aut frigiditas, quæ cerebro perfrigerato idem molitur. Cæterùm iudicio noſtro,
C non vt vulgus Medicorum exiſtimat, deceptum ſententijs quibuſdam Hippocrat. lib. de locis in homine, & Galen. lib. 3. aphoriſmorum 12. quibus monſtrant, fluxiones à frigido per compreſſionem cerebri fieri, quemadmodum manibus expreſſa ſpongia facilè aqua intus ad ſeruata prolabitur. Nam licet id re vera aſſerant huiuſmodi authores, contrarium tamen eſſe verum videtur poſſe probari ex eorum ſententijs. Namque capere intellectus nequit, qui poſſit cerebrum tantam viuente animali ſuſtinere frigiditatem, quantam par eſt, vt partes præ congelatione condenſatæ intra cranium expellant: ratio difficultatis eſt, quia minorem nequit ſuſtinere citra maiora mala, ergo neque hanc: nam ex minori frigiditate le-
D thargus, melancholia, ſomnus profundus, & huius cenſus pleraque perpetitur: qui ergo fieri poteſt, vt & maiorem ſuſtineat, & compreſſionem ex congelatione, quin totus calor extinguatur, aut aliquod grauẽ malum fiat. Præterea ſi negat Galen. loco nuper citato, excrementa in ventre poſſe præ frigiditate, qua nã ratione cõcedet, poſſe cerebrum frigidum fieri adeò vt præ nimia frigiditate comprimatur, & exprimat quod in ſe comprimit. Inſuper ſi (vt verum eſt) frigiditatis munus exiſtit condenſare, & per cõcretionem exprimere, qua nam ratione magis concreſcit cerebrum à frigiditate, quàm congeletur humor ab eadem? ſiquidem promptius eſt aquoſæ ſubſtantiæ congelari, quàm eius quæ craſſior eſt: quòd ſi ita res con-
E tingat, vt neceſſum eſt, tantum abeſt vt hac ratione fluxus concitetur, quòd potiùs ſi quis eſt, ſubſideat protinus: quod monſtrant refrigerantia, & comprimentia auxilia, quæ ſtatim fluxionem compeſcunt. Quapropter alia via incedendum eſt in hac difficultate, nam optima ratione conſtat, ex frigiditate ambientis cutim, & partes extimas denſari, partes verò interiores, ſicut ventres, hyeme, & vere, calidiores tãto plus iuſto fieri, quanto frigiditas ſupra naturalem fuerit maior (dum modò ex toto calorem non ſuperet) ex quo calore facilè commotis, & liquatis humoribus, & adapertis vijs, fluxiones concitari æquum eſt intelligere. His ſuppoſitis, diligenter conſiderare oportet, varijs modis poſſe prædictas cauſas complicari, & confundi, adeò vt ſæpè Medicos, vel peritiſſimos decipi videamus. Quippe contingit aliquando morboſum apparatum calidam, & acrem humorum

copiam

copiam præſtare: cæterùm cauſam motiuam & occaſionem fluendi frigidam eſſe: aliquando verò contrario prorſus modo, materiam fluentem frigidam exiſtere, & fluendi occaſionem calidam: plerumque verò occaſionem & materiam eſſe frigidam. Quæ ſanè omnia expendiſſe ante curationem magni eſt momenti & vſus: nam ſæpe cauſa mouens fluxum, humori fluenti contraria, ad ſui conſiderationem euocat artificis animum: aliquando verò adeò viget praua humoris fluentis conditio, vt poſthabita cauſa mouente, omnis cura habenda ſit humoris fluentis.

Signa. Dignoſcere autem vtra harum cauſarum ſit, ex relatione & diligenti inſpectione licebit Medico prudenti colligere: nam cauſæ externæ rarò fiunt ignotæ, interna verò, ſi alimentum fuerit, vita præcedenti monſtrabitur. Sit ne cauſa aliqua interturbans coctionem, ex priuatione alterius & interrogatione innoteſcet: verùm ſi habituale capitis intemperamentum præfuerit, id monſtrabit facilè frequens lapſus in huiuſmodi affectum, ſicut humoris conditionem accidentia quæ ſuccreſcunt ipſo fluente. Vtrùm verò ex frigido cerebri intemperamento malum oriatur, tum ex quantitate excrementorum copioſiori, tum ex qualitate, quæ frigida apparebit, liquido conſtabit, ſicut ex capitis grauitate & faciei ſubalbido aut plũbeo colore, & grauiori ſomno: item meatus à capite ad palatum & nares adeò clauduntur, vt nec vox liberè & vt par eſt, proferri poſſit, Inſuper præceſſerũt nonnulla, à quibus caput repleri eſt coniectabile: quòd ſi non præceſſerint, credibile eſt frigidum intemperamentum repletionis illius eſſe cauſam, quòd crudos ſua ſponte congreget humores, & minimè illos diſſoluere ac fundere, aut diſſipare poſſit, vt ex Galen. apertè colligitur lib. 1. popul. part. 2. comm. 7. Accedit crudorum & frigidorum alimẽtorum eſus, maximè ſi diu in ventre morata ſunt, & potiſſimum ſi hyems ſit, per nullam enim partem digerit hyems, vt Galen. placuit. 3. aphor. 13. Calidi item intemperamenti notitiam, ſi extrinſecus accedat, ex relatione perdiſces: ſi verò intrinſecus, noſces quia tactu caput calidum cognoſcitur, & quæ fluunt calida, tenuia, acria & mordacia viſuntur per nares & os: facies & naſus rubent: hos febris etiam inuadit, à qua nihil iuuantur, vt reliqui: item naſum & os exulcerati conſpicimus: adeſt vigilia, ſitis, oris amaror, & reliqua quæ calidum intemperamentum atteſtãtur. Cui quidem fluxioni apti ſunt qui calidum habent caput, ſed hi frequentiùs ab externis cauſis calidis vel frigidis offenduntur, & ocyùs fluxionibus corripiuntur: ſicut qui frigido fruuntur capitis intemperamento, aptiores fiunt vt ab internis cauſis in deſtillationes procidant: qui ſi ſeniores ſint, tardiùs ad ſanitatem redeũt.

Docet tamen Celſus, grauius eſſe fluxionem in pulmonem irruere, leue ſi in fauces, ac longè leuius ſi in nares: medio tamen modo inter fauces & pulmonem res ſe habet, ſi in aſperam arteriam decumbat humor, & non omnino tutum exiſtit ſi caput aſperæ arteriæ exulcerari contingat. Vtcumque tamen ſit, cauendum eſt ne nimium protrahatur affectio: quippe ſi conſuetudinem capeſſerit, grauiſſimos & difficiles morbos ſequi neceſſum erit, omnium tamen grauiſſimos, ſi quæ fluunt acria, mordacia, ſalſuginoſa, nitroſa vel nimis tenuia fuerint, aut viſcida, & plurimum adhærentia: quippe in exulcerationem protinus ducit partem ad quam fluit, & maiora mala acceſſit.

Ante tamen quàm curationem aggrediar in memoriam reuocare oportet, quod in hoc morbo noſtris temporibus contigiſſe Hiſpanis omnibus compertum habemus. Aggreſſa itaque eſt vniuerſum ferè orbem ſemipeſtilens quædam conſtitutio, quæ in eodem tempore, & eadem ferè die omnes ſimul corripuit, vt ex fidiſſimis relationibus haberi potuit. Anno à natiuitate Domini 1557. ante autunni ingreſſum tarrhoſa quædam defluxio maiorem hominum partem inuaſit, ſecum adiunctam afferens febrem, tertianæ duplicis naturam referentem, ſymptomatis adeò pernicioſis comitatam, vt parum abfuerit, quin maiorem laborantium partem perderet. In cuius curatione & præcautione non parum dubitatum fuit, quid nam circa ſanguinis detractionem & expurgationem agere oportuiſſet, cum vtroque auxilio adhibito, vel nullo, non pauci deteriùs ſe hahuiſſent, ita vt quam partem Medici exequendam tenerent, minimè intelligerent. Parum etiam diſſimilis conſtitutio anno. 1580. graſſata eſt per vniuerſam ferè Hiſpãniam toto æſtatis tempore: quæ ſanè defluxio pleroſque cum grauiſſimis febribus & aſpectu grauioribus corripuit: alios cum ventriculi maximis accidẽtibus: nonnullos cum pleuritide, angina, vel difficillima reſpiratione, ita vt ſuffocari laborantes iam iam viderentur, & non paucos torqueri grauiſſimis capitis, totius corporis, & articulorum doloribus: denique adeò maligna apparuit prædicta conſtitutio, vt non paucos periiſſe conſtiterit. Cœpit etiam inter Medicos vagari contentio, liceret ne ſanguinem detrahere, vel expurganti medicamento vti, aut neutro. Ratio tamen contentionis orta fuit, quòd primo morbi acceſſu plures interierint ex his quibus ſanguis mittebatur: item in aliis ciuitatibus & locis plures ex his quibus non mittebatur: ſicut accidit pleriſq; eorum qui medicamentum ſumpſerunt, aut ſecus. Ratio autem huius euentus orta fuit ex ignoratione naturæ mali, & morboſi corporis affecti apparatus: nam qui harũ rerum nullam notitiam obtinuerunt, adeò proteruè nitebantur laborantes cauere à ſanguinis detractione & purgatione, decepti catarrhoſa fluxione, vt etiã ſi angina, difficili reſpiratione, pleuritide, ſanguinis ſputo, aut fluxu ſanguinis narium laborantes premerentur, eligebant tanquam tutius, certum ex morbo præſenti periculum, quã dubiam ſalutis ſpem ex præſidio. Alij rurſus adeò licentioſè (ne dicam temerariè) vtroque auxilio vtebantur, decepti forſan febris magnitudine, quę cum ephemera eſſet, primo die grauiſſima apparebat, vt neque humorum cruditas, neque quoduis aliud grauius accidens illos retrahere vſquam potuit à ſanguinis detractione, aut expurgatione; quo profecto factum fuit, vt plures interficerent imprudentes & imperiti Medici, quam mali ſæuitia & inclementia. Qua quidem in re (ſi forſan iterum reuertatur conſimilis affectio) conſiderare diligenter oportebit morboſum corporis apparatum, & affectum, quem comitem habet defluxio, & an febrem ſecum habeat adiunctam; & rurſus, cuiuſnam conditionis fuerit febris illa. Quippe non paucos decepit grauis quædam febris quæ primo acceſſu apparebat, non conſiderantes de genere eſſe diariarum ex cruditate, quæ licèt ad 3. vel 4. dies ſeſe protrahebat, ſola proba victus inſtitutione ceſſabat, citra ſanguinis detractionem aut expurgationem. Alios etiam fefellit mitiſſima quædam febricula, quæ à ſecundo tertioue die magis ac magis inualeſcebat, donec in continuã aut malignam commigrabat, quòd neglecta primis diebus, nec præpedita ſanguinis detractione aut purgatione, liberè depaſcebatur vniuerſam maſſam ſanguinariam. Quapropter, ſi febris primo aſpectu grauior apparebat, quieſcendum omnino erat, cùm de genere eſſet vel diariarum, vel earum quæ decreſcentes appellantur. Verùm ſi à primo ſecundoue die fluxionis, aut vltra ſuccreſcebat, verendum erat continuam futuram, & protinus vel purgandum (ſi ventrem excrementis ſcatere certum eſſet) vel protinus ſanguis mittendus, conſiderata priùs totius corporis habitudine. At ſi nulla aderat febris, neque aliud ſuccreſcebat accidens, ſola vitæ inſtitutio ſatis erat, niſi morboſus præfuiſſet corporis apparatus, iuxta cuius

ideam,

ideam, vel ſanguis mittebatur, vel expurganti medicamento vti opus erat. Verùm ſi aliquod ſuccreſcebat ex prædictis accidentibus, etiam ſi catarrhoſa illa diſpoſitio ſtetiſſet, liberè ſanguinem mittebant artis peritiores: denique dum ſolùm cruda aderat defluxio, neq; venam incindi erat opus, nec vſus fui vſquã expurganti medicamento, in cæteris verò auxilijs, vt mox ſcribam rem inſtitui.

Eſt inſuper præter dictas catarrhi ſortes alia non minoris momenti, quam Medici ſuffocatiuum nuncuparunt catarrhum, eiuſdem naturæ, & ſortis cum præcedentibus, quatenus ad cauſas tam motiuas, quã antecedentes, ſola diſſidens ratione maioris, & preſſioris fluxionis, adeò vt caput aſperæ arteriæ præ copia obſtruatur, quod periculum ſit ſubitæ ſuffocationis, niſi citò ad aſperam arteriam, vel ſenſim defluat, vt poſtmodum ſenſim quoque tuſſiendo reijciatur. In qua re ſtatuendum eſt ſubitam hanc ſuffocationẽ rarò, aut nuſquam ſuccreſcere, niſi vel cor fuliginum euacuatione (ob leuium arteriarum pulmonis obſtructionem, aut compreſſionem grandiorem) priuetur, aut caput aſperæ arteriæ ſubitò ſuccorum affluxu obturetur (nam diuerſo modo per ſyncopes fiunt ſubitæ ſuffocationes, vt ſuo loco latiùs explicatum reperies) quippe aſperæ arteriæ vitio rarò ſubitæ ſuccreſcunt mortes: quod pulchrè inſinuauerat Galen. 4. aphoriſmorum 34. dicens: Repentè autem ſtrangulari ſoli ſummo gutturi ineſt. Morbus enim quem peripneumoniam vocant, non repentè ſtrangulat ægrotantes, verùm paulatim ab initio incrementum ſuſcipiens, vſque ad propriam conſiſtentiam, in qua talem caſum affert. Et ſi quod tuberculum, & abſceſſus in pulmone fit, hæc quoque paſſio diuturna eſt: ſicuti & ſpatium inter pulmonem, & thoracem purè repletum ſæpius hominem ſtrangulat abſceſſu in ipſum dirupto, qui longo tempore fuit conſtitutus. Nam aſperæ arteriæ inflammatio difficultatem quidem ſpirandi efficere poteſt, ſtrangulationem verò non poteſt, propter magnitudinem meatus in ipſa latioris, & tunicæ tenuitatem: impoſſibile quidem eſt corporis adeò tenuis inflammationem ſpatium effatu dignum replere. Reliquum igitur eſt, ſummum guttur ſubitam poſſe efficere ſtrangulationem, quoniam in ipſo anguſtatur ad pulmonem meatus. Verùm quia muſculi laringis inflammati ſuffocationem quoque efficere aſſolent, quam anginam Medici appellant, ſeiungere à ſuffocatiuo catarrho licet, ob dolorem qui in hoc nõ apparet, in angina verò non leuis. Itaque ſi cui accidat ſummi gutturis foramen occludi præ fluxionis magna vbertate, mirum non eſt ſi ſubitò etiam intereat: cuius rei, & aliarum, quæ ei ſimiles ſunt, ediſcere quoque prouidentiam oportet, ac diſtinguere, vt cuique ſubſidium legitimè adhibere poſſis. In qua re curabis in acceſſione, & ſanguinem mittere, & cucurbitas affigere, & eas ſcarificare, & omni diuerſionis genere vti: extra acceſſionem verò, velut leges in omni catarrhi curatione.

Curandi ratio.

Curandi verò communis ratio tam eſt varia, quantum ſunt cauſæ, & occaſiones, quibus hoc affectu homines ægrotare cœperint: namque ſat non eſt Medico docto morboſum apparatum nouiſſe, neque cauſam quæ ipſum in morbum migrare coegit, ni exactè nouerit occaſiones quibus in huiuſmodi apparatum corpus delabi poteſt, & aſſolet. Sed vt à primis rei principijs exordiamur, conſiderare in hac curatione primò oportebit particulam in quam fluxio prolabitur, fluxionis impetum, fluentis humoris naturam, occaſionem quæ ipſum coegit fluere, & locum à quo procidit humor: in quo rurſus conſiderare oportebit, fluat ne motus ab externa aliqua occaſione, vel ex humorum ibidem exiſtentium copia, aut acrimonia, vel tenuitate: quippe hæc omnia curaturo diligenter examinare incumbit. In qua re primò viden- A dum eſt, an ab aliqua cauſa externa quę calfaciat, aut refrigeret, fluxio prodeat: nam protinus ab eius prouidentia incipiendum eſt: vel ſi affectum impreſſit aliquem, omnino contrarium auxilijs leuibus concitare oportebit. quippe hac lege intelligendus eſt Raſis 9. ad Almanſ. dum ſtatuit, initio cùm ab externa occaſione excitatur catarrhus ex balneo, inſolatu, aut quauis alia occaſione calfaciente, & liquante, ſi aer acceſſerit frigidus, qui capitis difflationem eo tempore magis neceſſariam præpedierit, caput calidis linteis, & veſtibus inuolue, donec conſtet conſtrictionem externarum partium abijſſe. Cauendum tamen ne cauſa excitans fluxum, fluenti materiæ contraria ſit, vt ſæpè contingit: nam ex ſolis æſtu non rarò frigi- B da, & denſa pituita liquatur, quæ fluens frigidos parit affectus: & pari prorſus ratione, ex frigido aere calidam, & ſalſam materiam prolabi contingit, quibus opus eſt prouidere, dum aduerſus occaſionem fluendi auxilia adhibemus, ne vnum nitentes auferre vitium, & mali principium, aliud grauius accerſire contingat. Sic etenim, quando ex calore fluxio concitatur, ſiue frigidus, ſiue calidus profluat humor, frigidiori, aut ſaltem temperato oportet laborantem recondere loco, ſaltem primo mali acceſſu, donec extimæ capitis partes ad antiquum redeant ſtatum, & temperamentum: & eodem prorſus modo in frigida cauſa calfacere aerem ſuffitibus, & alijs oportet, atque eò magis, quò fluens materia frigidior fuerit. C Dum verò alimentorum vitium affectus cauſa eſt, mutare oportet vniuerſam victus inſtitutionem, vt particula optimum nutrimentum ſuſcipiat, & quod deterrimum in corpore ſupereſt, optimo corrigatur. Quamobrem omnino contrariam victus naturam copia, & conditione inſtituere oportebit, maximè eã quæ ad ſiccius inclinet, & adeò moderata copia, quòd facilè à natura vincatur, cauentes ſomnum à cibo, & imminuta eius quantitate noctu. Si verò externa cauſa coctionem interturbauerit, ipſa ablata, totum negotium naturæ erit committendum, corpore quieti, & otio dedito.

Verùm ſi non ab externa cauſa, ſed à morboſo ap- D paratu intrinſecus exiſtente, ſiue à ſe ipſo, ſiue ab externa cauſa leuiori moto, fluxio dilabatur, tunc quidem diligenter rimari oportet, qualis præfuerit, aut præſit morboſi illius apparatus cauſa: nam præter externas (quæ coctionem cerebro neceſſariam interturbant) vt ſtudium intempeſtiuum à cibo, ſomnus immodicus mox à copioſa cœna, intempeſtiuum exercitium, meditatio intenſa à cibo præſertim craſſo, eſt etiam vitioſum cerebri intemperamentum, maximè frigidum, præſertim ſi habituale ſit, & adeò à naturali alienum, vt ex laudabili nutrimento vitioſum ſuccum facilè generet, vel naturalis excrementi plus iuſto congreget, ita vt ex vitio, aut redundantia in fluxionem prolabatur caput. Quibus conſideratis, ac E ſecluſis (vt dictum eſt) cauſis externis, diligenter exquires, à quo nam ex propoſitis principium curationis, aut prouidentiæ auſpicandum ſit: à partibus nimirum catarrhum, coryzam, aut branchum patientibus, à fluxu, à fluente humore, an à capite tranſmittente, nam hæc omnia huiuſmodi curationem reſpicere oportet. Cuius controuerſiæ gratia ſtatuendum eſt, veram curandi rationem auſpicãdam eſſe à principio, & origine cauſę, hoc eſt ab intemperie cerebri: verùm quia id commodè fieri erat impoſſibile, citra humorum fluentium diuerſionem, aut euacuationẽ, videbatur ab his primò eſſe incipiendum, idque vel lentè, & paulatim, vel maioribus auxilijs, aut maiorẽ diligentia, vel celeritate. Quæ ſanè dubia vt exquiſitius diluantur, aſſerendum iudico, ab hoc vel illo ex propoſitis membris eſſe incipiendum, quod maius faceſſit negotium, ac vitę diſpendium promiſerit. Nam ſi nullum periculi veſtigium ſubſit, à materię preparatione,

tione, & vacuatione incipiendum foret, & poſteà ad diſtemperiei medelam deueniendum. At ſi periculum adſit, ab eius prouidentia docet vrgentiæ ratio eſſe incipiendum. Sed vt clariùs conſtet quid agendum ſit, noſſe oportebit, triplicem in hoc affectu periculi rationem poſſe ſuccreſcere: primam quidem ratione plenitudinis corporis, & capitis, vel copia deſtillantis materiæ, quæ ſtrangulatione perimere poteſt, vt in ſuffocatiuo vocato catarrho non rarò contingere ſcimus: ſecundam verò, ratione malæ eiuſdem materiæ qualitatis, quòd ita ſit acris, & mordax, quòd exulceret, ac erodat quamcumque partem attigerit, ſiue nares ſint, ſiue columella, fauces, aſpera arteria, pulmo, gula, aut ventriculus: vltimam tamen ratione membri in quod decumbit ſtillatio, vt; contingit in angina, pulmone affecto, aut thorace, vel pleura, ex quorum morbis periculum vitæ impendet. Quibus addenda venit impetuoſa fluxio tenuis, & fluxilis naturæ, quæ non minus ſolet negotium faceſſere. Quapropter in his omnibus (excepta craſſa, & copioſa fluxione, quæ ſi lentè moueatur, validis auxilijs agitanda mouendaque repentè non eſt: nam cùm commodè vniuerſa confertimque purgari non poſſit, quia cruda eſt, & lenta, facilè commota ad ventres cerebri, aut pulmonem, & thoracem defertur, & grauius malum accerſit: quapropter præparanda educendaque ſenſim, & paulatim eſt) protinus maioribus vtendum eſt auxilijs, quæ vel diuertant fluxionis impetũ, vel ſimul fluentem materiam euacuent, tum ſanguinis detractionibus pro virium ratione, tum maioribus purgationibus: hæc enim duo auxilia ſunt, quę ſola potenter reuellere, & vacuare nata exiſtunt: etiam ſi interdum alijs vti oporteat, quæ vim ſolam reuellendi ſortiuntur, vt cucurbitis, frictionibus, & ligaturis, quæ eo magis proſunt, quo corpus euacuatum extiterit. Copioſiora quidem præſidia reperies tomo 2. capiti calfaciendo, aut refrigerando idonea, cap. de præſidijs attemperantibus caput.

Verùm quia plerique Medicorum abdubitant de ſanguine extrahendo in catarrhis, expendendum eſt, vnam è quinque conditionibus id poſſe optimè mõſtrare: prima ſanè eſt natura, & qualitatis fluentis materiæ: ſecunda, dignitas partis in quam decumbit fluxio: tertia, ſtatus corporis catarrho affecti: quarta, ſi quis ſit alius affectus ei adiunctus, qui ipſum exacerbet: quinta verò, impetus fluxionis qui adeò eſt celer, & ſubitus, quòd ſpuitioni locum non cedat. Sic profectò ſi fluxio calida, acris, aut mordax fuerit, & in motu adhuc ſit humor, optimè ſanguinem detrahes, non quidem ſolùm humoris ratione, ſed ob impetum fluxionis: nam ob id in raucedine ab impacto humore frigido, optimè conſuluit Auicenn. ſanguinem non eſſe mittendum: vereri enim oportet ne exeſio maioris ſit momenti: quod noſces ſi ſanguis tuſſiendo reijciatur, maximè cum ſputo ſemicocto, quod ex mora contracta ad coctionem conſtet exeſionem feciſſe: nam, ſi aliter exeat, credendum eſt ex tuſſiendi impetu potius, quàm exeſione, prouenire. Item ſi fluxio eat in partem, cuius malum vitæ aſportet periculum, ſi corpus plenum ſit, ac ſi febris, maximè continua, adſit, cunctandum non eſt protinus ſanguinem detrahere, nec non ſi interpolata fuerit, dum ex putredine oriatur. Plerunque enim ſic affectis ephemeræ febres nocturnæ motum, & calfactionem pituitæ ſequentes potius, quàm putredinem, ſuccreſcunt: quod noſces, quia febris, quæ concitat maiorem fluxionem, dum creſcit, de genere eſt putridarum: quæ vero fluxione præeunte ſubſequitur, ephemera: in qua vereri oportet ſanguinem detrahere. Mittendus etiam eſt dum fluxio impetuoſè dilabatur: diuertitur enim ſanguine miſſo, & auarior redditur natura, quo minus ad partem affectam mittat. At in omnibus alijs corporibus, quæ A prædictis contraria exiſtunt, formidare, ac vereri oportet ipſum fundere. Cæterum licet ſanguis mittendus ſit, tamen neque temere, neque confertim, aut liberè, vt in reliquis affectionibus, quæ ex defluxione catarrhoſa non ſunt: nam conſiderare oportet, & vires, & cacochymiæ præſentiam, & pro maiori eius copia, vel virium iactura, ita longè minus ſanguinem demes, & per vices ad longiora interualla, niſi ſuffocationis periculum inſtet: quo tempore ſupplere oportet cucurbitis cum ſcarificatione, & alijs auxilijs.

Cæterùm de purgatione in his affectionibus, quæ ex catarrho fiunt, non ſatis quid agendum ſit, conſtat ex authorum ſententijs: quippe ſtatuit Galen. 5. method. quòd dum calida, & acris eſt defluxio, B corpus illis medicamentis purgandum eſt, quæ vires habeant educendi diuerſos humores. Quod ſanè iuxta optimam rationem cenſeo factum, quia coniectabile eſt, aliquid eſſe calidorum ſuccorum cum pituita admixtum, vel ſalſuginem ex putredine contraxiſſe, quod non minus diuerſæ naturæ pharmaca expoſtulet. Quòd ſi corpus, & caput iuxta prædictam rationem, aut humoris peccantis ideam purgatum ſit (pilulis cochijs, aureis, Arabicis, de agarico, vel rhabarbaro, aut alijs pharmacis, quæ præcedenti capite adduximus) verendum non eſt, maſticatorijs quod fluxionis ſupereſt ad os euocare (maximè ſi materia craſſa ſit, nam dum tenuis eſt, per ſe ad os mouetur, ac ſi concitetur, forſan delabetur ad aſperam arteriã C & pulmonem, quod cauere diligenter oportet, vt monuit Galen. 6. popu. par. 2. commen. 32.) Cauentes tamen, ne vel ſternutatorijs, vel gargariſmatis vtamur, dum caput adhuc plenum ſteterit, & materia nõ probè cocta. Verùm ſi periculi nullum ſubſit, aut leue veſtigium, longè mitiùs incedendum eſt: quippe tunc conſiderare oportet, an habituale intemperamẽtum mali cauſam præſtiterit. Nam tunc duplex erit curandi ratio: altera quæ quod genitum eſt, paulatinis euacuationibus auferat: altera rurſus quæ cerebri intemperiem ad priſtinum ſtatum redigat; atque hoc modo pugnandum eſt aduerſus apparatum, & fluendi occaſionem. Verùm indicatione ſumpta ab humore lentè, & paulatim fluente, ſi calidus, acris, & mordax D fuerit, attemperandus mitigandusque primò eſt, ne partes per quas defluit, aut in quibus recipitur, exedat & abradat, exulceretque. Qua ratione ea medicamẽta ſunt adhibenda, quæ refrigerandi, & modicè denſandi vires obtineant, vt ſimul attemperentur humores, & ineptiores fluxui reddantur: in quibus nulla lege licet ea præſidia adhibere, quæ comprimẽdi eoſdem, vel compeſcendi fluxum vires obtineant, ne fixiùs in capite, & partibus per quas prolabitur humor, vlterius exedat, & longè maius efficiat malum: ſed vel lenire partes, & manſuetiores reddere humores præciſè eſt neceſſum, admixtis quæ contrariam humori conditionem ſortiantur, velut eſt ſyrupus violarum, ex mucilaginibus, aut ex nenuphare: præſtat E prætereà exhibere ſyrupum ex borragine, ex cichorio, & ex roſis. Præcauere tamen oportet partes quas ſupergreditur humor, aut in quibus recipitur. Sic profectò, ſi in nares defluxerit, coryzamque concitauerit, fueritque mordacis, & calidæ naturæ quod influit, in nares immittere oportet vaporem, aut aquã, vel decoctum, vel ſuccum violarum, vel roſarum, aut iuiubarum, decoctum lactucæ, vel portulacæ, aut aquam hordei cum ſaccharo, aut ſyrupo roſarum. Extrinſecus verò nares illinire oportet oleo amygdalarum dulcium, violarum, ſeminis cucurbitæ, aut butyro, vel vnguento roſaceo. Proſunt odoramenta per euaporationes, aut vtcunque aliter, velut eſt ſemen lini infuſum in aceto, & arefactum, vel hordeum ex aceto, vel euaporatio decoctionis maluarum, roſarum, ſeminis lini, & ſimilium, dum aceti aliquid recipiant. Verùm ſi frigida ſit materia fluens, prodeſt

decoctum maioranæ, pulegij, & ipſum pulegium odoratum; item decoctum chamæmeli, nigellæ & ſimilium: proſunt etiam prædicta ſemina torrefacta & ligata atque odorata: ſic & inunctio ex oleo chamæmelino, anethino & amygdalarum amararum. At ſi ad fauces defluat, his præſidijs vteris, quæ vires habent obliniendi & obducendi eaſdem, veluti eſt amylum, tragacantha, farina volatilis, terra lemnia & mucilago omnis, ſicuti & portulacæ, violarum, & papaueris ſyrupus: quibus & partes præmuniuntur & humores etiam attemperantur. Quòd ſi coquere vel acrem fluxionem attemperare velis, potibus aquæ feruidæ bis, terue in die vel prope ſomnum vteris. At ſi ſiſtere ac frænare magis fluxionem in animo eſt, prodeſt in calida decoctum roſarum, coriandrorum, lentium ſine cortice, lactucæ, portulacæ, aut ſeminis papaueris. Verùm ſi frigidior ſit materia, vteris rhodomelle, oxymelite, ſyrupo de liquiritia, de betonica, & de hyſſopo. Purgare tamen oportet hos humores, acres quidem lenientibus medicamentis, quæ parum purgent & plurimum attemperent, veluti caſſia ſæpius exhibita & maſticata, deinde poſt diutinam correctionem per ſeligentia medicamenta peccantem humorem extrahes. Quem vſum præſtant, primò pruna ex ſenæ folijs condita, item pilulæ de rhabarbaro, aggregatiuę, & rhabarbarum ipſum varijs formis exhibitum; item pilulæ ex agarico, aloe & maſtiche, aut ex agarico & rhabarbaro. Materia verò frigida contrario modo eſt præparanda, frequentiùs quidem, ſeriùs tamen purganda, vt ſicut lentè concoquitur, ſimiliter paulatim educatur; paratur tamen eo modo quo dictum eſt, ſed purgatur agarico, pilulis maſtichinis, cochijs, ſine quibus & de agarico. Verùm ad mẽbri patientis præcautionem, præſtabit quidem omni ingenio fluxionem aliò tráſferre cucurbitulis, frictionibus & ligaturis; tandem præmunire membrũ oportet, gargariſmatis, oris collutionibus & narium inunctionibus, per ea auxilia quæ temperamento & ſubſtantia contraria ſint humori fluenti. Cæterùm ſi harum fluxionũ, aliqua febrem, cuiuſuis ſit naturæ (præter ephemeram) ſibi habeat comitem, cunctandum non eſt ſanguinem mittere, quãtum febrem expoſtulare cóſtiterit, habito tamen reſpectu ad humoris vel partis mandantis cruditatem; ſi verò febre careat affectio, fugiendum eſt à ſanguinis detractione, tanquã à præſidio maiorem cruditatem progignente ob refrigerationem & imbecillitatem; niſi vel fluxio nimis calida ſit, vt dictum eſt, vel caput aut iecur, quorum occaſione & calore fluxio concitatur, feruore nimio afficiantur; tunc enim ſanguinem mittere fas erit, parciùs tamen & ex cephalica aut iecoraria, prout hoc vel illud membrum affectum fuerit; in alijs verò caſibus, vel nimirum ſanguinis detractionem vereri, vel intrepidè aggredi, periculo non vacat. Quo factum eſt, vt iterum conſulẽdum ſit de pharmaco exhibendo; maximè per epicraſim vt anteà dixeram. Quòd ſi neque his omnibus, neque alijs quæ facilia ſunt & conſultò prætereo, quieuerit affectio, antequàm fluxio in pulmonem dilabatur, aut aliud malum conſimile efficiat, ſetonem in occipitio, aut fontanellam in altero, vel vtroque brachiorum affigere oportet, per quam ſenſibiliter expiret humor defluẽs. Cauere tamen conſulo in hac re à capitis vſtione, etiam ſi plures conſuluerint: mihi enim ſemper viſum fuit graue & periculo plenum, niſi fluxio ab externis vaſis capitis ad eius intima fiat, quo tempore paruas vſtiones in circumferentia capitis infigere non eſt præter rationem. Sunt etiam, qui cum Galeno ſynapiſmis, & emplaſtro ex columbino ſtercore vtuntur: in quibus adhibendis non minus errant multi ex Medicis, qui ſolùm fluxionem intuentes, fluentis humoris conditionem negligentes, non ſine magno laborantium diſcrimine eis vtuntur, cùm certum ſit ſo-

A lùm prodeſſe frigidis, tum humoribus, tum intemperantijs. Nam licèt reſolutionis gratia ea conſulat Galen. præterquàm quòd difficile eſt ad extimam capitis partem reuellere, non rarò maius concitant damnum. Quippe in calidis maiorem fluxionem, & intenſius moliuntur intemperamentum. Cuiùs auxilij loco in hac & reliquis fluxionibus quæ à capite fiunt, vterer hoc puluere, q. ℞. *roſarum, ſantalorum citrinorum, corallorum præparatorum, ſpicæ celticæ, vermicis. anã. ʒ. ß. miſce & fiat puluis*, qui quarto quoque die ſupra caput raſum ſpargatur. Quem quoque vſum præſtabit, lotio capitis ex lixiuio facto ex ligno guaiaco ad medietatem decocto. Proſunt et balnea ſulphurea, dummodo defluxio non ſit ex ſalſa pituita, aut ni-
B mis fluxili & acri. Cui etiam vſui, maximè materia exiſtente frigida, ſummoperè proſunt ſudationes ex ligno guaiaco, aut radice Chinæ: in calidis tamen intemperantijs neutrum: in humidioribus quidem, decoctum ligni aut ſarſæ, vel herbarum ſiccantium & calidarum: item proſunt ſacculi ex prædictarum herbarum pulueribus, & cerata ex oleis calidis, cum cera & ladano, & alia quæ capite de dolore capitis huic vſui proficua abundè adduximus.

CAPVT II.

De angina, & reliquarum partium oris inflammatione.

C

DVm eædem fluxionis differentiæ quas præcedenti capite memorauimus, ad oris, laryngis aut pharyngis partes prolabuntur, ſed non, vt in præcedentibus affectionibus, per irrigationem aut leuem imbibitionem, ſed per venas ipſas in carnoſas earum procidunt, licèt eadem ſit materia quæ defluit, & eadem etiam pars quæ afficitur, longe tamen diuerſus ſuccreſcit affectus; quippe inflammantur, ſi per venas irruat, apoſtemoſa inflammatione eo tempore, tum columella, tum amygdalæ appellatæ; tum verò laryngis, aut pharyngis muſculi, in quibus ſolis anginam fieri arbitramur. Verùm quia inflammationes prædictarum partium conſimilem ferè ſor-
D tiuntur curationem: ob id vno hoc capite inſtitui omnium meminiſſe: curatione tamen vna ſolùm præſcripta, eaque anginæ proficua, quibuſdam additis conſiderationibus ad aliarum curationem neceſſarijs.

Eſt quidem inter prædictas particulas gurgulio ſeu columella, pars quædam, quæ in fine ſummi palati carnoſa appendens, aperto ore & lingua depreſſa conſpicitur: quæ ſanè ob diuerſas diſpoſitiones, quibus inſignitur, diuerſis nomenclaturis deſcribitur: multi enim vuam appellarunt, quòd acino vuæ perſimilis exiſtat. Quinimò huius partis inflammationem Hippocr. vuam appellat, vt ex Galen. colligitur
E lib. de tumoribus præter natur. dixerat enim Hippocrat. lib. de morbis. Fit autem vua cùm pituita de capite ad gurgulionem deſcendit, & gurgulio præceps dependet, & fit rubicundus. Sed huius vuæ aliam generationem conſtituit. 2. de morbis dicens: Vuam fieri cùm ſumma gurgulionis pars aqua impletur, & rotunda fiat ac pellucida, & reſpirationem interdicit. Sed hanc affectionem ſtatuit Galen. 6. local. gurgulioni rarò accidere, & longe rariùs aliam, quam lorum appellant Medici, quæ fit cùm nimium ignitus gurgulio ipſe gracileſcit, & loro ſimilis propendet. In qua re expendendum eſt, nomen huius partis ſolùm eſſe gurgulionem; columellam verò eius laxitatem; & vuam tumorem in rotundum factum; lorum, anguſtiam & extenſionem: cùm verò inflammatur prædicta pars, & verſùs omnes dimenſiones cum dolore & rubore creſcit, dicitur inflammatum eſſe gurgulionem.

Præter hanc partem inflammari etiam dicimus glandulas, quarum varias differẽtias ſortitur os: quippe earum triplex reperitur in prædictis partibus ſors, officium, & natura. Quædam enim in faucium, & palati confinio poſitæ, vtrinque ex gargareonis latere aſſiſtunt, pariſthmia, ſeu antiades, tonſillæ, aut amygdalæ vocatæ. Item aliæ in capite arteriæ ad laryngem poſitæ ſunt: reliquæ verò ad linguæ radicem pertinent. Cæterùm primum illud glandularum genus non fruitur tot nominum varietatibus, niſi dum aliquo inſignitur affectu: quippe antiadas eas partes Galen. lib. 3. de ſymptom. cauſis appellat, cùm tumore, aut inflammatione, maximè fluxione à capite delabente, tentantur: & Paulus lib. 6. cap. 26. & 30. per antiadas intelligit ſcirrhoſum tumorem pariſthmiorum: maximè ſi contiguas partes fluxio apprehẽdat: nam tunc pariſthmia appellat: quod ſumpſerat ex Galen. 3. aphoriſm. comment. 26. dum aſſeruit, pariſthmia, quæ Latini tonſillas vertunt, inflammationes eſſe locorum ad iſthmum attinentium, & intelligit per iſthmum partem illam, quæ inter os, & gulam interiacet. Itaque antiadas tonſillarum inflammationẽ appellare licet, pariſthmia eaſdem, cum ad iſthmum, & vicinas partes perducitur extenditurque inflammatio. Ex quo venari oportet has inflammationes ſolius tunicæ eſſe ventriculo, gulæ, faucibus, totique ori communes, nonnunquam verò ſubiectorum ipſi muſculorum: quibus ſanè dolentibus, rubicundis, inflãmatis, & tumentibus, non leue periculum impendet difficilis reſpirationis, aut deglutitionis, vt in anginæ ſpeciebus conſpicimus.

Angina verò grauiſſima quædam morbi ſpecies exiſtit, quæ præter grauitatem, & periculum quod infert, difficilis quidem cognitu, & curatu exiſtit, propter diuerſas quas obtinet ſpecies: cuius tamen naturam in tres partes iure optimo diuidere ſtuduimus, omnes tamen vnica communi ratione conuenientes, quòd ſuffocari in omnibus laborantes periclitentur, ac nonnunquam difficulter etiam deglutire poſſint. Eſt tamen prima huius mali ſpecies, quæ per primogeneam affectionem muſculorum mouentium laryngem fit: ſecunda quæ per conſenſum ex colli vertebra intro luxata: tertia verò & vltima ex vitio aeris inſpirati. Huius autem vltimæ meminit Aretæus libro 1. acutarum paſſionum, quæ quidem conſtat ex aere quem inſpiramus craſſiori facto, caliginoſo, denſiori, & fuliginoſo, quem dum facultas per reſpirationem attrahit, nequit præ craſſitie aſpera pulmonis arteria capere, aut forſan quia adſtringentis, & compreſſiuæ eſt naturæ: quo factum eſt, vt nihil minus ſuffocare poſſit, quàm anguſtia meatuũ à quauis alia cauſa facta: præterquam quòd attractus nec ventilationem efficit, nec refrigerationem, quin eius conſortio ſpiritus ſuffocantur, quia compreſſi, & coerciti manent, ac quieti: quæ cauſa eſt potiſſima ſuffocationis, quemadmodum probari poteſt in ſemi ſuccenſis carbonibus, dum conclaui vndique concluſa via coercentur: nam halitus ille caliginoſus fumoſuſque facilè prædictis modis inſpiratus ſuffocationẽ efficit: haud ſecus quam ſi quis inſpiret vaporem ex muſto feruenti (Hiſpani tufo appellant) eleuatum: incredibilis enim eſt efficaciæ ad efficiendam ſuffocationem, vel momento temporis.

Illa verò anginæ ſpecies, quæ vertebra luxata intrò prolapſa œſophagum comprimit, adeò laryngem coarctat, vt linguam ex ore proſilire coerceat, & laborantes aperto ore reſpirare. Cæterum ea quæ ex muſculis laryngis inflammatis ſuboritur, faucium proculdubio, aut muſculorum qui ad fines aſperæ arteriæ ſiti ſunt, inflammatio eſt præter naturam cum rubore, dolore, calore, & fluxu coniuncta: quam ſæpè affectionem muſculis externis ceruicis contingere ſcimus. Verùm cùm prædictus tumor ſenſui conſpi-

A cuus non ſit, grauis incumbit de vita ſuſpicio, ita vt ſi quis euaſerit, peripneumonicus fiat, & intra diem ſeptimum pereat, vt placuit Hippocrat. 5. aphoriſmorum 10. In qua re primò ſciendum eſt, per fauces intelligendam eſſe eam partem quæ gulæ, & gutturi præiacet, quæque ore aperto conſpicua eſt, continẽs duo prædicta oſtiola. Per ceruicem verò intelligimus id ſpatium quod eſt à capite in thoracem, quod ſeptem vertebris comprehenditur: guttur aſperæ arteriæ caput. Sed hanc inflammationem prædictarum partium, & anginæ ſortem in quadruplici eſſe differentia, conſenſu ferè omnium conſtat: in qua re expendendum eſt, nihil in medicis diſputationibus difficilius, nihil confuſius, & magis inconſtans, ac omnibus minus commune vſquam repertum eſſe. Nam

B præterquam, quòd citra muſculorum conſiderationem, multi ex conſpicuo, aut occulto tumore, vel rubore in faucibus, & gutture, has quatuor anginæ differentias venentur (& alij ſolùm muſculis annumeratis) in præſagio, & periculi ratione longè diſſident, quibuſdam aſſerentibus maius periculum eſſe in gutturis inflammatione: alijs in inflammatis faucibus. Quæ ſanè res magni eſt momenti, tum ad cognitionem, tum ad æſtimationem affectus, tùm etiam ad veram, & genuinam curationem: nam ſæpè leuius, aut grauius præſtamus auxilium, prout affectio difficilior, aut periculoſior ſe ſe nobis oſtendit, quod profectò Medicum noſſe perdifficile exiſtit, ni exactè compererit qualis naturæ, & officij ſit pars quæ inflã-

C matione tentatur. Qua ratione expendiſſe oportet, in ceruice, faucibus, gutture, & ore ipſo, præter glanduloſum genus, muſculorum quoque reperiri varias propagines, & ſortes: nam ex his quædam conſpicuæ ſunt, aliæ omnino deliteſcunt, & intrinſecus ſuis muneribus aſſiſtunt. Quod ſanè venantur Medici, quia ex harum partium inflammationibus, quædam aperto ore conſpicuæ ſunt, quædam iuxta collum, & ceruicem ſupereminẽt, & rurſus aliæ omnino deliteſcũt, ita vt neque aperto ore, neque extrinſecus quidquam effatu dignum appareat. Ex quo vnanimi pluriũ conſenſu conſtat, veræ anginæ, & quæ peculiares ſibi abrogat differentias, quatuor eſſe proprias ſpecies. Nam

D vbi gutturis muſculi interni inflammãtur, cynanche appellatur: ſi verò in faucibus fuerit inflammatio, ſynanche: ſi tamen in exterioribus gutturis muſculis fuerit, paracynanche, ſi in partibus faucium exterioribus, & mento, paraſynanche: omnes tamen inflammationes ſunt, præſertim per defluxum, maximè à capite. Neque obſtat Hippocr. 6. popul. par. 7. tantùm tres anginæ ſpecies numeraſſe, dum inquit: In ſumma, qui ſolùm deglutire non poterant, his valdè mites, ac toleratu faciles erant: qui verò etiam inſuper obſcurè loquebantur, ijs moleſtiores, ac diuturniores: quibus verò etiam venæ circa tempora, & ceruicem attollebantur, his aliquantulum malæ erant: peſſimæ verò his quibus ſpiritus ſublimis eleuabatur. Quæ ſanè tres tantùm reputantur à Galeno ſpecies,

E nam ſub prima, altera latet, in qua ſine difficultate reſpirandi, & ſine dolore vehementi inflammatio ad ceruicem, & pectus extenditur, quæ videlicet leuem admodum efficit in gutture, & faucibus morbum, ſeu ſpuriam anginam, vt mox leges.

Sed expendendum eſt, has tantùm menſum fuiſſe *Preſagiũ* Hippocrat. penes periculi, aut ſecuritatis vehementiam, licet 6. aphoriſmorum 37. & 7. aphoriſm. 49. ex alijs ſignis eas venari doceat. Nam ſpeciem primam, grauiſſimam eſſe oſtendunt tria: primum ne quid conſpicuum inflammatio in faucibus efficiat, vel in ceruice, quod internos gutturis muſculos inflammari oſtendit: ſecundum vt dolorem inferat acerbiſſimum: tertium verò, quòd difficillimam reſpirationem pariat: quæ ſanè omnia magnam inflammationem atteſtantur, & magnã etiã aſperæ arteriæ com-

preſſionem, adeò vt ſecundo, tertio, aut quarto die interimat. Secunda anginæ ſpecies minoris eſt malitiæ quàm prima, ſed diuturnior, & cum hoc periculo nõ vacat, quia rubent fauces, & in tumorem attolluntur, ſimul & ceruix ob gutturis inflammationem. Tertia verò anginæ ſpecies à prima duabus differentijs diſtinguitur, ſiquidem in ea non admodum dolore vexantur, & quoniam non ſpirant difficulter: qua de cauſa hæc reliquis diuturnior exiſtit: inflammantur autem in ipſa ceruix, & fauces: quo fit, vt nec difficilem accerſat reſpirationem, quia muſculi gutturis, neque inflammantur, neque impediunt viam reſpirationis. Præterea nec vehementer dolent, quia partes quæ inflammantur adenoſæ ſunt. Quarta verò eiſdem rationibus, omnium mitiſſima exiſtit: in omnibus tamen tantum periculi expectare oportebit, quantum deglutiendi, aut reſpirandi munere magis, aut minus deſtituantur laborantes, idque magis deliteſcente tumore, cùm etiam grauiſſimus dolor eſt, intenſa febris, cùm os hiat, lingua exerta apparet, intercepta deglutiendi via, aut potus ob œſophagi obſtructionem per nares reſluit: ſic dũ laborans nullo corporis ſitu reſpirare poteſt, idem periculum eſt. Itaque & ſpecies anginæ, & periculi pondus ex differentijs ſymptomatum, partium laborantium natura, cauſæ diſtinctione facilè venaberis, vt Hippocrat. docet text. 16. & 17. lib. 3. prognoſt, & lib. 2. Coac. ſect. 2. aphoriſmorum 1. & Galen. lib. 4. de locis affectis capite 4. & 4. aphoriſmorum 34. Sciendum tamen eſt, hunc acutiſſimum morbum, primo, &, vt dictum eſt, ſecundo, vel tertio die ob reſpirationem interceptam interficere, diutius tamen protrahi, vbi ſolùm deglutiendi munere laborans deſtituitur. Expendendum inſuper eſt, quod Galen. 4. de cauſ. pulſ. aduertit, nimirum anginam mutari ſemper in peripneumoniam, tranſacto fluxionis impetu ad pulmonem, & nonnunquam in conuulſionem, conuerſa fluxione ad muſculos, & medullam ſpinæ. Præterea ea angina, quæ ab aere caliginoſo prodit, citò interimit, niſi aeri lucido, & puro laborans exponatur. Item ea quæ ex luxatione vertebræ colli fit, tanto erit periculoſior, quanto vertebra ex ſuperioribus colli fuerit: ea tamen luxatio quæ ab ictu, vel caſu prodit, omnino incurabilis exiſtit, quæ vero ex tuberculo, vel phymate, non omnino, licet difficilis exiſtat curationis.

Cauſæ. Cauſas verò habet prædictarum ſpecierum quælibet, iuxta ſui naturam, & differentiam varias quoque: ſic quæ verior eſt, & ex inflammatione, vel affluxu prodit, ex ſanguinis fit vbertate, ſiue ex crapulis, ſiue ex otio, ſiue ex intermiſſo exercitio, aut ſuppreſſa vacuatione ſuccreſcat: item prodit ex feruido, & calidiori ſanguine, maximè pituitoſo, qui ea ratione tenuior efficitur, & fluxui paratior: ſic quiuis alius humor dum calidus, fluidus, tenuis cum modica tenacitate à capite prolabitur, vt Galenus 3. prognoſticorum teſtatus eſt, nec non & 4. de ratione victus, & 4. de cauſ. pulſ. & 4. aphoriſmorum 34. tandem omnis fluxus, qui cum fluibilitate humoris viſciditatem aliquam ſortiatur, his affectionibus efficiendis idoneus exiſtit. Eſt tamen in hac re conſideratione dignum, quòd licet dictum ſit, anginam tumorem eſſe prædictarum partium cum dolore, cum hoc certum eſt aliquam ſuccreſcere anginæ ſortem citra dolorem, quæ ob id non eſt minoris periculi. Quæ ſanè prouenit ex humiditate pituitoſa madefaciente internam gutturis tunicam, aut implente muſculos ipſum guttur aperientes: ex quo etiam generatur leuis quidam tumor, citra dolorem tamen, & cum ſtrãgulatione, vt aduertit Galen. libro 4. aphoriſmorum 34. Sic & aliam tex. 35. addit ſpeciem ex nimia muſculi interni gutturis ſiccitate, quam grauiorem eſſe arbitratur ea, quæ cùm tumore, ſi cum febre inua-

A dit. Alia etiam non raro viſitur ex puluere, fumo, vel ex muſti feruentis vapore, quæ ferè ſubitò interficit. Quibus cauſis ſic conſideratis addere oportet modum quendam lædendi, ſummoperè ad curationem neceſſarium: nam quemadmodum humores tenues, quia anguſtiores venas facilè penetrant, in eas quæ guttur ambiunt, potiſſimum decumbunt, quòd tales ſint: ita craſſiores, frigidi, viſcidique cum non ingrediantur vniuerſas venas, quemadmodum adſtrictæ ſunt, in capacioribus detenti, quales ſunt quę in gula poſitæ ſunt, in ipſis impacti in tumorem eas attollunt. Quo fit, vt muſculi gutturis à ſucco bilioſo, & ſanguineo, muſculi verò gulæ à ſanguine pituitoſo, & melancholico potiſſimum inflammentur, B quod ad cognitionem, & curationem maximè conducere arbitramur.

Dignotio. Signis monſtrare nunc incumbit, & anginæ ſpecies, & cauſarum differentias, vt ſubſit expeditior curandi ratio: ſic anginæ omnes differentias diſtinguere, & noſſe facilè cuiuis eſt: nam ea quæ ex vertebra luxata prodit, ipſa ſe oſtendit, quòd in collo appareat locus cauus ex luxatione vertebræ ad œſophagum cum dolore. Muſculorum circumiacentium tumorem reſpiratio difficilis, hiatus oris, lingua exerta, & à ſua radice mota: cuius etiam meminit Aetius ſermo. 4. tetra. 2. cap. 47. quod deſumpſerat ab Hippocra. 2. popu. par. 2. Quæ verò ex fumo prodit nulli eſt ignota: ex quibus conſtat, quòd priuatione horum ſigno- C rum reliquas facilè poſſis cognoſcere. Qua verò in parte ſit angina, multa monſtrant: nam licet in quauis parte ſit, duo hæc ſigna aſſident, deuorandi, & reſpirandi nimirum difficultas, cum dolore acerbo fauces occupante, & difficili deglutitione, vt ob id potus in nares reſiliat: cæterùm magis minuſve hoc quàm illud præualere, prout in pharynge, aut larynge fuerit inflammatio, comperies magis: nam muſculis gutturis interim inflammatis difficillimam efficit reſpirationem, adeò vt referat Hippocrat. 4. de ratione vict. 34. fieri ſpiritus reuulſionem, hoc eſt, fieri frequẽtem, & violentam reſpirationem recta ceruice, & abrupta voce, cum acerbiſſimo dolore, & febre admodum acuta: nihil apparet intra os, aut exterius in collo. Si D verò ſit paracynanche, reſpirabunt quidem difficulter cum dolore, ſed apparebit circa fauces color mutatus in rubrum. Cæterùm ſi ſit ſynanche, deglutiendi difficultas maior erit, quàm reſpirandi: in ceruice nihil apparet mutatum: in paraſynanche verò, color in collo mutatus apparet, & ipſæ partes tumidiores, & noxa reſpirationis minima eſt, præterquam quòd gulam eſſe inflammatam, monſtrant potus per nares excretus, & dolor in dorſo, qua parte incumbit œſophagus. Sed non eſt minoris momenti ad curationem, humoris fluentis naturam noſſe. Sic ſanguis dum fluit, omnium grauiſſimam infert anginam, quia tumorem efficit durum, & dolentem in parte, quæ diſtenſionem minimè pati poteſt: quo fit, vt gra- E uior hæc ſit, cùm propter duritiem nequeant diſtendi partes ad moliendam reſpirationem, neque comprimi ad deglutitionem: quo fit, vt vehementiorem ferant dolorem in deuorandis rebus liquidis quàm ſolidioribus, quòd facultas non audeat plurimum comprimere muſculos, vt opus eſt in deuoratione liquidorum; ſic etiam maior eſt reſpirandi difficultas, quia licet periculo ſuffocationis deterrita natura maiorẽ reſpirationem efficere conetur, nihil tamen prodeſt, quia tumor durus eſt, & minimè cedit. Hanc autem cauſam cognoſces ex grauitate totius corporis, & partis illius, ex rubore in faucibus, ex venarum oculorum, & totius capitis plenitudine, & tenſione, vel ex ſuppreſſione alicuius ſanguinolentæ fluxionis. Alio prorſus modo periculum minatur flaua bilis: nam licet tantum non comprimat reſpirationem, neque maximum efficiat tumorem, cum hoc tamen peri-

periclitatur laborans, ne facilè mutetur humor ille tenuis à partibus externis ad internas: nam id damnauerat Hipp. 4. aphor. dicens: Quicumque tumores in faucibus repente occultantur, periculum maximum portendunt. Cognoſcitur tamen bilioſus hic fluxus, ex punctione partis affectæ, ex ingenti calore, ex mordicatione, & ex parum mutata reſpiratione, ſolùm enim inſtar pali infixi dolorem ſe perſentire laborantes referunt: præterquam quòd quæ ex bile aut tenui ſanguine fiunt, maiori ex parte in internis fiunt muſculis: quia cùm externæ, & conſpicuæ partes maiora habeant vaſa, faciliùs pituitam ſuſceptant: quinimo ſi bilem receperint, aut tenuem ſanguinem, facilè defluere permittunt, & in tenues venas internorum muſculorum prolabi ſinunt, in quibus diutius immoratur & inflammationem efficit, quod expendiſſe non eſt parui momenti, vt anteà retuleram. Pituita enim diuerſam periculi rationem habet: nam licèt craſſior ſanguine ſit, & tumorem quoque efficiat, is quidem neque durus eſt, neque renititur tangenti: laxum enim & indoloroſum efficit tumorem: quo factum eſt, vt liberaliùs reſpirare poſſint laborantes; cæterùm alia lege periclitantur: nimirum quia pituita craſſa, dum à medicamentis agitatur, modò craſſis attenuantibus, modò frigidis adſtringentibus, & comprimentibus, facilè ad infernas partes dilabitur; quo factum eſt, vt laborantes periclitentur pleuritide, peripneumonia, aut alio thoracis, vel pulmonis grauiſſimo affectu, qualis colli peruerſio & conuulſio eſt, vt latiùs lib. noſtro de pulſus arte & harmonia expoſuimus. Verùm ſi mixta fluxio fuerit ex vtriſque, permixta quoque aderunt prædicta indicia. Quale præſagium ex anguſtia per pulſum liceat proferre, reperies eodem lib. de pulſu, cap. de angina.

Curandi ratio.

Curandi verò ratio duplex exiſtit: altera, quæ in communi omnibus anginis, ſub hac tertia ſpecie contentis, conueniat (nam de alijs inferiùs diſſeram) altera verò, quæ cuiq; pro ratione humoris & ſedis affectæ ex æquo debetur. Conueniunt autem hæ omnes in hoc, quod eſt humorem redundantem primò vacuare, deinde fluentem aliò transferre, mox verò fluxum quàm citiſſimè à parte affecta remouere: cuius curationis ſeriem elegantiſſimis verbis adduxit Gal. 4. de rat. vic. 30. Cæterùm quia ſymptom. maius in angina faceſſunt negotium, ob id adminiſtrare oportet ea auxilia, quæ vtrumque ſimul reſpiciant. Sed antequàm ea aggrediar exponere, oportet loco ſatis amplo laborantem adducere, vt libere aerem reſpiret, qui temperatus etiam ſit, ne compreſſus meatus ampliùs conſtringatur: ſic etiam ipſum in lecto reſidere oportet, & caput altiùs attollere, quo faciliùs reſpirare poſſit. Quibus etiam liquida cibaria porriges, quæ qualitate & conſiſtentia humida ſint, velut pullorum carnes, carnium iuſcula, ptiſanam colatam cũ cinnamomo, & mulſa, atque ſi febris adſit, ſaccharatam ex hordeo: ouorum lutea, aut ea iure panatellam factã, vel ſi affectio vrgentiſſima ſit, per dies aliquot, omnino à cibo abſtinebis, ni vires vetuerint: tandem ab omnibus quæ aromata aut piper, vel ſal recipiunt, omnino abſtineant, ſicut à craſſis & quæ difficilem concitant reſpirationem. Item parcè bibant, & à vino & potibus calidis fugiant: ſomnum vitare quàm maximè oportet, quia internis inflãmationibus ſummoperè officit. Qua ſanè victus & vitæ ratione inſtituta, omni diligentia curandum eſt, ventrem lubricũ & omni excremento exortem reddere, imò angina alui fluxum perpetuo deſiderat. Sic primo acceſſu aluus mollienda eſt clyſteribus quæ emollienti vires habeant, velut eſt, q. ℞. *caſſiæ fiſtulæ. ℥. 1. vel catholici. ℥. ß. aut hieræ (ni febris vetuerit) tantundem*. Quo facto conſiderabis primò, quam occaſionem ſortita fuerit angina: plenitudinem ne, an alicuius conſuetæ, vel inconſuetæ vacuationis intempeſtiuam ſup-

A preſſionem: item quantum periculi minetur mali ſæuitia. Quippe ſi ex ſuppreſſa aliqua vacuatione malum oriatur, & periculum non plurimùm vrgeat, rationi videtur conſonum, à reuocatione conſuetæ euacuationis auſpicandum eſſe, reuulſione facta ad diſtantes partes, ex talo quidem ſanguine miſſo in menſibus, aut hæmorrhoidibus ſuppreſſis, vel diminutè fluentibus; idque ſemel facies, & mox veſpere aut ſequenti die, ſi affectio ſæuior fiat, ex brachio & cephalica ſanguinem mittes, nõ omnino deinceps poſthabita præcedentis occaſionis indicatione, ſed cruribus ablutis, fricatis, & quandoque ſcarificatis, aut affixis in eis cucurbitis. Verùm ſi vrgentior ſit affectio, & periculum inſtet, à brachij venis protinus ſangui-
B nem detrahes, non ſolùm quidem in menſium aut hæmorrhoidum ſuppreſſione: nam tunc temporis dubium non eſt, ſed fluentibus adhuc menſibus, dummodò, interim dum ſanguis extrahitur, cucurbitæ affixæ inhæreant femoribus, quo minor fiat ad ſuperiora retractio: in puerperio verò maior diligentia adhibenda eſt: quippe ſi caſus vrgentia adeò grauis ſit, quòd protinus ex brachijs expoſtulet detractionem, facies quidem, ſed paucis interpoſitis horis talum incides, & parum ſanguinis extrahes ac lenè, quò fiat maior ad talum reuocatio, quàm ad ſuperiora ex detracto ſanguine à brachio: ſcito enim in grauiſſimis affectionibus, & quæ ingens periculum allaturæ ſunt, reuulſionem non eſſe moliendam ex loco à
C quo confluit humor, ſed prope eum ad quem fluit, vt deriuationis quoque munus adimpleat. Præterea in grauida muliere cunctandum non eſt ſanguinem detrahere, quòd ita comparata ſit mulierum natura, vt ſanguine abũdet adhuc vtero gerens: quo fit, vt dum parcè & prudenter fiat, aborſus periculum omnino fugiant. Præterea ſanguinis detractio in anginoſis non confertim & copioſè, vt multi falsò exiſtimant, fieri debet: tum quia laborans periclitaretur animi deliquio, quo nihil eſt in hac re grauius & periculoſius: citius enim hac lege ſuffocantur laborantes: tum verò quia euacuationes paulatinæ & per epicraſim factæ, citiùs & commodiùs partem affectam reſpiciunt & euacuant, in quibus tantum ſanguinis extrahere
D oportet, quantum particula & partes vicinæ ſuſceperint, nulla facta diſtantiùs attractione.

Quòd ſi ſanguinis detractiones ſufficere non videantur, & vlteriores natura ferre non poſſit, ad cucurbitas deueniendum eſt, primò ſuris, natibus & ſcapulis affixis, poſtmodum verò brachijs & prope ceruicis radicem, ac ſi ex capite fluxio prodeat, occipitio cum ſcarificatione: tandem omni arte reuellere & deriuare ab affecto loco, & humorem auertere opus erit. Quo facto, exhibere oportet expurgans medicamentum, quod ex propria natura reſpiciat humorem peccantem, vel ſi ſanguinem ſolùm abundare conſtiterit, leniens ex caſſia, aut manna porriges: catapotia verò, & alia deuoranda, minus proficua experimur,
E licet antiquiores conſuluerint. Verùm ſi pituitoſior materia fuerit, quod ex doloris manſuetudine venaberis, pauco ſanguine detracto (nam cunctandum non eſt ipſum parcè mittere, licet Auicen. 9. 3. cap. 11. in quadam ſpecie anginæ ex pituita à cerebro deſcendente ſupra amygdalas & ad partes faucium & colatorij, vetuerit ſanguinem mittere ante declinationem; quoniam, vt ipſe inquit, plus de pituita influit, & hominem præfocat: nam huius authoris locus ſuſpicione non caret) purgabis ſi expedit eadem die diluto agarici ex infuſione roſarum Perſicarum, vel pilulas cochias, ſine quibus, aut ex agarico liquore aliquo diſſolutas porriges: nã deuorare aliter innocuè laborans nequibit. Paulus verò et ex Medicis nõ mediocris prudentiæ aliqui, loco vtriuſq; auxilij, dum fluxio pituitoſa ſubita non eſt, neq; copioſior, acriori vtuntur *clyſmate, quod ℥. ß. hieræ diacolocynthidos recipiat*,

& alio etiam eiuſdem naturæ. Sed antequam hæc adhibeantur, & interim dum vel ſanguis mittitur, vel expurgans medicamentum porrigitur, ex vſu erit, ad fluxam in parte inflammata, & contentam materiam deuenire: circa quam duo ſunt exequenda munia: primum eſt influentem humorem à parte repellere, ac forſan influxum: ſecundum tamen ſi id fieri non poſſit, aut diſcutiatur impacta hærenſque humoris portio, aut ſuppuratio iuuetur. Primum ſanè exequeris iuxta vrgentiam mali: nam vbi multus non fuerit impetus humoris fluentis, neque magna inflammatio, mediocria ſatis eſſe poſſunt: cuius naturæ eſt gargariſma, q. ℞. *aquæ hordei lib.* 1. *aquæ roſarum, & plantaginis, anà* ℥. 2. *ſucci granatorum* ℥. 1. *et* ß. facta verò ſanguinis detractione, lacte calido vteris, & mox adhibere oportet quæ à parte affecta humorem contentum repellant gargariſmatis, quæ fiunt iuxta rationem humoris peccantis: in frigido humore ex aqua hordei, & melle roſaceo cum ſufficienti aceti quantitate: in calida verò materia cum ſyrupo roſaceo, rob de moris, & alijs quæ paſſim reperiuntur. Sed quia non ſemper humores qui continentur in affecta particula poſſunt repellentibus extrahi, neceſſum eſt, vbi periculum ſuffocationis imminet, aut cucurbitulas cum multa flamma adhibere, aut venas ſub lingua tundere, ac ſi probè non fluxerit, hirudinem ibidem affigere ex vſu erit: cucurbitulas tamen ſæpius ſcarificabis, quo impacta materia per proximum locum euacuetur. Atqui licet topica hæc auxilia intus adhibere iubeat Galen. varijs in locis, varia iuxta ipſius affectionis tempora, & varietatem conſiderare oportet, ita vt in principio alijs vtendum ſit, & creſcente malo alijs, in hoc tamen affectu donec ex toto, vel reſolutione euaneſcat, vel ſuppuratione colligatur, ſemper repulſorijs vtendum eſſe, ex Galeno, & ratione colligi poſſe videtur: non quidem inflammationis communis ratione, in qua vſque ad ſtatum ſemper aliquid influit, quod repulſu indigeat, ſed & partis affectæ ratione, nimirum, quia vt princeps robur ſibi ſeruari deſiderat: qua occaſione in omnium viſcerum inflammationibus adſtringentia admittit: & vltimò, ac maximè, quia cùm partes angina tentatæ laxæ ſint, & imbecilles, medicamentis laxantibus promptè excrementa iterum ſuſcipient, (licet affectus iam inclinet) & morbus denuo augebitur: quo fit vt pharmacis illis adſtringentibus, quibus ad anginam ſcripſit Galen. 6. localium ſemper toto morbi proceſſu ſit vtendum, admixtis tamen quæ vim habeant diſcuſſoriam, apparentibus ſignis ſtatus. Quapropter peculiari methodo, & indigentia adſtringentibus in angina vtendum eſſe arbitror, quòd in alijs inflammationibus non eſſet tutum. Scribit enim Galen. communia, & generalia quædam ad angino ſos pharmaca, quæ veluti baſim, & fundamentum cæteris conſtituunt: vt eſt illud quod ex roſis, & ſucco vuæ acerbæ conficitur, quæ quidem ad ſolem ſiccare licet atque alijs medicamentis quæ lambendo ſumuntur admiſcere: quippe gargarizare omnes non poſſunt, neque ſi poſſint, innocuè faciũt. Par etiam beneficium præſtat hypociſtidis, mororum, & acaciæ ſuccus, & myrtillorum vinum, quæ illata per fauces cum ſyrupo de roſis ſiccis, aut myrtillorum, mirum in modum proſunt. In principio tamen eo vteris, q. ℞. *plantaginis, oxalidis, & portulacæ, anà manip.* ß. *corticum mali granati, rhu. anà* ℥. ß. *roſarum rub. p.* 1. *coquantur in aqua ad tertias, & colaturæ adde diamoronis* ℥. ß. *ſyrupi myrtini, & de papauere, anà* ℥. 1. *aceti* ℥. 1. *miſce.* Aliud item conficies, q. ℞. *lentium, roſarum, palmularum, anà quod ſatis: coquantur in aqua vt ſupra, & fiat gargariſma.* Alia autem fiunt ex aqua ſolani, plantaginis, caprifolij, & ſyrupo roſaceo: item ex ſucco cotoneorum, & mali granati cum aqua, vel cum aqua capitum roſarum,

A caprifolij, & plantaginis cum aceto. Aliud etiam non minoris momenti conficies gargariſma, q. ℞. *ſpinæ Aegyptiæ* ʒ. 1. *iridis* ʒ. ß. *glycyrrhizæ* ʒ. ß. *furfuris, frumenti p.* 1. *palmularum numero* 6. *coquantur, & iuri adde mellis roſati quod ſatis.* Aliud conficies q. ℞. *diamoronis* ℥. 1. *&* ß. *mellis roſati, aquæ plantaginis, & caprifolij, anà* ℥. 4. *miſce.* Valentiora item ſunt quæ parantur ex ſucco corticum nucum viridium: eſt enim adeò validum medicamentum, quod vſui ſat eſt eius modicum reliquis admiſcere: penetrat enim non ſolùm ſuperficiem, ſed & altas illarum partium particulas. Componuntur quoque ex rubi fructu, ac punicorum generibus, pirorum, aut pomorum adſtringentium, & ex pampinis vitis. Sed præ-
B ter has Galeni, & antiquorum compoſitiones, alias non minoris momenti vſus probauit, quorum meminiſſe, cenſeo proficuum eſſe. Dum modò hæc ſit adhibendi eadem præſidia lex, & ratio, quòd initio refrigerantibus quæ lenia ſint, & merè repellentibus vtamur, mox admiſceamus quæ vim detergentem habent, poſteà quæ reſoluendi: tandem, ſi opus fuerit, ſuppurantia. De quorum auxiliorum vſu dubitatum fuit à Galeno, & veteribus, an liceat ſolis vti adſtringentibus, vel ſolis extergentibus, aut diſcutientibus. Quippe grauiſſimum fuit Galeno, & Alexandro (licet ratione varietatis temporum aliquando liceat plus repellere, nonnunquam magis digerere, aut abſtergere) ſolis vti adſtringentibus: nam
C qui ſolis, vel adſtringentibus, vel digerentibus anginam curare tentarunt, in graue ſuffocationis diſcrimen ægros duxerunt: quo fit, vt tutius ſit ſemper ea admiſcere; nam, vt Galen. viſum eſt 6. localium, rarò inuenitur affectio, quæ vno duntaxat medicamentorum genere indigeat, ſiue repulſorium ſit, ſiue diſcuſſorium.

Verùm ſi dolor vrgentior ſit, & exulcerari partes ſentiamus, admiſcere oportebit quæ lenire idonea exiſtunt. Conficies quidem pharmacum primò vſui proficuum, *ex decoctionis roſarum ſiccarum* ℥. 4. *cum* ℥. 2. *diamoronis:* idem facies ex ſorbis, cornis, moris rubi, & granatis acidis, decoctis cum ea ſacchari quantitate, quæ medicamentum guſtui gratiſſimum
D efficiat: quod in prædictarum partium affectionibus ſummoperè eſt curandum. Idem facies ex ſuccis eorum cum quarta ſacchari, aut mellis parte, prout fluxus humoris calidior, aut crudior fuerit, quæ omnia diſſoluere oportet decocto hordei, roſarum, plantaginis, aut myrtillorum. Sed reprimendo, & leniendo proficuum reperio id, q. ℞. *ſucci expreſſi ex* ℥. 1. *caſſiæ fiſtulæ, decocti roſarum, aut plantaginis* ℥. 2. *aquæ è ſorbis, aut meſpilis deſtillatæ* ℥. 4. Præſtat & id q. ℞. *medicamenti ex moris, aut corticibus nucum* ℥. 2. *aquæ hordei lib.* 1. *aquæ roſarum* ℥. 4. *aceti albi* ℥. 1. Benefacit etiam aliud, q. ℞. *aquæ hordei lib.* 2. *in qua rhois* ʒ. 4. *decoquantur, cui adde aquæ myrtillorum lib.* ß. *medicamenti ex moris rubi, aut ex malis puni-*
E *cis* ℥. 4. *aceti albi* ℥. 1. interdum tamen ore diutiùs teneat laborans ſyrupum roſarum, violaceum, aut iuiubinum. Quo etiam tempore, & eiuſdem vſus gratia, parare oportet ea medicamenta, quæ ore diu tentata, & ſolidiori conſiſtentia efformata ſenſim deglutiantur, velut eſt q. ℞. *diacodij* ʒ. 2. *pulueris hirundinis præparatæ* ℈. 1. *ſeminis coriandrorum præparatorum* ʒ. 1. *ſacchari diſſoluti in aqua roſarum quod ſufficiat diamoſci dulcis, aut pliris arcoticon* ℈. 1. à cuius medicamenti vſu gargarizare oportet eo, q. ℞. *hordei decorticati, & lentium, anà p.* 1. *plantaginis, & lactucæ, anà p.* 1. *fiat decoctum, cuius excipe lib.* 1. *diamoronis* ℥. 2. *ſyrupi roſarum, & oxiſaccharæ, anà* ℥. 1. præſtat alter gargariſmus, q. ℞. *aquarum plantaginis, & roſarum, anà lib.* ß. *ſyrupi acetoſi ſimpl.* ℥. 1. *rob de moris* ℥. 1. *miſce.* Exteriùs verò nulla lege repellentibus vtendum eſt.

Verùm

Verùm ſi morbus augeatur, neque repellentium vſu miteſcat, quòd materia quæ fluit craſſior ſit, & frigidior, tunc quidem (nam in calida, & eryſipelatoſa, vel vbi ſanguis plurimum abundat, cauendum eſt ab his) hæc repellentia adſtrictione nimia admiſcenda ſunt his quæ reſoluendi vim habent. Quapropter vtendum eſt gargariſmate, q. ℞. *chamæmeli p. 1. dactylorum, vuarum paſſarum, & fœnugræci, anà p. ß. ficuum numero 10. fiat decoctum, cuius, facta colatura, accipe ʒ. 8. diamorrhonis, rhodomellis, & oxymellis, anà ʒ. 1.* Verùm, ſi alicui ex ſupradictis repellentibus addideris aliquid ex albo canis ſtercore, ſcito mirum in modum reſoluere: quod pari lege facies cum hirundinum cinere, humano ſtercore, & alijs quæ copioſiùs Galen. annumerat 6. ſimplic. Præſtat eundem vſum gargariſma, q. ℞. *ficuum pinguium ʒ. 3. hyſſopi p. 1. paſſularum ſine acinis ʒ. ß. fiat decoctio,* qua laborans colluatur: cui vero ſicut & alijs admiſcere oportet croci, aut myrrhæ tantum, quantum in animo fuerit reſoluere, à modico facto initio: ſulphuris verò & nitri longè minus adijcies, quod Galen. aduertit. Sed mitioribus tutius eſt vti (niſi dum ſæuitia mali valentiora expoſtulat) huius naturæ eſt, q. ℞. *decoctum furfuris, caricarum, glycyrrhizæ, hyſſopi, thymi, calaminthæ, pulegij in aqua mulſa ex hordeo: vel excipe vuarum paſſarum ʒ. 1. palmularum, & caricarum, ac myxarum, anà numero 5. glycyrrhizæ ʒ. 4. hyſſopi ʒ. 3 coquantur ſecundùm artem in libris duabus aquæ ad medietatem, cui facta colatura adijce mellis roſati ʒ. 2. ſyrupi granatorum ʒ. 1. oxymelitis ʒ. ß.* prodeſt & hydromel in quo inſperſus fuerit puluis hirundinis combuſtæ, poſt colaturam exhibitum. Ex quibus varia eſſingere poteris efficaciora, vel leuia, prout neceſſitas poſtulauerit.

Verùm ſi doloris vehementia nimis vrgeat, ac prædictis auxilijs cedere non videatur, lenientibus protinus vteris, quæ & dolorem ſedent, & aſperitatem compeſcant. Cuius naturæ lac eſt, & mucilago ſeminis citoneorum, ſeminis lini, & althææ: præſtat & furfuris, ac tritici cremor: item id q. ℞. *glycyrrhizæ recenter raſæ, & conquaſſatæ ʒ. 3. mellis roſati ʒ. 1. decoctionis, & expreſſionis hordei lib. 1. & ß. poſt coctionem iterum fiat colatura.* Præſtat & penidias lacte diſſoluere: item ptiſanæ ſuccus, lac amygdalarum dulcium, vel ſeminum maiorum. Si verò iam abſterſionis indicatio acceſſerit, quæ vel pituitam adhæreſcentem abradat, vel pus exſudans abluat, eo vteris q. ℞. *hordei p. 2. lentium p. 1. roſarum p. ß. coquantur, & colaturæ adde ſacchari q. s. aut ſyrupi glycyrrhizæ,* vel quoduis horum addes his quæ nuper diximus lenientia eſſe.

Exterius verò eis vteris medicamentis, quæ, præter hoc quòd leniant, vim habeant humorem fluentem à partibus internis ad extimas trahere, reuellere, diſcutere, & vltimò coquere. Cuius naturæ eſt oleum calidum, vel chamæmelinum, anethinum, liliaceum, irinum, cum oleo amygdalarum dulcium, de ſemine cucurbitæ cum axungijs, dialthæa, & vnguento reſumptiuo. Præſtat etiam id, quod fit ex radicibus liliorum, & althææ, caricis pinguibus cum butyro, farina ſeminis lini, oleoque liliaceo: valet etiam inunctio ex œſypo, dialthæa, & butyro. Quem quoque vſum præſtat cataplaſma, quod fit ex ſeminibus althææ, maluarum, & lini cum cremore fœnugræci, & hordei, ac decocto chamæmeli, meliloti, & caricarum. Valet non minus cataplaſma, q. ℞. *farinæ fœnugræci, ſeminis lini, & chamæmeli, anà p. 1. pulueris vnius nidi hirundinis* (dum modò terra diligenter ſeparetur, quia vim habet repellendi, *vel ſat eſt ſtercus caninum adijcere,* quod reſoluendi vires habet) *omnia ſimul decoquantur cum ſapa, & adde olei anethi, & liliorum, anà ʒ. 1. croci pulueriʒati ʒ. 1. &* A *fiat cataplaſma,* vel hac lege facito: ℞. *nidi hirundinis ʒ. 3. ſapæ ʒ. 1. & ß. floris caſſiæ ʒ. 1. miſce.* Probantur etiam quæ parantur ex pane, lacte, & luteo ouorum, additis pulueribus roſarum, & chamæmeli: item aliud, q. ℞. *dialthææ, & œſypi, anà ʒ. 2. nidi hirundinis ʒ. 3. radicis iridis ʒ. ß. cum oleo liliorum fiat vnguentum.* Præſtat & aliud q. ℞. *ſtercoris hirundinum ʒ. 1. farinæ fabarum ʒ. 2. olei chamæmeli, & liliorum ʒ. 1. & ß. butyri recentis ʒ. 2. fiat cataplaſma.* Præſtat etiam emplaſtrum ex medulla caſſiæ fiſtulæ cum oleo communi, vel chamæmelino, adiecta quantitate dialtheæ, vel emplaſtri de mucilaginibus, ſeu meliloti: diſſipat etiam cataplaſma ex farina hordei, & ſucco apij, ſicut caput viperæ collo filo laneo B appenſum. Quòd ſi reſolutione maiori vti velis, ad mel anacardinum deuenies, & cum eo admiſcere oportet reſoluentium aliquid. Quibus omnibus cataplaſmatis addere poteris gallinarum ſtercoris, vel farinæ fabarum furfurum modicum. At ſi conſtiterit inflammationem augeri, & accidentia non mitigari, curandum eſt iuxta indigentiam, & indicationem temporum ipſius cataplaſmata adhibere. Sic etenim augeſcente inflammatione ab eo cataplaſmate incipies, q. ℞. *roſarum rub p. 2. chamæmeli, meliloti, anà ʒ. ß. ſemperuiui, cucurbitæ, parietariæ, lactucæ, anà manip. 1. corticis mali punici, rhu. anà ʒ. ß. farinæ hordei p. 2. ex aqua coquantur omnia ad cataplaſmatis ſpiſſitudinem.* At cum in ſtatu fuerit, eo vte- C ris q. ℞. *lapati, parietariæ, chamæmeli, meliloti, anà manip. ß. roſarum p. 1. palmularum numero 10. farinæ hordei p. 2. contuſa decoquantur in aqua ad ſpiſſitudinem.* Morbo autem eunte in declinationem, eo vteris q. ℞. *althææ, maluæ, anà m. 1. florum chamæmeli, meliloti, & roſarum, anà p. 1. radicis liliorum alborum, & althææ, anà ʒ. 1. ſeminis lini, & fœnugræci, anà ʒ. ß. ficus pingues numero 10. furfurum, & farinæ triticeæ p. 2. contuſa decoquantur in aqua ad craſſitiem, deinde adde olei chamæmeli, & adipis ſuilli, anà ʒ. 1. & ß.* quibus omnibus ſi nihil reſoluatur, aut imminuatur, ſuppurationem quoque molieris.

Quòd ſi ne hæc quidem prodeſſe videantur, ſed ſuffocationis magnum inſtet periculum, maximè cũ D rupto abſceſſu in pulmonem, & corpus irruere vereamur, repetenda iterum eſt venæſectio ſub lingua, aut cucurbita magna in occipitio, ſub mento, aut in maxillis: vel ſi fluxio adhuc perſtat in ſutura coronaria. Quo tempore gargariſmate vteris acriore, velut ſi in oxymelite incoxeris pulegium, hyſſopum, origanum, radices gentianæ, vel cucumeris agreſtis; aut ſemen ſinapis conquaſſatum cum aceto: vel ſi ſuffocatio nimis vrgeat, lingua depreſſa guttur ſcalpello, aut acuto penicillo ſcindatur, vt ſanies prono capite effluat. Quòd ſi tumor conſpicuus non ſit, ſpongiæ quantitatem ad magnitudinem auellanæ filo appende, & ægrum deuorare iube: intumeſcit enim ſpongia, & dum vi extrahitur, tumor abrumpitur: cuius loco car- E nis aſſæ portiunculam filo etiam appende, & idem facito. Quibuſdam placet locum ſcarificare ſub maxillis, ſub mento, & collo: alijs etiam, cuſtoditis ſemper neruis, & arterijs, collum extrinſecus perforare è regione partis dolentis, ac ſi ſua ſponte ſanies non fluat, cucurbitis facilè extrahes, & poſteà ex nido hirundinum in aqua decocto, aut oleo communi, chamæmelino, aut liliaceo emplaſtrum confice, & parti adhibe, vel lanam ſuccidam inſuccatam aliquo ex prædictis ſuccis, quibus materia facilè exteriùs euocetur: ſed præſidia hæc maioris momenti prudenter facito, non eadem die, & inordinatè, ac tumultuosè. Multi inſuper venas tundunt quæ in ceruice ſunt: Hippoc. lib. 3. de morbis, eas quæ ſub mammis: Archigenes, & Aſclepiades venam frontis: tutius tamẽ eſt, vt Cælius Aurelianus in Hipp. taxat, eas quæ ſub lingua ſunt aperire.

Sed in ea angina quæ ex caliginoſo aere fit, puriſſimi aeris inſpiratio medela eſt; in ea verò quæ ex vertebra colli intro luxata prodit, vulgarę eſt remedium cucurbita parti affixa: cæterùm id damnauerat Hippocr. lib. de articulis: nam viſum eſt majorem efficere luxationem: quapropter digitis comprimere per partem anteriorem iuxta latera arteriæ aſperæ, vertebram illam & extra pellere neceſſum eſt; atque hæc mihi de hac re ſufficere videntur.

CAPVT III.

De tuſſi.

CVm ea quæ à capite defluunt (vel vbicumque ſint) vias pulmonis ingreſſa exaſperant, & inæqualem earum ſuperficiem vitiant, aut aeris ingreſſui, & egreſſui officiunt, vel facultatem ſenſu acri, mordaci, & doloroſo afficiunt, tuſſis proculdubiò excitatur. In cuius affectionis enodatione, multa profectò difficilia, & magni momenti ſe ſe offerunt expendenda: primum quidem, qualis naturæ ſymptoma ſit tuſſis: ſecundum, quos morbos ſequatur: tertium cuiuſnam partis proprium ſymptoma exiſtat: tandem à quibus cauſis concitetur, & ſignis internoſci poſſit: ac vltimò qua via & ratione commodiùs curari expoſtulet. Circa primum ſciendum eſt, tuſſim à Galeno diffiniri per efflationem, in qua cum plurimo ſpiritu celerrimè ex thorace erumpente, conatur natura noxam illam ex pectore trudere. Sic enim. 2. de cauſis ſympt. cap. 4. Galen. ſtatuit, eam nihil aliud eſſe, niſi vehementiſſimam efflationem, quã natura molitur, vt plurimus ſpiritus celerrimè erumpens exturbet ea quæ inſident eius itineribus. Quippe natura ſagax, præter id quòd aſperam arteriam, & eius veluti ramos ex ſubſtantia cartilaginea compoſuit, veluti quibuſdam annulis interſtinctam, vt patentior ſemper ſeruaretur meatus, leui etiam illã quaſi ſubliniuit membrana planiſſima, vt facillimè pręterlaberetur ſpiritus, neque vlla inæqualitate aſperitateue ex alliſione impediretur. Vnde cùm aliquid accidit, ſiue ab interna, ſiuę ab externa occaſione id euenerit, quod aliquam aſperitatem, & inæqualitatem meatibus arteriarum aſperarum inducere poſſit, ſpiritus eminentes partes offendens, alliſq; illidens, concutit & quaſi contundit eas, ſiue in faucibus & gutture, ſiue in aſperis arterijs ſit inducta aſperitas, qua tuſſis concitatur. Ex quibus conſtat, ſymptoma eſſe ad vitioſum attinens motum, qui profectò eatenus vitioſus eſt, quatenus cauſam pręter naturam habet adiunctam: aliàs eſſet naturali ſimilis. Cui vſui in memoriã reuocare oportet, vt Galen. docet. 2. de cauſis ſymptom. ſymptomata quædam prorſus à morbo prouenire, vt dolor, abolitus motus, & vox deprauata; quædam morbum velut occaſionem habent, cauſam verò naturam, quæ à morboſa illa cauſa violenter moueri cogitur, velut in ſingultu, ſternutamento, & tuſſi accidere cernimus; alia verò medio quodam modo ſe habent, velut tremor. Quapropter videtur conſtare, tuſſim ſymptoma eſſe ex morbo & facultate ſimul factum; differt tamen natura à reliquis eius motibus, dum tuſſim efficit, inſtrumento, facultate, & excernendi modo; facultate, quia voluntaria eſt ea quæ tuſſim molitur; inſtrumentis, quia per muſculos fit; & per vias quæ coarctari, & comprimi minimè patiuntur; nam expulſiones quæ naturali potentia fiunt, ipſa ſe ſe comprimente, ac veluti exprimente à ſe quòd ſibi eſt moleſtum, operatur. At animalis potentia in tuſſi, tantum abeſt vt inſtrumenta comprimat, quòd ob id ea cartilaginea, & dura (vt ſemper patula ſint) fabrefecerit, cùm potiùs expellere teneatur aperto exiſtente foramine & itinere, quàm per compreſſionem; tanto enim magis in re-
A ſpiratorijs canalibus, vt aperta ſint, prouidens, quanto citiùs in eorum occluſione præceps eſt, & repentinum vitæ diſcrimen. Mirabile quidem inuentum eſt, & naturæ artificium, quo vaſa hæc ſingulariter muniuit, principio conſtituens ea maiori parte cartilaginea, neque enim tota poterat ob diſtenſionis contractioniſque varietatem, ſciens cartilagines in ſe conniuere concidereque non poſſe. Alterum etiam ſubſidium ex innata comparauit doctrina, tuſſim docens animalia, cuius ratione reſpirationis muſculos pulmoni connexuit, vt quàm primùm in pulmone vndique noxa ſentiretur, contractis pectoris & ſepti muſculis, celerrimè multus aer, & confertim per aſperam emiſſus, expurgaret quid-
B quid noxium in ea vaſa incideret; ſic profectò differt modo excernendi; nam animalis potentia vehementiſſima quadam efflatione, vi & impetu pellit, naturalis verò compreſſione.

Secundum, quod dignum etiam maiori diligentia eſſe diximus, eſt, à quonam morbi genere, ſi ſymptoma eſt, proficiſcatur; quippe cùm id vnum non ſit, ſed varium expendiſſe etiam oportebit, quodnam eorum ſequatur. Primum enim & frequentiſſimum eſt, arteriarum pulmonis obſtructio, puluere, vel quouis alio corpuſculo facta; ac ſi id, quod in eam partem influit, mordicet quoque & exedat, duplex iam ſuccreſcit morbi genus; alterum ad morbum in via, & reliquum ad vnitatem ſolutam attinens. Quòd ſi
C aliquando in prædictas arterias aliquid incidiſſe conſtet, & tuſſim non mouere, vt quotidiano experimento comperimus, id proculdubiò tria faciunt; primum, quòd non confluit confertim; ſecundum, quòd parum ſit & meatum non vitiet; tertium verò, quòd lateri arteriæ fixiùs adhæreat. Quo fit, vt bibentibus nobis, ſi gutta in aſperam arteriam irruat; tuſſim moueat, & in aſthmate, thorax excrementis ſcatens, minimè tuſſim excitet. Solet inſuper, ipſam excitare intemperamentum inæquale, idque duobus modis; vel facta aſperitate in prædictis vijs pulmonis, vel ſolùm ex diſtemperie, quæ irritet ac mordeat; ſi primum, efficit veram tuſſim, quia viæ pulmonis exaſperatæ animal irritant ad pulſum no-
D cui, licèt tuſſis fiat ſicca; ſi verò ſecundum, non erit vera tuſſis, ſed tuſſiendi cupiditas; quo tempore morbum ad muſculos attinere eſt credendum, in quibus ſola viget diſtemperies, quæ ob frigiditatem mordet & irritat ad expellendum. Quippe cùm noxam inferat thoraci, natura gliſcit ad eam expellendam, quo tempore potius eam tuſſiendi cupiditatem, quàm veram tuſſim, dixeris, quam Galen. chernon appellat. Fitque id tuſſiendi genus refrigeratis ſpiritus inſtrumentis, vt. 2. de cauſis ſymptomat. & 5. method. & 4. de locis affectis Galen. recenſet. Fiatne etiam hoc tuſſiendi genus ex calida cauſa, ſicut ex frigida, non eſt præſentis conſiderationis enodare, ni velis dicere, calidas intemperantias maio-
E rem accerſire mordacitatem. Tertium verò morbi genus aſperitas eſt, quæ ex ſiccitate ortum habere poteſt; fit quidem aliquando in ſummo gutture ſolùm, aliquando in tota arteria ex cauſis quæ bronchium efficiunt; fit & ex aſperis corpuſculis cum aere ſubingreſſis, quo tempore ad obſtructionem reduces, ſicut aſperitatem ad qualitatem mutatam; quòd ſi ad figuræ vitia reduxeris, non omnino errabis; nam prædictæ partes in ſuperficie lenitatem obtinere tenentur; & ſic cùm exaſperantur, in aſperitudinem illam impingitur ſpiritus, & tuſſim concitat; atque hi ſunt morbi quibus tuſſis excitatur in vniuerſum, nunc ab vno, nunc verò ab alio, & ſæpe ab omnibus.

Tertium, quod propoſuimus diſceptãdum, eſt, quæ ſit particula cui tuſſis primò & per ſe attineat; ac ne longiùs in hac re abeam, ſciẽdum eſt, tuſſim duplicis

eſſe naturæ, vt latiùs mox ſum probaturus: alteram veram genuinam, & animalibus inſtrumentis propriã: reliquam verò ſpuriam, & illegitimam, & quæ potiùs naturalibus potentijs, & inſtrumentis accedit, quam Galen. appellat leuem tuſſim, ſeu tuſſiendi deſideriũ. Hanc enim ſtatuit Galen. ſolis muſculis thoracis propriam eſſe: in cuius concitatione opus non eſt aliquid eſſe præter naturam in vijs reſpirationi ſeruientibus: ſed ſat eſt muſculos prædictos, vel inæquali frigiditate affici, vel aliquo modo moleſtari, ita vt naturalis eorum potentia nitatur moleſta expellere, vt in rigore, in quo ſanè motu prædicta apparet tuſſiendi cupiditas, & veluti conatus ad violentum motum, quem voluntariè mouet animal in vera tuſſi, licet motus in ea voluntarius non ſit, etiam ſi ob id videatur tuſſi ſimillima actio, differt tamen eo modo quem nuper diximus. Neque eo inficias aliam eſſe tuſſis ſiccæ, & nõ genuinæ ſortem: nimirum ex ſpiritalium perfrigeratione, aſperæ videlicet arteriæ, pulmonis, & intimæ thoracis tunicæ: verùm eam arbitror ad aſperitatem earundem partium reducendam potiùs fore, quàm ad aliam cauſam. Quòd ſi aſperitatem non moliatur, verè erit ſpuria, quia ſolùm partes à naturali potẽtia mouentur vt in rigore, quantumuis dictum ſit ſpuriam ſolis muſculis thoracis accidere. Quapropter ſtatuendum eſt leuem illam tuſſim muſculis attinere, at reliquis partibus ſpiritui ſeruientibus, non quidẽ quatenus inſtrumenta ſunt ſpiritalia, & voluntati ſeruientia (quia tunc, ſi aſperitate afficiantur à prædicta intẽperie, vera tuſſis excitatur) ſed vt partes naturales, & vegetatiuis potentijs ſubditæ, quibus ſat eſt quoduis irritamentum ad expellendum quod ſibi eſt moleſtum. At veram, & genuinam tuſſim accidere teſtis eſt Galen. 4. de locis, cùm pulmo læditur, vt via eſt ſpiritui: nam licet certum ſit ſpirituum inſtrumentis accidere, proculdubiò vera tuſſis nequaquam excitabitur, niſi dum ex vijs huic miniſterio ſeruientibus aliqua oblæditur: cui ſanè thoracis muſculi ſubſeruiunt ad pellendam noxam in via immorantem. Sic neque in pleuritide, neque in difficili reſpiratione tuſſis ſuccreſcit, donec pulmonis aliquod vas, aut fauces, vel aſpera arteria oblædatur. Qua in re ſciendum eſt, motum qui in tuſſi reperitur, non fieri à parte affecta, ſed ad aliam partem attinere, nimirum ad muſculos thoracis, cùm vitium inſit in ſpirituum canalibus. Itaque vera tuſſis ex vehemẽtia motus muſculorum thoracis prodit, cæterùm in ſubſidium viarum ſpirituũ, quo minus pereat animal: at ſpuria citra vitium viarum ſpiritus accidere poteſt, muſculis affectis, vt dictum eſt, aut ipſis canalibus, vno ex aſſignatis modis: nam altero ad veram tuſſim attinet. Expendendum tamen eſt quod in vera tuſſi ſymptoma, hoc eſt vehementiſſima efflatio, propria eſt muſculorum affectio, ſeu actio ſi mauis: morbus verò eſt ſolùm viarum pulmonis: at in ſicca tuſſi, & quæ ſpuria eſt, morbus ad prædictos muſculos attinet, vtpote qui intemperie afficiuntur, ſymptoma verò ad aſperam arteriam, quia perperam ſpiritum emittit.

Cauſæ.

Qui cauſas huius affectus curioſiùs ſcrutari velit, proculdubio reperiet, præter genera morborum quæ diximus, aſſiſtere, vel defluxum à capite, copia, aut vitio humoris lædentem, vel aliquid quod præter naturam incidat aeris, pulueris, vel fumi: ſuccreſcit, & ex tuberculo intrinſecus in arteria adhæreſcente, vel extrinſecus comprimente. Sic & ex intemperie, externa quidem ab his quæ refrigerant, & exaſperant, ſiccant & extergunt natiuam humiditatem, & ex cibis, ac potibus, vt ex Hippocr. conſtat 6. popul. par. 2. cuiuſmodi ſunt præter refrigerantia, acerba, auſtera, mordentia, & acria, ac incidentia, vt acetum. Intrinſecus verò ab omni intemperantia inter actiuas qualitates, frigida præſertim: nam humida ob inæqualitatem, tuſſim excitare nata eſt, ſicca verò ob aſperitatem: de calida verò licet Galen. 6. popul. par. 2. 24. id videatur aſſerere, non ita euidenter probari poteſt, niſi interuentu ſiccitatis, quantumuis Paulus ex calore poſſe prouenire etiam ſtatuat. Itaque cauſas omnes tuſſis facilè reduces ad quinque tantùm: nimirum ad humorẽ à capite fluentem, ſecundò ad collectum in aſpera arteria, vt in pleuritide, & peripneumonia: tertiò ad cõpreſſionem ſepti tranſuerſi: quartò ad aſperitatem faucium: quintò verò & vltimò, ad inæqualem intemperiem inſtrumentorum reſpirationi ſeruientium, dũ inæqualitatem, ſeu aſperitatem concitat. Nec deeſt ſexta cauſa, nimirum lumbricorum prouentus: nam licet hi ſpiritalia non adeant inſtrumenta, ex halitu putrilaginoſo ab eis elato, & prædictas partes ferien-B te, optimè ſuccreſcere poteſt tuſſis ſicca, & moleſta quantumuis Galen. 6. popu. parte 2. comment. 24. ſtatuat non poſſe experimento, aut ratione probari, ex lumbricis tuſſim fieri, cùm lege ſtatuta, facillimum ſit creditu.

Cauſæ cuiuſq; differentiæ tuſſis.

Licet apud Neotericos reperiantur plures tuſſis differentiæ, placuit ſolùm Celſi, Galeni, & priſcorum diuiſionem ſequi, qua diuidunt tuſſim in ſiccam, & humidam: meminit autem ſiccæ Hippocr. libro 1. de morbis vulg. par. 1. tex. 12. & lib. 3. aphoriſmorum dicens: Erant autem aliquibus tuſſes ſiccæ, in quibus nihil excernebatur: alterius autem meminerat 1. ſect. aphoriſm. 12. dicens: Quòd ſi ſtatim ſputum appareat, morbum breuiat: quibus tertiam addere licet, C quam refert idem Hippocr. 6. popu. par. 1. text. 24. dicens: Et infeſtabant pleroſque tuſſes ferinæ, ferinam appellans tuſſim peſtilentem, quam nobis clarioris doctrinæ gratia, placet ad humidam referre. Fit itaque humida tuſſis ex his cauſis, quæ inæqualem vtcũque reddere poſſunt aſperam pulmonis arteriam, vel quamuis ex vijs reſpirationi ſeruiẽtibus: redditur quidem inæqualis via irrigata humore aliquo defluente à capite, aut aliundè tranſmiſſo, vel ibidem præter naturam congeſto. Siccam verò tuſſim duobus modis conſiderare licet: vno quatenus nihil excernitur ob eius ineptitudinem: alio verò quatenus nihil in via eſt, quod excerni poſſit. Primo enim modo, tuſſim efficiunt fumus, aer, vel humorum ſumma cruditas, D quæ humores ſortiatur nimis tenues, vel craſſiores iuſto: illos quòd aer diſcindat, & permeet: hos verò quòd ſeparare à locis vbi ſunt, aut dimouere non poſſit: quam etiam præter id quòd ſiccam eſſe ſcimus, vehementiſſimam quoque experimur. Eam verò tuſſim in qua nihil excernitur, quòd nihil ſit quod excerni poſſit, fieri tantùm à perfrigeratione, vel æſtu à circumfuſo aere mordente, & ab omni inæquali intemperie, certiſſimum eſt. Qua igitur in re ſciendum erit ex diſtemperie moleſtari plurimùm naturam, atque ſic tuſſim mouere, naturali ipſa potentia laceſſita ad expellendum quod ſibi nocet: fitque eo tempore illa tuſſis ſpecies, quæ chernon appellatur, hoc eſt cupiditas, & deſiderium tuſſiendi, haud ſecus quàm in vo-E mitu, quem præcedit nauſea.

Signa verò quæ defluxum obſtruentem ſpirituum vias oſtendunt, ſunt vehementiſſima tuſſis, & perſeuerans impetuoſè: quibus accedunt alia ſigna ex palato, naribus, faucibus, oculis, aut toto capite. Si verò ab intemperie prodeat frigida, quæ ſæpius fit hyeme, tuſſim leuiter irritantem, quæ tacendo ceſſat, cohibito ſpiritu, & calido domicilio, ſubortam comperies. Quòd ſi à puluere, fumo, vel quauis alia cauſa externa fiat, ex ipſius laborantis relatione diſces. Verùm cùm tuſſis ſit in duplici differentia: altera humida, quam ex his quæ excernuntur diſtingues, ſi ſalſum ſit, ſi amarum, ſi acidum, ſi erodens, aut alterius deterrimæ conditionis: altera verò ſicca, quam tribus ex cauſis oriri faſſus eſt Galen. 4. aphoriſm. 54. nempe ab intemperie inſtrumentorum ſpiritus, aut ex faucium aſperitudine, vel aliquo tenui, & pauco humore

deſtil-

deſtillante, vel nimis viſcido craſſo & adhærente. Primum dignoſces ex tuſſis leuitate; & ex his quæ præceſſerunt: ſecundum ex aſperitatis vlceriſue ſenſu: tertium verò, ex eo quòd aliquid excernatur tenue aut quàm minimum, vel craſſum & diutina tuſſi excretum.

Præſagiũ.

Præſagium verò cùm multiplex ſit, incertum profectò eſt: quippe in pueris, & ſenibus tuſſis periculo non caret: in his quòd non maturetur, in illis verò quòd in grauiores affectus facilè commigret. Prætereà tale erit futurum damnum, qualis natura humoris qui fluit, aut pars in quam humor prolabatur: item grauidis admodum eſt difficilis; cum febre periculo non vacat; reliqua verò ex capite de catharro venaberis.

Curandi ratio.

Qui tuſſim curaturus eſt, tria neceſſariò conſiderare tenetur: primum, qualis efficaciæ & periculi ſit ſymptoma ipſum, hoc eſt tuſſis: nam ſæpe vertit ad ſe omne curantis conſilium: ſecundum, morbi viarum reſpirationis naturam: tertium verò qualis naturæ & conditionis ſit cauſa quæ morbum ipſum excitat: nam iuxta hæc tria curationem ipſam inſtituere oportebit. Sic etenim circa primum conſiderare oportet, conſimilem huiuſmodi affectum expoſcere curandi viam & rationem, ac dolores & reliqua ſymptomata, quæ non raró vniuerſam curationem ſibi adſciſcunt, poſthabita omnino eorum cauſa: nonnunquam verò à cauſa initium curationis auſpicari iubent, ſi mites ſint. Sic etenim vniuerſa curandi ratio, dum ſymptoma omnem ſibi arrogat curationem (vt ſæpe in infantibus & grauidis fœminis nobis vſu venit, ne hæ aborſum patiantur, pueri verò rupturam, vel vtriſque capitis repletiones aut vaſorum apertiones ſuccreſcant) ſita eſt in cognitione modi quo natura mouet tuſſim, vt iuxta ipſum compeſcatur. Id quidem fit aſperitate aliqua media in vijs pulmonis, quæ animal irritet ad eius expulſionem. Quo fit, vt via mitigandi tuſſim duplex tantùm in genere exiſtat: vna quæ aſperitatem leniat, leuigetque quod inæquale in ſpirituum vijs exiſtit: altera verò quæ ſenſus acrimoniam retundat, facultatemque quodammodo ſopitam reddat, quo minus læſionem perſentiſcat: hæc quidem auxilia appellarunt antiqui paregorica, ſeu lenientia, quæ æqualitate partium & lentore leuigant partes ſpiritui ſeruientes. Sunt autem huius naturæ ptiſana, chondrus, amylum, lactis omne genus, butyrum ex lacte, vel ex amygdalarum expreſſione, oleum amygdalarum dulcium, mucilagines cotoneorum, pſyllij, tragacantha, & deniq; omnia quæ huius naturæ exiſtunt. Somnum verò conciliant, & ſenſum obtundunt, ſyrupus violaceus; iuiubarum, & papaueris: item ea omnia pharmaca, quæ opiata vtcumque ſint.

Quatenus verò ad ſecundam conſiderationem attinet, quæ docet cauſas rimari, conſiderandum eſt, ſitne tuberculum aliquod, vel phyma crudum prædictis locis adnaſcens: ſitne puluis, fumus, caliginoſus aer, aut aliquid extrinſecus accedens, nam eorũ quoque habenda eſt prouidentia. Quippe aerem inſpirare liberum oportet, ſicut dum frigida diſtemperies viget, reſpirationem cohibere, & calorificis tegumentis corpus fouere: & pari ratione dum puluis cauſam præſtiterit, abluere aſperam arteriam oportet aqua tepida, vel mulſa aut mucilaginibus, & his quæ reſiccatam arteriam & exaſperatam leuigare habent. Verùm ſi tuſſi cauſam præſtiterit inæqualitas & aſperitas viarum reſpirationis, ab humore ibidem præter naturam immorante (præter vlcus, quod ad phthiſis curationem attinet) conſiderandum tunc eſt, an ab inſtrumentis reſpirationi ſeruientibus in prædictos canales tranſmittatur pus, vel pituita, aut humor aliquis: nam eo tempore tuſſim compeſcere per diuertentia & expurgantia medicamenta erit perdifficile

A (verùm ſuis locis inſtituam quomodo id euacuari debeat, vt in pleuritide, peripneumonia, & aſthmate plerumque contingit) vel rurſus an à toto corpore in caput mittatur aliquis vitioſum ſuccorum, aut ab ipſo capite per palatum, os & fauces defluat in aſperã pulmonis arteriam, & in reliquos ipſius pulmonis canales. Quo tempore duplex extat medendi ratio: quarum altera humorem, cuiuſuis naturæ ſit, vel aliò transferre, vel per aliam regionẽ euacuare neceſſum eſt, quod primo loco in hac curatione exequendum venit: altera verò eſt, humores ipſos & vias reſpirationis, ad faciliorem eius eductionem, per tuſſim euacuare atque diſponere. Sic enim ſi humor, qui fluit à corpore, vel à capite, acris ſit, mordax, tenuis, calidus & qui exulcerationem minetur (maximè ſi febriculam B ſibi adiunctam obtinuerit) curandũ eſt protinus ſanguinem detrahere, non quidem copioſè, ſed per interualla & parcè, ab ea tamen parte, quæ cum principio & origine fluxionis conſortium aut colligantiam habeat. Nam ſi caput calidum fuerit, ex cephalica ſanguinem mittes: vel ſi iecur ſanguinem vſſerit, genueritque, aut calidum cum ſit, pituitam è capite (ob eius frigidum intemperamentum ibi genitam) defluere cogit, quo tempore licèt caput frigidum ſit, & crudis ſuccis plenum, caſſia & temperatis pharmacis purgabis, non calidis & capitalibus: nam ſatius eſt, cauſam motiuam fluxus, videlicet calorem aut bilem iecoris compeſcere ac frænare, quàm excitare calidioribus medicamentis: quia maior eo tempore concitatur C fluxio, ſicut ſedata excitante cauſa, plerumque fluxiones ceſſaſſe comperimus. Quo tempore eiuſdem occaſionis gratia à baſilica dextri lateris, vel ſaluatella eiuſdem partis ſanguinem mittes. Verùm ſi vniuerſum corpus eodem calido intemperamento affectũ, ſalſuginoſos aut acres reddiderit ſuccos, ex communi vena & copioſiùs ſanguinem fundes: ſicut ſi ex hæmorrhoidum, aut menſium ſuppreſſione, ex talo, non ſemel ſed bis, præſertim ſi reuocandi menſes fuerit animus. Quòd ſi ſanguinoſus fuerit humor, non omnino deſiſtes à ſanguinis detractione, ſed parciorem facito.

In ſicca verò tuſſi, quæ à diſtemperie, puluere, fumo, aut pauciſſimo humore non fit, ſed à tenui vel D craſſo nimis, dubitatum eſt à Medicis doctiſſimis, an liceat, ea ratione ſanguinem mittere. In qua re ſtatuendum eſt, mittendum eſſe, ſi febrem accerſat, ſi intra venas ſit mordens, vitioſuſue humor, ſi iecur ſit calfactum, halitumque aut tenuem ſaniem in aſperam arteriam fundat: ſi iecur in tumorem eleuetur, & ob id ipſam concitet: ſi à capite tenue quid & mordax profluerit: ſi teſtes afficiantur, & ob id tuſſis fiat ſicca: nam his venam tali incidere iuſſerat Hipp. 4. pop. tex. vlt.

At ſi materia frigida fuerit, ſiue tenuis fluxiliſq; pituita, ſiue craſſa, & tuſſis non ſicca, fugiendum omnino eſt à ſanguinis detractione. Cæterùm curandum eſt, in eo & reliquis ſuccis, quorum occaſione ſanguis E miſſus fuit, cucurbitulis, ligaturis, frictionibus, clyſmatis acrioribus materiam aliò transferre & diuertere ab affecto loco quantum poſſibile fuerit. In omnibus tamen diligenter ſtudebis purgantibus medicamentis vti, quæ è directo humori peccanti ex vſu ſint, ea lege quam adduximus præcedenti capite, dũ modò in tuſſi lentè, per vices & interualla ac mitioribus medicamentis, vel ſaltem his quæ refractas quodammodo habeant vires, id facias, ne maior acrioribus concitetur fluxio. In frigidis verò tenuibus, nulla præmiſſa præparatione, frequentiùs purgabis: at in craſſis diutiùs præparabis, & ſeriùs purgantibus vteris. Quòd ſi his, vt ſtatutum eſt, factis, acceſſionem non quieſcere comperiamus, credibile eſt, vel caput iam illius intemperamenti habitum contraxiſſe, vel in vniuerſo genere venoſo, & capite plurimum abundare

cru-

crudos ſuccos, ex vigilia, labore, aut externa occaſione genitos, quibus neceſſum eſt peculiariter prouidere, his quidem, qui in toto ambitu ſunt, & in capite, per ſudationes ex ſarſa parilla, aut radice Chinæ, vel, ſi morbi Gallici ſuſpicio ſit, ligni guaiaci, quod fore magni momenti proculdubio arbitror: ſicut ſi ex capite fluxio prolabatur, fontanellam in altero, aut vtroque brachio aperire, quod præſidium radicitus ſolet cauſam, & morbum deuaſtare. Secunda tamen conſideratio, quam circa prædictos ſuccos proficuam eſſe diximus, docet eoſdem, & vias paratiores ad expulſionem per tuſſim reddere. Præparantur quidem humores expulſioni (vt paulò inferiùs in tertia conſideratione latiùs ſum monſtraturus) vno è tribus modis: per coctionem nimirum; per reductionem ad mediocritatem; & ſi illud fieri mali vrgentia non permiſerit, vias ipſas leniendo reddendo mulcebres. Sed coquuntur humores ſi crudi ſint, frigidi, & craſſi, calidis potibus, & ſerapijs, vt melle roſaceo: & ſi craſſi etiam ſint, ac viſcidi, oxymelite ſimplici, ſyrupo capillorum veneris, de liquiritia, de hyſſopo, & ſimilibus. Verùm ſi tenues exiſtant, acres, & mordaces, nulla alia lege faciliùs concoques, quàm retuſa, & attemperata eius praua qualitate, vt capite præcedenti abundè monſtrauimus. In qua re maiori diligentia ſtudebis prædictorum ſuccorum fluxionem compeſcere: nam aliter occultè, & ſenſim tabem fabrefaciunt. Quæcunque enim deſtillationes à capite tuſſiculoſos & raucos homines reddunt, niſi tempore conquieuerint, difficilem faciunt tabis ſpeciem, vt Hippocr. dixerat. Sic enim ex vſu eſt ſyrupus violaceus cum roſaceo, mucagines pſyllij, & cidoneorum cum ſaccharo, & aqua roſacea, dilutum amyli, ſyrupus papaueris, & portulacæ cum decocto papaueris, roſarum ſiccatum, & hordei: præſtat & ipſius hordei cremor cum ſaccharo: prodeſt omnis confectio ex diatragacantho, & medicamentum q. ℞. *mucaginis tragacanthi in aqua roſarum ʒ. 6. incorporetur in ſucco glycyrrhizæ*, & ſi vrgeat vigilia, aut ingens tuſſis, *adde pilularum de cynogloſſo ʒ. 2. & infunde hordei aquam, quantum ſit ſatis, vt cum ſaccharo ſyrupum conficias.* Præparatis humoribus, & vijs, his quæ nuper diximus, per interualla humorem ſuperuacuum purgabis, quo natura faciliùs per tuſſim quod ſupereſt expellat.

Tertia verò & vltima conſideratio, quam diximus verſari circa morbum in vijs pulmonis tuſſim concitantem (quem inter alios dixit Galen. lib. 2. ſimp. capite 17. eſſe aſperitatem in tunica arteriæ ob reſiccationem, aut inæqualitatem eius à corpore aliquo ibidem præter naturam contento, ſiue id ſit ex humore craſſo, ſiue tenui) docet reſiccata, exaſperatave lenire, & humectare, ac humores expulſioni aptos reddere, & vias huic muneri diſponere, quo faciliùs educantur, & minori thoracis impetu. Quibus ſanè muneribus duorum generum medicamenta adinuenit ars medica: quorum alterum arteriacum: & reliquum peculiari officio dicatum, bechicum, ſeu tuſſiculare dictum: hoc quidem quod ſopitam naturam, aut imbecillam ad expurgandum per tuſſim excitat, & laceſſit: licet Galen. etiam tuſſim lenire referat 5. ſimpl. cap. 19. illud verò, quod præparat, expulſioniq; reddit aptum, quidquid tuſſi reijcere natura ſtuduerit, præterquã quòd & vias ſimul diſponit: id verò quod tuſſiculare dicitur, licet alijs thoracis, & pulmonis affectibus proficuum exiſtat, dum mordax eſt, vt acetum, vel oleum vetus, tuſſi quidem aduerſum omnino eſt, quia maiorem, & citatiorem concitat motũ, vt ex Galen. conſtat 5. ſimpl. 19. ſed cauſam citius pellit, & vehementiùs. Cæterùm id quod arteriacum dicitur, cùm multiforme exiſtat, iuxta varias aſperæ arteriæ affectiones, quibus tuſſire contingit, ob id maioris eſt momenti, & vſus: quippe ex his, quædam ſunt quæ reſiccata leniunt: alia exaſperata leuigant: nonnulla leuigata perſanant: item quædam fluxionem cohibent, alia dolorem ſedant, aut inflammationibus proſunt: quædam partem eluendo perſanant, vel humiditatem reſiccant: adſtringunt item alia, ac ſanguinis fluxum compeſcunt. Quæ ſanè munia licet arteriaca medicamenta præſtent, hac in parte ea tantùm prodeſſe comperimus, quæ ſiccitatem, aſperitatemve, aut inæqualitatem ab humore inductam, leuigant: nam de ea tuſſi quæ ab vlcere, pure, & tumore prodit, capite de phthiſi ſcripturus ſum. Quapropter cõſiderare oportet in humore aſperitatem, & tuſſim molliente, qualis naturæ, & conditionis ſit, & quale damnum inferat, & rurſus an oporteat vias etiam aliquo modo diſponere, quo facilior fiat materiæ exaſperantis eductio. Quæ omnia exequeris, ſi anteà fluxum compeſcueris, aut aliò tranſtuleris, quod primo loco eſſe exequendum docuimus. Quo facto, ſi conſtiterit, tuſſim proficiſci ab aſperitate ob tunicæ arteriæ reſiccationem; tunc certè ex vſu erunt medicamenta ſimillima ei quod ſcripſit Galen. 6. ſimpl. fit autem decocto bugloſſi ex aqua mulſa: maximè ſaccharata: ſed prodeſt cum eadem aqua, aut hordei decocto, ſyrupus violaceus, vel de iuiubis: item diatragacanthum; ſaccharum violaceum, & penidiæ: proſunt & mucagines pſyllij, & ſeminis citoneorum cum ſaccharo, aut ſyrupo violaceo: item radicis glycyrrhizæ cum aqua hordei, aut decoctum iuiubarum, prunorum, hordei, & radicis borraginis cum lotura amyli, vel lacte amygdalarum dulcium. Verùm ſi aſperitas, aut inæqualitas prodeat à tenui, calido, mordente, vel ſalſo humore (quod intelliges ex oculorum, & faciei rubore, titillatione, aut mordicatione gutturis, ac ex oris percepto ſapore) tunc quidem eis vteris, quæ præter id quod fluxum aliquo modo coerceant, refrigerent etiam, ac mulcebres reddant ſuccos, obliniantque aſperam arteriam. Huius conditionis primo acceſſu præſtabis aquam hordei cum ſyrupo violarum, nenupharis, portulacæ, papaueris, cum mucagine pſyllij, & ſeminis citoneorum: vel decoctum papaueris, vel hordei cum ſaccharo. Vlteriùs tamen præſtabis amylum, mucaginem gummi tragacanthi, & gummi Arabici cum aqua roſarum, & ſucco iuiubarum, aut prunorum, quibus ad putrilaginem coctis, & percolatis, admiſce ſacchari, aut mellis quantum ſat ſit, vt noua coctione ad ſpiſſitudinem ducantur. Prodeſt decoctum, q. ℞. *hordei ab exteriori cortice mundi p. 1. ſeminis melonis, & citruli, anà ʒ. 1. & ß. liquiritiæ ʒ. 1 iuiubarum, numero 4. prunorum, numero 6. fiat decoctio ſecundùm artem, & coletur, & colaturæ ℥. 16. adde ſyrupi papaueris, & violarum, anà ℥. 2. & tepidum præbeto.* Confert electuarium, q. ℞. *diatragacanthi frigidi ʒ. 1. & ß. pulueris diapenidion ſine ſpeciebus ʒ. 1. ſeminis papaueris ℈. ß. conſeruæ violarum ʒ. 3. miſceantur, & fiat electuarium.* Magni etiam eſt momenti loch, q. ℞. *mucilaginis althææ, & pſyllij, anà ℥. ß. amygdalarum dulcium mundatarum, pinearum, anà ʒ. 3. penidiarum, candi, amyli, anà ʒ. 2. pulueris liquiritiæ ℈. 1. gummi Arabici, & ſucci eiuſdem liquiritiæ, anà ʒ. ß. quatuor ſeminum frigidorum maiorum mundatorum, anà ℈. 2. ſeminis papaueris, lactucæ, anà ℈. 4. ſeminum citoneorum, & bombacis mundatorum, anà ℈. 1. cum ſyrupo violarum fiat in modum loch.* Sed condenſat tenuem, & mulcebrem reddit acrem, & fluxilem humorem ſyrupus, q. ℞. *radicis bugloſſi ʒ. 1. iuiubarum, numero 20. quatuor ſeminum frigidorum maiorum, & ſeminis maluarum, anà ʒ. 2. ſeminis papaueris albi ℥. ß. florum violarum, & bugloſſi, anà p. 1. fiat decoctio in aqua hordei mundi, & in lib. 1. & ß. diſſolue ſacchari quod ſit ſatis vt fiat ſyrupus.* Inſpiſſat etiam humorẽ ſemen papaueris albi cum pari ſacchari portione, vbi per interualla ſumatur cochleare j. maximè iuxta ſõnum. Eundem vſum præſtat id, q. ℞. *mucaginis gummi tragacanthi extractæ in aqua roſarum ʒ. 6. incorporentur*

ventur in ſucco glycyrrhizæ pondere ʒ.1.& ß. Præterea ſi vigilia vrgeat, miſce prædictis pilularum de cynogloſſo ʒ.1.& infunde aliquid ſyrupi papaueris. Proſunt & prædictæ pilulæ ore detentæ ℈.1. pondere: vel diſſoluantur prædictæ pilulæ in ſyrupo de roſis ſiccis, & violarũ, & capiat laborans cochleare vnum, dum it dormitum. Quòd ſi ſiccior ſit tuſſis, & irritamentum validum, prodeſt cremor hordei cum multo ſaccharo: prodeſt & diacodion, nec non & philonij ℈.1. tertia quaque nocte. Exteriùs tamen partem illinire oportet vnguento, q. ℞. olei ſeſamini, & amygdalarum dulcium, anà ʒ. ß. butyri recentis ʒ.3. abluantur in lacte mulieris, & cũ modica cera alba fiat vnguentum, quod iterum eodem lacte lauare poteris. In hac tamen cauſa vtendum eſt frequentiùs his quæ dilutiora ſint, & abluendi vires habeant, potiùs quàm ſiccis, & ſolidis.

At in cauſa frigida, ſiue craſſa, ſiue tenuis, & fluida ſit, primò curabis, nullo facto ſanguinis diſpendio (ne ad expulſionem imbecillior fiat animalis facultas, & ineptior crudiorve expulſioni materia) quodammodo ipſam denſare, ſi tenuis fluxiliſque nimium ſit, quo minor fiat fluxionis impetus, & faciliùs quod inſtuit pellatur: idque facies viſcidis, & reſiccantibus ſine mordicatione: cuius naturæ eſt oui albumen fortiter agitatum cum amylo, & ſaccharo, ſyrupus de iuiubis, diacodion Galeni, puluis tragacanthi, & gummi Arabicum: prodeſt & ſyrupus roſarum viridium, & ſiccarum: item tabellæ ex pulueribus roſarum, & amylo, aut ex tragacantho cum ſaccharo roſarum rubearum vetuſtiori. Præterea eaſdem tabellas conficies additis pulueribus margaritarum præparatarum, corallo, ac terra lemnia, & liquiritia. Verùm ſi conſpexeris neceſſum eſſe eductionem iuuare, (& coquere, quod vtilius fore arbitror,) tunc quidem id facies liquidioribus, & his quæ vel tenuent, vel humectent, & fluidam reddant materiam, quæ craſſa eſt, quo faciliùs vi à partibus ſeparetur pellaturque. Sed mox à principio melle roſaceo, ſyrupo de radicibus, capillorum veneris, de glycyrrhiza materiam præparabis, & facta leui purgatione, hydromelite ex infuſo, aut decocto ſquillæ vteris: vel porriges, q. ℞. penidiarum, ſucci glycyrrhizæ, anà ʒ.1. rhodomellis quod ſufficiat ad modum loch. Sed efficaciſſimum experimur, dum materia craſſiſſima eſt, electuarium, q. ℞. ſucci tuſſilaginis ʒ.3. radicis pulegij ʒ.1. apij viridis m.1. infundantur hæc in lib.1. mellis optimi, aceti lib. ß. coquantur lento igne, & facta expreſſione, adde prædictum ſuccum, & fœnugræci ſæpius antea loti decoctum, pondere ʒ.10. mithridatij, aut theriacæ ʒ.1.& ß. porrige ſummo mane, & ante cœnam cochlearia duo: quibus admiſcere oportet, vel ſyrupum de praſſio, de hyſſopo, loch de pino, & de liquiritia. Sed huic tenui pituitæ dum craſſior facta eſt, & craſſiori ex propria natura, vt coquantur, & eductioni promptiores fiant, ex vſu eſt id q. ℞. pulueris diamuſci dulcis ʒ.1. diairis ſimpl. ℈.3. pulueris diapenidion cum ſpeciebus ʒ. ß. ſacchari liquati in aqua hyſſopi quod ſufficiat, vt fiat electuarium in tabellis: ſuperbibat autem laborans lambendo parũ mellis roſati cum modico oxymelitis: ac ſi pituita nimiũ ſit craſſa, & viſcida, oxymel ſit ſquilliticum. Confert loch ſanum, & expertum, de pulmone vulpis, & electuarium diairis admixto aliquo ex prædictis ſerapijs. Parabis autem vtiliſſimum medicamentum ex prædictis ſerapijs, & electuarijs, extracta ſtillatitia aqua arte chymica, quam admiſcere oportet ex prædictis ſerapijs alicui, aut melli roſaceo, & cenſeo fore magni momenti. Præſtant etiam eundem vſum alia medicamenta, quæ ab authoribus paſſim probantur, velut eſt id q. ℞. ſyrupi de hyſſopo, de glycyrrhiza, & mellis roſati, ana ʒ. ß. aquarum betonicæ, vngulæ, adianti, ana ʒ.1. miſce, & vtere. Neque erit ab re iterum corpus purgare, & poſteà per interualla vti terebinthina lota cum aqua adianti; quem vſum præſtat id quod

A ℞. prædictæ terebinthinæ ʒ.3. caricarum pinguium ʒ.1. penidiarum ʒ.4. olei amygdalarum dulcium ʒ.1. miſce, & fiat electuarium, cuius porrige ʒ.8.

Quibus factis, conterere deinceps oportet humoris reliquias, theriaca, mithridatio, diairide, & ſimilibus: ſed maximi arbitror fore momenti puluerem q. ℞. cinnamomi, liquiritiæ, ana ʒ.3. florum hyſſopi, & praſſij, & aniſi, ana ʒ.1. granorum paradiſi ℈. ß. ſacchari ʒ. ß. miſce, cuius ſumat laborans poſt paſtum cochleare vnum. Thoracem quidem, ſed maximè aſperam arteriam inungere oportet vnguento Agrippæ, vel alio, q. ℞. mucilaginis althææ, & fœnugræci, ana ʒ. ß. butyri recentis, axungiæ gallinæ, ana ʒ.1. & ß. bdellij, ſtyracis, ana ʒ. ß. croci ℈. ß. olei liliorum, & amygdalarum
B dulcium, ana ʒ.1. ceræ quod ſufficiat vt fiat vnguentum. Quòd ſi cauſa calida ſit, vteris eo, q. ℞. olei amygdalarum dulcium, & violarum, ana ʒ.2. butyri loti in aqua hordei ʒ.1. miſce: Quibus addere poteris axungiæ anatis ʒ. ß. Verum ſi cauſa frigida ſit, recipies olei liliorum, vel irini ʒ 2. axungiæ gallinæ ʒ.1. mucilaginis ſeminis lini, & fœnugræci cum modico vino ʒ. ß. croco addito fiat linimentum. Quòd ſi copioſiora deſideraueris auxilia, lege tomo 2. cap. de temperantibus caput: nam ea parte multa, & vſu probata reperies. Atque hæc de tuſſi dixiſſe ſit ſatis.

CAPVT IIII.

C *De difficili reſpiratione, & de hydrope pulmonis.*

NOn ſatis conuenit inter authores, quid per hoc verbum, diſpnœa, ſeu difficilis reſpiratio intelligat Galen. cùm variè prædictum nomen vſurpet lib. 1. de difficult. reſp. cap. 1. & 2. atque lib. etiam 3. eiuſdem operis cap. vltimo, & 6. popu. par. 3. text. 9. Sed prætermiſſis his locis, quæ anſam dubitandi præſtiterunt, certum eſt, & ex eiuſdem authoris ſententia colligitur hoc nomen duo ſignificare: primum quidem, vt videre eſt apud Galen. omnem difficilis reſpirationis ſpeciem, ita vt iure optimo ſortiatur naturam generis ad omnes difficiles reſpirationes, & ſic habet contrariam aliam affectionem, quam apnœam appel-
D lant Medici, quaſi nullam reſpirationem dixerit. Secundum verò ſignificat quandam ſignatam difficilis reſpirationis ſpeciem, quæ peculiari ratione diſpnœa, ſeu difficilis reſpiratio nuncupatur: cuius ſolùm hac in parte meminiſſe ſtudemus.

Sed priùs expendiſſe oportet, quid per difficilem hanc reſpirationem intelligendum ſit, vt contrahatur ad hoc ſpeciale genus, ſepareturque ab omnibus alijs differentijs, quæ generaliori ſignificato comprehenduntur. Eſt itaque diſpnœa, ſeu difficilis reſpiratio, creber anhelitus, nomen ab hoc ſymptomate, & peculiari hac frequentis reſpirationis conditione deſumens: vitium quidem ad deprauatam actionem reſpirationis pertinens, haud ſecus quàm in tuſſi, & ſter-
E nutamento contingit. Mouet enim ſe natura irritata à cauſa præter naturam, aliter quàm ſecundum naturam aſſueuerat, præcauendi maius damnum occaſione. Quo fit, vt crebrum efficiat anhelitum, hoc eſt, quòd parum in quietibus immoretur. Denique huius ſymptomatis natura, non in magnitudine, aut velocitate motus, vt multi cenſent, ſed in crebritate ſolũ ſita eſt: quia licet alicui ſuccreſcat maior, aut velocior reſpiratio, nondum difficilis hoc peculiari ſignificato debet cenſeri, donec acceſſita ſit crebritas, quæ veram huius affectus conſtituit rationem: nam etiam ſi reliquæ differentiæ difficilem quoque reſpirationẽ efficiant, non tamen hanc ſpecialem, ſed illam in cõmuni difficilem appellatam: nam hæc crebritas eſt quæ contrahit diſpnœam ad conſtituendam hanc peculiarem ſpeciem, vt in explicatione cauſarum clariùs conſtabit, & ratio etiam huius dogmatis. Interim

rim tamen ſciendum eſt, ob id Galen. ſolùm hanc crebritatem, vt formalem rationem huius affectus conſtituiſſe, & in reliquis differentijs varium ſtetiſſe, vt conſtat 3. de diff. reſp. cap. 7. quo loco paruam denſamque ſic affectis adeſſe reſpirationem aſſerit, et lib. eodem cap. 5. non paruam, ſed ſimul magnā & denſam eſſe portendit. In qua ſanè controuerſia arbitrandum eſt, per paruam reſpirationem ipſum intelligere paruam aeris quantitatem, nam maiorem nequit capere pulmo coarctatus & obſtructus, quamuis plurimum dilatetur thorax. Præterquàm quòd per magnā reſpirationem ſubintelligere oportet quod authores non contemnendi (licèt mihi non plurimū placeat) nimirum id quod per multum ſpiritum intelligitur: nam licèt multus ſpiritus aliquando ſignificet magnā reſpirationem, cum hoc tamen non rarò ſignificat ex multis paruis coaceruatum & copioſum, & qui vicē magnæ reſpirationis præſtat: vt apparet in pleuriticis, qui magnum ſpiritum ſimul ducere non poſſunt ob dolorem, quamuis plurimo aere ob febrem opus habeant, continuitate verò actionis æqualem multitudinem ſpiritus magnis reſpirationibus coaceruant: quod enim paucæ magnæ, idem multæ & paruæ poſſunt, quod in aſthmaticis contingere ſcimus: & ſi hac acceptione magnitudo ſumpta ſit, conciliantur Galeni loca, nam idem eſt paruam & frequentem reſpirationem dicere, ac pluribus paruis multum aerem trahere, quod appellat Galen. magnam reſpirationē. Sed cum hoc arbitrandum eſt (niſi quid aliud vetuerit) ex propria difficilis reſpirationis natura, ex parte affecta atque affectu prodire, aerem trahi copioſum per frequentiam, paucum per vnam attractionem, cæterùm thoracem plurimùm dilatari, quantumuis parum aeris trahatur: quia cùm receptacula ſint coarctata aut impedita, licèt magna fiat diſtenſio, parum aeris pulmo capere poteſt, & ob id frequentia adimplet quod magnitudo illa inutilis præſtare nequit: ac ex conſequenti notandum eſt, in his tribus difficilis reſpirationis ſpeciebus, reſpirationem non eſſe minorem naturali, quinimo aliquando maiorem, eſſe tamen frequentiorem: quod eſt conſtitutiuum naturæ eius. Atque hæc eſt huius ſymptomatis conciſa ratio: quam vt quis clariùs & copioſiùs diſcat, expendere tenetur, hanc difficilem reſpirationem, quæ hoc genus ab alijs diſtinctum conſtituit, ob ingenitam inſeparabilemque crebritatem, id habere proprium & peculiare, vt eam ſortiatur citra febrilem calorem: nam ob id definita eſt à Galen. per difficilem reſpirationem citra febrem. Hanc tamen in tres potiſſimas ſpecies tripartitam eſſe iuxta diuerſitatem ſymptomatum, quæ vnicuique accidere comperimus, certū eſt. Sic prima conſtituitur, cum laborans citra febrē denſe reſpirat, vt faciunt qui à citatiori curſu excitantur, qua difficili reſpiratione affectos, diſpnœicos, ſeu difficulter reſpirantes iure optimo appellamus. Cui proximè accedit ſecunda ſpecies, quæ eandem habet difficultatis in reſpirando rationem & crebritatem: ſed additum habet ſtertorem et anhelationem, quod eſt veluti ratio formalis, qua diſtinguitur à prima & tertia, & propriè aſthma dicitur. Tertia verò differentia, quam conſtituit reſpiratio ob crebritatem, difficilis etiam eſt, habetque illud proprium ex ſua ratione peculiari, quòd nequeat fieri niſi recta ceruice & erecto corpore, quam orthopnœam Medici omnes appellarunt. Quæ tres ſpecies licèt maioris aut minoris ratione inter ſe ſolùm videantur differre, vt multis placuit, cum hoc tamen longe aliter conſtat diſtingui, vt apertiſſimè probatum eſt penes accidētia quæ diximus. Conſtat etiam aliud omnibus commune ſucceſcere ſymptoma, ſed orthopnœæ magis proprium, nimirum, ſiccam eſſe reſpirationem, ac ſine excretione notatu digna plerumque, quam affectionem Hippocr. lib. de diæta peculariùs ſiccam orthop-

A nœam appellauit, quòd ſine ſputis vel tuſſi adeò vehemens ſit, vt inclinari citra ſuffocationis periculum æger non poſſit, propter anguſtiam viarum pulmonis à craſſis & lentis humoribus, aut aliquo tuberculo, ſi abſque febre fuerit, aut à tumente pulmone, vel bronchia coarctante, vt in peripneumonia: dimitto iam à pulmone & fumo fieri etiam poſſe, vt mox probabo. Quibus conſtat ſymptomata eſſe in genere noxæ functionum deprauatarum, ad reſpirationis organa attinentium, ſequiq; morbos in via eorum canalium, quæ egreſſui & ingreſſui aeris ſubſeruiunt: quo etiam à pleriſque difficilium reſpirationum differentijs videntur diſtingui.

Cauſas habent quidem differentiæ omnes diffici- B lis reſpirationis, tres potiſſimas: quæ omnibus videntur communes eſſe, flammeam nimirum in corde & pulmone caliditatem: facultatem animalem (cuius munus eſt thoracem dilatare, & comprimere) impotentem & languidam: vltimam verò coarctationem viarum reſpirationi ſeruientium. Quæ ſanè vltima multò plures ſub ſe complectitur: nam ſpirituum organa coarctant craſſus humor, vel tuberculum in cauitatibus aſperæ arteriæ, vel in quauis pulmonis parte dum aſperas eius arterias coarctet: item bronchia aliquando intercipiuntur multa & viſcida materia: eſt etiam cauſa reſiccatio vehemens, maximè pulmonis abſceſſus, ſtructura pectoris, & pulmonis compreſſio: tuberculum in ſpina, ſiue ſponte natum, ſiue à cau- C ſa externa ortum, id quoq; efficere poſſe arbitramur: flatus etiam multos ſeptum tranſuerſum diſtendentes aut comprimentes, vt in hydrope contingit: ex quibus profectò ſequitur vijs interclusis, neque inſpirationem, neque exſpirationem ſatis conuenienter fieri.

Ad hanc quidem cauſam referre oportet nouam quandam huius affectionis ſpeciem, quam iure optimo hydropem pulmonis appellare poſſumus. Cuius profectò natura (vt ex Hippocr. lib. de morbis conſtat, nec non & Auicen.) ſita eſt in aquoſæ ſeu ichoroſæ ſubſtantiæ in thorace, & pulmone, collectione; haud ſecus quàm in ventre ad hydropis conſtitutionem colligitur, quapropter hyderos, ſeu hydros pul- D monis ab his authoribus nuncupatur. Nec nouum videri debet hoc morbi genus: ſiquidem. 2. de morbis, hydropis cerebri meminiſſe conſtat Hippocr. & eodem lib. thoracis hydropis recordatur, nec non & vteri. Sed peculiariùs huius affectionis meminit lib. de Coacis præd. dicens: Orthopnœam afferunt hydropici, affectus duri; quo loco de hydrope pulmonis ſubaudienda eſt Hippocr. ſententia. Eſt ergo hic affectus ſuppurationi affinis, in quo magna thoracis capacitas, nec non & pulmonis, ſeroſo humore ac tenui ſcatet, qui aut à cerebro per aſperam arteriam & pulmones tenuitate ſua affatim irruit, aut è reliquo corpore, aut etiam ex abdominis cauitate in hydropicis cæcis ductibus eò penetrauit. Quippe dum ob aliquam oc- E caſionem aut cauſam (vt mox referam) in corpore maior ſucceſcit huius ſeroſæ ſubſtantiæ copia, quàm ab innato calore, aut quouis alio diſſolui, aut diſſipari poſſit, fit profectò facile, vt valido pulmonis motu ad ipſum alliciatur, aqua ipſa, præ tenuitate ſubſtantiæ admotum aptæ, cedente: qua quidem cum thorax inundat, aut pulmo eſt plenus per venæ arterioſæ propagines illuc fluentibus humiditatibus, coniectabile eſt, difficiles fieri reſpirationes, inanes tuſſes (quòd aeri egredienti cedat tenuis eius ſubſtantia) & pulmonis grauitates, quibus huius affectus natura integratur, & cauſa ac modo & terminationis conditione & euentu ab alijs, quæ communes ſunt, & quorum authores hucuſque meminerunt, longiſſimis interuallis diſſidet. Habet quidem præter hæc omnia hoc peculiare pulmonis hyderos, quod eius cauſa, poſtquam ſemel recepta eſt in pulmone, neque diſcuti interno

aut externo calore poſſit, neque in pus verti: quo etiã ab alijs cauſis non parum differt: nam talis eſt aquoſæ, & ichoroſæ humiditatis conditio, quòd nullo præſidio, neque naturæ ope in pus verti poſſit, vt quæ à capite, & aliundè in pulmonem defluunt, vt ſtatuerat Hippoc. 7. aphor. 38. quo loco cenſuit viginti diebus ſuppurari quæ in pulmonem procidunt: nec rurſus à pulmone diſcuti: quia longè citatior calidorum, & reſoluentium adhæſu efficitur pulmo, ac ex conſequenti plus trahet quam calorifica hæc diſcutere poſſint: quo fit, vt ſummè periculoſa, & grauis ſit affectio. Habet inſuper cauſas peculiares, & proprias non quidem à cerebro pituitoſum, & craſſum defluxum, vt in reliquis reſpirationis difficultatibus, ſed ſemper fit cùm in corpore aliqua occaſione congeſti ichoroſi ſeroſique ſucci fuerint: maximè ſi pulmo, vel imbecillus fuerit natura, vel morbo, aut principium contraxerit difficilis reſpirationis. Tunc etenim cùm imbecillus eſt, facilè ab alijs partibus tranſmiſſos ſuccos ſuſceptat: cùm verò breuiſpirus, aut citatior, eoſdem vbicunque ſint allicit, & ad ſe trahit, quibus longè magis difficilem edit reſpirationem. Congregatur autem, & ſuperabundat ichoroſus aquoſuſque ſuccus in corpore, cùm quis nutrimentalia viſcera frigida imbecilliaque habet, aut nimis obſtructa, quibus neceſſum eſt tenues crudoſque ſuccos abundare: fiunt etiam ex frigidis humidioribuſque cibarijs, ex dimiſſo exercitio. Quapropter huiuſmodi pulmonis hyderos, plerunque ſuccreſcit hydropi aſciti, malo corporis habitui, & his omnibus, quibus aliqua prædictarũ cauſarum, aut quauis alia pedes intumeſcunt, aut venter. Conſpicimus enim frequentiſſimè, facillimum eſſe ab hydrope in difficilem reſpirationem commeatum, vt ſuo loco latius etiam probaui. Occupato enim diaphragmate à ventris mole, & bronchijs pulmonis, tum plenis, tum coanguſtatis à circumfuſo quodam ſero, orthopnœa ſuperuenit cum ſuffocatione. Eſt autem morbus ſiccus, quia nihil educitur, niſi quod in fauces è cerebro deſcendit: nam nec facultas thoracis ſatis valida eſt, vt aquam ſurſum compellere queat, neq; quod tenue multum eſt, & aquoſum ſubleuari poteſt, quia circum ſpiritum defluit. In quibus affectionibus ſuppurationis ſimulantia ſigna, atque ſymptomata, non rarò apparere ſolent, niſi quòd neque febris affligit, aut lenta admodum, neque ſuppurationis euidentes cauſæ, vt rupta vena, venæ eroſio, acris deſtillatio, neque antecedit purulentum ſputum, vel cruentum: ſitis interdum maior vrget, tuſſis, & difficultas reſpirandi. Accedunt & deliquia animi, & ciborum corrupta appetentia, ſtrepitus etiam aquæ, & fluctuatio, cum in alterum latus vertitur laborans. Sed inter huius affectionis cauſas potiſſimã arbitror eſſe eam vrinæ ſuppreſſionem, quæ fit ex obſtructione, quæ ſupra renes exiſtit: nam cum vrina tunc per vniuerſum venoſum genus vagatur, facilè pulmonis motu allicitur, & tanta ſuccreſcit ea ratione vrinæ copia in pulmone, quòd ocyſſimè laborantem ſuffocatione interimat. Quas ſanè huius affectionis cauſas nos in praxi non rarò conſpeximus. Noſces autem affectionis naturam ex ſignis adductis: hanc verò cauſam, aut illam (ex his quas memorauimus) eſſe, dignoſces facilè ex his quæ præceſſerunt, aut adſunt.

Dubium. Sed ex prima quidem cauſa ſuboritur difficultas non leuis, nimirum qui fieri poſſit illud Galeni, quo aſſerit totam rationem horum affectuum eſſe, febre carere, cùm vna eorum cauſa ſit flammea in corde, & pulmone caliditas, quæ citra febrem conſiſtere nequit, cum potiſſima febris ratio ſit ipſa cordis præter naturam caliditas. Cui dubitationi dicimus, Galen. duobus modis protuliſſe ſententiam difficilis reſpirationis, inter quas iure optimo annumerat flammeam cordis, & pulmonis caliditatem: alio modo dum tan-

A tum recenſet harum trium differentiarum cauſas, & naturam, quas febre carere eſt neceſſum, ſaltem quæ ſequatur prædictum affectum, etiamſi antecedat aliquis calor, qui nondum habeat febris rationem. Sic enim flammea caliditas, vt in febribus, difficilem infert reſpirationem, non tamen hanc ſpecialem, cuius meminimus in hoc capite, ſed illam genericam, quæ omnes differentias complectitur: nam hæc à peculiari prodit affectu inſtrumentorum reſpirationis, non à febre quæ communis eſt morbus: & ob id ſtatuendum eſt, quamuis harum trium differentiarum à vitio prædictarum viarum fieri: cæterum hanc primã à minori, vt in tuſſi, catarrho, raucedine, & reliquis conſtat. In qua quidem mirum non eſt, ſi magnitu-

B do quoque atque celeritas adſint: cæterum non conſtituetur huiuſmodi peculiaris ſpecies, neque degenerabit à communi difficilis reſpirationis ſorte, niſi per acquiſitam crebritatem, quæ vitio viarum fiat. Neceſſum enim fuit, vt prædictæ tres difficilis reſpirationis ſpecies à ſumma, & grauiori differentia inciperẽt (idque citra febrem) vt iuxta aliquod accidens fierẽt diuerſæ ſpecies, in ea extrema differentia omnes exiſtentes: quippe differunt ratione febris qua carent, à communiſſimo illo differentiarum reſpirationis genere, & inter ſe differunt ratione accidentium, quæ ante memorauimus.

Dubium. Sed maior adhuc eſt difficultas iuxta ſecundam cauſam, nimirum animalis facultatis impotentiam;

C ſiquidem nullum languidæ facultati ſupereſt ſubſidium, quàm diutius in quietibus immorari, ac ex conſequenti videtur neceſſarium, reſpirationem fore raram, non frequentem. Cui dubitationi dicendum eſt, longè minùs laborare naturam in crebritate quã in celeritate, & ob id, dum ſana eſt, celeritatem acceſſit voluntariè, & dum languida eſt, crebritatem, ex indigentia: verùm dum citra indigentiam, & vſum langueſcit, verum tenet argumẽtum: nam rarior fiet neceſſariò, ex impotentia facultatis: ſecus res ſe habet, ſi accedat vſus indigentia, quia licet minus quieſcat, minus tamen laborat quàm in celeritate, ad quã efficiendam robuſtioribus viribus opus habet. Conſtat igitur, quòd licet Galen. & reliqui has tres cauſa-

D rum ſortes conſtituerint, vt difficilis reſpirationis authores, id tamen intelligendum eſſe de omni difficili reſpiratione, non tamen de ea, quæ ſita cùm ſit in crebritate, has tres ſolùm continet numeratas ſpecies. Quippe certum eſt, quòd etiam ſi flammea caliditas nata ſit reſpirationem euertere, non tamen efficiet, neque adhuc primam harum ſpecierum diſpnœam appellatam: quia prærequirit aliquod vitium permanens in vijs reſpirationis, præter id quod eo tempore à febre proficiſcitur, ac ex conſequenti non caret febre, vt Galen. ſtatuit. Præterea neque imbecillitas animalis potentiæ cauſa vnica alicuius harum haberi debet, tum quia fiet citra ſtertorem difficilis reſpiratio inde orta, & citra id quòd laborans recta ceruice

E cogatur reſpirare, tum etiam quia potius eſſet eo tempore rara quàm crebra reſpiratio, aduerſus naturam huius difficilis reſpirationis, quæ has tres aſthmatis ſpecies conſtituit. Quapropter ſtatuendum arbitror, ſolam vltimam cauſam, nimirum coarctationem viarum reſpirationi ſeruientium, eſſe potiſſimam, & genuinam omnium trium ſpecierum, quæ ſub hoc ſpeciali genere diſpnœæ continentur. Quippe licet denſa reſpiratio vitio etiam muſculorum coſtalium, & ſepti fieri poſſit, ablegenda iure optimo eſt à prædictarum conſortio, quia ſic affectis ſemper adiungitur parua reſpiratio, quòd inſtrumenta hæc inflammatione oblæſa, vel quouis alio modo affecta, nequeant plurimum diſtendi, & magnam efficere reſpirationem, quæ plerumque affectionibus aſthmatis adiuncta eſt, & cum hoc (quinimo propter hoc) denſè reſpirant, quia licet plurimum thorax diſtendatur, aeris tamen

par-

paruiſſima attrahitur copia. Quo fit, vt vitia prædictorum inſtrumentorum ſpuriam orthopnœam efficiant, quia frequens efficitur reſpiratio, non legitimã, quæ ſolum ſita eſt in repletione cauitatum pulmonis, aut thoracis. Sic enim dum adeò creuit viarum coarctatio, quòd laborans citra febrem denſè reſpiret, tũc quidem diſpnœa ſimpliciter nuncupanda venit: cùm verò præter id quòd ab eadem cauſa denſè reſpiret, ob cauſæ vbertatem, & ſitum, vtpote penitius in aſpera arteria, & germinibus vaſorum eius locatam, cum ſtertore, & ſonitu reſpiret, aſthma inſcribitur: ſic pari ratione cùm adeò cauſa eadem bronchioſa vaſa ipſius pulmonis, per quæ permeat aer, obturat, vt nulla lege pulmo, vt liberè aerem ſuſceptet, poſſit alicui thoracis parti incumbere: tunc quidem præter ſtertoroſam, & crebram reſpirationem, nequeunt laborantes niſi erecta ceruice, & erecto corpore reſpirare: atque hæc eſt mea mens de cauſarum huius affectionis natura, & operandi modo.

Signa.

Signa verò quæ hanc, aut illam huius difficilis reſpirationis ſpeciem oſtendunt, in promptu ſunt: nam primam ſpeciem deſignat reſpiratio adeò difficilis, quòd vſque ad crebritatem perueniat: ſecundam ſtertoroſa reſpiratio, & cum ſibilo, & ſono: tertiam verò neceſſitas reſpirandi erecto collo, vt amplior, & expeditior fiat ſpirituum via: nam ſi decumbant, vt inquit Galen. 2. de locis, totus thorax ſupra ſpinam ipſam concidit: quo fit vt ſtrictius reddatur ſpirituum iter, & ob id lectulum oportet ad dormiendum erectum ſic affectis parare. Communicant autem omnes hæ tres differentiæ in hoc quod eſt febre carere, & denſè reſpirare, vt patet 3. popul. part. 2. tex. 4. & 6. par. 4. tex. 4. Scire tamen oportet, quòd licet alicui ex prædictis difficilis reſpirationis ſpeciebus febris adſit, ob aliquam peculiarem cauſam, non ob id ſtatuendum eſt à febre difficultatem prouenire: nam eo etiam diſſident hi affectus ab alijs reſpirationis vitijs, quòd hi ſolum à viarum anguſtia, vt dictum eſt, prodeunt, reliqui verò ab vſu adaucto, vel à diſtenſione, aut contractione diminuta defectu potẽtiæ animalis: at in his ob id laborantes ſuffocantur, quòd licet magna fiat reſpiratio, pauciſſimus trahitur aer ob receptaculorum coarctationem, in alijs verò, quia non trahitur, etiam ſi inſtrumenta quamuis quantitatem capere poſſint. Quapropter nos hac in parte ſolum eas cauſas inueſtigare nitimur, quæ coarctationem in vijs reſpirationis efficiunt, maximè in ipſa aſpera arteria, tam ea quæ in collo, & thorace cõtinetur, quàm dum inſeritur in pulmonem, quòd frequentiùs hæ partes obſtruantur, vel ex thoracis vitio comprimantur, vel ſatis diſtendi non poſſint, vt conſtat 4. de locis affect. & 7. de compoſ. pharmac. local. & 3. aphoriſm. comment. 27. Sed conſtat neceſſariò aſperam arteriam debere oblædi, quia etiam ſi thorax maximè dilatetur, & maxima fiat ſubinde reſpiratio, quòd quantitas aeris quæ neceſſitati ſatisfaciat, non trahitur, ob id laborantes crebro reſpirare coguntur, quod non fieret ſi arteria coarctata non extitiſſet: nam hæc eſt magna reſpiratio, quæ non ex copia attracti aeris, ſed ex magna diſtenſione conſiderata eſt, vt aduertit Galen. 4. de locis, & 1. de difficult. reſpi. Vias autem eſſe obſtructas à craſſis, viſcidis, multis, & adhærentibus ſuccis, à ſanguine, pure, grumo, tuberculo, & grandine inde diſces, quòd neceſſariò præceſſerit pleuritis aliqua cruda, aut diminutè expurgata: nam verenda eo tempore ſuppuratio eſt: ſic ſi pulmonia adeſt, cruenta ſputio, aut diuturnior à capite fluxio; quòd ſi ex his nihil adſit, tuberculum vereri oportet, maximè ſi ſputi nihil appareat, & in cæteris laborans bona fruatur valetudine, & non ſtertat inter reſpirandum, ſed cum ponderis ſenſu, maximè cùm leues arterias occupat tuberculum: qua grauitate carent fœminæ, quæ ab vtero ſuffocantur, qui- A bus etiam tuſſis non adeſt, neque ſputum, ſed ſicca ortophnœa ab omnibus nuncupata. Præterea conſiderabis, ſi aliarum cauſarum ſigna non præſint, ſit ne affectio à tenui deſtuxione, non enim ſemper verum eſt à craſſis fieri ſuccis, ſiquidem ea omnia quæ replent, ſpiritum impedire poſſunt: nam & qui metalla fodiunt, & carbonum fumum ſuſceptant, vel vini nouiter feruentis halitum, non minus ſuffocantur: & licet his quoque accedat ipſius ſubſtantiæ attractæ qualitas, quæ vel aſtringens eſt, vel deleteria, interdũ etiam media ſiccitate pulmonis fit: quod ex ſiti dignoſces, quæ potius aere frigido, quàm potu ſedatur. Verùm ſi cum ſtertore fiat reſpiratio, lentorum craſſorumque humorum pertinaciter impactorum mul- B titudinem, pulmonis bronchia moleſtare indicium eſt. Quòd ſi præcedat anguſtiæ ſenſus, & cum hoc laborans in cæteris ſanus difficulter reſpirauerit, fluxionem à cerebro, aut vicinis partibus irruentem conijcere licebit, præſertim ſi præceſſerit defluxio à capite ad nares, fauces, vel palatum, è quibus locis facilis fit ad aſperam arteriam commeatus. Si tamen repentè accidat ſuffocatio, à cauſa fiet manifeſta, aut externa, quæ vel compreſſionem, vel oppreſſionem in ipſum pulmonem inferat, ita vt impediatur ſignatum eius ſpatium: ſiue fiat à flatuoſa ſubſtantia idem malum moliente: inquit enim Auicen. 13. 3. cap. 14. Et quandoque accidit propter multitudinem vaporis quando coarctatur in pulmone, & propter ventoſita- C tem coarctatam in membris anhelitus, & quandoq; cauſa generationis in ipſo eſt frigiditas: qua vltima ſententiæ parte videtur addere aliam cauſam coarctationis prædictorum inſtrumentorum, nimirum frigiditatem. Alia inſuper cauſa non rarò viſitur, quã diligenter conſiderare maximi eſt momenti, nimirum ex hydrope frequentiſſimè anhelationem ſequi: facilè enim eſt, exiſtente in venis, & vniuerſo corporis habitu tenui pituita, aut ſeroſa ſubſtantia, ipſam pulmonem allicere continuo motu: ex qua difficilem ſequi reſpirationem euidentiſſimum eſt: præterquam quòd ex compreſſione, quam tumidus venter infert in ſeptum tranſuerſum, difficulter quoque reſpirant ſic affecti.

Præſagiũ.

D Præſagium in hoc malo cautè proferre oportet, nam & qui optimo fruuntur pulſu, ocyſſimè commoriuntur, ac ſubitò ſuffocantur, & qui prauo ſunt pulſu, & praua, atque difficili reſpiratione oppreſſi, leui auxilio, vel nullo, aut ſolo flatu excreto ſuperſtites euadunt: quo fit, vt non rarò accidat, vel peritiſſimos Medicos vtroque modo falli. Quapropter occaſionẽ, & cauſam occaſionis rimari diligenter oportet, & iuxta eius magnitudinem potius præſagium proferre, quàm ob ſolam difficilem reſpirationem quæ ſaluti, & morti ambigua eſt. Cum hoc tamen ad mortem, aut ſalutem aliarum facultatum læſionem rimari oportet: nam ſi euidens ſit in aliqua earum damnum, certius eſt periculum, quàm ſi nulla oblædatur: neque E ob id omnino fidendum eſt præſagio ſalutis, aut mortis: nam morbi qui ſuffocatione interimunt, nullam de euentu certam notam proferunt. In quibus omnibus qui ſic conflictantur vehementi anguſtia preſſi propè ſuffocantur, altoque & ſuſpirioſo ſpiritu multum, & frigidum aerem ducere contendunt, nec præ oppreſſione, aut obſtructione quidquam, niſi paucũ, & refrigerio impar, ſpirant, & ob id recta ceruice coguntur reſpirare; tum, quia bronchia pulmonis magis hiant erecto collo quàm decumbenti: tum quia minori difficultate diſtenditur pectus. Quòd ſi vſui vitæ hæc ſufficere non videantur, cum angore, pulſus interceptione, & inæqualitatibus omnis generis, breui intereunt laborantes.

Curandi ratio.

Medendi autem via in huiuſmodi affectionibus duplex exiſtit: altera debetur huic affectui dum in acceſſione eſt, altera verò tempore quietis: vtraque tamen

tamen maximum faceſſit negotium. Nam in acceſ-
ſione, ſuffocatione periclitatur laborans, extra ipſam
verò ne affectus degeneret in grauius malum, aut ite-
rum acceſſio reuertatur: itaque in acceſſione maturo
eſt opus conſilio, ne prætermiſſa auxilij occaſione, ſuf
focari laborantem permittamus, aut nimia audacia
tentatis grauioribus auxilijs citiùs intereat. Quapro-
pter conſiderare oportet acceſſionem ſuccreſcere his
qui difficilis reſpirationis aliqua ſpecie laborant, vna
è tribus cauſis: nimirum ex commota aut rare facta
materia, quæ in pulmonis vijs, aut in thorace quieta
& adhæreſcens præexiſtebat: vel ex aliqua denuo in
ipſos canales aut thoracem defluente, vel ex flatu ad
partes reſpirationi ſeruientes aliunde transmiſſo, qui
comprimens vel coarctans prædictas partes, difficilè
mouent reſpirationem, donec diſſipatus euaneſcat.
Cui ſanè motioni vel nouæ fluxioni occaſionem præ
ſtant duo cauſarum genera: alterum quidem extrin-
ſecum, & intrinſecum reliquum. Sic profectò præexi-
ſtentem materiam mouet & rariorem efficit ac pra-
uè diſponit, vt cauitates impediat ira, vociferatio inſo
lita, exercitium, aut odoratus rerum calidarum, vel a-
romatum quæ vim habent tenuandi & fundendi. At
nouam fluxionem concitant inſolatus, ignis acceſ-
ſus, ebrietas, aut frequentior & copioſior vini vſus, vel
crapula & eſus ciborum craſſorum. Quibus ſic con-
ſideratis, neceſſum eſt expendere, dum ad acceſſio-
nem compeſcendam accedimus, à qua nam ex præ-
dictis cauſis acceſſio ſuboriatur: quippe ſi ab his quæ
ſolum natæ ſunt materiam præexiſtentem mouere &
agitare, prodit, opus non eſt frictionibus, ligaturis, vel
cucurbitis plurimum inniti: mouetur enim longe ci-
tius materia, & cùm ab illis locis ad extimas partes
prædictis auxilijs non diuertant, fit facile vt laborans
deteriùs ſe habeat commota in eiſdem materia. Qua
propter potibus aquæ modicè frigidę, ſi opus eſt con-
deſare, vtendum eſt, vel calidis, ſi reſoluere, quod tu-
tius fore arbitror: maximè ſi flatibus thoracem abun-
dare conſtiterit, aut alijs quæ per externa digerant,
vel vias leniendo & calfaciendo aperiant, vt paulò
inferiùs referam. At ſi cauſa fuerit ex his quæ nouam
materiam præſtant, conſiderabis à qua nam cauſa,
parte, vel modo fluat: quippe vel profluit à capite, vel
à toto corpore, vel ventris vitio: quo tempore diſtra-
here omni ingenio humorem aut flatum oportet, vt
vijs reſpirationi ſpatioſioribus factis promptiùs ani-
mal reſpiret. Quòd fit, vt dum affectus prodit ex cau-
ſa aliqua manifeſta, quæ fluxionem concitando ac-
ceſſionis principium præbuit, cucurbitulis, frictioni-
bus, & ligaturis, facilè affectus ſubſidebit. Quòd ſi to-
tius corporis vitio fiat, ſanguinem protinus demes,
aut medicamento expurganti vteris, hoc quidem
dum crudus ſanguis, aut crudis ſuccis plenus exiſtit,
illum verò dum ſanguinolenta vacuatio ſuppreſſa
eſt, poſteà verò ſi plenitudini ſatisfactum eſt, incli-
nante acceſſione medicamento vteris purgante. Ve-
rùm ſi ex ſuppreſſione alicuius vacuationis conſuetę,
aut ex capitis defluxu, inſolatu, aut alia calorifica cau
ſa prodeat, neceſſum eſt mox ineunte acceſſione, ſan
guinis miſſione vti, modò per ſectam venam, modò
per ſcarificationem, quæ dum modica eſt, ne laborãs
decidat in animi deliquium, triplicem præſtat vſum:
nam primò euacuat materiam vacuari ſolitam: ſe-
cundò diſtrahit fluentem longè ab affecta parte: ter-
tiò verò inanitis vaſculis locum cedit aeri: quod etiã
præſtant cucurbitulæ ſcarificatæ, maximèque ad di-
ſcutiendos flatus. At ſi nuper ſuppreſſio facta ſit, ip-
ſam reuocare priùs ſtudebis, vel à parte illi proximio-
ri ſanguinem fundens: cæterùm ſi diu iam ſuppreſſa
ſit, à parte quæ thoraci propinquior ſit, ſanguinẽ mit-
tes, dum fluxio, vel copioſa, vel ſanguini admixta, aut
calida vel acris à capite profluit: & rurſus copioſiùs
vbi totum corpus malo conſentit, aut (vt dictum eſt)
A maioris ventilationis gratia. Fugies tamen omnino à
ſanguinis detractione in frigidis fluxionibus, in craſ-
ſis, in his quæ impactæ ſunt, & in his etiam quæ à diu-
tinis affectionibus prodeunt, aut viribus iungũtur in-
firmis. Sed iuuat aduerſus flatus etiam aqua feruen-
tiſſima: in qua re cauere oportet à calfacientibus au-
xilijs exteriùs ſubitò & affatim adhibitis, ſi præeſſe
craſſam materiam à qua flatus oriantur, conſtiterit,
ne aut vſus reſpirationis augeatur calore externo, aut
humores liquentur, vel flatus attenuatione fiant plu-
res. Sed in omnibus acceſſione correptis, parco vten-
dum eſt cibo & facilis coctionis, ſed largiori potu (ni
ſi materia tenuis, fluida & copioſa ſit) ne nimis ma-
teria exſiccetur, maximè ex hydromellite cum cinna
B momo. Item leuioribus vtendum eſt purgationibus,
ne citatiùs materia in pulmonem irruat, aut quæ in
ipſo continetur ex agitatione penitiùs ſe ſe inſerat &
difficiliorem reddat reſpirationem; quibus autem fie
ri poſſit mox ſcribam. Quod ſi ventriculi vitio malũ
oriatur, vomendũ protinus eſt, purgandum deinceps,
ſi quid in viſceribus adhærens remanſerit. At labo-
rantem hoc affectu apprehenſum, loco modicè luci-
do & temperato iubeto locari, quo minus rheumatiſ
mo corripiatur; habeat inſuper thoracẽ & caput ſub-
leuatum, mollibus ſtragulis ſitum. Huic proſunt mel-
lita alimenta, vel condita his quę leniunt, vel incidũt,
vt iuſcula ex hyſſopo, thymo, ſatureia, coriandro; itẽ
ijs quæ detergunt citra manifeſtum calorem. Eſt in-
C ſuper omnino abſtinendũ à frigidis adſtringentibus,
nec minus à modicè calfacientibus, flatum enim co-
pioſiorem gignunt. Vitanda etiam acria, flatuoſa,
& cacochyma, vt conſilium eſt. 6. popul. parte. 3. Ca-
uere etiam oportet quò minus laborans animo per-
turbetur, excandeſcat, aut vehementibus motibus a-
gitetur. Præterea aluus clyſmatis frequenter mollien
da eſt, primò emollientibus *cum.* ʒ. 5. *caſſiæ.* poſtea
(maximè ſi materiæ aliquid iam vacuaris) addes *dia-
phœniconis.* ʒ. 5. & vltimò *benedictæ.* ʒ. 6. *aut hieræ
diacolocynthidos.* ʒ. 4. Quibus factis, antequam tho-
racis humorem expectorare aggrediaris, ventrem in-
feriorem & primas venas purgabis, vbi flatus non
abundent. ℥. 1. *caſſiæ cum.* ʒ. 3. *penidiarum diſſolutis
D in iure galli veteris:* quòd ſi flatus adſit, *in decoctio-
ne, quæ recipit glycyrrhizæ.* ʒ. 2. *paſſularum ſine gra-
nis.* ℥. 1. *iuiubarum. num. 6. florum anthos & borragi-
nis. p. 1. fiat decoctum; vel in ipſo diſſolues mannæ ele-
ctæ.* ℥. 2. A purgatione porriges melicratum hac lege
confectum; *excipe fœnugræci. p. 1. hyſſopi. m. 1. ficuum
num. 6. fiat decoctio ad lib. ß. ex vna & ſemiſſe, in co-
latura diſſolue mellis crudi.* ℥. 2. Prodeſt & hydromel
ex decocto radicum enulæ, hyſſopi, tuſſilaginis, ſca-
bioſæ, paſſularum, & florum cordialium. Idem fie-
ri poteſt cum ſtillaticijs aquis prædictarum herba-
rum, & melle.

Quòd ſi his factis difficilior adhuc perſtet reſpira-
tio, aduerſus materiam mali deinceps pugnandum
E arte & prudentia eſt; in qua re conſiderabis, ſit ne ma
teria ex his, quæ in thorace & pulmone præfuerant
ante acceſſionem; nam eo tempore, citra vllam ſan-
guinis detractionem, purgandam eſſe conſulit rei na-
tura præmiſſa præparatione leui, cæterùm non expur-
ganti pharmaco, vt malè plures Medicorum conſu-
lunt, (velut cùm materia quieta eſt, acceſſionemque
non efficit, & præcautionis gratia purgamus, quia
tunc non per bechica medicamenta, ſed per expurgã
tia rem efficere oportet: nam in acceſſionis curatio-
ne ſecus res ſe habet) quippe id quod ibidem infar-
tum eſt, & ad vias iam commeauit, nequit medica-
mento purganti cedere, quinimò vel citatiùs ab agi-
tatione mouetur, vel ex materia in venis commota,
frequentiſſimo pulmonis motu, plus quàm par ſit, ad
ipſum allicitur, quo maius efficitur damnum. Et ob
id ſolùm per ſputum eam educere opus erit, his quæ

tuſſim irritent, & ſimul materiam eductioni præpa-
rent, qualia adduximus præcedenti capite. Adſerua-
bis tamen id præceptum in bechicis adminiſtrandis,
quòd in aſthmate efficaciora adhibeantur quàm in
tuſſi: nam hæc eſt differentia inter aſthmaticos & tuſ-
ſientes, quòd ij ex ratione mali tuſſim habent adiun-
ctam, qua thorax expurgetur, & ob id mitiora ſuffi-
ciunt: illi verò ea carent vſquequò materia contenta
in vaſis minoribus pulmonis prodeat ad maiora, &
aſperam ipſam vbi tuſſis excitatur: quo fit, vt bechica
efficaciora eſſe debeant, quibus prædictam materiã,
& præter id craſſam ac viſcidam ab illis vaſculis ad
aſperam pellere cogant naturam: hanc tamen legem
adſeruabis, quòd primò lenientibus vtaris, mox inci-
dentibus, detergentibus, & vltimò ſiccantibus. Sed
expende in craſſa materia à lenientibus & detergen-
tibus eſſe incipiendum, in tenui verò & fluxili à ſic-
cantibus. Leniunt quidem paſſulæ, ficus, ſebeſten,
iuiubæ, glycyrrhiza, penidiæ, ſaccharum, ſemen al-
theæ, & lini. Quæ primò in hoc malo attenuant, ab
his quæ vrinam mouent, quæ etiam ſiccandi vim ha-
bent, differre neceſſariò tenentur, quia hæc acria e-
tiam ſunt, & ſiccandi vim habent: quæ verò pectori
profutura ſunt, attenuare quidem tenentur, ſed cum
lenitione, alioqui non parum nocebunt. Incindunt
& detergunt, ariſtolochiæ radix, gentianæ, enulæ,
centaurij, ſemen melanthi, irionis, vrticæ, origani:
ſatureia etiam, calamenthum, pulegium, braſſica, ab-
ſynthium, abrotanum, hyſſopus, ſquilla, ſerapinum,
pulmo vulpis, erinacei, ſtercus lacerti, & deſiccat e-
tiam lignum guaiacum, ſulphur viuum, ſarſa parilla,
cinnamomum, radix Chinæ, & aniſum. Conficies
tamen prædicto vſui medicamentum vtile ex meli-
crato facto ex decocto prædictarum rerum, & addi-
to primò modico oxymelite, poſteà ſyrupo de hyſſo-
po, ac vltimò oxymelite ſquillitico. Prodeſt melicra-
tum hyſſopi, aut melicratum ex melle ſquilitico, aut
ipſum mel ſquilliticum cum decocto pectorali. Mi-
rum etiam in modum prodeſt *per interualla theriacæ,
aut mithridati. ʒ. 1. cum modico aquæ ſcabioſæ aut vn-
gulæ caballinæ:* ore inſuper laborans teneat quæ ſen-
ſim & paulatim deglutiatur, vim habentia attenuan-
di ac detergendi craſſos, frigidos, ac lentos ſuccos,
quæ hoc modo parari poſſunt, *excipe diapenidij & dia
hyſſopi Nicolai. ʒ. 1. ß. ſyrupi de glycyrrhiza & iuiubi-
ni. anà. ℥. 2. mellis roſacei. ℥. 1.*

Quòd ſi periculum ſuffocationis vigeat, præter cu-
curbitas, frictiones ac omne aliud diuerſorium auxi-
lium, curandum eſt, vt laborans ore teneat huius de-
cocti calidi aliquid: *aquæ hordei ℥. 6. ſacchari. ℥. 1. cro-
ci. gr. 4.* aliud ℞. *oxymelitis ʒ. 1. prædicti decocti. ℥. 3.
ſacchari candi. ʒ. 1. croci. gr. 3.* vel ſumat *ſalis ammo-
niaci, ſeminis naſturtij, pulueris pulmonis vulpis. anà.
ʒ. 1. croci. gr. 4. diſſolue in ſyrupi violacei. ℥. 4.* Sed re-
ferunt authores non contemnendi multis profuiſſe
incredibili efficacia hoc præſidium, quod paratur ex
animalculis, quæ appellantur mille pedes, & aſelli, &
ſub aquarijs ſtab[u]lantur, panno lineo exceptis, & in
vino albo maceratis, & citra expreſſionem vinum po
tui datum. Prodeſt & tabella vna ex tragacantho, ir-
rigata oleo ſaluiæ, aniſi, autroris marini arte chymi-
ca extracto: ex vſu quoq; eſt id q. ℞. *glycyrrhizæ mun-
dæ. ℥. ß. radicum fæniculi, & hyſſopi. anà. ℥. 1. capillo-
rum veneris, vngulæ caballinæ. anà. ʒ. 6. ſeminis car-
thami. ℥. 1. ſeminis aniſi. ʒ. 2. bulliant ad medietatem,
& colaturæ adde pulmonis vulpis craſſo modo triti. ℥. 1.
ß. miſce & iterum bulliant, & facta colatura adde mel-
lis & ſacchari quantum ſit ſatis vt fiat ſerapium, cuius.
℥. 2. ſumat laborans ſummo mane cum ℥. 2. decocti ca-
pillorum veneris:* confert non minus abrotani puluis
cum melicrato & oxymelite. Benefacit etiam ſyru-
pus ſic confectus, ℞. *ſucci enulæ, & hyſſopi. anà. ℥. 2.
aquæ vngulæ caballinæ lib. 1. bulliant & cum ſaccharo*

A *fiat ſerapium, cuius laborans mane, et cum it dormitum
capiat. ℥. 1. ß. cum aqua ſcabioſæ aut borraginis.* Sed ſi
exciccare copioſè humiditatem, vt in hydropicis, aut
alijs, in quibus abundat, ſtudueris, vtitor hoc electua-
rio, q. ℞. *ſulphuris viui. ℥. ß. pulueriʒetur, & infunda-
tur in aqua vngulæ caballinæ per diem, demum ablua-
tur, & iterum cum ſaccharo & aqua borraginis fiat ele-
ctuarium, cuius laborans ſumat. ʒ. ß. ſuperbibatque a-
quam hordei cum ſyrupo violaceo.* Præſtat & oxymel
ad inciſionem viſcidi ſucci: quo exhibito, prodeſt ele-
ctuarium, q. ℞. *mannæ electæ. ℥. 3. floris caſſię. ℥. ß. pe-
nidiarum. ℥. 2. olei amygdalarum dulcium ℥. 1. pulueris
pulmonis vulpis. ʒ. 2. miſce & cum ſyrupo de hyſſopo
fiat electuarium, cuius mane & noctu capiat laborans*

B ℥. ß. præſtat & mucilago radicum altheæ, vel eius de-
coctum cum melle, aut oxymelite ſquillitico. Extrin-
ſecus verò eis, quæ thoraci appoſueris, diſcutientibus
& attenuantibus addes ſuccum ſquillæ, fæcem vini,
æruginis & conſimilia.

Quibus ſanè curationis legibus ac præſidijs prorſ-
ſus vtendum eſt, cùm præcautionis gratia quietam
quoque materiam niteris extrahere, quo minus inci-
dat laborans in acceſſionem: hoc vno in memoriam
reuocato, quòd eo tempore non opus eſt à purgatio-
ne per ſputum initium curationis ſumere, ſed à præ-
paratione & purgatione materię ea lege, quam addu-
ximus, dum iam in declinationem ducitur acceſſio.
Poſteà tamen ſi quid in pulmone hæreat, vel pellere

C tuſſi, vel per diſcutientia purgare. Itaque in acceſſio-
ne inſtituenda eſt primò purgandi per ſputum ratio:
ſecundo loco per ea quæ ſimul id efficiunt, & per al-
uum nonnihil purgant: vltimò verò per ea, quæ ſo-
lùm vim habent purgandi. At in curatione quæ fit
extra acceſſionem, è contra, à præparatione mate-
riæ, & purgatione per aluum, initium curationis ſu-
mere oportet: poſteà vtendum eſt his quæ ſimul præ-
parant & purgant vtramque partem: vltimò tantum
per ea quæ à parte reliquias conterunt, ea lege qua di-
ctum eſt.

Verùm ſi acceſſio ſuccreſcat à nouæ materiæ af-
fluxu, non licet ab his quæ tuſſim mouent, initium
curationis auſpicari in mitigatione ſymptomatis, ſed
ab his quæ vim habeant humorem fluentem auerte-

D re, reuellere, deriuare, ac per infernam aluum purga-
re, & ſi ſanguis iam miſſus eſt, mittere poſt purgatio-
nem non licebit. Ob id quidem præmiſſa ſanguinis
miſſione, qua plerumque opus eſt, in his qui nouam
patiuntur fluxionem, ni crudior admodũ ſit humor,
& adhuc in ipſo ſi impetuoſè fluat, vel à toto corpo-
re, omni diuerſionis genere vtendum eſt, ac protinus
expurgati pharmaco. Quo facto, ad ea, quæ ex pulmo
ne per tuſſim purgant, deueniendum eſt, & tantò ma-
gis ac vehementius, quantò fluxionem ceſſare nobis
compertum ſit: nam ceſſante fluxione, non opus eſt
frequenter aut plurimum purgare, conuenit tamen
quod iam fluxit omni ſtudio à pulmone educere.

E Verùm ſi curationem præcautoriam inſtituere ve-
lis, ac ſtudere ne in acceſſionem ita facilè laborans in-
cidat, primò, cuius membri conſenſu pulmo afficia-
tur, conſiderabis, ac ab eius prouidentia initium cu-
rationis auſpicari oportebit. Sic ſi ex ventriculo aut
totius corporis conſenſu malum oriatur, ter quater-
ue in menſe proficuum erit vomere, aut per epicra-
ſim vomitibus factis expurgare agarico, lacte ſeminis
carthami, terebinthina abietis, hiera Gal. & ſimili-
bus: ſi tamen vniuerſum corpus conſentiat, facta ſan-
guinis detractione & purgatione ſufficienti, ſudandi
rationem inſtitues, quod materia exiſtente in pulmo-
ne non facies: liquata enim citius in periculoſam ac-
ceſſionem laborantem deduces: poſteà verò fonta-
nellis in crurum altero vteris. Cauendum inſuper eſt,
ſi vomitibus vtaris, ne capite malum oriatur, quippe
eo tempore nõ ſolùm inutile, verùm & pernicioſum

Curandi ratio extra acceſſionem.

anheloſis exiſtit, quia & caput replet, & humores in thoracem mouet. Item tentare etiam erit proficuum, humorem, vel fluxurum, vel iam fluxum, ſuffumigijs extenuare, & reſoluere, ſed cautè facito, ne pulmonē reſicces (difficilius enim reſpirabit homo) aut humores plus fundas, quàm vel tuſſi poſſint expurgari, aut vi medicamenti digeri: tunc enim non rarò ſuffocatione periclitantur laborantes, cùm non niſi aere libero manere poſſint qui ſic affecti ſunt, idque maximè cùm materia multa ſit, & difficillima reſpiratio. Verùm dum vſu venit ſuffumigium, parari poteſt ex ſandaracæ fumo, non eius quæ hoc nomine venditatur, ſed reſinæ è iunipero acceptæ, quod parabis hoc modo: ℞. *ſtyracis, maſtichis, terebinthinæ, anà* ℈. 4. *miſceantur vitello oui, & adde ligni iuniperi ramenta.* Præſtat & ſolum ſulphur cum maſtiche, terebinthina, & ſtyrace: non deſunt qui arſenicum modicum addant, ſed non diſplicet ab eo ſuperſedere. Pectori verò extrinſecus addenda ſunt quæ materias exſiccent, priùs tamen quæ leniant, & incidant ſunt intrinſecus propinanda: illa autem ſic conficies: *excipe ſucci hyſſopi, ſucci althææ, butyri recentis, olei amygdalarum dulcium, anà* ʒ. ß. *croci* ℈. ß. *ceræ quantum ſufficiat vt fiat vnguentum molle.* Præſtat & aliud, q. ℞. *olei iaſminorum* ʒ. 1. *& ß. mucaginis ſeminis althææ* ʒ. 1. *mucaginis fœnugræci extractæ aqua ſcabioſæ* ʒ. ß. *fiat linimentum lana molli exceptum.* Interim tamen thoracem fricabis oleo amygdalarum dulcium, chamæmeli, anethi, iaſminorum, de lilio, laurino, coſtino, aut de ſpica, cum aliquo ex prædictis mucilaginibus, & modico emplaſtro filij Zachariæ. Exſiccat tamen & abſtergit efficaciùs id quod conficitur ex pumice, vini fæce, & farina lolij cum melle. In abſceſſu tamē aut tuberculo prodeſt farina triticea cum marrubij decocto, & oleo dulci. Huius tamen tuberculi curationem inſtitues, non per ea quæ crudis humoribus proficua eſſe diximus, vt quibuſdam viſum fuit, ſed per magis reſiccantia, & calidiora, vt aduertit Gal. 7. localium cap. vltimo.

Verùm ſi à capite malum oriri comperiamus, poſt eorum vna, aut pluribus per purgantia pharmaca purgationibus eductionem, vt cap. de tuſſi dictum eſt, contentos in ipſo humores diſcutere, & exſiccare oportebit, lotura, q. ℞. *foliorum hyſſopi, betonicæ, & ſaluiæ, anà m. 1. florum chamæmeli, roſarum rubearum, granorum myrti, anà p. 1. bulliant in ſufficienti quantitate lixiuij dulcis, & eo caput ablue ſemel in hebdomada.* Prodeſt puluis inſperſus, q. ℞. *florum chamæmeli, meliloti, ſampſuchi, anà* ʒ. ß. *roſarum rubearum, granorum myrti, anà* ʒ. 1. *thuris, maſtichis, ſandaracæ iuniperi, corallorum rubeorum, anà* ℈. 2. *cariophyllorum* ℈. 1. *puluerizentur omnia ſubtiliter.* Quòd ſi ne hæc quidem omnia prodeſſe videantur, fontanellam in altero brachiorum, aut in vtroque aperire oportebit, ſicut ſi totum corpus cauſam malo præſtet, aut ſuppreſſa ex inferioribus vacuatio ſit, tutius erit in cruribus aperire: nam pectus ferro candenti vrere, aut aliud crudelius exequi opus, vt ab Aetio ſcribitur, non probo: ſatius enim arbitror in hac, & reliquis cauſis facultatem tueri, & ſomnum conciliare exhibito modico philonio, quàm in dubia ſpe ſalutis laborantem auxilijs certò perdere.

Eſt tamen conſilium doctiſſimorum virorum in omni aſthmatis ſpecie, dum acceſſio non plurimum vrget, eis auxilijs vti, quæ vim habeant cum expectoratione purgandi etiam per aluum: nam credibile eſt, ex nimio pulmonis motu aliquid in ipſum trahi, & contineri: cuius gratia purgantibus, licet leuioribus, vtendum ſit. Sunt enim inter purgantia medicamenta quædam, quæ vnà & meatus pectoris expurgare ſolent, & aluum mouere: ſic enim refert Galen. *terebinthinam* omnia viſcera elegantiſſimè repurgare, vis enim eius purgatoria in primis venis, & vſque ad

A iecur, & venam cauam ſe ſe extendit. Cuius ſanè præbere oportet ʒ. ß. *aut quartas* ʒ. *cum oleo amygdalarũ dulcium, aut ſaccharo violarum.* Quòd ſanè aliter conficies, ſi exceperis *terebinthinæ optimè lotæ aqua vngulæ caballinæ lib. 1. caricarum pinguium lib. ß. penidiarum* ʒ. 4. *olei amygdalarum dulcium* ʒ. 1. *miſce ſimul omnia in mortario, eo vſque contundendo, donec fiat ad formam electuarij, cuius laborans ſumat* ʒ. 6. Hunc quoque vſum præſtat celebre illud ius ex gallo veteri confectum, quem gallum Oribaſius infarcit ſale, & concoquit cum porro, & anetho, oleo aut butyro: frequentiùs tamen eum coquimus cum hyſſopo, polypodio, ſemine carthami, cumino, thymo, aniſo, ſatureia & alijs huiuſmodi, addito melle, aut ſaccharo. Sed
B vtiliùs multo incoquitur cum folijs ſenæ, prunis, iuiubis, paſſulis ſine granis, floribus violarum, & borraginis, ſemine carthami, & ſaccharo: multi tamen addunt mercurialem. Pretioſius tamen conficitur hoc modo: *excipe ſeminis carthami* ʒ. 1. *aniſi, & ſeminis anethi, anà* ʒ. 2. *radicum enulæ, radicum hyſſopi, & radicum praſſij, anà* ʒ. ß. *liquiritiæ mundæ, paſſularum ſine granis, anà* ʒ. ß. *pulmonis vulpis triturati* ʒ. 2. Ac ſi affectio flatus quoque particeps fuerit, *addito fœniculi, ameos, dauci, calamenthi montani, pulegij, cinnamomi, macis, anà* ʒ. 1. *contuſa in ventre galli ſuantur: demum gallum in 15. lib. aquæ apponito, & coquito ad medietatem, aut donec caro ab oſſibus ſeparetur, deinde forti facta galli expreſſione, proijciatur gallus, & deco-*
C *ctum colato, & aeri exponito, vt iterato reſidentia ſeparata, demum quod clarum eſt vſui ſeruetur, cuius ſume* ʒ. 6. *oxymelitis ſimpl.* ʒ. 1. *& mane laboranti porrigito, & veſpere ex reſidentia galli clyſma infundito cum hiera, oleo communi, & ſale.* Sic quoque per interualla iterum corpus purgare oportebit apozemate, q. ℞. *radicis petroſelini, fœniculi, aſparagi, ſeminis carthami, anà* ʒ. 1. *radicis ireos* ʒ. ß. *thymi, epithymi, hyſſopi, tuſſilaginis, capillorum veneris, ſcabioſæ, bugloſſi, & borraginis, anà m. ß. iuiubarum, ſebeſten, anà num. 12. paſſularum ſine granis* ʒ. 1. *foliorum ſenæ* ʒ. 1. *& ß. coquantur ad tertias, & facta colatura adde in ligatura agarici trochiſcati* ʒ. 4. *cuius porrige* ʒ. 2. Per interualla etiam hoc porriges q. ℞. *ſtyracis* ℈. 4. *terebinthinæ* ʒ. 1. *& ß. ſpicæ*
D ℈. 1. *cum melle deſpumato fiat electuarium.* Quem quoque vſum præſtant pilulæ ex hiera, & agarico, ex maſtiche, de aſſaieret, & cocchiæ formatæ oxymelite ſquillitico: vel ſi inueterata fuerit affectio, ʒ. ß. *hieræ diacolocynthidos, cum* ℈. 2. *agarici trochiſcati.*

Cæterùm ſi ex luxatione, aut dearticulatione alicuius oſſis ſit coarctata reſpiratio, aliam expoſcit curandi rationem, quæ os in priſtinum locum redigat: quippe aliter curari nequit.

Dum verò ex tuberculo crudo fit, vt cruda pleuritis curari deſiderat: ſi verò ex impotentia animalis facultatis, roborantibus tantùm vires reficere oportet: verùm ſi ex flammea in corde, & pulmone caliditate, veluti in febrium curatione dictum eſt, curari
E deſiderat.

Pulmonis verò hydropis curationem hic attexere nō inſtitui: tum, quia thoracis ſectionem, quam Hippocrat. loco citato conſulit, nulla lege mihi viſum eſt tentare, quòd periculoſum ſit, & inſufficiens, quia adhuc aqua extracta, remanet cauſa quæ iterum eam congregare potens erit: tum verò quia in hydropis curatione mille modis aquas educere à corpore docuerim: tum vltimò, quia vrinæ ſuppreſſioni illi, ex qua hic oritur affectus, integrum dicaui caput: quo etiam docui ex pulmone aquas educere. Interim tamen aquam à pulmone educere poteris ſucco radicis ſambuci ad ʒ. ß. cum melle roſaceo: idem facies ſucco ireos in minori doſi, aut granis tribus ſucci radicis cucumeris agreſtis. Sed hæc locis citatis latiùs leges.

CAPVT V.

De ſanguinis ſputo.

NOn quæcunque excretio ſanguinis per os facta, appellari poteſt ſanguinis ſputum: intereſt namque differentia non leuis inter ſputum, & fluorem ſanguinis: nam fluor excretio eſt, ſubita, & copioſa citra actionis animalis imperium facta, ſputum verò nequit citra voluntatis imperium fieri. Eſt itaque ſanguinis ſputum, crebra, & parua per os facta ſanguinis reiectio, quæ aliquando ſimplex eſt affectio, aliquando verò cum phlegmone adiuncta, vt pleuritide, vel peripneumonia: aut fit ſine his, vitio aliquo interiori. Proſilit quidem ſanguis per os, aut ex capite, aut ex gingiuis, & palato, aut ex faucibus, & columella, aut ex œſophago, vel ventriculo, aut ex iecinore, & meſenterio, vel ex aſpera pulmonis arteria, pulmone ipſo, aut thorace. Quod profectò tantam infert in curandi munere varietatem, quāta eſt loci affecti diuerſitas: diſtinguere tamen oportet affectam particulam à qua ſanguis proſilit, & rationem qua fluit. Nam licet ſymptomatis ratione hæ omnes excretiones conueniant, diſſident tamen ratione morbi à quo vnaquæque prouenit. Qua ratione ſymptoma hoc in genere eſt excretorum immodicè à toto genere præter naturam: nam ſanguis propriæ ſubſtantiæ ratione, vtcunque excernatur, eſt præter naturam, ſed in hac affectione, ratione etiam loci, per quem excernitur, præter naturam efficitur. Nam quetam eſt nobis familiaris ſubſtantia ſanguis, vt nullum illi præſtiterit natura ad excretionem locum. Morbus tamen, à quo prodit prædictum ſymptoma, duplex exiſtit: nam aut eſt reſeratio, aut apertio pororum, & propriè eſt morbus in via: aut eſt ſolutio continui, & ad id genus pertinet affectio. Verū quia vniuerſa curandi ratio in quauis ſanguinis profuſione, ab ipſa particula affecta, & à morbo ipſo petēda eſt, nec non à ſanguinis conditione natura, & impetu, neceſſum quoque erit exquirere à quo loco, & ex quo morbo ſanguis prodeat.

Signa. Oſtendunt id quidem multa ſigna, cæterùm nobis placuit clarioris doctrinæ gratia ad quatuor potiſſimum capita ea omnia reducere: ſunt hæc, excernendi modus, quantitas excreti ſanguinis, ſubſtantia item, & eius quod cum ſanguine excernitur, & vltimò diſpoſitio corporis affecti præſens, aut præterita. Dignoſcendi quidem ratio prima ſumitur ab excernendi modo: nam quæ tuſſi excernuntur, proculdubio ab aliquo ex inſtrumentis reſpirationi ſeruientibus prodire eſt compertum: ſunt autem hæc, arteria aſpera, pulmo, thorax, ac ſeptum tranſuerſum. Quæ ſanè demonſtratio licet Auerr. placeat, & Auicen. fallit non rarò, vt ex Galen. conſtat 4. de locis, ſiquidem interdum, qui ex capite defluit, paucus prodit, cum ſcreatu, ſine tuſſi, rubeus, venis membranarum cerebri vi frigoris compreſſis, aut nimio humore laxatis, aut calore, & ſanguinis tenuitate reſeratis. Interdum multus, atque etiam cum tuſſi, quod præclaris etiam Medicis ſæpè impoſuit, vehementer affectum pulmonem, ex tuſſi, & copia, falsò conijcientibus, cum è cerebro confertim, & multus in fauces, & gutturis partes interiores irruens, tuſſim etiam concitet. Quamobrem vt id clariùs interſtinguere poſſimus, conſiderare quoque oportet, an per nares aliquid ſimul fluat, vel ſcreatu prodeat, ſignum quidem tuſſim per conſenſum ab illis partibus potius fieri, quàm propria ſpiritalium paſſione. Verùm quia ſignum hoc, & ea, quę ex rubore, calore, & dolore capitis deſumuntur, non minus infida ſunt, neceſſum eſt, conijcere in defluente ſanguine à capite vehementiorem tuſſim moueri in principio fluxionis, dum tranſit per caput aſperæ

A arteriæ, quàm dum aliquid quod confluxit, tuſſi excernitur: præterquam quòd qui à capite defluit, & nigrior, & craſſior, & copioſior eſt, quam qui ab aſpera arteria: & præter id, is qui primò excernitur, omnino ſpuma caret, reliquus verò leuiter ſpumoſus excernitur, vt qui arteriam ingreſſus, agitationem patiebatur ab aere egrediente, & ingrediente. Probat hanc veritatem priuatio ſignorum, quæ thoracem affectū monſtrent: item probat palati titillatio, crebra ſpuitio, à qua caput leuatur, cum ſanguine, & ſorditie in gutture apparentibus. Quòd ſi ſcreatur, aut vomitu excernatur, certò ſcimus ex pulmone, aut thorace non proſilire: verùm quòd ſit ex ventriculo, certiùs colligitur, quia nil ſine vomitu ab eo pellit natura. Quæ verò

B ſimplici ſpuitione excernuntur, ab ore proficiſci eſt compertum: atqui quæ per ſcreationem, à faucibus, maximè ſi in conſiderationem duxeris dolorem, pruritum, titillationem, quæ in prædictis partibus plerunque conſpiciuntur, modo ab ijs, modo à capite fluat, ſed id alijs ſignis diſtingues. Cæterùm quia partes ſpiritales in multiplici ſunt differentia, neceſſum eſt noſſe à qua earum proficiſcatur ſanguis, ſi quidem nota quæ ex læſione actionum ſumitur, non adeò firma eſt. Nam ſi leuiſſima tuſſi excernitur, & leuiter ſpumoſus, ab aſpera pulmonis arteria; ſi verò vehementiori tuſſi, & maiori ſpumæ copia, à pulmone: maximè ſi grumoſus exeat, & cum vehementi tuſſi, ac dolore excluditur, ſiquidem extra vaſa in loco tepenti

C concreſcit, & concretus in aſperam arteriam difficilè commigrat, ac non niſi concitatiori tuſſi: maximè ſi ſpumæ nonnihil accedat. Sed de ſanguine ſpumante maximè dubitatur, ſit ne proprium pulmonis læſi ſignum, an alijs commune: nam Galen. 4. de locis efficaciſſimum arbitratur ſignum læſi pulmonis, & Hippocr. 5. aphoriſm. 13. At 7. aphor. 30. ſtatuit idem Galen. pulmone exulcerato, non neceſſariò ſpumantem expectorari, nimirum cum è vaſis effunditur, non è ſubſtantia. Præterea idem Hippocrat. lib. de Coacis ſcribit hæc verba: *Quicunque ſpumoſum ſanguinem expuunt, & à dextro hypochondrio laborant, ab hepate expuunt, & ferè moriuntur:* quibus videtur probare,

D non ſolùm, nec ſemper è pulmone ſpumoſum fundi: præterquam quòd pleuritici etiam interdum ſpumoſum expuunt, & peripneumonici, calore immodico, & igneo in partibus affectis collecto: item Paulus ex gutture ſpumoſum ſanguinem prodire profert, & Auicen. ex pectore, propter commercium reſpirati aeris. Quibus conſtat ſpumantem ſanguinem poſſe prodire ob externas cauſas, pulmone nequaquam affecto. Quæ omnia facilè intelliges, ſi expenderis ſanguinem è pulmone fundi ſpumoſum vna è duabus cauſis, altera ob aeris, & pulmonis motum, ipſo nequaquam læſo, vt his accidit, quibus in aſperis ipſius vaſis aliundè colligitur, ob aeris motum, & commercium cum ipſo ſanguine, qualem cōſpicimus in his, quibus

E à capite in pulmonem decidit: altera verò ex propria ipſius pulmonis natura, & ſanguinis ſubſtantia, quando videlicet ex ipſa pulmonis ſubſtantia exulcerata, vel dirupta prodit: quo tempore vniuerſus eſt ſpumoſus, & ſpuma rotundior, quia ſpumoſior quoq; eſt viſceris caro, cuius ſanguis induit ſimilitudinē (eſt enim pulmo coagulata ſpuma) qui feruidior efficitur, ſi in bronchioſa vaſa migret, ibique maneat, ob aeris acceſſum. nam ſic duplici cauſa ſpumoſus efficitur: tum natura propria: tum aeris vicinia, & miſcella. Effunditur etiam non ſpumoſus, vt locis citatis ſtatuerant Hipp. & Gal. cū ex vaſis, non ex ſubſtantia pulmonis excernitur, nec non cū extima pulmonis ſuperficies vlceratur, vt videtur ex Gal. poſſe probari 5. apho. 13. ſic profectò non ſpumoſus funditur ab his, qui vel ab alto ciciderunt, aut percuſſi ſunt, ita vt vas aliquod ipſius viſceris diſruptū ſit, citra ſubſtantiæ pulmonis diruptionē. Itaq; quod ad ſpumā pertinet, vndecunque

fluat ſanguis, nonnihil habere permiſtum poteſt ex viſcida & aerea ſubſtantia ſecũ admixta: at ex toto ſpumeſcere, ſolius ſubſtantiæ pulmonis propriũ eſt, & ob id iure optimo ſpumã in tres veluti gradus diſtinguere conuenit: nam cum leuiter ſpumæ permiſcetur ſanguis, ex gutture, thorace, et hepate prodire poteſt: cum verò plurimum ſpumat, è pulmonis vaſis bronchioſis effunditur (ſicut cum nihil ſpumat, ex reliquis, vt dictum eſt) cum verò totus ſpuma eſt, ex viſceris carne, cuius induit ſimilitudinem, cui accedit ſpumæ rotunditas tanquam carnis pulmonis læſæ inſeparabile ſignum. Noſces prætereà clarius à qua nã ex prædictis partibus is ſpumoſus ſanguis prodeat: quòd ſi id diligenter inſpicias, facilè diſces ex excreti ſpumoſi ſanguinis colore: nam ſanguinem è pectore latum, neceſſe eſt liuidum ſpui, & admodũ alteratum, quòd à longinquis adueniat: etenim extra vaſa fertur, & in bronchijs diu manet, vnde trumboſus fit, & color mutatur: ſanguinem verò è pulmone diſcernes quòd tenuis ſit & floridus, ac citò educatur. Item flauus & ſpumoſus maximè eſt, nullum dolorem afferens niſi ponderis quendam ſenſum præſe ferat. Oſtenditur etiam id magis præter dictum colorem, ex calore, vt 5. meth. Gal. aduertit, quòd è vicinis cordi vaſis egrediatur. Noſces autem è membranis, vt ſuccingente & mediaſtino, quia paucus exit, tenuis, vehementer permixtus ſputo, cum moleſta tuſſi, & dolore membranis proprio: ab arterijs flauus exit, tenuis, ſpumoſus, valde calens, cum pulſatione cordis, & inſeparabili febre. Ecce qualiter ex ſpuendi modo, & natura excreti ſanguinis facilè venamur affectam particulam. Quod etiã monſtrat excreti ſanguinis copia, nec non affectum ipſum: nam ſi plurima quantitas ſanguinis excernatur, ex rupto vaſe prodire comperimus: ſi verò parua, ab exeſa, licèt poſtmodum maiorem proijciat copiã. Sic è pulmonis vaſis amplis copioſior prodit multò, quam è thorace: è minoribus paucus, per interualla, cum exigua reſpirationis difficultate, tuſſi non multa, calore exiguo intus percepto, qua parte colligitur. In ſenibus, in quibus ſanguis craſſior eſt, glutinoſior, frigidior, ruptis venis potius quam apertis: in iunioribus, in quibus vel ſeroſus magis, vel tenuis, acris & bilioſus, apertis aut rarefactis. Item è magnis vaſis prodire teſtatur, non ſolum copia, ſed & frequentia, ac difficilis reſpiratio, maior calor intus perceptus, feruor, & pondus à ſanguine effuſo & ſuppreſſo. Quòd ſi grauans dolor & extendens ad notharum coſtarũ regionem ſentiatur, ad ſeptum portionem aliquam perueniſſe conſtabit, quæ in vapores & flatus conuerſa moleſtiam affert, & inflammationis aut putredinis periculum. A ſubſtantia quæ excernitur, affectus, & affecta pars noſcuntur: nam tenuis ſanguis ab apertis & reſeratis vaſculis proſilit, craſſior à ruptis. ſic ſubſtantia quæ excernitur cum ſanguine, particulam affectam commonſtrat: nam tunica tenuis cum ſanguine excreta aſperam arteriam eroſam docet, ſicuti craſſa epiglottidem: eodem modo ex diſpoſitione præſenti, aut præterita id licebit cognoſcere: nam præſens diſpoſitio ſi athletica ſit, ruptionem deſignat; ſi vitioſa, exeſionem; ſi caſus præceſſerit, ictus, aut percuſſio, ruptionem commonſtrat.

Cauſæ. De cauſis verò habenda etiam notitia eſt, quarum numerum breui in memoriam reuocabo, ſiquidem capite de fluxu ſanguinis narium, earum abunde meminimus. Profluit enim ſanguis, vt nuper diximus, vel apertis vaſorum oſculis, vel rarefactis tunicis, aut ruptis, vel exeſis; priores morbos ad cauitatem pertinere & morbum eſſe in via dubitauit nullus: reliquos verò ad ſolutam vnitatem. Apertionis verò cauſa eſt copia irruens & vaſis impotentia. Irruit copia fuſione ſuccorum, aut excernente natura; humores fundunt ea omnia quæ calfaciunt; ſic etenim diapedeſis ex cauſis prouenit calidis; maximè ſi ſan-

A guis tenuis ſit; accidit etiam ruptio, item & eroſio ab acribus, vt incidentibus & quæ vim habent erodendi. Quibus conſideratis, quis horum affectuum ſit, diſtinguere oportebit; pendet enim maxima curationis pars ex eorum notitia. Solutionem igitur continui, primùm dolor, ſi adſit, commonſtrat; plenitudinem id facere prægreſſæ cauſæ deſignant, maximè ſi accedant cauſæ quæ fundunt & inflatus aut vapores ducunt ſanguinem; ſic enim quæ efferueſcunt, vaſa rumpunt, aut anaſtomoſim efficiunt; verùm ſi accidat cum hoc maior copia, & extrinſecus aliquid adſit, quod rumpere poſſit, vt tuſſis valida, vomitus vehemens, aut acres defluxus, dubium non eſt, quin ſolutio continui fluxionis cauſa ſit; B cæterùm, ſi hæc abſint, ſuſpicandum eſt de anaſtomoſi, cui accedit ſanguinis fluentis conſideratio; nam intueri oportet impetum, vt dictum eſt, copiam, ſubſtantiam, & qualitatem. Per exeſionem fieri ſanguinis ſpurum diſces ex fluendi modo; quippe primo mali acceſſu potius titillationem ſentiet laborans, & veluti pruritum in thoracis cauitate, mox verò ſanguinis ramentum leue ſputo admixtum conſpicies; tandem vt eroſio creſcit, ita & ſanguinis copia, quod diruptioni aut apertioni non contingit.

Preſagiũ. Ex his enim metieris periculi rationem; nam eroſio grauior eſt cæteris morbis, ſicut reſudationis affectus mitior, medium tenet oſculorum apertio; C nam vacuato humore multo ſiſtitur fluxio ipſa; ſic diuiſio continui media quoque eſt; quippe neque adeò periculoſa vt eroſio, neque adeò tuta vt exudatio. Verùm affectus omnis ſimpliciter periculoſus eſt, maximè ſi vulnus inflammationem contraxerit; quippe illarum partium perpetuus motus inflammationem exaſperat. Sic etiam ex ſede affecta magnitudo periculi metienda eſt; nam ſi ex pectore fluat, minus eſt graue, quòd venæ minores ſint & facilius coaleſcant, quia non impedit ſanguinis copia, & ſic magna pectoris vlcera ſanantur & caro reſtituitur; vlcera arteriæ ob innatam ſiccitatem, etiam ſanitati reſtituuntur, quia putredini quæ eroſionis eſt cauſa, obſiſtit; ex pulD mone verò omnium peſſima ſunt, & difficiliùs ſanantur. Dimitto conſultò hac in parte ſic affectos, ni citò ſanitati reſtituantur, ocyſſimè in phthiſim migraturos.

Curandi ratio. Curationem verò aggredieris, expendens primò & partis & ſanguinis naturam; vtraq; enim harum conſiderationum peculiarem præſcribit medendi rationem, & peculiarem etiam materiam. In huius enim affectus curatione multa profectò ſunt, quæ communi quadam efficacia omnibus cauſis & morbis proficua exiſtunt; alia verò cuique morbo & cauſæ peculiaria. Commune quidem eſt in hoc affectu, auxilia calidis & tenuium partium ſemper eſſe admiſcenda; nam varias & diſſitas partes medicamentum tranE ſire debet, priùs quàm in pulmonem deueniat, præter ea quæ lambendo ſumuntur. Quapropter, & vehementiora eſſe quàm affectus poſtulet, neceſſum eſt, & his quæ tenuium ſint partium ad mixta. Verùm quia medicamenta quæ per fauces pulmoni cõmunicantur, celeri motu irruunt, neceſſum erit ea admiſcere quæ lentorem præſtent, quo diu in parte moram trahant, vt ſenſim aliquid eius percoletur in arteriam, ſed penetrationis gratia addere iubet Galen. mellis momentum.

Sumendum profectò eſt curationis initium (licèt ars doceat à morbo partis affectæ) ab humore ipſo qui fluit; namque tantum ſæpe faceſſit negotium fluentis humoris impetus, vt ſibi omnino adſcribat curandi rationem. Sic & impetus fluentis ſanguinis vbicumque fluat, reuulſionem ſibi iure optimo expoſtulat; nam hæc eſt vnicum fluentis humoris

præ-

A præſidium, præſertim dum ad diſtantes à parte affecta ſanguis diſtrahitur in vehementibus, & robuſtis corporibus, & ſanguine etiam miſſo ex dicta parte diſtante: in debilibus verò & his quibus multus ſanguis profluxit, aut vitioſus eſt, ligaturis, frictionibus, cucurbitulis, & alijs quæ citra vacuationem, & virium diſpendium, commotum ſanguinem retrahant: nam hac ratione dictum eſt ab Alexandro, Paulo, Aetio, & Hippocrat. 6. popul. parte 3. comment. vltimo, ſanguinem ſpuentibus non eſſe mittendum ſanguinem, hoc eſt vbi paucitas ſanguinis affuerit, & vitioſi humoris multitudo, in quibus vires eſſe languidas neceſſum eſt. Siſtitur denique ſanguis, vel quia non amplius ad eam partem fluit, vel B quòd vulnus occluſum eſt, vel quia ambo ſimul fiunt: nam altera earum cauſarum deficiente, facilè refluit: confluere enim prohibetur prædictis auxilijs, quæ vel diſtrahant, vel reuellant, vel euacuent quod redundat, tum etiam quæ refrigerent, quia vel immobilem efficiunt materiam, vel à parte in proximas repellunt. Quapropter ſiue ex pulmone, aut thorace fluat, vel ex aſpera arteria, viribus conſtantibus, copioſè ſanguis mittendus eſt, idque tanto audaciùs, quanto affectio recentior fuerit, corpus plenius, vel ſuppreſſa vacuatio diuturnior: ſic ſi menſes deſint, ex talo: languentibus viribus, per cucurbitulas femoribus, & ſuris affixas; ſin aliter, ex brachio mittendus ſanguis eſt; ac ſi vires non tolerent, C hirudines pectori affigendæ ſunt. Et quia adſtringentium vſus ad repellendum medius eſt inter hoc officium, & foraminis coalitum, ob id ab eis incipiendum: nam vulnus clauditur, quo citius ceſſet fluentis impetus partium coalitu, quem neque glutinantia, neque adſtringentia, vel quæuis alia præſidia exequentur, niſi fluxio ſubſideat his quæ mox diximus: à quibus, quæ repellant compreſſione media, ſunt adhibenda: velut plantago, polygonum, omphacium, ſumach, galla, cortex glandium, radix rubiæ, conſolida, hæmatites, electrum, corallum, balauſtium, & roſa. At ſi apertio ſit ab exeſione, præſidium quæres à bolo Armeno, portulaca, terra ſigillata, ſanguine draconis, gummi Arabico, D tragacantho, thure, maſtiche, melle cocto, & reliquis huius naturæ. Exteriùs tamen alia appones, quæ frigida ſint, & adſtringentia, nec nimis tamen actû calida, ne copioſiùs ſanguinem fundant, aut nimium frigida, ne intrò violenter pellant, quorum maiorem ſyluam inferiùs reperies. Sed dum foramen apertum eſt, non leue ſtat periculum in quauis auxiliorum adminiſtratione: quippe quæ nimium adſtringunt quodammodo tuſſim mouent, qua vehementer dirumpitur quod diſſolutum eſt: præterquam quòd effuſum ſanguinem à vaſe concretione indurant, quo & accidentia non leuis momenti ſuccreſcunt, & ſanguinem difficiliorem reddunt expulſioni: præterquam quòd extrinſecus repellentia E thoraci affigere periculo non vacat repulſionis ad interna, quo maior fiat ſanguinis profuſio, vt inſinuauerat Galen. libro 5. method. cap. 6. Quapropter euacuare, deriuare, ac reuellere à thorace priùs humorem opus erit, vt tutò hæc adhibeantur: quemadmodum idem author docuerat: & ea lege intelligendi ſunt authores repellentia hæc conſulentes, non ante. At ſi velis, quæ effuſum ſanguinem tuſſiendo purgant, porrigere, longè maius, vt dictum eſt, efficies vlcus. Quapropter in ſic affectis eis ſolùm vti mihi ſemper viſum fuit, quæ foramen obturando claudant, velut ſunt craſſa, glutinoſa, & mucilaginoſa, quæ licet occaſione tuſſi data dilatent quod perforatum eſt, eadem tamen etiam ſiſtunt, ac obſtruunt, impediuntque quo minus ſanguis effluat è venis; reliquas autem vias leniendo dilatant, & tuſſim faciliorem faciunt, vt quæ antea erant fuſa, tenuia, acria, iam moderatè coacta, incraſſata, retuſa, & temperata leuiore negotio excernantur, & ſic ab vtroque periculo, tum iacturæ ſanguinis, tum eroſionis, aut ſerpiginis in pulmone, liberentur laborantes.

Secunda conſideratio verſatur circa quãtitatem, quæ ſi propter maximam copiam vaſa diruperit, extrahenda protinus ſanguine miſſo eſt: quod egregiè Hippocrat. 1. ſectio. aphoriſmorum ſtatuerat, dicens, his de cauſis bonum habitum ſtatim ſoluere expedit: tantumque eo tempore ſanguinis extrahere, quantum tolerauerint vires. Quòd ſi laborans copioſam vacuationem ferre nequiuerit, paulatim ſanguis mittendus eſt, & ciborum parſimonia rem perficere oportebit, neque compreſſiones ad extremum ducendæ.

Tertia conſideratio commonſtrat, docetque conſiderare ſanguinis fluentis ſubſtantiam, quæ ſi tenuis fuerit, omni ingenio incraſſanda eſt: quod ſanè opus præhabita diſtinctione perfici debet: nam ſi ex efferueſcentia, & calore in tenuitatem degenerat, potibus aquæ frigidæ, quiete, & aere frigido compeſcendus eſt. Verùm ſi ex propria natura vitiata exiſtat, craſſioribus alimentis, ac ſolidioris ſubſtantiæ, & potus parſimonia craſſare ipſum oportet: quem vſum etiam præſtant pleraque medicamenta ex his quæ frigidæ, & adſtringentis ſubſtantiæ ſunt. Verùm ſi in bronchijs ſanguis à vaſis effuſus craſſeſcat in grumoſque cogatur, cùm difficulter expelli ob id poſſit, variaque ſubinde concitet accidentia, his oportebit vti præſidijs, quæ cum minori tuſſi (quod ſummopere exequendum eſt in hac curatione) ipſum educant, vt quàm minimus motus fiat. Poſcam igitur dilutam, & tepidam adhibere conuenit, ne acetum proritet, ac ſuauiùs tepore operetur, quæ ſenſim immittenda eſt, vt in viſcus aliquid eius penetret. Neque formidandus eſt eius vſus ob acetum, cùm in hunc vſum ea mixtio profutura ſit, quæ potui iucunda exiſtat, idque maximè ſi ei ex agglutinantibus aliquid miſcueris. Eſt cum hoc poſca vtendum, cùm iam aliquo modo fluere ceſſat ſanguis: quod cognoſcitur, quia rariùs fluit, & iam colore non adeò florido eſt. Sed in pectoris, & aſperæ arteriæ profuſionibus liberaliùs ea, ſed maximè diluta vti concedit Galen. quod neque Auicen. negauit. Laudatur etiam in hunc vſum pleriſque hædi ſanguis nondum concretus cum pari menſura aquæ cinnamomi, aut poſcæ elixatus, pondere duarum vnciarum. Præſtat coagulum cerui, hædi, & leporis, ſed hæc coagulatum ſanguinem liquant, & liquatum coagulant. Quapropter ſtudendum eſt, ſolam ciceris magnitudinem porrigere, idque certa habita de concreto ſanguine coniectura. Diſſoluatur autem in oxymelite, vel poſca, quo minus concreſcat quod concretum non eſt, & faciliùs concretum diſſoluatur.

Quarta, & vltima conſideratio petitur ex ſanguinis qualitate: nam ſi acris fuerit, mordax, & erodens, ipſum purgare priùs decet his medicamentis quæ è directo reſpiciant humorem in ipſo ſanguine peccantem, veluti rhabarbaro, ſi flaua bilis, aut folijs ſenæ, ſi exuſti humores fuerint; aut agarico, ſi pituita. Prætereà corpus alere oportet alimentis optimæ ſubſtantiæ, & multi nutrimenti: tandem corpus humectare oportet iuribus pinguioribus, & puriſſima aqua, & rurſus medicamentis quæ ex natura ſua pugnent aduerſus ſanguinis acrimoniam, veluti eſt amylum, tragacanthum, ſuccus granatorum dulcium, & acrium, vel ſyrupus acetoſæ, portulacæ, borraginis, papaueris, & ſimilium, quibus ſanguine frænato fluxus plerumque ſiſtitur.

Altera verò curandi ratio ſumitur à vena, à qua ſanguis proſilit: quippe fluit aliquando ex vena exeſa, nonnunquam ex dirupta, ac ſæpius ex aperta. Exeſa

quidem difficilis ſanationis exiſtit, quia cùm cauſa erodens citò auferri non poſſit, quòd alteratione, renutritione, & vitioſi ſucci euacuatione infirmetur, fruſtra proculdubiò pleraque auxilia adminiſtrantur, cũ longè plus præualet cauſa exulcerando, & maximè ſi fluxio aliqua perſtet. Quamobrem antequam adſit vlcus, ne fiat, vel eo adhuc minimo exiſtente, ne creſcat, præcauere oportebit, acrem fluxionem aliò transferendo, aut attemperando, ac vitioſam cacochymiã expurgando his quæ acria excrementa educant, ſiue bilioſa ſint, ſiue exuſta, aut ſeroſa. Quibus prodeſt purgationis modus, quem capite de fluxu ſanguinis narium ſcripſimus: ac præter dictam prouidentiam fiens, & factum vlcus eam deſiderat curandi rationem, quæ ex duplici conſtat methodo, quarum altera docet renutritionem perficere in vena exeſa alimentis optimæ, & glutinoſæ ſubſtantiæ: altera quidem his quæ emplaſticam habent virtutem citra adſtringentium adminiſtrationem: emplaſtica enim medicamenta perforatam partem obſtruunt, & obturant, quo minus deinceps ſanguis liberè profluat. Atqui dũ obſtructio durat, facilè renutritur exeſa ſubſtantia: proſunt autem portulaca, vel maſticata, vel aliter præparata, & ex polygono, equiſeto, amylo, tragacãtha, terra Lemnia, bolo Armeno, mucilaginibus, & alijs, quæ huius ſunt naturæ, forma liquida, ſolidaque compoſita remedia.

Quòd ſi in aſpera arteria vlcus ſit, non adeò ſanitati reſiſtit, quia & pars ſiccior eſt, & locus ſuſceptandis præſidijs promptior: ſic enim ea medicamenta, quæ nuper adduximus, proficua ſunt.

Dum verò vena violenter rumpitur, agglutinantia medicamenta ex vſu eſſe comperimus, vt quæ coniũctis partibus, atque in vnum cohærentibus, facilè vnionem moliantur, quæ mox leges.

Dum verò aperta ſua ſpontè eſt, ea medicamenta ſunt adhibenda, quæ adſtringendi facultatem obtineant: nam in ſanguinis profuſionibus quæ ex hac cauſa prodeunt, tantùm proficua exiſtunt. In qua re primò abdubitare oportet, an ante adſtringentium, & refrigerantium adminiſtrationem, ſanguinem oporteat attenuare concretum, & à pectore repurgare, ne calfactus in febriculam, & phthiſim faciliùs ægrum deducat, & adſtringentium adminiculo preſſiùs inhæreat, & longè maius malum efficiat: cum hoc tamen ex altera parte vrget ſanguinis fluxus, qui vtcunque à pulmone, vel thorace exiliat, grauis eſt. In qua hæſitatione rimari oportet, ſit ne ſolutio continui in vaſis pulmonis, quo tempore minoris momenti eſt ſanguis concretus, & longè maioris ſoluta vnitas, cui niſi ocyſſimè occurramus, inflammatio protinus ſuccedet: quo fit, vt tutius ſit agglutinare, & claudere diſciſſam, & apertam partem, & feruorem remittere, quod fit adſtringentibus, & agglutinantibus: poſteà verò concretum ſanguinem, (aut interim dum hæc adhibentur) poſca exhibita attenuare, & repurgare. Cæterum ſi vas diruptum ſit in thorace, eo quòd huius ratione non immineat phthiſis, vrget magis ſanguis concretus: quo fit, vt primò illum expurgare oporteat, deinde apertum vas agglutinare. Quod etiam ſanguine fluente ex pulmone, cæterum per anaſtomoſim, licet pariter obſeruare: quia cùm nullum ſit inflammationis periculum, vrget magis ſanguis concretus, cui primò ſubueniendum erit, & poſteà reſerationi vaſorum. Verùm ex qua materia hæc omnia medicamenta conſtent, dictum eſt abunde capite de fluxu ſanguinis narium. Interim tamen ſcito omni diligentia ſtudendum eſſe, omne quod apertum exiſtit occludi oportere: & vt commodè medicamentis huic vſui proficuis vtaris, ſcito, quòd licet emplaſtica medicamenta, & adſtringentia id beneficium præſtare poſſint, cũ hoc tamen inter ſe longè differre, quoniam emplaſtica

A ſiccant ſolùm ſine euidenti adſtrictione, cuiuſmodi ſunt multa terrarum, & lapidum genera: adſtringentia verò id munus exequuntur citra euidentem ſiccitatem, niſi ex accidenti ſuccreſcat. Scito inſuper adſtringentia, vulnera quoque glutinare, item & emplaſtica, quoniam ſine morſu ſiccant: Verum in hac curatione neceſſum eſt omnia adiungere, præterquam vbi vlcus cacoethe, & ſuccis acribus exacerbatum fuerit, tunc enim adſtringentia plus obſunt, quia fixiùs tenent parti adhæreſcentem materiam, quo vehementiùs partem erodunt. Sed auxiliorum exemplum primum ℞. *albumen oui vnius, aquæ roſarum ℥. 2. aceti modicum, mixta conquaſſataque omnia paulatim ſumuntur.* Conficitur etiam aliud *ex rhabarbari*
B *puluerizati, & ſpicæ, anà ʒ. 1. ex mumiæ gr. 3. rubiæ tinctorum ℈. 1. cum vino rubro adſtringenti, aqua plantaginis, exiguo aceto iniecto, & ex ſyrupo portulacæ quod ſufficiat, fiat ad modum linctus.* In eundem etiam vſum eclegma paratur, q. ℞. *ſyrupi myrtini, & de portulaca, anà ℥. 2. ſacchari, & mellis roſati, anà ℥. 1. tragacanthi, & amyli, anà ʒ. 1. & ß. pulueris radicis ſymphyti, terræ Lemniæ, boli Armeniæ, lapidis hæmatites, anà ℈. 1. miſce.* Inſuper fluxum compeſcit aliud q. ℞ *coralli rubri torrefacti, & in aceto extincti, ac terræ ſigillatæ, anà ʒ. ß. ſucci portulacæ, aut polygoni, vel vini granatorum, aut lactis vſtulati quod ſufficiat vt fiat potio:* ex eiſdem quoque cum ſyrupo
C roſarum ſiccarum, myrtillorum, aut portulacæ non minoris pretij paratur medicamentum. Præſtat etiam eundem vſum commanducatum rhabarbarum, ſuperbibita aqua plantaginis, aut portulacæ: vel ſic conficito ℞. *rhabarbari electi ʒ. 2. torrefiat parum, & ſubtiliter puluerizetur, & diſſoluatur cum decoctione ſeminis portulacæ, & endiuiæ.* Ex vſu quoque eſt ipſum in puluerem redactum cum ſaccharo roſaceo admiſcere, & ſummo mane porrigere: cuius efficaciæ eſt frequenter ſaccharum roſaceum vetuſtioris ætatis præbere, veſpere, & mane ſolùm, vel cum puluere coralli, aut terræ Lemniæ, vel margaritarum præparatarum, aut electuarij de gemmis. Vti etiam poteris hoc q. ℞. *ſucci portulacæ, & plantagi-*
D *nis, anà ℥. 1. corallorum rubeorum ʒ. ß. lapidis hæmatitis ℈. 1. puluerizentur, & mixta mane, & veſpere præbeantur.* Prodeſt id q. ℞. *conſeruæ ſymphyti, & roſarum antiquæ, anà ℥. ß. gelatinæ cidoneorum conditorum ſaccharo ℥. 1. trochiſcorum de terra ſigillata, vel de Karabe ʒ. 2. cum ſyrupo myrtillorum fiat ad modum loch.* Item aliud parabis q. ℞. *gelatinæ cidoneorum, vel ſucci eorum ℥. 1. amyli, tragacanthi, anà ʒ. 3. terræ ſigillatæ, ſanguinis draconis, anà ʒ. 2. Karabe ʒ. 1. lapidis hæmatitis ʒ. ß. fiat loch.* Aliud etiam non minoris momenti parabis, q. ℞. *ſanguinis draconis ʒ. 2. amyli, tragacanthi, anà ʒ. 1. ſeminis portulacæ, papaueris, vuarũ, anà ʒ. 1. terræ ſigillatæ, roſarum rub. anà ʒ. ß. fiat puluis tenuiſſimus, qui albumine oui crudo fortiter agitato*
E *extipiatur, ſumaturque eclegmatis modo, addito ſaccharo roſ. tabulato.* Eſt etiam magni momenti præſidiũ, q. ℞. *carnium limacum coctarum in vini auſteri, & aquæ plantaginis lib. duabus, conſolidæ maioris, & conſeruæ roſarum anà lib. 1. cum decoctione limacum fiat inſtillatio: poſteà ſume prædicti inſtillati lib. 1. coletur per manicam Hippocrat. cum ſacchari roſati diſſoluti in aqua plantaginis ℥. 2. ſantalorum, ſpicæ, anà ℈. ß.* Benefacit puluis è limacibus in tegula ſiccatis, trochiſci de Karabe, de terra ſigillata, de ſpodio cum ſucco portulacæ, & plantaginis: item *lapidis hæmatitis, boli Armeni, coralli rubri, mumiæ, aut puluis pulmonis vulpis ſicci cuiuſque ℈. 1. ſeminis botryos, cinnamomi, anà gr. 15. ſacchari roſarum ℥. ß. cum mucilagine tragacanthæ extracta aqua myrtillorum, fiant trochiſci.* Licebit etiam parare ſyrupum è ſucco plantaginis, vngulæ caballinæ, ſcabioſæ, & pimpinellæ: ſic & illud, q. ℞. *gummi Arabici, tragacanthæ, cornu*

cerui

cerui vſti, lapidis hæmatitis vſti, coralli rubei vſti. anà. ʒ. ß. boli Armeni. ℈. 2. puluerizentur ſubtiliter, & cum albumine oui crudi miſceantur, & patienti quauis hora præbeto. Benefacit etiam id q. ℞. teſtarum oui detracta membrana interiori. ℥. 2. in puluerem reducantur, & adde ſucci ſaluiæ. ℥. 2. aquæ plantaginis. ℥. 3. ſacchari roſati. ℥. 1. detur ieiuno. ʒ. 1. & ß. ſic mumiæ. ʒ. 2. maſtichis. ℈. 2. cum mucagine tragacanthi fiant pilulæ, quarum vna ore contineatur. Præterea conficies vtile medicamentum, q. ℞. mucaginis gummi Arabici & tragacanthæ collectæ in aqua rhois, anà. ʒ. 2. mumiæ, maſtichis, anà. ʒ. 1. ſacchari roſati quod ſufficiat vt fiant pilulæ, quarum vna ſub lingua immoretur. Item alias non minoris efficaciæ conficies, q. ℞. lapidis hæmatitis, boli Armeni, coralli rubei, mumiæ, pulueris pulmonis vulpis anà. ʒ. 1. ſacchari roſati. ℥. ß. cum mucagine tragacanthi formentur, & prædicto vſui ſeruentur. Sed probatum etiam reperio apud pleroſque præſidium, q. ℞. rhabarbari. ʒ. 2. ſeminis portulacæ, coriandri præparati anà. ʒ. 1. facta torrefactione in puluerem redigantur, & ʒ. 1. ſumito cum ſucco portulacæ. Ferunt quoque maximi eſſe momenti id, q. ℞. ſtercoris muris. ℈. 2. aniſorum. ʒ. ß. puluerizentur ſubtiliter, & cum aqua plantaginis detur patienti: ſed maioris eſt efficaciæ id q. ℞. ſcoriæ ferri præparatiæ ℥. 1. cornu cerui vſti. ℥. ß. bulliant in. ℥. 10. aquæ plantaginis vſque ad conſumptionem medietatis, & facta colatura, adde ſucci portulacæ. ℥. 1. & porrige. ℥. 3. & poſtridie ſummo mane idem facito. Sed alimenti vice, & etiam ad compeſcendum fluxum Celſus herbas edendas ſic affectis porrigebat, velut ſanguinariam & plantaginem ex aceto. Item ex vſu eſt, vbi viribus metuitur, expreſſionibus carnium vti ex perdicibus & turturibus, quarum ventres adſtringente materia farciantur. Præterea ſtillatitijs aquis etiam vteris, vt plantaginis, ex quercu, ex rubo; aut hi, q. ℞. conſeruæ roſarum & ſymphyti anà. ℥. 1. electuari diarrhodonis, diamargaritonis frigidi, triaſandali, aromatici roſati. anà. ʒ. 2. ſpicæ, cornu cerui, coralli rubei puluerizatorum. anà. ʒ. 1. ß. trochiſcorum de terra ſigillata, de Karabe, de ſpodio anà. ʒ. 4. ſeminis acetoſæ, portulacæ & plantaginis, anà. ʒ. 1. aquarum portulacæ, roſarum, plantaginis & vini granatorum, anà. ʒ. 4. decoctionis duarum turturum & vnius perdicis lib. 4. cum mica panis albiſſimi infuſa in vino granatorum, & carnibus vnius caponis fiat inſtillatio, & coletur per manicam Hippocrat. cum. ℥. 1. conſeruæ roſarum liquata in aqua portulacæ. Præſtat & ptiſana, & aqua hordei cum ſaccharo, lac item capræ vſtulatum, vel cum amylo ferueſactum ac cum bolo percolatum, quod grandis ſolet eſſe momenti. Nec deſunt qui in venæ eroſione lac vaccæ calidum, aut ſi febris adſit; refrigeratum conſulant: lac etiam amygdalinum cum amylo: nam ſæpe ad lenia iterum eſt in hoc affectu confugiendum, cùm conſtet adſtringentium vſu ſputum ſupprimi & difficultatem inſpirandi ſuccreſcere: ob idque ſerapijs ſemper eſt vtendum, quæ vtrumque ſcopum adimpleant, vt de roſis ſiccis, de papauere, de cidoneis & myrtillorum cum aqua plantaginis & portulacæ, & lotura amyli.

Quòd ſi ne hæc quidem omnia prodeſſe videatur, confugiendum eſſe ad narcotica conſulit vrgētiæ ratio. Sic etenim tuſſis ſedandi & conciliandi ſomnum gratia, philonij. ʒ. ß. ex aqua portulacæ porrigere opus erit, ſi anteà tentaueris ſyrupum papaueris noctu porrigere: ſcito tamen narcoticis non eſſe vtendum nouiter confectis, ſed ad minus poſt ſex menſes, neque ſtatim à principio mali, ſed tentatis alijs præſidijs, & vbi robuſta fuerit laborantis natura. Porriges tamen philonium Perſicum his qui ſic affecti ſunt, quippe id eſt, quod in ſanguinis immodicis fluxibus, & qui cum periculo caſus virium ſunt, ex vſu exiſtit. Quòd ſi Romano vti volueris, id porriges dilutum in ſuc- A co ſanguinariæ, idque maximè vbi adiuncta eſt craſſæ pituitæ fluxio. Exhibetur autem veſpere theriaca recens craſſioris fabæ magnitudine, gratia conciliandi ſomnum, & ſiccandi atque craſſandi fluxiones, vbi caloris præter naturam ſuſpicio non ſit, ſed iterum medicamentum porrigere oportebit quod leniendi vires ſortiatur.

Exteriùs tamen thoraci (& quod magis probo, dorſo, ob magnam venam ea parte perreptantem) admouebis vinū adſtringens cum oleo roſaceo, myrtino aut cidoneorum, cauens ſemper quæ vehementer adſtringunt, hæc enim potius pellunt ſanguinem in pulmonem, quàm quod præſidium præſtent. Vtile enim paratur huic vſui vnguentum, q. ℞. trochiſcorū B de Karabe. ʒ. 2. olei cidoneorū & roſati omphacini. anà. ℥. ß. miſce, & cum cera fiat ad modum vnguenti. Sed mirum in modum prodeſt id, quod fit ex thure, terraſigillata, bolo Armeno, oui albumine incorporatis: aliud etiam pararur, q. ℞. ſeminis portulacæ, acetoſæ & plantaginis. anà. ʒ. 2. coralli rubei & roſarum rubearum. anà. ʒ. 1. hypociſtidis, acaciæ, granorum myrti, balauſtiorum. anà. ʒ. 2. & ß. gummi Arabici, tragacanthæ. anà. ℥. 1. ß. maſtichis. ʒ. 2. omnia torrefiant & ſubtiliter puluerizentur, & miſceantur ſucco plantaginis, & cum oleo roſaceo omphacino & cera, fiat vnguentum, vel fiat emplaſtrum, addita farina hordei, aut puluere thuris, malicorij, acaciæ, foliorum plantaginis, radicis ſymphiti, vel hæc eadem vino auſtero aut C nigro decocta. Item ex vſu eſt q. ℞. gallarum, cort. interio. caſtaneæ, vel polygoni, & corticis mali granati, vel balauſtiorum. anà. ℥. ß. boli Armeni. ℥. 1. ſanguinis draconis. ʒ. 3. cum albumine oui fiat vnguentum. Eiuſdem vſus eſt, q. ℞. olei myrtillorum & roſati omphacini. anà. ℥. 2. ſucci burſæ paſtoris & polygoni. anà. ʒ. 1. ß. gallarum, balauſtiorum & biſtortæ. anà. ℥. ß. ceræ albæ quod ſit ſatis, vt cum modico aceto fiat vnguentum. Iubet item Actius, dum ſanguinis copioſa fit profuſio, ſpongiam poſca imbutam thoraci adhibere. Aliud etiam paratur emplaſtrum incredibilis efficaciæ, q. ℞. ceræ, picis, reſinæ pini, bitum minis. anà. lib. ß. mannæ thuris. ℥. 3. ceruſæ. ℥. 2. opopanacis. ℥. 1. olei. ℥. 4. aceti ſextarium, ceram, bitumen, oleum D & maiorem aceti partem in vaſe colliquato, deinde picem & reſinam adijcito; & vbi ſemicoctum fuerit medicamentum, vas ſubducito; & vtcumque refrigeratis atramentum ſutorium purgatum, & ex aceti ſextario leuigatum ſiccatumque paulatim inſpergito, & commoueto, ne quid efferueſcat, & cùm non inquinat pharmacum vas deponito, opopanacem in reliqua aceti parte (nam maior pars ſtatim initio cum alijs in vas data eſt) maceratum immittito: vbi diſſolutus fuerit, ceruſam & mannam tritas inſpergito, & paulatim tepefaciens, curato vt coeant, & ne opopanax nec manna aduratur, hinc in mortarium transfuſa circumagito, miſceto, ac tandem vſui reponito.

Quòd ſi ex etoſione ob capitis defluxum malum E oriatur, ad fontanellam in altero brachiorum confugere tutiſſimum & vtiliſſimum fore arbitror. Nec minoris momenti eſt diſtantiſſimam loci mutationem tentare, præſertim ad maritimum aut piniferum ſolum, vel ad ſiccaam & temperatam regionem maximè ſi natiua ſit: nam hæc maioris ſolet eſſe momenti.

CAPVT VI.

De pleuritide & de cæteris thoracis doloribus, ac de pericardij & membranarum interſepientium thoracem affectionibus.

DEcreuerā integrum caput pericardij & mēbranarum thoracem interſepientiū affectionibus dicare. Poſteà quidē melioris gratia viſū fuit hoc vno

vniuerſa vitia tunicis thoracis attinentia complecti, A ante pleuritidis tractationem. Credibile profectò eſt prædictas membranas non minus poſſe inflammatorijs affectionibus, & quibuſuis alijs affici, & ab eiſdem cauſis, ac pleura, vel quæuis alia thoracis particula: ſolùm enim certo ſcio, vt rem difficilem, & ſigna ſortitam obſcuriſſima, authores non ſine magno laborantium incommodo, rei difficultate perterritos prætermiſiſſe, aut ſimulaſſe. Quapropter primò conſtituere oportet ſigna, quæ prædictarum partium affectiones diſtinctiùs patefaciant, & inter ſe diſtinguāt. Cùm enim inflammatorio aliquo affectu pericardion, aut membrana thoracem interſepiens corripiuntur, protinus laborans acuta corripitur febre, cū ingenti ſiti, inquietudine, ſpiratione celerrima, & fre- B quenti, ac thoracis incendio: cum hoc tamen nullus apparet in thorace dolor, aut quàm leuiſſimus, & is in thoracis medio ad ſternon, vbi anguſtia potius, & offendiculum in inſpiratione apparet, quàm dolor, quod ſolet eſſe deceptionis occaſio. Adeſt etiam tuſſis ſiccior omnibus à principio, poſteà verò cum ſputis rubris, aut flauis: item pulſus qualis pleuriticorum, durus, & inæqualis, non tamen æquè manifeſta inæqualitate, ſed aliquando maiores. Quibus profectò ſignis quis facilè adduci poteſt vt credat pericardium, aut membranas interſepientes inflammatorium aliquem affectum pati: nam licet ſputum pleuriticorum ſputis ſimile exiſtat, non tamen pleuritidem conijcere licebit, cum dolor lateris, iſque pungens non ſit, C neque adhuc peripneumonia cenſenda eſt, cum pulſus durus inſit, & difficilis reſpiratio, & anguſtia non ita preſſa, & grandis ſicut in ipſa. Verum præter dicta ſigna, ſi in pericardio affectio fuerit, aderit æſtuatio, & phlogoſis maior, ad ſyncopim laborans facili occaſione, & frequenter accedit: dolor nullus adeſt, licet in membranis interſepientibus aliquis eluceat, nō tamen ita grauis, ac pleura inflammata: nam hæc coſtis alligata læditur facilè, & maiores ob id concitat cruciatus, illæ verò cum oſſibus non ita facilè accedant, non æquè dolent: offendiculum tamen maius, & anguſtiam perſentiunt ſic affecti, ſortientes inculpatam vrinam, ac forſan non improbè ſe habebunt ad oblationem. Huius affectionis arbitrati ſunt non- D nulli Auicen. expoſitores, ipſum meminiſſe, ſub nomine inflammationis velaminis diſtinguentis: ex cuius authoris verbis euidenter conſtat, ipſum non intellexiſſe niſi inflammationem ſepti tranſuerſi. Sed his miſſis arbitrandum eſt, hunc affectum, pleuritide eſſe grauiorem, tum propter cordis viciniam, tum verò ob maiorem febrem, & difficiliorem curandi aditum, quia venæ illarum partium minorem longè, quā pleura, habent cum communibus venis, quæ ſcindi poſſunt, communionem. Vtcunque tamen ſit, quia ſæuiora accerſit accidentia, quibus vires longè citius labuntur, præter id quòd remedijs grandioribus non ſubeſt locus, celeri motu laborantem (ac forſan inopinatò) interimit. Curatio his partibus affectis diſſi- E milis plurimum non eſt ab ea quæ pleuritidi profutura eſt. Cum hoc tamen ſanguinis detractio, ſaltem quæ primò efficitur, copioſior futura eſt, vt & partem affectam refrigeret, & ſanguinem ab affecta parte, quæ recondita eſt, alliciat: nec cunctandum eſt, iterum & tertiò ſanguinem detrahere, quinimo arbitror vtiliores eſſe nouiſſimas ſanguinis detractiones. Interim tamen dum ſanguis mittitur, thoraci quæ attemperent, leniant, mulceantque partem ipſam, adhibenda ſunt: huic miniſterio incumbit oleum violaceum pannis eo madidis adhibitum. Ac ſi pericardium inflammari conſtiterit, præterquam quòd frigida actu, aut saltèm tepida præſidia adhibenda ſunt, admiſcebis mucagines pſyllij, aut ſeminis citoneorum, vel muliebre lac cum aqua intybi, vel, ſi placet, eis admiſcebis farinæ hordei modicum. Mox tamen à principio ex pectore inſtitues materiam educere his, quæ mox leges in pleuritide: minus tamen ſacchari recipiant, ne ingenti calore citius bileſcant. Quibus factis corpus purgabis caſſia, aut manna, ſerapio ex infuſionibus violarum, aut roſarum: item ad materiæ reliquias emplaſtris vteris maluarum, althææ, & violarum cum caticis, & paſſulis, cum farina ſeminis lini, & fœnugræci, ac mucilaginibus althææ, & ſeminis citoneorum: & de his hæc ſufficiant.

Huic etiam capiti reducere inſtitui ſepti tranſuerſi inflammationes, & vitia. In qua re ſtatuendum eſt, ſeptum duobus modis poſſe inflammari: vno frigida ac pituitoſa inflammatione, & alio calida, & acutiſſima, quarum omnium eſſentiam, & ſigna ca. de phrenitide latius ſcripta reperies in explicatione pſeudophrenitidis, quam ſepto tranſuerſo inflammato ſuccreſcere diximus, differentes curatione vſque in hunc locum. Septi tranſuerſi frigidus, & diuturnus abſceſſus eam curationem omnino deſiderat (præmiſſo difficultatis curationis præſagio, maximè ſi vetuſtior fuerit) quam ſcripſimus curantes obſtructionem leuium arteriarum ex tuberculo, cap. de inflammatione pulmonis: quibus adde (præmiſſa purgatione, & nullo ſanguine miſſo) per interna, quæ diſcutiant, & emolliant, vt butyrum, & pinguedines omnis generis cum iure pulli: exterius verò fouebis partem lixiuio cum modico aceto, & oleo chamæmel. & anethi, liliorum, & ſimilium. Formabis etiam emplaſtra cum radicibus althææ, maluæ, liliorum alborum, ſeminibus lini, & fœnugræci: quibus addere poteris ſtyracem, terebinthinam, ammoniacum, & cætera gummoſa: item ex vſu eſt emplaſtrum meliloti. Quòd ſi hæc profuiſſe non conſtet, ſarſæ parillæ decoctum cum iure pulli præbebis, aut ad ſudandum dabis, maximè ſi admiſcueris theriacæ modicum, aut inſtillationem ex ea, & decocto ſarſæ extraxeris: reliqua verò vt in difficili reſpiratione, tam in victu quā in medicamentis inſtitues. Verùm ſi tumor ſit ex tenui ſanguine, vel bile, vereri profectò oportet, ne citò æger in extremum vitæ diſcrimen procidat, cum ex delirio minus ad ea, quæ offerūtur, obſequentior fiat: nam præter morbi vehementiam, vires citiſſimè exoluuntur: quo fit vt diligentiùs rem tractare oporteat. Curandi igitur ratio pleuritidis curationi omnino ſimilis exiſtit: præterquam quòd mox à principio quæ modicè refrigerent anodynis, & reſoluentibus admiſcenda ſunt: huius naturæ eſt oleum roſaceum cum axungia gallinæ, & oleo amygdalarum dulcium, vel cum vnguento pleuritico: proſunt & perfuſiones ex violis, maluis, lactuca, & chamæmelo, quibus addes fœnugræcum, melilotum, & ſemen lini: ex quibus etiam emplaſtra conficies. Quibus factis, & præmiſſis vniuerſalioribus, ſi hæmorrhoides innatæ ſint, ſanguinem ab eis hirudinibus fundes, & poſtmodum emplaſtris vteris modicè attemperantibus, & poſteà diſcutientibus, & capiti etiam prouidebis oxyrrhodino, & balneis extremarum partium.

Pleuritis, quæ à pleura membrana ſuccingente coſtas, nomen ſuſceptat, & lateralis morbus à Latinis appellatur, inflammatio eſt membranæ quæ coſtas ſuccingit, aut muſculorum intercoſtalium. Qua in re ſubaudire oportet inflammationis nomine, phlegmonen, ſiue tumorem durum, & dolentem, cuius occaſione, & ob naturam, ac ſitum particulæ affectæ, accidentia ſuccreſcunt, quibus mille modis à morbis inſtrumentorum reſpirationi ſeruientium diffidere conſtat. Sed antequam ea, quæ ad notitiam, & curationem huius affectionis proficua ſunt, ſcribam, noſſe oportet, quanam ratione pleura, quæ membrana eſt, velut quæ ventriculum conſtituunt, ſeptum tranſuerſum, inteſtina, & veſicam, adeò frequenter hoc malo corripiatur, cæteris (quæ eiuſdem ſunt conditionis, & magis fluxionibus obnoxiæ) rarò, aut nuſquam

quam inflammationem patientibus. Huius euentus A ratio ea eſt, quam Galen. aſſignat obſcuris quibuſdã verbis lib. 4. de locis affect. cap. proprio: nimirũ quòd hæc venis careat grandioribus, & quæ in minimas alterius partis degenerent venulas. Eſt quidem omniũ fluxionum ratio hæc, videlicet quod à venis maioribus ad minores perpetuus fiat humorum commeatus: quo fit, vt cum pleura minimis tantum venis ſcateat, quæ à maioribus aliarum partium diſſeminantur, & in ipſam deſinunt, comparatum habeat aliarum partium fluxionem ſuſceptare, qua ſemel habita ob rationem adductam, neceſſum eſt pati, quòd non habeat venas, per quas alteri parti communicet ſuſceptum vitium, quia ſolum extremitatibus venarum intertexta eſt. Quòd ſi aliquando conſtet ex pleuritide peripneumoniam fieri, B credendum quidem eſt, ſuſceptum in pleura humorem non illuc migrare, ſed aliam eius portionem quæ caſura erat in prædictam pleuram, miſiſſe in pulmonem naturam ipſam turgentem. Ac ne nos decipiat pleuræ dolor, qui ſubitò ceſſat, ſuccreſcente peripneumonia, arbitrandum eſt, naturam per inſenſilem halitum diſcuſſiſſe breui tempore quod pleura admiſerat. Quo fit, vt mox à principio reſolutionis neceſſum ſit dolorem ceſſare: tum ob adductam rationem: tũ verò quia præexiſtens affectus altero maiori denuo ſuccreſcente obſcuratur: quo ſanè fit, vt ſupernæ partes, vel inferiores, & aliæ quæ venas habent maiores, difficilius inflammationibus corripiantur, quòd habeant proximas venas minores in quas ſe ſe exonerent: cæterum pleura, quæ venis ſcatet paruulis, cogitur, quod aliundè tranſmittitur, ſuſcipere: & cùm non ſit vnde tranſmittat quod ſemel ſuſcepit, conſtat neceſſum eſſe frequentiùs inflammationibus tentari.

In quo ſanè affectu tanquam in re grauiſſima, multa forent expendenda, ni docendi ratio, & methodus coegiſſet omnia quadrimembri diuiſione complecti: quorum primum monſtrabit differentias, quibus mira, & inextricabili varietate hic affectus Medicos, vel peritiſſimos deludit: ſecundum ſigna omnibus in genere communia, & cuique ſpeciei propria, & peculiaria, vt ignorantiæ omnis deſit excuſatio: tertium cauſas docebit motiuas, & quæ omni fluxioni occaſionẽ præſtant: differentiam item fluentis ad particulam humoris: variant enim hæc ſicut affectus tempora curationem: quartum verò & vltimum curandi rationem, & viam præſcribit.

Circa primum, poſthabita Barbarorum omnium inutili huius aſſectionis diuiſione, placet Galen. ſectari, qui pleuritidem diſſecat in legitimam, & illegitimã ac notham (liceat mihi ſic loqui diſtinctionis gratia) legitima quidem eſt, quæ ex ſolius pleuræ inflammatione proficiſcitur: illegitima quæ ex muſculis intercoſtalibus internis inflammatis principium ſortitur, dum pleuræ etiam damnum commune efficitur ob reſudationem ad ipſam: notha verò quæ ex inflammatione quoque muſculorum intercoſtalium fit, cæterum exteriorum, quæ viſu, & tactu haud obſcurè diſtinguitur. Sed legitimè addenda eſt, iudicio noſtro, alia ſpecies longè à prædictis diuerſa, quæ ex inflammatione membranæ coſtis adhæreſcentis ſuboritur, quam membranam Græci perioſtion appellant: ex cuius inflammatione dolor proficiſcitur cognitu, & curatu adeò difficilis, vt & laborantis ſalutem, & Medici gloriam non rarò perdat. Huic etiam accedit alia, dum humor, videlicet, in pleuram confluens non colligitur apoſtemoſa collectione, ſed ſolùm copioſiùs in aliquibus venis ipſius pleuræ immoratur. Tertia verò his adiungitur, pleuritidi etiam veræ finitima, nimirum dum membranæ thoracem interſepientes inflammantur: quippe hæ par negotium vitæ faceſſunt, ac verus morbus lateralis: ita quidem vt arbitratus fuerit Muſa in aphoriſmis, inflammationem hanc mediaſtini, veram eſſe, & legitimam pleuritidem, eam tamen quæ in pleura fit, ſaltem in eius ſuperiori parte, notham, & ſpuriam: ſed figmentum hoc eſt: nam ratio maioris, aut minoris periculi, non efficit verum, aut ſpurium affectum. Eſt itidem alius pleuritidi finitimus affectus, nimirum, dum inferioribus coſtis inflammatis ſeptum tranſuerſum, & ventriculum compati contingit, non ſine magno laborantium diſpendio, ni rem magna diligentia diſtinxeris. Accedit etiam alia pſeudopleuritidis ſpecies, quæ ex iecoris inflammatione orta, finitima eſt prædictis: nec tamen intelligendum eſt, hanc fieri ex quauis iecoris inflammatione, ſed in his tantum corporibus, quibus natura comparatum eſt hepar fibris quibuſdam alligari coſtis inferioribus, in quibus laborante hepate imago quædam pleuritidis repræſentatur, dolore plerumque coſtas inferiores, & iugulum ſimul occupante.

Pleuritidi etiam illegitimæ alia ſuccreſcit ſpecies, nimirum, cùm materia quædam craſſa, & viſcida, in membranis pectoris colligitur per totum thoracem, vnde dolor grauis, tuſſis, difficilis reſpiratio, & ficta pleuritis ſuccreſcit: quæ ſanè neque materia, neque loco, neque morbi ſpecie vera eſt, cùm neque dolor pũgens ſit, neque febris ardens, haud ſecus quàm dum flatus membranis, aut muſculis intercoſtalibus impactus pſeudopleritidis ſpuriam aliam ſpeciem progignit. Quarum ſanè omnium naturam, ſigna, & cau- C ſas ante auxiliares manus venari ſtudebis: alioqui multis ſanguinem detrahes, aut non detrahes, quibus plus damni quàm commodi ſubſequi comperies, idque non ſine magna admiratione Medici, decepti ſub ſpecie pleuritidis. *Signa.*

Secundum huius capitis propoſitum continet ſigna quibus affectus huiuſmodi notitiam in genere venari poſſumus, & rurſus ea quibus vnamquamq; eius ſpeciem. Quæ conſiderare oportet in triplici eſſe differentia: quędam enim ſpeciem morbi declarant, ab eaque ſunt inſeparabilia, quæ pathognomonica nuncupantur. Secundi generis ſunt quæ aſſidentia nuncupantur, non ſemper quidem morbum comitantia, ſed ſæpè cum illo accidunt, ac differentias diſtinguũt D ab affecto loco, & affectus ſpecie, aut affectionis natura: ſuntque pathognomonicorum effecta, vt ſputũ cruentum, flauum, lingua arida, ad iugulum, vel ad hypochondrium inclinans dolor, in hoc latus facilior, quàm in alterum, decubitus. Tertio loco ſunt mox apparentia in triplici contenta ſorte, nimirum coctionis, & cruditatis in ſputis, deiectionibus, & vrinis: ſalutis, & mortis ex his quæ toto corpore apparent, & in excrementis etiam: vltimo loco critica. Sed his omiſſis, ſunt hæc quæ à Medicis vulgari nomine pathognomonica appellantur. Quæ ſanè apud Galen. & Hippocrat. lib. 1. aphoriſmorum 12. numero tantùm exiſtunt quinque: quorum primum dolor eſt lateris pungens: nam licet affectum conſtituat tu- E mor præter naturam: cùm habeat abditam, & reconditam corporis ſedem occupare, fit profectò, vt non poſſit cognoſci, niſi ex doloris modo, & grauitate. Expendere tamen circa hoc ſignum oportet, primò cuiuſnam conditionis, & naturæ dolor ſit: quod venari docuit Galen. 2. de locis affect. ex affecta particula: quo fit, vt conſtet eum debere eſſe pungenti ſimilem: nam cùm inflammata particula membranoſa ſit, & ex neruea ſubſtantia contexta, fit dolorem pungentem inflammatam producere: ex quo etiam prodit non rarò, dolorẽ ad diſtantes partes extendi, quòd membrana omnem thoracis cauitatem obducat. At qui licet huiuſmodi dolor ex inflammatione prodeat, non ob id ſequitur debere eſſe pulſatorium, ſiquidem pulſatorius proprius eſt partibus arterioſis inflammatis, loco tamen pulſationis punctionem ſentit laborans,

rans,

rans, ex humoris natura, & affectæ particulæ conditione.

Dubium. Sed dubitare hac in parte licet, qua nam ratione pleura arterijs careat: quod factum eſſe ſuſpicor, quia calorem à corde ſibi vicino ſuſceptat, & ventilationem à pulmone, quemadmodum gibba hepatis ob ſepti tranſuerſi viciniam arterijs orbata eſt: nam & veſica fellis venis alimentalibus caret, & interna cordis ob ſanguinis copiam qua fruitur: quo fit, vt pari lege hæ partes. Cum hoc tamen conſpicimus non rarò adeſſe lateralem dolorem, cui pulſatio adiuncta eſt: ſed expendendum eſt, id non accidere veræ pleuritidi, ſed ei tantùm quæ obſidet muſculos inter coſtales internos, quòd arterias ſortiantur, & etiam plures ea parte qua ſubiacet muſculis, nam tantùm eis orbatur ea parte qua oſſa attingit, ne in perpetuo eſſet dolore, aut pulſationis ſenſu ex oſſium vicinia: quippe credendum non erat vniuerſam pleuram omnino arterijs orbari, ſed ſolùm qua parte oſſa attingit: qua ratione exquiſita pleuritis, etiam dum ingentiſſima eſt, & in ſuppuratiõe degenerat, pulſatoriè dolet, quòd muſculos prædictos, hoc eſt pleuram ipſos cooperientem inflammatio præ magnitudine comprimat, & ipſa tunica inflammata extenſa ad muſculos quoque pulſatoriè doleat.

Dubium. Rurſus conſideratione hac in parte dignum eſt, qua nam ratione ex laborantibus pleuritide, quidam grauiùs doleant cubantibus ſupra latus contrarium, quidam verò ſupra affectum: quod obſcura quadam ſententia explicuerat Galen. lib. de conſtitutione artis med. cap. 18. dicens, ob id fieri, quia membrana appellata pleura, erat duplex: non quòd re vera talis ſit, ſed quòd eius exiſtat craſſitudinis, quòd altera eius pars per ſe inflammari poſſit, citra alterius vitium, & iacturam. Sed huius hiſtoriæ ratio eſt duplex: altera quæ exquirit quanam ratione quibuſdam magis ſupra idem quàm ſupra contrarium latus cubantibus doleat: ſecundum verò cur doleat magis cùm decũbit laborans ſupra ſanum, & cur dum ſupra ægrum. Cuius quidem enodatio eſt, quia in ſanum latus conuerſus tumor ſuſpenditur, atque ita diſtenditur membrana quæ patitur, qua occaſione neceſſum eſt dolorem exaſperari. Verùm cùm ægro lateri incumbit, quia ſubiecto corpore ſupprimitur, pars ampliatur, & dolor exacerbatur fuſa latiùs materia: præterquam quòd pulmo lateri affecto innititur, quapropter minus ſemper moleſtantur ſic affecti ex ſupino decubitu. Secundi enodatio eſt, quia dum laborantes ſentiunt dolorem ſupra ſanum latus cubantes, ob id eſt, quia membranæ pars quæ exterior eſt (hoc eſt quæ reſpicit cauitatem thoracis) inflammatur, appenderq; inflammatio, & ob extenſionem maiorem infert dolorem, quàm cubantes ſupra idem latus. Cæterũ cum cubantibus ſupra latus affectum maior ſuccreſcit dolor, eo eſt, quia inflammata eſt interior tunicæ pars, qua parte coſtis adhæret: quippe eo tempore procumbit inflammatio ſupra oſſeam duramque ſubſtantiam: quo fit, vt grauiùs dolere ſit neceſſum. Qua etiam ſigni conditione ſeiunges veram pleuritidem à reliquis omnibus, in quibus nulla, aut quàm leuiſſima in decubitu ſupra hoc, vel illud latus ſubeſt differentiæ ratio.

Secundum ſignũ quo huius affectus notitiam venamur, febris quidem eſt, neceſſariò huic affectioni adiuncta, quia affectio phlegmonoſam naturam ſapit; cui proculdubio proprium eſt calidam intemperiem eſſe, quod œdemati, & ſcirrho non contingit. Prodit inſuper hanc febrem de genere ardentium fieri, non quidem ex affectus conditione, & natura, ſed ex affectæ particulæ ſitu: nam prope cor ſita eſt pleura. Et cùm ardentis febris ratio ſit locum putredinis iuxta cor ſitum habere, hinc eſt, inflammatam pleuram neceſſariò ob dicti viſceris viciniam, febrẽ

A ardentem ſibi comitem habituram: Quo etiam ſigno ab alijs huius mali ſpeciebus vera pleuritis diſſidet: nam in nulla aliarum febris ardens reperiri poteſt.

Tertium verò ſignum, reſpirationis eſt difficultas, quæ multis profectò rationibus prædictum affectum commonſtrare valet: nam cùm pleura quoque reſpirationi ob coſtarum motum videatur ſubſeruire, certum eſt cùm læditur, lædi quoque reſpirationem ipſam. Qualis autem futura ſit, docuerat optimè Hippocr. lib. 1. prognoſt. 27. dicens: *Spiritus frequens dolorem ſignificat, aut inflammationem, &c.* quo loco euidenter monſtrat difficilem reſpirationem conſtare ex frequentia, & paruitate ipſius. Parua quidem fit re- B ſpiratio, quia præ nimio dolore partis affectæ animal non audet tantum diſtendere thoracem, quantum neceſſum ſit pro vſus indigentia: quapropter neceſſũ eſt fieri paruam, & ex conſequenti frequentem, quia id quod à magnitudine detrahit natura propter dolorem, adimplet frequentia, vt vſui ſatisfaciat, qui magnam, & celerem reſpirationem poſtulabat: præterquam quòd morbus ille in figura impedit quo minus thorax tantam ſuſceptet aeris copiam, quantam parerat: quo fit, vt frequentia compenſet magnitudinis defectum. In quo ſanè ſigno ferè omnes pleuritidis ſortes conuenire videntur: quippe omnes difficilem reſpirationem ſibi comitem habent, ea excepta quæ in tunicis oſſium reperitur.

C Quartum ſignum conſtituit pulſus, qui ſerræ ſimilis efficitur: cuius ſigni gratia tria expendiſſe oportet: primum, quanam ratione pulſus fiat durus in quibuſuis pleuræ inflammationibus, ſiquidem non fit omnibus communis influxus, & æqualis: cui dicimus duplicem eſſe duritiei naturam, & cauſam, quarum altera dependet ex inflammatæ partis conditione: altera verò ex affluente humore. Sic partes laxæ carnoſæ, & pingues licet inflammentur, non protinus pulſum durum efficiunt: remittit enim particulæ mollities duritiem, quæ ex affluenti humore contrahitur, vt in pulmonis inflammatione Galen. accidere ſtatuit. Sic prorſus contrario modo partes mem- D branoſæ, & neruoſæ ſuaptè natura maiorem ex quouis humore contrahunt duritiem, velut pleura inflammata efficere creditur, licet longè maiorem duritiem contrahat ſeptum tranſuerſum. Habet tamen pleura aliud peculiare propter propriam naturam, quo poſſit duros efficere pulſus, quòd ob aſcendentes arterias, tunica quadam veſtiatur ſibi ſimili: ſicut deſcendentes arterias alia ex peritoneo: quo quidem fit, vt dum inflammatur membrana illa propter ſympathiam, & conſortium, longè maiorem inferat duritiem: nam tenſa parte inflammata ex affluente humore, facilè tenduntur reliquæ cum illa connexionẽ obtinentes, quibus tenſis neceſſariò ſuboritur quoq; tenſio in arterijs, tum ex natura partis affectæ, tum ex connexione illa. Altera verò durities proficiſcitur, nõ E ſolùm ex natura humoris (vt in flaua bile, & melancholia contingit) ſed ex vberiori copia, quæ nata ſit duritiem media tenſione efficere: quibus conſtat, quanam ratione membrana inflammatione affecta, dura reddatur. At inæqualitas quę pulſum ſerrantem efficit, ex inæquali duritie, & tenſione ipſius tunicæ quæ in conſenſum arterias trahit, ſuboritur: tum propter villos, quibus hac in parte colligantur, ſeu veſtiũtur arteriæ, quibus tenſis ob inflammationem, neceſſum eſt arteriam quoque diſtendi, idque inæqualiter, cùm arteria ea parte non omnino, & æqualiter prædictis villis cooperiatur: quo fit vt partes quæ liberæ manent à compreſſione villorum altiùs eleuentur, compreſſæ verò villis depreſſæ maneant, figurã quidẽ dentibus ſerræ perſimiles. Cui cauſæ accedit quòd partes inflammatæ non replentur omnes ex æquo, vt fiat æqualis extenſio, fieret enim eo tempore gangre-

na

na ob caloris ſuffocationem, qui nullibi ventilari poteſt. Sic profectò inæqualis efficitur pars quædam ex inflammatione ampliùs repleta, altera verò minus: quæ ſanè plenitudinis ac duritie inæqualitas pariter reperitur in arterijs, ſiquidem per conſenſum patiuntur, & cùm compaſſionis ratio eadem teneatur eſſe, ſequitur pulſum fieri ſerræ perſimilem: nam altera arteriæ pars quæ duritiem repræſentat, tactum acutiùs ferit, altera verò mitiùs. Pertinet autem huiuſmodi differentia ad eam pulſus inæqualitatem quæ fit in vnica pulſatione, cæterùm in diuerſis partibus arteriæ. Tertiò expendiſſe oportet circa huius ſigni enodationem, qui fiat quòd Galen. aliquando pulſum pleuritidis paruum, nonnunquam mediocrem, & aliquando magnum appellet: quod factum eſſe ſuſpicor, quia poterit pulſus varias differentias ſortiri, iuxta id quod in inflammatione præualet: nam ſi ſuperat phlogoſis, ſeu incendium, tenſionem ipſam à qua durities prodit, neceſſum profectò eſt pulſus fieri magnos: cæterùm ſi hæc ſuperatur à tenſione & duritie, fieri quidem paruos neceſſum erit: nam quod tenſum durumque efficitur, minimè poteſt plurimum diſtendi. Verùm ſi vtraque cauſa ex æquo ſe habeat, certum eſt pulſus fieri mediocres: quantum enim caliditas nititur magnos efficere (vt ſic loquar) tantum reſiſtit durities & paruos reddit.

Quintum & vltimum ſignum ſuboritur ex tuſſi, quæ neceſſariò huic affectioni ſuccreſcit: cuius occaſione duo abdubitare oportet: primum an tuſſis neceſſarium ſit pleuritidis ſignum: ſecundum, an huiuſmodi tuſſis neceſſariò ſicca teneatur eſſe à principio. Circa primū dubitandi ratio hæc eſt, cùm enim conſtet tantùm poſſe tuſſim excitare quæ liberum aeris ingreſſum prohibent, & viæ huic actioni dicatæ tantùm in pulmone exiſtant, ac pleura longè diſtet ab eius ſitu, dubium videtur quanam ratione eius affectiones tuſſim excitare poſſint. Creſcit dubitandi occaſio, quòd hac ſola ratione natura fabrefecerit aſperam arteriam cauam & bronchijs ſolidiſſimis intertextam, ne conciderent & protinus obſtruerentur: quòd ſi aliquando contigerit aliquid ibidem incidere, tuſſim machinata eſt, qua facilè illud excerneret. Sed ratio potiſſima eſt, quia cùm in principio pleuritidis adeò cruditas vigeat, vt nihil reſudare cōtingat, quod ad tuſſiendum laceſſat naturam, ob id videtur tuſſim neceſſariò pleuritidi nō ſuccreſcere. Cum hoc tamen ſtatuendū eſt, eam eſſe neceſſariam, cùm thoracis caro nitatur expellere quod ſibi moleſtat: & ſic in principio, dum nihil reſudat à parte inflammata, potius videtur tuſſiendi cupiditas, quàm vera tuſſis. Sed videndum eſt, an neceſſum ſit pleuritidi à principio ineſſe ſemper tuſſim ſiccam: ratio dubitationis eſt, quia contrarium videtur Hippocrat. inſinuaſſe. 4. acutorum, quo loco inquit: *At ſi os madeſcat*: & rurſus prima aphor. 12. *Quòd ſi ſtatim ſputum appareat*: qua parte oſtendit ſputum apparere in principio, hoc eſt ſtatim, & intra tres primos dies, quibus conſtat neceſſarium nō eſſe, tuſſim fore in pleuritide ſiccam. Cui dubitationi dicimus, ſex cauſis in pleuritide tuſſim apparere ſiccam: prima ob membranę ipſius denſitatem ſoliditatemque, cuius ſubſtantiam permeare nequit protinus humor intra ipſam contentus: ſecunda ob humorum craſſitiem, viſciditatem, & lentorē: tertia verò propter humorum cruditatem, quos eſſe à principio coctos eſt impoſſibile: quarta ob facultatis animalis, et muſculorum thoracis infirmitatem: quinta ob dolorum vehementiā: & vltima propter bronchiorum obſtructionem. Quibus aliam addit Hippocrat. in prognoſticis, nimirum, dum nihil expurget pulmo plenus, ſed in gutture ferueat, cū ſtertore quodam, humore per vim diuiſo ab aere inſpirato. Quibus adhuc omnibus aliam cōſiderationem adijcies, nimirum idem poſſe accidere dum inflammatio eſt

A in muſculis intercoſtalibus. Quippe hęc omnia diſtinxiſſe oportebit, nequis decipiatur aut in præſagio, aut in curatione, cum quæuis prædictarum cauſarū longè diuerſam ab alia expoſtulet medendi & mitigandi rationem: quæ quidem non ſolùm eſt pleuritidis, ſed crudæ pleuritidis ſignum. Quapropter credendum eſt, non eſſe verè pathognomonicum ſignum: deſignat enim potius pleuritidis tempora, quàm ipſam pleuritidem.

Supereſt quidem nunc docere, qua via pleuritis vera à reliquis diſſideat, & quomodo quæuis ſpuria dignoſcatur: ſic profectò ſi dolor extenſus ſit, conijcere oportet inflāmationem non eſſe in mediaſtino. Præterea dolor, qui fit ex imbibitione humorum, nō erit B pungens, ſicut dolor veræ pleuritidis, quòd poroſitates, quas replet, tendat potius, non dilaceret, quia non efficitur abſceſſus, & ob id dolor erit extenſus & tenſiuus magis. Sic pari ratione diſtingues copiam humoris in venis pleurę exiſtentem, ac nondum efficientem abſceſſum, à vera pleuritide, quia dolor grauatiuus eſt magis. Item à muſculorum inflammatione ſeiunges, tum quia dolor eſt magis circumſcriptus, tum verò quia minimè erit pungens. Itaque in notha pleuritide tuſſis nulla eſt, niſi fortaſſe à deſtillatione à cerebro: pulſus nec durus nec tenſus: febris non æquè acuta, nec ita difficilis ſpiratio. Præterea dolor preſſu contactuque exacerbatur, iſque pulſans eſt, non pungens propter muſculorum intercoſtalium inflamma- C tionem: pleura enim qua parte coſtis ſubeſt, arterias non habet: qua vero arterias recipit, vt in medijs coſtarum interuallis, non comprimitur, nec proinde dolorem pulſatorium facit, quantumuis inflammetur, niſi humore eunte in ſuppurationem, quo tempore adeò creſcit quòd à muſculis ipſis comprimi poſſit, & pulſatoriè ob id doleat. Inſuper in hac mendoſa pleuritide nihil excernitur vt dictum eſt, et ob id nihil malignitati morbi adſcribēdum eſt, licèt tuſſis accedat, quòd pleura ad muſculorum inflammationem coinflammetur: dolor neque ad iugulum neque ad coſtas ſe extendet: pulſus minus erit durus: & ſymptomata omnia pariter mitiora erunt. Præterea ſi dolor in latere oriatur, à flatu diſtendente ſimulanteque veram D pleuritidem id facilè noſces & diſtingues, quia hic nō eſt fixus, ſed varius & vagus ac per interualla repetēs, pleuriticus verò ſtabilis ac perpetuus. Cui, vt vera pleuritis deſignetur, accedit, neceſſum eſſe prædicta ſigna omnia ſimul aſſiſtere, ita vt vno deficiente, licèt reliqua quatuor præſint, pleuritis vera non ſit. At in reliquis eius ſpeciebus longè aliter res ſe habet: nam vno aut altero vel pluribus ex prædictis ſignis apparentibus, ſat eſt vt cognoſcatur, maximè ſi prædicta ſigna aliquo modo ſint mutata, vel accidenti aliquo affecta, quo videantur diſſidere à ſignis veræ pleuritidis. Sic inflammatio iecoris cuius accidentia æmulantur ſigna veræ pleuritidis, diſſidet ab ea loco, pulſu, dolore, vrinæ colore, & tuſſi: loco, quia ſemper dolet pars E dextra, & infra coſtas apparet aliqua durities vel tumor: dolore, quia grauis eſt dolor, non pungens: item vrina coloratior apparet; tuſſi, quia adeſt ſine ſcreatu omni morbi tempore, & cum hoc iuxta iugulum moleſtia perſentitur. In peripneumonia pulſus adeſt vndoſus, non durus vt in pleuritide, & pro dolore ſentitur pondus mox à principio, ac tanta adeſt reſpirandi difficultas, vt laborantes non niſi recta ceruice reſpirare poſſint; quibus accedit febris maior quā pro ratione doloris. Quòd ſi hæc omnia adfuerint, & delirium quoque, ac in pulſu euidentior durities, ſeptum tranſuerſum inflammari certum eſt. Si verò perioſtion inflammari contingat, dolor profundior apparebit, fixus ac veluti clauus parti infixus & nullibi extenſus, aderit decubitus ſupra idem latus grauior, minor pulſus, nec durus neque inæqualis: tuſſis leuior, aut nulla, & in qua nihil excernitur: leuamen à ſanguinis

nis detractione, vel nullum, vel paruum. Cum tamen ex craſſa pituita, quæ tumorem præter naturam fabrefacit, dolor oritur, ipſe nullam habet acutiem, ſed grauatiuus potius eſt, febris nulla, tuſſis intenſior, qua poſt longum tempus parum, & craſſum excernitur, à quo nihil leuatur laborans (nam in vera pleuritide quantumuis craſſa ſit materia, quod in principio ſpuitur tenue eſt, quia veræ coctionis principium craſſorum eſt attenuatio, donec ad mediocritatem procedente coctione reducatur) reſpiratio veluti in aſthmate grauis, & quæ difficilior eſt quàm doloris conditio expoſtulare videatur, veluti ſi intercoſtales muſculi inflammationem paterentur: ſed diſſident, quia in horum inflammatione dolor tactu præſtito ſupra partem dolentem percipitur pulſatorius. Contingit præterea quibuſdam catarrhum patientibus coſtas dolere, vel à flatu ſimul eunte cum defluxione pleuram diſtendente, vel ab ipſo humore fluente imbibitoque in prædictam tunicam, & ſibi vicinas citra vllam collectionem: qui ſanè dolor pleuritis non eſt, ſed pleuritidis præludium, ſicut dum ſolum viget humor in venis partis dolentis, nondum in ſpatia non naturalia delapſus, ſed ibidem tenſionem, & moleſtiam efficiens. Dignoſces autem id ex febre, quæ vel leuiſſima eſt, vel nulla, ex dolore qui hinc inde vagatur, ac licet fixionem habeat, non magis exacerbatur cubanti ſupra idem quam ſupra contrarium latus: quod verò tuſſi excernitur (quod à primo die contingit aduerſus pleuritidis naturam) pituitoſum eſt, & album, minimè ſapiens conditionem humoris reſudati per pleuram, neque alicubi collecti.

Eſt alia præter dictas pleuritidis ſortes, quam pſeudopleuritidem licet appellare, quæ more veræ pleuritidis quinque ſignis nuper adductis inſignitur, & cū hoc vera pleuritis non exiſtit: nam dum ex frigore dolor alicui laterum incumbit, & ex dolore febris ſuccreſcit, & ex eodem frigore defluxio prolabitur, quæ & tuſſim, & reſpirationem difficilem, nec non & pulſus tenſionem inferat, fit proculdubio vt veram pleuritidem æmuletur prædictus dolor: Interſtinguet autem peritus Medicus, vera ne ſit, an ficta, quia licet laborans incumbat ſupra alterum latus, non ſubinde ſequitur magis dolere, neque adhuc ſi vehementer tuſſiat: præterquam quòd febris, tranſacta prima die, ceſſat tanquam ephemera ex dolore, & adhuc ſputum merè pituitoſum eſt. Quæ omnia expendiſſe oportet, ne perperam, & fruſtra ſanguine miſſo, frigidius reddatur intemperamentum, & grauior fiat dolor.

Cauſæ. Cauſas qui exactè venari ſtuduerit, priùs in externas, & in occaſionem, & in internas, ac abditas tenetur diſſecare: & deinceps externas complecti oportet bimembri diuiſione: nam aut calor eſt, humores fundens, & liquans, ac vias laxiores reddens, vel frigiditas, quæ repulſu ab externa compreſſione facta, fluxionem concitat. Sic Aquilone flante ob repulſum, & compreſſionem fluxiones fiunt, ſicut Meridionalibus ventis præ calore. Internæ verò cauſæ bimembri quoq; gaudent diuiſione: nam vel ratio mali prodit ob membrum mandans, quale caput ſolet eſſe, vel vniuerſum corpus, ob maiorem efficaciā ad tranſmittendum humorem nocuum: aut fit ex impotentia recipientis pleuræ, quæ ob aliquam prægreſſam, aut præexiſtentem occaſionem facilior, & rarior ſuſceptione excrementorum effecta principium malo præſtat. Sed cùm rarò citra tertiam cauſam prædictæ in affectum concurrant, ipſam diligentiùs expendiſſe oportebit. Eſt autem humoris alicuius adeò ingens redundantia, aut deterrima qualitas, quòd validæ partes ſe ſe exonerantes, in pleuram, omnium imbecilliorem violenter tranſmittant. Sed inter humores quibus proprium eſt huic malo materiam præſtare, ſanguis primum locum habet: eſt enim inflammatio, quæ plerunque ex affluente fit ſanguine; ſed quia pars quæ recipit, puta pleura, vaſis donata eſt paruiſſimis, & ſolidæ ſubſtantiæ, frequentiùs contingit flauam bilem illuc migrare, aut ſaltem maximam eius copiā ſanguini, vel pituitæ eſſe admixtam, quæ vehiculum ſolet reliquis humoribus exiſtere: melancholia autem rarò id malum excitare habet, pituita verò medio genere ambigit, ſed dum bili admiſcetur, frequentiores generat pleuritides, quam quiuis alius humor. Non quidem quòd tenuioris ſit ſubſtantię, quod neceſſum erat, vt poſſet pleuram peruadere, ſed quòd fluxionibus efficiendis copioſa, & promptior ſubſit, dum bili, aut ſero aliquo admiſcetur, adeò vt nullam liceat reperire pleuritidem ita exquiſitam, quòd aliquid pituitæ admixtum non habeat. Sed in hac re controuerſia Galeni dirimenda eſt, qui licet libro de conſt. artis Medicæ cap. 3. aſſerat, iuxta adductam methodum, poſſe pleuritidem à quouis humore fieri, lib. tamen de loc. affect. probat melancholicum humorem non poſſe pleuritidi materiam præſtare. Multi verò illius loci expoſitores cenſent, ſecundo loco Gal. non negare pleuritidem non poſſe fieri ex melancholia, ſed non poſſe fieri primò, & per ſe, ſed cum vaſa muſculorum, & partium pleuræ vicinarum ſcateant melancholico ſanguine, ex quo poteſt reſudare aliquid in pleuram, & melancholicam efficere pleuritidem: non quidem primò vt ex reliquis humoribus, ſed modo nuper adducto. Ego tamen arbitror, verum eſſe vtrunque Galeni dictum: nam lib. de locis patientibus, probè aſſerit melancholicum, & pituitoſum humorem per ſe non eſſe aptos ad penetranda vaſa, & foramina pleuræ, & ob id iure optimo negat poſſe pleuritidem efficere: lib. tamen de conſtitutione artis Medicæ, & 6. aphor. 33. docet poſſe fieri ex prædictis humoribus, cæterum concurrentibus ſanguine, aut flaua bile, quorum adminiculo craſſi humores prædictas partes peruadere poſſint, & inflammationem efficere. Verum quia cuiuſque humoris pleuritidem efficientis ſeorſum meminiſſe ſtudui, hac ratione ſuperſedendum eſt hac in parte ab eorum ſignis, quia incumbit monſtrare cuiuſuis pleuritidis futurum euentum, tanquam id, ſine cuius cognitione impoſſibile eſt rectam inſtituere medendi rationem.

Præſagiū. Noſſe enim in hac re oportet magnitudinem pleuritidis, conditionem, & impetum, vt cuiuis facilè conſtet quantum, quale, & qua diligentia teneatur præſtare auxilium, nec non & prædicens coram ægris præſentia, præterita, & futura, vt (ſicut Hippocra. docet) mortis, aut alterius cuiuſuis ſiniſtri euentus culpa carere videatur. Qua in re expendere oportet, ſummam huius rei pendere ex tempore futuri ſtatus, & robore virium: hoc verò noſces ex actionibus, & pulſu: illud quidem ex natura excrementorum, quæ præ ſe ferunt conditionem humoris peccantis. Quippe hunc vſum præſtant ſigna mox apparentia, nimirum ſalutem, mortem, breuitatem, aut diuturnitatem ſignificātia: iuxta illud Hippocr. *Sed ex his, quæ mox apparent, indicia ſumuntur, &c.* Sic & ſigna aſſidentia morem morbi monſtrantia magnum in hac re præſtant vſum: & vt ad penſum redeam, bilioſum, & rubrum ſputum breuitatem morbi pollicentur: ſecurius tamen eſt rubrum: & diuturnitatem pituitoſum, ac melancholicum proferunt, ſed hoc cæteris eſt pernicioſius: cæterum neque id ſemper infallibiliter verum comperimus, ſed facta collatione ad vires vel naturales, quæ ante decimum quartum diem (tempus ſanè pleuritidi ad expurgationem, & ſalutem dicatum) ad materiam concoquendam adniti conſueuerunt; vel ad animales, quibus incumbit ſecernere quod natura concoxerit, & ſuppurauerit: vtriuſque enim actionis defectu, vel alterius ſuccumbit laborans, quantumuis humor benignus exiſtat: ſicut dum robuſtæ ſunt ambæ, & indomitum humorem euincunt, & laborantem ad ſalutis portum deferunt. Et licet plura ſint ſigna qui-

bus

bus ars docet cognoſcere humorum, & morbi prædictum ſtatum, quæ firmiora, & fideliora exiſtunt, coctionis ſunt, aut cruditatis: illa enim celeritatem iudicij, & morbi ſecuritatem oſtendunt, ſicut hæc è contra. Ne tamen decipiamur in iudicio coctionis, aut cruditatis in pleuritide, expendiſſe oportebit, quid cruditatis, & quid coctionis nomen importet. Cruda enim apud Hippocra. tria ſignificare euidenter conſtat ex ſententia illa: *Cruda verò & incocta, & quæ in malos abſceſſus abierunt*. Primùm cruditas ſe tenet ex parte naturæ non agentis: ſecundum verò ex parte humoris qui ſuaptè conditione coctibilis non eſt: tertium quidem, & vltimum corruptum humorem deſignat, qui nullam vſquam à natura gratiam ſuſceptare voluit. Quæ ſanè qui non exactè calluerit, fateatur ſe neque præſagire, neque curare in prædicto morbo probè poſſe. Cruditas enim qualis in principijs morborum viſitur, ſæpè ſimpliciter cruditas cenſenda eſt, quia nondum natura aggreſſa eſt materiam ipſam: incocta verò materia, ea quæ licet à natura aliquam actionem recipiat, nihilominus tamen ipſa incocta, & incoctibilis manet: incocta quidem ſicut prima cruditas: incoctibilis verò non defectu naturæ, ſed ſui. Ex qua dum pleuritis ſuboritur, ſicca ab authoribus nuncupatur: nam ea in qua nihil ſpuitur in principio, quòd natura nondum aggreſſa ſit coctionem, ſicca cenſenda non eſt, ſed ea in qua poſt actionem naturæ, tanta eſt peruicacia, & incoctibilitas materiæ, quòd nihil excernatur notatu dignum: quæ mortem, ſi citò morbus iudicetur, portendet; ſicut diuturnitatem, ſi natura iudicium differat. Sicca etiam pleuritis efficitur, quòd in ſuppurationem tendat: quod cenſeo Hippocra. in malos abſceſſus abire dixiſſe: ſat enim eſt in pleuritide prauus, malusq; abſceſſus, qui ſuppuratione finitur. Inſuper his accedit alia pleuritis, quæ ſiccæ nomen meretur, facta quidē ob mutabilitatem, & turgentiam materiæ, quæ ob prædictam mutabilitatem neque coquitur, neq; quidquam per reſudationem tranſmittit. Quibus cognitis, non erit difficile iuxta cuiuſque cruditatis differentiam, & naturam coquentia adhibere auxilia, aut prædicere quo ſe vertet morbus: crudæ enim pleuritides nihil aliud quam morbi diuturnitatem oſtendunt: incoctæ verò, ſi ex virium defectu prodeant, mortem: ſi ex renitentia materiæ, morbi diuturnitatem, & tandem ſuppurationem, ex qua etiam mortē vereri poſt varios labores, non eſt abs re. Sic profectò coctiones, quas multis modis docuit cognoſcere Hippocr. 1. aphor. 12. mille etiam modis ſalutem, & breuitatem morbi oſtendere habent: ſalutem quidem, quatenus coctio eſt, breuitatem autem quatenus hoc vel illo tempore apparuerit, iuxta illud Hippocr. *quòd ſi ſtatim ſputum appareat, morbum breuiat*: & tertio popul. *Coctiones celeritatem iudicij, & morbi ſecuritatem oſtendunt*. Sed materiam non eſſe incoctam cognoſcimus eo quòd per tuſſim aliquid excernatur, cuius etiam conditiones attentè intueri licet, vt quantū præualeat natura noſcamus. Spuitionem etiam, & ſputum appellat Hippocr. illud, quod tuſſi reijcitur: ſpuitionem quidem cruditatis indicium: ſputum verò ſimplici, & primo ſignificato, maturum, & perfectum intelligitur, niſi aliqua imperfectione inſigniueris: nam ſolet, dato quòd natura excernat aliquid, tā eſſe crudum, craſſum, aut ſummè tenue, quòd licet non indicet ſummam cruditatem, vt nihil ſpuere, indicat tamen maximam, niſi aliquid inæqualiter coctum ſecum tulerit, quod iam principium coctionis oſtendat. Quòd ſi flauum, & craſſum fuerit, ſi viſcidum, ſi liuidum, aut nigrum, ſi ſincerum, aut varijs coloribus permixtum, ſi difficulter, & tardè ob viſciditatem, vel defectum naturæ excretum ſit, proculdubio ſigna ſunt hæc contrariæ coctionis, & quæ difficile iudicium, ac non rarò mortem oſtendunt. Su-

A pereſt adhuc dubitatione dignum, ſi verum eſt, vt nō rarò conſpicimus, pleuritim in pulmoniam, aut phrenitidem mutari, quę nam ſit via, per quam id fieri poſſit, cum videatur impoſſibile: ſiquidem pulmone trahente quod reſudat ex pleura, ſolùm fiet difficilis reſpiratio ob aſperas arterias eo humore plenas, non inflammatio. Cui dubitationi dicimus, tribus modis poſſe pleuritidem in pulmoniam migrare: vno ſugente pulmone, & humore permeante ex arterijs aſperis in leuiores, & reliquam carnem, qua efficitur pulmonia: ſecundò dum è toto corpore confluit in pleurā, & quod in venis illi proximis ineſt, remeat ad pulmonem antequam in pleuræ carnem dilabatur: & eſt mutatio pleuritidis in pulmoniam, quatenus ad cau- B ſam attinet: nam quod ſemel in ipſam confluxit, rarò migrat in pulmonem, ſed per reſolutionem euaneſcit, materia illuc fluxura ad pulmonem recurrente, vt dictum eſt in prima parte huius capitis: & quia ſcatet minoribus venis à quibus non eſt ad aliam partē commeatus, niſi modis dictis, non autem per defluxum ex pleura ad dictas partes: tertiò cùm idem fit, materia à cerebro in pleuram delabente: quippe reſoluitur quod confluxit, & fluxurum procidit in pulmonem. Quod etiam de commeatu huius affectus in pleuritidem ſubaudire oportet, ac addere quartam cauſam, nimirum euaporationem eius, quod vel in pleura, vel in pulmone continetur, ad caput, in quo denſari oportet, & calfieri, ac ex conſequenti, vel deli- C rium effici, vel inflammari, & phrenitidem gigni: præſagire inſuper licet de doloris exacerbatione quinto, aut ſexto die facta, ſi mitior eo vſque apparuerit, malum: ſic enim in Coacis ſtatuerat Hippoc. quippe vbi molliter cœpit, & latenter paulatim augetur, ac vehementiſſimus efficitur, periculoſus cenſeri debet: tum propter ſexti diei perniciem, in quo bona ſigna nō fida ſunt, & mala pernicioſa: tum verò quia quinto die exacerbari, ſignum eſt victoriæ ſupra naturā, & innuit materiæ potentiam, atque efficaciam. Secus res ſe habet dum pus conficitur, quòd eis diebus fieri eſt impoſſibile. Præterea mediaſtini dolorē grauiſſimum, & periculoſiſſimum arbitramur, tū quòd tunica ea parte denſiſſima ſit, & reſudationi inepta, D tum verò quia proximior eſt cordi.

Curandi ratio.

Cognitis, & diligenter conſideratis quæ hucuſque dicta ſunt, vt clariùs adhuc innoteſcat curandi ratio, hoc vnum præ oculis ſemper habeto, quòd ratione particulæ affectæ, & ſitus eiuſdem, multa ſunt auxilia huic affectioni proficua, quæ nulla lege adhibenda ſunt, vt de repellentibus auxilijs parum inferiùs monſtrabimus.

Dubium.

Sed antequam huius grauiſſimi affectus curationem aggrediar, in dubium vertere ſtudui, an ſemper liceat à ſanguinis detractione initium curationis auſpicari. Et primò videtur poſſe ab vſu diſcutientium pharmacorum initium ſumi: nam in hoc affectu materia in affecta parte contenta tantum faceſſit nego- E tium, quòd ferè cæteras indicationes obumbret, vt viſum fuerit Hippoc. lib. 2. de ratione victus, à fomentis reſoluentibus incipiendum fore. Quibus proculdubio vti docet primo loco, docens calida adhibere fomenta, quæ non tentandi gratia, vt falsò vulgo fertur, adhibenda ſunt, ſed ad moliēdam reſolutionem eius quod in parte contentum erat. Nam ſunt inter pleuritides nonnullæ adeò leues, & citra alium morboſum apparatum, vel in corporibus adeò extenuatis, vt ſolum ſufficere videantur prædicta fomenta: præterquam, quòd mox à prima adhibitione, vim habent monſtrandi, ſit ne corpus plenum, aut ſecus: quippe in plenioribus corporibus, eis adhibitis exacerbatur dolor, & euidenter monſtratur à ſanguinis detractione eſſe incipiendum. Cum hoc tamen ſi eis opus habuerimus, neque temere, neque vt ſors tulerit, adhibenda veniunt, ſed in ea pleuitide, quæ ex leuiſſima

uiſſima prodit plenitudine, aut eadem iam depoſita, A
conſiderare oportet materiam peccantem, & iuxta
eius ideam fomenta parare. Nam ſi materia pituito-
ſa ſit & fluxilis, ex ſiccis medicamentis ea conſtitue-
re oportebit; ſi verò bilioſa, ex humidis & quæ anody
nam habeant virtutem: quòd ſi eis adhibitis perſtite-
rit dolor, innitendum non eſt, ſed ad alia auxilia pro-
tinus properandum. Nam adeò graue periculum im-
pendet à prædicta affectione, vt tutius mihi & omni-
bus videatur, ſemper à ſanguinis detractione incipien
dum fore, niſi vel corporis macies, vel virium imbe-
cillitas, vel affectionis paruitas contrarium inſtitue-
rint. Quod multis rationibus verum eſſe ſuſpicor, li-
cèt id quoque cum diſtinctione debeat intelligi: nam
cùm humores per venas confluant ad affectam par-
ticulam, tutius eſt ſanguine extracto per venam ſciſ-
ſam, eundem reuellere & euacuare, quàm euocato
maiori defluxu calorificis auxilijs, aut pharmaco pur-
ganti adhibito, maiorem efficere tumorem.

Dubium. Liceat ne aliquando principium curationis auſpi-
cari ab exhibitione purgantis pharmaci, in dubium
quoque vertitur: nam conſtat ex Hippocr. in deſcen-
dente pleuritide, & ea quę ad coſtas vergit mendoſas,
initium curationis ab expurganti pharmaco eſſe ſu-
mendum: præterquàm, quòd ſtatutum eſt, ſi humores
ſinceri ſunt, & ab alijs ſegregari, purgandos fore. Qui
bus etiam accedit, humorem ad pleuram fluentem vi
cem turgentis ſortiri, quòd ad partem principem con
fluat, ac ex conſequenti eadem die oportebit purgari,
cui non æque ſubuenit ſanguinis detractio. Sed con-
trariam ſententiam tueri magis hac in parte placet:
tum quia affectus vrgentia & conditio maius ſuſce-
ptat leuamen ſanguine miſſo (quia quod in parte con
tinetur, eo auxilio euacuatur commodiùs) tum quia
impetum humorum promptiùs detrahit ſanguinis de
tractio: tum etiam quia Hippocr. non renuit ſangui-
nem mittere in deſcendente, ſed ſtatuit quo prædicto
rum auxiliorũ vtendum ſit magis: præterquàm quòd
ea ſententia non omnibus viris doctis recepta habe-
tur. Expendere inſuper in hac re oportet, quòd licèt
Hippocr. cum dolor ad hypochondria deſcendit, la-
xantia præſcribat, ad materiæ tantum antecedentis
eductionem Galen. ea concedit, ſiue ab ſplene, ſiue
cauis hepatis educi oporteat: non quidem à thorace,
idque non ſemper: quippe ſanguinis detractione opus
eſt, vt Soranus in Hippocr. taxat, & Galen. etiam ta-
citè. Quamuis enim minus (inquit) proficiat in dolo-
re inferiorum partium, attamen eius vſus ſecurior eſt
quàm purgationis, ob multa incõmoda quæ poſſunt
in purgando euenire, quæ etiam ibidem enumerat.
Et Raſius quoque eius ſententiã ſequitur, dicens me-
liorem eſſe phlebotomiam. Cum hoc tamen ſi quan
do purgatione vtendum eſt, eius indicationem auget
dolor ſi leuis ſit, ſi æger gracilis & non plurimo ſan-
guine abundans: item ſi vires ſint infirmæ, ſi difficul
tas expectorandi adſit, ſi pleuritis coctionem ſuſci-
piat, & ſi laborans ſanguinis detractionem vereatur: E
nam ſi hæc non adſint, loco ſanguinis detractionis
purgatione vti ſuſpectione non caret. Peæterquam
quòd pharmacum maiorem infert turbationem in
crudos & motos humores: nam quod commotum
eſt, & iam iam in particulam irruit, citatiùs ad eam
mouetur. Huic rationi adſtipulatur alia, nimirũ quòd
in principijs tumorum præter naturam nihil ab affe-
cta parte purganti medicamento extrahitur, ſangui-
nis verò detractione plurimum. Ex quo conſtat, in
quauis pleuritide à quouis ſucco oriatur, etiamſi ipſi
debeatur expurgans medicamentum, principium cu
rationis ſemper auſpicandum fore à ſanguinis detra-
ctione, habito tamen reſpectu ad humoris ideam: nã
tanto minus ſanguinis eſt detrahendũ, quanto vnius
humoris redundantia apparuerit: nam ſi flaua bi-
lis, pituita ſalſa, vel quiuis alius ſincerus redundauerit,
parciùs ſanguis mittendus eſt, quantum ſat ſit, vt flu-
xionis impetus compeſcatur, mox verò purganti phar
maco vtendum, vt quod per corpus vagatur, ſeligenti
medicamento expurgetur, ne doloris ratione & fluẽ-
di impetu in partem dilabatur: fruſtra enim arbitror
eſſe in pleuritide alia ratione vti expurganti medica-
mento: nam hac indicatione in principio & in omni
pleuritidis tempore vti conceditur: ſiquidem quod in-
flammatione continetur, ſuppuratione, vel inſenſili
reſolutione ac reſudatione, & tuſſi euacuari potius de
bet, quam purganti pharmaco. Materiæ tamen ante-
cedentis occaſione in ſanguinea pleuritide, nulla lege
purgandum cenſent ſapientiores, in alijs verò, quæ ex
prædominio alicuius humoris concitantur, purgan-
B dum eſt: neque plurimum differre oportet prędictum
auxilium, ſed prima, aut ſecunda, vel ad ſummum ter
tia ſanguinis detractione facta, prout purior vel ſan-
guini admiſtus apparet humor peccans: inſuper nec
vereri oportet in bilioſiſſima pleuritide rhabarbari
modicum adijcere, non quidem in ſubſtantia, ne viæ
thoracis arctiores fiant, miſcere tamen ſemper opor-
tet aliquid caſſiæ, vel ſyrupi ex infuſionibus violarum
cum prædicta rhabarbari expreſſione, vt vtrique ſco-
po ſatisfactum ſit, lenitioni quidem partis, & ſuperflui
excrementi eductioni.

Verùm ſi his præmiſſis, Medicus cognouerit affe- *Sanguinis detractio.*
ctionem adeò eſſe duræ ceruicis, quòd nec calidis fo-
mentis, nec expurganti medicamento cedere videa-
C tur, arbitrari eo tempore tenetur, maiorem eſſe vaſo-
rum plenitudinem, & maiorem etiam fluentium hu-
morum ad particulam impetum. Quapropter vniuer
ſum negotium committere tenetur ſanguinis detra-
ctioni, cui tanta ineſt vis & efficacia, vt non ſolùm
humorum copiam minuat, & impetum retrahat, ſed
quod in affecta parte contentum eſt etiam deriuatio-
ne, dum in venis partis adhuc viget, & nouo retroceſ
ſu ad venas, ſi iam delapſum eſt, euacuat. Sed vniuer-
ſalis huius curationis gratia expendere oportet, hunc
affectum tumorem eſſe præter naturam, cuius cura-
tionem ſcribens Galen. licèt ex diſtemperie, mala fi-
gura, & ſoluta vnitate conſtet, in quatuor partes diſſe
cat lib. de conſtit. artis medicæ, & lib. 13. meth. ca. 9.
D quarum quælibet ex fluentis conditione ſumitur. In
qua re iubet conſiderare quantitatem humoris per
vniuerſum corpus vagantis, & copiam ad particulam
affectam irruentem, tertiò quantitatem eius quod de-
lapſum iam eſt in partem affectam, & vltimò qualita
tem ac diſpoſitionem eiuſdem humoris, tam delapſi
& contenti in parte inflammata, quam eius qui flu-
xurus eſt aut fluit. Quibus è directo reſpondet reuul-
ſio, euacuatio, repulſio, deriuatio, & reſolutio, vt pla-
cuit Galen. loco citato.

Verùm quia harum indicationum nullam optimè
poteris exequi, quin priùs ſanguinem miſeris, perdiſce
re anteà oportet, ex quo loco, quantum & quomodo
eum extrahere opus ſit. Ante omnia tamen conſide-
randum & ſtatuendum eſt, aliquando eò rem deueni
re, quòd ſanguinem mittere opus nõ ſit, quippe in de-
bilibus, & his, in quibus frequenter defluxiones à ca-
pite delabuntur, ob cruditatum abundantiam, mit-
tendus non eſt ſtatim primo mali acceſſu: maximè ſi
ſputum facilè exeat, album ſit, vel ſanguinolentum,
& dolor leuis: nam flatuoſa ſubſtantia adeò pleuræ
venas diſtendere aſſolet, quòd rarefactis poris ſanguis
cum dolore exiliat, & per ſputum excernatur, ſimulãs
pleuritidem, in qua ſi ſanguinem miſeris, non mi-
nus lædes quam in debilibus, & catarrhoſis, qui leuẽ
patiuntur febrem. Sed caue, ne te hæc, quæ diximus,
decipiant, & ſanguinis miſſionem differas, ſi res aliter
ſe habet, & vera ſit ac fraudulenta pleuritidis condi-
tio: quapropter niſi euidenter cognoueris aliquam ex
prædictis cauſis pleuritidem ſimulare, qua re vera ta-
men non ſit pleuritis, conſulo ne ſanguinis detractio-
nem

nem differas: quippe longè maius damnum ſequitur ex pretermiſſa vacuatione vbi opus eſt, quàm ex ea facta vbi neceſſaria non exiſtit.

Quibus ſuppoſitis, vbi cognitum fuerit ſanguinem eſſe mittendum. Primò ſciendum eſt, dubitatum fuiſſe apud antiquos omnes, nec non & Neotericos, ex quanam parte ſanguinem in morbo laterali extrahere liceat, à parte affectæ proxima, an à diſtanti, cùm certum ſit reuulſionem fieri non poſſe niſi à diſtantiori, deriuationem verò expediri à proxima. Cuius dubitationis alteram partem Medici omnes ex Arabum familia tuentur, aſſerentes in primis neceſſum eſſe à diſtantiſſimis partibus ſanguinem extrahere: verùm cùm falſum ſemper varium ſit, & multiplex, conſtat ex eorum ſcriptis, alios ex vena tali eiuſdem lateris, alios etiam ex talo contrario, plures tamen ex oppoſito brachio ſanguinem primò mittendum, & mox accedendum ad affectam particulam, ſtatuiſſe. At Græci omnes, & Latini, vni veritati conſentiunt, nimirum ſanguinem eſſe extrahendum potius è directo partis affectæ ab ea parte quæ proxima ſit affectioni. Arabes tamen fulciunt ſuam opinionem ſententijs quibuſdam Hippocr. perperam intellectis, quæ ſi probè expendantur, nihil minus probant quã eorum decretum. Eſt tamen tanquam fundamentum, quòd in omni tumore præter naturam, ſiue affectu, qui ex defluxione humorum ad aliquam particulam concitatur, neceſſum eſt ſanguinem mittere ab ea parte, quæ tutiùs, & citiùs reuellat humores fluentes, quo lõgiùs diſtrahantur à loco affecto. In cuius rei probatione innumera Hippocr. & Galen. loca adducunt, quæ primo acceſſu id videntur ſonare, ſed aliquid illis deeſt, cuius ignoratione longè diſtant à veritate.

Cæterùm ne nobis idem vſu veniat, quod multis accidere ſolet, nimirum fruſtra tempus conterere in refutandis futilibus rationibus, & fundamentis perperam intellectis, hoc vnum liberè audeo aſſerere: nimirum totam Barbarorum errandi occaſionem ſtare in deprauato intellectu naturæ reuulſionis, quæ neceſſaria eſt in curatione huius affectus. Cuius gratia expendere oportet, qua via fieri poſſit, quòd facta reuulſione, quam Barbari primò moliendam eſſe adſtruunt, neceſſum cum hoc ſit, & poſſibile, ab eodem latere ſanguinem extrahere. Eſt itaque (vt res à primis principijs expendatur) in quauis euacuatione triplex intentio, ſeu finis, qui reuulſionem, ſeu retractionem fluentis materiæ, aut eductionem à parte intendit: & cùm hæc ratio tripliciter contingat, hinc etiã fit triplicem eſſe retractionis ſpeciem. Prima ſanè eſt, dum ad diſtantiſſimas partes fit humorum euocatio; ſecunda dum ad contrarias: tertia verò & vltima, dũ humoris fluentis euocatio fit ad originem fluxionis. Præſtat quæuis harum reuulſionum ſuam gratiam, & vſum immutabilem quidem, & neceſſarium, promanantem à diuerſitate ſtatus, ſeu conditionis materiæ, cuius ratione, & occaſione adhibetur: nam aliquando præcautionis gratia reuulſionem molimur, quo tempore dubium non eſt, quin neceſſum ſit ad diſtantiores partes fluxionem reuellere, præſertim cũ totius corporis conſenſu affectus fit. At verò dum humor iam moueri ad particulam aliquam cœpit, æquũ profectò eſt, & neceſſarium, ad contrariam ei ad quã fluit, contrario excitato motu fluxionem diuertere: quo ſenſu arbitror Hippocrat. dixiſſe, poſteriora capitis dolenti recta vena frontis inciſa iuuat. Verùm dũ fluxionis origo cognita fuerit, neque ad contrariam partem, neque ad diſtantem reuellere opus eſt, ſed vnde humor digreditur, eodem retrahi debet: ſic profectò in fluxu ſanguinis narium cucurbita iecori adhibita, ſi ex dextra nare profluat, ſummoperè conducit. Atque hæ ſunt reuulſionis ſpecies, quarum Galen. expreſsè meminit lib. artis medicinalis cap. 85. Quibus eodem loco, & pluries alibi duas addidit peculiares

A conditiones, quibus neceſſum eſt omnem reuulſionem fieri, nimirum ſeruandam eſſe hanc legem in quauis, vt cum rectitudine, aut connexione partis affectæ fiat, ſi profutura eſt. Quam ſanè rectitudinem non, vt Fernelius, arbitrari oportet, ſed his figmentis omiſſis, per rectitudinem, ſeu cathixim Hippocr. ſubaudire eam rectitudinem oportet, quæ eſt inter dextram partem cum partibus eiuſdem lateris, & inter ſiniſtram cum ſiniſtris. Monſtrat quidem fidiſſimũ experimentum eodem modo ſemper contingere in his vacuationibus quæ ſecundùm naturam fiunt: ſic enim altera totius corporis pars paralyſi affecta, reliquam incolumem relinquit: ſic ſanguinis fluxus, qui per nares fiunt è directo partis affectæ, laudat Galen. contrarios verò damnat: nam rationabile eſt, partẽ
B dextram ſe ſe in eandem exonerare, ſi quid illi ſupereſt, & nocet: nam faciliùs dextra pars per dextrum latus, quàm per ſiniſtrum expurgatur. Hac enim lege fabrefecit natura in animalibus, & plantis bina omnia, vt altero læſo reliquum euaderet incolume: ſignũ profectò diuiſionis membrorum. Sic & in plantis ſemini dicauit geminum ſitum, quem ſepto quodam medio diuiſit, vt ſi altera pars ſeminis læderetur, altera incolumis ſpeciei propagandæ ſupereſſet. Quibus rationibus cõiectabile eſt, dextram partem cum dextra & ſiniſtram cum ſiniſtra maiorem ſocietatem habere in affectionibus ſuſceptandis, & propellendis, quàm dextra cum ſiniſtris, aut è contra.

Secunda verò reuulſionis conditio eſt, partium cõ
C mercium, & communitas: nam licet ſæpè conueniat rectitudinem prædictam ſeruare, tantæ efficaciæ eſt connexio, ſeu communitas partis affectæ, cũ ea à qua ſanguis extrahendus eſt, vt ſæpè potiorem ſui præſtet indicationem: quinimo vt verum fatear, arbitror hanc eſſe in omni vacuatione ſeruandam (maximè ſi affectio vrget) potius quàm ex reliquis aliquam. Eſt tamen prædicta communio duplex: vna quæ conſiſtit in vno communi venarum trunco à quo diſſeminantur venæ partis affectæ: ſic altero crurum male habẽte, alterum ſcarificare iubet Galen. quia vtrumque crus in vnico communicat trunco venæ cauæ deſcẽdentis. Secunda communio ea eſt quæ fit inter venarum oſcula: nimirum cùm oſcula vaſorum eiuſdem
D lateris cohærent: nam coniectabile eſt vnius lateris venas ſocietatem maximam, & communionem habere cum venis eiuſdem lateris, ita vt communi quodam conſenſu vena ſciſſa in eo latere, quod in eodem ſupereſt, per venam ſciſſam faciliùs, & promptiùs extrahatur, quam alterius lateris vena aperta. Quod hac ratione euidenter conſtabit, ſuppoſito priùs fundamento, nimirum ſatius eſſe in pleuritide à parte affecta ſanguinem mittere (etiamſi à vena ſine coniuge, quæ dextram habitat corporis partem, octo, aut nouem coſtæ inferiores vtriuſque lateris alantur, quo videbatur ſemper à dextro latere in quacunque parte ſit dolor, ſanguinem eſſe mittendum: quam dubitationem tollit ſecunda communionis ratio) ac etiam
E ſi in principijs inflammationum decretum ſit apud omnes Medicos, neceſſum eſſe à diſtantioribus, & contrarijs partibus ſanguinem detrahere. Sed huius controuerſiæ hæc eſt potiſſima deciſio, nimirum aliud eſſe ſanguinem mittere in pleuritide, & membrorum principalium inflammatione, & longè aliud in quouis alio affectu cuiuſuis alterius partis: nam in alijs affectibus ob partis naturam, & ſecuritatem, cõſtat ſolam reuulſionem poſſe fieri citra vitæ, aut alterius periculi crimen. At in pleuritide tantum faceſſit negotium, quod in particula colligitur, etiam ſi parũ ſit, quòd neceſſariò mixtam præſtet indicationem, ac celerius expoſtulet auxilium, quàm id, quod per diſtãtes, aut contrarias fieri poteſt. Quamobrem conſulit vrgentiæ ratio ab ea parte, per quam reuulſio, & deriuatio ab affecta parte fiat, ſanguinem eſſe mittẽdum;

nam

A nam ab ea reuellimus, vt principium inflammationis expoſtulat, & deriuamus, vt affectus ſæuitia, & efficacia deſiderant.

Sanguine itaque miſſo ex hac parte, coniectãdum eſt, minimè tantum eius extrahendum eſſe quantum ſuperare, & affectum expoſcere compertum fuerit: ſæpè enim ob immodicam ſanguinis detractionem, quantumuis neceſſaria exiſtat, labaſcit in opere expulſionis facultas, &, quod ſupereſt intra tumorem præter naturam, expellere minimè valet, adeò vt cocta, & ſuperata materia laborans intereat. Quod ſanè licet in alijs morbis non contingat, in pleuritide verò frequentiùs eueniſſe comperimus. Ratio quidem eſt, quia facultas cuius munus eſt expellere, diuerſa exiſtit ſpecie à facultate coquente: hæc enim de genere B eſt naturalium, illa verò animalis, & voluntaria exiſtit: quamobrem ſatis eſt infra ſubſiſtere, quò expulſioni potentior ſuperſit facultas. Prouidendum etiam eſt, ne confertim, & ſemel ſanguis extrahatur: vacuationis enim modus ex pulſu, ſanguinis motu, colore, & corporis habitudine metiendus eſt. Sic ſanguinem inſpicere oportet: nam ſi initio purus, ac ruber fluxerit, cùm tamen liuidus, aut aliter vitiatus excernitur, ſiſtendum eſt: ſi verò à principio aquoſior, & crudior videatur, claudenda vena eſt dum rubicundior apparuerit. Sed expendendum eſt, prædictum præceptum de mutatione coloris non ſemper obſeruandum eſſe, non modo ob vires, quæ periclitari videntur, larga ſanguinis detractione ad mutationem vſque coloris C facta, ſed quia interdum in phlegmone impactus eſt humor adeò, vt inde nihil trahi poſſit, quin priùs totius corporis ſanguis excernatur; ſolùm enim locum habet prædictum præceptum, vbi Galen. inſinuat li. de ſanguinis miſſione: nimirum ſecta vena parti affectæ propinqua, & in magnis inflammationibus. Præterea inſtitues ſanguinem extrahere quouis tempore, ſi haberi non poſſit leuior acceſſionis hora: quòd ſi remiſſo iam dolore (vt ſæpè contingere ſolet) ſubitò noua ſuccreſcat affluxio, ita vt ſymptomata quoque reuerti videantur iterum, & ſputum recrudeſcere, tũc profectò conſtat optimum fuiſſe, confertim non feciſſe vacuationem, ſed partitè, vt de Anaxione retulerat Hippocra ita vt ſanguis iterum mitti tutò poſſit, D quòd viribus collapſis ex copioſa vacuatione fieri nequit: cum hoc tamen in recrudeſcente hac pleuritide, cautè hoc vel aliud opus aggredieris; ac ſi ſalutem prædixeris, ignorans futuram recrudeſcentiam, prudenter te retrahes, maximè ſi corruptione periclitari phlegmone, ac vires labi, & ſpirandi difficultatem adeſſe, aut ſtertorem apparere conſpexeris. Præterea conſiderabis laborantis ætatem: nam in pueris præſertim pinguioribus, quibus vires debiles ſunt, & venæ inconſpicuæ, hirudinibus vtendum eſt in curuatura brachij: item conſiderabis, ſit ne ſuppreſſa aliqua ex conſuetis, & vtilibus vacuationibus: tunc profectò ſi affectio firmata in latere fuerit, à venis ipſi proximioribus ſanguinem detrahes; ſin aliter, aut ſolùm E incipiente inflammatione, non erit citra maximum beneficium à venis tali, in hæmorrhoidibus, aut menſibus ſuppreſſis, incipere, & tandem ocyſſimè ad venas brachiorum deuenire. Quòd ſi actu aliqua ex prędictis vacuationibus adiungatur, quæ ſatis non ſit naturæ, aut conſuetudini, quantumuis vrgentiſſimus ſit affectus, à venis tali curationem auſpicaberis, dummodo eadem die ſanguis è brachio mittatur. Verùm, dum affectus eſt vrgentiſſimus, adeò, quòd procraſtinationem hanc citra periculum non admittat, aut vires adeò proiectæ, quòd tantam vacuationem ferre non poſſint, etiam ſi menſes, vel hæmorrhoides fluãt, à vena brachij ſanguis extrahendus eſt, dummodo, interim dum fluit, vinculis, & cucurbitulis femoribus, & ſuris affixis, prædictam vacuationem veluti manu contineas, quo minus impetu fluentis ſanguinis illuc irruat, vt abundè dictum eſt lib. noſtro de fœminarum morbis, cap. de menſtruorum cum morbis implexu, & prouidentia.

Victus ratio.

Pleuritide affectis eam victus, & vitæ rationem inſtitues, quæ à principio admodum ſit tenuis, & parca ac pauci nutrimenti: ſat enim eſt iuſcula carnium, oua ſorbilia, & fructus aſſos, vel hordei decoctum cũ ſacchato præbere: ni verens virium caſum extrema auium, vel gallinæ hepata præſtiteris. Poſteà verò dũ laborans copioſius expuere cœperit (ſignum profectò fluxionem ceſſare, & victoriæ naturæ ſupra cauſam morbificam) tunc quidem maiorem alimenti copiam porrigere ſtudebis: formam tamen victus non mutabis, donec naturam cognoueris, vel immunem, vel maiori ex parte liberam ab accidentibus, & opere coctionis exiſtere. Quibus autem id fieri debeat, facilè diſcet Medicus, ſi præ oculis habuerit humectationi thoracis innitendum eſſe iuſculis, & humidis cibarijs, nec non & moderatione tenuioris ſputi, amygdalato, amylo, & alijs huius cenſus. Item viribus reficiendis innitatur etiam, donec expurgationi nocui ſufficiant: quo tempore vtendum eſt ouis ſorbilibus, panatella, & carnibus pullorum, vel alterius auis, quæ teneræ ſit ſubſtantiæ. Potus ex aqua ſit, hordeo, vel ſaccharo, aut glycyrrhiza decocta, aut aliter, quo gratior guſtui fiat: vinum verò omnino in hac affectione interdicere oportet, niſi vel in perfecta declinatione, aut virium roborandarum gratia, quod rarò vſu venit in pleuritide, præterquam in ea, quæ alicui alteri morbo ſuccreſcat.

Sanguine igitur miſſo, & vita hac lege inſtituta, mox curandum eſt, vt quàm celerrimè humor intra membranam delapſus indidem pellatur. Quod ſanè opus cum per repellentia auxilia fieri nequeat, neceſſum eſt per diſcutientia fieri, aut per ea quæ coctione præmiſſa, ſenſibiliter facta reſudatione tuſſiendo pellant. Cæterùm coctio huic miniſterio proficua non eſt de genere ſuppurationis, ſed tantum eſt humoris præparatio, & veluti via ad coctionem: ſuppurare enim in pleuritide nefas eſt, mouet enim natura humorem ibidem contentum, attenuat, aut ſaltem prima caloris rudimenta præſtat, ac per tunicæ poros quaſi digerens ſenſibiliter tranſmittit. Quod ſanè opus in nulla ferè corporis parte, in nulloque alio tumoris genere exequitur natura, ſed ſolum ſuppurationi, aut reſolutioni intenta eſt, niſi in pleuritide, quia ſenſibiliter excernit à parte intra ipſam contentum. Quamobrem Medicus idem opus æmulari tenetur iuxta humoris peccantis conditionem, attenuatis nimirum humoribus craſſis, inciſis qui viſcidi ſunt, reductis ad mediocritatem qui tenues exiſtunt, & tandem vijs paratioribus factis ad expulſionem. Fit quidem hoc opus duobus modis, nimirum medicamentis intro ſumptis, & extra appoſitis: extra verò adhibentur ea auxilia, quæ triplicem obtinent facultatem. Prima quidem & quæ primò adhibenda ſunt, anodyna exiſtunt, vt ſedato dolore nihil, aut parum deinceps ad particulam fluat: ſunt autem huius generis vnguentum pleuritidis appellatum, quo mox à ſanguinis detractione vti oportet: fomenta item parantur, humida quidem veſica, aut ſpongia excepta ex oleo dulci, violarum, ſeſamino, cum modico decocto maluarũ, violarum, & fœnugræci, ac ſeminis lini. Quem quoque vſum præſtat illud, q. ℞. *olei violarum, & amygdalarum dulcium, anã ℥. ß. mucaginis ſeminis citoneorum ʒ. 6. mucaginis ſeminis pſylliũ ʒ. ß. ceræ albæ quod ſufficiat, vt fiat linimentum æſtuanti, & bilioſiſſimæ pleuritidi proficuum.* Præſtat & aliud, q. ℞. *mucaginis ſeminis citoneorum, & althææ, anã ʒ. 1. mucaginis fœnugræci, & ſeminis lini, anã ʒ. ß. olei lumbricorum, & medullæ crurum vituli, anã ʒ. 3 œſypi ʒ. 2: ceræ quod ſufficiat vt fiat vnguentum,* minus calidæ pleuritidi vtiliſſimum. Eundem vſum præſtat imbuta lana in oleo lilio-

liliorum, ſeſamino, & amygdalarum dulcium, cum axungia gallinæ, maximè ſi flatuoſum aliquid præfuerit: mucagines verò extrahendæ ſunt in aqua vngulæ caballinę, violarum, ſaluiæ, aut hyſſopi. Rurſus quędam habent reſoluendi virtutem, ac pleuram aperiēdi, quo faciliùs ibidem contentum exſudare poſſit, quibus vtendum eſt mox, prædictis adhibitis, & ſimul cum ipſis: nam & ſuo modo anodynam quoque habent facultatem. Sunt autem hæc quæ nuper diximus, additis paulò calidioribus, & diaphoreticis: cuius conditionis eſt chamæmelum, anethum, hyſſopus, vngula caballina, ſaluia, folia lauri, maximè ſi addideris puluerem ireos, ſicut prædictis vnguentis prædictum puluerem, & hyſſopi, chamæmeli, anethi, cumini, thymi, marrubij, braſſicæ, & aliorum quæ conſimilem habent virtutem. Præſtat eundem vſum emplaſtrum filij Zachariæ: ac ſi reſoluere in animo ſit, ei vel vnguento pleuritidis addes (maximè, ſi, vt ſæpè ſolet, maligna ſit pleuritis ex corruptione, vel natura) oleum naphthæ, iaſminorum, &, quod experimento felici non rarò probaui, oleum Matthioli, aut theriacæ modicum. Vſus etiam docuit profuiſſe plurimum emplaſtrum, q. ℞. *axungiæ porcinæ ℥.4. ſucci caulium ℥.2. pulueris cymini ℥.1.* ſic & aliud magno pretio habitum apud noſtri ſeculi prædictos viros, q. ℞. *de radicibus althææ coctis, ac piſtatis, & extractis per ſetam lib ß. farinæ fabarum, fœnugræci, & ſeminis lini, anà ℥. ß. pulueris chamæmeli ʒ. 3. axungiæ gallinæ, & anatis, anà ℥. ß. vitella ouorum numero duo, croci ∋. 1.* Præſtat & idem beneficium folium caulis contabefactum, & axungia ſine ſale inunctum, ſuperſparſis cymini pulueribus, & calidum parti dolenti adhibitum: ſed vtilius parabitur, ſi partem priùs inunxeris oleo amygdalarum dulcium, in quo ferbuerit althææ radix minutim inciſa. Maioris efficaciæ eſſe creditur, q. ℞. *dialthææ ℥. 2. cum oleo amygdalarum dulcium, & ſeſamino, ac medulla crurum vituli facto vnguento, & addito puluere radicis ireos.* Quem quoque vſum præſtat ex Pauli decreto præſidium ex cineribus caulium mixto adipe, & facto linimento. Cùm verò vſu venit vias lenire parteſque extrinſecas dilatare, neceſſum eſt præſidia adhibere citra cereæ, aut alicuius glutinoſæ ſubſtantiæ admixtionem: ſat enim eſt partem fouere, quo faciliùs ad intima permeet medicamenti vis: cuius naturæ eſt id, q. ℞. *olei amygdalarum dulcium, butyri recentis, anà ℥.4. axungiæ gallinæ ℥.2. iridis, croci, anà ʒ.1.* Verùm ſi frigidior ſit materia, addes oleum liliorum, radicem enulæ, hyſſopum, mucilaginem fœnugræci, ſeminis lini, dialthæā, & ſulphur.

Interim tamen dum hæc extrinſecus adhibentur, per interna præbere oportet ea quæ aduerſus humoris inclementiam, & viarum ineptitudinem pugnare nata ſint. Docent enim authores humores craſſos extenuare, viſcidos incidere, adhærentes abſtergere, aut abluere, & eos qui præ nimia tenuitate tuſſis impetum ſubterfugiunt, ad mediocrem conſiſtentiam reducere, & tandem vias expulſioni aptiores reddere, aliaque opera exequi, quæ ſiccitatem tuſſis omnino adimant: varia profectò, vt variæ ſunt cauſæ, quas tuſſim ſiccam efficere poſſe diximus: quippe iuxta cuiuſque naturam, & conditionem neceſſum erit ſputum mouere: nam dum pleuritis ſicca efficitur ob membranæ denſitatem, fomentis molliſſimis, & vnguentis, vtendum erit: ſi ob humorum craſſitiē, quæ attenuent (vt mox ſpecialiùs referam) ſi propter humorum cruditatem, coquentibus: ſi ob animalis facultatis impotentiam, roborantibus: ſi propter doloris ſæuitiam, lenientibus, mitigatorijs: ſi propter obſtructionem, his, quæ vias reſerare nata ſint: & pari ratione, ſi ex plenitudine pulmonis, his quæ tuſſim moueant, quo faciliùs natura gliſcat ad expulſionem. Quæ omnia diſtinxiſſe oportebit, ne incognita cau-

A ſa, inutile, aut forſan contrarium, adhibeatur auxiliū, quod non rarò accidere imperitis comperimus. Attenuant quidem, & incidunt craſſos, & viſcidos humores, vt ab his initium ſumam, quæ ſuaptè natura humida ſunt, & tenuium partium, aut inciſoriam habent facultatem. Sed expendendum eſt, hæc omnia craſſis, & viſcidis omnibus citra diſtinctionem adhibenda non eſſe: craſſum enim ſæpè tale efficitur ob impenſam aſſationem, aliquando verò ob coctionē, nonnunquam tamen ſua natura tale exiſtit: his verò proficua ſunt medicamenta, quæ incidunt, & attenuant: aduſtis, quæ humectant, & madefaciunt: craſſis verò ex coctione, quæ abluunt, & abſtergunt. Neque inconuenit omnibus craſſis largam humectationem B porrigere: ſic enim aliquid humidum ſerapijs admiſcere oportet, velut hordei, aut glycyrrhizæ decoctum, vel puriſſimæ aquæ modicum, cuius tanto plus adaugebis, quanto magis ex aſſatione craſſitiem proficiſci conſtiterit: potus enim largior eo tempore medela eſt. Quòd ſi hæc prodeſſe non videantur, addere ſerapijs oportebit acetoſi modicum, maximè ſi calor nimius fuerit; ſin aliter, aut frigida ſit, & craſſa ex natura ſua humoris conditio, oxymelitis ſimplicis: & multi addunt ſquillitici: quo caſu admiſcere oportet ſyrupum de hyſſopo, glycyrrhizæ, aut capillorum veneris, quibus addere oportet modicum acetoſi, quātum ſat ſit, vt humorum craſſities frænetur, exciteturque ampliùs homo ad tuſſiendum. Nam ſolùm tuſſicularibus C, & bechicis vtendum eſt in pleuritide, cùm animalis facultas adeò languida eſt, quòd expellere nequeat: quia ipſe affectus, & cauſa ipſa, vicem habēt tuſſicularem, & facultatem irritant, ſi quidem morbum conſtituunt in via. Et ob id, dum tuſſis deficit, ipſam ſyrupo de praſſio, & acetoſis excitare oportebit. In quo ſanè opere lentè, & ſenſim progrediēdum eſt, ne maior fiat humoris extenuatio, aut tuſſis irritamentum, quàm par ſit, maximè verò in pueris, corporibus macilentis, genere neruoſo affectis, fœminis vterinis affectionibus moleſtatis, & quibus aſperior tuſſis, aut vigiliæ grandiores apparuerint: quibus ſanè ſupplere oportet aceti defectum decocto cardui ſancti, vngulæ caballinæ, ſaluiæ, aut aliarum herbarum quas paulò inferiùs recenſebo. Confert mirum in D modum laboranti præbere ℥. 4. aquæ ſtillatitiæ per balneum Mariæ extractæ ex floribus chamæmeli: partem enim lenit, reſoluit, aperit, & ſudorem mouet. Prodeſt & ſerapijs omnibus admiſcere modicum olei de ſemine lini, aut ipſum oleum cū pauco ſaccharo, aut ſi fuerit pleuritis nimium bilioſa, loco eius oleū amygdalarum dulcium.

At cùm præ nimia tenuitate ſputum ſubterfugit naturæ impetum, ipſum ad mediocritatem reducere ſtudebis, & fluxionem quoque compeſcere: vtrumq; tamen facies ſyrupo violaceo, addito nenupharino, aut roſaceo: maximè ſi grande ſit incendium: quo caſu præſtantius eſt ſyrupum de papauere admiſcere. E Hunc etiam vſum præſtat caſſia aqua hordei, & violarum liquata, ſicut tragacantha, & ſaccharum aqua diſſolutum, additis pulueribus amyli, ſeminis papaueris, florum roſarum, borraginis, & bugloſſi. Præſtat & amylum aqua ſacchari dilutum: ſed cū fluxio præualet, dolorque non eſt tanti momēti, ſerapij loco vti conſulunt doctiores conſerua roſarum, violarum, aut bugloſſi, cum pulueribus roſarum, coralli, aut tragacāthi, & glycyrrhizæ. Sic initio, fluxione vberiùs prolabente, eclegmata adhibenda ſunt ex tragacantha, & ſyrupo roſarū: quòd ſi vigilia, & tuſſis præualuerint, vt ſæpè ſolet, plantaginis, capitū roſarū, & hordei decocto ſyrupū roſarum, aut papaueris admiſcebis, vel ablues in prædictis aquis amylū. Quę quoq; vſum pręſtat lac amygdalarū dulciū extractū decocto hordei vel ricæ torrefactorum, aut aqua chalybeata, vel deaurata: quo etiam caſu ſæpè contingit cōfugiendum

fore ad ea quæ fluxum ſiſtere nata eſſe diximus capite de tuſsi. Verùm quia in pleriſque pleuriticorum non raro vſu venit, lenientia, detergentia, incidentia, & repurgantia admiſcere, ob id aliqua ſcribere oportet, quæ mixtas habeant vires. Cuius cenſus eſt hydromel, vel aqua hordei ſaccharata, cum piſtillo glycyrrhizæ ſumpta: ſyrupus item capillorum veneris incidit, & detergit ſine manifeſto calore, ſicut glycyrrhiza. Præſtat & melicratum ex aqua, in qua radix violæ purpureæ, ſtœchas, chamædrys, vel chamæpitys incoxerint. Verùm ſi abſtergendum eſt, aquam ex integro hordeo parare oportet, ſicut vbi leniẽdum eſt, aut ſitis extinguenda, fricare hordeum oportet aſperiori linteo, & exteriori tunica expoliare: ſi verò nutrire ſit in animo, proportio hordei ad aquam augenda eſt, eoque coquendum, donec frangatur hordeum: *conſtat enim ex viginti partibus aquæ, & vna hordei.* Aqua enim ſacchari detergit, & coquit, ſi calidior ſit pleuritis: lenit & nutrit, *ſi ℥. 1. ſacchari coquatur in viginti aquæ ad medietatem: poteſt tamen ſacchari portio augeri ad ℥. 3. facta colatura cum modico cinnamomi.* Quòd ſi ſitim extinguere velis, & ampliùs lenire, *ſerapij violacei modicum addes*: faciliùs enim ſic ſputum educimus, *maximè ſi modicum ſyrupi iuiubarum addideris*, qui coquit, & lenit in biliosa pleuritide, ſicut in pituitoſa melicratum, in quo radix althææ, hyſſopus, & thymus coquendo maduerint. Præſtat etiam aliud q. ℞. *ſarſæ parillæ ℥. 1. & ß. radicis enulæ campanæ: & ireos, anà ℥. ß. ſaluiæ, & betonicæ manip. 1. coquantur, & in colatura diſſolue mellis quantum ſufficiat vt fiat hydromel non admodum dilutum.* Conducit etiam hyeme, & frigidis temporibus, ſicut reliqua medicamenta, quæ capite de tuſsi adduximus.

Sunt etiam inter pharmaca huic affectioni proficua, quædam peculiari proprietate efficacia, velut *raſuræ dentis apri ʒ. 2. in vino albo tenui, aut oleo amygdalarum dulcium, vel ſeſamino*, præterquam quòd confert ad cohibendam fluxionem ob innatam adſtringendi efficaciam. Prodeſt etiam id, q. ℞. *radicis lappæ ſiccæ, quæ purpureum florem gerit, aut floris eiuſdem ʒ. 2. mulſæ quantum ſat ſit ad potum.* Valet etiam id, q. ℞ *coralli rubei ʒ. 1. mulſæ ℥. 3. item ius ſerpylli expreſſi cum aqua cardui benedicti:* nec non *pudendum ceruinum toſtum, & in tenuiſſimum puluerem redactum ad ʒ. 1. cum oxymelite, aut vino:* ſunt qui ſummopere laudent oleum ceræ arte chymica extractum cum vino albo, aut aqua cardui benedicti, vel vngulæ caballinæ, aut decocto capitum, & ſeminis papaueris.

Quòd ſi ne hæc omnia prodeſſe videantur, verendum profectò eſt, ne in ſuppurationem commigret affectio, & curandum omni diligentia eſt, ſi in id malum vergat affectio, vt quam citiſſimè per partem ipſam affectam materiam extrahamus. Cui operi celebrauit antiquitas duo auxilia: primum, & quod periculo non vacat, eſt ante initium ſuppurationis inter coſtas pleuritidi reſpondentes foramen ferro candenti, aut inciſorio aliquo ferramento, efficere, quo ſenſibiliter totum illud materiæ, quod migraturum eſt in pus, expurgetur, antequam rupto abſceſſu pus in cauitatem thoracis prolabatur. Verum neque vſu, neque felici experimento, adeò creuit vtilitas huius præſidij, quòd cogamur in graue hoc periculum laborantem ducere: quapropter ſecuritatis gratia ab vſu prædicti auxilij ſemper ſuperſedeo: niſi tranſacta decimaquarta die, dum adeò creſcunt ſuppurationis accidentia, quòd longè certius eſt periculum ea facta, quàm thorace perforato. Secundum verò auxilium, quod magis proficuum, & ſecurum exiſtit, eſt cucurbitarum vſus: de quarum adhibitione, & vſu diuerſa proferunt authores, licet omnes conſentiant pleuritidi ſupra partem affectam fixas, & ſcarificatas,

A ſummoperè prodeſſe. Verùm qui exactè mentem authorum calluerit, comperiet prædictam varietatem non contradicendi ſtudio, ſed maioris, aut alterius vſus gratia ſcriptam fuiſſe. Sunt enim qui poſt principium morbi prædictas cucurbitulas affigunt: ſunt qui poſt decimamquartam diem: ſunt etiam qui in leuiori pleuritide, & vetuſtiori eis vtantur: ſunt qui & in acutioribus, ſed parua exiſtente materiæ copia. Sed expendendum eſt, quid vnuſquiſque velit. Celſus enim libro 4. capite 6. arbitratur, tantùm earum opus eſſe, vbi lenior, aut vetuſtior fuerit lateralis dolor, quaſi volens in pituitoſis, & quæ ægrè coquuntur, pleuritidibus, proficuas eſſe ad materiæ, quæ difficilis exiſtit ſuppurationis, ita vt neque per reſudationẽ, neque per inſenſilem halitum digeritur, extractionem: B verùm cutim priùs incidit, poſteà verò cucurbitulas adhibet. Hanc tamen ſententiam ſequuntur alij authores, diuerſo tamen modo: nam Alexander eis vtitur in debili pleuritide, & in corporibus, quæ parua abundant humorum copia, & quæ maiorem euacuationem ferre nequeunt. Paulus verò libro 3. capite 33. tantùm docet poſt 14. diem affigendas eſſe cucurbitulas, & poſtmodum ſcarificandas. Aetius verò poſthabitis omnium ſententijs, ad diſcutiendum humorem, qui fomentis, & cataplaſmatis non ceſſit, eis vtitur, quas poſteà ſcalpello ſcarificat, & oleo ſale, aut nitro perfricare iubet, vt facta per oleum penetratione, ſalis beneficio, materia tenuior facta, promptiùs, & vberiùs expiret. Quibus exactè penſatis C facilè erit cuique noſſe, quo in caſu prædicto auxilio liberè vti poſſit.

Verùm licet ſpuria, & illegitima pleuritis non tantum faceſſat negotium, neceſſum tamen erit docere, qua methodo, & quibus auxilijs Medicus teneatur vti in eius curatione. In primis ſi doloris vrgentia poſtulauerit, aut corporis morboſus apparatus, ne vera fiat pleuritis, ſanguinem etiam demes, ſed parciùs: auxilijs tamen vtendum eſt, quæ diſcutiendi, & attenuãdi materiam, & aperiendi externos meatus vires habeant: ſic enim fomenta quæ veræ pleuritidi prodeſſe diximus, & cataplaſmata quæ reſolutoriam, & diaphoreticam vim habeant, ex vſu eſſe comperimus.

D

CAPVT VII.

De pulmonis inflammatione, ac de leuium arteriarum eius obſtructione.

PLacet hac in parte peripneumoniæ meminiſſe, nam licet morbus ſit eiuſdem ſpeciei, & naturæ cum præcedenti, eſt tamen affectus loco diſſidens: nã pulmonis eſt inflammatio, cum acuta febre, ac ſpirãdi difficultate, cui & anguſtia, & grauitas coniuncta eſt, (ob id peripneumonia dicta) ex quouis humore ibidem confluente orta, etiam ſi tanquam certiſſimũ habeatur, à pituitoſiori ſanguine frequentiùs oriri.

E Sed antequam eius naturam, & cauſas aggrediar, ſtudui leuium pulmonis arteriarum obſtructionis rationem reddere, ac periculi grauitatem oſtendere. Reduximus hanc affectionem ad præſens caput, quia plerumque ſolet eſſe inflammationis præludium, nec vllam infert in reſpiratione difficultatem, niſi malum aſperas arterias coarctet. Cuius rei gratia ſtatuendum eſt, contrario propagationis, & inſertionis modo ſe habere aſperas, & leues arterias in pulmone, ſicut diuerſum perficere officium, ac diuerſis facultatibus, & membris inſeruire. Quippe aſperas pulmoni inſeruire, & animali potentiæ aerem trahenti, & à ſummo gutture, & aſpera arteria per vniuerſum pulmonem diſſeminari euidentiſſimum eſt: leues verò contrario modo à cordis ſiniſtro ventre oriri, vel ibidem implãtari, & per pulmonis lobos diſſeminari, ſuſcipiẽtes aerem ab aſperis, & cordi ſolũ referentes, & ſeruiẽtes, re

ceptan-

ceptantes etiam ipſius fuliginoſum recrementum, vt Galen. placuit 7. de vſu partium: quibus conſtat, earum læſionem potiùs ſubitum interitum, aut ſuffocationem innati calidi defectu prædicti officij, quàm difficilem reſpirationem poſſe inferre, ſiquidem ei nõ ſeruiunt, ſed cordi. Eſt igitur hæc affectio leuium arteriarum pulmonis obſtructio, quam grauiſſima ſequuntur ſymptomata, nimirum ſyncopis, & ſuffocatio ſubita: ex cuius rei ignoratione ſic affectos arbitramur apoplexia interemptos: & ſi de cordis anguſtia conquerantur, conijcimus non rarò, vel oris ventriculi conſenſu id eos pati, vel generali nomine affectionis cordis reſpondemus affectos eſſe, cùm ad veram præcautionem oportuiſſet locum primò affectũ, & affectionis modum nouiſſe. Eſt itaque (vt dictum eſt) obſtructio leuium arteriarum: quibus coarctatis, aut quomodolibet obſtructis, cùm fuliginoſis cordis recrementis non ſubſit liber exitus, neque rurſus liber aeris in cor ingreſſus, mirum non eſt, ſi ſubita ſuffocatione periclitetur homo: idque magis, aut minus prout preſſior, aut maior, vel minor fuerit obſtructio: nam ijs obſtructis, cordi tandem grauiſſima ſuccreſcit affectio, quòd fuliginoſa recrementa expelli non poſſint, aut caliditas refrigerari, ac ventilari: quo fit, vt vel in ſyncopim, aut mortem inopinatò procidant ſic affecti. Eſt quidem hæc pernicioſa, & fraudulenta affectio ob adductas rationes: fraudulenta verò, quòd nullum ſubſit ante ſignum, quo prænoſci poſſit imminens malum: quippe nec difficili reſpiratione, nec grauitate, nec dolore, aut quouis alio ſymptomate, quod moleſtiam inferat, premuntur huiuſmodi laborantes. Solum enim anguſtia, ac ſi manibus comprimatur cor, per interualla torquentur: nonnũquam ſaltum in corde perſentiunt, ſed omnia hæc velut leuia contemnunt, adeò vt poſtmodum, malo ingraueſcente, & obſtructione facta maiori, ſubita morte corripiantur, Medicis ſtatuentibus malum leue futurum, aut parui momenti. Cauſas habet hæc affectio duplicis naturæ: alteram flatum, vel ſuccum (cuiuſuis conditionis) in prædictas leues arterias prolabentem; reliquam verò tuberculum, aut phyma crudum eaſdem comprimens, & coarctans: nam licet in pulmone nullum ſenſibile ſubſit vitium, in corde verò cuius miniſterio ſubſeruiunt, grauiſſima fiunt (vt dictum eſt) quippe non omnia quæ præter naturam in pulmone congeruntur, protinus ipſum lædunt, aut eius actiones vitiant, ſed quatenus aſperas arterias, vel coarctant, vel obſtruunt: tunc enim difficiles fiunt reſpirationes, & alia ſuffocationis pericula ob reſpirationis defectum, aut vitium: nam ſuffocatio, quæ leuium arteriarum obſtructione fit, citra reſpirationis iacturam fit, ſolo cordis calore ſuffocato, & veluti obruto fuliginum copia. Noſces autem imminentem, & futuram acceſſionem (nam id ſolũ eſt, quod ad præcautionem noſſe oportet) ex accidentibus quę retulimus: verùm quia hæc fallacia ſunt, & mille alias cauſas monſtrant, ob id ſolùm pulſus differentijs fidendum eſſe arbitror. Sic enim pulſus fiunt (corpore apparente in reliquis ſano) omni inæqualitate inſigniti, & aliquando interrupti: maximè ſi compreſſis leuibus arterijs fiat, idque cùm iam iam inſtat affectio. Hoc tamen vnum non licet ſilentio præterire, quòd prædictæ inæqualitatum ſortes longè firmiùs perſeuerant, & perſtant, cùm tuberculum, aut phyma cauſa eſt mali, quàm dum ſuccus aliquis arterias prædictas replet, vel craſſus aliquis flatus: quo ſigno cauſas inter ſe ſeiunges, ac diſtingues facilè. Sunt igitur ex obſtructione pulſus inæquales collectiua inæqualitate, quæ decurtatos, ſeu myuros efficit: nam cũ vitalis facultas, ſibi cor obrui fuliginibus agnoſcat, dum primo impetu vincitur, decurtatos efficit, poſteà verò fuliginibus reſolutis (quia obſtructio omnimoda non eſt) paulatim reciprocus efficitur pulſus, & ad antiquum ſtatum paulatim increſcendo, vt paulatim deſcenderat, regreditur, niſi myurus efficiatur deficiens, quod ſummum eſt mortis inſtantis indicium, etiam ſi aliquãdo iterum natura in ſeſe redeat, vireſque colligat, ac inimicum pellat, donec iterum congeſtis nouis fuliginibus ad deficientiam reuertatur, aut tuberculo creſcente, ac ſuppurato, malum iterum creſcat, nouis, & maioribus differentijs præſtitis. Prætereà phymate affectis, ob caloris perfrigerationẽ & extinctionem à copia fuliginum, nõ rarò iecur perfrigeratur, ita vt in hydropem immedicabilem migret affectio. Plerumque verò cordis ſuccreſcunt palpitationes adeò grandes, quòd laborantes ſummopere anxios reddant, & cùm in deterius malum vergit, premuntur lipothymia, ac ſyncopi lethali: quæ omnia expendiſſe oportet, vt antequam in hæc accidentia commigret malum, præueniatur. Atque hæc de arteriarum pulmonis obſtructione dixiſſe ſit ſatis, curationem tamen inferiùs leges.

Pulmonis verò inflammatio fit ab humore, non ad vaſa hæc aut illa confluente, ibidemque immorãte, ſed ad carnea ſpatia: quæ cùm laxa admodum ſint ob carnis mollitudinem, & ſpongioſitatem, facilè humorem à vaſis exſudantem ſuſceptant. Quod ſanè expreſſit Galen. lib. 4. de præſagitione ex pulſ. cap. 12. dicens: Quia laxum, & molle viſcus pulmo eſt, & vndique vacuum, à pituitoſiori, atque craſſiori ſanguine inflammatur, cùm ſubtilis bilioſuſque fluat ferè, neque cum viſcere vlla ratione cohærere valeat. Dubium tamen leue pleriſq; ex hac ſententia ſuccreuit, cùm mille in locis à Galeno dictum ſit, à ſolo vel quã minimum permixto ſanguine phlegmonem oriri. Ex quorum ſententijs euidenter conſtat, omnino ignoraſſe rarò ſolùm ſanguinem eſſe reperibilem, ſed frequentiſſimè tumorem phlegmonoſum ſpurium mixtumque ſuccreſcere. Quod his verbis Galen. expreſſiſſe conſtat lib. 2. de different. feb. cap. 12. *Neceſſum igitur eſt, ſanguinem in partibus contentum, vnà cum ſuperfluitatibus influentibus plerumque putreſcere.* Quæ verba clariùs expreſſit lib. de ſanguinis miſſ. capite 5. & lib. 2. de inæquali intem. cap. 5. apertiùs eadem refert dicens: *Iam ipſa phlegmone laborans particula, vel propè, vel longè ſita eſt à multi ſanguinis viſceribus, totuſque ſanguis, vel bilioſus eſt, atque hæc omnia magis minuſque: quare neceſſum eſt multiformes fieri alterationes, ſiue alterum alteri ſit collatum, ſiue idem ſit.* Ex quibus euidenter conſtare arbitror, inflammatorium affectum fieri poſſe, ſed non ſine bilioſo, melancholico, aut pituitoſo humore admixto. Quo etiam fit, vt ſi mixta aliqua affectio pulmoni cõtingere poſſit, maximè ſit ex ſanguine pituitoſo, ob adductam à Galeno rationem lib. 4. de cauſ. pulſ. & 2. de locis affect. & 6. aphoriſmorum 33. qua parte comparans pulmonis inflammationem pleuritidi, hæc verba ſcribit: *Non æquè profectò membrana, ac pulmo ſunt natura apta humores ſuſcipere: denſa ſiquidem eſt membranarum ſubſtantia, pulmo verò laxus admodum, & rarus: quare huic proprium eſt pituitoſos ſuſcipere humores, membranæ autem ſuccingenti, plus bilioſos.* Quod ſanè dogma videtur ſuſpectione non carere: nam licet pulmo laxæ molliſque ſubſtantiæ exiſtat, & propterea aptiùs in ipſo craſſus viſciduſque cohæreſcere ſuccus valeat, proinde tamen in foraminoſa, & cauernoſa ſubſtantia, non minus, ac in ſpongia aqua immoratur, tenuis bilioſuſque humor poteſt contineri. Qua ratione videtur, non minus eryſipelate poſſe inflammari, quàm inflammatione œdematoſa: cum hoc tamen, quia ob viſcidam conſiſtentiam pituitoſos ampliùs locus ipſe recipiat humores, quàm maximè ſuæ ſubſtantiæ ſimiles, ideò verum eſt prædictum axioma, adhibito etiam in conſiderationem viſceris calore, quo humores funduntur, quantũuis craſſi exiſtant. Quapropter

cenſeo à Galen. & veteribus dictum fuiſſe, pulmoniam non à bile, ſed à pituitoſo ſanguine fieri: tum ob loci naturam: tum verò, quia verior inflammatio potius ex ſanguine pituitoſo, quàm bilioſo adnaſcitura eſt: nam ſi perfectam phlegmonem ex optimo ſanguine fieri dicebamus, & pituita magis quàm cæteri ſucci ad naturam ſanguinis accedit, imò crudus dicitur ſanguis, ex ea meritò veram pulmonis inflammationem, ſicut & cæterarum partium fieri credendum eſt. Cùm hoc tamen inflammationem eryſipelatodem in pulmone non negauit Galen. quinimo pituitoſam ſubticuit: & lib. 4. de loc. affect. eius reminiſcitur dicens: *Siue intolerabile fuerit incendium, anguſtiæ grauitatiſque ſenſus minor, eryſipelas ipſum pulmonem vexare cenſendum eſt.* Etiam apud Hippocrat. ſcriptum reperimus libro de affect. text. 8. & libro de morbis capite 6. & libro 2. de morbis cap. 17. ſed expreſſiùs libro v. de morbis cap. 26. quę ſanè omnia in prædicto ſenſu ſubaudienda veniunt. Sic profectò Aliabbas in praxi inquit: *& hoc apoſtema aliquando fit à materia ſanguinea, aut cholera quæ ad pulmonem incurrit, nonnunquam à catarrho à capite deſcendente, interdum à pleuritide.* Eadem refert Paul. ſed clariùs Auicen. 1. 3. capite 10. dicens: *Et peripneumonia fit ab omni humore, ſed vt plurimum fit à phlegmate, quoniam in membro raro non continetur humor ſubtilis.* Itaque præſtant huic affectioni materiam; vel angina, vel pleuritis, vt ex Hippocrat. conſtat 7. aphoriſmorum, vel catarrhus, vel quæuis alia corporis particula, quæ plena cùm ſit, vehementior ad tranſmiſſionem exiſtit, maximè ſi ob aliquam occaſionem pulmo præter naturam incaluerit, vehementiùſque moueatur. His ſuppoſitis ſtatuendum eſt, huius affectionis triplicem eſſe generationis modum: quippe interdum ſtatim inuadit, nullo antecedente affectu, ſed ſanguinis bilioſi, ac tenuis collectione per totum viſceris corpus, qui à dextro cordis ſinu continuò effluit per venam arterioſam. Et dupliciter huius venæ vitio pulmo in tumorem attollitur: vno modo ſanguinis parte aliqua vitioſa in pulmonem vniuerſum dilabente, & aliquando in partem eius quamuis: & vtcunque ſit, verè pulmo inflammatur, & pulmonia fit: illa quidem maioris momenti, & ſummè grauis: hæc verò non ita: licet in vtraque pulmo per totum; aut ex parte in tumorem eleuetur. Alio verò modo in longè maiorem mollem attollitur aquoſa ſeroſaque ſubſtantia plenus per eandem venam, dum in his qui malo ſunt corporis habitu, aut hydrope laborant, aqua pulmonis motu attracta ibidem colligitur, & per vniuerſum viſceris corpus ſpargitur: quem affectum multi pulmonis hydropem appellarunt, vt cap. de difficili reſpiratione latiùs docuimus. Interdum etiam à deſtillatione è cerebro confertim in pulmones elapſa ortum habet, quam pulmo, tum propter laxitatem, tum verò propter trium facultatum imbecillitatem, facillimè excipit: quem generationis modum plerumque à pituitoſo ſanguine fieri arbitror: quippe tunc duobus modis fieri hunc affectum poſſe conſtat: vno plenis aſperæ arteriæ ramis feruido ſpumoſoque ſanguine, quo & febris, & difficilis reſpiratio ſuccreſcit, & præſidia, quæ caput reſpiciant potius, quam pulmonem, adhibere oportet. Alio verò cùm à prædictis vaſis aliquid exſudat in pulmonis carnem inflammationem efficiens: quod noſces quia minus ſpuitur, & intenſiùs febrit, ac minus difficulter reſpirat laborans. Sæpius verò alijs morbis ſuccedit, vt pleuritidi, anginæ, aſthmati, dum è dictis partibus humor repentè rapitur in pulmonem, ſiue idem humor ſit, ſiue qui fluxurus iam iam erat, & qui præfuerat, reſolutus euanuit. Quæ ſanè permutatio duplex eſt: vna in qua priore morbo ceſſante nouus oboritur: altera verò cùm ad præexiſtentem morbum morbus alter accedit. De qua permutatione ſic ſcriptum Hippocr. reliquit. *Si qua mala ſupra mala neceſſariò euenerint, eius rei cauſam qui ignorant, Medicum arguunt.* Vtcunque tamen ſit, peripneumonia pleuritidi, vel ſuperuenit, vel ſuccedit multo frequentius, quam pleuritis peripneumoniæ: idque tribus rationibus: vna, quia ſi facilis ſit peripneumonia, humor ante expurgatur quã in latus diffundi queat: ſi verò vehemens ſit, priùs ægrum ſuffocat quam coſtæ coafficiuntur: quibus accedit tertia, nimirum quòd licet pulmo in dilatatione trahat à partibus vicinis, & leuibus arterijs, non ita cùm expellit, reijcit in eaſdem, ſed per aſperas arterias foris expellit, non ad reliqua vaſa, à quibus dilatatione traxerat, & ob id nequit ita facilè pleuritidem excitare. At in pleuritide humoris ferocis materia, quæ coſtis contineri nequit, facilè pulmoni communicatur.

Signa.

Verùm cùm à principio dictum ſit, finitimum eſſe hunc affectum pleuritidi, & ferè eiſdem ſignis demõſtrari, neceſſum profectò erat, ſigna referre, quibus poſſimus pleuritidem à peripneumonia ſeiungere; nam licet vtrique inſint eadem ſigna, diſſident tamen quibuſdam accidentibus, & conditionibus peculiaribus, quibus longiſſimis ſeparantur interuallis. Dolor itaque in vtroque affectu iuxta thoracem adeſt, ſed in pleuritide acutior, in peripneumonia verò ſolùm ponderis ſenſus, niſi pellicula ipſius thoracis ſimul inflammetur: tunc enim dolor etiam in toto ferè thorace percipitur, quo tempore dolor eximius ad ipſum peruenire, & ad ſpinam, & pectus compellitur, vt Galen. 4. de loc. affect. Nam doloris efficitur particeps non ſui ratione, ſed per tunicam, quantum obducitur aliqua ſui parte, tunc vertebris, & pectoris oſſi tanquam vinculo committitur, à ſuccingente coſtas membrana accepta (parte ſui ſuperiore, non in lobis) cui à ſexta coniugatione nerui inſeruntur. Quo quidem fit vt pulmo doloris ſit expers, præterquam grauis, quem tumens excitat in membranis interſepientibus, potiſſimum eis partibus quibus pectori, & dorſo alligatur, vt diximus. Viget enim in vtroque acuta febris, ſed in peripneumonia ardentior ob cordis viciniam: tuſſim inſuper cùm incipit, vterque habet, ſicciorem tamen pleuritis, humectiorem verò peripneumonia, præſertim cum in vijs magis viget humoris redundantia: ſputum etiam apparet ſpumoſum, bilioſum, & quandoque cruentum, ex quibus ſanè peripneumoniam, & humorem ipſam efficientem venamur. Difficulter quoque in vtroque affectu reſpirat laborans, ſed longè difficiliùs in peripneumonia, quia cùm pulmo, & thorax, quantum ſat ſit, dilatari poſſint, quòd dolore non impediantur, vt in pleuritide, fit profectò vt promptè moueantur, adeò vt præ magnitudine, & frequentia ſuffocari laborantes videantur, quia inflammatus pulmo, & ſubinde humore plenus, quantum par eſt, aerem capere non poteſt, etiam ſi plurimum dilatetur, præterquam quòd calidiſſima pulmonis, & cordis affectio citatiorem expoſtulant reſpirationem, tantoque magis, quanto inflammatio eryſipelatis fuerit magis particeps, & quia bronchia anguſtiùs coguntur quàm in pleuritide, & in ſupino decubitu anteriores thoracis partes conſidentes pulmonem arctant, & ſufficientem aeris attractionem impediunt. Sed ex pulſu euidentior ſuccreſcit differentia: nam pulmonis inflammatio pulſum habet magnum, celerem, crebrum, languidum, mollem, vndoſum, & aliquando dicrotum, quem raro accidere arbitror: cui omnino diuerſum pleuritidem obtinere certum eſt. Habet igitur peripneumonia magnum, & celerem ob febris vehementiam, & cordis viciniam, crebrum verò non ſemper eodẽ modo habet, ſed aliquando minus, prout incendiũ, aut ſoporoſam affectionẽ, quæ frequenter peripneumoniæ comes eſt, poſtulare viſũ fuerit: languidus

effici-

efficitur ob contractam impotentiam ab ingenti intemperamento: mollis verò ob partis affectæ naturam. In qua re mihi parum immorandum eſt, cùm multa (vel Galeno docente) Medici de his differentijs in peripneumonia loquantur. Quippe magnum ſtatuunt, aduerſus inflammationis naturam, & facultatis impotentiam, quæ cauſæ paruum natæ ſunt efficere: ſed maioris eſt momenti arteriæ mollities ad magnum efficiendum, quàm prædictæ cauſæ ad paruũ, ob ingentem vſus vrgentiam. Sed de mollitie longè grauius ſuccreſcit dubium: nam vnanimi omnium conſenſu conſtat, id eſſe ob partis affectæ naturam, quæ molliſſima eſt, & nos etiam lib. de pulſ. eiuſdem in iuuentute fuimus ſententiæ, ſed nunc maturiori conſilio rem agitantes cenſemus partis affectæ naturam non poſſe inflammatam (cuius ratione duriorē oportebat efficere) molliorem reddere pulſum, quàm ipſe eſſet ſecundum naturam, licet ob id, cùm pulmo inflammatur, durior non fiat; at molliorem fieri ea ratione eſt impoſſibile: ſed arbitramur mollitiem fieri ex pituitoſo ſanguine inundante atque humectante arterias: cùm certum ſit, mollitiem eſſe propriam arteriarum mollium differentiam, ſed arteriæ non redduntur molliores, quàm anteà, quia pulmo inflammatur, ſed quia ipſæ ex materia antecedente, & coniuncta humectantur. Quo fit vt rarò fiat vibratus, quia rarò inflammatio pulmonis particeps fit flauæ bilis, nam dum ſic accidit, vibratus redditur, quia tenſio eſt euidentior, & arteriæ ſicciores ſiccitate, & calore bilis. Fit inſuper intermittens ob languidam facultatem, ſed id non protinus à principio, ſed poſteà, eſſentialiter languente facultate: nam morbo incipiente, aggrauatione potius languet, quàm re vera. Fit intercurrens etiam poſteà, dum vel pus conficitur, quia vſus ſupra modum augetur: quæ in principijs accidere non poſſunt. Habet inſuper peripneumonia, præter hæc ſigna pleuritidi communia, alia non pauca, quæ illi peculiariùs pertinent, velut eſt maxillarum rubor, vt Galen. placuit lib. 3. de loc. affect. cap. 3. Quia ex feruore ſanguinis in pulmone vapor ſibi ſimilis exhalat, & cùm ob innatam leuitatem ad malas ſe ſe extollat, conſiſtit ibidem, & per cutis tenuitatem veluti per vitrum colorem ſuum oſtendit. Sed & linguam pulmoni rectà ſuperſtantem, tum per amplitudinem aſperæ arteriæ, tum per membranæ continuitatem, idem excrementum petit, & calidiorem reddit: quo fit vt in peripneumoniæ principio rubeſcat lingua, deinde in vaporum, & ſeri vbertate intumeſcat, & vltimò exaſperetur albidiorque fiat, ſi pituitoſior ſit affectio. Præterea conſiderandum eſt, dolorem non ſemper in medio thoracis apparere, quantumuis pulmo ibidem vigeat. Nam cùm pulmo bifidus ſit, pars dextra interſepientium membranarum interuentu diſtincta ab altera, dextram thoracis cauitatem implet, ſiniſtra verò læuam: quo fit, vt altera magis plena, & inflammata, alteram linguæ partem magis exaſperet, & colore afficiat, & rurſus ponderoſo dolore altera thoracis pars magis reliqua afficiatur, & ſi vtraque vniuerſus etiam lædatur: ſic ex altera clauicula condolente, idem venaberis: aut ſi in altero hypochondriorum, vel in vtriſque ponderis ſenſus vigeat, maiorem totius, aut alterius partis pulmonis inflammationem conijcies. Comatoſior inſuper efficitur homo, naſus efficitur ſimus, venæ temporum eleuantur, & appetitus deijcitur cum linguæ ſiccitate, & rubore, qui poſteà, vt inquit Auicen. in nigredinem migrat. Vigiliæ etiam laborantes infeſtāt, licet comatoſi ſint: delirium quoque adeſt ex vſtilaginibus caput irruentibus: extremitates frigeſcunt, & vngues apparent liuidi, & incuruantur, morbo in deterius vergente.

Preſagiũ. Qui tamen ſic affecti ſunt, quarto, vel ſeptimo die pereunt, niſi ſanguine per nares ſuperueniente præ-

A ueniantur: ac licet prædictum periculum effugiant, non omnino tuta eſt ſalus: nam ocyſſimè ſuppurantur, vel adeò affecto pulmone ſuperſunt, vt corde ſimul coaffecto lentè moriantur. Quantum enim ex hoc morbo periculi laboranti ſuccreſcat, nemo eſt qui dubitet, & omnes vereri tenentur: ferè enim ſic affecti à principio in agone adeſſe conſpiciuntur, oppreſſis viribus, & fatiſcente natura, vel reſpirationis vſu intercepto, vel æſtuante thorace, & acrimonia puris commorſis partibus, quæ ſenſu prædita ſunt, vel denique deſtillatione à capite, quæ in ventriculum feratur, & illius orificium mordeat. Præterea expuunt aliquid ob laxitatem partis affectæ, & calidius ſpirāt. Verùm diſputatione dignum ſum arbitratus, vtra B peripneumonia deterior exiſtat, pituitoſa ne, an bilioſa: nam hæc periculo carere videtur, quòd ſimilis ſit membro affecto, iuxta illud Hippocrat. *In morbis minus periclitantur: &c.* illa verò longioris eſt conditionis: ſed cùm bilioſa videatur eſſe acrioris materiæ, quæ citiſſimam minatur exeſionem membri huic affectioni obnoxij, & pituitoſa difficilioris coctionis, & durationis diuturnioris, adeò vt vrgentiſſimum reſpirationis, & cordis ſymptoma diu ferri poſſe, videatur perdifficile, fit profectò vt iudicare vtra ſit deterior, non ſit ita facile. Cui dubitationi reſpondet Auicen. dicens: Summum verti in bilioſa diſcrimen, bilis enim cordi vicina in inflammatione congeſta periculoſiſſima eſt, idque plus momenti habet, C quàm proportio, & familiaritas bilis ad pulmonis tēperamentum: nam licet temperamenti innati gratia proportionalis habeatur pulmoni, eſt tamen aduerſa mille alijs rationibus naturæ, & ſubſtantiæ ipſius. Ac licet pulmoni minus noxia extitiſſet ob aliquam ſimilitudinem, certè bilis ſuccenſa cordi adiuncta aduerſiſſima eſt: præterquam quòd tumores pituitoſi à toto genere bilioſis ſalubriores exiſtunt. Quam doctrinam profeſſus eſt Auicen. dicens: *Peripneumonia quę à colera rubea fit, ſecundum plurimum ſua acuitate interficit, cùm ſit vicina cordi, & appoſitio cum refrigerantibus non peruenit ad locum:* vtraque tamen vt ex Meſue colligitur difficilioris eſt curationis quàm pleuritis, & aptior ad interficiendum, quòd ſolutio con- D tinui in pulmone vnionem non admittat, & quia cordis vis plerumque in huiuſmodi affectu deficit ob ingens incendium. Qua ſanè ratione permutatio à pleuritide, vel angina, aut quouis alio affectu in peripneumoniam periculoſiſſima habetur, vt Hippocrat. refert 5. aphoriſmorum 10. dicens: *Quicunque ab angina liberantur, ijs ad pulmonem vertitur, & in ſeptem diebus pereunt, & ſi hos effugiant, ſuppurantur.* Septima etiam aphoriſmorum 2. *A morbo laterali,* inquit, *inflammatio pulmonis, malum:* deterior tamen eſt in phrenitidem commeatus, vt ex eodem Hippoc. conſtat 7. aphoriſmorum 12. ſicut laudabilis in abſceſſum poſt aures, aut ad crura inflammationem abire: maximè ſi abſceſſus fiſtulentur, vt Hippocrat. re- E fert 2. prognoſt. 64. Cum hoc tamen peripneumonici omnes *plus periculi quàm doloris habent*, vt refert Celſus: & qui eorum breuiſſimus eſt, iudicatur, vt inquit Hippocrat. 2. & 3. de morbis, & lib. de affectionibus die ſeptimo, aut quatuordecimo: longiſſimus verò in viginti diebus, & qui hunc tranſeunt diem, ſuppurati fiunt, & ſi ex his aliquis expurgetur, ſecurior eſt, maximè ſi excreatio flaua, non multo ſanguine permixta, inter initia excernatur: & eò magis certior erit ſalus, quò aliquid notatu dignum natura excreuerit: nam ſi ad ſalutem commigraturus eſt morbus, vt Aretæus fatetur, ſanguinis eruptio ex naribus ſequutura eſt, aut alui exturbatio, multis exeuntibus bilioſis, & ſpumoſis humoribus: quam ſalutem non minus promittit, morbo iam vetuſtiori facto, pus per ventrem, aut vrinam excretum. Cum hoc tamē ſciendum eſt, nullius eſſe momenti ſigna quæ ſalutem pol-

liceri poſſunt, niſi virium robur firmiſſimum admodum extiterit: id enim profitetur expreſsè Gal. 3. pror. comment. 4. & 10. method. cap. 5. namque vna ſalus, tum pleuriticis, tum peripneumonicis eſt ipſum viriũ robur: quod ſanè in hac affectione conſideraſſe ad quantitatem vacuationis moliendam, & ad optimam criſim expectandam, ſummopere expedit. Premuntur inſuper alui profluuio: quod in declinatione & ſtatu ferè ſemper lethale eſt, ſicut in principio vt plurimum ſalubre: nam hic materiæ antecedentis nonnihil detrahit, ille verò nec eius, nec coniunctæ quidquam, quinimo vires iam fractas proſternit. Damnat inſuper Hippocr. in Coacis præ. 70. in pulmonia pauca & cocta ſpuere, quia ſputum in ſtatu debet eſſe multum, coctum, & facilè excretum: ſæpe enim in pleuritide & peripneumonia iuuat magis facilitas & copia expulſionis, quàm coctio, cum qua, defectu copiæ, mille laborantes pereunt. Item per abſceſſum poſt aures peripneumoniam terminari, aut ad crura, prædicere quoque docuerat Hippocrat. in Coacis. 40. dicens: *Sed abſceſſus fiunt quidem hi in partibus inferioribus, quibus circa hypochondria calor vehemens mouetur: in ſuperioribus verò quibus hypochondrium molle & indolens fuerit, difficiliſque ſpiritus ad tempus citra cauſam euidentem acquieſcit.* Prætereà nihil ſpuere, ſignum ſuppurationis exiſtit, niſi ad aliquam partem arte aut natura pellatur. Si tamen ſuppuretur, quatuor modis poſt ruptionem ſalutem aut mortem prædices: duo quidem ſunt ad ſalutem, nimirum puris repurgatio per ſputum, vrinas, aut aluum: totidem ad mortem, ſuffocatio propter puris copiam, & phthiſis corrupto pulmone propter copiam. Præter quæ ſunt etiam alia, bona quidem, ſi protinus ceſſet febris; ſi cibi appetentia reddatur, ſi pus reijciatur album, læue, inodorum: ſi aluus pauca & cocta excernat: quibus contraria lethalia etiam exiſtunt.

Curandi ratio.

Cùm verò peracutus, lethaliſque affectus ſit pulmonis inflammatio, repletioque (quòd breuis ſtrangulatus protinus ſubſequatur) ob id profectò æquis reſiſtentia viribus, vt Aretæus refert libro 2. morb. acu. capit. 1. matureque ferenda ſubſidia ſunt, nam cum viribus rubuſtis adeò nobis ſit opus in eius curatione, ex quouis errato vel negligentia, verenda eſt virium iactura.

Primò igitur cibi formam inſtitues, quæ præter id quòd tenuis ſit ſubſtantiæ, vires citra maximum laborem reficiat, & cum hoc aduerſus materiæ inclementiam & vitia ex oppoſito pugnet. In qua ſanè re, non ſatis inter veteres authores conuenit: quippe Celſus inquit: *Nec ſalſis opus erit, neque acribus, neque amaris, neque aluum adſtringentibus, ſed paulò lenioribus.* Aretæus verò loco citato hæc verba ſcribit: *Alimenta verò huiuſmodi eſſe debent, acria videlicet, tenuia, craſſitudinem diſſipantia, & extergendi facultatem habentia:* quæ duæ ſententiæ contrariari omnino viderentur, niſi Aetius vno verbo conciliaſſet, dicens, cibum debere eſſe extenuatorium: ex cuius ſententia ſentiendum arbitror, minimè eſſe vtendum his quæ acria ſunt & incidentia, licèt certum ſit opus eſſe humores extenuare & extergere: nam prædictum opus duobus modis citra acrium & mordacium vſum fieri poſſe arbitror: vno parciſſimis alimentis exhibitis, hanc enim extenuantis victus formam non rarò authores appellant, maximè ſi fiant ex tenuiſſimis edulijs: alio verò ex his quæ tenuiſſimæ ſunt ſubſtantiæ, quibus ob id vis ineſt attenuandi ea quæ craſſiora ſunt. Primo modo attenuantur humores calore liberè agente in ipſos: ſecundo modo per ſucci tenuioris admixtionem: quamobrem tutius arbitror eſſe in hac curatione Hippoc. conſilium lib. 3. de morbis, vbi potiones dulces ſtatim à principio porrigendas eſſe conſulit, hæc ſcribens verba: *Sic enim id quod conſedit ac compactum eſt, potiſſimum elueris ac commoueris, quarta autem die, & quinta, & ſexta non amplius dulces, ſed pingues, nam ad ſputum ſurſum excreandum conducunt.* Qua ſententia euidenter conſtat, non eſſe vtendum acrioribus neque incidentibus, ſed ginguioribus, quæ præter id quod ſputum ſurſum educunt, ac ſeparant, vias quoque leniunt, quo faciliùs excernatur. Quo fit, vt optimè conſultum ſit Medicis noſtri temporis, mox à principio vti iuſculis pullorum aut gallinarum, modò per elixationem, modò per expreſſionem extractis: ſed maximè conducit cremor ptiſanæ cum ſaccharo ex aqua lupulorum: confert butyrum vaccinum, vel iuſculum ex eodem butyro, aqua, & ſaccharo mediocriter coctis: loco tamen aquę adijcere poteris ius pullæ. Pręſtat etiam ptiſanam conficere, nõ hyſſopo, & alijs quæ guſtui ingrata ſunt, ſed cinnamomo vel ſemine fœniculi, quæ ſuauibra exiſtunt. Pari ratione prædictam ptiſanã conficere poteris iuſculo aliquo ex prædictis, & cibaria omnia calidioribus, aut temperatioribus magis minuſue admiſcere, prout humorem cognoueris magis ad naturam bilis, aut pituitæ accedere: in reliquis verò, vt in pleuritide dictum eſt, rem moderari oportet: ſimiliter et in vino porrigendo, quo vel inclinante affectu, vel ſolũ roborandarum virium gratia, vtendum eſſe conſulit affectus natura. Potum inſuper conſulit Aetius parcum fore: item & Gal. lib. 7. localium cap. de orthop. vbi his qui in pulmone abſceſſum habent, conuenire paucitatem potus ſtatuit. Verùm ſi rem diligentiùs conſideres, poſthabita Aetij ſententia, & ea quæ Gal. eſt, quia loquuntur de frigidis abſceſſibus, non de affectu inflammatorio, qualis peripneumonia eſt, in qua Hippocr. lib. 1. de morbis copioſum porrigit potum, nec non & lib. 2. cum pulmo reſiccecſat calore, rationi conſonum videtur largam potionem plurimum profuturam: præterquam quòd ablutionis gratia, vt dictum eſt, proficuam fore arbitrandum erit.

Præmiſſa debita victus inſtitutione, nulli rei tantum Medici conſilium inniti debet, quàm ſputorum eductioni, longè quidem magis quàm in pleuritide, quòd affectionis cauſa in vijs pulmonis grauiùs vrgeat. Sed vt id tutiùs & commodiùs fieri poſſit, plenitudini totius & partis affectæ prouidendum eſt protinus: ſanguine videlicet extracto, prout vtraq; plenitudo poſtulauerit. Quæ ſanè res vt magni eſt momenti, ita profectò perperam, aut vltra citraue modum adhibita, magnum faceſſit negotium: ſed coniectandũ primò eſt diligenter, an peripneumonia incipiendo proceſſerit, vel ab alio graui affectu degenerauerit: nã tunc rationi conſonũ videtur, ſanguinem fuiſſe miſſum, quantum ſat fuit pro vniuerſali plenitudine deponẽda. Tunc ſanè ſanguis nec liberaliter, nec copioſè eſt mittendus, ſed parcè & per interualla, & ab ea parte, quæ ocyſſimè pulmonem exoneret, citra viriũ & ſanguinis totius corporis diſpẽdium: grauius enim impendet periculum ex virium iactura, quàm ex non vacuata aliqua materiæ parte, cui vires non deiectæ ſufficere videtur. Quo caſu ſanguine miſſo ex cephalica vena ſemel, ſat eſt, vel brachijs cucurbitulam primò affixam ſcarificare, aut dorſo è regione pulmonis: maximè ſi ex malo corporis habitu in pulmonem repentino caſu mutato, affectio oriatur: quo tempore ad crura malum habitum reuellere ſat erit, vinculis, frictionibus, lauacris, cucurbitulis ſiccis, aut cum ſcarificatione, ſi malum vrgeat, & omnis crurum tumor euanuerit. Verùm ſi ex ſuppreſſione alicuius conſuetæ, vel inconſuetæ vacuationis affectionem oriri compertum ſit, & ipſam reuocare ſtudueris vt par eſt, copioſiùs ſanguinem mittere opus erit: maximè in fœminis, quibus ob menſiuum, puerperij, vel hæmorrhoidum ſuppreſſionem, recurſus ad pulmonem creuerit: quippe hirudinum vſus in pulmonia non ſolùm in ſuppreſſis hæmorrhoidibus, ſed craſſo ſanguine redundante ſummopere apud pleroſque do-

doctores probatur: in quibus ſi ſanguis menſtruus actu fluit, à talo primò, & mox intra ſex horas à brachio ſanguinem mittes, niſi adeò vrgens ſit periculū, vt cogaris primo acceſſu ſanguinem ex brachijs fundere: quo caſu, toto tempore, quo ſanguis extrahitur, & patum ante illud, cucurbitulæ femoribus ſunt affigendæ. Verum ſi ex defectu menſium qui ſtatuto tempore non fluxerunt; affectio oriatur, à brachijs primò, id conſulente vrgentiori indicatione, & poſtmodum modicè ſedato affectu, ab inferis partibus ſanguis detrahendus eſt, ſi nihil obſtiterit ex his, quæ diximus, aut quæ ſuccreſcere poſſunt, quæ vel vires proſternant, aut venæ ſectionem interdicant. Cæterum ſi ex corporis, & capitis abundantia ſuccreſcat, protinus vena ſecanda erit in cubito, dummodo vires conſtent: nam hac lege licet intelligere verba Pauli, qui ſolùm iubet ſanguinem mittere, vbi incipiendo procedit, non tamen cùm ab alio affectu ſuboritur: nam arbitratur neceſſariò virium adeſſe imbecillitatem ob affectionis longitudinem. Cui profecto ſententiæ adſtipulantur Celſus, & Aetius, nimirū ſanguinem non eſſe mittendum, ſi ſatis validæ vires non ſunt: nam affectus natura, & ſitus ſua ſpôtè ſummopere ipſas, & ſpiritus vitales diſcutiunt, & infirmant: quo fit, vt neceſſum ſit eas eſſe validiores, vt & morbum, & auxilia ferre citra lethale diſpendium poſſint. Quapropter etiamſi ſanguinem liceat mittere, non tamen copioſè, ne ſubſequatur animi defectio, quæ in his profectò qui ſuffocatione periclitantur, ſummopere verenda eſt: tum vt iteratò poſſit mitti ſanguis, tum verò vt vires eductioni ſputorum ſufficiant. Cum hoc tamen ſi ex vbertate ſanguinis prodeat affectio, copioſior admittēda eſt eius detractio: ſi ex bile, parciùs ſufficiens erit: ſi verò ex pituita, vel in ſenibus, verenda eſt, non tamen omnino auferenda, ſed vel parciùs, aut cucurbitulis exercenda: in nullo enim vitanda eſt omnino ſanguinis detractio, ob impenſu n ſanguinis, vel alterius humoris defluxum, quem ob mille cauſas ad eam partem fieri, potiùs quàm ad aliam, comperimus, ita vt maius periculum neceſſariò ſequatur ex non miſſo ſanguine, quā ſi extrahatur adhuc frigida exiſtente cauſa. Quòd ſi pro ratione copiæ fluentis, ſanguis mitti non poſſit, cucurbitas inanes, aut cum ſcarificatione, id poſſe ſupplere refert Aretæus dicens: *Inanes prætereà cucurbitulæ egregiè faciunt, ſi tergo, dorſo, præcordijs vbique adhibeātur: quòd ſi pectus carnulentum ſit, quo minus circum oſſa cutim cucurbitula incumbens affligat, ibi eam affigito: nam ſic ad quamcunque partem corporis humores diſtrahentur, & ſpiritus ad extima euocantur, quibus pulmo opprimitur.* Nec probo eorum ſententiam, qui, viribus deficientibus, ad ſanguinis detractionē mox à principio moliendam, eius defectum ſupplent ſcarificatis cucurbitis in pectore, & dorſo, cùm 11. meth. cap. 17. & 13. cap. 19. id omnino renuat Galen. Sat enim erit eo tempore muſculis brachiorum primò affigere, quo aliquo modo euacuetur diuertaturq; fluēs humor, ac poſteà pectori, ſi, vt dictum eſt, carnulentum fuerit. Interim tamen eandem rem agere inſtitues frictionibus iuxta crura, & brachia, ac partes dorſi, & hypochondriorum: prætereà clyſteribus acrioribus reuocandus eſt materiæ impetus, & copia ſuccorum crudorum minuenda. Sed cauendum eſt, ne nimis aluum turbemus, periculoſa enim, vt Hippoc. refert, eſt in pulmonia alui fluxio, niſi ſpumoſum ſit quod excernitur: quapropter Auicen. non laudat humorum purgationem in hoc affectu, exagitatur enim furioſiùs motus humor, & vlteriùs confluit in affectum locum, præterquam quòd ab eo qui in parte inflammata continetur, nihil trahit medicamentum. Verùm ſi humorem furere, aut corpus nimia ſpurcitia abundare cognitum fuerit, ſanguine ſufficienter miſſo, non erit abs re ipſum purgare leui pharmaco,

A aut acriori, ſed in minori copia. Quòd ſi affectio per defluxum crudioris ſanguinis dilabentis in pulmonē fiat, curandum eſt capiti prouidere his auxilijs quę caput euacuent, & reliquias aliò transferāt, ac è pulmone, quod fluxum eſt, educāt facilè. Ob id ſanguinem quidē mittes ex cephalica, aut ex vena carpi manus: item cucurbitis vteris cum ſcarificatione brachijs affixis: nec erit ab re, velut in angina, venas, quę ſub lingua ſunt, ſcindere. At ſi per venam arterioſam ſanguis in pulmonem irruat copioſus, aut vitiatus, tunc quidem ſatius erit ex communi vena ſanguinem copioſiùs fundere ex vtroque brachio, & poſteà pectori prouidebis vt mox referam, & huic vſui proficua longè plura reperies tom. 2. cap. de præſidijs pulmoni re- B frigerando, & calfaciendo idoneis.

His tamen factis, curandum eſt ſummopere expectorare quod pulmonem inundat: ſi calidum fuerit, & æſtuans, decocto, q. ℞. *radicis liquiritiæ, & radicis maluarum, anà ℥. 1. violarum manip. 1. prunorum numero 10. iuiubarum, numero 20. quatuor ſeminum frigidorum maiorum, anà ʒ. 3. aniſi ʒ. 1. fiat decoctio in aqua cucurbitæ, & in lib. 1. colaturæ diſſolue ſyrupi violarum* ℥. 4. Item calida exiſtente cauſa, curandum eſt, vt laborans ſemper ore teneat electuarium tragacanthæ frigidum recenter paratum, vel loch hac via confectum: *Excipe mucaginis ſeminis citoneorum extractæ cum aqua violarum, aut cucurbitæ, vel hordei ℥. 1. emulſionis ſeminum frigidorum maiorum ℥. 2.* C *ſacchari albi, & penidiarum ℥. 1. fiat ad modum loch.* Frigida tamen exiſtente materia, ac viſcida, ea ſunt vſui proficua, quæ capite de pleuritide dicta ſunt, quibus addi poſſunt, vt Celſo, & Paulo viſum eſt, aqua mulſa, hyſſopo, vel fœniculo incocta, vel ea in qua ferbuerit iris ſicca, & in puluerem redacta: addes inſuper iuxta humoris redundantis ideam, vel miſcellam, hordeum, vuam paſſam, adianthum, violas, iuiubas, glycyrrhizæ radicem, marrubium, aut origanum: affectio enim hæc valentiora non fert: præter oxymel, quod omnibus admiſcendum venit. Interim tamen dum hæc fiunt, pectori extrinſecus adhibenda ſunt ea, quæ dolorem ſedare D poſſint, licet non plurimum vrgeat, ſed quia calida cùm ſint, digerendi quoque, & diſcutiendi vim habent, quorum abundè meminimus capite de pleuritide: interdum tamen thoracem irrigabis oleo amygdalarum dulcium, ſeſamino, butyro, axungijs gallinæ, & anatis, in quibus incoxeris hyſſopum, marrubium, vel origanum: alijs item valentioribus vteris: nam pulmo extrinſecus ſic expoſtulat, vt conſtat ex Galen. 2. ad Glau. cap. 2. Verùm ſi calidior æſtuantiorque fuerit affectio, vteris vnguento, quod paratur ex oleo violaceo, de ſemine cucurbitæ, melonis, aut cucumeris, cum butyro vaccino, aut oleo amygdalarum dulcium: quòd ſi hæc laboranti tædio ſint, ceratum conficies *ex butyri recentis, & axun-* E *giæ anſeris, anà ℥. 2. olei rutacei, & vtriuſque amygdalæ, anà ℥. ß. pulueris iridis, & hyſſopi ſicci, anà ℈. 2. œſypi humidæ ʒ. 3. ceræ quod ſit ſatis vt fiat ceratum, addito aceto gratia penetrationis:* ex quibus etiam cataplaſma, (quòd forma emplaſtri longè magis proſunt quàm linimenti) parare poteris, additis pulueribus fœnugræci, & ſeminis lini, cum radicibus, & folijs maluarum, & althææ: quibus tamē addes aliquid acre, & calidum, ac diſcutiens medicamentum ad euocandam materiam ad extimas partes, vt conſuluerat Hippoc. lib. 1. de morbis in curatione eryſipelatis pulmonis: item & Galen. 11. method. ca. 17. quòd ſi non profuerit, ſolis vteris pinguoſis, & anodynis. Prodeſt non minus fomentum, ex decocto althææ, maluarum, fœnugræci, & ſimilium. Valet & emplaſtrum, q. ℞. *radicum, & foliorum althęę, & maluarū, anà m. ß. contundantur, & adde cremoris ſeminis lini, althęę, & fœnugręci, anà ʒ. 2 iridis, hyſſopi tenuiſſimè*

tritorum, anâ ℥. 1. batyri, pinguedinis gallinæ, anâ ℥. ß. chamæmeli, & rutæ, anâ ℥. 1. cum poſca, mulſa, vel cum terebinthina lota cum aceto fiat emplaſtrum. Verùm ſi materia biliosa fuerit, fomentum paretur ex aqua violacea cum modico aceti, & inunctiones fiãt poſtmodum cum oleo violaceo. Balneũ autem quale Hipp. & Gal. 3. de ratione vict. commẽt. 57. parare docent, ſic affectis inſtitues: quo præſidio vtendum eſſe arbitror, cùm affectio in ſuppurationẽ migrat, vt ſi aliter fieri non poteſt citius perficiatur, licet tutius ſit humorem contentum reſoluere, aut per ſputũ mouere.

Curare autem leuium pulmonis arteriarum obſtructionem, neque ita facilè, neque tutum ſemper eſt: ſcito enim in primis, quòd ſi affectio communis efficiatur aſperis arterijs, præter prædicta pericula, etiam difficilem reſpirationem ſuccreſcere neceſſum eſt: quod non minoris momenti exiſtit. At tuberculi, & crudi phymatis curatio, penè eſt impoſſibilis: nam reſoluere validis medicamentis non admittit partis præſtantia: leuibus id tentare, nullius eſt momenti: item ſi ſuppurare ſtudueris, præter id, quòd vlcus relictum incurabile efficitur, ob perpetuum pulmonis motum, dum rumpitur, pus in cor abiens, ſubitam, & inopinatam acceſſit mortem: quæ omnia & noſſe, & prædicere, & quantum poſſibile fuerit, præcauere curaturo ſummopere incumbit. Verùm obſtructio, quæ à prædictis tumoribus prodit, præſertim ſi crudi ſint, non omnino ob prædictum timorem deſtituenda auxilijs eſt: ſed à principio corpus per interualla (ſanguine bis in anno miſſo, cum diutina ſit affectio) purgare phlegmagogis medicamentis oportet, quo diuertatur fluxurus ad partem humor, & tandem fluxus, in tuberculoque contentus per attenuantia, & reſiccantia diſcutiendus eſt. Huius naturæ ſunt medicamenta, quæ aromatis naturam ſortiuntur thoracicis pharmacis admixta, vt coſtus, zedoaria, cinnamomum, galanga, cardamomum, macis, cubebæ, & aniſum, diagalanga item, ireos, diamoſc. diambar. diacalamentum, & reliqua id genus, velut quæ è ſulphure viuo conficiuntur. Sic ex vſu eſt aqua arte chymica extracta, ex theriaca, mithridato, vngula caballina, & prædictis pulueribus, & aqua mulſa, vbi priùs ſimul omnia ferbuerint leuiter: quibus admiſcere oportet viuum ſulphur. Verùm quia hæc non ſemper ſufficere poſſunt, ad ſudationes ex ſarſa parilla, corticibus ligni, & ſaſſafraſa Indica, deueniendum eſt. Item ſi hæc non profuerint, non erit ab re, ſuffumigijs ex prædictis aromatis vti. Cæterùm, ſi ex pituitoſis, vel quibuſuis alijs ſuccis, obſtructio prædictarum arteriarũ suboritur, curatio omnino inſtituenda eſt ea lege quam adduximus cap. de difficili reſpiratione, qualia Galen. in Antipatro, conſimilem obſtructionem patiente, adhiberi iuſſit, licet Aetius iudicauerat in Antipatro obſtructionem fieri à tuberculo, aduerſus mẽtem, & curationem Galeni, vt eius verba monſtrant. Hoc tamen habet huius affectionis curatio peculiare, nimirum paulò vehementiora prærequirere medicamenta ob ſitus reconditam ſedem: verùm ſi ſubita fiat humorum liquatio, ſatius dixi, diutius vti paulò leuioribus, quàm ob prædictam rationem in repentinam ſuffocationem laborantem ducere. Sic profectò huic vſui proficua eſt, helenij aqua ſtillatitia alijs admixta, maximè hydromeliti: præterea medicamenta quæ aut ex ſulphure deſtillantur, vel cum eo componuntur: item ea, quæ ex ſquilla confici poſſunt: maximè ſi theriacæ modicum admiſcueris, aut aquæ, quam ſuperius ex theriaca, & reliquis inſtillari iuſſimus. Præſtant & medicamenta ex chalybe confecta, aut ſyrupus ex ſcoria ferri: maximè ſi admiſcueris gentianæ, aut helenij aliquid cum thymo, ariſtolochia, & pulegio. Proſunt & ſudationes, balnea ſulphurea, & tandem fontanella brachijs affixa.

CAPVT VIII.

De ſuppuratione.

Licet hoc nomen empyema, pro cuiuſuis tumoris ſuppuratione vſurpari conſpiciamus, propriùs tamen accipitur (vt conſtat 5. ſect. aphoriſm. 8. & 7. 45.) pro his ſolùm quibus in pulmone, & thorace tumores ſuppurantur: vt ſuppuratio tantum dicatur tranſmutatio, ſeu alteratio prædictarum inflammationum ad pus: cum hoc tamen, vt ex prædictorum authorum doctrina euidenter colligitur, ſuppuratio propriè ea cenſeri debet, in qua non ſolùm conuerſio fit inflammationis in pus, ſed dum effunditur, ſeu colligitur prædictum pus in ſpatio thoracis, atque pulmonis inter medio, poſt abſceſſus diruptionem, vt euidẽter ex Galen. colligitur 4. de locis affect. & ex Hippocrat. 5. aphoriſmorum, & 2. prognoſt. 72. Sed clariùs id exprimit Aretæus dicens: *Quibus hominibus in cauis locis è regione pectoris, aut inferiùs ſub tranſuerſo ſepto, puris abſceſſus fiunt, ſi per os id eijcitur, purulenti vocantur, ſed quocunque modo ex prædictis locis pus colligatur, concluſumque intra vomicam ſit, ſuppuratio cenſeri debet, ſed propriùs cùm dirupto abſceſſu, pus in aliena aliqua cauitate colligitur.* In qua re expendiſſe oportet, quamuis inflammationem, quæ in collectionem commigrauit, in thorace, aut pulmone, vno è tribus modis terminum ſuſceptare: primo quidem per reſolutionem, non vt cæteræ inflammationes per inſenſilem halitum, ſed per ſenſilem aliquam euacuationem, educto humore intra ſtatutum morbi tempus, reſudatione facta per tunicam tumoris, & mox per ſputum excreto: ſecundo verò per corruptionem prædicti humoris, quo breui moriuntur homines humore vincente naturam: tertiò autem & vltimò per ſuppurationem, in qua magna ex parte moriuntur etiam laborantes, ſenſim tabeſcentes: cum hoc tamen ſuperſtites euadunt aliqui. Ex quo triplici ſtatu, primus optandus, ſecundus prorſus tanquam pernicioſus fugiendus, tertius verò præcauendus, ac ſi id fieri non poteſt, ſtudendum omni diligentia eſt, qua via tutiùs laborantes eruere ab eius ſæuitia poſſimus.

Sed dubitare hac in parte primò oportet, cũ idem appellaſſet Galen. coctionem in humoribus intra vaſa putreſcentibus, aut aliter alteratis, dum ad benignum reducuntur, ac in tumoribus præter naturam ſuppurationem, qui factum ſit, coctionem in reliquis morbis venoſi generis ſalutare eſſe beneficium, in internis autem inflammationibus pernicioſum, ac formidabile. *Dubium.* Cuius dubij gratia expendere oportet, coctionem omnem cuiuſuis partis, aut humoris, ſalutare eſſe ſignum, & certam ſalutem polliceri, quatenus ad propriam naturam, & conditionem attinet: *Solutio.* cum hoc tamen, triplici de cauſa non ſemper id conſequitur natura: prima ob ſitum, & conditionem loci qui abſceſſum patitur, quantumuis ſuppuratio laudabilis exiſtat: cuius naturæ eſt pulmo, in quo vlcus vtcunque fiat, nunquam coaleſcit ob frequentem, & magnum motum. Huic finitimum eſſe thoracem conſtat, cuius pleura cùm dilatari, & comprimi ad ipſius motum teneatur, inflammata neque magnam reſpirationem admittit, neq; exulcerata facilem coalitum. Secunda verò cauſa eſt, dum facultas cui munus eſt expellere quod ſuppuratum coctumque fuerit, alterius ordinis, & naturę exiſtit. Sic interni tumores dum ſuppurantur, graues quidem ſunt, & periculoſi: nam quod excernitur ab eis, nec expelli poteſt citra opem animalis potentiæ, quæ defeſſa ex graui morbo, nequit munus perficere, maximè cũ id opus fieri teneatur non per inſenſiles, ſed conſpicuos meatus, & communes canales, quibus purè, aut quauis alia re oppletis, ſuffocatione periclitari animal nemo

eſt qui ambigat, cùm defeſſa animali potentia, neque alio modo aut alia facultate excerni ſit poſſibile. Tertia autem & vltima ratio eſt, quòd rupto abſceſſu, difficillima ad puris exitum extet via, qua ad thoracis cauitatem prolabitur pus, à quo difficulter ex pectorari poteſt: præter quam quòd tuſſis, difficultas reſpirandi grauiſſima, animi deliquium, angor, & vltimò ſuffocatio frequenter ſubſequuntur: ac licèt vita aliquantulum protrahatur, corpus tamen miſerè ad tabitudinem ducitur. Ex quibus euidenter conſtat, quòd licèt coctio ſuapte natura ſalubris exiſtat, ex accidenti tamen coctus affectus pernicioſus efficitur.

Sed ſciſcitabitur fortaſſis quiſpiam, quænam ſit ea ſputorum coctio, quam Hippocrat. in hac affectione laudat, ſi quidem ea, quam diximus, pernicioſa ab omnibus iudicatur. Cuius dubij gratia dicimus, duplicem eſſe in internis inflammationibus coctionis naturam: alteram qua perfectè ſuperatur deuinciturque vitioſus ille humor, & tranſit in puris naturā, cùm in membri ſubſtantiam verti nequeat, ob vitioſam & repugnantem conditionem: alteram verò, qua ſolùm attenuatur contentus humor, adeò vt facilè poſſit, non quidem inſenſibiliter reſolui, vt in externis inflammationibus plerumque contingit, ſed per tunicā inflammatæ partis reſudare, aptumq; expulſioni reddi: & quanto hoc vacuationis genus præſtantius eſt ruptione abſceſſus, tanto is coctionis modus dignitate & ſecuritate puris confectionem ſuperat. Quippe coquens natura primò humorem liquat, quo tempore coctionis eſt principium, tum in venis, vt nebula vrinarum monſtrat, tum in internis inflammationibus, ſi ſtatim ſpuere incipiat laborans, licèt tenue aliquātulum ſit, dum modò facilè excernatur. Præterea coquendo pergens incraſſat, vt partis cuius beneficio coquit, figuram & naturam faciliùs ſuſcepret: in quo ſtatu ad reſudationem vltimus & præſtantior terminus eſt mediocritas, & id appellatur perfectius coctum ſputum: nam ſi impenſiùs craſſeſcat, ſuſcipiet facilè partis coquentis ſimilitudinem, & id eſt in pus verti: quod omnino fugiendum eſſe in his arbitramur. Et ob id iure optimo id ſputum quod mediocris eſt naturæ & conſiſtentiæ, laudabile cenſet Hippocr. & perfectè coctum. Nam vt contentus intra membranam humor, vt ſalubri coctione confectus dicatur, primā tantùm & ſecūdam ſuſcipit naturæ præparationem, hoc eſt attenuationem, vt ſi fieri poſſit reſoluatur per inſenſilem halitum, quod efficacius & perfectius eſt naturæ opus, quàm ſit ipſa ſuppuratio: & cùm id munus exequi ob humoris craſſitiem & lentorem eſt impoſſibile, poſtmodum leuem quandam ad mediocritatem ſuſceptat reductionem, quæ præterquam quòd coctionem atteſtatur, expulſioni per tuſſim aptiſſima efficitur: & is eſt modus reſolutionis internis inflammationibus proficuus & proprior, ac ſi id natura nequeat per tunicam tranſmittere, in pus ocyſſimè degenerat.

Diffinitio His habitis, cùm tumores præter naturam internī in pus commigrant, dirupto abſceſſu, & in cauitate thoracis collecto pure, ſic affecti ſuppurati dicuntur. Ita vt ſuppuratio ſit collectio puris intra thoracis cauitatem: quam quidem puris collectionem, licèt ex varijs ſuboriri cauſis certū ſit, vno tamen è duobus modis fieri comperimus: ex dirupto nimirū abſceſſu pulmonis aut thoracis: altero verò ex defluente pituita à capite aut alia parte in pulmonem aut thoracē ipſum: quæ quidem poſtmodū caloris præter naturam actione in pus commigrat. In qua quidem diſputatione non ſatis compertum eſt, quid tenendum ſit, cum inter neotericos ſint qui omnino negent ex pituita alicubi pus fieri poſſe, cum id tantùm ex contuſa carne vel ex ſanguine fieri aſſueſcat: vnde cōſtat, neceſſum eſſe pituitam vel in ſanguinem priùs verti, vel in abſceſſu colligi. Alij verò referunt pituitam in prædictis A partibus faciliter in pus mutari abſque alia ipſius alteratione: cum hoc tamen aſſerunt numquam tale pus poſſe perfectum euadere, ſed vt Galen. docuit 6. ſect. aphor. 8. quid puri proportione reſpondens. Vtraque tamen authorum claſſis Galen. ſibi authorem aduocat. 5. ſimpl. & 1. de diff. feb. & 7. aphor. 30. præſertim cùm conſtet, prædictum pus citra maiores dolores ac febres contra Hippocrat. decretum plerumque fieri. In qua quidem re ſi quis legat Hippocr. diligentiùs, reperiet prædictum pus veri puris naturam referre, licèt ob pituitam ſibi admixtam, quæ perpetuò fluit, aliquando iudicium euertat. Inquit enim Hippoc. lib. 3. de morb. tex. 16. *Fit & ſuppuratus ſi pituita è capite in pulmonem deſtillet, & primum quidem vt plurimum latenter defluit, tuſſimque tenuem exhibet, & ſputum pau-* B *lò amarius ſolito, & tenuis aliquando adeſt calor, ſed non adurens.* Et paulò inferiùs inquit, *Pus craſſum ab acceſſoria & intus putreſcente pituita:* quo conſtat nō obſtare argumenta de febre quæ non apparet: nam ſat eſt, hos numquam febre carere, licèt admodum conſpicua non ſit, neque ſemper putrida, quia pituita non eſt in abſceſſu collecta. In quo ſenſu cenſeo Aetium dixiſſe, abſque febre nonnullos ſuppuratos vidiſſe, hoc eſt, putrida & euidenti, non tamen ſine habituali vel lenta: & ob id priùs dixerat indeſinenter hos omnes febre hectica laborare. Quo etiam ſenſu Galen. 4. de cauſ. pul. dixit ſuppuratos ſemper habere hecticos pulſus. Verùm hæc eſt differentia inter ſuppuratos ex pleuritide vel peripneumonia, & inter C eos, qui ex defluxu ſuppurantur, quòd illos calor apprehendit interdiu, noctu verò maior vehementiorque fit: quod reliquis non contingit, niſi febricula leui contabeſcere: quippe augetur in inſtrumentis reſpirationis calor, ob cohibitam ventilationem, & ſpiritus ſub thorace violenter oppreſſos: occaſio profecto ſuccenſionis deterioris caloris, & putredinis ac febris, quo huiuſmodi pus non minus fœtore & reliquis accidentibus inſignitur ac alterum: quibus conſtat, pus eſſe, & verum, ſed vt dictum eſt, pituita denuò adueniente adulteratum. Has omnes differentias, nec non & cuiuſque ſigna complexus eſt Hippocrat. pulchra quadam & longiſſima oratione libro primo de morbis, qua etiam explicat modum, quo quæuis harum D cauſarum phthiſim efficere habeat, quod maximi eſt momenti ad curationem. Quicumque (inquit) ſuppurati fiunt pulmone aut ſuperiore vel inferiore ventre, aut tubercula habent, aut vlcera intrinſecus, aut ſanguinem vomunt, aut ſpuunt, aut dolorem aliquem habent, vel in pectore, vel in dorſo: hæc omnia habent, ex his quidem quæ in corpore ſunt à bile & pituita, ab externis verò ab aere inſito calori admixto, ſed & à laboribus ac vulneribus. Et quicumque quidem pulmone ſuppurati fiunt, ab his fiunt, ſi peripneumonia correptus in iudicatorijs diebus non purgetur, ſed relinquatur in pulmone ſputum ac pituita, ſuppuratus fit, & ſiquidem ſtatim curatus fuerit, vt plurimum effugit, ſi verò neglecta fuerint illa in pul- E monecor rumpuntur, illis, & inhærentibus ac putreſcentibus, vlceratur pulmo, & ſuppuratus fit, & non ampliùs intrò ad ſeipſum nutrimentum memorabile trahit, neque quidquam expurgatur ab eo ſurſum, ſed ſuffocatur, & ſemper ampliùs difficulter ſpirat, & reſpirando ſtertit, & reſpirat illinc ſurſum ex pectore, tandem verò obturatur ab ſputo & moritur. Fit autem & ſuppuratus, ſi pituita ex capite ad pulmonem deſtillet, & primum quidem vt plurimum latenter defluit, tuſſimque tenuem exhibet, & ſputum paulò amarius ſolito, & aliquando tenuis adeſt calor: temporis autem progreſſu exaſperatur pulmo, & intus exulceratur à pituita inhærente ac putreſcente, & grauitatem exhibet pectori, & dolorem acutum ante & retro, caloreſque acutiores in corpore incidunt, & pulmo à calore trahit pituitam ad ſe ex toto corpore, &

& maximè ex capite, caput verò excalfactum ex corpore, & hanc putreſcentem ſubcraſſam ſpuit: quanto verò magis tempus progreditur, tanto magis pus ſincerum ſpuit, & febres acutiores fiunt, & tuſsis frequentior, ac fortis, & inedia vexat, & tandem aluus infernè turbatur à pituita, pituita verò de capite deſcendit. Hic cùm ad hoc peruenerit, perit quemadmodum dictum eſt in ſuperioribus, purulento, ac putrido pulmone facto. Cùm venula videlicet aliqua in ipſo fuerit rupta: rumpitur autem à laboribus: & vbi rupta fuerit ſanguinem fundit, ſi craſsior fuerit, ampliùs; ſin tenuior, minus: & ſanguinem quidem ipſum partim confeſtim ſpuit, partim verò niſi vena adſtringatur, in pulmonem funditur, & in ipſo putreſcit, & vbi putrefactus fuerit, pus facit: progreſſu verò temporis, aliquando pus ſincerum, aliquando pus ſubcruentum, aliquando ſanguinem, & ſi magis repleta fuerit vena, ipſam ſanguinis copiam aceruatim à ſe ipſa reuomit, ſpuiturque pus craſſum ab acceſſoria, & intus putreſcente pituita. Hic ſi anticipetur incipiente morbo, priùs quàm vena ſanguinem fundat, ac fortiter laxetur, & priùs quàm attenuetur, & in lecto decumbat, & caput corrumpi incipiat, & reliquum corpus colliquari, ſuperſtes ab hoc morbo euadit: ſi verò neglectus fuerit, & hæc occuparint, vt eam perpetiatur, aut omnia, aut plurima: perit autem hic aut ex eiſdem quæ ſuperiùs dixi, aut à vomitu, ſanguine multo multoties per vomitum reiecto. Si verò vera omnino quidem rupta non fuerit, verùm acutus tractus in ipſa fiat: fit autem maximè velut varix: qui autem ſtatim factus fuerit, dolorem quendam tenuem inducit, ac tuſsim aridam, ſi verò diu durauerit, & neglectus fuerit, primùm quidem ſanguinem modicum, ac ſubnigrum dimittit, ac reijcit, deinde verò copioſiorem, & ſinceriſsimum, deinde pus, patiturque quæcunque in ſuperioribus dicta ſunt. Conducit autem talibus ſi ab initio curandos ſuſcipias, vt & venæ de manibus ſanguinem emittant, & diæta, à qua quàm ſicciſsimus, & exanguiſsimus fiat. Eodem porrò modo etiam venæ in latere afficiuntur, quæ intus in ſuperficie ſitæ ſunt. Cùm igitur affectæ fuerint, varicoſæque effectæ, & intus eleuatæ, & neglectæ fuerint, hæc perpetiuntur, erumpunt, & ſpuunt à ſe ſanguinem, & aliquando etiam vomunt, ſuppurati fiũt, & vt plurimum pereunt: ſi verò curentur incipiente morbo, rurſus in loco venæ concidunt ad latus, humileſque fiunt: pulmo quidem ab his ſuppuratus redditur, & ab ipſo etiam talia perpetiuntur, & ſic moriuntur. Cæterùm ſuperiori ventre ſuppurati multipliciter fiunt: nam cùm pituita de capite copioſa, & aceruatim in ſuperiorem ventrem fluxerit, putreſcit, & in pus vertitur in viginti diebus, & intus fluctuat, & concutitur ad latera allabens: hic ſi vratur, aut ſecetur priùs, quàm diuturnum fiat pus, ſanus euadet. Fiunt autem, & ſuperiore ventre ſuppurati ex pleuritide, cùm fortis fuerit, & in indicatorijs diebus, neque putruit, neque ſputo reiecta eſt, ſed latus exulceratum fuerit à pituita affixa, & bile, & cùm vlcus factũ fuerit, reddit ex ſe pus, & ex vicinis locis præ caliditate in ſe ipſum pituitam adducit, & hæc vbi computruit, pus ſpuitur. Aliquando verò etiam ex venis ſanguinem vlcus ingerit, & putrefactus pus fit. Fiunt præterea ſuppurati, ſi pituita de capite delapſa, ad latus agglutinata fuerit, & putruerit: tunc enim latus vt plurimum inflammatur, & patitur eadem quæ ex pleuritide: & cùm præ labore, aut exercitijs, aut alio quopiam modo, vena anteà aut retro fuerit rupta, & ſic rupta, vt non ſtatim ſpuatur ſanguis, ſed in carne acutus tractus, ſiue varix fiat, & caro tracta, ac conuulſa humiditatem modicam traxerit, & ſubliuida facta fuerit: & ſtatim quidem ſic affectus non percipit præ robore, ac bona habitudine, aut ſi etiam ſentit, nihil moleſti eſſe putat. Hic vbi deprehenderit, cùm iam

A præ febribus, aut potu, aut venere, aut aliqua alia re correptus, fuerit attenuatus, caro ſauciata ſubreſiccatur, & ſubcaleſcit, & humiditatem in ſeipſam à vicinis, tum venis, tum carnibus trahit: vbi autem attraxerit, intumeſcit, & inflammatur, & dolorem exhibet tenuem, & tuſsim raram, & ſiccam primum, deinde adhuc magis trahit in ſeipſam, & dolorem inducit vehementiorem, & tuſsim frequentiorem, & primum quidem ſubpurulentum ſpuit, aliquando verò liuidum, & ſubcruentum, & quanto magis tempus progreditur, amplius in ſeipſam trahit, ac putrefacit, & de ipſa carne quantum ab initio liuidum erat, hoc pus fit, & dolorem exhibet acutum, & febrem, & tuſsim multam, ac frequentem, & ſpuit pus ſincerum.

B Ex hac quidem Hippocrat. ſententia diligenter animaduerſa, facilè colligi poſſunt quinque morborum, ac ſymptomatum genera ex pectoris partibus, cauſa tabis laborantibus, ſumpta: ſuppurationem nimirũ, vlcus, ſanguinis ſputum, tubercula, aut varices, & dolores: ex quibus omnibus triplicem ſuppurationis explicuit modum. Primum in pulmone: ſecundum cũ vlcere aliarum partium pectoris, non tamen pulmonis: tertium verò qui neque in pulmone, neque cum vlcere aliquo fit. Poſtea verò eadem parte, vt verioris tabis ſpeciem, cauſas, & rationem inueniat, ſtatuit, vlcus in pulmone fieri, & ſuppurationem primæ ſpeciei ex tribus memoratis, quatuor modis: primo ex peripneumonia rupta non purgata: ſecundo ex pi- C tuita à capite deſcendente, ac in pulmone putreſcente: tertio ex vena rupta in pulmone, ſiue magna, ſiue parua: item vltimo ex genita varice in pulmone, ac poſtmodum rupta. Addit inſuper quintum modum, licet citra pulmonis vlcus ſit, dicens: *At verò ſuppuratio in ſuperiore ventre*, id eſt in pectore, non in pulmone, *quæ non per ſe lethalis eſt, fit quinque modis: ex defluxu pituitæ à capite dum putruerit, ex laterali morbo dum non repurgatur, ex vena in pectore aperta, ex morbo laterali pituitoſo, & ex varice in pectore:* quibus exactè penſatis, diligens lector reperiet nihil deeſſe ad veram cauſarum cognitionem: nam licet authores annumerent inter cauſas, aeris, aut regionis, vel externarum cauſarum acceſſum, potiùs occaſiones quã cauſas libet appellare.

D Eſt itaque quouis ex prædictis modis ſuppuratio verè dicta morbus ex numero eorum affectuum, qui toto genere præter naturam alicubi continentur, aut ſi mauis in exceſſu, vt ex Galen. conſtat lib. de differẽt. morb. reliquæ verò ſuppurationes, quæ nondum abſceſſum ruperunt, morbum in magnitudine conſtituunt. Affecta verò pars ea cenſenda eſt, quæ priùs abſceſſum paſſa, & ex conſenſu puris thorax etiam: ſic enim ſi ſuppuratio in altero latere ſolùm fit, in altera quoque parte thoracis, dextra videlicet, aut ſiniſtra potiùs, quàm in vtraque, collectum erit: nõ enim facilè migrat à dextris ad ſiniſtra, & è contra. Vtra verò pars ſit, præterquam quòd præcedens dolor mõ- E ſtrauerit, cognoſcetur, quòd calidior exiſtat ea quæ affecta præfuit, præterquam quòd dolor, & grauitas maximè cubanti ſupra incolumem partem id promptè oſtendunt.

Præſtant huic malo cauſam, vt Aretæus refert, *plaga, caſus, cruditas, frigus, & id genus alia: porrò in quibuſdam in pectore diuturna tuſsis incumbens, & lateris inflammatio, & vomica pulmonis, & fluxio longinqua, &*, vt idem author refert, *ſeroſa à toto corpore fluxio, nec non & acuti morbi in aliquo iſtorum decubitus purulentiæ originem præbent. At humor aliàs inhæret, aliàs acris, & mordax, & ad mortem vſque putrefaciẽs:* quem ſanè locum ad verbum tranſcribere placuit, quod omnem cauſæ modum, ac differentiam complectatur. Cui etiam addere cruentam ſpuitionem, iuxta Pauli, & Aetij doctrinam opus eſt: nec non & anginam Aretæi quoque decreto. Addit etiam Auicen. Cauſæ

cen. 13. 3. cap. 15. *Et cauſa extrinſeca eſt, ſicut caſus,* A *& percuſſio, aut multiplicatur cum æſtati Boreali ſiccæ ſuccedit autumnus pluuioſus, à quibus defluxio erodens aut copioſa in pus verſa ſuccreſcit:* item cibi, aut potus ſalſuginoſi idem malum aſſueſcunt fabrefacere. His habitis colligere oportet (vt ex Hippocra. conſtat primo de morbis) triplicem eſſe ſuppurationem loco, & cauſa longiſſimè diſſidentem: primam quæ fit in pulmone: ſecundam quæ cum vlcere aliarum partiũ pectoris, ſed non in pulmone: tertiam verò quæ non in pulmone, neque cum vlcere aliquo fit. Præterea ex eodem Hippocrat. loco etiam colligitur, ſuppurationem primæ ſpeciei ex tribus dictis, fieri poſſe vno è quatuor modis: primo quidem ex peripneumonia in pulmone rupta, & non purgata: ſecundo ex pituita B (vt dictum eſt) à capite deſcendente, ac putreſcente in pulmone: tertia ex vena rupta in pulmone, ſiue magna, ſiue parua ſit: vltimo verò ex varice, vel tuberculo aliquo dirupto in ipſo pulmone. Item ſuppurationem quæ fit in thorace, ſtatuit idem author quinque poſſe fieri modis: vno quidem ex pituita defluente à capite, & prolabente in ipſam thoracis inanitatem, dum ibidem putreſcit: ſecundo ex laterali morbo dum non repurgatur: tertio ex vena in thorace aperta: quarto ex morbo laterali pituitoſo: vltimo verò ex varice in eodem thorace, vel reſudante ſanguine, vel aperta. Præter quas ſextam addit Hippocra. in Coacis præ. 28. dicens: *Quicunque verò ſeruantur ex lethargicis, vt plurimum ſuppurati fiunt.* Contingit C enim, licet non admodum frequenter, lethargum materiæ decubitu, ac diffuſione in thoracem, nonnunquam phrenitide, rarò autem materiæ coctione, ſed per ſuppurationem, vt dictum eſt, rarius, & ob id nullus, quod ego legerim, huius mutationis meminit, niſi velis eam Hippocr. quoque intelligere, dum 3. de morbis ſcribit, *qui è deſperatione euadunt, ſuppuratos fieri.* Quibus profectò colligere licebit, non ſemper à puris ſputo conijciendum eſſe phthiſim ſuperuenturam, vt latiùs inferiùs ſumus probaturi. Inter quas omnes ſuppurationis ſpecies alia non minoris momenti annumeranda eſt, quæ ex pure nimirum inflammato ſuccreſcit: ac licet ſic affecti verè ſuppurati non appellentur, quia in thorace pus non colligitur: cũ hoc D tamen non minus malum ſolet ipſis ſuccreſcere, tum quòd rupto abſceſſu exolutio virium ſubſequatur à puris illuuie, quæ tetro vapore cor obruit, & ægrum ſæpè de medio tollit: tum quòd partes corrumpantur, maximè ex quibus, & per quas pus effluit. Nam cùm ſubſtantia hepatis ab abſceſſu ſciſſa, vel alio modo corrupta maneat, vitiari omnem viſceris actionem neceſſe eſt, vnde & hepaticas dyſenterias ſuboriri, & hydropes ſuccreſcere oportebit, præterquam, quòd corpus haud ſecus, quàm in quauis alia ſuppuratione, non alitur, ſed verè contabeſcit, & moritur, excretis ſubſtantia ſanioſa, nigra, & putrida. Ad hanc quoque ſuppurationis ſortem reducere oportet vteri ſuppurationem, vt Hippocrat. etiam in Coacis refert: & E aliam etiam quę minoris non eſt momenti, nimirum cùm ventriculi, aut alicuius inteſtinorum abſceſſus foras rumpitur, ſic enim facilè homines ſuppurati fiunt, licet ſpuria ſuppuratione, quia non fit in thorace, & ratio eſt, quia cùm harum partium abſceſſus extra rumpuntur, hoc eſt ad tunicam externam, non eſt locus per quem pus expurgetur, & ſic ipſo collecto in loco vbi continentur venter, aut inteſtina, cùm ex purgatione, & loco per quem fiat careat, ſuppuratus iure optimo dicetur homo: in quo ſenſu cenſeo Hippocrat. 1. prorr. tex. 37. dixiſſe: *Quæcumque verò intrò rumpuntur, optima ſunt:* ratio quidem iudicio noſtro eſt, quia rupta ad interna fundunt pus ad inanitates inteſtinorum, & ventriculi, per quas, & à quibus per propria emunctoria facilè ipſum expurgari poſſe conſtat: quòd ſi extra rumpantur, eſt impoſſibile.

Tanti eſt periculi facta puris in thorace, vel quauis parte quæ exitum non habeat, collectio, tantæque difficultatis, vt omni diligentia ſtudendum ſit, id omnino præcauere: nam factum collectumque pus hęc, & grauiora mala proculdubio accerſit. Signa Quamobrem ſignis diſtinguere oportet fientem ſuppurationem, ſi fortè impediri poſſit, & factam ocyſſimè cognoſcere, & diligenter expectorare. Item ſunt alia, quæ iam effuſum commonſtrant pus, & etiam alia, quę ipſum inueteraſcere, & ad tabem accedere declarant. Colligitur enim pus, cum morbificus humor intra quatuordecim dies repurgatus non eſt. Vomica autem rumpitur, ab his diebus ſi ſupputes, frequẽtiſſimè quidem circa vigeſimum diem: interdum circa trigeſimum, aut circa quadrageſimum: nonnunquam etiã circa ſexageſimum, pro natura partis affectæ, & redũdantis humoris qualitate. Cognoſcitur itaque pus dũ fit, ex ſignis decreti illius Hippocra. 2. aphoriſmorum 47. *Dum pus conficitur, &c.* nam eo tempore febres, &, quod magis eſt, præmiſſis euacuationibus, maiores fiunt, & maiores labores. Ratio profectò dependet ex maiori naturæ pugna, quam morbifica cauſa infert, & ex maiori moleſtia ob maximam plenitudinem, quæ, licet vacuationes præceſſerint, eo tempore viget, à qua etiam maximum oritur incendium. Sed huius euentus cauſa eſt, quia in morbis duplex reperitur plenitudo: altera quidem in principijs ex immodica materiæ copia: altera verò in morborum ſtatibus, non quidem ex materiæ copia ſicut prima, ſed ex materiæ extenſione, & rarefactione, quæ ex efferueſcentia eo tempore maiori à calore præter naturam vigente proficiſcitur: calore enim tunc efferueſcente, magis materia rareſit, & ex rarefactione partes, quæ ipſam continent, extenduntur, & ex diſtenſione ſequuntur maiores dolores, & pari ratione maiores febres, quòd eo tempore minus ventiletur calor ob nouam plenitudinem: quo fit vt neceſſum ſit, dum pus conficitur, labores, febres, ac dolores magis adeſſe, quàm ipſo pure confecto. Quibus adiunges rigorem, qui inſolitus, & citra ordinem hominem apprehendit, ex materiæ in pus migrantis acrimonia, quæ partibus ſenſu præditis communis efficitur, ob vapores illuc conſcendentes. Adeſt etiam tuſſiendi cupiditas, qua nihil notatu dignum excernitur, quia materiam ſeruat natura, vt in febribus ad vnam expulſionem; ſic enim in his morbis ad vnam ſuppuratione, & diruptionem.

Eſt & aliud efficaciſſimum ſignum, dolor nimirũ pulſatiuus, qui proprium eſt ſymptoma inflammationis quæ in ſuppurationem commigratura eſt: nam cùm pleuritidi ex propria natura non accidat pulſatorius dolor, niſi ratione magnitudinis inflammationis, cui proprium frequenter eſt ſuppurari, ob id magna inflammatio pulſatoriè dolet: nam ob magnitudinem pars inflammata attingit partes arterijs circumſitas. Addit etiam his ſignis Hippocr. aliud, nimirum pro dolore parti inflammatæ ſuccreſcere pondus: quòd quidem licet ab omnibus tanquam notum ſit receptum, nonnihil difficultatis obtinere videtur. Nam antequam pus fiat, pondus fieri eſt impoſſibile: quo fit, vt pondus pro dolore non ſit ſignum fientis, ſed factæ ſuppurationis. Cui dubio dicimus, dum pus conficitur, dolores, & febres ſimul ſentiri, pure verò iam facto mutatur dolor in ponderis ſenſum. Itaque ex his omnibus intenſionibus factis, pus fieri euidenter colligitur: maximè ſi acceſſerit tuſſis valida, & ſicca, aut cum leui humiditate, qua leuari vidẽtur laborantes, ſed non leuantur, vt ex Paulo colligitur cap. 22. lib. 3.

Inſtante inſuper tempore diruptionis, vehementiùs cum horrore quodam iterum ſic affecti febricitant, ac in ſermonis proprietate conturbantur, offendunturque ſpiritu, adeò vt difficiliùs quàm anteà ſpirent.

rent. Pulſus verò his, quibus pus conficitur, apparet inæqualis, inordinatus, in omnibus hecticus, aut ſi tẽſio preualuerit manifeſtè ſerrans, tandem pulſus fiunt quales in inflammationum ſtatu fieri dictum eſt libro noſtro de pulſus arte & harmonia: facto tamen pure paulò æqualior in omnibus efficitur pulſus, minuſque fatiſcit natura, & quodammodo videtur iam à pugna deſiſtere, iuxta illud Hippocr. *quàm ipſo pure confecto*.

Pus autem iam effuſum & in thoracem elapſum monſtrant dolor remiſſior, vt diximus, febris reddita minor, ſed facta habitualis: remanet etiam intus in thoracis fundo grauitatis quidem ſenſus, & fluctuat thorax, dum laborans hinc inde recumbit, ab vno videlicet in aliud latus, & ſonitus quidam perſentitur, & parum eo tempore excernitur, aliquando fœculentum, vt ex Galen. conſtat 4. de locis affect. cap. 7. & 8. Sequuntur etiam anxietas & cibi faſtidium, ex putredinoſo halitu à pure illuc tranſmiſſo: quo tempore prodeunt magis ſudores & febres, quæ naturam hecticæ referunt. Effluxo iam intra thoracem pure, pulſus fiunt latiores, tardiores, rariores, & languidiores, ob facultatem ex certamine defeſſam, & ob caloris efferueſcentiam, atque corporis extenuationem. Quo quidem tempore copioſior erumpit inutilis ſudor, oculi caui fiunt, febris noctu exacerbatur, genæ rubẽt, vngues curuantur, digiti incaleſcunt & aluus turbatur, & in pedibus tumores apparent ac cibi faſtidium inualeſcit, & puſtulæ circa corpus erumpunt. Quæ omnia complexus eſt Hippocrat. mirum in modum lib. de Coacis præ. 49. quamuis in prog. ſparſim ſcripſerat, dicens: *Qui ſuppurati fiunt maximè ex pleuritide & peripneumonia*, (quod etiam ſubaudire oportet ex angina, cuius ſuppuratio cæteris omnibus periculoſior exiſtit) *eos calores comitantur interdiu tenues, noctu vehementes, & nihil memoratu dignum ſpuunt, ſudantque circa collum & clauiculas: & his oculi cauantur, maxillæ verò rubent, peius autem calent digiti extremi, & exaſperantur: curuantur vngues & refrigeſcunt, & circa pedes tumores excitantur, & circa corpus puſtulæ: abhorrent à cibis: quæ igitur longius durant ſuppurata, ea ſigna habent.*

Præſagiũ. Quibus profectò viſis, plura potiùs dicenda & præſagienda, quàm exequenda ſe ſe offerunt. Quippe ſi cùm abſceſſus diruptus eſt, febris eadem dimiſerit, euaſurum iudicabis laborantem, vt ex Hippocr. conſtat 2. prognoſt. 53. maximè ſi cibum citiùs appetierit, & ſitis fuerit expers, ac venter exigua & cõſiſtentia deiecerit, & pus album, læue, concolorque & pituita vacans, & abſque labore & valida tuſſi expurgetur. Aegrum verò moriturum arbitraberis cùm hæc omnia vel magna ex parte contraria acciderint. Quę ſi partim proſperè ſuccreuerint, partim verò ſecus, moriturum aliquem, & alium euaſurum, licèt longo tempore, prædices. Eſt tamen hoc diſcrimen ex ſuppurationis occaſione, quòd ex angina ſemper grauiſſima exiſtat. Præterea ex pulmoniæ pure vt Hippocrat. docet 2. prognoſt. 69. faciliùs liberantur qui natu ſunt minores & iuuentutem agunt, quòd viribus, ad expurgationem puris, ſint robuſtioribus, quàm ſenes. At in ſuppuratione alterius tumoris, minores natu moriuntur magis, ob vehementes dolores, labores, & febres, quibus in ſuppuratione fatigantur, adeò vt ante puris excretionem morte præueniantur. De ſuppuratione verò pleuritidis 5. aphor. 15. inquit Hippocr. *quòd ſi in quadraginta diebus purgantur à die à qua fit ruptio, liberantur: ſi verò non, ad tabem tranſeunt:* in omnibus tamen, vel horrores poſt puris eruptionem manere, vel accidentia non protinus ceſſare, grauiſſimum eſt & periculo plenum, ingentẽ, & intolerabilem puris corruptionem, quæ nullis auxilijs emendari poſſit, arguit. Vtcumq; tamen ſit, ſi ruptio abſceſſus per partem fiat ſuperiorem, vomica pure ſcatente, tabidi & morti proximiores euadunt laborantes: at ex rupto abſceſſu per internam partem pure prorſus per ventrem, vrinam aut ſputum expurgato, multi ſuperſtites euadunt. Quo autem modo per ventrem aut vrinam pus ex thorace expurgari poſſit, iam ſatis expoſitum eſt lib. noſtro de recto præſidiorum vſu: & ne quis miretur, qua via tuſſiendo reijciatur pus quod in thoracem deciderat, expendat Galen. doctrinam lib. 5. de locis affect. & 5. method. cap. 8. qua docet, expirationis tempore, thorace vniuerſo per validam tuſſim vehementer compreſſo, pus inter ipſum & pulmonem contentum, compreſſione media ad pulmonem adigi, cedente ipſius pulmonis ſubſtantia aſcendenti puri: & cùm ora & corpora vaſorum quæ cartilaginea ſunt, comprimi non poſſint, fit facile, vt quod thoracis compreſſione illuc conſcendit, pulmonis extrema vaſa faciliùs ſuſceptent, licèt Eraſiſtratus contrarium videatur fateri, vt ex Galen. conſtat lib. 5. de locis affect.

Curandi ratio. His habitis, curandi rationem diuidere eſt inanimo, iuxta tempus in quo pus conficitur, & confectũ iam eſt, & tandem in quo abſceſſus dirumpitur. Nam. 14. die tranſacta in pleuritide, ſi aliter colligere non valueris, tumorem non poſſe reſolui, ſed in pus adire ſcito: quo tempore ſtudendum eſt, quàm cytiſſimè ad ſuppurationem feſtinare, antequam quod ibidem continetur, corruptionem ſubeat.

Dum enim pus conficitur, ea præſidia ſunt adhibenda, quæ licèt pus maturent, ſemper tamen admixta habeant quæ reſoluendi vires ſortiantur: cuius cenſus plura diximus capit. de pleuritide: nam quo citiùs pus conficitur, eo pars affecta minus læditur, & promptiùs abſceſſu dirupto ad priſtinam reducitur ſanitatem: exeditur enim plurimum particula, dum pus lentè fit, & tardè rumpitur. Huius autem conditionis ſunt, id q. ℞. *radicis maluarum.* ℥. 2. *ficuum, num.* 10. *paſſularum enuleatarum.* ℥. ß. *florum chamæmeli & meliloti, anà. par.* 1. *coquantur & colentur per cribrum ſubtiliter, & adde farinæ ſeminis lini. fœnugræci, & tritici. anà.* ℥. 2. *olei amygdalarum dulcium, butyri recentis & terebinthinæ, anà.* ℥. 1. ß. *miſceantur & fiat cataplaſma:* Prodeſt emplaſtrum diachylon magnũ malaxatum oleo anethino, vel amygdalarum dulcium. Benefacit quoque per internalla parti fomenta adhibere ex aqua temperata; vel aliquo ex his quæ ex decoctis herbarum remollientium confici poſſunt: ſed potiſſimum præſtant vſum fotus ex hydræleo: maximè ſi ſuper poſueris cataplaſma ex farina triticea & eodem hydrelæo: item adeps ſuillus cum radice althææ, farina triticea, & oleo amygdalarum dulcium, facto cerato. Proſunt etiam eclegmata ore ſumpta, quale eſt q. ℞. *mucaginis ficuum pinguium.* ℥. 1. *butyri recentis* ℥. 2. *ſacchari candi* ℥. 1. ß. *amyli.* ℥. 2. *miſce & lambendo ſumatur.* Iuuat & decoctum q. ℞. *liquiritię raſæ, & radicis maluarum, anà.* ℥. 1. *ſcabioſæ. m.* 1. *coquantur, & facta colatura extrahe emulſionem quatuor ſeminum frigidorum maiorum, & hordei, & cum ſaccharo fiat ſerapium.*

Facto iam pure, neceſſum eſt abſceſſum protinus dirumpere, antequam aut pus ampliùs exedat corrũpatque particulam, ac maiorem febrem ſuccendat: quod facies corpore validiùs commoto & maiori tuſſi irritata: præterquam quòd attenuatur pars, quæ dirumpi debet, ex frequenti hydromelitis potu, & cremoris priſanæ cum melle. Idem præſtat decoctum hyſſopi & epithymi cum melle: verum quia hæc raro prodeſſe ſolent, ſatius eſt extrinſecus adhibere quæ diruptionem maturent, quale eſt emplaſtrum ex ſtercore caprino cum aliquo ex prædictis decoctis & melle. Cæterùm quia abſceſſum rumpi ad interna, graue eſt, ob ſuffocationis & phthiſis periculum, ob id apertionem ad externa plerique commendant: quod ob id rarò vſu venit peritis in arte, quia paucis datum eſt

pus

pus confectum collectumque intra vomicam noſſe: quod ſi aliquis id diligenter ſcrutatus fuerit, mihi non eſt dubium, tutius, & certius eſſe præſidium, quàm diruptionem ſpontaneam ad thoracem expectare, cum certiori periculo ſuffocationis, & phthiſis. In qua quidem re expendendum eſt, ſectionem non debere fieri in parte qua verè ſuppuratis fit, hoc eſt, quibus pus in thoracem iam cōfluxit; quippe efficitur inter quartam, & quintam coſtas; ſed iuxta partem abſceſſu affectam, quo loco vomica continetur, & adhæret, ne nobis accidat aperto foramine longiùs ab abſceſſu, pus nullum exire, & non curato antiquo malo, aliud denuo efficere. Itaque diligenter conſiderabis doloris, & ponderis locum, & partem, quæ maiori calore in thorace pollet, & iuxta eam inter duas coſtas ferro inſcindes lentè, & paulatim, quouſque pus exire cōperias, & mox ſubſiſtes à ſciſſione, ne internam tunicam ſimul perfores: priùs tamen de viribus facto diligenti examine, ne grandi remedio, & vtili vires non ſufficiant, & ob id ſuccumbat laborans: hæc tamen neceſſariò candenti ferro debet fieri, vt paulò inferiùs leges. Huius præſidij primus omnium meminit Galen. poſt Hippoc. 6. aphor. 26. nam vtroque ruptionis modo videtur Hippoc. vſus fuiſſe lib. de internis affectionib. dicens: *Si in latere tuberculum naſcatur, & ſuppuratio fiat, quod in quadraginta diebus, aut paulò priùs accidit, atque ex eo dignoſcitur, quòd, cùm ſuppuratus ſit, non tamen pus reuomit, neque ſpuit, hunc, cū ſic habuerit, vbicunque tumor de ſe ſignificationem præbuerit, ſecato, aut vrito, & poſteà pus paulatim emittito.* Qua autem lege debeat fieri, & quibus præſidijs vlcus, & abſceſſus ablui poſſunt, non eſt præſentis inſtituti. Cum hoc tamen, nec pus totum effluere permittere par eſt, & ægrum cogere ſupra idem latus cubare, & tandem ſiringa lauacrum per factum vlcus in abſceſſum infundere ex aqua hordei cum ſaccharo, ſi pars calore æſtuauerit, vel ex hydromelite, aut ſero lactis cum ſaccharo, vel melle: tandem omni ſtudio abſtergere, euacuare, & mundam reddere vomicam oportebit.

Dirupto quidem abſceſſu, & ad internam thoracis cauitatem pure collapſo, res maius faceſſit negotium: nam promptiſſimè ipſum expectorare oportet: quòd rarò per ſeceſſum proijcies, & longè rariùs per vrinam: ſed frequentiùs, & tutiùs per ſputum, aut per ſectionem, vel vſtionem in thorace factam. Itaque duplex erit indicatio agendorum, pure iam in thoracem profuſo: altera, quæ ex diruptione vlcus factum curet, quæ potiùs ad caput de phthiſi pertinere videtur: altera quidem, quæ pus ex thorace trahat, vt abūdè diximus capitibus de tuſſi, & pleuritide: cæterùm huic vſui pauca quædam ſcribere ſtudui. Exequemur enim hoc miniſterium his, quæ recipiunt attenuantia, & extergentia, vt ſi laboranti ſummo mane porrexeris mel deſpumatum, aut puluerem iridis cū mulſa, vel priſanam cum melle optimo permixtam. Item hyſſopi, iridis, liquiritiæ, & hordei decoctum, ex quo mulſa vſui proficua parari poterit: valet & liquiritiæ ſuccus cum melle, & aqua hordei: præſtant prædictarum herbarum pulueres cum melle: item ſyrupus de praſſio, de hyſſopo, de glycyrrhiza, de marrubio, & adiantho. Mirabilis inſuper efficaciæ eſt aqua mulſa, in qua lota ſit terebinthina abietina: vel aqua mulſa ex decoctione ficuum pinguium: iuuat etiam non parum terebinthina abietis cum puluere liquiritiæ, aut ſaccharo cando, pondere duarum drachmarum. Prodeſt etiam aliud medicamentum, q. ℞. *ſyrupi de hyſſopo* ℥. 3. *ſyrupi violarum, & oxymelitis ſquillitici* ℥. ß. Item aliud q. ℞. *loch caulinum* ℥. 2. *ſucci liquiritiæ* ℥. ß. *pulueris diairis, & diapenidionis, anà* ʒ. 1. *conſeruæ capillorum veneris* ʒ. 3. *cum oxymel'te ſquillitico, & ſyrupo violarum fiat loch.* Quòd ſi quæ excernuntur per tuſſim, ſordida, fœdique fuerint odoris, tunc fœ-

A nugræci, & ficuum pinguium decoctum admiſcere oportet, ſicut mulſam ex hyſſopo, aut origano.

Verùm, ſi in ventrem pus irruere cognoueris, emollientibus, & his quæ aluum ducant vtendum eſt, quibus ad eam regionem pus cum reliquis excrementis deferatur. Quapropter clyſteribus aluus ſolicitanda erit, & cibarijs, quæ ipſam lubricam reddant: cui ſanè vſui cenſeo, quibuſdam noſtræ ætatis Medicis viſum fuiſſe, ſingulis diebus aliquod porrigere medicamentum, quod vim habeat aluum ſoluere. Sic à pleriſque datur medulla caſſiæ fiſtulæ maſticanda, quæ ſanè thoracem lenire, & quod mouet, in ventrem deferre nata eſt: ſic multis placuit pilulam ex optima terebinthina cum modico agarici offerre: maximè in
B his, quibus ſuppuratio ex pituitoſa defluxione oritur: quibus etiam ex vſu eſt, eandem terebinthinam rhabarbaro admiſcere: nam præter id quòd non minus expurgat, & abſtergit, mirum in modum fluxionem roborando ſiſtit.

Cæterùm licet aliquando natura neceſſitate coacta, per vrinam huiuſmodi pus pellere ſoleat, admiratione quidem dignum eſt: nam id non niſi intermedio maximo diſcrimine fieri poteſt: tranſit enim pus per præcipuas cordis cauitates: quod niſi natura feciſſet, carere periculo eſſet impoſſibile. Cuius rei primus notitiam præſtitit Galen. lib. 4. de loc. & nos lib. de præſidiorum artis med. vſu, rationem euentus adduximus. Quem ſanè euentum licet fieri poſſe fatean-
C tur Medici cum Galen. nihilominus non citra magnum diſcrimen, propter cordis præſtantiam, & fœdiſſimum puris contactum. Cum hoc tamen tunc naturæ motum ſequi Medicus tenetur, non quidem quatenus pertinet ad motum puris per cor, ſed vt renes per quos id pus defert natura ad veſicam, ope Medici auidiores fiant ad trahendum quod illis purulentum obtulerit natura. Nam primus motus puris per cordis ſinus, ſalubris efficitur, quòd actio ſit naturæ, non artis, & à membro ſecundum naturam exiſtente non morbido, & quia noxium expellit natura, non quia ſuſcipit: quo fit, vt quę naturaliter fiunt, licet grauiora nobis videantur, leuiora ſint, & nobis amica magis, quam quæ leuia ſunt, ſi nobis præter naturam
D ſuccreſcant. At ſecundus puris motus per arterias ad renes, excitandus iuuandusque eſt his, quæ vrinā moueant, ſiue cibis admixta, ſiue per ſe adhibita: non tamen his quæ verè vretica cenſuit Galen. & ob id thoraci, & pulmoni aduerſa arbitratur, ſed ijs quæ vel extergendo vrinæ meatus repurgant auidioreſque tractioni reddunt, aut ijs quæ multam ſeroſamque humiditatem ſuppeditant: quæ ſanè & pus attemperāt, & vias abſtergunt, & ad vrinam, quod ſupereſt in vaſis, euocant. Primi gradus eſt terebinthina, ſecundi verò multa ex his quæ diximus, velut lac quatuor ſeminum frigidorum, & alia quæ abundè ſcripſimus lib. de præſidiorum vſu.

Quòd ſi nec omnia hæc prodeſſe videantur, ad
E maiora deuenire conſulit vrgentiæ ratio, antequam ex pure, & vlcere corpus habituali febre corripiatur, aut vlcus fiat cacoethicum. Huius generis eſt ſectio, ſeu apertio thoracis: in qua quidem re conſulendus mihi venit Hippoc. lib. 6. aphor. 26. qui in hunc modum ſcribit: *Quicunque ſuppurati, aut aquam intercutem patientes, vruntur, aut ſecantur, ſi pus, aut aqua vniuerſim effluxerit, omnes moriuntur*. In quo ſanè opere tria conſiderare, vt rectè cedat, mihi viſum eſt: primum, qui ſint ex ſuppuratis, quos ſecare, aut vrere oportet: ſecundum, an indiſtinctè eiuſdem ſit vſus, & momenti vſtio, ac ſectio: tertiò & vltimò, quo loco ſectionem moliri oporteat. Circa primum expendendum eſt, non quoſuis ſuppuratos ſecandos vrendoſque eſſe, ſed eos ſolùm, quibus tantum puris in thoracem confluxit, vt periculum ſit, ne vel ſuffocentur, vel ſtatuto à natura tempore purgari nō poſſint: nam

nam in quibus puris parua colligitur copia, faciliùs, & promptiùs natura quamuis vacuationem aggreditur, ſecus quidem efficit, dum copioſius eſt, maximè ſi nullibi expurgationem moliatur, aut ſi ea quam tentat, non ſatis ſit. Quod inſinuauerat Galen. 6. aphor. 26. dicens: Vſtione igitur indigent qui plurimum habent pus, adeò vt non ſperent per ſputum poſſe expurgari: hos verò ipſos, & difficultas anhelitus vehementer infeſtat ex loci anguſtia, quæ nos cogit vt eos vramus. Nec minoris eſt conſiderationis ſic affectis (ſiquidem Hippoc. conſulit loco citato, ſuppuratos, aut aquam inter cutem patientes ſecare, aut vrere) quoduis auxilium ex his indiſtinctè præſtare. In qua re ſciēdum eſt, ſuppuratos in thorace vſtione non omnes eſſe curandos (qui verò, poſteà leges) ſed ſatis quibuſdā eſt ſciſſio quæ penetret: tum ob puris naturā, ne igne deſiccetur: tum maximè ob ipſius thoracis compoſitionem, ex tot oſſibus, cartilaginibus, neruis, & membranis conſtantem, quæ adeò ſunt igni aduerſa, dum ſana exiſtunt, quantum illis, cùm corrupta ſunt, ignis vtilior eſt ferro. Nec impedit, quo minus hæc vera ſint, Hippocr. dictum indiſtinctè prolatum: nec Galen. qui in commento refert vſtione indigere magis, qui in thorace plurimum habent pus, ſectione verò qui aqua intercutem patiuntur. Nec minus probat eiuſdem Hippoc. dictum lib. 3. de morbis vbi ſcribit de ſuppuratis loquens, *ſecato, aut vrito*: nam præter rationem videtur adductum, ſiquidem ipſemet lib. 2. de morb. firmiter, quid agendum ſit, ſtatuit, dicens: *Suppuratos non eſſe vrendos, ſed ſolùm ſecandos*, & lib. de internis affectionibus, aqua inter cutem laborantes non ſecat, ſed vrit. Verùm ſi fluxum ſanguinis vereamur, ſecurius eſt in vtroque vrere, quàm ſecare. Præterquam, quòd verba illa, *ſecato, aut vrito*, non vt iacent ſunt intelligenda: ego quidem arbitror per vſtionem non eſſe intelligendam eam quæ vrendò penetret vſque ad pus, ſed ſolùm quæ efficit exteriùs vlcuſcula manantia, per quæ ſenſim pus expiret: & hac lege hydropicorum vſtiones cenſeo eſſe intelligendas, potiùs quàm eas, quæ penetrare poſſint: ſic enim ventrem hydropicorum circa vmbilicum varijs vſtionibus leuiter perforamus, non ſine magno eorum commodo, quòd ſenſim, & paulatim aqua expiret. Cùm tamen aqua effundi debet copioſiùs, quod rarò vſu venit, ſectio exequenda venit. Verùm qui voluerit adhuc clariùs hoc difficillimum opus perpendere, vt exequi liberè poſſit, expendat, quòd vt triplex eſt puris collectionis in genere occaſio, ita & triplex erit eductionis modus. Quippe primus eſt, dum ex defluxa pituita in thoracem pus efficitur: quo tempore neque ſcalpello, neque candenti ferro ſcindere vlla lege licet: ſat enim tunc eſt (ſi fluxio compreſſa eſt, aut diſtracta per fontanellam, & cum hoc ſi, quod fluxum eſt, nequit natura ſufficienter tuſſiendo expectorare) locum exteriùs vna, aut pluribus partibus inurere, ea vſtione, quæ non permeet ad interna, ſed ſolùm cutē vrat, & nonnihil carnis, vt tradunt etiam Celſus lib. 3. cap. 22. & Aetius. Quæ ſanè curandi ratio vt tutiſſima, ita & vtiliſſima haberi debet. Secundus autem eſt, cùm colligitur in aliquo abſceſſu copioſa materia, vel pituitoſa ſanguini admixta, vel ſanguis ipſe, quæ in pus verſa exitum expoſtulant, dummodo nullum præſit in thorace vlcus: quo tempore tutiſſima eſt ſciſſio ſolo ſcalpello extrinſecus inter coſtas facta, qua pus educatur citra vllam vſtionem, quæ eo tempore formidanda erit. Tertius verò & vltimus eſt, dum pus ex pulmonis vlcere colligitur in thorace, quo caſu ipſum eduxiſſe minimè ſufficit, manente adhuc in pulmone cauſa, quæ illud ſit denuo coaceruatura. Quo ſanè caſu non ſat eſt pus eduxiſſe, vel vſſiſſe exteriùs, ſed etiam oportebit ad vlceratos vſque pulmones candenti ferro inurere, priùs vniuerſo pure educto. Quibus, ſi exactè perpendiſti, reperies, hāc

A vſtionem verè ab Hippoc. fuiſſe vſtionem appellatā, non illam primam ſolum extrinſecus vrentem: nam dum 3. de morbis Hippoc. dixit, *ſecato, aut vrito*, ſolū intellexit de ſectione citra vſtionem, aut de vſtione citra ſectionem, vel penetrationem: & 6. popul. vbi ſcripſit *tabeſcentes ſtatim vrere*, intelligendum eſt de penetranti vſtione: nam talis proficua eſt vitioſis, & antiquis pulmonis vlceribus. Atque hæc ad vnguem expendere tenetur, qui ſtuduerit aliquod ex his auxilijs tentare: nam graue eſt, & periculo plenum in grauioribus auxilijs errorem committere. Tertium verò & vltimum, quod ſcitu neceſſarium propoſuimus, eſt, ſcire qua parte eos liceat ſecare: quod fieri debet ſecundum longitudinem coſtarum inter quartam, B & quintam, aut, vt alij referunt, inter quintam, & ſextam, vbi iam pus prolapſum eſt. Sic enim Aetius lib. 6. cap. 44. ex Leonide refert: *ferro mucronato candenti per medium ſpatium, vbi abſceſſus eſt, adducto vſque ad pus, vſtionem moliri oportet*: ſed id de abſceſſu nō rupto intelligitur. *Nonnulli etiam hos curare auſi ſunt, tranſuerſa linea inter quintam, & ſextam coſtam ducta, & cute paululum obliquè diuiſa, deinde ſic ſcalpello membrana, quæ coſtas ſuccingit, perforatâ, pus excreuerunt*: cum hoc tamen non omnino probat prædictū opus. Quod ſanè vt certiùs aggrediantur audaciores Medici, probatione priùs facta id tentant: nam decumbat ne pus iuxtà illam partem, filo actu humido, & ſupra locum affectum appoſito, id venantur, quem C ſi exſiccauerit partis calor, arbitrantur ibi colligi, & immorari copioſum pus. Præterea ſi oportuerit thoracem perforare, ſciendum eſt, non eſſe ſimul, & confertim vniuerſum pus extrahendum: moriuntur enim vel ſpiritu copioſiori diſſipato, vel ex frigidioris aeris ſubingreſſu, quo forſan halitus in cor, & arterias fugantur. Vulnus tamen fiat exteriùs patentius, intro verò quàm minimum. Vlcere verò facto, curandum eſt thoracem ſyringa abluere, & pus extergere aqua hordei, & ſyrupo roſaceo, vel hydromelite, ſi pituitoſior fuerit affectio: item ſero lactis, vel decocto cariophyllatæ herbæ, aut agrimoniæ, quod magni ſolet eſſe momenti.

D

CAPVT IX.

De Tabe.

PHthiſis, ſeu phthoei, nam vtroque modo refert Galen. 7. aphoriſm. Græcos Athenienſes appellaſſe id quod Latini tabem nuncuparunt, affectio quidem grauis in vitio nutritionis conſiſtens, quæ generali quodam ſignificato complectitur omnem corporis conſumptionem, vt ex Galeni doctrina euidenter conſtat, qui tabidos eos omnes appellat, quos (vtcunque ſit) extrema macie conſumptos vidimus: interdū verò eos, qui peculiari corporis, & naturæ promptitudine apti ſunt ex leui occaſione in tabem prolabi. E Quanquam tabes communi ſignificato accipiatur (maximè à Celſo) pro atrophia, cachexia, & phthiſi. Frequentiùs tamen & propriùs eos appellat tabidos Galen. quibus pulmo eſt exulceratus. Ex quo febris lenta in corde accenditur, cum totius corporis extenuatione, & conſumptione, non modò humorum, atque carnium, ſed etiam partium ſolidarum, vt æger paulatim intabeſcens, tandem oſſibus, & pelle ſolùm videatur conſtare: quod ſanè vlcus propter malignitatem ab Hippoc. interpretibus θηρίωμα dictum eſt, vel quia feræ cuiuſdam more graſſatur in corpus, vel quia ægros aduncis vnguibus feris ſimiles reddit. Verùm vt quis exactè intelligat quid per tabem propriè ſubaudire oporteat, ſciendum eſt, conſumptionem, ſeu marcorem, aut maraſmum (vt latiùs expoſuimus lib. febrium, & ſecundo pulſuum) eſſe corruptionem, ſeu conſumptionem viuentis à ſiccitate: cuius ſanè con-

conſumptionis loco citato, tres adduximus ſpecies: vnam ex ſola ſiccitate prodeuntem, partium frigiditate,& calore ſecundùm naturam manentibus: ſecūdam quæ duplex eſt, vel ex ſiccitate calori adiuncta, vt in vltima hecticæ febris parte conſpicimus: vel ex eadem ſiccitate cui frigiditas quoque aſſociatur, qualis ſenibus ſuccreſcit ſecundùm naturam, frigiditate mixtionis dominante: tertiam cùm alicui ex prædictis adiungitur defluxus aliquis, aut tumor præter naturam, qui ſyncopoſus appellatur maraſmus. Quibus maraſmi ſpeciebus corpori ſuccreſcit id vitium, quod Medici appellant atrophiam, hoc eſt, nutritionis defectum. Cui quoque affectioni non pauci, neque contemnendi authores reducunt cachexiam, hoc eſt defectum veræ,& optimæ nutritionis, licet corpus, aut eius partes in maiorem molem augeantur. Præter quas omnes accedit maioris momenti alia, quæ conſumptio etiam eſt cum febre ex vlcere pulmonis (vel, vt quibuſdam placuit, cuiuſuis alterius viſceris, aut magni alicuius articuli proueniens) quam profectò veram,& præcipuam phthiſis rationem conſtituere, nemo eſt qui ambigat. Cæterum inter has atrophiæ,& conſumptionis differentias hoc intereſt diſcrimen, quòd atrophia ſic propriè dicta, à quacunque ſit cauſa, in omnimoda nutritoriæ facultatis ablatione ſita eſt: cachexia verò, actio vitioſa eiuſdem facultatis exiſtit: at tabes conſumptio eſt ab extraneo calore facta, conſumente proprium cuiuſque corporis humidum: qui calor non ſolùm vitium infert in nutritoriam facultatem, quo minus poſſit corpus reficere, vt in alijs ſpeciebus, verum & proprium, ac peculiare membrorum humidum depaſcitur. Tabis itaque tres diſtinguit Hippoc. differentias, vnam à defluxione è cerebro copioſa, & non expulſa, mollem pulmonis carnem putrefaciente, aut acri, & exedenti, vel ſalſa, ac bilioſa: alteram verò ex ſucceſſione pleuritidis, anginæ, aut peripneumoniæ: tertiam frequentiſſimam ex apertione, vel ruptione vaſis alicuius, ex qua ſupereſt in pulmone vlcus: tanto curatu grauius,& difficilius, quanto vas ex grandioribus fuerit. Quibus tabis ſpeciebus Aretæus quartam addit, vt cenſeo deſumptam ex Hippocrat. lib. 1. de morbis, quæ ex ſiccitate pulmonis proficiſcitur, cum leui tuſſi, in qua nihil excernitur, vniuerſum corpus etiam contabefaciens: ad quas quoque facilè eſt reducere alias phthiſis ſpecies, quarum meminit Hippocr. lib. de internis affect. dicens: Tabes alia ex labore, alia ex defluxione pituitæ à capite, alia verò ex dorſo: quæ nouiter vxoratis frequenter contingit: quas quidem potiùs modos ex diuerſa occaſione,& cauſa, quàm veras differentias dixeris. Eſt itaque tabes ea affectio, quæ ex vlcere pulmonis ſuboritur, cum corporis conſumptione, ac lenta febricula: quam ſanè nuncupant tabem exquiſitā authores omnes, licet non deſint, qui eam, quæ ab vlcere thoracis, aſperæ arteriæ, renum, vel magni alicuius articuli prodit, veram quoque appellent: re tamē vera qui hoc morbo laborant, verè tabidi non ſunt, quia cùm princeps aliquod viſcus non læditur, nequeunt omnes partes ſimul verè tabeſcere, & totum ſimul animal lædi, vt Galen. placuit lib. de maraſmo, licet temporis tractu ex eo affectu ſimul cor in tabem deferatur, ac ex conſequenti corpus vniuerſum.

Dubium. Sed prodit ex præfata doctrina non leue dubium, nimirum quanam ratione phthiſis non reducitur ad eam ſiccitatem quæ cum calore adaucto ſimul adiungitur: ſiquidem in idem videntur coincidere, ſola vlceris ratione, quod in phthiſi ſuccreſcit, diffidentes. Cui dubitationi, quæ non leuis eſt momenti, dicimus longiſſimis diſſidere interuallis: nam hectica febris habitualis cùm ſit, independens neceſſario exiſtit: at phthiſis, licet habitus etiam ſit febrilis, ex calore, & ſiccitate adiunctus, atque factus, cum hoc tamen dependens eſt: quod habitibus nulla ratione conuenire videbatur. Quippe vt in fieri,& conſeruari ab vlcere dependet, ita profectò citra vlceris curationem, curari minimè poteſt. Neque mirandum eſt, habitum eſſe, & dependentiam ſortiri: nam hæc eſt differentia inter febrem hecticam,& phthiſim, quatenus ad eius febrem attinet, quòd habitus hecticæ cùm independens ſit, vnus, & idem & eiuſdem gradus exiſtit à principio ad finem, licet poſſit magis eradicari,& ob id vnica erit curandi ratio, quæ calorem compeſcat, & humidum reficiat: at in phthiſi habitualis etiam calor eſt, & independens, quoad illum gradum in quo eſt habitus, aut habituatus ille calor: cæterùm cum hoc dependentiam trahit ab vlcere, non quoad illum gradum in quo eſt habituatus, ſed quoad intenſiorem, quem nititur calor vlceris introducere,& habitualem facere, vt re vera efficit. Nam calor phthiſicorum non eſt eiuſdem gradus in fine, ac in principio, vt verè eſt in reliquis febribus hecticis. Quo fit, vt curari phthiſis non poſſit ſola caloris attemperatione,& humidi refectione, quia adeſt perpetuò cauſa fouens, & nitens non ſolùm tueri præexiſtentem habitum,& calorem, ſed vlteriorem, & intenſiorem inferre: & hac ratione, niſi remoueatur hoc prohibens, refici, ac attemperari nequit phthiſicorum corpus. Quapropter optimè factum eſſe arbitror diſtinctas conſtituiſſe ſiccitates hecticorum corporum ab his, quæ reperiuntur in phthiſicis.

Cauſæ. Cauſas omnis tabitudinis mihi hac in parte referre in animo eſt, licet propria tabes ſolùm pulmonis vlcus pro cauſa peculiariter ſortiatur. Ante tamen quàm cauſas recenſeam, in animo eſt triplicem ad tabem apparatum recenſere: quod non minoris momenti eſt ad curationem, quàm cauſæ cognitio: quippe vna eſt vitioſa corporis conſtitutio: altera eſt ætas,& reliqua aeris conſtitutio, primò Auſtrina, deinde Aquilonia. Conſtituunt itaque tabificam conſtitutionem tria, caput nimirum, pulmo, & thorax, & in ſingulis triplex diſpoſitio. In pulmone quidem mollities natiua: cauitates multæ excipiendis fluxionibus idoneæ, excernendis ineptæ,& ab ortu quaſi hæreditarium vitium. In thorace vero anguſtia in latum,& profundum: collum oblongum,& gracile: extantes ſcapulæ retrorſum in modum alarum, & excarnes. In capite autem imbecillitas quacumque ex cauſa, propter quam facilè impletur: intemperies, quæ calidior trahit ex toto inſtar cucurbitæ: & meatus patentiores, quo faciliùs expellit quidquid receperit: frigidior, multa excrementa congerens: vitioſa denique conformatio collo gracili reſpondens. De paratiore ætate ſic ſentiendum, tabem nimirum fieri, maximè in ætatibus à decimooctauo anno ad trigeſimūquintum, vt ex Hippocrat. conſtat 5. aphoriſmorum 9. & 3. 29. præterquam quòd alibi ſtatutum eſt, *iuuenibus fieri ſanguinis eruptiones, & tabes*, forſan ob ſanguinis vbertatem, ob vitæ intemperantiam,& intempeſtiua exercitia, quibus vel venarum fiunt ruptiones, vel ſanguinis feruores, ac defluxus acres, & mordaces: aut ex nimio calore contabeſcentia. His ſuppoſitis, licet communiter tabitudinis omnis cauſa habeatur ex præcedente hæmoptoide ob apertum vas, ruptum, vel eroſum, aut ex ſuppuratione, vtcumque facta ſit, aut ex acri defluxu, incumbit profectò alias nō paucas recenſere, quæ vel his principium præſtant, vel per ſe idem poſſunt efficere, vlcere in ſpiritalibus vel alijs in partibus facto, haud ſecus, vt ex Gal. colligi poteſt 4. de locis affect. capit. vlt. nimirum propter humiditatem calori coniunctam, quæ ad putrefactionem viſceris molliſſimi ſatis eſſe poteſt: aut propter immodicum calorem ex corde, qui pituitam exacuit, & adurit, vt per moram erodat pulmonem meatibus effluxui excrementorum aptis ferè deſtitutum. Nonnulli tabem quoque aſthmaticam faciunt, in qua infartis aſperæ arteriæ ramis glutinoſiſſima pituita ob reſpi-

reſpirationis noxam conſumptio totius corporis ſequitur. Tabeſcunt inſuper homines ex defluxione cuiuſuis humoris a capite: inquit enim Hippoc. lib. de locis in homine. *Si pulmo humidus fuerit ex copioſa defluxione, fit ſuppuratio, ſi autem ſiccus, tabes.* Addit etiam eadem parte tabis aliam differentiam dorſalem appellatam, quæ fit cùm fluxio in dorſum incubuerit: cuius ſigna ſunt lumborum dolor, & quòd caput parte anteriori vacuum eſſe videtur. Itẽ lib. de internis affectionibus, renum exulcerationem tanquam cauſam alteram tabis annumerat, atque etiam coxendicis, vt lib. de Coacis præ. inquit enim. *Quibus ex intermittentibus febribus ſæpius fiunt recidiuæ, his in coxendicum lenem tabem deriuantur.* Cuius etiam meminit lib. de glandulis dicens: *Pituita ſi per ſpinalem medullã defluxerit in coxendicem, tabeſcatq; ex coxendice morbus fit longus, ſed inſanabilis, ex quo defloreſcit totus vigor hominis, & moritur tandem.* Succreſcit non minus ex defluxione ad pulmonem alia tabis ſpecies, vt eodem loco ſcribit Hipp. dicens *Si vero pituita defluxerit ad pulmones ex capitæ, fit pus & erodit pulmones, & fit tabes.* Cuius etiam fluxionis meminerat lib. 2. de morb. quòd ſanè phthiſis genus Serapio appellat phthiſim ſimilem, in qua non eſt vlcus in pulmone, ſed fiunt purulenti quòd pituita craſſa corrumpatur in pulmone, & ſeptem annorum ſpatio finitur. Eſt etiam alia cauſa, quam recenſuerat Hippocrat lib. prædict. dicens: *Quæ autem ſpecialiter ſanationem prohibent, ſunt ſimiliter, vt virgo ſi ex ſuppreſſione menſium in tabem deueniat:* item ex curatis hæmorrhoidibus, ſi ex toto ſupprimantur, tabe mori dixerat idem Hippocr. 6. aphoriſm. 12. *A diuturnis ſanato hæmorrhoidibus, ſi vna non ſeruatur, periculum eſt aquam intercutem, vel tabem aduenire.* Cui ſimile damnũ creditur inferre hæmitritæi quoddam genus, ex continua pituitoſa & quartana intermittẽte conflatum, eſt enim tabificum genus febris, & occidit per hydropem. Fiunt etiam nonnulli ex metu tabidi, dum ſenſim & nõ ſubitò cauſa ingruit, quæ ſanè mœrore confectos tabificat: ſic & ex faſcinatione & maleficio multi tabeſcunt. Præterea temporum tempeſtas ſicca poſt acutos morbos diu durans, tabitudines generat, vt ex Hippocrat. conſtat. 3. aphoriſm. 16. Pari lege & copioſus cibus tabem efficit, vt Hippocrat. docuerat lib. de veteri medi. dicens: *Copioſior cibus, quàm conueniat, ægro exhibitus morbum auget & corpus tabificat:* & libr. de locis in homine inquit: *Quod ſi corpus ſuperat cibos ingeſtos, floret, ſed ſi vincatur atque ſuccumbat, corpus gracile efficitur.* Varios etiam alios modos delabendi in tabem, ſuppuratione mille modis facta prægreſſa, annumerat longiſſima oratione Hippocrat. libr. 1. de morbis, qua parte incipit: *Quicunque ſuppurati fiunt pulmone, aut ſuperiore vel inferiore ventre, &c.* Tandem vltima parte ſententiæ inquit, vlcus in pulmone fieri vno è quatuor modis: primo ex peripneumonia rupta non purgata: ſecundo ex pituita a capite deſcendente, & in pulmone putreſcẽte: tertiò ex vena rupta in pulmone: quarto ex genita varice in pulmone & poſtea rupta: & quintũ addit eadẽ parte, nimirum ex his omnibus, cæterùm in thorace damnum inferentibus, nec non & ex pleuritide aut alio tuberculo ibidem rupto. Quorum omnium prouidentiam ad exactam curationem ediſcere oportet.

Signa. Signa verò quibus huiuſmodi affectus mõſtratur, in triplici ſunt differentia: quędã enim affectus ipſius principiũ monſtrant: quædã eius magnitudinẽ & ſæuitiã: & vltimò quædã cauſas & differentias ipſius tabis. Quę verò affectũ mõſtrant, diuiſa quoque ſunt in ea quæ affectũ docẽt, & in ea quę particulam affectã: nam cùm non vnica ſit, ſed multiplex, vt ſuperiùs dictum eſt, eius quoq; habere notitiam conuenit.

Ante tamen quàm peculiaria ſigna aggrediar, neceſſum iudicaui eſſe, docere potius ſignis principium affectionis huius monſtrare, quàm dum iam in vetuſtatem, & habitum deducta eſt: quippe capillorum defluuium, vnguium curuitas, & reliqua huius naturæ, ſolùm præſagio proficua exiſtunt, non curationi. Nam cùm hæc affectio raró curationem admittat, firmato malo, ſed mox incipiente, ob id eis, quæ id monſtrant, ſolùm opus habemus. Sic etenim diutina tuſſis cum leui ſanguinis ramento, corporis extenuatio, lenta febricula, & ab ingeſto cibo corroboratio nulla, ſignum eſt inſtantis, aut inceptæ phthiſis, maximè ſi id accidat corporibus alatæ naturæ, & B quæ promptitudinem habent huic habitui ſuſcipiendo aptam. Prætereà, ſi conſtiterit præfatis ſignis, phthiſis præeſſe principium, ſciſcitandum eſt vlterius, an ea febricula, eaque ſiccitas, quæ tabem primò manifeſtant, ex vlcere pulmonis, vel alterius partis prodeat, an ex febrili calore, vel diuturno aliquo fluxu. Cuius rei gratia præcedentes cauſas primò conſiderabis, nimirum ſi ſanguinem excreauerit laborans, nec citò ſanitati fuerit reſtitutus: tunc enim coniectabile eſt, vlcus poſſe in pulmone, vel in ſciſſa parte relinqui, cuius ſpurcitia, & purulentia corpus contabeſcat, idque maximè ſi ab eo tempore puſilla quędam febris adhæſerit. Item ſi præceſſerit praua pleuritis, quæ in ſuppurationem migrauit: ſi præceſſit ictus, caſus, C vel aliqua ex prædictis cauſis, hæ etenim citra ſanguinem, ſaniem primò oſtendunt.

Prætereà his conſideratis, primum ſignorum genus, quod affectum, & affectam partem mõſtrare habet, triplicia complectitur ſigna, nimirum quæ excernuntur, doloris proprietatem, & locũ, & vltimò corporis habitum. Quæ verò excernuntur, variè poſſunt id monſtrare, ex tuſſi nimirum, & modo quem in excernendo ſeruat natura: nam cùm vlcus in aſpera pulmonis exiſtit, leuiſſima admodum tuſſi excernuntur quæ in eadem præſunt, & mox à tuſſi, quantumuis leuis ſit, fit excretio: quæ verò in pulmone exiſtunt, præter id quòd ſine dolore excreantur, maiori tuſſi opus habent: quæ verò in thorace, longè maiorem D requirunt naturę diligentiam, & laborem, quo fit vt ipſa non excernantur, niſi poſt longam, & vehementiſſimam tuſſim, & dolor inſuper in parte vlcerata perſentitur. Secundò id etiam monſtrat quantitas eius quod excernitur: nam quæ ab aſpera pulmonis arteria prodeunt cùm abraditur, parua quidem ſunt, quòd à paruiſſimis vaſis diſcindantur, & cum leui dolore. Quæ verò ex pulmone, longè ſunt copioſiora, ob magnitudinem vaſorum, quia copioſiori indigebat alimento ob motus perpetuitatem. Thorax quidem mediocriter excernit, nam vaſorum pulmonis extrema nequeunt à thorace ſugere maiorem copiã, ob idque ſputa ſunt mediocria, inter ea quę prodeunt à pulmone, & ab aſpera arteria. Qualitas verò eius E quod excernitur, & locum affectum, & vlceris conditionem proculdubio oſtendit. Sic quæ purulenta, & ſordida ſunt, vlcus eſſe cacoethe monſtrant: item dum in aquam profunditur, & deorſum vergit, ſolidam partis vulneratæ ſubſtantiam putredine exeſam monſtrat: nec placet eorum ſententia, qui pus eſſe probant affuſo in aquam ſputo, nec rurſus Aretęo placuit: nam pituita craſſa etiam in aquam proiecta deſcẽdit. Verùm id profecto diſtingues, quia pus primò per aquam ſpargitur, poſteà verò deorſum vergens iterum colligitur: at pituita licet deſcendat, etiam ob innatum lentorem, & viſciditatem proiecta in aquã non ſpargitur, neque diſgregatur, ſed conglobata deſcendit, quod eſt certius huius probationis ſignũ. Item ſi ſanguis tenuis, & cum ſaltu excernatur, arterioſum vas eſſe diruptum monſtrat: ſi verò ſpumoſus ſit qui excernitur, pulmonem eſſe affectum monſtrat. Prætereà ſi aliqua tunica cũ tuſſi excernatur, &

ea

ea craſſa ſit, epiglottidis & partium uicinarum eſſe ulcera conijcito. Verùm ſi bronchium aut pars eius magna excreta fuerit, ex magnitudine licebit rimari, aſperam pulmonis arteriam eſſe læſam; nam bronchia quæ ex pulmone prodeũt, minora quidem ſunt. Verùm cùm quadruplex ſit pulmonis ſubſtantia, bronchioſa nimirum, qua uaſa conſtituuntur; ligamentoſa etiam, quæ uaſa pulmoni connectit, & brõchia etiam inter ſe coniungit; pulmonis etiam parenchyma, ſeu caro; & quarta, quæ ex leuibus cõſtat arterijs; hinc fit ut bronchia exeat à pulmone, ligamentis ipſis putrefactis præ humiditate: quod monſtrat mucilaginoſa excretio cum ipſis ligamẽtis admixta, aut exeſis pre acrimonia & mordacitate humorum: reliquas uerò ſubſtantias, ut dictum eſt, facilè noſces.

Tabidorum uerò pulſus neque certus eſt, neq; ſemper idem omnibus incidit, nã cùm tabis tot ſint ſpecies & modi, fit proculdubio ut qualibet iuxta ſui rationem pulſum immutet, & ſic maraſmus in genere, quatenus corruptio eſt à ſiccitate, ſolùm habet efficere pulſum paruum & languidum: uerùm maraſmus, cui adiungitur calor, paruum etiam ac debilem efficit pulſum, celerem tamen & crebrum, decurtatum, & eminulum atque prominulum, licèt cùm iam ad ſolidorum conſumptionem eſt peruentum, hecticus fit & æqualis, ut lib. de pul. arter. abundè expoſuimus.

Magnitudinem quidem huius affectus, & ipſum affectum monſtrant pectoris grauitas, angor, cibi faſtidium, ueſpertina extremorum frigiditas, & matutina, (ut inquit Areteus) caliditas, ſudor uſque ad pectus caliditate moleſtior, uox raueſcit, ceruix nonnihil tortuoſa eſt, gracilis, non uerſatilis, ſed ueluti rigẽs atque intenta: digiti tenues & articuli craſſi, ꝙ carnes extabuerint digitorum: ventres rugoſi, buccarũ tenuia dentibus inhærent, vt ridere videantur: apparet inſuper capillorum defluuium, ob inopiam & conſumptionem alimenti; ſuccreſcit rubedo maxillarum ob acres & calidos halitus maxillas aſcendentes: vnguium apparet curuitas, propter conſumptionem carnis ſubtus iacentis: ſuccreſcit & fluxus alui, quibuſdam ex ſubſtantiæ colliquatione, alijs ex impotentia naturalis roboris, multis verò ob vtramque cãm: vltimò quidem monſtratur hoc malũ ex totius corporis cõſũptione, & facie illa Hippocr. appellata.

Quo autem modo interſtinguere oporteat tot cauſarum tabis differentias, facilè quis diſcet, ſi eas, quæ præceſſerunt, cauſas & occaſiones percontatus fuerit, ac ſi expenderit defluxiones, quæ adhuc præſunt, & præceſſerunt, ſanguinis reiectiones, ſuppurationes, peripneumonias aut pleuritides.

Ante tamen quàm præſagium ex hoc malo explicandum aggrediar, expendiſſe erit operæpretium (cùm thoracis omne vlcus graue ſit & periculo plenum, & variæ ſint partes quæ thoracem conſtituunt & in ipſo continentur ac ipſi adhærent) vtrum horũ grauius ſit & periculoſius, dum vlcere afficitur. Cuius dubij gratia ſtatuendum eſt, ex his omnibus plurimam præbere ſalutis ſpem pectoris vlcera, minus laryngis: deteriora ſunt ex vaſis pulmonis: peſſima ex ſubſtantia: terret enim ex copia fluxionis magis vlcus quod in vaſis eſt: ſed ſi ante inflammationem ſubueniatur, glutinatur non rarò: at ex pulmonis carne parcior fit fluxio, ſed immedicabile vlcus, quoad firmã cicatricem attinet. Sed huic rei addit Gale. 5. metho. cap. 18. incolumius rumpi ſimul cum ſanguineo vaſe ramum iunctum aſperæ, quam ſeruetur integer: nam propter liberum commeatum defluentis ſanguinis in aſperam, expurgatio integra aditum præbet ſananti naturæ: retentus enim dum per anaſtomoſim aſperæ tranſcolatur, parte aliqua abit in grumum per moram putreſcentem, & pulmonem putrefacientem. In pulmonis verò carne, licèt contra-

A ctum vlcus ſanari poſſit, vbi extrorſum pus expurgationem habeat, quod in vulneratis ſecundum pectus in pulmone viſum eſt; integro tamen pectore, ob cauſas nuper relatas, ferè inſanabile eſt: cæterùm in larynge & aſpera arteria, ob id ſecurius eſt, nec multò quàm in pectore deterius, quia vlcus breue eſt, & pus facilè ſpuitur, & membranæ craſſities præſertim ad laryngem faciliùs coaleſcit. Verùm in eius capite ferè vlcus incolume eſt, niſi imprudenter agatur: cui etiam Aretæus maturè ſubuenire monet, ne per palatum ad pulmones, ſanguine inter dormiẽdum defluente putreſcenteq; hominem tabeſcere cõtingat. Nec minus magnitudinem periculi metieris, ſi B expenderis humoris fluentis conditionem, & puris naturam, vt ſuperiùs dictum eſt.

His habitis, ad duo capita reducere oportet præſagiendi miniſterium in hoc malo: primum nimirum quod contineat eos qui ſanati poſſunt, cùm Hippocr. forſan citra aliorum mentem, velit etiam exquiſitiſſimum tabis genus ſanari poſſe. Cui vſui proponit ſecundo prædict. ſeptem ſigna quæ ſignificant ægrum euaſurum: primum, ſi album ſit ſputum, æquale, & ab inflammatione liberum: ſecundum, quod ea, quæ ex capite defluunt, per nares educantur, quo minus præexiſtens affectio ex fluxione augeatur: tertium, vt non adſit febris putrida, quæ noctu creſcat, & neceſſariò cœnam interdicat: quartum verò, ꝙ ſitis ſint C expertes, quo apertè ſcimus febre carere putrida, febre enim hectica affecti parum ſitiunt: quintum, vt nondum ad maximam extenuationem deuentũ ſit, impedit enim ſummopere curationem: ſextũ, vt aluus deijciar, durum tamen & pro ratione aſſumptorum: ſeptimum verò & vltimũ, vt pectore ſint quadrati ipſumq; habeant hirſutum, carnoſum, & non è magnis oſſibus, quod indicat naturam membri patientis eſſe validam. Quos autem mori cogit mali ſæuitia, multa etiam monſtrant ſigna: primum, ſi affectio ex ſuppreſſione menſium intempeſtiua, & quæ reuocari non poſſit, prodeat; vel ſi ex defluxu incõpeſcibili humorum; aut ex repetitis ſuppurationibus; & ſic pari cenſura de ſingulis cauſis, quas numerauimus. D Cæterùm, ſiue à leui, ſiue à vehementiori cauſa malum oriatur, ſigna quædam ſcribit Hippocr. quæ futuram & proximam mortẽ certò atteſtantur, quale eſt fœtidum & ſanioſum ſputum, quod fœtorẽ ſuper prunas iniectum non leuem referat: ſed intelligendum eſt, non id ſolum ſufficere ad mortem prædicendam, niſi ſimul capilli à capite defluant, etiam ſi lib. 2. de morb. dixerit, ſputum graue olens ſufficere. Cuius rei occaſione ſciendum eſt, ꝙ in ſuppuratis ob puris maximam copiam, quæ ſola ſufficit interficere, ſolus fœtor ſat eſt, non autem in tabidis: tum quia puris adeſt minor copia: tum verò quia aliunde, quàm ex pectore & pulmone, pus confluere poteſt: ſed ſigna hæc potius mortem quàm eam breui fore E oſtendunt: verùm ſi his acceſſerit alui fluor, mox laborantem mori certum eſt, iuxta illud Hippocrat. 5. aphoriſmor. 12. cuius ſigni & aliorum pulchra oratione rationem reddit lib. 1. de mor. dicens: *Cum pus ipſum in ventre moram traxerit, totum corpus ab ipſo caleſcit, tum maximè viciniſſimæ partes: caleſcente autem corpore humidum maximè eliquatur, & quod quidem à ſupernis partibus eliquatur, in ſupernum ventriculum defertur, & quandoque aluus ab ipſo turbatur & hominem perimit: nam cibi ingeſti ſuccedunt incocti, & alimentum ab ipſis corpori non accedit, & ſputi ſurſum purgatio non æqualis contingit, aluo nimirum calefacta, & omnia deorſum trahente in ſeipſam; & ab ſputo quidem ſuffocatur, & ſtertit, dum non purgatur; à ventre verò fluente debilitatur, & plerumque perimitur.* Et paulò inferius (vt præſagium concludam) ſcribit: *Hunc ſi iam è capite capilli defluant, & nudum ſit caput, velut ex morbo; &*

ſi in prunis ſpuenti, ſaliua graue olens ſit, intra breue tempus moriturum prænuncia: maximè ſi vnguium curuitas, & inter nodiorum digitorum, & iuxta vngues ex tuberantia, & pedū tumor acceſſerunt, præſertim cùm certum ſit ex omnium conſenſu, vlcera pulmonis diffi cillimæ eſſe curationis, eò quòd citra tuſſim non repurgentur, & cum tuſſi mutuò corrumpitur pulmo, & exulceratur: quo fit, vt etiam ſi cicatrice obducantur, leui occaſione recrudeſcant, & iterum pus & ſanguis prodeant, vt experimento conſtat quotidiano: maximè cùm vires medicamentorum vlcus pertingere non poſſint.

Cùm certum ſit, pulmonis id vlcus, quod alicuius magnitudinis exiſtat, curari non poſſe, ideò non ſtudui hac in parte plurimum inniti in vlceris curatione. Verùm quia id, quod vel paruum eſt, vel nondum inflammationem contraxit, vel in thorace aut aſpera arteria viget, curari non rarò conſpiciamus, ob id profectò vniuerſam huius mali curationem in duo potiſſimum capita diuidam. Primum quidem quod circa tabificum corpus verſetur, ſtudens ipſum ad pinguiorem ſtatum reducere; alterum verò quod parti vlcere affectæ incumbat, curetque quantùm poſſibile ſit, ſanitati reſtituere. Sed cùm primum opus citra vlceris curationem fieri ſit impoſſibile, ob id ab eius prouidentia initium ſumens, præmitto curationem in his vtilem fore, qui licèt pus iam excreent, in via ſunt vt tabidi fiant: nam ſpes ſubeſt, ſiccato debitis præſidijs vlcere, febrem ceſſaturam, & conſumptionem, vt multis eueniſſe Galen. teſtatur. At eos, qui iam ad tabem peruenerunt, licèt difficile ſit (ne dicam impoſſibile) ſanitati reſtituere, cum hoc tamen omnino deploratos relinquere, æquum non eſt; nam fieri poteſt, ne in extremam illam tabem transmigrent, & diu detineantur in vita, cauſis ſiccitatis diligenti præcautione obſiſtendo; cōtingit enim calloſum fieri vlcus, & ſiccum quoad labra ipſius, ita vt nec ſanguis profluat, nec ſanies, niſi recrudeſcat occaſione aliqua. Curandi igitur ratio magis in præcauendo quàm in curando ſita, vtriuſq; prouidentiam cōmendat: quo fit, vt partim renutritioni incumbat, partim verò exſiccationi vlceris, præmiſſa eiuſdem repurgatione. Atqui cùm has duas actiones omnino cōtrarias eſſe conſtet, & vnam alteri nocuam, prudenter cenſeo factum eſſe pleriſq; , ſi eas ad inuicem admiſceamus, vt quod ſiccat earum vna, repurgatq; & abſtergit, id reliqua renutritione reficiat.

Sed antequam aliquod ex his operibus aggrediar, diſputatione dignum iudicaui, an tabidis aliqua occaſione æquum ſit & præciſè neceſſarium, expurgās medicamentum porrigere, vel ſanguinem mittere; nam iuxta optimam rationem videtur pleriſque Medicorum lege inuiolabili ſancitum, nullo modo corpus tabidum inanire ſanguine miſſo, aut expurganti medicamento. Quod facilè quis confirmare poterit ratione ſtatus corporis, qui in inanitione & indigentia ſitus, omnino adiectionem expoſtulat, & prorſus vacuationem renuit. Præterquam quod Hippo. 4. aphoriſm. 8. tabidos monet cauere à purgationibus per ſuperiora, tum ob partium reſpirationi ſeruientium imbecillitatem, ne eo motu rumpantur dilacerēturq; magis, præſertim ſi ex ſanguinis eruptione ſequatur tabes: tum ob acrium humorum affluxum, quem ea medicamenta facilè concitant. Neq; minus vereri oportet vacuationem per infernam aluum, cùm certum ſit, arte aut natura innocuè fieri non poſſe, vt teſtatur Hippoc. 7. aphoriſ. 16. Et licèt huiuſmodi euentus & ratione & experimento confirmari videantur, cum hoc tamen authorum decreta & medendi ratio, atque tabidorum corporum diſpoſitio conſuluit, & non rarò cogunt, non ſine magno laborantium commodo, ad purgātia auxilia, & ad reliqua quæ corpus euacuant deuenire. Cui rei primum Hipp. lib. de locis in homine ſententia 31. & 35. principium præſtitit, & rationem adduxit dicens: *Qui tabe affectus eſt, ei purgandum eſt caput debili medicamento*. Sed quod mihi magis ſubit mirari, eſt quod paulò inferiùs ſcribit: *Præbe elaterium deorſum purgans, & infernè aluum lacte infuſo ablue*. Item 2. de morb. de tabe loquens, veratrum pro vomitorio ipſis concedit, maximè ſi ægri robur id admittat, cùm omnino tabidos purgare per ſuperiora cauendum in aphoriſmis dixiſſet. Verùm ne quis Hipp. præceptis prauè intellectis, licentioſiùs quàm par ſit, hoc auxilij genere vtatur, in præfata cōtrouerſia ſentiendum arbitror, tabidis neque omnibus eſſe negandum expurgans medicamentum, neque vllis validum & effrene, aut vtcunque turbans porrigendum: nam cùm tabes, ſiue cum vlcere, ſiue ſecus, vel ex fluxione capitis, aut totius corporis prodeat, vel ex cauſa quæ aut tumorem ſuppuratum efficiat, aut cōtinuum ſoluat, originem trahat, in his profectò, quibus fluxio acrium, mordacium, & exedētium humorum adiuncta eſt, maximè ſi ſuccorum accedat ebullitio & efferueſcentia, non omnino poſthabita conſumptionis indicatione (nam exquiſita tabes, neque in his quibus adhuc fluxio perſtat, vacuantia admittit, ſed ſolùm diuertentia) purgare tutiſſimum & neceſſarium fore certum eſt, maximè his medicamentis, quæ & thoraci & vlceri prodeſſe poſſint, & fluxionem auertere, atque minuere aut compeſcere. Huius ſanè conditionis eſſe creditur rhabarbarum, nonnūquam torrefactum, nardo Indicæ admixtum, & infuſione roſarum, ac ſero caprino dilutum. Eundem vſum præſtat manè ſumere cochleare vnum paſſularum Corinthiacarū cum puluere rhabarbari & ſaccharo, *ita vt pro libra paſſularum, ſit rhabarbari ʒ. ß. & ſacchari ℥. 4.* Item prodeſt ſaccharum roſaceum cum modico rhabarbaro; vel idem ſaccharum, cum bolo Armeno, & ſucco agarici; aut bolus ex puluere roſarum cū ſucco ſeminis carthami, aut agarici, aut rhabarbari extracto aqua lactis. Quòd ſi acris ſit materia quæ fluit, frequentiùs lambendo caſſiæ fiſtulæ medullam, aut eandem in conſerua factam, leniter aluum citabis, & fluxionem illuc auertes, thoracemque & aſperam arteriam lenies & ſputum faciliùs reddes, maximè ſi aqua hordei liquaueris: cui admiſcere poteris, vel liquiritiæ, vel roſarum puluerem, aut ſi mauis rhabarbari, quia vna ſalus phthiſicis ſupereſt, dum materia aliò reuocatur: nā dum prohibetur aliquo ex prædictis, maioris eſt incōmodi & periculi.

Sanguinis verò miſſione rariùs in tabe opus habemus, maximè vlcere iam facto, niſi noua ſuccreſcente fluxione, aut niſi adſit venæ alicuius recens apertio, vel ubi feruens admodum fuerit defluxio, & iecur calidum aut ferinum, uel pulmo aliqua occaſione diruptus, quibus caſibus ex Hipp, decreto ſanguis mittendus eſt. Duobus enim modis à uena rupta, uel in uaricem degenerante pulmo læditur, nimirum ſanguine in pulmonē profuſo ac in ipſo putrefacto, quo temporis progreſſu pus excernitur ſincerum, & nonnunquam ſubcruentum, & aliquando ſanguineum. Verum ſi uena omnino rupta non ſit, ſed ut Hipp. refert, acutus tractus in ipſa fiat, protinus in uaricem degenerat. In quibus affectionibus lib. 1. de morbis diſertiſſima oratione hæc ſcribit: *Patitur quęcunq; in ſuppurationibus dicta ſunt: conducit autem talibus ſi ab initio curandos ſuſcipias, vt & venę de manibus ſanguinem emittant, & dięta ſit qua ſicciſſimus & exanguis fiat*. Quibus euidenter conſtat, uerendum non eſſe ſanguinem detrahere, uiribus ferentibus aut omnino non collapſis, maximè ſi acceſſerit uiri alicuius docti conſilium, tanquam in re graui: quo caſu tutius ſum arbitratus, ubi id non audemus, uel aliquis renuit, cucurbitis, frictionibus, & alijs præſidijs fluxionem auertere

potiùs,

potius, quàm cum graui diſcrimine grande auxilium tentare: cum hoc tamen prædictis caſibus non omnino eſt à ſanguinis detractione fugiendum, incipiente tamen malo, & dum tabitudo adhuc ſub dubio eſt.

Quibus ſic conſideratis, tabidorum corporum & vlceris, non poſthabita cauſæ prouidentia, ſi adhuc præeſt, ſin aliter citra ipſam, curationem aggredieris, ſtudens quæ cruda ſunt, vt vlcus aut defluxionis materia, coquere, tenuare, diluere, expurgare, detergere, ſiccare, glutinare, & corpus tabefactum diligenter inſtaurare. Ob id primo acceſſu, & habita iam fluxionis prouidentia, ſic affectis cum victum inſtitues, qui ſorbitionibus plerumque conſtet, velut eſt qui conficitur ex ptiſana, oryza, amylo & alica, adiecto lacte vel iure pullorum confecta. Paratur etiam non mediocris commodi cibus ex iure extremitatum hœdorum, aut vitulorum, piſcium, teſtudinum, cochlearum, vel conchiliorum. Exhibentur prædictæ carnes contuſæ vel earum ſuccus cum ptiſana: quem quoque vſum præſtant cancri fluuiatiles, maximè lacte confecti: multa etenim ex his & alijs parari poſſunt cibariorum genera huic vſui proficua: verùm vtcunque parentur, hoc vnum adſeruare oportebit, vt parum & ſæpius ipſis præſtetur alimentum: multis enim indigent, & vires conficere nequeunt: quo fit, vt paucis, & ſæpe opus habeant. Quapropter, ter eos ſingulis diebus cibare conueniet, quemadmodum in refectoria victus ratione Galen. 7. metho. cap. 6. ſcripſiſſe legimus. Quo etiam fit, vt alimentum eius naturæ eſſe teneatur, quod ſine magno negocio trahi poſſit, & ocyſſimè alendis partibus aſſimilari. Cui ſanè vſui, & vlceri etiam curando inter omnia, tum alimenta, tum medicamenta phthiſicis proficua, vtiliùs & ſecuriùs exhibentur ea omnia cibaria, quæ ex lacte parantur: quæ ſanè & guſtui gratiſſima, & laboranti proficua comperimus. Huius naturæ eſt id, q. ℞. *caudarum canerorum fluuiatilium lib. 1. lactis vaccini vel ouini lib. 4. bulliant ad medietatem, demum caudæ optimè contundantur, & cum nouo lacte diſſoluantur, cui adde farinæ hordei. p. ß. lactis amygdalarum dulcium. ℥. 4. vitellum oui, ſacchari albiſſimi. ℥. 2. miſce & lento igne conducantur vſque ad veram coctionem, & laboranti mane & veſpere porrige.* Nec minoris momenti ſunt cibaria, quæ ex hordeo ſemifracto, aut hordeacea farina parantur: hoc vno in huius cibi vſu adſeruato, quòd ſi cum tabe alui fluxus adiungatur, farinam torrefacere modicùm oportebit. Hæc enim vt magis roborat, & adſtringit, ita minus alimenti præſtat: nam ſat eſt ad vires reficiendas ſubſtantiæ effluxum prohibere: at dum in animo eſt vberiùs alere ac temperare cum modica adſtrictione, vt opus plerunq; exiſtit in tabidis cum defluxu à capite, integrum hordeum torrefacere antequam in farinam commutetur oportet: quippe ſic minus reſoluitur nutritiuæ humiditatis, & dum in pollinem verſum eſt, longè magis, quia minus igni reſiſtit. Paratur etiam aliud alimentum non minoris momenti, q. ℞. *carnem teſtudinis, quam cum aqua calida oportet ſeparare ab externis oſſibus, ac mox eam euiſcerare, & cum aqua violarum & ſeminum frigidorum calidis optimè diluere: demum prædicta caro in lac vaccinum infundatur per noctem, poſt verò cum portionibus cucurbitæ in eodem lacte coquatur, & cum ſaccharo quantum ſit ſatis, fiat condimentum.* Item parabis alium cibum q. ℞. *limacum nemoralium mũdatorum optimè à ſuis mucaginibus lib. 1. vngulæ caballinæ tritæ. ℥. 1. & ß. lactis pinguis lib. 2. bulliant ſimul vſque ad perfectam limacum coctionem, poſteà facta expreſſione, & adiecto ſaccharo, fiat condimentum.* Fiet etiam non ingratus cibus ex ſola limacum carne cum lacte & ſaccharo. Parabis non

A minoris momenti alium, q. ℞. *medullam panis, quam in lacte vaccino vel caprino per ſex horas infunde, mox coque in lacte amygdalarum dulcium, & inter coquendum adde emulſionis ſeminis papaueris albi, & ſeminũ frigidorum maiorum, ana. ℥. ß. & cum ſaccharo fiat ferculũ.* Sed maioris eſt nutritionis alter cibus, q. ℞. *caponis carnium citra pinguedinem lib. 1. infundatur in lacte vaccino per ſex horas, & poſt optimam coctionẽ laborant ſumat carnis quantum par fuerit, & iuſculo admiſce farinæ hordei. p. ß. lactis amygdalarum dulciũ. ℥. 2. emulſionis ſeminis papaueris albi. ℥. 2. ſacchari quod ſufficiat vt fiat cõdimentum, quod guſtui ſolet eſſe gratiſſimum.* Item parare poteris ſorbitiones ex amylo & lacte, vel ex farinæ erui, hordei, & fabarum cum ſaccharo: ex vſu etiam eſt aliud, quod recipit

B cãcros priùs aqua ferueſactos & repurgatos, ac poſtmodum lacte vaccino coctos ad dimidias, quorum caudas laboranti porrige. Parari etiam ſine lacte poteſt ferculum aliud, q. ℞. *carnium gallinarum vel caponum. ℥. 2. amyli & tragacanthi. ℈. 1. electuarij de gẽmis. ℈. 1. ſeminis melonum. ʒ. 4. cum ſaccharo diluto in aqua roſarum fiant morſelli.* Vires etiam egregiè roborat ſtillatitius ſuccus, q. ℞. *conſeruæ borraginis, violarum, & roſarum, ana. ℥. 1. ß. conſeruæ ireos, & enulæ, ana. ℥. ß. electuarij de gemmis, diarrhodonis, tria ſandali, diamargaritonis frigidi, ana. ʒ. 2. margaritarum præparatarum, coralli, & electri, ana. ʒ. 1. paſſularum, ficuum, glycyrrhizæ, ana. ʒ. 6. nuclcorum pineorum amygdalarum dulcium, ana. ℥. ß. tragacanthæ. ʒ. 3. ſeminis a-*

C *niſi, fœniculi, vrticæ, quatuor ſeminum frigidorum communium, ſeminis papaueris albi, ana. ʒ. 1. terræ ſigillatæ, boli Armeni, roſarum ſiccarum, ana ʒ. 3. aquarum pimpinellæ & vngulæ caballinæ, an. ℥. 4. decoctionis limacum, cancrorum, gallinarum lib. 1. cum carnibus vnius caponis iuuenis & pinguis, & vnius perdicis, & cum mica panis vino odorifero infuſa, & libra vna ſacchari albiſſimi fiat deſtillatio,* quam profectò viribus reficiendis & vlceri curando ſummopere eſſe proficuam arbitror, ſicut illud præſidium, q. ℞. *amygdalarum dulcium mundatarum. ℥. 2. nucleorum pini, paſſularum mundatarum & in aqua roſacea contuſarũ, ana.*

D *℥. 1. pulpæ carnis caponis, vel coxarũ ranarum aut cancrorum fluuiatilium, vel teſtudinis. ℥. 1. ß. medullæ quatuor ſeminum frigidorum maiorum, althææ & bombacis, ana. ʒ. 2. aniſi. ʒ. 1. cinnamomi. ʒ. ß. amyli parũ, ſacchari quod ſufficiat, vt fiat paſta panis, cũ vino, vel iuſculo caponis, & fiant placentæ coquendo.* Mirabilis ẽt efficaciæ eſt ea compoſitio, q. ℞. *pincarum, & amygdalarum dulcium maceratarũ in iuſculo, ana lib. ß. carnium teſtudinum perfectè coctarum, vel ranarum aut cancrorum fluuiatilium. ʒ. 3. medullæ quatuor ſeminũ frigidorũ maiorum, ana. ℥. ß. aniſi. ʒ. 1. cinnamomi. ʒ. ß. amyli parum, ſacchari quod ſatis, fiat paſta cum pauco iure teſtudinum & vino, ac fiant morſelli, qui in furno coquantur.* Præter quæ ſanè cibaria, alia non pauca conficies ex piſcibus, cancris, teſtudinibus, ranarum, limacum, vel pullorum carnibus, maximè ſi pullos

E nutrieris lacte, & farina hordei. Sed ad lactis per ſe vſum tempeſtiuum eſt deuenire.

Conſtat profectò ex Homero, & alijs veteribus, tanti eſſe momenti lactis vſum tamq; proficuum, vt pleraſq; gentes ſolo lacte vixiſſe, & hodie pariter viuere, Galactho pocas, aut Galacthophagos dictos, ſcriptum ſit. Dimitto varios cuiuſq; rationis parandi modos: nam quidam coagulatum diu adſeruant, ſecumq; in bellum ſic deferunt: alij verò eo inſtillato vtuntur, & multis cibarijs admiſcent: nos tamẽ hac in parte eius ſolũ in vſum phthiſicorũ meminiſſe ſtudemus. Sic profectò omnem in tabidis recuperandæ ſalutis ſpem inter cætera noſtræ artis auxilia, præſtantiſſimè vendicauit lac: variè tamen præparatum, vt ex Tralliano, Aetio, & alijs veteribus euidenter conſtat. Sed in vniuerſum phthiſicis, vna è tribus cauſis *De lacte.*

parari conſpicimus: nam aut pus abſtergit: aut ſolutam vnitatem coniungit: vel partem aut vniuerſum corpus reficit. Quæ ſanè beneficia præſtare habet iuxta tres partes, quibus ipſum lac conſtare ſcimus: nimirum ſeroſa, qua abſtergit & abluit: caſeoſa, per quam agglutinat & diſſitas partes vnit: vltimò butyroſa, qua & vlcus & corpus vniuerſū reficit. Sic profectò eius facultates exquiri debēt, & augeri pro vario eius vſu in medendo vlcere: quo fit, vt nunc hordeum, nunc mel, nunc ſaccharum, aliàs mel roſaceū, vel ſal, vel amylum ipſi admiſcebimus. Atque vt ex eius varia conditura, varium beneficium conſequimur, ita prorſus ex varia lactis ſorte, varia quoque efficere poſſumus opera. Sic poſteritas lacte vſa eſt aſinino & caprino, quòd ſero abundent, cùm deterſionis vſus vrget magis: ouillo aut vaccino, cùm refouendum eſt: vſtulato, vaccino, aut cum aqua pluuiali cocto, ad conglutinandum. Ob id profectò initio curationis, cùm abſtergendum maximè eſt, aſinino, aut caprino vti oportet, modico tamē mellis admixto, ne cogatur aut aceſcat in vētriculo, vel, ſi placet, ſalis modico: procedente verò malo, vbi vires reficere neceſſum eſt, lacte muliebri vteris, quod laborans ab vbere ſugat, vt pariter ſpiritum & calorem vitalem ſibi comparet. Sed in hac re breuiter diſſerendum eſt, quodnam lactis genus cæteris præferatur: quippe ſi vlceris curationem abſterſione facta quæras, proculdubiò aſininum præferendum eſt (mox caprinum) maximè aſinæ herbis nutritæ ſiccitati & deterſioni aptis, velut eſt rubus, arbutus, lentiſcus, myrtus, abrotonum, hedera, & cytinus. Qui tamen Galen. legerit. 7. metho. & ſæpe alibi, reperiet muliebre lac omni alio eſſe præferendum: verùm qui ipſum curioſiùs euoluerit, diſcet dum nutritionis vſus præualet, tunc muliebri eſſe maximè vtendum, quòd natura familiares ſuccos celeriùs trahat & vniat: quo fit, vt cùm Galen. de vlcere agit, humani lactis non reminiſcitur, ſed ſolùm cùm de ſiccitate & corporis refectione diſſerit. Vtcunque tamen ſumatur lactis vſus, ſolùm concedi debet ſi nulla ſit febris acceſſio, ſi non ſint flatu viſcera diſtenta, & æger non ſit ventriculo frigidiori, aut nimis vrente, neque ſit cephalalgicus. Quibus diligenter ſeruatis, mirum non eſt, ſi plures phthiſicos ſolo lactis vſu ſeruari conſpiciamus, ante, inquam, quàm ipſum vlcus callo obducatur, vel maius fiat. Quantitas verò lactis quæ aſſumi debet, primo acceſſu trium tantū ſit vel quatuor vnciarum, tamen adaugere deinceps oportebit, quantum ægrotantis ætatem, naturam, & tolerantiam ferre poſſe cognoueris: à cuius potu quieſcat citra ſomnum, qui capite grauatur, aut vlcus ex defluxione paſſus fuerit: verùm ſi laborans vehementer febricitauerit, quartam aquæ partem vel ſacchari modicum adijcies, aut in ptiſanam, vel lac quatuor ſeminum maiorum, mutabis.

Præter dicta beneficia, quæ lac præſtare dictum eſt, vt alimentum, alia vlceri curando non pauca, dum medicamenti vires gerit, largiri ſcimus. Sic dum vlcus agglutinare, & foramen quodammodo comprimere, cùm partis refectione, intendimus, vtile paratur præſidium, q. ℞. *lactis lib. 1. aquæ pluuialis in qua roſæ ſiccæ maduerint. ℥. 4. ſimul bulliant, ſubinde ferrum ignitum in eo ter quaterve extingue.* Idem beneficium præſtat, q. ℞. *lactis, à quo butyrum extractum ſit, lib. ß. nocte vna ſub dio ſit, & deinde fortiter agitetur, & detracta ſpuma, adde ſacchari roſati. ℥. ß. boli Armeni. ʒ. 1.* Præſtat eundem vſum lac vſtulatum, vel admixtum terræ Lemniæ, aut aquæ chalybeatæ, præmiſſa coctione ad tertias, quo ſeroſior lactis pars abſumatur. Idem beneficium præſtat cum amylo vel farina volatili leuiter feruefactū. Mirum in modum præſtat id, q. ℞. *cineris cancrorum lotorum in aqua roſarum, & priapi tauri, ana* A *ʒ. 2. boli Armeni, terræ ſigillatæ, gummi tragacāthi, & Arabici, ana. ʒ. 1. ſeminis papaueris albi, & quatuor ſeminū frig. mai. ana. ℈. 1. liquiritiæ. ℈. 2. ſacchari roſati ſicci ad pondus omnium fiat puluis, quem capiat cum lacte capræ aut aſinæ.* Quòd ſi partem abſtergere opus ſit, *lacti admiſcebis quartam aquæ hordei, vel lentium partem, & facta agitatione ſpumam detrahe.* Idem beneficium præſtat lac roſaceo ſaccharo in puluerem redacto admixtum, & leuiter agitatum vel decoctum. Item lac idem cum aqua ſacchari, vel, ſi affectio fuerit frigiditatis ſoboles, hydromelite admixtum: quinimò, vt multis placere video, vtcunque lac paretur, ſemper ſacchari, vel mellis B modicum admiſcere eſt opus, & eò magis, quò vſus abſtergendi eſt vrgentior. Tandem huic miniſterio abſterſionis lac exhibeatur præualente in eo magis ſeroſa parte, vel adiecta aqua, vel caſeoſa detracta aut butyroſa. & de lacte hæc ſint ſatis.

Summopere probarūt Antiqui balneorum vſum in huiuſmodi affectione: ſic enim inquit Hippocrat. lib. 2. de morbis de tabe loquens: *Lauandum tepida tabidum, excepto capite, quòd quàm rariſſimè lauari debet*: quapropter, vt recta ratione hoc præſidio vti poſſis, expende, non eſſe balneo in omnibus tabidis vtendum, cùm tabis multiplex ſit ratio: nam vbi ſanguis fluit, fluxit, vel fluxurus timetur, balneum adminiſtrare periculo non vacat: & pari C prorſus ratione, vbi à capite fluxio incumbit: nec non vbi pulmo admodum ſcatet excrementis: ſolùm enim proficuum arbitramur, cùm tabes totius tantum corporis extenuatio eſt abſque vlla defluxione proueniens, vel cùm tabe corpus afficitur ob pulmonis vlcus, quibus profectò balneum mirificè confert, quòd inditam locis omnibus ſiccitatem, & ſimilem naturæ humiditati madorem humiditatemque ipſis adhibeat, & præter naturalem calorem contemperet, natiuum autem velut connutriat: ſunt autem huic vſui ea balnea proficua, quæ ex ſola aqua dulci, vel lacte calido conficiuntur. Quo ſanè auxilij genere, nec diuitiùs, nec frequentiùs, nec vtcunque vti teneris, ſed pro corporis natura, & ſtatu: quippe hi D qui rarò ſunt habitu, tardiùs & rariùs lauandi ſunt, nec diutiùs in balneo continendi: ſic pari ratione qui admodum contabuerunt: exoluetur enim facilè puſilla eorum vis. Pari ratione eos frequentiùs & diutiùs lauabis, qui ex vlcere pulmonis tabeſcunt: idque tanto diutiùs & frequentiùs, quanto in principijs fuerit affectio: in reliquis verò eas leges adſeruabis, quas ſcripſimus lib. febrium, cap. de hectica febre.

De balneis.

Ante tamen, quàm ſoliùs vlceris curationem aggrederer, neceſſum eſſe duxi, prouidentiam quoque habere humorum qui in thoracem vel pulmonem confluxerunt. Quamobrem conſiderandum, an fluxio, à qua malum incepit, adhuc perſtet, vel E ſuppreſſa, finitave iam ſit: nam ſi fluit, ſiue à corpore, vel à capite vel aliunde, perperam & inutiliter tempus in curatione conterimus, ni priùs fluxionem reſtrinxerimus, vel aliò traductam eſſe comperiamus. Quapropter neceſſum erit, vel præſidijs auertere, vel leuibus vacuationibus finire, vel in membro mandante compeſcere. Compeſcimus enim reducto capite ad natiuum temperamentum, vel finito diſſipatoque ibidem humore, vt de emplaſtro ex thapſia Galen. 5. metho. retulit: cuius neque temerè, neque vbique, aut vtcunque vti tutò datur, ſed capite frigido & pituitoſiori exiſtente: tunc enim & calorem euocat ſopitum, & frigidum corrigit intemperamentum, & pituitoſam fluxionem ob id ſiſtit, quòd diſcutiat, vel concoquat: cui vſui ex ſtercore columbino, pulueribus maioranæ, ſtœchados, chamæmali, vernicis, roſis & ladano conficere poteris. Verùm ſi calida,

acriſve,

acriſve, aut mordax fluxio fuerit, tepidis balneis, vel pulueribus frigidioribus, & adſtringẽtibus, aut oleis, velut de papauere, de nymphæa, roſarum, myrtillorum, de omphacio & ſimilibus rem agere oportet. Pulueres verò, ſacculos, cerata, & emplaſtra huic vſui proficua, reperies confecta capite de cephalæa. Materiam verò genitam, & quæ ex facto capitis intemperamento in dies progignitur, nullo alio auxilio tutiùs auertes, quàm fontanella altero aut vtroque brachiorum adaperta, qua per experimentũ fidiſſimum ſcio, non paucos phthiſis feritate affectos, liberatos fuiſſe. Dimitto quibuſdam profuiſſe vſum pillularũ & paulatinæ purgationis, quemadmodum Arabicarum, cocchiarum, ſine quibus, aurearum, fœtidarũ, & ſimilium, quarum modum, & quantitatem, ac varietatem adduximus cap. de dolore capitis: ſed periculo non caret huiuſmodi curandi ratio, & ob id tutius fore arbitror experto vti præſidio, licèt primo acceſſu videatur difficile. Cæterùm his qui iam tabe laborant, caput neque ferro neque potentiali cauſtico vrere opus erit, pro tabis curatione: incipiente tamen malo, & fluxione à capite delabente, ex vſu eſſe ſolet iuxta ſagittalem futuram caput inurere, vel in occipitio inter primam & ſecundam vertebram, ſed magis probo eidem parti ſetonem affigere, quo tutiùs & commodiùs malum imminuitur.

Auxilia verò, quæ ſoli vlceri prodeſſe ſcribitur, initio ichorem, & ſaniem abſtergere, atque reſiccare tenentur, & vbi iam ſatis deterſum eſt, ita vt nihil ſanioſum expurgetur, glutinandi virtute eſſe prædita oportet. Initio igitur ſi laborans biliosus non ſit, vtẽdum eſt *mulſa ex aquæ potabilis lib. 1. & mellis.* ℥. 1. ſed mox a principio melle crudo vtendum eſt, poſtea verò vbi glutinandum magis eſt, cocto. Præſtat & decocto fœnugræci cum ſaccharo & melle vti: quò quoque vſum porrigit *mulſa ſaccharata ex decocto ſeminis lini leuiter torrefacti, cicerum rubrorum nucis pineæ reſinoſæ, hordei non decorticati, iridis Illyricæ, ariſtolochiæ*; vel ſi placet, *adijce mellis roſacei modicũ*, quibus inſuper *addes pulueris cicerum rubrorum.* ʒ. 2. *ſucci marrubij, caulium aut hyſſopi.* ℥. 1. *pro libra, & cum melle fiat ad modum eclegmatis*: cui item (ſi velis ſputum incraſſare, lenire, & coquere) *addes.* ʒ. 2. *pulueris de pulmone vulpis, nucis pineæ reſinoſæ.* ℈. 1. *ſucci glycyrrhizæ.* ℥. 1. Ex vſu quoque eſt ſerum lactis cum melle vel ſyrupo roſaceo, aut decoctum hordei cum eiſdem ſyrupis vel de glycyrrhiza. Quòd ſi poſt abſterſionem exſiccare vlcus volueris, theriacam & mithridatum aqua hordei vel ſero lactis diſſolutum porriges: tutius vero Galc. viſum eſt porrigere decoctum ambroſiæ & athanaſiæ, vel puluerem earum cum aqua mulſa. Quem vſum præſtat id, q. ℞. *pimpinellæ ſiccæ* ʒ. 2. *ireos florentinæ.* ʒ. 2. ß. *ſacchari roſacei.* ℥. 2. Quem quoque vſum ferunt præſtare ſuffumigium ex folijs nicotianæ herbę, quam Indi tabacum appellant. Ferunt quoque non contemnendi authores, eundem vſum præſtare incredibili efficacia ſuffumigium ex arſenico, grauiſſimum alioqui venenũ, ſed robuſtum expoſtulat laborantem, & cum præſagio futuri periculi ex natura mali, niſi magnis auxilijs præueniatur. His tamen factis, ſi conſtiterit, vlcus repurgatum eſſe, vnire & agglutinare, aut (vt rectiùs loquar) renutrire partem vlcere affectam oportebit: ſed primam indicationem præſtat id, q. ℞. *eclegmatis è pulmone vulpis & è pino. ana.* ʒ. 1. *ſyrupi de hyſſopo, myrtini, glycyrrhizæ ac mellis roſacei an.* ℥. 1. *boli Armeni, terræ Lemniæ & lapidis hæmatitis an.* ℈. 1. *radicis ſymphyti.* ʒ. 2. *diatragacanthi.* ʒ. 3. *miſceantur & fiat eclegma.* Præſtat etiam puluis qui fit ex vulpis pulmone præparato, cum ſaccharo roſaceo, & ſyrupo de glycyrrhiza, aut marrubio admixtus. Conſolidat itaque in vniuerſum lac vſtulatum, bolus Armenus, caſeus recens, teſtæ cancrorum, terra ſigil-

A lata, trochiſci de Karabe, maſtix, ſanguis draconis, gummi Arabicum, balauſtium, roſæ, corallum & myrrha, quæ vſui parari poſſunt vitellis ouorum, lacte vſtulato, ſucco granatorum, cytoniorum, roſarũ, ſyrupo myrtillorum & de roſis ſiccis. Prodeſt mirum in modum ſyrupus hac lege confectus: ℞. *hordei torrefacti.* ℥. 6. *cancrorum fluuiatilium craſſo modo contuſorum, abſciſſis priùs partibus extremis, & lotorum cum lixiuio calido, furfure groſſo, & modico ſalis, & vltimò cum aqua frigida ter quaterue, num.* 12. *capillorum veneris, polytrici priùs benè contuſorum, ana. m.* 1. ß. *parietariæ, verbanæ, hyſſopi, enulæ cãpanæ, tapſi barbati, foliorum vrticæ, ana. m.* 1. *baccarum lauri, ſeminum papaueris albi, ana.* ℥. ß. *iuiubarum, ſebeſten,*
B *paſſularum, acetoſæ ana.* ℥. 1. *carnis teſtudinis priùs lotæ in vino albo.* ℥. 2. *bulliant omnia ſecundum artem ad perfectam decoctionem, ex qua ſume lib.* 3. *ſacchari albi lib.* 2. *fiat ſerapium, cuius laborans capiat iciunus.* ℥. 3.

Extrinſecus verò per initia cataplaſma adhibeatur ex altheæ folijs, ſemine lini, ac tenuiſſimo polline roſarum, quæ cum decoctione fęnugræci, altheæ, vel maluæ, oleo, ac melle miſceantur: poſteà ad ceratum tranſeundum erit ex butyro, oleo laurino, ac cera paratum. Item, dum repurgare eſt opus, ex terebinthina conficies & oleo cyperino, butyro, & medulla ceruina, & adipe taurino, iridiſq; & hyſſopi puluere, æqualibus partibus. Tempore tamen cica-
C tricis oleo vteris myrtino aut roſaceo, adiectis alumine, acacia, malicorio, hypociſtide, aut galla cum pice, ammoniaco, viſco quercino, & cera.

Verum quia ex phthiſicis non pauci febre, & ſiti torquentur cum ventriculi æſtu, quæ maiorem colliquationem portendunt, ob id præter dicta inſtaurãtia, prædictis accidentibus ſubuenire oportet: huius naturæ eſt diamelon Alexandri ex ſucco cytoniorũ vel ex cydonijs incoctis aqua roſata, aut vtriſque ſeminibus frigidis, additis roſis, ſantalis, & ſucco glycyrrhizæ: vel ſic confice: ℞. *aquæ roſarum.* ℥. 4. *malorum dulcium lib.* 1. *ſacchari lib.* 1. *ſantalorum alborum & rubrorum, ana.* ʒ. 1. *ſucci roſarum & glycyrrhizæ, ana.* ℥. 1. *ſucci quatuor ſeminum frigidorum.*
D ℥. 2. *ſyrupi roſarum quod ſufficiat: mala intus & extra purgentur, & cum aqua roſarum lento igne coquantur ad tertias, poſteà miſceantur cum reliquis, & laboranti porrige.*

Verùm ſi hæc omnia adhuc non prodeſſe videantur, conſulendum eſt ægro maritima & pinifera loca adire, ibidemque diu habitare.

CAPVT X.

De ſyncopi, & de venarum interceptione.

E EST quidem ſyncope grauiſſimus cordis affectus, in quo vitales vires (& ad earum caſum, vt quæ aliarum ſint fundamentum, reliquæ) repente prolabuntur, vt ex Galen. 12. metho. cap. 5. apertè conſtat: nec non ex Auice. qui ſyncopen deſtructionem plurium virtutum motiuæ & ſenſibilis, ob cordis debilitatem, definit, ita vt ſic correptos imaginem mortis repreſentare ſæpe conſpiciamus. Cuius naturam duplicis ſortis eſſe coniectandum eſt: quippe altera eſt legitima & exquiſita; reliqua verò illegitima & ſpuria, vt latiùs inferiùs conſtabit. Quarum gratia & vt earum natura ſatis eluceſcat, neceſſum eſt expendere, cor eſſe viſcus quoddam adeò inſigne, quòd ſedes ſit vitalis potentiæ, quæ duplici in animantis corporibus fungitur munere, præter iraſcendi actum: altero quidem, quo dilatationem & compreſſionem ſui & arteriarum molitur, quibus impartitur vim & efficaciam ſingulis

corporis particulis: altero verò, quo ſpiritus vitales in ipſo corde fiunt, actionibus viuentium perficiendis idonei: ſic profectò iuxta duo hæc officia, duo patitur ſymptomatū genera, mille modis grauiſſima. Primum quidem eſt ſyncope, ad ſpirituū harmoniam, concentum, & naturam attinens, licèt nō deſint, qui ſyncopem ad pulſatilem facultatē attinere ſtatuunt, ꝙ protinus pulſū mille modis immutet. Sed hæc ratio inualida eſt, cùm ea motus pulſus vitia per conſenſum à vitio & paſſionibus ſpirituum potius, quàm eſſentialiter, ſuccreſcant. Quippe in ea affectione ob caloris innati ſuffocationem aut corruptionem animal perit, & propriùs ad generatiuam ſpirituū, quàm ad pulſatilem, quæ ſecundariò læditur, pertinet: ſecundum verò pertinens ad motum cordis, ex quo palpitatio & tremor ſuboriuntur.

Subit tamen in examen ſyncope primo loco, quæ nihil aliud eſt, quàm ſubitus virium omnium caſus. Verùm, ne quis nominum æquiuocatione deceptus turpiter erret, expendat differentiā non leuis momenti, quæ verſatur inter has affectiones, quæ quodāmodo ſimiles videntur, nimirum inter animi deliquium & ſyncopem, quæ etiam varijs nominibus inſigniuntur. Nam animi deliquium appellatur apud Græcos lipothymia aut lipopſychia: quæ nomina licèt quid diuerſum ſonēt apud aliquos authores, idem re vera ſignificant, nimirū animi defectionem ſeu deliquiū, præludium profectò ſyncopes, aut, vt alij interpretantur, (quia propriè cordis paſſionem ſignificat) paruā ſyncopem, & quæ à minoribus cauſis incipiens, in animi deliquium terminatur, non valens ad ſyncopem vſque peruenire, quantumuis cordis ſit affectio. Quem quidem affectum his tribus nominibus inſignitum plerique Medicorum confundiunt cum ſyncope, cùm longiſſimis diſſideant interuallis. Nam animi deliquium tantùm ſignificat ſubitum caſum animalis potentiæ, qui fit retrocedentibus ſpiritibus animalibus ad cerebrum ipſum: quo fit, vt deſertis ſenſorijs, & citra ſpiritus manentibus, nulla poſſit fieri eorum actio. Sunt tamen multi, qui ſolum differre maioris minoriſve ratione proferant, eò quòd vtrumque affectū cordi tribuant, animi deliquium, in quo laborantes ſe ſentire animo deficere referunt: ſyncopem, in qua ob affectus magnitudinem ſubitò citra præludium aliquod procidūt. Verum, ſi quis rem diligentiùs conſideret, reperiet longè magis inter ſe differre: nam in ſyncope neceſſum eſt ſemper pulſum mutari, tanquam in ſymptomate à propria cordis paſſione prodeunte, cuius occaſione vires omnes etiā animales prolabuntur: at in animi deliquio, cùm ſolum ſit cerebri & animalis potentiæ paſſio, pulſus plerunque manet illæſus (niſi affectio adeò grauis ſit, quòd in conſenſum alliciat cor) quibus conſtat longè inter ſe differre: quinimò cenſeo ſyncopē includere animi deliquium, non tamen ècontra: nā animi deliquium fit per primariam cerebri affectionem, ſpiritibus retroeuntibus in ipſum: at ſyncope oritur quòd vitales non eant in cerebrum. Conſtat etiam ex Aetio lib. 5. diſſidere, quoniam deliquium ſolos vigilantes occupat citra ſudorem, ſyncope verò dormiētes etiam & cum ſyncoptico ſudore, deficiente præ magnitudine ſymptomatis retentrice.

Cuius doctrinæ gratia noſſe oportet, verum & legitimum animi deliquium nunquam fieri poſſe, niſi retrocedentibus ſpiritibus ad cerebrum, nonnihil etiam diſſipatis aut conſumptis, vt in ſyncope: nam diſſipatio & conſumptio ſpirituum animalium ſola, potiùs languorem & imbecillitatem in actionibus, quàm animi deliquium nata ſunt facere. Aut arbitrandum eſt maſſimam diſſipationē eſſe veluti cauſam, qua ſe ſe retrahit in cerebrum natura, verens ne omnino ſpiritus diſſipētur, qua retractione in animi deliquium laborantes procidunt, & huiuſmodi deli-

A quium ex ſpirituū conſumptione factum, forſan Medicorum nonnulli animi defectum nuncuparunt, licèt hoc nomen propriùs ſyncopi quàm deliquio cōgruat. Itaque ſupereſt retroceſſionem ſpirituum tantùm eſſe animi deliquij cauſam: ratio eſt, quia cùm ſpiritus animales perpetua propagatione ex vitalibus generentur & reficiantur, & vitalis potentia perpetua tranſmiſſione foueat, hinc eſt, quod licèt animales diſſipentur, cùm protinus à vitalibus foueatur laborans, non poſſit ex diſſipatione ſpirituum immediatè in animi deliquium incidere, niſi præ defectu nimio cogantur in cerebrum retroire, & tunc fit animi deliquium ab ſpirituum retractione immediatè. Quòd ſi quis dixerit, in ſanguinis miſſionibus & va- B cuationibus & alijs quæ ſubitò & affatim fiunt, laborantes frequentiſſimè animi deliquio corripi, non quidem eſt credendum fieri ob ſpirituum diſpendiū, ſed ob eos qui ad cerebrum retrocedūt, fugiente natura eorum diſpēdium, qui ſanè ob ſubitum motum ad interiora, id ſymptoma efficiunt, & forſan quia vitalis potentia non ſuppeditat cerebro vberem eorum copiam ob diſpendium ex vacuatione grādiori factum: quo fit, vt ad ſenſoria non perueniat quantum ad munia exequenda opus eſt: ac ſi vacuatio vltra pergat, non ſolùm ſequitur animi deliquium, ſed & ſyncope etiam, quòd vltra modum diſſipentur ſpiritus vitales, orbeturque eis cor, quo frigidū manet, & ſenſoria, quo citra propria munia ſuperſunt: C quod frequentiſsimè in largioribus ſanguinis profluxionibus accidere ſolet.

Dubium.

Sed dubitabit quiſpiam forſan & meritò, ſi retroeuntibus ſpiritibus ad cerebrum, nouitate rei alicuius triſtantis, animal in animi deliquium agitur, quænam intereſt differentia inter retroceſsionem ſpirituum, qua fiunt ſomnus, apoplexia, caros, & catoche, & aliæ ſoporiferæ affectiones, & inter retroceſſionē, quæ inducit animi deliquium, ſiquidem in omnibus ſenſus omnes orbantur ſpiritibus, ac per conſequens nequeunt operari. Cui dubitationi dicimus in omni deliquio ſubito & affatim recurrere ſpiritus ad cerebrum, fugientes nouitatem rei præter naturam, quæ animal contriſtat: in ſomno quidem ociantur D etiam ſenſus, non tamen retrocedentibus ſpiritibus violentia, ſed naturali quodam motu ad perfectiores naturalis potentiæ actiones obeundas: ruſus in ſomno non confluunt ſubitò, ſed ſenſim & paulatim, quia ſua ſponte ſe ſe recondunt potiùs quàm retrocedant, citra cauſæ præter naturam actionem. At in apoplexia & ſimilibus morbis, ſpiritus nec naturaliter nec præter naturam occurrunt ad cerebrū, ſed in eodem ligantur vinciunturq; & detinentur, præter naturam tamen à cauſa morboſa cerebrum obſtruente, vt pateat etiam differentia, quæ eſt inter hos affectus & ſomnum naturalem: nam aliud eſt ꝙ retrocedāt ſpiritus, aliud verò ꝙ impediantur: retrocedunt quidem ſed ſubitò & affatim, vt in animi de- E liquio, & ob id cenſenda eſt paſsio: impediuntur verò in ſomno naturali & ſe ſe colligunt, cæterùm lentè, ſenſim & paulatim, atque impediuntur à cauſa ſecundùm naturā: at in reliquis affectionib. vinciūtur, vt dictum eſt, à cauſa præter naturam & morboſa.

Hæc itaque eſt affectio quā animi deliquium appellant, at ſyncope ſubitus etiam caſus eſt, cæterùm non vnius facultatis, vt animi deliquium, ſed omnium ſimul: ratio quidem differentiæ eſt, quia in animi deliquio cerebrum primò & ſolum patitur, in ſyncope verò, quæ proprius eſt cordis affectus, cor primò patitur, ſed non ſolùm, quia ſimul compatiuntur reliquæ totius corporis potentiæ. Ratio huius eſt, conſenſus, & ſympathia, & (vt rectiùs loquar) dependentia, quam oēs à corde habent, præterquam quòd cor ſpirituum materiam cerebro ſuppeditat ac præſtat illi, iecori & reliquo corpori vim, calorem & effi-

& efficaciam, ſingulis caloribus neceſſariam: quo fit vt læſo corde, & retractis, aut diſſipatis eius ſpiritibus, protinus omnes potentiæ corruant: itaque differentia inter hos affectus ſtat & in membro affecto, & in modo affectionis, & in facultatum læſarum diuerſitate, præterquam quod ſyncope includit in ſe animi deliquium, quòd ſubitus ſit omnium virium lapſus, ob id quòd cordis ſit propria paſſio, & affectus ipſe in genere noxæ functionum omnium, primò tamen vitalium: quæ læſio ſita eſt in diminutione actionum, aliquando verò in ablatione, ſaltem quoad ſenſum, niſi morte corripiatur laborans.

Cauſæ. Cauſæ verò quæ hunc affectum excitant, vt ipſe duplex eſt (nimirum ſpurius alter, & alter legitimus) ita conſignandæ ſunt duplices: ſpuriæ autem ſyncopis, & illegitimæ, variæ ſunt ſpecies & cauſæ, quæ vt rarò accidunt, & alios affectus plerunque ſimulant, ita nouitate rei & accidentium frequenter ignorantur & nos deterrent. Inter alias potiſſima differentia eſt, nec non & cauſa venarum interceptio ab Hippocra. & Galen. aſſignata. 4. acut. à com. 23. in 27. quæ duplex haberi debet: vna ex copioſo ſanguine in maioribus vaſis, reliqua in ſolis carotidibus, & iugularibus. Prima quidem vulgarior eſt & ex totius abundantia oritur: nam cùm in vaſis maioribus, in vena ſcilicet caua, & arteria magna (vt Aretęo placuit, & Galen. loco citato com. 27. quo ſtatuit, per venam intelligendum eſſe venam cauam, qua cor & precipua membra communicantur) ſanguis ea abundantia colligitur, quòd vaſa ruptione periclitentur, aut calor vniuerſus extinctione, & adeò preſsè obſtruit prędictas partes ſanguis ibidem firmatus, quòd ſpiritibus & calori nulla ſubſit motus via, tunc quidē ſuffocato calore, ſubitò perit animal. Quapropter cēſeo Hippocrat. dixiſſe, habitum exercitatorum eſſe ſummè periculoſum, quòd prædicto modo mortem accerſat: nimirum ſuffocato totius corporis calore, & facta huiuſcemodi ſyncopis ſpecie, & ob id iubet ſtatim habitum illum ſoluendum eſſe. Reliqua venarum interceptio fit carotidibus obſtructis: quippe aliquando ſanguis ibidem præ nimia copia coercitus, concreſcit præ frigiditate ſpirituum, qui ibidem extinguuntur, & longè maior efficitur coarctatio, quo citiùs ſuccreſcit mors, tanto quidem citiùs, quanto arterię, quę cerebrum conſcendunt, plexumque ibidē conſtituunt oppilatum reticularem, ſuſceptione ſpirituum vitalium deſtituuntur. Calor enim natiuus cū ſpiritu in illa plenitudine ſuffocatur, & cùm motu intro foraſque priuetur, torpet, ac refrigeratur, ſanguiſque coaleſcit & concreſcit: non quidem frigore vehementi, aut ſiccitate, vt in catalepticis, ſed ſuffocato calore, & intercepto ſpiritu, quo liquidus erat & fluxilis. Quàm ſane affectionem ſyncopem frigidam licet appellare, diuerſam ab apoplexia, quòd omnino careat pulſu & reſpiratione: nam apoplexia difficilē habet, & pulſum euidentem, hæc verò nequaquam. Ob quam ſanè cauſam, &, vt verè diſſideat ab apoplexia, conſtat, plurimis ſuccreſcere faciei ruborem ob ſanguinis copiam: oculorum immobilitatem, & veluti quendam functionum torporem, læſo neruorum principio: manuum porrectiones, & ſtridores dētium propter vitiatam motionem conuulſionemque coniunctam: extimarum partiū refrigerationes oppreſſo calore ab humorum copia: fiunt ſpirituum in prædictis mēbris præcipuis interceptiones impedito tranſitu: ſequitur & ſenſuum omnium ob id ocium: nam cùm in cerebro fiant ad omnia ſenſuum munia animales ſpiritus, & vitales, qui illorum ſunt materia, ad plexum non permeent, ob prædictam tranſitus interceptionem, fit facilè vt laborans ante vitæ diſcrimen ſenſibus orbetur: illud quia ſuffocantur & extinguuntur vitales: hoc verò quia non fiunt animales. Verùm ne quis arbitretur me de plexu A reticulari indiſtinctè loquutum fuiſſe, exiſtimet mihi nō placere primum Gal. plexum infra duram maningem conſtitutum, qua parte prolabuntur ad palatum & nares cerebri excrementa: eſſet enim à ratione alienum arbitrari ſpirituum animalium officinam adnexam eſſe excrementorum emunctorio: præterquàm, quòd nullus ex peritis diſſectorum eum plexum in homine adinuenire huc vſque valuit. Placet tamen (quia diſſectorum peritiores id diſſectionibus plurimis factis ita eſſe adinuenerunt) alterum etiam à Galen. adinuentum plexum intra cerebri cauitates a natura conſtitutum & medullari ſubſtantia præmunitum ex ramuſculis arteriarum caput aſcendentium, maximè carotidum textura mirabili fabrefactū, probare, B in quo ſpiritus vitalis ex accidenti commodior efficitur ſuſceptioni formæ ſpiritus animalis. Nec arbitrandum eſt me dixiſſe ex accidenti, temerè, & inconſultò: quippe authorum plures arbitrati ſunt ibidem ſpiritus diſponi attemperatione quadam facta ad ſuſceptionem formæ ſpiritus animalis; alij verò ſtatuunt ibidem eam recipere. Nos tamen cenſemus vtrumque eſſe falſum; primò, quia in officina ſpirituum vitalium, qualis naturæ arteriæ exiſtunt, nuſquàm fiet ſpiritus animalis; cuius officina tantum eſt cerebri ſubſtantia, vt omnes vnanimiter fatētur. Nec rurſus in eodem plexu pręparari poſſunt ſpiritus niſi ex accidenti; ratio eſt, quia præparatio ad aliquā formam, maximè accidentalem, fit ab introducente C formā per inchoationem eius, ſi futura eſt accidentalis, aut per requiſitas diſpoſitiones; neutrum poſſunt arteriæ plexus efficere; ergo; & probatur minor, quia ſpiritus animalis fit aliquo modo craſſior, temperatior, & firmior vitali, exiſtenti in plexu, ſed arterię plexus longè magis attenuant ſpiritum vitalem, feruidiorem, & ad motum aptiorem reddunt, ergo non præparant de per ſe ad ſpiritum animalem, ſed ex accidenti. Ratio eſt, quia cum ſpiritus animalis futurus ſit longe tenuior vitali, ſplēdidior, & à fuliginibus expurgatior, oportebat, ne coctione & attemperatione quā ſuſceptat in cerebri ſubſtantia, craſſior fieret, à plexu reticulari, adeò attenuari, & pręcaliditate à fuliginibus expurgari, quòd, etiamſi accedente cerebri D coctione aliquātulū craſſeſceret, longè tenuior tamē & purior euaderet reliquis omnium arteriarum ſpiritibus. Ex quibus cōſtat, præparationē quæ fit in plexu, eſſe ex accidēti, quia non eſt inchoatio formæ, vt in reliquis pręparationibus cōtingit, & Galē. ſumpto exemplo ex vaſis ſpermaticis, arbitratur. Sed his miſſis, quæ de hac re ſufficere videntur, dum animal prędictis ſpiritibus orbatur, ob eorū congelationem & carotidū obſtructionē, dormientis animalis effigiē repræſentat, quia nihil ad ſenſoria trāſmittitur ſpiritus; & licet apoplexiæ ſimillima fiat affectio & catalepſi, mille modis ab eiſdem diſſidet, periculo, cauſis, & modo. Eſt quidem grauiſſima hæc affectio, non ſolùm E quia prædictis ſimillima eſt, ſed etiam quia ſui ratione grauior exiſtit. Nā cū venarū interceptione habet ſpirituū vias claudere; cū apoplexia ſenſu et motu orbare; cū catalepſi hominē ea figurā, qua apprehēdit cōtinere. Cęterum ſua propria ratione habet pulſu & reſpiratione ferè homines priuare; ſpiritus ſortiri extinctos, quo iure optimo ſibi vēdicat nomē ſyncopis, frigidæ tamen, quia ipſos & ſanguinem frigidiſſimos obtinet non quidem poſitiua frigiditate humorum, vt in catalepſi, ſed priuatione & extinctione proprij caloris, quo veluti congelati, detenti & coerciti ſuperſunt, cum extremorum frigiditate. Placuit hanc affectionem inter ſyncopis ſpecies numerare, quòd ſpirituum vitalium vitio & paſſione fiat, licet ob ſubitam ſenſus & motus priuationem inter apoplexias numerauerim.

Illegitimæ ēt ſyncopis alia ſuccreſcit ſpecies, & aliæ ſubſunt cauſæ; quippe aliquando ex vitio oris ven-

triculi vehementer dolētis ab acri, venenoſo, aut crudo adhærente, vel ſalſo, & pungente humore, adeò præ dolore diſſipantur ſpiritus, vt in ſyncopim acerbiſſimam, ac non rarò in mortem ocyſſimè prolabātur laborantes. Quam ſanè ſyncopis ſpeciem, inter eas quæ per conſenſum fiunt annumerare licet, ſicut quæ ab vtero, vel quouis alio modo ſuccreſcunt; corde non læſo primario affectu: quòd ſi quis inter legitimas velit numerare, nullum erit inconueniens.

At legitimæ ſyncopis, modò per conſenſum fiat, modò per primogeneam affectionem in corde præſit, quatuor ſunt numero cauſæ, iuxta partes, quæ in corde affici poſſunt. Fit namque ex ſpirituum vitalium vitio, ex ſubſtantiæ cordis, aut totius corporis diſpendio, ex deprauato etiam eiuſdem viſceris temperamento, aut mutata aliquo vitio decente cordis figura. Sunt itaque primo loco ſpiritus multis rationibus huius affectionis cauſæ, quibus vtcunque viriatis, protinus facultates concidunt collabunturque omnes. Non quidem (vt multi falsò cenſent) quia ſpiritus facultatum ſunt delatores, ſiquidem facultates in inſtrumentis, & proprijs ſenſorijs reſident: ſunt enim ſpiritus facultatum inſtrumenta, quibus partes quo ad innatum calidum reducuntur in actum per vitalem ſpiritum à corde tranſmiſſum, quo etiam omnes facultates exequuntur, ac perficiunt ſuum actum. Quod nequeuntes antiqui diſtinguere, decepti ſunt exiſtimantes prodire facultates omnes à corde, cum earum quælibet ſuam habeat ſedem, & peculiaria inſtrumenta: cum hoc tamen habent omnes hoc commune, quòd calido innato, & ſpiritu vitali vtantur tāquam concauſa ad proprias actiones obeundas. At ſpiritus multis modis vitiari poſſunt: nam aut alterantur, aut diſtrahuntur, aut ſuffocantur, vel intercipiuntur, aut corrumpuntur. Alterantur quidem ex venenoſa aeris qualitate, aut cuiuſuis alterius putridæ, vel corruptæ ſubſtantiæ, quibus ſpiritus infecti retrocedētes in cor ipſum, facilè ſyncopem inducunt, propter venenoſam qualitatem à re extranea contractam, vel ab alia excedente qualitate extrinſecus, aut intrinſecus occurſante: item ab aere corrupto, venenoſo, peſtilenti, ſiue ab externo veneno, ſiue à corruptis humoribus intrinſecus vigentibus, vt in vterinis affectionibus accidere conſpicimus: ſic & à materia putri retenta in ventre, & aliqua occaſione commota. Diſtrahuntur tamen ſpiritus à varijs alterationibus diuerſarum partium, vt in animi perturbationibus, vel impedita eorum generatione, aut ob nimiam eorum vacuationem, quoties natura per diuerſas partes laceſſita affligitur varijs doloribus, & accidentibus. Sic enim propter ingentem, & diuerſam ſpirituum diſtractionem, minori facta facultate vitali (iuxta illud vulgare: Pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus) laborantes inopia ſpirituum in ſyncopem incidunt, ſed maximè cùm à corpore aliquid immodicè excernitur, non ſolùm ob doloris grauitatem, aut morbi vehementiam, ſed ob famem, aut abſceſſum, & maximè diruptum in parte principe, aut iuxta ipſam, vel partem neruoſam, vt contingit iuxta magnos articulos, in pulmonis vomica, aneuriſmate rupto, hepatis vomica, vacuatione repentina hydropis, aut empyematis. Suffocantur quidem inſignium vaſorum obſtructione, difficili reſpiratione, vaporibus craſſis, & caliginoſis aſcendentibus cor ipſum, quibus ſpiritus prohibita difflatione ſuffocantur. Sic à multis, & craſſis humoribus ſyncope etiam oritur, veluti in febre ſyncopali humoroſa frequenter conſpicitur: pari etiam lege ex eiſdem ſpiritibus præter naturam ſubitò, & affatim cor irruentibus, velut in quibuſdam animi paſſionibus contingit, ira nimirū, mœrore, & triſtitia, quibus ſubitò confluentibus, ſyncopes periculum minantur. Intercipiuntur autem, vt monſtrant venarum interceptiones iuxta cor, adeò

A vt ſpiritus non permeent ad conſueta loca. Corrumpuntur quidem ſpiritus ex ardentiſſima aliqua febre, aut alio grandi laborantis pathemate, quibus facilè eſt ſpiritus euaneſcere, quo promptè ſyncope acceſſitur. Vnum tamen habet hæc cauſa proprium, & peculiare, quod ſemper neceſſum ſit, ſiue ſpiritus ſuffocentur, ſiue vtcumque lædantur, fieri vt in ſyncope fiat recurſus eorum ad cor, ſubitò tamen & affatim factus, alioqui ſyncope non erit. Nam cùm cor, ſiue animi pathema, ſiue quoduis aliud vitium patitur, protinus ad ſe aduocat ſpiritus tanquam vltimum ſubſidium, & valida attractione (ex caloris dilatatione ipſius, & arteriarum, & ob ſympathiam, quam habet cum ſpiritibus) facta prædictum ſymptoma conB citat, niſi protinus ad ſenſoria redeant.

Secunda cauſa, cuius interuentu immediatè hoc ſymptoma ſuboritur, eſt ſubſtantiæ cordis, aut totius corporis diſpendium: quod fieri eſt neceſſum vna è tribus cauſis: aut ab exurente, colliquanteve febre, ſeu calore aliquo, cuius munus eſt tenuiorem corporis ſubſtantiam depopulari, qua diſſipata vires collabuntur: aut ab humorum tenuitate, aut acrimonia, qua quidem facilè per totum corpus expirant, & in diaphoreticum ſudorem degenerant: tertia verò cauſa eſt, cùm eò miſeriæ deueniunt facultates naturales, vt ne ſubſtantiam quidem optimam corporis cōtinere queant, ſed liberè fluere permittant: ex cuius ſubſtantiæ defluxu non ſolùm ſyncoptici ſudores C ſuboriuntur, ſed & omni actione animal priuatur. Solidarum quidem partium ſubſtantia multis modis labefactatur, ob defectum nimirum alimenti, ob conſumptionem proprij humidi, & ob refrigerationem calidi innati, vt in longiſſimis morbis ex atrophia, & in febribus acutis ex colliquatione non rarò conſpicimus. Quo fit, vt duo ſymptomata perpetuò ſyncopi accedant: frigus nimirum totius corporis à calore exoluto, & ſudor diaphoreticus, aut ſyncopticus, quorum vterque peſſimus eſt, & alter ab altero diſtinctus: nam diaphoreticus plerumque calidus erumpit, referens quidem naturam cauſæ corpus deuaſtantis, eſt enim hæc calida, erodens, & mordax, ex qua ſudores erumpunt, non quidem vitio facultatis D contentoriæ, neque caloris innati, ſed propter efficaciam, & vim cauſæ corpus in ſudorem colliquantis. Sudor verò ſyncopticus frigidus oritur, qui à vitio facultatis contentoriæ prodit: atqui cùm hæc defectu innati calidi imbecillitetur, fit quidem, deficiente calido, ſudores eſſe frigidos. Itaque ſubſtantia hæc perit, aut propter humorum tenuitatem, qui facilè ſpirant, aut propter facultatis contentoriæ vitium, & expultricis irritamentum, aut propter vitium aliquod humoris, aut caloris præter naturam corpus deuaſtantis.

Tertia verò cauſa, qua laborantes in ſyncopem incidunt, eſt ingens, aut valida cordis, aut totius corporis, vel principiorum diſtemperies. Cuius gratia addu E bitare oportet, qui fieri poſſit, cùm ſyncope ſit ſubitus virium caſus, quòd ex diſtemperie ſuboriatur; ſiquidem diſtemperies, quæ motu alterationis acquirūtur, nequeunt quidquam efficere, niſi ſenſim, & paulatim: qua ratione credendum eſt, ſyncopem quæ ſubitus eſt caſus, à diſtemperie non poſſe fieri. Cui dubitationi dicimus, diſtemperiem eſſe duplicem: fientem vnam, alteram factam: facta quidem nequit ſyncopem inducere, neque fiens, quæ leuem habet cauſam, hoc eſt leuiter operantem. Quamobrem morientes etiam ſi ſpiritu, & viribus careant, ob diſtemperiem in ſyncopem non incidunt: fiens verò, vt quæ multos ſimul habeat diſſipare ſpiritus, plures, in quā, quàm generet, facilè ſyncopem affert, non quidem ex calore qui introducitur, ſed ob ſpiritus qui reſoluūtur ratione caloris nitentis ſuam formam introducere: quod nequit, niſi diſſipatis ſpiritibus, & proprio calore,

calore, quibus actiones vitales fiunt, quo fit, vt his deficientibus ſubitò etiam vitales vires concidant.

Quarta verò & vltima cauſa eſt vitiata cordis figura, quæ aut ex tumore præter naturam, aut ex ſoluta vnitate, vel obſtructione originem trahit: quæ vitia ne leuia quidem vix cor patitur, maiora autem minimè. Atqui, quò membrum principaliori actioni dicatum eſt, eò à facilioribus cauſis alteratur corrumpiturque: quo fit, vt affectus quos cætera membra corporis patienter ferunt, nequeat, vel minimo temporis ſpatio cor pati. Qua ratione dubitatione dignum eſt, qui fieri poſſit, quòd à ſyncope excitetur, qui aliqua ex his tribus cauſis eo affectu laborat, ſiquidem ſemper, & in eodem loco perſtat, vel obſtructio, vel tumor, vel ſolutio continui: nam videtur quoque ſyncopem eo vſque duraturam, quò cauſa perſtiterit. Cui dicimus, inter hos affectus, quos in hoc genere memorauimus, quoſdam eſſe, qui eam magnitudinem ſemel ſunt adepti, quæ morti efficiendæ ſufficiat; quoſdam verò eam, quæ ſolum ſyncopem, quo tempore ſuſcipere poterunt magis, aut minus: nam cùm ob aliquam internam, vel externam occaſionem creuerint exacerbatique fuerint, tunc quidem ad ſyncopem ducēt laborantem, ſiue occaſionem præſtet calor, ſiue animæ paſſio, ſiue noua fluxio: tunc quidem natura, calore reuocato, conterit, & reſoluit quod denuo ſuccreuerit, & laborans, licet tumor maneat adhuc, quia minor redditur, reſipit ab acceſſione, licet aduenienté iterum occaſione in eam prolabatur. Atque hæ ſunt in vniuerſum cauſæ quę hunc grauiſſimum affectum excitant, qui ſanè duobus modis in humano corpore ſuboritur: vno modo per primogeneam affectionem affecto corde: alio modo cæteris partibus illi conſentientibus, quod facilè diſtinguitur ex ſymptomatis partium affectarum, quarum conſenſu cor patitur.

Signa. Quibus autem ſignis, per eſſentiam ne ſit, an per conſenſum, prædictus affectus, legitimusve aut ſpurius, non ſatis conſtat, nec rurſus qua via quæuis cauſarum dignoſci poſſit, & ob id, & quia curandi ratio maximè ab his petenda eſt, ſeorſum meminiſſe oportebit. Illegitimam eſſe ſyncopem, & à venarum interceptione, ex ſanguinis vbertate, aut congelatione, proficiſci noſſe, potiùs arbitror garrulitati, & inani loquacitati, poſt laborantis obitum eſſe proficuum, quā quòd quid commodi laborantibus afferre poſſit. Quapropter (ſiquidem hæc facillimè præcaueri poteſt, cum imminet, curari verò cùm iam adeſt, difficulter) ſatius eſſe duxi imminentis ſigna monſtrare, quibus præuiſa faciliùs præcaueri poſſit. Monſtrant quidem eam futuram ſigna, non quæ ab Hippocr. 4. de ratione victus adducta fuere: nam ea iam præſentem oſtendunt, ſed quod laborantes ante caſum, quādoque patiantur veluti præfocationem quandam, nō iuxta fauces, neque ad partes ſpiritui ſeruientes, ſed in partibus internis, & in viſceribus, velut ſi cor manu conſtringatur: prætereà nonnunquam animo deficiunt, & viuidus color ipſis in pallidum mutatur cū leui ſudore iuxta frontem: ac licet facilè ab hoc ſymptomate reuocentur, ſubſequitur laſſitudo adeò magna, ac ſi è grauiſſimo euaſiſſent morbo. Subſequitur etiam his pulſus intermittens, qui ſi frequenter appareat, iam iam ſyncopem inſtare conſtat: ſtatuerat enim Hippoc. lib. de Coacis præ. 17. cordis dolorem ſeniori ſæpius conſueſcente repentinam mortem ſignificare. ſic profectò, qui hoc malo periclitatur, ſemper vel triſtes incedunt, vel melancholicis imaginationibus premuntur, vel animo ſunt deiecti, & graue ac difficilem ex leui cauſa patiuntur reſpirationem: item his omnibus accedit capitis grauitas, in ſomnū promptitudo, anxietas, & citra euidentem cauſam ex ſolutio, & animi angor, atque anguſtia. Verum ſi legitima fuerit ſyncope, noſces ab aliarum partium vitiò cor affici, ex cuiuſque proprijs accidentibus, quæ neceſſariò ſyncopem ipſam antecedunt. Exempli cauſa, ſi oris ventriculi morſus præceſſerit, vomitus, nauſea, & reliqua huius naturæ, certum eſt conſenſu eiuſdem membri malum oriri. Nam qui ſic in ſyncopem procidunt, ante ipſam animi deliquio corripiuntur, & venter grauiter premitur, maximè à cibo: dolor adeſt in propria eius regione, & vt Aurelianus refert, adeſt nauſea, vomitus liquidorum, atque cibi. Item ſudor apparet tenuis, & aquoſus, longè quidem diuerſus ab eo, qui in ſyncope ex primario cordis affectu orta prodit, qui craſſus plerunque eſt, & malè olens, ſaniem, vel cruorem ſimulans. Prætereà ſi ex ventriculo prodierit affectio, vrgebit magis in principio, & ſi ex corde, grauior fiet deſinente, vt idem Aurelianus aduertit: quo fit, vt ex cordis ſyncope plures mori cōtingat. Verum ſi ob flauæ bilis copiam os ventriculi infeſtantem ſyncope accidat, cognoſces quidem ex maiori dolore oris ventriculi, atque ex anxietate, & vellicatione, nec non ex oris amarore, ſiti, & ſiccitate: & ſic de reliquis partibus quibus cor conſentit, iudicium facies. Quòd ſi nullum præceſſerit partis affectæ ſignum, nulluſque alius affectus accedat, conijcere oportebit ex cordis primaria affectione ſyncopem prodire. Quòd ſi ſolum cor pati conſtiterit, ex defectu ſignorum affectionis aliarum partium venaberis. Cognoſces iterum cor pati ex totius corporis perfrigeratione, & ſolidæ ſubſtantiæ diſpendio, & quia nullum præceſſit, neque apparet in eo caloris, aut frigoris à manifeſta cauſa ſignum. Tunc rurſus ſciſcitaberis, ſit ne ob ſpirituum vitium, aut cordis intemperiem, vel ſubſtantiæ eius deperditionem: an ob aliquod figuræ vitium: nam vt cauſæ diuerſæ ſunt, ita & diuerſam expoſtulant medendi rationem. Noſces autem id ex laborantis effigie, ex modo quo in ſyncopem procidit, & vltimò ex his quæ præceſſerunt. Sic ſpirituum alterationem ex putredinoſa, aut venenoſa contagione ortam noſces, quia ſic affecti in liuorē, & ingentem frigiditatem habent mutata extrema: facies pallida, aut plumbea eſt citra collapſionem; reſpiratio nondum mutata, licet frigida: præceſſit ſubitus laborantis caſus cum leui moleſtiæ ſenſu, & tandem non erit ignotum, vel venenum ſumpſiſſe, vel à fera clam fuiſſe demorſum. Ob ſpirituum diſſipationem ſyncopem prodire, conſtabit ex præcedenti, & ingenti, ac inſolito labore, ex varijs vacuationibus, aut vna grandiori, & ſubita, ex diuerſis partibus vehementer dolentibus: maximè in his qui cor habent deiectum, aut os ventriculi nimis ſenſile. Ob ſpirituum ſuffocationem fieri, ex priuatione, & defectu prædictarum cauſarum diſces, & quia ex anteacta vita cōſtabit, prædictum corpus craſſis, & plurimis abundaſſe cibis: item ex ventriculi anxietate, & nauſea inani, cum præcordiorum tenſione, & dolore, ac totius corporis inſolito tumore, colore ſubalbido, aut nigriore, vel liuido: pulſu exiſtenti minore, obſcuro, inæquali, maximè inæqualitate congeſtica (ſyſtematica) deſiciente etiam in vno pulſu ea, quæ interceptos in vno pulſu efficit. Interceptos verò eſſe vitales ſpiritus diſces, quia laborans ſubitò, & citra cauſam aliquā concidit, maximè ſi præceſſerit frequens, & fortis exolutio, vt Hippocr. refert. Corrumpi autem ſpiritus diſces, quòd neceſſariò in corpore conſpicua ſit diſſipationis cauſa, velut ingens calor, ac ſubitus, & grandis labor, & alia, quæ ſpirituum ſubſtantiam diſſipare, & conterere nata ſint. Quòd ſi cordis, aut totius corporis ſubſtantiam diſſipari contingat, id quidem ex corporis extenuatione, facie Hippocratica, & ſumma corporis, ac faciei collapſione colliges. Verum quia prædictam ſubſtantiam va[illegible]ò è tribus modis abire contingit, ob id quidem cuiuſque notionem præſtare oportebit: colliquari autem ex ingenti calore, vt in ardentibus febribus, & malignis tertianis, diſces ab excrementis: quippe in vrina ſupernatantes pin-

pinguedines,& in excrementis quid opimum & pingue comperies, quo proferes ſyncopem à prędicta colliquatione prodire. At contabeſcit corpus etiam humorum acrimonia & mordacitate, quæ ſudoribus diaphoreticis ſubſtantiam conterit, irritata adeò expellente potentia, vt quod laudabile eſt, etiam non ſine magno periculo pellat: quod dignoſces ex calidis & glutinoſis ſudoribus, qui ex calore arguunt cauſæ naturam,& ex conſiſtentia diſſipatam ſubſtantiam. Cæterum ſi ſyncopticus frigidum exſudauerit, cum frigiditate etiam & liuore extremorum, certum eſt ſyncopem prodijſſe ex grandi caloris innati extinctione, & contentricis facultatis exolutione. Diſces autem ex grandiori & vehementer agente intemperamento malum fieri ab eodem, ſiue calidum, vt in vehementibus febribus, ſiue frigidum, vt in hydrope, fit: ipſa enim intemperamenti natura facile ſe ſe oſtendet: præterquam quod qui ſic afficitur, nec ſubito caſu corripitur, neq; ſubitò interit. Fieri tamen ob figuræ vitium diſces, ſi tuberculum aliquod prope cor ſteterit, ex tabitudine quæ mox ſuccreſcit: ſi obſtructio, quòd ſubitus fiat caſus citra manifeſtam cauſam: ſi verò ſolutio continui cauſa ſit, ex his diſces quæ præceſſerunt, vt ſi ictus, caſus, aut percuſſio præfuit.

Præſagiũ Præſagire enim frequentiùs malum ex hoc ſymptomate licet, maximè ſi frequenter irruat, iuxta illud Hipp.2.apho.41. *Si quis abſque cauſa manifeſta:* ſed longe certiùs licet mortem prædicere ſi ex ſanguinis vbertate ſpuria fiat ſyncope. Sed vtcunq; accidat, cenſenda eſt pernicioſior ea, quæ faciem reddit cadaueroſam, maximè ſi non præceſſerit aliqua ex cauſis ab Hipp. ea parte ſcriptis, quod Galen. arbitratur. 12. metho. nec non & Aetius lib. 5. cap. 98. Verùm, vbi cor proprio laborat affectu, periculum non leue imminet, minus tamen ex cerebri damno, & adhuc minus ex iecore, vt ex Paulo cap. 38. lib.2. & ex Aetio lib. 5. cap. 99. apertè colligitur. Syncope verò quæ ab inſtrumentali cordis affectu prodit, prętet id quòd grauiſſima eſt, citiùs interimit, vt ex Galeno conſtat libr. 5. de locis cap. 2. ſic & illa quæ ex attenuatis ſpiritu & ſanguine prodit, maximè ſi accedat virium imbecillitas. Item pernicioſa eſt, quæ ex crudis ſuccis totum corpus grauantibus oritur, aut bilioſis os ventriculi infeſtantibus: & ſic iuxta cauſæ dignitatem & ſæuitiam, eam iudicabis periculoſam omnino, aut prorſus periculo vacare, vel ſolùm timorem incutere.

Curãdi ratio. Quibus cognitis, curandi ratio duplex erit: altera quæ acceſſionem proſpiciat, & laborantem ab ea eruat: altera verò quæ præcaueat, quo minus laborans in ſyncopen incidat: hæc quidem fit per ablationem cauſæ, quæ affectum mouet, iuxta cuiuſq; naturam. vt antea retulimus. Quippe in ſpuria, quam licet prædictis ſignis prænoſſe, ſanguis protinus demẽdus eſt, antequam ſpiritibus orbatus concreſcat & immedicabilior fiat affectio, idque ex baſilica dextri lateris, quantum parſit pro virium robore & plenitudinis magnitudine, vt Hippoc. conſuluerat.4: acuto.tex. 25. Quo facto, & inſtituta parca victus ratione, omnino diuertere ad inferas ſedes quod in imo corpore continetur oportet, ac poſteà potibus calidę, quod ſanguinis iam concreuerat fundere, nec non & frictionibus molliter per vniuerſum corpus factis. Verùm in huius cauſæ acceſſione, rarò datur ſanguinem fundere, ni vires longè magis, quàm anteà, conſtiterint: nam ſi minus, ſignum eſt (aut ſi pulſus adſit deterrima aliqua conditio) ſanguinem iam concretum eſſe: quo caſu omnino à ſanguinis detractione erit abſtinendum, ſolùmque vti licet laxantibus fundentibusque præſidijs, necnon & ijs quæ concretum ſanguinem fundunt, vt leporis coagulo in aqua mulſa, vel eadem mulſa, in qua ferbuerit amaraci coma, maximè addito oxymelite: *Item theriaca, aut mithridato in eadem aqua diſſolutis quantitate. ʒ. ß.* Verùm ſi conſtiterit, ſanguinem concretum non eſſe, nullo alio auxilio citiùs & tutiùs ab acceſſione laborantem reuocabis, quàm ſanguine miſſo, quod quidẽ tentans primò facito, ac ſi probè ſucceſſerit, laboranſq; probè ſe habeat, & ſanguinis impetus fuerit grandis, iterum id tentabis auxilium. donec aliquantulum leuiorẽ perſentias laborantem: quòd ſi vel nihil exeat, concretum iam iudicabis, & nullo modo id ampliùs tentabis. Altera verò curandi ratio, quæ acceſſioni debetur, in reliquis ſyncopis cauſis fit per cõtraoperationem cauſæ quæ agit in ſpiritus, in ſubſtantiam ſolidam, in cordis temperiem, & eius ſitum. Sic
B enim diſtractis ad diuerſas partes ſpiritibus, ijs quæ congregandi, intròque pellendi vires habeant, remages, & vltimò alimentis quæ citiſſima alitione reficiant. Circa primum expende, non vno & eodem modo reuocandos eſſe eos, qui ob ſpirituum diſpendium ſyncoptici fiunt, cùm neceſſum ſit, modum quem cauſa imprimit, conſiderare, & aduerſus ipſum præſidijs pugnare: nam licet vacuationes, quæ immodicæ ſunt, ſpiritus diſſipent, alio modo eorum diſpendium compeſces, ſi ſudore nimio id fiat, alio ſi alui fluxibus, alio ſi ſanguinis profuſione, & alio rurſus ſi vomitu. Nam qui per ſudorem aut ingentem calorem exoluuntur, debilemq; habent retentricem, facilè ex-
C citantur aqua frigida vel roſacea ſola, aut cum modico aceto deſuper ſparſa, non quidem in tota cute, ſed in facie & manibus, idque ſubitò, affatim & inopinatò, tum vt cute denſata minus diſſipetur ſpiritus, tum vt ſubito ſpirituum retroceſſu faciliùs excitetur laborans. Pari etiam ratione curandum eſt aerem prædictis aquis refrigerare, & flabellatione facta linteis aqua frigida madidis attemperare, quo & cutis adſtrictior facta ſit, & ſpiritus denſior & craſſior. Vteris etiam frigido epithemate, quod *Recipiat aquæ roſarum, acetoſæ, ſcabioſæ & borraginis, ana. ʒ. 3. vini odoriferi. ℥. 1. diamargaritonis frigidi. ʒ. 1. ß. miſce & adhibe panno ſerico.* Proſunt & inunctiones ex vnguento roſaceo, & oleo violarum, cum tribus granis
D camphoræ: vel ex oleo roſarum, & cydoniorum, cũ groſſipio, & guttulis vini rubri, cordi admoto. Pręſtat & *ſyrupi limonum, cum aqua, in qua aurum ſit ſæpius extinctum, ℥. ß. cum eadem quantitate oxyſaccharæ ſimpl. ſyrupi acetoſi, violarum, aut de pomis.* Hunc etiam vſum præſtant ex odoratis quę frigidiora ſunt, aut reficere poſſunt. Quibus ſanè præſidijs non vteris, ſi alui fluxus ſyncopi cauſam præſtiterit: frigidis enim aſperginibus facillimè intro pellũtur humores, quos ne ad aluum fluant, opus erit ad extima euocare: nec rurſus id facies, ſi ex plenitudine, aut obſtructione laborans animo deficiat. Verùm ſi ex aliquo animi pathemate, quod vim habeat extra ſpiritus euocare, id accidat, eodem poteris vti præſidio, ſicut
E ſi ex varijs doloribus aut euacuationibus ſuboriatur. Eodem etiam modo ægrum excitabis, nares vehementer comprimens & dimouens, maximè ſi per infernas ſedes humores effluxerint: quòd ſi ex vomitu ſit, crura ligabis, calfacies & fricabis: ſi verò aluus fluat, brachia. Sanguinis verò fluxionibus languentes excitabis eiſdem diſtractionibus, & vino calido teſticulis, ſi vir fuerit, aut mammis ſi fœmina, admoto: ſed hos & reliquos omnes tutiùs reuocabis his quæ ſpiritus reficiant, cuius naturæ vinum eſt album, tenue, odoriferum & aqua ferrata dilutum, ſi ſudoris occaſione malum oriatur, maximè ſi odoriferis vtaris, vel panem recenter coctum his irroratum naribus admoueris: at in alui fluxionibus rubrum panæ admixto recenti maioris eſt momenti, ſi neq. interna ſit inflammatio, neque dilirium, vel ardor pręſint. Ex vſu etiam ſunt iurulenta omnia, ſiue ſtillatitia, ſiue decocta, ſiue prælo preſſa, quibus admiſcere oportet

tet puluiſculum, q. ℞. *margaritarum præparatarum* ℈. 2. *raſuræ eboris, oſſis de corde cerui, anà* ℈. 1. *cornu monocerotis* ℈. ß. *ſacchari violarum* ʒ. 2. *miſce, & porrige* ʒ. 1. Præſtat per ſe, aut prædictis adiunctum modicũ huius aquæ, q. ℞. *aquæ roſarum, & naphthæ, anà* ℥. 2. *vini optimi, & ſucci pomorum, anà* ℥. ß. & ſi velis id odorandi gratia conficere, *addes muſci, & ambræ gr.* 4. Quibus ardens febris cauſa fuit ſyncopes, proſunt epithemata, & aſperſiones frigidæ per vices, & interualla, ne prohibeatur omnino effluxus vſtilaginum: prodeſt tum frigidæ, tum frigidorum, & adſtringentium vſus, qualis eſt ſuccus mali punici acidi. Verùm qui ob ſudores labuntur, à frictionibus, & vino abſtineant, niſi odoramenti gratia: quibus prodeſt puluis ſupra lectum ſparſus, q. ℞. *florum roſarum rubearum, nymphææ, labruſcæ, anà* ℥. 2. *myrtillorum, coralli, & raſuræ eboris, anà* ℥. ß. *diambræ gr.* 4. Vomitu confectos excitabis, præter ea quæ dicta ſunt, poſito ſupra ventriculum cataplaſmate ex pane toſto, vino rubro, & pulueribus diarrhodonis: cui etiam porriges vini albi, aut nigri vetuſtioris hauſtum: maximè ſi ex crudis, aut viſcidis ſuccis malum oriatur; ſicut frigidæ, aut calidæ aquæ, ſi bilioſus, aut acris, vel ſalſuginoſus ſit humor: quæ omnia etiam facies (exceptis diſtractionibus) ſi ex impenſa caliditate laborans corripiatur.

Quòd ſi ſpiritus ſuffocatione periclitentur, laborãtem excitabis contrario prorſus modo, nimirum ad cutim eis euocatis, frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, & calorificis auxilijs, extremis partibus ſæpius appoſitis, vt humores, & ſpiritus foras euocentur, ſiue ex mœrore malum oriatur, ſiue ex obſtructione, aut humorum copia, craſſitie, vel lentore. Si tamen ob impenſam alicuius viſceris frigiditatem, crudorumve ſuccorum copiam, præter eã caliditatem, q̃ excitandam extremis partibus fore diximus, curandum eſt, alimentis etiam admiſcere puluiſculum, q. ℞. *corticis citri* ʒ. 1. *margaritarum* ʒ. ß. *citri conditi, ſeminis melonum, & acetoſæ, anà* ℈. 2. *limaturæ auri, fragmentorum ſmaragdi, hyacinthi, & ſapphyri, anà* ℈. 1. *ſacchari* ʒ 3. *miſce, & porrige* ʒ. ß. Alius etiam paratur puluiſculus, q. ℞. *electuarij de gemmis, confectionis AlKermes, aromatici roſati, anà* ℈. 2. *macis, cinnamomi, anà* ℈. ß. *ſacchari in aqua borraginis diſſoluti, & exſiccati* ʒ. 2. *miſce*. Præſtat vini odoriferi hauſtus, vel Hippocras appellati modicum, ac ſæpè mirum in modum iuuat parum aquæ vitæ. Quòd ſi ex venefica qualitate à veneno quod in corpore gignitur, affectio ſit, factis diſtractionibus, cucurbitam è regione cordis ante, aut retro affiges, ac ſi ſanguinem redundare conſtiterit, & veneno eſſe admixtum, ſcarificabis, & iterum eidem parti affiges epithemata, quæ calfaciendi vires habent, atque euocandi ad extimas partes, aut ibidem diſſipãdi veneficos ſpiritus, aut halitus: verùm ſi venenum ſit aſſumptum, vel à fera eiaculatum, alexipharmacis rem ages, vel parti demorſæ cucurbitulam affiges. In ſubſtantiæ autem deperditione, vires, & amiſſam ſubſtantiam potibus, iurulẽtis, & tenuibus cibis reficies. Situm cordis ex flatu mutatum, & euerſum, vini, aut aquæ calidæ potu emendabis: quòd ſi ex alia cauſa ſit, ipſam omnino infirmare curabis.

Sed in omni ſyncopes curatione, & in reliquis cordis affectionibus ſummopere obſeruandum eſt, cordi eſſe maximè prouidendum, tum per ea, quę contraria ſint affectui, tum verò per roborantia, quæ vel à tota ſubſtantia id efficiunt, vel adſtrictione ſi diſſipatio ſpirituum, aut ſubſtantiæ cauſa eſt, vel, vt ferunt, peculiari quadam ſimilitudine, & moderatione ſubſtantiæ, quemadmodum ſunt appellata alexipharmaca, quorum omnium non leuem copiam adduximus lib. de curatione febris malignæ. Dum modò neque frigida cordi intus, aut extra adhibeantur ſine calidis, ſpirituum gratia, neque calida ſine frigidis, quo A minor fiat ſpirituum diſpendium, & hac lege epithemata adhibenda ſunt, & non aliter.

Altera vero curationis via, quæ ſyncopes cauſam reſpicit, & ab ea initium ſumit, non animi deliquio præſente, aut imminente exercenda venit, ſed abſente diu, & cum timore ne iterum redeat: quod ſolet eſſe grauioris periculi cauſa. Habet profectò tot curationis vias inter ſe adeò diſſidentes, ac ſunt cauſæ, quas nuper retulimus: nam qui ex inanitione, aut ſubſtantiæ deperditione in hunc morbũ incidunt, haud ſecus quàm hectici præcauendi curandique ſunt: ſic & ijs quibus ſpiritus deſunt, dum modò iuxta cauſæ differentiam, & modum, prouidentiam inſtituamus. Qui verò ex obſtructione, tuberculo, inflammatione interna, vel humorum abundantia, craſſitie, acrimo- B nia, vel tenuitate in ſyncopem frequenter incidunt, tractandi præcauendique ſunt, iuxta cuiuſque prædictarum rerum diuerſitatem: nam, ſi præſit interni alicuius membri inflammatio, ſanguis mittendus eſt, parcè tamen & prudenter, ne vires adeò collabantur, vt, redeunte iterum ſyncope, minus reſiſtere poſſint: ſed eò copioſiorem extrahes copiam, quo magis cognoueris, vel ex copia ſpiritus ſuffocari, vel calorem extingui, præſertim ſi ex ſuppreſſis hæmorrhoidibus, aut menſtruis, vel varicibus malum oriatur, tunc quidem ex talo, ſaltem ſemel ex brachio ſanguine miſſo. Quapropter ſic affecti tractandi præcauendique ſũt, vt in capite vniuſcuiuſque harum affectionum abundè dictum eſt, & maximè capite de tertiana pernicio- C ſa, vbi hæc omnia diffuſiùs ſcribuntur, præſertim de ſanguine extrahendo, ac de exhibendo pharmaco. Qui verò ex doloribus, animi pathematis, ac diaphoreticis vacuationibus in ſyncopem parati ſunt iterũ incidere, ijs, quę dolorem leniant, cauſam auferendo, vel paregoricis, & his, quæ verè dicuntur anodyna, vtendum eſt. Sed, quod magis ex vſu in his eſſe ſolet, id eſt quod ſtupefacere aliquo modo natum exiſtit: hoc enim vel ſenſum ſtupefaciendo, vel ſomnum cõciliando, fluxuum perplures compeſcit, quo vires reficiuntur, ac à dolorum, & accidentium inclementia laborantem tuentur. Sed cùm in huiuſmodi laborantibus plerunque vires deficiant, cautiùs, & parciùs eis vtendum conſulo, & pari penſu de euacuationibus, D quæ cauſas illidunt ſubaudiendum eſt: nam licet aliquando purgare ſit opus, id quidem leuiſſimis auxilijs, & maxima conſideratione præhabita exequendum eſt. Quæ verò ſtuporem inducunt, ſunt velut *pilulæ de cynogloſſa ad* ℈. 2. *vel philonium vtrumque eadem quantitate, aut paulò minori*: valet & theriaca recens, aut ſyrupus papaueris, vel de portulaca cum modico eiuſdem papaueris. Venenatos verò curabis, vt capite de febre maligna dictum eſt. Secus res ſe habet, ſi extrinſecus venenum accedat, nam iuxta cuiuſque naturam alexipharmacum illi inſtitues. Verùm ſi ſolidæ ſubſtantiæ diſſipatione animus deficere ſoleat, cauſam conijcere oportet: primò ſi humoris ſit tenuitas, & defluxus, his oportet vti præſidijs, quæ vi- E res habeant condenſandi humores, reddendiq; eos motui ineptiores. Sunt autem hæc frigida medicamenta, aut alimenta craſſioris ſubſtantiæ, aer frigidus, qui pororum recluſione diſſipationem inhibeat. Verùm ſi humoris acrimonia expultricem laceſſerit, temperatis medicamentis, & alimentis res agenda eſt: ſic & potibus calidis, ac, ſi vires tulerint, frigidis indulges. Si tamen inedia ſit, aut atrophia, alimentis vberioris ſubſtantiæ, & facilis nutritionis malo prouidebis. Si verò frigiditas ex caloris innati defectu malum concitet, circundabis hominem recenti pane, vino odoratiſſimo, & aqua naphthæ irrorato: frictionibus etiam, & calorificis auxilijs extrinſecus calorem cunctis partibus euocabis. At ſi ſudor adſit ſyncopticus, alimentis compeſces: ſi diaphoreticus, temperatis aſperginibus: at dum mali cauſa intemperies eſt,

eſt, protinus contrarijs compeſcenda: ſi verò figuræ vitium, curabis velut ſolutio continui, tumor præter naturam, vel obſtructio curari deſiderant: in quo caſu potiùs bona ſpe alere ægros oportet, quam miſerè, & inutiliter eoſdem auxilijs fruſtra torquere. Sed in omnibus his cauſis quatenus pertinet ad euacuationem per ſanguinis detractionem, aut expurgans medicamentum, recurrendum eſt ad caput de tertiana pernicioſa, vbi hæc copioſiùs tractantur. Quòd ſi particularia auxilia cordi refrigerando, aut calfaciendo idonea copioſiora deſideraueris, lege tom. 2. capit. de cordis attemperatione.

CAPVT XI.

De palpitatione, & tremore cordis.

ACcidunt quidem cordi præter dictum ſymptoma, alia duo non minus toleratu grauia, cum hoc non minus periculoſa, licet non omnino deſperata. Sunt autem hæc tremor, & palpitatio: hæc quidem palmos appellata à Græcis, & à nonnullis veterum cordis ſaltus, ab alijs verò formido. Quæ ſanè affectio motus eſt præter naturam à flatu in corde incluſo, qui exitum quærens, agitat ſecum continentia membra tandiu, donec vel reſoluatur, vel violenter exploſus in cognatum ſibi aerem ſpiret. Accidit verò hæc affectio cuti, & ſubiectis ipſi muſculis: prætereà ventriculo, veſicæ, vtero, inteſtinis, ſepto tranſuerſo, iecori, atque, vt ſummatim dicam, omnibus quæ diſtendi poſſunt, vtpote arterijs, & ipſi cordi, ac nonnunquam toti corpori. Tremor verò inuoluntarius eſt, & præter naturæ motum, & ordinem ſurſum, & deorſum motus partium, quæ per ſe motum habent. Circa quæ verò ſymptomata, duas, etſi vtraſque falſas, licet reperire opiniones: prima quidem aſſerit, nihil differre tremorem à palpitatione: altera rurſus exiſtimat, tremorem cordi nulla lege poſſe accidere. Quarum gratia naturam vtriuſq; ſymptomatis priùs expendere oportet: ſecundò differentiam inter vtrũque: tertiò omnia poſſe cordi accidere: quartò verò à quibus cauſis quoduis originem trahat, & qua medendi ratione auferri poſſit.

Circa primum noſſe oportet, inter pleroſque ſcriptores ſtatutum iam eſſe, nihil differre inter ſe hos affectus, ſed ſolùm maioris minoriſve ratione. Nam palpitationem conſtituunt eſſe debilitatem virium cordis: ac ſi vires ampliùs labantur, cor tremere: ſi adhuc ampliùs, in ſyncopem prolabi. Sed re vera ſi quis rem diligentiùs penſitet, reperiet proculdubio differre natura, modo, & cauſa: qua in re dicimus, præmiſſa diuiſione ſymptomatum à Galen. ſignata lib. 2. de cauſis ſymptom. (nimirum ſymptomatum quædam eſſe quæ prodeunt à ſolo morbo, citra alterius cauſæ interuentum, vt palpitatio, & conuulſio: quædam à ſola facultate licet irritata, vt tuſſis, ſternutamentum, & rigor: quædam ab vtraque cauſa ſimul, vt tremor) non minus differre, quàm quòd palpitatio à ſolo morbo efficiatur, tremor verò à morbo, & facultate ſimul. Secundò differunt, quia palpitatio quibuſuis partibus propria eſt, præterquam duris, & quæ flatui ſe mouenti cedere non poſſunt: at verò tremor, vt Galeni eſt mens, lib. de rigore, ſolis partibus voluntariè ſe mouentibus proprius exiſtit: ratio huius eſt, quia cùm conſtet ex facultate quæ conatur membrũ mouere, & grauitate eiuſdem, quæ præ pondere ruat, neceſſum eſt his tantùm partibus accidere, quæ voluntario, aut inuoluntario fruantur motu.

Quibus ſic conſtitutis (vt reſpondeamus ſecundæ dubitationi, qua quæritur, poſſit ne tremor cordi accidere) ſtat vtrumque ſymptoma poſſe illi optimè ſuccreſcere. Primò quidem de palpatione nullus dubitat, non tamen vt in Praxagora, & Herophilo Gal.
A lib. de trem. & rig. cap. 5. reprehendit, quòd ſtatuerat Praxagoras ſolis arterijs palpitationem accidere, nec non præter pulſum etiam earum affectus eſſe tremorem, & conuulſionem: in qua re, excepto tremore, arterijs conuulſionem, & palpitationem conuenire ſtatuit eodem loco: quem quoque taxat cap. 9. quòd arteriarum affectum tremorem effecerit, cùm ſolis partibus voluntariè ſe mouentibus accidere ſtatuat. Cũ hoc tamen de cordis tremore nil ad mentem Galeni probari poteſt, cùm ſtatuat nullum membrum tremere poſſe niſi motu moueatur voluntariò: aliquid tamen ex eius ſcriptis elici poteſt, quo probetur cor tremere poſſe. Et primò videtur poſſe ex Galen. id colligi lib. 2. de cau. ſymptom. cap. 2. quo loco trementis
B pulſus meminit, quippe ſtatuit pulſum formicantem partium tremori perſimilem eſſe, quem iure optimo nos trementem quoque appellare poſſumus, quamuis Galen. nomine formicantis ipſum inſignierit, ſeiunxeritque à partium tremore quietum paruitate. Præterquam quòd nomine etiam palpitationis tremorẽ conſtat voluiſſe exprimere, lib. 2. aphoriſm. 41. dicẽs: ob imbecillitatem facultatis cor vehementer palpitare, quo loco verbum illud palpitare, non de palpitatione, ſed de tremore venit exponendum, cùm palpitatio non ſit motus à facultate effectus. Cæterum ratione ſic probatur. Motus pulſus conſtat ex facultate mouendi, vſu & inſtrumento: ſed ad tremorem tantùm requiritur facultas quæ mouere conetur, & in-
C ſtrumentum quod motui reſiſtat: hæc reperiuntur in pulſu, & corde: ergo & tremor. Dicet aliquis, forſan verum eſſe, cor facultatem obtinere, & inſtrumentũ, cæterum carere voluntate, quę motum imperet, & ſit potiſſima conatus cauſa. Cui dicendum eſt, verum eſſe, cæterum loco voluntatis ineſſe vſum qui facultatem cogit irritatque ad motum. Itaque quemadmodum in voluntarijs motibus præeſt voluntas, ita in vitalibus vſus, ac per conſequens in vtriſque reperitur tremor, quantumuis Galen. alijs ſolùm accidere ſtatuerit. Quinimo ſi quis rem diligentiùs penſitet, reperiet in quibuſdam tremoribus nullum eſſe voluntatis imperium, ſed eſſe motum quendam motui conuulſiuo perſimilem. Probatio huius veritatis ſita eſt in
D diſtinctione tremoris, qui duplex proculdubio exiſtit: alter legitimus, & exquiſitus, qui fit ad mentem Galen. ex debili facultate, & grauitate membri, vt videre eſt in ſenibus, & in conualeſcentibus: alter rurſus omnino morboſus exiſtit, ex cauſa quę animalem potentiam cogit ad motum (inuoluntariè tamen, vt in motu conuulſiuo contingere ſcimus) & ex grauitate membri quæ contrarium omnino motum cogit fieri, ita vt fiat motus ex motibus contrarijs conſtitutus. Cuius veritatis probatio eſt, quòd multi ex his qui hoc morbo laborant, etiam ſi velint quieſcere, & mẽbrum ſupra rem aliquam firment, membrum ipſum præter voluntatem tremens mouetur. Qua probatione videtur euidentiſſimum, non omnem tremorem
E conſtare ex motu imperio voluntatis facto (nam id ſolùm ſenibus, & imbecillimis proprium eſt) & membri grauitate, ſed aliquando fieri à motu præter naturam, & à grauitate præter naturam, vt in morboſo tremore dictum eſt: aliquando verò à facultate quæ non ſit ſubdita imperio voluntatis (vt vitalis eſt) & à membri grauitate: qua motionis ſorte mirum nõ eſt ſi pulſus tremulus fiat, facultate nimirum dilatare conante, & grauante membro.

His iactis fundamentis, facilè erit cuiuſq; horum ſymptomatum naturam noſſe: ſic palpitatio in communi ſita proculdubio eſt in eleuatione, & depreſſione partium, quæ diſtendi, & rurſus in ſe ſe reſidere poſſunt, vt in cute, muſculis, corde, ventriculo, veſica, vtero, inteſtinis, diaphragmate, & reliquis non rarò conſpicimus: cæterum non in omnibus codẽ modo, nec eadem cauſa: nam flatibus alicubi intercluſis

ſis exitum quærentibus, vniuerſam membranam diſrumpere conantibus, ipſa eleuatur, ac reſolutis, mox ipſa ex ſe concidit. At in corde palpitatio quam ſaltum vocant, duabus potiſſimum de cauſis incidit: nã altera (vt Galen. 1. prorr. 29. ſcribit) ſolùm fit ob congeſtum ſpiritum ex frigore, idque alio modo quã muſculorum palpitatio, nimirum ſubito aliquando, & ſine alio manifeſto accidente, propter ſanguinis feruorem (vt inferiùs referam) cuius præſidium ſtatuit Galen. 5. de locis affect. eſſe ſanguinis detractionem: de qua etiam palpitatione ſtatuerat Hippocra. lib. de Coacis hoc verbo: *Ventris palpitationes in febre inſanias mouent:* & Galen. ſtatuit huiuſmodi palpitatione affectos, vel ſyncope, vel repentina morte vt plurimum corripi: ac licet non ſemper fiat in corde, ſed in vehementi motione arteriæ quæ iuxta dorſum ſita eſt, frequentiùs tamen ex cordis motione ſubaudiri oportet. Secundò autem modo fit, dum in pericardio, aut prope cor humor aliquis præter naturæ modum mouetur, ita vt cor ipſum variè etiam moueri cogat. Itaque cordis palpitatio in hoc ſita eſt, non quidem in actione facultatis nocuum expellere conantis, vt multi falsò ſunt arbitrati, ſed in motu quodam cordis, & arteriarum interturbato, & aberrante, à flatu effecto, qui diſtendens, & mouens præter naturam cor, & arterias ipſas ab eodem corde ſic commotas, palpitationem, & inordinatum motum fabrefacit, haud ſecus, quàm ex ſolo flatu in muſculoſis partibus contingere ſcimus: credendum enim eſt, motũ hunc quem in cordis regione palpitationi ſimilem conſpicimus, non ſolùm eſſe à flatu factum, eſſe tamen palpitationi ſimilem effectum à flatu interturbante motum naturalem cordis, & arteriarum, cùm ſe ſe mouent ad dilatationem, & compreſſionem efficiendã. Quo ſanè fit, vt multi hunc motum palpitationis ſaltum dixerint, quia ob inordinationem motuum, qui nunc maiores, nunc minores fiunt, quaſi ſaltum efficiunt, non quidem omnino palpitationem, ſed quodammodo illi ſimilem, quia compoſitus videtur ex flatu diſtendente, & vitiante naturalem cordis, & arteriarum tonum, & ex ipſa cordis motione: eſt enim veluti accidens motui pulſus ſuccreſcens, à ſolo morbo, hoc eſt à flatu diſtendente, & conante exitũ quærere, factum. Ex quo prodit palpitationem eſſe eleuationem quandam præter naturam, atque depreſſionem, in quibus cor non ſeipſum dilatat ea differentia motus, ſicut in pulſu, in quo, motus ille verè eſt operatio ipſius ſecundùm naturam: at motus, qui fit in palpitationibus, affectio eſt, & accidens motui ſuccreſcens, vt ex Galen. conſtat 6. de Hippocr. & Plat. decret. ita vt ſit ſymptoma in genere deprauati motus toto genere præter naturam: inſequens tamen morbum in intemperie, aut in ſoluta vnitate, dum partes diſcedunt ob flatus ſubingreſſum in partes cauas, aut poroſas. Fit autem palpitatio cordis, ſæpè nihil mutatis arteriarum pulſibus, ac è diuerſo palpitant ſæpè arteriæ, corde neutiquam palpitante, quia ſolùm palpitant partes, quibus flatus includuntur, cæteris manentibus illæſis. Motiones denique cordis præter naturã veteres, duplices (præter pulſus differentias naturales, aut non naturales) conſtituerunt, vtraſque tamen nomine palpitationis comprehenſas: vnam quidem ſaltum, ſeu palpitationem veram, & legitimam nuper à nobis expoſitam: reliquam verò ſpuriam, quæ tremori potiùs quàm palpitationi affinis exiſtit, vt paulò inferius referam, ſi prius vtriuſque cauſas recenſuero.

Palpitationis cauſæ.

In qua re neceſſum eſt expendere palpitationem eſſe in duplici differentia, alteram legitimam, & ſpuriam alteram. Legitimam verò arbitrandum eſt fieri ex motu cordis, à nulla alia cauſa concitato, quàm à præter naturali, & morboſa, facultate cordis, & arteriarum nihil agente, ſed præter vitalis potentiæ motũ, in hac legitima palpitatione, ſuccreſcere alium extra- A neum, & præter naturam, à ſola cauſa morbifica, vel à ſolo morbo, vt Galen. ſtatuit 2. de cauſ. ſymptom. cap. 2. Quippe plerumque contingere conſtat, ex craſſo nebuloſoque aere, vel caliginoſo ſpiritu. Quo fit, vt frigidiores corporis naturæ, & ætates, palpitationibus frequentiùs corripiantur, maximè anni tempore, & regione frigidis, potiſſimum ſi præceſſerint vita ocioſa, ſatietas, & temulentia, ac reliqua, quæ cor, & corpus refrigerare nata exiſtunt. Vtcumque tamen ſit, ſi flatus generentur, vel prope cor, aut aliundè illi (vt ex vtero, ventriculo, aut vaſis maioribus) accedant, palpitatio fiet: per eſſentiam quidem, ſi ex humoribus cordis, aut pericardij in ſiniſtrum eius ventrem irruat flatus: per conſenſum verò, ſi aliundè in ipſum con- B ſcendant. Nec mouent rationes neoterici cuiuſdam arbitrantis cor palpitationem legitimam pati non poſſe, quòd calidiſſimum ſit, & ob alias non maioris momenti rationes, quas in corde affecto, & malè ſe habente vim habere credendum non eſt. Scribit etiam Galen. 5. de locis pa. cap. 2. & neotericorum nõ pauci, fieri alia de cauſa palpitationem legitimæ finitimam: quippe ſcribunt plerumque fieri ex aquoſo humore, vrinæ perſimili in pericardio, tunica cor ambiente, collecto: qui cùm ſiniſtrum ipſius ſinum mouere non ſinat liberè, fit vt, dum facultas valida eſt ad pellendum quod grauat, concitetur, & tunc vehementiùs motum exequatur, licet inordinatè, quod palpitare quodammodo dicitur: quippe vt reſarciat C impeditum motum, alterum maiorem mouet, ad modum caprizantis pulſus, quem quoque palpitationi ſimilem arbitramur. Item eadem parte ſcribit, plerumque hoc malum accidere iuuenibus, & adultis integra valetudine fruentibus, forſan ex feruido ſanguine: id quod à frigida etiam cauſa fieri, arbitrati ſunt neotericorum plures, cum ſibi perſuaſum habeant, ex calore non poſſe hoc malum oriri, ſiquidem neq; ardentibus febribus, neque hecticis, aut alijs huius cẽſus euenire vſquam viſum fuit. Quorum contrariam ſententiam tuentur ex iunioribus etiam alij, & probant experimento à calore id poſſe fieri. Ego tamen arbitror, hanc palpitationis ſortem à calore oriri poſſe, ſicut in iunioribus ſcribunt Galen. & Pau. libro 3. D capit. 34. qui validiores cordis palpitationes, ſæpè ex ſanguinis in eo concepti copia, aut feruore contrahi, expreſsè aſſerunt. Quod etiam arbitror intellexiſſe Galen. 4. aphoriſm. 65. nam ſtudens exponere, quid ſibi voluiſſet intelligere Hipp. per verbum cardiogmos, ſcribit, bifariam eſſe accipiendum: vno modo pro cardialgia: alio verò pro motu quodam cordis, palpitationi perſimili: quem arbitrandum eſt, eſſe motum cordis vehementem, & inæqualem, ex facultate excitata à cauſa calfaciente, ac feruida. In quo ſenſu credo Auicennam dixiſſe, plurimis cordis affectionibus ſanguinis miſſionem prodeſſe, ob feruidũ, & craſſum ſanguinem iuxta cor ebullientem. Quod profectò à Galen. acceperat lib. 5. de locis cap. 2. qui E omnibus palpitatione affectis ſanguinis detractionẽ iuuare ſcribit. Palpitat non minus cor, & periclitatur, ex obſtructione leuium pulmonis arteriarum: tũ quia fuliginibus non ſatis purgatur: tum verò quia nõ capit quantum aeris par eſt: cuius affectionis notitiã qui maiorem deſiderauerit, legat initium cap. de pulmonis inflammatione. Monendus mihi tamen hac in parte lector eſt, pleraſque palpitationes, quas ſpurias nuncupamus, ad cordis tremorem facilè poſſe reduci, vt motus, qui non à ſola cauſa morbifica ſicut legitima, ſed à facultate, quæ motum naturalem pulſus vitiat citatioremque efficit, vt de caprizante, & intercurrente pulſu dictum eſt, quos potiùs palpitationi ſimiles, quàm veram palpitationem cenſemus, aut (vt rectiùs loquar) verè ſaltum cordis, in quo extra corpus cor proſilire clamant: ſiue id, quod natura ſtimulata, & impulſa pellere ſtudet, aura ſit venenata,

nata, aut ater vapor opprimens, ſiue cordis intemperies calida, frigida, humida, vel ſicca, ſiue humorum, vel vaporum confluxus, vel obſtructio, & ſpirituum interceptio, aut paucitas. Appellamus tamen hûc cordis motum ab his cauſis effectum ſpuriam palpitationem, quia mixta eſt hæc affectio ex motu facultatis irritatæ, & ex cauſa quæ aliquo modo turgens, efferueſcens, & mota, motum quoque adiuuat: cuius naturę plures ex fœminis, quæ ex vtero malè ſe habent, iuxta mammam ſiniſtram, motum quendam vehemētem palpitationi ſimilem perſentiunt, & aliquando perpetuum, in quo à vera palpitatione diſſidet, quia perpetua non eſt, ſed per interualla repetens.

Dubium. Cæterū cùm inter ſpuriæ palpitationis cauſas dictum ſit à Galen. & alijs aquam pericardij non eſſe minoris momenti, & ab Hippoc. lib. de corde ſtatutum ſit, pericardium aqua abundare, videbatur veriſimile cor ſemper palpitaturum, quod experimentum non probat. Cui dubitationi dicendum eſt, aquoſum illum humorē per ſanitatem non inundare, neque colligi intra pericardium, quinimo veluti humiditatem copioſam, ſolùm adeſſe tantam, quanta innati calidi temperiem, & cordis humiditatem natiuam tueri ſit potens: nimirum quòd tunica ipſa per ſe vniuerſa madore perfundatur, vſui prædicto ſufficiente, & ob id non eſt coniectandum, ibidem per ſanitatem colligi. Quòd ſi aliquando colligatur in ipſo pericardij cauo, aut in tumore aliquo hydatode appellato, vt de ſimia tabeſcente retulerat Galen. id quidem morboſum eſt, & palpitationis grauioris, & ſpuriæ cauſa. Quippe ſtudens natura moleſtam illam cauſam pellere, maiores efficit pulſationes, varias, & inæquales, licet aliquando flatus ab eadem aqua excitatus legitimam palpitationem efficere aſſueſcat, item hanc ſpuriam, & mixtam ex flatu per ſe eleuante, & ex facultate irritata, & coacta ampliùs eleuare. Vltimò tamen expendendum eſt, has ſpurias ab omnibus humoribus poſſe fieri, vt docuerat Auicen. lib. 3. fen. 11. tract. 1. capite 6. quæ ſanè de palpitationis natura, & cauſis ſufficere videntur.

Tremoris igitur natura, & conditio compoſita eſt ex motu, ſiue voluntario, ſiue inuoluntario, modò ſit præter naturam, & ex altero motu à ſola membri grauitate effecto. Cuius profectò non ita facilis eſt cognitio, neque vna eſt, & ſimplex natura, & ob id maiori diligentia inueſtiganda. Reperiuntur enim tremoris variæ ſortes: nam trementes dicuntur, vel qui contremiſcunt, vel qui ſubſultant ad Medici tangentis manum, vel qui vtrumque ſimul patiuntur (quantumuis hoc poſtremum ſimul fieri Galen. poſſe neget) ita vt conſtet, quendam eſſe tremorem legitimum, & propriè ſic nuncupatum, & reliquos eſſe illegitimos, & ſpurios: Eſt itaque legitimus tremor motus muſculorum præternaturam cum voluntate (ad differentiam conuulſionis, quæ citra voluntatem fit) nitente membrum dimouere, & membro renitente, atque prę grauitate deorſum vergente: qua contentione motus ſubſequitur tremulus. Illegitimus verò tremor eſt, in quo manus non tremunt, ſed diſſiliunt, & quodammodo conuelluntur contremiſcendo. Sed ad verum tremorem redeuntes, dicimus veram tremoris rationem compoſitam, & mixtam habere, tum cauſam, tum naturam, membrum videlicet deprimens, & facultatem voluntariè ſurſum mouentem, ex quibus veluti pugna quædam emicat, ex inuicem vincente, & victa natura, quæ motum conſtituit tremulum, mutuò ſuccedentibus contrarijs motibus. Non quidem ſicut motus pulſus ſurſum, & deorſum, vterque enim motus ab vna facultate, & natura fit, in tremore verò nequaquam. In quo etiam à palpitatione diſſidet tremor, quia in tremore ſurſum, & deorſum feruntur partes: in palpitatione verò ſurſum partes ſolùm eleuantur: diſſident enim inter ſe, ſurſum ferri, & diſten-

A di: & deorſum ferri, & contrahi: nam quæ ſurſum, ac deorſum feruntur, priore loco relicto, in alterum tranſeunt, quæ verò diſtenduntur, ac contrahuntur, veterem ſedem ſeruantia loci circunſiti aliquid occupāt, aliquid relinquunt: & licet vtriſque commune ſit pręter naturam moueri, cùm hoc tamen diſſident, quia in palpitatione maior, & minor locus occupatur, non relicto primo: in tremore verò adeò loca mutantur, vt in eadem ſede non maneant. Itaque palpitatio fit facultate, & inſtrumento nihil per ſe agentibus, cum actio à ſolo morbo ibidem proficiſcatur: in tremore verò facultatem, & membrum arbitrandum eſt per ſe affici: quo fit, vt Galen. aduertat 2. de cauſ. ſymptomat. B cap. 3. hæc ſymptomata differre affectus natura, loco affecto, accidentibus, & cauſis, ſiquidem palpitationis cauſa eſt repletio inſtrumenti flatuoſa, tremoris verò facultatis impotentia, & inſolita, ac præter naturam inſtrumenti grauitas. Quo fit vt cor rarò contremiſcat ex inſolita grauitate, ſed ob aliam cauſam, vt mox referam, ſi priùs dixero cordi rarò accidere verum tremorem; ſi quidem is ſolùm partibus ſe mouentibus imperio voluntatis ſuccreſcit, tremit tamē, cæterum ſpurio tremore, in quo partes quæ tremunt debiles quoque eſſe oportet, & aliquid ſimul, quod facultatem ad motum laceſſat. Sic enim cor, & arteriæ debiles facilè tremore corripiuntur ob quemuis morbum qui viribus incommodet, quo pulſus fiunt formicanti perſimiles. Aliter etiam, & multis modis cor- C di ſuccreſcere poſſunt huiuſmodi tremores (quos licet ſpurios nuncupemus facta collatione ad legitimū tremorem, cordi tamen proprij, & legitimi ſunt habendi, quandoquidem aliter cor tremere nequit) vt mox à principio dictum fuit, vno è tribus modis, nimirum contremiſcendo, vel ſubſultando, vel vtroq; modo: obtremiſcendo verò fit velut in his qui rigent in principijs acceſſionum contingit: ſubſultando autem fit per motum compoſitum ex tremore, & motu conuulſiuo, cuius ſimilis motus in piſcibus videtur, aut moribundis, aut vibratione reſilitioneve molientibus euaſionem, cum partes neruoſæ auferre ſe à ſuo contrario mordente, aut opprimente nituntur: ſubſul- D tant igitur, & ſubſiliunt, haud ſecus, ac ſi iacentis corpus pungatur, quod vniuerſum ſimul attolli non poteſt. Quo fit vt non ſit à ratione alienum aliquem cōſtituere tremoris modum, ex tremore, & motu conuulſiuo conflatum: ſiquidem in eadem parte optimè poteſt eſſe, & facultas infirma ab oppreſſione materiæ grauantis ſimul, & mordentis, ita vt membrum contremiſcat ob facultatis infirmitatem, deſiliat etiā ob conatum à morſu concitatum: non enim facultas eſt quæ tremit, vt in vero tremore, ſed membrum, & ſubſtantia neruoſa, cuius cauſa eſt imbecillitas: hæc enim affectus eſt facultatis: tremor verò partis ipſius. Sic enim cùm manus ægri ſubſiliunt, aut partes aliæ ad manum Medici ſubſultant, imbecillitatē E facultatis ſubeſſe, & partes neruoſas affici neceſſum eſt, vel per ſympathiam cerebri, vel per primogeneū affectum: quod pari ratione de cordis tremore ſubaudiendum eſt.

Cauſa tremoris cordis. Sed huius ſymptomatis triplex poteſt eſſe cauſa: nam partes deſiliunt oppreſſæ à copia, & malignitate materiæ, ſub qua vnico tractu ſe ſe conantur excitare, nec poſſunt: qui motus in corde propriè tremor eſt, non qualis ſenum, ſed morboſus, medius inter verum tremorem, & motum conuulſiuum. Succreſcit non rarò hæc affectio incendij febrilis acrimonia, quia vellicantur neruoſæ partes vehementer reſiccatæ, atque reuelluntur, quia motum habent nerui quo ſe retrahant, & veluti diſſiliant: facultas enim ab eadem cauſa laceſſita, dum noxam pellere nititur, partem mouere nitens, tremulum tantum præ infirmitate motum excitat: quo fit, vt pars quodammodo contremiſcat in ſe ſe contrahens, & conuulſiuo motu

ſub-

ſubſultet. Itaque fiunt huiuſmodi tremores, vel à copia humorum, vt in morborum initijs: vel ab ſpirituum agitatione, & collectione, vt in animi affectibus: vel ab intemperie magna partium neruoſarum, vt in ſtatu febrium ardentium, ex quo phrenitidem, & conuulſionem ſequi comperimus: vt non rarò cõtingit febrientibus febre maligna, ſicut lingua tremula oſtendit. Tremit itaque cor ob febris incendium (vt dictum eſt) ſpiritus conterens, & facultatem, vt dixerat Galen. 2. aphoriſm. 41. licet apertè palpitare vehementer dixerit: quod verbum de tremore ſubaudiendum eſt, ſiquidem palpitatio non prodit à facultate, ſiue deiecta, ſiue ſecus, ſed tremor. His habitis, arbitrandum eſt, huiuſmodi tremoris naturam, & conditionem ab imbecilla fieri facultate: & cum vires in ſpiritu, humore, & ſolidis membris contineantur, interdum ſpirituum diſſipatione, aut collectione tremor fit, vt in affectibus animi comperimus: interdũ humorum, ac ſpirituum reſolutione, aut euacuatione, vt in fame, laſſitudine, vigilijs, curis, & immoderata venere: in acutis verò ſæpius, vel oppreſſione à materia, vel vehementi ſolidarum partium intemperie, vt ſiccitate in phreniticis. Denique tremoris cordis potiſſima cauſa eſt, omnis quæ ipſum imbecille reddere poteſt, & cum hoc ipſum excitare ad pulſum aduerſarij ſucci, fuliginis, ſpiritus, aut cuiuſuis alterius venenatæ ſubſtantiæ, quibus ſæpè pulſus fit tremulus, & formicanti ſimilis, vt in febribus malignis non rarò conſpicimus. Quibus rationibus arbitrandum eſt, quod licet legitimi, & mixti tremores grauiſſimis morbis ſuccreſcant, ſalutis tamen aliquando poſſunt eſſe cauſa, & ſigna: cum videlicet à cerebro ad neruoſas partes, & ſentientes, mordaces, acres, & malignos mittit natura humores, vt Hippocr. ſcribit in frigido, & humido ſtatu 1. epid. qui conuulſiones multis contigiſſe innoxias retulit: cum hoc tamen cordis tremores à quacunque cauſa oriantur, non leue periculum minari eſt credendum.

Signa verò harum affectionum vanum eſſet ſcribere, cùm ipſa ſymptomatis ratio facilè ſeipſam oſtẽdat: cum hoc tamen cauſarum ſigna docere, non erit ab re, cùm id curaturo vtilius exiſtat. Palpitationem itaque fieri à flatu diſces, non ſolum ex anteacta vita, ſed ex flatu ante acceſſionem per diuerſas corporis partes vagante, ex leuamine eo excreto, ex ventris præcedente murmurio. Conſtat etiam, quia ex leuiſſima corporis motione in palpitationem procidit laborans, cum difficili reſpiratione, & palpitatione in temporibus, apparentibus etiam partibus oculorum cauis: quibus accedunt repentini dolores, qui ſtatim ſua ſpontè ceſſant, & accedit oculorum obtenebroſitas, & ſonitus, ac ſibilus aurium. Sed à qua parte flatus oriantur (quod ad curationem tanti eſt momenti) à cuiuſque partis ſymptomatis facilè diſtingues, & diligenter venaberis. Fieri tamen ab aquoſitate in pericardio contenta conſtat, quia ſic affecti ſine cauſa manifeſta contabeſcunt, cum cor videatur vehementer pulſare, & cum hoc febricula hecticæ ſpeciem referens ſuccreſcit, quòd ventilare cor liberè, vt par eſt, nequeat. Feruorem ſanguinis noſces ex ætate, ex ſuppreſſa ſanguinis vacuatione, ex ſiti, ex difficili reſpiratione, & thoracis anguſtia, ex oculorum inſolito rubore, & tumore, ac rurſus ex ſubſidio à frigidis. At in tremore cordis, pulſus arteriarum inæquales fiunt magnitudine, celeritate, crebritate, & vehementia: qua lege id ob alias cauſas fieri diſces lib. noſtro de pulſus arte, & harmonia. At ſolent (licet rarò) arteriæ tremore affici, corde nequaquam læſo, quod diſces altera manu carpo adhibita, altera verò thoraci, quibus diſparem motum comperies, aut eiuſdem ordinis, ſi vtraque pars afficiatur.

Preſagiũ. Præſagium quidem docet formidabile membri affecti præſtantia, & dignitas, in quo ſanè nulla affe-A ctio leuis eſt, neque contemni debet, quamuis primo acceſſu mitis, & parui momenti videatur. Tremores enim à quauis oriantur cauſa (niſi ex animi perturbatione fiant) cũ ex imbecilla facultate vitali prodeant, iam ſola hac ratione vereri oportet, nedum cùm cauſa adeſt cor, & arterias præter naturam grauans, quæ iuxta cor exiſtens periculum minatur ſyncopes. Sic profectò palpitatio pari ratione idem malum portendit, & maximè cùm ex aqua in pericardio contenta, aut ex feruente prope cor ſanguine oritur, facilè enim cordi inſidiantur huiuſmodi humores: maximè ſi flatuoſum quid acceſſerit, nam inopinatò hominem interimit, vt Gal. aduertit 2. aphor. 45. & experimento quotidiano comperimus.

Curandi ratio.

B Quibus exactè penſatis, medendi ratio in palpitatione duplex exiſtit: altera quæ palpitationi ipſi proſicua ſit: altera verò quæ cauſæ, quæ flatum mouet, aut illi materiam ſuppeditat infirmando, prouideat. Palpitationi verò, dum viget, duplex auxilij genus ex vſu eſt: vnum quod cauſam illidat, hoc eſt flatum diſcutiat: alterum verò quod cordi prouideat. Nam vt anteà dictum eſt, licet plerumque flatus in hoc malo reperiantur, cum hoc tamen in ſpuria palpitatione, quæ ex ſanguinis feruore, aut pericardij inundatione prodit, tutum non eſt primo acceſſu quæ calida ſunt adhibere. Quapropter, ſi ex ſanguinis feruore malum oriatur, primitus vt Galen. eſt conſilium 5. de locis, nec non Auicen. & aliorum ex eius familia, ſanguis C mittendus eſt ex dextro brachio: verum hoc facto, aut ſi craſſum ſanguinem redundare ſit compertum, & ex eo craſſum vaporem eleuari, ex ſiniſtro, aut ex ſaluatella eiuſdem manus, ſicut dum menſes, aut hæmorrhoides ſupprimuntur, ex talo, aut per cucurbitas ſuris affixas, & ſcarificatas, vel per hirudines hæmorrhoides ſugentes. Satius tamen duxi, ſi morbus per anni tempora ſtatuta reuertatur, maximè tempore hyberno, ante tempus conſuetum ſanguinem mittere, cauſa præcautionis. Quòd ſi ne hæc quidem prodeſſe videantur, vt aliquantulum ceſſent palpitatio, & anxietas, ſcapulis cucurbitas cum ſcarificatione adhibebis, quibus à parte affecta humor deriuetur, aut vapor euaneſcat. Preterea iuuenibus, & alijs qui ex ephe-D bis exceſſerunt, vel ſuppreſſione ſanguinolentæ vacuationis ſic afficiuntur, aut ijs qui vino, & carnibus ſe inuitarunt, aut rurſus fœminis ipſis, præſertim iuuẽculis, vel nuper viduis, plus quam mediocrem ſanguinis copiam demere non erit ab re, dum modò id per interualla duorum triumve dierum fiat, & dum laborans palpitatione non premitur, ſed in hora quietiore. In alijs verò qui pericardij inundatione laborant, nuſquam, ſi macie iam affici inceperint; ſin aliter, parciùs, & rariùs, ſolùm vt, quod vires cordis premit, modicè diſtrahatur, minuſque febricula (quæ forſan ob defectum commodæ ventilationis ſuccreſcit) vigeat: atque hoc eſt quod primò exequendum venit in ea palpitationis ſorte, quam ſpuriam, aut illegitimam cenſemus ex prædictis cauſis ortam. E Qualiter verò extrinſecus vtrique liceat ſubuenire, paulò inferiùs leges, dummodo ſtatuas in ea palpitatione quæ à ſanguinis feruore, & vbertate prodit, neque calidis, ne maior fiat efferueſcentia, vtendum eſſe, neque frigidis, ne effluxu vaporum prohibito, vehementior ſuccreſcat palpitatio: ſat enim eſt in his, temperatis, roborantibus, & odoriferis vti, quorum infra latiùs meminero.

Secundò verò his, & reliquis omnibus qui ex frigida cauſa prodeunt, & flatum authorem immediatũ habent legitimæ palpitationis, ex vſu ea auxilia ſunt, primò quæ auertant à corde, & diſtantiùs pellant qđ cor labefactat, & perdit. Id enim perficit cucurbitarum vſus in dorſo è regione cordis: in fœminis verò in femoribus, aut ſuris frictiones, & ligaturæ, lauacra, atque id genus alia, quibus flatus aliquo modo diſcutiantur,

tiantur, diſtrahanturque ad extima. Quem vſum præſtant extrinſecus etiam adhibita, quæ flatus diſcutiũt, qualia ſunt modicè calida, veluti vinum, aqua vitæ, aqua naphthæ, trifolij, & aliarum herbarum calidarum, aut aromatum, quibus epithemata confecta, interim dum maioribus datur locus, non parum proſunt: cuius naturæ etiam ſunt olea, aut inunctiones cum diambra, aut diamuſco, item & ſacculi ex floribus, & herbis calidis. Verùm quia rarò his & alijs, quæ inferiùs ſcribam, quis tutò vti poteſt citra vniuerſalem prouidentiam, ob id ſi conſtiterit, frigidum craſſumve humorem flatibus materiam præſtare, & cum hoc cor frigida intemperie affici, primo acceſſu victum porriges humiditatis immodicæ, ac flatus expertem, boni nutrimenti, & facilis coctionis, qualis eſt auium, vitulorum, arietum, cuniculorum, & capreolorum caro, plerumque aſſa, & nonnunquam elixa, ſed aromatis, & his herbis, ac ſeminibus, quæ bonum conciliant odorem præparata. Potus ſit vinum tenue, aquoſum, ſed vetus, & optimi odoris, dilutum tamen aqua meliſſæ, cinnamomi, corticum citri, aut ſaſſafraſæ Indicæ, vel cuiuſuis alterius rei aromaticæ, & calidæ, ac flatus diſcutientis, vt ligni aloes, & radicis Chinæ. Caueat inſuper laborans à perturbationibus animi: ſit in aere lucido, cubiculo ſicco, & aromatis olfactui gratioribus ſuffumigato. Tandem facta ſanguinis detractione (nam in his quoque Galen. ſanguinem mittere iubet, ſi caſus nimis vrgeat, cautè tamen, & viribus conſtantibus, ac parcè) curandum eſt humorem purgationi parare, & ſimul eiſdem præſidijs flatus diſcutere: id quod facies melle roſaceo cum modico oxymelite, ſyrupo de corticibus citri, aut hyſſopi, addito modico oxymelite ſquillitico. Poteris etiam conficere ſerapium (maximè ſi ex aqua in pericardio malum oriatur) ex decocto capillorum veneris, cariophyllorum, & ligni aloes, braſſicæ marinæ, thymelææ, ſeminis carthami, graminis, ruſci, aſparagi, rubiæ maioris, ſeminis aniſi, & petroſelini cum melle, & ſaccharo, cui addes oxymelitis modicum. Verùm, quia tutius longè eſt in huiuſmodi affectionibus ſæpius, & leuiter purgare, quam rarò, & cõfertim, tunc quidem huic ſyrupo addere oportebit *ſeminis carthami conquaſſati, pro libra, ʒ. 7. foliorum ſenæ ʒ. 1. & ß. facta ebullitione colentur, & laboranti præſta ʒ. 3* *ſummo manè.* Purgabis pituitoſum humorem infuſo, q. ℞. *agarici ʒ. 1. foliorum ſenæ ʒ. 2. turpeti ℈. 2. facta colatura adde mannæ electæ ʒ. 2. vel ſyrupi ex infuſionibus roſarum ʒ. 3.* Item vteris pilulis maſtichinis, de rhabarbaro cum modico agarici, alephanginis, & aggregatiuis, aut alijs quæ *conficiuntur ex agarico, maſtiche, & aloe pari pondere cum ſucco braſſicæ marinæ.* Sed vtiliores conficies ex terebinthina abietis cum puluere hieræ ſimpl. Galen. ac ſi laborans nimis anxius ſit, cum puluere diamargaritonis frigidi, vel electuarij de gemmis, ſuperbibito decocto ex radice carlinæ, vel ſcorcioneræ. Melancholicum item humorẽ præparabis his, quæ ſæpiſſimè retulimus, ſyrupis, vt borraginis, bugloſſæ, violarum, de pomis, & corticibus citri, ac fumariæ cum aqua melliſſophylli, lupulorum, & borraginis. Quem etiam purgabis *ex ſero lactis caprini, aut aſinæ, in quo maduerint foliorum ſenæ, & epithymi, anà ʒ. 2. corticum mirobalanorum Indorũ ʒ. 3. colaturæ adde ſyrupi ſolutiui roſarum, aut ſyrupi D. Auguſtini ʒ. 3. vel mannæ ʒ. 2. aut ſyrupi infuſionũ violarum ʒ. 4.* Cuius efficaciæ ſunt pruna damaſcena ſaccharo, & decocto ſenæ confecta: tandem curatio omnis inſtituenda eſt ad modum curationis melancholiæ. Hoc vnum habet huiuſmodi affectio peculiare, quòd maximum ſuſceptet leuamen ex clyſterium purgantium, & reſoluentium vſu. Quapropter, omni diligentia curandum eſt, flatuum materiam minuere, diſtrahere, & ad inteſtina clyſteribus diuertere.

Quibus factis, reſoluentibus vteris, & his quæ vim A habent conterendi humorum, & flatuum reliquias, ac roborandi cor ipſum. Sed vt his ſecuriùs, & vtiliùs vti poſſis, expende, frigida exiſtente cauſa, aut copioſiori exiſtente flatu, primò corpus oportere diſponere vſu aquæ calidæ ante prandium, & ſummo manè ſumpta, frictione etiam deinceps per vniuerſum corpus leuiter facta: à quibus cor ipſum intus, & extra roborabis auxilio, q. ℞. *corticis citri conditi, mirobalanorum conditorum, nucis muſcatæ conditæ, conſeruæ anthos, violarum, & bugloſſæ, anà ʒ. 2. ſpecierum diamargaritonis calidi, aromatici roſati, lætitiæ Galeni, anà ℈. ß. ſacchari roſati ad pondus omnium, fiant trochiſci, quorum bis die exhibe ʒ. ß.* Eiuſdem efficaciæ eſt illud, q. ℞. *theriacæ de citro ʒ. ß. diamoſci dulcis ʒ. ß. confectio-* B *nis alKermes ʒ. 1. conſeruæ bugloſſæ ʒ. 2. pulueris electuarij de gemmis, & diamargaritonis calidi, anà ʒ. ß. ſyrupi bugloſſi quod ſufficiat vt fiat confectio.* Prodeſt & id, q. ℞. *corticis citri conditi, conſeruæ borraginis, & meliſſæ, anà ʒ. 1. alKermes, mithridatij veteris, anà ʒ. ß. fiat bolus, & manè ſume ʒ. ß.* præſtat etiam *mithridatij, aut theriacæ ʒ. 1. cum modico vino, aut aqua meliſſe, naphthæ, ſcorcioneræ, aut cardiacæ. Ex quibus etiam efformantur morſuli cum ℈. 1. diambræ, aut diamuſci, vel confectionis xiloaloes, aut cinnamomi, addita ʒ. ß. ſeminum melonum cum ſaccharo aqua roſacea diluto.* Sed inter omnia auxilia huic affectioni proficua, incredibilis efficaciæ exiſtunt *rhapontici ℈. 2. ex vino*: aut vinum in quo maduerit idem rhaponticum, panax, ari- C ſtolochia rotunda, aut fœnugræcum. Item parabis aliud, q. ℞. *confectionis alKermes ʒ. ß conſeruæ radicũ bugloſſæ ʒ. 1. conſeruæ florum anthos ʒ. ß. pulueris diamargaritonis frigidi ʒ. 1. cum ſyrupo de pomis fiat opiata.* Quòd ſi ex flatu malum oriatur, id conficies, q. ℞. *aromatici roſati ʒ. 2. diarrhodonis, & alKermes, anà ʒ. ß. corticis citri ſaccharo conditi ʒ. ß. conſeruæ bugloſſæ, & anthos, anà ʒ. 3. fiat cum ſyrupo de pomis electuarium.* Mirabilis etiam eſt efficaciæ aqua arte chymica extracta, q. ℞. *cordis porci, num. 2. cordis cerui, vel bouis, numero 3. cariophyllorum, galangæ, ſeminis baſiliconis, anà ʒ. 4. & ß. macis ʒ. 3. florum bugloſſæ, & borraginis, anà p. 1. florum anthos p. 3. temperentur in vino per noctem, & deſtillentur in alembico, & doſis* D *ſit ʒ. ß. ex qua etiam cum ſaccharo fiat iulep, addita aqua roſacea, vel hordei*: nam hac lege proderit etiam cauſæ non frigidæ: nec minoris momenti eſt idem cor porci aſſum, & cum cariophyllis comeſtum. Maximi etiam eſt vſus ſtillatitia aqua ex cinnamomo, ex aniſo, ex liquiritia: aut aqua in qua hæc & cortices citri incoxerint, feruens exhibita: *vel aqua naphthæ, aut ſcorcioneræ, cum granis quinque diamuſci, aut dianiſon, vel diaciminon.* Tandem hunc vſum præſtant calida omnia, non ſolùm per ſe exhibita, aut ad inuicem commixta, vel aqua liquata, aut conſeruis roſarum, & borraginis exhibita, ſed etiam cum caponibus, perdicibus, aut columbis aſſis inſperſa, ita vt lardo aliquo prædictis carnibus adhæreant, quantum E ſat ſit vt vires, & odorem eorum concipiant. Quem quoque vſum præſtant gallia muſcata, alipta muſcata, pliris arcoticon, diamargariton calidum, electuarium de gemmis cum ſpeciebus, lætificans Galeni, theriaca, mithridatium, cubebæ, roſmarinus, galanga, amomum, cardamomum, fœniculum, aniſum, ambra, ſtyrax, calamintha, moſcus, lignum aloes, cariophylli, cinnamomum, cortex citri, nux muſcata, ſemen baſilici, & vinum Hippocras appellatum, è quibus mille modis effingere poteris huic vſui medicamenta proficua. At vbi venenoſæ auræ ab vtero, aut ab alia parte, elatæ ſuſpicio eſt, prodeſt confectio de aromatibus: conferunt & trochiſci moſcati, quorum deſcriptio talis eſt. *Excipe maſtichis, ſpicæ, xiloaloes, cinnamomi, cariophyllorum, galliæ muſcatæ, cubebarũ, cardamomi, granorum paradiſi, corticum citri, anà ℈. 4. cum vino odorifero fiant trochiſci ponderis ʒ 1.* Exte-

tiùs tamen cordi prouidebis fotu, quo flatus cor affligentes ſecurè diſcutias: q. ℞. *foliorum borraginis, cichorij, meliſſæ, & oxalidis, anà m. 1. carnis pomorum dulcium odoratorum ℥.4. corticum citri. ℥.ß. cinnamomi. ʒ. 3. bulliant in lib. 3. aquæ roſaceæ ad conſumptionem tertię partis, & adde vini albi. ℥.3. aceti roſati. ℥. 1. & hoc calido partem iuxta cor fouebis filtro ſerico.* Quo facto, cor inunges vel vnguento naphthæ cum pulueribus electuarij de gemmis, vel linimento q. ℞. *vnguenti roſarum. ℥. 1. vnguenti naphthæ. ℥. ß. cinnamomi. ʒ. ß. corticis citri pulueriʒati. ℈. 2. muſci, ambræ anà ℈. ß. floris nenupharis & violarum, anà ʒ. ß. miſce & fiat vnguentum cum modico oleo roſaceo.*

Verùm ſi cordis intemperamentum, ſiue calidum ſit, ſiue frigidum, ab alicuius viſceris obſtructione prodierit, conſenſumque traxerit, nullo alio auxilio cauſis, morbo, & ſymptomati citiùs ſubuenies, quàm præſtito ſyrupo de ſcoria chalybis, cuius efficacia fidiſſimo experimento probatiſſima eſt, ſiue laborans exercitio vti poſſit, ſiue ſecus. ℞. *quidem aquæ lupulorum lib. 4. extinguantur quater ſex vnciæ chalybis igniti, & poſteà aliæ ſex vnciæ chalybis pari ratione quater extinguantur in prædicta aqua, & facta colatura adde ſcoriæ chalybis præparati aqua roſarum ℥. 6. paſſularum ſine nucleis. ℥. 4. macerentur per tres dies in prædicta aqua chalybeata, & poſtea bulliant ad conſumptionem tertiæ partis, & facta iterum colatura adde radicis rubiæ & rumicis, anà ℥. 2. radicis cichorij & fœniculi, anà ℥. 1. ß. agrimoniæ & capillorum veneris, anà m. 2. iterum bulliant, & poſt ſeparationem ab igne, adde foliorum ſenæ. ℥. 2. ſeminis carthami conquaſſati. ℥. 1. & facta poſt refrigerationem mediocri expreſſione, adde ſacchari quantum ſufficiat vt fiat ſyrupus, cui adde, antequam refrigeretur, ſyrupi de duabus radicibus & cichorij, anà ℥. 2. Huius autem medicamenti ſingulis diebus. ℥. 2. ſummo manè porriges.* Verùm ſi adſtrictioris ventris laborans fuerit, ſatius cenſeo eſſe vti chalybe præparato eo modo quo dictum eſt latiùs lib. de fœminarum morbis. cap. de febre alba, quia prædictus ſyrupus commodior eſt his qui ſolutam habent aluum, aut oportet addere nonnihil foliorum ſenæ, aut ſeminis charthami.

Si tamen cordis intemperamentum calidum fuerit (nam de frigidis ſatis hucuſque dictum eſt) ferbueritque ſanguis plurimum, tunc opus eſt frigidis præſidijs rem agere, adhibitis primò ſyrupis granatorùm, de ſucco acetoſæ, roſarum & borraginis, cum aqua bugloſſæ, borraginis, ſcorcioneræ, cardiacæ & ſimilium. Sed præſtat, cùm laborans in acceſſione eſt, ob prædictam cauſam, breuiter ſtillatitiam aquam in duplici vaſe parare ex iure pulli infarti floribus & radicibus cordialibus, cum pulueribus margaritarum, & roſarum. Parabis etiam ſyrupum, q. ℞ *ſuccorum depuratorum borraginis, acetoſæ, endiuiæ, citri, pomorum olentium, anà ℥. 3. aquæ ſcorcioneræ & borraginis, anà ℥. 4. pulueris electuarij de gemmis. ʒ. 3. confectionis AlKermes. ʒ. 1. ß. bulliant leuiter, & facta colatura, adde ſacchari quod ſufficiat vt fiat ſyrupus, quo vtatur bis die cum aqua ſtillatitia cardiacæ, aut acetoſæ.* Proſunt & trochiſci, q. ℞. *ſpodij, ſeminis cucumeris & citrulli, endiuiæ, lactucæ, portulacæ, ſantalorum alborum, pulueris roſarum, anà ℈. 4. camphoræ. ℈. 1. cum modico ſucco citrulli fiant trochiſci pondere. ʒ. 1. quem ſumat cum modico vino, aut aqua in qua maduerit lignum aloes.* Ex vſu quoque eſt potus aquæ roſarum, vel aquæ frigidæ, in qua ſæpius aurum ſit extinctum. Prodeſt & ſaccharum roſarum album, aut rubrum, cum pulueribus margaritarum, aut diamargaritonis frigidi, vel electuarij de gemmis ſine ſpeciebus, cum aqua cucurbitæ, aut ſtillatitia ex decocto hordei & ramentorum cucurbitarum cum ſaccharo: ad cuius penſum alia auxilia non minoris momenti parare poteris, licèt exteriùs in hac

A æſtuoſa cauſa tantùm liceat quæ temperata ſunt adhibere, intus verò frigida, quibus feruor & exuſtio compeſcatur refrigereturque, ac minus ſubinde flatus concitentur.

Nec omnino poſthabenda eſt in reliquis cauſis externorum auxiliorum commoditas: nam cauſa exiſtente frigida, primò è regione cordis ea adhibebis, quæ præter id quod flatus diſcutiant, cor ipſum calfaciant & roborent, quale eſt vnguentum naphthæ aut oleum eiuſdem, vel oleum extractum arte chymica ex cinnamomo, aniſo, ſemine angelicæ, vel oleum Mathioli, cum ambra, moſco, diambra, vel diamoſcho, cum pulueribus ex cortice citri, cariophyllorum, electuarij de gemmis cum ſpeciebus, ligni aloes, ſemi B nis angelicæ, & aliorum quæ ſuperiùs ſæpiſſime retulimus, maximè ſi deſuper poſueris pomum aſſum vino odorifero irroratum, aut aqua naphthæ vel trifolij, limoncellæ, aut aqua vitæ. Proſunt & epithemata, quo fiunt ex aqua meliſſophylli, calendulæ, cardamomi, vino odorifero, cinnamomi, cariophyllorum, vel ex eiſdem pulueribus oleo irino vel iaſminorum exceptis, & facto linimento. Ex vſu etiam ſunt inunctiones, fotus, & ſacculi, qui parantur hoc modo: *Excipe cariophyllorum, roſarum, florum anthos, anà ʒ. 2. corticis citri, macis, ligni aloes, ſantali albi & rubei, ſeminis ocymi, & angelicæ, anà ʒ. 1. ſpicæ celticæ & lauendulæ, foliorum lauri, anà ʒ. ß. pulueris diamargaritonis calidi. ℈. 2. puluerizentur omnia, & cum vino aut aqua na-* C *phthæ cordi applicentur, aut ex eiſdem fiat ſacculus in in ſerico rubro.* Alter verò ℞. *florum bugloſſi, citranguli, & ſeminis angelicæ, anà ʒ. 2. corticis citri, cinnamomi, cariophyllorum, ʒedoariæ, doronici, anà ʒ. ß. roſarum & croci, anà ℈. 1. muſci & ambræ, anà gr. 5. pulueris granæ. ʒ. 2. miſce, & fiat ſacculus.* Ex quibus etiam facto decocto in aqua naphthæ, cardiacæ, aut ſcorcioneræ, cum modico vino, fotus parari poſſunt cum filtro ſerico. Verùm ſi ex pericardij ſeroſo humore malum oriatur, eiſdem ſubueniendum eſt incremento mali & acceſſionibus eius: nam radicitus id extirpare, difficile iudico. Verùm, ſi ex calore & feruore iuxta cor palpitatio fiat, ipſius regionem inunges D vnguento roſaceo, aut ſantalino, vel oleo roſaceo, adiectis tamen quæ modicè calfaciant, velut eſt oleum naphthæ, vel iaſminorum, cum pulueribus granæ, diamargaritonis frigidi, & parum ſeminis baſiliconis: reliqua verò, quæ frigidioris ſunt conditionis, extrinſecus fugienda eſſe arbitror. Plura tamen huic muneri apta reperies tom. 2. cap. de præſidijs cordi calfaciendo, aut refrigerando aptis.

Tremor verò duplicem etiam habet medendi rationem: prima quidem eſt, dum tantùm aut ſua ſponte aut ex morboſa cauſa labitur facultas, quòd citra membri ſibi commiſſi vitium, nequeat ipſum, vt fas eſt, mouere, ita vt naturale membrum illi graue efficiatur. Quo tempore ea præſidia ei ſunt adhibenda, E quæ ſenibus & conualeſcentibus proficua exiſtunt. Cæterùm, dum cor ob aliquem tumorem in maiorē molem creſcit, aut aliqua occaſione maiorem congregat humorum copiam, ita vt eo facultas vti liberè non poſſit, ſed illi exiſtat veluti onus & impedimentum; eo tempore, antequam facultatem roboremus, neceſſum eſt copiam deponere, ſi plenitudo ſit, ſanguine miſſo: ſi cacochymia, expurganti medicamento. Quòd ſi mordax aut venenatus aliquis halitus cor aliqua cauſa deiectum ad tremorem laceſſerit, verendū eſt ne maius aliquod malū ſuccreſcat, ac protinus ſubueniendum eſt, vt diximus in ſyncope debere fieri: ſi verò in ſolidis partibus cordis aut corporis imbibita ſit extranea aliqua ſubſtantia, rem agere oportet his præſidijs intus & extra adhibitis, quæ paulò ante palpitationi conuenire diximus: nam hæc præter naturam quam habent diſcutiendi, firmant roborantque viſcus ipſum, niſi humoris abundantia ex calidorum

ſit ſuccorum: nam eo tempore temperatioribus epithematis rem agere oportebit, vt abundè anteà dictum eſt in curatione palpitationis: nam, quatenus ad indicationem attinet, conſimilia expoſtulant pręſidia, quæ bis in tam breui ſpatio repetere non licet. Habet inſuper huius affectus curatio hoc peculiare, quòd ſi tremor ſit ex communi cauſa ortus, vt in ſenibus, & conualeſcentibus contingit, refectoriam artis partem exoptat: verùm ſi ex cauſa ſit morboſa, haud ſecus, quàm paralyſis, curationem inſtitui deſiderat. At ea tremoris natura, quæ mixta eſt ex tremore, & conuulſione, quam plerumque alijs morbis grauiſſimis ſuccreſcere ſcimus (vt malignis febribus, & omnibus alijs morbis quorum humores, aut halitus caput ferinnt) eam curandi rationem ſortitur, quam & morbum, cuius eſt accidens, expoſtulare conſtiterit: quippe præmiſſis vacuationibus curandum eſt lenire neruaceam ſubſtantiam, maximè iuxta dorſum, ac reſoluere quod ibidem naturam laceſſit, his quæ mollia ſint, & modicè reſoluentia: cuius naturæ eſt oleum de ſemine cucurbitæ, & ſeſami, amygdalarum dulcium, irinum, liliorum alborum, & in ſenibus, & diu patientibus hunc tremorem coſtinum, de flore roris marini, de lauendula: ſed maximè oleum theriacæ, aut balſami, vel petrolei, quibus aliquid emollientium addes. Proſunt & balnea, maximè ſulphurea in inueteratis affectionibus. Atque de neruorum tremore hæc dixiſſe hac in parte ſatis ſit, quia reliqua non pertinent ad hoc caput.

Finis Libri Secundi.

DE INTERNORVM MORBORVM CVRATIONE.

LIBER TERTIVS.

Diſſerit hic Liber Tertius affectiones omnes, quæ ventriculo, & inteſtinis ſuccreſcunt, & earum omnium curationem diligenter expendit.

CAPVT PRIMVM.

De cardiaca paſſione, ſeu oris ventriculi dolore.

ESt profectò ventriculus ratione officij, vna ex pręcipuis corporis particulis, nam & toti corpori appetit alimentum, & cóficit: ac licet non ſit ex tribus partibus, quas Medici appellant principes, vna; habet tamẽ peculiare quoddã munus, quo æquari reliquis videtur: nã & ſenſu pollet, ita vt nulla corporis particula exactiorẽ obtineat, & naturali etiã potentia viget, adeò vt ſolus alimentũ perficiat prima ſui cófectione. Quippe liquat, mutat, & fęculentũ omne, ac excrementitiũ propria actione ab optimo ſecernit alimento: denique ſenſu tactus cerebri dignitatẽ ęmulatur, coctione facultatẽ iecoris, ac diſtributione, & ſeparatione excremẽtorũ reliqua mẽbra excellit. Expẽdiſſe tamen oportet, hæc omnia opera nó fieri in omnibus ipſius partibus: ſed appetentia animalis cibi, & potus quæ illi ſoli præſtita eſt (qua nomen etiam principis meretur) in eius ore viget, & propria munia exequitur; coctio verò elucet magis in vniuerſo eius corpore; ſicut excrementorum eductio in ea parte, qua inteſtina diſſeminantur; & alimenti diſtributio ope meſaraicarum perficitur. Quamobrem neceſſum eſt partiri vẽtriculum ipſum in tres potiſſimas regiones: nimirum in oſculum, cui exactiſſima ineſt ſentiendi potentia: in œſophagum, quod veluti delatorium via que eſt alimenti: vltimò tandem in fundum, receptaculum quidem, & officinam alimenti. Prima quidẽ pars appetitui deſeruit: ſecunda vorare, & vomere pręſtat: tertia confectioni alimenti eſt dicata. Quamobrem affectiones huius membri in tres potiſſimũ partiri oportebit: in eas quidem quæ ei accidunt vt parti ſentienti, & ob id appetitui deſtinatæ: & in eas quæ officio œſophagi aliquando ſuccreſcunt: tandem vltimò in eas quibus frequentiùs corpus ipſius ventriculi afficitur: initio tamen ſumpto ab his, quæ ventriculi ori, non ſine periculo, ſuccreſcere conſpicimus.

Accidunt quidem ori ventriculi duo morborum genera: primũ quidem quatenus particula eſt ſenſus par-

particeps: ſecundum quatenus appetendi præſtat munus. Sic profectò dum ſenſus particeps eſt, inſigne quoddam patitur ſymptoma, nimirum dolorem: nã propria paſſio eſt ſenſus tactus: cuius tãtùm toto hoc capite meminiſſe inſtitui. Eſt itaque cardialgia Græcè id, quod Latinè cordis dolor: nam apud Medicos veteres os ventriculi cor nominabatur, ad differentiã alterius viſceris in medio thoracis ſiti, ſpeciali nomine cor etiam appellati. A quo ſumpſit antiquitas occaſionem vſurpandi ſpeciale nomen, tribuendique ori ventriculi, ob grauiſſima ſymptomata, quæ ex huius viſceris affectionibus ſuboriri ſolent, ſimillima his quæ vero cordi accidunt. Quæ omnia illi eueniſſe cõſtat ob exactiſſimam ſentiendi potentiam, per ſextã neruorum coniugationem illi à cerebro præſtitam, qua ſenſu pollet. Quam huic viſceri præſtitiſſe naturã conſtat non dignitatis gratia ſolum; quippe alia ſunt ipſo digniora; ſed quia famis erat futurum inſtrumẽtum: nam vt ex naturali ſuctione moleſtiam, dolorẽ, & famem perſentiret, oportebat exactiſſimo pollere ſenſu, alioqui id erat impoſſibile. Quo fit vt cardialgia à fame hac ratione diſſideat (licet vterq; affectus ſit in ore ventriculi, & ob eius exactum ſenſum) quia cardialgia fit à cauſis omnino præter naturam, & cũ ſenſus illius partis ſit exactiſſimus, grauiſſimi ſuccreſcunt dolores; fames vero à ſuctu, qui cauſa eſt naturalis, & ob id non acerbiſſimus dolor, ſed moleſtia fit, quæ fames dicitur, & alimento ſedatur. Prætereà efficitur in hac parte acerbiſſimus dolor, & mille periculis expoſitus, ob conſortium, & colligantiam quã obtinere comperimus cum præcipuis membris: nãm præterquam quòd cordi non parum accedit, arterias ab eo recipit, per quas mox in quouis affectu ipſum in conſenſum trahit, ac ſyncopen accerſit: cerebrũ quidem, per inſignes has neruorum propagines, & epilepſiam, aut animi deliquium, & vertiginem: iecur per venas, ac æruginoſos accerſit vomitus: ſplen per venam aliam, à multis coronalem appellatã: ita vt hac parte patiente neceſſum ſit prædictas compati: & ob id meritò dictum eſt à Philoſophis cor, ad penſum ſaltem affectionum eius. Appellatur enim prædicta affectio cardialgia ob dictam rationem: cum hoc tamen tria hæc accidentia, nomine, & natura illi ſimillima, apud Medicos (præſertim Græcos) reperiuntur: cardialgia nimirum, cardiogmos, & cardiace, quæ licet idem ſonare videantur, & quodammodo aſſimilari inter ſe, longè tamen differunt, quibus profectò perperam vtuntur Medici, confundentes, & nomina, & res ipſas. Quippe cardialgia, nullo renuente, oris ventriculi dolorem ſignificat, quem affectum multi cardiogmos appellant: tamen Galen. quarta ſect. aphor. 5. cardiogmon ſignificare tantùm veri cordis motũ palpitationi ſimilem, palam oſtendit, & text. 17. cardialgiam cordis (hoc eſt oris ventriculi) morſum: ex quo loco conſtat cardialgiam, & cardiogmon differre nomine, affectu, & particula affecta. At cardiaca, non dolorem oris ventriculi, ſed languorem, reſolutionem, & ſummam totius corporis impotentiam ex oris ventriculi vitio: itaque conſtat differre nomine, & re: nam aliud eſt os ventriculi dolere, & lõgè aliud exolui. Verùm licet inter neotericos non deſint qui hæc etiam omnia animaduertant, nequeunt tamen conſtituere differentiam, quæ eſt inter exolui, & dolere: namque os ventriculi nulla alia ratione pati põt, quàm ea, quòd ſenſu tactus participet, ob idque dolere neceſſum eſt, & moleſtari, quia alio modo pati nõ poteſt niſi medio dolore: qua ratione neceſſum eſt differentiam conſtituere inter dolorem, & exolutionem. Eſt namque dolor paſſio ex ſoluta vnitate prodiens, in qua partes, quæ ſeparantur, manent; & hac ſola ratione, cardialgiam conſtituit, vt 2. metho. & 2. de Hippoc. & Plat. placit. apertè colligitur: quo fit vt iure optimo dictum ſit à Galen. 5. de vſu part. cardial-

A giam eſſe mordicationem oris ventriculi. At verò angor, ſeu exolutio eſt diſſipatio ſolidæ ſubſtantiæ oris ventriculi citra vllum doloris ſenſum: quia fit ab intemperamento ſenſim, & paulatim diſſipante, ac diſcutiente ſubſtantiam, quæ ſeparatur: quippe non manent ſeparatæ partes, vt in cardialgia. Prætereà in cardialgia fit paſſio ſubitò, & affatim, quod non paruam affert affectus differentiam, etiamſi ab vna cauſa proficiſci poſſint. Ex qua affectus differentia prodit, cardiacam ſemper habere comitem febrem: cuius ratione, & ex materiæ venenoſitate, aut acrimonia, proficiſcitur prædicta illius partis reſolutio, & partium etiam, quæ illi propiores exiſtunt: quam affectionem ſæpè ſequitur ſudor diaphoreticus, in quem abit ſoli-

B da corporis, & illius partis ſubſtantia: quem affectum ſic exprimunt Alexander cap. 11. lib. 7. & Celſus lib. 3. cap. 19. At hæc accidentia in cardialgia ſubeſſe nõ eſt neceſſum: caret enim febre plerumque, caret etiã ſudore diaphoretico, niſi in fine mali. Quinimò ſanis hominibus ob diutinam famem, mœrorem, & alias animi affectiones, vbi plurimum laborantes ſe ſe defatigant, non rarò ſuccreſcere ſcimus. Quibus conſtat, quantum inter ſe differant: ſiquidem alter ex dolore prodit, alter verò ex diſſipatione ſolidæ ſubſtantiæ, in qua calor naturalis ſubijcitur: itaque aliud eſt affectum eſſe cardiacum, aliud verò cardialgiacum: hic ſanè noxa eſt functionis ſenſoriæ facultatis oris ventriculi: cardiacus verò affectus ſolùm eſt grandis

C exolutio eiuſdem partis, & aliarum.

Cauſæ verò quæ prædictos affectus excitant, licet aliquo modo ſimiles videantur, eas tamen inter ſe differre, & certo etiam numero contineri conſtat: nam cum ex dolore oris ventriculi cardialgia ſuboriatur, certum eſt illi cauſam præſtare continui diuiſionem, quæ vel à re prodit diſtendente, vt à flatu, vel ſoluente ipſum, vt ab acri, & mordaci humore, vel à phlegmonoſa affectione, quam bilioſus, calidus, & æſtuoſus humor plerumque molitur: qui licet tumorem præter naturam non efficiat, ſoluit tamen partiũ continuitatem. Itaque cardialgiam efficit humor acris, erodens, & mordax, aut venenoſus, qui deueniẽs ad os ventriculi, ſolutionem continui molitur, ſiue bi- *Cauſæ.*

D lioſus, ſiue aduſtus, pituitoſus, ſalſus, aut acidus ſit, & qui vehementer impactus adhæreſcendo mordeat, aut ex maligno halitu, ſiue diſtendente, ſiue morſum inferente. Prodit etiam ex corruptis edulijs, ex intempeſtiuo frigidæ potu, maximè ſi mox ab exercitio fiat, & ventriculus propria natura excarnis exiſtat. Idem malum non rarò excitatur à purganti medicamento, maximè ſi ex vehementioribus ſit, ſin aliter ab attracto ad ipſum os ventris acri, & erodenti humore, præcipuè vbi per vomitum purgare nitimur, aut natura errans illuc humores trudit. Quòd ſi diu perſtiterit dolor, aut reuertatur poſtquam remiſerit, cauſa profectò eſt, quòd materia difficulter eradicatur, vel intemperamentum aliquod vitioſum ibidem

E relictum fuit, à quo iterum aggregatur ſimilis humor, vel vtrumque ſimul: maximè, quia ex dolore nonnihil ad partem perpetuò allicitur, præſertim ex iecore: cuius occaſione bilis retorrida in ventrem regeritur, quæ mordicationem inferendo id malum efficit. Id etiam fabrefacit animi affectus, retroeuntibus ſubitò prauis humoribus, & ſpiritibus: idem etiam fames immodica, corpore exiſtente bilioſo, quæ cogat humores acres, & bilioſos in os ventriculi confluere. Cardiacum affectum excitat humor calidus, & exurens, ſicut & venenoſus, aut venenum quoduis, vel lumbrici ipſi, vbi ex halitu ipſorum partis ſubſtantia diſſipatur: nec non id efficiunt animi paſſiones, non quatenus intro reuocant humores, ſed quatenus ſpiritus diſſipant, & os vẽtriculi ea ratione diſſoluũt. Quibus ſanè cauſis diſſipata ſolida ſubſtantia, & calore etiam innato, frequenter prædictus ſubſequitur affe-

affectus: quo fit, vt cardiacus affectus febribus malignis, æſtuoſis, aut peſtilentibus non rarò ſuccreſcat.

Signa ex cauſæ diuerſitate prouidentia.

Sunt tamen aliæ cauſæ, quibus vice ſignorum vtimur, quia aliquid efficiunt peculiare in hoc ſymptomate, & etiam in eo aliquid peculiarius oſtendunt: huius naturæ eſt per interualla repetere, & à cibo vel potu excitari aut ſedari. Primum quidem vno è duobus modis certum eſt poſſe ſuccreſcere, nimirum cauſa externa & euidenti denuo accedente, aut cauſa interna: nam ingenti dolore quandoque premuntur ſic affecti à cibo, nunnunquam citra ipſum, aut forſan à dolore liberantur cibo aut potu accepto. Primum quidem contingit, quia bilioſi, crudi, & mordaces humores ventris tunicinis adhæreſcentes, cibo ingeſto mouentur, agitantur & denuo incaleſcunt ad cibi coctionem: quo fit, vt eo tempore ipſis commotis vehementiùs dolor affligat, quàm interim dum quieti erant. Aliquando enim citra cibum, aut cauſam aliam extrinſecus occurſantem, prope meridiem dolor grauior efficitur, aut denuo recrudeſcit, quod iecore in ventriculum reiectante, aut ventre à reliquis partibus trahente, facilè fieri conijcimus: ſicut dum calor aliquis putredinoſus aut vſtiuus cibo communicatur. Sedatur quidem dolor cibo ingeſto, vel quia humor eſt melancholicus, vt Auicen. refert, vel quia ex cibi ipſius admixtione minus mordax & acris euadit peccans humor, & ob id minorem dolorem infert. Sunt item alia ſigna cauſam mali monſtrantia, quæ maioris ſolent eſſe momenti ad tutam & certam curationem moliendam: ſic enim cauſæ quæ diſtendunt vt flatus, facilè diſtinguentur ex tenſione in parte affecta, & toto ventre percepta: ex crepitu & flatu cum conferentia excreto: ex difficili reſpiratione, ex dolore aliquando vſque ad reſpirationis inſtrumenta extenſo: nec non ex eo quòd ſubitò ſoluatur ac redeat per inordinata interualla: quòd ſi dolor aliunde per interualla fluens mali cauſa ſit, dum dolor ceſſat humore non fluente, non omnino, nec ſubitò ceſſat, vt in flatu. Mordacem & acrem ac erodentem humorem cognoſces ex ſenſus acrimonia & mordacitate percepta, ex ſiti, oris amarore, ructu nidoroſo vel aduſto: inquit enim Auicen. *Mordicatio cum inflammatione eſt ſignum materiæ calidæ propter qualitatem acutam, aut ſalſam*: quod etiam oſtendit, dum malum vltra pergit, maxima exolutio cum diaphoretico ſudore, & iam prope finem cum ſyncoptico. Fieri verò dolorem à cauſa frigida, craſſa, & nimis adhæreſcente oſtendit frigiditas, necnon & grauitas in ventriculo percepta, ſitis carentia, oris inſuauitas ad amarorem vergens, licèt frequentiùs ſalſuginoſus compareat ſapor. Erit inſuper mordicatio ſine inflammatione aut æſtu, cum vomitu pituitoſo, aut acido, & melancholico: aderit inſuper dolor intenſior (ſed non adeò vrgens vt præcedentium cauſarum) cum extremorum frigiditate, vt Hippocrat. viſum eſt 7. aphoriſmorum. Phlegmonoſam autem ventriculi cognoſces affectionem, ex febre continua, maxillarum rubore, anxietate & ſiti implacabili, ſed maximè quia, creſcente febre, dolorem quoque creſcere comperimus, quod in alijs cauſis minimè accidit, eò quòd in hac cauſa febris doloris eſt accidens, in alijs verò febris præſidium exiſtit, quia cauſam illidit. Signa verò quibus huiuſmodi affectus cognoſcuntur, ſunt dolor partis ſupra dictę, vomitus bilioſus aut æruginoſus, ingens nauſea, cibi faſtidium, pulſus paruitas, frequentia & debilitas. In cardiaco verò affectu præterquam quòd febris adeſt, reperitur etiam ſudor mucilaginoſus in partibus circa thoracem, ceruicem ac frontem: & extremarũ partiũ adeſt frigiditas: itẽ angor, iactatio, inquietudo, & decubitus pronus.

Erit igitur curandi ratio in cardialgico affectu (in quo nuſquã eſt tuta ſalus, neq; cuiuis alleuiationi credere opus eſt: nã ſæpe inopinato & ſubito caſu mortẽ A ſolet accerſire) duplex: altera quæ ſenſus acrimoniam mitiget, ſi affectio adeò ſit vrgens, quòd nõ præſtet occaſionem differendi in poſterũ, neq; adhibendi mitigatoria auxilia: altera rurſus, quæ cauſæ malũ efficiẽti prouideat. Hebetatur quidem ſenſus his auxilijs, quæ mucilaginoſa ſunt, & quæ pinguem aut emplaſticam virtutem obtinent, vt oleum dulciſſimum epotum, quod Gal. docuerat lib. 2. ſimpl. c. 13. ſic: mucilagines, amylum, lac, & huius cenſus pleraq; acuitatem retundunt, ſicuti dum malum plurimum vrget, narcotica medicamenta ſeu ſtupefacientia appellata; cuius cenſus eſt ſyrupus de portulaca, de papauere, philon. Roman. nam hæc ſunt quibus tutò in hoc affectu vti poſ- B ſumus. Sic enim vrgente affectu (qui non patitur diutiùs auxiliũ differre, neq; aduerſus cauſã pugnare) primò ſomnũ conciliabis, vt qui mirum in modũ dolorẽ ſedare habeat, & calorẽ reuocare, ac ſpiritus reficere, dum modo calore & ſpiritu non admodum orbatus ſit laborans, et viribus imbecillibus exiſtat, quòd vim horũ medicamentorũ, quæ nimis frigida ſunt, deuincere nõ poſſit; quo tempore leuioribus ſomniferis vteris, hiſq; potiùs extrinſecùs applicitis, niſi ex humorũ acrimonia & incendio malum oriatur; tunc enim vt Gal. conſulit, intus ſumpta præſidio ſunt ſymptomati & cauſis. Primò itaq; curabis per frontis & nariũ illitionem ſomnum conciliare; quòd ſi hęc non proſint, porriges papaueris ſyrupum, aut *Philonij Romani*. ℥. ß. *cum modico ſyrupo ex portulaca, aut ex borragine*, dũ- C modò priùs reliquis facilioribus vſus fueris.

Secunda curandi ratio circa cauſã ipſam verſatur, quam cum protinus extrahere (quod eſſet tutius) propter doloris vehementiã non datur, frænare & compeſcere primò oportet; quod fit duobus præſidiorũ generibus, quorum aliud id efficit manifeſta quadã qualitate pugnante aduerſus humoris peccantis aut cuiuſuis alterius cauſæ qualitatem vel copiam, quibus dolorem aut exolutionem molitur; qui ſi calidus fuerit, frigidis cõpeſcitur, ſin acris aut mordax, lenientibus; qualis eſt aqua calida, decoctũ aut expreſſior quatuor ſeminum frigidorum, aut ſuccus violarum & portulacæ, vel aqua ſtillatitia ex portulaca aut ex folijs violæ. Præſtat id etiam amylum cum lacte amygdalarũ; ſi- D cut dũ feruens humor eſt, aquæ frigidę potus aut mali punici acidi ſuccus cum ſaccharo ingeſtus. Si tamẽ frigidus ſit humor, flatuoſaue aut nebuloſa ſubſtãtia, ex potu meracioris vini vel aquæ vitæ, aut ſtillatitię ex cinnamomo præſidium fiet; item ex aqua feruentiſſima, vel decocto chamæmeli, aniſi, fęniculi, roris marini, corticũ citri, naphthæ aut limoncellæ. Quòd ſi ex ſalſa pituita à cerebro delabente malum oriatur, tunc quidem eiſdem vteris, quæ leniẽdi & cõpeſcendi acrimoniam vires habeant, verum non vtcũq; & temere ſunt adhibẽda; quippe in hac cauſa, mox ab exhibito cibo præſidia ſunt adhibenda, ſicut in frigidæ & acidæ pituitæ imbibitione in ipſo ventriculi ore; at in re- E liquis quę vel à iecore in ventris os regurgitãt, aut ibidem generantur, ventriculo ieiuno adhiberi debent. Sedat tamen phlegmonoſam ventriculi affectionem aquæ frigidæ, vel cucurbitæ, aut ptiſanæ, vel aquæ ipſius hordei vel cichorij cũ ſaccharo potus exhibitus.

Mitigato his auxilijs dolore, curatio ea lege inſtituẽda eſt, qua cauſas diuiſimus in flatuoſam, acrẽ et mordacem, frigidam, & phlegmonoſum, quibus aliquando accedit venenoſus halitus aut humor, cuius non parua habenda eſt prouidentia. Sic dum flatus vigẽt, non tamen in doloris vehementia, ſed poſt aliquam remiſſionem, ventriculo fomenta adhibebis (ſi flatus craſſæ materiæ ſit exors) tum ſicca ex milio, ſale, furfure, chamæmelo & ſimilibus: tum verò ex decocto chamemæli, meliloti, anethi, abſynthij, cum vino, aut oleo dulci, vel aqua ex oleo anethino & abſynthite. Quo facto, & clyſmate etiam ex diſcutientium genere iniecto, cucurbitam parti dolenti affiges, ex cuius

cuius vſu Galen. maximum pollicetur auxiliũ: quod etiam frequens experimentum confirmauit, dum crudi, aut pituitoſi parum, vel nihil in ventriculo inſit, alioqui maioris ſolet eſſe doloris cauſa: tunc enim priùs vti oportebit his quæ pituitam educant, & reſiduum extenuent, ac digerant, & coctioni paratius reddant. Quòd ſi purgationi per pharmacum vrgentia mali locum non præſtiterit, clyſtere ex rutaceo, & hiera ſimplici, vel logodij, cum prædicto decocto, vel addita diaphœniconis ſemiuncia, ventrem à crudis ſuccis liberabis, vt poſteà modicè ſedato dolore, in prædicta cauſa picra vtaris, agarico, pilulis maſtichinis, vel his quæ ex aloe, agarico, & rhabarbaro conficiuntur: quem vſum etiam præſtat terebinthina, maximè ſi eam diſſolueris oleo amygdalarum dulcium, & priùs eam laueris decocto aliquo aromatico, quo & gratior fiat, & præter abſterſionem, flatus quoque reſoluendi vires nanciſcatur. Præſtat & theriacæ veteris vſus, & ius galli cum anetho, & ſale decoctum: item diacyminon, vel dianiſon cum vino, vel decocto abſynthij, vel corticis citri. Iuuat non minus decoctum ſpicæ cum vino ventri apponere, vel cataplaſma aliquod, quod vires habeat diſcutiendi, & roborãdi calorem: huius pretij eſt oleum de aniſo, vel de theriaca. Quòd ſi probè laborans ſe geſſerit, corpus fricare oportebit, ac modicè exerceri: à quo ventri panem recenter coctum vino irroratum, ac reſperſum cinnamomo, & cariophyllis, apponere erit neceſſum.

Purgandi ratio.

Quòd ſi ex acida pituita crudiſve ſuccis vèntris ori impactis (non in cauitate exiſtentibus, vt nuper diximus) affectio ſuboriatur, priùs quàm purgatione vtaris, conſilium eſt bis terve vomere, ac poſteà hiera, & agarico, aut terebinthina per epicraſim purgare, & reliquias conterere, vt paulò anteà dictum eſt theriaca, ſtillatitia aqua ex cinnamomo, vel theriaca, & corticibus citri, aromatico roſaceo, & ſimilibus, & prædicto oleo ex aniſo ventris regionem inungere, quod incredibilis eſt efficaciæ.

Verùm ſi ex delabente à capite ſalſo humore fiat, non protinus eſt ad pilulas, quæ à capite purgant, confugiendum: vereri enim oportet, ne euocato nouo effluxu, maior & perículoſior concitetur dolor. Quo caſu per ea quæ per os caputpurgant, prædictum humorem diſtrahes, & euacuabis, ac poſtmodum frænata humoris acrimonia, & maiori parte depoſita, ad vſum pilularum te conferes, dum paulatinam inſtituas purgationem, non confertam, aut copioſam, ob adductam rationem.

Quòd ſi calidus ſit humor acris, & mordax, primò inclementiam ipſius compeſcere, & mitigare ſtudebis, tum his quæ lenia eſſe retulimus, tum verò alimẽtis, & alijs quæ paulò inferiùs referam. Poſteà verò vẽtriculum purgabis, tempore maioris remiſſionis, rhabarbari infuſo ex aqua portulacæ, aut ſero, vel aqua hordei: item manna ſero liquata, vel pilulis ex aloe lota, aut ſyrupo ex infuſionibus violarum. Quo facto, & ventriculo extrinſecus præmunito oleo omphacino, aut roſaceo, cum pulueribus coralli, margaritarũ, & roſarum, ad ſecundam indicationem te conferes, quæ admixtis alimentis optimæ ſubſtantiæ, & nutrimenti, id docet exequi: nihil enim citiùs venenoſam, & aduerſam compeſcit qualitatem, quam admiſtio optimæ ſubſtantiæ: vel ſi mauis, vtere his quæ alexipharmacam habent virtutem, cuius cenſus eſt lapis bezoar, electuarium de hyacintho, de gemmis, & alKermes, quæ humoris malitiam frænent, & ſimul viribus prouideant.

Verùm, quia aliquando iecur in doloribus, quæ à bilioſo prodeunt humore, & caput in pituitoſorum redundantia, & ſplen, cùm atra bilis cauſam malo præſtat, culpam obtinere aſſolent, horum quoq; prouidentia habenda eſt: nam corroborare eorũ quodtis oportet, ac redundantiam alio transferre cucurbi-

A tis ſcapulis, & brachijs affixis, ligaturis, & frictionibus: tandem eis vteris, quæ capite de catarrho copioſè adduximus. Iecore etenim affecto regurgitanteque bilem in os ventris, non eſt plurimum cunctandum (ſi vires admodum deiectæ non ſint) ſanguinem, ſaltem ex ſaluatella dextræ manus, mittere: quinimò ſæpè ſolet eſſe præſentaneum auxilium, maximè ſi icteri aliqua ſit ſuſpicio. Poſteà verò vtendum eſt frequẽter infuſo rhabarbari, quo id quod bilis quotidie gignitur, antequam in ventriculum irruat, expurges: itẽ roſaceo, aut refrigerante, & ſantalino vnguento iecoris regionem inunges, & curabis lacte ſeminum frigidorum extracto aqua cichorij, vrinas mouere, & iecur ipſum attemperare. Splenem etiam purgabis con-B fectione Hamech ſimplici, ſuperbibito ſero lactis, aut infuſo foliorum ſenæ, & epitgymi ex eodem ſero facto, vel prunis damaſcenis cum decocto ſenæ, & ſaccharo conditis: tandem vnumquodque membrũ roborabis iuxta eius indigentiam. Quòd ſi in ventriculo ob imbecillitatem contractam ex præſtantia cuiuſuis prædictarum cauſarum, cruditates copioſiùs generentur, quibus dolores frequenter exacerbantur, tunc profectò, præter purgationem, & vomitum tertio quoque die factum, proficuus erit potus aquarum ſulfurearum, aut nitroſarum: extenuant quidem hæ omnes, ſiccant, & fundunt humores, ac flatus etiam diſſipant.

Cæterùm in apoſtemoſa oris ventriculi affectio-C ne, cui plerumque febris adiuncta eſt, ſedare dolorem oportebit potu aquæ, vel decocto maluarum, & hordei, aut ipſo hordei cremore: item inunctionibus oris ventriculi ex oleo roſaceo, aut mucagine pſyllij, & oleo omphacino cum roſaceo, adiecto modico papaueris, ſi doloris vrgentia poſtulauerit. Quo facto dolore vtcunque ſedato, verendum non eſt modicum ſanguinis extrahere, aut, ſi vires id non patiantur, cucurbitas brachijs ſcarificatas applicare, cauens ne vllum expurgantis pharmaci genus adhibeas, ſed lenientibus, & temperatis, ac paulò frigidioribus vti eſto contentus.

Quòd ſi ex venenoſa aliqua ſubſtantia, ſiue intus genita, ſiue extrinſecus præſtita, malum oriri com-D perias, alexipharmacis, & alimentis, ac potibus rem primo acceſſu agere oportebit: poſtmodum verò admixta, retuſa, frænataque venenoſa ſubſtantia, purgare eam aggredieris, quod anteà dum effræne venenum vagatur, agere vetitum eſt in optima medendi ratione.

Neceſſum prætereà eſt, in quauis cauſa, & quouis modo vires diſſipentur, ipſas reficere, & tueri mox primo mali acceſſu, ſi velimus occaſionem non amittere ad auxilia adminiſtranda. Quod facies vno è duobus modis: primò his quæ diſſipationem innati calidi, & ſolidæ ſubſtantiæ impediunt: quæ ſunt in duplici differentia: nam quædam cutim denſant, meatuſque coarctant, ne facilè corporis ſubſtantia E euaneſcat: ſunt autem hæc adſtringentia medicamẽta, veluti oleum omphacinum, myrtinum, & citoniorum, quibus obturatis meatibus, facilè inhibemus corporis diſpendium: ſecunda verò docet extremas partes calfacere euocareque incendium illud ad eaſdem. Secundus verò completur alimentis, & odoramentis tenuis ſubſtantiæ, & optimi nutrimenti, quibus quod quotidiana diſſipatione perit, reficiatur. Exteriùs tamen ventriculum fouere oportet, in mali principio ante vacuationem cauſæ, temperatis, vt antea dictum eſt; materia tamen facta minore, prædictis oleis modicè adſtringentibus, additis pulueribus ex corallo, roſis, & diarrhodone: prodeſt & mica panis toſti imbuta ſucco mali punici acidi, agreſta, aut vino. Quòd ſi æſtuoſa, acris, ac mordax, & bilioſa fuerit cauſa, dubiũ non eſt conuenire eis omnibus, & reliquis emplaſtris maluam decoctam, & piſtatã cũ bu-

tyro recenti: item emplaſtrum ex mucilaginibus cũ eiſdem maluis, farina hordei, & roſis, quorum ſyluã reperies tom. 2. cap. de attemperantibus præſidijs, tit. de ventriculo calido. Pari lege emplaſtrum quod conficitur ex cruſta, aut mica panis, & id quod fit ex malo cydonio vino nigro madefacto piſtatoque cũ prædictis pulueribus: ad quorum penſum, habito reſpectu ad dolorem, vel ad cauſam, vel gratia virium ſeruandarum, varia effingere poteris topica auxilia ventriculo proficua, quorum copiam maiorem reperies tomo 2. cap. de præſidijs ventriculo calfaciendo, aut refrigerando idoneis.

CAPVT II.

De canina appetentia, & de bulimo.

SI quis diligenter examinet famis, ſeu cibi appetitus naturam, & differentias, reperiet proculdubio quinque eſſe in vniuerſum genera eius: primum quidem, cùm homo conſueta hora fameſcit, cibumque ingerere appetit: ſecundum, cùm vltra ſtatutum tempus ingerendi cibum fame corripitur, quas iure optimo fames naturales appellabis, aut appetitum potiùs, non famem, quia in prima alimento orbatur ventriculus quod illis horis conſuetis ipſum habeat in chylum vertere: in ſecunda quidem chylo orbatur. Tertium eſt, cùm non ſolùm chyloſa ſubſtantia ventriculus orbatur, ſed etiam propria humiditate: in quas omnes famis ſortes corpora athletarum incidere ſolent: in quibus omnibus etiam vẽter corrugationem patiens moleſtatur, in cuius ſubſidium appetitus excitatur. Quartum quidem famis genus eſt, dum corpus inanitur, & ob veram indigentiam in famem incidit, non quidem ex conſuetudine, vt in primo famis modo, neque ob diſſipationem chyli, vt in ſecundo, neque ob defectum ſubſtantiæ ventris, vt in tertio, ſed quia (vt dictum eſt) membra commodo alimento orbantur. Quam ſanè famis ſortem multi cum Galeno naturalem appellarunt, nos verò non naturalem eſſe cenſemus, cùm ſemper à cauſis non naturalibus proficiſcatur, licet naturali ordine, & modo actionis fiat, quo potiùs cenſeo naturalem fuiſſe appellatam, quàm quòd re vera talis exiſtat: quippe ab inanitione, & moleſtia prodit. Quòd ſi aliquando naturalem appellare libuerit, ſcito id poſſe fieri, quia non intendit natura dolorem illum, & moleſtiam, tanquam finem, ſed tanquam medium prohibens grauius malum, puta marcorem: nam ea ratione ſenſu os ventriculi muniuit prædicta potentia, qua precaueret à conſumptione ob defectum alimenti animal, cùm hoc tamen prædictum famis genus ſumpta ratione à cauſa, non naturale cenſeri debet. Vltimò tandem fameſcunt homines, dum à cauſa præter naturam fames excitatur, quæ caninus appetitus, aut fames vaccina dicitur, quorum duorum hac in parte ſolùm meminiſſe ſtudeo.

Vterque hic affectus ad animalem appetitum oris ventriculi hac occaſione excitatum, citra dubitationem pertinet. Dictum eſt præcedenti capite os ventriculi ſenſu tactus maximè pollere: quod haud temerè feciſſe naturam eſt coniectandum: ratio tamen facti eſt, vt in ea parte appetitus quidam excitaretur ex cibi indigentia in famis ſubſidium. Cuius gratia expendiſſe oportet, famem quam non naturalem appellamus, præcedere quinque motus: quorum primus eſt membrorum inanitio, cui mox ſequitur naturalis quædam appetentia, (licet ſolito maior) ad refectionem deperditi: tertius eſt tractio minorum vaſorum à maioribus, & maiorum à iecore, & ventriculo; quartus eſt quædam ſenſatio, quæ ex ſuctione ſoluente, & dilacerante os ventriculi ſuboritur, dolo-
A ri quidem perſimili: quintus verò & vltimus eſt appetitus quidam ad proſequutionem cibi, in ſubſidium triſtis illius ſenſationis. Quorum ſanè motuum primus homini ineſt, quatenus calido conſtat, quo calore neceſſum eſt diſſipari; ſecundus verò & tertius illi inſunt, quatenus vegetatiua plantarum facultate fruitur, plantis enim appetitus ineſt trahendi naturalis: Quartus verò, & quintus, quatenus ſenſitiuus eſt, ex ſenſu quidem moleſtiam, & ex moleſtia appetitum præſidij obtinet, non quidem naturalem, ſed animalem, longè diuerſum à primo: quia appetitus naturalis ventriculi ad alimentum, non eſt aliud quàm tractus alimenti, & perpetuò operatur præſente obiecto: appetitus verò animalis fertur quoque in
B cibum dum fameſcit homo, ſed multò magis abſentem quàm præſentem, & non perpetuò adeſt, ſed deficiente tantùm in ventriculo alimento, ſi naturalis futura eſt fames: nam dum fit ex ſuctu ab inanitione, aut à re præter naturam in ventriculo exiſtente; non eſt abſolutè, & propriè naturalis: licet non deſint qui ſtatuant, quòd licet nulla ſit membrorum inanitio, nihilominus tamen ſubſequutura eſt tractio: nam cùm membra ſint agentia naturalia, ſemper debent eſſe in actu ſecundo, & eo magis, quo præſentius fuerit obiectum, hoc eſt alimentum: nam arbitrantur has potentias adhuc acquiſito fine non ceſſare. Quibus omnibus dicendum eſt, id verum eſſe de ſola concoctrice, ſeu nutritoria fa-
C cultate, non de reliquis, quæ ex indigentia, & appetitu ſolùm operantur. Namque appetitus naturalis ſolùm in opus dirigitur in abſentia alimenti vt trahat, aut in præſentia excrementi vt expellat. Quo fit, vt neceſſum ſit alternatim operari, & pro indigentia: quippe neque ſemper adeſt alimentum, nec ſupereſt excrementum, & ob id non ſemper coguntur operari: quo fit, vt athletæ non poſſint incidere in famem à Galen. naturalem, & à nobis non naturalem appellatam, ſed eam ſolùm, quæ deficiente in ventriculo alimento ſucceſcit, quam nos naturalem nuncupamus.

His habitis ſtatuendum eſt, os ventriculi eſſe præcipuum huius actionis organum, quia licet in reli-
D quis membris fiat etiam indigentia præſitque ſenſus, cùm hoc tamen non eſt in eis ſuctus, quia facilè cedunt venæ, & eis iecur, atque ei ventriculus: ſed is à venis neceſſariò patitur, & ob id in ea ſolùm parte ſita eſt famis ratio. Cæterùm ad prædictam cibi appetentiam moueri (exceptis tribus primis eius ſpeciebus) dum præter naturam futura eſt, animal non poteſt, niſi accedente cauſa aliqua, quæ citra motus illos quinque (quos præcedere famem non naturalem diximus) inducere famem habeat. Huius naturæ ſunt quædam cauſæ præter naturam, quas mox recenſebo, ſi priùs dixero cibi, aut potus appetitum longè differre à fame, licet ab Ariſtot. & pleriſque fames per appetitum definiatur: nam fames, iudicio noſtro, in triſti illa ſenſatione, quæ quartum motum conſti-
E tuit, ſita eſt: ſiquidem hac lege eam definierat Galen. libro 1. ſymptom. dicens: *Fames triſtis quidam ſenſus eſt: appetitus verò in ſubſidium eſt famis ipſius.* Quo fit, vt ſalſamenta illa, & acetaria, quæ cibum faſtidientibus porrigimus, appetitum, non famem excitare habeant: famem enim eo tempore patiuntur laborantes, licet non appetant, aut fameſcant, quia non ſentiunt: ars verò nititur ſenſum triſtem inferre, vt inde appetere gliſcant.

Cæterùm ſolet hæc fames, & huiuſmodi appetitus, cùm naturæ modum excedit, ob cauſæ vehementiam, eò creſcere, & deuenire, vt præter naturam multis modis fiant; fit autem id aut diminuta facta appetendi potentia, aut deprauata: deprauatur quidem vbi modum excedit, vt in canina fame, & bulimo, aut dum res appetit laborans ab omni alimonia,

& communi hominum natura alienas, vt in picaceo appetitu.

Eſt itaque canina appetentia (ſimul & bulimos) deprauatus cibi appetitus, in intenſione, ſeu magnitudine peccans, prodiens quidem ex oris ventriculi vitio. Quæ ſanè duo nomina ingentem famem, & omnino præter naturam ſignificant, licet bulimos à varijs authoribus diuerſo modo vſurpetur. Gaza quidem bulimon caninam appetentiam vertit: Ariſtot. in problematis famem à frigore, intro pulſo calore, vertit: Aphrodiſæus confundit cum pica. Communiùs tamen vſurpatur, vt Galen. docet 2. aphoriſmorum 21. pro defectu animi ex inopia alimenti in partibus corporis: quæ ſanè penuria fit, quoniam corpus non aſſumpſit, quia non appetebat, emortua à frigido facultate. Sic enim 1. de ſymptom. cauſ. inquit Galen. *bulimos eſt, cùm penuria, & frigiditate, ac imbecillitate laborat corpus*: ex frigiditate inquam ventris, penuria verò & imbecillitate totius, vt optimè exponit Aetius: quo fit vt facilè in deliquium animi incidant ſic affecti, ob reſolutionem, & frigiditatem cordi communicatam. In quo ſanè ſymptomate initio multa appetunt laborantes, cùm nondum naturæ modum refrigeratio exceſſit: nam tunc robur ventriculi diſſoluitur, & leuiſſima appetentia ſequitur, & (vt multi ſtatuunt) cibi faſtidium, etiamſi corpus multis indigeat. Ex quo proculdubio ſuboriuntur ventris imbecillitas, & animi deliquia, quæ pauciſſimo ciborum ſubſidio ceſſant: & ob id corpus inanitur ob diminutam appetentiam, & ea ratione diminutum ſubſidium, quod ſanè leuiſſimum eſt, quia paucis ingeſtis ceſſat deliquium, & ſic ſemper eſt in perpetua eſuritione. Quapropter neceſſum eſt frequenter incidere in deliquium, quantumuis citò reficiatur, quia licet ſpiritus reſtaurentur, inanitum ſupereſt corpus, & illi ſuccreſcit virium exolutio, color fœdus, torſio ſtomachi, cordis, & extremarum partium frigus, & pulſus obſcurus. Ex quibus conſtat, bulimon eſſe caſum appetentiæ à frigiditate exteriori, cum indigentia totius corporis, & imbecillitate ſtomachi, qui refrigeratus, & reſiccatus exiſtit: & ob id debiliter appetit, ita vt non ſufficiat quod reſolutum eſt reficere, quo cogitur ſemper appetere accedente etiam ventriculi frigiditate, quæ appetitum etiam licet non intendit, protrahit tamen, & cum hoc rarò ſentiunt famẽ, quia ferè ſemper ſunt in perpetuo deliquio. His non obſtantibus, Trallianus, & Auicen. ex calore etiam fieri fatentur: quos arbitror feſelliſſe, hunc affectum aliquando febribus ſuccreſcere. Sed verior eſt Galeni ſententia, quantumuis Arnal. & Ariſtot. 8. proble. 7. ſtatuant ex calore oris ventriculi ad animi deliquiũ ducente naſci: nam in febribus, vel nimia adeſt caloris diſſipatio, quæ corpus inanit cogitque appetere, ob ſpirituum diſpendium, tamen id leui ſubſidio, vt dictum eſt, reficitur; vel ſuccreſcit in prædictis febribus ob ingentem acidorum copiam. Finitimus huic affectui eſt canina appetentia, quia neuter ex inopia alimenti immediatè prodit, ſed ab ore ventriculi affecto, puncto, ac lacerato à cauſa præter naturam, vel ſummè languido.

Diſtinguuntur inter ſe hæc duo accidentia!, natura, cauſa, & modo: natura, quia canina fit ab oris ventriculi punctione, & mordicatione, idque aliquando ab acidis, & frigidis ſuccis; bulimos ab ingente frigiditate, non mordente, ſed imbecillitante, ac deijciente ipſius vires, ferè vt in ſyncope, aut deliquio animi contingit: item canina appetentia à cauſa interna, bulimos ab externo frigore, quatenus ad vitium ventris attinet: præterea illa degenerat in vomitum, & maciem (quo fit vt meritò dixerit Galen. caninam famem in bulimon degenerare aliquando) licet nonnũquam à macie proficiſcatur: bulimos incipit à frigore, penuria, & à macie, ac degenerat in animi deli- A quium, quia licet continua videatur fames, dum animi deliquium ſuccreſcit, ampliùs non ſentitur fames in ore ventriculi, ſed indigentia in vniuerſo corpore ſupereſt, qua occaſione huiuſmodi affectus per famẽ definitur, licet cibos aliquando faſtidiant, vel non ampliùs, aut debiliter appetant qui ſic affecti ſunt, vt placuit Galen. comment. illius ſententiæ 21. aphoriſ. 2. Canina verò fames contrario modo ingens appetitus exiſtit, manens, & inſatiabilis, quia mox à ſaturitate euomitur cibus, & ſuperſtite eadem appetentia, amplius denuò ingeritur: nam, cum cauſa, quæ pungendo excitat, fixa ventriculo adhæreat, imbecilliores reddit vires, ita vt copiam alimenti ſuſtinere nequeant, quo fit vt neceſſariò ſequatur vomitus: nam B perſeuerante affectu tanta imbecillitas ſuccreſcit, vt nihil amplius ventriculus contineat, ſed alui profluuium, cœliacæ affectiones, & hydropes protinus ſubſequantur, nullo accedente animi deliquio, vt in bulimo, quo conſtat, non ſolùm cauſa, ſed quoque ſymptomate, ab eo differre.

Cauſæ.

Cauſarum verò in his affectionibus, & omni fame non paruam comperimus differentiam: plures enim ſunt, quæ præter naturalem famem excitare natæ exiſtunt. Nam primò adeſt corporis inanitio, quã fieri mille cauſis eſt arbitrandum: quippe vel ab impenſa, & extrinſeca fit caliditate, qualis balneorum eſt, & qualem concitat exercitium, maximè tempore æſtiuo: ſic victus, vel parſimonia, vel diutina famis to- C lerantia, ſuperflua quoque vigilia, & nimius veneris vſus: item retentricis facultatis vitium, ſeu impotentia, corporis raritas, & occulta perſpiratio, aut vacuatio aliqua inſignis vtcumque fiat, vermes, maximè grandiores, detergentium pharmacorum imprudens & excedens vſus, febres colliquantes, & denique quiuis calor diſſipare natus: non quidem ventriculi, vt arbitratus eſt Auicen. nam hic potiùs deijcit appetitum. Quibus ſanè omnibus facilè inanitum corpus in caninum procidit appetitum, ſpurium tamẽ: nam legitima fames canina iure optimo haberi nõ debet, quouſquè ventris os ſimul afficiatur, vel frigido aliquo intemperamento, quo factus imbecillior (non tamen ſtupefactus, vt ſemper appetitus creſcat, & à bu- D limo diſſideat) alimentum ingeſtum, nec continere, nec conficere valeat, ſed protinus vomendo reijciat, quo & iterum appetat plus ingerere, & præexiſtens inanitio nullum ſuſceptet leuamen nullamque refectionem. Quapropter licet in aliquibus canina appetentia ab inanitione incipiat; nihilominus tamen, vt differre poſſit à non naturali illa fame quinque motibus conſtante, neceſſum eſt os ventris prædicta intẽperie affici, & prædictum etiam ſymptoma perpeti: nam ſic nec reficitur, quia nihil retinet, nec retinet, quia calore orbatur venter, nec deſinit appetere, quia ſemper ſuctio, aut aliquid illi perſimile infeſtat, & excitat appetitum. Quo fit, vt vera, & genuina caninæ appetentiæ ratio, & cauſa, potiùs ſit acidorum (ſiue pi- E tuitoſi ſint, ſiue melancholici vt teſtatur Galen. li. 6. popu. par. 3. comment. 37. & 6. de locis pat. cap. 1.) frigidorum, crudorumve ſuccorum copia os ventris, & eius ſubſtantiam permeans, vitians, ac exulcerans, inferenſque accidens ſuctioni perſimile, & intenſum, quàm vera ſuctio. At verò in bulimo prædicta frigiditas neceſſariò ad impotentiam ducere tenetur ventris facultates, donec cordi communicata imbecillitas ſyncopen, aut animi deliquium acceſſat, ob conſenſum oris ventriculi: quippe in hac non eſt ingens deſiderium ingerendi cibum vt in canina appetentia, ſed ſolùm ingens neceſſitas in ſubſidiũ ſyncopis, & impotentiæ facultatum. Itaque conueniunt hi affectus, quòd aliquando ab inanitione prodeant ambo, ſed caninus ſpurius haberi eo tẽpore debet: aliquãdo citra ipſam: cæterùm cũ ſine inanitione fiunt, bulimos illegitimus eſt, quòd à ſola prodeat frigiditate gran-

grandiori: canina verò appetentia non niſi ab acido ſucco, ſi legitima futura eſt: nam cùm ab inanitione prodit, & legitima non eſt, à ſola frigiditate oris ventriculi ſuboriri poteſt, quo tempore leuior eſt intemperies, nimirum quantum ſat ſit, vt coctio aboleatur appetitu manente. Nam is affectus ſolùm ſequitur frigidam intemperiem vbicumque ſit, dum modò ad ventriculum perueniat, vt contingit his qui iter agũt per niuoſa loca, & copioſo vtuntur, ac frigidiſſimo potu: ſequitur tamen pituitam acidam, vel melancholiam, nec non & diſſolutionem totius corporis: quibus ſi accedant virium debilitas, & emortua facultas, vt Hippocrat. aduertit 6. popul. bulimos proculdubio ſuccreſcet.

Dubium. Ex præfata doctrina ſuboritur difficultas ex Gal. deſumpta lib. artis Medicinalis 2. qua parte exiſtimat ventriculum frigidum aptiorem eſſe ad appetẽdum: rationem quidem reddunt omnes à Galen. mente, & à ratione ſatis alienam: ea nimirum eſt, frigiditatis proprium eſſe comprimere, & compreſſione ſucculẽtam ſubſtantiam à parte expellere, cuius defectũ fames protinus ſuboritur. Quam tamen parui eſſe momenti ſic probabitur: frigiditas in tantum habet condenſare, & condenſando comprimere, atque comprimendo expellere, in quantum eſt in actu: ſed ventriculus animalis viuentis nequit actu huiuſmodi frigiditatem obtinere; ergo neque ob eandem rationem fameſcere: nam licet minus calidus quàm par eſt aliquando ſit, non tamen ſortitur tantam frigiditatem, quæ nata ſit primò famem excitare, licet id etiam Galeno viſum eſt 1. de cauſ. ſymptomat. cap. 7. dicente (etiam ſi ſub dubio:) *Itaque non parum ad eſuriem frigiditas eorum, quæ in ventre habentur, confert, cum & corpora eorum tunicaſque vacuet, & cogendo conſtringat, conſtringendoque appetentiam irritet*: dixeratque parum ante, *quemadmodum (arbitror) frigiditas vacuat*. Cum hoc tamen cenſendum eſt, frigiditatem potiùs mordendo, & irritando appetentiam, & prædictas corrugationes excitare, quam præ vacuatione, quæ ſequitur compreſſionem: ſiquidem non adeò eſt intenſa viuente animali, quin potiùs ex pulſu ob mordicationem fiat inanitio, quàm ex cõpreſſione, quod mihi verius videtur. Sic namque credendum eſt ex melancholico ſucco ſecundùm naturam ab ſplene tranſmiſſo, animalia fameſcere: nam ſi ob id eſſet, cùm actio naturalis, poſitis præuijs diſpoſitionibus, non poſſit non fieri, & aliquid melancholiæ ſemper in os ventriculi deferatur, fameſcerent profectò animalia ſemper. Si verò arbitreris ex melancholia famem ſolùm excitari, cùm venter præ indigentia cibi melancholica excrementa è vicinis partibus trahit, tunc profectò, longè minus eſt arbitrandum id poſſe fieri, quia prius eſt fameſcere quàm attrahere. Quamobrem ſuſpicor melancholiam, ſi contingenter in ventrem confluat, appetitum potiùs præſtare quàm famem, quæ ſit vera ob oris ventriculi moleſtiam, ſed quia perſimilem infert in ipſum alterationem leuiter mordendo, quantumuis venter cibis ſcateat, vt acida omnia inferre comperimus: quo fit, vt hic appetitus non ſequatur aliquam ex inanitionibus dictis, ſed moderatum acidorum vſum, & ob id non eſt perpetuus, ſed mox ſuccreſcit à cibo incidente, & mordente, vel à melancholiæ tranſmiſſione, propter mixtionem, quæ fit cum ipſis cibarijs (quæ guſtui gratiora, velut acida omnia, ſolet efficere) cùm moderatè confluit, & miſcetur, ac ob id non famem, quæ ſit triſtis ille ſenſus, ſed quid illi perſimile, quod appetitum excitat, creare eſt credendum.

Quibus accedit alia cauſæ ſpecies, cuius Galen. meminit lib. de theriaca ad Piſonem, nimirum lati, & prægrandes vermes chylum depaſcentes: quam quidem cauſam ad caninam appetentiam multi (vt Auicen. Serap. & Tralian.) referunt. Itaque conſtat, qua- A lis ſit natura cuiuſuis prædictorum affectuum, & quales vnuſquiſque ſortiatur cauſas.

Signa. Dignoſces prædictas cauſas hac lege, quòd inanitio, vel à cauſa fit euidenti, cuius notitia facilè haberi poteſt ex interrogatione eorum quæ præceſſerunt, vel ab interna, quæ ſita eſt in calido intemperamento, aut inſenſibili euacuatione per ventrem, vomitũ, hemorrhoides, vterum, aut diaphoreticum ſudorem, vel inſenſibili, quòd cibo aſſumpto æger non corroboretur. Quòd ſi horum nihil præfuerit, credendum eſt, ex frigiditate ventriculi affectum proficiſci, maximè ſi acidi ructus ſuccreſcant.

Preſagiũ. Commigrãt plerumque hæ duæ affectiones, vel in vomendi conſuetudinem, vel in alui fluxum, imme- B dicabilem dyſenteriam, cachexiam, hydropem, ac non rarò in tabem, & mæſtiſſimam melancholiam.

Curandi ratio. Plures ſub ſe curandi ratio complectitur conſiderationes in bulimo, & canina fame: nam primò multa ſunt vtrique affectioni proficua, & communia, velut eſt reſolutorum, vtcumque exolutio fiat refectio: item frigidi intemperamenti, vel humoris, attemperamentum, præparatio, & eductio: quæ omnia eodẽ modo, ſiue in bulimo, ſiue in canina appetentia, fieri debent. At in bulimo peculiare eſt ſyncopem, vel inhibere, vel ab ea laborantem reuocare: in canina verò appetentia vomitui, quo nutritione laborans orbatur, prouidere. Quapropter initio ſumpto à bulimo, primò expendant quod illi eſt peculiare, nimirũ ſyn- C copes prouidentiam, & inanitionis refectionem. In quo affectu virium reſolutionem, ac ex conſequenti ſyncopen inhibebis, ſi priùs conſideraueris, nullum prærequirere, neque admittere vniuerſale præſidium, neque euacuationem aliquam, quatenus pertinet ad prædicta ſymptomata: ſolùm enim expoſtulat ſpiritus, & caloris refectionem, his quæ capite de ſyncope copioſiùs adduximus. Inter quæ non ſunt minoris momenti paſtilli ex vino, & paſſulis ex Corintho, cũ pulueribus electuarij de gemmis; vel ex carne pullorum cum ſaccharo, & nucleis pineis; aut ex carne cotoniorum vino confecta aromatico; vel ex cinnamomo, ſaccharo, & cariophyllis, cum eodem vino. Prodeſt non parum, aquæ vitæ modicum iuribus pullo- D rum iniectum, aut expreſſionibus carnium, vel ſtillatitijs eius aquis, maximè ſi addideris cinnamomi, aut theriacæ modicum: neque eſt minoris momenti ſtillatitia aqua ex eadem theriaca, & confectione alKermes, dilutis vino rubro, aut aqua deaurata, vel ferrata. Quibus factis, & viribus refectis optimis alimentis, & aromatis conditis, ad externa auxilia te conferes. Nam ſi præfuerit ingens frigiditas, quæ potiſſima eſt huius mali cauſa, fomentis ex decocto abſynthij, chamæmeli, cinnamomi, aniſi, & ſeminis angelicæ, ſpongia, & vino exceptis miteſcit: item ſacculis ex eiſdem herbis: inunctionibus ex oleo abſynthij, menthæ, ſpicæ, balſami, abietis, de pipere, de aniſo, de cariophyllis, & de angelica. Præſtat & ventriculo ſæ- E pius adhibere panem recenter coctum vino madefactum, & calidum: ſed efficacius inclementiam frigiditatis compeſcit meri potus, maximè ſi vinum ſit cõditum aromatis, & melle: item aqua vitæ, vel aqua cinnamomi, vel corticum citri, quæ arte chymica extrahatur. Verùm ſi bulimos, vt non rarò accidit, prodierit ab acri humore diſſipante, ac diſcutiente ſpiritus, & ſubſtantiam oris ventriculi, & qui implacabilem indigentiam ad cibum capeſſendum excitet, aut in ſyncopem laborantem ducat cum imbecilla ventriculi facultate, quæ ipſum conficere nequeat, & ob id non reficiantur vires, & nouo vti ſubſidio cogantur, duplex inſurgit medendi ratio: altera quæ humorem euacuet, primò per vomitum à cibo, & per auxilia quæ vim habeant leniendi acrimoniam, & cum hoc abſtergendi, & repurgandi ventrem, velut eſt *mulſa calida, in qua dilueris agarici ʒ. 1. & ß. cum mo-*

dico

dico oxymelite: id quod facies *bis terve in hebdoma-
da.* Quòd ſi laborans id promptè non fecerit, per in-
fernam aluum purgabis medicamentis quæ ab infar
tu liberent, velut eſt rhabarbari infuſum, aut dilutum
foliorum ſenæ cum ſero lactis, vel exhibita caſſia, quę
ſimul humorem retundat, & expurget: proſunt & pi
lulæ ex aloe, rhabarbato, & maſtiche, vel ipſum rha-
barbatum ſingulis diebus maſticatum. Quo facto,
ventriculus exteriùs roborandus eſt in hac æſtuoſa
cauſa, oleo omphacino, roſarum, & citoniorum, cum
pulueribus coralli, roſarum, & ſantalorum. Verùm
quia ſæuiſſima hæc affectio non quouis præſidio leua
tur, neceſſum eſt ad ſenſus vſque retuſionem perueni
re, his primò quæ humorum actionem compeſcant,
ac frænent: cuius cenſus ſunt mucilaginoſa omnia,
nec non & narcotica, velut ſyrupus portulacæ, de pa-
pauere, vel de mucilaginibus: quæ dum os ventriculi
attingunt, eius ſenſum retundunt, & humoris acrimo
niam mixtione temperant, quo fit vt & minus appe-
tant, & minorem perſentiant moleſtiam, ac ex conſe
quenti animo non deficiant.

Quòd ſi canina ſit appetentia, tunc quidem iuxta
diuerſitatem cauſarum ei medeberis. Primò enim,
dum ab ingenti totius corporis inanitione prodit
(præter cutis denſitatem, quam teneris fabrefacere,
ne amplius diſſipetur, quæ exequenda venit vt dictũ
eſt cap. de ſyncope) reficere oportet diligenter, quod
perit, ſufficiente copia alimenti exhibita, quæ diſſipa-
tionem æquet, & paulò maiori: ſed quia diſpendium
plerumque ab ſpiritus conſumptione prodit, odora-
mentis, vt Hippocr. lib. de alimento conſulit, rem tu-
tiùs, & commodiùs ages, maximè ſi alimentoſam ſor
tiantur naturam, vt ſpiritibus, & ſolidæ ſubſtantię pa
riter prouideas. Cui operi quæ potantur ſunt aptiſſi-
ma: *facilius enim eſt repleri potu quàm cibo*: ſic enim
alimentis boni, & facilis nutrimenti vteris, modica
tamen copia, & breuioribus interuallis, quo faciliùs
coquantur, & ocyùs diſtribui poſſint. Sed inter om-
nia, quæ corpus breuiſſimè reficiunt, vinum procul-
dubio primum ſortitur locum, niſi quis eo abutatur:
& ob id ipſum porrigere oportet ventre non ieiuno;
nam cùm ocyſſimè in corpus eat, neruos lædit, & ce-
rebrum. Quapropter vel cibis miſcere oportet, vel à
cibo præbere: id enim conſuluerat Galen. 21. apho-
riſmorum 2. ſic in medio cibi commodiorem ſorti-
tur occaſionem, ſi vniuerſus venter intemperatus ſit:
verùm ſi ſolùm os eius frigiditate afficiatur in poſtre
ma menſa porrigendum eſt: ante tamen quàm cibus
confici incipiat, tantum bibant, quantum par eſt,
quia tunc efficacius os ventris calfacit. Quibus fa-
ctis, eis vtendum eſt auxilijs, quæ capite de ſyncope vi
res poſſe reficere ſcriptum reperies, & curationis prin
cipium auſpicaberis ab excalfactione ventris: nam li
cet inanitio mali ſit principium, tamen vomitus, &
ob id nouus appetitus à frigiditate vẽtris prodit, quia
nequit alimenta conficere, quibus vẽter grauatus vo-
mere cogitur, & iterum appetere. Quapropter ea auxi
lia quæ bulimo eſſe proficua diximus, huic quoque
communia eſſe certiſſimum erit.

Cæterùm dum caninæ famis cauſa eſt viſcoſus ſuc
cus, acidus, aut viſcidus ori ventriculi impactus, aliun
dè tranſmiſſus, aut ibidem genitus, & in eiuſdem ſub
ſtantia infartus, vel in plicaturis adhæreſcens, meden
di ratio (præter eam quæ viribus prouidet, intempera
mento, atque coctioni, vt antea dixeram) vnica tan-
tum methodo perficitur, per euacuantia nimirum au
xilia (vbi præceſſerint quæ incidendi, extenuandi, at-
que calfaciendi vires habeant) quæ ſunt in duplici diſ
ferentia, quædam per vomitum euacuant, quo tem-
pore humor in ventriculo ipſo immoratur, aut in ore
eius: altera verò per expurgans medicamentum perfi
citur, quæ (modò humor aliundè profluat, modò in
eadem parte præſit) proficua eſt. Vomitus verò præ-
A parata priùs oxymelite materia, melle roſaceo, aut
oxymelite ſquillitico, excitatur tepido decocto rapha
ni, ſeminis eius, & erucæ, addito pauco oxymelite:
quod fieri potiùs conſulo ieiuno quàm ſaturo ventre,
ſiquidem fieri debet his quæ vim habeant purgato-
riam, velut eſt dilutum agarici, aut *puluis Mechoacan
Indorum pondere ℨ.1. cum modico oxymelite, & copio-
ſiori tepida*, quibus ventriculus frequentiùs ad vomen
dum excitatur. Expurgatio verò per imum ventrem
futura hiera ſimplici Galeni perficitur, quæ præter-
quam quòd hos humores à ventriculo pellit, eundem
calfacit, & contractam diſtemperiem corrigit, ac in-
ſuper eodem calore humores fundit, & liquat. Purga
bis etiam aloe, agarico, turpeto, ac pilulis quæ eadem
met medicamenta recipiunt: eiuſdem etiam cenſus
B eſt terebinthina ſola, aut melle roſaceo admixta. Pro
ſunt quoque diuretica vino, pani, ac edulijs admixta,
vel ſola exhibita: huius cenſus eſt melicratum ex thy
mo, origano, hyſſopo, ſatureia, & pulegio. Quibus fa-
ctis iterum conferunt pilulæ ex hiera, & agarico tro-
chiſcato. Magni etiam vſus eſt vinum generoſum a-
romatis conditum: prodeſt & aqua vitæ, aut ſtillati-
tia ex cinnamomo. Quibus accedunt etiam ea auxi-
lia, quæ exteriùs ventriculum calfacere, & fouere va-
lent, qualia ſuperiùs diximus. A quibus omnibus in-
tùs exhibenda ſunt medicamenta, quæ humoris reli-
quias conterunt, ac ſimul partem labefactatam robo
rant; quale eſt aromaticum roſarum, diaciminon, dia
niſon, & alia huius naturæ, ſicut theriaca quæ in ſa-
C nandis his affectionibus miram habet efficaciam,
ſic & confectio de hyacintho, & reliqua quæ bulimo
prodeſſe diximus.

CAPVT III.

De cibi faſtidio.

PErtinet eadem ratione ad læſionem appetitiuæ
potentiæ cibos faſtidire, nam appetendi actio,
quæ tribus modis poteſt lædi, ablatè nimirum, dimi-
nutè, aut corruptè, cùm vel ex toto aufertur, vel dimi
nuitur, hanc cibi inappetentiam, ſeu faſtidium gene-
rat: cùm verò deprauatur, vnum è tribus ſymptoma
D tis progignere valet: nam vel plus iuſto appetit, vel
res deprauatas exequitur, vel familiares, & amicas a-
uerſatur. Primi igitur ſymptomatis iam meminimus
nomine caninæ appetentiæ: tertij verò iam agendi
ſeſe offert occaſio, nomine abominationis, ſeu faſti-
dij ciborum, ſi priùs de diminuta, ſeu ablata appeten
tia diſſeruero.

Suboriuntur itaque affectiones, quæ pertinent ad
cibi faſtidium vno è tribus modis: nimirum diminu
to, aut ablato ciborum appetitu quod ſolùm quoad
magis, & minus diſſident, auerſo, & faſtidito, vel om
nino abominato cibo: quippe aliud eſt cibum non
appetere, aliud faſtidire, & longè aliud abominari.
Atqui licet hæc vitia vnius videantur rationis, & po-
E tentiæ, cum hoc tamen non ſolùm diſtinguuntur in-
ter ſe nomine, ſed re & ratione vitiatę potentię. Quip
pe non appetere, proficiſci quidem poteſt ex eo, quòd
vel cibis, aut ſuccis abundet homo, vel quòd nullus
ſit ſuccus in ore ventriculi, vel quòd non ſentiatur,
aut vltimò quod deiecta ſit appetendi potentia: nam
his de cauſis animantia appetere ſolent, vel non appe
tere: at cibum abominari, aut faſtidire à ſola appeti-
tiua potentia imbecilla, & errante prodit, quæ proſe-
quitur odio alimenta, tanquam ſi quid alienum eſſet
à noſtra natura. Quod ſanè prodit, quia potentia ipſa
non ſolùm non apprehendit cibum, vt iucundum,
verùm potiùs odore, & ſapore iniucunditatem pro-
genitam à vitio humorum, qui ſunt propè os ventris,
perſentit. Sciendum tamen eſt, quòd licet cibum nõ
appetere ſymptoma ſit appetitiuæ potentiæ, cũ hoc

tamen non ſemper primario eius vitio prodit: nam aliquando potentia non appetit, quòd nullus ſit ſuctus in ore ventriculi, neque in reliquo corpore inanitio: & ob id ſuctus, aut non fit, aut, quòd læſa etiam ſit ſentiendi potentia, non ſentitur: quo fit, vt appetitiua non gliſcat ad proprium munus exequendum, & ſequatur cibi inappetentia. Prætereà (vt propoſuerã) aliud eſt amicos cibos non appetere, aliud auerſari, & longè aliud eos tanquam alienos, & extraneos abominari. Haud ſecus res ſe habet, quam ſi quis ſano homini, ſaturo tamen, cibos offerat, hic ſanè non appetet; aut illos porrigat, quos ipſi numquam gratos fuiſſe conſtat; vel eos, quibus eſt ſatur, hos enim veluti faſtidiet homo; aut rurſus ſi quis illi contrarios omnino, & inimicos porrigat, velut ſerpentis, aut alterius venenoſi animalis carnem: nam hos omnino abominabitur, & eis viſis, exhorreſcet natura. Quippe refert ſenſus, appetitui ſimiles eſſe cibos, & læſuros, ac ſunt humores quibus læditur in ore ventriculi ſenſus ipſe: & cùm humores ſint adeò vitioſi, & tetri, ſic laborãs cibos odio habet, ac ſi eſſent de illorum humorum natura, & conditione, quòd illos referat ſenſus eſſe prauæ quoque conditionis. Itaque ad quem propriè pertinet alimenti amor, & fruendi deſiderium, illi profectò odium, & triſtitia ex eodem alimento ſuccreſcet, atque hæc eſt cibi faſtidij in vniuerſum ratio, & differentia.

Dubium. Dubitabit iure optimo quiſpiam, qua nam ratione ijdem humores in eodem ventriculi ore exiſtentes, ac lædentes eandem facultatem, tam diuerſa, & omnino contraria pariant ſymptomata, adeò vt in picaceo appetitu res omnino à noſtra natura alienas, & aduerſas cogant appetere: in cibi faſtidio res familiares, & amicas odio habere, & abominari. In qua etiã re aliud non minoris momenti hæſitandum ſuccreſcit, nimirum qua ratione in picaceo appetitu, ſemper appetitus feratur in ea quæ humoribus peccantibus ſimilia exiſtant (quippe appetunt carbones, qui aduſta bile læduntur; terram, qui melancholiam; gypſum, qui craſſam pituitam tanquam cauſam ſortiuntur; ſal, qui ſalſos humores) in faſtidio verò & abominatione cibi, ea aduerſatur natura, & fugit, ac abominatur, quæ noſtræ naturæ ſunt familiaria, & amica, & nonnunquam quæ contraria exiſtunt humori peccanti: quæ ſanè pathemata diuerſiſſima admodum eſſe nulli erit dubium. Quarum hæſitationum gratia expendendum eſt, in picaceo appetitu ſimilia humoribus peccantibus expetere naturam maiori ex parte, quia connaturales facti ſunt, & eorum temperamentum factum eſt habituale, & cùm natura ſimilia ad ſui conſeruationem appetat; ſic quæ verſa ſunt in habitum, & facta connaturalia, neceſſariò ſimilia appetent, haud ſecus quam dum actio fit ſecundùm naturam: at cùm in cibi abominatione intemperamentum ſit in fieri, & in diſpoſitione, vt aiunt, & os ventriculi nondum eorum humorum habitum contraxerit, aliquando potentia appetit contraria, quæ futura ſunt ſubſidium mali, vt de ventriculi intemperantia retulerat Galen. 2. tegni: & ſi vltra pergat, abominatur familiaria, & amica, quia ab ipſis læditur, & alteratur ſummopere natura: at dum in naturam prædictorum humorum mutatur habitus, inimica inſectatur, & appetit, vt cap. de picaceo appe. lib. de fęmi. mor. latiùs reperies ſcriptum. In qua re non eſt credẽdum, habitum illum eſſe omnino factum more febris hecticæ, ita vt natiuus ſit ex toto corruptus, ſed intelligendum eſt, adeò eſſe vitioſam, atque efficacẽ qualitatem, vt poſthabito natiuo temperamento, more habitus cogat appetitiuam potentiam à ſuo ſcopo aberrare. Probat hanc veritatem, non ſentiri huiuſmodi intemperamentum, neque aliquam inferre moleſtiam, ſicut id quod verè fiens eſt, ſubitoque & affatim naturam vitiat, vt in cardiacis affectionibus conſpicimus. Quòd ſi aliquando quæ familiaria ſunt, auerſari videamus, illud quidem fiet, quia euerſa eſt omnis natura, & temperies partis illius, ab humorum corruptorum labe, adeò vt externa etiam quæ ſimilia ei naturæ erant, natura quoque hac lege euerſa odio habeat: nam qua ratione naturam corrumpit humorum vitium, ita & appetitum.

Cauſæ. Vt triplex eſt faſtidij ſors, nimirum inappetentia, faſtidium, & abominatio, ita prorſus triplex inſurgit cauſarum differentia. Nam inappetentiæ, cuius immediata cauſa eſt, vel ſuctus, vel ſenſus defectus, præcedentes cauſæ eſſe poſſunt ſatietas, aut humorum ingens copia: item impedita reſolutio, ſiue ab ambiente refrigerante, atque conſtringente, ſiue à demiſſo exercitio, ſiue à balneo cutim denſante. Senſus enim oris ventriculi hebetior efficitur, vel vitio, aut reſolutione nerui à ſexta neruorum coniugatione prodeuntis, vel quia caliditas liquauit ſubſtantiam aliquam, qua obtuſus efficitur, quo minus poteſt ſuctum perſentire. Obtunditur etiam ſenſus defectu ſuperiorum potentiarum, quarum munus eſt ſenſuum moleſtias, aut actiones percipere: ſic delirantes, aut ebrij, quantumuis cauſam habeant vrgentiſſimam ſitiendi, aut fameſcendi, nihil tamen ſentiunt, vt experimentum, & Hippocr. teſtantur: quibus modis appetitum lædi per conſenſum euidenter conſtat. Faſtidium verò (quod iam non ſolum inappetentia eſt, ſed vltra pergit, vt ſi quis velut ſatur cibos auerſetur quibus ſatur eſt) non quidem à nuda intemperie, neque à ſuctus, aut ſenſus priuatione prodit, ſed à calore liquante, & adiuncto prauis ſuccis, vt qui laxet, & ſoluat ſolida corpora, ac deiecta reddat, maximè ſi adiungatur alicui humori qui non iam per conſenſum, ſed primariò affici facultatem efficiat, cuius naturæ eſt bilioſus humor, vel ſeroſus excalfactus, vel ſemiputris, pinguoſus, aut inſipidus: quippe tunc non ſolum inappetentiam, verum auerſionem, & tædium ciborum progignunt. Huic enim proxima eſt abominatio, quæ ab humore os ventriculi inundante, non vtcunque putrido, ſed plurimum, ac praua putredine affecto inſurgit, maximè ſi viſciditas acceſſerit, dummodo acoris, & ſalſedinis ſint expertes, vt docuerat Galen. 1. popu. par. 1. comment. 7. Quibus humoribus, & prædictis qualitatibus affectis, adeò grandis inſurgit ciborum horror, vt non ſolum eos auerſetur laborãs, ſed adeò intensè eos odio habeat, vt non ſolum ex eorum eſu, verum ex viſu, aut auditu adeò expaueſcat animus, vt vomitibus, & nauſea frequentiſſimè infeſtetur, haud ſecus quàm ſi cibaria eſſent deleteria. Probat has eſſe veras omnis inappetentiæ cauſas febrilis calor, qui mox à principio cuiuſuis febris, ſolum inappetentiam gignit, ore ventriculi laxiori facto, & humore ibidem exiſtente modicè liquato: at creſcente febre, & humoris putreſcentis aliqua portione in ipſum confluente, faſtidium efficitur: prætereà vlteriùs confluẽte humore intenſiùs, & ſordidiùs putrido, abominatio ſuccreſcit, quibus euidenter cõſtat, qualis naturę ſit quęuis prædictarum differentiarum cauſa.

Signa. Verùm licet affectiones hæ ſigna ad propriam cognitionem non requirant, eis tamen indigent ad cauſarum exactam diſtinctionem, & notitiam: primum enim cauſam externam ſecludes, & victum conſiderabis, nam copioſus, & craſſus ſimul cum ocio tædiũ facilè concitant. Prætereà febres appetitum tollunt, & ob calorem, & ob humorem putridum, & ſanioſum: maximè dum humores in ventrem funduntur: idem contingit in mœrore, & timore. Sed præter hęc calidam ventriculi intemperiem teſtantur tetri, ac nidoroſi ructus, & vomitio bilioſorum, quos monſtrat ventris eroſio, & morſus. Frigidam intemperiem contraria indicant, ac ſi frigidi præſint humores, nauſea plerunque adeſt, & crebra ſpuitio, & à cibo, ventris fluctuatio, ſomnus profundus, ructus acidus, & reli-

qua

qua huius naturæ. Reliquas verò cauſas facilè venaberis ex priuatione prædictorum ſignorum, & ex relatione habita à laborante, & aſſiſtentibus.

Curandi ratio.

Curandi verò ratio in præſenti affectu multis modis perficitur: primò quidem ablata inappetentiæ cauſa, iuxta trimembrem illam diuiſionem. Quippe ſi nullus ſit ſuctus, prohibens remouere oportet, vt ſi copia ſuccorum naturalium, per inediam: ſi effluxus prohibitus, per frictiones, & ea quæ cutim aperiant, & halitum euocent. Si verò ſuctus non ſentiatur, prohibens quoque remouere oportet, ſiue humor ſit, ſiue natiua humiditas liquata, ſiue intemperamentum aliquod calidum, & laxans, ac fundens. Sic enim primò cauſa auferenda eſt, quam diximus, purgatis nimirũ per alterutram aluum humoribus os ventriculi infeſtantibus, eo ordine, & eiſdem medicamentis, quæ diximus capitibus præcedentibus. Hoc tamen obſeruatione dignum eſt, quod ſi aliquod ex his tribus ſymptomatis alicui morbo ſuccreſcat, ratione eius, aut cauſæ, morbo curato, illis protinus medela ſubſequetur. Verùm ſi eorum quoduis per ſe à ſuis cauſis excitetur, duplex neceſſariò erit medendi ratio. vna quæ cauſam illidat, iuxta cuiuſque cauſæ ideam, & naturam (quippe non opus eſt vbique docere qualiter biliosa, aut pituitoſa expediat purgare, aut calida, vel frigida attemperare) altera rurſus quæ appetitum ipſum excitare valeat, velut ſunt quæ guſtui grata, varia, & odorata exiſtant. Quæ ſanè in calidis refrigerantia eſſe oportet: maximè quæ aceto, aut ſucco limonum, agreſtæ, & aranciorum acidorum parantur: quibus non rarò prodeſt panis poſca imbutus, vel ſucco limonum, aut granatorum acidorum cum ſaccharo, vel aqua ſola frigida prima menſa ſumpta, ſi moderatè bibatur. Ex vſu quoque ſunt cibaria ſorbilia acidis parata, & quæ faciliter ingerantur: nam ſolidorum commanducatio non rarò tædium parit: odoramenta quoque adſint ex roſacea aqua cum aceto, vino, & ſantalis. Extrinſecus autem, quæ refrigerando roborant, ſunt adhibenda: vt eſt roſaceum, & oleum omphacinum, cum pulueribus roſarum, coralli, & ſantalorum. In frigidis verò intemperamento, & humore, facta copioſiori purgatione, aut minori, & ſæpius repetita, calorificis vteris, vt vino dulci, & aromatis cõdito, tum per ſe, tum cibarijs admixto: confert etiam cibarijs hæc eadem aromata admiſcere. Prodeſt quoque ſyrupus de corticibus citri, & puluis earum cum ſaccharo, aut dragea ex eiſdem facta. Conferũt theriaca, & medicamenta ex pipere, & zingibere confecta. Acetaria etiam conficies ex melle, & aceto cum ſucco pomorum dulcium addito cinnamomo. Exterius verò calidis inunctionibus, & fomentis vteris: maximè inunctione, q. ℞ *menthæ ſiccæ, & ligni aloes, anà ʒ. 1. maſtichis ʒ. 3. aloes ʒ. 2. ſucci abſynthij ʒ. 4. olei nardini, & maſtichini, anà ℥. ß. ceræ quod ſit ſatis.* Confert etiam inunctio ex balſamo, oleo de pipere, de cinnamomo, de abiete, de mentha, aut de aniſo. Idem præſtant ſacculi ex galanga, cinnamomo, aniſo, cariophyllis, mentha, abſynthio, & ligno aloes, quos & ſiccos, & vino calido madidos ex vſu eſſe cõperimus. In vtraque tamen cauſa neceſſum eſt, & vtiliſſimum, rhabarbaro vti maſticato, aut pilulis ex maſtiche, aut rhabarbaro quarto quoque die exhibitis, vel terebinthina abietis eiſdem dierum interuallis præſtita: iuuat & oxymel ſquilliticum, aut medicamẽtum quod ex malis cotoneis paratur.

Verùm ſi ob impotentiam animalis facultatis, & virium cibus non appetatur, quatuor cibariorum, aut ſalſamentorum ſortibus appetitum excitare oportebit, cuius naturæ ſunt quæ guſtui grata exiſtunt, velut ſalſa, aromatica, aut acria: ſecundò per ea auxilia quę ſua ſpontè excitare habent appetitum, contrariũ cauſæ morbificæ inducendo effectum: ſunt hæc quidem in triplici differentia: quædam caliditatem, quæ ſen- A ſum deijcit, compeſcunt refrigerantque, qualia ſunt frigida omnia, tum alimenta, tum medicamenta: quædam rurſus inanitionem efficiunt, veluti frigida, & adſtringentia, quæ facta corrugatione, aut repulſione, humores ab ore ventriculi pellant, quibus etiam ſuctionem fieri, & ſentiri eſt neceſſum. Tertia verò medicamentorum ratio eſt eorum, quæ ſua ſpontè mordicationem efficiunt, qualia ſunt ſalſa, acida, & acria omnia, quibus mordicatione facta, ſimile fit ſuctui accidens, ac per conſequens triſtis ſenſatio, quę appetitum præcedit. Quibus omnibus addere placet quartum aliud genus, quod continet odorata omnia, & quæ guſtui, & olfactui gratiora eſſe ſolent, licet deteriora ſint, vt conſulit Hippocrat. 2. aphoriſmorum B 38. & Celſus libro 5. capite 6. quibus fortaſſe excitatus appetitus in deſiderium alicuius rei prorumpit: nam quemadmodum ex delectabilium memoria ſæpè appetitus inſurgit, ita ex memoria, quæ renouatur per ſe, aut ex odoratis, & guſtui gratis, inſurgit non rarò ſua ſpontè deiectus appetitus. Cuius naturæ multa reperiuntur, ſed inter ea ius glaciatum parari poteſt, quod vberrimè nutriat, & appetentiam inuitet, ſi acceperis ius decoctum extremitatibus caponis, vel gallinæ, hœdi, aut vituli, eique addas ſacchari albiſſimi ad ægrotantis guſtum, aceti, & vini albi quantum apertè ſentiatur, & ſantali rubei ad inducendum colorem ceraſorum quod ſufficiat, cui addere poteris, ſicut & alijs cibarijs, cinnamomi parum, aut cario- C phyllorum, vel nucis muſcatæ. Sunt etiam clyſteria, quæ & appetentiam excitant, & vires roborant: primi vſus eſt, q. ℞. *vini albi lib. ß. vrinæ pueri ℥. 3. mellis deſpumati ℥. 2. inijciatur mane ante cibum*, quippe abſtergit, & vim expellentem excitat. Quòd ſi gratia nutritionis conficere velis, *iuris, vel lactis caprini ℥. 6. addes vitella duorum ouorum.* Præſtant tamen excitando appetui plura, quæ exteriùs adhibita magno ſunt vſui: nam præter ea quæ ſuperiùs diximus, extant cataplaſmata, quæ ex pane toſto, & ſucco granatorum cum prædictis oleis, & pulueribus conficiuntur, nec minoris momenti ſunt emplaſtra, & cerata, quę huic vſui copioſè ſcripta reperies capite de imbecillitate ventriculi. Proſunt etiam electuaria, quæ ventrem ro- D borent, & vires habeant conſumendi humorum reliquias, velut eſt diarrhodon, aromaticum roſaceum, & decoctum, aut infuſum abſynthij, & alia quæ citato capite reperies.

Ius glaciatū

Cæterum in cibi faſtidio, & abominatione longè aliter agendum eſſe arbitror: quippe euidentiſſimum eſt vtrunque ſymptoma vno è duobus modis poſſe ſuccreſcere: nimirum quatenus vtrunque, aut alterũ per ſe morbum conſtituit, & nulli alteri affectui coniungitur, vel cum febribus, aut alijs affectionibus ſuccreſcit: vtcunque ſit, conſiderare oportet humorum ad os ventriculi affluxu id fieri: ſicut in febribus, quarum humor, vt ad caput, vel ad inteſtina, aut quamuis aliam partem confluit effecturus phrenitidem, aut E ſomnum profundum, vel alium affectum, ita prorſus ad os ventris effecturus faſtidium. Quo tempore diligens, & prudens Medicus vereri debet, ne turgẽtium humorum more, vel alijs partibus communicetur, vel ibidem manens in ſingultum immedicabilem commigret: ſæpè enim ex poſthabito cibi faſtidio (quod in omnibus morbis ſummopere damnauerat Hippocrat.) in grauiora mala delabuntur laborantes. Quapropter vt humori turgenti purgatorio ſubuenimus medicamento, ita profectò, & longè citius, ſi in os vẽtriculi confluat. Hoc tamen vno adſeruato, quòd in morbis febrilibus, aut quibuſuis alijs, quorum materia confluit in ventrem, purgare oportet, vel in principijs, ſed eligentibus medicamentis, & his quæ à venis & corporis ambitu euacuare nata ſunt, qualia præexiſtens affectus expoſcit: at vbi nullus alius adeſt affectus quàm cibi faſtidium, ſat eſt ventrem purgantia

ſolum

ſolùm porrigere pharmaca: quinimo alia quæ aliundè humores euocant fugienda, ne plus ad affectam partem trahant.

CAPVT IIII.

De ſiti.

CVm certum ſit, corpus noſtrum quotidiana diſſipatione (ob ſubſtantiæ noſtræ effluuiū, quod vitari non poteſt) perire, ob id quidem breuiter eum caſurum ſperandum eſt, ni citò reficiatur, cibo quidem quod calidum ſiccumque erat, ac potu quod frigidum, & humidum. Expedit enim elementorum ſubſtantias, & qualitates in eadem temperie, & proportione ſeruare, ſi corpus à prædicto damno tueri aliquo tempore velimus. Quod ſanè prouida natura, quantum poteſt, inſtituit efficere, duos in nobis excitans appetitus: alterum calidi, & ſicci, in ſubſidium famis, & penuriæ alimenti: alterum verò frigidi, & humidi, in ſitis medelam, & refrigerium. Atque licet fames ſolùm ex craſſæ terreæque ſubſtantiæ deperditione ſuboriatur, cum hoc tamen ſubſidium calidū, & ſiccum eſſe oportuit: cùm certum ſit, ad deperditionem illius ſubſtantiæ calidum quoque innatum deperdi: ſicut in ſiti, quæ etiam humidioris liquidioris, & roridæ ſubſtantiæ defectu fit, præſidium expoſtulat homo frigidum, & humidum, quod nō ſolùm deperditam ſubſtantiam reficiat, verùm & calorem, quem ad humidi defectum acriorem, & maiorem fieri neceſſum eſt (ſi ſiccitas caloris eſt lima) refrigeret, & contemperet. Quippe naturaliter ſemper ea concupiſcimus, quæ illis aduerſa ſunt quibus lædimur, niſi iam in naturam ſint verſa.

Sitis igitur in triplici exiſtit differentia: nam quædam eſt naturalis, altera non naturalis, reliqua verò præter naturam. Ea quidem cenſenda eſt naturalis, quæ à cibo ingeſto mox inſurgit: nam vis ventriculi appetens nouit vſus potionis, & tunc mouet os eius, & imprimit in ipſo, cùm potionis vſus auctus eſt ex cibo, excitatque ſitim, vt animal in cibi ſubſidium inſurgat ad exquirendum potum, licet nullus adſit ſuctus: implet namque eius defectum, vel guſtus, vel memoria. Haud ſecus enim appetimus cibum, aut potū ex memoria guſtus rei delectabilis, aut vtilis, ac ex ſuctu, & triſti ſenſu: præterquam quòd etiam ab ingeſto cibo conteritur, & ebibitur humiditas, quæ oblinit extrinſecus os ventriculi, quo facilè & leuiter contingit corrugari, & ſubinde ſitire, & appetere. Ex quo dogmate diluitur controuerſia non mediocris momenti, nimirum quòd licet prius deperdatur in noſtris corporibus humidum roridum (in cuius defectu vulgariter fertur, ſitim naturalem ſitam eſſe) quam ſiccum terreum, cuius defectus famem excitat, & ex deperditione humidi, ſitis primò oriri teneatur, contrarium tamen ſemper accidat, hoc eſt homines primò fameſcere, & mox ingeſto cibo ſitire, quia ſitis hæc, quæ primam hanc ſpeciem conſtituit, non prodit ex illius humidi roridi deperditione (licet illud etiam potulenta ſubſtantia reficiat) ſed eam excitat ad vſum, & ſubſidium alimenti natura laceſſita, & irritata à leui illa corrugatione ventriculi, quæ mox ab ingeſto alimento ſuccreſcit ob ebibitionem illius humidi madefacientis os ventriculi. Noſcit namque natura ipſa potum, non ſolum ad refectionem prædictæ humiditatis ex vſu eſſe, ſed etiam alimentū eſſe multis vſibus neceſſarium: primò vt exuſtionem alentis humidi ex calido remoretur, permixtione humidæ, & potulentæ ſubſtantiæ, & vt fieret vera elixatio, nā alioqui vſtio alimentis ingeſtis ſuccreſceret: ſecundò, vt cibaria etiam diuerſi generis, liquari, commiſcerique ad inuicem, & confici faciliùs poſſint: tertiò vt potus craſſioribus alimentis admixtus, faciliùs ab eis
A extrahat exprimatq; nutrituram humiditatem, haud ſecus quàm aqua calida oleum ab oliuis ſeparat, & educit: quartò verò potus vehiculum efficitur alimenti à ventriculo in iecur, & vt ab eo in reliqua vaſa pingue, & craſſum deferatur. Quos ſanè vſus ſi dempto potu dempſeris, facilè inſpicies homines in naturalis huius ſitis modum incidere, tantoque magis, quanto cibus adauctior fuerit: quæ ſanè protinus ceſſat à potu, & in cibi abſtinentia nunquam inſurgit, niſi adeò creſcat inedia, & fames, vt in ſecundam ſitis ſpeciem laborans decidat, quæ propriè, & verè prodit ex tenuis, & roridæ ſubſtantiæ defectu.

Secunda igitur ſitis ſpecies ea iudicio noſtro exiſtimanda eſt, quam Galen. & Medici omnes, ad penſum famis naturalis, naturalem quoque appellant, cō-
B ſtitutam ex deperditione roridæ ſubſtantiæ, quam ſequitur appetitus naturalis, in cuius ſubſidium venæ vſque ad ventriculi os ſugendo ſenſum triſtem inferunt, quem ſequitur ſitis, appetitus quidem frigidi, & humidi, appellatus naturalis. Hanc nos clarioris, & verioris doctrinæ gratia, non naturalem appellamus: quod facilè probari poteſt, ſi quis eius naturam modūm, & cauſas expenderit, ac in memoriam reuocauerit, quæ capite præcedenti de fame non naturali diximus. Quippe hæc, licet ordine naturæ procedat ab inanitione ad appetitum media ſuctione, & ſenſibilitate ventriculi, nihilominus tamen ſemper proficiſcitur à cauſis quæ præter naturam, & præter naturę modum operantur. Quo factum eſt, vt ratione prædicta-
C rum cauſarum, licet more naturali procedat, non poſſit dici propriè, & verè naturalis, ratione tamen prædicti modi procedendi, licet cauſam ſortiatur præter naturam, non poſſit integrè præter naturam nuncupari, & ob id iure optimo illi præſtitum eſt nomen non naturalis, quantumuis reliqui authores contrarium ſenſerint. Excitatur igitur hęc ſitis in ſubſidium deperditionis roridæ ſubſtantiæ. In qua re expendendum eſt, potulentam ſubſtantiam, cuiuſuis naturę, & conditionis ſit, duo præſtare in noſtris corporibus beneficia: primum quatenus potulenta ſubſtantia eſt, nulla alia habita conſideratione, quo tempore in ſubſidium naturalis ſitis ingeritur: nam & reſiccatum os ventriculi madefacit, & alimentorum confectionem
D prædictis modis iuuat, ipſa potulenta ſubſtantia eadem manente: ſecundum verò, quatenus alitura ſubſtantia eſt, & roridam humiditatem propter ſympathiam, & ſimilitudinem refectura, quo tempore in ſubſidium ſitis non naturalis præſtatur. Quæ ſanè roſida ſubſtantia, licet ſemper deperdatur ſicut craſſa, non tamen ideo ſemper ſitis concitatur, niſi quando acceſſerit cauſa, quę plus eius conterat, quàm potulenta ſubſtantia reficere poſſit.

Dubitabit forſan aliquis, qua nam ratione appeti- *Dubium.*
tus naturalis qui inſurgit ex defectu humidi roridi, & animalis qui ob id concitatur in ore ventriculi, feratur magis in potum quàm in cibum, ſiquidem vices alimenti gerit eo caſu potulenta ſubſtantia. Ratio
E eſt, quia cùm appetitus excitetur in ſubſidium eorum quæ corpus lædunt, & inanitio minimè percipiatur ab animali potentia, ſed ſolùm caliditas, & ſiccitas, quas concitat prædicta inanitio, ob id appetitus indagare tenetur, & quærere frigidum, & humidum ſubſidium: cuius naturæ potus eſt, non cibus. Ex quibus euidenter conſtat, hanc ſitis ſpeciem à prima differre, quia ſitis naturalis incipit à leui illa ſiccitate oris ventriculi, & niſi protinus præueniatur, degenerat in ſiccitatem roridæ ſubſtantiæ, & in ſitim non naturalem: hæc verò incipit à membrorum inanitione, & deſinit in ventriculum, & eius appetitum. Secundò, quia naturalis fit citra humidi roridi, & ſubſtantifici deperditionem: non naturalis verò minimè, niſi prius adſit prædicti humidi exolutio. Item quia naturalis fit ne humidum diſſipetur: non naturalis ve-

rò, vt diſſipatum reficiatur. Prætereà, prima fit citra ſuctum, ſecunda minimè. Item prima fit mox ab ingeſto cibo: ſecunda verò antequam ingeratur, & à cauſis violentis, & non naturalibus, quæ modum excedunt, & præter naturam exiſtunt.

Tertia verò ſitis ſpecies ea eſt, quam ſitim præter naturam appellamus, quòd natura, & cauſis, ac modo procedendi præter naturam exiſtat: natura quidem, quòd à calore incipiat, & commigret in ſiccitatem, contrario prorſus modo naturæ conſueto, & inſtituto. Nam cùm ſitis potiſſima ratio in ſiccitate ſita exiſtat, aduerſus eius naturam eſt à morboſo calore incipere. Ratione etiam cauſarum pręter naturam exiſtit, quòd ab eis proficiſcatur, quæ omnino ſunt præter naturam: quo ſanè fit, vt hæc ſitis in ſui ſubſidium primò expoſtulet frigiditatem, ſecundariò verò humiditatem. Modo etiam & loco affecto, quia plerunque incipit à vitio oris ventriculi, & non vtcunque, ſed ab efferueſcentia, inanitione, aut calore humidi ſubſtantifici, & roridi eiuſdem oris ventriculi: quo differt à ſiti naturali quæ ſolùm fit defectu humidi extrinſecus madefacientis, aut eius alteratione: differt quoque à ſiti non naturali, quòd hæc non naturalis dicta initium ſumit ab inanitione membrorum: quæ verò præter naturam dicitur ſitis, ab inanitione roridæ ſubſtantiæ ventriculi, quæ poſteà commigrat in conſumptionem reliquarum particularum. Neque inconuenit, deteriorem eſſe non naturalem ea quæ eſt præter naturam, quatenus pertinet ad ſubſtantiã, & copiam reſolutæ ſubſtantiæ, licet aliquando ratione cauſæ deterior fiat quæ præter naturam exiſtit. Mirari hac in parte deſinat lector, ſi lib. de præſidiorum artis Medicæ indicatione aliter cauſas, & modum cuiuſuis ſpecierum ſitis docuerim, cùm mihi iam ſeniori verior, & vtilior videatur præſcripta ſententia.

Cauſæ. Ante tamen quàm cauſarum tractationem aggrediar, inſtitui exemplo monſtrare differẽtiam harum trium ſitis ſpecierum: quippe in febre quauis, vel primo eius acceſſu, ſitis ſuccreſcit, quam nulla lege arbitrari oportet eſſe primæ ſpeciei, quæ cibo ingeſto ſuboritur: nec rurſus credendum eſt eſſe non naturalẽ, quæ ab humiditatum reſolutione prodit, quia initio febris id fieri eſt impoſſibile. Quapropter ſtatuendũ eſt, ſolùm eſſe tertiam ſitis ſpeciem, quæ ex calore pręter naturam orta, in efferueſcentiam ducit humiditates ipſius ventriculi, haud ſecus quàm contingere ſcimus in omnibus internis inflammationibus, & reliquis morbis calorificis, vel qui ex humoribus ſalſuginoſis, & nitroſis os ventriculi irruentibus originem trahunt, quia hi ſucci eodem modo imprimunt in os ventris ſuctum, & mordicationem, ac ſi vera fuiſſet humidi conſumptio: quod pari ratione contingit dũ efficacia caloris natiua humiditas oris ventriculi efferueſcit. Ex qua cauſarum differentia prodit euidenter cuiuſuis ſitis natura, & inter omnes diſſidium. Cauſæ etenim quæ ſitim excitant non naturalem, aut præter naturam (nam harum ſolum modò hac in parte meminero) plures quidem ſunt, & variæ: nã quædam propriæ, & peculiares exiſtunt ſiti non naturali: quædam verò ſiti præter naturam. Illam quidem excitant omnia quæ roridam totius corporis, & oris ventriculi ſubſtantiam diſſipant, ſiue extrinſecus accedant, ſiue interiùs vigeant (ac licet in hac ſerie calor annumerari poſſit, cùm id ſecundariò efficiat, placet tamen calfacientem cauſam ad tertium genus reducere) ſic labor, vigilia, indigentia cibi, aut potus, ira, & alia, quæ huius cenſus ſunt, & quæ humidum imminuere poſſunt, eam excitare habent. Verũ quia hæc ſitis ſpecies, vel ſolo potu, vel alimento tenuiori tantùm ſedari deſiderat, placet eius tractationem ſilentio prætermittere. Ea enim quæ præternaturalis eſt, & cauſam habet præter naturam, ſiue ab alio

A morbo proficiſcatur, & eius ſymptoma ſit, ſiue à peculiaribus cauſis, nullius alterius morbi interuentu, vt quæ toleratu grauior ſit, & per cauſæ ablationem mitigari potiùs deſideret, maiorem expoſtulat conſiderationem. Itaque hæc ſitis quæ à calore incipit, & mox media efferueſcentia ſiccitatem accerſit, cauſas habet eas omnes, quæ mediante calore vires habent mouere in feruorem humidum tenue ventriculi, ſiue id ſit per eſſentiam, & primogeneam ipſius affectionem, ſiue ab vniuerſi corporis calore, vel à vitio alicuius membri vicini, aut quòd connexionem, vel colligantiam obtineat cum ipſo. Cuius naturæ ſunt pulmo, gula, iecur, & renes, quibus accedunt externę cauſæ, vt aeris caliditas, & æſtus, ignis, fumus, vel puluis:
B vſus etiam cibariorum ſale, pipere, aut aromatis conditorum: & quæcumque alia quæ facilè in bilem vertuntur: item vini meracioris, aut calidioris medicamenti vſus: quibus omnibus, aut aliquo ex his, ventriculus, vel membrum aliquod ex memoratis ita læditur, vt in prædictam affectionem prolabatur, maximè ſi vel os ventriculi, vel vniuerſum corpus, aut quęuis prædictarum particularum, humore putreſcente, & feruido abundet, vt ex Archigenis mente Galen. refert 6. popu. par. 4. comment. 22. Sic etiam pulmone calfacto, & areſcente, ingentiſſima ſitis oriri aſſolet, quæ nullo vſquam potu ſedari poteſt: item calfacto iecore, efferueſcente, aut inflammato, ob abundãtem bilem. Pari ratione renes, maximè diabeticam
C paſſionem patientes: ſic & venter cùm hydrope laborat: ſed ſpecialiùs corpus vniuerſum, vel febre, vel ſicco alio intemperamento affectum, quo ob humorum calorem, vſtionem, putredinem, aut acrimoniã, ingentiſſimam ſitim concitare habet. Cum hoc tamen grauior longè, & intenſior (placatu tamen facilior) ea proculdubio eſt, quæ ex oris ventriculi efferueſcentia prodit. Reperitur inſuper vitioſa ſitis, & quę appetitum concitat alienorum, ob alienos, & vitioſos ſuccos os ventriculi inundantes, picaceo appetitui perſimiles. Quibus conſtat, ſitim hanc fieri ex caloris copia, ex humidi inopia, & ex vtraque cauſa ſimul, vel ex eis quæ idem efficere poſſint. Vtcumque tamẽ ſit, affectio hæc oris ventriculi paſſio eſt, & ſympto-
D ma in genere noxæ functionum appetentiæ deprauatæ: ſequiturque calidam, & ſiccam ventriculi intemperiem, nudam, vel cum affluxu materiæ.

Licet ſitire cuique notum exiſtat, & ſignis non indigeat, vt alij affectus, cauſas tamen eius noſſe cùm difficile ſit, citra ſigna nullus diſtinguere, aut noſſe optimè poterit. *Signa.* Sitim igitur non naturalem oſtendunt præcedentes cauſæ, quas memorauimus. Verũ quòd ex calore diſſipante humidum ventriculi prodeat, vt primam cauſam ſitis præter naturam inueſtigemus, monſtrat cibi faſtidium, calor ipſius vẽtris citra morſum, nauſea, vel ſapor alicuius ſortis. Noſces etiam huiuſmodi ſitim (quemadmodum in ardentiſſimis febribus comperimus, vt 4. aphor. 54. docet Galen.) ex
E faucium aſperitate, quam leuis tuſſicula aliquando ſedat, ſicut exacerbatur, creſcit intenditurque ex febris vehementia, quam ſæpè eadem tuſſicula concitat: illud quidem quia ad partes tuſſi commotas, & vicinas humoris aliquid trahitur, quo madeſcunt loca aſperæ arteriæ, & partium vicinarum: hoc verò, quia ex valida, & vehementi prædictarum partium motione incaleſcunt magis loca illa, vt ſcribunt Hippocra. & Galen. lib. 3. popu. par. 1. comment. 5. & 11. quod inter peſſima ſigna prædicti authores recenſent. Humorem aliquem præter naturam ibidem præeſſe, & efferueſcere, putrefieri, aut vitiari cognoſces ex ſapore guſtui amaro, ſalſuginoſo, nitroſo, aut putredinoſo, ſi cum tædio, aut ciborum abominatione ſitis adiungatur: ſi verò exuſtus ſit, ex nimia oris, & faucium exiccatione, cum grandiori ſiti. Quòd ſi ex totius corporis vitio ſuboriatur, conſiderandum tunc eſt, an corpus

pus

pus febre præmatur, vel affectu alio, eo enim tempore ſignis opus non eſt. Verùm ſi ex intemperamento calido et ſicco ſiti prematur homo, etiam ſciſcitari oportet, an à cauſis prodeat procatarcticis vt æſtus aut ignis: an ſolùm ab internis, vt ira eſt, & reliquæ animæ perturbationes calefacientes: vel ex vſu cibariorum calidorum, vel ſalitorum, prodeat, quo tempore ex relatione certior fies. Item ventriculum iecoris conſenſu & intemperamento pati, promptè percipitur, ex peculiaribus ipſius iecoris ſymptomatis, ex vrinæ colore flauo aut igneo, vbi intenſiores appareant, vel ex eius calore, qui dum mingitur percipitur à laborante: nec non ex colore faciei vergente ad auriginoſum vel croceum: item ex præcordiorum duritie, calore, & dolore. Verùm ſi vitio cordis, pulmonis, aut inſtrumentorum reſpirationi ſeruientium, ſitis prodeat, id noſces ex calidiſſimo ſpiritu per efflationem emiſſo, ex ſiti quæ nullo potu ſedatur, & à frigidi aeris inſpiratione protinus ſubſidet & leuatur. Multi verò ex eduliorũ copia & calore ſitiunt, calfacto ipſo ventriculo, qui profectò à ſomno ſiticuloſiores euadunt, neque ob id illis vigilia medela eſt, licèt Hippocr. 6. popul. parte 4. tex. 23. videatur aſſerere, cuius contrarium ſtatuerat Gal. 5. aphor. 27.

Preſagiũ. Contemnendam non eſſe ingentem ſitim, docuerat Galen. 1. de cauſ. ſymptom. cùm plures ea perijſſe, ipſe viderit, idque ob cauſarum vim & deterrimũ ſitis modum. Item quia immodicè ſitientes ex ingenti potus copia quam ingerunt, & in hydropem & alios grauiſſimos affectus ocyſſimè prolabuntur: ſic enim in ęſtuantibus & calidiſſimis temporibus ob largiores potus, plures in malum corporis habitum procidunt, quàm hyberno tempore. Præterquam quòd hoc habet proprium & peculiare ſitis, quòd & morbum, cui adiungitur, intendat, (ſi frigidus ſit ob immodicum potum, ſi verò calidus ob intenſiorem calorem) & vires omnes deijciat.

Curandi ratio. Cùm ſitis triplices ſint differentiæ, & diuerſas earum quæque ſortiatur cauſas, ob id profectò, licèt affectus in vtraq; vnus & idem ſit, non vna erit ſedandi ratio, neque vnicus modus. Sed prætermiſſa ſiti naturali, ea quæ non naturalis appellatur parum aut nihil ex potulenta ſubſtantia, vt potus eſt, leuatur: nã cùm vniuerſa eius ratio ſita ſit in roridæ ſubſtantiæ deperditione, arbitror citra dubium ab alimentoſis potibus ſedari potiùs, quòd reficere vires habeant, quàm à potu vt potus eſt: nam hoc ſenſu arbitror ab Hippocrat. dictum fuiſſe: *Facilius eſt repleri potu, quàm cibo:* cuius naturæ ſunt ſtillatitij liquores, & ſucci ex carnibus, ex piſcibus, & alijs cibarijs preſſi: vinum item & aqua mulſa. Neque enim hæc ſitis aqua extinguitur, licèt aliquod leuamen ſuſceptet, quinimo & vomitum & alui fluxum ac ſæpe diabetem accerſere certum eſt: quia cùm ex potu non leuentur, ampliùs & ampliùs ingerunt, donec ex leui affectu in grauiorem deuehatur laborans: itaque initium curationis ſit ab humectatione primò, cui mox ſuccedat leuis refrigeratio. Sed expendendum eſt, hac etiam ratione differre à ſiti præternaturam, quæ nullum ſuſceptat leuamen niſi ablata cauſa: hæc verò ſolùm humidi deperditi refectione miteſcit.

Dubium. Dubitabit forſan aliquis ſi ſitis hæc non naturalis, defectu roridæ ſubſtantiæ concitatur, quanam ratione protinus ab ingeſto huiuſmodi alimentoſo potu, vel quouis alio, leuamen ſentit laborans, ac ſitis moleſtia & appetitus confeſtim ceſſant, ante deperditi refectionem: quod etiam dubitandum eſt de fame ac de animi deliquio, quod ex ſpirituum aut cibi penuria inſurgit. Quibus dubijs dicimus, id fieri ob mutuam partium connexionem et conſenſum: nam qua ratione inanitionis membrorum damnum ſentit os ventriculi, ita delectationem & leuamen ex ſuſcepto in ipſo potu aut alimento, ob voluptuoſam, vt ferunt,
A nutritionem, gaudet profectò magis ex ſuſcepto beneficio à cibo vel potu, quàm triſtetur à ſuctu, qui mox etiam ceſſat, quia partes inanitæ congaudent ſimul cum ventriculo: & ob id non minus ſubſidet appetitus naturalis membrorum, & ſuctio ceſſat, quàm animalis ventriculi à ſuſcepto ſubſidio.

Sitis autem præter naturam duplicem prærequirit ad præſidium ſuſceptandum conſiderationem: alteram dum alijs affectionibus tanquam ſymptoma ſuccreſcit: reliquam verò, dum ſola à peculiaribus cauſis orta in corpore viget, citra alterius affectus complexum. Præterea dum per ſe morbum conſtituit, cùm à duplici cauſa oriatur, externa videlicet aut interna, illa quidem externam cauſarum prouidentia habita,
B ſolo frigidæ potu plerumque ſedari habet: hæc verò à cauſis fit internis, & potus differentiam cuique cauſæ peculiarem exoptat ad ſui ſubſidium, & cauſæ ablationem antè prærequirit. Sic profectò quæ ex ingente calore oris ventriculi prodit, dum naturalium eiuſdem partis humiditatum efferueſcentiam concitat, frigidiſſimæ aquæ potus ſubſidium & cauſæ ablationem præſtat, maximè ſi cibaria eiuſdem qualitatis porrexeris citra cibi oblationem, bis terue ſolùm tribueris potum ex aqua ſola aut cum modico aceto vel ſucco granatorum acrium, pampinorum, portulacæ, & ſeminis cucumeris, lactucæ, portulacæ, & coriandri, vel adiecta modica aqua cucurbitæ aut melonũ, vel ſyrupo roſarum aut de ſucco limonum, maximè
C ſi niue refrigerentur. Verùm ſi iam ſiccitatem contraxiſſe os ventris cognoueris, reſolutis prædictis humiditatibus, licèt idem potus ex vſu etiam ſit, frequentiùs tamen eum porriges, ſed parciùs & non æquè frigidum, quinimo humectioribus admixtum, vt ſyrupo violarum, portulacæ, cucurbitæ & bugloſſæ, vel mucilaginibus borraginis & ſimilium: vel iurulentis, aut alimentoſis potionibus, quarum copiam nuper ſcripſimus. Quo facto & mox eadem die ſomnus imperandus eſt, & quies inſtituenda, & tandem omnis humectatio: nam huic ſitis ſorti proficua ſunt quæ conſuluerant Hippocr. & Galen. 6. popul. part. 3. tex. 33. quæ omnia pari penſu exequenda veniunt, dum ex immodica vacuatione ſitis ſuccreuit. Exteriùs verò
D in vtraque cauſa adhibere oportet oleum roſaceum vel omphacinum cum modico ſucco portulacæ, ſonchi, & intybi, addito aquæ roſaceæ modico cum guttulis aceti.

Quòd ſi aliquid humoris bilioſi, ſalſi, nitroſi aut putridi in ore ventriculi, vel confluxerit aliunde, vel ibidem vitiatum fuerit: tunc quidem primò id curabis purgare & abluere his quæ capite de cardiaco affectu diximus. Verùm ſi totius corporis conſenſu & vitio ad ventriculum aliquid confluat, vel ſitis alio modo concitetur, conſiderandum eſt primò, ex frigido ne an ex calido proficiſcatur affectu: nam in hydrope adeò ingens ſuccreſcit ſitis, vt potu magis exacerbetur & creſcat: in febribus verò pari penſu eam ſuccreſcere comperimus. Itaque ſi febris conſenſu ſitis
E ſuboriatur, ſciſcitari oportet, an ex ſolo calore exſiccante, aut in feruorem agente humiditatem oris ventriculi, prodeat, vel ex affluxu eius humoris, qui vel febrem committit, vel in eodem corpore vitioſus abundat. Quod ſanè diſtingues, quia calidi intemperamenti ſitim extinguit tuſſicula: quam tuſſim, dum humores ſitim moliuntur, exacerbant & maiorem efficiũt, commotis eiſdem & ad os ventris & partes vicinas euocatis. Quòd ſi cognoueris ex ſolo fieri calore febris, nullo alio auxilio & cauſam & ſitim extingues, quàm frigidæ potu, ſi priùs conſideraueris, an ex ſola efferueſcentia humiditatum oris ventriculi calore febris concitata oriatur: vel ex humorum confluxu vt in febrium acceſſionibus confluere aſſueſcit, vel ex eorum humorum vbicumque ſint vbertate & copia, dum tamen putreſcunt. Nam ſi ſolum ex

fet-

feruore humiditatum fiat, licet in principio incremẽti febris ſit, paulatim frigidam porrigere oportet, nimirum quantum ſat ſit vt feruor aliquo modo in ore ventris miteſcat, aqua non eunte ad vaſa quæ humores ibidem putreſcentes incrudetur: quo quidem & laborantes leuantur, & nil mali ſuccreſcit. Vel iterum conſiderabis, ſi humoris aliquid ad os ventris cõfluat: nam id eſſe poteſt in rigore, & initio febris: quo tempore licet ſatis excitetur maxima, aquæ nihil porrigere oportet eo, vel maximè, quia creſcente febre quæ humorem conterit, decreſcit pariter ſitis ita vt nullo indigeat ſubſidio: verum ſi vel in febre continua, vel in intermittentis incremento aliquid cõfluat ad os ventris, vel ibidem ſitim efficiens immoretur, tunc potius paruiſſimis aquæ tepidæ potibus ſitis ſedatur, quàm frigidis, qui cruditatem inferant in ferueſcentes humores, donec inclinauerit febris, & citra periculum id, porrigi largior potus poſſit. In qua re tunc quidem qualis naturæ humor ſit, conſiderandũ eſt: quippe ſi aduſtæ, & retorridæ ſit conditionis, & nimis æſtuoſæ, poſca erit præſentaneum auxilium, maximè ſi ei admiſcueris ex lenientibus aliquod, velut eſt portulacæ, & borraginis ſuccus: prodeſt etiam ſtillatitia aqua ex cucurbita, lactuca, aut ſcariola, vel ex hordeo ad crepaturam cocto. Verùm ſi bilioſus ſit humor, ne aqua bileſcat, tepida priùs vomendum eſt, ſi leuiter fieri poſſit: ſin aliter hæc eadem quæ diximus porrigenda ſunt, ſimul & aqua frigida cum his quæ lentorem, & mucilaginem ex ſe præſtent, vt ſemen pſyllij, & citoniorum. Verùm ſi ex pituita ſalſa proficiſcatur ſitis, maximè eam extinguit ſuccus glycyrrhizæ, aut eius aqua, cum his quæ præter id quod leniendi vim ſortiantur, etiam abſtergendi vires habeant, quale eſt hordei, & glycyrrhizæ decoctum cũ ſaccharo. Sed quiuis humor ſit qui ſitim concitat, oris magna habenda eſt prouidentia, ſiquidem potulentis plurimum inniti tutum non eſt, nam vt inquit Galen. 6. de locis affect. cap. 3. ex largo potu vomitus concitatur, & celerrima cibi excretio, ac nõ rarò diabetica paſſio: quapropter os abluere oportet frigidiſſima aqua, lacte caprino, vel amygdalarum dulcium, poſca, vino rubro dilutiſſimo, & aqua hordei cum ſaccharo: neceſſum etiam eſt linguam extergere, & vniuerſum os à ſordibus mundare, & omni arte madefacere. Quod ſanè facies interim dum morbus occaſionem præſtat expurgandi prædictos humores, quippe tunc leuiſſimis, vel nullo auxilio ſitis ſedatur: ſed antea vteris his quæ valdè humectent, & leniant, dummodo ſapore, aut odore ingrata non ſint. Talis profectò eſt ſyrupus violaceus, iuiubinus, è portulaca, vel ex cucurbita, cremor hordei, ſaccharum cryſtallinum, ſuccus glycyrrhizæ, vel decoctum hordei, radicis, & ſeminis althææ, foliorum portulacæ, & lactucæ, carnes cucurbitæ, & prunorum dulcium, pſyllij, & foliorum bugloſſi: cui decocto addes ſacchari albi quod ſufficiat ad conciliandam dulcedinem. Proſunt & gargariſmata quæ leniant, vt lactis, vel emulſionis amygdalarum dulcium, & reliquorum quę nuper diximus.

Quòd ſi mendoſa ſuboriatur ſitis, qualis ea eſt quę ex hydrope ſuboriri aſſolet, ventriculo nitroſum, aut ſalſum, vel putridum halitum, aut humorem ex peritonæo ſuſceptante, non quidem potu ſedanda venit (quòd copia ſalſi humoris, aut nitroſi adaugeatur, quo fit vt exacerbetur magis, & creſcat) ſed his quæ oris ventriculi ſenſum obtundunt, aut vapores, & humores leniunt, & mulcebres reddunt: ſic amylum, & eius aqua, ſic mucilagines, & nonnunquam quæ pinguoſa ſunt, mirè proſunt.

Verùm dum ſitis mendoſa exiſtit ex pulmonis incendio, nihil patiente ore ventriculi, ſed ſolùm ore, & faucibus ſummè aridis exiſtentibus à fuligine, quæ aſſiduè per eas partes erumpit, facilè diſces, quia ſic A affecti difficulter loquuntur, propter aſperæ arteriæ ariditatem, & etiam quia à nullo potu ſedatur. Cui ſanè affectioni potiùs medeberis frigidi aeris inſpiratione, & frequenti oris ablutione frigidiſſima aqua, vel ſumpto ſerapio violaceo cum aqua hordei paulatim, & lambendo ingeſto: & tandem ea omnia prodeſſe poterunt, quæ tuſſi, reſiccatis faucibus ex aſpera arteria proficiſcente, vtilia eſſe capite de tuſſi ſcripſimus.

At dum iecoris ingenti calore, aut alio ſimili vitio, malum hoc ſuboritur, tunc quidem ipſi primò prouidendum eſt ſanguine miſſo ex ſaluatella, vel ex baſilica dextra, & exhibito etiam diluto rhabarbari, ſi humoris aliquid affuerit: præſtita etiam aqua lactis, vel B conſerua roſarum cum aquis cucurbitæ, lactucæ, intybi, cichorij, vel emulſione quatuor ſeminum frigidorum maiorum. Item facta ſupra iecoris regionem inunctione ex vnguento roſaceo, ſantalino, aut refrigerante Galeni ſuperpoſitis pannis aqua roſarum, & aceto madidis, vel ſucco agreſtæ, aut intybi. Prouidendum autem ori eſt ijs quæ aſperitatem, & ſcabritiem leniant, qualia nuper ſcripſimus, cui etiam potũ largiorem porriges, ſed per maiora interualla.

Cæterum ſi renum vitio ſitis ſuboriatur, vt in diabetica paſſione ſuccreſcit, nullo alio auxilio cenſeo te potiùs in hoc malo profuturum, quàm eo quod vel ſomnum conciliet, vel ſenſum ſtupefaciat, aut ſaltem leniat. Sic profectò ex vſu eſt in his *tertia quaque no-* C *cte ſyrupi papaueris ℥. 1. & ß. cum aqua hordei, aut decocto maluarum, vel althææ porrigere*: quem quoque vſum præſtat eiuſdem aliquid interdiu lambendo ingerere. Prodeſt & ſyrupus portulacæ, violarum, de mucilaginibus, & tandem omnia quæ ſenſus acrimoniam retundere nata ſunt. Quòd ſi ne hæc quidem prodeſſe comperiamus, non erit ab re *tertio, vel quarto die noctu ʒ. ß. vel ℈. 2. philonij Romani præbere*, quo & ſenſus moleſtia hebetior fiat, & ſomnus concilietur, vt à potus damno liberetur æger.

CAPVT V.

De ſingultu.

D

EST quidem ſingultus deprauatus quidam, & contra naturam ventriculi motus, qui conuulſionis modo efficitur, cùm tamen conuulſio non ſit: quæ ſanè affectio licet primo acceſſu videatur cognitione facilis, eſt profectò ſummè difficilis, non ſolùm quatenus ad naturæ explanationem, ſed etiam, & longè magis ad curationem attinet. In cuius affectus enodatione primò compertum eſt, paſſionem eſſe totius ventriculi, & nonnunquam ſolius eius oris, aut inferioris cauitatis, vt ex Galen. 3. de locis affect. capit. 7. & 5. cap. 6. & 3. de cauſ. ſymproma. cap. 2. apertè colligitur. Secundò expendendum eſt, & ferè omnium authorum conſenſu conſtat, non eſſe veram conuul- E ſionem, ſed certum quendam motum conuulſiuo motui perſimilem: cùm indubitatum ſit, conuulſionem affectum eſſe à ſolo morbo exortum, nihil agente facultate cuius motus oblæditur, ſed omnino patiente: at ſingultum euidenter conſtat affectum eſſe à facultate, irritata tamen à re præter naturam, & conante quod nocuum eſt expellere. Differunt inſuper, quia conuulſio propria eſt affectio inſtrumentorum voluntati ſeruientium, ſolius enim muſculi paſſio eſt, vt Galen. aduertit 3. de cauſ. ſymptomat. capite 2. & ob id ad animalem potentiam peculiariter pertinet: at ſingultus partibus ſolùm accidit, quæ naturali fruũtur facultate, & ſic proprius eſt eius affectus, & peculiaris oblæſio.

Inſuper nemo eſt qui ambigat, motum eſſe ventriculi deprauatum ad expellendum nocuum, & ob id perſimilem exiſtere vomitui, & nauſeæ, qui etiã eiuſdem

dem finis ratione excitantur à natura : & ferunt ſolū differre, quia in ſingultu natura nititur expellere quod infartum eſt in ipſius ventris, aut oris eius tunicis : in vomitu verò & nauſea, quod in cauitate abundat, & præeſt. Et ob id ſtatuunt, ſolùm ratione motus maioris, aut minoris diſſidere, cùm vehementiori conatu quod infartum eſt in ſingultu natura cogatur expellere, leuiori verò in vomitu. Nam cùm ſtatutum ſit, nullum motum præter naturam fieri, niſi ſupra eum qui ſecundum naturam eſt, & in ventre nullus alius reperiatur præter eum qui excrementa pellit, & ad eū attineat vomere, videbatur ad eundem ſingultum eſſe reducendum, ac de ſorte, & natura vomitus exiſtere, & ſola ratione maioris, aut minoris diſſidere. Sed iudicio noſtro falluntur qui hac ſola ratione diſſidiū conſtituunt: nam etſi vehementia motus, & loco humoris peccantis, vt ipſi ſcribunt, differant, ratio tamē differentiæ in hoc ſita non eſt, ſed in modo quo facultas in vtroque affectu operatur: nam in vomitu totus venter ſimul mouetur: in ſingultu verò non ſemper vniuerſus, ſed aliquando eius os, aliquando corpus. Præterea naturalis potentia, quæ nocui expulſioni dicata eſt, duplici modo id exequitur: vno quidem compreſſis partibus quibus ineſt, qui ſanè expulſionis modus communis eſt, & naturæ familiaris, & ſic ventriculus dum ſe ſe corrugat conſtringitque, nauſeam, & vomitum concitat. Alio verò modo partes naturales expellunt vtentes inſtrumentis, & modo ſimillimo eis quibus motiua facultas vtitur, nimirum fibris, & filamentis quibus pars conſtat conſtituiturque, & eodem prorſus modo, videlicet quoties commouent ſe ſe, haud ſecus quàm muſculus motui locali dicatus. Sic etiam ventriculus ſingultum mouet, non quidem ſe corrugans, & conſtringens, vt in nauſea, & vomitu, ſed ſe ſe quatiens, & contorquens, vt mediante motu illo expellat quod ſibi eſt moleſtum, haud ſecus quam cerebrum in epilepſia partes voluntati ſeruientes mouet, & concutit: non quidem voluntariè ſe mouente naturali facultate ipſius cerebri, vt etiam nocuum expellat. Itaque conſtat in vomitu ſolum contractione, & corrugatione facta, naturam expellere, at in ſingultu extendit natura ventriculum primò, & poſteà veluti ſe comprimit, vt cum ſaltu, vibratione, & concuſſione impetu maiori quatiat, & pellat quod ſibi eſt moleſtum. Conſtat igitur vno motu vomitū mouere naturam; duobus verò, extenſione nimirum & contractione, ſingultum, quem ob id appellauit Auicen. motum compoſitum. Sunt tamen qui arbitrentur, primò naturam ſe ſe contrahere, & poſtea vibratione, & impetu dilatari, & pellere: ſed falluntur profectò, quia non mutat conſuetum expellendi ordinem, hoc eſt per contractionem, ſed mutat modum, quia ſe dilatat, & poſtea impetu, & ſaltu (non ſola corrugatione, & compreſſione) ſe contrahit, & expellit : quippe ſi dilatatione pulſum tentaſſet, vtique ad extima ventriculi pelleret, quod eſſet alienum à ratione, & natiuo pellendi modo, quòd nullus eſſet locus per quem extra corpus truderetur, & ob id priùs ſe dilatat vt compreſſione intra ventris cauum pellat. Ex quibus prodit ratio, inter alias, quare ſingultus dicatur potiùs motus conuulſiuus quàm conuulſio: nam conuulſio motus eſt, cæterùm ad vnam tantum ſitus poſitionem factus, vbi membrum quieſcit, ſiue ante, ſiue retro ſit: At motus conuulſiuus compoſitus eſt ex motu ad vtraſque partes, nam ſe ſe extendit membrum, & mox ſe contrahit, atque quatit. Ex quo etiā coniectanda eſt differentia inter conuulſionem, & motum conuulſiuum, quæ magni eſt momenti: quia in conuulſione impeditur facultas, & ſolùm membrum morbidum agitur à morbo: in conuulſiuo verò motu agit facultas, & patitur membrum: preterquam quòd facultate etiam differunt. Ex qua profectò veritate prodit non ſolùm pulchra quædam diffe-

A rentia inter prædictas affectiones, verum conſtat, neque ſingultum, neque motum alium quemuis concuſſiuum, poſſe omnibus partibus noſtri corporis accidere, quantumuis expellente facultate fruantur, & acri humore irritentur, niſi tantùm his quæ villis, & fibris conſtitutæ ſunt : quod probant partes carnoſæ, adenoſæ, & pinguoſæ, quas nunquam viſum eſt à ſe concuſſiuo, & vibrato motu quidquam pellere, quòd villis careant. Quo fit, vt ventriculus, in ſingultu, muſculoſæ partes in rigore, vterus in vterinis affectionibus, cerebri meninges in epilepſia concuſſiuo motu à ſe pellant, à naturali quidem facultate facto, ſed nō modo naturali, nec facta partium inter ſe leui compreſſione. Differunt tamen inter ſe, concuſſio membro-
B rum in epilepſia, & in rigore, ac ſingultu, licet ab eadem fiant facultate, & ob eandem cauſam : quia in epilepſia partes concutiuntur per conſenſum cerebri ſe ſe concutientis, & conantis expellere nocuum : at in rigore omnes partes ſentientes primaria affectione læduntur, & concutiuntur, vt in ſingultu ventriculi prædictæ partes. Excogitauit enim natura nouum expellendi modum, & cunctis validiorem, tum quia humor preſſiùs partibus inhæret, tum etiam quia penitiùs inſertus imbibitur, adeò vt communi expellendi modo ſeparari erat perdifficile, ne dicam impoſſibile, cùm ſolùm ea via, quod in cauitate immoratur, aſſueſcat natura pellere : quo fit, vt maiori conatu opus ſit, & noua pellendi arte, qualis in ſingultu, & ſi-
C milibus reperitur. Itaque conſtat ſingultum eſſe expultricis facultatis ventriculi noxam, & ſymptoma, quod ſequitur etiam retentricis ventriculi vitium nō potentis cibos probè complecti, & retinere : ſed id ex accidenti illi ſuccreſcit, non tamen integrat eius naturam.

Sed de cauſis hunc affectum excitantibus, longè *Cauſæ.* maius licet contexere certamen, quòd indiſtinctiùs earum diſcrimen, & naturam adduxerint authores ferè omnes, ne dicam Hippocr. & Galen. licet ij modeſtiùs, & oculatiùs eam rem ſcripſerint. Conſtat igitur vnanimi omnium ſententia, eaſdem ſingultum ſortiri cauſas, quas conuulſionem veram, & eam quę muſculoſis partibus accidit, nimirum repletionem,
D aut inanitionem : & addunt nonnulli peculiarem etiam aliam ſingultum ſortiri, hoc eſt acrimoniam, & mordacitatem humoris. Verùm ſi quis rem maturiùs penſitet, reperiet profectò, hac vltima excepta, ſingultum omni alia carere : quod ex ipſa affectus ratione, & modo quo cauſæ in ipſum efficiendum conſcendunt facilè diſcet. Primò quidem, cùm conuulſio actio ſit à ſolo morbo prodiens, & morbus ſit ſoluta continuitas cum dolore, neceſſariò obtinuit cauſas, quæ ſoluere continuum natæ eſſent, qualis repletio diſtenſione, & inanitio contractione (idque non vtcūque, ſed vt proprio cap. de conuulſione ſcripſimus) efficere habent : at ſingultus ex his eſt ſymptomatis, quæ à ſola facultate, licet irritata, prodeunt citra ſen-
E ſibilem morbum, ſed ſolo irritamento vltra naturæ modum illato in facultatem, cui opus non eſt plenitudine, aut ſiccitate, ſed ſolum cauſa quæ pungendo, aut mordendo facultatem vltra conſuetum modum, ipſam ad vehementiorem expulſionem nocui inuitet, quantum ipſa cauſa naturalem excedit. Quòd ſi aliquando in ventrem vberius confluat, ſingultireq; laborantes conſpiciamus, aut rurſus, ſi accedat cauſa quæ inanitionem, & ſiccitatem moliatur, vt in grandioribus euacuationibus, aut æſtuantibus, & malignis febribus accidit, exiſtimandum quidem eſt, repletionem, & inanitionem illam ſingultum non efficere eo modo quo & conuulſionem, neque qua plenitudo, aut ſiccitas ſunt. Nam in conuulſione lædūt, quia adeò doloroſè continuum extendunt, & ſoluūt, vt figuram mutent : at in ſingultu, plenitudo lædere quidem poteſt, ſed quia grauans eſt, & irritans pondere,

dere, aut malignæ exiſtit conditionis, citra id quod partem diſtendat, & ob id cogat ad originem verti. Siccitas verò & ingens euacuatio ſingultū efficiunt, non quia corrugant partē, & contrahunt, ac ſoluunt præ compreſſione, ſed vno è duobus modis: primo, quia ex inanitione ſequuntur ſuctus, & mordicatio in ore ventris, & eius corpore, quam vt fugiat natura, gliſcit ad expulſionem nocui, & prædicto ſingultu vtitur, vt finem conſequatur: Secundo verò, quia cauſæ quæ prædictam inanitionem, aut ſiccitatem induxerunt, ventris facultatem irritant, & mordēt, & rurſus, quia loco eius quod vacuatur, in ventrem cōfluit flatuoſum quid, aut aliud acre, vel mordax, quod prædictum irritamentum molitur, ſiue vacuatio per vias ſit communes, ſiue ſanguinis à venis, quo profuſo copioſiùs, neceſſum eſt acres humores vberiùs abundare, & furere, ac in ventrem irruere, & ibidem prædictum accidens excitare. Sæpè tamen ex ingentibus vacuationibus, ſanguinis, aut calidorum ſuccorum, adeò intenſa contrahitur in ventriculo frigiditas, vt ſola nata ſit ſingultum mouere, ſicut re vera citra calidorum euacuationem ſolet efficere, vt mox referā. Itaque conſtat repletionem, aut inanitionem non poſſe, vt conuulſionem, ita & ſingultum efficere, neque vt tales ſunt, ſed vt citra morbum aliquem aptæ ſunt naturam laceſſere, & irritare: exemplo quidem ſunt rigoris, & epilepſiæ motus, qui nuſquam ab exſiccatione, aut repletione proficiſci viſi ſunt, ſed à cauſa quæ naturam irritet, licet in corpore præſit plenitudo, aut ſiccitas: quo fit, vt minimè credendum ſit aliter accidere in ſingultu. Conſtat igitur hunc affectū eas tantum ſortiri cauſas, quæ natæ ſint citra alterius morbi interuentum mordicationem inferre, & naturam excitare. Huius ſanè naturæ ſunt flatus, vel humores acres, mordaces, ſeroſi, nitroſi, aut medicamenta, ſeu alimenta, vt de pipere, & pharmaco ex tribus piperibus Galen. refert: huius etiam conditionis ſunt frigus, calor acrior, cibus copioſus, aut mala qualitate affectus, vel in nidoroſam, aut corruptam conditionem verſus. Quòd verò vehemens caliditas, atq; frigiditas morſum inferant, & ſingultum, teſtimonio ſunt pueri, & Galen. 4. ſimpl. differunt tamen quia frigiditas veluti erodendo, & caliditas diuellendo morſum inferat: at caliditas plerumque ſuccreſcit ex calidioribus alimentis, frigiditas tamen ex frigidiori potu, vel cum quis feſtinanter alimentum deuorare nititur, quia tunc aeris non leuem portionem ingerit, vt probat curatio, nam ſola vocis cohibitione ceſſat. Inſuper etiam alia ratione frigiditas ſingultum infert, nam corpora omnia neruoſa ad difflationem inepta reddit, & ob id cauſa eſt, quòd acri vapore abūdent, & ſubinde ſingultus excitetur. Cuius profectò repletionis, & non eius quæ diſtenſionem, & ſolutionem continui molitur, cenſeo locis omnibus meminiſſe Hipp. quod Gal. expreſſiſſimis verbis teſtatus eſt 6. aphor. 13. dicens, ſternutamentum à ſingultu liberare, quòd ſternutamentum plenitudinem euacuet: quā plenitudinem prædicto modo fieri exprimit, & ob id ex frigiditate, & ab ea orta plenitudine aſſerit pueros frequenter ſingultire: quinimò exiſtimandū eſt, has ſolas eſſe veras ſingultus cauſas, plenitudinem verò atque inanitionem non niſi metaphoricè. Sic profectò in confirmationem huius veritatis Gal. 8. pharmac. loc. c. 2. hæc ſcribit verba: *Ego verò in conuulſione tertiam aliquam cauſam citra euacuationem, & repletionē nondum reperi; ſingultum etiam ſine his fieri video:* qđ cenſeo dixiſſe, quia illæ natæ ſunt morboſam cōtinui ſolutionem efficere, quæ immediata eſt conuulſionis cauſa, vtpote quæ à ſolo morbo debet fieri; hæc verò non niſi irritamentum naturæ citra permanentem, & ſenſibilem morbum, ſed ſolùm paſſione hac excitata, & laceſſita natura, nullo morbo mediante. In febribus verò hunc affectum fieri credendum eſt ob

A halitus, el humoris acrimoniā, aut venenoſam qualitatem, & ſi quando ventriculus ex ingenti calore reſiccatur, & forſan ex reſiccatione mordetur, aeris enim & caloris mordacitas, cùm citra materiam facultatem expellentem laceſſant, ad inanitionem reduci debent, ad differentiam alterius mordicationis quæ ex humore prodit. Sic profectò vermes mordendo partes ori ventriculi vicinas, ſingultum excitant: & pari ratione exquiſita oris ventriculi ſenſibilitas, quæ vel à naturalibus, & conſuetis cauſis, ſingultum ob id mouet. Prætereà accidit reuulſa interiori tunica ventriculi, ſiue ichoribus, aut bile refluente in ſtomachum, quod in hepatis inflammationibus eueni- B re par eſt: quanquam conſortio tenuium neruorum, qui ab hepate ad ſtomachum pertinent, videtur attribuiſſe Hippocrat. 1. popul. & Galen. At materia quæ aliundè regurgitat in ventriculum, irritat quidem aliquando, nonnunquam, vel inflammationem gignit, vel eryſipelas, ac non rarò fluitat, & ſæpè in corpore eius imbibita eſt.

Præſagiū

Præſagiendi ratio exquirenda profectò eſt, vt certior euadat, ex modo inuaſionis affectus: nam ſi incipiendo procedit à frigore, calore, cibo, potu, vel quauis alia cauſa, quæ nondum in alium affectum proruperit, leuior eſt ſingultus. Verùm ſi alium affectum ſequatur, aut, vt rectiùs loquar, cauſam eius, vtcunque ſit, longè grauior eſt: nam à vacuatione ſanguinis, à C vomitu, ab alui fluxu, à ſudore, à menſtruo fluore, à febre maximè laborioſa, vel quouis alio, mihi non eſt dubium quin maximum portendat periculum, vt experimento confirmatum eſt, & Hippocrat. docuit aphoriſmo 3. & 4. libri 5. Peſſimus etiam eſt ex inflammatione ilei, meſeræi, ventriculi, hepatis, aut cerebri, ſicut in ſopore, vel animi deliquio, aut tertianis febribus, ſic & in febre ardente, & quacunque continua, qualis ea eſt cuius meminit Galen. 4. acutorum ſingultuoſa nuncupata, quæ ſummè malum portendit, niſi vomitus ſequatur: nam venenoſam materiā, vel internam tunicam ventris exuri proculdubio ſignificat, aut acres, & bilioſiſſimos humores, & quos vix ſuperare poteſt natura. In hyſtericis verò fœmi- D nis non ita periculoſus exiſtit: in vteri inflammatione deterior, à muſculis, & oſſibus temporum læſis, lethalis: item in ſenibus ob prolapſa inteſtina non ita, quia ſola reductione curatur.

Signa.

Noſces ſingultus cauſam prægreſſam ex relatione: nam inanitionem præſtitiſſe occaſionem, ex præcedentibus euacuationibus diſces, vel ex largiori inedia. Humorum, vel alimentorum copiam, cauſam præſtare cognoſces, quòd præceſſerit multorum, aut prauorum alimentorum eſus. Acrimoniam & mordacitatem diſces ex oris ſapore, & vomitu, ex anxietate, & mordicatione, & graui in ventriculo moleſtia: item ex his quæ excernuntur. Ita & in febribus ex humore peccante copioſo vt in principijs, prauo, E & venefico vt poſt euacuationem, aut ex ſolo incendio, quod teſtatur ingentiſſima ſitis: ſic puſilla humoris portio, aut vaporis maligni noſcitur priuatione prædictorum ſignorum.

Curandi ratio.

Curationem probè inſtitues, ſi diuiſeris in eam quę ſingultui debetur, cùm per ſe affectum conſtituit, & in eam quæ ei proficua ſit, cùm alterius affectionis eſt accidens. Huic enim medeberis triplici auxiliorum genere: vno quidem quod morbo proficiat, & ſymptomati, ſi morbi materia occaſionem præſtitit, vt in febribus conſpicimus (nam de ſingultu ob inflammationem ventriculi, cerebri, vteri, iecoris, & aliorum membrorum, ſat eſt noſſe, per ablationem affectus, aut per ſolam ſenſus oris ventriculi retuſionē compeſci debere) quarum ſucci in ventrem confluentes id malum machinantur vno è tribus modis: nam aut ſuccreſcit ſingultus in principio febris, crudorum ſuccorum vbertate, & à recrementis primarum ve-

venarum: quam ſanè, vel expurganti pharmaco, eo
que leniente protinus demes, vel vomitu. Secundò
prouenire aſſolet in ſtatu, quo tempore criſis per vo-
mitum futura monſtratur, cui ſanè nullum præſidiũ
adminiſtrare oportebit. Tertiò verò & vltimò ſuc-
creſcit ſingultus in febrium augmento, humore ob
calorem præter naturam vigentem fuſo, & feruido,
ac ob id ad plures partes euaporante, ac forſan ma-
ximè in ventrem, & os eius. Quod ſanè vt fieri aſſo-
let duobus modis, ita vtroſque ſeorſim ad curatio-
nem, tanquam differentes, expendiſſe oportebit: quip
pe vel refunditur viriosus, ac feruidus humor per me-
ſeraicas à iecore, & venoſo genere in ventris inani-
tatem, aut per venas, quibus os ventris, & venter ip-
ſe gaudent, & fruuntur, permeat ad prædictarum par
tium ſubſtantiam, quod grauius ſolet eſſe, & pericu-
loſius. Diſtingues autem ad inanitatem confluere,
quia rariùs ſingultiunt laborantes, & leuiùs, atque
ab aſſumpto cibo, vel potu, aut quouis medicamen-
to leuantur. Fieri autem fluxum in ventris ſubſtan-
tiam, aut os eius, quòd non ſedetur cibo ingeſto, &
ſingultus frequenter, & importuniùs fiat, ac veluti
vera ventris conuulſio videatur, quia non quieſcit
longiori temporis ſpatio, ſed præ frequentia veluti
ſuffocari laborantes videntur, quia cùm infartum
ſit quod mordet, difficiliùs pellitur, & preſſiùs, ac
importuniùs naturam laceſſit. Quo fit, vt duobus
etiam modis ſubuenire huic malo oporteat: nam
præexiſtente in ventriculi cauo mordaci humore, vel
vomendo, aut leni pharmaco expurgando, proti-
nus demendus eſt, cauens ne ſeligentibus vtaris, ne
plus humoris ad ipſum ventrem euocetur. Quippe
quæ leniendo purgant, humorem euacuant, & ſimul
reſiduum mitigant: ſic dum vomendum eſt, aquæ
calidæ hauſtum copioſum porrigere oportebit, vt &
abluatur ſordities, & ſurſum ducta faciliùs vomitus
concitetur. Verùm ſi conſtiterit infartum eſſe in
ventris ſubſtantia humorem, vt malum toleratu eſt
grauius, ita prorſus curatu difficilius exiſtit. Cùm
hoc tamen tribus præſidiorum ſortibus pugnandum
eſſe conſulit vrgentiæ ratio: nam ſi vel corpus purga-
tione iam vſum fuerit, aut ob febris inclementiam
non licuerit, curabis ſenſum (ne laborans plurimum
labatur) ſtupefacere, ac primò (ſi fortè ſuffecerit) à
leuioribus facto exordio: nimirum à ſyrupo viola-
rum, portulacæ, de mucilaginibus, & de papauere,
ac vltimò deueniendum eſt ad philonij vſum: inte-
rim tamen alexipharmacis curabis humoris incle-
mentiam conterere, vt theriaca, vel electuario de hya
cintho, ſi febris incendium non vetuerit; ſin aliter,
ea admiſcere oportet ſyrupo violarum, de ſucco li-
monum, & de portulaca, cum copioſioribus aquis.
Exteriùs verò oleo Matthioli, naphthæ, vel de abſyn
thio cum vino partem inunges. Verùm ſi febrilis fer-
uor non vetuerit, ex re erit ante ſtatum ſeligenti phar
maco purgare, vt infuſo rhabarbari, vel foliorum ſe-
næ, & ſyrupo ex infuſionibus violarum, aut manna.
Vel ſi huic curationi locus non ſit, clyſmatis vẽtrem
ſollicitabis interim dum corpus ad maiora auxilia pa-
ratur, & pari penſu humoris, ac flatus acrimoniam re
tundes: quem vſum præſtare poſſunt ptiſanæ cremor,
lac amygdalarum dulcium, amylum, lac aſininum a-
quæ admixtum, vel iuri pulli, aut aquę lactucę, vel por
tulacæ. Item emulſio quatuor ſeminum frigidorum
maiorum extracta aqua hordei, portulacæ, aut lactu-
cæ: cuius etiam cenſus eſt hauſtus aquæ feruentiſſi-
mæ, aut ſi maximus ſit feruor, & nihil aliud vetuerit,
frigidiſſimæ. Quòd ſi ſola ſit æſtuoſa caliditas, mirũ
in modum proficiunt trochiſci, q. ℞. *ſpicæ nardi, roſa-
rum viridium, & maſtichis, anà ʒ. ß. aloes, & aſari ℈.
1. opij gr. 12. excipiantur mucagine pſyllij facta in deco-
cto lactucæ, & fiant paſtilli quantitatis gr. 10.* Prodeſt
in vtraque cauſa potus aquæ alicuius ex dictis, aut plu

A uialis frigidiſſimæ, ſi vires, aut ſumma cruditas non
vetuerint. Verùm in hac æſtuoſa cauſa vẽter exteriùs
fouendus eſt (non quidem vt in præcedenti, vbi reſol
uere, ac digerere calidis opus erat) oleo roſarum, vel
omphacino, de ſemine cucurbitæ, aut de papauere,
additis pulueribus ex corallo, & roſis cum mucagine
pſyllij, & guttulis vini albi.

Quòd ſi ſingultus nulli alteri affectioni, quæ pecu-
liarem prouidentiam expoſtulet, adiungatur, tunc
profectò à cauſæ conſideratione, & ablatione ini-
tium curationis auſpicari oportet: quippe ſi à ſola fri-
giditate oriatur, ſola vociferatio, vel anhelitus vo-
luntaria cohibitio, vel cogitatio intenta, vel timore
percuſſa ſufficiens eſt, quòd ſpiritus compreſſus vici-
B nas pulmoni partes plurimum calfaciat: idem quo-
que præſtat aqua frigida in faciem inopinatò inſper-
ſa. Præſtat etiam intus, & extra ventrem calfacere
per ea quæ partem ipſam rarefaciant, facta priùs le-
ui frictione: cui vſui ſummopere confert vinum Hip
pocras appellatum, vel ius cum cinnamomo, aut ip-
ſum cinnamomum commanducatum, aut aqua cin
namomi, quæ feruens exiſtat. Exteriùs verò dor-
ſum inunges oleo naphthæ, vel de pipere, & ven-
trem eiſdem, & balſamo, oleo nardino, & de men-
tha, ſuperpoſito cataplaſmate ex furfure, vino, aqua
vitæ, & pulueribus calidis. Verùm ſi flatuum mul-
titudo ventrem ad ſingultum laceſſit, præterquam
quòd nuper adducta præſidia ex vſu eſſe poſſunt, pro-
C deſt etiam vinum in quo maduerint aniſum, baccæ
lauri, ruta, roſmarinus, iuniperus, & galanga: valet
vinum Hippocras appellatum, aut aqua in qua ma-
duerit anethum, abſynthium, cariophyllus, & id ge-
nus. Præſtat & leuis hauſtus aquæ vitæ, aut aquæ
cinnamomi arte chymica extractæ: item diacymi-
non, dianiſon, & electuaria quæ fiunt ex nardo, gal-
lia, & zingibere. Idem præſtat theriaca vetus, aut
mithridatum. Quòd ſi ex corrupto cibo flatus pro-
deat, maximi eſt vſus id q. ℞. *ſpicæ celticæ, zingiberis,
nepetæ, ſeſeli, rutæ, dauci, cumini, anà ʒ. 1. ſacchari ℥. 6.
fiat puluis, cuius ʒ. ß. porriges ſuperbibito melicrato.*
Proderit tamen priùs rhabarbaro, aut hiera ventrem
purgare, vel pilulis q. ℞. *ſpodij, ſeminis intybi, portula-
D cæ, ligni aloes, anà ℈. 1. pulpę tamarindorum ʒ. 1 rhabar
bari electi ʒ. 2. conficiantur cum oxycrato.* Magni etiã
eſt momenti ſyrupus de corticibus citri cum infuſo
rhabarbari in hydromelite: ſicut exteriùs calidis, &
diſcutientibus vti, ſed maximè decocto chamæmeli,
abſynthij, & cariophyllorum, aut fœniculi: prodeſt
& cataplaſma ex furfure, vino, & pulueribus carpeſia
rum, galangæ, & cinnamomi.

At ſi ex cauſis prodeat, quas diximus affines eſſe
inanitioni, tunc profectò reficientibus potiùs, & re-
ſtaurantibus, quàm his quæ vel euacuent, vel calfa-
ciant, aut digerant, res agẽda eſt: quapropter vtendũ
erit deſtillatis, colatitijſq; iuſculis, & expreſſionibus,
ac cibis humectantibus. Fiunt autem hæc ex conſer-
E uis bugloſſæ, borraginis, nenupharis, & ſimiliũ: item
ex iure extremitatum capreolorum, aut auium, addi-
to cinnamomo, & ſaccharo. Præſtat etiam dorſum
inungere, & ventriculum oleo violarum, hydrelæo,
& oleo ſeminis melonum, cum hapſu ex goſſypio car
pto illis imbuto, qui perpetuò ventriculo, & dorſo in-
ſideat: tandem conſulendus eſt Galen. 7. metho. cap.
de ſiccitate ventriculi.

Quòd ſi à calidorum humorum affluxu is affectus
ſuboriatur (quod ex roſionis, & mordicationis ſenſu
perdiſces facilè) quàm citiſſimè curandum eſt ven-
trem à prædictorum humorum ſpurcitia liberare,
quod promptiùs facies vomitu, exhibitis priùs quę hu
morum acrimoniam retundant, & aliquo modo
attenuent (quia ſemper his adiungitur aliquis lentor,
qui fixiùs adhæret) atque pariter contemperent:
cuius naturæ eſt aqua calida cum ſyrupo violarum,
bor-

borraginis, & bugloſſæ, atque portulacæ, & guttulis oxymelitis: item panis aqua imbutus, vel aqua hordei, cum ſaccharo violarum, & modico aceto. Proſunt & emulſiones ſeminum frigidorum maiorum, & ſuccus portulacæ, aut lactucæ, cum aqua hordei, & ſaccharo, vel decocto papaueris: prodeſt etiam lac ſeminis eius. Quibus factis, audaciùs poteris vomitum mouere, ac ſi laborans, vel renuerit, vel difficulter vomuerit, vel factum non profuerit, his ventrem purgabis quæ ſuperiùs diximus, infuſo nimirum rhabarbari, manna, ſyrupo ſolutiuo roſarum cum decocto foliorum ſenæ. Prodeſt & abſynthij decoctum, cum expreſſione rhabarbari, aut foliorum ſenæ, cum ſaccharo, vel ſyrupo portulacæ: poſtea verò frigidæ aquæ potus mirum in modum ſingultui medetur. Quibus profectò non ſolùm ventri beneficium pręſtabis, ſed prouidebis etiam iecori, cuius occaſione, & vitio non rarò hanc affectionem ſuccreſcere ſcimus. Sed exteriùs quoque venter, & iecur inunges oleo roſaceo, vel omphacino, aut vnguento roſaceo, vel ſantalino, vel ceratum ſuperimpones ex oleo roſaceo, & violaceo ſæpius aqua roſacea cum modica cera lotis.

Si tamen ex humore craſſo, frigido, & parti nimium infarto homo ſingultiat (præter ſternutamentum, & alia quæ authores proficua eſſe ſcribunt, quia vim habent calorem ſubitò ad interna reuocare, vt ſunt ſubitæ animi paſſiones, & alterationes) primitus humores extenuare, & calfacerè, ac incidere opus erit, quod facies primum melicrato, oxymelite diuretico, aut ſimplici: quibus factis quantum ſat ſit, vomitum excitabis bis terve in hebdomada, porrigens intermedijs diebus, hydromelitis ſquillitici modicum, aut oxymelitis ſquillitici cum melle roſaceo tantundem. Verùm ſi vomuiſſe non ſuffecerit, iterum humores præparabis, & ad hieræ ſimplicis Galeni vſum (quæ primas tenet in hoc affectu) te conferes, vel ad pilulas maſtichinas, de aloe, de rhabarbaro, & agarico, cum modico turpeto: nec non ad terebinthinæ abietis vſum, vt quæ mirè viſcera omnia repurget, maximè ſi ex ea, & rhabarbaro pilulas confeceris. Inter vnam tamen, & alteram purgationem, modico vteris aceto ſquillitico, aut oxymelite cum decocto cinnamomi, hyſſopi, thymi, ſatureiæ, & ligni aloes: quibus factis, authores conſulunt *caſtorei ℈. 1. aut ʒ. ß. cum poſca potui tribuere*, vel *theriacæ, aut mithridatij ℈. 1. cum vino aromatis condito*, & iterum ad purgationem ex hiera, & agarico iubent deuenire: poſteà tamen commendant vſum vini quod ſic conficitur: *Excipe vini albi ℥. 6. in quo leuiter ferueat galangæ ʒ. 1. cinnamomi, & ſeminis anethi, anà ʒ. ß. caſtorei ℈. ß. cuius ſingulis diebus manè ſumat laborãs ℥. 1. & ß.* Præſtat & hydromel ex decocto ſquinanti, aſſari, maioranæ, ariſtolochiæ, & zingiberis: prodeſt & diacyminon, dianiſon, & diatrion pipereon. Sed mirum in modum prodeſſe ſcimus electuarium q. ℞. (maximè ſi quid vitioſum, & corruptum adhæſerit) *ſeminis anethi, cardui benedicti, citri, anà ℈. 1. meliſſæ, corticum citri, anà ʒ. ß corallí rubei, galangæ, macis, cinnamomi, anà gr. 10. margaritarum, fragmentorum ſmaragdi, anà gr. 8. cornu cerui, & lapidis bezoar, anà ℈. 1. cum ſaccharo, & vino albo fiant tabellæ*: item theriacæ modicum, aut mithridatij, vel ſtillationis eiuſdem theriacæ. Huic etiam cauſæ, poſt prædicta præſidia ſcimus incredibili efficacia prodeſſe cucurbitam ventri appoſitam: nam euocato calore, materiæ inclementiam, & duritiem frænat. Exteriùs verò inunctiones, fomenta, cataplaſmata, & emplaſtra, quæ ſuperiùs ſcripſimus vim habere calfaciendi, adhibenda ſunt: oleum item aniſi, cariophyllorum, aut cinnamomi, aut theriacæ, & alia plura, quæ huic vſui proficua leges tom. 2. capit. de præſidijs ventriculo calfaciendo, aut refrigerando idoneis. Verùm ſi ne hæc quidem, aut illa prodeſſe videátur, ad narcoticorum

A vſum iterum confugiendum eſt ea lege quam ſuperiùs adduximus. Expendendum tamen eſt in curatione cuiuſuis cauſæ, purgantia medicamenta non vehementia, nec copioſè, atque confertim eſſe adhibenda, langueſcit enim ſummopere eorum vehementia, & calore vis ventriculi, quo deterior plerumque fit affectio, ſed ſatius eſt paulatim, & per interualla minutis vti purgationibus, vt citra virium iacturam ſenſim humores imminuamus.

CAPVT VI.

De nauſea, & vomitu.

B EST quidem vomitus vna ex affectionibus quæ vẽtriculo accidunt, cui comites ſunt conſimiles aliæ, nimirum nauſea, ſupinitas, ſubuerſio, æſtuatio, & conturbatio ventriculi, & tandem aliæ, quas ſtomachicas Gal. 8. pharmac. loca appellat. Recenſet namque eos ſic eſſe appellandos, qui ab accepto cibo grauantur, & ægrè tolerabilem anxietatem habent, & qui nauſea infeſtantur: maximè cum ciborum acore, aut nidore, vel alio vitio: & qui ructus eiuſmodi cũ moleſtia quadam, anxietate, ac ſubuerſione eructãt: maximè ſi nondum cibum acceperint, & qui in ventre diu cibum adſeruant grauantem, & qui à nimio premuntur appetitu. Item eos qui fortiter exoluũtur, ſi citò cibũ non accipiunt, & morſum perſentiſcunt: tandem eos omnes, qui nauſeabundi cum æſtu, an-
C xietate, & triſti moleſtia exiſtunt.

Cæterùm primò expendere hoc capite oportet, ſubuerſionem eſſe laxitatem quandam ipſius ventriculi, quæ ex diſtemperie, aut (vt 8. pharmac. local. Galen. refert) ex copioſa, & inundante humiditate proficiſcitur citra aliud vitium humoris, quibus de cauſis ventriculus ſubuertitur, & veluti nauſea mouetur. Cui affectioni finitima eſt ſupinitas, in qua quidem ventriculus pari lege mouetur, verùm citra ciborum abominationem, & tædium, in quibus videntur differre huiuſmodi affectus. Cæterùm, quia ſubuerſio finitima eſt faſtidio, ſupinitas quidem nauſeæ, ob id arbitramur differre ab æſtuatione, & conturbatione, quæ ſunt quoque deprauati motus, dum ventres æſtu,
D & calore, ac propenſione ad motum nauſeatiuũ mouentur, quæ ſanè ab aſſumpto pharmaco plerumque ſuccreſcere ſolent, & potu frigidæ protinus ſubſident & quieſcunt, quo differunt à ſubuerſione, & ſupinitate: ſed horum hac in parte ſeorſum meminiſſe nõ eſt opus, cùm ſat ſit vomitus, & nauſeæ curationem, & naturam expendiſſe.

Eſt quidem nauſea inanis quædam vomendi neceſſitas, qua ventriculus citra manifeſtam excretionem ad vomitum mouetur. At vomitus tantùm eſt expellentis facultatis motus, quo pellit quod ſibi eſt moleſtum in ventriculo. Quarum definitionum gratia expendere primò oportet, quanam ratione ventriculus huiuſmodi moliatur vacuationem, na-
E turaliter ne, an præter naturam: nam potiſſima ratio, propter quam toto genere præter naturam Medici eam appellarunt, eſt quia nullum huic vacuationi natura dicauit inſtrumentum: namque ſtatutum eſt ventriculo per œſophagum vorare, ac per pyloron, & infernam aluum expellere: igitur nulla lege videtur poſſe fieri, quòd animal naturaliter vomat, etiam ſi Galen. dixerit œſophago ineſſe vorare, & vomere. Præterea nullum eſſe inſtrumentum conſtat: nam per villos rectos œſophagus trahit, per circulares pellit ab œſophago in ventriculum, & nullũ aliud habet villorum genus, quo poſſit ſurſum pellere, ergo vomitioni nullum datur inſtrumentum. Quod ſecũdò ſic probo: nam vacuatio quæ fit per vomitum, etiam cenſenda eſt præter naturam, quatenus id quod excernitur nõ eſt reſiduũ optimæ coctionis, ſed quid

ſuperuacuum, & excrementitium, alienum quidem ab his quæ ſecundùm naturam ſolent fieri. Inſuper præter naturam efficitur, non quòd ope naturæ non fiat, neque quòd ſubito naturæ inſtrumento careat, ſed quia natura ipſa peruertit agendi antiquam conſuetudinem. Ratio huius rei ſtat in hoc, quòd, vt alimentum ab ore in ventriculum deferatur, neceſſum eſt fibras oblongas moueri primò, ac motum incipere à parte œſophagi ſuprema, & miniſterio tranſuerſarum, quæ comprimunt alimentum, ab eadem parte incipientium deferri deorſum. Itaque cùm motus fibrarum principium ſumit à parte ſuperiori œſophagi, deuoratio perficitur: cùm verò principium prædicti motus fibrarum fit à parte inferna œſophagi ad ſuperna, & os ipſum, efficitur vomitus. Quo fit, vt hac ratione aliquo modo conſtet vomitum non omnino ſubuertere naturæ leges, neque omnino eſſe preter naturam: quippe abutitur ipſa villis oblongis, & circularibus, vt vſus tempore hunc motum exequatur: nam vomitus fit mediantibus duobus motibus, ventriculi nimirum conantis expellere, & œſophagi trahentis ſurſum, mediantibus villis rectis (quibus voratum ſecundum naturam efficit) apprehendentibus quod vẽtriculus regerit, cui operi iuuant etiam villi tranſuerſi comprimentes, facto principio compreſſionis à parte inferna ſurſum, donec per os euomatur excremẽtũ, & hoc eſt quod Gal. dixerat 6. de morb. & ſympt. nimirum naturam his motibus abuti.

Sic nauſea fit inanis duobus modis, aut quia villi memorati non trahunt, etiam ſi ventriculus regerat quæ continet, & talis motus appellatur ſupinitas: aut quia ventriculus non regerit, quòd impacta adhærenſque ſit contenta ſubſtantia, etiam ſi œſophagus conetur trahere, quæ vera eſt nauſea. Itaque ſi vterque motus principium ſumat à parte inferiori, vomitus nauſeave fiet: nam ſicut quod in ore continetur, deorſum fertur, facto motus principio à parte ori proxima, pari lege vomitus efficitur eius quod in ventriculo continetur, facto motus principio à parte œſophagi ventriculo proximiori. Ex quo conſtat, vomitum eſſe affectum præter naturam facultatis expellentis ipſius ventriculi, factum eiſdem inſtrumentis, quibus deuoratio fit, cæterùm diuerſo modo, & ordine operantibus. Nauſea etiam eiuſdem eſt naturæ conatus, licet irritus, & inanis, in quo differt à vomitu, quia nihil notatu dignum excernitur in ea. Qui ſanè duo motus ob id à Galen. naturæ opera appellantur, quòd à principio intrinſeco proficiſcantur: & eo quòd natura non niſi irritata eos moueat, aliquando ſymptomata appellat. Quo fit vt affectiones naturæ potiùs quàm actiones cenſeri debeant: contrahit enim ſe ſe ventriculus in vtroque motu, & ad modum quo manus noſtræ comprimunt quod continent, premit, & pellit: ac licet toto genere præter naturam ſit quod proijcit, dum prodeſt, & ex nocui expulſione animal iuuatur, ſub affectu præter naturam continetur, non tamen toto genere, vt ex Gal. conſtat lib. de differentijs ſympto. in fine.

His habitis, conſtat euidenter hos omnes motus vni facultati, nimirum expultrici, conuenire, tãquam in vnica ratione generica, verùm diſſidere inter ſe peculiari quadam, & ſpecifica ratione, qua vnuſquiſque propriam adipiſcitur naturam. Nam vomitum & nauſeam potiùs mouet naturalis facultas expultrix, appetitu quodam naturali ſtimulata, quòd ſibi tanquam diſſimile apprehendat, quod nititur expellere, potiùs quàm occaſione alia. At ſingultum ob ſenſus acrimoniam, & læſionem excitari comperimus, & quaſi præſtans ſubſidium expultrix gliſcit ad nocui, & moleſti pulſum, in quo etiam conuenire cum vomitu videtur, licet in modo longiſſimis diſſideat interuallis. Verùm in ſupinitate, ſubuerſione, æſtu, & turbatione ventriculi, in animalis appetitus ſubſidium ſe ſe accingit ad nocui expulſionem, vt euidenter probat cibi faſtidium, cui prædictæ affectiones iunguntur: quippe omnes ſunt cum cibi horrore, & tædio, in cuius gratiam, ac medelam expultrix inſurgit, ac etiam adeò intenditur motus, vt vomitum, & nauſeam in ſubſidium aduocent, vt non rarò accidit his, quibus viſa, aut audita re aliqua ſibi aduerſa non ſolùm ſupinitas, & ſubuerſio ſuccreſcunt, verùm & nocui vomitus: ſecus res ſe habet dũ malum à vomitu incipit, quia tunc ſat eſt, cauſam, quæ ipſum excitat, ob diſſimilitudinem eſſe naturæ aduerſam, adeò vt nitatur ipſam pellere: præterquam quòd (vt mox probabo) cauſæ ratione longiſſimis diſſident interuallis.

Cauſæ. Proficiſcitur vtraque affectio à cauſis quibus ineſt vis facultatem ventriculi expultricem irritandi, aut labefactandi contentricem, ne poſſit ſibi commiſſum alimentum continere, aut actibus errantis expultricis reſiſtere, etiam ſi leues ſint, nam ſola ſui ratione arbitror minimè poſſe vomitum mouere, quantũuis frigiditate, aut humiditate abundet, quæ potiſſima ſunt eius impotentiæ principia. Facultatem verò expellentem variæ cauſarum ſortes laceſſunt: cæterum duo tantum earum genera ipſam ad expulſionẽ vitiatam inuitant, nimirum ventris vlcus, tuberculum, aut acrior ipſius ſenſus, vel humor, aut excrementum quoduis, quod præter naturam ibidem confluat, aut generetur. Hæ tamen ſunt in duplici differentia, nam aut pondere, & grauitate moleſtant, aut acrimonia, & mordacitate laceſſunt. Materia tamen harum cauſarum multiformis eſt, & varia; nam ex humoribus quilibet, nec non & excrementis, diuerſo tamẽ modo: nam quædam ventriculum inundantia replentiaque eiuſdem cauitatem, id malum efficiunt: nonnulla ipſi ventriculo adhærentia infartaque (quæ maiori ex parte nauſeam efficere ſunt nata) ſiue craſſa ſit pituita, quæ plerumque, aut innatat, aut adhæret, ſiue bilis, ſeroſusve humor, aut aliter vitiatus, aduſtus, putrefactusve. In quo etiam genere ſunt cibi, & potus, vel fœtidi, vel pinguoſi, vel tædioſi, & prauè olentes, aut acres, & mordaces.

Dubium. Sed ſuboritur non leue dubium in modo quo hæc omnia prædicto malo cauſam præſtant: inquit enim Galen. 1. de locis capite 4. Ex humoribus prædictos affectus efficientibus, quoſdam ventris cauitatem replere, & inundare, quales ſunt aquoſi, aut qui ex crudis edulijs praui gignuntur: quoſdam ventriculi tunicis adhæreſcentes, & impactos, qui craſſi ſunt, viſcidi, & glutinoſi: alios verò acres, mordaces, ſeroſos, & nimium tenues, qui plerumque in ipſius tunicas infarti, acrimoniam inferunt, & mordacitatem. Et ſubdens diuiſionem inter nauſeam, & vomitum docet, humores, vel adhærentes, vel in cauitate inundantes vomitum mouere, hos quidem facilem, illos verò difficilem, & cum maximis conatibus, quem cum praua excretione præcedit vehemens nauſea: nauſeam verò efficere eos qui in ventris ipſius tunicis inuiſcati, & penitiùs inſerti ſunt. Ex qua doctrina prodit dubitandi occaſio, nimirum quæ ſit differentia inter ſingultum, & nauſeam, ſi quidem vterque affectus ab eiſdem fit humoribus, & eodem modo infartis in eiſdem eiuſdem membri tunicis. Cui dubitationi, ne longiùs abeam, dicimus longè magis eſſe in ſingultu infartos humores in ventris ſubſtantia, quàm in vomitu, quia ſolùm inundare ſat eſt, & in nauſea, cui ſufficit adhæreſcentes in ventris tunicis eſſe, dummodo humor ſit admodum tenax, cuius tenacitatem ſupplet humor tenuis in ſingultu, dum in poris reconditus hæret. Præterquam quòd non rarò conſtat vomitum, & nauſeam hoc habere proprium, & peculiare, quòd ſibi habeant comites ſubuerſionem, ſupinitatem, aut laxitatem, tędium vel abominationem, ac æſtum, & horrorẽ: quo fit, vt

plerumque vomitum moueant viſa, & audita, quæ A hæc accidentia ſua natura inferre poſſunt. At ſingultus nulli iſtorum adiungitur, ſed citra alterius ſymptomatis commercium hominem infeſtat. Cuius diuerſitatis etiam ratio eſt diuerſa humorum natura: nam qui nauſeam, & vomitum moliuntur, pręter morſum & acrimoniam, aut pondus, quæ communia habent cum his quæ ſingultum efficiunt, habent inſuper ſpecialiùs tædioſam, humidam, & veluti pinguoſam naturam, aut ſordidam quandam, & nimis humentem putredinem, quibus non ſolùm natura ad motum excitatur, ſed etiam animalis potentia moleſtiam quandam, & tædium, ac veluti horrorem, & abominationem eorum, quæ in ventre ſunt, perpetitur: cuius ra- B tione licet humores ſint iidem, hoc peculiari accidenti diſſident, & pari ratione ſymptoma quod ab eiſdem prouenit, vt dictum eſt: quippe ſingultum ſicciores, & craſſiores humores proculdubio efficiunt. Præterea differunt, quia per ſingultum ventriculus in ſe contractus, & velut deſcendens gulam deorſum trahit: contra in nauſea nimium laxatus quaſi inuertitur, & ad ſuperiora vergit œſophago etiam laxiore facto, quòd in ſe nauſea contineat ſupinitatem, & ſubuerſionem, ſiquidem præ nimia humectatione vētriculus ligamentorum inſtar laxus cibum faſtidit, & leuiſſima de cauſa reſupinatus ſubuertitur: oportuit profectò hæc ſymptomata prædicta cauſæ ratione etiam diſſidere, quia quæ appetitum lædunt naturalē, C potiùs diſſimilitudine quàm alio vitio id nata ſunt efficere: quæ verò ſingultum, ſenſum tactus ob acrimoniam, & mordacitatem: at quæ appetitum animalē, tædio, & horrore concepto potiùs quàm alijs qualitatibus, quæ nobis diſſimiles ſint, aut ſenſum tactus lædant, id efficere habent: & ob id cauſas prædicto modo diſſidere opus fuit.

Signa. Qua ratione partiti ſumus huius affectus cauſas, partiri etiam tenemur ſigna, quibus quælibet cauſa cognoſci faciliùs poſſit. Si dum vomitus ex nauſeatiua ciborum ſatietate proficiſcitur, ſumpta ratione ab his quæ præceſſerunt, facilè cognoſcitur: nam ſi quis plus iuſto alimenta ſumpſerit, aut ea fuerint praua qualitate affecta, alijs ſignis opus non eſt. Verùm D dum ex totius corporis vitio prodit, nam ſæpè id fieri contingit, corpore ſe ſe in ventriculum exonerante, ex deprauato totius corporis colore iuxta peccantis humoris ideam, facilè erit cognoſcere. Nam dum bilioſi ſunt vomitus, pallidum corpus vniuerſum exiſtit, & calidum, dolores perſentit maximos, & laſſitudinem ſpontaneam præceſſit deprauata vitæ inſtitutio, qua totum corpus excrementis ſcatens, tanquam validius, & fortius in ventriculum ſua vitia tranſmittit. Sic in pituitoſis vomitibus cognoſces corpus peccare ex albo colore, carnis mollitie, & ad actiones torpore, & ineptitudine: præterquam quòd præceſſit pituitoſorum inordinata ingeſtio, exercitij conſueti demiſſio, nauigatio, natatio, habitatio in locis frigidis, E & humidis, ac vita admodum ſedentaria. Vomitus præterea melancholicus cognoſcetur ex toto corpore prodire, ex plumbeo faciei colore ad nigrum potiùs vergente, ex triſtitia, ex mœrore, ac deſperatione: quibus præceſſit ingens cura, aut labor, leguminum, & piſcium, atque carnium ſalitarum præter modum, & conſuetudinem eſus: item eſt in toto corpore impotentia quædam inſolita.

Proficiſcitur non rarò vomitus à cerebro in ventriculum inſtillante pituita, aut ſalſuginoſo humore, quod facilè noſces ex præcedente, & præſente inſtillatione ab eo, necnon ex ſpumoſis vomitibus, & quòd frequentiùs nauſeabundi exiſtant laborantes, quo tempore cibum ingerunt, & mox ab ipſo ingeſto: nā maſticationis opere, & calore facilè inſtillat, & attrahitur pituita, quo crebriùs nauſea, & vomitu infeſtātur laborantes.

Nec minus vomere coguntur laborantes iecore in ventriculum regerente ſuccum ſuperabundantem, ſed maximè bilem. Quod noſces ex vrinæ colore, ex iecoris tumore, & dolore, ex natura humoris per vomitum excreti, corpore non peccante: & ex eo quòd ieiunis magis ſuccreſcat ventriculum impleri à prædictis recrementis ex iecore, quàm ſaturis, licet vt cibus non euomatur, neceſſum eſt in hac cauſa ante ipſum vomere, quod etiam monſtrare habent linguæ color, & ſapor, quibus plerumque iecoris vitia venamur.

Cæterùm dum in ventriculo mali cauſa immoratur, faciliùs multò cognoſcitur: nam pituitoſi humores, præter id quòd vomitum mouent, ventriculum nauſeabundum detinent, & adeſt quædam veluti cibi auerſio, ventriculi frigiditas, tremor maiori ex parte maxillæ inferioris, etiam ſi id omnibus vomentibus accidat: item ructus excretio, quæ nullum refert ſaporem, niſi acida ſit pituita, aut ſalſa, quæ facilè his ſaporibus ſui præbent ſpecimen, præterquam quòd in ſalſa plurimum ſitiunt laborantes, & à potu non leuātur, ſed citiùs vomūt. Flaua autem bilis faciliùs, dum redundat, cognoſcitur ex linguæ colore, amarore, & ſiti, ex ventriculi anxietate, cibi faſtidio, & bilioſorū excretione.

Nauſea ergo interdum mouetur primogeneo ventriculi affectu ab humoribus mordentibus, aut opprimentibus ventriculum, quam non ſequitur vomitus propter imbecillitatem facultatis, aut partium ſuperiorem œſophagi, ac lentorem, & craſſitiem materiæ, quæ contumaciter tunicis adhæreſcens, minus obſequioſa eſt: interdum verò per cōſenſum à phlegmone partium vicinarum, ex qua tenues ichores in ventriculi cauitatem reſudant, vbi collecti orificium ipſius vellicant, vnde ingens cibi faſtidium, nauſea, & interdum pauca, ac bilioſa vomitio commouetur, quod in phlegmone partis concauæ hepatis euenire refert Galen. 5. de locis, capite 4. Sæpè etiam nauſea ſuccreſcere aſſolet ex colliquatione materiæ quæ in venis eſt, maximè in malignis febribus, in quibus multi falluntur arbitrantes purgationem præferendam eſſe ſanguinis miſſioni, decepti nauſea illa mendaci, & ob id diſtinguere oportet, quando ex hac cauſa, & quando ex cruditate, vel humorum motu ad ventriculum nauſea fiat, ne vel fiat inutiliter, vel prætermittatur auxilium.

Supereſt tamen modò docere, in qua nam ventriculi parte huiuſmodi humores immorentur: nam iuxta id quoque curandi methodum variare oportebit. Quòd ſi ventriculi cauitas repleatur, facilè cognoſcitur, quia ipſi humores, & cibi etiam mox ab eorum ingeſtione, leuiſſimo quodam motu excernuntur, & tanta ineſt in ventriculo ex alimento tenſio, anxietas, conturbatio, & inquietudo, quòd laborantes, donec vomant, minimè quieſcant: quod in his in quibus humor tantum tunicis adhæret, non contingit, ſed alimentum excernitur, quale fuit ingeſtum. Cæterùm hæc eſt differentia, quòd in primo caſu etiam ſine cibo vomitus mouentur, & ſtatim à vomitu alimentum retinent: in ſecundo verò caſu non vomunt niſi cibo ingeſto, citra cibum verò nauſeabundi admodum ſunt, & dum aliquid excernitur, id profectò eſt pituitoſum, craſſum, viſcidum, & maximis conatibus excretum. Verùm dum humor infartus eſt in ipſa ventriculi ſubſtantia, quo plus alimentum ingeſtum coquitur, eo plus euomunt, quia ex efferueſcentia, & ebullitione, quam præſtat natura alimentis ad confectionem, ipſi etiam humores infarti agitantur, & mouentur, quorum irritatione facultas excitatur ad expulſionem, & vomitum efficit tantum illius alimenti ingeſti, & ſemiconfecti: cæterum ex hac cauſa potius prodit nauſea, quàm vomitus.

Supereſt adhuc alia vomendi occaſio, cuius etiã prouidentiam ediſcere oportet: quippe vomunt multi ex ciborum corruptione intra vẽtriculum ipſum facta: nam ineſt aliquibus tanta ipſius impotentia, aut vitium, quòd alimenta, etiam ſi diu retineantur, conficere nequeat, aut potiùs corrumpat, etiamſi optimæ ſint ſubſtantiæ: cuius rei ſignum euidens eſt qualitas, quam præ ſe fert id quod vomitione reijcitur, nidoroſa nimirum, acida, aut inſipida.

Curandi ratio. Dictum eſt lib. 1. de auxiliorum arte, ex vacuationibus quaſdam eſſe prorſus compeſcendas, eas nimirum quæ omnino lædunt & ex laudabili ſubſtantia fiunt, ſiue ſanguis ſit, ſiue alimentum: alias prorſus permittendas, velut ſunt quæ conferunt & leuiter feruntur, quòd in illis quod nocuum eſt, natura excernat: velut ſunt pituita biliosis permixta, nonnunquam biliosa, ſincera, crocei, aut æruginoſi, porracei, cærulei, liuidi, aut nigri coloris: nonnullas etiam eſſe, quæ licèt modò non proſint, poſtmodum profuturę ſunt, & ob id eas non cohibere ſed moderari oportet, maximè dum per eas corpus ab aliquo vitio ſe ſe exonerat: alias verò, quæ etiam ſi nunc lædere non videantur, poſtmodum læſuræ ſunt, quas proculdubio protinus finire & vniuerſum humorem opus eſt educere: rurſus alias mox à primo naturæ impetu compeſcere: qualis naturæ eſt vomitus, antequam vel natura vomiti aſſueſcat, vel ſi diu vomat, impetu & conſuetudine per eam partem ferantur vniuerſi corporis excrementa, aut vitium aliquod ventriculo ſuccreſcat. Quapropter, ſi cognitum ſit, aut nunc lædere vomitum, aut mox fore læſurum (hoc tamen eſt inter vomitum & nauseã diſcrimen, quòd nauſea & reliqui motus ventris ſemper cõpeſci deſiderant, quòd ſemper ſint præter naturam: vomitus verò ſecus, quia aliquando ex vſu exiſtit) tunc profectò protinus compeſcere ſtudendũ eſt, cùm læſurum ſperamus. In qua re medendi ratio iure optimo tot partes complectitur, quot ſunt cauſæ, quæ vomitum excitare natæ exiſtunt, & ſic iuxta cuiuſque rationem oportet methodum & curandi rationem ſcribere, ſi potiùs nauſeam ſedare docuero: quippe hæc febricitantium plurimos adeò vexat, vt ſæpe expoſtulet peculiare ſibi auxilium: nam inter initia & ſæpe inclinante affectu, aut in conualeſcentibus id proculdubio malum ſuccreſcit, ſed in his ob reliquias quæ ad futuram recidiuam ſuperfuerunt, maximè quia impurum corpus quò magis cibis vtitur, eò maior ſuccreſcit excrementorum prouentus. Accidit plerumque febrientibus, aut his qui nimio potui indulgent vel pituitoſis febribus vexantur: nam ex ventriculi madore & putrida pituita facilè ſuccreſcit, maxime viſcida atque adhæreſcente. In quibus omnibus primò purgatione, & clyſmatis, ac tandem calidis & adſtringentibus vteris: ſi priùs quæ ventriculo inſunt, vt faciliùs purgentur, diſpoſueris oxymelite aut melle roſaceo: ac ſi bilioſa fuerint recrementa, his quæ abluant & detergant, quale eſt decoctum hordei cum ſaccharo, aut ſuccus roſarum cum aqua tepida, vel magna copia iuris pulli cum ſaccharo. Quibus factis, ventrem purgabis iuxta ideam humoris peccantis, vt paulò inferius leges: à quibus, alimentis admiſcere oportet aniſum, cinnamomum, cariophyllos, aut ex eis dragetam conficies. Proſunt & ſalſamenta & aromata, quantum guſtui ſatis ſit, aut febrilis calor admiſerit. Ex vſu quoque eſt, *bis in hebdomada* (ſi febris non ſit) *hieræ Galeni, vel aloes lotæ aqua roſarum, & quatuor horis ante cibum*, ℈. 1. porrigere: cuius etiam vſus eſt, ſequenti die ſumere diaciminon, vel dianiſon, aut diarrhodon vel aromaticum roſaceum. Cui vſui ſummopere prodeſt hic puluis, q. ℞. *coriandri præparati.* ℥. 1. *& ß. ſeminis aniſi, & fœniculi.* ℥. 1. *carnis cydoniorum in vmbra ſiccatæ.* ℥. ß. *corticũ citri.* ʒ. 3 *coralli rubei vſti, & loti roſacea, membranæ ventriculi gallorũ vino albo lotæ & reſiccatæ. anà* ʒ. 1.

A *& ß. margaritarum* ʒ. ß. *cruſtæ panis toſtæ.* ℥. 1. *galangæ, cariophyllorum & macis. anà* ʒ. 1. *cinnamomi & maſtichis. anà* ʒ. ß. *ſacchari roſati tabulati ad põdus omnium, fiat puluis, cuius laborans ante cibum ſumat cochlcare vnum:* quòd ſi à capite inſtillare aliquid compertum fuerit, poſt paſtum oportet id ſumere. Exteriùs curabis ventris os & ipſum ventrem roborare ac firmare eo, q. ℞. *coriandri.* ℥. 2. *coralli rub. vſti & loti.* ʒ. ß. *aniſi.* ʒ. 2. *roſarum rub. corticis citri, carnis cydoniorum exſiccatorum. anà* ʒ. 1. *ſacchari roſacei exſiccati.* ʒ. 4. *miſce, & fiat puluis, quo vel modo dicto vtatur, vel cum mica panis toſti vino rubro madida fiat cataplaſma, quod ventri apponatur.* Quòd ſi humorem aliquem ingrati ſaporis aut mordacioris qualitatis præ
B eſſe comperias, eadem quoque ex vſu erunt, maximè ſi priùs corpus purgaueris pilulis, q. ℞. *rhabarbari electi, & agarici trochiſcati. anà* ℈. 1. *aloes puriſſimæ.* ʒ. 1. *cum melle roſaceo aut ſucco abſynthij fiant pilulæ 6. & ſumat laborans. 2. & ſic tertio quoque die facito:* diè tamen intermedio vtatur laborans ſyrupo de mentha, vel eo qui conficitur ex malo granato & cydonijs, roſis & folijs menthæ ſiccis, cum modico galliæ muſcatæ. Proſunt prolixior ſomnus, inedia, exercitium, vinum etiam Hippocras appellatum, & multa exteriùs ventriculo appoſita, vt paulo inferiùs leges, ſed inter omnia quæ ventriculo per os præſtantur, primas tenet in nauſea ſedanda feruentiſſimæ aquæ potus, aut decoctum chamæmeli, aniſi, cariophyllorum, & ſi-
C milium.

Verùm quia contentrix facultas adeò ſolet labefactari, quòd ſæpe nec alimentum quidem complecti probè poſſit, ſed veluti graue & alienum pondus ſuſtineat, ita, vt ab expellente, quantumuis ſecundum naturam exiſtat, pellatur, ob id profectò prouidendum quoque eſt, præſtitis duobus auxilijs, quæ non ſolum huic vitio, ſed & omni alteri ex frigida & humida intemperie proficiſcenti, proficua eſſe experimento didicimus: quæ ſanè, præterquam quòd ſcripta ſunt lib. noſtro de recto præſidiorum vſu, capite de ſiſtendis fluxionibus, mox ſcripturus ſum. Interim tamen monendus mihi lector eſt, ea medicamenta, quæ paſſim ab authoribus adſtrigentia ſcribũtur, nulli alteri cau-
D ſæ proficua eſſe, niſi ei quæ ex laxitate & defectu retentricis ſuccreſcit: præterquam quòd ex vſu etiã ſunt, vt reſiſtere poſſint expellentis facultatis actibus deprauatis: quod tamen fieri non debet, niſi eductis humoribus qui facultatem laceſſunt, alioqui preſſiùs ventriculo adherentes maius efficient irritamentum. Quapropter in prędicta ventris laxitate proficuum eſt ventri apponere id, q. ℞. *ſucci cydoniorum.* ℥. 2. *ſucci pirorum, ſorbarum vel vuæ acerbæ anà* ℥. 1. *aceti albi roſati.* ℥. 1. *& ß. agitentur ſimul & cum pauca farina fiat cataplaſma, quod ori ventris in parte antica eius & poſtica applicetur.* Valet etiam plurimum, non ſolùm in hac cauſa, ſed in quauis alia ad roborandum ven-
E trem, ad coquendos etiam & diſcutiendos ibidẽ contentos ſuccos, emplaſtrum q. ℞. *furfuris depurati. p. 1. pulueris roſarum, chamæmeli, corallorum, & diarrhodonis anà* ʒ. 1. *vini nigri quòd ſufficiat, vt fiat cataplaſma: cui addes carnis cytoniorum decoctæ in vino rubro, q. s. vt fiat emplaſtrum.* Præſtat & aliud, maximè dum præ æſtu & calore languet ventriculus, q. ℞. *carnis cotonei ſemiaſſi numero 1. madefiat aceto acerrimo, cui poſteà adde pulueris maſtichis.* ℈. 1. *pulueris coralli, roſarum, & myrtillorum. anà* ʒ. ß. *fiat ad modum emplaſtri.* Valet & oleum de abiete, naphthæ, balſamum, ſparſis pulueribus aromatici roſati & maſtichis, & inter omnia oleum è floribus ſpicæ. Prodeſt & cucurbitula ſupra ventrem poſita, donec cibus coqui incipiat. Similiter & potus aquæ feruentis, ſi pituita aut flatus cauſam præſtent: vel aquæ frigidæ poſt cibum, ſi ventriculi æſtus poſtulauerit: quibus ex vſu eſt parum ſucci cytoniorum cum ſaccharo præbere:

alia

alia etiam adhibere poteris, quæ paulò inferiùs, & capite ſequenti reperies.

Prima igitur cauſarum eſt nauſeatiua ſatietas, cuius præſidium eſt vlteriùs vomere, alimentum interdicere, & ſomnum conciliare, donec totum id, quo ventriculus grauatur, vomitu excernatur, vtque inedia euaneſcat; & ſomno, ſi quid ſupereſt, concoquatur conficiaturque.

Cæterùm, ſi vel totius corporis, vel iecoris, capitis, aut ſplenis vitio, & conſenſu, huiuſmodi malum ſuboriatur, triplex eſt medendi, & compeſcendi ratio: prima quæ toti corpori debetur, aut membro in ventriculum mittenti: ſecunda quæ humoribus in ventriculum fluentibus: tertia verò & vltima quæ ventriculo prouideat. Initium autem curationis docet ars fieri à corpore, cuius vitio ventriculus afficitur: circa quod duplex inſurgit medendi ratio. Prima quæ genitos humores euacuet, vt corpore inanito facto, deinceps deſit in ventriculum tranſmittere. Vacuatur autem corpus, non ſanguine miſſo, niſi aut laborans robuſtus admodum fuerit, aut plenitudo præſit ſimul cum cacochymia: quod quia rarò ſolet accidere, rarò etiam debet fieri. Vacuandi verò ratio inſtituenda eſt penes humoris peccantis ideam, & naturam: ſic bile ſuperante ex vſu eſt dilutum rhabarbari præbere, aqua lactis factum, ſi iecur calidum etiam malo conſentiat, aut ſucco roſarum cum corticibus mirobalanorum: & ipſi mirobalani citrini infuſi, & expreſſi in decoctione biliosa. Robuſtis tamẽ & ruralibus hominibus prodeſt electuarium roſarum Nicolai, aut Meſues: prodeſt & diaprunis laxatiuus, conſerua roſarum facta cum rhabarbaro. Pituitam verò expurgant agaricus, maximè leuiter torrefactus, ne vomitum concitet, ſyrupus ex 9. infuſionibus, electuarium Indum, & diaphœnicon. Melancholiam quidem, diaſena, confectio Hamech ſine ſcamonio, & colocynthide: pruna etiam damaſcena cum infuſione foliorum ſenæ, & ſaccharo conditæ. Facta humorum vacuatione corpus alere oportet cibis boni ſucci, & facilis coctionis, & qualitate præditis quæ aduerſetur humori peccanti, ac meliorem ſuccorum ſubſtantiam deinceps generet citra maximum naturæ laborem. Quo facto, ſi qui ſucci ſuperſunt, corrige, ne facilè deinceps in ventrem fluant, præſtitis alimentis craſſioris formæ, & quæ vim habeant compeſcendi fluxum: cuius naturæ ſunt amylum cum lacte vaccino, aut ipſum lac chalybeatum, ex quo cum farina hordei torrefacti polenta fiat, additis vitellis ouorum aqua roſacea, & ſaccharo: ex vſu etiam ſunt carnes aſſæ comeſtæ cum ſucco granatorum, vel omphacio: prodeſt & ius glaciatum capite de cibi faſtidio ſcriptum. At in frigido ventriculo conferunt aromata, & vinum antiquum, quod ſubauſterum ſit: præterea cibus paulatim ſic affectis adminiſtretur.

Secunda medendi ratio, quæ circa humorum impetum verſatur, docet eoſdem ad alias partes transferre, ne facilè in ventriculum irruant. Fit id quidem duobus modis, aut diſtractis ad alia membra frictionibus, ligaturis, aut cucurbitulis in vniuerſo corpore adhibitis, & vltimò exercitijs: aut reſolutis per contrarias regiones, per balnea, per ſudores, quæ in hac affectione dum inueteratur, maximi ſunt momenti, & efficaciæ, & per ea etiam medicamenta quæ vrinã & aluum mouent. Compeſcit quidem vomitum pedes, & manus in aquam ſolito calidiorem immittere, quod Aetius probat magis quàm in frigidam, ſiquidem contrarius planè fieret reuulſioni motus.

Præter quæ auxilia, abſterſorijs præſidijs vtendum eſſe conſulit rei ratio, quibus ſuſceptos in ventre humores ibidemque immorantes abſtergere, & euacuare poſſis, poſt quæ roborantibus, & comprimentibus vteris, ne ventriculus ampliùs ita facilè humores ſuſceptet. Fit autem vtrumque medicamentis

A detergentibus in ea forma præſtitis, qua diutiùs in ventre immorentur: cuius naturæ ſunt pilulæ de hiera Galeni, aut rhabarbarum maſticatum, vel in puluerem redactum cum modico ſyrupo roſaceo, & aliquando laxatiuo. Proſunt & carnes cotoniorum cum rhabarbaro: eandem gratiam præſtat vſus paſſularum Corinthiacarum cum rhabarbaro, & ſaccharo parum ante cibum: præſertim ſi prædictis paſſulis vino rubro infuſis addideris ex adſtringentibus, & modicè calidis aliquid, velut eſt puluis ex myrto, roſis, rhu obſoniorum, & ex malis cotoneis aridis. Sed abſtergit mirum in modum, & vomitum compeſcit vſus terebinthinæ abietis, cum modico rhabarbaro, aut aliquo ex prædictis pulueribus. Sic extrinſecus B ventrem inunges oleo abſynthite, melino, de mentha, nardino, de angelica, de abiete, balſamo, & alijs eiuſdem naturæ, maximè ſuperſparſis pulueribus ſupradictis, vel diarrhodonis, coralli, maſtichis, roſarum, aut menthæ. Quòd ſi ventriculus corruperit ſibi commiſſum alimentum, longè aliter fluxum compeſcere oportet, vt capite ſequenti latiùs ſcriptum reperies.

Cæterùm dum humores iam in ventriculum incidentes, aut ibidem geniti corruptionem ſubeunt, diuerſam longè deſiderant medendi rationẽ. Quippe ſi crudi ſucci, vel frigidi abundent, vtendum eſt victu ſicciori, & aromatis condito, vt cinnamomo, cariophyllis, aniſo, thymo, fœniculo, ſampſucho, ſerpillo, C & pulegio confecto, additis puluiſculis roſarum, coralli, aut myrtillorum, ſi affectio caliditate polleat. Potus ſit vinum nigrum ſubadſtringens, tenui, & albo admixtum, aut aromatis conditum, ſi ventriculũ calore eſſe orbatum conſtiterit. Verùm cùm prædicti humores varijs modis ventriculum obſideant, variè proculdubio profligandi ſunt: quippe vel adhærentes ſunt, & impacti, & tunc varijs modis ab ipſo ventriculo pelli deſiderant, vt inferiùs monſtrabo, nimirum irritata, & laceſſita expellente facultate, dum nauſeabunda exiſtit, & nequit quod contriſtat pellere, aut obtuſioris eſt ſenſus venter ipſe: aliquando verò abſtergendo quod adhæret: ſæpè abluendo quod ſordidum reddit ventrem: item leniendo quod obduratum D eſt, maximè dum retentrix facultas nimis frigida exiſtit: prætereà comprimendo, quo ventriculus facta vacuatione inundantium, aut fluitantium humorum, faciliùs alimentum complectatur. Verùm, vt hæc opera commodiùs fiant, priùs vno è quatuor modis prædictum humorem ſtudebis educere: primo quidem per vlteriorem vomitum, nam in hoc tantùm caſu verum habet ſententia illa Hippocratis, *Vomitus vomitu curatur*. Quamobrem duobus modis vomitum excitare oportebit, aut ingeſta maxima diuerſorum ciborum quantitate, à quibus vomitum excitare digitis, aut penna oportet, vt dum ventriculus vndique alimentum complectitur, & excernit, humores etiam ex toto radicitus ſecum deferat: E quod auxilij genus, & hoc modo præſtitum, profuturum magis arbitror impactis humoribus, quàm inundantibus: quippe his copioſa aqua tepida ex vſu magis eſt, quia eleuat, ac ſurſum fert ſuccos vagantes. Secunda vacuationis ratio medicamentis fiet, quæ laxãdi, & irritandi ventriculũ ad vomitũ efficaciam habent, quale eſt decoctũ raphani, erucæ, fœniculi, cui mel addatur, aut oxymel, vel acetũ, quo & vẽtriculus ad vomitũ excitetur, & humores abſtergãtur. Tertia vacuandi ratio fit vehementer commoto corpore, vt conſului in purgationibus quæ futuræ ſunt per vomitum, quo turbati humores qua parte euocantur, faciliùs adeant. Quarta verò & vltima docet per infernã aluũ huiuſmodi humores purgare, his medicamentis quæ parum moueant, quòd in parua ſint quantitate, & plurimum purgent, ne à diſtantiſſimis partibus ad ventriculum alliciant, & citra eam noxam, quod

in ventriculo ineſt confeſtim excernatur, ne reliquijs remanentibus fœda corruptione alimentum vitiari contingat. Sunt etiam huius cenſus medicamenta quæ blanda à Medicis appellantur: blanda quidem, ne plurimum trahant, & in maxima quantitate exhibita, vt aliquid efficiant: huiuſmodi eſt terebinthina ſola, aut cum rhabarbaro, pilulæ maſtichinæ, vel de hiera, & aliæ quas ſæpius memorauimus, ſi priùs ventriculi excrementa eduxeris melle ex roſis Perſicis, aut ſyrupo ex infuſionibus roſarum. Cauere tamen in hoc caſu oportet medicamenta adſtringentia, ni purgandi etiam vires habeant: nè vi adſtringente fixiùs ventriculo adhæreant humores, & vehementer reluctentur medicamentis blandè purgantibus.

Quibus præmiſſis, quæ ſupereſt curandi ratio, eiſdem fit auxilijs, quæ corroborare ventriculum nata eſſe ſuperiùs diximus: hoc vno animaduerſo, quòd quia non ſolent huiuſmodi humores vomitu, aut purgatione radicitus excerni, neceſſum eſt ob id, factis purgatione, aut vomitu, ea adhibere præſidia, quæ vires habeant interiùs reliquias conterendi, & ventriculum roborandi: velut eſt electuarium diarrhodon, aromaticum roſaceum, ac ſi frigiditas præualuerit, dianiſon, aut diaciminon, theriaca, mithridathium, vel vinum ex abſynthio, & cinnamomo, aut Hippocras appellatum.

Supereſt etiam ea vomitus cauſa, quæ à capite originem ducit: cui vniuerſa prouidentia adhibẽda eſt, habito reſpectu ad caput, vt capit. de catarrho abundè dictum eſt.

Pari prorſus ratione agendum eſt cum ea vomitus ſorte, quæ ex iecore originem ducit, vt capite de iecoris intemperie latiùs ſcriptum reperies.

Supereſt vltimò ea vomitus cauſa quæ aut ventriculo adhæret, aut in eius ſubſtantia imbibita eſt, cui nuſquam mederi licet per ea medicamenta quæ vomitum moueant: nam cùm ex hac cauſa nauſea, & vomitus maximè excitentur, & ventriculus vi prædictorum medicamentorum, plus reliquorum excremẽtorum trahat à reliquo corpore, quàm quidquam eorum quæ continet excernere poſſit, ob id alia via incedendum eſt. Quapropter ſupereſt in prædicta cauſa triplex curandi ratio: vna quæ docet ciborum adminiſtrationem, quos duplici conditione præditos eſſe oportet: nimirum laudabilis nutrimenti, & facilis, vt leui negocio antequam reliquorum ſuccorum vitium contrahant, conficiantur, & reliquis admixti eorum impuritatem compeſcant: altera verò quòd ſint ex toto contrarij qualitati ſuccorum præexiſtentium, vt & qualitate, & ſubſtantia eos attemperent, & leniendi ſuccorum acrimoniam vim habeant: nã huiuſmodi cauſa potiùs malitia, quàm copia ventriculum ad vomitum laceſſit. Ob id quidem præſtant medicamenta duorum generum: quædam quæ id, quod mox diximus, efficere habeant, qualis eſt feruẽtiſſimus aquæ potus, quæ copia ſui abluit, calore ſeparat viſcidos humores, & infartos penetratione, & dilatatione ob actualem calorem mirè abluit expurgatque: præſertim ſi aquæ permiſceatur (licet optimè id ſola valeat efficere) aliquid quod aduerſus humorem peccantem pugnet, veluti in pituita mel roſaceum, aut oxymel: in flaua bile, craſſa, & adhæreſcente, hordei, aut ſacchari decoctum. Reliqua verò medicamẽta quæ huic vſui deſeruiunt, ea ſanè ſunt, quæ ventriculi ſenſum quodammodo hebetare habeant, velut pinguia, & mucilaginoſa omnia. Tertia verò & vltima medendi ratio, & in qua potiſſima huius mali medela conſiſtit, ea profectò eſt, quæ docet hos humores infartos, & imbibitos per infernam aluum purgare, eis tamen medicamentis, quæ ſenſim, & paulatim id efficiant: nam cùm huiuſmodi humores ſint infarti, aut adhærentes, nequeunt copioſè excerni, niſi à validiſſimis medicamentis, quæ & proſternere A naturam, & plures humores ad ventriculum allicere ſuperiùs diximus. Quapropter mitiora, aut in minima quantitate, & repetitis vicibus ea adhibere oportet: illud quidem vt tantum moueant quantum purgare ſint nata: hoc verò vt frequentia adimpleatur quod ex quantitate detrahitur. Quem vſum præſtant in bilioſis rhabarbarum maſticatum, aut dilutum cum mirobolanis citrinis, aut pilulæ ex aloe lota, vel terebinthina cum rhabarbaro. Verùm in pituitoſis agaricus trochiſcatus maximè leuiter toſtus, pilulæ maſtichinæ, & hiera ſimplex Galeni, vel eadem terebinthina abietis. Verùm ſi materia fuerit admodum acris, modò ſalſa, modò biliosa ſit, non erit ab re modicum caſſiæ fiſtulæ prædictis medicamentis addere, maxi- B mè ſi anteà ſyrupis, & potibus prædictos ſuccos temperaueris, ne dilabentes ad inteſtina exulcerationem & dyſenteriam moliantur. Quo facto non ſolùm in hac cauſa, verùm & in omnibus alijs ventriculo prouidendum eſt inunctionibus ex oleis ſuprà dictis, itẽ cataplaſmate ex pane toſto, furfure, vino rubro, ac pulueribus maſtichis, roſarum, coralli, diarrhodonis, & alijs quæ conſimilem adſtringendi, & reſoluendi vim habeant. Ex vſu etiam ſunt fomenta ex vino decoctionis chamæmeli, roſarum, myrtillorum, & abſynthij, ſed maximè emplaſtra, quorum capite ſequẽti magnam copiam reperies, ſicut alia quæ libro noſtro de recto præſidiorum artis Medicæ vſu, capite de ſiſtendis fluxionibus, reperies, & eadem parte ca- C pit. de præſidijs ventriculo refrigerando, aut calfaciẽdo idoneis.

CAPVT VII.

De imbecillitate, & cruditate ventriculi, ac de eius intemperantijs.

Licet affectus ventriculi numeroſi reperiantur, iuxta eius diuiſionem in œſophagum, ſtomachũ ſiue orificium, fundum, pyloron, & tunicas, cum hoc tamen per imbecillitatem intelligimus in coquendo, & appetendo vitia communiori vocis ſignificato, etiamſi aliquando alui fluxus ad hoc quoque malum D reducatur: nam reliqua ventris vitia plerumque horum malorum ſolent eſſe cauſa, aut eorum accidentia: velut ſunt inflammationes, intemperies omnis generis, tumores præter naturam, obſtructiones, defluxiones, excrementa ibidem collecta, vel genita, aut aliundè tranſmiſſa, quibus ſucceſcunt deiecta appetentia, nauſea, vomitus, humores infarti, aut fluctuantes, inflatio, dolor, & exulceratio: necnon & vẽtriculi adſtrictio: cuius ſolùm Aetium meminiſſe cõſtat: (quam arbitror eſſe eius cruditatem, cùm cutis, & carnis adeò ſit preſſa adſtrictio, & coarctatio, ꝙ nihil eius quod à cruditate excitatur, exhalare poſſit, aut per cutem abire) cuius occaſione corpus, & facies rubeſcit, ac ferè hypochondriaca ſubſequuntur E accidentia: ac ex conſequenti eadem curandi ratio proficua exiſtit, ſi cutem quantum poſſibile fuerit laxaueris. At imbecillitas verè ea ſolùm dici meretur, qua ipſius membri facultas à ſuo munere deficit: & cùm præcipuum ventriculi munus ſit alimentum cõficere, & concoquere (cui operi multa miniſteria illi præſtantur, appetitus nimirum, attractio, retentio, & nocui expulſio (fit profectò, vt cùm venter in coctione deficit, propriùs dicatur imbecillitas, quàm cùm in alijs muneribus aberrat, aut deeſt. Itaque cùm imbecillitas ſit quæ potentiam à ſuo ſcopo aberrare facit, dum ventriculus in alimentorum confectione deeſt, iure optimo imbecillis dici meretur. Sed ventriculi in hoc munere defectus triplex omnino apparet: nam aut ex toto abolentur actus concoctoriæ potentiæ, ipſa ſummè languida exiſtente: aut licet ex toto non auferatur, diminuitur tamẽ, & inceptam coctionem

nem nequit perficere, ſed in medio actus ſubſidet col labiturque. Secundò concoctionem aggreditur ac diu operatur, cæterum tam eſt imbecilla, quòd ſemicrudum relinquat ſibi præſtitum alimentum. Tertio verò, adeò ſolet eſſe prauo temperamento conſtituta, vt coctionis loco alimentum corrumpat & alieniſſima qualitate fœdet. Quæ quidem vitia licèt vnica communi ratione cruditatis comprehendantur, eo quòd in neutra aſſequatur natura ſibi intentam coctionem, cum hoc tamen ſtatuendum eſt, in tres ſpecies debere diſtribui, tribus diuerſis nominibus inſignitas. Sic cruditatis illa ſpecies, quæ nomen generis obtinet, in qua nulla naturæ actio effulget, quòd alimenta qualia ingeſta fuere excernantur aut permaneant, iure optimo ab Ariſtotele & Græcis omnibus apepſia appellatur. In ſecunda autem ſpecie alimenta ſuperſunt aut excernuntur ſemiconfecta, & ob id appellatur à Græcis bradipepſia, & à Latinis tarda coctio. Tertia verò & vltima cruditatis ſors efficitur, dum alimentum aggreditur natura, & diu ac multum operatur, cæterùm alimentum degenerat in alienam quandam conditionem, corpori alendo contrariam: quam cruditatis ſpeciem generali quodam vocabulo appellant Græci diſpepſiam, Latini deprauatam coctionem, & magis propria appellatione nidoroſam aut acidam cruditatem. Atque hæ ſunt omnes cruditatis differentiæ.

Cauſæ. Cauſæ verò quibus hæc vitia ventriculo contingunt, trimembri diuiſione comprehenduntur: vna atque potiſſima in facultatem ipſam refertur, quæ ita ex toto eſt abolita & obruta, vt ne principium coctionis aggrediatur: aut ita languida & impotens, quòd etiam ſi incipiat, perficere tamen non valeat, aut eo calore vtens, quòd loco coctionis corrumpat. Secunda verò cauſa ad ventriculum ipſum reducitur, cuius ſtructura & configuratio tam eſt prauè affecta, vt etiam ſi facultas perſtet, cum hoc tamen ventriculi vitio fruſtra conetur ſuum munus perficere. Tertia verò & vltima cauſa reducitur ad ea quæ extrinſecus ventriculo occurſant, vt inferiùs conſtabit. Quarum ſanè omnium prima alias habet primas & ſpecialiſſimas cauſas: nam cùm tota ferè naturalium facultatum ratio ſita ſit in partium quibus inſunt temperamento & calore, iure optimo fit, vt dum facultas à proprio munere deficit, id neceſſariò ſit vitio vel temperamenti ipſius innati, vel caloris influentis: hoc quidem plerumque in conualeſcentibus aut morboſis corporibus: illud verò maiori ex parte in ſanis, qui in morbum caſuri ſunt aut ceciderunt, licèt plerumque has duas cauſas complicari comperiamus, & ab intemperamento corpus morbo affici, aut à morbo in mille intemperamenti vitia prolabi, quod ad curationem nouiſſe non eſt parui momenti. Quàuis enim harum cauſarum ventriculi vires labi certum eſt, & ob id coctionis munus ex defectu caloris, nam vt inquit Galen. lib. 2. de ratione victus com. 22. cauſa proxima iſtius coctionis calor eſt, non ſolùm humidi & vaporoſi, ſed influentis, aut ex mixtione reſidui, præcipuè tamen humidi. Quapropter Ariſtotel. hanc coctionem elixationi ſimilem eſſe dixit: præterea cùm ventriculus ſit nerueæ ſubſtantiæ, oportuit à circumuicinis partibus mutuam gratiam præſtiti alimenti ſuſcipere, ita vt ex proprio & mutuato calore temperatus euadat, qui alimentorum confectioni eſt profuturus. Quo profectò fit, vt corpore à graui vel diutino morbo confecto, calore innato exoluto, vel ex vitio humoris aut caloris putredinoſi infirmato in morbo aut recidiua, facilè concoctoriam vim labefactari conſpiciamus. Itaque triplici gaudet & indiget ventriculus calore: vno ex elementali materia ſibi præſtito à natura ſuæ compoſitionis: altero à corde & reliquis membris circumuicinis mutuato: quippe neceſſum erat alimenta à calore eorum membrorum ini-

A tium alterationis & mutationis ſuſcipere, in quorum ſubſtantiam abitura erant: reliquo verò ab innato & proprio, cōtracto quidem a ſemine & ſanguine menſtruo ſubditoque in humido radicali. Itaque ventriculi actiones duobus modis contingit euerti, vno ex temperamenti mutatione in exceſſu aut defectu alicuius qualitatum ipſius, vt cùm ventriculus calidior, frigidior, humidior, aut ſiccior iuſto efficitur: altero verò cùm ex prædictis caloribus, quibus ad propria munia exequenda opus habet, vnus aut plures imminuuntur aut vitiantur. Quorum ſane calorum vnuſquiſque vt vario fungitur in alimentorum confectione munere, ita eo vtcunque oblæſo coctionis miniſterium oblædi contingit. Quippe ex natiua & primæua ſubſtantiæ ventriculi temperie, alimenta, quæ fami-

B liaritate ſubſtantiæ proficua ſunt, alliciuntur, ſitque chylus nutritioni aptus ex eo, quod diſſimile & alienum à principio apparebat: preterquam quòd eadem temperie prodit propria ventriculi nutritio, & in ſimilem ſubſtantiam alimenti conuerſio. At ex calore à circunſtantibus membris præſtito non ſolùm fit alimentorū liquatio & fuſio atque commixtio (id enim cuiuſuis caloris proprium eſt munus) ſed alimentis prſtatur quædam veluti aptitudo & diſpoſitio ad ſingulorum membrorum nutritionem. Cæterùm innati & primogenei caloris ventriculi munus eſt liquatum alimentum in chyli ſubſtantiam & naturam vertere, adeò ſimilem ventriculo, quòd omnino videatur ſuæ eſſe conditionis, ac non niſi ab eius proprio calo-

C re factam. Sic profectò ex læſione cuiuſque prædictorum calorum quatenus ad imminutionem attinet, varia ſuccreſcere in alimentorum confectione vitia, variaſque cruditatis ſortes, naturam & curationem diuerſam adeptas, nemo eſt qui ambigat. Præter hæc caloris damna, etiam aliud ſuccreſcit non rarò, nimirum eius intenſio ſeu acrimonia vel deprauata conditio, quibus alimentum, quantumuis laudabilis ſit ſubſtantiæ & temperamenti, in nidoroſam, fumoſam, & vſtam editur naturam. Contingitque id profectò in bilioſis & calidis naturis, in quibus leui facta proprij caloris intenſione aut mutatione protinus in hæc vitia migrant alimenta & nidoroſa ſuccreſcit cruditas, qua facilè homines vel in melancholiam hypochon-

D driacam delabuntur, vel in febres ephemeras. Qua in re ſciſcitabitur forſan aliquis, vtra ſit in his corporibus & calidis ventriculis deterior cruditas, cum nidoroſa, quantumuis deterior habeatur, quia his naturis eſt familiarior, minus grauis, & moleſta cenſeri debeat: acida verò licet ſua natura facilior & leuior ſit, quia diſſimilis, difficilior habeatur: quam ſententiam videtur confirmaſſe Galen. lib. 8. method. cap. 5. vbi minus nocere acidam his naturis ſtatuit. Quàm dubitationem facilè ſoluet, qui expenderit, nidoroſam & acidam cruditatem tribus modis poſſe conſiderari: vno prout in ſe vnaquæque eſt, & in ſua natura, quo tempore nulli dubium erit nidoroſam (niſi ex nidoroſis & pinguoſis ſuboriatur edulijs) grauiorem eſſe: ſe-

E cundo modo facta collatione ad naturam corporis cui ſuccreſcit, quia tunc proculdubio ſicut acida in bilioſis periculoſior & grauior exiſtit, ita nidoroſa in frigidis & pituitoſis naturis: tertio verò & vltimo prout quæuis earum apta eſt, febrem ephemeram, vel alium quemuis affectum accerſire. Sic etenim acidam in bilioſis naturis arbitratur Galen. loco citato, minus contingere & minus nocere, quia nidoroſa non ſolùm in calidis naturis, verùm & in frigidis aptior eſt & potentior ad febres ephemeras, & quaſuis alias accerſendas quam interpretationem videtur inſinuaſſe Galen. in fine cap. citati.

Fit igitur influens & præſtitus calor impotens & coctioni ineptus multis modis: primo per læſionem alicuius ex membris quæ ipſum calorem præſtant: ſic Galen. 4. de vſu part. ex vulnere ſi exciderit omentum

refert

refert coctionem vitiari : ita & iecore, & liene laborantibus ſcirrho, ventriculus ægrè concoquit: pari ratione in hypochondriaca fit affectione : item ex diſtractione, vel diſpendio, vt in immodicis vigilijs, & laboribus. Quæ ſanè vitia longè aliter emendari deſiderant quam ſi vitio alio ſuboriantur: nam vitium coctionis huius caloris defectu ſubortum, præterquam quòd plerumque eam cruditatem generat, qua alimentum citra vllam liquationem excernitur, per ea auxilia quæ caloris defectum ſuppleant, refici emendarique deſiderat.

Innati tamen & humidi caloris priuatio longè aliter vitiat alimenta : nam omnino denegat ipſis formam chyli: quippe id ſolum eſt huius caloris munus, & officium. In qua etiam cauſæ natura, & ſorte ſciẽdum eſt, innatum ventriculi calorem varijs modis minorem fieri poſſe : vno quidem diminuta innati humidi ſubſtantia, & ob id calore ipſo diminuto: alio verò ab externis cauſis diſſipato, aut à frigido etiã obruto, vt mox referam. Cæterum hæc eſt differentia inter hos duos calores (licet mutuam gratiam alter alteri præſtet) quòd innatus, & primogeneus ſemper nitatur in naturam membri, cui ineſt, alimentum commutare, & ſic ex alimentis huius caloris beneficio, chylus, vt dictum eſt, conficitur, vel eius defectu non conficitur, etiamſi alimenta probè fuerint liquata, vt plerumque in cœliaca paſſione conſpicimus: & ſic hecticorum corpora non aluntur, quia licet alimẽtum liquetur, nondum optimè chyli formam adipiſcitur : at verò influens calor, licet alimentis præſtet aptitudinem quandam ad ſuſcipiendam cuiuſque membri naturam, ſolum præſtat eiſdem liquationem: quod profectò qui nouerit, facilè præſidium adinueniet.

Præterea vitio temperamenti adeò labefactari aſſolet facultas, vt ne aggredi quidem poſſit coctionẽ, maximè dum ventriculi temperies omnino ad frigiditatem prolapſa eſt, vel calorum aliquis diminutus exiſtit. Cæterùm diminutam parit actionem, vbi aut frigida ſit temperies, licet non ex toto, aut ventriculus maxima humiditate abundet, quæ ſufficiat caloris natiui efficaciam obruere, retundere, & infirmare: à qua diſtemperamenti ſorte nulli dubiũ eſt, quin facultas, etiam ſi conetur, & incipiat ſuum munus perficere, tamen non valebit, ſed liquatum alimentũ in pituitæ, aut crudorum recrementorum formam mutabit, ac ſi mox excernatur, ſignum eſt retentricẽ maximè labefactari vt latiùs capite de cœliaca affectione ſum monſtraturus. Ex quo ſanè intemperamẽti genere proficiſci acidam cruditatem, & eam quæ citra acorem, aut ſaporem aliquem ingratum fit, nemo eſt qui ambigat.

Dubium. In qua ſanè noſſe oportet, qua nam ratione ex diminuto calore aliquando cruditas prodeat citra acorem, ſed ſolùm pituitam crudam conſpiciamus, aliquando verò acidam cruditatem. Cui dubio dicimus calorem imminui vno è tribus modis: aut propria nimirum eius ſubſtantia imminuta, vel præſtita maiori alimenti copia, cuius reſpectu calor imminutus ſubſit, aut addita frigida ſubſtantia, vel qualitate: vbi verò ſolùm alimenti copia cruditas ſuccreſcit, efficit ſuccum crudum, qui emendari, & vltra concoqui facilè poteſt. At defectus ſubſtantiæ calidæ, aut ad minus frigiditas per ſubſtantiæ frigidæ exuperantiam, acidam efficit cruditatem, quæ rarò aut nuſquã corrigi poteſt. Verùm ſi quis rem maturiùs penſitet, reperiet cruditates fieri ex alimẽtis ex copia; crudum ſuccum ex caloris ſubſtantia imminuta, acorem, ex eadem diminuta, cæterum per frigidæ ſubſtantiæ acceſſum. Sed dicet forſan aliquis, noſtrum dogma à Galeni ſententia deuiare cùm 6. aphor. 1. ex Hippocrat. acceperimus, *in longis læuitatibus inteſtinorum ructum acidum ſuperuenientem coctionis arguere prin-*

A *cipium:* quo profectò videtur conſtare, maiorem eſſe in læuitate inteſtinorum cruditatem, quàm in acidorum generatione, & inſuper acorem à maiori calore, vel ſaltem à minori frigiditate confici. Cui dicimus, illud ſolùm eſſe verum in longis læuitatibus inteſtinorum, in quibus coniectabile eſt, præter inconfecta alimenta, eſſe etiam acidorum non paruam copiã, quia diutinus eſt affectus ex caloris impotentia ſubortus: poſtea verò acido ructu aduentante coniectabile eſt aliquam caloris actionem adeſſe, non quidem acidã generantis pituitam, ſed ex acida iam generata eleuãtis ructum acidum, quem anteà cùm nihil operabatur calor, eleuare minimè poterat: & ob id prudenter dixit Hippocr. in longis læuitatibus, quia in nuper fa- B ctis ructus acidus potiùs erit ſignum diuturnitatis affectus, quàm incipientis coctionis.

Præterea dubitabit aliquis vlteriùs, quanam ratione ex prædicta caloris imminutione fiat acor, cũ conſtet ex Galeno, & alijs veteribus, acorem fieri in vino & reliquis quæ aceſcunt ex putredine, & ſubinde ex calore prẽter naturam, non quidem ex frigiditate, aut calore imminuto. *Dubium.* In qua re aſſerendum eſt acorem nulla ratione fieri per putredinem, ſed ſolum per diminutam à frigiditate caloris actionem, in qua cum putredine conuenit: nam in vtraque actione calor imminuitur à calore diſſipante, aut à frigiditate extinguente innatum rei quæ patitur. Hæc tamen eſt differentia, quòd in putredine calor præter naturam coa- C git ſimul cum calore innato, & ob id prauè olent quæ putreſcunt: in acore verò frigiditas, quæ extinguit rei innatum calidum, coagit pari penſu ſola, cum calore qui ſupereſt externo, aut interno. Sic enim in aceto contingit, quippe hyberno tempore locis calidioribus vinum calidius effectum aceſcit ob diſſipationẽ proprij calidi: & æſtiuo tempore ob locorum impenſam frigiditatem extincto proprio calore vinum aceſcit, niſi generoſum fuerit. In fructibus verò qui in maturationes acidiores redduntur, contrario modo res ſe habet: nam quo magis eorum calor conterit quæ frigiditate obtundunt, & obruunt humida, eo magis in maturatione aceſcunt, non quòd calor acorem generet, ſed quòd remoueat prohibẽtem admixtam ſubſtantiam quæ acerbum reddebat fructum.

D His præmiſſis, ſtatuendum eſt prædictas, ac reliquas cruditatis ſpecies in ventriculo fieri: nam dum ventris temperamentum iuſto calidius eſt redditum, nihil mirum eſt, ſi coctionis loco vtat, vel putrefaciat corrumpatque alimentum ipſum : quod (licet diſpari efficacia) ſiccitas dum ſupra modum augetur, nata eſt efficere. Sic enim in ſiccis ventriculis etiam ſi calor plurimum non ſit adauctus, alimenta æruginem, & vſtionem redolent, licet varietatem corruptionis potiùs ad varietatem aduſtæ materiæ, quàm ad caloris differentiam reducere oporteat, vt lib. febrium capite de febre ephemera abundè expoſuimus. Nam licet ob caloris tres imminutionis modos, tres quoque E ſuccreſcant cruditatis differentiæ, non ſubinde ſequitur calorem poſſe tribus modis ita intendi, quòd ex eius varia intenſione tres prædicti nidoris modi ſuboriantur. Quippe hæc eſt differentia inter intenſionẽ & remiſſionem caloris, quòd licet remitti poſſit ab oppreſſione, non tamen intendi à defectu oppreſſionis. Item, etiamſi à defectu calidæ ſubſtantiæ imminuatur, ab abundantia verò calidæ, & naturalis ſubſtantiæ non intenditur morboſa intenſione: quo fit vt ſola graduum additione vſtiuus reddatur, & vno modo nidorem inferat, qui varius poſtea efficitur, ob materiæ (vt dictum eſt) varietatem. Expendendum etiam eſt an aliquod ex prædictis intemperamentis accedat, vel humoris eiuſdem naturæ aliquid: nam aliquando humor copia, qualitate praua, aut alio vitio abundans, vel in ventrem confluit, aut ibidem cõgeritur, fluitanſque, adhærens, aut tunicis imbibitus

huic

huic malo præſtat frequentiſſimè cauſam, cuius ad A curationem maxima habenda eſt prouidentia.

Secunda verò cauſa, quam ad ventriculi figuram pertinere diximus (figura enim in officinis opus habet natura, licet in alijs partibus ea non indigeat ad coctionem, vel quoduis aliud ex vegetabilibus munijs: nam hac ratione diſſidet naturalis potentia plãtarum, à ſe ipſa in animalibus) ventriculum ipſum euertit flatu, vlcere, inflammatione, tumore præter naturam proprium ventriculum obſidente, aut quamuis aliam ex vicinis partibus, ita vt aliquo modo ſitus, & figura ventriculi euertantur: ad quam etiam cauſam reducenda eſt ventriculi humida, aut frigida intemperies, quæ impediat retentionem alimenti, aut, vt rectiùs loquar, quominus vndique ventriculus ipſe B alimentum complectatur, vt capite de lienteria latiùs dicturi ſumus.

Tertia verò & vltima cauſa, quæ ex his conſtat, quæ extrinſecus accedunt, ſubdiuiditur in ea quæ ingeruntur, in excrementa etiam quæ in ventre congeſta coctionem interturbant, in ſomnum etiam diminutum, aut adauctum, & vltimò in ea quæ extrinſecus accidunt, vt quæ plus iuſto calfaciunt, aut refrigerant. Sic profectò (vt ab hac vltima cauſa initium ſumam) calor immodicus, diſſipato interno ventriculi calore cruditatem efficit: ob id quidem meritò dixit Hippoc. *æſtate, & autumno cibos difficile ferunt*. Quippe æſtas diſſipato influente calore cruditatem parit, autumnus verò vt qui inæqualis, & ſimilis corruptioni ſit, languidiori facto innato, licet diuerſo modo, C quod magni momenti ad curationem eſt diſtinguere. Idem fit ab externa frigiditate, quæ tam ſit vehemens, vt non ſolùm retroceſſionem caloris, verùm & extinctionem ferè moliatur. Læditur ſecundò ventriculus ab his quæ intus ſumuntur, veluti ſunt medicamenta, quæ aut vehementia, aut frequentia, vel indebitè præſtita id efficere habent. Item cruditatem efficere nata ſunt alimenta ipſa, idque vno è tribus modis: primo quidem, dum tanta ipſorum quantitas ingeritur, quòd vires ventriculi ſuperent, & ob id cruda ſuperſint. Secundo dum ea alimenta ſumuntur, quæ ſuaptè natura nobis aliena, & inimica ſunt, fœtida nimirum, craſſiora, aut tenuiora, quàm par eſt, vel D à tota ſubſtantia aliena. Tertio verò & vltimo, dum euerſo ingeruntur ordine. Quippe in debilibus præire debent quæ tenuioris ſunt ſubſtantiæ: nam interim dum hæc coquuntur, craſſiora quæ magis corruptioni reſiſtent, præparationem in ſuprema ventris parte ſuſceptabunt, quã faciliùs dum miſcentur alijs, coctionem ſubeunt. At in robuſtis craſſa præeuntia, & tenuia in vltima menſa æquali tempore coquuntur: nam tenuibus ſat eſt calor ſuperioris ventriculi partis, & ſic dum miſcentur, ſimul coqui eſt neceſſum. Sed his omnibus addes indebitam vitæ inſtitutionẽ, quæ mox ab alimento intempeſtiuis, & inconſuetis vtitur exercitijs. Somni igitur defectus mille modis coctionem interturbat: quippe euidentiſſimum eſt, E coctiones, non ſolùm ventris, verùm & partium externarum perfectiùs fieri per ſomnum: ventris quidem, quia calore ociante eo tempore, à ſenſuum, & reliquarum actionum miniſterio, copioſiuſque in internis vigente, coctionis muneri expeditiùs incumbit. Verùm ſi quis dixerit, ſequi ob id in vigilia externarum partium coctiones commodiùs debere fieri, quòd calor eo tempore ad exteriora magis vergat, expendat, quòd licet ita ſit, non tamen ob id ſequitur coctiones perfectiùs fieri, quàm in ſomno: nam licet calor influens deſerat eo tempore prædictas partes, non tamen eſt omnino: arteriæ enim non ceſſant vndique moueri, tranſmittereque ſingulis partibus quantum par fuerit ad perfectionem ſuorum operum. Præterquam, quòd alimentum tertiæ regionis commodiùs coquitur, & perficitur eo moderato calore, quã copioſiore: & ratio eſt, quia quantum ſubſtantia, quę coctione indiget, tenuior, & elaboratior fuerit, tanto quidem minori indiget calore, & à maiori, ſeu intenſiori exuritur, & reſoluitur, vt in vigilia contingit. Sic enim dixerat Hippoc. *aqua edax, vigilia edax*; & cum ros, cambium, & gluten, materia quidem nutritionis partium, adeò ſint tenuis ſubſtantiæ, ob id meliùs longè conficiuntur noctu à moderato calore, & diu ab intenſiore reſoluuntur commodiùs. His ſuppoſitis, ſtatuendum eſt, ſomno deficiente, coctiones omnes incommodiùs fieri: ſicut vbi modum natura exceſſerit, alimenta, vel vri, vel peracta coctione reſolui. Vltimò tamen coctionem interturbant ventris ipſius excrementa, quæ, vt rectè præſidium adhiberi poſſit, aduertendum eſt vno è tribus modis in ventriculo ſuccreſcere: vno quidem dum aliundè in ipſum vẽtrem confluunt: quippe impediunt integram, & liberam caloris actionem in alimenta, ex quo ſequitur, tãtum ſupereſſe cruda alimenta quantum calor conterit ſui in prædictis excrementis: ſequitur inſuper prædicta excrementa non ſolùm cruditatem moliri, ſed eam, vel nidoroſam, vel acidam, prout excrementi redundantis fuerit conditio: quippe bilioſa nidoroſam, & acida acidam gignunt. Secundo modo excrementa præſunt in ventriculo, dum ipſius expultrix adeò languida exiſtit, quòd propria excrementa nequeat pellere, quibus ibidem congregatis mirum non eſt ſi coctio improſperè fiat: exemplo ſunt qui hypochondriacam patiuntur melancholiam, quibus longè maior efficitur cruditas, quo minor fuerit excrementorum expulſio: quorum omnium ediſcere prouidentiam conuenit, vt quæ maximam efficere in curatione varietatem nata exiſtant. Tertio & vltimo modo excrementa in ventre congregantur (vt dictum eſt) vitio coctionis qua loco alimenti excrementa, aut vitioſos gignit ſuccos: ſed hæc cauſa alterius eſt ſortis, non enim ad excrementa attinet, ſed ad facultatem.

Verùm quia nullus quantumuis diligens ſit, curandi rationem poteſt ad vnguem exequi, quin priùs cauſarum omnium notitiam adipiſcatur, neceſſum eſt ſingulas cauſas proprijs ſignis docere. *Signa.* Sic etenim eſſentialis imbecillitas quæ ex morbo ſuccreſcit, facilè noſcitur ex præcedentis, aut præſentis affectus magnitudine, aut duratione: maximè ſi præceſſit alui fluxus aut vomitus, vel alius ventris doloroſus æſtuoſuſve affectus, quibus compertum ſit calorem, & ſpiritum diſſolutum fuiſſe, & præ diuturnitate, aut magnitudine euacuationis, humidum, & calidum ventriculi euanuiſſe. Quod pari penſu venaberis ex diutina inedia, vigilijs, & laboribus. Verùm ſi id ex conſenſu alicuius membri ex vicinis fiat, peculiaria membri affecti ſymptomata id monſtrabunt, vt iecore frigidiore, aut corde, vel exciſo omento, aut frigido, & craſſis ſuccis obſtructo ſplene. Sit ne eſſentialis ventriculi affectio, cognita ventriculi intemperie facilè venaberis: nam ſi frigiditas præſit, cognoſcitur quòd alimentum diu in ipſo ventre immoretur, ac dum exit, citra vllam mutationem, odorem, aut ſaporem alienum à naturali prodit, ſed ad ſummum liquatum, & in crudorum excrementorum effigiem excernitur. Perſentit quoque laborans maximam in ventriculo, & propè ipſum frigiditatem, appetit plurimum, idque duabus rationibus, & quia frigidus eſt vẽtriculus, & quia non fruitur alimento ſibi commiſſo. Potum omnino renuit, anxius aliquando eſt, nonnunquam dolet ventriculus. At ſi grauitas etiam capitis adſit, & dormitatio, aut calor, ſignum eſt humiditatis ventriculũ inundantis caputque aſcendentis, dum humiditas calori adiungitur: modus tamen cruditatis id facilè monſtrat: nam ſemimutatum excernitur, & in aliam ab alimento naturam ſemiuerſum, maximè ſi aciditas ſuperueniat: eſt enim acor proprium opus, non quidem frigiditatis ſimpliciter, ſed diminuti caloris,

vtcun-

vtcunque imminuatur: vtrumq; tamen oſtendit, pręter ea quę mox dicimus, flatuum maxima copia, quos ab acidi ſaporis non eſſe expertes certum eſt: ſequitur etiam ventris inflatio, fluctuatio & rugitus, præſertim à confectione alimenti vſque ad diſtributionem, à quibus mox ſequitur ventris dolor, tenſio, & ciborum inordinatus appetitus, maximè ſi acidus abundet ſuccus: inappetentia tamen ſi humiditas abundauerit, vel nimium exceſſerit frigiditas, & potus faſtidium. Caliditatem ventriculi manifeſtè oſtendit eorum quæ excernuntur natura, namque nidoroſa ſunt & prauè olentia, ructus excernuntur frequenter huiuſmodi naturam referentes: caliditas ſentitur in ventriculo quæ maximè à potu leuatur, licèt deteriùs ſe habeant laborantes: præterea ſiti premuntur, cibos faſtidiunt & abominantur, venter à cibo mox ſubſidet, cæterum deinceps exacerbatur flatus cum oris amarore, ructu, tenſione, dolore, acrimonia, mordacitate, anxietate, nauſea, vomitu & inquietudine: quibus aliquando ſudor circa frontem erumpit, caput verò vel dolet vel ſomnos turbulentos efficit & breues: quæ omnia accidentia à frigidæ potu mox ceſſant, cæterum affectio non ſaneſcit. Mœſti ſunt huiuſmodi laborantes, cogitabundi, & veluti deſperatione deiecti, vt etiam contingit his quibus ex ſiccitate ventriculus afficitur: præterquam quòd ij ſemper eructant æruginoſum & vſtum: ſitiunt plurimum, potu non leuantur, & craſſa alimenta non conficiũt: tenuia protinus corrumpunt: & à quauis minima quantitate grauantur: cum hoc tamen inediam minimè perferre poſſunt, & facilè in hypochondriacam melancholiam commigrant. An verò hæc omnia à iecore vel aliunde proueniant, docuit Galen. noſſe. 1. de locis affect. cap. 4. & lib. 2. de temper. ex aliarum partiũ ſymptomatis.

Ventriculi verò deprauata ſtructura ſi ex propria aut vicinarum partium inflammatione prodierit, aut tumore quouis præter naturam, facilè noſces ex priuatione dictorum ſignorum, & ex his quæ ſuapte natura habent tumores, & inflammationes illarum partium oſtendere: quæ ſanè licet petere ex proprijs capitibus de pleuritide, de peripneumonia, de inflammatione ventriculi, de inflammatione aut tumore iecoris vel ſplenis: præterquam quòd facile eſt id cognoſcere ex proprijs cuiuſuis particulæ ſymptomatis & ſitu. Quòd ſi nullam harum cauſarum notam apprehenderis, neque rurſus cauſam externam præceſſiſſe aliquam conſtiterit, certo exiſtimabis figuram vitiari ex nimia humiditatis inundatione, quæ non permittit ventrem ea figura continere alimentum, qua vndique poſſit ipſum complecti, quod ad veram coctionem neceſſum erat, vt paulò inferiùs ſum monſtraturus.

Tertia verò cauſarum ſeries facilè ſeipſam manifeſtat; nam habita notitia vitæ præcedentis & victus, facilè cognoſcitur in deprauatum victum aut ingerendi ordinem et copioſiorem quantitatem, aut quid extrinſecus occurſans ventriculi cruditatem eſſe regerendam.

His omnibus adhuc exactè conſideratis, ſciſcitandum vltra eſt, an præſit in ventriculo humoris vitioſi aliquid, cui regeri poſſit culpa prædictorum accidentium, an à ſola prodeant intemperantia. Quod ſanè haud difficulter percipies, ſi experimento, quod Galenus conſulit, vſus fueris. Nam primo alimenta porriges quantum fieri poſſit ex ſua natura corruptioni inepta; ſic enim acidum eructantibus mel, & nidoroſis panem porriges; quòd ſi excrementa citra alicuius humoris corrupti miſcellam excernantur, intemperiei ſine materia ſignum erit; ſi verò ſimul cum corruptis excrementis humoris etiam aliquid exeat, coniicies intemperiem cum affluxu illius humoris eſſe. Præterea conſiderabis an in cauitate ventriculi innatent

A prædicti humores, an adhærentes ſint vel tunicis infarti; item an generentur eo loco, aliundeue tranſmittantur. Bilis enim quæ in ventre generatur, plerumque porracei coloris eſt, aliunde verò tranſmiſſa pallida, æruginoſa, vel aduſtæ conditionis. Sic pituita ibidem genita craſſa, ex capite verò tenuis & ſpumoſa, ex corpore vniuerſo tenuis & citra ſpumam, quæ fluxioni paratior eſt.

Præſagiũ

Vt certò de futuro euentu poſſis ſententiam proferre in quauis cruditatis ſorte, primò excludere oportet euidentes cauſas, quarum effectus non ſunt ita graues ac internarum. Ex quibus videndum nunc eſt, an actiuæ qualitates grauiores ſint paſſiuis, quod certiſſimum eſt, niſi ſiccitas (quæ ſemper grauior eſt humi- B ditate) ad ſolidas partes vſque pertingat; nam vt ante id facilè curari poteſt, ita dum ad fibroſum genus peruenit, vt lentè fit & tardè, pari penſu difficillimè & moroſè curari poteſt. Vtcunque tamen ſit, has ventriculi affectiones grauiſſimas iudicamus, & eo magis, quo moroſiùs & negligentiùs curantur: procidunt enim plerumq; in atrophiam, hydropem, hypochondriacos affectus, faſtidia, vomitus perſeuerantes, & alia grauiſſima mala.

Curandi ratio.

Medendi verò ratio, vt à facilioribus initium ſumam, docet in vltima hac cauſa, quæ deprauata victus inſtitutione oritur, tantùm ex vſu eſſe vitæ & victus modum in meliorem & magis regulatum mutare. Certum enim eſt, victus quantitatem imminuen- C dam eſſe, ſi conſtiterit eam fuiſſe cruditatis cauſam: ſæpe enim natura licèt proprijs legibus gubernetur, nequit munus ſuum implere, quòd alimenti copia excedat proprias vires: quapropter vtendum eſt protinus, ſi nauſeatiua ſubſit ſatietas, ſi pondus in ventre, ſi inquietudo & tædium, vomitibus: verùm ſi cibum iam deſcendiſſe conſtiterit, clyſmatis, aut caſſia vel manna, quò faciliùs quod grauat excernatur. Poſtmodum verò victus parſimonia vtendum eſt, & moderato exercitio, quæ ſat eſſe comperimus ad auferendam ex copioſiori alimento cruditatem. Pari etiam ratione ſi ex alimentorum praua natura cruditas ſuccreſcat, eorum mutatio in meliora ſatis erit: ni priùs neceſſum ſit, quod vitiatum corruptumque eſt, deme- D re vomitu, clyſmatis, aut leui purgatione, vt nuper diximus. Si tamen alimentorum præpoſtero ordine prędictum ſuccreſcat malum, eidem quoque prouidebis, iuxta ventriculi indigentiam: quemadmodum in explicatione cauſarum paulò ante retuleram: quapropter non placet hac in parte iterum repetere. Verùm dum ex calore ambientis alimenta ex toto non conficiuntur, vt Hippocrat. refert, qui æſtate & autumno cibos difficilè ferre ſcribit, tunc quidem huic malo medeberis frigidæ aquæ potu in prima menſa præſtito, vel potu ex malis granatis, arancijs, lactuca, et alijs quæ intemperiem corrigant, ſimul & calorem intrò reuocent, ac firmiores reddant ſpiritus & diſcuſſioni minus aptos. Si tamen ex frigore ambientis retarde- E tur ventriculi actio, primò vinum tenue porriges, aut panis modicum eodem vino madefactum: omnibus tamen confert prandium finire modico aquæ potu.

Altera verò cauſarum ſeries, quæ vitia figuræ continet, prætermittenda nunc mihi viſa eſt, & reducenda ad caput de ventriculi inflammatione, vbi tumoris præter naturam & vlceris curationem ſum ſcripturus.

Tertia & potiſſima huius mali cauſa, quæ vniuerſa in ventriculi diſtemperiem refertur, habet hoc proprium, quòd, cuiuſuis diſtemperamẽti ſit, peculiarem prærequirat medicamentorum materiam, & ſibi propriam medendi viam: habent tamen omnes diſtemperies id commune, vt per contraria curari deſiderẽt, & ex altera parte alimenta iuxta ventriculi & naturę modum, qui varius eſt, adhibeãtur. Sic calida diſtemperies, vt ab ea initium ſumam, refrigerationem iure

ſuo

ſuo expoſtulat, quibus verò, quantũ & quomodo adhiberi debeant, haud facile eſt noſſe: nam licèt affectus conditio æqualem expoſtulet refrigerationem, renuit ventriculi natura tantum refrigerari, quantum affectus expoſtulat, etiam ſi ex Galeni ſententia lib. 9. method. particulam ſuapte natura frigidam, dum calido morbo laborat, audaciùs liceat refrigerare, ſed cùm ventriculus membranoſus & frigidę naturæ ſit, videbatur liberaliùs poſſe refrigerari. Cui dubitationi dicimus, ventriculum duplicem præſtare indicationem: alteram ratione ſubſtantiæ quæ frigida eſt, qua facilè ſuſtineret prædictum refrigerandi modum: alteram verò ſui officij, quod eſt mediante calore coctionem efficere: quę ſanè indicatio tanti eſt momenti, quod iure optimo obumbret indicationem propriæ naturæ: & ob id in calidis eius diſtemperantijs condonandum aliquid eſt ventriculi officio: nam refrigerare ipſum oportet paulò mitiùs, idque iuxta modum ſui caloris. Sic intus ſumpta & exteriùs è regione ventriculi in parte antica & in dorſo auxilia ſunt adhibenda: modus etiam docet, neque in maxima quantitate, neque diutius eſſe in eis perſiſtendum, ne ventriculi natiuus calor, qui diſſipatione ob calorem extraneum, aut defectu ſubſtantiæ humidæ puſillus factus, maxima refrigerantium copia extinguatur. Diſtinxiſſe hac in parte priùs oportet, dum diſtemperies cum affluxu materiæ ingruit (cuiuſuis naturæ materia ſit) euacuandum eſſe priùs aliquo modo, vt dictũ eſt cap. de vomitu.

Victus in calida intemperie.

Verùm ſi nuda fuerit intemperies, victus rationem inſtituere oportet, initio ſumpto à potu frigidæ aquæ, deinceps ea alimenta adhibere, quæ frigidæ ſint naturæ & facilis diſtributionis, vt antequam vſtionem ſubeant digerantur: velut eſt ptiſſana hordeacea, alica, amylum, lac amygdalarum dulcium aut ſeminũ frigidorum maiorum: ex oleribus lactuca, portulaca, ſcariola, cichorium: ex carnibus iura decocta & eiſdem herbis confecta, vt arietis, vituli citra pinguedinem, aut pullorum & caponum. Potus ſit aqua frigida mortario lapideo percolata, aut diu domi adſeruata, decocta autem minimè: ſumat medicamenti gratia ſuccum granatorum acrium & dulcium, item aranciorum acrium & agreſtæ: quæ omnia niue refrigerari poſſunt. Syrupos etiam huic vſui confectos præſtabis, velut de agreſta, de ſucco acetoſæ, de ſucco citri & limonum: tandem ventriculum purgare oportebit, ſi in ipſo bilis ab calorem ex alimentis gignatur porracea, vomitibus, & his quæ abluant: ſi verò aliunde fluat, leuibus pharmacis & frequenter adhibitis, maximè dum à iecore prodit. At ſi à toto, copioſiùs licebit purgare: vteris tamen eiſdem pharmacis, quæ citato capite ſcripſimus.

Verùm ne in hac tractatione quidquam deeſſe ex his quæ illi proficua ſunt videantur, expendiſſe oportet, nidoroſam hanc cruditatem, quam ex calido ventriculo oriri diximus, plures ſortiri differentias: quæ licèt ab vno eodemque intemperamento (calido nimirum) prodeant, inter ſe ob peculiarem aliquã conditionem, longis interuallis diſſident. Qui etenim hanc patiuntur cruditatem, licèt fumoſum ſemper eructent, aliquando ructus nidorem repræſentant, qui ſi ex alimentis hanc naturam referentibus (velut ſunt frixi piſces, aut oua, vel raphanus) non prodeat, ab intemperamẽto ventris calido proficiſci eſt neceſſum, vt antea dictum eſt, maximè ſi ſiccitas acceſſerit, aut ab humorum bilioſorum vel aduſtorum in ventriculo ipſo redundantia. Docet hanc cruditatem ab alimentis fieri, natura eorum quæ ingeſta ſunt: à calore tamen, ex quouis cibo nidoris redolentia, à bilioſis humoribus, eorum vomitus aut oris amaror, vel, ſi aduſti ſint, æruginoſi ructus. Alij etiam eructant fœtidum: quòd ſi ex peſtilenti aeris contagio non ſit, vel ab vlcere aut pure, à putrefactiua humiditate cum ca-

A lore præter naturam proficiſcitur: nonnulli cęnoſum eructant ab eodem calore & edulijs præhumidis, quę natura conficere nequit. Item alij rancidum, ęruginoſum ac fumoſum eructant, quod vel à cibo eius naturæ, vel aduſta & præaſſata bilioſa humiditate prodire eſt certum. Sed mirandum profectò eſt, cur in his nidoroſis affectionibus, quibus plerumque adiungitur bilioſorum ac vitioſorum humorum copia, vel ventriculus non impensè doleat, vel cibos auerſetur & ſummopere faſtidiat, aut prauos inſectetur, ſiquidem ab eiſdemmet ſuccis prædicta accidentia ſuccreſcere antea ſtatutum eſt. Cui dubio dicendum arbitror, hanc eſſe differentiam, quòd in illis accidentibus quæ dolorem inferũt, ſubſtantia oris ventriculi diuellitur mordicatione & acrimonia ſuccorum: in nauſea & B vomitu corpus eius: at in debilitate & cruditate corpus magis intemperatur citra irritamentum potentiæ expellentis, & quia ibidem generantur non ita lædunt ſicuti ſi aliunde confluxiſſent, vt in prædictis affectionibus. In ciborum verò peruerſa appetitione aut auerſione os ventris intemperatur, ſi faſtidium ſequitur, aut leuiter mordetur, aut irritatur more natuli, ſi adauctus futurus eſt appetitus, & ob id ab vna eademq; cauſa coniectabile eſt, varios affectus poſſe ſuccreſcere. Quibus omnibus cauſis medeberis tum per ea quę calorem compeſcunt, & ventrem citra maximam refrigerationem ad antiquum ſtatum redigunt, habito tamen ad cauſam materialem reſpectu: quippe in his, C præterquam quòd victum à potu frigidæ incipere oportet (niſi fluctuationibus & flatibus venter abundet, quo tempore ſatius eſt quatuor aut ſex horis à cibo prædictum potum porrigere, quo minor fiat alimenti vſtio) paulatinis purgationibus vtendum eſt, per interualla ſerum caprinum porrigendo, maximè ſi in eo ferbuerint folia ſenæ aut rhabarbari tantillum. Prodeſt mirum in modum ſic affectis, id q. ℞. *radicum intybi, cichorij, & bugloſſæ. and m. 1. & ß. hordei, paſſulatum ſine acinis aut Corinthiacarum anà p. 1. foliorum ſenæ. ℥. 1. abſynthij. m. 1. in lib. 6. aquæ fiat decoctio ad conſumptionem tertiæ partis, & prædicti decocti excipe. ℥. 5. & infunde ac exprime rhabarbari. ℈. 1. & adde ſyrupi cichorij & portulacæ. ℥. 1. & ſingulis die*D*bus aut tertio quoq; die porrige ventriculo ieiuno:* quòd ſi magis attemperare libuerit, *oxyſaccharæ, aut ſyrupi acetoſæ, vel roſarum addes.* ℥. 1. Eundem vſum præſtat ſyrupus de mucilaginibus cum infuſo foliornm ſenæ aut rhabarbari. Item pilulę ex maſtiche & rhabarbaro & aloe lota, aut idem rhabarbarum maſticatum. Proſunt & pilulæ ſub lingua detentæ, q. ℞. *ſeminis cucumeris in aqua macerati & excorticati. ℥. ß. tragacanthi diſſoluti in oui albumine. ʒ. 2. liquefiant in vaſe duplici & fiant pilulæ.* Eũdem vſum præſtat confectio q. ℞. *ſantalorum omnium, roſarum, ſpodij & corallorũ. anà ʒ. ß. margaritarum, iaſminorum. anà ℈. 1. corticum citri conditorum. ʒ. 1. & ß. coriandri præparati. ʒ. 3. cinnamomi. ℈. 1. ſacchari albi. lib. 1. aquæ roſarum ℥. 3.* Idẽ E beneficium præſtat miua cytoniorum citra aromata, cum modico aceto & corallo præparato admixta. Monendus tamen lector eſt, ne indiſtinctè auxilijs quæ acetum recipiunt vtatur: ſolum enim ex vſu eſſe comperimus, vbi nimia humiditas, eaque craſſa adiuncta eſt calori: quo tempore vel dilutius debet eſſe, vel refrigerantibus & lenientibus admixtum. Quem quoque vſum præſtant pleraque auxilia, ex his quæ reperies cap. de melancholia hypochondriaca. Exteriùs verò ventriculum refrigerare oportet, cautè tamen, ne conſtipata cute intenſiùs vtatur: ob id ipſius regionem fouere conuenit oleo roſarum, cytoniorũ, & omphacino, poſca ex pane deſuper poſita. Dorſum etiam iuxta duodecimam vertebram ex vſu eſt inungere refrigerante Galeni, vel vnguento ex cucurbita, aut roſaceo, & ſantalino. Valet etiam antè & retrò appoſitum ex eiſdem vnguentis ceratum. Idem beneficium

ficium præſtat,in hac cauſa , & in febribus æſtuoſis, quæ ventriculum præ calore laxant,id q. ℞. *olei violarum.℥.2.olei nenupharis & amygdalarum dul. anâ ʒ.1. ceræ. q.s. fiat linimentum.* Maioris efficaciæ eſt q. ℞. *olei roſati omphacini, & cytoniorum. anâ ʒ.2. pulueris roſarum,coralli,& ſantal.rub.biſtortæ,& boli armeni. anâ ʒ.1.ceræ.q.s. fiat vnguentum cum modico aceto roſaceo.* Præterea ſi ventriculus robuſtus ſit,aut laborãs iuuenculus,cucurbitarum aut melonũ ramenta ventriculo adhibenda ſunt,ſicut panni lacte imbuti, aut veſica aqua frigida,vel lacte,aut oleo roſaceo omphacino plena , vel ſuccus granatorum acrium cum pane. Adſtringentia verò neque omnino ſunt prætermittenda, neque audacter adhibenda : illud quidem ne per poros cutis innata caliditas diſſipetur: hoc verò ne præternaturalis calor vehementiùs retrocedat. Medicamenta verò purgantia ab huiuſmodi nuda diſtemperie ablegãda eſſe cenſeo, niſi leuiſſima ſint, vt caſſia & manna. Reliqua leges.cap. de hypochondriaca melancholia.

Frigida diſtemperies ſi huic malo cauſam præſtiterit et nuda ſit,citra vllam dubitationem,ea quæ ęqualiter calfaciant adminiſtrari poſſunt:tum quia frigiditas morboſa id expoſtulat:tum verò,quia calidis medicamentis innatus ventriculi calor iuuatur, & actio perficitur:medicaméta verò quæ id præſtare poſſunt, reperies capite de vomitu,paragrapho de frigida materia; & tomo ſecundo, capite de his,quæ ventriculũ calfaciunt: ſunt enim auxilia maximi momenti & vſu probatiſſima. Quibus præſtitis, præter ea auxilia quæ ſimplici intemperamento proficua eſſe diximus, conſideranda ſunt alia , quæ frigiditati adiuncta humori proſint, ſi priùs in memoriam reuocauero , humorem malo cauſam præſtantem, vel ab eodem ventriculo indies magis augeri,vel aliunde in ipſum confluere frigidum & aptum vitiare & interturbare coctionem . Quòd ſi primum ſit,curationis principium auſpicari oportet à vomitu crudorum,& poſtea (quia coniectabile eſt,aliquid impactum manere)paulatim purgabis pilulis maſtichinis,de hiera Galeni, aut alijs quæ ex maſtiche,rhabarbaro,agarico, & aloe conficiuntur. Cui vſui terebinthinam abietis cum rhabarbaro aut pulueribus foliorum ſenæ magni fore momenti arbitror. Proſunt pari penſu pilulæ, q. ℞. *aloes non lotæ. ʒ.1. myrrhæ.℈.1. cinnamomi,aſſari,ſpicæ,anâ gr.6. formentur pilulæ v. pro drachma* : item aliæ q.℞. *hieræ ſimplicis. ℈.1. agarici. ℈. 2. cum vino formentur pilulæ , quibus addes trochiſcos de abſynthio & ſuccum apij*. Quo facto curandum eſt ventriculi acquiſitam frigiditatem compeſcere fomentis, q. ℞. *abſynthij, menthæ,ſquinanti.anâ m.2.radicis cyperi, caryophyllorum. anâ ʒ.2. vini quod ſufficiat*. Eodem modo proſunt ſacculi ex eiſdemmet herbis cum cinnamomo, cortice citri,ligno aloes,zingibere,nuce & reliquis calorificis aromatis. Conferunt & inunctiones ex cinnamomi oleo,nec non & aniſi , ex abſynthio, mentha & nardo . Prodeſt & balſamum, oleum de terebintho aut de pipere. Nam vbi cruditas & humor, quo fouetur, ex vitio potiùs intemperamenti prodit, quàm ex fluente humore, maior habenda eſt calfaciendi cura, donec ad antiquum calorem partem reducamus. Sic emplaſtra & cerata ſummopere prodeſſe ſcimus, quale eſt quod Raſius conficit ex ſtirace,ſpica,ſquinanto,calamo odorato,maſtiche,cariophyllis,cinnamomo,mentha & abſynthio cum ladano. Prodeſt & id q.℞. *olei piperis aut cinnamomi. ℥ ß. pulueris aromatici roſati,cariophyllorum, macis,nucis, carpeſiarum & ligni aloes. anâ ʒ.ß. ladani depurati & ceræ quod ſufficiat*. Item aliud conficies,q.℞. *pulueris diarrhodonis,cinnamomi,ligni aloes,carpeſiarum, cariophyllorum,menthæ, abſynthij, corticum citri & galangæ.anâ ℈.1. diambræ & diamuſci. anâ gr.6. olei abietis quartam vnam,ceræ & ladani quod ſufficiat*. Sed mira

A bilis efficaciæ diutino experiméto comperi ceratum conficere,q.℞. *diaphylonis minoris.℥.1.ß.picis,aut terebinthinæ abietis.ʒ.2. pulueris diarrhodonis. ʒ.1. ceræ Berberiſcæ,q.s.vt fiat tela cerata*,cuius partem ventriculo appones. At ſi velis cataplaſmatis vti,*excipe furfuris depurati.p.1. pulueris diarrhodonis, aromatici roſati, corticum citri & coralli.anâ ʒ. 1. carnis cotoniorũ aſſæ vel vino decoctæ. ʒ.2. cum vino fiat cataplaſma* ad quorum penſum mille alia effingere poteris, quæ conſimilem habeant vim,quæ iuxta dorſum,aut ventriculum, vel vtramque partem adhibita, maximi erunt momenti. Sic intus porrigere oportebit,quæ ſopitum calorem excitent, & frigiditatem adimere poſſint,qualis eſt puluis,q.℞. *cinnamomi,corticis citri, li-* B *gni aloes,zingiberis, chebuli conditi, nucis,menthæ, abſynthij, & galangæ, anâ ℈.1. ſacchari. ʒ.6. cuius ſumat laborans ʒ.1.* Prodeſt & miua aromatis confecta,diaciminon, dianiſon, diatrion pipereon, theriaca, nux muſcata, vinum aromaticum, aqua ex theriaca, mithridatio,& vino,aqua cinnamomi arte chymica extracta,ſyrupus de mentha,de corticibus citri,mel anthoſatum vel cum decocto cinnamomi confectum. Item præſtat vinum in quo bullierint cariophylli,abſynthium & aniſum cum cinnamomo & melle : valet & id quod recipit radicis fœniculi.ʒ.2. coquantur in ℥. 4. vini ad dimidias cum modico cinnamomo. Eundem vſum præſtant trochiſci qui recipiunt roſarum rubearum,ligni aloes,ſpicæ,maſtichis, ſquinan- C ti,macis,cinnamomi,abſynthij.anâ ʒ.1.ex vino veteri fiant trochiſci. Verùm quia flatus plerumque huic ventris vitio ſuccreſcunt,addere tunc oportet prædictis auxilijs, tam his quæ intus ſumuntur, quàm quæ exteriùs adhibentur, quæ flatum diſcuriant, qualis galanga eſt, grana paradiſi, ciminum, aniſum,& ſimilia,quæ etiam vino veteri excepta magni ſolent eſſe momenti.

Verùm ſi ventriculus frigidior factus ſit ex adhæſu frigidi humoris in ipſum aliunde confluentis, ſtudendum magis eo tempore eſt detractioni & euacuationi humorũ,quàm calfactioni ventriculi,licèt ſummopere oporteat ipſum roborare, quo minùs recipiat, & feliciùs concoquat. Quapropter conſideran- D dum eſt primò, confluat ne humor à capite (cui prouidendum erit, vt capite de catharro ſcripſimus) an ab vniuerſo corpore. Habet tamen vndecumque fluat,id commune,quòd primo acceſſu,quod ſuperabundat, euacuari expoſtulat, & mox quod ſupereſt diuerti : ſic etenim dum ex ſignis conſtiterit,vniuerſum corpus illuc tranſmittere, corpus & ventrem ſimul purgabis (præparata priùs viſcida adhærente & craſſa pituita, oxymelite,melle roſaceo,ſyrupo de mẽtha & alijs huius cenſus,cum aquis cinnamomi, radicis Chinæ,ſarſæ parillæ aut ſaſſafraſiæ Indicæ) ex hiera & agarico factis pilulis,aggregatiuis, alephanginis, de agarico & alijs huius naturæ:item ſyrupo ſolutiuo roſarum,electuario Indo,diaphenico,& alijs quæ ve- E hementis operationis non ſint, hæc enim , vt refert Galen. 2.acuto. vires ventriculi deijciunt, & plus ad ipſum trahunt,quàm euacuant. Quo facto,& præmiſſa victus ratione extenuante & exiccante, ac poſthabita ex toto ſanguinis detractione,vt Galen. 12. method. & 4. de ſanit. tuen. & cap.11.lib. de ſanguinis miſſione,apertè conſulit,nã id tanquam ſummè perniciosum fugit in totius corporis cruditatibus, confugiens ad ipſius frictiones & exercitia ac victus parſimoniam , conſulens poſt victum quietem, quo calor non diſtragatur à coctione : poſtea tamen purgationes conſulit,& ſudorificis vti auxilijs,nec non & balneis, ac maiori exercitio . His factis (quæ vt fieri debeant , ſæpe dictum eſt) omni arte curabis ventriculum roborare, quo minùs recipiat, vt fœliciùs deinde concoquat : ac ſi quid in eo crudum redundare cognoueris , vomitu aut leuioribus purgationibus educes.

ces. Ventri igitur adhibebis quæ nuper retulimus, & alia quæ præter id quòd calfaciant, roborent etiam & adſtringant, quibus addes caſſiam, cinnamomũ, cyperum, maſtichem, ladanum, hypociſtidem, cariophyllos, & ſemen angelicæ, acaciam, & reliqua id genus: velut eſt q. ℞. *olei de ſpica* ℥. 4. *ceræ.* ℥. 1. *maſtichis.* ℥. ß. *liqueſcant in vaſe duplici, & adde pulueris cyperi, macis, & cinnamomi. anà* ʒ. 1. *miſce & fiat emplaſtrũ pro ventriculo:* vel ſic conſice: ℞. *maſtichis, cerati ſtomachici Galeni æquales partes, & cum oleo de terebinthina fiat emplaſtrum.* Parabis item vnguentum *ex olei naphthæ.* ℥. 1. *ladani depurati.* ℥. 1. *pulueris macis, & belzoini. anà q. s. vt fiat linimentum, cui addes ambræ. gr. 4.* Præſtat mirum in modum in hac cauſa oleum de abiete, balſamum Indicum, aut oleum maſtichis. Inter quæ omnia grandioris eſſe momenti arbitror id q. ℞. *olei amygdalarum amararum & omphacini. anà* ℥. 2. *vini albi odoratiſſimi.* ℥. 2. ß. *abſynthij minutim inciſi comam vnam, cinnamomi puluerizati & ligni aloes. anà.* ʒ. ß. *maſtichis.* ʒ. 1. *pulueris nucis muſcatæ, cariophyllorum, & ſeminis angelicæ, anà* ℈. 2. *bulliant in duplici vaſe ad vini conſumptionem, & facta colatura adde ceræ modicum, aut abſque cera eo vtere.* Sed ſumere oportet *vinum abſynthites cum medietate mellis roſati, vel vinum idem cum theriaca.* ℈. 1. Præſtat & miua cytoniorum cum oxymelite: ſed cũ hoc probatum reperio medicamentum ex cotoneis, quod mille modis paratur: Primò ℞. *ſucci cotoneorũ.* ℥. 4. *coquantur ad ſpiſſitudinem & adde pulueris piperis.* ℈. 1. *zingiberis.* ℈. 2. *ſacchari.* ℥. 1. *& miſce.* Raſius enim aliter conficit, nam ℞. *ſucci cotoneorum depurati. lib. 1. ſacchari lib. ß. vini veteris lib. ß. coquantur & deſpumentur, & adde zingiberis, ſpicæ, cinnamomi, cariophyllorum. anà* ʒ. 2. *maſtichis.* ℈. 4. *omnia puluerizata in prædicta miua calida macerentur & poſt refrigerationem validè exprimantur.* Præſtat & ſyrupus de corticibus citri, cum pulueribus diamargaritonis, aut ſyrupus roſ. cum pulueribus diarrhodonis aut myrabolanorum chebulorum: nec minoris momenti eſt emplaſtrum ex gallia muſcata Meſues (in debilibus ex frigiditate aut humiditate; & ex gallia muſcata Nicolai in his, qui præter imbecillitatem lubricum quoque ventrem habeant, quòd maioris ſit adſtrictionis) & ladano ac oleo abietis & naphthæ, addito aromatici roſati modico. Græci tamen ferè omnes aliter id medicamentum parant, nam ℞. *ſucci cotoniorum, mellis optimi anà lib. 1. aceti.* ℥. 1. *& ß. zingiberis.* ʒ. ß. *piperis albi.* ʒ. 1. *& ß. ſuccus cum aceto & melle modicè bulliat, & additis pulueribus ad ſpiſſitudinem coquantur.* Prodeſt & vinum cum theriaca, & confectio, q. ℞. *cinnamomi.* ʒ. 3. *galangæ.* ʒ. 1. *corticum citri conditorũ.* ʒ. 4. *ſacchari albi lib. 1. aquæ roſarum* ℥. 1. Item ea, q. ℞. *zingiberis & piperis albi. anà* ʒ. 1. *galangæ, cinnamomi, zedoariæ. anà* ℈. 1. *coriandri præparati.* ʒ. 3. *aniſi, fœniculi, ſpicæ nardi, cardamomi, maſtichis. anà* ℈ ß. *corticum citri conditorum.* ʒ. 5. *liquiritiæ raſæ.* ℈. 2. *ſacchari candi.* ʒ. 5. *paſſularum Corinthiarum.* ℥. 1. *& ß. aquæ roſarum.* ℥. 2. *ſacchari albi. lib. 1. fiat confectio.* Valet etiam vinum Hippocras appellatum, & puluis alter q. ℞. *aniſi & ſeminis fœniculi. anà* ʒ. 1. *menthę hortenſis ſiccę, cinnamomi. anà* ʒ. 1. *ſeminis coriandrorum pręparatorum.* ʒ. 1. *& ß. pulueris diarrhodonis.* ʒ. 1. *& ß. liquiritię.* ʒ. 1. *corticum citri.* ℈. 4. *maſtichis.* ℈. 1. *ſacchari roſacei in tabellas confecti lib. 1. puluerizentur omnia ſubtiliſſimè & miſceantur.* Exteriùs verò ea ſunt adhibenda quæ ſæpius diximus.

Siccitas autem ventriculi, quæ maius faceſſit negocium, vt quæ caloris innati plus diſſipet, & difficiliùs ſubinde curetur, ſe ſe iam offert: quæ ſanè nõ ſolũ quatenus talis eſt qualitas, ipſius ventris actiones vitiat, ſed quatenus defectum humiditatis ſpirituoſæ acceſſit, & innatus vẽtris calor marceſcit, & imminuitur. Cuius doctrinæ gratia expendere oportet, dupli-
A cem eſſe ſiccitatem: alterã quæ defectu humidi ſubſtantifici ventriculi ſuboritur: alteram verò quæ defectu humiditatis eius, qua madeſcit ventriculus intrinſecus: quibus accedit alia ſiccitas ex vicinia humoris aduſti, terreſtris & ſicci, aut ex halitu huiuſmodi naturam referente, vt videre eſt in hypochondriaca melancholia, & in his quibus abundat huiuſmodi humor, pręſertim in ventriculo, ſplene, meſerẹo & iecore. Quarum omnium prima ad vltimam cauſam imbecillitatis ventriculi referendam cenſeo, vt quæ ſita ſit in caloris defectu, cuius mox meminero: reliquarum vero ſat eſt ſcire, ea lege debere tractari, qua dictum eſt affectus melancholicos poſſe curari, vt proprio capite abundè diximus. Ea verò ſiccitas
B quæ defectu humiditatis ventriculum madefacientis ſuboritur, largiori potu, tenuioribus alimentis, quiete & ſomno facile temperatur.

Quarta verò & vltima cauſa ex his, quas natas eſſe cruditates efficere in ventriculo diximus, eſt caloris ipſius imminutio: qui ſanè cùm duplex ſit, duplicem quoque prærequirit conſiderationem. Quippe ſi innatus & primo geneus calor defuerit, vt antea ſignis diſtinguere docuimus, coniectandum eſt innati quoque humidi defectu ventrem laborare & exiccatum eſſe, idque magis minuſue, prout humidior ſolidiorue eius humiditas diſſipata eſt, ad cuius penſum etiam caloris innati maiori aut minori copia caret. Cui ſanè malo nulla alia via commodiùs medeberis, quàm
C ſi ventriculi ſiccitatem correxeris: nã cùm triplex ſit facultatis corroborandi ratio & via (vna quæ per ea quæ deperditam ſubſtantiam reficiunt, fiat: ſecunda, quæ actum quem natura nequit efficere, ſuppleat: reliqua verò quæ contrariam qualitatem præſtet ei quæ imbecillem reddit naturam) fit facile, vt vniuerſa medendi ratio in hac ventriculi ſiccitate & caloris innati penuria, in ſubſtantifica eius humectatione & refectione ſita ſit. Quamobrem maximum faceſſit negotium, vt Galeno viſum eſt. 7. metho. cap. 7. quippe quæ vt difficulter perit, ita & difficillimè reficitur. Cum hoc tamen eius curandi ratio ſita eſt in vnica tantùm actione, quæ vera eſt partis renutritio: nam refrigeratæ hoc moda partes calfieri vſquam ne-
D queunt, niſi mediante ſubſtantifica humectatione, quæ fit per alimenta humidæ ſubſtantiæ, calidæ atque tenuiſsimæ: potibus etiam et iuribus ac ſtillatitijs liquoribus carnis, quæ mediate caloris actione commutentur facile, & mediante tenuitate permeent faciliùs. Verùm quia non ſat eſt commodiſsima medicamenta ſeu alimenta præbere, niſi conſtrictæ, corrugatæ, arefactæque partes ea ſuſceperint, accedit alia medendi ratio, quæ docet huiuſmodi partes ſuſceptioni alimenti præbere aptiores. Fiunt autem huiuſmodi opera, intus per ea medicamenta quæ actuali calore, tepido tamen, polleant, qualis eſt ab ingeſto cibo per ſex octoue horas, aut vna duabuſue horis ante cibum potus aquæ moderatè calidæ, quæ me-
E diante tepidiſſimo calore poros aperiat, partes corrugatas & collapſas dilatet, vt facilè alimentum ex præcedentibus coctionibus ventriculo trãſmiſſum, ſubingredi poſſit minimas quaſque eius particulas. Alimenta autem deſiderat hęc affectio per ſtatuta interualla, & in parua quantitate exhibita. Exteriùs ventriculum & vniuerſam eius regionem modicis frictionibus tractare oportet, inunctionibus etiam oleorum ſeſamini, amygdalarum dulcium, violarum & de ſemine cucurbitæ: oleis quidem molleſcit & cedit corrugata pars: frictione verò calor ad particulam trahitur: calor rurſus attractus, vt de more habet, partes dilatat, & mediante motu frictionis, alimentum faciliùs allicitur ad particulam oleis molliorem factam, & calore iam dilatatã, quo fit vt facilè poſſit alimentum ſuſcipere. Tandem ea eſt huius affectus vera medendi ratio, quam diximus proficuam eſſe vniuerſo

cor-

corpori hectico lib. de febrium eſſentia & curatione. Hoc tamen vnũ præ oculis habẽdũ eſſe cẽſeo in hac curatione, nimirum adſtringẽtia pharmaca nulla ratione eſſe ex vſu, neque calida, quæ temperatum calorem excedant: illa quidem nutritionem remorantur & impediunt: hæc verò calorem innatum euocant et longè magis diſſipant: temperatis enim calorem reficimus, & actum naturæ ruentis ſupplemus, & rurſus cauſam illidimus.

Verùm ſi caloris partium vicinarum defectu (quæ eſt altera cauſa huius imbecillitatis vt ſuperiùs propoſuimus) vel intenſione, quæ calorem ventris ipſius vel ad ſe euocet (vt fertur) aut ob frigiditatem vt in hydrope, vel in iecoris & meſeraï inflammationibus euocato ad externa ventriculi calore, tunc quidẽ longè aliter res fieri deſiderat: nam ſiue ob calidũ membrorum intemperamentum fiat, ſiue ob eorum frigiditatem, ſemper eum calorem præſtabis, qui æqualis ſit calori influenti ipſius laborantis cùm ſanus erat: nam ſimile debet eſſe quod reficitur deficienti, niſi intemperamentum correctionem etiam poſtulauerit: nam corroboratio hæc ſimili calore facta, ſolum dum calor deficit proficua exiſtit, nullo habito ad cauſam reſpectu. Quapropter non vtcumq; licet prædicti caloris defectum ſupplere, adhibitis quibuſque calorificis, ſed ſolum eis quæ noſtro calori ſimilima exiſtant. Sic enim calor volæ manus aut catuli, vel pulli, vel puerulus biennis ventri ad motus ſummopere iuuat, & quæcumq; prædicti caloris modum æmulantur. Eſt tamen in applicatione huius caloris hæc adſeruanda differentia, quòd vbicumque membra ventriculo vicina calidiora iuſto exiſtunt, & ob id venter praue concoquit, auxilia temperatæ naturæ adhibenda eſſe conſulit rei ratio, vt calor membrorum manſuetior fiat, & ventriculus calorẽ ſuſceptet: nam huius conditionis conſtat eſſe quæ temperata ſunt. Hæc enim ex vſu eſſe comperimus hypochondriacis, & his qui praue concoquunt: quibus eò magis videtur proficua quò cruditas ad nidoroſam propiùs acceſſerit: hæc quidem plerumque prædictis intemperantijs conueniunt. Verùm tanti eſt momenti temperatorum vſus, vt & his & reliquis cruditatibus prodeſſe poſſit: nidoroſis quidem, ſi magis ad frigidius vergant: reliquis verò, ſi vel temperata ſint vel parum ad calidius accedant, dummodo laborantis calorem naturalem non ſuperent: niſi intemperies quoque correctionem expoſtulet. At dum vicina membra adeò ſunt proprio calore orbata, vt de iecore & de omento in hydrope fertur, quòd ob id venter eorum calore deſtitutus non conficiat alimenta, tanto ſupra temperatum calidiora ſunt adhibenda auxilia, quanto noſtrum calorem membrorum frigida intemperies ſuperat, vt quantum venter cuiuſque poſitiua frigiditate intemperatur, tantum calore medicamenti ad proprium cuiq; calorem reduci poſſit: quæ ſanè præcepta ſi Medicus diligenter obſeruauerit, procul dubio arbitror tum multa accidentia huius membri difficilia poſſe infirmare ac deuincere, quæ alijs videntur velut deſperata, maximè ſi legerit tom. 2. cap. de præſidijs ventriculo calfaciendo aut refrigedo idoneis.

CAPVT VIII.

De cholera morbo.

CVm hucuſq; actum ſit de his affectionibus quæ ventriculo duntaxat peculiares ſunt, commodiſſimum mihi viſum fuit hac in parte ad eas peruenire, quæ licèt ab eodem principium ſortiantur, inteſtinis etiam communes efficiuntur, cuius ſanè conditionis cholera morbus eſſe creditur. Eſt ſanè hæc affectio, Gal. teſte lib. definitionum, affectus peracutus & grauis, qui per vomitum & alui fluxum protinus hominẽ

A tollit: eodem etiam loco ſcribit eſſe acutum affectum cum vomitibus biliosis multis, alijſq; deiectionibus, ſuris quoque ſe contrahentibus, ac frigeſcentibus extremitatibus: qua definitione vſi ſunt Paulus lib. 3. c. 39. & Trallianus. lib. 2. cap. 51. Ex quibus omnibus elicitur, nihil aliud eſſe, quàm immodicam perturbationem ventriculi & inteſtinorum, quæ fit à valida expultrice, conante quod ſibi eſt moleſtum expellere. Appellarunt antiqui choleram huiuſmodi affectum, non ob bilioſum humorem à quo frequenter fit, cuius ratione à Barbaris cholera appellatur, ſed potiùs ab inteſtinis, quæ choladas vocant veteres, vt Trallian. cenſet: aut forſan ſic dicitur, quòd per contraria

B fiat fluxio. Hunc morbum cenſent Neoterici ex proprio marte Barbaros appellaſſe cholericam paſſionẽ, cùm longè antè Hippoc. 7. popul. text. 81. cholericam nuncupaſſet, vt paulò inferiùs monſtrabo. Eſt igitur is affectus notiſſimus, acutiſſimus, ac periculoſiſſimus, cuius ſymptomata ſunt aſſidua ſimul deiectio, & vomitio. Ex quibus euidenter conſtat, ad expultricem ventriculi facultatem validiſſimè irritatam pertinere, ac non ſolùm os ventriculi, verùm & inferior etiam eius pars, quę pyloron dicitur. In quo etiam affectu credendum eſt, non tantùm lædi ſolam ventris expellentem facultatem, ſed etiam plerumque accidere his, qui imbecillam habent retentricem, aut ex diutina retentione bilioſorum facta eſt impotentior,

C quod ego magis arbitror: quippe dum à principio languida eſt, potiùs lienteriam aut cœliacam mouet, paulatim demiſſa crudorum ſarcina, quàm choleram. Quo fit vt licèt imbecillitas huius facultatis nõ ſit cauſa huius ſymptomatis, ſed validus & concitatus expultricis motus, cum hoc tamen, eò validior & ſæuior vomitibus & ſingultibus efficitur, quo retentrix facultas minus reſiſtit actibus expultricis, adeò vt quocumque modo expultrix inſtituerit expellere, poſſit citra controuerſiam aut reſiſtentiam contentricis, quo ſolent fieri copioſiores & periculoſiores expellentis actus: nam vt mea mens eſt, ſucci qui hunc affectum excitant, haud ſecus moleſti exiſtunt contentrici facultati, quàm expellenti: & ob id cer-

D tiſſimum erit, vtramque ſimul ob eandem cauſam oblædi: ita vt facultas expultrix quaſi furore videatur percita, ſiquidem non rarò noxia non ſolùm expellit, verùm & vtiles ſimul ſuccos, quos etiam præ imbecillitate retentrix liberè permittit exire, adeò vt in hoc ſolo affectu omnia ventriculi ſymptomata in vnum conſpirare videantur. Eſt enim nauſea & vomitus interdum, necnon & ſingultus: præterea anguſtia ſtomachi, cardialgia, æſtuatio, inflatio, dolor ventriculi & inteſtinorum, ac vtriuſque alui fluxus cum animi deliquio, pulſuum paruitate, ſyncope & conuulſionibus: iuuenibus quidem frequentiùs ob flauæ bilis vbertatem, pueris ob crudorum eſculentorum copiam. Sit ne tantùm ad huius morbi integritatem

E neceſſarium per vtramque aluum fieri ſimul euacuationem, in dubium vertitur: quòd Hippocrat. 5. popul. dixerit in hiſtoria Euthychidis ex cholera vrinã & aluum habuiſſe ſuppreſſas. Cum hoc tamen ſciendum eſt, nuſquam hunc affectum fieri citra ſimultaneam vacuationem, cæterum plerumque degenerare in alterutram: nam ſolet vomitus ceſſare manente alui fluxu, aut è contra.

Præterea conſtat ex Hippocr. lib. 4. de ratione victus text. 103. duplicem eſſe choleræ ſpeciem: alteram cuius naturam hucuſque adduximus: humidam ſpeciali nomine & genere comprehẽſam, ob excrementorum vbertatem, ſic appellatam: reliquam verò ſiccam, vtramque vno communi nomine inſignitam, eò quòd vtriſque vnus communis generationis modus exiſtat. Differunt tamen quòd humorem in humida natura excernat, flatum verò in ſicca: nam hæc,

hæc, ſicut illa, nihil aliud eſt, quàm quædam ventris perturbatio ſurſum deorſumque cum excretione eius quod irritat facultatem, licèt Hipp. loco citato ſiccam appellauerit, quòd nihil in ea notatu dignum excernatur: cui Galen. minimè conſentit, cùm per vtramque partem flatum excerni neceſſum ſit, alioqui aut ventris eſſet inflatio aut tympania: cum hoc tamen ſat eſt aliquando leuiter flatum excerni, dum modò ſemper ſit ad vomitum et inteſtina irritamentum, turbatio & motus.

Harum enim affectionum cauſæ diſſidentes profecto inter ſe ſunt: nam licèt vtraq; in ventriculo generationem aut permanſionem ſortiatur, ſicca tamen, vt mox referam, ab ſpiritu flatuoſo copioſiſſimo prodit, humida verò à prauis ſuccis. Fit igitur humida, vel ex ventris totius debilitate, qua facilè ſuſceptat quod in ipſum tranſmittitur, vel ex iecore, aut ſplene aut meſeræo, prauis ſuccis abundantibus vt inferiùs conſtabit, vel ex vniuerſi corporis vitioſa copia, quã per ipſum ventrem deponere ſtudet. Vtcumque tamen ſit, ab vna è duabus humorum naturis prodire eſt compertum: nimirum ex crudis aut aliter vitiatis edulijs: vel ex bilioſis humoribus copioſiori ſero admixtis, ſiue à genere venoſo confluentes, ſiue in ventre ipſo per cruditatem aut alio modo geniti, copioſè excernantur. Nam potiſsima huius affectionis cauſa eſt, totius ventris imbecillitas, vel alimenti quod ingeritur corruptio, aut incoctibilitas, vel deprauata ex natiua ſorte qualitas, velut acris aut nitroſa, pinguis, oleoſa, aut fumoſa, & rancida, quorum omnium naturam latiſſimè adduxit Hippocra. 5. popul. text. 81. Cholerica ex carnium eſu. Sed mirandum profectò eſt & inquirendum, quę ſit ratio propter quam pleraque ex alimentis, vitio ſui aut ventriculi cruda ſolùm ſuperſint, citra id quod adeò validè excitent ad pulſum naturam: alia verò hanc pecularius affectionem gignant. Cuius dubitationis gratia expedendum eſt, quòd licèt in alijs cruditatibus cibus liquetur, & in hac pari ratione liquationem ſubeat & fuſionem, nihilominus tamen hæc eſt differentia, quòd in illis alimentum nihil contraxit præter naturam, niſi inconfectum eſſe, vt copioſis alimentis contingit, aut ſi putruit & vitiatum fuit, lentè & paulatim, vt in cœliaca, expulit natura: at in his quæ effectura ſunt huiuſmodi damnum, neceſſariò ſuccreſcere tenetur, pręter cruditatem, aut incoctibilitatem, vitioſa aliqua conditio & qualitas adeò à natura euerſa, quòd ipſam omnino laceſſat: quam contrahunt, quia cùm in liquatione vel vitio caloris liquantis vel alimenti ipſius, nequiuerit natura formam chyli ipſis inducere, nec ſolùm crudum quid potuerit ex iјs ſupereſſe, ſuſceptarunt putorem & conditionem adeò naturæ inimicam, vt mox ipſam laceſſant, & ad expulſionem grandi diligentia inuitent. Præſertim cùm diu detenta, ex copia ſimul & malitia id efficiant. Hac enim occaſione copioſiſſima in corpore ſuccreſcunt excrementa, quia cùm paulatim fiant & tenuiſſima ſint, velut lactis ſerum, & non protinus putorem contrahant, congregantur copioſa, & ob eam copiam ſuccreſcit putor & corruptio ad penſum quantitatis immodicæ, & ob id irritamentum & vacuationes fore immodicas nemo eſt qui non intelligat: nam affectus validus multarum cauſarum congreſſum deſiderat, quibus expultrix facultas validè irritetur & excernat. Dimitto hac in parte alias externas cauſas, quas potiùs dixeris occaſiones, vt frigus externum, aut aquæ frigidæ potus, vel decubitus ſupra frigidam herbam, maximè ſi corpus ſudauerit, vel calidum ab exercitio fuerit. Ac licèt alicui difficile videatur, plerumq; ex vitioſa cruditate hunc morbum oriri, quòd tantam copiam, quantam natura in hoc malo excernit, videatur impoſſibile ventrem continere, eſt tamen veriſſimum, quia meſeraicæ, & proximæ cauitates adeò grandem ſolent adſeruare, vt quod dictũ eſt, credibile fiat: præterquam quòd Hippocr. lib. 5. text. 81. & Galen. 8. localium, in auxilijs huic affectioni ab Aſclep. ſcriptis, id apertiſſimè teſtantur. Nonnunquam verò à toto corpore alicuius prædictorum ſuccorum, adeò grandis ſuccreſcit & irruit in ventrem quantitas, vt difficile videatur corpus vnum eam copiam potuiſſe congerere. Sed aliquando id efficit natura & ſæpe vtiliter, vt optimè aduertit Galen. 7. method. cap. 2. dicens: *Fit interdum vt aliqui per quaſdam veluti periodos correpti à cholera, copioſeque expurgati ab huiuſmodi vitioſis excrementis, quamuis fieri nequeat, quin adeò liberali & copioſa vacuatione aliquid vtilis excernatur, paulò tamen reſumptis viribus, longè meliùs ſe habeant & ſani degant.*

Dubium.

A B C D

De cholera ſicca.

Sed ad ſiccæ choleræ notitiam accedere tempeſtiuum mihi videtur: quæ ſanè eſt affectus, in quo inflato ventre & obſtrepente cum dolore laterum, nihilque aluo deijciente, excernitur per ſuperiora & inferiora ſpiritus acris admodum moleſtus: nam cùm partes prope ventrem neruoſæ ſint, ſicuti latera & lumbi, mordens ille flatus hinc inde diſcurrens, cruciatus excitat & dolores vagos, ob motum inordinatum, ac in vniuerſo ventre perſtantes cum tenſione. Prodeunt autem hi flatus adeò acres & mordaces, longeque ab alijs omnibus non rarò diſſidentes, ab vna duarum cauſarum: nam aut ventriculus adeò eſt ignei & exurentis caloris, vt quoduis alimentum quantumuis laudabile ſit, in nidoroſam & exuſtam naturum commutet, adeò vt flatus ab eo elati acres fiant & mordaciſſimi: pręterea eiuſdem conditionis proficiſci poſſunt ab edulijs exuſtæ & corruptæ naturæ ac ſortis, & quæ fumoſam conditionem ſortiantur, vt cœpa, oua frixa, aut piſces & reliqua huius naturæ. Neque ob id credendum eſt, non poſſe fieri ab alijs cruditatis ſpeciebus quæ calore diminuto fiunt, vt ferè omnes, qui loco citato Hippocrat. legerunt, ſunt arbitrati: verùm licèt id aliquo modo illis concedi poſſit, potiùs arbitror ab eiſdem inflationes aut tympaniam fieri, quàm choleram ſiccam, quia flatus à frigidis cruditatibus orti, omni carent acrimonia & mordacitate, medium profectò neceſſarium ad choleram ſiccam efficiendam. Fit itaque communiter, vt omnia complectar, cholera ſicca à flatulento ſpiritu acri, ſi legitima futura eſt, in ventre & eius vicinis partibus genito, in qua per vtramque aluum, quæ ſummopere per latera & lumborum regionem dolent, flatus excernuntur, nec ob id quidquam leuantur, ſicut in tempania & ventris inflatione: nam in his ab excreto flatu leuantur, in cholera verò ſicca non adeò, quia vt vehementior & citatior eſt flatus excretio, ita & generatio, quòd humorum aduſtorum & craſſorum ſit magna copia, & calor ibi maior, & aptior flatibus eleuandis quàm diſcutiendis: quod quidem frequentiſſimè accidit his qui cibis memoratis & copioſioribus præter morem ſeſe infarciunt.

E

Dubium.

Sed dubitatione dignum eſſe exiſtimo, an ſola leuis caloris imminutio idonea exiſtat flatibus gignendis. Nam mirandum profectò eſt, ſtatutum eſſe omnibus, diminutum calorem ſolùm cruditatem efficere, & minus diminutum flatum eleuare. Nam ſi minor calor efficax eſt humorem liquare, in cuius liquatione euidentiſſimum eſt halituoſam ſubſtantiam eleuari, ac ex conſequenti, cùm calor ſit adeò exiguus, nequiuit reſoluere, & pari ratione copioſiores tunc temporis erunt flatus, quàm ſi calor maiuſculus extitiſſet, cùm coniectabile ſit, eo tempore magis eos poſſe reſoluere. In qua re ego arbitror, non eſſe ſolam caloris imminutionem, quæ flatibus eleuandis idonea exiſtit: ſed prærequiritur adhuc in materia flatus ea tenacitas & craſſities, quæ flatibus ab ea exortis præſtita, reſiſtat diſcuſſioni caloris, cùm non ſit admo-

admodum intenſus: vnde duo ſimul prærequiruntur: calor paulò diminutè intenſior, qui flatum valeat eleuare, nam qui admodum eſt remiſſus, id non valebit efficere: & rurſus materiæ tenacitas, cuius diſcuſſionem non poſſit conſequi calor huiuſmodi. Itaque neutra cauſarum per ſe ſufficiẽs eſt flatum eleuare, ſed ambæ, aut calor imminutus cũ tenui materia, vel intenſior cũ craſſiori, vt mox clariùs explicabo.

Sed in choleræ ſiccæ eſſentia & cognitione, nonnulla ſe ſe offerunt expendenda auxiliorum adminiſtrationi idonea & proficua. Primum ſanè eſt, non parum eos aberrare, qui exiſtimant (licèt apud Hipp. pro eodem vſurpari conſpiciamus non rarò) flatum & ſpiritum idem eſſe. Quippe vt Ariſt. accuratiùs diſtinguit, ſpiritus nihil aliud eſt, quam ſãguinis purior pars, aut calor qui ſuas ſedes habet in humido tenui, qui pats eſt eius partis cui cohæret, aliud quidem ab ipſa parte ſpecie, quantitate vnum, corporis & animi copula quædam, author naturalis conſtitutionis & operum animæ inſtrumẽtum. Qui ſanè ex halitu per coctionem ab humorum maſſa elatus, coctionem etiam vlteriorem nactus, in corde naturam ſortitur. Qui etiam peculiares affectus præter naturã patitur, nimirum reſolutionem, extinctionem, alterationem, corruptionem, diſtractionem, caliginem, agitationẽ, torporem aut ſtipationem, quorum hac in parte meminiſſe nõ eſt opus: quippe hæc dixiſſe ſit ſatis, vt conſtet differentia inter ſpiritum & flatum, qui non à coctione, vt de ſpiritu dictum eſt, eleuatur, ſed ab actione caloris nequeuntis omnino concoquere, licèt materiam ob ſui actiuitatem attenuatione media in flatus vertere natus ſit. Qui ſanè calor imbecillus natura (vt defectu humidi proprij aut ſpirituum, vel remiſſione & paucitate graduum, aut exuperante materiæ copia) efficitur, licèt conditione & actiuitate ob tenuitatem vel acrimoniam (vel vt ſuperiùs dictum eſt, quia craſſiorem materiam incipit deuincere, vt de acido ructu retulerat Hippocr. qui ſoboles eſt coctionis, quia nactus eſt calor, non intenſiorem gradum, ſed efficaciorem conditionem huic muneri aptam, hoc eſt, quòd ex acida materia quæ præfuerat, flatum quem antea nequibat, iam eleuet) tribus modis natus eſt flatum vbicumque ſit elicere. Primo ab alimento flatulento: ſecundo à craſſis, viſcidis, frigidis, aut aquoſis humoribus: vel vltimo ex propria natura, vt in hydrope ſicca latiùs dicturi ſumus, ob frigidam intemperiem, ſed habitualiter contractam actione caloris præter naturam innatum diſſipantis, vt in febribus degenerantibus in prædictam diſtemperiem, non rarò cõſpicimus: ſiquidem ex quauis ſubſtantia ſibi commiſſa flatum gignit, quia talis eſt conditio puſilli, acris, & actiui illius caloris ibidem relicti cum habituali frigiditate, cùm non omnino iecur à calore abſolui ſit credendum, quantumuis intemperatum ad frigidum exiſtat. Quo fit vt calor naturalis in materia craſſa ob natiuam actiuitatem & ſpirituum efficaciam, cùm ob materiæ renitentiam coquere non poſſit, flatus eleuat: is autem calor qui ſpirituum inopia & qualitate frigida paucus eſt, ob acquiſitam conditionem mordacem & acrem, ex quauis materia, quantumuis laudabili, flatum gignit. Qui ſanè vtcumque genitus, ſi incluſus maneat, neceſſum eſt impetu in varias partes irruat: quòd ſi exire non permittatur, cruciatus, ventris inflationes, vertigines, difficilem reſpirationem & cæphalæas concitabit immanes: ſin aliter liberum ſortiatur exitum, prædictam choleram ſiccam ſi vtramque aluum adoriatur, à qua non protinus liberantur ægri propter aſſiduã flatuũ propagationem: nã concalfacta vtcunq; materia, quę non coquitur, creſcit & quaſi fermentatur, & vberiùs in flatus commigrat & reſoluitur.

Signa. Tam eſt hic affectus ſua natura euidens & conſpicuus, quòd ſignis nullo modo indigere videatur, niſi ad cauſarum cognitionem: quarum præcedentes ex ante actæ vitæ ſtudio venaberis: nimirum ex præcedenti victu & vitæ modo, vigilijs, curis, aut vitæ otioſæ dedito. Humoris autem naturam ab excretis facillimè diſces, præterquam quòd laborans ex ſapore id quoq; referet: bilis enim præter amarorem, quem præ ſe fert, maiores dolores & cardialgiam nata eſt efficere: crudorum aut corruptorum ſuccorum copia eadẽ concitabunt accidentia, non tamen adeò vrgentia, neque dolores adeò graues, ac bilis corrupta: ſed vtramq; cauſam monſtrabit grandis exolutio ob impenſam virium reſolutionem, quam hi humores in magna hac vacuatione efficere aſſolent, ſimul cum flatuoſa quadam conuulſionis ſpecie, quæ crurum femorumq; muſculos moleſtiſſimè torquet, ſignum quidem ingentiſſimæ crudorum vacuationis, ad quorum commotionem flatus multi illud efficientes eleuantur.

Præſagi[a] In hoc tamen affectu ſcrutandum peculiari diligentia eſt, quò ſe vertat, vt pari ſtudio ei ſubuenire poſſimus: quippe intra primum ſeptenarium frequentiſſimè ſoluitur, & frequentiùs in primo quaternione hominem tollit, eo quidem citiùs, quo frequentiori ſyncope aut animi deliquio laborans corripiatur, maximè ſi conuulſio aut ſingultus accedant, & adhuc magis ſi cum interceptione pulſus frigidum exudauerit, aut vomuerit aliquid loturæ carnis perſimile, & longè quidem magis ſi nigrum, liuidum, pingue aut æruginoſum excreuerit. Sed inter omnia ſigna id grauius cẽſetur, cùm venter ſuperior ſtercus redolet. Eſt enim ſummè grauis hæc affectio, vt quæ hoc habeat proprium, quòd omnium facultatum ſimul ſummè grauem imbecillitatem protinus accerſat, & ab aliqua etiam initium ſumat. Quo fit, vt ſequatur à primo inſultu vocis defectus, mouendi impotentia, caligo & oculorum excauatio cum extremorum perfrigeratione: quæ ſanè vitia principium ſortiuntur ab immodica oris ventriculi affectione.

Curandi ratio. In huius affectus curatione primò diligẽter expendendum eſt, à quantam corporis particula natura irritata, pellat ſuccos vitioſos regeratque in ventrem, quibus venter ipſe veluti furore concitatus, aluum vtramque turbet. In qua re ſtatuendum eſt, à tribus potiſſimùm partibus, & varijs humorum ſortibus, prædictum fluxum poſſe concitari. Prima ſanè eſt ventriculus in ſe continens ciborum corruptorum & prauorum eam copiam & conditionem, quæ ipſam laceſſat, præſtita moleſtia, nauſea, vomitu, rugitu & anxietate, quibus veluti nauſeabunda eſt, ad concitandum prædictum fluxum, & ſi diu permittatur hæc accidentia pati, protinus concitata mouebit, ni anteà diligentia præueniatur euacuatione, ac ſi fecerit, præpedienda non eſt. Quippe diligens & prudens Medicus his accidentibus perſpectis protinus hanc nauſeatiuam ſatietatem & prædictam copiam deponere tenetur, clyſmate vel leui purgatione, antequã ſua ſponte moueatur: non enim ita facilè quieſcit. Secunda autem particulæ affectæ claſſis conſtat ex hepate, liene & meſenterio, à quibus vel cruda vitiataq; alimenta, vel alij ſucci ibidem præter naturam geniti, impetu naturæ ſupra modum laceſſitæ, per vtramq; aluũ funduntur. Tertiam verò partem, & tertiam humorum vitioſorum ſortem conſtituit corpus vniuerſum ſe ſe exonerans in ventrem. Cæterum videndum primò eſt, an ſicut dictum eſt in prima partiũ & humorum ſorte protinus eſſe purgandum, ita prorſus in alijs duabus, vel è contra mox fluxum liceat ſiſtere: ſiquidem ſymptomatum immanitas & virium celerrimus lapſus id videntur expoſcere: aut aliquantulũ permittere, quòd excreta ſubſtantia pernicioſa ſit, & cohibita grauiora accerſat mala. Qua in re conſiderabit prudens Medicus virium robur, excrementorum quæ excernuntur naturam, copiam & impetum,

item

item accidentia quæ ex eorũ excretione ſuccreſcunt, nec non & modũ quem ſeruat natura in expulſione, videlicet an minutim & paulatim, an confertim; per longa interualla, an per minora: habito tamen reſpectu ad excrementorum naturam, quòd extraneæ ſint conditionis, adſtrictionem protinus tentare non licet ſine maiori periculo: dixerat enim Hipp. in perturbationibus ventris & vomitibus ſpontinis ſi talia purgentur, &c. Præterquam, quòd natura impetuosè eſt ad eorum expulſionem irritata, cuius impetum primo acceſſu cohibere nõ licet: nam ſi cohibeatur, aliò periculoſiùs transfert humores, maximè ſi vomitũ compreſſeris: nã licèt cenſeatur ab aliquibus ſemper præter naturam quoad modũ, tamen quo ad rem nonnunquam eſt naturæ conſentaneus, & de prauatæ cauſæ ſignum bonum, quapropter primum vacuationis impetum permittere oportet, & mox (quia vt Galen. 7. metho. capit. 2. refert, ex vtilibus multa ſimul excernuntur, & propter ſymptomatum etiam grauitatem) moderari fluxum opus erit, præmiſſa vacuatione, quæ ſufficiat copiæ redundantium excrementorum, maximè ſi virtus adhuc non plurimum labatur, nam ferendæ ſunt aliquę debilitatis notæ, ne maius, excrementis cohibitis, ſequatur incommodũ. Quo ſanè tempore neque fluxum prouocare neque cohibere opus erit, ſed viribus, ob ſymptomata, omni diligentia ſubuenire, donec conſtiterit, vel ſatis vacuatum eſſe, vel plus proceſsiſſe, quàm pro excremẽtorum in corpore redũdantia opus erat: quo tempore ſiſtere compeſcereque omnino fluxum oportebit. Verùm ſi ſymptomata adeò creuerint, quòd vereamur maius ſubinde malum ſubſequuturum, vel ſi irritatio, dolor & anxietas maiores ſint, quàm pro magnitudine euacuationis, tunc quidem moderari rem quoque conuenit, ſi adhuc aliquid euacuandum ſuperſit: ſin aliter, aut ſi conſtet ſe ſe iam naturam continere non poſſe, omnino cohibere curãdum eſt: neque compreſsiones ad extremum ducendas eſſe conſuluerat Hipp. At ſi maius ſit irritamẽtum, & minor vacuatio quàm copia excrementorum redundantiũ poſtulauerit (quod ad excretionis modum attinet) tunc quidem, quod deeſt arte vacuabis, vt copia affatim depoſita, ſymptomata miteſcant ſimul. Cui profectò operi tria veniunt exequenda munia: primum diuertere naturam à vehementi hac vacuandi propenſione: ſecundum, ſi in eo munere ipſa deficit, iuuare oportet: tertium verò roborare firmareque partes, quo minus liberè fluxui cedant. Atqui licèt hæc tria neceſſaria videantur, non tamen vnumquodque ſemper & vtcumque exequendum venit, ſed quodlibet ſuam habet occaſionem. Diuertere enim non protinus aggredieris, ſed tranſacto impetu naturæ, & excreta maiori humoris copia: nam videndum eſt, an par ſit vacuatio, quæ per vomitum fit, ei quæ per aluum: quo tempore ad neutram reuelles, nam altera alteri ſufficit: quinimo ad vtramque partem aliquo modo frictionibus, vinculis & calorificis auxilijs brachia, crura & vniuerſum corporis habitum tractabis, quantum ſat ſit, vt profuſio minor fiat. Verùm ſi ad aluum inferiorem propenſior fuerit natura, ſtudebis eo tempore per vomitum aliquid humoris purgare, tum vt præpediatur naturę impetus ad inferiora, tum verò vt aliquid humoris ſimul educatur. Sic enim Hippocrat. feciſſe conſtat. 5. popul. in viro quodam cui porrexit elleborum, quia deiectio multo maior erat quàm vomitus: ac licèt methodus mihi probatiſsima viſa ſit, medicamentum tamen non probo, tutiora quidem & vtiliora exiſtunt medicamenta, quæ longè mitiùs vomitum moueant: verùm ſi in vomitum proclinior fuerit natura, purgantibus per ventrem protinus vtendum erit.

Qualia verò futura ſint, mox referam, ſi priùs dixero quod ſecunda conſideratio docet, nimirum ſupplendum eſſe naturæ defectum. In qua re, quę magni eſt momenti & in qua facile hallucinari contingit, videndum eſt, quando natura deficiat. Quod hac lege diſces: ſi enim vacuationes videãtur procedere copioſæ cum conferentia & tolerãtia, aut ſaltem quòd virtus adhuc non plurimum labatur, tunc ferendæ ſunt aliquę debilitatis notæ, ob ſpectatum ex euacuatione ſubſidium, neque fluxum cohibere, neque diuertere aut citare opus erit, ſed ſolùm occurrendum eſt ſymptomatis. Verùm ſi irritatio, dolor, & anxietas maiores ſint, quàm pro magnirudine euacuationis, & euacuatio minor quàm pro multitudine redundantium excrementorum, expurgandum eſt, vt copia affatim B depoſita, faciliùs miteſcant accidentia. Cæterũ quia ſymptomata mox à principio vigent & ſemper durant, neque cum purgamus, ſymptomata negligere, neque cum mitigamus, poſthabere fluxum oportet, quod monſtrat vltima conſiderationum. Euenit tamen non ratò adeò copioſius & exuperans fluxus, vt vltra videatur proceſſiſſe, quàm pro excrementorum copia aut virium robore par ſit: tunc profectò partes firmare, dẽſare humores, & vires roborare neceſſum erit: quibus certò ſcimus fluxum compeſci aut moderari. Quapropter (cum irritatio non ceſſet in hoc affectu) nuſquam, cum expurgamus, ſymptomata hæc negligenda ſunt, neque, cùm cohibemus, irritãtis excrementi debemus obliuiſci, ſed expurgantibus ad- C miſcere tenemur aliquid adſtringens, & adſtringentibus aliquid extergens, vel aliquid mordacitatem hebetans, vel alternatim eis vti.

Subſunt igitur ſex opera exequenda in hac curatione: primò vomendum eſt, vbi ad ſuperiora reuellere nitimur: ſecundò purgandum, cùm vel ad inferiora retrahere, vel naturæ defectum ſupplere: tertiò humores lenire & eorum mordacitatem retundere: quartò firmare & comprimere partes oportet, atque humores denſare: quintò vero omni ingenio vires roborare ac ſpiritus reficere: tandem vltimò ſymptomata corrigere & mitigare.

Circa primum, vbi in hoc malo vomere vſu venit, parcè vomendum eſt: nam licèt mens ſit à copioſo D fluxu naturam diſtrahere, minimè moliri oportet vacuationem quæ copioſa ſit, maximè per nobiliorem regionem: exoluuntur enim ſummopere vires, & grauiſſima ſequuntur ſymptomata ac intolerabiles conuulſiones, quapropter ſat erit nauſea aut leui commotione naturam quodammodo diſtrahere. In quo caſu ego ſæpe loco tepidæ vtor iure pulli gallinacei citra pinguedinem: quippe vim habet abluendi & alterandi acriora excrementa, vt ex Galeno conſtat 2. de facultatibus naturalibus. Poteſt verò frequenter ebibitum (etiã ſi euomarur) excrementa diluere versùs inteſtina: quòd ſi contineatur ſicut ſolet, poſtquã iam ventriculus redditus ſit mundior, tum grato odore, tum familiaritate ventriculum nõ parum firmat. E Sed id hoc ſolo præſidio facito, nam ſæpius cogimur vomitum compeſcere, ob adductam rationem, magis quàm expurgare. Purgandum ſecundò eſt, ſi expedit, eadem die, cùm adeo immoderatè natura vomit, quòd vereamur ex ventriculi ſymptomatis & vacuatione per ſuperna facta, ipſam citò periclitari poſſe: quapropter pharmacis quæ roborando & adſtrigendo purgent, ſi profuſio maior quam irritamẽtum ſit, vtendum eſt. Sic enim rhabarbaro, corticibus mirabolanorum, ſyrupo ex roſis Hiſpanis cũ decocto corticum myrobalanorum vteris: ſed curabis id potiùs iteratò facere, quàm ſemel copioſa vacuatione facta, ſimul naturam minuere. Verùm ſi purgare ſtudueris, quòd maior ſit irritatio quàm humorum profuſio, & hæc minor quàm copia (quam ars deficiente natura deponere docet) tunc quidem purgandum quoque eſt, cæterum non admodum roborantibus

& adſtringentibus pharmacis, vt nuper diximus, ſed his tantùm, quæ præter id quòd aliquo modo roborent, leniant, magis & laxent mediocriter: tum quia hæc humorum acrimoniam retundunt, tum verò quia citra maximum periculum, quantum ſat eſt educunt. Sunt hæc manna in ſucco roſarum liquata, vel decocto myrobalanorum: caſſia cum pulueribus diarrhodonis aut rhabarbari, vel corticum mirobalanorum: ſaccharum roſaceum cum corticibus myrobolanorum, aut rhabarbaro. Cauere tamen oportet acriora medicamenta, licèt ea Galen. 4. acutor. com. 110. conſulat, citiùs enim periclitarentur vires.

Cæterum quia accidentium immanitas plerumque prodit ex humorum acrimonia & mordacitate præterquam quòd eam retundere etiam oportet (vt probè cedat vacuatio) protinus vel à primo morbi inſultu compeſcere ſtudebis: quod facies ſerapijs & apozematis, velut ſyrupo violarum, roſarum, de mucilaginibus, de portulaca, de papauere, de ſucco granatorum, maximè ſi citra aquam præbueris, ne amplius venter laxetur. Verum ſi (quòd fluxio biliosa ſit) ex acidis ſyrupis, vt de ſucco limonum & citri aliquid admiſcere volueris, addendum eſt modicum ſerapij violarum, aut de portulaca, cum aqua deaurata, argentata, vel chalybeata. Hunc vſum etiam preſtat potus aquæ calidæ, aut mucilaginum pſyllij extractarum aqua capitum roſatum vel plantaginis: præſtat & amylum, ptiſſana, lac amygdalarum dulcium aut ſeminum frigidorum omnium: ſed his omnibus tanquam probatiſſimum ſecretum habetur admiſcere pulueris chryſtalli modicum, aut eboris nonnihil, cuius loco addes pulueris diarrhodonis aut margaritarum præparatarum, vel coralli, aut electuarij de gemmis. ℈. 1.

Quòd ſi ne hæc quidem omnia prodeſſe videantur, modicè cõprimere et humores craſſare opus erit: cui ſanè operi multa & varia authores ſcribunt auxilia, calida quidé in frigida cauſa, & frigida in calida inter quę mihi probatum et vtile videtur primò id, q. ℞. (ſi priùs flatibus & borboriſmis aqua calida & cumino ſubueneris) *ſyrupi roſatũ.* ℥. 2. *ſucci granatorũ.* ℥. 1. Proſunt & ſyrupus myrtillorum, de agreſta, de cydonijs, de roſis ſiccis & granatorum, quibus nulla aqua admiſcenda eſt, quo magis proſint & minus ventrem laxent. Horum tamen loco placẽtas & bolos conficies ex roſaceo ſaccharo cũ pulueribus coralli & margaritarum aut chryſtalli, vel porrige maſtiché ex decocto mali alicuius adſtringẽtis. Confert etiam medicamentum q. ℞. *conſeruæ roſarum antiquæ.* ℥. 2. *conſeruæ acetoſæ.* ℥. 1. *coralli rubei præparati.* ʒ. 1. *& ß. ſacchari optimi quod ſufficiat, & fiat conditum, cuius cochleare vnum ſumat laborans ante cibum.* Quòd ſi cauſa frigida in vẽtre præualuerit, admiſcere prædictis ſyrupis oportet roſatam nouellam, aromaticum roſaceum, ſpicam, cinnamomum, nucem moſcat. & ſimilia: vel addes ſyrupum de mentha, de abſynthio & miuam aromatis conditam: extrinſecus tamen in cauſa frigida, & intrinſecus gratia ſedãdi accidentia porrigere oportet modicum olei de aniſo aut cinnamomo. Cauere tandem oportet medicamenta quæ ingratum odorem referentia ventriculum ſubuertunt: ex vſu tamen eſt medicamentum ab antiquis probatum, q. *fit ex vini granatorũ.* ℥. 2. ß. *ſucci menthæ depurati.* ℥. ß. *ſumat laborãs cochlera vnũ.* Cõficit Raſes trochiſcos magni vſus, q. ℞. *maſtichis, boli Armeni, thuris anà* ʒ. 2. *& ß. cardomomi.* ℈. 2. *galliæ muſcatæ, cariophyllorum. anà gr. 5. cum ſucco granatorum fiant trochiſci pondere.* ʒ. ß. *quorum laborans ſumat vnum ſuperbibita.* ℥. 1. *ſucci granatorum.*

Cæterum quia ſecurius & vtilius experimur exteriùs adhibere adſtringentia & roborantia, quàm interius per os ob id eorum maiorem copiam ſcribere placuit, dummodo non ſit ante frænatum impetum

A & depoſitam maiorem humorum partem, atque correctionem & attemperamentum prauorum ſuccorũ. Quibus factis ſunt proficua in cauſa calida eboris tabella ventri admota, & emplaſtrum, q. ℞. *micæ panis toſtæ* ℥. 4. *madefiat vino rubro, & adde pulueris diarrhodonis, coralli rubei, roſarum & myrtillorum. anà* ʒ. 1. *fiat cataplaſma;* Idem beneficium præſtat mica panis toſta vino & prædictis pulueribus irrorata & ſæpius ventri admota: item emplaſtrum de cruſta panis, quod mira quadam efficacia prodeſſe conſpicimus, aut panis, nuper coctus madidus ſucco granatorum: præterea emplaſtrum ex furfure, ſucco granatorum, vino rubro & dictis pulueribus, aut illud q. ℞. *ſantalorum rubeorum, roſarum rubearum. anà* 2. *gal-*
B *liæ muſcatæ. gr. 6. madefiant in* ℥. 4. *aquæ roſarum &* ℥. 1. *aceti, in qua miſcella panniculi madefiant & exprimantur, ac frigidi ventri adhibeantur.* Item ℞. *farinæ lentium.* ℥. 2. *rhu coriariorum.* ʒ. 2. *ſucci plantaginis aut cytoniorum vel rubi quantum ſit ſatis, vt fiat cataplaſma.* Ex vſu quoque eſt id q. ℞. *panis toſti lib.* 1. *coquatur in aceto & aqua, & adde menthę viridis. m.* 1. *piſtentur & per ſetaceum tranſmittantur, & adde roſarum, coralli & pulueris cryſtalli præparati. anà* ʒ. 1. *& fiat cataplaſma;* quòd ſi velis eis addere *pulueris ſantalorum, coriandri, rhu & myrtillorum anà* ℥. ß magni momenti conficies præſidium. Innunges etiam oleo roſarum, cytoniorum, omphacino, & ſimilibus, & cum prædictis pulueribus, & oui albumine: aut ad-
C hibebis emplaſtrum ex carne cytoniorum, maſtiche, & prædictis pulueribus. Aliud etiam parabis q. ℞. *farinæ hordei lib. 1. pulueris ſpodij.* ℥. 2. *& ß. albumina ouorum num. 4. ſucci plantaginis aut burſæ paſtoris vel caudæ equinę quod ſufficiat vt fiat cataplaſma cum guttulis aceti rubri;* in æſtuantiſſima autem cauſa aliud conficies ex mica panis cum roſaceo & ſucco granatorum. Verùm ſi cauſa frigida fuerit, præualuerintque flatus, ventrem inunges oleo abſynthij, nardi, de mentha, balſamo aut de terebintho. Item ſupra inunctionem adhibere poteris cataplaſma, q. ℞. *micæ panis toſti. lib. ß. decoquatur in aceto & vino & adde menthæ. m. 1. extrahe per ſetaceum, & adde pulueris cariophyllorum, macis & cinnamomi. anà* ʒ. 1. *ſpicæ nardi,*
D *cyperi, nucis cupreſſi. anà* ʒ. ß. Præterea ex ladano & prædictis pulueribus emplaſtrum confice cum oleo maſtichis, aut de abiete, vel de cinnamomo, aut de aniſo. Quòd ſi ne hæc quidem prodeſſe videantur, cucurbitam ventri admouebis, qua ſemota, dropaciſmum, ſi ipſa non ſuffecerit, parabis *ex quatuor partibus picis & vna olei cytoniorum vnà liquatis & extenſis in aluta:* vel adhibe id q. ℞. *ladani depurati, hypociſtidos. anà* ʒ. 3. *acaciæ.* ʒ. 1. *diſſoluantur in oleo lentiſci, maſtichis vel abſynthij aut nardino, & ventri adhibe.*

Quibus factis, ſtudendum eſt deinceps vires roborare & reficere ſpiritus, quo poſſint tanto labori ſuffi- *Victus ratio.*
E cere: quod ſane facies victu & odoramentis & alijs quæ id beneficium præſtare ſunt nata. Sed prodeſt ſæpiſſime, maximè primo morbi impetu, ciborũ parſimonia, quo natura auarior facta, tenaciùs humores complectatur: efficaciſſimum etiam eſt præſidium ſomnus, quo vires reficiuntur, à quo parum & ſæpe porrigere oportet eorum ciborum, qui boni ſint ſucci & facilis coctionis. Præſtant hunc vſum iura gallinarum cum acetoſa: item & perdicum, ſed potiſſimũ expreſſio carnium earum auium quę ſiccioris ſint naturæ, vt columbarum, perdicum, & turturum, quibus addes aquæ roſarum aut plantaginis vel capitum roſarum nonnihil. Corroborat etiam cibus qui ſic conficitur, perdiculas aut iuuenes pullos columbarũ confixos baculis myrti aut rubi conſpergere puluere cinnamomi interim dum aſſantur, & vino granatorum aut auſtero & odorifero irrorato, primum quidem calidas naribus ęgri admouebis, & mox eorum ſuccum

expri-

exprimes prælo, & ſorbendum laboranti præbeto. Præſtat & ius glaciatum ex extremitatibus animalium cum aqua roſarum et myrtillorum, inſperſo puluere roſarum, additave conſeruæ earum. Porriges etiam amylum, panatellam, ptiſſanam, panem coctũ ſuper ſparſis pulueribus ex ſaccharo roſaceo, margaritis, corallo, cryſtallo, aut electuario de gemmis, vel diamargaritonis frigidi, conſeruis & alijs etiam quæ cap. de ſyncope adduximus. Item oua ſorbilia præbebis vel confecta ſaccharo, vino, & aqua roſacea: præterea in prima menſa porriges panem biſcoctum vino madidum, aut ſucco granatorum, vel aqua roſacea: item vino veteris ſi vires collabi perſpexeris, habito reſpectu ad ægri conſuetudinem, vel aqua cinnamomi, aniſi, vel è corticibus citri aut ex Indica ſaſſafraſa: ſicut in cauſa calida aqua ferrata. Odoramentis etiam vteris ex pane recenter cocto, aqua roſarum, vino, aut aqua napththæ reſperſo: ſuffumigijs etiam vteris boni odoris. At ſi vomitu omnia alimẽta protinus excernantur, ante cibum cucurbitam ventri admouebis, aut clyſmatis nutritorijs vteris.

Quibus factis, & interim dum fiunt, accidentibus ſubueniendum eſt: quippe quæ ſummopere virtutem proſternunt, & maius mortis diſcrimen accerſunt: ſic enim dum vrget conuulſio, ſyncope, ſitis, aut animi deliquium, ad proprium cuiuſque caput recurrendum erit. Verùm ſi eorum nihil prodeſſe videatur, ſed conſtet vires plurimum periclitati, confugiẽdum profectò eſt ad narcotica auxilia: quo caſu ℥. i. *aut* ℥. ß. *philonij Perſici aut Romani aqua plantaginis liquati* tutò porriges, aut ſi ſecuriùs libuerit agere, ſyrupum papaueris cum aqua ferrata.

Choleræ ſiccæ medela. Choleræ verò ſiccæ curatio ab Hippocrat. ſcripta conſulit primò cauendum eſſe à vomitu, ne acris & erodens materia os ventris ſummopere offendat: deinde iubet ventrem oleo calido ſubducere, retundẽdæ acrimoniæ & vacuandæ materię gratia: item balneis ex oleo, aut baln. aquæ dulcis corpus temperare aut aperire, quo facilè flatus ſpiret & coctio perficiatur, cui ſi ſomnus ſubſequatur, omnia faciliùs præſtat, maximè ſi vinum ante ſomnum porrexeris, & caput de tympania attentè leges. Quòd ab expergefactione adhuc perſtiterit dolor, olei dulcis potu ſubueniendum eſt, quo ſiccitas & acrimonia manſuetiores fiant, maximè quia à cibo, quantum poſsibile fuerit, abſtinendum erit, ſaltem interim dum vacuatur materia, quod non primum (iudicio noſtro) exequendum venit, vt in alijs affectionibus: laxare enim priùs corpus oportet, ac frænare impetum flatuum, eorumque acrimoniam retundere, ne in humorum commotione plures eleuentur, ac minus educti magis nocent. Tandem vt in diaria ex nidoroſa cruditate ratio inſtituenda venit. Fugiendum etiam eſt à caſſię fiſtulæ exhibitione, quia flatulenta eſt: & educta materia, ſicut ventris inflationem tractare oportebit per fomenta, inunctiones, cucurbitas ſiccas, & alia quæ diſcutiant citra maximum calorem, & vin ſimul habeant anodynam.

CAPVT IX.

De læuitate inteſtinorum.

IN huius affectionis enodatione primitus ediſcere oportet, Medicos ferè omnes triplicem earum fluxionum, quæ per inteſtina fiunt, ſpeciem ad ventriculum referre, vt in alimenti munere tria ipſe natiua ſorte exequitur. Primum ſanè eſt alimentum ſuſceptum continere, quantum ad ſuſceptandum naturæ beneficium par ſit: ſecundum coquere & in chyli naturam mutare: tertium verò probè & per loca in iecur euntia diſtribuere. Sic profectò dum à quouis prædictorum munerum deficit, ſua prodit per ventrem fluxionis differentia. Deficiente quidem retinente facultate, lienteriam fieri omnes fatentur: item cœliacam affectionem, vbi comprehendens hæc facultas non probè continet, & vndique complectitur alimenta: in vtraque tamen vitium elucet concoctricis euidentiſsimum, licèt non ſemper eiuſdem ſit iactura & impotentia. Verùm ſi in his facultatem deficere nõ contingat, ſed probè vtrumque munus fieri, euenit non raro diſtribuentem ex ſe, aut impeditã ab officio aberrare, ac per inteſtina chylum profundere, & chyloſum moliri fluxum: itaq; conſtat, vitio ventriculi iuxta hæc officia prædicta, homini ſuccreſcere lienteriam & cœliacam affectionem, nec non & chyloſum fluxum. Nõ deſunt qui de nomine huius affectionis dubitẽt, cur læuitas inteſtinorum nuncupetur potius quam ventriculi, cùm potiùs, vt Gal. refert, huius, quàm eorum, noxa exiſtat. In qua re (licèt Gal. antiquiores acriùs, quàm par ſit, accuſet) cẽſendum eſt, non ſemper morbos nomen accipere ab æquiore & magis proprio ſymptomate, ſed frequentiùs à manifeſto & vulgari. Sic certè in læuitate inteſtinorum, vulgo notior exiſtit inteſtinorum, quàm ventriculi læſio: dimitto etiam, quia nõ raro hæc affectio primò & per ſe inteſtinis tribuitur, vt Gal. placuit. 4. aphor. 12. Nam vbi ſolius ventriculi reminiſcitur, addendum eſt, & inteſtinorum, vt ipſe etiam ſcribit 3. aphoriſ. 22. Vtcunque tamen ſit, læuitas inteſtinorum ſeu lienteria, ſic nuncupatur, ob celerem & leuem motum, aut excretionem eorum quæ ingeruntur: quo fit vt affectio hæc nihil aliud ſit, quam eorum, quæ deuorata fuerunt, celerrima excretio, ea forma qua ingeſta fuere: ita vt iure optimo eam definierit Gal. 6. aphor. 1. per coctionis carentiam: inquit etiam. 6. de locis affect. quòd eadem ratione in ventriculo fit lienteria, qua in veſica affectus qui diabete dicitur, in quo potus vt bibitur, ita mingitur: nã ita celeriter in vtraque affectione quod ingeritur excernitur, quòd nullam admittat coctionem, neq; gratiam à natura: in quo ſanè ab omnibus fluxuum ſpeciebus differre conſtat, quia licèt alij ſint, in quibus celeriter aliquid excernatur, non tamen exit citra aliquam mutationem. Ex quo prodit mirandũ eſſe qui poſſint laborãtes alimoniam ſuſcipere ac diu viuere, ſiquidem alimentum non ſolùm non conuertitur in ſubſtantiam aliti, verùm neque vllam ſortitur mutationem, & cum hoc conſtat citra alimoniam ſeptem dierum ſpatium animal tranſire difficulter poſſe. Cuius dubij gratia aſſerimus, inter alia multa quæ homini offeruntur, quædam eſſe adeò tenuis & potulentæ ſubſtantiæ, quòd etiam in minori adhuc tempore naturam conficere ea poſſe conſtet, ſicut quę craſsioris, integra propelli: quapropter coniectandum non eſt, omnem cibum naturam deijcere, neque à craſſo tenuem partem exſuccare, vt nonnulli falsò intelligũt, ſed ex alimentis tenuiora paruo illo retentionis tempore nonnulli commutari, antequam quod craſſum eſt, excernatur.

Cauſæ. Verùm quia huius affectionis natura eluceſcet longe magis ex cauſarum notitia, quàm quouis alio modo, placet ob id earum tractationem paulò diligentiùs expendere. Conſtat igitur ex Galeni decreto locis nuper citatis, duplicem tantùm huius mali ſubeſſe cauſam: vnam quidem, imbecillitatem retentricis facultatis ventriculi, quæ nequit tãdiu alimenta continere, quouſque coctionem conſequantur, quam fieri ab humiditate nec non à frigiditate aliquali certũ eſt: alteram verò exulcerationem ventriculi: & 3. aphor. 22. addit & inteſtinorum, quo expultrix irritatur ad expellendum intempeſtiuè: cuius ſententiam ſectatur etiã Paulus. Cui cauſæ etiam reducitur acris & erodens humor (qualis in diarrhœa vel dyſenteria conſpicitur) facultatem laceſſens ad expellendum, vt veſicæ accidit ſtrãguria, & ano teneſmus. Ex quibus iam conſtare arbitror, hunc affectũ ſequi intẽperiem ven-

ventriculi & primorum inteſtinorum frigidam & humidam, quæ ſiccitatem calorem & retentionis authores deſtruxerunt. Quippe intemperies, ſiue ſit in ventriculo, ſiue in inteſtinis, quæ anadoſi inſeruiunt, ſiue in vtriſque, cum adeò intenditur, quòd hectica fiat & in habitu ac firmata exiſtat, tunc calore ſupreſſo coctionem prohibet & cibum diluit humiditate: aliquando verò id efficitur propter acidam pituitam diutiùs inhærentem, vel frigidam aut craſſam & lentam, quæ ventris & inteſtinorum rugas & ſinuoſas partes replet, vt inducta læuitate cibus defluat: item fit à medicamento lubricante, aut alimentis pinguibus, vel à copioſo cicatricum prouentu ex prægreſſa dyſenteria. *1. Dubiū.* In qua re videndum primò ac dubitandum eſt, inteſtinorum vitium an poſſit ad huius affectus affectionem concurrere ventriculo illeſo: quòd ſi concurrat, vt conſtat. 3. aphoriſ. 22. cui nam vitiorum generi tribui debeat: nam aut ad intemperantiam inteſtinorum referri debet, vt 4. aphor. 12. Gal. aſſerit, aut ad vlcus, vt lib. 3. comm. 22. Vtcumq; ſit, erit neceſſum cibos immutatos prodire ob aliquam ex prædictis cauſis. Sed dubij ratio augetur, quia licèt ventriculus affectus ſit, cur inteſtina, quæ ſana exiſtunt, alimenta conficere non poſſunt: & rurſus quid intereſt ventriculo vt concoquat, inteſtina eſſe affecta, ſi ventriculus ipſe coctionis eſt potiſſima officina? *2. Dubiū.* Secundò dubitandum eſt, an neceſſum ſit, alimenta ex toto inconfecta exire: nam conſtat Raſem & Paulum dixiſſe, alimentum parum immutatum exire, non immutatum prorſus, adeò vt difficulter viſu diſtinguatur alimenti ingeſti genus. *3. Dubiū.* Tertium verò dubium eſt, an Celſi & antiquorum ſententia omnino ableganda ſit, qui tanquam cauſam addunt politam ex cicatrice aut pituitoſo ſucco internam ventris & inteſtinorum faciem: nam vt Galen. refert 6. aphor. 1. veſica continet vrinam citra rugas & aſperitatem vllam. *4. Dubiū.* Quartò quærendum eſt, cur reijciatur à cauſarum conſortio, coquentis facultatis impotētia. *5. Dubiū.* Quintò dubitatur in hac re ſi vitia inteſtinorum hūc etiam affectum concitant, cuius nam facultatis eorū dicetur: nam ſi contentricis dixeris, ipſa, refert Gal. inteſtina carere 5. de vſu part. cap. 11. cuius loco tortuoſa fabrefecit natura: quòd ſi concoctricis dixeris, iam lienteria non erit velox excretio eorum quæ comeduntur.

Dilutio dubitationum. Quibus omnibus dubijs reſpondendum mihi nūc eſt: primò quidem ſciendum eam eſſe inteſtinorum cum ventre connexionem & cohærentiam, eamque officij communitatem, vt etiam ſi ventriculus affectus primariò non ſit, ab vlcere aut intemperie inteſtinorum protinus oblædatur, ita vt ex vtriuſque partis damno alimenta protinus cruda excernantur, vt in dyſenteria euidenter contingit, in qua protinus à ventre alimentum rapitur & excernitur. Sic dum ipſa imbecillitate laborant, etiam ſi retentrice careant, grauantur onere ob impotentiam & ad pellendum inſurgunt, atque id in inteſtinis eſt retinentem imbecillitari, hoc eſt citiùs, quàm par ſit, expultricem excitari. Obſunt etiam retentioni cicatrices, & glabra ac terſa, ob pituitam rugoſitatibus infartam, interna inteſtinorum & ventris facies: cicatrices quidem, quia obturarunt meſeraicarum oſcula: quibus trahentibus & ſugentibus alimentum diu immorabatur, ac veluti detentum erat in eiſdem: quam tamen cauſam rarò poſſe accidere (quamuis Aetius & Celſus eam conſignauerint) arbitramur, quia creditu videtur difficile adeò viuente animali poſſe inteſtina exulcerari, quòd omnino aut maiori ex parte oſcula vaſorum obturentur. Cenſeo tamen ex grandi dyſenteria, tum inteſtina, tum ventriculum adeò labefactari, quòd faciè deinceps in hoc vitium incidant. Pituita verò, quia impedit exactam compreſſionem in ventriculo, & lubricam (ſicut pinguia alimenta) reddit viam, tum etiam quia oblenit & obturat eadē oſcula meſaraicarum, quo minus ſugant, & virtutem concoquentem in vtraque parte obtundit, & calorē, operum omnium inſtrumentum, obſcurat & imminuit. Neq; obſtat huic ſolutioni Gal. qui hoc axioma aduerſus antiquos taxat: nā ipſe tantùm inſtituit docere, læuitatem inteſtinorum non ſumere denominationem ab hac cauſa, non tamen negat ex profeſſo id accidere poſſe. Dubitandum prætereà eſſe duximus, cur ablegauerit Gal. coctricis vitia à cauſis lienteriæ. Quod ſanè videtur optimè fuiſſe factum, cùm vniuerſa huius affectus natura ſita ſit in crudorum celerrima excretione: quam eſſe adeò celerem eſt impoſſibile, ſi coctricis vitio crudum excernatur alimētum: nam diu immorari, ſi vitio coctricis fieri debet, neceſſariò tenetur. Altera verò ex parte conſtat ex multorum ſententia, hunc affectum referendum etiam eſſe ad coctricis vitium, quod etiam videtur inſinuaſſe Gal. 4. de vſu partium, ſiquidem ſcribit ea parte & 4. aphor. 27. ventriculum non coquere, dum omentum oblæſum eſt, aut iecur & cor præ nimio ſanguinis fluxu refrigerata ſunt, & ob id cruda excerni excrementa: ſed clariùs adhuc lib. 6. aphor. 1. vbi Hipp. in longis læuitatibus inteſtinorum, ſi ructus acidus qui antea non erat ſuperueniat, bonum eſſe ſignum ſtatuit; & rationem reddens Gal. in comment. inquit. Quia ſignum eſt, iam naturam aggredi coctionem, & aduerſus alimenta aliquid egere. Ex qua ſententia videtur poſſe colligi, malum etiam hoc ad coctricem attinere, ſiquidem ſalutis futuræ eſt ſignum, eius noua actio quæ antea non erat. In qua ſententia, ſicut in reliquis, multa ſe ſe offerunt ad veram huius quæſiti enodationem notatu digna.

Dubium Primum, qua nam ratione futuram coctionem & iam inceptam monſtret Hippocrat. per longè maiorem cruditatem, quàm ſit ea quę coctione corrigitur. Certum enim eſt, in lienteria alimenta ſolùm eſſe incocta, in acido verò ructu eſſe cruda, & ſicut maiorē agruit cruditatem putredo quam immaturitas, ita profectò maiorem etiam acida cruditas, quàm incoctibilitas, vt ſic loquar more Galeni. 8. pharmac. loca. cap. 6. quippe putredo & aciditas emendari nunquam aut rarò poſſunt, vel ſaltem in noſtram ſubſtātiam, ſi corrigantur, mutari (quia in putredine deuictus eſt calor ob externum calorem, in acore ob frigiditatem) immaturitas verò & incoctibilitas optimè quidem. Si igitur aciditas maiorem arguit cruditatem, quomodo ructus acidus coctionem alimenti deſignabit? *Solutio.* In qua re, & vt conſtet veritas illius ſenrentiæ, dicimus aliud eſſe, ructum acidum qui antea non erat, in longis læuitatibus apparere, aliud verò ſemper adeſſe: & rurſus, longè aliter poſſe ſignificare in longis ac in incipientibus. In longis quidem, licèt affectio ſuapte natura ſolùm à vitio retentricis aut expellentis prodeat, neceſſum eſt etiam temporis tractu, calorem imminui & coctionem vitiari ac ſuccos acidos fieri, à quibus ob caloris defectum nihil toto temporis ductu flatuoſum eleuauit natura, nunc verò calore reuiuiſcente ex acido humore qui pręfuerat (non qui modò generatur) eleuat ructum, qui agruit principium actionis naturæ, quod antea non fuerat, ſicut neque præfuerat ructus. Quo fit vt mirum non ſit, ſi ex crudioris humoris ſigno principium coctionis venemur: dummodo intelligamus, aliter eſſe ſentiendū, ſi à principio ructus acidus appareat: quippe eo tempore non eſt ſignum coctionis incipientis, ſed impenſæ frigiditatis & cruditatis ſummæ, & ob id non coctionis initium, ſed exitium exiſtimare oportet.

Prætereà ſciendum eſt, huiuſmodi cruditatem quę in acorem mutatur, non eſſe materiam neque principium lienteriæ, neq; ob impotentiam eiuſdem facultatis: quippe lienteria arguit defectum caloris membrorum, qui temporis breuitate (non defectu ſui)

cibos non valuit liquare: acidus verò ſapor potiùs dicit defectum eius aut extinctionem, vel ſummam frigiditatem ſubſtantiæ & caloris ventriculi: ex quo liquet, quòd licèt acidus ſapor auferatur, non ſubinde ſequeretur lienteriam curari, niſi ex accidenti, quia arguit immorari ampliùs alimenta, & pariter calorem in ea & acidam cruditatem agere, quod antea non poterat, quia impotens, & quia non euocabatur ad coctionem ob celerem alimenti exitum à ventriculo. Cuius rei gratia dicimus duplicem eſſe liēteriam: alteram legitimam, cui propriè definitio celeris excretionis crudorum conuenit, quæ ſolùm fit defectu contentricis, aut irritamento expultricis: alteram verò illegitimam. Et rurſus hæc duplex conſpicitur: vna quæ per complicationem vitij plurium facultatum et excretionum efficitur, qualis eſt cui adiungitur acida cruditas: altera verò in qua cruda quidem aut incocta excernūtur alimenta, non tamen celeriter, qualis fit vbi omentum, hepar, aut cor frigidiora exiſtūt, & tanto quidem magis ſpuria & illegitima eſt, quanto poſt maiorem moram crudum excernitur. Ex quibus conſtat lienteriam fieri coctrice vitiata, cæterum ſpuriam, quam certum eſt vitio prædictorum membrorū, aut defectu caloris ventriculi poſſe fieri.

Itaque conſtat ex dictis, legitimæ lienteriæ duas tantùm eſſe cauſas, impotentiam nimirum contentricis facultatis, & irritamentum expultricis: illam quidem ex frigido & humidiori intemperamento exortam, quòd aliquando ſimplex ſolet eſſe, frequentiùs tamē cum pituita, quæ ventriculo adhærens prædicta mala fabrefacit: hanc verò irritamentum concitat expultricis ab exulceratione, vel mordentibus, acribus, & erodentibus alimentis, medicamentis, ſiue humoribus, vel à quauis alia re quæ irritamentum aut grauitatem inferre poſſit. At illegitimam generant quæcumque coctionem vitiare poſſunt: ſiue id ſit calorem membrorum imminuendo, ſiue imbecillitato ac diminuto proprio ventriculi calore: nam defectu primi, alimenta non liquantur, defectu verò ſecundi, liquata non mutantur, ſed acorem contrahunt. Vtrique tamen vitio plures cauſæ internæ & externæ occaſionem præſtant. Reducantur ne hi affectus ad hanc vel illam morbi ſpeciem, abunde cenſeo dictum eſſe.

Signa. Signis profectò opus non eſt ad huius mali exactā cognitionem & diſtinctionem à reliquis fluxibus, cùm in eo excernantur alimēta qualia deuorata fuere: ex vſu tamen ſunt ad cauſarum cognitionem & diſtinctionem. Dignoſces quidem primò, expultricis ne vitio, an retentricis ſuboriatur, ex ſenſato morſu labentis alimenti: quippe dum facultas expultrix irritata eſt, non fit excretio citra peculiarem ſenſationem, eamque triſtem, moleſtam ac doloroſam, maximè eius partis vbi exulceratio, aut fit ex acrium humorum affluxu (quem noſcimus ex humore ſimul cum alimento excreto) aut à re vlcerante, velut in dyſenteria contingit: quod etiam noſces, quia pulullentum, ſanioſum, & ſanguinolentum cum alimento crudo exit. Verū ſi vitio fiat contētricis, id dignoſces ex vētris fluctuatione, præſertim à cibo ingeſto: præterquam quòd vrgent magis excretiones nouo alimento ſumpto, nam facilè eo tempore propellitur, aut, vt rectiùs loquar, fluere à ventriculo permittitur quod incoctum in ventre immorabatur, præ grauitate aduenientis: quod profectò fiet citra dolorem, aut ſenſationem, vel moleſtiam aliquam. Verùm ſi ſpuria ſit lienteria, & vitio caloris circunſtantium membrorum crudum ſuperſit alimentum, id profectò diſces, quia licèt diu ibidem immoretur, nullam ſubinde ſuſceptat coctionem: præterquam quòd prægreſſa cauſa id quoque monſtrabit, nimirum an præceſſerit diutinus ſanguinis fluxus, aut alia affectio ex his quæ plurimum caloris & ſpirituum conterere na-

A tæ ſunt. At ſi ſpuria etiā ſit, ex acidorum admixtione vel noua generatione, ex ructu & diuturnitate mali venaberis ipſum ventrem frigido intemperamento eſſe affectum, ita vt licèt circunſtantium calor quodammodo ſemiliquet alimēta, maior tamen eorum pars in acidum commigrat. Ventrem quidem pituita abūdare aut aquoſiori ſubſtantia, diſces ex his quę ſimul cum incocto cibo excernuntur: maiori enim ex parte, obductum ac veluti veſtitum excernitur pituita alimentum, & pari ratione fit, ſi inteſtinorum vitio ob eandem pituitam affectio ſuboriatur. Sic enim ſi ex capite pituita deſtuxerit diligenter obſeruabis ſigna quæ catarrhum oſtendunt, præterquam quòd quæ ſic excernuntur, ſpumoſa plerunque exeūt.

B Quòd ſi ab inducta cicatrice affectio prodeat, præcedens dyſenteria aut exulcerationis occaſio facilè monſtrabit.

Præſagiū Si diu durauerit affectio, certò proferes morbum in atrophiam commigraturum, aut in malum corporis habitum: verùm ſi cum febre adiungatur, vereri hecticam conſumptionem oportebit: quapropter diligentiùs rem hanc præcauere erit neceſſum.

Curandi ratio. Cùm conſtet legitimam lienteriam duplicem tātùm ſortiti cauſam (alteram retentricis impotētiam, & reliquam expultricis irritamentum) proculdubio duplex quoque erit medendi ratio. Nam dum irritatur natura ab acri & vitioſo humore, vt arguit oris C ventriculi morſus & condolētia propter corruptum in ventre ſuccum, aut aliunde ibidem tranſmiſſum, duplex neceſſariò inſurget curandi via: altera quæ mordacitatem retundat frenetque, vt præſtat ſyrupus granatorum, de agreſta, de portulaca, violarum, nenupharis, & papaueris, cum aquis bugloſſæ, borraginis, acetoſæ, & plantaginis: item amylum, ptiſſana, & potulenta ac iurulenta omnia, & quæ mulcebrem habent vim, vt mucilaginoſa omnia: reliquæ quæ his factis purget per epicraſim biliosos & acres ſuccos, rhabarbaro aut myrobalanorum corticibus: ſed in hac cauſa prodeſt magis earum dilutum ex ſero aut aqua portulacę. Vtilis quoq; eſt ſyrupus cichorij compoſitus, aut accetoſus diarrhodon: verùm ſi D diu malū perſeuerauerit, commanducatum rhabarbarū maximi eſt pretij. At ſi vlceris occaſione malum ſuboriatur, videndum tunc eſt, an in inteſtinis præſit, & ad caput de dyſenteria confugiendum eſt: ſi verò in ventriculo ſit, purgandum minimè erit, ne vlcus ibidē euocatis humoribus exacerbari contingat, nec rurſus iurulentis & pinguibus vtendum, ne ſordidius fiat: ſed primò abſtergere, mox exſiccare opus erit, ac nonnūquam adſtringere, tum vt aliquo modo agglutinetur, tum verò, vt ſi forte cauſa exulcerās adhuc influit, compeſcatur fræneturque. Quare aquam ſaccharatam ex hordeo aut mellitam porrigere opus erit: à quibus *ſuccumribes vel granatorum cum ſpodij vel roſarum rubearum. ℥.ß. ante cibum por-* E *rigere oportet.* Item eadem occaſione præſtabis amylum, ptiſſanam, aut hordei farinam cum ſaccharo, & tranſactis quatuor aut ſex horis à cibo, ventriculum ablues & abſterges prædictis: & mox antequā cibus adhibeatur, abſtergentibus prædictis decoctis & alijs eiuſdem naturę vteris: cuius gratia adhibebis puluerē coriadri præparati & ſuccum vuæ acerbæ: item puluerem corticum hordei cum ſaccharo, coriandro, & corallo: quòd ſi miuæ cytoniorum aliquid addideris, optimè facies. Proſunt & exteriùs emplaſtra quæ capite de cholera adduximus: hoc vno animaduerſo, quòd ſi in febribus (nullo commiſſo errato in cibo aut nimio potu) lienteria ſuccreſcat, quòd acrium & calidorum ſuccorum aliquid ad ventriculum fluat, quo ad celerem pulſum alimentorum gliſcat, ipſum ventrem inunges oleo roſarum aut emphacino cum pulueribus coralli & roſarum. Abſinthite verò aut alia inunctione calida non vteris, niſi ob

potus vbertatem aut ventriculi frigiditatem malum ſuccreſcat.

Verùm ſi lienteria ex vitio retentricis prodeat, duplex etiam erit medendi ratio: altera quæ cauſam imbecillitatis illidat corrigat.: altera verò quæ actum languentis virtutis ſuppleat. Imbecillitatem itaq; parit frigida & humidior intemperantia: quapropter euacuatis per epicraſim humiditatibus (maſticato rhabarbaro vel in tabellis cum corallo & ſaccharo ac roſis, confecto: item pilulis ex hiera, maſtichinis, rhabarbaro, agarico & aloe confectis: item prunis damaſcenis cum decocto ſenæ, ſyrupo roſarum Perſicarum, & alijs huius naturæ, quorum ſæpe meminimus, præſertim cap. de vomitu) ac reſiccatis eiſdem per emplaſtra, fomenta, cataplaſmata & inunctiones, quę fiunt ex decocto chamæmeli, abſynthij & corticum citri, ex mentha etiam & cariophyllis, ex quibus cataplaſmata conficies addito furfure. Emplaſtra verò ex eiſdem adhibebis cum cinnamomo, aniſo, ladano & cera: ſic inunctiones ex oleo de ſpica, de abſynthio, de mentha, de abiete, & de cinnamomo. Porriges etiã ſummo manè diarrhodonis aut aromatici roſati tabellas, vel puluerem cinnamomi, aniſi, cariophyllorum, coriandri præparati cum ſaccharo & vino abſynthite. Factis item vacuationibus proſunt diacyminon & dianiſon, theriaca, mithridatium & huius naturæ reliqua.

Quòd ſi ne hæc quidem prodeſſe videantur, bis in hebdomada vomere proficuum erit, quod tanquam ſummè vtile laudo, ſicut pro potu aquam porrigere decoctam ex radice Chinæ aut ſmilace aſpera, ſaſſafraſa Indica, corticibus citri, ligno aloes vel bibere in vaſis politis intrinſecus ſulphure. Quibus factis, ad ea quæ adſtringunt, veniendum eſſe conſulit rei ratio: ea enim ſunt quæ actum ruentis retentricis ſupplent: inter quæ primum locum habet id q. ℞. *ſucci cytoniorum, & è malis granatis anà partes æquales, coquantur ad ſpiſſitudinem & cum melle fiat eclegma.* Præſtat & ſyrupus ex cytonijs aut ex granatis cum ſyrupo de mentha & roſarum; item diacodion cum ſapa factũ, quod ſomnum conciliat & ventrem ſiſtit. Præſtat & auxilium Aſclepiadis, q. ℞. *pirorum immaturorum, malorum cytoniorum, granatorum acidorum, dactylorum immaturorum. anà ʒ. 1. coquantur cum mellis roſacci. lib. 1. donec inſpiſſentur, ſubductis ab igne adde macis, acaciæ, cariophyllorum. anà ʒ. 1. cinnamomi, balauſtiorum. anà ʒ. 1. & ß. datur. ʒ. ß. cum aqua deaurata.* Prodeſt & puluiſculus q. ℞. *coriandri præparati. ʒ. 2. coralli rubei, roſarum rubearum, raſuræ eboris, cornu cerui præparati, oſſis de cordc cerui. anà ℈. 1. cinnamomi. ʒ. 2. ſacchari roſati. ʒ. 2. fiat puluis ſubtilis quo vtatur in pane toſto cum modico vino.* Præterea ferunt prodeſſe puluerem ex pudendo tauri aut cerui, vel coagulum vituli ad fabæ magnitudinem cum vino aut ſucco oxyacanthæ. Roborat etiam ac firmat ventrem, id q. ℞. *myrobal. emblicorum num. 1. cytoniorum ʒ. 1. corticis citri conditi, ʒ. 1. pulueris diacitonites. ʒ. 2. diarrhodonis Abb. & roſatæ nouellę. anà ʒ. 1. coralli rubei vſti. ʒ. 1. ß. conſeruæ acori colatæ & transmiſſæ per cribrum. ʒ. 6. cum ſyrupo cytoniorum fiat opiata ante cibum ſumenda:* cui ſi addideris, *zingiberis conditi & aromatici roſati, raſuræ eboris, vel cineris inteſtinorum galli ʒ. 2.* maioris momenti efficies, vel ex eiſdem & pane toſto, aut carne cytoniorum cum vino rubro, cataplaſma confeceris. Proſunt etiam cataplaſmata ventri admota, maximè id q. ℞. *pulueris menthæ, balauſtiorum, myrti, corticis mali granati, florum roris marini. ʒ. 1. vini rubri & ſucci cytoniorum anà partes æquales, myrrhæ, maſtichis, gummi Arabici. anà ℈. 2. fiat cataplaſma.* Ex vſu quoque eſt emplaſtrum q. ℞. *olei cytoniorum, maſtichis & myrtillorum. anà ʒ. 1. pulueris ſanguinis draconis, maſtichis, gummi Arabici, tragacanthi. anà ʒ. 2. ceræ quòd ſufficiat, fiat emplaſtrum.*

A Aliud etiam conficies, q. ℞. *acaciæ, boli Armeni, hypociſtidis, balauſtiorum, galbani, myrti, maſtichis. anà ʒ. 2. cariophyllorum, cinnamomi. anà ʒ. 1. vini rubri & ſucci cotoniorum. anà quòd ſufficiat vt fiat cataplaſma.* Quòd ſi hæc omnia adhuc non profuerint, ad ſudationem ex decocto radicis Chinæ deuenire conſulo.

Si tamen exſpurijs lienteria ſit, videndum tunc eſt, an defectu caloris membrorum circunſtantium prodeat, vt conualeſcentibus non raro accidit, & his quibus copioſiùs fluxit ſanguis: quo temporem calorificis auxilijs exteriùs tantùm adhibitis, defectum ſupplere oportet; ſic enim manus temperati hominis diu ventri impoſita prodeſt; item catulus aut columborum pullus; nec non & cataplaſma ex vino & pa-
B ne ac cinnamomo, aut emplaſtra quæ adduximus capite de imbecillitate ventriculi. Verùm ſi ex diminuto ipſius ventris calore ſuboriatur, vt ex acidis ructibus & humoribus venari poſſumus, per ea quæ eiuſdem caloris defectum ſuppleant, intus & extra adhibita, rem commodiùs ages; quale eſt q. ℞. *aquæ vitæ. ʒ. 12. corticum malorum aranciorum. ʒ. 1. florum roris marini. p. ß. cinnamomi. ʒ. 1. & ß. belzoini. ʒ. 1. croci. ʒ. 1. muſci parum, miſce, & facta leui ebullitione vſui ſerua.* Præſtat etiam ante cœnam ventrem inungere oleo q. ℞. *ſucci immaturarum oliuarum ad menſuram olei, in quibus fruſta aliquot alabaſtriter aut quater incenſa extinguantur, deinde in puluerem redacta in idem oleum infundantur, & adde ceræ rubræ. lib. 2. ac poſtmo-
C dum inſtillentur, donec oleum totum exierit: cui denique adiungito myrrhæ optimæ & in vino diſſolutæ. ʒ. ß. ſucci abſynthij & miſce.* Quæ ſi non profuerint, ad ea quæ ampliùs adſtringunt, deueniendum eſſe conſulit curandi ratio, veluti ſunt medicamenta quæ ex maſtiche & ſupradictis pulueribus conficiuntur (hæc namq; alteram complent indicationem.) Quòd ſi caloris non nihil ineſſe cognouerimus, malum cotoniũ vino nigro ferueſacies, piſtabiſq; pulueribus roſarum coralli, myrtillorum & ſimilium, & ex eis emplaſtrũ efformare oportet. Cui vſui plurimum prodeſt quod conficitur ex furfure, vino nigro, oleo myrtino, maſtichino, & pulueribus vltimo loco adductis: item emplaſtrum diaphenicon, quod mirè ſolet prodeſſe. Be-
D nefacit etiam vinum nigrum vetuſtũ & aqua fruſtis alabaſtri chalybeata, prima menſa ſumpta: vltimò tamen ſuffitus per infundibulũ ventriculo adhibiti maximi ſunt momẽti, ex eiſdem rebus ex halantes, quas exteriùs adhibitas prodeſſe diximus. Proſunt etiam maximè quæ ſubſtantiam innati calidi reficiunt, vt ſunt alimenta & potus optimæ ſubſtantiæ & calidæ naturæ, quo faciliùs frigiditatis additę inclementiam & intemperamentum frænemus, qualia citato capite copioſè adduximus. At ſi ob inundantem pituitam citò alimenta prolabantur, præter purgationem & vomitum, vt ſuperiùs diximus, abſtergentibus rem agere oportebit, per enemata, ſi inteſtina obducta ſint pituita, & per potiones ſi ventriculus. Proſunt hæc
E confecta ex melle ſquillitico & decocto furfuris, aqua marina, aut aluminoſa, vel mulſa: Cicatrices verò difficulter emendare poteris, neque earum læſionem compeſcere: quapropter parum & ſæpe licebit alimentum, idque tenue porrigere, vt aliquid natura arripere poſſit: maximè ſi ex prædictis emplaſtris, aut cataplaſmatis, vel cucurbita vtaris, quo firmiùs natura alimentum complectatur. Verùm ſi læuitas inteſtinorum conualeſcenti euenerit, roborantibus ſolùm vtendum erit & modicè adſtringentibus, nullis tamen vacuationibus inſtitutis: roborat autem emplaſtrum ex mica panis toſti vino & pulueribus diarrhodonis, cum ligno aloes & cinnamomo confectum.

CAPVT X.

De cœliaco fluxu.

NVllus authorum ex his quos ego legerim, ita accuratè, & diſſertè cœliacæ affectionis naturam & cauſas expoſuit, ac Aretæus lib. 2. de ſignis, & cau. diut. cap. 7. qui ſanè ſcriptum reliquit, cœliacam affectionem nil aliud eſſe, quam liquidi, & incocti alimẽti profluuium, & ob id ventricularem debere dici affectionem. In qua ſanè ventriculus frigidior exiſtit, & calor impotentior ad coquendum, quippe qui liquare alimentum ſolummodo valeat, concoquere verò nequaquam, nec rurſus in ſuccum proprium vertere, ſed ſemicoctum imperfectumq; relinquere: quod ſanè coctione deſtitutum, ad prauam adeò mutatur conditionem, vt colore, odore, & conſiſtentia à ſe ipſo, & à corpore alendo, longiſſimis interuallis diſſideat. Quibus ſanè verbis ferè comprehenſa eſt omnis huius mali natura: eſt enim velox quidam exitus eorum quæ per os aſſumuntur, verum non omnino crudorum, & incoctorum: nam in hac affectione ſolùm leuia, & humectata egeruntur excrementa, ventre præ imbecillitate ea integrè mutare nequeunte. Atque licet dictum ſit velocem eſſe excretionem, nõ ſubinde intelligendum eſt, velocitatem dicere excretionem mox à cibo ingeſto factam, id enim propriũ eſt lienteriæ, ſed deſignare celeriter, & frequenter ſic affectos excernere, non mox à cibo, quia ibidem immoratur quantum par eſt vt coqui poſſit, ſi huic muneri ſuffeciſſet natura.

Cauſæ. Cuius affectionis (vt eius natura magis propriùſq; eluceſcat) cauſas mihi eſt in animo diligenter euoluere, necnon & diſſidium inter eam, & læuitatem inteſtinorum, quantumuis vnius membri, & conſimilis naturæ videantur. Habet autem hæc affectio cauſas, quæ ipſum excitant varias, & alias etiam quæ ipſi præſtant conditiones, quibus à lienteria, & reliquis fluxibus differre conſtabit. Eſt in vniuerſum proxima, & immediata cauſa, ventris ferè totius frigidum cũ ſordida humiditate intemperamentum, cum innati calidi, & humidi proprij imminutione, ac nonnunquam calidum, ex quibus non leuis ſequitur impotentia facultatibus ventriculi: primum quidem contentricis: item & neceſſitate quadam naturæ affectus, concoctricis: vltimò verò diſtributiuæ, & ſecernentis. Atq; res ita ſe habet re vera, vitio tamen retentricis primò, & per ſe ab omnibus tribuitur: licet in hoc à vero, aliquo modo aberrent, nam omnibus potentijs tribui neceſſariò debet, ſed clarioris doctrinæ gratia id dictum fuiſſe arbitror, cum conſtet adeò imbecillam eſſe, vt ea forma, ac modo alimentum complecti, & vndique circundare non poſſit: quo fit, vt etiam ſi liquetur, & tenuior fiat, formam tamen chyli ſuſceptare non poſſit, quòd ventriculi tunica non omni ex parte ipſum complecti, & attingere poſſit: ex quo prodit, mutata forma alimentum exire liquidum, & aquoſum factum, verùm minimè in ſubſtantiam chyli mutatum. Atqui licet in hoc cauſæ genere à lienteria differre non videatur, quia vterque affectus ab imbecillitate retentricis prodit, cum hoc tamen longiſſimis diſtat interuallis. Cuius doctrinæ gratia expendẽdum eſt, primò differre (licet vitio eiuſdem contentricis prodeant ambæ) modo affectionis eiuſdem potẽtiæ, excrementorum diuerſitate, & aliarum potentiarum læſione. Quippe cùm retentricis duo ſint munia, nimirum eo vſque alimentum continere, donec integram adipiſcatur coctionem, & ita ipſum vndique complecti, quòd vniuerſam chyli formam, & vẽtriculi naturam induat, conſtat in lienteria tempus debitum non adſeruari, ſed anteuerti, in cœliaca verò ſolo complexu, & cohærentia cum cibo ventricu- A lum aberrare. Quo fit vt in lienteria alimenta nil mutata exeant, in cœliaca verò liquata, quia diu ibidem immorata ſunt, cæterum chyli formam nondum adepta, quia ventriculus non valuit eam præſtare ob prædictum contentricis vitium. Et licet in læuitate videantur actiones omnino abolitæ, & in cœliaca diminutæ, cum hoc tamen quia in illa auferuntur per conſenſum, & compaſſionem retentricis, aut expellentis, & in cœliaca per eſſentiam, ob id grauius eſt vitium diminutionis in cœliaca, quam abolitionis in læuitate: præterquam quòd in cœliaca etiam corruptionis adiungitur labes. Differunt etiam ſecundò in excretis, quia lienteria ſolum excernit alimenta non mutata; cœliaca verò mutata, humidiora, corrupta, B & mille vitijs conſpurcata. Præterea tertiò differunt, quia in lienteria reliquæ potentiæ priuantur actu, defectu temporis, non vitio ſui: at in cœliaca potentiæ omnes oblæſæ exiſtunt, & ob id nullum perficiunt actum, quantumuis immoretur in ventre alimentum, vt mox probabo: nam licet vtriuſque affectus nimia frigiditas morboſa cauſa ſit, in hoc tamen magna intereſt differentia, nimirum quòd in lienteria ſuperflua humiditas præualet, quæ potiſſima cauſa eſt, ob quam dilabuntur alimenta ante debitum tempus. At in cœliaca frigiditas quidem adeſt, ſed cum defectu proprij caloris, & humidi ipſius ventriculi, adiuncta ſordida humiditate, licet copioſa non ſit vt in lienteria: haud ſecus quàm in legitima hepatica dyſenteria C dictum eſt fieri; quippe ſi in cœliaca, excrementa excernuntur humida, non eſt ratione cauſæ, ſed quia liquantur alimenta, & ſic manent, & excernuntur. Ex quo oritur ratio, qua probari poteſt neceſſitate quadã naturæ affectus facultates omnes ſimul oblædi, ſed primò in cœliaca. Contingit itaque vtrumque affectum ab exuperante fieri frigiditate, & læuitatem ſimul ab humiditate (in quo etiam magna intereſt differentia) cæterum lienteriam in parte ventris interiori, & in eius facie potiùs quam in vniuerſa tunica, & ob id ſolus ille retentricis actus, ſolaque potentia proculdubio vitiantur: at in cœliaca vniuerſa vẽtris ſubſtantia humectior efficitur, ac impensè refrigeratur, aut calore humido deijcitur, adeò vt non ſolum con- D tentricis munus oblædatur, ſed vt etiam calor innatus ſimul infirmetur, quo minus reliquæ potentiæ infirmiores eſſentialiter factæ poſſint munus ſuum perficere, vt pulchrè Aretæus aduertit lib. 2. de diuturnorum morborum curatione cap. 7. dicens: *Si ventriculus ciborum digerendorum impotens ſit, diffluat autem alimentum non coctum, non mutatum, crudum, nihilque ad corporis molem tranſeat, cœliacos hos appellamus, refrigerato nimirum intus calore innato, quo minus coquat, & viribus quæ diſtribuunt alimenta debilitatis.* Quod profectò rei ipſius euentu confirmari poteſt, cum diu ibidem immorante alimento liquidiorique facto, nullam contingat ſuſceptare coctionem: ac nõ ſolùm id, verùm nec valet ventriculus impedire quo- E minus putreſcat vitieturque alimentum, quin potiùs ob defectum diſtribuentis prædicta mala contrahat, beneficio caloris innati omnino deſtituto. Qua ratione fit, vt huiuſmodi excrementa malè olida frequentiùs prorumpant: aliquando etenim contingere ſcimus adeò flatulentæ ſubſtantiæ copia ventriculũ abundare, quòd ea intercluſa inter ventriculum, & alimenta impediat optimum, & adæquatum complexum ventris ipſius ad eadem: quo fit vt partim excernantur cruda, fœtida, & liquata, & partim cocta, & ob id omnino inæqualia: ſecus res ſe habet cum præ impotentia contentrix nequit cibum vndique probè complecti, ita vt nihil interſit inter cibos, & ventris tunicas. Oblæditur inſuper diſtributiua facultas, quod non ſtatim prædicta excrementa pellat, ſed maiori facta mora quam par foret, occaſionem præſtat prædictæ corruptioni, ita vt falſò Celſus arbitratus fuerit,

nihil

nihil in hac affectione ventrem excernere. Itaq; cùm in ventriculo neceſſariò contineatur, & non ſatis poſſit confici, neque ob id diſtribui, reliquum eſt, cum plus iuſto in eo loco immoretur, in præternaturalem, & alienam naturam, ac fœdiſſimum putorem mutari. Contingit etiam hunc fluxum non continuò, ſed per interualla effluere, quo ſenſu credimus Celſum poſſe nos interpretari: cuius euentus cauſa eſt vitium diſtribuentis facultatis, quia ſingulis diebus, cùm languida ſit, non excernit: quippe ſi potens eſſet, expelleret vtique quod alienum perſentiſcit, quod cùm minimè poſſit, facilè copioſè excrementa congregantur, quæ poſtea facultatem laceſſunt, & copioſam etiam concitant alui deiectionem, quod in lienteria non fit, ſed quotidie quod ingeritur excernitur. Contingit etiam alia huius affectus ſpecies, pſeudocœliaca nuncupata, quæ licet excrementa excernat qualia prodeunt in vera, & legitima cœliaca, nihilominus tamẽ ab ea multis numeris diſſidet: nam præter id quod ſubitò fit, & ſoluitur (quod veræ, & legitimæ cœliacæ non contingit) non fit à ventris intemperie, & habituali impotentia, ſed ſolùm ab alimentorum vitio, aut ea vbertate, & vario ingerendi, atque frequenti modo, quòd natura liquare quidem poſſit, commutare verò omnino, nequaquam, tum ob natiuam protopathiam, & contrarietatem, aut differentiam, quam cum corpore alendo habet; tum ob inſuperabilem omnino copiam: quam ſanè affectionem ſcimus nõ rarò in guloſis hominibus, & his, qui nimio, vario, & inordinato vtuntur cibo, contingere, & pari ratione ſi prudenter præueniatur ſubſiſtere.

Signa. Diſtinguitur huiuſmodi affectus ab alijs alui fluxionibus, & per ſe innoteſcit ex magna, & per maiora interualla deiectione excrementorum humidorũ, non ſub alimenti forma excretorum, nec mutatorũ in alienam qualitatem, hoc eſt in naturam ſuccorum bilioſorum, pituitoſorum, aut melancholicorum, ſed tantum referentium alimenti liquati, & corrupti ſpecimen, licet quale fuerit alimentum, diſtingui minimè poſſit. Ratio tenuitatis potiſſima eſt liquatio alimenti, fœtoris verò non quidem ventriculi vitiũ, ſed mora præter rationem alimenti in ipſo: atque licet ſcriptum ſit, prædicta excrementa non eſſe in alienã naturam mutata, intelligendum eſt, vt modò diximus, quia non ob id ipſis repugnat fœtorem concipere ex diutina mora in ventriculo. Vexat inſuper ſic affectos cibi deprauata appetentia, referens quidem naturam deprauatorum ſuccorum, quæ fœtorem præ ſe ferunt. Oſtendit etiam huiuſmodi fluxum animi deliquium excretionis tempore ſuccreſcens, quòd à ſe fętidus illæ ſuccus tranſmittat tetros halitus, qui virium robur deijciunt, & os ventriculi infirmant: præterquam quòd crebra excretio, ſpirituum magnam copiam diſperdit. Excernitur quoque in hoc affectu frequenter ſanguis flauus, & tenuis, nam dum diuturnus efficitur, à iecore etiam, aut ex venarum extremitatibus, & totius corporis habitu aliquid excernitur, & colliquatur cruentum. Quo fit vt corpus in his colliqueſiat, tum ob adductas cauſas, tum verò, quia vniuerſum alimentum in excrementum commigrat, adeò vt corpus quàm pauciſſimum aſſumat: ex qua etiam cauſa prodit, vniuerſam cutim fieri rugoſam. Præterea totius ventris venæ liueſcunt continentque parum ſanguinis; ſignum profectò paucitatis ſpirituum, & caloris vitalis, ex quo fit vt liuorem præ ſe ferant. Inſuper venter modò quaſi ab igne vritur, modò verò quaſi à cryſtallo conglaciatur, vt Aretæus perbellè expreſſit. Eſt profectò huiuſmodi accidens prædictæ affectionis certiſſima nota, quantum eius cauſa difficilis eſt, & abdita: nam qui fieri poteſt, quòd in vnica eademque particula, vnica & eadem intemperie præter naturam affecta, vnicum & eundem affectum patiens, ac eadem ſemper ſymptomata efficiens, poſſit adeò facilè ad diſſimilem, & contrariam intemperiem mutari in gradu adeò intenſo. Cuius ſanè euentus ratio pulchra eſt, & veriſſima: nã cùm vniuerſa huius affectus natura ſita ſit in grandiori ventriculi imbecillitate, & cùm facultates habeant cauſis alterantibus tantum reſiſtere, quantum ipſæ extiterint validæ, fit facilè vt ventriculus ſummè languidus (à quacumque intemperie id proficiſcatur) citra vllam difficultatem à cauſis calfacientibus, & refrigerantibus ſummè alteretur: dixerim quantum cauſæ ſuaptè natura, citra controuerſiam, & reſiſtentiam noſtri caloris, efficere habent: ob id confluente flaua bile, aut dum putreſcit, & corrumpitur cibus, ventriculus etiam ſi ad frigidum, & humidum diſtẽperatus ſit, protinus ad calorem alteratur, calore innato nequeunte compeſcere bilis inclementiam, & incendium: ſic etiam aduentante pituita, aut iam facta corruptione ciborum, facilè ob eandem cauſam conglaciatur, & quia ſimilis eſt intemperamento ipſius ventriculi. Quæ ſanè omnia Medicum expendiſſe oportet, ne deceptus qualitate eo tempore vigente, præſidium adhibeat, iuxta eius naturam, poſthabita principalioris cauſæ indicatione. Accedit inſuper his omnibus ſignis, articulorum, & totius corporis grandis impotentia, & confractio.

Præſagiũ. Quæ ſanè ſigna ſi quis diligenter examinet, nec non & vim atque efficaciam cauſarum, proculdubio conijciet hunc affectum (niſi magna diligentia præueniatur) commigraturum in atrophiam: nam cùm diutiùs durat ad magnam omnino ſalutis deſperationem res deuenit. Quapropter niſi quis primo morbi acceſſu diligenter curare ſtudeat, vt Alexand. lib. 8. cap. 8. ſcribit, poſteà curationem non admittit, quòd habituale facillimè efficiatur. Quo fit vt arbitrandũ ſit, longè deteriorem eſſe læuitate inteſtinorum, licet à Galen. & alijs dictum ſit, cœliacam aliquando illius eſſe: quam ſententiam ego intelligo de ea cœliaca quæ à vitio alimentorum prodit: nam ſi ex læſione ipſius ventriculi proficiſcatur, proculdubio deterior erit magnitudine affectus, modo agendi cauſarum, & læſione eſſentiali plurium facultatum: nam in cœliaca ferè omnes facultates eſſentialiter læduntur. Item humiditas immerſa eſt penitiùs in ipſa ventris ſubſtantia, non quidem ſolùm in interiori tunica ipſius, vt in lienteria. Prætereà longè grauiora habet accidentia, quibus exiſtimo longè difficiliorem, & periculoſiorem eſſe, vt dictum eſt.

Curandi ratio. Licet conſimilem is affectus videatur curationem expoſtulare ei, quam lientericis conſcripſimus, cum hoc tamen non leuem ſortitur differentiæ rationem. In qua re coniectandum eſt (præter victus mutationem, ſi vitio alimentorum, eorum corruptio ſuccreſcat) duplicem eſſe medendi rationem: alteram aduerſus huius mali cauſas pugnantem: reliquam verò defectum naturalium potentiarum, & innati caloris adimplentem.

Primò igitur, dum redundans flatus qui ventriculum diſtendit, mali cauſa eſt, medendi ratio conſulit, duplici eſſe incedendum via: prima quæ materiam à qua flatus eleuantur, auferat medicamentis purgantibus, iuxta humoris peccantis naturam, vt dictum eſt cap. de vomitu: altera his, quæ cum hoc quod habeant flatus diſcutere, etiam roborare poſſint, idque duplici modo: nam aut facultas languida eſt, & impotens ex præcedenti morbo, quo tempore alimentis optimi nutrimenti reficere ipſas oportet. Aut ſi impotentia ex aliqua diſtemperie ſuboriatur, diſtemperiẽ corriges (ſi frigida ſit) eiſdem omnino medicamentis, quibus flatus etiam diſcutiuntur: ſunt autem hęc, ea quæ diximus capite nuper citato, paragrapho de roboratione ventriculi. Huius etiam naturæ eſt, & inſuper caloris iacturam reſarcit medicamentum, q.

℞. aquæ vitæ ℥. I I. corticum malorum arantiorum ℥. I.

florum

florum roris marini p.ß. aſſæ dulcis ʒ. 1. muſci parum, cuius ſummo manè parum ſumere oportet: inſuper alimenta, & medicamenta, cinnamomo admiſcebis, aniſo, iunco odorato, cariophyllis, ſerpillo, ſampſucho, hyſſopo, aut menthæ: & aliquando vteris dianiſo, diacymino, theriaca, aut mithridatio: nam ſic ad penitiora ipſius ventriculi permeant huiuſmodi auxilia: quo magis profutura ſunt. Poſtea verò ventri admouebis quæ actuali calore calfaciant ſimul, & adſtringant. Huius autem generis eſt oleum q. ℞. *ſucci immaturarum oliuarum tantum quantum fuerit oleũ, in quo fruſta alabaſtri ter, aut quater ignita extinguantur, deinde in puluerem redigantur, & poſtea adde ceræ rubeæ lib. 2. poſtmodum deſtillentur donec oleum totum exierit: cui denique adiungito myrrhæ optimæ in vino liquatæ ʒ. 1. ſucci abſynthij ʒ. 1. & ß.*

Verùm ſi affectio, vt frequenter contingit, ex redũdantia ſordidæ frigidæque humiditatis per ventriculi ſubſtantiam imbibitæ ſuboriatur, ita vt impediat commodum alimenti vndique complexum, curandi ratio duplex inſurgit: prima quæ, ſi quid vitioſum exiſtit, aluo purgata protinus auferat, per ea tantùm medicamenta, quæ primam regionem purgare ſunt nata: namque à vehementioribus imbecillior plerũque ſupereſt ventriculus: ac dum Medicus cognouerit ſatis eſſe depoſita prædicta excrementa, tunc aggredi poterit ſecundam huius curationis viam, quæ fit humiditate illa per paulatinam purgationem euacuata, aut per reſoluentia diſcuſſa, & conſumpta. Primum fit purgatione frequenter facta agarico, aloe, hiera ſimplici Galeni, pilulis maſtichinis, vel alephanginis, aut ex rhabarbaro, vel ipſo rhabarbaro cum terebinthina admixto: in quo opere præſtantiora ſunt medicamenta ſolidiora quàm liquida, vt diutina in ventriculo facta mora, faciliùs eradicetur humiditas ibidem infarta. Conſumitur autem, & per inſenſilem halitum euaneſcit ex potu parſimonia, & medicamentis quæ paulò ſuperiùs diximus reliquijs humorũ conſumendis eſſe idonea. Cuius profectò indicationis adeò ſæpè creſcit neceſſitas, eò quòd cætera medicamenta nihil proſint, quòd authores cogantur ad vſtionem ferro candenti ſupra ventriculum factam peruenire, vt per foramen illud, aut per parua foraminula in circuitu ventris facta, ſuperabundans humiditas expiret. Quod ſanè auxilium cenſeo, vbi reliqua non profuere, tutum eſſe, & admodum vtile: ante cuius vſum piperatis, aut cum ſinapi, & pice, medicamẽtis vtendum; poſtea verò calidis, & modicè adſtringentibus rem agere oportet. Quòd ſi hæc omnia non profuerint, ſetonem ſupra regionem ventriculi affigito, per cuius foramina frequenter fricato vlcere, citra vllum periculum euacuatur commodiùs materia. Ante tamen quàm omnia hæc experiaris, adſtringentibus, & roborantibus vteris, & ad hæc tanquam ad vltima præſidia deinceps deuenies.

Quibus factis, non erit ab re iam conſumptis humiditatibus, & attemperata aliquo modo frigiditate, reliquam curandi rationem aggredi: quæ perficitur his auxilijs, quæ adimplere habeant actum facultatis retentoriæ, dummodò actu calida ſint: nam interim dum affectum radicaliter curamus, neceſſum eſt comprimere medicamentis ventriculum, vt quod facultas præ impotentia efficere nequit, arte adimpleamus. *Dubium.* In cuius auxilij adminiſtratione non parua ſuccreſcit difficultas: quippe videtur impoſſibile, aut ſaltem perdifficile, citra longè maius damnum, & iacturam facultatum earum munus in hoc affectu arte adimplere. Nam cum excrementa quæ natura pellit, ſint adeò prauæ conditionis, ſi ipſa adſtringẽtium adminiculo contineas, grauiora concitabis accidentia in ipſo ventriculo: ſi ad venas diſtribuere naturã coegeris, vniuerſam humorum ſubſtantiam vitiabis: ſi verò facta compreſſione, & expulſione quotidiani A effluxus vberior poſtea ſuccreſcat, vires ocyſſimè proſternes, cùm ferè ſemper horum expulſio cum animi deliquio, & anxietate fiat. Quapropter videndum diligenter eſt, quid citra damnum fieri poſſit: quo fit vt conſtet (cùm potiſſima huius affectus ratio ſita ſit in caloris innati imminutione, ob humidi extranei, ac frigoris copiam) nulla alia via commodiùs poſſe emendari, ac ſuppleri, quàm per ea auxilia quæ caloris copiam adaugeant: quippe hæc interim dum humidum, & frigidum alijs auxilijs conteruntur, caloris innati defectum ſupplent, & alimentum in aliti naturam vertunt: quo fit, vt calore illo ſic acquiſito, venter preſſiùs complectatur alimentum, & hoc media coctione minus corrumpatur, ac ex conſequenti B diſtribuatur commodiùs, trahaturque à meſaraicis auidiùs, & ob id minus venter fluat, ac ſubſtantia innati calidi vberiùs reficiatur. In quo ſanè opere non cuiuſcumque naturæ, & conditionis calorem eligere ſat eſt, ſed eum tantùm qui præexiſtenti, & natiuo, dum ſanus erat homo, ſimillimus exiſtat: quippe is ſolus eſt qui ſui ipſius defectum adimplere potens exiſtit. Verùm ſi frigiditas humiditaſve adeò creuerint, quòd ſit longè maior earum exceſſus, quàm caloris innati defectus, iam tunc non calorificis, quæ ſolùm caloris defectum adimpleant, ſed eo gradu, & ea ſiccitate præditis, quæ poſſint exceſſum prædictarum qualitatum retundere, ac frænare, vtendum erit. Qualiter verò hæc duo opera fieri debeant, iam audies, ſi priùs C dixero, principium curationis, nullo habito cauſæ reſpectu, ab his calorificis ducendum fore: nam ſi ſolùm cauſam nitaris retundere, cùm id lentiùs, & ſenſim debeat fieri, præter id quòd nihil proficies, vitiũ ob defectum caloris creſcet indies magis, ac magis. Quapropter ſemper vteris ſolis à principio, vel admixtis eis, quæ vires habent aduerſus cauſam pugnare. Quòd ſi hæc ſufficere non videantur, ad ea, quæ adſtringunt, comprimunt, & roborant ventrem, eſt deueniendum. Sunt autem huiuſmodi quæ intus ventriculum corrugare vires habeant, vt citinus, malicorium, balauſtium, puluis corticum granatorum, coralli, cornu cerui, & calidi pulueres, quos ſæpius retulimus, cum furfure, aut pane toſto admixti: quæ præ- D ter id quòd corrugent, calfaciendi etiam potentiam habeant, vt vinum rubrum, aut album ſtipticum factum, aqua maſtichis dilutum. Et præter hæc maximi eſſe momenti arbitror vſum paſſularum ex Corintho, cum aqua vitæ, aut vino adſtringenti, vel Hipocras appellato. Exteriùs verò ea ſunt adhibenda, quæ comprimere poſſint: ante omnia tamen cucurbita ventri admota, qua & calor ad ipſum euocetur, & quod ingeritur contineatur probè: poſtea verò inũgere oportet oleo maſtichino, cydoniorum, de balſamo, de terebintho, de aniſo, & cinnamomo, aut de ſtyrace cum pice, reſina, ladano, & ſtyrace, additis pulueribus, & facto cerato, vel emplaſtro, cum thure, maſtiche, roſis, myrto, baccis lauri, mentha, abſyn- E thio, & alijs quæ conſimilem virtutem obtineant.

Vltimò tamen ea methodo vtendum eſt, quæ docet alimenta diſtribuere per ſingulas corporis partes, & calorem in omnibus concitare: nam huiuſmodi affectio etiam proficiſcitur vitio diſtribuentis potentiæ: & ob id modicis totius corporis frictionibus, ac vinculis, & cucurbitulis, donec corpus in calorem, & ruborem alteretur, vteris: necnon & balneis aquæ dulcis mediocriter calidæ, quibus partes dilatentur, & alimentum trahatur, rem efficere oportet. Nec diſplicet in hoc affectu ad ſudationem ex radice Chinæ, & ſaſſafraſæ Indicæ peruenire, quam maximi fore momenti ſum arbitratus. Quòd ſi obſtructio meſaraicarum diſtributionem impediat, diligenter id quoque perdiſcere curabis, quippe chyloſi etiam non nihil ſimul excernetur: cui medeberis per ea auxilia quæ capite ſequenti reperies. Deliquijs verò animi ſub-

ſubuenies vſu alexipharmacorum, quæ ſicca, & adſtringentia ſunt, vt puluis coralli, roſarum, margaritarum, de gemmis, boli Armeni, terræ ſigillatæ, & lapidis bezoar: ex quibus ſic conficitur electuarium. ℞. *conſeruæ roſarum antiquæ ℥. 1. micletæ, & confectionis de hyacintho, anà ʒ. 3. coralli rubei præparati, electuarij de gemmis, ſeminis portulacæ, anà ʒ. 1. lapidis bezoar ℈. 1. ſyrupi cotoniorum quod ſufficiat vt fiat confectio, cuius porriges cochleare vnum.* Ferunt ſmaragdum his fluxibus prodeſſe, licet Aloyſius Mundella contrarium ſentiat, ſed experimentum fidem præſtare conſtat.

CAPVT XI.

De diarrhœa.

Diarrhœa quidem affectus eſt, cui fluxus alui nomen iure optimo debetur, & ſic à pleriſque hoc caput inſcribitur, de alui fluxu: qui ſanè nihil aliud eſt, quàm immodica per aluum excretio alicuius humoris ſine exulceratione, inflammatione, aut teneſmo. Cæterum vt omnium fluxuum natura facilè eluceſcat, & apertum etiam ſit in quo differant, noſſe oportet, ea quę per aluum excernuntur, triplici differentia diſtingui, & contineri: vna quidem iuxta naturam conditionem, & varietatem eorum, quæ excernuntur: alia verò habita conſideratione partis, à qua fluit C excretus humor: tertia & vltima ex affectu, cuius occaſione fluit. Iuxta primum noſſe conuenit, ea quæ per aluum excernuntur, eſſe aut alimenta cruda incocta, vel prauè cōfecta, vt capitibus pręcedentibus dictum eſt: aut excrementa, vel aliquam laudabilem ſubſtantiam, qualis eſt chylus, ſanguis, pinguedo, corporis colliquamentum: aut vltimò ſunt corporis humores ſub propria forma, aut quauis corruptione vitiati. Præterea locum à quo humores in ventrem dilabuntur, quod ſecundo loco propoſuimus, conſtat, eſſe vnum, aut plura, aut corpus vniuerſum: quo factum eſt vt Medici varias huius fluxus partitiones, & diuerſa capita effinxerint: nam diarrhœam vnam appellant capitalem, aliam iecorariam, aliam ſpleneticam, & reliquam à toto corpore, quas omnes nos clarioris doctrinæ gratia, ad has tres ſpecies reduximus, hoc vno tantum capite contentas. Tertium verò genus deſumitur ab affectu cuius occaſione, & cauſa fit, ſiue in vniuerſo corpore ſit, ſiue in quouis eius membro vitioſus ille humor generetur. Nam euidentiſſimum eſt, qualis fuerit natura excreti humoris, talem fore membri, aut totius corporis intemperiem. Cui cauſæ accedit inflammatorius ventriculi, aut inteſtinorum, iecoris, aut ſplenis affectus, quo non rarò humores ad eam partem euocantur, diarrhœamque concitant dyſenteria deteriorem, aut ipſam in dyſenteriam mutant pernicioſam: & ob id ex fluxibus cōſtat quoſdam eſſe colliquatiuos, alios pituitam ſapere, aut bilem corruptam, vel mixti eſſe excrementorum generis, pro ſorte, & ratione prædictorum morborum, aut cauſarum. Verùm quia huiuſmodi fluxus de genere eſt ſymptomatum pertinentium ad ea quæ immodicè excernuntur, vel toto genere præter naturam, ob id profectò præcipuæ differentiæ ab excreta ſubſtantia deſumi debent, licet cuiuſque curatio fieri nulla ratione poſſit, niſi in medium adductis, ac forſan primò conſideratis prædictis differentijs.

Fit igitur diarrhœa ex omnibus humoribus, aut ex aliquo, ſanguine excepto: & ob id Medici optima ratione diſtingunt diarrhœam in bilioſam, pituitoſam, & melancholicam, iuxta naturam humoris per aluū fluentis, modò naturalis prodeat, modò præter naturam, & vitioſus. Verùm quia non leuis in curatione ſuccreſcit differentia, (ſiue huius, ſiue illius ſit excrementi, aut humoris) ex loco à quo prodit, & ex A complicatione humorum, qui ſimul fluunt, nec non dum vnius naturæ fluxus eſt, alterius verò cauſa, ob id profectò hæc omnia primò diſtinxiſſe, & enodaſſe mihi eſt opus, ſi priùs dixero, ſiue à toto, ſiue à parte fluxio prolabatur, neceſſariò id accidere, vel quòd ſe exonerans natura (quod plerunque contingit in excrementis, aut humoribus, qui maxima copia ipſam laceſſūt) illuc tranſmittat: vel quòd viæ naturales, per quas alimentum pertranſit, aut in quibus recipitur, aut aliquod excrementum reconditur, obſtructæ ſint: vel vltimò, quòd ex vitioſa totius, aut partis intemperie, aut conficiendi facultate, loco optimæ ſubſtantiæ excrementum efficiatur ex alimento, aut humores B vitientur ea labe, qua natura cogatur tanquam alienum pellere.

Præter dictas diarrhœæ ſortes, memorię proditum eſt, alias ſuccreſcere poſſe, in quibus oſſicula quædam ſimilia paſſerculorum oſſibus prodeunt, quaſi laborans integrum deuoraſſet paſſerculum: quæ ſanè grauiſſimis excernuntur doloribus. Quam etiam excretionem maleficio factam potiùs, quam à naturali cauſa, nonnulli ſunt arbitrati. Alia enim aſſueſcunt fluere excrementa ſimilia his quæ in abſceſſibus externarum partium ſolent reperiri, quippe nouimus excerni pilos, carbones, lapillos, vngues, teſtarum fragmenta, oleum, cœnum, lutum, mellis ſpecimen, aut vini fęcem. Quibus excretis rarò laborantes in priſtinā C ſanitatem reſtituuntur: nam tabidi, aut doloribus cōſumpti, plerumque pereunt.

Sic profectò dum vniuerſum corpus huic fluxioni cauſam præſtat, vt ab hoc membro initium ſumam, conſiderare oportet vna è tribus rationibus id poſſe fieri: prima quidem eſt, dum humores corpus vagantes natura ſua ſponte pellere deſiderat, irritata eorum copia, aut malitia, quæ rarò citra iecoris, aut venoſi generis vitium fieri poteſt: ſecunda fit, cum aut facultas nutritiua nequit commutare humores in aliti ſubſtantiam, aut facultas retentrix non valet eoſdē quātum par eſt, continere: vtraque tamen ratione hecticorum corpora alui fluxione laborant: tertia verò & vltima proficiſcitur ex colliquatione, & conſumptio D ne partium ſolidarum ipſius corporis, vt paulò inferiùs, latiùs ſcriptum reperies.

Dignoſcitur autem à toto corpore prodire ex ſymptomatis in toto repertis, & ex priuatione ſignorum quæ particularem aliquem affectum deſignant. Sic enim in toto corpore reperiuntur alicuius intemperamenti ſigna, quæ peculiariter ſcribit Galen. lib. de plenitudine, & quarto de ſanitate tuenda. Præterea noſcetur prima fluxus ſpecies ex ipſius humoris ſecreti natura: nam dum pituita, & vtraquę bilis ſub propria forma excernuntur, nemo non cognoſcet, ſcimus tamen rarò eas à toto corpore prodire: ſic dum bilis alijs admiſcetur, aduritur, & ad præternaturalem ſtatum deducitur, vt vitellina, ęruginoſa, aut praſ E ſina; pituita ſalſa, aut acida; facilè dignoſcentur, ex colore, & accidentibus. Secunda fluxus ſpecies, quæ fit dum corpus non alitur, cognoſcitur, quòd excrementa quæ excernuntur, non ſapiunt naturam alicuius humorum, & quia corpus ocyſſimè contabeſcit, & infirmantur ipſius facultates: item quia excreta ſunt aquoſa, ſubalbida, aut in obſcurum rubeſcentia. Tertia verò fluxus ſpecies cognoſcitur ab ipſis excrementis, namque pinguia ſunt, craſſa, glutinoſa, & opima, & grauiter olentia, ſi putredo ſimul adſit.

Signa.

Si verò ex vitio ventriculi diarrhœa ſuboriatur, chyloſa maiori ex parte fit excretio, & hoc nomine à pleriſque inſignitur: nam reliquæ ventriculi corruptæ cruditates ad cœliacam, vel lienteriam reducendæ ſunt. Cauſas profectò (vt ſimul eas noſcas) habet affectus venter, nonnunquam ex ipſo alimento ortas, aliquando ex ventriculo, ſæpè ex vniuerſo corpore, ſæpiſſimè verò ex iecore, aut meſaraicis obſtructis. Alimen-

men-

mentum enim cauſam præſtare venaberis, ſi interrogatione facta cognoueris, laborantem ingeſſiſſe mordacia, acria, & quæ vim habent proritandi chylum ante quàm per propria loca diſtribuatur: nam alio modo lienteriæ aliquam ſpeciem gignit: nam hæc, & quæcunque praua affecta ſunt conditione, ocyſſimè irritant naturam ad pellendum: idque cognoſces, ꝙ mutato cibo protinus ceſſat fluxio. Ventriculus autem huic malo pronus efficitur, quòd non quantum par eſt, chylum conficiat, ſed potiùs rat, aut alio vitio conſpurcet, ita vt iecur ipſum exugere renuat: præterquam quòd aliquando non quantum par eſt contineat: vis enim contentrix non poteſt dum imbecilla eſt, donec diſtribuatur continere, & hac ratione aliquando chyloſæ apparent deiectiones: nam ſicut in lienteria non continet natura alimentum quãtum par eſt vt liquetur, ita prorſus in hoc fluxu non continet, quouſque diſtribuatur, & ſic cum alui excrementis chylum abire patitur natura. Succreſcit præterea diarrhœa ventriculi vitio ob aliam cauſam, nimirum ob defluxum alicuius acris, & mordentis ſucci, qui anteuertat tempus, & locum ✠ excretionis ipſius chyli, & ipſum per inferiorem ventrem pellat. Sic profectò in puerorum dentitione, & in catarrhis diarrhœæ cõtingunt, quas etiam vermes efficiunt: item ab obſtructis iecore, & meſaraicis plerunque fit, quia chyloſa ſubſtantia nequit ad iecur permeare: quo fit vt ad inteſtina per meſaraicas illuc conſcendentes perueniat chyloſa ſubſtantia. Et ſicut in prima cauſa, quæ virtutis contentiuæ eſt imbecillitas, frigida, & humida intemperies cauſa exiſtit, ita vltima ab acri aliquo irritamento prodit, licet Galen. 5. de locis cap. 2. regerat huius cauſam in imbecillitatem contentricis: quod intelligendum eſt, quando nulla iungitur cauſa proritans, & mordens, quarum ſigna deſumes capite de liẽteria. Ex vniuerſi etiam corporis occaſione, chyloſum fluxum aliquando ſuccreſcere comperimus dupliciter: vel cùm vitioſi humores ob ventris imbecillitatem in ipſum confluunt, vel cùm adeò copioſo homines veſcuntur cibo, quòd tanta copia corpus non indigeat, quare vt ſatur dimittit per inteſtina: nam ea eſt naturæ lex, vt quouſque & quantum nutritioni ſit neceſſarium, contineat alimentum, reliquum verò pellat: ſignum verò eſt corporis bonus habitus, vegetus color, & calor, hominis alacritas, atque plenitudo, & alimentorum vbertas, ac vita ſedentaria. Quod ſanè vitium ſolet non raro iecoris occaſione ſuccreſcere, & chyloſas fieri etiam excretiones, vt mox referam.

✠ *Diſtri utionis.*

Ex iecoris occaſione tres prodeunt fluxus ſpecies; vna ex chylo non ſuſcepto ab ipſo iecore, vel quòd non indigeat vt ſatur, ita vt neque à ventre, neque ab inteſtinis quidquam trahatur: vel quòd adeò frigidũ ſit, quòd ſtupore afficiatur, & indigentiam non percipiat: item quia obſtructæ ſunt venæ meſaraicæ, & ſima iecoris, quibus omnibus de cauſis chyloſam fieri excretionem iecoris occaſione comperimus. Secunda autem fluxus ſpecies, quæ à iecore prodit, fit ex humore melancholico, & atro, via à iecore in ſplenem obcœcata, vel quòd iecur plus generet melancholiæ, quàm capere ſplen & eius venæ queant. Tertia verò & vltima ea eſt, in qua bilioſus funditur humor vna duarum occaſionum: prima à calore exurente iecur: altera ab obſtructione, non cyſtis fellis, aut pori eius, quia tunc deiectiones bilioſæ non eſſent, ſed viſceris ipſius, quòd vena caua non recipiat bilioſum ſuccum, ſed regurgitans in ventriculum, per inteſtina prolabatur. Quæ ſanè omnia facilè noſces ex viſceris ipſius inflammatione, aut immodica caliditate, vt capite de iecoris inflammatione, aut obſtructionẽ reperies.

Splen quoque in hoc affectu non paruam aſſolet præſtare cauſam, nam præter eius imbecillitatẽ (quæ A cognoſcitur, quòd nullum adſit tumoris, aut obſtructionis veſtigium) ſcirrhoſam duritiem, vel obſtructionem, ſe ſe non rarò in ventrem expurgat, aut ſanguinem iecoris, & vniuerſi corporis non probè repurgat, quo corpus ipſum, & iecur non rarò coguntur in ventrem, quod fæculentum recipiunt, regerere. Primum ſanè ſplenis vitium eſt irritamentum à copia, vel acrimonia fæculenti humoris, quo laceſſitur, & per inteſtina ſeſe exonerat: ſed huius humoris vbertatem illi præſtat iecur exuſtum, & ſiccum; vel vberior, & intempeſtiua alimentorum ingeſtio, quę talem ſuccum nata ſunt generare: hoc ſanè dignoſces inſpectis vitæ, & alimenti modo; illud verò ex peculiaribus iecoris ſymptomatis, quæ reperies capite de dyſenteria hepatica. Obſtructio verò ſplenis, ac viarum B quæ in ipſum conſcendunt, impedit quominus poſſit ſanguis à melancholica ſpurcitia liberari: quo tempore neceſſum eſt, eos ſuccos in ventrem irruere, aut in vniuerſum corpus permeare: eum quidem fluxũ Barbari oppilatiuum appellarunt, quem oſtendit nigra deiectio, ſplenis tumor, dolor, tenſio, & viarum iuxta ipſum durities, & alia etiam quæ capite de ſplene obſtructo longiùs ſcripta reperies.

Prodit etiam diarrhœa ex oris, ſeu linguæ affectionibus: primùm in pueris cùm dentire incipiunt: ſecundùm verò in blæſis, vt 6. aphor. 32. apertè docet Hippoc. (dicendum ne ſit de bleſis, an de traulis, non eſt huius loci diſputare) docens eo loco Gal. vtrumq; contingere ob cerebrum nimia humiditate luxuriãs: C quapropter facilè erit cauſas per ſigna venari, cùm perpetuo os humiditate inundet.

Vltimò quidem certiſſimum eſt ex capite frequenter diarrhœam prouenire, dum ab ipſo in ventrem pituita vel ſalſa, vel putris, aut nimium tenuis prolabitur: id quod ex frigida prodit diſtemperie, quæ crudos relinquit humores, aut calida quæ eoſdẽ tenuet. Quod ſanè vt Hippoc. 7. aphoriſmorum 30. docet, facilè noſces ex deiectione ſpumoſa, (ſaltem cùm à cerebro ſpumoſus prolabitur humor, vt probat loco citato Galen.) capitis imbecillitate, continua defluxione, ſomno profundiori, nulla ſiti, alimentorum in ventre corruptione, & quòd fluxio potiùs fiat noctu quàm diu.

D Præter dictas fluxionum differentias, numeroſæ aliæ reperiuntur complicatæ: quarum quædam prodeunt mixtæ, diuerſorum humorum miſcella: nonnullæ ex complicatione diuerſorum fluxuum. Quippe aliud eſt bilem flauam, aut atram, vel pituitam naturalem, vel præter naturam ſimul excerni, & excretionem ſubinde fieri variegatam: aliud quidem lienteriam adiungi dyſenteriæ, aut cœliacæ, vel diarrhœę, præter quas nonnullæ à ſalſa pituita, aut cruenta, cruda, & pituitoſa prodeunt cruditate: hæc tamen omnia ſimul diuerſis vnius diei partibus, aut diuerſis diebus: quæ ad vnguem conſiderare, & diſtinguere oportebit, ſi curationem rectè inſtituere velis.

Præter ſigna hucuſque adducta alijs etiam opus E habemus, quibus aliquid ſpecialius in hoc morbo noſſe eſt magni momenti. Nam excrementa, quæ excernuntur, vel exeunt ſecundum naturam, vel præter ipſam: ſi primum, maiori ex parte prodeunt vitio expellentis grauatæ pondere: quo noſces ex irritamento. Si præter naturam, facilè diſces, quia aut fit cum exceſſu qualitatum præter naturam, aut cum defectu coctionis, vtrumque tamen monſtrabit excrementorum qualitas. Præter quæ omnia, vt certior fias, conſiderare oportet, an ex vlcere, aut tumore præter naturam ventriculi, inteſtinorum, iecoris, vel ſplenis fluxus prodeat: ſigna enim hæc habent conſpicua, nimirum partis dolorem, maximè à cibo, febrem, & cruẽtam excretionem. Sic etiam vterus plerumque diarrhœæ cauſa exiſtit: quod diſces ex eius ſymptomatis. Sit ne ex paralyſi inteſtinorum, nec ne, comperies

pri-

priuatione aliorum ſignorum, & quia alimēta etiam prodeunt prauè, aut diminutè confecta.

Quis morbus ĩ quauis cauſarum.

Vtcunque enim hos fluxus conſideres, ſcito proficiſci, vel à morbo in via, vel ab intemperie partis, vel totius corporis, præſertim frigida, qua facultas concoctrix impotentior, & languidior facta, nequit probè ſuum munus perficere: vel proficiſcitur à calida, & acri, quæ vitiat alimentum, aut irritat naturam ad expulſionem, ac vltimò nata ſit corpus colliquare, humores exurere, ac putrefacere. Ex quibus conſtat fluxum quemuis aliquem ex prædictis morbis ſequi, & ipſum eſſe ſymptoma in genere excretorum immodicè, quod multis modis tale efficitur: nam vel tota ſubſtantia, quantitate, aut qualitate à naturali excretione recedit: licet aliquando in animalis commodum, & vſum id moliatur natura, quod ad curationē ſummoperè expendiſſe oportebit, nam permittendæ ſunt criticæ fluxiones, quantumuis primo acceſſu videantur naturæ modum excedere.

Curandi ratio.

Ante tamen quam vlteriùs pergam, noſſe oportet de prima fluxus ſorte, quæ ex humorum fluentium differentia deſumitur, an ſemper ſit compeſcenda: nam, vt inquit Celſus, vna die aluum fluere, ſæpè pro valetudine eſt. Verum vbi modum naturæ exceſſerit fluxus, immodicuſque fuerit quantitate, aut duratione, vel cum maximis, & periculoſiſſimis ſymptomatis, vt Galen. 12. metho. conſuluerat, nec non & Hippoc. 6. popu. par. 2. tex. 28. tunc quidem tranſacto primo impetu compeſcendus eſt, ſi priùs permiſeris tantum fluere, quantum ſat ſit, vt quod generatum aggregatumque eſt, minuatur: quo facto, ſi plurimum vrgeat, diuertenda fluxio eſt, aut minuenda per ſubadſtringentia pharmaca. Quippe fluxionis impetus, & immoderantia adeò ad ſe vertit omne curantis cōſilium, propter imminens periculum quod ſequitur ex virium diſpendio, vt licet quod excernitur omnino ſit præter naturam, cohiberi aliquo modo deſideret, & iubeat virium cuſtodia. Quòd ſi hæc feceris, dum opus fuerit, aut non factum, ſi non vrgeat, curandi deinceps, aut ſiſtendi hos fluxus eam rationem inſtitues, quam cognoueris cauſam fluxuum, & eorum differentiam expoſtulare: nam humor qui fluit, præter ſui notitiam quam præſtat, etiam præſcribit auxiliorum materiam: pars verò affecta, cui ſubueniendū ſit, & cui præſidium adhibere conueniat, & naturam ac modum etiam auxilij demonſtrat: affectus verò ipſam curationem deſignat. Initium tamen ſumam ab eo fluxu qui totius corporis vitio prorumpit.

Hunc ſanè diximus fieri, vel ex humorum vitioſorum copia: aut rurſus fit corpore ſe ſe colliquante. Si primum ſit, continget, vel quòd natura grauatur, aut mordetur copia, vel malitia, humoris bilioſi, pituitoſi, vel melancholici: ſiue id prodeat natura nequeunte præ impotentia continere, ſiue irritata cogatur propellere, quòd partes non conficiant alimentum, aut prauè afficiant, quod in pleriſque fluxibus diuturnis fieri conſpicimus, quæ ſanè fluxionis cōditio, & ſors nullius humoris naturam refert, neque colliquatiuus eſt, ſed excrementi mille modis fœdati, & conſpurcati effigiem æmulatur: quo ſolo ſigno cognoſces, ex corporeæ ſubſtantiæ intemperie, & vitio materiam conſpurcatam, & ſemicorruptum alimentum profluere, non ex iecore, aut venoſo genere, quia ab his partibus potiùs humores naturales, aut præter naturā exeunt: à toto verò ex hac cauſa, ſolùm excrementa, aut humores corrupti nullum humorem repræſentantes, vt in cœliaca ex ventriculi vitio contingit. In quo ſanè fluxionis genere, nec corpus purgare, neq; ſecus vſquam viſum fuit prodeſſe, ſolum enim ex vſu eſt optima victus & vitæ ratio: proſunt & vniuerſales totius corporis frictiones, exercitia, ſudores ex ſarſa parilla, aut china, balnea, vel dulcis aquæ, vel ſulphureæ, ſi excrementa frigiditatem atteſtentur. Vel ſuccreſcit

A quòd à iecore, aut alio viſcere deprauatum ſuſcipiat: nam hæc omnia ante manus adhibitionem conſiderare oportebit. Vtcunque tamen fiat, medendi ratio conſulit ante fluxus cohibitionem (niſi præ impotentia retentricis alimenta membrorum defluant, quo tempore protinus compeſcere citra aliam vacuationem, & comprimere oportebit) vlteriùs ſuperuacuos humores euacuare: nam depoſita naturam grauante plenitudine, non irritabitur deinceps ampliùs, nec excernet. Quamobrem eis medicamentis purgare corpus oportet, quæ ſi quid redundat vitioſum, aut copioſum, excernant iuxta humoris peccantis naturā. Sic etenim redundante pituita ſalſa, aut quauis alia, facta ex hydromelite, aut rhodomelle præparatione, B purgabis quod redundat, vel alicubi impactum eſt, infuſo agarici, & corticum myrobalanorum in ſucco roſarum: purgabis etiam pilulis aggregatiuis, aut ex agarico, maſtiche, & rhabarbaro confectis, vel corticibus myrobalanorum chebulorum infuſis in infuſione roſarum Perſicarum. Prodeſt etiam in inueterata diarrhœa terebinthina abietis, lota aqua capitum roſarum, & mulſa cum infuſo, aut pulueribus rhabarbari, aut myrobalanorum chebulorum. Poſt quæ medicamenta, ad conterendas humorum reliquias ſummoperè prodeſt opiata, q. ℞. *ligni aloes, galliæ muſcatæ, cyperi, calami aromatici, anà ʒ. 1. cymini infuſi per diem in aceto, deinde toſti, ſeminis porri toſti, & naſturtij, anà ℈ 2. granorum myrti ʒ. 8. balauſtiorū, C conchularum toſtarum, thuris, fructus lentiſci, anà ʒ. 1. ameos ʒ. 1. & ß. infundantur omnia in puluerem redacta in vino rubro, & exſiccentur, poſt diem iterum infundantur in aqua ferrata, & exſiccentur, & admiſceatur miuæ citoniorum aromatizatæ q ſ. vt fiat opiata, cuius ʒ. 2. cum aqua deaurata porriges.* Præſtat & pulueris *ſarſæ parillæ ʒ. 1. in ouo ſorbili* præſtita: Item potus ſit aqua ex radice Chinæ decocta: ante cibum tamen ex vſu erit corpus vniuerſum perfricare, donec calore euocato, coctiones perfectiùs fiant.

Bilioſum verò humorem ſuperuacuum naturalē, citra vllam præparationem tranſacto primo impetu purgabis rhabarbaro infuſo aqua ferrata, admixtoq; ſyrupo de roſis noſtris: vel præſtabis conſeruam roſa D rum cum puluere rhabarbari, aut corticum myrobalanorum citrinorum. Proſunt etiam in inueterato fluxu ex bile, pilulæ de rhabarbaro, ſicut & in immodico, & nimis citato (non vt purgemus, ſed vt compeſcamus) eæ q. ℞. *ſeminis papaueris ʒ. 2. ſeminis hyoſcyami albi ʒ. 1. opij gr. 6. croci, caſtorei, anà gr. 10. ſumach, acaciæ, berberis, & roſarum anà ʒ. 1. ſucci liquiritiæ, & citoniorum quod ſufficiat vt formentur pilulæ, quarum ante prandium ſumat laborans ℈. 1.* Præſtat eūdem vſum q. ℞. *granorum myrti, ſpodij, ſumach, ſantalorum omnium, gummi Arabici, anà ʒ. 1. & ß. oſſium myrobalanorum omnium aſſatorum ʒ. 7. coriandri præparati toſti ʒ. 4. ſeminis acetoſæ, plantaginis, & roſarū, anà ʒ. 1. omnia in puluerem redacta infundantur cum* E *ſuccis plantaginis, agreſtæ, & acetoſæ per diem, deinde exſiccentur, & cum ſufficienti quantitate miuæ citoniorum fiat opiata, cuius quantitas ſit ʒ. 3. cum aqua deaurata.* Ante tamen quam hoc porrigas medicamentū, vel poſt, ſi non profuerit, ex vſu erit materiam ſyrupis & apozematis compeſcere, quibus addes *puluerum ſmaragdi, vel margaritarum, aut electuarij de gemmis, vel diamargaritonis frigidi, & puluerem cryſtalli, ſantalorum, & coralli quantitate ℈. ß.* Præſtat mirum in modum, q. ℞. *roſarum rub. gummi Arabici, coralli, ſpodij, ſuccini, balauſtiorum, acaciæ, terræ Lemniæ, anà ʒ. 1. ſeminis pſyllij, & acetoſæ, anà ʒ. 2. cum ſucco plantaginis fiat confectio, & porrige ʒ. 2. cum ſucco agreſtę clarificato.* Quo facto, ſi conſtiterit acrimoniam humoris retuſam quodammodo eſſe, purgabis eo pharmaco, q. ℞. *corticum myrobalanorum citrinorum ʒ. 2. rhabarbari ʒ. 1. torreſiant modicum, & adde boli Armeni gr. 10.*

gr. 10. tragacanthi ʒ. 1. *cum ſaccharo roſaceo antiquo, & miua citoniorum fiant boli.* Poſt hanc enim purgationem ex vſu eſt medicamentum, q. ℞. *corticum myrobalanorum citrinorum ʒ. 1. infundantur in aqua pluuiali, in qua chalybs ſæpius extinguatur, & roſæ rubeæ, ſumach, & balauſtium bullierint, & facta expreſſione ſume ʒ. 2. miuæ citoniorum ʒ. ß.* Conſiderabis tamen, ſit ne bilis quæ fluit ex his quæ præter naturam exiſtunt, & tanto citiùs, & copioſiùs eam frigidis, & humectioribus mulcebis, & attemperabis, quanto ex aduſtioribus fuerit; ac rurſus tanto parciùs, & mitioribus medicamentis purgabis: ſæpe enim his ignoratis affectio in dyſenteriam commigrat. Quo caſu ab re non erit parum ſanguinis (ſaltem ex iecoraria vena) fundere, tanto minus, aut nihil, quanto fluxio fuerit furioſior.

Melancholiam mox à principio, licet fluat, non prohibeto, difficulter enim id facies, & forſan fluxionem aliam deteriorem concitabis: ſed præmiſſa præparatione ſufficienti ex ſyrupo lupulorum, borraginis, bugloſſæ, & ſimilium, *confectione Hamech* ſimplici purgabis, maximè ſi addideris *pulueris foliorum ſenæ, aut myrobalanorum chebulorum ʒ. 1. & ß.* item infuſo foliorum ſenæ, aut myrobalanorum omnium cum ſero lactis, vel *decocto paſſularum, & florum cordialium cum modico radicis Chinæ: cui addere oportebit ſyrupi ex infuſionibus violarum, & è roſis Hiſpanis, anã ʒ. 2.* Humore tamen ſic imminuto, ex ſiniſtra ſaluatella ſanguinem fundes, aut cucurbitam ſupra eã partem appones, poſtea verò neceſſum eſt quod ſupereſt, aut aliò transferre, aut per aliam regionem euacuare: ob id quidem, intus aliqua medicamenta vrinas mouentia admouebimus, & alia quæ ſudores excitent, medio balneo aquæ dulcis, aut per euaporationem decocti herbarum quæ emollientem, & diaphoreticam vim habeant, vt per eandem regionem qua abundant humores, nimirum per totum corpus, aliquid etiam excernatur. Conſulere inſuper oportet frictiones, exercitia, & ea omnia quæ ad extimas partes humores euocare habeant.

Verùm ſi conſtiterit, vel pituitam ſimul eſſe adiunctam, vel indies ex defectu virtutis concoctoriæ ventriculi, aut iecoris, vel venarum genitam, conſultiſſimum eſt, bis, aut ſemel in hebdomada vomere, & ſi in corporis membris adeò immerſa fuerit, vt connaturalis facta ſit, ſudoribus ex guaiaco, ſarſa parilla, aut radice Chinæ diſcutienda eſt, vel ſtuphis, aut balneis confectis ex decocto calidarum herbarum. Proſunt & balnea naturalia, maximè ſulphurea in pituitoſo fluxu, ſicut ferrea, & aluminoſa in bilioſo. Ex vſu etiã ſunt ſtuphæ, & euaporationes ex decoctis conſimilẽ vim habentibus, maximè ſi aliquid eorum ſpargas ſupra ignitos lateres, & vaporem laborans ſuſceptet. Conſiderare etiam oportet non minus reuellere, & aliquando compeſcere poſſe ſanguinis detractionem, ſed maximè vbi ſanguinolenta vacuatio ſuppreſſa eſt, corpus robuſtum, ſanguinis abundantia, vel humor peccans ſanguini admixtus, vt in diarrhœa quæ continentibus febribus accidit, videre eſt. Quòd ſi ne hæc quidem prodeſſe videantur, vrinam mouere in quouis tutiſſimum erit: quæ ſint pharmaca id valentia, abundè ſcripſimus capite de mouendis vrinis lib. 1. de recto præſid. vſu. Sed in hoc pituitoſo fluxu poſt prædicta auxilia, vt reliquias conteras, vtendum eſt zingibere condito, dianthos, vel electuario de granis myrti, Athanaſia, theriaca cum vino calido, & melle ſquillitico: tandem pleriſque eorum quæ adduximus capite de cruditate ventriculi. Obſeruabis tamen dum humorum ſalſugo, aut putredo vniuerſi corporis natura laceſſita, & irritata affectum concitauerit, licet purgare expediat, vt dictum eſt, non tamen antequam humorum malitiam frænemus alimentis, & medicamentis, ne euocatis humoribus per inteſtina, dyſenteria concitetur. Quapropter primò frænare, deinde purgare oportebit, comprimere verò minimè, ne furentes humores præter naturæ modum retenti, in aliud membrum decumbant, & maius malum efficiant, niſi purgata priùs copia. Quo tempore comprimentibus, & his quæ ventri adhibemus admiſcere oportet quæ calfaciendi, & concoquendi vires habeant: quod in bilioſis fluxibus fugiendum ſummopere eſt. Verum cum impotens partium facultas, alimentum, nec continere, neque conficere valet, fluxus qui ob id mouetur ocyſſimè eſt compeſcendus. Primò corroboratis facultatibus, quarum vitio fluxus excitatur: ac ſi frigida fuerit diſtemperies, frictionibus, balneo calido, exercitio, inunctionibus ex oleo naphthæ, iaſminorum, & aliorum quæ calida ſint: adhibitis etiam alimentis, quæ quodammodo adſtringentia ſint, & calidis condita, & præparata. Itẽ quiete vtendum eſt, ſomno, ſerapijs, & apozematis quę ſimul adſtringant, roborent, ac firment facultates, & humores condenſent, veluti eſt roſarum ſiccarum, de myrto, citoniorum, & alia eiuſdem naturæ.

Fluxus ex colliquatione.

At ſi totum corpus per alui fluxum colliquatione reſoluatur, non licet temere adſtrictionibus vti, etiãſi laudabilis, & vtilis exiſtat ſubſtantia quæ perijt: nam ſæpè hæc affectio contingit ab exurente, colliquante, exuſto, acri, & erodente humore, qui partis ſubſtantiam conterit: aut à colliquante calore, qualis in hecticis febribus reperitur. Contingit enim non rarò ſubſtantiam corporis refici prauis ſuccis, qui ſuccenſi, aut calfacti, in colliquamentum potius degenerant, quam laudabilis ſubſtantia, quæ non niſi à colliquante calore, vt in hectica, aut humoribus exuſtis, vt in cauſonide liqueſcit: at quæ ex prauis fit edulijs, à febrium tertianarum calore promptiſſimè in diarrhœã aut dyſenteriam pernicioſam commigrat, vt anno 1591. populariter in omni Hiſpania contigit: quippe ad peſtilentis conſtitutionis modum omnibus febribus tertianis protinus ſuccreſcebat huiuſmodi alui fluxus, qui plurimos interemit, omnia vulgaria auxilia contemnens. Quare modò calor exuperans, ſeu exurens, modò prædicti humores cauſa ſint, triplici remediorum genere res agenda eſt: nimirum primò his quæ refrigerent, modicè tamen, nam periclitatur extinctione à frigidis puſillus hecticorum calor, paulò tamen intenſiùs, quibus prædicti humores abundãt, in quibus non eſt verendum ſyrupos, apozemata, & reliqua auxilia niue refrigerare. Secundò rem hanc exequeris his quæ humectent, plus in hecticis, vtpote qui ariditate contabeſcunt, dummodo humectatio ſubſtantifica ſit, non madefactiua: minus tamen in his qui prædictis humoribus abundant, ne ex humiditate aliquid vlteriùs putreſcat vehementia caloris præter naturam, à quibus putredo facilè ſuccreſcit: quapropter cautè humectatione in his vtendum eſt, nam licet iurulentis vti oporteat, eorum tamen minorem copiam porriges. Tertiò verò & vltimò, his quæ renutritionem moliantur, in hecticis lentiùs, ſenſim, & paulatim; in alijs verò, citiùs, & frequentiùs, non tamen vberiùs, iuxta illud Hippoc. *Quæ longo tẽpore extenuantur corpora*. Præterquam quòd ea quæ renutriendi vim habent, in his in quibus prædicti humores abundant, non ſolùm præſtant refectionem eius quod quotidie perit, ſed attemperamentum humoris maligni natiuam ſubſtantiam deuaſtantis: & ob id diximus frequentiùs in his eſſe renutritione vtẽdum, ſed parciùs, non tamen his quæ corruptioni obnoxia nimis ſint, ne ocyſſimè putrilaginem concipiant. Quapropter, vel aliquid ſubadſtringens, ſolidioris ſubſtantiæ, vel frigidum admiſcere oportet, vt corpus tutiùs reficiatur, & vtrique damno faciliùs ſubueniamus. Quòd ſi attemperato iam corpore fluxus adhuc perſtiterit, aut leuiter purgato (non in hecticis, ſed in alijs quibus acres humores abundant

vti)

vti poſſumus adſtringentibus medicamentis, quæ licet fluxum non ſiſtant, maiorem tamen innatæ ſubſtantiæ diſſipationem impediant: quæ medicamenta exteriùs minimè ſunt adhibenda, ne caloris prẹter naturam effluxus præpediatur, ſed intus, vt & partes roborent, firment, atque conſtringant, ne facilè erodenti cauſæ cedant. At in alijs qui ex frugibus madefactis, putridis, & praui ſucci alimentis in hos affectus deciderunt, mox à principio purgare licet, & in recidiuis febrium, antequam in alui fluxum degenerent, nequaquam: ſi verò inciderint, paulatinis ex rhabarbaro, & myrobalanis purgationibus vtendum eſt, dummodo horum medicamentorum ſubſtantiam præbeamus.

Si à capite prodeat fluxus.

Dum verò à parte aliqua fluxus concitatur, multiformis exiſtit pro varietate partis à qua defluit: ſic dũ à capite decidit, maiori ex parte albicantia refert excrementa: quod contingit capite præ imbecillitate nequeunte conficere alimentum, aut præ diſtemperie corrumpente, ſalſuginoſumque efficiente, quod tranſmittit per ventriculum ad inteſtina, deferendo pariter ſecum ventriculi excrementa, & alimenta. Cui duplex curandi ratio debetur: altera quæ caput reſpiciat, præcauendo quominus hæc excrementa generet, vt copioſè dictum eſt cap. de tuſſi per defluxum à capite: nam omnis curandi ratio circa caput verſatur penes diſtractionem geniti humoris, quæ fieri debet per diſcuſſionem fomentis factam, pulueribus, ſacculis, & emplaſtris: ſed potior eſt per paulatinas purgationes, & per reductionem capitis ad proprium temperamentum. Quòd ſi hæc ſufficere non videantur, fontanellam brachio, aut ſetonem occipitio affigere præſentaneum eſt auxilium. Ventriculo etiam prouidendum eſt, vt euacuet ſi quid receptum habet à capite, vomitibus per interualla factis, tum vt à fluxu diſſueſcat, tum verò vt per contrariam regionem expellat quod aggregatum habet: quem etiam inungere oportet roborantibus auxilijs, vt facilè conficiat, & difficulter recipiat.

Si à iecore fiat fluxus, aut ſplene.

Multorum etiam membrorũ conſenſu aluus fluit, ventriculi nimirum, ſplenis, & meſaraicarum, quorũ ratione variæ ſuboriuntur huius fluxus differentiæ, quarum quaſdam Barbari appellant ſpleneticas, alias iecorarias, & ſic alias pro ratione membri à quo decidunt. Quæ omnes proficiſcuntur vna trium rationũ: aut quia iecur non ſuſcipit chylum vitio viarum ad ipſum euntium: aut quia plus quam par ſit generat illius humoris qui per inteſtina profluit: aut quia membrum cuius munus eſt id excrementum ſuſcipere, obſtructum imbecilleque exiſtit: quo fit, vt in ventrem remeent prædicta excrementa, & diarrhœam ſui generis concitent. Quòd ſi excretio ſit ex melancholico humore, id profectò fit, quia iecoris ad ſplenem viæ obſtructæ ſunt, vel quia iecur ipſum ſicco, & frigido intemperamento affectum exiſtit, cauſa profectò gignendæ melancholiæ idonea. Quæ ſanè cùm vberior eſt quàm ſplen poſſit ſugere, redundans in ventrẽ irruit, & prædictum fluxum concitat. Id quod facilè noſces ex ſignis paulò antea adductis, & ex corporis habitu melancholico, duritie, & tumore lateris ſiniſtri: quæ ſi non apparent in eo latere, corpore exiſtente melancholico, coniectandum eſt præ imbecillitate ſplenem non poſſe trahere. Quatenus verò ad curandi rationem ſpectat, duplex tantùm reperitur: altera quæ obſtructionibus debetur: altera rurſus quæ membrorum diſtemperiem corrigat. Prima quidem perficitur per ea auxilia quæ inſcindant, aperiant, atque quodammodo expurgent. Quæ ſanè auxilia licet primo acceſſu videantur aliena, eò quòd fluxum ſua ſponte concitare habeant, cum hoc tamen; quia fluẽdi cauſa ab obſtructione proficiſcitur, nulla alia eſt commodior, & tutior. Qua verò ratione obſtructiones iecoris, ſplenis, & meſaræi curari poſſint, dicturi

A ſumus latiùs proprijs capitibus: quamobrem oportet lectores illuc relegare, præterquam quòd ſupra ſplenẽ nequeuntem melancholiam trahere, aut plurimum obſtructum, cucurbitam ſcarificatam affigere ſæpè vtiliſſimum fuit. Diſtemperies verò licet curationem expoſtulet per contraria, cum rarò iecur intemperie, citra materiæ illi reſpondentis vbertatem afficiatur, (nam protinus alicuius excrementi copiam congerit) ob id iuxta optimum conſilium erit, ea præmittere medicamenta, quæ membrum quodammodo purgare habeant, idque ratione humoris quem redundare cognouerimus: nam antea temperantibus vti, præterquam quòd inutile eſt, maiorem reddunt affectionẽ, aut in aliam deteriorem commutant. B Habet inſuper hæc curandi ratio hoc peculiare, quòd nunquam tutò fiat confertim, & celeriter, & ob id neceſſum ſemper eſt paulatinis vti euacuationibus, idque triplici ratione: prima, quia humorum copia parua eſt, & cui leuiſſima ſufficit purgatio: ſecunda, quia vim purgantium medicamentorum nequit iecur dum imbecillitate afficitur, innoxiè ſuſtinere, tum quia eius robur à vehementer purgantibus exoluitur, tum verò quia intenſiùs incaleſcit, ſi diſtemperies calida fuerit: tertia, & vltima, quòd antequam excrementa irritationi apta congregentur, vi expurgantis medicamenti expellantur: cui vſui etiam neceſſum eſt ea adhibere auxilia quæ per vrinas expurgare poſſunt, vt natura à C conſueto fluxu diſſueſcat, humoribus peccantibus ad aliam regionem diſtractis. Quibus præmiſſis, tutiſſimum eſt eis præſidijs vti, quæ diſtemperiem corrigãt cum adſtrictione, & corroboratione leui, niſi ex obſtructione fluxus prodierit: qualia verò hæc debeant eſſe, capite de iecoris, aut lienis intemperantia abundè ſcripta reperies. Interim tamen iecori calido, & lãguido adhibebis exteriùs id q. ℞. *pulueris electuarij de gemmis* ℥ *ß. coralli, ſantalorum rub. anã* ℈. *2. ſpodij, tragacanthi, gummi, anã* ℥. *1. cum aqua roſacea, fiat ad modum vnguenti.* Prodeſt & cerotum ſantalinum, admixtis pulueribus roſarum, & coralli, vbi ſæpius adhibeatur. Item epithema ex ſucco agreſtæ, plantaginis aqua, agrimoniæ, cum prædictis pulueribus. D Intus etiam ea præſtabis quæ vim habeant refrigerãdi cum modica adſtrictione: ſic aqua plantaginis, aut ferrata cum ſucco agreſtæ, cum ſucco granatorum acriũ, aut ribes, aut cum diacytonite, & alijs huius cenſus, cum prædicto puluere electuarij de gemmis, aut triũ ſantalorum vteris.

Fluxioni maximè complicatæ prouidentia, & de victus ratione.

Quòd ſi, his omnibus adhuc præſtitis, fluxio importuna ſit, qualis naturæ eſt, quæ ex varijs tum excrementis, tum membris prorumpit, tunc quidem omnibus, vel maximè vrgenti prouidendum erit, altero non neglecto: quod facies, vel mixtis auxilijs, quę huc uſque copioſa ſcripſimus, vel alternatim, & per vices nunc hæc nunc alia porriges, prout vrgentia præualuerit. E Hoc tamen vnum in fluxuum complicatione adſeruabis, nimirum quod membro, vel mandanti, vel generanti magna diligentia prouideas: nam aliter vires facillimè procident: tunc quidem viribus labentibus, aut mox caſuris omni diligentia prouidendum eſt, & conſiderandum ſit ne fluxio ex mixtis humoribus, vt vtrique prouideas quantum fieri poſſit. Sed ne vires vlteriùs labantur, fluxioni prouidẽdum eſt per ea auxilia, quæ intus ſumpta, vel exteriùs appoſita, fluxionis impetum compeſcant, vt paulò inferiùs leges. Primò tamen & interim victum, & potum in bilioſa fluxione inſtitues modicè attemperantem, & comprimentem: potus fiat ex oryza, & hordeo torrefacto, & ſemicontuſo cum aqua pluuiali, aut ferrata, additis mali punici granis, & oxalidis folijs: prodeſt aqua ferrata, aut deaurata. In pituitoſa decoctũ radicis Chinæ, aut corticum ligni guaiaci, cinnamomi, aniſi, corticum citri, ſaſſafraſæ Indicæ, & ſimilium. Sed bilioſis etiam præſtantius gallinarum, aut pul-

pullorum cum agreſta, aut folijs oxalidis: bilioſus nãque humor lenientibus magis, vt diſcedat, gaudet. In vniuerſum ſcito à principio pauco, & tenui eſſe vtendum victu, quo tenaciùs natura humores complectatur: verùm vbi diuturna fuerit fluxio, aut talem futuram à principio venatus fueris, vel facultatem prolabi indies cognoueris, copioſior, & copioſioris ſucci cibus porrigendus eſt: vt hepata gallinarum, vel pullorum teſtes, ſuccus, & carnes gallinarum, & perdicũ. Proſunt & prædictæ carnes elixæ iure extremitatum arietis, aut pullorum: iuuant maximè carnes columbarum, auium montanarum, cuniculorum, & hepar hœdi aſſum cum aceto: prodeſt amylum, oryza, panis biſcoctus cum lacte amygdalarum dulcium, aut cum iure aliquo ex aqua chalybeata facto: perdicis item caro aſſa, aut elixa, & iura per inſtillationem in duplici vaſe facta cũ cydonijs, piris, meſpilis, & myrtillis: lac item vſtulatum lapillis, aut ferro, vel auro ignitis, ſed oua aceto cocta, & indurata maximè prodeſſe ferunt. In prima autem menſa vtatur miua citoniorum cum pane toſto: ſi verò tenuis ſit fluxio, & fluida, ad craſſiora, & adſtringentia alimenta veniendum eſſe conſulit rei ratio. Verùm inter ea quæ ſic affectis exhibemus, nihil profectò vires æquè habet alimenti, & medicamenti, quàm lac bubulum, aut caprillum, purum quidem ſi citra febrem laborans ſit, verum ſi adſit, quarta aquæ parte addita, vt Aetio, & Alexandro viſum eſt, maximè ſi bilioſorum vacuatio præceſſit, vt conſulit Galen. 5. aphor. 64. alioqui enim aduerſum ait ijs eſſe lac quibus in febribus acutis bilioſæ ſunt deiectiones, quoniam in nidorem celerrimè vertitur: poſt purgationem verò & febre remiſſiore vtiliſſimum cenſetur, maximè ſi fruſta alabaſtri ignita, aut albos lapillos ſuccenſos, vel ferrum candens ibidem extinxeris, & ſpumam interim detraxeris, ne facilè in nidorẽ mutetur: quibus ſanè conditionibus aufertur difficultas, quæ apud authores de lactis exhibitione in huiuſmodi affectibus habetur.

Quo facto, ſi adhuc vires periclitari conſtiterit, ad adſtringentia (ſiue humor bilioſus ſit, ſiue ſecus) veniendum eſſe conſulit vrgentiæ ratio. Quapropter primò in bilioſis porriges *ſyrupi acetoſitatis citri, & de ribes, anà ℥. ß. ſyrupi roſarum ſiccarum, aut viridium, aut citoniorum ℥. 1. aquæ plantaginis, vel hordei toſti, ſeu ferratæ, ſeu deauratæ ℥. 3. pulueris margaritarum, aut de gemmis gr. 6. cornu cerui vſti, ſeminis oxalidis, & plantaginis, anà gr. 4. & porrige.* Prodeſt & vſus ſacchari roſati vetuſti cũ prædictis aquis, & pulueribus, vbi in formam boli reduxeris: cui etiam admiſcere poteris *boli Armeni, aut terræ ſigillatæ, trochiſcorum de ſpodio, aut de ſuccino ℈. 1.* Sed mirabilis efficaciæ eſt ſaccharum roſaceum ſucco citoniorum, & aqua plãtaginis diſſolutum, & feruefactum, atque colatum datum ventre ieiuno. Item pueris prodeſt, q. ℞. *cariophyllorum, maſtichis, aut amyli, anà ʒ. 1. aquæ roſaceæ ℥. 6. in duplici vaſe coquito.* Ex vſu etiam eſt puluis rhabarbari cum eodem ſaccharo roſaceo. Verum ſi adhuc conſtiterit humoris aliquid redundare, purgandum modicè eſt, his quæ poſt purgationem adſtringant: cuius cenſus arbitror eſſe pilulas omni fluxui proficuas, q. ℞. *myrobalanorum, citrinorum, & chebulorum, anà ℥. ß. maſtichis ʒ. ß. ſpicæ nardi gr. 8. cum ſyrupo roſarum ſolutiuo fiant pilulæ, quarum ʒ. 1. ſumat laborans.* Quibus factis vtatur micleta cum ſyrupo myrtino, aut roſarum, addito modico puluere lapidis hæmatitis, aut coralli rubei præparati, vel maſtichis: ſomnum item conciliabis ſyrupo papaueris cum roſaceo, & aqua portulacæ. Præterea in cauſa calida prodeſſe ſcimus trochiſcos, q. ℞. *granorum granatorum aſſatorum, boli Armeni, roſarum, ſpodij, ſeminis acetoſæ, anà ʒ. 1. & ß. berberis, coriãdri ſicci infuſi in ſucco agreſtæ, vel aceto per diem, & poſtea leuiter torrefacti, gummi Arabici, balauſtiorum, ſumach, gallarum non perfo-*

A *ratarum, anà ʒ. 5. fructus myrti ʒ. 7. terantur, & cribrẽtur, & cum ſucco citoniorum formentur trochiſci ponderis ʒ. 2.* Præſtat & puluis q. ℞. *acaciæ, balauſtiorum, ſeminis roſarum, anà ʒ. 1. & ß. cymini infuſi in aceto, & poſtea torrefacti ʒ. 2. capiat laborans ʒ. 1. cum miua citoniorum.* Quòd ſi cauſa frigida ſit, hoc facito: ℞. *ligni aloes, macis, galliæ, apij, balauſtij, calami aromatici, anà ʒ. 1. & ß. maſtichis ʒ. 6. roſarum ʒ. 15. fiat puluis, cuius laborans ſumat ſingulis diebus ʒ. 2. cum ſucco citoniorum.* Prodeſt in omni fluxu *lib. 2. aquæ vſque ad medietatem cum ℥. 4. limaturæ chalybis feruefacere, & cum prædictis rebus aliquid eius ſumere.* At ſi hæc non profuerint, ℞. *granorum myrti, ſantalorum omnium, ſumach, ſpodij, gummi Arabici, anà ʒ. 1. & ß.*
B *oſſium myrobalanorum omnium aſſatorum, anà ʒ. 7. coriandri præparati toſti ʒ. 4. omnia in puluerem redacta infundantur in ſucco agreſtæ, aut plantaginis, & acetoſæ per diem, demum exſiccata cum miua citoniorum fiat confectio ad modum opialæ, cuius ſumat ʒ. 2. cum aqua plantaginis, & portulacæ.* Sed in pituitæ fluxibus præſtat cuminum toſtum aceto infuſum, aut aniſum eodem modo præparatum. Prodeſt & ʒ. 1. *caſei antiqui in aqua chalybeata*, tam per ſedem iniecta, quã per os ſumpta: item adeps caprillus liquatus, & admixtus micæ panis: præterea *coaguli hœdi ʒ. 1. cum aqua plantaginis.*

Exteriùs verò varia, & valdè proficua adhibere poteris, tum ventri, tum ventriculo: nam licet vniuer-
C ſum corpus mali cauſam præſtet, cum hoc tamẽ fluẽdi conſuetudo, & ventris facilitas, laxitas, & impotentia, ſæpè fluxus ſolent in intolerabilem diuturnitatem deducere. Quapropter primò fotibus vteris, in bilioſis eo q. ℞. *radicis biſtortæ, quinquefolij, anà ℥. 4. corticis mali granati, balauſtiorum, anà ℥. 2. abſynthij, & menthæ ſiccæ, anà p. ß. florum roſarum p. 1. ſeminis myrti ℥. 1. bulliant in aqua cum modico aceto.* Proſunt irrigationes etiam ex decocto malicorij, abſynthij, gallarum, nucum cupreſſi, balauſtiorum, hypociſtidis, cũ vino rubro, & aqua ferrata: valet quoque fotus ex vino rubro extinctionis pini tædoſi ſuccenſi: item olei omphacini, roſarum, & maſtichis. Exteriùs tamẽ em-
D plaſtrum appones, q. ℞. *ſantalorum rub. roſarum, ramich, malicorij, maſtichis, corticum auellanarum, & coriãdrorum aceto præparatorum, anà ʒ. 1. corticis capparorum infuſorum in aceto ʒ. 5. conficiatur cum ſucco citoniorum.* Verùm ſi cauſa frigida ſit, prædictis calida medicamenta addere oportet, velut eſt cortex citri, lignum aloes, cariophyllus, ſpica, ciminum toſtum, & reliqua huius naturæ. Præſtat etiam vnguentum quod fit ex aliquo ex prædictis oleis, vbi ſæpius fruſta alabaſtri extincta ſint. Ex vſu quoque eſt, id q. ℞. *maſtichis, corticum thuris, anà ʒ. 3. pulueris mẽthæ, & cinnamomi, anà ʒ. 1. & ß. olei nardini, maſtichini, & abſynthij, anà ℥. 1. vini odorati modicum, ceræ quod ſufficiat vt fiat vnguentum.* Prodeſt & aliud q. ℞. *olei nar-*
E *dini, & maſtichis, anà ℥. 1. & ß. olei omphacini ℥. 2. maſtichis quod ſufficiat ad conſiſtentiam, & fiat emplaſtrum.* Magni quoque vſus eſt emplaſtrum ex palmulis, vino, farina hordei, croco, aloe, & maſtiche à Gal. ſcriptum 1. ad Glauconem: vel id q. ℞. *olei maſtichis, citoniorum, & myrtillorum, anà ℥. 1. pulueris ſanguinis draconis, thuris, & gummi tragacanthi, anà quod ſit ſatis.* Prodeſt incredibili efficacia aliud q. ℞. *citoniorũ, vel pirorum, aut dactylorum viridium lib. 1. macerentur in aceto, & aqua, & decoquantur, atque adde roſarum, & abſynthij, anà m. 1. cimini toſti, & aceto macerati ʒ. 3. fiat decoctio: piſtentur diligenter, & adde acaciæ, & maſtichis, anà ℥. ß. coralli ʒ. 1. cariophyllorum, & ſpicæ nardi, anà ʒ. 1. olei roſarum omphacini, & myrtini, anà ℥. 2. & ß. cum lib duabus panis candidi, vel furfuris reducatur ad formam cataplaſmatis.* Eiuſdem efficaciæ eſt id, quod ℞. *micæ panis toſti, & infuſi in aceto chalybeato, carnis citoniorum, anà partes*

equales, coquantur cum oleo maſtichino, & vino rubro, additis pulueribus maſtichis, thuris, & ſanguinis draconis, anã ʒ.2. fiat cataplaſma. Præſtat eundem vſum emplaſtrum diaphœnicon Meſues, ac maximè ex deſcriptione Alexandri: item emplaſtrum de cruſta panis, & alia quæ copioſiùs adduximus capite præcedēti. In quorum omnium vſu hanc legem adſeruabis: quòd ſi vitio concoquentis malum fiat, quæ calorem adaugent, & ſupplent adminiſtrabis: ſi retinentis iactura, quę adſtringunt: ſi expellentis irritamento, quę attemperant, & leniunt.

Neque prætereundum eſt, ſi hæc omnia non proſint, magni eſſe momenti ſomnum conciliare, maximè ſi vel in dyſenteriam, vel in colliquationem, aut tabitudinem affectio commigret: in quem vſum narcotica primum, & potiſſimum locum obtinent, præſertim viribus non labentibus. Quapropter dormituro præbe *ſyrupi papaueris ℥.1. ſyrupi de roſis ſiccis ℥.ß. aquę deauratę, aut plantaginis ℥.1.* quòd ſi profuiſſe nō videatur, ad *philonij ℈.1 vel ʒ.ß.* te conferes. Hoc tamen ſcito, inter narcotica eſſe quædam, quæ frigidis humoribus proficua exiſtunt, quę ſi calidis adhibeas, haud parum lædes, qualis naturæ eſt aurea Alexādrina, theriaca, & alia huius naturæ: nonnulla etiam aduerſus humorum acrimoniam, & calorem pugnant, præter id quòd ſomnum conciliant, velut eſt requies magna, & alia quæ maiorem opij copiam recipiunt. Alia item ſunt quæ omnibus proficua exiſtunt, velut philonium Romanum, aut Perſicum. Romanum quidem paſſionibus à cauſa frigida ortis, Perſicum verò eis quæ à calida fiunt. Sed præſtat, tanquam adſtringens, & narcoticum pharmacum, id q. ℞. *micletæ ℥.ß. conſeruæ roſarum antiquæ ℥.1. trochiſcorum de Karabe, de ſpodio, & de terra ſigillata, anã ʒ.2. pilularum Nicolai contra fluxum ʒ.1. requiei magnæ ʒ.2. & ß. ſyrupi myrtillorum quod ſufficiat vt fiat confectio, cuius bis in hebdomada ʒ.1. porriges.* Maioris etiam efficaciæ in ſedandis fluxibus eſt pilula, q. ℞. *opij gr.1. croci gr.4. cinnamomi, & caſſiæ ligneæ, anã ℈.ß. cum tragacantho fiant pilulæ duæ,* quarum vnam ſummo manè porriges.

CAPVT XII.

De dyſenteria.

DYſenteriam appellant Græci, id quod Latini tormina, ſeu difficultatem inteſtinorum. Sed id nomen generali quodam ſignificato complectitur omnem cruētam excretionem per infernam aluum factam, ſpecialiter verò, non ſolùm tormina, & difficultatem inteſtinorum, verùm & dyſenteriam magis propriè dictam, hoc eſt, ſolam cruentam excretionem cum vlcere, & torminibus, in qua ſanguis quidē exit, ſed non vt in cæteris à iecore, aut vniuerſo genere venoſo, ſed ab inteſtinorum abraſione. Atqui licet quatuor conſignentur cruentæ excretionis differentiæ, iuxta Galeni mentem, cum hoc tamen, ſi rem diligentiùs velis expendere, ſeptem proculdubio reperies: vnam quidem ex ſanguinis optimi vbertate: aliam ex diluto, & crudo: tertiam ex fæculento: quartam ex bilioſo, & acri, ac ſalſuginoſo: quintam ab hæmorrhoidibus, quam ablegare à vitijs inteſtinorum placet, vt cap. de hepatica dyſenteria leges: ſextam vero eam, quæ in morbis acutis, vel decretoriè, vel tabeſcentiæ, & liquationis modo, contingere aſſueuit, in quo excretionis genere ſanguis qualitate à natura alienus excernitur, vt habetur à Galen. 3. de ſymptomat. cauſ. cap. 2. quam quoque ad eam, quæ fæculentum ſanguinem excernit, reducere poteris, licet malignior ſit: ſeptima denique (quam Galen. quartam arbitratur) ab excrementis fit cruentis quę ob exeſionem inteſtinorum ſanguini admixta excernuntur: quæ ſanè

A veram dyſenteriam, & legitimam conſtituit, cui hoc caput peculiariùs dicauimus: nam reliquarum, capite de hepatica dyſenteria, & cruentis excretionibus meminero latiùs. Eſt igitur dyſenteria excretio cruenta per infernam aluum facta, quæ ex inteſtinorū abraſione, & exulceratione tantùm cruenta efficitur: quippe nihil aliud eſt quàm diarrhœa ad maiorem feritatem ducta. In vtraque enim ijdem humores per inteſtina dilabuntur: verùm diſſident, quia in diarrhœa morbus eſt ſolùm ab intemperamento cū humorum affluxu prodiens: at in dyſenteria, præter id quòd ſanguinolenta excretio exiſtit, morbus exulceratio eſt, & ſoluta inteſtinorum vnitas. Quo fit vt hæc nunquam ſine dolore appareat, illa verò ſæpiſſi-
B mè citra ipſum: item hæc cum moleſtia, torminibus, & difficultate inteſtinorum, diarrhœa verò ſecus: denique diarrhœa pernicioſa, & cruda, bilioſa, ſpumoſa, praſſina, nigra, ramētoſa, aut varij coloris prodiēs ſæpiſſimè in dyſenteriam commigrat. Itaq; licet plures ſint cruentæ excretiones, ea ſolùm veræ dyſenteriæ nomen meretur, cuius ſanguis ab inteſtinorum vlcere profluit: item licet vlcera ex varijs cauſis inteſtinis ſuccreſcant, id vlcus ſolùm haberi debet dyſentericum, quod ab humorum acrium, & mordacium eroſione prodit. Præterea etiamſi inteſtinis tormina, & difficultates accidant, hæ ſolùm dyſentericæ debent cenſeri, quæ ab vlcere ex eroſione humorū prodeunt: vt conſtet dyſenteriæ veræ naturam integrari
C his tribus conditionibus, ex vlcere; dolore; & humore acri, erodente, atque mordaci cum fluxu ventris. Quo fit vt reliquæ excretiones, quantumuis cruentæ ſint, illegitimæ, & pſeudodyſenteriæ haberi debeant.

Veræ & legitimæ dyſenteriæ cauſæ ſunt humores acres, erodentes, & mordaces, ad inteſtina præter naturam (hoc eſt citra correctionem, attemperamentū, aut mixtionem, ſeu naturæ miniſterium) prolabentes. Quos ſanè ſuccos, vel intra venas, & iecur fuiſſe factos conſtat, vel in primis corporis venis, aut à capite prolapſos: A iecore enim & vniuerſo corpore incoctibiles ſucci, qualis eſt bilis vitellina, porracea, æruginoſa, aut atra dilabuntur; & nōnunquam exuſta melancholia; aliquando verò ſalſa pituita; ſed hæc ple- Cauſæ.
D runq; à capite, aut à vētriculo frigidiori, iecore exiſtēte calido. In qua re, ne in curatione aberres, diligēter conſiderabis, fiat ne ſalſa pituita per putredinem, vel per pauci, amari, & aduſti humoris permiſtionē, aut per adhæſum ſeroſæ ſubſtantiæ: non enim parui momēti eſt ad curationē id diſtinxiſſe. Ab alijs verò partibus plerunq; excrementa his humoribus ſimillima prodeunt, externa tamen frequentiùs accedente cauſa (licet interna, vt in febribus, vigilijs, inſuetis laboribus, & curis, vel prauis edulijs, aliquando contingat) ſic enim Aquilonia exiſtente tempeſtate, humor in quauis parte ſit, exitū non habēs, retrocedit, & id malū concitat: Vere etiam Auſtrali, & pluuioſo, tempeſtas quidem pituitæ ſalſæ procreatrix, & innati calidi
E corruptrix: Aeſtate inſuper feruidiſſima, maximè in fine, & Autumno, viris qui lienoſi ſunt, aut corpus habent præhumidum, & prauè inſpirabile, id non rarò lethaliter accidere ſolet. Sic etiam pituita craſſa, & viſcida in inteſtinis colligitur, cui ſi pro conſuetudine, quantum ſat eſt bilis ad expurgandum, & extergendum, non acceſſerit, cùm vtriuſque in corpore, & inteſtinis plus quàm par eſt abundet, hæc omnia æſtiuo calore putreſcūt, quia ex intempeſtiuis, & copioſis potionibus, præſertim frigidioribus, pituita, aut crudi ſucci abundant, ac primò pituita hæc acris euadit, & inteſtina ad expulſionem laceſſit, quæ cū ſeparari nō poſſit, facilè acrimonia, & mora, atq; adhærentia inteſtina abradit, & minutim excernitur. Quod etiā fit dū bilis illa ſic miſta, & putris magno impetu ad inteſtina confluit, quæ cùm ob lentorem plus iuſto adhæreat, exulcerat, ac mordet: quod etiam de reliquis

excrementis ſubaudire pari ratione oportet. Dimitto acria, erodentiaque, & nimis purgantia pharmaca, aut venenata, & cauſtica conditione affecta, quæ id quoque efficere nata eſſe conſpicimus, ſicut & flatus præcalidi, quibus ſuccreſcunt tormina maioris momenti, ſed longè maiora, cùm inteſtinis inflammatorius aliquis ſuccreſcit affectus, eſt enim non leuis occaſio euocandi humores ad ipſa, vt ſtatuerat Galen. 1.phar.gene.dicens: *Atque omnis dolor inflammata exacuit irritatque, & fluxionibus occaſionem præbet, quamuis rheumatica diſtemperie æger non afficiatur.*

Dubium. Sed conſideratione dignum fore iudicaui diſſerere, quid nam in cauſa ſit, quòd plerunque ij humores tantùm diarrhœam efficiant, & mordaciſſimi ſentiantur, ac feruidiſſimi, æruginoſi, praſſini, fuſci coloris, & variegati, qui ſummum malitiæ genus mõſtrẽt, & tamen dyſenteriam non pariant, ita vt conſtet in aliquo alio ſitam eſſe differentiæ rationem, ſi quidem ſola mordacitas, & acrimonia per ſe non poſſunt (licet neceſſariæ ſint) eroſionem, & vlcus efficere ſemper: nam cum minori acrimonia prædictis, non raro dyſenteriam fieri conſpicimus. De qua dubitatione ego ita ſentio, nimirum neceſſariam eſſe in his humoribus, præter dictas conditiones, vnam etiam aliam, huic muneri efficiendo peculiarem, & propriam, videlicet viſciditatem, aut lentorem, quo prædicti ſucci plus ſolito inteſtinis adhereant, quantum nimirum ſat ſit, vt abradere, & exulcerare poſſint: indiget enim prædictum opus plus temporis quàm in ſolo trãſitu conſumitur, alioqui calfacient quidem, & irritabunt ad citatiorem excretionem, non tamen exulcerare, aut mordere poterunt. Hoc enim eſt quod pulchrè dixerat Gal. reddens rationem 3.aphor. 12. quare à ſalſa pituita fiant grauiſſimæ dyſenteriæ, inquiẽs: *Ea igitur quæ fit in præſenti conſtitutione pituita, propter eam quæ fit caliditatem, ſalſa erit, & hac ratione dyſenteriam maximam generabit, quando longiori tempore mordens, atque abradens inteſtinum offendit: nam inter exeundum propter lentorem inteſtinis adhærens, & immorans, ſemperque ipſa propter qualitatem detergens, facit dyſenterias.* Itaque potiſſima ratio erit viſciditas, & acrimonia ſimul, qua dyſenteria differt à diarrhœa, in qua ſat eſt humores copia, aut qualitate alia eſſe viriatos.

Ex qua item interpretatione diluitur difficultas à Galen. 5.de vſu part. agitata, nimirum qua ratione in inteſtinis ab his humoribus, qui adeò ad ſui expulſionem naturam laceſſunt, vlcus fieri poſſit, cùm bilem, vel naturalem, vel leuiter etiam ad inteſtina prolabẽtem adeò celeriter trudat. Ac licet ipſe arbitretur ob anfractus, & circumuolutiones inteſtinorum id fieri, credendum eſt, id poſſe quidem iuuare, ſed non ſufficere, alioqui à quauis bile acri, & mediocriter aduſta, vt ipſe refert, exulcerationes fierent: ſed præter id neceſſum eſt lentorem, & tenacitatem prædictos humores ſortiri, vt exulcerationem efficere poſſint.

Signa. Signis quidem in hoc affectu ſummopere opus habemus, non quidem ſolùm quæ affectum monſtrent, & ab alijs cruentis deiectionibus diſtinguant, ſed quę affectam partem, & affectus differentias, ac magnitudinem monſtrare nata ſint. Sic enim dyſenteriam à reliquis cruentis deiectionibus diſtingues, quòd in illis ſolus ſanguis, copia, aut vitio peccans, excernatur; in dyſenteria verò reliquorum humorum maximè viciatorum maior copia, ſanguinis verò longè minor, ſimul cum ramentis, & mucoribus, quæ monſtrant ſanguinem à ſolis inteſtinis prodire: præterquã quòd in dyſenteria ſemper excretio fit cum torminibus, & cruciatibus maximis; in alijs verò non ita: item in hac minutiſſimæ fiunt excretiones, tum ſanguinis, tum aliorum ſuccorum; in alijs verò copioſiores. Eſt etiam affecti loci ſignum venter imus à ventriculo

A vſque ad rectum inteſtinum dolens: præterquã quòd ipſa inteſtina exulcerari oſtendit (præter dolorem) ſanguinis excreti paucitas, & inteſtinorum ramenta. Verùm quia diuiſio ſeparatioque inteſtinorum in gracilia, & craſſa, maximi eſt momenti ad locum, per quem auxilia adhiberi debent, dignoſcendum, ob id diligenter diſtinguere, vtra harum partium abraſionem patiatur, neceſſum erit. Sic enim ex loco doloris ſupra vmbilicum, gracilia; ſicut dum infra vrget, craſſa eſſe affecta conijcies: item grauiores exiſtunt tenuium, quàm craſſorum dolores. Præterea, ſi ramẽta craſſa, & copioſa cum excrementis exeant, craſſa inteſtina abradi dices; ſicut tenuia, ſi pauca, & gracilia: idem quoque oſtendit interuallum inter dolorẽ

B & excretionem, nam dum ſuperiora inteſtina exedũtur, longiſſimo interuallo poſt dolorem excretio fit; cùm verò craſſa, mox à dolore. Monſtrat id etiam permixtio ſanguinolentæ excretionis cum ipſis excrementis: nam cùm gracilia abraduntur, alui excrementa, & ſanguis plurimum confunduntur, & commiſcentur, quia diu ſimul iter agunt: dum verò craſſa, & infima inteſtina afficiuntur, ſeorſum, aut parũ commixta cum ſanguine apparent prædicta excrementa. Ante tamen quam ad ſpecialiora ſigna loci affecti deſcendamus, monſtrare incumbit vlceris, aut abraſionis magnitudinem, ſeu differentias. Aetius etenim, & alij, tres poſuerunt dyſenteriæ gradus, ſeu differentias, non ſolùm iuxta maioris, aut minoris exul-

C cerationis modum adductas, ſed etiam iuxta eas inteſtinorum ſubſtantias, quæ in hoc affectu abradi, & excerni ſolent: quorum primum eſt pinguoſum, mucilaginoſumque corpus, quo inteſtina obducuntur, ne facilè ab excrementis dilabentibus afficiantur alterenturque: hæc enim primò excernuntur in dyſenteria, quæ leuem, ſeu fientem (vt Galeni verbo vtar lib. 5.de locis) conſtituit dyſenteriam, primumq; eius gradum, ſeu ſpeciem circumſcribit. Secundum eſt ramentoſum quoddam corpus, album, tunicæ inteſtinorum perſimile, quod monſtrat interiorem eorum ſuperficiem abradi. Tertium fit cùm aliquid ex ipſa inteſtinorum compage excernitur, quod carnem, & veram eorum ſubſtantiam atteſtatur, conſtituens fa-

D ctam, & grauiorem dyſenteriam. Qui tamẽ exactiùs velit cuiuſque inteſtinorum exulcerationem, atque quantitatem vlceris rimari, expendat, in gracilibus ſuperficiem ſolùm eſſe læſam monſtrare excrementum tenue, bilioſum, & inodorum, ieiuni excrementa crocea, mali odoris, & nonnulla cum alimentis praue liquatis admixta: deprauatus tamen odor aliquando ab vlcere, nonnunquam ab humore, aut excremẽtis prodit: quod diſces, quia vlcus putrilaginem ſemper redolet. Ab inferiorum autem inteſtinorum vlceribus excrementa aquoſa prodeunt, tenuia, ſine odore, niſi vlcera profundiora ſint: quo tẽpore ſanioſa prodeunt, ſubrubra, vinoſa, aut inſtar aquæ in qua caro lota eſt. Si verò vlcera in gracilibus latiora ſint, & ſu-

E perficiaria, bilioſum, quod effluit, inſtar pinguedinis prodit: ſi profundiora ſint vlcera, non ſolũ exquiſitè bilioſa, ſed crocea fæcem vini referentia, ſpumoſa, & nigra, porracea, craſſiora, inſtar putredinis graueolentia. Ex profundioribus verò craſſorum inteſtinorum vlceribus cruenta emanant, craſſa, pituitoſa, carnoſa, valdè pinguia, ramentoſa, velut ipſorum fruſta, & integræ partes: ſi tamen vlcus profundius ſit, emanat gutta cruoris, craſſa, carnoſa, rubra, grumoſa, nonnũquam nigra, multis modis varians, odore intolerabili affecta. Contingit etiã vt vniuerſa inteſtini tunica diſcedat adeò incredibili magnitudine, quòd videatur maiorem partem inteſtinorum continere: quo tempore iam negotium in diſcrimine vltimo verſatur, licet viſum ſit tunicam, quę remanet, cicatricem contrahere. Item contingit ex aliquo vaſculo cruorem adeò copioſè effluere, vt iam rem indeſperatione poni

iudices, maximè ſi ex magno vaſe ſit. Accidit prætereà vlcus, & inteſtina adeò inflammari continuo dolore, & cruciatu, vt nulla ſalus ſperanda ſit, niſi pus effluat febre ceſſante, & vberiùs ſanguine miſſo.

Præſagiū Quantumuis pernicioſa ſit, & ferè omnino lethalis hæc morbi natura, & conditio, cum hoc tamen contingit aliquos morbos difficiles, ſuperueniente dyſenteria ſanari: non quidem cum adeò praui exiſtunt humores, quòd cruenta ſit excretio ex inteſtinorum exulceratione, ita vt tormina, & difficultas inteſtinorum ſubſequantur (quippe hæc deterior, & periculoſior eſt, quam ſint affectus qui ea ſuperueniente ſanātur) ſed quòd per eam peſſimi, & deterrimi humores excernantur, quam antea in ſola diarrhœa ſolent reperiri, & in cæteris morborum, qui citra ipſam ſanari non poterant, excernerentur. Sed coniectabile eſt hanc (licet dyſenteria nuncupetur) talem re vera, & exquiſitè non eſſe, ſed ſolum quia adeò ſucci qui profluunt pernicioſi exiſtunt, vt tormina, & difficultates inferant, vlcera autem minimè, quia longè magis inſanabilia eſſent, vt de dyſenteria ex atra bile refert Hipp. Verùm cùm vlcera non fiant, & longè deteriorem ſuccum contingat excerni, quam in quauis diarrhœa, ob id felicem morborum euentum præſagire licebit. Et hoc eſt quod dixerat Hipp. 6. aphor. 46. *Quicunque lienoſi*, aut 48. *Lienoſis dyſenteriam aduenire, bonum*: item 7. aphor. *A furore difficultas inteſtinorū*: & 2. prædictionum ſcribit, *podagricos optimè ſe habere dyſenteria ſuperueniente*. Quæ vt rectè interpretari poſſis, expende duo eſſe dyſenterię genera, vnum acutum, pernicioſum, ſignis manifeſtum pernicioſis, cuius finis ſemper eſt naturam perdere, & inteſtina abradere: alterum verò mitius, in quo potiùs cruor quā ramentum excernitur, & in quo corpus exoneratur: ſic profectò dum aliquis morbus per dyſenteriam ſoluitur, credibilius eſt per hoc ſecundum genus potiùs ſolui, quam per primū. Cuius ſententiæ creditur Hippoc. fuiſſe 2. prædict. dicens: *Dyſenteriæ, ſiquidem cū febre inuaſerint, aut varijs alui egeſtionibus, vel cum hepatis, aut præcordij, & ventris inflammatione, vel quæ doloroſæ ſunt, aut cibos intercipiunt, hæ omnes prauæ ſunt, & qui ſanè plurima horum malorum habuerit, citiſſimè peribit, cui verò pauciſſima talium affuerint, huic plurima ſpes eſt. Moriuntur autem maximè ex hoc morbo pueri quinquennes, & ſeniores adhuc decennes, reliquæ verò ætates minus: at quæ dyſenteriæ commodæ ſunt, mala hæc non inducunt. Verum ſanguine, & ramentis egeſtis, deſiuerunt 7. aut 14. aut 20. aut 40. die, aut intra hæc tempora morbos ſanant antiquiores, ac recentes, hos citiùs, illos ſeriùs, adeò vt etiam vtero gerentes alleuient, & fœtus corroborent, perducantque incolumes ad partum, ſi nihil doloroſum adſit: at ſi quid horum adſit, niſi prima die deſinat, aut paulò poſt, fœtui quidem perniciem, & periculum adfert.* Denique prima illa acutiſſima, & periculoſiſſima eſt, cuius meminit lib. de Coacis dicens ferè eadem verba quæ retulimus, cuius euentus omnino pernicioſus eſt, ſiue ab alio morbo decidat, ſiue incipiendo fiat. Cæterum ſi materia, cuiuſuis conditionis ſit, vincatur à natura, ac per inteſtina pellatur, licet difficultatem eorum generet, minoris eſt mali, & boni finis præſaga, vt Clazomenio in epid. contigiſſe refert Hipp. nam eo tempore dyſenteria cruenta (quòd copioſiori ſanguine admixtus temperatuſque excernatur humor, quo minus lædere eſt credendum) non erodens exoritur, in qua ſanguis niger, & craſſus exit, quo lienoſi plerunque curantur, ſi diuturna non ſit per aluum egeſtio: nam ſi diu duret, in aquam intercutem, & in mortem commigrat. Verùm ſi purgatio impuri ſucci ſalutis eſt cauſa, cur non ſufficeret diarrhœa? quæ igitur eſt ratio quæ cogat dyſenteriam neceſſariò fieri, cùm affectus ſit ſua natura pernicioſus? Cui dubitationi reſpondendum eſt, dyſenteriam neceſſariò de-

A bere eſſe, quæ à prædictis malis liberet, ac non ſufficere diarrhœam, quia ob id cognoſcitur materiam mali excerni: nam ſi alia quæ illud malum non efficeret excerneretur, vtique laborans non reſtitueretur ſanitati ex grauiori malo. Dicet tamen aliquis nullo modo poſſe dyſenteriam ſequi ex prædicto humore, quātumuis pernicioſus ſit, quia per coctionem mitior factus eſt: quòd ſi coctionem nondum eſt nactus, eius vacuatio ſalubris habenda non eſt, & ob id ſat eſſe diarrhœam ſubſequi. Huic dubio dicendum eſt, nunquam ſic huiuſmodi humores exquiſitè concoqui, quin aliqua eius particula acrimoniam adſeruet adeò inſignem, quòd dum per inteſtina dilabatur, tormina efficiat, & ob id vt ſalubriter excernatur, duo expoſtulat: primum vt cum torminibus exeat, ſignum B profectò humorem morbum efficientem radicitus expurgari: ſecundum quòd cruorem habeat admixtum, quo frænetur eius malitia, ne præter tormina, exulcerationem efficiat. Itaque ſi quis intellexerit quæ diximus, reperiet facilè, qua lege enodare oporteat illud Hippoc. *Si atra bilis, ſurſum, aut deorſum feratur, lethale, & dyſenteriam omnem ab atra bile lethalem, et inſanabilem eſſe*: & etiam intelliget quomodo cohærere poſſit cum præfata doctrina, quam locis nuper citatis adduximus, nimirum, *dyſenteriam ab atro, & prauo ſanguine ſalubrem eſſe, & alios affectus ſoluere*. Nam cùm Hipp. dixit lethales eſſe dyſenterias ab atra bile, intellexit de eis in quibus inteſtina exulcerantur ab eadem atra bile, quas ſanare eſt perdifficile, cū C vlcera cancroſa fieri ſit neceſſum. Item ſurſum, aut deorſum moueri ſolam atram bilem lethale eſt, & periculo plenum, verùm moueri cū ſanguine vt in hac dyſenterię ſpecie intellexit Hipp. minimè graue, quin imo tutum, niſi diu duret, vt explicat in Coacis: tunc enim in hydropem, aut atrophiam commigrat. Item dyſenteriam fieri, & ſanguinem ab vlceribus atra bile excauatis promanare, lethale, verùm ſi cum ſanguine ad inteſtina dilabatur, licet tormina efficiat, & ramenta vt Hipp. 2. prædictionum inſinuauit, minimè graue eſt, dum vlcera non fiunt. Præterea de dyſenteria hac iudicandum eſt, nimirum eam quæ ſuperiora vexat inteſtina, grauiorem eſſe ob ſymptomatum immanitatem, & ventriculi viciniam: tum etiam quia D difficiliùs ſanitatem ſuſceptat, & æger faciliùs exoluitur ob nauſeam, cibi faſtidium, vigiliam, & quia vlcera eo in loco rarò coaleſcunt, vt ex Hipp. mente Gal. 6. metho. refert. Ex natura verò cauſæ ea inſanabilis eſt, quæ ab atra bile prodit, vt ex Hipp. conſtat 4. aphor. 43. Sic grauiſſima exiſtit, quæ à praſſina, æruginoſa, aut ſincero humore prodierit: ſi tamen ſymptoma ſit alicuius febris, vt grauis cenſenda eſt, auget enim morbum vigilijs, ac doloribus, & vires longè imbecilliores reddit, quo fit vt periculoſa habeatur tum ob id, tum verò quòd mali moris eſſe febrē oſtendit. Critica verò in ardentibus ſalubris, intempeſtiuè tamen & ſponte ſuppreſſa, abſceſſum gignit in lateribus, viſceribus, & articulis, & digreſſionem, ac deceſ- E ſum materiæ, pręcluſa via inferiore, quo vnius morbi in alium tranſitus fit. Nec periculo caret cui initio bilioſus ſuccreſcit vomitus, quia ortum habet à materię copia, & feritate, quæ duas ſimul partes imbecillas inuadit, & etiam quia in principio vacuatio illa per vomitum (quæ alioqui futura erat præſidiū dyſenteriæ) pernicioſa eſt, aut inutilis. Pueris item quia non obediunt, & quia facilè diſſoluūtur, periculoſa exiſtit dyſenteria omnis (excepta ea quam mitem diximus, ſine febre, & torminibus, qua pueri diutiùs perſtant, & viuunt, ac euadunt) ſenibus verò quia magnitudinē cauſæ arguit. Grauis in vniuerſum eſt affectio, vt quæ in colliquationem, tabitudinem, hecticam febrem, malum corporis habitum, & hydropem plerumq; commigrat. Cum hoc tamen cautè eſt compeſcenda: nā ſi intempeſtiuè id fiat, mirum non eſt ſi in pſoram, furorem,

rorem, hydropem, & alios grauiſſimos affectus degeneret, vt in Coacis conſtat ex Hippoc.

Vt magnos, & grauiſſimos morbos, ac ſæpè mortem, hæc dyſenteriæ ſpecies minatur, ita profectò maxima diligentia prouidendum eſt, ne vltra pergat, aut diu duret: immedicabilia enim ſunt, quæ ab ipſa ſuccreſcunt mala. Quapropter medendi ratione petita à Gal. 6. lib. pop. par. 6. comment. 5. (qui abluere mordaces ſuccos, & oblinire inteſtina, ac temperare eorũ quæ defluunt acrimoniam iubet) conſtat omnem huius curationis ſcopum triplicem inſurgere, quorum quilibet ſuam præſtat peculiarem medendi viam, & rationem. Primus ſanè verſatur circa cauſam quæ fluit exulceratque inteſtina: ſecundus circa ipſorum inteſtinorum vlcera: tertius verò, & vltimus iuxta ſymptomata quæ accidunt. A quo tamen prædictorum auſpicari principium curationis oporteat, nõ eſt ita facilè interſtinguere: cùm aliàs vnus, & nonnunquam alter præpolleat, & ſibi curationem abroget. Quamobrem in hac hæſitatione diligenter morbi tempora conſiderabis: quippe in principijs, & dum vires conſtant, & accidentia perferri poſſunt, atque vlcera nondum cœperunt, ſolius cauſæ habenda prouidentia eſt, poſteà verò & vlceri, & dolori diligenter prouidebis. Namque ſi cauſa mox à principio negligatur, poſtmodum vrgentiores ſe ſe oſtendent vlceris & doloris indicationes, & malum ſubinde immedicabiliter exacerbabitur.

Iuxta primum ſcopum, corpus affectum conſiderabis, vt venari certiùs poſſis naturam, & conditionem humoris peccantis: in quo tria tibi expendenda ſuccreſcunt, qualitas nimirum ipſius humoris, copia, & impetus. Qualitatis verò nomine conſiderabis humoris naturam, ſit ne bilis aliquo vitio affecta, atra, vel æruginoſa, aut ſalſa pituita: item cuiuſque maiorem, aut minorem acrimoniam, ac mordacitatem, vt cuique pro indigentia ſubuenias. Præterea copiam niteris venari, nam ſi maior exiſtat, quam quòd ſperandũ ſit ex attemperamento, aut diuerſione temperari poſſe, & corrigi, protinus ab eius vacuatione curationis principium auſpicari oportet: nullo enim præſidio, in principio morbi, tutiùs impetum compeſces, quã

[San]guinis [de]tractio.

euacuata humoris maiori parte. In quo opere diligenter conijcies, an ſanguini admixtus ſit humor peccãs, vel ipſius ſanguinis maxima copia, corpus carnoſum graui febre, atque inflammatione, vel iecoris calore oppreſſum, vel ſuppreſſa aliqua ſanguinis (vt hæmorrhoidum, aut menſium) euacuatio, conſentientibus inſuper ætate, & viribus, venam ſecare citra cunctationem opus erit: moderatiùs tamen quam affectio expoſtulat, ob aſſiduam egeſtionem, & perpetuam vigiliam, ac dolorem. Quo ſenſu intelligendus eſt Gal. 1. ad Glauc. & 4. de ratione victus, vbi ſanguinis detractionem interdicere videtur, quod in diarrhœa ſolum eam interdicere eſt arbitrandum, non in dyſenteria, ſi quis eius verba diligenter conſideret. Audaciùs tamen, quam in quouis alio affectu, ſanguinẽ mittere poteris, vbi vel febris adſit, vel ſuperueniat continua, vel iecur excalfactũ exurenſq; fuerit, vel dyſenteria ex phlegmonoſa inteſtinorũ affectione prodeat, ſiue vlcus phlegmone vitiatum ſit, ſiue inteſtina ipſa ob affluxũ ſanguinis, aut bilis: incipiente enim dyſenteria, retractionis gratia ſanguinẽ quoque mittes. Eſt tamen differentia, vtra venarũ tundenda ſit, humeralis ne, an baſilica, vel ſaluatella: ſed ea eſt obſeruanda lex, quòd in ſuppreſſis hæmorrhoidibus, ac mẽſtruis, ex talo ſanguis mittatur: copioſo tamen ſanguine in vniuerſo corpore redundante, à baſilica: ſi tamen reuellere magis placuerit, ab humerali, aut ſaluatella: vtcumq; tamen fieri debeat, parciùs, & per partitas vacuationes id facito: in pueris tamen, & fæmellis, imbecillibus, vel cucurbita cum ſcarificatione vteris, vel brachijs hirudines affiges, aut longè parciùs mittes.

Purgandi ratio.

A Quòd ſi vnius tantum ſucci quantitas iuſto maior appareat, nulla vel quàm leuiſſima expectata præparatione, aut attemperamento, ipſum purgabis: nam huiuſmodi humores, tanquam turgentes, & irreparabile malum minantes purgare protinus oportet: ac licet timoroſum ſit, vt Auicen. refert ventrem ſoluere ſupra ventris ſolutionem, aut per locum affectum affectus cauſam purgare, præſtantius eſt maiorem copiam ſubita vacuatione demere, quàm paulatinè facta, ventrem maiori exulceratione perdere. Habet tamen hæc purgandi ratio hoc proprium, quòd eligentibus deſideret fieri medicamentis, mox à principio: cæterum ijs, quæ cum hoc, quòd corpus plurimum B non turbent, ſuaptè natura partes comprimere, & roborare habeant, vt educta ſufficienti humoris copia, partes deinceps fluxui ineptiores reddantur. Quo fit vt audaciùs quàm nonnulli cenſent, ſi hæc medicamenta adhibeas, purgare in dyſenteria poſſis: dummodo conijcias copioſam eſſe humoris peccantis quantitatem, vt ex oris amarore, & ventris turbatione venatur Hippocrat. id iubens debere fieri 2. popul. parte 6. text. 27. Verendum tamen eſt, prædicta purgatione copioſa vti in ea dyſenteria, quæ ex humoris deterrima conditione, & venenoſa qualitate prodit, vel ſi atrabilares ſint humores: quippe hæc corrigi, attemperari, & compeſci potiùs, & primò deſiderat, & alijs ſuccis, & medicamentis miſceri, vt miſcat, quàm vacuari: nequit enim id fieri citra maxi C mum maioris mali periculum, licet poſt prædictam correctionem, vacuatione etiam opus ſit. Scito tamẽ in principio licere purgare non abiecta purgatiua parte pharmacorum, verùm ſi ſemel hac via humoris maiorem partem eduxeris, poſteà vel tota rhabarbari ſubſtantia, vel abiecta maiori parte ſolutionis, & efficaciæ pharmaci, purgabis. Medicamenta autem huic vſui proficua in bilioſis ſunt, velut rhabarbarũ, quo nullum eſt in hoc malo præſtantius, à quo purgatio non ſemel conuenit, ſed ſi res exigit, & vires permittunt, bis terve, aut ſæpius, vt conſuluerat loco nuper citato Hippocrat. id enim oportet fieri ob perpetuam humoris morbifici generationem. Eiuſdem e D tiam conditionis ſunt *cortices myrobalanorum citrinorum*, quæ aut tota ſubſtantia in puluerem redacta, & ſaccharo roſaceo vetuſto admixta, vel ſyrupo roſarum, iterum in bolis compacta, exhiberi poſſunt, *quãtitate duarum drachmarum aut ʒ. 1. & ß. in pueris verò & fæmellis ʒ. 1. ſatis eſt.* Poſſunt etiam hæc medicamenta leuiter torrefieri, & eadem parum maiori quantitate exhiberi diſſoluta in aqua plantaginis, aut capitum roſarum: neque credẽdum eſt, vim propriã efficacia ignis amittere, & acrimoniam acquirere, vt nonnulli arbitrantur, ſiquidem nobis non eſt in animo eorum medicamentorum formam vſtione corrumpere, ſed ſolũ quod in ipſis mordacius, & tenuius eſt, leui igne diſſoluere: quapropter non licet eadẽ vre E re, ſed moderatè calfacere, ac poſtmodum aqua roſarum irrorare, quo vtiliora reddes. Proſunt etiã eadem ſi infundas in prædictis aquis, & leuiter expreſſeris, ac proiecta parte ſolutiua, ſcobem, ſeu recrementa porrexeris, in boli forma coacta cum ſyrupo roſarum ſiccarum, aut myrtillorum. Quas ſanè medicamentorũ formas non primo acceſſu porriges, vt multi conſulunt, ſed cùm in animo eſt leuiùs purgare, & preſſiùs comprimere: nam primo morbi inſultu, & vbi ſuſpicio eſt de obſtructione, aut deſcenſu mucaginum ad inteſtina, tunc quidem expreſſioni ʒ. 1. rhabarbari infuſi in aqua cichorij adijcere oportet expreſſionem ʒ. ß. agarici trochiſcati infuſi in ſucco roſarũ: nec deſunt qui loco agarici, carthami ʒ. 2. in ſero lactis infuſi, aut ſyrupo roſaceo ſolutiuo adijciẽdã eſſe cõſulũt. Procedente tamẽ morbo infuſioni. ʒ. 1. ß. rhabarbari, pulueris corticũ myrobalanorũ ʒ. 2. adijciunt, aut ℈. 1. pulueris eiuſdẽ rhabarbari. Poſtremò tñ ad ipſius

& corticum myrobalanorum ſubſtantiam, vt primò dictum eſt, deuenire oportet, ſiue puluis ſolus in forma boli exhibeatur, ſiue leuiter torrefactus, aut mediocriter poſt infuſionem expreſſus, admiſcereque opus erit ſyrupo ſolutiuo è roſis Hiſpanis, aut ſero lactis, vel aquæ portulacæ, aut plãtaginis. De ſalſa enim pituita quatenus ad purgationem attinet, pari lege ſubaudiendum eſt, cæterum diuerſis medicamentis: cuius naturæ eſt agaricus cum modico rhabarbaro, aut myrobalanis, maximè emblicis. In quem vſum ℞. *corticum myrobalanorum citrinorum, emblicorum, & chebulorum, anà ʒ. ß. agarici trochiſcati ℈. 2. ſyrupi ſolutiui roſarum ℥. 2. aquæ plantaginis ℥. 1. & ß.* Conſiderabis in pituitæ ſalſæ purgatione, ſit ne facta pituita per putredinem, vt in pleriſque febrium diuturnarum (aut acutarum quibus adiuncta ſunt in venis pituitoſa recrementa) contingit: quippe tunc frequentiùs purgabis, eo nimirum vſque dum omne putridũ extraxiſſe compereris. Verùm ſi conſtiterit ex ſeroſæ ſubſtantiæ admiſtione pituitam ortam fuiſſe, renes adeò purgabis, & vreticis vteris, donec coegeris ipſos auidiùs ſeroſam ſubſtantiam attrahere, & perfectiùs ſanguinem purgare. At ſi ex amari permiſtione fiat, purgabis quidem, ſed medicamentis quæ & bilem educant, & iecur roborent, adhibitis maiori diligentia quæ iecur ipſum, ac venoſum genus attemperent. Verùm ſi ab atra bile prodierit dyſenteria, eadem proderunt medicamenta, commixta tamen confectioni Hamech ſimplici, vel conſeruæ violarum cum puluεribus foliorum ſenæ: prodeſt & ſerum lactis cum eiſdem folijs in eo infuſis, polypodio, & epithymo, addito ſyrupo ex infuſionibus violarum, & ſucco è roſis Hiſpanis. In hac etenim non ante purgare aggredieris, quàm humorem cognoueris, vel miſtum mitioribus ſuccis, vel medicamentis attemperatum: vereri enim oportet ne ex fluxu pernitioſi huius ſucci ſæuiora fiant vlcera, cancroſa, & incurabilia. Quòd ſi conſtiterit dyſenteriam popularem eſſe, ac ſuſpicio fuerit virulentæ materiæ, tunc quidem purgantibus addere oportet cornu ceruinum crematum, & elotum: item cornu monocerotis pondere ℈. 1. quem quoque vſum præſtabit puluis margaritarum præparatarum, lapidis bezoar, de gemmis, diamargaritonis frigidi, vel terræ lemniæ, boli Armeni, & ſimilium, quę præter id quòd venenis aduerſantur, quodammodo vires habent cõpeſcendi impetum fluentis humoris.

Depoſita igitur, vel omnium humorum copia, vel vitioſi, & redundantis, tunc quidem ad eius, quod ſupereſt, attemperamentum, & correctionem, deuenire conſulit medendi ratio. Nequit enim natura perferre vitioſi huius ſucci compreſſionem, aut retractionem ad aliam partem, citra eius attemperamentum, & correctionem: ſed primò conſiderandum tibi eſt, graciliora ne, an craſſa inteſtina oblæſa ſint: nam in his, per ea quæ per ſedem inijciuntur, potiùs oportebit attemperare; at in illis, per ea quæ per os ſumuntur; licet aliquando per ſedem quoque aliquid immitti poſſit. Quapropter mox ab expurganti pharmaco (aut ſi eo non ſit opus, quòd quantitas non expoſtulet) humoris acrimoniam, & mordacitatem corrigere, frænare, atque mitigare opus erit: ſic bilioſis ſuccis prodeſt ſyrupus intybi, cichorij, portulacæ, violarum, roſarum, nenupharis, & papaueris, cum aqua plantaginis, hordei, violarum, cichorij, ferrata, deaurata, argentata, aut cum lacte ſeminum omnium frigidorum. Præſtat etiam ſerum lactis, ptiſana, amylum, & vltimò lac ipſum caprillum chalybeatum, aut vſtulatum fruſtis alabaſtri ignitis, vel cum quarta parte aquæ feruefactum, ſi febris, aut putredo adſit, aut ſi refrigerare impenſiùs velis, addita etiam ſeri lactis quarta parte, vel aquæ portulacæ. Quibus etiam vteris ad compeſcendam pituitæ ſalſæ acrimoniam, ſed maximè mucilaginoſis, vt ex pſyllio, ſemi-

A ne citoniorum, & lini: ſed præſtantius eſt, quod ex radicibus bugloſſæ, & borraginis per leuem decoctionem educitur. Quæ ſanè vſtis quoque humoribus prodeſſe poterunt, præcipuè tamen iurulenta omnia, præſertim ſi carnes pullorum, anatum, & tenerum porcellorum incoxeris extremitatibus adiunctis, cum violis, hordeo, portulaca, borragine, & ſimilibus, quæ gelatinum ius efficiunt, quod cum ſaccharo præſtitum, vſtorum acrimoniam frænat, & impetum coercet. Per aluum enim clyſmatis iniectis id quoq; opus exequendum venit: refrigerant enim, attemperant, & horum acrimoniam retundunt clyſmata, quæ fiunt ex ptiſana, aut aqua calida, vel hydrelæo ex roſaceo: conficiuntur etiam ex decocto hordei, corticum cucurbitæ, B lactucæ, ſcariolæ, florum violarum, nenupharis, & borraginis, cum oleo roſaceo, & ſero lactis, cum aqua etiam chalybeata, ac expreſſione ſeminum frigidorum cum ſucco portulacæ, vitellis ouorum, & ſaccharo albiſſimo.

Humorum fluxus medela.

Manſuetiori minoreque facto humore, tunc quidem eius impetum compeſcere opus erit: ſæpè enim exulcerata pars deterior redditur ex continuo affluxu, licet humor mitioris ſit conditionis. Hoc autem opus facies, humorem aliò transferendo, & compreſſis roboratiſque partibus, denſioribuſque factis humoribus ipſis. Aliò enim humorem transferes ſanguine miſſo, ſi (vt dictum eſt) opus fuerit: item expurganti pharmaco exhibito, vel vomitibus, maximè in C ſalſa pituita: nam hac via diuturnas dyſenterias curari conſpeximus: ſudor etiam excitatus plurimum prodeſt viribus valentibus, balneo, aut ſuffumigio ex rebus adſtringentibus. Sed præcipuè humoris impetum frænabis ijs quæ adſtringant, & comprimant, ac humores denſent: quod ſanè cautè facies, ni velis longè maiorem efficere eroſionem: tanto enim his minùs vteris, quanto conſtiterit humorem eſſe craſſiorem, ac viſcidiorem, quo certum eſt, maiores fieri abraſiones. Quapropter liberaliùs vteris adſtringentibus, & denſantibus, vacuata maiori humorum parte, & reſidua mitiori facta: quo tempore à leuioribus initio ſumpto, ad validiora prorſus deuenies, ac lenientium aliquid admiſcebis, & nonnunquam refrigerantium D modicum: nec non ea quæ vrinas mouere nata ſunt. Quippe vbi ſalſa pituita ex ſeroſa fit ſubſtantia, his quæ vrinam moueant longè citiùs ſaneſcunt, quàm adſtringentibus, aut alio diuerſionis genere. Sed expẽdiſſe in adſtringentium adminiſtratione oportet, ea potiùs proficua fore per os ſumpta, quam per clyſteria, ni ceſſante iam fluxu, corroborationis, & agglutinationis gratia. Præſtant tamen prædictum vſum potio omphacomelitis, ſyrupus de agreſta, de myrtillis, de ribes, ſuccus meſpilorum, citoniorum, prunorum ſylueſtrium, coquantur ſucci, & ſaccharo roſaceo admiſceantur, cui adde aquæ plantaginis, aut capitum roſarum, & maſtichis modicum. Verùm ſi à leuioribus initium velis ſumere, primò aquam hordei, vel E oryzæ torrefactæ, vel loturam amyli cum ſyrupo roſaceo porriges; poſtea cum ſyrupo myrtillorum, aut de ribes, vel cum aliquo ex prædictis ſuccis, vel aqua deaurata, aut ferrata, cum maſtiche, & ſyrupo de roſis ſiccis, vel de agreſta. Quibus vt ſimul materiam mitiorem reddas, *addes amyli modicum, tragacanthi ʒ. ß. terræ lemniæ, aut boli: item pulueris roſarum, coralli, myrtillorum, cryſtalli, diamargaritonis frigidi, vel margaritarum præparatarum, aut electuarij de gẽmis ℈. 1.* Quòd ſi velis ſimul ampliùs comprimere, & humores craſſare, *aluminis triti gr. 6. porriges cum ouo ſorbili, uel pumicis tenuiſſimè triti. Item ſuccum radicis ſymphyti pondere duarum drachmarum, aut puluerem eius.* Præſtant pira, & poma, ab interaneis mũdata, & plena cera; vel carnes aſſas cera oblinire, aut intra vẽtrẽ auium, quæ aſſantur, recondere. Quæ præſidia ſi obſtructionis ſuſpicio ſit, ſuſpecta quoq; exiſtunt. Tãquã

pecu-

peculiare etiam ſecretum nonnulli conſulunt *radicis filipendulæ ℥.1.contritam, & in ouo ſorbili præſtitam*: item vinum auſterum vbi pituitæ aliquid redundauerit, cùm ſaluiæ decocto. Præſtat etiam *lac vſtulatum cum ℥.1.ſtercoris canini*, aut in quo radices quinquefolij, conſolidæ maioris, aut filipendulæ, & ſimilia coxerint. Laudatur oui vitellum aceto feruefactum: item ſemen eupatorij, in vino datum, aut aqua plantaginis, maximè toſtum: item radices quinquefolij decoctæ in lacte, vel deploratis proſunt: polygoni ſuccus, ſi febris non adſit, ſuccini puluis cum aqua myrti, vel cydonij exhibitus prodeſt; vel *gummi Arabici, ſanguinis draconis, hypociſtidis, anà gr.8. cum ſyrupo myrtino*. Eundem quoque vſum præſtant trochiſci ex corallo, ſpodio, ſuccino, terra lemnia, eupatorio, rhabarbaro, aut de abſynthio. Item *coagulum leporis, vel hœdi ℥.1. cum vino veteri, vel aqua maſtichis, vel ſucco plantaginis*. Fertur etiam prodeſſe *puluerem factum è turture, cum bolo Armeno, ſanguine draconis, & mumia, contuſa vaſi teſtaceo bene lutato indita, & ita cremata, cuius datur ℥.1. ex lacte ouillo cocto*: ſed hanc potionem expertus ſum valdè vtilem, q. ℞.*ſyrupi papaueris ℥.1.ſyrupi de roſis ſiccis ℥.ß. diamargaritonis frigidi ʒ ß.eboris ℈.ß.aquarum plantaginis, & caudæ equinæ, anà ℥.2.* Conferunt etiam conſerua roſarum cum aliquo ex prædictis pulueribus, maximè cũ corallo, terra lemnia, bolo, & pulueribus electuarij de gemmis: item cydoniatum cum ſucco ſymphyti; ſuccus portulacæ cum puluere, q. ℞.*ſeminum roſarum, oxalidis, plantaginis, & portulacæ, anà ℈.1. corallorum rubeorum, & cornu cerui vſti, anà ʒ.1. amyli, tragacanthi, anà ʒ.ß. quæ omnia cum ſaccharo roſaceo vetuſto præbere poteris*; vel ſuccum cytoniorum cũ paſtillis de ſuccino, ex quibus, & ſucco polygoni facti boli mirum in modum proſunt: *item micletæ ʒ.1.cum pulueribus mori, vuæ acerbæ, aut mori rubi deſiccati, & in puluerem redacti.* Proſunt & poma cocta vino rubro, vel aqua, cùm puluere aliquo ex prædictis, aut boli, vel ſanguinis draconis, mumiæ, balauſtiorum, gallarum, hypociſtidos, thuris, & ſimilium. Præſtant & oſſa femoris vituli trita: alumen in ſucco plantaginis diſſoluitur, in eo linteolum immergitur, ſiccatur, & fit puluis vtiliſſimus. Quibus ſanè omnibus tanquam peculiare præſidium, multi ex authoribus arbitrantur ex vſu eſſe aliquid diureticum admiſcere, vt non ſolùm fluxus compeſcatur, ſed ad alias etiam ſedes deriuetur, qualis naturæ ſunt aromata, & quæ tenuium ſunt partium: quapropter nõ erit ab re aliquid cinnamomi, aut fœniculi, aut ſeminis petroſelini, vel meu addere, vel aliorum quæ id poſſe diximus. Sed inter cætera præſidia, à doctiſſimis etiã viris ratione, & diutino, ac fidiſſimo experimento firmatum proclamatur frequens aquarum thermaliũ, quæ potentiam habent refrigerandi, vſus, ita vt in potu, & ad cocturam alimentorum, & per clyſteria, mirum in modum prodeſſe referant. Cenſeo potiorem eſſe eam aquam quæ in ferri, argenti, vel auri fodinis reperitur, ſed in earum vſu, maxima ventriculi habenda eſt prouidentia.

Clyſteria. Hunc etiam vſum adſtringentia clyſteria præſtãt, ſed non æquè tuta ſunt, ac potiones, quapropter clyſteribus admiſcere quæ adſtringunt, neque temere, neque cuique tentare licet, cùm preſſiùs quæ erodũt eis adhibitis, adhæreant inteſtinis, maioremque ſubinde exulcerationem, & maiores cruciatus concitẽt. Retulimus enim in vſu adminiſtrandorum clyſterium lib. de recto præſidiorum vſu, hæc verba ex Galeni mente. Si vlcera ſint inflammationis expertia, idem genus ablutionum erit accommodatum: verũ vis adſtringendi erit parum intendenda, non tamen multo maior eſſe debet, quandoquidem in his quoq; adſtrictio modum excedens, mordicationem adfert, & vlcera proritat, & eo adigit, vt vel inflammentur,

A vel humectentur. Neque dubitandum etiam eſt in dyſenteria, ex inordinata clyſterium adminiſtratione, hæc & maiora mala oriri poſſe, nam crebra refrigerantium iniectione ob inteſtinorum continuitatẽ, ventriculus quoque refrigeratur, quod & flatuũ multitudo, & cruda excrementa commonſtrant. Quod etiam damnum adaugent, qui potiones, & electuaria his admiſcent, quæ refrigerando adſtringunt, & paſſim, ac ſine methodo dyſentericis exhibent, non aduertentes diminui aſſiduo fluxu ventriculi calorem ampliùs, ob idque extingui, & coctionem interturbari. Quo fit vt non expediat hæc, nec adſtringentia dyſentericis temerè adhibere, niſi calfacientibus, & cõcoctorijs caſtigata, quod veteres illos ſapientiſſimos

B in ſuis ad dyſentericos medicamentis feciſſe cõſtat: in quibus, vel mentham, abſynthium, hyſſopum, acetum, fœniculum, aniſum, daucum, nardum, cinnamomum, caſſiam, crocum, thus, vel myrrham, aut maſtichem adiunxerunt, niſi vlcera adeò computreſcant, vt firmandi carnem gratia, atque roborandi, adſtringentia adiungere ſit neceſſum. Adminiſtrabis igitur adſtringentia clyſteria, primò temperatis, lenientibus, & anodynis admixta, vt prolabens materia temperetur, ſimulque doloris inclementia miteſcat, & pars ineptior ad recipiẽdum fiat. Cui vſui clyſteria conficies ex decocto oryzæ, & hordei torrefacti cum ſaccharo, & oleo roſaceo omphacino: conficies etiam ex lacte vſtulato lapillis, aut fruſtis alaba-

C ſtri, vel chalybe, ignitis, cum oleo myrtino, aut ſucco polygoni. Verùm quia ex adſtringentibus, alia ſunt calida, & alia frigida, fluentis humoris ideam conſiderabis, vt pro[illegible]s indigẽtia hæc, aut illa admiſceas: ſunt autem calida nardi ſpica, abſynthium, cinnamomum, cariophyllus, calamus aromaticus, lignum aloes, maſtix, thus, manna thuris, aloes, myrrha, ariſtolochia, gentiana, enula, ſtyrax, propolis, ſaluia, caſeus inueteratus, coagulum leporis, & huius cenſus alia, quibus non deeſt, vt ex Galen. conſtat, ſua trahendi efficacia, vt cautè eis ſtudeas vti. Frigida verò ſunt vitis capreoli, arnogloſſum, rubus, myrtus, balauſtiũ, malicorium, roſa ſicca, ſorba, pruna ſiluestria, pira, meſpila, galla, berberis, acacia, hydociſtis, terra ſigilla-

D ta, hematitis, bolus Armenus, ſanguis draconis, coriãdrum in aceto maceratum, Karabe, corallum, margaritæ, cornu cerui, ſantali, ſpongia, interior tunica ventriculi gallinarum, & denique alia intenſiùs infrigidãtia, vt portulaca, lenticula paluſtris, ſemperuiuum, polygonum, ſigillum, radix filipendulæ, lactuca, vmbilicus veneris, cauda equina, oxalis, violaria, cucurbita, & papauer. Quorum, pro indigentiæ ratione, prædictis clyſteribus aliquid addere poteris, vel ſucci eorũ, vel pulueris, vel decocti cum oleo roſarum omphacino, myrtino, maſtichis, vel abſynthij: quorum formã ſic facito: ℞.*hordei integri, & roſarum rubearum, anà p.1.fiat decoctio cuius accipe ℥.10.& adde ſyrupi roſarum ℥.2.ſacchari rubri ℥.1.ſucci polygoni ℥.1.& ß. vitella ouorum num. 2.*

E *hoc enim præmiſſo vteris eo quod recipit hordei torrefacti p. 2. tapſi barbati cum radicibus linguæ paſſerinæ, plantaginis, & foliorum myrti, anà p.1.roſarum p.2. fiat decoctio, & in lib. 1. diſſolue olei myrtin., & ſucci plantaginis, anà ℥.1. & ß. ſacchari albi ℥.1.* Aliud etiam conficies, quo vehementiùs adſtringes, dum fluxio magis vrget, q. ℞.*radicis conſolidæ maioris, & biſtortæ, anà ℥.1.gallarum, nucum cupreſſi, anà ℥.ß. roſarum, florum chameleontis, anà p. ß. fiat decoctio in aqua ferrata, & in ℥.10.diſſolue ſucci polygoni ℥.2.ſeui hircini ℥.1.& ß.fiat clyſma.* Quòd ſi velis ex pulueribus, ſuccis, aut decoctis clyſteria conficere, hoc modo facito: ℞.*pulueres boli, terræ Lemniæ, aut cuiuſuis alterius medicamenti adſtringentis, infundeque in ſuccis, aut decoctis, & poſteà facta expreſſione, adde ex memoratis medicamentis, quod vſui magis proficuum cognoueris.*

Exteriùs verò ventriculum, & inteſtina comprimes, roborabis, & arctiora reddes fotibus, ſacculis, inunctionibus, & emplaſtris. Sic enim iecur primò roborabis, quo minus, vel à toto corpore ita facilè recipiat, vel praue generet, quod efficiunt *ceratum ſantalinum quantitate ʒ. 3. cum oleo roſaceo malaxatum:* ſed huius conditionis plura reperies capite de iecoris imbecillitate. Ventri enim, quòd facilè ob ſympathiam, & continuitatem ab inteſtinis oblædatur, adhibebis oleum maſtichis, myrti, cidoniorum, & abſynthij: tandem alia quæ capite de imbecillitate ventriculi latiùs ſcripta reperies. Valet & cataplaſma q. ℞. *panis candidi lib. 1. abſynthij ſicci, menthæ, anà m. 1. corticis citri ʒ. 2. carnis citoniorum ʒ. 4. corticis mali granati ʒ. 1. fiat decoctio in vino rubro, & per cribrum mittantur, quibus adde hypociſtidos ʒ. ß. galangæ, nucis muſcatæ, cariophyllorum, maſtichis, cardamomi, anà ʒ. 1. ſpicæ nardi ℈. 1. olei abſynthij, & nardini q. ſ. vt fiat cataplaſma,* ſi fluxio ex pituitoſis ſalſis ſit. Præſtat & emplaſtrum diaphœnicon Meſues in fluxione humorum frigidorum, & Alexandri in calidis, & exurentibus, maximè ſi liquetur oleo de cucurbita: quippe hãc legem in omnium topicorum adminiſtratione obſeruare oportebit, ne turpiter aberrare contingat. Vngere etiam oportet ventrem, & renes eo, q. ℞. *olei roſarum, myrtillorum, & citoniorum, anà ʒ. 1. aceti ʒ. ß. miſce:* item alio q. ℞. *gallarum, myrtillorum, nucis cupreſſi, roſarum rubearum, ſeridis, berberis, anà ʒ 1. corticũ thuris, coriandri, anà ʒ. ß. coralli rubei ʒ. 2. fiat puluis tenuiſſimus qui inſpergatur ſupra inunctionem:* vel fiat hoc linimentum, q. ℞. *pulueris præſcripti ʒ. 3. olei roſarum, myrtillorum, citoniorum, & omphacini, anà ʒ. ß. ceræ albæ q. ſ. fiat linimentum.* Verùm ſi his, aut ſua ſponte aluus adeò fiat ſuppreſſa quòd nullum excernat alimentorum excrementum, interdum emollientibus vteris clyſmatis, quo promptiùs hæc excernantur, ne vlcera ampliùs citra nouam fluxionem irritentur ob excrementorum irritationem, quod ſæpiſſimè ſolet dyſenteriam protrahere.

Vlceris curatio.

Vlceris autem medela (quæ præmiſſa cauſarũ prouidentia ſolis clyſmatis perficienda venit) tot ſibi vẽdicat auxiliorum differentias, quot ipſum poſſe ſortiri prauas conditiones certum eſt. Quippe aliquando vlcus nihil aliud mali ſibi habet adiunctum, quàm vitium humoris fluentis: aliquando ſordidum factum eſt: nonnunquam putrilaginoſum, ac ſerpens, & frequentiſſimè phlegmonoſum efficitur: quapropter iuxta cuiuſuis indigentiam, præſidium adhibere oportebit. Sic profectò vbi inteſtina humore dilabente abraduntur, ea ſolùm clyſteria proficua ſunt, quæ abluẽdi vires habent, qualia ex decocto hordei cum ſaccharo conficiuntur, aut ex decocto plantaginis, portulacæ, & violarum cum ſaccharo. In quo ſanè opere fugiendum eſt à communi, & vulgari Medicorum vſu, qui oleum his admiſcent, quo ſordidius reddunt vlcus: quo profectò tantum licet vti, dum aut opus eſt inteſtina oblinire, aut dolorem compeſcere. Verum ſi vlcus ſordidum eſſe conſtiterit, quod excrementi conditio, & ſordities monſtrabit, detergentia ſunt adhibenda auxilia, ſimulque acrimoniam materiæ reprimentia: quale eſt quod paratur ex aqua hordei, aut lacte aſinino, quòd copioſum habeat ſerum, & ob id abſtergendi vim, addito ſaccharo, aut ſyrupo roſaceo. Præſtat & hydroſaccharum, aut ſi pituita abundauerit, hydromel confectum ex decocto cicerum rubrorum, lentium, lupinorum, parietariæ, furfurum, addito vino rubro ex decoctione betæ, ſi inflammatio nulla ſit: quòd ſi ſalis, aut mellis aliquid addere placuerit, id cum lacte, & ſero admiſce, & in pituitoſa, & contumaci dyſenteria facito. Præſtat & illud, q. ℞. *aquæ hordei lib. 1. ſucci plantaginis ʒ. 3. ſyrupi roſarum ʒ. 1. & ß. vitella ouorum num. 2.* Quòd ſi fluxionem adhuc perſtare compereris, ſcito opus eſſe admiſcere

A decocti roſarum, plãtaginis, & polygoni aliquid, quo modeſtiùs fluat deinceps humor. Sic ad vlcera compeſcenda, & ſiſtendam materiæ fluxionem, parantur varia medicamenta per os ſumenda: quorum primũ ℞. *aloes, thuris, conſolidæ maioris, anà partes æquales cum ſucco plantaginis, miſce & præbe ʒ. 1.* valet, & id q. ℞. *ſeminis pſyllij, & plantaginis, anà ʒ. 2. gummi Arabici, terræ Armeniæ, anà ʒ. 3. miſce, & ante cibum præbe ʒ. 2.* Vehementibus torminibus, & in deſperata ſalute prodeſt trochiſcus, q. ℞. *ſanguinis draconis, croci, ladani, anà ℈. 1. aluminis, gallæ, anà ʒ. 1. & ß. acaciæ ʒ. 3. terræ Lemniæ, balauſtiorum, anà ʒ. 3. & ß. caliculorum glandium, ſeminis acetoſæ, anà ʒ. 1. ſeminis pſyllij ʒ. ß. miſce cum ſucco myrti, & porrige ʒ. 1.* Itaque prout materia quæ inteſtinis hæret, plus minuſve
B hærens fuerit, eò magis, aut minus abſterſio exequenda venit: & ſic adſtringere oportet magis minuſve, prout magis, aut minus impetuoſè fluxerit. Fortiora verò abſtergentia vereri oportet, vt quæ plurimũ proritare fluxionem, & dolorem concitare ſunt nata, vel mox alio vteris leniente clyſmate. Quòd ſi abſtergere ſimul, lenire, & adſtringere velis, proficuum eſt, q. ℞. *amyli ʒ. 1. lactis ʒ. 10. ſeri lactis ʒ. 3. butyri recentis, & ſacchari, anà ʒ. 2. adipis hirci liquati ʒ. 1. boli Armeni ʒ. 2. vitella ouorum num. 2.* Cæterum ſi vlcera putrida ſerpentiaque ſint, vt ex dolore in varijs inteſtinorum partibus ſerpente conijcies, alijs vteris quæ humorem frænare, partem roborare, fluxionemque cõpeſcere cum attemperatione, nata ſint: ſed prætermiſ-
C ſis causticis medicamentis, quibus antiqui vtebãtur, ſecuriùs conficies ex decocto polygoni, portulacæ, radicis bugloſſæ, & borraginis, equiſeti, plantaginis, lentium, & hordei cum ſuccis prædictarum herbarum, & modico melle, aut ſaccharo, vel pulueribus maceratis, & colatis in prædicto decocto, ex bolo, terra lẽnia, corallo, cornu cerui vſti, roſis, & malicorio, quibus ſi vinum rubrum addideris, ex vſu facies. At ſi aliquando adeò neceſſitas, & putrilago creuerint (cõſtantibus tamen viribus) quòd opus ſit ad cauſtica auxilia deuenire, hoc ſolo paſtillo vteris in aliquo ex prædictis ſuccis, vel decoctis cum vino rubro liquato, q. ℞. *trochiſcorum de minio, vel pulueris Ioannis de Vigo quod ſufficiat, miſceantur cum ſucco plantaginis,*
D *& vino rubro, qui poſtea diluantur in lacte, aut ſero põdere ʒ. 1.* ſunt qui *addant* (& optimè quidem faciunt) *ſingulis eorum drachmis opij gr. 1.* quibus profectò ſi vti velis, primò porriges laboranti buccelam panis aqua frigida, aut lacte madidam, mox inquam ab iniecto clyſtere, quod prædictum trochiſcum (dixerim partem eius) recipiat: longè tamen vtiliùs, & ſecuriùs facies, ſi ſolum vtaris trochiſcis Andronis in aqua plãtaginis, aut ſolani diſſolutis, & per clyſterem iniectis: puluis autem Ioannis de Vigo ſuſpectus mihi videtur, cuius loco vnguento rubeo liquato ſero lactis libentiùs vterer. Quòd ſi vlcus inflammatum ſit, ſeu calidum, vt ex calore partis affectæ in ventre, ac ex febre, & ſiti comperies, ex lacte, & roſaceo, aut decocto
E hordei, & roſaceo, ex ſucco ſemperuiui, & roſaceo clyſterem parabis: laudat tamen & meritò Trallianus ex ſucco plantaginis, & roſaceo confectum. Verùm ſi ab his malis vlcus vindicaueris, protinus ſtudẽdum eſt ipſum ad cicatricem perducere, hac facta diſtinctione, quòd in craſſis inteſtinis generanda caro eſt, in membranoſis verò conſolidanda. Carnem quidem generabis, clyſtere primò iniecto, quod abluat, vt ex decocto hordei, & ſaccharo, aut ſero, & ſaccharo, vel ſyrupo roſaceo: item ex vino calido auſtero, mulſa ex decocto hordei, & ſimilium: quibus vt carnem generes addere oportet puluerem aliquem ex ſarcoticis, qualis eſt, q. ℞. *pulueris gentianæ, thuris, enulæ ʒ. 2. tetrapharmaci ʒ. ß. vel prædicto decocto admiſce bis terebinthinæ, & butyri anà gr. 4.* quæ ſanè medicamenta diutiùs immorari in aluo oportet, quò magis ope-

ope-

operentur. Conſolidant quidem & cicatricem inducunt decoctiones adſtringentium, in quibus terræ ſigillatæ, boli Armeni, ſanguinis draconis, thuris & ſimilium aliquid admiſcueris, & ex his alia conficies cum ſucco plantaginis, portulacæ & oleo roſaceo: quibus addes terræ lemniæ modicum cum oui luteo. Vel ſic conficies: *℞. hordei mundi, lentium depilatorum & toſtorum. anâ ℥. 6. balauſtiorum, roſarum ſiccarum. anâ ℥. 4. orizæ toſtæ. ℥. 3. ſeui caprini ℥. 6. in aquæ pluuialis lib. 3. lento igne coquito, donec tertia pars ſuperſit, & facta colatura adde rubricæ Armeniacę, gummi Arabici, ceruſę, acacię. anâ ℥. 1. cum oui luteo, & vncia vna olei roſacei cnoſice.* A

Acciden-tium mitigatio.

Solent in hoc affectu adeò grauiter & periculosè accidentia vrgere, vt plerumque ad ſe omne curantis conſilium vertere videantur: inter quæ (præter vigiliam, quæ ſedato dolore etiam miteſcit) primum locum tenet dolor (nam de teneſmo protinus ſum acturus, de ſyncope verò & alijs actum eſt ſatis) cui mederis primò per clyſteria quæ leniendi vires habeant, quæ non ſolùm dolorem compeſcunt, ſed plerumque indurata excrementa emolliunt, & aliquando (quod in hac curatione frequenter eſt expendendum) flatus diſcutiunt, & partes laxant: nam ſæpiſſime dolores à ſuccis craſſis eleuato flatu, maiores quàm ab exeſione prodeunt, cuius habere quoque prouidentiã ſummopere conuenit. Primò enim parabis clyſterem, q. *℞. roſarum. p. 1. fiat decoctio in lacte & facta expreſſione immitte: item roſarum. p. 2. violarum. p. 1. violariæ, altheæ, lactucæ, parietariæ, ſummitatum anethi, (ſi flatus adſit) anâ m. ß. prunorum. num. 10. hordei integri. p. 1. ſeminum altheæ, pſyllij & cytoniorum. ℥. 1. fiat decoctio in qua diſſoluatur* (ſi potior ſit ratio materiæ, & doloris, quàm vlceris) *butyri recentis, vel olei amygdalarum dulcium. ℥. 2. ſacchari aut ſyrupi roſarum. ℥. 1. & ß. vitella ouorum. num. 2.* Confert mirum in modum ad doloris ſedationem id, q. *℞. acacię, hypociſtidos, carnis cydoniorum, ſumach, gallarum. anâ ʒ. 1. coralli rubri vſti & loti aqua roſacea. ʒ. 1. ß. opij ℈. 1. cinnami, cyperi. anâ ʒ. 1. ſyrupi de roſis ſiccis quod ſatis vt fiat opiata in forma ſolida, ex qua fiant pipulę, quarum prębe. ℈. 1. aut ʒ. ß.* Mitigat etiam dolorem oleum roſaceum, vel lotura amyli vel tragacanthi: ac ſi flatus adſint, potes addere decoctum althæ, maluarum, fœnugræci & ſeminis lini: item prodeſt *olei amygdalarum dulcium. ℥. 6. mucaginis ſeminis pſyllij & cytoniorum extractę in lacte ℥. 3.* Proſunt & iura pinguia extremitatum animalium, aut carnis gallinarum cum butyro aut adipe anatis, ac hordei cremore. Commendat Raſius clyſterem ex lib. 1. olei roſarum cum mucagine ſeminis pſyllij: item *lactis lib. 1. ſeui hirci. ℥. 2. butyri recentis. ℥. 1. ſyrupi violacei. ℥. 1. & ß. vitella ouorum. nu. 2.* Verùm ſi dolores fuerint vehementes, narcotica etiam addes vt hyoſcyamum, capita papauerum viridium in quauis prædictarum decoctionum, *vel opij. gr. 1. aut 2.* Item noctu dum laborans it dormitum porriges *ſyrupi papaueris. ℥. 1. & ß. ſyrupi roſarum viridium aut ſiccarum. ℥. ß.* porriges etiam *philonij. ʒ. ß. aut ℈. 2.* & tandem omni diligentia curabis dolorem lenire & ſomnum cõciliare: ſed maiori diligentia curandum eſt, vires reficere proba victus inſtitutione iuſculis & edulijs optimi & facilis nutrimenti conſtituta. Sic pullorum, perdicum, turturum, vituli, & aliarum carnes aſſas aut elixas porriges, & iura expreſſa ex earum carne macerata: prodeſt & ſuccus carnis aſſæ, præſertim caponum aut gallinarum cum modico iure auium & pauco ſucco aranciorum: Item porriges amylum, panatellam, gallinarum hepata, oua ſorbilia, & reliqua huius cenſus. Quo caſu non diſplicebit modicum vini nigri vetuſtioris porrigere, aut albi, ſed diluti aqua ferrata, aut deaureata.

CAPVT XIII.

De Teneſmo.

EST huiuſmodi paſſio finitima dyſenterico affectui, quæ nihil aliud eſt quàm frequens, & inanis excernendi cupiditas: ſymptoma quidem quod tantùm pertinet ad rectum inteſtinum, in quo non minus, quàm indyſenteria, morbus in vnitate ſoluta conſiſtit: cæterum illi ſuccereſcit frequẽtiſſima ad excernendum cupiditas citra manifeſtam excretionẽ, præter ſanguinolentum quendam mucorem. Itaque ex materiæ vitio prodit, ſicuti indyſenteria, exulceratio, morſus, & irritamentum naturæ ex particulæ verò natura, frequentiſſima egerendi cupiditas: inſitum namque eſt illi membro excretionem moliri, quemadmodum et ori ventriculi appetentiam: et ob id cùm humor ſalſus, acris & mordax vtraſque partes obſidet, in ventriculo ingentem attrahendi cupiditatem infert, in recto inteſtino teneſmum, hoc eſt excernendi implacabilem cupiditatem. Prærequirit aliud peculiarius cauſa quę hoc ſymptoma excitat, nimirum fixionem & permanentiam in eadem parte: nam ſi facilè labatur, conſuetam egerendi cupiditatem tantùm infert, non morboſam: quo fit vt licèt flaua bilis & omnes eius naturales aut præter naturam ſpecies, ex propria natura aluum excitare habeant, nihilominus tamen teneſmum rarò efficiunt, quia præ tenuitate & fluxibilitate non immorantur in parte, niſi oſculis vaſorum ad eam partem conſcẽdentium inhæreant: quod contingit, cùm ex nimio conatu ſanguinis guttas excerni conſpicimus, reſeratis oſculis vaſorum præ humoris acrimonia: & ob id neceſſum eſt, humorem hoc malum effecturum, craſſitiem, lentorem, aut viſciditatem aliquam ſortiri. Quapropter conſtat ſalſam pituitam, bilem atram, aut flauam dum pituitæ commiſcentur, vel crudos ſuccos, putridos & vitiatos, qui lentore inhęreant & operentur, id efficere. Cum hoc tamen ex vehementiſſimis dyſenterijs ſæpiſſime ſupereſt, aut eiſdem comes it: nam recto inteſtino exulcerato à dyſenteriæ cauſa, quiuis humor ſuperlabatur, inſolito more irritat facultatem, propter præexiſtentem exulcerationem, quòd humor ſua ſponte nequiuiſſet efficere. Quem affectum etiam ſæpiſſime lumbricos, aſcarides nuncupatos, efficere comperimus, morſu vel prurritu frequentiſſimo. Difficilior proculdubio alter teneſmus ſucceſcit, nimirum dum veſicæ calculus, aut paraſtatum inflammatio ineſt. Dimittimus etiam tanquam externas ſeu euidentes cauſas, vlcus muſculi claudentis veſicam, hæmorrhoides, & frigiditatem extrinſecus occurſantem. Præſtant & cauſam medicamenta acria, flatus, et ſtercus durum: neque credendum eſt, hunc affectũ ſemper exulceratione prouenire, neq; in quauis inteſtini recti parte, ſed ſolùm à podice interiùs: nam rimæ, aut fiſſuræ, ſeu rhagades ani, quantumuis plures aut grandes ſint, non inferunt teneſmum, niſi in ea parte exiſtant vbi deſidendi cupiditas ſita eſt, paulò quidem ſuperiùs à podice: quo fit vt ani rhagades hunc affectun non excitent. (B, C, D, E)

Signa.

Affectum prædictum dignoſcere adeò facile eſt, vt ſignis opus non habeamus, licèt neceſſum ſit, eius ſymptomata diligenter intueri, nam iuxta eorum grauitatem & deterrimam naturam licebit certius boni vel mali aliquid in eo vereri, aut ſperare: nam præter dolorem non leuem quem ea parte natura patitur, adeſt & vigilia, animi exolutio & virium non leuis lapſus: item vrinæ ſtillicidium & ani procidentia, quę grauius malum oſtendunt, preterquam quòd grauidis omnibus offenſiſſimum eſſe experimento didicimus. Cauſarum verò diſtinctionem docent ipſa

ſa

ſa excrementa quæ excernuntur: pituitoſum ſuccum inuiſcatum prædicto loco noſces ex maiori conatu & exiguis excretionibus: bilioſum, ex maiori mordicatione, cum qua excernitur quid acre cũ pruritu: fęcum duritiem monſtrabit, ipſas diu fuiſſe retentas: vlcus, pus cum excrementis prodiens: lumbricos aſcarides, ex viſu: flatum, ex rugitu & tenſione: tumorem præter naturam, ex febre & dolore partis grauatiuo aut pulſatili: per conſenſum fieri ab alijs partibus, monſtrabit earum proprius affectus, ſicut frigiditatem, cauſa externa quæ præceſſit.

Curandi ratio.

Curandi igitur ratio varia proculdubio exiſtit, quemadmodum variæ ſunt cauſæ quę huiuſmodi affectum excitant: nam præter inflammationem, quæ peculiarem deſiderat curandi rationem, ſanguine miſſo & laxantibus medicamentis, ſiue vlcus ſit, ſiue quæuis alia ex memoratis, ſi affectus adhuc ſit, cauſa præſente operante, neceſſum eſt eandem auferre & illidere, iuxta leges in dyſenteria adductas. Verùm ſi cauſa frigida quæ nuda diſtemperies ſit, vel cum materia cauſam præſtiterit, poſt corporis prouidentiam ſi ea opus ſit, calorifica omnia auxilia adhibenda ſunt, veluti fotus, inſeſſiones ex vino maximè rubro, aut aqua, et ſuffumigia herbarum calidarum aut aromatum, velut eſt anethum, chamęmelum, fęnungræcum, ſemen lini, & huius naturæ alia.

Cæterum dum humores huic affectui cauſam præſtant, triplex eſt curandi ratio: prima quæ humores peccantes reſpiciat: altera quæ partem leniat & præparet, quo minus recipiat, aut ex humore recepto lædatur: tertia verò & vltima quæ ſenſum partis ſtupefaciat. Circa primam noſſe oportet, humores peccantes eſſe in duplici differentia, quoſdam in toto corporis ambitu, qui per partem illam affectam paulatim expurgantur, quoſdam verò particulæ inhærentes. Primos, ſi plenitudini iungantur, ſanguine miſſo extrahere oportet: ſin aliter, haud ſecus quàm in dyſenteria expurganti medicamento educes: quo caſu etiam vomere, aut balneis aquæ dulcis vti, vel ſulphureis in pituitoſis corporibus perquã vtile experimur. Qui verò in parte affecta immorantur, temperandi ſunt & mitiores reddendi, ac pari lege extergendi: miteſcunt clyſmatis ex lacte, oleo, amylo, & vitellis ouorum; vbi tamen pruritus adeſt, mucilaginibus veteris, & melicrato ex hordeo & ſaccharo: in frigida verò cauſa fouebis vino calido & euaporationem eius porriges, maximè ſi incoxeris flores chamæmeli, anthos, ſtœchados, pulegium & ſimiles, quæ vires habent calfaciendi. Item partem inunges & vicinas omnes oleis calidis & actu calentibus, maximè ſi in eis ferbuerit ſemen angelicæ, dauci, anethi, cymini, & cinnamomum. Quòd ſi hæc non profuerint, ad ſuffumigia te conferes, quæ fiant ex pice cum ſemine rutæ, aniſi, fœniculi & cumini. Proſunt & ſacculi cum vino calido parti appoſiti, ex milio, furfure, & ruta: tandem partem exterges, atque à pituita mundabis clyſmatis ex melle roſaceo & aqua hordei: exterguntur & expurgantur clyſteribus ex decocto hordei, melle, ſaccharo, alumine, ſale & huiuſmodi. Calore autem vigente cum affluxu aut ſecus, ex oleo roſaceo, violaceo, ſero & ſaccharo aut ſyrupo roſaceo: ex lacte item & butyro cum ſaccharo, aut melle roſaceo & vitellis ouorum. Quòd ſi dolor ſimul vrgeat, inſeſſus in iure extremitatum arietis in quo ferbuerint maluæ, althæa, cum roſis & violis proficuus exiſtet: ſi tamen ardor creuerit, addere oportet quæ citra adſtrictionem refrigerent, vt cucurbitam, ſolanum, cucumeris aut melonis ramenta. Quibus præmiſſis, maximè ſi pars deterſa conſpiciatur, conſtringentibus roboranda erit, vt decocto roſarum ſiccarum, hordei, corticum granatorum & myrtillorum: vel ex eis facito ſacculum, & madidum aqua calida parti appone. Quòd ſi his factis adhuc affectus perſtiterit,

A medicamentis vtendum eſt, quæ partem leniant, qualia ſunt quæ in frigorifica cauſa diximus, nam hæc actuali calore & humiditate partem dilatant, & humores adhærentes faciliter ſeparant: quem vſum miro modo præſtant præter dicta, ſacculi ex herbis nuper adductis, modò vino calido, modò aqua madefacti, iuxta cauſæ ipſius naturam & conditionem: præſtat & vitellum oui vſque ad duritiem cocti, ano appoſitum: conferunt inunctiones ex vnguento roſaceo, ex oleo amygdalarum dulcium, ſeſamino, aut de ſemine lini.

Quòd ſi hęc omnia prodeſſe non videantur, ad vlcerum curationem te conferes, & præter ea quæ dixi-
B mus capite de dyſenteria, vteris vnguento, q. ℞. *olei roſati, & mellis roſati, ac ceræ. anà ℥.I. pulueris lithargyrij. ʒ. ʒ. mirrhæ & zingiberis. anà ʒ.I. & ß. fiat vnguentum*, quod mirum in modum huius loci vlceribus prodeſſe comperimus: ex vſu quoque eſt vnguentum pompholygos hydromelite liquatum: item id q. ℞. *ceruſæ. ʒ.I. mucaginis gummi. Arabici extractæ in aqua roſarum. ℥ ß. corticis thuris. ʒ. I. olei roſarum quod ſufficiat vt fiat linimentum*: præſtat & aliud, q. ℞. *mucaginis gummi tragacanthi & pſyllij. anà ℥.ß. aloes lotæ. ʒ.I. & ß. olei roſarum quod ſufficiat vt cum modica cera fiat vnguentum*.

Quòd ſi hæc non profuerint, ad narcotica preuenire oportet, quæ parantur ex modico philonio Ro-
C mano, *aut gr. I. opij excepto vitello oui*, & ano appoſito, vel aliquo ex prædictis oleis diſſoluto, & cum modico croco, dictæ parti etiam adhibito: quem quoque vſum præſtant ſomnifera omnia, quæ præcedenti capite diximus. Quòd ſi ad vehementem conatum ani procidentia ſubſequatur, vino calido ablues & leuiter manibus in ſuum locum repones, & ſuffumigijs ex pice firmabis, necnon & ſacculis ex rebus adſtringentibus, & vino etiam adſtringenti madidis. Atque hæc eſt methodus curandi huiuſmodi affectum, ad cuius exequutionem, varia apud authores practicos reperies auxilia, quæ ſi prædicta methodo præſtiteris, laboranti ex vſu facies.

D

CAPVT XIIII.

De hepatica dyſenteria, & reliquis cruentis excretionibus.

Licèt omnem cruentam excretionem quæ per aluum fiat, Medici dyſenteriam appellant, re vera ſolum quæ ab vlceribus & abraſione inteſtinorum ſanguinolenta prodit, talis nuncupanda eſt, reliquas verò pſeudodyſenterias potiùs dixeris, vna excepta, quæ peculiari nomine donata, hepatica dyſenteria dicitur. Quas omnes vt exactè noſſe & diſtinguere poſſis, ſcito, pręter legitimam & veram dyſenteriam, cruentarum excretionum per aluum, quinque appa-
E rere differentias: prima quidem, licèt à toto corpore vel ab aliqua particula prodeat, minimè (vt reliquæ) inteſtinis communicatur, etiam ſi per podicem excernatur ſanguis, ſed ab hæmorrhoidibus proſiliens, citra ventris læſionem aut tranſitum per ipſum viſitur, à cruentis inteſtinorum excretionibus iure optimo ableganda: tum propter adductam rationem, tum quòd ſanguinis etiam natura ab alijs diſſideat, quòd in hac ſplendens ſit, & facilè concreſcat, in alijs verò ſecus, ac ſi aliquando concreuerit, non tamen in eius concretione apparet ſeroſa illa humiditas, quæ in ſanguine hæmorrhoidali & fæculentariùs ſuccreſcit: & ne nos ſub ſpecie hepaticæ dyſenteriæ decipiat, ſciendum eſt, ab hæmorrhoidibus ſine ventris rugitu exire, in alijs verò non citra eum. Secunda autem & verior eſt, ea alui ſanguinolenta fluxio, in qua, quæ per aluum excernuntur, purum ſanguinem repræſentant, qualis ex mactata victima (vt Galen. ſcribit) citra vl-

lum

lum vitium prodire aſſolet. In tertia verò ſanguis excernitur fæculentus, niger craſſuſque, qualis fæx ſanguinis aut amurca eſt: quam ſanè excretionem inter hepaticas dyſenterias, licèt impropriè. 3. aphor. Gal. & alij annumerarunt. Quarta autem ea eſt, quæ ſanguinolenta quoque exiſtit, ſecum tamen defert bilioſorum aut prauorum ſuccorum nō paruam copiam, quam dixit Hippocrat. lienoſis aut maniacis prodeſſe, & nos ex iecoris colliquatione ſæpè vidimus, nec non ex ſanguinis vſtione & feruore, quæ ſæpe adeò eſt copioſa (non ſolum per ventrem, verùm & vomitu per ventriculum excernitur) quòd incredibili celeritate hominem perimit, aut in languorem & tabem immedicabilem defert: quam vt ſextam conſtituimus. cap. de dyſenteria. In quinta autem & vltima, & quæ verè hepaticam conſtituit dyſenteriam, ſanguis etiam excernitur, cæterum adeò aquoſus, dilutus & fluidus, vt nihil aliud repræſentet, quàm aquam cui parum ſanguinis addideris: quam equidem excretionem, ſimillimam eſſe refert Galen. loturæ carnis recenter mactatæ. Quas ſanè differentias ſi quis attentè & diligenter expendat, reperiet proculdubio non modò inter ſe differre, ſed & cauſa & mille alijs rebus, quæ non ſolùm cognitionem veram, ſed curationem multis numeris differre efficiunt: quæ omnia clariùs diſces, ſi cuiuſque ſeorſim tractationem ſcripſero, prætermiſſa quæ ab hæmorrhoidibus prodit.

Sangui-s natu-les pro-uij na-ra, & uſæ.

Ea enim in qua ſanguis naturalis excernitur, ab alijs omnibus euidenter diſtinguitur colore, conſiſtentia, ſubſtantia, quantitate, & occaſione fluendi. Eſt igitur in huiuſmodi dyſenteria ſanguis flauus colore, conſiſtentia mediocris, quantitate tamen immodicus. Fluendi quidem triplicem habet occaſionem: prima ſanè eſt iecoris natiua intemperies admodum calida, quæ cùm natiua ſit, & corpus non diſſipet, commiſſum ſibi alimentum ad portionem caloris & ſubſtantiæ iecoris totum ferè in ſanguinem vertit: atq; cùm corpus adeò copioſam quantitatem conterere non poſſit, quod ſupereſt, melioris gratia per inteſtina fundit natura. Secunda occaſio eſt, defectus alicuius membri: quippe ea quantitas quæ præſtatura erat alimentum membro deficienti, citra vllam vtilitatem ſuperabundat: quo fit vt natura id per inteſtina vtiliter tranſmittat. Tertia verò & vltima eſt, alicuius ſanguinolentæ excretionis ſuppreſſio, vel exercitij aut laboris conſueti intermiſſio: nam quibus intempeſtiuè menſtrua aut hæmorrhoides ſupprimuntur, vel quiuis alius conſuetus vel vtilis ſanguinis fluxus, mox ſuccreſcit huiuſmodi vacuatio, qua à redundante illo ſanguine natura ſeſe exonerat. Sic dū conſuetum exercitium quod vberrimam ſanguinis copiam conterere aſſueſcit, intermittitur, accedente vita ſedetaria, ocioſa, & crapulis dedita, mirum non eſt, ſi vt maius damnum inhibeat natura, per inteſtina pellat quod redundat. Profluit etiam læſo hepate, rupta aut aperta vena: quo tempore non ſolum per ſeceſſum, verum & per vomitum vberrimus profunditur ſanguis, ita vt pauci ſint qui ab hoc damno ſuperſtites euadant, partim ob vberrimum fluxum, partim verò quia ex concreto in ventriculo ſanguine, animo delinquunt laborantes & commoriuntur, partim etiam quia in hydropem & difficilem reſpirationem ſæpe degenerant.

igna.

Noſces autem qualis prędictarum cauſarum hunc affectum excitet, interrogatione facta, an euacuatio aliqua fuerit ſuppreſſa: item ex intuitu venaberis defectum mutilati membri: præterea ex interrogatione diſces, ceciderit ne laborans, aut percuſſus fuerit, an aliquod graue onus ſuſtulerit, quo vas aliquod fuiſſe diruptum, vel ſauciatam aliquam venam in iecore, comperies. Quòd ſi hæc omnia defuerint, facile erit cognoſcere, vitium omne regerendum fore in iecur ipſum, maximè ſi acceſſerit hominem eſſe me- A diæ ætatis, boni coloris, quadrati habitus & in reliquis ſanum.

Curandi ratio.

Medebimur huic affectioni, dum ex ſuppreſſo ſanguine prodit nimia vbertas, facta ad extima membrorum diſtractione vinculis, cucurbitis, frictionibus & aliquando crurum & brachiorum lauacris. Si verò quantitas ea quæ per aluum excernitur, reſpondeat ſuppreſſæ & conſuetæ vacuationi, permittenda eſt, quandiu fluendi conſuetudo ſuppreſſa permiſerit: ſi tamen vel diu durauerit, aut prædicta auxilia non ſint ſatis, antiquam & conſuetam vacuationem reuocare oportet, aut iuxta partem qua fluere aſſueuerat, fontanellam aperire, qua ſe tueatur natura à redundantia. Itaque ſi æqualis commoditatis fuerit, B tunc quidem permittendus eſt hic fluxus; ſin aliter, reuocata antiqua fluxione, aut per fontanellam aliò excitatam, tutiſſima fiet ſupprimendi ratio. Quod ſi vel fieri facilè nequeat, vel factum non proſit, nulla lege oportet fluxum cohibere his quæ adſtringunt & denſent, ne ſanguis ſuppreſſus, & fluere aſſuetus, fœuiùs in grauiorem prorumpat affectum: ſed inſtituto parciſſimo victu & largiori exercitio, oportet ſanguinis copiam ita conterere, vt natura auarior facta, auidiùs deinceps ſanguinem contineat. Qua etiam lege curare oportet eum fluxum, quia alicuius membri defectu excitatur: nam dum ſanguis ille redundat, nullo modo cohibendus eſt, ſed imminuendus victus parſimonia, aut ſanguine miſſo ſtatis temporibus, bis C nimirum, terue in anno, prout ſanguinem redundare conſtiterit. Verùm ſi ex vberrimo & nimis ſanguifico iecore affectio prodeat, permittere aliquando huiuſmodi fluxum oportet, nam ſæpe pro valetudine eſt & ipſe fluxus ſua ſponte ætatis mutatione ſupprimitur & quieſcit. Quamobrem oportet interim paulatim iecur attemperare (non quidem refrigerare, ne deterior lapſus ſubſequatur) & victum & ſanguinem ad tempus minuere, quo natura indigentior facta minus abundet, & magis quod ſupereſt conterat.

Sanguinis praui excretio.

Quòd ſi ſanguis exuſtus, fœtidus, bilioſus aut erodenti & vitioſo aliquo ſucco, admixtus excernatur, non parui momenti dyſenteriam concitat, quinimo cunctis grauiorem & breuiorem, quòd in ea copio- D ſiores ſunt ſanguinis profuſiones aliquando, & nonnunquam minutæ, ſed cum animi deliquio & languore, quòd ex iecoris colliquamento fiat: qualiter verò huic ſubueniendum ſit mox leges. Hoc vnum tamen expendiſſe oportebit, quòd ſi poſt ingentes ſanguinis prodeant profuſiones, licet cacochymiæ appareant ſigna, plurimum purgandum non eſt, quia cacochymia illa potiùs eſt ex defectu ſanguinis reliquos humores compeſcentis, & corrigentis, quàm ex alicuius vbertate & malitia. Quo tempore alimentis & debita victus inſtitutione rem agere potiùs oportebit, quàm vacuationibus.

Vera hepaticæ explicatio.

Dum verò ſanguis qui per aluum excernitur, à naturali & probo mutatus conſpicitur, rectiùs & pro- E priùs hepaticam appellatam dyſenteriam conſtituit: legitimam tamen et veram ſolùm dum ſemicōfectus apparet; illegitimam verò & ſpuriam (etiam ſi nomine hepaticæ inſigniatur) dum fæculentus, craſſus & fæci olei perſimilis excernitur: vtraque tamen à præcedentibus excretionibus diſſidet, quia illæ ex robuſto & valido ac probo iecore prodeunt, hæc verò ab imbecillo, malè affecto & intemperato. Sed vt hæc clariùs conſtent, ſciendum eſt iecur pati poſſe intemperiem nudam, licèt pauciſſimo tempore duret, vel cum materię adhæſu, quę vel morbum gignat in via, vel tumorem pręter naturam excitet: inter quos ſanè affectus eum ſolum hepaticum ſeu iecinoroſum appellamus, qui ex ſola ipſius viſceris intemperie originem trahit, citra dolorem aut tumorem, dum ſolus hic affectus vrget. Atque licèt hoc verum ſit, non quemuis effectum ex iecoris intemperamento ortum, he

pa-

paticum licet nuncupare, ſed eum tantum qui imbe-
cillitatem in eo progignit: nec rurſus quęuis imbecilli
tas hepaticum generat affectum, ſed certa quædam,
peculiaris, & huic viſceri propria. Quapropter ſcien-
dum eſt, iecur, vt quamuis aliam particulam, quadru-
plicem ſortiri potentiam: allicientem per venas ali-
mentum vnam, aliam retinentem, coquētem aliam,
& demum ſuperfluum expellentem reliquam. Pręte-
rea licèt ob intemperamenta quæ iecur pati poteſt,
quæuis harum etiam oblædatur, non tamen ad cu-
iuſque læſionem ſequitur hepatica appellata affectio,
ſed eius tantùm potentiæ vitio, qua ab omnibus alijs
corporis particulis diſſidet, nimirum ſanguificæ: ſic
enim cum huius potentiæ munere iecur aberrat, eo
tempore conſtat iecinoroſam ſeu hepaticam ſuccre-
ſcere dyſenteriam, haud ſecus quàm cœliacos, & ſto-
machicos eos nuncupare conſueuimus, non qui in-
flammationem, aut aliquem alium præter naturam
tumorem in ventriculo habent, ſed tantum eos, qui
ventriculi imbecillitate in peculiari munere laborāt:
ſic verò eos hepaticos eſſe propriè dicimus, qui hepa-
tis ea imbecillitate laborant, qua iecur in proprio ſan
guificationis munere aberrat. Quo fit vt nulli alteri
membro niſi iecori tribuenda ſit. Denique hepatica
dyſenteria in genere morbi, eſt ea iecoris intēperies
ſiue frigida ſiue calida ſit, qua eius ſanguifica vis im-
becillior facta, licèt chylum trahat, minimè ad ſan-
guinis perfectionem ducit, ſed ſimile quid loturæ car
nium efficit: nam rudiorem ſanguinem quem à ve-
nis meſeræi (vbi inchoatur hematoſis, vt 4. de vſu
part. aduertit Gal.) accepit, non conficit, ex quo mor-
bo ſequitur prędictum ſymptoma, nempe exiens mu
tatum per aluum & per interualla excretum, loturæ
carnis perſimile.

De ſpuria hepatica.

Verùm licèt hæc ſola crudioris ſanguinis excretio
iure optimo cenſenda eſt hepatica dyſenteria, cum
hoc tamen, vitioſi vel vtcumque aliter alterati ſan-
guinis profuſio, veteribus (vt retulit Gal. 5. de locis.
& 3. de ſympto. cauſ. cap. 2. & 4. de artic.) habita fuit
dyſenteria hepatica: nos verò pſeudohepaticam aut
non veram neque legitimam arbitramur: ſiquidem
non ex imbecillo iecore, ſed ex intemperato: eo in-
temperamento, quod non imbecillitet ſanguificandi
potentiam, ſed vitiet aut interturbet et praua labe af
ficiat ſanguificandi actum. Quapropter ſcire opor-
tet, iecur duobus modis intemperari: vno cum intem
peramentum adeò ad iecoris ſubſtantiam peruēnit,
vt vires eius & proprium caloris humidum & pabu-
lum diſſoluat, qua lege imbecillitate contracta, neceſ
ſum eſt in proprio ſanguificandi munere deficere: al-
tero verò citra imbecillitatem, intenſa videlicet aut
remiſſa qualitate aliqua, vt calore & frigore, quæ ta-
men nondum natutalem conſtitutionem ita labefa-
ctet, vt vires imminuantur, ſed potiùs eorum actus vi
tiet, & ſic fertur apud viros non mediocris eruditio-
nis, hepaticam fieri ab intemperie quæ vires ſangui-
ficæ potentiæ imbecillitat, & pſeudo hepaticam ab
intemperamento ſanguificationem vitiante: quippe
aliud eſt facultatem ſanguificam imbecillem fieri,
quo ſanguis crudior euadit, & aliud ſanguinē ipſum
aliena qualitate fœdari, non ob potentiæ defectum,
ſed ob qualitatis alicuius acceſſum, quam iecur malè
affectum accerſit.

Veræ, & ſpuriæ hepaticæ diſtinctio.

Sed, vt quis, verum ne, an falſum ſit prædictū dog-
ma, apertiùs calleat, & hepaticæ dyſenteriæ veræ, &
non veræ, differentias perdiſcat, præmittendum illi
eſt ex Gal. lib. 8. pharmac. loc. cap. 6. in iecore haud
ſecus quàm in ventriculo, tres reperiri ſanguinis cru-
ditates: vna quidem eſt, dum chyloſa ſubſtantia in
peregrinam mutatur qualitatem, quæ omnibus alijs
cruditatis ſpeciebus ab eodem deterior cenſetur, ſimi
lis diſpepſiæ: ſecunda verò quæ fit cum alimentum
ſuam quam diutiſſimè adſeruat naturam, nulla alte-
A ratione ex particula quæ ad eius confectionem erat
dicata, ſuſcepta, apepſiæ quàm ſimillima: tertia au-
tem & vltima præter has, eſt imperfectæ coctionis,
cùm ſemicoctus efficitur ſanguis, diminutæ coctioni
perſimilis: quam profecto mediam conſtituit Galen.
inter primam quę deterior eſt, & ſecundam quę om-
ni moda cruditas exiſtit, quam moderatiorem exiſti-
mat. Quod ſanè ab eo ita dictum eſſe erit arbitran-
dum, (licèt in reliquis vitijs, deterior ſit ablatio omni
moda, diminutione) quia potiùs vitio contentricis
aut expultricis facta eſt ablatio illa coctionis, quàm
vitio concoctricis, & ob id cēſet mitiorem eſſe, quia
fit collatio ſiue conferentia vitij vnius, hoc eſt crudi-
B tatis (vt ſi quis quærat vtra eſt deterior cruditas, dimi
nuta ex vitio concoquentis, an ablata ex vitio reti-
nentis vel expellentis) inter duas facultates, non au-
tem ex ablata actione vnius ad diminutam eiuſdem,
quia eo tempore nulli eſt dubiū deteriorem eſſe ab-
latam diminuta. Itaque ex diminuta ſeu imperfecta
illa ſanguificæ potentiæ actione ſanguinolentus hu-
mor excernitur, talis cōſiſtentiæ, veluti ſi quis aquam
cum ſanguine confudiſſet. A qua ſanè excretiones ſor
te plurimæ ex hepaticis affectionibus, quæ legitimæ
ſunt, initium capiunt, nondum magnam debilita-
tem habente, ſed adhuc concoquere & alimentum
alterare ferè in formam ſanguinis potente, idq́; iux-
ta maioris aut minoris coctionis rationem: aucta ta-
C men affectione iam dilutus is ſanguis non excerni-
tur, ſed multiformes aliæ qualitates & compages in
ipſo ſanguine apparent: haud ſecus quàm in ventre
cruditate laborante conſpicimus ob varios humo-
res, quos ſimul cum ipſo, natura prauè etiam vitiatos
gignit, ſanguine ſemper cum ipſis crudiori apparen-
te: nam corrupta vitiataque coctio non dilutum ſan-
guinem, ſed multiformiter vitiatum, ſemper tamen
craſſum gignit: ex quo pſeudohepaticam fieri certū
eſt. In qua vel ſanguis excernitur craſſus, aduſtus, pel-
lucidus, fœtidus, vel craſſus, fœculentior & ſine ſplen
dore. Itaque conſtat legitimam dyſenteriam hepati-
cam fieri ab intemperamento virtutem iecoris ſan-
guificam imminuente: ſpuriam verò ab intempera-
D mento non vitiante facultatem, ſed corrumpente
eius opus, vt mox latiùs in enodatione cauſarum ſum
expoſiturus.

Cauſæ.

Verùm licèt hæc vera quodammodo videantur,
& doctis viris grata, cum hoc tamen arbitror, ſi quis
ea diligentiùs penſitet, pulchra & difficilia multa ad-
huc latitare, quæ ſine maiori expeditione, falſa aut ob
ſcura viderentur. Quorum gratia, diligenti animo
expendendum eſt, cauſam harum affectionum vna-
nimi omnium ſcriptorum conſenſu eſſe, eius quæ le-
gitima eſt & aquoſum ſanguinem fundit, frigidum
intemperamentum, iecoris innatum calorem extin-
guere aptum, quale ex immodico frigidæ potu, aut
vſu frigidorum eduliorum contrahitur, aut calidita-
E tem eūdem calorem innatum diſſipare natam, vt fe-
bris ardens & immoderatæ vacuationes efficere ha-
bent: nam ab vtraq; cauſa imminutior redditur in-
nata caliditas, & ſanguis dilutus efficitur. Eius autem
hepaticæ, quæ craſſiorem, fæculentumq́; ſanguinem
fundit, & illegitima exiſtit, eadem etiam calida aut
frida intemperamenta, non tamen quæ imbecillita-
tem pariant, ſed quæ ſolùm vitient & perdant ieco-
ris actionem, ita vt loco optimi ſanguinis, ſpurcum,
craſſum & mille modis vitiatum progignat: cui ac-
cedit vitioſorum humorum copia, qui vel id damnū
pariunt, vel media obſtructione, qua proba diſtribu-
tio impeditur, ob diutinam & pręter naturalem mo-
ram, optimus adhuc ſanguis in prædicta vitia commi
gret. Pari etiam ratione hęc ſpuria concitatur, vt Pau
lus lib. 3. cap. 47. optimè aduertit, & Galen. 3. de ſym-
ptom. cauſ. ex ſanguinis vitio, quod duobus modis fie
ri expendunt. Primo acrimonia & mordacitate ac-

qui-

quiſita, bile flaua vel atra permixta, à quibus ſtimulata venarum orificia aperiuntur. Secundo ex diutina mora in iecore & vicinis partibus, quòd membra nō attrahant, aut ex obſtructione: quo fit vt putreſcat & craſſus fæculentuſque fiat & fœtidiſſimus, haud ſecus quàm ex rupto iecoris tumore, vel eius putrido aut corroſiuo vlcere, in quibus vel iecoris portiones cum craſſo ſanguine videntur excerni: quod etiam viſum eſt contigiſſe his qui funeſto & exurenti cauſonide corripiuntur, cùm iam iam videbantur febre carere. Quæ ſanè vitia principium aliquando ſuſceptant à cauſa frigida (quod difficilius videbatur) quãdo nimirum craſſa & viſcida materia interceptis anguſtijs hepatis, putredinem quandam contrahit, vnde aucto feruore cruentæ & ſanioſæ deiectiones prodeunt. Secundò ſpuria etiam prodit, ſi hepar multum limoſi ſanguinis colligat, quem lien non expurget neque attrahat, aut licèt attrahat, præ copia tamen aut debilitate non conficiat, aut excrementa propria non expurget: vtroq; enim viſcere copia oppreſſo & debili facto, deiectiones fiunt nigræ, aut cū antea ſolita eſſent expurgari per hæmorrhoides & fluxione ceſſante, prædicta mala ſuccreſcant: nam ſi huiuſmodi ſucci retineantur diutiùs, in atram bilem exquiſitam tranſeunt, & extra vaſa nigreſcunt & corrumpuntur. Nam cùm coctioni reſiſtat prædictus humor, craſſeſcit & anguſtias hepatis intercipit: cùm enim non perſpirat, ſuboritur febricula, quæ prædictæ pſeudodyſenteriæ plerumque ſuccreſcit.

[D]ubium. Sed vt primum dogma de exquiſita hepatica accuratiùs expendamus, neceſſum eſt in dubium vertere, an ſolum intemperantia ſit cauſa impotentiæ ſanguificæ facultatis (ſiue calida, ſiue frigida ſit) vel quid aliud, quod maioris ſit momenti. Nam videtur captu difficile, cur nunc ex eodem intemperamento prodeat in vno eodemq; membro, puta in iecore, excretio ſimilis loturæ carnis, nunc verò fæculentus craſſuſque ſanguis, cum conſtet has ſanguinis ſpecies longè inter ſe differre, & neque cauſa, neq; membro affecto vlla ratione differant. In quo dubio, quod magni fore momenti arbitror, plura ſe ſe offerunt præmittenda: Primum ſanè eſt dubium non parui momenti, quippe conſpicimus ex frigida iecoris intemperantia pituitam gigni, & ex eadem dilutum ſanguinem, differentiæ tamen rationem ignoramus. Item ex calida ac feruida, aliquando bilem, nonnunquam ipſam & reliquos humores aſſari, & non rarò dilutum & crudum ſanguinem gigni, vt in dyſenteria hepatica & hydrope ex ardente febre comperimus, cuius diuerſitatis cauſam neſcimus exactè. Cuius rei occaſione præmittimus ſecundò generalem quandam partium iecoris diuiſionem, iuxta Gal. placitum 8. phar. loc. capit. 6. adductam. Qua profectò parte inquit. *Fit autem intemperatura iuxta propriam hepatis ſubſtantiam (quam Eraſiſtratus putat præterfuſionem, Græci parenchyma appellant, quam non putant principaliſſimam viſceris partem eſſe, nos tamen primam & potiſſimam arbitramur) fit etiam intemperatura circa contentas in ipſo venas & arterias, & iuxta materias in ſpacijs ipſarum contentas.* Præterea cùm dictum ſit à Galeno & veteribus omnibus, in quouis inſtrumento vnam peculiaremque eſſe particulam, cui primò & per ſe illiùs actio tribuitur, conſtabit facilè parenchymati & carni iecoris id munus eſſe tribuendum. Eſt etiam (vt Galeni argumentatione in hoc placito ſtabiliendo vtar, loco nuper citato & 3. de cauſ. ſymptom. nec non & 4. de vſu part. cap. 12. & 6. de placitis cap. 14.) admodum conſentaneum, eam exiſtimare opificem organi partem, quæ propria organo eſt, vt ſicut cuiuſq; per ſe organi vna eſt in corpore functio, ita ab vna illa organum perficiatur: Verùm cùm ſola iecoris caro nuſquam alibi in corpore reperiatur, vaſa verò toti corpori ſint communia, e-
A rit igitur hæc caro ſanguificationis princeps opifex: quòd etiam verum inuenies in lacte, chylo, & ſemine: & licèt vaſa aliquid ſanguinolentum efficere aliquando referat Galen. id tamen minus principaliter & vi à iecore mutuata. Quo fit vt Galen. contra antiquos (qui vt inanitates vaſorum implerentur, hanc carni iecoris eſſe tributam arbitrabantur, & ob id præterfuſionem ipſam appellabant) in materierum confectione minus vaſis inanitatibuſque continentibus tribueret, carni verò circundanti plurimum. Quibus ſic iactis fundamentis, arbitrandum eſt, ſanguinem magis minuſue coctum prodire, ſolius parenchymatis vitio, ex hoc vel illo intemperamento prodeunte. Tertium fundamentum ſit, longè diuerſum
B eſſe in iecore ſanguinem fieri, aut reliquos humores: vel ſanguinem non fieri, aut vitiari & corrumpi. Quippe formam ſanguinis introducere, ſolius eſt parenchymatis, idq; mediante innati calidi ſubſtantia. Verùm reliquos humores fieri, potiùs ad iecoris hãc vel illam temperiem ſeu qualitatē (iuuante tamen innato calido) quàm ad ipſius ſubſtantiæ modum pertinere creditur. Quippe plus bilis fieri, ſicci caloris eſt munus, plus pituitæ, remiſſi iecoris. Itē maior melancholiæ prouentus ex intenſiore ſiccitate prouenit. Si enim vtcumq; creſcat iecoris calor, bilioſiorem fieri hominem comperimus, non tamen ſanguinis ob id generatione orbatur, ſed bilioſior gignitur: & ſic de frigida intemperie pituitam generante, ſtatuendum
C eſt, cùm non interdicat ob id ſanguinis generationē, vt in pituitoſis hominibus comperimus. Ex quo fundamento elicitur quartum non minoris momenti, nimirum ſanguinem vitiari & conſpurcari vno è duobus modis: primo dum cuiuſuis prædictorum humorum plus generatur, quàm par ſit: quippe creſcēte bile vel pituita aut melancholia, vitioſior & inutilior efficitur ſanguis: quæ ſanè vitia referenda ſunt intemperamento carnis ipſius iecoris accepta, non ſanguificę potentiæ: aut ea referes ad alimentorum naturam huiuſmodi prouentum ſuppeditantem: vel vltimò ad diminutam cuiuſuis prædictorum ſuccorum expurgationem, vt Galen. viſum fuit. 6. de morb. & ſympto. Quippe licèt bilis, aut melancholiæ, vel ſubſtan-
D tiæ, plus iuſto non generetur, quia tamen non vt par eſt expurgatur, redundat & ſanguinem adeo vitiat, quòd naturam laceſſat ad eius per inteſtina pulſum. Contingit autem id, vel quia renes non trahunt, aut viæ manent obſtructæ, & ſic de veſica fellis, & de ſplene, vt quiſque ſciat quam cauſam immediatam ſortiatur quiuis humorum prouētus: ſi quidem iuxta ipſam, & non ſolum iuxta humoris copiam, ratio curandi inſtituenda eſt. Secundo verò ſanguis vitiatur, dum ipſe, aut quiuis prædictorum humorum qui iam geniti ſunt, vi iecoris, ſiue in magna, ſiue in parua quantitate ſit, corrumpitur, vritur, putreſcit, refrigeratur, aut quouis alio modo vitiatur: quod ſanè potiſſimè ab intemperamento vaſorum aut humorum,
E qui ibidem continetur, contingere potiùs, quàm innati caloris & humidi parenchymatis vitio, eſt arbitrandum: haud ſeccus quàm in lebete, ſi quid ad ignem coquatur, ignis quidem eſt coquere, quod verò coquitur hoc vel illo ſapore, odore, aut quauis alia ſpurcitia affici, vaſis quidem ſolius, aut eius quod præter naturam in eo continetur vitium erit. Sic profectò putredines, vſtiones, & quæuis alia humorum vitia, ab intemperamentis vaſorum, ab obſtructione, & improba diſtributione, nec non ab ſpurcitia prauorum ſuccorum, qui ibidem præſunt & infarti in tenuibus vaſculis ſunt, proculdubio prodire credendum eſt, potius quàm ex innata parenchymatis ſanguificandi potentia. Itaque eſſentiale ſanguinis vitium quale hepaticam dyſenteriam generat, ab innati caloris ipſius parenchymatis defectu prodit: reliqua verò ſanguinis vitia ex quauis intemperie vel ipſius,

ſius, vel vaſorum. Quibus ſuppoſitis, ſit huius dubij enodatio & concluſio: hanc nimirum eſſe differentiam inter hæc tria vitia, videlicèt ſanguinem eſſe crudum ſeu dilutum, & vitioſis aut copioſis humoribus plenum, & corruptum ac prauum poſt ſui generationem redditum, quòd hæc duo vitia proxima, citra facultatis ſanguificæ euidentem iacturam fieri poſſunt, ſola mutatione & intenſione aut remiſſione qualitatis temperamenti iecoris, eo ordine, quem nuper adduximus: at ſanguinem prout eſt quarta ſubſtantia, aut non fieri, aut diminutè fieri ab his qualitatibus eſt impoſſibile, niſi ipſamet ſanguifica facultas languida fiat (etiam ſi ſanguis vitiatus prout eſt quarta ſubſtantia fiat, quòd ſanguificam facultatem prædicta intemperamenta quodãmodo intertubent & impediant) quod eſſe nequit niſi intemperies (vt inquit Gal.) immoderata fiat: dixerat enim omnis immoderata diſcraſia deijcit actum propriæ virtutis, non quæuis (licèt alijs humoribus gignendis ſit idonea) ſed immoderata, quæ non ſolùm qualitates temperamenti vitiet & euertat, ſed ipſammet ſubſtantiam innati calidi, & eius humidi imminuat: ad cuius defectum, calorem fieri frigidiorem cum deperditione ſubſtantiæ neceſſum eſt. Et hæc eſt ratio præcipua, qua cauſonis caliditas quæ depopulata eſt calidi ſubſtantiam, hydropem generat, & immodicæ vacuationes aut cauſæ diſſoluentes, vel impenſe refrigerantes, eundem creant hydropem, & hanc hepaticam dyſenteriam. Ratio potiſſima eſt, quia ſanguifica potentia, quæ in hoc ſita eſt, imbecillitatur calidi ſubſtantia diſſipata, non ſolùm alterata, vt in reliquis ſanguinis vitijs et pſeudohepaticis dyſenterij dictum eſt fieri. Quibus cõſtare arbitror nõ ſolùm huius affectus naturam, conditionem, & differentiam à reliquis ſui generis, ſed etiam longè diſſidere, modo cauſæ & impreſſione eius, necnon & difficultate curationis, cùm videatur quodammodo hecticæ affectioni perſimilis, non ſolùm quoad habitum, ſed quia in deperditione humidi & calidi ſubſtantifici ſita eſt, vt illa.

Cauſarũ ſigna.

Verùm qui optimi & optati finis, ac felicioris euentus ratio maximè ſita eſt in cauſarum cognitione, ob id eas ad vnguem diſtinxiſſe opus erit. Noſces huiuſmodi affectionem futuram & imminentem, & iam iam incipientem: tum ex vrinis ſandarachæ modo rubentibus, & deiectionibus loturæ carnis ſimilibus: poſt etiam ijs quæ picem liquidam referant: atque interdum putreſcente materia, quæ infirmitate viſceris tardiùs excernatur, & inde eroſa vena ſanguis meracus per inteſtina deijcitur. Adeſt & intemperies calidior, vnde viſceris imbecillitas, bilioſa deijcit, ac multis ſtatis temporibus profluuia commouentur: nonnũquam infarta bile anguſtijs vaſorum, quibus gibbæ cauæ committuntur, craſſior bilis & grauiùs olens deijcitur, nonnullis euomitur. Noſces hanc dyſenteriam iam præſentem & vigentem plurimùm, quòd eius excrementa ſimillima ſint loturæ carnis recenter mactatæ, in reliquis verò ſecus. Item noſces ex parenchymatis ipſius iecoris vitio & ſanguificæ potentiæ imbecillitate fieri, quia crudior excernitur ſanguis, tantum inchoationem ſanguificationis præ ſe ferens: ab alijs verò partibus, vaſis nimirum & vitioſis eorum ſuccis, non quidem crudus aut dilutus, ſed fœtidus, craſſus, prauo colore affectus, vel mille alijs vitijs conſpurcatus. Noſces tamen crudum ſanguinem ex imbecillitate à calore diſſipante innatum calidum, proficiſci, quòd præceſſerit calidorum vſus, ardens aliquis affectus in iecore, vel in corde, vel in toto corpore. Item ex corporis macie, febricula leui, celeriori pulſu, excrementorum graui odore, ex ſiti, ex vigilia, ex oculorum cauitate & totius corporis calore, & quia excrementa frequentiùs & minutiùs excernuntur. Præterea noſces ex innati caloris immi-

A nutione fieri, quòd præceſſerit inſignis vacuatio ſanguinis, vel alterius humoris, ſiue copioſa fuerit, ſiue diutina: hæc enim imminuit calorem ipſum & ſpiritum, ac propriam ſæpe iecoris ſubſtantiam diſſipando conterit. A frigido ipſius viſceris intemperamẽto, quòd innatum calorem extinguat, prodire diſces ex prægreſſis etiam cauſis, nimirum ex frigidorũ vſu, vel immodico potu niue refrigerato, præceſſit frigidus affectus vel diutinus, adeſt pulſus tardus, item vrina cruda, & frequentiùs craſſa ob admixtum craſſũ ſuccum & flatum: laborans omnino caret febre, parum à naturali ſtatu mutatus conſpicitur, aut in album colorem mutatur, excrementa tardiùs ſed copioſiùs excernuntur. Verùm ſi humores qui in vaſis
B præſunt, praui ſint & vitiati, & vaſa ipſa ac iecur in calore diſtemperata, id noſces, quòd color faciei & vniuerſi corporis flauior ſit, pulſus ſunt celeriores & vrina flauior, deiecta adeſt appetẽtia, ſitis vehemens quæ nullo potu ſedatur ex affluxu bilis in ventriculũ & inteſtina, faſtidium graue, & excrementum aliquando ſubnigrum, ſplendens, opimum, pingue, & æruginoſum, corpus inquietum ex motu & putredine humorum: adeſt & febris manifeſtior, ac excrementa aliquando bilioſa admodum, crocea, mordentia & ſanguini pauco admixta. Adſunt præterea (vt ex Galen. conſtat. 8. pharmac. loc. capit. 7. & 5. de locis affect.) vomitus vitu lenti & æruginoſi ex iecore colliqueſcente, veluti in febribus peſtilentibus contin-
C git, nã videtur iecur in cruentas ſanies abire, à quo veluti particulæ quædam excernuntur fœtidiſſimæ. Adeſt & linguæ ſcabricies, & corporis ingens macies, ac veluti colliquari hominem cernes: ſunt enim deiectiones frequentiores cum anxietate, animi deliquio & maxima virium exolutione. Refrigerata eſſe omnia hæc vaſa, humores ac iecur, & ob id quod generatur vitiari eo intemperamento diſces ex colore albicante aut cinericio, ex tardo pulſu, ex nulla febre, ex vrina alba ſed aliquando tenui, in quibus deiectio copioſior eſt, ſed tardior, citra odorem prauum, aut ſaltem longè diuerſum ab eo quem calor cõcitat, durat tamen affectio diutiùs, licèt per interualla repetat, & eo tempore copioſiores fiunt excretiones, &
D aliquando nigro ſanguini perſimiles, qui neque ſanguis re vera eſt neque grumus, ſed veluti limus quidã ſanguinis craſſi, qui prope ad melancholiam accedat: item praui & varij colores plerunque in hac excretione apparent. Sic autem affecti faciem habent integram, & intenſam ciborum appetentiam: quòd ſi obſtructio adſit (quod frequenter accidit) febris quoque, ſed lenta ſuccreſcit: ſitit laborans, ſed potu ſedatur, & ab eo frequentiùs excernit, & deteriùs ſe habet: humores item fiunt craſſi, contumaces, crudi aut ſemiconfecti. Verùm ſi his acceſſerit ſicca intemperies, recrementa ſicciora aderunt, corpus ſiccius & tenuius, deiectiones paucæ et craſſiores: quemadmodum ſi humiditas ſuccreſcat, copioſiores, liquidio-
E res, & aquoſiores, citra vllam ſitim aut linguæ ſiccitatem.

Præſagiũ

Hepatica dyſenteria incipiens difficulter curatur: inueterata & in ſenibus ferè nunquam. Incipit aliquando ab alui bilioſo & erodenti fluxu, quem iecur in febribus ardentibus et malignis ad inteſtina tranſmittit, poſtea verò in ſanguinolentum & fæci ſimilem degenerat, & aliquando ſine febre inuadit, poſteà verò putreſcente ſanguine, & ob id craſſeſcente, febricula incipit cum prædicto fluxu, & protinus nullis cædens præſidijs in mortem commigrat, Medicis febriculam contemnentibus. Commigrat periculoſiſſima hæc affectio ſepiſſime in tabitudinem, & hecticam febrem, ac plerunque in malum corporis habitum & hydropem. Quæ ſanè mala non vtcunque & à quauis prædictarum fluxionum indiſtinctè prouenire eſt credendum, ſed hydropem & malum corporis

corporis

poris habitum ex legitima & exquiſita hepatica, quæ ex crudiori fit, ob ipſius imbecillitatem, ſanguine, quem venæ vel renuant attrahere, vel à ſe pellant, & ob id per meſeraicas ſe ſe natura exonerat, prædictū fluxum concitatura: quòd ſi quæ eius portio per venas erat, membris minimè valentibus in propriam ſubſtantiam commutare, in malum habitum, & ab eo in hydropem facillimè commigrat. Verùm cùm vaſa & contenti ſucci, ſanguinem & naturales humores, quos iecur generat, vitiant & conſpurcant, ſi calidum ſit intemperamentum huius vitij cauſa, facile eſt in habitualem febrem decidere hominem, tum ob id, tum etiam ob colliquationem quæ huic cauſæ ſemper adiuncta eſt: humores enim acres & mordaces, niſi iudicatoriè excernantur, haud ſecus quàm nigra bilis, periculum ſæpiſſime minari ſolent. Si tamen frigidum ſit craſſumue & fæculentū quod gignitur, corpore id renuente, facile eſt hominem atrophia contabeſcere: quæ omnia neceſſe eſt noſſe diligenter, & prudenter præcauere. Præter quæ mala, docet inſuper mortem inſtantem iam noſſe Hippoc. lib. 6. de Coacis. text. 21. dicens: *Quibus hepaticis ſputum cruentum, ſiue ſubputridum, ſiue bilioſum meracum ſtatim lethale:* Nec mirum videri debet ſi ex ſputo de hepatico preſagiat, ſiquidem grauiſſimum cenſeri debet malum hoc ex viſcere in viſcus migrare. Tribus enim de cauſis ſanguis in hepaticis vi adaucti morbi expuitur, venarum videlicet infirmitate, quòd iecore malè affecto pariter infirmentur & condoleſcant: ſanguinis etiam praua qualitate, qui per venas delatus in omne corpus defertur; nam cùm in hoc affectu ſanguis ſemper ſit vitioſus, ſi ſeroſior eſt, facilè tranſcolatur, ſi calidior, putreſcit, aut vritur quo venas & partes omnes ad pulſum irritat, maximè cùm ad pulmones feratur: quo tempore tertium ſucceſcit, nimirum quòd vaſa imbecilla aperit aut rumpit: præcipuè quia ſanguinem eum contigit eſſe ſeroſum & rubrum, & vt cùm frigida afficitur intemperie, aut putridum propter moram, vel bilioſum meracum propter intemperiem calidam: quo fit vt neceſſariò lethalis fiat affectio, quia magnum eſſe affectum oportet, in quo neque hepar loca conuenientia expurgari poteſt, & partes ſupra ſeptum omnes in conſortium mali adductæ ſunt.

[C]urandi [rat]io; & [mo]dê pri [&] ſpuriā calida [par]enchy[ma]tis in[tem]perie.

Curandi ratio neceſſariò varia futura eſt, vt variç ſunt hepaticæ dyſenteriæ ſortes: nam ſpuriæ, quę primo loco ſe ſe nobis offerunt curandæ, nonnunquam ex intemperamento ipſius iecoris fiunt, quo ſpurciſſimi gignuntur humores: aliquando ex vaſorum intemperie & humorum ibidem exiſtētium vitio, quo variè etiam affici poſſunt, qui denuo à iecore generantur: dimitto abſceſſum diruptum aut vulnus, è quibus ſanguinolentum pus non rarò in ventrem fętidum inſtillat. Quapropter cuiuſque oportet meminiſſe & curationem ſcribere, antequam veram eggrediar hepaticam, cui pauca his curatis ſuperſunt dicenda, nam pleraque ex his illi erunt proficua, vt mox audies et in diſtinctione vnicuiq; præſtita leges.

Sic profectò dum ex calida diſtemperie iecoris parenchyma in ſanguificatione aberrat, haud facilè cognitu eſt quid agendum ſit: hoc vnum tamen in quauis cauſa oſeruabis, quòd ſi fluxio ob immoderantiam plurimum vrgeat, illi omnino prouidendū eſt his quę ipſum cumpeſcant, ſomnum concilient & vires roborent. Immoderátia fluxus duobus modis venit intelligenda: vno quatenus pluries & copioſum ſanguinem fundit laborans: altero verò quatenus animo delinquit, aut ſyncope periclitatur quauis excretione, etiamſi neque copia, neque frequentia immoderatus ſit fluxus, ſed quauis excretione adeò reſoluuntur ſpiritus, & labuntur vires animales aut vitales, quòd verendum ſit aliquod ex prædictis periculis. Quo tempore alimentis quæ citò reficiant, res
A agenda eſt: cuius naturæ vinum eſt, & ſtillatitij liquores ex carnibus, & iurulenta omnia, & ea quę cor & cerebrū roborent alexi pharmaca: cauere enim omni eo tempore oportet ab omni medicamentorū vſu, ſat enim eſt vires reficere. Quòd ſi fluxio immoderata fuerit, vteris protinus bolis q. ℞. *ſacchari roſarum ℥. 2. trochiſcorum de larabe, & de Karabe, & de ſpodio. anà ℈. miſce, & bis die porrige:* eoſdem trochiſcos diſſoluere poteris *in ℥. 1. ß. ſyrupi de roſis ſiccis. cum ℥. 1. aquæ plantaginis.* Eadem medicamenta parabis cum trochiſcis de bolo Armeno, de terra ſigillata, de corallo & ſimilibus. Nec diſplicet in præcipite caſu ℈. 1. *philonij cum ſaccharo roſaceo* præbere. Præſtat etiam, B dum vires aliquo modo recreari reficique incipiunt, *rhabarbari modicè expreſſi. ℨ. ß. aut ℈. 2. cum ℨ. 2 ſacchari roſarum porrigere manè ante prandium:* item poſtea ſequenti die idem præſtabis, ſed integrum rhabarbarum, irroratum tamen aqua plãtaginis. Quòd ſi febris adfuerit, vireſque conſtiterint, ſaluatellam tundes, extraheſque paucum ſanguinis, & per vices, quo maior fiat reuulſio, cauens ne id aggrediaris præmiſſa copioſa ipſius per ventrem profuſione, quippe tunc maximè cauebis, ſicut dum humores admodū ſunt vitioſi & aduſti, ſatius enim eſſe eo tempore arbitror, frigidis tum cibis, tum medicamentis vti, aut minutis purgationibus ex rhabarbaro. Quibus factis amylo cum aqua hordei aut farre vteris, vel panatel- C lis ex pane loto, ac iuſculis refrigerantibus & nutrienbus, poſtea tamen quid cum iecore agēdum ſit, conſiderabis. Nam quamuis ex calida cauſa oriatur, non licet vtcumque ipſum refrigerare, quòd imbecillitas ipſa maior ſubinde ſperanda ſit: quia cum à defectu & reſolutione innati caloris fiat, potiùs temperatis quàm frigidis ad priſtinum ſtatum reducenda eſt: à frigidis enim, qualia caliditas præter naturam expoſcit, extinguetur potiùs ex toto innatus & puſillus ille calor, & potentia concidet ampliùs quam refici poſſit: quare præſtat tum alimenta tum medicamenta, quæ mediocriter frigida ſunt, aut ex vtriſq; commixta porrigere, hoc vno priùs conſiderato, nimirū longè aliud eſſe hunc affectum curare dum prouenit ex calido intemperamento humorum ibidem exiſten- D ſtentium, & hepatica eſt illigitima: aliud verò dum iecoris corpus orbatum eſt innato calore ab impenſa & extranea caliditate. Quippe in hac vltima cauſa, ſat eſt temperatis vti, quæ & calorem adauctum remittendo compeſcant, & innatum intendendo fouendoq; adaugeant: in illa verò humorum & vaſorum caliditate audaciùs licebit vacuare & refrigerare, nondum enim calor ad intenſionem imbecillitati efficiendæ aptam deuenit. Primò itaq; partem foucbis è regione ſitus iecoris ex roſaceo & omphacino oleo, in quibus abſynthij comam vel dactylum incoxeris: fiat etiam ex oleo cydoniorum & ex oliuæ folijs cum ſantalis, corallo & puluere roſarum. Parti e- E tiam adhibeatur linimentum ex cerato ſantalino in oleo cytoniorum diſſoluto, cum pulueribus ſquinanti, roſarum, coralli aut diarrhodonis, vel ex ſolo ſantalino cum pulueribus roſarū & guttulis aceti. Præſtat etiam et idem ceratum ſantalinū toti hypochondrio dextro appoſitum, ſicut vnguentum roſarum & ſantalinum cum oleo abſynthij, maſtichis, & cytoniorū, additis pulueribus coralli, roſarum, & margaritarum, aut trium ſantalorum. Proſunt & fotus ex aqua ferrata aut deurata cum roſis, abſynthio, & mentha, & ſuccis cichorij aut ſcariolæ, cum guttulis vini aut aceti, gratia penetrationis. Interiùs verò ſumat decoctum radicis cichorij in quo in fine decoctionis maduerit coma abſynthij Pontifici; & parum ante, tabellam electuarij ſantalini. Confert & ſuccus intybi cū hordei decocto & ſaccharo, aut aqua lactis cum modico melle & abſynthio. Iecur etiã roborabit & eius intemperiem compeſcet electuariū q. ℞. *pulueris diarrhodonis*

rhodonis

rhodonis ſine muſco, trium ſantalorum & diamargari- A
tonis frigidi, anà ℈.1. *raſuræ eboris.* ʒ.ß. *cinnamomi ele-*
cti & cornu cerui, anà ℈.ß. *ſacchari roſacei quantum ſit*
ſatis, fiat electuarium, cuius. ℥.ß. *ſummo manè ſumat*
cum aliquo ex prædictis potibus. Exteriùs quoq; appo-
nes iecori q. ℞. *pulueris roſarum rubearum & ſantalo*
rum rubeorum, cyperi, iunci odorati. anà ℥.1. *cum ſucco*
agreſtæ & puluere diarrhodonis pondere. ʒ.ß. *cōponito.*
Item eidem parti apponitur diaphenicum emplaſtrū
hac lege confectum. ℞. *carnis dactilorum nondum ad*
maturitatem peruenientium. ℥.4. *pulueris roſarum, ſan-*
talorum rubeorum et citrinorum, acaciæ, iunci quadrati
anà ʒ.3. *farinæ hordei.* ℥.3. *ſpodij.* ʒ.1.ß. *cum aqua roſa-*
cea & plantaginis confice. Confert & in febribus ar-
dentibus epithema eidem parti appoſitum confectū B
ex ſucco portulacæ, plantaginis, polygoni & pampi-
norum vitis, quibus puluerem ſantalorum, & roſarū
& iunci prædicti inſpergito. Ex vſu quoque eſt potus
cum vino dulci exhibitus, q. ℞. *pulueris intybi & ci-*
chorij. anà ℈.2. *ſeminis ſecuridicæ.* ℈.1. *cinnamomi.* ℈.ß.
detur. ʒ.ß. Curandum etiam eſt, vt Gal. 8. phar. local.
c.7. ſcribit, nullo modo impensè, neque vltra medio-
critatem, aut ſine calidorum miſcella in hac affectio
ne refrigerare: vtendum tamen eſt ſcariola, cichorio,
intybo, ſeride, & ſimilibus, tum in cibis, tum eorum
ſucco cum ſaccharo aut melle, tum etiā extra ſupra
inunctiones appoſitis, aut vnguento aliquo admix-
tis, quia facultatem habent modicè frigidam, ſub-
amaram, & adſtringentem, quibus robur viſceri ad- C
ditur, & calor miteſcit, ac vaſorum oſcula compri-
muntur. Quapropter à pleriſque veterum laudatur id
medicamentum, q. ℞. *radicis chamæpityos.* ℥.ß. *radi-*
cis cichorij. ℥ 1. *contundantur & melle cocto excipian-*
tur, & laboranti porrige magnitudinem fabæ cum mo-
dico aquæ calidæ: præſtat ſenecionis decoctum, aut tri
folij acidi ad tertias cum ſaccharo: laudant etiam a-
quam ſaccharatam filicis radicibus decoctam, item
medicamentum q. ℞. *radicis chamæpityos.* ℥.1. *radicis*
cichorij. ſquinanti. ʒ.2. *coquantur in lib. 4. aquæ ad me-*
dietatem, & facta colatura per manicam Hippocr. cum
ſacchari albiſſimi. ℥.1. *cinnamomi.* ℈.ß. *porrige.* ℥.4. Ma
ximi etiam momenti fertur eſſe ſyrupus, q. ℞. *ſenecio-*
nis, agrimoniæ, cichorij & intybi. anà m.ß. glycyrrhizę. D
ʒ.1. *ſeminis aniſi, petroſelini & fæniculi. anà* ℈.4. *cinna*
momi, ſpicæ celticæ. anà ʒ.ß. *fiat decoctio ad quartas.* ʒ.
in colatura diſſolue ſacchari. ℥.4. *mellis.* ℥.1. *fiat ſyrupus.*
Tanquam peculiare ſecretum multi exiſtimant. ℈.1.
aut ʒ.ß. *philonij ſemel in ſeptimana exhibitam,* magni
fore momēti. Sed mirabitur forſan quiſpiam, cur or-
dine verſo, huius affectus curationem aggreſſus fue-
rim, à topicis & externis auxilijs initium ſumēs: quod
ſanè fecimus quia affectio plerumq; ex calido aliquo
morbo, qui nuper præceſſerit, aut ex ingenti euacua-
tione originem traxerit: vbi coniectandum eſt, præ-
ceſſiſſe vel vniuerſales vacuationes, vel ſeltem eis nō
eſſe tunc opus, ſi ſola eſt intemperantia. Verùm ſi cū
hoc conſtiterit aliquid præter naturam ſuccreſcere E
ipſis vaſis iecoris, rhabarbari maſtichati vſus, aut di-
luti in aqua lactis vel ſucco ſeridis vtiliſſimus cenſe-
tur: præſtat & confectio Hamech ſimplex cum mo-
dico rhabarbaro, ſuperbibito ſero lactis: præſtat &
vſus ſacchari roſati quarto quoque die, cum modico
rhabarbaro, vel puluere corticum mirabolanorum
& chebulorum. Sed pretioſius arbitror ſubſequutu-
rum auxilium ex vſu ſtillatitiæ aquæ arte chymica ex
rhabarbaro extractæ, cui ob ſubtilem ſubſtantiam
vis ineſt permeādi ad penitiora iecoris, & pręter pur-
gationem roborare atque firmare ipſum: ex vſu quo-
que eſt tertio quoque die tabellas diarrhodonis du-
plicato rhabarbaro cum aqua abſynthij, ſeridis, vel
ſenecionis præbere.

Si ſubfrigida ſint

At ſi frigidus deprauatuſque ſuccus malo cauſam
præſtent, paulò liberaliùs calfacere oportebit, cū hoc
tamen cùm iecur membrum princeps ſit, non adeò
oportet calfacere, ne puſillus ille calor diſſipetur. Sic
profectò prædicta medicamenta ex vſu quoque huic
affectioni erunt, ſi loco ſacchari mel aut vinum ad-
dideris: quapropter mulſa ex medicamentis & aro-
matis confecta licebit vti, maioribus etiam ac frequē-
tioribus purgationibus adhibitis, quàm in præceden-
ti cauſa, quòd in hac maior crudorum copia conge-
ratur, quæ vel in obſtructionem, vel in maiorem flu-
xum abitura eſt, ſi permittatur: qualia autem futura
ſint pharmaca huic vſui proficua mox leges: namq;
cùm frigiditas adeò creſcit, quòd ipſum calidum re-
mittat, pręter id, quòd crudorum pituitoſorumue ſuc
corum maximus fit prouentus, in hepaticam ſpuriā
commigrat, quòd plerumq; obſtructio accedat, quæ
vitiatis corruptiſue his ſuccis in prædictam hepati-
cam degeneret. Quapropter veræ hepaticæ curatio,
vt ſpuriæ ex frigiditate inſtituenda eſt, in quo tamen
differat, mox leges.

excremen- ta, & ſu- ſtantia i- coris.

In altera verò dyſenteriæ hepaticæ ſpecie, quam
ſpuriam appellamus, quòd humores gignat acres, bi-
lioſos & mordaces ob calidum aut nonnunquam fri
gidum intemperamētum in vaſis totius corporis aut
ipſius viſceris, malo cauſam præſtare credendum eſt.
Quippe hæc affectio ea prorſus natura & conditione
exiſtit, quam diximus eſſe dyſenteriam, quæ ſolet ſple
neticos aut maniacos liberare, & ea nimirum ſangui
nis excretio, quæ cū humoribus vitioſis & corruptis
C efficitur. Vnum tamen habet hoc calidum humorū
& vaſorum intemperamentum peculiare, quòd fa-
cta primitus ſuccorum euacuatione, liberaliùs refri-
gerari deſiderent (dummodò ea quæ ab infartu libe-
rant et tenuium ſint partium, eis admiſceamus) quòd
humores qui ſuperſunt à purgatione, plus obſiſtant re
frigerantibus, quàm quòd ab eis poſſit lædi parēchy-
ma: & ob id ſi conſtiterit bilioſos, vſtos aut putrefa-
ctos ibidem eſſe infartos, protinus ex infuſo rhabar-
bari purgabis bis ac ſæpius, donec conſtet iecoris &
venarum eius ſpurcitiam depoſuiſſe. Quòd ſi his fa-
ctis adhuc conſtet, vaſorum ora ab humorū acrimo-
nia nimium morderi & excitari, tunc profectò dor-
mituro laboranti ℈.1. *philonij cum conſerua roſarum*
D *porriges bis in hebdomada,* aut ſyrupum de papauere
cum ſucco granatorum acrium & aqua lactis, vel ſy-
rupum portulacæ & violarum cum aqua capitum ro
ſarum deaurata aut ferrata. In hoc etenim caſu libe-
raliùs etiā ſyrupis & apozematis refrigerabis, vt poſt-
modum porrigere poſſis *conſeruæ roſarum, borraginis*
aut violarum. ℥.ß. *cum* ℈.1. *pulueris boli Armeniæ, vel*
terræ ſigillatæ, coralli præparati, roſarum ſiccarum, cry
ſtalli, eboris, oſſis de corde cerui, ſeminis oxalidis, agre-
ſtæ aut ſimilium. Verùm ſi maximam ſenſeris humo-
rum vſtionem, non erit ab re vſus aquæ lactis cum fo-
lijs ſenæ & pulueribus chryſtalli: pręſtat & ipſum cry
ſtallū cum aqua pluuiali & ferrata, vel ea in qua ex-
tincta ſint fruſta alabaſtri. In quibus proculdubio hu
E moribus ſummopere ex vſu fore arbitror, aquæ dul-
cis tepidæ balneum bis terue in hebdomada præſti-
tum. Iuuant & clyſteria ex lacte, ex ptiſana, ex deco-
cto hordei, roſarum, & papaueris, cum oleo nenupha
ris: roſarum, de cucurbita aut violarum, additis mu-
cag inibus pſyllij et cytoniorum. Proderit & paulati-
nam ex infuſo ſenæ repetere purgationem, aut ex ca-
ſia fiſtula *cum gr. 8. philonij,* vel ex confectione Ha-
mech ſimplici cum modico rhabarbaro, vel ex infu-
ſo eius in aqua lactis cū ſyrupo ex infuſionibus viola-
rū. Exteriùs tamen dorſum & iecur refrigerabis vn-
guento reſumptiuo, roſarum, refrigeranti, aut è cucur
bita, & iecori etiam quę ſuperiùs diximus, adhibebis.

Curatio ſpuriæ he- paticæ ex calida fri- gidaq; va- ſorum in- temperie.

Quòd ſi cauſa & id quod cruētum per aluū excer-
nitur, frigiditatem & innati caloris defectū atteſten-
tur (ex primo enim hepatica frigida, ſed illegitima, e-
ſecundo verò legitima prodit) conſimilem ferè cura-
tionem

Frigida hepatica ſpuriæ ob parenchy-

a positi … frigi- … m cura …

tionem deſiderat: quippe in poſitiua frigiditate, vacuandum magis eſt, & roborandum minus: in caloris verò innati defectu roborandum ſummopere, & calfaciendum moderatè ac euacuandum nihil. Quapropter præmiſſa crudorum humorum præparatione, modicè calidis & his quæ ſanguinem coquant, rhodomelite, hydromelite ex aqua cinnamomi & abſynthij vel origani cum modico oxymelite; purgationem inſtitues ex agarico & rhabarbaro cũ paſſularum Corinthiacarum carne, vel ex ſyrupo infuſionum cum folijs ſenæ & decocto agarici, turpeti vel carthami, vel cum pilulis maſtichinis, vel eis quæ ex rhabarbaro, maſtiche, agarico, aloe & hiera conficiuntur. Præterea id porriges, q. ℞. *nardi celticæ ʒ.6. abſynthij ʒ.2. cinnamomi ʒ.ß. in puluerem ſubtiliter redacta melle excipe, & electuarium confice, aut hæc eadē aqua decoque & melicratum facito.* Præſtat etiam electuarium diarrhodon ex triplicato rhabarbaro: prodeſt & vinum in quo ferbuerint abſynthium, eupatorium, cinnamomum, ſpica celtica, & id genus. Magni etiam eſt momenti electuarium ex vino, q. ℞. *paſſularum mundatarum ℥.3. croci ʒ.ß. calami aromatici ʒ.1. & ß. bdellij ʒ.1. caſſiæ ʒ.2. & ß. cinnamomi ʒ.3. ſpicæ celticæ ʒ.2. mirrhæ electæ ʒ.3. terebinthin. ʒ.4. ſquinanti ʒ.2. & ß. mellis ℥.2. vini quod ſufficiat vt fiat electuarium.* Valet & *fiſticorum cortex, ſi in puluerem redigatur, & cum vino nigro ſingulis diebus porrigatur pondere ʒ.1.ß.* Pręſtat & ſyrupus ex abſynthio, ex mētha, ex corticibus citri, de fumaria, de byſantijs cum additione, & de eupatorio. Item aromaticum roſaceum, diacyminon, dianiſon, diarrhodon, diacalamenthum, theriaca, mithridatium, & maximè vinũ ex his omnibus aut aliquibus cũ ſucco eupatorij feruefactum, & additis aromatis inſtillatum. Huius cōditionis etiam eſt iecur lupi præparatũ, & carnes cochlearum quas multi ſummopere commendarunt: quem quoque vſum præſtat compoſitum Gal. medicamentum ex malorum cotoneorũ ſucco, in fine 6. lib. de ſanit. tuenda ſummopere commendatum. Efficaciſſimum etiam eſt aliud, q. ℞. *ſeminis aniſi, fœniculi, apij, plantaginis, anà gran. 4. coſti, glycirrhize, anà ℈.1. caſſiæ ligneæ, cinnamomi, anà ℈.ß. vuarum paſſarũ ʒ.3. acori, ſpicæ, calami aromatici & ſquinanti, anà g.3. cornu cerui vſti & amygdalarum amararum, anà ʒ.1. ſeminum melonũ ℥.4. ſacchari diſſoluti in aqua roſacea, quod ſufficiat vt formentur paſtilli, quorum vnũ ſumat laborans ventre ieiuno.* Quòd ſi nimis craſſum viſcidumq; & preſſiùs iecoris vaſa obſtruentem noueris humorem, ſyrupis aut apozematis, quæ ſuperiùs tutò poſſe porrigi diximus, admiſcere oportebit mellis, aut oxymelitis ſquillitici modicum: tandem his pharmacis vteris, quæ ab infartu & obſtructione liberant: itē eis quæ leniunt & incidunt, quibus humorum inclementia & durities miteſcat: etiam ijs quæ abſtergant & adſtringendo roborent, vt non ſolùm cauſam illidant, verùm & fluxioni prouideant: pręterea his quæ ſiccant, & putredinem inhibeant. Penetrationem enim pręſtant cyperus, ſquinantum, crocus, iris, & aromata ferè omnia: leniunt ficus, paſſulæ, vinum granatorum dulcium, & vinũ omne dulce: abſtergit mel, aqua mellis, terebinthina & aqua hordei: incidunt quæ acetoſa ſunt: roborant abſynthium, eupatoriũ, roſa, ſpica, & etiam ſquinantum: præſeruant à putredine cinnamomum, caſſia lignea, nardus, & iuncus odoratus: Verùm ſi hæc omnia adhuc prodeſſe non videantur, ad balnea ſulphurea ægrum aſportare oportebit: hæc etenim calore proſunt intemperatis ex frigore membris, & reſolutione quod genitum eſt euacuant, tandem ſiccant & roborant. Id quidem facies tentatis priùs frictionibus, inunctionibus, ac fomentis ex vino aut ex aqua, & aromatis cum abſynthio, mētha, & radicibus ebuli aut ireos, factis etiam inunctionibus ex oleo in quo ferbuerint prædictæ ra-

A dices, item ſambucino, nardino, de angelica, de abſynthio, lentiſcino, de abiete & balſamo. Parabis etiam aliud, q. ℞. *ſucci eupatorij, marrubij & fumariæ, anà ʒ.4. aſari, ſpicæ nardi & celticæ, anà ℈.1. cinnamomi, iunci odorati & ligni aloes, anà ℈.ß. olei roſacei, & de abſynthio, vbi priùs ferbuerint radices ebuli & ireos confractæ, anà ℥.1. & ß. ceræ quod ſufficiat, & aceti parum, fiat vnguentum.* Quòd minimè malum cedere videatur, & conſtet præhumidũ eſſe iecur, ſupra eius regionem magni fore momenti arbitror ſetonē affigere, qua parte expiret quod in ipſo humidius eſt & actionem vitiat: & pari penſu id facies ſupra ſplenem ipſum, ſi vel obſtructum eſſe, vel in attrahendo vel in digerendo fæculentos humores, pigrum perſenſeris.

B Quòd ſi dilutus ſanguis excernatur, conſtetq; nullo alio vitio conſpurcari, ſed iecoris calorem modò ab impenſo calore diſſipari, abſumique eius ſubſtantiam, modò diutinis & vehementioribus vacuationibus euaneſcere & imminui (quibus legitima hepatica propriùs efficitur) tunc quidem à vacuantium auxiliorum vſu abſtinere oportet (ni quid ſimul vitioſum redundauerit, cuius occaſione leuiter & leuibus medicamentis vti cogaris) ſed omni arte iecur reficere roborareq; opus erit, & adaucta calidi innati ſubſtantia, ad antiquum temperamētum reducere. Quibus ſanè vſibus exequendis adhibere neceſſariò oportet, nō quæ calfaciant, licèt affectio ex frigidarum ſit ſorte, nec rurſus quæ refrigerent, etiamſi ab æſtuanti *Verę hepaticę curatio.*

C calore principium ſortiantur, ſed quæ vel reficiendo calfaciant, vel modicè calfaciendo reficiant. Namque in hac affectione, haud ſecus quàm in atrophia & corporis tabitudine ſubſtantiam innati calidi potiùs augere oportet, quàm qualitatum deficientium augmentum exequi. Sic profectò, alimenta medicamentis, aut medicamenta alimentis, ea arte & induſtria parare condireque oportet, qua citiùs in iecoris ſubſtantiam vertantur: ex quorum conuerſione maior ipſi ſuccreſcit caloris copia, & ſic lentè facto eius augmento, reliqua cibaria commutare faciliùs erit. In quo opere aliqua mihi ſeſe offerunt exequenda, quæ ratione & experimento probata habeo: primum ſanè eſt, inter cibaria ſemper vnum porrigere, quod

D iecoris ſubſtantiæ & naturæ ſit ſimillimum, idq; condire eis medicamentis quæ intemperamento in iecore contracto ſint contraria: confert & vinum Hippocras ſi cauſa quæ præceſſit, frigida eſt, verùm ſi calida, vinum ex agrimonio aut bugloſſo, vel è floribus roſarum maturis & maceratis aqua intybi. Huius profectò naturæ ſunt hepata primò teſtudinum & ſanguis earum, anſeris item aut anatis, nec nō & gallinarum, atque etiam pullorum teſtes, criſtæ atq; barbæ: ex his enim & ſanguine eorundem animalium, varia effingere parareque obſonia poteris, modò in forma ſorbili, modò in ſolidiori, aut quomodolibet aromatis, cinnamomo, cariophyllis & alijs huius naturæ condire, vt guſtui gratiſſima fiant, & prima

E menſa ſumantur. Sed vtcumque ſit, eis admiſcere oportet parum pulueris iecoris lupi præparati, & ſaporis gratia addes, & vt etiam penetrationem, diſtributionem, & coctionem ſortiantur celeriorem, parum aquæ huius ſtillatitiæ (quam ſemper & omnibus cibarijs admiſcere oportet) quæ hac lege conficitur: *excipe iecoris lupi recenter extracti & minutim inciſi, ſæpiuſque aquæ vitæ & ſale abluti ℥.4. ſanguinis teſtudinis ℥.2. pulueris ſantalorum omnium ʒ.1. pulueris ſquinanti ʒ.2. eupatorij viridis ſemiconquaſſati. m.2. roſarum ſiccarum, quæ primò maduerint in aqua cichorij p.2. pulueris cinnamomi, caſſiæ ligneæ, nardi, iunci odorati, calami aromatici, croci & mirrhæ, anà ʒ.2. raſurę eboris, cornu cerui & vnicornij, anà ʒ.3. paßularum Corinthiacarum ℥.6. theriacę magnę, mithridatij & confectionis alKermes, liquatorum in aqua vitę, anà ℥.ß. terebinthinę abietis ℥.1. mellis & ſacchari, anà*

℥.5. vini albi & rubri odoriferi, & aquæ eupatori, anã lib.3. madeſcant omnia per tres dies in prædicto vino, et poſtea, arte chymica per balneum Mariæ inſtillentur. Huius autem aquæ miſcellam cum reliquis cibarijs, magni fore momenti arbitror, vt quæ penetrationẽ omnibus ſibi admixtis præſtare poſſit, & robur, calorem & attemperamentum viſceri conciliare. Itaque curabis in prima menſa ſemper aliquid prędictorum ciborum porrigere, & poſtea quod laborans ex vtilibus cibarijs auidiùs appetierit: appetita enim longè faciliùs & meliùs concoquuntur, dummodo neque craſſæ, nec deterrimæ ſint ſubſtantiæ. Poteris ante prandium aut ſummo mane huius aquæ modicũ pane imbutum laboranti porrigere, aut paſſulas Corinthiacas prædicto liquore madidas. Idem quoque beneficium præſtat ſtillatitia aqua ex carne teſtudinũ, gallinæ, aut pulli cum rhabarbaro, corallo, & ſantalis. Præſtat & vſus pulueris iecoris lupi præparati, cũ ſaccharo roſaceo & cinnamomo factis bolis. Neque eſt minoris momenti opiata, q. ℞. *paſſularum Corinthiacarum mundatarum lib.ß. coquantur ad pultis conſiſtentiam in vino veteri & generoſo, tranfundantur ſetaceo, & colaturæ admiſce corticis citri conditi piſtati. ʒ.ß. aromatici roſati. ʒ.1. diamargaritonis frigidi. ℈.2. pulueris coralli & roſarum, anã ℈.4. pulueris iecoris lupi. ʒ.3. electuarij de gemmis. ℈.1. ſantalorum omnium. ℈.2. miſce et fiat opiata, cuius cum vino ſumat laborãs. ʒ.3.* Quòd ſi iecur, his omnibus factis, adhuc humiditate inundare videatur, non erit ab re rhabarbari maſticati vſus, ſiue in tabellis cum ſaccharo exhibitus aut roſaceo ſaccharo admixtus. Ex quibus auxilijs facile erit viro docto & mente exercitato, varia effingere medicamenta & præſidia, maximè ſi diligenter euoluerit caput de hepatis imbecillitate, vbi hæc & externa præſidia fuſiùs tractantur. Exteriùs verò iecur curandum eſt roborare, tum his quæ ſuperiùs diximus, tum mirabili quodam vnguento, q. ℞. *olei hepatis galli ℥.3. ſpicæ nardi, ſquinanti, aſari, anã ℈.1. maſtichis, bdellij, myrrhæ, ſtyracis, anã ʒ.2.* ac ſi durities ſcirrhoſa adfuerit, addes *terebinthinæ abietis ʒ.5. vini maluatici modicum, ceræ citrinę quantum ſit ſatis vt fiat vnguentum.* Aliud item conficies non minoris momenti, q. ℞. *hepatis lupi numero.1. coquatur in oleo amygdalarum dulcium, cui adde radicis iridis ℥.1. colentur & in colatura adde propoleos ʒ.3. ſtyracis, bdellij, myrrhę, ammoniaci, anã ʒ.3. ſpicę celticę & ſquinanti, anã ʒ.1. fiat vnguentum,* quo illiniatur induratum hepar.

CAPVT XV.

De colico dolore.

CVm inteſtina in tenuia & craſſa diſſecuiſſet natura (hæc vt recrementa ſuſciperent, craſſiori duplo tunica conſtatia, præter id quòd cauitate maiori perforantur: illa verò vtroque modo tenuia, continendis alimentis mille modis idonea) craſſorum, quod penultimum eſt prope rectum exiſtens, inter alias affectiones quas pati poteſt, acerbiſſimo quodam dolore premitur: qui dolor à nomine ipſius inteſteni denominationem ſumit. Eſt igitur colicus dolor vulgaris & notiſſima affectio, quæ conſiſtit in immaniſſimo dolore partis dextrę inferioris ventris, qua parte habitat colon ſeu laxum inteſtinum, à quo morbus colicus ſeu colica affectio appellatur. In huius enim inteſtini ſitu, differre quodammodo videntur Paulus lib.3. capit.4. & Galen. lib.5. de locis affect. nam Galen. refert inteſtinum hoc prouenire à parte dextra, ireq; ad ſiniſtram, Paulus contra à parte ſiniſtra ad dextram. Quorum ſententiæ iudicio noſtro, licèt primo acceſſu contrariæ videantur, nullam habent repugnantiam: nam Galen. incipit nu-
A merare inteſtinum à parte eius inferiori, nimirum à recto inteſtino, & huius partis ſitus eſt dextra ventris regio, degenerat tamen & tendit in partem ſuperiorem & ſiniſtram, nimirum in gracilia inteſtina: at Paulus principium inteſtini ſumit à partibus ſuperioribus eiuſdem inteſtini, quæ ſunt in parte ſiniſtra, & cincturæ modo ducit inteſtinum ad partem dextram, donec in rectum inteſtinum degeneret. Ex hac enim loquendi varietate prodit, variè ſcriptores ſenſiſſe de ſitu huius inteſtini: ſed re vera cum colon ſit ſecundum ex craſis inteſtinis, quod incipit à ſede dextri renis & conſcẽdit ad iecoris gibbum, hincque ſecundum ventriculi fundum ad lienis ſedem
B & ſiniſtrum renem complicatur, quaſi zona cingens vſque ad ſiniſtra, atque ibi deorſum flectitur vſque in rectum inteſtinum, fit profectò vt etiamſi vna ſit particula affecta in hoc malo, varium habere ſitum dolorem non rarò conſpiciamus, maximè ſi flatuoſa ſit cauſa quæ variè per ipſum inteſtinum moueatur. Ex quo conſtat, quòd licèt aliquando iuxta ſplenem & ſiniſtrum renem dolor compareat, aut in ea parte prope rectum inteſtinum (vt Galeno arbitranti ſe calculum pati accidit) aliquando verò & frequentiùs in dextera, non ob id credendum eſt, non eſſe eundem affectum: nam aliquando cauſa occupat finem inteſtini huius, qua parte recto adhæret, aliquando verò exortum iuxta renem dextrum & in
C cæcum inſeritur, aut ab eo vt rectiùs loquar exoritur. In quo ſanè dolore, ſymptoma efficitur acerbiſſimum inſtar infixi pali: atque licèt gracilia inteſtina exactioris ſint ſenſus, ob cauſæ tamen vehementiam & fixionem his dolor omnium ſæuiſſimus exiſtit: ſuperat enim cauſæ efficacia, defectũ exactioris ſenſus.

Cauſas habet hæc affectio varias & difficiles, quæ efficaciſſimæ ſunt grauiſſimos inferre dolores: primò enim vt Galen. refert. 6. de loc. ab humore fit frigido, craſſo, qualis vitrea pituita intra coli membranas collecta, vt ſcripſerat Galen. 12. meth. cap.7. non quidem, vt nonnulli cẽſent, in cauitate, quæ eo quòd glutinoſa ſit, fixum infert dolorem, ita vt perforari videatur inteſtinum; quippe credibile non eſt, adeò
D fixos dolores fieri ſolùm pituita adhereſcente intrinſecus tunicis inteſtini, vt mox latiùs ſum probaturus. Congeritur enim huiuſmodi pituita in vita intemperatis, ocioſis, & vini aut aquæ potoribus, inquibus bilis, quæ expultricis eſt calcar, parum ad eam partem deſcendit, quo neceſſum eſt huius humoris plurimum redundare, imbibique in ipſius inteſtini ſubſtantia, quo fit vt accedente aliqua externa occaſione, quæ vel calfaciat, vel refrigeret, vel dimoueat exagitetue prædictum humorem, proculdubio ſæuiſſimi concitentur dolores, idque ſubitò, quia ſubitò mouetur cauſa dolorem excitatura, quæ diu quieta manſerat & ob id dolorem non excitabat.

Dubitabit forſan quiſpiam, qua nam ratione vi- *Dubium.*
E uente animali, adeò frigidus in corpore exiſtat humor, quòd poſſit præ frigore (vt nonnulli ſunt arbitrati) adeò acerbos & immanes concitare dolores, cum alimenta & humores neceſſariò viuente homine, actu calida eſſe oporteat: præterquam quòd intellectus capere non poteſt, qui & vnde tantùm refrigerari hi ſucci poſſint, vt ex continentis calore per dies & menſes nõ tepuerint? Quapropter, neceſſum videtur eſſe aliam excogitare cauſam & occaſionem, qua pituita hæc potiùs quàm ex frigiditate hos dolores inferre poſſit. Cui dubitationi dicimus duo. Primũ nõ eſſe præter rationem humorem hunc frigidũ in corpore generari poſſe: quia quæ cruda ſunt per diminutam caloris actionem, longè frigidiora euadunt (ita vt acida aliquando ſuperſint) his quæ incocta manent, vt capite de ventriculi imbecillitate & cęliaca, ex Galeno probauimus. Nam vbi humor aliquis propter ſummam cruditatem & ſubſtantię ineptam con-

conditionem in alendo, naturæ elaborationem ſuſcipere non poteſt, contemnitur, natura perterrita, neque applicatione calidi agitatur. Quo fit vt exhalante portione acrea, tenuiori calidiorīq; (ſi quam continet) geletur in dies & craſſeſcat magis, donec vitri ſpeciem referat, cum inſigni frigiditate intra calentia inteſtina. Secundò expendere oportet, non eſſe ſolam eius frigiditatem doloris cauſam, ſiquidem diu ibidem perſiſtens, eum non valuit inferre, cùm non minus extitiſſet frigidus humor, quàm cùm dolores concitat: quo etiam fit, vt non ſolùm calorificis auxilijs ſedetur dolor. quapropter neceſſum eſt immediatiorem aliam excogitare cauſam & occaſionem dolendi, quam nos arbitramur eſſe prædictorum humorum motum & agitationem: nam dum quieſcunt inteſtinis affixi, dolorem nullum inferunt, donec moti vim inferant ſubitò & affatim in naturam ipſam, ac per conſequens dolorem. Quòd manifeſte conſtat, nam ſubitò ab euacuatione humorum ceſſat dolor, qui ſi ſola fieret alteratione, nec ſubitò inuaderet, nec ſubſideret. Quem vſum præſtant ea clyſteria, quæ protinus euacuādi pituitam efficaciam habeant ſimul cum caliditate: nam quę ſolum calfaciunt, plus ſolent humore mouere ac fundere, ac per conſequens grauiores dolores inferre. Accedit etiam aliud maiores momenti, nimirum prædictum humorem non per cauitatem, ſed per inteſtinorum venas & poros tranſſumi & in eorum tunicas congregari, idque adeò ſenſim & paulatim, vt nullam ſenſationem nullumque dolorem inferat: verùm cùm ad quantitatem deuenerit notatu dignam, & flatus neceſſariò ex diminuto partis calore eleuentur, neceſſe eſt diuelli tunicas atque diſtendi, & eum dolorem inferre, tantò quidem maiorem, quantò magis craſſus ille humor à ſe flatus produxerit, quos facile natura diſſoluere aut pellere nō poſſit. Detinentur autem ibidem violenter flatus & maiorem cauſant dolorem, quòd prædicti inteſtini tunicę craſſę atque denſæ ſint, & frigidi humoris contactu denſiores fiant: inſuper quia ipſe flatus penſus eſt et nubiloſus, donec extenuati & fuſi humores faciliùs permeent & excernantur vi auxiliorum & naturæ. Ex quibus conſtare arbitror, hunc humorem non ſemper hos dolores excitare quantumuis frigidus ſit, et inteſtinis adhæreat, niſi cùm inter tunicas contentus aliqua occaſione mouetur, aut à ſe flatus fundit. Nam ſi in cauitate inteſtinorum adfuiſſet, vtiq; nō ita grauem aut forſan nullum concitaret dolorem: atque hæc eſt potiſſima differentia inter colicum dolorem & quemuis aliū, ſiue dyſentericus ſit, & torminoſus, vel vtcunque aliter inteſtina dolent. Nam ob hanc rationem, vt arbitror, colicus dolor innoteſcit, quia infixi pali, vel terebri perforantis ſpecimen referat (quòd ſubſtantiæ illius partis diuulſione fiat) & reliqui inteſtinorū dolores, vel graues, vel acuti, aut quouis alio modo inſigniti appareant, non tamen fixi & veluti perforantes. Qua etiam ratione arbitror, poſſibile eſſe ex colico fieri commeatum in paralyſim, ſi pituita cauſa eiuſdem eſt, & ex flatuoſo in ſiccam hydropem, aliter enim has mutationes fieri eſſet creditu difficile.

Secunda verò cauſa eſt, retenta (quæ purgari aſſueuerat naturaliter aut ſecus) bilis, à qua dolores acutos, ſitim, & oris amaritudinem prodire eſt certum. Verùm ſciſcitabitur etiam circa hanc cauſam aliquis, qui fieri poſſit, quòd cùm hæc longè grauiores & acutiores quàm dyſenteria proritet dolores, non etiam dyſenteriam moueat. Cui dubitationi dicendum eſt, bilem non prolabi in colicis doloribus per inteſtinorum inanitatem, ſed per tunicas ipſas & earum vaſa, haud ſecus quàm de pituita dictum eſt. Sic profectò ceſſat dolor excreta bile, inuiſcata verò & inter tunicas paulatim collecta, pro-

A tinus citra abraſionem dolores concitat acerbiſſimos: dum verò per cauitatem delabitur, minus graues, ſed ob efficaciam & craſſitiem ſibi adiunctam, atque ob adhærentiam & viſciditatem eroſionem concitat.

Tertia verò cauſa eſt inflammatio, cui proprium eſt vbicumque ſit, dolorem maximum inferre. In qua cauſa dubitabit meritò quiſpiam, an ex inflammatione huius inteſtini poſſit fieri iliacus affectus: ſiquidem præter dolorem, adeò magnam efficit viarum anguſtiam, vt verendum ſit ne excrementa ſurſum remeent, haud ſecus quàm in ileo. Cui dicimus id raro, cæterum aliquando poſſe accidere, licèt inteſtinum illud adeò ſit ampli foraminis, vt per-
B difficile ſit credere, ex toto poſſe inflammatione obturari.

Quarta verò cauſa eſt, vt multi cenſent, fæcum durities & copia adeò grandis, vt præ nimia diſtenſione dolorem non leuem inferre viſum ſit. Hanc enim cauſam multi ablegare à numero cauſarum huius morbi ſtuduerunt, credentes in colo inteſtino non poſſe adeò grandē copiam excrementorum aceruari, quòd in hunc affectum prorumpat, vt in ileo, quod mille anfractibus & ſinibus ſcatet: Sed experimentum docuit id quidem fieri poſſe, vt viſum eſt ab iniecto clyſtere naturam ſe à fæcibus liberare, ac protinus dolorem ſubſidere, vt teſtatus eſt Hippoc. 3. popul. part. 2. com. 6.

C Quinta autem cauſa flatuoſus eſt ſpiritus, qui vel in cauitate copioſus, magnam molitur inteſtinorum diſtenſionem.

Sexta verò eſt vteri & renum conſortium & vicinia, quorum occaſione ventrem non rarò ea parte dolere acutiſſimè viſum eſt, vt ſignis mox oſtendam.

Præter has omnes cauſas, alia non minoris momenti ſuccreſcit addenda, nimirum cùm colicus efficitur icteroſus, & color mutatur in pallidū ab effuſione bilis acris & mordacis è iecore in eam partem vel illi vicinam: quem quidem cenſeo non eſſe verum dolorem colicum dum hac lege efficitur. Cuius præſentaneum eſt remedium ſanguinis miſſio ex dextra baſilica, non ſolùm ſemel ſed & bis, vt latius
D ſcriptum reperies capite de ictero. Vltra quas ſanè cauſas, alia non minoris efficaciæ addi poteſt, licèt rarò ſuccreſcat, nimirum lapis in aliquo inteſtinorum genitus, qui adeò vehementes & immedicabiles concitat dolores, vt niſi confeſtim excernatur, credibile ſit facilè poſſe hominem interimere. Huius etiam affectionis meminerat. Galen. 6. de Locis. capit. 2.

Quatuor in huius morbi cognitione reperiuntur potiſſima ſignorum genera: primum continet ſigna quæ dolorem eſſe colicum monſtrant: ſecundū oſtendit cauſarum cognitionem: tertium ſigna præſtat quibus affectionem per conſenſum ab ea, quæ primariò fit, diſtinguere facilè poſſis: quartum verò *Signa.*
E & vltimum ſigna adducit, quæ aliquid bonum aut malum in hoc affectu monſtrare valēt. Ad primum igitur ſignorum genus deueniendo, docent huiuſmodi affectum diſtinguere, ſit ne in abdominis muſculis, aut in peritonæo, vel in inteſtinis, doloris ſublimitas, aut profunditas, vt Galen. 7. aphor. expendit, præterquam quòd ſublimiores dolores leuiores ſunt & minus periculoſi. At cùm intra peritonæum vigent, & colon dolet, ſitus ipſe in primis demonſtrat, plurimum enim circa coli initia ad dextrum renem figitur: fit & cincturæ modo, ſi ob viciniam ventriculi doloris ſpeciem refert, cuius fundo ſubtenditur, & plerumque ad renes tendit. Prætereà apparent circa vmbilicum vehementiores dolores, propter anfractus tenuis inteſtini, in quo flatus etiam incluſus, circa lumbos dolores quoque concitat, propter cæcum & colon, quæ ea parte anguſtantur, deinde quia illic

vincula neruacea ſunt, quibus colon & renes inter ſe alligantur, & renes lumbis. Item apparent excremẽta duriora excrementis caprarum ſimillima, aut retenta ſunt & cohibita, vtrunq; tamen proficiſcens ex maximo ſuctu meſeraicarum, propter diutinã excrementorum retentionem. Docet id etiam nauſea, ex halitibus excrementorum concitata, nec non & vomitus ex cruda pituita, & inconfectis alimentis: quæ vt conficeret natura, oblita eſt conſuetæ excretionis per infernam aluum, vnde excrementis præter naturam retentis prædicta mala euenire neceſſum eſt. Monſtrat vrinæ color intenſior, ſubſtantia craſſior, quæ ſæpiſſimè excernitur, nam dolor laceſſit facultatem veſicæ expellentem. Oſtendit quoque eundem affectum ventris inferioris tenſio & dextræ regionis dolor, cui faſtidium, inquietudo, anxietas & vigilia accedunt, quibus facilè eſt in huius affectus notitiam peruenire.

Secundum ſignorum genus continet indicia cauſarum huius affectus: quorum primũ eſt excreta pituita vitro fuſo perſimilis, cuius Gal. meminit. 2. & 6. de Loc. affect. tormina quoque affligunt, ructus, nauſea & vomitio cuiuſlibet humoris, ſed pituitæ maximè, præſertim ſi vita præceſſerit his ſuccis gignendis idonea, ex crapula, ebrietate, & frigidorum ſuccorum eſu: aluus item grauiter impedita nihil reddit, ac ne flatum quidem tranſmittit, adeò eſt dolore cruciata: ſtercus etiam quandoque excretum, bouino ſimile redditur, leue & flatibus plenum. Altera rurſus cauſa eſt bilioſus humor, acris & mordax, quem noſces ex ſiti, vigilia, ex copioſa excretione, bile nimium irritante & laceſſente inteſtina, ſine flatu aliquando, & nonnunquam excretio exigua eſt & bilioſa, cum initio dyſenteriæ, et dolore illius partis: adeſt vomitus & ſingultus, & maximè à colicis præſidijs læditur qui ſic affectus eſt, vrinæ ardor & rubor, atque ab alui deiectione grauiùs infeſtatur, leuatur tamen à frigidis. Inflammationem ipſius inteſtini diſces ex febre, quæ neceſſariò aderit, ex dolore fixo & qui creſcente inflammatione creſcit, ac nullis cedit præſidijs, quinimo à colicis exacerbatur magis: ſitim etiam & calorem iuxta partem inducit & non leuem feruorem: item vrina & alui excrementa ſupprimuntur: aderit dolor pulſatiuus: iuxta ventrem, ſimiliter ſitis, ardor, nauſea, bilis vomitiones, & quæ nihil malũ leuant. Flatuoſam ſubſtantiã quæ ex fæcũ duritie, aut craſſa pituita partem doloroſè diſtẽdit, dignoſces ex ventris tenſione, rugitu & crepitu, maximè ſi præceſſerit cohibitio cõſuetæ excretionis flatuum, aut vſus cibariorum quæ flatum gignere poſſunt: dolor etiam non fixus aderit, neque in vno loco hærens, ſed vndique vagans ſentitur, & per interualla vehementes cruciatus infert.

Tertium ſignorum genus docet diſtinguere colicum affectum ab vteri dolore, cui plerunque aſſimilatur: ſolent enim mulieres à partu, aut quo tempore fluxuri ſunt menſes, dolore torqueri colico perſimili, ſed vtero affecto dolor magis in ligamentis ad inguina & coxendices videtur quibus adde partum antecedentem aut difficultatem fluentium menſium, in quibus dolor magis circũ renes quàm in penitioribus partibus vagatur. Eſt inſuper colicus dolor non rarò iliaco perſimilis: nam colicus vagari cùm debeat per diuerſas partes, non rarò vſque ad ſedem ilei protenditur, eiuſque imaginem repræſentat, hac ſæpe in ipſum commigrat: ſeparabis tamen hunc ab illo, nam in ileo ſuperior & iuxta ventris fundum magis, & prope vmbilicum viget: item ratione doloris, quia dolor ilei maior eſt ob partis exactiorem ſenſum, licèt colicus non minus appareat vehemens ratione cauſæ: ſed hæc clariùs ſequenti capite reperies ſcripta. Differt etiam colicus dolor à nephritide, ſunt enim affectus finitimi, & qui maximam habent in accidentibus communionem ex doloris proprietate: nam nephriticus fixus eſt à poſteriori parte, nimirum à dorſo originem trahens, colicus vero extenſus, nullibi quietus: nephriticus aliquando in ſiniſtra parte & poſteriori, colicus ſemper in dextra, & licet ſiniſtram aliquando attingat, non tamen ſiniſtram poſteriorem. Præterea differunt quia colicus plurimos habet vomitus & variæ ſubſtantiæ, nephriticus verò minus, item colicus per interualla, nephriticus ſemper & maximè à cibo infeſtat: præterea colicorũ vrina parum aut nihil mutatur; nephriticorum maximis mutationibus inſignitur, aliquando enim rubra, nonnunquam pruriginoſa, arenoſa, fuliginoſa, ſabuloſa, arenis & pituita plena, turbida & in principijs ſæpiſſime tenuis: hi ab alui excrementis non leuantur, colici verò leuamen ſuſceptant.

Præſagiū

Quartum verò ſignorum genus monſtrat quæ in hoc morbo futura ſunt: nam ſępe grauiſſimi affectus ab hoc malo initium ſumunt. Sic eum fore leuem monſtrant excrementorum expulſiones ſponte aut leuibus clyſmatis factæ: excrementa liquida, flatus multi, preſertim per infernam aluum, dolor mutans locum paruus, & qui facilè remedijs cedit, præſertim dum ſe per totũ vẽtrem extendit. His contraria ſunt peſſima, maximè ſi tertia die puſtula aliqua erũpat, aut vomitus non ceſſat, & dolor fixus eſt, terebro perforanti perſimilis. Quæ ſanè mala ni citò præueniantur, in longè maiora commigrant, vt ſi flatus cauſam præſtent, in hydropem ſiccam vel ileum, vt placuit Paulo, aut ſi flatus non ſint, in cancrum illius partis vel abſceſſum aliquem dolorificum, qui ſi intrò ad inanitatem inteſtinorum non rumpatur, periculoſus valde eſt, cùm nullus ſit puri aditus intra corporis cauum. Item vereri oportet (maximè ſi febricula adſit) marcorem & conſumptionem, præſertim ſi adeò prauo humore corpus abundet, quòd breui tempore hominem de medio tollere timẽdum ſit. Præterea verendum eſt ne in paralyſim commigret, pituita remeante per eadem vaſa per quæ procidit in inteſtina, ad nerueas ſubſtantias venis vicinas, ſed maximè eis, quæ ſunt prope dorſum. Quamobrem magnam hæc ſigna admonent in artifice diligentiam, ne affectus in alium maiorem commigret.

Curandi ratio.

Curandi ratio tam variè exequenda venit, quantum, quæ dolorem excitarunt cauſæ, variæ exiſtunt. Sic profectò, dum cauſa affectus viſcida pituita eſt, medendi lex neceſſariò præſcribit tria auxiliorum genera proficua fore: primum docet, ſi aluus nõ multo temporis ſpatio ſuppreſſa fuit, mox à leniente clyſtere purgare vtrumque ventrem, exhibita manna cum infuſo agarici, vel confectione Hamech ſimplici cum puluere aniſi aut diarrhodonis, aut exhibito ſyrupo ex infuſionibus roſarũ, vel melle ex roſis Perſicis. Quo facto ſecunda indicatio docet pituitam fundere, liquare, & extergere ab inteſtinorum tunicis: ſi priùs inſtitueris eam victus parſimoniam, quæ ſufficiens ſit excrementa conterere, & corpus ac pituitam extenuare: poſtea verò eum victum inſtitues, qui boni ſit ſucci & coctu facilis, admixtis etiam quę acria ſunt & incidendi ac extenuandi vim habent: quo vſu & coctionis etiam fælicioris gratia, vinum porrigere oportebit. Poſtea tamẽ dolori prouidebis, ſi vt ſolet, maximè vrgeat, non tamen omnino poſthabita humoris conditione & natura. Doloris tamẽ gratia (cui tertiò prouidendum eſt, niſi plurimum vrgeat) porriges quæ temperiem corrigãt, & partem ac humorem ad æqualitatem ducendo vel cauſam auferunt, vel leniunt atq; contemperant, aut ſenſum ſtupefaciunt: quorum omnium id primò & maximè exequeris, quod maius faceſſerit negocium.

Sãguinis detractio

Primò tamen in memoria tibi exiſtat, mittẽdus ne ſit ſanguis, an ſecus, quod quidem, niſi vel diuertendi, vel vitãdi

maius

maius malum gratia, exequendum nõ eſt: tunc enim parcè, maximè ſi ſuppreſſa ſit aliqua vacuatio mittendus erit, idque ſuccreſcente immaniſſimo dolore, qui cauſæ, alioqui frigidiſſimæ, indicationem obumbret, præterquam quòd dum icterioſus eſt hic affectus, nullum eſt præſtantius præſidium, quàm ſanguinem detrahere: ſic & cùm inflãmatorius eſt affectus, & cùm febris adiungitur, vel timetur præ dolore maior ad dolentem particulam humorum cõfluxus.

Purgandi occaſio.

Quod verò ad purgationem attinet, ſi primo mali acceſſu purgatum fuit, exequenda non venit, niſi dolore remiſſo, & facta ſufficienti humorum extenuatione: tunc quidem hiera, agarico, pilulis maſtichinis, & his quæ ex agarico, aloe & maſtiche fiunt, purgabis: ſed confert ſummopere hac cauſa vigente, vſus terebinthinę lotæ, vel cum rhabarbaro aut pulueribus ſenæ, vel, quod magis probo, cum hiera Galeni: tãdem in hoc affectu rarò copioſiùs & preſiùs eſt purgandum, niſi dum hæc non prodeſſe conſtat, quia nimis eſt pituita inhærens & inuiſcata. Quo caſu non erit ab re, alicui ex prædictis pharmacis *adijcere diagridij. gran. 3. vel 4. aut hieræ diacolocynthidos ℈. 1.* Quòd ſi interim dum hæc fiunt, cognitum tibi ſit dolorem ſummopere vrgere, non erit præter rationem, his etiam pharmacis addere aliquid quod dolorem leniat et partem ſtupefaciat, velut ſunt *trochiſci de alKeKengi pondere ℈. 2. cum vino aut aqua bugloſſæ, vel ſacharo roſaceo. Item philonij ℈. 1. aut ʒ. ß.* Cui ſanè vſui duo parabis medicamenta: quorum primum porrigere ante ſex menſes à compoſitione non poteris, & ob id neceſſum eſt id paratum adſeruare in officinis: ℞. *opij. ʒ. 1. caſtorij, euphorbij, ſtyratis, myrrhæ, piperis longi & nigri. anà ℈. 1. ſeminis apij, petroſelini, cumini, cinnamomi. anà ℈. 2. cum melle deſpumato, fiat opiata, cuius ℈. 1. porriges.* Verùm, ſi velis nuper à compoſitione cauſis frigidis exiſtentibus ſubuenire, ſic facito: *Accipe galangæ, aromatici roſati, diambræ & diamuſci. anà ʒ. 1. opij diſſoluti in aqua vitæ, & diu agitati in mortario calido. ʒ. ß. croci, caſtorei, & euphorbij. anà ℈. 1. cum ſyrupo de ſtœchade, fiat opiata, cuius ſumat ℈. 1.* Cæterùm ſi lapidis renum ſuſpicio fuerit, emollientium aliquid admiſcebis. Verùm ſi ſimul accedat fæcum durities cum dolorum ſæuitia, *porriges ℥. 1. pulpæ caſſiæ cum ℈. 1. pulueris liquiritiæ.* Interim tamen dum incidentia & attenuantia porrigis (vt mel roſaceum, ſyrupum de radicibus, oxymel, & ſyrupum de mentha, de corticibus citri, & alios huius cenſus) clyſteribus, fomentis, balneis & alijs appoſitis vteris, quæ & partem laxent, quo minùs extenſa doleat, & faciliùs quod inuiſcatum eſt pituitæ ad inanitatem inteſtinorum euocent, & eductioni paratius reddãt, mitioreſque fiant dolores. Quapropter vt ſimul omnibus his prouideas, clyſteribus primo loco vteris (non, vt vulgus Medicorum indiſtinctè efficit, calfacientibus) quæ leniendi modicèque diſcutiendi vires habeant: ſecundo verò loco repurgantibus pituitam & abſtergentibus, qualia ſunt quæ ex decocto furfuris, mercurialis, & mellis cum plurimo oleo, ſi par fuerit leniendi neceſſitas: ac ſi repurgandi maior fuerit, imminuta olei quantitate, addes hieræ picræ & benedictæ anà ℥. ß. Quo clyſtere bis terue iniecto, ad calorifica auxilia intus iniecta, aut extra adhibita deuenire tutò poſſumus: ſemper tamen à leuioribus initio ſumpto, & anodynis admixtis, vt quantum primis clyſteribus pituitæ liquatur, paulò vehementioribus reſolui citra dolorem poſſit, quibus ſi à principio vteremur, maximi concitarentur cruciatus, liquata ſubitò materia & non reſolutis flatibus: ob id incipiendum eſt à clyſtere quod recipiat decoctum chamæmeli, meliloti &, fœnugræci, & addas oleum chamemælinum, aut ſeſaminum, & mel roſaceum cum pinguedine gallinæ, anſeris aut anatis. Quòd ſi iteratò clyſtere vti oporteat, quia prædictis

A non cedit affectio cruda, non diſplicet ex vino & prædictis herbis clyſterem conficere, addita pinguedine: aut ſi id non profuerit, prædicto decocto *adiunges olei rutacei ℥. 2.* Quibus iterum atque iterum factis, magni ſolet eſſe momenti per interualla humorem purgare, & mox clyſmatis addere melicratum, in quo anethum incoxerit, ruta, fœniculus cum radicibus, & petroſelinum: item his addere oportet, vt propriùs doloris cauſa extergatur: mel anthoſatum cum oleo rutæ & anethi, item ſalis modicum, *& hieræ picræ ℥. ß. diaphœnici ʒ. 6.* prodeſt & *theriacæ ʒ. 1. & ß. vel tantundem mithridatij:* quibus addes decoctum epithymi & foliorum ſenæ, ac ſeminis angelicæ. Interim dum hæc clyſteria adhibentur,
B vt faciliùs erumpant flatus, & per poros ad inteſtina calor, qui etiam ſuppetias præſtat, ſubingrediatur, varijs fomentorum generibus vti oportebit, quibus etiam ordine prædicto vteris, ſumpto nimirum à leuioribus initio, ne, vt anteà diximus, maiores concitentur dolores. Quamobrem, vniuerſam inteſtini regionem inungere oportet oleo amygdalarum dulcium, ſeſamino, chamæmelino, anethino, vel rutaceo: fœminis tamen admiſcere oportet oleum liliorum alborum, de baccis lauri, & de croco: quibus addes pro ratione vehementiæ doloris, craſſitiei materiæ, & naturæ laborantis, olei caſtorei, euphorbio, piperis, cinnamomi, & aniſi modicum: item *℥. ß. galbani ſolues in ℥. 3. olei rutacei, & addes moſcum, galliam*
C *& cibetum:* vel hac lege facito: *cibeti. gr. 6. diſſolue in oleo rutaceo & vnge:* vel fiat illitus ex pipere longo & vitello oui. Mox humidiora fomenta adhibere oportet, ex decocto fœnugræci, ſeminis lini, althææ, meliloti, chamæmeli, anethi, rutæ, biſmaluę, calamenti, origani, apij, petroſelini, ſambuci, & aliarum herbarum conſimilem habentium virtutem, quod excipies veſica aliqua pannis inuoluta, & parti appones donec decoctum tepeſcat. Quòd ſi calidius efficere placuerit, hæc omnia vino excipienda ſunt: ſi verò mollius, vt magis mitiget, oleo. Verùm ſi lapidem deturbare velis addito folia apij, petroſelini, radices graminis, aſparagi, ac fœnumgræcum, & alia quæ proprio capite inferiùs leges. Solet etiam rudis plebecula
D huic vſui conficere placentulam ex ouis, cimino, aniſo, & aliquo ex ſupradictis oleis, maximè ſi araneorum telas addideris, quæ parti appoſita efficaciter per auxilium præſtat. Item nuper dictas herbas cum milio, ſale, & furfure decoquere oportet, & valenter exprimere, vt nulla ſuperſit humiditas, quæ omnia pannis inuoluta & parti appoſita, non mediocre afferunr leuamen. Quibus præmiſſis, ſi dolor adhuc preſtiterit, ad ſicca fomenta confugiendum eſt, quibus id quod liquatum tenuatumue fuerit, ebibatur ſicceturque faciliùs: quæ conſtant ſacculis confectis ex milio, ſale, furfure, arena, terra, pulueribus chamęmeli, rutæ, anethi, lauri, ſeminum eatum, ſtercoris caprarum, & aliarum rerum quæ huius ſint naturæ.
E Quòd ſi hæc prodeſſe non videantur, progrediendũ eſt ad efficaciora, quæ conficiuntur ex teſtaceo aliquo vaſe, quod priùs ſuſceperit maximum calorem intra ſui cauitatem, ab igne aut decocto aliquo ex ſuprà dictis, vel vino feruenti, quod pannis inuoluere oportebit et parti apponere: item conficies ex eodem vaſe feruentibus cineribus pleno, ac panno laneo cooperto & parti appoſito. Quibus factis, & vacuata materia, maximè ſi affectus flatus particeps fuerit, cucurbita magna cum multo igne iuxta vmblicum aut ſupra partem dolentem affigenda eſt, qua inteſtino reſtituitur calor, diſcutuntur flatus, & ſedatur protinus dolor: ſed vtilior eſt eius vſus ſi priùs impleatur vino calido, in quo aliquid calidum & diſcutiens incoxerit, & ita calida adhibeatur.

Interim tamen dum hæc adhibemus, præſidia aliquot ſumat laborans per os ſummo manè: primò mellis

mellis roſati ℥. 2. quòd ſi parum ante prandium aut cœnam porrexeris, ex vſu facies, donec corpus purgationi paratum perſenſeris. In cuius auxilij adminiſtratione expendere oportet laborantes eſſe mox à principio purgandos, ſi aut dolor non plurimùm vigeat, vel laborans crapula aut improba victus ratione vſus fuerit; ſin aliter, differre purgationem oportet, donec aut dolor miteſcat, aut alia auxilia nō proſint. Sed quò faciliùs reſiduum materię paratius reddatur, & reliquiæ conterantur, his oportet vti quę pręter id quòd humores extenuent ac incidant, calfaciāt quoque, concoquant, & calorem reuocent, ac reliquias conterant. Huius naturæ eſt potio, q. ℞. *ſummitatum abſynthij Pontifici. p. ß. ſeminis cymini ℥. 2. ferueſiant in vino tenui odorifero, & expreſſio bibatur ieiuno.* Præſtat & alia, q. ℞. *aquarum cardui benedicti, ſcabioſæ, naphthæ, aut decoctionis cinnamomi ℥. 2. aquæ nepetæ ℥. 1. theriacæ aut mithridatij ℥. ß.* Item ℞. *menthæ viridis. m. 1. marrubij. m. ß. tepeſcant leuiter in vino tenui, & cum modico melle præbeto ℥. 2.* Eiuſdem efficaciæ eſt vinum in quo ferbuerit modicum cimini, calami aromatici, galangæ, aniſi & cinnamomi.

Vomendi vſus.

Quòd ſi adhuc perſtare dolorem conſtiterit, coniectandum eſt ſenſim illius humoris copiam non leuem ſuccreſcere in ventriculo, quæ fomentum malo præſtat; quapropter vomitibus ſingulis diebus aut tertio quoque die factis, minuenda eſt: quod tanquam peculiare præſidium conſulo, non ſolùm dum dolor vrget, verùm præcauendi gratia. Cæterum ſi his factis iterum atque iterum, dolor non ſubſideat, clyſmatis addere oportet paſtillum ex caſtorio, & modicum philonij, ac omni arte ſomnum conciliare, dummodò eis cautè vtaris, etiamſi vltra mediocrem ſit vrgentia: vtcumque tamen ſit, ſatius erit bis terue in parua copia narcotica adhibere, quàm vt plurimum proſint, eam copiam ſemel adhibere, quæ poſtea læſura ſit.

Si ex bile fiat.

At ſi dolor proficiſcatur ex bilioſis humoribus, magna diligentia, & ſedula inſpectione affectionem intueri oportet, nam in grauiſſimos affectus plerumque commigrare aſſolet. Sic in primis ab inedia cauendum eſt, ſæpe enim acriorem reddit genitam, & eam quæ adhuc gignitur bilem, cauſa profectò maiorum ſymptomatum: ſuccreſcunt enim ſic affectis vomitus bilioſus aut æruginoſus, conuulſiones ex punctis mēbranis, animi deliquia, ſyncopes & ſudores rapto ſeroſo humore in venas, qui aliquando prorumpunt frigidi, & febres ſuccreſcunt, maximè ſuppreſſa vrina, quæ non rarò in hac cauſa (vel inflammati inteſtini occaſione) ſupprimitur, quæ reuerſa in nobiles partes, lethaliter remeat. In quibus ſanè omnibus eadem curandi lex ſeruanda eſt, cæterum diuerſa auxiliorum materia: nam præmiſſa leui purgatione ex caſſia, rhabarbaro, ſyrupo ex infuſionibus roſarum aut violarum, ex manna diſſoluta in aqua lactis aut hordei, ad alia auxilia quæ mox referam te conferes. Hanc tamen purgationem facito potiùs paulatim & per epicraſim, quàm confertim & aceruatim: cui vſui ℞. *tamarindorum, paſſularum, prunorum, florum intybi, borraginis, violarum, & ſummitatum lupuli an. p. ß. facta decoctione excipe. ℥. 3. ſyrupi violarum ex infuſionibus. ℥. 3. & ß.* Facta igitur purgatione ventrem inungere oportet oleo violarum, amygdalarum dulcium, de ſemine lini, addito pauco chamæmelino: ab hoc, clyſteribus vti oportebit ex decocto maluarum, hordei, violarum & nenupharis, additis ſaccharo & aliquo ex prædictis oleis: præſtat etiam infundere ius pulli decocti eiſdem rebus, addito butyro vaccino: item ex vſu eſt infundere oleum amygdalarum dulcium aut de ſemine lini, ius etiam extremitatum & inteſtinorum arietis: item alium clyſterem conficies ex mucaginibus ſeminis lini, althææ, fœnugræci, pſyllij, & cytoniorum, addito interim A capite papaueris cum vitello oui, oleo violaceo, butyro recenti, adipe anſerino, & ſaccharo. Quòd ſi ſuſpicio ſit exulcerationis, tunc plantago, roſæ, & ſimilia decocto clyſterium addenda ſunt: laudantur inſuper clyſteria ex liquidiori hordeato, aut lacte amygdalarum dulcium, additis butyro, ſaccharo, & oleo violaceo, quibus etiam addes *pulpæ caſſiæ ℥. ß. aut catholici tantundem.* Ab his, etiam fomentis vti oportebit ex decocto roſarum, violarum, maluarum, ſeminis lini & althææ, in quo caſu nō licet ad alia fomenta deuenire. Vrgente interim dolore, vtile erit cataplaſma, q. ℞. *farinæ lini & hordei, anà p. 2. coquantur in oleo chamæmelino & violaceo, & fiat cataplaſma:* præſtat etiam ceratum, q. ℞. *ceræ. ℥. 5. vitella ouorum.* B *num. 2. farinæ fabarum. ℥. ß. olei chamæmelini & roſarum. anà ℥. ß. vitella ouorum cum mucagine ſeminis lini coniungantur, & cerato admiſce.* Conferunt etiam balnea (quibus ſi ſudor ſuccreſcat non erit inutile) ex decocto violarum, agrimoniæ, parietariæ, & meliloti. Verùm ſi eò dolor creuerit vt ad narcotica cogamur deuenire (quę frigiditate & retuſo ſenſu malum corrigant) purgantibus admiſcebis, quod vtiliſſimum in hoc malo fore iudico, licèt in alijs affectionibus, quibus dolor adeò vrgens non eſt, alienum à purgandi munere videatur: ſic *philonij. ℈. 1. cum ℥. 6. pulpæ caſſiæ fiſtulæ* vtilia ſæpe fuere. Cæterum expedit per ſuperiora bilem & acres atque calidos humores compeſcere potibus aquæ calidæ, ac ſi corpus purgatum C fuerit, potus frigidæ non parum prodeſſe, imo protinus dolorem ſedare comperimus. Frigidis ſyrupis etiam & apozematis idem efficientibus vteris: in quo caſu tertio vel quarto quoque die vti licet caſſia fiſtula, præſertim ante cœnam ſumpta.

Si verò ab inflammatione colon dolore afficiatur, purgatione vti nunquam licet, cæterum expedit tantum ſanguinis extrahere ex baſilica brachij dextri, quantum vires tolerauerint, & doloris vehementia popoſcerit, bis terue ſi opus fuerit vena ſciſſa: at ſi vrina ſimul ex magnitudine inflammationis ſupprimatur, id ex malleolo commodiùs facies, & alimentis etiam exhibitis ex pullorum iure & carnibus, ptiſana, amylo & reliquis quæ frigidæ & tenuis ſint D ſubſtantiæ. In quo caſu clyſteria etiam adhibere oportet, cæterum in minima quantitate, ne ex nimia, inteſtinum dilatetur & impenſiùs doleat. Quamobrem infundere oportebit *quatuor aut quinque, & ad ſummum ſex ℥. olei violarum vel roſarum, totidem lactis caprini vel aſinini cum decocto hordei, violarum, maluarum, ſeminis lini & althææ:* exteriùs verò inungere oportebit partem eiſdem oleis: ſed mihi magis placet laxantibus vti, vt exteriori parte laxiori facta, faciliùs aliquid reſoluatur: ob id quidem non diſplicebit vti oleo amygdalarum dulcium, ſeminis lini, ſeſamino, aut chamæmelino, cum gallinæ aut anatis pinguedine. Quòd ſi inflammatio ad reſolutionem tendat (quod facile erit ex minori dolore cognoſcere) E conſultiſſimum eſt prædictis oleis quæ per aluum infunduntur, parū chamæmelini admiſcere, vt commodiùs reſolutio fiat: item adhibere oportet fomenta ex decocto maluarum, fœnugræci, violarum, ſeminis lini, & althææ. Verùm ſi ad ſuppurationem vergat (quod ex maioribus dolore ac febre facile erit noſſe) neceſſum erit ex ſuppurantibus aliquid clyſmatis admiſcere, idq; leue, nam inteſtinorum caliditas & ſitus ad ſuppurationē ex propria natura ſunt apta: et ob id ius aliquod aut decoctū altheę ſat erit. Rupto verò abſceſſu (dummodò ad internorum membr. locum non rumpatur, eſt enim miſerabilis caſus, cùm nullibi poſſit pus exire, niſi rūpat vel inteſtinū rectū, vel veſicæ collum, quod grauius adhuc eſt) velut dyſenteriam abſtergentibus curabis: verùm ſi ad cauū inteſtinū fiat ruptio, emplaſtris reſoluentibus, fomentis fortioribus, balneis, cataplaſmatis ex pane toſto, fur-

furfure, ſtercore vaccino, & baccis lauri rem agere oportebit, periculoſum enim eſt ad paracenteſim deuenire: verùm ſi pus ſe ſe inſinuet alicui parti incumbere, non erit ab re, vel ea parte ſetonem affigere, vel ferro candenti bis terue partem: ſatius enim eſt aliquo, in re ad eò deſperata, vti præſidio, quàm in certa deſperatione ægrum deſerere.

Si verò ex flatu affectus ſuboriatur, duo medendi ratio conſulit exequenda: alterum, quo flatus omni ingenio diſſipentur: alterum verò, quo tenſa pars quodammodo laxior fiat. Quæ ſanè opera perficere rectè nemo vſquam poterit, ni occaſiones, à quibus flatus excitantur, priùs ſubſtulerit. Eſt autem occaſio duplex præter craſſam nimirum ac lentam, à qua leui quadam interna aut externa calorifica cauſa, vt exercitium, aut vini potus, aut ſæpe frigidæ aquæ propter antiperiſtaſim, flatus facillimè eleuantur: vel à calore imbecilli nequeunte flatum, quem eleuat, diſſipare. Quapropter vtrique ſubueniendum eſt, ſed primò tenſioni particulæ, ne ex flatus vbertate maior fiat. Tenſam primò partem lenies emollientibus clyſmatis, qualia ſunt quæ maiori conſtant parte olei, butyri, pinguedinis aut iurulentæ ſubſtantiæ cum mucaginibus pſyllij, ſeminis lini, althææ, & radicum althææ, ac decoctione extremitatum arietis. Qua emollitione priùs facta excremetorum & inteſtinorum, diſcuſſorij vtedum eſt: quale exiſtit quod recipit cuminum, aniſum, cinnamomum, daucum, fœniculum carum, baccas lauri, iuniperi, vrticę ſemen, rutam, calamentum, calamum aromaticum & caryophyllos: quorum, aliqua decoctis addes, vel eorum oleum admiſcebis. Quibus factis, tutiùs ad flatus diſcuſſionem per interna deuenies per ea quæ ſæpius diximus: ſed maioris momenti eſſe ſcito, id q. *℞. olei rutacei & nardini. an. ℥. 1. galbani cum aqua vitæ diſſoluti. ʒ. 3. liquefiant ſimul, deinde cum cera alba quod ſufficiat, additis croci. gr. 6. fiat linimentum.* Prodeſt & oleum anethinum cum vitello oui addito pipere trito: item oleum de ſpica, de terebinto, de cinnamomo, de aniſo, & balſamo atq; aquæ feruentiſſimæ potus, quo mirum in modum leuantur ex hac cauſa laborantes. Prodeſt & tacamaca Indorũ, & carãna vmbilico appoſita: à quibus grandis cucurbita vmbilico aut parti ſignatim dolenti affixa incredibili efficacia prodeſt. Sed cauendum eſt in grauidis ab his quæ aborſum faciunt, velut eſt caſtorium, euphorbium, & acria omnia, & quæ nimis poros aperiunt, quia fundunt ſanguinem.

Verùm ſi ſuboriatur affectio ex duro & præter naturam retento excremento, quo intercluſo meatu inteſtinorum, nulla patet flatibus via, quibus hi dolores concitantur, medebimur huic affectioni, primò cauentes purgationem, quæ fit medicamentis exhibitis per ſuperiora, nam hæc potiùs trahent totius corporis excremẽta ad partem obſtructam, quo grauius efficitur malum. Quamobrem pinguioribus & mollioribus clyſmatis præmollire priùs durum ſtercus oportet, & obſtructionem, hac lege auferre: quo fit vt ſæpiſſime contingat dolores protinus ceſſare à fœcũ excretione. Conficiuntur hæc ex iure pingui, oleoſis & mucilaginoſis omnibus, à quibus ſi dolor nõ quieuerit, flatum diſcutito eiſdem omnino medicamentis quæ nuper diximus: hoc vno peculiariùs inſpecto, nimirũ admiſcenda eſſe prædictis emollientia pharmaca ac lenientia, qualia oleum amygd. dul. de ſemine lini, ſeſaminum, aut butyrum: ratio potiſſima eſt, quia cùm reſoluentia medicamenta nequeant craſſos flatus diſcutere, quin priùs rarefaciant & attenuent, hinc fit, ni pars priùs emollita ſit, vt diſtendenti flatui difficulter cedat & grauiſſimos efficiat dolores. Quòd ſi prædicta auxilia intus & extra adhibita ordine dicto non profuerint, ad alia duo confugiendum eſt, quæ peculiaria ſunt huic cauſæ, nimirum ad

A potum aquæ feruentis, quod commune eſt ferè omnibus cauſis præſidium: nec minoris eſt momenti cucurbita parti affixa, ſi excrementorum aliqua præceſſerit excretio. Quòd ſi ne hæc omnia prodeſſe videantur, ad ea quæ peculiari proprietate iuuant deueniendum eſt: conſulit Gal. 10. ſimpl. lupi ſtercus (nec non & canis) in puluerem redactum, ac vino albo dilutum potandum dare, maximè ſi ſtercus ſit albidius: confert & cingulum ex pelle lupi: item galerita auis cremata & in vino exhibita: alia etiam reperies quæ nec multum contemnere, neque eis plurimum fidere oportet.

Coniectabis inſuper, an ex toto corpore quid in inteſtina prolabatur, corpore ſeſe in ea exonerante:
B tunc enim ad ſudationes ex guaiaco & balnea ſulphurea confugiendum erit. Quòd ſi ex capite fluxio ſit, fugiendum eſt à balneo, quippe quod maximè eis nocebit, qui ad conuulſionem, reſolutionem, aut arthritidem procliues ſunt: quapropter in his fontanellam altero brachiorum aperire vtiliſſimum erit. Atque hæc mihi de hac affectione ſufficere videntur.

CAPVT XVI.

De voluuloſo affectu.

C EST enim ileos affectio grauiſſima & intolerabilis inteſtini cuiuſdam ex tenuioribus, appellati ileos, & ob id affectio hæc à pleriſque ileos nuncupatur, ab Arabibus autem iliaca paſſio, à Latinis voluulus à ſymptomate quodam ſeu tortura ipſius ilei inteſtini, à Græcis cordapſon, ad ſimilitudinem extentæ cordæ, nam tale apparet ad tactum ileos inteſtinum, dum hoc afficitur morbo: in quo ſupra vmbilicum prope imam eius regionem, durities quædam tenſionem repræſentans comperitur, quod ſolet eſſe huius affectus certiſſimum indicium.

Dubitatione tamen dignum eſt, poſſitne ſymptoma hoc vitio aliorum inteſtinorum fieri, ac ſi fiat, an ſit æquè graue & moleſtum. Cuius dubij gratia ſtatuendum eſt, neque experimento, neque authoribus, neque rationi id eſſe aduerſum. Quippe ex doloris ſitu euidenter conſtat infra vmbilicum non rarò fieri: *Dubium.*
D quod etiam probat ſtercus per os reiectum: nam in ileo & tenuibus inteſtinis ſuccoſa ſubſtantia coctioni, diſtributioni, atque alimoniæ apta continetur: in craſſis verò materia ſtercoroſa ac fæcalis viget, qua per os excreta, veriſimilius eſt conijcere eadem potius eſſe obſtructa quàm tenuia. Cuius ſententiæ creditur fuiſſe Galen. lib. 3. de facult. nat. cap. 13. vbi docet in ileo ſtercus à loco infra ileum inteſtinum exiſtent, quod erit craſſum, aſcendere ad partes ſuperiores, & hic vomitum mouere: quibus conſtat experimentum probare craſſorum vitio ileon ſuccreſcere poſſe. Quòd verò axioma hoc authorum decretis nõ
E aduerſetur, patet ex Galen. prædicto loco: & etiam ex Hippoc. 3. de morbis, ac. 3. pop. teſt. in 2. tex. 6. in hiſtoria mulieris iliacæ, dicente: *Pręcordia dolebant:* ſed circa præcordia potiùs eſt colon inteſtinum: item inquit: *Et infra ſecundum ventriculum tormina perpetua:* at per *ſecundum ventriculum* intelligere ſolùm oportet tenuia inteſtina, cùm craſſa, vt colligitur ex Galen. 4. de vſu part. inferiorem ventrem nuncupat, quo fit vt primus ventriculus ſit alimentorum officina, ſecundus tenuia inteſtina, diſtributioni & vlteriori coctioni dicata: tertius & inferior erunt craſſa fæcibus excipiendis idonea. Quapropter verbo (*infra ſecundum ventrem*) tormina, & exacerbationes dolorum, fuiſſe in craſſis inteſtinis erit colligendum. Quod etiam Trallianus confirmauerat lib. 10. taxans eos, qui primo colici affectus acceſſu pharmacum præbent, ſtatuit in his exacerbari adeò inflammationem, quòd in ileon morbum incidant:

cidant. ſed colicus affectus eſt in craſſis, ergo eis inflammatis pharmaco, fiet (vt ipſe refert) ileos: præterquam quòd Gal. comment. voluulosæ mulieris, hoc idem confirmat, quantumuis omnibus dictum ſit fieri ſolum in graciliuus, Tertiò & vltimò id fieri probatur ratione: nam inflammationes, & omne tumorũ genus, & pituitæ congeſtiones, ac ſtercoris durities & copia, craſſis æquè ac tenuibus accidere poſſunt, ergo & voluulus. Quòd ſi dixeris patentiora eſſe hęc inteſtina, & ob id minus hoc malo moleſtari, libenter concedam, cæterum non ob id negari poteſt eadem lege aliquando hoc malo affici poſſe. Quinimo ex vi primæ rationis arbitrandum eſt, dum hoc affectu premuntur, longe grauiorem fieri quàm in ipſis tenuibus: præterquam quòd colon inteſtinum attingit iecur & ſplenem, quo eius affectiones grauiores erunt. Verùm ſi quis aduerſus hanc ſententiam adduxerit Galenum qui loco citato hæc refert verba. *Qui ſtercus ſi vomat, clariſſimum ſit tibi ſignum ſubtilia inteſtina eſſe affecta:* quo loco tanquam certum ſignum læſioni gracilium, ſtatuit ſtercoris vomitum. Cui loco dicendum eſt potiùs ea ſententia poſſe probari contrarum: dum docet dum ſterc us euomitur, gracilia laborare per conſenſum à craſſis affectis, ſiquidem dum gracilia laborant per eſſentiam, non opus eſt ſtercus euomi, quapropter dicit, ſcito ea laborere, hoc eſt per conſenſum: nam lib. 3. populatium, parte. 2. commen. 7. ſe exponit docens non ſibi placere eorum ſententiam qui tenent ſolis gracilibus ileon accidere, quam veluti probauerat. 6. & 6. aphoriſm. clarè afferens ileum etiam in craſſis fieri inteſtinis.

Vniuerſa autem huius morbi ratio, vt Galen. docet. 6. aphoriſm. 44. & 6. de locis cap. 2. ſita proculdubio eſt, in eo quòd intercludatur via inteſtinorum, per quam alui excrementa deorſum feruntur atque eorum tranſitus intercipiantur. Itaque ſymptomatis huius cauſa morbus eſt in via, quem quidem mille aliæ cauſæ efficiunt: ex quibus prodit hunc affectum eſſe maximè acutum, & qui grauiſſimos aliquando, & nonnunquam leues ſoler concitare dolores, ſeu vt Aetius ſcribit inteſtinorum affectionem lethalem dolorem inferẽtem, anxietatem & inquietudinem. Adeſt etiam & frequentiſſimus vomitus, in quo non ſolùm alimenta excernuntur, & humores vitioſi atque corrupti, verùm quod grauiùs eſt ſtercus ipſum. Quatenus autem ad dolorem attinet, diſputatione dignum arbitrior, ſitne is dolor grauior & acerbior eo qui in colo viſitur: cuius enodatio longiorem diſputationem expoſtulabar, ſi hoc ſcribendi inſtitutum permiſiſſet, cùm Galen. 2. de loc. affect. cap. 5. referat, in colo grauiores fieri, & li. 6. cap. 2. aſſerat in ileo grauiſſimos etiam. In qua reſciendum eſt, duobus modis poſſe hos dolores fieri, nunc maiores in ileo, nunc in colo: vno quidem ratione modi agendi cauſæ, nam in colo ſoluit continuum, & ob id maiores efficit dolores: in ileo verò occludit vias & ſolùm tunicas inteſtini diſtendit, quo fit vt neceſſium non ſit ita graues ſuccreſcere dolores: verùm ſi in ileo continuum etiam ſoluatur, vt cùm ab inflammatione aut inuiſcatione humorum in tunicis prodit, tunc profectò longè grauiores efficit vt Galen. 6. de loc. capit. 2. ſtatuerat, quia certum eſt ratione exactioris ſenſus partis, longè maiores fieri poſſe in gracilibus inteſtinis. Secundo autem modo id contigit ob cauſæ vehementiam quæ maior plerumque in craſſioribus viget: nam ob membranarum craſſitiem, & adipis copiam, multa pituita & copioſi flatus congeruntur, quæ horum dolorum cauſæ ſunt, quibus gracilia inteſtina carere certum eſt. Cum hoc tamen ratio grauitatis dolorum & periculi in ileo eſt, quia quæuis cauſa accedat, res eſt multo quàm in colo grauior, quanto anguſti meatus difficiliùs & maiori ne-A gocio aperiuntur, & periculoſiùs membra vicina nobilioribus laborant.

Oritur autem huiuſmodi affectio ex inflammatione inteſtinorum, maximè ilei, ſcirrho, tumoreue quouis præter naturam, ſtercore duro alimentorum tranſitum impediente, ex humoribus craſſis ac lentis, aut ex crudis, corruptis & copioſis eduliјs, ex veneno ſumpto, ex frigidæ potu, vel ex læſa virtute expultrice. quę vel impeditur aliqua ex prædictis cauſis, vel aboletur intemperamento aliquo. Prệter quas cauſas, alias maioris momenti adſtruit Galen. 3. de cau. ſymp. & eas varijs comprobat exemplis, quippe ſcribit hunc affectum fieri poſſe vitio trahentis facultatis, eius nimirum quæ in ventriculo & inteſtinis alimenta allicit, *Cauſæ.*

B dum euerſo agendi ordine procedit, videlicet ab infimo inteſtino facto tractionis exordio. haud ſecus quàm in vomitu contingit, in quo villi oblongi œſophagi incipiunt trahere ab infima parte dum vomitum mouent; ſicut à ſuprema dum voram ſeu deglutitionem exequantur. Sic profectò res prorſus contingit in voluulo: quam rem experimento comprobabis clyſmate iniecto, quod vomendo regerit natura, nullo alio medio quàm facultate initiante motum tractionis à recto inteſtino ſurſum, ac rurſus meſeraicis ſugentibus & trahentibus ad ventrem vſque: quod ego verius arbitror, quàm quod inteſtina poſſint eo impetu ſurſum allicere. Arbitrandum tamen eſt hunc tractum eſſe aliququo modo pulſum, ſiqui-

C dem tractiones naturales ſolùm propter potiri fiunt, idq; non extra corpus, ſed tantùm ad partes alendas: at is tractus cum extrà feratur, potiùs de ſorte pulſus haberi debet, cuius modum & cauſam ad vnguem noſſe oportet, vt etiam conſtet qualis futura ſit medendi ratio: nam ſæpe quę roborant & adſtringunt, copioſioris fluxus exiſtunt cauſa, & quæ laxant & molliunt, cohibent & compeſcunt. Item prodit ex prolapſo in ſcrotum inteſtino. Nec deſunt qui exiſtiment ex flatuoſo quodam ſpiritu contorquẽte & inuoluente inteſtini cauitatem fieri etiam poſſe, nec non ex partium vicinarum inflammationibus, compreſſo ſubinde inteſtino: quibus accedunt cauſæ externæ, quas non rarò id malum efficere conſpicimus,

D quarum meminiſſe non eſt opus, vt recenſet Gal. 6. aphor. 44. nam cùm vniuerſa huius affectus ratio ſit ilei inteſtini vel aliorũ adeò preſſa & grandis obſtructio atque coarctatio, vt nihil deorſum abire permittat, proculdubio ſat eſt noſſe, illi cauſã præſtare quæcumque vias ſeu meatus intercludere poſſunt, ſiue id per coalitum, anguſtiam, obſtructionem, compreſſionem ac ſubſidentia fiat. Verùm vt quis rem diligentiùs calleat, vt Gal. loco citato expendit ſatis ingenioſè, reperiet quidẽ has omnes cauſas poſſe quodammodo arctiorem reddere inteſtini viam, cæterũ nõ ſubinde omnes natæ erunt id efficere. Nam cùm vniuerſa huius mali ratio & periculi modus ab ea obſtructione prodeat, quæ omnino tranſitum excre-

E mentorum deorſum interdicat, eas ſolùm eiuſdem cauſas arbitrari oportet, quæ id efficere natæ ſunt, quæ verò leuiter & non omnino, minimè. Cæterum ſi quis velit exactè ea dubia dirimere, & Galenum à contradictione vendicare, expendat ileum (ſicut pleroſque affectus) duplicem eſſe: alterum legitimum & exquiſitum, in quo vt eſt omnimoda inteſtini obſtructio, ita & omnimoda priuatio deſcenſus excrementorum, & ſubinde huic tantùm cauſæ erunt, quę omnino viam obſtruere poſſunt: tales ſunt tumores præter naturam, & ſtercoris copia atque induratio: ergo credibile eſt optimè loco citato Galenum dixiſſe has ſolùm eſſe huius morbi cauſas: cæterum per tumores audire oportet (vt Galenus refert. 3. populatium, parte. 2. comment. 7. & 6. de locis. capit. 2. ac. aphoriſmorum. 22.) vel abceſſum, collecta materia in ſubſtantia inteſtinorum, vel du-

rum

rum tumorem, vt ſcirrhoſus eſt, aut cancroſus ea duritie præditus, vt vias coarctet, & minimè locum cedat excrementis. Alterum verò ſpurium, & illegitimum arbitrari oportet, in quo neque omnino interclusa eſt via, neque ex toto aliquid deſcendere prohibetur: cuius profectò cenſendum eſt cauſas eſſe pituitoſum ſuccum, & flatum, atque alias, quæ ab authoribus recenſentur, quas potiùs voluulum per ſimilitudinem, quàm verum efficere poſſe arbitramur. Quapropter Galenum cenſeo dixiſſe 6. aphoriſ. 44. poſſe quidem obſtruere, ſi maximæ iungantur frigiditati, non aliter, nam ſub dubio eam aſſignat, quod nouiſſe ad curationem maximi eſt momenti.

na. Signa verò huius affectus, vt ſimilia quodammodo ſunt colicis doloribus, ſiquidem dictum eſt in craſſis etiam inteſtinis ileum fieri poſſe, ita quoque primo acceſſu videtur cauſarum ratione non minùs aſſimilari. Sic etenim dictum eſt in coli dolore inflammationem, ſtercus copioſum, & durum, pituitam, & flatum, vt cauſas reperiri, cùm affectus longiſſimis interuallis diſſideant: ſed re vera ſi quis naturam vtriuſque expendat, reperiet vt differunt, ita quoque ſigna, & cauſas aliquo modo differre, ſaltem earum agendi modum. Differunt enim primò ratione affectus, quia in colico dolore præcipua ratio mali eſt dolor, licet morbus in intemperie cum affluxu materiæ ſit: in ileo verò ſymptoma præcipuum eſt (licet etiam dolor adſit) abolitio, & defectus excretricis facultatis, morbus tamen eſt in via, & grauius ſymptoma, vomitus etiam ſtercoris.

bium. Quo loco dubitandum eſt, an ſit inſeparabile in ileo nihil inferiùs deſcendere: nam id ſtatuerat Galenus 7. aphoriſmorum 10. etiam ſi acerrimo vtaris clyſmate, vt addit 6. aphoriſmor. 44. Quam profectò ſententiam videntur omnes authores recepiſſe: cum hoc tamen conſtat Hippocratem contrarium ſcribere 3. popularium par. 2. text. 7. in Hiſtoria mulieris voluuloſæ, quæ apud Fiſamenum decumbebat, quippe inquit: *Deiectiones tenues, crudæ, paucæ:* quam ſententiam Galen. & reliqui prætermiſerunt. Verùm ſi quis rem diligentiùs penſitet, reperiet vtramque opinionē eſſe veram: nam nihil deſcēdere in ileo, veriſſimum eſt, ſi legitimus ſit, & exquiſitus, & qui omnino factus exiſtat, vt aſſeuerat Medicorum vulgus: cæterum in ſpurio, & illegitimo, & in quo non omnino viæ obcœcatæ exiſtunt, ſiue cauſæ defectu ſit, ſiue inteſtini amplitudine, vel quia nondum morbus factus eſt, mirum non erit ſi aliquid deſcendat, non ſolùm eius quod adhuc præfuerat in inteſtinis, ſed etiam eius quod quotidie deſcendit: qua ratione cenſeo Hippocr. conſuluiſſe libro 3. de morbis, ſuppoſitorijs vti ex melle, & felle taurino. Præterea differunt cauſæ ratione, nam licet vterque fiat ab eiſdem, colicus tamen dolor prodit ab eis tanquam ſoluentibus continuum, vt quæ inuiſcatæ ſint in inteſtini ſubſtantia, & intra eorum tunicas: nam dum in cauo inſunt, licet dolorem quoque concitent, leuem tamen efficiunt, & affectum ileo perſimilem, quòd viam excrementis interdicant. At eædemmet cauſæ ileum etiam pariunt, non quidem vt continuum ſoluunt, & ob id non opus eſt adeò intenſos fieri dolores, ſed vt viam intercludunt: ex quo prodit, ex cauſis quæ colicum excitant, plures non poſſe efficere verum, & legitimum ileon. Et rurſus ſignis ſummoperè inter ſe diſſident: & relictis his quæ ſcripſimus capite de colico dolore, explicat breuitate quadam mirabili ſigna omnia huius mali Hippocrat. libro 3. popularium parte 2. ægroto 6. Vbi primùm refert adeſſe huic dolorem, ex quo & eius ſitu venatur eius naturam, nam immoratur inhærens iuxta gracilia inteſtina ad ventriculi radicem, qua parte inteſtinum voluitur, licet ad latera ſub hypochondrijs etiam tormina peruadere ea parte referat, nam illegitimus erat

A ileos, & in craſſis inteſtinis. Adeſt frequens vomitus, vt neque potus contineri poſſit, quòd facilè huic inteſtino affecto ventriculus conſentiat: præterquam quòd ab excrementis retentis, vitioſis, putridis, olidis, & corruptis neceſſum ſit adeò offendi, vt vomitum, & ſingultum non rarò ſuboriri contingat. Quæ ſanè ſymptomata, vomitus maximè, licet colico dolori etiam adſint, non tamen ſemper, & omnium alimentorum, aut excrementorum, vt ileo, in quo vſque ad ſtercus procedit, vt Galen. ait 7. aphoriſmorum comment. 6. & quod difficilius videtur, adeò ſeſe natura in ventrem rapit, vt & iniectum per anū clyſterem, per os vomendo protinus fundat. Succreſcit etiam ob conſenſum capitis, & ventriculi delirium, & conuulſio interdum: neque ob id deſinit

B natura id, quod in ventre moleſtat, perſentire, & ad vomitum rapere: nam cùm ex inferiori parte inteſtinum conſtringere ſe cœperit, quæ in ſuperiori parte continentur (vt 3. de ſymptom. cauſ. & 3. de ratione vict. idem Galen. inſinuat) ſummopere coarctatur, adeò vt ſurſum pellat: nam cum pellere deorſum non poſſit, peruerſa quadam motione, & contra natiuum inſtitutum, ſurſum exprimit ordine verſo, cùm deſcenſum excrementorum ſæpè tentans, non inuenerit, neque conſequuta fuerit. Multis etiam vrina ſupprimitur, aut redditur citra vitium, aliquando rubicundior, & turbulentior, & difficulter redditur: venter inflatur, reſpiratio citatior, & difficilior efficitur. Adeſt & tremor cordis, ſynco-

C pe, vigilia, extremorum frigiditas cum inutili ſudore, animi angore, anguſtia, & inquietudine: & adeò vniuerſum corpus turbatur, vt timendum ſit moriturum cito laborantem. Verùm licet hæc ſint communia omnibus qui ſic affecti ſunt ſigna, adſunt tamen alia iuxta cauſæ diuerſitatem, quæ peculiariter aliquid aliud in eo morbo monſtrare nata ſunt. Primum enim voluulum ab inflammatione proficiſci monſtrant, inter initia dura, & ſicca alui excretio, vt Galen. 3. prorr. 60. & 3. de ratione victus: monſtrat etiam vrinæ ſuppreſſio, quòd veſica comprimatur, vel conſentiat, febris acutior, & quæ indies creſcit, maximè cùm exacerbatur dolor, qui creſcit inter vomendum magis, quòd pars affecta, & inflammata

D moueatur, grauiùs olent laborantes, & protinus frigidum cum anguſtia, & ſyncope ſudant, tormina verſus hypochondria deſcendunt, dolor ad tactum grauior, & ea parte firmior, ex quo affectu citiùs ſtercus euomitur, quòd minùs ob doloris grauitatem conetur natura deorſum pellere. Morbus acutior eſt, & vomitibus bilioſis infeſtatur, nec non & pituitoſis, quia ventriculus in conſenſum trahitur. Huic finitima ſigna ſunt quæ reliqui tumores præ ſe ferunt, licet non ſint pari vehementia prædita: ſic durities ad tactum maior ſentitur, & in parte affecta pondus, ac præceſſit ventris durities diuturna: ita ſi cancri naturam acquiſierit, aderit in duritie inæqualitas, punctio, & mordacitas intolerabilis, quæ in

E quauis fæcum excretione vehementer exacerbatur. Ob durum ſtercus proficiſci cognoſces, quòd præceſſerit alui inſolita adſtrictio, quòd dolor non ſit adeò intenſus, quòd ad tactum durities citra magnū dolorem percipiatur, quòd flatus ſurſum frequenter excernantur: hi enim ſingultiunt, rarò febricitant, vomunt bilioſum, & pituitoſum, ac morbo creſcente, ſtercus. Fieri tamen à copioſo flatu diſces ex vehementi ventris murmurio, ac tenſione, ex dolore maiori, ſed per interualla, & vices, item à copioſo flatu excreto per ructum, quo leuamen ſentit laborans. A veneno aliquo aſſumpto proficiſci, ex relatione eorum quæ præceſſerunt diſces, ſicut ſi ex frigido externo, aut potu frigidæ principium ſortiatur. Pituitoſum viſcidumque ſuccum cognoſces ex ante acta vita, ex dolore mitiori, ex leui quadam per aluū excre-

excretione, eaque mucoribus plena. Ex impotentia facultatis expultricis fieri percipies, quia citra tumorem, aut dolorem ad tactum apparet venter: nullus aderit flatus, neque vomitus, aderunt tamen inappetentiæ ciborum, & ſubuerſiones, reſpirationis difficultas, & ex retento ſtercore alia ſuccreſcunt creſcente malo accidentia. Vltimò tamen diſtinguere oportet, ſit ne affectio in gracilibus an in craſſis inteſtinis: quod diſces (præter ſigna quibus ileum à colico dolore diſcerni diximus) quia gracilibus patientibus, vehementiores, & crebriores ſunt vomitus, & potum continere nequeunt ob ventriculi viciniam, & conſenſum, & adhuc magis, inquit Galen. ſi nihil per aluum excernatur. Qua ratione expendendum eſt, quòd affectis inteſtinis ſuperioribus, infra locum affectum ſolent ſubſidere fæces, quę in principio morbi excernuntur: at affectis craſſioribus parum quid ſubeſt, & inferiora magis cum loco affecto conſentiunt: quo fit, vt craſſioribus inteſtinis affectis, omnibus excrementis citiùs, & validus, quàm affectis tenuibus, via præcludatur.

Præſagiũ

Præſagium profectò in hoc malo deterrimum plerunque eſt, ita vt ex his qui ſic afficiuntur, pauci ſuperſtites viſi ſint, cùm ex internis inflammationibus pauci euadant. Eſt enim res in hoc inteſtino longè grauior quàm in colico affectu, quanto anguſti meatus difficiliùs, & maiori negotio aperiuntur, licet ratione fæcum grauior efficiatur in craſſioribus, vt dictum eſt. Præterea eò grauior efficitur, quo frequentiùs ſuccreſcunt vomitus, ſingultus, deſipientia, conuulſio, maximè ſi ſtercus per os reddentes. Sed inter eos qui ſic affecti ſunt, deteriores habentur qui ex inflammatione laborant, mox qui ex duro ſtercore, poſteà verò qui ex flatu, tandem minus qui non exquiſitò ileo premuntur. Conſtituunt ex Arabibus Auicenna, & Raſius 3. continentis quinque gradus deterrimi præſagij in ſic affectis: primus & ſummè malus eſt eorum qui ſtercus euomunt: ſecundus eſt ſudor à toto emanans fœtidus: tertius cùm ſpiritus emittitur per reſpirationem fœtidus: quartus cùm ructus etiam fœtidus eſt: & quintus dum is qui per aluũ excernitur crepitus fœtidiſſimus exit. His accedit vrinam prauè vitiari, nam licet optima non ſit fidum ſalutis ſignum; eſt tamen deterrima firmum prauitatis affectus, & mortis indicium.

Curandi ratio.

Non minus profectò varia ſeſe offert curandi ratio in hoc affectu, ac varia exiſtit cauſarum ſors: ob id dum ex inflammatione ipſius inteſtini, vel craſſorum, aut vicinarum partium ſuboritur, ſi virtus admodum non reluctetur, ab internæ cubiti dextri venæ inciſione principium curationis inſtitues, idque iterum facito ſi vrgeat affectus. Nam licet ab Auicen. dictum ſit: Rarò coniungitur colica cum phlebotomia, non de inflammatione intelligendum venit, ſed de reliquis cauſis. Exteriùs verò ea ſunt adhibenda medicamenta, quæ inflammato inteſtino colo proficua eſſe diximus: cauentes tamen ne vſquam expurganti vtamur medicamento, ſed clyſteribus partim anodynis, partim verò emollientibus. Tandem detracto ſanguine eis vteris, quæ vim habeant repellendi, leuem tamen, velut eſt roſaceum digerentibus admixtum, vt decocto chamæmeli, anethi, fœnugræci, & ſeminis lini. Cucurbitæ etiam cum ſcarificatione in inguinibus, aut prope affigendæ ſunt, & clyſtere vtendum quod detergat, & emolliat, vt ex ptiſana, oleo roſaceo, & decocto plantaginis cum vitellis ouorum: quibus in progreſſu addatur oleum chamæmelinum, aut decoctum ſeminis lini, chamæmeli, & fœnugræci. Sed per os porrigenda ſunt quæ citra adſtrictionem refrigerent, vt decoctum maluarum, lactucæ, ſcariolæ, ſolani, & violarum, item & ptiſana. Tamen ante omnia mox à ſanguinis detractione imperanda eſt ciborum ab-

A ſtinentia, ſaltem viginti horarum: poſteà verò vel ptiſanam, vel galli veteris iuſculum porriges, idque conficies paſſulis, violis, & butyro. Poſt hæc locus affectus vngendus eſt his quæ modicè repellant, vt roſaceum, vel vinum adſtringens, vel idem roſaceum cum modico aceto lana imbutum. Formentur etiam cataplaſmata ex plantagine, ſolatro, endiuia, portulaca, quibus contuſis admiſceantur lutea crudorum ouorum cum roſaceo. Proſunt & mala cydonia decocta in poſca dilutiori, & roſaceo, quibus neque calidis, neque frigidioribus vteris, ſed modicè temperatis. Prodeſt item ſumere *olei amygdalarum dulcium* ʒ.3. *olei chamæmeli* ʒ.2. *farinæ fabarum* ʒ.1. *lutea ouorum numero* 5. *mucilaginis ſeminis lini* B *quod ſufficiat ad formandum emplaſtrum, oua, & farina læuigentur, atque tunc ceratum refrigeratum inijciatur, & ſubigantur omnia.* Poſtea fotibus vteris ex decocto herbarum emollientium, vt capite præcedenti diximus. Tandem, ſi dolor ſit vrgentiſſimus, ad ſyrupum papaueris, aut *philonij* ʒ.ß. deueniendum eſt.

Quòd ſi ex humorum redundantia affectus oriatur, acribus clyſteribus vtendum eſt, & frequentia, ac paulatina purgatione, medicamento quod ideam humoris reſpiciat: priùs tamen acrimoniam calidorum, & bilioſorum compeſces, ac incides, & calfacies eos qui frigiditate pollent, ea lege quam adduximus capite præcedenti, dummodo citatiùs, & celeriùs huic malo ſubuenias. Cui vſui ſciendum eſt fri- C gidæ potum in bilioſis ſæpè hoc malum auferre; ſicut calidæ, aut feruentiſſimæ, dum ex frigiditate externa, aut flatu malum oritur. Verùm, ſi adhuc pituitam præeſſe conſtiterit, vtendum eſt decocto raphani, vel infuſo, vel ſtillatitia eius aqua: cuius cenſus eſt vinum potens in quo aromata, vel herbæ incidentes, vel attenuantes ebullierint, maximè ſi aquę vitæ modicum addideris, aut melli roſaceo admiſcueris. Quòd ſi prædicta medicamenta prodeſſe non videantur, ad ea quæ pituitam diſſecare poſſunt confugiendum eſt: quem præſtat mel, aut oxymel ſcylliticum, vel *olei vitrioli optimi præparati* ℈.1. *cum vino albo* (quod Chymiſtæ tanquam ſingulare præſidium commendant, ſed cautè facito) *vel* ʒ.ß. *olei* D *aniſi*. Prodeſt & theriaca cum aqua vitæ, aut aqua cinnamomi cum melle roſaceo. Clyſteria item calfacientia, & vehementer purgantia eſſe oportet, quale eſt quod paratur ex decocto agarici, pulpa colocynthidis, aut centaurea minori, cui adijcies hieræ logodij, aut benedictæ, catholici, diaphœniconis, aut hieræ picræ quod ſufficiat, initio tamen ſumpto à leuioribus. Vtcunque tamen inſtitueris, modicum adijcies aquæ vitæ, quæ præſtantiſſimi eſt vſus. Quibus vel aperta obſtructione, vel ad id parata materia, validioribus pharmacis quæ inferiùs purgent, vti tutiùs erit quàm paulatinis.

Si verò excrementorum durities cauſam præſtiterit, emollientia medicamenta per vtrumque vẽtrem E immittenda ſunt: cauere tamen oportet trahentia, ſeu eligentia pharmaca, ne plus humoris, aut excrementi ad obſtructam partem deferatur. Ob id conſultiſſimum eſt in hoc affectu, *tertio quoque die antę cœnam ſex, aut ſeptem drachmas pulpæ caſſiæ fiſtulæ ingerere, vel ſummo manè, & mox à ſumptione ius pulli ſumere*. Sed maximi eſſe momenti comperimus *eiſdem horis ſumere* ʒ.2. *olei ſeſamini, de ſemine lini, aut amygdalarum dulcium*. Clyſteria etiam putida ex vſu eſſe ſolent, vt quæ emolliendi vim habeant, & conficiantur ex decocto radicum, & ſeminis althææ, fœnugræci, ſeminis lini, & violarum, cũ butyro, & oleo dulci: item proſunt clyſteria ex hydræleo, nec non ex iure pulli cum butyro, aut oleo ſeſamino. Exteriùs verò inungere oportet ilei regionem prædictis oleis, & partem fouere decocto ſeminis lini, fœnugræci, althææ cum butyro, & axungia,

gia, item oleo in quo ferbuerit radix althææ, & ſemen lini, pſyllij, & citoniorum. Tandem exteriùs perfuſiones, irrigationes, fomenta, cataplaſmata, inſeſſus, & balnea ex rebus emollientibus adhibere conuenit: ſed inter probata auxilia præcipuè annumeratur balneum olei, aut aquæ tepidæ; ante tamen clyſtere emollienti iniecto, qui fiat ex iure pingui, oleo dulci, amygdalarum dulcium, butyro, mucilaginibus althææ, maluarum, ſeminis lini, fœnugræci, aut citoniorum. Quo facto, mox à balnei egreſſu transacto vnius horæ ſpatio, ex acribus clyſmatis aliquod inijcere oportebit, quo irritata natura educat quod præcedentibus auxilijs emollitum eſt.

Cæterum ſi flatuoſa ſubſtantia, quæ contorſit inteſtinum, aut (quod ego magis arbitror) anfractus, & ſinus vehementer diſtendens, cauſa ſit, etſi leuis appareat primo, acceſſu, iudicio tamen noſtro difficillima, & periculoſiſſima exiſtit. In qua re duo ſuperſunt præſidia, præter calorifica, & humida, quæ intus, & extra adhibentur: primum quidem eſt (licet mihi non plurimum arrideat) follibus magnis per imum ventrem inteſtina vehementer inflare, vt aeris impetu inteſtinum ad priſtinam redeat figuram. Quo præſidio vſus fuit Hippocra. libro 3. de morbis ad aperienda inteſtina ſtercore obſtructa, vt ſubeſſet deinceps locus clyſmatis emollientibus: ſed neutrum cenſeo poſſe innocuè præſtari. Secundum præſidium eſt alicuius rei grauis deuoratio, qualis eſt limatura chalybis præparati, & opiata quæ eo accepto conficitur, nam difficile eſt credere, flatuoſam ſubſtantiam grauitati chalybis poſſe reſiſtere, atque id iudico præſtantiſſimum fore præſidium, maximè ſi aliquod laborans poſſit efficere exercitium.

Nec minoris eſt momenti ea fæcum retentio quæ ex virtute excernente abolita ſuccreſcit. In qua re arbitrandum eſt facultatem non excernere, vel quia veluti paralyſi afficitur ſentiendi potentia, cui munus eſt excernentem ad motum expulſionis excitare: vel quia non deſcendit bilis quæ ipſam irritet: vel quia licet deſcendat, ob pituitæ copiam inteſtina morſu, aut irritamento carent. Quapropter iuxta cuiuſque naturam curandum eſt cuique ſubuenire. Sic dum pituita obducuntur inteſtina, abſtergentibus clyſmatis, & his auxilijs, quæ ipſam repurgent, vtendum eſt, velut ſuperiùs diximus. Si verò bilis non deſcendat qualis, & quanta prærequiritur, acrioribus pharmacis quæ purgent, & per clyſmata irritent, & defectum bilis ſuppleant, vtendum eſt, quorum ſufficientem copiam nuper adduximus. Verum ſi facultas fuerit ſopita, clyſmatis vteris quæ vim habeant calfaciendi, & reſoluendi pituitam quæ in inteſtinorum ſubſtantia (non in cauitate vt in prima cauſa) infarta eſt: talia enim conficiuntur ex vino, aut decocto ligni guaiaci, chamæmeli, rutæ, aniſi, baccarum lauri, galangæ, vel ariſtolochiæ, ſiue in vino, ſiue in aqua fiat, cui addes oleum chamæmelinum, anethinum, rutaceum, aniſi, baccarum lauri, coſtinum, de piperibus, & de caſtoreo, addita theriaca, & hiera logodij, aut picra: proſunt etiam clyſteria ex aquis balneorum ſulphureorum, vel ſalſuginoſorum. A quibus inunctiones ex prædictis oleis adhibebis, aut fomenta parabis ex vino, prædictis decoctis, aut aquis balneorum, addita theriaca. Quibus factis corpus purgare tentabis his quę fæces educant primò, & mox quæ pituitam: poſtea tamen per os vinum generoſum aromatis conditum aut raphanis feruefactum, quod mirum in modum prodeſſe poteſt, porrigito: eiuſdem etiam vſus eſt aqua vitæ per ſe, aut alijs præſidijs admixta, aut eius aliqua portio clyſmatis addita.

Supereſt adhuc alia cauſa præter dictas, veneni nimirum ſumptio, cuius curationem præſtant au-

A xilia alexipharmaca, iuxta veneni naturam, & indigentiam.

CAPVT XVII.

De Hæmorrhoidibus.

QVamuis hæmorrhois proprio ſignificato, quem quis ſanguinis fluxum ſignificet, peculiariter tamen deſignat ſanguinis melancholici fluxum qui fit per venas ad podicem deſinentes, quæ ab ea affectione nomen habent: ob id enim hęmorrhoides appellantur, quòd ſanguinem fundant, aut ſaltem ab alijs partibus ibidem effuſum contineant,
B vt vſus tempore expellant. Quapropter cenſendum eſt Galen. libro 6. popularium parte 5. text. 25. has venas ſanguifluas appellaſſe: quo fit, vt magis propriè has venas, dum fluunt, hæmorrhoides appellemus, quàm dum cœcæ ſunt, licet communiori ſignificato vtraſque hæmorrhoides nuncupemus: cum hoc tamen certum eſt cœcas potiùs eſſe hæmorrhoidum ſymptomata, quàm veras hæmorrhoidas. Verùm cùm ſanguis multis occaſionibus, & cauſis per anum fluere aſſueſcat, diſcernendum profectò primò erit, quando fluxio illa hæmorrhoidi peculiariter tribui debeat, quando verò alijs cauſis, & affectionibus.

Cuius dubitationis gratia ſciendum eſt ſanguinē
C ab ea parte poſſe fluere per hæmorrhoides verè appellatas, per ſycoſim, ſiue ficum, & thymum, ſiue mariſcam, affectiones quidem multis numeris inter ſe diſſidentes. Thymus enim per tuberculum definitur carnoſum floris thymi figuram referentem, qui ſanè facilè funditur, & cruentatur, ac fundit ex ſe ſanguinem, multis adnaſcens particulis, cum dolore, aut ſecus, varij coloris, & malorum accidentium plerunque particeps: ſycoſis verò eiuſdem eſt naturę, minor tamen aliquando. Confundunt etiam Medici mariſcas cum hæmorrhoidibus, cùm re vera illæ tantùm generentur ex præpoſtera venere, immodica equitatione, vel attritione qualibet in ea parte facta: at hæmorrhois nihil aliud eſt quàm ſanguinis profuſio per venas ani, aut in illis tumor ab affluente, &
D contento ibidem ſanguine.

Vt quis exactè intelligat huius affectionis vim, & naturam, expendat primò quam diſſeminationem, & originem prædictæ venæ ſortiantur: & omiſſis de hac re varijs ſententijs, certum eſt ad anum terminari iuxta eius partem externam venarum quoſdam ramulos à venis, qui è vena caua deſcendente diſſeminantur, in gratiam, & alimoniam partium quæ ſunt iuxta anum, exortos: item ex ramo ſplenico etiam deſcendit, & ad intima podicis pertingit ramulus, qui hæmorrhoidalis quoque efficitur. Maior tamen copia ramorum à venis meſeraicis in eius partis internam regionem protenditur, & hæmorrhoi-
E das efficit. Ex quo ramorum ductu certum eſt quaſdam ex hæmorrhoidibus eſſe externas, & quæ conſpicuæ fiunt, quæ videlicet à venæ cauæ ramis deſcendunt: quaſdam occultiores, interiores, & abditas, eas nimirum quæ à meſeraicis diſſeminantur. Sed vtcunque ſit, ab vtroque venarum ductu multis modis fieri poſſunt hæmorrhoides: nam aut apparent, & ſunt magnæ, aut paruæ, copioſiores, vel paucæ, recentes, aut inueteratæ, cœcæ, aut fluentes: quouis autem modo ex prædictis fiant, ſolent varijs apparere figuris inſignitæ: nam quædam ambuſtorum veſiculis ſimiles exiſtunt, ob id veſicales appellatæ, prædominante in eis pituitoſo, & ſeroſo ſanguine: aliæ rurſus vuam referunt, vuales dictæ, ab vberiori ſanguinis fluxu ortæ: nonnullæ mororum effigiem æmulantur, quas morales nuncupant, melancholici ſanguinis vbertate genitas: aliæ item verrucales,

rucales, aut morales dictæ, tum ob figuram, tum verò ob humoris redundantis copiam. Itaque hæ ſunt peculiares cuiuſque conditiones, & figuræ, & communis omnium natura eſt tumoroſa in prædictis venis eminentia.

Cauſa. Cæterum cauſas hæmorrhoidum qui indiſtinctè quæſierit, facilè adhuc eis inuentis hallucinabitur. Non enim hac in parte nobis in animo eſt vtcunque cauſas quærere, ſed qua ratione aliquando, & quid fluxui cauſam præſtet, & quid rurſus eas cœcas, tumentes, doloroſas, vel inflammatas effecerit. In primis tamen exquirendum eſt, quanam ratione prodeant hæmorrhoides potiùs in ano quàm in quauis alia corporis parte, cùm certum ſit mille in locis reperiri poſſe venarum extremitates, per quas eodem modo natura ſanguinem fundat. Cuius rei gratia ſciendum eſt, quaſdam partes naturam ex inſtituto imbecilles feciſſe, vt recipiendis humoribus qui ſuperuacui ſunt, idoneæ fierent: quod ſanè vt conſequeretur, eaſdem molles, laxas, ac ſimplicioribus meatibus præditas fabrefecerat: cuius naturæ ſunt adenoſæ, & glanduloſæ partes, quas tanquam emunctoria viſcerum, & capitis, creatas fuiſſe nemo ambigit. Verùm cùm prouecta ætate (nam ante pubertatem hæmorrhoides rarò ſuccreſcunt) neceſſum ſit plerunque humoris melancholici plurimum generari (tum ex ſolidiori alimento, tum verò ex ſtudijs, laboribus, & curis) quod per emunctoria illa communia, & adenoſas partes permeare, & expurgari, ob propriam craſſitiem erat perdifficile, decreuit ſagaciſſima natura huic humori expurgando locum quendam inſtituere, quo faciliùs venoſum genus à ſanguinis fæce, quam ſplen nequit attrahere, ſe ſe exoneraret: huius naturæ ſunt venæ quæ ad podicem conſcendunt, quibus ob id oſcula tribuit laxiora, & ampliora, ac molliori ſubſtantia intertexta, atque etiam molli quadam tunica cooperta, vt ea ratione imbecillitatem contraherent. Cui quoque operi non parum iuuat ſitus, & nimia humiditas, qua pars naturaliter ob excrementorum alluuiem abundat: quibus faciliùs ſuccum ſibi commiſſum ſuſceptarent: quo ſuſcepto, ſi quid per oſcula exudat intra pelliculam contentum, cœcas hæmorrhoides, & tumentes conſtituit: tum quia quod fluit craſſius, frigidius, & tranſcolationi ineptius eſt: tum verò quia tunica oſculum venarum ambiens, denſior aliqua occaſione, vel ob ſiccitatem humoris contenti facta, non permittit ſuccum exſtillare: atque hæc eſt potiſſima cœcarum hæmorrhoidum cauſa. Verùm ſi quod ad extrema venarum peruenit, tenuius eſt, calidius, aquoſius, aut ad feruorem ductum, vel prædicta tunica rarior, laxior, & mollior, hæmorrhoides quidem fiunt, quia in tumorem eleuantur, ſed fluentes ob dictas occaſiones. Hac enim ratione factum eſt, vt ex neceſſitate naturæ prodeat, in hæmorrhoidum curatione ſemper vnam debere adſeruari, quam ſi quis omnino dempſerit, neceſſum eſt, vt in maius malum laborans migret. Atqui cum hoc conſtat etiam hæmorrhoides vtero poſſe ſuccreſcere, & aliquando naribus.

Verùm cùm fluere, aut non fluere, deliteſcere, aut apparere, vtrumque morboſum, aut ſalubre mille modis exiſtat, ſciſcitandum vlteriùs eſt qua ratione, aut cauſa proſint, vel obſint fluentes, & qua etiam lædant, aut iuuent cœcæ, & cohibitæ, vt à naturæ actibus, & conſuetudine, cum laborantis commodo, aut ſecus, nobis conſtet, quando cohibere fluentes oporteat, quando permittere, & rurſus cohibitas euocare, & euocatas ſanguifluas efficere. Qua in re ſciendum eſt, per has venas aliquando ſalubriter naturam pellere quod ſanguinis copia, & vbertate læſurum eſt, aut lædit: & etiam quod fæculentum, aut alia qualitate idem minatur, aut efficit. Et pari pen-

A ſu etiam in hoc opere peccat natura, quia vel quantitatem copioſiùs quàm par ſit, fundat; vel loco fæculenti, aut vitioſi ſanguinis, laudabilem, & naturalem abire permittat. Item in retentione cùm cœcæ ſunt hæmorrhoides, aut deliteſcunt, ſi antea apparuerant, non minus peccat natura: nam vel cœcas, & vitioſo humore diſtentas non permittit fluere, vel nimis tumentes abſcondit, & aliò humorem ibidem contentum transfert, tum aliquando adeò robuſta eſt, vt quicquid in eas partes fluxurum erat conterat, & diſſipet, ac non ſinat illuc abire, quo mille hominum ſortes ab hoc mali genere immunes reddit. Funditur enim per has venas ſalubriter ſanguis vbertate peccans, natura id nitens efficacia, & imperio pellere: B quo opere ab omnibus liberat affectionibus, quas plenitudo ſolet accerſire, vt Hippocrat. ſtatuerat 6. popularium parte 3. comment. 33. Conijcies enim hanc eſſe cauſam, quòd ſanguis exeat qualis à victima exciſa proſilit. Verum ſi intempeſtiuus fiat, & vltra quam par ſit profluat, vires profectò deijcit, refrigerat hepar, atque hydropis, & mali corporis habitus cauſa exiſtit. Pari etiam ratione, ſi parcior, quàm pro ratione plenitudinis videatur, profluat, prodeſt quidem, ſed diminutè, ita vt vel idiotis conſtet naturam ipſam auxilium expetere, & iuuari deſiderare. Conſiderabis tamen immoderati fluxus cauſas eas eſſe quas in reliquis partibus diximus poſſe id efficere: diminuti verò, naturæ impotentiam, aut C viarum anguſtiam, vel quid in ſanguine fæculentum quòd velocem exitum remoretur: dum verò quantum ſat ſit fluit, monſtrabit conferentia, & tolerantia laborantis. Proſilit etiam ſanguis vitio peccans, vt dixerat Hippocrat. 6. popularium parte 5. text. 24. ſed id tribus tantum vſibus, vt per criſim nimirum morbum ſoluat, vt morbos præcaueat, & vt alios curet. Sic profectò eos, dum vitioſus fit ſanguis, præcauet, & alios ſimiles, quorum meminit Hippocrat. loco citato dicens: *Hæmorrhoidas habentes, neque pleuritide, neque peripneumonia, neque phagedena, neque furunculis, neque terebinthi formam habentibus, fortaſſe neque lepra, neque alijs:* quod quidem dixerat D Hippocrat. quia vitioſi humores per eas plerunque purgantur. Curant etiam plures, & grauiſſimos morbos, iuxta illud Hippocrat. 6. aphoriſmorum 11. *Melancholicis, & renum vitio laborantibus hæmorrhoides ſuperuenientes, & fluentes, &c.* Quod etiam grauioribus verbis dixerat 6. popularium par. 3. text. 37. *Decubitus quidem, in quibus facta tollit, hæc ante facta prohibet.* Et eadem parte idem videtur ſtatuere dicens: *Alterius loci loca recipientia, aut dolore, aut pondere, aut alio aliquo liberant, aut alijs communiones.* Quibus locis docet, ex mutatione vnius morbi in alium ſalubres fieri mutationes, & hanc quæ fit per hæmorrhoides eſſe cunctis ſalubriorem. Sed in decubitu hoc & mutatione humoris vitioſi E morbum minantis, aut efficientis ad hæmorrhoides, peccatum non minus quàm in præcedenti defluxu comperimus: quippe ſi plurimum fluant, ob caloris, & ſpirituum diſpendium (licet malo præſenti proſint) lædunt tamen, & aliud denuo fabrefaciunt. Sic etenim animi deliquia, & malum habitum corporis, & id tandem omne quod accidiſſe Eudemo in Lariſſa refert Hippocrat. 5. popularium 20. nam inquit: *Eudemus in Lariſſa hæmorrhoidas habens, forte, valde, & diuturnas, cùm exanguis extitiſſet* (qua ſententia conſtat, ſiquidem diuturnæ erant, per eas vitioſum, & copioſum fuiſſe expurgatum ſanguinē, quòd exanguis factus eſſet) *bilis commota eſt, & aluus inferior turbata, excreuit bilioſa, & hæmorrhoides intumeſcebant:* tandem alia vitia annumerat, quæ ex copioſi ſanguinis effluxu ſuccreſcere aſſolent, licet vitioſus extitiſſet. Cauſa verò profuſionis immodicæ in his ſuccis eſt, vel craſſior terreſtriorve

ſan-

ſanguis, qui deorſum vergens ad ani venas, vel ſua ſponte prolabitur, vel à natura pellitur nimium ab eius ſpurcitia, & grauitate laceſſita: item bilis atra erodens, ac vellicans ſicut bilis quoduis genus, quibus natura irritata ſeſe ad illud ſanguinis emunctorium conuertere nititur, & impetu ſemel incæpto ſæpius exequitur, ita vt rariùs (maximè conſuetudine accepta) ſe poſſit continere quin fluat, quamuis lædat. Auget prædictas profuſiones laxitas, & pororum apertio, & viarum mollitudo. Verùm ſi horum humorum qui ſanguinem vitiant, parcior fuerit profuſio quàm par ſit, neceſſum erit prædictos affectus ſubſequi, augent enim naturæ impotentiam, & arguunt viarum ſtructuram, ac humorum reconditam ſedem, & longè diſſitam à prædictarum venarum ductibus.

Cauſæ verò, quæ cœcas hæmorrhoides gignunt, variæ exiſtunt: nam primò conſiderare oportet, quanam ratione fiant tumentes: ſecundò cur, ſi tumẽt, non fluunt: item cur aliquando indoloroſè tumeãt, & cur tumentes doleant: etiam cur nonnunquam deliteſcant, aut deliteſcentes non lædant: præterea quomodo inflammentur, & quid interſit inter inflammationem, & inflationem earum. Cauſa autem, cur hæmorrhoides tumeant, eſt craſſi, aut copioſi ſanguinis affluxus: tunc enim vaſa quæ in prædicta oſcula finiuntur, ex copioſi ſanguinis affluxu nimis diſtenta tument, atque potiſſimum eorum pars quæ receptioni eſt idonea, qualis extrema eſt, & venæ caudex: huic enim muneri laxiorem, & ampliorem cæteris fabrefecerat natura, vt vſus tempore, quod illuc tranſmittitur, reciperet. Sic enim duobus modis tument, vel intus in proprio foramine, dilatato tamen ob copiam (quas cenſeo magis propriè occultas hæmorrhoides eſſe appellandas) vel extra, humore prolapſo in cooperientem oſcula tunicam, ita vt à ſucco illic proiecto, veluti veſicula quædam promineat, & has apparentes hæmorrhoidas, ſeu conſpicuas appellamus. Cauſam autem cur humorem obtinentes adeò copioſum, non fluant, (præter humorum craſſitiem) expellentis illius loci impotentiam, & retinentis robur, oſculorum cutis qua teguntur coarctationem, duritiem, & ſoliditatem arbitramur eſſe, adeò preſſam, vt non rarò admittant priùs corrumpi, & putrefieri, quàm aliquid à ſe fundere. Cenſeo tamen aliquando tumentes dolere, quòd aliquid humoris ad carnea ſpatia ſubitò exudet, quo maximos ſuccreſcere certum eſt cruciatus, aut oſcula, & vaſa ita tensè, & affatim dilatari vt rumpi videantur, & dolore ingenti crucientur, maximè ſi quod fluit acrimoniæ, & mordacitatis particeps fiat. Aliquando verò indoloroſè tument, quia vel humor qui colligitur pituitoſus, mulcebris, & aquoſus eſt, aut paulatim ibidem colligitur, aut pars affecta aſſueta eſt prædictas collectiones pati, vel certum eſt aliquid ſenſim exudare, quo minus moleſtari, & faciliùs diſtendi contingit. Cur verò deliteſcant, licet plurimum tumeant, duplex aſſignatur cauſa: vna humorum recurſus ad aliam partem, quo non parum homines læduntur: alia verò earum diuiſio, ſeu per inſenſilem euaporationem reſolutio, quo fit vt deliteſcentes, etiamſi plurimum intumuerint, non lædant. Verùm quia natura ſorte has venas huic muneri aptas ſortiuntur homines, vel quia licet aliquando tumuerint, nunc verò corrugatæ ſunt & conſtrictæ, contingit ab humoribus dictis inflari, & adeò ingenti calore turgere, vt inflammationem pati ſimulent, re vera calorifica illa inflatio longè diuerſa eſt ab inflammatione: quippe illa ſemper fit in prædictis vaſorum oſculis, aut pelliculis earum, cauitate repleta, hæc verò in carneis ſpatijs, & locis quæ diſciſſa, & ſeparata abſceſſum conſtituunt: nam quæ inflantur, cauitates tantùm ſunt, quæ verò in-

A flammantur, partes ſunt continuæ non contiguæ. Atque hæc eſt cauſarum integra ratio, & variarum figurarum, ac ſymptomatum differentia, & vſui practico commodior diſceptatio. Neque minoris momenti eſt occaſiones nouiſſe, quibus excitari ſolent: nam à demiſſo exercitio, à pleniori victu, à ſuppreſſione ſanguinolentæ fluxionis, ſiue per nares, ſiue per vterum, item ex nimia ſuper rem duram ſeſſione, ex frequentibus aquæ calidæ balneis, ex curis, ex mœroribus, & reliquis quæ ſanguinem vrere, & vias corporis laxiores reddere poſſunt.

Signa.

Item hic affectus ſignis firmatur adeò euidentibus, vt rarò accidat dubitare an ſit, licet ſanguinis fluxionem ob alias cauſas per anum prodire certum exiſtat. Dolentes verò & tumentes hæmorrhoides B facilè noſcuntur, at fluentes dubiæ ſunt, quòd cum alui excrementis ſanguinem admiſceant, qui mox corpore erecto non ampliùs fluat. Verùm is qui fluit ſi melancholicus ſit, facilè noſcetur ex nigro colore: atrabilioſus, ex ſplendore: ſi ex copia fluat, rubicundus: ſi à meſeraicis, ſubalbidus; & eiuſdem coloris cùm pituitoſus exiſtit. Præterea cuiuſlibet conditionis ſanguis ſit, ſi aquoſus, & paucus fluat, per reſudationem prodire certum eſt, ſi paulò craſſior, & in maiori quantitate, per anaſtomoſim, maximè ſi in compreſſionibus ani guttatim excernatur: ſanguis verò craſſior, copioſior, & ſine compreſſione, ob eroſionem prodire eſt credendum: maximè ſi vlceris, aut ſolutionis continui occaſio præceſſerit. In C corruptionem, & putrilaginem abire diſces, ſi ex vehementibus doloribus laborans quieuerit, non ſubſidente, & euaneſcente tumore, maximè ſi colorem in ſubnigrum mutauerit: vlcerari, ex ſanie fluente: inflammari, ex febre cum pulſatiuo dolore.

Præſagiũ.

Bonum ex hæmorrhoidibus tunc expectare oportebit, cùm ſuperfluum moderatè excreuerint, nam ob id à varijs morbis liberare dictum eſt, ſicut & præcauere, maximè ſi natura eis aſſueta, hoc ſubſidio orbata ſit: ſi verò immoderatè, modò ſuperfluũ ſit, modò ſecus, ſemper læſuras ſperabis, item ſi nihil excreuerint: ſperandum enim eſt graue aliquod malum protinus ſubſequuturum. Sic profectò, dum fluunt, ab atra bile, dolore coxendicis, mania, & D melancholicis affectibus liberant, quemadmodum ſuppreſſæ eoſdem acceſſunt. Atqui licet hæc vacuatio in genere præter naturam ſit, & ob id nulla lege aſſuetudinem admittat, quibuſdam tamen naturis incolumis valetudinis cauſa exiſtit, vt vexatis renum paſſionibus, quartana, atra bile, angina, pleuritide, & epilepſia: quo fit vt periodicè eas natura moueat aliquando, vt fœminis quæ parere deſierunt, viduis, ſenibus, & his quibus menſes ſupprimuntur.

Curandi ratio.

Hæmorrhoides qui curare ſtuduerit, eas duobus modis conſideret oportet: vno quidem vt alijs morbis medela exiſtunt: alio verò vt ipſæ morboſæ ſunt, & præſidium expoſtulant: iuxta primam enim conſi E derationem noſſe conuenit, quibus proſint affectibus, vt quando excitandæ arte ſint exactè diſcas. Huius rei integram tractationem ſcripſimus lib. noſtro de recto præſidiorum artis Medicæ vſu, capite de prouocandis ſuppreſſis fluxionibus: interim tamen ſcito, hæmorrhoidas excitandas eſſe, vbi & in his morbis in quibus ſpontè fluentes prodeſſe aſſueuerant, & in his etiam in quibus ſuppreſſæ lædunt: in genere tamen in his omnibus quæ ex craſſo fœculentove, aut aduſto ſanguine fiunt, & in vetuſtatem prolapſæ sũt, & in his inſuper in quibus aliquando apparuerunt, & nunc earum eſt veſtigium: fruſtra enim eſt in alijs excitare, neque hirudinibus, neque aliter podicem irritando, neque vbi affectus nimis frigidus eſt, niſi copiam ſanguinis craſſi coniunctam habeant, nã hæc ſola ratione reſolutis prodeſſe aliquando ſolẽt.

Cum

Cùm verò hæmorrhoidas, vt morbus eſt, conſideramus, triplex ſuccreſcit curandi methodus: altera quæ cœcas aperiat: ſecunda quæ dolentes leniat, & ab imminentibus ſubinde grauioribus malis præcaueat, aut curet, ſi iam aliquod adſit: tertia verò quæ apertas, & nimium fluentes compeſcat, moderetur, aut curet vt ampliùs non reuertantur. Cœcas enim apparentes, hoc eſt, quæ non fluunt (nam de cœcis propriè, hoc eſt, quæ non tument, neque ſub aſpectum veniunt, poſtea ſcribam) aperiendas eſſe, & imminuendas conſulit, vel copia ſanguinis ibidē iam fluxi, qui per maiores venas imminui non poteſt, vel conſuetudo, quæ ſuppreſſa nunc eſt, vel grandioris affectionis per eas partes curatio, vel ipſarum hæmorrhoidum dolor, & tumor, qui alioqui ſubſidere nequeunt. Primò tamen ante earum apertionem, quæ manu fit, tentandum eſt eaſdem imminuere, quod facies vbi priùs ab vniuerſo corpore redundantem ſanguinem dempſeris: quo facto inſeſſionem, & fotum primò parare oportet ex decocto maluarum, parietariæ, florum violarum, chamæmeli, meliloti, hypericonis, tapſi barbati, ſeminis lini, & fœnugræci: cuius euaporationem ſuſcipiat laborans, vel pannum eo decocto madidum ſuper hæmorrhoidas calidum appones, vel ſacculos ex eiſdem herbis confectos, madidos etiam, & calentes. Quòd ſi his aperiri nequeant, vel reſolui, ac diſſipari, vino irrorabis, aut pannum eo calido madidum appones, diſcutit enim, & corrugat mirum in modum, ac dolores ea ratione compeſcit. Præſtat eundem vſum mel ipſis appoſitum, aut cum cinere ſarſæ parillæ, vel puluere eius, maximè ſi laborans morbi Gallici ſit particeps. Verùm ſi hæc non ſit ſatis, aperiendique aut diſcutiendi vigeat neceſſitas, medicamentis acrioribus rem agere oportebit, vt ſucco cœpæ, calaminthæ, origani, nitri, felle porci, ſucco ciclaminis, chamæleæ, thymelææ, & ſimilium. Quòd ſi ad hęc peruenire verearis (quòd maiorem ſoleant concitare dolorem, & inflammationem) aſperiori linteo, vel ficulneis folijs, borraginis, aut vitis ipſas confricabis, quouſque inſtillare ſanguinem conſpicias: poſteà vel inſeſſione aquæ calidæ, vel fomento aliquo ſanguinem tenuabis, & laxabis cutem, donec quod ſat ſit ſanguinis, extraxeris, cauens ne fluxio vltra quàm par ſit pergat, ſolet enim non rarò magnum faceſſere negotium. Si tamen nimium neceſſitas vrgeat, & corruptionis timor, vel doloris immanitas, aut maioris mali imminentia præſit, hirudines eiſdem affigere oportet, & tantum ſanguinis extrahere quantum par ſit: quod etiam facies acutiſſimo ſcalpello, & minutiſſimo facto foramine, quod cautè & prudenter fieri debet, nam ſæpè maior ſuccreſcit ſanguinis fluor, quàm opus ſit, aut compeſci facilè poſſit: cuius loco ad medicamenta aliquo modo acria, & erodentia te conferes, qualia ſunt quæ nuper diximus, & eſt illud, q. ℞. *pinguedinis porci ℥. 1. olei irini, vel rutacei ℥. 3. fiat vnguentum molle, cui adde modicum ſucci cœpæ rubeæ*. Præſtat & idem ſuccus, vbi cœpa priùs in aceto maduerit, cum butyro, roſaceo, & vitello oui. Eundem vſum præſtant ſuppoſitoria ex radice ciclaminis, vel ex quauis re, vbi taurino felle illiniatur, vel inſpergatur puluere ſtercoris columbini. Proſunt etiam fotus ex decocto ciclaminis, centaurij, abrotoni, matricariæ, bryoniæ, radicis ireos, & abſynthij. Verùm quia dolor ſæpius longè maius negotium faceſſere aſſolet, ob id illius diligentiſſimè habenda cura eſt, inſpiciendumque, an pars cum inflammatione, vel ſolùm cum calore, & exarſione doleat: nam ſi primum, refrigerare ſolùm, ac laxare partem opus eſt: quippe ea quæ cum adſtrictione, aut repulſu refrigerant, ſummopere lædunt, niſi dolor cum fluxione ſit. Quapropter vbi ardor, & tenſio perſentiuntur, primò dolorem ſedabis oleo

A violarum, vermium terreſtrium, lacte cum vitello oui agitato in mortario plumbeo: ſed præſtat id, q. ℞. *mucaginis fœnugræci, & ſeminis lini extractæ cum vino ℥. 2. butyri recentis ℥. 3. ſeui capreoli ℥. 1. ſimul agitentur in eodem mortario, & fiat linimentum*. Eiuſdem quoque vſus eſt id, q. ℞. *olei violarum ℥. 3. mucaginis ſeminis pſyllij ℥. 2. miſce, & vngatur ſedes*: præſtat & id, q. ℞. *olei violarum ℥. 3. ceruſæ lotæ ʒ. 5. ceræ quod ſufficiat*: item vitellum oui cum roſaceo, vel albumen oui cum lacte muliebri: violaria in lacte cocta mixto modico roſaceo: valet & roſaceum vnguentum, aut refrigerans Galeni: item mica panis albiſſimi cum lacte, & oleo roſaceo cocta. Conueniunt tandem mucagines ſeminis citoniorum, B lactucæ, portulacæ, & pſyllij: ex quibus ſeminibus cum folijs violarum, maluarum, & althææ, ac floribus violarum, & roſarum, fiunt ſacculi, & fotus qui maximi ſolent eſſe vſus. Facito etiam vnguentum, q. ℞. *olei violacei ℥. 2. vnguenti populei ℥. 2. cum ouo integro fiat vnguentum*. Verùm ſi acrimonia, ardor, & dolor acerbiùs infeſtent, in ſemicupium deſcendere iubeto, moxque vlceribus, ſi quæ fuerint, quod ſequitur medicamentum impone: ℞. *olei roſarum ℥. 4. ceruſæ ℥. 1. lithargyrij ℥. ß. ceræ nouæ ʒ. 6. opij gr. 4. fiat vnguentum*: vel ℞. *thuris, myrrhæ, croci, ana ʒ. 1. opij gr. 2. fiat vnguentum cum oleo roſaceo, & mucagine ſeminis pſyllij addendo vitellum vnius oui*. Idem beneficium præſtat, & maximè vbi reſoluere eſt in C animo, id q. ℞. *radicis liliorum lib. ß. olei amygdalarum dulcium, violarum, axungiæ porcinæ, ana ℥. 1. & ß. decoquantur ſimul, & piſtentur, ac fiat colatura vt maneat in forma linimenti*. Proſunt & inſeſſiones quæ recipiunt radicis althææ, maluarum, & violarum, anà m. 1. florum chamæmeli, meliloti, ſambuci, item ſeminis lini, & fœnugræci, anà ℥. 1. decoquantur in iure pingui. Quòd ſi ne hæc quidem omnia prodeſſe videatur, iterum narcoticis vti oportebit, dummodo à ſedatione doloris partem vino calido, aut aqua etiam calida abluas.

Verùm ſi citra morſum, dolorem, aut caloris augmentum, repellere quod influit, & ſiccare quod impactum eſt, libuerit, tunc profectò ad ea vnguenta, D quæ mineralia recipiunt, te conferes, quale eſt q. ℞. ℥. 3. *alicuius prædictorum oleorum, & ex ſuccis memoratis ℥. 1. pulueris lithargyrij quod ſufficiat vt fiat vnguentum*: vel item ſi receperit eadem olea, & in mortario plumbeo agitentur cum mucilaginibus, aut ſucco aliquo ex prædictis: erit & vtilius ſi ceruſam, & lithargyrium receperit. Fit etiam ex bolo Armeno, aut terra ſigillata, aut fabrili, maximè ſi herbarum adſtringentium ſuccum acceperit, vt plantaginis, burſæ paſtoris, linguæ paſſerinæ, & ſimilium.

Fluentes verò ſiſtere, iudicio noſtro, neque ita tutum, aut facilè eſt, neque omnino permittendas eſſe arbitror: quippe illud in malum corporis habitum, E ſyncopem, & mortem commigrat, ſed frequentiùs in maniam, aut melancholiam: hoc verò in hydropem, tabitudinem, & fœdum corporis colorem; tandem vtrumque triſtem, & calamitoſam accerſit vitam. Sic enim primo morbi acceſſu non licet omnino meatum occludere, & fluxum compeſcere: ſed primò expendendum eſt an ſanguis ille fæculentus nimium abundet (qua occaſione, & fluxum aliquo tempore admittere, & cùm ſat eſt, & non ſubſiſtit, cohibere opus eſt, ſanguine leuiter miſſo ex brachio, vel frictionibus, aut ligaturis, tum partium extremarum, tum totius corporis, vel cucurbitis ſub alis, & inguinibus affixis, vel è regione iecoris, aut ſplenis lumbis, & dorſo) an vitioſæ, vel ſeroſæ ſubſtantiæ plurimum habeat permixtum (illud quidem ex rubore, & turgore totius corporis, & venarum, ac ex ſignis plenitudinis diſces: hoc verò, inſpecto ſanguine,

ne, venaberis, ſeroſior enim, & bilioſior conſpicuè apparet) quo tempore purgationibus ex rhabarbaro, aut carthamo cum ſaccharo roſaceo frequenter factis, ſanguinem ab ſpurcitia vendicabis, & ſubinde fluxum compeſces. Verùm ſi tenuis ſanguis ſit, vel ora venarum nimium laxa patulaque (ſiue ob fluendi aſſuetudinem, ſiue ob aliquam occaſionem) intus, & extra diligenter curandum eſt ſanguinem incraſſare, & vias comprimere. Sic profectò huc transferre oportet quæ capite de hæmoptoica paſſione adduximus pharmaca: ſed proſunt (ſi priùs ruptionem non eſſe conſpexeris diligenter, nam tunc temporis per agglutinantia, ac ſi vlcus vetuſtius ſit, per mineralia pharmaca rem ages) plantago, & polygonum tam in cibis quàm exteriùs adhibita: prodeſt etiam cum ſaccharo roſaceo bolus Armenus, aut terra lemnia, lapis hæmatitis, puluis coralli, roſarum, & id genus reliqua: item cytini puluis, malicorij, myrti, & mali punici corticis, quibus ſi addideris farinam volatilem, vel araneorum telam cum albo oui, ex vſu facies: ſic etiam confert exteriùs adhibitum idem oui album cum pulueribus roſarum, gypſi, ſanguinis draconis, amyli, myrtillorum, coralli, terræ lemniæ, vel fabrilis cum aliquo ex ſuccis prædictarum herbarum.

Quòd ſi ne hæc quidem omnia prodeſſe videantur, ad chirurgicam curationem deueniendum eſſe conſulit vrgentiæ ratio: nam aliquando profluuium hoc adeò pertinax eſt, vt ne valentioribus quidem cædere velit, vel ſi cedat paulo poſt violentiùs redeat. Cui incommodo manualis operatio obſiſtit

A ſiccantibus, cauſticis, volſella, & vinculo interceptis venis. Non placet omnino antiquorum mos, qui apprehenſas quibuſdam ferreis inſtrumentis deligabant, vt cauſticis putrefacientibuſque medicamentis, aut igne vſtas dirimerent, & tandem pharmaca vlceribus ſedis proficua adhibebant. In qua ſanè curatione, præterquam quòd omnes abſcindere nulla ratione datur, cùm ſemper vnam quę modicè fluat relinquere, conſilium ſit Hippocrat. ne reuerſo interiùs vitioſo ſanguine maius ſuccreſcat malum: fluendi

B enim conſuetudo, aut vitioſa copia non omnino, neque vtcunque compeſcenda eſt. Sed leuiter ligatas hæmorrhoidas ſiccari permittes, aut ſi placet vres: verùm tutius videtur ſiccantibus pharmacis rem agere, qualia ſunt puluis radicis caulis torrefactæ, ſtercus caninum crematum, fæx vini arida, & vſta, adiecta paruula portione vitrioli cum albumine oui, & oleo roſaceo facto vnguento, vbi priùs partem madefeceris vino calido: ſcinduntur etiam, & exſiccantur, ſi ligaueris filo facto ex interiori cortice

C nucis arboris, cui vſui alia non pauca reperies apud Chirurgos.

Nec minoris momenti eſt ſcire quid agere oporteat cum fluentes hæmorrhoides ſubſiſtunt, & conſuetudine amiſſa ampliùs non purgant, & morbus cui medela erant iterum redit: quo tempore niſi præſenio ſupprimantur, neceſſum eſt, vel eaſdem reuocare, vel alia vacuatione ſupplere, vel fonticulum altero crurum aperire, ſi neutrum dictorum poſſibile fuerit. Qua lege eas liceat prouocare, reperies lib. de recto præſidiorum artis Medicæ vſu. tom. 2.

Finis Libri Tertij.

DE

DE INTERNORVM MORBORVM CVRATIONE.

LIBER QVARTVS.

Iuxta humani corporis fabricam, internarumque partium ſitum, colligātiam, & ordinem, ſequitur neceſſariò hac in parte eos affectus expendere, & curare, quos ad iecur, ſplenem, renes, & veſicam pertinere conſpicimus. Qui profectò vt frequentiores ſunt, & non minoris momenti ad vitam, ita maiorem diligentiam in artifice requirunt, qua vitam calamitoſam ærumnoſamque quam præſtant, præcauere, aut ad meliorem mutare poſſimus. Quis enim eſt qui ignoret iecoris vitia facillimè toti corpori fieri communia? quis fœdum colorem, triſtem vitam, & grauiſſimas obſtructiones ſplenem præſtare non videt? Quis inſuper renum, & veſicæ affectiones tum lethales, tum grauiſſimas, & intolerabiles non veretur? Profectò adeò creuit harum partium impotentia, & languor, quòd non ſolùm ætate grandioribus, verùm & pueris frequentiſſimè accidere conſpiciamus (quod antiqui rarò, aut nunquam viderunt) neque id ſolum, ſed adeò his partibus nouos affectus ſuccreſcere, quorum neque authores meminere, neque eos priſca illa ætas vnquam guſtauit. Quapropter ſtudui omni diligentia, & viribus integris horum membrorum affectiones expendere.

CAPVT PRIMVM.

De iecore in propria ſubſtantia, ac in reliquis eius partibus obſtructo.

SE ſe iam offert aliud ex præcipuis membris, iecur nimirum: in quo cùm potiſſima noſtri alimenti ratio ſita ſit, dum afficitur, vniuerſum ferè corpus varijs affectionibus, & potētiæ omnes prolabi periclitantur, eiuſdem alimenti conſpurcata, & aliena facta natura. Verùm cùm huius membri vitia varia ſint, & variæ etiam obſtructionum ſortes, fit profe-
A ctò vt difficulter diſtingui, & curari poſſint, non ſolùm quidem ex ignoratione naturæ cuiuſque, ſed etiā ex affectus grauitate. Quamobrem breuiter id priùs abſoluere ſtudui, præhabita tamen ſtructuræ iecoris natura. Iecur igitur cuius ſedes ſubtus mendoſas coſtas dextri lateris ſita eſt, parte ſui gibba ad ſeptum alligata conſcendit, venæ cauæ principium, & originem præſtans, plurimis, & minutiſſimis venis intertexta, quæ poſtea in maiores coaleſcentes, in vnam
B tandem deſinunt, quæ veluti caudex, & ſtipes exiſtit, caua nuncupata, à qua venæ omnes deducuntur, aduehentes omnibus partibus alimentum. Parte item altera iecur ventriculo incumbit, ipſique adhæret caua eius parte, intertexta etiam venulis, quæ eodem modo inter ſe cohærentes, in quinque maiores coaleſcunt, & hæ rurſus in maiorem quandam venam portæ appellatam degenerant, à qua velut radices per meſe-

meſeræon, inteſtina, & ventrem venulæ diſſeminantur, chyloſam ſubſtantiam in iecur per portam appellatam venam delaturæ. Suſceptat tamen ſanguinem vena caua à iecore generatum per radices, & extremitates, quas conſtituere venam portæ anteà diximus, quarum oſcula oſculis eiuſdem venæ cauæ adhærentia referunt contentum ſanguinem in iecur ipſum, ea parte, & eo artificio quo ſuſceptare, & ſugere facilè prædicta venæ cauæ oſcula poſſint, quo faciliùs venam cauam ingrediens, per vniuerſum corpus diſtribuatur. Præter quæ vaſa, alia quidem non pauca hoc viſcus continet, quæ etiam ad cauam ipſius partem contingentia, in vas quoddam, ſeu foramẽ vniuntur, ac degenerant: è quo pendet veſica fellea, quæ bilis ſuperuacuum è ſanguine (antequam venam cauã ingrediatur, & ipſum conſpurcet) trahit, expurgatura bilis aliquid per inteſtina. Obtinuit etiam iecur in parte eius carnea, licet ex concreto ſanguine conſtet, foramina non pauca, atque etiam arterias caloris, & roboris gratia illi præſtitas. Tegitur deſuper tenui membrana neruulis quibuſdam intertexta, quæ licet ſenſu participet, nullum tamen, aut quàm tenuiſſimũ viſceri communicat. Verùm cùm huius membri miniſterium ſit ſanguinem ex chylo conficere, oportuit trahente etiam virtute donari, quæ per venas portæ (vt dictum eſt) medijs meſeraicis, ventriculo, & inteſtinis chyloſam ſubſtantiam ſugat, & virtute quoque diſtribuente, quæ facta in ſanguinem mutatione, ad exiles portæ venas refundat, & per ora venarum venæ cauæ regerat, anadoſim complens: nec non & ſecernente, quæ bilem redundantem, & ſuccum melancholicum antea ſeparet, & ad propria emunctoria tranſmittat, iuuante etiam in expurganda melancholia ſplenis tractione.

Quam ſanè iecoris ſtructuram, & mirum naturæ artificium qui exactè expenderit, facilè diſcet nullam eſſe in corpore particulam, tot morborum ſortibus adeò obnoxiam. Quippe ex intemperamenti vitio in ſanguificationis munere deficiens, hepaticis affectionibus nimis obnoxium exiſtit: inſuper ſeparationis defectu, ictero, & innumeris carniũ, & cutis affectionibus corpus opprimitur: ob ſtructuram etiam vitiatam (ſiue compreſſione, ſiue oppreſſione, ſiue obſtructione lędatur) innumeri ſuccreſcunt morbi, quos vel humorum abundantia, vel vitium, aut tumorum præter naturam aliqui efficere poſſunt, adeò vt ſedula diligentia curandum ſit, ne huius membri affectiones inueterari contingat, cùm maioris mali præludium ſint, & efficaciſſimæ cauſæ.

Obſtru- onũ ua- ras.

Curaturo mihi huius viſceris obſtructiones, incumbit difficultatis in eiſdem diſtinguendis, & curandis priùs rationem patefacere, explicata obſtructionum eius varietate. Quippe ei ſuccreſcere non rarò aſſolent quatuor obſtructionum ſortes, iuxta quatuor partes, quæ in ipſo obſtrui poſſunt. Quarum primam conſtituere placet in venis meſeraicis, & vena portæ, quæ ab ipſis conflata, veſtibulum eſt, & via, qua it in iecur ipſum alimentoſa potulentaque ſubſtantia. Quo fit non rarò vt ſi quid craſſius, vel ibidẽ generetur, vel cum alimentis deferatur, difficulter permeet, prohibeatque deinceps liberum alimentorum ſubingreſſum, vt euidenter monſtrare aſſolent chyloſæ per ventrem deiectiones. Nam cùm in iecoris focum, & ſanguinis officinam alimenta non conſcendant, vltrò per eaſdem meſeraicas ad inteſtina prolabuntur, ſignum profectò euidentiſſimum obſtructionis prædictorum vaſorum. Secunda obſtructionis ſors eis venarum propaginibus ſuccreſcit, quæ in cauam venam degenerant delationi ſanguinis iã confecti idoneam. Quibus ſanè & venæ etiam cauæ obſtructionem accidere frequentiùs ſcimus, ratione ſuccorum qui in ipſis ſunt, vel ex iecoris vitio prodeunt, vel alimentorum ſpurcitia, craſſitie, lentore, tenacitate, aut immodica copia. Quibus contingit prædicta vaſa, aut aliquot ex eis adeò obturari, vt vel minimum, vel nihil alimenti, ſeu ſanguinis ad vniuerſum corpus deferatur, aut lentiùs, quàm par ſit, eat: quo fit vt atrophia, vel alia conſumptionis ſorte marceſcat, & collabatur. Tertia inſuper obſtructionis natura, & conditio eſt cùm ab eiſdem cauſis, vel à copioſiori, & craſſiori bile, vaſa quæ felleum foramen conſtituunt, vel id per quod ad inteſtina conſcendit bilis, obſtruuntur: tunc enim in pallorem, ſeu icterum mutatur vniuerſum corpus. Quarta verò & vltima obſtructionis ſpecies (& quæ vt mea mens tenet, propriè magis nomen obſtructi iecoris præſtat, quaque diuerſa ab omnibus dictis, & eas etiam omnes ſecum habet comites, & acceſſit, à diuerſa tamen cauſa, ab his quas memorauimus, conflata) eſt, cùm meatus, ſeu pori corporis, vel parenchymatis ipſius iecoris, aut vaſorum illuc pertingentium extrema, adeò humoribus infarciuntur, magnitudine maiori adeò acquiſita, vt tres illas interiorum, & maiorum cauitatum ſortes, & propagines anguſtiores reddat, refundatque in eas conceptum tumorem.

Cuius obſtructionis naturam, & peculiarem conditionem antequam exponere aggrediar, neceſſum eſt docere eam proculdubio eſſe, quæ propriè, & abſolutè nomen obſtructi iecoris præſtare habet, reliquas verò non niſi cum addito, & ſingulariter: quod multis rationibus probare incumbit. Prima quia in quauis earum vna duntaxat pars, ſeu vna vaſorum ſors obſtruitur, & peculiariùs illius actio læditur: in hac verò omnes ſimul oblædi plerumque contingit. Quòd ſi omnes tres cauitates ſimul à craſſis, vel copioſis ſuccis obſtruantur, obſtructum etiam iecur conſtituent, ſicut hæc quarta, non tamen prærequirent peculiarẽ curationem vt illa, ſed omnibus tribus, & cuique earum communem: hæc verò & ab omnibus, & à ſingulis diuerſam. Præterea reliquarum partium iecoris obſtructiones, ad id caput reduci debent, cui primò, & per ſe conuenit ſymptoma, ſeu morbus qui ex ea obſtructione oritur. Sic reducenda venit venæ cauæ obſtructio ad atrophiam ea occaſione ſubortam, & ea quæ fit in vena portæ ad chyloſum fluxum, ſicut quæ fellis vaſculis accidit, ad ictericas affectiones. Hæc verò obſtructio ſola ad nullam alteram, aut peculiarem affectionem reducenda venit (ſed omnibus, ita vt nulli affectionum capiti adſtricta videatur) ſed ſola apparet obſtructi iecoris nomen mereri, & caput ſibi peculiarius expoſcere, nec non circumſcribere propriam curandi rationem, nullo habito reſpectu ad alterum affectum, præterquam ad obſtructionem ipſam, quæ à reliquis natura, & cauſa longiſſimè diſtat. Item hæc ſola eſt quæ tactu diſtinguitur, & cognoſcitur, nam reliquæ tactui deliteſcunt, niſi etiam adeò creuerint, quòd corpus iecoris in maiorem magnitudinem attollant: quo tempore ad huius naturam accedunt, eò quòd omnes cauitates iecoris coarctentur. Quo fit vt mirum non ſit, ſi non rarò accidat, vel peritiſſimis Medicis falli in reliquis obſtructionibus inueſtigandis: nam credunt nullam eſſe obſtructionem quæ tactu non percipiatur: ex quo fit vt communi hominum conceptu conſtet eam ſolam verè eſſe iecoris obſtructionem quæ tactu diſcernitur. Inſuper, reliquæ omnes obſtructionum ſortes præludium, & cauſa exiſtunt ſignatorum, & plurium morborum, at hæc ſola plerumque ſuccreſcit, & oritur in fine, & declinatione diuturnorum morborum, aut acutorum, in quibus laborans imprudenter ſe geſſit, aut natura ſe ſe in id viſcus exonerauit. Quo fit vt eorum morborum ſemper cauſa, & principium exiſtat qui complicatam, & variam, ac difficilẽ habeant naturam: quòd in ea plures iecoris partes oblædãtur, & ſolidior eius ſubſtantia in magnitudinem augeatur tactu perceptibilem, adeò vt difficiliùs curari ſæpius

pius contingat. Quapropter iuxta optimam rationem me feciſſe arbitror, ſi peculiare huic conſignauero caput.

Huius obſtructionis eſſentia.

Scio profectò nō defuturos qui me quoque ſicut, & Auicennam, & eius ſequaces, hanc etiam obſtructionis ſortem inſinuantes, carpant, quòd id vitium quod ad magnitudinem vitiatam Galenus reduxit, obſtructionum generi ego reduxerim, cùm ex Galeno non conſtet poroſitates illas obturatas, obſtructionis nomen mereri poſſe. Sed expendat qui hæc legerit, mihi non eſſe in animo ſolùm magnitudinis illam cauſam quæ iecoris corpus dilatat ad veram obſtructionem reducere, ſed vt cauſam longæ diuerſam à craſſitie, lentore, & copia humorum, quæ communem obſtructionem conſtituunt, recenſere. Nam id iecur obſtructum appellamus, (licet ab alijs quoque obſtruatur) in quo quoad omne viarum genus oblæditur: ſi quidem dum ſolùm quoad vnam vaſorum eius ſortem obſtruitur, non læditur totaliter vt in hac. Cuius rei occaſione expendendum eſt iecoris poros adeò certis quibuſdam humoribus impleri, vt neceſſariò ipſum viſcus in maiorem molem augeatur iuxta omnes ſui dimenſiones, ita vt non ſolùm ad ſuperficiem, & extimas eius partes eò creſcat, quòd facilè tactus diiudicet, ſed ad interna item nō minus, vt ſiquid cauum ſit (vt re vera eſt) compreſſione coarctet, anguſtet, & veluti obſtruat. Cuius vitij modum, & conditionem optimè expreſſiſſe, & depinxiſſe viſus eſt Galen. lib. de different. morb. cap. 7. hęc verba ſcribens: *Iam verò cauitatum omnium quæ partibus debentur, tum magnitudo, tum multitudo, niſi ſeruetur, neceſſariò earum occaſione lædetur actio. Multæ verò huiuſmodi ægritudines nonnullæ coalitu quodam, nonnullæ verò lentorum, ac craſſorum obſtructu conſiſtunt. Aliæ verò ipſis corporibus nimium exſiccatis, aut ab aliquo ex circumſtantibus ingruenti, ac comprimenti anguſtioribus effectis adueniunt. Ipſorum quoque corporum, quæ tales meatus ſortita ſunt, ſubſtantia aliquando indurata, & inflammata, vel tabeſcens, vel ſuppurata, aut inflata, aut quocumque modo aliam adiunctam, atque aduentitiam adepta magnitudinem, ac deinceps ad interiores cauernas tumorem refundens, cauſa eſt vt obſtruantur meatus.* Quibus verbis apertiſſimè monſtratur huius obſtructionis natura, & differentia à reliquis omnibus, quæ ex obturatione meatuum maiorum, & communium à craſſis fiunt ſuccis: item & qualis ſit in ea morbus, nam ſi quis rem hanc diligentiùs examinet, reperiet profectò in reliquis omnibus iecoris obſtructionibus, humorem ſolùm craſſum, aut viſcidum, vel copioſum eſſe earum cauſam, citra alicuius alterius affectionis interuentum, & obſtructionem ipſam eſſe cauitatum vaſorum morbum eſſentialem: at in hac obſtructione affectus ex præternaturali magnitudine contractus, cauſa eſt vaſorum obſtructionis, ſeu vt rectiùs loquar coarctationis, aut compreſſionis, quæ non eſſentialis eorum eſt affectio, ſed per conſenſum à corpore iecoris in tumorem eleuato ab humoribus poros obſtruentibus, & replentibus, & ipſum in maiorem magnitudinem attollentibus. Et ob id licet præcipua morbi huius obſtructionis ratio in vaſorum oppreſſione, ſeu obturatione per conſenſum ſita videatur, cùm hoc tamen adiunctam habet pororum obſtructionem, qua membrum creſcens cauitates ſimul coarctat, ita vt ſit omnium obſtructionum aceruata moles: nam corporis iecoris tumor potiùs habet rationem cauſæ coniunctæ, quàm morbi, licet affectus ſit præter naturam, quia nullam lædit immediatè actionem, ſed interuentu compreſſionis vaſorum, & obſtructio pororum velut reliquarum obſtructionum cauſa exiſtit, mediante magnitudine viſceris. Cùm hoc tamen, humores qui in tumorem eleuant iecur, præter hunc obſtructionis modum

A quem gignunt, intemperant quoque iecur ipſum, & temporis tractu proprium ſuæ alimoniæ officium, & etiam ſanguificationis munus oblædunt. Ex quo ſequitur qualis naturæ ſit huius obſtructionis morbus. Cuius doctrinæ veritatem loco nuper citato probauit Galen. his verbis: *In omnibus in quibus corpora in tumorem attolluntur, atque ex eo meatus intercludi, aut anguſtiores effici contingit, nonnunquam vna tantum prouenit ægritudo (obſtructio ſcilicet meatuum) quæ lædit operationem, nonnunquam præter hanc altera, corporis ſcilicet diſpoſitio, quæ obſtructionis eſt cauſa. Quòd ſi id, cui tumor accidit, corpus, nullum proprium habeat opus* (cui Galeni contextui addere oportet, quo clarior euadat ſenſus, læſum) *vna* B *tantum erit ægritudo meatuum obſtructio, corporis verò, quod in tumorem attollitur, affectus, non morbus, ſed morbi ipſius cauſa cenſetur.* Ex quibus conſtat, in prædicta obſtructione vnum tātùm eſſe morbum, puta viarum obturationem, corpus verò iecoris in tumorem eleuatum non pati niſi affectum, qui potius cauſæ obſtructionis nomen meretur. Ratio eſt, quia iecoris corpus nullum habet in ſanguinis generatione officium primò, ac per ſe, ſed ſolùm vſum, & commoditatem præſtare, quam etiam læſam non obtinebit, donec iecoris temperamentum ſenſibiliter vitietur. Itaque ſi obtinuiſſet prædictum officiū, duplex neceſſariò ſubſequeretur morbi genus, cùm re vera vnum tantùm ſit, putà obſtructio: nam aucta C magnitudo in iecore morbi rationem non ſubit, ſed cauſæ. Vniuerſum enim ſanguificationis officium vaſculis tribuit natura, vt Galen. probat loco citato, ſcribens in prædicta obſtructione tantùm eſſe vnicum morbi genus. *Si enim* (inquit) *ita contigerit, vt patiente tunica venæ, quæ exempli gratia, eſt in gibbis hepatis partibus, is meatus per quem ad ea, quæ in concauis receptacula mittitur ſanguis, reddatur anguſtior, duæ hac ratione erunt ægritudines, altera ipſius venæ affectus, altera meatus obſtructio. Impedit autem venæ quidem affectus ſanguinis optimi generationem, obſtructio verò diductionem, vtraque tamen operatio animali eſt neceſſaria. Nam pro confeſſo habetur, quòd quęcunque diſpoſitiones primò operationes lędunt, ęgritudines nuncu-* D *pantur. Si verò nihil ipſa patiente vena, lenti tantummodo, ac craſſi humores impacti meatibus diductionem impedierint, vna tantum erit viſceris ęgritudo, quę obſtructio appellatur.* Quibus verbis vtrumque propoſitum probatur: nam licet parenchyma iecoris videatur rubrum colorem ſanguini præſtare, id quidem poterit, non tamen formam introducere, id enim ſolius vaſis munus eſt. Quòd ſi velis ei in hoc munere exequendo aliquid tribuere, vt Galen. aliquando videtur aſſerere, tunc profectò duplex in obſtructione hac erit morbus, cum etiam temperamentum ſenſibiliter oblædatur, idque non protinus vt obſtructio fit, ſed temporis tractu, vt inferiùs referam. Conſtat igitur magnitudinem illam, nullam propriam iecoris actio- E nem primò vitiare, ſed læſionis, & obſtructionis eſſe cauſam, ac ex conſequenti vnum tantum eſſe morbū puta obſtructionē: quæ vt rectiùs loquar duplex eſt, altera pororum obſtructio qua iecur ampliatur, & reliqua compreſſio, quæ vias coarctando obſtruit: nam dum iecur ſecundum naturam maius eſt, aut minus quam corpori conueniat, ſi temperiem natiuam retinuerit, non quidem vitiat ſanguinis ſubſtantiā (quippe id munus ſolius eſt tēperamēti vaſorū, aut, ſi velis, etiā parenchymatis) ſed copiam maiorē, aut minorē gignit. Verùm ſi morboſè creuerit vt in hac obſtructione, tunc conſiderabis an ſimul lædatur tēperies, & eo tempore ſanguificationis munus vitiabitur: ſi verò citra vitiū temperamenti aliquo tempore duret, tunc profectò nec quantitatem, nec qualitatem ſanguinis vitiabit. Quam ſanè obſtructionis ſortē ſequūtur ea accidentia ſimul, cum vltra pergit affectio, quę

ex omnibus alijs iecoris obſtructionibus prodire conſpicimus. Incipiente tamen malo, nondum neceſſum eſt apparere ſenſibile aliquod vitium in aliqua ex iecoris actionibus, verum creſcente, vel in omnibus, vel in ea præcipuè cui magis incumbit tumor, longè ſenſibilior apparet læſio quàm in alijs, licet omnes ſimul oblædantur. Quo fit, vt iecore diutiùs obſtructo, aliquando atrophia, nonnunquam febris, non rarò chyloſus fluxus, ac ſæpius vitioſus totius corporis, & faciei color eluceant. At ſi malum, & intemperies quæ ex humorum ſpurcitia contrahitur, vaſa etiam, & iecoris ſubſtantiam infirmet, iam alius affectus ſubſequetur, putà vitium in ſanguificationis munere: nam id etiam in diutinis iecoris obſtructionibus accidere non rarò aſſolet, præludium quidem, & cauſa mali corporis habitus, & hydropis.

Dubium. Verùm dubitabit aliquis, & meritò profectò, ſi iecoris obſtructio ſic accepta cauſæ rationem habet ad obſtructionem, & affectus eſt in magnitudine quemadmodum aliæ ſunt iecoris affectiones, quanam ratione differt ab inflammatione, aut ſcirrho, ſiquidem in his omnibus iecur in maiorem molem attollatur ob humores exiſtentes in poroſitatibus, & carne eius. Cui dicimus differre longè inter ſe, quia licet obſtructio hæc aut humorum infartus in iecoris ſubſtantia, partem cui inſidet in tumorem eleuet, vt ſcirrhus, & inflammatio, tamen cum hoc non habet morbum in intemperie ſibi comitem, quod neceſſum eſt in omni tumore præter naturam adeſſe: nam dum adeſt, iam in tumorem præter naturam commigrat, licet verum ſit, ſcirrhoſam duritiem, aut phlegmonoſam non minus poſſe prædictam obſtructionem efficere: verùm cum hoc conſtat eam non eſſe ſimpliciter obſtructionem, neque ad hoc caput eſſe reducendam, ſed ad ſcirrhi, aut inflãmationis caput, tum ob id, tum verò quòd non diſcutientibus, vt ea curari deſideret, & attenuatorijs, ſed & repellentibus, & emollientibus præſidijs. Præterquam quòd inflammatio calore nimio etiam ſanguificationẽ vitiat, ſicut ſcirrhoſa durities frigiditate: hæc verò iecoris magnitudo ex prædicta pororum obturatione contracta, citra alterius morbi complexum, omne obſtructionis genus in iecore excitat. Cum hoc tamen ſciendum eſt, aliquando cum intemperamento coniungi poſſe, nõ tamen febrili, citra id quòd in aliquem tumorem præter naturam immutetur.

Cauſæ. Qui cauſas huius obſtructionis inueſtigaturus eſt, non quidem vt reliquarum obſtructionum id tenetur efficere, ſolùm conſiderata humorum craſſorum, viſcidorum, aut multorum natura, & adhærentia in vijs ductuum ad iecur, & à iecore. Nec mihi eſt in animo conſiderare eas quæ attenuantem obſtructionem moliuntur, qualia ſunt quæ conſtipant, ac denſant, vt conſtipantia alimenta, medicamenta, vel aer frigidus, ac ſiccus eſt, neque ex his cauſis quæ comprimentem obſtructionem procreant omnes, vt inflammatio, aut ſcirrhus, ſed eas tantum quæ ſolùm tumore partis excitato, vaſorum cauitates opprimunt. Nã licet hæc non ſit communis obſtructionis natura, vt dictum eſt, eſt tamen quæ pleniùs, & totaliter iecur ipſum obſtructum reddit, non ſolum obſtructis poris, ſed & compreſſis cauitatibus, quod eſt huius capitis intentum: & ob id diligens lector expendat in hac obſtructione, frequentiſſimè vnam tantùm eſſe inueſtigandam cõditionem, & cauſam, nimirum iecoris ex pororum obſtructione adauctam magnitudinem, quæ vias coarctare nata ſit. Verum quia prædictã magnitudinem ex alicuius ſucci traſſumptione ad prędictos iecoris poros credimus fieri, coniectabile eſt ex vaſis iecoris in carneam partem irruere, aut tranſcolati tenuium ſuccorum aliquid, quo, licet neque propria craſſitie, neque ex vberiori copia cauitates vaſorum maiorum obſtrui poſſint, poſſunt tamẽ in tumo-

A rem eleuare iecoris corpus, & ob id maiorem efficere obturationem in maioribus, ac ſingulis vaſis, coarctatione præexiſtente. Quibus omnibus ſic conſtitutis, fit facilè vt ſanguis, & reliqui ſucci velut immobiles fiant, aut ægrè, ac difficulter moueantur: quo fit vt in prædictis vaſis diu immorantes, aut difficulter prætereuntes, eorum non parua portio migret in prædictos poros, quo maior indies fiat prædicta obſtructio. Sumit tamen obſtructio hæc principium, & originẽ à iecore, vel calfacto calore febrili, vel quouis alio, à nimia eius raritate, vel à facultate trahente nimis auida. Quibus occaſionibus euidẽtiſſimum eſt, id, quod in ſanguine flatulentum eſt, facilè prædictas partes permeare, ac tenſionem excitare, & poſtea in aquam B verſum, vel quouis alio modo denſatum ibidem impactum manere. Quippe flatulentum ſæpè adiunctum ſecum aliquid defert, ac, ſi non deferat, neque obſtructionem pariat, efficit tamen in partibus obſtructis ſimul tenſionem, & dolorem. Id etiam quod in ſanguine tenuius exiſtit, & potulẽtum eſt, & quod tenue, aquoſum, & crudum hac ratione ſupereſt, iecur ad ſe ad poroſque ipſos allicit, quod cùm diſcutere nequeat, aut tenuius digerat, craſſiore remanente parte, poris anguſtiſſimis exiſtentibus, fit facilè vt impactum ibidem maneat, in tumoremque ipſius viſceris corpus attollat. Qua ratione arbitror prædictam obſtructionem in finibus, ac declinationibus diuturnorum morborum plerumque ſuccreſce- C re, aut acutorum, & calidorum, in quibus victu, ac potu indexterè vſus fuit laborans: nam iecore vi morbi calidiore auidioreque reddito, præcedentibus etiam potus indulgentia, ac cruditatibus, diligentiùs trahet quod his occaſionibus in ſanguine abundat, quo durius factum maiores ſemper parit obſtructiones. Poteſt etiam fieri ex craſſo, & fæculento ſanguine quo iecur alitur: nam reſiduum facilè prædictas poroſitates replet, paritque obſtructiones, præludium quidem & principium ſcirrhoſi hepatis tumoris. Nam ſæpè ea affectio quæ ſcirrhum minatur, ortum ducit, vel à prædicto craſſo ſucco, vel à tenuibus humiditatibus, ſi Medicus vtatur nimis reſoluentibus, & ſiccis. Ex quo dogmate facilè colliges plerunque id obſtructio- D num genus his corporibus accidere, quæ iecore fruuntur calido, aut ſicco, vel iuuenilis ſunt ætatis, aut diutiùs morbis, præſertim febrilibus, corripiũtur, aut qui comites habent ingentes vacuationes, iecore ob id ad ſe auidiùs trahente ſuccos, ebibenteque ipſos: at reliqua obſtructionum genera longè magis ijs accidere qui frigidum habent iecur, & ob id frigidis, & craſſis abundant ſuccis, quibus prædictas cauitates obſtrui dictum eſt: nec non ijs qui vitam agunt ſedẽtariam crapulis, & craſſis edulijs deditam: item reliquę obſtructiones principium exiſtunt morborũ, hęc verò finis. Quæ ſanè ratio non eſt mediocris momenti ad conſignandam diſtinctionem inter hanc, & reliquas obſtructiones, nec non ad conſignandam curã- E di rationem, quæ longè aliter exequenda eſt in hac, ac in reliquis omnibus, vt ſuo loco latiùs leges.

Signa. In recenſendis huius obſtructionis ſignis, mihi nõ eſt in animo omnium obſtructionum meminiſſe, licet clarioris doctrinæ gratia, earum non nihil recenſere inſtituerim. Dignoſcitur autem ea obſtructionis ſors quæ in iecoris ſubſtantia fit, aut in extremis eius vaſorum finibus, inter reliquas, ex quatuor potiſſimum ſignorum differentijs. Primùm quidem ex tactu, nulla enim reliquarum obſtructionum tactu diſtingui poteſt, niſi gibbæ partis venulæ adeò creuerint, & in turgorem eleuentur, quòd corpus etiam ipſum in maiorem molem adaugeant. Quod ſanè diſtingues ex lenta febricula, & maiore dolore, nec nõ ex viuido faciei, & totius corporis colore. Itaque obſtructio hæc facilè, & neceſſario tactui ſe ſe offert, duritiemq; ſub dextro hypochõdrio ſemper præ ſe fert,

& aliquando tenſionem, quòd flatus etiam adiungãtur: quam ab alijs, ſi quando duritiem, aut tẽſionem moliuntur, ſeiunges ex faciei colore: quippe qui gibba, aut caua parte iecoris obſtructi ſunt, vel natiuo colore priuantur, vel alio deteriore fœdantur qui naturam redoleat redundantis ſucci: at prædicta obſtructione affecti, in primo eius acceſſu plerunque pulchriores, & coloratiores fiunt: nam cùm mutatio chyli in ſanguinem non interdicatur, neque diſtributio ad ſingulas partes, vt in alijs, fit facilè vt peruadente prædicto ſanguine ad membra: & faciem, coloratiores fiant, & viuidiores. Accedit etiam vrina nihil à naturali mutata, quæ in alijs obſtructionibus, vel tenuis eſt, vel aquoſa, & decolor neceſſariò apparet. Nam cùm obſtructio hæc non ſit in vijs humorum, non exuitur vrina ab his quæ ipſam bonæ, & laudabilis ſubſtantiæ, & coloris reddere aſſolent: cum hoc tamen & vrina, & color faciei (ſi duret affectio, maximè cùm reliquas obſtructionis ſortes ſecum accerſit) mutari aſſolent. Habet inſuper hæc obſtructio ſenſum quendam ponderis, & quaſi ab ea parte propendentis: quod ſignum licet alijs etiam iecoris affectionibus commune ſit, cum hoc tamen prædictis ſignis adiunctum, clariùs etiam obſtructionem ſeiungit, & monſtrat. Creſcente tamen affectione hac, & morbo diutius prorogato, clariora indies magis ſe ſe oſtendunt ſigna: nam ex iecoris contracta intemperie apparet improba ſanguificatio, quæ vel in ſcabiem, ſi bilioſa ſit, vel in pſoram, aut aliam cutis defœdationem commigrat, vel in malum corporis habitum, ſi frigidum ſit intemperamentum. Vt ſignum etiam non mediocre accedit prægreſſa affectio, cui hæc obſtructio plerunque comes it, nec non & vitæ modus, ac potus, & victus præhabita ratio, tã in morbo, quàm ipſo finito: ſæpè enim ab his cauſis originem ſortiri aſſolet, præſertim ſi iecur propria ſorte calidum ſit, & laborans nimio vſus potu. Quòd ſi dolor per interualla accidat, ſignum profectò eſt flatuoſæ ſubſtantiæ adiunctæ: ſi tamen perpetuò affligat, inſtantem vereri oportebit, quinimo ſemper eſt eius præludium.

Verùm quia diminuta videretur noſtra oratio, ſi aliarum obſtructionum naturam, cauſas, & ſigna aliquo modo non explicemus, inſtitui hac in parte docere, venas, ſiue portæ, ſiue gibbæ hepatis partis ſint, obſtrui ſemper, vel à craſſis, vel à multis ſuccis, cæterum diſtingui poſſe ſit ne obſtructio in gibba, an in caua ipſius viſceris parte, ex ſymptomatis potiùs, & morbis, quæ hanc, aut illam ſequuntur, quàm ex peculiaribus ſignis. Nam gibbæ obſtructio, & colorem mutat, & alimentum partibus demit, ac vrinam decolorem reddit, cauæ autem partis obſtructionem alui fluor inſequitur, & vrina parcior, ſed in omnibus reperies grauitatem dextri hypochondrij adeſſe, dolorem grauem ſæpè, aliquando punctorium ſi affectio migratura eſt in inflammationem: tuſſim etiam ſiccam, & paruam cum ſpirandi difficultate: quibuſdam adeſt febris, non quidem neceſſariò, ſed cùm aliquis humor putredinem contrahere incipit, qui ſi in vaſis ſit, maioris eſt momenti, ſi verò is ſit qui obſtruit, diu durat, ſed minoris eſt periculi; adeſt & tenſionis ſenſus, ſeu dolor tenſiuus, præcipuè vbi obſtructio fit à vaporoſo ſpiritu ibi etiam incluſo, & exire prohibito, quæ affectio inflatio, ſeu flatuoſa diſtenſio quoque dicitur.

Præſagiũ

Verùm ne quis exiſtimet parui eſſe momenti iecoris quamuis obſtructionem, expendat (præter febres quas frequentiſſimè ſuccendere aſſolet, aut grauiores, & diuturniores reddere) illam quem in parenchymate iecoris fit obſtructionem, plerumque in phlegmonem commigrare, maximè ſi vel febris adiungatur, vel quid calorificum accedat. Quo fit vt cautè, & prudenter oporteat cum ea agere: nam A alioqui cùm minùs quàm par ſit, diſſlari iecur poſſit, ocyſſimè in calorem, & putredinem agitur. Præterea hæc eadem in ſcirrhum non rarò abit, præſertim ſi adiungatur prauus faciei color, qui oſtendat prauum aliquem ſuccum redundare, cuius exceſſu ſubſtantia iecoris indurari poſſit, aut in loco vno paulatim congeſtus duritiem contrahat immedicabilem. Item in malum corporis habitum, ſeu hydropem, maximè ijs qui intempeſtiuo potui, ac prauis edulijs nimium indulgent. At quæ in gibba hepatis eſt obſtructio, ſi diu duret, vel in maciem, vel in melancholiam non rarò commigrat, ſicut quæ in caua fit, in chyloſum alui fluxum, ac non rarò ob id in hydropem, & ob flatuum copiam, tympanitem. Quapropter, quauis earum inſpecta, diligenter extirpanda eſt, B ne in maius malum, & immedicabilius commigrare contingat. Verùm inter omnes huius viſceris obſtructiones, eas deteriores iudicabis quæ aliud ex vicinis membris oblædunt, cuius ſignum eſt ſingultus, aut alui fluxus: item eam quæ ex indurato ſplene in iecur commigrat, maximè ſi ex melancholia ortum duxerit, licet ex bile acutior, & grauior fiat: difficilior tamen & periculoſior exiſtit quę in carne hepatis fit, ex reliquis verò quæ in caua reperitur.

Curandi ratio.

Curationem earum obſtructionum quæ in cauis partibus iecoris accidere aſſolent, abunde abſoluimus lib. noſtro 2. de recto præſidiorum vſu, & libro etiam 2. de fœminarum morbis. Quapropter ſolùm C hac in parte mihi eſt in animo eius obſtructionis meminiſſe, quæ vel in parenchymate iecoris fit, vel in finibus vaſorum eius, vt quæ & grauior, & curatu difficilior exiſtat. In primis itaque ſciendum eſt longè diuerſum expoſcere curationis principium prædictã obſtructionem cum ſecum febrem habet adiunctam, ab eo quod per ſe ſolùm expoſtulare comperimus. Nam febre accedente, quæ maioris ſit momenti quàm febriculæ quas prædictæ obſtructiones generare aſſolent, protinus à ſanguinis detractione, & mox à purgatione, victu tenui, ac extenuante principium curationis auſpicari oportet, præualente febris indicatione, non tamen omnino poſthabita ipſius obſtructionis natura. Verùm ſi vel febris leuior fuerit, D vel nulla, longè aliam expoſtulat curandi rationem, & methodum, quàm reliquæ obſtructionum ſortes: quippe illæ, vt quæ cauſam habeant lentam, craſſam, viſcidam, & copioſam, vel vacuari protinus deſiderant, vel inciſionem, attenuationemque, mox à principio leuiter exonerato corpore, exoptant, vtcumque tamen ſit, ſemper abſterſorijs medicamentis gaudent, ſiue in gibba, ſiue in caua iecoris ſita obſtructio ſit. Quapropter conſtat Galen. optimè dixiſſe qui 11. method. & 5. ac 6. ſimp. pharmaca ea his muneribus idonea ſcribens, hæc refert verba: *Medicamenta quæ ſunt aperiendis obſtructionibus idonea, vt ex abſtergentium genere ſint, ita oportet vt non ſolùm facultatibus, ſed & ſubſtantiæ modo conſiſten-* E *tiaque illis opponantur, quæ à Græcis emplaſtica dicuntur: nam hæc viſcida ſunt, quatenus ad rationem ſubſtantiæ pertinet, omninoque mordacitatis expertia, cùm illa quibus ſunt reſerandæ obſtructiones, oporteat omni carere lentore, & non eſſe mordacitatis expertia, cùm ea, aut nitroſa ſint, aut amara, aut acria, & tandem quæ tenuis ſunt ſubſtantiæ, vel tenuium partium; quòd ſi aliquid prætereà adſtringentis facultatis habuerint, longè tutiora, & præſtantiora exiſtunt.* Inter quæ ſanè multa recenſet frigido iecori idonea, & alia non pauca calido proficua. At obſtructio hæc de qua in hoc capit. ſermo habetur, cum longè diuerſas ſortiatur cauſas, proculdubio diuerſo modo curationem exoptat fieri. Nam cùm dictum ſit plerunque fieri à tenuibus ſuccis, conſiderandum eſt, aliquid eorũ adhuc habere rationem

cauſæ

cauſæ antecedentis,& quod in morbum commigrare nitatur,vel iam ipſum actu parit: iuxta quam diuiſionem curationem inſtituere oportebit. Primò etenim, quod in iecoris vaſis redundat tenue, & aquoſum,vel purgatione demendum,vel parca, & exſiccãti victus,ac potus inſtitutione conterendum,quod verò impactum imbibitumque in viſcere iam eſt,diſcuſſorijs,extenuantibus,abſtergentibus cibis,ac medicamentis, tum intus, tum extra adhibitis, digerendum reſoluendumq́ue prorſus.

Victus. Sic etenim affectis ea victus, & potus ratio inſtituenda eſt, quæ præter id quod craſſum ſuccum generare non poſſit(hoc enim omni obſtructioni incommodum exiſtit) tenuem verò inundantem conterere nata ſit. Quapropter porriges ex carnibus gallinarum,pullorum,caponum,perdicum,& cuniculi aſſis, aut elixis,quantum ſat ſit, vt quod redundat ſucci tenuioris imminuatur viribus ſeruatis integris. Neque ea aromatis, aut condimentis ſalſuginoſis admiſcebis,ne ſitim adaugeant: iuſculis minus vteris,non tamen omnino interdices, cœna parcior ex ouis ſorbilibus, hepate gallinæ, vel anſeris, aut pullorum, cum pyris aſſis. Potus verò ſit parciſſimus ex cinnamomo, aniſo,radice Chinę,ſaſſafraſa Indica,aut myrica,vel agrimonia decocta,aut vino albo vetuſtiori probè diluto vteris. Quòd ſi aliquando aliquid extenuans,& tenuium partium,vel cibis,vel potibus vſu admiſcere vſu venerit, id proculdubio gratia vrinam cõcitandi potiùs, quàm extenuandi humorẽ, qui ſuaptè natura tenuis eſt,facies.

Inſtituta huiuſmodi victus ratione, quam exequeris vniuerſo curationis tempore, corporis ſtatum conſiderabis, & antecedentem ſuccum diligenter inſpicies, ſit ne cum ſanguinis exuberantia, an ſecus. Quippe in huius obſtructionis primordijs, frequentiùs ſanguinem redundare contingit, tum ob iecoris calidius intemperamentum,tum verò ob ſuppreſſam aliquam, vel menſtrui, vel hæmorrhoidum, aut narium ſanguinis vacuationem. Quòd ſi in declinatione, aut fine alicuius febriculoſæ, aut diuturnæ affectionis malum oriatur, contemplari tunc oportet, an æger potulentior iuſto antea fuerit, aut iecur feruidum, aut ſanguis nimio æſtu attenuatus, vel affectio prægreſſa ex frigidioribus: tunc enim coniectandum eſt non ex iecoris nimio calore, ſed ex vberiori potiùs humiditate ex potu nimio contracta, obſtructionem hanc ortum duxiſſe: quo tempore abſtinendum eſſe à ſanguinis detractione conſulit affectus, & cauſæ,ac occaſionis ratio. Verùm ſi præcedens affectio calida fuerit, & æger potui non admodum deditus, coniectabile eſt morboſæ cauſæ humiditatem iecur præcalidum traxiſſe: quo tempore opportuniſſima eſt ex ſaluatella manus dextræ ſanguinis detractio(ſiquidem ex maioribus venis in præcedentis morbi curatione detractus iam ſit) vt attemperetur iecoris feruor,ſicut dum ex itinere,vel quouis alio labore præcalidum factum iecur,quidquid in ſanguine tenue eſt,ad ſe traxerit,ex brachio. At ſi ſano homini nulloque præcedente morbo prædicta obſtructio accidat,ex ſuppreſſa aliqua ſanguinis profuſione,vt pleriſque fœminis ex menſtrua purgatione cohibita,cõtingere ſcimus, aut viris ex hæmorrhoidibus ſuppreſſis, protinus quidem ſanguis extrahendus, ſi plenitudo magna ſit,ex brachio,& mox ex talo,aut ſi leuior ſit abundantia,ex talo ſemel,aut bis. Poſtea verò ſuppreſſam vacuationem reuocare curabis, ne ſanguine exuberante,iecur quod tenuius eſt ad ſe trahat, & moliatur hoc, & grauiora mala quæ protinus ſequi ſolent.

Quo facto,ſi (vt dictum eſt)opus fuerit, vel ſi nulla mittendi ſanguinem fuerit occaſio,aut cauſa, curandum profectò tunc eſt ſanguinem ipſum ab ſpurcitia ſeroſi aquoſique humoris exuere, inſtituta priùs po- A tus parſimonia, imperatoque ante cibum (& poſt leuem aliquam purgationem) conuenienti exercitio, quibus aquoſioris ſanguinis partes facilè per halitum digerantur. Deinceps tamen ea purgantia medicamenta porriges,quæ ſeroſam humiditatem expurgandi vim habeant: cui vſui & ſeminis carthami ſuccũ, & agarici, ac rhabarbari dilutum profuiſſe experimẽto diutino didicimus. Prodeſt & decoctum galli veteris cum carthamo, & decoctum radicis rubiæ, & acetoſæ,ac paſſularum: ſuccus etiã eupatorij, & carthami, aut eorum decoctum cum modico agarico: quæ ſanè exequeris per breue interuallum, tertio nimirum,aut quarto quoque die,nam hac lege purgare oportet iecoris obſtructiones, eas maximè quæ in gibba, B vel caua iecoris parte ſunt: nam copioſiùs purgare, vel irritum, vel periculoſum eſt, cùm per obſtructas cauitates maiorem copiam permeare ſit impoſſibile, at in hac obſtructione, quæ non fit in vijs ductuum,licentioſiùs aliquando vacuare licebit. Quod quidem vbi ſexies feceris, ad ea medicamenta quæ vim habeant euacuandi iecoris humiditatem, & corrigendi ipſius vitium, te conferes: & ſic ſex, aut octo dierum ſpatio porriges ſummo manè confectionem de iecore lupi in forma tabellarum redactam, puluerem etiam,vel tabellas radicis rubiæ, & rumicis cum duplo ſacchari, vel diarrhodonis cum puluere ſquinanti, trochiſcos rhabarbari cum modico dialaccæ cum ſaccharo: & ſic per interualla purgabis quod a- C quoſum eſt,& iecur ipſum roborabis, ac deobſtruere prædictis pharmacis ſtudebis. Fugiendum præterea eſt in hac obſtructione ab apozematis, & potulentis medicamentis,vt quæ plus cauſam augere, quàm malum minuere nata ſint.

Quam ſanè curandi rationem vbi per aliquot dies inſtitueris, mutabis poſtmodum in eam quæ docet vrinas mouere,quæ iudicio noſtro, cæteris huic affectioni commodior exiſtit, vt quæ medicamentis conſtet , quæ præter id quòd vim habeant aquoſam ſubſtantiam per vrinas ducere, potentiam quoque ſortiuntur ſe ſe inſinuandi in abditas, & minimas quaſque corporis partes, ac in eiſdem aquas conterendi. D Expendendum tamen eſt quod ſæpè lib. noſtro de recto præſidiorum vſu,capite de prouocandis vrinis diximus,nimirum non omnibus, quæ vrinam mouẽt, vtendum eſſe in hac curatione: quippe quæ multam aquoſam humiditatem gignunt, potiùs cauſæ augmentum præſtant, & obſtructiones augent. Quo fit, vt perperam multi in obſtructionibus quæ ſuperſunt ab acutis morbis, lacte ſeminum frig. vtantur: quapropter eis tantùm vtendum eſſe arbitror, quæ vel à proprietate aquas educunt,vt rhabarbarum, & ſemen carthami, vel abſtergunt, vt terebinthina, & chalybeata omnia medicamenta: nam quæ propriè vretica ſunt, vt quæ humores fundunt, quodammodo ſuſpecta videntur, licet vtilia aliquando eſſe poſſint, quòd ad ducenda alia pharmaca non parum E profutura ſint. Quapropter in decocto cichorij,radicis eius, petroſelini,fœniculi,& rubiæ tinctorum,cinnamomi, & ſquinanti, chalybem multoties extingues,ipſum quarta,aut quinta quaq; extinctione mutando,aliumq́ue denuo ſuccendendo: ſic etenim maiorem repurgandi,& reſoluendi vim aquę præſtat ob ſulphureas partes in aqua relictas, cuius modicum ſummo manè, idq́ue calidum laboranti porriges cũ modico ſaccharo,aut melle, ſi affectio frigiditatis ſit particeps. Proſunt his obſtructionibus mirum in modum pilulæ, q. ℞. *ſucci abſynthij depurati, & exſiccati ʒ 1. ſpicæ nardi, & ſquinanti ʒ.ß. ſeminum apij, & petroſelini, anã ℈.1. puluerizentur ſubtiliter, & cum ſucco intybi fiant pilulæ, quibus aliquando adde rhabarbari ℈. 2. aut iecoris lupi præparati ʒ. 1. vel vtrumque.* Proſunt & aliæ quæ fiũt ex trochiſcis de capparis, & de abſynthio cũ ſucco apij, & modico rhabarbaro.

Item poſt ſex dies modicum terebinthinæ abietis, ſæpius aqua cichorij lotæ porriges, factis cum puluere rhabarbari ex ʒ. 1. *terebinthinæ, & ʒ. ß. rhabarbari*: ac ſi rem ex voto ſucceſſiſſe compereris, iterum poſt ſex aut octo dies porriges. Sed magni eſſe cenſeo momēti in ſic affectis vſum aquæ ſulphureæ in balneis, aut fontibus vbi naturaliter fluit, licet maioris momenti ſit chalcanthoſa aqua, cuius naturæ eſt quæ fluit in fonte de Liege. Quòd ſi velis omnem in hac curatione ſcopum implere, ad antidota, quæ ex chalybe huic viſceri proficua, & peculiaria conficiuntur, te conferes: hæc enim & quod impactum in iecore eſt, abſtergendo diſcutiendoque repurgant, vias referant, aluum mouent, & vi medicamentorum, quibus admiſcentur, vrinas etiam cient. Primò etenim ℞. *ſyrupi eupatorij compoſiti ℥. 6. iecoris lupi præparati ʒ. 2. & ß. pulueris ſquinanti ʒ. 1. oxymelitis ℥. ß. ſpumæ chalybis ℥. 3. miſce, & fiat ad modum opiatæ, cuius porrige ℥. ß. aut ʒ. 3.* viris & his qui vires habent robuſtiores, *chalybis optimè præparati, aut ſolùm ſubtiliter limati, & ſæpius aqua graminis loti,* quod magis probo, *loco ſpumæ adijcies ℥. 2. & ß.* Vel ſic conficito: ℞. *ſyrupi acetoſi diarrhodon ℥. 4. ſyrupi capillorum veneris, & cichorij, anà ℥. 1. trochiſcorum de rhabarbaro ʒ. 2. & ß. trochiſcorum dialaccæ ʒ. 1. & ß. chalybis optimè præparati, vel vt dictum eſt ℥. 2. & fiat ad modum opiatæ.* Tertiò ea compoſitione vti poteris, q. ℞. *ſyrupi cichorij compoſiti ℥. 4. aquæ eupatorij ℥. 2. ſyrupi acetoſi de quinque rad. ℥. 1. & ß. trochiſcorum diarrhodonis ʒ. 2. pulueris ſquinanti ʒ. 1. diacurcumæ ʒ. 1. & ß. pulueris radicis rubiæ, & rumicis, anà ℈. 4. chalybis optimè præparati, & citra præparationem, anà ℥. 1. & ß. miſce, & fiat opiata, quam liquidiorem reddes aqua, aut ſyrupo capillorum veneris.* Hunc ſanè vſum præſtat ſyrupus ex ſcoria ferri, quem ego potiùs ex eodem chalybe, quā ex prædicta ſcoria conficere aſſueſco, ſublato croco, & addito ſquinanto, & eupatorio cum modico aceto, aut citra ipſum in fœmellis. Eſt etiam non minoris momenti medicamentum, quod ex dialacca, & chalybe cum modico puluere rhabarbari conficitur, aut citra ipſum, addito tamen ſyrupo eupatorij, quantum ſit ſatis vt bibi poſſit. Quibus profectò mirum non eſt, ſi & induratum iecur molleſcat, reſoluaturque quod in eo duritiem contraxit. Quouis autem horum pharmacorum exhibito, imperabis exercitia, ſiquidem ea lege corpus ab alimento, & exercitio dixit conſeruari Hippocrat. 1. de diæta, nam illud quod perit reficere habet; hoc verò, quod ab alimentis ſupereſt præter naturæ modum, demit, præterquā quòd medicamenta in penitiores, & abditas corporis partes deducit, vias aperit, & corpus vniuerſum calido naturali calfacit.

In huius etiam affectionis curatione diligenter ſciſcitaberis, tam ad prædictorum pharmacorum adhibitionem, quàm ad topicorum applicationem, an ſola præſit obſtructio, an etiam intemperamentum aliquod adeò intenſum, & morboſum, quod etiam peculiares actiones ſenſibiliter oblædat, contraxerit, vel iecoris corpus, vel eius vaſa, ſiue id calidum ſit, ſiue frigidum: tunc profectò non minus huic intemperamento prouidendum eſt, quàm obſtructioni: nā ex calido, niſi præueniatur in iecoris inflammationē facilis eſt commeatus, maximè ſi calidis, & ſiccis imprudenter vtaris, ſicut ex frigido, in malum corporis habitum. Quorum illud facilè diſces ex maiori partis faciei dextræ rubore, ex ſiti, difficili reſpiratione, & cibi faſtidio, hoc verò ex palpebrarum oculorum intumeſcentia ſummo manè apparente, ac ex pedum tumore aduentante nocte, nec non decolorata facie cū antea melioris eſſet coloris. Quibus inſpectis, his & alijs medicamentis quæ diximus, nec non & topicis quæ mox ſcribam, addere, aut demere oportet quæ neceſſaria iuxta rationem intemperamenti viſa fue-

A rint: ſic calido, atque obſtructo iecori prodeſt, id q. ℞. *conſeruæ florum cichorij, & capillorum veneris, anà ℥. ß. conſeruæ violarum ʒ. 3. pulueris diatragacāthi frig. & triaſantalorum, anà ʒ. 2. quatuor ſeminum frigid. minutim inciſorum, anà ʒ. 1. cum ſyrupo intybi fiat opiata.* Quippe ſola exiſtente obſtructione, neque in chalybeatis compoſitionibus, neque in reliquis, aromatis, aut calidis pharmacis nimium vtendum eſt, ſed quantum penetrationis gratia ſat ſit: quapropter ea demenda ſunt ab his compoſitionibus. Verùm ſi ex prædictis ſignis conſtiterit, vel iecur, vel eius vaſa frigidum iam contraxiſſe intemperamentum, vt ſcripta ſunt adhibebis, ſicut dum calidum intemperamētum præualuerit, vel temperatioribus admiſcebis, vel
B tertio quoque die porriges aquam hordei, oxalidis, aut cichorij, vel eupatorij chalybeatam, aut ſi mauis, ſerum lactis.

Ad partis verò curationem deuenientes, ijs vtendum erit auxilijs quæ vim habeant, & aperiendi meatus, & diſcutiendi digerendique quod ibidem impactum eſt. Topica igitur quæ huic miniſterio ſunt neceſſaria, duplici forma adhibenda ſe ſe offerunt. Primùm itaque fomenta parabis ex calido decocto abſynthij, chamæmeli, ſquinanti, calamenthi, & roſarum cum modico aceto: aut ſi frigida præualuerit intemperies, vini albi. Quod ſi velis efficacius efficere, radicem lilij minutim inciſam inter coquendum addes, vel ſambuci folia contuſa, aut radicem,
C vel folia ebuli cum eupatorio, & chamæpity. Quo facto partem ſic ex fotu calidam inunges vnguento deoppilatiuo ſuccorum. Item conficies aliud, q. ℞. *ſuccorum apij, petroſelini, fœniculi, ſenecionum, & cichorij, anà ℥. ß. aceti ℥. 1. olei abſynthij ℥. 2. & ß. bulliant omnia ad conſumptionem ſuccorum, poſtea adde ſpicæ nardi puluerizatæ ʒ. ß. pulueris ſquinanti ʒ. 1. & cum cera fiat vnguentum.* Proſunt & emplaſtra pulueris chamæmeli, meliloti, abrotoni, & foliorum ſambuci, ac ebuli q. s. vt cum prædictis decoctis fiat emplaſtrum. Verùm ſi flatuum copiam ſimul adeſſe compereris, diſcutientia ſenſim, & modicè addes, ac cucurbitis vteris, ac ſi conſtiterit iecur plenum eſſe, aut aliquid mali etiam membranam ſortiri, eas ſcari-
D ficabis, incredibili profectò efficacia prædictis doloribus ſubueniunt præcauentque inflammationem imminentem.

CAPVT II.

De totius ventris, & iecoris dolore, inflammatione, & ſcirrho.

FOrtaſſis mirum omnibus videbitur, qua nam ratione mihi in animo fuerit, hoc vno capite doloris, inflammationis, & ſcirrhi tractationem, & curationem complecti, cùm re vera affectus ſint non ſolùm natura diuerſi, ſed & ſignis, cauſis, & curatione;
E & partes omnino inter ſe diſſidentes ſitu, & natura, ac partibus quibus conſtituuntur. Qui ſanè expendant, iuxta optimam rationem factum mihi videri, quando inflammationum non tantùm omniū, ſed peculiariùs iecoris, præludium ineuitabile ſit dolorē exiſtere, ac diu præire: cui qui ex arte prouiderit, certum eſt inflammationem inhibere, quod lōgè vtilius eſt quàm ipſam curare. Et cùm inter ea quæ à dolore, aut inflammatione iecoris ſuperſunt, frequentiùs ſcirrhoſa durities ſubſequatur, idque maximè ex curantis incuria, ita profectò vt vtriuſque mali prouidentiā habere poſſimus, cumque in ventre ſint partes è regione iecoris quæ ipſis naturam, ſitum, & curationē æmulantur, ob id eorum omnium ſimul tractationē hac in parte adiungere ſtudui, licet de quoque ſeorſum ſcripturus ſim.

Ante tamen quàm quid peculiarius explicem, expen-

pendiſſe prius oportet in ventre triplicem ab Hippocrat. in Coacis notari regionem: hypochondria ſupra vmbilicum in latera diducta: inferiorem partem quæ vmbilico ſubijcitur, pubem, ſumen, aut imum vētrem, cui ſunt à latere lagones, ilia; hypogaſtrium in vniuerſum vocant, & aqualiculum poſtremò eam quæ medium ventrem occupat circa vmbilicum. In quibus omnibus partibus tumorum omnium genera oboriri poſſunt, qui ſi per tactus differentias diuidantur, triplices ſunt: durus dolens: durus indolens: mollis indolens mollis enim dolens nullus eſt. Verùm iuxta humorum qui ipſos concitant differētias, quatuor reperies, his tribus comprehenſos, quos omnes, & eorum ſitus ad vnguem diſtinguere opus erit, ſi curationis exoptas felicem oboriri finem. Nam & ſuppurari, aut ſecus, vel periculum, aut ſalutem ex his facilè noſces. Sed prætermiſſis qui indolentes ſunt, inter dolentes de inflammatione primò agendum eſt.

De iecoris dolore.

Inflammatio igitur licet vnicum tantùm ſortiatur generationis modum in iecore, haud ſecus quàm in quouis alio membro, cum hoc tamen varias ſortitur ſuæ generationis occaſiones, quarum neutra id malum nititur, aut poteſt efficere citra dolorem qui præludium ſit, & veluti coadiuuans cauſa ad eiuſdem generationem. Sic enim iecoris inflammationem minatur dolor, ſiue perſeuerans ſit, ſiue per interualla, vbi vel vehemens fuerit, vel diu durauerit, quantumuis mitis primo acceſſu videatur. Solet quidem iecur dolere, & ob varias cauſas, & in diuerſis eiuſdem partibus: quippe ſi doloris cauſa in profundo carnis vigeat, proculdubio ſui ratione nullus excitabitur dolor, quòd omnino ſenſu careat, dolorem tamen efficiet grauatiuum membranæ ipſum ambientis ratione: nam quaſi pondus quoddam deorſum trahens viſcus, & diaphragma apparebit, dolor tamen leuis erit. Verùm ſi in vaſis ipſius viſceris doloris præſit cauſa, tunc quidem dolor pungens, & tenſiuus aderit, ſicut dum tunica ipſum ambiens primò afficitur, acutus, vt Galenus ſcripſit 6. aphoriſmorum licet alijs in locis venis, & arterijs ſenſum denegauerit. Sed veritatem huius loci probant laſſitudinum ſortes, quas, niſi vaſa à cauſis præter naturam affici dolore potuiſſent, fieri eſſet impoſſibile. Quòd verò libro 2. de locis affect. capit. 2. & 6. de vſu part. contrarium dixerit, aliter quam ſonat licet intelligere: quippe ſenſu priuari prædicta vaſa ſi ea ſeces, aut vras; non quòd ſenſu careant, vt conſtat ſi ſeces, aut vras.

Cauſæ.

Quibus partibus dolores excitari aſſolent varij, & à varijs etiam cauſis: quippe nonnunquam fiunt à flatu diſtendente, incluſoque, & craſſo, qui difficulter diſſoluatur, & nonnunquam reſoluentibus fit intenſior ob maiorem rarefactionem, aliquando copioſo, qui plus iuſto diſtendat, vel vaſa ipſius iecoris, vel eiuſdem inuolucrum: nam in carne rarò contingit adeſſe, licet aliquando reperiatur, & maximè in obſtructionibus parenchymatis. Fit inſuper ab omni intemperamento calido, aut frigido, quod & intenſius ſit, & ſubitò ingruat, aliter enim dolorem non concitat. Item prodit ab humorum, vel copia, quæ diſtendat, vel acrimonia, & vitio, quæ nimium exedat, ac mordeat. Præterea ipſum concitat, vel grauior cuiuſuis partis ipſius viſceris obſtructio, vel inflammatio, aut ſolutio continui. Sed his duabus cauſis prætermiſſis, nam de obſtructione ſatis ſuperque actum eſt, de inflammatione nunc latiùs erit agendum: tantò enim grauiorem, aut mitiorem reliquæ cauſæ natæ ſunt concitare prædictum dolorem, quantò vel humor fuerit acrior, vel copioſior, aut vehementiùs moueatur, aut flatus extenſus, motus, aut immotus. Hæc enim dixerim, vt tantò maiori diligentia Medicus præcaueat futurum damnum, quantò dolores ſæuiores ſint: id enim eſt quod ocyus in inflammationem commigrare affectum cogit. Itaque ex intenſione doloris, magnitudinem cauſæ, ex doloris ſpecie, loci affecti naturam facilè venaberis: ſit ne humor, intemperamentum, aut flatus, non ex his, ſed ex alijs: quibus cauſis accedit iecur dolere etiā ob veſiculas aqua plenas quibus aliquando ſcatet, aut eius inuolucrum.

Cauſarũ ſigna.

Quippe flatum oſtendit partis tenſio, & vt rectiùs loquar, tenſiuus dolor, & qui per interualla repetit, & exacerbatur, aut ſubitò ceſſat, vel deliteſcit, ac ſubitò etiam ingruit, maximè ſi crepitus accedant excreti, aut murmurantes, cum tenſione ad tactum, ſi in tunica ipſum ambiente cauſa ſit. Humorem eſſe doloris cauſam, docet acrimonia, aut mordacitas ſimul cum dolore percepta, præſertim ſi vel per aluum, aut vomitum minutæ bilioſorum ſalſuginoſorumque excretiones prodierint, aut ſuppreſſæ fuerint, cùm vtiles antea fuiſſent. Sic plenitudinem monſtrant partes exacerbatæ, & dolentes magis ex tactu, vel manus attrectatione. Ita prorſus ſi nil horum adſit, intemperiem cauſam dolori præſtare conijcies.

Præſagiũ

Quibus ſic cognitis, à quacunque prædictarũ cauſarum dolor oriatur, ſi vel modum exceſſerit, vel diu perſtiterit, vereri quidem oportebit, ne euocatis ad viſcus ſuperuacuis humoribus, vel qui ibidem ſunt deterioribus factis putredine, aut alia corruptione, in inflammationem affectio migret. Quapropter cuiuſq; cauſarum (excepto intemperamento, cuius longior ſequenti capite erit tractatio) ſeorſum meminiſſe oportebit, quo expeditior fiat tractatio.

Curandi ratio.

Flatuoſa igitur ſubſtantia, qua frequentiùs fœminarum pleræque iuxta iecoris regionem premuntur, & virorum hi qui potui nimiò indulgent, crudis abūdant recrementis, aut vitam agunt ſedentariam, craſſiorique bile ſunt referti, mitigationem, ſi affectio vrgeat, expoſtulare videntur protinus; ſin aliter, à purgatione principium curationis auſpicari oportebit. Itaque ſi vrgentia permiſerit, caſſia cum pulueribus diarrhodonis, aut hieræ Galen. vteris, vel ſyrupo ex infuſionibus, aut agarico expreſſo in liquore roſarum Perſicarum, vel manna: aut ſi affectio diutina ſit, & per interualla repetierit, pilulis vteris hieræ ſimplicis, vel maſtichinis, aut ex pari menſura rhabarbari, agarici, & hierę ſimplicis. Quo facto, vel antea, ſi doloris preſſura poſtulauerit, ad anodyna veniendum eſt, ea nimirum, quæ reſoluendi, ac diſcutiendi vires habeant: quale eſt fomentum ex decocto chamæmeli, abſynthij, ſquinanti, & roſarum: ac ſi corpus pituitoſius fuerit, additis vini albi guttulis, quantum penetrationi, & diſcuſſioni ſatis ſit. Item partem inunges oleo abſynthij cum modico ſpicæ, in quibus ferbuerit in duplici vaſe ſquinanti, & chamæmeli parum cũ modico aceto. Ex quibus, vel alijs eiuſdem naturæ, cum cera vnguentum, aut linimentum facilè cōficies: aut ex oleo dulci cum chamæmelo, & ſambuco, ac floribus eius, fomentum in veſica, aut ſpongia parabis: vel ex vino, & oleo abſynthite, & roſarum. Quòd ſi ne hæc quidem prodeſſe videantur, cucurbitam iecoris regioni affigere oportebit, aliquando etiam cum ſcarificatione, & poſtea calidis cataplaſmatis vteris, vt conſulit Galen. 11. metho.

Quòd ſi grauatiuus fuerit dolor, arbitrandum eſt ei plenitudinem cauſam præſtare, maximè ſi tenſionis ſenſus accedat: nam licet tenſio ſoboles ſit flatuoſæ ſubſtantiæ, cum hoc tamen ſi grauitati adiungatur, longè certiùs plenitudinem arguit. Quapropter ſanguinis detractione protinus vtendum eſt (nam ex hac cauſa concitati dolores ocyus inflammationem acceſſunt) ſi plenitudinis totius corporis ſigna ſubſint ex communi vena; ſin aliter, ex baſilica: aut, ſi vires non id tulerint, ex ſaluatella dextræ manus: vbicunque tamen fiat, quantum plenitudo ex-

poſtulauerit detrahes, ſemel, bis, aut ter, donec aliquo modo dolorem ceſſaſſe comperias: ſubſiſtes tamen parum infra, quòd membrum affectum ex præcipuis ſit, copioſamque vacuationem non admittat. Poſtea verò anodynis quæ modicè diſcutiant, vteris, ac in oleo roſaceo incoques abſynthium, & ſquinantium, ac folia ſambuci, & facta expreſſione partem inunges. Quòd ſi dolor creuerit, non erit ab re tunc cucurbitam cum ſcarificatione adhibere, vt ſi quid his partibus proximum eſt, illac expiret.

Verùm ſi humores bilioſi, acres, mordaces, commoti, aut in cauis iecoris partibus interclusi dolorem concitauerint, tunc quidem cautiùs, & prudentiùs agendum eſt, nam facilè auxilio importunè adhibito, affectio viſa eſt commigrare in inflammationem. Quippe tunc licet ſanguis non abundet, mittendus tamen ex baſilica lateris dextri eſt, tum vt viſceris calor miteſcat, tum verò vt nihil ſanguinis, dolore concitante, ad eam partem euocetur, quo citiùs fiat inflammatio, tum etiam vt expeditior ſubſit ad expurgandos humores via. Quod ſanè opus non cõfertim, & ſubitò, ſed paulatim lentèque, & per vices fieri debet, exhibito rhabarbari diluto, aqua cichorij, ſero lactis, & aqua eupatorij. Prodeſt & liquor nouem infuſionum roſarum Perſicarum cum corticibus myrobalanorum, aut rhabarbaro, item & manna liquata eodem liquore: proſunt & folia ſenæ infuſa in aqua lupulorum, & cichorij. Poſtea verò vteris aqua lactis cum ſaccharo, & ſyrupo violaceo, aut portulacæ, vel cichorij: item aqua hordei cum ſyrupo cichorij compoſito, vel ſi bilis craſſior fuerit, cum ſyrupo acetoſo, diarrhodon, aut eupatorij. Vteris etiam extrinſecus fotibus decocti roſarum, & violarum cum modico abſynthio: item inunctionibus olei, vel vnguenti roſarum, aut ſantalini: tandem omni arte curabis dolorem ſedare præcauereque quo minus inflammationem concitet, ſin aliter ad vſum *philonij Romani* te conferes, *doſi* ℈. 1. *ad* ʒ. ß. Præterea eo tempore cucurbitam cum ſcarificatione parti apponere, antequam in inflammationem commigret affectio, mirum in modum prodeſſe ſolet.

Inſlãmationis prĩcipium.

Quòd ſi ne his quidem adhibitis dolor quieuerit, ſed magis indies videatur exacerbari, maximè febre accedente, tunc profectò ſuſpicari oportebit dolorẽ migrare in phlegmonoſam iecoris affectionem, deſiſtendumque eſſe ab alijs auxilijs, ſtudendumque inflammationem cohibere. De inflammationis igitur natura nil in vniuerſali inſtitui agere, cùm vulgatum ſit apud Galen. 13. & 14. method. qua lege, & quibus modis fieri ſemper ſoleat: hoc tamen ſolũ neceſſum eſt referre, oportere partem quampiam, ſi inflammationem perpeſſura eſt, humore in propria carne repleri, abſcedereque partes, ſi ſuppuratio futura eſt, cauſæ verò eædem ſunt cum his quæ dolorem concitant, vt dictum eſt.

Signa.

In qua re ſciendum primò eſt, dum dolor perſeuerans ſub dextro hypochondrio viget, num iecur, vel alia vicina pars ſubtus, aut ſuper inflammatione afficiatur: & rurſus ſi conſtiterit iecur inflammari, qua eius parte malum exiſtat, in caua videlicet an in gibba, cùm id neceſſariò præſciri debeat, ſi curatio ex arte futura eſt. Ad primum igitur accedendo conſiderandum eſt, affines ſimillimaſque eſſe has tres affectiones, iecoris nimirum inflammationem, muſculorum abdominis ſub parte dextra, & pleuritidem, nec non & aliorum membrorum ſub hypochondrio dextro. Nam hi qui iecoris phlegmone laborant, præterquam quòd eadem parte dextra, nimirum ad nothas coſtas dolore afficiuntur, & ex magna reſpiratione intenſiùs dolent, ſentiunt quoque in eadem parte cũ dolore pondus, quo dolor ſæpè ad iugulum ſe ſe extendit, forſan ob venam cauam aſcendentem, vt 2. de locis pat. innuit Galen. & ijs maximè quibus iecur co-

An dolor & inflãmatio ſint in vẽtre, vel in iecore.

A ſtis alligatur, quibus etiam pleuram dolore coaffici contingit. Ac ſi in iecoris inflammatione ſiniſtram partem aliquando dolere accidat, ob extremam iecoris partem quæ illuc pertingit, cum hoc tamen id diſtingues ab ſplenis inflammatione, quia dolet dextrũ iugulum ob rationem adductam. Adeſt quoque tuſſis ob eandem rationem, exigua tamen, & ſicca, quæ citra excretionem non parum moleſtare aſſolet, cum reſpiratione parua, & crebra, vt expreſſerat Galen. 2. de locis cap. 8. & 9. & lib. 5. cap. 7. Nec mirum ſi aliquando ſic affecti ſpumoſum ſanguinem expuant: nam id quoque dixerat Hippoc. lib. 5. de Coacis præ. text. 62. dicens: *Quicunque ſpumoſum ſanguinem expuunt, & à dextro hypochondrio laborant, ab hepate expuunt, & ferè moriuntur.* Quippe id contingere poſſe B ſcimus vno è duobus modis: primo vtiliter, & criticè, vt in plethora, & ſuppreſſis menſibus, aut hæmorrhoidibus, vel in mutilatis, ac nonnunquam in cruenta dyſenteria: alio verò cùm per ſputum, non copioſè, & ſæpius per vomitum, vt in primo modo, ſed lentè, cum tuſſi, aut ſine ipſa: quo tempore ſemper mortis exiſtit præludium, maximè ſi ſpumoſus exeat ſanguis: nam ſine tuſſi excretus, hepate phlegmone obſeſſo, coniunctam imbecillitatem eamque vehementem denunciat, non ſecus quàm rubens proluuies: tunc enim ſanguis profluit à venis apertis, idque interdum per nares, interdum per vterum, aut hæmorrhoides, aut inteſtina: nonnunquam etiam per ſputa (quod deceptionis cauſa ſæpè fuit) quoniam venæ ie- C cori affecto, vtpote ſuæ origini, condoleſcunt. Quoties ergo hoc ſymptoma ſuperuenit dolori hepatis, & inflammationi, reſolutio viſceris ipſius ſignificatur: nam per ramos venæ cauæ effunditur in thoracem, atque inde cum tuſſi ſurſum aſcendit. In qua inſuper Hippocrat. ſententia optimè dictum eſt, ferè omnes, aut plures mori, quia non omnibus id malum contingit, quantumuis ſanguinem expuant: & ob id cenſeo ab Auicenna dictum eſſe, ſputum ſanguinis frequenter conferre ad ſanationem phlegmonis hepatis, vel ſplenis, quoniam ſanguis auertitur, ſi modò leuamen inde ſequatur: in quibus potiùs arbitror ſanguinem fluere per vomitum, ventrem, aut nares, quã per tuſſim: quibus vera manet vtraque ſententia. Ac- D cedunt etiam ad probandam inflammationem, linguæ color ruber primo mali acceſſu, deinde niger: cibi vehemens faſtidium, ſitis incompeſcibilis, aut vomitus bilis ſinceræ, aut vitellinæ, & nonnunquam (vt Aretæus refert lib. acut. paſ. cap. 7.) inanis, & moleſta nauſea cum ructu, & alui adſtrictione, niſi iecoris quoque adſit imbecillitas. Procedente inſuper malo, color totius corporis ex atro, & viridi permixtus apparet, vt idem Aretæus citato loco ſcribit apertè, vel, vt refert lib. de ſignis, & cauſ. capit. 13. colori herbaceo ſimilis, qui creſcente malo arquatis ſimillimus redditur, & ſic creſcit ſingultus, ſignum quidem, & præludium inſtantis delirij. Quibus accedit vrina rubra, turbata, & quæ acris, ac mordax ſentitur, cum fe- E bre continua, quæ licet acuta, & vigens non ſit, niſi inflammatio eryſipelatis particeps fuerit, continua tamen erit, & non adeò parui momenti, ac multi ſunt arbitrati: credendum tamen eſt, ad penſum, & magnitudinem inflammationis, febrem quoque creſcere: qua ſententia tollitur authorum non leuis pugnantia, vt adſtruit Galen. 2. prorr. comment. 21. Pulſus vltimò aliquantulum durus, & ſerranti ſimilis: quæ differentia in hoc affectu non admodum fit conſpicua, maximè ſi iam morbus vltrà procedat: nam vel mente turbantur, & vigilant, vel ijs magna corporis ſegnities, & mens, vt refert Aretæus, attonita, ſuſpenſa, & torpida eſt. Quæ ſigna ſi quis diligenter conſideret, reperiet proculdubio non leuem conſtituere differentiam inter iecoris inflammationem, & nuper memoratas. Nam pleuritis ſemper habet ſibi comitem

febrem

febrem acutam,tuſſim validiorem,cùm ſicca eſt, & plerunq; in qua aliquid mutati coloris excernitur,difficilior reſpiratio,dolor ſublimior,pulſus durior & cõſpicuè ſerrans, neque opus eſt vomere aut aluum habere turbatam. At iecoris inflammatio tumoris rotundam manifeſtat figuram,conſpicuam magis corpore ſupra latus ſiniſtrum decumbente:muſculorum verò inflammatio, iuxta ductum muſculorum tranſuerſorum, aut aliorum figuram & ſitum ſortitur, febris mitior quàm iecore inflammato. Huius ſanè inflammationis durities interminata eſt, vt refert Aretæus libro de ſign.& cauſ.cap.13.et extremitatis proceſſus nequaquam cernitur. Item cutis iecore inflammato, incolumis ſanaque apparet: muſculis verò læſis, tenſa, colore forſan mutato, & dolens leui tactu compreſſa:iecore verò inflammato non ita promptè aut dolet aut diſtinguitur tactu, niſi in gibba fuerit, quæ vniuerſa manibus comprehenditur & circumſcribitur: muſculorum verò ſecus,quia protēditur ad muſculi ductum, & aliquando in minimum deſinit. Sed muſculorum interiorum inflammatio longè difficiliùs noſcitur, ni adiunxeris in eis non eſſe vomitum, tuſſim, ſitim & pleraque ex accidentibus, quæ iecori inflammato propria eſſe diximus, præterquam quòd iecore inflammato aliquando hepaticæ fluunt egeſtiones,in pleuritide verò & reliquis,ſecus.

Eſſe autem inflammationē in ſima aut gibba iecoris parte,(nam præcipua curandi ratio, & à parte, quæ in iecore inflammatur,& à natura humoris,quę inflammationem concitat, petenda, eſt)diligenter diſquires. Sic enim cùm ſimam occupat partem,faciliùs manu premente percipitur, maior eſt dolor, qui ad iugulum dextrum magis prorrectus ſentitur, eò magis, quò perſſiùs ſtuduerit laborās reſpirare:ſic enim frequentiùs tuſſit, vrina apparet intenſioris coloris,aluus adſtrictior,vomitus magis ſuccreſcunt,alui fluxus et ingens cibi faſtidium,et nullus tactu percipitur tumor, item profundior videtur, illud quidem ob ventriculi viciniam, hoc verò ob ſitum partis cauæ iecoris. Verùm ſi inflammatio extiterit in iecoris inuolucro, longè grauiora exiſtunt accidentia:nam & conuulſiones & ſingultus & deliria, quia febris intenſior,dolor acutior,& inflammatio feruidior, (quòd ex tenuioribus neceſſariò fiat humoribus) etiamſi febris quæ oritur parencymate inflammato, copioſioris ſit caloris. Diſtinguit huius partis inflammationem pulſus durior, quàm reliquis partibus inflammatis.

Aliarum partium tumores hac lege diſtingues: tumor autem ventris qui nutat & mouetur, vel omentum obſidet vel vterum; in meſenterio & pancreis, quæ ſunt tanquam totius corporis ſentina,è iecore & liene ſuperflua bilis & pituita per ramos venæ portæ qui illuc deſinunt, deponuntur in glādulas,in quibus humores tempore exagitati,primùm laxũ mollemq; tumorem ingenerant,deinde ſicceſcentes renitentē, durum ac verè ſcirrhoſum,vt in penitioribus ſub vmbilico partibus,vel os vel calculus concreuiſſe videatur. Cùm ergo venter intumeſcit citra fluctuationem,citra alui ſuppreſſionem diutinam,citra hydropis ſuſpicionem, id ſi ab adipis copia ſit, manu totus ſeparatur à muſculis ab dominis,& reliquus corporis habitus obeſior eſt. At mæſenterei tumor altè ſepultus eſt, nec niſi preſſu animaduertitur, nullo dolore affligit, quia pars ipſa doloris expers eſt, & ſua mole inteſtina coarctans aluum pigriorem facit.

Nec minoris momenti eſt noſſe humorem qui in iecore aceruatus, inflammationem gignit (dimitto externas occaſiones,ictum nimirum, caſum, cucurbitam in dexterè adhibitam, aut refrigerans vel calfaciens aliquod medicamentum, & alia huius naturæ) nam licèt ſemper ſibi comitem ſanguinem habeat, vel ipſe ſolus per ſe id efficiat, cum hoc tamen

A aliquando, vel bilis copioſiùs abundat, vel melancholia: nam pituita nequit in iecore adeò perſiſtere, cùm coquatur, quòd in ſanguinem protinus non abeat,vt Galenus aduertit.4.de præſag.expul.c.3.

Præſagiũ

Horum tamen humorum differentiam & cuiuſque loci iecoris inflammationis periculum aut ſecuritatem,non eſt minoris vſus noſſe,vt certiùs Medicus curare diſcat. Ex dictis locorum & tumorum differentijs, ad ſuppurationem vergere aſſolent durus dolens,& mollis indolens,ſed id citiùs aut ſeriùs, frequentiùs aut rariùs ſperandum eſt,quo magis iuxta hypochondria fuerint, longè magis quàm dum iuxta vmbilicum,et in his magis,quàm dum præſunt in imo ventre:cauſa eſt profectò loci calor intenſior B & maior, à quo quicunque tumores longiùs ad inferas partes recedunt, ſeriùs minuſque ſuppurantur: quo fit,vt qui ſub vmbilico ſunt,rarò ſuppuretur. Ob quam cauſam cenſeo Hippocratem dixiſſe. 6. popul. parte. 2. *vmbilicum terminum eſſe ſuppurationum.* His ſuppoſitis, aduertendum eſt quod Aretęus refert libro de ſig.& cauſ.diutur.capite.13. nimirum, tanto iecoris affectiones eſſe reliquis grauiores, quanto ad ſanitatem maiorem vſum præſtat,quippe ob ſanguinis & reliquorum ſuccorum vbertatem celeriùs & vehementiùs inflammatur. Inter cuius inflammationes,eam arbitramur grauiorem quæ fit in inuolucro, ob accidentium grauitatem, vt antea dictum eſt. At licèt iecur vtcunque tumore afficiatur,dolo- C rem concitet, tamen ex doloris ſorte plerunque non ſolùm differentiam tumoris & cauſæ eius venamur, verùm & ſuppurationis principiũ. Intumeſcit enim hepar,& tumore tunicam diſtendit,trahitque,vincula,quibus cum alijs vicinis partibus alligatur,ac denſum cùm ſit & graue, nec facilè cædat materiæ dolorem mouenti, acerbior dolor fit, vt inde aſperiori dolore hominē celeriter mori contingat, quantumuis ipſum ſenſu carere comperiamus: nam dolor omnis circa hepar à connexis fit partibus. Fit autem ab obſtructione, ſed leuior & cum pondere: à tumore præter naturam, ſed præcipuè inflammatione, & cum febre:à flatibus etiam, ſed ſine febre:vehemens à ſuppuratione quoque, ex quo cardialgia ſuccreſcit, D quia aliquid ex inflammatione reſudat,præſertim caua parte inflammata,quia ex hepate in ventriculum aliquid regurgitat, nec nō & caput, quo ſomnus etiā ſuccreſcit: ad differentiam doloris principij qui potiùs vigiliam concitat: quippe toto ventre malè affecto,ſæpe is ſomnus ſuccreſcit,qui laborem facit: nec non & imbecillitas naſcitur, & bilis multa, quæ in ventrem defluens aluum perturbat,cum febre lenta & cardialgia. Præterea cùm inflammatio fieri poſſit in gibba,caua, membraniſque & venis ipſius hepatis, non eſt facile noſſe cuiuſque partis ſuppurationem,niſi ſigna diligenter intuearis. Sic in gibba deterior eſt phlegmone, quòd nobilior ſit pars & ſanguini perfecto ſit domicilium; cæterum minor con- E ſenſus cum ventriculo, cuius ſymptomata terrent magis, vt nauſea, ſingultus, bilis vitellinæ vomitus, poſtmodum æruginoſæ,ſitis inexplebilis, linguæ ariditas,ſcabricies & rubor. In gibba etiam maior conſenſus cum corde & thorace,vnde coſtarum notharum dolor ſimilis pleuritidi, qui ad iugulum quoque interdum peruenit,tuſſis inanis,ſpiratio difficilis, tumor durus ac dolens, & hypochondrij inæqualitas. Quibus ſic in memoriam reuocatis arbitrandum eſt, pari ratione in curatione & præſagio magnam ſubeſſe differentiam, quātumuis vtriuſque partis eadem ſit ratio morbi:ſiquidem caua hepatis curari deſiderat per deiectionem, gibba verò per vrinas. Sic profectò exitus multiplex eſt pro natura inflammationis,pro copia humoris & varietate loci in quo precipuè ſanguis feruet, membranæ videlicet, carnis & venarum portæ & cauæ. Nam ex phlegmone eriſipelatode,

latode, febris vehementiſſima in marcorem deſinit, & nonnunquam per hæmorrhagiam criſim habet, aut ſudoribus vel deiectionibus & vrinis ſoluitur: & poſt vigeſimum diem ſi febris maneat, nec reſideat tumor, in ſuppurationem conuertitur, è qua pus, ſi inter tunicas contineatur nihil patiente ſubſtantia hepatis, vtiliter & ſuperſtite ægro vacuari poteſt; ſin ad carnem vſque hepatis corruptio peruenerit, & incocta putredine pus ſimile fæci olei exit, planè lethale eſt, tum ob id, tum verò quia os ventriculi in conſortium alliciat, ob rationes adductas, accedente nimirum ſingultu & alijs grauiſſimis ſignis, vt cardialgia & animi deliquio, ac blando ſopore qui dilirium ſedat, qui non minus ob id periculoſus exiſtit, ſi vires aliquo modo deiectæ ſuperſint: nã ſæpe hac falſa tranquillitate Medici vana ſpe decepti ſalutem pollicentur cùm citò laborans morte præueniatur: nam potiùs ex impotentia vigilandi dormiunt laborantes, quàm ex natura. De reliquis verò iuxta accidentium ſæuitiam iudicandum. Item ea inflammatio citiùs ſuppuratur quæ eſt in gibbo, ea verò quæ in cauo, tardiùs, ſed periculoſa adfert accidentia: quod tamen grauius videtur in omni huius viſceris inflammatione, eſt, quod Aretæus depingit lib. de cauſ. acut. cap. 7. dicens: *Quin morbus regius ante ſeptimum ſi apparuerit, plurimos ſuſtulit: quibus ante, vel ſanguinis profuſio, vel per aluum multorum bilioſorum exturbatio, vel vrina ſincera plurima effluens mortem depulit, poſt tres ſeptimanas iecur iis ſuppurat. Quòd ſi multum temporis citra abſceſſum præeat, in hydropem ineuitabilem terminatur.* Refert inſuper lib. de ſign. & cauſ. tardarum cap. 7. plerumque in ſcirrhoſum tumorem commigrare, & malorum omnium colophorum eſſe aquam intercutem, niſi multa vrina & craſſa diu mingatur, tunc enim ab vtroque malo liberari contingit: nihil autem melius reperiri poteſt in hac affectione, quàm vires plurimùm cõſtare. Præterea rarò ſuppurant hepatis inflammationes cum profluuio alui coniunctæ, quoniam aut vacuatur humor, aut hepar imbecillum eſt. Sudor etiam in his inflammationibus nullius eſt beneficij, nam aut oriatur ab oppreſſione, aut à reſolutione, ſed hoc maximè cùm rupto abſceſſu puris illuuies prorumpit, quo obruitur cor & ſuccreſcit grauis animi defectio, quæ ægrum de medio tollit. At cùm exiguus eſt abſceſſus & inter tunicam, ſi vires ſatis conſtent, pus per aluum profunditur, aut per vomitionem, vel per vrinas: licèt enim frequentiùs & faciliùs quæ cauam iecoris obſident inflammationes per ſeceſſum expurgentur, propter cõnexionem cum inteſtinis, vt per vrinas quæ gibbam occupant, propter communionem cum caua vena, interdum tamen contrarium accidit. Præterea, quæuis inflammatio ſit, ſi hepatis ſubſtantia ab eruptione puris fiſſa aut exeſa ſuperſit, vel alio modo corrupta, cùm reparari non poſſit, vitiari ſanguinis confectionem neceſſe eſt, omneſque viſceris facultates labefactari, & hepaticam imbecillitatem accedere. Tunc igitur corpus non alitur, ſed verè contabeſcit æger, ac tandem ex corrupto in hepate ſanguine & reſoluta vi, ipſa ſubſtantia viſceris putrida, ſanioſa, cruenta & nigra deiicitur, aut excrementa prodeunt qualia hepaticis diximus exire. Quibus accedunt vrinæ ſaniæ perfuſæ, aut rubræ, impuræ & craſſæ, & tandem omnia veluti è mortuo corpore prodeunt.

Curandi ratio.

Qui hunc affectum curaturus eſt, diligenter ſtudeat quo minùs lædat ex auxiliorum adhibitione: ſiquidem non rarò accidit auxilia, quæ multis fuere præſidium, ob imprudentem adminiſtrationem, plus in hac affectione læſiſſe quam in quauis alia. Nec mirum ſi id peculiarius in ea accidat, cum certiſſimum ſit aliarum nulla, tam variè, aut vt rectiùs loquar contrariè loquutos fuiſſe authores fere omnes, vt op-

A poſitum teneant Græci ſcriptores, ab eo quod Arabes proficentur in huius mali curatione. Quippe eo differunt, quòd Græci principium curationis, præter vacuationem, auſpicantur à laxantibus præſidijs, admixtis quæ adſtringẽdo roborent & aromatica ſint: Arabes verò refrigerantibus vtuntur. Quorum ſanè mentem ſi quis diligenter examinet, reperiet, vtriſque ſcopum eſſe iecur refrigerare: Græcis facta pororum apertione, & diſcuſſione humorum, addito viſceri robore: Arabibus verò per ſe, qualitate propria refrigerante. Vtrùm tamen horum tutius ſit, mox referam, ſi priùs dixero quale futurum ſit curantis in hac affectione ſtudium: nam cùm certum ſit, eam minimè
B poſſe fieri citra corporis copioſum in ſanguine (vel ſolo, vel alterius ſucci conſortio) apparatum, eum primò, & ante peculiare aliquod auxilium minuere incumbit, ſi priùs conſideraueris qualis præceſſerit illius apparatus occaſio. Quippe ſanguis non rarò redundare aſſolet, defectu nimirum menſtruæ purgationis, vel hæmorrhoidarum, aut ſanguinis fluxus per nares, aut ex indebito vitæ inſtituto quod copioſiùs ſanguinem generet, aut nihil ex genito conterat. Sic enim deficientibus menſibus, aut hæmorrhoidum fluxu, ſi vrgentia mali aliud nõ expoſtulet (aut fluentibus, ſed diminutiùs quàm par ſit) primò ſanguis mittendus eſt ex talo, quantum ſat ſit ad conſueti fluxus defectum: poſtmodum verò ex brachio dextro, iuxta
C indigentiam doloris & viriũ roboris tenorem: item dum corpus ex obſtructione copioſo abundat ſanguine, à quo prodit inflammatio. Verùm ſi ex vbertate ſanguinis malum oriatur, prædicta obſtructione aut vitæ luxu, ea copia ex dextro brachio ſanguinem detrahes, quæ abundantię ſufficiens ſit, aut quam vires permiſerint. At ſi nulla præſit aut præceſſerit prædictarum cauſarum ſeu occaſionum, ſed ex ictu aut caſu, vel refrigerantium imprudenti vſu, corpore non admodum debili, primò à dextro brachio ſanguinẽ detrahes, poſtmodum verò à ſaluatella eiuſdem manus. Quibus præhabitis conſiderationibus, cenſeo facile eſſe authorum varietatem in hac re concordem reddere: nam communis ferè omnium ſententia eſt, venam baſilicam tundendam eſſe, quæ ſi non
D appareat, media aut etiam cephalica. Sic ex antiquis nonnulli venas extremas manus aperiendas eſſe conſuluerunt, quarum Galen. eam elegit quæ ad pollicẽ protenditur: Paulus, quæ ad minimum: Raſius, quæ ad medium. Quæ ſanè omnia intelligi debent, vbi aut grauior inflammatio non ſit, aut ſanguis ex vena maiori miſſus fuerit, vel corpore non pleno, aut debili, vel affecto ex cauſa procatartica. Nam 13. metho. Galen. copioſioribus vtitur vacuationibus, & cùm eis vires non ſubſunt, eas partitur, maximè ſi iecur caliditate & ſiccitate præter naturam polleat: & vtcumque ſit, ſatius duxit Aretæus lib. 2. de curan. acut. morb. cap. 6. vacuationem partiri, licèt plus ſangui-
E nis expediat extrahere, quàm membro principe affecto, copioſam ſemel moliri ſanguinis profuſionem.

Verùm ſemel ſanguine miſſo, nil priùs debet inſtitui quàm ea victus ratio, quæ præter id quòd ſanguinem minuat, ipſius quoque feruorem attemperet & compeſcat, ſitque eius nutrimenti & naturæ, quòd vires tueatur & adſeruet, optima & tenui præſtita ſubſtantia, abſtergente, ac citra morſum. Quapropter primo acceſſu ius pulli porrigere oportebit, decoctum tamen cucurbita, agreſta, lactuca, oxalide aut cichorio: huius naturæ etiam eſt ptiſana aut eius cremor, maximè ſi eam extraxeris in iure pulli. Præſtant & pullorum carnes, perdicum & auium paruarum: nec omnino contemni debent ranarum carnes, aut piſcium ſaxatilium, cauentes ſemper ne nimis adſtringentibus vtamur: preſſiùs enim adhæret iecori humor, & tumores ad diſcuſſionem redduntur ineptiores. Potus præterea ſit aqua hordei & cinnamomi,

vel

vel in qua decoctæ ſint radices cichorij cum modico glycyrrhizæ: tandem tenuioribus ac percolatis aquis vtendum eſſe conſulit affectæ ſedis conditio, ſicut affectio fugiendum eſſe omnino à vino.

De expurgantium pharmacorum vſu non minus conſiderandum eſt, ſiquidem aut rarò aut nunquam tutò adhiberi poſſunt: & ob id rationem adhibendi aut prohibendi diligenter expendiſſe erit opus: quod etiam de his quæ vrinam mouent ſubaudiendum erit. Cauet quippe Galen. 13. method. ne medicamenta purgantia iecore inflammato adhibeamus: citiùs enim & grauiùs inflammatur & grauioribus corripitur doloribus, euocata materia per eam partem, aut quæ ibidem inhærens aderat vehementiùs commota. Quod etiam Paulus, & ex reliquis plures conſuluerunt, verentes prædicta damna, ac ſcientes nil poſſe ab inflammata parte purgantibus detrahi, neque à reliquis, quin ea magis lædatur. Verùm ſi quando purgationem conceſſiſſe viſum eſt, vt 7. method. in fine, gibba inflammata & copioſa materia exiſtente, id quidem ſubintelligere oportet phlegmone in coctionem tendente, hoc eſt in reſolutionem, non quidem in ſuppurationem: ſic enim intelligenda eſt Galen. ſententia 8. pharm. loc. cap. de his quæ Aſclepiades ad iecoris inflammationem ſcripſit. Quo tempore adhuc porrigere oportet leuiſſima medicamenta, velut eſt manna, caſſia, aut ſyrupus ex infuſionibus roſarum Hiſpanarum, cum aqua hordei aut glycyrrhizæ, vel ſero lactis: item admixtis quæ vim leuiter purgandi habeant cum alimentis, vt decoctum foliorum ſenæ, epithymi, radicis apij, ſeminis carthami & ſimilium. Præterea vbi aut ſanguinem mittere quantùm par erat, non licuit, vel laborans crapulis deditus, excrementis abundabat, & vltimò vbi conſtiterit cauam iecoris partem inflammatam eſſe, conficere oportet ius pulli cum radice apij, folijs ſenæ aut ſemine carthami, polypodio, epithymo, mercuriali ac vrtica. Quòd ſi id medicamenti genus adhibere non liceat, aut non libeat, aut adhibitum non proſit, clyſmatis iubent authores omnes ſuperuacuos humores ad ventrem euocare, & nouos per eandem regionem deriuare. Cui vſui, ſanguine ſemel miſſo, id adhibebis, q. ℞. *decocti communis. lib. 1. olei violati ℥. 2. caſſiæ, mellis roſati, & ſacchari, anà ℥. ß.* Efficacius tamen conficies, ſi acceperis *foliorum maluarum, althææ & betæ, anà p. 1. mercurialis & centaurij minoris, anà p. ß. ſalis communis parum, fiat decoctum, cuius ℞. ℥. 8. olei chamæmeli & amygdalarum dulcium, anà ℥. 2. mellis roſati ℥. 1. caſſiæ fiſtulæ & catholici, anà ℥. ß.* quibus iuxta purgandi indigentiã addes aliquid eorum quæ efficaciùs purgant, idque tertio quoque die facies. At inflammatione in gibba hepatis exiſtente, vbi non purgare (niſi copioſa admodum fuerit materia) ſed vrinam mouere conſulit Galen. ad finem 7. method. non minùs cautè conſiderabis quid adminiſtrare, quando, & quomodo oporteat: ſi quidem ex imprudenti diureticorum adminiſtratione, proculdubio maius ſequitur damnum, quàm vbi rectè adhibeas, beneficiũ. Quapropter ſi cogaris mox à principio, (vacuato tamen corpore) his vti, tantùm ea adhibebis quæ ſimul calorem attemperent, & vrinas moueant: qualia ſunt melonum ſemina, cucurbitæ, & eius generis alia. Poſtea verò affectione eunte vel ad ſuppurationem, vel ad reſolutionem, ex valentioribus ſenſim & paulatim aliquid admiſcebis, velut eſt apij aut radicis eius decoctum. Verùm ſi magis naturam cognoueris ſuppurationem moliri, eis parciùs vteris, donec iam aliquid ſuppuratum comperies: quo tempore tutius erit pus aut purulentam materiam paulatim per vrinam expurgare, quàm permittere eò collectionem peruenire, quò ferro candenti opus habeat: tunc enim (aut ſi euidentiùs conſtiterit, per reſolutionem materiæ maiorem partem abire) A ex diuraticis ea adde quæ maiorem habeant efficaciam, vt petroſelinum, aſarum, nardum celticam, meu, & reliqua huius ordinis: quippe æquum non eſt ea excedere. Inclinante tamen affectu, ſiue per reſolutionem, ſiue per repulſum inclinet, ad ea quæ vias vrinæ abſtergunt veniendum eſſe conſulit rei conditio: tunc enim decocto hordei & fœniculi cum ſaccharo & melle vtendum erit. In omnium tamen adminiſtratione rimari diligenter oportebit, maiorem ne efficiant hæc pharmaca aut purgantia commotionem aut dolorem, vel maius incendium, quàm quid vitioſum excernant aut per aluum, vel per vrinam: quippe tunc abſtinendum eſſe arbitror ab eorum vſu, & mitioribus vtendum, donec ſenſim efficacioribus B additis, citra turbationem & damnum eis vti poſſimus: nam indiſcriminatim adhibere, aut in adhibitis citra conferentiam aut tolerãtiam perſiſtere, nec prudentis eſt Medici, nec citra damnum facies.

Ad penſum igitur redeuntes, non vtcumque, aut leui diligentia vel ſtudio, topicis vtendum eſſe auxilijs arbitror; neque cenſendum eſt Arabes aut Græcos authores leui conſideratione adeò varias protuliſſe ſententias in topicorum adhibitione. Quapropter (ne quis aut frigida omnino prætermittat, vel calidis imprudenter vtatur) expendendum eſt neque ſemper aut in omnibus inflammationibus incipiendum eſſe à repellentibus, vt Arabes videntur profiteri: neque rurſus vt Græci, ſemper à diſcutientibus laxantibuſque. C Quippe vbi inflammatio à menſtruis vel hæmorrhoidibus ſuppreſſis principium ſortitur, neque adhuc plurimum in parte receptum eſt, tunc profectò rationi conſonum videtur à repellentium vſu principium curationis auſpicari, non tamen ab his repellentibus, quæ ipſi præcipiunt: ſunt enim ſuccus ſolatri tepidus aut *aquæ roſaceæ ℥. 4. aceti ℥. ß. ſantalorum rubrorum & citrinorum, anà ʒ. 1. caphuræ ℈. 1.* vel *aquarum endiuiæ, agrimoniæ, cichorij, roſarum, anà ℥. 3. aceti ℥. 6. cum ſantalis citrinis & rubeis pondere ʒ. 1. & caphuræ ʒ. ß.* His enim ſi vtaris, quæ ipſi præcipiunt, mirum non eſt ſi preſſeris fixiùs humorem ibidem contentum, difficilioremq́; ad diſcuſſionem feceris. Quapropter ſi repellendi occaſio vigeat, oleo D roſaceo cum modico abſynthio & ſucco intybi & apij vteris, & ſi ingens fuerit viſceris caliditas, non erit ab re modicum aquæ roſarum cum guttis quibuſdam aceti admiſcere. Hoc tamen vnum rationabilius mihi, in inflammationibus huius viſceris curandis, videtur, nimirum nunquam ſine leui aliqua diſcutientium & roborantium admixtione eſſe repellendum, quorum tanto maiorem partem paulatim adaugebis, quanto morbus magis ad ſtatum peruenerit, repellentibus tamen imminutis, donec ex toto ea auferas: quem etiam vſum præſtat ceratum ſantalinum cum aceto, refrigerans Galeni, aut vnguentum roſaceum cum ſucco portulacæ aut plantaginis, vel roſarum. At ſi iecotis inflammatio à toto corpore humorem E ſuſceptet, vel in ipſo iecore præſit vel obſtructio, vel humorum immodica copia, nequaquam incipiendum eſt à repellentibus, ſed prorſus à laxantibus diſcutientibuſque initium ſumere oportet, dummodo ex adſtringentibus roborantibuſq́; (quantùm viſceri & eius officio ſatis ſit) aliquid admiſceamus, quorum tanto maiorem copiam adaugebis, quanto diſcutientia laxantiaque validiora, efficacioraq́; fuerint. Verùm quia adeò craſſis ſuccis infarta eſt materia peccans, quòd omne auxiliorum beneficium renuat, ni priùs extenuentur, ob id ante topicorum adhibitionem vteris ſummo mane apozemate ex gramine, radicibus rubiæ, & rumicis, ac ſeniculi, & ſyrupo de biſanzijs, vel acetoſo diarrhodon. Aut fiat lege: *Excipe corticis radicis apij & fœniculi, ac petroſelini, anà ℥. 2. ſeminis apij, aniſi, ſquinanti, agrimoniæ, chamædryos, rubiæ, anà ʒ. 3. aceti albi, quartam vnam, co-*

coquan-

quantur ſecundum artem, & facta colatura adde ſacchari lib. ß. & bulliant iterum. Præſtant mirum in modum trochiſci hoc modo confecti; ℞. *roſar. rub.* ℥. 5. *aniſi, ſeminis apij, ſquinanti, caſſiæ ligneæ, calami aromatici, anà* ʒ. 3. *maſtichis, ſpicæ, cinnamomi, aſari, rhabarbari, rubiæ, laccæ, anà* ʒ. 1. *pulueriʒentur omnia, & cum ſucco fœniculi fiant trochiſci ponderis* ʒ. 1. *quorum vnum cum aliquo ex prædictis apozematis mane ſumat laborans*. Deinceps verò inceptis vacuationibus, tam per ſanguinis miſsionem, quàm per vrinam mouentia, aut aluum purgantia, primitus adhibere oportet olei roſacei inunctionem, in quo maior pars abſynthij ferbuerit, quam cùm in animo eſt repellere. Itaque à prædicta inunctione, parti adhibebis, q. ℞. *ſummitatum abſynthij, carnis cytoniorum conſciſſorum, anà* ℥. 3. *decoquantur in aqua & oleo ad conſumptionem aquę, & cum ſpongia aut pannis cannabinis partem fouebis*. Præſtantiorem etiam vim habet id, q. ℞. *olei abſynthij & cydoniorum, anà* ℥. 1. *ceræ* ℥. ß. *liqueſiant in duplici vaſe, & refrigerata malaxentur cum ſucco intybi aut cichorij*. Hoc tamen dignum conſideratione ſum arbitratus eſſe, nimirum intus & extra frigidiora eſſe adhibenda auxilia, quo magis ad eryſipelatis naturam inflammatio acceſſerit, quouſque ęger ſentiat flammam internam extingui, ad locumque affectum frigiditatem perueniſſe, tantùmque à prædicta refrigerationis ſorte deuiabis, quantùm inflammatio ab eriſipelate. Sed rimari diligenter quouis præſidio exhibito opus erit, quonam ſe vertat natura in debellando humore: quippe ſi ipſum reſoluere nitatur, auxilijs profectò iuuanda eſt quę vim habeat id munus exequendi: ſi verò ſuppurare, rarò & cautè Medicus huic muneri incumbet, ac ſemper in reſolutione perſtandum, ijs tamen auxilijs quæ non omnino naturæ actibus aduerſentur. Quapropter cataplaſmatis quæ mixtas reſoluendi & ſuppurandi vires habeant, vtendum eſt, quale eſt illud, q. ℞. *mala cydonia purgata & contuſa nu. 2. in aqua pluuiali & cum farina hordei & fœnugræci fiat cataplaſma:* facito incoquens ea in abſynthij decocto. Præſtat & tritici farina in abſynthij & anethi decocto, in ſacculo immiſſa: vel *prædicto cataplaſmati addatur pulueris ſquinanti, ſpicæ celticæ, anà* ʒ. 1. ß. *abſynthij* ʒ. 2. *olei roſati* ℥. 1. *aceti* ʒ. 2. Inflammatione autem ad ſtatum properante, addere oportet, maximè ſi conſtiterit naturam reſolutioni intentam eſſe, chamæmelum, farinā fœnigræci, & ſeminis leni, cum modico puluere radicis ireos, ſi inflammatio frigido humore participet, aut euidentior fiat reſolutio: quo tempore præſtantiſſimum eſt Auicennæ emplaſtrum, q. ℞. *ſtyracis liquidæ, ceræ, anà* ʒ. 6. *croci, ammoniaci, anà* ʒ. 2. *olei maſtichis & roſarum, anà* ℥. 1. *vini lib. ß. miſce*. Mirum tamen in modum dolorem ſedat, & modicè digerit emplaſtrum vulgariter ex caſſia & apio confectum. Fotus item proſunt ex decocto, q. ℞. *chamæmeli, anethi, meliloti & althæa, anà p. 1. abſynthij. m. ß. ſpicæ, ſquinanti & maſtichis, anà* ʒ. 1. ß. Verùm ſi hepar nō ſit infirmum, dum foras euocare materias nitimur, maximè fluxione ceſſante, tunc quidem cucurbitam ſupra partem affectam cum ſcarificatione adhibebimus, ſi vereamur medicamenta tantum humoris reſoluere non poſſe, & iterum ſequenti die reiterata cucurbita magni eſſe momenti aſſolet: non quidem vt multi conſulunt in principio, ob doloris vehementiam, quippe tunc maiorem concitant fluxionem.

Quòd ſi conſtiterit naturam properare ad ſuppurationem, quod noſces ex intenſioribus febribus maiorique dolore, etiamſi exarte vacuaueris, aut topicis vſus fueris auxilijs, tunc quidem croco & vino, ficuū, paſſularum, maluarum & ſeminis lini facto decocto (non ex toto ablatis reſoluentibus) cum farina tritici & hordei ac fœnugræci emplaſtrum conficies. Item præſtat ſublato inflammationis timore, emplaſtrum

A de meliloto & althæa, item hyſſopum cerotum deſcriptione Philagrij, & diachyon Galen. cum oleo liliorum, aut in quo radices althææ incoxerint.

His factis, maiori diligentia vrinam ciere oportebit, quo natura etiam quod ſuppuratum fuerit, aut ſecus, per eam partem pellat. Verùm ſi nihil expurgari contigerit, antequàm iecur vniuerſum in pus vertatur, adeò vt poſtea ſanitati reſtitui non poſſit, apertio diligenter procuranda eſt, vocibus, tuſſi, ſternutamēto, aut aliquo vehementi corporis motu. Quòd ſi ne hæc prodeſſe ad apertionem videantur, neque poſſibile ſit pus per vrinam euocare, tunc quidē tanquam in re deſperata, acceſſito viro aliquo perito & cordato & chirurgo etiam diſerto, de apertione per ferrum B candens conſulendum eſt. Inquit enim Aret. li. 1. de ſig. cauſ. diutur. c. 13. At ſi extra feratur abſceſſus, ipſum non ſecare vtique malum eſt, nam ſi prætermittatur inſciſio, à pure iecur eroditur, nullaque mortis dilatio eſt: ſi ſecare autem malis, profluuij ſanguinis periculum inſtat, ſtatimq; hominem perdi contingit. Igitur ſi quando neceſſariò ad ſectionem venire cogaris, vſtorium ferramentum candens perſpicuumque ab igne accipito, & vſque ad puris locum intromittito: idem enim tibi & ſecat & comburit. Quo facto conſiderabis quale pus exeat, vt tale de euentu proferre poſſis iudicium. Si enim pus exit album & purum, maior ſubit ſpes: ſi verò fæculētum aut amurcæ ſimile, quia incocta eſt putredo & potiùs carnis C colliquamētum, omnino res videtur deſperata. Cum hoc tamen (licèt id Hippoc. aſſerat 7. aphor. 42.) non omnino à bona ſpe deſiſtere oportet, cùm potiùs ex ſuppurati iecoris natiua conditione, quàm ex ſolo caloris vitio id proficiſci videatur, cùm iecoris ſubſtantia inflammata, nullus ſit calor neque tantus qui ſubſtantiam ipſius in album pus vertere queat: ſed re vera id eſt quod magis periculum auget, ſiquidem citra perfectam caloris actionem membrum nullum, nedum iecur quod principale eſt, ſanitati reſtitui poteſt. Auget etiam mali præſagium, quòd vi ignis neceſſariò ad imam iecoris ſubſtantiam permeante, venæ contrahuntur, ac ipſius inuolucrum non minùs. Atque licèt vſtione etiam Hippoc. lib. de internis affect. D in magno iecore vſus fuerit (inquit enim: *Quum maximum iecur euaſerit ſic vt promineat, malum, nec medicamenta profuerint, exurere ipſum oportet buxeis fuſis oleo feruenti intinctis oleo terebinthi. At cùm educatur pus candenti ferro vrere oportet*) cum hoc tamen non temere & vtcunque id opus aggredi oportebit: formidarunt id quidem Græci ferè omnes, ſolus autem Celſus inter antiquos, huius præſidij mentionem fecit lib. 4. cap. 8. cùm iecur vomica laboraret. Quem locum multi duobus modis interpretatur: vno, quod ferro candenti locus perforetur: altero, vt idem Celſus lib. 9. cap. 75. ſcribit, quòd locus ferro aperiatur non candenti, & inde vomica educatur. Sed inter E Arabes Aliabas non omnino admittit. Raſius aperta intus vomica extrinſecus apertionem videtur conſulere. Itaque maiorum habito conſilio, ſatius erit anceps experiri auxilium, maximè viribus conſtantibus in corporibus ætate florentibus, quàm in certa deſperatione verſari. Foramen, ſi id tentaueris, exteriùs amplius facito, interiùs verò anguſtius: tandem facto & extracto modico pure, obturabis lineis pannicillis, ſucco plantaginis & roſarum intinctis, ne fluxio ſanguinis maius acceſſat periculum: & poſtea aqua hordei & ſaccharo, cum ſucco roſarum aut ſyrupo earundem, vlcus ablues, & abſtergere repurgareque curabis. Ac dum pus exire iam deſtiterit, protinus, ne calor per foramen expiret, vlcus ad cicatricem quàm breuiſſime reducere curabis.

Quòd ſi conſtiterit nec reſolui nec ſuppurari, ſed inflammationem in ſcirrhoſam duritiem conmigrare (quod facile tibi erit noſſe ex mitiori febre, remiſ-

ſiore

ſiore dolore, exiſtente tamen tumore in eadem magnitudine; & corpore non ſubinde meliùs ſe habẽte) tunc profectò neceſſum erit ſimul reſoluẽtibus emollientia admiſcere. Quod ſanè opus vt perfectiùs exequaris, expendendum tibi erit, inflammationem vno è tribus modis duritiem poſſe contrahere. Primo quidem confluente ſimul cum ſanguine, craſſo, fæculento, & melancholico ſucco (quem abundare noſces, ex ante acta vitę inſtitutione, & corporis, colore, ac alijs accidentibus) qui ſuapte natura facilè in duritiem migrat immedicabilem, quantumuis rectè & prudenter inflammationem tractes. Secundo verò adhibitis, quæ repellunt, refrigerant, aut adſtringunt auxilijs, importunè, aut diutiùs vel inconſideratiùs, quàm par ſit: tunc ſanè mirum nõ eſt ſi durior, compactior, ac frigidior reddatur inflammatio, in ſcirrhoſamq; commigret naturam. Tertio verò eiuſdem conditionis & duritiei efficitur tumor ab imprudente aut intenſiore laxantium & reſoluentium adminiſtratione. Sic etenim euaneſcente parte humorum tenui, reſiccata & indurata craſſiori, facilè tumor in prædictã duritiem commigrat. Quapropter à principio noſſe oportebit, qua harum cauſarum tumor in duritiem migret, vt iuxta cuiuſque conditionem & indigentiam, præcauentia curantiaque auxilia adhibeas. Sic profectò humore fæculento craſſoque exiſtente, plurimum erit innitẽdum in proba laudabilique victus & vitæ inſtitutione: & item repellentibus nullis vteris, ſed his quæ laxent & reſoluendi vim habeant, in principio admixtis quę modicè incidunt et attenuãt, vt eſt ſyrupus de radicibus cum aceto, & ſyrupus fumariæ cum modico oxymelite: & decoctum etiam abſynthij cum eodem oxymelite. Poſtea verò eiſdẽ reſoluentibus, ſublatis quæ incidunt, addes quæ vim habeant emolliendi mulcebremque reddendi duritiem & inclementiam humoris, & modicè etiam humectent: qualia ſunt ſyrupus violaceus, borraginis & bugloſſæ. Quo facto, non diſplicet in aqua lactis infundere folia ſenæ, & tertio vel quarto quoque die, tres quatuorue vncias porrigere, quibus adde quatuor florum cordialium modicum.

D Verùm ſi cõſtiterit humoris & tumoris duritiem, ex impẽſa refrigeratione et conſtrictione principium ſortiri, ijs medicamentis vlteriorem duritiem inhibebis, & contractam emollies, quæ vim habeant laxandi & reſoluendi, cum actuali calore, & vaporoſa humectatione. Huius naturæ ſunt fomenta modicè calida, adhibita ſpongia, filtro aut veſica, quæ fiant ex fœnogræco, chamæmelo, meliloto & ſemine lini, aut ex ſola tepida, ex maluarum folijs addito oleo, dulci. Proſunt & inunctiones ex oleo dulci cũ abſynthio, addito modico ſpicæ, vel diarrhodonis cum vino albo odorifero, ſiquidem inflammationis feruor id renuere minimè iam poterit.

E Quòd ſi ex impensè reſoluentibus laxantiſque durities contrahatur, tunc quidem cautiùs quàm in reliquis cauſis emollitione vteris, imminet enim iam ſcirrhoſæ diſpoſitionis periculum. Quapropter, cibis humectioribus & iuſculis intus duritiem compeſces, ac exteriùs ijs quæ plus humectent & emolliant, quã laxare & reſoluere nata ſint: ob idque vbi id cognoueris, partem exteriùs fouebis oleo amygdalarum dulcium & butyro, vel alijs diſcutientibus addes decoctum maluæ, althææ, ſeminis linis, aut mucaginem fœnugræci et cytoniorum vel pſyllij: aut eandem mucaginem ex radicibus bugloſſę & borraginis: Pręſtat & inunctio ex eiſdem oleis cum axungia gallinæ, anatis & medulla crurum vituli, cum oleo nardino & ſucco abſynthij, ac pulueribus ſquinanti: quæ omnia in duplici vaſe bulliant ad conſumptionem ſucci, & facta colatura, cum modica cera fiat vnguentm, aut citra ipſam fiat linimentum. Eiuſdem vſus eſt emplaſtrum de m ucilaginibus, aut fomentum ex prædicta-

A rum herbarum ac ſeminum decocto, quæ non parum frænare poſſint incipientem duritiem.

Si tamen his diu & prudenter adhibitis, durities indies magis ac magis creuerit, ſcito iam ſcirrhoſam naturam contraxiſſe. Quapropter cautiùs deinceps rem ages, nam præter id quòd parum prodeſſe auxilia ſolent, frequentiùs & citiùs in immedicabilem hydropem affectionem migrare conſpicimus, nec nõ & in cancroſam duritiem. Cuius naturam facilè cognoſces, ſi priùs expenderis huius viſceris ſcirrhoſam duritiem duplicem eſſe: exquiſitam vnam, & quæ verum ac exquiſitum gignit ſcirrhum; alteram verò nõ exquiſitã. Illã diſtingues, quòd oĩno dolore careat, &

B ſenſu prorſus priuetur: hanc verò, quia quamuis dolore careat, non tamen ſenſus omnino expers eſt: qua ratione, à cancro & inflammatione euidenter diſſident. Modus autem generationis vtriuſque, vt Gal. placet lib. de tum. præt. nat. cap. 9. duplex eſt: nam vel fit ex lapſu inflammationis, eryſipelatis aut œdematis, vt dictum eſt, vel à prauo vitæ & victus inſtituto: vtcumque tamen ſit, iecur, ſicut & ſplen, membra ſunt huic affectioni maximè obnoxia, tum quòd iecur craſſiore ſanguine abundat, tum verò quòd ſplen plurimum melancholici ſucci ad ſe alliciat. Qui tamen diligentiorem de ſcirrhi natura, ortu, & cauſis deſiderat tractationem, legat lib. noſtrum, de fœmi. morb. primum c. vlti. Interim tamen ſciat, eum qui

C exquiſitus iam eſt, & exquiſitè induruit, ſenſuſq; omnino expers factus eſt, nullam curationem admittere; qui verò non exquiſitè induruit, curari quidem poterit, non tamen facilè. Quòd verò inueteratus nullam admittat curationẽ, teſtatus eſt Gal. 2. ad Glauc. c. 5. In qua re ſciendum eſt, quòd & ſi deterior & nocentior ſit ſcirrhus in ſuperiori & gibba iecoris parte excitatus, quòd pars ea dignor ſit, rariùs tamen & difficiliùs curationem admittit qui in concaua ſuboritur: & ſic in hac parte plerunque fit incipiẽdo, in gibba verò frequentiùs ab alijs tumoribus ſuboritur, quia in illa abundant magis craſſiores ſucci, quàm in gibba.

Dignoſces autẽ iam in ſcirrhoſam duritiem commigraſſe, quòd cùm febris remiſſior facta fuerit, aut ex toto abolita, durities lõge maior in pulſu apparet, vt ex Galen. 4. de præſag. expul. apertè conſtat. Item quia vel cohibita reſpiratione, vel quouis motu violenter facto, grauitas & ponderoſus quidam ſenſus percipitur in dextro hypochondrio, præterquã quòd durities non leuis tactu percipitur, ſi in gibba ſit iecoris parte, niſi & hydropem iam acceſſerit. Præterea corpora ſic affecta, minimè ſupra latus affectum dormire poſſunt, & nimium extenuantur, maximè dorſi partes. At ſi in caua fuerit, præter hæc omnia, etiam alui fluxus importuniſſimus accedit, ſicut & corpori nigrior cum pallore, color, & tepor algidus vniuerſum occupat. Vrinæ etiam mox à principio multæ, adueniente tamen aqua inter cutem, omnino paucę. Sed cauſarum diuerſitatem dignoſcere etiã curabis ex his quæ præceſſerunt, vt latiùs anteà dictũ eſt, necnon ex colore totius, qui ſi niger ſit, ex melãcholia, ſi ſubpallidus, admixtam pituitam quoque addeſſe monſtrat.

Sperabis tamen ex iecoris inueterato ſcirrho, ex quacumque cauſa ortum ducat, vel hydropem vel immedicabilem tabitudinem, aut diutinum, & irreparabilem fluxum. Item ſperabis inueteratum non poſſe vlla arte ſanari, incipientem verò difficulter, vt Galen. 2. ad Glauc. fatetur. Inquit enim Paulus, *Si verò iecur induratum fuerit, parum in medicina ſpei eſt, affectu aquam ſubter cutem decidente. At loco citato Gal. inquit ſe à principio ſæpe eum affectum ſanaſſe, vbi verò ad plures dies*, inquit, *fuerit extenſus, neque ipſe potui ſanare, neque alium vidi qui poſſet.*

Auxiliares verò manus ei ſcirrho adhibendæ ſunt, qui

Curandi ratio.

qui nondum ex toto induruit, aut exquiſitus factus non eſt, quippe is nulla ratione admittere poteſt curationem: primò, quia eo confecto, adeò extinctus ſupereſt calor, quòd nulli medicamentorum forti natura adminiculetur: ſecundò, quòd lapidoſum ampliùs diſſolui in halitum non poteſt, ſicut neque articulorum tophi. Item quia emollietium & calidorum medicamentorum vſu frequenti diſſoluitur diſſipaturq; etiam vis & calor vitalis ipſius viſceris. Quapropter curandum eſt, id opus cautè & prudenter aggredi, cõſiderata nimirum priùs occaſſione, ſit ne ventriculus nimium cruditatibus abundans, an ſplen melancholica recrementa non ſatis à iecore vel vniuerſo corpore expurgans, an verò iecur ſua natura eiuſdem ſucci plurimum generans. Hæc enim omnia exactè conſideraſſe erit opus, vt conſtet qua curandi methodo à principio vtendum ſit.

Hoc vnum tamen ſcito eſſe in omni occaſione vtile, nimirũ vt ea victus ratio inſtituatur, quæ, & quod genitum eſt & impactum extenuet, & probum laudabilioremq; deinceps ſuccum gignat. Talis enim conditionis eſt victus attenuans appellatus, vt Galen. placuit lib. de attenu. vict. velut cappares cum oxymelite: nam, vt Galen. ait 13. method. cap. 17. ſcirrhis iecinoris & lienis pari ferè beneficio proſunt. Proſunt & paſſulæ per noctem infuſæ in decocto thymi, pulegij, origani, aut calamenti: victus in vniuerſum ſit pullorum caro, caponum, gallinarum & aliarum auium quæ humido polleant nutrimẽtali. Nec omnino abſtinendum eſt à iurulentis, ſemper tamen cauendum ab immodico potu: & in vniuerſum his quæ vrinam modicè moueant & iecur abſtergant, vtendum. Potus vel vini, vel aquæ cinnamomi, ſaſſafraſæ Indicæ, pimpinellæ, agrimoniæ & myricæ, parcus tamen inſtituatur: nec diſſimilis erit commodi aqua chalybeata aut deaurata, maximè ſi antea decocta aliquo ex prædictis medicamentis fuerit.

Conſiderabis deinceps, an aliquo modo in ſcirrho iecoris ex vſu futura ſit ſanguinis detractio: qua in re arbitrandum eſt eis tantùm profuturam. quibus vel hæmorrhoides ſuppreſſæ fuerunt, vel menſes: ijs tamen, ne affectus ampliùs creſcat, potiùs quàm gratia curandi. Verùm ſi poſſibile fuerit, ipſum ſanguinem fæculentum, per eaſdem hemorthoides hyrudinibus affixis reuellere, aut menſes euocare, ſatius profectò erit, quàm vena ſciſſa ſanguinem detrahere: ſin aliter ex ſiniſtro crure non erit abre modicum ſanguinis fundere, aut ſi copioſior apparuerit plenitudo, ex ſiniſtro brachio vena baſilica ſciſſa, quod adhuc in venis parti affectæ vicinis continetur, & paulò poſt tumor acceſſurum eſt, educere. Quo facto, reliquum melancholici ſucci per ventrem aut vrinam eadem lege imminuere curabis, quam in præcautione obſeruãdam eſſe ſcripſimus: quippe vlteriùs ſanguinem fundere, periculo non vacat in ea affectione, quæ in hydropem plerunque degenerat, ob iecoris frigiditatem.

Verùm quia præcipua curandi ratio eius quod factum induratumque eſt, in emollitione diſcuſſioneque cõſiſtit, ob id totis viribus, id, quo prudẽtiùs fieri poſſit, exequendum erit: tum per externa, tum verò per intus ſumpta medicamenta, viciſſim enim ſe adinuicem iuuant. Quapropter, primò extrinſecus ea adhibebis auxilia, quæ non calida & ſicca, ſed mollientia ſint: nam ſi alijs diutiùs vtaris, durius reddes quod induratum fuerit. Neque obſtet Galen. variè loquutum fuiſſe de mollientium natura, quippe ea refert. 5. ſimpl. cap. 8. calida eſſe, ſed moderata, hoc eſt, quòd moderatè à medio, verſus caliditatem & ſiccitatem recedunt, licèt non plurimum. Item 2. ad Glaſcribit mollientia eſſe calida & humida, vt oleum, adeps & medulla: ac licèt ſibi contrarius videantur, intelligi debet, vtriſq; ad ſcirrhi emollitionem opus eſſe: nam qui ſiccitate induruit, humidis emollienti-

A bus opus habet: qui verò frigiditate concretam habet humiditatem, calidis quæ fundant, & ſiccis quæ quod liquatum eſt ebibant & reſiccent, & ob id vtriſque viciſſim vtitur. Quibus cognitis, ea adhibebis (præter alia, quæ ſuperiùs diximus) vbi ex ſiccitate indurata affectio eſt, quæ recipiunt abſynthij oleum & nardinũ cum thymiamate, bdellio, & radice althææ aut mucagine eius, addita ceruina ſeu vitulina medulla, cum anſeris aut gallinæ adipe: ex quibus vel linimẽtum parabis huic vſui maximè proficuum, præcipuè ſi addideris aceti aut acetoſi modicum. Parabis item aliud, q. ℞. *abſynthij p. ß. foliorum & radicum althææ, anà m. 1. bulliant in oleo communi, & modicè ferueſactis, adde ſpicæ, vtriuſq; & ſquinanti, anà ℥. 1. aceti ℥. 3.* B *& facta expreſſione, ſpongia excipiatur oleum, & ſupra iecoris regionem fiant mane ante cibum,* facto priùs leui exercitio, aut blanda frictione. Poſtmodum verò partem inunge linimento, q. ℞. *olei abſynthij & maſtichini, anà ℥. 1. nardini & citoniorum, anà ℥. ß. adipis anſerini, gallinæ, & medullæ ceruinæ, anà ℥. 1. ceræ q. s. aceti parum, fiat vnguentum.* Procedente affectu, licebit prædicto vnguento addere *ammoniaci aut bdellij vel ſtiracis modicum.* Parabis item aliud mirabilis efficaciæ, q. ℞. *lithargyrij auri tenuiſſimè triti ℥. 4. nutriantur oleo chamæmeli in mortario, deinde coquantur facta agitatione donec ſpiſſentur, & adde ammoniaci, bdellij in vino liquefactorum & colatorum ℥. ß. ceræ ℥. 5. terebinthinæ ℥. 4. iridis. ℥. 1. malaxentur oleo liliorum manibus* C *vnctis.* Sed expediet tertio aut quarto quoque die fotibus partem & affectum manſuetiores reddere, quod facies ſi receperis radices & folia maluarũ & althææ, fœnumgræcum & ſemen linicum ſquinanto, & vtraque ſpicam cum abſynthio, additis aceti albi guttis. Item *prædictas herbas & ſemina poſt coctionem contundes & ſumes lib. 1. ei addes adipis anſeris ℥. 2. cremoris fœnigræci, ſeminis lini, & althęę, anà ℥. ß. olei de abſynthio ℥. 1. maſtichini ℥. ß. ammoniaci aceto diſſoluti ℥. 2. fiat cataplaſma.* Verùm in adminiſtratione horum auxiliorum, obſeruandum ſumopere eſt ne diu ac imprudenter vni innitamur auxilio, ſatius enim arbitrãtur peritiores ea immutare, quo magis proſint, minus aſſueta alicui eorum natura. Vltimò tamen adhibebis D *emplaſtri diachylonis magni ireati ℥. 4. malaxentur in oleo irino & de abſynthio, & applicentur hepatis regioni.*

Sed interim dum ea exteriùs adhibentur, per interna porriges quæ vim habeant incidendi, attenuandi & repurgandi quod emollitum tenuatumque extiterit. Huius naturæ ſunt medicamenta quæ ſuperiùs in præcautione adduximus, quibus addi poteſt id decoctum, q. ℞. *graminis, petroſelini & aſparagi, anà ℥. 1. radicis ireos ℥. ß. radicis maluæ cum folijs. p. 2. cichorij, agrimoniæ, anà p. ß. florum violarum, & borraginis, anà p. 1. paſſularum ſine acinis ℥. 1. ß. cinnamomi, ſpicæ, vtriuſque & ſquinanti, anà ℈. 1. cuius decocti ſumes. ℥. 4. & addes ſyrupi acetoſi diarrhodon, aut de quinque radi-* E *cibus ℥. 1. ß.* Verùm quod efficacius fore, & pretioſius ego arbitror, & experimento didici, eſt ſyrupus noſter ex chalybe, q. ℞. *aquæ lupulorum, graminis & agrimoniæ, anà lib. 1. corticum capparorum ℥. ß. paſſularum ſine granis ℥. 1. ſpicæ vtriuſque, anà ℥. 1. ſquinanti ℥. 1. ß. capillorum veneris. p. 1. radicum fœniculi ℥. 1. radicum lilij minutim inciſi ℥. 3. chalybis limati lib. ß. buliant omnia in duplici vaſe ad conſumptionem tertiæ partis, & facta colatura cum leui expreſſione, adde aquæ pluuialis lib. 1. in qua maduerint per noctem rhabarbari ℥. 3. foliorum ſenæ ℥. 3. & facta colatura & leui expreſſione, cum modico aceto & ſaccharo fiat ſyrupus, cuius ℥. 2. aut 3. porrige mane, & poſt ea leui facto exercitio ante prandium iterum quieſcat laborans.* Vti etiam poteris tanquam peculiari auxilio opiata mihi vſu probata, q. ℞. *iecoris lupi præparati ℥. ß. carnis paſſularum ℥. 6. ſpicæ vtriuſque & ſquinanti, anà ℈. 1. pulueris radicis rubiæ, &*

&

& rumicis, anà ʒ. 1. chalybis præparati aut non præparati, & ſæpius loti, aqua agrimoniæ ℥. 1. ß. pulueris, electuarij de gemmis ℈. 2. lapidis bezoar ℈. 1. cum ſyrupo acetoſo diarrhodon & cichorij, fiat ad modum opiatæ, carne paſſularum extracta per ſetam priùs, & in aqua graminis liquata: cuius ſummo mane porriges ʒ. 2. ß. aut 3. & leuem quandam deambulationem laboranti inſtitues (maiorem enim ſic affecti non tolerant citra damnum) quæ calorem in iecore concitare non poſſit iuſto maiorem.

CAPVT III.

De iecoris intemperantia, & de omni eius & venarum imbecillitate.

NOn eſt minoris momenti hepatis quodlibet intemperamentum (quod dum eò pertingit, quòd ſanguificationem vitiet, hepaticos ſeu iecorarios reddit homines) quam quæuis alia eiuſdem viſceris affectio, quantumuis primo acceſſu grauis non videatur: nam licèt ſanguificationis officio non obſit mox à principio, eos tamen ſuccos cogit iecur generare, qui ſanguinem conſpurcent ac vitient. Duobus enim modis lædi intemperatum iecur ſcimus: vno, dum imbecillorum omni muneri exequendo efficitur: reliquo verò, dum prauè ipſum exequitur: atque id etiam duobus modis: vno, dũ plus generat vnius humoris quàm reliquorum, iuxta intemperamenti conditionem: altero verò, dum genitum ſanguinem conſpurcat ea labe qua iecur ipſum eſſe affectum conſtat, vt euentu quotidiano in his qui morbo Gallico afficiuntur conſpicimus: quippe iecur ſanguinem generat & reliquos ſuccos, cæterum eos Gallica lue infectos ac ſigillatos. Sic ab intemperantia imbecillitatem protinus ſuccreſcere conſpicuum exiſtit, idq; non vno modo, ſed iuxta varietatem potentiarum, quibus iecur vtitur ad peculiaria munia exequenda. Quippe aliquando attractricem oblædi & imbecillitari conſpicimus, nonnunquam retentricem, alteratricem ſæpius, & expultricem non rarò. Sic attractricem infirmam ob frigiditatem monſtrant liquida excrementa per aluum exeuntia chyli formam referentia, nam aliter affecta ventriculum imbecillum oſtendunt. Dum verò hepar trahit ac retinet (namque non retinente hepate, liquida etiam redduntur excreta) chylum tamen ipſum alterare ob eandem intemperiem nequit, excrementa fiunt ſimillima loturæ carnis recenter mactatæ, quam excretionem capite de dyſenteria nominari diximus hepaticam: & licèt ſimile damnum efficiat languida retentrix, cum hoc tamen diſtingues hanc ab illa, imbecillitate cócoctricis, quòd in illa primum cruenta ſanies, mox craſſa excernitur: quòd ſanè vitium potius ad immodicam humiditatem referri debet, ſicut imminuta coctio iecoris ad frigiditatem ſeu caloris imminutionem, vt 3. de cauſis ſymptom. aduertit Galen. Item id etiam diſtingues, quòd in hac per interualla fit hæc rubra proluuies, vbi tantùm inchoata ſit hæmatoſis, vt Galen. placuit 1. pror. ſec. 2. & 4. de vſu part. & 5. de locis affect. cap. 7. & 8. pharmac. local. at retentrice imbecillitata, frequentior fit excretio, licèt aliquo modo ad ſanguinis colorem mutata exeant excrementa. Expultrix etiam facultas irritari non rarò aſſolet, ſanguinis pondere aut vitio, potiùs quàm intemperamento, & ſanguinolenta quoque excretionem mouere: cuius vitium diſtingues, quia in hac ſanguis tum per vomitum, tum etiam per aluum, colore & conſiſtentia naturali ſimilis apparet, in reliquis verò vitijs prẹternaturalis viſitur, vt dictum eſt. At ſi hæc eadem facultas expultrix languida efficiatur, non quidem excretiones, ſed obſtructiones fieri eſt arbitrandum, & ſi quando aliquid excretum fuerit, craſſum fæculentumque erit. Itaque hæc

A ſunt vitia quæ iecore ad imbecillitatem deducto ob intemperamentum, maximè frigidum & humidum, ſuccreſcere aſſolent: qualiter verò iecur debeat affici, vt in ſanguificationis munere aberret, dictum eſt exquiſitiùs capite de dyſenteria hepatica, & nũc etiam aliquid huic doctrinæ aptum & neceſſarium leges, ſi priùs dixero eſſe alia iecoris intemperamenta, quæ ipſum lædere ſunt nata.

Calida enim iecoris intemperies bilioſum ſuccũ, ſicca, melãcholicum; & frigida crudum progignere ſuapte conditione poſſunt: quibus vniuerſo corpori præſtatur idem intemperamentum, tum ratione geniti ſucci, ex quo mille morborum ſortes prodire aſſolent, tum etiam quia iecur membrum eſt princeps, B cuius temperie participat aliquo modo corpus vniuerſum, atque etiam aliæ eius particulę: quorum omnium ediſcere prouidentiam opus eſt, vt & imminentibus malis prouideamus, & præſentium cauſas & occaſiones abſcindere prudenter & rectè poſſimus. Quippe ſi vlteriùs pergat iecoris calor & colliquatio, putridum, exuſtum, & ſummè fœtidum procedit excrementum, atque diſſoluto innato calore eius viſceris, ſimile fæci ſapæ, quæ vna eſt hepaticæ dyſenteriæ ſpecies. Si tamen frigida ſit intemperantia, vltraque pergat, donec calorem imminuat & hepaticæ aliam ſpeciem conſtituat, minus quidem fœtida prodeunt excrementa, ſed amurcæ ſimillima & diuturna, citra febrem tamen: antè ve-C rò prædictæ intemperantiæ deferent trahentem, expellentem, aut retinentem facultatem (vt anteà dictum eſt) ad debilem & imbecillimum ſtatum. Itaque primò ex intemperie vitiantur aut copioſiùs generantur humores alij à ſanguine: mox creſcente intemperie, aliæ facultates à coctrice imbecillitantur: poſtea verò creſcente intemperie, et diſſipata ſubſtãtia innati calidi, aut ipſo extincto, ſanguificationis munus oblæditur, affectio quidem ab intemperie lõgè diuerſa, licèt ab eadem prodeat, vt mox diximus. Quo fit, vt vigente huius viſceris intemperie, reliqui ſucci à ſanguine deteriores quàm par ſit generentur imbecillo tamen facto calore innato: vtcunque ſit, ſanguis diminutè confectus prodit, quaſi dixeris il-D lam eſſe corruptam iecoris actionem, hanc verò diminutam aut penè ablatam.

Verùm vt res hęc tantopere ſcitu neceſſaria, à primis principijs innoteſcat, exquirere nunc eſt opus, quæ ſit ratio, quare intemperatum iecur prauos generet reliquos à ſanguine ſuccos, & ea ratione ipſum conſpurcet; imbecillum verò, ſanguinem diminutè confectum, cùm vtrumque vitium ab ipſius intemperie proficiſci, ab omnibus proclamatum ſit. In qua re ego ſentio, in eo differre imbecillitatẽ huius viſceris ab eius intemperie, quòd imbecillitas quæ in ſanguificationis munere aberrat, dicit defectum innati calidi, & ipſum habet tenquam immediatam cauſam, ſiue ex calore aut vacuatione diſſipantibus pro-E deat, ſiue ab extinguente frigiditate proficiſcatur: quippe hæ cauſæ nõ gignunt immediatè ſanguinem imminutè coctum, ſed calorem eius muneris authorem infirmant. At intemperies eiuſdem viſceris dicit qualitatum exceſſum, quibus adauctis & intenſis nõ deſinit natura ſanguinem generare, & optimum generare, ſed cum eo plus generat quàm ſecundum naturam oportebat, eius humoris qui intemperamento ſeu qualitati adauctę correſpondet, vt ſi caliditas ſit, præſertim ſicca, bilioſi ſucci, ſi frigiditas pituitoſi, ac ſi ſiccitas melancholici, vt dictum eſt. Verùm dum calidi ſubſtãtia imminuitur, proculdubio ſanguificationis munere deſtituitur iecur, nũc diminutè agens, nunc verò ferè ablatè, iuxta diſſipatæ aut extinctæ ſubſtantiæ copiam. Quorum ſanè affectuum ratione, licèt qui laborant iecorarij aut hepatici nominentur, illi proculdubio ſolùm id nomen merentur,

qui

qui ſanguificationis munere ferè priuantur, reliqui verò per conuenientiam aliquam potiùs, quam re vera, vt Galen. aduertit. 8. pharm. loc. cap. 6. Quæ ſanè omnia ni exactè expenderis, etiamſi ab intemperantia exuperante prodire cognoſcas, ſcito te aliquid horum minimè curaturum: quapropter cuiuſque cauſas & ſigna ſpecialiùs hac in parte placuit referre, vt apertius conſtet vera & genuina medendi ratio.

Calida iecoris intẽperantia.

Cognita, breui hoc ſermone, natura & eſſentia intemperamenti & imbecillitatis iecoris, ad cuiuſque differentiæ cognitionem & cauſas diſſerendas nunc tranſeundum eſſe arbitror, ſi priùs dixero intemperantias huius viſceris, ſicut & reliquarum partium, in duplici eſſe differentia: quippe ex his quædam ſunt nudæ & ſolùm qualitatis exceſſus: quædam verò, cũ exuperantia etiam alicuius humoris. Hæc autem vltima iecori accidere ſemper aſſolet vna è tribus occaſionibus: vel quia iecur plus iuſto illus humoris qui redundat generat: vel quia membrum, cui munus eſt ipſum expurgare, id improſperè exequitur: aut vltimò alicuius alterius membri vicini vitio. Sic profectò ventriculus prauè conficiens alimenta, iecur reddit ſuo muneri ineptius: idem præſtat obſtructio venarum meſeraicarum: item veſica fellea imbecilla facta aut obſtructa: nec non & ſplen pariter obſtructum & imbecillum: ſic renes dum improſperè ſeroſum humorem ſugũt: ſic etiam & vterus qui plus ſanguinis trahit & expurgat, iecur reddit languidum. Quapropter hæc omnia expendiſſe oportebit, alioqui mirum non eſt ſi cognito affectu, auxilia nihil proſint, quia nulla membri præſtantis habetur prouidentia.

Signa.

Sic enim calidum intemperamentum (quo bilis copioſior fit prouentus) cognoſcitur ex colore totius corporis valde citrino, albis oculorum partibus palleſcentibus: ex pallida etiam vrina, vel flaua & mordaci: at ſi intemperamentum naturæ modum exceſſerit, ictericorum vrinis perſimilis excernitur: duobus enim modis ſeroſam ſubſtantiam copioſè generat iecur: vno, ob cruditatem ſanguine ſimili loturæ carnis facto, quo fit vt aquoſior exiſtat, altero verò, ex calore liquãte humores ac fundente ipſos, haud ſecus quàm diuretica vim habent fundendi, & ob id copioſam vrinam gignendi: caloris enim eſt fundere & liquare. Noſces autem à cruditate vel calore ſerũ prodire, quòd ab illa generatum concreſcit & turbatur protinus à mictu, ſignum quidem impenſæ cruditatis: quòd verò genitum à calore, nequaquã, quia calor non permittit turbari: præterquàm quòd illud ſerum mulcebre eſt, & mordacitatis expers; hoc verò acre, mordax, erodens, & calidiſſimum. Noſces autem eandem intemperantiam ex habitu etiam gracili, oris amarore, & ſiccitate, ac ſiti, ex ſcabie ſquamoſa et bilioſa: item ex oris ventriculi morſibus, torminibus, & vomitibus bilioſis: præterea ſic affectis manus volæ & pedum plantæ ſæpe calore premuntur, vigiles ſunt, dolent capite, iracumdi, audaces & temerarij. Quòd ſi intemperamentum plurimum creuerit, colliquationes ſequuntur bilioſę, craſſæ, fœtidæ, vſtæ, & ſanguinolentæ, donec caro hepatis colliquatione per cruentam deiectionem contabeſcat & excernatur: tandem excrementa apparebunt graueolentia, ſpendida & nimis calida, cum animi deliquio & angore; febricula, & totius corporis contabeſcentia. Quòd ſi cruditas quoque adſit in ventre, & in meſeraicis, hypochondriacæ affectiones ſuccreſcunt, quæ excalfactis vſtiſue cruditatibus difficiliùs curantur, ob contrariarum cauſarum concurſus.

Cauſæ.

Præter natiuam iecoris conditionem ad bilioſum et calidum vergentem, extrinſecus aut ab intrinſeco, mille ſuccreſcunt cauſæ, quæ huiuſmodi calidam temperiem, ſi præſit, augent, aut denuo euocant, &

A indies magis intendunt. Calidum igitur primò efficitur iecur ex immodico exercitio, maximè æſtiuo tempore: ex vſu rerum calidarum, ſiue alimentum ſiue medicamentum ſit, extra aut intus præſtitum: item ex nimia pituitoſorum euacuatione, aut improſpera bilioſorum purgatione: ex febre etiam ardenti, aut æſtuante quouis alio affectu, vel ex erodenti aut mordaci aliquo ſucco ibidem genito & non expurgato, vel aliunde in idem viſcus tranſmiſſo, quo profectò nõ ſolùm intemperatur, verùm & liquatur abraditurque.

Curandi ratio.

Cùm mihi in animo ſit, non imbecillitatem (quippe eius latiùs meminimus capite de hepatica dyſen-
B teria & de hydrope) ſed ſolùm hac in parte eius intemperantias curare, operæpretium duxi à calido iecore initium ſumere. In cuius medela conſiderare primò incumbit, an calida hæc iecoris intemperantia morbum aliquem minari videatur, aut iam actu efficiat: item an nuda exiſtat, quod rariſſimè contingit, vel bilioſo aut acri humori admixta. Caliditas enim iecoris nuda & quæ nuper cœpit, ac nondum valuit quid bilioſum generare, præcauenda diligenter eſt, ne in maius malum commigret. Quod ſane haud difficulter facies, primò intrinſecus potulentis exhibitis, velut eſt ſuccus aut decoctum cichorij, ſonchi, hordei, portulacæ, cucurbitæ, lactucæ, ſcariolæ & ſimilium cum ſaccharo ad clarificationem reducto.
C Eiuſdem vſus eſt aqua ſtillatitia eorundem, nec non & hordei cremor, aut decoctum cum ſaccharo roſaceo. Item decoctum radicis cichorij cum abſynthio & modico ſaccharo, vel decoctum hordei, cum ſyrupo cichorij & modico cinnamomi, aut cum tabellis ex electuario ſantalino, diamargaritonis frigidi, aut electuarij de gemmis: confert & ſyrupus agrimoniæ, cichorij, ac ſenecionis, cum decocto ſquinanti. Exteriùs verò fotu vteris ex oleo cydoniorum & roſaceo, ac linimentum parabis ex cerato ſantalino in oleo roſarum omphacino diſſoluto: item vniuerſę iecoris regioni, ad figuram Lunæ creſcentis, adhibebis ceratum ipſum ſantalinum cum puluere coralli rubei vel roſarum. Quòd ſi hæc prodeſſe non videantur, partẽ
D inunges vnguento roſarum, ſantalorum, refrigerant, & cucurbitæ, maximè iuxta dorſum, ſi ibidẽ eluceat caliditas. Item deſuper pones linteum malidum aqua lactis, cichorij, roſarum, aut ſucco portulacę cum modico aceto. Verùm ſi refrigerare citra adſtrictionem oportuerit, ſic facito: ℞. *vnguenti roſacei* ℥. I. ß. *olei violacei* ℥. I. *ſantali albi* ʒ. ß. *ceruſæ* ʒ. I. *aceti parum, fiat vnguentum.* Quòd ſi velis refrigerationem compeſcere & penetrationem moliri, *addes aceti, & celticæ ſpicæ modicum.* Præſtant & eandem refrigerationem citra adſtrictionem, olea ex ſeminibus frigidis maioribus. At ſi cum adſtrictione refrigerare volueris, quia vereri oportet ne in inflãmationem migret, ſic facito: ℞. *olei myrtillorum, cydoniorum & ompha-*
E *cini, anà* ℥. I. *ſeminis portulacæ, intybi, ſcariolæ, anà* ℈. I. *coralli, boli. Armeni, anà* ʒ. 2. *myrtillorum, balauſtiorũ, ſpicæ nardi, ſantalorum rub. anà* ʒ. I. *antiſpodij.* ℈. I. *ceræ albæ quod ſatis, fiat vnguentum.* Cautè tamen adſtringentibus vteris, ne in obſtructionẽ deferas iecur. Cæterùm ſi id mitius & cum maiori corroboratione velis efficere, *excipe olei de abſynthio* ℥. 2. *ſantalorum omnium, coralli rub. vſti & loti aqua abſynthij, anà* ℈. 2. *ſeminis intybi, ſcariolæ, anà* ʒ. ß. *apij, petroſelini, aniſi, anà* ℈. I. *ceræ quod ſatis, & adde vini modicum tempore inunctionis.* Prodeſt & oleum ex hepate ranarum galeorumque omnium, ſicut hepar caniculæ & centrinæ, habent enim hepar hi piſces adipoſum, in oleum, dum liquatur in ſartagine, facilè mutabile. Præterea cibis & potibus id etiam tentabis refrigerantibus, velut eſt ius & caro pulli cum lactucis, borragine, ſcariolis & cucurbita: nec diſplicebit ex horarijs fructibus aliquid ſumere; cœna verò ſit ex eiſ-

dem

dem herbis decoctis, aut pomis vel pyris aſſis, cum ouis ſorbilibus. Cæterum in potu hoc obſeruandum erit, quod tanquam vtiliſſimum haberi debet, ſemper ante cibum parum aquæ frigidæ ingerere, temperat enim ventriculum, quo minus exurat alimenta, et iecur refrigerat atque eius feruorem compeſcit. Prodeſt quidem ſummopere potus ex decocto agrimoniæ, hordei, aut ſacchari.

Verùm ſi cum affluxu ſeroſi & acris humoris, vel ex generatione eiuſdem, aut bilioſi ibidem facta, ſuboriatur, curãdum eſt ante quoduis aliud auxilium, ſanguinem mittere: primò, ſi vires cõſtiterint, ex baſilica lateris dextri, & poſt dies aliquot, ex ſaluatella eiuſdem manus. Quo facto, præſtitis ſerapijs cichorij, bortaginis, buglоſſæ, acetoſæ aut acetoſo ſimplici, purgare corpus vniuerſum oportebit: primò caſſia fiſtula cum ſyrupo ex infuſionibus, vel manna liquata in ſero lactis, tandem per epicraſim (nam ſeligentibus non licebit confertim purgare, deterius enim fiet intemperamentum) ex infuſo rhabarbari cum ſero lactis, vel cum aqua portulacæ, cichorij, hordei aut ſonchi. Prȩſtat & infuſum foliorum ſenæ cum aqua pluuiali, & mirum etiam in modum prodeſt decoctum radicis rumicis cum aqua acetoſæ, vel portulacæ: quo facto, eiſdem intus & extra vteris refrigerantibus & attemperãtibus quæ mox diximus. Poſtmodum verò ad conterendas bilioſorum excrementorum reliquias, delendaſque obſtructiones, vteris eo præſidio, q. ℞. *radicis cichorij, petroſelini, apij, & foliorum ſonchi, & cichorij, anà p. 1. coquantur ſecundum artem, & facta colatura, adde radicis rumicis, rabiæ, & graminis, anà ℥. 1. bulliant iterum, & facta colatura accipe ℥. 3. ſyrupi cichorij compoſiti ℥. 1. & ß. poſt aliquot autem dies mane porriges ſacchari roſarum, aut violarum ℥. 1. aquæ hordei, vel cichorij ℥. 3.* Cæterum quo magis conſtiterit ſiccitatem adiunctam eſſe, eo humidioribus & mucilaginoſis vteris. Hoc tamen vnũ adſeruabis in hac curatione, nimirum ex vſu eſſe potum frigidum aut cibum refrigerantem, vt hordei decoctum, lactis ſerum, aquam portulacæ & borraginis cum ſaccharo: præſtat & lac ipſum cum quarta aquȩ parte, & lac etiam ſeminum frigidorum maiorum. Extrinſecus verò ea quæ refrigerare diximus præſtabis, ac ſi æſtiuum tempus permiſerit ad balneum aquæ dulcis confugiendum erit; ſinaliter, veſicam aqua temperata ſemiplenam adhibere oportet: prodeſt etiam dum calidum eſt vniuerſum corpus, mane dormire, aut per aliquod ſpatium iacere ſupra vtres aqua plenos. Quibus factis, ad vſum cochlearum & aquæ ab eis extractæ te conferes, miro enim modo his opitulari ſcripſerat Gal. Quòd ſi iecori refrigerando plura auxilia ſelecta & pulchra adhibere volueris, lege tomo 2. meorum operum caput de præſidijs ad iecoris intemperies, quippe ibidem copioſa reperies. Verùm ſi dolor & ardor præualuerint, *ad vſum philonij perueniendum eſt, facto initio à granis decem vſque ad* ℥. 1.

[frigidi / intempera- / nati ſi-]

Si tamen intemperies frigida ſit, ſubſtantia innati calidi manente integra (nam ſi imminuantur ad hepaticam dyſenteriam attinet) id ante quoduis auxilij genus ſtudebis venari, nam lædunt calida aut frigida hoc viſcus, ſi indebitè adhibeantur, peculiariùs et magis quàm quoduis aliud. Id profectò dignoſces, quòd in corpore & excrementis diminuta iecoris & nonnunquam deprauata eluceat actio, ita vt albo colore vniuerſum corpus perfundatur, tactus corporis frigidus, œdemata & febres pituitoſæ vrgent, facies tumida apparet, præſertim iuxta oculos, idq; ſummo mane, item crura, ſed maximè propè noctem. Vrinæ præterea ſunt tenues & albæ, & quæ per aluum excernuntur, ſunt cruda, ſed non graueolentia, ſæpe liquidiora, & ſæpiſſimè aquoſa, poſtea verò vt Galen. plac. 8. pharmac. loc. dum calidi innati ſubſtantia de-

A uincitur, deijciunt cruenta, craſſa & nigra, inſtar ſanguinis putrefacti, ſed ſimilia colori atræ bilis: à qua diſtingui facilè poſſunt, quia quæ atræ bilioſa ſunt ſplendentia exiſtunt, hæc verò quæ iecore frigidiore facto prodeunt, nequaquam: nam hac ratione docuit Galen. 3. de ſymptom. cauſ. cap. 2. diſtinguere craſſum ſanguinem congelatione factum, ab eo qui vſtione craſſeſcit. Sic enim conſiderare oportet hæc excrementa, plures habere & ægrè iudicabiles colores, ad atrum non ſplendentem vergentes: quæ ſanè excretiones neque aſſiduæ, neque multæ fiunt, licèt affectio diuturnior facta, per interualla copioſiùs excernat.

Grauis & non minus curatu difficilis, & adhuc B diuturnior eſt frigida intemperantia, & in varios affectus plerunq; commigrare habet, aut eos acceſſire, et ob id blandè & prudenter ipſam tractare oportebit. Primò itaq; conſiderabis ſit ne ſimplex intemperantia, quæ plerunque ex procatarctica aſſolet ſuccreſcere cauſa, & ſi diligenter præueniatur, facilè cedit ex ea ortum malum. Ob id victu & potu in primis ſtudebis frænare: quippe ſi ex frigidæ potu aut eſu rei frigidæ prodierit, mane potum feruentis decocti ex cinnamomo, ligno aloe, aut abſynthio amaro porriges: prodeſt etiam meri potio parua ante prandium, maximè ſi vinum ſit cariophyllis, zingibere, atque cinnamomo conditum: item alimenta oportet & iura parare aromatis & rebus calidis, ea menſura quæ frigiditatem remittere valeat, non quidem calorem de-C nuo inducere. Quòd ſi certum ſit frigidos etiam ſuccos abundare, his purgabis quæ cap. de dyſenteria hepatica diximus: non enim placet ſæpius eadem repetere, cùm facili negotio vel verſa pagina reperiri poſſint, aut lege tom. 2. cap. de præſidijs iecoris intemperati. Exteriùs tamen dum nuda viget intemperies, fomentis vteris, primò ex oleo nardino & abſynthite, poſtea ex decocto nardi celticæ, abſynthij, & cinnamomi: quæ omnia conſciſſa & oleo chamæmelino ac vino incocta, mirum in modum proſunt. Verùm ſi frigidæ materiæ, vel obſtructionis ſuſpicio ſit, præmiſſa purgatione leui ex infuſo agarici & folijs ſenæ, aut agarici & rhabarbari cum ſyrupo ex infuſioni-D bus roſarum Perſicarum, vel ex cartami expreſſione in liquore roſarum, diebus interpoſitis mane porriges ℥. 4. huius melicrati, q. ℞. *nardi celticæ* ℥. 6. *abſynthij* ℥. 2. *cinnamomi* ℥. ß. *facta decoctione, cum melle fiat hydromel.* Præterea vbi nulla ſit febris ſuſpicio, vinum porrigi poteſt, q. ℞. *roſmarini m. 1. ſpicæ celticæ* ℥. 1. *radicis angelicæ* ℥. ß. *in vino macerentur & leuiter ferueant, cuius* ℥. 1. *porriges.* Præſtat & opiata, quæ recipit lupinum iecur & cochleas cum vino in puluerem redacta: item *pulpæ paſſularum* ℥. 1. *mirabalanorum chebulorum* ℥. 2. *hepatis lupi præparati* ℥. 1. & *ß. aromatici roſati* ℥. 1. *cum ſyrupo abſynthio fiat opiata: vel fiat ſic: Paſſularum mundatarum lib. ß. coquantur ad pultis conſiſtentiam in vino veteri & ge-E neroſo, transfundantur ſetaceo, & in colatura diſſolue conſeruæ anthos, corticis citri conditi cum cinnamomo, anà* ℥. 1. *aromatici roſati, diamargaritonis calida, anà* ℥. ß. *iecoris lupi præparati* ℥. 2. *fiat opiata.* Quòd ſi malum his non ceſſerit auxilijs, electuario vteris, q. ℞. *paſſularum mundatarum* ℥. 3. *croci* ℥. 1. *calami aromatici* ℥. 2. & *ß. bdellij* ℥. 2. *caſſiæ* ℥. 1. & *ß. cinnamomi, & ſpicæ, anà* ℥. ß. *myrrhæ electæ* ℥. 3. *ſquinanti* ℥. 2. *pulueris iecoris lupi præparati* ℥. 2. & *ß. cum melle, & vino fiat electuarium.* Confert non minus theriaca, & reliqua quæ diximus capite de dyſenteria hepatica, maximè ſi eis addideris quæ iecur roborant, vt ſquinantum, abſynthium, roſam, eupatoriũ, & ſpicam: & ex his etiam quæ ſiccant, atque à putredine præcauent, velut eſt cinnamomum, iuncus odoratus, caſſia lignea, nardus, calamus aromaticus, crocus, myrrha, paſſulæ, vinum, mel & terebinthina,

Curandi ratio.

V ſed

ſed maximè ſtillatitia aqua ex melle, terebinthina, & A prædictis aromatis. Exteriùs verò ex vſu ſunt quę calfaciãt & modicè ſiccent, vt oleum ex ferueſacto cypero, croco, ſquinanto, aut iride, & aliquibus prædictorum aromatum cum abſynthij puluere, cera, aut ladano, vel vtroque. Quòd ſi velis roborationis & calfactionis gratia aliud conficere, ſic facito, ℞. *olei nardini & de abſynthio, anã ℥.ß. ſpicæ nardi, ſquinanti, aſari, anã ʒ.ß. antis podij facti ex myrto vel corallo rubeo ʒ.1. florum anthos ℈.1. ſeminis apij & petroſelini, anã ʒ.1. vini quantum hæc ebibere poſſint, & adde ceræ, q.s. vt fiat vnguentum.*

Atque hæc de iecoris intemperantijs dixiſſe ſit ſatis, cum de eius imbecillitate abunde dictum eſt capite de dyſenteria hepatica, et adhuc ſpecialiùs acturi B ſumus capite de hydrope.

Præter vitia quæ iecore prædictis modis affecto corpori ſuccreſcunt, alia non minoris damni quotidie accidere venis imbecillimis, aut intemperatioribus factis, conſpicimus: quorum etiam hac in parte inſtituere prouidentiam conſilio deliberaui: nam licèt ſimiles aliquãdo affectus prædictis procreent, qui eiſdem præſidij mitiores fieri poſſunt, generant præter id alio[illegible] mille modis diſſimiles. Namque nullum profectò [illegible] ferè in noſtris ſuccreſcit corporibus, quod ab his venatum cruditatibus ac vitijs principium & fomentum non ſuſceptet: & ſi, vt verum eſt, nulla fiet recta curandi inſtitutio, niſi Medicus in C cognitione & curatione ad cauſam & cauſæ principium deuenire ſtuduerit, ob id hoc, cauſarum ferè omnium principium, diligenter expendiſſe inſtitui. Cuius rei gratia primò ſcire oportet, omnibus particulis noſtri corporis, tam communibus quàm priuatis, datum eſſe duo exequi circa alimentum munia: alterum, quo ſimile ſibi efficiunt, proprijſque accidẽtibus inſigniũt: reliquum verò, quo ipſum in propriã ſubſtantiam commutant: hoc quidem appellatum nutritionem, illud verò coctionem. Sic proculdubio in vtroque munere deficere ipſis non rarò contingit. Eſt tamen inter partes principes & priuatas diſcrimen: quòd illarum pleræque coquendo non ſolùm ſibi conficiunt & aſſimilant humores, verùm & toti D corpori, qua actione vel deficiente vel corrupta, oblædi ſimul vniuerſum corpus neceſſum eſt: at ſingulares particulæ ſibi ſolis parant & concoquunt alimentum: quod ſi non probè effecerint, mirum non eſt, ſi vel ipſa, vel alia, vel vniuerſum corpus oblædatur, ex humore ſuperabundante ac vitioſo, ibidem genito, & minimè à particula in ſui naturam mutato, & conſumpto. Præter quæ munia partibus omnibus præſtita, conceſſit inſuper venoſo generi natura alia tria, nimirum ſanguinem et reliquos ſuccos continere & deferre ad ſingula membra, inſuper tueri, quo minus labem ac vitium cõtrahant: tertio ſi quid imperfectum ſemiconfectumue in ipſis adfuerit, iecoris beneficio & calore ſibi præſtito perficere, & in ſã- E guinis naturam vertere. Sic profectò mille modis venoſum genus languidum, intemperatum aut deiectum, humorum conditionem & naturam infirmat ac vitiat. Dimitto obſtructiones, quarum medela ſimilis eſt ei quam iecori obſtructo preſtitimus: patiuntur quidem humores in venoſo genere cruditatis tres ſortes: nam aliquando crudos ſuſceptant aliunde (ſed præcipuè à iecore) ſuccos: nonnunquã ipſæ tales reddunt, & varijs modis conſpurcãt: vltimò verò ipſis ſanis exiſtentibus nõ contemnendas cruditates, quinimo vrgentioris conditionis, patiuntur. Primæ autem ſortis cruditates gignit plerunq; iecur infirmum, vt in huius capitis initio dictum eſt, quarũ læſiones & præſidia abunde expoſuimus: ſecundæ quidẽ varijs fiunt modis, nam dum genus venoſum calore ſibi ab arterijs & partibus circumuicinis præſtito orbatur, quauis occaſione vel cauſa fiat, frigidiores redduntur humores, pituitoſiores & copioſioribus ſeris ſcatentes: ſi verò venæ plus iuſto incaleſcant, in feruorem & vſtionem ipſos exagitant: ſi tamen humectentur, vel laxiores factæ praue continent, vel putredini promptiores reddunt ſuccos. Porrò ex his vitioſis ſuccis (inquit Gal. 6. de morb. & ſymp.) eryſipelata, cancri, gangrenæque naſcuntur: præterea phagedænæ, carbunculi, vlcera ſerpentia aliaque huiuſmodi. Tertio verò & vltimo modo cruditates congeruntur in venis, non quidem ipſarum vitio, ſed vel culpa contentorum ſuccorum, vel eorum copia, vel ob externam occaſionem, quæ prohibito ſuccorum, qui in ipſis ſunt, naturali efluxu, per putredinem & vſtionem incrudantur. Hęc profectò dicta ſunt, vt quis facilè colligere poſſit, quãta interſit differentia in curatione prædictorum malorum, dum à iecore prodeunt crudi aut quouis modo vitiati humores, & dum à venis tales fiunt. Nam ſæpe ſola iecoris prouidentia malum radicitus curatur, nonnunquam verò vltra ipſam, vacuationibus tũ per pharmacum, ſi venarũ vitio cruditas ſuccreſcat, tum verò per ſanguinis detractionem, ſi ſine earum læſione cruditas ſuboriatur, ac nonnunquam beneficio vtriuſque auxilij. Sed longè vtilius eſt in his omnibus, & ſudare ligni guaiaci decocto, & eo vti in potu ſemper, & eius aqua arte chymica extracta, maximè ſi addideris cariophyllos, cinnamomum, & lignum aloes ac reliqua roborantia. Diſcant, obſecro, tyrones hæc omnia noſſe & diſtinguere: ſiquidem quoduis eorum admodum diſſidentes medendi vias exoptat & poſcit, quas ſi aut ignorauerint, aut euerſo ordine exequantur, mirum non eſt ſi finem optatum conſequi non poſſint.

CAPVT IIII.

De ſplenis inflammatione, duritie & obſtructione.

VT varietas affectuum qui ſpleni accidere ſolent, & ex eius vitijs corpori vniuerſo aut alicui eius parti ſuccreſcunt, faciliùs innoteſcat, præmittendum eſt, hoc viſcus corpori præſtitiſſe naturam, vt iecur & venoſum genus ab ſpurcitia fæculenti, limoſi, ac melancholici ſucci repurgaret. Quòd ſanè munus exequitur per venam quamdam ex meſeraicarum ſorte, à vena portæ diſſeminatam, in ipſumque ſplenem inſertam. Cui muneri exequendo præſtitit natura ſpleni facultatem ſibiſimile alimentum eliciendi: è quo puriori parte ſelecta, vi proprij caloris & arteriarum adminiculo alitur, & reliquum quod craſſius fæculentiuſque eſt in ventriculum pellit, quo faciliùs per inteſtina ſimul cum reliquis excrementis prolabatur. Quod ſanè membrum dum pro naturæ lege ſe habet, hæc beneficia corpori pręſtat: verùm ſi à naturali procidat ſtatu, melancholico ſucco non probè repurgato, aut reſiduo ab alimento ipſius ſplenis non exactè purgato, varia grauiſſimaque incommoda corporibus afferre poteſt. Quippe ſi eius ſuperuacuum non excernatur, lien in tumorem eleuatur, & corporis natura ac vniuerſus color malè afficitur, & emaciatur corpus, gingiuæ vitiantur, os fœtidum reddit odorem, & interdum ſanguis è naribus profluit, atque varices aliquando cum vlceribus curatu difficillimis producuntur. Denique ex ſplenis tumore ob prædictam cauſam, adeo graui, accidentia & mala ſuccreſcunt, vt coegerit Galen. dicere lib. 2. de facult. natur. *Quibus corpus floreſcit, his lien decreſcit, ac vice verſa, quibus lien creſcit, illis corpus tabeſcit & vitioſis repletur humoribus*. Præterea non ſolùm hæc mala ſuccreſcunt, dum melancholicum recrementum non purgatur, verùm dum à ſanguinis conſortio non ſeparatur, quartanæ febres, melancholicæ imaginationes, & cutis fœditates, quæ aut elephantiaſim, aut illi quid ſimile minantur,

crurum

crurum etiam imbecillitates, tumores ſcirrhoſi, & ipſius ſplenis immedicabiles durities. Quæ ſanè affectiones, licèt corporis aut partis colore atro, ſimiles videantur ictero nigro, ab eo tamen longiſſimis interuallis diſſidere eſt compertum, vt ſuo loco latiùs ſum probaturus: nam hæ omnes à redundante ſucco in genere venoſo ibidemque exiſtente prodeunt icterus verò non niſi à melancholia delata ad cutem, ob imbecillitatem tractricis aut obſtructionem meatuum.

Appellarunt antiqui morbum ſplenis, à quo, hæc omnia vitia, vel ſimul vel maiori ex parte coniuncta, ſuccreſcunt, ſtomacace, quia ventri efficitur communis affectio, ſeu ſtomacachexia, & ſceletirbe, quem allij ſcorbutum nuncuparunt. Noſtri verò temporis Medici, vitijs ſplenis non ab hac accidentium ſindrome ſumpta ratione nomẽ impoſuerunt, ſed cuique ſplenis affectui, ſiue hæc, ſiue illa accidentia ſequatur, peculiare nomen præſtiterunt, vt ſplenis tumorem, ſcirrhum, inflammationem, aut obſtructionem. Scripſerunt autem de ſtomacace & ſceletirbe Plinius 25. cap. 3. & Strabo lib. 16. ſuæ geographyæ: Græcorum tamen et Arabum regioni ignotus hic morbus fuiſſe videtur, ſaltem non apparet hoc nomine ab eis fuiſſe inſignitus: Nam ſceletirbe, quod depingitur ab authore definitionum medicarum, diuerſum omnino eſt malum ab affectibus crurum, qui in ſcorbuto viſuntur, licèt re vera aliquo modo ſimilentur: nominum enim non magna habenda eſt cura. Apud Auic. etiam aliqua huius mali apparet mentio, canone. 3. ſen. 15. tract. 2. cap. 5. vbi cõgeriem horum ſignorũ adducit, ſtatuens etiam ſigna inflammati ſpenis: idem Paul. ſub nomine ſcirrhi ſplenis, & Alexander ſub nomine phlegmonis ex atra bile. Qui omnes, horum omnium accidentium meminerunt, quòd frequenter ſplene male affecto accidunt, aut eorum plura, tamen his ſic iunctis non tribuerunt peculiare nomen, ſed tanquam ſigna alicuius morborum qui ſpleni ſuccreſcũt, adduxerunt. Cum hoc tamen, omnes liene affectos lienoſos nuncupauit Hippo. et in Coacis, vbi lienoſis prodeſſe dyſenterias dixit, et 6. aphor. 34. quoqunque affectu lien laboret, dummodo inueteratus ſit.

Differentiæ morborũ ſplenis.

Vtcunque tamen nominare volueris huius viſceris mala, vitia ſunt prodeuntia ab aliquo eius proprio affectu. Poteſt igitur ſplen vt prædicta accidentia ſuccreſcant, vno è tribus morborum generibus affici, ſiquidem morbus eſt propriè affectio illa, à qua primùm læditur operatio particulę: quippe aut intemperie laborat, aut viarum anguſtia & obſtructione, aut vltimò tumore quouis præter naturam, ſed maximè ſcirrhoſo, ob peculiarem alimẽti ipſius conditionem & naturam. Sic profectò intemperies cauſa eſt imbecillitatis alicuius facultatum ipſius viſceris, ſed maximè attrahentis, cuius vitio ictericus affectus prodit. Verùm affectiones, quarum hac in parte meminiſſe oportebit, tantùm ſunt viarum coarctatio, & ipſius ſplenis durities, nec non & inflammatio.

Cauſæ.

Primò inflammationis huius viſceris cauſa mouens, ea quidem exiſtimanda eſt, quę reliquarum partium inflãmationes accerſire aſſolet: proxima nempe, melancholici ſanguinis efferueſcentia, licèt euidẽtiſſimum ſit à bilioſo etiam ſanguine vel copioſo fieri, vt teſtatus eſt Aetius, & ex Galeno conſtare videdetur. 6. popul. par. 3. qui febres ex ſplenis inflammationibus ortas, de genere eſſe inflammationum aſſerit. Duritiei verò cauſa vel inflammatio exiſtit, ob impenſam refrigerationem in congelatam duritiem ducta: vel ipſa inflammatio prauè reſoluta, in qua tenue ſolùm euanuit, manente craſſiori parte: vel humorum craſſorum copia, qui ibidem impacti vel pręcongelatione indurauerũt, vel præ ſubtilioris partis euaneſcentia adeò exſiccati ſunt, vt in lapideam duri-

A tiem commigrauerint. Coarctationis verò ſeu anguſtiæ meatus eorum vaſorum, per quę ſolet, dum attrahitur vel expellitur, is humor tranſire, cauſæ in triplici ſunt differẽtia: nam aut fit ab inflammatione ſcirrhoue, aut quouis alio tumore vias coarctante, vel à membris vicinis extrinſecus comprimentibus: vel ab humore ſeu excremento meatus ipſos obturante, obſtruenteque præ nimia copia aut craſſitie. Cuius etiam occaſione coniectandum eſt, tumores fieri ex inundante humore, maximè in venis minoribus, à quibus ad ſpatia vbi tumores præter naturam fiũt, facilis eſt commeatus. Quapropter, cùm omnium horũ morbum humores craſſi, aut flatus caliginoſi
B cauſa ſint, docendum eſt, quanam ratione in ſplene generationem ſortiantur. Pręſtat huius humoris melancholici prouentum primò, praua victus craſſi & fæculenti ratio item aer ambiens calidus, ſanguinis partes ſubtiliores reſoluens: præterea vigiliæ, labores, & curæ, quæ ſpiritoſam humorum partem conterere ſunt nata: vltimò verò febres quæ præceſſerunt: nam, vt inquit Galen. 3. de loc. cap. 3. ſunt nonnulli, qui per febriles morbos melancholicum humorem contraxerunt: ſed hæc vitia in ſplene cauſam non habent radicali principio ortam. Verùm ipſius ſplenis vitio & peculiari morbo, plerunque ſolent ſucci melancholici in ipſo viſcere adeò grandi copia abundare, vt facilè in prædicta mala commigrent. Sunt
C autem hæ cauſæ, impotentia concoquentis facultatis, quæ humorem euincere nequit, vel ob ſui impotentiam, aut ipſius humoris craſſitiem: quo fit, vt ibidem permanente humore, tanquam excrementum obſtruat obturetque, aut in tumorem vel duritiem commigret. Item maiori ex parte fit vitio facultatis expellẽtis, quæ quod ſupereſt à coctione & alimonia, pellere nequit: quo tempore mirum non eſt ſi in grauiora mala vniuerſum corpus dilabatur. Sed generaliores cauſæ ad magnos obſtructoſq; lienes generandos, exiſtunt, imprimis largiores aquæ (præſertim limoſæ, ſtagnantis, vel corruptæ) potus, maximè in febribus, & vbi ſitis admodum vrget: quippe aut veſicis aqua plenis impletur ſplen, aut in tumorem vaſis
D repletis aqua attollitur, vel ex craſſo & nebuloſo flatu turget, quod non rarò accidere ſcimus. Item generalior cauſa eſt regionis ipſius natiua cõſtitutio, cùm vliginoſis locis excreſcere ſoleant lienes, vt author eſt Aetius, qui ab Hippo. acceperat lib. de locis, aqua & aere, qui hepatitides ſpleniticeſque paluſtribus locis affectas refert: & Aetius etiam inquit: *Humida affectione ſpen detinetur, atque ea vbi ampliùs inualuerit, in tantum eius incrementum facit, vt etiam ventrem pertingat & hepar.* Nec deſunt qui anni tempeſtates calidas & humidas eoſdem lienes efficere poſſe ſtatuãt: nam cùm toto anni diſcurſu pluuiæ imbreſque ſint, ſpirentque Auſter & Fauonius, plerunque non paucos ſceletirbe correptos vidimus.

Signa.

E Multa ſanè ſunt, quæ ſignis noſſe & diſtinguere in his ſplenis affectionibus oportet: primò quidem dum corpus vniuerſum malè ſe habet, colore ad ſubnigrum mutato, coniectabile eſt occaſionem & cauſam adeſſe, quæ ſplenem hoc vel illo modo affectum maximè præſtat. Quippe ab eo affectis, primò corporis totius grauitas ſequitur, ſpontanea laſſitudo, præcordiorum anguſtia & ſpiritus difficultas, crurum debilitas, & in eis apparent maculæ purpureæ & violaceæ, vel lentigines in toto corpore: item crura aliquãdo intumeſcunt, vel gracila fiunt vltra modum: adeſt quoque gingiuarum pruriginoſa rubedo, faciei color ex pallido in fuſcum vergens, oris graueolentia, gingiuarũ etiam laxus & ſanguifluus tumor, dentes vacillant & pleraque alia ſuccreſcunt, quæ ſplenem affectum commonſtrant, ſed maximè venæ quæ ſub lingua ſunt, quæ varicoſæ plerunque efficiuntur: obſeruatio profectò magni momenti. Quòd ſi diuturna

turna & exigua febris inde naſcatur, vrinæ crudæ tenueſque diutiùs meiuntur: aliquando vrinæ ferè nigræ, ſed è rubro ſaturato nigricant, maximè ſi febris adfuerit acuta, hypochondrium ſiniſtrum durum, cenſum, nunc cum grauitate, nunc cum punctionis ſenſu.

Cognito iam ſplenis vitio, qualis facultatis earum quæ in ipſo vigent, affectio ſit, noſcendum etiam eſt. Primò enim attractricem languidam exiſtere diſces, quòd fœdo atroque colore laborans prefundatur: nam cùm natura quantum poteſt, curet ſanguinem ab omni ſpurcitia, vendicare, deficiente hoc ſplenis munere, ſtudet ipſa ad cutim melancholicum pellere. Verùm ſi id ſuccreſcat vitio viarum, per quas ad ſplenem defertur melancholia, diſtingues tactu: quippe ſi ſiniſtrum hypochondrium, vel per medium ductum à iecore in ſplenem tenſio, durities, tumorue ſit aliquis, tunc quidem icteri cauſam obſtructionem eſſe eſt arbitrandum, ſin aliter, vitium in facultatem trahentem imbecillam regerere oportebit. At contentricem languidam eſſe noſces ex frequenti bilis vomitione, maximè ſi neque febris, neque aliud fuerit ſymptoma alterius morbi ſignum. Excernentem facultatem labefactari oſtendit defectus appetentiæ ciborum, cùm ob id nequeat melancholia eo adire, vbi famem excitare aſſolet: cui accedit lienem in tumorem attolli, quòd ibidem maneat præter naturæ modum ſuccus melancholicus.

A qua autem intemperaturæ ſorte prodeat quæuis harum imbecillitatum, ex his quæ præceſſerunt facilè diſces, ſi conſideraueris vitam ante actam, victus & potus vbertatem & naturam, ad ſiccum, humidum, frigidumue aut calidum vergentem: maximè ſi in conſiderationem adhibueris, à quibus laborantis natura lędatur, quippe calida lapſa, à calidioribus, frigida à frigidioribus promptiùs læditur: præterquã quòd lien cum humido intemperamento ocyſſimè creſcit, cum ſicco verò dureſcit.

Noſſe autem ſplenis inflammationem, non admodum eſt difficile: quippe in ſiniſtra præcordiorum parte percipitur tenſio, tumor, & renitentia comprimenti manui: adeſt & febris interdum acuta: dolet etiam ea pars, & grauitas quædam ſentitur in profundo: pulſus efficitur vt Galen. plac. 4. de cauſ. pulſ. pleuriticorum pulſibus perſimilis, durus, inæqualis, magnus, ſed non plurimum, ac ſubinde celer & frequentior. Adeſt & reſpiratio frequens, ſi caput ſplenis inflammetur, aut ſi magna inflammatio ſit: reliqua verò ſigna quæ calorem internum monſtrant, facillima ſunt.

Scirrhoſa verò durities manu facilè tractatur & percipitur: diſtinguitur etiam haud difficulter à tenſione, quòd illa citra dolorem, cum grauitate tamen exiſtat: hęc verò plerunque cum dolore infeſtat: vtraque tamen ſine febre eſt, licèt aliquando febricula lenta diu adhæreat.

Flatuoſus tumor eiſdem ſignis innoteſcit, præterquam quòd aliquando grauitate ſibi adiuncta etiam decipit, ob craſſæ materiæ, quæ flatus præſtat, abundantiam: quo tempore interſtinguere oportet quòd febres quæ inflammationibus adiunguntur, neceſſariò intenſiores exiſtunt, flatuoſis verò tumoribus, vel nullæ vel leues, vel ab aliqua occaſione excitatæ, plerunque flatu diſcuſſo beneficium præſtant. Scito tamen adeò ſeptum tranſuerſum, cor & alias principes partes, aut illis ſeruientes flatu ex ſplene elato lædi, quòd ferè laborantes vel delirare, vel ſuffocari, vel animo linqui videantur: quapropter non leui diligentia huic affectioni ſubuenire opus erit.

Obſtructionem verò tactu etiam diſtingues leui duritie repræſentata, & ſolùm parte aliquo modo maiori facta: præterquam quòd color faciei, impotentia ad A motum, & laſſitudo plerunq; id potiùs, quàm quoduis aliud ſignum, monſtrare habent.

Præſagi[...] Solent profectò ex lienis vitijs poſthabitis, vel prauè curatis, grauiſſimæ affectiones ſuccreſcere: nam melancholiæ, epilepſiæ, ſcirrhi, lepræ, & hydropes plerunque, neglectis prædictis malis, viſuntur: maximè ſi quis praua victus & vitæ inſtitutione vtatur, quod frequentiſſimè ferè omnibus accidit, quia ſplenis mala cùm non plurimum actiones vitient, paruifiunt, & ob id in grauiſſima mala ſenſim & paulatim prorumpunt. Terminantur ſæpe huiuſmodi membri mala, tum per dyſenterias, vt in Coacis dixerat Hippo. interdum per obſceſſum in crure ſiniſtro, ſæpiſſimè per hæmorrhoidas, & ventriculum nonnunquam, atque B etiam vtiliter per vrinas, vt docuerat Hippocr. de internis affectionibus & 6. popul. & 1. parte 3. fiunt autem huiuſmodi euacuationes à liene facta per cœliacam arteriam via, aut refluente humore à liene ad hepar: ſed per quem locum futura ſit euacuatio, ex figura tumoris docuit Hippoc. 2. 6. epi. 2.

Curand[...] ratio. Cùm diuerſi ſint affectus, quibus ſplenem malè affici diximus, curationem quoq; diuerſam fore eſt arbitrandum: quapropter initio ſumpto ab inflammatione, eos omnes percurrere eſt in animo: ſi prius ſimplici intemperantiæ ſplenis aliqua adduxero proficua, reliqua quæ peculiaria ſunt, vt ſæpius dicta, prætermittens. Intemperatura igitur ſplenis calida aut frigida, licèt purgationem non requirat ſui ratione, ad- C mittit tamen eam, gratia diuertendi excrementa quæ in ſplenem, intemperamenti occaſione confluere, aut ibidem gigni poterunt. Quo facto, peculiaribus pharmacis (quæ inferiùs ſcripta reperies) calidam temperabis refrigerantibus, quibus ad arcendam inflammationem vſurus ſum, & frigidam calfacientibus: cuius naturæ ſunt quæ in curatione ſcirrhi reperies. Verùm omnibus huius viſceris præſidijs admiſcebis oxycratum, quia eius dura & craſſa compago nullum recipiet leuamen, neque humoris peccantis (ſi quis fuerit) conditio gratiam aut beneficium, niſi adminiculo huius medicamenti. Quamobrem ſiue quæ calfaciunt, ſiue quæ refrigerant, adhibueris, oxycrati modicum admiſceto, vt & aliquid a- D gas & citiùs rem perficias. Non placuit hac in parte copioſiora adſcribere præſidia, cùm ea abundanter ſcriptis mandaui tomo ſecundo meorum operum capite de refrigeratione, emollitione & calfactione ſplenis, ad quem locum hunc legentes relego, ne videar eadem ſæpius repetere.

Dolori[...] medela. Verùm ſi dolor ſplenem affligat citra febrem & duritiem, quæ tactui renitatur, ex flatu proficiſci eſt arbitrandum, & clyſmatis quæ vim habeant diſcutiendi priùs iniectis, & leuiter corpore purgato pharmaco, quod flatum non moueat, fomentis vteris, quę vim habeant diſcutiendi: vt ex decocto chamæmeli, meliloti, fœnugræci, ſeminis lini, anethi, capparum, myricæ, epithymi ac polypodij, quibus adijcies ace- E ti modicum. Item oleo liliorum partem inunges, capparum, chamæmeli, & abſynthij, cum modico ſpicæ, & aceto. Quòd ſi id prodeſſe non videatur, cucurbita vtendum eſt, ſupra ſiniſtrum hypochondrium affixa, ſi inflammationis aut fluxionis ſuſpicio non ſit.

Inflam- mationis præſidiũ. Quòd ſi conſtiterit ex ante habitis ſignis, ſplenem inflammatione tentari, coniectandum eſt aliquid in corpore humoris fluxurum ſupereſſe, & aliquid fluere, & iam etiam aliquid fluxum receptumq́ue in particula exiſtere. Quapropter, vniuerſa huius affectionis curatio conſtituta eſt ex euacuatione, reuulſione & repulſu: & quia materia quæ iam recepta eſt in hoc viſcere, & ibidem infarta, non poteſt facilè aliquo ex prædictis modis vacuari, per ea quidem quæ vim habent rarefaciendi atque diſcutiendi euacuari deſiderat. Vacuatio autem quæ primò exequenda venit,

venit, licèt toti corpori debeatur, plerunque etiam retrahit quod in parte & iuxta ipſam in vaſis receptum eſt: quo fit, vt mox ſanguinem mittere opus ſit, idque ex ſiniſtro brachio & baſilica vena, dummodo non ſint notæ grandioris plenitudinis in ipſo ſplene, aut iuxta ipſum: quippe tunc conſulit Raſius ex ſiniſtræ manus ſaluatella primitus ſanguinem eſſe mittendum, quòd efficaciùs reuellat euacuetque ſimul. Verùm ſi maior ſit in corpore, ob ſuppreſſam aliquã vacuationem, plenitudo, aut iuxta ipſum ſplenem, ex brachio pro virium ratione ſanguinẽ detrahes primò, de inceps verò ad deponendum quod in ipſo viſcere remanet, ex ſaluatella: deniq; iuxta fluxionis impetum res agẽda eſt, nam dum fluit impetuoſè humor, à venis brachij ſanguis mittendus eſt, ſi tamen impactus in viſcere fuerit, aut miſſus iam ex brachio ſanguis, ex ſaluatella. Curabis inſuper ſi vitioſior craſſiorque ſanguis appareat, corpus purgare, nulla vel leui expectata coctione, præparatione verò ſufficienti præmiſſa, vt eius quod in corpore ſpurcum abundat, euacuetur, quominus ad inflammatã partem cõfluat: in his enim non purgamus vt ab inflammata parte quidquam demere poſſimus aut liceat, ſed vt minus fluat. Quo facto, aliquid reprimentium viſceri apponere oportebit, quo & dolor miteſcat, & minùs membrum recipiat, dũ modo aliquid ipſis admiſceatur, quo impactus humor diſcuſſioni futuræ faciliùs cedat: ob idque non licèt frigidis & adſtringentibus vti adeò liberè ac in reliquis inflammationibus. Quamobrem, reſtita fluxione (quòd noſces ex mitiori dolore) primitus partẽ fouebis his quæ humoris craſſitiem incidant & extenuent, cuius naturę eſt vinum auſterum (ſi fluxionis aliquid ſuperſit) oleo dulci admixtum, vel roſaceo cum eodem vino vel aceto: neq; erit ab re oxycrato & roſaceo modicè calidis regionem ſplenis fouere. Præterea ceſſante aliquo modo dolore et feruore reſtincto, medicamenta quę vires habeant roſoluendi admiſcebis, lentè tamen & ſenſim: ſic in prædicto oxycrato incoques abſynthij comam, vel capparum cortices, aut chamæmeli aliquid: item oleo liliorum, abſynthij & capparum fouebis, & alijs etiam quæ capite de inflammatione iecoris huic vſui latiùs ſcripta reperies. Interim tamen omni diligentia curabis, frictionibus, ligaturis, & alijs auxilijs quæ diuertendi vim habeant, longè ab ſplene humorem diſtrahere, atque per cutim aliquid diſcutere, et eadem victus ratione vti, quę viribus ſeruatis, etiam ſuo modo copiam humoris minuat, vt prædicto capite dictum eſt. Quòd ſi ad ſuppurationem vergere perſenſeris, haud ſecus quàm in iecore inflammato rem ages, tardiùs tamen ad apertionem te conferes.

e ſchir-

Interim tamen dum hæc inſtituis, diligenter rimari curabis, commigret ne inflammatio in ſcirrhoſam duritiem, quòd non rarò ſolet accidere. Id quidem noſces, quòd ceſſantibus dolore, calore & febre, tumor aut creſcit, aut ſaltem non decreſcit auxilijs adhibitis, quinimo lapidea duritie inſignitur. Contrahitur autem prędicta durities in ſplenis tumoribus vno è duobus modis: reſoluta nimirum tenuiori humoris parte, aut ipſo humore craſſiori facto, ac veluti congelato ob frigiditatem, vtcunque humori & parti præſtita ſit. Ex quibus conſiderationibus prodit duplex etiam curandi ratio: altera dum per tenuioris partis reſolutionem induruit tumor: alter verò dum ex propria humoris craſſitie, vel ex impenſa frigiditatẽ ex frequentibus aquæ frigidæ potibus, vel aliunde contracta. Itaque ſi ex impenſo calore induretur, ſiue à medicamentis reſoluentibus intempeſtiuè adhibitis, ſiue ex calore ingenti ipſius inflammationis, via & ratio curandi, initium à proba et ſelecta victus inſtitutione ſumere oportet: ob id quidem ſumma diligentia curandum eſt ne ſucci melancholici gignantur: quinimo cibis humectioribus & temperatis ſtudebis augerę eos qui melencholico ſucco ſint contrarij.

Huius naturæ ſunt carnes pullorũ, caponum, gallinarum, & capreoli: item oua ſorbilia & borrago. Potus ſit aqua cum lupulis, ſcorzionera, & bugloſſa decocta, vel ferrata aut deaurata, cum modico vino, ſi febris iam deferbuerit. Hoc viuendi genere inſtituto, videndum eſt, an aliquo modo liceat iterum sãguinem detrahere. In qua re conſiderandum eſt, an ſufficienter miſſus fuerit inflammationis gratia, quo tempore continere manus oportet, ac reſolutionem & emollitionem moliri. Verùm ſi ex menſium vel hæmorrhoidum ſuppreſſione affectionẽ ortam fuiſſe conſtiterit, tunc quidem à venis tali non erit ab re, ante eorum auxiliorum adminiſtrationem, ſanguinem mittere, aut hirudines hæmorrhoidibus (ſi tumentes ſint) affigere. Quo facto, et præmiſſa leui purgatione per aluum eius humoris quem in corpore abundare compereris, ne confluat ad affectum locum vi auxiliorum quę intus aut extra parti profutura sũt, ad ea quę plurimum humectent et emolliant, ac modicè calfaciant, te conferes. Cuius naturæ eſt oleum amygdalarum dulcium, aut oleum dulce cum decocto maluarum & modico aceto, quibus partem frequenter fouere oportet: vtendum eſt etiam oleo liliorum, capparum, & dulci, in quibus frebuerint maluę, radices althææ & ſemen lini. Præſtat & emplaſtrum ex mucilaginibus althææ & prædictis oleis cum modica farina fœnugræci, bdellio, & modica cera. Præſentaneum etiam auxilium, eſt, ſuccus foliorum ſambuci cum oxycrato ex decocto maluarum, althæę & aloes: ſuccus etiam ſcolopendrij cum oleo dulci, decoctum corticis capparum cum mucilagine althææ. C[illegible] ſi affectio nimis inueterata ſit, optimo viuendi genere potiùs quàm medicamentorum turba tractari deſiderat. At ſi indurata affectio ex frigido humore, ex frigidaque cauſa in ſplene contracta ſit (aut ab alijs cauſis quarum latiſſimè meminimus libro noſtro ſecundo de recto præſidiorum artis Medicæ vſu, capite de emollientibus) non ſemper vereri oportet ſanguinis detractionem, ſiquidem eam Galenus in lienoſis non renuit, vt conſtat libro de ſanguin. miſſ. verùm id intelligendum eſt, vbi vel sãguis craſſus plurimum abundat, vel ſuppreſſio ſanguinolentæ fluxionis malo cauſam prẽſtitit, vel affectio nuper facta ſit: vtcunque tamen accidat, parcè mittendus eſt, & longè parciùs aut nunquam, vbi ex intempeſtiuo potu, ſiue in morbis ſiue extra morbum, principium traxit affectio. Quo facto, corpus ad purgationem, & tumorem ad emollitionem præparabis per ea quæ interiùs ſumuntur, quale eſt oxymel ſimplex cum ſcolopendrij decocto, item hydromel ex decocto betonicæ. Præſtat & oxymel, vel ſyrupus acetoſus radicum cum decocto myricæ, corticum capparum, ſcolopendrij, ſcordij, polypodij aut epithymi. Ab his, leuiter corpus purgabis decocto foliorum ſenæ cum ſyrupo ex infuſionibus violarum aut roſarum: item confectione Hamech ſimplici cum aliquo ex prædictis ſyrupis & decocto foliorum ſenæ. Poſteà verò ad vlteriorem purgationem preſſiùs humorem & tumorem præparabis, adhibitis eiſdem decoctis cum oxymelite ſquillitico, aut ſyrupo acetoſo diarrhodon, idque per aliquot dies facies, ac poſtea iterum purgabis validiori pharmaco, ſi nulla ſit febris ſuſpicio: cuius naturæ ſunt pilulæ de lapide lazuli, aut ſtibium præparatum, ſi corpus robuſtum fuerit; ſin aliter, tutius eſſe arbitror per interualla frequentiùs & mitiùs purgare.

Sunt etiam huic affectioni proficua quædam medicamenta, quæ præter id quod purgant, ab ipſo etiam viſcere efficaciùs repurgant & abſtergunt: huius naturæ ſunt quæ ex chalybe conficiũtur: quæ ſanè

vt huic malo proſint, non ex chalybe præparato, vt in reliquis affectionibus, ſed ex ſola eius limatura cũ aliquo ex pharmacis quæ vim habent vel melancholiam, vel craſſos ſuccos purgare, & præter id duritiem emollitam alijs auxilijs, paulatim imminuere & conterere. Sic enim huic vſui cõficies pharmacum ex ſyrupo confecto ex decocto foliorum ſenæ, epithymi & polipodij ac radicibus capparum, melle & chalybe ipſo, *vbi decem ℥. decocti huius, & tribus mellis, vnam & ſemiſſem addideris limaturæ chalybis*. Vel conficies *ex melle, & puluere diatragacanthi, & limatura eiuſdem chalybis, eadem doſi*. Quòd ſi mitius delicatioribus fœminis efficere velis, ſic facito: *Excipe minæ radicum ſcorzioneræ conditæ ſaccharo ℥.6. ſyrupi capillorum veneris & violarum, anà ℥.1. pulueris electuarij de gemmis ʒ.1. pulueris lapidis bezoar ℈.ß. pulueris rubiæ tinctorum ʒ.2. chalybis præparati & citra præparationem, anà ʒ.6. lento igne fiat electuarium fluidũ*. Alijs verò quibus iecoris calor calida renuit medicamenta, ſat eſt *bolum conficere ex ſacchari roſacei ℥.ß. & limaturæ chalybis ℈.2.* Quod ſanè pharmacum magni ſolet eſſe momẽti, in quibus vitio ventriculi ſplen intumeſcit, & meſeræõ obſtruitur, maximè ſi ante eius ſumptionem aquæ calidæ modicum ſumpſerit laborans. Quòd ſi chalybe vti nõ placuerit, aut idoneum tempus non ſit, hoc vteris præſtantiſſimo auxilio, q. ℞. *ſucci althææ depurati ʒ.2. & ß. decoctionis calamenti ℥. 2. pulueris foliorum ſenæ ʒ. 2. miſce & cum melle deſpumato, quod ſufficiat, fiat electuarium, cuius ſumat laborans per tres horas ante cibum cochleare vnum*. Hunc vſum etiam præſtat ſyrupus ex ſcoria ferri hac lege confectus: ℞. *ſcoriæ ferri præparatæ aqua roſarum ℥.6. paſſularum ſine nucleis, ℥. 4. macerentur per tres dies in lib. 4. aquæ lupulorum, & in fine trium dierum bulliant ad conſumptionem tertiæ partis, & facta [illegible]tura adde radicis rumicis & rubiæ, anà ℥. 2. corticis capparum ℥. 1. radicis fœniculi ℥.1. & ß. aſplenij ℥. ß. capillorum veneris m. 2. iterum bulliant & facta mediocri expreſſione adde ſyrupi acetoſi diarrhodon & de quinque radicibus ſine aceto, anà ℥.2. ſacchari lib.2. fiat ſyrupus, & in fine decoctionis addantur prædicti ſyrupi, huius enim ſumat laborans ſummo mane ℥.3.*

Interim tamen dum hæc fiunt, exteriùs fomentis emollire duritiem curandum eſt: quem vſum preſtat, q. ℞. *radicum althææ, & maluæ, anà ℥.2. ſeminis fœnugræci, & lini, anà p. 1. florum chamæmeli, meliloti, & myricæ, anà m. 1. calamenti, meliſſæ, cuſcutæ, pulegij, & fœniculi, anà m. ß. corticum capparum ℥. 1. bulliant omnia in ſufficienti quantitate aquæ & aceti, & poſtea fiat fomentum cum ſpongia aut filtro, cui addes olei capparum, & chamæmeli, anà ℥. 1. & ß.* Idem præſtat fomentum ex aceto extinctionis marcheſitarum cum prædictis oleis: item euaporationes eiuſdem aceti calidi, vel aceti ſquillitici, quod maioris eſt momenti: item germina tamariſci aut eius cortex ex aceto vel oxymelite decocta cum oleo amygdalarum amararum. Eundem vſum præſtat inunctio, q. ℞. *olei rutæ, capparum & chamæmeli, anà lib. ß. vini albi odoriferi ℥. 4. radicum althææ, maluarum, & filicis, anà ℥. 1. triturentur optimè radices, & ſimul bulliant vſque ad conſumptionem vini, & facta colatura & vehementi expreſſione adde aceti ℥. 3. cyclaminis optimi triturati & mundi ʒ.3. iterum bulliant ad conſumptionem aceti, & facta iterum colatura adde opopanacis, bdellij, galbani, ammoniaci, anà ʒ. 1. diſſoluantur gummi in aceto, & admiſceantur cum alijs, facta iterum leui ebullicione, & cum cera fiat vnguentum molle*. Præſtat & vnguentum, quod conficitur ex dialthæa, ſucco ſummitatum ſambuci, & oleo capparum cum modica cera: item emplaſtrum ex pinguedinibus caponis, anatis, & gallinæ cum puluere marcheſitarum, aut plumbi vſticum diachylone. Confert & œſypi ceratum, & emplaſtrum ex meliloto, & ex mucilaginibus fœnugræci, althææ, & ficuum, adiectis medullis & adipibus: item cyclamen cum ſuillo adipe, aut ſquilla aceto & oleo feruefacta ad conſumptionem aceti, & facta colatura, fiat vnguentum cum cera. Proſunt & omnia quæ hepati indurato proficua eſſe diximus, dummodo ſquillitici aceti aliquid admiſceas, cuius efficaciæ eſt id, q. ℞. *ammoniaci, bdellij, opopanacis diſſoluti in aceto ſquillitico, anà ℥. 1. radicis liliorum, biſmaluæ decoctorum in axungia porci, vel oleo amygdalarum dulc. aut amararum ℥.ß. ſtyracis, myrrhæ, iridis, anà ʒ.2.ß mucilaginis ſeminis fœnugræci extractæ in vino albo ℥. 2. terebinthinæ & propoleos, anà ℥.2.ß. fiat vnguentum*: addes tamen *ſeminis viticis, apij, & petroſelini, anà ʒ.1.* flatus diſcutiendi gratia, eſt quidem magni momenti. Quòd ſi plurimùm ſplen indurauerit, ſic facito: ℞. *radicis mandragoræ diuiſæ in partes q. 1. decoquantur in oleo ſeſamino aut de ſemine lini, cum pauco aceto, contumdantur & extrahe per cribrum: addeque opopanacis diſſoluti in aceto ſquillitico ℥. 2. ſtyracis, myrrhæ, bdellij, ſeminis alKeKengi, anà ℥.ß. propoleos, ceræ nouę, & terebinthinę. q. s. croci ʒ. 2. ſpicę celticę, & ſquinanti, aſari vel viticis, anà ʒ. 1. miſce & vtere*: mirum in modum profectò indurata emollit. Verùm ſi flatus tumorem eius viſceris concitauerit, id inunges vnguento hoc, q. ℞. *olei nardini, & abſynthij, anà ℥.ß. ſeminis agni caſti, capparum & de fraxino, anà ʒ.2. apij, & petroſelini, in aceto maceratorum, anà ʒ.1. coralli rubri vſti & ſcorię ferri, anà ʒ.1 ß. cerę quod ſatis, fiat vnguentum, cui adde tempore illitionis aceti modicum*. Interim tamen dum hæc vnguenta adhibes, non erit ab re inunctionibus vti quæ ventrem leniant: quæ præter id quòd ſpleni proſunt, purgant omnino lienis ſeroſa recrementa, ſi vſq; ad vmbilicum inunctio fiat. Primum ℞. *ſucci cyclaminis ʒ.6. ſucci cucumeris agreſtis aut ſambuci vel ebuli ʒ. 3. farinę lupinorum, & vini quod ſatis, fiat vnguentum*. Aliud ℞. *ſucci ſambuci, & mercurialis, anà ℥.3. mellis communis, & farinę, lupilorum, anà ℥.2. miſce, & fiat vnguentum*: nec erit ab re his addere ſuccum aliquem tenuantem, vt iridis, ariſtolochiæ, & apij, & odoratorum aliquod, vt myrrham, ſtyracem, & ſimilia. Quem quoque vſum mirabiliter præſtat emplaſtrum ex lithargyrio capit. de iecoris duritie ſcriptum, ſi aceti ſquillitici modicum addideris. Proſunt & cucurbitæ cum ſcarificatione, ſed id cautè agendum, & dum ad extimam partem vergit etiam tumor: item ferro candenri vlcuſcula efficere ſupra partem oportebit, verùm cauendum eſt ne ſcirrhoſus tumor in cancrum degeneret: nam hæc ſolùm ex vſu exiſtunt, vbi in tumore & partibus circumſtantibus copioſa abundat pituita, quippe aliter, tutiora ſemper mihi viſa fuere alia auxilia, ſicut ſetonem eidem parti affigere.

Quòd ſi ex flatu, à craſſis ſuccis ibidem impactis eleuato, aut aliunde tranſmiſſo, ſplen dolore & cruciatibus afficiatur, fomentis prædictis ſine aceto vteris, oleis & inunctionibus, addito oleo liliorum, capparum, chamæmeli, abſynthij, & ſpicæ, vel in quo bullierint aliqua ex his quæ nuper retulimus: quem quoque vſum præſtat cucurbita ſupra partem dolentem, aut parum infra appoſita, maximè corpore ab excrementis & copioſo ſanguine immuni: quòd ſi ipſam aliquando ſcarificaueris, non paruum beneficiũ præſtabis. Quòd ſi ſpleni emolliendo plura placuerit legere præſidia, tom. 2. meorum operum cap. de præſidijs ſpleni indurato proficuis copioſa reperies.

Obſtructio.

Huius viſceris obſtructionibus opitulaberis his quæ inſcindendi & attenuandi valenter obtinent, ac poſtmodum his quæ vehementiùs abſtergant & repurgent; & præter ea quæ ſuperiùs retulimus, peculiariter huic viſceri obſtructo opitulantur multa, Quapropter, ſi conſtiterit obſtructionis occa-

occaſionem eſſe improſperam menſium purgationẽ aut ſuppreſſionem alicuius ſanguinolentæ vacuationis, aut vltimo, ſi conſtiterit corpus & ætatem atque humorum abundantiam non plurimùm diſſidere à ſanguinis natura, ſanguis mittendus eſt, quantum ſat ſit vt vitioſus imminuatur, ac rurſus, vt ſubſit purgationi & reliquis auxilijs locus. Quippe ſuſpectum eſt incidentibus & aperientibus vti pharmacis, ni priùs aliqua vſus fueris vacuatione: & ob id leui facta purgatione, protinus porriges oxymel ſimplex aut compoſitum, cùm inueteraſcit affectio: item ſyrupum bizantinum, aut oxymel ſquilliticum cum ſyrupo borraginis, vel lupulorum: aut præſtabis ſyrupũ de hyſſopo, ſi præualuerit frigidus humor, de calamentho, aut de praſſio, maximè adiecto decocto de radicibus capparum, ſcolopendrij, tamariſci, cicerum rubeorum, lupulorum, marrubij, & ſcordij. Proſunt & pilulæ, quæ mirum in modum deobſtruunt, & hac lege conficiuntur. *Excipe myrrhæ, aſari, ariſtolochiæ vtriuſque, ſeminis capparum, anà ʒ. 1. ſpicæ nardi, ſquinanti, anà ʒ. ß. apij, petroſelini, agni caſti, anà ʒ. 1. cum ſyrupo acetoſę aut oxymelite fiant pilulę paruæ*: quibus ſi limaturæ chalybus modicum addideris. magnum præſtabis auxilium. Quo facto, *tertio vel quarto quoque die his addes* quod vim habeat purgãdi, velut ſunt *ʒ. 2. vel 3. foliorum ſenæ*: ſi per noctem maduerint in aliquo ex prædictis decoctis, & facta expreſſione, inque diu curabis fieri, aut, modicum agarici aliquando adijcies, vel ſuccum ſeminis carthami cum ſyrupo acetoſo diarrhodon. Quòd ſi hæc prodeſſe nõ videantur, ſplenis regionem vnges vnguento, q. ℞. *olei amygdalarum amararum ℥. 3. pinguedinis gallinæ & anatis ℥. 1. aceti ℥. 2. vini albi ℥. 1. trochiſcorum de capparibus ʒ. 2. coquantur priùs oleum & pinguedo ad conſumptionem aceti & vini, mox addantur trochiſci, & omnia miſceantur donec fiat medicamentũ molle*: quòd ſi ceratum efformare volueris, *adde ceræ & emplaſtri meliloti quod ſit ſatis*. Inunges etiam partem oleo capparũ cum ſucco ſambuci, vel tamariſci decocto eandem fouebis, quibus peruiæ fiant partes, & faciliùs medicamento abſtergenti & incidenti atque attenuanti cedant. Quibus factis, ad vſum chalybis confugiendum eſt, ea lege quam nuper diximus: quippe hoc ſolum præſidium potens eſt ſplenis obſtructiones radicitus vellere.

CAPVT V.

De omnibus icteri ſpeciebus.

CONſtat euidenter affectionem hanc, quã communi appellatione icterum appellant, à ſymptomate nomen ſumpſiſſe, quia ex qualitate ad quam corpus mutatur, & ex coloris modo, id proculdubio venatur. Sic profectò, cùm varijs coloribus ſoleat cutis vniuerſa citra eius proprium morbum inſigniri & fœdari, ob id variæ quoque reperiuntur icteri ſortes & ſpecies. Prima quidem & communiſſima eſt, in qua vniuerſi corporis cutis, faciei maximè, & adnatæ oculorum tunicæ, in flauum colorem mutantur: dicta quidem icterus, ſumpta ſimilitudine ab auicula Galbula nuncupata: vel, vt alijs volunt, à colore alterius auis quæ Regulus nuncupatur: vel parue biberræ, cui etiam conſimilis adeſt color. Alij quidẽ ab auri ſimilitudine, auriginoſum appellarunt affectum, & Celſus arcuatum, ab arcus cęleſtis colore ducta rationẽ: vtcunque tamen ſit, bilis colorem refert vniuerſum corpus, qui flauus eſt ſeu luteus, talis factus ab eadem bile flaua diſtributa ad extimas partes, coloremque ſui ſimilem inferente. Secunda huius affectionis ſpecies (quam aſſignauerat Hippocrat. lib. 2. de morbis, dicens: *Color fit niger circa faciem, & maximè circa partes velut in vmbra occultatas, & oculi*

A *cum virore pallidi, itemque lingua infernè, & venæ ſub lingua craſſæ ac nigræ, & eſt homo ſine febre, ac mingit vrinã craſſam bilioſam)* proculdubio nomine caret: ſolus enim Paulus lib. 3. cap. 46. icterum nigrum appellauit quòd pari ratione ac in prima icteri ſpecie, cutis vniuerſa nigro colore afficiatur, quia ſanguis ad prædictas partes delatus impurus eſt, & praue expurgatus à melancholico recremento, vitio ſplenis non valentis ſuum munus explere. Quippe ſtatutum eſt à pleriſque Medicorum, præcipuum huius viſceris inſtitutum eſſe, ſanguinem à melancholico recremento purgare: quod cùm exequi non valet, certiſſimum eſt corpus atro colore fœdari. Tertia verò icteri ſpecies in cute apparet, quando B color in ea mixtus ex flauo & nigro effloreſcit, vt Galen. docuit 5. de local. affect. capit. vltimo. Quod ſanè vitium accidere ſolet cùm ſimul iecur & lien male afficiuntur, aut ex retorrida bile malum oritur. Quartam autem & vltimam icteri ſpeciem, primus omnium adduxit Hippocrat. lib. de internis affect. dicens: *Alius morbus regius fit quidem à pituita, hyeme autem maximè corripit, & color ipſius ægri eſt albus, & pectora ipſius pituita plena fiunt, & ſpuit ſaliuam, & cùm excreat, ſingultus ipſi oboritur, & album lotium ac craſſum mingit, & in vrina ſubſidet velut farina*. Denique ſicut nigra bilis aut flaua per cutim delata, icterum ſui coloris gignit, ſic proculdubio pituita id nata eſt efficere: huius tamen C tractationis, cùm ad hydropem pertineat, non meminero hac in parte.

Eſt igitur ictericus affectus ſymptoma in genere qualitatis totius corporis mutatæ, nimirum coloris, prodiens quidem à vitio bilioſi excrementi perperam in eam tranſmiſſi, ob facultatis etiam læſionem, quæ aut praue ſeparat prædictam bilem, aut non ſeparat, vel conficit eius plus quàm par ſit. Sed *Dubium.* antequam explicem quales ſint morbi, quos prædicta ſymptomata ſequuntur, dubitatione dignum iudicaui, quare in ictero bilis quæ effunditur ad cutim, neque febrem concitat, neque putredinem concipit, aut tremorem præter naturam, neque exeſionem vel puſtulas efficit, vt ea quæ in herpete, & D eryſipelate, ac alijs cutis fœditatibus, ſiquidem videtur vtriuſque eadem ratio, cùm idem ſit humor, & eandem partem occupet. Nec valet reſpondere, hãc eſſe differentiam, quòd in his cutaneis vitij humor profunditur ad cutim vitioſus, in ictero verò naturalis: nam in febre ardente dum iudicatoriè efficitur icterus, vitioſus, putridus, acris & mordax longè magis quàm in reliquis prodit humor, & cum hoc ſolùm vitiatur. Cui dubitationi dicendum eſt primò, *Solutio.* quòd licèt verum ſit eundem eſſe humorem, & eandem occupare partem, non tamen eiuſdem partis in vtroque affectu eundem locum occupat, neque eodem modo: bilis quidem in ictero poroſas cutis partes occupat & carnis ſubiectæ, eas nimirum, quas E ſanguis, dum naturalis & naturaliter ad extimas ſedes prodit, calore & colore viuido ac rubicundo afficit: quo fit, vt cùm in loco naturali & modo naturali bilis contineatur, affectum naturali ſimilem natura & modo efficiat, diuerſum tamen in colore, iuxta conditionem & naturam humoris qui cutem inundat: & ob id non putreſcit. In herpete verò & reliquis non tranſmittitur bilis à vaſis ad poroſas partes modo & more naturali, ſed ad eas & ad ſpatia etiam inter media facta diruptione, vt in alijs tumoribus pręter naturam contingit, quæ cùm loca nõ ſint vbi naturaliter alimentum ſoleat contineri, & bilis alimentum præſtare non poſſit, à naturali calore deſtituitur (quantumuis naturalis ad eam partem mittatur, nedum cùm acris & præter naturam eſt) & putreſcit, ac exulcerat, & vitiat. Eſt etiam alia maioris momenti differentia, à prædicta diſſeminata, quòd bilis

in omnibus cutaneis affectibus morbum creat, in ictero autem non morbum, ſed ſolùm qualitatem mutat, citra vllum actionum vitium & ob id in illis vicem cauſæ morbi bilis gerit, in hoc verò ſolùm qualitatem mutat, & loco rubicundi & viuidi coloris, quem ſanguis ſecundum naturam ſolet efficere, auriginoſum concitat ſeu flauum: nam talis neceſſario effloreſcit in cute color, qualis in eadem abundauerit humor. Qua etiam ratione prodit, quòd bilis morbum efficiens non mutet cutem ad flauum colorem, ſed ad modum & naturam morbi quem concitat, atque hæc mihi videntur vera in huius dubij enodatione. Ad prenſum igitur rediens, ſtatuendum eſt, vniuerſam huius mali naturam (vnde nomen ſortitur) ortam eſſe, nimirum à ſymptomate in qualitate totius corporis ad auriginoſum ſeu arcuatum colorẽ mutata: prodiens quidem à varijs diuerſarum etiam partium affectibus, & ob diuerſas ipſos concitantes.

Cauſæ.

Hoc habent ſymptomata omnia proprium & peculiare, vt inter præcipuas cauſas, morbos ipſos (à quibus immediatiùs oriuntur) ſortiantur. Quas quidem & morbos etiã omnes, vt quiſque exactè venari poſſit, expendat, ictericum affectum (vtcunque is ſit) ſemper proficiſci vno è duobus modis: nimirum vel natura agente, vel patiente eadem: vtroque autem modo fit vel toto corpore vel in aliqua eius particula. Quas profectò icteri cauſas & modos complexus eſt pulchrè Hippocrat. lib. 4. aphoriſm. 44. dicens: *Quibus in febribus. 7. vel 9. vel 11. vel 14. morbus regius ſuperuenerit, bonum, niſi, dextrum hypochondrim indurueri, ſi verò non, non bonum.* Hinc enim diſces icteri duo eſſe prima genera, quippe in altero continetur ſymptomaticus omnis, & in reliquo criticus. Symptomaticum dicimus eum, qui partis affectæ ſymptoma eſt vt qui efficitur iecoris phlegmone, aut ſcirrho, aut obſtructione pori fellei, vel illius quo in inteſtina deijcitur, in quo bile in venas regurgitante excrementa candida, totuſque color ſanguinis luteus apparet. Criticum verò ſalutarem, naturæ vi & efficacia atque victoria factum, primum quidem nõ ſalutarẽ, quantumuis criticus ſit, vt mox audies. Sed, vt exactè quis intelligat omnes icteri ſpecies ſimul, & cuiuſque ſpeciei cauſas, expendat icterum in vniuerſum triplicem eſſe: felleum nimirum, hepaticum, & criticum: qui ſanè omnes in multo plures ſpecies ſubſecantur iuxta diuerſitatem cauſæ. Felleus quidem fit vel ab immodica plenitudine veſiculæ fellis, vel paruitate eius, aut ab imbecillitate facultatis attractricis eiuſdem, aut à meatuum obſtructione, ſiue eorum ſit per quos allicitur bilis, ſiue eorum per quos pellitur ad inteſtina, quo regurgitat ad venas bilis & prædictum gignit affectum. Hepaticus autem efficitur icterus ab hepatis obſtructione, ſcirrho, inflammatione aut calida diſtemperie: ad quod etiã membrum reducitur venarum caliditas exurens & totius etiam corporis. Quippe euidentiſſimum eſt prædictis rationibus, & ob infirmitatem iecoris icterum fieri, nam multitudo bilis craſſæ ob ſcirrhoſum tumorem & infirmitatem iecoris expultricis tendens per venas, in eum affectum ferè ſemper commigrat: ſic ab eiuſdem partis inflammatione, & quia plus bilis generatur: & pari ratione obſtructo hepate quominus itura bilis in veſicam conſcendat: ſed euidenti etiam euentu cùm iecur calidum efficitur, quo tempore plus iuſto flauæ bilis generatur quàm veſicula fellis expurgare poteſt: quo fit vt venas irruens prædictum colorem pariat. Quem quoque affectum fieri conſpicimus venoſo genere malè affecto, nimirum corrupto aut exuſto in venis & in vniuerſo corpore ſanguine, ob earum intemperamentum citra hepatis affectum, aut à veneno aſſumpto, vel eiaculato à fera, vel aſſumptis catharticis nõ purgantibus, quæ, vt quibuſdam placet, vel humorem purgandum alunt, vel

A deleteria inficiunt qualitate. Vltima autem icteri ſors eſt, cùm criticus efficitur, qui duplex exiſtit: ſalutaris vnus, qui rurſus fit dum copia bilis ſano exiſtente homine moleſtatur natura, aut in morborum iudicationibus, quæ ſeptimo die aut poſt ſeptimum diebus criticis incidit, antegreſſis coctionis ſignis, in quo excrementa tum alui, tum vrinæ pura ſunt & mediocriter bile tincta, ex quibus partes interiores ſanas iudicamus, præſertim ſi nulla durities in hypochondrio appareat. Alter verò eſt criticus non iudicans, à motu maligni morbi, quem etiam ſymptomaticum dicere poſſumus, qui ſemper ante 7. incidit, quia bilis craſſior eo tempore perfectè cocta eſſe nequit, & ob id coniuncta habet tum cruditatis tum

B malignitatis ſigna. Qui ſanè criticus eſt & non iudicans, inter abſceſſus numeratur à Gal. 1. de diebus decret. & in hiſtoria Hermocratis: verùm tũc vt abſceſſus haberi debet, cùm tenſa apparent hypochondria ob iecoris abſceſſum, qui ſexto die ſuccreſcere ſolet, vt in hiſtoria prædicta & 4. acutorum, expreſſerat Hippocrat. Huic etiam generi reduci poteſt alia huius affectus cauſa, quam adducit Hippocr. lib. de locis, aqua, & aere: nimirum potus malarum aquarum, cibaria corrupta, & ſatietas cum vigilia & curis. In quibus plerumque corrumpitur habitus vno è duobus modis: aut ad calidum videlicet, & ſiccum, & fit ictericus affectus: aut ad frigidum & humidum, & fit malus corporis habitus: & nonnun-

C quam vtrumque ſimul contingit, & efficitur habitus mortui perſimilis.

Signa.

Ex criſi vel naturæ robore morbum regium fieri, facilè ex vehementia præcedentis febris tibi erit noſſe, præſertim ſi mox à prauo colore febris ipſa ceſſauerit, & præceſſerint in vrina coctionis ſigna, & grauis etiam nox ante prædicti coloris effloreſcentiam: in quo excrementa tum alui, tum vrinæ pura ſunt, & mediocriter bile tincta, & nulla adeſt in hypochondrio durities. Verùm ſi ex epoto prodeat veneno, color non erit in vniuerſo corpore ſimilis: quippe diuerſis maculis inficitur, luteis præſertim, ſed nigris etiam & cæruleis ac fuſcis, maximè in dorſo, haud ſecus quàm in peſtilentibus & malignis febribus. Item ſi à

D cibo prodeat, morſus in ventre ſentitur, & aluus concitabitur, & ad vomendum nauſeabit, & calor intra ſex horas fiet auriginoſus, maculis quibuſdam inſignitus: aderit quoque extremorum frigiditas, à qua, ſi iterum incaleſcat & color intenſior fiat, euaſurum laborantem prędices, ſin aliter moriturum, Preterea ex eduliorum corruptione icterum fieri cognoſces, quia corpus cum tumore palleſcit, maximè iuxta ventrem & crura, ac facies ſubtumida & flaua apparet. Fieri tamen ex totius corporis calore & bilioſo intemperamento diſces, quia lentè & paulatim color mutabitur, alui & vrinæ excrementa minimè à naturalibus diſſident, corpus item vniuerſum pruriginoſum erit. Verùm ſi iecur calidum aut inflammatum cauſam

E huic malo præſtiterit, alui excrementa rufo intenſoque colore ſignita excernentur, ſitis aderit intenſa, laborans adeò calidus apparebit, vt febricula laborare videatur, cibos faſtidit, & bilioſa nonnunquam euomit, maximè ſi inflammatio adſit, quam venaberis ex alijs ſignis quæ capite de eius inflammatione adduximus: feruorem enim parte dextra, aut tenſionem, & nonnunquam grauitatem perſentiet laborans, cum totius corporis extenuatione, & varia coloris in plumbeum, pallidum, & cæruleum mutatione. Quòd ſi vitio ſeparationis bilioſi excrementi icterus prodeat, idque ſit quia non probè coquuntur iecori commiſſa alimenta, id noſces, quia color medius erit inter pallidum & cineritium, item facies ſubtumida apparebit, & plerumque ex aliquo præcedente morbo, vbi laborans improbè ſe geſſerit, ſubſequitur, tandem crura intumeſcunt, & laborantes palle-

palleſcunt cum virore. Verùm ſi expellentis vitio fiat, eò quòd errans natura in ventriculum, aut inteſtina pellat, tunc quidem cum torminibus ſuccreſcit, & vrina, ac alui excrementa non mutantur, aut forſan ſupprimuntur, & dolores ex flatu colicis perſimiles accedunt: licet Hippoc. 5. aphor. vltimo, eos qui ictero tenentur, non valdè flatuoſos fieri ſtatuat, nam illud ratione bilis veriſſimum eſt: verùm cum hoc mouet ipſa crudos ſuccos, aut forſan obſtructio fit ab eiſdem, & ob id maximè concitantur flatus. Cæterum ſi pellere ad conſueta loca nequiuerit iecur præ impotētia, citra grauitatem, aut ſenſum aliquem, in ea parte morbus orietur: at ſi ob aliquam obſtructionem ipſius iecoris, (ea parte, & eis vaſculis, aut poris, per quos defertur bilis ad canales ipſam recipientes, ex eadem veſica fellis ortos, ac per iecoris ſubſtantiam extentos, quod accidere ſcimus, aut humoribus craſſis ibidem impactis, aut præ duritie, ſcirrho, vel inflãmatione compreſſo) ſcirrhum, & inflammationem noſces, ex proprijs ſignis nuper adductis: obſtructionem verò, quòd grauitas quædam in eadem parte ſentiatur, maximè dum vehementer reſpirat æger. Item nulla plerunque adeſt febris, vt placuit Galen. lib. 9. local. pharmac. cap. 1. quòd ſi abſque febre deijciantur alicui excremẽta ſubalbida, ſignum erit veſicam fellis laborare, maximè ſi vrina citrini coloris appareat: verùm cùm id vna è duabus cauſis prodire poſſit, vtra harum ſit, coniectandum eſt. Namque aliquando ab imbecillitate trahentis eiuſdem veſicæ certiſſimum eſt prodire, nonnunquam verò ab obſtructione. Trahentis imbecillitas dignoſcetur, quòd citra dextri hypochondrij grauitatem, & excrementa alui alba excernantur, & vrina qualem diximus excerni, maximè cum defectus tractionis ab intemperamento proficiſcitur: nam dum prodit à plenitudine nimia ipſius veſicæ, quæ amplius capere nequit, vel id erit naturale (quod veſica minor ſit quàm par ſit) & ſemper flauo colore inſignietur laborans: vel eſt ab exuperantia bilis, & tunc ſubitò mutatur color cum grauitate ipſius dextri hypochondrij, cæterum præceſſerunt quæ bilioſi humoris prouentum adaugere potuerunt, quod in obſtructionibus eiuſdem partis opus non eſt.

Præſagiũ

Qui exactè futurum euentum in ictericis affectibus prædicere voluerit, primò differentias cauſarum à quibus prodeunt rimari debet, & mox modum, ac rationem agendi vniuſcuiuſque cauſæ. Colligitur enim ex his, quæ hucuſque dicta ſunt, triplicem eſſe icterum: vnum quidem hepaticum, vel ex vitio venarum, aut totius corporis ortum, omnino ſymptomaticum, iecore grauiter affecto à ſcirrho, inflammatione, aut obſtructione, vel epoto, aut eiaculato veneno, non ſolùm iecur infirmante, ſed & vniuerſi corporis humores: ſecundum felleum, ab eius viſceris obſtructionibus ortum: alterum verò criticum, ſed imperfectum, aut prauum ante ſeptimum factum: quos omnes ad genus ſymptomatis anteà reduximus. Secundi verò generis eſt criticus, & perfectus, qui ante ſeptimum fieri rarò poteſt. His ſuppoſitis videndum eſt, quid ex vnoquoque præſagire liceat. Sic profectò icterus ab inflammatione lethalis, niſi intra primum circuitum hæmorrhagia, aut poſt vigeſimum ſuppuratione liberetur æger, ante ſeptimum interficit, niſi hæmorrhagia, aut alui fluxus, aut vrinæ ſuccedens, naturam victam exoneret, quod Heraclidi 1. popul. contigiſſe refert Hippocra. A ſcirrho, & impenſa duritie prodiens grauis eſt, quòd plerunque in hydropem cõmigret: ab intemperie non item: ab obſtructione ſecurior. At ſi ab epoto, vel eiaculato veneno prodeat, tantò periculoſior eſt, quantò deterioris, & intenſioris coloris fuerit: quippe arguit magnam ſanguinis in genere venoſo corruptionem. Sic enim Hippocr. lib. de Coacis primo ſcripſerat: Regio morbo admodũ

A fœdati moriuntur, ſi his alba deiectio plurimùm procedit. Succreſcit quidem prædictis alba deiectio, quæ alijs periculoſa non eſt: vel quia bilis igneo calore feruens in cerebrum rapitur: vel quia conuexa hepatis pars ardens (veneni, purgantis medicamenti, aut grandis intemperiei acceſſu) & inflammata ſanguinem vna cum bile ad ſe trahit, inſtar cucurbitæ: vel quia ſimul cum prædictis cauſis meatus etiã per quos bilis defertur ad inteſtina, obſtructi ſunt à multo, copioſo, vel feruido humore. Qui ergo ita affecti ſunt, moriuntur propter cauſæ magnitudinem, & corruptionem humorum, & temperamenti totius corporis, atque etiam nobilium viſcerum affectum, & ſympathiam: Si tamen ex praua eduliorum natura malum oriatur, non eſt ita lethale, degenerat tamen in B malum corporis habitum, aut in cutis fœditatem, vel elephantiaſim. Imbecillitas quidem, vel ſecernentis, aut trahentis facultatis, potiùs in alios ſanguinis affectus, quàm in lethalem morbum decidere aſſueſcit, niſi diu duret: nam tunc & malum habitum, & cutis, & carnis non leues affectus gignit. Verùm dum criſi, & iudicio, atque actione naturæ fit, non leue eſt dubium quid liceat prædicere: ambigunt enim neoterici, & dubitarunt etiam antiqui quid ſentiendum ſit. Nam Hippoc. 4. aphor. 62. ſolùm eam bonam arbitratus eſt iudicationem morbo regio factam, quæ ante ſeptimum non fit: & eodem lib. 64. explicans quibus diebus futura ſit vtilis, inquit: *Quibus in febribus 7. vel 9. vel 11. vel 14. morbus regius ſuperuene-* C *rit, bonum, niſi dextrum hypochondrium obduruerit: ſi verò induruerit, non bonum*: itaque videtur damnare omne iudicium per morbum regium factum ante ſeptimum, probareque eum quod poſt ipſum fit, dummodo non accedat hepatis durities. Sunt etiam qui mille experimentis nitantur probare, ante 7. viſas eſſe ictericas excretiones laudabiles, quemadmodum aliæ ſunt bilioſorum morborum iudicationes ſalubres ante ipſum ſeptimum. Verùm qui rem diligentiùs ſcrutatus fuerit, reperiet Hippocra. non omnino negare, poſſe aliquando bonam aliquam criſim fieri ante 7. ratio profectò in promptu eſt, quia bilis quæ adeò craſſa eſt, quòd nec per ſudorem, aut vrinã poſſit purgari, & adeò in abditis corporis ſedibus ſita, D quòd per aluum minimè, ſi natura cogatur eam expellere per cutim, nequit hæc ſua ſponte adeò breuiter concoqui, quòd ante 7. coquatur, vt iudicium ſit ſalubre, & fidum: quippe non omnem bilem mittit natura per morbum regium, ſed eam quam contere-re, ac in ſudorem, vel vrinam mutare præ craſſitie nõ valuit: & ob id ea bilis, quæ huius naturæ eſt, ante ſeptimum ſalubriter non expurgatur: licet quæ tenuior ſit 3. 4. & 5. per ſudorem, & vrinam, aut alui fluxum feliciter excernatur, ac fidum, & ſalubre conſtituat iudicium: & hac ratione cenſeo Hippoc. conſtituiſſe ſeptimum huius iudicij terminum. Cui rationi accedit alia maioris momenti, nimirum non ſolùm eſ- E ſe huius euentus cauſam craſſitiem humoris (ſiquidem 14. die iudicantur plures morbi bilioſi, qui antea non potuerunt iudicari, quòd bilis craſſior eſſet, tamen iudicium ea die non fit per morbum regium) ſed certum quendam incoctibilitatis modum, quem cùm natura non valuiſſet ante ſeptimum ſuperare (licet aliquo modo diſpoſuerit, quantum ſat ſit vt criſis per morbum regium fiat tuta) & vi, atque efficacia, & malitia humoris irritetur plurimum, ſeptimo pellit. Qualis verò ſit ille modus incoctibilitatis diſces, ſi expenderis in hoc iudicio per morbum regium facto, quantumuis certum ſit humorem eſſe vitiatum, eſſe tamen à natura correctum, ſi iudicium futurum eſt tutum: cum hoc tamen humorem bilioſum excerni ſub propria forma, quod nulli alteri vacuationi contingit, licet bilioſa prodeant excrementa, non tamen referunt puræ bilis naturam, vt in morbo regio cui-

euidens profectò argumentum prædictæ incoctibilitatis, quam ad craſſitiem cum praua conditione coniunctam, pertinere arbitramur: haud ſecus quàm cōtingit in morbis qui terminantur per abſceſſum, qui licet diu durent, non tamen humores integrè coquūtur, etiamſi recipiant coctionem quæ euacuationi illi ſat eſt: coquuntur enim humores pro ratione futuræ euacuationis. Et ſic in morbo regio per criſim facto, certo quodammodo coquitur bilis, cæterum non ſuperatur, manet enim ſub propria forma, & ob id proprium in cute repræſentat colorem: haud ſecus quàm in alijs icteri ſpeciebus, vbi bilis nullam recipit alterationem, nec mutationem. Argumentum huius veritatis eſt, icterum criticum inter abſceſſus numerari à Galen. lib. 1. de criſib. & in Hiſtoria Hermocratis, quòd à craſſo fiat humore, ſicut abſceſſus: quem ſanè humorem ante 7. coqui ea coctionis ſorte, quæ euacuationi ſufficiat, & naturam non mutet, eſt impoſſibile. Indicium etiam eſt huius veritatis, quod Hippocrat. ſcripſerat lib. 1. popul. parte 2. tex. 22. dicens: *Fuerunt quibus morbi regij 6. die, ſed hos, aut per vrinam purgatio, aut aluus turbata iuuabat, aut magnum profluuium ſanguinis, vt Heraclides qui iuxta Ariſtoclidem decumbebat: atque huic & ex naribus fluxit ſanguis, & venter turbatus eſt, & per veſicam eſt purgatus, iudicatus autem eſt 6. die, non vt Thanagoreus ſeruus, cui nihil horum euenit, & mortuus eſt.* Qua quidem ſententia euidenter probat rationem à nobis adductam, etiamſi lib. de iudicationibus contrarium adduxerit dicens: *In febribus ardentibus ſi accedat morbus regius, & ſingultus 5. die lethalis eſt*: nam intelligere oportet vt in præcedenti textu, niſi ſuperueniat alia vacuatio inſignis. Itaque ſeptimus eſt terminus genuinus, naturalis, & proprius huius iudicij, non accedente alia vacuatione, ſi verò accedat quinto, & ſexto, vltra ipſum verò nono 11. & 14. niſi accedat durities, quæ non ſemper habenda eſt pernicioſa, ſed non bona: quia aliud eſt duritiem cum morbo regio ſuccreſcere, quod eſt ita periculoſum, & malum, ac intellexit ſententia 64. libri quarti: & aliud profectò poſt ipſum, quod grauius, & periculoſius eſt, vt dixerat idē Hippoc. 6. aphoriſm. 42. Præterea ſingultus in omni ictero pernicioſus, ſi ab hepatis vitio prodierit, non tamen ita ſi à ventriculo bilem ſuſceptante. Item ſi fatuitas acceſſerit, aut aphonia, ſignum profectò ſummæ impotentiæ, aut craſſorum, & frigidorum ſuccorum intus manentium ſine bile quæ quodammodo corrigat. Præterea vrinæ tinctæ ſuppreſſio, aut excretio morbo impar, hydropem minatur, bile eunte in hepar, quæ pelli non poteſt, nam præſtat vrinas in auriginе fellea valdè tinctas eſſe, & craſſas, quàm puras, & pari ratione in ictero à ſcirrho, & inflammatione iecoris. Quæcunque igitur ſigna in ictericis facultatē iecoris expultricem infirmam, aut multitudinem bilis craſſæ ſuppreſſam, aut confirmatam iam intemperiem hecticam monſtrauerint, hydropē denunciant, niſi æger morte præueniatur.

Curandi ratio.

Cùm morbus regius verè ſymptoma ſit, & eorum maximè quæ in qualitate mutata ſita exiſtunt, fit profectò vt vno è duobus modis ſuccreſcat: aut dependens à ſuo morbo, vt mos eſt omnibus ſymptomatis: aut abſente morbo, cùm in cute vniuerſa huiuſmodi color appareat, quod peculiare ſolet eſſe vitium mutatæ qualitatis, vt in morbo regio per criſim genito conſpicimus: qui iam non à morbo, ſed à morbi cauſa ex genere venoſo pulſa à natura in cutim vniuerſi corporis, ipſum auriginoſo colore vitians, morbo, ſeu febre iam euaneſcente prodit. Quapropter duplex erit curandi inſtitutio: vna quæ ictero, abſente iam morbo debetur: altera verò quæ illi propria, & peculiaris exiſtit, qui morbum à quo prodit, adhuc vigentem habet. Tamen id primò expendes, quòd licet variæ ſint numeratæ cauſæ, quæ hunc affectum excitare na-

A tæ ſunt, hic tamen ſolùm eſt in animo eas recenſere, quæ nullibi tractantur. Ob id profectò dum ab inflammatione iecoris, aut ſcirrho prodit, ad propria capita recurrendum eſt: nam ſolùm hic in animo eſt recenſere icterum ex imperfecta criſi: ex veneno, ex intemperamento calido, vel ex obſtructione iecoris, aut viarum pori fellei.

Dum verò in acuto feruidoque & febrili morbo (quippe in his ſolùm iudicatoriè ſolet apparere, vt ſtatuit Hippoc. lib. 3. de Coacis dicens: *Spumoſa deiectio, & valdè biliosa, praua, atque inde in auriginem incidunt, quaſi in his febribus, vbi talis reperitur, ſolùm adſit*) morbus regius ſuccreſcit, duplex erit curandi ratio: altera dum ictero apparente ex toto ceſſat fe- B bris: altera verò dum ſymptomaticè prorumpit: & eo tempore inſtituenda eſt curatio vniuerſa, iuxta eū morbum à quo prodit: verùm dum ex toto morbus ſolutus eſt, manente adhuc prauo colore, quinimo mutato morbo in auriginoſum affectum, nullo alio auxilio vtendum, quàm eo quod leuiter diſcutiat quæ ſub cute adſunt excrementa, vt latiùs inferiùs monſtraturus ſum.

Si ex imperfecta criſi

At ſi ex imperfecta criſi deprauatus hic color ſuperſit, coniectandum eſt tunc, an ex vitio obſtructi, vel inflammati iecoris prodeat (quod proprijs ſignis venaberis) quo tempore conſimilis erit curandi ratio ei, quam adduximus capite de iecore inflammato, aut indurato, & ei etiam quam paulo inferiùs ſcribā C de obſtructione iecoris, quæ migrat in icterum. Verùm ſi id non accidat, niſi quia cruda materia, & veluti incoctibilis facta, non valuit naturæ beneficium ſuſcipere quantum ſat erat, tunc profectò, quod inchoauit facere natura, ſi res optimè ceſſura eſt, inſequeris. Quippe vel per vrinam, vel per aluum, reſiduū humoris pellit, vt de mente Hippocrat. paulò ante retulimus: quo fit vt mox ab apparente flauo colore, præmiſſis quæ modicè vias reſerent, & craſſitiem attenuent, expurganti etiam vteris medicamento. Sic enim ſerapio ex duabus radicibus cum aceto, vel acetoſo ſimplici, aut cichorij exhibito cum aqua lupulorum, cichorij, & graminis, humorem purgabis infuſo rhabarbari in aqua lactis cum ſyrupo ex infuſioni- D bus roſarum: nam in eo ictero cuius immediata cauſa eſt flauæ bilis redundantia, ſpecialiùs bilem expurgare oportet, non ſic vbi obſtructio cauſam præſtat, tunc enim parum, aut nihil iuuat bilem purgare, ſed eum tantùm humorem qui obſtructionem molitur, niſi ex craſſa, & ſincera bile obſtructio etiam ſuboriatur. Præterea facta hac purgatione, iterum ad ſerapij exhibitionem te conferes, & in aquis quibus diluitur, *tertio quoque die ʒ. ß. aut ℈. 2. rhabarbari infundes*, idque porriges. Curabis etiam antequam vrinam mouere incipias, ſanguinem parum minuere, ſaltem ex dextra ſaluatella, ſi nec plenitudo quid amplius poſtulauerit, nec vires videantur permittere. Quòd ſi in vrina aliquod apparuerit ipſius bilis redundantis veſtigium, tranſactis aliquot diebus, quibus vſus fueris E minutis illis purgationibus, ad ea quæ vrinas mouent te conferes: id tamen blandè facies, ne iterum intenſior fiat febris, initium tamen ſumes ab emulſione quatuor ſeminum frigidorum maiorum, cum aqua cardui, graminis, & radicum diureticarum: item aliquando vteris oxymelite compoſito, vel ſyrupo acetoſo diarrhodon, vel de eupatorio cum prædictis aquis: prodeſt & aqua lapati acuti, vel decoctum radicis eius, quod vtilius fore arbitror.

Si ex veneno purgan… pharmaco pr… deat.

Conſiderabis primò an ex virulentia eiaculata à venenoſa fera morbus regius oriatur, quippe eo tempore omni diligentia curandum eſt ad extima venenum reuocare, frictionibus, cucurbitis, & inunctionibus ex oleo Matthioli, vel aqua ex inſtillatione theriacæ: quo facto, *theriacam ipſam porriges, & mithridatium ſingulis diebus pondere ℈. 2. cum aqua ſcordij,*

&

& ſyrupo ex ſucco limonum: item lapidem bezoar, aut cornu monocerotis, & aliæ quæ aduerſus vnumquodque venenum ſignatim ſcripta apud authores reperies. Verùm ſi ab aſſumpto veneno malum oriatur, tunc quidem videndum eſt quò ſe vertat natura: quippe ſi in ventriculum irruat, vomitibus venenum purgare oportet; ſin aliter, per ventrem medicamento purgabis, blandè tamen: ſat enim eſt caſſiam, mānam, aut ſyrupum ex infuſionibus violarum cum aqua ſcordij, vel ſcorcioneræ porrigere: proſunt enim hæc medicamenta non ſolùm purgando, ſed & veneni vim retundendo. Quo facto ſyrupum porriges de ſucco limonum, & portulacæ, de acetoſitate citri, & bugloſſæ, acetoſum ſimplicem, & oxyſaccharum cū aquis calendulæ, dictamni, acetoſæ, pentaphylli, meliſſæ, cardui benedicti, & ſimilium: tandem eo alexipharmaci genere, quod è directo veneno reſpondeat ſingulis diebus vteris. Quòd ſi ab exurente validiorique pharmaco, quod non probè ſuum munus expleuerit, ſed vniuerſum ſanguinem calfecerit, aut præ cōmotione maioris copiæ obſtructionem effecerit, iuxta illatum damnum ſubuenire oportebit: ſic profectò dum præ calore ſanguinis, aut iecoris, vi medicamenti præſtito icterus oritur, adhibito omnium temperantium genere malum corrigere oportebit: ſi verò ab obſtructione, ijs quæ obſtructionibus opitulantur: hoc tamen habet hæc peculiaris cauſa, quòd ante quoduis auxilium prærequirit abluens, & attemperans aliud, quo vis medicamenti retundatur, fræneturque, & ablutione abſtergatur ſepareturque à viſceribus: ob id ſequenti die ab expurgatione exhibere oportet potum aquæ calidæ, aut eadem die ante prandium, vel lac ſeminum frigidorum maiorum, hordei decoctum cum ſaccharo, decoctum radicis fœniculi, cichorij, & agrimoniæ, ac lupulorum cum ſyrupo duarum radicum cum aceto, & alijs quæ conſimilem vim ſortiantur.

Si ex intē perie totius corporis calida fiat.

Dum morbus hic regius ex totius corporis intemperie calida, & quæ bilioſum reddit ſibi commiſſum alimentum prodit, præter victus inſtitutionem, quæ frigidorum ſit, & humidorum: velut eſt pullorum caro elixa cucurbitis, lactucis, ſcariolis, & borragine: far, aut priſana, vel panis lotus ex lacte amygdalarum dulcium decoctus: cœna ſit ex oleribus decoctis cum eodem lacte, & ouis ſorbilibus. Præterea potus ſit ex aqua hordei cum ſaccharo, aut ſi vires poſtulauerint ex dilutiſſimo vino albo, & tenui, vel rubro ſi corpus robuſtum fuerit, & vino aſſuetum. Inſtitues curandi rationem à leui ſanguinis detractione, & exhibitis apozematis quæ refrigerent ex ſyrupo cichorij, bugloſſæ, portulacæ, papaueris, & borraginis, cum aquis hordei, cucurbitæ, cichorij, acetoſæ, & bugloſſæ, aut ſero lactis, corpus vniuerſum leuiter purgabis manna, caſſia, confectione Hamech ſimplici, dilutis in infuſo rhabarbari iuxta cuiuſque indiuidui naturam, & ætatem. Quo facto, magni eſt momenti *tertio quoque die porrigere dilutum ℥. ß. rhabarbari in aqua portulacæ, aut in ſero lactis*: ac tranſactis aliquibus diebus, balneis aquæ dulcis laborantem committere oportebit, quibus non ſolùm quod in carne eſt bilioſum, diſcutitur, & euaneſcit, verùm & caro ipſa temperatior redditur, quo minus bilem ampliùs generet. Cui vſui habitationem eliges temperatam, & domicilium, ac aerem irrorabis frigidis, & humidis aſperginibus, quietemque laboranti, & animi tranquillitatem imperabis.

à cali-, & intempera- iecore -at.

Quòd ſi morbus hic ex iecore ad calorem intemperato prodeat, quod noſces ex ſiti ingenti, & linguæ aſperitate, ex vrina impenſè rufa, aut intenſioris coloris, ex alui excrementis croceo colore perfuſis cū ventris ſiccitate, ex calore manuum, ac pedum, ex corporis tenuitate cum febricula leui, nullo ſenſu in dextro hypochondrio, nec tumore: tunc quidem coniectan-

A dum eſt, non quemuis calorem ſemper bilem vberiorem generare, ſed eum qui copioſior ſit cum modico ſiccitatis exceſſu: nam ſi vltra pergat ſiccitas, bilem atram potiùs quàm flauam generabit. Quapropter modicè humectare opus erit, & aliquantulum intenſiùs refrigerare: vtrumque tamen opus exequi oportebit his, quæ vim habeant reſerandi, & modicè aperiendi: nam coniectabile eſt, in arctis, & minutiſſimis iecoris vijs manere generatæ bilis aliquid, quod deinceps obſtructionis, aut inflammationis ſit principium, & ob id conſuluit pulchrè Auicen. fugiendum eſſe ab his quæ adſtringendo refrigerant, ſed innitendum eſſe ijs quæ reſerando, & repurgando id munus exequantur, vt non ſolùm intemperamentum retun-
B datur fræneturque, verùm ſi quid collectum eſt, repurgetur, & ea etiam ratione attemperetur iecur ampliùs. In primis vt citius refrigeretur, ſanguinem mittes ex dextra baſilica, ſi ſuſpicio ſit plenitudinis, ſin aliter ex ſaluatella eiuſdem lateris: quo facto vteris diluto rhabarbari in aqua lactis extracto tertio quoque die, & altero intermedio emulſionem ſeminum frigidorum maiorum cum ſaccharo porriges, idque facies perſeueranter vno menſe. Ac ſi conſtiterit non omnino prodeſſe, & colorem ad fuſcum quodammodo mutari, conijcies bilem non ſolùm fieri copioſiorem, ſed aduſtam etiam: quapropter dilutum rhabarbari, & foliorum ſenæ in decocto cichorij, & portulacæ, ac hordei, cum modico ſyrupo acetoſo porri-
C ges: idem quoque facies in liquore nouem infuſionū è roſis Hiſpanis, & ſero lactis, cum modico ſyrupo papaueris. Interim tamen, dum hæc exequeris, ad externa auxilia te conferes, inſtituens balnea aquæ dulcis vſque ad medietatem corporis tertio quoque die: ac partem etiam, & iecoris regionem inunges vnguento roſarum, ſantalino, vel refrigerante cum modico roſaceo, aut vnguento ex cucurbita, vel oleo roſaceo ſæpius loto aqua portulacæ, vel hordei, facto cum cera alba linimento. Inunges quoque dorſum reſumptiuo vnguento cum modico roſaceo. maximè æſtiuis temporibus: & facto interuallo quaſi vnius menſis, iterū ad purgationem per epicraſim redeundum erit, qua bilioſa recrementa, quibus iecur intenſiùs incaleſcit,
D repurgentur. In quo caſu mirum in modum prodeſt ius pulli pleni radicibus, herbis, floribus, & ſeminibus frigidis: proſunt & balnea aquæ dulcis. Si velis plura ex topicis adhibere auxilia, lege tom. 2. cap. de iecur refrigerantibus.

Si ab obſtructione iecoris aut pororum fellis fiat.

Mirum non videri debet, vtramque obſtructionē (eam nimirum quæ in iecore viget impediens tranſitum bilis ad fellis veſicam, & eam quæ vijs obſtructis à veſica in inteſtina fit) ſimul vna curatione voluiſſe auferre, cùm certiſſimum ſit eiſdem ferè auxilijs iuuari, nec non & eam quæ ex copioſa bile in iecore coaceruata ob defectum diſtributionis, aut ob impenſum calorem eam euocantem, atque ebullientem, & incraſſantem. Quapropter primò videndum
E eſt ſi alui excrementa alba appareant, ſi vrina nimis craſſa, & intenſa, an ſanguinem mittere aliqua ratione opus ſit: nam videtur ex vſu non fore, ſiquidem bilioſi ſolùm ſucci præeſt abundantia, eaque à ſanguinis conſortio ſeparata, & ad carneas corporis partes tranſmiſſa: item nec ratione morbi ſanguinem licebit fundere, nam obſtructio eſt, à crudorum ſuccorum copia forſan facta: quibus rationibus adſtipulatur Galen. lib. de purgantium vi, dicens: *Si morbo regio laborantibus ſanguinem miſeris, extremam in perniciem ages.* Quibus non obſtantibus, multis rationibus, & modis ſanguis in hac affectione vtiliter mitti poteſt: primo quidem malo incipiente, retractionis humorum qui obſtructionem moliuntur, gratia: ob id Paulus ſtatuit conſilium eſſe, venam in dextro cubito ſecare, vbi meatus veſicæ bilis vtrique ſunt obſtipati, vel alter duntaxat: item ſi ſimul ſanguis abundet,

Sāguinis miſſio.

det, aut ſit præcipua obſtructionis occaſio: quapropter dixit Aetius duo maxima eſſe in hoc affectu remedia, nimirum venæ ſectionem, & purgationem, ſed venæ ſectio tunc ex vſu eſt cùm ſanguis abundat, aut bilis copia ibidem eſt coaceruata. At dum menſium fit ſuppreſſione, licet inueteratus ſit morbus, ex vtroque talo ſanguis mitti debet: nam Conciliator etiam in viris, tanquam peculiare præſidium iubet vtriuſque pedis venam ſcindere, exiſtimans hoc ſolum præſidium ſufficere. Item, licet inueterato iam morbo non liceat ſanguinem mittere, maximè iecore indurato, ne in hydropem commigret affectio, iubet Auicen. ſanguinem per ſcarificatam cucurbitam extrahere, vel ſub ſcapula dextra, aut in dextro hypochondrio, paulo inferiùs à iecoris regione, præſertim in inueterata obſtructione, & vbi bilis copia ibidem infarta eſt. Præterea ex ſaluatella vtraque iubet idem author ſanguinem mittere, dum icterus mixtus eſt ex nigro, & flauo: ex quo infertur, in flauo licere ex dextra ſaluatella ſanguinem mittere. Nec deſunt qui ex venis ſubtus lingua ſanguinem fundant: quod ſolùm prodeſt inueteratis, ob iecoris cum venis illis cõſortium. Sed rem hac lege colliges, vt certum ſit quid agere oporteat: ſi ex morbo acuto ante 7. prodeat, ſanguinem mittes, ſi poſt accidat, & diu duret, ex ſaluatella: ſi per ſe icterus incipiat, mox à principio ex dextra baſilica idem facies, vel ſi ſuppreſſione alicuius ſanguinolentæ vacuationis prodeat, vel ipſam reuocabis, vel iuxta membrum, per quod ſanguis fluebat, ſanguinem mittes: ex talo nimirum, ſi menſes ſupprimantur, aut improbè fluant, & ex eadem etiã parte, ſi varices, aut hæmorrhoides deliteſcant; ac ſi poſſibile fuerit, ipſas hæmorrhoidas excitabis, & hirudinibus ſanguinem ab ipſis fundes. At ſi inueterata ſit affectio, & nihil horum fuerit (licet authorum aliquis contrarium teneat) tunc quidem fugiendum eſt omnino à ſanguinis detractione: quippe non rarò ſanguine miſſo, & iecore facto imbecilliore, in hydropem commigrat affectio. Verùm ſi icterioſus hic affectus dolorem colicum ſibi comitem afferat, nulli eſſe dubium arbitror, quin protinus ſanguis mittendus ſit: nam cùm talis icterioſus dolor non ſit verè colicus, ſed ſolùm ex efferueſcente bile in iecore, reiectaque in ventriculum, & partes ſibi vicinas, ob id citra cunctationem ſanguis mittendus eſt, differendaque alui purgatio (niſi vrgeant primæ regionis excrementa) donec dolor mitior fiat. Eſt namque prædictus icterioſus dolor inflammationis iecoris ipſius præludium: quo fit, vt fugiendum omnino ſit à pharmacis vim in iecur inferentibus, & protinus confugiẽdum ad ſanguinis detractionem, quo magis dolor videatur vrgere: nam citra hoc præſidium etiamſi ventrem inungas, aut mille alijs præſidijs vtaris, nihil profectò facies amplius, quàm in deterius laborantem ducere.

Purgandi ratio.

Quo facto (aut ſi id fieri non eſt opus, eo infecto) inſtitues protinus eam victus formam, quam adduximus capite de iecoris obſtructione, extenuantem nimirum, & inciſoriam, ac ex bonis, & coctu facillimis edulijs. Interim tamen dum hæc fiunt, vidẽdum eſt (ſiquidem purgare peccantes humores incumbit, idque magis quàm vel ſanguinem mittere, vel quoduis aliud auxilium porrigere) quales eorum præparare, aut purgare opus ſit: quippe id non ſatis apud authores compertum eſt, aut, vt rectiùs loquar, parum controuerſum. Nam omnes ferè vnanimi conſenſu humorem bilioſum diſponere, & educere ſtudent, vt qui ſymptomatis ſit immediata cauſa: nec deſunt qui pituitoſos, & craſſos obſtructionem efficientes, præparant, & purgando educunt: verùm id minus diſtinctè quàm par ſit. Primo enim in hac controuerſia expendendum eſt, veram, & genuinam curandi rationem à cauſæ ablatione principium ſumere, &

A cùm in ictero vicem cauſæ potiſſimæ gerat obſtructio iecoris, & pori fellei, citra cuius ablationem, etiãſi bilem purges, & repurges, nuſquam qualitatem illã in meliorem mutabis. Item incidentia, & attenuantia, quæ authores ad præparationem conſulunt, non opus ſunt humori bilioſo, qui ſuaptè conditione tenuis eſt, & ijs tenuior fiet. Præterea ſi Hippocr. fides tribuenda eſt lib. de internis affectionibus, ictero affectis non licet medicamentum bilem purgans exhibere: inquit enim: *Cæterum medicamenta bilem ducentia ne propinato, ne corpus magis conturbes*. Quibus rationibus commotus arbitror, in ictericis affectionibus duobus modis eſſe purgandum: vno quidem, & primo, his quæ craſſos, & obſtruentes humores du- B cant, abſtergant, ac repurgent, quo aperta obſtructione bilioſus humor qui gignitur, ad ſibi naturalia loca liberè permeet: quo ſolo auxilio, ſi exactè attenuãtia, & incidentia adhibueris, morbum curabis: alio verò his quæ bilem, quam naturalia vaſa capere non poſſunt, imminuant, & paulatim euacuent, idque poſtquam obſtructio adaperta ſit, & viæ patentiores factæ, niſi ex copioſa bile, aut non diſtributa ob debilem facultatem, icterus fiat. Verùm neutrum horum licet validis, & copioſè purgantibus pharmacis (vt cõſuluerant Aetius, & alij) exequi: obſtructum enim corpus id ferre nulla lege poteſt: ſatius enim eſt paulatim à longinquo bilem allicere, & craſſum humorem ab obſtructo vaſe educere, quàm ſubitò euoca- C to excremento maiorem, & preſſiorem efficere obſtructionem, vt non rarò incautis, & imperitis contingere aſſolet. Quapropter primo mali acceſſu ea inſtitues medicamenta, quæ vim habeant attenuandi, & incidendi, ſi priùs pharmacum vias communes purgans dederis, ne attenuantibus excrementa ad obſtructas partes deferas. *Sunt autem* hæc ſyrupus cichorij, capillorum veneris, borraginis, & acetoſus ſimplex, à quibus, facta leui purgatione cum infuſo agarici in liquore nouem infuſionum roſarum Perſicarum, addito ſyrupo ſolutiuo ex eiſdem roſis, preſſiùs, & diligentiùs incides; & attenuabis, exhibito ſyrupo de byſantijs, de duabus radicibus cum aceto, D de quinque radicibus, aut oxymelite ſimplici, vel cõpoſito cum aquis oxalidis, cichorij, apij, adianthi, calaminthæ, fœniculi, gentianæ, marrubij, petroſelini, radicis rumicis, vel rubiæ, cum modico vino albo odorifero, dummodo febris non adſit. *In quibus ſanè quarto quoque die infundes rhabarbari, & agarici, anà ℈. 1. & facta expreſſione admiſce prædicto decocto quantitate ℥. 2. & ß.* Quibus factis iterum innitẽdum eſt extenuare prædictos craſſos, & crudos ſuccos, exhibito pharmaco paulò efficaciùs purgante cum reſeratione: cuius cenſus ſunt *ſeri lactis ℥. 4. in quibus maduerit per noctem ℥. 1. & ß. carthami conquaßati, cinnamomi ℈. ß.* prodeſt & *hieræ ſimplicis Galeni ʒ. 1. & ß. cum melle roſaceo*. Quòd ſi hæc videantur non pro- E deſſe, acuere oportet prædicta medicamenta, *addito hieræ diacolocynthidos ℈. 1.* alij verò addunt *diagridij gr. 5.* Poſſumus etiam purgare hoc medicamento, q. ℞. *hieræ picræ ʒ. 1. rhabarbari, & agarici trochiſcati, anà ʒ. ß. raſuræ eboris, & cornu cerui, anà ℈. ß. cinnamomi gr. 8. croci gr. 4. miſceantur cum ʒ. 2. catholici.* Verùm vbi iam bilem cum craſſis humoribus ſimul purgare ſtudemus, dubium non eſt, quin oporteat ſimul infuſo rhabarbari, & agarici, in aqua graminis, radicis rubiæ, anchuſæ, rumicis, vel acetoſæ, vti. Item prædictarum herbarum, & radicum decoctum cum carthamo, aut rhabarbaro, tertio quoque die porrigere probatiſſimum eſt: ſed magnæ efficaciæ creditur eſſe decoctum radicis filicis, & ſeminis ſecuridicæ, aut puluerem earum cum oxymelite. Præſtat & illud, q. ℞. *ſucci mali granati acidi, & dulcis extracti aqua graminis, anà ℥. 1. & ß. facta reſidentia, & ſeparata, adde oxymelitis ſimplicis ℥. ß. & potui præbe.* Quòd

ſi pu-

ſi putredinis alicuius in viſcere ſuſpicio ſit, porriges id, q. ℞. *ſucci cichorij depurati, & cocti* ℥. 1. *oxyſacchari ſimplicis* ℥. 2. Quòd ſi his factis adhuc conſtiterit affectio, curandum eſt bilem flauam minuere ſeligenti pharmaco, & poſtmodum ad ea quæ huic malo inueteratis iam obſtructionibus (licet aliquo modo minoribus factis) prodeſſe ſcimus, confugiendum eſt: quapropter hunc puluerem porrigere oportebit, cuius mirabilis eſt efficacia, & ℞. *vermium terreſtrium in vmbra exſiccatorum priùs cum vino præparatorum* ℥. 2. *rhabarbari electi* ℥. 1. *ſtercoris canis exſiccati* ℥. ß. *redigantur in puluerem, & cum hydromelite exhibe* ʒ. 1. & ß. *ſingulis diebus quindecim dierum ſpacio.* Mirabilis etiam eſt efficaciæ vſus pilularum, q. ℞. *trochiſcorum de ſpodio* ʒ. 3. *rhabarbari* ʒ. 2. *pulueris vermium terreſtrium* ʒ. 1. *& ß. puluerizentur, & cum ſyrupo de praſſio fiant pilulæ num. 36 quarum ſingulis diebus ſpatio vnius horæ ante prandium tres ſumat laborans.* Prodeſt & ſingulis diebus vinum ſic confectum porrigere: *Excipe marrubij* ℥. 3. *lupulorum* ℥. 1. *radicum bugloſſæ, radicum eupatorij, anà* ℥. ß. *rhabarbari conquaſſati* ℈. 4. *ligni aloes* ʒ. 1. *bulliant omnia in lib. 3. vini albi odoriferi vſque ad conſumptionem tertiæ partis, & facta colatura excipe huius vini* ℥. 2. *ſacchari* ʒ. 1. *& ß. miſce, & laboranti porrige.* Ferunt etiam vrinam pueri cum ſaccharo mirum in modum prodeſſe: deobſtruit tamen perbellè id, q. ℞. *conſeruæ capillorum veneris, radicis apij, anà* ℥. 1. *pulueris triaſantalorum* ʒ. 2. *diarrhodonis* ʒ. 1. *quatuor ſeminum frig. mai. inciſorum anà* ʒ. 2. *cum ſyrupo intybi fiat opiata, cuius ſumat* ℥. 1. *cum aqua graminis.*

Quòd ſi hæc vulgaria, & leuia parui momenti videantur, ad ea quæ efficacioris ſunt potentiæ confugiendum eſt: cuius naturæ eſt id, q. ℞. *diacurcumæ, & dialaccæ, anà* ℥. 1. *trochiſcorum de rhabarbaro, & de abſynthio, anà* ℥. ß. *pulueris diarrhodonis* ʒ. 2. *hepatis lupi præparati* ʒ. 3. *quatuor ſeminum frigidorum maiorũ, anà* ʒ. 1. *ſyrupi acetoſi diarrhodõ, aut de eupatorio quod ſatis, vt fiat confectio, cuius cochleare vnum cum* ℥. 2. *aquæ capillorum veneris, vel graminis ſingulis diebus, aut tertio quoque die laboranti porriges:* præſtant & *triferæ Perſicæ* ʒ. 2. *cum aqua lactis.* Pari etiam efficacia prodeſt *theriaca magna, dialacca, aut diacurcuma quantitate duarum drachmarum:* item *trochiſci de rhabarbaro, de eupatorio, de abſynthio, ad* ʒ. 1. *cum decocto aliquo ex ſupradictis.* Prodeſt etiam *decoctum foliorum raphani, eupatorij, aut praſſij, quantitate quatuor vnciarum cum ſaccharo, aut modico oxymelite.* Mirum etiã in modum prodeſt ſyrupus, q. ℞. *lapati, lentiſci, & capillorum veneris, anà m. ß. quinque radicum diureticarum, radicis acori, gladioli, et rumicis, anà* ℥. 1. *ſeminum frigidorum maiorum* ʒ. 2. *ſeminis apij, fœniculi, & petroſelini Macedonici, anà* ʒ. 2. *chamæpityos, chamædryos, & valerianæ, anà m. ß. hordei mundi p. 1. infundantur radices, & ſemina per noctem in aceto, & poſtea fiat decoctio in vino albo, & aqua ſufficienti, cui percolato adde mellis quod ſufficiat vt fiat ſyrupus, cuius* ℥. 2. *cũ ſero lactis, aut aqua graminis ſummo manè porriges:* item *coagulum leporis cum meraco dilutum ad dies quinque.* Quòd ſi hæc non proſint, & ventrem plura generare cruda excrementa, ibidemque immorari conſtiterit, ac mox remeare in venas effectura maiorem obſtructionem, tunc quidem vomitibus rem agere oportet, conſulens *tertio quoque die vomere, & die intermedio porriges oxymelitis compoſiti, aut ſimplicis* ℥. 1. *cum aqua atriplicis.* Conficies ſyrupum purgationi, & præparationi aptiſſimum q. ℞. *capillorum veneris, agrimoniæ, pimpinellæ, anà m. 1. & ß. radicum rubiæ, rumicis, cichorij, petroſelini, & fœniculi, anà* ʒ. 1. *& ß. paſſularum ſine granis* ℥. 2. *epithymi, & polypodij, anà* ʒ. 3. *abſynthij Pontici p. ß. coquantur in lib. 4. aquæ ad medietatem, & colaturæ adde foliorum ſenæ* ℥. 2. *& ß. ſeminis carthami conquaſſati* ʒ. 3. *iterum bul-*

A *liant, & facta expreſſione, & colatura, adde ſacchari quod ſatis vt fiat ſerapium, & interim dum fit, adde agarici trochiſcati, & rhabarbari puluerizatorum ligatorum ſimul anà* ʒ. 3. *& poſt confectionem ſerapij exprimantur leuiter.* His factis, ſi adhuc affectio perſtet, & indurata maneat, ad vſum chalybis, vel ſyrupi ex ſcoria ferri, tanquam ad vltimum præſidium, ea lege quam adduximus capite præcedenti, confugiendum tibi erit.

Extrinſecus verò iecoris regionem, interim dum hæc fiunt, fouebis decocto abſynthij, ſquinanti, ſpicæ, & apij, addito modico aceti ſquillitici: quo facto eandem partem inunges vnguento, q. ℞. *ſuccorum apij, petroſelini, fœniculi, ſenecionis, intybi, & cichorij, anà* ℥. 1. *aceti* ℥. ß. *olei* ℥. 3. *bulliant omnia ad conſumptio-*
B *nem ſuccorum, & aceti, ac mox adde ſantalorum, & ſpicæ, anà* ʒ. 1. *ceræ quod ſufficiat, fiat vnguentum molle.* Prodeſt & aliud, q. ℞. *ceroti ſantalini* ℥. 1. *olei de ſpica* ℥. ß *pulueris abſynthij, roſarum, & ſquinanthi, anà* ʒ. 1. *miſce.*

De ictero nigro.

Nigri icteri conſideratio eiſdem ferè completur rebus, ac flaui: nam eadem eſt affectio, nimirum mutata totius corporis qualitas ad nigrum colorem, ab eadem cauſarum congerie, licet in diuerſis locis: nam ille qui flauus eſt, vitio iecoris, aut felleæ veſicæ fit: niger verò ob ſplenis morbos, aliquando tamen à iecore affecto. Sic etenim dum iecur plus melancholiæ generat, quàm vel ſplen poſſit trahere ſecundum naturam, vel opus eſt, corpus nigricare (vt in melancho-
C lia affectis) euidentiſſimè apparet: quo tempore citra ſplenis vitium prædictus color in toto corpore effloreſcit, & cum hoc vel hæmorrhoides intumeſcunt, vel vlcera peſſima, & alia mala, quæ ex vberiori melancholia oriri aſſolent in toto corpore, forſan cum melancholicis imaginibus, triſtitia, & mœrore. Verũ dum ſplenis vitio ſuboritur, vna è duabus prodit cauſis: vel ſplene nimirum facto imbecilliori, quo nequit ſuum munus explere, eſt enim illi tanquam peculiare officium, ſanguinem à melancholico recremento defæcare, quo fit vt melancholia ſimul cum ſanguine vniuerſum corpus adeat, & prædictum gignat colorem: vel rurſus fit, quia ſplen obſtructum nequit ca-
D pere dictum ſuccum, neque viæ huic muneri patulæ, & apertæ exiſtunt, & ob id in iecur, & venas iterum remeat, atro colore vniuerſum corpus perfundens. Vtcunque tamen is affectus oriatur, ſiue à ciborum vitioſorum, ac melancholicum ſuccum generantium eſu, ſiue à prauo iecoris intemperamento, ex bonis alimentis hos ſuccos efficiente, ſiue ab obſtructione, aut imbecillitate ſplenis, ſemper maiorum malorum, atque diuturnorum ſoboles, & cauſa eſt, quàm flauus icterus: commigrat enim non rarò in hydropem, & alios incurabiles affectus.

Quo fit vt curandi ratio, licet eiſdem ſcopis, ac præcedens affectus perficiatur, difficiliùs, & tardiùs ſuũ beneficium præſtet: quapropter primo mali acceſſu, ſi eduliorum vitio ſuboriatur, ea in laudabiliora opor-
E tet mutare, & à genitis ſuccis corpus expurgare. Si verò iecoris vitio, ipſum temperabis, vt dictum eſt capite de iecoris intemperantijs, & etiam quod vitioſum genitum iam eſt, purgabis maiori diligentia: & pari lege facies, ſi ſplen intemperatum, ex humore ſibi cõmiſſo plurimum fæculenti, ac melancholici excremẽti generauerit Verùm ſi rem fieri ex calida intemperie hunc ſuccum gignente in quouis prædictorum viſcerum conſtiterit, primò curabis ſanguinem mittere ex dextro brachio, aut ſaluatella ſi iecur pati contingat; ſin ſplen, è ſiniſtro, maximè ſi cum ſanguine eam melancholiam commixtam eſſe cognoueris. Quo facto (aut ſi opus non fuerit) & conſtiterit ob imbecillitatem ſplenem non trahere, vniuerſum corpus à melancholica redundantia purgabis, haud ſecus quàm dictum eſt capite de melancholia, cui miniſte-

niſterio humorem præparabis, & paulatim educes, quia eius imbecillitas nequit copioſam ferre vacuationem. Cæterum ſi ab obſtructione ſplenis prodeat, methodo vteris ſimili ei quam diximus capite de ſplene indurato. Duo tamen ſunt huic affectioni proficua, & quæ maximi ſolent eſſe momenti: primum quidem eſt ſerapium de ſcoria ferri hac lege confectum. ℞. *ſcoriæ chalybis præparati aqua lupulorum ʒ.6. paſſularum ſine nucleis ʒ.4. macerentur per tres dies in lib.4. aquæ lupulorum, graminis, & rubiæ, & in fine trium dierum bulliant ad conſumptionem tertiæ partis, & facta colatura adde radicis rubiæ, & rumicis, anã ʒ.2. radicis fœniculi, & capparum, anã ʒ.1. aſplenij ʒ.ß. capillorum veneris m.2. iterum bulliant, & in vltima efferueſcentia adde foliorum ſenæ ʒ.3. & poſt refrigerationem adde ſyrupi acetoſi diarrhodon, & de eupatorio, anã ʒ.2. oxymelitis ſimplicis ʒ.1. ſacchari lib.2. fiat ſerapium.* Huius medicamenti *porriges ʒ.2. aut tres*, prout aluus plus minuſve egeſſerit. Sed maioris momenti arbitror eſſe vſum pilularum, q. ℞. *chalybis præparati ʒ.1. trochiſcorum de myrrha Raſis ʒ.3. dialaccæ, diacurcumæ, antidoti hemagogi, mithridati optimi, anã ʒ.2 miſceantur omnia, & fiat maſſa, ex qua formentur pilulæ magnitudinis granorum piperis, vel paulo maiores, ſumatque laborans ſummo manè ſingulis diebus ſex, aut ſeptem pilulas ex prædictis, donec ſic per aliquot dies conſumatur prædicti medicamenti ſufficiens quantitas:* ſed mox à ſumptione prædictarum pilularum exercitio vtatur laborans duarum horarum ſpatio.

De formitatis cutis curatio.

Cutis verò fœditatem delere, non plurimum debet nobis faceſcere negotium, curato enim morbo, & ablata cauſa, facilè ſua ſponte euaneſcit: verùm quia aliquando adeò eſt cutis denſa, & humor ibidē impactus craſſior, quòd opus ſit artificis beneficio, ob id placuit ex vſu probatis aliquid ſcribere. Præmiſſa enim morbi ablatione, ſi adhuc ſuperſint in venis humorum reliquiæ, his quę vrinas cieant, eas emouebis: ſic folia raphani decocta cum modico aceto proſunt, & marrubij decoctum cum oxymelite, aut rumicis, & radicum diureticarum cum eodem oxymelite, aut ſquillitico: item ſuccus hepaticæ bibitus, aut roſtri porcini, vel ſyrupus ex ſucco linariæ depuratus cum ſaccharo: præterea decoctum lentium cum aqua fœniculi, & vrina pueri: ferunt ſuccum citri cū ſaccharo manè ſumptum idem præſtare. His factis, corpus balneis aquæ dulcis committes, vel decoctioni ex chamæmelo, linaria, & abſynthio. Fricabis inſuper vniuerſum corpus, & linteis cannabinis inuolues: præterea euaporationibus ex prædicto decocto emollies, & ſudorem concitabis. Præſtat & euaporatio ex decocto corticum fabarum, & palearum hordei cum modico aceto: lotio item cum prædictis decoctis, & modico aceto mirum in modum prodeſt: nec non inunctio ex butyro, & ſale, aut oleo amygdalarum dulcium, vel ſeſamino calidis cum nitro: item præſtat ſternutamenta mouere cum aceto.

CAPVT VI.

De malo corporis habitu, & de omni hydropis ſpecie.

NOn immeritò profectò, conferre adinuicem, & vno hoc capite hos omnes affectus complecti, mihi viſum fuit, ſiquidem conſimile videntur habere principium, & eorum quidam veluti alterius cauſæ, & præludium exiſtunt: quibus etiam reduci facilè poteſt hepatica dyſenteria, quam eiuſdem eſſe cenſus pro comperto habeo: nam licet ea nomine diſſidere videatur ab hydrope, natura tamen, & cauſis vtraque, quàm maximè cohærent. Ante tam en quàm veram hydropis naturam aggrediar, nonnullos ab autoribus hydropes appellatos, reijciendos eſſe à veri

A hydropis conſortio monſtrabo. Venatur quidem Trallianus certam quandam hydropis ſpeciem, quā hydropem ex colliquatione appellat, ex quodam Galeni loco lib.3. de ſymptomat. cauſ. cap.2. quo ſtatuit colliquari quandoque ſuccos in venis contentos, qui ſi non per renes ad veſicam transferantur, ſed ad ventrem, vel ad totum corpus diffundantur, ſubitaneos hydropum ſtatus inducunt: quo fit vt aliquando dici poſſit hydropem à calore fieri. Præter hanc etiam hydropis ſpeciem, aliam recenſet Hippoc. 7. aphoriſmorum 55. dicens: *Quibus hepar aqua plenum in omētum erumpit, ijs venter aqua repletur, & moriuntur.* Item præter dictas, aliam addiderunt Arabes ex illo Galen. loco, arbitrantes ex vitio renum non trahen- B tium, hydropem poſſe fieri. Verùm ſi quis rem hanc diligentiùs penſitet, facilè conijciet nullam harum eſſe verum hydropem: nam cùm potiſſima hydropis ratio ſita ſit in vitio ſanguificationis, vt omnes communi conſenſu fatentur, & in nulla harum conſimile reperiatur vitium, fiet profectò vt iure optimo, à cōſortio hydropum debeant ablegari: nam prima illa quæ ex colliquatione oritur, vt quæ à calore liquante fiat, frigidis curari deſiderat, quod nullus ſanæ mentis vero hydropi adminiſtrabit: præterquam quòd hydrops ex colliquatione, præter id quòd in ardentiſſimis, & colliquantibus febribus plerunque fiat, ſubitò efficitur, & veluti repente apparet, ſuccis illis in vētrem irruentibus ſimul. At hydrops ex imbecillo ie- C core, ſenſim, lentè, ac paulatim excreſcit. Præterea reliqua hydropis ſpecies, cuius meminerat Hippocrat. etiam ableganda eſt à veris, quia, vt inquit Galen. cōment. prædictæ ſententiæ, licet ventrem in tumorem attollat (præterquam quòd ſubitò quoque fiat) ab aqua fit, quam imbecillum iecur cum ſanguine non generauit, ſed quæ ex veſiculis aqua plenis in iecore exiſtentibus, ac ruptis profluxit: quo fit vt multis interuallis diſſideat ab hydrope vitio ſanguificationis facto. Pari quoque ratione cùm vitio renum aqua inter omentum, & peritonæum colligitur, non meretur nomen hydropis, quia non à vitiato iecore, quod hydropis formam præſtat, ſed à renibus non trahentibus, ni fortè vtrumque ſubſit vitium, vt inferiùs refe- D ram, nam inter veras cauſas hydropis, renum defectum ſum annumeraturus: cum hoc tamen hos hydropes, vel per conſenſum factos, vel ſpurios, & pſeudohydropes nuncupare poteris. Quippe Eraſiſtrati ſectatores nulla alia ratione hydropem oriri poſſe putarunt, quàm viarum anguſtia ſanguinis per iecur egreſſum prohibente, nec ipſum vnquam excitari vitio lienis, aut alterius membri, ſed ſemper ex ſcirrho qui iecur obſideat: verius tamen eſt mille modis poſſe fieri: noſſe tamen oportet non omnem eſſe legitimum hydropem, ſed eum qui iecore primo læſo oriatur, reliquos vero vel per conſenſum, vel illegitimos.

Hydropum tamen veram rationem, vnanimi ferè omnium Medicorum conſenſu, à iecoris vitio proficiſci ſtatutum comperimus, & quod proprius eſt ab E vna & eadem ipſius læſione, videlicet frigida intemperantia: quippe fatentur omnes malum corporis habitum à frigidiori facto iecore proficiſci, ſic & hepaticam dyſenteriam, nec non & omnem hydropis ſpeciem. Cæterum licet id verum ſit, non tamen diſtinguere adhuc ſtuduerunt, qualis interſit differentia, ſiquidem ſortiuntur (quantumuis ab vna cauſa prodeant) naturam diuerſam, diuerſum nomen, & longiſſimis interuallis diſſidentem curandi rationem. Itaque ſub malo corporis habitu, crurum, faciei, aut oculorum album colorem, & tumorē intelligimus, qui citra munus nutritionis, aut collectionis apoſtemoſæ fit: quod probat euaneſcentia illius tumoris, à quouis calore, ſiquidem noctu (quantumuis interdiu intumeſcant prædictæ partes) caloris beneficio deliteſcit, & ſubſidet. Hepaticam verò dyſenteriam cum

fluxum

fluxum appellamus, per quem ſanguis excernitur ſi-
milis loturæ carnis recenter mactatæ, prodiens qui-
dem à iecoris frigido intemperamento, ſanguifica-
tionis etiam munus oblædente. Hydropis tamen no
men ſymptoma etiam importat, quod à nimia humo
rum in quibuſdam partibus collectorum abundan-
tia naturam ſortitur, varias conſtituens ſpecies (qua-
tuor videlicet quas diximus) malum corporis habi-
tum, aſcitem, tympaniam, & anaſarcam: aqua aſci-
tem generante, pituita anaſarcam, & tympaniam fla-
tu. Itaque in his omnibus refrigeratur hepar, & ſan-
guificationis munere priuatur, ſiue proprio iecoris vi-
tio, vt inflammatione, ſcirrho, intemperie, obſtructio
ne, diutina ſolutione continui, tumore frigido, cali-
do, molli, duro, febre antiqua, aut acuta: ſiue per con
ſenſum, vt folliculi fellis, ventriculi, meſenterij, inte-
ſtinorum gracilium, pulmonis, renum, & ſepti tranſ-
uerſi. Quæ ſanè partes, aut frigiditate ipſum iecur re-
frigerant, per venas vſque ad cauam, communicata
frigiditate iecoris carni: aut ipſius calorem ſuffocant
non expurgantes iecur, vel ob immodicum fluxum
diſſipant. Item contactu chyli frigidioris, vt contin-
git in potu aquæ frigidæ, calore eius refrigerato: qui-
bus conſideratis facilè reperies innatum calorem nō
minus refrigerare quæ calida ſunt, ſi illius ſubſtantiã
diſſipent, quàm quæ frigida exiſtunt eius calorem ex-
tinguendo. Sic enim calida, frigida, humida, ſicca, &
ex his compoſita, cum materia, aut ſine ipſa, dum ca-
loris ſubſtantiam vitiant, id nata ſunt efficere.

Hæc enim ſunt quæ naturam, & cauſam præſtant
omni hydropi, vt communis eſt omnium ſententia:
ſed differunt quidem prædicti affectus (quantumuis
prædictis rationibus communicent, & omnes ab
vno iecore vitiato ob frigidum temperamentum, &
à cauſis refrigerantibus læſa ſanguificandi potentia,
prodeant) materia, loco, cauſa, & concauſa. Materia
quidem, quia aſcites aquam, tympania flatum, ana-
ſarca pituitam continet. Item aſcites in ventre, & di-
ſtantibus partibus, facie nimirum, & cruribus, vt
Hippocr. 4. de morbis docuerat, viget: tympania in
eodem, & vicinis partibus, hoc eſt ventriculo, & inte
ſtinis, vt idem author ſtatuit 4. aphor. 11. anaſarca ve
rò in partibus carnoſis, vt latius in cuiuſque diſputa-
tione ſum probaturus. Sed differunt adhuc magis cō
cauſa: quia licet ſine vitio iecoris nulla harum fieri
poſſit per ſe, iecur ſolùm materiam ſuppeditat, hanc
verò aut illam hydropis ſpeciem conſtituere nequit
niſi accedat alia concauſa, vt in aſcite renum vitiũ,
quo ſanguis non probè expurgatur: in tympania ven
tris, & inteſtinorum; & in anaſarca carnoſi generis:
quæ omnia licet ab vno iecore materiam contrahãt,
non tamen prædictarum differentiarum aliquam cō
ſtituere nata ſunt, citra prædictas concauſas. Item
differunt, quia malus corporis habitus conſimile ſor-
titur vitium in eodem iecore, ac hepatica dyſenteria,
nimirum diminutam ſanguinis generationem, qui
prolabens per meſeraicas ad inteſtina, prædictum cō
citat fluxum: verùm in malo habitu, ſanguis ille it
per venoſum genus ad ſingula membra, tamen non
mutatur in eorum ſubſtantiam, ſed veluti inutile ex-
crementum manens immutatum, membra in tumo
rem morboſum nulla facta nutritione eleuat, prædi-
ctum malum habitum generans. Quo fit vt ambo
affectus præludium exiſtant hydropis, mox enim à
malo corporis habitu ſuccreſcit, & pari ratione à præ
dicta dyſenteria, quòd conſimilis ſit vtriuſque cauſa,
& idem principium. Item diſſident, quia in omni hy
dropis ſpecie, quod vitioſum, aut crudum generat ie-
cur, ſeparatur à ſanguinis conſortio, & ſic colligitur
in aliquo loco peculiari vt hydropem efficiat: at in
his duabus affectionibus ſimul cũ ſanguine it aquo-
ſus humor, ſeu crudus ſuccus qui pariter gignitur: præ
terquam quòd nō vitiatur, licet diminutè coctus eua-
A dat, vt in hydropis ſpecie quauis, quæ profectò cauſa
eſt, vt ſeparetur à probo ſanguine, vt in aſcite latiùs
dicturus ſum. Præterea ambo affectus diſſident à
quauis hydropis ſpecie, tanquam principium, & via
à termino, terminantur enim malus corporis habi-
tus, & dyſenteria hepatica in hydropem, quòd in il-
lis iecoris actio vitiari incipiat, in his verò iam vitiata
exiſtat, aliena, & omnino ab alitione extranea, qualis
eſt, vel flatus, vel aqua, non iam ſimilis loturæ carnis,
ſed verè ſeroſa ſubſtantia, aut vltimò pituitoſa, & cru
da ab omni beneficio naturæ aliena.

Quas ſanè differentias, vt quis rectè, &, vt par eſt,
callere poſſit, expendat iecur à proprio munere aber
rare poſſe multis modis: nimirum quòd omnino fe-
B rè deſtitutum ſit ſanguificationis munere (nam ex to
to priuari, demortui iecoris potiùs eſt, quàm læſi) ma-
nente ſolùm calore apto ad liquationem chyli effi-
ciendam: vel ſanguificet quidem, cæterum diminu-
tè, aut ex eo quòd commiſſam ſibi ſubſtantiam in-
alienam, & omnino præter naturam commutet: quę
ſanè vitia nobis in his morborum generibus, & in
pleriſque alijs ſeſe oſtendunt. Sic profectò diminuta
eſt actio ſanguificandi in dyſenteria hepatica, & ma
lo corporis habitu: aufertur tamen ita vt videatur ex
tincta ferè, dum ex alimentis fit commeatus in hy-
dropem, eum præcipuè qui aſcites dicitur: quippe eo
tempore nihil, aut quàm parciſſimum ex chylo muta
tur in ſanguinis effigiem, & ob id laborantes atro-
C phia periclitantur, quia ſolùm vi caloris liquatur chy
lus, nullam tamen recipit actionem à ſanguifica potē
tia, ſed veluti ablata videtur ex toto. Vitiatur quidem
iecoris actio, dum in bilioſum, pituitoſum, aut melan
cholicum ſuccum mutatur ferè omnis chyloſa ſub-
ſtantia, vel plurimum eius in flatum vertitur, vt in
tympania, vel in anaſarca in pituitam.

Præterea eluceſcet ampliùs harum affectionum
natura, ſi conſtiterit vtra harum deterior ſit, nam id
non niſi ex propria conditione ediſcere poteris. In
qua re nihil certum ab authoribus elicere eſt poſſibi-
le, cùm tanta ſit eorum in hac re varietas, quanta nu
meroſitas. Multi quidem difficultate curationis tym
paniæ ſeducti ſunt vt credant, deteriorem eſſe eius
D conditionem: alij rei naturam penitiùs intuentes, de
terius vitium eſſe aſcitem ſcripſerunt: nonnulli graui
anaſarcæ aſpectu deterriti, eam grauiorem reliquis
omnibus ſunt arbitrati, & ſic quiſque ſuum tuetur
dogma, reliquorum rationes contemnens. In qua
quidem hæſitatione, primùm tanquam firmum ha-
beri debet, rem aliquam nulli alteri eſſe conferendã,
niſi omnibus cauſis, natura, & effectu pariter metien
da ſit: nam ſi vnius cauſa grauior ſit, & difficilior,
quamuis ſuaptè natura à grauiori excedatur, quæ cau
ſam habeat difficiliorem, difficilior proculdubio ha
benda erit. Sic profectò, ſi aſcites à prauo eduliorum
eſu prodeat; & anaſarca, aut tympania à iecoris ſcir-
rho; aſcites reliquis erit ſalubrior, quamuis ſua natu-
E ra grauior habeatur, & pari ratione tympania à ven-
tris flatu ſalubrior, & facilior erit aſcite, quæ iecoris
vitio prodit: itaque collatio cæteris exiſtentibus pa-
ribus fieri debet, vt eluceſcat cuiuſque vis, & natura.
Secundò ſtatuendum arbitror, ſi ab æquali vitio ie-
coris vtraque prodeat, & id ſolùm velis conſiderare,
deteriorem eſſe quæ plures partes grauiori vitio affi-
cit: cuius naturæ eſt anaſarca, quæ præter iecoris vi-
tium, praua conſtat nutritione in partibus carnoſis;
& ſi affectus naturam intuearis longè deteriorem li-
cet conijcere aſcitem, quæ atrophia eaſdem afficit:
nam quod vulgo fertur tympaniam, quòd curatu ſit
difficilior, grauiorem eſſe, inualidum eſt, & parui mo
menti: nam vacuationibus commodis non orbatur,
cùm euidentiſſimum ſit purgatione indigere, & leua
ri purgata ſubſtantia quæ flatui materiam præſtat:
item per reſolutionem curari poteſt, ſiquidem calor
(à quo

(à quo multi arbitrati ſunt prodire) non intenditur reſoluentium vſu: quia aliud eſt fieri ab excedenti calore, aliud quòd omnino iecur non priuetur calore, ſed à puſillo, & diminuto eleuari, quinimo calorificis quę innatum calorem augeant, frigidum intemperamentum, ſeu remiſsè calidum iuuatur, & geniti flatus diſcutiuntur, atque ob id affectio mitior efficitur. Hæ profectò ſunt huius dubij rationes: ſed his non obſtãtibus arbitror, ſaluo meliori iudicio, tympaniam nõ ſolùm curationis difficultate grauiorem eſſe, vt vulgus cenſuit, ſed etiam affectus natura, & conditione: nam ob id Hippoc. arbitratus eſt, tormina inteſtinorum, & dolores iuxta vmbilicum, cùm remedijs non cedunt, in tympaniam verti, quòd in habitu ſit affectio à qua prodeunt, nedum cùm iam tympania facta eſt. Nam cùm inteſtinorum, & iecoris intemperantiam ſortiatur factam, & habitualem, haud ſecus quàm aſcites, habet tympania illud grauius, quòd in ea duæ reperiuntur intemperantiæ, eæque contrariæ, in aſcite verò vna: quo fit vt licet natura affectus conueniant, ſuperat tympania reliquas, quia pluribus intemperantijs orta, contraria expoſtulat auxilia, quæ citra alterius damnum adhiberi non poſſunt, vt paulò inferiùs monſtrabo. Et ob id iure optimo arbitror eam eſſe periculoſiorem ratione ſuæ naturæ, & difficiliùs curari ob cauſarum contrarietatem, non quidẽ vt multi cenſuerunt, quia euacuationibus non cedit vt aſcites, cum re vera eiſdem debeat curari, ac facilius ſit flatus diſcutere quam aquas educere, ſi aliud non extitiſſet in eius curatione difficilius. His ita cõſtitutis ſumma huius rei ſit, hepaticam dyſenteriam, malum corporis habitum, & tres ſpecies hydropis hoc vnum habere commune, nimirum iecur in ſanguificationis munere vitiatum, diſſidere tamen hepaticam, & malum habitum à reliquis, quòd in illis ſolum iecur patitur caloris innati imminutionem; in hydropis verò ſpeciebus præter impotentiam hanc, etiam alijs afficitur vitijs iecur, aut corpus, vel aliqua corporis pars. Præterea malus habitus diſſidet ab hepatica, & ab anaſarca, quòd in hepatica ſanguis it ad vaſa, non tamen eo vtitur natura, & ob id tranſmittit ad emunctoria, in malo habitu, & anaſarca it quidem, & tranſmittitur ad partes alendas, cæterum in malo habitu non apponitur, ſed colligitur, & ob id mox reſoluitur, vel ſomno vnius noctis, at in anaſarca apponitur, cæterum non vnitur, & ob id non alitur homo, non tamen ita facilè reſoluitur, ſed ſemper durat noctu diuque craſſitudo illa pituitoſa. Præterea aſcites à tympania diſſidet, quòd in aſcite adeſt in iecore intemperantia frigida habitualis, in tympania verò intemperantia calida, quo à malo habitu, & hepatica diſſidere diximus. Quæ omnia expendiſſe magni fore momenti ad curationem ſum arbitratus, ſicut ad præſagium noſſe omnes ferè verſari in periculo æquali, diuerſa tamen ratione. Quippe aſcites grauiſſima eſt, quia ferè extinctum videtur habere calidum innatum, cum acceſſu frigidi habitus: tympania item grauiſſima ob adductam rationem, & quia habet ferè conſumptum iecoris humidum radicale, ad cuius penſum etiam calor imminuitur ex adhæſu calidioris habitus: in anaſarca verò grauiſſimũ etiam eſt periculum ob ſpirituoſæ ſubſtantiæ partiũ noſtri corporis extinctionem, quo nutritione orbantur: conſtat enim partes ſortiri in ſui compoſitione partem ſpirituoſam, qua exequuntur nutritionis miniſterium, qua extincta, quauis occaſione nutritione partes deſtituuntur, quod grauiſſimi eſt periculi præludium, licet diutius ſubſequatur quam in reliquis duabus. Sed ad cuiuſque naturam, & curationem deuenire tempeſtiuum iam eſt.

De malo corporis habitu.

Malus igitur corporis habitus, quem Græci cachexiam appellarunt, laxitas, tumor, & humida totius corporis intemperies cenſetur, idque maximè partiũ

A muſculoſarum, & earum omnium quæ ſub cute ſunt, nec non & cutis ipſius, quam non rarò cum virore albicare comperimus, ſimul cum crurum vacillatione, & laxis tumoribus, nonnunquam cum faciei, & oculorum tumore: ſic enim dixerat Hippocr. 4. de morbis. *Cum materia penetrare poteſt ad inferiora, implentur crura, cum ad ſuperiora, facies, & pectus, aliter in ventre tota colligitur.* Quam quidem affectionem ſi quoad prædictas qualitates in corpore mutatas conſideres, proculdubio ad ſymptoma in genere mutatæ qualitatis reduces, vt Galen. lib. 1. method. cap. 9. aduertit, quantumuis permanentiam habeat, & ſtabilitatem, quæ morbi rationem aliquo modo videntur præſtare. Verum nomen ſymptomatis eouſque retinebit, quouſque actiones ab eo affectu lædi conſpiciamus. B Quòd ſi morbum in intemperie totius corporis frigida velis appellare, non erit ab re, maximè dum ex prædicto intemperamento, vel nutritionem lædi, vel quamuis aliam facultatem contigerit: nam hac lege anaſarca etiam à malo corporis habitu diſſidet, quòd in illa nutritio oblædatur, in malo habitu nondum: & ob id illa morbi, & hic ſymptomatis rationem induit, dum non vltra pergit. Eſt igitur malus habitus ſymptoma ſequens frigidum iecoris intemperamentum, quo dilutiorem ſanguinem generat, nõ æquè alienum à natura, quòd ad membra nequeat peruenire, vt in aſcite, ſed paulò frigidiorem naturali, quantum par eſt, vt veluti madefaciat extimas corporis regiones: quem ſanè mirum non eſt, cùm non C adeò vitiatus ſit, quin natura, vel diſcutere, vel in bonum alimentum mutare poſſit: itaque diſſidet ab aſcite, quòd non colligatur in vno loco, & quòd in malo habitu ſanguis ſit, non aqua: ab anaſarca, quòd licet in vniuerſum corpus eat, non refert naturam pituitæ, nec comitem habet vitiatam nutritionem, vitiabitur tamen procedente morbo, idque vel ratione ineptitudinis alimenti, vel quia ob intemperamentũ frigidum diu perſeuerans, naturalis ipſa potentia oblæditur, in anaſarca verò à principio mali ambo vitia reperiuntur, intemperamentum videlicet iecoris pituitoſum generans ſuccum, & vitiata etiam totius corporis nutritio. Prodit præterea hæc affectio à frigido iecore dilutum ſanguinem gignente, quia tale factum eſt à diuturnis affectionibus, & his in quibus D ſanguis copioſiùs fluxit, vel extractus eſt, aut vbi ob ingentem ſitim, largiori potu laborantes vſi fuerunt: tandem ab eis affectionibus, & eo viuendi genere, vbi non ſolùm iecur imbecilliùs factum ſupereſt, verum corpus vniuerſum adeo vires naturales, & natiuum calorem habet imbecillum, quòd ſanguinem illum modicè aquoſum, nequeat omnino mutare, vel omnino diſcutere, ſicut ſecundum naturam aſſueuerat. Itaque ambo hæc vitia neceſſaria ſunt, & ob id præludium eſt certiſſimum hydropis, à quauis eius ſpecie ſolum differens, quòd in hydrope, intemperamentum illud frigidum in habitu eſt, haud ſecus quàm in hectica febre calidum: at in malo habitu ſolùm in fieri, nullam adhuc habens fixionem, & E permanentiam, & ob id diligenter ſtudendum eſt huic malo ſubuenire, antequam firmatum omnia præſidia contemnat.

Curandi ratio.

In huius mali curatione, cauſa primò vnde principium traxit, inueſtiganda eſt: nam licet potiſſima ſit facultatis ſanguificæ impotentia, ea quippe ex varijs oriri aſſolet cauſis, ſiquidem aut ex frigido potu, vel frigidorum eſu, aut ex decubitu in loco frigido, & incommoda habitatione, vel ex itinere per loca niuoſa facto: aliquando verò prodit facultate diutino, aut acutiſſimo, & grauiſſimo morbo confecta: plerunque ex largiori vacuatione quauis: vltimo verò è retento ſanguine præter naturæ modum, vt in hæmorrhoidibus, aut menſtruis omnino cohibitis, maximè in his quibus ſecundum naturam largiùs fluere aſſueuerant.

uerant. Quapropter in huius mali curatione hæc omnia aduertiſſe erit opus: & primò, ſi ex frigiditate cõtracta ſit affectio (niſi adhuc cauſa refrigerans perſtiterit, nam eo tempore ipſam primò infirmare oportebit, & omnino abſcindere) curatio blanda, & leuis adhibenda eſt, & vires omnino ſeruandæ quales accepimus: nam ſatius eſt corpus extenuare, vt vitioſi humoris portio quædam exhauriatur paulatim, quã viribus non ſeruatis, maiorem copiam euellere. Cùm hoc tamen vtile erit interdum famem, & inediam tolerare, & cœnam prætermittere: proſunt & matutinæ frictiones, ac exercitia moderata corpore ieiuno, ſicut ſomnus moderatus longè à cibo. Victum inſuper boni ſucci, aromatis conditum oportebit parare, & aquæ loco vino vti, vel cinnamomo, & zingibere cocto, vel parum diluto aqua cinnamomo, vel Indicæ ſaſſafraſæ, aut cariophyllis ferueſacta. Præſtat & ſummo manè, vel *aquæ ſtillatitiæ, cinnamomi, aniſi, aut cariophyllorum ℥. ß. porrigere, vel vini meracioris vnciam*. Valet & aromaticum roſaceum cum vino, *theriacæ ʒ. 1. aut mithridatij, vel conſeruæ zingiberis ʒ. 1. & ß.* Fouebis inſuper iecoris regionem oleo abſynthij, ſpicæ, aut liliorum, item vino vbi ferbuerit abſynthium, chamæmelum, & ſpica. Ventriculo etiam prouidebis eiſdem fomentis, aut cataplaſmate ex pane toſto, vino, & pulueribus diarrhodonis, & aromatici roſati; aut oleo ſpicæ, & citoniorum ſuper ſparſis prædictis pulueribus: quippe hæc & cauſam illidunt, & quod genitum eſt crudum reſoluunt. Quòd ſi frigiditas habitualis factaque fuerit, quod rarò accidere ſolet, veluti in hepatica dyſenteria eius curationem inſtitues.

Verùm ſi ob contractam ex diutino affectu imbecillitatem iecur diminutè ſanguinem generet, primitus aduerſus communem medendi artem, roborare innatum calorem reficereque ſpiritum oportebit, & poſtmodum, ſi quid genitum eſt, euacuare, dummodo affectio diutina non ſit: nam incipiente malo à virium robore, inueterato verò à crudi ſucci euacuatione incipiendum eſt. Quapropter cum mox in conualeſcentia alicuius affectus pedes intumeſcunt, cibi offerendi ſunt tenues, & optimi nutrimenti, qui valdè vires roborare poſſint, ac vinum cum pane in prima menſa porrigendum, & aquæ quam pauciſſimum. Item venter fouendus eſt oleo naphthæ, & abſynthij, imponendumque deſuper cataplaſma eſt, ex mica panis toſti, & vino cum pulueribus cinnamomi, coralli, & roſarum: manè verò ſumat laborans vinũ abſynthites cum aromatico roſaceo. Prodeſt & mina citoniorum aromatizata, ſi febris nullum adſit veſtigium, & iecoris gratia *rhabarbari ſcrupulum tertio quoque die* porrigere, *aut eiuſdem tabellas conficere cum quadruplo ſacchari, vel ex diarrhodone duplicato rhabarbaro, & aquæ naphthæ, quibus iecoris lupi præparati addes parum*, quod mirum in modum iecur roborare habet: tandem modico exercitio corpus modicè etiam calfacere, & iecur oleo abſynthij cum pulueribus ſquinanti, & radicis angelicæ inungere, ſi febris ex toto abierit; ſin aliter, detracta angelicæ radice. Qua etiam curationis methodo innitendum eſt, dum ex ingentibus vacuationibus malus hic habitus contrahatur, dummodo vel vacuationes iam ſuppreſſæ fuerint, vel primò ſupprimere ſtudueris, roboratis membris, à quibus fluxiones prolapſæ ſunt, & omni arte ad antiquum ſtatum reductis, ne forſan quod ab eis decidere aſſueuerat, in iecur irruat ceſſante fluxione, quod non rarò ſuccreſcit, forſan maioris damni occaſionem præſtans. Cæterum ſi ex retento ſanguine, quem ſalutis gratia natura aſſueuerat pellere, adeò iecoris calor, & ſanguifica vis infirmatur, vt ſanguinem probum efficere nequeat, vel ex quauis alia vacuatione naturæ conſueta, & neceſſaria, primò quidem ipſam reuocare oportebit, ſi poſſibile fuerit,

A ſin aliter, vel ſanguine miſſo (ſi ſuppreſſio ex ſanguine fuerit) ex talo in ſuppreſſis menſibus, & hæmorrhoidibus, vel ex brachio, parciùs tamen quam ſi malus habitus nondum incœpiſſet, vel per repetita interualla, quoaduſque vires ſufficiant, vt natura leuetur, ac calor ventilari faciliùs poſſit, citra ſpirituum, & caloris ſenſibile diſpendium: vel expurganti medicamento exhibito, ſi ſuppreſſio ex vitioſo aliquo ſucco profluit. In qua re paulatim, & per vices ſatius erit purgare, quam ſubitò vacuatione facta, vires per diſſipationem perdere: quo facto ad roborantia te conferes, ea lege quam ſuperiùs diximus, & paulò inferiùs fuſiùs leges. Verùm quia impoſſibile eſt malo procedẽte in quauis prædictarum cauſarum, non generari aquoſæ, aut craſſæ ſubſtantiæ plurimum, ob id curan-

B dum eſt, eam digerere cautè, & prudenter, ne potibus, & digeſtiuis plus aquæ cruribus, & iecori præſtetur, quod facies his quæ ſimul eam aquam educant, & iecur, ac viſcera roborent. Huius naturæ eſt rhodomel cum ſyrupo eupatorij, & abſynthij, aut ſyrupus cichorij cum oxymelite compoſito, & aquis ſtillatitijs, ex lupulis, abſynthio, & gramine, vel aqua deaurata. Poſtmodum verò ſyrupo hoc purgatiuo vteris, q. ℞. *radicum diureticarum, polipodij quercini, & ſeminis carthami, anã ℥. 1. hyſſopi, praſij albi, origani, agrimoniæ, cuſcutæ, & adianthi, anã m. 1. ſeminis aniſi, fœniculi, & melonum, anã ʒ. 1. coquantur in lib. 4. aquæ ad tertias, hoc eſt ad ℥. 15. & in colatura infunde per noctẽ*

C *foliorum ſenæ ℥. 4. agarici ℥. 1. & ß. epithymi ℥. ß. zingiberis ʒ. 2. bulliant parum, & fiat expreſſio, in qua diſſolue ſacchari albi lib. 1. & paretur ſyrupus mediocriter coctus, cuius capiat quinto quoque die ℥. 1. & ß.* aut ſi velis, plus purget laborans, *adde huic doſi in infuſione rhabarbari ʒ. 1. cum ℥. 2. aquæ hordei, aut ℥. 1. vini, & altera eiuſdem aquæ*: vel fiat ſyrupus etiam ſolutiuus, q. ℞. *ſyrupi eupatorij, vel acetoſi diarrhodon, cichorij, aut roſarum Perſicarum ſimplicis ℥. 3. rhabarbari infuſi in aqua praſij ʒ. 6. cuius ſumat tertio quoque die ℥. 1.* Quòd ſi vel his aluus probè non egeſſerit, aut medicamentũ mutare libuerit, his pilulis vteris, q. ℞. *aloes optimæ, pulueris hieræ ſimplicis, rhabarbari electi, & agarici trochiſcati, anã ʒ. 1. cum ſyrupo abſynthij, aut*

D *oxymelite ſquillitico fiat maſſa, cuius pilulas duas, aut tres capiat hora vna ante cibum*. Verùm in huius mali curatione, & in omni etiam hydropis ſpecie, inſtituẽdum eſt potiùs humorem pręparare, educere, ac viſcera roborare ijs quæ ſicca ſunt medicamentis, & puluiſculis, quàm potionibus, & ob id Gal. imitatione, ac hyberno tempore (nam æſtate non inconuenit aliquid potulentum præbere) pręſtabit inter vnam, & alteram purgationem porrigere tabellas, q. ℞. *pulueris aromatici roſati, diamargaritonis frigidi, anã ʒ. 2. raſuræ eboris, & cornu cerui, anã ʒ. 1. ſacchari albi diſſoluti in aqua roſarum ℥. 3. fiat electuarium, & manè cum vino albo porrige eius tabellam*. Vel aliud paretur, q. ℞. *raſuræ eboris pulueriʒati, aromatici roſati, anã ℈. 2. pul-*

E *ueris electuarij triaſantalorum, & electuarij lætitię Galeni, aut loco eius diacimini, anã ʒ. ß. ſacchari albi diſſoluti in aqua roſarum ℥. 4. cuius capiat ʒ. 2. ante prandium, aut cœnam, ac ſuperbibat oxymelitis ſimplicis, vel ex decoctione radicis petroſelini, fœniculi, aut hyſſopi ℥. ß.* Quibus, vt poſtulauerit affectio repetiris, ventriculo prouidebis oleo de ſpica, de cariophyllis, ac de abiete, & de mentha: item ipſum fouebis, q. ℞. *radicis althææ, cichorij, enulæ campanæ, anã ʒ. ß. roſarum rubearum, balauſtiorum, agrimoniæ, menthæ, abſynthij, florum chamæmeli, & anethi, anã m. 1. & ß. ſeminis aniſi ʒ. 1. ſquinanti, cyperi, calami aromatici, anã ʒ. 3. fiat decoctio in lib. 2. vini, & vna aquæ*, & cum ſpongia foueatur ventriculus: item ex prædictis herbis, & ſeminibus fiat ſacculus, qui ventri adhibitus idem præſtet beneficium, & alijs præſidijs vteris quæ reperies tom. 2. cap. de iecoris præſidijs.

De aſcite.

Prima, & quæ magni eſt periculi, hydropis ſpecies (aſcites eo nuncupata, quòd ventrem aqueo humore, & ſero plenum repræſentat, haud ſecus, quam ſemiplena veſicula, quæ commota fluctuat) hoc habet proprium, quòd conſiderata ſui ratione, morbus ſit in magnitudine adaucta ventris, reductus quidem ad genus tumorum præter naturam, vt Galeno viſum eſt 14. method. & lib. de tumoribus præter naturam prope finem. Verùm conſiderata vt à refrigerato iecore prodit, ventris tumor velut ſymptoma morbi iecoris haberi debet, vt viſum eſt etiam Galen. libro de different. ſymptom. Itaque tria in aſcite ſe ſe conſideranda expendendaque diligenter offerunt: primum, iecoris morbus in intemperie frigida ſitus, qua ſanguinis loco, frigidam inutilemque aquam gignit: alterum, tumor præter naturam in ventre obortus à prædicto ſeroſo humore genitus: tertium verò, prædicti humoris ductus, & collectio in ventre. Sic profectò primò conſiderabis, qualis conditionis, & naturæ ſit frigida illa intemperies, quæ aſcitem generat. Quam (ſi rectè conſideraſti quæ à principio huius capitis diximus) comperies eſſe duplicis conditionis, & mixtæ naturæ: quippe in omni hydrope neceſſum eſt, calorem innatum, quo iecur ſanguinem gignit, imminui, & cum hoc vitiari: nam dum ſolùm imminuitur, aut dyſenteria hepatica, aut malus corporis habitus oritur, vt enim hydrops fiat, neceſſum eſt vitiari, & rurſus inſuper iecur vniuerſum habituali frigiditate eſſe intemperatum: quibus hepatica dyſenteria, & malo corporis habitu aſcites diſſidet. Nam in illis imminuitur innati calidi copia, & vis, non tamen ſuccreſcit habitualis frigiditas, aut caloris vitium, ſed ſolùm ea frigiditas quæ caloris defectum ſequitur; at in aſcite vtrunque ſuccreſcit, haud ſecus quàm in hectica febre: quippe in marcore ſolùm adeſt ſiccitas cum virium imbecillitate, in hectica verò febre ſiccitas etiam, & caliditas præter naturam, quo imbecillitas maior multis numeris efficitur. Sic etenim in aſcite ſi calor ſolùm imminutus extitiſſet, prodiiſſet tantum ſanguis diminutè coctus, quia verò vitium etiam accedit, & habitualis frigiditas, ſanguificandi munere ferè orbatum reddit iecur, quo efficitur aqua ferè loco ſanguinis, & ſi quid eius gignitur, aquoſiſſimum, id eſt, & inutile ob caloris vitium: atque ob id plerunque initium ſumit aſcites à defectu innati calidi, à cauſa contracto, quæ non ſolum ipſum imminuit, ſed & imminutum vitiauit, vt de febribus ardentibus fertur: quo fit vt loco ſanguinis aquæ vberior prouentus ſuccreſcat, non quòd aliquid ſanguinis non generetur, ſed quòd ſit parciſſimum, quo differt à malo habitu, & dyſenteria hepatica: nam in aſcite aqua ſolum colligitur in vẽtre, quia ſeparatur à ſanguine, quod in malo habitu, & prædicta dyſenteria non contingit, quia ſimul it cum ſanguine aqua ad inteſtina, vel ad vniuerſum corpus: prę terquam quòd in aſcite etiam colligitur in vẽtre, quia non excernitur per vrinam, vt de more erat. Cui etiã damno accedit (vt ibidem colligatur) aquã vitioſam reddi adhuc in ipſo iecore, quod forſan pauci concedent, ſed ego arbitror potiſſimam eſſe aſcitis rationẽ. Quippe fit hæc affectio, quoties iecur non ſolùm ſeroſum auget humorem, ſed genitum corrumpit, & quaſi putrefacit: quo fit vt neque emulgentes ſeligant, neque renes alliciant, ac ex conſequenti cogatur natura alicubi recondere. Nam ſi prædicta aqua talis à principio non extitiſſet, proculdubio allicerent renes: indicio eſt quòd multi qui parum mingunt, hydropici protinus euadũt, & alij copioſa vrina emiſſa, aut hoc malo non corripiuntur, aut ab eo euadunt. Augent noſtram rationem hunc ſuccum adeo corruptum eſſe, vt protinus antequam ſanguinem vitiet, natura ſeparet, quo fit vt nunquam ſudore excernatur. Idem quoque probat, plures eſſe qui amphoras aqua plenas A ingerunt, hydropici tamen minimè euadunt, quia in iecore aqua illa nullum ſuſceperat vitium, alij verò vel ſex vncijs ebibitis, in hydropem incidunt, quòd eas iecur protinus vitiet. Quibus rationibus perſuaſus arbitror, prædictam aquam in iecore eam ſortiri labẽ, quæ ſufficiat vt protinus à natura ſeparetur, & in loco aliquo incluſa ampliùs vitiata in ſalſuginoſam, & nitroſam naturam commigret, quo ſiti perpetua laborantes premuntur. Quam equidem aquam (quod ſecunda conſideratio pollicetur) cùm partes renuant tanquam alitioni inutilem, & renes non trahant, ac expurgent, quòd imbecilles ſint, & ipſa vitiata, decreuit natura alicubi (melioris gratia, ne citiùs laborans periret) colligere, ac recondere, iuxta illud Hippocra. 4. de morbis paulò ſuperiùs adductum. Sic etenim B dicta aqua cùm genus venoſum non irruat, neque à renibus expurgetur, exudat in ventrem per anguſtos cæcoſque poros, aperto ruptove vaſe aliquo, ſine ſanguine, ſola, vti ſolet per renes, excidit, & in abdominis capacitatem illabitur: nam vaſa illa meſeraica, per quæ aqua prolabitur in dicta loca, raræ ſunt contexturæ, peritoneo tantùm veſtita, ob id ſeroſum hũc ſuccum continere nequeunt, qui ſua tenuitate reſudans in omentum, & intra peritoneum, & in prædictum ſpatium, maximè cum à liene, colo, tenui inteſtino, vel alijs partibus vnde epiploon naſcitur, malum principium ſortitur. Interdum etiam ex hepate ſerum reſudans ob aliquam continui ſolutionem, aut ſuppurationem, vel ardentem febrem, intra am- C bientem membranam, quæ integra eſt, colligitur, & veſiculas aqua plenas concitat, quales ſæpè in pecudum boumque iugulatorum iecore cernuntur, quæ in omentum vt ſcribit Hippocrat. 7. aphoriſmorum 55. erumpunt, venterque aqua repletur, atque moriũtur. Habet enim omentum peræ & impertuſi infundibuli ſpeciem, quo intra ſe portæ caudicem excipit, per cuius ramos excidit aqua, quæ ibidem collecta aſcitem concitat.

Cauſæ.

Præmittendum eſt Eraſiſtrati ſectatores nulla alia ratione hydropes fieri affirmaſſe, quàm viarum anguſtia ſanguinis diſtributionem per iecur prohibente: alios etiam anaſarcam, & omnes hydropes ab intemperantia calida fieri contendentes, & aliquando D ab Hippocrat. & veteribus ſtaturum eſſe ab ilibus, & lumbis vt in prognoſt. ſcripſit: multi etiam à morbo acuto, ſed mediante iecoris læſione. Hæ ergo partes, & vicinitate, & venarum connexione facilè hepar in conſenſum trahunt, præſertim cùm quædam annexæ ſint, aliæ continuæ: vbi venæ plurimæ, aliæ diſperſæ, aliæ veluti ſcalæ directæ per quas fit anadoſis, & chylus è ventriculo in cauas hepatis conuehitur: in quibus partibus focum habente cauſonide, & putredine concepta, alimentum corrumpitur, & ſanguificatio impeditur, vbi hydropis prima fundamenta iaciuntur. Sic Celſus profectò ſcripſit vbi dolor in imo ventre, & coxis eſt, hydropem ab ilibus firmandum eſſe: quippe ab ilibus oriri idem eſt quod E ab inflammatione earum partium. Renes quoque idem efficiunt, vel quia imbecilles, vel quia in meatu tuberculum aliquod innaſcitur, vel quia venæ hectica intemperie concepta, hepatis conuexam partem, indeque totam ſubſtantiam refrigerãt, ſic ſplene grauiter affecto ſanguis in iecur recurrit, & præ copia, aut craſſitie ipſius calorem extinguit, & ſic ſentire de reliquis partibus oportet, cùm vel nimio calore æſtuant, & innatum iecoris diſſipant, & ob exuſtionẽ humidi ſubſtantifici iecoris, ipſum ad frigidam temperiem ducunt, vel frigiditate extinguũt, vt affectis vtero, ſepto tranſuerſo, ventriculo, meſeræo, ieiuno inteſtino, & tenui, pulmone, thorace, aſthmate, aut peſſimo vlcere correptis, à quibus modis omnibus dictis compatitur, ac forſan dũ thorax laborat defectu cõmodæ ventilationis, calore cordis per ſuffocationem extin-

extincto, quo & iecoris calor ſenſim imminuitur, & mille modis vitiatur. Quibus ſuppoſitis cauſas ſpeciales huius affectus (quibus etiam natura peculiariùs innoteſcet) triplicis eſſe ſortis ſtatuendum etiam iudico, cùm certum etiam ſit tribus conſtare eius naturam. Nam iecoris morbus, nimirum diſtemperies, aquarum ductus in dicta loca, & ventris tumor præter naturam integrant aſcitis eſſentiam, & conditionem. Sic profectò iecoris duo eſſe vitia dictum eſt; primum innati caloris defectum: ſecundum ipſius viſceris habituale intemperamentum. Sed calore innato priuatur iecur vno è duobus modis, vel ex proprio, & peculiari eius affectu, aut per conſenſum ab aliquo vicino, aut non longiùs diſſito membro. Vtcunque tamen ſit, ſemper refrigerato iecore prodit: quæ ſanè frigiditas, aut qualitas ipſa præſens, eſt calori contraria, quæ vim agendi habet, aut caloris natiui, & formæ priuatio, ſiue reſolutio, aut caloris abſentia. Itaque fit ſemper altero è duobus modis: nam aut ſuccreſcit ob ſubſtantiam innati calidi diſſipatam (vt in febribus ardentibus, & diuturnis affectionibus, & vacuationibus prolixis: nam caliditas quæ ſubſtantiam non diſſipat, hydropem non efficiet, bene tamen ad præternaturalem calorem iecur intemperabit: illa verò caliditas ipſum refrigerat, conſumpta ipſius humida, & natiua ſubſtantia) aut eodem calore frigiditate extincto, quod frequentiùs ab extrinſeco affectu, vel membro alio proficiſci aſſolet. Sic hydropem generat ſanguinis largior profuſio, præſertim hæmorrhoidum, aut narium, menſium tamen non item: præterea ventris profuſio diutina, maximè ſi accedat largior aquæ potus: ſic puris, aut cuiuſuis alterius humoris ex vlcere emanatio diutina, nec non & doloroſi, ac tabeſcentes affectus. Quibus omnibus vim innati caloris infirmari, ac ex conſequenti eius munia, neceſſum erit, maximè ſi acceſſerit inordinatus opiatorum, aut frigidorum medicamentorum, & apozematum vſus. At frigidum affectum primò, & per ſe in iecur inferunt etiam ipſius ſcirrhus, diutina obſtructio, & ciborum, ac potuum frigidorum copioſior ingeſtio, aut vlcus, vulnus, aut abſceſſus, modò hæ affectiones in iecore præſint, modò in membris vicinis, vt mox ex veterum ſententia diximus, à quibus per venas, & arterias, aut quemuis alium colligantiæ modum, ipſi communicatur frigiditas. Quare verò aqua colligatur prędictis in locis, cauſæ ſunt renes, quibus munus eſt ſanguinis aquoſitatem trahere: quo fit, vt aliquando ipſis factis imbecillimis, per genus venoſum vagetur adeo copioſa aquæ vbertas, vt vel calor ſuffocatione periclitetur, vel ſi natura potens ſit, per dicta loca ad ventrem protrudat: aliquando verò licet renes non adeo ſint imbecilles, aqua eſt adeo copioſa, & prauo vitio affecta, vt idem ſymptoma ſuccreſcat: nam vitium hoc vtcunque ſit, renum iacturæ tribuitur, & ob id deficiente debita eorum actione (etiam ſi ſit ob aquæ vbertatem, quæ naturæ modum excedit) in illos eſt regerendum. Quapropter generationis huius aquæ cauſa eſt iecur, redundantiæ verò eius per vniuerſum corpus, & ventrem, renes, quia ipſam non expurgant: nam ob id cenſeo Auicen. dixiſſe cauſam aſcitis eſſe, aut in virtute ſeparatiua, aut in materia ſeparata, aut in vijs. Sic etenim eiuſdem collectionis in ventre natura ſagaciſſima cauſa eſt, quæ cauens vrgentius periculum, loco dicto recondit, & tumorem efficit præter naturam, eo modo quo dictum eſt: ſic enim conſtat tumoris cauſam eſſe collectionem, abundantiæ renes, generationis quidem aquæ, iecur.

Diligenter enim obſeruare oportet vnde primum oriatur malum, non ſolùm præſagij ratione, ſed etiã curationis, quæ ante omnia parti primario affectæ proſpicit. Fruſtra enim hepati adhibentur remedia, cùm à renibus, ventriculo, liene, ieiuno inteſtino, meA ſenterio cauſam principiumque ducit hydrops. Quapropter primo docere oportet quibus ſignis quæuis hydropis ſpecies dignoſci faciliùs poſſit, deinde qualiter quæuis cauſarum dignoſcatur, vt iuxta cuiuſque naturam, & cauſam curationem inſtituamus. Monſtrat ſignatim hydropem aſcitem futuram, quod Hippocrat. ſcripſit 6. de Coacis dicens: *In bilioſis turbata aluus reddens parua genituræ ſimilia, mucoſa, quæ ad aqualiculum dolorem faciunt, vrinæ quoque non facilè prodeuntes, vt ne in hydropicum malum deſinant metuendum.* Quo loco impendentis hydropis ſignificationem oſtendere, ea omnia in vniuerſum ſcribit, quæ hepar immodicè refrigerant, aut valdè obſtruunt, aut febrili ardore torrent, aut multitudine, & craſſitie obruunt, particulatim verò graues, & B inueteratos ipſius affectus, renum imbecillam ſecretricem, morbos item acutos ieiuni, & meſenterij, qui nec ſuppuratione, nec criſi finem habent: item & malum corporis habitum. At præſentem monſtrant ventris tumor ſupino ægro latus, & per vniuerſam regionem extenſus; erecto quidem prolabens ad os pubis, quod tympaniti non accidit: quippe aqua fluitans horum accidentium cauſa exiſtit. Adeſt inſuper fluctuatio aquæ, & tumor, vbi laborans cubat, prolabitur, & veluti vndæ ſonitum mouet. Præterea ſuccreſcit huic hydropi duplici ratione ſitis, longè incompeſcibilior cæteris, & quæ potu creſcit, & intẽditur magis: nam cùm humor ille in ventre collectus C ſalſuginoſus nitroſuſque efficiatur, ab vberiori aqua in ſalſuginem verſa, conſortio præexiſtentis in ventre, ſiticuloſiorem euaſurum laborantem certiſſimũ erit: item quia non ſolùm ſitis ea ratione ſuccreſcit, ſed quia natiua humiditas abſumitur, quæ potiſſima eſt huius ſymptomatis cauſa. Atque licet hæc ſint ſigna quæ hunc affectum commonſtrant, reperiuntur tamen alia, quæ ſignatim monſtrant particulam, cuius occaſione ſecur patitur, & etiam affectus ipſius magnitudinem. Sic enim inquit Hippocrat. 2. prognoſt. *Hydropes autem omnes qui ex acutis morbis fiunt, mali ſunt, non enim à febre liberant, & valdè doloroſi ſunt, ac lethales: incipiunt autem plurimi ex partibus inanibus, & lumbis, quidam autem à iecore.* D Præterea vt diſtinguat Hippocrat. quando à iecore primariò affecto, quando verò à prædictis partibus, refert paulò inferiùs, & præcipuè lib. de Coacis. *Quibus igitur ex partibus inanibus, & lumbis hydropum initia fiunt, pedes intumeſcunt, & alui fluor diutinus fit, nec ſoluens dolorem, qui ex inani parte efficitur, ac lumbis, nec molliens ventrem.* Quibus verbis conſtat, aſcitem cui tumor pedum adiungitur, à principio ex inanibus corporis partibus prodire, tanquam ſignum aſſidens, non proprium adſtruere: nam cùm primario affectu cor laborat, præfertur multis ante diebus pedum tumor, & ſubſequitur deinde hydrops. Itaque incipiente morbo, vapore ſanguinis, hora veſpertina prope noctem pedes inflantur, ac manè deE tumeſcũt completa coctione, calore aucto, & coadiuuante calore lecti. Hac etiam de cauſa fit, quòd reſurgentibus à ſomno oculorum palpebræ tumidæ appareant, quia ob humorum cruditatem puſillus calor in ſomno valuit vaporem eleuare, non tamen diſcutere, donec die ſuperueniente diſſipari contingat. Sed circa pedum tumores multa profectò, & notatu digna, ſe ſe offerunt expendenda: quippe œdematoſus pedum tumor commune ſignum eſt, non ſolùm iecoris affecti primariò, verùm & per conſenſum, à quauis parte ſit, niſi quòd interdum non à principio pedes intumeſcunt, ſed creſcente malo, nõnunquam verò mox à principio in tumorem eleuantur, nondũ iecore affecto, præludium, & ſignum futuri hydropis. In qua re primò ſciendum eſt, quare crudus humor ad pedes potiùs dilabatur, deinde quomodo ſequatur hydropẽ, & quando ipſum antecedat. Primi

cauſa triplex eſt: vna pituitoſi, & crudi ſanguinis natura, qui ſuaptè conditione deorſum magis fertur: deinde pedes in decliui loco poſiti, frigidi, oſſe pleni, neruis, & cartilagine, quibus ſanguis facilè in flatus vertitur: tertia quòd longiſſimè diſtent à fonte caloris. His ſuppoſitis, pedes in hoc malo tripliciter intumeſcere contingit. Primò propter ilia, & inteſtina gracilia in tumorem, & in inflammationem ducta: quippe in his primò ſanguis calorque natiuus elangueſcit, quo in flatus, cùm crudior ſit, facilè commutatur; aut quia nequit partibus his aſſimilari, ad pedes qui proximi ſunt prolabitur, in tumoremque eleuat. Prodit ſecundò prædictus tumor in conualeſcentibus, tum ex longo, tum ex acuto morbo: quo tempore non eſt adeò formidabile ſignum, ſi initio occurratur. Cauſa enim eſt non malignitas morbi, ſed ciborum potuúmque copia, aut cauſa aliqua externa: natiuus enim calor tum in ventriculo, tum in hepate languens, & ex prægreſſo morbo ferè reſolutus, tantum conficere nō poteſt, quantum ægri appetunt, aut etiam quantum alendo corpori opus eſt: ideoque quod ex alimēto vaporis craſſi, cruda craſſaque excrementa congeruntur, viſcera opprimendo facilè hydropem gignere queunt. Tertiò pedes quoque intumeſcunt ex iecoris proprio vitio, vt mox referam, quia diminutè ſanguinem conficit. Sed primum noſces ex ilium, ac inteſtinorum gracilium dolore, & torminibus cum moleſto, & graui pondere: ſecundum ex prægreſſo morbo & vitæ modo: tertium, quòd nil horum adſit, aut præceſſerit. Solet etiam ſuccreſcere fluxus ventris, maximè ventriculo, & ilibus affectis, & iecur refrigerantibus: monſtrant id chyloſæ deiectiones ab obſtructione, aut tumore præter naturam ortæ. Signum hoc tribus modis in hydrope apparet, vno incipiente malo: ſecundo, ex indebito vitæ modo in quouis morbi tēpore: tertio, iam in deterius labente hydrope. Primū quidem dum mox à mali exordio prodit, ſignificat hydropem proficiſci ab ilibus, & gracilibus inteſtinis affectis, vt mens eſt Hippoc. lib. de Coacis, dicentis: *Quibus igitur ex ilibus ortum habet hydrops, iis pedes intumeſcunt, & diuturna alui profluuia comitatur*: quod ſanè ſignum iudicatorium eſt non iudicans, perpetuò ſuccreſcente noua cacochymia, ideoq; nec ilium, neque lumborum dolores ſoluit, quia manet cauſa nimirum intemperies, aut earundem partium inflammatio, nec vētrem imminuit, quòd cauſa morbifica non excernatur, ſed tantum corrupta alimenta: cuius euentus cauſa triplex reperitur: imbecillitas videlicet venarum, quibus tanquam manibus iecur ad ſe trahit alimentum adeò, vt nec viſceri ad digeſtionem ſubſeruiant, nec alimentum in ieiuno, & tenuibus inteſtinis morari poſſit, quæ ſi infirma quoque fuerint, grauata alimento, id omne confeſtim deorſum propellunt. Huius autem imbecillitatis cauſa eſt intemperies hectica, & frigida, & quæ iecur nōdum in conſenſum mali trahit, ſed quod in meſenterio non inchoetur ampliùs hæmatoſis: ob idque ad lienteriam huiuſmodi profluuium referre oportet. Altera cauſa eſt in quibuſdam obſtructio à putredine, & phlegmone, quæ intercipit diſtributionem, in qua præter vim tractricem hepatis requiritur vaſorum amplitudo. Tertia alimenti corruptio, & perennis bilioſi excrementi coaceruatio, tum à putredine, tum ab inflammatione, & vehementi calore ieiuni, vel meſenterij, ex quibus vehementer morderi inteſtina, & irritari ad excretionem eorum quæ infeſtant, oportet, ex quo prodire diarrhœam neceſſe eſt, quibus nec dolores ſedari poſſunt, cùm internus ardor, & intemperies hectica, quæ ſemper eadem generet excrementa, maneat: quo fit vt à purgationibus medicamento factis adhuc deteriùs ſe habeant qui ſic affecti ſunt. Præterea hydropem à morbo acuto prodire probat Hippocrat. loco prædicto, quia febris nō

A ſoluitur ipſa adueniente, neque dolor qui præfuerat in ilibus, ſed doloroſior efficitur homo. Item à iecore primariò affecto fieri, monſtrat idem author ex tuſſiendi cupiditate, citra excretionem aliquam, quæ tuſſis ſi ſuperueniat hydropi, grauis eſt, & periculo plena, vt Hippocrat. placuit 6. aphoriſmorum 35. & lib. de Coacis, dicentis: *At quibus ab hepate tuſſis, vel facilè fit, pedes tument, aluus dura reddit, & ea vi tumores circa ventrem fiunt: ſecus res ſe habet ſi ſimul incipiat, vt iecore affecto.* Cuius dicti occaſione in memoriam reuocare oportet tribus de cauſis hydropicis tuſſim ſuperuenire poſſe: vno, dum defluxio à capite ſimul cum hydrope complicatur: cuius nulla, aut leuis habenda eſt conſideratio, alio verò cùm ex B proprio iecoris vitio ſuccreſcit, quo tempore deſignat hydropem à iecore prodire, non ab alijs membris. Quapropter Hippoc. lib. de Coacis cenſeo dixiſſe prædictam ſententiam. In qua re expendendum eſt tuſſim hanc, non eſſe veram, & completā tuſſim, ſed ſolùm tuſſiendi cupiditatem, quæ confeſtim ceſſat, prodiens quidem ab oppreſſo diaphragmate propter tumorem, vel ab eodem diaphragmate attracto à grauitate iecoris ex tuberculo, vel ſcirrho, alligatur enim hepar ſepto quibuſdam fibris, quibus deorſum reuulſis, vna ſeptum trahitur, & ab hoc membranæ quæ thoracem interiorem comprehendunt, ex quo anguſtia ſpirituum inſtrumentis accidit, quæ hanc inanem tuſſim mouet. Quocirca ſiue hepar primario affectu laboret, ſiue etiam ſecundario, ſed iam ob C firmato, vt maraſmo retorrido, duritie, ſcirrho, tumore, tuſſis, & eius cupiditas infeſtant. Tertia tuſſis ſpecies, ſeu cauſa eſt deſperati hydropis, vndecumque ortus ſit, quo tempore non iam eſt tuſſicula, ſed vera, & vehemens, ac difficilis tuſſis, à materia contenta in pulmone, quæ vi morbi, & præ copia, à capacitate ventris, cœcis ductibus eò regurgitat, & præſidia vitæ, ac ſpiritales partes expugnat. Quam tuſſim Hippocr. intellexit, cùm ſcripſit in ſalutaribus ſignis hydropicorum ſitim non adeſſe: 6. tamen aphoriſmorum 35. *hydropicis tuſſim ſuperuenire ſtatuit malum*: item *ſi hydropicum tuſſis habeat* 7. aphor. 47. *deſperatus eſt*: qua voce, *habendi*, notat vehementiam affe-D ctus qui iam naturæ dominatur, pertinax eſt, & ægrè curabilis. Item quòd pedes antea intumeſcant, & quia venter dura eijcit, & difficulter, quòd nihil bilioſum conſcendat ad inteſtina, quo irritentur: quòd ſi aliquid aquoſum deſcendere contingat, magni profectò periculi eſt ſignum, quia aluus ſoluitur præter modum. Pedes etiam iecore primariò affecto intumeſcere, ipſum, addita peculiari conditione, læſum eſſe, & ab eo malum prodire commoſtratur, vt antea diximus. Monſtrat etiam iecur affectum paucitas excrementorum, & durities, vt in prognoſt. ſcripſerat Hippocr. dicens, *nihil deijcit niſi dura quædam & neceſſitate coactus*, quoniam abſunt cauſæ lienteriæ, & diarrhœæ; quas diximus in prædictis cauſis ob inteſti-E na, & meſeraon, item quia iecur retorridum, & aquā aliundè tranſmittit: & excrementa exurit, maximè quia diu morantur in aluo: quòd potiſſimum contingit per initia, nam poſtea plus iuſto ſolent excernere, quod longè grauius eſt, quia corruptionem nō leuem arguit. Quòd ſi ex diutina euacuatione prodeat aſcites, id ex interrogatione facilè noſces, & quia vniuerſum corpus emaciatur, pedes tamen & venter intumeſcunt: ſi verò ex ſuppreſſione fiat, vniuerſum corpus ſimul cum ventre intumeſcit.

Quid verò ex aſcite prædicere liceat, appoſitiſſimè docuit Hippoc. lib. 2. prognoſt. 1. dicens *omnē hydropem ex morbo acuto ortum, lethalem eſſe*, quòd viribus mille modis reſolutis accidat, & virium eſſentialem imbecillitatem arguat, necnon & difficillimam curationem, quia vires præſidiorum efficaciam perferre non valeant, & à leuioribus exacerbetur magis: ſic Præſagia

etiam

etiam is qui ab acuto morbo febrili prodit, grauiſſimus eſt, quòd humidi radicalis, & innati caloris diſpendium arguat minus qui ex fluxu ſanguinis prodit: item qui ex albis vteri purgamentis, ac manantibus vlceribus, & fiſtulis, & longè minor qui ex alui fluore principium traxit. Eſt tamen grauior, & difficilior qui ex iecoris ſcirrho prodit, minus qui ex vteri, & inteſtinorum, & longè minus, qui ab ſplene: cum hoc tamen longè faciliùs ſoluitur hydrops qui ex ſanguinis vbertate, & menſium ſuppreſſione oritur. Præterea ſunt præter hæc alia ſigna, quæ vel malum, vel bonum in aſcite oſtendere habent, idque pro ratione temporis, aut cauſæ: ſic tuſſis ſuperueniens malū, quia arguit aquoſitatis aliquid in inſtrumenta reſpirationis adire: præcedens verò nó ita, ſed ſcirrhoſum iecoris tumorem præponderare plurimùm. Item peſſimum eſt laborantem difficulter reſpirare, pulmonē enim aliquid aquoſitatis proprio motu attraxiſſe mōſtrat. Præterea à ventris tumore crura intumeſcere, teſtes, ac pudendum, & lumbos, firmatum eſſe, & irreparabile damnum, maximè ſi accedat tuſſis ſicca. Sic vrinam paucam, & turbatam lethalem fore ſcribit Hippocr. 6. de Coacis, quippe aliò transferri humorem arguit: deſperatus etiam videtur is qui leuatus remedijs, renaſcitur: item cum vlcera per corpus erumpunt, quòd inſanabilia fiant, cum hoc tamen ſi manantia ſint, prodeſſe ſolent, maximè ſi ipſis manātibus aliquo modo detumeſcant: ſignum quidē eſt, ſanguinem defæcari per vlcera, & non per collectionem in ventre. Pari etiam ratione bonum portendit à principio alui fluxus aquoſus ſine cruditate, nam aliter periculoſus in aſcite, in anaſarca verò ſalubris, vt eadem parte refert idem author: item remedijs cedere, & non reuerti, copioſè mingere, ſitim tolerare, & alimentum membra extenuata capeſſere, faciliter reſpirare, probè aluum excrementa reddere, & leuiter ægrum moueri.

Curandi ratio.

Cùm dictum ſit vniuerſam huius mali naturam tribus tantùm diſpoſitionibus integrari, intemperie nimirum frigida, & plerunque habituali: aquoſæ & ſeroſæ ſubſtantiæ deductione (ob defectum tracticis renum, & aquæ vbertatem) in vētrem: & vltimò collectione in ipſo facta, quæ tumorem gignit, ob id profectò triplex neceſſariò ſuccreſcit in eo medendi ratio, vnicuique vna proficua, & peculiaris. Quippe iecoris intemperies reductionem ad antiquum temperamentum, & virium firmitudinem expoſtulat: genita item ab eo aqua deductionem ad vrinæ meatus, & eductionem prærequirit, quo minus ſubſit ad ventris tumorem efficiendum: at verò ventris tumor reſolutionem, ac ſi id fieri non poſſit, aquarum quæ ibidem continentur, eductionem, ſiue id per expurgantia pharmaca fiat, ſiue per paracenteſim, ſeu apertionē: quæ ſanè opera longè inter ſe diuerſa ſunt, & diuerſiſſimis poſtulant fieri auxilijs, & occaſionibus. In quo opere exequendo, licet primo acceſſu videatur initium curationis auſpicandum fore ab eo affectu qui reliquorum eſt cauſa, vt ab omnibus proclamarum eſt, res tamen & mali conditio contrarium exequi docet. Nam intemperamentum iecoris, quod generationis aquarum prima cauſa exiſtit, malo iam facto aliam adhuc habet fouentem cauſam, quæ primò prouidentiam expoſtulat, nimirum ipſarum aquarum abundantiam, quæ ipſum iecur impenſiùs refrigerat, ita vt nullis auxilijs intemperiem corrigere poſſis, ni priùs aquas eduxeris: ſecus tamen res ſe habet in curatione mali habitus, aut incipientis hydropis: quippe tunc ab intemperamenti reductione incipiendum eſt. Sed antequam aliquam ex prædictis methodis aggrediar, qualis victus inſtituendus ſit, monſtrare inſtitui.

Victus ratio.

Primùm itaque, ſic affectis domus eligatur ſicco aeri, & loco expoſita, ac ſi maritima haberi poteſt re- A liquis præferenda eſt. Dormiat item, ac vigilet pari menſura, quippe illud coctioni efficiendæ magis confert, hoc verò diſtributioni: cui muneri magni eſt momenti exercitium, ſiue pedeſtre; & ſiue in lectica, aut in naui feratur laborans. Cibus offeratur ſic affectis ſiccioris, & ſolidioris naturæ, & quantùm fuerit poſſibile facilis coctionis: ſic panis ſupra mediocritatem coctus, aniſo, vel fœniculo, cinnamomo, aut ligno aloe fermentato: ex auibus, quæ montanæ ſunt præſtantiores habentur, vt perdices, phaſiani, turdi, turtures, columborum ſylueſtrium pulli, & reliquæ quæ pingues non ſint: quòd ſi haberi ſemper non poſſint, ſat eſt gallinarum carnes aſſas præbere, pullorum, & caponum. Item ex quadrupedibus, cunicu- B lorum, leporum, ceruorum, arietum, & aliorum quæ in montibus degunt carnes vtiliſſimæ ſunt, maximè ſi ex eis paretur ius extenuans, cum petroſelino, dauco, fœniculo, apio, pulegio, eruca, & cinnamomo: nec deſunt qui maiorem horum copiam in cœna præbeant, quàm in prandio, quòd feliciùs ſomno coquantur, & vigilia commodiùs diſtribuantur. Vtantur etiam paſſulis, amygdalis, caricis, & alijs quæ vim habeant exſiccandi, & ebibendi humiditatem inundantem, velut eſt aniſi, dauci, ligni aloes, cariophyllorum, & cinnamomi puluis cum ſaccharo ante cœnam, & poſt prandium: bibant autem quàm pauciſſimum, quantum nimirum ſolatij gratia ſufficiat, idque ſit vinum tenue, & vetuſtum, medicata aqua di- C lutum, qualis eſt quæ ex cinnamomo, cariophyllis, ligno aloe, myrica, abſynthio, aniſo, aut ſaſſafraſa paratur, denique quàm parciſſimum bibant, & quàm plurimum laborent: nam potus longè magis ſitim auget quàm extinguat, præterquam quòd malum auget aqua ipſa nitroſa ſalſaque reddita.

Medicamentorū vſus.

Quatenus verò ad id quod primò fieri debet, expēdendum eſt, incipiendum eſſe in hac curatione ab euacuatione aquæ in prædictis locis congeſtæ. Itaque ſi conſtiterit (poſthabita ſanguinis detractione, quæ in aſcite nulla lege exercenda venit, niſi iecore euidenter inflammato, idque parcè, & cautè) frigidam cauſam adhuc præeſſe, & iecur ea ratione languidum exiſtere, primo mali acceſſu coniectandum D eſt, opus non eſſe, vt Barbari conſulunt, humorem educēdum præparare, ſiue à cauſa frigida affectio prodeat, ſiue à calida: nam cùm ſeroſa ſit ſubſtantia, quæ neque coqui poteſt, neque attenuatione ad expulſionem indiget, fruſtra eſt laborantium guſtum turbare, & ventrem potionibus replere, quæ forſan tumorem augent potiùs quàm cauſam illidere poſſint. Quapropter tribus præſidiorum fortibus aquas educere neceſſum eſt: primo, quo è ventre extrahas quod collectum ibidem immoratur, per ventrem ipſum: ſecundo, quo fluxuram ad ventrem aquam per vrinam deducas: tertio, quo diſcutere poſſis intrò extraque quod in ventre reliquum eſt. Cæterum dum hæc Medicus exequitur, aliud auxilij genus præſtare E per interualla tenetur, quo & viſcus ipſum roboretur redeatque ad natiuum temperamentum, aut ſi quid obſtructum eſt peruium fiat, ſimulque viſcus ipſum expurget abſtergatque, ſi quid ibidem impactum permanſerit. Quapropter primo Medici acceſſu, implorato diuino auxilio, porrigere oportet id, q. ℞. *agarici trochiſcati, & rhabarbari, anã ʒ. 1. infundantur in decocto cichorij, petroſelini, & abſynthij, & facta expreſſione adde ſyrupi roſati ſolutiui ℥. 4. & fiat potio.* Quo ſemel facto, vt ſi quid in venis vitioſum eſt, aut in vijs crudum expurgetur, ad ea te conferes, quæ ſpecialiùs aquas educant: quæ non erit ab re mutare, ac variare mille modis, ne natura eis aſſueſcat, & contemnat, vel horreat frequenti vſu. Quapropter in his qui leuiter in hoc malum inciderunt, nec plurimum venter intumuit, pilulas ex agarico trochiſcato, rhabarbaro, & hiera ſimpl. Gal. cū ſucco abſyn-

thij amari, vel decocto laureolæ, vel turpeti, & oxy-
melite confectas porrigere poteris, aut ſi vetuſtior ſit
affectio, cum ſucco radicis ireos, aut mezereonis. Va-
lent etiam pilulæ Raſis q. ℞. rhabarbari, ſucci agrimo-
niæ, ſeminis endiuiæ, anà ʒ. 3. agarici ʒ. 5. foliorum lau-
reolæ infuſorum in aceto, & ſiccorum ʒ. 6. fiant pilulæ,
quarum ℈. 2. ſatis ſunt: ſed fiunt leuiores demptis fo-
lijs laureolæ, & vtiliores ſi formaueris ſucco ireos, aut
oxymelite in quo maduerit mezereon, laureola, aut
euphorbium. Item ſi hydrops ex obſtructione, vel
ſcirrho hepatis, aut ſplenis prodierit, magni vſus exi-
ſtunt pilulæ, q. ℞. limaturæ chalybis ʒ. ß. pulucris folio-
rum laureolæ temperatorum aceto (aut loco eorum pul-
ueris radicis ireos, aut ſambuci) ana gr. 10. ſed præſtan
tius, & ſecurius, ſi id vehementer aluum turbauerit,
pulueris diarrhodonis ʒ. 1. aut hieræ Galen. ʒ. ß. ſucci ab
ſynthij quod ſufficiat, vt fiant pilulæ, quarum ſumat la-
borans ʒ. 1. Præſtat tamen eundem vſum, ſed effica-
ciùs, id q. ℞. decocti radicis ſābuci, ſeu ebuli, vel vtriuſ-
que ʒ. 2. vel decoctum earum in vino, aut hydromelite:
quo ſolo beneficio, ſecuriùs quàm quouis alio, nõnul-
li non leuiter conualuerunt. Iuuat etiam non parum
ſuccus braſſicæ marinæ cum ſero lactis: verùm adeo
eſt ventri aduerſum medicamentum, vt minus dam-
num mihi videatur, carere ſuo præſidio, quā frui eius
malefico effectu: nam & ventrem ſubuertit, ac dy-
ſenterias nonnunquam mouet: ſuccus item praßij de
puratus cum vino, & melle doſi ℥. 1. in hydrope cum
ictero mirum in modum prodeſſe creditur. Confert
& vſu probatiſſimus habetur ſuccus radicis ireos de-
puratus à reſidentia, & admixtus hydromeliti, ſero la-
ctis, aut aquæ ſtillatitiæ ex terebinthina, addito pulue
re rhabarbari, vel triaſantalorum: præſtatur etiam
cum hydromelite pondere duarum drachmarum, vel de-
cocti eius ℥. ß. aut eiuſdem pulueris ʒ. 1. cum oxymelite
factis pilulis, quarum ſingulis diebus ſumat vnam la-
borans Sed pretioſius exiſtit ex eadem radice conſer-
uam efficere hac lege: excipe radicis iridis excortica-
tæ lib. 1. mellis ℥. 14. fiat conſerua ea ratione qua effici-
tur caro citoniorum, addito aniſo, ligno aloe, & fœnicu-
lo. Nec minoris momenti eſt tertio quoque die labo-
ranti porrigere ℥. 2. huius decocti q. ℞. aquæ hordei deco
ctionis radicum ireos ℥. 4. mellis roſati ℥. 1. & ß. radicis
ebuli ʒ. 2. miſceantur, & facta colatura porrige prædi
ctam quantitatem. Purgat pari penſu prædictam a-
quam potus q. ℞. ſeminis carthami conquaſſati ʒ. 3. ra-
dicis ireos ʒ. 1. cinnamomi ℈. ß. infundantur per noctem
in ℥. 4. ſeri caprini. Nec minoris momenti eſt q. ℞.
polypodij ℥. 1. & ß. viſci quercini ℥. 1. ſeminis carthami
℥. ß. aniſi, & fœniculi, anà ʒ. 1. conquaſſata omnia, &
in ligatura vnà cum gallo decrepito coquantur, & labo-
ranti detur mane ius galli: item ſine moleſtia aquam
ducit corticis radicis cucumeris agreſtis puluerizati ℈.
1. mulſæ ℥. 1. vel fiat bolus cum ſucco abſynthij, aut
melle roſaceo. Item laudat Gordonius maximis en-
comijs conſeruam, q. ℞. ſucci cucumeris aſinini, &
radicis eius, ſucci laureolæ, ſucci ireos, ſucci abſynthij,
& eupatorij, anà ℥. 3. reſideant, & quæ ſupernatat a-
qua abijciatur, craſſiori verò parti adde rhabarbari, &
agarici, anà ʒ. ß. ſpicæ nardi, ſeminis endiuiæ, ſcariolæ,
portulacæ, lappæ, maſtiches, tragacanthi, ſalis gemmæ,
anà ʒ. 1. mellis colati ℥. 1. agitentur ſub ſole vaſe vitreo,
& fiat veluti conſerua, cuius ſumat laborans ab ℈. 1. ad
ʒ. 1. Educit etiam hydropicorum aquam mirum in
modum ſtillatitia aqua ex purpureis floribus ireos, doſi
trium drachmarum cum ℈. 1. electuarij triaſantalorum,
& granis 8. cinnamomi. Præſtat & manè ſumere ℥. 4.
ſeri lactis aſinæ cum trochiſcorum de eupatorio, & de
capparibus, anà ℈. 1. pulueris cariophyllorum, & cinna-
momi, anà gr. 8.

Hæc ſunt inter pleraque quæ ſcripta apud varios
authores paſſim reperiuntur, quæ mihi faciliora, &
probatiora videntur ad aquas educendas, cum mi-
A nori virium diſpendio. Supereſt modò docere horũ
quodlibet, quo vti magis elegeris iuxta laborantis, &
affectus indigentiam, per interualla eſſe adhibendũ,
rariùs, aut frequẽtiùs prout laborans tulerit, & aluus
egeſſerit. Verum inter vnam & alterā cuiuſlibet ad-
hibitionem, coniectandum eſt clyſmatis quoq; aquā
eſſe educendam, niſi ipſa ſua ſpontè fluxerit, facilè e-
nim eiſdem ob inteſtinorum viciniam aqua exudat,
ſi die vno, aut altero ex intermedijs inter vnam, & al
teram prædictorum pharmacorum exhibitionē, inie
ceris clyſma, q. ℞. mercurialis, betæ, parietariæ, anà m.
1. braſſicæ marinæ, vel ſi haberi non poſſit, foliorum, aut
radicis ebuli m. ß. foliorum ſenę ℥. 1. ſeminis aniſi, apij,
rutę, petroſelini, & carthami, anà ℥. ß. fiat decoctum ſe-
cundum artem, & adde benedictę, & hierę picrę, anà ℥.
B ß. efficaciùs trahet ſi addideris cucumeris agreſtis ali-
quid, vel radicis ireos, aut aſari, vel ſucci ireos ℥. ß. cum
oleo rutaceo. Præſtat & id quod conficitur aliquo ex
prędictis decoctis cum fermento, ſucco ebuli, & oleo
liliorum: id etiam quod conficitur ex hydromelite,
ex ſquilla cum oleo rutæ, & ſucco merculiaris, ac ſi-
clæ, cum lacte ſeminis carthami.

Præterea interim dum hæc fiunt, quę vehementer
purgare diximus per longiora interualla præberę o-
portet, vt ſubſit locus ijs quæ leuiùs purgare poſſunt,
cum iecoris, & viſcerum omnium robore, & firmitu
dine, ac ſi quid ibidem impactum manet abſterſio-
ne, quia quæ talia ſunt etiam infartu liberant: qualis
naturæ exiſtunt quæ diximus prodeſſe in malo habi-
C tu, & id etiam q. ℞. eupatorij, cuſcutę, paßularum, liqui
ritię, & myrobalanorum citrinorum, anà ℥. ß. radicum
apij, fœniculi, capparis, anà ℥. 1. agarici ʒ. 6. contundan-
tur omnia, & coquantur vſque ad conſumptionem me-
dietatis aquę, & colaturę adde mellis lib. ß. ſacchari ℥.
4. oxymelitis ſquillitici ℥. 1. & iterum bulliant vſq; ad
denſitatem mellis, & adde rhabarbari electi ʒ. 2. ſpicę,
zingiberis, cariophyllorum, & rubię, ana ℈. 1. & fiat ad
modum electuarij, cuius porrige ʒ. 3. cum aqua grami-
nis, aut decocto abſynthij. Prodeſt & ſyrupus de eupa-
torio cum infuſo rhabarbari, aut reducto ad modũ
electuarij cum puluere eiuſdem rhabarbari: item &
ſyrupus acetoſus diarrhodon cum electuario triaſan-
talorum, & rhabarbaro, vel de bizātijs, aut de cicho-
D rio, cum pulueribus, aut decocto myrobalanorum ci
trinorum, quibus admiſcere oportet aliquid trochi-
ſcorum de abſynthio, aut de rhabarbaro. Mirabilē
quoque efficaciam habet opiata, q. ℞. cõſerue radicis
apij ʒ. 1. capillorum veneris, & florum cichorij, an. ℥. ß.
pulueris diarrhodonis ʒ. 2. triaſantali ʒ. 1. cineris lũbri-
corum, & inteſtinorum lupi, ana ʒ. 2. cum ſyrupo de ci-
chorio compoſito fiat opiata. Præſtant & tabellæ ex ie-
core lupi præparato cum ſaccharo, & rhabarbaro, ita
vt fiant ex vna parte iecoris lupi, duabus rhabarbari,
& tribus ſacchari: quas etiam conficere poteris cum
pulueribus inteſtinorum lupi, aut gallinæ, vel eius vē-
triculi: item conficies opiatam ex eis, & carne paſſula
rum cum ſyrupo de eupatorio, & pulueribus ligni a-
E loes, aniſi, & ſpicæ, vel citra ipſos. Proſunt & tabellæ
ex ſolo rhabarbaro, & ſaccharo confectæ, aut cũ pul
ueribus myrobalanorum. Item præſtat diacurcuma
aut dialacca, ſi iecur obſtructũ ſit: cui vſui deſeruit di
lutum rhabarbari cũ ſyrupo cichorij. Roborat inſu-
per iecur lupi cũ carne paſſularum, & pulueribus ſqui
nanti; aut rhabarbarũ maſticatũ, ſi ventriculus cau-
ſam malo præſtitit: ex quibus facilè tibi erit varias ro
borantiũ, & modicè purgantiũ formas effingere, iux
ta laborantis indigentiā, & tolerantiā. Inter alia quæ
cenſeo magni fore momenti eſt aqua arte chymica
extracta quā ſcribit VVecKerus lib. 2. antidotarij ſpe
cialis cap. 2. quæ inſcribitur aqua noſtra ad hydropē.

Verùm quia non ſat eſt hæc omnia præſtitiſſe, niſi
(vt de more habet natura) per vrinā euoces quicquid
aquoſum in corpore fluxurum in ventris inanitatem
abun-

abundat, ob id quæ potiora, & vſui vtiliora mihi videntur, hic recenſere ſtudui: nam hæc eſt potiſſima in hoc affectu vacuandi ratio, ſiquidem defectu, aut impotentia huius operis augmentum, aut principiũ ſumit: quapropter cenſeo Auic. dixiſſe, *In aſcite purgarenes*. Auxilia autem huius naturæ ſunt, velut id q. ℞. *ſquinanti, cinnamomi, aſari, maſtichis, abſynthij, aniſi, & fœniculi, anà ʒ. 3. ſpicæ, ariſtolochiæ longæ, & petroſelini. anà ʒ. 2. rhabarbari ʒ. 1. & ß. cariophyllorum, croci, calami aromatici, cardamomi, an. ʒ. 1. mellis quod ſufficiat vt fiat electuarium, cuius porrige ʒ. 2. cum aqua graminis tepida.* Præſtat & decoctum horum omnium medicamentorum cum ſyrupo ex quinque radicibus, aut *ſerũ lactis aſinæ, in quo per tres horas maduerit ſeminis petroſelini, cardamomi, & calami aromatici, anà* ℈. 1. præſtat & ʒ. 1. *ſeminis viticis ex vino*, aut anagallidis cærulei ſuccus per ſe, aut cicerum decoctum cum croco, *vel ſeminis hyperici ʒ. 1. cum vino, aut decocto graminis, vel rubiæ:* item polium, aut ſampſucum ex vino bibitum, vel decoctum, non minus prodeſſe ferunt. Supra omnem tamen expectationẽ idem præſtare ſcribitur *vermes terreſtres* coctos, aut *in pulverem redactos cum vino epoto pondere ʒ. 1. aut tantundem carnis erinacei, excorticati, & ſiccati ſole:* item ʒ. 1. *ſtercoris bubuli vſti, & vino epoti*. Verùm quod huic vſui in hoc affectu probatiſſimum reperio, eſt proculdubio vſus terebinthinæ, vel per ſe, vel cum pulueribus rhabarbari, aut myrobalanorum, vel diarrhodonis in forma pilularum, vel cum modico ſucco ireos, & ſaccharo.

Quibus factis, non erit ab re aliquando vomitum mouere, ſi à ventriculi vitio affectum proficiſci comperiamus. Item ſudorifica auxilia à nonnullis probantur, quæ potiùs gratia euaporandæ aquoſæ humiditatis, ſi in partibus carnoſis viget, quàm quòd ex ventre citra maximum laborem aliquid extrahere poſſint. Cui vſui ſatius fore arbitror ad balnea, vel ad ſiccas ſudationes confugere, maximè ad ſulphurea, & ad ea omnia quæ vim habeant vehementer diſcutiendi. Verum vtcunque vaporatio ſit, ſiue naturalis, ſiue aquea, aut ex vino, vel balneum naturale, vel arte factum ex arena, ſale, milio, vel tritico, cum opus ſit ibidem laborantem diu immorari, verendum eſt ne longè antea vis eius exoluatur, quam aquæ ſubſtantię aliquid reſolui poſſit, & ob id huic præſidio committendi non ſunt niſi qui robuſtiores extiterint, iuuenes, & integro animo.

Cæterùm vt prodeſſe, quæ dicta ſunt, promptiùs, & tutiùs poſſint, extrinſecus, & intrinſecus aquam inſenſibiliter diſcutere opus erit, ac reliquias omni arte conterere. Intus quidem per trochiſcorum adhibitionem, quem vſum præſtant diacurcuma, & dialacca, vbi guſtus gratia cum aliquo ſerapio miſceatur: item cõſerua zingiberis, anthos, citri, aut eryngiorum, dianiſon, diagalanga, diaciminon cum vino: præterea trochiſci de eupatorio, de abſynthio, de rhabarbaro, de lacca diſſoluti in oxymelite ſquillitico, & *factæ ex his pilulæ* ʒ. 1. Prodeſt & vſus theriacæ, & mithridatij: ſed peculiarius, & incredibili efficacia (maximè ſi iecur ſcirrho careat) *confectio quæ dicitur typhoides* ab Andromacho ſcripta, cuius vſus eſt *ſummo manè pondere ʒ. 1. in decocto paſſularum, aut aqua fœniculi cum oxymelite ſquillitico:* debilibus verò ſat eſt electuariũ diarrhodon, aromaticum roſaceum, vel triaſantalorum, addito rhabarbari puluere.

Extrinſecus verò multa ſunt quæ prodeſſe poterunt, cuius naturæ, & conditionis eſt, q. ℞. *vnguenti ſantalini ℥. 1. olei ſpicæ, & chamæmeli, anà ℥. 1. pulueris ſquinanti ʒ. 2.* In vſu etiam ſunt non ſine magno beneficio, vnguentum marciaton, vnguentum agrippę, & vnguentum aragon apud Seplaſiarios appellatũ. Præſtat & aliud, q. ℞. *dialthææ ℥. 1. & ß. olei nardini, & abſynthij, anà ℥. 2. olei laurini ℥. 1. vnguenti aragon,*

A *& marciaton ℥. 3. miſce, & vniuerſum ventrem vnge.* Mirabilis etiam efficaciæ eſt oleum, q. ℞. *olei ℥. 10. ceruſæ, & ceræ, ana ℥. 7. vitrioli, nitri, aloes, ana ℥. 3. aceti acerrimi quod ſufficiat, terantur terenda, & in mortario agitentur, aceto deinceps affuſo, ad mellis ſpiſſitudinem ſcorſum ceruſa cum oleo coquantur, quibus mixtis addatur cera.* Probatum etiam reperio oleum hac lege extractum: ℞. *terebinthinæ lib. 1. thuris, maſtichis, myrrhæ, ana ʒ. 5. ladani, nucis muſcatæ, cariophyllorum, galangæ, zedoariæ, cubebarum, ana ℥. ß. foliorum laureolæ p. 1. ſucci ebuli, & cucumeris aſinini, ana ℥. 3 redigãtur in puluerem quæ redigi poſſunt, & miſceantur, ac fiat deſtillatio in alembico, qua venter tumens inungatur.* Præſtat etiam inungere linimento, q. ℞. *aquæ vitæ lib. 1.*
B *olei rutæ, & amygdalarum dulcium, ana ℥. 5. butyri recentis ℥. 3. olei de caſtorio, & de euphorbio, ana ℥. 1. & ß. bulliant omnia in duplici vaſe ad conſumptionem aquæ, mox verò adde ſucci ireos ℥. 2. ſucci lapati acuti ℥. 1. & iterum bulliant leuiter.* Prodeſt & aliud q. ℞. *florum, & foliorum, atque corticum radicis ebuli, & ſabinæ, ana manip. 1. radicis ireos ℥. 1. ſquillæ ʒ. 2. coquantur omnia in lib. 3. olei laurini, aquæ vitæ lib. 1. & facta expreſſione in colatura diſſolue ſaponis ℥. 3. fiat linimentũ.* Laudatur etiam *oleum ſquillæ, vel laurinum, in quo ferbuerit decima pars euphorbij, vel laureolæ:* vel id vnguentum q. ℞. *ſucci ireos, ſucci ebuli, & radicum ſambuci. anà ℥. 1. ſucci cyclaminis ℥. ß. cardamomi, calami aromatici, hyſſopi, ana ʒ. 2. pulverizentur, & cum modi*
C *ca cera fiat vnguentum molle.* Quòd ſi hæc non prodeſſe videantur, antequam ad emplaſtra, aut cataplaſmata cogaris deuenire, ſacculis vteris, qui recipiãt furfures, milium, panicum, ſal, & ſulphur: item fiant ex arena, ſabulo, vel cineribus calfactis cum aniſo, dauco, cariophyllis, hyperico, cardamomo, calamo aromatico, & alijs quæ diſcutiendi vim habeant. Itẽ vteris euaporationibus, q. ℞. *foliorum mezereonis, corticis radicis, & foliorum ſambuci, ana m. 1. radicis, & foliorum althęę p. 1. ſeminis lini p. 1. & ß. aniſi, fœniculi, ſeminis ocymi, hyperici, & petroſelini, ana ℥. ß. bulliãt in pari portione vini, aquę, & aceti ſquillitici, & per infundibulum euaporetur vniuerſus venter, vel fomẽtis, aut veſicula.* Præſtat & aliud, q. ℞. *ſaſſafraſę, chælido-*
D *nię ana m. 2. centaureæ vtriuſque, hyſſopi, hypericonis, foliorum mezereonis, ana m. ß. florum chamæmeli, & meliloti, aniſorum, fœnugræci, ac ſeminis lini, ana p. 1. bulliant inſufficienti quantitate vini albi vſque ad conſumptionem quartę partis, deinde igniatur lapis marcaſitę, aut ſpuma ferri, & in decoctum proijciatur, cuius halitus laborans capiat in ventre, ac poſtea eodem decocto foueatur eadem pars ſpongia:* eiuſdem efficaciæ eſt fotus ex lixiuio cineris quercus cum decocto prædictarum herbarum. Quo facto, emplaſtra adhibebis, quæ & vrinam cieant, & aquam in halitum digerãt, cuius conditionis eſt, quod fit ex farina lupinorũ, fœnugræci, lolij cũ abſynthio, hyſſopo, origano, & aceto mulſo: item aliud ex *ſtercore bouis, & quarta parte*
E *ſulphuris viui.* Prodeſt & vnguentum arthanitæ, vel laureolæ, vel cataplaſma q. ℞. *foliorum althęę m. 2. radicum cucumeris ſylueſtris, & ireos, ana ℥. 1. ficus ſiccas num. 20. omnia coquantur in vino albo, & fiat cataplaſma.* Quarto loco fiat q. ℞. *cochlearum tritarũ quod ſufficiat vt fiat cataplaſma, cui adde ſpicę nardi, ſquinanti, aſari, ana ʒ. 3.* Iuuamenti non mediocris eſt, q. ℞. *ſtercoris bouis lib. 1. ſtercoris caprę quar. 1. aniſi, fœniculi, carui, ana ℥. ß. mellis parũ, fiat cataplaſma:* ſed maioris efficaciæ conficies q. ℞. *ſulphuris viui ℥. 2. cimini ʒ. 1. ſeminis apij, & petroſelini, ana ℥. ß. cum carne cochlearum fiat cataplaſma.* Maioris efficaciæ eſt, q. ℞. *thuris, maſtichis, myrrhę, ana ʒ. 1. granorũ lauri ʒ. 2. radicis angelicę ℥. ß. cyperi ℥. 1. & ß. ſtercoris caprini pulverizati ℥. 4. mellis colati quod ſufficiat vt fiat emplaſtrum.* Eiuſdem vtilitatis eſt quod recipit *ſucci thymelęę, cucumeris agreſtis, & braſſicę marinę, ana ℥. 2.*

ſucci aſari ℥. 1. ſpicæ nardi, ſquinanti, anà ʒ. 3. excipian-
tur farina orobi, & lupinorum, & formetur emplaſtrũ.
Præſtantioris etiam efficaciæ eſt id q. ℞. *ſtercoris bu-*
buli, & capræ, anà p. 1. cineris quercus, & vitis, anà p.
ß. ſalis, & ſulphuris, anà ℥. ß. baccarum lauri, ſtaphiſa-
griæ, anà ℥. 1. ex quibus decoctis cum vino fiat cataplaſ-
ma, cui adde vnguenti marciati ℥. 1. & ß. Reperies a-
liud magnæ efficaciæ, q. ℞. *pulpæ colocynthidis, ſemi-*
nis althææ, diagridij, aloes, myrrhæ, radicis maluæ, bdel-
lij, anà ʒ. 1. & ß. radicis ebuli, & ireos, anà ʒ. 3. ſeminis
maluæ, & cucumeris agreſtis, cardamomi, euphorbij,
anà ℥. ß. ſalis gemmæ ℥. 3. axungiæ gallinæ, & anatis
quod ſufficiat vt fiat emplaſtrum. Conſtitui etiam poſ-
ſunt alia *ex pulueribus amomi, ſpicæ, cinnamomi, anà*
℥. 1. bdellij, gummi Arabici, croci, anà ʒ. 5. aloes, myr-
rhæ, thuris, carpobalſami, anà ℥. 1. meliloti, radicis ireos
anà ʒ. 6. cariophyllorum, maſtichis, anà ʒ. 6. roſarum
rubearum, fimi columbini, anà ℥. 2. cucumeris agreſtis,
pulpæ colocynthidis, anà ℥. ß. temperentur cum vino ve-
teri, & adde ceræ quod ſufficiat.

Quòd ſi neque hæc, neque alia quæ ex eiſdem mi-
ra varietate confici poſſunt, prodeſſe videantur, ad
veſicatoria confugere oportebit, quæ cautè admini-
ſtrabis, ne vltra veſiculas aliud grauius damnum effi
cias: itaque tranſacta hora dimidia ea auferes, & a-
lijs vteris, quæ vim habeant aquas per veſiculas ex-
trahere. Primò veſiculas eleuat q. ℞. *fellis taurini, &*
nitri ana partem vnam, piperis pulverizati partem ß.
cum melle fiat ad modum cataplaſmatis: idem facies
cum cantharidibus, & fermento: præterea ex ra-
dice cucumeris aſinini, brioniæ, ireos, coctis ſub ci-
neribus, deinde mixtis cum ſtercore caprino, baccis
lauri, & melle. Proſunt phenigmi ex radice ſcrofula-
riæ, & ranunculorum emplaſtri modo appoſiti. Qui-
bus factis oportet vlcera aptè conſeruare, ſuperpoſito
folio braſſicæ, vngere butyro, vel oleo, aut globulis
hederæ, vel ceræ, & permittere aquam fluere ſexagin-
ta dierum ſpatio.

Verùm ſi adeò malum induruerit, quòd ad chirur
gi manus cogamur deuenire, tunc quidem tentare
primò oportet varijs vſtionibus ferro candenti fa-
ctis, iuxta vmbilicum manantia vlcera excitare: quẽ
quoque vſum præſtant cutis ventris ſcarificationes,
quas ſeparatim, & paucas efficere oportet. Quòd ſi
ad paracenteſim veniendum ſit, cùm paucis profuiſ-
ſe conſtet, cautè & cum præſagio id exequeris, quòd
validum, & ſupra vires plerunque, ac veluti temera-
rium exiſtat præſidium: & ob id curandum eſt vt an
te fiat quàm corpus vniuerſum refrigeretur, firmis
exiſtentibus viribus, corpore iuuenili, ventriculo ro-
buſto, ac laborante citra febrem exiſtente, nec melã-
cholia redundante. Nam his legibus ſeruatis Aurelia
nus refert 3. chronicorum c. de hydrope, quibuſdam
proſperè ſucceſſiſſe, maximè ſeruatis Pauli, Albuca-
ſis, & Meſues præceptis, qui iubent apertionem fieri
ad latera vmbilici, qua parte ilia vacua, & inania sũt,
& muſculi ferè excarnes. Alij verò ſunt qui apertio-
nem moliuntur dextra parte, dum lien cauſa mali
eſt, & ſiniſtra dum iecur: alij verò ex eadẽ parte qua
viſcus affectum eſt, & ſi inteſtina in cauſa ſint, qua-
tuor digitis ab vmbilico, ſed verſo phleboromo in la
tus. Hoc præſidio Aurelianus in hypoſarca frequen-
ter vtebatur. Aſclepiades quidem in eadem quatuor
digitis ſupra talum tibiam compungit interiori par-
te, ea profunditate qua vena inſcinditur, vt ex cruri-
bus, pudendo, & ſcroto aqua prolabatur. Hippoc. ve-
rò lib. de internis affectionibus, venas in ſcroto craſ-
ſiſſimas ſecat in hydropicis, paulò poſt in eodem ſcro
to, femoribus, ac tibijs frequentia vlcuſcula ſcalpello
incutit: ſed neutrum periculo caret: cum hoc tamen
ſi probè duas fontanellas in cruribus aperueris, non
erit ab re, ſed id cautè facito, vt monuimus lib. noſtro
de præſi. art. med. indicat. 1. ca. vltimo. Verùm, quod

A mihi ſecurius videtur, eſt, ventris cutem ſcarificare,
quo faciliùs, & ſecuriùs medicamentis aqua ſpiret:
aut ſcroto ſetonem affiges, adſeruabiſque apertum
quantum ſat ſit, vt maior aquæ pars euanuerit. Quòd
ſi horum aliquid proſperè ſucceſſiſſe comperias, ad
ea quæ iecur roborant reuerti oportet, & maiori dili-
gentia exhibere, ne iterum aqua denuo generetur.

Cæterum ſi conſtiterit aſcitem contraxiſſe ortum
ex calida iecoris cauſa, aut inflammatione, vel fe-
bris adiuncta ſit, aut vrina nimis rubra appareat,
coniectandum eſt non licere aliquo ex prædictis au-
xilijs ita liberè vti, ac ſi hæc omnia deſint. Quapro-
pter tunc temporis ſtatuendum eſt, ſyrupis frequen-
tiùs eſſe vtendum, vt ſyrupo cichorij, intybi, & roſa-
B rum cum ſero lactis capræ, vel aſinæ. Item purgatio-
nem inſtitues ex diluto rhabarbari, & corticum my-
robalanorum citrinorum, aut ſucco carthami: quod
per vices, & interualla repetes, & interualli tempore
hoc puluere vteris q. ℞. *radicis cichorij ſiccæ, cuſcutæ,*
ſeminis intybi, ſcariolæ, rhabarbari, anà ʒ. 2. hepatis lu-
pi exſiccati ʒ. 1. ſpicæ, cyperi, ſantalorum rubeorum, ab-
ſynthij, agrimoniæ, ana ℈. 1. fiat puluis, cuius cum aqua
lactis, aut cichorij porrige ʒ. 1. Exteriùs verò iecoris
regionem inunges vnguento ſantalino, ac puluere
ſquinanti, & radicis lilij.

Tumores pedum œdematoſos diſcuties lixiuio in
quo incoxerint radices ebuli, & enulæ campanæ, roſ-
marinus, maiorana, thymus, laurus, & reliqua quę ad
C fotus efficiendos proficua eſſe diximus.

De tympania.

Tympanites, quæ alteram hydropis ſpeciem com
plet (in qua venter etiam in tumorem eleuatur, ac
percuſſus tympani modo ſonum profert) licet cogni-
tu facilis ob id primo acceſſu videatur, non tamen
ita facilè diſtinguitur ab aſcite, neque promptè cura-
tionem admittit. Primum quidem, quia raro abſol-
uitur ab aquæ adhæſu, & conſortio, quo ſigna adeo
adinuicem confunduntur, vt vtra hydropis ſit ſpe-
cies difficulter iudicare poſſis. Secundùm verò, quia
tormina, & circa lumbos, & vmbilicum dolores, nõ
ſolùm tympaniam monſtrare habent, ſed & aſcitem
quæ ab ilibus, & lumbis, ac meſeræo fit. Præterea, ſi
huiuſmodi dolores adeò ſunt rebellis naturæ, & con-
D ditionis, vt neque medicamentis, neque alijs auxilijs
vſquam cedere poſſint, ſed in hunc affectum proti-
nus, tanquam in maius malum proſiliant, vt Hippo-
crat. docuit 4. aphoriſmorum 5. multò difficiliùs poſ
ſe eos curari, cùm in hunc ſiccum hydropem iam de
ciderunt, nemo eſt qui ambigat. Appellatione enim
ſicci hydropis propriè tympaniam licet ſubintellige-
re, etiamſi Hippocrat. ſiccos morbos nuncupauerit,
non ſolùm eos quos ex intemperiei ſiccæ exceſſu fie-
ri comperimus, ſed eos in quibus nihil de materia
morbifica per idoneos meatus excernitur, & eos e-
tiam qui in arterijs, & venis conſiſtunt, & ex linguæ
ſiccitate, & totius corporis calore cognoſcuntur. Ita-
que hac in parte nomine ſicci hydropis tympaniam
E intelligimus, ad differentiam aſcitis, in qua non fla-
tus vt in tympania, ſed aquoſus humor in ventre
colligitur. Sed horum omnium rationes is rectè in-
telliget, qui huius affectus naturam exactè callueri:
cui operi cogor à cauſarum cognitione, & numero
initium ſumere, quia ea lege innoteſcet clariùs huius
mali conditio. Prodit igitur à flatu intercluſo inter
omentum, & peritonæum, cùm non poſſit penetra-
re, abireque, aut à calore diſcuti: quo fit, vt ibidem
intercluſus tumorem tympanitem appellatum, ac do
lorem efficiat. Qui ſanè ſolus tympanitis naturam
ſortitur, cùm ibidem incluſus vagari non permitta-
tur, vt ſubſit differentia inter hunc tumorem, ac do-
lorem, & reliquos tumores, ac dolores qui circa vmbi
licum, inteſtina, ac lũbos fiunt, quos profectò, præter
id ꝙ tympaniæ eſſe præludiũ ſcimus, loco & mobili-
tate ab ea differre arbitramur. Quippe in illis dolores

&

& tumores fiunt, quòd in inteſtinis, ventriculo, meſeraicis, & partibus iuxta renes turgeat flatus, locum hinc inde mutans, iecore nondum compatiente. Verũ in tympania, licèt is quoq; flatus præſtet cauſã, ſine iecoris vitio fieri nequit, ſicut nec ſine eo quòd flatus interclusus nullibi exitũ ſortiatur. Quapropter huius affectionis duplicem arbitramur eſſe cauſam: alteram petitam à ventriculo, inteſtini, meſeræo & reliquis vicinis partibus, non vtcunque affectis, ſed habitualiter & permanenter, vt mox referam: alteram verò cauſam exquirendam fore arbitror à iecore præter naturam calido, oppoſito quidem frigidis ventriculo & prædictis partibus, infimo quidem & remiſſo, reſpectu frigiditatis & tenacitatis chyli & prædictarum partium: nam hac lege intelligere oportet flatus in tympania fieri à diminuto calore: quippe ſi de imminutione innati citra alterius additionem intelligatur, vtique nulla erit reſpectu aſcitis in curatione difficultas: nam præſidia calida omnia eſſent omnibus partibus frigiditate affectis proficua: ſed ob id profectò difficilis cenſenda eſt, quia cauſarum contrarietate conſtat, non quidem ſolùm, quòd vacuantibus & chirurgiæ non obtemperet, vt aſcites. Præterquam quòd intemperies hæc frigida prædictarum partiũ, à quibus iecori cruda perpetuò præſtantur alimẽta, habitualis eſt, & fixa, ac permanens, & quæ nõ in motu ſed in termino iã exiſtit, ita vt ab auxilijs nihil pati poſſit. Quo fit vt dolores inteſtinorum à flatu, cùm intemperies inæqualis eſt & frigus accidentarium, licèt materiam gignant, curationem recipiant: qui verò ab intemperie hectica inteſtinorum originem ducunt, nullis cedunt medicamentis, tum ob id, tum etiam quia perenni generatione propagãtur. Quo fit, vt optimè dictum ſit, hos dolores in ſiccum hydropem protinus commutari. Ex quibus ſic conſtitutis prodit huius affectionis natura: nam licèt venter frigidus ſit & prædictæ etiam partes, dum iecur optima fruitur temperie, diminutè quidem coquet, quod crudum illi remittunt prædictæ partes, ac flatum etiam generabit, ſed cùm calor vigeat naturalis, vel pauciſſimus erit, vel ipſum diſcutiet, & ob id tympania non ſuborietur: ventriculo verò temperato exiſtente, quãuis iecur excalfactum ſit, exuret quidem ſibi commiſſum chylum, flatum autem ex apta illa materia non generabit ampliorem quàm diſcutere poſſit. At cùm via & lege dicta, membra hæc adeo diſſidente temperie contrariantur, proculdubio nihil aliud fieri poteſt, quàm eam flatus copiam concitari, quam calor natiuus iecoris, qui ob intemperiem calidam imbecillus factus eſt, & vterque minor frigiditate prædictarum vicinarum partium & excrementorum, & chyloſæ ſubſtantiæ: quo fit vt flatus eleuentur plures, quàm in quouis alio iecoris intemperamento: quapropter eos diſcutere nequit: tũ quia ob materiæ cruditatem copioſiores fiunt: tum etiam ob caloris impotentiam, quia eleuare quidem potuit, quòd præter naturam ſit, diſcutere verò minimè, quia innatus languidus exiſtit: nam ob id dicimus omnem hydropem à frigido iecore oriri, quamuis in tympania iecur ſtatuamus calido intemperamento laborare, hoc eſt innatum calorem ab extraneo adhuc præſente imminui & veluti refrigerari. Itaque ratio & natura huius affectus in hac flatus generatione ſita eſt: nam & calidum iecoris intemperamentum innatum eius calorem deijcit, adeo vt cruditatem ſolùm generare poſſit: partes verò ipſæ quæ iuxta ventriculum degunt, iam frigiditate habituali affectæ (nam aliter non tympania, ſed ventris inflatio fieret) præter crudos quos gignunt ſuccos, calorem quoque iecoris innatum & extraneum remittunt, vt ſolùm poſſit hos flatus eleuare, quia acutiem caloris compeſcit prædicta frigiditas, non quidem ipſum temperat et reducit ad medium, ſed frenat præ-

A dictam actionem, manente eodem caloris principio.

Conſiſtit igitur hæc affectio in habituali prædictarum partium frigiditate, cum iecoris impotentia, à calore præter naturam ſuborta, dum proprium ipſius viſceris calorẽ infirmat & remittit: quo flatus geniti per meſeraicas inter omentum & peritonæum penetrantes, ob ſui tenuitatem & venarum raritatem (ſiquidem per eaſdem in dictas partes permeat aqua, quæ craſſior eſt aere vel flatu) tumorem, quem tympanitem hydropen appellamus, generant.

Cauſæ. Ad cauſas igitur ſpecialiùs deuenientes, arbitramur, ventrem & inteſtina, tum ab internis, tũ ab externis cauſis & occaſionibus, habitualiter poſſe refrigerari, maximè cùm ob indebitum vitæ inſtitutũ B adeo copioſus ſit pituitæ acidæ, aut alterius præternaturalis, prouẽtus, dum craſſa ſit & viſcida, vt ibidem diu manens ventrem, meſeræum, inteſtina, & vicinas partes lentè & ſenſim ſuperet, & habitualiter refrigeret. In acutis verò febribus, etiam ſcimus refrigerari, necnon in iecoris incendio, quo circumpoſitarum partium calorem reſoluit: & in vtraque cauſa (ſicut iecur ob calorem febrilem incaleſcere) dum ventriculum frigidis potionibus & medicamentis purgantibus, aut ex defluxione infirmamus: ob id enim Auicen. dixit, plurimum cauſarum tympanitis eſt, corruptio digeſtionis primæ. Sic perennis fluxio partes nutritionis labefactans, idem non rarò concitat malum: quod etiam à ſcirrho ibidem adhærente, C & refrigerante, à non purgata pituita, et reliquis cauſis quæ vim habent frigus radicaliter inducere, cùm medicamenta calida, quæ earum gratia adhibemus, plus iecur calfaciãt, quàm frigiditatem compeſcant. Prodit & à cibis flatum gignentibus: quandoque, vt Zoarus flatus, fit ſplenis vitio, quia materia ibidem contenta & craſſa eleuat flatus magnam copiam, quam iecur forſan fabrefacit, et in prædictum locum tranſmittit. Verùm arbitrandum eſt, flatus ſolùm in ſplene genitos, non efficere tympaniam, niſi iecur maiorem eorum partem fecerit. Quippe flatulentus hic ſpiritus qui effecturus eſt tympaniam, ab humore craſſo neceſſariò generatur: interdum verò ab intemperie inteſtinorum, non frigida vt in aſcite, ſed cum D calore languido materiam craſſam in flatum reſoluente: ſunt enim flatuũ cauſæ calor imbecillus & materia humida: & cum hoc nequit tympaniam generare quiuis flatus, ſed qui ex craſſa materia ortus difficulter reſoluitur: et ob id in hac affectione, quamuis iecur calidum ſit, nequit flatum reſoluere quem eleuat, & ſic efficitur eius diutina collectio in ventre.

Facili negotio dignoſcitur tympaniam eſſe, non tamen ita facilè ab alia hydropis ſpecie abſolui: quippe præter ſonum tympani, quem edit percuſſus venter, nulla ipſius fluctuatio, homine in latus prolabente, vt in aſcite, comperitur: vmbilici etiam prominentia id oſtendit: ventris læuitas, qui quantumuis tumidus exiſtat, nullum aut quàm paruiſſimum ponderis E ſenſum præbet. Adeſt & ventris tenſio & ariditas, maior in principio quàm proceſſu temporis, ob humiditatem denuo genitam: laborans ab eructatione leuamen non ſentit: item dolent ventriculus circa vmbilicum, & inteſtina, quorum potiſſimè affliguntur cœcum & colon, quod iuxta vmbilicum anguſtius eſt, et etiam propter vincula neruacea quibus colon & renes alligantur, & flatus etiam per vtranque partem excernuntur. Pulſus etiam maior & longior adeſt in hoc affectu, quàm in quauis alia hydropis ſpecie, quia caret humore grauante, obruente, & impediente arteriam: vrina item rufa & intenſa ob iecoris incendium.

Præſagiũ. Præſagire docet Hippocrat. lib. de Coacis præn. dicens. *In hydrope ſicco ſui ſignificationem præmittente, tormina circa tenue inteſtinum incidentia mala ſunt* & rurſus inquit: *In hydropicis ſiccis vrinæ ſtillicidia mala.*

mala. Sed his miſſis, tympaniam cunctis hydropis ſpeciebus arbitrandum eſt eſſe perículoſiorem, vt antea ex poſuimus: tum ratione ſuæ naturæ, quia plures partes habet facto intemperamento affectas, in quo reliquas ſuperat: tum verò ratione contrariarum intemperaturarum, quibus incurabilior efficitur, idque longè magis, quo magis inueteratus fuerit affectus.

Curandi ratio. Licèt tympania & aſcites inter ſe aliquo modo cohærere videantur cauſa & curandi ratione, cum hoc tamen diſſidet curatio aſcitis ab ea quæ tympaniti debetur, quòd in illa vacuandum eſt plus in principio, & vltimò roborandum magis, ac diſcutiẽdum omni tempore minùs, alioqui infirmabitur innatus calor, & deteriùs habebit laborans: in tympania verò longè minus vacuandum eſt in principio, alterandũ verò & roborandum magis, diſcutiendum quidem omni tempore vehementiùs, quia quod magis vrget, copia eſt flatuoſæ ſubſtantiæ, ab hac verò ventris robur maius faceſcit negotium, cui calfacientibus ſubueniendum eſt, purgandum tamen minus, quia materia magis craſſitie, & impenſa frigiditate, quàm vberrima copia læditur. Præmiſſa tamen temperati & tenuioris cibi debita inſtitutione, ita vt omnino ſit flatus expers, cum potus non adeo exquiſita parſimonia, ſed mediocri, & ex vino diluto aqua decocta ligno aloes, vel ſaſſafraſa, aut cinnamomo, cariophyllis & corticibus citri: inſtituto etiam exercitio & reliquis, vt ſuperiùs dictum eſt. Tunc verò mox à principio, non erit ab re leuioribus vti purgationibus, corroboratione & modica calfactione admixtis: huius naturæ eſt q. ℞. *aloes, epithymi, pulueris hieræ ſimplicis, rhabarbari, & agarici trochiſcati, anà ʒ. 1. pulueris aromatici roſati ℈. 2. diamargaritonis frigidi, raſuræ eboris, & diarrhodonis, anà ℈. 1. cum ſyrupo roſaceo, fiat maſſa, cuius laborans per interualla ʒ. 1. ſumat*. Præſtat item purgare infuſo hoc q. ℞. *rhabarbari ℈. 4. ſpicæ nardi ℈. 1. agarici trochiſcati ℈. 2. infundantur in aqua abſynthij & cichorij, & facta expreſſione colaturæ adde expreſſionem ʒ. 3. ſeminis carthami, & cum melle roſateo quod ſufficiat ad guſtus ſuauitatem fiat potio*. Prodeſt agarici & rhabarbari dilutum in vino factum, cum ſyrupo de mentha, de corticibus citri, de abſynthio & reliquis huius naturæ. Quòd ſi ſimul flatus diſcutere, materiam tenuare & præparare ac purgare libuerit, quod morbo iam procedente magis probo, hanc præbe potionem ſingulis diebus, q. ℞. *corticis ſiccæ ʒ. ß. radicis eryngij ʒ. 1. menthæ ſiccæ, hyſſopi, betonicæ, abſyntij, cichorij, & intybi, anà m. ß. aniſi ʒ. 2. ſeminis apij, & petroſelini, anà ʒ. ß. fiat decoctio in aqua & vino, & in libris 2. colaturę diſſoluæ ſyrupi de corticibus citri ℥. 2. poſtea in ligatura infunde carthami conquaſſati, & foliorum ſenæ, anà ʒ. 1. & facta expreſſione adde ſacchari quod ſufficiat, vt fiat ſerapium, cuius cum aqua cichorij, ſumat laborans ℥. 2. quotidie*.

Purgato leuiter corpore, quia parciùs & per longiora interualla in hoc affectu purgandum eſſe arbitror, ventriculo prouidendum eſt intus & extra, his quæ roborando calfaciant, & coctionem iuuent, qualis eſt inunctio ℞. *olei nucis muſcatæ, olei menthæ, & abſynthij ac abietis, anà ʒ. ß. pulueris ligni aloes, cariophyllorum, galangæ, & ſeminis angelicæ, anà ℈. 1. cum cera fiat linimentum*. Prodeſt ante illitionem fouere partem decocto chamæmeli, anethi, rutæ, ligni aloes, cariophyllorum, abſynthij, ſeminis angelicæ, menthæ, ſpicæ, & ſimilium, maximè ſi hæc incoxeris pari vini & aquæ portione.

Interiùs verò ea deuoranda præſtabis, quæ cum hoc quòd flatus diſcutiant, ventrem roborent & calfaciant: huius naturæ eſt conſerua zingiberis viridis, vel corticis citri, anthos, eryngiorum, aromaticum roſaceum, diagalanga, dianiſon, & diaciminon, vel ex A aliquibus ex his facta opiata cum ſyrupo ex corticibus citri, *cuius ʒ. 2. capiat ante prandium aut cœnam*, ſuperbibito vino abſynthite aut cariophyllorũ. Prodeſt & vinum Hippocras appellatum cum tabellis aromatici roſati: nec minoris eſt momenti theriaca, aut mirabilis illa compoſitio Cyphoides à Galeno & Andromacho appellata. 8. pharm. local. cap. 7. quam huic vſui magni fore momenti arbitror. Præſtat & *puluis ſeminis angelicæ, cum quadruplo ſacchari ante prandium* ſumptus: drageta item ex aliquo prædictorum pulucrum, ſuperbibito vino, maximè aromatis condito.

Ventrem autem primò inungere oportet prædictis oleis, item vnguento q. ℞. *olei rutacei, & anethi, anà ℥. 3. ſucci rutæ, & abſynthij, anà ℥. 1. vini ℥. 2. coquantur ad conſumptionem ſuccorum*, quibus adde *pulueris diagalangæ, ſeminis apij, cumini, ligni aloes, & cariophyllorum, anà ʒ. 2. ceræ quod ſufficiat vt fiat linimentum, quo vteris vbi priùs partem calfeceris vino, cariophyllis & cinnamomo decocto*. Prodeſt & emplaſtrum, q. ℞. *ſtercoris vaccæ lib. 1. pulueris cumini & rutæ, ana ℥. 1. ſalis vel nitri & ſulphuris ʒ. ß. incorporentur cum vino & applicentur*: mirum quoque in modũ præſtat emplaſtrum de baccis lauri, ſicut aliud q. ℞. *ſtercoris caprini & bubuli, anà p. 1. cineris quercus & vitis, anà p. ß. ſalis & ſulphuris, anà ʒ. 3. baccarum lauri, & ſtaphiſagriæ, anà ℥. 1. quibus decoctis cum vino fiat cataplaſma, aut cum axungia veteri fiat emplaſtrum, vel cum vino & oxymellite ſquillitico aut aqua vitæ*. Præſtat & aliud, quod miris laudibus à Galeno extollitur, q. ℞. *fœnugræci ℥. 1. fimi columbini ℥. 4. reſinæ, picis, anà lib. 1. axungiæ, veteris ℥. 2. ceræ lib. 1. quę poſſunt liquefieri liqueſcant, & cætera ex aceto ſquillitico addantur, & fiat cataplaſma vel ceratum*. Item parati poſſunt ſacculi, q. ℞. *milij ℥. 3. ſalis ℥. 1. ſeminis aniſi & fœniculi, anà ℥. 2. pulueris baccarum lauri ℥. ß. milium & ſal torreantur, deinde cum cæteris mixta inſuantur pannis lineis raris, & ventri adhibeantur*. Nec minoris momenti ſolet eſſe fotus cum filtro vel ſpongia ex vino vel lixiuio, aut aliquo ex prædictis decoctis: proſunt & frequentes ac ſiccæ cucurbitulæ ventri admotæ.

Interim tamen dum hæc adhibentur (nam lentiùs oportet in hac curatione procedere, & locum naturæ, vt in ſeſe redeat, concedere) & purgantia quoque adminiſtramus, clyſmatis flatus diſcutientibus vtendum eſt: huius naturæ ſunt quæ conficiuntur ex decocto florum, & ſeminum, ac foliorum calidorum cum vino, vt ſunt folia rutæ, maioranæ, anethi, flores chamæmeli, anthos, ſtœchados, ſemen aniſi, petroſelini, angelicæ & radicis eius. Quibus prudenter repetitis & per longiora interualla, mirum non eſt ſi leuamen laborantes recipiant, maximè ſi ex pręſidijs aſcitis huc aliqua transferas. Quòd ſi hæc omnia prodeſſe non videantur, vtendum eſt Hippocratis conſilio & prudẽtia, qui cùm multis diebus vſus fuiſſet in his doloribus præſidijs calorificis, & nihil iuuaretur æger, tranſijt ad frigida, cum magna vtilitate & doloris leuamine: ſæpe enim cauſa calida, quæ iecur infirmat, maioris eſt momenti, quàm frigida reliquorũ membrorum.

De anaſarca. Licèt Areteus anaſarcam à leucophlegmatia diſtinxerit, & ob id quatuor conſtituere videatur hydropis ſpecies, vt nõnulli cenſuerunt, modum tamen leucophlegmatiæ ab ipſo aſſignatum, vel nulla lege ad hydropẽ reduces, vel ſi communi modo intelligatur, eandem eſſe cum anaſarca comperies, licèt cauſa differre videantur. Nam corporis colliquamentum eſſe leucophlegmatiam, à natura hydropis ſeparat: præterquam quòd non illi fuiſſent ex vſu alui fluxus, vt Hippocrat. 7. aphoriſm. eſt arbitratus, quinimo in colliquationibus pernicioſi exiſtunt: quapropter, neque arbitrandum eſt ita fieri, neque ſeparari ab anaſarca:

ſarca: quinimo vtramque veram aquam intercutem deſignare, ac idem eſſe (vt mox referam, conſtituta cauſæ differentia) propriùs, quàm aſcitem & thympaniam, ſuſpicandum erit: quippe in illis duabus, aqua aut flatus inter omentum & peritoneum reconduntur, in hac verò inter carnem & cutem, quo fit vt iure optimo anaſarca mereatur aqua inter cutem appellari. Itaque anaſarca ob id talis dicitur, quòd ab humore pituitoſo, per carnem, ſub cute, & iuxta carnem ſparſo & collecto fiat, & eadem ratione varijs nominibus inſigniatur, nimirum anaſarca, ſeu hypoſarca, aut hypoſarcidium. Quas omnes ſpecies Hippocrat. 7. aphor. 29. nomine leucophlegmatiæ complexus eſt, dicens: *Si leucophlegmatia detento fortis diarrhœa ſuperuenerint, morbum ſoluit*: id quod ſtatuit, quia hoc genus hydropis à pituitoſo humore & in vaſis & in ambitu corporis collecto, illucque à iecore quouis modo refrigerato, genito & tranſmiſſo, prodit: vel in eiſdem partibus corporis, ex totius carnis frigida intemperie, quæ alimentum in eam ſubſtantiam commutat. Quo factum fuit, vt hunc affectum etiam albam pituitam nominauerit. Hippoc. vt lib. de Coacis prænotionibus: & etiam multi præadducta ſententia, loco leucophlegmatię vertunt albam pituitam. Cum hoc tamen per leucophlegmatiam, aliquando malum corporis habitum ſeu pręludium ad hydropem intellexit, dum ille habitus à pituita fiat alba, vel modicè liuida, alijs quibuſdam admixtis humoribus, vt perbellè explicat eadem ſectione, dum inquit: *A pituita alba aqua intercus ſuperuenit*: quo loco per albam pituitam anaſarcam non intellexit, ſed malum corporis habitum, qui, ni citò præueniatur, in aſcitem (quam generali vocis ſignificato appellat aquam intercutem, nam ſpeciali ſignificatione, ſolùm indicat anaſarcam) delapſa alba pituita in aquam colliquata, commigrat: Denique apud Hippocrat. alba pituita anaſarcam morbum, non humorem ſignificat: nam deſcribens lib. de affectionibus, quæ ſit hæc alba pituita, verè anaſarcam depingit dicens: *Pituita alba totum corpus intumeſcit albo tumore, & in eadem die alia parte ſibi meliùs videtur habere, alia deteriùs, & tumor aliàs in alia corporis parte maior & minor fit*: & paulò inferiùs inquit: *Morbus autem hic fit à pituita, cùm quis ex febribus diuturnis, qui pituitoſus natura, impurgatus manſerit, & pituita ad carnes conuerſa fuerit: & non eſt hæc pituita albidior alia, verùm corporis color albidior apparet. Sanguis enim pituitæ copia albidior euadit, & non ineſt ipſi bonus color, quapropter albidiores apparent, vocaturque hic morbus pituita alba*. Quibus conſtat ex cauſa morbum ſumpſiſſe nomen, vt ipſe author ampliùs explicuerat lib. 2. de morbis, dicens: *Intumeſcit totum corpus albo tumore, et venter ad contactum craſſus eſt, & pedes ac femora tument, tibiæ item ac ſcrotum*: atque hæc de nomine huius affectionis dixiſſe ſat ſit.

Eius tamen natura & conditio non ſatis innoteſcit, quam vt exactè perpendas ſcito, duas huius pituitæ albæ ſeu anaſarcæ ſpecies Hippocrat. numeraſſe lib. de internis affectionibus: primam incurabilem, quæ morituris ſolùm ſuccreſcit, cuius hæc refert verba: *Tertia tabes ab hac, hæc patitur: medulla ipſis ſpinalis ſanguine plena fit, tabeſcit autem ſimiliter, et à cauis venis, hæc verò pituita hydropiformi & bile replentur*: & ſubdit: *Homo ſtatim niger fit & ſubtumidus, et partes ſub oculis pallidę fiunt*. Alteram verò curabiliorem, ex redundante pituita per vniuerſum corporis ambitum, quam verè anaſarcam appellat, diſſidentem multis numeris ab ea pituita alba quæ in hydropem migrat, & verè cachexia exiſtit, quòd hæc ſolùm ſit veluti totius corporis madefactio & mollitudo, ac merum ſymptoma, à pituita redundante ortum: illa verò quæ verè anaſarca eſt, verè etiam mor-

A bus in quantitate adaucta, aut ſi magis velis, reductus ad genus tumorum præternaturam. Quippe Galen. lib. 1. de naturalibus facult. ſtatuens differentiam inter adiectionem & agglutinationem inquit: *Cùm nutrimentum adijcitur, ſed non agglutinatur, fit ſpecies illa hydropis, quam anaſarcam dicimus*: quibus verbis euidens efficitur differentia inter hanc & reliquas ſibi ſimiles affectiones: nam in illis forſan vitio humoris vel eius vbertate, quibus nutritoria vis ſuperatur, tumor efficitur, in hac verò vitio facultatis, licèt ſimul adſit humorum ineptitudo. Nec deſũt qui potiùs vitiũ functionis & officij ob extrinſecam cauſam, puta humorem, quàm ipſiuſmet facultatis, arbitrentur: verùm mihi verius videtur facultatem
B læſam conſtituere, quantumuis difficile videatur totius corporis nutritoriam eſſe lęſam: ratio tamen qua id cogor aſſerere talis eſt. Nutritoriam facultatem, nullum ſuorum munerum poſſe exequi in alimentũ, citra perceptionem ſimilitudinis cum alito, euidentiſſimum habetur: reliquum ergo eſt, peccaſſe in appoſitione alimenti adeo diſſimilis, quòd poſt appoſitionem non valuerit aſſimilare, ſiquidem de lege habet ſimile ſolùm allicere & apponere: itaq; licèt functio aſſimilandi læſa videatur, id quidem facultatis vitio, non ſolùm humori debet tribui, ſiquidem appoſuit diſſimile: in quo ſanè videtur erraſſe, ac ex cõſequenti coniectandum eſt, eam eſſe læſam. Nam ſi ipſa ſui eſſet iuris iuxta omnes ſui actiones, non hunc
C morbum, quem fictitiam nutritionem arbitramur eſſe, pateretur, ſed vel tumorem præter naturam œdematoſum, aut ſcabiem, vel quemuis alium affectum, quo vis naturæ propellentis inutile & alienum alimentum, monſtraretur; cùm verò id non effecerit, conſtat ipſam læſam exiſtere.

His habitis, ſtatuendum etiam eſt, duobus modis anaſarcam poſſe corpori ſuccreſcere: vno quidem ex vbertate pituitæ in vniuerſa corporis carne genitæ, ab intemperie frigida ſolidarum partium, quæ ſibi commiſſum alimentum in eam vertit: & quamuis difficile videri poſſit, citra membri alicuius principis inſignem refrigerationem, corporis vniuerſum habitum refrigrerari, mihi tamen non videtur im-
D poſſibile: tum quia externæ cauſæ adeo ſolent externas partes intemperare, vt non ſatis ſi ad conſueta munia probè exequenda conſuetus caloris influxus, ita vt non rarò emori prę frigiditate integrum membrum conſpiciamus: tum verò quia fieri poteſt, quòd ſoli pedes, tãquam à caloris fonte remotiſſimi, imbecillitentur, atque ob id pituita alba, dicta ratione impleantur, ſicque ſenſim materia aucta aſcendat, & cum hoc refrigeret etiam crura, inde coxas tandẽ ac ventrem repleat, & vltimò vniuerſum corpus, ita vt ſolo vnius partis vitio vniuerſum etiam refrigeretur, ac eandem ſibi generet pituitam, leuiſſimo iecoris aut cordis facto vitio. Cui conſimilem ſtatuerunt nonnulli Medicorum alium, ab Aretęo ſumpto prin-
E cipio, nimirum dum corporis vniuerſi humiditas liquatur, & non reſoluitur, ſed craſſeſcit in poris carnium, ac ibidem impacta in tumorem eleuat corpus quod cenſeo dictum eſſe ab ipſo, dum ſtatuit fieri à corporis colliquamento: quippe à calore vniuerſa humiditas corporis liquatur, tamen non reſoluitur, vt dictum eſt, ſed concretione attollit corpus. Quam ſanè tumoris ſpeciem omnino ablegandam ab hydropis ſpecie antea diximus, quia hæc ſubitò fit, reliquæ verò ſenſim. Item hæc à calore liquante, omnes aliæ à frigore: præterea hæc alui fluxu deterior efficitur, illæ iuuantur: hæc etiam morti proximis ſuccreſcit, ex reliquis nonnulli euadunt: præterea in hac color ad nigrum vergens, & fœtore horribilis efficitur, anaſarca verò albicat citra tam inſignem virium iacturam. At fit anaſarca ſecundo modo, & præcipuo, ex vitio iecoris, vt reliquę hydropis ſpecies, in quo ve-

luti in officina humorum, ob eius frigidum intemperamentum pituitæ generandæ aptum, copioſiores fiant prouentus, cuius vbertatem cùm nutritoria facultas errans trahat, ſuperare nequit, & praua ob id efficitur in vniuerſo corporis ambitu nutritio. In quo ſanè hydropis modo, duo neceſſariò reperiuntur in vno affectu complicati morbi: alter in iecore, ab intemperamentò frigido ortus, quo vberior pituita ſuccreſcit: alter verò in vniuerſo corpore, ſine magno hepatis vitio, ab eodem etiam frigido intemperamẽto, quo nutritoria infirmatur facultas, et deprauatam efficit actionem. Quam equidem veluti concauſam eſſe anaſarcæ antea diximus, & nunc denuo ſtatuimus, ita vt à prima anaſarcę ſpecie hęc diſſideat, quia illa ſimplex affectio eſt, hæc verò ex duobus complicata, duas etiam cauſas ſortita.

Cauſæ. Cauſas autem harum affectionum qui exactè ſtuduerit venari, expendat externas & antecedentes eaſdem eſſe cum his, quæ reliquas hydropis ſpecies excitare natæ ſunt, diſſident tamen in modo læſionis, quem imprimunt in iecur, aut corpus vniuerſum. Quippe in aſcite iecur ex toto ferè impotens efficitur ac impensè refrigeratur, ſimul cum aliquo renum vitio: in tympania venter & inteſtina, intenſa & habituali intemperantur frigiditate, ac iecur languidum efficitur natiuo calore, cæterum extraneo incaleſcit. At in anaſarca iecur quidem perfrigeratur, non tamen adeo ac in aſcite, ſed quantum ſat ſit, vt ſanguis plurima abundet pituita & cum hoc eodem intemperamento adeo oblæduntur venæ, vt ne minimum quidem pituitam mutare valeant. Quo fit vt vniuerſi corporis nutritoria facultas ſimiliter eadem intemperie vitietur, quo deprauata efficitur nutritio. Denique, licèt, externæ & antecedentes cauſæ eędem ſint, modus tamen quem corpori imponunt, diuerſiſſimus exiſtit, generalior quippe eſt affectio, cæterum mitior & leuior.

Signa. Licèt ſignis in hoc affectu opus eſſe non videtur (quia ęger primo acceſſu ſeſe oſtendit, carnes habens emortuo corpori ſimiles, & totum corpus intumeſcat, albidius fiat, & veluti madidum humido tumore appareat) cum hoc tamen, vt à malo corporis habitu (cui non rarò ſimilis efficitur) diſtinguatur, aliqua recenſere vtiliſſimum arbitror. Diſſident quidẽ (etiam ſi partes in vtraque affectione in tumorem eleuentur) quòd ſi in anaſarca digitum partibus tumentibus compreſſione adhibueris, impreſſa manet figura, diutiùs tamẽ in malo corporis habitu, humor quippe tardiùs reuertitur ad figuram quàm caro: verùm ſi idem in vtraque contigerit, vt non rarò ſolet, diſtingues profectò, quia partes in anaſarca non detumeſcunt noctu, vt in malo habito, quinimo plerũque tumorẽ contrahunt maiorem, præſertim partes ſupernæ. Præterea diſſident, quia in malo habitu crura plerunque intumeſcunt, niſi iam migret in anaſarcam, in qua omnes partes tumorem contrahunt. Item in anaſarca licèt aliquando contingat ventrem tumere, non tamen eſt opus, vt in reliquis hydropis ſpeciebus: primò quidem facies in ea, ſicut poſteriùs in reliquis, intumeſcit. Pręterea alui excrementa plerunque cruda excernuntur, ſed aliquando admixta: tandem corpus omni actioni redditur impotens & ineptum, in ſomnum propenſum, minus ſitibundũ, & forſan famelicum, ſi cruditas acorem contraxerit.

Curandi ratio. Cùm vniuerſa huius affectionis natura ſita ſit in ſanguinis pituitoſi vberrima copia, conſtat quadruplicem eſſe neceſſariò vacuandi rationem: primam, quæ copiam deponat: ſecundam, quæ cruditatem coctione frænet: tertiam, quæ quod correctionem admittere nequiuit, purgantibus ac digerentibus auxilijs conterat & expurget: quartam verò & vltimam, quæ iecur & vniuerſum ad antiquum temperamentum reducat. Circa primam huius curationis partem, coniectandum eſt copiam in his corporibus duobus modis poſſe ſuccreſcere: vno ſanguinis vbertate, quo grauata iecoris & totius corporis facultas, nequit probè ſanguinem conficere, ſed pituitoſum et crudum: altero verò pituitæ & crudorum ſuccorum redundantia, cùm nimirum ex refrigeratis corpore & iecore à refrigerantibus intus & extra cauſis, citra ſanguinis commercium & vbertatem, vt in primo modo, adde vt corpus vniuerſum his ſcateat cruditatibus. Hæc autem dicta ſunt vt ſi quis legerit omnes ferè authores in reliquis hydropis ſpeciebus ſanguinis miſſionem renuentes, & in hac ſola anaſarca libenter concedentes, non citra diſtinctionem eo auxilio alioqui grauiſſimo & periculo pleno, vbi opus non eſt, vti diſcat. Quapropter dum ex ſanguinis vbertate, ſiue ex ſuppreſſis hæmorrholdibus aut menſtruis, vel quauis alia, ſiue ex demiſſo conſueto exercitio abundantia prodeat, & ob id, vt Galenus aduertit. 6. aphoriſm. 12. copioſus ſanguis paruus & frigidior efficiatur, tunc quidem ſanguinem mittere neceſſum erit. Quod etiam conſuluerat idem Galen. libro contra Eraſiſtratum, cùm hydropes ſanguine miſſo ſanatos eſſe ait, nec non & quarto acutorum: nam cùm ſanguinis copia calorem partium extinguit, id proculdubio remedium expoſtulat, minori tamen copia ob frigiditatem contractam in toto corporis habitu: ſatius enim eſt per partitas vices & interualla fundere, quàm vacuationibus & præexiſtente frigiditate, vires adeo infirmare, quòd morbo non ſufficiant. Verùm ſi id non permiſerit deiecta facultas, crura ſcarificabis vt conſuluerat Galen. ex Archigene libro 9. pharmacorum local: nec non & Celſus libro 3. cap. 21. Sanguinem tamen mittes ex bruchio dextro, & baſilica vena, ac ſi ex menſium ſuppreſſione aut hæmorrhoidum oriatur affectio, facta ſemel prædicta vacuatione, curandum tibi erit ſuppreſſum fluxum concitare, aut ſupplere per talẽ venarum inciſionem, aut per hirudines hæmorrhoidibus affixas. Quod ſanè auxilium vel mox à principio, antequam vniuerſus habitus ex toto refrigeretur, exequeris, vel ſi id prætcrieris, non niſi valentibus viribus. Verùm ſi conſtiterit anaſarcam ortam fuiſſe ex his quæ extrinſecus refrigerandi poſitiua frigiditate, vniuerſum corpus & iecur vires habent, tunc quidem in memoriam reuocare oportebit, quãta diligentia & cura cauerit Galen. lib. de venæ ſect. & 4. de ſanitate tuen. ſanguinis detractione, vbi crudorum multitudo præfuerit, aut ſanguis ipſe crudus à ſeipſo, cùm ſecundùm naturam aderat, plurimum diſtat. Nam arbitratus eſt, idque iure optimo, non poſſe eo ſtatu vires robuſtas eſſe: quapropter verendum eſt ſanguinem detrahere, etiam ſi plerique neotericorum id ſtatuerint, nam certiſſimum eſt pauco ſanguine miſſo non liberari à ſuffocatione, & extinctione ocyſſime ab impenſa frigiditate periclitari: quamobrem ſatius eſt copiam alijs auxilijs tutò deponere, & ſi lentiùs, quàm breui tempore ægrum in deteriorem ſtatum ducere.

Vetus ratio. Verùm ſi ſanguis miſſus fuerit, aut ſi eo auxilio opus non ſit, tunc quidem humorem pituitoſum omni arte, præmiſſa præparatione, educere ac minuere ſtudebis, conſiderans priùs per quam regionem commodiùs id fieri poſſit. Quippe per victus commodam inſtitutionem, per aluum, per vomitum, per inſenſilem euaporationem, & vltimò per chirurgiam huiuſmodi corpora euacuari facilè poſſunt: nam cùm ſuperabundans humor omnibus inſit corporis partibus, omnibus etiam modis expurgari deſiderat. Sic enim eum victum inſtitues, qui ſiccæ ſit naturæ & coctu facilis, ne facultatem grauet, neque quidquam habeat craſſum & glutinoſum, ne corpus ampliùs obſtruat, non frigidum, non flatuoſum, ne malum & cauſam

ſimul

ſimul augeant: ea tamen quantitate exhibeatur, quæ nec vires deijciat paucitate, quia morbus futurus eſt diuturnus, nec copioſè præſtetur, ne mali cauſam adaugeat: panis in vniuerſum ſit bis coctus, & aniſo aut cinnamomo fermentatus. Et quamuis prædictarum conditionum victus eligatur, conditura aromatum vtilior parari poteſt; vt ſuperiùs abundè dictum eſt. Sic & potus prædictis perſimilis eligatur, aromatis etiam confectus, ſed quàm parciſſimus: ſæpe enim ſola potus parſimonia cum prædicta victus inſtitutione, nonnulli in priſtinam ſanitatem reſtituti fuerunt.

Medica- ētorum atio.

Quatenus verò ad medicamēta attinet, cēſeo plerunque in hoc malo affectis, crudos ſuccos in ventre & primis venis abundare: quapropter conſultius mihi viſum fuit, principium curationis à vomitu auſpicari, præſtitis *rhodomelitis ʒ. 1. & ß. oxymelitis ʒ. ß. aquę fœniculi ʒ. 1. et ß. ſingulis diebus ſummo mane*: tertio verò die vomere inſtituat laborans raphani decocto cum oxymelite, maximè à paſtu, cum acetarijs & varijs obſonijs ſumpto. Quo auxilio bis terue in hebdomada vſus, ſi conſtiterit primam regionem aliquo modo ab his cruditatibus immunem eſſe, medicamentis purgantibus ſtudeat diligens Medicus, eam quæ in venis maioribus viget, pituitam educere. Cui muneri, vt ſimul reliquias ventriculi conteras primò porrige hieram Gal. cum agarico trochiſcato, vel infuſum agarici & rhabarbari in liquore nouem infuſionum roſarum Perſicarum, addito turpeti modico aut carthami: quo ſemel aut bis exhibito, te conferes diebus intermedijs ad vſum clyſmatum, ex decocto polypodij cum ruta & calamentho in vino & vrina pueri. His quidem factis, quæ ſufficere quidem ſolent, dum vitium ex abundantiori ſanguine ortum duxit, ſi vel non ſatis eſſe conſtiterit, vel ex frigidiori cauſa oriatur affectio, ad efficaciora auxilia deueniēdum eſſe conſulit mali magnitudo & vrgentia: quapropter per epicraſim pituitam diſponere vacuationi, & ipſam eo modo educere opus erit. Sic per aliquot dies porriges ſyrupum de abſynthio, de eupatorio, de biſanzijs, de hyſſopo, de praſſio, cum modico oxymelite ſimplici aut ſquillitico, & aquis aut decoctis quæ extenuandi & aperiendi vires habeant, vt decoctum, q. ℞. *hyſſopi, calaminthæ, pulegij, origani, anà m. 1. ſpicæ, aſari & cinnamomi, anà ʒ. 1. aniſi, cumini & carpeſiarum, anà ʒ. 1. & ß. bulliant in lib. 6. aquæ ad conſumptionem tertiæ partis, & prædicto ſyrupo adde eius ʒ. 2.* Item ex prædicto decocto ſerapium conficito, *adde foliarum ſenę ʒ. 2. carthami conquaſſati ʒ. 1. facta iterum ebullitione adde agarici ʒ. 3. & poſt colaturam adde mellis & ſacchari quod ſufficiat vt fiat ſerapium.* Poſtea verò purgare corpus vniuerſum poteris pilulis de agarico, aureis, aut aliquo ex prædictis pharmacis in aſcite ſcriptis: hoc vno animaduerſo in hac curatione, ſolo purgantium per infernam aluum vſu, plures ſanitati reſtitutos fuiſſe, ſi à principio mali id fiat: quam hac lege arbitratus eſt Hippocrat. ab eo affectu liberari, vt antea retulimus ex eius mente. Quod ſanè non temere & vtcunq; eſt intelligendum, ſed quatuor conditionibus præmiſſis: primò nimirum, quòd laborans firmis exiſtat viribus, alioqui tumore ſubſidente, larga per aluum effuſa aqua, ſiue arte ſiue ſponte, paulò poſt morietur: ſecundò, quòd affectio ſit incipiens, antequam viſcera imbecillitate & intemperie habituali laborent: item quòd prædicto tempore, vacuatio ſit vehemens & copioſa, non impar morbo: vltimò verò, quòd id, quod excernitur, ſit aquoſum, ſine alimenti cruditate, alioqui ob retentricis impotentiam fieri potiùs eſſet arbitrandum, quàm ex vi naturæ aut medicamenti.

Quòd ſi ne hæc omnia ſufficere videantur, coniectandum eſt, id quod in venis carni proximis viget, non poſſe trahi, & adhuc aliquid denſum & crudum eiſdem & reliquis impactum manere, quod ea medi-
A camenta expoſtulet, quæ præter id quòd attenuent, per vrinas quoque educere poſſint, velut eſt aſari decoctum, cinnamomi, cardamomi, ſabinæ, iuniperi baccarum, & rubiæ radicis, item vſus ſtillationis theriacæ, cum quo etiam externas partes inunges. Prodeſt decoctum ex vino factum cum dauco, ſeſeli, radicibus aſparagi & trifolij: *item ʒ. 1. radicis trifolij, aut eryngij, vel ſeminis viticis cum vino.* Eundem quoque vſum præſtant, & etiam internas humorum reliquias conterunt, dialacca, diacurcuma, trochiſci de eupatorio, de rhabarbaro, de roſis, & de abſynthio: prodeſt & diarrhodon, aromaticum roſaceum, mithridatum, aut theriaca: quæ omnia præter id quòd
B vrinam mouent, iecur quoque mirum in modum attemperant & roborant, quod maioris ſolet eſſe momenti in huius mali curatione.

Verùm quia peccantis humoris maior pars in ambitu corporis viget & in carnoſis partibus, ob id extrinſecus pituitam euaporare ac diſcutere, ſæpe magni fuit momenti: quamobrem ſudores & omnem humoris diſ[illegible]tionem tentare opus erit, non ſolùm exercitijs ſub ſole & aprico loco factis, ſed & balneis, inunctionibus, frictionibus, & reliquis omnibus, quæ hoc munus præſtare ſolent. Sic balnea aquarum ſulphurearum, vel ex alumine & aqua marina, magni ſæpe fuerunt momenti, ſi ſole adhuc feruente corpori adhibeantur, dummodo à ſolis iniurijs caput ſit
C præmunitum. Prodeſt & arena, maximè in littore maris, corpus feruido exiſtente ſole ſepelire, aut milio, ſale, tritico, vel panico: ſed propriùs id efficiunt calidi furfures, & pulueres lapidum qui pumices appellantur, chamæmeli, anethi, ſeminis rutæ, & ſimilium. Quòd ſi laborans maluerit veſtitum his pulueribus inter duo lintea reconditis & probè diſpoſitis indui, non deſunt qui vtilius arbitrentur, mirè enim diſcutiunt & calore partes roborant. Eiuſdē eſt vſus inunctio olei irini cum modico aquæ vitæ, aut eodem oleo & ſale aut ſulphure: vel emplaſtrum conficies ex oleo prædicto cum pulueribus ſtercoris bouini vel cochlearum, quæ vſtionem non ſunt expertæ, ſed exſiccatæ & redactæ in puluerem, quo plures & tumidiores partes corporis illineis, ibidemque reſiccare ſines,
D donec ſponte decidant pulueres.

Quæ omnia ſi adhuc prodeſſe non videantur, velut in re deſperata, ad chirurgiam veniendum eſt: in quem vſum conſulunt Celſus lib. 3. cap. 21. & Aetius lib. 10, cap. 30. ſuras quatuor digitis ſupra talum ſacrificare profundioribus ſciſſuris, vt diu durare poſſit per eaſdem aquarum profuſio: ac ſi copioſior tibi videatur euacuatio, faſcijs ligabis crura, quo ſciſſuræ comprimantur, & ſequenti die ligaturis ſemotis, aut laxioribus factis, aquam fluere, quantum viſum fuerit, permittes. Idem etiam in brachijs efficere poteris: ac ſi placuerit in altero aut vtroque crure fontanellam aperire, optimè facies; vel ſi ſupra iecur ſetonem
E affixeris, aut in ea ventris parte, quæ magis intumuerit; vel vſtiones paruas & frequentes per ſecuriores corporis partes facies. Quod tamen cautè facito, ne omnino laborante ad impotentiam ducto, vel humoribus euocatis ad eas partes, maiori copia, quàm vel poſſit per ſciſſuram fluere, aut natura regulare, in corruptionem degeneret pars. In reliquis verò auxilijs quæ & iecori & viſceribus neceſſaria exiſtunt, eodem modo res ſe habet, ac in alijs hydropis ſpeciebus dictum eſt.

CAPVT VII.

De renum dolore, inflammatione, & vlcere.

Licèt renes varias (vt quoduis aliud membrum) poſſint pati affectiones, cum hoc tamen quaſdā habent cum veſica communes (eas nimirum, quæ ad

vrinam

vrinam pertinent) & alias ſibi tantùm peculiares, in quibus neceſſum non eſt veſicam coaffici. Inter quas (quæ numeroſæ ſunt) potiſſimum habent locum, quę doloroſæ exiſtunt: nam reliquæ etiam cum veſicæ munere coincidere videntur, vt obſtructio & aliæ huius cenſus.

His ſuppoſitis, ſcito, tres potiſſimum affectiones renes pati, conſequutionem quandam & veluti cohærentiam inter ſe ſortitas: dolorem nimirum, velut inflammationis præludium: inflammationem ipſam; & vltimò vlcus. Quapropter, horum omnium hoc vno capite meminiſſe inſtitui, tanquam eorum quæ conſequutione quadam cauſaliter ſibi correſpondẽt: quippe inflammationes non ſemper ex ſola ſanguinis vbertate fieri eſt credendum, ſed plerunque euocato ſanguine ipſo (licèt non plurimum abundet) à cauſa quauis, quæ dolore magno excitato, fluxionem quoque excitare ſit nata.

De dolore.

Quo fit, vt iuxta optimam medendi rationem mihi viſum fuerit, doloris renum priùs meminiſſe, vt quantum fieri poſſit, ægri moleſtiam leniendo temperemus, & imminentem inflammationem inhibeamus.

Cauſæ.

Prodit itaque dolor renum multis de cauſis, nimirum ab intemperie tam ſimplici quàm compoſita, cum materia aut citra ipſam: ab inflammatione & reliquis tumoribus præter naturam: ab obſtructionibus, quæ vel à craſſis fit humoribus impactis in meatibus, vel in eorum ventre, & à calculo in eis concreto: ab vlcere vel quauis alia ſoluta vnitate, à cauſa manifeſta vel occulta, vt à fluxu humoris acris & mordacis, aut flatuoſo ſpiritu. Quas ſanè cauſas complexus eſt Hippocr. lib. de internis affect. ſtatuens quatuor ſolùm eſſe: lapillum videlicet, ruptionem venæ, eroſionem ab atra bile, & dolorem ex pituita & bile. Quibus conſtat ſub dolore ex pituita & bile, omnes dolorum cauſas (præter ſolutam vnitatem, & lapillum) complexum fuiſſe: nam ex eis docet inflammationes fieri & omne tumorum genus, ac omnem inſuper intemperãtiam, ac conſequenti ex pituita & bile flatuoſum ſpiritum. Quapropter cenſeo dixiſſe Hippocr. 6. aphoriſ. 11. melancholicis & renum vitio laborantibus, hemorrhoides ſuperuenietes bonũ, cùm omnem cacochymiam ſoleant purgare hæmorrhoides. Præterea, frequenti experimento comperimus, ex capitis fluxionibus renes & dolere, & mille alijs modis laborare, vt idem author ſtatuerat, lib. de glandulis dicens: *Fluxiones ex capite fluunt. & cætera*: qua parte ad renes prolabi è capite humores euidenter monſtrat, quos vel in exulcerationem, vel inflammationem, aut quoduis aliud tumorum genus commigrare ſcimus. Nec minus dolere ex vteri conſortio eſt arbitrandum, tum quòd illis incumbat vterus, tum quòd plenitudine premat, tũ vltimò quòd à flatu diſtentus renes attingens conterat, nec non quòd fluxionibus ex altis corporis partibus euocatis rheumaticam affectionem in ipſis renibus concitet. Viſum eſt etiam renes dolere, cordis conſortio, in his quibus pus à thorace per vrinam expurgatur: quippe in itinere pus illud præ calore magnæ arteriæ, in arenulas concreſcit, quę poſtea doloris perpetui, & contabeſcentiæ cauſa exiſtunt, renibus ſanis exiſtentibus. Dimitto cauſas externas, & ex internis plenitudinem & alia quæ paulo inferiùs ſum monſtraturus, ne vno in capite eadem bis ſcribantur.

Signa cauſarum.

Sed dolere renes hac aut illa cauſa noſſe, dignius eſſe ſum arbitratus, ſi priùs dixero lumborum dolores plerunque renum dolorem æmulari: quapropter, neceſſum eſt id priùs, quàm auxiliares manus adhibeas, noſſe et diſtinguere. Succreſcunt igitur lumborum dolores & circa renes, inteſtinorum vitio: item iecoris aut ſplenis: tum etiam in febribus, tum citra ipſas, multis rationibus et cauſis: primò quia incaleſ-

A cunt propter decubitum, partibus pinguioribus à calore ſucceſis. Iterdum verò à laſſitudine phlegmonode, ſanguine calido in magna vena & arteria redundante: nonnunquam & à muſculis & ſpinali medulla dolor originem trahit. Præterea dolere aſſolent prædictæ partes fluxione ad ipſas, aut per eaſdem delabente: item ex laſſitudine, ob laborioſum exercitium, tum extenſis plus iuſto muſculis, tum ſuccis ad ipſos euocatis. Quod vel ex febre præſente, vel ex prægreſſo exercitio aut ex cognita fluxione diſtingues: at renes dolere aut lumbos, quia renibus affectis plerunque vrina aliquo modo mutatur, lumbis verò rarò aut nunquam. Sed cauſas ſic noſces. Dum enim ex vulnere caſu vel percuſſione facto renes dolent,

B ipſa laborantis enarratione patefiet: ex alijs verò cauſis non ita facilè, cùm inteſtinorum dolores ſæpe nos fallant: nam renum & viarum vrinæ dolores tam ſimiles ſunt doloribus inteſtinorum, vt primis diebus omnino diſcerni non poſſint, quòd in vtroque & vrinam & deiectionem, aut lædi aut cohiberi contingat. Cæterum diſcernes facilè vrina, aut alui deiectionibus apparentibus: quippe ex renum dolore mutata mille modis apparet, ſicut alui deiectio ex læſis inteſtinis: quod docuit Hippocrat. cognoſcere lib. 4. popul. text. 78. in Hiſtoria Apemanti: nam vrina eorum quibus verè renes dolent, ſemper ſecum aliquid cauſæ dolorem inferentis adfert, vt mox referam. Itaque ſi ex flatibus craſſis & cali-

C ginoſis ſpiritibus dolor concitatur, tenſionem in parte ſubitò magnam perſentiunt laborãtes, ita vt neq; moueri neq; erecto corpore incedere poſſint, nulla tñ perſentita grauitate: item miteſcit à flatu excreto vel fomento adhibito; & iterum vehementer ac ſubitò ingruit, nullis alterius cauſæ apparentibus ſignis, ac dolore ſeſe extendente ad vicinas, ac non rarò ad diſtantes & connexas cum renibus partes. Verùm ſi ex obſtructione prodeat, ex vrinæ ſuppreſſione aut paucitate, veſica nequaquam patiente, comperies: ſi tamen craſſities humorum id effecerit, periodicus efficitur dolor ex aggregatione paulatim facta, maximè ſi iecoris aut ventriculi imbecillitas aut vitium huic malo cauſam pręſtiterit, quòd reddita vrina, craſſum

D quid aut arenoſum in ea ſubſidet. Renum inſuper intemperiem calidam oſtendit poſt dolorem & ſuppreſſionem, fuliginoſum ſedimentum vſtionem ſanguinis monſtrans, ſicut pituitoſum eorum frigiditatem: granuloſum verò & album ſedimentum iam ex colore ac ſiccitate lapides futuros, demonſtrat. Humorum quidem acrium, mordacium & ſalſuginoſorum decubitum ad renes, oſtendit dolor acutus & exulcerans; ſicut inflammationis principiũ dolor cũ grauitate & pulſus tenſiuus, nec non & vrinæ color, ac excreta cum ea ſubſtantia: calculum verò doloris eſſe cauſam ſuo loco diſces. Apparet præterea dolor in renibus diuerſis temporibus, modò vehemẽs cùm generantur & permeant calculi: modò grauis & in-

E ſtar ponderis cùm per ſenſibiles partes non mouentur. Sed cùm renum dolor fiat à calculo, arenulis, pituita, grumo, flatu, pure, vel calore ingẽte, aut phlegmone, hunc cognoſces ex febre continua & graui dolore in inflammato rene, item dolore pulſatorio: reliquas cauſas, vt dictum eſt, et de calculo latiùs ſcriptum reperies cap. de renum calculo.

Curandi ratio.

Cùm ex quauis prædictarum cauſarum dolor in renibus concitetur, faciliter ab vniuerſo corpore ob commoditatem & promptitudinem viarum, alliciętur ſuperuacui et vtiles etiam humores: ob id quidem verendum eſt, ne in inflammationem commigret affectio. Quapropter grandi diligentia ſtudebis, eos quàm citiſſimè ſedare, & cauſam illidere, ac corpus à recrementis protinus expugare. Verùm cùm eadem ſit via curationis quæ debetur nudis intemperantijs, & his quæ cum affluxu fiunt materiæ, poſt ipſius humoris

moris euacuationē (iuxta illud Galeni vnamquamque cauſam abſcindere prius, deinde ad eam quæ facta eſt diſcraſiam peruenire) ob id placuit intemperierum cum materia hic meminiſſe ſolùm, nam in earum curatione vtroque auxiliorum genere eſt opus. Sic profectò dū calidus, acris, mordaxue humor ad renes confluxerit, coniectandum erit, initium curationis auſpicandū fore à corporis totius euacuatione, ſanguine miſſo, primo ex brachio (niſi hæmorrhoidū aut menſium præceſſerit ſuppreſſio, nam eo tempore à talo ſanguis mittendus eſt) dextro ex baſilica (maximè ſi iecur prauos ſuccos gignens, malo cauſam præſtiterit) ac mox ex ſiniſtro, ſi & vires non admodum labantur, & dolor vrgentior ſit. Quòd ſi iecur ſeſe in renes exonerare comperiamus ex ſiti, vomitu biliofo, calore iecoris & alijs ſignis, ex dextro brachio bis ſanguinem detrahes, aut alteram detractionem ex ſaluatella eiuſdem manus inſtitues. Si tamen his adhuc factis, dolor non quieuerit (et interim dum fiunt) ſtudendum eſt parti apponere quę dolorem ſedare poſſint: cuius naturæ eſt q. ℞. *ſeminis papaueris albi & capitum eorum, ſantalorum, roſarum, coriandri præparati, anà ℥. 1. farinę hordei ℥. 2. decoquantur cum mucilagine pſyllij, ſeminis lini & fœnugręci, oleo roſaceo & modico aceto, & fiat emplaſtrum.* Cui ſimile ex mucilaginibus & pulueribus dictis parare poteris, aut ex lacte muliebri & ſeminibus cum oleo roſaceo & papaueris. Quo facto, curabis fomentis cauſam doloris illidere, qualis naturæ eſt quod recipit decoctum meliloti, violarum, florum nenupharis, roſarū, ſeminis lini, capitum papauerum, & foliorum maluarum, ac violarum. Quibus factis, ab ipſa parte quod confluxum eſt deriuare ſanguine miſſo per venam tali ſatius eſt, quàm per cucurbitam renibus affixam & ſcarificatam, vt multi conſulunt, niſi tanta fuerit doloris vrgentia & virium imbecillitas, quòd id cogaris efficere: quo tempore parti ſcarificatæ appones albumem oui, ſuperſparſis pulueribus ſantalorum, ſeminis lactucæ, portulacæ, ſerici crudi & fœnugręci, ſuperpoſito pano cannabino, aut ſtupa ex cannabi minutim inſciſſa, quæ diu ibidem permittatur manere. Verùm ſi doloris immanitas & ſænitia his non ceſſerit, ad narcotica te conferes, exhibito priùs ſyrupo papaueris, & ſequenti die ſi id non ſuffecerit *ʒ. ß. philonij Romani*, aut ſi corpus robuſtum fuerit, ʒ. 1. item potibus vteris frigidioribus ex hordeo, portulaca, bugloſſo, & aqua lactis cum ſyrupo roſarum, vel portulacæ aut papaueris. Extrinſecus verò quæ anodynam habent virtutem appones, velut veſicam aqua tepida & oleo violarum plenam: aut emplaſtrū ex butyro, violis, & lenticula paluſtri, ex folijs maluarum adiectis paucis folijs papaueris, aut decoctis capitibus ipſius cum ſucco portulacæ, & farina hordei: lac item mulieris cum albumine oui & modico opio, ſi aliter fieri non poſſit. Cæterum ſi hæc omnia prodeſſe nō videantur, ad purgans medicamentum confugiendum eſſe conſulit vrgentiæ ratio. Et ſi quis dixerit, id potius in principio eſſe exequendum, cùm potiſſimum acris & erodens materia ex purgatione, quàm ſanguinis detractione, infirmetur & extrahatur, expendat, in his doloribus qui ex confertim & ſubitò facta fluxione fiunt, non eſſe mox à principio expurgandum; donec ceſſante fluxione, ſi quid prope partem affectam fluxurum adeſt, dolores adaugens, & fouens, expurganti pharmaco citra nouæ fluxionis periculum educatur. Quapropter mox à principio, ſerapijs & potionibus frigidis exhibitis, corpus purgare oportebit manna, caſſia, ſyrupo violatum ex infuſionibus, ſi dolor manſuetior appatuerit, poſtea verò vt dictum eſt, ſanguinem mittes, et tandē ſeligēte pharmaco deinceps purgabis, ſi iecur huic malo principium præſtiterit, vel calidum ſit venoſum genus, rhabarbari infuſo, aut foliorū ſenæ, in aqua por-

A tulacæ vel ſero lactis. Et his factis, ſi dolor non quieuerit, conijcito (maximè ceſſante febre) intemperiem calidam relictam fuiſſe in parte, & eam ſolis frigidis ſtude mitigare: aut malum iam in inflammationem mutari, cuius ſigna paulò inferiùs leges.

Verùm ſi ex frigida cauſſa malum originem traxerit, expende ac diligenter primò conſidera, impacta ne in renum cauitatibus & vaſis exiſtat, obſtruēs & diſtendens ac intemperans ipſos renes, vel aliunde fluat denuo, ſiue per interualla affectus repetierit, ſiue denuo factus inopinatò affligat. Nam ſi aliunde fluat, fluxionem primò inhibere oportet, ne calidis auxilijs, & ijs quæ diſcutiendi vires habēt, maior fiat ad partem dolentem humorum prouentus: quod ſa-
B nè facies cognita fluxionis origine. Quippe ſi caput fuerit, & dolor plurimum non vrgeat, verendum nō eſt vomitibus, aut pilulis quæ caput reſpiciant purgare, & poſtea omni caput purgiorum genere materiā fluxuram minuere: aut ſi dolor id nō permiſerit, aliò fluxionem auertere frictionibus, ligaturis, & brachiorū lauacris. Verùm quia vbi dolor vrget, leuiora hæc ſunt, quàm oporteat, cunctandum nō eſt ſanguinem primò & ante omne aliud præſidium mittere, ex ea vena quæ membrum à quo fluxio prolabitur reſpiciat, & ſi eo adhuc ſufficienter extracto dolores perſtiterint, ex talo renis non dolentis ſanguinem detrahes, parciùs tamen quàm in calida cauſa, & mox partem fouebis decocto chamæmeli, meliloti, anethi, ſtę-
C chados, ireos, fęnugræci, ſeminis lini, parietàriæ, & ſimilium. Et ſi conſtiterit adhuc dolorem non quieſcere, cucurbitam citra ſcarificationem partis appones, & deſuper emplaſtrum, q. ℞. *myrrhæ, thuris, anà ʒ. 3. ſeſeleos, ſquinanti, anà ʒ. 4. farinæ fænugræci & ſeminis lini, anà ℥. 1. & ß. florum chamæmeli, meliloti, anethi, & ireos, anà ʒ. 2. olei chamęmelini, & cinnamomi quod ſufficiat, vt fiat emplaſtrum.* Item inunges renum regionem oleis calidis, maximè oleo ex radice cucurbitæ ſilueſtris, de ſtyrace, de theriaca, balſamo, hyperici, Mathioli, & ſimilibus: pręſertim per clyſteria iniectis, cum vino & decocto fructus alKeKengi & herbarum calidarum. Verùm, ſi ne his quidem ceſſaue-
D rit fluxio, ac diuturna fiat & per interualla reuertatur, fontanellam brachijs aperies, ſi ex capite fluxio prolabatur, aut cruribus, ſi prope renes membrum tranſmittens degat. Ceſſante fluxione, ei humori, qui impactus renibus manet, prouidere oportet his quæ renes purgare nata ſunt, & his etiam quæ diuretica cùm ſint, renes ipſos ab ſpurcitia impacti humoris abſtergere vires habent. Quo caſu etiam hæmorrhoidarum prouocatio & apertio ſummopere ab Hippo. 6. aphoriſ. laudata eſt: quippe hæ à craſſis humoribus ac melancholicis recrementis renes purgare natæ exiſtunt. Præterea terebinthinæ vſum mirum in modū prodeſſe ſcimus, ac rhabarbari & agarici dilutum in aqua graminis: item lac ſeminis carthami, cum oxymelite decoctionis petroſelini & aſparagi. Proſunt &
E expreſſiones ſeminum diureticorum calidorum: tandem in vniuerſum ea medicamenta quæ copioſa reperies capite de calculo renum. Extrinſecus verò emplaſtris vteris, quæ vim habent concoquendi & diſcutiendi, vt loco dicto latiùs reperies, & capite etiam de hydrope: nec minoris momenti eſt in hoc affectu vſus theriacæ & mithridatij. Quibus factis, ſi adhuc dolor perſtet, noctuque magis, & cum febre ac partis pulſatione, coniectandum eſt in inflammationem verti. Verùm ſi perſtiterit, & per interualla repetat, ex fluxu vel flatu aliunde ibidem tranſmiſſo arbitrandum erit proficiſci.

Quòd ſi flatus craſſi & denſi occaſione renes doleant, conſiderabis priùs, ſint ne flatus intra renes & venas eorum, aut in inuolucris, quod noſces ex fixo dolore & permanēte, ſi intra renes ſit flatus, vel quòd per interualla ſuccreſcat, ſi in inuolucris, præſertim ſi

ſlatu excreto laborans ſentiat leuamen: tunc vltra cõ derabis, præſit ne in corpore, maximè in venis, craſſorum crudorumue excrementorum copia, ex quibus flatus ſubingrediantur venas renum aut eorum inanitates: quod ſi conſtiterit adeſſe, purgabis primò corpus hiera & caſſiæ fiſtulæ pulpa, vel hiera ſola, aut decocto ſeminis cartami in liquore. 9. infuſ. roſarum facto, vel pilulis ex agarico & aloe factis, aut vltimò melle ex roſis Perſicis, vel terebinthina. Quo facto, aut antè ſi dolor vigeat, potum aquæ feruidæ ex cinnamomo, aut aniſo, vel camæmelo porriges, vel decoctum agni caſti cum melle aut ſaccharo, ſi homo bilioſus ſit vel febris adſit. Item prodeſt decoctum ſeminis angelicæ, cinnamomi, aut aniſi: theriaca etiam, diaciminon, dianiſon, electuarium aromaticum roſaceũ: ſicut ex vſu eſt *mellis roſacei calidi ℥. 2. bibere ante prandium:* tandem his quæ vrinam moueant vteris. Verùm ſi inteſtinorum aut ventriculi vitio conſtiterit renum inuolucris pręſtitum eſſe flatum, tunc quidem principium curationis auſpicari oportet à clyſmatis, quæ vim habeant aluum purgandi: quo facto vomere coges laborantem, & ſi dolor adhuc perſtiterit, clyſmatis diſcutientibus vteris ex decocto cimini, calamenthi, anethi, rutæ & chamæmeli, cum vino albo & oleo amygdalarum dulcium, anethi, vel chamæmelicum melle roſaceo. Quibus factis ventriculum purgabis aliquo ex prædictis pharmacis: à quibus proſunt emplaſtra & fomenta ſupra renes adhibita, quæ ex eodem decocto, vino & oleo parari poſſunt, vt capite de colico dolore latiùs ſcriptum reperies. Ac ſi nihil horum profuerit, cucurbitas ſiccas parti & prope ipſam appones, & ſi cum hoc dolor creuerit, ſcito aliquid humoris iam in renes confluxiſſe, quod vel inflammationem, vel doloroſam obſtructionem moliri incipiat, ita vt nouam prouidentiam prærequirat.

Inflammationis renum natura, & curatio.

Cùm communis omnium inflammationum natura vna ſit, eademque in omnibus, & ſæpiùs in hoc opere eius meminerim, ſat eſt hac in parte ſtatuere, renum inflammationem eſſe tumorem calidum præter naturam, excitatum ab humoribus calidioribus in ſubſtantia, vel anguſtis eorum meatibus, aut in his quibus teguntur membranis, obortum. Cuius ſanè cauſam arbitramur eſſe fluxionem humorum, præſertim ſanguinis calidi & craſſi, aut tenuis & bilioſi: itẽ paulatina craſſorum congeſtio, quæ prohibito naturali effluxu, in putredinem agitur, ac certum quendam inflammationis modum gignit, à quo pus etiam mingi ſolet, & dolores ac labores inflammationi perſimiles ſuccreſcunt, diutiuſque perſtant; & cùm nullis cedat auxilijs, tandem in puris mictum degenerat, cùm nulla vera inflammatio præfuerit, ſed ſolùm humorum collectio, haud ſecus quàm pituitam à capite defluentem in pulmonem, verti in pus affirmat Hippocrat. Aſſolent etiam prædicti craſſi ſucci immodico renum calore reſoluta parte tenui, in durum verti tumorem: haud ſecus quàm ex inflammatione, vel vltra modum reſoluentibus adhibitis, vel intempeſtiuè & diutiùs præſtitis, quæ frigida ſunt, indurari contingit.

Differentiæ verò harum inflammationum quibus tentari poſſunt renes, interdum à diuerſis partibus, quæ in renibus afficiuntur, accipiendę ſunt, vt Gal. 6. aphor. 5. apertè docuit: nam aut inflammatio exteriorem eorum tunicam & partem ad illam attinentem apprehendit, aut venas & arterias quæ ad renes conſcendunt, aut ſubſtantiam carneam, aut membraneum illud corpus quod in interiori renũ ventre prętenſum eſt. Item à diuerſitate humorum ex quibus conſtat fluxio, differentiæ non parui momenti capi poſſunt, quia aut à craſſiori ſanguine, aut à bilioſo & tenui pendent, ſi vera eſt inflammatio: aut, ſi ſpuria, ex craſſa pituita in cauitatibus putrefacta.

Cauſæ.

A Fluxionis enim multæ poſſunt eſſe cauſæ, nimirũ copia vitioſorum humorum in toto, aut in iecore, vel in partibus vicinis, maximè ſi hæmorrhoides aut menſes ſupprimãtur, renibus exiſtentibus languidis, aut quauis alia occaſione, qualis eſt ictus, caſus, aut percuſſio. Item medicamenta diuretica, & quæ ad renes euocare aut allicere poſſunt prædictos ſuccos. Inſuper labores, exercitia, aut dolores earundem partiũ, ſicut vehementes & continuæ equitationes, aut illarum partium cingulis vel faſcijs arcta ſtrictura, vel emplaſtrorum calidorum intempeſtiua adhibitio, corpore exiſtente pleno. Item defluxus à capite, aut cruditas vẽtriculi, vel iecoris improba ſanguificatio, B quo ſanguine cum ſero attracto nihil mirum eſt, ſi aliquid in renibus permaneat, concitans grauiſſimos & diuturnos dolores, ac poſtea puris formam accipiat. Cui etiam damno cauſam præſtat conſueta & vtilis ſuppreſſa vacuatio, ſiue ſanguinis, ſiue cuiuſuis alterius ſit ſucci. Pręterea induratorum tumorum duplex cauſa exiſtit: vna caliditas quæ reſolutione nimia induret: altera verò frigiditas quæ condenſatione & concretione idem efficiat.

Signa.

Signorum verò, quibus in renum inflammationibus opus habemus, quędã ipſam monſtrant inflammationem: nonnulla locum in ipſis renibus inflammatum: alia humorem confluentem aut ibidem aggregatum: item non pauca ſuppurationem, aut terC minum ipſius tumoris. Sic profectò doloroſum renum affectum inflammationem ſequi monſtrat continens febris, quæ maior minorue eſt, pro ratione maioris vel minoris inflammationis, aut calidioris, vel minus calidi humoris. Tamen, vt refert ex Rufo Aetius, frequentiſſimè frigent partes extremæ, vt manus, ſuræque, & pedes: adeſt quoque frequens horripilatio, & circa noctem febris exacerbatur: dolor etiã aut grauitas in regione renum adeſt, qui ſanè aut acutus cum tenſione quadam eſt, & interdum adeo vrget, vt nequeant rectè ſtare laborantes, vel, vt Aetius refert, incedere: maximè (vt Auicen. docet) cùm mẽbranæ, quibus inuoluuntur aut connexi ſunt, inflammantur: quippe dum homo erectus eſt, tenduntur D magis, & ob id intenſiùs dolent, & pari ratione laborans neque ſternutamentum fert, neque tuſſim, ob concuſſionem partium inflammatarum, quia maior concitatur dolor. Pari prorſus ratione, ſupinus æger minus moleſtatur, quam pronus, quòd hac figura penduli exiſtant renes, & ob id ponderis ſenſu afficiantur: ſic dum in latus renis affecti cubant, leuiùs ſe habent, dum verò in contrarium, ea lege deteriùs. Doloris autem modus in omnibus grauior eſt, licèt Aetius pulſatilem ſtatuerit, quod cenſeo dixiſſe, dum ipſum renis corpus inflammatum non eſt: nam eo tempore pariter Hipp. & Gal. fatentur graui dolore premi: verùm ſi membranoſæ aut arterioſæ partes inflammentur, aut ipſa inflammatio magna ſit, mirum non eſt E ſi pulſatio quoque accedar. Præterea ob conſenſum, quem renes habent cum laxiori inteſtino, vt Galeno viſum eſt 6. popul. vel (vt refert Auicen.) ob colligantiam cum iecore, & ob id cum ventriculo meſeraicarum ratione, vomitus pituitæ protinus ſubſequitur, ac mox bilis, & nonnunquam æruginoſæ, ob calorem iecori communicatum: quo fit vt deliria & cibi faſtidium, minutæ excretiones, anguſtia, animi deliquium, & exſudatio ſuccreſcant. Vrina verò in principio tenuis & aquoſa, in qua nil ſubſidet, & inflammatione procedente, rubicunda, craſſa, & mucoſa.

Humorem verò inflammationem efficientem eſſe bilioſum monſtrant acuti dolores, & intenſiores febres, & omnia ſymptomata valentiora, cum faciei et oculorum rubore ac mentis perturbatione: vrina pauca, tenuis, & acris: cùm verò ſanguis copioſior eſt, grauitas adiungitur, & vrina rubicundior, & craſſior exiſtit. Frigidum humorem atteſtantur tenſio

maior,

maior, et maior longè grauitas, vrina decolor, et craſſa, nonnunquam ſanie perfuſa, corpus & facies maximè tument & frigent, ac dolor obtuſior & moleſtus. Melancholicus humor rarò confluit ad renes, neque ſcirrhoſum tumorem gignit, niſi per alterius indurationem, vt mox referam, ſi priùs dixero quibus ſignis pars affecta in renibus dignoſcatur.

Quippe cùm partem ſolam renis occupat inflammatio, dolor non eſt acutus, ſed potiùs quaſi pondus percipitur, et quaſi tenſio: nam intumeſcente ſubſtantia carnoſa, diſtenditur eius membrana, & grauans diſtẽdit membranas quibus dorſo alligantur. Quòd ſi membranam inflammatio apprehendat, dolor eſt acutus, ſicut dum vaſa & internas eorum membranas obſidet. Quo fit vt rationi conſonum videatur, dolorem acutum, qui membranas inflammari deſignat, pariter quoque bilioſam monſtrare inflammationem, aut tenuium humorum: ſicut obtuſum renũ carnem, vel ex craſſis humoribus: nam tenues ſucci faciliùs membranas permeant quàm craſſi. Dextrũ verò aut ſiniſtrum inflammari, cognitu eſt facile, ſicut difficile quo ſe vertat inflammatio: quod nunc monſtrare aggredior.

Quippe ſi per reſolutionem abitura eſt, vrina ex cruda, cocta & coloratior apparet, quia ſignificat aliquid ab inflammatione reſudare, maximè ſi dolor mitior fiat, & febris quodammodo remittatur. Verùm ſi vrina crudior perſeueret, citra doloris aut febris remiſſionem, conijcies nihil ab inflammatione diſcedere, & ob id in abſceſſum vel ſcirrhum abituram: in ſcirrhum quidem, ſi alba & aquoſa perſtiterit vrina, & dolor plurimum remittatur, ac pulſationes quæ præfuerant deliteſcant: in abſceſſum verò, ſi tenuis ſit, ſed rubicundior, cum dolorum ac febrium maiori exacerbatione, quæ nullis cedat auxilijs: cum verò iam pus fieri incipit, rigores cum febribus admiſcentur non pauci, & inæqualiter apparentes, idq; magis iuxta ſolis occaſum. Aderit quoque prope ilia tumoris veſtigium, cum ingenti dolore & calore, ac magno ponderis ſenſu, ſi æger in ſanam decubuerit. Quæ ſanè accidentia perfecta ſuppuratione mitiora apparent, à quibus plerunque liberantur homines, vel copioſa vrina micta cum copioſo ſedimento & probo, aut hemorrhoidum fluore, & vltimò puris copioſioris mictu.

[...]randi [...]o.

Cùm phlegmonum omniũ vna communis exiſtat medendi ratio, non oporter iterum quæ ſæpius diximus repetere: cæterum in particulari, eum victum ſic affectis inſtitues, qui parcus cùm ſit, primis ſolùm diebus humectioris exiſtat naturæ & lenis, quo non ſolùm citra maximum laborem natura beneficium capeſſat, ſed etiam lenes & mulcebres reddant vrinæ meatus conſcendentes ſucci. Sic priſana, panis lotus, ius pulli vel eius caro ex vſu eſſe ſolẽt, ſicut noctu ius ſolùm vel ptiſana, aut pyrum ſaccharo conditum: denique ad humidum et modicè frigidum primo acceſſu inclinet: & potus ſit aqua ſaccharata, loco aquę mulſæ, quæ poſtea maioris eſt momenti quàm in principio, aut aqua hordei ad crepaturam decocti, maximè ſi ei miſcueris puriſſimæ aquæ medietatem, quo minus ingrata fiat. Verùm licèt in quantitate exhibenda authores euarient, ea tamen inſtituenda venit, quæ acres compeſcat ſuccos, citra id quòd plurimum vrinam adaugeat: item valde frigida non ſit, ſed bibita paulatim, ſi aliter bibi non poteſt, appetunt enim ſitientes ægri frigidum potum: cuius loco, vt ſiti & renibus prouideamus, aquæ puriſſimæ ſerapium violaceum aut de portulaca addere oportebit. Victu igitur, quiete, atque animi tranquillitate inſtitutis, velut in reliquis inflammationibus, curandi ratio qua lege inſtituenda ſit, perdiſcendum eſt. Cuius occaſione in memoriam reuocare oportebit, tripliciter renes inflammari poſſe: nimirum per pau-

A latinam (vt ferunt) congeſtionem: vel per defluxum: ac vltimò pituita intra renum cauitatẽ collecta. Præterea præmittendum eſt, inflammationem quamuis vno è tribus modis poſſe terminari: videlicet per abſceſſum, per reſolutionem, & vltimò per indurationem, ita vt Medico incumbat, naturæ motum & efficaciam remari, vt illum ſequatur, aut impediat, ſi opus fuerit: alioqui non leue in curationibus ſequetur incommodum, ſi contraria adhibeat præſidia eis quæ natura expoſtulat. Quapropter placuit vniuerſam tumorum præter naturam in renibus curationẽ in duo membra diſſecare: quorum alterum omni inflammationi, vtcumque fiat, proficuum & commune exiſtit: alterum verò naturæ modũ ſequi docet, & prout ipſa poſtulauerit, inſtituit vel reſoluere, vel ſup- B purare, vel quoduis aliud munus exequi. Quatenus verò ad primum attinet, tria ſunt præſidiorum genera, quæ omnibus inflãmatis particulis proficua ſunt & cõmunia, vtcunq; inflammatio principiũ ſortiatur: primum ſanguinis miſſio & expurgatio: ſecundũ repellens auxilium: tertium verò (ſi prædictis impediri non poteſt) reſoluens aut ſuppurans. Verùm hac lege diſpenſanda veniunt, quòd ſanguinis miſſio plerunque eis inflammationibus, quæ per decubitum fiunt ex vſu eſt, reliquis verò nequaquam aut rarò, & non niſi ob ſuppreſſionem alicuius ſanguinolentæ vacuationis: quo tempore ſatius foret ipſam reuocare. At expurgans medicamentum his quæ per paulatinam congeſtionem fiunt, reliquis verò rarò, nam fre- C quenter ab expurganti medicamento fluxiones citatiores fiunt. Præterea inflammationibus illis ſpurijs, quæ pure facto aut fiente in cauitate renum concitãtur, longè diuerſo modo opus eſt pharmaco purgare. nam ſi aliquid eſt fluxurum, illud pharmaco (quod ſecretum ſit à ſanguinis natura) auertere & educere oportebit. Verùm ſi impactum quid in vijs fuerit, per id quod per renes purget, vel per diuretica, educi debet. Sic profectò, cognita hac inflammationis natura, primò purgabis caſſia, & terebinthina, quautnm ſat ſit, vt quod abundat iuxta prædictas vias, euoces ad communes ventris canales: poſtea verò tertio vel quarto quoq; die, pilulam terebinthinę porriges cum ſaccharo aut puluere liquiritiæ, qua quod in via vri- D næ continetur purgari poſſit: poſt verò caſſiam cum puluere liquiritiæ, aut aquã hordei & graminis cum ſaccharo porriges. At repellentia ſola primò & neceſſariò inflammationibus quæ per defluxum fiunt, adhibenda ſunt; non ſolùm per externa, ſed per interna etiam, ne calidi renes quod à tergo repulſum eſt trahãt: quæ ſanè auxilia ſpuriæ inflammationi adhibenda non ſunt, ne maior fiat ad cauitates renum retroceſſus: eis tamen inflammationibus quæ paulatim fiunt, adhibenda quidem ſunt, verum admixtis reſoluentibus, haud ſecus quàm quæ per defluxum fiunt, dum ſunt in augmento.

Sãguinis detractio

Quibus conſtitutis, dum per defluxum fit inflammatio, initium curationis auſpicari debet à ſangui- E nis detractione, in qua exequenda, nulla ſubeſt dubitatio, licèt de loco, vbi fieri oporteat, non parum digladiatum ſit: cum hoc tamen dimiſſis authorum rationibus, artis vniuerſalia præcepta conſulunt, corporis & morbi ſtatum ac tempus eſſe inſpicienda, vt controuerſiæ diluatur omnis occaſio. Quippe corpore nimis pleno, à brachijs, iuxta optimam medendi rationem incipiendum eſt, ac licèt plenitudo non ſit adeo inſignis, ſi fluxio adhuc in principio eſt, pari ratione ab eius origine, ſi haberi poteſt, aut ad quã diſtantiſſimam partem reuellẽdum fore, eſt coniectandum. Deorſum enim vergũt humores facta collatione à iecore fluentis ſanguinis origine, & ob id ad ſuperna euocare rationabilius videtur. Verùm, ſi vel plenitudinis maior pars depoſita ſit, vel vrget magis quod in parte inflãmata impactum exiſtit, vel prope

ipſam iam iam in inflammationem commigraturũ; A proculdubio per venas tali deriuari commodius eſt: id enim ſonant omnes Galeni & Hippoc. ſententiæ, quamuis ambigere renes dictum ſit. Itaque tantum ſanguinis detrahes ex brachio, quantum plenitudinis maiorem partem depoſuiſſe viſum ſit, & parum infra ſi vires id non permiſerint: ex talo verò eam copiam detrahes, ſi vires id patiantur, quæ doloris inclementiam ſedare poſſit; ſin aliter, alijs auxilijs, anteq̃ vires labãtur, quod reliquũ eſt, diſcutere tentare oportet, aut quàm citiſſimè in pus mutare, antequã maior pars renis exeſa, ſanitati poſtea omnino reluctetur.

Verùm liceat ne ita liberè medicamentis vti, quæ vel vrinas moueant, aut ventrem ſoluere poſſint, non eſt ita facile dirimere. In qua re ſtatuendum eſt, inter B initia humoribus concitatis & crudis, ac inflammatione ipſa efferueſcente, nequaquam purgans medicamentum exhibendum fore. Cum hoc tamen nõ interdicimus mox à principio, ſi præſint cruditates in primis venis, ne calore ad partem dolentem irruant, caſſia aut manna cum ſero lactis purgare: nec non tranſacto inflammationis impetu, aut ante ipſum, ſi humor præparatus ſit, ac eductioni facilis: cui muneri ſerapium ex infuſionibus violarum, aut decoctum mercurialis cum ſaccharo, vel catholici modicũ porriges. Verùm quatenus ad ciendas vrinas attinet, nõ ita liberè facies, ſed ſolùm vbi perfectè coctæ fuerint inflammationes, alioqui exacerbabis longè magis, & maiorem euocabis affluxum, vt doctiorum ferè omnium eſt decretum. C Quapropter differendum eſt, donec quieuerint dolores, & ceſſaſſe fluxionem comperies. Quo tempore ex vſu eſt decoctum (ex aqua, vino, & melle) graminis, petroſelini, acori, chamæpitys, caſſiæ, & polij, & aliorum quæ citra magnam caliditatem id munus præſtant, velut ſunt emulſiones ſeminum frigidorum maiorum, & cichorij, ac pimpinellæ decoctum, cum ſaccharo & aqua lupulorum.

Sanguine his omnibus modis miſſo, & cucurbitis ſuris & femoribus à tergo affixis, & ſcarificatis, ſi neceſſariam ſanguinis detractionem non ferat laborans, ſtudendum eſt omni arte fluxum humorum, aut ſaltem eum qui in proximis eſt partis affectæ venis repellere: D primò quidem per clyſteria, quæ ſedandi dolorem, attemperandi ac modicè repellendi vires habeant, quale eſt quod recipit maluæ decoctum, ptiſanæ ſuccum cum oleo roſaceo: item decoctum ſolatri cum oleo roſaceo & mucagine ſeminis pſyllij: valet & hordei decoctum cum eodem roſaceo. Quem quoque vſum præſtat id decoctum q. ℞. *ſolatri & capitum papauerum, olei roſarum & violarum, anã ℥. 2. ſeri lactis caprini ℥. 3.* Quòd ſi alui excrementa ægrè prodierint, ac dura admodum ſint, quidem ex vſu eſt *decoctum maluarum, betæ, violarum & hordei lib. 1. cui adde olei violacei ℥. 3. butyri recentis & adipis anſeris, anã ℥. ß. ac ſi opus fuerit,* adde *catholici ℥. ß.* excretis fæcibus, iterum ad clyſteria quæ modicè refrigerent, E confugiendum erit, dummodo neutra in magna ſint copia, ne renes ab inteſtinis comprimantur.

In eundem etiam vſum extrinſecus, incipiente & increſcente inflammatione, adhibebis oleum roſaceum cum modico aceto & ſucco polygoni & portulacæ vel lenticulæ paluſtris: quem quoque vſum præſtat id q. ℞. *olei roſarum & violarum, anã ℥. 2. caleſiant cum cera alba, & adde ſucci coriandri, cichorij, et portulacæ, anã ℥. ß. aquæ roſarum ℥. 1. aceti modicum, & fiat ad modum linimenti.* Præſtat & polygoni ſuccus cum oleo roſaceo & albumine oui, aut ex aliquibus ex his ceratum conficere, quod maximi eſſe momenti authores arbitrantur: præſertim quod conficitur ex oleo roſaceo, ſucco portulacę, & modico aceto cum cera: præſtat & refrigerans Gal. cũ oleo omphacino: item *vnguentũ roſaceum cum vnguento populeone, anã ℥. 1. quibus adde olei roſacei quod ſufficiat vt fiat linimentum.* Magni etiam vſus eſt vnguentũ de cucurbita cum oleo omphacino ac pulueribus ſantalorũ, et roſarũ. Item emplaſtrum q. ℞. *foliorũ violarum, farinæ fabarum, anã ℥. 1. farinæ hordei ℥. 2. ſantalorũ rubeorum & roſarum, anã ℥. ß. olei roſarum ℥. 2. ſucci ſolatri quod ſufficiat vt fiat emplaſtrum:* quòd ſi prodeſſe nõ videatur, addere oportet *ſeminis pſyllij & papaueris, anã ℥. 3. mandragoræ ℥. 1. opij ℈. ß.* vel ſi placet conficies *vnguentum ex roſaceo & gr. 6. opij cum croco & vitello oui,* & alia multa quæ reperies, to. 2. cap. de his quę renes refrigerãt. Quòd ſi efficaciùs dolere cũ hoc comperiamus, aut ſaltem parũ prodeſſe, coniectãdum eſt iam aliquid in parte adeo eſſe impactũ, quod diſcuſſionem deſideret, & eo tempore addere oportet quæ vim habeant reſoluẽdi ac digerendi, cuius naturæ eſt fomentũ ex decocto chamæmeli, anethi, meliloti, fęnugræci, ſeminis lini, althææ & maluarum: vel proderit prædictis vnguentis addere adipem gallinaceũ aut anſerinũ cum oleo chamæmeli. Ac ſi conſtiterit affectionem iam euidentiùs inclinare, quæ validiùs diſcutiunt miſcenda ſunt, velut eſt oleum in quo ferbuerit polium, abrotonum, chamæpitys, aſarum, & flos iunci odorati cum modico aceto: item ex pulueribus earundem rerum cataplaſma efformare oportebit, cum decocto chamæmeli, aqua mulſa & vino, addita farina fœnugræci & ſeminis lini cum radicibus & folijs althææ. Quem quoq; vſum præſtant aquæ dulcis balnea, quibus principio tranſacto, tutò datur vti, non ſolùm reſolutionis, verum & doloris ſedandi gratia. In exequendis tamen his omnibus operibus, expendendum diligenter eſt, ne plus iuſto refrigerantibus vtamur, ne indurari materiam contingat, vel calfacientibus, ne in pus ſi accedat humiditas, vel in immedicabilem duritiem commigret inflammatio: quapropter non eſt ab re parum aceti prædictis fomentis addere, ſiue reſoluere, ſiue quid aliud efficere velis; ſecus res ſe habet, ſi ſuppurare ſtudueris.

Interim tamen dum hæc adhibentur, ſerapijs & apozematis vti oportet, quæ præter id quòd in principio refrigerent, impetũ quoq; fluentium humorũ cohibeant, velut eſt ſyrupus roſarum & portulacæ cum aqua cucurbitę, hordei, vel in qua aurum ſæpius extinctum ſit. Quem quoq; vſum præſtat decoctũ polygoni cum ſyrupo violarũ, aut aqua prædicta vel hordei cum modico ſyrupo papaueris, dummodo neq; confertim, neq; copioſè bibant: ſat enim eſt mane ſerapium ex prædictis paratum porrigere, & veſperi iulepum ſedandæ ſitis occaſione, qui ex aqua hordei, vel deaurata, & ſyrupo violarum & roſarũ conficiatur.

Verùm ſi ex febris ac dolorum & laborum exacerbationibus inordinatis, & horroribus etiã vagis, ſed noctu magis (item ex grauitate maiori percepta in rene, dum laborans ſuper ſanum decumbit latus) conſtiterit, humorem ſuppurationis principium contrahere, quàm celerrimè curabis id fiat, vt protinus aperiatur. Quapropter, adhibebis primo acceſſu fotum cum ſpongia ex hydrelæo ſolo, aut facto ex decocto fœnugræci, ſeminis lini, radicum & foliorũ althææ. Quo facto, emplaſtrum ſupra renum regionem adhibebis, q. ℞. *ficuum ſiccarum, num. 6. pinguedinis & carnis dactylorum ℥. 1. radicis ireos ℥. 4. coquantur in lib. tribus hydromelitis ad conſumptionem duarum partium, tunc malaxentur, & adde farinæ fœnugræci & ſeminis lini, anã ℥. 1. olei ſeſamini & chamæmeli, anã ℥. 1. & fiat emplaſtrum:* quem quoq; vſum præſtabit aliud confectum ex folijs maluarum cum mucagine pſyllij & butyro vaccino ac farina fœnugræci: vel aliud ex radicibus althææ coctis & extractis per ſetam, cũ butyro & farina ſeminis lini, fabarũ, fœnugræci, vitellis ouorũ & croco: itẽ cataplaſma ex farina hordeacea, cum ficuum, maluarum & althææ ex aqua mulſa decocto. Quòd ſi malignã aut ſordidiorem vereris pu-

tredi-

tredinem (eò quòd acrior fuerit calor, mordacior, & mali moris) tunc quidem prædictis addes aliquid roſarum, myrtillorum, erui ac lentium farinæ, quæ putredini obſiſtāt. Quo etiam tempore clyſteribus addes caſsiæ parum, & olei amygdalarum dulcium, ac decoctum radicis althæę, quo faciliùs ſuppuratio fiat. Quòd ſi his adhibitis, ac ceſſantibus aliquo modo febre & accidentibus, nihil purulentum in vrinis apparuerit, coniectandum eſt nondum ruptum fuiſſe abſceſſum, eſſeque difficilis apertionis: quo caſu addere prædictis oportet quæ id efficaciùs exequantur, vt fimum columborum, farinæ, pollinem, vel liliorum alborum cæpam, ſquillam, praſsium, aut ſquinantum: quòd ſi adhuc nō profuiſſe conſtet, tunc profectò ad diureticorum vſum confugiendum erit, vt antea retulimus: interim tamen cogendus eſt æger balneum adire, & aliquo modo moueri, clyſmataque acriora recipere, quibus abſceſſus rumpi non rarò contingit.

Quòd ſi tumorem præter naturam ex frigidis ſuccis oriri comperiamus, prædictis emplaſtris, fomentis & inunctionibus addere oportebit radices liliorum, paſſulas ſine granis, ficus in maiori copia, folia ſenecionis, oleum baccarum lauri, farinam orobi, & non nihil eorum quæ inſcindendi & attenuandi vires habent: nam cùm craſſa hęc materia difficilioris ſit motus, non vrget idem periculum maioris fluxionis ad partem: quinimò, quod impactum eſt, faciliùs ſecedit. Quo etiam caſu licebit audaciùs purgare, & alijs medicamentis, quæ vim habeant valentiorem, vti, vt C agarico & pilulis eius, aut aggregatiuis cum modico agarico, vel ex terebinthina cum liquiritia & alijs huius naturæ.

Verùm, ſi pus craſſius ſit factum, & minimè mordax, aut caro vel pars inflammata in renibus durior, prædictis auxilijs tentanda eſt apertio, & balneis ac fotibus & alijs quę paſſim ex prędictis cōfici poſſunt.

Cæterum ſi ad partem extimā renum inflāmatio vergat, ita vt verendum ſit apertionem non futuram ad meatus vrinarios, ſed ad vicinas inteſtinorum ſedes, à quibus ad inteſtinorum inanitatem per tranſcolationem fit commeatus, vel pure per emulgentes iterum ad iecur & ventrem ac inteſtina commeante, & D aliquando inter omentum & peritonæum, id quod non minoris momenti ſolet eſſe, diligenter conſiderabis quid tunc agere oporteat. Quippe dum ad extima rumpi deſignat, lethalius eſt, quòd nullum illi præſtet natura exitum: cum hoc tamen omnino deſperādum non eſt, vel ipſum pus emplaſtris de ſtercore bouis reſolui poſſe, vel ex bdelio, opopanace, & ſagapeno diſcutere, vel ſetone inguini è regione renis affecti affixo, quo pus expirare poſſit, nam aliquando viſum eſt, ſponte eas partes dirupiſſe. Curabis etiam id efficere vlcuſculis ferro candenti apertis, antequam inteſtina exteriùs abradantur. Quo facto, lacte vteris, balneis, ſero lactis & farre, ne febris vltra pergat, & iterum appones emplaſtrum ex lithargyrio & mucilaginibus E ac oleo papaueris. Quòd ſi conſtiterit tumorem ad extima vſque lumborum vergere, & etiam tactu ſupra renes facto dolor & pulſatio ſentiatur, ita vt euidenter conſtet ambientem membranam potiùs quā renis ſubſtantiam inflammatam eſſe (nam in hoc ſolo caſu, cenſeo renum in lumbis apertionem ſalubrem eſſe: quippe arbitror renes ferro candenti apertos nuſquam aut rarò ſaneſcere, licèt vita ſuperſtes maneat, calamitoſa tamen & ærumnoſa) ſatius eſt ferro candenti ſupra renem affectum partem perforare, quo expiret virulenta ſubſtantia: id autem fiet appoſitis priùs emplaſtris, quæ pus ad extima renis euocent & partem attenuent, quo faciliùs apertio fieri poſsit. Poſtea verò vlcus abluere tentabis ſyringa, immiſsis quæ extergendi vires obtineant.

Quòd ſi in duritiem ac ſcirrhoſam naturam tumorem commigraſſe comperiamus, ex tenui vrina, A difficultate incedendi & motus crurum, ab extenuatione iam inferiorum partium, ex omnimoda doloris priuatione, cum earum partium calore & veluti impotentia quadam: tunc temporis minimè eſt medicamentis innitendum prædictis, ſed arbitrari oportet, difficilis & pene impoſsibilis curationis eſſe: & ob id lenientibus modicè rem ages, & ijs etiam quæ modicè diſcutiant. Cuius conditionis eſt emplaſtrum, q. ℞. *ſeminis lini, & fœnugræci, anà ʒ. 5. ſeminis maluæ, & althææ, anethi, & chamæmeli, anà ʒ. 4. gummi Arabici, bdellij & terebinthinæ, anà ʒ. 3. gummi liquefiant in aqua calida & fiat emplaſtrum.* Prodeſt & aliud ex axungijs gallinæ, anatis, & medulla crurum viruli, cum gummi Arabico & bdellio, aut modico plumbo vſto & cera: ſed in re quæ parum beneficij ex præſidijs ſuſceptatura eſt, hæc ſint ſatis.

De renū vlceribus

Placuit ſeparatim de vlcere renum tractationem contexere, cùm non ſolùm ex rupto abſceſſu, ſed mille etiam cauſis fieri ſoleat. Quas tamen omnes ad tres (calculo excepto) placet hac in parte, clarioris doctrinæ gratia reducere: prima quidem ex rupto abſceſſu prodit: ſecunda ab humorum acrium, erodentium & ſalitorum affluxu: tertia verò à reſoluente continuum, vi & impetu, ſiue caſus ſit, ſiue percuſſio aut vulnus. Omnia tamen vlcera vtcunque fiant, vnam communem ſibi vendicant curationem, quatenus vlcera ſunt, vt paulò inferiùs ſum monſtraturus, ſi priùs dixero, quòd licèt renum vlcus difficile non ſit noſſe ex dolore cum poſitu, ex mictu ſanguinolenti puris, ex lenta febricula, ex ſiti & alijs huius naturæ, non tamen eſt ita facile dirimere, an pus illud à renibus vel à veſica profluat: neque rurſus leue inuentu eſt, à quanam ex prædictis cauſis renes exulcerati fuerint, cùm id non parum ad prouidentiam vtile ſit. Quapropter expendiſſe oportet renes exulceratos eſſe, non ſolùm ſignis prædictis, ſed ſi cum vrina carunculæ paruæ apparuerint, vt ex Hippocrat. conſtat. 4. aphoriſ. 76. nam prædictum ramentum eſſentiæ partis affectæ proprium indicium eſt, vt Galen. etiam dixerat 6. de locis cap. 3. ac id maximè verum eſſe eſt arbitrandum, quo prædicta excrementa craſſiora & rubicundiora extiterint. Idem etiam diſtinguit fœtor eorum quæ cum vrina excernuntur: nam ſi fœtida ſint, à veſica prodire eſt arbitrandum, vt Hippoc. placuiſſe conſtat. 4. aphoriſ. 80. quòd ſi fœtore adeo graui careant, à renibus. Præterea ſanguinis aut puris quantitas idem valet ſeiungere: nam copioſa ſanguinis aut puris effuſio, renes; parca verò, veſicam exulcerari oſtendit: ſicut mixta cum vrina admodum eſſe prædicta excrementa, à renibus prodire, impermixta verò ac veluti ſeparata, & primò aut poſtremò excreta, à veſica. At vlcus ex rupto abſceſſu relictum fuiſſe, oſtendunt præcedentis inflammationis ſigna: Ex reſoluente continuum laborantis caſus, & ea quæ illi contigerint: Ex defluxione verò, nihil horum præceſſiſſe, ſed vel ſuppreſſam fuiſſe conſuetam aliquam vacuationem, aut hominē catarrhis frequenter tentatum fuiſſe, modò ſecus: vel corpus eſſe cacochymum, aut adeſſe membri mandantis peculiaria ſymptomata.

Morbi iudicium.

Licèt Galeno & omnibus compertum ſit, renum & veſicæ vlcera difficillima eſſe, difficiliora cenſeri debent quæ in veſica exiſtunt; & eorum quæ in renibus ſunt, grauiora eſſe quæ ex eroſione prodeunt, ſicut quæ in ſinibus: quapropter ad cicatricem quam citiſsimè vlcus ducere opus erit, & vulnus agglutinare, alioqui in vlcus tranſiens graue efficitur, & grauius ſi inueteraſcit: omnia tamen in tabitudinem degenerant, & aliquando in hydropem.

Curandi ratio.

Cùm mihi hac in parte ſolùm in animo ſit, vlcus vt tale eſt ad cicatricem perducere, non placet cauſarum quæ complicationem præſtāt, meminiſſe: quip-

pe fluxionem alibi curare iam [illegible]us, & ob id ſolùm quæ vlceri proſunt ſcriba[illegible]cauens ne laborans ex vlcere in febrem aut tabitudinem migret. Vlcera quidem in conſpicuo [illegible] nonnullam vel leuiſſimam ſortiuntur in cu[illegible] difficultatem, ni ipſis accedat aliquid aliud, quod rectam medendi rationem aut euertat, aut remoretur: quæ ſanè omnia longè grauiora fiunt, ſi in occulto ſita ſint: & adhuc longè difficilliora fient, ſi vel in emunctorijs aut corporis canalibus exiſtant, vel medicamenta difficulter illuc permeare poſſint. Quæ ſanè difficultates in renum vlceribus ſimul ſuccreſcere ſolent: quippe ob loci naturam & conditionem, vel fluxum, pleru[illegible] ſordeſcunt, vel præ dolore à corpore humores [illegible]ciunt, & præ caloris incremento & intemperie, [illegible] ſolùm caro non generatur & partes non coaleſc[illegible] ſed & corpus vniuerſum contabeſcit. Quapropter curaturo huiuſmodi vlcera, hæc omnia reſpicere incumbit (nec non ſi à re ſoluẽte continuum prodeat, nam eo tempore glutinari ſolùm deſiderat; aut ſi à rupto abſceſſu, nã abſtergi, exſiccari, carne impleri, & cicatrice obduci, expoſtulat; vel ſi ab humorũ defluxione, (tũc enim humores aliò auertere & euacuare, ac poſtmodũ ad prædicta opera peruenire proculdubio deſiderat & cõſulit) & ſingulis prout magis minuſue vrgentia perſtiterit, prouidere. Sic profectò incipiens ab incumbente fluxu, ſiue acriũ, & qui maiorem eroſionem efficere poſſunt, ſiue ſecus: in cuius prouidẽtia, primò eam vitæ & victus inſtitues formã, C quæ inter omnes exceſſus media ſit, alimenta eligens boni ſucci & copioſi nutrimenti, ex carnibus gallinarum, pullorum, & reliquarum auium, quæ optimi ſint ſucci: nec diſplicet ranarum, piſcium paruorum, & tructarum caro. Proſunt & paſſulæ, amygdalæ aqua roſacea reuireſcentes, & nucis pineæ nuclei recẽtes duabus aquis macerati, panis lotus lacte, poſtea dococtus, far, & amylum, aut ptiſana, & iura carniũ prædictarum. Potus ſit parcus & non admodum frigidus; vino item albo, aut non impenſè rubro vtatur: ſin aliter, aqua hordei & ſaccharo, vel pluuiali vti poterit. In reliquis verò mediocritatem dictam tueatur, cauens omnino à venere, et laboribus, et animi perturbationibus: inhabitet tamen locum ſicciorem & in actiuis temperatum. D Quòd ſi ſanguinem nimium abundare conſtet, non ob id protinus & copioſè datur ipſum fundere, ſed quantum ſat ſit, ne dolore maior ad partem fiat affluxus: nam verendum eſt, ſi plus detrahas, ne corpus in immedicabilem ſiccitatem deferas. Quo quidem ſemel miſſo, ac etiam, ſi iecur calidum fuerit, ex ſaluatella, protinus à bilioſis vel ſalſugino ſis recrementis corpus purgare ſtudebis, præparans priùs humores ipſos, ac mitigans his ſerapijs & potionibus, quæ ſimul renes attemperent & modicè abſtergant, quales ſunt quæ conficiuntur ex decocto maluæ, ſcariolæ, cichorij, papaueris, violarum, & portulacæ. Quem quoq; vſum præſtat hordei & roſarum decoctum cum ſaccharo, aut ipſum E decoctum cum ſyrupo roſarum, vel ſeminis althææ, & maluarum, cum ſyrupo violarum & papaueris, ſi dolor vehementiùs vrgeat. Quibus factis, corpus leuiſſimis purgabis medicamentis, ne humoribus plus quàm par ſit turbatis, in affectam partem irruãt, aut vrina acrior reddatur: quapropter ſat erit manna, caſſia, ſyrupus ex 9. infuſ. roſarum aut violarum, vel catholici modicum. Verùm quod in hoc affectu communi fere omnium. Medicorum ſententia, vtilius habetur, eſt vomendi vſus: quippe ſi ſemel aut bis in hebdomada aſſueſcat laborans vomere, non ſolùm vbi ſalſuginoſæ pituitæ, aut cuiuſlibet alterius humoris crudi vbertas ad vrinam confluens malum auget, verùm etiam peccantibus ſuccis acrioribus, bilioſis, & mordacibus, quos quidem peculiari efficacia ad ſupernas euocabis partes, & eorum non paruam portionem vomendo purgabis.

Præmiſſa iam humoris prouidentia, vlceris quoq; habenda eſt, nam ſi dolor adeo vrgens fuerit, quòd, corpore adhuc excrementis exorte, ſemper ad renes aliquid confluere accidat, ipſum demulcere peculiari diligentia oportebit. Per interna quidem (pręter potiones ex decoctis maluarum, violarum, hordei, & ſyrupum de mucilaginibus, de papauere, & de portulaca, aut *philonij*. ℈. 1. iuxta laborantis et virium indigẽtiam) mirum in modum huic muneri inſeruit *vſus lactis*: quod ſanè non ſolùm ſedandi dolorem, leniẽdi & attemperandi vires ſortitur, verùm & vlcus ipſum abſtergit, & quod magis ex vſu eſt, corpus reficit, & tabitudinem arcet, vt mox referam, ſi priùs dixero, qua via ſedare extrinſecus dolorem liceat. Quod ſanè miniſterium præſtat inunctio, q. ℞. *olei roſarum & violarum & axungiæ anatis, anà* ℥.ß. *fundantur & colentur, & adde ſeminis maluæ, lini & orobi, anà* ℥.ß. *vitella ouorum num.* 3. *ceræ albæ* ℥. 2. *miſceantur omnia, & parti adhibe quod ſatis ſit*. Prodeſt vnguentum populeon, roſarum, & reſumptiuum: item oleum roſaceum & violaceum cum modico opij, aut, oleum cucurbitæ vel papaueris aut violarum cum vnguento cucurbitæ. Quibus non ſolùm dolorem ſedabis, ſed & calidum intemperamentum ſæpiſſimè his vlceribus adiunctum attemperabis, quo faciliùs vlcus deinceps curari poſſit: quem quoque vſum præſtare aſſolent aquæ dulces vel aluminoſę & tepida balnea.

Sedato dolore, curandum eſt omni diligentia, ne quid in renes præter naturam influat, ac ipſos etiam roborare his quæ vim habeant vlcus ipſum, ſi crudũ ſit, quo quomodo coquere: pręſtat id cerotum lithargyrij, additis meſtiche & thure, item emplaſtrum q. ℞. *farinæ hordei, thuris, & maſtichis, anà* ʒ. 1. *myrtillorum, roſarum rubearum, & chamæmeli, anà* ʒ. 6. *mellis, vini rubei, anà, quod ſufficiat vt fiat* emplaſtrum. Quem quoque vſum præſtat vnguentum, aut ceratũ, vel emplaſtrum confectum ex oleo myrtino, cydoniorum, & omphacino, cum ſucco polygoni, ſeu plãtaginis, maſtiche, thure, bolo Armeno, ſantalis, hordeacea vel fabacea farina, ouorum albuminibus, & aceto. Poteris quoque laboranti tabellas porrigere, quæ *recipiant paſſularum, fiſticorum, pini fructus, & amygdalarum dulcium torrefactorum cuiuſlibet* ʒ. 1. *ſeminis althææ & halicacabi, anà* ʒ.ß. *ſeminis lactucæ & hyoſcyami, anà* ℈.ß. *amyli, tragacanthi, anà* ʒ.ß. *liquiritiæ* ʒ. 1. *ſeminis melonum & cucumeris, anà* ʒ. 3. *boli Armeni* ℈. 2. *ſacchari diſſoluti in aqua roſarum & capillorum veneris quod ſufficiat vt fiant tabellæ, quibus vis ineſt exſiccandi, adſtringendi, conglutinandi ſedandiq; dolorem*. Huius etiam vtilitatis eſt apozema, q. ℞. *hordei lib.* 1. *radicis apij & feniculi, capillorum veneris viridium, anà m.* 1. *mellis & ſacchari, anà lib.ß. coquantur ſecundum artem, & mane porriges* ℥. 5. Eiuſdem etiam vtilitatis eſt decoctum hordei, liquiritiæ, & tragacanthi. Quem quoque vſum præſtant trochiſci, qui *recipiunt ſeminum frigidorum maiorum mundatorum, anà* ℥. 2. *boli Armeni, gummi Arabici, ſanguinis draconis, ſeminis plãtaginis, anà* ℥. 1. *opij* ʒ.ß. *ſeminis apij* ʒ. 2. *conficiantur cum ſyrupo portulacæ, & fiant trochiſci* ʒ.ß.

Interim tamen dum hęc fiunt, curandum eſt omni diligentia vlcera repurgare, quod mirum in modum efficiunt decoctum hordei, cum ſaccharo vel ſyrupo roſarum: decoctum etiam lentium & lupinorum, cum ſaccharo: lac ſeminum frigidorum maiorum extractum aqua hordei, addito ſaccharo: item ſerum lactis, cum ſyrupo violarum aut ſaccharo roſaceo. Sed efficaciùs inter omnia auxilia id beneficiũ præſtat lactis vſus, non tamen vtcunque & indiſcriminatim: ſed inter vlceris initia, vbi maiori abſterſione opus eſt, lac aſinæ vel equæ cum melle porrigendum erit: cuius loco cum ſaccharo exhibitum mirũ

in modum prodeſt capillum. At verò vbi vlcus deterſum eſt, ipſum efficaciùs agglutinat cum corporis refectione bubulum, cum ſaccharo aut melle. Eſt enim hoc præſidium vt alimentum & vt medicamentum efficaciſſimum: quippe ſeroſa parte abſtergit, caſeoſa cõſolidat, butyroſa verò & pinguoſa dolores ac morſus lenit & vires reficit, maximè dum ab vbere ſugitur. Præſtat quoque idem beneficium amylum, ptiſana, aut puls ex farina hordei, & denique alia pleraque, quæ capite de vlcere veſicæ reperies: inter quæ non minoris eſt momenti ſaccharum roſaceum rubrum cum boli Armeni modico, ſuperbibita aqua pluuiali aut portulacæ, vel decocto roſarum & myrtillorum: præſtat etiam huius ſaccharei rubei mediocris ætatis decoctum, cum aqua lactis cucurbitæ factum: detergit etiam vlcus ac lenit dolorem, decoctum radicum althææ & cicerum rubeorum, cum melle vel butyro.

Quibus factis, ſi perſenſeris vrinam puriorem excerni, puſque eſſe minus & albius, ac non admodum fœtidum, ita vt poſſis conijcere vlcus ab omni ſorde eſſe immune, fluxionemque nullam eſſe ac dolorem mitigari: tunc quidem ad ea, quæ efficaciùs conſolidant, & vlcus carne implent, deuenies. Cui muneri efficaciſſimus eſt puluis, q. ℞. *terræ ſigillatæ* ʒ.3. *boli Armenici, Karabe, dragacanthi, ſpodij, ſeminis melonis & citruli, anâ* ʒ.2. *ſeminis petroſelini* ʒ.1. *ſacchari albiſſimi ad pondus omnium, & fiant tabellæ, vel fiat opiata cum melle roſaceo aut ſyrupo roſarum, vel fiant trochiſci.* Tandem ea omnia porriges, quæ ſanguinem cogere & inſpiſſare ſunt nata, vt coriandri ſemen, iuiubas, ſebeſten, oryzam, fructus myrti, trochiſcos de corallo, & corallum arte chymica præparatum, item margaritas eadem arte præpararas, & reliqua huius naturæ, dummodo aliquid eorum quæ vrinam mouent admiſceamus, ſolùm penetrationis gratia. Item eiuſdem indicationis gratia ſupra renes adhibere oportet emplaſtrum ex lentibus excorticatis, malis, & pyris, ac cydonijs, granis myrti, roſis, & papauere, cum aqua myrti: vel fiat linimentum, q. ℞. *ſummitatum rhu numero 3. radicis rhammi* ʒ.1. *& ß. pruna ſylueſtria numero 12. coquantur vſque ad conſumptionem duarum partium aquæ, & colaturæ adde gummi, pulueris balauſtiorum, roſarum, & amyli quod ſufficiat, vt fiat ad ſpiſſitudinem mellis, & dorſum illine.*

CAPVT VIII.

De mictu ſanguinis, ac de renum imbecillitate.

CVm ſanguinem mingere non vnica occaſione & cauſa, ſed ex varijs tum locis tum cauſis contingat, & ſubinde difficillimum ſit ei ſymptomati occurrere, ob id profectò, ea omnia hoc vno capite complecti placuit, vt facta adinuicem omnium conferentia, faciliùs vniuſcuiuſque natura & ratio innoteſcat. Cui vſui primò diligenter expendiſſe oportet, renes id munus corpori præſtare, nimirum ſanguinem ipſum à ſeroſa humiditate purgare & excipere, vt in veſicam delabi & percolari faciliùs & commodiùs poſſit. Quod ſanè opus renes exequuntur, munere duorum vaſorum quæ magna ſunt & ampla: quorum alterum incumbit, ab arteria quæ ſpinæ adhæret: alterum verò à vena caua: per quæ arbitrandum non eſt ſolùm trahi illam ſeroſam humiditatem, ſed bilioſi excrementi non parum, ac etiam tenuis ſanguinis non paruam copiam: illud quidem, ſi admodum craſſum non ſit, cum ipſa vrina permeat: ſanguis verò per vniuerſum renem aſpergitur, qui paulatim vaporis modo in totam ipſius ſubſtantiam extenditur, adhæreſcit & alimentum efficitur. Ex quibus conſtat, quòd, ſi quando acciderit eũdem

A tenuem ſanguinem ſimul cum vrina excerni, renes laborare, ſit exiſtimãdum, vt Gal. plac. 6. de locis, & 3. de cauſ. ſymptom. Vtcumque tamen fluat ſanguis ea parte (vt mox referam) ſympt. eſt in genere excretorum immodicè, toto genere præter naturam, ſequens quidem diuerſas renum affectiones.

Quas ſanè diſpoſitiones vt quis exactè intelligere poſſit, diſtinguat primò ſanguinem mictu excretum à veſica, ab eo qui à renibus profluit. Quod optimè cenſeo Hippocr. diſtinxiſſe 4. aphoriſ. 80. dicentem: *Si ſanguinem & grumos mingant, & ſtillicidium vrinæ habeant, & dolor in imum ventrem, & pectinem, & fæmen incidat, circa veſicam labor eſt.* Quod etiam clariùs expreſſerat ſequenti ſententia dicens: *Si ſangui-* B *nem & pus minxerit, & ſquammulas & grauis odor adſit, veſicæ exulcerationem ſignificat.* In quarum ſententiarum prima, ne quis crederet ſemper in mictu ſanguinis renes laborare, rationem efficaciſſimam ſubiecit, qua veſicã laborare oſtenderet: ſcilicet quoties ſanguinem vel grumos mingendo, ſtillicidiũ fuerit adiunctum cum dolore in imo ventre, pectine, & inter fœmineo. Quo loco, non eſt intelligendum, vnumquodque dictorum ſolùm ſufficere, vt cõſtet ex veſica ſanguinem prodire, ſed ſemper omnia ſimul neceſſaria fore, licèt non ſemper eadem die omnia ſimul: ſat enim eſt vt ſemper ſe conſequantur. Nam dum ſanguis è veſica fluit, neceſſum eſt & in grumos conuerti, ob id quòd paucus ſit, ob venarum exiguita- C tem, neq; adeo proritat ad meiendum, cùm ſit illi familiaris, nec rurſus adeo perfectè vrinæ miſcetur, vt qui ex renibus prodit, quo fit vt in grumos facilè conuertatur. Item probatur ſententię veritas, quia ſi morbus eſt in veſica, neceſſum eſt dolorem ſuccreſcere pectini, imo ventri & perinæo. Quòd ſi ab vreteribus ſit, ex poſitu doloris iuxta ilia obliquè deſcendentis, & ex ſanguinis paucitate dignoſces facilè, nam exiles ſunt vreterum venæ. Si tamen à veſicæ collo, maior erit in perinæo dolor ad caput pudendi porrectus, & ſanguis purus, copioſus, & cõfertim profluet. Verùm ſi à vaſis exeat ſpermaticis, vel nimius præceſſit coitus, vel acris & fœtida gonorrhœa, cuius occaſione partes illas exulcerari cõperiamus. Quibus omnibus D facilè colligitur veſicã laborare quidem, ſed per conſenſum à venulis proprijs, aut à vaſis ſpermaticis, aut ab eius collo, vel vltimò ab vreteribus. Sunt tamen alia ſigna, quę ſanguinis mictum ab ipſamet veſica per eſſentiam laborante profluere, oſtendere ſunt nata: qualia depinxit ſententia ſecũdo loco adducta, nimirum cùm ſquammulæ prodeunt cum ipſo ſanguine aut pure: nam credibile eſt, vas aliquod à re mordente & abradẽte in veſica eſſe diruptum, à quo ſanguis profluit, ſi quidem ſquammulas nõ aliunde prouenire cum ſanguine, quàm ab ipſa veſica, certiſſimũ exiſtit, maximè veſicæ dolore non attingente aliquam ex ante dictis particulis. Contingit etiam ſanguinem cum vrina excerni per colliquationem, vt in febribus E non rarò conſpicimus, aduſtum tamen, tenuẽ, & praui coloris, cuius cauſam diſtingues ex febris ardore & conditione. Prodire quidem è renibus monſtrat tenuis ſanguinis mictus, quia eo ſolent nutriri: item ſi per circuitus exeat, ac ex ſenſu ægris iuxta renes percepto, & ex impenſa ſanguinis cum vrina permixtione, vel ſi repente maxima copia fluat, iuxta illud Hippocrat. 4. aphoriſ. 78. *Quicumque ſanguinem ſponte mingunt, ijs à renibus venula rupta ſignificatur:* item ex dolore cum poſitu, ſicut ex priuatione prædictorum ſignorum, quæ diximus, veſicam affectam atteſtari. Solet etiam tenuis ſanguis cum vrina mingi, iecore imbecillo exiſtente, velut in hepatica dyſenteria, quod non eſt parui momenti cognouiſſe ex tenui ſanguine, qui mox à principio cum vrina mingitur, poſtea tamen craſſeſcente.

Licèt è renibus ſanguis proſiliat, coniectãdum eſt,

non quibuſuis eorum vaſculis læſis; ſed certis ac determinatis. Quapropter ſtatutum reperio apud peritos anatomicos, renes tribus vaſorum ſortibus frui: quippe à vena caua vtrinque in renes duo vaſa inſeruntur (nam alia duo quæ vena ipſa caua, vel ab ipſis emulgentibus in duas tunicas renes inuoluentes inſeruntur, nequeunt ſanguinis mictum vlla ratione mouere, quia eorum ductus non attingunt cauam renum inanitatem) quæ venæ emulgentes appellantur, inſertæ quidem in eorum partem anteriorem, quam portam renum appellant, nimirum ſimam illam partem per quam ingrediuntur hæc vaſa, & egrediuntur meatus vrinarij. Deſeruiunt quidem hæc duo vaſa delationi ſeroſi ſanguinis ad ipſos: quæ ſanè ſiue abradi, ſiue rumpi, ſiue aliter infirmari contingat, apertis vel laxioribus factis meatibus, nuſquam cauſa exiſtunt mictus ſanguinolenti, ſed cùm improbè, ob aliquod ex prædictis vitijs, ſuctionis munere vtũtur, protinus, homo in aſcitem tranſit, ſero inter omentum & peritonæum collecto, vel vrina cum ſanguine vniuerſum corpus irruente, quo periculum ſuffocationis & extinctionis calidi ſuccreſcit. Cæterùm cùm prædictorum vaſorum dextrum iam ſui lateris renem ingreditur, in quinque ramos diſtribuitur, & in totidem ſiniſtrum, circundantia renis molem vſque ad ipſorum gibbam, & extremis oris mutuò coeuntia. Per quę ſanè vaſa confluens cum pauciſſimo ſanguine ſerum inſtillat in renum carnem, non quidem per ora quæ mutuò cohærent, ſed per laterum poros, ſuſcipitq; rem quicquid ſanguinis permixtum labitur, permittens purum ſerum abire in ipſorum renum ſinum, ex neruea ſubſtantia in ipſis excauatũ, poſſidenſque plures ductus & fiſtulas, in quarum extremis adſunt opercula carnea, veluti verrucæ (ſingulis vna) quæ acutæ ſunt, & parum vnaquæq; in ſuam fiſtulam ingreditur, & modicè obturat, vt vrina à venis prædictis exudans, ſtillatim veluti per colatorium in prædictam inanitatem excoletur.

Primus vrinæ ſanguinolentæ modus

His ſic habitis, ſtatuendum eſt, à prædictis venis quæ vniuerſum renem circumdant (nam licèt ab vreteribus etiam proſiliat ſanguis, nõ tamen eſt huius conſiderationis) vno è quatuor modis ſanguinis mictum prodire poſſe. Primò quidem dum ſecernens renum facultas adeo languida impotenſque eſt, aut concoctoria infirma, quòd neq; ſecernere, neq; ſecretum ſanguinem conficere, & ſibi in alimentum commutare poſſit, ac ex conſequenti liberè permittat ſanguinem cum vrina ad inanitatem renum defluere, & ibidem ad veſicam prolabi. Quem quidem affectum (quòd ſimilis ſit hepaticæ dyſenteriæ) renum imbecillitatem Medici omnes appellarunt, eo quòd in eo ſanguis excernatur aquoſus atque ſeroſus, & ſimilis loturæ carnis nuper mactatæ. Cuius ſymptomatis morbum, in renum frigida & humida intemperie ſitum eſſe nemo eſt qui ambigat: quo fit vt qui ſic affecti ſunt, neque ſiti premantur, neque dolore; & vrina (vt dictum eſt) ſanguinolento ſero ſimilis perſiſtat; verùm mox à cibo ferè purum exit ſerum, poſt coctionem verò cum ſpongioſo ſedimento excernitur, quod flatulenti ſpiritus eſt ſoboles, ex quo effœtam vim renum licet colligere.

Secundus modus.

Fluit etiam è renibus ſanguis, non ſemper cum hominis damno, ſed aliquando ex vi & robore naturę, actu nimirum excernentis facultatis, ſe ſe à ſuperfluo ſanguine exonerantis: quippe ſanguis nonnunquam per circuitus ab ipſis renibus excernitur, in principio citra dolorem & laborem aliquem, haud ſecus quàm quibuſdam naturis accidit, quibus ſalutis gratia, per hæmorrhoides, per vterum, per vomitum, aut fluxum ſanguinis narium, ſanguis ipſe erumpit: & cum hoc non minus ſymproma eſt in genere excretorum immodicè (quòd hæc ſit ſanguinis excretionis cõditio) & ad eorundem vaſorum reſerationem conſequi- A tur. Quo fit vt per interualla prædicta excretio ſuccreſcat, & leuamen haud mediocre laborantibus afferat: nam confertim naturæ impetu influente ſanguine fit, qualis in criſibus contingit per anaſtomoſim, hoc eſt tunica vaſorum rarefacta, non velut in imbecillitate renum ob impotentiam: quippe ſanguine hoc excreto, leuiores fiunt homines & vegetiores, verùm vbi diuturnior efficitur affectio, læſionem retentrici etiam communicat facultati. Quam affectionem dignoſces & ab alijs diſtingues, quòd ſanguinis tranſitum iuxta renes ægri percipiant, & quoniam nimis permixtus excernatur cum vrina, idque per interualla & copioſè. Item quia præceſſit, vel B conſuetę vacuationis ex ſanguine ſuppreſſio, vel exercitij intermiſſio, aut vberior victus ratio, vel membri alicuius defectus, & cum hoc non ſolùm nihil mali laborantes perſentiunt, quinimo leuamen, niſi duret. Quòd ſi ſanguis, veluti fuligo, fuſcus & ſubobſcurus prodeat, & vrina fuligine plena, cum fuliginoſo etiã ſedimento excernatur, corpus expurgari per renes, ac nonnunquam iecur calfactum et exuſtum commonſtrat, aliquando tamen præludium eroſionis, aut expulſionis calculi exiſtit.

Tertius modus.

Tertius fluendi modus non rarò efficitur, prædictis venulis quæ renes ambiunt & nutriunt, ruptis, ſciſſis, aut exeſis: nam licèt hæc tria diuerſa videantur, vnicum tamen morbi genus efficere habent, ni- C mirum ſolutam vnitatem, & ipſa velut diuerſæ cauſæ haberi debent. Denique à rebus quæ ſcindendi vires habent, vel quæ rumpendi, aut ſenſim & paulatim erodendi, venæ illæ continuitatem amittunt, & ob id ſanguinem aquoſum ſibi commiſſum citra delectum & percolationem in cauam renum liberè emittunt, quo mictus ſanguinolentus efficitur. Cæterum licèt vnus ſit in his omnibus cauſarũ modis morbus, diuerſas tamen vnuſquiſque habet cauſas, et diuerſis etiam ſignis innoteſcit: quippe eroſionem efficiunt ſolùm humores acres & mordaces, aliunde in renes per vaſa dicta defluentes, quibus ſenſim & paulatim tunicæ exeduntur & ſanguis dilabitur. Quod ſanè noſces, quia ſanguis ſenſim & paulatim excer- D nitur, cum dolore pruriginoſo renum in principio, mox cum vlceroſo ſenſu, et nimis moleſto, ac fixo, & perſtante. At ſciſſionem efficient, quæ, velut acuta, vim habent ſoluendi continuum, ſiue ictu, ſiue caſu aut percuſſione fiat: quod facilè diſces, ſi fluxus ſanguinolenti occaſionem quæſieris: item quia ſanguis exit affatim, purus, copioſus ac repente, ſeruans naturalis ſanguinis colorem & conſiſtentiam. Præterea ruptionem efficere ſunt nata ea omnia, quæ tenſionem pariunt aut violentam extenſionem, velut eſt immodica ſanguinis copia, vel graue onus vltra vires leuatum, aut violenta luctando pugna, vel quoduis aliud quod ſimilem violentiam inferat. Quod etiam noſces ex plenitudine eſſe, ſi nihil horum præceſſerit, E & ſanguis abſque cauſa manifeſta proſilierit, vrinæ loco multus: quo fit vt diſſideat à ſanguine, quẽ iecur ad eam partem trãſmittit, qui per interualla repetit, mixtus vrinæ, & ſine alicuius partis dolore, præterquã dextri hypochondrij: id etiam diſtingues ſi prędictarum cauſarum adſit aliqua cui regerẽda culpa ſit.

Quartus modus.

Quarto & vltimo modo, ſanguinem per vrinam è renibus fluere contingit, prædictis venis renes circundantibus, apertis laxioribuſque factis, & oſculis patentioribus effectis, ſiue per anaſtomoſim, vt antea dictum eſt, ſiue per diapedeſim (vt multi falſò arbitrantur) id fiat, hoc eſt per apertionem oſculorum & meatuum ipſarum venarum. Quo tempore venas morbum in via pati eſt arbitrandum (non quidem in intemperie, vt in renum imbecillitate dictum eſt) eaque dilatata & ampliori facta, licèt id aliquando à calore prodeat, ceterum calor non eſt primò lędens actionem, vt calor, ſed via dilatata, cuius occaſione ſanguis

ſanguis prolabitur. Quàm affectionem noſces, quoniam ſolùm tenuis ſanies ſanguinis excernitur: item laborantes nihil mali in excretione aut antè perſentiunt. Verùm licèt huiuſmodi doctrina ab omnibus veluti probata habeatur, ego quidem, ſaluo meliori iudicio, arbitror per diapedeſim, hoc eſt per apertionem oſculorum quæ ſunt in extremis venarum, ſanguinem è renibus non poſſe fluere, ſi vera ſunt quæ de anatome horum vaſorum antea diximus. Quippe ſtatutum eſt omnium ferè doctorum conſenſu, oſcula venarum vnius lateris renis, oſculis venarum alterius lateris eiuſdem renis, in dorſo eius cohærere & connecti, quod ſi verum eſt, dum oſcula aperiri contigerit, ſanguis in oſcula ſibi coherentia commigrabit, non quidem in renis inanitatem. Quapropter cenſeo, diapedeſim hoc in loco, potius nomine (vt diſſideat à raritate vaſorum, per imbecillitatem retentricis factam) quàm re vera eſſe intelligendam, ſolùm dum ſanguis à venis exudat ob eius tenuitatem & raritatem tunicæ, magis quàm ob dictæ facultatis impotentiam. Et ob id non diſplicuit hos duos modos diſtinguere, & hanc anaſtomoſin (ſiquidem diſſidet ab ea, quæ fit ob imbecillitatem facultatis) diapedeſim more vulgi (licèt cognita penitiùs rei natura) appellare, quia in ea morbus non eſt intemperies vt in vera anaſtomaſi, ſed morbus ſolùm in via, hoc eſt, apertio & dilatatio prædictorum pororum, vel caloris vi (vt dictum eſt) vel quod reſpectu tenuitatis ſanguinis apertiores exiſtant: & ob id, in hac, vt mea mens eſt, fluit ſanguis: in vera autem anaſtomoſi, quæ imbecillitate retentricis fit, tenuis etiam, ſed dum reſidet vrina, aliquid craſſius ſubſidere neceſſum eſt: in hac verò, quam abuſiuè diapedeſim appellamus, nequaquam.

uid ex s omni- us mo- s prædi re lice-

Cauere enim oportet eos, qui ex imbecillitate renum ſanguinem mingunt, quippe facilè in atrophiã aut malum corporis habitum commigrant: ac licèt qui ex robore excernentis facultatis id efficiunt, aliquo modo leuari videantur, cum hoc tamen temporis tractu, aſſuetudine facta, ſi ſanguis deſinit fluere, graue eſt, nam ad aliam partem vergere erit coniectabile: ſi plurimum fluat, non ob id credendum eſt, ſemper fore ſalubre. Verùm ſi vena rupta ſanguis fluat, vereri oportet, ſi copioſè profluat, ne in frigidum habitum corpus mutet, in lipothymiam aut ſyncopem, & ſi cohiberi non poſſit ita breuiter, in mortem, vel ſaltem ob ſanguinem concretum in vrinæ immedicabiles ſuppreſſiones, aut in ea accidentia quæ ſanguinem concretum ſequi ſolent. Sic eroſionem quàm citiſſimè compeſcere eſt curandum, ne in vlcus mali moris & diuturnum commigret affectio.

urandi tio.

Licèt in omnibus prædictis ſanguinis fluoribus, eadem ſit ſymptomatis ratio, nimirum ſanguinis fluxus, & ob id vna quoq; erat futura compeſcendi via, nihilominus tamen, quia ſymptomata, haud ſecus quàm morbi, per ablationem ſuarum cauſarum mitigari propriùs deſiderant, eò quidem duplex inſurgit in omni ſanguinis fluxu medendi ratio: altera quæ ſymptoma ipſum mitigare poſſit citra cauſæ reſpectum, quæ ſolùm nititur fluorem compeſcere: altera verò, quæ morbum à quo talis profuſio prodit radicitus euellat. Verùm quia in curatione cuiuſuis ſanguinis fluoris, eiſdem auxilijs vtrumque fieri poteſt, nimirum & morbum auferri & ſymptoma mitigari, ea profectò ratione curationem aggrediar, initio ſumpto à renum ob diſtemperiem, imbecillitate.

uratio becilli is re- m.

Cùm renes ob humidã frigidamq; aliquando, ſed frequentiùs calidam intẽperiem, contingat imbecilles fieri, ac ex conſequenti non probè ſanguinẽ ſecernere, & vrinam ſolam ac puram percolare, primo mali acceſſu corpus exſiccare ac modicè refrigerare (nã frequẽtiùs à calore renum profluit) & probè nutrire, quo vires reficiantur, opus erit: quòd ſi ſimul ſympt.

A prouidere velis, id ex ratione facies, & adſtringentiũ adminiculo exequeris. Verùm quia imbecilles partes ob intemperiem reficere & ad antiquum robur reducere, difficile eſt, & non niſi diutino tempore fieri poteſt, ac in ſanguinolentæ fluxionis perſeuerãtia maximum vrget periculum, ob id ſimul fluxum compeſcere & intemperiem corrigere, ac viribus robur addere opus erit. Cui muneri victus inſtituẽdus eſt exſiccãs, & optimi nutrimẽti, velut eſt caro columbarum, turturum, perdicum, & cuniculorum. Proſunt lentes & oryza cũ lacte & panis bis coctus: potus ſit aqua chalybeata, deaurata, vel decocta ex radice chinæ, aut ex rhu, vel myrti fructibus: in quo malo cauendum eſt vino, præterquam à rubro, niſi ex frigitate fluxio pro-
B deat, vt his qui per loca niuoſa iter egerunt, quibus album & generoſum cõtenire eſt certum. Prẹterea caueant omnino à venere, à decubitu ſupra dorſum, à laborioſo exercitio, & ab vſu rerum diureticarum et calidatum. Hac victus & vitæ ratione inſtituta, protinus curandum eſt præbere quæ refrigerando modicè adſtringant, ac firmitudinẽ renibus addant, vt quod ipſi ob contentricis impotentiam nequeunt continere, nos compreſſione & efficacia auxiliorum conſequamur. Sic corpus leuiter purgabis ſyrupo ex 9. infuſ. roſarum rubearum cum expreſſione rhabarbari, aut corticum myrobalanorum, idq; primo mali acceſſu facies: ac interim dũ adſtringentia adhibes, ſtudebis per vomitum corpus exſiccare potiùs, quàm per
C pharmaca inferiùs purgãtia: vel ſaltem nullo alio vteris quàm *puluere ʒ.ß. rhabarbari cum ʒ.2. ſacchari roſarum*, quod *bis terue in hebdomada* porriges. Quo facto præſtabis tragacanthũ cum vino nigro, & ſymphitis aut polygoni ſuccum cum puluere coriandri præparati & coralli. Hũc vſum etiam præſtant trochiſci q. ℞. *ſpodij ʒ.ß. verberis ʒ.3. ſeminis lactucæ ʒ.5. cum ſucco cydoniorum fiant trochiſci, quorum ʒ.1. ex vſu eſt*: prodeſt etiam *inijcere in ouum, extracto albumine, pulueris ſeminis lactucæ ℈.1. & decoctum ſumach, quantũ teſta capiat.* Conferunt & *radix conſolidæ maioris, gũmi Arabicũ & tragacantha macerata priùs, deinde feruefacta in vino auſtero, & ex colatura præbe ℥.1. & ß.*
D Proſunt paſtilli de ſpodio cum aqua plantaginis vel boli *Armeni ℈.2. cum ſucco polygonij:* aut *lapidis hæmatitis ℈.1. cum ſacchari roſarum ʒ.2.* item decoctũ rhu cum pulueribus roſarum, corallorũ & terræ lemniæ: vel illud præſidium, q. ℞. *corallorum rubeorum, acaciẹ, balauſtiorum, anà ℈.1. ſucci ſanguinariæ clarificati ʒ.3. aquẹ deauratẹ ℥.2. miſce & porrige ℥.1.* Proſunt *cremor ramentorum loti arboris, aut decoctum radicis ſpinæ albæ, cum ſucco plantaginis in forma boli, pondere ʒ.1.* itẽ ſaccharum roſaceum cum pulueribus boli Armeni, coralli aut myrtillorum. Eiuſdem vſus exiſtunt ſerapia ex myrto, ex roſis ſiccis plurium infuſionum, addito in decoctione puluere cornu cerui vſti, aut lapide hæmatite, bolo Armeno, cum modico aceto: prodeſt
E & oxyſaccharum (dum renes calore æſtuant) cum paſtillis de ſuccino, aut de terra lemnia.

Extrinſecus verò iuxta renes ad inflammationem arcendam & calorem compeſcendum, inunctiones adhibere oportet, primò ex oleo roſarum, myrtillorum, ac de cydonijs, in quo incocta fuerint adſtringentia: & dorſum inſperges pulueribus foliorum rubi aut quercus, baccarum myrti, malicorij, balauſtiorum, quos etiam cum poſca aut vino adſtringenti adhibere poteris. Ex quibus etiam cataplaſmata conficies, q. ℞. *foliorum quercus, myrtillorum, rubi, & polygoni in puluerem redactorum, anà ℥ ß. malicorij, balauſtiorum, anà ʒ.3. farinæ hordei part. 1. olei roſacei ℥.2. cum poſca fiat cataplaſma.* Poteſt etiam emplaſtrum parari ex maſtiche, acacia, rhu & ſucco ſanguinariæ, aut ex palmulis elixis cum aceto & malaxatis cum acacia & oleo myrtino. Prodeſt & alid, q. ℞ *palmularum coctarum in vino adſtringenti ʒ.3. foliorum plan-*

plantaginis m. 1. gummi tragacanthi, ſucci ſemperuiui, & polygoni, anà ℥.ß. farinæ hordei p.ß. fiat cataplaſma. Verum ſi ex igne vel inſolatu prædictam fluxionem contraxiſſe principium comperiamus, non erit ab re dorſum vngere vnguentis, ſantalino, roſaceo, de cucurbita, ac refrigerante Galeni, cũ pulueribus coralli & myrtillorum, vel ex eiſdem ceratum conficere, & alia quæ tom. 2. capit. de his quæ renes refrigerant & calfaciunt copioſè reperiens ſcripta.

Curatio ſi ex vbertate ſanguinis prodeat mictus.

Dum ſanguinis ea copia in corpore viget (quæcũque cauſa ſit) quòd natura cogatur, melioris gratia ſeſe exonerare per renes, non protinus cohibendus naturæ impetus, ſed primò permittere quod redundat fluere, aut parum minus, poſtea verò, ne vel natura aſſueſcat, vel imbecillior fiat, ſiſtere omni arte ſtudendum eſt. Quod ſanè opus duobus modis facies: primo ſanguine miſſo, aliquando in interuallo huius fluxionis (quòd fluxio hæc per circuitus plerunque repetat) vt auara facta natura, quod ſupereſt contineat: nonnunquam verò mox ab ipſo mictu, vt facta reuulſione eius quod fit, commodiùs fluxio cohibeatur. Cui vſui parcè & vt ferunt per partitas vices ſanguinem detrahes, ſolùm quidem quantum ſat ſit, vt fluẽtis impetum aliò euoces & ſubinde compeſcas: ſecundo verò quòd natura veluti impetu ruens non ſe poſſit cohibere, aut forsã quia ſucceſſione eius quòd vacuatur, in eam partem ſeſe inclinat: quo tempore fluentis ſanguinis impetum compeſcere opus erit, his quæ intrinſecus ſanguinem denſent & incraſſent, ac exteriùs vias contrahant. Sic autem locum iuxta renes ſpongia poſca imbuta irrigabis, aut linteis cum roſaceo & aceto & ſucco polygoni, cytoniorum, aut ſemperuiui: itẽ ex prædictis emplaſtris aliquod porriges, aut oleum omphacinum, myrtinum, vel cytoniorum, cum pulueribus coralli, roſarum, & ſanguinariæ. Per os verò aliquid eorum, quæ mox diximus partes firmare ac ſanguinem denſare poſſe, porrigere oportet: velut eſt ſaccharum roſaceum vetuſtius ſolum, cum aqua deaurata, aut cum pulueribus coralli, boli Armenici, & lapidis hæmatitis. Sed inter omnia prodeſt victus parſimonia, & maximè potus, vini abſtinentia, habitatio ad frigidum vergens: tandem ſi conſueta aliqua ſanguinis euacuatio ſuppreſſa fuerit, eam reuocare protinus ſtudebis; ſin aliter, ſuperiorum partium frictionibus, ligaturis & omni diuerſionum genere tentandum eſt fluentem ſanguinem aliò transferre.

Curatio fluxus ex ſoluta vnitate.

Vt ſoluta vnitas vnius rationis non eſt, ita diuerſam quoq; expoſtulat vnionis formam ac viam: quippe aliter vniri deſiderant, quę eroſione ſoluũtur partes: aliter quæ ſciſſione, & aliter etiam quæ diruptione. Sic profectò vbi corpus adeo eſt vitioſis ſuccis conſpurcatum, quòd eis ad renes confluentibus, contingat eorum vaſa exedi & exulcerari, primò ſtudendum eſt ab omni humorum ſpurcitia corpus immune reddere, inſtituta ea victus forma, quæ præter id quòd præexiſtentes ſuccos attemperet, vtiliores gignat, & carnis renutritioni idonea ſit. Quẽ vſum inter alia præſtant auium carnes, & earum ac animaliũ paruorũ extrema, vt hœdorum, porcellorum, anatũ, & anſerũ. Proſunt iura optimè ex carnibus prædictis expreſſa: item vſus amyli, farris, hordei cremoris aut eius farinæ, ac inſuper oryzæ, aut cibus albus appellatus, & oua ſorbilia. Potus ſit ex aqua deaurata, maximè ſi priùs ferbuerit cũ cinnamomo aut ſcorzionera. Prętera ante omnẽ medicamentorum adhibitionem, corpus purgare inſtitues, exhibitis priùs ſerapijs, quæ cacochymiæ conditionem reſpiciant: velut ſi bilioſa ſit, quæ bilem frenent, vt cichorij, acetoſæ, de ſucco agreſtæ, roſarum, de ſucco limonum & de granatis, cum aquis hordei, intybi, lactucæ, vel portulacæ: verùm ſi ſalſa fuerit pituita, ſyrupo vteris violarum, portulacæ, borraginis & ſimilium, cum aquis A prædictis. Quo facto ſemel maiorem cacochymiæ partem purgabis, ac poſtmodum per vices & interualla vteris infuſo rhabarbari & corticum mirobalanorum, in aqua lactis, aut decocto papaueris, portulacæ, vel hordei: & tandem alijs vteris, quæ ſępius diximus humores acres & mordaces poſſe purgare: nec non & pituitoſos ac ſalſos: cuius naturæ ſunt agaricus, ſemen carthami, & folia ſenæ, vbi infudantur in aliquo ex prædictis decoctis. His quidẽ factis, eis medicamentis intus & extra vteris, quæ præter id quòd vires habeant retundendi acrimoniam humorum, leniẽdi & obturandi potentiam ſortiantur, non quidẽ adſtringendi: quippe hæc preſſiùs adhærere cogunt tunicis venarum acres humores, quo maiores fiunt B eroſiones: Huius farinæ eſt medicamentum, q. ℞. *lactis ouini ℥.4. aquæ meliſſophylli ℥.1. boli Armeni ℈.2. ſpicæ gr. 6.* idem præſtat beneficium, q. ℞. *lapidis hæmatites ℈.2. aquæ colaturæ amyli, vel violarum, aut portulacę ℥.3.* Eundem etiam vſum pręſtat, et adhuc humorum acrium influxum ad renes cohibet, id q. ℞. *mucaginis ſeminis papaueris albi ℥.ß. pulueris dragacanthi ʒ.1. & ß. trochiſcorum de Karabe & raſuræ eboris, anà ʒ.ß. miſceantur cum ſaccharo violarum et fiant boli magnitudinis fabæ.* Prodeſt & ſaccharum roſaceum aut terra lemnia vel tragacãthum: item amyli vſus, ptiſanæ, & puls ex farina hordei. Quem quoque vſum præſtat, ſi cum dolore fiat eroſio, ſyrupus portulacæ, papaueris, violarum, & de mucilaginibus, cũ C aqua hordei torrefacti: item ſi laborans vigil permanſerit, præſtat id medicamentum, q. ℞. *aquarum portulacę & violarum, anà ℥.2. philonij ℈.1.* Cæterum extrinſecus ſupra renes adhibere oportet quę leniter attemperent, vt vnguentum ſantalinum cum roſaceo, additis pulueribus coralli et myrtillorum: aut vnguẽtum ex oleo violarum, roſarum, & papaueris ſæpius lotis, ac cera alba ad cerati formam cum puluere amyli, aut farinæ volatilis, vel coralli & roſarum. Proſunt & linteoli madidi ex mucagine pſyllij, ſeminis cytoniorum & lini, cum ſucco portulacæ & ſemperuiui.

Cæterum, ſi ſanguis fluat venis diruptis aut ſciſſis, primo aceſſu curabis ſãguinem mittere, & reliquum D diuertere, ac poſtmodum firmare potu aquæ frigidę, & eo auxilio, q. ℞. *aquarum plantaginis & roſarum, anà ℥.2. pulueris conſolidæ maioris ʒ.ß. pulueris cornu cerui vſti & corali, anà ℈.1. miſce & fiat potio:* prodeſt & potus aquæ plantaginis, & ſanguinariæ, cum trochiſcis de Karabe: tandem his medicamentis vteris, quæ vim habeant agglutinandi, & vniendi, quæ diſciſſa ſunt: cuius naturæ eſt bolus Armenus, terra ſigillata, ſanguis draconis, tragacantha, & albumen oui, aut puluis contra caſum. Quorum loco adſtringẽtia quoq; adhiberi poſſunt, vt ſuccus plantaginis, ſanguinariæ, acaciæ, balauſtiorum, rhu, & ſimilium, vt alumen, gummi, & trochiſci Gardonij huic vſui proficui. Extrinſecus verò, ſupra dorſum primo acceſſu E adhibebis albumen oui vehementer agitatum, cum pulueribus roſarum, coralli, et myrtillorum, vel idem albumen oui cum ſanguine draconis, & farina volatili, ac pulueribus balauſtiorum. Idem pręſtat emplaſtrum ex bolo, acacia, & aloe, cum aceto & aqua capitum roſarum. Tandem laborantem alere tenuiter oportet, & potus parſimoniam inſtituere, & corpus quieti mandare, ac ab omni animi perturbatione prę munire, & hæc auxilia mutare, donec ſanguinis fluor quieuerit, tunc quidem quieſcere oportebit, donec conſtet partes vnitas eſſe.

Curatio ſi venarum foramina aperiantur.

Idem profectò erit curationis modus, cùm ſanguis proſilit ob eius tenuitatem, ac dum prę pororum apertione, hoc vno excepto, quòd in ſanguinis ſeroſitate, ante omne auxilium particulare, opus erit corpus expurgantibus pharmacis à ſpurcitia aquoſi ſucci vendicare frequenti rhabarbari, agarici, ſeminis carthami

carthami

A thami vſu, maximè ſi iecur, aut ventriculum huic malo cauſam præſtare conſtiterit: quo facto, & humorem incraſſabis, & comprimes laxos meatus adſtringentibus medicamentis intus, & extra ſumptis, quorum abundè meminimus. Sed peculiariùs corpore purgato vteris, eo quod non ſolùm apertionem cõprimat, verùm aduerſus intemperiem pugnet. Sic profectò, ſi calidioris intemperiei occaſione ſimul cũ humiditate pori aperiantur, vteris trochiſcis, q. ℞. *nucis cupreſſi, thuris, maſtichis, roſarum, & boli, anà ʒ. 1. & ß. coralli, Karabe, margaritarum, anà ʒ. 1. gummi arabici, tragacanthi, anà ʒ. 2. pulueriʒentur, & cum ſucco arnogloſſæ fiant trochiſci, quorum porriges ʒ. 1. cum aqua capitum roſarum ante prandium, & cœnam.* Verùm ſi frigiditatem malo cauſam præſtare cognoueris, B non nihil calidorum prædictis addes, vt pulueres nucis corticis, & cupreſſi, atque abſynthium. Deſuper verò cataplaſmata, & emplaſtra adhibere conuenit, quæ fiant ex ſucco meſpilorum, ſorbarum, & pyrorum, cum farina hordei, & pulueribus nuper dictis, & alijs quæ capite de ſanguinis fluxu diximus. Præter hæc omnia mirum in modum prodeſſe ferunt non contemnendi authores, cucurbitas natibus prope podicem affixas, ac ſi fluentis ſanguinis impetus fuerit copioſus, cum ſcarificatione; ſin aliter, citra ipſam.

Curatio [fl]uxionis [sa]nguinis [à] veſica.

Fluxus autem ſanguinis qui prodit à veſica, eandẽ omnino prouidentiam expoſtulat, præterquam quòd medicamenta, quæ extrinſecus proficua ſunt, adhibe- C ri debent ſupra os pubis, & in parte ventris inferiori, niſi ſanguis à partibus veſicæ conſentientibus, & cohærentibus profluat: quo tempore tutius eſt, vel dorſo, vel iuxta ilia ea affigere. Item quæ per os ſumuntur, admiſcenda ſunt ijs, quibus faciliùs ducantur in vrinam. Præ oculis tamen tibi erit, ne aliquid ſanguinis in veſica concreſcat, & grumoſum fiat, quippe id breuioris periculi cauſa ſolet eſſe. Quod quidem noſces ex ſymptomatis quæ ſequuntur: nam & deliquium animi, vigilia, mentis turbationes, faciei pallor, extremorum refrigeratio, inquietudo, anxietas, & vrinæ ſuppreſſio apparent. Cui medeberis, vel ſanguine priùs auerſo alicubi, ſaltem per hæmorrhoidas, aut cucurbitas natibus affixas, & ſcarificatas: aut D ſi ſanguis abundet, & fluxio ſit copioſior, vena tali ſciſſa, vel brachij, ſi maior fuerit plenitudo. Item adhibitis aliquot ex prædictis auxilijs ſupra os pubis: in qua re cauere oportet iniectionem adſtringentium in veſicam ipſam, quippe id ſolet eſſe potiſſima cauſa concretionis ſanguinis. Quapropter ceſſante fluore, ſi prædicta accidentia ſuccreuerint, coniectandum eſt ſupereſſe grumos in veſica, & protinus porrigere oportet bibendum acetum mulſum, aut aquam mulſam cum decocto radicum apij, ſyrupum de quinque radicibus cum aceto, aut coaguli leporis ℈. 1. cum aceto mulſo, vel aquam ſtillationis foliorum raphani, ſolani, aut cum modico aceto ſquillitico. Præſtat & id, q. ℞. *radicis peoniæ, ariſtolochiæ, radicis ſabinæ, anà ʒ.* E *1. belzoini ʒ. ß. fiant pilulæ tres cum ſucco foliorum raphani, quarum ſumatur vna cum decocto cicerum:* præterea porrigere poteris ʒ. ß. *theriacæ cum decocto radicum apij.* Sed in veſicam inijcere poteris aquam mulſam; vel modicum lixiuij ex cinere ficus, aqua mulſa dilutum; vel aquam radicum apij, cum puluere ariſtolochiæ; aut coagulum leporis cum aqua ſtillatitia foliorum raphani, adiectis aceti guttulis. Quòd ſi ne his quidem vrina reddatur, cathetere, vel cerea candela extrahenda eſt, vt latiùs ſuo loco dicturi ſumus.

CAPUT IX.

De mictu puris ex abſceſſu, & vlceribus veſicæ, ac renum.

Signa diſtinctiua.

SIcut præcedenti capite diſtinximus ſanguinis mictum à renibus prolabentem, ab eo qui à veſica excidit, pari prorſus ratione de puris mictu agendum eſſe cenſui: quippe aliquando mingitur pus veſica nequaquam affecta, nonnunquam verò ex propria eius affectione. Quod quidem docuerat Hippoc. noſſe, & diſtinguere 4. aphor. 81. dicens. *Si ſanguinem, & pus minxerit, & ſquammulas, & grauis odor adſit, veſicæ vlcerationem ſignificat:* quæ omnia neceſſum eſt ſimul adeſſe, vt puris, & ſanguinis excretio, ab ea quæ fit à renibus ſecernatur: nam antea dixerat: *Si ſanguinem, aut pus minxerit, renum, aut veſicæ exulcerationem ſignificat.* Verùm vt diſtinguat ex qua parte dictarũ prodeat, expulſioni puris è veſica addit ſquamulas (quas à furfuraceo ſedimento craſſitie ſquammularum diſtingues) neceſſariò adeſſe, & grauem odorem. Sed illud ſolum eſt arbitrandum prodire ab his veſicæ vlceribus, quæ ex eroſione fiunt: nam pus quod rupto, aut ſciſſo vaſe gignitur, vel ex dirupto abſceſſu prodit, non præ requirit prædictas ſquammas: ſat enim eſt pus omne ab ea parte prodiens, grauiter olere, nam id illi eſt proprium tribus de cauſis. Prima quia cum pars quæ putreſcit in veſica (nimirum interna tunica) non ſit carnea, tardiùs putreſcit, vel à violentiori cauſa, & ob id maiorem contrahit putorem. Secunda ob admixtionem partium aquearum vrinæ, quæ corrumpunt, & corrumpuntur, haud ſecus quàm aquæ putridæ in ſtagnis, & latrinis. Vltima verò ob moram quam contrahit in veſica, ob vrinæ retentionem naturalem. Præterea conſtabit pus è veſica fluere, quia non admodum permixtum, & cum vrina confuſum excernitur: quinimo dum ex collo, aut pudendi fiſtula prodit, ante vrinam, aut citra ipſam excernitur merum pus, vt ex Galen. 8. pharmac. local. conſtare arbitror, quamuis 6. de locis aliter videatur ſentire, tamen ſuam mentem paulò inferiùs eodem capite apertiùs exprimit. At dum ex renibus, aut altioribus partibus pus emanat, non niſi plurimũ vrina admixtum it, ac minus fœtidum. Prodire autẽ à thoracis abſceſſu illac purgato, diſces ex dolore, & præcedente in ipſo inflammatione, difficultate reſpirandi, ac febre præcedentibus: à iecore, ex dolore dextri hypochondrij, & ſanies ruborem adhuc habet, aut aliquid rubrum admixtum: à renibus, ex ſignis præcedentis capitis diſces: ab vreteribus, ex doloris poſitu, & lapide præcedente, quem ægrè expulit laborans: ex veſica verò & pudendis partibus, ex nuper adductis ſignis. Præter quæ ſunt etiam alia ex vrina deſumpta, quibus Paulus, Aetius, & Galen. ſtudent venari locum exulceratum in veſica: cæterum adeò variè ipſa ſcribunt, vt ſatius ſit ex loco dolente id colligere, quàm ex vrinæ contentis. Cum hoc tamen veſicam exulceratam oſtendit dolor in ea parte acutus, maximè mictionis tempore, & excretionis puris: aſſiduè etiam decumbunt, & neque erecti ſtare poſſunt, quòd dolores acuti ſint, & vlcera iniucunda, ob vrinæ aſſiduum contactum, & ob eius acredinem, & etiam quia ibidem aliquid eius manens (quòd veſica non ſe poſſit optimè comprimere) fœtidiſſima, & viſcida efficitur. Quòd ſi vlcus ſerpendo procedat, ſanioſum, & ſanguinolentum ſimul prodibit, cum vrinæ difficultate, & penis erectione, & dolore iuxta pubem. Verum diſtingues prope os veſicæ vlcus eſſe, quia tempore mictionis ſolum, hæc accidentia ſuccreſcunt, maximè in principio, & fine mictus, eò magis quò cauſa fuerit efficacior. Quòd autem vlcus ſerpens, & erodens ſit, multa demonſtrant: primùm mucoſa

coſa

coſa illa,& cruenta excrementa, ramentis inteſtinorum in dyſenterijs excretis ſimillima,cum dolore,& ardore: diſtingues autem,ſit ne in collo, aut corpore veſicæ, quod (vt dictum eſt) ex corpore ſquammoſa quædam recrementa plerumque prodeant, vt Hippocratis eſt ſententia,ex collo verò ſeu ceruice excrementa prorumpunt craſſiora, atque mucoſa, nam craſſior eſt particulæ ſubſtantia, in qua reſidet, & quaſi ſtagnat mucoſus, & viſcidus quidam humor. Vlcera eſſe magna, & maligna oſtendit dolor, non ſolùm mingendo perceptus, ſed & exacerbatus vomendo,aut tuſſiendo,vel ſternutando, quibus ſubiectæ particulæ muſculis abdominis compreſſæ dolitant. Itaque vt ſummatim quis colligere poſſit particulam affectam ex pure cum vrina excreto, expēdat, cùm ex ſuperioribus partibus profluit, exactè cũ vrina permiſceri: è renibus,per partes quaſdam inæqualiter diſpergi: è veſica,adeo parum cum vrina permiſceri, vt etiam ſine ipſa exire poſſit: quanquam ſolùm pus ſine vrina profluens,pudendorum abſceſſum,vel vlcus potiùs commonſtret.

Cauſæ,& vlceris ex abſceſſu dignotio.

Vlcerum quidem veſicæ cauſas innumeras eſſe,ac finitimas ijs,quas diximus, renes quoque poſſe exulcerare, nemo eſt qui ignoret: inter quas potiſſimum habet locum ipſius veſicæ inflammatio in abſceſſum commigrans. Ac noſces quidem relictum vlcus, à quo pus fluit,fuiſſe ex inflammatione,quòd præceſſerit in ea parte dolor vehemens, ſed maximè inter os pubis,& anum, febris continua, mentis turbatio, vigilia,bilis vomitus,vrinæ ſuppreſſio,egerendi cupiditas,qualis in teneſmo,ac dura etiam efficitur pubis regio, & inteſtina, vel nihil, vel durum excernunt: adeſt vel hæmorrhoidum, vel menſium ſuppreſſio, aut lapis magnus,ſaltus,vel ictus, à quibus ſanguis nō fluxit.

Curatio inflãmationis veſicæ, & præcautio abſceſſus.

Præcauebis autem magno ſtudio, ne in abſceſſum commigret inflammatio,ne vlcere facto immedicabilior efficiatur affectio. Quapropter primo mali acceſſu, ſanguinem mittes, ſi plenitudo magna ſit ex brachio; ſin aliter, aut eo facto, vel ſi hæmorrhoidum, aut menſium præceſſerit ſuppreſſio, ex talo, idque ſemel, aut bis, & ter, ſi vires conſtiterint; ſin aliter, cucurbitas in natibus ſcarificabis, & copioſiùs ſanguinem detrahes, aut ſuris, & minus extrahes, ſed iteratò facies. Quo facto, omni diligentia ſtudendum eſt ventrem emollire clyſtere iniecto ex hydrelæo in paruiſſima copia, aut ex oleo ſeminis lini, & lacte, vel ex butyro, & oleo amygdalarum dulcium. Sed tutius fore arbitror (nam clyſteria forſan compreſſa veſica, maiorem concitabunt dolorem) inſeſſionibus id opus exequi, maximè his,quę recipiunt decoctum fœnugræci, & violarum. Præſtabis item fomenta ex eiſdem cum veſica, aut ſpongia, & partes dolentes irrigabis oleo chamæmelino, vel amygdalarum dulcium in quo ferbuerit althæa. Quòd ſi adhuc his factis dolor non quieuerit, cucurbitam iuxta pectinem affixam ſcarificabis. Præterea balneis aquæ dulcis vteris, & tandem ad opiata, ſi caſus vrgentia poſtulauerit, deuenies, facto initio ab inunctione, q. ℞. *olei papaueris* ℥. i. *axungiæ gallinæ, & anatis, ana* ℥. ß. *cui*, ſi non profuerit, *addes opiũ modicum cum myrrha, & croco*. Prodeſt præterea & cataplaſma ex hordeacea farina, capitibus papaueris, & hyoſcyami folijs. Quòd ſi vrina non reddatur, iterum fomentis tentandum erit ipſam euocare, nam cathetere in viris vti,non caret periculo maioris doloris, & inflammationis, quod fœminis non ita accidit ob viarum breuitatem. Quòd ſi vrina redierit, non erit ab re mulieris lac infundere, aut olei roſarum, & ſeri lactis modicum. Si tamen his factis adhuc perſtiterit dolor, coniectabile eſt in pus verti, & auxilijs præcedentis capitis perficere ſtudebis, & quàm celerrimè aperire; vlcere tamen facto, conſi-

A milem habet curationem cum reliquis, quæ ab alijs cauſis proficiſcuntur,vt mox referam.

Aliæ cauſæ vlceris veſicæ.

Prodit etiam veſicæ vlcus ex ſoluta vtcumque vnitate eius,aut venarum diruptione, & exeſione, tantò grauiori, quantò magis ad extimam ipſius tunicam (interna exeſa)ſolutio permeauerit. Prodit itaque vlcus ex humoribus ſalſuginoſis, nitroſis, & mordacibus, à capite defluentibus, vel à toto iterum ad venã cauam remeantibus, aut à mixtione crudorum ſuccorum ventriculi cum flaua bile, vel ſeroſo,& acri iecoris calidi recremento,quibus mixtis ad veſicã euntibus,facilè prædictum vitium ſuccreſcit. Vltimò tamen (nam ſolutam continuitatem ex vulnere illato, eandem arbitror expoſtulare curationem,ac renibus B ſic affectis ſcripſimus) ex aſpero,aut grandiori veſicæ calculo vlcus fieri poſſe eſt arbitrandum: plerunque tamen in veſicæ oſculo,& muſculo ipſam claudente. Verùm ſiue hac ſiue illa parte humores defluant in veſicam tenues,& fluxiles,ac facilè mobiles,cùm diu parti adhærere non poſſint, euidentiſſimum eſt, vlcus,aut exeſionem efficere non poſſe. Quapropter neceſſum erit, aut ſuaptè natura viſcidos fore, aut ſi tenues ſint, pituita eſſe admiſcendos, qua fixiùs veſicæ adhæreant: nam cùm eroſio, & mordicatio non niſi ex diutina mora fieri poſſint, ob id adhærentiam obtinere oportet,& viſciditatem: quo fit, vt non leue ſit vlceris indicium,cruenta, aut purulenta pituita cũ vrina excreta. Præterea (quod non parui momenti C ad curationem eſſe arbitror)expendendum eſt, vno è duobus modis prædictos humores in veſicam confluere: vno per venam cauam(quæ vel à toto ſuſcipit, vel à iecore, & ventriculo) trahentibus venis, quas emulgentes vocamus, ſimul cum vrina prauum aliquid, vitioſum, aut imperfectè confectum: alio verò fluentibus humoribus per venas quibus veſica capeſſit alimentum, ac exudantibus in ipſius cauitatem, nam alioqui inflammatione periclitabitur. Eſt tamē non leuis differentia inter hos ſuccos: nam qui fluũt per emulgentes, craſſi ſunt viſcidi, & tenaces, qui ſi acres ſint, vlcerum ſunt factores, ſi verò mites, & citra acrimoniam, ita vt adhærentes non reſpuat natura, lapidi renum, aut veſicæ materiam ſubſternũt: D qui verò per prædictas veſicæ venas dilabuntur, ſi nihil craſſum in ipſa reperiant, cui adhærentes exulcerationem moliri poſſint, vrinæ ardorem, & non leuem acrimoniam præſtantes, vrinæ difficultatem efficiunt.

Prognoſtica.

Quibus ſuppoſitis, veſicæ vlcus à quauis cauſa prodeat,vel non omnino ſaneſcit, vel rarò aut cum difficultate: quo fit vt duobus modis periculum ſit: vno ob prædictas rationes: alio verò, quia hi qui ſic laborant ab inſidente dolore, febribus, vigilijs, colliquatione vſque ad mortem premuntur. Quo factum eſt, vt iure dictum ſit ab Hippoc. 6. aphor. *Renum vitia, & veſicæ quicunque dolores, in ſenioribus difficulter ſanantur*: nec ob id credendum eſt, in reliquis faciliùs E ſanari. Quippe multis rationibus veſicæ vitia inſanabilia fiunt: primò ob aſſiduam ſuſceptionem excrementi,& eiuſdem expulſionem,quæ autem ſanari debent quieſcant oportet: ſecundò ob excrementi naturam,quod ſuaptè natura acre eſt,& mordax,nedũ cùm ob alicuius deprauati acceſſum,acrius, & mordacius efficitur: item ob anguſtas vias: ac inſuper quia difficulter ſuſceptant vim auxiliorum: nam licet veſica per pudendum poſſit accipere,ipſa ſua natura frigida eſt,& nequit ipſum actuare,& ob id minus beneficij ſuſcipere. Quòd ſi id veriſſimum eſt in omni doloris ſpecie(licet prurigo,& vrigo non ita difficiles ſint in veſica, vt inferius leges) quanto certius erit periculum in vlceribus ipſius, cùm ab Hippocr. etiam dictum ſit, veſicam diſciſſam non coaleſcere: quod quidem non ſolùm de vulneribus ſubaudiendum puto,ſed de vlceribus quoque. Inquit enim Hip-

pocr. lib. de locis in homine, *Morbi antiqui difficiliùs ſanantur, quàm recentes: oportet autem ex antiquis recentes facere, vt ſanentur.* Vt enim lethaliora ſunt vulnera, ſic maiorem ſanitatis ſpem habent, quoniam violenter inciderunt: vlcera autem vt curatu ſunt difficiliora, ita lentiùs mortem afferunt: verùm quoniã omnino ſanitatis ſpe carent, abſolutè deteriora ſunt, & longè grauiora, quæ ex eroſione prodeunt, & quæ in veſica omnium peſſima, quæ verò in collo non ita. Neque ob id non licet auxiliares manus non adhibere, quia multa ſolent peritis inopinatò accidere, quæ augent ſpem, & audaciam aggrediendi, quæ primo acceſſu videntur incurabilia: præterquam quòd mitigationis dolorum, & laborum gratia, multa licet tentare.

urandi tio.

Vt ſunt curatu difficilia veſicæ vlcera, ita in artifice maiorem prærequirunt diligentiam, ne præſidijs malum exacerbari contingat, quod pernicioſiſſimũ eſt in omni morbo, ſed potiſſimum in his vlceribus ob dolorum, & laborum moleſtiam. Quapropter ea vitæ, & victus ratio inſtitui debet, quæ præter id quòd laborantem reficiat tenui, & optima ſubſtantia, dolores quoque leniat, & humorum fluentium vim, & acrimoniam infirmet, & attemperet: ob id prætermiſſis quæ capite de inflammatione renum dicta ſunt, huic etiam muneri proficua, nullum aliud (niſi febrium incrementa vetuerint) commodius alimentum haberi poteſt, quàm lac ipſum vtcunque ſumptum: nam & ab vbere capræ, aſinæ, aut ouis ſuctũ, vel poſtea cum pane loto feruefactum, vel cum pulte ex farina hordei exhibitum, mirum in modum omnem ſcopum complet: curabis enim ſemper ventre ieiuno, aut ſolùm per ſe præbere, ne alijs admixtum, vim & præſtaturum beneficium amittat. Eundem quoque præſtat vſum far, amylum, oryza cum lacte, aut iure pulli, vel ius ipſum cum portulaca, & in eo panis lotus, vel idem panis lotus cum ſaccharo, & lacte amygdalarum dulcium. Proſunt & carnes pullorum non ſolùm gallinarum, verùm auium omnium montanarum, quæ eſui vtiles habentur: ſic cuniculorum, & porcellorum ſylueſtrium carnes: quia cùm ſic affecti parum dormiant, potiùs expoſtulant optimæ ſubſtantiæ cibaria, quàm craſſa, & copioſa.

Quatenus verò ad auxiliorum adminiſtrationem attinet, coniectandum primò eſt, an humores vlcus efficientes, per vreteras ad veſicam dilabantur, an per venas inſtillent in ipſam veſicam: quippe ſi illud acciderit, neceſſum eſt ab expurganti pharmaco curationem auſpicari, quod præter id quòd humores acres, & mordaces aliò transferat, leniendi quoque vires habeat, cuius naturæ eſt ſyrupus ex infuſionibus violarum cum expreſſione foliorum ſenæ, vel ſeminis carthami, aut rhabarbari diluto, ſi conſtiterit ex miſcella bilioſorum iecoris cum ventriculi cruditatibus humores delabi: quem quoque vſum præſtat mãna cum prædictis infuſis, aut caſſia fiſtula cum aqua lactis, vel hordei cremore. Verùm ſi compereris corpus vniuerſum per venas præſtantes veſicæ alimentum, ſeſe exonerare, ſatius erit ſanguinem primò mittere, & poſtmodum per interualla ſuperuacuum humorem, & qui naturam irritat, per epicraſim purgare, ac balneis aquæ dulcis frequenter vti, necnon cucurbitis, frictionibus, & alijs quæ humores à conſueto fluendi modo diſtrahunt. Diſces autem per has, aut illas venas humores prolabi, quòd per vrinam ſabuloſa, ac pituitoſa, & viſcida recrementa copioſè fundantur, ſi per emulgentes, & vreteras fiat humorum deſcenſus. Cæterum ſi ex alijs venis prodeat, ſanioſa, & cruenta aliquando prodit vrina, in quo parum, aut nihil ſubſidet, & nullius alterius recrementi veſtigium adeſt.

Verùm ſi ex vulnere, vel abſceſſu, aut quauis alia continui ſolutione, quæ ſubitò facta fuerit, pus pro-

A deat, non opus eſt prædicta prouidentia vti, ſed primo acceſſu curationem vlceris aggredieris, ante omnia conſiderans, vrgeat ne magis dolorum, vigiliarũ, ac laborum indicatio, quàm vlcus ipſum: quo tempore intus, & extra adhibere, atque infundere in ipſam veſicam oportet, quæ vim habeant leniendi, & mitigandi. Tunc enim vtendum erit ſerapijs violarum, borraginis, portulacæ, de mucilaginibus, & alijs huius cenſus cum aqua hordei, amyli, aut ſero lactis: quem quoque vſum, & alios etiam (vt dictum eſt) nõ parui momenti, præſtat lac aſinæ, aut capræ, vel eius ſerum, cum aqua portulacæ, & modico bolo Armeno diluto in prædicta aqua. Noctu tamen porrigere oportebit *ſyrupum papaueris, aut ʒ. ß. philonij cum aqua cucurbitæ*. Item extrinſecus veſicam inunges o-
B leo de papauere, mucagine pſyllij, & ſemine citoniorum, vel fouebis lacte mulieris, aut aſinæ, oleo de ſemine cucurbitæ, & melonum, cum aqua portulacæ, vel cremore hordei. Infundes tamen in ipſam veſicã ad temperandam, mitigandamque humorum acrimoniam, & dolorum ſęuitiam remittendam, aquam mulſam, maximè ſaccharatam, aut lac cum expreſſione ſeminis cucumeris, vel expreſſionem ſeminum frigidorum maiorum, aut oui candidum cum aqua hordei, & pompholyge.

Quòd ſi vlcus inflammationi iungatur, ſanguine miſſo ex talo, vel cucurbitulis iuxta ſuras ſcarificatis, aquam hordei infundes, vel eandem cum collyrio albo Raſis, aut decoctum plantaginis cum amylo, vel
C bolo Armeno. Cui vſui per inteſtina inijcies ptiſanã cum roſaceo, & ſuccum ſeminis lini, & cucumeris, vel lac cum eodem roſaceo, aut emulſionem ſeminũ frigidorum maiorum. Quòd ſi accidentia quieuerint, tunc quidem iuxta vlceris indigentiam, medicamenta infundenda ſunt: nam abſterſionis, & attemperationis gratia ex vſu eſt ſerum lactis cum ſaccharo, aut aqua hordei cum ſyrupo roſaceo, quibus ſemper admiſcere oportebit aliquid eorum quæ vim habent leniendi dolores, velut eſt althææ, aut maluarũ ſemen, vel amyli, & pompholygis modicum, decoctum etiam corticis fabarum, & cucurbitæ. Quòd ſi ex recrementis vlcus ſordidius apparuerit, quæ magis repurgent addẽda ſunt, velut mel roſaceum cum
D leui hordei decocto. Verùm ſi vno eodemque pharmaco hæc omnia præſtari poſſunt, id quidem facito: huius naturæ eſt, q. ℞. *raſuræ cucurbitæ ℥. 1. corticis papaueris ℥. ß. ſeminis alKeKengi, bombacis, & papaueris albi, anã ʒ. 1. & ß. quatuor ſeminum frigidorum maiorum, & ſeminis maluæ, anã ʒ. 3. hordei p. 2. facto decocto, poſt colaturam adde ſacchari quod ſufficiat, & inijciatur in veſicam*. Aliquando verò admiſcere oportebit modicum collyrij huius, q. ℞. *ceruſæ ablutæ ʒ. 1. ſarcocollæ ʒ. 3. tragacanthi ʒ. 1. opij gr. 15. fiant collyria.* Cùm autem fluxio adhuc perſtiterit, collyrium confice, q. ℞. *ceruſæ, ſarcocollæ, olibani, gummi, opij, ſanguinis draconis ana partes æquales, cuius in lacte aſinæ diſſolutum modicum proijcies*. Prodeſt & ſingulis
E diebus ſumere cum aqua cucurbitæ, aut fabarum viridium, trochiſcum, q. ℞. *ſeminis citruli ʒ. 1. boli Armeni, ſanguinis draconis, gummi Arabici, ſeminis papaueris albi, amygdalarum dulcium, ſucci liquiritiæ, tragacanthi, & amyli, ana ʒ. 6. ſeminis apij, & granorum alKeKẽgi, anã ʒ. 2. opij ℈. 1. fiant trochiſci, & eorum detur ʒ. 1.* Eiuſdem efficaciæ ſunt alij, q. ℞. *ſeminis melonũ, citruli, cucumeris, anã ʒ. 20. boli Armeni, gummi, thuris, ſanguinis draconis, ana ʒ. 10. opij ʒ. 1. & ß. ſeminis apij ʒ. 2. formentur trochiſci, & porrige ʒ. 1.* Alios etiã mirabilis efficaciæ conficies, q. ℞. *ſeminis citrullorũ, ſeminis portulacæ, & amygdalarum dulcium, hyoſcyami albi, & papaueris albi ana partes æquales, & cum mucagine pſyllij fiant trochiſci, quorum porrige ℈. 2.* aut præbe *philonij ʒ. ß. cum aqua portulacæ.* Nec minoris momenti eſt vlcus abluere aqua ſtillatitia ex ſaccha-

ro,& hordeo decocto cum modico decoctionis eius, vel aqua etiam ſtillatitia cucurbitæ, & ſacchari, aut ex malicorio cum hordeo,& radice maluarum, cum melle roſaceo.

Verùm dum ad cicatricem vlcus perducere eſt opus, prædictis aquis addes plumbi vſti modicum, aut pompholygis; vel ablues vlcera decocto hordei torrefacti cum modico puluere thuris. Item ſupra veſicæ regionem appones ceratum myrtinum, aut roſaceũ, vel id quod conficitur ex amylo,ſarcocolla,ceruſa,roſaceo,& cera.

CAPVT X.

De calculo renum.

Renum calculus (quem Græci nephritim, à parte affecta, vel lithiaſim, ſeu morbum calculi appellant: quamquam nephritim omnem renum affectum,& lithiaſim, veſicæ calculum propriùs ſignificare, multi, vt Gorræus cenſuerunt) affectus eſt grauis, moleſtus, diutinus,& aliquando periculoſus, adeo vt per ſe, & ex accidenti mortem afferat, aut vitam calamitoſam inferat. Quapropter tria maximè nobis in hac re ſeſe offerunt expendenda, vt à tanto malo (Deo fauente) prudentes,& cordatos homines præcauere, & afflictis aliquod præſtare ſubſidium poſſimus. Primum ſanè eſt ad vnguem docere huius affectionis naturam, differentias, cauſas, & locum affectum: ſecundum erit à lapidis generatione hominem præcauere: tertium verò & vltimum doloribus opitulari, & excretionem commoti lapidis celeriorem, ac tutiorem efficere.

Primum in hac diſputatione mihi ſubit in examẽ, quis affectus ſit renum calculus: quippe certum eſt variam ſortiri naturam: nam cùm aliquam vitiat actionem, cauſa eſt morbi lædentis actionem: item vel vrinam ſupprimit, vel partes exulcerat; dum verò nihil horum efficit, ſed ſolùm in renibus manet, aut ab eis excernitur, ad genus ſymptomatum, quæ fiunt in his quæ toto genere præter naturam retinentur, excernũturque, refertur: talis enim conditionis lapis in rene genitus exiſtit. Eſſe quidem morbum intellectus non capit, cùm morbus ſolùm ad conſtitutionem, aut tẽperiem pertinere poſſit: ſupereſt igitur, cùm excernitur, ſolùm ſymptoma eſſe; & eò quòd contineatur in loco ſibi non naturali, tanquam cauſam, morbum in via excitare, vrina ſuppreſſa: & quia partes exulcerat, aut lædit præter naturæ modum, dolores, & cruciatus maximos gignit: itaque cauſa morbi, vel ſymptomatis per ſe ſolùm exiſtit, morbum autem conſtituere, aut ſymptoma nequit, niſi dũ excernitur, quia tunc ad excreta præter naturam reducitur.

Locus. Differentias autem huius affectionis à quatuor potiſſimum ſumendas fore arbitrandum eſt, nimirum à materia, à figura, à magnitudine,& potiſſimum à loco: nam ab eo maximè prodeunt accidentium differentiæ, cuius hac in parte inſtitui tractationem ſcribere, nam materia, & figura in cauſarum enodatione innoteſcet maximè. Locus enim licet varius recenſeatur è varijs authoribus,& vnuſquiſque ſibi ex his quæ accidunt in laborantibus, rationes eliciat, arbitror tamen triplicem eſſe in ipſis renibus generationis lapidis locum. Quippe frequentiùs in renum alueo arenulas,& lapillos fieri eſt exiſtimandum, quas ex craſſa materia, caloris ignei actione in ſabulum conuerſa, fieri eſt certum: quo loco ſi delabens materia præter craſſitiem, viſciditatis etiam ſit particeps, credendum eſt lapillos fieri: immoratur enim ob id magis materia, ac propterea concreſcit in maiorem molem quàm arenula. Quas ſanè arenulas non ſolùm in renibus, verùm & in vijs vrinarijs, ac in veſica, fieri omnes fatentur. Generantur inſuper calculi in prædicto A loco citra dolorem vllum, ac ſi parui ſint, nulla vel leuiſſima moleſtia excernuntur, verùm ſi maiores, anguloſi, vel aſperiores exiſtant, cum dolore,& grauiſſima moleſtia. Fieri etiam poſſunt lapilli in poroſitatibus illis, per quas vrina in renum inanitatem excolatur: quippe dictum eſt antea, è vaſis quæ fiunt ab emulgentibus,& in omnem renum ſubſtantiam inſeruntur, vrinam veluti inſtillare in eorum ventrem, quem plures obtinere ductus, vel fiſtulas, digitorum perforatorum inſtar, per quos, quæ à vaſis inſtillat vrina, in dictam cauitatem prolabitur, in quibus foraminibus plerunque lapillos fieri,& certum eſt, & monſtrat acerbiſſimus dolor, quem laborantes perpetiuntur in eorum commotione. Nam viæ illæ quæ anguB ſtiſſimæ ſunt, facilè infarciuntur craſſa aliqua ſubſtãtia, quam in lapidem abire certiſſimum eſt: & cùm natura irritatur ab eodem calculo, vel ab aliqua externa, vel interna cauſa, quæ nata ſit ipſum mouere, gliſcit ad expulſionem, in quo opere prædictos dolores patitur, quantumuis in calculorum generatione nullum perſenſerit. Quos etiam non ſemper vnius figuræ, aut magnitudinis eſſe arbitrandum eſt. Generantur inſuper calculi, & forſan maioris periculi authores, in renum ipſorum ſubſtantia: in qua re non parum fuiſſe controuerſiæ comperio. Quippe fuere inter authores, qui exiſtimarunt, ſolidam illam, ac dẽſam renum ſubſtantiam, nulla ratione poſſe ſuſcipere craſſorum humorum eam portionem, quæ lapidi C gignendo ſit idonea,& ob id crediderunt, ſolũ quod tenue eſt ex ſanguine illuc permeare, craſſum verò per diapedeſim,& prædictos ductus in renum ventrẽ prolabi. Quorum ſanè ratio non omnino mihi diſplicet: verùm cenſeo calculorum hanc generationem principium ſortiri in ipſorum vaſculorum poris, qui ad carnem renum pertingunt (vt alij in poris qui ad cauitatem tendunt) & per nouæ, atque craſſæ materiæ acceſſum ex ipſis vaſculis adeo creſcere, quòd in renum carnem extendatur ipſius calculi augmẽtum, adeo magnum, quòd viſum ſit vniuerſum renem vſque ad extimam ſuperficiem perforaſſe: quos ſi natura aliquando pellere tentauerit, præter graues,& diutinos dolores quos patitur, perforatum reliquiſſe reD nem conſpeximus in diſſectione. Horum ſanè calculorum generationem cenſeo Galenũ dixiſſe eſſe ſemper cum dolore, nam videmus aliorum, qui in alijs partibus fiunt, ſine dolore concreſcere, licet non excernantur ſine dolore. Itaque diſtingues, quo nam prædictorum locorum calculus generationem ſortiatur, ex dolore leuiſſimo in expulſione eorum qui in cauitate renum fiunt: at eorum qui in prædictis vaſorum poris, quæ deſinunt in cauitatẽ, fiunt, acerbiores ſunt dolores, dum expelluntur, licet in generatione nullam inferant moleſtiam: cæterum non diu durat affectio, quòd in via ſit calculus, licet longiùs ſeſe extendat, quàm excretio eorum quæ in cauitate fiunt. Illorum verò qui in renum carne generantur, interim dum fiunt moleſto, & perſeueranti dolore E premunt, non tamen intenſo,& graui, quia parũ ſentire renes ſtatutum eſt, verùm dum excernuntur longè grauiorem concitant, & (quod illis proprium eſt) lentiùs mouentur ad expulſionem, ita vt ſexaginta dierum ſpatium conſumpſiſſe in eo opere viſum ſit. Quæ ſanè ſigna adduxi, vt hæc omnia ad curationẽ perficiendam ex vſu exiſtant.

Materia. Calculorum etiam differentia non minoris momenti, à materia, atque calore efficiente prodit: nam materiam huic operi præſtat craſſus humor, terreus, & lentus. Craſſus enim humor ſi in parte quietus ſit, calore agente in duritiem lapidoſam proculdubio vertitur: talem enim conſiſtentiam in balneis fieri cernimus ex aquæ calidæ ſubſidentia, quæ in tophaceam, & lapideam ſubſtantiam parti adhæreſcẽtem caloris munere commigrat. Cui ſanè euentui ſimile

in

in renibus accidere conſpicimus. Sic ex terrea ſubſtantia, vel tophum, vel arenoſum lapidem generari certum eſt, quem facilè in arenas abire poſt exitum, aut forſan in tranſitu, experimento didicimus ex arenularum copia, præmiſſis grauiſſimis doloribus qui lapidem monſtrabant. Quòd ſi craſſitiei viſciditas aliqua adiuncta ſit, vel quod craſſum eſt, licet viſcidũ non ſit, in plicaturis diu immoretur, tunc magis conficiuntur lapides, & duriores fiunt, ac minus friabiles: nec enim ſola pituita craſſa, & viſcida arenularum, & calculi materia eſt, ſed etiam alterutra bilis terrea, quæ cum pituita communem habet craſſitiẽ, quia craſſities cum calore renum iuncta, lapidi facit obnoxios. Vtcunque tamen fiant prædicti calculi, vel arenulæ, eum humorem prædominari oſtendunt, quem color atteſtatur: nam modò fiunt flauiores, modò rufæ, & aliquando rubræ: quòd ſi ſolùm concretio ex pituita oriatur, cineritium colorem præ ſe ferunt, haud ſecus quàm ex purulento humore ſolo, aut cum pituita admixto. Itaque dum parum ſanguinis cum pituita craſſa, & lenta mixtum ſit, vrinarum ſubſidentiæ color iuxta maioris exceſſum elucet, nonnunquam veluti pallido, & albo permixtus, aut ex rubro, & albo, vel ex flauo, & albo, aliquando tamen rufus apparet.

ficiens. Altera verò cauſa quæ efficiens eſt, in renum ingẽti calore, & omnino præternaturam ſita exiſtit: quẽ ſanè adeo habitualem debere eſſe arbitramur, vt nõ rarò huiuſmodi affectus hereditarius habeatur: talis enim futurus eſt calor, qui lapides in corpore viuo ex humoribus gignat. Cùm hoc tamen non ſemper ab intenſiſſimo fiunt calore, ſed aliquando à paulo excedenti, licet etiam facto, quia veluti forma partis tenetur operari: non enim ſemper exurens futurus eſt calor, mediocriter enim excedens ſufficiens eſt, vt ſtatuerat Galen. 6. popul. par. 3. comment. 15. Neque ob id arbitrandum eſt à frigido poſſe fieri: nequit enim animus concipere, qua lege viuo animali tanta in viſceribus præſit frigiditas, vt concretione lapidem efficiat, præſertim in renibus, quos mille rationibus calidos actu debere eſſe euidentiſſimum eſt. Itaque talis futura eſt proportio caloris ad materiam, quòd ille tenue reſoluat citra fuſionem, & liquationem materiæ; ea verò adeò ſit craſſæ ſubſtantiæ, vt ſi aliquid euaporatione ab ipſa educatur calore, reliquum quidem neque fundi, neque concoqui, neque ſuperari ab eo aliquo modo poſſit: ex quo prodit in lapideam duritiem debere mutari, maiorem nimirum, aut minorem, prout calor vehementior, aut humor craſſior, ac viſcoſior fuerit. Hunc autem generationis modum, docuerat Galen. 6. popul. dicens. *Calculi in renibus fiunt, aſſato, atque arefacto in renum cauitatibus, tum craſſo, tum vitioſo humore, in poroſa renum ſubſtantia concreto*. & pari prorſus lege compertum eſt reliquos authores ſcripſiſſe: nam Hippoc. lib. de internis affectionibus, ſic ſtatuit: *Huic morbus fit à pituita, quam ren ſuſcipit in ſeipſum, nec rurſus dimittit, ſed cùm in ipſo in tophum concaluerit, fiunt ex ea tenues lapilli velut arena:* idem lib. de natur. hum. ſed clariùs lib. de loc. aere, & aqua dicens: *Quod craſſiſſimum, ac turbidiſſimum coaceruatur, concreſcit, primum quidem parum, deinde maius fit.* De calore tamen refert Galen. lib. pharmac. generalium. Nam quemadmodum in externis rebus permulta corpora quæ ignem contingunt, ab ipſo torrentur, atque rurſus ab aqua emolliuntur, ita in particulis inflammatis, ex humore ipſo à calfacientibus, & exſiccantibus acertimè deſiccato, relinquitur quidpiam craſſum, & viſcidum, in articularibus tophaceum, & per nephritidas calculi. Nã cùm in renum aliqua ex prædictis partibus impactũ aliquid tenaciùs obtinuerit, & aliquid aliud ex eiſdẽ venis, & eadem materia ibidem ſuccreſcat, præexiſtenti adhæreſcens, plus augetur, ſemper enim quod

A recens fluit priorem circundat, & ita in grandem molem ſuccreſcit. Quo cauſis accedit alui ſuppreſſio, quę maximè confert ad generationem nephritidis. Sic dum ventriculus, aut iecur ſua excrementa propter anguſta venarum ora tranſmittunt per peculiaria loca, maximè cùm humores ſuperflui iuxta lumbos colliguntur, & frigidi ſunt, ac hyeme concreti, calore accedente liquantur, aut ex putredine contracta acrimonia ſtimulant, aut præ copia contineri ampliùs non poſſunt, laxatis vijs ad vias vrinæ, lapillo, & arenulis materiam ſuppeditant. In ſenibus circa renes ſupprimi ſolent propter caloris infirmitatem, quo craſſities exactè liquari non poteſt, vt ab ea parte ad alias deſcendat: in pueris ad veſicam deſcendunt, B ibique ſubſiſtendo calculum procreant. Præter quas cauſas nullam aliam inuenies, niſi motiuas calculi, aut eas quæ natæ ſunt calorem in renibus excitare, vt omnia quæ renum, ſeu vrinæ viarum calorem intendere queunt, meatuſque illos coarctare. Sic excedens aeris caliditas, & ſiccitas, balneorum calidorũ vſus, exercitium immodicum, maximè à cibo, item ſupinus in lecto decubitus, vel arcta ſupra renes ligatura, ac omnes aliæ, quæ vel calorem concitare poſſunt, vel crudorum, aut craſſorum ſuccorum copiam ſuppeditare, id natæ ſunt efficere.

Omnia ferè ſigna dolorem in renibus ortũ, à calculo fieri, & non ab alia cauſa (nam dum colicus eſt *Signa.* dolor diſtinguitur ſignis proprio capite adductis) cõ- C plexus eſt Hippoc. lib. de prænotionibus, dicens: *Renum dolor repentinus cum vrinæ ſuppreſſione, aut calculorum, aut vrinarum craſſarum mictionem ſignificat:* ſed clariùs, & ſpecialiùs docuit lib. de internis affect. ſic ſcribens: *Quatuor morbi in renibus fiunt, à calculo autem ſequentia patiuntur ægri, & dolor acutus incidit in renem, & in lumbos, & in teſtem ſecundùm rectũ ſitum, & frequenter mingit, & adſtringitur paulatim, & ſupprimitur vrina, cum vrina procedit arena, & vbi per vrinæ meatum exit arena, dolorem fortem in meatu exhibet.* Itaque dum lapillus in renibus mouetur, præter craſſam vrinam, quæ præceſſit, licet videre contritos lapies in ipſa, & ſabuloſa fruſtula, quibus aliquo modo leuiores videntur laborantes. Alia tamen ſi- D gna his addidit Hippoc. 6. popul. 5. præter ea quæ colicis communia ſunt, nimirum *vomitum, & nauſeã*, quæ licet colicis grauiora ſuccreſcant, vtriſque tamen à vomitu leuamen ſequitur, quia laxiora fiunt inteſtina, quæ renes calculo afflictos premunt: & ob id meritò dixit, *& magis cùm à cibo implentur:* ſuccreſcit inſuper ſanguinis mictus, licet non ſemper, ſed dum lapis aſper fuerit: torpet etiam crus eiuſdem partis, cùm affecto rene, ob vaſa quæ in rene affecto diſtenta, & dolentia, dolorem cruri communicant. Præterea licet locis citatis dictum ſit ab Hippoc. Galen. & reliquis, renum dolorem eſſe acutum 6. tamen popu. grauem refert fore: quod ita diſtinguendum cenſemus. Cùm enim in ventriculo renum figitur, vel ſine E dolore eſt, vel cum graui: vbi autem per vreteras incedit, vel etiam intra renes pungit pelliculam in exortu, acerbior eſt dolor, & ſentiunt ægri mutatum doloris ſitum, imo & ad inguina deſcendere, qua parte vreteres committuntur veſicæ: quo tempore ſanguinolentum aliquid meiere incipiunt, & dolor non eſt vt antea æquè fixus, verùm cùm laborantes mouentur, aut ſpinam flectunt, vehementiùs dolent. Itaque in renem dolor grauis eſt, quia nimirum corpus inſenſile, neruique expers, ſentiente membrana obuoluitur, tum etiam grauiſſimus, & acerbiſſimus eſt, nimirum affectis vreteribus, quæ denſæ, & craſſæ, maximè ſimul diſtenta continente membrana egregiè dolent: ob idque cùm calculus in ſinu oritur, ſolo deſcenſus tempore vehementem dolorem mouet, reliquo ſola grauitas moleſta eſt; cùm verò in carne localem habet generationem, triſtem quoque ſenſum

non

A non admodum moleſtum inuehit, genitus grauitatis ſenſum excitat, cæterum dum à carne in ſinum trahitur, acerrimus dolor cruciat. Durus enim & anguloſus lapis denſam renis carnem proſcindens dolorem mouet, propter communicatam ab externis neruulis modico carnis interuallo ſentiendi vim, præſertim à tumente rene diſtenta membrana, vt Galen. docuit 6. de vſu part. cap. 17. Denique in calculo renum non ſemper dolor adeſt, neque eodem modo, vt cùm iam intra carnem concretus, aut ad ſinum peruenit, vel ex ipſo ad veſicam per vreteras. Reliqua verò ſigna non ſunt adeo certa, quòd fidem præſtare poſſint, prȩterquam ea quæ mox referam monſtrantia, & lapidem, & materiæ conditionem: quippe bilioſi humores, B & ſalſi, è locis iecori vicinis delabi ſolent in renes, vbi in calculum concreſcunt, ſi lentor adſit tãquam gluten; aut in arenulas, ſi deſit. Quòd verò etiã ob id vrina cohibeatur, obſtructione videlicet vreterum, aut meatus veſicæ, à calculo, aut arenulis, multarum cauſarum ſyndromen conuenire oportet in tenui hoc & acri humore: vt immoderatum calorem renum, qui per euaporationem materiam induret: humoris copiam: magis craſſitiem: maximè lentorem: expultricem facultatem languidiorem: meatus anguſtiores: aluum duram, & ſuppreſſam: hæreditariam quandam aptitudinem ad nephritidem, quæ temperamentum ſequitur, & adhuc magis compoſitionẽ. Tunc profectò verum erit vrinam ſupprimi, & interdum C ſabuloſam reddi, licet certum non ſit ſabuloſam vrinam calculum ſignificare, quinimo ea ipſa ratione magis tuti redduntur laborantes ab eius generatione, quòd crebra illa arenularum excretio valere renes expultrice oſtendat, humorem verò neque multum eſſe, neque lentum.

Verùm cùm nephriticus dolor colico dolori perſimilis exiſtat, ſigna etiam ſcribere oportet, quibus vnum ab alio facilè diſtinguere poſſis. Quippe duo potiſſimum ſunt, quæ maximè ſeparant dolores inteſtinorum ab his, qui in renibus cauſam habent, nimirũ loci dolentis ſitus, & doloris conditio. Vbi enim vrget ſupra renes dolor, certum eſt ad inteſtina pertinere, non ad renes: præterea nephriticus ferè dextrorD ſum vergit, nec ab eo loco vſquam ex toto diſcedit: colicus ſæpè locum mutat, & in pectinem inclinat, qui etiam quauis vacuatione, & ſurſum, & deorſum, lenitur, quandoque integrè ceſſat: nephriticus etiam inanitionis tempore manet fortis, conſtante adhuc lapidis ſtimulo, doloris cauſa. Vrinæ verò, aut tenues ſunt ab obſtructione vaſis vrinarij, aut ſuppreſſæ cũ dolore renum repente oborto, aut frequentibus arenulis intermixtæ: Accedit vomitus bilioſus, poſt pituitoſus, & è directo cruris (vt dictum eſt) ſtupor. Horum omnium exortum præcurrit grauitas, cum imbecillitate illarum partium, ex qua humorum copia, aut calculus oſtenditur.

Præſagiũ

Primò ex tenui vrina, aut ſuppreſſa in hoc malo, liE cet dolor, & affectio ſit in altero renum, nihilominus ambo pati erit arbitrandum (veſica ſana exiſtenti) quod fiet, vel quia præ dolore fit attractio praui ad vtrumque renem, quo obſtruatur, vel quia alter ab altero patiente compatitur, licet conſenſus ille non diu duret. Vtcunque tamen ſit primo mali exortu, ſumma diligentia curandum eſt ne in habitum omnino fixum pertranſeat, aut ex nimio dolore in inflammationem commigret, vel virium lapſum: illud quidẽ, quia vereri oportet obſtructionem adeo cœcam, quæ periculo non vacet: hoc verò, ne vaſe aliquo dirupto immedicabile fiat vlcus. Hunc ſanè affectum in adultis magis, quàm in pueris expectare oportebit, item in ſenibus non citari, ſicut in fœminis facillimè.

Præcauẽdi ratio.

Duplex in renum lapide ſubeſt tantùm medendi ratio: altera quidem quæ eius generationem inhibeat, aut genitum lapidem imminuat: & rurſus ſecunda, quæ iam genitum, & aliqua occaſione commotum, faciliùs educat, & ſuauiùs, ac dolores mitiget, quod laborantibus maioris momenti eſt, & ipſi magis exoptant.

Circa primam, quæ generationem calculi inhibere ſtudet, conſiderare priùs tria hæc oportet: primũ, qua via poſſit materia calculo gignendo apta demi: ſecundum, quo modo renes tutò & citra aliorum membrorum diſcrimen temperari poſſint: tertium verò conſiderat, ac ſtudet inceptum lapidem, & genitas arenulas, ante quàm in vnum concreſcant, abſtergere, & expellere. Circa primum, duo quidem curaturo exequenda incumbunt officia: primum erit materiæ generationem inhibere, ea victus, & vitę inſtitutione præhabita, quæ omnino ſatietatem, & cruditatem interdicat, cuiuſuis alimenti ſit. Cibi præterea eligantur, qui duræ ſubſtantiæ non exiſtant, ſed qui facilè coctionem ſuſceptent. Cauendum inſuper à lacte (niſi aſininum fuerit, aut alterius morbi occaſione præſtitum) à caſeo, & omnibus, quæ ex lacte fiunt: à craſſis, ab acribus, dulcibus, tenacioribus, & pinguibus: tandem vtatur pullorum, perdicum, gallinarum, & auium, quæ mollis ſunt ſubſtantiæ, carnibus: arietis item aut vituli, & capreoli, vel cuniculi carne, ouis ſorbilibus, & alijs quæ huius naturæ ſint: cauens ab amylo, ab hordei cibarijs, & alijs quę quodammodo, vel lentorem habent, vel emplaſticam vim: item nihil ſupra modum actu, vel potentia calidum ſumat laborans, ne renes plus iuſto incaleſcãt. Vtatur vino ſi aſſuetus fuerit (ſin aliter aqua tenui, aut per lapideum mortarium percolata) tenui, & albo, ſed dilutiſſimo: ſed ſatius erit ipſum omnino interdicere, ſi cognitum fuerit potiſſimam mali cauſam renum caliditatem eſſe, ſicut dum ventris imbecillitatem, ſatius eſt modicum concedere: cœna ſit ſemper parca, exercitium moderatum, quod neq; cruditates patiatur, neque renes calfaciat: animi hilaritatem conciliet, & in temperata domo, & regione habitet. Secundum quod materiam demere poſſe diximus, duo continet præſidiorum genera: primum eſt vomendi vſus bis terve in menſe, quod in præcautione quæ fit per materiæ ablationem, maioris arbitror eſſe momenti: diuertit enim craſſos, & viſcidos ſuccos ab infernis partibus, & euacuat etiam eorum nõ paruam portionem. Quapropter huic præſidio innitendum eſt diligenter: quod ſi vel non ſufficere videatur, vel laborans renuat, bis terve in anno licebit corpus purgare caſſia, manna, vel ſyrupo ex infuſionibus cum agarico, aut rhabarbari infuſo, vel cũ expreſſione carthami, aut ſucco mercurialis cum ſaccharo ad formam ſerapij redacto, aut pilulis ex maſtiche, hiera Galeni, & agarico.

Verùm quia licet parua ſit materiæ huius copia, ſæpè renes affecti, vel lapillos, vel arenulas gignunt, & periculum ſit ne concreſcant, & in dolorem prorumpant, renes ipſos abſtergere diligenter opus erit, & curare quo minus, nec cruda materia ibidem immoretur, nec ſi quid ex ea factum eſt, ampliùs increſcat. Cui vſui primum locum habet (corpore à ventriculi cruditatibus per vomitum purgato) *terebinthina*, quam varijs modis parare poſſumus, vt iuxta laborantium guſtum grata efficiatur. Primo ipſius *porriges* ʒ. 2. *cum* ʒ. 4. *caſſiæ fiſtulæ, & pulueris liquiritiæ*: item eiuſdem *terebinthinæ* ℥. ß. *lotæ decies in aqua ſaxifragiæ cum ſaccharo, ad formam boli redactæ*: præſtat *eadem quantitate aqua violarum lota cum catholici* ʒ. 3. Item eam parare poteris hac forma: *Excipe terebinthinæ lotæ aqua halicacabi* ʒ. 2. *pulueris tragacãthi, & liquiritiæ, anà* ʒ. 1. *caſſiæ* ʒ. 3. *fiant boli.* Quæ ſanè omnia prodeſſe etiam poſſunt in calculo commoto educendo, ſicut *terebinthinæ* ʒ. 4. *lichontribon* ʒ. 1. *& ß. miſce, & fiant boli.* Sed in præſeruatione mirum in

in modum prodeſt aqua ſtillatitia è terebinthina per alembicum, vel puluis eius hoc modo confectus: ℞. *terebinthinæ ℥.4. vratur in lamina ferrea candenti tandiu, donec friabilis fiat, cuius pulueris porriges ʒ.1. & ß.cum ℥.2.aquæ ſaxifragiæ, vel geniſtæ, & ℥.ß. oxymelitis*. Incredibili etiam efficacia renes expurgat extergitque arenoſam ſorditiem *oleum cytoniorum, nam ſi bis terve in anno quis eius ℥. 1. & ß. cum ſaccharo manè ſumat*, ex ſalute proculdubio faciet. Poſtquam aliquo ex prædictis vſus fueris, ad ſtillatitias aquas, & pulueres, atque condita, quæ renes abſtergunt, ſemel, aut bis in hebdomada te conferes. Inter quæ non mediocre experimentum præbuit *aqua, quæ ex ligno quodam Indico decocta efficitur*, quæ poſt coctionem, aut infuſionem varios præ ſe fert colores, nullo mutato ſapore, neque odore, *cuius ℥. 5. ſummo manè* porrigere oportet: ac licet aliqui cum cibis eam admiſceant, nunquam mihi huiuſmodi vſus arriſit, quòd velociter alimenta, & ante integram coctionem à ventriculo educat. Prodeſt & aqua ex calcitrapa (cardui quoddam genus) item ex carduo ſancto, ex millefolio, ex gramine. Præterea ex gramine, petroſelino, glycyrrhiza, aſparagis, & adiantho cum ſucco limonum, & ſaccharo inſtillata. Sed ea pretioſior eſt, quæ extrahitur *ex corticibus fabarum, & ex caudicibus, ac floribus earum quant. lib. 3. cardui comeſtibilis lib. 4.* (& quia vno tempore anni non proueniunt, loco eius adde *calcitrapæ lib 1.) piſtentur omnia, & adde ſalis Indi, ſeu ſacchari candi lib. 1. ſucci limonum lib. 1. & ß. ſucci ſeminum arantiorum lib. ß. decoctionis maluarum, & radicum althææ facta grandi expreſſione lib. 2. mellis lib. 1. inſtillentur per alembicum lento igne, & non permittantur comburi, neque liquores ex toto conſumi.* Pari etiam efficacia exiſtit aqua quæ per alembicũ quoque extrahitur *ex libris 4. cardui comeſtibilis, ex lib. 1. & ß. ſucci limonum acrium, & p. 2. maluarum, & ex ℥. 6. radicum petroſelini, & lib. 1. ſacchari, quibus piſtatis cum lib. 3. aquæ lupulorum inſtillatur aqua mirabilis efficaciæ, quæ cum aqua ex diſtillatione fabarum admiſceri etiam poteſt.* Prodeſt ſemen vrticæ cum vino, aut ſemen citrulli cum aqua maluæ, vel ſaxifragiæ: vel puluis ſeminis arantiorum, petroſelini, liquiritiæ, & ſacchari ad pondus omnium. Item cochleare vnũ ſeminis melonum cum ſaccharo ante prandium, vel emulſio eorum cum aqua ſaſſafraſæ: aqua item decoctionis vrticæ, & ſeminis maluarum. Præſtat mirũ in modum *puluis ex virga aurea vino exhibitus quantitate ʒ. 1. & ß.* ſed maioris momenti habetur apud cordatos viros id, q. ℞. *pulueris ſeminis petroſelini, & corticum radicum eius ana ʒ. 4. florum cardui ſtellati ʒ. 8. deſiccentur, & fiat puluis, cuius ſume ʒ. ß. cũ aqua fabarum, aut graminis.* Ex vſu quoque eſt *ſyrupus cardui ſancti, & aqua calcitrapæ, anà ℥. 1.* Magni etiam momenti eſſe experimento fidiſſimo eſt compertum, *ius pulli decocti cum fœnugræco loto*, aut decoctũ eiuſdem fœnugræci loti cum aqua cinnamomi. Alia etiam reperies non minoris momenti, quæ habita conſideratione naturæ laborantis proficua quoque comperies.

Prædictis præſidijs expurgatis renibus, eos attemperare, & ad antiquum ſtatum reducere ſtudebis, cõſiderans priùs an ex iecoris calore renibus præſtitum ſit aliquid, vel ex ſanguine: quo caſu, aut ſi ſuppreſſa fuerit aliqua ſanguinis vacuatio, eorum refrigerationem inſtitues, primò ſanguine miſſo, quod in viris ex brachio, & in fœminis plerunque ex talo facies. Quo facto, aut ſi renes conſenſu totius corporis calidi incaleſcant, balneis vteris aquæ dulcis, aut renes ipſos eadem aqua bis in hebdomada fouebis. Quòd ſi caliditas adeo intenſa ſit, vt etiam extra ſentiatur, aut laborans nimium moleſtetur, ex vſu erit dorſum inungere vnguento roſarum reſumptiuo, de cucurbita, refrigerante Galeni, oleo roſarum loto aqua hordei, vel
A ſucco agreſtæ: vnguento ex oleo violarum, cera, & butyro lotis aqua plantaginis: & quod vtilius eſſe ſolet, proculdubio eſt partes illas fouere lacte mulieris, aut aſinę, ſummo manè, aut ante cœnam. Pari etiam vſu oportet laboranti porrigere *ſummo manè ℥. 5. aquæ hordei cum ſaccharo, aut tantundem ſeri lactis caprini cum eodem ſaccharo*, vel emulſionem quatuor ſeminum frigidorum maiorum: nec minoris momenti eſt aqua portulacæ cum roſaceo ſaccharo, aut decoctum maluarum, & ſeminis althææ: quæ verò exteriùs ſupra renes adhibere oporteat leges to. 2. cap. de his quæ renes refrigerant.

Quòd ſi his omnibus factis (aut infectis) calculus iam diu genitus moueri ad exitum incipiat, curandũ B eſt quadruplici medendi via ipſum quàm citiſſimè pellere, quò citius laborans à doloribus eruatur. Primò quidem per ea auxilia, quæ vias leniendo, apertioni citra dolorem promptiores reddant: ſecundò, per ea quæ motum citatiorem efficiant: tertiò quidem, per ea quæ lapidem comminuere poſſunt: Quarto verò & vltimò, per ea quæ aut omnibus prædictis admixta, aut per ſe ſolùm adhibita, vim habeant ſedandi, & compeſcendi dolores, ac mitigandi accidentia, quæ in hoc affectu ſolent maius faceſcere negotium.

Curandi ratio.

Primum itaque quod exequendum ſeſe offert eſt, vias patentiores reddere, & partes ipſas laxiores, quo citiùs, & citra dolorem, aut cum leui, lapis excernatur. C Verùm quia ſæpè malum initium ſumit à cruditatibus, vel ſaltem, licet ab alia occaſione principium ſortiatur, in huiuſmodi corporibus ſæpiſſimè abundant in ventriculo, & primis venis, ob id eo medicamento protinus ab iniecto clyſmate, purgare corpus oportet, quod præter id quòd aluum ſubducat, partes quoque leniat, & laxet. Huius naturæ eſt manna, iure pulli, aut decocto maluarum liquata, ſed peculiari dote ea opera caſſiæ fiſtulæ tribuimus, maximè ſi oleo amygdalarum dulcium extrahatur, vel ſi ipſa aſſumpta olei ipſius ℥. 2. ſuperbibat laborans: idem beneficium præſtant catholicon, & ſyrupus violarum ex infuſionibus, cum aqua decoctionis ſeminis maluarum. Cæterum ſi vrgentior fuerit dolor, quã quòd D liceat topica auxilia differre, à vomitu initium curationis facies, & poſtea iniecto clyſmate, ad ea quæ mox referam, te conferes: hoc vno ſemper obſeruato, quòd ſi doloris ſæuitia inducias præſtiterit expectandi, ſatius longè eſt à prædicta purgatione initium ſumere. At ſi conſtiterit ſanguinem, vel redundare, vel inflammatione periclitari, ſiue à febre, ſiue à calidorum vſu, mox à ſanguinis detractione (quæ etiam in vrgentia doloris præſentaneum exiſtit præſidium) incipiendum erit. Et licet ambiguum ſit apud authores ex quo loco fieri debeat, ſiquidem nunc ex brachio, nunc ex talo fieri debere, ſcriptum apud Gal. & pleroſque reperitur, nos iam id dubium abſoluimus in conſilio capitis de ſanguinis miſſione lib. de recto E præſidiorum vſu: nimirum brachij venam eſſe tundendam, ſi plenitudo in toto corpore ſubſit: verùm ſi iam dolore, aut calore ad partes affectas prolapſa ſit plenitudo, ex talo ſanguis mitti debet: tum quòd commodiùs eo loco deriuetur, tum etiam quia ſanguine ex ea parte extracto, patentiores, & laxiores efficiuntur viæ, per quas iturus eſt lapis, & ob id ſine dolore prolabatur. Cuius forſan indicationis gratia, cenſeo Hippoc. dixiſſe corpus eſſe purgandum, & venam tali incidendam. Cum hoc tamen, dolorum, qui plurimum vires infirmant, gratia, minus ſanguinis extrahere opus erit, quàm affectionem, & plenitudinem poſtulare conſtiterit. His factis, & interim dum fiunt, clyſmatis primò vti oportet, q. ℞. *decoctũ maluarum, violarum, althææ, caricarum, ac furfuris, cui addes olei amygdalarum dulcium, anethi, aut chamæmeli, anà ℥. 1. & ß. mellis roſati ℥. 2. pulpæ caſſiæ nouiter*

ter

ter extractæ ʒ. 5. ac, ſi corpus purgatum non fuerit, *catholici, aut hieræ* ℥. ß. A quo ſi iterum alio opus ſit, eodem vteris, dempta caſſia, aut catholico, & addito butyro, vel adipe anſerino, maximè ſi partes renibus proximas incaleſcere comperiamus, verùm ſi ſecus res ſe habeat, decocto addes fœnumgræcum, & althææ radicem, aut oleum in quo hæc incoxerint. Quòd ſi conſtiterit, vel flatus adeſſe, vel vias pituita infartas, clyſteria conficies (à prædictis facto initio) quæ ex calidis, ac modicè flatum diſcutientibus fiãt. Cuius naturæ eſt, q. ℞. *decoctum chamæmeli, anethi, rutæ, meliloti, fœnigræci, ſeminis lini, mercurialis, & ſimilium, cui addes, vel vini modicum, vel mellis, item oleum chamæmeli, liliorum, vel amygdalarum dulciũ, & hieræ picræ* ʒ. 6. Verùm ſi in animo fuerit dolorẽ magis ſedare, ipſum conficies ex ſolo butyro, oleo amygdalarum dulcium, axungia gallinæ, & anatis, vel ex iure pingui cum ſaccharo, & vitellis ouorum: præualente tamen renum incendio, ex hordei decocto cum cremore quatuor ſeminum frigidorum maiorum. At cùm in animo eſt lapidem etiam frangere, mouere, aut ad motum concitare, decoctis prædictis addes ea, quæ præter id quòd vias actuali calore dilatent, & tunicas emolliendo laxent, vim quoque habeant aperiendi, & comminuendi quod impactum in vijs præfuerit. Huius naturæ eſt meliſſophyllum, pentaphyllon, daucus, ruta, radix acori, petroſelinum, ac radices, & ſemen eius, & fœniculi, quibus etiam *adde lichontribo* ʒ. 3. cum modico vino.

Hanc inſuper viarum apertionem, & laxitatem, præter clyſmata, exequuntur fomenta, linimenta, emplaſtra, & omne inſuper appoſitorum genus. Primò itaque à purgatione, ſanguinis detractione, vel ſaltem à clyſmate, partem dolore affectam (ſiue renes ſint, ſiue vreteres) fouebis veſicis oleo dulci plenis, vel quouis alio ex prędictis, vel decocto ex vino, aut aqua chamæmeli, meliloti, maluarum, violarum, anethi, radicis althææ, fœnigræci, parietariæ, & reliquarum herbarum, quarum ſæpius hoc capite meminimus. Oleũ etiam mirabilis efficaciæ efficies, & potes ſe plaſiarijs iubere confectum huic vſui ſeruare, ſi acceperis oleum chamæmelinum, & fictili vaſe concluſis, & admixtis floribus geniſtæ, vas fideliter clauſum ſtercorario fimo recondatur, ac relinquatur aliquot dies feruere, quo renes, perinæum, & vreteres inungantur. Et rurſus in omnibus inunctionibus, & fomentis eãdem adſeruabis vtendi rationem, ac in clyſmatis, addens paulatim quæ magis emolliunt, quæ diſcutiunt, quæ calfaciendo dilatant, prout laborantis, & mali indigentia poſtulauerint. Sic etiam fomenta cum ſpongia parare poteris, vel filtro, addito vino, mucagine pſyllij, althææ, fœnugræci, vel oleo, aut lacte. Præterea renes, vel vreteres inunges oleo amygdalarum dulcium, ſeſamino, butyro, axungia, vel vnguento ex eiſdem facto, aut addita mucagine althææ, ſeminis lini, & fœnugræci, dum neceſſitas leniendi, & humectandi partes vrget. Verùm ſi calfaciendo partes dilatare opus fuerit, his addes, aut ſolis vteris oleo chamæmeli, anethi, baccarum lauri, rutæ, iridis, & liliorum alborum: quem quoque vſum præſtat oleum ſuperiùs adductum, è floribus geniſtæ, & oleo chamæmeli ſub ſtercore feruefactum. Verùm ſi fixiùs calfacere (quo partes magis aperiantur) opus fuerit, emplaſtris vteris ex prædictis oleis cum ouis frixis, & telis araneorum, cumino, & dauco, ſi flatus quoque diſcutere fuerit opus: vel ex eiſdem oleis, & decocto prædictarum herbarum, maximè parietariæ, milij ſolis, ſquillæ, cœpæ, aut ſiſymbrij, & cum prædictarũ herbarum, pulueribus emplaſtrum conficies. Mirabilis efficaciæ, etiam ad doloris inclementiam mitigandã efficies ex mucagine fœnugræci, ſeminis lini, & althææ, cum parietaria, & malua coctis, & piſtatis, addita modica ſeminis lini farina. Præterea ſi vias ampliùs dilatare, ac tenuare quod in ipſis continetur, in animo fuerit, vti oportet oleo croci, ſcorpionum, vel amygdalarum dulcium, in quo crocus ferbuerit, aut ſemen angelicæ, cœpa, ſiſymbrium, ſquilla, parietaria, daucus, radix acori, petroſelini, fœniculi, & ſimilium. Motum autem celeriorem efficies, ſiue lapis ſit, ſiue pituita craſſa, cucurbita ſupra vreterum regionẽ adhibita: quod ſi bis die feceris, præterquam quòd flatus diſcutit, ea ratione mirum in modum dolorem compeſcit. Eundem vſum præſtat equitatio, motus, curſus, vel partis dolentis frictio cum oleo croci facta. Pari prorſus ratione balnea aquæ dulcis, aut olei, & motum accelerant, & vias laxant, dolorem leniũt, & omne beneficium præſtant.

Quòd ſi his omnibus factis, adhuc perſtiterit dolor, coniectandum eſt, aut lapidem maioris eſſe quantitatis, quàm quòd permeare poſſit per anguſtos vreterum poros, vel impactum fixumque alicui parti exiſtere. Quapropter ad ea quæ lapidem comminuunt, & per interna vias dilatare nata ſunt, deueniendum eſſe conſulit vrgentiæ ratio. Sic fidiſſimo experimento compertum eſt prodeſſe ʒ. 1. *lithontribon cum vino, vel aqua graminis, aut quouis alio decocto.* Præſtat & *ſanguis hircinus autumno extractus, ac ſole exſiccatus, cuius* ʒ. 1. *ex aqua liquiritiæ prodeſt:* ex vſu quoque eſt à balneo renes, & pubem inungere, etiam à fomẽto. Idem beneficium præſtat *lapidis iudaici* ʒ. 1. ex omnium authorum decreto, licet Galen. lib. de ren. affect. duplicem eius ſortem conſtituerit, marem nimirum, & fœminam, quo conſtat librum illum ſpurium eſſe: nam 9. ſimplicium ſolùm vnum genus huius lapidis conſtituit, cuius vſus maioris eſt momenti *cum oxymelite, aut aqua liquiritiæ* Paratur etiam puluiſculus non mediocris momenti ex radicibus petroſelini, ſaxifragiæ, & pellis leporinæ crematæ. Sic & ſolus puluis leporis integri cremati cum croco in vaſe fictili: nec non & renes eiuſdem ſiccati, & in puluerem redacti vino exhibiti. Item cinis vngulæ equi, plumarum columbæ, teſtæ cochlearum, cancrorum, vermium terreſtrium, aſellorum, paſſerculi quem caudam tremulam vocant, ſtercus murium in aceto tritum, lapis veſicæ hominis, aut repertus in veſicis, vel felle porci, hirci, vel vaccæ, puluis lapidis ſpongiæ, cinis corticum ouorum, oſſium meſpilorum, corticum auellanarum: puluis pullorum hirundinum combuſtorum, veſicæ apri cum vrinæ exſiccatæ, cornu cerui præparati, aut foliorum mori: *quorum omnium* ʒ. 1. *ſatis eſſe ſolet.* Stercus item columbinum mixtum cinnamomo, & ʒ. 1. *theriacæ magnæ cum ſyrupo de duabus radicibus:* valet & vinum feruefactum cum radice graminis, pentaphylli, ſemine maluæ ſylueſtris, cinnamomo, polio, croco, quinque radicibus, corticibus cyperi, bruſco, apio, raphano, cortice capparis, ſaxifragia, vrtica, chamępity, milio ſolis, nucleis ceraſorum, amygdalarum dulcium, vel perſicorum. Sed ex his omnibus varia etiam effingere poteris quę magni ſolent eſſe momenti: quale eſt illud, q. ℞. *decoctum ſabinæ cum aqua graminis, aut pulueris eiuſdem ſabinæ* ℈. ß. *cum eadem aqua:* item aliud, q. ℞. *cineris leporis combuſti, lapidis iudaici, ſpongiæ, ſanguinis hirci, acori, pulueris ſeminis petroſelini, & ſeminis althææ ana partes æquales, & cum melle fiat electuarium, cuius* ʒ. 1. *& ß. porrigere poteris.* Conficies item alia, q. ℞. *caſſiæ ligneæ* ʒ. 2. *ſeminis apij* ʒ. 3. *myrrhæ* ℥. 1. *olibani* ʒ. 3. *lapidis iudaici* ʒ. 1. *ſeminis paſtinacæ, piperis, & aniſi, anà* ʒ. 2. *ſpicæ nardi* ʒ. 1. *& ß. amygdalarum amararum* ʒ. 3. *aſari, & pulueris ireos, anà* ʒ. 1. *ſeminis papaueris albi, & ſeminis cyperi, anà* ℈. 4. *mellis quod ſufficiat, fiat opiata.* Sed ſatius mihi ſemper viſum fuit *trochiſcorum de alKeKengi* ʒ. 1. *porrigere,* vel cum lithontribon, aut theriaca magna aliquem ex prædictis pulueribus admiſcerę, & vino, aut aqua ſeminis maluarum, & liquiritiæ diſſoluere, vel in forma boli præbere.

re. Verùm in his & ſimilibus adminiſtrandis, cautè integeras oportet, ne calculoſos calidis lædas magis, ſed per longiora interualla eis vteris, & alijs admiſcebis, licèt fœmineis corporibus licentioſiùs præbere poſſis. Alia etiam huic vſui proficua & magni momenti capite ſequenti reperies.

Sed ſi adhuc perſtet doloris inclemẽtia, ad ea quæ dolorem ſedant, deueniendum eſſe conſulit doloris vrgẽtia: quæ ſanè præter ea quæ vias laxare, dilatare, ac lenire poſſe dictum eſt, quæ etiam ſuo modo dolorem ſedant, intus & extra adhibenda ſunt. Exteriùs quidem vnguentum, q. ℞. *olei amygdalarum dulcium, ſcorpionum, & axungiæ gallinæ, anſeris, & anatis, anà ʒ.ß. philonij Romani ʒ.3. ceræ parum.* Aliud etiam parabis, q. ℞. *vnguenti aragon ℥.1.& ß. mucilaginis althææ & ſeminis pſyllij ℥.2. olei chamæmeli, olei croci, & axungiæ gallinæ, anà ℥.1. opij gr.3. ceræ quod ſatis.* Item partem inunges oleo de papauere, vel vnguento populeo cum croco; vel id conficies, q. ℞. *opij ℈.ß. ſtyracis, croci, myrrhæ, caſtorei, anà ʒ.1. agitentur cum vino dulci aut ex decoctione maluarum & præbe* ℈.ß. Quod pari penſu parabis hac lege: *excipe liquiritiæ, myrrhæ, ſtracis, aſari, ſpicæ celticæ, ſquinanti, ſeminis paliuri, halicacabi & biſmaluæ, anà ʒ.1. apij, petroſelini, rubiæ maioris, anà ʒ.ß. opij ʒ.ß. croci ℈.1. cum ſyrupo capillorum veneris, & vino albo, aut aqua vitæ fiat opiata, diu agitando in mortario calido porrige ℈.1.* Item porriges ſyrupum papaueris, vel *theriacæ recentis ʒ.1. aut philonij ʒ.ß.* & hæc dormituro exhibebis, vel dum dolor ſæuius ingruit. Verùm cùm diu dolores perſtant non eſt minoris efficaciæ (maximè ſi in ſiniſtra parte ventris dolor adſit, & ſplen etiam malo conſentiat) emplaſtrum ex vtroque diachylone cum meliloto, & oleo ſcorpionum, aut capparum.

CAPVT XI.

De lapide veſicæ.

Licèt euidentiſſimum ſit in eodem affectus genere conſiſtere renum & veſicę calculos, cum hoc tamen, in multis diſſidere inter ſe certiſſimum eſſe arbitror. Nam præter locum vbi quiſque generatur, etiam diſſidium conſtituere ſcimus ætates, & corporis ſtatus, in quibus generationem ſortiuntur: item materia, nec non & modo caloris, atque cauſis etiam antegreſſis: quorum omnium, ſaltem ad præcautionem ediſcere prouidentiam conuenit. In primis ſtudendum eſt ſcire, cur Galen. 6. popul. parte 3. tex. 15. dixerit, vrinarum craſſitiem potiſſimam eſſe lapidis veſicæ cauſam. Namque inquit: Craſſitudo multa in veſica collecta, & in vnum coaceruata, ſi diu ibidem remanſerit, concreſcendi coagmentadique initium, alio adueniente, capit. Præterea conſtat ex neotericorum maiori parte, calorem quoque requiri in veſica, cæterum mediocrem ſufficere: & ob id arbitrantur plerunque lapides veſicæ ſuccreſcere magis in pueris & ſenibus, quàm in iuuenibus & ijs qui calore abundant. In quarum ſanè cauſarum aſſignatione, multa ac magni momenti dubia nobis ſe ſe nunc offerunt. Primum quidem, cur in pleriſque corporibus adhuc ſenilibus vrina excernatur craſſa, in qua ſubſidet craſſæ pituitæ incredibilis copia, & lapides non fiunt. Secundum, qua nam ratione, quando pueris vna ferè eſt viuendi ratio, prædictis cruditatibus gignendis apta, & omnibus etiam viget ſufficiens calor, cur non fiunt illis omnibus aut pluribus lapides. Tertium, cur non fiunt in eorum renibus calculi, ſi quidem per ipſos deſcendit apta materia, & eoſdem calore renum pollere eſt arbitrandũ. Quartum, cur ex calculis renum veſicam adeuntibus, non fiat in ipſa lapis, quinimo protinus eijciatur quantumuis magnus ſit, & paruus lapillus in veſica

A genitus adeo tenaciter ibidem adhæreat, quòd in immedicabilem molem ſuccreſcat.

Primum dubium.

Circa primum experimento quotidiano comperimus, tam in ſenibus quàm in pueris frequenter vrinam mingi craſſam, & in qua poſtea pituitoſum colligitur ſedimentum, idque copioſum, & cum hoc lapides non gigni. Cuius euentus cauſam eſſe arbitramur, humoris craſſitiem ſine lentore, quo fit vt etiam ſi vrina diu immorante in veſica craſſum colligatur, nihilominus tamen veſicæ expellenti, haud ſecus quàm vrina, cedit id craſſum quod in ea continetur, quia cùm lentore & viſciditate careat, nullibi adhæret & protinus excernitur, & ob id non lapideſcit. Secundam quidem cauſam cenſemus eſſe, caloris veſicæ & vrinæ mediocritatem, B quòd ſolùm nactus ſit vrinam ipſam agitare ac mouere, non quidem coquere aut adurere & exſiccare. Quo fit, vt in huiuſmodi corporibus, vrina excernatur craſſa & turbulenta, ſignum quidem expulſionis eius quod cum ipſa è toto corpore prolabitur: verùm cùm vrina mingitur tenuis, & cum hoc in ea ſubſident filamenta quædam craſſa ad modum viſcidæ pituitæ, coniectabile quidem tunc eſt tenuem mingi, quòd plurimum craſſi intus impactum maneat, haud ſecus quàm matulæ adhæret illud quod excernitur, quamuis paucum ſit, & in matula corticem generat ſolutu difficilem: ex quo coniectabile eſt aliquid in veſica manere, quod impactum duritiem etiam contrahat, ac forſan longè maiorem. C

Secũdum dubium.

Secunda dubitatio quærit, cur pleriſque puerorum non fiat lapis in veſica, ſiquidem ferè omnibus eſt eadem intempeſtiua viuendi ratio, & etiam omnibus abundat calidũ ſufficiens, ſaltem plus quàm cæteris corporibus. Cuius dubitationis gratia expendere oportet, licèt multi neotericorum arbitrati ſint parum caloris ſufficere ad veſicæ calculum gignẽdum, euidentiſſimum eſſe & rationi philoſophicæ conſonum, longè maius incendium prærequiri: nam etiam ſi ſtatutum ſit à philoſophis omnibus, pariter duritiem fieri à calido, nihilominus tamen eo maiori opus eſt calore, vbi ab ipſo & non à frigido debet fieri lapis, quo in frigidiori loco & frigidior præfuerit materia ipſa. Nam ſi reſolutione tenuis ſubſtantiæ D durities contrahenda eſt, quo maior fuerit calor, eo longe maior fiet ſoliditas & durities, materia ob viſciditatem renitente omnimodæ reſolutioni, ſed ea potiſſimùm cauſa fieri debet homine exiſtente viuo, & non concretione à frigido, ergo neceſſariò maiorem mediocri prærequirit calorem. Diximus enim lib. 2. de recto præſ. vſu. capit. de emollit. induratorum, varias eſſe ſortes & differentias, inter quas potiſſimæ ſunt, quæ à calido reſoluente, & à frigido indurante ſuccreſcunt: ſed earum, quæ à frigido fiunt, duplex eſt conditio, vna cùm frigiditas condenſans intrinſeca eſt rei condenſatæ, in qua licèt calor principium mixtione media præſtet, frigidum tamen vltimam in E indurando adhibet manum, vt metallis omnibus contingit, quo fit vt à calido liquari poſſint, quia ab eo principium traxerunt, verùm ſemoto calido protinus indurantur ab intrinſeco principio. Quod ſanè lapidibus non accidit, qui ſolùm fiunt à frigido intrinſeco & extrinſeco, & ob id non liquantur, niſi forſan ab humido tenui, quod frigidum externum comprimendo extraxerat. Secundo modo à frigido indurantur multa, cæterum externo, idque duobus modis; vno coacta & condenſata propria rei quę concreſcit humiditate, vt in gelu & grandine contingit, quo fit vt à calido protinus liqueſcant: alio verò à frigido externo exprimente humidum, vt in lapidibus contingit. Quibus præmiſſis, non erit difficile credere, veſicæ lapidem à nulla prædictarum frigiditatũ poſſe concreſcere, licèt in corpore à frigido fieri poſſint duri ac ſcirrhoſi tumores, dũ Medicus in-

inflammationibus adhibet indiſcretè & protervè quæ refrigerandi & comprimendi vires habent. Verùm in veſica vbi nulla præceſſerunt auxilia impenſè refrigerantia, credibile non eſt, poſſe lapides à frigido externo concreſcere, neq; ab interno, nam partes viuentis hominis tanto pollent calore, quantumuis natura frigidæ ſint, vt non capiat intellectus id lege vlla poſſe fieri: nam priùs veſica corrugaretur frigiditate, & lapides laminoſi non fierent, ſed veluti in rebus externis integri & vnius compagis, ſed cùm nihil horum accidat, credibilius videtur, laminas illas & lapides omnes in veſica genitos, à calore fieri potiùs quàm à frigore. Præter quam quòd ratio in promptu euidentiſſima eſt, quia nuſquam calore liqueſcũt nec emolliuntur: quo fit vt frigidum ſiccum non fuerit eorum cauſa, ſed calidum ſiccans, nam aqua potiùs emolleſcunt. Item vniformis & fidiſſimus euentus id efficaciùs atteſtatur, namque non ſemper, neque in omnibus pueris aut ſenibus, quantumuis frigidi exiſtant, & frigidis abundent ſuccis, lapides reperiuntur, ſed in quibuſdam: ijs nimirum, quibus in veſica & inteſtinis ac vicinis partibus calor præter naturam ſuccreſcit non mediocris. Quinimo arbitror, ardorem vrinæ, pruritum & reliquos veſicæ affectus, in quibus calorem pollere comperimus, certiſſimum eſſe præludium & potiſſimam cauſam generationis lapidum veſicæ: ſic enim ex vrinæ ardore in hæc mala plerumque laborantes commigrare, certiſſimum haberi debet, vt in cauſarum tractatione expreſſiſſimis authorum verbis conſtabit euidentiùs. Præterquam quòd vbi craſſa adeſt pituita in loco frigido, calor natiuus fundere & liquare ſolùm potens exiſtit, ad concretionem verò & reſolutionem, maiori opus eſt: & ob id ſapientiſſimus ille Hippocrat. (& id etiam Medici omnes, quamuis mordicus & inuiti adſtruunt) non vt ij obſcuris verbis & puſillum conſtituentes calorem, ſed clara oratione cum ingenti calore id fieri ſtatuit. Sic enim Hippocrat. lib. de locis, aere, & aqua ſcriptum reliquit: *Quorum quidem aluus ſatis fluida eſt ac ſana, & veſica non ardens, neque ſtomachus veſicæ valde coardeſcit, ij facilè vrinam eijciũt, & in veſica nihil ipſis congregatur: quorum verò aluus ardens ac feruida fuerit, in his neceſſe eſt etiam veſicam idem perpeti, cùm enim magis quam pro natura fuerit calfacta, ſtomachus ipſius inflammatur. Vbi verò hæc perpetitur, vrinam non dimittit, ſed in ſeipſam concoquit & adurit, & quod quidem tenuiſſimum in ipſa eſt, excernitur, & quod puriſſimum eſt tranſit & emingitur: quod verò craſſiſſimum ac turbidiſſimum eſt, coacervatur & concreſcit, primum quidem parum, deinde maius fit. Dum enim voluitur ab vrina, quicquid craſſum compactum fuerit ad ſeipſum adaptat atque ſic augeſcit & in tophum concreſcit: & cùm vrinam emittit ad veſicæ ſtomachum allabitur ab vrina impulſum, & vrinæ miſſionem impedit, & dolorem vehementem exhibet.* Quibus verbis euidenter cuiuis conſtare arbitror, ex calido intenſo & efficaci neceſſariò fieri horum lapidum generationem. Item reddens dictorum cauſas paulò inferiùs interdicit pueris lac bilioſum ac feruidum, & vinum: & ſubdens rationem inquit: *Ventrem enim percalfacit & veſicam, quare vrina dùm aduritur, hæc patitur.* Conſimilem ſententiam adduxerat idem author libro de natura humana, dicens: *Quibuſcunque verò eadem ſeroſi humoris ſpecies in veſicam proruperit, à loci caliditate, calida & alba fit, & ſegregatur: & quod quidem rariſſimum eſt, ſuperſtat, craſſiſſimum verò infra mergitur. Fiunt autem & calculi pueris propter huius loci caliditatem, itemque totius corporis: viris autem calculi non generantur propter corporis frigiditatem.* Qua item ſententia euidenter conſtat dubij propoſiti veritas, non ſat eſſe calorem puerorum ad gignendos lapides, quantumuis cruditatibus abundent, ſed opus eſſe addito & exu-

A rente. Verùm ſi quis dubitauerit, vnde nam pueris lactantibus ſuccreſcat is calor, expendat id Hippocr. docuiſſe lib. 4. de morbis dicentem, non ſolùm ex lacte, dum pituita nutrix abundat, prouenire, ſed etiam ab eodem lacte cauſam efficientem prodire: quippe inquit: *Et puer ſi à nutrice lac non purum ſuxerit: ſed bilioſum velut dixi, morboſus fit ac debilis, & in præſens maximè affligitur, quamdiu lac prauum ac morboſum ſuxerit.* Qua ſententia duo conſtant, primum non neceſſum eſſe, pueros interim dum lac ſugunt, calculo laborare, ſat enim eſt morboſam vitam agere: ſecundum, ab ea ætate & alimento morboſum contraxiſſe calidum quoque apparatum in veſica, quo poſtea vtens craſſiori cibo & intemperantiori B vitæ modo, in calculorum generationem commigrare: quippe is calor additus natiuo in hæc mala prorumpit. Senibus autem ſuccreſcit idem affectus, quia vtraque cauſa copioſè abundant, materia nimirum craſſa, & calore acquiſito ex vini vbertate, quo in ſubſidium inclinantis & frigidæ ætatis vtuntur. Quibus exactè conſideratis, conſtat ratio, quare non omnibus pueris, neque ſenibus, ſemper lapides ſuccreſcunt, ſed his, cùm vino & calidis vtuntur cibarijs, quibus prædictas partes incaleſcere eſt æquum, ac ex crudis ſuccis lapides fieri: illis verò, quia licèt calore abundent, non tamen ſemper eſt vltra medium, habito reſpectu ſuæ naturæ & ætatis. Quapropter ſtatuendum eſt, calculum fieri plerumque & maximè C (poſſit ne fieri aliter, tertium dubium abſoluet) cùm materia multa craſſa ac terrea cum lentore cogitur in vnum in veſica: nam primum ad quantitatem ciceris aut fabæ conglobatur, cuius pars intima concreſcit, & quoniam eijci non poteſt, quia quamcumque partem tetigerit, ibidem adhæreſcit ac fixa manet, tandem calore intenſiore naturali parte tenui conſumpta in lapillum concreſcit, & ſic alia lamina ſuſcepta, maior indies maior efficitur: quo fit, vt hi lapides margaritarum more corticibus conſtent.

Quærit tertium dubium, cur in puerorũ renibus, nunquam aut rarò calculos fieri contingat, quantumuis maiori polleant calore quàm veſica, & idem met craſſus ſuccus per ipſos ad veſicam dilabatur. *Tertiu dubium* D Cuius dubij occaſſione ſtatuendum eſt, quòd licèt ex materia craſſa calculos fieri conſpiciamus, illud tamen fit ob loci ſiccitatem, aut ob vehementiam caloris humidum reſoluentis. Præterea craſſa materia in pueris diuerſa eſt à ſenum craſſa materia: quippe hæc craſſa eſt pituita viſcida & cruda: illa verò quæ in pueris uiſitur, licèt cruda ſit, non tamen eſt adeo craſſæ ſubſtantiæ, ſed craſſitudinem comparat potiùs ob copiam, quàm ob peculiarem conditionem. Quo fit, ut cùm hæc in ueſicam deſcenderit, dicto modo concreſcat, quia copioſior exiſtit & calor intenſus: at cùm in renibus tanta colligi non poſſit ob loci anguſtiam, & parua à calore fuſa protinus dilabatur exeatque à renibus, ob id quidem in eis rarò aut nunquam lapides generari poſ- E ſunt. In ſenibus uerò in renibus & ueſica facilè lapides gigni conſpicimus: nam cùm latiores ſint meatus in renibus, ita ut plus craſſæ materiæ contineant, & materia uiſcida & craſſa ex natura, atque calor ſiccior, ob id facilè utrobique generari poſſunt, quia diutiùs maior copia ibidem immoratur craſſæ ac uiſcidæ pituitæ.

Inueſtigat quartum dubium, quì fieri poſſit, quòd calculo renum grandiori in ueſicam conſcendente, non ibidem moretur & fiat ueſicæ lapis, cùm ex minori in ueſica genito frequenter fiat. *Quart dubium* Cuius dubitationis gratia ſcito, ſcriptum eſſe apud uarios authores, calculum uarijs modis in ueſica poſſe gigni: uerum qua lege intelligendum ſit, non eſſe ſcriptum. Quippe generari trifariam referunt: uno modo ex arena concreta condenſataque, haud ſecus q̃ tophus,

nullis

nullis laminis intertexta, ſed in vnum congregatis, & veluti leui glutino aceruatis arenulis, ex quibus media quædam ſubſtantia fit inter ſal, & lapidem: nam ſal nunquam lapideſcit, quoniam humidum potentia eſt vt glacies, & ob id ab aqua liqueſcit: tophus verò tardiùs: lapis autem, qualis qui verè & propriè in veſica generatur, nunquam. Secundò verò gignitur ex lapide iam concreto in renibus, idque longè rariùs, vt meo, & multorum iudicio ſuperiùs probaui, quoniam veſica illum, (ni alia ſuccreſcat cauſa, quæ eum coerceat, & conglutinet) cum vrina, ſtatim expellit, eò quòd naturam moleſtet, quæ ob id immorari eum nō ſinat, ſed protinus pellere ſtudeat. Cui operi accedit, quòd cùm renum calculus nudus ſit, nullo glutine obductus, adeo veſicam contactu vexat, vt diu non poſſit retineri, & ob id non augeri. Nam cū neque calculi, neque arenæ, alicui veſicæ parti adhæreant, ſed cum vrina vagentur, fit facilè vt cum illa pariter excernantur, niſi pariter in veſica affectus, & apparatus calculis etiam gignendis idoneus exiſtat: nam eo tempore mirum non eſt, ſi ibidem adhæreſcens viſcidæ pituitæ conſortio veſtiatur, coerceaturque detineatur, & augmentum ſuſcipiat, ac vrinā cohibeat: & id quàm rariſſimum eſt, quia maior pituitæ craſſæ copia in renibus detinetur effectura calculos, & ob id non ſemper in vrina adeo copioſa eſt, ꝙ vtriſque ſufficiat. Qui verò calculi in veſica oriuntur, & tertium modum conſtituunt, ex fæce vrinæ generantur, cum membra naturalia imbecilla fuerint, velut in pueris, & ſenibus, tunc materia illa craſſa, ſimul cogitur, & paulatim dureſcit calore vrinæ ipſius, aut veſicæ, vel vicinarum partium. In quo loco genitus ob id, & quia paruus eſt à principio, moleſtiā non infert, ac ex conſequenti non pellitur (vt renum calculi, & arenulæ) donec maiorem magnitudinem nactus à veſica ſeparetur (quippe dum gignitur plerunq; adeo tenaci vinculo ipſi adhæret, vt donec præ ponderoſa magnitudine, & vrinæ copia ſeparetur, vrinæ exitum non impediat) & poſtea ſubitò vrinam ſupprimat: quo conijciendum eſt, ex vna ſolùm vrinę ſuppreſſione, lapidem eſſe, & non mediocris magnitudinis, quā tumuis antea nullum eius præfuerit veſtigium. Nam licet ſenſim gignatur, & corticibus conſtet imperceptibili generatione factis, confertim tamen, ſubitò, & ſenſibiliter, vrina ſuppreſſa ſui notitiam præſtat, quia contingit ſeparari, & ad os veſicæ protinus adire. Itaque quia rarò ex renum lapillo in veſica cōcreſcere maiorem comperimus, ob id tantum duos generationis modos conſtituimus.

…pidis …cæ …cæ.

Breuiter inſtitui cauſarum lapidis veſicæ tractationem dirimere, cùm non leuis earum pars, cum his, quas renum calculos poſſe efficere diximus, communionem habeat. Dimitto quidem materiam, & efficientem cauſam, nam ſatis de eis me dixiſſe arbitror: ſolum verò ad eas me conferam, quas pro præcautione lapidis veſicæ ſcitu neceſſarias fore ſum arbitratus. Quas ſanè vnanimi omnium authorum cōſenſu, eſſe eas nemo negabit, quæ ſuccum craſſum gignere ſunt natæ, vt ex Galen. conſtat 14. meth. Sed ſpecialiùs eas exprimit lib. de renum affect. dicens: *Ea verò ex quibus generantur calculi, ſunt permixtio in cibo, & intromiſſio cibi ſuper reſiduum cibi, & labor poſt cibū.* Adhuc tamen ſpecialiùs eas exprimit lib. de cibis boni, & mali ſucci, dicens, calculos ſolum gignere edulia craſſa, craſſoſque ſuccos, maximè cum homines calidiores plus iuſto fuerint: ſed ex eodem lib. cōſtat, vinum rubrum, & caſei copiam, & lacticinia omnia, tandem ea quę in mari gignuntur, ſiue ſalſa, ſiue ſecus ſint. Sed ne tempus in recenſendis his cōteramus, ſtatuendum eſt, quotidiano euentu comprobatum eſſe, eò miſeriæ in vitæ luxu, & praua victus inſtitutione eſſe deuentum, & vt non ſolum pueris, & ſenibus (vt antiquitus ſcriptum erat) ſed & iuuenibus, & omni ho-

A minum ſorti, & ætati: idq; non ſolum ex lactis, & caſei vſu, vel alimentorum craſſorum, ſed ob intemperamentum etiam, & frequentes cruditates, adhuc ex boni ſucci cibarijs calculi proueniant. Quod inſinuauerat Gal. lib. de ren. affect. dicens. *Satietates, & cruditates hunc morbum non ſolum exacerbant, ſed etiā pariunt vbi nullus erat: quapropter nihil feruens eſt ingerendum, quod renes, & veſicā poſſit calfacere*: & paulò inferiùs ſcribit: *Maximè autē ad ſucci mali morborumque generationē facit cruditas aſſidua, ſiue ea boni, ſiue mali ſucci cibos ſequatur*: & iterū eadem parte refert degenerare in articulares, & calculoſos affectus. Cęterū licet hæ cruditates materiā ſuppeditent, tamen ſpecialiori conditione tenentur inſigniri, ſi futuræ ſunt B materia lapidum: inquit enim Gal. lib. 3. de alimentorum facult. c. 17. *vbi ſuccorum craſſities cum ardenti calore iungitur, calculi generantur*: & eodem lib. *Calculos* (inquit) *ſolent gignere edulia craſſa, craſſi ſucci, maximè cùm homines calidiores iuſto fuerint, ſiue ob naturalem intemperiem, ſiue ob alium quendam affectum ipſis poſtea innatum, non tamen pro caloris modo meatuum tranſitus latos habeant*: & ſic libro 5. de ſanit. tuend. dixerat: *Calculos in calidioribus generant cibi craſſi ſucci.* Itaque in ſumma quatuor neceſſariò requiruntur cauſæ calculorum generatrices: materiæ craſſæ viſciditas, ſiue ab hoc, ſiue ab illo alimēto prodeat: viarum ſtrictura, & coarctatio: expellentis facultatis impotentia: & vltimò exceſſiua illarum par- C tium caliditas. Quas omnes diligenter conſiderare oportebit, vt iuxta omnium indigentiam, & conditionem, præcautionem, & curationem huic affectioni neceſſariam inſtituamus.

Tot ſolent veſicæ ſuccreſcere affectionum varietates, tum quæ ſenſibus à laborante poſſunt percipi, tum quæ ad modum excernendi vrinam pertinent, quòd difficillimum videatur, obſcurum, & maximè abditum diſcernere, à qua nam cauſa oriatur earum quælibet dum apparet, cùm ferè ſimillima ſortiantur ſigna, & omnes ab vna cauſa prodeant, aut variæ cauſæ ad vnius generationem concurrere ſoleāt, ita vt perdifficile ſit diſtinguere, vtra earum in affectum concurrat. Referam tamen quæ frequenti ex- D perimento certiora eſſe comperimus, & probata ſunt fidiſſimo authorum omnium decreto: ſed primò diſtinguam quæ ambigua ſunt: nam licet omnia in quouis affectu reperiantur, non tamen omnia eodem modo, & ordine, ſed quædam ab initio vnius viſuntur, quæ in alio affectu non niſi in fine, & alia pariter vario modo. Verùm in lapide dignoſcendo, ſtatuendum eſt, quædam eſſe ſigna quæ ipſum futurum oſtendunt: alia quæ incipientem: nonnulla quæ creſcentem: & alia quæ perfectum. Sic profectò vrina craſſa præludium eſt futuri lapidis: arenoſa ſignum incipientis: alba & perſpicua facti: cruentis mucoribus plena iam adulti: ſuppreſſa grandioris: cum teneſmo, & doloribus, longè maioris, ac e- E xulcerantis iam veſicam, ita vt recto inteſtino communis fiat affectio. Sed qualiter vnumquodque id valeat moſtrare, iam audies. Inquit enim Hippocrat. 4. aphoriſmorum 79. *Quibus in vrinis arenoſa ſubſiſtunt, his veſica laborat calculo*: quod ſanè ſignum tam eſt incertum, & infidum, vt nullum aliud incertius reperiri poſſit. Præſertim cum idem author lib. de internis affect. renum calculum monſtrare copioſam arenam cum vrina excretam referat: quinimo eadē parte taxat antiquos, qui ex arenulis venātur magis calculum veſicæ, quàm renū. Præterea experimento fidiſſimo conſtat, pleroſque eorū qui calculum patiuntur, non emittere arenas, aut eorum qui arenas mittunt, neque renum, neque veſicæ calculo laborare. Sed dimiſſa varietate hunc locum exponentium, veram arbitrandum eſt fieri ſententiam, ſi aliquid illi additum ſit, quod neceſſariò deeſſe conſtat:

Signa

nam is eſt Hippocr. loquendi laconicus modus, quo in aphoriſmis plerunque vtitur. Id quidem eſt, verum eſſe aphoriſmi ſenſum, dum arenoſa hæc & ſubſiſtũt & frequenter ſubſiſtunt. Cuius doctrinæ gratia duo expendiſſe oportet: vnum quidem arenoſum ſedimẽ non ſolùm in veſica poſſe gigni, ſed in renibus, & in iecore, & venis, cęterum diſtingui, quòd iecoris, & venarum arenulæ (ex ſanguinis aduſtione ibidem facta, aliquando per ſanitatem ex calido iecore, aliquãdo in morbis, flauiores, & auricolores, vt non rarò in declinatione febrium ardentium ex ſanguine contingere ſcimus) ſubtiliores ſint, & flaui coloris raròque aut nunquam ſubſideant, ſed cum vrina innatent ſedimento immerſæ, aut matulæ adhæreſcentes. Item, quæ ex renibus prodeunt, plerumque ſubſidẽt, licet aliquando innatent, & cum hoc craſſiores exiſtunt, & inæquales, omnes tamen flaui, & rubri coloris magis, quàm cinericij, aut ſubalbidi. At quæ ex veſica decidunt, craſſiores, albidiores, inæquales, & in fundo matulæ reſidentes viſuntur: quo fit vt ipſis hac lege viſis, certiſſimum ſit lapidis indicium. Reliquum verò quod conſideratione dignum exiſtit in earum excretione eſt, prædictas arenulas ſemper debere ſubſiſtere, non per interualla, vt in reliquis quas mox memorauimus: ſic enim verbum illud præſentis temporis (ſubſiſtunt) oſtendit, non quidem aliquãdo: præterquam quòd renum arena, arena quidem eſt, non arenoſum ſedimentum. Differunt profectò non parum arena, & ſabuloſum ſedimen: quippe hoc conſtituitur non ex arenulis, ſed ex fruſtulis, ac laminis, & paruis portiunculis ſemipituitoſis, & iam ferè concretis, quæ ex lapidibus excidunt ob frequentes motus, & longè magis cùm lapis vnus non eſt, ſed varij exiſtunt. Huius veritatis probatio eſt, exhibitio eorum quæ calculum minuunt: nam ab aſſumptione (maximè ſi vel equitando, vel quouis alio modo ſe exercuerit laborans) maiorem prædicti ſedimenti arenoſi copiam comperies, indicium quidem lapidis ibidem exiſtẽtis: qui ſi durus fuerit, laminoſa aderit ſubſidentia: ſi tophaceus, lapidum fruſta apparebunt: quòd ſi nil horum adſit, lapis proculdubio non eſt.

Aliud profectò ſignum non minoris dubitationis eſt, vrinam aliquando apparere tenuem, & perſpicuã, quod omnino prædicto opponitur, cum antea dictũ ſit hunc affectum fieri in his qui vrinam mingunt albam, & craſſam. Sed dirimitur controuerſia, quia dũ lapis gigni debet, mirum non eſt ſi vrina craſſa mingatur: quinimo ex craſſitie eius quod remanſit in veſica, lapis futurus prædici poteſt. At cùm iam genitus ſit, craſſum lapidi adhæret, & vrina mingitur clara: item calore quod craſſum eſt concreſcit, & vrina ipſa ob cruditatem talis excernitur, nam fatigata lapidis conſortio natura, nequit vrinam coquere, ac mutare, ſed qualis in veſica ſuſcipitur, ſeparata parte craſſa, mox excernitur. Præterquam quòd ob irritamentum, quam pauciſſimum ibidem immoratur.

Aliud inſuper eſt ſignum, quod diuerſas ſolet deſignare veſicę affectiones, nimirum pituitoſum ſedimẽtum, nam id non ſolùm lapidis geneſationem atteſtatur, ſed & defluxum à toto, vel capite, aut ventriculo, quod ſanè citra lapidis concretionem frequenter prodire conſpicimus, corpore ſeſe per vrinam expurgante. Verùm cùm veſica calore immodico affecta eſt, pituitam allicit, & aliunde tranſmiſſam recipit, & receptam exurit, ac facilè in lapideam ſubſtantiã vertit, quod ex hoc excremento venaberis alijs ſignis adiunctis: quod monſtrat adhuc clariùs, dum excernitur cum difficultate, & ardore, maximè ſi aliquando appareat, ac nonnunquam delitteſcat.

Sed miſſis his ſignis quæ ambigua ſunt, ex pluribus in vnum ſimul collectis certitudinem capeſſere oportet, vt Hippoc. ſtatuit 4. de morbis, dicens. *Cæterum morbus ſigna quinque habet, nam vbi meiere vult, dolorem* A *habet, & vrina plurimum fluit, velut in vrinæ ſtillicidio, & eſt ſubcruenta, nimirum veſica à lapide exulcerata, & veſica inflammata eſt, verum hoc ſignum inconſpicuum eſt, indicat autem ſumma pars præputij: quandoque mingit arenoſa.* Adducit etiam alia ſigna pariter ſimul iuncta lib. de locis, aqua, & aere dicens. *Quare pueri* (quia frequenter ijs accidere ſcripſerat) *calculoſi fricant, ac trahunt pudenda, videtur enim ipſis cauſa mictionis de loco eſſe: ſigna autem ſunt in his quæ hæc ipſa patiuntur, vrinam ſplendidiſſimam calculoſi mingunt, ad ſimilitudinem ſeri, eo quòd id quod eſt craſſiſſimum, ac bilioſiſſimum iſthic manet, & coaceruatur, ac concreſcit.* Sed Galen. lib. attributo de Dinamidis, alia etiam colligit dicens: *In veſica qui naſcitur* B *calculus ſequentia habet ſigna, pleni videntur, & cibo ſaturi, frequentes ſentiuntur inflammationes ventris, & ſtrepitus, videnturque oſcitare, neque oſcitant, ſed totum os diducunt: ſequitur totius corporis ſtupor, ſomnus grauis, vrina liuida fit, & vix egreditur, intumeſcunt etiam pudenda, & inde calculi fiunt:* quæ ſanè ſigna recenſere ſtudui, quòd ex his aliqua quibuſdam proficua, alijs alia fore arbitratus ſim. Verùm in ſumma in huiuſmodi affecta, vrinæ apparent crudæ, & ſubalbidæ, ſedimentum arenoſum, aut ſquammoſum, vrinæ ſtillicidium adeſt, & ad vrinam reddendam frequenter impelluntur, & aliquando vrina repente ſupprimitur. Raſis autem, & alij ex veteribus, tanquam euidentiſſimum adſtruxerunt C eſſe huius mali ſignum, laborantes dum meiere ſtudent, aut dolore vexari, aut ad erectionem membri excitari, forſan ob conſenſum partis, quæ veluti titillatur lapide, cum extremo membri, ſeu capite eius, & ob id, ea pars ſemper condolentia afficitur, vel ſimul erigendi cupiditate tentatur. Præterquam quòd ponderis ſenſu in veſicæ regione, frequenter premuntur ſic affecti, & nullibi quieſcere poſſunt, ſed moueri, & crura alternatim mouere coguntur, quod ſolet eſſe non minus certum quàm euidens ſignum. Præter hęc omnia vtiliſſimum quoque eſt, vel digito per anum immiſſo, ipſum lapidem tactu perquirere, vel immiſſa per pudendum candela cerea, aut cathetere ipſummet explorare: haud difficile enim D ijs probationibus tibi erit noſſe, ſit ne lapis an ſecus, ſi diligenter examines Nec minoris probationis eſt, dum vrina ſuppreſſa exiſtit, laborantem ſupinum ponere, cruribus eleuatis, atque ipſum concutere: quòd ſi tunc vrinam reddat, ſignum eſt calculo fuiſſe obſtructam: quod eleganti quadam ſententia dixerat Hippoc. lib. de Coacis præ. tex. 51. ſic dicens: *Calculoſi ita figurati vt ne lapis in meatum vrinarium procedat facilè meiunt:* quibus verbis, & præſidium, & ſignum ſcripſiſſe conſtat.

Miſerabile profectò malum, quod neque curatum neque citra curationem periculo caret. *Præſagiu* Cum hoc tamen ex his qui eo affecti ſunt, non curati citiùs pereunt: curari verò licet citius aliquando intereant, euadunt E tamen nonnunquam (quia ſatius eſt aliquod experiri auxilium quam nullum) & ex his ij magis qui pueri ſunt, & inter reliquos qui viribus conſtant, & ij etiam qui vel ſenectutem caducam non agunt, vel prædoloribus, & inedia admodum conſumpti non ſunt: tandem vſque ad 60. annum non pauci curantur, non tamen omnes tutò aperiuntur, nam perpetuum eſt quod fieri debet, & cùm nulla alia ſit ſalutis in arte medica via, neque ratio curationis præter apertionem, arbitrandum eſt non omnes laborantes ſanitati poſſe reſtitui. Cum hoc tamen licet aliquando alijs auxilijs vti authores conſulant, cenſeo rarò aut nunquam profuiſſe, apertionem verò vel mortẽ accelerare, vel Deo Maximo fauente ſaluberrimũ fieri auxilium. Nec minoris momenti eſt ad certum futuri boni, vel mali præſagium eliciendum, notitia magnitudinis lapidis: quippe qui grandior eſt, non ſine

peri-

periculo extrahitur, conuulſi enim plerunque moriũtur homines: qui longè minor, haud tutò extrahitur, quia vel non apprehenditur, vel apprehenſus protinus effugit, aut frangitur, quo fit vt irritum fiat plerũque lethale vulnus. Qui verò mediocris eſt magnitudinis tutiùs extrahitur, idque ſecuriùs ineuntibus vere & autumno, quàm alijs temporibus: verùm ſi dolores, ac febres vrgeant, ne laborans languidus efficiatur, ac ineptior ad perferendum ſciſſionis laborẽ, quouis tempore fieri poteſt, dummodo inclemens æſtus, aut gelu non ſit, ſed cœlo ſereno. Nec plurimum immorandum eſt, ſit ne Luna increſcens, aut decreſcens, ſi neceſſitas vrgeat, & periculum ſit in mora, ne vel lapis plus iuſto creſcat, vel laborans languidior fiat, hæc enim periculoſiora ſunt: verùm ſi omnia, quæ ſcrupulum ſortiuntur, vitari poſſunt, longè tutius, & vtilius erit.

urandi tio.

Licet veſicæ lapis idem natura ſit affectus cum renum calculo, in curatione tamen, & præſeruatione aliquid habet peculiarius: nam præter auxiliorum efficaciam, quæ maior in veſicæ lapide, quam in renũ, prærequiritur, etiam ex occaſionibus, & cauſis aliquid peculiarius elicitur, quod diuerſiſſimum eſt ab eo, quod in renum calculi curatione requiritur. Itaque in præſeruatione, quæ maioris eſt momenti, maiori diligentia ſtudendum eſt cauſas illidere: & ſi quid generari inceptum eſt, antequam vel in lapideam duritiem mutetur, vel in magnam ſuccreſcat molem, comminuere, abſtergere, & à veſica quàm citiſſimè expellere. In qua re eadem eſt inſtituenda victus ratio, & idem vitæ ſtudium, ac eadem prorſus purgandi tum ventriculum, tum corpus vniuerſum, tum caput, inſtitutio: cæterum diuerſo modo, in hoc quod eſt genitos calculos comminuere, & abſtergere, ita vt hic comminuendi modus, proficuus etiam ſit renum calculis, non tamen omnino è contra, licet aliqua vtrique affectioni proſint. Præterea adeo eſt vtilis, & neceſſarius, vt etiam in curatione proficuus viſus ſit, dum duritiem lapis non contraxit immedicabilem. Et ob id in duas potiſſimas partes diſſecare hanc curationem inſtitui: vna quidem præcautionẽ, & curationem nondum concreti lapidis inſtituet, reliqua verò lapidem iam induratum reſpiciet.

Ad primam igitur, quæ præcautioni meræ proficua eſt accedendo, nihil noui adſcribere placet, præter ea quæ capite præcedenti diximus: verùm dum iã aliquid concreſcere incipit, præcauere oportet, quominus in lapideam duritiem migret, ſed longè ante id præpedire opus erit. Quod ſanè fiet, ſi præſtiteris ea præſidia, quæ lapidem frangere nata eſſe authores ſcribunt, antequam ipſe in duritiem concreſcat ſolidiorem: nam eo tempore prodeſſe aliquando comperimus, poſtea verò raro aut nunquam. Quapropter ſi præfatis ſignis conſtiterit, materiam in veſica contentam aliquo modo indurari (quod noſces ex ardore vrinæ cum pituitoſa excretione) tunc quidem conſidera, quatuor eſſe medicamentorum genera quæ lapidem comminuere poſſunt, vt iuxta maiorem, aut minorem concretionem, & vetuſtatem hoc, aut illo vtaris. Sic enim ſi lapis conglutinari cœperit (nam id eſt primum principium, vt Hippoc. 4. de morbis fatetur dicens: *Glutinum quidem fit, pituita ad fęcem admixta, & primum parua lanugo ſuperſtat, deinde quod accedit arenoſum fit, glutino fiente pituita.*) tunc quidẽ his auxilijs (ex his quæ Gal. 9. phar. loc. annumerat) vtendum eſt, quibus diſſoluto debile, & nondum cõcreto glutine, faciliùs lapis diſſoluatur. Quem vſum præſtat, inter alia quæ breuitatis gratia prætermitto, *nicotiana Indorum* calidiſſima herba, ab eiſdem *tabaco* appellata, cuius *puluis pondere ℈. ß. cum aqua ſaxifragiæ exhibitus*, plurimum huic vſui conducit: veluti ſtillatitia eius aqua, aſparagi, & cardui comeſtibilis, qua mirum in modum quàm plurimos ab huiuſmo-

A di malo liberatos vidimus. *Calcitrapa* etiam (cardui genus quoddam) miris laudibus apud populum extollitur, licet nullus antiquorum eius meminerit (præter Rembertum Dodonæum, & Ruellium) cuius indies maiorem agnoſcimus in purgandis renibus, & veſicæ vim, & efficaciam: dum *ſtillatitius eius liquor ſũmo manè pondere duarum vnciarum ſumatur*, cũ hoc tamen maiorem in hoc opere præſtat efficaciam puluis ſeminis, aut florum eius. Eiuſdem naturæ eſt puluis centinodij, graminis ſubtiliter triturati, caulium, fabarum vmbra ſiccatarum, virgæ aureæ, ac reliquorum quæ renum lapidem frangere antea diximus. Quòd ſi his exhibitis non profuerit, & cum vrina pituitoſius, & laminoſum friabileque ſedimentum apparuerit, ad ſecundum genus transeundum eſt, con-
B ſtans quidem ex tenuibus partibus, acido ſapore, & copioſa humiditate cum calore moderato. Quippe talia in lapide frangendo efficaciſſima exiſtunt: nam à tenuitate habent vt penetrent denſas, & iam concretas lapidis partes: ab aciditate quòd incidant, & diſiungant gluten iam iam ferè concretum: à copioſo humore, quòd madefaciant, & veluti emolliant quod calore indurari cœperit, egent tamen moderato calore ad penetrationem: nam quæ acriùs calfaciunt, magis excoquunt, & indurant. Cuius generis ſunt ſuccus limonum, oxalidis, radicis rubi, betonica ipſa, graminis radix, adianthum, aſplenium, ſmirnij ſemen, rumicis radix, vitis lachryma, ſemen maluæ ſylueſtris, radices cannarum, bliti, ſaxifragiæ, vrticæ,
C amygdalæ amaræ, nuclei ceraſorum, perſicorum, & alia huius cẽſus. Quem quoque vſum adimplet aqua illa mirabilis ſtillatione extracta ex cardui folijs, ſucco limonum, & ſaccharo, præcedenti capite huic etiã muneri inſtituta. Tertij verò generis medicamenta ea ſunt, quæ impropriè lapides incidere dicuntur: nã abſtergendo tantùm atterendoque ſuperficiem, plurimum huic vſui conferunt: talia autem ſunt omnia quæ ſua aſperitate abſtergunt, & veluti atterunt, duo enim corpora aſpera ſimul colliſa atteruntur inuicem, & comminuuntur. Quem ſanè vſum præſtant pleraque ex his quæ apud authores reperiuntur, qualia ſunt vitrum contritum, lapis ſpongiæ, lapis lyncis, cinis leporis combuſti, cinis corticum ouorum, la-
D pis veſicæ hominis, aut apri, lapis gallorum, cornu cerui, lapis veſicæ fellis bouis, puluis pſeudoſmaragdi, cinis etiam nocticularum, cicadarum, & cantharidum, licet hæc etiam alia ratione prodeſſe poſſint. Quarto loco ea porrigere oportet medicamenta quæ copioſam vrinam prouocent, vt quod ex lapide excuſſum eſt, & in arenulas, aut fruſta comminutum, inundante multa vrina facilè pellatur: huius naturæ ſunt ſeminum frigidorum maiorum lac, aut ipſa in puluerem cum ſaccharo cando redacta: quæ ſanè præter beneficium prędictum, calorem immodicum lapidum generatorem attemperant, & compeſcunt, ac vrinam manſuetiorem reddunt. Verùm ne quid huic tractationi deeſſe videatur, ex his omnibus, aut alijs quæ capite præcedenti diximus, aliqua efforma-
E re, & componere oportet, quæ vſui probatiora exiſtant. Tale eſt, q. ℞. *ſanguinis hirci præparati* (præparatur primò dum hircus vſus fuerit petroſelino, folijs raphani, & alijs huius naturæ) *lapidis iudaici, lapidis veſicæ fellis vaccæ, aſari, amygdalarum amararum, ſeminis cucumeris, bdellij, coſti, pulueris virgæ aureæ, ſingulorum partes æquales, mellis quod ſufficiat fiat electuarium*: quibus etiam addi poſſunt *ſeminis althææ, & petroſelini, anã ʒ. 2. ſi electuarium ſit ſex vnciarum.* Serapium etiam confici poteſt, q. ℞. *radicum apij, fœniculi, & petroſelini, virgæ aureæ, milij ſolis, anã m. 1. ſeminum dictarum herbarum, anã ʒ. 2. cichorij cum radicibus, ſcolopendrij, anã manip. ß. contundantur omnia mediocriter, & bulliant in 6. lib. aquæ ad medietatem, tandem diuidatur hæc quantitas, & in*

medietate bulliat ℥. 1. *cantharidum ſine alis, & capi-*
tibus (quibus frequenter in potionibus hac lege vſus
eſt Hippocrat. libr. de internis affectionibus, & de
natura muliebri) *quæ priùs in puluerem debent redi-*
gi, & tranſacta prima ebullitione coletur, & adde ſac-
chari libram vnam. Alteri tamen decoctionis medie-
tati adijciatur mellis lib. 1. *& bulliant donec fiat ſyru-*
pus: eius tamen qui cantharides recipit, ſumat labo-
rans quarto quoque die ℥. 1. *& intermedijs diebus alte-*
rius ſyrupi ſumat ℥. 3. Stillatitia item confici poteſt
aqua, q. ℞. *radicis aſparagi, cannarum, ſaxifragiæ,*
virgæ aureæ, milij ſolis, ſingulorum lib. ß. quibus tan-
tundem foliorum addere oportet aceti ſquillitici lib. 4.
ſucci limonum lib. 2. *vitri vſti lib. ß. polij montani lib.*
1. *quæ omnia adinuicem piſtata, & commixta excepta*
vaſe vitreo inſtillentur, cuius, aut vino, aut aqua deco-
ctionis althææ porrige ℥. 1. Hæc quidem à me dicta
ſunt, non quòd exiſtimem lapidem (nec mediocriter
durum) aliquo eorum, aut omnibus poſſe frangi: nã
multis iam annis experimento fidiſſimo obſeruaui,
& à veteribus, ac probatiſſimis huius temporis Me-
dicis obſeruatum accepi, nullum horum auxiliorum
adminiculo ſanitati fuiſſe reſtitutum. Sed id dictum
fuiſſe arbitrandum eſt, vt ſi forſan omnino concre-
tus non eſt, his conteratur, quod fieri mirum in mo-
dum aſſolet, & etiam ne deſit copia auxiliorum ei
qui calculi generationem, & principium inhibere ſtu
duerit: nam eo vſque poſſunt aliquid hæc auxilia,
non vltra, quantumuis ab imperitis velut certa, &
magni momenti habeantur. Interim tamen, narco-
ticis curabis dolorem ſedare: quippe doloribus con-
teruntur, ac imbecillitantur ſummopere: Id quidem
facies eo, q. ℞. *ſucci liquiritiæ* ℥. ß. *myrrhæ, ſtyracis,*
thuris, maſtichis, anã ʒ. 1. *gummi tragacanthi, & arabi*
ci, anã ℈. 2. *opij, corticis mandragoræ, anã* ʒ. 1. *papaue-*
ris, alKeKengi, ſeminis endiuiæ, plantaginis, & biſmal-
uæ, anã ℈. 2. *cum ſyrupo iuiubarum fiat opiata, cuius ſu*
mat aut ℈. 2. *aut* ʒ. 1. Quo etiam vteris in vlceribus ve
ſicæ cum dolore.

Verùm ſi his omnibus adhuc ex arte factis, vel la-
pis non imminuatur, vel eius augmentum non inhi-
beatur, tunc iam ad extractionem eius vniuerſa me-
dentis diligentia dirigenda eſt. Noſces autem tem-
pus iam huius auxilij adeſſe (licet ſatius Aretæo, & vi
ris doctiſſimis viſum ſit, tutiorem eſſe apertionem,
quo minor fuerit lapis: nam dum maior fuerit, veſi-
ca quoque neceſſariò fauciatur, & licet periculum a-
pertionis euadat laborans, vel vlcerata manet, vel fi-
ſtuloſum ſupereſt foramen, per quod vrina perpetuò
inſtillat, & ob id inquit idem author ſecuriùs excidi
dum valdè paruus eſt lapis, ſi inhæreat calculus veſi-
cæ, nam dum liber vagatur cum vrina, os veſicæ exul
cerat) ex colliquationibus cum minori dolore, & mi-
tioribus accidentibus, præterquam quòd vrina libe-
raliùs redditur. Verùm ſi lapis liber eſt, & cum vrina
per veſicam vagatur, maximè ſi grandior ſit, vrina
cruenta aliquando mingitur, dolores ſunt vehemen-
tes, virilia ſæpius arriguntur, vt etiam retulerat idem
Aretæus, nam verendum eſt, ne febribus, & dolori-
bus, ſi diu differatur, adeo contabeſcat laborans, vt
ſæuitiam auxilij perferre non poſſit: quãdo enim me-
iunt ſic affecti, dolent, tractant, trahuntque pudenda
tanquam calculum cum veſica exempturi. Anus quo
que vitij particeps redditur, pruritu, & teneſmo labo-
rat, ambo enim inter ſe copulantur, ita vt vno affe-
cto, & alterum afficiatur pariter: & propterea inflam
mato podice, vrinæ exitus clauditur, & veſica exacer
bata ſedes non deijcit, vrina ſupprimitur, & per inter
ualla liberè exit, & iterum ſuppreſſa grauiores conci
tat dolores, in ſuppreſſione circa perinæum vt in col
lo veſicæ inhæreat lapis, vrina verò exeunte in toto
ambitu remanet moleſtia, & veſica ponderoſum ſen
tit dolorem. Quibus ſignis, & facta ex digito, aut can
A dela per tactum certiori probatione, curandum eſt
ipſum lapidem extrahere, priùs tamen curabis vrinã
reddi: quod latiùs inſtitutum reperies, ſequenti capi-
te de vrinæ ſuppreſſione, vbi aduerſus omnem cau-
ſam præſidium reperies: vel propulſo lapide cathete-
re, candela, iunco, haſtula petroſelini, digito, aut mo-
tu corporis violento, vel facto ſupino decubitu cruri-
bus elatioribus, & corpore vehementer commoto.
Item fomentis, & inſeſſionibus ex decocto violarũ,
althææ, parietariæ, chamæmeli, meliloti, fœnugræci,
& ſeminis lini, ac inunctionibus ex oleo dulci, axun-
gia gallinæ, anatis, vel butyro, & mucagine pſyllij, &
ſeminis citoniorum. Quibus factis, & corpore purga-
tione, aut ſi plenum fuerit, leui ſanguinis detractio-
B ne, ne vires labantur, præmunito, die ſereno mediæ
temperiei, in quo non vigeat aliquis ſyderum aſpe-
ctus huic muneri aduerſus, corpus artifici huius mini
ſterij perito committes, ſed maximè orationibus, elee
moſynis, ieiunijs, & ſacrificijs ſacerdotum, vt Domi-
nus noſter miſereatur illi, & præſtet felicem euen-
tum, ac ſalutem.

CAPVT XII.

De vrinæ ſuppreſſione, & de ea quæ veſica non patiente fit.

CVm veſicæ officium ſit, admittere, & recipere
C ſeroſum iecoris, & totius venoſi generis excre-
mentum, ipſumque continere, & rurſus ex volunta-
tis imperio, & naturæ adminiculo tempore reddere,
mille modis in vtroque munere deflecti cõperimus.
Quippe ſecernens venarum vis primum locum te-
net, ſeligens in alimentum quod vtile exiſtit: quo fit
vt inutile vagum ſuperſit, quod renes per emulgentes
venas huic muneri dicatas, incredibili efficacia tra-
hunt, vt inde ſibi alimentum capeſcant, ſero in eorũ
ſubſtantia percolato ad inanitatem eorum. Quod
ſanè poſtmodum pellitur per meatus vrinarios, ſeu
vreteras appellatas in veſicam (ipſa non quidem tra-
here, vt Galen. 6. de locis cap. 3. viſum eſt, licet con-
trarium aſſerat 5. de vſu partium cap. 2. nam trahit
D ſolùm per vreteras ſibi adhærentes, non propria vi,
& hoc eſt trahere, nimirum per vreteras: & non tra-
here, hoc eſt per propriam vim) quæ ſanè receptum
excrementum continet, & vndique vi ſuarum fibra-
rum, maximè tranſuerſarum comprehendit adeo, vt
nullum inane reperiatur ſpatium, ne vrina, animale
ſe mouente, vndique fluctuaret, ac flueret. Quod etiã
præcauet muſculo ipſius veſicæ voluntariè operante,
ac continente ipſam, ne citra animalis imperium di-
laberetur. His ſic conſtitutis, in munere continendi,
aut retinendi vrinam, multa ſuccreſcere ſymptoma-
tum genera, proculdubio comperimus, quæ quidem
omnia reducere ad triplex læſionis genus oportet, vt
in quauis alterius membri actione reperiri cõtingit.
E Primum quidem in actu meiendi omnino ablato,
iſchuriam, ſeu vrinæ ſuppreſſionem Medici appel-
lant: ſecundum in eiuſdem actione diminuta, quod
ſymptoma ſtranguriam, ſeu vrinæ ſtillicidium con-
tinet: tertium quidem ſitum eſt in deprauata eiuſ-
dem veſicæ actione, nimirum cùm vrinam quidem
reddit homo, ſed cum dolore, & difficulter, quod ſa-
nè vitium dyſuria nuncupatur. Cui damno alia duo
ſymptomata, quæ in vrina viſuntur, neceſſariò adiun
gere oportet, nimirum vrinæ abundantiam, ſeu vber
tatem, ſiue ea cum voluntatis imperio excernatur,
quæ propriè diaberes nuncupatur, ſiue citra volunta-
tem, aut inter dormiendum, vel ſecus. Sed omnibus
ad cuiuſque proprium caput relegatis, ſolùm hac in
parte animus eſt; de vrinæ ſuppreſſione, ſeu iſchuriæ
tractationem contexere.

Supprimitur igitur vrina, & veſica veluti ſui mune

ris oblita conſpicitur, vno è tribus modis: primo quidem quia vrina non trahitur à renibus: ſecundo quia licet trahatur, non tamen recipitur: tertio verò & vltimò, quia etiam ſi recipiatur à veſica, ab ipſa nõ emittitur. Atqui licet ſola ea vrinæ ſuppreſſio, quę vitio fit veſicæ, verè & propriè iſchuria à veteribus nuncupetur, reliquarum etiam quæ nomine proprio carent, vt Galen. viſum eſt 3. de cauſ. ſymptom. cap. 2. hac in parte meminiſſe operepretium duxi: nam & grauiores, & periculoſiores ſunt, & magis præſidijs orbatæ: tum ob rei difficultatem, tum verò quia nullus vt par eſt, earum meminerit, forſan ipſarum magnitudine deterritus, quamuis Galen. loco citato, & 1. de locis affect. cap. 1. ac Barbarorum nonnulli earum leuem quandam mentionem fecerint, curationem tamen, aut contempſerunt, aut ignorarunt. Quapropter primò ab earum tractatione me expediam, paulo diligẽtiùs rem conſiderans, ac præſidia ſcribens, quę vſu, & ratione mihi probatiora viſa ſunt. Secundò verò ad legitimam iſchuriam deueniam, ſtudens diligenter illi auxilia proficua docere.

De vrinæ ſuppreſſione veſica non patiente.

QVum ſtatutum ſit renes, & veſicam officio, & colligantia ita inter ſe connecti, vt raró alterũ ſine reliquo lædi conſpiciamus, ſaltem veſica, quæ & proprios luit affectus, & eos etiam, quos renes pati cõſpicimus, maximè quatenus attinet ad vrinæ tractum, & percolationem: ob id vrinam nõ reddi à veſica conſpicimus, tum per eſſentiam patiente ipſa, tum verò per conſenſum. Cæterum contingit veſica non læſa, ſed omnino vrina orbata, & vacua, vrinam ſupprimi vno è quatuor modis. Primum quidẽ optimè aduertit Philotheus 7. aphoriſmorum 46. ſtatuens quandam eſſe obſtructionem in craſſioribus inteſtinis, à craſſa, & viſcida pituita ortam, quæ prohibet anadoſim, ſeu diſtributionem ad hepar, & conſequutione quadam ſuccorum generationem, & ſubinde vrinæ ſecretionem: quo fit vt corpus humiditate plenum mille accidentibus prematur, & veſica nihil vrinæ ſuſcipiat, nec contineat. Secundo fit emulgentibus, vel obſtructis, vel non ſugentibus. Tertio renibus obſtructis, aut præ imbecillitate non trahentibus vrinam. Quarto verò & vltimò vreteribus adeo obſtructis, vt ne minimum vrinæ percolare poſſint.

Quouis enim prædictorum modorum vrina non conſcendat in veſicam, lethalis omnino efficitur affectio, vt prudenter ſcripſerat Aretæus lib. 2. de cauſis diuturnorum cap. 3. dicens: *Quòd ſi ſupra renes intercludatur vrina, paucis diebus ſuperſtites ægri moriuntur:* ratio tamen mortis haud diſſimilis eſt, ijs qui aqua ſuffocati moriuntur: extinguitur enim vtriſque calor, verùm diuerſo modo: nam ſuffocatus aqua moritur, quòd ea ventriculus plenus ſeptum comprimat, & ſpirituum, ac reſpirationis cohibitione vita priuetur: cæterum in his quibus vrina ſupprimitur, ipſa deducta cum ſanguine per vniuerſum genus venoſum, prohibita quæ per arterias fit tranſpiratione, ob venarum plenitudinem, compreſſione in ipſas illata, ſuffocat: velut antea dictum eſt, quia protinus ipſis ſuccreſcit pulmonis hydrops, cuius interuentu ocyſſimè ſuffocantur. Denique, licet præſidiorum vi per ſudorem, vel per expurgans medicamentum aliquid aquoſum excernatur, ſupereſt tamen adhuc tanta in vaſis omnibus vrinę copia, vt perpetuo pulmonis motu, ad ipſum tanta vrinalis ſubſtantię copia trahatur, quòd protinus ſuffocatus moriatur homo. Præterea, non rarò in tumorem veluti aquoſum corpus vniuerſum attollitur, & refrigeratus laborans aqua illa, quæ in extimis frigiditatem contrahit, moritur. In quo malo non minus graue, & moleſtum Medicis eſt, ra-

A rò aut nunquam eſſe adinuentum tantæ efficaciæ præſidium, quod magnitudini mali par exiſtat; tandem enim multis tentatis nihil prodeſt: & ob id cordati Medici viſo affectu, protinus præſagio vtuntur, potiùs quàm præſidijs. Cum hoc tamen Deo auſpice conabimur methodo, & arte aliquid adinuenire, quod forſan vtile, & proficuum erit.

De inteſtinorum obſtructione.

Verùm ſi ex obſtructione craſſorum inteſtinorũ affectio ſuboriatur, eo quidem fiet, quia impedita diſtributione alimenti ad hepar, neque alimenti fiet confectio, neque vrinæ vlla ſeparatio, & vniuerſum corpus atrophia contabeſcet, venter vomitione perpetua infeſtabitur, aut aluus liquidiora excernet: inflatur vterque venter, torminibus afficitur, & homo B ſibi ipſi redditur grauis, & impotens. Verùm licet aliquo tempore vrinæ aliquid excernat homo, ſenſim longè minus erit, donec præ ſiccitate corpore conſumente vniuerſam humiditatem, viæ areſcant, corrugentur, & omnino nihil fluat, aut ſi quid fluxerit non recipiatur, quo regurgitante in venoſum genus, cùm omnino ſit præter naturam, molli, & laxo tumore partes eleuantur citra nutritionis beneficium, vrina nulla in veſicam conſcendente: quod hydropicorum nonnullis accidere conſpicimus, ablata omnino anadoſi, ob inteſtinorum prædictam obſtructionem ex craſſis ſuccis obortam. Quo fit vt prope mortem, & venter detumeſcat, & nulla vrina reddatur, quia nihil aquoſum quod in ventrem fluat, aut ſero- C ſum quod in veſicam, generatur in iecore, ob prædictam anadoſis priuationem. Quod cùm acciderit, & his ſignis præcognitum fuerit, & maximè quia ſenſim, & paulatim fit ſuppreſſio, diligenter ſtudendum eſt, quantumuis vomitibus, & alui deiectionibus infeſtetur homo, ipſum craſſum humorem educere expurgantibus pharmacis, quæ vim habeant deobſtruendi, & extergendi, atque expurgandi, liberandique inteſtina ab infartu. Cui ſanè muneri præbere oportet *terebinthinæ ʒ. ß. cum puluere liquiritiæ*, vel eandem cum pulueribus ſenæ, aut decoctum ſenæ cum oxymelite, vel mel ſquilliticum cum infuſo agarici, aut lacte ſeminis carthami. Verùm antequam horum aliquid porrigas, præſtare oportet *oxymelitis* D *ſimpl. aut ſquillitici ʒ. ß. cum mellis roſacei ʒ. 1. vel mellis ſquillitici ʒ. 1. cum decocto liquiritiæ, idque octo, aut duodecim diebus, cogens primò laborantem tertio, aut quarto quoque die vomere.* Quo facto, clyſmatis vteris ex decocto mercurialis, chamæmeli, & ſaluiæ cũ melle, & ſale, nullo adhibito oleo: quòd ſi aliquid ampliùs purgare ſtudueris, vel agarici dilutum, vel foliorum ſenæ decoctum addes, aut *catholici, vel diaphœnici ʒ. ß.* Quibus præmiſſis, ad prædictas purgationes deuenies, & poſtea laboranti porriges aliquod ex antidotis quæ chalybem recipiunt: quod ſi feceris antequam ex toto vrina cohibeatur, maximi erit momenti. Ipſaque cohibita *theriacæ ſingulis diebus porriges ʒ. ß. & deſuper bibendas dabis hydromelitis ʒ. 3.* aut ſi E id præ calore frequentiùs porrigere diſplicuerit, *ſingulis diebus ex vſu erit ſumere hydromelitis ex aqua liquiritiæ ʒ. 3. oxymelitis ſquillitici ʒ. ß.* Interim tamen corpus balneis aquæ dulcis committes, nam & affectioni quæ atrophia eſt, & ſymptomati ex vſu erit, ac vias ſiccitate, & corrugatione contractas dilatabit, ac inſuper ſi quid vrinæ per ambitum corporis præfuerit, diſcutiet. Quòd ſi laborans nequiuerit præ imbecillitate id ferre, oleis amygdalarum dulcium, ſeſamino, liliorum, & ſeminis lini, dorſum, vreteras, & veſicæ regionem inunges: item fomentis vteris reſoluẽtibus, calfacientibus, & quæ vim habeant dilatandi prædictas partes, qualia adduximus capite de colico dolore, aut de ileo.

Ex emulgentium venarum læſione.

Accidit etiam prædicta vrinæ ſuppreſſio ob aliquod vitium venarum emulgentium, quod ſanè vel in impotentia trahẽtis, ſeu ſugẽtis facultatis ſitũ eſt,

vel in obſtructione: nam cùm munus horum vaſorum ſit, perpetuo motu à renibus ſumpto principio, & procedente vſque ad venam cauam, à qua oriuntur, vrinam allicere, & ſugere, & has actiones temperamenti vitio, mille modis lædi contingat, fit facilè, vt etiam in his vaſis idem mali genus re vera accidat. Quod quidem continget ad aliquod iecoris, vel renũ intemperamentum, prædictis vaſis etiam præſtitum, & commune per colligantiam factum, quale eſt frigidum, & humidum. Quo fit vt hydropicis non rarò accidat ventris, & totius corporis maior tumor, & celerrimum mali augmentum, quòd pauciſſimam reddant vrinam: eam tamen paucam reddunt, quòd vaſa prædicta, & renes præ frigiditate trahere deſierint, & ob id abundat ſeroſus humor in prædictis partibus. At ſi impotentia eò creſcat, quòd omnino deſiſtat à tractione facultas, prorſus etiam ſupprimi vrinã continget. Quod ſanè malum non rarò euenire aſſolet, eiſdem emulgentibus obſtructis à pure, ſanguinis grumo, & craſſa, atque copioſa pituita, vel tuberculo, aut re aliqua extrinſecus comprimente. Obſtructionis horum vaſorum cauſa, aliquando in virginella, menſibus nondum cœptis, conſpeximus vrinam iterum remeare ad iecur, neque per venam portam ad meſeraicas, & per inteſtina conſcẽdere, ac per anum excerni, aliquando cum grauiſſimis lagonum, & laterum doloribus, nonnunquam ſecus: quam curauit vſus chalybis, reſeratis vijs, & vrina conſcendente per propria vaſa.

Signa cauſæ huius. Verùm cùm ſymptoma hoc, ſiue ab hac, ſiue ab illa cauſa oriatur, vnum ſit, ſignis diſtinguere cauſam, & ipſam cognoſcere opus erit: noſces autem ex emulgentium, vel renum imbecillitate ſuppreſſionem ortã fuiſſe, quòd citra dolorem alicuius partis, nec moleſtiam præſentem, aut præhabitam laborans omnino vrina ſit orbatus, quod nulli aliarum cauſarum accidere eſt credendum. Item in reliquis cauſis vrina ſubitò & affatim ſupprimitur, in hac verò paulatim, & ſenſim redditur minor indies magis, ac magis, donec ex toto ſupprimatur. Tandem in alijs vrina, antequã ſupprimatur, ſtatutis, & conſuetis temporibus excernitur: in hac verò cauſa, non ſolùm pauca vrina, ſed per longiora interualla meitur, quia quàm pauciſſimum in veſica colligitur. Et licet idem quoque ſignũ adſit in inteſtinorum obſtructione, diſtinguetur tamen, quòd vrina in illa ſit alba, ob defectum actionis iecoris, quam ſupplere veſica non poteſt: at in hac imbecillitate, cùm vrina boni coloris ad veſicã conſcendat, & ibidem aliquantulum immoretur, lixiuij inſtar excernitur, quod colorata deſcendat, illa verò decolor: qua ratione hæc ſubit intenſiorem, illa verò remiſſum colorem. Præterea, id noſces ex prægreſſo aliquo affectu, vel iecoris, vel renum, qui ex frigiditate ortus adhuc præfuerit: adiungitur etiam dorſi veluti impotentia, & laxitas quædam, quæ citra dubium atteſtatur frigidum, & humidum illarum partium intemperamentum. Conſtabit tamen malum ab obſtructione ortum ducere, ex ſubita ſuppreſſione, & ex cauſis præſentibus, aut præcedentibus, quæ natæ ſunt, aut humores ad obſtructionem efficiendã mouere, aut materiam obſtructioni aptam ſuppeditare, qualis eſt craſſorum ciborum eſus, intemperata vitæ inſtitutio, ex potibus, & exercitijs mox à cibo: itẽ intempeſtiua, & importuna medicamentorum vrinam mouentium adhibitio, corpore exiſtente crudo & humoribus craſſis pleno.

Curandi ratio. Qui rarò accidere arbitramur iecori, aut renibus, & prædictis venis imbecillitatem, præſertim frigidã, & humidam, citra materiæ acceſſum ſuccreſcere, quæ licet non obſtruat, imbibita tamen & adhærens extrinſecus, vel cum ipſo ſero prolabens, prædictam pariat impotentiam: ob id quidem principium curationis auſpicari oportet à leui, & repetita purgatione,

A cum rhabarbaro, maximè in ſubſtantia præſtito. Sic enim facta prima purgatione ex infuſo eius, & lacte ſeminis carthami, cum ſyrupo roſarum rubearum ex infuſionibus, vel cum expreſſione agarici, & rhabarbari, deinceps rhabarbarum maſticandum porrigere oportebit, aut ex puluere eius cum ſaccharo factis tabellis, maximè ſi admiſcueris aromatici roſati modicum, vel cum oxymelite, aut melle roſaceo, vel miua aromatis condita. Quibus factis, quæ verè vrinam mouent, ad ipſoſque vrinæ meatus deferunt, porrigere opus erit: quippe hæc cùm calida ſint, intemperiẽ corrigere ſunt nata, & ob acrimoniam, facultatem laceſſunt, & tenuitate præſtita vrinam mouent ad eas partes copioſam, atque hæc arbitror eſſe maioris

B momenti, quàm quoduis aliud ex medicis auxilijs. Inter quæ non minoris momenti eſt vſus terebinthinæ abietis cum puluere aliquo ex his, quos diximus lapidi renum eſſe ex vſu, vel cum puluere liquiritiæ. Præterea diureticis præmiſſis, dorſum inungere oportebit oleo belzoini, Matthioli, aut aqua vitæ inſtillata ex theriaca, terebinthina, ſquilla, & vino rubro, aut facta ex eodem vino, cum maiorana, rore marino, ſaluia, & petroſelino cum radicibus. Prodeſt & inunctio ex oleo naphthæ, balſamo, petroleo, oleo rutæ, oleo cœparum, de pipere, aut cinnamomo: neque erit ab re iecur, & omnes ventris partes eiſdem inungere. Verùm tanquam vltimum præſidium ad balnea naturalia ex ſulphure confugere oportebit, quod

C magni ſolet eſſe vſus. Sed illud mihi vtilius viſum fuit ſemper, nimirum curationem aggredi dum vrina imminui cœperit, nam in tam graui affectu vtilior eſt præcauendi quàm curandi ratio. Et ob id factis ex prædictis medicamentis purgationibus, inſtituto exſiccante, & calfaciente victu, & omni viuendi genere, maximè ſi potus ſit ex vinis medicatis, & aromatis conditis, ſudare ex decocto guaiaci, ſarſæ parillę, aut radicis Chinæ, corpus oportebit: nam licet periculum ſit, ne vrina ad extimas corporis partes trahatur, id quidem vereri non oportebit, quia prædicta pharmaca, præter id, quòd ſudores mouent eius quod in ambitu corporis eſt, vrinas quoque ſingulis diebus ſummo manè epota, mouere nata ſunt. Ve-

D rùm vt hoc terrore decepti Medici non deterreantur à ſalubertimo hoc præſidio, addere decoctis oportebit quæ vim habent irritandi, ac mouendi vrinas, velut ſemen dauci, vrticæ, cardui ſtellati, petroſelini, radicis fœniculi, & aſparagi, quibus vias vrinæ ſeruientes irritari ad tractum, & pulſum vrinæ certiſſimum erit. Præterea oportebit viſcerum vires roborare vſu aromatici roſati cum ſemine angelicæ, aut ipſo ſemine cum ſaccharo in forma boli: diambra vti etiam oportebit cum triplo diarrhodonis: prodeſt & theriacæ vſus, aut mithridatij: benefacit electuarium de hyacintho, conſerua acori, aut radicis carlinæ cũ vino aromatico.

Si ex obſtructione earum demem[ulgentium] ſupprim[i]tur vri[na]. Licet obſtructio communis ſit affectio venis emul-

E gentibus, renibus, & vreteribus, placuit tamen ſeorſim emulgentium obſtructionis meminiſſe, vt ſignis eam à reliquis diſtinguere poſſimus, ac ſimul cauſas venari, etiam ſi poſtea curationem vnam omnibus communem ſtatuere commodius videatur. Noſces autem earum obſtructionem, quòd ſubitò & repentè vrina deliteſcat, nulla in renibus, veſica, aut vreteribus apparente læſione, neque præhabita in eiſdem partibus affectione aliqua, quæ poſſit earum affectum monſtrare. Præterquam quòd vel decubitus morbi alicuius præceſſit, vel craſſorum alimentorum eſus, aut aliorum intempeſtiua aſſumptio: ſed maximè, vt præcedenti paragrapho dixeram, cùm morbo aliquo exiſtente crudo, aut crudo ventriculo, vel non vacuato corpore, laborans imprudenter vſus fuerit diureticis, quibus aliquid crudũ, & obſtruẽs neceſſum eſt ad vias vrinæ tráſmitti. Huius

etiam

etiam mali cauſa eſt, ſi quis in dorſo percuſſus ſanguinis grumo ibidem impacto prędictam obſtructionem perpetiatur. Huius curationem mox leges.

Si renes & vreteres obſtruuntur.

Cùm renum obſtructione, aut vreterum, vrina ſupprimitur (præter imbecillitatem eorum, quæ ſimilia habet ſigna, & conſimilem curationem cum imbecillitate emulgentium, quam adduximus) non eſt cognitu difficilis cauſa: nam rarò accidit aut nũquam, niſi in vtroq; rene & vtriſque vreteribus par malum inſit: quippe ſi in altero ſit tantùm, facilè reliquum vrinā trahet, & per vreterem ſibi proximum mittet vrinam. Cæterum rerum euentus, vſus, & ætas nos iam docuerunt alio etiam modo poſſe huiuſmodi ſuppreſſionem vitio renũ ſuboriri, quod maximam mihi intulit & alijs doctiſſimis viris admirationem. Quippe fuit vir quidam illuſtris, Hieronymus à Roda Pincianæ cancellariæ Præſes, cum Flandriam vt præfectus totius exercitus in rebus pacis, & iuſtitiæ, Philippi inuictiſſimi ac maximi Hiſpaniarum Regis iuſſu adiret, calculo dextri renis affectus, quadraginta diebus dolore incredibili cruciabatur, qui ſanè adeo fuit intolerabilis & pertinax vt nullis ceſſerit præſidijs: tãdem poſt dies prædictos, lapidē nucleo dactyli perſimilem & æqualem proiecit, euaſitq; ſuperſtes & ſine dolore trium annorum ſpatio. Poſtea tamen in Hiſpaniam reuerſus, vt præeſſet prædictæ dignitati, iterum ſiniſtrum renem apprehendit conſimilis dolor vehementia & duratione, tandem conſimilem lapidem proiecit poſt quadraginta dies, multis adhibitis præſidijs. Euaſit quidem à dolore, ſed non à grauiori malo: nam trāſactis tribus diebus à lapide proiecto, ſuppreſſa eſt omnino illi vrina, tandem iterum conuocatis Medicis conuentum eſt inter omnes, nullam aliam eſſe cauſam, præter obſtructionem ab arenulis, aut calculo, & pituitoſis ſuccis, quibus profectò vir ille plurimum abundabat. Quod equidem videbatur rationabilius, in homine calculoſo, pituitoſo, & ad modum cibis & potibus intempeſtiuè vtente: tandem affectio nullis ceſſit præſidijs, & poſt trigeſimum diem obijt. Facto tamen diſſectionem poſtulante, inuenimus renes grandi foramine perforatos à cauitate renis vſque ad dorſum eiuſdem, nihil tamē pituitæ neque arenularum neque alterius rei, cui tribui poſſet vrinæ ſuppreſſio, neque in ipſo, neque in vreteribus repertum fuit. Vbi neceſſum et rationi conſonum erat conijcere, illa foramina relicta fuiſſe à lapidibus illis, quos tanto labore proiecit, quòd in carne renum geniti fuiſſent, & ea magnitudine creuerint, quæ renes ipſos vndique perforare valuiſſent. Poſtea tamen ob prædicta foramina renes non potuiſſe ſuctionem moliri, vt palam cuiuis erit, ſi exactè coniecerit renum officium & ſtructuram illi muneri dicatam. Potuiſſe tamen vno rene perforato, altero vrinam allicere, tribus illis annis intermedijs inter vnam & alteram lapidis proiectionem, iam verò vtroque aperto non potuiſſe. Placuit hiſtoriam fideliter recenſere, quam proprijs oculis ſum contemplatus, non quòd huiuſmodi malum vllis poſſit cedere auxilijs, ſed quòd oporteat id ſignis diſtinguere ad certitudinem præſagij proferendam, ſi iterum forte acciderit. Quippe idem malum conijcere oportebit, vbi poſt tot dies grãdior lapis excernitur ex renũ carne: quippe perforari renes erit neceſsũ, & ſubinde nõ poſſe vrinam allicere. Nam quis aliam cauſam ſubeſſe vſquam intelliget, ſi poſt lapidis grandioris excretionem, vrinam ſupprimi conſpexerit, maximè ſi idem in vtroque rene acciderit. Sed probat hanc ſolam eſſe cauſam, quòd laborans nullam in renibus neque in quauis alia corporis parte perſenſit moleſtiam, toto ſuppreſſionis tempore, quod eſſet impoſſibile, ſi noua lapidis vel alterius rei adfuiſſet generatio, & ob id longè magis moleſtantur laborantes, à quauis re pręter naturam accedente, quàm à foraminibus A illis. Quo fit vt ex vrinæ difficultate hac ratione orta, nullam vel leuiſſimam laborantes perſentiãt moleſtiam: quòd ſi dixeris, idem quoque accidere in emulgentium & renum imbecillitate, ſcito non poſſe fieri ſubitò, vt in foraminibus illis, neque præceſſit lapidum magnorum expulſio: ſed de hac cauſa, quæ nullum admittit præſidium, hæc dixiſſe ſit ſatis.

Verùm cùm vrina ſupprimitur obſtructis renibus, vel vreteribus, ſcito vna è quatuor cauſis poſſe fieri, nimirum ab inflammatione, vel tuberculo cuiuſque prædictarum partium, vel eis vicinarum, quæ compreſſione dictas vias coarctet, vel à calculo, aut ſanguinis grumo, vel denſa, atque viſcida pituita ibi- B dem impacta. At noſces inflammationem aut calculum eſſe, ex ſignis quæ adduximus capitibus præcedentibus de inflammatione & calculo renum, & pari ratione in eiſdem auxilia proficua & neceſſaria reperies. Quòd ſi ex grumo ſanguinis, vel pituita prodierit, noſces primum ex prægreſſa ſanguinis fluxione per meatus vrinarios, vel quòd præceſſerit ictus, caſus, percuſſio, aut magni ponderis ſubleuatio, quibus ſanguinem fundi, vel fuſum concreſcere erit arbitrandum, cuius grumum vias obturare coniectabile eſt: maximè cùm repente & totius corporis dolore, atque grauioribus accidentibus vrina ſupprimatur. Quippe concretus ſanguis ea ſolet efficere ſymptomata, quæ veneno ſimilia exiſtunt: quo fit vt ſi v- C rina ſupprimatur, cum corporis angore, extremorum frigiditate, lenta febricula, frontis ac ceruicis frigido ſudore, præcedentibus quæ ſanguinem fundere potuerunt, credendum ſit ſanguinis grumum id fabre facere. Verùm nulla harum occaſionum præcedente, neque apparentibus prædictis ſymptomatis, ſi vrina ſupprimatur, maximè ſi non omnino ſubitò, ſed parca aliquibus antea diebus præfuiſſet: item ſi neq; calculi aut inflammationis ſignum vllum apparuerit, coniectabile profectò eſt, ex craſſa pituita ortam fuiſſe obſtructionem. Quibus accedit ante acta vitæ ratio cruditatibus & crapulis dedita: quibus omnibus accedit (quantumuis diu retenta ſit vrina) veſicam nullomodo moleſtari, quòd in omnibus his cau- D ſis omnino vrina careat.

Queſtio.

Duo tamen ante curationem mihi expendenda ſuccreſcunt: primum, an ſufficiat vnius emulgentium, renum, aut vreterum obſtructio, aut læſio, vt fiat omnimoda vrinę ſuppreſſio: reliquum verò, quid mali vel boni ex huiuſmodi ſuppreſſa vrina Medicus prædicere poſſit. Circa primum, pręter ea quę diximus capite præcedenti, duo mihi ſeſe offerunt expendenda, primum eſt, eam ſortiri renes inter ſe connexionem, eam etiam in ſubſtãtiam ſimilitudinem, vt facilè ſit conijcere, altero affecto, reliquum quoq; eundem affectum paſſurum. Secundo verò, & quod verius eſſe arbitror eſt, actionem illam trahendi vrinam, communem eſſe vtriſq; ſimul, non alteri. Nam E licèt duo renes huic muneri facti ſint, non ob id eſt quòd alter eorũ eam efficere ſufficiat, ſed quòd ambo neceſſariò exiſtãt ad tam validam actionem perficiendam. Quippe certum eſt vtrunque renem trahere, cæterum alterum, vel leuiter, vel quàm pauciſſimum, nimirum quantum ſat ſit, ne protinus in morboſos incidat affectus homo: verùm cum hoc tractio illa prout ſecundum naturam ex vſu eſt homini, vtriuſque ſimul agentis eſt, non alterius: quòd ſi alter altero affecto, agere aliquid poſſit, non quidem eſt quãtum oportet & neceſſum exiſtat, vt poſt aliquod tempus in affectum aliquem defectu actionis alterius nõ procedat laborãs. Actus etenim trahendi cuiuſq; maior eſt, dum ambo ſimul trahũt, quàm in quouis eorũ altero otiante: viuit quidem homo deficiente vnius actu, ſed mille morbis obnoxius, quia cùm valida illa actio ad puritatem ſanguinis neceſſaria ſit, deficiente vno, debiliter fiet & morboſè, licèt ad vitam

ſuffi-

ſufficiat alterius actus, morboſam tamen & ærum- A
noſam. Cum hoc profecto experimento didicimus
in affectionibus quę grauiſſimæ ſunt et doloribus in-
merſæ ingentiſſimis, licèt alter renum liber ſanuſue
exiſtat, nihil tamen trahere poſſe, quia in grauiſſimis
doloribus vnius, facilior eſt conſenſus, quàm inqua-
uis alia affectione: qua quidem ceſſante, ſi ex toto ceſ
ſet, vt in doloribus renum contingit, ambos trahere
certum eſt, ſin aliter & in non doloroſis affectioni-
bus, dum in altero affectio ſubeſt, mediocris efficitur
tractio, vt in caſu poſito contigiſſe narrauimus.

Præſagiũ Quatenus verò ad præſagium attinet, hoc ſaltem
expendendum eſt, eam ſuppreſſionem, quæ ſupra
veſicam fit, multis rationibus cunctis alijs pericu-
loſiorem: primò, quia ſi vrinam renes aut emul- B
gentes trahere aut ſuſcipere non poſſunt, procul-
dubio longe minus præſidia quibus ab affectione li-
berentur, trahere poterunt: ſed ſi ad eam partem non
perueniant, prodeſſe nequibunt, ergo conſtat gra-
uitatis periculi euidentioris ratio. Erit cum hoc ſi-
gnum ſpei, aliquid, quantumuis parum ſit, vrinæ red-
di, maximè ſi turbidior apparuerit: nam quæ clara e-
xit, preſſioris obſtructionis eſt indicium, & eò ſalu-
brior erit, quò copioſior & turbidior. Tandem im-
minentis periculi indicium eſt difficulter reſpirare
(quia ſignum eſt, pulmonem ad ſe allicere vrinalẽ
ſubſtantiam) ſingultire, (quòd arguat vrinam imbibi
tam iam in ventris ſubſtantia, ac regurgitare à ieco-
re in omnes partes) aut graui ſomno corripi: quippe C
euidens eſt argumentum, non ſolùm caput recipere,
ſed putrefieri etiam prædictum ſerum, & in caput e-
uaporare: vtcunque tandem accidat, vrgentioris &
certioris periculi eſt prædicta affectio.

Curandi ratio. Licèt obſtructionis (quam ſolùm hac in parte cu-
rare inſtitui) quadruplicem aſſignauerim cauſam, tu-
morem videlicet præter naturam, ſanguinis grumũ,
lapidem, & pituitoſum ac craſſum ſuccum, cùm in-
flammationis iam meminerimus, & capite præcedẽ-
ti, lapidis, ſupereſt ſolum ea obſtructio curanda, quæ
aut à grumo ſanguinis vel eius copia prædictis parti-
bus impacta fit, vel ex craſſis ac viſcidis ſuccis, quod
frequentiùs accidere comperimus. Nam ſæpiſſimè vi D
& ſæuitia dolorum, in his qui calculos patiuntur, at-
trahitur ad dolentes partes tanta huius ſucci copia, ꝙ
nata ſit poſt dolorum leuamem, prędictã obſtructio-
nem moliri. Quod quidem vitium, licèt accidere poſ
ſit renibus, vreteribus aut emulgentibus venis, vna
eadenq; methodo et eiſdẽ medicamentis curari deſi-
derat. In qua curatione, cũ triplex ſeſe offerat exequẽ
dum officium, vtrum eorum primo teneatur aggre-
di peritus Medicus, non eſt ita inuentu facile: quippe
conſiderare oportet obſtructionem, vrinæ copiam,
& accidentia, quæ ea retenta ſuccreſcunt. In qua re
primò conijcies, an morbus adhuc ſit in principio,
vbi parum aut nil vrinæ copia vrget (nam hæc eſt
quæ ſuffocationem innati caloris molitur) vel copio- E
ſior iam in corpore abundet, quæ certior eſt prædi-
cti periculi vrgentia & cauſa: item an aliquod ſuccre
uerit accidens, velut difficilis reſpiratio, ſomni graui-
tas, ſingultus, & vomitus, quibus mors citiùs accerſi-
tur, nam ex cuiuſque vrgentia principium curationis
venaberis. Sed ſit ita, quòd aliquis ſuppreſſione præ-
dicta corripiat, ac mox Medicum accerſat, eo tem-
pore ſtudendum eſt generoſo atque libero animo
(namque laborantes nihil aliud expoſtulant, neque
ab auxilijs concupiſcunt, quam meiere, ſed Medicus
cauſam illidere ſolum conetur oportet) obſtructionẽ
quam citiſſimè aperire, & ob id antequam vel vrinæ
copia vel accidentia ad ſe curationem vertant (nam
tunc ſanitatem laborantis ac vitam tueri eſt perdif-
ficile) ipſam demere oportebit. Quod ſanè facies, præ
miſſa eadem die purgatione leui, qua excremẽta via-
rum deponere poſſis, & ſequenti die confugiendum

A eſt (ſi laborans ſanguine nõ abundet, nam tunc non
erit ab re parum eius extrahere) ad ea auxilia, quæ vi
& efficacia magna cuiuſque corporis partis obſtru-
ctiones illidunt: nam & eorum vi, & efficacia exerci-
tij arbitror haud difficilè aperiri poſſe prædictas ob-
ſtructiones, vt reliquarum partium. Quod ſanè auxi-
lij genus quia nuſquam quiſquam tentauit, ob id cen
ſeo non profuiſſe, & nullum ex ſic affectis ſanitati
fuiſſe reſtitutũ. Auxilium tamen hunc malo proficuũ
arbitror id omne quod ex chalybe præparato aut ci-
tra pręparationem conficitur: ſed huic vſui vno è tri-
bus modis parari mihi vtiliſſimum fore videtur: pri-
mò *exhibitis ʒ. 1. & ß. litrontribon cum ʒ. 1. limaturę
chalybis ſubtiliter limati, quæ omnia diſſoluantur in a-*
B *qua graminis, & calida ægro adhibeantur*, & mox ſeſe
per locum accliuem & decliuem exerceat: & idem
ſequenti die faciat, inuncto eius dorſo ante prádium
& cœnam oleo coſtino, de croco, ſcordionum, aut
de ſquilla. Præterea ſeccundò eidem muneri præſta-
bis *dialaceæ ʒ. 2. chalybis ʒ. 1. diſſoluantur in ℥. 1. oxy-
melitis ſimplicis, & cũ aqua decoctionis ſeminis petro-
ſelini, dauci, & graminis, fiat potio*, qua ſumpta etiam
laborans ſeſe exerceat. Tertio parari poteſt aliud nõ
minoris momenti q. ℞. *diacurcumæ, & theriacæ, anà
ʒ. ß. pulueris ſanguinis hirci & ſeminis petroſelini ac ru
biæ, anà ℈. 1. chalybis ℈. 2. oxymelitis ſquillitici ʒ. 3. cum
aqua radicum diureticarũ fiat potio*, & pariter laborãs
ſe exerceat. Idem conficies ex hantidoto hæmagogo
C cum chalybe & aquis prædictis, & cum ſemine he-
deræ & lapathi, centaorij minoris, virgæ aureæ, vel
vrticæ. Sed mirum in modum cenſeo profuturam
terebinthinam abietis, cum iure aliquo, aut in bolis
cum ſaccharo candito exhibitam. Præterea eiuſdem
efficaciæ eſt ius galli cum croco, cinnamomo, petro-
ſelino, & modica reſina pini. Pari ratione prodeſſe
ſcimus pilulas, q. ℞. *myrrhæ, aſſari, ariſtolochiæ vtriſ-
que, ſeminis capparum, anà ʒ. 1. ſpicæ nardi, ſquinanti, a-
nà ʒ. 1. ß. apij, petroſelini, agnicaſti, anà ʒ. 1. cum oxy-
melite fiãt pilulæ*. Præſtat & ſuccus limonum cum a-
qua graminis, aſparagi, aut decocto fœniculi marini.
Item aqua ſtillatitia ex terebinthina cum ſquilla &
D oleo cytoniorum, quam admiſcere oportebit cum
omnibus cibarijs & iuribus: prodeſt & puluis corti-
cis liquiritiæ cum vino. Quòd ſi ſenſeris in emulgen-
tibus obſtructionem eſſe, addes prędictis infuſionem
rhabarbari, aut agarici, vel expreſſionem carthami,
idque trium quatuorue dierum ſpatio facies. Prodeſt
& ſuffitus per infundibulum ſumptus, q. ℞. *vini albi
libr. 4. amygdalarum amararum piſtatarum ℥. 2. aniſi
ʒ. 3. ſeminis ſeſame ʒ. 4. ſinapis ʒ. 2. ſeminis petroſelini
ʒ. 3. origani ʒ. 3. & ß. bulliant lento igne, & ſuffiatur
laborans per infundibulum iuxta rectum inteſtinum*.
Prodeſt vinum infuſionis cęparum mane ſumptum:
ex vſu quoque eſt puluis, q. ℞. *virge aureæ ʒ. 2. liquiri-
tiæ ʒ. 4. corticum auellanarum ʒ. 3. puluerizentur et cri
E brentur ſubtiliter, & mane ſumatur ʒ. 1. & ß. cum vi-
no*; item ſuccus raphani cum vino ſumptus. Præſtat
etiam *aqua ſtillatitia ex ſucco fabarum viridium, ex ſe
mine raphani, maluarum, cardui ſancti, & ſemine ſina-
pis, omnia conquaſſentur, & per alenbicum ſtillentur,
& ſumat laborans ℥. ß.* Renes verò & vreteres inun-
ges ſanguine vulpis, de quo fertur mirum in modum
prodeſſe. Quòd ſi nihil vrinæ excerni conſpexeris,
iam ad ſecundam indicationem deuenire oportet,
cui munus eſt ſeroſam abundantiam reſpicere, cuius
occaſione periclitatur laborãs ſuffocatione & extin-
ctione caloris innati totius corporis habitus: quæ li-
cet non ſufficiat ad ſanitatem recuperandam, leuat
tamen & diutiùs prorogat laborãtis interitum. Quo
caſu neceſſum eſt ad ea medicamẽta confugere, quæ
aquas educunt, velut in hydropicis ars præcipit: quo
tẽpore corpus purgabis lacte ſeminis cartami & ſuc-
co ireos, aut *aqua ſtillatitia ex theriaca, radice lilijs, ſe-*

mine

mine carthami, radice cucumeris aſinini, & terebinthina, cuius ℥.ß. porrigere poteris. Neq; diſplicet, ſi corpus plethoricum ſit, ſi ſanguinolentæ vacuationis aliqua præfuit ſuppreſſio, ex iecore aut quauis alia parte ſanguinem detrahere, vt ſubſit ventilationi locus, & ne ocyus laborans ſuffocetur. Verùm ſi ne his quidē prodeſſe videatur, ad ſtillatitias aquas confugiēdum eſt, ſi bis terue et pluries fęces inſtillētur, donec in puluerem reduxeris, et eorum cum aquis aliquid præbueris. Cuius rei gratia in balneum Mariæ inijcere poteris ſquillam, parietariā, aſparagi radices, lupulos, cicera vino madefacta, aut aceto, vel ſucco limonum, ononidem, rutam, pulegium, myricam, adiantum, marrubiū, helenium, ſemen alKeKengi, raphani folia & radix cum aceto in quo maduerint, & ſabinæ modicum: ex quibus ad fæcis indurationem & exſiccationem fiat inſtillatio, qua vteris modo dicto. In quo caſu velùti in deſperato *ad gr. 1. vel 2. cantharidum cum ℈. 1. ſeminis dauci & ameos, deueniendum* fore conſulit vrgentiæ ratio, maximè ſi *protinus porrexeris ius galli veteris cum radicibus diureticis*. Ferunt etiam ℈. 1. *olei ex chalcantho* prodeſſe, ſi optimè ſit pręparatum. Atque poſtquam id feceris, curandum eſt, id vrinæ quod ad partes carneas & minutas venas migrauit, per ipſam cutim educere: quod ſanè facies vel balneorum aquæ dulcis aut ſulphureæ vſu: nam in hac ſuppreſſionis ſorte, tanquam erroneum arbitror, mox à principio mali balneis vti. Quippe præter id quòd partibus obſtructis internis, neque obſtructioni quidquam opitulantur, impediunt vrinam deferri ad proprios meatus, eamque ad extimas partes euocant. Qua propter ſolùm ſeroſa humiditate per ambitum diſperſa, vt difflatione vel ſudore reſoluatur, euacueturque prodeſſe poſſunt. In qua etiam indicatione maximi fore momenti ſum arbitratus, ſudores mouere ligni guaiaci, aut ſartæ parillæ decocto in aquis ſtillatitijs facto, quo vrinas etiam mouere ſolemus. Verùm vbi iam ſeroſus humor per corporis ambitum diuagatur, ſolùm habet locum prædictum auxilium, non ante, ne idem contingat ac ex balneis intempeſtiuis damnum. Fugiēdum etiam eſt in hoc caſu ab his, quæ veſicæ adhibita aliquando prodeſſe ſolent, cùm potiùs moleſtiam quàm beneficium afferre queant: ſatius enim erit eo tempore, dorſo adhibere fomenta & inunctiones ex *oleo de tabaco, aut decocto eius, parietariæ, cœparum & porrorum, quibus addere oportet cantharidum* ℈. 2. Sed confert inſuper ad eādem indicationem complendam & rurſus gratia mitigationis ſymptomatum, cucurbitis vti diuerſis corporis partibus adhibitis, maximè cum ſcarificatione: tum vt aquam à fontibus caloris, & membris præcipuis diſtrahant: tum verò vt ſymptomati alicui ſubueniant, vt ſomno (cuius ratione eiſdem & oxyrrhodinis vti oportebit) ſcapulis affixis & brachijs, aut gratia ſingultus dorſo & ventri, facta inſuper inunctione ex oleo naphtæ, angelicæ, chamæmeli, theriacæ, & reliquorum, quæ vim habent digerendi. Quibus factis, ſperandum eſt, Deo fauente, malum ſubſidere: quo tempore deueniendum eſt iterum ad ea quæ incidendo proſunt, addito prædictis oxymelite, & dorſo fomentis ex ſpongia aut veſica cum aceto ſquillitico, vel de radice cucurbitæ ſylueſtris, vel emplaſtro ex ſquilla, oleo liliorum, aut ex vrtica, apio, petroſelino, althæa, ſtercore bouino cum melle, & reliquis huius naturæ, quæ ſufficere videntur in re abdita & nouiter tractata.

De ea ſuppreſſione, quæ fit veſica affecta.

SI veſica per primogeneam affectionem patiente vrina ſupprimatur, multis profecto modis id poſſe fieri ſcimus: vtcumque tamen fiat veſica affecta, vera iſchuria iure optimo appellatur, quæ diſtenta præ A copia vrinæ veſica à ſuperioribus cauſis diſtinguitur. Sed vt modos ac naturam huius ſuppreſſionis exactè expendas, ſcito tria neceſſariò prærequiri ad vrinę expulſionem legitimam. Primum eſt veſicæ ſenſus, quo pondus, grauitatemue, aut quamuis aliam moleſtiam percipiat animal, qua ad excernendum excitetur facultas, cui id munus incumbit. Secundum robur & integritas facultatum huic muneri ſeruientium. Tertium verò & vltimum, viarum per quas vrina exeat, expeditio et liber exitus. Quo fit vt quouis horum deficiente, neceſſum ſit vrinam non reddi: ſic profectò ob ſenſus defectum, reſoluto nimirum neruo ſenſifico à lumbis & oſſe ſacro deſcendente, per quem vrinæ morſum, molem, & pondus ſentiens veſica, excita- B tur ad hanc naturalem & inuoluntariam vrinæ excretionem (licet Galen. contrarium videatus ſtatuere: nam intelligendum eſt de reſolutione ori eius, quæ non ſuppreſſionem ſed fluorem nata eſt efficere) ipſam detineri contingit, vt in paralyſim inferiorum partium corporis patientibus non rarò conſpicimus. Nam vbi nullus aderit pōderis ſenſus, qui animal ad expellendum excitet, proculdubio potentia omnino otiabitur, ac ex conſequenti vrinam non reddet, vt delirantibus frequenter contingere cernimus.

Supprimitur etiam deficiente naturali potentia excretrice eiuſdem veſicæ, cui munus eſt, vt ſeſe comprimens tranſuerſarum fibrarum adminiculo, & ocian tibus atque laxatis obliquis & rectis vrinam pellat: C quæ ſanè imbecillis facta id munus non exequitur, & ex conſequenti vrina non redditur. Cui cauſæ reduci poteſt nimia veſicæ extenſio ab immodica vrinę copia vltra modum & tempus retenta. Repleta enim tenſaque veſica, quantum ipſa diſtenditur, tantum meatus eius arctior anguſtiorque euadit, & ipſa veſica impotens deinceps ad ſeſe contrahendum, vt contingit his qui vrgentibus negocijs vel conuiuio occupati meiere nequeunt, aut diu obliuiſcuntur. Huic etiam cauſæ accedit reſolutio muſculorum abdominis, quibus excernendi munus pari ratione incumbit: quo fit vt ipſis reſolutis, cùm veſica non ſatis comprimi poſſit, vrina quoque non reddatur. Cum hoc tamen arbitror hanc ſolam cauſam non ſufficere vri- D nam continere: nam prædictos muſculos non fabrefecit natura vt vrinam excernant, ſed vt excretionē perficiant, inceptam tamen à facultate naturali: & ob id arbitrandum eſt, vrinam non ſupprimi horum vitio omnino, ſed non reddi omnino manente ſemper in veſica aliqua eius portione, ita vt veſica indigeat ad integram excretionem eorum muſculorum adminiculo, nō quidem ad excretionem ſimpliciter. Supprimitur inſuper vrina ab emortua ſecernente facultate, non vt in paralyſi, vt dictum eſt, ſed vt in acutiſſimis non rarò contingit febribus: quemadmodū dixerat Hippocr. lib. de Coacis non longe à principio, hæc ſcribens verba: *Ex perfrigeratione intercepta vrina, peſſimum*. Cuius rei gratia ſciendum eſt in his E morbis duobus modis vrinam poſſe ſupprimi: vno in criticis iudicationibus, in rigore & frigore aluo & vrina ſuppreſſis, quæ ſalutem potius (ſi ſalutaria præceſſerunt ſigna) quam mortis præludium exiſtunt: altero verò emortuo calore veſicæ, & perfrigerato neruo qui in veſicam diſtribuitur: quippe huiuſmodi vrinæ ſuppreſſio non prodit, quia incendio abſumatur ſerum, aut non trahatur ob renum infirmitatem, aut non exeat propter obſtructionem à calculo, grumo, carumcula & ſimilibus, aut eò quòd ſurſum refluat contracto intus calore, & motionem criticam aggrediente: quippe hæc ſine periculo manifeſto ſunt (licet aliquando abſceſſum ad partes ſuperiores commonſtrent, aut recurſum ad principalia, quod periculo nō caret) ſed prodit ab extinctione innati caloris facto ab extraneo calore (ſicut aliquando ab externa frigiditate) febrili & maligno, quæ per refrigerationem

nata

nata eſt inferre. Calor enim & conſumit & conſumitur ſubtracto humido, quod eſt caloris ſubiectum, & ob id calor febrilis ſpiritus inchoat, refrigeratio verò ſuccreſcēs perficit: quam ſanè frigiditatis noxam prima omnium percipit veſica ob lapſum proportionalem, cuius calor facilè à frigore extingui poteſt: nam eſt in patiente veſica duplex diſpoſitio, & in agente duplex vis, calor nimirum & frigiditas. Quo fit vt non excernat perfrigerata, quia vel neruus ſenſificus amplius non ſentit extincto calore, vel quia veſica ſeſe colligere nequit emortua facultate excretrice: quippe in phreniticis alia ratione ſupprimitur, vt dictum antea eſt. Cum hoc tamen ſciendum eſt, ex hac eadem cauſa inuoluntarie aliquando fluere vrinam, vt in his qui morti proximi ſunt, differentiæ tamen ratio conſtabit cap. de vrinæ incontinentia.

Vltimò tamen ſupprimitur vrina vitio meatus vrinarij, quod ſanè vitium multiplex eſſe poteſt: nam aliquando muſculus veſicam claudens adeò conuulſione comprimitur, vt etiam ſi veſica mille modis expellere conetur, nequaquam tamen excernere poſſit: item meatus obturatur, vel ab humoribus craſſis, à ſanguinis grumo, à pure, à tuberculo, aut tumore quouis præter naturam, à carne ſupercreſcente, caruncula, verruca aut cicatrice, vel vltimò à lapide veſicæ ipſum meatum iuxta collum veſicę obturante: qui ſanè omnes ſunt modi, quibus in veſica contingit vrinam ſupprimi, quod ad vnguem noſſe & cuiuſque cauſam diſtinguere opus erit, vt cuique proficuum auxilium adhibere poſſimus. Nec obliuioni tradendum eſt, per conſenſum vicinorum membrorum adeò veſicam & vrinarium meatum ſolere comprimi, quòd prorſus vrinam non reddat, vt fœminarum pleriſque accidere conſpicimus ob vteri conſortium: cuius vitio (ſiue ex frigiditate externa contrahatur, ſiue ex flatu) non rarò comprimitur veſica & vrina ſupprimitur, ſicut aliquando alui excrementa, quod de alijs partibus pari penſu ſubaudiendum iudico.

Signa cauſarum. Si præſtiterimus ſigna, quibus cauſam diſtinguere cuiuis liceat, conſtabit facilè, quæ interſit differentia cauſarum, quantumuis affectus ſit vnius naturæ. Deficere ſentientem potentiam noſces, primò quia licèt veſica in tumorem eleuetur, eo quòd copioſam contineat vrinam, & tumor in pube appareat, quo diſtinguitur ab ſpuria ſuppreſſione, tamen non exitatur, vt eam reddat, expellatque facultas naturalis, quia cum moleſtiam aut pondus non ſentiat, non gliſcit ad expulſionem: maximè ſi abdominis muſculi pariter reſoluti ſint, tunc enim naturalis potentia, non ſeſe contrahit, neq; animalis conpreſſione iuuat, & ob id nihil excernitur. Quod vitium reſoluta potentia vel ſentiente, vel mouente muſcolis, vel vtraque fieri eſt credendum: nam cùm ſine moleſtia homo non excernit, vrina veſicam, replente, id ſolùm eſſe eſt arbitrādum, maximè ſi cum hoc, alia etiam membra reſolutionem pati comperiamus: qualis nam præfuerit cauſa, haud difficulter noſces ex prægreſſis: ſi vitam laborans egerit intemperatam, nimio potui indulſerit, ſi ab alto ceciderit, ita vt in vertebis ſpinę aliquod ſubſit luxationis damnum. Verùm ſi ob vitium excernentis ipſius veſicæ facultatis vrina ſupprimatur, duobus ſignis id tibi manifeſtum facies: primo ex cauſa, quæ cùm neceſſariò frigida & humida intemperantia futura ſit, impoſſibile eſt eam laborātes non percipere, maximè cùm adſit ignauia & frigiditas vicinarum partium: ſecundo, quia licèt laborans ab vrinæ pondere moleſtetur irriteturque validè, nequit tamen vrinam reddere: quòd ſi conetur muſculis ab dominis id efficere, quàm pauciſſimum emittet, ſi tamen manibus veſicæ regionem compreſſeris, longe maiorem extrahes vrinæ copiam. Sed id etiā venabere ex prægreſſis cauſis quippe ſi laborans in locis degit humidis, diu natationi in frigidis aquis ſeſe dedit,

A vſuſue fuerit frigidiſſimis præſidijs in regione veſicæ gratia alterius mali, facile erit cauſam & morbum noſſe. Cæterum ſi vrina ſuppreſſa ſit muſculi colli veſicæ conuulſione, vrina quidem non reddetur, ſed magna cum violentia naturæ & potentiæ animalis muſculorum abdominis, idque guttatim & cum dolore continuo atque acutiſſimo ipſius colli veſicæ. Quod ſanè faciliùs noſces ex tactu: nam durum apparet perinæum, et partes recti inteſtini dolore etiam coafficiuntur: tandem ſimilis ſuccreſcit dolor, ei qui ex lapide ibidem impacto accidere ſolet: differt tamen quòd in hac cauſa vrina redditur aliquando cōpioſè, lapide ſeparato à veſicæ collo, in conuulſione

B verò nequaquā, nec dolor ceſſat vt in calculo: tandē cathetere aut cādela facta probatione, exacerbatur dolor; & in calculo miteſcit, ſeparato à parte dolēte. Cōuulſionem etiā iudicabis ex cauſa, quæ plenitudo maiori ex parte exiſtit, ex mēſibus aut hæmorrhoidibus ſuppreſſis, ex ictu in ea parte nō probè curato, ex ſoluta vnitate vel punctura, quarū ratione protinus ſanguis miſſus non fuit, aut aliquod acre medicamētum præſtitum fuerat. Verùm ſi ex ore veſicæ occluſo vrina ſupprimatur, idque ab inflammatione, vel quouis alio tumor fiat, facilè noſces tactu, dolore, febre, tumore ſenſibus percepto: ſi tamen à lapide meatum obſtruente fiat, ex ſignis capitis præcedentis noſces, præter id quòd quo maior fuerit, minus obſtrue-

C tur foramen, & quo minor, magis, quia penitiùs in cauitatem ſeſe inſerit: & ob id mihi non placuit eius ſigna iterum referre. Verùm ſanguinis grumus, pituita, aut pus dum id malum efficiunt, ex ante fluxo ſanguine, vel præexiſtente vlcere in veſica noſcuntur facilè, vt Galeno placuit lib. 6. & 1. de locis affect. præceſſit item ictus, caſus, aut percuſſio, & etiam cathetere immiſſo parum vrinæ fluit, & cùm ea ſanguinis ramentum, & inſuper adſunt grauiſſima accidentia cum animi deliquio & reſolutione. Si tamen cùm vrina aliquando pus excreuerit natura, modò tamen ſupprimatur, licebit eam cauſam conijcere, maximè ſi præceſſerit abſceſſus, vlcus, aut vulnus. At ſi turbida vrina aliquando apparuerit, & poſtea ſupprima-

D tur, coniectabile erit, ex craſſis viſcidiſque ſuccis cohiberi, & formem obturari, maximè ſi id ante acta vitæ ratio etiam atteſtetur, vt capite de vrinæ difficultate latius ſcripturus ſum. Quòd ſi harum ſigna non apparuerint, iuxta optimam rationem conijcies verrucam, carunculam, callum, vel ſupercreſcentem carnem adeſſe in vrinario meatu: maximè ſi primo acceſſo difficulter reddatur vrina, poſtea tenuiter, & tandem ſupprimatur: ſed huius rei probationem, candela vel cathetere firmiorem inuenies. Præterquam quòd vrinam, quantumuis proſperè ſucceſſiſſet, aliquando ſubitò ſupprimi contingit, quòd ſpongię modo prædicta caro intumuerit, pituita vel quouis alio ſucco ibidem imbibita, & ob id licèt cathetere aut

E candela aliquomodo excernatur, iterum ſupprimi contingit, ni reſoluentibus auxilijs id ſtudueris exſiccare: qui ſanè euentus fidiſſimum præſtat indicium prædictarum cauſarum: lapidem verò hoc malum efficere, præcedenti capite moſtrauimus. Sæpe etiam multi affectus ſimul complicantur, vt vlcus, calculus, & caruncula, ita etiam ſpecies affectus noſcetur artificioſa coniectura, vel cathetere, aut iunco immiſſo: vt ex eo quod cuſpidi adhæſit, coniectura in ſcientiam euadat.

Curandi ratio. Curandi autem ratio tātum eſt varia futura, quantum cauſarum varietas numeroſa exiſtit. Sed in genere duplex medēdi via proficua apparet: altera quidem quæ ſymptomati ſubueniat, & altera quæ cauſam illidat: namque dum vrina ſuppræſſa eſt et laborātem premit, alienum ab omni ratione videtur, aduerſus cauſam pugnare, ſed vrinæ tantùm excretioni prouidendum erit. Quod profectò fit dilatatis vtcunque

cunque

cunque meatibus, & vijs laxiotibus factis, vt vrina facilius inſtillet, aut aliquo ingenio, cathetere nimirum, candela vel iunco extrahatur. At ſi vitio expultricis facultatis affectio pullulauerit, compreſſione manuum ſupra veſicæ regionem facta, vrinam proijcies: quod etiam facies, ſi facultatis ſentientis impotentia fiat, vel muſculorum abdominis reſolutione: nam hac lege veſicam à plenitudine vrinæ vendicabis, quo deinceps ſecuriùs neceſſarijs præſidijs vti poſſis. Verùm cùm ex vitio meatuum retenta fuerit vrina, vias ipſas latiores reddes fomentis, euaporationibus, inſeſſionibus, aut inunctione ex oleo amygdalarum dulcium, ſeminis lini, chamæmeli, anethi, ſcorpionum, liliorum alborum, oleo etiam nardino, coſtino, irino, & rutaceo, cum butyro vaccino, & adipibus gallinæ, anſeris, & anatis, in perinæo, & iuxta partem pudendam facta: inunges etiam eaſdem partes vnguento dialthææ, vel aragon, aut theriaca. Proſunt et fomenta vel inſeſſiones, ex decocto maluarum, violarum, althææ, fœnugræci, ſeminis lini, meliloti, chamæmeli, anethi, rutæ, artemiſiæ, ſampſuchi, & ſeminum althææ, & maluarum: et facta inſeſſione, vel fomento ex veſica, aut filtro, vel ſpongia locus perfundi debet aliquo ex prædictis oleis calido. Item naturam irritare oportet ad meiendum iniecto modico oleo cæpæ, aut porri, per ſyringam in pudendi caput: item cimicibus confrictis, vel nitro, aut nitri ſpuma ibidem appoſitis, aut facta exteriùs inunctione cum eodem oleo. Quòd ſi neque adhuc his factis, vrinæ quidquam excernatur, iunco, candela, haſtula petroſelini, aut cathetere ſtudendum eſt vias dilatare, quibus ſi quid in via inhæret, auferatur, liberiorque maneat vrinæ exitus. At veſica vrina iam deſtituta, ac laborãte à dolore & moleſtia immuni, iuxta ſuppreſſionis cauſam curationem aggredieris, nequaquam vtens potulentis aut diureticis auxilijs.

i ex imcillitate odeatcu tio.

Si igitur excernentis facultatis vitio et impotentia vrina non redditur, quòd veſica frigiditate præter naturam ſit affecta, poſt extractam vrinam, quàm citiſſime corpus purgabis medicamẽtis, quæ frigidos ſuccos educere poſſint, vt infuſo agarici cum ſyrupo ex infuſionibus, expreſſione ſeminis carthami, aut infuſo foliorum ſenæ cum ſyrupo ex infuſionibus: nec minoris momenti eſt terebinthinæ vſus. Quo facto, eam vitæ rationem inſtitues, quæ modicè calfaciendi & exſiccandi vires habeat, potum inſtituens ex decocto ligni guayaci cum liquiritia, radicis chinæ, ſaſſafraſe, aut ſarſæ parillæ. Quo facto frequẽtiùs vteris inſeſſionibus, aut fomẽtis prædictis vel vnguento, q. ℞. *olei nardini, coſtini & rutacei, anã ℥. I. olei ſcorpionum ℥. ß. maſtichis, florum ſtœchados, anã ʒ. 2. caſtorei ʒ. I. ſagapeni & bdellij, anã ʒ. ß. diſſoluantur gummi in vino albo, & addita cera fiat vnguentum*: item vnguẽto agrippæ, vel comitiſſæ, quæ mirum in modum prodeſſe ſolent. Eundem quoque vſum præſtat oleum de pipere, de cinnamomo, de cariophyllis, de belzoino & de theriaca, vel cum aqua vitæ, vel ipſa ſola per ſe. Calorem etiam reuocat cucurbita cum multa flãma eiſdem partibus affixa, vel cataplaſma impoſitũ ex farina fœnugræci, pulueribus chamæmeli, anethi, ſeminis rutæ, baccarum lauri, ſtercore caprino, & vino dulci, ac melle.

ex ſens defeu aut re lutione uſculom fiat ppreſſio

Verùm ſi ex ſenſus defectu aut muſculorum, abdominis reſolutione veſica vrinam reddere nequeat, præterquam quòd vtile eſt ſenſum excitare immiſſo in pudendi caput aliquo ex prædictis pharmacis, omni arte curandum eſt, ijs quæ ſtupefactos ſenſus excitant vti, & præmiſſa purgatione, humiditatem in eiſdem partibus exſiccare & ebibere opus erit, oleo de caſtoreo, de belzoino, oleo vulpino, oleo vetuſtiſſimo cum ambra, oleo de pipere, petroleo, & vnguentis ex eiſdem factis, cũ ſagapeno & opopanaco. Prætereà aqua vitæ fouere partes oportebit, aut decocto ex ligno guaiaco, vel vino ex eius decoctione, cum cinnamomo, ſaluia & ruta: prodeſt etiam inungere vniuerſam veſicæ regionem ſanguine vulpis calido. ꝓdeſt & cataplaſma ex pulueribus prædictis cũ aqua vitæ & melle. Cæterum ſi locum conceſſerit affectionis vrgentia, balneis ſulphureis, aut ſudationibus ex ligno guaiaco, vel radicæ chinæ vtendum erit. Quòd ſi his adhuc malum non ceſſerit, ſed vrina paulatim cohibeatur, fontanellam altero crurum aperies, qua quod pituitoſum ac humidum eſt, tàm in hac cauſa quàm in veſicæ imbecillitate, ſenſim & paulatim ſpiret: quo facto, dorſum prædictis oleis interim vngere opus erit, & ſedi adhibere artemiſiæ folia, cum myrrha & aqua vitæ trita: prætereà fouenda pars eſt decocto origani, thymi, anethi & centaureæ cum oleo rutaceo, & de caſtoreo, addita aqua vitæ.

Si ex ſanguinis grumo ſupprimatur.

Quòd ſi ſanguis concretus meatus obturauerit, his vtendum eſt medicamẽtis, quæ lapidem comminuere poſſe diximus pręcedenti capite. Habet tamen hoc proprium & peculiare huiuſmodi cauſa, quòd ſemper aliquid calidorum pharmacorũ ſibi commiſceri deſideret: quippe nõ ſat eſt tenuia, acida, acria, aut humore multo inundantia porrigere, ni caliditatis aliquid obtinuerint. Quapropter his qualitatibus prædita medicamenta, idonea ſunt grumo diſſoluendo, vt caliditate fundatur quod concretum exiſtit: cuius naturæ ſunt oxymel potui datum, maximè confectum decocto artemiſiæ, rubi, & betæ, & earundem herbarum ſucci, cum leporis aut hædi coagulo, admixto aceto mulſo. Tandem his omnibus admiſcebis, quæ vim habeant alexipharmacam, accidentium & ipſius ſanguinis concreti gratia: ſic theriacam admiſcebis, aut mithridatium, aut conſeruam ex acido limonum ſucco confectam cum lapide bezoar et electuario de gẽmis. Item cordi præſtabis quæ poſſint vires roborare, vt vnguentum naphtæ cum pulueribus diamargaritonis frigidi, aut vinum calidum cum cariophyllis, diambra, & diamuſco.

Si ex pure concreto fiat ſuppreſſio.

Cùm purulenta excretio adeo copioſa, craſſa, ac viſcida profluit, vt impactum eius nonnihil ibidem immoretur vrinam cohibens, tunc quidem ea auxilia adhibenda ſunt quæ abſtergendi vires ſortiantur, maximè ſi eis miſcueris quæ tenuandi vim habeant, velut eſt aqua hordei cum melle, ſaccharo roſaceo, vel decoctum lentium cum melle: item ſtillatitia aqua ex hordeo, terebinthina, & ſaccharo. Idem etiã præſtat aqua lactis, aut ſtillatitia ex eadem aqua, ſi priùs in ea incoxeris ſaccharum, mel, alumen, & cortices hordei & lentium. Sed ſic affectis ſingulis diebus bibendum dabis lac ſeminum frigidorum maiorum cum ſaccharo. Et pari prorſus methodo incedes, ſi pituitam conſtiterit vrinam ſupprimere, hoc vno adſeruato, quòd in hoc caſu purgare per aluum corpus vniuerſum priùs oportet, aut membrum cuius occaſione pituita conſcendit ad veſicam, aut per vomitum ſi ventriculus cauſam præſtiterit. Nec minoris momenti fore arbitror corpus decocto radicis chinæ ſudare, ac ſæpius eius aquam bibere.

Si ex lapide ſuppreſſio fiat.

Multis profectò modis, lapide vel à renibus excreto, vel in veſica ipſa genito, vrinam ſupprimi compeſrimus: nam primo aut lapis ſeſe inſerit ipſum pudendi foramen, prætergrediens oſculum veſicæ: quo tempore curandum eſt, primò Hippocratis conſilio vti, qui lib. de Coacis ſcribit: *Calculoſi ita figurati, vt ne lapis in meatum vrinarium procidat, facilè meiũt*. Quippe experimento comperimus duplici corporis figura, lapidem à veſicæ collo dimoueri: vna plurimũ inflexo corpore, qua calculus ſeponitur in albumem veſicæ, & mox vrina in decliue poſita in fiſtulam ſubit vrinariam: altera verò dum corpus ſupinè poſitũ, ſublatis femoribus & clunibus concutitur, quo in aduerſam ſpinæ ciuiratem calculus relabatur. Quod ſi ex debilitate veſicæ vrina ſupprimatur, decliue ſit laboran-

borantis corpus, quo veſicæ ceruix decliuis etiam & prona ſit. Quo facto ferramento vnco per canale pudendi immiſſo, ipſum extrahere conandum eſt: aut ſi id fieri videatur perdifficile, ſaltem manibus frangere, vel ferramento forcipis figura facto, quo compreſſo lapide, facilè frangi contingit. Verùm ſi id fomentis, vnctionibus, & euaporationibus, extrahere nequeas, curabis ipſum in veſicam iterum immittere, cathetere, vel quouis alio inſtrumento, ne laborãs ſuppreſſione periclitetur. At ſi lapis paruus ſit, cæterum qui oſculum veſicæ non poſſit permeare, id cognoſces quod omnino ſuppreſſa ſit vrina, quia totam cauitatem ingreſſus totam obſtruit, quo tempore curandum eſt quouis inſtrumento ab ore veſicæ ſeiungere. Si tamen lapis grandior ſit (quod noſces, quia cùm omnino non ſe poſſit in os veſicæ inſinuare, non ex toto vrina ſupprimitur, ſed ſemper aliquid excernitur, licèt cum difficultate) poſt quam ipſum remoueris, ſtatuẽdum tibi eſt quod Galen. ſcripſit lib. de renum affect. dignotione, nimirum certiſſimum eſſe, nullum reperiri in arte auxilium, quo ſuppreſſio ex hac cauſa contracta radicitus curari poſſit, præter operationem manualem. Nam licet à pleriſque authorum curandi ratio in hac cauſa ſita ſit in lapidis comminutione, neque tutò, neque facilè, & vt certiùs loquar, nunquam id ars noſtra conſequetur: non facilè, quia diſſita eſt veſica à locis per quæ deuorantur medicamenta: quo fit vt antequam lapidem pertingant, in itineris medio omnem vim & efficaciam amittant: non quidem tutò, quia vehementis naturæ eſſe oportet medicamenta lapidem frangentia, quorum efficaciam neque partes per quas deferuntur, neque rurſus veſica cùm membranoſa ſit, citra grauiſſimam noxam perferre poterunt, modò per ſyringam in veſicam ipſam immittas, modò deuoranda porrigas. Quæ tamen, etiam ſi citra hæc damna ingerantur, nunquam viſa ſunt lapidem fregiſſe, quòd eorum vires conterat vrinalis ſubſtantia. Id tamen ſupereſt conſilij, ſcilicet dum lapis nondum omnino concretus eſt, ea ex vſu fore, dum tenuium exiſtunt partium & incidentia, atque attenuantia ſunt, qualia adduximus præcedenti capite: dum verò induruit, ſatius eſt ad operationem manualem peruenire, quàm fruſtra tentare, quæ aut profutura non ſunt, aut maius damnum allatura, cuius rei prouidentiam adduximus pręcedenti capite. Interim tamen dum apertio fit, præcauendum eſt ne nimium creſcat lapis, vomitibus, purgationibus, & moderatiſſima victus & vitæ inſtitutione: item dolorem, teneſmum & vigilias mitigare oportebit, ne vires adeò labantur, vt ſufficere tanto operi non poſſint: quod facies his quæ ſomnum conciliant, & inunctionibus iuxta perinæum mitihatorijs ex oleo de ſemine cucurbitæ aut amygdalarum dulcium, vel ex vnguento cucurbitæ aut roſarum, item ex vnguento ſantalino: præterea per clyſteria ex iure & hordei decocto, oleo amygdalarum dulcium, & ſaccharo. Per pudendum verò ſi fieri poſſit nihil immittes, emolliuntur enim partes colli veſicæ quo faciliùs à lapidis ictibus exulcerantur, licèt primo acceſſu videantur dolores mitigari.

Si ex carne aut callo in cauitate pudẽdi vrina ſupprimatur.

Dum carnis extuberantia, cuiuſuis naturæ ſit, in vrinario ductu adnaſcẽte, ſupprimitur vrina, eadem quoque lege primo ſymptomati ſubueniendũ eſt, tamen depoſita vrinæ copia prædictis auxilijs, longe diuerſa ratione aperit, deſiderari. Namque ſolùm ea auxilia huic obſtructioni proficua fore conſtat, quæ carunculam perforandi, & carnes exedendi vires habent: præmiſſa tamen medicamentorum copia, quæ emolliendi et laxandi carnem et carunculam ipſam, dilatandique partes efficaciam ſortiantur, per inſeſſiones, fomenta, inunctiones & emplaſtra. Quibus factis, tentare conuenit haſtulas petroſelini, maluarum, aut iunci per pudendi canale ad veſicæ vſque cauitatem immittere, quibus caro aut caruncula, ſi fieri poteſt, perforetur. Quòd ſi ob duritiẽ fieri nequeat, immittenda leuiter eſt candela cerea (cauendum tamen ne eius aliquid intus excidat) quod ſi ita res ceſſerit, vt caro rumpatur, quod ex ſalta & candelæ noua portione ingreſſa cognoſces, maiorem te exiſtima huius negotij feciſſe partem. Cæterum ſi candela non ſatis fuit, conficiẽda eſt virgula plumbea, qua iterum conari oportet carnem dirumpere: ac ſi hæc non profuerit argenteo cathetere vtendum eſt, donec caro paulatim & leniter perforetur. Sedato tamen ſanguinis fluore, ſi quis fuerit, & relicta ibidem per diẽ cerea candela, aut petroſelini haſtula, poſtea extracta curioſè eſt inſpicienda, qua in parte ſit contuſa & compreſſa (nam pars perforata, ad ſimilitudinem nerui aut cordæ cuiuſdam, candelam ſolet cingere & excauare) circa quam eſt obducendum medicamentum huic muneri proficuum, exſiccans nimirum & erodens, quod carnem depopuletur & exedat, qualia ſunt ex metallicis & mineralibus plura. Cæterum quia periculum eſt, ne etiam ſana caro aliquid ab huiuſmodi patiatur, ob id miſcere atque alterare ea opus erit, & etiam accipienda eſt priùs menſura loci patientis per ceream candelam, & qua parte (vt dictum eſt) candela ipſa ſanguine aut pure maculata apparuerit, eadem profundo foramine excauanda eſt, atque in foramen immittendum cauſticum medicamentum, vt qua parte candela ſignata fuit ex rupta carne, in eandem medicamentum immittatur. Verùm quia in rebus dubijs & periculo plenis, ſatius eſt expertis vti, quam intrepidè noua experiri, placuit ea ſcribere, quæ experimento fidiſſimo probata comperimus. Primum ex vſu eſt illud quod conficitur ex calce & lithargyrio, quod mirũ in modum primo acceſſu prodeſſe ſolet: poſtea verò tranſactis aliquibus diebus ex vſu eſt illud, quo ſæpe & tutò vtebatur Luſitanus quidam in hac re peritus, non ſine magna omnium admiratione. Quod ſane ℞. *æruginis, auripigmenti, vitrioli, aluminis rupei, ſingulorum ℥. 2. perfuſa acerrimo aceto, inter duos marmoreos lapides ducantur accuratiſſimè, redactaque in leuorem tenuiſſimum exponantur ſoli caniculari, exſiccatus puluis rurſus aceto affuſo ducendus ac læuigandus eſt, ſimiliterque ſoli exponendus, id quod octo aut nouem dierum curriculis facere eſt neceſſum donec partium ſumma tenuitate acquiſita, omnem prorſus acrimoniam atq; mordacitatem amiſerint:* namque valida medicamẽta ex aceto diebus plurimis contrita, morſu quidem & acrimonia facilè orbantur, vires tamen non amittũt. *Confecto itaque puluere, accipito argenti ſpumæ, quod lithargyros appellatur ℥. 2. olei roſacei ℥. 4. quibus per cocturam ad emplaſtri conſiſtentiam redactis, illius ℥. 2. permiſceto cum pari portione prædicti pulueris, aut minori, ſi corpus fuerit imbecillum, vel acriori ſenſu præditum.* Poteris inſuper conficere *ex prædicto puluere aliud veluti linimentum cum modico olei amygdalarum dulcium aut de ſeminibus cucurbitæ, cum modiciſſima cera, ita vt fiat linimentum, ſed admiſcere oportet pulueris ʒ. 1. cum ℥. 4. olei prædicti & ʒ. 2. cecæ albæ puriſſimæ.* Et tandem ipſum poteris efficacius aut remiſſius efficere, quantum perſenſeris mollius, aut cũ mordicatione ſuum munus exequi. Atq; ob id & hac ratione admixtum arbitror eſſe id vnguentum, quo vtitur peritus quidam Italus, Auguſtinus de Alaba nuncupatus, quo mirum in modum carunculas & quaſuis alias excreſcentias citra dolorem & moleſtiã extirpare comperimus: quinimo ſæpe vlcerum ipſius pudendi dolorem & cruciatum leuat, eodem linimẽto intincta candela, quam circundat linteolo tenuiſſimo à principio ad cuſpidem, & ſuper linteo vniuerſo vnguentum illinit efficacius aut mitius, prout neceſſitas ſedandi dolorem aut erodendi carnem ſeſe offert. Cæterum vnguentum arbitramur eſſe idem

magis

magis minuſue oleo & cera admixtam: addit profectò vt cenſeo, pompholygis præparati nonnihil, & hac lege non opus eſt excauare candelam, quo vnguentum excipiat, ſed per vniuerſam illinire. Quòd ſi ex lue Gallica & virulenta gonorrhœa hæc mala in pene & veſica ſuboriantur, copioſiora præſidia reperies libro de morbo Gallico capite de virulenta gonorrhœa.

CAPVT XIII.

De vrinæ ſtillicidio & ardore.

ALterum ſymptoma quod veſicæ in ipſo meiendi munere accidere ſcimus, in diminuta eiuſdem actione ſitum, ſtillicidium vrinæ Medici appellant, (& nonnulli eiuſdem ardorem) eo quòd guttatim parum & frequenter vrina excernatur, idque cum calore, conatu ac vi, & nonnunquam cum dolore. Eſt ſanè affectio teneſmo ſimillima, cùm parũ in ea excernatur, licèt vehementer id nitatur laborans. Neque ob id credendum eſt, ſimilem eſſe hanc affectionem ei, quam difficultatem nuncupamus: nam in ſtillicidio, licèt dolor, ardor, ac vehemens in meiendo conatus adſint, parum vrinæ aut nihil excernitur; at in difficultate, etiamſi hæc eadem accidentia comperiamus, vrina tamen non guttatim, ſed confertim & copioſè excernitur. Quod quidem malum ſolius veſicæ ſymptoma eſſe aſſeuerat iure optimo Galen. lib. 6. de locis, licèt viarum etiam vitio prodire poſſit (dimitto hac in parte criticam ſtranguriam ſeu vrinæ ſtillicidium, cuius meminerat Hippocrat. lib. 1. popul. par. 1. text. 41. quòd in hac acres humores per renes ab vniuerſo corpore expurgentur item abſceſſum ſtranguerioſum, cuius etiam prædicto non diſſimilis meminit. 3. popul. part. 1.) attinens ad immoderatum excretricis facultatis irritamentũ, etiamſi excretio ſua natura diminuta ſit, quòd parũ aut nihil permittatur vrina in veſica immorari, et ob id, vt guttatim congeritur, ita guttatim & diminutè excernitur. Neque huic ſententiæ aduerſatur Galen. lib. de diſt. ſymptom. & 3. de cauſis capit. 2. ſtatuens ſymptoma hoc ſitum eſſe in genere excretorum immodicè, atque inſequi deprauatum motum excretricis veſicæ facultatis: nam aliud eſt facultatem, validè irritari & immodicè excernere in modo & conatu, aliud verò immodicum eſſe quod excernitur. Sic enim in hoc ſymptomate ipſa facultas immoderatè excitatur ad expellendum, & frequentiſſimè expellit, & ob id ad immodicè excreta reduxit Galen. cæterum quia id quod excernitur eſt quàm parciſſimum, ob id ad diminutam excretionem quantumuis validè excitetur facultas, iure optimo reduximus. Scio tamen non defuturos qui ad deprauatam veſicæ actionẽ id pertinere ſtatuant, quod mihi profectò mirum nõ videtur: nam prout quiſque hoc vel illo modo conſiderat prædictum ſymptoma, ſic profectò ad hoc vel illud genus facilè poterit reducere.

Cauſæ. Habet hoc mali genus cauſas (vt Galen. ſcripſerat lib. 6. de locis cap. 4. & 3. aphoriſ. 1. 6. & 25. & 5. 58. & 7. 48.) in vniuerſum duas: quarum prima iterum in tres cauſas diſſecta eſt: vna cùm vrina ipſius acris exiſtit & mordax, ſecunda cùm ex acrium & mordacium humorum adhæſu contracta eſt mordacitas, et tertia ex ardore (vt Barbari fatentur, quorum nonnulli eam affectionem, ardorem nuncupatunt) cùm videlicet viæ vrinæ exſiccatæ, ab eo humore deſtituantur, quem gignit natura in adenoſis caruncluis, quas velut duas glandulas ad ceruicem veſicæ, lentum ſed non craſſum gignentes humorem, appoſuit, quo mãſuetior reddatur adhuc naturalis vrina. Qui ſanè humor exſiccatur, vel ex nimia & frequenti ve-

A nere, vt ex Gal. conſtat 14. de vſu part. vel ex nimia ariditate et macie corporis. Proficiſcitur etiam ex inflammatione prædictarum glandularum, maximè exeunte ſanie, vel ex hæmorrhoidibus etiam inflammatis: item ob ſeminis calorem & potiſſimum ſeroſæ illius ſubſtantiæ cauſa, & tunc coitum præcedere ſolet retentio, dum corrumpitur, vnde puris reiectio, pudendi mador & erectio ſuccreſcunt, vel propter infectæ mulieris vitium, quod contactu contrahitur, idque potiſſimum cùm quis ſemẽ iam commotum retinet. Præterquam quòd ſola vrina naturalis, vbi prædictæ partes exſiccantur immodica venere, ſufficiens eſt prædictum effectum gignere, quia acriùs

B mordet ob defectum humiditatis naturalis prohibẽtis prædictam mordicationem. Secunda verò cauſa eſt retentricis facultatis impotentia, cùm videlicet grauata, & ſi pauca etiam vrina ſit, eam confeſtim pellit, antequam coaceruetur, haud ſecus atque inteſtina alimẽtum nondum mutatum in lienteria. Sed in harum cauſarum prima & ſecunda, non patitur veſica primario & proprio affectu, ſed vitio aliarum partium: in tertia verò per primogeneam affectionẽ. Verùm has cauſas mille occaſionibus ſuccreſcere eſt coniectandum: primò quidem ex iecoris vel totius corporis calida intemperie, quæ nitroſam generat, aut genitam talem reddit vrinam & mordacem ac ichoroſam: qua dilabente in veſicam, rationi conſonum eſt, eam frequenter excitare ad excernendum.

C Fit etiam acris et mordax, ex adhæſu biliosi aut acris humoris, vel nitroſi ſucci, quos generat calida & ſicca intemperie (quantumuis in Gal. litera lib. 3. aphor. com. 16. ſcriptum reperiatur, præter ſiccam & calidam inſuper et humidam: arbitrandum eſt enim codicem eſſe mendoſum, & intellixiſſe ſiccam) quibus in veſicam conſcendentibus, mirum non eſt ſi ſtranguria ſuboriatur. Quos etiam humores autumnalibus tẽporis ſuccreſcere, atq; prædictũ affectum concitare duplici nomine comperimus: tũ ob temporis inæqualitatem, qua partes redduntur imbecilles: tum etiam quia autumni tempore, quo frequentiùs hanc affectionem comperimus, copioſior fit acrium & vitioſorum humorum prouentus, vt Galen. refert. 6.

D aphor. 55. & 3. com. 9. dicens: *Autumnus morbis, qui ex corruptione fiunt, aſſimilatur: nam cum bilioſi & exuſti humores cæteriq; vitioſi in æſtate geniti liberè diſflari non poſſint, vt in æſtate, intrò verſi ad interiora viſcera hos grauiores affectus gignunt.* Puris etiam aut purulenti ſeminis mictio frequentiſſimè prædictum affectum gignere comperimus. Preterea vrina efficiter mordax & acrior, cum pituitoſus ſimul atque ſalſus humor in veſicam conſcendit: quippe ex viſciditate adhæret fixiùs tunicis veſicæ, & ob ſalſuginem à bile vel nitroſo humore contractam, efficaciùs mordet, & maiori impetu ſtillicidium mouet. Quæ ſanè cauſa cũ frequentior ſit, diligẽtiùs venit expendẽda:

E nam & caput & ventriculus & corpus vniuerſum in veſicam, dum malè afficiuntur, crudos ſuccos immittunt, ſalſugine hac inſignitos. Conſiderabis tamen (quod cap. de dyſenteria aduertimus) an pituita ſalſa efficiatur per putredinem, an ſeri aduſti admiſtione, vel ex adhæſu pauci amari, quippe id ad curationem maioris eſt momenti, quam primo acceſſu videri poſſit. Vltimò tamen prædicta affectio ſuccreſcit ex veſicæ vel ceruicis eius vlcere vel calculo, cui in veſica exiſtenti ardor ſemper comes eſt, cui cauſæ accedit etiam vicinorum membrorum conſenſu poſſe lædi, vt vtero, recto inteſtino inflammatis aut aliter affectis, vel intemperatis. Sic enim prægnantibus accidit, quibus ob vterum creſcentem veſicamque comprimentem, vrina ſtillatim profluit non rarò, ſicut in teneſmo & inteſtinorum uitijs. Nam ex inflammatione prædictarum partium, uel quouis alio tumore, contingit dupliciter fieri: quippe affinita-

te & vicinia, veſica ſit affectionis particeps: aut intumeſcentibus his duabus particulis comprimitur, ſicut & prægnantibus accidit, cum fœtus eſt grandior. Dimitto etiam lapidem, carunculam, aut carnem ſupercreſcentem in collo veſicæ, aut pudendi via, quibus aliquando intercipitur meiendi actus, nonnunquam verò & vrina guttatim profluit. Altera autem cauſa, quæ primogenea eſt & propria veſicæ, ab eius intemperie originem ducit, ſita quidem in impotentia retentricis facultatis veſicæ ipſius. Cuius doctrinæ gratia ſciendum eſt, veſicæ interiorem membranam contextam eſſe varijs fibrarum ſortibus, quas dum intendit, vrinam continet, et ſi ſolùm tranſuerſis operetur, exprimit. Præterea in veſicæ collo muſculus adeſt, cui incumbit vrinæ meatum eouſque claudere, quouſque animal meiere velit, ex pondere vel acrimonia vrinæ laceſſitum: nam antea (cùm ſenſus & appetitus moueant animal) licèt velit, non tamen meiere poterit. Huic etiam muſculo incumbit, ipſam vrinam permittere fluere, idque voluntariè (licèt actus meiendi ſit naturalis à veſicæ vi expellente factus) vel cùm malè afficitur, inuoluntariè, vt paulò inferiùs latiùs ſcripturus ſum. His habitis, cùm facultas continens in veſicæ fibris ſita, ob aliquod intemperamẽtum languidior facta eſt, tunc quidem vt guttatim admittit vrinam ab vreteribus, ita prorſus guttatim ipſam expellit. Contingit autem hoc malum frequentiùs veſicæ, ex aliqua occaſione refrigeratæ, vt dum Auſtrales venti, vt Galen. aduertit. 3. aphor. nimium perflant & permeant ad intima, maximè ſi præſit ſimul aliqua humiditas, quibus reſolui videtur veſica, namque nequeuntibus his fibris præ laxitate vrinam continere, protinus exciditur & guttatim profluit. Itaque in prima cauſa expellens facultas ſupra modum & ante tempus excitatur, in hac verò retentrix languida parum operatur: vtcunque tamen ſit, quod excernitur minutiſſimum eſt, & ab eo excretionis modo affectio denominationem ſumit.

Cauſa. Vt affectus innoteſcat, ſignis opus non habemus, cùm de ſe notiſſimus exiſtat, ea tamen nobis neceſſaria ſunt, vt cauſas noſſe & diſtinguere poſſimus. Sic prodire ex acrimonia vrinæ, vtcunque acrimonia contracta ſit, facilè noſces ex dolore, teneſmo, & moleſtia: vrina enim delabente vltra modum naturæ conſuetum, aut ſupra partem exeſam, exulceratam, vel phlegmone oppreſſam, nequit citra dolorem excerni: quippe actiones quæ in noſtro ſitæ ſunt arbitrio, ſi doloroſæ extiterint facilè cohibemus, vt videre eſt in parua pleuriticorum reſpiratione, quæ ob id parua efficitur (licèt maiorem calor adauctus prærequirat) quia præ dolore nequit animal thoracem diſtendere quantùm neceſſitas expoſtulat. Atqui cùm meiendi actus quodammodo ſit voluntarius, & ob adductas cauſas nequeat in hoc affectu citra dolorẽ fieri, conatur animal eundem cohibere, & rurſus acrimonia vrinæ laceſſitum, iterum excitare, in quibus ſita eſt ſtillicidij ratio. Verùm prædicta accidentia pari ratione prodeunt ex vlcere, tumore præter naturam, aut partis calida intemperie: quod noſces ex ſignis quæ præcedẽtibus capitibus reperies. Quod ſi dolor non adſit, et vrina eodem modo excernatur, credibile eſt ex impotẽtia contentricis facultatis prędictum ſymptoma ſuboriri. Ardoris vrinæ cauſam diſces, ſi præcedentem victus formam aut vitæ modum quæſieris. Quippe nonnunquam fit ex defluxu humorum poſt equitationem longam aut celerem, vel acrium immodicum vſum: at ſi ob hæmorrhoides fuerit, ipſæ monſtrabunt: verùm dum ex ſciſſuris ani vel colli veſicæ ſuboritur, ſolus vrinæ ardor abſque puris effuſione apparebit, ſicut pus copioſum vlcus vitioſius factum. Si tamen poſt coitum, præſertim cum infecta, glandulis inanitis prodeat, monſtrabitur ex pudendi erectione ſine cauſa, & ex red-

A ditione vrinæ cum maximo dolore, profluit etiam ſanies aliquando liuida, vireſcẽs, cum mordicatione in meatu. Diſſidet tamen pudendi erectio in hac affectione, à libidinoſa erectione, quia fit etiam contractio cum dolore, non in neruo cauo, quia ſic erigeretur potiùs quàm inflecteretur, ſed fit hæc erectio ob plenitudinem aut inflammationem vel inanitionem in meatu vrinæ: ex quo prodit, vt qui tunc coitu vtuntur, erecto membro, illis ſciſſura fiat aut vlcus, quo doloroſior & moleſtior efficitur.

Diſces tamen ex interrogatione anteactæ vitæ, qualis præceſſerit occaſio, aut pręſit adhuc cauſa quę affectum concitet, vt non ſolùm curare diſcas, ſed & præ cauere: nam grauiſſimus eſt affectus, & vt Areteus refert lib. 2. diuturnarum cap. 4. (quippe ſæpiſſi- B mè in lapidem veſicæ commigraſſe viſum eſt, præſertim cùm vita crapulis dedita cruditates gignit) pręter id quòd nullus veſicæ affectus placidus eſt, qui acutus exiſtit inflammatione, vulnere, conuulſione, et febribus immedicabilibus, interficit: vlcus verò, abceſſus, reſolutio, aut lapis magnus tolli nequeunt. Quæ ſanè omnia grauiora difficilioraque exiſtunt in ſenibus quàm in reliquis: nam ſi affectio ex acutis ſit, ob languidum robur citius interimit, ſi ex diutinis, frigidis, & cum frigidis humoribus, tardiùs ſaneſcit & difficiliùs coquitur, et ob id diutius patiuntur, donec contabefacti pereant, nullum à præſidijs ſuſcepantes leuamen, vt Hippoc. docuerat lib. 2. aphoriſm. 40.

C Se iungere ante omnia mihi eſt in animo, quorum ex ſic affectis, non licèt in hoc capite curationem inſtituere: quippe dum per cõſenſum aliarum partium veſica patitur, aut ſi inflammatione, vlcere, lapide, vel abſceſſu, & carne excreſcente à proprio munere deficit, proculdubio præcedentibus capitibus medẽdi ratio quærẽda eſt. Quapropter hac in parte ſolùm de eo ſtillicidio vrinæ, quod ab acrimonia vrinæ ipſius, vel ab impotentia facultatis prodit, agere inſtitui. Sic profectò (præterquam quòd tibi eſt opus ſequentis capitis curationem diligenter, in gratiam huius affectus, legere) dum ob vrinæ mordacitatem & acrimoniam ſtillicidium ſuccreſcit, triplex erit medendi ratio, iuxta trium cauſarum, quibus vrina red- D ditur acrior diuerſitatem. Primò namque ipſamet talis efficitur citra commercium extraneæ ſubſtantiæ, ſed ſolùm ex alimentis & potibus, quæ nimium iecur excalfaciunt, aut ex ipſius iecoris calida intemperie, qua ſeroſa ſubſtantia, quæ ibidem gignitur, acrior ſua natura euadit. Quo tempore vrina in veſicam conſcendente, mordicationem, & irritamentũ infert validum, cui protinus ſubuenies victu, qui eam manſuetiorem et temperatiorem reddat: nam carnibus vtendum erit pullorum, elixis cum lactucis, & ſcariolis, vel cucurbita, ouis ſorbilibus, pane loto: lactucis et ſcariolis elixis cum lacte amygdalarum dulcium: amylo etiam vteris, farre, aut farina hordei cũ iure pulli, vel aqua, butyro, & ſaccharo: prodeſt & E ptiſana, vel ius pulli cum hordeo & ſaccharo violarũ decocto. Potus ſit aqua ſaccharata vel hordeo decocta, aut radicibus bugloſſæ vel ſcorzioneræ: quod ſi corpus ſenile fuerit, aut conſuetudo inueterata, dilutiore vteris vino, non tamen ex toto auferes. Inunges quoque iecoris regionem vnguento ſantalino & roſaceo: dorſum refrigerante Galen. de cucurbita, vel reſumptiuo. Balneis quoq; aquæ dulcis vteris, fugiens ab omni vacuatorio auxilio. Hoc tamen vnum in hac cauſa magni ſolet eſſe momenti, nimirum ea pręſidia adhibere, quæ vrinali humiditati admixta, ipſam reddant mulcebrem & lenem: cuius naturę ſunt emulſiones ſeminis melonum & cucurbitæ, cum aqua maluarum, aut ſeminis earum, extractæ, vel decoctum aut aqua ſtillatitia maluarum, portulacę, ſonchi, & ſimilium, cum ſaccharo aut ſyrupo violarum, papaue-

Curæ ratio.

papaueris, vel de portulaca. Nec parui eſt momenti la-
ctis capræ aut aſinæ vſus, quippe quod & calorē attē-
perat, & vrinā manſuetiorē reddit: valet & ſerapiū de
mucilaginibus, & mucilago ipſa pſyllij & ſeminis cy-
toniorū, cum aqua maluarū & ſaccharo feruefacta.

Verùm ſi vrinæ acrimonia ex pure, bile, aut ſalſa pi-
tuita ſibi admixta ſuccreſcat, longe alia eſt inceden-
dū via (quippe à vitiato ſemine ſi prodeat, cap. de go-
norrhœa reperies curationem) nā ſi à pure ſuboriatur
præter vlceris aut rupti abſceſſus (à quibus ſuboriri po-
teſt) curationē, abſterſione et agglutinatione omni ar-
te vlcus ipſum curabis, & pus quod exit cōtemperare
ſtudebis atque admiſcere, quo minus mordax exeat:
quod facies ijs quæ nuper diximus, & iniecto in veſi-
cā per ſyringā ſero lactis, decocto hordei cum ſaccha-
ro, decocto etiā maluarū & ſeminum althææ & ſyru-
po violarū & roſarū. Inunges etiam veſicę regionem
ac iuxta perinæum oleo amygdalarū dulciū, vel de ſe-
mine cucurbitæ & melonis, de papauere, vnguēto ro-
ſarum aut cucurbitæ, & tandem omni diligentia ſtu-
dendū eſt q̃ citiſſime vlcus ad cicatricem deducere,
vt ſuo loco abunde dictum exiſtit. Cæterū ſi ex acrio-
ri bile aut ſalſa pituita malum oriatur, omni diligētia
curandū eſt humorem imminuere, aliò transferre, &
admiſcere ac attemperare. Sic primò eandem victus
& vitæ rationem inſtitues, quā nuper in prima cauſa-
rum ſcripſimus, & protinus ante omne aliud auxiliū,
leui aliquo pharmaco corpus purgabis, cuius naturæ
eſt caſſia, ſero lactis ſuperbibito, aut māna in eodem
ſero vel aqua hordei & maluarū diquata, item ſyrupus
ex 9. infuſionibus violarum. Verùm quia ſalſa pituita
nō vno modo efficitur, eius generationem primo di-
ligenter inquires, ac iuxta id purgātia hæc aut illa, vel
quæ attemperent porrigere ſtudebis, vt latiùs ſcriptū
reperies cap. de dyſenteria. Quo facto diligenter re-
ſiduū humoris ſtudebis contemperare, & admiſcere
aliquo ex his quæ nuper adduximus, & tādem per al-
uum aut vomitū per vices & interualla purgabis. Cui
vſui pituita ſalſa redundante, ſiue à capite defluat, vt
non rarò aſſolet, ſiue in ventre genita et bile admixta
talis fiat, ſiue ex putredine prodeat, vomitibus bis aut
ſemel in hebdomada factis, curandū eſt ipſam à vijs
conſuetis auertere, et cum hoc paulatim imminuere.
Verùm ſi bilis amarior ſit, diluto rhabarbari in copio-
ſiori aqua maluarum aut violarum, vel lactis aut bor-
raginis, per ventrem bis terue in hebdomade expur-
gabis, porrigens inter vnā & aliam purgationem ali-
quid eorū quæ vrinam contemperare diximus. Quòd
ſi rhabarbari vſus non profuerit, conſeruam ex flo-
ribus violarum cum ſaccharo porriges, aut decoctū
eius ſingulis diebus.

ſaogui r detra- onc.

Quibus factis, in dubium vertere inſtitui, an liceat
aliqua occaſione in hoc malo (ſi febris non adſit, nā
ſi ea ſit, nulli eſt dubium) ſanguinē detrahere. In qua
re docet Hipp. lib. 6. aphor. 36. & 7. 48. vrinæ ſtillici-
diū & difficultatem curare vena poplitis interna ſciſ-
ſa: quæ ſanè ſententia vt dubia eſt, ita periculo non ca-
ret eius præceptū ſequi. Cuius ratione ab dubitare pri-
mo oportet, an in quouis vrinæ ſtillicidio, vel quauis
eius difficultate, liceat ſanguinem mittere: nā ex Hip-
poc. & Gal. prædictis locis videtur cōſtare, ſolùm eſ-
ſe mittendū, vbi ex veſicæ vel partium vicinarum in-
flāmatione prodeunt, ſiquidem docent ex talo debe-
re fieri, & huius etiam ſententiæ ſunt ferè omnes au-
thores. Verū cum hoc ſtatuendū eſt, vbi ex bile acrio-
ri aut ſalſa pituita malum oritur, etiam neceſſum eſſe
ſanguinem detrahere, tum diuerſionis, tum etiam re-
frigerationis gratia. Quo fit vt parcè & partitè, ne vi-
res (quibus in hoc malo laborantes ſummopere opus
habēt) labantur & concidant: nam hoc ſolo terrore,
pleriſq; viſum eſt, nullo modo ſanguinem eſſe mitten-
dū, verùm cum hoc mittendus eſt prædictis rationi-
bus citra vllam dubitationē, parcè & in mali initio.

A Quapropter licèt ab Hipp. dictum ſit ex talo abſolu-
tè eſſe mittendum, non ſemper id venit exequēdum:
ſed in prædictorum ſuccorum redundātia ſemper ex
interna brachij vena, niſi defluxio à capite fiat, nam
tunc ex cephalica commodiùs fiet. Item dū ex veſi-
cæ aut vicinarū partium inflammatione affectio pro-
dit, non ſemper ex talo mittendus ſanguis eſt, ſed pri-
mo inflammationis acceſſu ex brachio, maximè cor-
pore exiſtente pleno: procedente verò morbo, ex talo
deriuationis gratia: dixit tamen Hippocrat. ſolum ex
talo, quia ex ea parte miſſo ſanguine ſolùm vrinæ ſtil-
licidium leuamen ſuſceptat, quod à parte affecta de-
riuatione ſanguis extrahatur: cæterum aliarum in-
dicationum gratia, ab alijs etiam partibus mitti po-
B teſt. Vltimò tamen videndum eſt, dum ex talo ſan-
guis mitti debet, an ſēper ex interna eius vena mittē-
dus ſit: namque non deſunt inter neotericos, qui per
verbum illud Hipp. internam tali venam, intelligant
venas quæ ſunt ſub cute, ad differentiam earum quæ
ſunt in cute, et ſcarificatione ſcindūtur: verùm id prę-
termittamus, nō enim in animo eſt contumelioſū eſ-
ſe, ſcio enim diuiſionem hanc nullius eſſe momenti,
ac præter mentem Hipp. & Gal. cùm pari ratione in
pleuritide internā cubiti venam ſecare iubeat, & per
internā axillarem intelligant omnes Midici. Sed cē-
ſeo prædictum vitiū, in excuſationem ſumere locum
quendā Galen. 5. de vſu. parr. qua parte vtranque tali
venam, tam internā quàm externam ab eodem trun-
C co diſſeminari, & ob id fruſtra videri prædictam di-
ſtinctionem conſignare, nimirum inter venam in-
ternam & externam, hoc eſt, quæ in externa parte pe-
dis apparet, & ea quæ in interna, ac conſequēti, quid
aliud authores voluiſſe per internas intelligere. Cu-
ius dubitationis interpretationem nos adduximus,
lib. de recto præſ. vſu. cap. de ſang. miſ. ſtatuentes ex
Auic. & alijs, quòd, licèt vtraque vena ab eodem trū-
co diſſeminetur, cum hoc tamen certiſſimum eſt &
experimento confirmatum, partes internas maiorem
communionem cum trunco interno, & externas cū
externo ſortiri, & ob id quæuis pars affecta, vterus ni-
mirum & veſica in internis, & coxendix in externis,
ſuam expoſcit ſectionis differentiam, adeò neceſſe-
D riam & proficuam, vt nulla lege excuſatio prædicta
admittenda ſit.

Cæterum ſanguine miſſo, vbi opus fuerit, aut non
miſſo, ſi affectus non poſtulauerit, clyſmatis ex la-
cte, ex decocto hordei, maluarum & mucilagini-
bus, oleo roſarum violarum & amygdalarum dul-
cium cum butyro, tertio quoque die prope ſomnum
vtendū erit. Proſunt & aquæ dulcis balnea: fomenta
item ex decocto maluarum, violarum, roſarū por-
tulacæ, chamæmeli, meliloti, & ſeminis lini: eiuſdem
vſus ſunt inſeſſiones ſeu euaporationes, item & inun-
ctiones ex oleo roſaceo, violarum, nenupharis, papa-
ueris, amygdalarum dul. & butyro vaccino, aut a-
xungia anatis, vel anſeris cum mucilaginibus pſyllij,
E ſeminis cytoniorū, & althææ: conficies inſuper prædi-
cta vnguenta, quæ ſuperiùs adduximus: & etiam il-
lud, q. ℞. *butyri recentis* ℥. 1. *oleorum & roſarum anā*
℥. 1. ß. *olei papaueris* ℥. 1. *mucaginis ſeminis pſyllij &*
cytoniorum aqua roſarum extractę anā, ʒ. 2. *ſantalo-*
rum omnium & trochiſcorum de camphora anā, ʒ. 1.
cum modica cera fiat vnguentum. Prodeſt mirum
in modum ſyrupus ex mucilaginibus à Mattheo del
Gradi ſcriptus: item is, qui conficitur ex decocto,
quod *recipit lactucę, ſcariolę anā. part.* 1. *florum vio-*
larum, part. 2. *capitum papauerum numero* 2. *ſeminis*
pſyllij & cytoniorum anā, ʒ. 3. *emulſionis ſeminum*
frig. maior. ℥. 4. *colentur omnia & clarificentur, &*
cum ſaccharo fiat ſyrupus. Præſtat & puluis, qui
recipit ſeminis papaueris ℥. 1. *ſeminis lactucę & por-*
tulacę parum toſti anā, ʒ. 3. *pulueris liquiritię, &*
quatuor ſeminum frigidorum maiorum mundato-

rum anã, ʒ. [illegible] *cchari candi violati. ʒ. 3. miſce & fiat* A *puluis, cuius cum ouo ſorbili vel cum iure ſummo mane laborans ſumat. ʒ. 1.* Inter omnia quidẽ quæ prodeſſe nõ parum, ſum compertus, eſt butyrum ex amygdalis extractum ingeſtum ante cibũ: ſi tamen velis alia præſidia præſtare, quæ vtiliter expertus ſum in hoc cauſarum genere, leges vltimam partem ſequentis capitis. Verùm ſi à capite ſalſuginoſum humorem fluere nobis compertum ſit, & prædicta auxilia nõ proſint, curandum eſt, fontanellam in altero brachiorũ aperire, qua expiret humor ad inferas partes prolabens, quo ſolo præſidio cenſeo plures ex hac cauſa affectos liberari poſſe.

Altera verò cauſa, quã tertio loco ſtatuimus, ſita in defectu humidi glandularũ, quas diximus eſſe iuxta B pudendum, ac ex nimio coitu exſiccari, vt Gal. aduertit. 14. de vſu part. eã ſolùm expoſtulat curandi rationem, quæ in renutritione ſita, humorẽ copioſiùs gignat, ac humectet & reficiat. Quam quidẽ exequeris victu optimi, copioſi, & humidioris nutrimenti; balneis etiã, quiete, & omni refectionis genere. Inſuper in veſicã per ſyringam immittere oportebit vel mucaginem pſyllij, vel lactis aliquid, aut decoctũ hordei cum ſyrupo violaceo: item oleum de cucurbita, tum infuſum, tum illitum: prodeſt etiam inunctio ex butyro, & pleraq; ex his quæ præcedentem cauſam cõpeſcere diximus. Verùm ſi ex inflammatione prædictarum glandularũ ſeu adenum aut paraſtatarũ, vel exulceratione ab infecto ſemine, aut retẽto & vitiato, C vel vltimò à contagioſa fœmina fœdato, protinus ex talo ſanguinẽ demes, & ſyringa quæ repellunt in veſicã infundes, vel clyſteria, cuius cẽſus ſunt, hordei decoctum cum ſyrupo violatũ, aut aqua plantaginis vel ſolatri cum eodẽ ſyrupo, vel roſarum. Quòd ſi dolor vrgeat, vel ingens calor, albumen oui fortiter agitatũ & dilutiſſimum aqua ſolatri erit inijciendũ, vel lac mulieris, aſinæ, aut capræ. Verùm ſi adhuc fluxionem aliquã vigere conſtiterit, ad ea quæ modicè adſtringũt veniendũ erit, dummodò corpus priùs caſia vel mãna purgaueris, vel ſerapio ex infuſionibus violarum cũ aqua lactis, præmiſſis ſerapijs & apozematis, quę huic muneri prodeſſe ſuperius diximus: tandẽ D ad extimas inunctiones: vltimò tamen ea curandi ratio inſtituenda eſt, quæ acrimoniæ puris proficua exiſtit, quem vſum præſtat lenitiuum, q. ℞. *aquæ maluarum. ℥. 4. ſyrupi violarum. ℥. 1. & ß.* item *decoctum hordei & maluarũ quantitate. ℥. 12. in quo extrahatur lac. ℈. 1. ſeminis hyoſcyami & papaueris albi, ac mucilago ʒ. 2. pſyllij, lactis amygd. dulc. ℥. ß.* cuius manè, aut dũ laborans it dormitum, *porrige. ʒ. 2.* Proſunt *trochiſci alKeKengi pondere. ʒ. 1. cũ. ℥. 2. prædicti decocti & ℥. 1. ſerapij violacei:* item aqua acetoſæ cum ſyrupo portulacæ vel papaueris, vbi ardor vehemẽs fuerit. Sed partes calidas inunges liquore albuminis oui agitato cũ lacte mulieris: vel hoc, q. ℞. *mucaginis ſeminis pſyllij & cytoniorum extractę aqua cucurbitæ violarum. ℥. 2.* E *lactis mulieris. ʒ. 1. liquoris oui ℥. 2.* Item in magno ardore prodeſt ceratum roſaceũ cum mucagine ſeminis hyoſcyami & papaueris: valet & *oleum roſaceum lotum aqua plantaginis, cum duobus gr. opij. & modico vino.* Quòd ſi vlcus præfuerit & velis ipſum detergere, infundes in pudendum aquam hordei cũ ſaccharo, aut lactis ſerum cũ eodem ſaccharo aut ſyrupo roſaceo; at ſi mens fuerit conſolidandi, amylum addes aut ceruſam lotã, nutritam lacte caprillo, dummodo lapidis ſuſpicio non ſit, quo tempore ab his glutinoſis fugiendũ eſt: vel partẽ fouebis vino auſteriuſculo cũ ſucco plãtaginis aut virgæ paſtoris depurato, & bolo armeno, mumia, trochiſcis de Karabe, de terra lennia, & de ſpodio: *quorum etiam. ʒ. 1. poteris per os porrigere cum ſyrupo violaceo aut roſaceo.*

Quòd ſi vrinæ ſtillicidiũ ex ſecundo cauſarũ genere ortum duxerit, iuxta illius naturam præſidia quoq; adminiſtrare oportebit: ſita hanque eſt eius ratio in impotentia retentricis facultatis, quæ ab intemperamento frigido & humido, aut ſolùm humidiori, languidior facta, nequit ſtatuto tempore vrinã adſeruare, ſed protinus defluere permittit. Quo caſu inſtituta vitæ & victus ratione exſiccante & modicè calfaciẽte, facto menſæ principio à paſſulis cum granis & vino, vel carne cytoniorum ſicca & iterum vino decocta cũ ſaccharo & cinnamomo, vtatur carnibus plerunque aſſis, in cœna ouis ſorbilibus, aut conditis cinnamomo & caryophyllis. Vino vtatur generoſo aut aromatis cõdito, vel aqua radice chinæ ſarſa parilla, vel ligno ſancto decocta, aut cũ cinnamomo, vel aniſo, aut ſaſſafraſa indica. Quatenus verò ad humorem peccantem attinet, ipſam pituitam (præmiſſa diligẽti præparatione ex rhodomelle, oxymelite, ſyrupo ſtœchados cũ aqua maioranę aut origani vel radicis chinæ) purgabis infuſo agarici cum ſyrupo ex infuſionibus, aut diluto foliorum ſenę, vel expreſſione carthami cũ eodem ſyrupo, aut pilulis ex terebinthina cum rhabarbaro & puluere liquiritiæ: item pilulis aggregatiuis, maſtichinis, de agarico, vel ex his quæ conficiũtur ex agarico, rhabarbaro, maſtiche, & hiera ſimplici Galeni. Hanc ſanè purgationẽ primo mali acceſſu copioſiorẽ inſtitues, poſtea tamen per vices & interualla purgabis, ſtudens humorem non ſolùm conterere, ſed à vijs etiam vrinæ diuertere: inter vnam tamen & reliquam purgationem, vteris theriaca, mithridatio, aut inſtillatione theriacæ & mellis ſquillitici, aut eodẽ melle ſquillitico. Quo facto oleo aut ſanguine vulpino partem illinies, & cum oleo de pipere, de cinnamomo, de ſtyrace, de abiete, de petroleo, balſamo, oleo Mathioli, de hyperico, & de rore marino. Verùm ſi hęc non prodeſſe conſtet, ad ſudationẽ ex decocto ligni guaiaci, ſarſæ parillæ & radicis chinæ, confugiendum eſſe conſulit rei natura & cauſa: quem quoque vſum præſtant balnea naturalia, maximè ex ſulphure. Et ſi ne hæc quidem prodeſſe comperreris, fontanellam altero crurum aperire oportebit, qua ſpiret pituita in prædictis partibus imbibita, quod præſentaneum ſolet eſſe præſidium, ſicut potus aquæ ſulphureæ naturalis vel aluminoſæ.

CAPVT XIIII.

De vrinæ difficultate.

VLtimum verò ſymptoma, quod actionibus veſicæ ſuccreſcere diximus, in deprauata eius actione ſitum, Medici vrinæ difficultatẽ appellarunt, quia in eo vrina magno cruciatu atque dolore, aut cum vi & efficacia, nec non & meiendi libidine expellitur, cæterum in maiori quantitate quàm in ſtillicidio. Eſt enim penis & veſicæ, veluti dyſenteria inteſtinorum, difficultas, ſicut ſtillicidium velut recti inteſtini teneſmus. *Sic* enim Gal. 6. aphor. 36. & maximè. 7. 48. expreſſit huius affectionis conditiones, ſtatuens conſiſtere in duobus, nimirum in vrinæ excretione cum dolore, aut cum difficultate. Itaque laborantes in excretione vrinæ, aliquando perſentiunt dolorem & moleſtiam maximam, adeò vt in medio actus meiendi ſubſiſtãt, & pertimeſcant vrinã reddere, ita vt perterrita natura vrinam cohibeat, à cuius acrimonia poſtmodũ irritata, iterũ excernere conetur, licèt cũ eodem dolore. Aliquando verò excernitur cũ difficultate, hoc eſt conantibus muſculis abdominis veſicam comprimere, & veſica etiam ſeipſa comprimente irritata ad excretionem, ſed nequeunte actum perficere. Differunt tamen in hoc, veluti teneſmi difficultatis genere à ſtranguria, cui proprium ſolet eſſe, quia in hac vrina ſolùm excernitur guttatim, quantumuis natura conetur expellere; at in difficultate, licèt vi & conatu excernatur vrina, exit

tamen copioſior. Pertinet igitur vrinæ difficultas ad veſicæ peculiarem actionem . nam cùm eius munus ſit vrinam continere, donec animal voluntatis imperio excernere inſtituat, & poſtmodum ipſam propria vi & efficacia pellere, ſtillicidium vrinæ ad primum eius munus attinere certiſſimum exiſtit, ſicut expellendi difficultatem ac vitium ad ſecundum. Vtcunque tamen ſit, affectio ſoli viſicæ propria eſt & ſita in genere excretorum vel retentorum, vitioſè & præter naturæ modum, vt placuit Gal. lib. 3. de cauſ. ſymptom.

auſæ.

Vt dupliciter fieri hanc affectionem dictionem eſt, ita & eodem modo duo ſortiri cauſarum genera erit ſtatuendum (præter cauſam externam, nimirum ictum, caſum aut percuſſionem, quorum non minor habēda eſt ratio, dum ab eis malum oritur) primum quidem cauſam continet in diminuta actione excernentis facultatis ipſius veſicæ, in quo ſita eſt vera difficilis redditionis vrinæ cauſa & ratio . Nam ſicut in huius facultatis impotentia ſtranguria ſita eſt , ita in eiuſdem irritatione cum modica imbecillitate (quæ licet conetur, nequeat actum cōplere) difficultas conſiſtit: quippe dictum eſt, villorum tranſuerſorum ope veſicam à ſe exprimere vrinā, quo fit, vt ipſis nequeūtibus omnino opus perficere ob imbecillitatē aut impedimentum, ſtudeat natura vi & conatu quod moleſtat pellere, quod vix aut difficulter poteſt, atq; ob id in ſubſidium aduocat muſculos abdominis , quibus etiam nititur quantum poteſt expellere: quod ſanè efficit, cæterum difficulter & cum vi atque conatu maximo. Pari prorſus ratione idem ſymptoma accidit, dum nerui à lumbis & oſſe ſacro ad veſicā peruenientes, quibus pondus aut acrimoniam vrinæ perſentit, modicè reſoluuntur vel torpeſcūt: tunc quidem adeò dilatatur veſica vrinæ copia (vt ſolet accidere his, quibus pudoris cauſa, aut ob mentis detentionem, vrina non redditur : etenim eo temporis dum meiere non conantur, vrina ſtillatim profluit, quod Galen. dixerat 6. de locis: verùm iam in ſe reuerſi ſic detenti homines vrinam reddunt, non quidem guttatim, vt antea, ſed cum difficultate & vi) vt in meiendo ſeſe non poſſit veſica comprimere, niſi iuuantibus prædictis muſculis abdominis, & natura vi etiam conante ſupra modum ipſam excernere : quo tempore contingit copioſam & confertim excerni, & ſic fit mictus tardior, ſed copioſior, et cum difficultate. Secundum verò cauſarum genus continet eas omnes, quæ meatus mictioni ſeruientes coarctare poſſunt , licèt non ex toto, nam tunc ſuppreſſio non difficultas ſuccreſcit : neque rurſus ferè ex toto , quia tunc ſtillicidium efficitur, ſed dum mediocriter obſtruuntur, nam tūc vrina quidem excernitur magis quàm in ſtillicidio, ſed cum difficultate. In harum cēſu primum locum tenet inflammatio prædictarum viarum, vlcus cum tumore, leuis caruncula, ſuper creſcens caro, humorum acrium ſed maximè pituitoſorum & ſalſorum affluxus, qui natus ſit prædictas vias anguſtare potiùs quàm naturam laceſſere, nam hoc ad ſtillicidium, illud verò ad difficultatem pertinere eſt arbitrandū. Frigus item internum aut externum , velut Borealiū ventorum, ſiccitas quæ corrugatione coarctet, & tandem omnis intemperiei inæqualitas quæ dolorem & coarctationem nata ſint concitare. Quibus cauſis accedit alia non minoris momenti, nimirum vteri decubitus ad veſicæ collum , vt in moniali diui Iacobi triginta dierum ſpacio conſpeximus, quæ nullis niſi vterinis leuabatur præſidijs, diu enim (ſpacio nimirum vnius & duorum dierum) vrina ſupprimebatur, poſtea verò cum difficultate & dolore copioſam reddebat. Quæ cauſæ cùm vias anguſtiores reddunt, præter id quod dolorem concitant, cogunt etiam naturam ad expellendum gliſcere , & cùm præ viarum anguſtia liberè non poſſit , conatur vi & efficacia id

A efficere, ac licèt vrinam excernat copioſiorem quàm in ſtranguria, id tamen conſequitur cum eadem violentia, dolore, ac moleſtia .

Signa cauſarum.

Cùm prædicta meiendi difficultas citra dolorem ſuccreſcit, licèt cum vi & efficacia fiat, proculdubio ab impotentia ſecernentis proficiſci erit credendum, maximè ſi citra ponderis aut vlceris vel acrimoniæ ſenſum reddatur , & æquali tenore ac tempore ſanitatis, & pari etiam copia, licèt cum vi & efficacia prorumpat, & non niſi munus compreſſione iuuante. Verum cum tenuiter excernitur , & minor adeſt vrinæ impetus, coniectādum eſt ab aliqua cauſa vias coarctante fieri, maximè ſi cum difficultate accedāt B quoque dolor & moleſtia. Sic enim à caſu vel ictu vel percuſſione proficiſci, monſtrabunt quæ pręceſſerūt, & ex ipſa laborantis relatione perdiſces. At ab inflāmatione fieri , propria eiuſdem ſigna monſtrabunt , vt ſuo loco abunde diximus : verùm ſi cum dolore pus exierit, à rupto abſceſſu, & puris acrimonia & coarctatione ab eodem facta, coniectandum eſt prodire meiendi hanc difficultatem. Cæterum ſi cum dolore veſicæ, ac citra ponderis ſenſum & cum diſtentione fiat , ab ſpiritu flatuoſo fieri eſt arbitrandum . Quòd ſi tenſio non adſit, & dolor vrgeat ac difficulter vrina excernatur, ab inæquali intemperamento prodire conſpicies: quale nam ſit intemperamentum, quæ adſunt & vigent qualitates, & quæ præceſſit vi- C tæ & victus forma, facilè monſtrabunt: nam ex ventis qui perflant , & ſi dormierit homo in locis frigidis, humidis, ſtagnoſis, vel præcalidis, ſenexue ſit, aut nimio potui frigido indulgeat, cognoſces. At ſi ab aliquo humore vias coarctante fiat , neceſſum erit eius aliquid cum vrina excerni , ac eius colorem mutare ad propriam cōditionem: & ſi ex callo vel carne creſcente, cathetere vel candela perdiſces, ſicut ſi à lapide: item ſi ex ſanguinis grumo , ex ſanguinis fluore præcedente, aut cauſa nata efficere eius profuſionē. Ab vteri decubitu proficiſci comperies, ex tenſione , dolore, & coxendicum moleſtia, ac menſtruorum defectu, vitio, aut diminutione .

Curandi ratio.

Habent hæ duæ affectiones hoc proprium & pe- D culiare , vt ferè eadem præſidia vtrique poſſint prodeſſe. Quapropter ad curationem cuiuſque vtrumq; caput licebit diligenter expendere: ſed in primis dum ex procartarctica cauſa quis difficulter meierit, caſu nimirum aut ictu , ante omne auxilium ſanguinem ex talo mittes, ſi corpus plenum non ſit, aut difficultas ex vteri prolapſione prodierit; ſin aliter primo ex baſilica, & poſtea ex talo . Quo facto veſicæ ac perinæi regionem inunges roſaceo & modico aceto , ſuperſparſis pulueribus roſarum & myrtillorum, aut ſimul cum prædicto roſaceo admiſcebis , & parti appones. Deinceps verò leuiter ueſica manibus comprimenda eſt, ut citra dolorem quod continet pellat, idq; facies bis terue die, ſi ueſicam inflammari con- E tingat; ſin aliter, rariùs, & ea auxilia præſtabis quæ ſuperiùs ſcripſimus.

Facultatis ſecernentis vitium ac ſentientis torporem curare ſtudebis, eadem omnino methodo, & eiſdem auxilijs, quæ dicta ſunt præcedenti capite, in reſolutione ueſicæ: præter quæ corpus purgare ſtudebis pilulis maſtichinis cum agarico & hiera ſimplici confectis, aut ex rhabarbaro & maſtiche factis, uel cum infuſo foliorum ſenæ in aqua nouem infuſionum roſarum facto . A qua purgatione, ueſicæ regionem & perinæum inungere oportebit oleo iaſminorum , de belzoino, de ſtyrace, de caſtoreo, de nuce indica, nardino, coſtino, & unguento marciato: præſtat & inunctio theriacæ dilutæ in uino , aut oleo vulpino uel ſambuci, aut oleo ſcorpionum . Cæterum huic cauſæ, & frigori prædictas partes intemperanti, prodeſt unguentum, q. ℞. *olei anethini & ſcorpionum ana,* ℥. 1. *caſtorei* ʒ. 2. *galbani* ʒ. 3. *coquantur in balneo Mariæ*

& *fiat linimentum*. Prodeſt & aliud, q. ℞. *olei liliorum ℥. 1. & ß. olei cucumeris aſinini ℥. ß. galbani & opopanacis, anà ℥. 1. pulueris cariophyllorum, macis, cyperi & angelicæ anà, ℈. 1. cum cera fiat linimentũ*: eundem quoque vſum præſtant fomenta & inſeſſiones ex decocto maioranæ, artemiſiæ, hyſſopi, thymi, parietariæ, & roſmarini. Item emplaſtra ex eiſdem oleis ſupradictis: vel omentum hœdi recenter extractum & calidum adhibitum, aut pellis cuniculi calida, cũ axungia eiuſdem facta prius inunctione: item emplaſtrum, q. ℞. *raphani contuſi, parietariæ, & ſiſymbrij anà, manip. ß. ex quibus coctis & contuſis cum axungia cuniculi, fiat cataplaſma*. Quibus factis, & interim dum fiunt, viſcidam frigidioremq; pituitam parabis aqua mulſa vel rhodomelle cum modico oxymelite & decocto thymi, fœniculi, & origani, poſtea verò prædictis pharmacis purgabis: tandem corpus vel ſudoribus vel balneis committes, vt præcedenti capite dictum eſt: at ſi totum corpus veſicæ conſentire videatur, fontanellam altero crurum aperies.

Verùm ſi ex humore acri & mordaci, aut alia calorifica cauſa, vrinæ difficultas principium traxerit (nam ſanguinis grumum, inflammationem, vlcus aut creſcentem carnem, capite de ſuppreſſione vrinæ curare docuimus) præmiſſa ex caſſia, vel manna, aut ſyrupo violarum ex infuſionibus, cum aqua lactis, purgatione, ac ſanguine etiam miſſo, ad corporis refrigerationem deuenies, inungens partes oleo violarum, cucurbitæ, & nenupharino, aut ex eiſdem fiat ceratum, *additis gr. 4. camphoræ pro ſingulis cerati vncijs*. Proſunt & fomenta vel inſeſſiones roſarum & violarum facto decocto cum ſemine lini, fęnugræci, & althææ, maluis, & papauere, ſeminibus etiam additis: proſunt & linimenta ex butyro & vnguēto roſaceo, vel reſumptiuo, & refrigerante. Item per os ſumere oportet ſyrupum violarum, portulacæ, papaueris, iuiubarum & boraginis cum aqua ſtillatitia ex acetoſa, plantagine, & pentaphyllo, aut cum decocto portulacæ, & lactucæ, vel expreſſione ſeminum communium. Præſtat & lac amygdalarum dulcium cum amylo, aut lac capræ vel aſinæ, aut ſerum lactis cum cremore hordei. Ante cœnam tamen præſtat ius pulli confectum cum radicula althææ & ſemine cytoniorum & hordeo: item mirabilis eſt efficaciæ ſummo mane ventre ieiuno, *ouum crudum calidum ex gallina ſumere ſpatio duodecim dierum*. Sed maximi vſus eſſe didici amygdalarum hac lege confectum, *excipe ſeminum pſyllij, melonum, & cucumeris anà, ʒ. 2. ſeminis althææ & cydoniorum anà, ʒ. 1. ſeminis lactucæ, hyoſcyami albi & papaueris albi anà, gr. 12. gummi tragacanthi ʒ. 1. & ß. fiat decoctum, & in leui colatura diſſolue lac amygdalarũ dulcium cum ſaccharo albiſſimo, & in prædicto etiam decocto*, ſi vlceris ſuſpicio ſit, *diſſolues bolum armenum, terram ſigillatam, aut ſanguinem draconis*: item porriges lac vſtulatum, vel ſyrupum myrtillorum, aut roſarum viridium vel ſiccarũ: pręterea ſaccharum roſarum vel triaſantalum, aut tragacanthum frigidum. Item ſumat laborans *ſingulis diebus* hunc puluerem, q. ℞. *ſeminis melonum excorticati ʒ. 2. ſeminis citruli, cucurbitæ, portulacæ, papaueris albi anà, ʒ. ß. ſeminis hyoſcyami albi ℈. ß. ſacchari albiſſimi ℥. 3. fiat puluis, cuius porrige ʒ. 1.* Ex vſu quoque eſt ʒ. 1. *trochiſcorum de alKeKengi cum ſyrupo violorum*. Laudatur etiam vſus vitellorum ouorum recentium cum oleo amygdalarum dulcium, vel ſaccharum violatum, quod guſtui gratius ſolet eſſe. Sed inter omnia prodeſſe comperimus balnea aquarum dulcium, & inunctiones per dorſum ex vnguento roſarum, reſumptiuo, refrigerante, oleo violarum, loto mulieris lacte: prodeſt & infuſio eiuſdem lactis ab vbere ſuper dorſum. Mirum etiam in modum prodeſt lithargyrij ceratum dorſo & perinæo apponere, aut eaſdem partes inungere eo, q. ℞. *lythargirij ℥. ß.*

A *ceræ lotæ, tutiæ anà, ʒ. 3. aceti & ſucci plantaginis quod ſufficiat, fiat ad modum linimenti*. Nec minoris momenti eſſe conſtat clyſmata ex lacte, ex decocto maluarum, violarum & hordei cum oleo roſarum, violarum, butyro, & ſaccharo: item ex oleo amygdalarum dulcium cum emulſione ſeminum melonum, cucurbitæ, & citruli; ac ſi dolor plurimum vrgeat, confugiendum eſt ad *oleum de papauere*, tum *clyſmati additum menſura ℥. ß.* tum exteriùs illitum: quem quoque vſum præſtat dolentes partes inungere vnguento populeonis, aut *lacte mulieris cum grani 2. opij*. In quo etiam caſu *ad ʒ. 1. vel ß. philonij perſici aut romani* confugiendum erit: quippe exolutione, & animi angore, atque deliquio, periclitantur non B vtcumque laborantes hoc pernicioſiſſimo affectu. Inſuper per ſyringam in penem injicies, *lactis mulieris aut vaccini ℥. 2. ſarcocollæ vel amyli ʒ. ß.* dummodo nulla adſit lapidis ſuſpicio: quòd ſi malum ex vteri recurſu ad veſicam ſuboriatur, recurrendum eſt ad caput de vteri recurſu & reuerſione, lib. noſtro de fœminarum morbis.

CAPVT XV.

De vrinæ incontinentia.

INter deprauatos meiendi actus, non minoris momenti eſſe diximus eos, qui ad vrinæ incontinentiam pertinent: nam triſte eſt & miſerabile malum, C animal vrbanis & intellectualibus negocijs dicatũ, in actu excernendi perpetuò exiſtere: & ob id opus eſt benigniſſimum & magni pretij, ipſum ab ærumna hac turpi & calamitoſa præſidijs eruere, quantum poſſibile fuerit. Cuius affectionis occaſione, & vt clariùs eluceſcat eius natura, ſcire oportet, meiendi actum neque omnino eſſe naturalem, vt multi cenſuerunt, neque ex toto voluntatis imperio ſubditum, vt Galen. pulchrè aduertit. 6. de locis cap. 5. ſed in eo exequendo, duas neceſſariò intereſſe actiones omnino diuerſas, naturalem nimirum & animalem, quarum aliqua deficiente, actionem hanc fieri eſt impoſſibile. Harum enim vni datum eſt, excrementũ hoc D à veſica, dum aliquo modo moleſtiam perſentit expellere, cuius muneris eſt naturalis potētia expultrix, tum inteſtinorum tum veſicæ: alteri verò excrementa hæc à vi excernente commota ac impulſa, liberè permittere fluere, cui officio aſſiſtit muſculus oris veſicæ, & tranſuerſus recti inteſtini vehementer ipſum claudens: quippe hæc inſtrumenta licèt non ſint expulſioni dicata, permittunt tamen fluere pro arbitrio animalis, quod naturalis pellere nititur. Quo fit vt in actu meiendi prædictus muſculus nihil operetur, quinimo ocietur & quieſcat ab opere ſibi inſtituto, quod eſt vrinam non permittere fluere citra voluntatis imperium: operantur tamen eo tempore quo vrina excernitur, tum veſicæ excernens facultas, per E tranſuerſas fibras agens, laxatis obliquis & rectis (quibus vrina continetur aliquo modo, & quibus præſtitit natura neruum ſenſificum à lumbis & oſſe ſacro deſcendentem, per quem vrinæ morſum, molem, & pondus ſentiens excitatur ad naturalem & inuoluntariam excretionem) tum verò muſculi abdominis, quos equidem certum eſt quieſcere & ociari, cùm muſculus colli veſicæ operatur vrinam continens & cohibens, ne exeat citra voluntatis imperium. Quapropter ſtatuendum eſt, has veſicæ & inteſtinorum actiones vtramque facultatem expoſcere, quarũ altera operetur, & altera quieſcat, ex cuius quiete & alterius munere actio meiendi perficitur in veſica. Præterea expendenda eſt Galeni doctrina 5. de vſu par. capit. 16. quo loco ſtatuit triplicē muſculi veſicæ vſum: quorũ primus eſt, ne aliquid vrinæ in meatu vrinario relinquatur, adeo validè ſeſe volũtariè comprimere,

vt veluti ſaltu & vi quod reliquum eſt expellat, quo nihil interſit ibidem: ſecundus vt os veſicæ claudat omnino, quæ vera eius eſt actio: tertius verò, vt excernendis excrementis viã patefaciat & præſtet, quam potiùs ceſſationem ab actione eſſe arbitramur. Quibus ſuppoſitis euidenter conſtabit, vrinæ incontinentiam duplicis eſſe naturæ: alteram quam propriam cenſemus, reliquam verò impropriam ſeu ſpuriam: impropriam quidem ſcimus pertinere ad veſicæ corpus, nam retinens eius facultas dum languet, ſtillicidium frequentiùs, vel aliud ſymptoma concitat: propria verò ad prædictum veſicæ muſculum, eſſeque morboſam & præter naturalem actionem, & muneris continendi vrinam ceſſationem, ob quam ſymptoma oritur ad excreta immodicè attinens. Differt tamen à ſtillicidio, quòd citra dolorem ſuccreſcat, quia in eo adeſt actus muſculorum abdominis, citra quorum adminiculum nequit facultas pellere, quia claudit muſculos veſicæ ac impedit vrinæ exitum, ni ex vi prædictorum muſculorum pelleretur: at in mictu inuoluntario, ipſa vrina defluit, quia eam exire permittit prædictus veſicæ muſculus. Quod quidem ſymptoma in duplici eſſe differentia arbitramur: nam aliquãdo omnimodam arguit facultatis iacturam, quia eius munere omnino priuatur animal, quo tempore vera vrinæ incontinẽtia ſuccreſcit; aliquando verò ſolùm apparet diminuta eius actio, velut in his qui ſe in lecto permingunt, idque tantummodo inter dormiendum: quorum omnium hac in parte cauſas recenſere, ac medelã adſcribere eſt in animo.

uſæ.

Cauſas incontinentiæ vrinæ (vt ipſa incontinentia duplex eſt) duplices neceſſariò licèt conſtituere: quaſdam quæ propriè ſunt veræ incontinentiæ, & reliquas diminutæ ac ſomno factæ. Sic profectò incontinentiæ prima cauſa eſt imbecillitas continentis facultatis, quæ talis redditur, reſoluta veſicæ facultate. In qua re primo expendendum eſt, triplicem poſſe in veſica reſolui facultatem: quarum vna eſt ea, cui incumbit vrinam in cauitate continere retinens appellata, ac operans ope fibrarum tranſuerſarum, quas intendit vt retentionem moliatur. Secunda eſt ſentiens, per totum veſicæ corpus diſperſa, qua vtitur ad percipiendam qualitatem aut copiam vrinæ, vt expellat natura ſtatis temporibus: quippe niſi moleſtiæ ſenſus præcedat, nulla fiet vrinæ excretio. Tertia verò & vltima eſt motiua animalis in muſculo colli ſita, cuius miniſterium eſt continere vrinam, aut (vt propriùs loquar) cohibere ne citra animalis imperium exeat. Quibus ſuppoſitis, ſtatuendum eſt, vt antea dixeram, impropriè dictum eſſe, primam facultatem, quæ merè naturalis eſt, reſolui, neque dum imbecilla redditur (quod illi magis proprium eſt) mictũ efficit inuoluntarium, ſed forſan indoloroſum ſtillicidium, quòd ipſa ociante aut nequeunte continere, expultrix aliquid exprimere ſemper nitatur, adeo vt ſtillatim vrina fluat: nos autem id ſymptoma impropriam vrinæ incontinentiam vocabimus. Præterea, neque admodum propriè adhuc dicitur, ſentientem facultatem veſicæ reſolui, cùm id propriùs de motiua intelligi debeat, pręterquam quòd illa reſoluta, potiùs cohibet eius naturalem & conſuetum effluxum, quia cùm natura moleſtiam non percipit, non excitatur ad expulſionem. Quo fit vt propria reſolutio muſculo veſicæ debeatur, quippe vel homine ſomno graui oppreſſo, vel delirio correpto cõtinere vrinam nequit, vel muſculo acrimonia, putredine, aut ſalſugine humoris laceſſito, vel irritato, dilatari cogitur, & ſic vrinam permittit defluere: vltimò verò ipſo reſoluto: quam ſane reſolutionem multis modis fieri euidentiſſimum eſt. Primò quidem à frigore denſante ſpiritus animales, & carnales aut neruos, per quos deferuntur, item neruorum fibras quibus muſculus intertexitur, dummodo frigiditas hæc calorem nata ſit extinguere, alioqui potiùs retentionem & compreſſionem vrinæ molietur: nam ſicuti frigidi eſt condenſare dum extrinſecus occurſat, ita mortificare dum intus permeat, maximè ſi cum humiditate adiungatur, nam hac lege ſenibus accidit inuoluntarius mictus, & his qui in locis frigidis & humidis degunt: ſecundo obſtructis meatibus, vel humore imbibito, laxiori facta neruoſa ſubſtantia, aut plus iuſto repleta, quo ineptum redditur inſtrumentum ad continendam vrinam. Quæ ſanè reſolutio fit vno è quatuor modis, nimirum obſtructis reliquis neruis: aliquando obſtructo ſolo hoc neruo qui ad hanc partem peruenit: ſæpius verò ſequitur obſtructionem priorum neruorum à quibus hic deriuatur: tertio contingit læſo neruo per compreſſionem aut dilacerationem factam à re ſoluente vel comprimente, vt Gal. retulit 6. de locis cap. 4. accidiſſe cuidam, qui ex luxatis vertebris ſpinæ inferioris è regione veſicæ, comprimebatur neruus proprius ad hunc muſculum pertingens: quarto verò vitio iſtius muſculi accidit vrinæ incontinentia, nimirum quando muſculus it tranſuerſus aut dilaceratus ob grandioris veſicæ lapidis extractionem aut artificis imperitiam qui ſcindendo muſculum attingit, aut extrahendo, lapidem dilacerat. Quo fit vt quamuis vulnus curetur & ad conſolidationem ducatur, ſemper tamen hoc incommodum homini inſit, vt vrinam continere nequeat, ſed fluat ipſo nolente. Itaq; hos læſionis modos inſpicere oportet, & cõſiderare an ab externo frigore, caſu, percuſſione, aut dilaceratione, vel luxatione proueniat: an ab interna cauſa inflammãte, obſtruẽte, laxãte aut replẽte muſculũ vel eius neruũ, modò in exortu, modò verò intra muſculum ipſum.

Adijcies tamen prædictis cauſis aliã, quam Hipp. lib. de Coacis præſcribit dicens: *Quibus incogitanter vrina procedit, & pudendum retrahitur, de ſpe depoſiti ſunt:* qua ſententia ſtatuendum eſt, ipſum intelligere, non de veſicæ aut muſculi colli eius paralyſi ſeu reſolutione, ſed de totius corporis, & maximè veſicæ mortificatione, ab extincto calore vel totius, vt in his qui morti ſunt proximi, vel partium illarum, vt in his quibus ex vlcere, vel tumore, vel caſu, aut ictu corrũpitur ſubſtantia, & emoritur calor. Sed mirandum eſt, quo modo cohæreat ſententia hæc cum ea quam adduximus cap. de ſuppreſſione vrinę ex eodẽ Hipp. etiã in Coacis præ. vbi hæc refert verba: *Ex perfrigeratione intercepta vrina peſſimum:* qua parte intelligendum eſt de perfrigeratione, quæ fit per emortuũ calorem ipſius partis aut totius. Ex quo ſubdit dubitandi ratio, quomodo ex vna & eadem cauſa adeo diuerſi ſuboriantur effectus, ac ſuppreſſio vrinæ & eius inuoluntarius fluor. Cui dubitationi dicimus, textum hunc vltimum intelligendum eſſe de perfrigeratione quæ ſolùm lædit ſenſificam veſicæ facultatem, alterum verò precedentis capitis, de ea perfrigeratione quæ omnes interficit & perdit, & ſic in illo ſolùm dicit *peſſimum eſſe*, in hoc verò, hoc eſt in primo, *de ſpe depoſiti ſunt*, quia nequeunt ſanitati reſtitui, ſicut hi quibus ſolùm ſentiẽs facultas reſoluitur. Quas ſanè cauſas facilè colliges ex diligenti interrogatione vitæ anteactæ, atque etiam ab his quæ præceſſerunt & adſunt.

Cauſæ verò, quæ noctu & inter dormiendum vrinam fluere cogunt, vim habent plerunque in pueris & humidioribus naturis, ſunt tamen longè inefficaciores & debiles quàm præcedentes: & ob id inter dormiendum meiere, ſignum eſt minoris mali prædicti muſculi, & facilioris cauſæ, quàm dum inuoluntariè fit mictio, idque ob triplicẽ rationem: vna quia fit inter dormiendum, dum ſic affecti profundiori corripiuntur ſomno, quippe tunc minus eſt animalis potentia actionibus intenta, & ob id minus reſiſtit actibus naturalis potentiæ expellentis:

ſecunda quia ſic afficiuntur, quia abundantiores humiditate exiſtunt, quo fit, vt muſculus faciliùs reſoluatur, & vrina ſit abundantior: tertia quia ſic affecti ad mixtam habent cum vrinæ copia acrimoniam & mordacitatem, quia perſentita, excitatur ad expulſionem facultas tempore ſomni, quo motiua ociatur magis quam reliquæ potentiæ, & ob id facile contingit his tribus cauſis ſimul coeuntibus vrinam inuoluntariè fluere inter dormiendum: quia præterquam quòd muſculi potentia eo tempore ociatur, grauata retentrice veſicæ, & excitata quæ expellit, aſſiſtente etiam imaginatiua potentia, animal mouetur ad permiſſionem fluxus vrinæ, quo tempore vrina copioſè fluit, cæterum dum ſolùm eſt vitio muſculi, guttatim inſtillat citra vllum facultatum aliarum actum.

Præſagiũ Accidit plerumque vrinæ incontinentia pueris & valde ſenibus: illis ob immodicam humiditatem: his verò ob virtutis defectum à frigiditate impenſa, quibus omnibus accidit potiſſimum, cum nimio potui indulgent, ſic enim dum dormiunt, tantam copiam continere nequeunt: ſed accidit omnibus, maximè dormientibus, ob adductas rationes, aliquando tamen prægnantibus dum fœtus eſt grandior. Verùm quæ ex ictu, caſu, luxatione, vel muſculi percuſſione ſuccreſcit cum inflammatione & alijs accidentibus, periculo non vacat, quinimo nullum admittit artis præſidium, neque ab eo ſubſidium ſuſceptat, præſertim, ſi, vt dictum eſt, ab emortua fiat facultate; quæ verò à muſculo ociante, medio modo ſe habet.

Curandi ratio. Licèt quatuor ſtatuerim vitiorum ſortes, quibus prædicta affectio ſuccreſcit, duas primas (quæ in frigiditate & humiditate muſculi claudentis veſicã, aut neruorum huic muneri ſeruientium ſita eſt) vna medendi ratione firmabis & corriges, nimirum per ea auxilia, quæ vim habeant calfaciendi, vel exſiccandi & calfaciendi ſimul. Reliquas verò duas quæ in ſoluta vnitate ſitæ exiſtunt, vnam etiam communemque exoptant, leui tamen diſsidio differentem. Si igitur ita accidat, quòd vel neruus vel prædictus muſculus humore frigido abundet, ita vt vel facultas permeare ad inſtrumentum liberè non poſſit, aut ſi tranſierit, muſculus ſit adeo laxus, mollis & infirmior factus, quòd vndique veſicæ os claudere ac premere nõ poſſit; tũc profecto, præmiſſa victus inſtitutione, quæ exſiccandi & calfaciendi vires ſortiatur (qualis eſt ex paſſulis, pane bis cocto, carnibus pullorum, caponũ, perdicum, turturum & cuniculorum aſſis, aut elixis cum daueo, cinnamomo, aniſo, coriandro præparato & cariophyllis: cum potu etiam ex aqua decocta radice Chinę, ſaſſafraſa Indica, ſarſa parilla, aniſo, vel cinnamomo, parca etiam inſtituta cœna ex ouis ſorbilibus cum puluere cinnamomi, aut pyris aſſis cum modico vino) ante omne aliud auxilium ſtudebis exactè venari occaſionem, an reſtiterit, vel ſuppreſſa ſit aliqua conſueta vacuatio: nam iuxta cuiuſque naturam iterum reuocare ſtudebis, ac ſi id fieri non poſſit, corpus purgabis, ſi cacochymiam cauſam eſſe cõſtiterit, eo pharmaco quod illi è directo reſpondeat. Si tamẽ menſes aut hæmorrhoides ſuppreſſæ fuerint, tunc quidem ſanguinem mittes, ſi eos reuocare ita facilè non ſit, ex talo parcè, & per interualla, quæ tunc ſat fit copiam deponens, ac ſi crudior iam ſanguis cohibitus factus fuerit, vt non rarò aſſolet, parciùs ſanguinẽ detrahes, & mox purgabis infuſo foliorum ſenæ cum ſyrupo roſarum rubrarum ex infuſionibus, vel modico rhabarbaro, aut diluto corticũ myrobalanorũ cum aqua deaurata & prędicto ſerapio: poſt modũ verò ad ea quæ partem roborant (vt mox leges) deueniẽdum erit. Verùm ſi ex defluxu pituitæ fluxilis quæ ſemper defluat, aut craſſæ, quæ ibidẽ imbibita, prędicta mala efficiat, morbus ſuboriatur, cauendũ erit à ſanguinis detractione, niſi corpus pari penſu ſanguine abundauerit, quinimò præmiſſa præparatione ex rhodomelle

A diluto aqua ſaſſafraſæ aut radicis chinæ, aut ex ſyrupo hœchados cum modico oxymelite, vel roſarum cũ decoctione ligni guaiaci, corpus purgabis his quæ pituitam educunt, vt infuſo agarici, foliorum ſenæ & expreſſione ſeminis carthami cum ſyrupo ex 9. infuſionibus. Quem quoque vſum præſtant pilulæ de agarico, aggregatiuæ, aut confectæ ex rhabarbaro, agarico, & maſtiche: cui etiam affectioni prodeſſe ſcimus ℥. 1. *pulueris mechoacani Indici cum vino aut iure pulli:* prodeſt & purgatio ex conſerua roſarum Perſicarũ, cum ſucco etiam roſarum confecta. Sed facta quauis harum purgationum, deinceps paulatim vacuare ſtudebis, *exhibito infuſo* ℈. 2. *agarici in liquore 9. infuſionum roſarum*, aut cum prunis damaſcenis, decocto foliorum ſenæ & ſaccharo conditis, vel apozemate ex

B his & ligno gùaiaco, redice Chinæ & ſaſſafraſa Indica. Quibus factis, exercitio vt par eſt imperato, corpore ieiuno, quod in parte impactum eſt ſtudebis diſcutere, & ſi quid adhuc in corpore ſupereſt diuertere à parte affecta, & tandem reſoluere & cõterere, in quo munere vti poteris ſudationibus ex ligno guaiaco, ſarſa parilla, radice Chinæ, aut ex decocto ſaſſafraſæ: itẽ balneis ſulphureis naturalibus vel arte factis: tandem fontanella, ſi humor à capite fluat, brachijs erit affigenda, ſin aliter altero crurum. Interim tamen dum hæc fiunt, intus & extra ſtudendum eſt, quod ſupereſt aut parti eſt impactum diſcutere: quorum primũ facies *theriacæ* ℥. 1. *in aqua ſaſſafraſæ, vel myrti granorum, aut vino liquata:* item *caſtorij gr. 8. cum aqua bor-*

C *raginis*. Prodeſt etiam ad cohibendum vrinæ fluxũ, pulſis, q. ℞. *granorum myrti, glandium torrefactorum, corticum thuris, cimini, cyperi anà partes æquales, fiat puluis & detur* ℥. 1. *cum vino.* Valet etiam confectio, q. ℞. *nucis cupreſſis, thuris, myrtillorum, cimini torrefacti, fimi columbarum anà,* ℥. 3. *ſuccini, coralli rubei, roſarum rubearum anà,* ℥. 2. *conſeruæ cytoniorum quod ſufficiat, fiat confectio, cuius ſumat laborans* ℥. 2. Ferũt etiam prodeſſe ad compreſſionem prædicti muſculi, & diſcuſſionem eius quod ibidem impactum eſt, aut ad calfaciendũ, ſi cauſa ſolùm frigiditate lædit, inunctiones, fomenta, inſeſſiones & clyſmata rerum calidarum: cuius cenſus eſt inunctio ex oleo vulpino, coſtino, de pipere, de belzoino, de ſtyrace, de abiete, de

D ruta, balſamo, aut petroleo, vel oleo hypericonis, de rore marino, vel eo quod ex ligno guaiaco extrahitur, vel de cinnamomo, cariophyllis aut aniſo extractis arte chymica: ex quibus cum ladano aut cera poſſunt fieri vnguenta vel cerata huic vſui proficua. Item inſeſſiones, aut fomenta parari poſſunt ex vino decoctionis roris marini, aniſi, dauci, cimini, chamæmeli, pulegij, anethi, ſaluiæ, ligni guiaci & amaraci cũ granis myrti: prodeſt & partes vicinas perfricare aqua vitæ, decocto guaiaci aut malicorij, vel maioranæ in vino. Clyſteria etiam parabis, quæ maximi momenti ſolent eſſe, velut eſt id, q. ℞. ℥. 8. *decocti ſaluiæ, rutæ, primulæ veris, myrrhæ, chamæmeli, ſtœchados; olei caſtorei & omphacini anà,* ℥. 2. Cui ſimile eſt, quod con-

E ficitur *ex decocto roſarum ſiccarum, maioranæ, ſaluiæ & malicorij* ℥. 8. *olei myrtini* ℥. 2. aliud item conficies, ex eodem decocto & modica theriaca. Sunt inſuper quædã quæ potui data vrinæ fluorem cohibent, velut eſt leporis teſticulus toſtus ex vino odorato, vel potio calaminthæ & myrrhæ ante cęnam: item pulmo hędi, lingua anſeris, galli guttur, veſica ſuilla, tauri, & capræ: ſed ſatius eſt probata & rationalia præſidia adhibere, quàm hæc quæ minoris arbitror eſſe momenti.

Verùm ſi ex vertebrarum luxatione aut dilaceratione muſculi veſicam claudentis, vrinæ incontinentia ſuccreſcat, longe aliter rem agere oportet. Quippe dum ex vertebrarũ luxatione prodit (licèt curatu ſit difficilior & periculoſior) ſtudendum eſt ante omne aliud auxiliũ, luxatas vertebras reducere, ac ſi id fieri ita facilè nõ poſſit, quod in articulis aliquid humoris

indu-

induruerit, emollietibus dorſum lenire oportet, & poſtea ipſum dirigere, ac tandem quod ibidem imbibitum eſt, balneis ſulphureis, frictionibus aſperis, inunctionibus dictis profligare oportet. At ſi id non profuerit, lumbis, perinæo & pectini ea præſidia ſunt adhibenda, quę reſoluendi, roborandi ac firmandi prędictas partes vires habeant qualia ſunt quæ nuper diximus & capite de paralyſi abunde ſcripta reperies. In dilaceratione verò prædicti muſculi, ſi ex lapidis extractione fiat, oleo ex terebinthina vtendum eſt, aut, eo quod apud nos de Aparicio appellatur, mirabilis profectò efficaciæ in neruorum & muſculorum ſolutionibus, ſuperpoſitis emplaſtris aut oleis adſtringentibus, velut emplaſtrum quod conficitur ex oleo omphacino, roſaceo, myrtino & pulueribus roſarum & myrti cum albumine oui, aut cum cera facto linimento. Præſtat emplaſtrum ex vino adſtringenti cũ pulueribus roſarum myrtillorum corticum mali granati, boli armeni, terræ ſigillatæ, & ſanguinis draconis, aut ceratum ex eiſdem cum oleo roſarum.

Verùm ſi ex ictu aut caſu affectio prodeat, priùs ſanguine miſſo ex brachio, ac poſtea ex talo, ſolo albumine oui cum roſaceo & myrtino oleo, ac pulueribus roſarum & myrtillorum rem ages; poſtea verò, ſuperpoſito cerato ex roſaceo & bolo armeno, ſanguine draconis & myrtillis; vltimò tandem, ſi intempeſies ſuperſit, cerato ex lithargyrio.

Eis verò qui inter dormiendum in lectum mingunt, ferè eadem quæ prædictis ex paralyſi veſicæ affectis, prodeſſe poterunt. Verùm ne tibi adhuc ſpecialiùs deſit præſidiorum copia, curabis, parciori potu inſtituto, eoque ex aqua decocta aniſo vel radice Chinæ, & præſtito cibo exſiccanti ex paſſulis, amygdalis toſtis & aſſis carnibus, diligenter exquirere, an humidius ſolito & debito corpus exiſtat: quo tempore inſtitues purgationem per epicraſim factam, in pueris ex conſerua roſatum Perſicarum, aut lacte ſeminis carthami, vel infuſo foliorum ſenæ cum ſyrupo de roſis rubeis: in adultioribus verò cum pilulis de hiera, aggregatiuis, maſtichinis, aut ex rhabarbaro & agrico & maſtiche, ac vltimò eis, quas Barbarorum nonnulli plurimum laudant, quæ recipiunt myrrhæ, caſtorij, coſti, cupularum glandium, pyrethri anà, ʒ. 2. & ß. terantur & conficiantur cum ſucco myrti. Quæ ſi non proſit, corpus ſudatorijs auxilijs leuioribus committes, frictionibus aſperioribus, exercitijs, & his omnibus quibus corpus exſiccari contingit. Poſtea verò perinæum & pubem inunges prædictis auxilijs, maximè cum theriaca & oleo belzoini: item cum oleo rutæ & abietis, ſuperſparſis pulueribus boli, ſanguinis draconis, myrtillorum, maſtichis, roſarum, ſtœchados, maioranæ & myrrhæ: prodeſt etiam inunctio cum ſanguine vulpis, maximè ſi ex paralyſi prædicti muſculi affectio ſuboriatur. Oportet inſuper partem fouere & euaporationem excipere ex decocto ſaluiæ, herbæ paralyſis, rutæ, corticis quercus & corticis pini ac meſpili anà, m. 2. ligni guayaci. p. 2. coquantur in lixiuio: aut vino: eiuſdem quoque vſus exiſtunt ex decocto guaiaci cum rore marino, maiorana, & corticibus pini: Item ex vſu eſt ſumere in prima menſa glandes & amygdalas toſtas. Curandum inſuper eſt bis terue noctu laborantem excitare, vt vrinam reddere ſecuriùs poſſit: præterea *theriacæ aut mithridatij* ℈. 1. porrigere poteris, præſertim pueris & puellis pituitoſis: Item oleis, paulo ante ſcriptis, quæ arte chymica extrahi, diximus, bis die perinæum & pudem inunges.

CAPVT XVI.

De diabete.

SEſe iam offert & vltima ſors eorum ſymptomatum, quæ in excretione vrinæ contingere antea A dictum eſt: nam cùm euidentiſſimum ſit, veſicæ actionem in meiendi munere aliquando aboleri ex toto, nonnunquam verò imminui, ac non rarò vitiari, in hoc vitiato actionis genere ſitam eſſe eam affectionem, quam Medici diabetem appellãt, nulli eſſe dubium arbitror. Quippe non minus vitiatum aut minoris momenti vitium exiſtit quod in adaucta actione ſitum eſt, quam quouis alio modo. Quapropter ſtatuendum eſt, diabetem eſſe ſubitam potus omnis per vrinas cum magna ſiti profuſionem. Cuius definitionis occaſione, tria huic affectioni nomina ſuccreſcunt, & triplicem ob id præſtant conſideratione curationi ſummopere neceſſariam: quippe ob ſubitum & celerem tranſitum diabetes nũcupatur, nam B ea eſt huius nominis interperatio: celeriter enim trahitur, & longè celeriùs defluere permittitur, ita vt ob id neceſſum ſit, celerrimum efficere trãſitum ab ore in matulam ipſam: ſic enim vt potus ingeſtus eſt, ita excernitur per veſicam, aut nihil vel parum immutatus, quo fit vt ſola hac ratione diabetes nuncupetur: Statuitur ſecundo in definitione, eſſe tranſitum potus omnis, ex quo prodit copioſam colligi in matula vrinam, adeo vt iure optimo hydrops matulæ nuncupetur: nam ſicut in hydrope naturalis inter omentum & peritonæum cauitas aqua perpetuo fluxu impletur, ita profectò matula frequenti et copioſo mictu plena ſemper ſupereſt: quo fit, vt multi definierint, prædictam affectionem eſſe profluuium vrinæ, C vi renum raptæ, vbi potioni concolor eſt ipſa vrina, fuſa toto corpore materia, aut à capite, aut ſeri copia. Quam ſanè ſententiam tuetur Aretæus definiens eſſe carnium & membrorum in vrinam colliquationem, ob quam ſumma totius corporis macies, & copioſior multo vrina redditur, quàm potus ſit: quia nõ id ſolùm quod bibitur protinus crudum meijtur, ſed humor etiam copioſus à renibus colliquato corpore trahitur, in quo ſanè præcipuam diabetis rationem conſiſtere arbitror, & ob id etiam hydrops matulæ dicitur. Tertiò ſtatuitur in prædicta definitione, diabetem eſſe magnam & ſubitam vrinæ profuſionem, tamen cum magna ſiti; cuius accidentis occaſione Medici ferè omnes dipſucum appellarunt: nam cùm D renes perpetuo trahendi deſiderio teneantur, & inceſſanter à iecore omnem humorem alliciant, atque à venis; & hæ à ventriculo; & huiuſmodi motus ſine intermiſſione patiatur natura, fit profectò vt implacabili ſiti premantur laborantes, cuius occaſione dipſacus nuncupatur hic affectus, hoc eſt quaſi vehementer ſitiens. Itaque à celeritate motus diabetes, à copia excretę ſubſtãtiæ hydrops, & ab accidẽti quod ſequitur, dipſacus nuncupatur.

Neque immerito profectò antiquitas hæc tria nomina huic affectioni præſtitit, nam iuxta cuiuſque rationem vna prodit conſideratio, ita vt magni admodum momenti tres inſurgant conſiderationes, quibus integrari vniuerſam huius affectionis naturam E euidentiſſimum exiſtit. Prima ſanè prodit ex celeri tranſitu eius quod potatur: ex qua diabetes ſimilis eſt lienteriæ. Nam ſicut in hac cibus qui ingeritur citra vllam tranſmutationem eijcitur, patientibus ventriculo & inteſtinis, ita prorſus in diabete, vt ex Galen. 6. de locis, & 1. de criſibus capit. 12. euidenter conſtat renes precipuè, ac non rarò veſicam affici. Cum hoc tamen non cuilibet lienteriæ diabetem conferre licebit, ſed ei tantum, quæ vehementiſſimam quoque cibi appetentiam, caninam appellatam, ſibi adiunctam habet: nam ſicut hi qui canina appetentia vexantur, affatim impleti, paulo poſt euomunt, aut alui fluore corripiuntur, non valente ventriculo ipſo deuoratorum põdus ferre, ita prorſus renibus ac veſica accidere coniectandũ eſt. Quippe ad modum caninę appetentiæ ventriculi, renes quoq; ipſi auidiſſimè multum ſeroſę ſubſtantiæ alliciunt, & cùm eam non

poſſint continere neque conficere, protinus pellunt ad veſicam. Intereſt tamen differentia, quòd lyenteria, quæ comitem habet caninam famem, paulatim videtur contrahi, cùm manifeſtè conſtet quando incipit, & rurſus quando increſcat ac vigeat: in diabete verò non item, imo videtur repente ferè oriri & conſiſtere. Cuius dubij rationem reddens Galen. ſtatuit, cibi appetitum qui in ore ſtat ventriculi animalem eſſe appetentiam, quæ ſine ſenſu eſſe nequit: renum verò quibus incumbit ſeroſum humorem attrahere, appetitum naturalem eſſe, & citra ſenſus aliquam perceptionem fieri, ideoque principium & incrementum prædicti appetitus, non ita facilè animaduertimus, quia ſenſum latet, & ob id repente fieri iudicamus, quamuis etiam ſua tempora ſortiatur.

Secunda conſideratio prodit ex immodica copia, non ingeſtæ ſubſtãtiæ modò, ſed etiam excretæ: quorum alterum à læſione vnius potentiæ, & reliquum à læſione alterius prodire eſt compertum. Nam vt antea diximus, aliud in hoc affectu eſt, celerem eſſe eorum quæ ingeruntur tranſitum, & aliud, copioſum quod ingeritur & appetitur. Quippe celer tranſitus cauſa eſt copioſæ excretionis, ſiquidem plurimum trahitur & nihil detinetur, & ob id plurimum meijtur. Sed vehementis tractionis cauſa nõ ita in promptu eſt (mox tamen leges) tractum verò eſſe copioſum prodit, non ſolùm quòd ingeſtum ſit plurimum, ſed quòd corpus quoque colliquari accidat ac ſanguinem exſiccari. Quæ ſanè conſideratio tanti eſt momenti, vt nulla medendi ratio proficua ſit arbitranda, ſi citra eam procedere inſtitueris: quippe hæc modum ponit appetitui, & corpus præcauet, & vniuerſam ferè curandi rationem moderatur ac dirigit.

Tertia verò & vltima conſideratio verſatur circa ſitim, quæ ex celeri tranſitu ſeroſæ & potulentæ ſubſtantiæ, ac ex vberrima eius profuſione ſuccreſcit. In qua quidem conſideratione ſciendum eſt, renes interdum vehementi appetitu trahendi vrinam vexari, quem cùm exequantur, copioſum ſerum ad ſe alliciunt, ſed mox attractum præ imbecillitate continere adſeruareque nec momento temporis queunt, & ob id ſtatim ad veſicam per vreteras delabi ſinunt: quem poſtea veſica eius pondere excitata excernit, ſed vbi iam à renibus deceſſit vrina, iterum inaniti trahunt è proximis venis ſeroſum humorem, qui ſanguini mixtus erat, quo vbi ſanguis fuerit deſtitutus, vaſa eum continentia exſiccata à iecore trahunt, iecur verò à ventriculo & inteſtinis, quo exſiccantur venæ ventriculi, præſertim quæ ad os eius attinent, quo fit vt ab indigentia & appetitu naturali renum, prædicto modo potus deſiderium & appetitus animalis excitetur. Fit igitur quaſi repetitus circulus, quia ſtatim ex ventriculo iecur rapit epotum humorem, & à iecore venæ, à venis renes, vnde fit vt aſſiduè ſitiant, nec potu ſatiari poſſint, & plurimam ſubinde vrinæ copiam excernant. Atque licèt verum ſit, appetitum quoque ſuccreſcere huic affectioni, cum hoc tamen ſtatuendum eſt nos latere eius principium, quia non protinus ac incipit copioſus mictus, ſitis quoque ſuccreſcit, ſed dum corpus & humores humiditate & naturali ſero priuantur, & ob id dictum eſt repente ferè ſuboriri.

His tribus conſiderationibus præhabitis, expendenda nunc eſt huius affectionis natura, ſita quidem in renibus ipſis tanquam in propria ſede, licèt Galeneius etiam principium veſicam quodammodo ſtatuat, ſcribens hunc renum veſicæque affectum, ſimilem eſſe ventriculi inteſtinorumque læuitati. Conſentit quidem quodammodo veſica & copia vrinæ premitur, cum hoc tamen neque ipſe morbus nec morbi cauſa eſt in veſica, ſed in ſolis renibus. Eſt autem attrahendæ vrinæ inexplebilis cupiditas, & retinendi impotentia: ex qua concluſione conſtat, diabetem

A eſſe ſymptoma in genere excretorum immodicè, excedens à naturali ſtatu quantitate & qualitate, ac inſequens noxam functionis ipſorum renum. Ex hac quidem ſequela, ſciſcitãdum ſupereſt, ſuppoſito, ſymptoma eſſe facultatum quæ in renibus vigent, cuinã facultati propriũ exiſtat, & rurſus à quo morbo prodeat. In qua dubitatione, licèt Galen. diuerſis in locis varius videatur in recenſendis potentijs quæ læduntur, rei tamen veritas eſt, eandem ſententiam vbique tueri & docere. Nã ſtatuerat 6. de locis attractricem & retinentem ſummopere lædi, & ob id neceſſitate huius dicti coactus, lib. 1. de criſibus addidit, concoquentem & retinentem veluti extinctas eſſe in hac affectione, quo fit vt tum ex eius mente, tum vltimò, ex

B ipſius affectionis natura conſtet, neceſſariò omnes tres facultates oblædi, concoctricem nimirum, attrahentem, & retentricem. Nam cùm in diabete celeris futurus ſit ſeroſæ ſubſtantiæ tranſitus, oportuit retentricem languidam eſſe: quippe ſi munere ſuo fungeretur, cohiberet vtique vrinæ celerem exitum, ac ex cõſequenti non conſtaret affectio ex celeri tranſitu. Pari prorſus ratione oportuit, coctoriam renum extinctam apparere, cùm nullum ſui muneris exequatur finem, quia retinens quæ illi miniſtrat, omnino ab actione deſiſtit. Verum ſi quis diligentiùs expendat Gal. ſententiã de coctrice læſa in diabete, proculdubio reperiet, non potuiſſe intelligere in verbis libr. 1. de criſibus, de coctrice renum, ſed de venoſi generis

C & iecoris coctrice: nam renes, præterquam quòd vrinam non concoquunt, ſi obtinuiſſent propriam coctricem, qua alimentum ſibi conficiunt, languidam, proculdubio vrina potiùs excerneretur ſanguinolenta quàm tenuis & clara, & ob id credendum eſt ſolùm intellexiſſe de venarum ac iecoris coctrice. Credibile enim non videtur coctoriam renum labefactari, cùm vrinam renes non conficiant, & eorum coctricem ſolùm nutritioni ſubſeruire, licèt alijs aliter videatur, & renum coctricem appellemus aliquãdo, ſequuti Galen. loquendi modum. Item ex neceſſitate naturæ eiuſdem affectionis prodit, attractricem eſſe ſummè irritatam ab ingenti appetitu: nam cùm naturam diabetis integrari conſtet, non modò ex celeri

D tranſitu, ſed ex copioſo mictu, neceſſum vtique eſt, copioſum potum expetere, & omnem ſucculentam ſanguinis & corporis ſubſtantiam allicere & trahere, vt appetitui ſatisfacere poſſit: quibus accedit expellentem quoque præ pondere aut acrimonia excitari ad celeriorem pulſum. Quo fit vt omnes oblædi opus ſit, & his omnibus modis renes infirmari, vt diabeticum affectum gignere poſſint, vt expreſſerat 7. method. cap. 8.

Cauſas huius affectionis, varias, diuerſas, ac ſæpe contrarias reperies apud authores ſcriptas: quippe Aretæus inter Græcos præſtantiſſimus, fieri à frigiditate ſtatuit: nec deſunt inter Arabes qui id quoque aſſerant: Paulus à calore: Aetius à calore cum humorum *Cauſæ.*

E mordacium affluxu. Quam ſanè varietatem cenſeo ortam fuiſſe à Galen. qui nullibi, quod ego legerim, cauſas diabetis integrè expreſſit. Cæterum ſtatuendum eſt, tot eſſe cauſarum differentias, quot potentiarum diuerſarum læſiones. Quapropter ſtatuendum eſt, vehementis tractionis renum cauſam eſſe eorum calidam intemperiem, vt Alexandro & Paulo viſum fuit. Celeris verò vrinæ tranſitus genuina exiſtit cauſa, idem calor, qui deijcit retinentem facultatem, ſed potiſſimum immodica vrinæ copia, eiuſque cum prædicto calore humiditas, quorum alterum facultatem infirmat, alterum verò grauat, quouſque permittat defluere. At expultricem etiam ad celeriorem pulſum laceſſit affluxus humorum billioſorum, & ſalſedinem præ ſe ferentium: nam ex mordicatione illa & graui etiam vrinæ pondere, gliſcit hæc potentia ad expellendum, non reluctante retentrice.

Præte-

Præterea appetitum excitat naturalem attrahendi vrinam in ipſis renibus, tum humiditatis, tum ipſius vrinæ inanitio & indigentia, quæ neceſſariò ſequitur ex celeri eius tranſitu. Quòd ſi aliquando concoctrix facultas (vbi aliquid vrina ibidem immoretur) non poſſit ſuum munus perficere, mirum non eſt, ſi ſtatuerint Barbari Medici cum Aretæo, morbi frigidi occaſione fieri, nimirum defectu caloris innati & eius extinctione, quo coctionem partes ſupradictę moliuntur: verùm prædictam caloris priuationem ſeu refrigerationem contractam fuiſſe plerunque vi caloris pręter naturam exurentis, haud ſecus, quàm hydropem aliquando in fine febrium ardentium fieri dictum eſt. Cum hoc tamen non deſunt ex iunioribus qui ex frigiditate poſitiua ſuboriri ſtatuant, & probent euentu in his qui potibus nimium refrigeratis niue vtuntur: in quibus vel calorem coquentem venarum & iecoris extingui contingit, (quo facillimum eſt conijcere velut crudum protinus, vt in lienteria proijci) vel renum attractricem plurimum excitari, abingenti renum appetitu ex prædicta frigiditate, haud ſecus, quàm in fame canina cibi appetitus in ventriculo excitatur: referuntque id ad duarum facultatum renum impotentiam ſeu vitium, ex immodica illa frigidi intemperantia. Quod ſe arbitrantur probaſſe ex Galen. 7. metho. cap. 8. vbi omnem actũ cuiuſuis partis ex duarum qualitatum intemperantia deijci ſtatuit. Sed ne quis horum rationibus deceptus vt iacet hanc doctrinam ſectetur, cùm frigiditas in renibus nequeat eo modo ac in ventre appetitum excitare (cùm in hoc ſit animalis & in renibus naturalis) præter quam quòd tractus in hac cauſa alia ratione fit ac in legitimo dipſaco: dupliciter enim fieri ſtatuendum eſt: vno illegitimè, copioſa redundante ſeroſa humiditate: alio verò legitimè & propriè, virtutibus renum malè affectis. Nam refrigeratis iecore & venis, veriſſimum eſt crudam & copioſam vrinã gigni, quam trahentes renes protinus reijciunt, tum ratione pòderis, tum quia diſſimilis eſt, nullum inde capeſſeſcunt alimẽtum, quo fit vt auidiùs trahere gliſcant; & cum tractum ſit eiuſdem naturæ, eodem modo proijciunt, & iterum trahunt, ac ſic in perpetuo verſantur tractu, quantum ſat ſit ad ſpurium dipſacum factũ citra trahentis vitium, licèt plurimum trahat, quia non trahit ex intemperie ſed ex indigentia: qua lege intelligere oportet eos qui ex frigida cauſa diabetem oriri ſtatuunt, et hinc eſt quòd etiam fami caninæ aſſimiletur. Quo fit vt mirandum non ſit, ſi adeo varios morbos variaſque cauſas adduxerint authores in diabete, ſiquidem variæ oblæduntur facultates, & varijs modis. Supereſt tandem caloris præter naturam varias poſſe eſſe occaſiones & cauſas: internas quidem vt febres ardentes: externas verò vt ciborum acrium, calidorum, & mordacium eſus, vel vini potentioris immodicus vſus, aut adhæſus ignis iuxta renes, inſolatus, vel immoderatũ exercitiũ. Humorum verò acriũ, mordacium, ſalſuginoſorũ affluxus vel ex toto vel ex iecore nimiũ calfactis, aut à cerebro ſalſam pituitam inſtillante, nec non à prauo vitæ & victus inſtituto.

[Sig]na. Signis profectò videbatur opus non eſſe, cùm affectio cognitu facilis ſua natura exiſtat: verùm quia ipſi ſimilis quodammodo eſt vrinæ fluor, oportet diſiungere et ſignis vtrunqne diſtinguere. In primis itaque vrina copioſior multo redditur, quàm potus fuerit (quod in fluore vrinæ non accidit) quia corporis colliquationem ſibi habet adiunctam: item cum dolore aliquando vrina excernitur, vt ſcribit Aretæus, quod in fluore non reperitur. Sic & viſcera ipſis vri videntur, omnia faſtidiunt, animo ſunt dubio, ſaliuã habent albam & ſpumantem, præcordia grauia & ſitim in compeſcibilem, ac ſi ampliùs increſcat morbus, calor mordax in viſceribus ſentitur, ex perenni & violenta ſeri attractione, abdomen corrugatur, venæ intumeſcunt, & qui ſic afficiuntur tabidi fiunt ex vi trahendi venarum immodica, qua totũ corpus neceſſaria fraudatur ſubſtantia. Quòd ſi vel modico tempore ab excretione vrinæ abſtinuerint, tument lumbi, teſtes & ilia, haud ſecus quam in hydrope, quod ſerum in prædictas partes inſtillet. In ſumma acutus & grauiſſimus pernicioſuſq; exiſtit morbus, & qui cito & grauibus ſymptomatis interficit.

Curandi ratio. Curandi rationem huic affectioni proficuam, neque vnam neque ſufficienter efficacem inuenire hucuſque authores valuerunt: cuius difficultatis cauſam eſſe arbitror, quòd facultates variæ ab vna ſolùm intemperantia oblædantur, quæ licèt vna ſit, & ob id facilè ab vno contrario mitigari oportuiſſet, varijs tamen conditionibus affecta, varios quoque læſionis modos fabrefacit: quippe ſola calida & acris caliditas tractum mollitur vehementem: hæc eadem aqueo ſero quem traxit admixta imbecillitatem retentrici præſtat, item eademmet cum vrinæ vel alicuius humoris mordacitate & acrimonia aut ſalſugine excretricem irritat & accelerat: præterea ipſa etiam caliditas calido innato conſumpto atque reſoluto, frigiditatem gignit, qua concoctoria facultas iecoris & venarum infirmatur. Quo fit, vt licèt refrigeres attẽpereſque prædictam caliditatem, niſi modum etiam ſibi adiunctum compeſcas, nihil vtile & proficuum efficies: id autem efficere quàm difficile ſit, præter authores etiam monſtrat euentus. Quapropter prudenti Medico opus eſt, qui præter id quòd ad menſuram refrigerare ſciat, reliquas etiam qualitates frænare poſſit citra alterius noxam. Sic etenim vt minus erres, conſiderare oportet, ſit ne ſola renum intemperantia (quod rariùs accidit) an cum aliquo ex bilioſis aut ſalſuginoſis ſuccis adiuncta: item an ibidem defluat vi & iudicio alicuius morbi febrilis, vel ex iecore calido & bilioſo, an toto corpore ad calorem intemperato, an vltimò ex capite ſalſam pituitam inſtillante. Quòd ſi ex nuda intemperie prodeat, eam curationem inſtitues, quam proficuam fore mox leges intemperantiæ cum affluxu materię, ipſa iam educta & conſumpta: & ob id ſat erit id ſemel ſcribere. Igitur ſi ex calidi, acris, aut ſalſuginoſi humoris in renibus imbibiti diabetes oriatur, triplex erit medendi ratio: vna quæ humorem educat: altera humoris ſubſtantiam aliò transferat & diſcutiat: & tertia quæ renum calorem attemperet: nam triplex eſt læſionis modus qui ſuccreſcit ex prædicto calido ſucco: primus quidem eſt valida attractio: ſecundus ex vrinæ copia deiecta retentio, & tertius non mediocris expulſio ex ſuccorum acrimonia. Quarum affectionũ neutra curari poteſt, prius quàm ſucci redundantia imminuatur, & ob id, ab ea ſimul cum leui attemperamẽto initium curationis auſpicari oportet. In quo opere, primò eum victum & vitæ modum inſtitues, quo & aluus ſoluta ſit, & animus à pathematis liber. Cui ea alimenta porriges, quæ parum ſeroſæ humiditatis gignant, & cum hoc quæ plurimum nutriant, cuius naturæ ſunt extrema animalium & auium: item aues montanæ, & ſyluestres, carnes recenter interfectæ, atque oua ſorbilia & ptiſana. Proſunt & olera quæ frigidæ ſint naturæ: vitanda quæ ſalſa ſunt & acria aut mordacia. Pro potu porriges aquam deauratam aut hordeo decoctam cum vino rubro & craſſo, cui addes ſuccum malorum punicorum, aut decoctum pomorum ſeu pirorum aſtringentiũ. Poſtea verò ſiue à iecore, ſiue à toto corpore prodeat bilioſus, aut acris, & ſalſus humor, præmiſſa eiuſdem temperatione ſyrupo violaceo, borraginis, nenupharis, roſarum, de portulaca, de papauere & ſimilibus, cum aquis cucurbitę, hordei, ſeridis, lactucæ & ſcariolæ, protinus & ante omne aliud auxilium, purgabis manna, caſſia, & ſyrupo ex infuſionibus violarum cum infu-

ſo myrobalanorum aut rhabarbari. Purgatione ſemel facta, antequam morbus vetuſtior fiat, venam ſecabis, parcè tamen & partitè, idque maximè ſi vitio iecoris calfacti aut totius corporis affectio ſuccreſcat. Verùm ſi ex imbibitione humoris bilioſi & acris in renum corpore malum prodeat, ex talo ſanguinem mittere, magni fore momenti arbitror. Præmiſſis his vacuationibus, interim dum intemperiem corrigere ſtudemus, paulatim oportet humorem peccantem ad ventrem & alias partes euocare, iuxta Hippocr. ſententiam 4. aphoriſ. vltimo, vbi ſtatuit quòd vrina multa noctu reddita, paruam ſignificat deiectionem alui: quo theoremate videtur ſignificaſſe, quòd in alui profluuijs, ſi humoris ab aluo ad veſicā fiat auerſio, alui profluuium miteſcet: atque etiam vice verſa, ſi immodica vrinæ excretio ſit, illi facilè ſubueniemus facta aluo citatiori & fluidiori. Quo fit vt iure optimo dixerit Galen. lib. de hirudinibus, reuulſione & cucurbitulis, vrinę profluuia ad alui deiectiones & ſudores eſſe reuellenda, vt idem ſtatuerat 6. epid. 2. ſed vtiliter inſtitues etiam bis aut ter in hebdomada vomere, maximè ſi à ſalſa pituita malum oriatur. Inſuper clyſmatis eſt agendum blandioribus, nōnunquam prædictis pharmacis per vices & interualla vtendum: cui vſui præſtat *maſticare bis aut ſemel in hebdomada ʒ. 1. caſſiæ fiſtulæ, & pulpam eius deuorare, ſuperbibita aqua hordei vel cucurbitæ.*

Quibus factis, ſi humores aut auerti aut euocari omnino poſſibile non ſit, ſeram venarum ſubſtantiā ad cutem omni ingenio euocabis, vt faciliùs quod ſupereſt, continere poſſit natura. In quo opere ſudores mouere oportebit, vel radice chinæ, vel decocto pentaphylli, aut florum papaueris erratici vel bugloſſi: tandem id tentabis medicamentis, quæ calida non ſint, ſed ſolùm tenuium partium, aut copioſo vapore turgentibus: quod etiam tutiſſimè mouere poteris cucurbita aqua calida plena & pedibus aut ſub alis admota. Idem etiam exequi poteris, & commodiùs profectò, balneis aquæ dulcis, quibus non ſolùm ad extima euocatur ſeroſum in venis contentum, ſed attemperatur etiam corpus vniuerſum & iecur. Item corpus fricabis ſummo manè diligenter, præſertim manibus vnctis oleo amygdalarum dulcium, aut de ſemine cucurbitæ, cum modico ſale aut nitro. Præterea exerceri coges laborantes, ac tandem illis potum imminues, non tamen adeo rigidè quòd ſitim tolerare deinceps nequeant. Quòd ſi hæc omnia prodeſſe nō poſſint, ea deuoranda præſtabis, quæ quodammodo vias coarctent & ſerum craſſius reddant: cuius naturæ eſt ſanguinariæ vel plantaginis ſuccus, ex vino nigro bis die præſtitus, aut palmularum decoctum, baccarum myrthi, pyrorum, meſpilorum & ſimphyti cū aqua tepida admixtum, maximè ſi inter coquendum vermes terreſtres addideris. Prodeſt & ſaccharum roſarum decoctum & admixtum terræ lemniæ, bolo, trochiſcis de ſuccino de ſpodio, cum ſyrupo ex ſucco omphacij, myrtino, roſarum, ſiccarum & aqua plantaginis. Item exteriùs renibus adhibebis quæ conſimiles vires habeant, & cum hoc ipſorum feruorem attemperent: cuius naturæ eſt emplaſtrum, q. ℞. *pampinorum vitis, ſummitatum ſalicis, portulacæ, virgæ paſtoris, ſemperuiui anà, m. 1. poſt leuem coctionem piſtentur, & adde farinæ hordei lib. ß. olei roſati & aceti, anà, ℥. 2. fiat emplaſtrum,* quod actu frigidū prædictæ parti adhibeatur. Præſtat & eidem apponere ſuccum ſolatri, & pampinorum vitis, cū oleo omphacino, & modico bolo armeno. Parabis etiam aliud, q. ℞. *ſucci lactucæ, portulacæ, pampinorum vitis & vmbilici veneris, anà ℥. 1. farinæ hordei ℥. ß. gummi tragacanthi infuſi in aqua roſacea ʒ. 3. mucilaginis ſeminum cytoniorum ʒ. 3. olei roſacei & myrtini, anà, ℥. 1. & ß. hypociſtidis, balauſtiorum, corallorum rubeorum & rhu obſoniorū anà ℈. 2. aceti & ceræ parum, vt fiat vnguentum.* Ferūt A etiam laminam plumbeam dorſo appoſitam mirum in modum prodeſſe.

Quòd ſi hæc adhuc non ſufficiant, intemperiem calidam, ſiue ſola à principio perſtiterit, ſiue cum humoris affluxu (vbi copiam ſufficientem depoſueris) compeſcere & attemperare deinceps ſtudebis præſtitis ſerapijs & apozematis, quæ id valeant efficere, velut eſt ſyrupus violarum cum aqua cucurbitæ, aut ſyrupus portulacæ vel de mucilaginibus cum aqua hordei, tādem ptiſana aut puls ex farina hordei: proſunt apozemata ex aqua cucurbitæ & hordei cum ſyrupo de roſis ſiccis aut de papauere & portulaca: item conſerua violarum, bugloſſæ, borraginis & roſarum cum pulueribus electuarij de gemmis aut diamargaritonis frigidi. B Sed exteriùs id quoque tentabis efficere, inunctis renibus, perineo & iecore, vnguento roſaceo, ſantalorum, refrigerante Galen. de cucurbita & reſumptiuo. Præſtat & inunctio ex oleo roſaceo omphacino, cytoniorū, de papauere, myrtino, aut nymphææ cum modico aceto. Iecori etiam opitulatur, q. ℞. *ſantalorum omnium ʒ. 2. ſucci plantaginis & cichorij anà, ℥. 1. olei roſacei & myrtini anà, ℥. 1. & ß. ceræ et aceti parum,* ſupra quod adhibere poteris epithema q. ℞. *aquarum cucurbitæ, roſarum & portulacæ anà, ℥. 4. aceti roſati ℥. 1. ſantalorum omnium & trochiſcorum de camphora anà, ʒ. 1. miſce.* Ex vſu quoque eſt iecur & renes inungere eo q. ℞. *olei roſarum & myrtillorum anà ℥. 1. vnguenti de cucurbita ℥. ß. pulueris coralli, thuris & ſanguinis draconis anà, ʒ. 1. ceræ quod ſufficiat.* C Quòd ſi placuerit dorſo cataplaſma affigere, ℞. *foliorum hyoſcyami, papaueris, ſolani, ac roſarum anà, m. 1. portulacæ & vmbilici veneris anà, m. ß. ſantalorum, corallorum rubeorum & balauſtiorum anà ʒ. 1. olei roſacei, ſeminis cucurbitæ & cytoniorum, anà, ℥. 1. contundantur quæ contundi poſſunt, & miſceantur cum ſucco ſolanī,* & modico aceto, ac fiat cataplaſma. Verùm ſi hæc non proſint, ad narcotica deuenire conſulit vrgentiæ ratio: cui vſui præſtabis laboranti id, q. ℞. *carnis cytoniorum & conſeruæ roſarum anà, ℥. 1. mucaginis tragacanthi & ſeminis cytoniorum extractæ aqua roſarum anà, ℥. ß. amyli ʒ. 3. boli armeni & ſanguinis draconis anà, ʒ. 1. miſce & cum ſyrupo papaueris fiat* D *opiata;* præterea laboranti præſtabis *dum it dormitum,* ſi hæc non proſint, ℈. 2. *vel ʒ. 1. philonij Perſici vel Romani cum polygoni ſucco & modico vino:* item extrinſecus renes inunges oleo de papauere vel vnguento populeonis.

At ſi ex capite ſalſam pituitam delabi compereris, ſcito nullo alio præſidio citius & tutius malum poſſe corrigi, quàm in brachijs aperta fontanella: quod experimento fidiſſimo comprobatum habeo.

CAPVT XVII.

De gonorrhœa, ſeu de ſpontanea ſeminis profuſione.

E CVm gonorrhœa ſint, vt Galen. placuit 6. de locis capit. 6. & Aetio, ac Paulo, ſeminis inuita ac præter voluntatem excretio, quæ continuè naturalibus non intentis, ex retentricis naturæ facultatis imbecillitate proueniat, quòd ſine venere (vt refert Celſus) ſine nocturnis imaginationibus, ſic fertur, quòd interpoſito ſpatio, tabe hominem conſumat: & cùm etiam ſit alia ſeminis excretio, quam Galen. loco citato, voluntariam ſeu naturalem appellat, ob id profectò, qua parte ſemen fiat, qua etiam ad tempus recipiatur adſeruetúrque, & per quas vias tandem excernatur, quo modo fiat excretio, vt particulam affectā faciliùs in hoc malo inueniamus, & quibus cauſis ac facultatum læſionibus prodeat, expendendum diligenter eſt. Quarum dubitationum gratia, ſciendum primo erit, huic ſeminis miniſterio varia dicaſſe naturam inſtrumenta, diuerſaq; vaſa: nam ab arteria magna,

gna, magna itidem vena iuxta renum regionem, vaſa quædam deriuantur ad teſtes, & ipſos pertingunt, atque eo pertinentia multipliciter & varicosè reuoluuntur. Quorum ſanè officium eſt, ſanguinem qui futurus eſt materia ſeminis, transmutare, & ad naturam ſeminis ſuſcipiẽdam parare: quo fit, vt in eiſdem albeſcere incipiat, & quo magis prope teſtes accedit, eo magis, magiſque albeſcat, donec tandem perfectionem & integritatem ac veram ſeminis formam in teſtibus ſuſcipiat. A teſtibus autem vaſa alia ex denſiori materia et ferè ex neruacea ſubſtantia fabrefacta, caua etiam, vt venæ & arteriæ, ortum habent, quæ quaſi miniſtri teſtium ſunt, & elaboratum ſemẽ ſuſcipiunt, adſeruantque. Quod equidem ſemen ſiue ſponte ſiue ſecus profluat, ab his vaſis per fiſtuloſum neruum, quo præcipuè conſtat penis, impulſum vi quadam, generationis & coitus tempore eiaculatur. His habitis, expendendum inſuper eſt quo modo ſemen excernatur ſecundum naturam, & quo modo aliter: quippe non quomodocunque ſe habentibus prædictis inſtrumentis, commodè fieri poteſt ſeminis proiectio: nam & neruum fiſtuloſum dilatari oportet, vt faciliùs ſemen propelli poſſit, quòd lenta quadam ſubſtantia ſemen conſtet: & rurſus vaſa quæ an teſtant ac ſemen elaboratum adſeruant, opus eſt in ſeipſa contrahi & quaſi conuelli, ita ſanè fit vt maiori vi ſemen propellat. Quo fit, vt in epilepſia, & his qui conuelliuntur, ſi vehementior fiat motus, ſemen quoque effundatur, fit tamen contracto illa nanaturalis, quæ ad modum conuulſionis exiſtit, non quidem ab exſiccatione inanitioneue, ſed potiùs ex eorum vaſorum plenitudine, quæ diſtenſa in latitudinem, ſecundum longitudinem contrahuntur & abbreuiantur: at plenitudo tunc & fit ex copioſo ſemine & vberrimo ſpiritu, qui partim in ſemine mixtus cum eo confluit, partim verò ex arterijs ibidem congeritur quod penis intenditur, erigiturque, præeuntibus quibuſdam imaginatricis motibus, & alijs quæ huic operi neceſſaria exiſtunt, quibus ſimul conſcendentibus, ſemẽ natura tranſmittit. Verùm dum ſeminis effuſio inuoluntaria eſt, & morboſa, longe aliter res ſe habet: namque neruus ille fiſtuloſus non dilatatur, quia non eunt cum ſemine alij ſpiritus ex arterijs, & ipſum ſemen eis orbatum exit. Præterea non comprimuntur vaſa, quæ ſemen adſeruare diximus, & ob id non exit ſemẽ confertim et ſubitò, quia nulla vis concurrit ad eius effuſionem, quinimo laxantur & aperiuntur prædicta vaſa, & cùm neruus fiſtuloſus non dilatetur, ſemen inſtillat paulatim & lẽtè, & ob id citra delectationem excernitur ac citra penis erectionem, quia paulatim effluit, non confertim & ſubitò: hæc enim ſolùm ſunt quæ dolorẽ aut delectationem inferunt. Quem ſanè morboſum actum, vt ad vnguem calleas, ſcito Galen. 6. de locis cap. 6. dictas vacuationis differẽtias referre: priorem quidem naturalem, quia conſtans natura ſuo munere fungens, noxia quæq; oportunè pellit: alteram ſymptomaticam: illam quidem exequuntur prædicta inſtrumenta, agentia, vt primo loco dictum eſt, more naturali, compreſſione nimirum vaſorum ſemen continentium, & dilatatione fiſtuloſi nerui: ſymptomaticam verò eiſdem potiùs ocientibus, ac modo dicto ſecundo loco agentibus, aut potiùs patientibus, quam vi & efficacia naturæ, & ob id ſymptomaticæ vacuationis duas enumerat ſpecies: quarum vna eſt vbi nihil agente natura, ſponte ſua contentum à continente loco effluit, quia cõtineri à vi & potentia ibidem operante non poteſt, velut contingit in morituris ſudor & ventris fluxus, cuius naturæ etiam eſt ſpontaneus ſeminis fluxus. Cui plerunque accedit vaſorum, quæ ſanguinem à caua vena, & magna arteria, alliciunt, auida trahendi cupiditas, quam multi non expendentes, rarò ſalubre præſtant auxilium.

A Quippe ex ſanguinis attracti vbertate, plerunque vaſa, quæ continent, imbecillitantur, & id malum efficiunt: quem tractum ſolet mouere calida prædictorum vaſorum intemperies, haud ſecus quàm in diabete renes efficere dictum eſt: ex quo prodit ocyſſimè corporis vniuerſi contabeſcentia, & ſitis, ac animi deiecto: quæ omnia expendiſſe ad curationem magni eſt momenti. Altera verò ſpecies fit, quando morboſus ipſe affectus expellit, vt contingit in epilepſia dum ſemen effunditur: nam ex conuulſione prędictarum partium expellitur ſemen vi, non tamen naturali ſed violenta, ex non naturali motu à cauſa præter naturam facto, licèt naturali quodammodo ſimilis exiſtat. Quibus etiam modis aliud addidit idẽ B Galen. nimirum vbi vacuatur quoque idem ſemen, non tamen deficiente retentrice, vt in prima ſpecie, neque morbo pellente, vt in ſecunda, ſed natura irritata, ac leges proprias inuertente. Itaque cùm retentio naturalis fiat, cùm clauſus permanet meatus, & contentum à continente haud quaquam impellitur, ſed contra comprehenditur atque retinetur, & retẽtio non eſt naturalis, ſed fit ob excretricis facultatis imbecillitatem, ſequitur neceſſariò excretionem fieri ob retentricis infirmitatem, aut ob aliquam diſpoſitionem, quæ haud ſecus quàm naturalis ipſa excretoria vis prædictas partes mouere poſſit. His habitis, ſtatuendum eſt veram gonorrhœam eſſe ſymptoma in genere excretorum immodicè, pertinens quidem C ad ſola vaſa ſpermatica (non ad pudendum vt priapiſmus) & ad eorum retentricem facultatem languidam & omnino ferè deiectam. Quamobrem arbitrandum eſt, reliquos duos inuoluntarios ſeminis fluxus, non propriè dici gonorrhœam, ſed per ſimilitudinem quandam: nam Galen. aſſerente loco citato, ſeminis excretio aliquo modo animale munus efficitur, quod non repugnat fieri, præeunte in aliquo eius actu, potẽtiæ interioris munere, haud ſecus quàm in mictione fit, ſiquidem voluntas in mictu locum habet in muſculi ocio, in ſeminis verò excretione, quodammodo videtur in via ſemen ſtimulare. Ingreditur namque in ſemine excernendo muſculi vaſis ſeminarijs ſecernentis contractio, huius enim o- D pe ſaltem expreſſio fit, cui conſentiunt brachia & crura, quòd etiam contrahantur ſimul. Verùm in excretione non naturali, propriùs ad retentricem naturalem vtriuſque partis, tum veſicæ, tum verò ſeminariorum vaſorum referendum eſt. Eſt tamen differentia, quòd vrinæ inuoluntaria excretio, potiùs ad muſculi reſolutionem, impropriè verò ad retẽtricem naturalem pertinere erit arbitrandum: ſeminis tamẽ ſpontaneum profluuium, propriùs ad naturalem retentricem languidam, impropriè quidem ad prædictum muſculum, vt de ea ſeminis effuſione, quæ in epilepſia contingit, dictum eſt. Theodorus Priſcianus & Moſchio inter fœmineos affectus gonorrhœã quoque nuncuparunt & anumerarunt: cum ex Py- E thagora, Democrate, Hippocrat. & Epicuro euidenter conſtat fœminas quoque ſemen idq; fœcundum præſtare: quod Galen. & Medici ferè omnes probarunt. Licèt Hippon philoſophus, quem ſequutus eſt Athenæus, ſtatuerit, ſemen quidem emittere, cæterũ illud eſſe infœcundum; Ariſt. ex Zenonis & Stoicorum fere omnium ſententia ſolùm tribuit fœminis ſemen æquiuocè tantum, quos ſequitur Auerroes 2. collec. 10. vtcumque tamen ſit (nam latiùs diſputaturi ſumus hanc controuerſiam lib. de principijs artis medicæ Deo fauente) fœminis gonorrhœa velut viris ſuccreſcit, & eiſdem ſignis dignoſcenda ac eadem methodo curanda ac in viris. Qualis verò naturæ ſit Gallica gonorrhœa, & quomodo ab ea, quæ in hoc capite ſcribitur, diſſideat mille modis, & curationem reperies libro de morbo Gallico capit. de virulenta gonorrhœa.

Cauſæ.

Cauſas verò & occaſiones vnde quis in hanc affectionem inciderit, diligenter venari oportebit, nam & via curationis facilior multò conſtabit, ac certiùs & clariùs morbi natura eluceſcet. Inter occaſiones vna eſt nimia veneris abſtinentia, maximè ſi priùs ea aſſuetus fuerit homo; contrà verò ex immodico coitu in hunc affectum multò plures inciderunt. Quod fieri comperimus vno è duobus modis: primo quidẽ ex immodico vſu, vt dictum eſt, alio verò ex congreſſu cum inquinata fœmina, ſiue menſtruis ſit occupata, ſiue Gallico morbo infecta, ſiue alio vitio quod pudendas partes occupet & conſpurcet. Quippe infecta mulier per pudendi canalem halitum ſuæ infectionis infundit, qui ad paraſtatas perueniens (paraſtatæ ſunt glandulæ ſemen retinentes, quæ ſunt in vaſis eiaculatorijs in eaſdem paraſtatas deſinentibus) mille modis conſpurcat, inflammationibus, vlceribus, ſciſſuris, vel reſiccationibus in pudendo virili factis, à quibus vel vaſa adeo imbecillitantur, vt ſemen effluere ſinant, vel ſemen vitiant, ita vt aliquãdo exeat ſanies liuida & vireſcens cum mordicatione in meatu vrinario: cuius occaſione membrum erigitur cum contractione & dolore, quia non fit erectio propter repletionem nerui caui (vt antea dictum eſt) ſiquidem tũc non inflecteretur, ſed quia virus illud ad vrinarium meatum permeans, id malum efficit. Quod ſanè vitium, niſi citò preueniatur, iecori efficitur commune, & vniuerſum hominem eadem labe inficit & conſpurcat: quo fit vt protinus in pudendi puſtulas aut vlcuſcula erumpat, in bubones & capillorum defluuiũ, & tumores, qui hominem miſerè perdunt. Quam quidem ſeminis defluxionem neoterici Gallicam gonorrhœam appellarunt, quia non à vaſorum imbecillitate ſolùm, ſed à corrupto & vitiato ſemine, & à læſione prædictarum paraſtatum, & vaſorum quæ in ipſas terminantur, & omnium quæ ſpermatica vocãtur. Prodit etiam communis gonorrhœa ex ingentibus laboribus, præſertim eorum qui lumbos & renes ſupra modum calfaciunt, vt in longiori equitatione, maximè in ſolis ardoribus aut veſtibus nimium calfactorijs. Item prodit ex ſeminis ipſius vitio, quod vel retentum nimia copia grauat, vel mala qualitate inficitur, quia acrius & mordacius redditur, ſiue id à prauo vitæ & victus inſtituto prodeat, ſiue à quauis alia cauſa. Præterea cùm omnis excretio quæ fit in corpore viuenti, fiat à facultate propellente aut ociante, arbitrandum eſt, vitia ſeminis quæ acrimoniam aut copiam præ ſe ferunt, expellentem vaſorum ſemper laceſſere: ea verò quæ aut in tenuitate, humiditate, vel frigiditate conſiſtunt, ſemper ad retinentem facultatem attinere, cuius etiam conditionis eſt calor, exercitium, inſolatus, ac nimius veneris vſus. Quibus adiungitur humida & calida, & aliquando frigida prædictorum vaſorum intemperies, qua facultas torpida ſeu reſoluta affecta, munus retentionis non exequitur: quas potiſſimum exquiſitæ gonorrhœæ arbitramur cauſas. Alia inſuper gonorrhœæ ſpecies, quæ in conuulſionibus accidit, cauſam habet vehementem prædictorum vaſorum concuſſionem.

Signa.

Eam enim gonorrhœam, quæ propriè & verè talis exiſtit, ab ea, quæ impropriè talis eſt, diſtingues, quòd hæc cole fit intento ac rigido, licèt euerſo & cum ſeminis effuſione, etiamſi inuoluntariè profluat, haud ſecus quàm in legitima; quam dignoſces quòd citra penis erectionem fiat, & citra vllum ſenſum doloris vel moleſtiæ, præterquàm profuſionis. Ea verò quæ ab excernente fit facultate, dum irritata eſt, acrimoniam infert in pudendi extremitatem, ac ſæpe vniuerſum eius canalem exulcerat, mordet & dolore non leui afficit: præterquam quòd ea quæ excernuntur non referunt ſeminis ſpeciem, ſed vario colore affecta, fœtore inſigniuntur graui, idque maximè ſi gonorrhœa ex Gallica lue contracta ſit, quod in legitima gonor-A rhœa non accidit, in qua ſolùm liquida & alba excernuntur, licèt aliquando craſſa prodeant ſeminis vbertate, nullum prauum odorem referentia. At ſi ex externis occaſionibus prodeat, ex interrogatione diſces.

Præſagiũ.

Nunquam prædictæ fluxionis conſuetudo ſalubris eſt, cùm vel eo, quod vtile futurum corpori eſt, defraudatur homo, vel vitium præ ſe ferat, ſignum maioris mali, aut cauſa non minoris. Sic gonorrhœam paſſi ob immoderantiam veneris, in tabem plerumq; degenerant ob imbecillitatem retentricis: in atrophiã, quòd colliquari in vtraque cauſa corpus ſit neceſſũ: in illa, à corpore trahentibus vaſis ob indigentiam: in hac verò, vniuerſo corpore ob prædicta vaſa tranſ-B mittente ob conſenſum, & ne deſit ad propagationẽ ſpeciei materia. At quæ Gallica eſt, mille accidentia acceſſit, quæ vel hominẽ tollunt, vel miſerè totius vitæ curſu torquent. Accidit plerumque pubertatem agentibus: viris non rarò: fœminis frequentiùs: hæc tamen eſt differentia, quòd vera gonorrhœa viris frequẽtiùs accidit, rariùs quæ ſpuria exiſtit (hoc eſt) quæ ex alijs humiditatibus ſemini ſimillimis efficitur, ac ob id varium præ ſe fert colorem. At fœminis hæc ſpuria, in qua per vterum ipſæmet & vniuerſum corpus purgantur ab albis & varij coloris purgamentis, frequentiſſimè accidit: quæ verò ex ſemine fit, in virginibus quàm rariſſimè accidere viſum eſt, vt ex Galen. conſtare videtur 2. de ſemine capit. 1. in alijs ve-C rò frequentiùs.

Curandi ratio.

Nec temerè, nec protinus, aut vtcumque gonorrhœam ſiſtere expedit: nam ſæpe viſum eſt, eos qui ſtuduerunt huiuſmodi ſeminis profluuia importunè & violenter ſiſtere, præſertim antequam corpus ab ſpurcitijs purgetur, bubonibus fuiſſe correptos, inflãmatione teſticulorum, renum & lumborum doloribus, & mille alijs affectionibus vexati. Quapropter priùs quam parti affectæ manus adhibeamus auxiliares, corpori vniuerſo prouidendum eſt, ne nobis quid ſimile aut deterius contingat. Ea igitur erit potior medẽdi ratio, quæ vnamquamque cauſarum illidat, initio ſumpto ab ea quæ potiſſima eſt: hæc namque retentricis facultatis vaſorum impotentia exiſtit: quæ D ſanè à duplici cauſa principium trahere ſolet, nimirum ab exuperante vaſorum tractione, orta quidem ab intemperie humida & calida vaſorum, non eorum quæ trahunt, ſed eorum quæ ſemen continere diximus. Si verò extrahentium vitio profuſio accidat (hoc enim frequenter ſucceſcere ſolet, licèt ab impotentia retentricis malum oriatur, quòd nõ poſſint adſeruare tantum ſemen, ſed defluere permittant, & ob id vaſa inanita præ fluore auidiùs trahunt, haud ſecus quàm in diabete) quod noſces ex dorſi grauitate, ſeminis vberrima copia, corporis iactura, ſiti intenſa, oculorum cauitate, cutis ſcabritie & alijs, quæ calorem nimium earum partium atteſtentur. Cuius beneficio leges caput de diabete, & præſidijs huic mu-E neri ea parte adductis, vteris: inter quæ lamina plumbea lumbis alligata magni ſolet eſſe momenti. Item quæ modicè ſanguinem minuunt, vaſa refrigerant, & quodammodo ſeminis acrimoniam retundunt, vt ſanguine miſſo, & parca victus forma inſtituta, ſeminis vbertas minuatur, & reliquis præſidijs miteſcat eius acrimonia, quo ſecuriùs deinceps quæ coercendi fluxum & comprimendi laxas partes vires habeant, adhibere poſſimus. Quam legem adſeruabis in his qui ab intermiſſa venere in hunc affectum prolabuntur, præterquam quòd inutile non erit, quinimo neceſſarium ſanguinem detrahere. Verùm ſi ex continentium vaſorum imbecillitate ſemen profluat, nõ neglecta cauſa attractionis prædicta, quia plerumque ambæ iunguntur, curationem inſtitues, victu exſiccãte, parco, & ſolidioris ſubſtantiæ, velut ſunt perdices, gallinæ, turtures, & cuniculi, nec non & caro arietis

aut vituli quæ aliquando adſtringente aliquo condi-
antur, vt cytonijs, meſpilis, & vuis acerbis, ſparſis pul
ueribus coralli, margaritarum, boli armeni, terrę len-
niæ: & raſuræ eboris. Parati etiam fercula oportet
farre, otiza cum granis vuæ acerbę: proſunt in prima
menſa paſſulæ, amygdalæ toſtæ, aniſum vel corian-
drum præparatum ſaccharo conditum: tandem vni-
uerſa victus & vitæ ratio veluti in paralyſi inſtituen-
da eſt: ſit etiam potus ex decocto ſaſafraſæ Indicæ,
ex radice Chinæ, aut ligno ſancto, vel aniſo, aut bec-
cis myrti.

Præmiſſa victus & vitæ inſtitutione, curandi ratio
à totius corporis leui purgatione auſpicanda venit, ex
decocto ſenæ in aliquore. 9. infuſionum roſarum ru-
bearum; vel purgatur homo infuſo rhabarbari vel
agarici cum modico ſyrupo roſarum: proſunt & pi-
lulæ maſtichinæ, de hiera, cum modico agarico &
rhabarbaro. Purgatione facta, ante quam ad topica
auxilia conſcendas, humorem in prædicta vaſa con-
fluentem, à quacunque parte prolabatur, aliò trans
ferre & imminuere oportebit. Sic etenim ſemel in
hebdomada vomitum concitabis, quo ventris crudi
tates, quæ plerunque huic malo fomentum præſtare
aſſolent: excernantur, facta priùs ex melle roſaceo
per aliquot dies præparatione. Verùm quia non raró
ab inundante in vniuerſo corporis ambitu & veno-
ſo genere humiditate, gonorrhœa prodit, laxatis &
imbecillioribus factis prædictis vaſculis, ab eodem
quoque ipſam educere ac inanire opus erit, per bal-
neorum ſulphureorum vſum, ſed maximè per ſuda-
tiones ex decocto radicis Chinæ & corticibus radi-
cis ligni ſancti. Quòd ſi neque purgationes frequen-
tes, nec vomitus, nec balnea, nec ſudationes prodeſſe
poſſint, conijcies protinus aliquid eſſe iam in prædi-
ctis vaſis imbibitum, cuius habenda ratio ſit. Quod
profecto fit tribus modis: Primo quidem his auxi-
lijs quæ vim habeant digerendi ac reſoluendi quod
imbecillitatem molitur. Cuius naturæ ſunt fomenta
ligni ſancti, camæmeli, ſaluiæ, maioranæ, pulegij, ori-
gani & abſynthij ex vino facta: quod etiam facies ex
decocto ſulphuris, rutæ, abrotoni, anethi, foliorum
lauri & baccarum eius. Idem beneficium præſtant
emplaſtra ex eiſdem herbis facta cum farina ſeminis
lini, fœnugræci, radicis ireos cum vino & ſapa: inun-
ctiones quoque ex oleo irino, belzoini, ſtiracis, tere-
binthinæ, depipere, de caryophyllis, aut cinnamo-
mo. Proſunt etiam cerata ex eiſdem cum ladano, te-
rebinthina, & cera, addita puluere ireos: quem quo-
que vſum præſtat vtrunque diachylom cum puluere
chamæmeli & ireos. Quibus, ſi omnino cauſa frigi-
da ſit, addes calida quæ adſtringant & robur reten-
trici addant, vt ſunt thus, maſtix, cortex thuris, ani-
ſum torrefactum, origanum & ciminum. Sed confi-
ci poteſt ad firmandam partem id oleum q. ℞. *mir-
rhæ, aloes, ſpicæ nardi, ſanguinis draconis, mumiæ, opo-
panacis, bdellij, carpobalſami, maſtichis, gummi Arabi-
ci & ſtyracis anà, ʒ.2. & ß. muſci ʒ.ß. terebinthinæ ad
pondus omnium, & mixta inſtillentur, donec oleũ, quod
mirabilis eſt efficaciæ, exeat.* Quòd ſi his adhuc fluxio
nem ſiſti non conſtet, arbitrandum eſt ſimul cum
humiditate caliditatem vigere, quo tempore ab his
calorificis omnino abſtinere, & frigidis adſtringen-
tibus rem agere oportet. Quapropter præmiſſis va-
cuationibus, adſtrigẽtibus, & reſiccantibus vti opor-
tet, quorum vberem copiam paulo inferiùs leges: à
quibus, ſi adhuc affectio perſtet, tutiſſimum eſt con-
ſilium, fontanellam altero crurum aperire, qua expi-
ret humiditas quę vaſa laxiora reddit, quo auidiùs &
firmiùs deinceps vaſa complectantur. Scito tamen,
omnibus medicamentis huic affectioni ex hac cau-
ſa & reliquis per potum proficuis, admiſcere oporte-
re ſerapium de aceroſitate citri, aut conſeruam eius,
tanquam medicamenta magni momenti.

A Quòd ſi profuſio fiat ex ſeminis vitio in vaſis con-
tracto, vel ex alimentis, aut ex danno à copioſo vel
vitioſo ſanguine & reliquis humoribus mutuato, ita
vt acrius, calidum, & mordaciſſimum effectum va-
ſa excitet ad expulſionem, & corpus etiam conterat
& colliquet, inſtituta victus & vitæ ratione tempera-
tioris ac frigidioris qualitatis, melioris ſubſtantiæ, &
copioſioris nutrimenti, ſanguine miſſo, parcè tamen
vel ex iecoris vena, ipſum attemperare deinceps opus
erit, ſyrupo granatorum, cichorij, roſarum, de papa-
uere, de nenuphare, de agreſta & ſimilibus, corpus
purgabis ea lege, quam præcedenti capite ſcriptam
reperies, nimirum caſſia, manna, ſyrupo ex infuſioni
bus violarum, aut roſarum rubearum, cum ſero la-
B ctis, aut aqua hordei. Quo facto, ſero vteris caprino
& omni arte ſtudebis calorem corporis compeſcere
aut humores attemperare, incraſſare, ac vias quodã-
modo coarctare, humore præſertim frænato: cui v-
ſui nõ mediocris pretij exiſtunt balnea vel dulcis vel
ferratæ aquæ, aut ex decoctione prędictarum herba-
rum. Quæ ſanè omnia facies, ſi præſtiteris cum cibis
viticis & cannabis ſemen, præſertim toſtum, item ſe-
men & folia lactucæ ac earum cualiculos: à vini po-
tu cauere ſic affectos oportet, quinimo aqua frigida
inſtituenda illis eſt, maximè ferrata aut deaurata.
Tandem hoc ſyrupo vteris, q. ℞. *ſanguinariæ, acetoſæ,
plantaginis, anà p.1. portulacæ, capreolorum vitis, vm-
bilici veneris & rubi anà, m.1. & ß. myrtillorum, ſemi
C nis coriandri præparati & ſeminis papaueris albi anà,
℥.ß. foliorum lactucæ, florum nenupharis, borraginis &
violarum anà, p.ß. foliorum rutæ, viticis, menthæ, et ca-
laminthæ ſiccorum anà, ʒ.3. bulliant ſecundum artem
in aqua pluuiali quantum ſat ſit, cuius recipe lib.4. ſuc-
ci roſarum rubearum, granatorum pomorum acidorum
anà, lib.ß. miſce, & cum ſaccharo & exiguo aceto fiat
ſerapium, cuius ſumat laborans ℥.2.* Cui ſimilem effe-
ctum præſtat aliud, q. ℞. *granorum myrti, oſſium gra-
natorum anà, ℥.ß. balauſtiorum, corticum granatorum,
hypociſtidos anà, ʒ.2. ſeminis cotoniorum, ſeminis ace-
toſæ & roſarum rubearum anà, ʒ.1. coralli rubri ʒ.ß.
bulliant in ſufficienti quantitate aquæ chalybeatę et vi-
ni nigri ad conſumptionem tertiæ partis, & adde ℥.3.
D huius decocti pulueris mirobalanorum citrinorum ʒ.1.
& ß. & detur bis aut ter in hebdomada.* His conſimi-
lis eſt alter, q. ℞. *foliorum ſcariolæ & endiuiæ anà, m.1.
ſeminis rutæ, lactucæ, cittuli, nymphææ anà, ℥ 1. contũ-
dantur omnia craſſo modo & infundantur in lib.4. aquę
pluuialis, et bulliant ad conſumptionem duarum tertia-
rum, & facta colatura cum ſaccharo fiat ſyrupus, cuius
℥.3. mane porriges.* Præſtat idem beneficium electua-
rium, q. ℞. *ſacchari roſati vetuſti ℥.2. ſpodij ʒ.2. coralli
rubei ʒ.1. & ß. mirobalanorum citrinorum ℥.ß. cum a-
qua plantaginis aut ſyrupo de ſucco limonum fiant boli,
quorum ſumat laborans ʒ.3.* Item potui dabis, dum la
borans it dormitum, id q. ℞. *granorum myrti, balau-
ſtiorum, corticum granatorum, gallarum, corticum pi-
E nearum, hypociſtidos, acatiæ anà, ʒ.2. ſpodij ʒ.1. & ß.
roſarum rubearum, coriandri pręparati anà, ʒ.3. bulliãt
in ſufficienti quantitate aquæ chalybeatæ vſque ad con-
ſumptionem tertiæ partis, deinde coletur, & colaturæ
adde ſacchari quantum ſit ſatis ad conciliandam dulce-
dinem.* Prodeſt & electuarium, q. ℞. *conſeruę borragi-
nis, & de ſucco citri anà, ℥.1. aromatici roſati ʒ.3. cine-
ris inteſtinorum gallinæ lotorum aqua abſynthij ℥ ß. ſe-
minis agni caſti ʒ.1. & ß. cum ſyrupo roſarum fiat o-
piata.* Summopere etiam iuuat puluis, q. ℞. *cineris
pellicularum ſtomachi gallinę ʒ.ß. aniſi ʒ.1. coralli ru-
bri vſti & loti ʒ.1. agni caſti ʒ.ß. ſacchari albi ad pon-
dus omnium, capiat ante cœnam cochleare vnum.* Paſtil
li etiam parentur, q. ℞. *ſeminis rutę, agni caſti & vrti-
cę anà, gr.5. ſeminis lactucę, portulacę, plantaginis &
papaueris albi anà, ℈.1. ſeminis coriandri pręparati &
cannabis torrefacti anà, gr.4. ſeminis roſarum, coralli
rubei,*

rubei, & ſantalorum anà, ʒ. 6. ſeminis melonum ʒ. 3. ſacchari diſſoluti in aqua roſarum quod ſufficiat, fiant paſtilli, quorum vnum capiat laborans cum vino rubro aut aqua chaſybeata. Quod ſi vrgentia fluxionis, & doloris his non ſedetur, *ad ʒ.ß. philonij Perſici cum ℥.2. ſacchari roſarum* tutò & vtiliter peruenies.

His factis, exteriùs balneis aquæ dulcis humores ac ſemen attemperabis, & ſi quid redundat ad extima reuocabis. Item partes iuxta pudendum maximè perinæum & renes inunges, & præter alia quæ huic vſui proficua reperies, ex vſu quoque erit vnguentum, q. ℞. *olei roſacei omphacini, cytoniorum, nenupharis & myrti anà, ℥.1. cremoris ſeminis lini & cytoniorum extracti aqua roſacea anà, ℥. ß. foliorum rutę, agnicaſti, & menthę anà, ʒ.ß. bulliant in prędictis oleis, & facta*
B
expreſſione, adde pulueris coralli, ſantalorum rubeorum, ſanguinis draconis, & boli Armeni anà, ʒ.1. cerę quod ſufficiat, & fiat vnguentum. Aliud parabis, q. ℞. *olei myrtillorum, maſtichis, & omphacini anà, ℥.2. pulueris nucum cupreſſi & myrtillorum anà, ʒ.1. & ß. macis, cariophyllorum, & agnicaſti anà, ʒ.ß. cerę quod ſufficiat, vt fiat vnguentum aut ceratum.* Eundem etiam vſum præſtat q. ℞. *radicis ireos ℥. 1. myrtillorum, foliorum lentiſci & cupreſi anà, ℥.2. roſarum rubearum & ſantalorum anà, ℥.1. ſeminis agnicaſti ʒ.1. fiat decoctio in lib. 2. vini rubri:* fœminis verò hæc eadem præſidia adhibebis inguinibus & veſicæ lateribus vſque ad latera pudendi.

Verùm ſi ex vbertate ſeminis, otioſa vita, & laſci-
C
uis actibus plena, alimentorum copia, & alijs quæ copioſum ſemen gignunt, affectio ſuboriatur, maximè ſi laborans continens ſit, huic medeberis (ſi vxorem non duxerit) tenuiori victu, opportunis laboribus & exercitio, abſtinentia ab ſpectaculis, cogitationibus, & colloquijs, quæ venerem incitant: prętereà ieiunijs orationibus, vigilijs, & omni continentiæ & parſimoniæ diſciplina, quod præſtantius huic malo præſidium exiſtit. Inſuper etiam eis vteris quæ exſiccare ſemen poſſunt, ſicut illa vitanda quæ ipſum augere. Prodeſt in hoc malo vſus ſeminis agnicaſti, aut rutæ ſaccharo conditi; item & conſerua vel ſyrupus de ſucco citri, vbi priùs ſanguinem miſeris; nam in his bis terue in anno ſanguinem mittere, peculiare eſt
D
præſidium, ſicut laminam plumbeam renibus affigere, vel vnguentum refrigerans, roſarum, aut ſantalorum: item aliquod ex nuper dictis medicamẽtis, quæ refrigerandi & conterendi ſem[illegible] vires habeant.

Quòd ſi gonorrhœa ex Gallico morbo contracta ſit, licèt diutiùs duret, minus tamen corpus contabeſcit, cuius ſanè curandi ratio vniuerſa, in iecori & totius corporis prouidentia ſita eſt, haud ſecus quàm morbus ipſe Gallicus, ſudoribus, vnctionibus, apozematis, & alijs quæ eandem vim habent, qualia latiùs ſcripta reperies libro noſtro de morbo Gallico.

CAPVT XVIII.

De podraga, iſchiade & reliquis articulorum doloribus.

AVdax temerariumq́ue facinus, & omni imprudentia plenum, omnibus viris doctis & prudẽtioribus ſemper viſum fuit, aggredi id negotium, cuius finem aut felicem euentum, fidiſſimo & diutino experimento firmatum eſt, nunquam quequam fuiſſe conſequutum. Et cùm omnem animum (quantumuis generoſus ſit) conterat & infirmet euentus dubia ſpes, aut forſan certa deſperatio, decreueram articulares curare non aggredi, quòd quotidiano euẽtu ſit confirmatum, radicitus hunc affectum ſicut & alios, artem noſtram nõ poſſe adeo euellere, vt ſemel curatus iterum atque iterum non redijſſet, & in medio floridæ iuuentutis & maiori ſalutis ſplendore, ve-
A
lut occultus truculentuſq́ue hoſtis non inſilijſſet, impetumq́ue intolerabilem feciſſet: quippe omnes ferè aut ſaltem plures eorum quos ſemel apprehendit, totius vitæ curſu miſerè & calamitosè viuere cogit. Cũ hoc tamen, ne plura huic operi deeſſe viderentur, fretus diuino auxilio ipſumq́ue implorans, conabar aliquid frugis in hac re ſcribere, vt ſi ex toto nõ poſſint articulares affectus eradicari, ſaltem mitigare, aut præcauere, efficereq́ue vt per longiora interualla repetant, ſtudebo. In qua re, primò quid omnes articulorum morbi commune habeant monſtrabo: & rurſus quid peculiare vnuſquiſq; ſortiatur, vt cuique propriam poſſimus adſcribere naturam, cauſam, & curationem.

B
Ante tamen ſtatuendum eſt, articulorum noſtri corporis (quibus hæ affectiones propriæ exiſtunt) varias eſſe ſortes, quas tres tantùm genere exiſtere comperimus, licèt quodlibet genus in multo plures ſpecies diuidatur, quibus hac in parte opus non habemus. Oſſa enim coaleſcunt aliquando ſine alicuius materiæ interuentu, vt in mollioribus & fungoſis: vel materia aliqua mediat, vt in duris & ſiccis per ſymphiſim, hoc eſt per ſimplicem adnaſcentiam, vt quorundam oſſium capitibus accidit, quibus addidiſſe aliquid natura videtur, quòd breuiora eſſent quàm oporteret: vel per leuem alterius ſubſtantię interuentum. Secundo modo committuntur inter ſe oſſa per ſynarthroſim, quæ leuem quendam motum
C
admittit, & in tres alias differentias diſſecatur, nimirum in ſuturam, gomphoſim & harmoniam. Tertio quidem, oſſa cohærent per diarthroſim, quæ nihil aliud eſt, quàm oſſium compoſitio, quæ ad motum voluntarium comparata eſt, vt quæ ex duobus oſſibus conſtet: vno cauitatem habente, & reliquo caput in ſuam cauitatem recipiente: quo conſtat motum exerceri manifeſtum. His habitis, ſtatuendum eſt primã oſſium connexionem adeo preſſo nexu & coarctato fieri, vt nihil poſſit intercidere quod dolores poſſit concitare: præterquam, quòd licèt aliquid interſit, quia ligamentis non vincitur & coarctatur, ob id dolores non infert. In ſecunda verò, ad penſum leuis motus, leues etiam ſuccreſcunt dolores, quia aut nul-
D
lo ligamento cohærent oſſa vt capitis ſuturæ, aut ſenſu leui prædita ſunt, vel plurimum diſcedere à ſe mutuo nequeunt, & ob id plurimum dolere non poſſunt. In tertia quidem oſſium connexione omnes articulares morbi ſedem habent, videlicet vbi ea eſt inter duo oſſa cauitas & amplitudo, quòd ſpatiari ac moueri liberè poſſit alterum os in alterius foramine, in quo ſanè ſpatio eum contingit prolabi humorem, qui facta grandi extenſione, prædicta ſymptomata efficiat, & varios articulorum dolores.

Præmittendum inſuper eſt, hoc habere omnes articulorum dolores commune (non loquitur hic de dolore ex ictu, caſu, aut luxatione articulorum, quantumuis intensè doleant, licèt poſſit articularis mor-
E
bus ab his etiam cauſis ſuboriri) nimirum quòd vt verè articularis morbus ſit, ſiue arthritis, ſiue podagra aut iſchias dicatur, prærequirit materiam fluentem ac morbum effecturam, quæ prolabatur in cauitatem articuli, videlicet in ſedem illam, per quam caput oſſis ſpatiatur: quòd ſi ibidem non ſit, ſpurium potius & illegitimum fieri articularem morbum eſt arbitrandum, quantumuis intenſos accerſat dolores, quàm legitimum & verum. Quippe vniuerſa huius mali ratio, vt Galen. apertè fatetur. 6. aphoriſ. 49. ſita eſt in hac peculiari conditione, qua veluti eſſentiali differentia, ab omnibus alijs articulorum morbis diſſidet: nam in prolapſione humorũ fluentium per venas ad cauitates articulorum, eos primò ſuſcepțant articulorum loca (quo morbi natura integratur) deinde circunſtantia omnia vſque ad cutim: qua ratione fit, vt abſcedentibus à ſe inuicem oſſibus, liga-

menta, neruique & tendones adeo tendantur, quòd
dolores & cruciatus maximos generent, quia ſimul
cum articulationibus tenduntur & veluti dilaceran-
tur. Ex hac etenim humorum prolapſione in articuli
cauitatem prodit Hippocr. dixiſſe, non ſolui hos do-
lores, nec materiam diſſipari & euacuari ab ea parte
ante quadrageſimum diem, quia ſpatium illud calo-
re orbatum, nequit ante id tempus prædictum mu-
nus perficere. Nam ſi in ſolis carnoſis aut ligamento-
ſis partibus extitiſſet humor, cùm hæ innumeris gau-
deant venis & arterijs, longè citiùs euaneſceret reſol-
ueretur que. Quo fit vt credibilius ſit his tantùm par-
tibus legitimum articularem morbum proprium eſ-
ſe, ſicut reliquis ſpurium & illegitimum.

Sed in hac re dubitabit aliquis & meritò, qui fieri
poſſit, quòd intra articulos dilabatur materia, ſiqui-
dem dum ipſa non reſoluitur, ſed in tophaceam mi-
grat naturam, extra articulum concreſcit, ita vt vi-
deatur vero ſimilius extra contineri, quam intus pro-
labi. Verùm ſi quis rem diligenter examinet, reperiet
eadem ratione, neque in vinculis, neque in tendoni-
bus materiam permanere, ſiquidem extractis tophis,
vincula & tendones illæſi conſpiciuntur, quod erat
creditu perdifficile, ſi in eis continetur materia dolo-
res concitans. Quo fit vt arbitrandum ſit, materiam
tam in ſpatijs quàm in tendonibus in halitum dige-
ri: in ſpatio quidem, quia cùm latior locus ſit, faciliùs
inde euaporat diſcutiturque, præterquàm quòd arti-
culi dum mouentur concaleſcunt, & ita calefit & at-
tenuatur, & quaſi funditur ac ad faciem digeſtionẽ
paratur, pariterque in tendonibus & vinculis: quo fit
vt in neutris tophaceam acquirat naturam. In mem-
branis verò quia motu carent & calore, ac prope oſ-
ſa exiſtunt, mirum non eſt ſi ibidem materia conſpi-
cuè & frequentiùs induretur. Cum hoc tamen non
renuo concedere in articulis, in ligamentis & reliquis
partibus aliquando poſſe concreſcere: quod probant
dearticulationes quæ tophis indureſcentibus ſuccre-
ſcunt: item & dolores, qui quouis motu facto prædi-
ctis membris ſic affectis concitantur, præſertim cùm
tortuoſa ſint, & nulli actioni idonea.

Præterea id etiam omnibus articularibus morbis
eſt commune, nimirum prædictas neruaceas ſubſtan-
tias pati neceſſariò, & ob earum affectum (ſiue per
conſenſum ab oſſium diſceſſu, ſiue per eſſentiam hu-
more ibidem imbibito) dolores ſuccreſcere intoleta-
biles & immanes. In qua re expendiſſe & exquirere
oportet, quanam ratione plures ex articulorum affe-
ctibus motum omnino auferre aut ferè oblædere ci-
tra vllum dolorem poſſint, ſolùm membris motu or-
batis: alios verò motu illæſo dolores, ſiue moueatur
membrum (quod longè doloroſiùs fit) ſiue ſecus, ad-
eo acerbos excitare, quòd videantur ferro aut vincu-
lis oſſa & ligamenta dilacerari vi & efficacia incredi
bili. Cuius rei gratia in memoriam reuocare oportet,
articulorum ligamenta duplicis eſſe naturæ: quedam
enim ſenſu prædita manifeſto exiſtunt: nonnulla ve-
rò ſenſu omnino orbata, nimirum ea quæ ex tendo-
ne conſtituta vicem ligamenti gerunt: velut ſunt ea
quæ tibiam cum coxa coniungunt, & femur cum co
xendice: quippe hæc cum oſſis cartilagine naſcuntur,
& quaſi ab ipſa oriri conſtat, chondroſyndeſmi ap-
pellata, nullumquè à neruis ſuſceptantia beneficium,
ac ex conſequenti ſenſu carent: illa verò quæ ſenſu
prædita exiſtunt, vt quæ à perioſtio ſortiantur princi-
pium, membranoſa etiam ſunt & neruorum filamen
tis intertexta validiſſimis, vt quæ duo oſſa vehemen-
tioribus motibus dicata colligatura erant: tendones
etiam dolẽt vt nulli eſſe abſconditũ arbitror. Quibus
perſpectis facile erit diſtinguere controuerſiam, ac ſci
re, quare partes quædam motu orbentur citra dolo-
rem, vt eæ quæ ex tendone conſtitutæ, vicẽ ligamen-
ti gerunt, aliæ verò dolorem vehementẽ concitent.

A His duobus ſuppoſitis ſequitur etiam aliud non
minoris momenti, nimirum eſſentiam omnibus arti
cularibus doloribus communem ſitam eſſe in ratio-
ne ſymptomatis, videlicet doloris, cæterum proficiſci
à complexu & ſyndrome plurium morborum, qui ex
vna humoris defluxione prodiens, varios concitat af
fectus: nam humor in cauitatem articuli prolapſus, ſo
lutionem continui efficiens ob ſeparationem vnius
oſſis ab alio (quæ licèt contigui ſit diſiunctio, exten-
ſionem tamen in partes vicinas efficit) cauitatem re-
plens in via morbum parit, aut in loco non naturali
ſibi: poſtea verò inflammationem & ſuccenſionem
contrahens, inflammatorium gignit affectum: hoc
eſt (non veram inflammationem, ſiquidem nunquã
viſum eſt conuulſione corripi eos qui articularibus
B morbis ſunt oppreſſi, quæ neruoſarum partium inflã-
mationibus ferè communis exiſtit) intemperiem ar-
ticuli & partium omnium circunſtantium cum hu-
morum affluxu, qui nõ inflammationem vt dictum
eſt, parit, ſed humorum imbibitionem citra abſceſ-
ſum & collectionem, quæ verè apoſtemoſa ſit. Quip-
pe arbitrari potius oportet vel illius partis venas adeo
repleri, quòd partem in tumorem eleuent, vel aliquid
exudare (præter id quod in articuli cauitatem prola-
bitur & ſtillat) in carneam ſubſtantiam, quo pars in-
tumeſcit & longè minores fiunt dolores, quàm ſi ci-
tra partis externum tumorem, totum humoris quod
fluit in articulum prolaberetur: & ob id, dum pars
intumeſcit, dolores ſubſident & quieſcunt aliquantu-
C lum. Itaque præcipua affectus ratio ſita eſt in dolore,
morbus verò qui cauſa eſt, in continui ſolutione ob
articulorum diſiunctionem & ligamentorum exten
ſionem: item & in inæquali intemperie, quæ affluxu
materiæ vtrumque vitium præſtat: cum hoc tamen
vt inflammatio medelam ſuſceptat, eò quòd ex deflu
xu principium trahat.

Præterea omnes articulares affectus duplicem ha-
bent cauſarum ſortem omnibus communem (licèt
quilibet ſpecialius aliquid præ equirat, quod ſuæ ſpe-
ciei conſtitutiuum exiſtat) nimirum articulorum im-
potentiam (ſiue ex natiuis principijs, ſiue ex indebito
vitæ inſtituto proueniat) ac humorum abundantiã,
dum vtraque cauſa ſimul concurrat, vt ex Galen. 4.
D aphor. 28. & 29. apertè videtur conſtare, eo quòd neu
tra ſeorſum id præſtare nata erit. Quod probat eui-
dens ratio, ſiquidem articulares dolores per interual-
la repetunt, & datur locus intermedius à dolore im-
munis, quamuis eadem præſit articulorum imbecilli-
tas quæ per ſe dolorem efficere nequit, quo fit vt vtra-
que cauſa opus ſit: illa quæ recipiat & congreget hu-
mores præ imbecillitate, & hac qua humores, qui ad
eam partem fluunt, diſtenſionem efficiant. Natiua
autem impotentia dupliciter ſuccreſcit: vno modo
ex primæua articulorum ſtructura & conformatio-
ne, qua laxiores, molles, & ea ratione ineptos ad mo-
tum efficiat, & quæ non ſufficiat diſcutere quod ad
ipſos confluit: quo fit, vt aptiſſimi exiſtant excremen-
E tis recipiendis, & facilè motu continuo ad ſe quid-
quid in corpore ſuperuacuum fuerit alliciant, & cùm
digerere non valeant, promptiſſimè in hæc mala pro
cidant. Secundo verò modo impotentia contrahitur
in articulis, qualis à patre arthritico, podagrico, aut iſ-
chiadico præſtita fuit in principijs generationis: quip
pe is eſt vnus ex hereditarijs morbis: nam cùm oſſeæ
partes ex ſeminali materia fieri habeant, quidquid
imbecille & morbidum patres obtinuere, facilè filijs
communicant. Succreſcit non minus prædicta impo
tentia ex deſidioſa vita crapulis & ebrietati dedita:
quippe podagram Bacchi & Veneris filiam finxerũt
antiqui. Venus enim intempeſtiua & immodica ſum
mam parit articulorum impotentiam, quæ facilè
in podragam commigrat, maximè ſi accedant cauſæ
quæ recrementa adaugent, vt intermiſſio conſuetæ
euacua-

euacuationis, cuiuſuis ſucci ſit; quo certum eſt articulos debilitatem contrahere accedente venere. Nam ob id dixit Hippocra. pueros, eunuchos, & fœminas podagra non vexari: ſed adeò vitæ luxus creuit, vt eunuchos, fœminas, & pueros in hos morbos delabi non rarò conſpiciamus: cùm ſcriptum ſit Plinij temporibus, paucos fuiſſe viſos podagricos, quod Seneca etiam pulcra alia ratione confirmat. Quippe accedente venere ſuccreſcit concuſſio, motus, & concalfactio articulorũ, ex quo celeriùs eò materia decumbit: atque etiam fit vt podagrici magna parte ſalaces: quibus ſi diuerſorum atque crudorum ciborum copia accedat, facilè quod ſupereſt, in eam partem allicitur. Sunt etiam quæ imbecillitatem pariant aliæ non paucæ nec minoris momenti cauſæ, vt frequentes equitationes, quemadmodum de Schytis retulit Hippocrat. lib. de locis, aqua, & exercitium intempeſtiuum à cibo, compreſſio calceamentorum, item calorifica & humectiora exercitia, & frequentia balnea. Ob id quidem ſenilem ætatem his doloribus expoſitam eſſe, euidẽti experimento eſt confirmatum, quia motus inſtrumenta refrigerari iam incipiunt: quo fit vt per totum vitæ diſcurſum doloribus premantur, licèt remiſſionem & interualla ſuſceptent.

Altera autem cauſa quæ non minoris eſt momenti, in humorum qui ad particulam fluunt vitio, ſita proculdubio exiſtit: in cuius enodatione tria mihi expendenda (etiam omnibus articularibus communia) ſeſe offerunt. Primum ſanè eſt qualis naturæ ſit materia, quæ nata ſit id malum efficere: nam neque in hoc authores concordi animo exiſtunt. Statutum enim eſt ab Hippocrat. lib. de internis affectionibus & Galen. ac veteribus omnibus, ex quouis humore articulares affectus fieri poſſe, vbi ea vbertate abundant, quòd inundationis fluuiorum modo alueum excedant egrediunturque, & è venis exiliant per diapedeſim aut anaſtomoſim: quo profectò conſtat potius copia quàm ſolo vitio fieri poſſe. Et quanquam id dogma à veteribus receptum fuit, non defuere inter neotericos, qui mordicus aduerſus omnes ſtatuerint, ſolùm pituitoſum ſeroſumq; ſuccum id malum poſſe efficere. Sed his miſſis tenendum eſt, omnes humores in id conſpirare poſſe: quod probant varij tumorum colores, dolores, diuerſi, accidentia varia, terminus declinationis non vnus, ac rurſus curandi ratio varijs modis inſtituenda ex neceſſitate diuerſitatis cauſæ: quòd ſi vnus tantùm eſſet humoris modus, non opus eſſet tanta in curatione & conſideratione varietate. Hoc tamen expendes, quòd licèt articulares affectus omnes, omnes etiam humores poſſint efficere, cum hoc tamen arthritidem plerunque ſanguinis vbertas: podragam cum ſanguine bilis vel pituitæ fluxilis copia: iſchiadem pituitæ fluxilis maiori ex parte redundantia, licèt id quoque aliter poſſit accidere, vt paulo inferiùs monſtrabo. Nam euidentiſſimum eſt, humores frigidos & craſſos, non poſſe ſub propria forma, adeo anguſtos meatus permeare, niſi adminiculo bilis flauæ, quam ſcimus faciliter diſcuti, manereque pituitoſum & craſſum, ac nonnunquam in tophos abire. Itaque fiunt hi morbi natura interiùs ad articulos tranſmittente quantitate aut qualitate moleſtos ſuccos: idq; hyeme præſertim getos, quos ver fundens in articulos agit, ſicut ęſtate oboratios fructus plures quoque gignuntur, quos autumno in articulos mittit, non tamen plurimos, quia æſtas plures diſſipauit.

In qua re ſupereſt adhuc tanquam ſummè neceſſarium diſſerere qualis naturæ ſit humor, qui in podagram degenerare ſit aptus: nam licèt ſucci abundẽt, aut vitiati ſint, non ob id ſequitur in articulares affectus protinus degenerare. Quapropter ſciendum eſt, ex communi ferè Medicorum ſententia, hos debere eſſe crudos; quippe putridi, aut alter vitiati rarò aut

A nunquam fiunt huius mali cauſa. Verùm quia cruditas varijs modis conſideratur (putredine nimirum aut defectu coctionis) videndum eſt quę harum cauſa proximior ſit. Cui dubitationi dicendum eſt eam ſolam, quæ defectu fit caloris coquentis, huic malo cauſam præſtare, cæterum cùm calor multis modis deficiat, ſtatuendum quoque erit, ſolam eam cruditatem aptam eſſe quæ caloris raritate & tenuitate fit. In qua re ſcimus, calorem fieri rariorem & huic cruditati aptum (intelligimus enim de calido innato & ſubſtãtia eius) vno è tribus modis. Primo ob partem pinguiorem quæ ab eo ſuperatur & educitur, vt in frequentioribus actibus venereis, vel in frequentiſſimis et copioſis ſanguinis detractionibus contigit. Se-
B cundo ob diſſolutionem eiuſdem caloris à calore externo, veluti his contingit qui frigus nullo modo experiri volunt, & aromatis, aut vinis potentioribus vtuntur. Tertio rareſcit calor & impotens efficitur, quòd ei admiſceatur aliquid incoctum, ſed calidum, vt in his qui vitam agunt otio & crapulis deditam, quippe in his non conſumitur humidum aqueum. Itaque impotens & rarior efficitur, per detractionem vtilis, aut additionem inutilis, vel à ſeipſo, vt à calore. Sic profectò in his quibus aliqua prædictarum cauſarum viget, perpetuam aut frequentem cognoſcimus podagram, maximè ſi accedat temporis iniuria cruditatibus gignendis apta, ac idonea etiam eas fũdere. Denique ex his quæ hucuſque dicta ſunt, euidẽ-
C ter colligitur corpora fieri huic malo paratiora vno è tribus modis: poteſtate nimirum, veluti ſunt quæ calorem aliquo ex tribus memoratis modis habent rariorem & imbecillum in iecore, corde, & venis: ſecũdo præparatione, vt qui crudum aliquo ex tribus modis genitum iam habent in venis: tertio verò actu, quemadmodum ſunt corpora, quæ vel habent in articulis habitualem diſpoſitionem, vel actu laborant. Præter quæ etiam conſiderare licet, hãc cruditatem ſuſcipere bilem, pituitam & melancholiam, nec non & ſanguinem, & ita fiunt podagræ genera iuxta numerum humorum: nam vbi cruditas aduenit in bile, fit æſtiua podagra: ſi in pituita, hyemalis: ſi in omnibus humoribus aut ſanguine, vernalis, & ſi in humo-
D re exuſto, autumnalis.

His ſuppoſitis ſtatuendum eſt, hanc cruditatis ſortem non eſſe vtcumque genitam, & vt reliquæ, quæ vel febres, defluxiones, & cæteros morbos procreãt, ſed aliquid ſortiri peculiare, quo magis in hunc affectum articularem, quam in reliquos commigrat: id quidem eſt humores fieri tenuiores cum fuſione & mordacitate, quibus facile ab omnibus partibus reijciuntur donec ad articulos perueniant, qui ob natiuam & contractam etiam à cauſis dictis impotentiã, eos facillimè ſuſceptant, & ſuſceptos continent, donec vel omnino reſoluantur (quod ante quàm fiat longè imbecillior remanet articulus, quo faciliùs deinceps alios admittit) vel reſoluta parte tenuiori craſſa in tophum degeneret. Quæ omnia ſi quis dili-
E genter penſitet; reperiet proculdubio, quæ corpora ex his poſſunt ſanitati reſtitui, quæ verò præſeruari per diuinum tempus, & quæ neutrum. Quippe ſi caloris tenuitas ex crapula & otio ſuboriatur, & ea ratione cruditas, ſanitati eos reſtitues victus parſimonia et exercitio, vt legitur apud Porphy. in vita Plutini de ſenatore Romano. Nec maioris difficultatis eſt podagra ex calore ambientis vel vini aut aromatum, ſi aquæ fiat potor laborans, & regionem in frigidiorem ac temperatiorem mutet. Verùm ſi ex reſolutione pinguoſæ partis humidi fiat caloris raritas & impotentia, ſiue ex venere, ſiue ex ſanguinis profuſionis frequentia, proculdubio, & inſanabilis fit, & crebis acceſſionibus laboratem ſummopere torquet & infirmat. Quapropter arcendi ſunt ſic affecti, à venere & à ſãguinis crebris profuſionibus, vt mox referam.

Præterea quiuis humor ſit qui redundat, vno è duobus modis efficere poteſt quemlibet ex prædictis morbis: videlicet pe. defluxum, aut per paulatinam congeſtionem: hòc tamen eſt diſſidij, quòd quiuis articularium morborum qui per defluxum fit, cùm è venis prolabatur humor, rarò ſimplex eſt, nec vno conſtat ſolùm humore, quinimo varijs, & plerunque confuſis. At qui paulatim congeritur, ſiue à capite, ſiue à recrementis partis prodeat, maiori ex parte ab vno tantùm humore ortum ducit: quinimo qui hac lege fiunt dolores, morbi Gallici ſoboles ſemper exiſtunt, quo & diutius durant, & non ex toto deliteſcunt, neque laborans ad antiquum regreditur ſtatum, ſed dolore ſemper videntur premi per vniuerſum perioſtiũ extenſo.

Habent etiam hi dolores aliam cauſam præter dictas, communem etiam, nimirum ſiccitatem articulorum, contractam ex conſumptione humiditatis naturaliter in articulo exiſtentis, vt Hippocra. ſtatuerat lib. de internis affect. cuius latiùs meminero paragrapho de podagra.

Sequitur ſecundò diſceptandum, à quibus nam partibus prædicti humores in articulos prolabantur, nam id quoque in controuerſiam ducunt authores non contemnendi. Quippe ſtatuunt falſum eſſe, ab alia parte quàm à capite fluxionem hanc proficiſci, atque inſuper addunt non fieri à cerebro, ſed ab externis partibus quæ extra caluariam ſunt, & intra cutim, licet principium etiam, & occaſionem habere poſſit ab internis: quippe copioſus excrementitiuſq; humor, pituitoſus, & tenuis per ſuturas caluariæ euaporans, cohibitus à craſſiori cute, cùm non poſſit ſpirare, paulatim congeritur, & protinus ad articulos truditur, non per venas neque per arterias, ſed per extimas tantùm, quæ proximæ ſunt cuti partes. Sunt etiam qui aſſerant, à cerebro proficiſci fluxionem hãc, ex recrementis ibidem præter naturam congeſtis, & eam fieri per venas, iterum ad ipſas remeantibus prædictis recrementis, quæ per palatum, nares, aut ſpinalem medullam aſſueuerant expurgari. Cæterum cùm mille modis videatur hæc ſententia aliena ab omni ratione, & eam infirmauerint alij authores, ob id ſatis mihi erit ſtatuere, originem aliquando fluxionem ſumere à ventriculo: quippe ex ventris doloribus articulares dolores ſubortos fuiſſe conſpeximus, & authores non contemnendi ſcripſerunt. Interdum verò ab inteſtinis prodeunt fluxiones, quæ in articulos prolapſæ grauiſſimos concitant dolores, vt ex Hippocr. & Galen. conſtat 6. popul. parte 4. comment. 3. nam ex colicis, & renalibus doloribus non rarò viſum eſt fieri. Item ſuccreſcunt articulares dolores, ſemine, menſtruis, aut puerperio deficientibus. Præterea viris ex intercepto ſanguinis conſueto, & vtili hæmorrhoidum fluore, quinimo ex quauis vtili, & conſueta euacuatione ſuppreſſa proficiſci, omnibus viris doctis euidentiſſimum fit. Sed ſpecialiùs aſſueſcit fluere à capite, à quo intra tunicas tendonum per foramen nuchæ pituita exudat, quæ per palatum, aut nares purgari aſſueuerat: quod lib. de glandulis, & de locis in homine euidenter etiam docuerat Hippocr. à quo cenſeo Fernelium mutuaſſe: itaque à capite multis rationibus fieri has ad articulos defluxiones arbitrandum erit, non tamen ſemper, nec ſolùm per extimas infra cutem partes, ſed per venas quæ in capite plenitudine turgentes, ac pituitoſis, & tenuibus ſuccis abundantes in articulos ſeſe exonerant: & nonnunquam vt docuerat Hippocrat. per ſpinalem medullam intra tunicas tendonum, nec opus eſt materiam iterum ad venas remeare, ſed per tunicas delabi. In quibus doloribus longè ante, dorſi, & omnium ferè membrorum, vel laſſitudo, vel moleſtia, vel leuis dolor percipitur, qui poſtea materia collecta vno in loco grauiores concitat. Specialiùs tamen & frequen- A tiùs totius corporis conſenſu hi dolores ſuccreſcere aſſolent, quod plerunque articulares dolores potiùs, quàm podagricos, aut iſchiadicos, poſſe concitare arbitror: quippe (vt dictum eſt) fluxionis modus quaſi inundatio fluminis, & illuuies quædam in cauitatem articulorum, & partes vicinas ſuccreſcit: & vt communi venarum damno vniuerſum corpus plenitudine affectum eſt, ita communi vitio afficiuntur articuli ferè omnes, aut partes illæ circunſtantes. Longè tamen frequentiùs ex iecore prodit fluxionis materia: nam cùm cacochymia, aut vbertate, vel cruditate eſculentorum, vel excrementorum id fieri debeat, & horum omnium vitiorum officina ſit iecur affectum, aut alimentorum qui in ipſo coquuntur vitioſa B conditio, ob id profecto ab ipſo ad venas commeatus horum vitiorum fieri, & ab his ad venarum extrema, & articulorum inanitates, arbitrandum erit, vt latius inferiùs leges.

Tertium verò & vltimum, quod diſputatione dignum iudicaui, eſt ſcire, quibus vijs hi humores in articulos dilabantur: nam ſunt qui aſſerant, neque per venas, neque per alias vias ad articulos effundi ſanguinem, aut alium humorem ſanguini mixtum, quia potius fieret in illis partibus inflammatio, quàm quiuis alius affectus: quin potius dolentes partes ad ſe trahere ex vicinis quod ſuperuacuum exiſtit. Namque non ſolùm adſtruunt non fieri per venas, neque per neruos, neque per conſpicuos meatus internos, ſed C per partes, & meatus exteriores, qui proximi ſunt cuti. In qua re ego ſentio aliquando hos dolores fieri, vt dictum eſt, cæterum rariùs, frequentiùs tamen per venas, & membranas tendonum, ac ſæpe neruorum, & conſpicuos, atque occultos carnis, & reliquarum partium corporis meatus: cęterum frequentiùs, & cõmuniùs per venas, & communia vaſa quibus alimentum partes ſuſcipiunt. Probat hanc veritatem diebus aliquot ante doloris acceſſum, venas partis turgere, & tumore conſpicuo manifeſtas eſſe: quippe credendum non eſt, tumorem præexiſtentem, aut poſt dolorem ſubſequutum in partibus, ex attractione, aut euocatu à dolore facto ſuccreſcere, ſed potius ex humore in venis partis vberiùs congeſto, fluxuro quidem ad D inanitates articulorum: quo fit, vt quo magis poſt ingentes dolores partes intumuerint, longè minus doleant, quòd humor tumorem efficiens, non permeet ad locum dolorem effecturus, ſed ibidẽ permaneat. Quod ſanè ſi ex attracto partes intumeſcerent, proculdubio longè magis dolerent, quo tumidiores extitiſſent.

Hæc autem ſunt omnibus articularibus doloribus communia, & ſigna, ac præſagiendi principia cõmunia quoq; præſtant: verum quia hæc commodius in vniuſcuiuſque doloris ſpeciei diſceptatione explanare mihi viſum fuit, ob id in eũ locũ adſeruare ſtudui.

Præſeruandi ratio.

Eſt quoque præſeruandi quædam ratio his omnibus affectibus communis, & ob id eã ante cuiuſq; tra- E ctationẽ ſcribere placuit. Potiſſima enim ſalutis pars ſita exiſtit in præcautione malorum quæ ſuccreſcere aſſolent: nam duo ſunt quæ homines deſiderant: ſanitate nimirum citra intermiſſionem frui, quam ſi amiſerint, recuperare amant, & omni diligentia ſtudent. Sic in ſalute tutanda præcauendaque in articularibus morbis, duo potiſſimum ſcitu neceſſaria exiſtunt, nimirum cauſas infirmare aufferreque eodem prorſus modo, ac in morborum profligatione: ſecundum longè eſſe facilius cauſas compeſcere tempore ſanitatis, quàm dum morbus iam incepit, aut viget. Circa primum ſtatuendum eſt, vt duplices ſunt horũ dolorum cauſæ (nimirum articulorum impotentia, & humorum vbertas, aut vitium) ita prorſus duplicẽ eſſe præcauendi viam, & rationem: videlicet articulorum firmitudinem, & reductionem ad antiquum ſtatũ, & humorũ imminutionẽ. Verũ quia articulo-

rum impotentia plerunque aut natiua exiſtit, hæredi A
taria, vel diu facta, & habitualis, & fixa, aut ex ma-
gnis occaſionibus, & cauſis contracta, ob id, huic nõ
plurimum eſſe innitendum, ne fruſtra tempus, & ope
ram perdamus, conſulit curandi ratio. Nam, vt ſtatu
tum eſt à Gal. & veteribus omnibus, vtramque cau-
ſam ſimul iunctam neceſſariam eſſe ad horum dolo
rum conſtitutionem, ita prorſus altera deficiente, re-
liqua nullius erit momenti, & efficaciæ. Quo fit vt ſi
humorum abundantiam, aut vitium imminuas, pro-
culdubio morbum ipſum quoque præcauebis: nã ci-
tra humorum abundantiam, aut corruptelã, impoſſi
bile eſt, ſiue articulorum præſit impotentia, ſiue ex-
terna, aut interna accedat occaſio, articulares dolo-
res ſuccreſcere. Quapropter ſtudui, loco huius imbe-
cillitatis, quam emendare nequimus, docere externas B
& internas occaſiones præcauere: quippe hæ ſæpe
morboſum apparatum mouent ad articulos, cuius ac
ceſſu ipſi deinceps infirmantur, aut ſi antea ſunt im-
becilles, faciliùs ſuſceptant.

Itaque nunc duo mihi ſubſunt agenda in præcau-
tione: alterum eſt humorum copiam, & congeſtionẽ
inhibere, aut iam congeſtam minuere: reliquum ve-
rò erit interdicere, aut præcauere occaſiones quibus
humores hi aut excrementa fundi, liquari, & ad arti-
culos ipſos moueri contingit. Inter auxilia quidẽ quæ
primo operi proficua eſſe poſſunt, nullum aliud profe
ctò vtilius, & tutius, ac facilius adinuenies, quam eã
victus, & vitæ rationem inſtituere, quæ humorũ aug
mentum, vel vitium nata ſit inhibere. Sic victus parſi C
monia (cœnis plerunque ſublatis) ferè omnem ſcopũ
implet: nam præterquam quòd humorum generat
minimam copiam, genitam quoque conterit, & eua-
cuat, ac naturam reddit auaram, quo minus aliquid
ad affectas partes tranſmittat. Pari prorſus ratione,
ea victus conditio eligenda eſt, quæ humori quondã
fluẽti ex oppoſito aduerſa ſit: quippe ſi humor tenuis
eſt fluere ſolitus, vel bilioſus, & ſeroſus, alimenta futu
ra ſũt paulo craſſiora, quo minus fluere poſſint ex eis
geniti ſucci: ſi verò ex crudorum ſuccorum abundã
tia malum oriatur, vt facilius concoquat natura, &
minus craſſa ſuperſint excrementa, tenuiori, vel me-
diocri victus forma vtendum eſt. In omnibus tamen
hanc legem ſeruabis, nimirum quòd alimenta ſint D
optimi ſucci, non acria, non ſalſa, non mordacia, &
acuta, neque ea quæ vim habeant incidendi, attenuã
di, vel laxandi, & fundendi, aut aperiẽdi meatus, nec
rurſus copioſam præſtent, & ſeroſam humiditatem,
vt ſunt fructus horarij. Quapropter carnibus vtatur
homo arietis, vituli, caponum, gallinarum, cuniculo-
rum, & alijs quæ eiuſdem ſint naturæ: quæ ſanè neq;
ſale, neque aromatis plurimùm condiendæ ſunt, ſim-
plicitatem enim alimentorum, & puritatem ſummo
pere exoptat hæc præcauendi ratio. Vinum verò om
nino interdicere, non ſolùm in curatione, verùm in
præcautione, conſultiſſimum fuit apud omnes autho
res, & nunc experimento quotidiano confirmatum:
ita vt non defuerint qui in ſolis vino, & venere omnẽ E
huius mali rationem conſtituerint. Verùm ſi ætatis,
ventriculi, aut cordis indigẽtia, eo oportuerit vti, par-
cum ſit nigrum, ſatis dilutum aqua deaurata, vel ex
radice Chinæ decocta. Si tamen ex cruditatibus ven
triculi materia foueatur, modicum concedere pote-
ris, aut loco eius aqua vti decocta fœniculo, cinnamo
mo, & ſimilibus, vt inferiùs leges. Verùm ſi venarum
vitio id fiat, à vino abſtinendum eſt prorſus. His ſic
conſtitutis, conſtat humores non minus congregari,
ac vitiari in his corporibus, alimentorum vbertate,
& vitio, quàm ſuppreſſa conſueta, & vtili vacuatio-
ne, cuiuſuis ſit conditionis: quapropter eam reuoca-
re protinus, tutiſſimè, & citiſſimè præcauet. Verùm
quia reuocatio ſuppreſſarum fluxionum non ita faci-
lis eſt, ob id prædicta victus parſimonia, interim dũ
A reuocatur, vtendum eſt: aut ſi neutrum ſuffecerit, in-
ſtituta vacuatione iuxta humoris ideam peccãtis, ma
lum præcauebis. Pari prorſus ratione ſuccreſcunt in
corpore excrementa, ex dimiſſo exercitio: quod iterũ
inſtitues, lentè tamen, & paulatim factum, ne humo-
res calore exercitij fuſi, ad commotos articulos faci-
liùs confluant. Cæterum quia hæc non ſemper ſuffi-
cere poſſunt, aut corpus nequit his legibus adſtrictũ
viuere, ſed maiori licentia vtens, vbertatem, & vitiũ
humorum congregat, ob id ſtatutis temporibus, ante
quam vitium, aut copia naturam laceſſant ad motũ
eorum, idoneis vacuationibus ipſos conterere opor-
tebit. Quapropter vt ex Celſo conſtat, ſanguis ſemel
miſſus annuam in his affectibus promittit ſanitatẽ.
Et ob id in arthritide maximè, & in quouis alio arti-
B culorum dolore qui à ſanguine prodit, ineunte vere
ſanguinem fundes, quantum poſtulauerit plenitudi-
nis ratio, maximè ſi ſuppreſſa ſit aliqua ſanguinis va-
cuatio. Hoc tamen in præcautione obſeruandum eſt
ad venæ ſectionem, quòd ſi arthritis ſit, ex communi
bus brachiorum venis ſanguis mittendus eſt: in alijs
verò, particula quæ dolore aſſueſcit affligi, venã quæ
vtiliùs ſecanda ſit, oſtendet: nã in podagra brachio-
rum venas ſcindes, ſicut in iſchiade: in chiragra ve-
rò ex talo ſanguinem fundes, niſi ſuppreſſa vacuatio
aliud monſtrauerit. Senioribus verò, & his qui habi-
tualem habent morbum, ſanguinem non mittes, lon
gè enim citius in morbum deduces, quia vires ocyſſi
mè labuntur, ſat enim eſt, vel victus parſimonia vti,
C vel leui purgatione. At dum vitioſus humor cauſam
malo præſtare aſſolet, purgandum profectò eiſdem tẽ
poribus eſt, ſiue per vomitum (vt inferiùs ſum mon-
ſtraturus) ſiue per aluum humoris conditio vacuatio-
nem futuram monſtret. Hoc tamen obſeruandum
eſt, videlicet quòd dum ventriculus, & prima corpo-
ris regio huic malo præſtat principium, vomendũ eſt
ter quaterve in menſe, ante tempus quo natura aſſue
ſcit dolores concitare: quod ſi laborans renuerit, aut
non profuerit, terebinthinæ vſum cum rhabarbaro
experimento fidiſſimo, & grauiſſimis authoribus fir
matum reperio. Idem beneficiũ præſtabit hiera ſim-
plex Gal. cum agarico. Verùm ſi vniuerſum corpus
humores regerere aſſueſcat, arthriticis pilulis purga-
D bis, ac ſi id ſemel, aut pluries feceris, & cum hoc malũ
reuertatur (maximè ſi de morbo Gallico ſuſpicio ſit)
ſudationes inſtitues ex radice Chinæ ſola, aut cũ mo
dico guaiaco: quod cautè facito, vt cõſulit Celſus qui
ablegandam eſſe conſulit à pleriſque articulorũ mor
bis ſudationem, vtpote quæ maiores concitat fluxio-
nes ſuo calore, ac promptiùs cogit humores recipi in
articulis propter mollitiem, & dilatationem ipſorum:
quod de balneis pari ratione licet intelligere; vel fon
tanellam in ſano crure aperies ſi manus patiatur, vel
in brachio ſi pedes. Quòd ſi in capite humores con-
gregari aſſueſcant, pilulis cocchijs, de agarico, vel A-
rabicis vteris. At ſi ex iecore humores acres, ſeroſi, vel
aliter vitiati prodeant, purgabis rhabarbari infuſo cũ
E myrobolanis, & ſyrupo ex roſis rubeis. Si tamen ſero
ſi humores abundent, ſyrupo ſolutiuo ex roſis Perſi-
cis vteris cum expreſſione ſeminis carthami: & pari
ratione ſi aduſtum quid fuerit, diluto foliorum ſenæ
cũ aliquo ex prædictis ſyrupis, vel manna vteris. Hoc
vnum in hac curatione adſeruabis, nimirum acriora
medicamenta prædictis adhibenda non eſſe: quippe
non rarò ob humorum vehementem commotionẽ,
dolores, qui diu quieuerant, ſuccreſcunt.

Supereſt adhuc vltimam cauſam expendere, cuius
ratione non rarò articulares dolores accidere aſſo-
lent. Quippe licet corpus purgatum ſit, & ab alijs hu-
moribus immune, adeo occaſiones ſolẽt quoſuis ſuc-
cos turbare, quòd ſolæ hæ dolores accerſant. Sic pro-
culdubio immodicus veneris vſus, ob impenſam hu-
morum agitationem, & facultatum impotentiam,
ſolus

ſolus podagricos creat ex fortiſſimis hominibus. Venus enim immodica cruditates generat, & humores reſoluto vitali ſpiritu vitiat, & ob id materiam huic malo præſtat: potentias imbecillitat, & articulos, ac inſuper in humoribus concitat motum. Pari etiam ratione animi paſſiones, otium immodicum, intempeſtiuum exercitium, vigilia intenſa, ſomnus profundior, crapula, & ebrietas mille modis huiuſmodi dolores accerſunt. Item cæli ſtatus (vt paulo inferiùs monſtrabo) nec non aeris, regionis, & habitationis conditio. Quarum rerum certam legem, ac vnam rationem ſcribere, quæ omnibus proficua ſit, mihi perdifficile videatur: nam ſunt qui auſtralibus ventis, ſunt qui alijs benè, malève ſe habeant: ſunt qui in regionibus humidis, ſunt etiam qui in ſiccioribus, frigidis, aut calidis. Quapropter experimento iuuamenti, aut læſionis ſumpto, præcautionem cuique proficuam inſtituere oportebit: hoc vnum tamen certò ſcio omnibus fore proficuum, nimirum his omnibus vti temperatioribus, & medijs, vtpote quæ nullo extremorum lædere poſſint: & hæc de præcauendi ratione ſufficiant.

De arthritide.

Articularium morborum nomen, & genus meruit is dolor, qui omnes, aut plures articulos occupat, arthritis ob id appellatus: cuius natura peculiaris, quæ ipſum ad conſtituendam ſpeciem ab alijs diſſidentē contrahit, proculdubio eſt, non dolorem, ſymptoma ve eſſe, & in oſſium articulationibus vigere (quod cōmune eſt, & genericum omnibus articularibus morbis) ſed plures, aut omnes articulos occupare (quod nulli reliquarum ſpecierum accidit) item non prærequirere articulorum eam imbecillitatem, quæ facta ſit, & habitum acquiſierit, ſed longè leuiorem, licet requirat maiorem multo humorum copiam, quæ nata ſit omnes articulos adire. Nam ex duplici cauſa, quæ complexu mutuo hos affectus efficit, articulorū imbecillitatem innatam, aut factam cum leui humorum copia requirit iſchias, aut podagra: at arthritis maiorem longè humorum copiam, & leuiorem imbecillitatem, eamque potius à cauſa extrinſeca ortā, niſi hereditarius fuerit affectus, & adhuc in eo quædam partes imbecilliores ſuperſunt alijs, ita vt rarò arthritis ſuccreſcat, frequentiùs tamen podagra, chiragra, aut iſchias. Quam ſanè doctrinam probant duo euentus, quos euidentiſſimos comperimus in arthritide: primus eſt partes dolore corripi, principio accepto ab ipſarum tumoribus, cum è contra podagricis, & chiragricis accidere viſum ſit, nimirum primò partes dolere, poſtea in tumorem eleuari: ſecundus quòd arthritis non requirit quadraginta dierum ſpatiū ad reſolutionem humoris, vt in podagra, & reliquis ſtatuit Hipp. 6. aphor. 49. Primus ſanè prodit ab hac peculiari conditione, qua inſignitur arthritis, nimirum prodire ſemper à totius plenitudine, quam in omnes articulos deponit natura, tumefactis venis, & prolapſa etiam materia in partes ligamentoſas, membranoſas, & carneas: licet ſtatuendum ſit, aliquid etiam in articulos prolabi, cæterum id quàm pauciſſimum eſſe, quo fit vt facillimè reſoluatur, quia aptiores ſunt prædictæ partes humoribus quibuſuis diſcutiendis, quàm oſſeæ articulationes, in quibus neceſſum eſt tēpore diuturniori ſuppleri, quod caloris impotentia nequit efficere: quibus etiam accedit articulorum imbecillitatem non eſſe adeo intenſam, ac in reliquis doloribus, & ob id, citius reſolui humores. Sequitur tertiò ex his omnibus non ita frequenter redire arthritides, ac podagram, & iſchiadem, aut chiragram, quia cū imbecillitas non ſit habitualis, omnibus cauſis quæ grandiores non ſunt, facillimè reſiſtit: quo fit, vt quā rariſſimè, aut nunquam reuertatur, niſi vitæ intemperantia copioſam congreget plenitudinem: at in podagra, & reliquis à leuioribus cauſis, & in minori materiæ copia redit dolor, & frequentiùs ingruit, quia arti-

A culi ſunt longè imbecilliores ex natura, & quia ſemel ibidem ſuſcepta materia imbecillimi remanēt, & ſuſceptioni paratiores. In arthritide verò, radicitus diſcutitur materia omnis, quo nihil ſupereſt quod impotentiam articulorum adaugeat.

Cauſæ.

Habet quidem cauſas arthritis cum reliquis articulorum doloribus communes, & veluti peculiarem, & intrinſecam habet plenitudinem vaſorum, præſertim ſanguinis: externam verò omnem occaſionem, quæ articulis laborem, & exercitium afferat inſuetū, quo ipſi incaleſcant, laxentur, & dilatentur, ac humores fuſi, efferueſcentes, & commoti in ipſos confluāt, quos facilè pars labore effecta laxa, & imbecilla, alliciat, aut ſuſceptet. Quales verò ſint cauſæ quæ laborem, B laxitatem, aut calorem articulis afferant, ſuperiùs diximus, ſicut eas quæ ſanguinis, & reliquorum ſuccorum vbertatem miniſtrare poſſunt. Nec prætereundum eſt hac in parte, poſſe ab articulorum ſiccitate arthritim ſuboriri, ſed hanc cauſam in podagra ſpecialiùs enodatam reperies. Interim tamen ſcito, ex ſiccis temporibus, aut alimentis, vel inordinatis exercitijs, adeo reſiccari articulorum humiditates (non ligamentorum, aut oſſeæ ſubſtantiæ, ſed mucilaginoſæ intra articulum contentæ) quòd ſpuriam arthritidem generet, maiori impotentia ad motum præſtita cum mitioribus doloribus.

Signa.

Affectus ſua natura cognitu facilis exiſtit, quippe dolent citra cauſam manifeſtam plerunque omnes C corporis articuli: verùm cum hoc à Gallici morbi doloribus, qui his ſunt ſimiles, non ita facilè diſtingues. Vtrunque enim doloris genus eaſdem partes videtur infeſtare, & eodem modo: cæterum diſſident, quia Gallicus rarò aut nūquam fit cum tumore, qui ſi fortè apparuerit, non in omnibus articulis, ſed in aliqua ſignatim parte comparebit: at arthritis cum tumore, in omnibus, aut pluribus plerunque cōſpicuo. Præterea Gallicus ſenſim paulatimque ingruit, & non ſimul in omnibus, aut pleriſque: arthriticus verò, licet paulatim cauſa in membro adhuc dolente gigni poſſit, in articulos tamen ferè omnes, ſubitò affatim, & confertim decidere oportet. Item Gallicus dolorem infert iuxta perioſtion, in intima particulæ regione: D arthriticus autem in extimis, vbi tumor apparet, & in intimis etiam. Inſuper Gallicus plerunque ſemper habet comitem diuturnum capitis dolorē: arthriticus rarò, aut leuem. Præterea Gallicus noctu, & in tēporum mutationibus, maximè auſtrina, & calore lectuli exacerbatur: arthriticus omnibus diei partibus citra vllam remiſſionem, niſi præſtito auxilio. Etiam Gallicus incipit poſt bubones venereos repercuſſos, & intrà verſos: arthritis verò poſt crapulam, dimiſſū exercitium, aut cum plenitudine acceptum. Cognito affectu, fiat ne à ſanguine venaberis ex venarum, & totius carnis tumore, rubore, tenſione, & continuo dolore. Vrinæ his ſunt mediocres, aut parum à naturali mutatæ, præterquam quòd nubeculæ inſtar, ſedi- E mentum in medio apparet. Quòd ſi præualuerit in ſanguine bilis, color inter rubrum, & pallidum medius aderit, dolor acutior cum maiori, & euidentiori calore, qui maius ſuſceptat à frigidis leuamen, quàm ſi à ſolo fieret ſanguine. Tumor citius apparet cum exacerbatione per tertium: ſitis valida: febris intenſior cum vrina etiam ſubflaua, & acri. Verùm ſi pituita redundauerit, color albus ſubter cutem apparebit, & tactui cedet ad modum tumoris pedum in hydropicis: dolores nonnunquam mediocres, ſed qui per plures horas durant, & paulatim aliquando increſcunt. Quòd ſi ſalſa ſit pituita, pruritus accedet maximus cum mordacitate: vrina item tenuis, & craſſo ſedimine plena. Sic ex atra bile, fieri noſces ex atro partium colore, frigoris ſenſu, & dolore frangenti ſimile, ac veluti abradente profundas particulas, quarto tamen die exacerbantur manifeſtiùs accidentia.

Preſagiũ. Verùm ab hac cauſa orta arthritis difficulter curationem ſuſceptat, quia nullo cedit præſidio. Præterea ſi præſto huic affectioni præſidium non attuleris, plerunque in habitualem podagram commigrat. Et licet dictum ſit à veteribus ferè omnibus, podagrã, chiragram, aut iſchiadem in arthritidem mutari, cenſeo non exquiſitam eſſe arthritidem, ſed etiam quæ ex tribus prædictis conflatam arthritidem æmulatur: quippe aliud eſt, hominem his omnibus ſimul iunctis vexari, & longè aliud arthritide ex vna communi cauſa, & vno generationis modo: nam illæ licet ſimul iũctæ reperiantur, varijs tamen de cauſis, & occaſionibus fieri poſſunt, & ob id arthritidem nõ conſtituũt, licet omnes articuli doleant. Succreſcunt frequenter hi dolores vere & autumno, quòd ſic affecti, & parati in eos incidere, neque ſudant, aut mingunt his temporibus quantum aſſueuerant.

Curandi ratio. Cùm id quod magis in articulorum doloribus perpetuò vrget, ſit dolorum, & laborum, ac vigiliarum ſæuitia, non rarò coguntur Medici eiſdẽ vniuerſam præſtare curationem, neglecto morbo, quem primò auferendum eſſe conſulit medendi ratio. In qua re vel nihil vel parum beneficij laborantes ſuſceptant, & non rarò, leui, aut fucato leuamine præſtito, in longè maiora mala dilabuntur, aut affectio in diuturniorem commigrat, quòd euerſo ordine curationem ſequamur, nulla cauſarum, & morbi habita prouidentia. Quapropter, licet laborantes anxiè expoſtulent quàm citiſſimè ab his moleſtijs liberos eſſe, & concupiſcant quæ poſſumus, & quæ non poſſumus: cũ hoc tamen generoſi Medici eſt, præſtito mitigatorio auxilio, vniuerſam curationem, & omne ſtudium in morbi ablationem conuertere, quæ certior erit, ac ſecurior mitigationis ratio.

Sic à primo mali inſultu ea vitæ, & victus ratio inſtituatur, quæ aerem miniſtret temperatum, & ſi bilioſa fuerit fluxio frigidiorem: alimenta quæ modicè nutriant, quibus ſobriè quoque vtatur, ita vt neq; copiam adaugeat, neque vires plurimum deijciat: licet primis diebus tenuior forma ſit inſtituenda, quãtum ſat ſit, vt auara facta natura, minus ad articulos tranſmittat. Potus ſit aqua deaurata, exercitium nullum, ſomnus moderatus, aluus ſoluta clyſmatis, & animi perturbationibus laborans ſit exors.

In curatione verò ſtatuendum eſt, ſiue ſolius ſanguinis plenitudo ſit (quam huius mali potiſſimã cauſam eſſe diximus) ſiue quæuis cacochymia admixta, modò perſtẽt cruditates, modò ſecus, à clyſmate ſanguinem eſſe mittendum. Nam vt ex Hippoc. & Galen. conſtat lib. 3. popul. eadem omnino inſtituenda eſt prouidentia aduerſus cauſam in curatione, ac in præcautione: inquit enim: Quæcunque ex recta ratione faceremus morbis præſentibus, melius eſt eadẽ, vel ipſis iam incipiẽtibus, vel incepturis moliri: quod maximè verum eſt, de his morbis quæ à fluxione humorum pendent, & quando ſunt in initio. Quo fit, vt iure optimo teneamur, & plenitudinem minuere, & impetum ad articulos auertere, vt præceperat lib. de ſanguinis miſſ. capit. 19. quod nullo auxilio commodiùs facies, quàm ſanguine miſſo. Primis quidem diebus diligenter, & copioſiùs, iuxta virium cõſenſum; poſtea verò per interualla, quo vires morbo, & præſidijs ſufficere poſſint, idque ex brachijs, & interna vena facies: quia ſicut in acutis morbis, vt conſuluerat Hippocrat. 4. acutorum 24. ea ſciſſa, partes principes protinus euacuantur, ita & vniuerſum corpus. Verùm ſi ex ſuppreſſa aliqua ſanguinis conſueta, & vtili vacuatione arthritis oriatur, non protinus reuocanda: quinimo priùs plenitudo ab ea exorta deponenda per venas brachij ſciſſas, poſtea verò quòd ſupereſt, auertendum deducendumque per venas parti, per quam ſolebat fluere, proximas. Quapropter ex talo ſanguinem mittes, & affectu à vehementia ſubſidente, ſi diu perſtiterit, ſuppreſſam fluxionem reuocare ſtudebis per hirudines, ſi hæmorrhoides obcœcatæ fuerint, vel per ea auxilia quæ citra humorum turbationem, & nouum motum, menſes mouere nata ſunt: cuius naturæ exiſtunt cucurbitæ femoribus affixæ, ac nonnunquam ſcarificatæ, vel ſciſſiones venæ tali, per quas parum ſanguinis, ſed frequenter extrahatur, maximè ſi ſuperiores partes magis doleant. Cauere tamen in hac curatione omnino oportet reliqua quæ menſes mouere nata exiſtunt, vt quæ maius damnum ſint allatura, citra id quòd menſes mouere poſſint.

Cæterum in opere purgationis multa etiam conſideratione digna nobis ſeſe offerunt. Primum quidem eſt, arthritidem peculiariùs expoſcere, & ferre longè meliùs purgationes, quàm podagrã, aut iſchiadem: nam cùm humor ſit in omnibus vaſis, & ad omnes articulos fluat, & vniuerſus in motu exiſtat, naturam potius habebimus adminiculantem medicamento exhibito, quàm quòd ſperandum ſit, ob id citatiùs moueri, & in partes dolentes irruere, vt in reliquis articulorum doloribus frequenter conſpicimus: quinimò ſalubriter euacuatur redundans copia, & quæ adhuc ſupereſt in vaſis, auertitur à locis dolentibus, & ad ventrem reuellitur. Cùm hoc tamẽ in ſanguinea arthritide longè minus eſt purgandum, idque tardiùs, & mitioribus medicamentis: exacerbatur enim ſanguis pharmacis acrioribus, & calidioribus, ac bileſcit, & ob id longè deteriùs ſe habent laborantes. Quo fit vt neceſſum ſit, ſedata doloris vehementia, & inclinante affectu, poſt ſufficiẽtem ſanguinis detractionem, manna, caſſia, aut ſyrupo ex roſis rubeis purgare: ſemper tamen roboris gratia, & vt viæ arctiores fiant, & fluxui ineptiores, aliquid rhabarbari, vel corticum myrobalanorum admiſcere, quo etiam ſeroſam ſanguinis partem (qua ipſe fluxibilior efficitur) educamus. Verùm ſi bilioſa fuerit plenitudo, licet ſanguis etiam mittendus ſit, non tamen differenda purgatio eſt, donec ex toto quod ſuperabundat, vena ſciſſa extrahamus, ſed bis terve ſanguine miſſo, protinus purgare conuenit (etiam ſi vlteriùs ſanguinem detrahere opus eſſe videatur) medicamẽto quod vires habeat bilem educere: qualis naturæ eſt *in liquore nouem infuſionum roſarum mannæ* ℥. 2. *diſſoluere*, vel purgationem inſtituere, cum ſyrupo ſolutiuo ex additione ſenæ, aut manna diluta in infuſione foliorum ſenæ. Quippe ſi vlteriùs purgationem differas, feruidior fiet vniuerſa ſanguinis maſſa, ac ex conſequenti fluidior, & forſan cogeris plus ſanguinis extrahere (vt laboranti doloribus oppreſſo ſubuenias) quàm vires ferre poſſint, in morbo, aduerſus quem diu ſunt pugnaturæ: præterquam quòd refrigeratio hac lege contracta, non eſt ex vſu his affectionibus, vt quæ fiat potius defectu caloris, & ſpiritus euaneſcentis, ac reſoluti ſanguinis miſſione, quàm euacuatione bilioſorum, quæ inſufficienter efficitur ſanguine miſſo. Ob id primo acceſſu copioſiùs purgare licebit, quo facto, ſi quid ſanguinis ſupereſt euacuandum, tutius efficitur, & liberior ſubeſt via alijs purgationibus, ſi eis opus fuerit. Cæterum ſi pituitoſa ſit, aut melancholica plenitudo, parciùs ſanguinem mittes, & per plures, ac partitas vices, longioribus interuallis factas, quo in ſanguinem aliquid pituitæ mutari poſſit, admiſcerique adæquatius, vt vtilior exiſtat ſanguinis detractio: frequentiùs tamen erit purgandum, nõ tamẽ ita copioſè, ſed per epicraſim, vt quod arte, aut vi naturæ purgationi diſponitur, aptiùs, & faciliùs educatur. Quo etiam purgationis modo deſueſcit natura à conſueto fluxu, & tranſmiſſionis loco: idq; facies infuſo agarici, aut carthami ſucco cũ ſyrupo roſarũ Perſicarum. Verùm quod in hac cauſa vtilius fore arbitror, eſt (quantũ ſanguine, aut bile redundãtibus idẽ pernicioſum exiſtit) purgare pilulis aggre-

aggregatiuis, arthriticis, de agarico, & reliquis quæ vim habeant humores à diſtantiſſimis partibus allicere, vt trifera perſica, benedicta laxatiua, electuario eleſcopi, diaturbit cum rhabarbaro, & diaphœnicone: eiuſdem quoque naturæ ſunt pilulæ cocchiæ, fœtidæ, aureæ, de ſagapeno, de hermodactilis, aut de opopanace: nec minoris momenti eſſe arbitror (ſi febris non adſit) terebinthina, & rhabarbaro purgare. Quas purgationes repetes, iuxta laborantis indigentiam, robur aut affectus diuturnitatem: nam habito horum omnium reſpectu, plus minuſve, frequentiùs, aut rariùs eis vteris.

Factis prædictis tum ſanguinis, tum redundantis humoris vacuationibus, longè maiori vſurus es prudentia in adminiſtrandis topicis auxilijs, quàm in quouis alio articulorum dolore. Quippe ſiue repellentibus vtaris, ſiue diſcuſſorijs, aut anodynis, ſemper lædes: nam cùm fluxio fiat ad plures articulos, ab ipſis repellere verendum eſt, ne in principaliorem partem decumbat fluxio, cùm plures partes, quantumuis minus principales ſint, efficaciores, ac potentiores exiſtant ad membrum principalius pellere, ſi repellentium beneficio iuuentur. Si tamen quod contentum eſt diſcutere velis, proculdubio longè magis ſperandum eſt, ex tot partibus calfactis, humores plurimum fundi, ac vias laxari, & ad partes ipſas ipſos euocari. Item ſi mitigare ſtudueris, imbecilles, ac effœminatas reddes partes, & longè molliores, quo certum eſt iterum longè faciliùs in eundem morbum, aut aliquam eius ſpeciem caſuras. Quapropter hoc mihi perſuaſum habui, & experimento vtiliſſimo obſeruaui, longè ſatius eſſe, nullo vti particulari auxilio, quàm ſpe leuis mitigationis, in grauiora pericula laborantem deferre. Cum hoc tamen non erit ab re, vni aut duabus partibus ea adhibere præſidia, quæ profutura podagricis affectionibus inferiùs ſcribam. Hoc tamen vnum eis ex vſu fore arbitror, corroborationis gratia iam inclinante affectu, & vt diſcutiatur, ſi quid adhuc remanet in partibus, nimirum vino rubro chalybeato, ſolo aut aqua ferratiorum ad mixto vti.

...e poda-...a, at chi-...gra.

Quantumuis genere eædem ſint hæ duæ affectiones inter ſe, & cum arthritide, cum hoc tamē aliquid habent peculiare, quo ab ipſa diſſident natura, & curatione. Eſt itaque podagra (& pari penſu de chiragra eſt ſubaudiendum, circa naturam, cauſas, & curationem) articulorum pedum, & manuum inflammatoria defluxio cum dolore. Quibus verbis apertè innoteſcit huius mali natura: quippe citra defluxionem fieri eſt impoſſibile, ſi vera, ac legitima futura eſt podagra: item prærequirit ſuccenſum exiſtere humorem citra collectionem quæ abſceſſum efficiat, nam aliter phlegmonis, aut alterius tumoris præter naturam conditionem ſortietur, non podagræ. Præterea doloroſum prærequirit ſymptoma, alioqui mollitudo ſucceſcet articuli, & laxitas, non podagra. Ratio primi eſt, quia cùm huius mali natura ſita ſit in articuli extenſione, & ſeparatione, neceſſum proculdubio erit, aliquid humoris in eius articulationem, & cauitatem procidere, cuius occaſione partes diſcedant, & oſſa abinuicem ſeparentur. Ratio etiam ſecundi eſt, quia ſi humor non inflammetur, aut ſaltem incaleſcat, iudicationem non ſortietur, ſed neceſſariò, humore diu permanente, in alium affectum mutatur podagra: incaleſcentia enim & feruor iudicij eſt cauſa: nam ad penſum caloris præter naturam, natura nititur ipſum mutare, & deuincere, cauens ne calor ille partibus adhæreſcens, ipſam omnino ac eius innatū calorem infirmet, perdat, & ſuperet. Tertij verò ratio eſt, quia cùm humor, quantumuis tenuis ſit, non poſſit in cauitatem articuli prolabi, niſi per ligamentorum ſubſtantiam, dolorem ob id non mediocrem cōcitat, ſed longè grauiorem, cùm ad diſceſſum articuli ipſa quoque ligamenta tenduntur, ac veluti dilacerantur.

Quo ſuppoſito, ſtatuendum eſt, podagram eſſe duplicis naturæ, & conditionis: vnam quidem legitimam, & exquiſitam: alteram verò ſpuriam, & illegitimam: illam quidem ſolùm conſtitutam, & genitam ab humore intra articuli cauitatem prolapſo, quæ ob id gutta à Barbaris dicitur, quia ſtillatim, & guttatim in eam partem procidit. Hanc verò duplicem vlterius arbitramur eſſe: vnam, quæ fit humoribus in tunicis ligamentorum, & tendonum, in neruis, aut in eorum venis, turgentibus, & diſtendentibus, nulla eorum portione in articulos prolapſa: alteram verò quam Hippocr. arbitratus eſt fieri ex ſiccitate, hoc eſt contrario prorſus modo, ac legitimam generari diximus, nimirum per reſiccationem humiditatis intra cauitatem articuli ad faciliorem motū præſtitæ: quod ſanè nouiſſe ad curationem non eſt parui momenti, vt mox referam, ſi priùs cauſas cuiuſque adduxero. Quibus addes has omnes poſſe inſigniri, & fœdari Gallica conditione, qua mille modis ipſam ſimulat, & variat, ac miris varietatibus cū temporis diuturnitate immutat.

Cauſæ.

Podagræ & chiragræ cauſas eaſdem eſſe, cum his quæ articularibus morbis ſunt communes euidentiſſimum eſt, hoc tamen habent proprium, & peculiare, quòd maiori ex parte (ſicut arthritis à totius plenitudine, licet articuli non ſint adeo imbecilles) concitentur ex articulorum impotentia, quantumuis morboſus corporis apparatus ſit leuis, aut externa occaſio parui momenti. Probat hanc veritatem, morbum poſſe eſſe hereditarium, cuius morboſum apparatum credendum non eſt à parentibus contrahi, ſed ſolùm partium natiuam impotentiam, quæ leuiſſimis cauſis in ſimilem affectum ducit genitos. Habet etiam hic affectus aliud peculiarius (licet non deſint qui arthritidi etiam tribuant) nimirum ſpuriam podagram à ſiccitate articulorum poſſe etiam fieri. Cuius cauſæ ſolus meminit Hippoc. lib. de internis affectionibus, vbi ſtatuens doloris coxendicis cauſas, ſcripſit à bile, & à ſiccitate poſſe fieri. Qua parte non licet per ſiccitatem intelligere ſiccam intemperiem partium ſolidarum articulum ipſum conſtituentium, oſſium nimirum, aut ligamentorum, ſed ſolùm conſumptionem glutinoſæ illius humiditatis, quam natura præſtitit articulis, gratia facilioris motus. Nā cùm à cauſa aliqua, præſertim externa, prodierit prædicta humidi conſumptio, tunc profectò, articuli motus præpeditur, & dolor quidam leuis ſucceſcit: ac licet Hippocr. huius cauſæ ſolùm meminerit in iſchiade, pari quoque ratione arbitror alijs articulis poſſe ſucceſcere. Huius cauſæ dolores ſcripſerat Hippocr. 3. aphoriſmorum 16. in ſiccioribus conſtitutionibus ſuboriri: quod confirmauerat Galen. eodem commento. Immodicæ enim aeris ſiccitates (inquit) articulorum humiditatem conſumentes, eos ad motum difficiles, ac impotentes reddunt, doloremque hinc nonnunquam inuehunt. Cum hoc tamen hos dolores viſus eſt à conſortio arthritidis ablegaſſe, quod nos intelligimus à legitima, & vera, verùm ſub ſpuria poſſe contineri nemo negauit, ſiquidem conceſſit Hippoc. loco nuper citato. Sed cauſas conſumptionis prædicti humidi eas arbitramur eſſe, quæ articulorum naturalem humiditatem reſiccare poſſunt: quo fit vt diutinum, ac vehemens exercitium ſub ſole factum, vt Hippoc. docuit lib. de internis affectionibus id plerūque efficiat: pręterea aeris immodicæ ſiccitates id natæ ſunt efficere, vt 3. aphoriſmorum 16. nam conſumptis humiditatibus, quę ad articulos fluxurę ſunt, id facilè ſucceſcit, & arthritidem acceſſit, ſi diu duret aeris intemperies. Quibus accedit æſtuoſus, ac diutinus affectus, qui temporis tractu eaſdem conterit, ita vt ab his conualeſcentes ægrè incedāt, & cum do-

dolore, ac difficultate: ſicut qui vel tenuiſſima victus ratione, aut nimis reſiccanti vſi fuerint, velut refert Hippoc. 2. popu. par. 4. de his qui orobos comederũt, quibus genuum dolores ſuccreſcebant.

Frequentior tamen & communior podagræ, & chiragræ cauſa eſt ea, quæ nata exiſtit, vel plura in aliquo membro congregare excrementa, quæ id tanquam potentius ad pedum, ac manuum articulos regerat, quod frequentiùs iecori intemperato, aut capiti imbecillo contingere ſcimus, vel quæ humoris alicuius magnum cum ſanguine ſuggerat prouentum, vel quod in ipſa particula indies aggregatur, ac poſtmodum in articulum decidat. Nec arbitrandum eſt vt excrementum congeritur ſenſim, & paulatim, ita & in articulum migrare: quippe tunc nullum inferret dolorem, ſed arbitror iuxta articulos aggregari, & copia facta ſubitò, & affatim in articulum decidere, vt latius leges in iſchiadis cauſis. Quæ autem ſint cauſæ quæ hos ſuccos hac lege gignere natæ ſint, ſuperiùs diximus: & ob id vitare oportet quæ prauos ſuccos gignunt alimenta, aut exercitia, & animi paſſiones, quę genitos vitiant, vel vitiatos mouent. Sunt etiam cauſæ quæ præter id quòd alimenta vitiant, aut cruditates generant, ipſas mouent, & articulos infirmant, vt vetus vinum immodicum, & quoduis exercitium ſi intempeſtiuum fiat, aut excedens ſit, maximè ſi conſuetum intermittatur exercitium, aut præter conſuetudinem, corpore exiſtente crudo, aut pleno, quis eo vtatur. Tandem omnes cauſarum ſortes ad ſex tantũ genera reducuntur: nam quædam materiam ſubſternunt, huic morbo gignendo idoneam, qualia ſunt cibaria praui ſucci, acris, mordacis, & craſſæ ſubſtantiæ: quædam probos cibos, & laudabiles vitiant, ac ad deterrimam conditionem mutant, vt iecoris, aut ventriculi, vel capitis intemperamenta adeo praua cõditione affecta, quòd ad nuper dictas qualitates eos mutent, quantumuis laudabilis ſint ſubſtantiæ, & cõditionis: rurſus alia prædictos ſuccos ad articulos mouent, & exagitant, vt exercitium, inſolatus, calidiores, aut frigidiores venti, ira & quoduis aliud quod natum ſit vel humores fundere, vel repellere, vel vias aperire, aut quomodolibet mouere: Præterea aliæ articulos infirmant, vt aſſiduus labor, calceamenta, aut veſtimentum quoduis nimis arctum, balneorum calidorum frequentia, & tandem omnia quæ ipſos calfacere, laxare, aut mollire nata exiſtunt: Vltimò tandem ſunt etiam aliæ cauſarum ſortes, quæ id omne efficere habent, velut eſt veneris immodicus intempeſtiuus, & inſuetus vſus, aut vini meracioris vbertas, vel frequentes cruditates. Item frequenter & copioſè in quouis dolore ſanguinem mittere, præſertim ętate iam inclinante, vel rurſus eadem ætate non minuere cibi quantitatem in iuuentute aſſuetam. Hæ enim cauſæ, tum vires labefactant imminuta innati calidi ſubſtantia, & morbo habituali facto, tum cruditates generant, humores vitioſos reddunt, articulos infirmant, & tandem humores exagitant, & mouent, ac ad articulos deferunt: quæ ſanè omnia curaturo magni fore momenti arbitror, quibus addes venereæ cõtagionis conſortium, quo moleſtior, diuturnior, & curatu difficilior efficitur.

Signa. Signis nec ad ſymptomatis, neq; ad morbi cognitionem opus habemus: cauſarum verò ſigna, præter ea quæ adduximus paragrapho de arthritide, nõ ſunt admodum obſcura: quippe ex natura ægri, ex colore articuli, doloris proprietate, ex his quæ proſunt, aut obſunt, ex anni tempore, ex cæli ſtatu, ex prægreſſo vitæ modo, ex proxima occaſione petita, ex diligenti interrogatione cognoſces. Quòd ſi ab articulorum exiccatione malum oriatur, noſces facilè ex pręgreſſo diuturnoque morbo, ex cauſis quæ præceſſerunt, ſiccare aptis, ex leui dolore cum maiori ad motum efficiendum ineptitudine, ex cutis extimæ ſiccitate, & maxi- A mè quia nullus apparet tumor, neque tactu dolor perſentitur, quod alijs ſpeciebus non ita accidit.

Præſagi[a] Studendum eſt diligenter ne articulorum dolores ex habitu fiant, aut ipſi ſæpius repetant, ne habitum contrahant, quippe tunc difficulter ſanitati integrè reſtituitur homo (nedum cùm in tophaceam ſubſtãtiam commigrat humor in articulos confluxus) quinimo fidiſſimo acceptum eſt experimento, curatos lõgè deteriùs ſe habere: nam præſidia non poſſunt non afferre imbecillitatem corpori (ſi ſanguinis miſſio, aut expurgans ſit medicamentum) aut parti affectæ, ex adhibitione topicorum, quæ aut laxant, & effœminant articulum, dum anodynam ſortiuntur vim, vel calfaciendo alliciunt, aut refrigerando crudiorem reddunt humorem, & diſcuſſioni ineptiorem effi- B ciunt: præterquam quòd ſi partem roborent, ad principalius membrum deducitur humor maioris mali cauſa futurus: ob id profectò principijs mali, maiori eſt vtendum diligentia, ne in habitum commigret, cùm poſtea non ſolùm nihil boni præſtare poſſint, quinimo longè fixiorem reddant affectum, & ob id frequentiùs rediturus ſit, quantumuis primo acceſſu videantur malum aliquando mitigare, & compeſcere: quippe (vt inquit Auicenna) dolore marceſcit, & extenuatur membrum. Efficitur habitualis ex eiuſdem materiæ congeſtione ob eandem vitæ deprauatam conſtitutionem: item ob ſenectutem ex natiua impotentia huius ætatis: in conualeſcentibus qui improbè ſe gerunt. Quo fit vt pueri podagra non labo- C rent, vt ex Hippoc. 6. aphoriſmorum 30. euidẽter colligitur. Præterea confirmatur, quia in autumno frequentiùs ingruit huiuſmodi affectio (cùm ob aliquã occaſionem priùs non concitatur) quòd ex horarijs fructibus, & potibus in æſtate ſanguis vitietur, & maximè quòd partes imbecilliores ſint eo tempore, ſicut vere, quòd liqueſcant ex hyeme concretæ cruditates. Sic fœminæ ex conſuetæ vacuationis ſuppreſſione plerunque podagra corripiuntur, alioquin verò minimè, licet arthritide non rarò corripiantur, ob demiſſum exercitium cum ſanguinis vbertate, aut ob intẽpeſtiuum, vel accedente alia cauſa, quæ ſanguinem, & humores fundat.

Curan[di] ratio. In curandi munere, circa podagram multa ſeſe mi- D hi offerunt expendenda, quæ curaturo, & laboranti, Deo auſpice, ſpero non parum profutura. Primũ quidem monitum velim lectorem, ne communi errore deceptus arbitretur, quòd ſicut duplex eſt podagræ cauſa, nimirum articulorum imbecillitas, & humorũ prauorum redundantia, ita quoque futura eſt duplex curatio eius affectus dum viget, & in acceſſionem aſſurgit, quinimo neceſſum eſt eonijciat, articulorum roborationem potius ad prophylacticam, & præcautoriam curationis partem attinere, quàm ad verè curatiuam. Quippe periculo non caret, vigente acceſſione, & humorum confluxu ad articulos, tunc ipſos roborare, quinimo (vt antea dictum eſt) longè grauiora mala, & inopinata pericula ſuccreſcere viſum eſt, ex E huiuſmodi opere, non rarò. Quapropter in præcautione impenſa cura, & diligentia adhibenda eſt circa huiuſmodi imbecillitatem, antequam eius occaſione articulus humores ſuſceptet: nam tunc ſolùm humoris fluxuri, fluentis, & fluxi habenda cura eſt: & poſtea nulla humoris ſorte prædominante, ad articuli roborationem deueniendum eſt, ne morbus reuertatur. Nam duo ſunt quæ exoptant qui his doloribus infeſtantur: primum vt à dolorum inclementia eos tueamur: ſecundum verò, vt morbus ampliùs non reuertatur, aut quàm rariſſimè. Et ob id roborationis munus ad prophylacticam partem relegamus, ſolùm hac in parte facta mentione alterius cauſæ.

Humorum prouidentia (quam vt veram curationem hic inſtituimus) triplici perficitur munere, (vt humores ipſos tribus omnino modis lędere cõſpicimus) nimi-

nimirum vniuerſali vacuatione, quæ fluxuros reſpicit: reuulſione, quæ fluentes: & euacuatione ab ipſa parte affecta, vel ab illi proxima, quæ in particula contentos, aut mox caſuros educit. Præter quas quarta non minoris momenti addenda eſt, quæ dolores mitigare, ac compeſcere ſtudet, non vt dolores leniat ſolùm (quod non eſt huius conſiderationis) ſed vt ſedato dolore minus humores ad partem euocentur. Circa primum ſtatuendum eſt, doloribus incipientibus omnem curam impendendam eſſe iuxta corporis morboſum apparatum: qui ſanè ſiue ex ſanguine, ſiue ex quouis alio humore fiat, ſemper ſanguine miſſo demendus eſt, quantum par ſit vt viribus non labentibus minor fiat. Hoc tamen habet peculiare ſanguinis abundantia, quòd copioſiorem expoſtulat euacuationem, quam non ſolùm citra virium iacturam ferre poteſt, imò longè vegetiores, & maiores ſanguine miſſo apparent, quod in aliorum humorum redundantia non ita euenit: nam licet ſanguinem mittere ſit opus, longè citius vires labuntur, tum ob id, tum ob dominium reliquorum humorum: quo fit, vt plus minuſve extrahendum ſit, quo magis acceſſerit, aut diſceſſerit à ſanguinis natura. Quapropter ſi ſanguinem redundare conſtiterit, primo mali acceſſu, longè tutius erit à diſtantioribus partibus à parte affecta ipſum fundere, maximè ſi ſuppreſſione alicuius ſanguinolentæ fluxionis, malum fiat: id enim tolerat [illegible]iùs natura, & poſtulat affectionis tempus, quod principium eſt. Verùm ſi vitioſos ſuccos abundantiores eſſe conſtiterit, tunc quidem propiùs ad partem affectam accedere erit opus, & venas non longè ab ea diſtantes tundere, vel ſaltem eas, quæ maiorem habent cum ipſa communionem, quo minori copia extracta, (quia maiorem vires non tolerabunt) maioris ſit commodi. Ex cuius rei ignoratione, & ex largiore, & frequentiore ſanguinis detractione facta in quouis dolore, nó pauci ex his, qui articularibus morbis premuntur, aut habituales nacti ſunt affectus, aut in eam imbecillitatem deuenerunt, quæ maius damnum attulit, quàm ipſe affectus. Quòd ſi habitualis iam fuerit affectio, non plurimum innitendum eſt, quouis dolore accedente, in ſanguinis detractionibus: quippe ſic imbecillior effecta totius corporis natura, vitioſos, aut prauè confectos copioſiùs generat ſuccos, qui poſtea ob corporis, & articulorum imbecillitatem, ex largioribus, & frequentioribus ſanguinis detractionibus longè frequentiùs dolores ſuccreſcunt. Quapropter pluribus conſului ab his frequentioribus ſanguinis profuſionibus abſtinere, qui tardiùs in doloroſas ob id inciderunt acceſſiones, maximè cùm parciori victus forma deinceps vtuntur, ſi corpus inclinantis fuerit ætatis. Nec nos terrere debent febres quæ ſuccreſcunt vt accidentia, nec cogere ob id ſanguinem mittere, quippe hæ ceſſant protinus vt ceſſat fluxio: ſecus res ſe habet ſi febris alterius ſit naturæ, & cauſæ, aut aliquod membrum princeps adierit malum, quippe tunc tutiſſimum eſt ſanguinem detrahere; ſin aliter, minimè, faciliùs enim conualeſcunt laborantes, & tardiùs incidunt in doloroſam acceſſionem nullo ſanguine miſſo, quàm ſi ipſum extraxeris: nequit enim reſolutus, & imbecillus calor, ita promptè humorem ſuperare, & diſcutere, ac mox denuo alios generat ſuccos longè deteriores, deficiente caloris robore ob ſanguinis detractiones; turpius enim eſt, in hæc mala laborantem ducere ſanguine miſſo, quam non miſſo paulo diutiùs dolorem ferre, qui ſua ſponte mox ceſſabit corpore ſuperſtite robuſtiori.

Neque arbitrandum eſt (vt fere omnes authores ſtatuunt) in vitioſorum humorum redundantia, protinus eſſe, malo adhuc in principio, & augmento exiſtente, purgandum: quippe cùm ratio mali ſita ſit in A humorum motu, proculdubio, ipſis vlteriùs motis vi purgantium medicamentorum, citatiùs in particulã affectam ruunt: quo fit vt multi eorum, qui purgans medicamentum ſumpſerant his temporibus, denuo grauioribus doloribus premerentur, & affectio quæ quadrageſimo die finienda erat, nouo affluente humore, longè diutiùs protraheretur. Quapropter experimento fidiſſimo obſeruaui, tutiſſimum, & rationi conſonum eſſe, tardiùs vti purganti pharmaco, ſi humores lentè fluant, aut in huius affectus inclinatione. Quippe mox à principio multi faciunt, decepti humorum apparenti turgentia, nam cùm conſpiciunt ad varios articulos fluere, arbitrantur id fieri ob humoris, aut naturæ turgentiam, ac motum de parte in B partem, & mox ad purgans medicamentum confugiunt, & forſan non ſine magno periculo. Quippe humorum motus ad varios articulos in hoc malo, diuerſiſſimus longè eſt ab humorum turgentia, vt hæc affectio à turgentibus longè diſſita eſt: nam in hac humores à toto, vel à parte, & ab internis ad extimas partes fluunt, quo minus impendet periculum, quia non eſt idem humor qui omnes partes peruadit, vt in turgentia, ſed partem humoris fluxuri mittit natura ad pedes, partem ad manus, & brachia. Præterquam quòd interna viſcera in his fortiora sũt, & externa membra imbecilliora: at in turgentibus verè interna viſcera plerunque languidiora exiſtunt, & motus eiuſdem humoris fit de membro ad mem- C brum vel princeps vel internum. Quapropter in his ſi expedit, eadem die purgandum eſt, ne fiat decubitus ad princeps membrum: at in articularibus, forſan ex vi medicamenti, quinimo neceſſariò, trahendus eſt humor motus, naturæ impetu ad extimas partes miſſus, ad interna viſcera, quo fiat purgatio, quo faciliùs in membrum princeps decumbet, quã dum natura rectè operans ipſum in articulos trudit, quem motum alioqui ſecuriorem, nos interturbamus, & diuertimus, ac retrahimus ad internas partes vi medicamenti: Quapropter generoſum Medicum non decet turbari, nec ob varios partium dolores, protinus ad purgantia confugere, ſed dolores ipſos mitigare, ac lenire, donec faciliùs, & ſecuriùs res agatur. Ve- D rùm dum corpus ſatis per ſanguinis detractionem euacuatum exiſtit, & ad varias, & ſupernas, aut internas partes conſpicimus, impetu, & more turgentiæ humores irruere, ita vt vereamur ne ſimul in aliquod membrum princeps dilabatur, vt aliquando in caput aſſolet, tunc quidem nil ampliùs concitari poterunt humores, quinimo naturam reddent adminiculantem, ac probè admittunt, & expoſtulant expurgans medicamentum. Qualia autem debeant eſſe in vtroque caſu, nimirum inclinantibus doloribus, aut ſæuiente irruenteque in varias partes humorum impetu, non eſt ita inuentu facilè. Sciendum tamen in hac re, in ſanguinis redundantia nunquam, aut ſolùm inclinante affectu purgandum eſſe, vt ſi quid E crudum præ doloribus, aut bilioſum ob calorem factum eſt, tunc extrahatur blandioribus pharmacis, vt caſſia, manna, (dummodo rhabarbari infuſo diluantur, ne plus laxent partes, & humores fluxui aptiores reddant, potius quàm ipſos alliciant) ſyrupo ex infuſionibus cum expreſſione corticum myrobalanorum, & ſi quid bilioſum apparuerit, rhabarbari: ſic electuarium catholicon, confectio Hamech ſimplex, & diaſenæ eundem vſum præſtant: valentioribus tamen in his vti non conſulo. Verùm ſi cacochymi ſint humores, ipſique lentè à principio fluant, purgandi non ſunt: ſed dum malum inclinat, ſeligenti purgatione, ne reuertantur ob reſidui copiam, purgandi ſunt. Sic bilioſos rhabarbaro, infuſo ſenæ; & pituitoſos agarico, turpeto, carthamo ſi aquoſi ſint, & diaphenicone, cum ſyrupo roſarũ Perſicarũ, & alijs huius naturæ. Ac ſi pilulis vti velis, leuiores porriges,

vt ſunt maſtichinæ, de aſſaieret ex Auic. item ex hie-
ra ſimplici, & agarico confectæ: paulatim tamen ad
maiores deuenies, vt ſunt aggregatiuæ, de hermoda-
ctylis, & arthriticæ: nec minoris momenti eſt diatur
bith à Montagnana ſcriptum, quo multi cum felici
euentu vtuntur: ſimiliter & vſus terebinthinæ cùm
rhabarbaro. Eiſdem tamen vti poteris materia furio
ſiùs mota, in minori tamen doſi, ſiquidem motus hu
moris vicem præſtat medicamenti, ac forſan eſt velu
ti eius calcar. Omnibus tamen admiſcere oportet,
quæ vim habeant roborandi vias, ne humor citius
deinceps moueatur: quapropter rhabarbari, aut cor-
ticum myrobalanorum modicum his omnibus ad-
des. Verùm dum humor impactus eſt, & iuxta par-
tem affectam inhærens, gummoſum aliquid addes,
ac ſemina etiam, & aromata, quæ vim habeant atte
nuandi, & liquandi, quo faciliùs medicamentum tra
here poſſit quod impactum eſt: atque hæc de purga-
tione, & ſanguinis miſſione, habito reſpectu ad vaſo-
rum plenitudinem, vel cacochymiam, & humorem
fluxurum, ſint ſatis.

Vlterius prædicto humori fluxuro, nec non & fluē
ti prouidendum erit: cui ſanè propriè reuulſio retra-
ctioque proficua exiſtit. In quo opere ferè eadem ſub
miniſtrat ars inſtrumenta, ac in curatione ſimplici-
ter dicta, licet non omnia exequi tutò poſſimus. Re-
trahuntur etenim fluentes humores ſanguine miſſo,
expurganti pharmaco, non tamen pari commodita-
te niſi ad interna vergat fluxio: vomitu etiam, ſudo-
ribus, & frictionibus totius corporis. Verùm ſi caco-
chymi humores conſuluerint expurganti pharmaco
vti, conſiderandum eſt inueteratane fuerit affectio,
an corpus ſenile, aut languidum, vel facilè reſolubile:
quippe tunc nec confertim, nec per epicraſim purgā-
dum eſt: illud quidem ne imbecillius reddatur cor-
pus, & cacochymiæ plus generet: hoc verò ne diſſue-
ſcat natura à conſueta ad articulos tranſmiſſione, ci-
tius enim hac curatione periclitatur: ſat enim erit eo
tempore bis terve, per maiora interualla leui vti me-
dicamento, quo & aliquid expurgetur, & vires me-
liùs ſe habeant, & conſuetudo adſeruetur incolumis:
vereri enim oportet ſi ad articulos vergat fluxio retra
ctionem ſine euacuatione, & cum ipſa non niſi pluri-
mum malo vrgente. Sic profectò ſanguinis miſſione
retrahimus ab articulis humores qui fluunt: nam ſi
ex capite fluxio fiat, communem, aut cephalicam ve-
nam cōtrarij lateris ſcindes: ſi dextra manus doleat,
ſiniſtram, & aliquando dextrum etiam crus tundere
magni eſt momenti, & grauiſſimi authores conſulūt:
ſi dextrum crus, ſiniſtri etiam brachij cephalicam tū
des: quod ſi adhuc magis reuellere velis, eiuſdem bra
chij venam carpi aperies. Verùm ſi iecur malo cau-
ſam præſtiterit, præter venam baſilicam quam pri-
mo aperies, non erit abs re ex ſaluatella vltimo loco
ſanguinem mittere. Quòd ſi vteri conſortio malum
oriatur, ſiue manus, ſiue pedes doleant, ab incolumi
pede tutiùs, & vtiliùs ſanguinem mittes: tum quia al
tero pede male habente, reliquum ſcarificare iuſſit
Galen. tum verò quia ab ea parte fiet commodior à
membro mandante euacuatio. Secus res ſe habet, ſi
grandis admodum fuerit in corpore (ſiue ea occaſio
ne, ſiue quauis alia) plenitudo: tunc enim neceſſum
eſt eam priùs per brachiorum venas euacuare, ſiqui-
dem eo tempore non minor fit reuulſio, licet non ſit
ea quę originem reſpicit. Purgatione enim, cautiùs ta
men & vt dictum eſt, vitioſos humores reuellimus,
qua occaſione, ſiue vniuerſum corpus his abundet,
ſiue ventriculus eos crudoſque quotidie gignat, nullo
alio auxilio (non ſolùm præcautionis gratia, quod tu-
tiùs arbitror poſſe fieri, ſed & curationis) fluentium
reliquias reuelles, & fluxuros euacuabis commodiùs,
quàm per vomitum. Quapropter, præmiſſis alijs va-
cuationibus, conſulo, vbi pituitoſus humor præualue

A rit (ſiue ſolus fluxionem concitet, ſiue alijs admixtus)
quarto quoque die, & facta priùs diebus intermedijs
ex rhodomelle præparatione, vomere. Sic pari ratio-
ne, ſi caput fluxionis origo ſit, & impetus quodam-
modo ceſſaſſe videatur, per epicraſim purgare (quo
natura diſſueſcat à conſueto fluxionis loco) vtiliſſi-
mum eſt, his pharmacis quæ caput reſpiciant, cæterū
in parua copia, ea nimirum quæ ſufficiat, non corpus
turbare, ſed à capite aliquid per ventrem educere.
Purgabis etiam fluxione reſtita aliquo modo corpus
vniuerſum, & ventrem crudis, ac frigidis humoribus
plenum, quo ad inteſtina reuellas, & viſcera robores,
pilulis ex terebinthina, & rhabarbaro, aut factis ex
eadem terebinthina, & pulueribus hieræ ſimplicis
B Galen. ſi ex ventre fluxionem prodire conſtiterit.
Quòd ſi articularis affectio Gallicam contagionem
ſortiatur, duo mihi probatiſſima obſeruaui præſidia:
primum dum corpus, ac venoſum genus adhuc vber
tate prauorum ſuccorum abundat, maximè in venis
iuxta articulos, quo vtiliter vſus ſum in diuturnis affe
ctionibus, & qui alijs remedijs non cedunt. Huius
deſcriptio ſe habet in hunc modum: ℞. *ſarſæ parillæ
lib. 1. raſuræ ligni guaiaci ℥. 3. & ß coquantur in lib. 10.
aquæ ad tertiam, & ſelige ſarſæ parillæ ramenta, & con
tere in mortario lapideo, donec fiat veluti maßa, & ex-
prime in prælo, adſeruaque lac quod ibidem extrahitur,
& iterum ſcobem diſſolue in ℥. 4. prædicti decocti, &
in prælo iterum exprime, & ſic facito ter, vel quater,*
C *& expreſſiones omnes admiſce cum reſiduo decocto, &
finito reſidere, & clariorem partem recipe: item cha-
mæpityos ℥. 5. coquito mediocriter, & facta colatura
adde foliorum ſenæ ℥. 6. & iterum bulliant, ac colentur
poſt 12. horas, & his omnibus adde lac ſeminis cartha-
mi extractum ex ℥. 9. in aqua ſtillatitia cichorij, & agri
monij, anà ℥. 6. ſacchari quod ſatis vt fiat ſerapium, cu-
ius porrige tertio, vel quarto quoque die ℥. 3. vel 4. ac po-
teris etiam agarici non nihil addere, ſi parum egeſſerit
laborans.* Reliquum præſidium eſt cùm iam hu-
mores Gallici in articulis, aut prope ipſos inuetera-
uerint, torporemque & leuem dolorem inter mo-
uendum inferunt: quod ſanè tanti ſolet eſſe momen
ti, quòd deſperatos ad mediocrem ſanitatem redu-
D xerit: *fit tamen ex trium gallinarum carne, quas con-
tuſas elixare oportet cum ſarſæ parillæ ℥. 13. chamæ-
pityos ℥. 6. epithymi, & polypodij, anà ℥. 1. & ß, limа-
turæ monocerotis ℥. 7. cichorij, fumariæ, pimpinellæ, &
capillorum veneris, anà manip. 1. agrimoniæ manip. 2.
quæ omnia poſt coctionem in alembicum conijcies, & in
ſtillabis, vel in duplici vaſe, & inſtillationis illius ſum-
mo manè cum modico pane dabis laboranti ℥. 1. & in
iuribus, aut obſonijs alijs admiſcebis ℥. 2. ſingulis die-
bus.* Sudoribus etiam non contemnendi authores
conſulunt materiam fluentem ad articulos, ad cu-
tem reuellere: quo præſidio doloribus vigentibus,
aut incipientibus, vel vtcunque exiſtentibus, non
vterer: quippe articulos laxare, emollire, ac infirma-
E re, idoneus exiſtit ſudor: præterquam quòd humores
fundit, ac liquat, quorum licet aliquid ad cutem euo-
cetur, retrahaturque, coniectabile eſt, ad laxos, & do
lentes articulos non minorem copiam fluxurā. Qua-
propter, cum pręmeditatione, & non ſine timore prę
cautionis gratia, vſui eſſe potius poſſunt, quàm ad re-
uellendum ſi fluxerint, idque maximè, dum corpus
morbo Gallico oppreſſum ſit, aut pituitoſis ſcatet ſuc
cis in carne, & partibus extimis. Pari prorſus ratione
ſubaudiendum eſt de balneis, cuiuſuis ſint qualitatis,
& ſortis, præſertim ſi calida ſint actu, quę renuere om
nino oportet ni habitualem velimus reddere morbū.
Sunt etiam qui vrinam mouentibus pharmacis reuel
lere, & ad veſicam diuertere humores nituntur: quod
profectò dum humores ipſi adhuc in motu exiſtunt,
ſiue incipiat, ſiue vigeat impetus, grauioris ſolet eſſe
periculi: nā præter id quòd plures & longè citatius ad
arti-

articulos mouentur, ſi forſan ad veſicam eant, vel exulcerationem, vel difficultatem, vel lapidi materiã præſtant. Quapropter, ſi his vſurus eſt, purgantibus per ventrem admiſceto, vt diuretica attenuẽt, & purgantia per aluum attenuatos alliciant & expurgent humores. Verùm ſi habitualis fuerit affectus, quo minus purgabis, minus lædes: ſatius erit eo tempore optima vitæ ratione inſtituta ab omni auxilio ſuperſedere, melius enim eſt vires diu integras adſeruare, quàm leuis mitigationis gratia in languorem immedicabilem corpus ducere, morbo integro manente.

Habita fluxuri & fluentis humoris prouidentia, mox & interim fluxi ac in articulos prolapſi magna habenda eſt cura, vt qui maius faceſſat laboranti, & ob huius moleſtiam, Medico etiam negotium. In qua re, licèt à Medicis omnibus ſtatutum ſit, fluxum humorem & in particula contentum, protinus repellendum aut coquẽdum eſſe, ac mox diſcutientia admiſcenda, quo id quod impactum manet, per inſenſilem halitum digeratur, & poſtea ſolis repellentibus eſſe vtendum, ac in omnibus his temporibus anodyna & lenientia pharmaca eſſe admiſcenda, aut per ſe ſola adhibenda; cum hoc tamen, quia particulæ natura, fluxi humoris conditio, loci diſpoſitio, & morboſi affectus ratio aliquid peculiarius ſibi circunſcribunt, prædictis ſcopis vel contrarium vel diuerſum; ob id profectò, neque temerè, neque vtcunque, neque ſemper, aut quibuſlibet medicamentis horũ aliquid tentare licet. Dixeram enim ſuperiùs, quanta afferat pericula incautè repellere: nam ad alias partes maioris periculi non rarò commigrat repulſus humor, vel in eadem concretus duritiem immedicabilem contrahit, & non rarò materiæ maiorem copiam ad intima ex extremis pellit. Si autem minus aut plus, quàm par ſit, aut vbicumque, diaphoretica & reſoluentia porrexeris, non minus lædes, aut euocatis plus iuſto ad particulam humoribus, aut præexiſtentium nimium reſolutis & exſiccatis tenuioribus partibus, quo terreſtres & longè duriores ſuperſunt. Pari ratione anodyna laxant, & narcotica imbecillitant partes ipſas. Quibus periculis plures homines cautiores facti, maluerunt potius dolores citra leuamen perferre, quàm leui quodam & momentaneo beneficio ſuſcepto, in grauiora pericula et frequentiores dolorum acceſſiones delabi. Cum hoc tamen, his qui impatientes ſunt, & dum modo ab inclementia dolorum eruantur, nihil horum formidant, adhibere oportet, corpore puriori & vacuo reddito, in principijs, quæ modicè refrigerãdo potius quam per adſtrictionem, repellendi vim habent: adſtringentia enim conſtrictionem materiæ in parte maiorem moliuntur, quæ licèt ſanitatis tempore ad corrigendam morboſam articuli laxitatem proficua ſint, humori fluxo in prædictas cauitates aduerſiſſima exiſtunt. In frigidorum tamen adminiſtratione hoc obſeruato, quod (ne opus ſit vehementioribus aut eis diutius vti) ſemper quæ anodynam vim habeant ipſis admiſceantur. Verùm hæc anodyna non quæcumque eſſe oportet, ſed ſi materia calida ſit, quæ modicè attemperandi vim habeant; ſi verò acris & mordax, quæ leniendi; ſi frigida, quæ modicè calfaciẽdi aut actu calida ſint. Quapropter materia à prædominio calida exiſtente (nam rarò contingit vnius ſolum humoris fluxionem fieri) pedibus aut manibus primo acceſſu adhibere poteris, quæ ex lacte ſolo vel cum oleo roſaceo aut violaceo parari poſſunt: item emplaſtrum ex mica panis oleo & lacte, aut ex farina hordei & fabarum cum eodem lacte, vel ex eadem mica panis madida aqua roſacea vel ſucco ſolani & lacte, cocta cum modico oleo donec fiat cataplaſma. Paratur etiam emplaſtrum ex folijs hyoſcyami in lacte bubulo coctis: itẽ ſi pars nimium rubeat, *Recipe ceruſę ℥.2. diſſolue in aqua intybi & modico aceto, & fiat vnguentum.* Item

A irrigationes ex aceto & roſaceo cum modica mucagine pſyllij, ſi in profundo humor hæreat: verum ſi in ſuperficie ſit, oleo prædicto cum vini guttulis veteris: prodeſt & cataplaſma ex farina hordei & fabarum cum poſca & oleo dulci. Apponuntur etiam verbaſci flores & folia, lenticula paluſtris, pſyllium, nymphea, violaria, & portulaca trita per ſe vel cum roſaceo, aut facto emplaſtro cum mica panis & modico aceto: idem præſtat, q. ℞. *olei roſarum omphacini & aquę violarum vel ſolani anà, ℥.2. pannis etiam ſępius ſupra partem appoſitis.* Præſtat, quoque ſi ardor ſit magnus, id q. ℞. *ſucci ſemperuiui & lyſimachię anà, ℥.3. aquę endiuię maluarum, & lactis vaccini anà, ℥.2. ponantur ſupra*

B *partem.* Præterea proſunt lutea ouorum (nam albumina nonnihil conſtringunt) cum oleo roſaceo et modico ſucci ſolani. Sed maioris momenti compertum eſt pleriſque fuiſſe emplaſtrum ex medulla caſſiæ fiſtulæ cum oleo violarum & mica pannis. Dimitto hac in parte alia non pauca auxilia, quibus paſſim vulgus, authorum conſilio, vtitur, vt aquæ frigidæ inſperſio eſt, vel appoſitio pharmacorum quæ adſtringendo roborant & repellunt, cùm re vera hæc omnia vetuerit Galen. non ſolum in critica arthritide, ſed in ea etiam quæ à membro dilabitur principe: quippe inquit lib. 2. de natura humana com. 11. *Iam non rarò cùm in morbo articulari & podagra artus humores penetrent, & illinc repulſi in principem aliquam*

C *partem inuaſiſſent, morte conſpeximus hominem affectum eſſe, vnamque reſtare ſpem ſalutis, ſi ad artus retrahere eos valeamus.* Atque licèt videatur in omni arthritide id eſſe intelligendum, arbitror re vera ita non eſſe, cum ipſemet 5. aphor. 25. repellendum fore in his affectionibus ſtatuerit: ſed intelligendus eſt per repellentia, ea quæ roborant & conſtringunt non eſſe adhibenda, ne fiat ad prædictas partes recurſus, & in critica etiam & ea cuius humor delabitur à capite. Quòd ſi conſtiterit humoris impetum coercitum aliquo modo eſſe, proderit ad intemperiem compeſcendam ceroto ex lithargyrio, vel vnguento ſantalino vti, & alijs huius naturæ: prodeſt & hordeacea farina, cum cytonio & aceto, in modum cataplaſmatis adhibita.

D Verùm ſi copia humoris adhuc permanſerit, quò faciliùs poſtea digeri poſſit, coquendus liquefaciendúſque humor eſt anodynis, & his quæ, vt coctionem moliatur natura, aut reſolutionem, (quod lonhe tutius exiſtit) tenuant, liquant, & digerunt. Cuius naturæ eſt q. ℞. *radicis maluarum & althææ anà, ℥.1. violarum & maluarum anà, par. 1. florum cichorij, violarum & meliſſæ anà, part. 1. & ß. fiat decoctio in iure inteſtinorum & contundantur, & adde vitella ouorum numero 4. farinæ lini & fœnugræci anà, ℥.2. olei chamæmeli ℥.2. miſce.* Præſtat etiam emplaſtrum de mica panis factum cum eodem decocto; vel cataplaſma ex prædictis farinis, oxymelite, & axungia galli-

E næ vel oleo chamæmeli: quæ ſanè omnia & reliqua huic vſui proficua mutabis frequentiùs, & ne ſicceſcant curabis.

Cæterum quia doloris vrgentia ſæpe magnum faceſſit negocium, ob id ad ea quæ dolorem leniunt tranſeundum erit, vel ſi placet, reliquis admiſcebis. Huius naturæ eſt quod Alexander commendat cataplaſma ex folijs braſciæ coctis læuigatiſq; diligenter, quibus adijce fæcem aceti, & duo crudorum ouorũ lutea, & roſacei modicum, ac mixta ſimul apponito: nec minoris momenti eſt aqua ranarum per ſtillationem extracta aut per decoctionem. Mitigat etiam ſemen pſyllii, ſi in aqua ferventi maceretur, & cum mucagine & hordeacea farina fiat molle cataplaſma, idem præſtat roſaceum & betæ ſuccus: nec minoris momenti eſt emplaſtrum ex caſſia fiſtula antea ſcriptum. Quòd ſi dolor adhuc ampliùs vrgeat, his addes opij modicum cum croco, vel vnguenti

popu-

populeonis quod viſum fuerit, aut olei de papauere, à A
quo initium ſumere erit opus. Cæterum *opij ſolùm vſ*
que ad grana.6.addes ℥.2. cuiuſuis alterius anodyni, vn
guenti populeonis tertiam partem, olei vero de papauere
medietatem. In eundem quoque vſum præſtantur ci-
cutæ, papaueris, mandragoræ, hyoſcyami folia læui-
gata cum ouorum luteis, roſaceo & farina hordea-
cea: quæ auxilia ſæpius mutare oportet. Idem benefi-
cium præſtat mica panis poſca imbuta cum ſucco
ſemperuiui ſolani vel portulacæ: item lenticula palu-
ſtris cum ſucco portulacæ, aut oleo roſaceo, vel de pa
pauere: probatiſſimi vſus eſt in doloris vehementia
id q. ℞. *ſolani, violarum anà, m.1. florum hyoſcyami.*
m.2. florum violarum & chamęmeli anà, p.1. fiat de-
coctio in lacte, his cum axungia porci contuſis & cribra B
tis crocique ℈.1. addito fiat cataplaſma: quæ ſanè om-
nia mox auferes, & partem oleo dulci aut aqua tepi-
da ex decocto thymi, pulegij & ſimilium, vel poſca
calida ablues. Vteris inſuper his quæ ſomnum con-
ciliant, vt ſyrupo papaueris, de portulaca, aut phi-
lonio.

At quia reſoluendi munus eiſdem fit medicamen-
tis, quibus pugnare oportet aduerſus frigidorum hu-
morum in clementiā, ob id, ne eadem medicamenta
ſæpius cogar repetere, frigidorum prouidentiam ag-
gredior. In quorum adminiſtratione, quę non minus
requirūt vniuerſalem euacuationem per ſāguinis de-
tractionem, præparationem, purgationem, & vomi-
tum, expendendum eſt, quòd neque in principio flu- C
xionum pituitoſarum, neque in ſtatu calidi fluxus, va
lida diſcutientia adhibenda ſunt, vt multi ex autho-
ribus, ſumpta occaſione à priſcorum decretis, conſul
uerunt: quippe aliud eſt diſcutere copioſam denſam-
que materiam in tumoribus contentam, & longè a-
liud, eam quæ in articulis continetur: nam illa niſi
adhiberis quæ validè diſcutiunt ac digerunt, à mitio-
ribus potius in pus vertetur, quia expoſtulat (cùm
craſſior ſit quam, quę in articulos decubuit) attenua-
ri, fundi, & liquari, alioqui non diſcutietur. Cum hoc
tamen potius vterer his quæ poteſtate calida ſint, quā
quæ actu: nam illa, quantumuis minore polleant ca-
lore, temporis tractu efficaciùs agunt: hæc verò ma- D
gis euaporando indurant: ſic profecto, materia quæ
decubuit in articulos, cùm tenuis ſit, & fluxilis (qua
ſæpe articulus mucidus efficitur: & tendonum capi-
ta inualida ad firmum tenendum articulum: quo fit
vt veluti paralyſi affecti, nec crura, nec lumbos erige-
re ac firmare poſſint, qui ſic affecti ſunt, quod plerun
que dolore ceſſante ſuccreſcere cōperimus: maximè
cùm Medicus plus iuſto mitigatorijs & blandiori-
bus auxilijs vſus fuerit, aut complicatus fuerit affe-
ctus cum iecoris imbecillitate vel malo corporis ha-
bitu) mitiora deſiderat auxilia, quæ tantùm nata ſint
leniter eam ducere: nam à vehementioribus quod te
nuius eſt diſſipabitur, & craſſum durius remanebit;
et ob id neceſſum eſt in materia frigida adaugere ef- E
ficaciam, in calida minimè. Quapropter primo mali
acceſſu (ſi frigida ſit materia) aut in ſtatu materię ca-
lidioris, ea porriges quæ leuiter digerunt, quale eſt q.
℞. *olei chamęmeli & anethi anà, ℥.1. pulueris ireos ʒ.1.*
miſce. Aliud, ſi dolor vrgeat, conficies, q. ℞. *mucagi-*
nis ſeminis lini & fænugręci extractæ in aqua ſtillati-
tia chamęmeli ℥.2. pulueris chamęmeli ʒ.2. olei liliorū
& ſambuci anà, ℥.1. axungię anſeris ʒ.6. fiat linimen-
tum: item aliud maioris efficaciæ ℞. *vnguēti dialthæę*
& reſumptiui anà, ℥.1. mucaginis ſeminis fænugræci
extractæ aqua ſtillatitia chamæmeli ℥.3. pulueris ireos
& iuæ arteticæ anà, ʒ.1. & ß. emplaſtri meliloti ℥.1.
malaxentur omnia in oleo liliorum & fiat vnguentum:
proſunt etiam terebinthi folia trita cum adipe ſuillo
& oleo. Quòd ſi materia durior ſit, vteris linimento,
q. ℞. *vnguenti marciati & dialthææ anà, ℥.1. butyri re-*
centis ℥.1. & ß. oleo liliorum, amygdalarum dulcium
& lumbricorum anà, ℥.ß. ceræ quod ſufficiat. Aliud e-
tiam maioris momenti ℞. *olei lumbricorum, liliorum,*
& anethi anà, ℥.3. olei rutæ ℥.2. vini albi & ſapæ anà,
℥.3. ranarum communium numero 30. ſalis ℥.1. coquan-
tur ad oſſium ſeparationem, & facta forti expreſſione
adde terebinthinæ & croci parum, & fiat linimentum,
quo partes rigidæ & tenſæ vngantur. Idem præſtat
aliud q. ℞. *aſellorum & vermium anà, ℥.2. coquantur*
in ſapa ad diſsolutionem, quibus adde axungiæ gallinæ
& anatis, anà ℥.2. reducantur ad formam linimēti. Præ
ſtat & oleum vermium, aſellorum, hepatis ranarum
& gallinarum: item oleum in quo torpedo coquatur,
maximè ſi ei aliquid ex calidioribus addideris, vel
miſcueris prædictis vnguentis. Corroborat mucidos
articulos & qui corpus ſuſtinere nequeunt, neq; mo-
tum efficere, vt contingit his qui malo etiam corpo-
ris habitu & perpetuo defluxu laborant ſimul cum
doloribus, emplaſtrum, q. ℞. *vini rubri lib.ß. olei lum-*
bricorum & de rore marino, anà ℥.1.ß. olei de Apari-
cio ℥.1. aquæ vitæ ℥.3. pulueris cornu cerui ſpongioſi
℥.2. pulueris chamæmeli ℥.ß. ſalis ʒ.3. bulliant omnia
ad vini conſumptionem in duplici vaſe, & adde cremo-
ris fænugræci & ſeminis lini, anà ℥.2. pulueris iuę ʒ.3.
ſulphuris viui ʒ.2. emplaſtri confortatiui Vigonis &
Guillen Seruen & oxicrocei, q.s. vt fiat ad modum em-
plaſtri mediocris conſiſtentiæ, aut melioris. Proſunt e-
tiam fomenta ex oleo & ſale: item ex decocto parie-
tariæ, origani, calamenthi, chamæpityos, chamæ-
dryos, iuæ arteticæ, radicis ireos aut floris eius, & axū
gijs ibidem liquefactis. Quòd ſi dolor ampliùs vr-
geat, cataplaſmatis vteris quæ recipiunt farinam fœ-
nugræci, ſeminis lini, cicerum & lolij cum aqua mul-
ſa aut vino tenui decocta, addito oleo nardino, vel
theriaca, mithridatio, vel conſerua de hyacintho,
aut oleo Mathioli: prodeſt & cinis radicis braſſicæ
aut cauliculorum eius cum axungia gallinæ. Præſtat
& emplaſtrum, q. ℞. *prædicti pulueris ℥.ß. ſtercoris*
bubuli & farinæ hordei, anà ℥.2. cum aqua mulſa fiat
emplaſtrum: idem facies ex ſtercore vaccæ cum mel-
le, aut capræ cum poſca & farina hordei. Item ℞. *fa-*
rinæ fabarum ℥.4. decoquatur in decoctione ranarum
& iuæ arteticæ in oleo & vino facta, & formetur cata
plaſma. Huic quoque vſui ſubſeruiunt amaraci fo-
lia, item thymus, ſiſymbrium, ſatureia, pulegium, ſam
pſuchus cum ſerpyllo, & fœniculo, ac mentha, tum
emplaſtris admixta, tum in puluerem redacta & ca-
taplaſmatis addita, tum etiam decocta ad fotus & ir
rigationes efficiendas. Poteris etiam ex eiſdem & a-
lijs ceratum conficere, quale eſt id, q. ℞. *olei ſcorpio-*
num & lumbricorum, anà ℥.3. axungiæ anatis, anſeris
& butyri, anà ʒ.2. terebinthinæ lotæ aqua vitæ ℥.1.
& ß. diachylonis quod ſufficiat vt fiat ceratum: item
aliud recipit emplaſtri diachylonis lib.ß. ſulphuris,
iridis, ariſtolochiæ, anà ℥.1. chalcitidis ℥.ß. malaxen-
tur cum oleo rutaceo & reducantur ad formam ce-
rati. Alia etiam non pauca reperies apud authores
ſcripta, quæ mitiora reddita, non mediocris erunt
commodi.

His omnibus factis, ſi adhuc humorum reliquiæ
ſuperfuerint, ad balnea ex feruenti muſto te confe-
res vel ad ea quæ ex oleo & ſulphure fiunt, vel ex oleo
& ſale, vel ex vinaceis, quæ profecto, ſi corpus priùs
vacuationibus præcaueris, magni ſolent eſſe momen
ti vbi per interualla repetit affectio, & iam videtur
ſubſidere & quieſcere ac inclinare. Nam in reliquis,
quæ ob Gallicam contagionem aut quauis alia cau-
ſa, vel ſemper vel ferè durant, ex vſu non ſunt: quini-
mo ſæpe (licèt primo acceſſu videantur prodeſſe) ma
ioris mali & intenſioris doloris ac diuturnioris affe-
ctionis ſolent eſſe cauſa. Sed de balneorum vſu in ar
ticularibus affectionibus non minoris momenti con
trouerſia ſuboritur. Quippe extant authores non con
temnendi qui id conſulant, quos niſi prudenter inter

pre-

præteréis, in mille errata protinus incides. Extat e-
nim Aetius qui lib. 3. ſer. 4. cap. 48. fomenta & bal-
nea mille modis parari iubet: ſunt & alij authores
qui id quoque conſulunt. Verùm ſi quis eorum ver-
ba & mẽtem callere velit, reperiet facilè podagricum
affectum (hoc eſt imbecillitatem articulorum) neque
rurſus humoris vbertatem curari poſſe balneorum
adminiculo: ſoluũtur enim quouis balneo humores,
effœminantur articuli & laxiores redduntur, quan-
tumuis reſolutoria aut adſtringenti vi polleant, nam
plus præualent aquæ humiditas & tepor, aut calor ad
humorum fuſionem & articulorũ laxitatem, quàm
poſſit aquæ aut mineralis vel cuiuſuis alterius medi-
camenti vis ad reſoluendum: præterquam quòd Ae-
tius ſolùm conſulit in declinatione & ad conteren-
das mali reliquias corpore iam ſatis vacuato eis vti,
quo nihil poſſit ad partem confluere, licèt aquæ ca-
lore aut humiditate partes laxentur, quod fieri eſt ne-
ceſſum quouis balneo. Quapropter Galen. 2. metho.
capit. 20. eleganti diſcurſu ſtatuit omnibus articu-
laribus morbis balneum eſſe aduerſiſſimum: & licèt
ibidem loquatur de balneo aquæ calidæ, quod fe-
brientibus erat vtile, nihilominus tamen balnea om-
nia, quæ actu vel potentia calorem ſortiantur, idem
& efficacius poſſunt efficere. Quippe ratio propter
quam balnea articularibus morbis aduerſa exiſtunt,
ſic exprimitur à Galen. ea parte ſtatuente, *primo ad-
huc in febribus ſi pars aliqua princeps languida ſit, ma-
ioris eſſe detrimenti & periculi, & ob id nulla lege eſſe
adminiſtranda*: de reliquis verò particulis ſic ſcribit:
*Quòd ſi præterquàm quòd nulla princeps pars imbecilla
ſit, etiam inferioris notæ partium aliqua ſit inualida, ve
luti podagrici pedes, & ijs qui articulari vitio laborant,
vniuerſi corporis articuli, maxima ſalutis pars ægro cõ-
parabitur ex balneo, ipſis infirmis partibus quæ ſuper-
uacua ſunt excipientibus. Aſſolent enim nonnunquam
& citra balneum ſuperuacanea in partes infirmas con-
fluere: à balneo verò magis, vtpote ſuccis ipſis per id li-
quatis, tum vijs per quas meent patefactis: ambo enim
hæc ex moderato calore proueniant neceſſe eſt.* Qua ſen
tentia euid[illegible]ntiſſimè conſtant rationes, quibus facil-
limè probari [illegible]oteſt, neceſſariò quæ articularem pa-
tiuntur imbe[illegible]itatem, & maximè quæ eam contra-
xeru[illegible] habitual[illegible]m corpora, ſummopere infirmari,
ac diu[illegible]ùs laborare, & forſan habituale contrahere
damnum, licèt primo acceſſu videantur iuuari, reſo-
luta aliqua eius humoris, qui ibidem morabatur par-
te. Quo fit vt mihi perſuaſum ſemper habuerim fu-
giendum eſſe in huius mali curatione à balneorum
vſu, niſi in his doloribus qui per interualla repetunt,
cum iam inclinant: quo tempore ſale, nitro, ſulphure
aut vinaceis, vt dictum eſt, vteris, nõ alijs: ſicca enim
balnea porriges vtiliùs quàm humida; omnia tamen
inclinante malo, ad conterendas reliquas: nam vbi
cauſa integra eſt, omnia & ſingula aduerſiſſima exi-
ſtunt, nam ſi aliter feceris, maximè ſi affectio ſit ex
his quæ ob contractum habitum ferè ſemper affli-
gunt, aut in his quæ comitem habent Gallici morbi
contagionem, proculdubio ſumopere lædes.

Verùm ſi conſtiterit à capite fluxionem fieri, ad
fontanellas in brachijs adapertas deuenies, quibus
plures homines ab his doloribus immunes multis die
bus fuiſſe conſpeximus.

Cæterùm quia ſæpe reliquiæ humoris, quæ in cor-
pore ſuperſunt, cõſpurcata omnium humorum maſ-
ſa nouũ dolorem accerſunt, ob id eos conterere opus
erit, factis iterum atque iterum minutis purgationi-
bus, pilulis in præcautione ſcriptis: & ſi caput malo
cauſam præſtiterit, hoc vteris ſerapio, q. ℞. *mellis ro-
ſacei ℥. 3. ſyrupi ſtœchados ℥. 1. decoctionis arthriticæ
& betonicæ lib. 1. diagalangæ ʒ. 2. fiat ſyrupus*. Item
hoc vtatur maſticatorio bis in hebdomada, q. ℞. *py-
rethri contuſi ʒ. 3. decoquatur in oxymelite & maſti-*
A *ce ʒ. 1. ac poſtea colluatur os aceto roſacco & aqua fri-
da:* præſtat mane aliquibus diebus porrigere *theriacæ
ʒ. ß.* Præſtat etiam hoc, q. ℞. *conſeruæ acori vulgaris
ʒ. 2. conſeruæ anthos & ſtœchados, anà ℥. ß. zingiberis
conditi ʒ. 2. aromatici roſati, diagalangę, anà ʒ. 1. coralli
pręparati & cranij humani pręparati, anà ʒ. 2. cum ſy-
rupo de corticibus citri fiat opiata, cuius mane per ali-
quot dies ſumat laborans ʒ. 1. ſuperbibens parum aquę
abſynthij.*

Quòd ſi ex reſiccatione humidi exiſtentis intra ar
ticulos, ſpuria hæc podagra ſuboriatur, ſtudendum
eſt, velut corpus hecticum, omni arte reficere, tum ci
bis boni ſucci & copioſioris nutrimenti, ac mucilagi
noſæ humiditatis, tum balneis aquæ dulcis, aut deco-
B ctionis maluarum, althææ, ſeminis pſyllij, cytoniorũ,
ac lini, vel fomentis ex eiſdem: item inunctionibus
ex butyro, axungijs, medullis, mucilaginibus, & tan-
dem moderato exercitio, & alijs, quæ copioſa adduxi
mus capite de febre hectica, cauentes omnino ne vl-
la vacuatione aut diuerſione vtamur. Frequentiſſi-
mo euentu conſtat pleroſque ex his quibus diu dolo-
res durant, ita vt nullis cedant auxilijs, pati deinceps
tophaceam ſubſtãtiam in digitis tum manuum tum
pedum, idq; vel ob humoris craſſitiem & terreſtrem
conditionem, vel ob incuriam exhibendi medica-
menta reſoluentia. Quo fit, vt malam figuram ade-
pti manci ſuperſint diſtortis & tromboſis digitis, ma
teria in articulis contenta ad gypſi naturam verſa.
C In qua re ſciendum eſt hos tumores ſupereſſe diffici-
lis reſolutionis, quòd fiant ex ichoroſa, aut ſeroſa, &
ſemiputri materia, vel in terream naturam verſa: ſi
primum, antequàm in vlcerationem aut duritiem im
medicabilem degenerent, aperiendi ſunt, & ea lege
curandi: ſi ſecundum, & corpus non admodum vetu
ſtum fuerit, cutis inſcidenda eſt, & tophacea materia
leuiter vel abradenda vel vrenda paulatimque extra
henda, tum ferramento aliquo, tum medicamentis
emollienda, quo faciliùs cedat ſeparetur que à carno-
ſa ſubſtantia: curandum tamen ne id fiat interim
dum dolores vigent, ne longè magis ad afflictam par
tem confluant, ac ſi quid manſerit in articulis impa-
ctum, antequam ad immedicabilem duritiem perue
D niat, vtendum eſt diachalcitide à principio cum mo-
dico ſeuo caprillo vel oleo de cucurbita, & poſtea ſo-
lo, quò magis reſoluat.

Iſchias, præcipua & grauior articulorum affectuũ *De iſchiade.*
ſpecies, quamuis eſſentiam nanciſcatur in dolore ſi-
tam, ac in inflammatorio affectu, à quo dolor conci-
tatur, nomen tamen accepit à loco affectionis: Quip-
pe iſchion grandis quidam eſt articulus, in quo oſſis
femoris caput cum oſſe coxendicis alligatur: quæ ſa-
nè colligantia & cohærentia cum aliquo intercedẽn-
te humore diſiungitur & ſeparatur, ac veluti dearti-
culatur iſchias, ſeu, vt Barbari ſcribunt, ziatica, ſciati
ca vel vt ex Plinio conſtat, ex articulo hoc coxendi-
cus dolor appellatur. Eſt quidem hæc affectio prædi-
E ctis eſſentia & ſympt. ſimilima; diſſident tamen dolo
rum vehementia & extenſione ac ſitu: hoc quidem
quia articulus in profundo ſitus exiſtit: vehemẽtia, ob
neruoſarum partium vbertatem, quę eam partem at-
tingit: extenſione quidem, ob colligantiam multarũ
partium ſibi vicinarum, & quia nerui etiam nõ parui
momenti per eam partem deſcendunt: quo fit vt nõ
raro circa poplitem reperiatur etiam dolor vſq; ad pe
dem, initium ſumens (vt viſum fuit Paulo lib. 3. c. 77.
& Aetio lib. 12. c. 1.) à lũbis & partibus circumuicinis
vigens etiam in genubus. Cæterum vt hæ differentiæ
clariùs eluceſcãt, ſtatuendũ eſt, coxendicis dolorem
eſſe duplicis naturæ & conditionis: alterum legitimũ
et verum, genitum quidem ex articuli ſeparatione ab
humore ibidem congeſto aut defluxo intra pixidem
articuli: qui licèt dolorem non inferat ea parte, effi-
cit tamen ob diſtenſionem neruoſarum partium quę
cir-

circunſtant, ingentes & diutinos dolores: reliquum verò ſpurium & illegitimum, factum ex vitioſo temperamento ſimplici, aut cum affluxu humoris ad ligamenta & tendones, et vſque ad cutem per carnem prædicti articuli: vel etiam ob conſenſum vteri malè affecti à partu vel grauidationis tempore. Nam cùm ligamenta vteri ad internam coxendicis partem alligari certum ſit, dum ligamenta hæc à flatu, à frigore, ab humore, vel ab vteri retractione ad contrariã vel ſupernam partem malè afficiuntur aut diſtendũtur, perſimiles dolores concitare euidentiſſimum eſt.

Cauſas habent hi coxendicis dolores inter ſe diuerſas, ſed ab alijs articulorum doloribus certo quodam modo diuerſiſſimas, quarum cognitio maioris eſt momenti ad integram huius affectus naturæ cognitionem, & ad exactam curationem. Statutum quippe eſt, omnes articulorum dolores duas tantùm ſortiri cauſas, prçter ſiccitatem quam adduximus, nimirum articulorum impotentiam, & ad ipſos humorum confluxus: cæterum coxendicus dolor habet etiam alias illis conſimiles, verùm quæ diſſimilem exoptant curandi rationem, ob diſſimilem modum, quo in articulo congregantur. Quippe certum eſt fieri ab articuli impotentia, contracta vt reliqui articuli ſortiuntur, atque etiam ex frequenti equitatione, aut aſcenſu in magnis equis, vel ex frequentiori venere. Prolabitur præterea humor in articulum pituitoſus, ſanguineus, ac nonnunquam melancholicus, cæterum, cum bile aut tenui & ſeroſo aliquo ſucco admixtus: decidit etiam bilioſus humor in articulum, quod multi negarunt, ſed re vera, vt ex Hippoc. conſtat lib. de internis affectionibus, à bile etiam vſus eſt accidere, ſæuiſſimoſque dolores concitare, tantò ſæuiores, quantò ſincerior profluxerit. Differentia autem in hoc genere cauſarum, non leuis ſuccreſcit nimirum, quòd in reliquis articularibus morbis hi humores, aut is qui affectum effecturus eſt, vel criſis ratione, vel per defluxum à toto vel à parte aliqua, congregatur intra articulum: at in iſchiade, his etiam modis, & per paulatinam congeſtionem ab humore fluente, vel ab excremento non expurgato neque ibidem conſumpto. Quippe aliud eſt ex partibus vicinis paulatim aliquid fluere, aliud quidem alimentum in excrementum vertere, & aliud ex proprio alimento plura congregari excremẽta ob partis impotentiam, quæ nequit ea purgare: aliud à capite prolabi: item aliud à toto irruere: & etiam diuerſum eſt per decubitum aut alterius morbi iudicium fieri, quæ omnia curaturo maximè ſunt proficua. Quæ ſanè vitia alias habent anteriores cauſas, vt ſunt ventris cruditates, exercitij demiſſio, ſuppreſſio hæmorrhoidum, menſium aut alterius vacuationis conſuetæ & vtilis. Alterius autem iſchiadis quæ illegitima eſt & ſpuria, cũ duplex ſit, duplices quoque ſunt cauſæ: nam ea quæ fit extra articulum in ligamentis & partibus carnoſis ac neruoſis, venarum plenitudine aut vitio plerumque fit, & maximè à craſſioribus ſuccis, vt ex ſuppreſſis hæmorrhoidibus plerunque conſpicimus, vel ex morbo Gallico, aut alijs ſuccis, quos externa frigiditas ibidem perfrigerando condẽſat ac indurat. Sunt etiam aliæ cauſæ, quæ & materiam ſuppeditant: aliæ quæ ipſam mouent ad partemque euocant, vt de anni temporibus ſuperiùs dictum eſt. Reliqua autem iſchiadis ſpecies, quæ vteri fit conſortio, vel ab eius plenitudine, contractione, frigore, aut flatu ſæpius ſuccreſcit: cæterum id vel humore iuxta partem prædictam tranſmiſſo, vel flatu incluſo, vel vtero contrahente ligamẽta quibus coxæ alligatur: quo fit vt maiori ex parte dolor iuxta inguem appareat, ſignum quidem quo euidentiùs fieri ab hac cauſa comperimus.

Signa.

Signis tantùm diſtinguere opus eſt cauſæ naturam & operandi modum, nam hæc ſunt quæ variam curandi rationem metiri poſſunt: ſic profectò per decubitum fieri monſtrabit prægreſſus morbus, in cuius inclinatione coxa dolore cœpit. A toto corpore humorem delabi, ipſius grauitas, color, & plenitudo aut vitium monſtrat: à capite, catarrhoſum præfuiſſe caput, & nunc ab eo immune, præter quam quòd præceſſit ipſius grauitas: à ventriculo oriri monſtrat frequens cruditas, aut vomitus conſueti ſuppreſſio: à carne & partibus circumiacentibus, monſtrabit dolor perſeuerans, quod alijs cauſis non accidit, nam frequentiùs per exacerbationes ad penſum fluxi humoris inuadit: ab excrementorum partis congerie, dolor lentus articulorum promptior laxatio, ac forſan mox à principio. Qualis verò ſit humor fluxus, præter partis colorem, tumorem, vitam anteactam & doloris conditionem, monſtrabit etiam motus morbi celeritas, vrinæ color, accidentium natura, & ſigna omnia quæ prima huius capitis parte adduximus, ac ea quæ ſcripſimus in arthritidis dignotione. Verùm ſi morbus fuerit ſpurius, facilè monſtrabitur eo quòd, niſi articulus moueatur, parum aut nihil dolet, quòd intra ipſum humor non ſit, nam tunc cùm perpetuò articulum diſiungit, ita perpetuo premit dolore. At ſi ab vteri conſortio doleat, vel ab inguine bubone aut alio vitio obſeſſo, plerunque dolor magis iuxta inguem comparebit, dolorque ibidem vehementior erit, in poſtica verò leuior, præterquàm quòd aderit hæmorrhoidum vel menſium ſuppreſſio.

Præſagia.

Malum hoc (ſcribit Celſus) rarò hominem dimittit, ſi ſemel aſſueſcat: qui verò ex ſanguine fit dolor (quod rarò accidit) vt conſtat ex Galen. 10. de compoſitione pharmac. loc. citiſſimè curatur, & pari ratione ex bile, cęterum ſæuior eſt. Præterea vt ex Hippocrat. 6. aphoriſm. 59. & 60. conſtat, quibus coxa excidit, præ mucorum abundantia, his diuturnus efficitur affectus, & ſæpe crus tabeſcit: ſic qui tophis moleſtantur in carne excreſcentibus, rarò aut nunquam ſanitati reſtituuntur. Item hyeme auſtrali, ex ſalſa pituita ſuccreſcere hos dolores ſperandum eſt: aquilonia, ex tenui & fluxili: aduentante vere, ex humorum fuſione: æſtate, ex aduſtis ſuccis aut bilioſis, qui pituitoſos ex cruditatibus genitos acuũt & mouent. Si verò ex vteri conſortio fiant, laborantem citò vel ſubitò ſanitati reſtitui conſtat, niſi menſium aut hæmorrhoidum ſuppreſſione fiant: quippe tunc niſi probè redeant, aut arte in grandioribus & ſenioribus fœminis præueniatur, ſanguine per ſtatuta interualla miſſo, difficiliùs curantur.

Curandi ratio.

Curãdi rationem conſimilem ferè exoptat iſchiadicus dolor, cum reliquis ſui generis, tam in victus ratione, quàm in rerum non naturalium vſu. Verùm cum hoc in ſanguinis detractione, expurgantium vſu, ac particularium præſidiorum adminiſtratione, nõ parum euariat à reliquorum indicatione: quapropter iuxta cuiuſq; cauſæ indigentiam, generalia hæc præſidia adminiſtranda eſſe arbitrandum erit, initio ſumpto à ſanguinis detractione. In qua re, vnum hoc tanquam commune & probatum principium haberi debet, nimirum, quòd incipiente dolore cuiuſuis cauſæ acceſſu fiat, ſemper à ſanguinis detractione auſpicandum erit, ſolùm cauſæ naturæ habito reſpectu, quatenus ad quantitatis menſuram extrahendam attinet, nam copioſiùs in calidioribus ſuccis quàm in frigidis, ipſum extrahere oportebit. Verùm ſemper ſanguinem mittere ante omne aliud auxilium opus erit, à quo tamen loco & quoties, aut quantum, ſpecialiorem requirit cauſarum indagationem. Quippe ſi vteri aut hæmorrhoidum conſenſu vel ſuppreſſione malum oriatur, proculdubio ex reliquo crure ſanguinem mittere, longè tutius & vtilius eſt, quàm ex quauis alia corporis parte. Cæterum ſi in corpore ob prædictam ſuppreſſionem grandior ſuccreuerit plenitu-

nitudo, neceſſum erit à venis brachiorum priùs ſanguinem fundere, ne copioſiori ſanguine inferiùs confluente, ob tali ſciſſionem, longè maior fiat obſtructio: quo facto ad venas tali (vt dixi) ſani cruris deueniendum erit, extrahendumque quantum vires ferre poſſe viſum ſit. At ſi capitis vitio malum oriatur, primò ex contrario brachio ſanguinem mittes: poſtea verò ab eo quod è regione cruris affectum eſt. Cæterum ſi per decubitum alterius morbi coxendicus dolor fiat, ab ea parte, per quam commodiùs reuellere poſſis, ſanguinem fundes, dum modo ad mẽbrum mandans humores fluentes non reuoces: quippe id ſummè pernicioſum eſt, poteris tamen ſanguinem fundere à venis quę materiam fluxuram ex mẽbro mandante euacuent. Dum tamen ab vniuerſo corpore ſanguis (quòd copia eius corpus plenum exiſtat) profluit, conſiderabis, ſit ne vetuſtus dolor, an nuper concitatus, nam ſi recens ſit, citra vllam dubitationem à venis brachij cõtrarij lateris, ſanguinem primò fundes, quouſque plenitudinis maiorem partem depoſuiſſe conſtet: quod verò reliquum eſt, ex brachio eiuſdem lateris extrahes. Quo facto, ac dolore perſeuerante, ad ſcindendas cruris affecti venas deuenies: quod fieri poteſt vno è tribus locis ipſius cruris, non tamen indiſtinctè et vtcunque: nam quęuis prædictarum ſuum præſtare habet beneficium, quod altera nequit. Sic enim præceptum eſt Hippoc. Galen. & reliquorum in poplite aliquando eſſe ſcindẽdam venam: item nonnunquam in talo iuxta externam partem, ſciaticam appellatam venam: prærerea non mediocri experimẽto comperimus & à Gainerio maximè commendatum, in pede ipſo eam venam ſciſſam, quæ eſt inter minimum digitum & ſibi vicinum, maximi fuiſſe iuuamenti. In qua re arbitror tundendam eſſe venam poplitis, dum ex plenitudine (quam per ſuperiorum venarũ ſciſſionem iam depoſueris) malum ortum duxit: tali internam, cùm ab vtero aut hæmorrhoidibus vitium oritur: eam verò quæ eſt inter digitum minimum & ſibi proximũ, cùm id quod in penitioribus partibus (non intra articulum, q[illegible]ppe ſanguine miſſo non euacuatur) nimirum quod in tendonibus & ligamentis continetur, ca[illegible]um veremur in eorum ſpatia: at ſciaticam venam tundimus, dum à venis maioribus ſupra articulum exiſtentibus, euacuare nitimur. His ſic habitis, vt quiſque iuxta laborantis indigentiam hac vel illa ſciſſione vti diſcat, humoris ideam conſiderabis, nam licèt, cuiuſuis ſit naturæ humor, ſemper ſanguinem mittere ſit opus, & pro modo & ſitu humoris fluentis aut fluxi, ex hac aut illa parte fieri debet venarum ſciſſio, cum hoc tamen quantum liceat extrahere, ſola humorum idea & natura monſtrare nata erit, vt ſæpius dictum eſt: ita tantò parciùs mittes, quãtò vetuſtior fuerit affectio, aut humor frigidior, corpus ſenile aut viribus languens: audaciùs tamen in contrarijs ſtatibus & humorum conditionibus.

Quo facto & interim dum fit, humorem purgationi diſponere opus erit; in cuius euacuatione hac vti oportebit lege, quòd in pituitoſis ac melãcholicis humoribus, nunquam aut quàm rariſſimè vtamur purgantibus per infernam aluum: nam cùm coniectabile ſit à ventriculo aut ſplene, vitioſos plerunque humores ſuccreſcere, dubium non eſt, quin tutius ſit per vomitum expurgare: efficitur enim reuulſio quæ maioris in hoc affectu momẽti eſt, & per conueniẽtem regionem euacuatio. Quapropter præſtitis præparationibus ex rhodomelle, in pituitoſis ſuccis, oxymelite & ſimilibus; ac ſyrupo borraginis, & melle et roſaceo, in melancholicis, cum aquis & decoctis quæ ſæpius huic vſui adduximus, bis in hebdomada laborantem vomere coges. Verùm ſi bilioſus ſit humor qui fluit, aut copioſiori bili admixtus, licèt optimum ſit vomere (vt omnes ferè ex Galen. præcepto autho-
A res conſulunt) cum hoc tamen mitioribus medicamentis bilem ad infernam aluum ducere, maioris ſolet eſſe momenti. Cæterum ſi ex partis vitio indies ſuccreſcant iuxta articulum excrementa, nullam arbitror fore vtiliorem vacuationem ea, quæ fit per epicraſim. Inter præſidia purgationi aptiora ſcriptum eſt à veteribus omnibus acria clyſteria (etiam ſi dyſenteriam concitent) proficua ſummopere fore: quippe hæc & materiam diuertunt, & à parte quodammodo videntur deriuare: horum ſanè decoctum conficiunt ex centaurio minori, linocoſto, chamæmelo, ſtœchade, aut abrotono, cui addes vel electuarium indum, catholicum, diaphœniconem, hieram ſimplicem aut logodij, vel pilulas fœtidas, vel de hermo-
B dactylis, aut ſuccum ireos, & huius cenſus alia.

Verùm quia hæc duo præſidiorum genera, ſolùm nata ſunt materiam fluentem aut fluxuram euacuare, conſtituere oportet alia quæ id etiam efficere poſſint, & cum hoc fluxam iam & intra articulum contentam diſſipare, & educere: huius naturę ſunt ſudationes ex guayaco, ſi humor pituitoſus ſit & vetuſta affectio, vel morbi Gallici ſoboles: verùm ſi vetuſtior fuerit, & humor ſeroſus & fluxilis, ſudationes fiant ex radice chinæ. Quòd ſi verearis ſudationibus vti, ob reliquorum articulorum laxitatem quæ facilè ſuccreſcit, fomentis vteris ſpongia adhibitis ex vino calido, vbi ferbuerit iuniperus, vel aqua vitæ imbibita, aut decocto q. ℞. *ſalulæ, foliorum lauri, foliorum*
C *ſambuci, iuæ, ſtœchados, roris marini, chamæmeli, radicum ebuli, anà m. 1. fiat decoctum*, quo vtere: vel fiat ſic: *Excipe radicum & foliorum ebuli, & althææ, anà manip. 1. foliorum rutæ, ſabinæ, ſambuci, & pulegij, anà manip. ß. florum chamæmeli, fœnugræci, & meliloti, anà par. ß. decoquantur in tribus partibus olei & vna vini, & vtere*: fomentum item inſtitues cum lixiuio ex cinere cruris equi aut cerui, & aqua fabrorũ cũ modico ſale. Proſunt & euaporationes prædictarum decoctionum ſupra ignitos lateres factæ, aut per infundibulum ex vaſe vbi fiunt, ſumptæ. Eiuſdem etiam efficaciæ ſunt fotus ex ſucco rutæ, ſaluiæ, & iuæ cum aqua vitæ.

D Quòd ſi ne hæc quidem prodeſſe videantur, ad ea auxilia, quæ ſimul dolorem leniant & materiam diſcutiant, deueniendum erit, quippe repellentibus in hac affectione vti non parum erit pericoloſum. Quapropter poſt hæc, & interim dum ſanguis mittitur, præſidijs vteris, quæ in podagra profutura eſſe diximus: quòd ſi non profuerint, quia profundior eſt locus vbi continetur humor, efficacioribus vti oportebit, dummodo prædictis vtaris, interim dum corpus ſufficienter euacuas: his verò quæ mox referam ſufficienter iam corpore euacuato, nam cùm vehementiora ſint, ſi corpus impurum ſteterit, verendum eſt ne plus ad partem affectam euocent, maioremq; dolorem concitent. Quapropter facto à leuioribus ini-
E tio, primum vnges partem oleo irino, de caſtorio, de piperibus, & de pyrethro, cum modico aceto, & axungia, vel cum vino, & oleo dulci: item Pauli emplaſtro vteris, quod fit ex lupinorum amarorum farina cum oxymelite. Præſtat & vnguentum Altomaris ſcriptum folio 680. quod *recipit cremoris ſeminum maluarum & althææ, cuiuſlibet ʒ. 3. farinę fœnugræci & ſeminis lini, anà ʒ. ß. adipis anſerini & ſuilli, anà ʒ. 4. olei rutacei & chamæmelini, anà ʒ. 1. & ß. ceræ & aceti parum, fiat vnguentum*. Item emplaſtrum ex mẽthaſtro fluuiali cum oxymelite confectum: idem præſtat ruta cum melle trita, vel emplaſtrum ex coſto, ex furfure cum ſapa & ſale: item ex ſtercore bouino, aut caprino, cum farina hordei, melle, & aceto: idem præſtat hyſſopus humid[illegible]ue terea emplaſtrum ex farina hordei. cammo[illegible] fixum, ceto: valet & mel cum ſale: ruta cum paſ[illegible]æ iecur eſt, ne: cinis caulium cum adipe. P[illegible]ticulis omnibus impar-

in vas fictile conijcito, & ſimul affundito poſcam ſuf- A
ficientem, & coquere ſinito donec diſſoluatur, & ad-
de mellis quod ſat fuerit, & iterum bulliant, & teran-
tur, ac parti appone, quod facito duobus tribuſve die-
bus. Verùm dum adhuc fluxio inſtat, & dolores exa-
cerbantur, neceſſum eſt cum emollitione & mitiga-
tione reſoluere: ad hoc ex vſu eſt, q. ℞. *ſymphyti raſi*
minutim inſciſi & triti lib. 1. & ß. mannæ thuris ʒ. 2.
ouorum recentium, num. 4. iterum miſce, & adde adipis
ſuilli veteris lib. 1. & læuigata parti apponito. Nec mi-
noris momenti eſt, q. ℞. *picis partes duas, ſulphuris vi-*
ui partem vnam, trita & mixta parti apponito. Confi-
cies etiam cataplaſma, q. ℞. *foliorum rutæ, althææ, ſal-*
uiæ ac ſambuci, anà part. ß. coquantur, & adde olei irini B
& de caſtorio, anà ℥. 1. & ß. cremoris fœnugræci & ſe-
minis lini, anà ℥. 2. farinæ lupinorum & hordei, anà ℥. 1.
cum poſca fiat cataplaſma: idem fieri poteſt ex folijs
lauri, pulegij, ſabinæ & ebuli cum eiſdem farinis &
oleis. Vngatur etiam vnguento aragon, marciaton,
aut Comitiſſæ: vel vtere emplaſtro q. ℞. *ſucci folio-*
rum rutæ, ſambuci & calaminthæ, anà ℥. 1. bdellij, opo-
panacis, ammoniaci diſſoluti in aceto, anà ℥. ß. myrrhæ
& reſinæ, anà ʒ. 4. cremoris ſeminis lini, althææ & fæ-
nugræci, anà ℥. 1. & ß. farinæ hordei, & fabarum ac lu-
pinorum, anà ʒ. 6. picis & ceræ quod ſat fuerit. Aliud
etiam conficies non minoris efficaciæ, q. ℞. *ſucci ebu-*
li lib. 1. ſucci hederæ ℥. 2. olei antiquiſſimi & rutacei, C
anà lib. 1. ß coquantur & adde ſtyracis, caſtorij, anà
ʒ. 3. opopanacis, ammoniaci, anà ℥. ß. diſſoluantur in o-
leo, & adde parum ceræ. Præſtat & *diachylonis cum*
ſulphure ℥. 1. pro lib. vel idem *diachylon cum chalciti-*
de, vel ſi morbi Gallici ſuſpicio ſit, adde *emplaſtri ra-*
narum quod ſufficiat. Quòd ſi ne hæc quidem omnia
adhuc prodeſſe videantur, ad veſicatoria emplaſtra
deuenire aliquando cogit vrgentiæ et vetuſtatis affe-
ctionis ratio: maximè humore nimis frigido apparẽ-
te. Quæ ſanè medicamẽta ego ſemper recuſaui, nam
potius ſolent nouam fluxionem concitare (maximè
cùm ob morbi diuturnitatem, corpus neque ſufficiẽ-
ter purgatum, neque proba vſum vitæ inſtitutione D
comperimus) quàm fluxũ humorem diſcutere. Cum
hoc tamen, ſi vrget neceſſitas, adhibere oportet me-
dicamentum ex radice cucumeris agreſtis cum axũ-
gia: valet & id q. ℞. *vrticæ Græcæ, ſaluiæ, anà m. 1. ſa-*
lis p. 1. contundantur & bulliant in vrina, & partem
ablue. Aliud conficies, q. ℞. *abſynthij, radicis ebuli, fur-*
furis triti, anà m. 1. ſtercoris columbini lib. 1. & ß. ſa-
lis lib. 1. coquantur in aceto, donec acetum conſumatur
& fiat emplaſtrum: præſtat etiam ſolùm vinum cùm
ſtercore columbino: vel aliud quod maioris efficaciẹ
eſt & ſic efficitur: *Iberidis radicem tundito, & cũ axun-*
gia admiſceto, & per tres horas in viris, & duas in fœmi-
nis ſupra partem ſinito, & poſtea partem ablue tepida.
Vnguentũ item facies, q. ℞. *euphorbij & nitri, anà ℥. 1.*
olei liliorum ℥. 3. ceræ quod ſufficiat: conficitur etiam
ex ficubus & ſinapi. Sed maioris pretij arbitror eſſe
mel anacardinum ſupra partem illitum, dummodo ſpa-
tium ſit tantùm vnius horæ, quo ſemoto bullæ aperiã-
tur & permittãtur fluere. Præſtat & cauſticum ex ca-
pitello viuæ calcis & alumine & mox ſublatum: eiuſ-
dem vſus eſt oleum cum nitro adeò agitatum, quòd
ad linimenti formam reducatur, quia efficaciùs re-
ſoluit & minus cauſticum eſt.

Supereſt adhuc quoddam remedij genus, quod &
fluxuro & fluenti ac fluxo humori ex vſu exiſtit, ni-
mirum vſtio partis affectæ, vel alterius. In qua re non
ſatis conuenit inter authores qua in parte fieri de-
beat: nam ob ignorationem differentiæ cauſarum,
quibus iſchiadicus dolor ſuccreſcit, varias inter ſe ſen-
tentias proferunt, quòd alter vnam cauſarum, & a-
lius reliquam conſideret, & ſic iuxta hanc vel illam
conſiderationem, huic vel illi parti vſtionem iubet
fieri. Summa tamen rei eſt, quod in dolore coxendi-
ces qui fit per alterius morbi decubitum, quia nulla
ſupereſt materia antecedens, articulus proculdubio
vrendus eſt, vſtioque ſupra ipſum efficienda, vt expi-
ret quod in ipſo continetur & exſiccetur pars ipſa. In
ea tamen, quę fit ex imbecillitate articuli, qua ſibi ex-
crementa congregat, quæ mucidum reddunt ipſum
articulum, aperienda in eodem crure fontanella eſt,
vt per ipſam inſtillet quotidie, quod indies in ipſo cõ-
gregatur: & pari prorſus ratione in eadem parte ex-
cauãda eſt, ſi ab vtero aut iecore malum oriatur. Ve-
rùm ſi ex defluxu à capite fiat dolor, brachium eiuſ-
dem lateris aperire oportet, aut, vt probatiſſimi au-
thores conſulunt, vrere aut ſcindere conuenit carti-
laginem, quæ in medio auris eiuſdem lateris exiſtit,
quam nullo alio in caſu proficuam fo[illegible]it arbitran-
dum. Quod pręſidium relatum mihi fuit à viro quo-
dam præſtantiſſimo: proficuum tamen eo eſſe po-
teſt, quia ibidem ſcinditur arteria quædam minutiſ-
ſima, quæ per eam partem perreptat. Si tamen totius
corporis conſenſu dolor ſuccreſcat, in contrario cru-
re fontanella eſt aperienda.

Finis libri quarti quo primus Tomus abſoluitur.

quidem
mus.
Signa. Signis tan
ram & operand[illegible]

DE

DE MORBO GALLICO LIBRI DVO.

QVORVM PRIMVS EIVS NATVRAM & curationem in genere continet : Secundus omnium eius accidentium,

EODEM LVDOVICO MERCATO AVCTORE.

PRAEFATIO.

TAM eſt caduca, corruptibilis, & varijs miſerijs obnoxia mortalium natura & conſtitutio, tamque varijs rebus conſtructa, vt lege, methodo, ac certo numero comprehendi calamitoſæ vitæ & affectuum varietas difficulter queat. Ac licet Galen. dictum ſit, certa eſſe morborum, quibus premimur, genera, & ſtatutas differentias : cum hoc tamen, eò quòd quæ præter naturam ſunt, varia exiſtunt, & diſſimilia, incomprehenſibilique errore inuoluta, vt Plato docet : prodit proculdubio indies noua affectuum ratio & ſors, quæ prædictis & ſtatutis minime coniungi poteſt. Et inter alia quæ humano generi accidiſſe mala comperimus, vnum hoc vulgatiſſimum eſt, infeſtiſſimum, miſerabile, & atrociſſimum, quod plerique appellant morbum Gallicum, ortum quidem non multis ante annis. De cuius occaſione, principio & natura tam varie authores ſenſerunt, vt vix duos eiuſdem ſententiæ reperire poſſis. Nam ſunt qui ex India aſportatum fuiſſe ferant : ſunt etiam qui in obſidione Neapolitanorum, cum Galli prouinciam hanc expugnare tentarunt, principium duxiſſe ferant, ex Gallis nimirum militibus, qui cum labore eſſent defeſſi, fœminis accederent, mox pudendo exulcerato, in huiuſmodi affectum incidebant : forſan ob vitæ intemperantiam, & ob fœminarum labem, aut ſpurcam aliquam & ſordidam intemperiem. Sunt etiam qui referant, ex Hiſpanorum luxu in eodem bello ortum duxiſſe. Sunt inſuper alij, qui mille monſtra fingunt, aſſerentes, non eſſe nouum affectum, ſed reducibilem ad veteres : nam quidam ad elephantiaſim, alij ad pſoram, multi ad impetiginem, & non pauci ad continui ſolutionem, alij ad intemperiem referre auſi ſunt: inter quos exiſtimarunt aliqui, morbum eſſe cutaneum: alij capitis affectum: mvlti crurum & brachiorum, quidam cordis & ventriculi, & ſic iuxta varietatem accidentium quæ ſecum affert, quiſque pro arbitrio iudicabat, huius aut illius eſſe naturæ. Nos autem clariori & breuiori ſtylo curabimus eius naturam & accidentia adinuenire, quibus cognitis, facile erit quid non ſit intelligere. Quam ſanè tractationem (præterquam quòd diſſecta eſt per duos liros, quorum primus continet omnia quæ ad eius naturam & curationem vniuerſalem pertinent : & ſecundus peculiarem cuiuſque accidentium medelam) in ſex potiſſimas partes diuidere eſt in animo. In prima referam, cuius naturæ & cuius partis primò ſit affectio: in ſecunda, quas cauſas ſortiatur : in tertia, quibus ſignis cauſa & morbus diſtingui & cognoſci facile poſſint: in quarta, quam habeat communem & peculiarem curandi rationem : in quinta autem, quid hecticis corporibus & puerulis morbo Gallico correptis proficuum exiſtat; in ſexta autem & vltima, qua via & ratione cuique accidentium, vel parti, ex his quas mira varietate hic affectus perdere nititur, ſubueniendum ſit.

CAPVT I.

De eſsentia & ſede morbi Gallici.

NVper dictum eſt, ad varia membra, & varias affectuum naturas Medicos huiuſmodi affectum reduxiſſe: quibus poſt habitis, credẽdum eſt, affectũ tot partibus communem, non poſſe vni, eiq; priuatæ eſſe proprium neque peculiarem, niſi illa cæteris omnibus ſit communis. Sic capiti non conuenit primò, quia ſenſum tantummodò & motum corpori præſtat, cùm

A affectus hic ſentientibus & ſenſu carentibus particulis affinis ſit. Neque rurſus cordi, nam oſſibus quoque & ijs partibus quæ frigidæ ſunt, & omnino calore deſtitutæ, accidiſſe comperimus. Qua facta conſideratione, credibile eſt, multo minus poſſe ſubijci priuatis & ſingularibus particulis, quæ nullum habent commune officium : nam licèt hæc nõ minus quam
B reliquæ afficiantur, non quidem vt ſedes & principium affici exiſtimandum eſt. Supereſt igitur, ei parti eſſe proprium & peculiarem, cui proprium quoque eſt, omnibus partibus aliquid præſtare, idque fixum, ſtabile & permanens; huius enim naturæ iecur eſt, cui munus incumbit alimentum particulis omnibus

impar-

impartiri, ſiue calidæ ſint, ſiue frigidæ, ſiue duræ, ſiue oſſeæ & cartilagineæ, ſiue molles & membranoſæ: nam licèt cerebrum quoque communis officina ſit, id quod ad partes tranſmittit, non eſt ſtabile & fixũ, ſed breuiſſima diſſipatione fluit & refluit: ſic quoque cor, ſpiritum & calorem cunctis partibus præſtat, nõ quidem permanentem & fixum, ſed influentem. At iecoris natura ob id huic miſero miniſterio magis incumbit, quod materiam præſtet ſingulis corporis partibus eo ſigillo infectam & ſignatam, quòd idem in omnibus eluceat vitium, iuxta cuiuſque rationem & naturam, nec non & humoris, qui ad eaſdem partes tranſmittitur: cuius humoris naturam & formam illam veneficam induit quæuis particularum, cum ex eo alimentum capeſſat: quod ſanè vitium neque vitalibus, neque animalibus ſpiritibus accidere conſpicimus: formæ enim partium illis vtuntur tanquam inſtrumento, cæterum illos non informat: verùm materia quam iecur tranſmittit, in veram oſſis ſubſtantiam & naturam carnis, membranæ, vel cuiuſuis alterius partis commutatur, ita vt idem ferè venereus habitus fiat in omnibus aut aliquibus partibus, ac ſecum ferunt à iecore humores. Ex quo euidenter conſtare arbitror, communem omnibus partibus affectionem commune hoc membrum obſidere.

Ex quo etiam conſtat, difficilem eſſe, diuturnam, grauem & ægrè curabilem huiuſmodi affectionem, eo quòd congenea ſit ſingulis membris ob alimenti rationem. Sic tanquam firmum & ſtabile dogma aſſerimus, iecur eſſe huius affectionis ſedem & originẽ, licèt ab extrinſeca contagione principium ſortiatur, antequam in iecur irruat. Atqui licet diuerſas partes affici comperiamus, malum quidem principium ſortitur ex iecore, demandato per alimentũ conſenſu: cũ hoc tamen credibile eſt, iecori ſuccreſcere per cõtagium, ſumpto principio ab aliquo membro peculiari, quod poſtmodum ſuum vitium ipſi communicauit. Sic enim pleroſq; ex venereo concubitu pudendum & obſcænas partes principium mali vitiaſſe, euidentiſſimum eſt, alios quidem ex reſpiratione per oſculum alicuius infecti corporis, vel adhæſum (maximè corpore ſudante) infectos fuiſſe: nonnullos etiam ex veſtimentis: dimitto nutrices, à quibus infantes polluti lac ſugunt à mammis; & infantes vitiatis nutricibus alitos, aut ex vtero vitium ſortitos; nam ſuſcepta primum labe, ſiue in cute, ſiue in pudendo, ſiue in quauis alia parte, iecori ocyſſimè, eo modo quem inferius ſum monſtraturus, communicatur vitium, à quo deinceps vel corpus vniuerſum, vel imbecillem aliquam patticulam pati conſpicimus. Sed conſideratione dignum exiſtimo, qui fieri poſſit, aut qua nã ratione contingat, quòd ſuſceptum contagium iecori corporis illius, quod ſuſcipit, magis, quàm cuiuis alteri membro inſideat & communicetur. Cui dicimus, id neceſſario ſubſecuturum propter ſympathiã & connexionem, quam habent humores, inquibus hoc venenum inſidet, cum iecore, humorum etiam ſimilium officina; maximè cum infecti corporis iecur ſympathiam ſortiatur cum iecore inficiendi corporis maiorem, quàm cum quouis alio membro. Sic enim conſpicimus ophthalmiam vnius corporis oculis alterius communicari, & phthiſim pulmoni, difficilem reſpirationem thoraci, & ea lege luem veneream iecori.

Sed de naturali ſubſtãtia huius affectionis minor ſuccreſcit difficultas, neque pauciores reperiũtur de eadem re ſentientes. Multi enim exiſtimant diſtemperiem eſſe: alij ſolutam vnitatem ob graues dolores: aliqui affectionem cutaneam: nonnulli elephantiaſim. Sed ex his qui diſtemperiem exiſtimant eſſe, quidam cenſent diſtemperiem eſſe cum affluxu materiæ, ob tumores & defluxus quos conſpiciunt: alij quidem citra ipſum, eo quòd cruciatibus cernant premi

A laborantes, citra alicuius humoris notam. Rurſus eorum qui diſtemperiem conſtituunt, multi tenent, calidam eſſe & ſiccam; quod falſum videtur arbitrandum, cum alexipharmacis calidiſſimis & ſicciſſimis plerumque curetur: alij cenſent, frigidam & humidã eſſe: nonnulli frigidam & ſiccam: atque cum eorum omnium quæ diximus, aliquid præualere in vno ſubiecto reperiatur, aliud verò in alio, ſic quoque vnuſquiſq; illius naturæ iudicat affectum. His prætermiſſis (quorum rationem inferius referam) eſt quidem morbus Gallicus, affectio quædam contagioſa, nullum morbum per ſe conſtituens, ſed cuilibet adiuncta, quæ veneni inſtar omnia corpora, omneſque corporis particulas aggreditur, ſumpto ex contagio-

B ne principio, & non aliter, tuberculis, maculis, vlceribus & doloribus ſe prodiens, qui non niſi externi cuiuſdam veneni occurſu & concubitu, aut alio impuro tactu contrahitur. Quo fit, vt hoc venenum minus efficax ſit, quàm reliqua, quæ halitu aut ad diſtãs impingitur: nam hoc ſolum in humore quodam prouehente vires habet, qui in parte cute nudata cum inſederit, adhæſu mucoſæ aut humoroſæ ſubſtantiæ, contactu quidem eam primum, deinde proximas, reliquumque corpus vniuerſum productione quadam inquinat. Non enim eius qui lue percuſſus eſt, ſolus halitus contagione quapiam vnquam polluit, ſed is in pudenda muliebria humorem eiaculatur atq; inſerit, cum quo virus illinc in iecur, & ab eo ſenſim in

C vniuerſum corpus ſpargitur: in integram vero cutim ſi incideret, vix officit. Quapropter cenſendum eſt, affectionem eſſe ſimpliciter et occulte contagioſam, vt diſſideat ab euidenter contagioſis, velut phthiſis, lepra, & alij huius naturæ.

Ex qua proculdubio deſcriptione euidentiſſime conſtare arbitror, totam huius mali naturam & rationem pertinere ad formam ſeu modum ſubſtantiæ, quo membrum huic affectioni primò dicatum afficitur. Conſtatq; huius dogmatis veritas, eo quòd ex reliquis quæ cętera morborum genera conſtituũt, nullum habet tantam vim & efficaciam, quod licet contagio efficere poſſit, rurſus omnia corpora indiſtincte, aut omnes corporis particulas conſpurcet.

D Præterea reliqua morborum genera, quæ ad figuram & vnitatem pertinere cernimus, per contagium quidem communicari minimè poſſunt: ſed cõſtat, morbum Gallicum, carnem & cartilagines, membranas & ligamenta, & quod difficilius eſt, oſſa deuaſtare; quod quidem nulla ratione poteſt efficere, ſi vnius tantùm morbi naturam retuliſſet. Quamobrem exiſtimandum eſt, eius eſſe conditionis, quæ ſapit ſortem & naturam cauſæ vniuerſalis & æquiuocæ: cauſa enim particularis vni affectioni adſtricta eſt, & vnum tantum habet contrarium: at morbus Gallicus cum communem & æquiuocam naturam ſortiatur, & nulli adſtrictus ſit morborum generi, ob id proculdubio varios parit affectus, variaſque expoſtulat cu-

E randi indicationes: quæ enim vicem cauſæ formalis gerunt, in vno quoque compoſito multa efficiunt diuerſa & varia, iuxta rationem medij aut inſtrumenti. Sic morbus Gallicus cùm ſitam habeat ſui naturam in modo ſubſtantiæ, ſeu forma, varia poſſe non eſt diffitendum. Hac profectò ratione prodit, auxilia huic malo proficua à tota ſubſtantia prodeſſe: ſic lignum Guaiacum licèt euidenti quadam qualitate proſit, alexipharmacum quoque agit. Atqui licèt aliquando ſit neceſſe ea adhibere medicamenta, quæ qualitate aliqua manifeſta proſint, non quidem morbi ratione ea adhibere eſt opus, ſed alterius rei extrinſecus accedentis, vt paulo inferius docebo: quippe habet hic morbus ſibi comites varias qualitates & varios affectus, quorum ratione ad qualitates contrarias peruenire cogimur.

CAPVT II.

De morbi Gallici differentijs, & eius & earum cauſis.

INter difficilia quæ in hoc morbo ſeſe antiquitus obtulerunt, primum quidem videtur obtinuiſſe locum, cauſam dignoſcere, & eius naturã adamuſſim rimari: nam cùm tanta varietate morbum viderent ludere, nequibant profectò vni cauſæ eam varietatẽ reducere: ex quo promulgatum fuit, cauſam fuiſſe abditam & cognitu difficilem. In qua hæſitatione cauſæ naturam & varietatis cauſam, prout res permittere videtur, aperire eſt in animo. In qua re ſtatuendum eſt, cùm hanc affectionem conſtet eſſe ex ſimpliciter contagioſis, conſtare profectò, neque ex alimentorum impuritate nec vitio ſuboriri: præſertim cum non minus in primariæ notæ viros & principes ſelectiſſimis cibis vtentes, quam in infimæ ſortis homines hactenus impetũ fecerit. In qua re ſciendum eſt, aliud eſſe, quærere cauſam procreantem cõtagioſam & virulentam hanc naturam in genere, & aliud, cauſam ſeu occaſionem, qua ſeſe in humanis corporibus inſinuet: & longè aliud, cauſam miræ varietatis quam in corporibus concitat hoc peſtiferum morbi genus, quum vnũ tantum ſit, & vnius naturæ. Circa primum cauſæ modum ſciendum eſt, eius cauſas eas eſſe, quæ deprauatam illam naturam concitare habent, ſiue ſit contrarium & omnino oppoſitum noſtræ naturæ temperamentum, ſiue contrarium ſubſtantiæ modo, ſiue vtrumque ex quibus contrarietas à tota ſubſtantia pullulat, quæ vbi nobis vtcunq; accidit, nata eſt nos perdere, & noſtrã ſubſtantiam (ſiue oſſea, ſiue carnea ſit) perdit & depopulatur. Quod profecto ſatis eſt prænoſſe, vt mali naturam & poteſtatem cognoſcamus, nec non & operandi modum, vt contrariam inſtituamus prouidentiam & curationem, quantum poſſibile fuerit; videlicet quæ potens quoque ſit à tota ſubſtantia, ſeu ex modo ſubſtãtiæ (quæ forma & materia conſtat) prodeſſe poſſit. Quo ſuppoſito, hoc habet proprium, quatenus ad ſecundum cauſæ modum attinet, quod cuicumq; corpori accedat, tãtum ſeſe in ipſum inſinuat, quantum paſſurum corpus permiſerit. Quo fit, vt ſemel aliqua occaſione orta, non niſi contagione afficere viſa ſit: quapropter immediata & potiſſima cauſa cenſetur occulta, & venenata qualitas, concubitu aut alio impuro congreſſu & contagione contracta, quæ licèt leuis admodum ſit, ac ferè corporis expers, ſenſuſque noſtros effugiat, non ſimplex & per ſe exiſtit, ſed in humore aut alio quouis corpore inhæreſcit: quo vt in ſubiecto in noſtrum corpus commigrat, & inſtar virulentiæ venenatorum animalium efficere habet, latitans aliquo tempore, ac poſtea maiori ſæuitia effloreſcens, miris varietatibus inſignitur, ita vt omnes morbos, omniaque eorum accidentia ſecum acceſſiſſe videatur. Fuit quidem abdita et abſcondita huius affectus cauſa, quod neque ad aerem, vt contagioſi affectus, neque ad victum, neque ad humorum exuperantiam, quæ ex improba videndi ratione proficiſcitur, reduci aliquo modo poſſit. Sed cum ex contagione originem trahat, palam eſt, duplices obtinere cauſas: externam nimirum & euidentem aliquam, aliam internam. Nam vt eiuſdem affectus cenſemus alterius affectus ſibi ſimilis cauſa eſt, ob id ex ea contagionis ſorte exiſtit, quę ex vno in alium migrare habet. Verũ cum citra mediũ aliquod aliquid in aliud agere nequeat, ob id cauſas externas medij vicem gerere aſſerimus. Sic prima cauſa externa eſt congreſſus duorum corporum, quorum alterum ſit hac lue affectum. In qua ſanè re coniectandum eſt, inter hos congreſſus quoſdam efficacius alijs agere, & huius

A mali vim in aliud corpus regerere: ſic pudendarum partium connexio & vnio potiſſimam præſtat huic malo cauſam: nam cum hę partes ſuapte natura mollis ſint ſubſtantiæ, & quæ facile in calorem concitantur, rarioreſque fiunt, ob id quidem harum partium congreſſus primò huic malo cauſam præſtare creditur, niſi velis potius occaſionem dicere: cæterum nõ æque in omnibus, nam qui breue habent pudẽdum, tardius corripiuntur: qui glandem habent tectam, magis huic malo reſiſtunt, quia cutem habent duriorem: qui citò ſemen excernunt, difficulter corripiuntur: qui minus venereis complexibus gaudent, tardè quoque comprehenduntur hoc morbo: qui ſeniores ſunt, minus quam iuuenes: frigidi minus quàm cali-
B di; & qui iam inueterati ſunt in hoc morbo, minus corripiuntur nouis accidentibus, quàm qui ipſum minus ſunt experti. Præterea cauſam huic malo preſtat oris ori adhæſus: quo fit, vt qui ſic frequenter oſculãtur, linguam ve aut ſaliuam alterius infecti deguſtãt, prauis oris vlceribus mox corripiantur, ſicut alijs obſcænæ partes vlceribus & puſtulis afficiuntur. Mox huic malo cauſam præſtat cutis cuti adhæſus, qua ſorte qui hoc morbo afficiuntur, ſeſe ſcabie fœdari conſpiciunt. Cui quoque malo externam cauſam preſtat lectum, indumentum, vas & quoduis aliud, quod frequentius ab infecto corpore tractari contingat, præſertim ſi inficientis malum recens ſit, nam inueteratum non ita facile cuiuis adhæreſcit.

C Cauſam verò internam præſtant tria, nimirum commeatus alicuius ſubſtantiæ contagioſæ, quale, ſemen genitale plerunque eſt, eſt menſtruum, aut halitus per reſpirationem immiſſus, vel ſaliua oſculis ſuſcepta: quæ ſanè ſubſtantiæ dum corpus aliud peruadunt, ſimile inferunt corruptionis principiũ ei, quod à corpore à quo decidit perſimile trahit. Secundo ex corporis apparatu non leue principium cauſa trahit. Tertio verò & vltimo ex ſpirituum & caloris modo aut vitio: ſic enim (vt dictum eſt) iuuenes citius ſenibus hoc morbo corripiuntur, quia calore abundant, quo citius ſeſe in imas corporis partis venenum abſcondit. Pari quoque ratione qui ardentius concunbunt, & fœminam amplexantur, ocyſſime corripiũ-
D tur: ſic etiam qui frigidi ſunt natura, aut non admodum concitati ad venerem accedunt, difficulter inficiuntur: nam cum potiſſima ſuſceptionis veneni cauſa ſit pudendarum partium calor & efferueſcentia, hic ſanè eſt, quòd qui frigidè amant, aut frigidæ ſunt naturæ, tardius & difficilius hoc affectu corripiãtur. Sic etiam qui imbecilles ſunt natura & ſpiritibus carent, licet, difficulter venenum ſuſcipiant, ob caloris defectum, ſuſceptum ſemel vehementiſſime eoſdem premit, quia nequit reſiſtere facultas ſpiritu & calore carens vehemẽtię & malignitati illius veneni. Ex quibus ſanè cauſis euidenter conſtat, potiſſimam & immediatam eſſe venenoſum contagium, & reliquas ſolum ſuſcipiendi aut regerẽdi principium præ-
E ſtare: nam cum affectus is non ſit de genere peſtilentium, plures nõ interficit, cum verò non ſit de genere vulgarium, plures non apprehendit, quia eius ratio & cauſa potiſſima non conſiſtit in his, in quibus communicant, nimirum, in aere, cibo & potu, ſed ſolum ſita eſt in huius affectus proxima cauſa, adhæſus videlicet & vicinia eius corporis, quod labe hac infectũ eſt: quam quidem ſuſceptare id corpus facilius valet, in quo tria hæc genera cauſarum nuper dicta adamuſſim cuncurunt, id vero minus, in quo diſpari proportione reperiuntur.

Sed expendendum iam eſt ſecundò, quæ nam ſit cauſarum mira varietas, quæ tot ſortitur accidẽtium in hoc malo differentias: nam aliquando, licet vnicam ſortiatur naturam, mille dolorum generibus laborantem premit: ſæpe puſtulis, prauis vlceribus, pilorũ defluuio & cutis defœdatione ipſos conſpurcat, ſæ

piſſime quidem tumoribus præter naturam, bubonibus, talpis, & aliis quæ totum corpus vitiant. Quam ſane varietatem duplici fieri cauſa arbitramur: vna quidem ex venenoſitatis natura, quatenus redolet conditionem cauſæ æquiuocæ: habet enim hoc proprium, quòd ex modo ſubſtantiæ præter naturam ſit, quòd nullam habeat certam neque determinatam rationem agendi, ſed iuxta ſubiecti & inſtrumenti naturam varia efficere poſſit, præterquam quòd tam immanis & truculenta ſit huius maligni affectus efficacia, vt quæ frigida ſunt, calidave, dura aut mollia ſuperare ac deuincere habeat. Ex qua cauſa principium ſortitur varietas, quæ reperitur in corporibus hoc affectu correptis: nam et temperata corpora & bilioſa, melancholica & pituitoſa, robuſta & debilia corripi conſpicimus, quod ſane nulla alia lege fieri poteſt, quam ex vehemētiſſima, efficaciſſima, & æquiuoca eiuſdem affectus natura. Sed conſpicimus varietatem quoq; ſortiri in his quæ morbo accidunt: nam aliquando alopeciam ſimulat, nōnunquam pſoram, aliquādo ſcabiei naturam repræſentat, frequentiſſime puſtulas, nonnunquam tumores præter naturam omnis generis æmulatur, tandem ſecum habet comitem variū & acerbum omnium dolorū genus, quibuſdam diſtillationis naturā præfert, alijs vlcerū, & omnium ferè morborū & accidentium naturam ſapit, cum ipſe vnius tātum ſit naturæ, vt dictum eſt.

Sumit inſuper anſam & occaſionem ad huiuſmodi varietatem, ex materiei cui coniungitur & cohæret, & alicuius particulæ apparatu. Nam quibuſdam cutis adeo languida eſt & impotens, ac humor tenuis, vt facile tranſmiſſum humorem à partibus internis patiatur, & ob id prorumpi puſtulas, ſcabiem, & impetiginem, aut tumores præter naturam contingit: alijs quidē ſuapte natura caput imbecille exiſtit, quibus vel talpæ fiūt in eodem, deſfluxiones, aut graues & intolerabiles dolores: quod quidem pari penſu de reliquis corporis particulis coniectādum erit. Pręterea accidentium, quæ ſuperueniunt, natura & conditio talis eſt, qualis materia cui venenoſa hæc qualitas ſubijcitur, exiſtit. Sic dum tenuis, acris, & mordax exiſtit, vel cutem inuadit, & alopeciam generat exeſis pilorum radicibus, vel ſi mordacior extiterit, exulceratione parit. Quòd ſi prædictus humor in corporis cauū irruat, vel pernicioſas efficit dyſenterias, vel oris, faucium, narium, aut palati exulcerationem molitur: vel quod frequētius eſt, ſi oſſa irruat, depaſcitur quidem membranam ambientē, & os ipſum carie putrefacit. Verùm ſi vagantes ſucci pituitoſi ſint, hinc quidem diutinos & nocturnos dolores oriri neceſſe eſt: hinc ligamenta articulorum et oſſium tunicæ contagioſa & virulenta humiditate emolleſcunt, dolore premūtur, aut ſenſu vel motu priuantur: hinc etiā oriuntur prolixi & ægrè curabiles, & qui rarò ad ſuppurationem veniūt tumores, quibus antea carnē, mēbranas, & oſſa vitiari & corrūpi accidit, quàm ad ſuppurationē deuenire. Verùm ſi humore bilioſo corpus redūdauerit, maligna vlcera fieri, & puſtulas carboni perſimiles. At dum melancholicus humor in corpore præeſt, rarò hæc venenoſa lues imprimitur: cæterum ſemel impreſſa difficulter aut nunquam ex toto abſcinditur & curatur: nam hæc eſt frigidorum & ſiccorū natura, vt difficulter admittant ac dimittant quæ impreſſa ſemel ſuſceperint: ex quo ſanè humore fieri grauiſſimos, perpetuos & implacabiles capitis dolores certū eſt. Sang. verò redundante, bubones, alarū et adenoſarū partiū tumores, et hęmorrhoides vlceratas, rubras puſtulas, & alia his ſimilia fieri cōſpicimus. Atq; licet hęc inter ſe diuerſa ſint, vnicā tñ oia ſortiuntur naturā, morbi nimirū Gallici. Quæ ſanè licèt omnibus communis exiſtat, cum hoc tamē vt diuerſa efficit accidentia, communem expoſtulat medendi rationem, & cuique etiam peculiarem.

A

CAPVT III.

De ſignis morbi Gallici.

TAm eſt vulgare hoc morbi genus, tamque multis alijs implicitum reperitur, vt vix ipſum iam ab alijs diſtinguere queas. Ratio huius eſt, quia ſemper ſibi comitem aduocat aliū affectum vulgarem, quem (licèt notiſſimus ſit) à ſeipſo differre facit, ex mala illa qualitate quam ex propria natura illi communicat: quapropter proprijs ſignis ipſū mox diſtinguere atq; noſſe oportebit, & protinus quā lege cum alijs implicitus dignoſci poſſit. Sic profectò quoties B crebræ & exiguæ maculæ pulicum puncturis ſimiles, aut lentiginis inſtar rubeæ aut flauæ erumpunt, luem veneream adeſſe venaberis, maximè ſi accedat pilorum defluuium, aut ſi in barba, capite vel fronte puſtulæ paruæ efflorеſcant. Præterea ſi in pudendis vel extuberat, vel excoriatur, vel virulentum quid apparet: item ſi cruciatus & dolores ingentes vnius, vel plurium, ſimul, aut alternatim, partium exacerbentur: ſi tophi duri emineant, ſi raucedo appareat, ſi vlcuſculum aliquod in faucibus aut ore. Certior profectò fies, ſi interrogaueris, vſus ne fuerit venereis cū ignota aliqua fœmina; vel ſi hydrargyrum aliquandò deguſtauerit: quibus accedit frontis non naturalis eminentia, ſplendor, vel color totius faciei mutatus à na- C turali, qui diu duret, & dolor etiam diuturnus. Verùm dum alteri morbo adiungitur, & clam inſidiatur, occultaturque longe difficilius noſces. Sic quidem buboni, vlceri, tumori alicui præter naturam, doloribus podagricis, puſtulis, defluuijs capillorum, & omni generi defluxionis adiunctus, licet prima facie prædictorum vnumquodque, vt eſt, appareat, tamen ex maligno huius contagionis adhæſu, tam importunæ & vitioſæ naturæ efficitur, vt longe videatur à propria natura differre. Quapropter non ſolum prædictos affectus cognoſcere oportet, ſed quando intra cuiuſq; naturam latitet, & ſimulata ſit venereæ contagionis pernicies. Ob id quidem iure optimo ex quatuor licet huius affectus naturam cognoſcere: primò D quidem ex ſubſtantia & natura ipſius affectus: ſecundò ex cauſis; tertiò ex analogia: quartò & vltimò ex ſymptomatis. Eiuſdem mali ſubſtantia ſua ſponte quidquam oſtendere nequit, vt quæ non niſi ab accidentibus monſtrari poſſit, licèt iudicio noſtro, ex differentia quam præſtat affectui cui coniungitur, & ex mala illa qualitate qua ipſum à ſeipſo differre cogit, facile venabimur, affectum illum alterius eſſe naturæ quam communiter conſpicimus: quod ſi peritus medicus in quouis affectu diligenter expendat, quantum à ſe ipſo diſſentiat, facile inueniet, ſortiatur ne naturam veneream, an ſecus. Cauſæ quoque, præcipue externæ id proculdubio oſtendere valent: nam facta diligenti interrogatione, cui nam fœminæ adhæſerit E laborans, quanam ad hæſus ſorte, oſculo ne, an concubitu, facile erit id malum venari. Neque obſtet, ad iudicium proferendum de hoc morbo, trium, quatuorve, aut quinque menſium ſpatio non concubuiſſe, cùm infectæ fœminæ aut viri contagiū ſex, octove menſibus integris adſeruari in corpore latitans poſſit. Quod ſi ita eſſe compertiamus, in aliam protinus conſiderationem, quæ tertium ſignorum genus complectitur, deueniendum erit: id quidem educitur ex analogia: nam conijcere eo tempore oportet, an alteri morbo vel ſymptomati affinis, perſimilis aut analogus ſit is qui proponitur: nam per ſimilitudinem certius in ignotorum affectuum cognitionem deuenire aſſueſcimus: præterquàm quòd ſi antea præfuit in corpore impetigo, alopecia, vel tumor aliquis diuturnus, aut dolor, facilius huic qui præfuit aſſociabitur venerea contagio, quam quod credendum ſit, aliud

de

denouo malum accerſere, licet poſſibile ſit. Cuius ſigni certitudinem auget quartum ſignorum genus, quod complectitur differentias omniũ morborum ſeu accidentiũ quæ huic affectioni ſuccreſcunt: quippe aliquando morbus aliquis ex Gallica lue principiũ ſortitur, aliquando vero contagio ipſa alicui prędicto rum ſuccreſcit. Sed nequis ſimulata morborum omnium natura decipiatur, quid vnuſquiſq; affectus habeat à ſui natura alienum & diuerſum, quo à ſe ipſo differre videatur, & morbi Gallici naturam referat, nunc docere conuenit. Nam quis non mirabitur omnigenam & variam dolorum naturam, quam præſefert huiuſmodi doloris conditio ab omnibus quæ auctores referunt, quippe alias habet ſibi proprias et peculiares, quibus efficit dolorem eſſe Gallicũ. Quarũ vna, eſt quod in vna eademque membrana, & in vno etiam loco varias efficiat doloris differentias. Primum quidem, quis non mirabitur dolorem ex cauſa frigida, qualem ſæpe comperimus ſic affectis, acutiſſimum eſſe, mordaciſſimum, & maximè vehementem, ita vt abradi oſſa & exuri aliquando referant laborãtes, contra propriam frigidi naturam. Rurſus dolorem calidum vehementiſſimum alioqui, exurentem, mordacem & acerrimũ, diuturnum eſſe & difficulter curabilem, cum Hippocrati dictum ſit 6. popul. ſec. 1. to. 7. *Dolores antiqui frigidi, noui vero calidi*: ex qua ſane conditione diligẽs medicus iure optimo venabitur, dolorem illum eſſe venereæ contagionis. Præthereà tumorum præter naturam ſubiecta ſibi oſſa & membranas carie & corruptione fœdantem, quis non ſuſpicabitur & à ſe ipſo differre, & naturam morbi Gallici ſapere; Item tumorem præter naturã eſſe de ſorte eorum qui ſuppurationem aut reſolutionem admittũt, & nec ſuppurari nec reſolui, velut bubonibus & tuberculis per cutem efflореſcentibus ſępiſſime euenire conſpicimus, non erit niſi ex Gallica conditione quam ſortitur. Præthereà ſuppurari ex parte aut reſolui, & rurſus quod remanet carnoſum, durum, & immedicabile ſupereſſe, aliunde non euenit quam ex venerea contagione. Vlcera ſimili modo dum Gallicam naturam ſortiuntur, id proculdubio haud obſcure monſtrant: nam admiratione dignum videtur, pudẽdi vlcuſcula, quę paruiſſima admodum ſunt, licet appareant primo acceſſu purgata, cum hoc tamen neque coaleſcere, neque cicatricem admittere, niſi maxima cum difficultate, videntur. Item remanet in eodem vlcere calloſa quædam eminentia, ſeu cicatrix, ſoboles quidẽm & præludium maioris mali, cum cicatrix in omnibus vlceribus certiſſimũ ſit ſalutis indicium. Huic conſimilem naturam habent oris & narium vlcera, ne dicam de reliquis, quæ toto corpore adnaſcuntur, quæ licèt paruiſſima ſint, abſconditum habent et latitans vitium oſſis, vel mẽbranarum corruptionem, vel tanta putredine pollẽt, vt vix ea ad ſanitatem perducere queas: quod ſi aliquando conſequaris, non communibus vlcerum auxilijs, ſed eorum ope, quæ longe videntur peregrina. Habet tamen id peculiare & proprium quód principium ſemper nanciſcatur à leui quodam malo, qualis naturæ eſt leuis quædam pudendi exulceratio, oris vlcuſculum, aut importuna raucedo citra præcedentem defluxum orta. Quamobrem diligens medicus, ſi in aliquo laborante malum perſenſerit, cuius naturam & conditionem differe à ſe ipſa cõſpiciat, interrogare primo acceſſu oportet ea quæ ſuperius retulimus, et inſuper an perpeſſus fuerit leue aliquod pudẽdi vlcus, à quo ſuperfuit cicatrix dura et tuberoſa, vel raucedinem, aut aliquid ex his quæ memorauimus; quod ſi conceſſerit, proculdubio credendum eſt, pręſentem affectionem veneream eſſe. Verum ſi renuerit, alterius ſciſcitari oportet, puſtulas ne obtinuerit aliqua corporis parte rubro ſepto circundatas, principio prominentes, citra dolorem, aut cum leuiſſimo,

A poſteà verò latas & ſquamoſas, difficulter procidentes & maculam relinquentes indelebilem: cui ſigno maiorem fidem præſtat pilorum defluuium, præſertim eorum qui in barba & palpebris apparent. Sed longè euidentius id demonſtrare habet color ex viuido in plumbeum & ſubalbidum mutatus, præſertim cùm morbus aliquis non præceſſerit, neque inedia neq; aliqua cauſa, quæ calorem mutare nata ſit. Conqueruntur etiã qui ſic afficiuntur, vel de inſolita corporis laſſitudine, grauitate & impotentia, vel ſi toto corpore bene habeant, aliqua tamen pars importunè doleat. Febriculas etiam perpetiuntur inordinatas, nulli febrium ſpeciei adſtrictas, vagantes, & quæ corpus non videntur conterere; habentque varia & innumera accidentia, quæ nulli morborũ ſorti poſſunt reduci præ B varietate & confuſione. Præter quæ omnia plerique gonorrhœam virulentam & fœdam perpetiuntur. Ex quibus omnibus ad inuicem collatis, aut conſideratis ſeorſum, facile erit huiuſmodi affectum noſſe, & ab alijs diſtinguere.

Præſagium in quauis morbi Gallici differentia, & in ipſo morbi genere.

SEd expendendum eſt iam ſecundò, quæ nam ſit cauſa miræ varietatis apprehenſionis membrorum. In qua re ſciendum eſt, hoc habere peculiarius ex facili aut difficili adhærentia, iuxta renitentiam aut imbecillitatem membri affecti: nam licet vna ſit huius morbi cõditio & natura, ſæpe figuram mutat, C & alium morbum ſimulat, ratione eius cui adhæret, & partis quam lædit, & humoris cui inſidet, vt latiùs inferiùs ſum monſtraturus, ſi priùs dixero, quantum difficultatis in curatione huic morbo ſuccreſcat ex prædicta varietate.

Quippe inter morbi Gallici affectiones, omniũ curatu periculoſiſſima ac difficillima eſt quæ à pudẽdis inchoat: nam cùm huic particulæ venenũ inſederit, in ea primitus puſtulam excitat, mox vſcuſculum, ac protinus ſenſim & occulte longiùs ſerpens partium continuatione interiora omnia peruadit, non ſolùm ſpiritus atque humores, ſed carnes & partes omnino ſolidas conſimili affectione vitiat. Nam vapor ille in pudendis ſemel cõceptus, aut humor tenuis ductu ca- D uo pudendi intro irrepens, vaſa ſpermatica male afficit, ita vt virulenta gonorrhœa mox ſuccreſcat, quæ turpiſſimè cum grauiſſimis accidẽtibus eijcitur: hinc venæ cauæ, arteriæque maioris ſpiritu labefactato, bubo erumpit in inguine, & cum execrandum hoc malũ in iecur peruenit, ſanguis breui polluitur. Quo fit, vt non multò poſt pernicioſa illa labes in[illegible]orũ, foras velut victrix remigret, cum fœdato ia[illegible]nguine, quo in artus, muſculos, & cutẽ deſſemina[illegible], facilè contractum maleficium ac virus cognoſcitur. Protinus enim vel ruffę maculæ in cute effloreſcunt, vel liuidæ, rubenteſque puſtulæ eminent, quibus vlcuſ[illegible]la cruſtoſa & herpetes accedunt: nonnullis ſuccreſcunt vlcera caua atq; maligna, aliquãdo ob bilis acceſſum E exedentia, ſicut melancholia abundãte cancroſa, aut ob pituitam ſordidiora, & humore quodam mucoſo fętidoq; manantia, vel dum ſanguis abundat, carbũculoſa, omnia tamen labris inſignita pręduris, tumẽtibus & inuerſis, ſub quæ non raro oſſa quoque carie exeſa conſpiciuntur aut latitant. Quod ſi leuia in huius mali principio ſigna contemnãtur, virus celeriter in cerebrum ſeſe inſinuat, in quo varia & ſuperuacua ac pituitoſa excrementa colliguntur, quæ ſi inter meninges & cranium intercluſa contineãtur, magnum & acerbum dolorem citra tumorem concitant: verum ſi ſub cute foras circum pericranium emergant, tophos proferunt, & carie incompeſcibili ac putredine oſſa corrumpunt, nonnunquam ab ſpongioſitate humefacta incipiente, deinde ad membranam os tegentem properante: ſæpius verò à membrana ini-

tio corruptionis accepto in os prorumpit, ipſumq; cariē exedit: nam licèt pituitoſa videatur materia, veneni tamen maleficio perfuſa, acrimoniæ particeps efficitur. Quę ſane interdum à capite in articulos, vel potius in medios artus deturbata, cruciat immanes & diuturnos, qui noctu maximè inualeſcunt, & nonnunquam in tophos præduros, indolentes aut doloroſos ſupra oſſa commigrat. Verùm cum humor tenuis eſt, nec valde acris aut mordax, neque adeo maligna materia exiſtit, hæc nec circa perioſtia moratur, neque ad cutim progreſſa illam exedit aut exulcerat, ſed pilorum duntaxat radices malignitate feriens, effluuium concitat pilorum, qui tamen poſtea repullulant, cum primum extincta eſt morbi malignitas. Itaque ex prædictis conſtat, venenum huius mali ſolum per contactum communicari: nam inquinatur duntaxat vel purus ab impuro, vel impurus ab eo qui ſit longè impurior; à ſimili verò, aut à minus impuro nunquam: ideoque æquè impuris citra offenſionem congredi licet; ſic tamen vt vterque puriorem alium contactu labefactare poſſit.

Sed vt integra ſuperſit huius malignæ contagionis natura, ſtatuendum eſt, quòd licèt vnam in omnibus adſeruet ſui veneni rationem cum hoc tamen varijs diſtingui poteſt ordinibus, iuxta ſæuioris aut mitioris conditionis modum: omnium enim leuiſſima ac mitiſſima eſt ea in qua barbę aut capitis pili citra aliam offenſionem decidunt: nam ſolum in craſſo vapore aut tenuiſſimo humore eius malignitas ſita exiſtit, qui in corporis ſūma effuſus (quo facilius euaneſcit) pilorum radices exedit. Paulò autem deterior eſt ea, qua cutis vniuerſa crebris maculis minimè extuberantibus effloreſcit lentiginis inſtar, interdum verò latioribus, modo flauis, modo rubris diu durantibus, donec radix mali deliteſcat. Grauior præterea iam et vera lues exiſtit, quæ veras puſtulas, tuberculaue profert, primum quidem circa frontem & tempora, in capite & barba, ac denique in reliquo corpore plana, rotunda, ſicca ſine pure, & cruſta poſtmodum obducta: quæ ſi negligantur, cutem excauant, donec vlcus fiat virulentum & ſordidum, ſignum profectò, iecur iam habitum illum pernicioſum contraxiſſe, & maximè cum iuxta aut intra nares erumpunt, vt oſſa illa quàm tenerrima, nec non et palatum ipſum periclitari corroſione videantur. Quarto loco ea deterior ſuccreſcit, quæ oſſa, ſolidas partes, vincula, membranas ac neruos adoritur et corrumpit, adeò varijs ſymptomatis & virulentiæ differentijs inſignita, vt morborum omnium veluti congeries videatur.

CAPVT IIII.

De communi morbi Gallici curandi ratione.

PRimo quidem huius morbi maligniſſimi acceſſu, nullam aliam curandi rationem adinuenerūt medici, quam ducti ſimilitudine quadam ad elephantiaſim, per analogiſmum ducta curandi methodo. Quam ſane medendi viam licet profeciſſe comperimus, minus fuiſſe tutam certò ſcimus. Verùm his noſtris temporibus, cum iam hominum diligentia creuiſſet, alieno malo perterriti, rectam, rationalemque medēdi viam iuxta morbi & cauſarum naturam adiuuenerunt: quam ſanè nos quoque inſequuti in medium proferre ſtudebimus. Vt primo huius operis capite dictum eſt, triplex inſurgit ad curationem indicatio, iuxta tria quæ conſideratione digna eo loco eſſe diximus: nam primo morbi naturam & ſubſtantiam rimari opus eſt, deinceps generationem excrementorum, quibus ſubijcitur huius affectionis natura: tertiò verò conditionem alterius affectionis, cui virulenta contagio adiungitur. Cæterum licèt primum ſeſe offerat morbi natura, non tamen primo

A indicationem curandi præſcribit, neque ruſus affectio cui coniungitur, id primo etiam efficere poteſt: ſed primam omniū indicationem ſcribit excrementorum & prauorum humorum generatio, & decubitus: ſecundam, affectus cui connectitur conditio: tertiam verò & vltimam morbi ipſius natura. Primum quidem prouenit ex accidentium grauitate quam infert excrementorum prouentus: ſecundum ex recta curandi ratione, quæ morbum reſpicit: vltimum verò ex prophylactica, quæ præcauet, quominus morbus reuertatur, radicitus auulſo principio. Atqui licet morbi natura cauſæ rationem videatur obtinere in hac affectione, excrementorum tamen generatio rapit ſibi indicationem & conſiderationem cauſæ: qua ratione iure optimo ab excrementorum generatione B initium curationis deſumimus.

Ante omne tamen opus conſiderabis, recens ne, an inueterata ſit affectio, vel graui aliquo ſymptomati adiuncta, vel ſolis maculis aut leui affectione effloreſcens, item corporis affecti naturam, conditionem, facilitatem aut difficultatem patiendi, aut tolerandi grauia aut leuia auxilia: calida enim & ſicca natura temperari aliquo modo auxilia huic morbo proficua deſiderat, nec validas perferre poteſt inedias. Item ſit ne citra viſcera contagioſa illuuies, an in carne & oſſibus ac membranis, vt illi prius prouideas, quam ad alexipharmaca & ſudatoria, vel maiora auxilia deuenias: & denique multa tibi ſubſunt conſideranda, quæ ſi prætermiſeris, dubium non eſt, quin in maius C damnum laborantem deferas.

Expendendum quoque eſt, hanc ſortiri conditionem huiuſmodi malum, vt & morbi natura & excrementorum ſeu humorum vacuatio, eadem ſibi vendicent medicamenta, eadem auxilia, & eodem tempore, quatenus ad morbi Gallici eſſentiam pertinet. Verùm, quia præſtita humorum & excrementorum materia, præter venenoſam naturam, quam ex contagioſa venere mutuatam habent, ſua quoque expoſtulant medicamenta, vt bilioſus humor quæ bilem, & melancholicus quæ melancholiam purgent; ob id quidem commixta eſſe pharmaca oportet, ex his nimirum quæ morbum Gallicum reſpiciant, & ex his etiam quæ cuiuſque humoris ideam æmulentur.

D Pari quoq; ratione cum dictum ſit, morbum Gallicum nullam propriam circunſcribere morbi ſpeciem, ſed omnibus alijs coniungi, ob id quoque, qualis fuerit natura morbi cui coniūgitur virulentia Gallica, talem ſane oportebit inſtituere curandi rationē, admiſcentes ſemper pro Gallico conſortio id quod illi reſpondere ſit compertum. Sic quidem Gallicum vlcus, vt vlcus curari debet, cæterum nō ſimpliciter, ſed vt vlcus Gallicum.

Sed vt cuiuis innoteſcat, qualiter pugnandum ſit aduerſus Gallicam virulentiam & humores ab eadē progenitos, animo priùs cogitet, vniuerſā huius morbi rationem conſtitutam eſſe in fixa, connaturali, & radicata quadam natura, ex qua humores ſeu excre-E menta quæ fiunt, eiuſdem conditionis eſſe par eſt. Secundò conijcere oportet, præſidia ea efficacia eſſe donata, quæ ex oppoſito morbo ſit aduerſa: item quæ connaturalem illum habitum radicitus euellere et depopulari poſſit: vltimò verò quæ infectos humores expurgare citra aliorum noxam poſſit.

In qua re neceſſum eſt docere, medicamenta huic morbo ex oppoſito aduerſa in triplici differētia conſtituta exiſtere. Prima ſanè eorum eſt, quæ venenoſa quadam qualitate fortiori, & efficaciori ei quæ in morbo Gallico præeſt, illi ſeſe opponit: cuius ſanè naturæ exiſtit argentum viuum (quod in argenti fodinis colligitur, ſeu hydrargyrum, quod argentum viuum arte factum ex lapide quodam in eiſdem fodinis reperto efficitur, aut ex minio vel plūbo, vt multi de re metallica ſcriptores protulerunt) ferè omnium medi-

medicorum ſententia, & omnia medicamenta quæ ex eo confecta huic vſui prodeſſe ſcimus, ſiue per inũctionem, ſiue per ſuffumigium, ſiue quouis alio modo fiant. In quo ſanè medicamento licet inuenta ſit antipathia, diſſenſus & contrarietas Gallico morbo aduerſa, eam non ſine ratione nonnulli ſuſpicantur ſitam eſſe in modo ſubſtantiæ, ſeu forma ipſius argenti viui: cum hoc tamen aſſerimus, operari mediãtibus quibuſdam potentijs, quas ſibi inſitas ex manifeſtis qualitatibus habet. Harum ſanè altera eſt, ſumma partium tenuitas & mobilitas, quam nanciſcitur argentum viuum ex ſulphurea materia, nec non & aerea (quippe cum aer ſurſum euolare ſemper nitatur, et ob argenti grauitatem impediatur, fit facilè, vt hinc inde perpetuo motu agitetur) quarum plurimũ participat: cuius ſane ratione in intima corporis viſcera, & additas ipſius ſedes ſeſe inſerit abſcondit, licet ſuperficies ſolum perungatur: quo fit, vt peruadat quamuis partem, itẽ vt nulla ſubterfugiat à præſidio huius auxilij. Pręterquam quod eadem parte ſulphurea, & partium tenuitate atque calore aereo, vias & poros facile dilatat, per quos ipſum ingrediatur, & egrediatur materia peccans. Altera verò qualitas frigiditas ſanè eſt, & regulata atq; coercita humiditas, quibus vim & efficaciã obtinet repellendi omne id quod ex aduerſo ſibi fuerit inimicum. Nec deſunt qui eius formam, ſeu, vt rectius loquar, modum ſubſtantiæ, omnino morbo Gallico aduerſari ſtatuant (qui non omnino improbabilia loquuntur) ob id procul dubio, cum mediante tenuitate & aerea parte in corporis intima ſeſe inſinuauerit, & mediante frigiditate repellendi vires habeat, & ex modo ſubſtantiæ luem Gallicam vt contrariam aggrediatur: ob id ab illis partibus ad quas peruenerit, ad extimas & per medias, quas tenuitate ſuarum partium, & aereo calore pręparauit & dilatauit, repellit profecto ad communes corporis canales, & ſic propria illi ineſt & peculiaris vacuandi ratio per os ſpuendo, per guttur vomitu, per inteſtina copioſiſſimis alui fluxibus, & nõnunquam per vberrimos ſudores. Fundit enim atque liquat non ſolum pituitam, ſed etiam ipſarum ſolidarum partium ſubſtantiam, vt ex his proprium & peculiarem humorem eliciat atq; expurget. Quo fit, vt cheradas extirpet, profuſa per os maligna pituita, ſchitros etiam emolliat atque reſoluat: nam pollet humiditate partium tenuitati coniuncta. Dolores etiam tum calidos, tum frigidos, mitigat, illos, quidem per ſe refrigerando, hos vero ex accidenti per ventrem & os deturbando atque purgando: quapropter iecori hoc malo affecto proficuum exiſtere omnes fatentur. Qua ſane argenti viui natura ſic conſiderata, euidenter conſtabit, cuius nam temperamenti ſit & naturæ: nam licet inter auctores controuerſum ſit, frigidum ne ſit, an calidum, quibuſdam aſſerentibus frigidum eſſe, alijs verò calidum, cum hoc tamen ex his quæ diximus conſtabit, cum partibus conſtet diuerſæ naturæ, diuerſas quoque habere potentias, calfaciendi nimirum & refrigerandi; hoc verò ob partes aqueas, quas ſortitur, illud quidem ob ſulphureas: ſic quidem vtriuſque factionis rationes ſi in vnum coniunxeris, veram conſtitues ſententiam.

Secundo modo eaſdem indicationes complet & perficit aliud medicamentorum genus, cui munus ineſt, veneni huius vim & feritatem retundere & radicitus morbum deuaſtare, ac è iecore & reliquis viſceribus propellere. Item humores ſeu excrementa, quibus ineſt Gallica hæc lues, excernere quoque & deuaſtare: quæ ſanè opera hæc medicamenta longe alia ratione & efficatia, ac argentum viuum, exequũtur. Sunt quidem ea lignum guayacum, ſarſa parilla, radix Chinæ, iuniperi decoctum, vel pini ſicci vel fraxini, aut cuiuſuis alterius calidæ arboris: quæ omnia
A licet vulgatiſſimi ſint vſus, qualiter id efficere habeant, non ita facilè conſtat. Nam communi fere omnium decreto cõſtat, ex humorum attenuatione & reſolutione per inſenſilem halitum id beneficium præſtari. Nos tamen paulo diligentius rem ſtudebimus expendere: nam primũ lignum Guayacum, ſarſam parillam, & radicẽ Chinæ triplici virtute in hoc opere pollere eſt arbitrandum: namq; ex aduerſo prauæ opponuntur qualitati, quo fit, vt pleraq; medicamenta quæ caliditate pollent, & ſudores mouẽt, morbo Gallico prodeſſe, non poſſint, quòd nihil habeât ipſi aduerſum. Sunt enim prędicta hæc medicamẽta veluti alexipharmacũ & theriaca, in quo conuenire videntur cum argento viuo, licet antipathia diuerſa
B ſit ab ea, quæ interſtat inter argentum & morbum Gallicum. Proficua item ſunt, quia funditus morbũ à partibus euellunt, idque efficere habẽt mediante ignea caliditate qua pollent: cuius ratione exeditur, diſſipatur, & conteritur ſubſtantia illa cui inhæret Gallica contagio. Qua ſolum occaſione dictum eſſe cẽſeo, iunipero, pino, & reliquis in eſſe vires aduerſus morbum Gallicum, nõ quòd prima ratione tanquã alexipharmacum id poſſint, vt Guayacum; ſed ſecũda ſolum, nimirum quia exurentis & calidæ ſunt naturæ: ita vt ſcobes & ramenta ſi quis deuoret, exuſtione veluti à calido veneno alterabitur. Cæterum eorũ decoctum moderata pollet caliditate, quantũ ſat eſt, vt hanc ſecũdam intentionem conpleant; ſed in hac
C quoq; re cum argento viuo conuenire ſcimus, diuerſa tamen ratione: nã argentũ repulſu, frigiditate, & trãſmiſſione ab internis partibus ad extimas, ad internos canales, vt dictum eſt, humorem pellit: cæterum lignum ſanctum, & reliqua huius ſortis medicamenta, non frigiditate quæ repellat, ſed caliditate quę diſſipet, & per inſenſilem halitum digerat, id beneficiũ præſtat. Tertiò quidem prædicta medicamenta humores omnes radicitus excernunt, poris & foraminibus totius corporis reſeratis vi & caliditate actuali & potentiali, & humoribus ipſis in halitum & ſudoris naturam commutatis: in quo etiam cum argento viuo conuenire vidẽtur, diuerſa tamen ratione: nam argentum modo dicto expellit, lignum verò non ſua
D ſponte & vi, ſed diſponit humores & corpus, vt facilius per ipſum expirent. Ex quibus iam conſtare arbitror, non omnia medicamenta quæ ſudores mouẽt, morbo Gallico eſſe proficua, neque omnia quæ caliditate pollent, neque rurſus ea quæ alexipharmaci vires habent, ſed illa tantùm, quibus omnia hæc ſimul ineſſe comperiamus, cuius naturæ credimus eſſe tria illa prima medicamenta quæ primo loco retulimus.

Seſe iam offert tertium auxilij genus, quod tertiã indicationem complere diximus: nimirum humorũ expulſionem citra reſpectum ad Gallicam contagionem, ſed ſolum habita ratione naturæ, & abundantiæ illius humoris: quam ſane indicationem primo fore exequendam aſſerimus. Ob id antequam ad pe-
E culiarem curationem deueniamus, operæpretiũ eſt, eam expendere quæ veluti viam & præparationem præſtat ad maiorem & propriam huius morbi curationem. Quam ſanè adimplere oportet optima vitæ inſtitutione, ſanguinis detractione & expurgatione, quorum ſeorſim meminiſſe erit operæpretium.

CAPVT V.

De vitæ & victus inſtitutione.

CVm correptum aliquem venerea contagione curandum ſuſceperis, duo ante omnia conſiderare oportebit: primum, quo nam effectu polleat magis in eo corpore huius contagionis natura, vlcere ne, an tumore præter naturam, puſtulis aut alopecia, vel quouis alio: nam peculiare aliquid monſtrare habet

in curatione is morbi complexus: ſecundum morbi ipſius in genere naturam: nam iuxta id peculiarius vitæ inſtitutũ ſcribere oportebit. Quo facta conſideratione, victus ſit boni & laudabilis nutrimenti, ſiccioris naturæ, moderatæ quantitatis, ne par ſimonia victus in longiſſimo affectu deficiant, aut vbertate plus materiæ morbo præſtent: interdiu plus ingerant, noctu minus, à fructibus horarijs abſtineat: ex oleribus borraginem, cichorium, & atriplicem edant. In prima menſa paſſulis & amygdalis toſtis vtantur, in vltima vero coriandro præparato ſaccharo confecto, aniſo, corticibus citri, & alijs rebus & aromatis quæ ſaccharo condiantur. Carnibus veſcantur auium, gallinarum preſertim, caponum, perdicum, cuniculorum, vituli & arietis: fugiãt ab omni piſcium genere & ab omnibus carnibus ſalitis, & ab his alimentis quæ plurimum melancholiæ generant. Vinum fugiant omnino, niſi ventriculo admodum expoſcẽte, aut viribus languentibus, quod tunc tenue ſit, dilutũ & aquoſum, ſed præſtat maxime loco eius præbere aquam aniſo, fœniculo, liquiritia, vel paſſulis decoctã: præſtantior tamen omnibus eſt ea in qua ferbuerit lignũ aloes, ſaſſafraſa Indica, ſarſa parilla, radix Chinæ, & omnium efficacior exiſtit quæ cum interiori medulla Guaiaci & pauca liquiritię incoquitur. Quibus vtendum eſt toto anni curſu, ni plurimum Canicula æſtuauerit.

Exercitium mox à principio morbi, facta leui purgatione aut ſanguinis detractione, ſummopere eſt cõmendandum, vtpotè quod à partibus internis, in quibus viget huius mali radix, ad extimas potẽter reuocat: præterquàm quod etiam conterit & contabefacit non ſolum quod præter naturam eſt, ſed ſolidam ipſam ſubſtantiam. Ob id profecto agricolæ, meſſores & foſſores citius ſeſe ab huiuſmodi malo expediunt: quippe hac via plurimos fuiſſe ſanitati reſtitutos ſcriptum eſt, & experimento quotidiano confirmatum. Cęterùm in agricolis & robuſtis corporibus exercitium ſit totius diei ſpatio & multis diebus ſeriatim: in alijs verò corporibus in lucta, armis & ludo paruæ pilæ, vel in quouis alio tandiu perſtet laborãs, quãdiu ſat fuerit ad copioſi ſudoris prouocationem: à quo mox ſeſe in lecto colligat laborans, & ocyſſime pannis contegatur, donec natura totum quod exercitio tenuatum eſt, ſudando excutiat. In reliquis vero corporibus, quibus in animo eſt morbum non ex toto eradicare ſolo exercitio, ipſum commendare oportet quotidianum & ante cibum, idq; varium, iuxta varietatem partis affectæ. Sed in hoc quoq; opere præmittere non minus oportet vniuerſalem totius corporis prouidentiam, quam inquouis alio ex grandioribus, quæ ars huic affectioni proficua adinuenit, ſanguine nimirum miſſo, & purganti medicamento præſumpto.

Somno vtantur huiuſmodi laborantes moderatiſſimo, non diurno, non à cibo, ſed aliquibus horis ſumpto poſt cœnam: quòd ſi ſomnus defuerit, omni arte conciliandus eſt, nè immodica vigilia ſpiritus diſſipentur, & vires adeò labantur, quod morbo non poſſint ſufficere, & ne etiam ob eaſdem cauſas plures generentur cruditates, quę poſtmodum materiam morbi adaugeant.

Cauere etiam huiuſmodi laborantes à venere cautiſſimè oportet, donec in priſtinam ſanitatem redigantur, ne aut alijs affectionem communicent, aut ipſi infirmiores facti ſeſe ab ipſa liberare non poſſint.

Pari quoque ratione cauere oportet omnem animi perturbationem: nam facile ex animi pathematis diu perpeſſis, interna viſcera languore contabeſcunt, quo fixius ipſis contagium adhæret.

Solum habitent & cœlũ calidum & ſiccum, dummodo in exceſſu non ſit, & ſummè contrarium laborantis temperamento, naturæ & conſuetæ habita-A tioni, deterius enim eo tempore erit corpori & viribus, quam proficuum frigido hoc morbo.

CAPVT VI.

De ſanguinis miſſione.

His ſanè omnibus corpus præmunitum præparatumque ad purgationem & ſanguinis detractionem ipſum ducere oportebit. De ſanguinis detractione in hoc affectu, fieri ne debeat, an ſecus, non ſatis conuenit inter neothericos, quibuſdam ex toto eã renuentibus: quippe exiſtimant, affectum eſſe frigidum, & ob id alienum à ſanguinis detractione: alij vero cenſent tanquam in morbo magno plurimum ſan-B guinis eſſe extrahendum: ſed miſſis vtriuſque factionis rationibus, cenſemus primo mali acceſſu ſanguinem eſſe mittendum, tum plenitudinis auferendæ ratione, tum vero vt purgantibus, quæ vehementiora debent eſſe, expeditior liberiorque via ſubſit, tum vltimo vt ex iecore maior ſanguinis portio educatur, ne in maiorem materiæ copiam, aut ad plures corporis partes ſeſe veneni virulentia extendat, vt frequentiſſime accidiſſe comperimus in his, qui vt infamiam fugiant, occulte & religioſe cauent, quo minus aliquis huius mali principium intelligat, donec ipſum præualens iam & furibundum, in bubones, vlcera aut puſtulas degeneret. Cum hoc tamen ſanguinem mittere aggredieris, non ſubitò neque confertim, ſed per C interualla, vbi licet grandis copia extrahatur, quod proficuum eſt, vt habitus præter naturam maiorem partem auferat, & minus vires labi contingat. Verùm licèt id primo mali acceſſu factum ſit, non ob id ſuperſedendum eſt ſuccreſcente aliquo accidente, ab vlteriori ſanguinis detractione, quod in alijs morbis qui ſubitò ſoluuntur, efficere ſummoperè veremur. Nam quouis tempore ſuccreſcat bubo, puſtula, tuberculus, aut inflammetur vlcus, vel dolores fiant acerbiores, audacius in his corporibus ſanguinem mittimus, quàm in ſanis, vel quouis alio morbo affectis, etiam ſi robuſtiores videantur: præſtat enim corporibus peſtifera hæc lues neſcio quam virium firmitudinem & roboris integritatem, quod non ſolum labo-D ribus ingentibus, & magnis cruciatibus tolerandis idoneam reddit, verum & ſufficientem ad maxima auxilia perferenda, vt ab eis, quamtumuis languida videatur, leuamen ſuſceptet. Cum hoc tamen medicus diligens & prudens cautè & per interualla ſanguinem fundet, ne deceptus communi hac ratione, in aliquo ſingulari turpiter decipiatur; vt non rarò accidit imperitis & imprudentibus impoſtoribus.

Sed maius adhuc in Gallicis bubonibus dubium ſuboritur, an liceat aliquo modo ſanguinem detrahere; & ex vtraque parte, enim non deſunt opiniones et rationes, quæ liberè aſſerant, ſanguinem non eſſe mittendum in bubonibus: cuius ratio eſt, ne materia ibidem contenta tardius ad ſuppurationem veniat: alij E rurſus ſanguinem extrahunt, vt fluxionem prohibeãt: alij prætereà ſunt qui in principio ſanguinem eſſe detrahendum aſſerant; alij non niſi in fine: quibus ego reſpondere ſtudebo vnica tantum ratione ex arte & experimento deducta: nimirum in bubonibus qui ex morbo Gallico fiunt, humore aut ſanguine adhuc fluente, non licere ipſum extrahere; quod prima facie videtur præceptis artis aduerſum, ſiquidem potiſſima ſanguinis detractionis indicatio, aduerſus fluentem ſanguinẽ vires habet: cæterũ in bubonibus Gallicis longè aliter efficere oportet, ſi quidem pars quæ patitur, emunctorium eſt, & naturæ officium exiſtit ad ſimiles partes tranſmittere. Atqui cum reuulſio quæ fit ſanguine detracto, fluxioni tantùm debeatur, ob id bubonibus durante fluxione fieri non debet: tamen cenſeo ceſſante fluxione ſanguinem eſſe detrahendum aliquando, nam deonerata natura faci-

faciliùs conficit in bubonibus pus, quod maioris eſt momenti in eorum curatione. Cum hoc tamē dum corpus plenius eſt, aut inguina ſummoperè dolent, verendum non eſt ſanguinem mittere, quo laborans facilius poſſit labores perferre, idque facies per interualla, quo minor fiat reuulſio ab emunctorio, & ſufficiens plenitudinis euacuatio.

In alijs verò morbi Gallici accidentibus, præſertim quibus dolor adiunctus eſt, ſanguinem indubitanter mittes, tum vt plenitudinē demas, tum vero vt humorum impetum compeſcas, idque maxime efficere curabis, quo præſtantior fuerit particula in quam humor decumbit: nam ſi ex ignobilioribus fuerit, ſatius arbitror eſſe, vires ad diuturnum morbum debellandum integras adſeruare ſanguine non miſſo, quam gratia iucunditatis ipſum mittere, & virium labentiū gratia in medio curationis ſubſiſtere.

CAPVT VII.

De humorum præparatione.

SAnguine quidem detracto, humores præparare ad expulſionem par erit, in quorum præparatione obſeruandum eſt, id opus diutius eſſe exequendum: nam humores hac lue infecti, et eius contagionis mala qualitas non niſi longo tempore frænari poſſunt. Præterea præparationem oportet eſſe duplicem: alteram quæ cuiuſque humoris naturam reſpiciat, cuius gratia adhibere oportet ea medicamenta, quæ bilioſis, melancholicis, & pituitoſis humoribus proficua ſint: reliquam vero, quę non humorem, ſed in quouis humore veneream contagionem reſpiciat. Cæterum in vſu horum auxiliorum obſeruandum eſt, ſemper adinuicem admiſcenda eſſe quæ cuique humori proficua ſint, & Gallicam luem reſpiciant: ob id ſyrupis & potionibus omnia ſimul commiſcere, conueniet, ſi radicitus malum euellere libuerit. Sic cuique dictorum theriacæ modicum admiſcere non erit inutile, vel tantundem mithridatij quamobrem laboranti dormituro præbere oportet ʒ. ſ. cuiuſuis prædictorū dilutam aqua ligni Guayaci, vel Chinæ, aut ſarſæ, iuniperi, aut radicis carlinę: ſummo tamen mane porrigo ſyrupum humori peccanti, proprium & peculiarem cum aliquo ex prædictis decoctis: quod ſanè fieri debet, donec conſtet, humorem mitiorem & obſequentiorem eſſe, et corpus fluidius: nam in his malis cum in vrina nullum cruditatis veſtigium appareat, ſat eſt, iuxta craſſitiem & renitentiam humoris coniectari, quando purgandum ſit. Quo tempore id medicamētum porrigere opus erit, quod vehementia & electione prædictos humores purgare natum ſit. Verum nequis temere & inconſultò in hoc morbo humorum præparationem & purgationem aggrediatur, opera quidem ſummopere neceſſaria ad maiora auxilia (vt ſudores, inunctiones, & ſuffumigia) neceſſum eſſe iudicaui, ex præparantibus et purgantibus medicamentis nonnulla cuique humori proficua veluti exemplar monſtrare, vt facile ſit ad eorum penſum reliqua excogitare.

Sic quidem bilioſum humorem præparabis, non ijs ſolum quæ refrigerant, veluti in febribus ab ipſo exortis & reliquis morbis, ſed ſemper eis auxilijs vteris, quæ vim habeant potius humectandi modice, & incidendi, quam plurimum refrigerandi: renuit quidē morbi natura quę plurimum refrigerēt, tum quod craſſiores ex morbi lege ſint humores: tū vero quod morbus & mala qualitas fixius partibus adhæreant: quapropter vitare oportet frigida & adſtringentia, ac nimis exiccātia, in his præſertim ſiccis, qui bilioſi ſūt, ſed tantū porrigenda erunt quæ cum modica refrigeratione incidant, & parum humectent: huius naturę eſt ſyrupus borraginis, cichorij, de ſoncho, de radici-

A bus cū aceto roſarum & ſimilium, dūmodo aliquid acetoſum ipſis admiſceatur, & addita etiam quātitate aliqua eorum medicamentorum, quę morbi naturam reſpicere ſuperius diximus. Sed ſi caliditatem vigere cōperiamus, diluere ſyrupos oportebit aquis hordei, decoctione radicū cichorij, bugloſſi, prunorum damaſcenorum, & alijs huius cenſus. Pituitā pari ratione præparabis exhibito prius melle roſaceo, oxymelite ſimplici, ſyrupo borraginis, vel de radicibus, ſine aceto vel cum ipſo; ac ſi caput infeſtare compertū ſit, addito ſyrupo ſtœchados, ſicut dum vētriculus & viſcus aliquod, adiecto ſyrupo de mētha, vel de abſynthio, aut de corticibus citri: ſemper tamē in vſu mihi eſt omnibus admiſcere mel roſaceū, aut oxymel ſimplex, additis etiam decoctis aniſi, fœniculi, dauci, ſarB ſæ, ligni Guayaci, chamæpityos, ſcordij, & aliarum herbarum, quæ calfaciendi & digerēdi vires habeāt; quæ ſanè humoris conditio vt frequētius purgari deſiderat, ita diutius quoque præparari. At melancholicus humor vt difficilius, dum vitiatur, ad antiquum ſtatū redit, ita preſſius præparari ac diutius deſiderat, ſi velimus laborantem ab importunis accidentibus, quæ efficit, liberare. Sic enim duplex erit præparandi ratio: altera quæ humorē purgationi diſponat: altera vero quæ idem efficiat, cæterùm habito reſpectu ad coctionem, aut, vt rectiùs loquar, ad correctionem et attēperamentum, quod maximi eſt momenti in hac curatione. Diſponit quidem ad purgationem medicamentū omne quod vires habet attenuandi humoC rem ipſum, & vias reſerandi: qua in re penſitare prius oportet, longe, diuerſam eſſe melancholiæ naturam à reliquis humoribus: quippe cum eius craſſities terreæ ſit naturæ, neque calidis, neque incidentibus, neque ſiccis præparari vſquam tutò poteſt. Calida quidem ſicciorem reddunt, ſicca duriorem efficiunt, incidentia exaſperant, & quodammodo ſegregant, nō attenuant. Quapropter ſolum ſupereſt ea pręparandi ratio, quæ fit ijs medicamentis, quæ humido calore prædictum humorem liquant: ſic enim, quæ melancholico humori proſunt, humidiſſima eſſe tenentur, & modicè calida. Huius naturæ ſunt ſyrupus borraginis, lupulorum, capparum, fumariæ, capillorum veneris, & ijs conſimiles decoctiones, quorum copiam D reperies capite de quartana: hoc tamen in hac curatione adſeruato, quod ſemper dilutiores porrigas ſyrupos, maximè cum ex herbis aliquam ſiccitatem contraxerit. Verùm dicet aliquis, & merito, medicamenta quæ alexipharmacum agunt, veluti lignum Guaiacum, & reliqua huius naturæ, humori melancholico aduerſiſſima eſſe, vt pote quæ ſicca ſunt, & ob id ſummopere fugienda. Cui reſpondendum venit, id eſſe etiam illi ſummoperè neceſſarium, non tamen quouis tempore, ſed dum iam vi aliquorum medicamentorum liqueſcit melancholicus humor: proficua enim eo tempore ſunt ſicca medicamenta, quæ vim habeant ebibendi & exiccandi quod liquatum eſt; quippe ſi antea adhibueris, dureſcet & ſolidior E reddetur melancholia. Qua ratione cenſeo obſeruatum eſſe à peritiſſimis medicorum, non ſtatim primo huius mali acceſſu confugiendum eſſe ad ſudorifica & maiora alia auxilia: quod intelligendum arbitror de humoribus melancholicis, qui tardè ad maturitatem perueniunt, & tantū abeſt quòd prædictis alexipharmacis & medicamentis cedant, quòd potius durior, grauior, & difficilior reddatur affectus ſimul & humor: vnde nonnulli eo auxilio deteriores euadunt. Altera vero præparandi ratio, quę vt corpus ad maiora auxilio diſponatur, iudicio noſtro proficua eſt, ſita exiſtit in paulatina humorum craſſorum vacuatione, vt mox referam.

CAPVT VIII.

De purgatione & præparatione humorum.

VErum ne quis temere & inconſultò huius morbi curationem per expurgantia medicamenta aggrediatur, multa conſiderare hac in parte antè inſtitui: quorum primum eſt, purgationes morbo Gallico profuturas plures debere eſſe, quaſdam copioſas, quaſdam verò minutas & per epicraſim factas. In qua re ſciſcitandum vlterius eſt, copioſas purgationes his tantum corporibus ex vſu eſſe, in quibus virulenta purgatio in humorum maſſa viget potius & prædominatur, quam in membris ſolidis, aut in aliquo viſcere. Et rurſus eas profuturas arbitramur, cum in animo eſt aliquod exequi grandius auxilium, ſiue ſudatorium ſit, ſiue hydrargyro conſtet. Præterea minutas purgationes vtiles eſſe cenſemus imbecillimis corporibus, & in quibus ſolidæ partes quotidiana & paulatina generatione virulenta excrementa congregant. Item profuturæ ſunt his, in quibus neceſſum eſt mali reliquias poſt maiora auxilia reſiduas ſenſim & paulatim conterere.

Secundum quod conſiderare expediet, eſt, medicamenta his vſibus proficua debere eſſe vehementia: quod duplici ratione neceſſum fore arbitror. Prima, quia venereæ contagionis ſedes plerumque adeſt vel in intimis corporis partibus, vel in extimis & longiſſimis interuallis à vijs ductuum diſſitis: quo fit, vt expediat medicamentum eſſe vehementis naturæ, ſi trahere teneatur à reconditis & remotiſſimis partibus: leuia enim vel iecoris regionem, vel primas venas non tranſcendunt: & ob id ſæpe vitioſorum humorum turbationem, non vacuationem, & accidentium exacerbationem moliuntur. Secunda vero ratio circunſcribitur à craſſitie, renitentia, & peruicacia humorum Gallica lue affectorum: qui ſanè non leuibus neque mediocribus medicamentis cedere vſquam viſi ſunt, quinimò eiſdem potius exacerbantur & mouentur, quo longe maiora mala ſubſequuntur. Cum hoc tamen in principio mali fugiendum eſt à validis medicamentis, ne omnium humorum agitatione, venerea contagio in omnes ſeſe inſerat, inſinuet, & extendat. Quamobrem ex his quæ inferius referam, quæ mitiora ſunt, præmitti debent, tantoque intendi & maiora exhiberi, quanto morbus in vetuſtatem longiùs deuenerit, quo tempore leuioribus nullus eſt locus: ſecus res ſe habet in debilibus, & macie ac morbi diuturnitate, accidentium ſæuitia & præſtantia, & continuis febribus, contabefactis corporibus.

Tertiò verò & vltimò conſiderandum eſt, id medicamentum cuique eſſe præſtandum; quod humori peccanti ex æquo reſpondet. Sic enim bilioſis quæ bilem, pituitoſis quæ pituitã, & melancholicis quæ melancholiam purgent, porrigenda ſunt.

Quibus conſiderationibus præmiſſis, id medicamentum purgans bilioſis inſtituere oportet, quod optime & immoleſtius purget, velut in delicatioribus & debilibus corporibus *rhabarbari infuſum pondere ℥. 1. ß. cum ſyrupo ex infuſionibus*; ſed in robuſtioribus tutò & audacter porrigere poſſumus *electuarium de ſucco roſarum Nicolai, vel Meſues, quantitate ℥. 3. vel 4. cum pulpa caſſiæ fiſtulæ in bolis, vel ſolùm, ſi mauis, diſſolutum in decoctione bilioſa, vel admixtum ſyrupo ex 9. infuſionibus roſarum aut violarum*. Sic enim iuxta maiorem aut minorem virium & habitudinis corporis tenorem, plus minuſve laborantibus porrigere oportebit, repetitaque ſubinde purgatione, iuxta laborãtis indigentiam. Neq; ob id ante quamuis purgationem ſyrupis vtendum eſt ſemper: moleſtum enim id eſſet, & operoſum in diuturniſſimo

A hoc morbo, & vbi opus eſt toties purgare. Quamobrem exhibito aliquo ex decoctis, quæ inferius referam, morbo Gallico proficuis, ad reliquas purgationes deueniendum erit: quas moliri oportebit minori ipſius pharmaci exhibita quantitate, ſi frequentius agendum ſit. Quem quoque vſum adimplebis pilulis ex rhabarbaro, aggregatiuis, vel his quæ ex aloe: rhabarbaro & agarico conficiuntur.

Pituitam ſane diutius præparatam purgabis infuſo agarici, admixto ſyrupo ex infuſionibus roſarum, aut eodem *agarico trochiſcato cum ℥. 6. catholici*. Quẽ quoque vſum præſtat electuarium diachartami, ſed efficacius quidem *diaphœnicon pondere ℥. 4. cum ſyrupo ex infuſionibus*. Præſtat electuarium Indum maius

B & minus: ſed efficacius & vtilius pilulæ cochiæ, fœtidæ, Arabice, vel de agarico, & aliæ ex carthamo & agarico conficiuntur. Huius ſanè humoris purgationem frequentius inſtituere oportet, ac diutius ad eam moliendam præparare, quod plerunque in hoc humore neceſſum eſſe conſpicimus.

Melancholiam purgare inſtitues longè vehementioribus medicamentis, ſi vires tulerint; ſim aliter, eiſdem quidẽ, ſed in minori quantitate & frequentius. Primo etenim acceſſu purgabis ſyrupo confecto ex infuſionibus roſarum Perſicarum & folijs ſenæ, vel prunis damaſcenis eiſdem folijs ſenæ cõfectis. Quod ſi vires & morbus hæc renuerint, aut ob magnitudinem contempſerint, *ad confectionem Hamech te con-*

C *feres, cuius ℥. 4. in melancholica potione diſſolues, additis ℥. 2. ſyrupi roſarum Perſicarum*: nec deſunt qui medicamenta ex elleboro confecta porrigant, aut ex lapide lazuli, ſed mihi ad purgandum corpus, vt idoneum fiat maioribus auxilijs ſuſcipiendis, hæc ſufficere videntur: nam de reliquis purgationis modis ac formulis, quibus toto morbi Gallici diſcurſu vtendũ eſt, latius & ſpecialius inferius ſum acturus, vbi maximam copiam omnium reperies cap. de conferendis huius mali reliquijs.

CAPVT IX.

D *De neceſſaria corporis & humorum præparatione ad ſudationes, inunctiones, & ſuffumigia ſuſcipienda.*

VErùm ne quis illotis, vt aiunt, manibus temere & inconſultò maiora aggrediatur auxilia, ea nimirum quæ radicitus hunc morbum extirpare nata ſunt, & grande hoc miniſterium imprudenter præſtitum reddat non ſolum inutile, verùm ſummoperè nocuum, & omnino ſaluti aduerſum, expendat, multa eſſe prius conſideranda, citra quæ auxilium nullius eſt momenti & frugis. Sunt autem auxilia hæc, ſudationes ex ligno Guaiaco, ſarſa parilla, China, & alijs huius cenſus: inunctiones per hydrargyrum, necnon & ſuffumigia, quæ vt ſunt maioris efficaciæ, ita grauioris periculi. Quorum auxiliorum vſus vt rectè ce-

E dat, non ſolum opus eſt corpus & humorem præparare, ſed inceptum opus, ſi nõ probe ceſſerit, alijs auxilijs perficere, aut ſi vltra modum naturæ proceſſerit, compeſcere & moderari, quo tutius & vtilius fiat præſidium. Cui ſane miniſterio primum conſiderabis, nulla lege corpus eſſe ſudationi, aut cuiuis alio ex prædictis auxilijs committendum, citra inſignem præparationem, tùm corporis, tùm humorum. Sic profectò vtcunque corpus hac lue affectum ſit, primitus ſanguinẽ mittes bis aut ter, ſi facultas aut corporis extenuatio non renuerint: quapropter cenſeo illud corpus quod vni ſanguinis detractioni tolerandæ idoneum non ſit, minimè ſufficiens eſſe ſudationes perferre: maxime cum neceſſaria ſit ſanguinis detractio, non ſolum vt humorum copia minor fiat, ſed vt locus detur maiori ventilationi, quæ neceſſaria eſt ad maius caloris augmentum in ſudationibus concitan-

citandum. Quo facto, corpus ſemel, aut bis (ſi im- A
purius cognoueris eſſe) purgabis aliquo ex prædictis
medicamentis, ita vt ad mediocrem puritatem cor-
pus reducatur citra virium iacturam: præterea curan
dum eſt, aluum fluxam obtinere, tertio quoque die
clyſmate purgante iniecto. Quibus factis, conſulen-
dum eſt, an laborans facilius, promptius, & iucūdius
ſudare poſſit in ſtupha, quam pannis in lecto cooper-
tus, & id diligenter inſtitues quod illi iucundius, &
vtilius fore cognoueris. Quippe ſi nudus ſub ſtupha
delegerit ſudare, ipſam parabis ad modum ſemicircu
li tabellis tenuiſſimis ſtructam, & linteo quodā craſ-
ſo, & denſo extrinſecus munitam ad modum ſemicir
culi, qua corpus vniuerſum contegatur, quam labo-
rans ingreſſus ſudationem ab aſſumpto medicamen B
to ſperet, vapore aliquo ſuſcepto per tubulum ex me-
dia, aut extrema eius parte corpori præſtitum; quæ ſa-
nè ſudandi ratio (ſi iecoris incendium non vetuerit)
placidiſſima, & vtiliſſima exiſtit. Verùm ſi in lecto
ſudare magis laborans elegerit, ab aſſumpto aliquo
ex infraſcriptis ſudatorijs, corpus diligenter cooperi-
re, ac præmunire ab omni aeris externa iniuria opor-
tebit. Quibus factis, tantum ſudare eſt permittēdum,
quantum citra anxietatem, & animi anguſtiam la-
borans ferre valuerit, dum modo ſpatium trium ho-
rarum non tranſgrediatur.

Quòd ſi his omnibus præmunitus laborans ſuda-
re nequiuerit, coniectandum tunc erit, an cauſa ſit
humorum craſſities, an virium debilitas, vel cutis, & C
carnis denſitas: hæc enim tria ſunt quæ ſudationem
impediunt. Sic ſi vires languidæ ſint, ſat erit ſemel in
die, aut tertio quoque die ſudorem mouere, reliquo
temporis interuallo viribus reficiendis adſeruato,
nec inconueniens erit his diebus iuſculis, & modico
vino vires reficere. Verùm ſi humorum ineptitudo,
& craſſities cauſam præſtiterint, ipſos attenuare, ac
diſcindere oportebit: quod facies, ſi loco cœnæ, aut
ante ipſam præſtiteris minorem eiuſdem decocti ſu-
datorij quantitatem, cum ſyrupo fumariæ, vel oxy-
melite, aut ſyrupo de radicibus, vel alio decocto, qđ
vires habeat attenuandi, & incidendi: aut ſi laboran
ti porrexeris tres, aut quatuor vncias ſtillatitiæ aquæ D
calidæ ex ligno guaiaco, ſarſa parilla, & lupulis, quam
hoc modo parabis. ℞. *ligni guaiaci raſi lib.* 1. *ſarſæ pa-
rillæ lib.ß. raſuræ pini* ʒ. 5. *lupulorum m.* 4. *bulliant va-
ſe cooperto in lib.* 3. *aquæ ad medietatem, & tunc omnia
proijciantur in alembicum vitreum, & deſtillentur:
cui adde interim dum deſtillantur, theriacæ, electuarij
de hyacintho, & de Alchermes, anà* ʒ. 1. *& ß.* Poſtea
vero mane ſudatoriam potionem porriges, & corpus
cooperies, vt quod noctu attenuatum eſt, facilè in ſu-
dorem ſpiret. In his autem quibus craſſities hæc aut
humorum cauſa eſt diminuti ſudoris, vera humorum
præparatio, & genuina eſt ipſorum extenuatio per te
nuem, aut tenuiſſimam victus inſtitutionem: expedi-
tior enim & efficacior ſic redditur calor ad prædi- E
ctorum extenuationem. Quòd ſi cutis denſitas à na-
tura, vel ab externo frigore, aut carnis ſoliditate ſuda
tionem vetuerint, corpus ipſum præparabis ab aſſum
pto ſudatorio, vtribus aqua tepente, aut decocto ali-
quo attenuante plenis corpori adhibitis, nimirū plan
tis pedum, aut crurum coxis, vel inguinibus, aut ſub
alis. Proſunt & lateres calentes vino irrorati plantis
pedum affixi: idem facies, ac humores quoque ipſos
attenuabis ſacculis ex milio, ſale, ſemine aniſi, fœni-
culi, & chamæmeli eiſdem partibus appoſitis. Quod
ſi adhuc hæc prodeſſe non videantur, antequam cor
pus pannis cooperias, vel ſudatorium porrigas, ipſum
manu calida diligenter fricabis, donec rubor efflo-
reſcat per vniuerſam cutim. Item ſudatorium diui-
des in duas portiunculas, quarum alteram calidam
porriges à principio, reliquam vero tranſacta ſemiho-
ra calidiorem.

Sudatione igitur perfecta, corpus, & primò caput
diligenter mundis linteis exterges, & aliò transferes
laborantem, nimirum, ad reliquam eiuſdem lectuli
partem, & donec hora, ad minus, tranſierit, nihil ali-
menti porriges: poſtea vero tenue, aut mediocre inſti
tues, iuxta laborantis vires, & tempus quod ſudationi
dicare ſtudes. Quibuſdam enim robuſtis ſat eſt vitel
la duorum ouorum cum paſſulis, & amygdalis, ac pa
ne bis cocto porrigere; alijs vero pullum aſſum, aut
medietatem eius, vtriſque tamen pro cœna vitella
ouorum porriges, & aquam quam inferius ſcribam,
potui dabis. Cæterum ſi vt non rarò accidit, humo-
res Guaiacino decocto, aut quouis alio liquati, & fu-
ſi in fauces, dorſum, ventrem, aut articulos furioſiùs
quam antea profluxerint, doloreſque & cruciatus, ac
labores denuo concitauerint, non ob id decet gene-
roſum medicum turbari, nam quod liquatur, perſtan
tia conteritur, & conſumitur: ſed coniectandum tūc
erit, corpus vlteriori indigere purgatione, aut ſangui-
nis detractione, & interpoſita ſudatione alterū, aut
vtrunque efficere, ac phlegmagogis corpus purgare,
& iterum ad ſudationes peruenire.

Tranſactis itaque decem, aut duodecim diebus,
mox vbi à ſudore illius diei quieuerit, ʒ. 3. *aquæ cardia
cæ* ad debellandam huius mali ſæuitiam, & perniciē
porriges: vel ſi laborans faſtidierit, ʒ. 1. *pulueris eiuſ-
dem virtutis:* quippe hæc mirum in modum extirpa-
re à iecore, & carnoſo genere radicitus reliquas huius
mali nata ſunt. Vtrunque autem medicamentū ſcri-
bere hac in parte inſtitui, nam inferius multis vſibus
proficuum arbitror.

Aqua autem cardiaca ℞. *foliorum ſaluiæ, menthæ,* *Aqua*
maioranæ, rutæ, hyſſopi, origani, ſummitatum betonicæ, *cardiaca.*
anà m. 1. *contrita omnia in vaſe reconde in loco calido,
& deſuper obrue aqua cardui benedicti, & quotidie agi-
tentur, ne aceſcant: & poſt ſex, aut octo dies, abiecta re-
ſidentia, expreſſus, & colatus humor ſeruetur. Rurſus
excipe foliorum plantaginis, calendulæ, meliſſæ, verba-
ſci, hyperici, centaurij minoris, pimpinellę ſingulorum
m.* 2. *his poſt quatridui macerationem, & expreſſionem
abiectis, rurſus accipies ſcordij, morſus diaboli, fœnicu-
li, petroſelini, bugloſſi, borraginis, anà m.* 1. *angelicę pa-
rum: quibus dies totidem maceratis, expreſſis, & abie-
ctis. Recipe radicum angelicę, dictamni, tormentillę, be-
tonicę, & zedoarię, anà* ʒ.ß. *radicis cyperi* ʒ. 3. *nucis mu
ſcatę, cariophyllorum, anà* ʒ. 1. *ſeminis fœniculi, citri,
acetoſę, cardui benedicti, baccarum iuniperi, anà* ʒ. 2. *ra
ſurę eboris, cornu cerui, ligni aloes, ſantali citrini, cinna-
momi, anà* ʒ. 1. *croci* ʒ.ß. *prędictum puluerem expreſſo
liquori commiſcebis, addeſque mithridatij ſelectiſſimi
lib.ß. theriacę veteris* ʒ. 4. *& in alembicum vitreum
proijcies, & Iunij ardoribus ſex, octo ve dies expones, do
nec ferueant, & perfectè fermententur, tandem fiat de-
ſtillatio lento igne in duplici vaſe.* Præterea aquam nō
minoris efficaciæ efficies, ſi hæc omnia ſimplicia va-
ſe quodam vitriato cum aqua cardui ſancti quinde-
cim diebus fimo equino calente reconderis: doſis
trium ſit vnciarum.

Pulueris autem cardiaci conditio talis eſt: *Excipe* *Puluis*
raſurę eboris, cornu cerui iunioris, margaritarum, anà *cardiacꝰ.*
ʒ.ß. *ligni aloes, ſantali citrini, oſſis de corde cerui, & ſe-
minis angelicę, anà* ℈. 1. *ſeminis fœniculi, coriandri prę-
parati, anà* ʒ. 1. *foliorum menthę, plantaginis, verbenę,
pimpinellę, anà* ℈. 2. *radicis tormentillę, betonicę, zedoa-
rię, ana* ʒ.ß. *florum betonicę, calendulę, & geniſtę ſicco
rum, ana* ʒ.ß. *ſacchari roſati triplum, fiat puluis tenuiſſi
mus, doſis ſit cochlear vnum initio paſtus, & ante ſudo
rifici cremoris hauſtum.*

Quibus ſic conſideratis, ſi ſors tulerit, neceſſum eſ
ſe ad inunctionem ex hydrargyro peruenire, non mi
nori, ſed longè exquiſitiori diligentia corpus, & hu-
mores præparare opus erit, non ſolum ſanguine miſ-
ſo, & expurganti medicamento, ſed facta prius die-

bus

bus aliquot ante præparatione, & correctione humorum venerea contagione infectorum. Nam cum per repulſum, vi & efficacia argenti viui factum, ad interiora viſcera, & communes canales ex omnibus corporis partibus humores recurrere teneantur, vt ſputatione, ſudore, & alui fluxu excerni poſſint, neceſſum eſt, eorum venenum poſt purgationem, & ſanguinis detractionem, frænare, & compeſcere alexipharmacis, quæ nuper diximus, aqua nimirum, & puluere cardiacis cum decocto medullæ guaiaci, ſummo mane ſumptis. quominus membra principalia humorum contactu oblædantur. Sic corpus huic grauiſſimo auxilio nullo alio modo commodius diſpones, quã per inſtitutam ſudationem. Quippe ab aſſumpto decocto guaiacino, antequam corpus pannis contegatur, ipſum inunges: nam guaiacum, alexipharmacum eſt argento viuo, & contagioni venereæ, & rurſus ita ſudando corpus aptè diſponit, vt minori quantitate, præterquam quod minus lædatur, longè magis ſputationem, ſudorem, aut alui fluxum moueri comperies, idque minus moleſtè, & ſecurius: nam citra guaiaci ſumptionem, inunctiones ex hydrargyro minus tutæ exiſtunt.

Eadem prorſus præparatione, excepto guaiacino decocto, corpus ad ſuffumigia parabis, ſed longè cautius te geres, nam periculoſior eſt curandi via. Qualiter autem ab accidentibus quæ ſuperueniunt, corpus vindicabis, & quouſque agendum eſt in huiuſmodi auxiliorum adminiſtratione, inferius ſcriptum latiùs reperies.

CAPVT X.

De ſudandi ratione, & ſudatorijs auxilijs.

INter multa, & eximia auxilia, quibus medici antiquiores, ad quorum manus primo hæc lues peruenit, vtebantur, primum locum ſemper obtinuit ſudandi munus, vt quod ex intimis, & extimis corporis partibus ſimul vim habeat radicitus veneream luem extirpandi. Et rurſus inter omnia medicamenta, quæ huic vſui proficua inuenerunt, tanquam præſtantius iuniores medici vnanimi conſenſu probarunt decoctum ſarſæ parillæ, ligni guaiaci, & radicis Chinæ, licet alia etiam magni momenti reperiri poſſint. Sed antequam particularia hæc expendam, neceſſum eſt docere, ſudationem in hoc affectu potius quàm in alio proficuam, & neceſſariam eſſe: nam cùm dictũ ſit, vniuerſam huius affectus rationem pertinere ad ſubſtantiæ vitium, tum iecoris, tum tertiæ corporis regionis, nullum aliud adinuenies auxilium, quo omnibus ſimul mederi poſſis. Sudor quippe vacuatio vniuerſalis eſt, qua venoſum genus, & tertia corporis regio ſeſe ab excrementis exonerare habent: is namq; radicitus humorem, & corruptam ſubſtantiam conterit, & per inſenſilem halitum digerit. Verum cum fixas, altaſque habeat hæc affectio radices, neceſſum proculdubio eſt, validioribus pręſidijs, quibus in alijs morbis antiquitas vtebatur ſudorem prouocare. Huius cenſus eſt decoctum medullæ guaiaci, quod primas cenſeo in hac re tenere: atqui cum maior beneficij pars pẽdeat ex proba conficiendi forma, in hac re immorari oportebit.

Guaiaci decoctiones.

In primis itaque duplex eſt decoctionis Guaiaci differentia: altera ſimplex, qua communiter vtimur, ſolum habito reſpectu ad veneream contagionem: alia rurſus compoſita, quæ multiplex eſt, iuxta membri, aut affectus cui mederi intendimus, naturam, & differentiam. Hoc vnum tamen in ligno guaiaco obſeruatiſſimum habeo, nimirum longè efficaciorem eſſe interiorem partem ipſius ligni, quam extimam, & ob id ſemper ea vti magis placuit, & feliciter ceſſit. Simplex tamen conficitur decoctum vario mo-

A do, prout laborans ætate, virtute, aut morbi vehemẽtia pollet, vel è contrario. Sed communiter paramus *ex lib. ß. interioris ligni guaiaci raſi, & lib. 16. aquæ*, licet apud neotericos huic aquæ quantitati communiter adijciatur lib. 1. ligni: tamen hæc eſt differentia, quod ipſi tantum decoquere ſinunt, quantum par eſt ad tertiam partem abſumendam, nos autem decoquimus, donec tres partes abſumantur: præterquam quod ipſi vniuerſa ligni ſubſtantia vtuntur, nos autẽ ſolum eius interiori, & nigriori parte. Ex quo euidenter conſtabit, quòd quanto quis maiorem inſtituerit ligni copiam adijcere, minor longè prærequiritur coctio: quanto verò minorem, tanto maior, & ſic iuxta ætatem, naturam, vehementiam, aut debilitatem af-
B fectus, licebit vehementius, aut debilius efficere decoctum: dummodo inter coquendum, vas ſit adeo coopertum, quod ſpirare nihil poſſit, neque feruere adeo magna ebullitione, quod egrediatur ſpumoſum aliquid. Modus autem præparandi eſt, quod *ſpatio viginti quatuor horarum madeſcat in aqua calida, & poſtea coctio fiat lento igne, & ante integram coctionem adde liquiritiæ modicum, ſeminis citri, fœniculi, radicis acetoſæ, anà ℥. 1. facta deinceps colatura in vaſe uitreo adſeruetur.*

Secundo modo longè pretioſius, & vtilius, delicatis, ac fœminis, aut imbecillimis, & faſtidioſis corporibus parabis, & non minus efficax, hoc modo: *Excipe pulueris nigri interioris guaiaci ℥. 9. vuarum paſſa-*
C *rum, glycyrrhizæ, ſeminis cardui benedicti, anà ℥. ß. raſuræ cornu cerui ℥. 1. macerentur horis viginti in libris tribus aquæ tepentis in vaſe nouo diligenter luto chymico obſignato, deinceps in duplici vaſe feruefacito ad minimum horis decem, & vſui poſt colaturam adſerua, cuius decocti ad ℥. 8. vſque porrigere poteris.* Eiſdem etiã corporibus idem decoctum pretioſius hac lege parabis: *Excipe interioris guaiaci ſubtilius raſi lib. 1. & ß. aquarum bugloſſæ, borraginis, & arteticæ per inſtillationem extractarum lib 5. ſeminis fœniculi ℥. ß. cinnamomi ℥. 2. madeſcant, & calfiant leniter per horas quadraginta, & poſtea facta colatura vſui adſerua.* Aliud etiam non minoris momenti, & efficaciæ, ſed longè ſuauius conficies decoctum, *ſi aliquod ex prædictis in-*
D *ſtillaueris poſt coctionem cum pulueribus aniſi, & glycyrrhizæ per mortarium lapideum:* quippe efficacius redditur ex mora infuſionis, & ſuauius ex colatura: *quorum ad ℥. 8. porriges.* Item ex omnibus prædictis *in duplici quantitate exhibitis, cum lupulis, cum raſura buxi arboris, aut pini, & ſemicoctis ſtillatitiam aquam per duplex vas, aut in balneo Mariæ parabis, cuius noctu ℥. 3. cum laborans it dormitum, porriges, & ſummo mane quatuor*, ſiue ſudorem co[illegible]ent, ſiue ſecus, magni fore momenti in Gallica curatione comperies. Solent inſuper vulgares medici aliud parare decoctum robuſtis, & pituitoſis corporibus proficuum, confectum quidem *ex vino, & ligni maiori copia, & tranſacto tantum leuiſſimo feruore*, nam vinum vi ſua ca-
E lidiſſima, & ſubſtantiæ tenuitate, facilè guaiaci vires ſuſceptat.

Sed compoſitum parabis decoctum ad coniunctos cum venerea lue affectus varijs modis: nam ſic ad veneream podagram adijcies hermodactylos, & iuam arteticam: ad paralyſim decoctis addes ſaluiã, maioranam, ſtœchadem, aniſum, fœniculum, & mellis modicum: in iecoris affectionibus addes agrimoniam, radices diureticas, & cichorei, hordeum, & roſas: cui affectioni tutiſſimum erit, & maximè in diſtemperie calida ipſius iecoris, ipſum decoctum efficere in aqua ſtillatitia cichorei, aut vniuerſum decoctum per alembicum inſtillare, quod mirabilis eſt efficaciæ. Splene verò vitioſo, decoctum parabis addito ſcolopendrio, borragine, lupulis, & floribus. Sed in gratiam ventriculi affecti addes abſynthium, mentham, nardi ſpicam, lignum aloes cum aniſo, & fœniculo.

niculo. In thoracis verò affectionibus, decocto addere oportet carduum ſanctum, radicem quinque folij, iuiubas, prunas damaſcenas, paſſulas ſine granis, violas, capillum veneris, & liquiritiam. Cæterum vt exemplo ſit: *Excipe raſuræ interioris guaiaci lib. ß. corticis eiuſdem triti ℥. 2. macerentur horis 24. in lib. 6. aquæ, & in coctionis fine conſumpta medietate, adde polypodij quercini, & glycyrrhizæ, anâ ℥. ß. granarum iuniperi, ſeminis cardui benedicti contuſi, anâ ʒ. 2. ſcabioſæ, capillorum veneris, florum ſtœchados, & anthos, anâ p. 1. mellis optimi ℥. 3.* ac ſi humor craſſius fuerit, adde *ſuccei laſeris ʒ. 1. cuius ad ℥. 7. vſque porriges.* Quod ſi cutem extergere, & expurgare ab ſcabie velis, fumariam addere erit operæpretium: quæ omnia ſi quis diligenter animo penſitet, quæ veluti aliorum exempla tradita ſunt, facilè iuxta affectus, & partis affectæ naturam, decoctum parare poterit. Item pro ratione peccantis humoris: nam bilioſis addes quæ bilem frenent, & melancholicis quæ melancholiam: ſic illis addes arnogloſſum, agrimonium, flores cordiales, & alia id genus: his vero epithymum, polypodium, thamarindos, myrobalanos, & pruna damaſcena, ac fumariam, & lupulos: ſic & pituitoſis ariſtolochiam, & gentianam, & mellis modicum. Ac licet potui aquam parare aſſueuerint Medici ferè omnes, ſcobe iterum decocta, quia ingrati efficitur ſaporis, hac lege parato: Excipe *raſuræ guaiaci lib. ß. glycyrrhizæ ℥. 1. paſſularum ℥. 2. macerentur in decem libris aquæ, & poſtea coquito ad conſumptionem duarum librarum.*

Dimitto etiam hac in parte conſultò ligni guaiaci naturam, & electionem; ſat enim eſt noſſe, ponderoſum, pingue, & ſubnigro colore inſignitum præſtantius eſſe.

arſæ pa llæ deco tiones.

Ex ſarſa parilla conſimili modo variæ fiunt decoctiones non minoris momenti, quippe hæc ex vno trunco numeroſa ſobole in diuerſas degenerata, maximis viribus pollet in lue venerea extirpanda: nam tantam in eius viribus inuenerunt neoterici efficaciam, vt exiſtimauerint minorem eius quantitatem plus poſſe in prouocandis ſudoribus, quàm maiorem ex ligno guaiaco. Habet enim eius decoctum lentoris cuiuſdam nonnihil, quo viſcerum primigenium fouere videtur, & ſiccitatem illorum præpedire. Quippe ad hominem relata, vel temperata videtur, vel ſecundi gradus initium non tranſcendit: nam potius partium tenuitate quam caloris vi aperire, ac ſudores mouere conijciendum eſt. Sic profectò doloribus, vlceribus, tumoribus Gallicis, & omni eius fluxionis ſorti exiccandæ proficua exiſtit, dummodo iuſta eius quantitas non excedatur: & ob id lib. 10. aquæ tantum addunt ℥. 4. ipſius, facta decoctione ad conſumptionem medietatis, quam cenſemus eſſe communẽ decoquendi rationem. Ego tamen in hac re exiſtimo, poſſe iuxta hanc quantitatem ſudorem quidem prouocare, vt decoctum ligni guaiaci, cæterum malũ ita radicitus extirpare non item, niſi in imbecillioribus, & fragilibus corporibus. Ob id quidem maiora opera guaiaci decoctum efficere habet, & robuſtioribus corporibus proficere, quam ſarſa parilla. Sed huius medicamenti decoctum variè quis parare poterit, prout maiorem, vel minorem efficaciam in eo requirere ſtuduerit: addita nimirum maiori quantitate ſarſæ parillæ, vel facta maiori decoctione, vel præſtita minori aquæ copia. In quo etiam decocto conſimiles compoſitiones efficere poſſumus eis, quas adduximus de guaiaco. Sed præter communem coquẽdi modum, etiam paratur hac lege: *Excipe ſarſæ parillæ ℥. 2. & ß: fruſtatim diſſectæ macerentur horis duodecim in lib. 4. puriſſimæ aquæ, deinde coquantur igne remiſſo, vaſe probe obturato, dum pars media exhalarit, & decoctum colo transfuſum vſui ſeruetur.* Parabis etiam hac lege: *Excipe ſarſæ parillæ ℥. 4. comminuan-*
A *tur, & contundantur probe in lib. 7. aquæ in vaſe probe luto obſignato, vt nihil expiret, & coquantur in duplici vaſe octo horarum ſpatio, & facta colatura vſui ſerua.* Item efficacius, & pretioſius decoctum conficies, ſi exceperis *ſarſæ mediocriter coctæ lib. ß. contundatur in mortario ita accuratè, vt cum aliquo ex prædictis decoctis, cremoris aliquid prælo extrahatur, cuius porriges ℥. 4. aut quinque.* Parabis etiam non minoris momenti decoctum his, qui iecur, aut vniuerſi corporis temperiem calidam habent, in aquis factum ſtillatitijs ex bugloſſa, borragine, & cichorio. Præterea ſi efficacius, & gratius efficere libuerit, *℥. 6. ſarſæ in lib. 10. aquæ ad dimidias coquito cum glycyrrhiza, aniſo, aut fœniculo, vel quouis alio medicamento, quod partem affe-*
B *ctam reſpiciat, poſtea in mortario lapideo percolare ſinito, quorum omnium ad ℥. 8. vſque porrigere poteris.* Item compoſitis affectionibus eadem lege, quam de guaiaco adduximus, decoctum parare probe poteris.

Radicis Chinæ decoctiones

Verum de radice Chinæ aliter ſentiendũ eſt, quippe in minori quantitate maiores ſuppeditat vires, quàm quoduis aliud ex prædictis pharmacis. In quare exiſtimo id non fieri, quod plus poſſit in eradicanda venerea contagione, quàm lignum, aut ſarſa parilla, ſed ex eo, quod rarioris, & ſpongioſioris ſit ſubſtantiæ, quæ promptè vniuerſas ſuas vires tranſmittit in aquam, & ob id minori opus eſt quantitate, aut longè minorem coctionem patitur, vt vniuerſa eius vis
C in aquam tranſeat. *Sat enim eſt ℥. 1. & ß. aut ij. decoquere in lib. 8. ad conſumptionem tertiæ partis, vel medietatis.* Dilutius tamen vel efficacius efficere poteris, imminuta aquæ quantitate, vel facta maiori, aut minori coctione, iuxta laborantis indigentiam, aut vires. Eam tamen eliges, tanquam vtiliorem, & efficaciorem, quæ rubri eſt coloris, & aquam reddit vini nigri dilutioris perſimilem. Simili quoque modo eius decoctum conficere ſtudebis, iuxta leges ſuperius adductas, & eiſdem omnino modis. Silentio tamen breuitatis gratia prætereo huius, & reliquorum medicamentorum, quæ ſudorem mouent, hiſtoriam, & vires, nam mihi hac in parte ſolum in animo eſt, vtendi modum docere.

Decoctiones oĩum trium ſimul.

D Præter prædictos decoctionum modos, expendiſſe oportet, alios non minus vtiles, & fidiſſimo, ac diutino experimento probatos repetiri, quibus tutò quis vti poterit, ex omnibus his medicamentis confectos: quippe ex guaiaco, ſarſa, & China debitè decoctis, ita efficax efficitur, & vſui proficuum alexipharmacum, & ſudatorium, vt plures, quos neutrum illorum per ſe valuit ad ſanitatem perducere, hoc ſolo reſtitutos comperiamus. Sic profectò *excipies ligni ℥. 6. ſarſæ ℥. 3. radicis Chinæ ℥. 1. & facta 24. horarum ſpatio in fuſione in lib. 16. aquæ ad medietatem coquito:* cui adijcere pari ratione poteris ea medicamenta quæ parti affectæ, aut affectioni, iuxta adductas leges vſui proficua conſtiterit: qua decoctione per alembicum in-
E ſtillata, mirum in modum proderis, vel *ſi eiuſdem decoctionis ℥. 3. dormituro dederis.* Vel ſarſæ, aut ligni, vel Chinæ maiorem, vel minorem quantitatem adijcies, aquæ imminues, aut adaugebis copiam, pro laborantis indigentia, & temperie. Sed inter omnia medicamenta id mihi ſemper vtilius viſum fuit his, qui horrorem decoctionis horum medicamentorũ fugere ſtuduerunt, q. ℞. *ligni guaiaci lib. 1. ſarſæ lib. ß. radicis Chinæ ℥. 3. incidantur omnia in minutiſſimas partes, & lignum in puluerem redigatur in lib. 10. aquæ feruentiſſimæ, & bulliant leuiter ſpatio vnius horæ: poſtea in colatorium lapideum proijciantur, donec omnino liquor inſtillet, cuius cum modico cinnamomo, aut aniſo ℥. 4. aut 5. porrigere poteris.* Ex eadem quoque infuſione, *additis theriacæ, & mithridatij, anâ ʒ. 3. cum herbis floribus, aut radicibus affectioni, aut membro affecto proficuis, inſtillatitiam aquam per alembicum extractam*

tractam

tractam potes efficere, cuius ℥.6. calidæ mane ſumptæ magnos ſolent mouere ſudores, & radicitus malum extirpare: *porriges horum omnium ad ℥.8.*

Alij non pauci reperiuntur ſudationis modi: cæterum non agunt vicem alexipharmaci, ſed tantum ſudorem mouent: huius naturæ eſt ſyrupus ſancti Ambroſij, *q.℞. milij p.1. coquatur in lib. 1. & ß. aquæ pluuialis, vſque ad eius crepaturam, poſtea adde vini albi veteris tertiam partem, bulliant parum, & colentur.* Inſtillatio etiam non minoris momenti elicitur hac lege: *Excipe radicis bryoniæ, enulæ campanæ, florum roris marini, & fumariæ recentium, anà lib. ß. theriacæ ℥.4. omnibus commixtis atque contuſis, in maſſa farinæ triticeç inuoluantur, & coquantur in furno, poſtea minutim frangantur, & inſtillentur.* Experimento etiam fidiſſimo confirmatum reperio, decoctum ſerpẽtum (quæ apud Hiſpanos vocantur culebras) vtiliſſimas mouere ſudationes, quibus radicitus ſæpiſſimè conteruntur reliquiæ huius contagionis, & maximè ſi ligni vel ſarſæ aliquid addideris: abſcindes quidem capita, & caudas ſerpentum, licet viuos decoxerint empirici eis vtentes. Cenſeo quidem in Gallicis doloribus, tumoribus, & vlceribus, vbi inueterata fuerint, magni fore momenti huiuſmodi decoctionem, maximè ſi ex ea, & reliquis quæ diximus, inſtillationem parueris, cuius modicum cibis admiſcebis in his quibus diu inueterauit malum, aut doloribus podagricis cõplicatum eſt.

CAPVT XI.

De inunctionum differentijs morbo Gallico proficuis.

FRequentius tamen adhuc noſtra ætate Medici omnes, quantumuis timidi, aut cautiores ſint, inunctionibus vtuntur, quia experimento didicerũt, ferè omnibus profuiſſe: nam his, quibus nullum aliud auxilium præſtitiſſe didicerunt, hoc ſolum præſidium attulerunt. Quamobrem, quò res aliqua vtilior & difficilior ſua natura eſt, eò oculatius expendenda venit: & ob id de inunctionum natura, & vſu paulo diligentius agere inſtitui. Sed, vt rem à primis principijs aggrediamur, expendiſſe oportebit, in quo potiſſimum conſiſtat vis, & efficacia inunctionum: quibus modis componi, & efformari debeant: quibus corporibus adhibendæ ſint, quouſque, qua rurſus lege, & methodo.

Circa primum, ex communi omnium medicorũ conſenſu conſtat, totam inunctionum vim in argento viuo ſitam eſſe, quantumuis venefica, & maligna qualitate polleat, nam eius perniciem, & venenatam conditionem retundunt medicamenta, quæ illi admixta frænum, & attemperamentum præſtant, quibus ab eo ſeparatur quidquid lethale exiſtit, niſi imprudenter eo vtaris. Nam pleraque malorum, quæ authores referunt noſtris corporibus præſtare, ſolum per ſe adhibitum habet efficere, medicamentis vero quibus inunctiones conſtant admixtum, ea bona quæ mox referam molitur: nam eius mobilitatem impedit, & compeſcit oleoſa, & pinguoſa ſubſtantia, quibus neceſſario ad inunctiones efficiendas admiſcetur. Obtunditur enim vis, & aptitudo ad motum, mediante pinguedine, aut in minutiſſimas partes diſſecatur præparatione neceſſaria. Nam præparatur æſtiuo ſole, & humana ſaliua, dum ſæpius in mortario agitatur: appellant medici argentum viuum extinctum. Qua ſanè præparatione fit, vt minus præpõderet, quia plurimum attenuatur, & ob id ad plures partes peruadit: quo fit, vt vni nocere non poſſit, quemadmodum dum citra præparationem corpori adhæret. Nam ſi aut cor, aut neruos lædere conſpicimus, eius frigiditatem demimus, & attemperamus calidis medicamentis, quibus admiſcetur. Vltimò fa- A cultatem, vim & robur, & ſpirituum tremorem roborantibus, & quodammodo adſtringentibus medicamentis, quorum vim intus permanentem præcauet hæc miſtura, & expulſionem humorum quodammodo iuuat. Cum hoc tamen non ita parui momenti res inunctio eſt, ſi indiſcriminatim, vtcunque, & ſicut ab auctoribus vulgariter ſcribitur, cuiuis adhibeatur. Quippe ſicut huius auxilij vis in ſalute reparanda maxima eſt, ita profecto non minor exiſtit in eadem conterenda. Hydrargyrum itaque (vt quiſque ſciat qualis naturæ ſit præſidium hoc) non modo calidorum humorum feruorem, atque impetum coercere, obtundere, ſiccitatem attemperare, & malignitatem cohibere natum eſt, ſed etiam calida, ac B ſicca viſcera ita humectare, atque refrigerare poteſt, vt quam pauciſſimum bilis deinceps congerat. Quo fit, vt tutò omnis generis ſcabiem demulceat, atque pruritum compeſcat, impetiginem, pſoram, lichenas, lepram, & alia huius naturæ radicitus euellat. Præter hæc bona quæ præſtat, non caret ingenti maleficio, niſi quis cautè, & prudenter eo vtatur: nam occulta proprietate caput petit, ita vt immodicas defluxiones, atque ſputationes moleſtiſſimas moueat, & infeſtiſſima alui profluuia: fundit enim atque liquefacit non ſolum pituitam, ſed & ipſarum ſolidarum partium ſubſtantiam, vt ex eis proprium, & peculiarem humorem eliciat, atque expurget: quod licet venefica qualitate efficiat, proficuum tamen & ſummope- C rè neceſſarium corpori venefica contagione affecto exiſtit. Quo fit, vt ſcirrhos emolliat, atque reſoluat, dolores omnes, tum calidos, tum frigidos mitiget, hoc propria frigiditate, omnes vero purgatoria vi qua pollet, ob ſulphuream, & humidam etiam vim qua pollet, quantumuis contraria videantur, ita vt vel extremis illitum partibus omnia quæcunque intus deliteſcunt, moueat, colliquet, ad os, ventrem, aut cutem vi & impetu incredibili pellat. Cum hoc tamen inter omnia hæc bona quibus prudenter, & à perito artifice præſtitum abundat, adeò pernicioſæ eſt naturæ, vt ſi indiſtinctè, aut temerè alicui adhibeatur, facilè grauiſſima mala, & mortem acceſſat, ita vt veteribus iure optimo inter venena habitum reperiamus. D Nam cum vim habeat purgatoriam ingentem, tam ſupra, quam infra, ſiue intus ſumatur, ſiue extrinſecus applicetur, verendum eſt, ne in lethalem ſuperpurgationem ob ingentem vacuationem degeneret. Quippe quidquid ſenſim colliquat, vndique primum in vẽtriculum, deinde in fauces, ác denique in os regerit, vt continua mucoſi ſpuitione excernatur per vacuationem diutinam, ita vt & carnes, tendines, & vſque oſſa lædere ſit natum.

Quapropter nouiter, & vtiliter alia à vulgari vtendi norma adinuenienda eſt, qua ſecurius eius beneficio miſeri laborantes frui poſſint, & non ſolum quæ ab hydragyro creari ſolent pericula declinentur, ſed E etiam reuerſionis metus omnis tollatur. In primis præmiſſa debita corporis (vt ſuperius dictum eſt) & humorum præparatione: item ante huius auxilij vſum, apozemate ſimul ſudatorio, & expurganti quindecim, aut viginti diebus præmiſſo (nec mireris, ſi dixerim quod alibi negaueram, nimirum ſudatorio, & purganti vtendum eſſe præparatorio, cum videatur motibus contrarijs, & naturæ aduerſis, ipſam & humores agitare: nam in hac curatione, ſicut hydrargyrum id effecturum ſperamus, pari ratione anteire oportet præparationem) inunctionem aggredieris, ſingulis diebus quinta, ſextave hora ante meridiem, cremore, aut decocto ſudatorio ſarſæ parillæ, aut guaiaci ſumpto, ægrum iuxta ignem inungi curabis. Primo quidem die pedes, crura, & brachia tantum: ſecundo vniuerſam dorſi ſpinam ad ſcapulas vſque, cauens diligenter caput, ceruicem, & anterioris thoracis partes: *conteres autem in vnaquaque vnius diei*

vnctione

vnctione vnguenti ʒ. 1. *& ad ſummum* ʒ. 1. *& ß.* Inunćto corpore, pannis probe contegere expediet, donec medietatis horæ ſpatio ſudauerit, plus, minuſve, iuxta corporis robur: nam ſi vires aliquo modo lapſæ fuerint, ab incepto ſudore deſiſtendum, & ægrum calido, & nouo linteo inuolutum aliò mutabis, ac ſi ſudor iterum emanauerit, ſinito viribus recreatis profluere, dummodo corpus linteis frequenter extergas, quominus exoluatur. Quòd ſi citra ſudatorium volueris vnctionem facere, non errabis, dummodo id efficias in robuſtis corporibus, aut in vetuſtis affectionibus, quibus ſudationes non profuerunt, in quibus maiorem vnguenti quantitatem conſumes, aut vim eius adaugebis.

Qua ſanè curandi ratione vteris tribus, quatuor, quinque, aut ſex diebus, plus minuſve, prout laborans tulerit, & poſtulauerit affectio, ac mox ab inunctione deſiſtes, ne copioſior fiat humorum profuſio, ac ſi fortè fuerit, non protinus cohibenda, ſed vires roborandæ ſunt, quo poſſint immodeſtiam vacuationis perferre, donec ex toto virulentia mali euanuerit. Verùm ſi euacuatio humorum non ita ex voto ſuccedat, ſingulis diebus, aut tertio quoque die, vel ſudatorium aliquod porriges, vel expurgans cum guaiaco, vt ſi quid vi argenti commotum eſt, antequam aliò commigret, excernatur. Expende tamen, quod ſi vel laborans reſolutioni ſit facilis, vel corpus rarum, & facilè obſequens, ſat erit tunc alternis diebus inungere, alternatim porrigens ſudatoriam, aut purgantem potionem, vel aquæ cardiacæ ℥. 2. Quod ſi durius corpus ſit, ſexies, aut octies, vel decies per interualla inter vnam, & alteram ſudationis diem inunges, quo & ſecurius agas, & radicitus humorem reuellas. Nam interim dum laborantes ex guaiaco ſudant, inungere, mihi tutius, & vtilius ſemper viſum fuit. Verùm ſi doloribus, aut articulorum impotentia laborantem premi videas, tunc quidem die intermedio inter vnam, & alteram inunctionis diem, mane articulos, ceruicem, & dorſum inunges oleo ex ſaluia arte chymica extracto, cum medulla ceruina aqua vitæ ſæpius lota: idem beneficium præſtat ſtillatitius ex theriaca, aut mithridatio liquor: conſimile bonum infert vaporatio per æſtuariolum arte factum, quo laborans ſeſe cooperiat, ſuſcepta ex herbis aqua incoctis, è quibus per tubulum ad æſtuarioli alteram partem vapor excurrat. Itaque tanto hæc curatio tutior erit, quanto longior, ita vt mihi ſemper viſum fuerit, inunctiones quæ parum argenti recipiant, ad quindecim, aut viginti dies vſque continuare, ne quæ ſuperſunt fermenti veteris veſtigia, reuerſionem morbi iterum efficiãt, ac ne ſymptomatum ſæuitia longè deterior ex imbecillitate, & partium corruptione ſuperſit laborans, quam ante curationem: nam hæc bona non niſi ſenſim, & pedetentim in lue venerea fieri poſſe, vſus, & ratio docuerunt: ſecus res ſe habet in robuſtis, & ruralibus hominibus, quapropter non omnino damnãda eſt conſuetudo, quæ in hoſpitijs de more eſt, nam corpora quæ in eis curanda ſuſcipiuntur, facilè tolerant maiorem hydrargyri quantitatem, qua citius ſe à morbo, & laboribus eruunt.

Sed inunctiones variè apud chirurgos parantur, ac licet omnes conſimilem habeant vim, & efficaciam, nihilominus tamen ex vſu erit, iuxta corporum & naturarum varietatem, & morbi inclementiam, & pertinaciam, varias quoque hac in parte recenſere, vt quiſque pro ſingularis corporis indigentia, vtiliorem eligere poſſit. Prius tamen quam hæc aggrediar, ediſcere oportet, qua nam ratione hydrargyrũ, & pinguedines præparentur, vt tutius maior adhuc quantitas adhiberi poſſit. *Hydrargyrum itaque primò æquis ſucci ſaluiæ, & aceti partibus maceretur, deinde ſublimati momentum adijcito, diu agitando, tandem ſinito, vt abiecto inquinamento, ſincerum relinquatur.*

A Præterea ipſum præparabis *vino fuluo cum aromatis, tranſacto iuſto feruore, adiectis ad finem ſale, & aceto: deinde per pellem ſubactam percoletur*: multi etiam & frequentius humana ſaliua præparant. Item *hydrargyri lib. cum ſublimati* ʒ. 2. *& aquæ fontanæ lib.* 3. *rudicula diu agitatur, vt quidquid plumbi continuerit, in aquam deponat, qua effuſa, puriſſimus deprehenditur, & longè purior apparebit, ſi id ſæpius efficeres, imminuitur enim hydrargyri quantitas, maximè ſi vltimo loco, ſtillatitio ſaluiæ liquore, aut ipſius ſucco abluatur.* Aſſungiam verò, vt vſui proficuam efficias, hoc modo præparato: *Excipe ſaluiæ, betonicæ, ſtœchados, origani, menthæ, ſampſuchi, roris marini, chamæmeli, & lauri, anà p. 1. radicis calami aromatici, baccarum lauri, & iuniperi, anà* ʒ. *ß. aquæ vitæ lib. 1. ſucci ſaluiæ, & ebuli, anà lib. ß. aſſungiæ ſuillæ recentis lib. 4. ferueant in vaſe anguſtiori, dum aqua, & ſucci ſpirent, aſsungia vero deinde torculari exprimatur, & vſui ſeruetur.*

His ſuppoſitis, primam compoſitionem ſic efficies, præſertim ſi laborantis natura frigida ſit: *Excipe argenti viui præparati* ℥. 2. *aſſungiæ porcinæ, vnguenti Marciaton, & dialthææ, anà* ℥. 3. *olei maſtichis, de theriaca, & de lauro, anà* ℥. 1. *thuris, & maſtichis quod ſufficiat vt fiat linimentum.* Aliud item parabis ex helenio, eiſdem naturis vtile, q. ℞. *argenti viui* ℥. 4. *ſucco ſaluiæ, & tantillo terebinthinæ admiſce, deinde adde aſſungiæ ſuillæ præparatæ lib.* 1. *radicis helenij coctæ in hydromelite contuſæ, & colatæ, & butyri ſine ſale, anà lib.* 1. Aliud etiam eiſdem naturis proficuum conficies, q. ℞. *hydrargyri* ℥. 4. *cum olei amygdalarum amararum* ℥. 3. *permixtas mucaginis ſeminis fœnigræci extractę aquę vitę, aſſungię pręparatę, butyri recentis loti in ſucco ſaluię, anà* ℥. 3. *mucago, aſſungia, & butyrum coquantur ad linimenti craſſitiem, deinde oleum amygdalarum admixtum argento viuo addatur cum moſchi gr. 6.* Calidis verò naturis id proficuum inſtitues, q. ℞. *butyri ſine ſale, olei roſarum, adipis hædi lactantis, anà lib. ß. argenti viui* ʒ. 3. *confingito.* Præterea temperatis naturis ſic vtile parabis, *butyri recentis ſine ſale, adipis ſuilli, anà lib. ß. argenti viui pręparati* ℥. 2. *& ß. adeps, & butyrum* vino albo, & ſaluiæ ſucco eluantur, argentum viuum deinde adijcito, & ſedulo miſceto cum moſci granis tribus. Quòd ſi corpus pruriginoſum ſit, & ſcabrum, *excipe radicis helenij, acetoſę, oxylapathi, anà* ℥. 2. *morſus gallinę, fumarię, chelidonij, anà m. 1. coquantur in hydromelite, & tuſa omnia colo tranſmittantur, & adde argenti viui oleo roſaceo permixti* ℥. 4. *butyri recentis* ℥. 8. *adipis capreoli adhuc lactantis, olei amygdalarum dulcium lotarum in ſucco fumarię, anà* ℥. 2. *& fingito linimentum.* Aliæ autem reperiuntur apud omnes ſcriptores communes compoſitiones, quas moderari, & vſui ſecuriores efficere, atque hac in parte ſcribere placuit: quarum prima ℞. *hydrargyri extincti* ʒ. 4. *olei veteris* ʒ. 4. *olei thuris* ℥. 2. *olei maſtichis, & laurini, anà* ℥. 1. *pinguedinis porci* ℥. 3. *cerę virginis* ℥. 2. *dialthęę* ℥. 1. *thuris, maſtichis, ſagapeni, anà* ʒ. 1. *terantur, & liquentur ſingula iuxta cuiuſque naturam, & fiat linimentum: cęterùm hydrargyrum admiſcetur frequentiſſima agitatione, dum ab igne cętera ſeparare ſtudemus.* Aliud linimentum ℞. *pinguedinis gallinę, & aſſungię porcinę, & vrſi, anà* ʒ. 4. *olei liliorum alborum, & laurini, anà* ʒ. 4. *pinguedines non eliquentur, ſed diligentiſſimè in mortario agitentur, ac ſenſim addatur hydrargyrum, facta agitatione ſpatio duarum horarum, & poſtea addere oportet pulueris thuris, maſtichis, myrrhæ, ammoniaci, ſtyracis, ſaluiæ, ſtœchados, lithargyrij, & ceruſæ, anà* ℥. *ß. qui pulueres ſenſim infundantur facta maxima agitatione, donec ad linimenti formam omnia redigantur.* Aliud autem linimẽtum vulgare in hoſpitijs paratur, q. ℞. *aſsungiæ porcinæ lib. 1. olei chamæmeli, & irini, anà* ʒ. 3. *terebinthinæ, & reſinæ, anà* ʒ. 1. *ceræ parum, argenti viui extincti in ſucco limonum* ℥. 4. *fiat vnguentum.* Aliud etiam non mino-

minoris momenti, & maioris efficaciæ reperies, q. ℞. vnguenti Marciati, & Aragon anà ℥. 1. aſſungiæ porcinæ lib. 1. olei chamæmeli, & anet hi, anà ℥. 1. olei laurini ℥. 2. argenti viui extincti in ſucco limonum ℥. 5. reſinæ, & terebinthinæ, anà ℥. 2. fiat vnguentum.

Sed inter omnes inunctiones quas hucuſque legere potui, aut experimento probare, ea mihi ſemper viſa fuit tutior, & vtilior, quæ & hecticis corporibus, & pueris hac lue affectis, ac omnibus ferè vtiliſſima, & proficua fuit, & lentè, ac innocuè magnum præſtitit omnibus beneficium: nam & ſola corpori adhibita, & interim dum laborantes ſudant, & dum apozemate purgatorio vtuntur, ſemper proficua fideliter inuẽta eſt: huius autem deſcriptio talis eſt: *Pinguedinis porci pluries aqua fumariæ ablutæ lib. 2. butyri vaccini recentis abluti aqua vitæ, & fumariæ ℥. 9. aſſungiæ anatis, gallinæ, & anſeris ſæpius prædicta aqua lotæ, anà ℥. 2. & ſs. pinguedinis vrſi, pinguedinis equi, & pinguedinis hominis, anà ℥. 3. & ſs. pinguedinis ſerpentis ℥. 2. pinguedinis taxi ℥. 1. dialthææ lib. ß. theriacæ Andromachi ℥. 4. olei lauendulæ ℥. 2. & ß. olei hypericonis, & laurini, anà ℥. 1. & ß. vnguenti Agrippæ, vnguenti Aragon, & vnguenti Marciati, anà ℥. 4. pulueris maſtichis, & ſandarachæ, & thuris, anà ʒ. 7. pulueris ligni aloes, macis, cinnamomi, cariophyllorum, anà ʒ. 4. pulueris ſtœchados, maioranæ, ſaluiæ, anà ʒ. 7. pulueris radicis ſmilacis aſperæ ℥. 1. & ß. pulueris viſci quercini, & roris marini, anà ʒ. 7. euphorbij præparati cum ſucco limonũ, & ſucco citri, & granorum eius, oleo violarum, & amygdalarum dulcium, & pulerizati ſubtiliſſimè ʒ. 11. poſtea addatur argenti viui extincti cum ſaliua hominis, gummi, ſucco limonum, & oleo violaceo, vel cum dialthæa,* (pro pueris, & hecticis corporibus) *℥. 3. pro reliquis vero ℥. 6. & fiat linimentum ad vnguenti formam.* Quo ſanè medicamento tanquam mitiſſimo, & ſecuriſſimo vti liberaliter poſſumus in quouis venereæ contagionis affectu.

Verùm ne quis illotis manibus, & citra debitam conſiderationem, vſum horum auxiliorum aggrediatur in quouis gallico affectu, expendere oportet, aſſungiam, præter beneficium ſuperius dictum, doloribus conferre, & papulis, quia digerit, & mitigat: olea quidem conferunt, quia rarefaciunt, ac digerunt etiam. Cæterum hæc calida eſſe oportet, vt dolores mitigẽt, ſudores euocent, ac per inſenſilem halitum quoque digerant. Sic laurino oleo frequentius vtimur, dum ſcabies viget, in papularum copia vnguento Marciato, quia partes in tumorem eleuatas digerit: adſtringentibus vtimur, ne plurimum penetret argentum viuum, præterquam quòd facultatum diſpendium interdicunt: alexipharmaca verò & aromata permiſcemus, ne virulenta contagio membra principalia oblædat: ob id non parum errant qui ſolis aſſungijs, & pinguedini admiſcent argentum viuum, nam licet citiùs operetur, grauiùs tamen offendit.

Verum quia ex hydrargyro vacillant plerumque dentes, nigricant, & os tetrum ſpirat odorem, his omnibus ſubuenire oportet, & primo dẽtium motui hoc præſidio, q. ℞. *coralli rub. granæ finiſſimæ, ſanguinis draconis, lapidis hæmatitis, maſtichis, gummi iuniperi, margaritarum non perforatarum, acaciæ, latij, balauſtiarũ, anà ʒ. 2. aluminis ʒ. 3. mellis roſati ℥. 4. aceti ſcyllitici ℥. 2. ſucci plantaginis ℥. ß. confice vnguentum, & adde muſci, & ambræ, anà gr. 2. cuius in linteo noctu aliquid dentibus appones:* mane tamen ablues hoc decocto, q. ℞. *aquæ capitum roſarum, & plantaginis, vini ſliptici, anà ℥. 3. aquæ ferrariorum lib. 1. maſtichis, thuris, radicis vtriuſque conſolidæ, rhois, granorum, myrti, raſuræ guaiaci, anà p. ß. coquantur, & os collue.* Idem facies, ſi acceperis quantum par ſit, prædictorum pulerum, & cum candido oui linimentum formaueris, dentibuſque, & gingiuis in linteolo adhibueris. Dealbabis igitur atque firmabis dentes, eo q. ℞. *ſucci limonum*

A *℥. 3. in vitreo vaſe ponantur: cui adde aluminis vſti ℥. 3. & linteo exaſperante in hoc ſucco madido dentes confricentur:* idem facit id quod *conficitur ex melle, & ſale æquis portionibus, atque ad ſoliditatem ferueſactis: quibus in puluerem redactis vtere, ac mox os ablue aqua vitæ, aut decocto prædicto.* Dealbat etiam mirum in modum dentes aqua, q. ℞. *ariſtolochiæ viridis, ſucci limonum, anà ℥. 6. aquæ vitæ ℥. 3. aceti fortiſſimi, & mellis virginei, anà ℥. 3. praſi viridis ℥. 1. & ß. pumicis marini, coralli rub. pulpæ oſſis ſepiæ, anà ʒ. 2. puluerizentur, & piſtentur, vt in alembico inſtillari poſſint.* In qua re eſt expendendum, primam inſtillationem inutilem eſſe, reliquas vtiliſſimas: quibus vteris, dentibus prius fricatis panno aſpero, & poſtea ſtylo ex pino aqua madefacto ipſos extergito: ac poſtea eodem
B linteo abſterge. Fœtorem autem compeſces, ſi *acceperis panem recenter coctum, & crebris foraminulis excauatum infunde in lib. 2. vini albi odoriferi, florum roris marini, & lauri, anà p. 3. mellis virginei ℥. 6. myrrhæ ℥. 1. miſce, & per alembicum inſtilla, & os inſtillatione collue.*

CAPVT XII.

De Gallicis ſuffumigijs.

Altera rurſus ſudandi ratio (quam aliquando plurimum inualuiſſe comperimus per ſuffumi-
C gia factam) hodierna die ſpontè ab vſu receſſit, quantumuis huius auxilij aliorum affectuum gratia frequẽtiùs meminerint priſci illi medicinæ parentes, & nos etiam lib. noſtro de recto præſidor. artis medicæ vſu, capitibus de ſudandi ratione, & purgantibus per ſputum. Verum ne videatur huic tractationi quidquam deeſſe, placet hac in parte ſuffumigiorum vſum ſcribere. In qua re expendere oportet, quòd licet antiquorum ſuffumigia mitiſſima admodum ſint, Neotericorum tamen quæ reperiuntur, tam ſæua, & periculo plena exiſtunt, vt vix prudens, & cordatus Medicus eis vti tutò poſſit. Nos tamen tutioris doctrinæ gratia, mitiſſima ſuffumigia adducemus, & ex valentioribus aliqua, vt quis pronuntiato periculo, cum timo-
D re eis vti diſcat. Sunt tamen ſuffumigiorum duo genera: aliud generale, quod toti corpori debemus: aliud vero particulare, cum tantum vnius partis vitiũ reſpicere ſtudemus. In omnibus tamen ſuffumigijs cauere oportet omni diligentia, & ſtudio, ne laborãs in animi deliquium prolabatur. Secundò vero expendiſſe oportet modum, & confectionem ſuffumigij. Iuxta primum, corpus purgatione præmunire oportet, & his omnibus quæ antea diximus capite de præparatione. Ante ſuffumigium tamen reficere laborantem oportet, ſi bilioſus ſit, ſaccharo roſaceo. Verum ſi ventriculum ſortiatur imbecillem, offa vini, vel duobus ſorbilibus ouis, ad quorum penſum diligens medicus reliquis accidentibus quæ præſentia
E ſunt, aut futura pertimeſcit, prouidebit. Præterea contegere oportet corpus pannis vndique circunductis, ne ſuffumigij vapor in aerem externum expiret, ſed vniuerſus à corpore ſuſcipiatur, dummodo caput, & nares præcaueamus, quominus ſuffumigium deguſtent, nam ſuffocatione, vel alijs grauiſſimis accidentibus periclitabitur homo. Præterea non diu perſiſtẽdum eſt in ſuffumigio, ſaltem prima die, ſed donec corpus quodammodo incaluiſſe videatur: & ſic ſequenti die immorabitur plus laborans, præcauentes, ne adeò perſiſtat, vt animo deficiat, aut aliquo ſymptomate corripiatur. Ceſſandum præterea à ſuffumigijs eo tempore eſt, quo vel ſpuerit ſufficienter laborans, vel ſudauerit, vel pro viribus aluum habuerit ſolutam. Neque omnes has vacuationes in vno laborante expectare, aut mouere oportet, præſertim ſi accidentia quæ vires proſternant, ſupercreſcant. Sed

vtcun-

vtcunque ſuffire ſtudueris, ſiue partem aliquam, ſiue totum corpus, idem reperies ſuffumigij genus in duo tantum genera partitum : in vehemens nimirum, & in leue : leuium autem ſuffumigiorum duplex reperitur deſcriptio, vtraque vtiliſſima, quarum prima ℞. *thuris, maſtichis, aloes, myrrhæ, anà ʒ.1. cinnamomi, ſtyracis, ſpicæ, nucis muſcatæ, anà ʒ.ß. carabe ʒ.ß. muſci gr. 4. ex quibus tritis cochleare vnum ſuper ignitos carbones proijce.* Secunda vero ℞. *ſantalorum omniũ, anà ʒ.1. nucis muſcatæ, maceris, ſchenanthi cariophyllorum, camphoræ, aſari, anà ʒ.ß. carabe ʒ.ß. terantur, & addita terebinthina fiat paſtillus, ex quo fiat pilula ʒ.1. quæ ſupra carbones proiecta fumum expiret.* His duabus addere placuit tertiam non minoris momenti, q. ℞. *ſtyracis, belzoini, ligni aloes, galliæ muſcatæ, anà ʒ.ß. gummi hederæ ʒ.1. ladani ℈.2. ſchenanthi, & cinnamomi, anà ʒ.ß. animæ, & carabe, anà ʒ.ß. terantur, & cum ſtyrace liquida fiat maſſa.* Vehementiſſima vero ſuffumigia ex eiſdemmet medicamentis conficiuntur, additis cinnabrio, aut ſandaracha Græcorum, vel auripigmento, aut præcipitato, hoc eſt argento viuo in puluerem redacto : Neoterici tamen huiuſmodi ſuffumigia ſcribentes, cuiuis ex tribus medicamentis nuper ſcriptis *addunt ʒ.ß. cinnabrij, vel præcipitati, aut ſandarachæ,* quod temerarium, & periculo plenum arbitror : ego tamen ſatius eſſe duxi in periculoſiſſimis remedijs, paulatim adijcere validum medicamentũ, quam ex copioſa quantitate laborantem ducere in immedicabile damnum. Sic profectò prædictis tribus ſuffumigijs *addere à ʒ.ß. ad ʒ.1. cinnabrij, præcipitati, aut ſandarachæ,* idque cum præmeditatione, & præſagio, & non niſi in deſperatis affectibus.

CAPVT XIII.

De conterendis reliquijs humorum in his quibus maiora auxilia non profuerunt, aut perferre recuſant, vel nequeunt.

ADeo ſe ſe dum inueteraſcit, in carnem, & corporis ſubſtantiam inſinuat hæc ſæuiſſima contagio, & peſtifera affectio, quod neque ſudoribus, neque hydrargyro cedere plerumque viſa ſit. Aliquando verò licet primò acceſſu miteſcere videatur, adeò altas clam, & occultè inſidiantes recondit radices, vt poſt aliquot non ſolum dies, aut menſes, ſed & plures annos, maiori feritate ſæuire, hominemque perdere non rarò cernamus. Nam ex neceſſitate naturæ contagionis, & ob humorum abundantiam copioſiſſimus ſuccreſcit excrementorum prouentus, quo vel morbus adhuc in ſuo vigore perſtat, aut maiori feritate reuertitur. Quas ſanè radices peritiores medici radicitus euellere ſtuduerunt ſudoribus, inunctionibus ex hydrargyro, & ſuffitibus. Verùm cum his curationibus non ſemper ſubſit locus, quod laborantes præ impotentia perferre non poſſint, aut præ timore non velint : & rurſus cum adhuc his factis, ſuperſint eædem excrementorum reliquiæ pernicioſam reuerſionem effecturæ, vtiliſſimum iudicaui, & proficuum fuiſſe probauit experimentum, medicamenta excogitare, quibus idem beneficium laborantes conſequi poſſint. Cui ſanè vſui multa mihi ratione, & experimento probata auxilia ſubſunt, quibus tutò quiuis vti poterit, magno cum laborantium commodo.

Sic primi generis auxilium ſit, laboranti porrigere aquam decoctionis ſudatoriæ ligni guaiaci, aut ſmilacis aſperæ in potu quotidiano, in prandio, & cœna, cyathos duos in meridiano prandio, vnum vero in cœna, quo auxilio quam plurimos leuatos vidi, & ex toto liberatos. Imbecillibus verò, extenuatis, & pueris porriges in prandio, & cœna decoctum foliorum pentaphylli, quantum illis par fuerit, & citra nauſeã tolerauerint: & ſummo mane, ita vt poſſint ſuperdormire, *decoctionis radicis eiuſdem pentaphylli ʒ.4. calidas:* decoctio fiat *ex ʒ.3. radicis in lib. duabus aquæ ad medietatem pro tribus vicibus.* Secundum eſto, apozemata, ſeu ſerapia, quæ ſimul vim purgatoriam, & alexipharmacam ſortita non rarò plures quos hydrargyrum, aut ſudationes non reſtituerunt, in priſtinam ſalutem reduxerunt. Et quamuis plures ordinãdi formas paſſim comperies, placet primo hac in parte eius meminiſſe, q. ℞. *ſarſæ parillæ, radicis Chinæ, polypodij, paſſularum, radicis cichorei ſingulorum ʒ.1. plãtaginis, agrimoniæ, borraginis, fumariæ, ceterac, ſcolopẽdriæ, ſcariolæ, pimpinellæ, calendulæ, anà m.ß. florum cordialium, & geniſtæ, anà p.1. ſeminum frigidorũ maiorum, & fœniculi, anà ʒ.1. & ß. raſuræ eboris, & cornu cerui, anà ʒ.1. ſeminis citri, cardui, & tormentillæ, anà ℈.4. foliorum ſenæ ʒ.1. & ß. coquito ad libram, & in colatura diſſolue ſyrupi de ſucco acetoſę, de limonibus, & violarum, anà ʒ.1. & ß. fiat apozema, cuius porrige ʒ.4.* Valet huiuſmodi medicamentum ſummopere ad reliquias conterendas, vbi iecur calidum eſt, & ſiccum, & corpus etiam excarne, & febricula confectum, maximè ſi viſcerum obſtructionibus prematur. Cui, ſi velis aliquid eius, quod reliquum fuit, purgare, *addes in ligatura rhabarbari ʒ.4. foliorum ſenę ʒ.2. ex quo porriges ʒ.4.* Eiuſdem naturæ eſt apozema q. ℞. *raſurę interioris guaiaci ʒ.6. polypodij quercini, vuarum paſſarum, anà ʒ.1. macera horis viginti in libris ſex aquę, deinde igne remiſſo coquito ad medietatẽ, & adde* (vbi ſiccum, & calidum corpus fuerit) *radicũ cichorij ʒ.4. agrimonię p.2. vel* (vbi corpus pituitoſum fuerit) *baccarum iuniperi ʒ.1. radicis helenij ſiccę ʒ.3. capillorum veneris m.2. ferueant rurſus, donec librę duę duntaxat ſuperſint, & adde foliorum ſenę ʒ.2. ſeminis fœniculi, & cardui, raſurę cornu cerui, anà ʒ.ß. bulliant parum, & poſt refrigerationem diligenter colentur, & colaturę adde ſyrupi violarum ʒ.3.* Conficies item aliud, q. ℞. *raſurę interioris guaiaci ʒ.2. corticis eius ʒ.1. ſarſę parillę ʒ.1. & ß. radicis Chinę ʒ.6. epithymi, & polypodij, anà ʒ.3. iuę arteticę ʒ.6. & ß. aſplenij ʒ.5. eupatorij, & capillorum veneris, anà m.2. radicum aſparagi, fœniculi, & cichorei, anà ʒ.2. & ß. in fine decoctionis adde rhabarbari ʒ.3. foliorum ſenę ʒ.2. & ß. coquantur in lib. 10 aquę ad conſumptionem medietatis, & adde cinnamomi quantum ſat ſit ad conciliandum gratum ſaporem.* In hoc apozemate conſiderabis, gratia eorum quibus calidum eſt iecur, additum fuiſſe eupatorium, item & radices cichorei, ac rhabarbarum : eorum verò quibus ſplen vitiatum eſt, aut melancholia abundat, aſplenium: quibus articuli dolẽt, iuam arteticam, quorum beneficio *addi poſſunt hermodactylorum ʒ.3.* aliter verò nequaquam, turbant enim ſeroſos ſuccos, & impediunt craſſorum purgationem, ac forſan ſudorem. Præterea, ſi hydropis ſuſpicio, aut veſtigium præſit, vel difficulter laborans purgauerit, robuſtuſque fuerit, *non erit ab re radicis ireos ʒ.1. aut duas addere.* Hæc enim omnia in hac & reliquis compoſitionibus adſeruare conueniet, vt facilè quiſque intelligat iuxta cuiuſque peculiarem indigentiam, & naturam, hoc ſalutari præſidio vti: cuius *ſingulis diebus*, aut ſi laborans imbecillus fuerit, *tertio quoque die ʒ.4. aut quinque* porriges, vel *quãtum par ſit vt laboranti bis, terve aluus ſoluatur:* idq; ſummo mane dabis, vt laborans pannis coopertus dormiat, vt ſi fieri poſſit, aliquid eius quod tenue eſt, per ſudorem expiret, vt poſt modum per aluum quod craſſum fuerit, expurgetur. Aliud etiam apozema cõficies non minoris momenti, q. ℞. *radicis Chinę ʒ.6. ſarſę parillę, & interioris ligni guaiaci, anà ʒ.1. & ß. abſynthij pontici p.ß. pimpinellæ ſiccæ m.1. capillorum veneris, & ſaluię, anà p.1. & ß. epithymi, & polypodij, anà ʒ.3. cardui ſancti, & calcitrapę, ana p.1. coquantur in lib.8. aquę ad medietatem, & facta colatura adde pulueris diarhodonis, & diamargaritonis frigidi, ana*

ʒ.1.

ʒ.1.& ß.theriacæ, & mithridatij, anà ʒ.1.ſeminis melonum conquaſſati ℥.ß.foliorum ſenæ ℥.2.& ß. aniſi ʒ.1.bulliant leuiter, & iterum colato. Hoc apozemate vteris in his quibus vires cordis, & ventriculi deiectę conſpiciuntur. Sed expende, quòd ſi omnia hæc apozemata guſtui gratiora, & non minus vtilia velis efficere (quod ſummoperè exoptant miſeri laborantes) percolare per mortarium lapideum poteris cum cinnamomo, aniſo, fœniculo, vel corticibus citri: nam quod inſtillat, guſtui, & vtilitati efficitur proficuum, amittit enim horrorem, quem viſu, & guſtu refert. Verùm, ne ad conterendas reliquias præſidia deſint, placet hac in parte alias compoſitiones addere, quæ non ſunt minoris momenti, vt quiſque iuxta indigentiam laborantis eligere poſſit quod magis proficuum fuerit. Prima quidem ℞. *myrobalanorum omnium anà ʒ.ß.contundantur craſſiori modo, & infundantur in lib. ſeptem aquæ fumariæ, quibus addere oportet raſuræ ligni guaiaci ʒ.6.ſarſæ parillæ ʒ.2.* Verùm ſi ventriculum pati comperias, *adde radicis Chinæ ʒ.6 & facta coctione ad medietatem, poſt colaturam vſui ſeruetur.* Præſtat quidem hoc decoctum biliosis, ſi addideris *agrimoniæ, & cichorei, anà m.1.* præſtat etiam melancholia abundantibus, ſi adieceris *polypodij, & epithymi, anà ℥.ß.liquiritiæ, cariophyllorum, ſeminis citri, anà ʒ.2.* Ex vſu quoque erit ad purgandam melancholiam, & pituitam, ſi addideris *foliorum ſenæ ℥.2. agarici ligati ʒ.ß ſyrupi fumariæ ℥.4* Verùm ſi vetuſtius fuerit malum, & maior humoris melancholici prouentus, adijcies inſuper *corticis ellebori nigri ʒ. 2. & laboranti porriges ℥.2.* Aliam quidem conficies potionem non minoris momenti, q. ℞. *foliorum, & folliculorum ſenæ, anà ℥.2.polypodij ℥.ß.myrobalanorum omnium anà ʒ.3.agarici, & rhabarbari, anà ʒ.4.macis, & maſtichis ʒ.1.gummi Arabici, ligni aloes, anà ℥.ß. fumariæ, & epithymi, anà ℥.ß. corticum ellebori nigri ʒ.1. & ß. zingiberis ℥.ß. contuſa omnia infundantur in ſufficienti quantitate vini dulcis viginti quatuor horarum ſpatio, poſtea infunde florum cordialium, anà p.1. paſſularum ℥.4. coriandri præparati ʒ.2. & facta leui ebullitione vinum coletur, & laboranti porrige ab ℥.2. ad 3.* Erit quoque mirabilis efficaciæ, ſi laboranti porrexeris *quarto, aut quinto die, vel diſtantius, ſi id vires non tulerint ℥.2.* huius mirabilis compoſitionis, q. ℞. *ſmilacis aſperæ ℥.10. ligni guaiaci ℥.12. Chinæ fere in puluerem redactæ ℥.6. ariſtolochiæ rotundæ ℥.3. corticis guaiaci conquaſſati ℥.3. polypodij ℥.5. corticis radicis cichorij, eringij, & apij, anà ʒ.2. & ß. epithymi ℥.4. coquantur omnia in lib.14. aquæ ad conſumptionem medietatis, & facta colatura reſiduum in mortario lapideo contundatur, & piſtetur, & prælo fortiter exprimatur, & expreſſio admiſceatur prædictæ colaturæ, & tūc infunde foliorum ſenæ ℥.14. folliculorum ſenæ ℥.8. florum cordialium, anà p.2.agrimoniæ, & pimpinellæ, anà m.3. hermodactylorum ſemifractorum ʒ.1. aniſi ʒ.3. iuæ arteticæ ʒ.10. iterum leniter bulliant, & adde lac decem vnciarum ſeminis carthami extractum prædicta decoctione, & omnia ſimul deſtillentur additis ſacchari lib. 4. & ſyrupi ſolutiui roſarum Perſicarum vnc. 12.*

Præterea vt ſuauius prædictas reliquias conteras, ex quouis prædictorum apozematum ſerapia parare poteris, *additis ſucci fumariæ, borraginis, pomorum, eupatorij, & cichorei, aut pimpinellæ ℥.6.* ſufficiet enim duos, vel tres prædictorum ſuccorum addere, iuxta laborantis, & morbi indigentiam: *item ſacchari quod ſufficiat, vt fiat ſerapium,* noctu dum laborans it dormitum, ſumendum *doſi trium vnciarum.* Eiuſdem efficaciæ eſt ſerapium purgatorium, quod magni momenti in hac affectione arbitramur eſſe, & ℞. *radicis cichorij ℥.3. radicis acetoſæ, graminis oxylapathi, paſſularum, polypodij, anà ℥.ß. radicis dictamni, & tormentillæ, anà ʒ.2. & ß. endiuiæ, lupuli, borraginis, bugloſſi,*

A *fumariæ, betonicæ, eupatorij, anà m.1. capillorum veneris, polytrici, ceterach, ſcolopendrię, ſcabioſę, pimpinellę, ſcordij, plātaginis, florum cordialium, anthos, nymphęę, geniſtę, ana p.2. ſeminum frigidorum maiorum, ſeminis citri, acetoſę, fœniculi, aniſi, & cardui, anà ʒ.1 foliorum ſenę ℥.3.coquito ad lib.1. adde in fine decoctionis agarici ʒ.ß.cinnamomi ʒ.2. in expreſſione diſſolue ſacchari albiſſimi lib.1. & fiat ſyrupus mediocris conſiſtentię: cui adde in fine coctionis, expreſſionem ʒ.4.rhabarbari: huius quantitas ſit duarum vnciarum.*

Conficies alium non minoris momenti, q. ℞. *ligni guaiaci interioris raſi ℥.3. ſarſę parillę minutim inciſę, & confractę ℥.2.& ß.radicis Chinę conquaſſatę ℥.1.& ß.agrimonię m.2.cichorij, & pimpinellę, ana m.1. capillorum veneris, & fumarię, ana m.ß. abſynthij pontici*
B *℥.ß. radicis cichorij, ſcorcionerę, rubię, & pimpinellę, ana ℥.ß.radicis rumicis ʒ.2.epithymi, & polypodij, ana ʒ.3.turpeti Hiſpani ʒ.4.florum borraginis, bugloſſi, violarum, ana p.1. bulliant omnia ſecundum artem in lib. octo aquę ad medietatem, & facta colatura, adde foliorum ſenę ℥.4.ſeminis carthami conquaſſati ʒ.3. & poſt noctem iterum exprimantur, & adde ſacchari albi q.ſ. vt fiat ſerapium, cuius 3.vncias quarto die, aut ſingulis diebus, porrigere poteris.*

Poſſunt etiam ex vtroque decocto antequam conficiatur ſerapium, inſtillationes per alembicum, aut in duplici vaſe fieri, additis theriaca, & mithridatio, cardiaca, fumaria, & alijs, quæ vel affectum, vel partem affectam reſpiciant. Huius naturæ profecto eſt
C ſtillatitia aqua, q. ℞. *theriacę antiquę lib.ß.radicis helenij, caudę equinę, ana ʒ.4.cyclaminis ʒ.3.cardui benedicti, cardiacę, & ſaluiæ, ana m.1. iuæ arteticæ m.1. & ß. radicis ebuli, & liliorum, ana ℥.ß.pimpinellæ, eupatorij, fumariæ, acetoſæ, betonicæ, ſcabioſæ, ana p.2. capillorum veneris p.1. florum cordialium, ana p.2. ligni guaiaci, & corticis eiuſdem maceratorum per diem in lib.4. hydromelitis, ana lib.1.ponantur omnia in vaſe vitreo, & inſtillentur, huius deſtillationis doſis ſit ab ℥ 2.ad 4.* Altera verò, quam mitiorem eſſe ſcimus, ℞. *theriacæ veteris, & mithridatij, ana ʒ.4.ſucci acetoſæ, & pimpinellæ, eupatorij, ſaluiæ, & ſcabioſæ, ana ℥.4.florum ſtœchados p.1.pulegij, graminis, cardui benedicti, ana p.1. & ß.*
D *ligni guaiaci raſi lib.1.corticum eius ℥.3.macerentur in lib. tribus aquæ, vbi prius vino irroraueris, & deſtillentur omnia ſimul contuſa: huius inſtillationis quantitas ſit ab ℥.2. ad 5.* Quam ſcimus ſummoperè prodeſſe fœminis, ſenibus, debilibus, & his qui clam ſtudent ſudare. Pari prorſus ratione eaſdem aquas inſtillare poteris in duplici vaſe, quod longè vtilius, & gratius fore arbitror. Conſimilem aliam inſtillabis, quæ & ſola per ſe, & alijs apozematis, & ſerapijs admixta, amuleti, & ſecreti, aut alexipharmaci præſtantioris vicem gerit, cuius ſuperius meminimus ſub nomine aquæ cardiacæ: cuius naturæ eſt, q. ℞. *interioris ligni guaiaci raſi lib.1.ſarſæ parillæ minutim inciſæ lib ß.radicis Chinæ ℥.ß. foliorum, & radicum pentaphylli m.4. linguæ ceruinæ m.2.ſcabioſæ m.2.madefiant, & coquan*
E *tur in lib.6. aquæ ad medietatem, & poſtea inſtillentur, & interim pone in ligatura confectionis Alchermis ʒ.3.pulueris aniſi, & corticum citri, ana ʒ.1.* Preter quas ſanè compoſitiones, quiuis medicus, ſi prudens ſit, alias non minus vtiles efformare poterit, & maximè ſi inſtillauerit aliquod ex prædictis apozematis, vel ſerapijs.

Conterunt inſuper & conſumunt huius venereæ contagionis reliquias pilulæ quas noctu ſumendas, aut ſummo mane, mille modis conficere poteris. Primo enim vſui proficuas comperimus eas, q. ℞. *ſarſæ parillæ in puluerem redactæ ℥.2.infunde in lib. tribus aquæ cardiacæ, fumariæ, ac borraginis, & bulliant lento igne, vſque ad conſumptionem duarum tertiarum, & facta colatura iterum adde aloes ℥.1. & bulliant,* donec *contrahant ſpiſſitudinem efformandis pilulis idoneam,* quarum

quarum ſumat laborans tertio quoque die ʒ.1. Conficiuntur etiam pilulæ ex ſucco marrubij, aut ſaluiæ, & pulueribus ſarſæ parillæ, & foliorum ſenæ: item ex melle ſcyllitico, & prædictis pulueribus, ac ſi robuſtus fuerit laborans, ex ſucco ebuli, aut ireos cum eiſdem pulueribus, & modica conſerua florum borraginis, aut violarum. Sed agricolis, & robuſtioribus hominibus peritus, & prudens medicus porrigere poterit eas, quę conficiuntur ex præcipitato: quas vt ſecure præbeas, hoc modo parabis: *Excipe pulueris præcipitati (macerati biduo in aquis refrigerantibus, ac rurſus in cardiacis)* ℈.1. *pulueris electuarij trionſantalon* ʒ.ß. *rhabarbari electi* ʒ.1. *mithridatij optimi, conſeruæ bugloſſi, pulueris roſarum, maſtichis, anà* ℈.ß. *ſubigantur ſimul cum mucagine tragacanthi extracta in aqua roſarum, fiat maſſa: doſis eius ſit ad* ℈.1. *in tribus pilulis diſſecta, hauſto prius iure pingui ex vitulina carne, & pullo gallinaceo, cum oxalide, & portulaca.* Sed in harum pilularum vſu conſulo ſemper à minori quantitate eſſe incipiendum, vt iuxta virium menſuram vacuationes ſubſequantur.

Pulueres etiam huic vſui conficiuntur ea efficacia, quæ mirum in modum plures quos infirmabat hæc lues, in priſtinam ſanitatem reduxit; Huic vſui primum locum tenet puluis *ex ſarſæ parillæ* ℥.2. *aloes* ℥.1. *ſpicæ nardi, ligni aloes, anà* ℥.ß. *ſacchari* ℥.1. *cuius ſumat laborans ſummo mane* ʒ.1. *& ß. cum modico vino albo, ſuperbibitis aquæ calidæ ex ſarſa parilla vnc.* 3. *quod fiat duodecim horarum ſpatio: ſed mox ab aſſumpto puluere coopertus æger dormiat; à ſomno verò ſurgat à lecto, vt purgare commodius poſſit:* ſignum vtilitatis erit, bis, terve aluum deponere, vt leuius ſe habere poſt tres, aut quatuor dies, licet in illis non ita conferre videatur. Alter verò puluis mirabilis efficaciæ conſtruitur hac lege: *Excipe pulueris ſarſæ parillæ* ℥.3. *foliorum ſenæ* ℥.2. *cum vino, aut in ouo ſorbili ſumat laborans* ℈.4. *dum it dormitum, aut ſummo mane.* Puluis quidem alter loco amuleti, & alexipharmaci habitus, deſcribitur hac lege: *Excipe raſuræ eboris, cornu cerui, margaritarum, anà* ʒ.ß. *florum betonicæ, calendulæ, geniſtæ ſiccorum, anà* ʒ.ß. *ligni aloes, ſantali citrini, oſſis de corde cerui anà* ℈.1. *ſeminis fæniculi, coriandri præparati, anà* ʒ.1. *foliorum menthæ, verbenæ, pimpinellæ, anà* ʒ.ß. *ſacchari roſati triplum, fiat puluis tenuiſſimus, cuius laborans ante prandium, & cænam, cochleare vnum capiat:* quem quoque vtiliorem longè efficias, ſi ei addas *pulueris ſarſæ parillæ* ℥.1. *& noctu cum laborans it dormitum porrexeris.* Nec prætereundum eſt hac in parte, non minoris momenti eſſe vſum theriacæ, aut mithridatij, ſed vtilioris commodi eſt eorum inſtillatio cum ſcylla, melle, & decocto guaiaci.

Conterunt inſuper huius mali reliquias, ac forſan efficaciùs, & tutiùs alimenta alexipharmaca, quibus intus inter alentes ſuccos reconditis, magis propriè venefica vis infringitur, & infirmatur. Eſt enim hæc pulchra, & vtiliſſima curandi ratio; nam clam ſeſe alexipharmacum in veneni ſedem inſinuat, ac in laborantis carnem commutat, & naturali antipathia inimicum perdit, & corrumpit: cuius etiam curandi rationes latius inferius in puerorum, ac hecticorum ex morbo Gallico curatione meminero. In primis enim conficere poteris conditum hac lege factum: *Excipe mellis deſpumati lento igne lib. 2. panis biſcocti ſicci, & in puluerem redacti* ℥.8. *pulueris ſarſæ parillæ* ℥.4. *bulliant omnia lento igne, donec ſuperſit mediocris conſiſtentiæ, & tunc adde pulueris foliorum ſenæ* ℥.2. *aquæ vitæ* ℥.1. *& ß. bulliant iterum, donec poſſint fieri tabellæ, quæ citra lentorem in puluerem reducantur, cuius laborans dum it dormitum capiat* ℥.1. *& ß. ac ſi maluerit in tabularum forma ſumere, non erit ab re.* Secundò fieri poſſunt panes ex prædictis pulueribus, & ſarſæ parillæ, aniſo, & fœniculo admixtis. Item decocto guaiaci panis fermentetur, & eodem, aut decocto ſarſæ parillæ iura parentur, incoquànturque carnes.

Quod ſi ius parare ſtudueris, hoc modo facito: *Decocto guaiaci vitulinam carnem cum pullo gallinaceo incoquito, adiectis ſub coctionis fine folijs hyſſopi, bugloſſæ, borraginis, & pimpinellæ, quibus expreſſis, bis terve die quatuor vncias huius decocti præbeto.* Verùm ſi aliter parare volueris, ſic facito: *Excipe pulueris guaiaci* ℥.2. *corticis eiuſdem* ℥.ß. *coquere ſinito in lib. ſex aquæ, & in fine adde ſeminis cardui contuſi* ℥.ß. *radicis betonicæ, coronariæ, & tormentillæ, anà* ʒ.1. *& ß. foliorum ſiccorum pimpinellæ, & ſcabioſæ, anà p. 1. glycyrrhizæ* ʒ.2. *carnes trium pullorum, vbi ſufficienter coxerint, colentur citra expreſſionem, & laboranti porrige* ℥.4. Quòd ſi hæc omnia adhuc laborans renuerit, experimento fidiſſimo probatum eſt ſudatorium guaiacinum ſolito efficacius factum, nocte, aut ſummo mane ſumere, & non ſudare, ſed publica adire, vt de more habet laborans, negotia. Item non minoris momenti eſt pro potu, in prandio, & cœna nullo alio vti quam decocto guaiacino, vt conficitur ad mouendum ſudorem, mirum enim in modum vetuſtam luem conterit, & ferè omnino extirpat. Præterea tumoribus morbi huius, & maximè in capite diſcutiendis pileum conficere oportet ex cera, & herbis capitalibus reſoluentibus, quem inter ſudandum laborans tenet in capite: conſtat ex ſtœchade, maiorana, betonica, chamæmelo, meliloto, flore roris marini, & cera, quo ſimiliter vteris in quouis alio tumore: dummodo argentum non recipiat, quia ſudorem aliquo modo arcet.

Quod ſi his omnibus factis, omnino huius peruicacis veneni reliquias conterere non valueris, patienter conſule ferat laborans, fontanellam in altero brachiorum, aut crurum aperire, per quam expiret quod in parte aliqua, vel continetur, vel aliundè tranſmittitur, effecturum maius damnum. Quippe dum iecur exæſtuat, in crure dextro aperta præſidio eſt: nonnunquam dum caput iam diu id vitium contraxit, quod alijs impartitur, in brachio affixa maximi ſolet eſſe momenti, dum interim non obliuiſcaris paulatinis purgationibus iecur, & vniuerſum corpus ab excrementorum ſpurcitia liberare.

Finis Libri Primi.

DE MORBO GALLICO LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

De Gallicę contagionis cum alijs affectionibus implexu, & curatione.

CVm nihil ſit in parte artis curatiua æquè difficile, abditum, & mille dubitationibus, ac vanis coniecturis implicitum, quam affectionum implexus, & miſcella, nihil profectò æquè diligenter tractari, & prudenter expendi expoſtulat, quàm eorũ prouidentia, & ad antiquam ſanitatem reductio. Et cũ frequentiùs Gallica lues ſeſe inſinuet in immundum corpus, & alijs affectionibus, humoribus, & excremẽtis obnoxium, quam in temperatum, & exquiſitè in reliquis ſanum; ob id profectò hanc partem quæ cõplexum alicuius alterius mali cum lue Gallica conſiderat, & expendit, diligentius tractare aggrediar. Nã ex indiſtincta, & nuda curatione venereæ contagionis, citra reſpectum ad alium affectum, paſſim, & in pleriſque laborantium conſpicimus, vel in alios grauiſſimos morbos, aut ferociorem luem prolapſos fuiſſe: vel ex remedijs, quæ è directo huic venereæ contagioni correſpondent, nullum ſuſceptare leuamen, ita vt vetuſtior facta, incurabilior deinceps fiat.

Conſiderandum tamen primò eſt, vt res ex voto ſuccedat, complicationem affectuum cum venerea contagione poſſe fieri vno è quatuor modis: quippe aut cum ipſa cohærent, & coniunguntur affectus venereo contagio ſimiles in materia, vel in aliqua alia re (qualis eſt articularis morbus, omnis generis dolores externarum partium à frigida capitis defluxione: intemperies iecoris, aut ventriculi, vel lienis humidior, & frigidior, à quibus, vel obſtructiones, vel alij dolores proficiſcuntur, vt hydrops, epilepſia, ſtupor, paralyſis, vel quiuis alij pernicioſi ab eadem cauſa proficiſcentes) quos ſimul cum lue, & ſeorſum, ac eiſdem ferè auxilijs, quiſque reprimere, & curare poterit, ab eo incepta curatione, quæ magis vrget, reliquo non neglecto. Secundi vero ordinis ſunt hi, qui licet ab eodem fiant humore, quia qui præexiſtunt, ſunt in parte principe, ad quam ob impotentiam ab innato, & proprio morbo contractam, Gallici humores proprijs auxilijs commoti facilè confluunt, & vel ſubitã, ac inopinatam mortem Gallica præſidia acceſſunt, vel longè grauius ſymptoma, aut malum aliud difficillimum. Huius naturæ eſt angina, cum vlcere Gallico in faucibus complexa, aut quæuis difficilis reſpirationis ſpecies, in quibus ſi vel hydrargyro vtaris, vel ſudorifico alio auxilio, quo venereæ contagionis gratia vti opus ſit, mirum non eſt, ſi in ſubitam ſuffocationem laborantem deferas, vel longè magis prædictum affectum adaugeas Gallicis præſidijs, quam citra ipſa. Tertij vero gradus ſunt morbi acuti, periculoſi, & grauiſſimi, qualis ardens febris, aut hectica, vel pleuritis, peripneumonia, & reliqui id genus: quibus præſentibus omnino poſthabenda eſt venereæ contagionis ratio, donec aliorum inclementiam auxilijs declinaueris, ac ſuperaueris. Quarti autem & vltimi ſunt morbi diuturni, ſiue ſimiles lui venereę, ſiue diſſimiles exiſtant, natiua item & morboſa laborantis temperies, quæ omnino præſidijs Gallicis aduerſatur: nam ſæpè ob eius ignorationem medici incauti, vel omnino laborantes perdunt, vel veneream contagionem incurabilem reddunt. Quorum omniũ diſcere prouidentiam prudenter, ac diligenter conueniet, vt in morbo adeo graui, venefico, contagioſo, & pernicioſo, aliquid frugi efficere valeas.

Prima igitur complexus conditio, & ſors ea exiſtit, quę ex affectibus Gallico humore ſimillimis conſtat, vt arthritis, & reliquæ affectiones quas memorauimus: in quibus nihil noui afferre oportet, ſed curationem primo & per ſe inſtituere, qualem Gallica contagio exoptat, admixtis tamen medicamẽtis, quæ vel partem affectam, vel affectum, vel eius humorẽ ſimul reſpiciant, nam vtraque medicamentorum ſorte iuſtè curantur: & ob id nihil nobis immorandum erit, præterquam dum affectus ex viſcere aliquo affecto prodit: nam tunc ſi iecur ſit, roborandum eſt ſimul, ac venereæ affectioni obſiſtẽdum, vt in hydrope, aut malo corporis habitu, epilepſia, ſtupore, & paralyſi, in quibus pari forſan diligentia adhibenda eſt affectui, & Gallicæ contagioni, nam ſi alterum poſthabeas, vel nihil efficies, vel lædes.

Secundi ordinis complexus, ſitus eſt in membri affecti præſtantia, & periculo ob vrgentiam. Sic profecto anginoſi homines, & aſtmatici, & qui nati ſunt frequenter pati ad prædictas partes defluxiones, & ob id frequentiùs angina, aut difficili reſpiratione corripiuntur, dum vlcere faucium Gallico premuntur, & ea ratione, vel ſudore, vel hydrargyro indigent, cauendi ſunt ab hoc curationis genere, ſaltem ab hydrargyro, ne inopinata ſuffocatione pereant: ſatius enim eſt, per apozemata, per frequentes ſudationes, & per topica auxilia, quæ à parte venereum vlcus, aut vitium auferãt, malũ hoc declinare, quam

reci-

recipiendi conſuetudine poſthabita, morbum ad maiorem feritatem ducere, humore Gallico vniuerſo ad eam particulam euocato. Quo tempore vtrique affectui communia præſidia expertus ſum præſtare magis, quàm niti Gallicā luem ex toto deuincere, & præexiſtentibus, & grauioribus malis vires, & robur addere. Quapropter in his duobus caſibus, & alijs qui ſimiles illis exiſtunt, tutiſſimo euentu expertus ſum, fontanellas brachijs affigere, præſentaneum eſſe auxilium, quod & fluxionis conſuetudini, & Gallici humoris affluxui prodeſſe ſimul poſſint. A

Tertij gradus implexi ſunt morbi acuti, celeres, periculoſi, calidiſſimi, velut pleuritis, peripneumonia, iecoris inflammatio, cauſus, aut quæuis alia febris ſpecies, quæ ob humorum tenuitatem, & caliditatem, B celerem ſortiatur motum, & breui tempore pericula afferat. Quibus licet præſit in corpore Gallicus apparatus, omnino prouidendum eſt, nullo habito ad Gallicum reſpectu, ſed inclinata acuti affectus feritate prius: raro enim vtraque vrgentia viget, ac ſi fortè adſit, ea quæ à venerea contagione prodit, longè maiores ſemper præſtat ſpectandi inducias, quàm acutorum natura, & celeritas: cui, ſi expedit, eadem die ſubueniendum eſt, tardare enim in talibus, malum dixit Hippocr. quod in venerea lue non ita accidit. Quapropter cum nuſquam pari vrgentia coniungi poſſint, & ad id quod magis vrget, dirigi primò debeat curantis conſilium, ſemper acutis prouidendum. Nec miſcere oportet Gallica præſidia, vt in C alijs affectionibus: quippe hæc cum calida plerunque ſint, ſicca, & febrem concitantia, nulla lege admittit acutorum morborum calor, ac feruida natura, & motus celeritas: quinimò ſi quis vt diligens videatur, vtriſque velit prouidere, præter id quod Gallico affectui nihil proficiet, acutum ſummopere exacerbari coget.

Quartæ & vltimæ ſortis complexus eſt, cum morbum Gallicum efficiunt, vel morbi calidi, aut calidioris humoris ſoboles, ſi diuturni ſint, vel iuueniles, & calidæ ætates, aut naturalis, vel acquiſita totius corporis, aut alicuius membri præcipui calida, & ſicca atque æſtuoſa temperies, & natura: hæc enim longè maius faceſſunt negocium, quam quiuis D alius complexus. Sic morbi diutini, ſed ex ſicca, æſtuanti, aut ſalſuginoſa materia orti, quales ſunt vitiligines, impetigines, pſora, & aliæ cutaneæ, aut internæ affectiones, hanc habent peculiarem conſiderationem, quod ſi ex materia Gallica oriantur, nulli dubium eſt, quin conſimilem prorſus curationem expoſtulent, ſiue eam per ſudores inſtituas, ſiue per hydrargyrum, aut alio quouis modo. Verum ſi ex peculiari materia à venerea contagione aliena ſuboriantur, ante prædictæ contagionis exortum, licet poſtea contagio adueniat, Gallica præſidia omnino non admittunt, ſed ea quæ communia vtriq; affectioni exiſtūt. Quapropter ab hydrargyri vſu hos cauere oportet: E nam repercuſſa intus prædicta materia, longè maius damnum efficiet, quàm venerea expulſa beneficiū: ac forſan, quòd hydrargyrum nullam cum ea ſortiatur antipathiam, ab eo ſolum commota, in principes partes dilabetur, effectura prædictum periculum. Poſſumus tamen ſudationibus, apozematis, & alijs communibus auxilijs vti citra periculum, & cū maximo vtriuſque affectionis commodo. Quòd ſi morbus ex diuturnis, & frigidis cauſis ortus ſit, audacius ad ſudationes deueniendum erit, longè tamen minus ad hydrargyri vſum, cùm lues venerea per ſe ſeparata, & ſeiuncta ſit, & talis affectus abſque ipſa præfuerit: verùm ſi morbi cauſa complexa cum Gallica lue ſit, quantumuis morbus præfuerit, hydrargyri vſum longè minus formidabis, admiſcebis tamen ipſum calidioribus, & aromatis, quo inclementiam præexiſtentis, & ſubſtratæ affectionis materia citius frænetur.

Noſces autem, materiam mali præexiſtentis à venereo contagio eſſe exortem, quod leuamen ſuſceptat laborās à proprijs, & peculiaribus præſidijs, quibus corpora quæ lue venerea affecta ſunt, leue aut nullū ſubſidium recipiunt: noſces etiam, iam in materiam mali ſeſe inſinuaſſe venereum contagium, quod illa præſidia malo propria, nullius ſunt vſus citra ea quæ alexipharmaca ſunt, & propria venereæ contagionis.

At dum hæc affectio virulenta, non quidem alicui alteri affectioni adhæret, ſed corpori ſuccreſcit calidiori, ſicco, hirſuto, calidis, & exuſtis humoribus pleno, & obnoxio æſtuoſis febribus, ac ſupra modum ſiticuloſo, ſummè difficillimum eſt, quid agendum ſit noſſe: nam calida, & reſoluētia præſidia, quæ huic contagioni proficua ſunt, non poſſunt nocua non eſſe huiuſcemodi naturis. Quo fit, vt ſæpè ex commodiſſimis huic malo præſidijs, non parum lædātur qui ſic affecti ſunt. Quapropter quid in hoc complexu agendum ſit, maturo conſilio pronunciare, & aggredi oportet. Primò huic victum qualem natura poſtulat, poſthabito affectu venereo, inſtituere oportebit: humectiorem nimirum, ac frigidum, plurieſque exhibitum, quo faciliùs naturam, & temperiem tueamur, ac vires cuſtodiamus integras. Quippe ſi ſiccis epulis, aut guaiacinis potibus vtaris, proculdubio longè magis lædes, & ob id conficies potum ex ſcorcioneræ, aut agrimoniæ decocto cum modica China. Primò tamen purgationes leues inſtitues: quippe in huiuſmodi naturis non prius venereæ contagionis curationem aggredieris, quàm partim idoneo victu, partim blandioribus, & crebris vacuationibus viſcerum, & venarum impuritatem exhauries: quo facto, ad dilutius guaiaci decoctum perueniendum erit, tum cum cibis ipſis admixtum, tum vero gratia ſedandæ ſitis, quam copioſioribus potibus ex guaiaco, aut ſarſa, vel China tutius erit ſedare, quam alijs fallacijs permittere vti amplius humores, quo faciliùs ſeſe extendit venerea contagio. Itaque ad potum, *Guaiaci* ℥. 4. *in lib.* 10. *aqua viginti quatuor horarum ſpatio macerare ſines, ac decoques ad duarum librarum conſumptionem, additis radicum ſcorcionerę* ℥. 2. *agrimonię, & ſcariolę, anà manip.* ß. *glycyrrhizę* ℥. ß. *facta per mortarium colatura vſui ſerua:* idem quoque & tutius, licet non æquè efficax, ex ſarſa parilla, aut radice Chinæ parare poteris.

Verùm ſi his ſudare libuerit, hac lege decoctum parato: *Excipe radicis cichorij ſylueſtris* ℥. 4. *paſſularum, & glycyrrhizę, anà* ℥. ß. *coquito in aquę potiſſimę lib.* 8. *ad lib. ſeptem, & adde plantaginis, intybi, borraginis, ſcariolę, bugloſſę, ſcabioſę, & pimpinellę, ana m.* 1. *coletur, & in lib.* 6. *colaturę infunde ſexdecim horis guaiacinę medullę* ℥ 8. *polypodij quercini* ℥. ß. *deinde igne remiſſo coquere ſinito, donec abſumantur lib.* 3. *& ß ſed ante finem coctionis adde foliorum ſenę* ℥. 1. *& ß. & coletur, ac vſui ſerua:* ſudores enim placidè mouet, ac viſcera temperans roborat, & extenuatos purgatis bilioſis, & crudis recrementis, aut frænatis impinguat. Hoc tamen vnum in horum corporum curatione obſeruatiſſimum habeto, nimirum non eſſe permittendum excrementa iuxta iecur, & meſeræon diu immorari, ne ſicceſcant, exurantur, ac in duritiē migrent: ſic enim facilè laborantes hepatis, aut lienis ſcirrhum contrahunt, vitamque reliquam ærumnoſam tranſigunt: quapropter diligenter aluus mollienda eſt blandioribus enematis. Quem quoq; vſum præſtat quarto quoque die exhibitus ſyrupus purgās, vel confectio Hamech ſimplex cū aqua lactis, aut intybi, vel *infuſum rhabarb.* ℥. 2. in decocto guaiacino. Syrupū autē huic vſui proficuū hac lege cōficies: *Excipe radicis cichorij* ℥. 3. *radicis acetoſę, graminis, oxylapati, polypodij, ana* ℥. ß. *paſſularum* ℥. 3. *radicis dictamni, tormentillę, ana* ℥. 1. *& ß. intybi, ſcariolę, lupulorū, borraginis, bugloſſę, fumarię, betonicę, eupatorij, ana*

m. 1. capillorum veneris, politrici, ceterac, ſcolopendriæ, ſcabioſæ, pimpinellæ, ſcordij, plantaginis, florum cordialium, anthos, nymphææ, geniſtæ, anà p. 1. & ß. ſeminum frigidorum maiorum, ſeminis citri, acetoſæ, fœniculi, & cardui, anà ʒ 1. foliorum ſenæ ℥. 4. coquito ad lib. 1. & adde in fine decoctionis rhabarbari, & agarici, anà ʒ. 6. & facta expreſſione adde ſacchari albiſſimi lib. 1. & fiat ſyrupus, cuius porrige ℥. 2. Quo facto per aliquot dies, non erit abs re, ſi corpus articulorum doloribus non prematur, balneis aquæ dulcis committere, quo ab æſtu, calore, & feruore facilè inſtauretur. Nec inconuenit ab egreſſu balnei, guaiacinam potionem ex his, quæ leuiores ſunt, porrigere, qua ſudor placidus moueatur, & reliquiæ conterantur. Quòd ſi poſt exactam luis curationem, corpus calidum, ac ſiccum ſupererit. balneo quidem vteris, cauebis tamen ne ſudore euaneſcat humidum, ac diſſipentur vlterius vires, ſed tantum humectationis, & attemperamenti gratia eo vteris. Hoc tamen obſeruatiſſimum tibi ſit, ne calidos, & ſiccos lue venerea correptos balneis committas ante luis curationem, ſaltem maiorē eius partem iam factam. Quòd ſi balnea formidaueris, apozematis ex ſarſa, & China cum herbis, & ſeminibus, ac frigidis conſeruis, & puluiſculis cordialibus factis vteris; vel ſero caprino cum folijs ſenæ, & ſyrupo roſarum, aut intybi. Nec poſthabenda eſt iecoris, & aliquando dorſi ex roſaceo, vel reſumptiuo vnguento inunctio: nam ſæpè calore natiuo reſtituto ob extinctionem contrarij, & excedentis, ac calidi, longè præſtãtiora fiunt naturæ miniſteria, & morboſæ radices facilius extirpantur.

CAPVT II.

De eorum qui macie Gallica contabeſcunt curatione.

SOlet non rarò venenoſa hæc lues ſeſe in ſolidam corporis ſubſtantiam adeò inſinuare, & eius tũc humidum quotidiana diſſipatione abſumere, vt à febrium hecticarum tabe conſumptis, nihilo videantur differre qui ſic affecti ſunt. Quos ſanè neque purgationibus, neque ſudoribus, aut hydrargyri illinitione aggredi curare, tutum eſſe videtur: quinimò ferè his omnibus vel excitata febricula, vel abſoluta, velut deſperatos relinquimus. Deo tamen fauente ſtudebo, refectoria curatione huiuſmodi tabeſcentiam reficere, ac frænare, ita vt ſimul pingues fiant, & curentur.

In primis ſcito in ſic affectis corporibus non protinus eſſe ijs ſudationibus, aut litu hydrargyri, vel purgationibus abſtinendum, quantumuis primo acceſſu excarnes, & contabefacti videantur, ſed eiſdemmet auxilijs, ac reliqui eorum, qui morbo Gallico premuntur, pugnare aduerſus morbum oportet, cautè tamen & diuerſo prorſus modo. Namque coniectandum eſt, in his qui extenuati ſunt, ita luem Gallicam inſertam eſſe in intimis ſolidorum membrorum partibus glutinoſo humori adhæreſcentem, vt neq; purgationibus frequentibus, neque ſudationibus, aut inũctioni ceſſura ſit: quinimò eiſdem longè preſſiorem fieri infarctum humorem, & corpus magis, ac magis vi medicamentorum colliquari, haud ſecus quam ſanis corporibus accidere cernimus, dum purgantur. Nam cum humorum vitium connaturale, & veluti in habitum verſum exiſtat, prius profectò quod naturale eſt conteritur, quam reliquum quod membris infarctum in naturam iam verſum. Quapropter alia via vtendum eſſe his præſidijs conijcio, & experimẽto fidiſſimo obſeruaui, nimirum hæc omnia auxilia potius nutritoria, quàm euidenter euacuantia reddere: quæ enim euacuant ex vijs communibus, ſuperuacuos alliciunt ſuccos, qui cùm connaturales facti ſint, his medicamentis non cedunt, & longè magis

A corpus contabefaciunt: at dum alimenti formam induunt, clam in partes alendas euntia, antipathia propria qua aduerſus hoc venenum pollent, facilius, & citra aliquod aliud damnum, ipſum infirmant, diſcutiunt, ac omnino ſenſim, & paulatim deuincunt, & ſuperant, tum per inſenſilem halitum, tum ſenſibiliter mutatis ſuccis illis in excrementorum formã, poſtquam à partis natura, & conſortio ſepararunt. Ob id profectò in his ſudationes renutritorias inſtituere oportet, necnon & purgationes, ac inſuper nutritoria alimenta ferè omnia purgantia quodammodo efficere. Sic omni victus, ac potus ſorti aliquid alexipharmacum admiſcere opus erit, nam & panem fermentare aqua decoctionis ligni, aut ſarſæ, vel farinæ admiſcere ex prædictis puluiſculum oportebit. B Item iura conficere, & carnes elixare decoctis prædictis, aut in carnium elixatione fruſta, vel ligni, vel ſarſæ incoquere, quo eorum vis intus ſpiret, ac in carnem ipſam ſeſe inſinuet. Præterea ſaginare pullum, aut gallinam ſcobe ligni, vel ſarſæ cum herbis huic vſui etiam proficuis oportebit: ſic ſcabioſa, pimpinella, borragine, fumaria, & ſimilibus minutim inciſis cum prædictis ligni pulueribus replere pari ratione pullum opus erit, & laboranti ius, & carnem præbere mane, ac veſpere. Condimenta, & acetaria quoque parabis decoctis ligni, ſarſæ, aut Chinæ cum ſucco pimpinellæ, aut acetoſæ. Præterea in prima menſa porriges paſſulas eodem decocto maceratas, & in vltima panem biſcoctum ex tenuiſſimo puluere ſarſæ, C aut guaiaci, cum ſaccharo, & farina, ac vitellis ouorum: vel tabellas ex ſaccharo, & prædictis puluiſculis, aut dragetam eiſdem, & puluere ſeminis aniſi, fœniculi, vel ligno aloes confectas. Potum inſuper parabis vtiliſſimum, *ſi vncias duas interioris ligni raſi, & ℥. 2. liquiritiæ cum ℥. 1. ligni aloes, aut fœniculi incoxeris in lib. 8. aquæ puriſſimæ, ad conſumptionem quartæ, aut tertiæ partis:* conſimili modo vinum parari poteſt eadem ſcobe feruefactum, vel diu infuſum: aut adſeruatum in vaſe fabrefacto ex ligno guaiaco, quod cenſeo ad aquam, aut vinum adſeruandum maioris fore momenti. Item aquam percolare mortario lapideo oportebit, ſi in ea infundatur aliquod ex prædictis pharmacis; guſtui enim efficitur gratiſſima, & vtiliſſima. Purgatoria item conficies D cibaria, & iuſculum, *ſi pullum gallinaceum, aut columbinum repleueris ſcobe interioris ligni guaiaci, ſarſæ parillæ, aut radicis Chinæ, anà ℥. 1. epithymi, & polypodij, anà ℥. ß. foliorum pimpinellæ, cardui benedicti, & betonicæ, anà p. ß. ſeminis carthami conquaſſati ℥. 3. foliorum ſenæ ℥. 2. bulliant omnia in lib. duabus aquæ ad conſumptionem medietatis, & facta expreſſione ſummo mane trium dierum ſpatio porrige laboranti ℥. 3. aut 4.* Purgare enim placidè, ac citra moleſtiam aſſolet, ac neque vires infirmat, quinimo vt alimentum reficit: ac forſan tranſactis tribus diebus ſimul cum quotidianis excrementis carnium quoque hac lue affectarum excrementa ſenſim, & paulatim, vel E conterit, vel excernit. Sic huic vſui conficitur *ſaccharum roſaceum cum quarta parte pulueris ſenæ:* pari ratione conficies conſeruam cum carne pyrorum, citoneorum, aut prunorum cum prædictis pulueribus ſenæ, & guaiaci.

Hæc inſuper corpora ſudationibus committere poteris, ſi guaiacinum decoctum ex carnibus, & guaiaco confectum, per alembicum ſtillatis præſtiteris: quippe hac lue confectis mirabile conficies hac lege præſidium: *Excipe quatuor, aut ſex pullorum carnes, aut vituli lib. 2. & admiſce, poſtquam minutim confregeris, pulueris interioris guaiaci lib. 1. ſarſæ parillæ in craſſum puluerum redactæ vnc. 10. radicis Chinæ ℥. 2. theriacæ, & mithridatij, anà ℥. 1. foliorum eupatorij, capillorum veneris, borraginis, cardui benedicti, pimpinellæ, & betonicæ ſiccorum, anà p. 1. ſaluiæ*

tiæ p. ß. epithymi, & polypodij, anã ʒ. 3. cinnamomi, & ſeminis angelicæ, ana ʒ. 1. & ſeminis aniſi, fœniculi, cardui benedicti confracti, & prius in vino macerati per noctem, anã ʒ. 2. & ß. radicis pentaphylli, cichorei, & ſcorcioneræ, anã ℥. 4. bulliant in lib. 10. aquæ ad conſumptionem ſex librarum in vaſe probe obturato, poſtea omnia mediocriter piſtata cum iure prædicto in alembicũ mittantur, & inſtillentur lento igne, vel (quod magis probo) in duplici vaſe: cuius inſtillationis porrigere poteris ℥. 4. plus minuſve, prout conſtiterit laborantis naturam, ſudori pronam, aut ineptam, expoſcere. Conſimilem quoque efficies ex carnibus pullorum columbarum cum theriaca, floribus cordialibus, guaiaco, & ſarſa parilla ſemicoctis, & piſtatis, in alembicum proiectis cum folijs ſiccis ſcabioſæ, & pimpinellæ. In calidis inſuper naturis, & in his qui febre etiam cum Gallica tabe emaciantur, ſudatorium ſolum conficere oportet ex pulueribus ſarſæ parillæ, & radicis Chinæ, & guaiaci, cum carnibus pullorum, & ranarum ſemielixis, & aliquibus ex prædictis herbis viridibus, non ſiccis, vt in prima inſtillatione, quo tempore ad elixationem minor quantitas aquæ prærequiritur, & coctio longè leuior: & inſtillatio non ducatur vſque ad vſtionem, ſed primam inſtillationem ad ſudandũ adſerua, reliquam verò ad cibariorum condituram, & mixtionem.

Extrinſecus verò ſic affectos inunges oleo amygdalarum dulcium, aut vnguento reſumptiuo, lotis lacte muliebri, aut decocto maluarum: quod ſi tuberculis laborans aliqua in parte infeſtetur, non erit ab re hydrargyri modicum alicui emplaſtro addere, & modicum emplaſtri filij Zachariæ admiſcere. Verũ ſi dolorum, aut vlcerum, vel ſcabiei ſæuitia plurimũ premi videas, nec prodeſſe ſudationem poſſe, ad inũctionem ex hydrargyro tutò confugere poteris, dummodo *ea inunctione ſolum vtaris, quæ vltimo loco adducta eſt capite de inunctionibus.* Quippe hæc minus hydrargyri ſuſceptat, & plus alexipharmacorum calidorum, & humidorum, cum vi & facultate conterendi excrementa. Hac ſanè inunctione plurimi medicorum vtuntur, quam millies ego etiam expertus ſum, cum magno laborantium commodo, Deo fauente. Hoc tamen obſeruabis, *quòd ſolum eius ʒ. 1. vngendo conteras, facto initio à cruribus, pedibus, manibus, & brachijs, poſtea ad reliquas partes facto progreſſu, idque tertio, vel quarto quoque die, & præſtito aliquo ex guaiacinis ſudatorijs per carnium inſtillationem factis, diebus intermedijs,* ac præſtito etiam facili, & probo nutrimento, quo vires reficiantur, vt citra earum diſpendium res tutiùs fiat, & iucundiùs.

CAPVT III.

De infantibus morbo Gallico correptis.

Contingit non rarò pueris, vel à nutricibus infectis, vel parentibus improbe curatis, ab vtero matris, aut nutricis ſuccreſcere Gallicam infectionẽ: nam eò miſeriæ ſolet humana hæc calamitas deuenire, vt non ſolùm grandiores, & ætate confectos corripiat, verùm & infantulos adhuc in matris ventre. Quorum profectò curationem in duas potiſſimum partes ſecare eſt in animo: quarum prima nutrici, & puero adhuc lac ſugenti proficua erit, reliqua verò pueris qui lacte non veſcuntur. Sic dum nutricis contagio puerulus afficitur, quam primum ipſã mutare neceſſum erit, aliamq; puriorem, & boni habitus eligere, cuius prouidentia habẽda eſt maxima, tum ne pueruli virulentia fœdetur, tum vero quo facilius optimo lacte, ac medicamentoſo infanti præſtito, ipſius habitum, & carnem in puriorem mutet, ſanitatiq; reſtituat. Qua in re inſpicere oportet, an puerulus vlcuſculis oris ſcateat, an ſecus: nam ſi primum

A ſit, facilè nutrix eodem contagio conſpurcabitur; ſin aliter, tardius, aut nunquam. Sic primum vlcerum curationem inſtitues, per oris ablutionem ex decocto guaiaci cum melle, aut ſyrupo roſaceo, vel decocto hordei cum vnguento Aegyptiaco, aut aqua aluminoſa, & plantaginis cum ſucco granatorum acrium. Quòd ſi hæc prodeſſe non videantur, ad aquam ſublimatam dilutiorem deuenire oportebit, in cuius vſu perſiſtendum eſt vſque ad vlceris ſiccitatẽ. Præterea nutricem ipſam præmunire oportet, vel facta leui purgatione, vel præſtitis *aquæ theriacalis, quam ſuperius ſcripſimus, ſingulis diebus ʒ. 3. cum ℥. 1. ſyrupi violarũ, & roſarum:* qua ſola firmiter veneno reſiſtet Deo fauente. Item aliquibus diebus intermedijs loco eius porriges *ſelectiſſimi mithridatij ʒ. ß. cum decocto guaia-*

B *cino.* Præterea pulueris cordialis, ſuperius etiã ſcripti, poſt cœnam, aut prandium, aliquando porriges tabellam ſaccharo confectam. Bibat inſuper *decoctum foliorum pentaphylli, & ſummo mane ʒ. 3. decocti radicis eius,* quo mirum in modum plures liberatos vidimus. His itaque præmunita nutrice, ipſius lac medicamẽtoſum, & veluti alexipharmacum efficere poteris, ſi ei præſtiteris ius, & carnes decocto guaiaci, aut ſarſæ elixas, vel cibis admiſcueris aliquid aquæ cardiacæ, vel prædicti decocti, ita vt ingrati ſaporis non fiant. Potus autem ſit ex decocto radicis Chinæ, ſarſæ parillæ, aut ex guaiaco, & liquiritia. Præterea ne ex virulento infantis ore nutrix eodem contagio afficiatur, ante lactis ſuctum papillam abluere oportet aqua

C plantaginis, aut aluminoſa, poſt ſuctum vero aqua calida, idque diligenter obſeruandum, donec oris vlcera prorſus curentur.

Infantis vero prouidentia diligentiùs expendenda eſt, nam licet paucis, & leuiſſimis vti poſſimus præſidijs, ob ætatis immaturitatem, tamen frequenter adhibitis, quæ vſui proficua comperimus, ſupplere poſſumus aliorum efficaciam. Sic profecto pultem, aut panatellam conficere oportet ex decocto ſarſæ, guaiaci, aut Chinæ. Item pulueris cordialis modicum cum pane ad panatellam efficiendam, aut farina admiſcere oportebit. Præterea aquæ cardiacæ eiſdem modicum adijcies, vel tertia quaque hora cochleare vnũ

D puero porriges cum ſyrupo roſaceo, aut violaceo. Sed inter omnia, quæ huic vſui proficua pleriſque puerorum hac lue, & puſtulis frequentibus infectorum cõperi, *ſtillatitia profecto aqua eſt ex pullorum carne, ſarſa, & guaiaco cum theriaca, pimpinella, borragine, & fœniculo ſiccis: quæ omnia, vt ſæpius dictum eſt, ita bulliant lento igne, quod aquæ medietas tantum ſuperſit, & reliquam per alembicum ſtillare iubeto: cuius vel modicum cum pulte admiſcebis, vel in ea ſola panatellã conficies, aut aliquid eius ter quaterve die porriges: aut ſummo mane ℥. 1. & ß. puerulo præſtabis, & nutrici, aut matri adhærere iubeto, & ſudare modicum finito, idque facies ſex, aut octo dierum ſpatio, dum à frigore puerulum præmunias.* Ablues tamen puſtulas, & vlcera aqua aluminoſa, aut ſpuma decoctionis ligni

E guaiaci, ac ſi plurimum ſordeſcant, nonnihil ſublimati, aut viridis æris, quantum pro tenerrima illa ætate ſat ſit, adijcere poteris.

Adultiores verò pueros, & qui ab vſu lactis iam deſtiterunt, eadem prorſus lege tractabis. Primò eiſdem alexipharmacis cibaria conficies, & carnes illis præſtandas guaiacino decocto elixabis, & prædictis inſtillationibus admiſcebis, aut earum bis terve in die aliquid porriges. Sed his potum impera, q. ℞. *medullæ guaiaci ℥. 4. maceretur horis viginti, & quatuor in libris decem aquæ, deinde lento igne percoque, dum libræ duæ abſumptæ ſint, & iuxta finem adijce paſſularum ℥. 1. glycyrrhizæ ʒ. 3. ſacchari ʒ. 3. poſtea per lapideum mortarium percolare ſinito, & infanti porrigito hora prandij, & cœnæ, ac ſi aliquid interim comederit, pari ratione facito.* Mira quadam efficacia prodeſt,

aquam pentaphylli ſtillatitiam, aut decoctam præbere A prandio, & cœna, *& item mane, ita vt ſuperdormiat, decocti radicis eius ℥.2. porrigere.* Poteris etiam *ſarſæ parillæ ℥.2. in lib. ſeptem aquæ percoquere, aut radicis Chinæ ʒ.2. in lib.4. & inſuper addere liquiritiæ modicum, vel pimpinellæ folia, cum modico ſaccharo, aut melle, ſi hyems fuerit, vel puer pituitoſus.* Vteris etiam renutritorijs alexipharmacis, aut ſtillatitijs aquis, quæ maioris ſunt momenti, & penetrationis in hoc malo: quippe ſeſe penitius inſerunt, & facta citiſſima nutritione vim venenoſi contagij infirmant, & deuincunt. Sed his plerunque ex vſu eſſe ſolet, præter ſtillatitiam ex carne, & guaiaco aquam, altera quæ hac lege conficitur: *Mithridatij optimi lib. ß. theriacæ veteris ℥. 4. conſeruæ florum roſarum,* B *bugloſſi, geniſtæ, thapſiæ, roris marini, cichorij, & nymphææ, anà ℥. 3. ſeminis fœniculi, cardui, citri, acetoſæ, radicis betonicæ, coronariæ, tormentillæ, dictamni, anà ℥. ß. aquarum cardui, bugloſſi, ſucci ſaluię, anà ʒ. 5. ſucci plantaginis, & acetoſę, anà ℥. 8. ponatur ad ignem remiſſum tribus diebus, quantum ſat ſit, vt leniter bulliant, deinde deſtilla in duplice vaſe, cuius deſtillati porriges ℥.2. cùm ℥. ß. ſyrupi violarum.* Huius etiam cum cibis partem aliquam admiſcere poteris: aut cum eo & pane biſcocto, & iure ex carnibus elixis cum guaiaco, panatellam efficies, quam magni momenti fore arbitror, tum ad nutritionem, tum verò ad correctionem venereæ contagionis. Saginare C etiam poteris pullos prædictis herbis, & ſcobe guaiaci, & modico ſeminis carthami, ac ad purgandum ius mane præbere. Præterea ſtatuendum eſt, non eſſe mox deſiſtendum à prædicto curationis inſtituto, ſed tribus quatuorve menſibus perſtandum, donec aliquid frugis conſtet effeciſſe, & conijciamus, nouam ſuccreuiſſe partium nutritionem, & carnem, ac vetuſtioris, & venereæ abolitionem, extinctionem, & corruptionem præceſſiſſe. Non enim ſat eſt in pueris purgaſſe, aut puſtulas, tumoreſve declinaſſe, ni nouam, & inculpatam moliaris nutritionē, alioqui mirum non eſt, ſi pretioſum quoduis alimentum protinus in membris in venereum commigret excrementum, mox in puſtulas, tumores, vlcera, & oſſium D cariem abiturum.

CAPVT IIII.

De venereę contagionis accidentibus, ac primò de doloribus.

HVius naturæ eſt morbi Gallici conditio, vt partes omnes, quas ſua labe conſpurcat, adeo praua qualitate afficiat, quòd non ſolum impotentiam, & marcorem in naturales potentias inferat, verum & ea, quæ in ipſis generantur, vitioſa, & fœda contagione afficiat, ita vt in grauiſſimos affectus, immanes dolores, & cruciatus protinus degenerent, E idque omnium maximè in capite, ita vt frigidum illud, humidum, & corroſiuum excrementum capitis ipſius conceptacula capere non poſſint, & ob id eius aliquid per pericranium in dentes, & maxillas, ceruicis membranas, & muſculos, ſcapulas, & articulos, ac thoracis externas partes prolabatur, intolerabiles concitans cruciatus: nam licet rarò in articulos procidat, eorum tamen ligamenta, tendones, & membranas frequenter exercet: ſæpius tamen in artubus viſitur, omnium, aut quorundam membrorum impotentiam, & dolorem concitans. Sic è viſceribus, ac venis, dum natura vegetior fit, humorum magnam alluuiem in inguina, aut alias externas corporis partes commigrantia, in tophos, talpas, & multigenam tumorum varietatem, quibus etiam dolores intolerabiles, noctu tamen ſæuiores concitantur, varij quidem & mutabiles in recenti contagio: fixi vero & permanentes in inueterato, & habituali facto. Nam illo ſæpè vel ſpontè euaneſcit, vel celeriter ſedem mutat, humore, cuius erat ſoboles, cocto abſumptoque, aut liquato, & in aliam partem affuſo. Verum in eo quod in vetuſtatem abit, vel reuerſione torquet, vel vix vnquam ſpontè ſoluitur, quod vires languidiores factæ nequeant ſeſe à mala humorum alluuione eruere, atque etiam quod craſſior ſit materia, vel penitiùs infarcta.

His omnibus proculdubio medeberis generali curandi ratione, per ſudores, apozemata, & inunctiones: item per ea quæ dolorem leniant, qualia ſunt digerentia, & laxantia, cuius naturæ exiſtunt oleum liliaceum, chamæmelinum, anethinum, irinum, butyrum citra ſalis commercium, oleum ex cera, ex ſemine ebuli, aut ex terebinthina, vel theriaca: item fotus, & cataplaſmata, & vnguenta. Sed hæc omnia iuxta cuiuſque naturam excogitata, omnibus his quę retulimus accidentibus, proficua ſunt: tamen eorum quæ ſolis doloribus ex vſu exiſtunt, aliqua hac in parte recenſere curabo.

Sic profecto primitus partem dolentem, ſiue in tumorem eleuatam, ſiue ſecus, fomentis calfacies, & laxabis, poſtea verò ad materiæ craſſioris diſcuſſionem hoc vteris, q. ℞. *mucaginis ſeminis althęę, lini, & fænugræci, extractæ in aqua ſaluiæ ℥. 1. & ß. gummi ammoniaci aqua vitæ liquati ℥. ß. olei liliorum, butyri ſine ſale, anà ℥. 1. & ß. fiat linimentum.* A quo ſi id non profuerit, ſuperpone cataplaſma, q. ℞. *ſigilli beatæ Mariæ crudi, aſſungiæ porcinæ, anà ℥. 4. croci ℥. 1. miſce.* Quod ſi non profuerit, conficere oportet emplaſtrum, q. ℞. *ſigilli beatæ Mariæ in puluerem redacti ℥. 1. radicis ireos, & hermodactylorum, anà ℥. 2. gummi ammoniaci, ſagapeni, galbani, aſſęfœtidæ in aceto, & aqua vitę liquatorum, & colatorum, anà ℥. ß. gummi elemi ℥. ß. ceræ ℥. 1. olei irini, & aſſungiæ porci, anà quod ſufficiat vt fiat emplaſtrum.* Quod ſi ne hæc quidem prodeſſe videantur, ad aliud quod conficitur ex ſigillo, & aſſungia, quod multi chirurgicorum probarunt, deueniendum eſt: ſed maioris efficaciæ eſt, q. ℞. *gummi pini, emplaſtri de mucaginibus, anà ℥. 1. radicis ireos, & hermodactylorum, anà ʒ. 1. fingito emplaſtrum cum cera, & petroleo.* Cæterum ſi ad cataplaſmata iterum deuenire placuerit, ſic conficito: Excipe *radicis bryoniæ crudæ ℥ 2. ſigilli beatæ Marię crudi ℥. 4. aſſungię porcinę veteris ℥. 6. croci ʒ. 1. fiat cataplaſma.* Verum ſi conſtiterit humorem eſſe aquoſum, hoc vteris ſacculo, q. ℞. *radicis althęę, & liliorum, ſeminis lini, & fænugręci, anà ℥. 1. & ß. maluę, violarię, parietarię, anethi, chamęmeli, meliloti, hyſſopi, acanthi, & artemiſię ana m. 1. ſeminis fæniculi ℥. ß. fiant duo ſacculi, quorum alter calens pari portione vini, & aquę, vel aquę vitę parti apponatur.* Cæterum quod efficacius ſolet partium dolores, & cauſas illidere, eſt, q. ℞. *gummi pini, ammoniaci diſſoluti aquæ vitę, ana ʒ. 1. ladani, ſtyracis, ſucci laſeris, anà ʒ. 1. ſubigantur ſimul addendo pulueris ireos, & hermodactylorum, ana ʒ. 1. & ß. gummi elemi ℥. 1. radicis ſigilli ſiccatę, & lęuigatę ℈. 4. conficiatur emplaſtrum cum oleo liliaceo, & cera.* Ac ſi dolor fuerit in parte aliqua ſcirrhoſa, adhibeatur antea inunctio ex oleo liliorum, & butyro, & poſtea huic addantur argenti viui ʒ. 2. extinguatur terebinthina, & aſſungia ſuilla. Cæterum inter hæc omnia aliud non minoris momenti parare poteris, q. ℞. *galbani, gummi ammoniaci, ana ℥. 1. aceto liquentur, & adde gummi pini ʒ. 6. emplaſtri de mucaginibus ſupra poſiti, aut alterius ℥. 1. & ß. radicis ireos, & hermodactylorum, ana ʒ. 1. & ß. ſubigantur, & fiat emplaſtrum.* Inter omnia tamen primas tenet in ſedandis his doloribus, & articulorum etiam oleum, ſiue vnguentum ex ligno ſancto, quorum deſcriptionem reperies cap. de tumoribus gallicis.

Quod

Quod ſi dolores in capite fuerint, cum aliquo leui tumore, qui pericranium iam infici commonſtret, tunc quidem his vtendum eſt præſidijs, quæ facilè digerant, & attenuent, calfaciendo diſcutiendoque humorem ibidem contentum. Talis naturæ, & miræ efficaciæ eſt, q. ℞. *piperis, pyretri, nucis muſcatę, cariophyllorum, macis, anà* ℥. 1. *pulueris radicis iridis, & calami aromatici, ana* ℥. 1. & ß. *ſeminis fœniculi, aniſi, & cymini, ana* ℥. 1. *foliorum ſiccorum menthę, roris marini, saluię, betonicę, ſtœchados, origani, tragorigani, maioranę, calamenthi, thymi, & pulegij, ana p. ß. florum roris marini, chamęmeli, & lauendulę, ana p. 1. ladani, ſtyracis calamitę, ſucci angelicę, ana* ℥. 1. *olei communis, aquę vitę, ana lib. 2. ponantur omnia in vaſe nouo plumbo intus illito, ac probe obturato in fimo equino per dies viginti, & poſtea exprimantur, & oleum vſui ſeruetur:* mirum in modum dolores per cauſæ diſcuſſionem ſedat, & ab oſſis carie præſeruat. Eundem vſum præſtat aſſungia humana in aqua vitæ lota, & oleo ex ſaluia admixta: item aliud magni momenti præſidium conficies, q. ℞. *emplaſtri de meliloto, & de mucaginibus, ana* ℥. 1. *gummi ammoniaci in aqua vitę liquati* ℥. 1. *ſucci cyrenaici, aut angelicę, ladani, ſtyracis calamitę ana* ℥. 3. *nucis muſcatę, piperis, cariophyllorum, macis, ana* ℥. 1. & ß. *ſinapi in aqua vitę, & aceto horis viginti macerati, & quam leuiſſimè ſubacti* ℥. ß. *ex his omnibus cum oleo ex ſaluia, & terebinthina fiat emplaſtrum eiuſdem conſiſtentię.* Quibus ſanè præſidijs vteris frænata doloris vehementia per ſanguinis detractionē, aut per expurgans medicamentum, vel mox à fomentis, vel poſt deterſum ſudorem: nam hæc fieri debent interim dum maiora auxilia adhibemus, inter vnum nimirum, & alterum ſudorem, nam dum laborans in ſudore eſt, ſatius iudicaui poros apertos adeſſe, quã his topicis obturare. Quibus etiã ſi addideris aliquid argenti viui, maioris profectò efficies vſus, maximè interim dum laborans ſudoribus vtitur: quippe tunc incredibili efficacia ob corporis apparatum, & humoris tenuitatem prodeſſe aſſolent: nam vel ſudorē iuuant, vel alui fluxum, aut ſputationem facilè mouent, præterquam quod vi pollent digerendi.

CAPVT V.

De tumoribus Gallicis, ac primo de bubone venereo.

Dictum antea eſt, gallicam affectionem per ſe non conſtituere aliquod morbi genus, ſed omnibus eſſe communem, inter quos primum huius veneni vis eluceſcit magis in tumoribus præter naturã, ſed præcipuè in certa quadam eorum ſpecie, quæ bubonem in ſe complectitur, cuius ad vnguem expendiſſe hac in parte naturam oportebit, vt euidenter conſtet, qua ratione curari debeat, & quam habeat peculiarem curandi viam, diuerſam à communis bubonis curatione.

Triplicem eſſe in genere bubonum differentiam cognoſcimus: vnam peſtilentem: alteram quæ nomen generis ſortitur, & bubonis nomine peculiari ratione gaudet, de qua Hippocrat. dixiſſe conſtat: Febres omnes ex bubone malæ, exceptis ephemeris: tertia verò & vltima gallicum bubonem continet, tumorem quidem in inguinibus ortum, venerea contagione adeò affectum, quod bubonem ipſum à ſeipſo, & à communi genere differre cogat. Sed vt ad penſum redeamus, prima ſpecies bubonum ex perniciosa, & peſtilente illa qualitate oritur, quæ maſſam ſanguineam fœdiſſima putredine conſpurcat: proficiſcitur ſecunda ſpecies ex ſanguinis redundantia citra aliud vitium, vel ex magno aliquo labore, qui ex peregrinatione per loca aſpera maximè proficiſcitur; tertia vero ſpecies non ex pu-

A tredinoſa, & peſtilenti affectione, non ex abundantia, aut ex cauſa procatarthica, ſed ex ea abundantia, quæ cùm naturalis videatur, & nullum ſenſibilem affectum efficiat, lue venerea clam, & occultè affecta in hunc morbum degenerat: aut fit ex gonorrhæa virulenta, & fœda, vel detenta, vel prauè expurgata, quæ ſi ex venere proficiſcatur, hunc tertium bubonem generat: verùm ſi ex ſolo corporis vitio, aut improbo viuendi genere tantum ſecundam eius ſpeciem efficit. Sed vt has tres ſpecies clarius diſtinguas, primum bubone viſo, præceſſiſſe febrem, aut non conſiderandum eſt: nam ante bubones peſtilentes præeſſe febres oportet: in bubone vero qui ex corporis abundantia, aut cauſa procatarthica ſuboritur, ſimul cum ipſo bubone febres B apparent, vel protinus conſequuntur, ſimul cum puſtula, aut exitura aliqua in membro è regione inguinis, quam ſpiſſe bubonem vulgò fertur. At Gallicus bubo neque febrem habet antecedentem vt bubo peſtilens, quæ notatu digna ſit, neque ex cauſa prodit procatarthica, licet euidens ſit indicium præceſſiſſe veneteum, & contagioſum concubitum: cuius præludium eſt pudendi vlcuſculum, vel exurentis ſeminis excretio. Hos autem bubones fieri in glandulosis carnibus, quæ in inguinibus extant, nulli eſſe dubium arbitror: in quibus tamen duobus modis fieri contingit: in ipſa videlicet glandulæ carne, & in ipſius corpore glandula ipſa excreſcente in eximiam magnitudinem, & duritiem: ſecundo propè C carnem glandulæ, aut intra pelliculam veſtientem ipſam, quod aduertiſſe ad curationem ſummopere expedit: nam ex prima bubonum ſorte quam plurimos reperies, qui neque emollientibus cedunt, neque ſuppurantibus, neque his quæ reſolutionem moliuntur, ſed ferè carnea videtur ſubſtantia, quæ non niſi diuturno tempore, & vegetiori facto calore, aut medicamentis quæ inferius referam, conteri vllo modo poteſt. Ob id quidem ſumma diligentia curandum eſt, ne inutilibus præſidijs diu inſiſtamus; artis honorem, & laborem perdentes: alij verò bubones citius ad maturitatem perueniunt, maximè congruis præſidijs. Vterque tamen bubo proficiſcitur ex ea ſanguinis conditione, quam infectum iecur toti corpori cõ D municat, quem quidem cum non ſolum inutilem, verum & perniciosum perſentit natura, in emunctoria tranſmittit, qui ſi tenuiſſimus ſit, ita vt in carneã ſubſtantiam ſeſe inſinuet, poſtea in immedicabilem duritiem mutatus, primam bubonis ſpeciem efficit; ſi verò craſſus, ſecundam.

Sed in ſumma, efficiens vtriuſque cauſa cenſetur maligna, & venenata quædam humorum labes, quæ concubitu in pene primum accepta, nonnunquam puſtulis, tuberculis, & vlceribus ipſum conſpurcat, ſeque manifeſtò prodit antea, quàm partium continuatione altius in corpus propagetur: nonnunquam verò integro adhuc pene, occultè penitiùs ſeſe inſinuans partes internas primitus con- E ſpurcat. Quæ ſanè contagio ſi exigua inualidaque ſit, corpus verò ſanum, aut robuſtum, humores fœdat, quos natura valens in partes extimas, maximè inguinum laxiora, deponit, ex quo venereus bubo ſuboritur. Verùm ſi corpus fuerit impurum, aut languidum, veneni huius efficacia adeo humores vitiat, vt præterquam naturam in bubones conſumit, reſidua in venis varia accidentia concitare habet. Hũc ſanè humorem, quem occupat venerea hæc labes, non ſolum ſanguis eſt, ſed magna ex parte pituita, aut melancholia.

Curandi ratio.

Cognita horum bubonum natura, facilè quis conijciet, quantum difficultatis inferat ipſorum curatio: nam is qui in glandulę inguinum carne ſupercreſcit, ipſam difficillimè admittit; qui vero propè ipſum, nõ facilè: quippe cum fomitem habeat iecur deterrima con-

conditione affectum, perpetuo influxu malum tue-
tur, quantumuis aliquid auxilijs reſoluatur: præterquã
quod adeò eſt materia inobedientis conditionis, vt
nec medicamentis, nec naturæ cedere facilè viſa ſit:
in quo ſanè opere plures medicos, & peritiſſimos qui
dem, defeciſſe non rarò conſpeximus. In primis ta-
men, vt veritati propius accedas, & ab authorum va
rietate, & lapſu, circa ſanguinis detractionem in hoc
affectu, ſcito in his bubonibus ſanguinem detrahere,
vetitum pleriſque eſſe, aut ſaltem non licere, niſi præ-
terito eorum augmento: nec rurſus expurganti me-
dicamento vti, quo non minus retrahitur humorum
fluxus, quam ſanguine miſſo: cum hoc tamen ceſſan
te fluxione, aut ſi ex frigida conſtet, & melancholica
materia, in qua diu maturitatem expectare oporteat
mox à principio: nam periculum erit, eo vſque dif-
ferre venenati humoris vacuationem, donec craſſa
materia maturitatem contrahat: in alijs vero qui ex
ſanguine, aut bile oriuntur, & cito maturitatem
ſunt adepturi, conſultius videtur, donec maturue-
rint, generales vacuationes differre: ſecus res ſe ha-
bet, ſi ſanguinis præſit plenitudo, aut copioſa caco-
chymia: non enim tunc differenda eſt, vel ſanguinis
detractio, vel expurgatio, ſed ſolum in his buboni-
bus, qui ſunt potius ex virulenta contagione, quam
ex morboſo apparatu: nam tunc ad id quod morbo-
ſum ſupereſt in corpore, ſanguinem detrahere opor-
tet, & expurganti vti medicamento. Quibus præmiſ-
ſis, vnica tantum ſupereſt curandi ratio, quę circa bu
bonem ipſum ſolum verſatur, quam ſcimus triplici
indicatione conſtare. Vna quidem & prima eſt, quæ
dolori mitigando incumbit: altera quę reſolutionem
accelerat. Atque licet in omnibus tumoribus præter
naturam ſit Hippoc. & Galen. præceptum, reſolutio-
nem tutiorem eſſe, & vtiliorem, hoc tamen habet pe
culiare, & proprium Gallicus bubo, vt longè meliùs
ſibi, & toti corpori conſultum ſit ex ſuppuratione,
quàm ex reſolutione. Primum ſanè opus perficimus
his medicamentis, quæ attenuationem quidem non
moliantur, neque fluxum impediant, nam hæc pro-
culdubio corpori nocent, illa vero tumori præter na-
turam; licet aliquando bubo Gallicus, dum dolore
caret, trahentia medicamenta optimè perferat, &
aliquando poſtulet, quod tantum proficuum eſſe in
his corporibus cenſeo, quæ purgata cum ſint, mille
adhuc ſcatent excrementis, quæ trahere ad emuncto
ria, tutum, & vtile eſt. Verum antequam ad hæc pe-
culiaria deuenias, ſcito, in his bubonibus quæ breui-
ter ad ſuppurationem deueniunt, facta abſceſſus ru-
ptura, ſat eſſe apozematis, & alijs alexipharmacis le-
uioribus vti, ne feruidior fiat reliqua corporis mate-
ria, & amplius penituſque conſpurcata, corpus mille
alijs accidentibus premat. Cæterùm ſi ingẽs tumor,
ſolus, vel cum penis vlcere, aut virulenta gonorrhæa,
lentiſſimo motu ad ſuppurationem aſpiret, præcau-
tionis cura, aut ſolicitudo augenda eſt, præſtito poſt
ſufficientem ſanguinis detractionem, & purgatio-
nem ſudatorio decocto: nam hoc præſidio frigida,
& craſſa materia incaleſcens attenuata, breuiter, vel
abſcedit, vel digeritur diſſeminatum per vniuerſum
corpus virus, cum ſudoribus, ſpirat. Interim tamẽ par
ti primo prouidebis, quæ dolorem ſedent, vel calidis
fomentis ſpongia, aut veſica exceptis, & inguinibus
affixis, ex althæa, malua, floribus violarum, ſemine li
ni, fęnugræci, & alijs, quæ conſimilem obtineãt vim.
A quo ſanè fomento partem inungere oportet oleo
amygdalarum dulcium tepido, ſeſamino, chamæme
lino, liliorum alborum, lumbricorum, & ſimilibus,
quibus admiſcere oportet recentem gallinæ aſſun-
giam, vel anſeris, item mucaginem ſeminis citonio-
rum, pſyllij, ſeminis althææ, & radicis eius, quam ex-
trahere oportet prædicto decocto: ex qua quidem ma
teria varias præſidiorum formas facilè effingere po-

A teris, ac efformare quæ dolorem leniant, & reſolutio-
nem maiorem moliantur. Quæ opera ſemper exeque
ris his, quæ bubonis virulentiam exterius euocẽt: qua
lis inunctio, q. ℞. *olei liliorum, & chamæmeli, & æſy-
pi, anà* ℥. ß. & horis intermiſſis, quo facilius diſcutia-
tur trahaturque foras humor fomentis vteris, q. ℞.
radicis althææ, & liliorum, anà ℥. *2. radicis acori, hele-
nij, ſeminis lini, fœnugræci, aniſi, fœniculi, anà* ℥. *ß. mal-
uæ, violarum, chamæmeli, meliloti, artemiſiæ, anà m. 1.
contundantur omnia ſaccellis, qui coquantur æquis por-
tionibus aquæ, & vini, ac facta expreſſione, parti adhi-
beantur.* Quòd ſi his factis, crudior, & durior, ac do-
loroſior reddatur tumor, ad mollientia te conferes,
tentans prius hoc emplaſtro reſoluere, aut emollire:
B ℞. *gummi ammoniaci liquati in aqua, & aceto* ℥. *1. fer-
menti acris* ℥. *ß. olei liliacei, chamæmeli, & anethi, anà*
℥. *ß. adipis anatis, & anſeris, anà* ℥. *1. fiat aut linimen-
tum, vel cum cera emplaſtrum.* Quo facto, ſi adhuc ni
hil profit, emollientia tentare oportet, qualis naturæ
eſt, q. ℞. *radicis althææ, & liliorum, cucumeris aſinini,
anà* ℥. *1. foliorum acetoſæ, maluæ, violariæ, anà m. 1. co-
quantur ad contabeſcentiam, & piſtentur, & cribentur
per ſetam: poſtea adde butyri recentis, aſſungiæ ſuillæ
veteris, anà* ℥. *4. farinæ lini, fœnugræci, & hordei, anà* ℥.
ß. radicis bryoniæ in lacte coctæ ℥. *3. olei liliorũ, & cha-
mæmelini quod ſufficiat, vt fiat cataplaſma.* Quo fa-
cto, ad ſuppuratoria auxilia te conferes, quale eſt q.
℞. *medullæ pomorum coctorum* ℥. *3. foliorum acetoſæ
C coctorum ſub cineribus cum butyro recentis* ℥. *2. radicis
cynogloſſi crudæ* ℥. *3. farinæ tritici in vitellis ouorum
quatuor ſolutæ* ℥. *1. aſſungiæ ſuillæ veteris quod ſufficiat
vt fiat cataplaſma.* Aliud etiam magni momenti con
ficies, q. ℞. *galbani* ℥. *1. gummi ammoniaci* ℥. *1. & ß.
diſſoluantur in aqua parietariæ, & colentur, deinde
adde vnguenti baſilici* ℥. *3. farinæ triticeæ* ℥. *ß. radicis
cynogloſſi crudæ* ℥. *4. fiat cataplaſma.* Aliud quidem,
quod longè maiorem habet emollitionem, conficies
hac lege: *Excipe radicis althææ, liliorum, helenij, anà* ℥.
1. & ß. ſeminis lini, & fœnugræci, anà ℥. *1. foliorum mal
uæ, violariæ, althææ, parietariæ, chamæmeli: meliloti,
anà manip. 1. coquantur, & per ſetaceum tranſmittan-
tur, tunc adde cœpæ parum, radicis bryonię* ℥. *3. fermen-
D ti* ℥. *1. croci* ℥. *1. olei liliorum* ℥. *2. aſſungię ſuillę vete-
ris quod ſufficiat vt fiat cataplaſma.* Verùm ſi labo-
rans interdiu cataplaſma ferre recuſauerit, parte de-
terſa, mane hoc vteris emplaſtro, q. ℞. *gummi pini* ℥.
1. ammoniaci emolliti in aqua vitę ℥. *6. galbani liqua-
ti in vino albo* ℥. *2. pulueris hermodactylorum* ℥. *2. &
ß. laudani, & ſtyracis, calamitę, anà* ℥. *1. & ß. olei
irini quod ſit ſatis, vt fiat emplaſtrum.* Sed huic vſui
aliud pretioſius conficies, q. ℞. *emplaſtri diachylonis,
& meliloti, anà* ℥. *1. gummi pini* ℥. *1. & ß. gummi am-
moniaci liquefacti aqua vitę* ℥. *1. galbani* ℥. *ß. radicis
ireos, & hermodactylorum, anà* ℥. *1. olei irini quod ſuf-
ficiat vt fiat emplaſtrum.* Sed vſui fidiſſimo obſer-
uatum eſt, ſuppurationi maximè prodeſſe emplaſtrũ,
E q. ℞. *gummi ammoniaci in aceto diſſoluti, & galbani,
anà* ℥. *1. & ß. vnguenti baſilici* ℥. *2. pulueris hermoda-
ctylorum* ℥. *1 cerę parum, fiat molle emplaſtrum.* Quod
ſi ne hæc quidem prodeſſe videantur, tunc multi cõ-
ſulunt adhibere emplaſtrum ex cępis cum theriaca,
& oleo chamæmelino: alij aliud, quod ex fermento,
& pulueribus radicis ireos cum oleo irino, aut chamę
melino confectum adhibent: multi quidem ad effi-
caciora perueniunt, & ad cucurbitulam parti affixã,
qua rarò eſſe vtendum conſulo, niſi gratia præcauen-
di maius aliquod malum. Satius enim mihi viſum
fuit, à leuioribus initium ſumere: cuius naturæ eſt, q.
℞. *radicis althęe lib. 1. farinę tritici* ℥. *2. caricarũ cocta-
rum* ℥. *1. & ſi farinę ſeminis lini* ℥. *1. pinguedinis porci,
& gallinę, anà* ℥. *2. miſce, & cum decocto caricarum, &
radicum althęę fiat emplaſtrum.* Eundem quoque v-
ſum præſtat emplaſtrum maturatiuum communiter
appel-

appellatum, cui admiſcere oportet, ſi dolores preſint, vitella ouorum & oleum chamæmelinum, aut liliorum alborum, & modicum theriacæ. Quòd ſi laborans hæc emplaſtra renuerit, vt qui negotijs deditus domi manere nequit, alia adhibere oportet in hoc genere leuiora, quàm ea quę ſuperius adduximus, qualis naturæ eſt diachylon gummatum cum pinguedine gallinæ aut porci liquefactum, & in formam vnguenti vel mollioris cerati redactum. Quibus factis, apertionem moliri oportet, vel ferro candẽti, vel cauſtico aliquo medicamento: in qua re nec more vulgi ante maturationem aperire oportet, nec omnimodã expectare: nam ex pure diutius ibidem immorante, ſinuoſa, cacoethica & ægrè curabilia & quæ vix veniunt ad cicatricem, vlcera ſuperſunt. Facto quidem vlcere, rimari oportet deinceps eius naturam, ac ſi labra habuerit craſſa, calloſa, dura, vel praui coloris, ipſa citra cunctationem ſcalpello vel forcipe in circuitu abſcindere oportet, vt ſemota parte, quæ coaleſcere nequit, & expurgationem vlceris impedit, facile ex carne ſuperſtite ſana, vel mediocriter temperata caro & cicatrix regenerentur.

CAPVT VI.

De reliquis tumoribus Gallicis.

LIcet maiori ex parte morbus Gallicus à bubonibus initium ſumat, nihilominus tamen non rarò in reliquis corporis particulis adinueniuntur tumores quidam præter naturam, quos gummata ſeu gummoſos chirurgicorum vulgus appellat. Quos ſanè adnaſci cernimus in oſſibus & articulis, non intra ipſos, ſed ſupra in panniculis quæ oſſa cooperiunt & in medijs artubus, quos noctu magis quàm diu exacerbari conſpicimus. Sic profectò in tibia, in manuum ac pedum digitis, in coſtis & clauiculis, in fronte & reliquo capite adnaſcuntur, ſed in femore, tibijs, & brachijs multo magis quàm in reliquis partibus maiores. Nec vero in externis duntaxat oſſium partibus nodoſi tumores venerei gignuntur, ſed etiam in internis, vbi neque tactu percipi, neque alio ſenſu explorari poſſunt: velut in concaua caluariæ parte quæ menyngas ſpectat, in internis coſtarum partibus & inter tibiæ oſſa, qui ſi diutius negligantur, tenui & maligna ſanie oſſium ſubſtantiam carie corrumpunt, vt in quibuſdam viſum eſt, in quibus poſt diuturnos capitis dolores, quorum cauſa intus lateret, magnam puris copiam per nares reddiderunt, & in alijs, quibus terebello perforato cranio ſubtus puris non parua copia emanauit, menyngibus liuidis et ſemiputrefactis. Plerunque tamen maior tumorum pars ex durorum ac ſcirrhoſorum eſt natura: præterquam in his, qui vel nimia abundant pituita, in quibus œdematoſa elucet natura: & in his qui ſępius hydrargyro vſi fuerunt, non tamen omnino ſaluti reſtituti. Tumores igitur venerei in principio parui admodum atque obſcuri videntur, at ſi negligantur, ſenſim adeò increſcunt, vt plerumque in ingentem molem, aut in ſcirrhoſam duritiem commigrent. Verùm in quibus vel hydrargyri efficacia, vel humoris inconſtãtia ad intima carnis peruadit, in oſſium poris materia colligitur, & mox in tumorem attollitur inflammato perioſtio. In quibus dolor non prius vrget, quam humor perioſtium attingat, feriat & compungat, atque ab oſſe diuellat: ideoque ſtatim doloris initio, tumor fere tactu percipitur, qui non ſolum oſſi adhæret, vt in alijs, ſed oſſeus tophus ferè eſt oſſis ipſius ſubſtantia, ab humore quo imbuta & perfuſa erat, veluti dilatata, atq; in tumorem diffuſa ſpongiæ inſtar. Sunt quidem hi tumores adeò prauæ conditionis & naturæ, vt nuſquam euaneſcere conſpiciantur, niſi degenerantes in alopeciam, aut exulcerationem alicuius par-

A tis: quinimo frequentiſſimè adeò tenacis & deterrimæ ſunt naturæ hi qui oſſibus adherent, vt nuſquam ſuppurari contingat, niſi poſtquam oſſa, chartilagines, & membranas corroſerit & carie contabeſcerit.

Verùm, vt res clarior euadat, certiorque medicus fiat, expendat, in inueterata lue frequentius ſucreſcere tumores nodoſos & ſcirrhoſos, maximè ſi recidiua fuerit: nam cùm fomitis venerei nonnihil ab imperfecta luis per hydrargyrum, aut quouis alio modo curatione in ſolidis partibus, atque in ipſis fere oſſiũ medullis reliquatur, huius maleficio concocti & aſſimilatio deprauantur, quo excrementa copioſa aggregari neceſſe eſt, omnia tamẽ craſſiora ac lenta. Quæ

B ſane inter oſſa & perioſtia cepta in dolores implacabiles ac prædictos tumores promptiſſimè commigrant, & nonnunquam in eam ſcirrhi conditionem & duritiem, quæ oſſium ſoliditatem æmulatur, & cum hoc non omnino ſenſu caret. At in recenti lue, vt tenuiora ſunt excrementa, quia vegetior exiſtit naturalis facultas, ita ſolum in cute & carne tubercula & phymata, ſcabies, maculæ, ac defluuium capillorum, quod Guaiacino decocto probe adminiſtrato, facile diligens medicus ſuperabit. Verùm in recidiua & in inueterata lue, in ea maximè quæ hydrargyrum experta eſt, (nam ab eo effetæ & ſummoperè languidæ ſuperſunt naturales vires, quo intus & extrà longè magis congeruntur excrementa, quæ clam inſi-

C diantia, maiori feritate denuo reuerti cogunt affectum) ſic oſſibus inſidet venereum virus, vt inceſſanter, donec corrumpat carie, carne forſan extima florida & ſana apparente. Hos ſanè tumores ab hydrargyri curatione reciduos, plerumque ad articulos migraſſe, immaniſſimos dolores concitantes comperimus: quorum aliquos vidimus pituitoſos, alios flatuoſos, & nonnullos tophaceam referentes duritiem. Nã cum frequenti hydrargyri litu (qui plerumque fit iuxta articulos) ipſi infirmentur, roburque & calorem amittant, fit facilè, vt ibidem magis impingantur firmenturque humores, vel ibidem præ impotentia geniti, vel aliunde tranſmiſſi: plerumque enim, qui ſic curati omnino non ſaneſcunt, & anaſarcam patien-

D tes, dolores, fluxiones, & reliquos ex frigiditate & cruditate affectus conſpicimus.

Horum ſanè tumorum, qui generali aut topica curatione non citò euaneſcunt, in ſuppurationem migrare aſſolent, euidentiſſimum quidem corruptionis oſſium teſtimonium: qua ratione eos ſcalpello quàm citiſſimè aperire oportebit, & os abradere, & igne omnino exiccare. Sed omnium curatio hac lege inſtituenda eſt: ſiue duri exiſtant tumores, ſiue molles, pituitoſi aut flatulenti, primum quidem per Guaiacum, per apozemata, aut ſi vrgentia mali poſtulauerit, per hydrargyrum corpus à venerea contagione vindicare curabis: ſed probo magis per epota, frequẽtes ſudationes, & alia id genus, quibus duros ac diu-

E turnos tumores, & qui fere immedicabiles videbantur, ſanitati reſtitutos vidimus. Interim tamen dum hæc fiunt, & his factis, ſi inueterata ſit affectio, tumori adhibebis quæ vim habeant fundendi humorem ibidem concretum, ac tenuandi, & digerendi.

In quo ſanè opere exequendo, tria comperio medicamentorum genera: primum per pharmaca quæ ſolis manifeſtis qualitatibus id munus præſtant: ſecundum per eadem aut mitiora & molliora, cæterum addito ſublimato, aut præcipitato, vel efficaciſſimo alio eiuſdem naturæ: tertium verò per ea quæ cinnabarim aut argentum viuum recipiunt. Quorum profectò auxiliorum vſum adeò indiſtinctè & indiſcriminatim comperio exequutum, vt mirum non ſit inter autores eſſe nonnullos, qui illud primum ſemper adhibeant, alijs omnino tanquam pernicioſis poſthabitis: quoſdam vero ex argento viuo confecta adeò

pec-

peculiaribus extuliſſe laudibus, vt liberè auſi ſint aſſe-
rere, nullo alio vtendum eſſe præſidio, & reliqua tan-
quam inutilia proſequuntur: rurſus alios reperies, qui
ſublimata medicamenta longè præſtantiora arbi-
trentur, & omnibus tumoribus ac doloribus ita pro-
ficua, vt reliquis vti, tanquam inutile aut periculoſum
damnent. Quam ſane inconſtātiam arbitror ortam
fuiſſe ex ignoratione naturæ tumoris, cui magis hoc
quam illud medicamentum ex vſu exiſtat. Cenſeo
quidem primi generis medicamenta ex vſu tantum
eſſe his humoribus, quibus, licet ex alia materia con-
ſtent, adiunctum etiam eſt venereum virus, non ta-
men totalis materia gallica exiſtit: qualis ea eſt, quæ
in corporibus nouiter hoc malo correptis viſitur: ea
vero medicamenta quæ argetum viuum aut cinna-
barim recipiunt, eis ſolum proficua ſunt & neceſſa-
ria, quæ omnino morbi gallici naturam ſapiunt, citra
alterius humoris aut morbi complexum: quippe aliā
materiam à venerea agitare, mouere, aut aliò trans-
ferre hydrargyro, omnino periculoſum exiſtit, vt quę
in eum locum à natura tanquam in emunctorium
tranſmiſſa eſt: at materia mere gallica, vt quæ in cun-
ctis partibus generatur & viget, per quaſuis expugari
tutò poteſt, ſi commode & prudenter fiat, præterquā
quod illi ſoli videtur argentum viuum alexipharma-
cum agere. At ea medicamenta quæ ſublimatum re-
cipiunt, omnibus ex vſu exiſtunt, maxime ſi vel ma-
teria tenacior facta ſit & tophacea, vel in parte ſit,
cui cutis incumbat craſſa aut capillata. Quo fit, vt
ſi quis hanc curandi methodum & rationem euer-
tat, mirum non ſit, ſi reſoluentibus aliquando pus
moueat, oſſa putrefaciat, aut alia inopinatò exequa-
tur opera.

Quibus præmiſſis, primi ordinis medicamenta
hac lege conficies: *Excipe emplaſtri meliloti & oxy-*
crocei, anà ℥.3. olei laurini, de ſulphure & rutacei, anà
℥.ß. pulueris radicis ireos et conſolidæ maioris, anà ʒ.2.
cum cera iterum reddantur ad emplaſtri formam. A-
liud etiam parabis ex diachalciteos cum prædictis
pulueribus & oleis, quod mirabilis eſt efficaciæ. Pari
ratione parabis aliud ex vnguento marciato, & eiſ-
dem pulueribus, cū puluere baccarum lauri, & addi-
ta pice, ac emplaſtro ceroneo. Pretioſius aliud confi-
cies, q. ℞. ſi durus ſit tumor, *emplaſtri filij Zacharię*
℥.3. euphorbij ʒ.3. gummi hederę ℥.2. amoniaci, opopa-
nacis, bdellij diſſolutorum in oleo liliorum, anà ℥.ß. ſty-
racis ʒ.3. ariſtolochię longę & rotundę, anà ʒ.1. terebin
thinę abietis ℥.1. olei liliorum & laurini, anà ℥.ß. cum
cera fiat emplaſtrum. Cuius efficaciæ aliud conficies,
q. ℞. *emplaſtri filij Zacharię & ceronei, anà ℥.1. & ß.*
euphorbij ʒ.3. malaxentur ſimul, & fiat emplaſtrum.
Item non eſt minoris momenti q. ℞. *olei chamęmeli-*
ni, laurini, ſpicę, liliorum, & de ſulphure, anà ℥.2. petro-
lei ℥.1. & ß. pinguedinis porcinę non liquatę, nec ſalitæ
℥.2. euphorbij ʒ.2. thuris ʒ.4. lumbricorum lotorum in
vino ℥.1. ſucci radicum ebuli, lapathi acuti, enulæ cam-
panę, anà ℥.ß. ſquinanti, ſtœchados, matricarię, anà p.1.
vini odoriferi libr. 1. coquantur omnia ſimul lento igne
ad conſumptionem vini, & colaturę adde lithargyrij au-
rei ℥.2. terebinthinę ℥.1. cerę quod ſufficiat, vt fiat cero-
tum, addendo in fine decoctionis ſtyracis liquidi ʒ.3. &
poſtquam ab igne ſemoueris, baculo agitetur, donec for-
mam acquirat. Aliud etiam parabis, q. ℞. *aſſungię por-*
ci non ſalitę, butyri recentis, aßungiæ anatis, anà ℥.2.
olei ſulphuris, laurini et anethi, anà ℥.2. maſtichis, myr-
rhę, iridis, ana ℥.ß. pulueris radicum ebuli & vtriuſque
ariſtolochię, ana ʒ.1.ß. terebinthinę lotę aqua vitę ℥.3.
reſinę & cerę quod ſufficiat, vt fiat linimentum: ac ſi
emplaſtrum efformare volueris, *adde vel ceronei, vel*
emplaſtri diachylonis, quod ſit ſatis. Horum etiam lo-
co adhibere poteris omnia linimenta & emplaſtra,
quæ argentum viuum recipiunt, ipſo dempto, quo-
rum magnam copiam hic reperies. Vnguentum au-
A tem de mucilaginibus, omni duritiei proficuum, ſic
conficies: *Excipe olei ſeminis lini, chamæmeli, irini, &*
de croco, vnguenti dialthæę, hyſſopi humidę, butyri vac-
cini, aſſungię gallinę, anſeris, et anatis, medullę cruris
cerui aut vituli, aſſungię anguis, ana ℥.ß. mucilaginis al-
thæę, fœnugręci, et ſeminis lini, et maluarum ℥.4. amo-
niaci, galbani, opopanacis, bdellij, diſſolutorum in aceto
ſcyllitico et oxymelite, ana ℥.ß. ſerapini ʒ.4. marcheſitæ
rum prępat. ℥.ß. fiat vnguentum ſecundum artem, addi-
to diachylone communi, et croci ℈.1. cum guttis aceti
ſambucini. Sed ad emolliendos & diſcutiendos hu-
iuſmodi humores, miræ efficaciæ conficitur ex ligno
Guaiaco vnguentum, q. ℞. *Rament. Guaiaci lib. ß. olei*
antiquiſſimi et ſeſamini, ana lib. ß. vini albi antiqui li. 1.
B *fumurię, verbaſci, cucumeris agreſtis, ana m. 3. omnibus*
commixtis et infuſis per triduum ſimul, coquantur vſq;
ad vini conſumptionem, et facta colatura et expreſſione,
adde dialthæę et vnguenti Agrippę et Aragonis, ana
℥.ß. fiat vnguentum cum diachylone communi. Huic
quoq; vſui ex eodem ligno Guaiaco mirabile quod-
dam oleum parabis, quod ſedandis articulorum do-
loribus, mirum in modum proficuum comperitur:
℞. *raſurę interioris ligni lib. ß. radicis Chinę ſubtiliter*
raſę ℥.2. bryonię, enulę campanę, cucumeris agreſtis, fu-
marię, chamęmelini, ana p.2. olei anethini lib. 4. vini al-
bi libr. 3. ſinito ſimul macerari ſeptem dierum ſpatio,
poſtea bulliant ad vini conſumptionem, & poſt colatu-
ram in vitreo vaſe triginta dierum ſpatio feruenti Soli
C *exponatur, et vſui ſeruetur.* Verùm ſi tumores laxi,
pituitoſi ve ſint, ante medicamenti cuiuſuis adhibi-
tionem, fomentis reſoluere tentabis: cui vſui effica-
ciſſimum eſt, q. ℞. *foliorum lauri et tamariſci et ficul-*
neę, oleaſtri, ſarmentorum, ramorum ilicis, roris mari-
ni, ana: comburantur omnia, et ex cinere lixiuium con-
ficito, magni vſus ad articulos etiam dolentes. Quòd
ſi in tibia vel genu tumores ſint, poſt prædictum fo-
mentum parti appones emplaſtrum, q. ℞. *ſucci ebuli*
et caulium, ana lib. 1. olei chamæmeli, mellis communis,
ana ℥.4. ſtercoris caprini, farinę fabarum et lupinorum,
ac forfuris torrefacti, ana part. 2. fiat emplaſtrum.
Quod ſi non profuerit, primò vteris decocto aphro-
dillorum, chamæmeli, foliorum ſambuci, & tama-
D riſci.

Secundi autem ordinis, & quæ argentum viuum
recipiunt, plura reperies, inter quæ Vigonis empla-
ſtrum de ranis ferunt non parum prodeſſe: quo ego
non ita facile vtor, vbi ſubtus adeſt os: nam propulſa
intro materia, facile inſinuatur in tunicam, & mox
longè magis in oſſa ipſa: quapropter hæc & reliqua
huius generis, vel in partibus carnoſis, vbi longius di-
ſtatos, ſemper ex vſu fore comperi, aut ſi ſupra ipſum
adhibere placet, maiorem argenti viui copiam addi-
mus. Quo facilius & profundius ad corporis emun-
ctoria virulenta materia permeet: aut eis vtimur in-
terim dum laborans ſudoribus vtitur, nam apertius
corpus & paratiores humores promptius obſequun-
E tur. Parantur autem vnguenta, & cerata aut empla-
ſtra ad tumores diſcutiendos varijs modis, ego ta-
men hæc ſelecta ſemper habui. Primum ℞. *vnguen-*
ti martiati ℥.1. & ß. aßungiæ porcinæ ſine ſale lib. ß. o-
lei chamæmeli & laurini, anà ℥.1. et ß. argenti viui ʒ.2.
reſinæ & terebinthinæ, anà ℥.1. & ß. Aliud etiam pa-
rabis, q. ℞. *emplaſtri filij Zachariæ & ceronei, anà ℥.2.*
maſtichis, thuris, ſarcocollæ, ariſtolochiæ rotundæ, anà
℥.2. opopanacis diſsoluti in aqua vitæ ʒ.6 myrrhæ ʒ.3.
argenti viui ʒ.3. reſinæ, & ceræ quod ſufficiat, vt fiat
vnguentum vel emplaſtrum: quod ſi velis os à corru-
ptione præcauare, *huic adde euphorbij ʒ.ß. & myrrhę*
tantundem, quod cenſeo maximi fore momenti.
Hunc etiam vſum præſtant *emplaſtra omnia quę gum-*
mi recipiunt, ſi eis addideris à ʒ.6. vſque ad ℥.1. pro li-
bra. Eundem quoque vſum præſtant *inunctiones pri-*
mi generis, ſi eis adieceris etiam pro libra vſque ad ℥.1.
argenti

argenti viui, ſed ſatius eſt infra ſubſiſtere, & paulatim quantitatem adaugere: item & reliquæ inunctiones, quas ad ſputationem ſcripſimus, præſertim eam, quam vltimo loco ſcripſimus, qua tutò & vtiliter vti poteris, vel ſub propria forma, vel ſub forma cerati aut emplaſtri. A

Tertiæ & vltimæ ſortis ſunt inunctiones, cerata, aut emplaſtra, quæ ſublimatum recipientia, vel veſicas mouent, aut vlcuſcula excauant, aut per inſenſilem halitum materiam digerunt. Huius generis eſt diachylon ſublimatum, in cuius ſublimatione hoc obſeruari oportet, quod in parte non capillata & tenuioris cutis, *ſatis eſt diachyloni addere pro ℥.1. grana tria ſublimati*, verum in capite & partibus craſſæ cutis *ad gr. 5. & ad 6. vſque deuenire oportet.* Præterea capite dolentibus & doloribus eius, paratur eadē menſura cerotum ex ſola cera & terebinthina cum ſublimato, quod ſolet eſſe non minoris efficaciæ. Addimus etiam minorem ſublimati copiam his vnguentis aut emplaſtris, quæ liquidioris ſint formæ, & fluidioris ſubſtantiæ: quippe his adiunctis, facilius permeat & efficacius operatur. Quapropter cuiuis ex gummatis, cerotis, aut emplaſtris, & cuiuis etiam ex prædictis ſecundi aut primi ordinis, dempto argento viuo, adhibere oportet peædictā ſublimati copiam, & huic vſui parare efficaciſſima, & magni pretij, ac vſus auxilia. Inter quæ etiam nunc denuo peritiores chirurgi veſicatorijs vtuntur in tibiarum & brachiorum inueteratis & induratis tumoribus, in quibus ob oſſis corruptionem opus erat ferro & igne: quorum aliquibus ita proſperè ceſſit, vt citra carnificiū & vſtionem, oſſis caries exuſta per vlcuſcula expirauerit, & firma cicatrix inducta ſit, quod rarò citra oſſis abraſionem & deceſſionem fieri aſſolet. Huius autē naturæ eſt, q. ℞. fermenti ℥.1. *extende ad formam tuberculi, & aceto acerrimo irrora, & inſperge puluerem tenuiſſimum ex cantharidibus, & ſupra tuberculum appone dum veſicę quędam appareant, quas tenui acu perfode, & humorem contentum exprime vſque dum totus effluat, mox ſupra tuberculum folia caulium recenti butyro illita, vel emplaſtrum diachylon maius impone, vſque dum totus ichor ex tuberculo emanet.* Verùm ſi tuberculum radicitus non euanuerit, bis, terve aut quater fermentum dicto modo parabis, & nouas veſicas excitabis, vſque ad omnimodam tuberculi extirpationem. Quibus factis ac ſublatis etiā omnibus venereæ contagionis ſymptomatis, ſi tophus venereus continuatis per menſem integrum prędictis auxilijs non tollitur, & cum hoc doloris prorſus expers exiſtat, et inſtar oſſis durus, reliqua curatio ſuperuacanea eſt: forte enim oſſis ipſius ſubſtantia in tumorem diffuſa atque elata, nec digeri, neque in pus verti poteſt, ſed ſic viuere permittendum erit, aut ferro & igne radicitus oſſeam illam ſubſtantiam extirpare modo dicto opus erit. Cęterum in gummatibus quæ in capite fiunt, antequam ad veſicatoria auxilia deuentum ſit, vtendum eſt lauacris ex lixiuio, inunctionibus, & appoſitis prædictis, in quibus ſi nihil poſt aliquod tempus profeciſſe conſtiterit, plurimum innitendum non eſt, neq; validis medicamentis diu vtēdum, ne reſoluta tenuiori materiæ parte, vel quod craſſum eſt ſuperſit, vel folliculus aliquis, quem frequentiſſimè in talpis & huiuſmodi gummatibus reperimus, gignatur, quem etiam citra chirurgicam nō curabis. Qua potiſſimum ratione fieri cenſeo, quod cum ex appoſito aliquo pharmaco tumorem euaneſcere conſpicimus, & iterum ad antiquam magnitudinem aut maiorem redire, folliculum eſſe recidiuæ potiſſimam cauſam: nam folliculus ille facilè ex ſe materiam generat, vel dum in pus conuertitur, ſubiecta membra facile exedit.

CAPVT VII.

De Gallicis vlceribus.

TAnta quidem varieate ludunt Gallica vlcera, vt vix certa lege complecti ea poſſis. Cæterum clarioris doctrinæ gratia, licebit omnia ad duo tantum capita referre: primum ſanè continebit vlcera quæ ex bubonibus, talpis, ſeu gummatibus, & alijs tumoribus præter naturam fiunt, necnō & ex puſtulis, quæ non raro in exulcerationem virulentam degenerant: quædam verò ſunt vlcera, quæ citra præcedentem morbum, ſolum à cauſa ſeu virulento humore B exedente & depaſcente carnem, fiunt: illa quidem communi nomine vlcera appellantur: hanc verò cariem nuncupamus, licet peculiari nomine caries ad oſſa pertinere videatur, cum hoc tamen certa quadam ſimilitudine ad carnem exeſam & carioſam ſe extendit.

Primum igitur genus varias ſub ſe complectitur vlcerum differentias, quædam enim ex tumore aliquo rupto ſuperſunt, quæ coctionem materiæ, & ſordium abſterſionem, atq; carnis regenerationem expoſcere videntur. Alia quidem ſinuoſa exiſtunt, ac ſuperiacentem cutem & ſinuoſam cauitatem abſcindi, vel ablui iure optimo poſtulant. Alia calloſa ſunt & callum radicitus extirpari amant. Pleraque cacoe- C thica, mali moris, & quæ vix aut nunquam ad cicatricem perueniunt, ac mox ſi peruenerint, ipſam exulcerant & ad antiquum ſtatum redunt, quæ peculiarem in expurgandis humoribus & attemperandis ſubiectis partibus diligentiam prærequirunt.

Sed vt ſingula percurramus, expendere oportet, hoc habere proprium & peculiare omnia Gallica vlcera, quod nunquam tutò ad cicatricem peruenire poſſint, niſi vel præmiſſa purgatione ſufficiente, vel ſudationibus, aut inunctionibus præguſtatis. Quo facto, vel ſi poſſibile id non fuerit, ſi vlcus exiguum ſit, chirurgica manu opus nō eſt: nā extincta morbi malitia, facile vlcus ſaneſcit: ſi verò profundū, aut latera depaſcens, quamcunque partem prehenderit, con- D feſtim coercere ſiſtereque oportet, maxime ſi vel fauces occupauerit, quas periculum eſt, ne celeriter conterat, & raucedinem miſerabilem ante curationis fructum inferat, aut penem corrumpat, vel nares, aut quamuis aliam partem. Quapropter in curatione hęc obſeruabis, mox enim ab aperto bubone vel tumore quouis præternaturam ſubiectas partes circunſtatem carnem diligenter intueri oportet, quas ſi temperatas conſpexeris, vel parum à temperie diſſidentes, communi illo medicamento digeſtiuo appellato vteris, confecto quidem *ex pari portione terebinthinæ et vitellorum oui*, tandiuque in eius vſu perſiſtes, donec carnem ex pure præter naturam vitiatam, & humorem ipſum in pus mutari comperias: quod conſtabit E ex minori puris copia, ex priuatione doloris, & ex rubra carne è lateribus et fundo pullulante. Quo facto, ne ſanam quoque partem putrefacere videaris, ad ea quæ abſtergunt & carnem generant, protinus deueniendum eſt. Vulgatiſſimum quidem eſt apud chirurgos & rationi conſonum, melle roſaceo vti, quia calorem naturalem videtur tueri, & ſuccreſcentes ſordes abſtergere: cui aliquando exiccationis & roboris gratia adijcitur thuris puluiſculum. Quibus ſanè medicamentis, ni vlcus in aliam ſpeciem degenerauerit, ipſum proculdubio ſanitati reſtitues. Cæterū ſi vlcus vetuſtate labrorum duritiem & ſordes iam contraxerit, ad maiora auxilia deuenies, quæ paulò inferius leges. Verùm ſi ex diligentia compertum fuerit, ſubiectam membranam, cartilaginem, aut oſſa exeſa eſſe & vitiata, non antea medicamento aliquo vteris, quam totum id quod vitiatum ſubeſt, deua-

deuaſta-

vaſtaueris ferro a braſorio, ſi os fuerit, vel forcipe, aut alio inſtrumento inciſorio, ſi caro, membranave: poſtea vero os ferro candenti inures: ſecus res ſe habet in carie oſſium capitis, quæ actuali igne tractare non licet, ſat enim eſt, ſi nimium vrgentia premat, aqua argentariorum nonnihil penicillo vrere, ac deinceps vlcus debita curatione tractare. Quod ſi laborans renuerit vim ignis, cauſtico medicamento totum id quod corruptum & vitioſum eſt, exurere oportet: in quo ſane vſu, frequenti experiméto probarunt chirurgici vtiliſſimum eſſe puluerem illum Ioannis de Vigo, vel vnguentum ægyptiacum, aut ſi mitius velis agere, vnguentum rubeum. Verùm ſi oſſium corruptioné compereris eſſe magnam aut rebellem, aqua qua ad deaurandum vtuntur argentarij, vti proculdubio poteris: quam excipere penicillo aliquo oportet, & ſufficienti ſpatio in vlcere immorari ſine re: quod ſi placuerit, Auicen. medicamento mirabilis efficaciæ vtere, quod oſſa fruſtratim vim habet extrahere, ℞. *quidem ariſtolochię, aloes, myrrhę, corticis opopanacis, corticis pini, ireos (& loco cambil aduſti, quod ipſe ſcribit) adijce ſquammę ęris, anà aggregentur melle, & vtere.* Poſtmodum vero putrefactorijs oportet vti, quæ id quod exuſtum ſeparatumque eſt, in pus vertant.

Quod ſi vlcus putridam carnem regerat, exiccare deinde curabis, donec ad cicatricem perducatur. Cui vſui proficuum admodum eſt id vnguentum, q. ℞. *Emplaſtri gracię Dei, emplaſtri chalcitidis, vnguenti pompholygis, anà* ℥.1. *cum guttulis olei ex ligno Guaiaco fiat vnguentum.* Aliud maioris efficaciæ, pręſertim poſt ſudationem aut vnctionem, q. ℞. *linimenti ex argento viuo vnguenti Apoſtolorum & pompholygis, emplaſtri gratiæ Dei, & de chalcitide, anà* ℥.ß. *ceruſæ, lithargyrij, minij, aluminis, pulueris caluariæ canis, anà* ʒ.2. *fiat vnguentum.* Poſt hæc autem ſarcotica ſunt adhibenda quale eſt id, q. ℞. *ſucci apij, terebinthinæ abietis, anà* ʒ.2. *mellis optimi* ℥.2.ß. *luteorum ouorum n.* 2. *farinæ hordei quod ſufficiat: fiat vnguentum.* Mundat autem longè præſtantiùs vlcus id q. ℞. *mellis roſati* ʒ.4. *terebinthinæ cum aqua vitæ lotæ* ℥.1.ß. *ſucci abſynthij & apij, anà* ℥.2. *myrrhæ, thuris, anà* ℥.1. *farinæ fabeceæ & hordei, anà quod ſufficiat: fiat vnguétum.* Nec minoris momenti eſt quod fit ex oleo roſaceo, puluere Ioannis de Vigo & cera alba, aut cum oleo prædicto, cera & elleboro nigro. Aliud etiam conficies lóge maioris momenti, cum vlcus calidum & ſcabrú apparet, q. ℞. *ſuccorú apij, arnogloſſi, ſcabioſæ et thapſi, anà* ℥.1. *mellis roſati* ʒ.4. *terebynthinæ* ℥.2.ß. *myrrhæ, ſarcocollæ, corticis thuris, aleos, anà* ʒ.2. *antimonij* ʒ.4. *farinæ hordei* ℥.1. *redigantur omnia in puluerem, & bulliant parum, ac fiat vnguentum:* ad quorum penſum alia pleraque confingere poteris non minoris momé ti. Verùm ſi calloſum fiat vlcus, aut ſinuoſum, quod non raro ſuccreſere aſſolet, modò ex bubone, modò ex tumore quouis præter naturam ſuperſit, ſcalpello vel forcipe abſcindere calloſam partem oportet, & ſi quid ſinuoſum eſt, totum ipſum abrumpere & dilatare, et labia, ne iterum coaleſcant, abſcindere: tandem fluxionem aliò transfere curabis, & vlcus per calloſæ carnis exeſionem, donec noua caro ſupercreſcens veram cicatricem admittat.

Præterea ſi vlcus cacoethe ſit, & ex eorum ſorte, quæ ad cicatricem ægrè deueniunt, vniuerſam huius malignitatis cauſam ſtare in defluxu ad partem affectam credendum eſt. Verùm hæc eſt differentia inter hæc vlcera cacoetica, et alia quę ob fluxionem nimio madore abundant, quod ſola maiori exiccatione curari poſſunt, quia humiditas in corpore vlceris præeſt: illa vero difficilem admittunt curationem, quia humor qui defluit ad ipſum vlcus, præter quam quod venenoſus & ſummopere præter naturam eſt, nutritionis quandam ſpeciem efficit in ipſo vlcere,

A cuius ratione neque abſtergétibus curari poteſt, quia humor in falſam quandam nutritionem degenerauit: neque ſarcoticis, quia genuina caro generari nequit, ob eam quæ præter naturam genita eſt. Quibus rationibus euidenter conſtat, hæc vlcera difficulter curari, & ægrè ob id ad cicatricem peruenire: quod ſi aliquádo cicatrice obducantur, ex vitio corruptæ carnis quæ ſubeſt, facilè eam perdunt, & ad antiquú reuertuntur ſtatum. Quapropter potiſſima curandi ratio duplex exiſtit: altera quæ fluxum auertat aut minuat: altera vero, quæ id carnis quod vitioſum eſt, ex toto depopuletur: quibus accedit tertia non minoris momenti, quæ ex optima victus ratione nouam, & antiquæ carnis per ſimilem generare poſſit. Auertimus quidem humorem fluentem, præter ſanguinis

B miſſionem & expurgans medicamentum, ſudoribus, & his auxiliorum generibus, quæ ſuperius retulimus. Carnem verò erodimus puluere Vigonis, aqua ſublimati, vnguento Aegyptiaco, aut quouis alio cauſtico medicamento, cuius naturæ eſt puluis præcipitati cum vnguéto tutiæ, vel cauſticum hoc, cuius mirabili, eſt efficacia in conterenda putrida & vitioſa carne, ſi alijs mitioribus adiúgatur, & à minima quátitate fiat initium: ℞. *medullæ fermenti* ʒ.4. *ſublimati* ʒ.10. *minij* ℥.ß. *redactis in puluerem, & cum fermento & aqua plantaginis mixtis, fiat maſſa in furno exiccanda, quæ rurſus in puluerem redigatur, & adde amyli & ceruſæ, anà* ʒ.3. *ſucci aphrodillorú* ʒ.10. *aceti albi* ʒ.5.

C *miſce, & vſque ad ſucci et aceti conſumptionem coquátur, & iterum exiccentur, ac in puluerem redigantur, et modico vnguento expompholyge, aut baſiliconis admixto fiat vnguentum:* cuius modiciſſimum in vlcus proijce, & circum vlcus ac deſuper adhibe hoc medicametum, q. ℞. *olei roſati omphacini, & myrtini, ſucci plantaginis & ſolani, anà* ℥.2. *aceti roſati* ℥.2.ß. *bulliát ſimul ad ſucci & aceti conſumptionem, & adde ceræ q.s. & agitetur antequam refrigeſcat in mortario plumbeo.* Verùm in his vlceribus, quæ difficulter ſaneſcút, & cacoetica exiſtunt, in lue gallica, maiori vſu probantur, quæ vel cinabrium recipiunt, vel argentú viuum, *dummodo pro vnguenti lib. adijciatur argenti* ʒ.1. *aut paulo minus.* Ad quod ſanè præſidium deuenien-

D dum eſt, cùm ſupercreſcentem carnem exedere ſtuduerimus puluere Ioannis de Vigo, vnguento Aegyptiaco, vel aqua argentariorum, ac ſi hæc prodeſſe nó videantur, ad argentum viuum deuenire conſulit rei ratio, vt dictum eſt.

Sed de carie carnis, quam alteram vlceris ſpeciem eſſe diximus, expendendum primò eſt, cariem appellari, (licet hoc vitium oſſibus à Galeno tributum ſit) quia non fiunt ſicuti reliqua vlcera ex puſtulis vel tumore aliquo pręter naturam, ſed ſolum per exeſioné, quemadmodum oſſibus contingere ſcimus. Quamobrem non immerito cariem appellamus vlcus quod in pudendo reperitur, & ea vlcera quæ in ore & faucibus fiunt, necnon & in naſo. Quæ ſanè multis oc-

E caſionibus fieri conſtat: nam licèt ex vapore ad partes illas transmiſſo, vel ex contagione et frictione, aut ex tenui ſanie à iecore tráſmiſſa fieri optime poſſint, cum hoc tamen ex adhæſu ad corruptam fœminam frequentius accidunt, ob excrementa virulenta et putrida quæ in eiſdem partibus congeruntur. Sunt porrò hæc vlcera curatu difficillima, & maioris mali ſæpiſſime præludium, & ob id ſtudui proprium caput huic vlcerum ſorti dicare.

CAPVT VIII.

De oris, & narium, ac pudendi vlceribus.

CVrare quidem hæc vlcera diligenter oportet, & ſui & futuri mali ratione: nam ab his plerumq; contingit, iecur, & vniuerſum corpus virulenta lue fœda-

fœdari, quippe virulentia illa ſemel ea parte ſuſcepta, facile ſeminis inſtrumenta ac vaſa quæ ad iecur conſcendunt adeò turpiter fœdat, vt protinus in vniuerſum corpus malum mille accidentibus erumpat, ni cito præueniatur: præterquam quod hæc penis vlcera nondum ſana debent haberi, etiam ſi cicatrice obducantur, nam ſæpe in eis cicatrix ſupereſt tuberoſa, quæ maioris mali ſolet eſſe præſagium, quam ſi vlcus diu perſtitiſſet. Qua in re præmittere oportet fundamenta quædam curationi ſummopere neceſſaria: primum eſt, in omnibus his vlceribus non eſſe humorem fluentem aliò tranſmittendum, ſed omni ratione per expurgantia pharmaca & ſanguinis detractionem ex brachio & talo conterendum: quippe ex repellentibus medicamentis pudendo adhibitis, fieri protinus bubones compertum eſt: quamobrem per exiccantia pharmaca, & ea quæ valenter extergunt hęc vlcera curāda ſunt. Secundo aduertendum ante eorum exhibitionem eſt, an huiuſmodi vlcuſcula ex ſola pudendi excalfactione ortum duxerint: nam eo tempore ſola aqua plantaginis & roſarum ſufficiet: ſin aliter, tranſceundum eſt ad aquam ſolani & plantaginis, cum alumine vel flore æris. Sed inter cætera auxilia illud primas obtinere experimento comperimus, quod ex Lanfranco Medico ſcriptum reperitur, ab eo peculiari ratione aqua Lanfranci appellata. Verùm ſi ſordidius et doloriosius extiterit vlcus, decoctum Guaiaci cum vino et roſis, proficuum eſſe certò ſcimus. At ſi ad putrilaginem peruenerit, ablue re vlcus aliqua ex prædictis aquis oportebit, deinceps aſpergere ſuper partem vlceratam cinerem ſeminum anethi & ſquamam æris pręparatam. Quod ſi adhuc id ſufficere non poſſit, medendi ratio conſulit veniēdum eſſe ad vnguentum rubeum, vel de tutia cum puluere Ioannis, aut ad ægyptiacum: ac ſi huic quoque obtemperare nequiuerit vlceris malitia, ſed periculum ſit, ne præputium, aut glandem exedat, adhire tunc oportet vnguentū aliquod, quod pręcipitatū recipiat, ac nonnunquam ea quæ ex argēto viuo conficiuntur. Monere tamen oportet circa pudendi cariē aliquādo ex ea curata vel cicatricem adeò coarctatā ſupereſſe, vel pręputij cuticulam adeò calloſam, rugoſam, aut exiccatam, quod detegi minimè glans poſſit. Cui facile chirurgi medentur præputio vel inciſo, vel abſciſſo: cæterum reperio apud peritos in hac re viros, aliam eſſe tutiorem curandi rationem: nam oportet cutem ipſam mucilaginibus, pinguedine & oleo multis diebus oblinire, deinde facto plumbeo inſtrumento ad formam fiſtulæ, aut infundibuli inter glandem & præputium, ita vt per id vrinam emittat laborans, deinde ſenſim maiuſculum efficere, & trāſactis quatuor aut quinque diebus, aliud maius, donec ſenſim & leniter ita præputium laxetur, quod glans facile detegi poſſit.

Verùm ſi in gurgulione, palato, aut quauis alia, faucium parte caries præfuerit ſeu vlcus, omni arte aliò transferre fluxionem oportebit: primò quidem ſanguine miſſo, expurganti medicamento adhibito, ac deinceps affixis cucurbitulis, & his præſidijs quæ ad diſtātes partes diſtrahere poſſunt: ac ſi leue vlcus fuerit, ſolis collutionibus vti ſatis erit Quod ſi grandis ſit exulceratio, periculumque ſuffocationis perſtiterit ex copioſiori humorum affluxu, venas quæ ſub lingua ſunt, tundere oportebit, tandem repellentibus vtendum eſt: quem vſum præſtant gargariſmata, q. ℞. *foliorum oleæ, myrti, lentiſci, anà m. 1. plantaginis m. ß. roſarum p. ß. hordei p. 2. fiat decoctio ad lib. 2. & in colatura diſſolue vini malorum granatorum ℥. 2. diamoronis & ſyrupi roſarum, anà ℥. 1. miſce & fiant gargariſmata.* Verùm in morbo Gallico placuit ſemper magis ad ea quæ vehementer abſtergant, & id quod putridum eſt exedant, peruenire, quam ad fortiora adſtringentia: ob id ſemper prædicta vlcera vel aqua ar-

A gentariorum exurimus, vel vnguento Aegyptiaco quod putridum eſt exedimus. Primo enim (præter dicta auxilia) adhibebis id, q. ℞. *hordei mundi, lentium excorticatarum, ſatureię, roſarum, plātaginis, anà p. ß. fiat decoctum ſecundum artem in lib. 3. aquæ ad medietatem, & colaturæ adde mellis roſati ℥. 5. myrrhæ puluerizatæ ℥. 4. & fiat lauacrum.* Cui, ſi neceſſitas vrgeat, addere poteris *vnguenti Aegyptiaci modicum*, & cum purius redditur vlcus, addi poteſt *parum licij aut cornu cerui vſti, cum modico vino.* Quod ſi ad corroſionem tendere columellam conſtet, tunc eo vteris lauacro, q. ℞. *aquæ argentariorum & vnguenti Aegyptiaci, anà ℥. ß. pulueris cucurbitæ conbuſtæ ʒ. 1. luteum oui, fiat linimentum cum puluere ſantalorum rubeorum.*
B Vſu tamen probatum eſt id, q. ℞. *aquæ plantaginis ℥. 2. aquarum ſolani & roſarum, anà ℥. 1. ſublimati gra. 4. ferueat in vaſe vitreo, donec diſſolutum ſit ſublimatum, deinde ab igne ſemoto vaſe, permittendum eſt aquam refrigerari, & fæcem ſubſidere, ac defæcata aqua vſui ſeruetur:* hanc ſane iuxta maiorem aut minorem vlceris corruptionem aut laborantis inſenſibilitatem, poteris minus efficacem aut efficaciorem efficere. Poſt quorum vſum, temperatiori & refrigeranti gargariſmate vteris ex decocto hordei, maluarum, fœnugræci, & ſeminis citoniorum. Cauere tamen valde hæc medicamenta oportet, vbi vel pars exquiſito ſit ſenſu, vel inflammata, aut corpus vitioſis ſuccis redundans: quo tempore præſidium hoc, a-
C diecta copioſiori aqua plantaginis aut hordei, ita moderari oportet, quod tutò adhiberi poſſit. Quo facto bis, ſemel ve in die, os, fauceſque gargariſmate quod ſiccando extergat collues. Huius naturæ eſt q. ℞. *hordei p. 2. eupatorij, plantaginis, morſus gallinæ, roſarum rubearum, anà m. 1. decoquito in aquæ libris quatuor ad lib. 3. & percollato adde mellis roſati, aut ſyrupi roſarū ℥. 3. aluminis vſti, chalcanthi vſti, anà ʒ. ß.* Hanc etiā vtilitatem præſtat oleum de myrrha, quod mira quadam efficacia omnia vlcera maligna lenit, & citra morſum extergit, ita vt proficuum ſit vlceribus, quæ omni alio auxilio exaſperantur. Vlcera verò quæ ſerpendo prædictas partes erodunt, à prædicta inunctione, oleo de ſemine cucurbitæ aut alio eius naturæ
D mulcenda ſunt, & pars illinienda vnguento, q. ℞. *terebinthinæ abietis ℥. 1. eluito aqua plantaginis, & adde hydrargiri ℥. ß. & in ea extinguito, & his adde plumbi crudi pulueris tenuiſſimi ʒ. 2. myrrhæ, maſtichis puluerizatæ, anà ʒ. ß. olei myrtini quod ſufficiat vt fiat vnguentum.* Hunc quoque vſum præſtat oleum de ſulphure arte chymica extractum. Verùm ſi vlcera hęc occalluerint, ad longè efficaciora deuenire oportebit, qualis eſt mercurij puluis alijs vnguentis & oleis admixtus: quod ſanè præſidium vbi eſcharoticis opus eſt, proficuum exiſtit: quo ſanè non ſolum ſordes craſſiores deterguntur, ſed etiam callus extirpatur, & gliſcens pernicies cohibetur, nullo aut leui dolore, ſi probe conficiatur, & alijs aquis & mitioribus puluis
E cicuretur & manſuetior fiat. Præparabis autem hac lege: *Pulueris ℥. 1. aquæ plantaginis ℥. 2. biduum macerari ſinito, tunc aqua vitæ additur & ſuccenditur, rurſus, aqua plantaginis additur, & poſt alios duos dies proijcitur, & puluis ſiccatus vſui adſeruatur:* cuius loco aliquando Aegyptiaco vteris vnguento. Quòd ſi diu vlceri perſtet adiuncta inflammatio, applicabis parti pręſidium, quod recipit plumbi crudi puluerem cum ſemperuiui & plantaginis ſuccis. Item omni arte materiam per nares deriuare ſtudebis, aut aliò trāsferes, vel fontanellam alteri brachiorum affiges. Verùm ſi palati os vitiari contingat, foramenque ab oſſis diſceſſu ſupereſſe, difficulter coaleſcere prædices, aut ſi curare tentaueris, quotidie ſcalpello ſanguinem à circuitu foraminis extrahes, vt recēti facto vulnere, facilius labra nouo ſanguine fluentia coaleſcant. Quod ſi id fieri non poſſit, vt turpem vocem emendare

dare

dare poſſis, dichinium ex maſtiche & cera confe-ctum ibidem appone, dum caput dichinij foramen occupet, quo intus permeare non poſſit, ſic enim vox facilè reſtituitur.

Verùm in narium vlceribus, quæ facile ſordidiſſima fiunt, & ad oſſium corruptionem facillime deueniunt, primò quidem poſt vniuerſalem corporis prouidentiam, & capitis peculiarem curam, ſtudendum eſt ea præſidia adhibere, quæ fluxionem compeſcant & attemperent, & quod vlceratum eſt purgent & abſtergant. In quem vſum inter alia probatum reperio illud, q. ℞. *corticis thuris, ſanguinis draconis, anà* ʒ. 1. *corticis mali granati* ʒ. 3. *gummi tragachanti leuiter aſſati* ʒ. 1. *& ß. fiat puluis tenuis*, qui in nares immittatur, vbi prius nares ipſas inunxerimus ſequenti mucilagine, quæ recipit crhyſocollę ℥. ß. calcis viuę nouies in aqua lotæ, deinde in aqua plantaginis ℥. 1. ex quibus fiat prædicta mucilago cũ mucagine pſyllij. Alia etiam præſtare poteris auxilia, quæ alijs vlceribus proficua ſcripſimus, ſemper tamen mineralibus pharmacis admixta, nam reſiccationem maximam narium oſſa & carnes exoptant, ad excrementorum alluuiem, quæ copioſa eſt, necnon & partium tutelam, quæ ſiccioribus gaudet. Hoc tamen ſcitu neceſſarium eſt nimirum nulla lege vtendum eſſe inunctionibus ex hydrargyro in oris, faucium, & narium vlceribus, periculum enim eſt, ne copioſo humorum affluxu ad ſputationem ſuffocatione periclitetur laborans, ſat enim eſt, ſudationibus aut apozematis, vti, aut fontanella, niſi vel corpus robuſtum fieret, aut neceſſitas vrgentior, & quæ nullis cedat auxilijs.

CAPVT IX.

De puſtulis venereis.

LIcet ſtatutum ſit, luem veneream per ſe nullum morbum conſtituere, ſed ſemper falſam aut veram alterius morbi imaginẽ repræſentare: cum hoc tamen cuicumque morborum generi adeo inſolubili nexu cohæret & coniungitur, quod verius videatur eius naturam æmulari, quam idemmet affectus cui coniungitur: eam tamen monſtrat quibuſdam accidentibus inſignitam, quæ veram morbi Gallici naturam haud obſcurè monſtrant. Quippe inſignitur frequenter cutaneis quibuſdam maculis, adeo pertinacis naturæ, vt licet alijs quæ in alijs, morbis efflore-ſcunt, ſimiles, videantur, difficulter deliteſcant, aut ad maturitatem duci poſſint: itẽ alopecia deformi, puſtulis fœdiſſimis, tuberculis, vlceribus, nodis, rophis, oſſiumque carie. Quorum quædam quibuſdam magis inſunt corporibus, alia alijs, & aliquãdo omnia alicui, prout vires aut corporis natura tulerit Puſtularum igitur quæ morbo Gallico accidunt, non eſſe vnicam differentiam, euidenter conſtat: quippe duplicem earum naturam comperimus, quarum altera cruſtam habet, & ſquamam ſeu puſtulam, quæ decidit: altera vero extuberationem quandam efficit, latioribus variolis perſimilem: hæc quidem pinguedini porci aſſimilatur, colorem habens in cultu ſubrubrum, & in medio album palleſcentem. Quã ſane diſtingues ab alijs cutis extuberationibus, eo quòd indoloroſa exiſtat, & lentum vel nullum præter primam magnitudinem acquirat augmentum, raro ad ſuppurationem venit, diu in parte durat, & ſui veſtigium & maculam deformem non parum in cutem imprimit. Puſtularum vero, quæ ſquamam habent, hæc eſt natura, quod aliquando putrilaginem habent ſub puſtula, aliquando, vero carnoſam quandam extuberationem, quæ deciſa puſtula, diu in parte remanet. Vtcunque tamen ſit, cauſam habet quã ſuperius diximus huic morbo communem & propriam, cæterum peculiaris eſt, vel facultatis natu-

A ralis robur, vel retroceſſus materiæ ex bubone vel vlcere.

Curandi tamen ratio, quatenus pertinet ad generalia præcepta, eadem eſt cum prædictis affectionibus: quatenus vero ad puſtulam ipſam pertinet, vnica tantum eſt curandi via, quæ ſane puſtulas ipſas exiccare docet, licet non deſint, qui reprimentibus medicamentis vim & impetum naturæ ad cutim, extinguere conentur. Quo tempore aqua vtuntur hordeacea cum folijs rubi & roſarum, quod præſidium adhibere minime cõuenit, niſi dum plus dolent, quam citra leuamen laborans ferre poſſit, aut nimio calore luxuriant & turgent: quo profecto tempore ſatius ſẽper iudicaui, partem abluere, puſtulatam decocto

B Guayacino cum plantagine & pimpinella. Quem quoque vſum præſtat vnguentum iridis & diapompholygos æquis portionibus miſtum, vel cerotum lythargyrij. Verùm inter pleraque medicamenta, quæ ad puſtularum deciſionem ſcripta comperimus, hoc vnum peculiarius meo & multorum iudicio, id munus præſtare conſtat, quod *recipit aquarum plantaginis & roſarum, anà libr.* 1. *aluminis, argenti ſublimati, anà* ʒ. 2. *accipiantur alumen & ſublimatum & terantur, deinde ponantur in phiala vitrea & craſſa, & igni applicentur, & bulliant ad medietatis conſumptionem, poſtea verò reſidere ſinito quinque dierum ſpatio, ac limpidiſſimam aquam vſui adſerua*. Qua ſanè vtendum eſt, *non ſimpli, ſed cum dupla, tripla, vel*

C *maiori alterius aquæ parte*, ne pars affecta plurimum exedatur: quod facies iuxta renitentiam puſtularum, aut affectus, quem extirpare nitimur, facto ſemper initio à dilutiori aqua, vt ſecuro experimento comperiamus, quantum ipſius ſit adijciendum vel detrahendum. Sed puerorum & adultorum etiam puſtulas faciei vel cuiuſuis alterius partis exiccat & conterit ſpuma decoctionis guaiaci: cui quoque vſui inter omnia, quæ diutiſſimo experimento proficua comperimus auxilia, illud mirabile extitit, q. ℞. *aquæ plantaginis & roſarum, anà* ℥. 4. *ſalis gemmæ, nitri & aluminis, anà* ʒ. 3. *ſublimati* ʒ. 1. *ß. bulliant ad tertias, & fiat colatura, cui adde viridiſæris* ℈. 1.

D

CAPVT X.

De Gallica gonorrhœa, ac de penis & colli veſicæ vlceribus & carunculis.

A Communi ſeminis inuoluntaria profuſione (quam gonorrhœam medici appellant) virulentam hanc gonorrhœam mille modis diſſidere, omnibus conſpicuum arbitror, ſi exacte expenderint, qualis naturæ ſit, qua conflat materia, & qua via excernatur. Nã his qui ſcorſandi vſui nimis dediti ſunt, tum ex frequenti attractu, tum etiam ex virulenta contagione à concubitu infecto contracta, hoc mali genus gonorrhœæ perſimili, etiam morbo Gallico correptis non raro ſuccreſcere aſſolet. Quippe in venereo

E & contagioſo congreſſu penis & totius corporis ac partium pudendarum pori & meatus omnes aperiuntur: vapor ab inquinata fœmina aut viro ſublatus in pudendum fœminæ, aut viri, vaſa ſpermatica, teſtes, & partes ſemini gignendo & continendo dicatas, vel vterum ſeſe extendit, & prędictarum conſtitutionem & habitum naturalem peruertit & conſpurcat, ac humidas & laxas reddit, & ſuæ malignitatis labe inficit hac mucagine proſtratas. Quo fit, vt quidquid per dictas partes prolabatur, in tetrum fędumque virus album aut flauum degenerat: tum inter dormiendum: tum ſecus, cum tentigine, ardore, ac pruritu, vel cum moleſtiſſimo dolore vel citra ipſum, prout virus acrimonię particeps plus minus ve fuerit, quam in vaſis ſpermaticis vel proſtratis, ardore & virulentia prauè affectis, contraxit. Nam qua ratione in diabete

per

per renes tranſmiſſa vrina, quæ exarſit, per veſicæ ceruicem ſine morſu & punctionis ſenſu träſire nequit, ita prorſus in virulenta gonorrhœa putrens malignuſque ſuccus, aut quæuis alia acerrima materia, vbi in prędictis vaſis incaluit, nequit ſine ardore & acerbiſſimi doloris ſenſu, per penis foramen prolabi. Quo fit, vt eaſdem partes exulcerans, carnemq; exedens, in vlcera fœda & carnium excreſcentias vrinam obturantes, ac eius exitum vitiantes, promptiſſime degeneret, miſerè ſic affectos torquens. Quapropter nec temere negligenda eſt huiuſmodi ſeminis profuſio, neque audacter cohibenda, ſiquidem vtroque exceſſu in longe grauiora mala euidentiſſimum eſt laborantes deferri. Nam ſi negligatur, ſeſe altiùs inſinuat, & in veneream calamitatem commigrat, adeò vt veſicæ etiam ceruicem & ductum penis in tranſitu vellicet atque exulceret, ita vt dyſiriam & ſtranguriam non raro concitet. Quod ſi temerário conſilio ſupprimatur, ſurſum remeante pure, colligitur circa teſtes & perinæon ea copia, quæ ſuppurata, aperta vel dirupto cute, purulentam materiam profundat. Quæ omnia ſi quis diligenter euoluerit, conferatque cum his quæ dicta ſunt lib. de internorum morbor. curat. capit. de gonorrhœa, facilè reperiet, quantum hæc ab illa diſſideat.

Cognita igitur ex his quæ præceſſerunt (vt ex virulento & contaminato concubitu) & ex his quæ in pene, teſtibus, aut quauis alia parte adſunt, huius gonorrhœæ natura, illi curationem inſtitues, quæ duplici conſtet ſcopo: præter eam victus inſtitutionem, quæ refrigeret & attemperet, & nimia non ſit, ne corpus grauet, aut tenuis: ne facile in bilem & acrimoniam vertatur: cui vſui potus inſtituendus eſt ex hordei decocto cum radice Chinæ, tandem res omnes nonnaturales moderatas inſtitues. Primò curandum eſt, humorem confluentem ad vaſa per partes inflammatas, quæ ſecundum inguina ad ſcrotum perreptant, per venas & arterias reuulſione & euacuatione diuertere. Poſtremo autem genitam in vaſis ſeminarijs & proſtratis affectionem prauam, quæ purulentam materiam generat, coercere atque extinguere oportet.

Sic primo mali acceſſu, ante vllam ſanguinis detractionem, vias communes & renes purgante quod attemperat vtendum eſt, cuius naturæ exiſtit caſſia, catholicon, ſyrupus violaceus ex infuſionibus cum ſucco roſarum, aut liquore nouem infuſionum rubearum, item manna cum ſero lactis. At ſi vel cum tentigine aut cuiuſuis alterius plenitudinis præſentia gonorrhœa ſit, verendum non eſt, ex axillari vtriuſque brachij ſãguinem mittere, ſin aliter, aut imbecillior, graciliorve, & conſumptus ſit laborans, vereri omnino oportet ſanguinem mittere.

Ante tamen quam vniuerſalem virulentiæ prouidentiam Guaiaco aut ſarſa parilla inſtituas, parti prouidebis, vaſa genitalia & partes iuxta renes & perinæon attemperando, cauens ne ante maiorum humorum venerea labe infectorum vacuationem, repellentibus vtaris. Sic primo, acceſſu ſat eſt vnguentum roſaceum cum reſumptiuo, vel vnguentum album cum caphura & grano opij, quibus dorſum inũges & perinæon. Item ante maiora auxilia hoc vteris decocto, q. ℞. *hordei integri p. 2. glycyritiæ contuſæ, radicis althææ & graminis, anà ℥.ß. foliorum maluæ, violarum, & plantaginis, anà m. 1. coquantur in lib. 2. aquæ ad lib. ß.* Huic conſimile, vt interius etiam refrigeretur, aliud efficies, q. ℞. *ſeminum frigidorum maiorum mundatorum, anà ʒ. 2. ſeminis papaueris albi ʒ. 1. amygdalas dolces in aqua frigida maceratas & mundatas numero 25. contundantur, & adijce decoctionis præcedentis libr. ß. & facta colatura*, porrige ſummo mane ℥. 4. Poteris etiam idem beneficium conſequi hoc q. ℞. *ſeminis hyoſcyami ʒ. 1. ſeminis papaueris albi ʒ. 1. & ß.*

A *ſeminis lactucę ʒ. 1. ſeminis melonum ℥. 2. caphuræ ʒ. ß. fiat maſſa cum mithrydatij ʒ. 1. & mucagine pſyllij extracta in aqua parietaria; capiat pilas 3. ſummo mane, donec tentigo & dolor remiſerint, deinde ſuperbibat decocti ſupra poſiti ℥. 4. aut tantundem aquæ lactis vel decoctionis maluarum.* Quibus factis, extrinſecus ſecundò inunges eo, q. ℞. *mucaginis ſeminis pſyllij extractæ in aqua roſarum & plantaginis ʒ. 1. paſtillorum alborũ Raſis cum caphura & opio ʒ. 2. olei roſati loti in aceto, vnguenti albi, anà ℥. ß. caphurę ʒ. ß. fiat linimentum*, quo renes & perinæon ſingulis diebus ſummo mane vngantur. Poſtea verò ad ea quæ maioris ſunt momenti per os ſumpta, & nonnihil purgendo prędictas partes attemperant, te conferes. Huius naturæ eſt (ſi ardor &

B tentigo iam quieuerint, ſin aliter minime) id q. ℞. *terebinthinæ abietis ʒ. 2. & ß. eluito in ſucco plantaginis, datoque in cochleari cum ſyrupo de althæa aut violarũ*: verùm ſi iam ex toto ardor quieuerit, *terebinthina admiſcenda eſt irrorato rhabarbaro, quod duabus horis ante cibum porriges*. Cæterũ ad tergendas vrinæ vias & farctu liberandas, mirum in modum prodeſt potus, q. ℞. *cineris ſiliquarum fabarum ℥. 1. aquæ parietariæ tepentis lib. 1. maceretur horis qua[...] deinde limpidiſſimum lixiuium percoletur, & a[...]yrupi violarum, vel de althæa ℥. 4. porrige mane ℥. 3. duabus horis ante cibum*: in recenti vero gonorrhœa hoc præſidio ne vtaris, niſi addideris loco aquæ parietariæ aquam plantaginis aut hordei cum ſyrupo de limonibus. At

C ſi adeò peruicax & rebellis gonorrhœa ſit, quòd cogaris (corpore prius mundo & præmunito) ipſam cohibere, hoc vtitor, q. ℞. *aloes optimæ ʒ. 1. cretæ, ſuccini, radicis gentianæ, ariſtolochiæ rotundæ, radicis dictamni, myrrhe, anà ʒ. 1. mithrydatij, anà ʒ. 1. & ß. terebinthinæ abietis ʒ. 1. cum mucagine althæę fiat maſſa, cuius capiat pilulas tres alternis diebus ante prandium*. Cauendum tamen eſt, reſtricta gonorrhœa, ne incautè laborans deinceps viuat, ne forte cohibita violentia, maioribus accidentibus & periculoſioribus ſæuiat. Quapropter ad ſudationes ex dilutiori Guaiaco aut ſarſa parilla confugere oportet, aut ad frequentiores purgationes, ſiue per blanda medicamenta, ſiue per apozemata, quæ ſimul catharticum & alexipharma-

D cum agant.

Quod ſi venerea caruncula aut virulenta, vlcuſve penem torſerint, graue & miſerabile malum laborãti ſuccreſcet, & quod difficulter curari aſſolet. Quippe vrinæ difficultates, & alia penè innumera vitia adeo acceſſit, quod omnino vel curationem interturbent, vel nullius momenti ipſam reddant. Nam acris & virulenta vrina, quæ per diuturnas gonorrhœas è paraſtatis in penis meatum inſtillat, non modo ipſius ductum ſenſim atterit & exulcerat, ſed ſæpè etiam veſicæ ceruicem, quo per totum ferè vitæ diſcurſum purulenta materia exudat, & caro excreſcens carnoſum tuberculum efformat. In qua re non placet meminiſſe aliarum cauſarum, quæ hæc quoque vitia in

E meatibus vrinarijs efficere ſolent, quod latius earum diſputauerim differentias lib. 4. de inter. mobor. cur. capit. proprio, ſed ſolum acris & virulentæ gonorrhœæ. Sed horum morborum poſt gonorrhœam notitiam ediſcemus ex frequenti mictione cum dolore facta, & lotio excruciante ob pus craſſum & acre aut ipſius lotij ſubſtantiæ immerſum ac deliteſcens ob tenuitatem. Quod ſi vrina his premiſſis ſupprimatur, excreſcentis carnis teſtimonium fidiſſimum eſt. Quapropter primo acceſſu clyſmatis vteris, quæ excrementa alui deponant, & materiam per ipſa euocent. Ante tamen quam vrina ſupprimatur, vlceri prouidendum eſt, quo magis extergatur, & mundius fiat. Quo caſu præmiſſa per caſſiam aut catholicum purgatione, qua ſanguinis impuritatem auferamus, vtendum eſt *pilis ex myrrha & radice gentianæ, cum aloes octuplo & modico ſyrupo violaceo*, quas parũ ante

te cibum porriges: ac ſi calidior fuerit hominis natura, *ſeminum frigidorum non nihil* addes. His factis ad topica auxilia te conferes, inter quæ hæc probatiora comperimus: primum vlcera per ſyringam ablues diluto q. ℞. *foliorum ſaniculæ, abſinthij, verrucariæ, & roſarum rubearum, anà man.* 1. *lupinorum contuſorum* ℥. ß. *plantaginis man.* 1. *fiat decoctum ad lib.* 1. ß *in quo percolato diſſolue ſyrupi roſarum ſiccarum & de abſynthio, anà* ℥. 1. quibus aliquando addes, maxime ſi vlcus ſordidum fuerit, aut putrilaginoſum, mel roſaceum, myrrham, & radicem ariſtolochię. Ablutione facta, in cerea candela linteo tenuiſſimo inuoluta & circundata, vnguento aliquo intincta in penem immittes: vnguentum fiat hac lege: ℞. *tutiæ præparatę, lapidis calaminaris præparati, ceruſę, anà* ʒ. 1. *tenuiſſimi pollinis plumbi crudi, caphuræ, anà* ʒ. 1. *ſucci nicotianæ cocti ad mellaginem* ʒ. 2. *olei è myrrha quod ſatis ſit: in cote marmorea diu terito, deinde in mortario plũbeo piſtillo plũbeo ſubigito donec fiat vnguentum.* Hoc aũt vlcera ſiccat & tergit & ſiquid creuit conterit: & idem officium præſtat aqua, q. ℞. *aluminis crudi* ℥. 2. *albumina ouorum crudorũ n.* 15. *ſuccorum portulacæ, plantaginis, ſolani [illegible]per viui, nicotianæ, aquarum vlmariæ & roſarum [illegible]naluarum, anà* ℥. 4. *agitentur diu ſimul omnia, deinde in ollam vitream ponantur, & aqua proijciatur in duplici vaſe.* Aliam eiuſdem efficaciæ conficies ex maluis, violis, portulaca, & parietaria, in qua extrahantur mucagines pſyllij & althææ, & facta leui colatura vſui ſeruetur. Ad cicatricem tamen ducit & ſimul attemperat alia, q. ℞. *aquarum plantaginis & roſarum, anà* ℥. 4. *trochiſcorum albi Raſis* ʒ. ß. *boli armeni* ʒ. ß. *colentur leuiter, & cum aqua hordei modicum prædictæ aquæ injciatur.* Efficacius tamen cicatricem conciliat id vnguentum, q. ℞. *corticis granatorum exuſti, gallæ vſtæ, tutiæ præparatę, plumbi vſti, anà* ʒ. ß. *macerentur in aqua roſarum horis duodecim, deinde ad ſolem aut ignem ſiccentur, & in marmoreo lapide cum oleo myrthino fiat vnguentum.* Aliud tamen efficacius parabis, q. ℞. *gallę immaturę, nucum cupreſſi, baccarum myrti, balauſtiorum, malicorij vſti, calicum glandium, maſtichis, anà* ʒ. 1. *omnia in exquiſitum læuorem trita dies aliquot in ſuccis meſpilorum & ſorborum macerentur, deinde ſiccentur & cum* ℥. 2. *olei roſarum loti aqua roſarum, in qua liquatum ſit aluminis momentum & cerę albę* ℥. ß. *fiat vnguentum in marmoreo lapide & in mortario plumbeo.* Sed diligentia non mediocri inſpiciendum eſt, an pus quod excidit, è penis vlcere oriatur, an decidat à paraſtatis: nam ſi ab his prodierit, curatione hac non indiget, quinimo corpus longe deterius ſe habebit, nam ſæpe per plures anno purulentam materiam paraſtatæ profundunt, nullo valetudinis diſcrimine, nulloque penis vlcere. Quod noſces, quòd nulla acrimonia nullaque moleſtia profundatur, velut ea quæ ab vlcere penis proſilit, quæ dum vrina excernitur, mille morbis laborantem torquet.

Dignatio ſuppreſſionis vrinę à caruncula.

Verùm quia vlcere neglecto, craſſa ſordes in callum plerumque concreſcit atque induratur, vel caro ſupra modum creſcit, adeo vt difficultatem inferat vrinæ ſimilem ei quam calculus inferre aſſolet, ob id diligenter hoc ab illo diſtinguere & curare ſtudebis. Sed hinc vitij cauſam internoſcere licet, quod carũcula & callus tenuem vrinę curſum efficiunt, qua minime, vt in ſanis, vrina pleno foramine ac fluore prorumpit, ſed quodam filo exit, hiſque minime rectus, ſed obliquus ac ſæpe in duas partes diuiſus. Adhæc dolor in mictionis fine, crudelius quam dum vrina profluit, diſcruciat; vrinæ enim nonnihil inter veſicæ ceruicem & carunculam remanet, quod non niſi maximo conatu & dolore exprimitur. Quod ſymptoma pleriſque poſt coitum ſuccreſcit, coercito poſt carunculam in pene ſemine qnod ſummo conatu natura nititur pellere. Calculus vero mictionem inter- A ruptam efficit, & cum exit, confertim excernitur & pleno curſu, non vt in caruncula tenuiter: adhæc preſſo pene digitis, durum tuberculum deprehenditur, & immiſſa candela vel cathetere, velut offendiculum in veſicam vſq; pelli poſſit obſiſtens: grauitas ac ponderis ſenſus in anum minimè incumbit, vt fit in veſicæ calculo, neque inter meiendum egerendi deſiderium ineſt, niſi forte id aliquando & rariſſime accidat, cum videlicet maximus tumor veſicæ collum opprimens, rectum quoque inteſtinum premit. Cæterum id clarius diſces cathetere vel cãdela, nam ſi nihil in via offendatur, calculum conijcere oportebit, ſin aliquid, in carunculam vel carnem ſupercreſcentem præeſſe pronuntiato. Prætereà adeo ſæpe caru- B cula creſcit, quod lapidis more omnino vrinam ſupprimat, vel affluente ibidem magna humoris copia, qua facto tumore & in pus verſo, maximis doloribus & febribus in puris mictum commigrat, ſi citò fiat, ſin aliter, retro ſurſumque remeante vrina, hominem citò perimit.

Hanc ſane affectionem non ſolum patiuntur qui gonorrhœa Gallica mox corripiuntur, ſed hi etiam quibus diu curata poſt annos reuerſa, vel pullulans ex ea hoc vitium inopinato vel vrinam ſupprimi, vel eius ductum minui, vel miſeros doloribus & cruciatibus veſicæ ex vrinæ ardore torquet mille modis, longe grauioribus quam in lapide veſicæ: nam hunc cathetere vel motu à collo diſcedere haud difficile eſt: C at dum his vrina ſupprimitur, vel hic morbus reciduus eſt, facile prædictas partes ex humorum affluxu inflammari contingit, quas ſi cathetere aut candela tractare velis, quo vrina exeat, ne his doloribus & ſuppreſſione moriatur homo, longe maiores concitabis, fruſtra tentato præſidio: nam ob id nihil vrinæ redditur, ſed plerunque inflammatione facta maiori, preſſior redditur particula, minus vrinæ redditur, & forſan penis corruptione exuritur & putreſcit, vel vlcus cancroſum ſeu calcinoſum efficitur, & omnino incurabile redditur, vel ad minus cœlo humidiori ob acris mutationem facto, ſpongiæ modo caruncula adeo creſcit, vt protinus ſupreſſiones, dolores & difficultates ſuccreſcant. Quapropter ſemper pronũ- D tiato periculo, huius mali curationem aggredieris, ne quæ ſuperuenire aſſolent mala, curantis errori adſcribantur.

Curan ratio.

Curandi vero rationem longe cautius aggredieris, quam in quouis alio morbo, ob ea quæ in curatione & citra ipſam ex vi & natura mali laboranti ſuperueniunt mala. In primis, niſi vrgeat mali ſæuitia, in curatione incipienda cauere oportet intẽſum frigus, quod neruoſis partibus ſit aduerſum: item æſtuantem calorem quod idoneus ſit fluxiones mouere & humores exurere. Curatio igitur à blandioribus purgationibus (nam vehementiora medicamenta omnino declinare oportet) inſtituẽda eſt, & clyſmatis eiuſdem naturę: ſatius enim eſt bis terve leuibus purgare, E quam proſtratis viribus & agitatis atque excalfactis ſuccis malum exacerbare. Nec verendum erit ſanguinem mittere, tanto quidem parcius, quanto magis laborans doloribus & cruciatibus fuerit conſumptus. His factis, ſi vetuſtum fuerit malum, primò fomentis & vnguentis blandioribus partem emollies, quàm cathereticis medicamentis vtaris: verum ſi recens malum ſit, hoc primo acceſſu adhibe q. ℞. *ceruſſæ, lithargyrij preparati, anà* ʒ. ß. *olei roſarũ, è myrrha, anà* ʒ. 1. *& ß. liquefacito igne remiſſo, adde tutię, pompholygis preparatę, ſtibij, ſpongię vſtę, omnibus in ſucco plantaginis maceratis & poſtmodũ ſiccatis, anà* ʒ. 1. *radicis ariſtolochię rotundę, myrrhę, aloes, maſtichis, pulueris plumbi crudi, anà* ʒ. ß. *caphurę* ʒ. 2. *& ß omnia in marmoreo lapide & in plumbeo mortario ad vnguenti ſpiſſitudinem ſubigito.* Hoc ſane vnguentum ſine ſenſu doloris ſordem in callum induratam, & carun-

carunculam atque vlcerum penis extuberantias ſenſim abſumit, & ad cicatricem perducit. Eiuſdem etiam efficaciæ eſt aliud, q. ℞. *aloes ʒ.2. myrrhæ, ariſtolochiæ, anà ʒ.1. tutiæ præparatæ ʒ.ß. fiat omnium puluis, & cum ſtyrace liquida fiat maſſa, qua cerea candela inuoluatur, & in penem immitti poſſit.* Cauendum tamen, ne acrioribus vtamur, nam ex doloris acerbitate longe maius damnum ſuccreſcit, quam ex medicamento beneficium, ſatius enim eſt diuturno tẽpore ſalutem accerſere, quam breui damnum euocare. Quapropter præter duo vnguenta nuper adducta, alio ſecuriſſimo vti etiam poteris, q. ℞. *ſabinæ in vmbra ſiccatæ & tenuiſſimè tritæ ʒ.1. & ß. cerati de mucaginibus ℥.ß. commiſceantur: carunculam* enim & ſine dolore exedit. Quibus adhibitis, ſi nihil profeciſſe videaris, ad alia auxilia te conferes, quæ miræ ſunt efficaciæ, & omnino morſus expertia: nanque nunquã committendum eſt, vt præſidij quod ad exedendam carunculam comparatum eſt, morſu & acrimonia fluxio & inflammatio creſcant. Huius mirabilis naturæ eſt, q. ℞. *ceruſæ ℥.4. tutiæ optimè præparatæ & lotæ aqua roſarum ℥.ß. lithargyrij auri præparati ʒ.6. ſtibij ſelecti & in tenuiſſimum puluerem redacti & cribrati ℥.1.ß. caphuræ ℥.ß. maſtichis, olibani, aloes, anà ℈.2. comminuenda marmoreo lapide diligentiſſime conterantur, adiecto plantaginis ſucco, & ad Solem ſiccentur: & poſtea, iterum exacte trita in mortario & piſtillo plumbeo, adiecto oleo roſaceo quod ſufficiat, accuratè agitentur, donec fiat vnguentum.* Conſimilis etiam efficaciæ eſt, q. ℞. *vnguenti roſarum Galen. vnguenti ex ceruſa cum lithagyrij ʒ.2. anà ℥.1. ſucci plantaginis, & aquæ portulacæ, anà ℥.ß. agitentur diu & vſui ſeruentur.* Verùm quia rariſſimè contingit, exedentia hæc medicamẽta citra morſum & dolores ſua munia perficere, ob id puto eſſe opus, alia quæ refrigerãdi, & leniendi, ac mitigandi vires habeant, cuius naturæ eſt, q. ℞. *ceruſæ ʒ.1.ß. olei roſarum ℥.5. liquata vaſe duplici in vas aliud transfundantur, & ſenſim ac diu aqua frigidiſſima ſubigantur, poſtremo autem ſemperuiui aut ſolani ſuccus defæcatus ſubigendo affundatur, aut plantaginis & roſarum aqua; vltimò adijciatur caphuræ ʒ.1. & opij in lacte ſoluti ℈.4. & fiat vnguentum,* quo exterius pars illita miteſcet, & interius, ſi vrgentior ſit neceſſitas.

Cæterum ſi præſidia hęc prodeſſe non videantur, & periculum ſit, ne iterum ſuppreſſa vrina laborans periclitetur, ad calli ruptionẽ plumbeo penicillo aut cathetere deuenire cogit vrgentiæ ratio: tunc enim partem (quo indoloroſior fiat) præmollire oportet oleis, inunctionibus & fomentis, ac mox cerea candela tentare oportet primò, deinceps plumbeo penicillo, quod quidẽ, ſi laborans robuſtus ſit, (facta prius per aliquot dies intus & extra emollitione) vno die efficere, conſultius arbitror, quã vt lente fiat, doloribus plurimis diebus excitatis, fluxum humorũ ad partem euocemus, quo ſuccreſcens inflammatio non ſolum curationi ſit impidimentum, verum periculoſæ vrinæ ſuppreſſionis cauſa. Crudele quidem opus eſt, ſed longe crudelius, cum nil vrinæ redditur, permittere aliò confugere vrinam, quo laborans citiùs periclitetur & certiùs. Quapropter facto tenui foramine, corpori prouidebis ſanguinis detractione, ſi vel doloroſior ſuperſit particula, vel ob dolorem inflammationem verearis: item anodynis mitigatorijs, quæ dolore ſedato reliquę curationi locum cedant. Sic eo vteris præſidio, quod nuper ſcripſimus, & alio, quod recipit lac caprillum, aſininũ, aut humanum: idem efficies ſucco plantaginis, maxime ſi copioſior ſit ſanguinis fluxio, ſolani, ſemperuiui extractis aqua roſarum, aut è cucurbita, item mucago ſeminis citoniorum & pſyllij in aquis refrigerantibus extracta, adiecta caphura & diu agitata: præterea ouorum albumina in aqua roſarum aut plantaginis liquata; oxycratum ſymplex cum aquis aut ſuccis plantaginis vel ſolani. Tandem omni arte curabis ſymptomata præcauere, aut infirmare iuxta cuiuſque naturam & indigentiam: tum vacuato corpore, tum aluo premollita clyſmate aut aſſumpta caſſia, doloribus mitigatis fomento, linimentis, ceratis & emplaſtris. Verùm ſi ad inflammationem vſque peruenent affectio, ipſam diſcutere leuibus & anodynis memoratis curabis: ſin aliter emplaſtris quàm citiſſimè ad ſappurationem duces, ne in ſphaceliſmum commigret, quo tempore emplaſtris quæ id prohibeant adhibitis, partem ſcalpello minutis vlcuſculis ſcindes, & chirurgorem committes.

His factis, tunc curatio commodiùs procedet, cæterum non rarò eam impedit vrinæ ardor, ac dolor, quibus maior humorum vitioſorum copia ad ipſam veſicam euocatur: quo fit, vt omni diligentia curandùm ſit, ipſam mitiorem reddere victu refrigerante, & humectante ſyrupo è portulaca, ex althæa, papauere, & ſimilibus, quæ abunde ſcripſimus lib.4. de inter. morbor. curat. Quibus factis tunc quidem abſoluta videbitur curatio, cum vrina liberrime ac citra dolorem fluit, & catheter nullo offendiculo in veſicam facilè intromittitur. Qua equidem pręſidiorum ſorte nulla eſt adeo inueterata & contumax caruncula, quæ non ſenſim, ac ferè ſine dolore exedatur, & radicitus extirpetur, ſi probe quæ dicta ſunt exequaris: ſin aliter, aut corpus cacochymũ ſit, mirum non eſt, ſi eiſdem præſidijs, quæ multis fuere ſaluti, vrinæ ſubſequatur ſuppreſſio, & pudendarum partium inflammatio, abſceſſus atque corruptio. Quapropter à curatione cautius viuere conuenit, nã reuerſio huius mali longe deterior & curatu difficilior habita eſt.

F I N I S.

DE MORBIS HÆREDITARIIS, TRACTATVS VNICVS.

EODEM LODOVICO MERCATO *AVTORE.*

EA eſt humanæ naturæ cōditio & miſerrima ſors, vt non ſolum mille miſeriarum modis ac morborum generibus, temporũ iniurijs, caſibus, ac rerum omniũ inſultibus obnoxia ſit, verũ & ab alimentis & potibus etiam ad vitam neceſſarijs: nec non & à proprijs animæ & corporis motibus, tam qui iocundi ſunt & voluptuoſi, quàm à violentis, iratis, meſtis, & huius cenſus reliquis intrinſecus ortis, & vtcũque extrinſecus occurſantibus, adeo labefactari contingit, vt vix hunc aut illũ hominem reperias, qui mille modis corporis affectu aliquo, aut animi pathemate non torqueatur, ac miſere infirmetur. Præter quæ omnia mala, quæ nobis omnibus iã in hac lacrymarum valle viuentibus ſuboriuntur, hæreditarium profecto aliud, cunctis grauius, difficilius et ferè omnino immedicabile ſuccreſcit onus, à noſtræ generationis principijs ortum, & à parentibus præſtitum, quo longe miſerabilius viuimus. Quippe euidentiſſimum eſt, parentum habituales morbos in filios & reliquã poſteritatem transferri, eiuſdem ſpeciei & eiſdem partibus, ac pari fixione & habituali permanentia inhærẽtes, ita vt raro aut nunquam in toto vitæ curſu nos deſerant: & quod grauius eſt, cum pari poteſtate & efficacia ipſummet morbum in filios, nepotes, & reliquam generationem traducendi. Quamobrem ingenui animi eſſe ſum arbitratus, ad penſum grauitatis & miſeriæ ac difficultatis hæreditarij affectus, quã potuero diligentiam in præcautione & curatione eius adhibere: vt, quantum permiſerit caduca & labilis hominum conditio, ac poſſibile fuerit arti, labore & ingenio inſudemus, tum præcauendo, tum curando, quo vita minus calamitoſa & laborioſa euadat: aut ſi id poſſibile non fuerit, moneamus homines, ne fucatis quorundam medicorum verbis decepti, ſubſtantiam ſuam perdant, inutiliter quęrentes ſalutem, vbi non eſt. Faxit Deus omnipotens, vt eo charitatis & amoris erga proximos animo hunc laborem ſuſcipiam, quòd finiatur ad eius gloriam, & honorem, ac ad communem hominum ſalutem.

Vnde morbi hæreditarij.

Scopus Auctoris.

A Quòd ſi quis dixerit, inutilem fore huiuſmodi tractationem, quòd opus non ſit, de his quæ incurabilia facta ſunt, amplius tractare, vt conſuluerat Hipp. 3. *de articul.* expendat etiam, & animo concipiat atque magni faciat eiuſdem Hippoc. eadem parte reſponſum in hunc modum ſe habens: *At hoc facere multum refert, eiuſdem enim profeſſionis eſt, & hoc cognoſcere. Oportet autem & incurabilia cognoſcere, ne maximè lædant: prædictiones autem ſplendidæ ſunt ac glorioſæ ex cognitione, quò & qualiter & quando ſingula deſinunt, ſiue eò vertantur, vt incurabilia fiant, ſiue cu-* B *rationis ſpem exhibeant*. Quibus verbis euidenter conſtat, quanti momenti ſit, incurabilium morborum naturam, cauſas & ſtatum noſſe, ſaltem ne maxime lædant, aut quo leuamen aliquod ſuſceptare poſſint.

Verùm vt hæc res, quæ vt magni eſt momenti, ità prorſus difficilis exiſtit, facilior & clarior euadat: & vt conſtet cui auxiliares manus adhibere oporteat, et quo modo, cui verò ſecus, multa profecto difficilia et pulchra diſceptanda nobis ſeſe offerunt. Primum, quis vere ſit hæreditarius affectus: ſecundum; quot C modis fieri poſſit: tertium quibus in partibus corporis affecti inſit: quartum quibus modis in prædictis partibus inhæreat: quintum, quas ſortiatur cauſas: ſextum, an hæreditarius morbus curabilis ſit, vel adeò omnino auxiliares manus denegarè oporteat: ſeptimum & vltimum, qua lege & ratione (ſi quando curare oporteat) auxilia illi præſtare liceat.

Hæreditarius affectus quid verè ſit.

Circa primum, naturam hæreditarij affectus genuina diffinitione patefacere ſtudui. Quippe nil aliud eſt, quam qualitas, character, ſigillatio, modus ſubſtantiæ, proportio quædam, aur diſpoſitio, vel im- D perſſio præter naturam in vno, pluribus, aut omnibus membris geniti impreſſa, à ſui ortu ex vi ſeminis parentum, auorum, aut proauorum, à ſimili affectu in eorum aliquo membro aut membris præter naturam quoque præexiſtente: quo veluti inſtrumento natura, vel cauſa alia vtitur, vt natos ſibi ſimiles gignat, & eadẽ labe fœdatos. Qua finitione conſtat, affectũ hæreditariũ (vt morbus eſt) cõmunem obtinere naturam cum reliquis morbis, cæterum vt hæredit. longe diuerſam, vt cauſas etiam habet diuerſas. Primũ quidem, communis exiſtit cum reliquis morbis, quia vt-

cumque ſit, naturam habet, ſitam vel in intemperie, vel in figura, vel in partium vnione. Atque licèt hoc verum ſit, habent tamen hæreditarij affectus id proprium & peculiare, quod etiam ſi ex alijs morbis quidam ſint in habitu & reliqui in diſpoſitione, hi vero ſemper ſunt in habitu & fixione adeò permanente, ac ſanitas ipſa: præter id, quod dum tales incipiunt, ſemper cum principijs generationis originem ſortiũtur. Non quidem vt reliqui affectus à cauſis præter naturam extrinſecus occurſantibus, aut intus genitis, ſed à principijs naturalibus, nimirum ſemine & ſanguine menſtruo ſic diſpoſitis. Quo fit, vt morbi hæreditarij natura & conditio ſit, eſſe habitum à principio generationis contractum, & in eandem generationis materiam impreſſum, ex parentum aut auorum ſigillatione ibidem impreſſa: non acquiſitum, nec factum per receſſum à ſano, vel per cauſam ſanum habitum euertentem, quemadmodum nobis naſcentibus inhæret elucetque per totum vitæ diſcurſum. Qui ſane habitus hæreditarius licèt præter naturam ſit reſpectu actionum, quas vitiare natus eſt, naturalis tamen ac proprius cenſeri debet, ob principia prima & innata, quibus contractus fuit, ſiquidem cum tali habitu naſcitur homo. Quamobrem cenſendum eſt, ratione impedimenti actionum eſſe præter naturam, ratione verò ſuorum principiorum, haud ſecus naturalem eſſe, quam ſanitatem.

Propenſiones infantium morboſæ ſunt defectus quidam. [margin, partly cut off: Propen- / ones in- / ntium / orboſæ / nt defe / us qui- / m.]

Eſt tamen conſiderandum, quod huiuſmodi morboſæ propenſiones infantium, quæ illos, ob vitiatum aliquo modo ſemen, comitantur, ſunt defectus quidam, qui potius eueniunt ob impeditam naturam, quominus poſſit intentum finem attingere ratione alicuius imperfectionis & tranſmutationis factæ in proprijs inſtrumentis, quemadmodum integritas, ſanitas, & robur ſequuntur naturam liberam & validam, quæ omne impedimentum ſuperat, quæque abſolutè ſuperat materiam ſubiectam, habetque inſtrumenta, quibus vtitur, integra abſolutaque. Vnde imperfectiones quæcunq; contingunt in generatione, per accidens contingunt, & eadem ferè ratione ac monſtra: vt tamen & hoc addamus, quod ſemen in animantis corpore genitum, ſecum ſemper aliquid affert, quod refert naturam corporis in quo fuit genitum, ſiue illud ad imperfectionem & defectum, ſiue ad abſolutionem & perfectionem pertineat. Qua ratione genitum fuit particeps, non modo vitij, quod eſt in effectiuo principio, ſed etiam ſi quod ſit in materia ex qua confectum & genitum eſt, nempe in vltimo alimento: quo fit, vt affectus ab his principijs ortus & hæreditatus habitualis exiſtat & connaturalis, quoad principia, morboſus verò, quo ad actionum vitia.

Morbus aliquis quonã modo fiat hæreditar. [margin, partly cut off: Morbus / quis / onā mo / fiat hæ / ditar.]

Secundũ ſuppoſitum fuit, diſſerere, quo nam modo morbus aliquis fiat hæreditarius. In qua re ſtatuendum eſt, haud ſecus nobiæ ineſſe aliquid morboſum & præter naturam ab ortu & noſtræ generationis principijs, ac inſunt & ſunt in nobis quæ naturalia exiſtunt ſecundum ſpeciem & indiuiduam conditionem cuique propriam & peculiarem. Quippe (vt abunde dictum eſt libro 3. de fœminarum morbis, capit. de monſtr. concept.) triplex in nobis ad parentes elucet ſimilitudo. Prima eſt in ſpecie qua deficiente, monſtroſus efficitur conceptus: Secunda in ſexu, qua fœmina ſicut mater; vel mas, vt pater filius naſcitur: Tertia verò & vltima in proprietatibus indiuidualibus, quibus filius ſimilis patri aut matri naſcitur, quatenus pertinet ad particulares & indiuiduas delineationes, temperiei aut ſubſtantiæ, coloris vel configurationis modos.

Formatricis facultatis varietas magna. [margin, partly cut off: rmatri / s facul- … tatis va- / rietas ma / gna.]

Cuius doctrinæ gratia præmittere oportet tanquã integrum huius rei fundamentum, magnam eſſe facultatis formatricis varietatem, non tamen ſpecificam, ſed indiuiduam. Quippe facultas formatrix plurima à cœlo expanditur per continentem aerem gignens plantas, animalcula, metalla, & lapides, idque in aqua, in aere, & in terra ac ſub terra, quæ ſane manet actus non contractus ad naturam indiuidui per ſignatam materiam, ſed vnus ſpecie actus roſæ aut maluæ gignitur, alius lumbrici, qui cum non ſit per proprietates certæ materiæ coercitus, producit ſemper ſibi ſimile ſpecie, non tamen ſimile huic vel illi indiuiduo, quia non contrahitur et coercetur à ſignata materia. At formatrix quæ in animatorum ſemine continetur, cum ſit per ſignatam materiam contracta, ab illa recipit vt producat ſpeciem ſimilem, reſpondentem tamen certis definitiſque affectibus & proprietatibus eius indiuidui, vnde deciſa fuit. Cæterum cùm ſit vis corporis informatrix reſidua in parentum membris, & ſui ſimilitudinem in teſtibus inducat, neceſſario inducet non ſolum ſimilitudinem ſtructuræ, & temperiei, ac modi ſubſtantiæ idoneam, ad actus & ad formam, in qua ſpecies conſiſtit, ſed & materiæ & qualitatum corporalium, quibus hanc ſimilitudinem (tam in his rebus, quæ ſunt ſecundum naturam quam in præternaturalibus & morboſis) exquirimus. Quam ſane ſimilitudinem fieri diximus ex temperie & ſpiritu à parentibus ſemini præſtitis, quibus ſimilis elucet in filio temperies, ac ex conſequenti omnia quæ temperiem ſequuntur. Item ſimilis delineatio ob calorem illum & ſpiritum in ſemine implantatum, qui cum inſtrumentum ſit formatiuæ facultatis, informatus ſtructuræ parentis, ſimilem (ni præpediatur) delineabit in genito. Quibus ſuppoſitis (quæ latius loco citato ſcribuntur) de ſimilitudine filiorum ad parentes, quatenus pertinet ad morbos ab his ad filios traductos, pari ratione & lege ſubaudiendum eſſe cenſeo. Siquidem vt naturalia filijs præſtantur à parentibus, ita prorſus & quæ morboſa ſũt, vt euentu quotidiano comperimus, & Hippocratis ſententia ſtatuit, qui mancum animal mancos quoque generare fœtus, vt macrocephali macrocephalos, docuit. Sic profectò frigidi ventriculo & calidi iecore, ventriculo frigidos & calidos iecore generãt: ſurdi vel muti ſurdos & mutos: calui caluos, cæſij cæſios, & diſtorti plerunq; diſtortos, quemadmodum podagrici podagricos ſiue actu, ſiue potentia id velis intelligere: contagioſi verò contagioſos ferè ſemper generant.

Sed mirabile dictu eſt, quomodo hæc ita accidere poſſint, cum formatiuam facultatem laborare ſit impoſſibile: quo fit, vt nulla ratione videatur, ſanum nõ poſſe produci, quatumuis ex manco aut intemperato, vel aliter affecto prodeat, ſi ipſa non laborat. In qua re ſciendum eſt, ſemen quatenus pertinet ad rectam vim, quæ eſt ab immateriali principio, ſemper cupere & conari in genere aſſimilare formæ ſpeciei, quatenus pertinet ad delineationem. Verùm quia virtus generatiua, quæ agit pro hoc homine generando, eſt forma in materia, & materia ſignata, quæ etiã materialiter concurrit, contrahitur non ſolum generica vi ad hominis delineationem, ſed ob materiæ ſigillationem, ad eius ſtructuram contrahendam, vt ſimilis ſit delineationi parentum. Quæ ſanè delineatio & indiuidualis conditio, ſi ex genitoribus omnino ſanis prodeat, ſana quoque erit & nulla in facultatem formatiuam infertur vis, nullumque impedimentum ab ipſa materia, in qua eſt. Verùm ſi membra parentis aliquo vitio inſigniantur, cuius veſtigiũ, fomes, aut ſigillum in ſeminis materiam craſſiorem traducatur, proculdubio facultatem ipſam formatiuam euertit à recto, quantum, ipſa materia ſeminalis euerſa fuerit à ſano: nam cum actiones nõ fiant à forma, niſi quatenus & qualiter eſt in materia & pro ratione eius: ſiquidem eſt altera pars naturæ, ob id effe-

ctus limitari ab ipſa materia debet, & nonnunquam à recto formæ actu deuiari, prout materia valuerit quemadmodum videre eſt in forma grauium, quæ eius eſt naturæ & conditionis, vt recta deſcendat deorſum: quia tamen illa forma non operatur niſi per materiam, ſi illa ſit circumſcripta ab obliquo, mouebitur per obliquum, vt aquæ contingit in riuulis: quippe illa ſolum nititur deſcendere ad centrum, quatenus pertinet ad principium intrinſecum ſui; verùm ratione materiæ, qua impeditur, & prauè diſponitur, oblique & mille motibus diuerſis moueri cogitur. Ita prorſus neq; anima vitiata eſt in huiuſmodi morbis, neq; materia (vt materia eſt) eſt cauſa vitij in generatione hominis, ſed natura, quę vitiata eſt propter materiam prauè diſpoſitam à parentum impreſſo ſigillo: quia membrum parentis hoc vel illo morbo affectum, in generatione ſeminis ipſam materiam vitiauit, naturamque eius fecit ineptam generationi recte & ſanæ, quia materia non recepit ſanam ſigillationem, & ob id vitiatur principium corporeū (hoc eſt materia ſeminalis) quo vitiatur etiam facultatis formatiuæ opus, ea parte qua prædictum principium in parentibus, & eo morbo, ac modo, quo hi afficiuntur. Quippe tale elucet in genito membrum, quale præfuit in generante, licèt facultas de ſe non laboret, ſed à principio materiali prauè dirigatur: ita vt prauè diſpoſitum ſuperſit membrum ex ea materia prauè ſigillata ortum. Quo fit, vt ſimilis eluceat in membris geniti indiſpoſitio, temperie, figura, aut modo ſubſtantię, qualis præfuit in generante, ob adductam rationem. Quippe cum materia ſit altera pars naturæ, & ea prauè ſigillata decidat, ob id vitiata in genito ſuſcepta, quę verè & propriè dici merentur vitia, naturæ ſeu materiæ generationis connaturalia ſunt, & ad penſum ac modum diſpoſitionum ſecundum naturam in ſanis: quia ſicut in his à materia ſeu natura bene diſpoſita & bene diſponente potentias ad operādum elucent membra ſana & omnes actiones incolumes, ita in illis hæreditario onere preſſis, ab eadē materia, vt natura eſt altera pars compoſiti, prædicta vitia elucent, & ſunt ęquè naturalia ac in felicius: quia ab eiſdem principijs naturalibus oriuntur. Quo fit, vt videantur multis modis incurabilia, vt latius diſputaturus ſum paulo inferius.

Hæreditarius morbus quibꝰ in corporis partibus inſit.

Tertium, quod præmitti oportere diximus, fuit expendere ac diligenter cognoſcere, quibus nam in partibus inſint in generante veſtigia hæc, vel character, aut ſigillatio hæreditarij morbi. Inſunt profectò hęc vel in toto corpore, vel elephantiaſi, morbo Gallico, & ſimilibus morbis videre eſt. Aliquando in partibus præcipuis, vt in cerebro, quemadmodum contingit his qui liberos gignunt ſurdos, mutos, epilepticos, cæcos aut vitioſe videntes vel mille alijs capitis affectionibus inſignitos. Sic de iecore eadem ratione & de ventriculo, pulmone aut corde ſubaudire licet. Pariter etiam reperitur in aliquo aut pluribus ex infimæ ſortis membris, quemadmodum conſpicimus in his qui hæreditantur podagram. Iſchiadem, veſicę aut renum calculum, vel alia vrinæ vitia. Qui ſane omnes miſere torquentur nonnunquam actu ſuſcepto morbo, ſæpius tamen apparatu ad eum patiendū contracto, & in alijs ſolo charactere aut ſigillatione impreſſa, homine nihil patiente, filios tamen generant mille morbis affectos aut obnoxios, vel ſimili charactere inſignitos. In qua re ſtatuendum primò eſt, affectus parentum qui traducuntur ad liberos, nō eſſe quot ſunt in parentibus, ſed ſolum quæ inſunt partibus infirmatis, ita vt iam in habitum tranſierint. Quippe affectus potentiæ ſuperioris ad informatricem non tranſeunt, cum ab ea neque à ſuis habitibus ſecedat vis ſeminis informatrix. Quo fit, vt quæ inſunt ſenſitiuæ potentiæ, vel phantaſiæ aut rationali, non tranſeant, vt pote ſenſationes, artes, ſcientiæ:

A non enim hæc traduci poſſunt, quia facultas animalis, cui inſunt, ſolis animalibus propria, multo eſt ſupra gignentem etiam ſtirpibus communem. Pari quoque ratione quæ inſunt corpori informato, & nondum in habitum abierunt, ſed adhuc pugnant cum natiuo membrorum ſtatu, velut ſunt febres putridę aut fientes, cuiuſuis mēbri intemperies, aut morbi huius cenſus: at conſtitutio partium facta & in membri habitum verſa traducitur: vt temperies totius facta, vel partis cuiuſuis.

Quibus modis in certis partibus inhæreat morb. hæreditar.

Quartum ſuppoſitum, quod mille modis neceſſarium fore arbitror, eſt, ad vnguem ſcire, quibuſnam modis in prædictis partibus inhæreant prædicta hæreditaria vitia. In qua re duo magni momenti ſeſe B offerunt conſideranda: alterum eſt, hunc habitum hæreditarium eſſe in duplici differentia: vnum actu morboſum lædentemque proprias indiuidui generantis & geniti actiones, vt videre eſt in manco, vel actu podagrico, ophthalmico, aut nephritico filium generante mancum, podagricum, nephriticum, aut ophthalmicum: reliquum vero præter naturam quoque & morboſum, cæterum non habentem læſas actiones actu, natura tamen ipſas lædere potentem. Exemplo eſt pater inſalubri apparatu ad podagram, vel ad quemuis alium morbum affectus, non tamen podagra, actu laborans, qui profecto generabit liberos eodem apparatu affectos, quos etiam affectio eadem actu vexabit, quauis cauſa accedente, ex indi- C ſpoſitione & potentia ad ipſam in membris à patre præſtita: quia licet ſani videantur viuere, leuiſſimis tamen de cauſis in podagram incidunt ex habitu podagrico à natiuitate contracto, aut ætate adueniente ſeniori, qua vires, quibus habitui illi reſiſtebat, imbecilliores fiunt, aut ſi ex diutino morbo prauè ac diminutè conualeſcat, reficiaturvè.

Dubium.

Sed mirabile dictu, qui fiat, vt podagricus filius non protinus incidat in podagram, aut calculoſum affectum quem à patre accepit, ſed tranſactis aliquibus annis. Cui dubio dicendum eſt, id neceſſario ita debere fieri, quia interim dum vigent & præſunt humiditates & principia naturalia, obruitur & deliteſcit hæreditaria conditio ac vitium: poſtea vero per D adoleſcentiam conſumpta natiua humiditate, elucet tunc hæreditarium, & in actum morboſum deducitur: quod in omnibus morbis verum exiſtit, ſed non ita in epilepſia, quia puerorum humiditas huic malo aptiſſima eſt, & ſic adhuc in nuper natis elucet, ſicut omnes alij morbi. Cuius diſtinctionis ratio fuit, ſi filius generatus fuit patre exiſtente in actu morbi, non ſolum in habitu. Nam habitus qui contrahitur in filio, actu oſtendit morbum hæreditarium, ſi actu pater laborabat: ſi verò non actu laborabat, in filio maiori ex parte contrahitur, & hæreditatur prauus habitus & vitioſus character, poſtea commigraturus à quauis occaſione in morbum actu. Nam his occaſionibus latitans ille habitus elucet, & filius euadit, ſicut pater ſurdus aut podagricus, vel alio hæ- E reditario morbo affectus.

Secundum, quod maioris exiſtit conſiderationis & difficultatis eſt, ex prædictis morbis hæreditarijs quoſdam traduci in filios, ſiue cum actuali actionum læſione, ſiue cum potentia, alijs filijs manentibus illæſis, transferri in nepotes. Item ex filijs aut nepotibus quoſdam illæſos ſupereſſe, alios vero hæreditario onere premi: non quidem ſolùm in potentia & ſigillo, ſed in actu etiam alicuius actionis euidenter affici. Vt ſi quis mutus, quia ſurdus naſcitur, generet filios loquentes & audientes. Cæterum hi licèt ſani videantur, ſuorum filiorum quoſdam generant ſurdos & mutos, propter ſigillum latitans à parentibus impreſſum: alios vero loquaces & perſpicaci auditu præditos. Et quod magis mirandum eſt, ex ſurdis & mutis filios oriri loquentes, & hos rurſus ſurdos ac mutos

ac mutos generare: quod de reliquis morbis hæreditarij pari ratione ſubaudires licet.

Hæredit. morbi cauſæ.

Quintum ſuppoſitum fuit, diligenter horum affectuum cauſas inueſtigare: quas proculdubio abditas atque cognitu difficiles eſſe arbitror: ſiquidem in ſemine vtriuſque parentis & ſanguine menſtruoſitas eſſe conſtat, vt ſtatuit Hipp. li. de morbo ſacro, dicẽs: *Si enim ex pituitoſo pituitoſus, ex bilioſo bilioſus gignitur, & ex tabido tabidus, et ex lienoſo lienoſus: quid prohibet, vt ſi auus, pater, & mater hoc morbo correpti fuerint, etiam poſteriorum ac nepotum aliquis eo corripiatur, ſemen enim à ſanis ſanum, à morbidis morboſum decidit. Quippe quocumq; morbo pater cum generat tenetur, cum ſemine tranſfert in prolem: ita vt non minus morborum quam poſſeſſionum hæres fiat.* Sic & maternus ſanguis primum fœtus alimentum, vt altera eſt temperamenti & conſtitutionis cauſa, ita et morborum ac affectuum, quos mater eo tempore patitur: traducuntur enim in his duabus ſubſtãtijs parentum vitia: nam qua ratione ſunt noſtræ generationis principia & cauſæ, ita accidentium ac morborũ qui præſunt in nobis. Conſiderare tamen oportet, prȩter has communes & generales cauſas à noſtris principijs mutuatas, alias adhuc ſubeſſe particulares & ſpeciaiores, quæ in hoc filio hanc partem vel illam laborare ſimili morbo ac pater efficiunt. In qua re ſtatuẽdum eſt, particulares affectus, ſiue quoſuis alios hæreditarios, qui partem aliquam ſpecialius obſident, duplicem in genere habere proximam occaſionem. Prima eſt imbecillitas eius particulæ cuius affectio eſt, quam imbecillitatem hac in parte natiuam arbitramur, quæ in articulis duplici ratione fit deterior, tum ob eorum peculiarem conditionem conſtantem laxitate & mobilitate: tum propter hæreditariã impotentiã quibus facile fluentia excrementa admittunt, quod etiam de reliquis partibus ſubaudiri poteſt. Altera verò cauſa eſt excrementorum abundantia, quȩ congeritur, vel quod plura generẽtur, vel quòd expurgentur quam pauciſſima: congerit autẽ corpus multa excrementa, vel ob aliquod à natura & ab ipſo ortu contractum vitium, vel ab externa aliqua cauſa aut victus praua ratione. Sed his duabus vltimis prætermiſſis, neceſſum eſt, qui aliquos habent hæreditarios morbos ab ipſa generatione, & ex vtero aut ob patris, vel matris vitiatum ſemen, ſecum ducãt aliquam harum cauſarum, qua imbecilles euadant, & ſubinde aptiores ad ſuſcipienda excrementa aliunde impulſa: & ſimiliter ob internorum viſcerum intemperiem, qua deinde coguntur multa congerere excrementa, vel ob vtramq; ſimul cauſam. Eſt tamen conſiderandum, vitia hȩc in triplici eſſe differentia: in figura nimirum cuiuſuis prædictorum membrorum: in intemperie, & in modo ſubſtantiæ: quo fit, vt variæ ſint conſignandæ cauſæ iuxta vnamquamq; prædictarum differentiarum. Figuræ enim vitium plerumque ad naturæ erratum, ſed non raro ad conſuetudinem refert Hippocr. lib. de locis, aere & aqua: qui loquens de acuminatis macrocephalorum capitibus, inquit: *A principio quidem conſuetudo in cauſa fuit, vt tam longis capitibus eſſent, nunc autem natura ipſa cum conſuetudine conſpirauit, ſiquidem generaliſſimum apud eos putant, caput habere quam maxime longum, conſuetudinis autem hoc initium fuit: Cum recens infans natus eſt, caput eius adhuc tenerum ac molle exiſtens, quàm celerrime conſtringunt manibus captantes, cogunt in longitudinem augere: quin & vinculis connectunt, ac aptis inſtrumentis colligant, quo rotunditas capitis prohibeatur, ac longitudo augeatur. Ea conſuetudo tantum effecit, vt eiuſmodi capitum natura exiſteret: temporis vero progreſſu natura quoque tale produxit, vt non eſſet neceſſe conſuetudine priori agere.* Quibus verbis euidenter conſtat figuræ vitium ex conſuetudine contractum in naturam tranſire:

Vitia naturę intriplici differentia.

A quod profectò de quouis alio figuræ vitio ſimili lege iudicari poteſt, non quod conſuetudo quidquam efficiat aliud quàm habitum & ſiccam cuiuſuis figuræ ſtabilitatem, qua habitus efficitur: & quia habitus eſt ea diſpoſitio, ſeu qualitas qua potentiæ operantur immoleſtè & naturali modo, ob id omnia quæ alicui inſunt, ſiue conſuetudine, ſiue duratione, ſiue cauſæ efficacia fiant, non minus vertuntur in naturam, ac ſi à principijs naturalibus ortum duxiſſent. Quapropter, vtcunque cuiuſuis partis euertatur figura & habitualiter fiat, immoleſtè & naturali modo operabitur, ac fiet aptum inſtrumentum operationibus naturæ, etiamſi operatio non ſit pro ratione & modo illius ſpeciei aut indiuidui. Quia tamen natura bene faciliterque
B diſponitur & inclinatur ad peculiarem actionem cum illo inſtrumento naturaliter dicitur agere, quantumuis actio quæ prodit à ſana deflectatur. Quo fit, vt ſi ex ictu, caſu, percuſſione aut quauis alia cauſa extrinſecus aut intrinſecus violenter & ſubitò accedente, particula aliqua propriam amittat figuram, quia doloroſè & moleſte operatur, nuſquam habitus acquiritur, ac ex conſequenti natura non inclinatur ad actiones niſi coacta: verum ſi habitualis temporis tractu fiat, mirum non eſt, ſi more capitum macrocephalorum habitus ille & natura tempore eo vitio figuræ comparata, ſimilem generet fœtum ſimili figuræ vitio inſignitum: in quo etiam actio illius partis deprauatè facta eluceat, quantumuis na-
C turali modo & habitualiter, ac indoloroſe fiat. Solent etiam huiuſmodi figuræ vitia contrahi, non caſu verſo in naturam vt dictum eſt, ſed vitio formatricis facultatis, quam interdixit probè munus ſuum exequi, vel materia in qua eſt, quæ eſt pars naturæ ſeminis, vel ea circa quam operatur. Sic multi fœtus monſtroſi prodeunt vno aut pluribus membris, quo caſu poſſibile eſt, fœtum, ob ſeminalem materiam tali ſigillo ſignatam, deformem quoque naſci eadem parte. Nam qua ratione vitiata materia ſeminis, quæ nata erat vitiatum fœtum producere, impeditur non raro talem efformare, ob laudabiliorem materiam ſeminis alterius parentis, qua fœtus naſcitur ſanus: eadem ratione dum vitium non im-
D peditur cauſa aliqua accedente, fœtum ſimili vitio inſignitum prodire eſt certum. In qua re ſtatuendum eſt, quod ſi vitium figuræ ſit in membris nutritionis, proculdubio fœtus fiet non ſolum inſalubris ea parte, ſed morboſus, ob humoris deprauati generationem & propagationem: qui humor cauſa deinceps plurium morborum exiſtit: quos licet filius non contrahat, contrahet tamen deprauatam figuram eiuſdem membri, qua ſimiles patietur & plures alios, pro humoris copia aut qualitate. Sed licèt hæ affectiones quæ ex humoribus pendent, hæreditariæ debeant haberi, non tamen legitimè hæreditariæ ſunt, ſed ſpuriæ, quia in filio non imprimitur patris character, ſed vitioſus humor, qui ſimiles morbos &
E aliquando diuerſos parit, non tamen à ſimili charactere, ſed à ſimili humore, vt filius morbo Gallico affectus, ob humores Gallicos, quos à patre aut ab vbere matris accepit citra impreſſum in iecore characterem Gallicum. Si autem vitium in animalibus ſit inſtrumentis, eaſdem patietur filius læſiones in actionibus ac pater, non alias, vt officinis alimentorum læſis contingit. Ratio huius diuerſitatis eſt, quia hæ partes non generant humores, ſed pariunt animales etiam actiones, quas profectò tales oportet eſſe, quales protulit pater, propter impreſſum in filio characterem, quo ſimiles neceſſum eſt, aut edere actiones, aut pati affectiones. Temperamenti autem vitiati, vel modi ſubſtantiæ nulla cauſa externa principium præſtare poteſt, ni prius habitualis fiat in aliquo membro, vel in toto corpore eadem in-

intemperies, vel idem ſubſtantiæ modus. Quo tempore cum iam temperamentum in habitum, vel naturam verſum fuerit, facile eſt conijcere, ſimile in filijs elucere in eodem membro vel in toto. Itaq; cauſæ internæ aut externæ poſſunt efficere morboſum temperamentum, quod dum in diſpoſitione & fieri ſolum fuerit, licet actiones vitiet, generationem tamē ſiue genitum nō vitiabit: quo fit, vt in parentibus valetudinarijs & morboſis filij naſcantur vegetiores et ſani. Cæterum cum iam parentis vitium in naturam fuerit verſum (& natura hac in parte ſignificet alteram ſubſtantiæ partem, videlicet materiam) ob id ex materia ſeminis, cuius forma eſt formotiua facultas, euidentiſſimum eſt fieri genitum eiſdem conditionibus, temperaturis et modo ſubſtantiæ inſignitum, ea maximè parte, qua pater affectus erat. Cuius doctrinæ occaſione ſtatuendum eſt (vt conſtet cauſa qua potius idem membrū eadem intemperie affectum, quam ex reliquis aliquod inficiatur) humorem quem natura in teſtes ſemini gignendo tranſmittit, vt poſſit fieri materia ſeminalis & altera pars illius principij noſtræ generationis, ac induere formam ſeminis, nulla lege poſſe eſſe proficuū, niſi prius ex iecore ſigillationē & idolum, ſeu inchoatū ac potentialem ſimilitudinem omnium parentis membrorum ſuſceptet: ita vt partes determinatæ ex determinata materia in potentia ad illud membrū fiant, non ex qualibet indiſtinctè, alioqui monſtroſus fieret conceptus, quia facultas formatiua nequiuit partes efformare, niſi ex determinata & ſimili materia cum illis. Quo fit, vt ſi pars aliqua materiæ ſigillationem recipiat, eadem ſigillatio ſecum deferat in membrum, temperiem nimirum ac modum ſubſtantiæ ſimilem: qua ſimilitudine ſimile quoque in affectionibus & morbis euadet membrum.

Dubium. Sed dubitabit forſan aliquis, qua nam ratione, ſi ſemen à toto non decidit, iecur cum ſanum ſit, poſſit ſigillare materiam morboſa alicuius membri ſimilitudine affectam, vt membrum ex ea genitum conſimilem affectionem genito præſtet. Cui dubitationi dicendum eſt, nec decidere à toto corpore ſemen actu, nec prodire à iecore, priuſquam aliquam omniū & cuiuſque membri ſuſcipiat ſimilitudinis ſigillationem aut inchoationem: quippe ſanguinis (qui à membris inchoationem cęperat recipere) ſuperabundans pars in quouis membro in teſtes delabitur, ea inchoatione & ſigillo accepto à iecore & à membro, cuius alimenti eſt reſiduum, & vt ferunt, excrementum: vt verè fiat ſeminis materia: quia citra eam potētiam & ſigillationem ſeminis materia non erit: quo fit, vt tēperiei & modi ſubſtantiæ morbidi & ſani inchoationem reciperet, qua deinceps in genito ſimilis intemperiei & modi ſubſtantiæ eluceat modus. Itaque figurę vitia, plerumque formatricis errato, ex impedimēto materię ſuccreſcere eſt arbitrandum: temperamētum morboſum, ab humore quo membrum efformatur, modi ſubſtantiæ vitium ab vtraque cauſa.

Hæredit. affectiones duplices. Statuendum vlterius eſt, ex his hæreditarijs affectionibus, quaſdam eſſe ſolum in charactere, ſigillo aut impreſſione habituali, citra vllius actionis indiuidui, læſionem: alias vero, præter habitum, fixum & in naturam verſum, actualiter per habitum illum lædere indiuidui aliquas actiones. Primæ ſortis ſunt ij, quibus ſuſceptum à parentibus membri alicuius vitium non lædit in ipſo membro neq; in altero actiones; ſed in omnibus viuit ſanus homo, poteſt tamen in genitum idem vitium & in idem membrum transferre cum læſione actuali actionum eiuſdem membri. Vt, verbi gratia. Si quis ſurdus aut mutus filium generet audientem & loquentem, qui rurſus propriū filium ſurdum aut mutum gignat. Plerumque enim contigiſſe vidimus, ex auo podagrico, actu aut habitu, filium ſanum ſuboriri, à quo (quantumuis ſanus

A videatur) filius productus millies in podagram prolabitur. Ratio huius euentus eſt, quia character in membris impreſſus ſolum lædit efficaciam formatiuæ facultatis, quatenus ad ſpeciei propagationem: quippe aliquando contingit, non ſolum formatiuam lædere, ſed & peculiarem ac indiuiduam membri actionem: ſi primum contingat in filio, ipſe ſanus viuet, quatenus attinet ad indiuiduas actiones: licet quatenus ad productionem ſuorum filiorum pertinet, ipſos eodem charactere & eadem ſigillatione inſignitos gignat: in quo non rarò accedit lædi quoque indiuiduam membri alicuius actionem (qua læſione pater caruit) ac pati podagram, vel ſurditatem, aut ophthalmiam, quas pater non patiebatur in eis par-

B tibus, niſi ſolum characterem filio præſtitum quoad actionem ſpecificam, quia in reliquis indiuidui actionibus ſanus aderat, vt dictum eſt. Secundi ordinis ſunt ij, qui præter ſigillationem habitualem & natiuam, actuali tamen læſionum actione infeſtantur, ſigillatione reducente membrum ad actum morboſum: vt ſi quis ophthalmia affectus, aut lepra, vel ſurditate, ſurdos, ophthalmicos, & leproſos gignat. Qui quidem homines ſic affecti non ſolum habent natiuam ſigillationem ad ſimiles generandos, ſed actu etiam affectos, non potentia ſolum, vt primi: quam ſane diuiſionem ad veram & genuinam curationem cuique præſtandam vel denegandam, magni fore momenti ſum arbitratus, ſi prius difficile quoddam

C dubium ad veram huius doctrinæ enodationem expoſuero, quod non parui eſſe momenti ad inuentionem modi curationis cenſeo.

Ex qua etiam diuiſione ſuboritur non leuis dubitandi occaſio, nimirum, cur ſi character ſeu ſigillatio trāſit à patre in filium, pater ſurdus aut mutus (vel alio morbo affectus) licet imprimat ſimilem characterem in filium, ipſe tamen filius prædicto charactere inſignitus, nec ſurdus nec mutus naſcatur: nepotem tamen generet ſurdum vel mutum, vel quouis alio affectu, ex ijs quos auus patiebatur, actualiter inſignitum, patre nequaquam eo vitio actualiter laborante. Cui dubitationi reſpondendum eſt, id poſſe fieri vno è duobus modis, vno, quia pater non imprimit in fi- *Quæſtio Cur illa à filio morbus hæreditar. in nepot. tranſeat.*

D lium niſi characterem, vel ſigillationem, diſpoſitionem ſeu apparatum illum morboſum, quo filius facilè cauſis accedentibus incidit, ob prædictum apparatum, ſeu habitum, in conſimilem morbum, licet ipſe natus fuerit ſine actuali morbo, quantumuis cum illo apparatu ad ipſam naſcatur. Qui ſanè filius poterit optimè ſuam prolem generare, in qua ille morbus actualiter eluceat, maximè ſi nullum fuerit impedimentum, quod interdicat effectum paternæ ſigillationis. Quippe duo ſolent illum præpedire: primum humor ſiue ſecundum naturam, ſiue vtcunque vitiatus, aut ſupra modum abundans: quo humore infirmatur vis characteris & ſigillationis paternæ, ac impeditur reduci ad actum: haud ſecus quam in ſanis

E corporibus contingit. Quippè quo ſaniora & humorum prauorum magis expertia ſunt, conſimiliorem ſibi generant filium: quò vero prauis & copioſis ſuccis, ampliùs abundant, longè magis diſſimilem gignunt. Sic profecto cum diſpoſitio, ſeu ſigillatio patris ſit natiua, rectius multo imprimetur, ſi multus ſit humor impreſſionē impediēs: quo fit, vt longe minus eluceat in filio ſigillatio, quò magis pater ſuccis abundauerit extraneis aut copioſis. Quo fit, vt in filio ea ratione non ſemper actualiter eluceat morbus parētis, in nepote tamen apparet ob adductam rationē, quæ magis viget in auo, minus in filio, et iterū magis in nepote. Præterea, & ſecundò, idē impedit morbus alter, qui eluceat in auo aut filio, obumbrans hæreditarij morbi characterem, ac imprimens ſuum vitium. Secundum quod ſolet actum ſigillationis vel prępedire, licet imprimatur potētialiter, vel in actum morboſæ actio-

actionis indiuidualis prorumpere (vt quæſtioni reſpôdeamus) eſt vis & efficacia ſeminis aut ſanguinis materni, in quibus nil mali adeſt: quam vim aliquando contingit adeò præualere, & paterni ſeminis vitia ſuperare, quod nequeat character actuali vitio imprimi, & ob id in filio nil mali eluceat. Verùm ſi filius vxorem ducat, cuius ſanguis & ſemen non ſint tantæ efficaciæ, mirum non eſt, ſi in nepotibus eluceat aui hæreditarium vitium. Quo fit, vt mirum non ſit, naturam hac mira varietate ludere ob prædictas cauſas, quas multis arbitramur eſſe occultas. Et pari prorſus ratione conſtat, quod ex filijs aut nepotibus quidam naſcantur ſine vitio actuali, ſed ſolum cum ſigillatione impreſſa quoad vitium generatiuæ (eo modo quo dictum eſt) citra actualem læſionem membri alicuius, quatenus pertinet ad indiuidui actiones: alij vero cum eadem ſigillatione, quam in filios poſſunt traducere ſimul cum actuali læſione eiuſdem membri, quatenus ad indiuidui actiones attinet. Vt ſi quis auus ſurdus aut mutus, vel quouis alio affectu hæreditario læſus, ex filijs quoſdam generet ſanos, quatenus pertinet ad ſurditatem & reliquos morbos, quos ipſe patitur, cæterum ſigillatione impreſſa in eorum membris, quæ clam & occultè filios & poſteritatem ſurditate affectam cogat generare: quoſdam, verò ſurdos & mutos actuali ſurditate, ea lege qua dictum eſt.

Probari etiam poteſt huiuſmodi doctrina, quia licet vitiatum ſemen à vitiato corpore deciſum, videatur neceſſario fœtum vitiaturum, & vitium illud debere propagari ad ſecundam vſque vel tertiam generationem, cum omnes hæ generationes ab vno tantum principio ortum habuerint, cum hoc tamen mirandum non eſt, ſi is ordo in intermedia aliqua generatione interrumpitur, qui poſtea in ſequentibus iterum quaſi repullulet, ita vt, cum auus, tum nepos ſint alicui morbo obnoxij, filius tamē ſit eius penitus expers, licèt aliquis frater eius eodem quoq; morbo (vt auus aut nepos) afficiatur. Nam ſi cauſæ, quæ neceſſario conueniunt in generatione animalis, ita eſſent neceſſariæ, vt minimè poſſent à multis externis & internis occaſionibus impediri mutarique, mirandū non eſſet: ſed cum loco citato Ariſtotel. ſtatuat, facile poſſe mutari, impedirique, facile quoque deficere poſſunt, et robur addi naturalibus principijs generationis, ita vt intermedia aliqua generatio integra & ſine aliquo vitio euadat, quod tamen prior & poſterior contraxerat, vt etiam quarto de generat. animalium ex verbis Ariſtotelis colligi poteſt. Quippe inquit: Natura mulieris vim plurimam habet ad immutandum in melius vel deterius rationem conceptus. *Nam multi fuere, qui cum muliere aliqua fœcundi fuerunt, cum alia verò ſteriles: hocque vel ob vniuerſi corporis, vel ipſius vteri diuerſam naturam. Item aliqui cum vna muliere mares, cum altera ſemper fœminas procreauere, & interdum cum vna integros, cum altera morboſos.* Quam varietatem non minus temporum mutationes inferre habent, ſicut & lunæ ſtatus increſcens, & plena vel ſecus. Quòd ſi hæ externæ cauſæ tam inſignem vim habent in immutandis conceptibus, mirandum non eſt, ſi internæ quoque idem poſſint efficere. Nam quid vetat quòd aui ſemen, quod prius contraxerat vitium aliquod ex aliqua occaſione, præter naturæ rationem, aut ratione tempeſtatis, vteri, aut alterius ex præfatis cauſis, præſertim ſi materia, quam affert genitrix, optimè ſe habuerit, adiutū, integrum gignat fœtum: non ita tamen, quin & ipſe aliquam ſeruet labem & imperfectionem, ob vitium quod in auo contraxerat: quæ ſi non apparuerit conſpicua in filio, quatenus pertinebat ab eius generationē, poteſt tamen tranſire in ſemen eius. Quòd ſi contingat illiuſmodi imperfectionem ſeminis filij carere auxilijs, quę adfuere in filij generatione, in cauſa erit,

A quòd in nepotis generatione illa, quaſi repullulet & reuireſcat. Quibus perſpectis, facilè ſoluitur dubium, nempe ſi huiuſmodi hæreditas morboſa ſequitur naturam ſeminis, poteſt ſemen aui aliquid tunc facere, dum nepos generatur, quia remanet infectio aliqua, vel vis relicta in parte, quæ licèt impedita fuerit, quominus poſſit eo tempore in actum deduci, non fuit tamen omnino deleta: & ob id nihil vetat etiam, quin ſemen à patre genitum, ſit factum particeps illius infectionis, ita vt niſi ea fuerit nactus impedimēta, vel quando ea non habuerit adiuuantia, quæ conuenerant in eius conceptu, poterit conceptus quo generandus eſt nepos, referre eam labem, quæ prius à morboſo auo fuerat contracta, ita vt nepos auo po- B tius, quàm patri in hoc quaſi hæres ſuccedat, licèt illa labes non fuerit in paterno ſemine adeò inſignis & euidens. Itaque cauſa huius varietatis duplex exiſtit: vna, quòd informatrix licet habeat omnium paternorum membrorum ſimulachra, non æqualiter ab omnibus illis excitatur ad opus, ſed à quibuſdam magis, ab alijs minus aut nihil. Quo fit, vt aliquando nō excitetur ad formandum membrum morbidum, ac ex conſequenti ea parte ſanus euadet filius: aliquando vero patris affectū in filij ſimili membro gignat, & filium producat morbidū ac patri ſimilem: quod in nepotibus formatiua vis contrario modo poteſt efficere. Qua ratione fit, vt ex morbidi patris filijs quidam naſcantur ſani, quidam ſecus, & nepotes ex C ſanis ſucceſcant morbidi, & è contra. Secūda verò cauſa eſt, quoniam conata vis aſſimilare quandoque impeditur in opere: quod ſanè impedimentum fit tripliciter: vel quia ſimilitudo in altero ſemine potétior eſt, vel quia inepta materia non potuit à formatrice contineri quoad ſimilitudinem indiuiduam: vel tertio, quia imaginatio turbauit formatricis idolum, & ſuum imprimere coegit. Sed quæſtioni præcipuè reſpondent prima & ſecunda cauſa. Vltimò ſtatuendū eſt, vitia ſeminis eò magis deliteſcere & obſcurari, quo magis à primo progenitore deſcendunt. Quippe in ſemine non ſolum continetur imago oculi, verbi gratia paterni, ſed & oculi aut cerebi aui aut proaui: niſi quod quo longius procedit, vetuſtate obſcura- D tur, & deliteſcit imago. Quo fit, vt quidam ex natis morbos & vitia parentum, alij aui, alij proaui contrahant, medijs generationibus (vt dictum eſt) eiſdem carentibus.

Curandi ratio.

His ſuppoſitis, quæ neceſſaria erant ad cognitionem morbi hæreditarij, ad venandaſque eius differentias & cauſas, ad curandi rationem et vim (ſi quādo ea vti oportuerit) tempeſtiuū eſt deuenire. Quod ſane opus longè maius faceſſit negotium, quam reliqua quæ hucuſque diximus, quantumuis difficilia & multis abdita exiſtant. Nam ſi incurabiles exiſtunt hæreditarij affectus, temerarium videtur ipſis auxiliares manus adhibere: ſi verò curationem admittūt ex hæreditarijs morbis aliqui, inhumanum exiſtit, E auxilia denegare his, qui hæreditario onere vitam vniuerſam miſerè traſigunt: ſi verò partim curabiles & partim ſecus exiſtant, humaniſſimum erit, cui auxilia profutura ſint, qualia & quomodo adhibere oporteat preſcribere. Quæ omnia prius diligenter ſcrutari oportebit, ſi enodauero vulgarem quandam controuerſiam, qua diſſeritur, ſintne curabiles morbi hę reditarij, an ſecus.

An morbi hæreditarij curabiles exiſtant.

In qua re videtur, omnino illis omnibus denegandas eſſe auxiliares manus, quòd nullus veterum ſtuduerit aliquod ijs præſidium ſcribere, omnibus ferè aſſerentibus, incurabilia eſſe mala, quæ à principijs generationis ſuboriuntur, fulciuntque ſuum dogma his rationibus.

Argum. antiquor. quòd ſint incurabiles.

Argumenta Quibus antiqui probarunt, eſſe incurabiles morbos hæreditarios, ſe habent in hunc modum. Vt materia eſt altera pars compoſiti, & eius naturam complens, ita vitia materiæ erunt adeò naturalia & intranea, quod ſicut citra ſubiecti corruptionem materia ſeparari non poteſt, ita nec eius vitia emendari (& cum hoc vitia materiæ non conſtituunt rationem morbi, ſed cauſæ: quare formæ, cui morbi tribuuntur, vitia, morbi ſunt, quod materiæ malè diſpoſitæ cohæreat, & ob id prauè operetur) ſed morbi hæreditarij, quos cum materia ſeminali ſcimus à parentibus tranſmitti, ob vitium materiæ pullulant in toto compoſito: ergo hac ratione corrigi nulla lege poſſunt: & minor probatur, quia facultas ſeminis, quæ ſe habet veluti ipſius forma, adhæret huic ſeminali materiæ, quæ dum prauè eſt ſigillata à parentibus, prauè etiam diſponit facultatem, adeo vt affectos quoque generet filios: ſed talis affectio naturalis eſt, & ex naturalibus principijs orta: ergo minime corrigibilis.

Secūdum argumentum.

Secunda ratio ſic probat prædictum axioma: Omnis morbus hæreditarius eſt in habitu non contracto per aſſuetudinem, ſed per natiuam conſtitutionem: ſed habitus per aſſuetudinem adquiſitus tranſit in naturam, quæ difficulter remouetur: ergo contractus ex principijs ferè impoſſibiliter auferetur: talis eſt morbus hæreditarius: ergo incurabilis.

Tertium argumentum.

Tertia ratio ſe habet in hunc modum: Medica facultas ſolùm docet demere quod ſuperabundat, & quod deeſt addere: ſed nullo horum modorum morbus hæreditarius curari poteſt: ergo. Minor probatur: Non euacuatione, quia ea quæ præter naturam abundant poſt generationem, eò quòd ex alimentoſa materia fiant, vacuatione auferuntur: quæ vero naturalia in nobis inſunt, vt morbi hæreditarij, nequaquam. Quippe contractus habitus nulla lege euacuatione demendus eſt. Item non curantur additamenta quia id non fiet niſi per generationem: in genitis id fieri eſt in poſſibile, ergo nec morbi hæreditarij curari poterunt.

Concluſio rei veritatem continens.

Quinam incurabiles.

SIt huius rei concluſio & veritas; Ex morbis hæreditarijs, quoſdam eſſe prorſus incurabiles: alios verò qui ex toto curationem admittunt: & rurſus alios qui partim ſunt curabiles: & ac vltimò alios, qui in filio poſſunt curari, in patre minime: & alios qui in filio non curantur, in patre tamen poſſunt præpediri, quominus ad filios tranſferantur.

Probatio huius concluſionis.

VT huius dubij enodatio clarior, abſolutiorque euadat, primò omnia huius concluſionis verba diligenter euoluere oportet. Tenet quidem concluſio in primo loco, quoſdam morbos hæreditarios eſſe prorſus incurabiles: & ſufficienter videtur probatum ſupereſſe tribus argumentis propoſitis. Quod intelligendum eſt de his morbis qui in poteſtate characteris in patre aut in filio citra actualem morbum ſiti exiſtunt, quales ſunt ferè omnes qui in membris principalibus & ſolidis partibus præſunt. Certum enim eſt, huiuſmodi hæreditariam affectionem non magis poſſe curari, quàm naturalem affectum aut conditionem aliquam naturaliter & ex principijs naturalibus contractam parti alicui aut toti affixam: ſimilitudines enim natorum ad parentes vtcumque ſint maximè quæ in figura conſiſtunt, aut in peculiari aliqua conditione, aut modo ſubſtantiæ, difficulter aut nunquam curantur: ex quibus ſubeſt intelligentia ad propoſita argumenta, quia ſolum verificantur de his morbis qui hac lege hæreditarij fiunt.

Qui curabiles.

Secundò tenet concluſio, eſſe alios morbos ex hæreditarijs, qui prorſus curationem admittunt, licèt cum difficultate, quales ſunt qui ex patre Gallicis humoribus affecto in filijs elucent. In qua re pulchrè & magni momenti ſeſe offert diſtinctio: nam ſi pater Gallico charactere infectum habet iecur, iecur quoque filij eodem inſignitur, & tales filij ad tempus curantur: cæterum paulò poſt iterum relabuntur in vnam aut alteram ex Gallicis affectionibus. At ſi ex Gallica affectione in matre filius hæreditarium onus portauerit, vt maiori ex parte ex alimento intra vterum matris ſuſcepto affectio prodit: ita extra vterum alimentis, maximè alexipharmacis illius affectionis, modus ſubſtantiæ ea labe infectus emendari poteſt. Præſertim cùm certiſſimum ſit, fœtum intra vterum ex puriori ſanguinis materni parte alimentum capeſſere: quam veritatem probat euentus: nam conſpicimus, valetudinariam & morboſam matrem filios producere pulcherrimos, & boni habitus. Quòd ſi ex nutrice aut ex matre, quæ poſt partum affecta fuit morbo Gallico, filius hæreditauerit hunc aut ſimilem morbum, longè faciliùs curabitur mutato protinus alimento. Denique omnia vitia hæreditaria, quæ characterem maiori ex parte in humoribus habent impreſſum, licet difficulter curentur propter reuerſiones & defluxiones, quæ in varias partes transferunt, curabiles tamen ſunt, nam & euacuationes admittunt & renutritionem.

Qui partim curabiles partim incurabiles.

Statuit tertiò concluſio, eſſe alios hæreditarios affectus, qui partim ſunt curabiles & partim incurabiles. Incurabiles quidem ſunt, quatenus pertinet ad impreſſum characterem, ſiue in patre velis curare, ſiue in filio. Verùm cum ex impreſſo charactere aliquando vitietur actio animalis, quæ prorſus incurabilis exiſtit: aliquando vero ex vegetabilibus ea quæ humores generat: morbi verò qui ab his humoribus vitiatis oriuntur, curabiles ſunt, & omnes alij qui actu præſunt in genito ex prædicta cauſa, quippe ex his morbis multi conſiſtunt in abundantia humoris efficientis vel podagram vel ophthalmiam, aut reliquos affectus, quos ſanguine miſſo, aut expurganti medicamento exhibito, vel ſudoribus curabis, vt in morbo Gallico, ſcabie, aut elephantiaſi conſpicimus. Nam ſi cui filio pater præſtiterit iecur calidum copioſam bilem generans, aut ventriculum frigidum cruditates efficientem, morbos ab his recrementis & vbertate ſanguinis obortos, curabimus proculdubio, vt dictum eſt, ſanguine miſſo aut expurganti medicamento exhibito, & ſic in filio curantur vitia humorum qui à patre traducuntur, quia non habet filius charactarem aliqua ſui parte impreſſum: quod ſi habeat, curatur morbus qui ex humoribus prodit, non tamen curabitur character ſeu ſigillatio, haud ſecus quam in patre, licet in vtroque acceſſiones & exacerbationes quæ ab humoribus produnt, curari poſſint.

Qui incurabiles, at tamen emendabiles in patre.

Vltimò tamen ſtatuit concluſio, in filio eſſe mille affectus, qui non curantur, quia ob ſubſtantiæ tenuitatem fixius ſuſceperunt contractum ſemel vitiū: qui tamen, ne in nepotes & in poſteritatem commigrent, præpediri optime poſſunt. Nam certum eſt, emendari poſſe aliquo modo ſuſceptum à patre vitiū, dum non inueteraſcit. Siquidem qua ratione naturam lapſam in meliorem & ſalubriorem mutare dodocet ars medica, docebit etiam hæreditarios affectus, & inſalubrem ſubſtantiæ modū ac temperiem, quantumuis connaturales ſint; ergo ſicut illud impoſſibile non exiſtit, ita neque hoc; atque ex conſequenti hæreditarij affectus, ſaltem qui actu exiſtunt, incurabiles omnino non ſunt.

Quæ omnia videntur poſſe probari multis rationibus. Primò, quia ſolet imaginatio vehemens patris, aut matris conceptus tempore, filiorum indiuiduas conditiones mutare, ac nonnunquam monſtroſum efficere conceptum: ergo poterit ars medica hęreditariam ſigillationem euertere, & poſteritatem citra parentum vitia, & morbos inſignire; ac ex conſequenti non licet omnes hæreditarios affectus deploratos habere.

Præſtat vim prædictis rationibus altera, quæ non eſt minoris momenti, ſiquidem vt monſtroſi conceptus fiunt mutata, & euerſa naturali temperie, & ſubſtantia, ac figura parentum: eadem profectò ratione poterit ab eiſdem, aut alijs auferri, & præpediri natiuus, & morboſus habitus, quominus transferatur in poſteritatem: quod probatur, quia non eſt maior difficultas in auferendo morboſum, & hæreditarium habitum, vt fœtus euadat ſanus, quàm auferendi, & mutandi habitum naturalem, vt fœtus euadat monſtroſus.

Probat inſuper prædictam concluſionis veritatem, plures ſubeſſe cauſas, quibus diſſimiles fiunt filij à parentibus in his quæ naturalia ſunt, & indiuidua. Ergo poterunt eſſe aliæ, quæ diſſimilem, in his quæ morboſa ſunt in parentibus, generare filium efficiant, ac ex conſequenti ſanum, quantumuis parentes morboſi fuerint. Sed medicus, qui eſt imitator naturæ, poterit etiam artis inſtrumentis cauſas naturales ſupplere; ergo poterit præpedire, ac præcauere, quominus filij naſcantur paternis morbis fœdati.

Verùm vt medicus poſſit prædictis inſtrumentis effectus naturalium cauſarum ſupplere in memoriã reuocare oportet, ex morbis hæreditarijs quoſdam eſſe in charactere, ſigillatione, qualitate, vel diſpoſitione impreſſa in præcipuis parentum membris, quorũ poteſtate, & efficacia ſemen, & ſanguis menſtruus diſponuntur ad gignendum filium ſimili morbo actu, aut ſigillatione laborantem, & aliquando citra manifeſtam actionis indiuiduæ læſionem: Quoſdam verò eſſe in membro aliquo actu laborante, habenteque proprias actiones læſas, vt capite, oculis, articulis, aut renibus, quorum actiones vitiatæ, & mille modis corruptæ apparent. Sic prouidentiæ ratio duplex inſtituenda eſt: vna characteri patri impreſſo, & filio naſcituro imprimendo, altera verò membro, aut corpori vniuerſo actu laborante, ſiue in patre, ſiue in filio præſit, vt paulò inferius efficere monſtrabo.

His ſuppoſitis, ſtatuendum etiam eſt, vt nulla ſubſit in concluſione dubitandi ratio, hęreditarium characterem, ſeu morbidam ſigillationem (vbi actu, & manifeſtè particula aliqua non laboret) curari nulla ratione, neque arte poſſe, idque maximè ſi adoleſcentiam præterierit homo: & hoc eſt quod primæ tres rationes firmiter contra noſtram concluſionem videntur probare. Præter id quod talis affectus connaturalis eſt, vt Plutarchus lib. de ſera numi. vind. ſtatuit: quippe inquit, eos qui oriuntur à parentibus qui laborant ſimili morbo, ſtatim eſſe curandos (vt conſtet vis, & efficacia illius verbi, *Si adoleſcentiam præterierint)* quaſi dicat, proprietatem paternam eſſe irremediabilem cauſam horum morborum in filijs. Vt etiam Auicenna capite de nephritide inſinuauit. Quam ſententiam ab Hippocrate acceperant ambo libro 2. prorr. per hæc verba: *Nam qui hos morbos congenitos habet* (loquebatur de morbo ſacro, tabe, & podagra) *is ægrè ab ipſis liberari poteſt.* Quibus conſtat, quàm difficilis ſit in huiuſmodi morbis curatio, & quo tempore fieri debeat, ſi quando profutura eſt.

ereditа us character, ſi doleſcentiam præterierit, lla ratione curari poſt.

Ratio prima eſt, quia cum vitia materiæ noſtræ generationis emendari non poſſint, vt vitia materiæ

A alimentoſæ, & excrementitiæ reliquos alios morbos gignentis, quos mille modis curare poſſumus: conſtat, neque characterem deleri poſſe, neque omnino obſcurari, haud ſecus quàm quæ in nobis ſecundum naturam inſunt. Quippe euidentiſſimum eſt, characterem illum, ſeu ſigillationem ſecundùm alteram noſtræ naturæ partem (hoc eſt ſecundùm materiam) nobis ineſſe, haud ſecus quam membra ipſa quibus conſtamus, & eorum carneam, oſſeam, membranoſam, & corpulentam ſubſtantiam. Et ſicut hæc omnia citra euidens damnum mutari, auferri, aut quouis alio modo euerti non poſſunt, ita neque ſigillationem, aut characterem à principijs noſtræ generationis impreſſum auferre, vel mutare poſſumus auxilijs, vel medicamentis.

B

Præcautio, & Curatio.

CVm hoc tamen tentandum eſt prouidere, & præcauere, quantum poſſibile fuerit, ne prorſus omnes filij in praua ſigillatione naſcantur: in qua etenim prouidentia duo ſeſe nobis offerunt conſideranda. Primum eſt, ſuppoſita difficili curatione, quo tempore, aut qua ætate auxiliares manus adhibere oportet, ne qui ſic afficiuntur, omnino videantur auxilijs deſtituti, etiam ſi dictum ſit, impoſſibiliter, aut difficulter curari. Secundum eſt, qua lege præcauere oporteat (ſi primum impoſſibile fuerit) quominus naſcantur filij hoc vitio, aut charactere inſigniti. Circa C primum ſtatuendum eſt, ab ortu hominis hæreditario onere oppreſſi, ad vltimum vſque adoleſcentiæ tempus prædictum characterem curari, infirmari, deleri, aut ſaltem eius actus impediri aliquo modo poſſe: nam dum corpus durius, ſubſtantia eius ſiccior, & ſolidior mutatione ætatum efficitur, penè eſt impoſſibile ipſum mutare: ex tenera enim carne facilè aliquid mutari poteſt, aut alimentis quod præeſt vitioſum obſcurari, aut in meliorem ſubſtantiæ modum mutari: difficulter inueterata mutari poſſunt, vt in omnibus rebus euidenter conſpicimus, præſertim in eis quæ ex innatis principijs originem trahunt.

Cæterum qua lege oporteat prædictum opus ag- D gredi, & characterem auferre in patre, quominus generet filios paterna labe infectos, audita facilè poteſt quis dirimere. Namque nil vulgarius apud medicos non mediocris eruditionis reperies, quam medicamentis, & alijs artis medicæ auxilijs corpus mũdum, & euacuatum reddere: quod ſanè opus potius turbare corpus natum exiſtit, & periculo plenum, quàm quod quicquam vtile afferre poſſint: quinimo experimento fidiſſimo non ſemel probauimus, potius hęc omnia lædere, & ſanum corpus perdere, longè efficaciore, & potentiori manente ſigillatione ad procreãdos ſibi ſimiles filios, haud ſecus quàm quæ naturalia ſunt, ſi ab excrementis quæ impediunt liberes, quę operantur ſecundùm totum ſuum eſſe completum ci- E tra impedimentum excrementorum, aut humorum. Character enim & ſigillationes innatæ non magis medicamentis, & artis auxilijs cedent, quàm quæ nobis ſecundum naturam exiſtunt: certum enim eſt, innatum cuiuſque temperamentum, aut modum ſubſtantiæ natiuum, ſi velis medicamentis, & auxilijs mutare, efficies quidem, ſed cum maximo corporis detrimento: ſi quidem mutatio eius quod ſecundum naturam eſt, nullibi tendere poteſt niſi ad ſtatum præter naturam: ergo alia via oportet ſigillationem illam auferre, & infirmare, quam medicamentis quæ neceſſario læſura ſunt. Quod ſanè inſigne opus ſolum aggredieris per renutritionem, quæ contrarium habitum ei in quo arbitramur ſigillationem conſiſtere, alimentis inferat. Nam quemadmodum per generationem factus fuit prædictus character, ita

Parentes ætate prouecti licet vacuationibus conterantur, praua ſigillationõ impedit.

ita

A ita prorſus per adgenerationem, ſeu nutritionem mutari, aut infectum fieri poteſt ætatis, & diuturni temporis tractu. Quod ſi victu, & debito vitæ inſtituto auferri non poſſit, id ſolum ſubſidium ſupereſt, ne omnem poſteritatem eadem labe inficiat: nimirum quod ab omni curatione per euacuationem deſiſtat laborans: cum euidentiſſimum ſit, & rationi conſonum, quòd quò corpus charactere, aut ſigillatione affectum purius exorſque ab excrementis, & reliquis ſuccis redundantibus fuerit, eò fixius, & certiùs, ac liberaliùs impreſſurum characterem, quòd à nulla cauſa præpediatur, neque deleatur, aut infirmetur eius efficacia, & poteſtas. Certum enim eſt, corpora ſana, quò puriora ſunt, & à ſpurcitia humorum liberiora, eò faciliùs, & certiùs ſibi ſimi- B lem generare prolem: quia nihil eſt quod impediat, aut turbet formatiuam facultatem, ne materiam vitiet, quominus ſimilis producatur fœtus. Verùm ſi huiuſmodi corpus charactere affectum humoribus ſibi alienis, & excrementis abundauerit, tanto magis profectò diſſimilem generabit prolem, quanto eorum maiorem, aut deteriorem ſortiatur copiam. Atqui cùm character, ſeu ſigillatio ſit connaturalis conditio, & natura parentis, eò citiùs, & certiùs ſibi ſimilem generabit fœtum, hoc eſt eadem ſigillatione affectum, quò purius, & ab excrementis liberum fuerit corpus: & tanto rurſum magis diſſimilem, quanto prædictis ſuccis alienis præpediatur plus obſcureturque characteris, ſeu ſigillatio- C nis efficacia.

Quò euidenter conſtat, eos turpiter errare, qui parentes ætate iam prouectos (præcautionis gratia, ne filios generent propria labe fœdatos) vacuationibus, ſudoribus, balneis, aut alijs præſidijs inutiliter conterunt. Siquidem, præter id quòd nullam vim habent ipſum characterem auferendi, vel obſcurandi, corpus (alioqui in cæteris omnibus ſanum) turbant, & lædunt, aut forſan ob adductam rationem citiùs, & certiùs, corpore reddito puriore, ipſum cogunt, genitum, ſimili ſigillatione affectum, aut actu morboſum gignere: & hoc eſt quod videntur probare rationes partis affirmatiuæ. Quapropter ſic affe- D ctos (vt probant contrariæ rationes, quas ob id diluere nõ placuit, ſiquidem vim habent in prædicta morbi hæreditarij conditione) curare non licet, ſi adoleſcentiam prætererint.

Character quibus modis oppugnandus.

Supereſt quod ſecundo loco propoſuimus iuxta characteris ablationem eſſe neceſſarium: nimirum diligenter curare, & cauere, ipſum, quantum poſſibile fuerit, infirmare, & obſcurare, quominus in poſteritatem commigret. Quod profectò fiet neceſſario per veram curationem, non curatoriam, ſed quæ contrarietate quadam vim habeat, & poteſtatem infirmandi ſibi coniunctum. In qua re id primum obſeruatione dignum iudicaui, ne vitium parentum in omnem poſteritatem firmiter tran- E ſeat: quod nunquam connubio iungi debent duo parentes ex eadem vitiata familia deſcendentes, quippe tunc facilè, & longè immedicabilius malum in filios trahetur, quòd vtrumque ſemen eadem labe infectum ſit. Quapropter conſultiſſimum eſt, vt ſigillatio paulatim extinguatur, & deliteſcat, viros vxorem ducere alterius familiæ, vt fœminas nubere alijs viris. Ratio profectò in promptu eſt, nam cum conſtet, tam virum, quàm fœminam ſemen, idque prolificum emittere, facilè conijci poteſt, infectum corrigi poſſe acceſſu eius quod purum, & incorruptum eſt.

Fetus cur aliquãdo patri mox matri ſimilis.

Quod vero vterque parens ſemen emittat, præter id quod Galen. 2. de ſemine, & mille in locis affirmat, Ariſtotel. etiam (quem multi arbitrantur id negaſſe) validiſſima ratione id probat, & noſtram etiam in hac re ſententiam: quippe ſtatuens, cur filius aliquando matri, & nonnunquam patri ſimilis gignatur, inquit, *quod aliquando motus à patre ſuperat, & filius patri ſimilis euadit: matri verò, quando ſuperior eſt motus à matre*: quamuis mox dicat, *quòd motus matris in potentia eſt, patris vero actu*. Quod licet intelligere in his quæ ſemper potentia ſunt: nam ſi potentia aliquando ſuperior euadit, aliquo modo fit, & efficitur actu, ac ex conſequenti efficaciam habere eſt ſtatuendum. Quod etiam idem Ariſtotel. 4. de generatione animalium eleganti ratione confirmauerat, dicens, *quòd mas, & fœmina contrariæ ſunt: & quòd quando alterum contrarium non poteſt alterum ſuperare, res in alterum contrarium degenerat*. Quod euidenti exemplo comprobat: *cùm enim calidum nequit frigidum ſuperare, neceſſe eſt, vt res quæ tranſmittatur, in frigidum commigret*. Quòd ſi res ſic ſe habet, & quæ rationem contrarietatis alicuius ſubinduunt, eatenus legem contrariorum ſeruare neceſſe eſt, quatenus rationem contrariorum retinent: contrariorum autem lex eſt, vt mutuo circa idem ſubiectum ſe oppugnẽt: nequit autem pugna fieri, niſi inter ea quæ aliquo modo ſunt in actu, ac ex conſequenti fœmineum ſemen actu tenetur vires, & efficaciam ſortiri. Quod vlterius probant verba eiuſdem authoris ſequentia: nam cum eſſet rationem redditurus, cur motus illi patris ſoluantur, ob quam ſolutionem filij interdum matri ſimiles fiunt, interdum vero neutri illorum, imo nonnunquam nulli affinium, ait, *quòd omne agens patitur à patiente*, quod in diuerſis generibus tranſmutationum oſtendit, dicens: *Inſuper quod nunquam agens magis à patiente afficitur, quàm in ipſum agat*: quinimò ex eius verbis colligi poteſt, eandem vim, & efficaciam etiam menſtruo ſanguini ineſſe. Quippe magna diligentia curat oſtendere, menſtruum ſanguinem eundem modum generationis ſortitum eſſe, & eandem ferè naturam cum virili ſemine: nam & vtrumque eſt excrementum, *& vtrumque* (vt ipſe ait) *eſt excrementum ſanguinis*, quem ipſe vltimum alimentum appellat: *& quod ipſum poteſtate eſt tam corpus generandum, quàm omnes illius partes*.

Quamobrem ex his omnibus duo magni momenti colligere poſſumus: primum, quòd hæc generationis initia ſunt conſimilia, non tamen penitus, & omnino: quia ſemen maris abſolutius, & perfectius euadit, vtpote effectum à calidiore efficiente: muliebre verò ſemen, quod aliquando ſanguinem menſtruum appellauit Ariſtotel. non ita. Quo fit, vt inter ſe mutuo comparentur: nam fœmineum magis materiæ, & potentiæ paſſiuæ rationem ſeruat; maris verò agentis, & principijs actiui, licet aliquid paſſiui ſortiatur quoque: ſed cum horum vnumquodque ſeorſum, & per ſe conſideratur, vtrumque aliquid actiui, & aliquid paſſiui habet: licet alterum altero vtriuſque magis, & perfectius rationem ſeruet: quod etiam probari poteſt, quia ſunt ex eadem materia, & ab eadem efficiente ſpecie ambo genita.

Seminis labes vt præcaueatur qualis vir, aut vxor quærenda.

Ex quibus omnibus colligitur ſecundò, ad præcauendam ſeminis labem neceſſum eſſe, vxorem, aut virum quærere, qui temperie, modo ſubſtantiæ, & ferè in omnibus indiuidualibus conditionibus diſſideat longis interuallis ab vxore: ſic enim à generatione in generationem deliteſcet, magis ſigillum hæreditarium vincens inculpatum ſemen, ac præualens ſupra vitioſum, & prauè affectum: ſiquidem vt dictum eſt, cauſæ quæ neceſſariò conueniunt in generatione animalis, non ſunt ita neceſſariæ, & prorſus rebelles, & indomitæ, quod non poſſint, à multis externis, & internis cauſis impediri, mutarique. Nam, vt idem Ariſtotel. dicit, illæ facilè poſſunt mutari, & impediri, ac facilè quoque deficere,

cere, ac nonnunquam cauſis aliquibus impedimenta tolli, & robur addi naturalibus principijs generationis, ita vt generatio integra, & ſine aliquo vitio euadat.

Filij præcautionis gratia, qbus, & quādo curandi.

Cæterùm ſi præcautionis gratia filios curare libuerit, ne ſuos quoque filios eadem labe fœdent, id alimentis à teneris annis facito: & eo tempore appoſitis etiam præſidijs parti, iuxta naturam affectus hæreditarij, in qua ſcimus patrem fœdatum eſſe. Quæ ſanè auxilia, vel reſoluant innatam parti ſubſtantiam, vel exiccent, aut ſubſtantificè humectent: velut affectus ipſe futurus poſtulaſſet, ſi actu iam extitiſſet. Qua ætate tranſacta, arbitrandum eſt, hæc omnia longè maiorem vim inferre, quàm naturalia poſſint ferre, & ſigillatio forſan adhuc eadem permanebit. Quod ſanè conſiderare, magni eſt momenti in morbis hæreditarijs, ne fruſtra & inutiliter tempus, ſanitatem, & pecuniam, laborantes conteramus.

At ſi morbus actu parentes vexauerit, vt Gallicus affectus, podagra, renum vitia, ſcabies, & impetigines, tunc quidem ne in filios transferantur, omnibus auxilijs ab authoribus ſcriptis in proprijs cuiuſque morbi capitibus eoſdem curare licebit, prout vnuſquiſque poſtulauerit, haud ſecus quam ſi non fuiſſet hæreditarius, donec in meliorem ſtatum videantur mutari, quo filios minus morboſos gignant. Quod ſanè opus exequeris lentiùs, & moroſiùs quàm in quouis alio affectu non hæreditario.

Quòd ſi ne hæc omnia prodeſſe videantur, quin filij naſcantur ſimili morbo affecti, parentum eo tempore victum, & vitæ modum omnino, & in contrarium mutare licebit, quo ſanguis fiat aliquo modo

A diuerſus, dum modo morboſè non deuiet à naturali, & in affectum alium degeneret. Et hoc profectò eſt quod inſtituimus aliquibus rationibus in principio probare: nimirum aliquos ex his morbis curare oportere, eos nimirum qui in parentibus actu exiſtunt; nā ſi ſolum in charactere fuerint, impoſſibile videtur: & eo impoſſibilius, quo laborans ab adoleſcentia longiùs diſtauerit, eamque longiùs præterierit.

Surdi, & muti ex hæreditario morbo qualiter curandi.

Verùm ſi ex patre characterem ſortito, aut actu laborante, filij naſcantur actu morboſi, vt ſurdi, muti, ophthalmia, aut alio vitio affecti, tunc quidē duplex erit curandi ratio: altera in adoleſcentia, quæ morbū

B & morboſum habitum deleat, vt dictum eſt, adhibitis præſidijs pro indigentia præſentis morbi, ſiue id per euacuationem, ſiue per temperantia fieri debeat, & adhibita etiam vitæ, & victus inſtitutione, qua habitus in meliorem mutari poſſit. Cæterùm ſi id conceſſum non fuerit, auxilijs id facito, tanquam ſi morbus hæreditarius non fuiſſet: quæ ſanè auxilia medicinalia non ſint ſolùm, ſed arte, & induſtria oportet ſurdis, & mutis ſubuenire. Quippe ſi ſurdus ſit laborans, præter auxilia quæ ſurditati proſunt, vociferationibus, aut tubę ſonitu aurium meatus aperire oportebit: & poſtea formatis, & articulatis vocibus in recō-

C dito, & obſcuro loco oportebit docere ſurdum, & mutum loqui: nam diu in hoc labore perſtando, multi hoc onere hæreditario oppreſſi, viſi ſunt recuperaſſe auditum, & loquelam, quantum par eſt ad humanum conſortium exercendum.

Et hæc ſunt quæ in re tam difficili, & à paucis explicata mihi viſa ſunt ſufficere, vt ſubſit anſa viris doctis altius philoſophandi, & alia quæ neceſſaria fuerint addere, quo tractatio euadet Reipublicæ vtilior.

F I N I S.

LVDOVICI MERCATI, MEDICI A CVBICVLO PHILIPPI TERTII HISPANIARVM REGIS, &c.

LIBER PRIMVS.

De Febrium Eſſentia.

QVi recte, quæ ad febrium integram notitiam proficua ſunt, callere velit, opus eſt, nôſcat primitus exactam febris ipſius eſſentiam, ſeu naturam: nã eo tempore diuiſionẽ alicuius rei optimè conſequetur, cum probe rem ipſam diffinierit, & calluerit. Noſcat item differentias omnes vſque ad ſpecialiſſimam, & ſciat ad minimam vſque ſignis diſtinguere, atque omnium, & cuiuſque cauſſas inueſtigare; tandem, quid ſperare, aut timere in quauis oporteat: & vltimo, qualis in communi ſit medendi methodus, & quæ febri cuiuis proficua exſiſtat curandi ratio.

Febris eſſẽtia priꝰ inquirenda, deinde differentiæ ſigna, cauſſæ, ac tandẽ curatio.

Verum ne quis citra ea principia, quæ ex Dialecticis theorematis deſumpſiſſe prius oportet, rem hanc, alioqui grauiſſimam, aggrediatur, neceſſum eſt, non ſolum res ipſas vtcunque expédiſſe, verum & methodum didiciſſe prius oportet, quæ eas ſcrutandi principium præſtet. Primum itaque, vt rem, quam quærimus, facilius aſſequamur, ſingularia omnia contemplari oportet, *vt Galen. docet 6. popul. par. 3. comment. 20.* & omnibus illis mutuo collatis, quatenus illa ſimilia ſunt *(nam hæc ſunt, quæ conferri debent)* ea poſtmodum omnia in vnum commune principium, & amplam, ac communem ſimilitudinem referenda reducendaque ſunt: poſtea vero eam communitatem, ſeu ſimilitudinem, quam genus nuncupamus, per differentias in diuerſas ſpecies diuidere opus eſt: & tandem in his ſpeciebus contemplari oportet alias differentias, per quas prædictæ ſpecies differant, diſſimilitudinemque inter ſe habeant. Producta quidem hac lege diuiſione, donec ad infimam ſpeciem deuẽtum ſit, immorandum non eſt. Verum cum neceſſum ſit ante differentiarum notitiam, prius naturam generis, cuius diuiſionem quærimus, expendiſſe, ob id, cũ calor ſit ad febres omnes vniuerſale, & commune genus, de calore, eiuſque natura, primo agendum eſſe cenſui. Ac licet cuiuſque rei eſſentia, & natura demonſtrari non poſſit, *vt ex Ariſtot. conſtat 2. poſt. 7.*

Calor omnium febriũ vniuerſale genus.

A & ob id multo facilius inquiratur proceſſu operis, quam mox à principio, cum hoc tamen quia diffinitio notionalis de ſe nota, & vulgatiſſima eſt *(etiamſi Galen. lib. de differ. febr. prius febrem ob dictam rationẽ diuiſiſſet, quam diffinierit, iuxta eiuſdem decretum lib. 4. de differ. pul. cap. 2.)* tutius mihi viſum eſt, à diffinitionis explanatione ordiri, *vt ipſemet Galen. docet lib. 1. de differ. morb.* qui tamen licet ſibi contrarius videatur, cum *lib. de differ. febr* à diuiſione ordiatur, & *lib. de morb. & ſymptom.* à diffinitione, ipſe tamen ſe exponit *lib. 4. de differ. pulſ.* docens in his, quorum natura B nimis abdita eſt, & recondita, ſemper à diffinitione eſſe ordiendum: At in alijs, quæ vulgarem, & notam ſui pręſtant notitiam, qualis febris ipſi Gal. erat, à diuiſione. Verum quia auctores *(licet primo acceſſu febris conditio aperta videatur)* tot tantiſque difficultatibus eius naturam euoluerunt, nos Auicennam in hoc ſecuti certiorem clarioremque arbitramur eſſe eam docendi viam, quæ à diffinitione initium ſumit. In qua ſanè re ſtudebo prius monſtrare, *quid febris non ſit*, vt ſubſit longè clarius, *quid ſit, & cuius naturæ.*

Febris tractationẽ cur a diuiſione ordiatur Galen. & non a definitione.

C In cuius rei enodatione monere prius oportet, varia admodum fuiſſe de febris eſſentia auctorum decreta: nam quiſque ſuum protulit conceptum, ſuamque explicuit mentem, adeo variè, & confusè, vt qualis ſit natura, & conditio febrilis caloris, legenti conſtare minimè poſſit. Qua ego ratione motus, hac in parte ea diligentia omnium conceptus referre ſtudui, vt quiſque quæ vera ſunt venari faciliùs poſſit. Dimitto tamen *(tanquam omnino vanum)* eorum decretum, qui cenſent, febrem frigidum eſſe affectum, decepti futilibus quibuſdam rationib. nam principiũ D acceſſionum, & frigus febris ſyncopalis humoroſæ, ac frigiditas extremorum in febribus colliquantibus, quæ ipſorum mentem contorſit, accidentia potius cẽſeri debent, quam partes febrilis affectus, aut de eius natura, & ratione. Et ob id ſcribam prius, qualis fuerit omnium ferè auctorum communis conceptus; poſtmodum, qualem protulerit eorum quiſque: tandem, cui eorum ſtandum ſit.

Varia decreta auctorũ de febris eſſentia.

Reliqui vero Medici, quotquot fuere, tum etiam Philoſophi, communi conſenſu fatentur, febrem per calo-

I. Febrem calorem

...ſe, com- munis eſt omnium cõceptus.

calorem potius, quam per quid aliud, debere diffiniri. Sic Auicenna inquit: *Febris eſt calor extraneus accenſus in corde, procedens ab eo mediantibus ſpiritu, & ſanguine per arterias, & venas in totum corpus.* Sic Galen. appellat ipſum *pyreton*, ac ſæpius *pyrexiam*, hoc eſt, *ignem*, aut *ignitum halitum*. Sic Hippoc. *vt ex 1. popul.* apertè conſtat, frequenter ipſam *ignem* appellauit. Quod quidem eò factum eſſe ſuſpicor, quòd inter ceteras diſtemperies calidas nulla magis propriè ignis naturam ſapiat, quàm febris ipſa. Qua ratione calorem in totum extenſum *febrem* appellauit Gal. *lib. 1. de different. morb. & 8. method.* febrem dixit eſſe, cum adeo immodicè auctus eſt calor, vt & hominem offendat, & actiones lædat. Sic idem auctor 6. *popul.* non ex Hippocr. modo, ſed ex omnium aliorũ conſenſu, febrem præter naturam caliditatem eſſe aſſerit. Præterea 8. *method.* refert: *Febris calor eſt, non res calida.* Verum vt conſtet, Auicennam ex diuerſis Galeni locis collegiſſe, quam adduxit definitionem, apparet 9. *eiuſdem operis* 14. febrem non ex duobus calorem eſſe compoſitum. Item 1. *aphor.* 14. ſiccitati refert coniunctum: *pri. acut.* 18. in corde accenſum: & 8. *method.* per totum extenſum, niſi impediatur: & 2. *de different. febr.* vt impeditur in epiala; & item actiones lædere, *vt lib. art. Medic.* 82. *& lib. de diff. febr.* eſſe perſeuerantem caliditatem, non ſicut caliditas iræ, & laboris: his profectò conſimiles ſententias apud pleroſque auctores facilè erit inuenire, quibus vnanimi conſenſu fatentur, febrem calorem eſſe, eumque præter naturam.

...ebris de- ...itionẽ diuer- ...locis ...al. colle- ...Auicenna.

Verum ſi quis hanc veritatem ſtuduerit conuellere, haud difficile erit: quippe reperiet, male per calorẽ febrem eſſe diffinitam: nam ſi febris eſt morbus, & febris eſt calor præter naturam: erit vtique calor præter naturam morbus, quod nullus ſanæ mentis concedet; ſiquidem calor præter naturam cauſſa morbi potius cenſeri debet, quam morbus, *vt idem Galen. fatetur lib. de cauſ. morb. cap. 2.* Sed poſthabita præmiſſa ratione, & alijs eiuſdem farinæ, quas breuitatis ſtudio prætermitto, ſtatuendum eſt, ſententias tum Hippoc. tum Galen. tum etiam reliquorum virorum nuper adductas, licet verbis calorem exprimere primo acceſſu conſtet, intemperiem calidam connotare, ac exprimere potius, quam ſimplicem calorem, vt apertè innuit Galen. 8. *method.* dicens, *febrem eſſe calidam intemperiem per totum corpus diſperſam:* & in hac interpretatione, & communi conſenſu omnes conuenire eſt fatendum, vt paulo inferiùs leges expreſſius in enodatione vltimi conceptus.

...loris no ...ne intẽ- ...ries ca- ...a intel- ...debet.

...ris nõ calor, intem- ...ies ca- ...

Etſi verum ſit, omnes ferè auctores vnanimi conſenſu febrem ſub ratione caloris conſtituere, cũ hoc tamen, qualis naturæ ſit ille calor, non ſatis conſtat: nam fuere inter ipſos, qui febrem ſubſtantiam eſſe calidam dixerint, Galeni auctoritate prauè intellecta decepti, quod *lib. aduerſus Lycum, & 1. aphor.* 14. calorem duobus modis vſurpauerit, pro qualitate videlicet, & pro corpore calido, & innatum calidum appellauerit ſubſtantiam: & ob id arbitrati ſunt, ita quoque cum huic calido contraria exiſtat febris, rem ſeu ſubſtantiam calidam neceſſario fore, cum contraria ſub eodem genere reponi debeant. Probant ſecundo ſuam poſitionem exemplo febris hecticæ, cuius naturam ſitam eſſe arbitrantur in conuerſione humidæ, & calidæ ſubſtantiæ ad igneam naturam, vt probãt eiuſdem febris tempora, ſeu partes, quas conſtare ſcimus ex maiori, aut minore huius humidæ ſubſtantiæ mutatione ad ſicciorem, & calidiorem conditionem.

...ceptus ...ndus. ...ima ra- ...

...cunda ...io.

Quam tamen falſum ſit, & falſo innitens fundamento huiuſmodi dogma, ex interpretatione mentis & conceptus eorum apertiſſimè conſtabit, nec non & mentis Galen. quam prædicti viri prauè vſurpant, quod ipſe primo acceſſu varius videatur. Nam ſi quis

...lorem ...uãdo ...acci- ...roſub- ...ntia,

A diligenter ſcripta eius legat, minimè verbis conſtare, primo acceſſu reperiet, licet reuera mens eius vbique vna tantum reperiatur. Aliquando enim, nimirum, *lib. 1. de temper. cap. 7. & lib. 1. de different. febr. cap. 1.* calorem pro qualitate vſurpat: at 1. *aphor. & popu.* 6. *& 2. de ratione victus*, genus febrium calidum dixit, quod reſpectum habet, tum ad qualitatem, tum ad ſubſtantiam, quæ caliditate affecta eſt. Quæ ſanè decreta quamuis diuerſa verbis videantur, eadem tamen eſt vbique ſententia. In qua re expendendum eſt, quod omnis ſubſtantia corporea, ſiue ſimplex ſit, ſiue mixta, quamuis alicuius actionis gratia ſit à natura facta, ipſa tamen per ſe, & ſola nihil agere poteſt: in ſubſtantia enim per ſe non eſt facultas agendi aliquid, ſed eget aliquo alio, quo vtatur tanquam principio quo agat, aut tanquam inſtrumento proprio. B Simplicia enim corpora per proprias qualitates proximè agunt, ſicut ignis per calorem. Neque qualitas ipſa poteſt per ſe, & ſeorſum agere; ſuppoſitorum enim ſunt actiones, & ob id quamuis ſingulatim hæc omnia ſint vnam et res, vt ignis vnum corpus cui actio refertur, diuerſimode tamen loquuntur de eo auctores: nã interdum ipſi principio, vel inſtrumento attribuunt actionem, interdum vero ſubſtantiæ, quæ eſt totum compoſitum, quod per ſe, & propriè agit. Ita prorſus Galen. & Medici omnes loquuntur, idem intelligentes, licet varijs nominibus vtantur: nam quamuis vterque calor ſit ſubſtantia quædam corporea, non tamen lædit, aut parit actiones ratione ſuæ ſubſtantiæ, C ſed ratione temperamenti: ſicut ignis non comburit proximè per ſuam ſubſtantiam, ſed per ſuum calorẽ: quo fit, vt febris iure optimo inter morbos in intemperie recenſeri debeat. Quapropter ex doctrina Galen. quantumuis varia appareat, vanum eſt colligere ſubſtantiam eſſe: nam qui id fatentur, referunt quidem febrem rem quandam eſſe calidam quæ actionibus officit: hoc tamen dicto euidentiſſimè videntur aduerſari Galeno qui 8. *method.* ex profeſſo fatetur, *febrem calorem eſſe, non rem calidam.* Sic eorum *prima* ratio nihil niſi aduerſus ipſos probare videtur: nam ſi calidum aliquod haberet contrarium, id proculdubio frigidum foret: nam calidum innatum, & febris non ponuntur ſub eodem genere, quod ambo D ſint ſubſtantiæ, ſed tantum ſub ratione caloris naturalis, & præter naturam, quo fit, vt argumentum nil videatur probare. Ad *ſecundum* dicimus, ſolam mutationem qualitatis, ſeu temperamenti citra id, quod opus ſit ſubſtantiam mutari, eo modo, quo mutatur calor, ſufficere ad febris eſſentiam, etiam in febre hectica: nam formale febris ex ſola prædicta mutatione dependet, licet ad conſtituendam hanc, vel illam ſpeciem febris hecticæ, vel eiuſdem *(vt rectius loquar)* tempora, neceſſum ſit ſubſtantiam aliquam, ſeu aliquod humidum euariari: verum febris ratio in ſola caloris mutatione ſita eſt: nam accidentale eſt febri, quatenus febris eſt, hanc aut illam ſubſtantiam euerti. Quibus euidenter conſtat, non parum erraſſe, E qui febrem prædictis rationibus ſubſtantiam abſolutè dixerunt.

aliquãdo pro qualitate.

Febrem eſſe ſubſtãtiã aliqui aſſerunt, ſed refutantur.

Febris nõ ſubſtãtia eſt, ſed qualitas ex doctrina Gal.

Ad primum.

Ad ſecũdum.

Perſuaſus præterea, aut olfaciens Fauentinus nulla ratione febrem poſſe eſſe ſubſtantiam, pertimeſcenſque aſſerere eſſe qualitatem ſimplicem, quia nõ eſſet morbus, medio modo incedit, videlicet eam eſſe temperamentum ad calidum vergens, ſcribens tãquam verum, temperamentum eſſe qualitatem quintam productam de nouo, exſtinctis primis quatuor qualitatibus. Et falſo hoc innitens fundamento, exiſtimat, temperiem, ſeu quintam illam qualitatem, & exceſſum vnius qualitatis, ſi febris eſſet ſimplex qualitas, & non temperamentum, eo modo, quem ipſe imaginatur, non poſſe ſimul reperiri. At ſi febris eſſet qualitas quæ intemperamento excedit, neceſſario reperiretur temperamentum, & qualitatis illius exceſſus,

Cõceptus tertius. Febrẽ nõ eſſe calorem, ſed temperamentũ ad calidum vergens.

ceſſus, quod exiſtimat eſſe perdifficile, ex quo febrem non eſſe qualitatem eſt arbitratus.

Prima ratio.

Probat ſuum conceptum, quia plus repugnat medium cuiuis extremorum, quam alteri medio: & cum febrem is auctor efficiat temperamentum, videtur cohærere poſſe cum temperamento natiuo magis qualitatem illam, quam ratus eſt temperamentum quoque eſſe, quam ſi nuda eſſet qualitas, & rationem extremi obtinuiſſet, quia tunc repugnaret magis medio, & innato temperamento, velut qualitas quæ extremi vicem gerit, ac ex conſequenti infert, non poſſe ſimul eſſe. Ex quo ſtatuit, *febrem temperiem eſſe, quæ ad calorem vergens vniuerſum corpus occupat, &* ob id negat qualitatem eſſe, niſi quintam, quæ temperies eſt, & vicem medij habet.

Fauentinus refutatur.

Cæterum vniuerſa huius auctoris ratio falſo innititur fundamento: tum quia in temperamento licet ſit quinta qualitas, non eſt credendum omnes componentes omnino corrumpi, vt *abunde dictum eſt libro noſtro de principijs artis Medicæ*. Item quod exiſtimet febrilem calorem extremi vicem obtinere, ac ex conſequenti febrem omnem eſſe lethalem: ſiquidem genus omnium extremi vicem habet, cum omnino aſſerat Galenus 1. *ſimplic.* proferens, in noſtris corporibus nil purum, & impermixtum reperiri: ac licet de his, quæ nobis ſecundum naturam inſunt, loquatur, etiam de reliquis, & febrili calore eſt verum; cum ipſe aſſeruerit, febrem eſſe mutationem in igneum, non tamen omninodam: præterquam quod nulla lege conſtat, hunc calorem poſſe medij, vel extremi rationem obtinere: non extremi, quia calor febrilis non repugnat vitæ ſimpliciter, ſed tantum ſalubritati aduerſatur: ſiquidem plures ex his, qui hoc morbo laborant, ſanitati reſtituuntur, quòd eſſet impoſſibile, aut perdifficile, ſi extremi rationem obtinuiſſet. Neque rurſus medij rationem habet, vt hic auctor eſt arbitratus, cum magis propriè dicat ex propria natura exceſſum, & rationem à medio, ac immoderantiam, quam medium, & temperamentum. Vnde conſtat, haud obſcurè temperamentum cum excedente qualitate eſſe, vt Barbari referunt pro materiali; pro formali verò ſolum calorem excedentem: non quidem temperamentum, vt quintam dicit qualitatem; nam hac via à Galen. & veritate plurimum diſſidet præfata ſententia.

Cõceptus quartus. Febrẽ eſſe vniuerſum calorẽ actualiter in vniuerſo febrienti repertũ.

Statuit etiam Iacobus Forliuienſis (*cui ſententiæ Hugonem quoque aliquando acceſſiſſe comperimus*) febrem eſſe vniuerſum calorem actualiter in vniuerſo febrienti repertum, ita vt vniuerſus calor, & quæuis pars eius, ſit febris, adeo, vt omnis læſio operationum quæ prouenit ab vniuerſo calore, prodeat pari ratione à quocunque eius gradu, prout in toto exſiſtit. Fulciunt ſuum dogma, quia ex omnibus gradibus caloris, vt ipſi arbitrantur, in eodem ſubiecto repertis, fit vnus calor totalis, quod illi gradus caloris non differant ſpecie, ſed ex omnibus ſit vnus calor numero, cuius quælibet pars, & quilibet gradus per ſe eſt præter naturam, & febrilis. Quam ſanè opinionem reijciũt duæ rationes: *Prima*, quia nullus gradus prædicti caloris, ſi hoc eſſet verum, eſſet naturalis; ac ex conſequenti nulla fieret in febrienti actio naturaliter, nec vllum eſſet principium reductionis ad ſanitatem. *Secunda*, quia febris omnis eſſet habitualis, & omnino facta, cum certum ſit in febribus aliquid eſſe factum, & aliquid fiens, & in fiente aliquid adhuc eſſe futurum, quod nondum præter naturam exiſtere æquum eſt.

Cõceptus quintus. Febrẽ eſſe mutationem caloris innati ad igneã naturam.

Sunt etiam inter auctores qui aſſerant, febrem ſolum eſſe mutationem caloris innati ad igneam naturam, & tantum in ea mutatione conſiſtere. Quos equidem certum eſt decepiſſe Galen. 1. *aphor.* 17. dicentem: *febrem eſſe cõuerſionem calidi innati ad igneã naturam*. Ex quo ſanè inferunt, *febrem non debere diffiniri per terminum*, hoc eſt, per calorem, ſed per motũ quia omnem ſuam naturam obtinet in fieri. Quod ſanè mille argumentis nituntur probare.

Argum. 1. *Primo*, quia ſi per terminum diffiniri debuiſſet, ſequeretur, febrilem calorem nunquam poſſe ad natiuum ſtatum reduci, aut ſaltem difficulter, quia quod omnino ſubuerſum eſt, ad idem reuerti minimè poteſt, & factum infectum fieri nequit.

Argum. 2. *Secundo*, ſi vera eſt putridorum coctio, quam Galen. *lib. art. med.* ſcribit, nimirum, coctio eſt, quæ facit ceſſare putredinem: conſtabit profecto, putridum calorem, & febrilem non omnino ſubuertiſſe ſubiectum, aut mutaſſe in igneam naturam: ſiquidem manente ſubſtãtia, ceſſat putridus calor ſubiectum corrumpere: quo ſanè argumento euidenter probatur, in via, ac motu eſſe, ac ea ratione debere diffiniri.

Argum. 3. *Tertio*, quia Galen. ſe iactat ſanguine miſſo febrem omnino iugulaſſe, quod fieri minimè potuiſſet, ſi febris per terminum diffiniretur: non enim protinus ceſſaret febris, ſi eius natura in termino, ſeu qualitate acquiſita conſtituta eſſet.

Argum. 4. *Quartum* ex Truſiano, qui ſic arguit, deſumitur: Si febris ratio *in motu ad intenſiorem calorem non eſt ſita, ſed in termino motus alterationis, ſequeretur, omnem febrem eſſe hecticam*. Probat ſequelam ex Galen. *lib. de inæ. intemperam.* vbi ſcribit, *terminum huius conuerſionis eſſe hecticam: ergo cum variæ ſubſint febrium ſpecies ab hectica diuerſæ, certum eſt per terminum non debere diffiniri.*

Refutatur 5. conceptus.

Verum ſi quis Galeni mentem, & rei veritatem attentius intueatur, facilè colliget, ipſum noluiſſe febrẽ diffinire: ſiquidem ſciebat, vt diſertiſſimus Dialecticus, in ea diffinitione nullum eſſe genus, nullaſq; differentias, quippe conuerſio genus non eſt, quod febris ad qualitatem ſpectet, conuerſio verò ad paſſionem, neque differentia eſt natiuę caliditatis ad igneã naturam, quoniam diffinitio non conuerteretur, vt lex diffinitionis poſtulat, quod non fit, ſiquidem in gangræna, & alijs huiuſmodi, quæ non ſunt febres, fit illa conuerſio.

Galen. exponitur.

Quapropter, qui diligenter mentem Galen. ſcrutatus fuerit, reperiet, ſemetipſum interpretari, tum *lib. 1. aphoriſm. 17.* tum *1. acutorum 18.* quibus locis expreſsè ſcribit, *febrem non eſſe motum illum conuerſionis, ſed effectum ipſius motus*. Quod ſanè euidenter probari poteſt, quia febris morbus cum ſit, neceſſario futura eſt affectio permanens, & facta, ac ſub ea ratione independens, adeo vt ſubiectum informet, & actionem lædat, quæ opera nulla qualitas præſtare poteſt, antequam terminum perfectionemque ſuam ſit adepta: atque licet hoc verum ſit, intelligendum tamen non eſt, illum terminum, per quem diffinitur, ignem eſſe, aut excedentis qualitatis rationem obtinere, neque adhuc in hecticis febribus, id enim capere intellectus nequit: præſertim cum Galen. *lib. 1. ſimplic.* aſſerat, nihil in noſtris corporibus ſimplex reperiri, præterquam quod febris per calorẽ natiuum mutatum, ſeu alteratum diffinitur. Qui tamen ſi præter naturam dicatur, totus ſimiliter, ac extraneus, non tamen omnino, ſed ſicut medias qualitates extremarum qualitatum participes eſſe fatemur, & rubrum colorem albi, & nigri, & qua ratione hominis temperamentum ex contrarijs frigido, & calido conſtitutum aſſerimus, ſicut & pus optimum, ſic reputandæ ſunt mediæ mutationes, quæ fiunt à febrili calore, nec omnino ſecundum, aut præter naturam. Impoſſibile enim eſt extremi rationem obtinere: nam frigiditatem temperamenti omnino ſubuerti, ac in calorem mutari vniuerſam, dum febris fit, nullo modo viuenti animali probabile eſt. Rei tamen veritas, neque hoc neque illud ſeorſum, & vt iacet admittit: nam terminum in alterationibus duobus modis conſiderare opus eſt, vno quidem pro vltima diſpoſitione ad introductionem formæ agentis, alio vero pro ea qualitate quę in motu acquiritur,

ritur, quæ ſufficiens eſt, ſeparato agente, permanere, ac denominare ſubiectum. Quibus ſic conſideratis, cenſemus, febrem optimè diffiniri per eum terminũ (*non quidem qui vltima eſt ad introductionem formæ agentis diſpoſitio*) qui licet adhuc in fieri ſit, aliquid tamen habeat factum, fixum, permanens, & quod per ſe ſubſiſtat, vt febris morbi rationem habeat. Cum hoc tamen conſtat, per viam poſſe dici optimè diffiniri, prout opponitur vltimato termino, eo modo, quo dictum eſt. Ex quibus euidenter conſtabit ad argumenta ſolutio: *nam licet febris per terminum diffiniatur, non eſt tamen ille vltimatus terminus, qui omnino natiuum temperamentum euertat.* Quo fit, vt licet coctio faciat ceſſare putredinem, non tamen poteſt quod ſemel putridum eſt corrigere, ob partem factam, quam calor præter naturam in materia putreſcibili obtinet. Neque inconuenit, Galen. iugulaſſe febrem, quia ipſemet docuerat eadem parte vnam quamque cauſſam abſcindere, & poſtea ad factam diſcraſiam peruenire, quæ veram morbi, & febris rationem habet: quæ ſanè ſi leuis eſt, vt in Galen. mirum non eſt, ſi citra auxiliares manus laborans ſanitati breuiſſimo tempore reſtituatur. Nec valet Truſiani ratio, ſiquidem is terminus ad quem peruenit calor præter naturam, vt morbi rationem obtineat, duplex eſt, alter inæqualis, vt in putridis, & ephemeris febribus reperitur: alter vero æqualis, & omnino in omnibus ſui partibus independens, & ob id eius argumentum nihil aduerſus hanc veritatem videtur probare.

Ad primum. *Ad ſecundum.* *Ad tertium.* *Ad quartum.*

Gentilis autem conſtanter aſſeuerat, febrem nihil aliud eſſe, quam aliquid calori innato præter naturã obiectum, cuius ratione operatur, & efficitur ſicut igneus, & omnino tuetur, febrem non eſſe caloris intenſionem. Ex quo ſanè dogmate triplex inſurgit opinionum claſſis, *Vna* adſtruens, calorem fieri igneum & febrilem, addita ipſi maiori ſiccitate, vel quauis alia putrida, venenoſa, acri, aut mordaci conditione. *Secunda* tenens, maiorem reddi calorem defectu prohibentis intenſionem, non quidem acquiſitam per additionem noui gradus, ſed tantum prohibita cordis attemperatione, & ventilatione, quibus calor cõpeſcitur, & moderatus exſiſtit. *Tertia* vero & vltima (*quam Gentilis, & plures alij profitentur*) tenet, calorem febrilem tantum eſſe calorem additum noſtro calori: non quod ipſe mutetur, ſed quod aduenienſ calor actiones vitiet, & eum calorem qui ipſas vitiat, febrem arbitratur, *vt paulo inferius latius ſum monſtraturus.* Itaque conueniunt vnanimiter prædicti auctores, non eſſe de ratione febris, quod ſit calor intenſior priſtino, ſed quod fiat igneus qualitate, & conditione aliqua extranea, etiamſi plures gradus non obtineat: diſſident tamen in conditione, & natura eius, quod calori additur.

...ceptus ...tus. ...brē ſo... ...n calo... ...ſuper... ...ditum ...turali ...ori eſ...

Tenet igitur prima opinantium ſors, calorem fieri febrilem citra aliam intenſionem, imo aliquando remiſſo exſiſtente calore, ſolo alicuius qualitatis extraneæ aduentu, *vt antea diximus*: nam poſſibile eſt, calorem aliquem alteri calori gradu æqualem, acriorem, & maligniorem eſſe, & ob id magis ad igneam naturam accedere, licet intenſior natiuo nõ exſiſtat.

...rē ci... ...calo... ...inten... ...emſſe ...no ali... ...ado re... ...o ca... ...gum.

Quo iacto fundamento, talem extrahunt ſui conceptus rationem: *Febris eſt calor in igneum mutatus: ſed talis efficitur ſiccitate, vapore putrido, qualitate praua, aut mordacitate*; ergo *non opus eſt ſemper ſuccreſcere gradus intenſionem.* Secunda ratio talis eſt: *In morientibus ex febre, quantumuis vehementiſſima, frigida prodit reſpiratio*: quinimo, *vt Galenus aſſerit 6. popul. part. 4. columnn. penult. nemo febri ardenti correptus moritur, quin prius frigida intemperie afficiatur: ſed hæc non ſolum intenſioris, ſed remiſſioris potius caloris ſoboles exiſtit*; ergo *non opus eſt ſemper calorem priſtino*

...gum.

A *eſſe intenſiorem.* Idem quoque Galenus aduertit 12. *method. in febre ſyncopali, in qua pulſus fiunt tardiores, & rariores, qui remiſſi caloris indicia ſunt*: *Quod etiã colliges ex principijs acceſſionum, quæ horrore, frigore, & rigore conſtant, quibus videtur conſtare, febrem remiſſum calorem aliquando eſſe*: *idem confirmat frigidum ſubeſſe corpus eius, cui adeſt hectica cordis cum frigidis contentis, adeo, vt conſtet febrem eſſe pathos, aut ſaltem remiſſum calorem.* Quo ſolo argumento aduerſarij nituntur probare, non eſſe opus febrem calorem eſſe additum.

Argum. 3. *Argum. 4.*

Quorum ſanè auctorum dogma, vt apertius conſtet, prælibanda eſt eorum (*maximè Hugonis*) doctrina non omnino contemnenda: Inquit enim tres eſ-B ſe in noſtris corporibus caloris modos, vnum quidẽ elementalem, ſecundum naturalem, & tertium cœleſtem: quos ſanè non licet vt tres calores ſpecie diſſidentes conijcere, ſed velut vnum, & eundem æſtimare oportet: Nam calor, inquit, ob id dicitur elementalis, quod à forma ignis, vel aeris dirigatur, efficiatque opera elementaria, velut eſt *calfacere, diſgregare, & digerere.* Dicitur inſuper *naturalis*, quatenus dirigitur à facultate viuentis, qua perficit, quæ corpori ſunt proficua. Item dicitur *cœleſtis*, prout agit in vigore formarum cœleſtium. Quibus ſuppoſitis ſtatuit hic auctor, vnum eundemque calorem eſſe ſpecie, & numero naturalem, & præter naturam: ſiquidem cũ is calor, qui naturalis habetur, agit magis elementa-C liter, quam conueniat formæ mixti, in quo eſt, dicitur præter naturam, & febrilis, ſi omnes, aut plures actiones lædat. Quod ſanè poteſt huic calori accidere dupliciter, aut facta nimirum intenſione in gradu, aut multitudine formæ, vt in febribus contingit: vel dum ſibi adiungit aliquod coagens ad huiuſmodi actiones elementarias efficiendas, velut cum ſibi adiũgit ſiccitatem, aut putredinoſum halitum ab humore venenoſo, & putrido elatum: quo fit, vt adhuc calore diminuto exiſtente, febris fiat ob prædictas cauſſas, quibus calor ignis munera exequi poteſt. Itaque conſtat febrem calorem eſſe, qui abundat in conditionibus igneis, quæ calorem dirigunt ad actiones igni proportionales, quantumuis calor ſit idem nu-D mero, conditionibus tamen igneis directis in operationem. Sed conſtabit iam, has rationes non obſtare, quo minus febrilem calorem innato conſtituamus intẽſiorem. Siquidem certum eſt, frigiditatem, quæ in morientibus apparet, vel in principijs acceſſionum, & ſyncopali febri conſpicitur, non eſſe de ratione, & eſſentia eius, neque partem eius, ſed ipſi eſſe veluti quid accidens, aut antecedens, non autem intrinſecum, & ex propria natura. Et pari ratione in hectica cordis cenſemus complicatum eſſe affectum ex frigido contentorum intemperamẽto, & calido cordis, quod febrem conſtituit: & ob id licet verum ſupponant argumenta, nil tamen ſubinde aduerſus hãc veritatem probant. Ei tamen argumento quo nitun-E tur probare, nõ opus eſſe ad hoc, vt calor fiat igneus, intenſiorem fieri, ſed ſufficere acriorem, aut mala qualitate affectum eſſe, dicimus, illud eſſe contingenter conſequens, & materiam potius inſequens, quam caloris naturam, & formam: hoc vero, videlicet fieri intenſum, eſſe de natura ignis, & eorum quæ ignea ſunt: nimirum, primo fieri intenſiora, deinceps reliquas acquirere conditiones: nam ignis forma non niſi ex gradus intenſione acquiritur, quantumuis calor praua afficiatur conditione, ni ea ſuccreſcat eiuſdem gradus additione. Hac etenim ratione arbitror Galen. dixiſſe, febrem fieri conuerſione natiuæ caliditatis ad igneum, hoc eſt, vt ipſe mille in locis explicat, quod innatus ad plures caloris gradus alteretur, Quod euidenti argumento monſtratur operationũ læſione, & alijs, quæ non ſolum caloris qualitatem, & prauam conditionem atteſtantur, ſed & intenſionem,

Caloris in corporib⁹ noſtris tres modi. *Elementalis.* *Naturalis.* *Cœleſtis.* *Febrilis calor ſemper eſt innato intẽſior.*

nem, vt euidenter monſtrant nonnulla ex adductis A argumentis: quippe orbatum calore natiuo fieri vniuerſum corpus, & maximè cor ipſum, vt reſpiratio frigida manifeſtat, & tactu apparere intenſiſſimum calorem, quid aliud eſt, quam ob calorem exurentem, & nimis intenſum diſſipari innatum, & prædominari extraneum? Præterea ſi in graduum moderatione, & optima, atque menſurata temperatione conſiſtit cuiuſque corporis calor, quid aliud erit febrire, quam gradu aliquo, vno vel pluribus, moderationem illam euerti, & vitiari? quo fit, vt euidenter conſtet, febrē eſſe caloris intenſionem.

Sequitur ſecunda opinantium ſors, tenens, calorē naturalem intenſiorem fieri, nō per additionem gradus, aut nouæ alterius qualitatis, ſed ab intrinſecis, & B naturalibus principijs, & ob id arbitrabantur febrilem calorem eſſe naturalem, quia ſolum fit remoto prohibente, hoc eſt, defectu ventilationis, & refrigerationis: quo tempore in corde elucet tantus calor, quantus ille præſtitus eſt à principijs generationis. Quippe cor arbitrantur ſic opinantes eſſe ſuaptè natura membrum calidiſſimum, cęteriſque omnibus calidius, ita vt à nulla cauſſa, quantumuis calida ipſi accedente poſſit amplius calfieri viuente animali: Cæterum cerebri tepore, & reſpirationis, ac pulſus flabellatione, & aeris attracti frigiditate temperari, & remitti, quo minus in eius actionibus, nec in toto corpore eluceat tantus calor, quantus præſtitus eſt illi à natura. Quod ſi aliqua occaſione prædicta tempera- C tione priuetur, elucent proculdubiò in eo omnes gradus proprij caloris, quem calorem cum corpus perceperit, febrem eſſe arbitrantur. Itaque idem gradus, eademque caloris conditio, neque plus, neque minus adeſt in corpore febriente, ac in ſano; ſed febrem effici eundem calorem remoto prohibente, hoc eſt, ventilatione, & attemperamento, quibus compeſcebatur. *Denique* cor, dum homo ſecundum naturam ſe habet, nunquam adeo calet, ac iuxta ſui naturam poteſt, ob igneas particulas, quibus maximè pollet: maiorem enim calorem habet, quam repræſentat, & ceteris particulis impartitur. Verum ſi quid cordi accedat, quod vel aeris liberum ingreſſum remoretur, vel ipſius aeris ingredientis frigiditatem remittat, cali- D dius proculdubio cenſent reddi ſolito, non quidem ex aſcititio calore, ſed ex proprio minus impedito, frænato, ac facto, vt antea, temperatiori; ſed tales ſunt ex putreſcentibus carne, & humoribus elatæ fuligines, & vapores: & talis etiam eſt omnis ventilationis priuatio: Ergo calor ille natura præexſiſtebat, non additus, neque præter naturam ex conditione, ſed ex accidenti: hæc ſanè eſt eorum mens, & ratio. Quam profecto cenſent corroborare iacto veriſſimo quodam fundamento, nimirum, oportere cor maiorem calorem obtinuiſſe, quam ſibi foret neceſſarium, *tum* quia membrum erat, cui munus incumbit ceteris calorem impartiri: qua ratione abundantiorem decet illi præſtare naturam: *Tum* etiam, ne facilè ab exter- E nis cauſſis, quæ frigiditatem poterant præſtare, læderetur: *Tum vltimò*, quia cum fuligines neceſſario erat generaturum, quibus expellendis opus erat aeris ingreſſu, & egreſſu, frigiditate eius non læderetur, quapropter tribuit illi natura tanto maiorem calorem, quanto aeris frigiditas erat attemperatura.

Opinio 7. refellitur & rationibus conuincitur.

Quem ſanè conceptum multa reijciunt, & omnino falſum commonſtrant. *Primum*, qua nam ratione fieri poteſt, quod ex putridis fuliginibus cor aſcendentibus, cor etiam calidius non fiat, & extraneo calore calidum, potius quàm quod priuatione aeris frigidi antiquam, & natiuam caliditatem commonſtret: quod ſanè videtur eſſe penè impoſſibile, cum certum ſit, multa fieri calidiora ex adhæſu rei calidæ, quam adhuc frigida erant, nedum cum ſuaptè natura calida ſunt. Nam licet corde calidius nihil in corpore præſit, cum hoc tamen cor calidius redditur ad penſum cauſſæ calfacientis. Et cum ex cauſſis plurimæ ſint corde calidiores, certiſſimum eſt, cor fieri ſe ipſo calidius, quod illi erit præter naturam, ac vere febris: non quidem ex effręni calore natiuo, ſed ex adaucto ob adhæſum extranei: quo fit vnus calor totus morboſus. Conuincitur etiam falſitatis prædictum dogma, quia certiſſimum eſt apud omnes Philoſophos nullam ſimplicem emanationem prodire in exitium eius à quo emanat, & cum febris ſit caloris innati, & ſubiecti eius exitium, non perfectio, vt ſunt prædictæ emanationes, euidenter conſtat, febrem nō eſſe calorem innatum ſolutum ob defectum prohibentis, ſed diſſolutum propter acceſſum intendentis, & augentis cauſſæ.

Præterea obſtat, quo minus verus ſit prædictus cōceptus, nam quo pacto proprius, & naturalis calor talis dici merebitur, ſi dum febrilis efficitur, actiones lædere tenetur, vt morbi omnes de more habent, quin priuſquam naturalis nomen mereatur, præter naturam, & extraneus factus morbi rationem ſubeat: ſed cordis calor idem manet, & naturalis: Ergo neque actiones lædet, nec morbi rationem merebitur. Inſuper conſtaret, cor naturaliter febrire: quod ſanè deliramenti genus concedet nullus: inſuper curatione non indigeret, neque ſi ea opus ſit, per contraria fieri eſſet opus, præterquam quod eſſet aduerſus naturalē temperiem pugnare, non aduerſus præter naturam. Item, nuſquam fieret à calore ſecundum naturam curatio febris, cum conſtet, febrilem calorem ſępius ab innato calore, quam ab externa frigiditate reſtingui & moderari, vt in mille febrium generibus quotidie conſpicimus.

Ventilatio nullum gradū caloris innati comremittit in ſanis corporib. & febrientibus, ſed impedit ne calor efferueſcat.

Prodit profecto huius deliramenti principium ab ignoratione eius beneficij, quod ex ventilatione ex aere frigido innatus calor ſuſceptat. Nam credendū non eſt, ventilationem, & aeris frigidi ingreſſum aliquem caloris innati gradum remittere, neque in ſanis corporibus, neque in febrientibus, ſed ſolum id beneficium præſtare, videlicet ne calor ille efferueſcat, augeatur, intenſiorve fiat. Itaque tantum valet tueri calorem eo gradu, quo vel natura in ſanis conſtituitur, vel cauſſa morboſa in febrientibus excitatur. Nec valet argumentum, quod ad augmentum caloris, creſcit quoque pulſus, & reſpirationis diligentia: quinimo hac ratione probatur creſcere pulſum, & reſpirationem ad penſum augmenti caloris, non vt remittant, ſed vt frænent: argumento ſunt pulſus, & reſpiratio in his, qui frigidum ſpirant, nam licet nullam videantur refrigerationis obtinere indigentiam, reſpirant quidem, & pulſant, eo quod per pulſum, & reſpirationem potius tueatur natura caloris modum *(qualiſcunque is ſit)* quam quod ipſum refrigeret, & remittat, ſolum enim hoc artificio natura præcauet intenſionem, feruorem, & augmentum. Quod ſi quis dixerit, qui frigidum reſpirant, potius indigere augmento, & ob id non opus eſſe reſpiratione, aut pulſu, expendat, alios vſus præter hunc exſequi naturam ipſam in pulſu, & reſpiratione, quorum occaſione oportuit non ſubſiſtere ab eis motibus: quibus iam conſtare arbitror, fautores huius conceptus perperam tenere, calorem febrilem eſſe naturalem, qui magis conſpicuus efficitur defectu prohibētis. Siquidem ventilatio, & refrigeratio non prohibent tot caloris gradus apparere, quot ſunt, ſed impediunt ad maiorem intenſionem moueri eundem calorem. Sed tam eſt is conceptus à veritate alienus, vt diſceptatione indignus mihi omnino videatur, quāuis non deſint, qui vt aliquid videantur egiſſe, veritate poſthabita, figmenta hæc mille argumentis tueantur.

Concept... oll aus...

Tertia & vltima illius opinionis *(quam Gentilis eſſe diximus, & partiti ſumus in tres claſſes)* ſors & conditio

Febrilem calorē additūm nō eſſe eiuſdē ſpeciei cū natiuo, ſolumq; additū morbum eſſe, & actiones lædere.

ditio eſt, quam arbitramur vere eſſe Gentilis mētem. Qui ſanè cenſet, calorem febrilem ſolum eſſe calorē additum noſtro calori, non quod ob id ipſe innatus mutetur, ſed quod per noui caloris aduentum actiones vitientur, & eum calorem, qui ipſas vitiat, appellat *morbum, & febrem*: in cuius conceptus enodatione eius aſſeclæ, & ipſe etiam, cenſent, calorem additum, ſeu febrilem non eſſe eiuſdem ſpeciei cum natiuo. Præterea ex hoc fundamento venantur, ex addito calore, & naturali non fieri vnum calorem, ſed reperiri in quouis febriente duos calores ſpecie, & numero diſtinctos, quorum additus, & ſuperueniens febris cenſetur; quia licet coniungantur, vnum tamen conſtituere nequeunt, quod diuerſi ſpecie ſint. Probant huius conceptus auctores eius veritatem validiſſimis rationibus, quarum prima ſe habet in hunc modum.

Arg. 1. *Calor naturalis, & præter naturam omnino ſunt diuerſi, vt mille in locis ex Gal. conſtat*, ergo non ſunt eiuſdem ſpeciei. Suppoſitum probatur. *Efficiunt diuerſa opera vno, & eodem tempore, & diuerſis temporibus, ſed hac lege diuerſas potentias venari docet Ariſt.* Ergo *eandem quoque caloris diuerſitatem colligere oportebit, ac ex conſequenti non poſſe vnum conſtituere.*

Arg. 2. *Si vnus eſſet calor naturalis ſpecie cum calore extraneo, ſequeretur, vnum ex vtroque fieri, & illum eſſe tantum vnius formæ, & rationis, ac ex conſequenti vnicā eſſe operandi rationem, ſed conſtat in febrientis corpore eſſe calorem qui conficit alimentum, & cætera vitæ munia exſequitur, & eſſe etiam eum, qui diſſipat, putrefacit, & omnino corrumpit: Hæc autem tam diuerſa opera ab vno agente vnius formæ pro: ciſci nequeunt*: ergo *calor febrilis, & innatus neque ſpecie, neque numero vnus cenſeri debet.*

Arg. 3. Præterea probant, *ſolum calorem additum obtinere rationē febris. Solus calor qui officit actionibus eſt morbus, & ſolus additus nocet: Ergo ſolus additus eſt morbus, & confirmant ſuam rationem: Medicus tantum nititur repellere calorem qui nocet, & is eſt additus*: Ergo *is erit morbus, & febris.*

Arg. 4. *Si calor febrilis vnus eſſet cū innato, nullus laborans febre aliqua ab extrinſeco poſſet ſanitati reſtitui: patet, quia febris curatio vera eſt caloris illius ablatio, ſeu attēperamentum, ſi autem auferatur, neceſſum eſt ipſum calorem innatum ſimul auferri, quia factus eſt cū aduentitio vnus, & præter naturam: ergo fieri vnum eſt impoſſibile, citra maius damnum in curatione: & probatur ſcquela, quia diſtemperies prærequirit contraria æqualia, & vniuerſus calor factus eſt intemperatus: ergo totus foret auferendus, quo nihil eſt abſurdius.*

Arg. 5. *Conſtat rurſus neque febrē ab intrinſeco poſſe curari, & patet: quia calor præter naturam denominat ſubiectum, & eſt forma totius caloris, & potiſſima cauſſa læſionis actionum: ſed ſanitas fieri reſtituique debet, mediantibus actionibus ſecundū naturā, & eæ ſunt vitiatæ, quia calor factus eſt preter naturam, ergo nō eſt principium, quo ſanari poſſit laborans, ſiquidem principium bonarum actionum calor vitiatus non eſt: quo fit, vt ab intrinſeco quid naturæ familiare fieri minimè poſſit.*

...lor naturalis, et ...ternaturalis nō ...ierunt ...ie.

Sed vt vim argumētorum ſubterfugere poſſimus, expendendum primo eſt, *calorem naturalem, & præter naturam non differre ſpecie*, vt fautores huius cōceptus arbitrantur. Quippe calorem duobus modis opus eſt conſiderare: *primo*, prout qualitas, ſeu intēperamentum eſt, & vt fertur in abſtracto: alio vero modo, prout importat ſubſtātiam calidam, & innatum calidum. Primo quidem modo nulli dubium fore arbitror, quin eiuſdem cum naturali ſit ſpeciei, differēs tamen ab eo gradu, & intenſione. Qua lege dictum eſt Galen. ambos differre, non quidem natura, quia, *vt ex eodem, & Hippocr. 6. popul. par. 3. 26. apertè conſtat*, calor acquiſitus, quem *naturalem* appellant, à febre ſola ratione maioris, aut minoris differt. Et ſic

...or duo modis ...ſidera ...d pri... ...n. ...ſecun...

A certum eſt, cum ambo calores ſimul iunguntur, in eodemque ſubiecto vigent, impoſſibile eſſe, quin vnū conſtituant, vt de accidentibus vnius ſpeciei Philoſophi ferunt. Præterquam quod id euidentius conſtat, quia vterque calor ab vno eodemque contrario deuincitur, & remittitur, ita vt conſtet, ſpecie non differre, & vnum poſſe certo quodam modo conſtituere. Ex quo facilis erit ad tertium argumentum reſponſio. Nam cum ſuperueniens calor vnus ſit cum præexiſtenti, conſtat, ambos ſimul calfacere, & ſimul actiones perdere: quo fit vt falſum ſit, ſolum calorem ſuperuenientem lædere, vterque enim calor parit actiones, & ex miſcella caloris præter naturam actiones fiunt vitiatæ, & corruptæ euadunt. Cum hoc tamen B credendum eſt, non vniuerſum caloris aggregatum eſſe præſidijs extrinſecus adhibitis auferendum, licet Medicus cum auxilia præſtet refrigerantia, non illum calorem potius, quam hunc, demere prohibeat, aut iubeat: nam prædicta auxilia, ea menſura tantum adhibentur, qua cum ſignatim numerum, quo dempto corpus ad priſtinam ſanitatem reducatur, compeſcant, remittantque. Quod ſanè opus facilè fieri poſſe venaberis ex naturæ ordine, & exiſtendi in ſubiecto ratione. Nam vltimo venientem calorem primo auffert, & facilius auxilium, qui minus in ſubiecto radicatus exiſtit. Verum ſi quis conſideret calorem, prout importat ſubſtantiam calidam, certum eſt, febrilem calorem, & prædictam C ſubſtantiam, minimè eſſe eiuſdem ſpeciei, & ob id ex vtroque vnus non efficitur. Sed ſciſcitabitur aliquis: *In febribus hecticis vniuerſa caloris ſubſtantia euertitur*, ergo *ſaltem in ea erunt duo calores ſpecie diſtincti: ac ſi id non eſt verum, ſequeretur corpus hecticum, ſi vniuerſa caloris ſubſtantia ad igneum euerſa eſt, non poſſe ab intrinſeco ſanitati reſtitui: cum nullum illi ſubſit ſanitatis principium, quia omnino euerſum, & præter naturam habitualiter factum eſt.* Cui dubitationi dicimus, quod licet innati calidi calor cum aduentitio fiat vnus, quatenus pertinet ad calorem, & etiamſi vterque præter naturam reddatur, cum hoc tamen tanquam certum eſt credendum, ſupereſſe adhuc ſanitatis principium, quia ſubſtantia innati ca- D lidi ſolum manet alterata, non mutata ad igneum, vt eius qualitas, *vt paulo inferius latius ſum monſtraturus.* Quo fit, vt conſtet, non omnino eſſe ſubuerſum innatum calidum, ſed adhuc ſupereſſe validum illud ſanitatis principium.

Ad tertium.

Ad quartum.

Ad quintum.

Cōceptus nonus.

Febrem eſſe quid cōpoſitum ex calore naturali, & præter naturam

Ramificari quid.

Manet igitur tanquam verum, febrem non eſſe ſuperadditum calorem, ſed ex eo, & præexiſtenti quid conſtans, *vt apertè Auerroes monſtrat 3. collig. cap. 3.* Qui ſanè febrem tantum eſſe aggregatum, & quid compoſitum ex calore præexiſtenti, & ſuperaddito *(cui ſic iuncto correſpondet actionum virtus, aut vitium)* aperta ratione docet. Qualiter autem ex vtroque compoſitus ſit, perbelle exponit idem auctor *7. collig. cap. 2. Qui febrilem calorem ramificari à naturali*, id eſſe ſcribere videtur. Sed quid per ramificari ſit E intelligendum, iam audies; quippe proficuum fore arbitror ad veram febris eſſentiam indagandum. Eſt quidem calorem præternaturalem, & febrilem à naturali ramificari, ab eo originem ducere formaliter, & materialiter, formaliter enim tanquam ex principio à quo priuatiuè, hoc eſt à priuatione gradus naturalis caloris, oriri gradum præter naturam, qui formam febris conſtituit: Non quod priuatio alicuius ſit effectus, ſed quod ſequatur mutuo talis forma, quia ij duo calores ſolum priuatiuè opponuntur: Materialiter vero tanquam ex potentia, quando materia caloris innati, eſt in potentia ad præter naturalem: poſitiuè enim ramificatur in materia caloris natiui, quatenus erat in potentia ad præternaturalitatem: & hac ratione hic auctor *febrem* appellat *compoſitam ex calore naturali, & præter naturam*,

Calor naturalis, et præter naturam priuatiuè opponūtur.

Calor febrilis componitur ex naturali, & præter naturam.

quem Alexander appellauit formam febris, & compoſitionis alterum principium. Quippe ex his duobus componitur, non tamen tanquam ens per ſe, ſed veluti ex ſubiecto, & accidenti, quod eſt aggregatum ex vtroque calore, efficitur, tanquam ex potentia, & actu vnus calor, potentia quidem in termino à quo, quoniam ex calore natiuo, tanquam ex materia, hoc eſt ex gradibus eius (*non quidem ex eodem calore, qui alterius nulla ratione ſit materia*) qui in potentia erát, ad præternaturalem, & ex actu, & conditione aduenientis caloris, vti vera forma, febris integram adipiſcitur naturam: quia iuxta mentem Auerrois per gradus præexiſtentis caloris, intelligere oportet potentiā, & per gradum extraneum, aduenientem actū, & formam. Quo fit, vt vnus dicatur, & idem cum natiuo preternaturalis calor, quia vnum aliquid efficitur, ſingularis inquam calida cordi intemperies, in formam vnam ſimplicem redacta, & vna caliditas formaliter nominata, à forma gradus caloris ſuperaddita prę ternaturaliterque operante, ac totam caloris latitudinem denominante, *vt paulo inferius latius ſum monſtraturus.*

Cōceptus decimus. Febrem eſſe caloris effectum.

Alij etiam ſunt inter Iuniores, qui libere audent aſſerere, febrem non eſſe calorem, ſed caloris effectum. Nam febris (*aſſerunt*) morbus eſt, calor vero minime, quia ad calorem eſt per ſe motus, qui non eſt ad ſanitatem, nec morbum: qua ratione ipſam, & morbum ad prædicamentum ad aliquid referunt, & ſecludunt calorem à ratione febris. Item probāt ſuum cōceptum, quia inter morbum, & ſanitatem nullum datur medium, at inter caliditatem, & frigiditatem, neceſſario adeſt: Ergo *neutra earum morbi rationem ſubire poteſt.*

Febris calor eſt, nō effect⁹ caloris.

Verum qua via intelligendum ſit, in calore conſiſtere, & cum hoc morbum eſſe (*quod ipſi capere non poſſunt*) breuiter explicabo, præmittens, qualitatem, quantitatem, figuram, & reliqua, quæ varias morbi ſpecies conſtituunt, non ob id poſſe poni in diuerſis prædicamentis, dum morbum conſtituunt: nam adaucta quantitas, aut intenſa qualitas, non ſunt morbi ea ratione qua tales, *hoc eſt*, qualitas, aut quantitas, ſed tantum qua male diſponentes ſunt, & actiones viciantes: quo fit, vt morbus calidus, calor proculdubio ſit, non effectus caloris: cæterum non qua calor eſt, nam ſic paſſibilis potius eſt qualitas, ſed quatenus vitioſus, & intemperatus eſt, & ob id actiones lædit, quia prauè diſponit naturam. Hoc enim calore, quē cauſſa calfaciens imprimit, natiuum temperamentum redditur totum ipſum intemperate calidum, & ſe habet, non veluti cauſſa, ſed veluti forma, quæ denominat vniuerſum temperamentum calidum, & eſt propriè effectus cauſſæ calfacientis, ex qua prodit hæc forma accidentalis, quæ partem cuius eſt informat, ac denominat, & eiuſdem quoque vitiat actiones: non quidem quatenus ſimplex qualitas eſt, ſed quatenus habitus, & calidum intemperamentū, tale factum vi cauſſæ calfacientis. Quod ſanè tantum vitiabit actiones, quantum receſſerit ab antiqua, & natiua temperie. Denique qualitas excedens eſt cauſſa habitus, & diſpoſitionis, quæ habet rationem morbi, ametria vero quæ cōſequitur ex exceſſu, aut defectu, habet rationem cauſſæ continentis morbi, qui cōſtituitur ex quatuor qualitatibus excedente calore, qui denominat ipſum temperamentum calidū, & ipſius eſt veluti forma, qua calidum dicitur totum temperamentum. Itaque hæc qualitas dupliciter cōſideratur, vno modo prout ſenſum immutat, & tunc paſſio eſt, & paſſibilis qualitas, atque cauſſa intemperamenti: alio vero, prout impreſſa eſt in aliqua ex tribus ſubſtātijs, nimirum ſpiritu, humore, aut ſolida parte (*eo modo quo inferius ſum explicaturus*) & tunc habitus eſt, & morbus, ac intemperamentum, & febris veram rationem habens. Ex quo proculdubio prodit, plures

Qualitas excedens dupliciter conſideratur.

A diſtemperies calidas à caliditate natiua potius ſanari, quam à frigiditate: quod ſi calor tantum noceret qua calor eſt, potius intenſionem reciperet à calore naturali, quam remiſſionem, & attemperamentum. Quapropter qualitas illa, quatenus diſpoſitio praua eſt, febris, & morbus merito dici meretur.

Cum hoc tamen ſunt qui ipſam febrem (*vt antea dictum eſt*) in relatione conſtituant, ob rationes nuper adductas, quibus mox ſatisfaciam, ſi prius dixero, eos longè melius cogitare, qui febrem, & reliquos morbos iuxta diuerſas rationes in diuerſis conſtituūt prædicamentis. Nam incongrua temperatura prout ad aliquid refertur, dicit aggregatum ex relatione, & ſuo fundamento, videlicet ex qualitate, & relatione: B & huiuſmodi aggregatum per ſe non eſt in aliquo determinato genere, ſed dicitur eſſe in diuerſis prædicamentis ratione ſuarum partium, quia ob materiam, quam primas qualitates exiſtimamus eſſe, quæ eſt relationis fundamentum, in prædicamento qualitatis dicitur eſſe: ratione vero formæ, quæ ad aliud refertur, in prædicamento relationis. Ob id quidem antiqui febrem contemplantes ſub ratione fundamenti, & materiæ, in prædicamento qualitatis ipſam repoſuerunt, & ſecundum eius variam contemplationē, tum in prima, tum in ſecunda, aut tertia eius ſpecie collocarunt. Prout namque à febre afficimur, quia prædicta qualitas iam acquiſita eſt, & facta, verſaque in habitum, in prima ad quam refertur habitus, & di C ſpoſitio, prout à natura inſita eſt quæuis qualitas, & ad eam veluti ad naturam corpus ſit propenſum, qđ in facili, aut difficili alteratione monſtratur, ad ſecūdam qualitatis ſpeciem reducitur, & quo naturalis corporis potentia, vel ſi contrarium ſit, impotētia cēſetur: verum prout paſſionis eſt effectiua, ſenſumque afficit, in tertia collocant, ex quo paſſio eſt nuncupata. Quod ſiquis dixerit, *extraneum calorem ob id, quod de putrido febrili, & alijs prædicetur, æquiuocum eſſe, et ob id debere poni in diuerſis prædicamentis, non quidem ratione dicta*, expendat, *calorem eſſe vniuocum, ſub ratione generis conſideratum, hoc eſt, ſub hac formali ratione, quod potens ſit calfacere:* verum cum conſideratur quatenus natiuum calorem perdere poteſt, ſub D hac quidem ratione prædicatur de quocunque calore præter naturam, & extraneo: verum cum hoc conuenit in vna ratione formali, & generica, quæ eſt actiones vitiare. Quo fit, vt etſi qualitas illa, quatenus diſpoſitio praua eſt, & febris, & morbus merito dici debeat, arbitrandum ſit, potius in ſe includere relationes, quam quod talis ipſa reuera ſit. Quapropter, licet ob dictas rationes febrilis calor in varijs ponatur prædicamentis, non tamen in omnibus rationē morbi obtinet, ſed formale morbi ipſi præſtare prædicamentum qualitatis eſt credendum, & maximè eius primā ſpeciem: Illud vero quod de relatione habet, qualecunque ſit, non conſtituere morbi rationem, & eſſentiam, quia nequit relatio illa quicquam efficeE re, neque prauè naturam diſponere. Quippe Galen. apertè id fatetur *lib. 1. de loc. affect. c. 3.* dicens: *Morbus quidem per intenſionem generatur, atque calor ipſe ſtatim, ut naturalem mediocritatem excedit morbus eſt, ab eo qui cum iam eſt intenſiſſimus, non ſpecie, ſed ſola magnitudine diuerſus.*

Dubium.

Febris nō eſt relatio.

Calor febrilis licet in diuerſis ponatur prædicamentis tamē non in omnib⁹ ſed in prædicamēto qualitatis tantum morbi rationem obtinet.

Cum igitur hoc verum ſit, licet fautores huius conceptus in ſui tutelam afferant primam illam rationē quam à principio adduximus, non obſtat: quia morbus vt morbus eſt, non poteſt motu comparari, quanquam calor vt calor eſt, motu comparetur, ſed vt diximus, eſt calor morbus, non quia calor, ſed quia præter naturam, & intemperatus: corpus equidem ad calorem mouetur, atque cum ex motu contingat mediocritatem naturæ excedere, morbi ratio conſequitur ipſum calorem. Neque obſtat ſecunda ratio, quia inter calorem eſſe ſecundum naturam, aut non

eſſe ſecundum naturam, nil magis mediat, quam inter par, & impar: quo fit, vt verum contrarium caloris præter naturam ſit tantum calor naturalis, calori enim, quatenus calor eſt, frigiditas opponitur, inter quæ medium reperitur: cæterum calori, quatenus pręter naturam eſt, nil opponitur, niſi calor naturalis, inter quos nullum eſt medium. Nam licet calor non diſtinguatur realiter à ſuo exceſſu, dum febrem efficit, ſed idem ſit, diſtinguitur tamen calor vt talis, & hac lege ſunt contrarij, & citra medium: verum non poſſe calorem illum eſſe febris cauſſam, vt hic cóceptus affirmat, apertè monſtratur ex Galen. 8. *method.* aſſignante differentiam inter cauſſas morbi, & læſionē actionum, vbi concludit dicens, cauſſas morbi poſſe manere cum morbo, & non manere: at actionis vitium nunquam citra morbum. Ex quo dogmate colligitur, quod qualitas excedens non poteſt non manere cum ametria, vt mos eſt cauſſis omnibus. Quo profecto fit, vt falſo teneat is conceptus, calorem illum non eſſe morbum, ſed morbi cauſſam. Tenendum igitur eſt, veram morbi formalem rationem pertinere ad prædicamentum qualitatis, ad primam nimirū eius ſpeciem.

Ad primum. Calor febrilis vt calor mo- acqui-itur, vt morb. non

Ad ſecundum. Calor nat. & præter nat. ſunt contraria immedia-ta.

Expenditur vera febris ra-

Cum dictum hucuſque ſit, quid febris non eſt, ipſa docendi ratione tenemur iam, qualis ſit eius natura, & conditio monſtrare. In qua ſanè re, licet variæ reperiātur diffinitiones, nullam potui reperire, quæ magis diffiniti naturam expleret, quam ea quæ adducitur ab Auic. *fen.* 1.4.c.1. inquit enim: *Febris eſt calor extraneus accenſus in corde, procedens ab eo mediātibus ſpiritu, & ſanguine per arterias, & venas in totum corpus, & inflammatur inflammatione, quæ nocet operationibus naturalibus, non ſicut caliditas iræ, & laboris, cū non vltimantur, vel cum non peruenit ad hoc, vt ſit accenſa, & noceat operationibus:* hæc autem diffinitio ni mea mens fallitur, ferè omnes alias diffinitiones ſubſe complectitur, *(licet, vt antea dictum eſt, omnium Galenus meminerit, diuerſis tamen in locis)* & ob id copioſius, & clarius mihi videtur febris naturam oſtendere. Primo itaque coincidit cum diffinitione Gal. 1. *aphor.* 16. qua parte aſſerit *febrem eſſe conuerſionem natiuæ caliditatis ad igneam naturam,* quippe calorem fieri igneum, nil aliud eſt, quam extraneum eſſe. Itē cum ea quæ ab Hippocrate adducitur, cum febrem *ignem* appellat, 1. *popul.* & 6. calorem pręter naturam appellante. Sic à Galen. 1. *de cauſ. morb.* calorem in totum extenſum eſſe accepit, ſicut *lib. art. med.* actiones lædere. In cuius ſanè diffinitionis explanatione duo potiſſimum inter pleraque alia ſeſe offerunt enodanda. Primum quidem, *quiſnam calor ex his, qui in corpore cognoſcuntur, extraneus, & preternaturam, ac igneus efficitur, vt febris naturam, & conditiones ſubeat:* ſecundum vero, *quanam ratione is calor extraneus, & igneus fieri poſſit.*

Vt conſtet cuius naturæ ſit calor, qui in noſtris corporibus in igneum mutatur, præmittendum eſt, triplicem in nobis ſecundum naturam reperiri calorem huic miniſterio proficuum: (dimitto enim hac in parte conſulto tres alias caloris differentias: quarum vna eſt *Elementalis*, alia *Particularis* cuiuſuis membri, & reliqua *Caloris acquiſiti*, quarum *libro noſtro de pulſus arte, & harmonia*, abunde meminimus: quippe hac in parte nullius ſunt vſus) Primum Innatum, Primogenium, & Inſitum peculiari dote iure optimo Medici omnes appellant, præſertim Galen. 1. *aphor. 14. & 15. atque 6. popul. par. 4. comment. 25.* quē potius calidum innatum, aut ſubſtantiam calidam, quam calorem appellare libet. Quod ſanè calidū *lib. de tremore*, primum & generis principium, & quod natura nihil præter ipſum eſt, etiam appellauit. Dicitur enim merito *innatum*, quia à generationis noſtrę principijs originem ducit, vt qui in genitura potentia ſepultus, ad prima noſtræ generationis rudimenta efformanda, primus in actum deductus, ſingula quæq; poſtea lineamenta diſtinguat, & figuret, ibidemque immerſus maneat, & tanquam totius operis primarium inſtrumentum ſingula quæque diſpenſans moderatur, & calorem alimentarium, ſeu influentē ſuo imperio regit, idque maximè in corde: elementalem vero in compoſito cum reliquis ſuo nutu coniungit, & quamdiu poteſt, in vnum concordi pace vincit, atque tuetur. Quæ ſanè beneficia retulit Galenus 1. popul. dicens: *Etenim protenſa eſt per ſolida corpora natura, quæ illorum eſt virtus, concoctionemque à ſolidis corporibus ſanis humores conſequuntur.* Sed quanam ratione calor *(qui ab elemento ignis neceſſario originem ducit in quauis mixtione)* natiuus ingenituſque effici, ac dici mereatur, non eſt ita facilè inuentu. Cuius hæſitationis gratia ſciendum eſt, euocatis elementis virtute cœli ad locum mixtionis, calorem ignis, vt auctorem omnium mixtionum primo concurrere, atque ignis opera exſequentem, fundere, liquare, ac diſcindere miſcibilia omnia. Poſtea vero cœleſti quadam virtute, huic muneri ſibi à cœlo præſtita attemperari, & perfici, adeo, vt quæ antea attenuauerat, atque ſeparare ſtuduerat, deinceps vniat beneficium illius cœleſtis muneris, & coniungat miſceatque. Qua ſanè mixtione ob actionem, & reactionem omnium miſcibilium ad inuicem factam, ipſemet calor attemperatur, retunditurque, & manſuetior efficitur, pro natura eius cuius futurus eſt calor naturalis, adeo, vt deinceps naturalis factus concoquat, & coquendo incraſſandoque vniat, & mira opera pro indigentia mixti exſequatur, vt iure optimo deinceps *natiuus* habeatur. Itaque his tribus naturis adiunctis, calor in mixtione euadit naturalis: quibus in viuentium generatione accedit alia profecto ex ſpirituum conſortio, atque implantatione, qua longè admirabilior euadit. Hac enim ratione Galen. *lib. 5. ſimpl.* citans 14. *aphoriſm. 1. ſectionis*, innatum calidum dixit, de ſpirituum natura eſſe, aut plurimum abundare ſpirituoſa ſubſtantia. Quod etiam confirmauerat 1. *aphoriſm. 15. & libro de natura humana*, ſtatuens hunc calorem primo ſui ortu ex omnium entium communibus elementis non fieri, ſed ex ſemine, & ſanguine menſtruo, quæ ſpiritu abūdare certiſſimum eſt, hæc enim alterum conſtituunt elementorum genus, quę neque prima, neque communia exiſtunt, ſed propria ſunt animalium ſanguine præditorum, & ob id quatruplici conſtat materia, ſanguine videlicet, vtraque bile, & pituita, *vt ex Galen. etiam comperimus lib. de element. & 1. de temper. & 1. de ſanit. tuend. ac de facult. natur.* Et licet omnia hæc, ex quibus ſemen, & ſanguis menſtruus conſtant, frigido, calido, humido, ac ſicco polleant: in ſemine quidem plus eſt igneæ aereæque ſubſtantiæ, ſicut in ſanguine plus terreæ, & aquæ. Oportuit itaque hæc noſtra principia humiditate, & calore præualere, qualitates quidem ad omnia vitæ munia promptiores: quapropter in innato calido eaſdem præualere fuit neceſſum, & ob eas *innatū calidum* appellari. Innatum quidem, quia à principijs trahit originem; calidum vero, quia in eo calorē omnium actionum opificem vigere comperimus. Quare cum Ariſt. 2. *de partibus animalium cap. 3.* aſſerat, eſſe in ſemine omnium aliquid quod faciat fœcunda eſſe ſemina, videlicet, calorem, eum non eſſe ignem arbitratur: ſed quid proportione reſpondens elemento ſtellarum: & ob id ſi quando per inediam, diuturnos morbos, vel per ſenium contingat diminui, difficile eſſe eum ipſum reparare, aut proba victus ratione reponere: quod ſi id accidat, nec tantum, nec tale ſuberit.

Calor in- tri- ſecun- natu-

or in- us, & noge- qui

Quare talis dicatur.

Ex quibus cōſtet naturis.

Semen igneæ ſubſtantię, ac aereæ.

Innati calidi qualitates humiditas, & calor.

Semen quid faciat fęcundum.

Alter vero calor, quem *influentem*, ſeu *alimentariū* Medici appellant, in corde veluti in proprio domicilio inhabitat, & ab eo in totum corpus veluti à fonte quodam diffunditur: nam calor ille, qui ſingu-

Calor influēs quis ſit, & quo modo diri

gatur ad actiones à calore innato.

lis partibus à principio generationis eſt inſitus, tepidus quidem calor eſt, etiamſi ab eo dirigatur in actiones influens, qui ipſum innatum excitauerat. Verum ne ſubſtantia ea inſita promptè periret, aut tardius quam par eſſet, actiones perficeret, fabrefecit natura ſpiritum quendam, & ſanguinem in cordis ſinibus, adeo calida, & vtili conditione præditum, vt calidũ quoque natiuum iure optimo ob inſitam ſimilitudinem dici mereretur. De quo Hippoc. inquit 1. *aphor. Ventres hyeme, & vere calidiſſimi ſunt*, hoc eſt, calido hoc naturali calidiſſimi; nam ex prohibito eius effluxu fit facilè, vt in viſceribus recõditus copioſior conſpiciatur. Quem etiam calorem Gal. *innatum* appellauit, non quod reuera velut alter ſit, ſed quod eius actiones iuuet, & ab eodem quoque mutuo beneficio influens reficiatur in corde, & arterijs.

Calor actuatus quis ſit, et cuius naturæ.

Tertia vero & vltima natiui caloris ſors, & ſpecies eſt, eius quem Medici appellant *actuatum, viuum, ſeu vegetum*, & totius temperamentum. Cuius naturam, & ſubſtantiam, vt quis exactè intelligat, ac etiã qua ratione ab alijs diſſideat, primo concipiat animo, cor & vniuerſum etiam corpus ex tribus omnino integrari ſubſtantijs, *vt communis eſt omnium Philoſophorum ſententia ab Hippocrate deſumpta*, qui corpus conſtare ex continentibus, contentis, & impetum facientibus dixerat, nimirum ex ſolida ſubſtantia, ex ſanguine, & ſpiritu: quas ſanè partes calidas eſſe prouidit natura, & pari ratione in vnum coire, & vnum conſtituere commune temperamentum à componẽtium temperaturis longè diuerſum, quod futurum eſſet animæ aptum, & vniuerſale inſtrumentum ad obeundas actiones. Calidæ enim ſunt ſolidæ partes calore innato, ex ſanguine, & ſemine à primordijs contracto: calidus etiam ſanguis natura, & ſpirituum conſortio: calidi inſuper, & cæteris calidiores exiſtunt ſpiritus. Qui ſanè calores cum in vnum cogantur, copulenturque à natura, (*& ipſi ex natiua conditione magis minuſve ſuſceptare poſſint, & ob id intendi, & remitti*) vnam communemque toti corpori temperiem prẽſtant ea commenſuratione, & harmonia conſtitutam, quod eius beneficio ſalubri corpus fruatur, calore, & temperie adeo ſibi propria, & proficua, vt ab alijs corporibus facilè diſſideat, & diſcernatur actionum diuerſitate, & peculiari temperamẽto, & natura. Quo ſanè caloris modo vnum corpus ab alio diſſidere cognoſcimus, & eodem denominatur minus magiſve calidum; nullus enim cæterorum calorum id conſpicuè, ac certè præſtare poteſt. Cum enim neceſſum ſit vniuerſum corpus vnam communemque temperiem, & ex ea ſalubritatem obtinere, ſicut quæuis particula obtinet ad peculiaria munia exſequenda, & qua quælibet earum eſt quod eſt, nimirum os, caro, aut cartilago; ita prorſus inſtituit natura vnam toti corpori conſignare ſalubrem temperiem ex affluente ſpiritu, & ſanguine, & ex innata caliditate conflatam: quæ quidem vna cum ſit, & à cõponentibus diuerſa, & etiam à particularibus membrorum temperaturis, vnam (vt dictum eſt) præſtat corpori communem quoque temperiem, & caliditatem. Quoniam cum anima ſit vna toti corpori communicata, opus etiam fuit, temperiem vnam toti cõmunem ponere, per quam ſubiectum aptum præparatumque ſit ad animam ſuſceptandam (*vt optimè Fuligineus eſt arbitratus*) & per quam anima ipſa operari poſſit, tanquam cum inſtrumento communi. Verum licet certum ſit, hunc actuatum calorem ab inſito, & influente exſurgere, & penes radicem, & fundamentum ab eis non diſtingui, cum hoc tamen ab eiſdem diſſidere multis numeris certum eſt. Quippe diſtinguuntur vt natura totius à ſuis partibus, hoc eſt, ſecundum ſuam rationem, & diffinitionem. Item ſeparantur penes maiorem, aut minorem gradum caloris perfectiori etiam modo comparati. Conſtat enim

Calor actuatus quid ab influente, et natiuo differat.

A vnumquemque calorem ſuum obtinere perfectionis gradum, ita vt gradus caloris inſiti diſſideant à gradibus caloris influentis, & quiſque ſuo modo tẽperatus à contrario gradu frigiditatis exiſtit: qua quidem tẽperie, & ſymmetria naturalis temperatuſque dicitur. Pari prorſus ratione actuatus calor ex vtriſque contẽperatus ab vtroque differt, & alius eſt longeque nobilior, & cæteris præſtantior: qua etiam perfectione mirum non eſt, ſi à cõponentibus diſſideat. Quod profecto intelliges exemplo chordarum cytharæ, nam licet quælibet ſuum proprium proferat ſonitum, iuxta ſui rationem contemperatum, ex omnibus tamen ſimul percuſſis, & cõmotis longè ſuauior, & perfectior ſequitur harmonia, & concentus, quam componentia poſſint per ſe, & ſeorſum edere: ſic etenim dum B compoſita hæc temperies natiuum ſalubremque ſtatum ſeruat, ſalubriter viuit homo in ſalubriter vero, dum aliquo modo euertitur: vt dum ob alicuius ex componentibus exceſſum verſus calorem vitiatur, communeſque calidos affectus progignit, inter quos potiſſimè febris ſita eſt.

Calor actuatus lõgè nobilior eſt influente, et inſito, & quare.

Febrẽ in ſuo eſſe formali cõſtituere, ad quẽ calorem pertineat.

Verum quia febrilis conſtitutio non ſimplex eſt, ſed ex varijs rationibus conſtans (*non enim id accidentalibus formis repugnat*) ob id expendendum nũc eſt, quid conſtituere poſſit, & integrare vniuerſam ſui rationem, vt ſubſit, cui calorum tribuenda ſit eius natura, & ſubſtantia; nam plures calores alterari ad eius conſtitutionem, & integritatem eſt opus, licet diuerſa ratione vnuſquiſque concurrat ad eius C confectionem, iuxta diuerſam conſiderationem ab ipſa febre petitam. Conſideramus itaque in febre quale ſit in temperamẽtum: qua in re ſtatutum eſt ab omnibus, tum Medicis, tum Philoſophis, calidum eſſe, cuius formale eſt eſſe præter naturam. Conſideramus etiã hunc præter naturam calorem, vt veram rationem febris adipiſcatur, morbum neceſſario debere eſſe. Sunt enim caloris præter naturam plures differentiæ quæ febris rationem non ſubeunt, quia non conſequuntur rationem morbi: qua in re principium præſtat & formale febris (*ſub ratione morbi conſideratæ*) caliditas dicta præter naturam, dummodo ſit partis viuentis; alioqui licet calor ſit quantumuis præter naturam, non obtinebit rationem morbi: qua ratione D (*vt inferius latius monſtrabo*) cordis calidum intemperamentum febris rationem præſcribit. Conſideramus etiam, febrilem affectum non ſolum eſſe calidũ, & partis viuentis intemperamentum, ſed etiam per vniuerſum corpus ex propria, & peculiari natura extenſum. Cuius rei rationem, & formale præſtat febri calor actuatus mutatus ad igneam naturam. Non enim ſat eſt ad integritatem naturæ febris calidum eſſe intemperamentum, neque morbi rationem ſubire (*nam plures ſunt particulæ quæ morbis calidis laborant, cum hoc tamen non dicitur corpus febrire*) ſed prærequirit neceſſario in totum corpus prædictum calidum affectum extendi, adeo, vt iure optimo poſſit dici vniuerſalis, & communis caliditas: quod ſanè E nulla ratione poterat obtinere, ni aliquod etiam vniuerſale temperamẽtum ad igneam naturam mutaretur fieretque iuſto calidius. Neque obſtat ſat fuiſſe mutari innatum temperamentum, nam cum id non ſit toti corpori vnum, ſed varium, iuxta cuiuſque partis peculiarem naturam, nequibunt profecto vnum, neque vnius rationis, ac vniformitatis morbum conſtituere. Item videbatur etiam ſuffeciſſe mutari influens temperamẽtum, quo etiam communi caliditate corpus afficitur. At licet neceſſariò hoc temperamentũ quoque alteretur, non valet tamen rationem formalem febris per ſe conſtituere, quod facilè fluat, & refluat, nilque habeat ſtabile, ac permanens. Quibus euidenter conſtare arbitror: hunc ſolum actuatum calorem eſſe, cui neceſſario pertinet ad igneam mutari naturam in quauis febris conſtitutione: ſub ratione

Calor actuatus ſolum eſt ad quem pertinet, ad igneam naturam mutari.

tione tamen morbi communis (*vt dictum eſt*) nam cum hæc actuata caliditas, dum ſecundum naturæ legem ſe habet, communem corporis ſalubritatem tuetur, hæc eadem profecto in ignea morboſaque affectione conſtituta (*quæ ignis nomine ab antiquis fuit nũcupata*) inſalubriter animæ functiones pertractat: æquè enim vniuerſalis eſt artifex bonarum malarumque operationum. Qua profecto ratione actuata hæc caliditas, dum ignea febriliſque euadit, communis affectio iure optimo cenſenda eſt. Præ[illegible]ceſſum eſt, influentem quoque mutari, vt ca[illegible]de per arterias, & venas defundatur, vt tene[illegible]o: atque vt abſolutior maneat, ſat eſt calore[illegible]uũ ſubſtantiæ cordis primo mutari, vt adminiculo influentis à corde actuatus vniuerſus alteretur.

Calor actuatus quanã ratione ad igneã naturam mutari poſſit & ſpecifica febris differẽtiã conſtitue re.

Cæterum, licet dogma præhabitum veriſſimum mihi videatur, cum hoc tamen ſupereſt diſcutiendũ, *quanam ratione, & quomodo id malum noſtris corporibus accidere poſſit, & qualis naturæ ſit calor, qui ſpecificam febris conſtituit differentiam;* ſiquidem innatus varius exiſtit, & multiplex. Cuius rei gratia ſtatuendum eſt, nec ſemper nec in omnibus febribus æqualiter, & eodem modo hunc calorem actuatum intendi, mutari, & in ignem verti: nam pro ratione futuræ febris calor hoc principium ſuæ mutationis nanciſcitur: quippe aliquãdo ſpirituoſa eius pars, quæ promptius à ſuis cauſſis oblæditur, nec non & cordis ſubſtantia, iuxta eius ſpirituoſam partem cauſſa eſt mutationis totius caloris: nonnunquam ſanguinis calor, quod ipſe & reliqui eius humores vitientur, nec non & humidior ſolidæ ſubſtantiæ cordis pars. Tertio vero modo, cum ſolida partium ſubſtantia, atque etiam cordis ipſius prædicti actuati calores tẽperiem in igneam mutant. Quo ſanè fit, vt, licet vniuerſus calor mutetur, altereturve, mutationis conditio, ſeu febris ratio, talis ſit, & prodeat, qualis eſt natura illius caloris, qui ex omnibus actuatus componitur, qui primo intenſior factus exarſit, & ob id febris ſuccreſcit, vel *ephemera, vel hectica, vel putrida;* atque hac ratione licet intelligere febrem eſſe morbum calidum, & toti corpori communem intellecto cuiuſque harum conditionum fundamento, & perſpecta ratione formali cuiuſuis.

Calidum innatum quomodo fit igneũ in febre.

Non eſt profecto adeo facilè noſſe, quanam ratione, qua via, ac modo calidum hoc innatum (*ſiue actuatum conſideres ad conſtitutionem morbi cõmunis, ſiue cuique membro, & cordi innatum, vt febris morbi rationem nanciſcatur*) ignis naturam acquirat, vt aliquam febrilem rationem ex dictis obtineat. Calor igitur tunc naturalis, & amicus cenſendus eſt, cũ ſuã temperiem, moderationemque, & naturam adſeruauerit, videlicet, cum ex contrarij debita mixtione formæ rei genitæ ex æquo correſpondeat, ita vt moderatè calfaciat, ſuoſque exerceat actus, vt corpori ex vſu fuerit. Hæc autemmet caliditas ab huiuſmodi tẽperie lapſa, proportionemque ad animæ potentias non habens, *præternaturalis* diſtemperataque nominatur, eo quod præter naturæ ordinem moueatur, & excalfaciat: merito profecto omnibus in confeſſo eſt, naturalem calorem probas, præter naturam vero deprauatas edere actiones. Inter quas mediæ differentiæ à termino temperiei ad terminum elementalis caloris, ſecundum quod huic vel illi magis accedunt, appellantur *naturales*, aut *præter naturam*. Itaque natiuus calor nunquam naturalitatis nomẽ amittet, niſi primos temperiei limites tranſgrediatur. Neque ob id credendum eſt, naturalem calorem à ſupremo illo temperiei gradu lapſum omnino læſas edere actiones, dum omnino præter naturam non eſt: quippe latitudinem habet quoad Medicam conſiderationem. Neque rurſus tanquam inconueniens arbitramur, duos caloris gradus, quorum alter ſit naturalis, & alter præter naturam, in vno & eodem eſſe ſubie-A cto, dummodo vnum conſtituant, & vna reſultet caloris forma, quę ipſum ſubiectum denominet, & vna etiam actio, quæ vtrumque calorem ſapiat. Quippe calor ſolum eſt formæ ignis inſtrumentum qua calor eſt, efficitur tamen naturæ, & formæ mixtorũ viuentium, & non viuentium aptum, & vtile inſtrumentũ, cum moderationem, & proportionem habito reſpectu ad animæ potentias habet: habere enim proportionem ad eas eſt [illegible]opera efficere indiuiduo proficua, & ad vitam, ac meliorem vitam ex vſu. Eſt tamẽ pręter naturam eſſe, iterum ad munia, & opera igni propria, & peculiaria conuerti, & mutari. Quo fit, vt licet vterque calor ſit vnius elementi inſtrumentum, puta, ignis, licet magis eius qualitas ad id elemẽtum,

B cuius eſt [illegible]accedat; quo perfectior, & naturalior ſole[illegible], dũ tamen in viuenti corpore intenditur, & a[illegible] naturam accedit, eo imperfectius operatur, quatenus ad formam mixti attinet. Quippe calor naturalis, & præter naturam licet eiuſdem ſint ſpeciei, & multis rationibus etiam conueniant, eiſdẽ quoq; prorſus multis numeris diſſidere cognoſcimus. Conueniunt itaque hi duo calores in genere ſubſtantiæ, in ſubiecto, inquam, & in forma eiuſdem, à quo ambo emanant: ſiquidem ambo ignei elementaleſque fundamentaliter dicuntur, quibus datum eſt vnica ratione caloris calfacere, & congregare homogenea, atque heterogenea ſeparare. Cum hoc tamen in eiſdemmet rebus proculdubio plurimum diſſident.

Calor naturalis, et præternaturalis, in quibus cõueniat, & diſſideat.

C *Primo*, licet in genere ſubſtantiæ conueniant, quod ambo ſint ignei, in eadem differunt. Siquidem naturalis ſapit naturam puri elementi, quod ob id magis ex vſu eſt potentijs, quia magis accedit ad naturã, & rationem formæ: præter naturam tamen huius ignis inferioris, qui materiæ ſequitur conditionem potius quam formæ. Quod profecto ex actionibus facilè venaberis: nam ignis purum, & naturale, atque ęthereũ elementum nullum aliud habet peculiare, neq; commune officium, quam mixtionibus, & generationib. adeſſe, neq; vlla ratione ſui ſubiecti machinatur corruptionem, niſi quatenus ſui cuſtodiam intẽdit, vt in ſuum locum conſcendat, mixtum diſſoluat. Elementarius vero & inferior ignis ſemper corruptionem, &

Calor naturalis ſapit naturam puri elementi.

D deſtructionem intendit ſubiecti, eo quod perpetuo nitatur conuertere, & commutare ipſum in ſui naturã (*quod æthereus ignis non curat*) quapropter acris, mordax, & omnino nobis alienus euadit, ob materiæ, in qua ſubijcitur, conditionem. Et hoc arbitror eſſe, qđ voluit Fernelius appellans *innatum calorem de natura caloris cœleſtis, & ætherei,* quem cœlum elemento ignis ad mixtiones efficiendas præſtare antea diximus, hoc eſt, *ignis puri, & elementalis*: præter naturam vero de natura, & conditionibus huius elementi. *Differunt* præterea in modo, & termino motionis, calfactionis, congregationis, & diſgregationis. Quoniam naturalis calor certè determinateque penes naturam formæ cui inſeruit, calfacit, & intus, ac extra

E mouetur. Præternaturalis vero determinatè inordinatèque penes conditionem formæ elemẽti, & ſic naturalis concoquit, quo in opere congregantur heterogenea, & excrementitia ſeparantur: Præternaturalis putrefacit diſgregando quæ mixtionem componunt, & congregando quæ vnius ſunt rationis, ſic enim humidum cum humido, & ſiccum cum ſicco abit, & ambo diſgregantur inter ſe, quę potiſſima eſt putrefactionis conditio. *Differunt* præterea ſpecifica quadam differentia, quando disiunctis oppoſitiſque ſunt conditionibus affecti, quibus inuicem contrarij ſunt, & mutuo agunt, & patiuntur, licet conueniant communi illa, & ſpecifica qualitate, nimirum qua ambo calidi ſunt, quia igneus nulli formæ nullique potentiæ eſt adſtrictus, nilque amplius nititur quam aſſimilare ſibi paſſum quod ignis formæ ſubſeruiat. Naturalis vero & cœleſtis cũ ſuũ augmentum non

quærat, ſubſeruit potentijs quæ indiuiduum nituntur tueri. *Differunt* etiam, quoniam inſtrumenta ſunt inimicarum formarum, quæ ſimul eſſe nequeũt, ſed mutuo per hæc eadem inſtrumenta ſe interimunt, vnde opifices ſunt diuerſarum ſpecierum, quas ſubiecta, in quæ agunt, diuerſis medijs adipiſcuntur. Quippe calor naturalis viuẽtis formam ſemper induere nititur, & huic materiam, circa quam verſatur diſponit. Præter naturam vero cadaueris form[illegible] infert, & multigena corruptione viuentia, & non viuentia perdit. Ex quibus conſtabit profecto, quid vere ſit calorem naturalem fieri igneum, & præter naturam, & quas induat conditiones, quibuſve careat dum mutatur. Is tamẽ calor dum præter naturam efficitur, duobus profecto modis talis redditur: vno c[illegible]s egreditur extra menſuram, & modulation[illegible]is naturalis, & dicitur *præternaturalis menſu[illegible]* gradus: alio vero cum egreditur à proportione debita ſuæ formæ, quam caloris conditionem Philoſophi appellant *malignitatis proprietatisque præternaturalitatem*. In quarum profecto vtraque dum actiones (*corde ſubinde vitiato*) læduntur, febris natura, & eſſentia conſiſtit. Sit igitur febris innati caloris inflammatio, quæ nihil aliud eſt, quam ex bene tẽperato ſtatu in igneũ (*eo modo quo dictum eſt*) conuerti, ac tranſmutari: & per conſequens calor natiuus in igneum conuerſus nil aliud eſt quam febris ipſa. Non quidem quod extrinſecus aliquis calor huic additus ſucceſcat, ſed vt iuuenum, & biliosorum corporum intenſus, cui accedit acrimonia ſiccitaſque, & ſubinde ignis conditio, & opera: quem ſanè ſic affectum extraneum pronũciamus, eo quod bene temperati limites excedat intẽſione, & qualitate. Sic calor innatus familiaris, ac domeſticus cenſetur, cum ſuas actiones perficit, nũc vero depoſita propria natura tanquam hoſtis, & extraneus eas diſtorquet, & corrumpit, fitque præter naturam: haud ſecus quam paterfamilias, qui dum mente conſtat, prudenter familiam ſibi ſubditam moderatur, ac regit, reſque ſuas tuetur, & probe adminiſtrat: idem tamen mente captus, & extra ſe poſitus turbat omnia, & profundit eaſdem res, quas prius magna diligentia conſeruabat. Quo ſanè exemplo vera febris conditio, & natura facilè eluceſcit, iuxta definitionis præfatam conditionem, & partes.

Calorem naturalẽ mutari in igneum, quid vere ſit.

Calor duobus modis fit præter naturam.

Febris eſt innati caloris inflãmatio.

Calor natiuꝰ ĩ igneũ conuerſus eſt febris ipſa.

Supereſt adhuc in hac dubitatione explicandum, ſi certum eſt, *ad formalem morbi rationem neceſſum eſſe innatam cordis caliditatem in igneam naturam debere commutari (vt actuatus calor extraneus etiã factus febrem communem morbum efficiat) quidnam eſt quod in ipſa mutatur, qualitaſne, an totum ipſum calidum?* In qua ſanè re arbitramur, in calore hoc innato, dum febris efficitur, non ſolum mutari qualitatẽ, ſed & ſubſtantiam: eſſe tamen hanc differentiam in vtriuſque mutatione, quod calor mutatur ea mutatione, quę ipſum alium reddit: nam efficitur præter naturam, & longè aliter informat ſubiectum, quia qualitas efficitur habitualis, & quæ nata eſt ipſum denominare: ſubſtantia vero non alia efficitur, ſed ſolum alterata manet. E contra quidem acquiſito iuuenum contingit, qui licet ſola maioris minoriſque ratione à febre videatur differre, (ob acrem qualitatem quam ſucceſſu temporis acquirit, *vt aſſeuerat Galen. 6. popu. par. 1. comment.* quo in loco admittens geminum calorem in animalium corporibus, poſito innato dicebat: *Alter vero acris, mordax, & igneus, in quo genere, & febris ineſt*) cum hoc tamen conſtat, febrilem calorem & acquiſitum, quem de febrilis ſorte conſignat Gal. licet conuenire certum ſit qualitate acri, mordaci, inſuaui, & ignea; differre tamẽ longiſſimis interuallis, tum cauſſa tum maioris minoriſve ratione, ita vt nulla lege poſſit febris rationem ſubire, quãtũuis acrior efficiatur. *Primo*, quia in calore acquiſito iuuenũ mutatur qualitas in deteriorem ad ſubſtantiæ mutationem, quæ ex alimentis reficitur, quod talis nõ ſit, qualis præfuerat ea, cuius loco apponitur; & ob id qualitas, quæ acquiritur ſapit naturam ſubſtantiæ, quæ loco deperditæ reficitur: & quia ſubſtantia caloris naturaliter mutatur, non efficitur morbus. At in calore febrili (*licet eiuſdem videatur naturæ*) primo mutatur qualitas, acriorque & ignea redditur, moxque alteratur ſubſtantia. Qua potiſſimum ratione fit, quod licet vterque calor ſit extraneus, is tamen qui acquiſitus dici[illegible]ralis ſit, & ad corporis vſum, & gratiam ſ[illegible]e proficuus; quia ab intrinſeco, & naturali[illegible]pijs (*hoc eſt, ab innata ſubſtantia per alimen[illegible]tata*) ſuboritur: alter vero febrilis ab extrinſeco, & præternaturali principio factus, & omnino alius effectus, natus tamen ſubſtantiam, cui inhæret, mutare mutatione corruptiua. Quapropter ſtatuendum eſt, quod licet alicui diminuatur aliquis gradus caloris naturalis, & adueniat loco eius alter qui extrinſecus excedat, non ob id calor natiuus priſtino reſtituetur ſtatui, quia natiui caloris refectio expoſtulat ab intrinſecis fieri principijs: calor vero qui ab extrinſeca cauſſa prodit, non ſupplet vicem natiui, ſed iure optimo febrilis, & præter naturam (*hoc eſt, à præternaturali principio factus*) cenſeri debet. Quo fit, vt ab illa caloris mutatione, quæ acquiſitum, & iuuenilem calorem conficit, actiones incolumes, & ſecundum naturam fiant, verum ex reliqua, quæ extrinſecus accedit intemperie, actiones prorſus lędantur: ne quidẽ à ſola qualitate, ſed ab ipſo innato calore; hoc eſt, ab ipſa ſubſtantia innati calidi alterata, & intemperatiori facta; & hac ratione febris ſubit morbi cõditionem: nam actiones non ſunt referendæ ſubſtantijs ſimpliciter, ſed dũ agunt aliquo medio. Sic enim inquit Ariſtoteles *lib. de ſenſu, & ſenſil. Non agit ignis quatenus ignis, ſed quatenus calidus:* neque rurſus *qualitas ipſa per ſe ſola opus perficit, ſuppoſitorum* (inquit idem) *ſunt actiones, quod de ſubſtantia innati calidi eodem modo licet intelligere.* Itaque in mutatione innati calidi ad igneam naturam neceſſum eſt primo qualitatem mutari, & extraneam atque alienam fieri, ſubſtantiam vero alterari, plus minuſve, prout febris differentia futura eſt: nam in ephemeris, & putridis inæquali quadam alteratione mutatur, in hectica vero æqualior, magis minuſve intenſa, prout tempus, ſeu ſpecies ipſius hecticæ poſtulat.

In calido innato ad igneã naturã quid mutetur, qualitas ne an totũ calidum.

Calor acquiſitꝰ, & febrilis in quo differant, & cõueniant.

Caloris naturalis gradus deperditus, non reſarcitur ab alio gradu extrinſecus adueniente.

Quæ ſanè vt clarius intelligas, expende, calorem præter naturam, in genere talem fieri per additamentum, aut intenſionem, quæ opponuntur mediocritati naturali, & ſalubri, aut mediocritati vitali, quæ omnino efficitur præter naturam. Vtcunque tamen ſit, quatruplex exiſtit calor præter naturam, iuxta quatuor febrium genera, quæ in corpore viſuntur: quippe calor hic aut *Vrens* eſt, & febrem concitat Ephemeram, aut *Marcidus*, & hecticam gignit; aut *Putridus*, & putridam concitat; vel *Peſtilens* exiſtit, & peſtilentem, atque contagioſam creat. Quorum omnium *lib. 6. huius operis* latius meminero, cuiuſque naturam ſcribens, & omnium differentias, ac inter ſe diſſidium conſignans. Modo enim ſat eſt docere, *qua via, & quibus modis calor fiat præter naturam, & calidus.*

Calor præter naturam quatruplex.

Cum non ſatis conſtet apud Galen. & reliquos auctores, *an febrilis calor ſit ſimplex intemperamentum, an ex ſiccitate, & calore compoſitum,* hac parte ſtudui id paulo diligentius expendere. Euidenter quidem ex Galeno colligi poteſt, febrem ſimplicem intemperantiam ſolum eſſe, cum expreſſiſſimis verbis id aſſerat 8. *method. & 1. de differ. febr. cap. 2. & de different. morbor. cap. 5, & de cauſ. morb. cap. 2.* ſiquidem febrẽ definit per abundantiam caloris, nulla alterius qualitatis facta mentione. Quod etiam cõmuni cõcipiendi modo probare nititur: nam ſi aliquis intemperamento ſolũ calido vniuerſum corpus occupante laboret,

Febris ſi[tne] ſimple[x] qualitas an ex ſiccitate, et calore compoſita.

boret, is proculdubio febricitare dicitur: quo fit, vt iure videatur ſimplex eſſe intemperamentum. Ex altera autem parte non deſunt auctores, & rationes, quibus probari poſſit, neceſſario eſſe compoſitum intemperamentum, potiſſimum quidem ex caliditate, & ſiccitate. *Primo* quidem conſtat, quia nunquã tanta caliditas in corpore poteſt concitari, quæ poſſit febrem efficere, quin ſibi ſiccitatem adiungat, præſertim cum febrilis calor ſit igneæ naturæ, cui proprium eſt eſſe calidum, & ſiccum. *Secundo* conſtat, id poſſe probari ex eodem Galen. qui 1. *aphor.* 16. inquit: *Eſt igitur febris conuerſio natiuæ caliditatis ad igneam naturam:* & rurſus ob id cenſet Hippoc. dixiſſe, *victum humidum febricitantibus conuenire, quia febris calida, & ſicca paſſio eſt.* Quæ ſanè rationes, & auctorum decreta adeo ad inuicem pugnant, vt non ſit ita facilè controuerſiam dirimere.

Febris eſſentia nullo modo conſiſtit in ſiccitate, ſed ſolo calore.

In quo ſanè dubio arbitrandum cenſeo, ſiccitatẽ nullo modo eſſe de ratione febris, & cum hoc non inconuenire febrili calori coniungi, citra id quod morbum efficiat; & aliquando rationem quoq; morbi pꝛæſtare. Quam equidem concluſionem ſic probo: *Febrilis calor aliquando humiditati aſſociatur, & plerumque ſiccitati: ſed alterum erit accidens;* ergo *febris ſolum erit diſtemperantia ſimplex.* Primam antecedentis partem ſic probo: *Dum calor ille præter naturam corripit hominem bene temperatum in actiuis, & humidum per exceſſum in paſſiuis, is febricitare dicetur, & tamen non patitur morbum ſiccum, etiamſi ſiccior reddatur quam antea: Ergo ſaltem febris non obtinebit tanquam quid eſſentiale ſiccitatem.* Præterea etiã ſi demus iam eam obtinere, probo nõ ob id eſſe ſemper compoſitum intemperamentum: nam licet ſiccitas *(vt probant alterius factionis rationes)* plerumq; febrili calori adiungatur, non ob id ſequitur protinus morbi rationem obtinere *(quod neceſſum eſt vt febris ſit compoſitum intemperamentum)* nam morbi ratio eſt, vt actiones lædat, atque cum caliditas ſit qualitas longè magis actiua quã ſiccitas, aut humiditas, priuſquam hæ ad lædendas actiones ſint aptæ, ſola caliditas excedens eaſdem lædet, ac ex conſequenti ſolum obtinebit rationem febris, & morbi, licet alias qualitates ſibi comites habeat, vt probant argumenta. Vt enim ſiccitas iure optimo morbi habeat rationem, non ſufficit, quod ſit maior moderata, ſed requiritur tantam eſſe, quæ poſſit lædere actiones. Quo fit, vt calor ille febrilis licet alicui paſſiuarum qualitatum adhæreat, quod frequentiſſimum eſt, nihilominus tamẽ non ſemper illa qualitas morbus ſit, ac de febris eſſentia. Quod ſi aliquando accidat aliquam ex prædictis qualitatibus actiones lædere, eo tempore morbus ille non erit vnus ſimplex, ſed compoſitus ex calore, & ſiccitate, quales ſunt hecticæ febres: & ſic ſiccitas illa, vel humiditas non erunt de ratione febris. Itaque febris ratio in ſola caliditate conſiſtit, *vt probant Galeni teſtimonia,* & cum hoc non inconuenit, ſiccitatem ſibi comitem habere, quæ aut morbi rationem non habeat, aut ſi id obtinuerit, affectum efficiat cõplicatum. Cæterum vt vera ſit de hac re prædicta ſententia, nil inconuenit, quo minus victus humidus febricitantibus omnibus exhibendus ſit, quia febris affectus quidem calidus eſt, ſiccus vero effectiue. Neque obſtat Hippoc. nullam caloris febrilis feciſſe mẽtionem 1. *aphor.* 16. ſed ſolum ſiccitatis, quod magno profecto conſilio factum eſſe ſuſpicor. Nam refrigerantia auxilia non ſemper febribus ex vſu exiſtunt, ſicut quæ humida ſunt, *vt apertè docet Galen.* 8. *method. cap.* 1. & 11. *cap.* 9. Nam frigidorum exhibitio, *inquit*, periculoſa eſt, tum quia incrudantur humores, tum etiam quia obſtructiones pariunt: humectantia vero ſecurius febricitantibus exhibentur, tũ quia dictis periculis carent, tum inſuper, quia præcauent corpus ab intemperantia ſicca, & præſentem

...bricitã ...m victus humidus.

...on re...gerãs.

A corrigunt. Tum vero, quia natiuam corporis humiditatem tuentur, & augent, qua quidem ratione potiſſimum adhibentur. Inquit enim Hippocr. *Præſertim pueris, & his qui tali victu vti conſueuerunt:* quibus verbis apertè monſtrat, potius conſeruandæ naturæ adoleſcentium, & conſuetudinis adultorum gratia, quam alia quauis cauſſa victum humidum fuiſſe febricitantibus inſtitutum. Cum hoc tamen Galen. 8. *method. cap. vlt.* apertè docet febrem perpetuo indicare refrigerationem, & humectationem: nam præter cauſſam ſuperius adductam, febris ſuaptè natura affectus eſt eſſentialiter calidus, ſiccus tamen effectiuè: & ſic vna eademque victus inſtitutione vtrique neceſſitati ſubuenimus.

Febris ſubiectum quale ſit.

B Expendendum quoque eſt, *qualenam ſit huius febrilis caloris ſubiectum:* quippe id etiam expoſtulant verba definitionis Auicennæ: nam inquit: *Eſt calor præter naturam accenſus in corde, procedens ab eo in totum corpus:* erat enim neceſſum, quòd, vbi communis exſiſtebat ſalubritatis cauſſa, ibi etiam communis morbi exſtitiſſet ſubiectum. Cuius doctrinæ gratia ſtatuere oportet fundamentum ſummopere neceſſarium, præſtitum à B. Thom. 7. *metaph.* dicente, *ſubiectum conſtituens accidens in eſſe, poni in definitione accidentis loco differentiæ.* Sic etenim in definitione febris, quæ rationem, & naturam ſortitur accidentis, duo aſſignantur ſubiecta, nimirum, cor & vniuerſum corpus. Quapropter expendendum nũc eſt, quale

C eorum ſit primum, & potentiſſimum, ſiquidem accidens vnum nequit eſſe in pluribus ſubiectis loco diſtinctis, eodem inhæſionis modo, ſic enim, vt ex innumeris Galeni locis conſtat, coniectandum eſt, nõdum extraneum calorem fieri febrem, donec cor apprehendat; ita vt conſtet id neceſſario debere eſſe vnicum, & principale febris ſubiectum. E contrario tamen ex definitione Auicennæ, & alijs Galeni locis euidenter colligitur, febrem calorem eſſe præter naturam in vniuerſum corpus extenſum. Præterea non deſunt, qui ſanguinem, & reliquos humores, ac ſpiritum arbitrentur febrium quarundam eſſe ſubiectum, decepti loco Galen. ex 1. *de differ. febr.* qui potiſſimas febrium differentias eas arbitratur eſſe, quæ

Cor eſt principale febris ſubiectũ.

D à materia ſumuntur, in qua ſuccenditur, & ſubijcitur calor ille præter naturam. Sed aduerſus hanc vltimam ſententiam ſat eſt ſtatuere in fide Philoſophorum, & Medicorum omnium ſtare, ſanitatem, & morbum ſolis viuentibus particulis pertinere: & cum febris etiam morbus ſit, conſtabit profecto, eius ſubiectum non eſſe humores, neque ſpiritus, cum re vera non viuant, ſed ſolum eſſe ſubiecta caloris præter naturam, qui nondum febris eſt, donec cor apprehendat. Quo fit, vt ſubſit, partes noſtri corporis ſolidas ſubiectum eſſe febris: nam licet calor etiam humoribus, & ſpiritibus ſubijciatur, calor ille rationem habet cauſſæ, & non morbi.

E Sed circa propoſitam controuerſiam expendendum eſt, neceſſariò febrilem calorem ineſſe cordi, & ſolidis etiam corporis particulis; verum quod habet vicem ſubiecti principalis, & à quo tanquam à principio febrilis calor oritur, proculdubio cor eſt: quia id conſtituit febrem in eſſe febris, quæ eſt differentia in temperamenti calidi quo natura ipſa conſtat. Quippe toti corpori ineſſe non conſtituit primam hanc, & communiſſimam differentiam, ſed aliam magis indiuiduam, nimirum, in totum corpus extendi: nam licet neceſſum ſit calorem ſic diffundi, illud quidem potius prouenit ex natura, & conditione cordis, quã ex febrilis caloris ratione. Hoc enim habet propriũ, & peculiare cordis intemperamentum, vt protinus ſingulis corporis membris, & quibuſque particulis cõmunicetur. Qua ratione dixerat Auicen. *Si enim accendatur febris accenſione prima, quod eſt corde inflammato: nam corpus inflammari, ſpiritus, aut humores, potius*

Febres aliquæ cur non occupent vniuerſum corpus.

Febris ſubiectũ duplex.

tius cauſſa febris cenſeri debet. Et ob id calor febrilis, A ſeu à corpore, vel à quauis eius particula elatus, poſtquam cor apprehendit, mox in totum corpus, aut plures eius partes ſeſe extendit (*vt diluatur controuerſia de lypiria, & reliquis febribus, in quibus calor eò non occupat vniuerſum corpus, quia à cauſſa aliqua contraria remoratur*) ita vt ea ſit vera febris ratio, quæ ex calore præter naturam cordis prodeat. Quippe cum calidiſſimum ſit inter noſtri corporis membra, priuſquam reliqua calidam recipit intemperiem, & ipſam ad aliã tranſmittit: quod nulli alteri membro datum eſt.

Calor actuatus eſt, cuius ratione febris toti corpori cõmunicat, neque adhoc ſufficit ſolum influentẽ alterari.

Cum hoc tamen non mihi diſplicet eorum ſentẽtia, quæ duplex febri præſtitit ſubiectum: alterum *Attributionis*, quale cor eſt, & cui ratio febrilis morbi primo tribuitur: alterum vero *Inhæſionis*, (licet nonnulli aliter hæc ſubiecta interpretentur) quod eſt corpus B vniuerſum; quia peculiaris, & inſeparabilis febrium conditio eſt, in vniuerſum corpus extendi: quod illi ſuccreſcit merito actuati caloris, quem neceſſario ad prædictam conditionem febri comparandam alterari debere diximus: non enim calor in totum corpus extendi poteſt, vt morbi communis rationem cõpleat, ni actuatus etiam calor vitietur. Nec ſat eſt calorem influentem alterari ad cordis alterationem, & ſubinde corpus quoque calfieri, niſi totalis hæc actuata temperies in facto eſſe vitietur. Quippe millies mutatur influens calor, & corpus alterat; non tamen alteratur facta, & febrili alteratione prædictus calor actuatus, ſed cum vehementer incaleſcit vitio componentium, ſed maximè eorum, quæ in corde ſunt: tunc C enim totum corpus febrili calore alterari neceſſum eſt. Nam licet aliquando iecur præcalidum in vniuerſum corpus effundat calorem, non ob id profecto febricitabit homo, licet illud febris cauſſa poſſit eſſe, ſi cordi communicetur; tamen calor ille febris nõ erit, ſed calida totius corporis intemperies: nomen tamẽ & rationem febris non obtinebit, donec cor ſit eo temperamento apprehenſum. Qua enim ratione cor principium eſt, & origo caloris natiui, eadem prorſus erit præternaturalis caloris (*ſiquidem febris eſt calor innatus in igneum conuerſus*) primum, & potiſſimum ſubiectum. Cui rationi aduerſabitur aliquis, dicens: *Cor non eſſe principium caloris primogenei, in quo febris conſiſtit, ſed influentis ſolum, ac ex conſequenti rationẽ non ſtare.* D Huic dicendum eſt, verum eſſe argumenti antecedens, cum hoc tamen non concludere: quia ad hoc quod febris ſit, requiritur factum intemperamentum cordis, & membrorum: Cordis quidem, vt mediante eius influxu conſeruetur membrorum febrilis calor, qui non minus eo adſeruatur quàm innatus ob influxum influentis tuetur calorem totius corporis ſecundum naturam. Et licet Chriſtophorus Vega huic rationi aduerſetur, cenſemus frigidorum quoque morborum poſſe eſſe principium, priuatiuè tamen, & ſic non valet eius ratio: ipſe tamen ſe exponit, & probat hoc modo verum eſſe, cor primum exiſtere calidi intemperamenti, quod febrem conſtituit, principium, & adhuc frigidi, ſed modo dicto. In E quit enim Gal. *lib. de ſang. miſ. cap.* 5. caliditates, & frigiditates non poſſe extendi in totum corpus priuſquã mutent cor, & ſimiliter *lib. de maraſ. c.* 1. inquit: *Nullus affectus fieri in toto corpore poteſt, quin membrum principale afficiatur*: id vero eſſe cor, ſatis probatum arbitror. Itaque ſi calor in corpore vniuerſo ſuccendatur, nondum habebit febris rationem, donec cor apprehendat, & rurſus is calor toti corpori communicetur, qui (licet humores intra cor contenti refrigerentur, *vt refert Gal.* 3. *de præſag. ex pulſ.*) refrigerari nequit, & ob id ſemper hunc calorem communicat: ex qua [illegible]am communicatione hectica febris efficitur, & conſeruatur.

Cor principiũ primum caloris inſiti.

Febrilis calor qualiter cordi, & corpori inhæreat.

Ipſa ſermonis ſeries nos ducit in tractationem *de inhærentia caloris febrilis in ſubiecto, & quo etiam modo inhæreat in humoribus, & ſpiritibus.* In qua re expendendum eſt, calorem febrilem, vbicunque ſit, ſiue in humoribus, ſiue in ſpiritibus, aut in ſolidis membris, ſemper factum eſſe in ea parte ex *numeratis*, quæ febrem denominat. Quamobrem ex antiquis non pauci appellarunt febrem *æqualem intemperiem*. Cũ hoc tamen reliqui auctores quotquot fuere, eam *inæqualẽ intemperiem* appellarunt, eo quod in febre putrida humores ſunt in calfacto eſſe, & ſpiritus in calfieri, ſicut in ephemera ſpiritus in calfacto eſſe, & humores in calfieri. Quo fit, vt hi auctores febrem iure optimo appellauerint *inæqualem intemperiem*, ob inæquale ſubiectorum caloris præter naturam intemperamentũ, licet aliæ etiam ſint inæqualitatis acceptiones, vt videre eſt in epiala, & alijs eius naturæ. Verùm, qui eã *æqualem* appellarunt intemperiem, id profecto dixerunt ſolum habito reſpectu ad eum calorem, qui vere morbi, & febris rationem habet, eum nimirũ qui & factus eſt, & in ſolidis membris exiſtit, non quidẽ ad eum qui ex cauſſis prodit.

Febris qua ratione æqualis, & inæqualis temperies appelletur.

Fiens intemperamentum quid.

Factum quid.

Medium quid.

Verum cum Factum, & Fiens multis modis vſurpari conſpiciamus, id profecto prius diſtinxiſſe erit opus *Fiens* vero illud dicitur, cum ita à cauſſa oritur, vt ablata cauſſa confeſtim ceſſet, non requirens vllam ad factum prouidentiam, de quo loquutus eſt Galen. 8. *method.* dicens: *Sed quæ in generatione febris eſt, ſola ablatione efficientis cauſſæ ceſſat.* Factum vero accipitur pro eo temperamento, quod partem ipſam informat more naturalis temperamenti. Aliud etiam eſt intemperamentum *medium* inter fiens, & factum, quod adhuc in motu eſt, nondum ad terminum, perfectionem, æqualitatemque perductum, licet aliquid habeat ſimul, quod factum ſit, quo ſignificato putridam febrem vocamus *fientem calorem*, quoniam nondum accreuit eò in illa calor, vt æqualitate partes omnes poſſideat, licet hoc fiens, *vt mox docebo*, rationem, & partem quodammodo facti habeat, more naturalis temperamenti: Et tamen hæc differentia inter calorem factum, & fientem, quod fiens, prout huic opponitur, is eſt, qui nondum corrupit: neque deſtruxit naturalem temperiem partis, cui ineſt, ſed adhuc ipſam corrumpit, & ſubuertit. Ita, vt partes frigidæ naturæ beneficio poſſint temperamentum ad antiquum calorem reducere: factum vero iã ipſam corrupit, & deſtruxit, nec amplius eſt in ſubuertendo. Quod probauerat Galen. *lib.* 1. *de præſag. ex pulſ. cap.* 4. *& lib.* 3. *cap.* 2. At intemperamentũ medium, partem habet fientem, & partem etiã factam, ac inſuper partem futuram. Quippe quod in ipſo fieri aliquid factum habet, quo terminũ retinet, & morbus efficitur, ac inſalubriter agit, & facta caliditas nũcupatur, non tamen ſub ratione habitus, ſed habitudinis tantum. His habitis, factum hoc ſignificato accipitur pro ratione formali febris, nam quatenus à proximis cauſſis calfacientibus fit, & dependet, ſemper fieri dicitur, niſi cauſſa in habitu quoque ſit, *vt mox diſputaturus ſum.*

Febris natura in calore conſiſtit.

Calfacti eſſe multis modis dicitur.

Sed vt hæc clariora euadant, iterum ea repetere clariori, & vtiliori ſtylo ſtudui. Certum enim eſt, febris naturam in calore conſiſtere, verum nõ parum refert, *vt inquit Galen.* 1. *de differ. febr.* ſi ea quæ huic calori ſubiectum præſtant, incaleſcere dicamus, aut incaluiſſe, ſeu calfacta eſſe: quæ ſanè verba haud facilè intelliges, ni prius expenderis calfactum eſſe in definitione Auicennæ multis modis vſurpari. Nam *primò* rationem habet primi, quod verbum non minoris eſt difficultatis: inquit enim: *Si enim accendatur febris accenſione prima*: in quo verbo ſita eſt affectus, ſeu morbi natura, quæ primo actionem vitiat, quia factum eſt intemperamentum. *Secundo*, caliditas facta habet rationem cauſſæ, quoniam in continuo eſt calfaciendi actu, haud ſecus quam innata caliditas; ea enim ratione dicitur corpus febrile, & febrire.

Tertio,

Tertio, facta caliditas dicit eiuſdem cauſſę firmā conſtantemque fixionem à nullo dependentem, ſed ſuis firmata radicibus, ita vt vere habitus difficile mobilis exiſtat, vt calor cordis in febre hectica. Pari quoque ratione *Calfieri* ſeu *Incaleſcere* varie à medicis vſurpari contingit: *Primò* namque dicit ſuum effectum, hoc eſt, calorem: *ſecundò* velut ſymptoma ſuā naturam oſtendit, cum à particulari prodeat cauſſa: *tertiò*, continuam à calfacientibus cauſſis dependentiam notat. Itaque factum difficilem mobilem diſpoſitionem oſtendit, & fiens dependentiam proculdubio deſignat: primum rationem morbi ſortitur: ſecundum vero, cauſſæ efficaciam habet. Hæc autem qui expenderit, facile diſcet, qualenam futurum ſit illud factum, quod febris & morbi rationem ſortitur, nimirum, quod in ſolida cordis ſubſtantia inhæſerit: in reliquis vero ſubſtantijs, nimirum in contentis & impetum facientibus, etiamſi calidum intemperamentum factum ſit, ſolum cauſſæ rationem ſortitur, nedum cum fiens fuerit: quod in cordis ſubſtantia ita non eſt, nam etiamſi intemperamentum fiens ſit *(quia neceſſum eſt aliquid factum habere)* & à cauſſa dependens, morbum circumſcribere natum eſſe arbitramur.

Incaleſcere varie à medicis vſurpatur.

Calore adhuc vt morbꝰ ſit, ſolide cordis ſubſtātiæ inhærere dēt.

Dubium.

Licet omnibus ſit in confeſſo, calorem in humoribus, qui vicem cauſſæ gerit, factum debere eſſe, vt ſubſecutura febris putridę nomen mereatur: & in ſpiritibus ſit ephemera fit, ac in partibus ſolidis vt hectica, cum hoc tamen non leuis ſeſe offert diſceptatio, deſumpta quidem ex communi hoc Gal. & Medicorum omnium loquendi modo: quippe afferunt, differentiam febris ſumendam eſſe ex calfacto eius partis *(ex continentibus, contentis, & impetum facientibus)* quæ febris ſpeciem deſignat, ceteris tamen in calfieri poſitis, vt in ephemera incaluerunt quidem ſpiritus, incaleſcunt tamen humores & membra, & pari penſu de reliquis duabus febriū ſpeciebus. Quanta quidem huiuſmodi doctrina, quātumuis receptiſſima ſit, ſecum afferat inconuenientia, iam audies. *Primò* quidem, ſi ratio, propter quam febris ephemera ab omnibus facta appellatur, nulla alia eſt, quàm quod ſpiritus habeat incalfacto eſſe, quorſum igitur quæ putrida eſt, ea lege non dicetur facta, ſi humores quoque in calfacto eſſe, haud ſecus quam ephemera ſortitur? *Præterea*, quanam ratione homo ſanæ mentis calorem humorum in putridis febribus factum appellare poterit, ſi certiſſimum eſt, coctionis munus eſſe in eiſdem febribus compeſcere, & facere ceſſare putredinem? ſi igitur ſiſtit putredinem, nondum factus eſt calor: tum quia quod factum putridumque eſt, neque infectum fieri poteſt, neque coqui, aut beneficium ſuſceptare vllum: ſi verò ſuſceptat & ſubſiſtit, procul dubio in motu erat, ac in via, non in termino & facto eſſe, vt hi auctores libere aſſeuerant. *Item* neceſſario conſtat, calorem illum non debere eſſe factum, neque adhuc in ſummo febrium vigore: inquit enim Hippocr. *Dum pus conficitur, dolores ac febres magis accidunt, quam ipſo pure confecto:* ceſſante enim putredinis motu et caloris actione, ceſſat quoque febris, quod ſi calor extitiſſet factus, non vtique moueretur, neque in termino illo ceſſaſſet febris, ſed tunc magis vigeret, quia eſſet in facto, quod eſt inſeparabile ab hac febre, vt præfati auctores ſtatuunt. *Inſuper* id etiam videtur eſſe falſum, quia ex alteratione quam natura infert in prædictos humores *(quæ neceſſario debet contraire alterationi quæ fit à calore præter naturam nitente deuincere ac ſuperare materiam illam)* nulla ſequeretur temporum morbi viriatio neque diuerſitas, quippe nulla alia ratione hæc diſtinguit Galen. quam ex maiori vel minori caloris actione: ſi igitus factus iam extitiſſet, vtique natura non valuiſſet compeſcere, neque mouere. *Vltimò* tādem, quis vſquam ob factum humorum, febris naturā ſeu

Differentiæ febriū vnde ſumendæ.

A differentiam auſus eſt circumſcribere? ſiquidem febres nō ex facto cauſſarum, ſed ex eo facto, quod circumſcribit rationem morbi, ſunt æſtimandæ.

Solutio.

His habitis, ſtatuendum eſt, quod licet febrem putridam dictum ſit obtinere calorem factum in humoribus, non ſubinde ſequitur factam debere dici, vt ephemeram factam cenſemus: quia ephemera habet calorem factum, prout dicit independentiam à cauſſa: Nā cum ea teneatur eſſe externa, aut interna, quæ mox euaneſcat, manifeſta & leuis ſit, protinus abit, & ſpiritus ſimul tanta cōflagratione ſuccenduntur, & ea ratione iure optimo dicitur facta: quia calor cordis, qui conſtituit rationē morbi, dependet à cauſſa facta, hoc eſt, à ſimultanea ſpirituum ſucceſſione: B quod putridæ febri non contingit, quia licet aliquis habeat factum et in termino, non tamen id eſt in vltimo, ſed in medio: Cum hoc tamen ſemper habet cauſſam, quæ illud factum efficit aliquid caloris de nouo producēdo, cuius ratione nequit calor dici independens, velut is, qui in ſpiritibus febrium ephemerarum reperitur: quippe calor febrium putridarum ſemper ob continuum cauſſæ influxum nouum gradum natus eſt producere. Qua occaſione opus eſt coctione quæ compeſcat illud fiens, ne factum fiat: in qua ſane actione certiſſimum eſt tempora morbi circumſcribi. Itaque licet tenendum ſit, factum eſſe calorem in humoribus, qui febrem putridam conſtituunt, illud factum tamen non dicit independentiā C à cauſſa, vt factum ſpirituum ephemerarū febrium, ſed ſolum qualitatem illam, quę motu acquiritur, quę ſufficiens eſt, ſeparato agente, permanere ac denomire ſubiectum. Cuius occaſione dixerat Gal. *Vnamquamque cauſſam abſcindere prius, deinde ad eam quæ facta eſt, diſcraſiam peruenire.* Quibus verbis conſtat, ſimul cum eo quod factum eſt, eſſe adhuc cauſſam, quæ non ceſſat producere augereque calorem, motum continuans, vſque dum agentis forma introducatur, ſaltem ea, quæ omnino ſeparata cauſſa, diu permanere poſſit, vt in hectica contingere ſcimus. Qua etiam ratione ephemera febris homotona & *facta* dicitur, quod nullus alius caloris gradus neque nouū augmentum in ea acquiratur, quatenus ad cauſſam D attinet, quemadmodum in febribus putridis, vbi nouum augmentum, & noua ſucceſio ob cauſſæ præſentiam conſpicitur.

Hectica & ephemera quare factæ cenſeantur.

Quibus exacte penſatis ſtatuendum eſt, febrem hecticam & ephemeram ob id factas cenſeri, quod à cauſſa facta & independente proficiſcantur potius, quàm quod calor ſubſtantiæ ſolidæ omnino & ęqua lance in vtraque independens haberi debeat. Eſt tamen differentia, quod calor ſubſtantię cordis & mēbrorum in ephemera, licet aliquid *(quantumuis prauiſſimum ſit)* habeat factum, ſiquidem rationem morbi circumſcribere tenetur, fientis tamen plurimum habet in prædicta cordis ſubſtantia, etiamſi ſpirituū calor independens exiſtat, nullamque capeſſat in- E tenſionem. At calor cordis & membrorum in hectica omnis factus eſt, nihilq; habet fientis, nullumque gradum vlterius acquirit neque augmentum: & cum hoc haud ſecus eſt affectus factus ratione cauſſæ factæ, ac ephemeræ calor. Nam à calore, qui factus eſt in cordis ſubſtantia, nullamque habet à cauſſa depēdentiam, dependet in conſeruari membrorum, calor, vt apertiſſimis verbis diffinitio Auicen. profitetur. *Eſt enim febris calor extraneus accenſus in corde, procedens ab eo in totum corpus, mediantibus venis & arterijs.* Quibus verbis euidenter conſtat, febrilem totius corporis calorem, à cordis calore veluti à cauſſa conſeruante conſeruari; cum hoc tamen nullum gradū caloris auget cor, quia cauſſa facta eſt. Quod ſane videtur eſſe rationi conſonum, quia vt febris duo habet ſubiecta, puta, *cor & vniuerſum corpus*, ita profecto duplicem habet rationem differentiæ, ſiquidem

Febris potiſſimum naturam ſumit à corde.

Febris duplicem habet differētiam.

dem

dem ſubiectum conſtituens accidens in eſſe, in diffinitione accidentis, vt dictum eſt, habet vicem differentiæ. Sic enim febris potiſſimum ſuæ naturę rationem deſumit à corde. Nódum enim febris eſt *(inquit Galen. loquens de calore præter naturam)* donec cor apprehendat: poſtmodum vero calor totius corporis, qui parum ante ſolum caloris præter naturam nomẽ tuebatur, iam febris factus eſt. Quam quidem naturam à corde mutuatam eſſe inficiabitur nemo, ſicut ab eodem mediante calore actuato conditionem & naturam morbi communis, ſub quà ratione totum corpus iure optimo ſtatuitur in diffinitione. His habitis ſtatuendum eſt vlterius febrem hecticam calorem habere factum & independentem in ſubſtantia cordis, qui quidem vicem habet cauſſæ factæ, *(qualis erat calor ſpirituum ephemerarum)* à qua cordis independente intemperie, ea quæ facta eſt in membris morbi communis rationem præſtans, continua emanatione adſeruatur, vt diffinitio aſſeuerat. Quod etenim dogma verum cuiuis eſſe iam monſtrabo, ſi refractario non ſit animo. Quippe qua ratione innatus calor partiũ omnium perpetua & generali quadam dimanatione ac dependentia à corde prodit, eadem prorſus calor pręter naturam febrilis *(qui nil aliud eſt, quam idemmet ad igneum verſus, & partem vt naturalis & habitualis informans)* ab eodem proficiſci tenetur eadem generali dimanatione. Argumento euidentiſſimo ſunt extrema frigida in his, qui epyala, ſyncopali, aut internarum inflammationum laborãt febre; vel in his, qui ex cauſonide morti ſunt proximi: quippe ob defectum huius generalis dimanationis à corde nõ ſolũ priuantur calore naturali, verum & pręternaturali, adeo vt omnino refrigerentur, quo conſtat vtrumque calorem ab ea parte diſſeminari. Verùm quia ratio febris generica eſt, calorem innatum eſſe igneum factum, ob id omnium membrorum caliditas mutatur, quæ mutatio fouetur & conſeruatur calore & influxu cordis. Attamen cum certum ſit, calorem ſubſtantiæ cordis nullam habere dependentiam in febre hectica, conſtabit profecto in eadem membrorum calorem hanc generalem à corde ſortiri dimanationem. Cum hoc tamen non eſt credendum, cor producere aliquem nouum gradum caloris præter naturam membris, neq; eſſe cauſſam augentem aut intendentem ipſum, *(ſicut calor humorum putridorum in febribus, qui productiuus eſt & intenſiuus)* ſed ſolum conſeruantem, haud ſecus quàm ſe habet in conſeruatione caloris innati: vt cõſtat, quia abſente ob aliquam occaſionem cordis influxu, partes, quatumuis febricitare conſtet, frigidas conſpicimus, ſiue cor nequat calorem præ languore diffũdere, *vt in morientibus*, ſiue retrahatur, vt in internis inflãmationibus, ſiue impediatur, *vt in epiala & ſimilibus*. Et ob id prædicta dependentia in febre hectica non eſt, ſicut ea, quæ reperitur in putridis, in quibus calor indies magis ac magis creſcit, intenditur & exacerbatur, quia cauſſa eſt in fieri: ſed ſicut calor ephemerarum, quæ ob calorem factum ſpirituum, *(quem cauſſam factam appellamus, vt in hectica eſt calor ſubſtantiæ cordis)* qui nequit vllum alium gradum præſtare, ſed ſemel præſtitum tueri: qua ſane cauſſa ablata, vt protinus ceſſat ephemera febris, cõſumptis nimirum ſpiritibus, ita prorſus calore facto cordis ablato, ceſſabit etiam totius corporis intemperamentum, quantumuis fixum exiſtat, quia ceſſabit generalis illa dependentia, & ex gradibus naturalis caloris iterum ad natiuum ſtatum reducetur, iuuante nouo & naturali cordis influxu, *vt lib. de hect. feb. latius leges*.

Febrẽ occupare totũ corpus quare ponatur i febris definitione.

Superest tamen vltimò diſſerere, *quo differat calor intemperantiæ cordis, dum febrem non conſtituit, vt in ira & labore, cum non vltimantur, ab eodemmet calore vltimo, adeo vt febrem conſtituat*. Quod ſane dubium licet facile non ſit dirimere, ſic tamen enodari poſſe exiſtimo: nimirum calorem dici non vltimari, licet intemperamenti & morbi rationem habeat, cum ſolum calor alteratur ad maiorem, modo diminuto frigore præexiſtente, modo addito calore. Quod expreſſe docuerat Auic. *fen. 2. prim. doct. 2. cap. 1.* dicens: *Calfacere autem ſimpliciter eſt, vt omnes humores ſecundum ſuas ſpeciales remaneant naturas, ſed plus fiant calidi*: quod ſane de partium ſolidarum calore venit ſubaudiendum At vero id eſt arbitrandum, ſolum poſſe dici *vltimari*, cum calor non modo alteratur, ſed & mutatur: nam id reuera eſt *vltimari*, quod eſt vltimam diſpoſitionem acquirere, ad hoc vt introducatur ignis natura; ea nimirum, quæ febrem conſtituere valet: eſt enim proximior diſpoſitio ea, quæ febris eſt, igni introducendo, quam ſit alia ex his, quę conſtituunt calida intemperamenta. Quo fit, vt hæc ſola dicatur *vltimari*, & rationem febris ſortiri, quæ diſpoſitionem hac igni proximam & magis affinem ſuſceptat: nam aliud eſt calorem intendi, & à medio deflecti; & aliud in igneam mutari naturam.

Calor febrilis quid differat à calore iræ ac laboris.

Quibus omnibus euidẽter iam conſtare arbitror, diffinitionis Auic. verba vere naturam febris exponere; nimirum, *calorem eſſe, & eum præter naturam*, talemque fieri, vt Galen. diffinitio manifeſtat, conuerſione natiuæ caliditatis ad igneam naturã. Item *procedere corde*, tanquam à primo & potiſſimo ſubiecto: *in totum corpus extendi* ex natura febris, quæ morbus eſt communis, ac ex officio cordis & vitio etiam actuati caloris mediante ſanguine & ſpiritu. Præterea ex natura caloris, qui efficitur extraneus, conſtat, *actiones neceſſario plures aut omnes, lædi*; ſiquidem innatus eſt auctor alioqui omnium. Quod vero lædantur, emanat ab eo intemperamento, quod vltimari antea diximus, quia non eſt ſicut caliditas iræ & laboris, ſed adeo intenſa & radicata, quæ veluti habitualis facta vicem habet formæ, & ob id nata eſt actiones euertere, ſicut, dum ſecundum naturam erat, eaſdem probè efficere ſolebat.

Febrilis calor quare lędat actiones, et quare plures aut omnes.

DE FEBRIVM DIFFERENTIIS
LIBER SECVNDVS.

IAm eſt ratio ſeu lex diuidendi in quauis arte neceſſaria, & potiſſimum in hac noſtra, vt citra ipſam morbos methodo & ratione noſſe, diſtinguere & curare nullo modo poſſit. Nam tot ſunt curatiuæ indicationes, quot morborum ideæ & ſpecies: quas equidem niſi certo numero, beneficio diuiſionis cõprehendas, difficulter & cęcutiens noſces & curabis. Quo fit, vt ſapienter videatur dixiſſe Gal. dũ ſcribit: *Quicquid autẽ in alijs ſectis à multis medicis in morborũ curationibus delinquitur, primam maximamque cauſſam id habere vitioſam diuiſionem*. Qua ratione perito Medico incumbit diuiſoria methodo probe vti: quam profecto eã eſſe arbitramur, qua potiſſimum ad differentias vſque infimas genus diducitur. Ita vt ex ſententia Platon. à primo maximoque generali per medias differentias, quibus diffinitiones ſpecierum conſtant, ad eam quæ nullam amplius ſectio

Diuiſionis quãta cõmoda. Methodus diuiſoria quid.

nem

nem admittat, deueniendum ſit: ſic nos in diuidendis febribus ea prorſus diuidendi ratione vti ſtudebimus. Ante cuius doctrinę explanationem, cenſeo magni fore momenti, *quibus modis rem aliquam ab alia differre contingat*, docere, quo facilius quiſque ad diuidendas febres accedere poſſit. A Principio enim huius operis dictum eſt, ex ſimilitudine diuerſorum indiuiduorum colligi, conſtituique vltimam ſpeciẽ, quam *ſpecialiſſimam* Iuniores appellãt, Porphyrium ſecuti, & Galen. *lib. 2. de diff. febr.* Præterea ex ſimilitudine ſpecierum conſtituitur quoque genus vſq; ad ſupremum. Qua ratione cenſeo, ab Alex. Aphrod. *lib. de anima*, dictum fuiſſe, *ſpeciem eſſe tenuem ſimilitudinem indiuiduorum, & genus magis tenuem ſpecierum.* Sic profecto ex diuerſarum febrium ſimilitudinibus diuerſæ pullulant earum ſpecies, & ex vna ſimilitudine, qua omnes conueniunt, vnicum reſultat genus, nimirum calor præter naturam.

Species ultima vnde colligatur.

Genꝰ ſummum vnde colligatur.

Verùm in conſignandis differentijs, quibus genus in varias ſpecies diſtribuitur in febrili calore, antiquiores Medici non parum errarunt, *vt euidenter probat Galen. lib. 1. de diff. febr.* Nam eorum multi in eo errabant, quòd licet recenſerent eſſentiales differentias, omittebant tamen aliquas ex illis: alij ſubſtantialibus admiſcebant ex accidentalibus aliquas, deſumptas quidem à parte affecta, vel ex adiuncto ſymptomate: rurſus alij omnium peſſimi omittentes eſſentiales, ſolas accidentales adduxerũt. Itaque eorum primi defecerunt in numero, ſecundi ſuperfluis abundarunt, & vltimi errarunt ſumentes alienas pro proprijs. Sic ex eis pauci diuiſerunt genus in ſpecies: ſed diuiſione abutentes, accidentaliter partiti ſunt febres omnes. Verùm licet in methodo diuiſionis prædictas differentias inutiles, & vitioſas eſſe conſtet, vſui tamen medico ſummopere ſunt neceſſariæ, & ob id, qua potero breuitate, earum vſum hac in parte monſtrabo.

Medicorũ errores in conſtituẽdis differentijs febrium.

Sunt profecto inter auctores, qui febrem diuidãt, prima ſui diuiſione, in febrem *Morbum*, & in febrem quam *Accidens* appellant. Quæ ſane diuiſio abuſiue febri adaptatur, cum febris ſuapte natura accidens aut paſſio minime eſſe poſſit, ſiquidem vna febris ratio eſt, ipſam eſſe affectũ, quem de genere permanentium eſſe antea diximus, & ob id conſtat non eſſe accidens aut paſſionem, quorum eſſentia in ſucceſſione et dependentia conſiſtat. Preterquam quod præd. febres omnino ablegat Gal. à febrium natura, *vt probat 4. aph. 66. & l. 1. ad Glau. c. 3.* dicens: *Reliquę vero febres nonnullę ex humoribus accenduntur, & quę ex inflammationibus fiunt, ſunt veluti quędam accidentia partium phlegmone laborantium, & morbus magna ex parte ab inſtrumento patiente denominatur, vt phrenitis, aut peripneumonia, atque pleuritis, et aliquid tale.* Et rurſus c. ſequent. inquit: *At quę ex humorum putredine febres accenduntur, hoc ipſo nominantur febres, & ſunt, non accidentia morborum ſed ipſi morbi.* Quibus conſtat, Gal. reijcere prædictas febres à ratione optimæ diuiſionis, maxime *cum lib. 7. aphor. 42. & 4. 73.* ſtatuat, eum qui citra inflammationẽ febricitat, vere dici febricitare, aut febre laborare, reliquos vero ſecus, & taxat antiquos, quod huiuſmodi febrium differentiam ſtatuerint, licet aliquando ex aliorum & Hippoc. mente eaſdem admiſerit, *vt de Praxagora refert.* Verùm ex propria mente eas negat, *7. aph. 42.* dicens: *Atque in ipſis febrium ſcripſere differentijs Epialon, & lipyriam, elodem, & typhodem, peſtilentem & ardentem nominantes: hepaticam autem febrem, vt lienoſam, aut pulmonicam, aut lateralem nemo dixit.* Qua ſententia apertiſſime videtur diſtinguere, præd. febres à febrium diuiſione. Verùm licet hæc diuiſio longe diſtet à febris ratione, cum hoc tamen ſi eius conſideratio in veram medendi rationem dirigatur, non ſolum vtilis erit, verum & neceſſaria. Quippe

Diuiſio 1. in febrem morbũ & febrem accidens.

Febris nulla eſt accidens.

A certiſſimum eſt, huiuſmodi febres ſolum diligentia morbo adhibita curari: quod in pleuritide et alijs inflammationibus facile eſt colligere.

Diuiduntur etiam febres in *Factas & Fientes*: quę ſane diuiſio calori conuenit potius, qua habitus eſt & diſpoſitio, quam vt paſſio eſt, vel paſſibilis qualitas; & ea ratione maioris eſt momenti, quam cum calor conſideratur, vt calor eſt: Sic profecto, dum calor factus eſt, diuerſam habet medendi rationem ab ea, quam expoſtulat, dum fit. Quæ enim ſunt futura, præcauere; quæ vero fiunt, impedire, quæ autem facta exiſtunt, ex toto auferre conuenit.

2. Diuiſio in factam & fientẽ.

Alij rurſus febrem diuidunt *in Simplicem* & *Com-*
B *poſitam*, quæ ſane diuiſio licet de febris ratione non ſit, tamen vſui Medico haud parum vtilis exiſtit. Alijs enim auxilijs quæ ſimplices ſunt febres curari expoſtulant, alijs vero compoſitæ: quippe hæ compoſita deſiderant auxilia, & conſiderare iubent, quid ſit alterius cauſſa, & an alterum ab altero dependeat, vel an diuerſa habeat principia.

3. Diuiſio in ſimplicem & cõpoſitam.

Omnes fere auctores inter alias frebium partitiones annumerant eam, qua diuiduntur in *Breues & diuturnas, Acutas & lentas*: quod non leui conſideratione factum eſſe ſuſpicor, ſiquidem maiorem inſtitutionis victus partem ex hac diuiſione pendere certum eſt: dum enim morbus breuis eſt aut acutus, tenuiſſimam victus formam expoſtulat, ſicut dum
C diuturnus, craſſiorem, quantum nimirum naturam poſſit, quò conſeruetur vſque ad ſtatum, ne ſtatim primo acceſſu vel naturam opprimamus nimia copia, vel tenuiori victus forma diſſipemus.

4. Diuiſio ĩ breues et diuturnas, lentas & acutas.

In *Continuam* item & *Intermittentem* plerique febrem diuidunt, & harum quamlibet in multò plures ordinatas, aut ordine carentes, & mille alijs mutationibus & accidentibus inſignitas. Quod profecto ex vſu eſt, tum ad cognoſcendam partem in qua humores putreſcunt, tùm verò ad heterogenitatem ac diuerſitatem humoris dignoſcendam. Præſtat inſuper eadem diuiſio ad pręſagiendi munus probè exſequẽdum: *quocumque enim modo intermiſerint*, inquit Hippoc. *periculum abeſſe ſignificant*: ex vſu quoque eſt ad
D curationem, & ad rectam victus adminiſtrationem. Quę ſane diuiſiones etſi non ſint generis in proprias ſpecies, nihilominus tamen vſui medico ſummopere neceſſariæ exiſtunt.

5. Diuiſio in continuam & intermittentem.

His iactis fundamentis, docere nunc expedit, quo diuidendi genere vſus fuerit Galenus in diſſecandis febribus, & quantum habeat veritatis, quo facto, ne videar ab antiqua Galeni doctrina omnino diſceſſiſſe, meam ſententiam ingenuo animo ſcribam. Pollicetur itaque hic auctor, ſe febres diuiſurum per differentias ſubſtantiales, & maxime proprias, taxatque, vt dictum eſt, ſui temporis medicos, quod in febrium diuiſionibus accidentales adduxerint, aut inutiles, ceteris poſthabitis. Fatetur inſuper, formam diuidendi
E per ſubſtantiales differentias ab Hippocrate ſe ſumſiſſe *lib. 6. popul. par. 1. com. 29.* quo loco Hippocrates hęc refert verba: *Febrium hæ quidem manui ſunt mordaces, illæ vero mites: hæ autem non mordaces quidem, ſed poſt inſurgentes. Alię vero acutæ, ſed quæ manui ſuccumbunt. Aliæ ſunt ſtatim ardentes, quædam ſemper puſillæ et ſiccæ, quędã ſalſuginoſę, quędã inflatæ, aſpectu graues, nonnullæ ad tactum humectę, nonnullę vehemẽter rubicũdæ, aliquæ vehementer pallidæ, aliæ liuidæ, et aliæ huiuſmodi.* Qua equidem ſententia, vt Gal. etiã mens eſt, multi in quatuor partitiones diuidunt omnes differentias ab Hippoc. eo loci numeratas: quarum tres primæ prodeunt à Caloris modo, à Motu, & à Materia, cui calor ille præter naturam inhæret: quarta vero ab his, quę per accidens febri ſucceſcũt, cuius naturæ eſt calor. *Prima* igitur partitio, quæ fit ſecundum differentiam cauſſarum internarum, innoteſcit penes diuerſum modum afficiendi tactum,

Febris diuiſio, et diuiſionis ratio quam Galen. ex Hipp. adducit, exponitur.

Febriũ ex Hipp. quatuor partitiones.

I.

&

& ob id quatruplici membro conſtat. Quippe ex febribus aliæ ſunt *Manui mordaces* ſemper & à principio: aliæ vero *Mites*, & minime mordentes tactum: rurſus aliæ *Non mordaces* primo manus acceſſu, ſed poſt *Inſurgentes* paulatim mordacitatem acquirunt: aliæ contra *Acutę* & mordentes prima manus admotione, ſed paulo poſt velut à manu *Deuictę* ſenſim mordacitatem deponunt. Ex qua diuiſione non ſolum conſtat febrium differentia ex caloris modo, verum & materia, in qua talis calor accenditur. Quippe bilis ac melancholiæ ſuccenſæ calor acris eſt & mordax, ob innatam ſiccitatem: ceterum bilis acrimonia, quod tenuioris ſit ſubſtantiæ, protinus ab ipſa manu deuincitur, melancholiæ vero diu perſtat. At ſanguinis & pituitæ calor mitis & ſuauis apparet, ſed ſanguinis ſuauior: nam pituita ob contractam putredinem non omnino mordacitatis eſt expers, ſed poſtmodum inſurgit perſiſtente manu.

II. *Secunda* Hippoc. partitio eſt, in qua febres quædam ſunt ſtatim *Vrentes*, & aliæ ſemper *Debiles*, quod illis accedit ex motu caloris, cui munus eſt, iuxta ſui efficatiam motum cõſtituere lentum vel celerem, & ſic acutas aut

III. diuturnas conſtituere febres, *Tertia* & vltima partitio *(nam quarta parui eſt momenti, & vt mea mens tenet, huic tertiæ reducibilis)* ea proculdubio eſt, qua febres diuiduntur in *Hecticas, Ephemeras, & Putridas*. Inquit enim Hippoc. *Siccę, alię autem ſalſuginoſę, aliæ pemphigodes*, hoc eſt, *inflatę, ſeu ampulloſę, & aſpectu graues: alię autem ad tactum humectę*. Sic etenim hecticas febres comperimus corpus ſiccum, ac veluti ſalitum reddere, & mordaciſſimo calore, quem tactus dijudicat, contabefactum, haud ſecus quam guſtus ſalſugine mordetur. Inflatas vero, & adſpectu graues magnę auctoritatis viri putridas nuncuparũt, & eas maxime, quibus innaſcuntur puſtulæ ad modum ampullarum, quo redduntur adſpectu graues. Verùm quæ tales ſunt, non ſolum adſpectu graues exiſtunt, verum & reuera; ſed harum quam pauciſſimæ apparent: quinimo reperiuntur quam plurimæ ſpectu mitiſſimæ: quæ grauiores ſunt & pernicioſiores.

Febres pēphygodes ſunt ephemeræ.

Quo fit, vt mihi non diſpliceat eorum ſententia, quæ tenet per has febres ſolum ſubaudiendas eſſe ephemeras, quarum calor corpus in tumorem eleuat, & tactum ferit inſtar ſcintillarum exſilientium, vt quæ ex ignito flatu ſeu ſpiritu prodeant: & ob id primo acceſſu graues apparent, cum reuera non ſint. At per humidas ad tactum ſupereſt intelligere putridas ac humorales omnes, quibus *(licet non omnibus, neque ſemper, ob aliquod peculiare impedimentum)* proprior eſt humiditas ob copiam humoris, qua neceſſum eſt abundare corpora ſic affecta. Quinimò arbitror, vt amplius innoteſceret humoralium natu-

IV. ra. Hippoc. ſtatuiſſe *quartam differentiam*, nimirum, ex humidis quaſdam eſſe *Rubras. Pallidas vel Liuidas* vt per calorem humoris peccantis naturam monſtraret. Hæc ſane eſt Hipp. diuidendi ratio, quam Gal. arbitratus eſt per differentias eſſentiales, & maxime proprias fieri quod à modo caloris, & ab eius motu, necnon à materia in qua calor accenditur, ſumãtur: inter quas eas eſſe maxime proprias cenſet, quas à materia dixerat deſumi.

Febriũ diuiſio, quā Galen. per differentias eſſentiales traditam exiſtimat, īpugnatur.

Verùm vt rei huius veritas magis ac magis, vt par eſt, eluceſcat, ſtudui hac in parte argumentis & rationibus infirmare huius diuiſionis proprietatem & rationem, antequam veræ diuiſionis vſum & veritatem ſcriberem: multa enim proficua & pulcra in argumentis & eorum ſolutionibus reperies, quibus, abſolutis aggrediar veriorem & propriorem diuidendi rationem, ſumens pro hypotheſi multa ex his, quæ Galen. in diuiſionibus adduxit.

1. Ratio. Prima & non leuis ratio ſic probat febrem non poſſe diuidi: *Morbus contrarius omnino eſt ſanitati: ſed ſanitas nullas habet ſub ſe ſpecies. Ergo neque mor-*A *bus quia contrariorum eadem eſt ratio. At febris morbus eſt*, ergo *nullatenus diuidi poterit per differentias eſſentiales*. Sanitatem autem non diuidi in ſpecies, conſtat ex eo, *quod ſanitas eſt medium*, ergo *erit ſpecies infima*: nam quod medium eſt, per moderationem vnum tantum eſt, *vt conſtat ex Galen. lib. de diff. reſp. & ex Platone in conuiuio: ergo ſi vnum eſt, & ſpecies ſpecialiſſima, diuidi ex conſequenti non poteſt, neque febris, qua morbus eſt ſanitati contrarius*.

Secunda ſane ratio nititur probare, *calorem, quem tanquam genus ſumit Gal. ad diuiſione in febrium efficiendas, nullo modo poſſes ſpecies diſſecari, & ſe habet in hunc modum: Calor eſt ſpecies ſpecialiſſima & indiuidua, qua nullas patitur diuiſiones: ergo neque febris,* B *quæ calorem pro genere habet, diuiſibilis eſt in alias ſpecies*. 2. Ratio

Prętерea *licet aliquo modo calor ſuſcipere poſſit diuiſionem vt conſtat ex differẽtijs ab Hipp. adductis, probatur, nulla ratione eas eſſe differentias eſſentiales, vt Gal. arbitratur*. Quod patet *quia ea quæ intenſionem & remiſſionem ſuſcipiunt, nequeunt differentiam eſſentialem conſtituere, vt ex Porphyrio conſtat: ſed talis naturæ eſt quantitas caloris*. Item *qualitas et modus motus, quæ omnia tanquam conſtitutiua diuerſarum ſpecierum deſignant* Hippoc. & Galen. *reuera in calore reperiuntur, non vt differentiæ eſſentiales, ſed vt accidentia: ergo prædictæ diuiſiones non ſunt inter ſubſtantiales reponendæ*. 3. Ratio

C Sed quod mihi & alijs grauius videtur, illud profecto eſt, quod Galen. aſſerit, *nimirum eam differentiam quæ à ſubiectis caloris præter naturam ſumitur, eſſe maxime propriam & eſſentialem. Cui ſane rei hæc ratio maxime obſtat, ſi calor ex diuerſitate ſubiecti diuerſas ſortiretur ſpecies eſſentialiter differentes, facile ſequeretur, pariter albedinem habere diuerſam rationem formalem in diuerſis ſubiectis: hoc eſt euidenter falſum: ergo et illud: præter quam quod calorem eſſe in ſpiritibus & humoribus non conſtituit rationem, morbi, (cum morbus paſſio ſit viuentis) ergo neque rationem febris; ac ex conſequenti neque differentias*. 4. Ratio

Alia etiam ratione probat, differentias à materia deſumptas eſſe maxime accidentales: & patet, *quia* D *potius videtur diuiſio accidentis in ſubiecta, quàm generis in ſpecies: nam ſi ratio & eſſentia ſpeciei ab ipſa forma accipienda eſt, hic variatur materia, non quidem forma*: ergo *prædicta diuiſio potius accidentalis cenſenda eſt*.

Quæ ſane rationes, & aliæ prædictis ſimiles, quas ideo ſilentio prætereo, tanti fuere momenti apud Neotericos, vt aperte proferant has diuiſiones eſſe accidentales, quod ex eis quædam ſint per accidentia propinqua rei diuidendæ. Alij profecto aſſeruerunt, *eas eſſe diuiſiones accidentium per accidentia*: *alij eſſe diuiſiones circa diuiſum, per quas non diuiditur calor in ſpecies, ſed ſunt diuiſiones circa ipſum calorem*: alij vltimo fatentur, *eſſe diuiſiones accidentium per ſubiecta*. 5. Ratio

E Ex quibus multi etiam arbitrantur, *eas eſſe differentias ſolum vſui medico neceſſarias, à quibus ſumpta indicatione auxilia præſtantur à Medico*. Pauci tamen ſunt qui oſtendant, *qua lege & ratione poſſint eſſe ſubſtantiales*. Verùm antequam dubitationem hanc abſoluam, et quid de differentijs eſſentialibus caloris febrilis ſentiendum ſit ſtatuam, argumentis et rationibus ſatisfacere ſtudui, vt conſtet, nunquid Hipp. & Galen. intellexerint auctores, qui eorum mentes hucuſque expoſuerunt.

Eiſdē rationibus pro Gal reſpondatur.

Ad primum.

Conijcere oportet, qua ratione ſanitas medium & moderatum eſt, eadem vtique vt ex eiſdem auctoribus conſtat immoderatum *(quod in ſe includit rationem morbi)* varium, diſſimile, & multiplici errore inuolutum eſſe, eo quod illi eſt contrarium: nam cum bonum conſtet ex integra cauſſa, ex cõſequenti morbum in varias oportet diſſecari ſpecies, cum præter naturam

naturam ſit, vltra citraque moderationem. *Secundò,* quia certum eſt, ſanitatem quoq; diuiſam eſſe in varias ſpecies, iuxta varias ſanitatis perfectiones, pro ſingularum partium ratione. *Vltimò* reſpondendum eſſe arbitror, quod licet ſanitas ſit medium, nõ tamen eſt perfectum & exquiſitum, ſed cum latitudine, qualis ſub Medici conſiderationem cadit, ac ex conſequenti, morbus varias ſortietur ſtationes & differentias.

Ad ſecundum.

Ad *ſecundum* vero reſpondendũ eſt, calorem duobus modis debere vſurpari, *Vno* quidem ſimpliciter, prout qualitas eſt de tertia ſpecie qualitatis, in qua ſitus diuiſiones amplius recipere nequit, eo quod ſpecies ſit ſpecialiſſima. Quo fit, vt quæ ab Hippoc. ponuntur, ſi vt qualitatem conſideres calorem, accidentales ſint. *Altero* autem modo accipitur pro calore etiam; non tamen ſimpliciter, ſed pro calore præter naturam, & prout morbus eſt, vt apertiſſimis verbis monſtrat Galen. *lib. 1. de dif. febr. cap. 1. dicens. Nam eſſentia quidem febriũ eſt in genere caloris præter naturam* Qua equidem acceptione non in tertia ſpecie qualitatis, ſed in prima, prout dicit habitum aut habitudinem, iure optimo reponi debet. Atque cum habitus ille ſeu diſpoſitio, quæ accidentales ſunt caloris differentiæ, in genere caloris præter naturam, quod eſt febris formale (*quia quatenus præter naturam eſt, actiones vitiat*) conſiſtere teneantur, vt affectus ſit, & affectus præter naturam innumera varietate diſſimilis exiſtat & multiplex: hinc profecto factum eſt, vt febris (*cuius formalis ratio in eo quod præter naturam eſt conſiſtit*) ſub hac ratione, & non quatenus calor eſt ſimpliciter conſideratus, varias ſuſceperit differentias, eaſque prædicto modo eſſentiales. Verùm quòd præter naturam omne varium ſit & diſſimile, probatum eſt ex Galen. loco in argumenti primi reſponſione. Ex quibus conſtare arbitror, febrilem calorem, non quatenus calor eſt, ſed quatenus præter naturam, in varias diſſecari ſpecies, ſub ratione affectus præter naturam, eſſentiales: qua etiam ratione Ariſt. in prædicamento qualitatis calorem, vel quamuis aliam qualitatem in diuerſas illius prædicamenti ſpecies ob diuerſam & ſpecificam rationem diſſecuit. Nam hæc differentia qua conſtituimus calorem præter naturam, licet ſit (*vt calor eſt*) eiuſdem entitatis cum calore, vt paſſibilis qualitas eſt, non tamen eſt eiuſdem entitatis, vt habitus exiſtit, & ob id poteſt prædictas diuiſiones ſuſcipere, quas vt paſſibilis qualitas nequit.

Calor duobus modis vſurpatur.

Ad tertium.

Et licet intenſum, & remiſſum, ac motus etiam caloris non poſſint ſub ratione prædicta eſſentiales differentias caloris conſtituere, poſſunt tamen ſub ratione morbi, ſeu præter naturam, quemadmodũ hoc exemplo haud oſcure conſtabit: *Corripiatur quis calore aliquo intenſiore naturali, qui tamen nondum actiones vitiet: poſtmodum addatur illi alius caloris gradus, quo actiones vitientur; conſtabit profectò, hos calores eſſe eiuſdem ſpecies ſub ratione caloris, licet alter altero ſit intenſior; nihilominus tamen ſub ratione morbi & præter naturam, nulli fore dubium arbitror, quin longiſſime inter ſe differant, quia primus non denominat ſubiectum, ſecundus vero efficit ſubiectũ febrile, licet calores inter ſe ſpeciei non differant.* Cum hoc tamen dicet aliquis dum *vtraq; caloris intenſio morboſa eſt, nõ prodire morbos ſpeciei differentes, quia maior morbus non differt à minori, dum vtriuſq; natura ſit vna: quippe febris ardẽs intenſa non differt ſpecie ab ardenti remiſſa.* Cui dubitationi dicimus, intenſum & remiſſum duobus modis poſſe conſtituere differentes ſpecies: *Vno* eſſentiales, eo modo quo dictum eſt: *Alio* vero accidentales. Quippe licet cauſoni ex accidenti ſequatur maior aut minor intenſio: verum cum hoc ſpurium conſtituit remiſſus calor, & legitimum qui intenſior fuerit. Quippe febris putrida peſtilens ſpecie differt à

...tenſum remiſ... duobus modis differentes ſpecies conſtituunt.

A putrida ardenti, & tertiana exquiſita, ab ea, quæ ob remiſſiorem calorem ſpuria ſeu illegitima dicitur. Neque obſtet calorem eſſe diuerſimode intenſum in diuerſis vnius morbi temporibus: nam talis morbi natura conſtat, & conflata eſt ex illa graduum diſparitate, quæ varia concitet, & diſtinguat in ipſo tẽpora: non quidem varios morbos, quia actionum læſionis ratio (*quod eſt morbi formale*) vna eſt tantum à principio ad finem: nam prædictæ differentię, *vt iam propoſitum eſt*, non prodeunt à calore, quatenus talis eſt, ſed quatenus eſt præter naturam. Alia quippe eſt ratio formalis morbi febrilis, dum calor ille officit actionibus acrimonia, alia quatenus ſola intenſione, & alia cum à principio mitis eſt, & mox creſcit, ac
B pari penſu de ſingulis differentijs ab Hippoc. numeratis: nam quælibet ſub ratione peculiaris præternaturalitatis ſuam nanciſcitur febris rationem ab alia diuerſam, ob varios leſionis actionum modos, qui varie à gradibus vel qualitatibus caloris, vel differentia materiæ, cui ille calor inhæret, corpori ſuccreſcunt. Sic enim ſola hac ratione Ariſt. venari docui varietatem ac differentiam potentiarum, nimirum, ex actionũ varietate ac diuerſitate: quo fit vt pari ratione diuerſas ideas & ſpecies morborum ex diuerſitate læſionis actionum venari teneamur.

Ad quartum.

Quarto argumento reſpondendum eſt, Calorem non conſiderari apud Medicos vt calor eſt, nam hac ratione eandem habet in diuerſis ſubiectis formalem rationem, ſed ſub ratione præter naturam, cuius
C occaſione non eadem eſt eiuſdem formalis ratio in diuerſis ſubiectis, ſed varia, iuxta differentias, exceſſus, aut defectus, quos pati poteſt facta collatione ad calorem ſecundum naturam, aut ad temperamentũ iuſtitiale. Quo fit, vt argumentum nihil probet.

Ad quintum.

Hinc pendet etiam ad quintam rationem reſponſio: nam in calore febrili variatur formæ ratio ad ſubiecti mutationem, quinimo iuxta materię diuerſam conditionem diuerſo modo introductus calor informat, & tanquam præter naturam lædit diuerſa rationes actiones. Quo fit, vt licet calor ſub hac ratione ſit vnius naturæ, ſub conditione tamen præternaturali diuerſimode informat materiam illam: ex qua diuer
D ſitate prodeunt diuerſæ febrium ſpecies. In qua re auctores Neoterici Galen. mentem de febrilis caloris materia varie exprimunt: quippe autumant, & non ſine ratione, diuiſionem per ſubiectum caloris à Galen. traditam non eſſe febris diuiſionem, ſed ſolum caloris præter naturam, & hanc differentiam maxime propriam eſſe cenſendam, quia vſui Medico ſummopere conducit. Alij quidem arbitrati ſunt, & falſo quidem Galen. per *contineutia, contenta, & impetum facientia,* materiam febris intellexiſſe: quod falſum omnino eſt, quia *aliud eſt conſiderare febrilis caloris ſubiectum, aliud vero materiam;* Galen. quidem non diuiſit febres per continentia, contenta, & impetum facientia, tanquam per materiam, ſed ſolum tanquam per ſubiecta, quibus calor præter naturam
E inhæret. Sed de his ſatis.

Febrium diuidendarũ per different. eſſent. vera ratio ex mente auctoris.

Incumbit nunc veriorem iudicio noſtro doctrinam, iuxta rationem diuidendi febres docere, non poſthabita pręfata Galen. doctrina: quippe ſequar in eis diuidendis eius potius mentem, quam verba; & explicabo, quæ ipſe & Hippocra. de ſubſtantialibus febrium differentijs, ſcripſerunt, clariùs forſan & veriùs. Quæ omnia, vt ſicut polliceor, exſequi poſſim, præmittenda ſunt multa huic miniſterio ſummopere neceſſaria.

I. Vt ergo hæc & reliqua, quæ dicturus ſum, clariora euadant, & conſtet etiam, qualis ſit magis propria diuidendi ratio, & methodus, & an differentiæ à Galen. aſſignatæ ſint maximè propriæ, & eſſentiales: expendendum eſt, triplice eſſe naturæ & conditionis id, quo alterum ab altero differre cõperimus: quip-

quippe aut ſubſtantia eſt rei & eſſentia: aut proprium aliquod accidens, quod naturam rei conſequitur: aut accidens commune, quod generali & communi quadam ratione rei naturam patefacit. Sic proculdubio iuxta hanc trimembrem rei diuiſionem triplex quoque erit differentiarum modus: *Vnus* ab ipſa rei ſubſtãtia ſeu eſſentia deſumptus differentias conſtituit: *Alter* à proprijs accidentibus, quæ proximas prædictis conſtituunt differentias: *Tertius* verò à communibus accidentibus, quæ differentias à communi quadam ratione acceptas conſtituunt, non quidem proprias. Itaque *primus modus* conſtituit *eſſentiales* differentias, quas iure optimo ob id *eſſentiales* arbitramur, quia in eis id quod diuiditur fit aliud: non ſolũ quidem efficitur alterarum, quod ſane aliud cum ſit relatiuum diuerſitatis ſubſtantiæ, nil aliud ſonat, quã diuerſitatem in ſubſtantia. *Secũdus* autem *& tertius* conſtituunt *accidentales* differentias, tales ob id appellatas, quod earum ratione id, quod diuiditur, reddatur alterum ſeu diuerſum: & cum alterum ſeu alteratum tantum ſit relatiuum diuerſitatis accidentis apud Philoſophos, differentiæ, quæ id efficiunt, ſolũ dicuntur accidentales, ſeu diuerſitatis. Itaque differentia faciens aliud, ſpecificam conſtituit rationem: faciens vero alterum, ſolum efficit differre ſecũdum quid, hoc eſt, ſecundum illud accidens, in quo differentia ſita eſt. *Præterea* differentia illa dici meretur *ſubſtantialis*, quæ præter id, quod conſtituat aliud, non eſt ſuſceptiua magis & minus: accidentalis ecõtra nata eſt magis & minus ſuſcipere. *Item* differentia eſſentialis addit ſupra genus perfectionem aliquam; accidentalis vero quid accidentale tantummodo. Quibus iam conſtare arbitror, qualis naturæ futura ſit diuiſio, quæ per differentias eſſentiales fieri debet, vt cum opus fuerit, ea in diuidendis febribus vtamur.

Differentiarũ modus triplex. Differ. eſſentiales. Accidentales.

II. Eſt quidem ſecundum fundamentum, calorem, dum à modo recedit in noſtris corporibus, dupliciter vſurpari à Galen. *Primò*, pro calore præter naturam: *Secundò*, pro calore febrili, qui præter id, quòd præter naturam etiam eſt, morboſam & febrilẽ præſtat toti corpori affectionem. Poteſt quidem corpus eſſe calore præter naturam affectum, cum hoc tamẽ non febrire. Quapropter ſtatuendum eſt, calorem præter naturam optime poſſe diuidi per ſua ſubiecta, nimirum, per *ſpiritus, humores, & ſolida membra:* quo ſignificato calor ſic diſtributus non habet rationem febris, nec valet ipſam in ſpecies diſſecare, ſed ſolum præſtat rationem proximæ cauſſæ. Quamobrem merito dixit Galen. *lib. 1. de different. febr. cap. 1.* differentias huius caloris à materia deſumptas potius eſſe caloris præter naturam, quam febris: quippe hæc ſunt eius verba: *Quæ vero differentiæ à materia ſumuntur, in qua calor ille præter naturam conſiſtit, maxime propriæ caloris præter naturam differentiæ ſunt. Itaque calor qui præeſt in humoribus, ſpiritibus, & ſolidis corporis particulis, ſolum præſtat rationem cauſſæ habito reſpectu ad febrem: non quidem febris, quæ morbi rationem habet, qua caret calor humorum & ſpirituum. Calor vero qui vere febrilis caloris nomen meretur, is ſolũ cenſeri debet, qui in cordis ſubſtantia præter naturam efficitur:* ex quibus conſtat, diuiſiones caloris per tria ſubiecta non eſſe febri eſſentiales & maxime proprias, ſed ſolum caloris, vt præter naturam eſt, nõ quidem vt febrem conſtituit: ſiquidem vnus tantum calor eſt, qui eius naturam præſtat, ac ex conſequenti, ab eo ſolo, aut eius differentijs, ſi quas habet, neceſſario dependere tenentur febrium ſpecies, *vt mox ſum probaturus.* Sic profecto, *vt ex mente Galeni antea dictum eſt*, calor præter naturam, ſiue in humoribus præſit, ſiue in ſpiritibus, febris rationem non obtinebit, niſi à prædictis ſubſtantijs cordi accedat, in quo calor ille febris ſortitur conditionem; non quidem

Calor aliꝰ eſt præter naturam, alius febrilis.

Calor præter naturam etiã ſi per ſubiecta diuidi poſſit, nõ tamẽ habet rationem febris.

A in ſpiritibus aut humoribus, qui intra ipſum cor vagantur, ſed in ipſamet cordis ſubſtantia, in qua ſita eſt ratio & natura febrilis morbi, in reliquis vero cauſſæ ſolum conditionem habet. Verùm quia citra notitiam huius caloris præter naturam ſiti in humoribus & ſpiritibus, vel reliquis corporis particulis, neque febrilem naturam noſſe, neque curare eſt poſſibile: ob id ignotum, hoc eſt, febrilem cordis calorem per notius docuit Galen. cognoſcere: ſtatuens, tot eſſe febrium ſpecies, quot ſunt ſubiecta illa caloris præter naturam. Non quidem, quod illa ſit differentia à rei diuidendæ ſubſtantia deſumpta, ſed ſolum à cauſſæ proximæ differentia. Neque rurſus erat diuiſio per B ſubiecta caloris febrilis, ſiquidem ſubiectum caloris præter naturam, vt formale febris dicit, cor eſt, in eoque tantum ſolida ſubſtantia, non humores aut ſpiritus intra ipſum, aut alicubi contenti. Sed forſan his auditis dubitabit aliquis & merito, *ſi febris ſolum eſt mutatio innati calidi ad igneam naturam (vt reuera eſt) & hoc innatum calidum (vt dum reuertitur, morbi febrilis rationem præſtet) tantũ ſolidis, & viuentibus partibus cordis ineſt, proculdubio febris nullas per ſubiecta aut materiam, vt aiunt, caloris præter naturam ſuſcipiet differentias, ſiquidem & cor, & eius innatum calidum vnius ſubiecti tantum rationem præſtant, continentia vero contenta & impetum facientia ſolum cauſſæ.* Cui dubitationi reſpondendũ eſt mox iacto tertio funda- C mento fuſiſſime, nam eius enodatio ſita eſt in explicatione mentis noſtræ, & in inueſtigandis febrium eſſentialibus differentijs, & à materia, & ab ipſa rei diuidenda ſubſtãtia deſumptis. Interim tamẽ ſciendum eſt, cor licet vnum ſit poteſtatiuum, tamen eſſe non ſimpliciter totum vnum eſſentiale, ſed potentiã habet ad ſuſceptandas differentias aptas februm ſpeciebus efformandis, *vt paulo inferius monſtrabimus.*

Dubium.

Solutio.

III. Sit tertium ſuppoſitum, quod tanquam veriſſimum recipiendum indubitatum eſt, differentias maxime proprias & eſſentiales vniuſcuiuſque accidentis, ac ex conſequenti febris, ſumendas eſſe à ſubiecto ſeu materia, cui accedit illud accidens, ſeu præ dictus calor febrilis. In quo dogmate probabo pri- D mo, prędictas differentias eſſe maxime *ſubſtantiales*, poſtmodum qualis naturæ & differentiæ ſunt ſubiecta hæc in cordis ſubſtantia, vt variæ etiam ſuboriantur febrium ſpecies: & primo *an ſpiritus, humorum, & partium ſolidarum calor præter naturam, aliquid conferat, ad conſtitutionem prædictarum febris ſpecierum.* Primum probatur, quia *vt ex Ariſt. conſtat. 7. metaph.* quæuis forma duplex habet eſſe, alterum *Eſſentiæ*, reliquum vero *Exiſtentiæ* ſeu inhærentiæ. Sic profecto huiuſmodi calor præter naturam, & quodcuis aliud accidens duplex habet eſſe. Eſſentiæ ſuæ, qualis qualis ipſa ſit, vnum; & exiſtentiæ ſeu inhęrentiæ in ſubiecto aliud. Et cum accidentium præcipuum eſſe, & quoad noſtram congnitionem potiſſi- E mum ſit ineſſe, iuxta hanc eſſentiæ rationem, aptitudinem habet calor præter naturam diuiſioni aptam: nam ex eo, quod alicui ſubiecto inhæret, differentias eſſentiales, iuxta inhærẽtiæ eſſentiam ſuſceptat. Quippe differentiæ ab inhærentia à materia deſumptæ, nõ ſolũ reddunt ipſum diuiſum, hoc eſt calorem alteratũ, ſed etiam alium, ea differentia, quę addit ſupra genus perfectionem & conditionem ſingularem & ſpecificam: quippe efficit ipſum præter naturam & febrilem, quæ ratio formalis & diſtinctiua eſt caloris, vt ex operantibus conſtat, præterquam quod ex materiæ, cui inhæret; conditionibus (*etiam dum præſtat rationem, cauſſę, vt cũ eſt in ſpiritibus aut humoribus*) calori ſubſtantiæ cordis, in quo ſita eſt ſubſtantia febris, accedunt conditiones ita efficaces & potentes, vt natæ ſint febrium ſpecies in longe diſſidentes immutare, & ob id Galen. conſiderans tanquam medicus totam rationem, qua actiones læduntur in febribus,

Febrium differẽtię eſſent. & maxime propriæ, ſumendæ ſunt à materia & ſubiecto, cui accidit febris. Calor præter. nat. duplex habet eſſe.

bus, febrilem morboſumque calorem prouenire ab eſſe exiſtētiæ recte iudicat, & neq; diffiniri neq; diuidi cōmodius & eſſentialius alio modo poſſe, quā per ſubiecta, eò quòd ipſa ſubiecta informātur caloribus vario modo immutantibus tactum ac officientibus actioni. Namque licet eſſe accidentis nō varietur ex diuerſitate ſubiecti, variatur tamen eſſe exiſtentiæ, ad cuius varietatem varias eſſentialeſq; ſubſequi differentias, rationi eſt conſonum. Hæc tamen eſt differentia inter meam & Galen. ſententiam, quod ipſe arbitratus eſt ſubiecta hæc in febribus eſſe continentia & contenta, atque impetum facientia (*licet, vt dictum eſt, hæc ſolum caloris præter naturam ſubiecta, quæ cauſſæ rationem habent, appellare:*) cum hoc tamen cenſemus calorem in prędictis ſubſtantijs inhærentem, non parum præſtare ad differentias febrium perficiendas. Nos tamen arbitramur, febriū differentias, non à prædictis ſubiectis, ſed ab his quæ cordis ſubſtantiam complent, petendas fore, vt mox ſum probaturus. Sed probatur adhuc apertius prædictum axioma de caloris exiſtentia in ſubiecto, quia cum ad veram cuiuſque febris eſſentiam prærequiratur calorem eſſe factum in aliqua ex ſubſtantijs, quæ noſtrum corpus & cor etiam conſtituunt, & eſſe factum calorem, nihil aliud ſit, quam quod illa ſubſtantia cui inhæret, informetur illo calore præter naturā tanquam noua forma, quæ mutare valet ſpeciem: & cum ſolum inhærere poſſit diſpoſitiue vel habitualiter, fit profecto, vt in genere hæc ſit prima, & communiſſima febris diuiſio, *vt ex Galen. patet*, qui in factas et fientes primo febres diuiſit: Ex quo etiam fit, quod iſmet calor ex diuerſa hac exiſtendi ſeu inhærenti in ſubiecto ratione, qua vtitur in diuerſis ſubiectis, quæ diuerſo modo informat, diuerſas conſtituat febrium differentias. Atqui non ſolum id eſt verum in diuerſa materia, verum & in eadem cum intenditur, ità vt diuerſas quoq; pariat febris ſpecies, nam ſi calor adaugeatur duobus gradibus, ex diuerſa inhærendi ratione, ij duo gradus diuerſam conſtituunt morbi ſpeciem, etiamſi in eodem fuerint ſubiecto. Quibus præmiſſis manet probatum, veram eſſe hanc diuiſionē, quod etiam probatum reperies *libr. 5. diffic. 3.* quo conſtat differre ex modo, quem contrahit habitus, quantumuis corporeus ſit, à diſpoſitione per facilitatem aut difficultatem remotionis à ſubiecto: quod ſpectat ad rationem eſſentialem differentiæ habitus, & diſpoſitionis, *vt conſtat ex Ariſt. cap. de qualitate,* vbi ſtatuit, *morbum ob diuturnitatem ex diſpoſitione conuerti in habitum.*

Verùm dicet aliquis, *ſi ex diuerſo inhærendi modo calor febrilis diuiditur in tres ſpecies, ſequeretur, ephemeram & putridam non differre*: quod patet, *quia in vtraque calor in cordis ſubſtantia ſolum eſt in habitudine ſeu diſpoſitione, non in habitu. At in hectica cum in habitu ſit, conſtabit ſubinde duos tantum eſſe inhærendi modos, ac ex conſequenti duas ſolum febrium differentias.*

Cui dubitationi dicimus, verum eſſe, calorem altero è duobus modis poſſe inhærere, vt febrem conſtituat, & in genere & in prima febris diuiſione duas reperiri febrium differentias, in habitu videl. hecticam, & in diſpoſitione ephemeram & putridam, verū has duas inter ſe adeo differre, vt neceſſario ſequatur tres fore differentias, nam calor factus qui eſt in humoribus, eſt ſemper dependens à ſua cauſſa, calor vero factus, qui eſt in ſpiritibus, independens exiſtit. Quæ ſane non eſt leuis differentiæ ratio, quia ephemera plerumque fit à cauſſis externis, vel internis, quæ ſimul & affatim totum ſuum eſſe communicāt, & ſimul in calfacto eſſe ponunt ſpiritus, ita vt opus non ſit fouente cauſſa, ſaltem dum conſtituitur febris ephemera in genere: ſecus res ſe haber de eius ſpeciebus. Et ſic rationi videtur conſonum, tres eſſe ex

A materia differentias, quia in his tribus diuerſimode inhæret calor præter naturam. Quare quamuis dependere aut non dependere ſolum importet aliquam relationem in effectu, qua cauſſam reſpicit, tamen eo quod dependens nondum aſſequutum eſt integrā prefectionem, ac independens iam acquiſierit, ſuccreſcit ex his modis in vtroque prædicta differentia, vt inter duo indiuidua accidentis eiſdem ſpeciei.

Differ. ex materia tres. Calor prę. naturam tribus modis conſideratur.

Vt exquiſita differentiarum omnium febris, conſtet propria ratio, ſtatuendum eſt, calorem præter naturam tribus modis conſiderandum fore. *Primo*, vt eſt ſubſtantia innati calidi verſa ad ipſam ignis naturam, in quo ſita eſt omnis febrilis morbi ratio. *Secundo* vt inhæret materiæ, nimirum ſpiritibus, humoribus, & partibus ſolidis, in quo quidem ſita eſt omnium cauſſarum proximarum febris ratio, diuerſitas, & natura. *Tertio* vero & vltimo ſolum conſideratur vt calor præter naturam, in qua differentia, penes modum ipſius, motum, & accidentia contemplari oportet, qua hæc omnia nata ſunt ipſum reddere præter naturam.

Differentiarum febris exquiſita ratio.

Circa primum, quia ſtatutum eſt à Galen. & Hippoc. tria eſſe in calore pręter naturam conſideranda, quæ veluti genera quædam quæ in varias poſtmodū ſpecies diſſecantur, haberi debent: nimirum ipſam rei diuidendæ *Subſtantiam, & Inhærentiam caloris præter naturam* in ſpiritibus, humoribus & partibus ſolidis: item *Modum* & conditiones caloris ipſius præter naturam: ideo profecto iam ſe offert diſceptatio & modus, quibus conſtare deinceps arbitror, qua nā ratione ſubſtantia caloris præter naturam, (*quem tanquam genus ad eſſentiales febrium differentias ſumimus*) cum videatur ſpecies ſpecialiſſima, per eſſentiales differentias vlterius diuidi poſſit. Qua in re expendendum eſt, febrem nil aliud eſſe quam innatum cordis calidum, (*& ſubinde totius corporis*) id nimirum quod partibus viuentibus ineſt, ad igneam naturam verſum. Item diligenter conſiderare oportet, in ipſa cordis ſolida ſubſtantia, haud ſecus quam in quauis corporis particula, ipſum calorem innatum triplici conſtare parte ſeu ſubſtantia, ſpirituoſa, nimirum, humida & ſolida, vtraque tamen calida, ex quibus in vnum coagmentatis & vnitis, vnica reſultat innati calidi forma. Ac ſi oppoſitorum eadem eſt lex & ratio, conſtabit profecto, febrem, quæ conuerſione fit huius caloris ad igneā naturam, ex tribus etiam illis conſtituendam neceſſario fore: nam cum triplex ſit calor qui mutari poteſt ad igneam, triplex profecto ſuccreſcet febrilis caloris differentia, ex conuerſione cuiuſque naturalis vna. Et cum ex ante dictis, ac ex Auerr. decreto conſtet, *calorem naturalem eſſe verum ſubiectum febrilis caloris*, & calores naturales, qui natiuum conſtituunt, ſunt tres: ſubinde ſequitur, emanare ab vnoquoq; tanquam à ſubiecto, ſeu rei diuiſæ ſubſtantia, vnam febris ſpeciem; quo conſtat, tres neceſſario ſubſecuturas febrium differentias, primas maxime proprias & eſſentiales. Verùm vt clarior euadat præfata doctrina, conſiderandum inſuper eſt, in quauis febrium ſpecie neceſſum eſſe ſpirituum, humiditatum, aut craſſarum partium calorem alterari, ſed maxime eius partis (*earum quæ innatum calorem conſtituunt*) cuius naturæ febris futura eſt: ſic ephemeram cōſtituit febrem calidi innati ſpirituoſa pars in calfacto eſſe poſita: humoralem humidior eiuſdem calidi portio: hecticam vero ſolidior & craſſior ita vt conſtet tres eſſe primas & generaliſſimas febrium differentias, ab ipſa rei diuidendæ ſubſtantia diſumptas. Quippe non ſat eſt, ad conſtitutionem febrilis morbi in genere, neque ad conſtitutionem cuiuſuis prædictarum ſpecierum, corporis ſpiritus, aut humores, vel membra ſolida (*neque adhuc ſpiritus & humores qui ſunt intra cor*) incaluiſſe, niſi in cordis ſubſtantia innatum calidum pari ratione coafficiatur,

Febris quid Calor innatus triplici conſtat parte ſeu ſubſtātia.

Vnde Caloris febrilis triplex differentia, triplicē conſtituit febriū, diff.

Ephemera. Hectica Humoralis vnde.

tur, & in eo potiſſimum ea pars, cuius naturæ futura eſt febris, nimirum, ſpirituoſa in ephemera, & humida in putrida, ac ſolida in hectica: nã ratio, quæ conſtituit calorem præter naturam ineſſe morbi febrilis, ſucceſio eſt & conuerſio prædictarum partium ad igneam naturam: ſiquidem reliquarũ, in quauis corporis parte ſint, aut humorum vel ſpirituum ſucceſio ſolum habent rationem cauſſæ, non morbi febrilis. Cum hoc tamen arbitrandum eſt, eam partem ex ijs quæ calidum innatum conſtituunt, ocyus alterari & in calfacto eſſe poni, ac ſubinde febrem iuxta ſui rationem conſtituere, quæ maiorem habet cum cauſſa ipſum cordis calidum alterante, ſympathiã & connexionem. Sic profecto ſpiritibus arteriarum, cauitatum cordis, aut totius corporis calfactis, aut quauis occaſione ſucceſis, ſpirituoſa pars calidi innati prõtius incaleſcet, vt ephemerã conſtituat, licet reliquæ etiam partes calfiant: ſi vero corporis humores putrido calore polleant, humidam innati calidi partem in calfacto eſſe facilius poni credendum erit: quod de ſolidorum calore pari penſu erit ſubaudiendum. Quibus accedit, vt prædictus morbus febrilis in corde ſucceſus affectus communis efficiatur, prærequiri etiam, calorem actuatum totius corporis immutari & incaleſcere, in eoque potiſſimum eam partem quæ febris naturæ correſpondeat: nam cum ipſe actuatus calor ex innato & ſanguinis ac ſpirituum calore conſtet, rationi conſonum videtur, in eo maxime mutari eam partem quæ ei reſpondet, cuius calor primo mutatur ad præternaturalem. Sic ſpiritibus calfactis in aliqua corporis parte, in hoc etiam calore actuato maxime mutatur ſpirituoſa pars, & ephemera efficitur morbus communis: ac ſic de reliquis corporis partibus pari penſu eſt intelligendum. Quibus ſic intellectis conſtabit profecto, eas neceſſario fore proprias & eſſentiales febrium differentias, quæ à ſubſtantia rei diuiſæ diſſeminantur: prærerquam quòd quælibet ex prædictis differentijs habet hac via diuerſam rationem formalem morbi, ob diuerſos læſionis operationum modos, proficiſcẽtes quidem à diuerſa ratione ſpecifica conſtituta ex diuerſa caloris forma ſeu ſubſtantia, iuxta diuerſitatem partium caloris innati ad igneam conditionem mutati acquiſitam. Argumento euidẽtiſſimo ſunt præhabiti dogmatis febres ephemeræ, hecticis corporibus frequenter ſuccreſcentes: in quibus licet in habitu mutatus appareat vniuerſus membrorum & cordis calor, cum hoc tamen accendente ipſi cordi calore à ſucceſis denuo ſpiritibus, febris ephemera ſuccreſcit, quæ nouam conſtituit ſpeciem diuerſam ab hectica quæ præexiſtebat: in qua re credendum nõ eſt, amplius mutari illud calidũ, quod omnino ſubuerſum erat in febre hectica, ſed quod potiſſimum eius ſpirituoſa pars mutetur, adeo vt nouam & diuerſam circumſcribat morbi febrilis rationem, & ephemeram conſtituat: quod etiam de complicatione cum putrida ſubaudiendum eſt. Nam cum cor ſit pars hetereogenea, facile poterit in quauis ex componentibus partibus recipi diuerſum accidens, vt quoduis conſtituat diuerſam rationem ſpecificam. Itaque (*vt vltimam huic rei manum imponam*) ſupponendum eſt, quod ſicut vera febris & morbi ratio in calore, in habitu aut habitudine in ſubſtantia cordis ſita eſt, ita prorſus differentiæ febrium proficiſcuntur ab eodem: qui cum triplici cõſtet ſubſtantia, prædictas tres conſtituit differentias. Quibus ſic intellectis colligitur, ob adductam à me rationem, calorem innatum vno è quatuor modis poſſe fieri præter naturam (*vt antea cœperam docere, & lib. 6. & 7. latius ſum ſcripturus.*) Succeſſione videlicet vt in *ephemeris*, putredine, *vt in humoralibus*, marcore, *vt in hecticis*, ac vltimo omnibus modis ſimul iunctis, *vt in peſtilentibus contingit febribus.* Quo ſane euentu, ob id calorem natiuum vrentem fieri,

Calor innatus uno è quatuor fit modis præter naturam.

A dicimus quod ſolum aut potiſſimũ ſpirituoſa noſtri caloris pars ſuccendatur, quæ nullo alio calore corripi poteſt: Sic etiam putredinoſum fieri, quia talis eſt humidæ caloris partis conditio: & pari ratione, cùm craſſior ſolidiorque eius portio exſiccatur & incaleſcit, mareſcit innata caliditas, licet intenſior fiat calore præter naturam: quæ omnia non mediocria ſunt prædictæ doctrinæ argumenta.

Dub

Sed arbitrabitur forſan aliquis, *hoc noſtrum inuentum, potius figmentum quam verum dogma exiſtere: nam impoſſibile (aut ſaltem perdifficile) videtur, in vnione & connexione ſeu mixtione illa adeo perfecta innati calidi ex prædictis tribus ſubſtantijs, poſſe magis incale-* B *ſcere vnam, aut primum & potiſſimum, quàm reliquas, vt ex differentia excalfacta ſubſtantiæ, differentia quoque eſſentialis conſtituens diuerſam febris ſpeciem prodeat: quinimo ex quacunque cauſſa omnes ſimul & pariter debere incaleſcere & incaluiſſe, & ob id quia vnicum tantum ex eis ſucceſis reſultat ſubiectum, vnica quoque forma calidi præter naturam ſuccreſceret:* quapropter vana omnino videri poteſt noſtra ſententia.

Solut

Cui dubitationi vt reſpondere poſſim, quæro, quæ eſt ratio, propter quam intra vaſa, vbi eadem mixtione & forſan maiori & exactiori humores omnes in vnum coeunt, eorum vnus, duo, aut tres ſeorſum putreſcant, reliquis manentibus illæſis, adeo, vt febris quæ ex eius putredine prodit, multis numeris diſtet C & diſſideat à febre, quæ alio humore putreſcente oriri poteſt. Quod ſane ſi quis dixerit, ſcio facile poſſe venari rationem mei axiomatis, cuius profecto euidentior eſt ratio, quam in humoribus haberi poſſit. Nam humores intra vaſa in calfacto eſſe poſiti, aut ſpiritus quoque intra arterias calfacti, vel membra ſolida, maiorem habẽt connexionem & ſympathiam cum ſubſtantijs, quibus innatum calidum conſtat, vt eorum vitium facilius ſubſtantia ſimilis quam diſſimilis ſuſcipiat, quam cum ipſis humoribus habeant cauſſæ, quæ putredinem inferre poſſunt: quæ ratio mihi ſatis eſt, ad veritatem propoſiti, nam licet vnicum tantum ſit ſubiectum, cum ex varijs conſtet, varijs etiam modis lædi & infirmari poteſt, variaſque ſubinde morbi ideas conſtituere, omnes tamen D febriles.

Dubi

Dicet inſuper aliquis, *ſi verum eſt prædictum axioma, ſequitur proculdubio in omni febre hectica neceſſario & ſemper adeſſe omnes tres ſpecies ſimul:* & patet, *nam calor factus membrorum citius fiet communis ſpirituoſæ ſubſtantiæ innati calidi atque humidæ, quam ſolidiori: ſi igitur ſolida huius calidi pars in calfacto eſſe ponitur, proculdubio reliquas iam incaluiſſe conſtabit, ac ex conſequenti omnes tres ſpecies adeſſe ſimul.*

Soluti

Febris ſolida loris i ti part cenſa, neceſſ accedi in hu da & rituoſa ob ma rem cau ſæ ſym thiam parten lam, & deo ſol fit hecti ca.

Cui dubitationi dicendum eſt, quod licet omnes tres calores in quauis febre alterentur, non eſt tamen ſemper neceſſum omnes febrium ſpecies complicari: & patet, quia facile ephemera per intenſiorem ca- E lorem in putridam aut hecticã commigrare poterit, aut putrida in hecticam. Nec valida eſt ratio ab hectica deſumpta, vt omnes ſimul neceſſario habeat comites, quod poſſint facilius humores & ſpiritus ſuccẽdi, quam ſolidæ partes: tum quia cauſſa, quare potius vna quam altera ſit, eſt vel apparatus ſubſtantiæ cordis (quippe aliquando promtior exiſtit ſolidior ſubſtantiæ pars) & ex eadẽ cauſſa facilius ſuccreſcet hectica: nonnũquam humores, ac ſæpius ſpiritus, vel caloris cordi accedẽtis conditio, putrida, ſicca, vaporoſa, aut intenſior vel remiſſior: quippe ex his, quædam vni, quædã alteri magis nocet. Tum vltimo ob ſympathiam cauſſæ agentis, vel materiæ in qua calor præter naturam, qui nondum febris eſt, ſuccenditur, quę maiorem cum vna, quam cum alia ex noſtri calidi ſubſtantijs ſimilitudinem habet. Quo fit, vt non indiſtinctè ſequatur quælibet febris ſpecies ex quauis cauſſa, ſeu materia in corpore ſuccenſa, ſed determinata

nata

nata ex determinata & ſignata cauſſa. Quare autem dum hectica febris viget nō ponit ſimul reliquas ſubſtātias in calfacto eſſe, vt conſtituant reliquas ſibi reſpondentes febris ſpecies, diſces facile, ſi expenderis, calorem hecticum ſummopere eſſe putredini efficiēdæ ineptum, quod ſicciſſimus admodum ſit, & putredo humectiorem requirat: neque rurſus ephemeram concitabit, quia tantā caloris intenſionem ferre ſpiritus nequeunt, quin prius diſſipentur, quam poſſint in ea intenſione durare & poni in calfacto eſſe. Quo fit, vt ſolum poſſint eſſe in calfieri, aut reſolui, vt calor innatus in dies magis ac magis imbecillus ob ſpirituoſæ ſubſtantiæ diſpendium appareat.

Confirmatio ſententię auctoris.

Confirmat vltimò hanc noſtram veritatem euidentiſſimus rei huius euentus: quippe compertum nobis eſt, quod licet calor præter naturam in humoribus ſpiritibus, aut ſolidis corporis membris ſuccendatur, nequit tamen ob id febrem concitare, donec aliqua ex tribus caloris innati componentibus ſubſtantijs, calore illo præter naturam, & non vtcumque ſed facto corripiatur, ex quo talis pullulabit febris differentia, qualis innati calidi cordis pars potiſſimum apprehenſa fuerit. Sic profecto ſpirituoſa huius calidi innati *(iam prætar naturam facti)* pars potiſſimum in calfacto eſſe poſita, ephemera prodit, quæ ob id trāſactis paucis horis, & ceſſante ſpirituum conflagratione, cōfeſtim nullo relicto veſtigio ceſſat febris, quod ſpirituoſa illa pars in calido innato ſuccēſa, protinus reficiatur, & ocyus attemperetur: Nam ſi tota caloris ſubſtantia pariter & æquali intenſione in caleſceret, nequiret vtique tam cito in antiquam naturam & integritatem reſtitui: quod quidem pari ordine de reliquis febribus eſt ſubaudiendum. Nam quouis humore putrefacto, calore putredinoſo cor aſcendente, humidior innati calidi ipſius cordis pars, calfacta magis ob ſympathiam fiet, quam ex reliquis aliqua; verum ablata putredine adhuc ſupereſt, & durat adeo euidens caloris veſtigium, vt & refrigerandi neceſſitatem inferat. & ſolidiorem ſubſtantiam innato calido incaluiſſe commonſtret, adeo vt ablata cauſſa, non protinus ceſſet calor, vt *in ephemera:* argumentum quidem euidentiſſimum diuerſam & humidiorem ſubſtantiam incaluiſſe. Quod ſane euidentius probat ſolidior huius calidi pars, dum ſemel incaluit, ſiquidem difficilius longe refrigeſcit, quantumuis à nulla cauſſa foueatur, vt quotidiano euentu in hectica febre experimur.

Subdiuiduntur febrium genera. *...ebres vt ...erentur ...ia ſunt ...ceſſario ...nſiderā...*

Qui recte febres diuiſurus eſt, expendat multorum vſuũ gratia *(quibus in medendi methodo opus habemus)* eas diuidere opus eſſe. Tria enim ſeſe nobis offerunt in cuiuſuis febris curatione ſummopere neceſſaria ad integram ſanitatem reficiendam. *Primum* quidem *morbus* eſt febrilis, qui cum in caliditate innata verſa ad igneum conſiſtat, refrigerari, refici, repararique mille modis expoſtulat, vt præſignant febrium ſpecies, quibus ipſa infirmabatur. *Secundum* cauſſa eſt, quæ vel calorem præter naturam continet, vel illi fomentum præſtat. *Tertium* vero calor ipſe eſt præter naturam, qui varijs modis affectus ex cauſſæ, ſeu ſubiecti conditione, varias effingit febrium formas, ac eidentiaque innumera conſignat, quæ nata ſunt febrium ſpecies immutare. Sic profecto calor præter naturam, qui horum malorum origo eſt, tribus modis conſideratur: *vno* quidem, vt eſt ſubſtantia innati calidi verſa ad igneam naturam, in quo ſita eſt omnis febrilis morbi ratio: *ſecundo* vt inhæret materiæ, nimirum ſpiritibus, humoribus, & ſolidis corporis membris: in quo quidem ſita eſt omnium cauſſarum febris ratio, diuerſitas, & natura: *Tertio* vero & vltimo ſolum conſideratur velut calor præter naturam, in quo modum ipſius contemplari oportet, & in eo motus qualitatem, quantitatem, & conditiones quæ ipſum præter naturam reddunt, & non leues fe-

...alor præ...r natu... ...mtrib. ...odis cō... ...leratur.

A brium differentias conſignant. Ex quibus ſane veluti ex tribus ſummis ac vniuerſaliſſimis generibus variæ ſequuntur febrium ſpecies hac lege diſtributæ.

Differentia febriũ à rei diuidendę ſubſtantia deſumptę.

Cum ſubſtantia rei diuidendæ ſit innatum calidũ ad igneum verſum *(quia in eo ſic alterato ſita eſt febris ratio & morboſa conditio)* ob id ab eo, quod genus cōſtituit in definitione, velut eſt hoc calidum innatum ad igneam naturam verſum, differentiæ quærendæ ſunt, & per eaſdem in varias ſpecies genus diſſecandum. Sic etenim dictum eſt, prædictum calorem, vt triplici conſtat ſubſtantia, quæ diuerſimode & ſeorſum poteſt extraneari, ita prorſus tres ſpecies, eaſque ſpecialiſſimas ſuccreſcere ab ſpirituoſa huius caloris parte, ſuccenſa ephemera, ab humida & oleoſa hu-B morali, ſicut à ſolidiori hectica febris prodit. Quæ ſane ſpecies in alias diuiſibiles non ſunt, quatenus pertinet ad rationem diuiſi in eas, licet ob alias cauſſas illis ſuccreſcant accidentia, quæ mille ſpecierum ſortes in vnaquaque ex tribus prædictis conſtituere poſſint, *vt mox docebo*, ſi prius dixero, Galen. ſententiam, qua docet, eas eſſe maxime proprias febrium differentias, quæ à materia, in qua ſuccenditur calor, deſumuntur, ſic debere intelligi, nimirum, dum partes conſtituentes calorem innatum ſuccenduntur: nam id profecto eſt materia, & ſubiectum, cui inhæret prædictus calor febrilis, quatenus morbus eſt: & idem etiam eſt quod dixerat Auicen. videlicet, *febrem ramificari à calore natiuo*, & ſic iuxta diuerſita-C tem modi, quo inhæret hic calor in calido innato, factam aut fientem appellemus febrem.

Differentię à materia, in qua calor pręter naturam ineſt deſumptę.

Calor præter naturam, qui cauſſæ proximæ rationem habet, ſitus in continentibus continentis, & impetum facientibus, vt Hippocrat. ait, non quidem rationem morbi, ſed cauſſæ ſolum citra dubitationem obtinens, non leues & paucas, à diuerſitate materiæ in qua inhæret, progignit febrium differentias: quinimo tanti ſunt momenti, vt veluti accidentia febris naturam & conditionem monſtrare, & ad ſpecialiſſimā ſpeciem contrahere poſſint, quamuis prædictarum ſpecierum, quas ſui ratione indiuiduas eſſe diximus. Quæ quidem diuiduntur & conſignantur non ex propria natura & ſubſtantia, ſed ex acciden-D tali & extranea conditione à materiæ ſuccenſæ natura & varietate prodeunte. Itaque ſupponendum eſt, quod ſicut vera febrilis morbi ratio ex calore in habitu, aut in habitudine in ſubſtantia cordis ſita eſt, ob conuerſionem calidi innati ad igneum: & differentiæ eſſentiales febrium ab eo tanquam à ſupremo genere prodeant, ita prorſus prædictis ſpeciebus aut differentijs ſuccreſcit, à conditione caloris *(qui additur calido innato exiſtenti in ſubſtantia cordis)* eleuati & præſtiti ab aliqua ex dictis partibus nimirum, ab ſpiritibus, humoribus, aut ſolidis particulis in calfacto eſſe poſitis, & vicem cauſſæ agentibus, differentia adeo conſpicua & manifeſta, quæ nata ſit ephemeram verbi gratia, aut humoralem in ſubalternas & varias ſpe-E cies ſubdiuidere.

Ephemeræ febris ſpecies.

Sic profecto *Ephemera febris*, quæ in ratione primi generis diuiſi ſpecies eſt ſpecialiſſima, ratione caloris ſuccenſi in ſpiritibus ob varietatem cauſſæ ſuccēdentis, duplex exiſtit, vna *Legitima*, & *Spuria* altera: hæc autem ob id illegitima ſeu ſpuria dicitur, & ab exquiſita differt. *primo*, quia ad plures dies prorogatur, exquiſita vero vno tantum die finitur: *ſecundo*, quia exquiſita ſolum habet fieri à cauſſis externis. aut maiori ex parte, at ſpuria à manifeſtis, *vt Celſus arbitratur*, quæ non raro ſunt internæ, licet euidentes: *tertia* quidem, quia legitima eſt independens, & ob id differt à putridis, & ab ephemeris ſpurijs, quæ ſemper ſunt dependentes, vel à bubone, vel à cruditate, vel à ſanguinis calfactione. Quibus cōſtat ex cauſſa ſuccenſa calorē præter naturā eam contrahere conditionem, quæ nata ſit febrilē calorē in varias ſpecies diſſecare.

Gg Item

Humoralis febris ſubdiuiſio

Item *humoralis* appellata *febris*, quę ſecundũ quod cõplet primæ diuiſionis membrũ, innumera varietate diſſecatur: nam quædam *Simpliciter* appellantur *humorales*, quædam vero peculiari nomine *Putridæ* nuncupantur. Humorales quidem ſunt, quæ citra humorum putredinem, ſola humoris calfactione, aut ichoris, *vt Gal. docet lib. de atra bil. c. 2.* vel cruditatũ efferueſcentia fiunt, quas ad ephemeras ſpurias reduximus, vel ſaltẽ mediæ exiſtunt naturæ inter ephemeras & putridas. *Num vero humoralis & putrida conuertantur, non ſatis conſtat:* nam putridã eſſe diariam, oſtendit ſudor Britannicus: quod hectica aliquando putrida ſit, ex Gal. colliges *3. de præſ. ex pul. c. 3.* Quod aliqua humoralis non ſit putrida, etiam cõſtat in ſynocho citra putredinẽ. De bilioſiſſimis etiam febribus apud auctores nõ minoris eruditionis etiam conſtat, pleraſq; eſſe citra putredinem, *vt ex Tral. lib. 12. colligitur, ac ex Auer. lib. 3. c. 4. nec non et ex Gal. lib. 10. meth. c. 5.* qui recenſens tertianam ex inflãmata bile, refert, ob id initio acceſſionis cibũ præbuiſſe, quod ſi ex putredine ortũ duxiſſet, eſſet profecto præter omnem rationẽ. Inquit etiã *1. pop. par. 2.* tertianam fieri ex bile multa, & febrem ardentem ex inflãmata non multa. Itaq; ob dictas rationes probabile videtur, poſſe dari febrem humoralẽ citra humoris putredinem. Ex quibus conſtat, febres huius cenſus admodũ eſſe varias, eo quod calor præter naturam in humoribus ſuccenſus mille conditionibus afficitur, quarũ quęlibet vim habet immutandi prædictã febrem, ea mutatione, quæ nata ſit peculiarem conſtituere differentię modum. Quippe humores putridi ex peculiari cuiuſq; idea & natura calorem immutare habent, ita vt ea ratione ex febribus in humore ſuccenſis, quædam ſint *Bilioſæ*, vt tertianæ naturam referentes, quædam *Pituitoſæ*, quædam *Melancholicæ*, & aliæ *Sanguineæ*. Item *loco*, vbi humores putreſcunt, nõ leuis febrium differentia ſuccreſcit: nam earum quædam ſunt *Continuæ*, quædam *Intermittentes*. Illarum verò quædam *Continentes*, quædam *Continuæ nuncupantur:* at intermittentium plures *Tertianæ*, nonnullæ *Quotidianæ*, aliæ *Qartanæ* viſuntur. Præterea *ex modo & diuerſitate putredinis*, duæ prodeunt febrium differentiæ, vna quæ *Putrida ſimpliciter* eſt nuncupata, reliqua vero *Putrida peſtilens*, quæ modo putredinis longe à communi putridarũ conditione diſſidet. Subdiuiduntur etiã febres *ex loco* deſumptæ, quia quę continuæ ſunt, & intra vaſa putreſcẽtes ſortiuntur humores, in quatuor diuiduntur ſpecies, quarũ vna eſt *Bilioſa*, *Pituitoſa* alia, & alia inſuper *Melancholica*, & vltimo reliqua *Sanguinea*. Præterea ex his, quæ continuæ ſunt, quædam in *vaſis* fiũt *maioribus*, & appellantur *Continuæ*, cum cognomine humoris qui putreſcit: vt modo retulimus. Quædam rurſus prodeunt ex humoribus putreſcentibus in omnibus vaſis, præſertim maioribus, & ijs quæ prope cor exiſtunt, quas *Continentes*, *ſeu ſynochas*, Galen. & fere omnes medici appellant, & ex ſanguine, flaua bile, aut ſalſa pituita tantum fieri autumant. Quas etiam Gal. in tres ſpecies diuiſerat, videlic. in *Creſcentes*, *Decreſcentes*, *& eundem tenorem ſeruantes:* ex quibus etenim quædam ſunt *cum putredine*, & nonnullæ *citra ipſam*, quas potius *diarias* plurium dierum dixeris. Dimitto conſulto hac in parte plures alias, quæ vel ex ichoribus, aut alijs ſuccis fieri poſſunt, quia licet materia diſſideant, cõtinuitate aut interpolatione communes efficiuntur. Dimitto pariter aliam diuiſionem *à loco* etiã deſumptam, in qua prima febrilis ardoris origo eſt, qua febres conſtituũtur, quædam *Symptomatodes* appellatæ, quędam vero *primigeneæ & primariæ* nuncupatæ. *A duratione* etiã non leues ſuboriuntur febrium differentię, ſiquidem aliæ ſunt *Diuturnæ*, aliæ *Breues;* quod non ſolum in tota morbi duratione conijciendum eſt, ſed in acceſſionibus etiam. Nam quædam ſunt *Breuium ac-*

A *ceſſionum*, licet febres ipſæ diu durent, quædam vero *Productarum:* quarum omnium cauſſas, quia magni ſunt momenti ad curationem, ſequẽti libro ſum ſcripturus. *Ab ordine* quidem magni prodeunt momenti in febribus differentiæ: Nam quędam dicuntur *Erraticæ ſeu vagæ:* aliæ vero *Ordinatæ*. Atque licet error potiſſimum in acceſſionibus notetur, (quia videlicet, neque quotidianam, neque tertianam aut quartanam periodum, vel aliud etiam ſtatutum tempus accedẽdo aut recedendo, ſeruent) in cõtinuis etiam nil vetat errorem poſſe contingere. Nam quod intermittentium in acceſſione fit, id in continuarum exacerbatione fieri quoq; poteſt, idq; non ſolum ex incertis B confuſiſq; humoribus, aut æqualiter vel inæqualiter permixtis, ſed etiã ex certa humoris ſpecie, quod variè à natura moueatur, ab externis vel internis occaſionibus inconſtanter laceſſita. *Ab annexis* etiam *ſymptomatis* non leues oriuntur febrium conditiones, qualis illa eſt, quæ cum perpetuis ſudoribus inuadit, ab Hipp. *mydrodes* appellata, & à Gal. *lib. aduerſus Lycum*, ad genus humidarum febrium redacta. Quibus profecto ſymptomatis plures febrium peculiare ſibi nomẽ acquirunt, veluti eſt *lipyria febris*, aut *epiala*, & ea quæ *quarto de ratione victus com. 47.* febris dicitur Aſodis, quia per eam laborantes grauentur exerceãturque anxij, inquieti adeo, vt nullo recubare loco dici poſſint. Cui reducitur alia de *cauſonis* C genere, *vt idem Gal. recenſet eodem loco*, quam *difficulter tolerabilem* Græca litera denotat. Alia inſuper eſt *taraxodis* appellata, in qua ſpectris quibuſdã viſis perterrentur, exſiliunt, delirant, & clamant laborantes, ex bile feruente, & vapores multos à ſe ſurſum fundente. Inſuper alia reperitur, in qua maiorem totius acceſſionis partem *horroris* ſymptoma occupat, vel ex materiæ motu, vel ex ſuppuratione, quæ in ea parte fit, vnde rigor oritur. Reperitur inſuper alia, per quam tenuis materia, acris & feruida natiuum corporis ſuccum *eliquat*, igneo calore intus nimis feruenre. Item reperitur alia, ex *fuliginibus* per corporis habitum elatis. Aliæ ſunt *pallidæ* aut *rubicundæ* appellatæ febres, quæ humorem commonſtrant.

Differentiæ febriũ modo caloris.

D Tertium & vltimum genus, quod ſupereſt diſſecandum in ſpecies, eas differentias ſortitur, quæ ex modo caloris atque ex eius conditionibus ſuboriri poſſunt: Succreſcit enim calor, à cauſſa, quæ ipſum præter naturam efficit, vel à materia in qua ſubijcitur, & ex mille alijs occaſionibus, adeo varia conditio & ſors, vt mira varietate differre febres, quas ſuccendit, cogat. Quippe in calore, *vt ex Hipp. 6. pop. p. 1. tex. 26. conſtat*, conſiderari varia poſſunt, ſed duo potiſſimum *(præter quantitatem & intenſionem)* qualitatem videl. & ſecũdum illam progreſſionis rationem. Sic enim ſi *qualitatem* conſideres, calorem, & febrẽ, quã conſtituit, reperies vel *Mordacem* eſſe vel *Mitem:* quod illi accidere certum eſt, vel ratione cauſſę calo- E rẽ concitãtis, vel ratione materiæ, cui ſubijciatur: Bilioſum enim excrementum calorem è ſe fundit acrẽ, & mordacem; mulcebrem vero pituitoſum: in qua ſane caloris conditione, *duplex etiam obſeruatur motus*, vt aiunt; *vnus*, qui manet ſui ſimilis à principio ad finem; *alter* vero, qui indies mille modis variatur. Sunt enim febres, quæ initio ſui non admodum feriunt, mordentque manum; paulò verò poſt non leuiter ipſam mordent & feriunt: Aliæ vero ſunt febres ijs cõtrariæ, per quas initio calor apparet acrior, temporis tamen proceſſu miteſcit: quæ quidem differentiæ non leui diſſidio inter ſe diſconueniunt. In primo enim genere illæ febres continentur, in quibus pituitoſus ſuccus in quacumque parte ſit, primum accenditur; deinde vero incendium in alia loca ſerpit, vbi bilioſus humor viget magis: ſiquidem ſanguis non in omnibus partibus ſui ſimilis exiſtit, ſed hic purior, illic vero impurior, idque varia inſuper impu-

impuritate: quo fit, vt ſenſim caloris & mordacitatis increſcat ſenſus. At vbi bilioſus humor primo putreſcit, mirum non eſt, ſi primo acceſſu mordacior appareat calor; poſtea vero fumida parte euaneſcente, & cute rariore facta, confeſtim ceſſent morſus, huius naturæ ſunt, vel ephemeræ, vel ex ſanguine non paucæ. Huic etiam generi reducuntur febres omnes ex *ſynochorum* ſorte, nec non ex *intermittentibus* quædam, quę vel ad finem vſque perſeuerant *tertianę*, vel *quotidianæ*, vel *quartanæ*: ſicut aliæ, quæ commigrant ab vna in aliam, & eo tempore deſinunt, aut iterum reuertuntur ad antiquam naturam. Sic ex continuis pleræque in alias degenerant, ſicut alię propriam conditionem vſq; ad integram ſanitatem retinent. Alias etiam febrilis caloris conditiones in prædicto contextu annumerat Hippoc. quas ob id conſulto prętereo, quia per eas potius nititur idem auctor monſtrare, vel naturam ſuccenſæ materiæ, vel genus ipſius febrit, nimirum, ephemerane ſit, humoralis, an hectica, quàm peculiarem caloris conditionem: *Ea* enim methodo vſus eſt Hipp. in adinueniendis febrium, tum generibus, tum ſpeciebus omnibus.

Atque hæc de febrium ſummis generibus ac ſpeciebus dixiſſe ſit ſatis. Qui exacte diuidendi hanc à nobis ſtatutam rationem expenderit, proculdubio reperiet vnamquamq; differentiam ad ſuum genus reductam eſſe, & eam, quæ vnius eſt generis, non confundi cum his, quæ alterius generis exiſtunt, ita vt omnes facile proſequatur, & nullius ſit immemor: ſic quidem proceſſimus, diuidendo primum & ſummum genus per primas differentias, & eas rurſus per alias eiſdem proximas, donec tandem deuenimus ad vltimas, quæ nullam amplius admittũt partitionem: ſed in indiuiduis conſiſtanr.

DE FEBRIVM CAVSSIS

LIBER TERTIVS.

FEbrium cauſſas exacte, & vt par eſt, ſcripturo, incumbit ſolum in his immorari, quæ ad cognitionem & veram curãdi methodum inueniendam, vſui eſſe poſſunt, reliquis per tranſennam, vt ferunt, aut leuiter memoratis. Cuius rei gratia expendere diligẽter oportet, ex cauſſis huic rei proficuis, quaſdam eſſe *calorem illum generantes* ſeu efficientes, quaſdam eundem *Conſeruantes*, alias quidem *Adaugentes*: & plurimas, quæ non leuem inter febres conſtituunt differentiam, ſubortam quidem à *Natura, Loco, Duratione, Ordine, Conſtantia, Acceſſionum tempore aut varietate, vel ab annexis Symptomatis*. Quarum omnium naturam & vires ſpecialius conſiderare opus erit, vt facilior cuique ſubſit dignoſcendi, & curandi ratio ac methodus.

[Ca]uſſæ fe[bre]m in[du]centes [aliæ] ſunt [pr]æterita[e, aliæ] [pr]æſentes.

Quæ vero febrem, veluti quamuis aliam calidã intemperiem cõmittere poſſunt, in duplici exiſtunt differentia. Quippe ex his quædã ſunt, quæ licet iam Præterierint, & ante febris aditũ præfuerint, futuræ ſunt caloris cauſſæ, etiãſi in corpore lateant, & occulte ipſi inſidientur: quædã etiã adhuc præſentes vigent, & in actũ calfaciendi diriguntur. Quæ tñ pręterijt cauſſa, et ex ſe corpori aliquid preſtitit, quo in febrem caſurũ ſperandũ ſit, inſalubris eſt victus ratio, quæ licet iam diu præceſſerit, futurum morbi apparatũ præſtitit, & principium dedit futuræ cauſſæ: Nam cauſſa futura, proculdubio eſt corporis vitiatum temperamentũ, & humores putredini obnoxij. Corporis enim morbidus apparatus, *vt Gal. inquit, 1. de diff. feb. & Hipp. accepit 6. popul.* maiorem huius mali partem ſibi vendicat: ita vt conſtet, parum aut nihil externas cauſſas, quæ calfaciendi vires habent, poſſe efficere, citra corporis aptitudinẽ à prædicta futura cauſſa, ſiue victus improba ratio ſit, ſiue prædictus corporis apparatus, ſiue vterque: dummodo conſideremus, vim & naturam cuiuſque ſeorſim diuerſo modo ſe habere.

[C]alorem [ind]ucere [va]lentes [cau]ſſæ [qui]nque.

Præſens autem cauſſa, vel quę mox præterijt, & nõ materiã ſeu apparatum calori excitando præſtat, ſed ipſum ſua natura intendere generareq; habet, quinario num. complexa, frequentius febres & reliquos affectus, qui ad calidũ vergunt concitare hẽt, *vt ex Gal. euidenter colligitur, lib. de cauſſ. morb. c. 2. & 1. feb. c. 4.* Huius cenſus quidẽ ſunt, *Motus, Rerum calidarũ adhęſus, Mixtio ſubſtãtiæ calidæ, Prohibitus effluxus naturę conſuetus & familiaris*, & vltimo *Putredo*. Quas ad hoc miniſteriũ cõcurrere facile diſces, quia quod calfit, vel intẽditur ex acceſſu alieni, vel ſponte ſua, eò ꝙ aliquid internum, vt propriè partes calidæ agunt in frigidas, *vt in prohibito effluxu contingit:* vel calor externus propter impotentiam innati calidi occupat aliquid contẽtum in corpore, *vt in putredine contingit:* vel calor augetur per aduẽtum copioſioris caloris ab intrinſeco ad partes, *vt in motu accidere conſpicimus:* vel calfit corpus, quia augetur ſubſtãtia innati calidi, *vt ex aſſumpto alimento contingit.* Quod ſi dixeris vigiliam & inediam corpus etiam calfacere, citra aliquẽ ex prædictis modis, expende id fieri propter mixtionem bilis cum ſanguine: Nam vigilia & fames augẽt flauam bilem, præterquam quod inedia calfacit etiã propter actionem caloris interni in membra, ſicut vigilia per modum ſpirituum. Neque obſtat, medicamentum pituitam purgans etiam calfacere, quia id reducitur ad mixtionem rei calidæ: ſiquidem aliquid alio fieri calidius contingit, vel adhæſu calidi, vel priuatione frigidi. Quo fit, vt conſtet ad has tantum quinque caloris cauſſas, reliquas fore reducendas. Quorum proculdubio qui ignorauerit rationem & modum operandi, fateatur oportet, ſe non poſſe *curandi methodum* adinuenire, neque quid certum in febribus præſagire.

Cauſſę caloris ab his quinq; distinctæ non ſunt fames & vigilia, neque medicam. purgans pituitam.

De caloris vero concitatione ex motu, tam eſt dubia & varia apud priſcos & neotericos oẽs enodatio, vt quantum rei euentus euidẽs, & conſpicuus exiſtit, tãtum profecto ipſius modus, & cauſſæ ratio abdita, & difficilis videatur. Verùm quia duplex eſt huius dubitationis pars: *vna* quæ rationem euẽtus in animatis inueſtigare nititur; *Altera* vero quæ in anima carẽtibus: huius hac in parte nihil ſcribere ſtudui, vt quæ nihil aut parũ vſui medico prodeſſe poſſit. Sat enim eſt ſcire, motum inanimatorũ caloris eſſe cauſſam, quia eſt aliquis motus primus eiuſdem naturæ, nimirũ localis, qui habet eminenter virtualiter virtutem producendi oẽs qualitates, quæ fiunt ab alijs motibus. Cuius naturæ eſt *Motus cœli*, non quidem ſolum ratione motus, ſed ratione etiam mobilis: & ſic *motus localis* habet virtutem inferendi calorem, non quidem alias qualitates vt cœlum, id præſtans ratione mobilis & ratione motus. Quo fit, vt inanimatorum motus non generet frigiditatem vt ipſum, ſed tantum calorem: idque ſolum quia inducit raritatem, quæ immediata eſt diſpoſitio ad calotem, non quidem ad frigiditatem: atque hæc de re hac dubia, & noſtro vſui incommoda ſint ſatis. Motus autẽ, qui in viuentibus corporibus calorem excitat, licet facilior notitia habeatur, vtilior longe eſt vſus: & ob id modum diligentius inueſtigabo. Viuentium igitur corpora adeo ex motu *(ſiue proprio, ſiue extrinſecus facto)* incaleſcere aſſolent, vt non raro in febrem commigrare viſum ſit, & frequentiſſime in ſpontaneas & intolerabiles laſſitudines.

Motus inanimatorum qualiter calorẽ cauſſet.

Motus viuentium qualiter cauſſa caloris ſit, & tandẽ febris.

dines. Quod ſane ob id fieri omnibus fere eſt in confeſſo, quod moueri innatum calidum ab indita cordis doctrina ad varias partes, ibidemque congregari, pro varia rerum neceſſitate, euidenti euentu comprobari poteſt. Quo fit, vt his motibus agitatum, mirum non ſit, ſi corpus plus iuſto incaleſcat: quia motis ſpiritibus & ſanguine per omnia membra vehementius & copioſius quam antea, vberius ſingulis partibus ſeſe communicant, & ob id intenſius corpus ipſum, & omnes eius partes calfaciunt. In quo quidem opere, primo *laſſitudo* ex vehementia motus ſuccreſcit, poſtea vero ſi quod ad partes confluxit, plus eſt, quam ipſæ diſcutere poſſint, aut compeſcere, vt laſſitudo protinus ſubſideat, calorque ille immodicus in totum corpus ſpargitur, tandem ad cor deueniens febrem concitat. Sed viuentium corporum duplex reperitur *(qui hunc calorem concitare poſſint)* motus differentia, vna corporibus propria, vt *labor, exercitatio intempeſtiua, frictio, & motus quiuis*: alia partium corporis actiuus & voluntarius, vel paſſiuus & ab alio mouente externo: animæ vero alia velut *cogitatio vehemens, cura, ira, mœror*: & ſimiles animi affectus, dum vehementes ſunt, aut diuturni, aut crebri. Quia cum dictum ſit, naturam ſui operis gnaram ſpiritus vbi opus eſt, vel lento vel celeri gradu coercere, contingit ob id in cogitationibus ad caput tam vberem eorum, ac ſæpe ſanguinis, copiam pellere, vt caput incaleſcat, refrigereturque ventriculus: in triſtitia ad cor, in verecundia ad faciem, in gaudio ad cutem, in inflammationibus ad partem ſuppurandam, ad locum dolentem, vnde tumet pars dolens, in partibus morbo obſeſſis ad coctionem humorum, ad muſculos in motu, ad ſenſoria, vt in actum exeant, ad ventriculum vltimo, vt coctio promtius fiat. Quo fit, vt conſtet in motionibus vtriuſque partis citatioribus aut vehementioribus, neceſſario plures partes aut vniuerſum corpus incaleſcere. Cæterum licet euentu quotidiano conſpiciamus ex mœrore, ex verecundia aut timore, pleroſque homines, qui animi ſunt deiecti, febricitare, ratio tamen non ſatis aperta conſpicitur: Nam 4. *de cauſ. pul. cap.* 3. Galen. pulſum tardum triſtitiam efficere, quia conſpicue nos refrigerat, fatetur: idem etiam de timore, & verecundia profert. Quod etiam probari poteſt, quia in timore, & mœſtitia potius ſpiritus vitales quieſcunt, quam moueantur, & ob id potius cor refrigerabunt, quam quod calfacere poſſint. Verùm cum hoc non raro febrem inducere certum eſt, *vt ſcribitur* 1. *de ſan. tuen. cap.* 2. qua parte Galen. affectus omnes animi, ſi modum non ſeruent, reddere corpus bilioſum ſcribit. Præterea ex prædictis animi affectionibus febrem ſuccreſcere certum eſt; per accidens tamen, nimirum ob conculcationem ſpirituum vitalium: & ob motum animalium, ex immodica cogitatione: Nam licet adſit motus introrſum velocior, quam par ſit, fieri minime poteſt febris, quia deeſt timentibus contentio animæ vnientis ſpiritus, & ideo diſſipantur, et ſubinde corpus refrigeſcit, *vt ex Gal.* 2. *de cauſ. ſympt. cap.* 5. *apertè colligitur*. Quo fit, vt in prædictis animi paſſionibus ſolum ex accidenti *(conculcatis nimirum, & veluti obſtructis ſpiritibus)* febris ſuboriatur, aut calor concitetur. Verùm licet hoc ſit fere omnium commune dogma, in timore proculdubio arbitror, dum recens & vehemens exiſtit, febrem per ſe ab ſpirituum contrario, & violento motu poſſe fieri, *vt latiùs ſcripſi lib.* 2. *de cauſ. pulſ. tract.* 3. *de paſſionibus animę pulſ.* vt vibratus pulſuum motus oſtendit.

Laſſitudo ex motu, & ex ea non diſcuſſa febris.

Motus viuentium duplex corporis & animæ.

Mœror, verecundia, & timor, quo pacto febrē cauſſent.

Contactus etiam rei calidæ, vt *ignis, ſilis, cauſticorum medicamentorum, aut corporis alterius fibrientis*, calorem ac ſæpe febrem excitare omnibus eſt compertum: idq; vel ex Vicinia, & Adhæſu, vel per Inſpirationem. Ex vicinia quidem ſcimus duobus modis

Contact⁹ ſeu calidi adhæſus, qualiter febrē cauſſet.

A id contingere poſſe: Vno præ calore cute corrugata, vt in combuſtis partibus videmus. Sic enim quibus cutis calida & rugoſa eſt, ob prohibitum effluxum, febris nō raro concitatur. Altero vero modo fit ob calorem, quem vltra modum corporis ſubſtantia ſuſceptat. Quippe hę cauſſæ, & ſpiritus, & humores, & vniuerſam corporis molē, calfacere plus iuſto natæ ſunt: quorum ſane caliditas ſi cor apprehenderit febrem proculdubio excitabit: Verùm cum hoc non eſt arbitrandum, prędictas cauſſas poſſe febrem euocare, vtcumque corpus calfaciant, ſed neceſſum eſſe, ſpiritus ſimul omnes calfieri: Nam dum lente & ſucceſſiue calfiunt, potius reſolutionem ſpirituum, vel tenuis alterius ſubſtantiæ, ac ob id animi defectum efficiunt, B quàm *ephemeram* efficere poſſint. Ob id profecto requiritur ſimul oēs inflāmari, ſi febris futura eſt: quippe Diaria inter febres factas recenſetur, quo fit vt oporteat ſimul omnes ſpiritus inflāmari, & in humoribus aliquid etiam eſſe exuſtū vel putrefactum, aut in partibus ſolidis exſiccatū, & præter omne temperamentū calidum. Sed in his, quæ corpus calfacere poſſunt, ediſcere oportet, quoddam eſſe Virtuale calfaciens, vt *Sol*, aliud Potentiale, vt *piper*, itē aliud Aſtuale, vt *ignis*. Præterea vel hæc proxime corpori adærent, vel per aliquod interuallum diſtant, aut corpus ipſum attingunt, vel in ipſum penetrant, non quidem ſicut alimentum, quod in eius naturam mutatur, ſed velut res, quæ immutata corpus alterat.

Calfacie[ns] triplex.

C Accidit quoque corporibus plus iuſto incaleſcere *Suppreſſione calidi effluuij*: Ita enim natura comparatum eſt, vt ex his, quæ in corpore coquuntur, halituoſa partim, & partim fulginoſa excernantur excrementa: Hoc igitur effluuium, præſertim acre & vſtilaginoſum, ſi ex cutis pororum conſtipatione, vel qua uis alia de cauſſa prohibeatur libere exſpirare, quia calidum eſt, & conculcatur ac difflari nequit, febres potiſſimum diarias excitat, vel putridas iuxta halitus conditionem & morboſum humorum & corporis apparatum: cui operi etiam prohibita refrigeratio à conſtipatione orta nō parum iuuat. Multa ſane ſunt in huius cauſſæ enodatione ſcitu digna, & ſummopere ad veram medendi rationem neceſſaria: quapro- D pter ſtudui diligentiùs ea expendere. Primum itaque ſcito, prohibitum effluxum non ſemper febrem poſſe concitare, ſed cum naturis accidit in ſalubrius: Nam hi, qui ſalubriter degunt, ac temperatura & humoribus gaudent inculpatis, potius ex prohibito effluxu plenitudinem concipiunt, quam febrem. Quapropter ſic affectos Hipp. *lib. de vict. priuat.* 26. *& lib. de affect. ad fi.* conſulit, cauere a carne & vino, & parciſſimum ſumere alimentum, quo a multis obſtructionis ſortibus immunes euadant. Nec omnino arbitrandum eſt, hos non incaleſcere febrili calore aliquando: Nam licet, ꝙ in ipſis quotidie euaporat, lene ſit & naturæ familiare; cum hoc tamen, quod remanet, acrius efficitur ob vlteriorem calefa- E ctionem, quo fit, vt non ſemper ſola quantitas caloris augeatur. Item, non valet aduerſus hanc veritatem ratio, qua probatur, perfrigerationem maiorē, & primo, habere vim refrigerandi, quàm cutis denſationem, calfaciendi: Nā calor non difflatus, ſed vnitus euidentius augetur, niſi id, quod denſat & refrigerat, intus quoq; permeet. Verùm ſi citra inſignem refrigerationem vapores prohibiti acres ſint, proculdubio ſequitur intenſio caloris ad febrem concitandam idonea; ſi vero vapores mites ſint, ſolum augetur calidi quantitas. Vtcunque tamen vapores inhibeantur, ſiue acres ſint, ſiue ſecus, vbi calor intus adauctus non difflatur, vel ſuccenditur febris *(quod omnimodo prohibitio facta non ſit)* vel ſi diu id duret, paulo poſt ob ſuffocationem in frigidum pathos commigrat affectio. Denſant vero cutim & natiuum effluxū prohibēt, vt ex 8. *meth. c.* 2. aperte colligitur, refrigerantia,

Suppreſſi[o] calidi e[f]fluuij qu[a]liter febr[em] cauſſet.

Effluxu[s] prohibit[us] quando [fe]brem con[ci]tet, qua[n]do non.

Effluxum natiuum quæ prohi[ban]t. Déſanti[a] cutem.

Siccitas non omnis dẽſat. Conſtipatio quid. Obſtructio quid. Denſitas cutis & calidi effluuij ſuppreſſio quas habeat cauſſas.

rantia, adſtringentia, nec non & ſiccantia, vt frictio dura, & inſolatio: Nec credendum eſt, quamuis ſiccitatem denſare poſſe, ſed eam tantum, quæ immodica eſt, ſubitoque & affatim facta, quo ſenum & febrium hecticarum ſiccitatem excludamus. Verùm vt denſitatis natura conſtet, conſiderare oportet, Obſtructionem commune nomen eſſe ad conſtipationem, & obſtructionem peculiari nomine ſic appellatam: Nam ſtipatio ſeu conſtipatio, vel anguſtia meatuum tunc dicitur, cum ſolum pori anguſtiores redduntur, inter ſeſe contractis & compreſſis foraminulis: Obſtructio vero vel *infarctio* ſignificat plenitudinem pori ab aliquo infarciente, vel replente eius cauitatem. Sed quia hac in parte ſolum de cutis denſitate tractatio locum habet (*nam paulò inferius de obſtructione longior erit diſceptatio*) expendere oportet, ex varijs Galeni locis varias quoque colligi poſſe cauſſas, quæ cutim ſtipare poſſint. Tertio enim *de ſanit. tuen.* quia ſolum inquirit cauſſas anguſtiæ pororum, duas tantum numerat, conniuentiam nimirum, & denſitatem forſan ex repletione factam: ex *9. method.* tertia alia colligitur, quia eo loco prohibitæ ventilationis cauſſas venari ſtudebat, & ob id addit, adſtrictionem carnium inter medios poros: At *1. de loc.* quia amplioris meatus cauſſas inquirebat, obſtructionem addidit: ſed veræ denſitatis potiores, & priores ſunt primæ cauſſæ, etiamſi quæ adducitur *9. method.* id malum quoque non raro moliatur. Quæ ſane cauſſæ ſi aliquando corporis acceſſerint, dubium non eſt, quin febrem excitare poſſint, maxime ſi acribus excrementis corpus ſcateat: Corpora enim, quæ his abundant, proculdubio ſunt, quæ à natura *cacochyma* exiſtunt, & prauam temperiem ſortiuntur: & ea etiam, quæ prauis vtuntur edulijs, ac inſuper, quæ crebras patiuntur cruditates. Inter quæ ea maxime febribus corripiuntur ob prædictam cutis denſitatem, quæ natura bilioſa exiſtunt, & prauis vtentia edulijs, nidoroſas cruditates frequenter patiuntur. Sed ſupereſt adhuc, ex his quæ de prohibito effluxu dicta ſunt, dubitandi occaſio, nimirum, *qui fieri poſſit, quod hyeme ob eiuſdem effluxus prohibitionem, ventres, vt inquit Hippocrat. (nulla ſalubris aut bilioſi facta diſtinctione) calido naturali fiant calidiores, & ex quauis alia eius prohibitione febris ſuccendatur: Nam & leuiſſimi frigoris contactu, vel ſi quis in pratis dormiat, vel aqua frigida immergatur, protinus febricitabit; hyberno vero tempore vehementiſſima adhuc exiſtente aeris frigitate, non ſolum non febricitat homo, verum copioſior ipſi ſuccreſcit innatus calor.* Ratio profecto huius rei triplex reperitur; *Prima* quidem, quia licet in vtraq; occaſione fiat retroceſſus caloris ad intima; ea tamen, quæ affatim & ſubito fit, aptior eſt ad febrem efficiendam, quam ea, quę lente & paulatim, qualis ea eſt, quæ hyberno tempore fit, quia non ſtatim ab æſtiuo calore ingruit, ſed medio autumno & ſenſim. At in reliquis cauſſis ſubitus fit prædictus retroceſſus, & ob id ſpiritus ſuccenduntur, vel humores pro defectu ventilationis putreſcunt. *Secundò* etiam fit, quia hyberno tempore, & in cauſſa quæ lente operatur, non omnino conſtipantur pori, ſed eorum id manet apertum, quod tranſpirationi eſt ſatis: qui ſane pori non ſunt adeo patuli, quod caloris natiui ſimul cum fuliginibus plurimum ſpirent, ſed quam pauciſſimum, vt calor vegetior, ob retentionem eius, quod ſecundum naturam eſt, efficiatur, vt vere & hyeme contingit. At in cutis denſitate ob externam cauſſam, & naturale & præter naturam prohibetur effluuium, quòd ſubito & magna fiat pororum condenſatio. *Tertiò* vero hyeme calorem naturalem creſcere, ob id ſane arbitramur, quia ab intrinſeco fit maius augmentum caloris & humidi, ob copioſiora alimenta, quibus homines eo tempore vtuntur.

...ubium. ...uppreſ-...o calidi ...fluuij à ...igore ...iberno ...r ven-...em red-...t cali-...orẽ, ex ...ia vero ...uſſa le-...iſſima fe-...em con-...et. ...lutio.

Permixtio rei calidæ quomodo febrẽ cauſſet. Calidi augmentum quot modis fiat.

A Permixtio inſuper calidæ ſubſtantiæ, vt *alimentorũ ſalſuginem referentium*, item *amarorum*, aut *calidorum* id maxime efficit: huius etiam naturæ ſunt *aromata, medicamenta purgantia*, aut *deleteria*. Fit autem calidi augmentum ex admixtione rei calidæ duobus modis: *Vno quidem, vt antea dictum* eſt, quod creſcat ab aſſumpto alimento ſubſtantia innati calidi, quod rariſſime in febres commigrat. *Alio* verò cum ſolum ipſius innati calidi augetur caliditas, manente eadem ſubſtantia, vel ſi ipſa quoque augeatur, & vitioſa admodum ſit, qualis ex cacochymis edulijs ſuccreſcere ſolet. Vtroque enim modo intendi caliditatem conſpicimus ea intenſione, & adeo aliena conditione, vt plerumque in febres degeneret. Quod
B ſane fieri credendum eſt, dum rei calidæ ſubſtantia noſtri corporis ſpiritus, humores, vel ſolida, ita euertit, vt mutata ad calidius innata temperie actiones euertat ac vitiet; & prout cauſſæ maior fuerit vis, in ſubuertendo ſpiritus, humores, aut ſolida membra, hæc vel illa febris ſuboritur ſpecies.

Putrefactio quomodo febrẽ cauſſet.

Putrefactio vero, quæ calore externo viget, calorem etiam & frequentius febrilem efficere habet: Nam cum putredo ſit propriæ caliditatis ab aliena corruptio, cuius materia eſt humiditas & cauſſa efficiens calor præter naturam, fit profecto, vt omnia putreſcentia adſcititio calore calidiora euadant, & naturalis frigidiora. Ex quibus autem humores putre-
C ſcant, inferius leges fuſius. Nunc vero ſat eſt noſſe, in corpore poſſe putrefieri, & febrem concitare humores, vermes aut membrum aliquod, cuiuſuis naturæ ſit. Quæ ſane cauſſarum genera, prout corpus offendunt, ſuſceptioni caloris paratum (*quamuis certum ſit, ea omnia nata eſſe calorem ſolum inferre*) ita ipſum generare habent, vel natiuum adaugere, aut præter naturam efficere, vel febrilem committere, vt vehementia eſt cauſſæ: Nam licet ipſæ per ſe natæ ſint calorem concitare, hunc tamen vel illum, aut ſi febrilem concitant, febrem *ephemeram* facere, humoralem aut hecticam non ex natura propria habent, ſed vel ex paſſuri corporis apparatu, vel vehementia cauſ-
D ſæ, quæ calorem concitare nata eſt.

Quare nunc hãc febrẽ excitet.

Cauſſæ febrem conſeruãtes.

Ex cauſſis febrem conſeruantibus potiſſima quidem *Obſtructio* eſt, quæ prohibitam difflationem adeo tuetur, vt & putredinem & calorem ab ea ortum ſemper ſeruet, & tueatur. Cui plerumque accedit *Succorum copia* vel *craſſities, Virium imbecillitas*, quæ coctionem retardat, & *Inordinata* aut *praua victus & vitæ ratio*, quæ conſimilem materię copiam ſuppeditat. Quippe hæc omnia, aut horum ſingula calorem tuentur, quia aut materiã augent, aut ſuperari et concoqui prohibent, quo putredo indies magis inualeſcit, & ſubinde calor conſtanter durat, donec prædictæ cauſſæ, vel ſponte, vel arte deliteſcant.

Cauſſæ febrem augentes.

Tertium cauſſæ genus febrem iam genitam ſummopere adauget, & vitiat adhuc amplius eius calorem. Cuius naturæ ſunt, quæ ipſum calorem tueri vi-
E res habent, *vt nuper adduximus*, dummodo adauctiores ſint, vt non ſolum conſeruent, verum & intendãt calorem. Item ſymptomata, quæ laborantibus ſuccreſcunt, vt *ſitis, vigilia, frigidorum humorum intempeſtiua vacuatio*, aut *calidorum importuna detentio*, & id genus alia, quæ caloris vim & efficaciam intendere ſunt nata, tum quia malignius reddunt ſubiectum caloris, tum vero, quia intenſior efficitur ob ſimilis exceſſum.

Cauſſę differentias in febribꝰ conſtituẽtes varię.

Ad cauſſas igitur conſtituentes aliquam differentiæ rationem in febribus accedendo, coniectandum primo eſt, eas proculdubio eſſe multis modis varias, iuxta varietatem rei, quæ differentiam aliquam conſtituere nata eſt. Verùm ſi quis rem hanc diligentius penſitet, reperiet facile nil æque poſſe differentiã conſtituere ac *materiales* cauſſas, quas ſic clarioris

Spiritus qualis naturæ ſint, qui ephemerā conſtituunt.

doctrinæ gratia appellare placuit, licet potius ſubiecta caloris præter naturam, quam materiales eius cauſſas exiſtimare eas oporteat. Quibus habitis, quia, *vt antea dictum eſt*, hæc materia triplicis eſt naturæ & conditionis, ob id cogimur, de cuiuſque natura nonnihil docere. De *Spiritibus* igitur primo nouiſſe oportet, qualis naturæ ſint, qui ephemeram conſtituunt: In qua re aſſerendum iudico, eos ſolum ipſam efficere, qui vitales exiſtunt: Nam licet animales & reliqui (*ſi qui ſunt*) velut ſanguinis vapor, calfieri & ſuccendi aliquo modo poſſint; ephemeræ tamen febris rationem ſolum vitales conſtituunt: Nam etſi ephemera febris aliquando incipiat à ſanguinis vapore, ſumpto initio ab inedia, ſatietate ebrietateque; mox tamen in ſpiritus vitales commigrat calor. Aliquandò etiam ephemera incipit à vitalis ſpiritus ſuccenſione, vt in *ira, mœrore*, & pleriſque animi paſſionibus contingit. Alias autem ab animali incipit ſpiritu: exemplo ſunt, *vigilia, cura, & cogitatio vehemens*, ſed mox calor vitales irruit ſpiritus, quibus ſuccenſis, vera febris ephemera concitatur, quia differentia ſpirituum non cōſtituit eam febris differentiam, quam humores, quæ eſſentialiter inter ſe differunt per formas de genere ſubſtantiæ: quod ſpiritibus non accidit, quia ſolum accidente aliquo differunt, licet nos, vt medici differentiam inter ipſos conſtituamus, ratione facultatum, quibus inſeruiunt. De quibus ſane ſpiritibus dubitare inſuper oportebit, an putridi poſſint febrem diariam putridam excitare. Ego quidem in hac re exiſtimo, licet ſpiritus poſſint (*vt cuncta alia præter ignem*) putreſieri, (*quod raro contingere ſcimus*) nihilominus tamen non poſſunt adeo in putreſcendo perſiſtere ac durare, vt febrem gignant, quin prius eorum ſubſtātia diſſipetur & euaneſcat, quam eorum putridus calor cor attingat, ac febrem putridam excitet. Ad huiuſmodi enim febris conditionem ſeu differentiam reduci poſſunt flatus, dum inflammantur, humorum vapor, ſed impurior, & craſſior, turbidiorque ſiue à materia quauis calfacta in nobis prodeant, ſiue ab externo flatu fœtido, aut nimis calido, vel ab alimento flatulento; ſiue prædictus vapor quietus ſit, ſiue motus per cauitates, vt *cerebri, cordis pulmonis, ventriculi, inteſtinorum, veſicæ, vteri, venarum, & arteriarum, aut partium ſimilarium*, vt *neruorum & carnis*. Argumento eſt huic doctrinæ ephemera ſuperueniens colicis doloribus, aut cruditatibus, quæ protinus dolorem ſoluit. Quibus ſane flatibus non difflatis, ſed diu in parte calida coercitis quandoque calor excreſcit; quandoque vero putredo aduenit, quam graueolentia declarat: quo tempore, cum cito euaneſcant, potius ephemeram, quam putridam concitare habent, licet in prædictis ſubſtantijs putridam aliquando ſuccendi, mirum non eſt, quod ſpiritibus accidere nequit. His de cauſſis contingit, quaſdam ephemerarum eſſe *Legitimas*, quaſdam *Spurias*, vt antea abunde docuimus.

Spiritus putridi an poſſint diariam putridā excitare.

Ad *humores* igitur, qui putridarum exiſtunt cauſſa, accedendo, tria in ipſis conſideranda ſeſe offerūt, vt cauſſas differentiarum humoralium febrium conſequi ad vnguem poſſimus. Primum, *humorum differentia*. Secundum, *putredinis locus ſeu minera, vt aiunt*: Tertium vero & vltimum, *cuiuſque propria ac peculiaris conditio & natura*.

Humorū tres differentiæ.

Naturales.

Circa primum (*ſiquidem humorum molem & copiam cauſſam materialem licet abuſiue, diximus eſſe febrium putridarum*) expendendum eſt, tres reperiri in noſtris corporibus humorum differentias, quas omni putridarum febrium generi materiam ſuppeditare pro comperto habemus. *Prima* quidem humorum claſſis eorum eſt, quos in venis reſidere ſcimus, *naturales humores* à Medicis & Philoſophis appellatos. *Secunda* humores continet, qui licet naturaliter corpori inſint, & ex quotidiano alimento generatio- A nem ſortiantur, & locum ſibi vendicent peculiarem (*quod natura eis ad aliquod miniſterium vtatur*) nihilominus tamen eos, quod alimoniam corpori non præſtent vt reliqui, *non naturales*, libet appellare. His enim naturam receptacula quædam præſtitiſſe, ex anatome & corporis notitia euidenter conſtat: quippe *flauæ bili cyſtim fellis*, *terreſtri & melancholico ſucco ſplenem*, *pituitoſo quidem recremento ventriculum*, *& pleraſque corporis cauitates* donaſſe conſpicimus. *Tertia verò & vltima* eorum eſt recrementorum quæ peculiari nomine humores *præternaturales* nuncupamus: Hos enim poſſe vagari per vniuerſum corpus, vt ſymptomata & affectus monſtrant, B nulli eſſe dubium cenſeo: ſicut eos generationem ſortiri à cauſſis præter naturam in alimentorum officinis aut intra venas ipſas, ac non raro in carne & partibus etiam ſolidis.

Non naturales.

Præternaturales.

Naturales igitur humores, quatuor numero exiſtere, omnibus eſt in confeſſo, *Sanguinem* nimirum, *Vtramque bilem* & *Pituitam*. Quibus omnibus ea proculdubio natura eſt, quod extra venas facilime concreſcant, & in vnum coeant omnes, vt ſanguine miſſo cuiuis patere arbitror: qua quidem conditione ab his, quos non naturales & præter naturam eſſe diximus, differre indubitatum exiſtit. Hos ſic iunctos Medici *maſſam ſanguineam* appellant, conſtantem quidem ex heterogenea illa ſubſtantia quam C nuper diximus.

Humores naturales quatuor.

Sic profecto non naturales humores quatuor quoque exiſtere cenſemus, *Crudum* nimirum *ſuccum*, *bilem atram*, & *flauam*, & quarto loco *ſanguinis chores*, quos ſcimus non raro febribus materiam præſtare. Cognoſces quidem hos eſſe non naturales ſuccos, quia alere nequaquam poſſunt, quo fit, vt eos natura ſeparauerit à conſortio ſanguinis & aliorum humorum, vt qui neque ſubſtantia, neque qualitate prodeſſe huic vſui poſſint. Quapropter ſedes illis & receptacula peculiaria fabrefecit natura, in quibus, quod eorum certis vſibus neceſſarium erat, ad vſus indigentiam ſeruaretur. Sanguinis verò ichoribus nullum præſtitit locum, ſed vagari eos cum ſanguine ipſo per- D miſit, deductionem ſanguinis & aliorum humorum ad minima quæque corporis præſtantes. Quinimo quia *ſanguinis maſſam* vberrimam inſtituit natura, & ob id huius ichoris copiā vberem quoq; neceſſum erat præſtare, emulgentes, renes, vreteres, & veſicam fabrefecit, partes quidem purgationi & receptioni huius ſucci idoneas. Quibus etiam conſtat à ſanguine hos ſuccos differre *loco & natura*: Nam ſanguini & eius partibus venas ſolum naturam tribuiſſe conſtat; prædictis vero ſuccis loca nuper dicta. Differunt præterea, quia maſſa ſāguinaria vtcunq; excernatur, habet hoc proprium & peculiare, vt ſemper concreſcat, at non naturales ſuccos concreſcere nunquam viſum eſt, neque, in vomitibus, neque in alui ſubdu- E ctione: licet aliquando venas regurgitare ſuccos, qui non concreſcunt, eoſq; vomitu aut alui fluxu excerni, comperiamus. Quod cenſeo fieri, quia aut prædicti ſucci facti ſunt præter naturam in venis ipſis, aut ad venas aliunde confluxerunt.

Humores non naturales quatuor.

Quid differant à ſanguine.

Tertia & vltima humorum ſors eſt eorum, quos *præter naturam* nuncupamus, neq; propriam ſedem, neq; receptaculum obtinentes. Fiunt tamen præter naturā & generationem ſortiuntur in vna ex tribus partibus. Nam aut conficiuntur in officinis alimentorum, veluti in *Ventriculo* aut *Iecore*, *vel illis Subſeruientibus membris*, quemadmodum fertur de ea *porracea bile*, quam ſcimus in ventriculo generari: aut fiunt in omni venoſo genere, cuius cenſus ſunt *vitellina bilis, æruginoſa, & atra*, quas intra venas ex vſtione generari certū eſt. Vltimo vero humores generantur præter naturam, quemadmodum bilioſa, pituitoſa, aut melancholica recrementa in partibus carno-

Humores præternaturales in quib⁹ partibus conficiantur.

ſis &

ſis & ſolidis, haud raro generari contingit: vt in pleriſque febribus ex intermittentium genere fieri conſpicimus. Quarum ſane humorem aut materiam ex diſtemperata carnis aut ſolidarum partium natura fieri certum eſt, *vt ſuo loco latius ſum probaturus*. Hæ igitur in vniuerſum ſunt materiæ omnes, in quibus febres omnes, quas *humorales* appellant, ſuccenduntur, quas qui exacte calluerit, certum eſt, poſſe curationem longe melius inſtituere, & omnium differentias ad vnguem diſtinguere & cognoſcere.

Plenitudo & Cacochymia vnde. Plenitudo quid. Plenitudinis differētię tres.

Ex his enim humorum ſortibus, naturis, & conditionibus, prodeunt illa duo tantopere ad febres putridas concitandas neceſſaria, nimirum Plenitudo & Cacochymia: ex quibus non ſolum febres, verum & pleraque alia mala paſſim ſuccreſcunt. Eſt igitur plenitudo, *vt alibi latius expoſuimus*, omnium humorũ (*quos naturales appellamus*) ex æquo redundantia, vel ſolius ſanguinis. Cuius ſane duplex eſt natura: Altera eſt à Medicis plenitudo abſolute talis appellata, cũ, *vt dictum eſt*, omnes humores, aut ſolus ſanguis abũdat. Altera vero cum addito, nimirum cum ſanguis abundat, et cum eo bilis vel pituita, vel melancholia, & tunc appellatur *plenitudo bilioſa, aut pituitoſa, vel melancholica*. Aliam rurſus plenitudinis differẽtiam conſpicimus, quam diuidimus in Vniuerſalem & Particularem, quarum vna in toto viget ambitu, maximeque in vaſis maioribus prope dorſum & iecur: altera vero alicui parti affixa, quæ tumorem aliquem concitat, vt *in pleuritide* (exempli gratia) *contingit, angina, & ſimilibus*. Item tertia adhuc supereſt differentia, qua diuiditur plenitudo in *Plenitudinem ad vaſa*, & in eam, *Qua ad vires* refertur, ſiquidem plenitudinis ratio non conſiſtit in ſola multitudine, niſi facta ad aliud collatione, aut in relatione, vt aiunt: Poteſt enim in noſtro corpore plenitudo conferri, aut ad vaſa quæ replentur, aut ad vires corporis, quibus incumbit humorum pondus aut preferre, aut conficere, aut proprio calore & ſpiritu foueri. Ea vero, quæ ad vaſa refertur, duplex etiam eſt: Nam aut vaſa habent plus ſanguinis quam par eſt, aut plenitudo hæc adeo eſt aucta, vt periculum ſit, ne vaſa rumpantur. Sic ea, quæ ad vires dicitur, nunc refertur ad naturales, aliquando ad animales, & non raro ad vitales. *Cacochymia* autem duplicem ſortitur differentiam, vnam à diuerſa ſubſtantia, quæ corpus vitiat & conſpurcat, & ſic vna reperitur *bilioſa, pituitoſa* altera, alia *melancholica*, quarta *ſeroſa*, quibus haud immerito addi poteſt, ex ſanguine nimirum adeo putreſcente, vt iure optimo *corruptionis* nomen potius quã cacochymiæ meruerit apud Galen. *lib. 2. aphoriſ.* 17. licet corruptionis vocabulo pro cacochymia vſus fuerit, *libr. quos & quando*. Fiunt autem prædicti humores cacochymi duobus modis. *Vno*, dũ propriam naturam mutant. *Alio* vero, dum ſolum alterantur facti calidiores, frigidiores, humectiores, ſicciores, tenuiores, craſſiores, aut viſcidiores, quam pro corporis vſu par erat. Secunda cacochymiæ ſpecies denominationem ſumit à loco, in quo aliquis ex prædictis ſuccis abundat: Nam vel abundat in toto corpore intra vaſa, & ſuſcipit nomen affectus quem generat, velut *Icterum*, aut malum corporis habitum. Coniectandum inſuper eſt, cacochymiam non ſuſcipere differẽtiam à vaſis, aut viribus vt plethora, quia cum conſtet ex praua conſtitutione & natura, per ſe & citra relationem ad aliud eſt præter naturam: plenitudo vero cum ex laudabili fiat ſubſtantia, mala tantum cenſetur, ſi ad aliud conferatur. In qua re ſciendum eſt, plenitudinem ad vaſa, & ad vires, non ſemper coniungi cum cacochymia, quia in illa omnium eſt humorum vbertas, in cacochymia vero ſat eſt vnius: nec rurſus, vbi eſt cacochymia, erit neceſſario plenitudo ad vires, vt coctiones humorum & morborum indicationes paſſim oſtendunt. Hæ profecto ſunt humorum ſortes & diſpoſitiones, quæ febribus perpetuo materiam ſuppeditant, quorum magni eſt ad curationem momenti notitia, & prouidentia.

(Left margin, partly cut off:) I. — II. — III. — …lenitu… ad va… — …lenitu… ad vi…s. — …cacochy…ia du…ex. — …I. …imores …ot mo… fiant …cochy… — …II. — …cochy…a non …cipit …à va… aut vi…us: ne… ſeper …cta eſt …nitudi… ad vi…, vt ne…

(Right margin:) …que hæc Cacochymiæ.

Continuarum nomine duo febrium genera continentur. Continuarum tres ſpecies.

Ad aliud igitur (*quod de loco vbi humores vitiantur, diximus*) accedendo, meminiſſe oportebit, dictũ ante eſſe, maximam inde febres ſuſcipere differentiam: Nam ex loco prodit febres vel Continuas vel Interpolatas eſſe. In qua quidem re (*antequam cauſſas huius diuerſitatis expendam*) tanquam verum & firmum ſtatuẽdum eſt; nomine febrium continuarum duo febrium genera contineri: vnum quod febres appellatas *continentes* complectitur, quas *continuas vnius acceſſionis* medici appellãt, alterum vero, quod alias continuas ſortitur, quas *plurium acceſſionum continuas* nuncuparunt. *Primum* ſane recte ſic dictum arbitror, quia quę continentes ſunt febres, vnica acceſſione à principio ad finem tendunt, ſemper nimirum decreſcentes, vel ſemper increſcentes, aut à principio ad finem vniformitatem ſeruantes. *Secundum* autem, quia febris continua nunquam ad infebricitationem peruenit, plures tamen habet acceſſiones, iuxta naturam humoris, qui putreſcit, factas: quo fit, vt tres tantum ſint, quemadmodum & continentes: Quædam quę tertio quoque die exacerbationem habent, licet nuſquam intermittant, ex bile proficiſcentes: Quædam ſingulis diebus, & Alię quarto quoque die. Sed vt prædictarum differentiarum cauſſa eluceſcat magis, aduertendum primo eſt, *quonam modo & loco prædicti humores putreſcant*.

I. Continens citra putredinem fieri nequit ex vniuerſa ſanguinis maſſa accenſa, ſed ex ſolo sãguine.

Neceſſum itaque conſtat eſſe ad cuiuſuis harum febrium generationem, humores vel creſcere, vel vitiari: ſi vero ſanguis, prout aggregatum dicit omniũ humorum, ex æquo adaugeatur, id proculdubio genus febrium efficit, quod proprie & peculiariter *continentes* febres complectitur. Verùm dum ſolus ſanguis, prout eſt quartus humor, naturalem commoderationem, & quantitatem excedit, febrem quoque continentem ſuccendit, ceterum eam, quam Galen. & medici omnes *continentem citra putredinem* nuncuparunt. Hoc quidem fit, quia facile eſt conijcere, prędictum humorem citra putrefactionem poſſe calfieri: Verùm vniuerſa ſanguinis maſſa, non capit intellectus, qua via poſſit adeo creſcere, quin ex prohibita ventilatione protinus putreſcat, & ſynochum dictam cum putredine excitet, vt Galenus aperte docuerat. 9. *method.* dicens: *Quod ſi quæ ex ſolo ſanguine calfacto fit (hanc ephemeram quoque plurium dierum appellamus) vltra tres aut quatuor dies duret, putrida protinus efficitur, nedum cum vniuerſa ſanguinis maſſa incaleſcit*. Quod ſi ſimul cum ſanguine adaucto, ex reliquis humoribus aliquis etiam adaugeatur, non quidem continentem ſimpliciter efficiet, ſed cum addito, *pituitoſam* nimirum, *bilioſam* aut *melancholiam*. Itaque conſtat, vt ſunt tres potiſſimæ plenitudinis ſortes, ſic prorſus tres eſſe continentium febrium ſpecies: *Vnam* ex ſolo ſanguine creſcente, *Aliam* ex omnibus humoribus, & *Tertiam* ex eiſdem, ſed vno reliquos ſuperante.

II. Continentium febriũ tres ſpecies.

Cum hoc tamen in quo conſiſtat vniuerſa continuarum, & continentium differentia nondum dictum eſt. Nam licet Medicorum vulgus exiſtimet, ex ſanguine ſolo, vel creſcentibus ſimul omnibus continentes fieri, non ob id credendum eſt, hac ſola ratione differre à continuis, in quibus niſi complicatæ ſint, vnicus tantum putreſcit humor, ſed ex locis etiam, vbi humores vigent & putreſcunt. Nam quemadmodum ex Galen. *lib. 2. de differ. febr. & lib. 2. de criſibus* euidenter conſtat, febres continentes fiunt, cum humores putredinem ſortiuntur in vaſis maioribus & prope cor, qua etiam libri parte continuas refert fieri in vaſis minoribus, & à corde diſſitis. Ratio quidem primi dogmatis eſt, quia cum humo-

Continuæ & contiñetes quid differant.

res putreſcunt in vaſis maioribus, & in locis abditis corporis, non fit quotidiana reſolutio eius quod quotidie putreſcit, quod vaſa ad illa ſint diſtantiſſima à corporis & cutis ſpiramentis: ſic enim factum eſt, vt quiuis humor ibidem putreſcens vnam ſeruet acceſſionis rationem à principio ad finem. At vero in continuis febribus, quia putredo eſt in vaſis exilibus, & prope cutis ſpiracula, mediocris fit ſingulis diebus reſolutio, non tamen integra, ſiquidem adhuc intra vaſa manent humores putreſcentes. Quibus rationibus accedit alia differentiæ cauſſa inter has febres: nimirum in continentibus omnes humores ſimul putrefieri, ex quo prodit, vnicam fieri acceſſionem: in continuis vero nō fit, ſed contingit plerumque per partes fieri alterationem aut putredinem (*natura ad minora vaſa ſic humores tranſmittente*) facta tamen partium continuitate: quo fit, vt varia habeāt incrementa & varias acceſſiones. Exiſtit inſuper alia differentiæ ratio & cauſſa, videl. quod febres continentes plerumque fieri habeant ex humoribus naturalibus, & his, qui maiori ex parte copia potius, quam vitio aliquo in febrem commigrant: At continuę altero è duobus modis ſuccenduntur: vno quidem ex humoribus naturalibus, ſicut continentes, licet loco putredinis diſſideant, cuius tantum tres ſunt ſpecies, *bilioſa, pituitoſa & melancholica*, ex ſanguine namque nequit febris continua fieri, licet continens fiat, quia impotens eſt ex propria natura plures acceſſiones efficere, niſi in alios humores media putredine commigret: alio vero modo fiunt ex humoribus non naturalibus, aut in ipſis venis perperam genitis, vel aliunde in eas irruentibus: qui tamen ex his humoribus intra venas fiunt, potius dixeris pręter naturā, argumento ſunt vehemētiſſimæ & grauiſſimæ febres, quæ ab eis cōcitātur; licet grauiores ſint, quæ ꝓpe cor ex præternaturalibus & vſtione media generantur.

Continua ex ſanguine fieri nequit, ſed continēs.

Dubium.

Sed dubitabit in hac re quiſpiam, *nullam febrem poſſe eſſe continuam, ſed omnes debere eſſe continentes; ſiquidem licet vnus tantum humor putreſcat, reliquas in conſenſum trahere, & in putredinem certum eſt; nam cum huiuſmodi humores intra vaſa impermixti non reperiantur, ſed omnes ad inuicem mixti, vt ſāguinem vtcumque fluentem intueri licet, ob id quidem perdifficile videtur vnum putrefieri poſſe, quin reliquos quoque putreſcere neceſſum ſit.* Cuius dubij occaſione expendendum eſt, hanc eſſe inter continentem & continuam febrem differentiam, quod in continente (*non ſolum in ea, quæ ex æquali plenitudine proficiſcitur, verum & in continente, quæ fit flaua bile cum ſanguine in vaſis maioribus plurimum creſcente, aut pituita vel melancholia: nam ex his omnibus continentes fieri non dubitat Galen. 2. de diff. febr. & 2. de criſ. & præcip. 4. acut. 13*) humores omnes ex æquo putreſcunt, licet vnus, *vt dictum eſt*, exſuperet, primo ac magis putreſcat: at in continua febre humor ille qui exſuperat ceteros, ſiue naturalis ſit, ſiue ex non naturalibus ad vaſa tranſmiſſus, aut ex præternaturalibus per aduſtionem aut cruditatem ibidem genitus, vtcumque ſit, ſolus putreſcit, & ſolus efficit exacerbationem: & cum ex toto non roſoluatur, ad infebricitationem laborans non deuenit, quia radicitus non euaneſcit, humor, qui putreſcit, ſed tantum eius reſoluitur, quantum par eſt ad remiſſionem, quam febres continuæ efficiunt. Itaque hæc eſt differentia, quòd reliqui humores ab eo, quod putreſcit, in continua incaleſcūt; in continente vero putreſcunt omnes. Cur vero *in continua incaleſcant, & in continente putreſcant*, non eſt inuentu facile. Rei tamen ratio eſt, quia in continente omnes putreſcunt, quòd omnes creuerint, & quòd omnes pariter perſpiratione priuentur, quantū ſat ſit, vt in putredinem commigrent, locus putredinis reconditus eſt, & beneficio ventilationis diſſitus. At in continuis ille ſignatim putreſcet, cui magis

Solutio. Continua febris à continente cum putredine differt.

A deeſt ventilatio, & illi profecto de erit, qui magis creuerit, reliquis vero illæſis, aut ſaltem caleſcentibus, tum quia perſpiratione non deſtituantur, quòd extima pars, per quam fit, prope ſit; tum vero quia concreuerunt, & ſic minus damni ſuſcipiunt ex minori ventilatione. Quod verò id certum ſit, conſtat ex tumoribus præter naturam, in quibus licet omnes humores reperiantur, vnus tamen eſt, quod putredinem ſortitur, & ratione aliorum materia facile ad benignū reducitur, alioqui in gangrænam aut omnimodā corruptionem degenerarent omnes, non quidem in pus. Quod ſane euidenti experimēto cōfirmat typus, quē ille humor à principio ad finē perpetuo ſeruat, ni febris in aliā ſpeciem diuerſam cōmigrauerit. Quod B etiā confirmat expurgantium medicamentorū vſus; nam ſi quis pituitā expurget in cauſone, aut flauā bilem in continua pituitoſa, nō ſolum à morbo nihil adimet, verum potius effrænem & intenſiorē, ac ſanas carnes forſan colliquabit, eo quòd naturā non habeamus ad euacuationem inculpati humoris adminiculantem: quo fit, vt nihil aut parū laborantes expurgent, & cū grauiſſimis accidentibus. Probat inſuper dictā veritatem alia non minoris momenti ratio, deſumpta quidem ex quotidiano euentu: cōſpicimus n. frequentiſſime febrē bilioſam, ſi diu duret, ipſa euaneſcente remanere pituitoſam ab eadem ſuccenſam: aut, ſi placet, malancholicam: qui ſane humores, interim dū putreſceret flaua bilis, immunes erant à pu- C tredine, temporis tamen tractu, & reſoluta flaua bile putredinem contraxerunt. Quod equidem ſi verum non eſſet, febres omnes complicatæ exiſterēt, & vni acceſſionum ſorti aut typo non eſſet credendum ad dignoſcendum humorem peccantem. Atque hęc eſt continuarum & continentium febrium differentiæ cauſſa & ratio. 13.

2. Intermittentiū febrium quæ cauſ- ſæ, et qui- à cōtinui- & conti- nentibu- differant-

Supereſt nunc docere *Interpolatarum* febriū cauſſas, quas ferunt Medici, fere omnes fieri ex omnibus humoribus, exceptis his, quos naturales appellamus, dum naturam ſuam ſeruauerint in quantitate & qualitate. *Statuunt* inſuper, fieri ab vno tantum humore, ad differentiam continentium febrium, quas ab omnibus ſtatutum eſt prodire. *Item ſtatutum eſt*, inter- D mittentes diſſidere à continuis & continentibus, loco vbi humores putreſcunt: & ob id ferunt, intermittentes neceſſario extra vaſa fieri, delato inquam humore per ſentientia loca, vbi deſtitutus à naturæ beneficio putreſcit, & febrem concitat interpolatam, quia euaneſcente aut reſoluto humore tranſmiſſo etiam intermittit febris & deliteſcit, donec aliam natura tranſmittat humoris portionem, quæ ſuccenſa idem efficiat. In qua quidem re, quantumuis vulgatiſſima & probata, nō deſunt, qui futilibus quibuſdam ratiunculis contrarium dogma tueantur. Nam Iubertus longiſſimum contexit paradoxum, aſſerens, *proximam omnium febrium cauſſam ſeu materiam in corde ipſo contineri, nullamque ex loco, vbi humores putreſcunt, febribus continuitatis aut interpolationis ſuc-* E *creſcere differentiā, ſed omnes vno in loco humores ſortiri putrefactos, nimirum in cordis ſinibus, continuā vero aut interpolatā, ex copia maiori vel minori, aut craſſitie, vel tenuitate ipſius humoris, qui putreſcit, ſuc creſcere.* Ita vt copioſum humorem vel craſſū, aut craſſioribus admixtū, continuam febrem concitare pro cōperto habeat: at tenuem vel in parua copia in cordis ſinū tranſmiſſū, eò quòd citò euaneſcat & reſoluatur febrem quidem cōmittere interim, dum eius putredo durat, reſoluto tamen humore intermittere, atque iterum febrem concitare, ſi tertio die, vt aſſolet flaua bilis recurrat in cor, vel quarto die vt melācholia, aut ſingulis diebus vt pituita. Fulcit quidem hic Auctor ſuum dogma, quia ſi huiuſmodi fierent per extramiſſionem humoris, non mererentur dici febres intermittentes, niſi ſolum per conſenſum, more febrium

Iuberti o- pinio īte- mittenti- proximā- materiā- eſſe hum- res in c- dis ſinib- contētos-

febrium quæ vocantur accidentia. *Præterquam* (ſubdit) *quod nullæ apparent viæ, per quas ad cor peruenire poſſint ex putredinis loco vapores humorum putreſcentium, quin prius per cutis ſpiramenta, quæ propinquiora ſunt euolarent.* Et ſtatuit, bilioſum ſuccum nulla lege poſſe frigoris ſenſum inducere, cum ſua natura calidiſſimus exiſtat humor: quinimo adſtruit, ſi antiquiſſimum dogma verum extitiſſet, neceſſum eſſe, externas partes deuri, vbi putredo fit, interioribus frigidis manentibus: quòd non apparet in huiuſmodi febribus. Atque id confirmat, quia *ſi ex habitu corporis, humore ad ipſum tranſmiſſo caleſcente, cor debet calfieri, proculdubio ephemera fiet primitus quam putrida.* Verum ſi quis exactè expenderit, quanta ſecum inconuenientia præfatum dogma afferat, & quam infirmis innitatur fundamentis, reperiet proculdubio, nec cõparabile eſſe cum ipſa rei natura, & veritate, neque eius rationes quicquam valere. Falſitas autem huius dogmatis in hoc ſtat, quod humores cordis in febre ſalubri putrefieri eſt impoſſibile, aut omnes febres eſſent lethales. *Item,* quia cordis cauitas citra maiora mala, quam febris ſit, recipere tantam humorũ quantitatem, quæ ſufficiat febrem, neque adhuc tertianã, ne dum continuam efficere, eſt impoſſibile: nam ſi fuliginoſus quidam halitus, & aliorum vaſorum propè cor mediocris plenitudo, ſyncopem, & arteriarũ interceptiones efficere natę ſunt, qui fieri poſſit, quod innoxiè tantam humorum copiam intra ventriculos ſuſcipiat? *Præterea,* videtur eſſe perdifficile exiſtimare, cor eſſe in omnibus febribus, cæteris partibus imbecillius, ſiquidem ab omnibus recipit tranſmiſſum humorem, vt febris ſuccendatur: ex quo ſequitur proculdubio, vires cordis non poſſe refici, & perpetuo periclitari, quia corde exiſtente imbecillo, non eſt à quo vires reficiantur. *Præterea* ſi id verum eſſet, quid præſtaret in continuis febribus ſanguinem mittere? quid expurgans medicamentum porrigere? aut quouis alio artis præſidio vti, ſi vniuerſa febrium materia in corde ineſt? *Item* non quidem ſanguine miſſo ſubito Galen. iugulaſſet febrem, ſi proxima eius materia cordi incumbit. Conſtat igitur, neque humores cordis putrefieri (*quod ſolum peſtilentibus febribus conceſſerat Montanus*) neque ad ipſum confluere, qui febri materiam ſunt præſtituri, ſed in proprio, aut alieno locc putrefieri, & humoribus ſuum vitium præſtare, *vt latius ſum probaturus.*

uberti o- nio re- probatur.

Nec rationes Iuberti quicquam valere arbitrandum eſt, nam febris putrida, quatenus febris eſt, vnicam habet rationem continuis, & interpolatis communem, hoc eſt, humores cordis alterari, differentia tamen prodit, quod in continuis ſemper cor, & eius humores alterantur citra vllam intermiſſionem; in interpolatis vero non ſemper, ſed per ſtatuta interualla, quia accedente calore præter naturam cordi, ipſum ponit in calfacto eſſe, quod eſt formale febris: quo conſtat, intermittentes febres non eſſe accidentia, quia non dependent ab alio morbo, ſed ab eo affectu, qui velut cauſſa auferri debet. Item inualida eſt eius ratio, qua probat, fuliginoſa hæc citius per cutim euolare, ſiquidem arteriarum dilatationes, & cõpreſſiones plus præualent ad attrahenda fuliginoſa excrementa ad cor, quam iubent commoditas, & propinquitas cutis, ad euaneſcentiam copioſioris excrementi, quam ſecundum naturam illis eſt datum. Ex quo etiam euidenter probatur, interiores partes conflagrare magis.

Putrida id à con nua, & terpola- diffe- t.

Quamobrem vt rei veritatem attingamus, expendendum eſt, febres interpolatas fieri vno è duobus modis: *Primo* quidem ratione humoris, qui ſuccenditur: *Secundo* vero, ratione loci vbi humores putreſcunt. Circa primum ſtatuere oportet, febres has concitare poſſe vnam è tribus humorum ſortibus: quippe huic febrium generi materiam præſtant, vel hu-

ntermit- tes fiũt tione t Humo s, aut Lo

A mores *Naturales* intra venas quodammodo alterati, vel mediocriter adaucti: vel *Non naturales:* vel *Præter naturam.* Naturales quidem id efficiunt vbi mediocriter à natura receſſerint in copia, aut qualitate: non tamen dum plurimum adaugentur, ſed ea ſolum copia excreſcentes, quam facilè natura ad vaſa minora, & ad ſpatia ſentientia tranſmittere poſſit. Nam in minori copia exiſtentes contemnit natura, in maiori vero ſuccumbit, & febrem efficiet continuam: nec qualitas putredinem attingere debet, quia ſic ante coctionem non tranſmittet à venis natura. Denique ea conditione præditos eſſe humores oportet, quæ naturam irritare valeant, non ſuperare: quippe tunc febris fiet continua. Itaque cum ſic diſponũtur humores, vt natura eos ad vaſa minora tranſmit- B tat, & ab his ad partes ſentientes (*vt more vulgi loquar*) tunc putredinem ibidem nacti, rigorem primo, deinde febrem excitant, eamque iuxta naturam humoris, quem trudit facultas, bilioſum nimirum, pituitoſum, aut melancholicum. Præterea hæ eædem febris interpolatæ ſpecies proficiſci poſſunt, in eiſdẽ locis, & eodem modo, cæterum ex *humoribus præternaturalibus:* contingit profecto non raro ex febre aliqua continua, aut ex quauis alia cauſſa, flauam, aut atram bilem, aut pituitam intra vaſa exuri, fieri præternaturalem, & irritata natura, ac potens cum ſit, eoſdem humores ad prædictas partes, eo modo quo dictum eſt, trudi, & ex continua degenerat in intermittentem. *Tertio* vero, ac vltimo modo, febris in- C terpolata fit ex flaua bile atra, aut pituita, quos *humores non naturales* cenſemus, irruentibus quidem in vaſa ipſa, quos cum præſenſerit natura, pellit eorum acrimonia, & vitio irritata, & in extrema vaſorum tranſmittit: poſſibile enim eſt, & quotidie conſpicimus, pituitam in ventriculo redundantem in venas irruere, item & melancholiam, quam aut ſplen regurgitat, aut non recipit, ſic flauam bilem à iecore expurgatã in venas ipſas remeare, non raro conſpicimus, à quibus ad ſpatia prædicta facilis eſt commeatus, laceſſita ob acrimoniam natura. Quamobrem cenſeo, Galen. dictum fuiſſe *lib. 1. ad Glauc. cap. 5.* raro quotidianam fieri abſque vitio ventriculi, aut tertianam citra iecoris damnum, vel ſine ſplenis incommodo quar- D tanam. Sed fiantne interpolatæ febres in prædictis ſpatijs, & ſentientibus locis, an in extremis vaſorum, inferiùs latius ſum diſputaturus.

Intermittens ratione Humoris qualiter fiat ex humore naturali alterato.

Qualiter ex humoribus præternaturalibus.

Qualiter ex non naturalibus.

Circa ſecundum ſtatuendum eſt *ratione loci febres interpolatas* fieri, ex vitio ipſarum partium ſentientium, & carnoſarum, vel cauitatum, in quibus aliquẽ trium humorum aggregari non rarò conſpicimus: quem tanquam in incommodo loco exiſtentem putrefieri certum eſt, & ob id rigorem, ac febrem efficere. Sed modus, ac diſpoſitio partis, quæ nata eſt talem febrem conſtituere ex humore ibidem congeſto, vel à vaſis, aut aliundè tranſmiſſo, quatruplex exiſtit.

Intermittentes ratione loci quatuor modis fiũt

I. *Vno* quidem, *vt ex Gal. conſtat 2. de diff. feb. cap. 17.* E cum partes carnoſæ, & extrema vaſorum quod ab alijs partibus tranſmittitur, facilè ſuſceptant, cuius acceſſu rigores, & ex mora putredinem fieri neceſſũ eſt. Atque cum natura ſeruet in expulſione legem, & typum iuxta naturam humoris, quem tranſmittit, tertio, vel quarto quoque die, vel ſingulis diebus acceſſiones fieri contingit.

II. *Secundo* accidit, quia partes prædictæ dolore, vel calore percitæ, quod in venis redundat ad ſe facillimè trahunt, quod ſanè ibidem putrefactum, eandem febrem excitare habet: vt Galen. docuerat *lib. 4. acut. comment. 1.* dicens: *Quemadmodum facultas venarũ tractoria, perpetuo è vicinis partibus humiditatem trahit, ita quoque & carnis ab ipſis venis.* Quo fit, vt propter dictas cauſſas ad ſe alliciant, & trahant, quidquid ſuperfluum eſt in venis ipſis, quo putrefacto fieri fe-

ri fe-

III. ri febres, & antea rigores dubium non eſt. *Tertio* vero febres interpolatas fieri ex vitio ſentientium partium contingit non raro, quando prædictæ partes factæ imbecilles ex proprio alimento excrementa generant, & aggregant, quæ non minus, quam reliqua rigorem, & febrem nacta ſunt efficere. Quod etiam docuerat Galen. *lib.* 2. *de differ. febr. cap.* 17. dicens: *Vbi pars aliqua debilis efficitur, id ei cauſſa erit, cur non excrementa ſolum, ſed ipſe etiam ſanguis corrumpatur, ac putreſcat, & febris accendatur,* quemadmodum de tertiana ſcripſerat quoque *lib.* 1. *popul. par.* 2. *commẽt.* 20. nitens tradere cauſſas, cur tertianæ febres in illa conſtitutione numeroſiores erant ardẽtibus, vt Hippoc. proferebat, inquit: Tunc propter flauæ bilis exſuperantiam febres ardentes, ac tertianas oriri: atq; hoc conuenire inter illas, locis vero in quibus contrahitur humor, diſtare, & tunc dum febres ardentes ſunt, in venis abundat præcipuè iecoris: tertianæ vero fiunt, cum totius corporis carnes affluant flaua bile, proinde tranſpiratione impedita eorum, quæ natura biliosa ſunt, quantum bilis in carnoſo genere congeſtum ante expurgabitur in hoc ſtatu non purgatũ generabit tertianam ardentibus frequentiorem. In qua ſententia non ſolum in carne generari, ſed ex nõ expurgata flaua bile tertianas fieri fatetur, quas quidem febres non plurimum horroris, aut rigoris obtinere, certum eſt: quod in eis bilis vehementer non moueatur, ſicut ad rigorem efficiendum opus eſt, ſed ibidem genita quieſcens putreſcit.

IV. *Quarto* vero & vltimo modo febres intermittentes fiunt, *vt Fernelio viro doctiſſimo viſum eſt,* nimirũ ex humoribus non naturalibus, exiſtentibus in primis venis, & pancreis, ac cæteris partibus nutrimentalibus membris vicinis. Quod quidem dogma ipſe autumat, pertinere ad omnes intermittentium ſpecies, nos tamen cenſemus ſolum eſſe proprium huic quarto generi. Fulcit ſuam opinionem ex ſententia illa Galen. *lib.* 1. *ad Glauc. cap.* 5. qua docet, *vix citra oris ventriculi vitium fieri quotidianam, nec ſine lienis vitio quartanam, nec tertianam abſque iecoris offenſione.* Verum quod de eiſdem partibus Galen. retulit, idem de vicinis accipiendum eſſe ſcribit: in his enim intermittentium cauſſa haud raro inſidet, quod tanquam verum pleriſque probatum reperio. Quas ſanè febres ex indebita vitæ inſtitutione plerunque proficiſci exiſtimo, licet aliquando in his laborantes rigere contingat, ex acribus, & mordacibus fumis à putredine illorum recrementorum eleuatis, & in vniuerſum corpus irruentibus contingit. Cui etiam febrium generi, rigorem, & febrem inuadere haud raro comperimus, quia cum rigere ob humoris locũ non poſſint, niſi humores prius putreſcant, neceſſum eſt prius totum corpus rigere, ac ſimul incaleſcere: qua quidem lege arbitror Fernel. opinionem veram

Dubium. eſſe, & mille experimentis comprobatam. Succreſcit profecto non leue dubium his, qui *febres interpolatas neceſſario extra vaſa fieri* adſtruunt: ſiquidem ſequeretur *in earum cognitione, & curatione vrinam nullum certum, ac fidum poſſe præſtare ſignum.* Præterea ex eodem principio prodit, fruſtra humorem peccãtem præparari ad purgationem, ſiquidem febris materia ſingulis acceſſionibus euacuatur inſenſibiliter per vomitum, per aluum, ac ſudorem: item ſequeretur, fruſtra eſſe ſanguinem mittere, aut expurgans medicamentum porrigere.

Solutio. Intermittentiũ materia duplex, & quæ medico conſideranda.

Quarum dubitationum gratia (*interim dum mea mens exprimitur, quæ tenet, non debere extra venas humores prædictarum febrium proſilire*) duplicem in his febribus tenentur conſiderare materiam: Vnam quidem quæ febrilem calorem iam concepit, cuius nulla in hac opinione habenda eſt ratio, intereſt quidem naturæ ipſam diſcutere, & euacuare: alteram vero, quam ſperamus ſequentem acceſſionem effecturam, cuius vniuerſalis, & particu-

A laris prouidentia neceſſaria exiſtit. Quam ſanè materiam paulo ſuperius diximus intra venas ex humoribus naturalibus alteratis conſiſtere, aut ex præter naturam ibidem genitis, vel ex non naturalibus, aliundè in venas tranſmiſſis: quorum omnium copiam, alterationem, aut malam qualitatem conſiderare ex vrina oportet, euacuare per ſanguinis miſſionem, ac vltimo alterare, & expurganti medicamento educere, vt minores, ac benigniores fiant, quo amplius natura non irritetur, nec febris deinceps fiat.

Vrina putrefactos in finibus venarum humores oſtendit.

Ex quibus iam conſtabit, potius ſedimentum, & vrinam notitiã ad naturæ actionem in humores intra venas exiſtentes (*quos cauſſam antecedentem eſſe cẽſemus*) monſtrare, quam eorum qui iam in ambitu putruerunt: cum B hoc tamen arbitramur, vtriuſque humoris notitiam poſſe præſtare: nam cum ſedimentum fiat aliqua ex parte ex humoribus morbum facientibus, & in interpolatis quod exuſtum eſt, in finibuſque vaſorum computruit, ad maiora vaſa, & per vrinas deuehatur, fit facilè, vt illius quoque humoris, qui intra vaſa eſt, ſpecimen præbeat, ac monſtret, quantum valeat natura ſupra cauſſam illam morbificam, vt iuxta id præſagiendi ars certius proferat iudicium. Atque hęc eſt euaſio, qua vti poſſunt, qui hanc opinionem tueri velint.

Reliquas autem differentiarum febrium cauſſas, quæ ſitæ ſunt in Magnitudine, Ordine, aut ordinis Perturbatione, in Duratione, ac alijs, quæ antea C memorauimus, facilè venaberis, ſi expenderis omnes ad materiæ copiam, conditionem, puritatem, aut permixtionem, locum in quo putreſcit, ad vnum, aut diuerſa poſſe reduci, vt in complicatarum febrium examine latius ſum ſcripturus.

Circuitũ morborũ quæ cauſſa.

Haud ſecus res ſe habet ad circuitus efficiendos in febribus ipſis, ac in reliquis affectionibus, quæ repetunt per interualla, accidere ſcimus: nam quædam per periodos, & vices pergunt, aliæ vero omnino periodis carent. Præterea inter febres plures etiam reperies, quæ periodum habent, eam tamen inordinatã, & vagam. Aliæ item ſunt, quæ ſtatutam, ac determinatam habent acceſſionum ſeriem, eam quidem, vel D quotidie, vel tertio, aut quarto quoque die, vel per lõgius interuallum repetitam. Quas ſanè omnes diſpari duratione moueri certum eſt, longa nimirum, aut breui, vel mille varietatibus implicata. In qua quidem re, primo abſoluere oportet, *qua nam ratione morbus repetat per interualla:* ſecundo quare *per ſtatuta, & certa, &* vltimo *cur per quotidianam, tertianam, vel quartanam periodum, & quæ ſit hæc ineuitabilis, & firmata humorum lex, quæ ipſos per dictas periodos moueri cogat.*

Morbi qua ratione repetãt per interualla.

Circa primum quidem ſcimus, vulgatum eſſe apud Galenum, & pleroſque medicorum, morbos ob id per periodos, & interualla repetere, quod membrum aliquod ſibi aggreget excrementum quoduis, E vel ab alio ſibi potentiore tranſmiſſum ſuſceptet, tali quidem qualitate, aut quantitate affectum, quod omnino alitioni membri inutile exiſtat, & quo tempore vel ſuſcipiens membrum, vel tranſmittens portionẽ excrementi affectioni aptam obtinuerit, protinus in affectum prorumpit, & idem toties fit, quoties eadẽ quantitas, vel qualitas præfuerit in excremento aggregato cum æquali virium robore. Item ferè omnes auctores proferunt, membrum tranſmittens id efficere, cum vel copia grauatur, vel parua moleſtatur qualitate, ea potentia, cui munus eſt aliena expellere. Itaque totum illud tempus, quod conteritur, interim dum aggregantur noua excrementa, quæ præ copia non poſſit natura ferre, aut præ malitia eius contactum ſuſtinere, appellatur in prædictis affectionibus *interuallum.* Cum vero iam natura, dicta ratione motum nocui molitur, *acceſſio* nuncupatur, & ſic facilè fit, vt per interualla plerique morborum repetant.

Interuallum quid. Acceſſio quid.

Quam

Quam quoque cauſſam, licet diuerſa ratione in mẽbrum recipiens, aut in quo affectus magis elucet, iure optimo medici referunt. Nam recipit promptè id membrum, cui id munus eſt in corpore, vt glanduloſæ, & adenoſæ partes, & quæ emunctoria vocantur, item membrum laxum, & molle, aut in decliui loco ſitum, vel calidum, aut vacuum, vel dolore affectum, vel id, quod attractricem potentiam habet expultrice vehementiorem: quo fit, vt ſibi malum aliundè, vel ſuſceptet, vel attrahat, & cum iam quod ſatis eſt, obtinuerit, in morbum prorumpat.

lorbi cur r ſtatu-, & cer : inter- alla repe nt.

Supereſt quidem nunc docere, *cur per ſtatuta, & certa interualla*, quod cenſeo ex communi doctiſſimorum ſententia, fieri ex æquali cauſſarum, quæ in affectum coeunt, potentia, & efficacia. Quippe ſi mẽbri mandantis robur idem eſt, vel ad prauorum generationem, vel ad eorundem in aliud tranſmiſſionem, proculdubio idem & eodem tempore ſequetur affectus: quod equidem de membro recipienti eadẽ lege ſubaudiendum puto. Verum ſi aliqua cauſſarum ab antiquo more euariet quantitate, qualitate, tempore, aut virtutis robore, victus, & vitæ mutatione, vel quauis alia re, ex his, quæ primæ acceſſioni cauſſam præſtiterunt, nulli dubium fore arbitror, quin acceſſio quoque futura ſit, verum inæqualis duratione magnitudine, aut vehementia, vel tempore, & occaſione varia, vel mille alijs modis inordinata exiſtat. Tertium vero, & quod longè difficilius videtur, eſt noſſe, qua nam ratione licet ordinatè procedant acceſſiones, *cur quædam tertio quoque die, aliæ quotidie, & aliæ quarto die, aut pluribus ſuccreſcant:* quem ſanè ordinem, neque qualitatem, neque quantitatem, neque quicquam aliud euertere poſſe, fidiſſimo experimento comperimus, interim dum humor, qui in acceſſionem migrat, in alterius naturam non degenerauerit. In qua ſanè re tot ſubſcribuntur ſententiæ, vt difficillimum ſit, quam probandam eſſe oporteat aſſerere, breuiter tamen recenſebo, vt quæ verior exiſtit, clariùs alijs improbatis expendatur.

r quæ- m quo- ie, aliæ tio, etc. , repe- t.

ima o- io. na pe- dorum i eſt ſſa.

Prima quidem opinio tenet, febrium interpolatarum ordinatos circuitus Lunę eſſe tribuendos. Quod probant eius fautores ex menſtruis purgationibus, quas ob id *Lunares* nuncuparunt, & arbitrantur, ita id neceſſario eſſe, ex perpetuo, & inuariabili mẽſium ordine. Verum licet hæc opinio quodammodo videatur alicuius circuitus cauſſas docere, non tamen febrilium periodicationum attingit occaſionem, & cauſſam: præterquam quod ad occultas, & abditas cauſſas refugit, quo fit, vt minimè probari debeat: nam quæ tales ſunt, medicis conſiderationibus, aut actionibus parum, aut nihil commodi afferre videntur. Reijcit inſuper hanc poſitionem, quod pari penſu deberent tribui febrium periodicationes reliquis planetis, ſiquidem ordinatim, ac ſtatis temporibus etiam mouentur, quod nullus ſanæ mentis probabit.

ecunda nio.

Secunda opinio tenet huiuſmodi motum humorum corporibus cœleſtibus ſubditum etiam eſſe, non tamen omni planetæ, ſed pluribus. Cuius ſententiæ Conciliatorem fuiſſe creditur, vt conſtat *differ.* 88. Quo equidem loco Marti flauam bilem, Lunæ pituitam, Saturno melancholiam, & Ioui ſanguinem tribuit. Ex quo infert, quia Luna celerius mouetur, quã quiuis alius Planeta, ideo celerius pituitam moueri, & quotidie nouam acceſſionem efficere. Sic Mars, cum celerius moueatur, quam Saturnus, flauam bilem quæ illi ſubijcitur, citius mouet, quàm à Saturno melancholia moueatur. Hanc profecto poſitionem multis rationibus inualidam eſſe conſtat: nam ſi flaua bilis Marti ſit ſimilis, eo eſt, quod in vtroque caliditas, & ſiccitas præpollet, ſed cùm bilis ex omnium conſenſu facilius ob calorem, & ſiccitatem teneatur moueri; ideo ſi quis diligenter conſideret naturam, & conditionem huius humoris, inueniet ſingulis diebus potius, quam per longius interuallum id debere eſſe, ſed non ita accidit. Ergo prædicta cauſſa non eſt huius motus immediata: præterquam quod Marti nullus eſt motus qui tertio quoque die ſignatim reſpondeat. *Præterea*, ſi pituita refertur ad Lunæ motũ, non quidem quotidie, ſed ſingulis menſibus moueretur: quotidie igitur ratione videtur abſonum Lunæ tribui. Item falſum arbitramur, Ioui eſſe ſubditũ ſanguinis motum. Siquidem menſtruæ purgationes, quę ſanguini propriæ exiſtunt, Lunæ potius quàm Ioui ſubijciuntur: & ob id inualidam eſſe huius auctoris poſitionem arbitrandum iudico.

lanetæ iodica- ũ cau iõ ſũt.

Tertia opinio. Nec proprietas ſpecifica humorum.

Dictum præterea alijs eſt, motum humorum ordinatum proprietati cuiuſque humoris occultæ eſſe tribuendum, quam *proprietatem* ipſi *ſpecificam* appellarunt. Quod profecto ſi verum eſſet, huiuſce cauſſæ conditio, neque ad curationem, neque ad rei notitiã vllius eſſet momenti. *Secundo* ſequeretur, quòd dum humores eſſent magis ſecundum naturam, eo perfectius hos motus ederent, quòd à forma cum prærequiſitis proficiſcantur, quæ ſanè prærequiſita commodiora ſunt, dum ſecundum naturam exiſtunt. Quod ſi dixeris, has vires ſolum habere, dum ab ſtatu naturali humores recedunt, tunc magis probatur falſitas dogmatis, quia in ictero, & alui fluxibus euidentius fieret acceſſio per ſtatas periodos, cuius contrarium omnino monſtrat quotidianus euentus. *Præterea*, quia ſi humores ex propria natura prædictum motum obtinuiſſent, naturaliter quoque ad ſui corruptionem mouerentur, eo quod à locis naturalibus ad locum corruptionis in acceſſionibus moueantur. *Item* ſi à propria forma is motus proficiſceretur, ſequeretur ſemper eodem modo debere fieri; ſed anticipant, aut remorantur acceſſionem, & mille alijs varietatibus implicantur, ergo alia eſt excogitanda cauſſa.

Quarta opinio.

Quarta opinio tenet, prædictum humorum motũ fieri ratione vehementiæ partis tranſmittentis, & ob recipientis imbecillitatem. Sed membrum tranſmittens hunc humorem expellit, cum ad aliud quantitas deuenit, quæ facultatem irritare nata ſit: atque cum id ex vno, & eodem humore, variè varijs temporibus, & occaſionibus fieri poſſit, fit facilè, vt ab incerta cauſſa, & vaga certam, & ordinatam periodum fieri ſit impoſſibile. Dicunt *præterea* qui huiuſmodi opinionem profitentur, prædictam humorum abundantiam irritationis facultatis idoneam, in ratione membri humorem generantis fieri: quo fit, vt pituita, quia in ventriculo generatur, ex prima alimẽtorum coctione, quotidie repetat, quòd quotidie generetur: & quia bilis generatur in iecore, in quo natura ſecundam molitur coctionem, ideo bilis acceſſio interponit vnius diei ſpatium: & eadem lege melancholia longius prærequirit interuallum, quòd in ſplene perfectionem adipiſcatur, & reliquas prærequirat coctiones. Quam etiam poſitionem arbitramur eſſe falſam, quia licet humoris expulſio ſit facultatis expultricis munus, quæ tunc operatur, cum ab aliquo nocuo laceſſitur, expulſio tamen ſtatutis temporibus, neque hac, neque illa occaſione fit, quia tales motus excedunt naturam, & conditionem naturalis facultatis, & vt dictum eſt, non ſequuntur humorum copiam.

Nec humoris expulſio.

Quinta opinio. Nec natiua humorum quantitas.

Quintam opinionem adſtruit Galen. *lib.* 1. *de differ. febr. cap. vlt. & lib.* 2. *cap.* 11. Qui ſanè iſtius rei cauſſam reducere conatur ad humorum natiuam quantitatem primo: nam cum pituitæ maior ſit ſecundum naturam in corpore copia, quam flauæ bilis, ideo ſingulis diebus moueri, & naturam irritare, ac acceſſionem efficere, rationi conſonum videbatur. Et quia bilis copia minor eſt, quam pituitæ, maior tamen quam melancholię, ideo tertium diem exſpe-

ſpectat: & melancholia quod frigida ſit, & inepta ad inferendam irritationem, longeque minori conſtet copia, quarto die acceſsionem mouet. Quæ quidem ſententia licet quodam modo vera ſit, non tamẽ omnino rei difficultatem abſoluit, etiãſi illi addas, quod ipſe quoque refert, de virium robore, de alterius membri imbecillitate, ac de excrementorum congeſtione ſimili, aut diſſimili præcedenti: quippe ex hac poſitione multa ſequuntur inconuenientia, ea tamen omnia proponam, & abſoluam, ne videar leui occaſione à tanto auctore diſcedere, & poſtmodum meam ſententiam ſcribam.

Arg. 1. Primum ſanè inconueniens, *quod ſi ſolum quantitati humorum circuitus tribuerentur, ſequeretur, flauam bilem quotidianam poſſe efficere acceſsionem: quod euidentiſsimum eſt, ſi quis ob vitæ erratum maiorem bilis, quam pituitæ, aut æqualem generauerit copiam, ſed quãtumuis creſcat, ſemper tertianum efficiet circuitum;* Igitur *alia erit excogitanda cauſſa.*

Solutio. Huic rationi qui Galen. tuentur, reſpondent, non eſſe intelligendum ſolũ voluiſſe ſufficere quantitatem, ſed neceſſario ſimul requiri, debitam adeſſe qualitatem, ac certum quendam virtutis tenorem: quorum ſi aliquid deficiat, defecturam quoque acceſsionem arbitrantur.

Arg. 2. Sed his non obſtantibus ſupereſt adhuc dubitandi occaſio: *nam demus in corpore præternaturaliter cõſtituto verſus calorem, bilis maiorem portionem quam aliorum ſuccorum, vt contingit in his, qui frequenter ob copiam bilis vberiorem in bilioſos incidunt affectus, tunc talis humor poterit acquirere eam diſpoſitionem, quæ naturam quotidie ad expulſionem excitet.* Ergo *euaſio non videtur recipienda.*

Solutio. Cui pro Galen. dicendum eſt, corpore ſic diſpoſito, febrem continuam, vel duplicem tertianam potius quam ſimplicem euenturã. Præterea videtur etiam dubitatione dignum, ſiquidem robuſta exiſtente facultate, cum humoris quantitate non plurimum aucta, non fiet ad minima vaſa tranſmiſsio: ac ex conſequenti, neque periodica acceſsio, cui dicimus, nõ ſemper neceſſum eſſe febrem fieri creſcente humore, cum non raro per vomitum, aut ſeceſſum ſeſe exoneret, quia ſolum intelligitur, dũ febris futura eſt, eam neceſſariò tertianam fore.

Arg. 3. Tertio vero ſic arguitur: *In morbo Regio adeſt quãtitas, & qualitas, & fortitudo naturæ humorem tranſmittentis, & non ſubinde ſequuntur tertiani circuitus:* ergo *poſitio non ſatis conſtat.*

Solutio. Huic dicẽdum, febrem interpolatam non fieri, quia natura ſimul omnem humorem tranſmittat, & enm coctum, & caſtigatũ, ſed cum pars poſt partem, quòd in morbo Regio nõ accidit, neque in eius humoris expulſione tantum agit natura, quantum patitur ob id, quod humor regurgitat ab obſtructis locis: quo fit, vt nullus fiat conſpicuus circuitus. Præterquam quod morbus in icterico affectu, neque prodit ex quantitate, neq; ex qualitate humoris bilioſi, ſed ſolum *(vt dictum eſt)* ab obſtructione: Atque hæc eſt ſententia Galeni, & eius defenſio, cum hoc tamen mihi aliter in hac re videtur ſentiendum, quia non abſoluitur difficultas.

Auctoris ſententia de cauſſis circuituũ in febrib. Multa ſanè ſunt, quæ in re tam dubia me coegerunt paulo latius ſcribere, quam mei ſit inſtituti: *primum* quidem opinionum varietas: *ſecundum*, rei ipſius difficultas: *tertium*, pleroſque prauè Galenum intellexiſſe: ac *vltimo*, multa ad inuicem implicaſſe, quæ cum cauſſis varietatis circuituum nullam habent connexionem, neque cohærentiam. Quapropter tria in hac re prius diſtinxiſſe opus erit, quæ longè inter ſe ſunt diuerſa, licet connexionem aliquam habere videantur.

Cauſſæ febrium intermittentium quid inter ſe, à ſe differãt. Primum quidem ſciendum eſt, longè inter ſe differre cauſſas febrium, quæ intermittunt, ab eis quæ intermiſsionem tertianam, quotidianam, aut quartanam efficiunt: & rurſus has omnes ab alijs, quæ inuariabili lege intermiſsionem illam procedere, eodem modo citra mutationem in aliam periodi naturam faciunt. Quæ ſanè tria ferè velut vnum plerique Medicorum accipiunt, & cauſſas alioqui inter ſe diſtinctas confundunt. Quamobrem cuiuſque earum ſeorſum meminiſſe oportebit, vt conſtet, tria hæc lõgè inter ſe eſſe diuerſa, & diuerſas ſortiri cauſſas, ac diuerſo modo de eis locutum fuiſſe Galen. Sic profecto inueſtigaturus idem Galen. cauſſas febrium, quę per interualla repetunt, nulla facta mentione de tertiano, quotidiano, aut quartano circuitu, ſed ſolum cupiens inuenire rationem febris interpolatæ circuitus, tres potiſsimas aſsignat, quas licet ad ſtatutæ periodi conſtitutionem præire neceſſum ſit, nil tamen ad diem ſignatum, vel determinatum faciunt.

Circuitus cauſſa prima viriũ certa fortitudo. Eſt tamen prima harum cauſſarum *virium certa fortitudo:* nam hæc eſt quæ vitioſa quæque & aliena antequam in maius malum prorumpant, extra pellit, aliquando inſenſibiliter, & citra animantis noxam, maximè cum facultas viribus integris, & intemperamento vtitur inculpato. Quod ſi à natiuo robore parum deflectatur, ea etiam pellit, ſed cum aliquo animalis incommodo, eo quod nequit ex toto malũ ſuperare, quia deiecta quodammodo eſt: cauet tamen maius damnum, & extra vaſa, quod moleſtat pellit, ne febrem efficiat continuam, & hac lege interpolata ſuccreſcit. Sit ne omnino verum, humores in febribus interpolatis extra fundi 6. *libr.* diſceptatum reperies, nunc vero ſatius mihi viſum fuit, more vulgi loqui, quod clarior euadat noſtri inſtituti doctrina. Verum ſi minus ſit virium robur, & infra dictam mediocritatem ſitum, eo tempore nil extra pellit natura, ſed continua generabitur febris, vel affectus aliquis in eadem parte fixus pullulabit, vbi humores congeſti ſunt.

II. Mediocris exſuperãtia cuiuſuis humoris. *Secunda* tamen periodicationis cauſſa à Galen. ſignata eſt, *mediocris exſuperantia cuiuſuis humoris*, ea nimirum copia congeſti, quæ potens ſit facultatem ad expellendum irritare, & quam ipſa facultas trudere poſſit, nam ſi maior ſit, aut facultas languidior, dubium non eſt, quin oneri ſuccumbat, humorem intra vaſa putreſieri ſinat, ac febrem efficiat continuã: Si verò humoris minor ſit copia, aut robuſtior potẽtia exiſtat, certum eſt per inſenſibilem halitum humores euolare, antequam in affectum commigrent. Sic profecto multi ex medicis ſumpto ſolum principio ab hac quantitate, falſo autumant, pituitã, quòd copioſior ſit, ſingulis diebus moueri, & flauam bilẽ, cuius minor in corpore adeſt quantitas, tertio quoque die, & melãcholiam quarto, quod minor ſit eius in corpore portio. Verum ſi quis rem diligentius penſitet, reperiet profecto, naturalem quantitatem nil agere ad promptitudinem, aut ineptitudinem periodicationis, cum naturam non grauet quod naturale exiſtit, ſed quod præter naturam. Quo fit, vt quiuis humor ſit, qui naturalem menſuram excedat, ſiue melancholia ſit, ſiue bilis, protinus naturam irritet potius, quam ſanguis, aut pituita, quorum maior adhuc ſupereſt ſecundum naturam in corpore portio, & ſic humores illos excedentes certum eſt própius vim cauſſæ morbificæ, & putredinis, aut vitij cuiuſuis principium ſuſcepturos, quam eos qui naturales ſint, quamuis in maiori exiſtant copia.

Auerrois error. Ex hoc profecto dogmate detegitur Auerrois error, qui cenſuit, calorem innatum periodicationis eſſe potiſsimam cauſſam: nam ſcribit, perpetuum, & inuariabilem effectum, ac ordinatum, perpetuam, & inuariabilem neceſſario obtinere cauſſam, cuius naturæ calorem innatum eſſe ſcribit, ſtatuens, prædictum calorem humores corrumpere, & poſt corruptionem ſtatutis diebus pellere. Ego quidem in hac re cenſeo illud eſſe merum figmentum, & calorem innatum ſeſe tãtum præſtare, vt aptum inſtrumentum potentijs, quibus

munus eſt, quod irritat, & vitioſum exiſtit, pellere, nõ quidem corrumpere, quinimo quod corruptum eſt, vel reducere ad meliorem ſtatum, vel dum corrumpitur, prohibere ne corrumpatur. Itaque neque caloris naturalis eſt periodicationem ſignatim efficere, neque humorum quantitatis. Nam ſi quantitas naturalem excedat, ea menſura quam diximus, protinus in periodum prorumpit, non tamen in determinatam, quia hoc non eſt quantitatis proprium, ſed alterius rei.

III. Certa quædam qualitas.

Tertia vero, & vltima periodicationis cauſſa eſt, humoris periodicationem facturi *certa quædam qualitas*, & pręter naturam diſpoſitio, qua natura ad pręd dictam expulſionem cupidè ſeſe accingit: quæ ſanè humoris conditio magni eſt momenti ad periodicationem efficiendam.

Circuitus ordinatus vnde.

Quæ ſanè cauſſæ dum æqualiter ſe habent, ordinatum efficiunt circuitum, non tamen tertianum, quotidianum, aut quartanum, ſed prout quantitas, vel qualitas, aut virtutis tenor ſe habuerint per longius, aut breuius interuallum, nam per diem ſignatum repetere, ſpecialioris eſt cauſſæ. Verum ſi prædictæ cauſſæ diſpari modo coeant, & coniungantur, circuitum quidem efficient, cæterum inordinatum: nam pro ratione maioris, vel minoris actionis, & efficaciæ vnius vel alterius, aut vtriuſque, aut ſaltem ob ſolius humoris vitium, vel omnium ſimul (licet interpolata fiat febris) differentiam profecto non leuem ſimplicis, duplicis, aut triplicis, vel aliter complicatæ, vel inordinatæ febris ſuccreſcere, arbitrandum eſt.

Inordinatus.

Periodicationis cauſſa vnica humoris natura.

Quantum vero diſtent cauſſæ, quæ periodum natæ ſunt efficere, ab his, quæ tertianam, quartanam, aut quotidianam conſtituunt, mox audies, ſi expenderis, id citra vllam dubitationem prouenire à peculiari cuiuſque humoris conditione, & natura, dummodo intelligas, per humoris naturam nil aliud, quã facilitatem, aut promptitudinem, vel difficultatem ad ſuſcipiendam putredinem, vel ad eidem reſiſtendum. Quippe hæc ſola nata eſt in circuitum humorẽ mouere: nam ſiue quantitatem conſideres adauctã, vel diminutam, ſiue qualitatem ad maiorem calorẽ, frigiditatem, humiditatem, aut ſiccitatem, acrimoniam, vel mordacitatem vergẽtem, proculdubio hęc omnia, vel per interualla ipſos humores mouere, vel per ordinata interualla, verum per tertium, aut quartum diem minimè. Sic enim mille ſunt morbi, qui ex bile orti non repetunt per tertium, donec aliquid putredinoſum contrahant, & pari lege de reliquis humoribus conijcies: itaque ſola hæc putredinoſa conditio nata eſt periodum cuique humori peculiarem circumſcribere.

Bilioſus humor nõ niſi tertio die repetit.

Quod ſi diligenter conſideres, reperies bilioſi humoris eam eſſe naturam, & ſortem, vt non niſi tertio quoque die poſſit putrefieri. Nam cum agens tanto paſſum deuincat, & ſuperet citius, quanto minus ipſum paſſum obtinuerit reſiſtentiæ, & eo tardius, quo magis ea ſit bilioſi humoris reſiſtentia, quod nõ niſi tertio die putredinem admittat, fit facilè, vt bilioſæ febres ante aut poſt tertium diem inuadere minimè poſſint. Nam cum bilis plurimum ſiccitatis obtineat, & hæc ſit omnino putredini aduerſa, & inſuper innati, & proprij caloris plurimum habeat, qui putredinoſo magis reſiſtat, quam humor, qui minus habet, ob id tardius putreſcit, quia calori præter naturam plus reſiſtit calor cuiuſque proprius, quam externa, aut interna frigiditas. Quo profecto fit, vt tardius ſuccendatur, & ſic ſibi ex propria, & natiua ſorte habet ad tertium vſque diem reſiſtere, & in eadem, calori præter naturam iam cedere, atque acceſſionem efficere.

Pituita eadem die repetit.

Quod ſanè pituitæ non ita euenit, nam cum humor ſit, cui parum calidi ineſt, & præter id humidus natura exiſtat, & hæc duo ſint potiſſimæ putredinis

A cauſſæ, ob id profecto minus putredinoſo calori obſiſtit, & ocyus putreſcit: quippe eadem die, qua ipſam calor adoritur, cedit protinus, & corrumpitur, acceſſionem generat, præterquam, quod cum pituitæ, & crudorum ſuccorum in corporibus maior ſubſit adhuc ſecundum naturam copia quam bilis, in minori tempore plus aggregatur, quam bilioſi humoris, & ob id citius ſuccenditur.

Melãcholia quarto die repetit.

Sic profecto melancholia ex neceſſitate propriæ naturæ ſuccenditur quarto quoque die, quia ob impenſam ſiccitatem longè tardius putreſcit cęteris omnibus, præterquam quod ei accedit terreſtris ſoliditas, & craſſities impenſa, quæ magis præualet ad obſiſtendum putredini, quam ad ipſam inuitet defectus caloris, quem etiam ſicut pituita obtinet: quo fit vt
B tardius ſuccendatur, & magis reſiſtat: ex quo profecto elicies neceſſum eſſe ſtatuere, tardius in acceſſionem commigraturam. Quibus etiam accedit humoris minor quantitas, quæ tardius congregare quantitatem aptam ad moleſtiam naturæ inferendam coniectandum eſt, quam ego arbitror nõ eſſe minorem huius euentus cauſſam.

Sanguis cur non repetit.

Neque de ſanguine eodem modo poteſt iudicium proferri, quantumuis ob calorem, & humiditatem putredinoſam ſortiatur naturam, quia cum familiariſſimus ſit naturæ, nuſquam ab ipſa pellitur, donec ex toto propriam formam amiſerit, & eo tempore cõmigrat in bilem, & melancholiam. Quo fit, vt ex ſe nullam poſſit efficere periodum, niſi ratione humo-
C rum, in quos degenerat.

Qualitas periodum efficiens qualis eſſe oporteat.

Quibus ſic conſideratis arbitror, eam qualitatem (*quam auctores in humoribus requirunt; vt ſtatis diebus acceſſionem efficiant*) nullam aliam eſſe præter putredinoſam, ſeu corruptioni paratam, nam quæ aliter vitiata exiſtit, periodum quidem faciet, quia naturam irritat, cæterum inordinatam, & vagam, iuxta modum, & frequentiam irritationis, ſolum vero quæ putredinoſa eſt, ſtaturam, & certam periodum faciet, iuxta naturam, & promptitudinem humoris qui morboſum præſtat apparatum, ea lege quam nuper diximus. Cum hoc tamen intelligendum eſt, huiuſmodi putredinoſam qualitatem non oportere nimis intenſam eſſe: nam eo tempore potius profecto
D febris ſuccreſcet continua, quam interpolata. Quippe natura nunquam humorem adeo vitioſum citra correctionem, & coctionem extra vaſa pellere nititur, & ob id, vt naturæ gratiam, & coctionem recipiat, manens intra venas, febrem efficit continuam, cum vero leuiter alteratus eſt humor, antequam vlteriorem adipiſcatur corruptionem, cæteroſque ſuccos conſpurcet, pellitur ab ipſa natura efficiente interpolatum affectum. Argumento eſt huius veritatis, quòd dum quantitas, vel qualitas plus iuſto excedunt, licet non ſufficiant continuam efficere, concitant quidem acceſſionem, vel maiorem, vel productam, vel anticipatam: Si vero minor ſit quantitas, vel remiſſior qualitas, aut facultas languidior, tardior, aut
E minor fiet acceſſio. Sic profecto Galen. ex illis venatur humoris, vel copiam, vel malam qualitatem, & ex his naturam vincere, ac ſuperare materiam, & ipſius minorem longè iam ſubeſſe copiam. Itaque ex natiua cuiuſque humoris ſorte prodit, cuique certum quendam poſſe efficere circuitum, non tamen ſemper, & vtcunque alteretur, ſed dum putredinoſa affectione vitiatur: nam hæc eſt, quæ magis probat vim, & efficaciam reſiſtentiæ humoris, & quæ infallibili experimento monſtrat, bilem non poſſe putredinem concipere, niſi tertio die, & pituitam quotidie, ac melancholiam quarto: nam cæteræ cauſſæ, quæ ad quãtitatem, vel ad quemuis alium qualitatis modum attinent, euertere diem nequeunt, licet acceſſionem anteuertere, & protrahere poſſint.

Supereſt tertio docere (*quod etiam ſummopere conducit*

Circuitus ſemel in cęptus, cur non mutetur in alium.

ducit ad prædicti axiomatis confirmationem) qui factum ſit, quod tertiano circuitu, vel quouis alio ſemel incepto, ſemper de tertio in tertium procedat affectio, & nuſquam, aut raro in aliam mutetur, cum ex quartano circuitu, calor qui ſupereſt, facilius poſſit bilem, aut pituitam alterare, & ad putredinem mouere, quam melancholiam, quæ tardius, & difficilius ex propria natura ſuccenditur. Cuius dubitationis gratia præmittendum eſt, pendere huius rei veritatem, & enodationem ex fomite relicto in corpore à præcedente circuitu: à quo facilè iterum ſuccreſcit præcedenti ſimilis alter circuitus. Sic enim cum pituita ſit craſſus, & viſcidus humor, ac ob id difficulter reſoluatur, maioremque hac ratione fomitis copiam relinquat, fit facilè, vt ocyus ſuccendatur pituita, quæ præerat, & alteram acceſſionem efficiat, quod habuerit cauſſam, nimirum fomitem efficaciſſimum aptumque ſequenti die ſuccendere pituitam *(quæ ſuapte natura huic damno eſt aptiſſima, vt antea dictum eſt)* & aliquando antequam ex toto finiatur acceſſio, cum longiſſimæ ſit durationis, quod profecto non parum intereſt ad citius ſuccendendam pituitam: bilis autem quia facilè diſſipatur, & minimum ob eius tenuitatem ex ſe relinquat veſtigium, ob id, & quia minus durat acceſſio, etiam ſi leuis, & calidus ſit humor, non protinus ſuccendit remanentem bilem, ſed tertiam diem requirit, tum ex propria natura, quæ ante id tempus non contrahit putredinoſam labem, tum vero, quia prædicto temporis ſpatio adimpletur putredinoſi fomitis defectus, ac tenuitas. At melancholia humor cum ſit terreſtris, non relinquit poſt ſe grande caloris veſtigium, & ob id, non protinus ſuccenditur præexiſtens melancholia, quia quod remanet cinericium eſt, & terreſtre, & naturaliter in minori copia, tum vero quia *(vt dictum eſt)* quartum diem requirit, vt putredinem ſuſceptare poſſit, tum vltimo, quia in quartana febre ad omnimodam infebricitationem deueniunt laborantes, quod eſt forſan non minor occaſio acceſſionis per quartum diem.

Acceſſio tertiana tertianā exſpectat.

Ex quibus facilè probatur, ex tertiana acceſſione tertianas quoque acceſſiones ſubſequuturas neceſſario, & quartanas ex quartana, & pari ratione ex quotidiana. Nam putredinoſa caloris conditio, cuius fomes, & veſtigium poſt primam acceſſionem relinquitur in membris, tranſmittente, recipiente, aut generante, vel humoribus qui ſuperſunt, tanquam cauſſa exiſtit: putrida enim caliditas, quæ in flaua bile ſuccenditur, vt febrem efficiat, dum ſui veſtigium reliquit in aliqua ex dictis partibus, poſt acceſſionem, prius ſeſe inſerit, & inſinuat in flauam bilem, ob ſimilitudinem, quàm in aliquem ex prędictis humoribus, cum quibus nullam habet, & ob id cum humor ſimilis præterito ſuccendatur, fit profecto facilè, vt quę ſuccreſcit acceſſio, præcedenti ſit quam ſimillima, & eiuſdem rationis, ac ſpeciei. Præterquam quòd cæteri humores inculpati exiſtunt, ille vero ſolus principium ſuſceperit vitij, ob immodicam copiam, aut quamuis aliam alterationem. Quo fit, vt licet in quartana febre maior ſit bilioſi, aut pituitoſi humoris ſecundum naturam copia, cum hoc tamen humor melancholicus citius ſuccenditur, quia cæteri inculpati cum ſint, reſiſtent magis: quod etiam de tertiano, & quotidiano circuitu ſubaudiendum eſt. Cum hoc tamen aliquando continget, conſumpta humoris parte, quæ abundabat, & affectum ſolebat excitare, relictum fomitem ſeſe in quemuis alium humorem inſerere, ac in eum maximè qui facilius ſuſcipere poſſit caloris putredinoſi impreſſionem: qui ſanè is erit, qui in mali diſcurſu magis extra naturam poſitus fuerit. Quo fit, vt non raro vna febris conditio in aliam commigret, puta tertiana in quartanam, & econtra.

A Sed vt hæc & reliqua quæ huc vſque dicta ſunt, clariora euadant, ſtudui, quæ ipſa aliquo modo euertere poſſint, enodare, ne alicui ſubſit errandi, & à vero diſcedendi occaſio.

Obiect. 1.

Inſtatur primo, *ſi forſan accidat maiorem, ac vehementiorem ad putredinem concitandam concurrere cauſſam in flaua bile, quam quæ tertium diem requirat, ſequeretur profecto neceſſario bilem ante tertium putrefieri.*

Solutio.

Huic argumento dicimus, eo tempore continuam bilioſam potius fieri, quam intermittentem: nam hac ratione dictum eſt pleriſque huic operi prærequiri certam quandam in humoribus qualitatem, & quantitatem, & in viribus robur, quæ omnia ſi cauſſa quæ ſuccreſcit excedat, & virtus corporis, ac B humoris natura non obſiſtant, proculdubio continua fiet febris.

Obiect. 2.

Secundo *ſi quis dixerit in continuis febribus ſemper putrefieri humores, & non eſſe prædictam reſiſtentiam periodicationi neceſſariam, & cum hoc continuam bilioſam vehementius moueri tertio quoque die.* Reſpondeo, continuam eſſe, prodireque ex cauſſæ vehementia, & tertio die eſſe vehementiorem, quia in die remiſſionis maior quantitas humoris preparatur ad ſequentis diei exacerbationem.

Obiect. 3.

Tertio *conſtat plures eſſe morbos, qui citra febrem tertio, vel quarto die mouentur, in quibus non requiritur (ſiquidem putredinoſo calore carent) reſiſtentia prædicta, ac ex conſequenti prædictam cauſſam eſſe aliqua ex parte vanam.* C Huic dicimus verum eſſe, ſine febre morborum plurimos per ordinatos circuitus tertianos, & quartanos repetere, cæterum non citra putredinem, quæ licet ad febrem efficiendam apta non ſit, ſufficit tamen prædictam periodicationem efficere, vt quotidiano euentu in morbo Gallico, in cephalæa, & podagra conſpicimus, in quibus eo tempore fit ſtatus circuitus, quo aliquid putreſcit, ſin aliter minimè.

Circuitus ordinati fiunt interdum ſine febre non tamē ſine putredine.

Obiect. 4.

Quarto dicet aliquis *acceſſiones febrium non incipere ab humore putrido, ſed poſt tranſmiſſionem à vaſis ad alia loca putrefieri, & ob id aliam eſſe indagandam periodicationis cauſſam.* Cui dicimus, humores intra vaſa principium putredinis ſortiri: Nam hæc eſt qualitas, D qua natura ad ordinatam expulſionem irritatur, & cum illud vitij principium non ſuccreſcat in humoribus, niſi diebus, ac interuallis dictis, fit, vt eiſdem neceſſario fiant acceſſiones. Probat hanc veritatem bilis effuſa in vomitibus, & alui fluxibus, in quibus nullus fit rigor, etiamſi per partes ſentientes permeet bilis, aut in carnoſas, vt in icterico affectu, quia humor ille nondum nactus eſt principium putredinis.

Obiect. 5.

Eſt etiam vltimum argumentum, quo Neotericus quidam nititur probare, *periodicationem hanc nullam habere determinatam cauſſam*, ſed ſtatuit, *à quouis humore omnes febres interpolatas poſſe fieri.* Probat ſuum dogma ex varijs Auctorum locis, quibus E videtur conſtare, *tertianam à pituita quandoque fieri, nonnunquam à melancholia, & quotidianam à bile.* Adducit quidem Hippocrat. qui *lib. 2. de natur. hum. quotidianam, tertianam, & quartanam ab eodem humore oriri* ſcripſit: item ſcribit Celſum dixiſſe, *ex humore melancholico quotidianas excitari, libro 3. capite 15.* quartanas inſuper debere à pituita fieri, docuiſſe Galenum *lib. 2. de criſi*, quod etiam ſcribit Syluio placuiſſe *comment. de febribus, capit. de cauß. humor. melanch.* Præterea refert ex eadem pituita, tam tertianam quam quartanam fieri, Auicen. *libro 4. tract. 2. cap. 50.* ſcripſiſſe: quod etiam confirmauerat Gentilis *quæſt.* 13. imo vero refert ex bile quotidianam fieri, *cap. 36.* ſcriptum reliquiſſe. Verum ſi quis rem hâc diligenter expendat, reperiet profecto argumenta hæc vel monſtruoſam aliquam raritatem oſtendere, vel prædictos auctores de complicatis, duplicatis, aut illegi-

illegitimis febribus loquutos fuiſſe: nam huiuſmodi A febres alienum humorem admittunt, & ſigna eiuſdem aliquando euidentiora monſtrant: cum hoc tamen proprium circuitum emittere non eſt credendum. Nulla enim bilis quantitas, neque qualitas, aut quæuis alia diſpoſitio nata erit ipſam bilem efficere moueri vltra citraque tertiam diem, quòd de alijs humoribus eodem modo eſt arbitrandum.

Argumento fidiſſimo profectò ſunt duplices, tertianæ, vel quartanæ, in quibus licet plus illius humoris abundet, ita vt duplicem efficiat tertianam, vel quartanam, nunquam tamen viſum eſt, in aliam febris ſpeciem migraſſe (*dummodo humor perſeueret ſub propria forma*) ſed ſemper tertianos, vel quartanos circuitus, ſibi inuicem, & ſtatis diebus reſpondentes.

DE FEBRIVM EPHEMERARVM NATVRA, CAVSSIS, DIFFERENTIIS, SIGNIS, ET CVRATIONE.

LIBER QVARTVS.

LIcet alicui vanum, & omnino inutile videri poſſit, febrium ephemerarum longius contexere certamen, & prolixam tractationem, cum certum ſit, ſatius omnes curari nullo adhibito auxilio, quam præſtito, quinimo non raro ex præſidio in putridam, aut aliud grauius malum commigrare: cum hoc tamen magni arbitror fore momenti, earum tractationem paulo diligentius (*licet breuius*) exſequi; vt conſtet earum natura, & apertior fiat cognitio, ac diſſidium ab alijs, ne decepti ſpecie ephemeræ, ea quæ maioris ſit momenti præſidio ob id deſtituta, in immedicabilem ſuccreſcat magnitudinem: aut credentes putridam, vel alterius generis eſſe, citra indigentiam id præſtetur auxilium, quod læſurum ſit. Quapropter breuitate maiori qua potero, earum omnium in genere conditionem, & naturam expedam, differentias explicabo, & cuiuſque ac omnium ſimul ſigna exſequar, quo facilius ſit hoc genus febrium à reliquis ſeiungere: tandem curationem cuiuſque ſpeciei peculiaris ſcribam.

eme-- vnde ia.

Conſtat ab vnius diei duratione, quæ viginti, & quatuor horarum ſpatio finitur, hanc febrem nomẽ ſumpſiſſe; vel (*vt alij cenſent*) ab animali quodam, cuius Ariſtot. meminit, *lib. 5. de natur. animal. cap. 19.* quod vnius diei interuallo naſcitur, & moritur, quod ſanè ob id *Ephemeron* appellarunt. Quo fit, vt ea febris, quæ vnius diei interuallo finitur, *ephemera* quoque fuerit appellata, quam Latini *diariam* dixerunt. Eſt autem huius febris natura, & conditio, mitiſſima, ac ſimpliciſſima, & vt Hippoc. refert *lib. prognoſtic.* ſignis firmata ſecuriſſimis, quod equidem multis rationibus probari poteſt: Prima ex cauſſæ, quæ ipſam excitat ephemeram, conditione deſumpta: quippe cauſſæ omnes externæ ſunt, vel manifeſtæ, & quæ nullam habent prauam conditionem, neque vehementem efficaciam. Item ex ſymptomatis, quæ mitiſſima admodum ſunt, & nullum ſui ratione faceſſunt negotium. Præterea id probari amplius poteſt ex propria ſui natura, & ratione, ſiquidem ſolum in ſpiritibus ſita eſt, *vt refert Galen. lib. de inæqual. intemper.* dicens: *ephemera generatur, ſi intemperies caloris ſpirituoſam duntaxat partem inuadat*; & cum ſpiritus ſit, *vt Galen. docet 6. de vſu part.* optimi ſanguinis exhalatio, vel qui ex ſanguinis exhalatione nutritur, aut reficitur, fit facilè, vt calor in eo ſuccenſus, & mitis ſit, & facillimè euaneſcat, ac temperetur. Cum hoc tamen in huiuſmodi febribus ſpiritus vitales (*ad quos ratio, & natura huius mali propriè pertinet*) nam (vt antea dictum eſt) licet animales, aut naturales ſuccendantur ſpiritus, nulla ſuboritur febris, antequam vitales incaleſcant, & ex toto ponantur in calfacto eſſe, vt febris naturam conſtituãt, & omnes ſimul eua-

eme-- cuius uræ.

eme-- uid ab tica erat, à pu- a.

A neſcant, & conterantur, haud ſecus quam res accidit in hectica, licet longitudine, & prædicto ſubiecto ab ea differat: quia craſſior eſt eius materia, quam quæ in ephemera ſuccenditur: In hoc etiam differt à putrida, quia in hac non conteruntur humores, nec omnes, neque confertim, aut ita breuiter ſicut ſpiritus in ephemera. Itaque in hac ab exurente calore (*non quidem à putredinoſo, aut marcido, vt in putridis, & hecticis contingit*) ſpiritus ſimul concaleſcunt, nõ quidem ſucceſſiuè, aut pars poſt partem, quo profectò fit, vt omnino temporibus careat, ſiquidem morborum tẽpora ex alteratione prodeant, quæ fit in materia: & cum in ephemera alteratio ſit vna totalis, & ſemel facta,

Ephemera non habet tempora, & quare.

B creditur omnino augmẽto carere, & etiam, quia nulla adeſt pugna, & ob id caret accidentibus, & vacuatione, licet declinatione fruatur vera, quia vniuerſa ſpirituum ſucceſſorum copia diſſipatur, & ſic vnica tantum conſtat acceſſione. Quod ſi cum Auicen. velis dicere, obſcura tempora quodammodo obtinere, non recuſabo. Dictum eſt antea morbum eſſe factum, vt *Galen. 8. method. aduertit*, nam diaria cum hectica conuenit, quod non amplius dependeat à cauſſa, verum cum hoc idem Galen. *9. method.* ſe explicat dicens, de ſolis veris ephemeris loqui, in quibus cauſſa, quæ ipſas excitauit, abſente, nullus eſt affectus, qui eas, aut gignat, vel adaugeat, ac ob id concludit,

Ephemeram eſſe factam ratione independẽtiæ.

C nullam indicationem ſumendam eſſe à cauſſa: ſecus profectò res ſe habet in ſpurijs, nam & cauſſam habent, & eam indicationem præſtant: & licet in hac re credendum ſit, ephemeram non eſſe morbum ratione ſuccenſorum ſpirituum, quantumuis ſint in calfacto eſſe poſiti, ſolum enim (*vt dictum eſt*) cauſſæ rationem habent, ſed ob calorem ſolidæ ſubſtantiæ præſtitum, cum hoc tamen longè ab hectica (*quæ verè facta eſt*) differre eſt arbitrandum, & cum putrida conuenire, quæ in habitudine calorem tãtum habet. Quo factum eſt, vt ſpiritus quantumuis in calfacto eſſe exiſtant, nullam requirant prouidentiam, vt humores, ſed eorum remediorum genere curari debent, ac
D diaria ipſa, & ob id non præſtare eam indicationem, quam præſtant cæteræ cauſſæ.

Aliter enim ephemerarum febrium ſpecies licet venari, ac reliquarum: quippe hecticas diuidimus penes diuerſas ſolidæ ſubſtantiæ partes, quas calor depopulatur: putridas vero iuxta humorum varietatẽ: at ephemeras, cum conſtet ex vna ſpirituum ſuccenſorum natura fieri, non ab ea, ſed penes diuerſitatem cauſſarum à quibus concitantur diſſecare oportebit. Quæ ſanè cum diuerſam ſortiantur efficaciam, ſuccreſcit in corpore diuerſum accidens, cuius occaſione diuerſitatem in ephemeris conſtituimus. Ex qua autem diuiſionis ſorte ſolum prodeunt duo febrium ephemerarum genera, quorum vnum continet eas,

Ephemerarum differẽtiæ penes diuerſitatem cauſſarũ ſunt ſtatuenda.

Ephemerarũ duo genera.

quæ

quæ verè dicuntur *Legitimæ*, & *exquiſitæ*: alterum vero, eas, quæ *Spuriæ* ſunt & *illegitimæ*. Cum hoc tamẽ ſcimus, vtrumque genus in vna communi ratione cõuenire, nimirum in ſpirituum vitalium ſucceſsione, licet duratione *(vt antea dictum eſt)* longè diſſideat, quod cenſeo illis ſuccreſcere, ſicut multa alia, in quibus differunt, ex cauſſæ, ſeu occaſionis diuerſitate.

Legitima. Nam quæ *legitima* eſt, à cauſſa prodit non ſolum procathartica, ſed recenti etiam, quæ ſpiritus nata ſit calfacere, citra alterius rei in corpore mutationem:

Illegitima. quæ tamen *illegitima* cenſetur, licet à cauſſa etiam procathartica proficiſcatur, non quidem à recenti, ſed vetuſtiori facta, præterquam, quòd ab internis quibuſdam plerunque fiat, quas oportet eſſe euidentes, & manifeſtas: Quas certum eſt habere hoc proprium, & peculiare, nimirum aliquid prius, aut ſimul in corpore ſuccendere, & alterare, cum ſpirituum ſucceſsione, quo excalfacto ſpiritus quoque calfiunt, & qui denuo generantur etiam incaleſcunt, adeo vt vere dictum ſit, & neceſſarium exiſtat, ad plures dies ſeſe extendere, donec id quòd ſimul cum ſpiritibus incaluit, attemperationem ſuſcepter, aut beneficium à natura, vel in aliam ſpeciem commigret. Itaque in vtraque febrium ſorte ſpiritus vitales ſuccenduntur, verũ in legitima ſoli ſpiritus vim cauſſæ ſuſceperunt, & ipſi ſolum cum corde febrem efficiunt: in ſpuria vero vltra ſpiritus aliquid aliud vel primo incaluit, vel ſimul aut poſtmodum.

Ephemeræ ſpuriæ multiplices, et quo modo inter ſe differant. Quæ ſanè vltima, & illegitima ſpecies in multo plures ſubdiuiſa eſt, iuxta diuiſionẽ, & naturam cauſſarum, quæ ipſam excitare habent, velut eſt *Cruditas, leuis obſtructio, externa inflammatio*, & reliqua eius naturæ, vt in explicatione cauſſarũ latius ſum monſtraturus. Hoc tamen differentiæ habent prædictæ cauſſæ, quòd ex his quædam protinus principium actionis inferunt in ſpiritus vitales: aliæ in animales: nonnullæ inſuper in ſanguinis halitum, & mox calfaciunt vitales ſpiritus, à quibus vera ratio ephemeræ febris ſuboritur.

Ephemera qua ratione ad pluresdies prorogari poſſit. Verum quanam ratione credibile ſit, *ephemeram poſſe ad plures dies prorogari*, nunc in examen reuocare oportet: nam id videtur eſſe impoſſibile, ſiquidem ea eſt ſpirituum conditio, & natura, vt non poſſint, dum ſuccenduntur, vltra viginti quatuor horarum ſpatium durare, quin antea deficiant, & reſoluantur. Quod experimento reliquarum ephemerarum ſatis eſſe probatum arbitror, conſtabit igitur, ſi diu protrahitur, non vnam eſſe ephemeram, ſed plures ſimul iunctas, vt etiam ex neotericis Herculanus p ofitetur. Verum dicet aliquis, certum eſſe, *ſpirituum ſubſtãtiam non poſſe vltra id tempus vſtionem perferre*: cũ hoc tamen ex parte cauſſæ, quæ non adeo vehementer operetur *(vt ea quæ vno die ſpiritus habet conterere)* prodire vt plurimum dierum ſpatio ſpiritus reſiſtere poſſint vſtioni, ſiquidem tanto tardius ſpiritus ſuccẽdi, & conflagrari eſt opus, quanto cauſſa lentius, & debilius egerit: qualis naturæ eſt vapor crudi alimenti, & ſanguinis, vt non niſi in prædictis diebus vniuerſi ſpiritus in totum conflagrare poſſint: ex quo prodit, vnam eſſe ephemeram, eamque diuturniorem ratione debilitatis cauſſæ, licet ſpiritus celerem ex natiua conditione ſortiantur exuſtionem. Aduerſus quã euaſionem ſtat etiam eſſe adhuc inter ephemeras, quæ vnius tantum diei ſpatio finiuntur, & cum hoc à longe debiliori cauſſa ſuboriuntur, velut eſt quæ ex inedia, timore, & triſtitia ſuboritur, & cum hoc breuiſsimo ſpatio conſumuntur, & euaneſcunt ſpiritus:

Solutio. Ergo *conſignanda eſt alia cauſſa præfatæ longioris durationis*. Hanc profecto nos arbitramur eſſe perſtantiam, & durationem cauſſæ, non debilitatem *(ſiquidem calfactus ſanguis vehementiſſimum ſuccendit calorem, longè magis quam metus, & mæſtitia)* nam cũ legitimarum febrium ephemerarum proprium ſit, affectus eſſe factos, hoc eſt independentes à cauſſa, quæ ipſos excitauit, prodit quidem ea ratione, ſpiritus conflagratos vno die finiri: quia nulla eſt cauſſa, quæ reliquos calfaciat, & ſemel calfactos, certum eſt finito tempore finiri. At in ſpurijs ephemeris, ob id diutius conſpicimus incendium durare, quòd cauſſa quæ omnibus illis diebus durat, & viget, omnes etiã ſpiritus vt nouiter generantur, valet exurere, & tamdiu durat exuſtio, quamdiu cauſſa operatur, & ſpiritus denuo generantur, donec euaneſcente cauſſa, & reſolutis ex vtriſque genitis ſpiritibus, qui deinceps ſuccreſcunt, ſuperſtites euadunt, & ſic ceſſat febris, vel ſi non ceſſauerit, in aliam diuerſæ naturæ commigraſſe eſt coniectandum.

Dubiu[m] Quod ſi quis dixerit pari ratione, ſi cauſſæ perſtantia occaſio eſt durationis ephemeræ, ſequeretur neceſſario, ex putrida febre ſemper ſpiritus conflagrare, & ſibi comitem habere ephemeram, & præſtantiori adhuc ratione hecticam poſſe idem efficere, conijciendum eſt.

Solutio In cuius dubij enodatione expendendum erit, longiſsimis diſtare interuallis prædictas cauſſas: nam putrida febris, licet ſpirituum ponat in calfieri maximam partem, reliquam tamen ob vehementiam putridinoſi caloris, antequam febrem concitare poſſit, conterit, & reſoluit, & ferè ſimul eſt calfieri ſpiritus, & reſolui. Quo fit, vt ephemera ſit morbus, & is ſit affectio permanens, & ante hanc permanſionem calor putridæ, & hecticæ quoſdam ſpiritus conterunt, & alios calfaciunt. Quæ ſanè cauſſa eſt cur citius reſoluantur antequam, calfacti febrem concitare poſſint, quòd alijs cauſſis nõ euenit: nam cum ſubito & affatim ingruant, omnes ſpiritus ſimul calfaciunt, & vrunt: at in his febribus lentè, & paulatim diſponuntur, & calfiunt, ita vt leui calore diſſoluantur, & inſenſibili reſolutione euaneſcant citra febris ſuccenſionem.

De ephemerarum cauſſis. Eſt proculdubio ephemerarum febrium per cauſſas adeo vtilis, & neceſſaria ad curationem, & cognitionem tractatio, vt iure optimo teneamur eas diligentius expendere, & ſpecialius ſcribere, licet earum nulla habenda ſit in curatione prouidentia, ſed iuxta effectum quem ante ſpirituum ſucceſsionem in corpore relinquunt: præterquam, quòd in ſpurijs ephemeris non parum ad curationem conducit cauſſarũ cognitio. In qua ſanè re licet certum ſit, febrem ephemeram tot poſſe ſortiri cauſſarum genera, quot quãuis aliam febrem, aut calidum intemperamentum *(putredine excepta)* vt optimè Galen. aduertit *libr. de cauſſ. morborum cap. 2. & 1. de differ. febr. cap. 3.* cum hoc tamen, vt etiam Serapio ſcripſit *6. breuiarij c. 1.* ad quatuor potiſsima genera omnes cauſſæ reducendæ ſunt, quo clarius, & expeditius poſsimus eas omnes, & complecti, & ad peculiare genus reducere.

Ephemerarũ cauſſæ ad quatuor genera reducuntur, et quæ ſint. Sic profecto *primum* genus continet cauſſas omnes, quæ exterius corpori occurrunt: *Secundum*, quæ corpus ingrediuntur: *Tertium*, quæ paſsionem inferunt in animam, aut corpus: *Quartum* vero & vltimum, ſymptomata omnia: quæ vero extrinſecus corpori occurrunt, ſunt veluti *contactus calidæ ſubſtantiæ, vel æſtiui, & calidiſsimi aeris occurſus, ignis, balnei feruentis, aluminoſæ, vel frigidiſsimæ aquæ*, à quibus, vel calori ſuccreſcit augmentum, vel natiuus effluxus prohibetur. At quæ in corpus ſubeunt, ſunt *cibi, potus, & medicamenta*, quæ ſi calidiora ſunt, aut plus iuſto ingerãtur calorem augent, & ſpiritus accendunt, ſicut fames, quam in hoc etiam genere contineri multi aſſerunt, etiamſi non diſpliceat ad animi motum referre. Quæ paſsionem inferunt, ſunt animi, & corporis motus atque paſsiones: ſymptomata vero ſunt velut *dolor, vigilia*, & eius naturæ non pauca.

Reli[qua] reducuntur ad duo genera. Quibus ſuppoſitis, expendendum eſt, ephemeras febres, duas, *vt dictum eſt*, conſtituere differentias, & ita quoque has omnes cauſſas ad duplicem ſortem eſſe reducendas ſtatuimus: vnam, quæ *Veras*, & exquiſitas progignit ephemeras: alteram vero, quę *Spurias*, & illegitimas,

quas

quas etiam clarioris doctrinæ gratia, *in Procatharticas*, & recentes, ac *in euidentes*, & Antecedentes conſulto diuidere ſtudui, vt apertius ſubinde conſtet medendi via, & ratio. Sed expendendum nunc etiã eſt, an *ephemeræ febres continentem habeant cauſſam:* Medici ferè omnes habent tanquam verum, & firmum præceptum, ephemeris ſolum primitiuam cauſſam eſſe propriam, hecticis antecedentem, putridis autẽ primitiuam, antecedentem, & coniunctam. Atqui non defuere etiam, qui ex vetuſtioribus cauſſam continẽtem hecticis, & ephemeris ſubſcripſerint, quòd credant omne quòd eſt, quam diu habet eſſe, habere etiam, & conſeruans diuerſum ab eo, quoniam cõſeruans, & conſeruatum non ſunt idem: Sic in diarijs conſeruans cenſent eſſe ſubtilitatem ſubſtantiæ, & caliditatem, ac raritatem, & coadunationẽ ſpirituũ ipſorum: & in hecticis promptitudinem humiditatũ partium radicalium ad inflammationem. Ego tamẽ longè aliter de hac re ſentio: quippe qui exiſtimem, ephemeras ſpurias omnes cauſſam habere antecedẽtem, & continentem, non tamen quam ipſi cenſent, ſed vel humorum crudorum ſucceſionem, vlcus, inflammationemve externam, vel cutis dẽſitatem, aut ſanguinis excalfactionem, quorum omnium durationem ſequitur etiã ſpirituum vitalium ſucceſio, quæ *ephemeram* ſubinde plurium dierum appellatam procreat. Nec ob id credendum eſt, vt multi falſo autumant, ephemeram periodos, & circuitus habere: quia ſolum quod ephemeram gignit, ſpirituum eſt materia, quæ proximè exiſtit, non quidem ea, quæ in corpore præalteratur, vt in reliquis febribus humoralibus contingit. Sed vt ad penſum redeam, ſciendum eſt, huius naturæ eſſe febres, quæ ex bubonibus prodeunt, aut ex quauis alia externa inflammatione, ſub quibus inflammationem colli vteri non comprehendo, nam vteri inflammationem non arbitror ephemeram poſſe efficere. Itaque in externis inflammationibus alteratione per continuum facta, ephemera concitatur febris, vt Gal. 1. *de differ. febr. cap.* 5. apertè docuit *in inflammationibus autem, & putredine, quæ aut in viſceribus, aut in magnis vaſis fiunt, quidam veluti fumus ex putreſcentibus humoribus ad cordis ventriculos peruenit, & putridam concitat febrem.* Galen. enim vbique ephemeras diſtinguit à febribus, quę ex partis alicuius internæ inflammatione proficiſcũtur, vt 3. *de præſ. ex pul. c.* 7. & 1. *ad Glauc. c.* 3. & 2. *de criſib. c.* 11. expreſsè fatetur. Cui etiam cauſſarum generi reduci poſſunt febres, quæ ex vlceribus prodeunt: quæ ſanè vlcera, licet ſui ratione ephemeras nequeãt excitare, dum inflammantur tamen, aut cruciantur dolore magno, ephemeras efficiunt, ſin aliter, aut putridã, aut ſi diu perſtiterit vlcus, maximè ſi vitioſum effectum fuerit, hecticam.

Dubium. epheme- æ an continentem habeant auſſam.

phemeſpuriæ nes ha nt cauſm antedentem continentem.

h. circitus nõ bent.

lãmaes, & cerum redi- ephe- ras nõ citãt.

Signorum iuxta ephemerarum cognitionem, duplex exiſtit genus, quoddam enim in communi complectitur ſigna omnia, quæ calorem harum febrium ab aliarum calore diſtinguunt: Reliquum vero cuiuſque ſpeciei ſigna in particulari continet. *Primum* ſanè genus docet ephemerarum notitiam ediſcere ex multis, nimirum ex ſymptomatis, ex his, quæ ad ſubſtantiam pertinent, aut ab ipſis cauſſis efficientibus. Horum aliqua propria huic generi ſoli licet non omni, alia omni, etſi non ſoli, nonnulla vero omni, & ſoli, quod genus maximè proprium, & pathognomonicon ephemerarum febrium exiſtit. inſeparabile autem ſignum eſt (*licet non ſit proprium ſolis ephemeris, quia commune etiam eſt hecticis, & putridis*) à procatharticis oriri cauſſis: quod quidem etiamſi omnibus ſit commune, cum hoc tamen inſeparabile exiſtit ab his ephemeris quæ exquiſitæ ſunt. Et vt id apertius exprimeret Auicen. *fen.* 1. 4. *cap. de ſig. ephem.* ſcribit, quod de proprietatibus earum eſt, quod ipſæ non fiant à cauſſis antecedentibus. Sed intel-

eme- ſigna licia.

ũ 1. à pto- ibus.

eme- m ſi- m in- rabi-

A ligendum eſt, cauſſam hanc procatharticam recentem debere eſſe, nam vetuſta, aut diu perſeuerans alterius naturæ febres moliri nacta eſt: cum hoc tamen huius naturæ febres optimè dignoſcuntur per relationem ad cauſſam à qua febris ſuccenditur, velut *æſtus, ira, mœror*, & huius cenſus alia. In quibus etiam continentur, quæ è bubone fiunt, aut externis inflammationibus, & leui obſtructione: quæ ſanè occaſiones, licet procatharticę non ſint, ſunt tamen euidentes, & leues, ſicut ea quæ à cutis denſitate fit, ſi à cauſſis oriatur procatharticis. Nam in omnibus his febribus, ſicut in his quæ verè exquiſitæ ſunt, formalis ratio vna, & eadem eſt, nimirum ſpirituum ſucceſio, aut ſanguinis efferueſcentia, quæ tamen, licet diei B vnius ſpatium excedant, cum à cauſſa fiant externa, aut euidenti, ad diarium genus reducit Galen 9. *method. cap.* 1. & 1. *febr. cap.* 3. Secundum igitur ſignum eſt ab vrinis deſumptum: vrinę enim in his omnibus omnino ſimiles naturalibus, aut parum ab his diuerſæ, bene coloratæ, & ruffæ exiſtunt, *vt Galen. docet* 1. *febr. cap.* 7. Quibuſdam tamen harum nebula adeſt, alijs eneoræma, alijs vero ſedimentum, *vt docuit idẽ Auctor lib.* 2. *de criſib. cap.* 13. quia cum omne abſit humorum vitium, à quo inquinari poſſit, protinus ex cernitur cocta, ſignum profecto inculpatorum humorum, niſi aliquid aliud vitians acceſſerit, vt in his ephemeris, quæ ex cruditate prodeunt. Quippe in his albidior non raro apparet, ſignum quidem impenſæ C cruditatis, cuius calor ſi cito non remittatur, ſæpiſſimè in putridam commigrat, & præludium eſt maioris mali, *vt ſuo loco latius ſum monſtraturus*. Interim tamen ſtatuendum eſt, ſignum hoc maximè eſſe ephemerarum proprium, ita vt & ſolis, & omnibus ſaltem legitimis conueniat: etiamſi in morbis materialibus, qui quarto die terminari debent primo etiã die vrina talis appareat, ſed ob id dictum eſt Galen. primam vrinam in ephemeris talem fore: at in illis morbis in principio, die videlicet prima talis mingitur, non quidem prima vrina. Pari etiam ratione tertium ſignum ex pulſu deſumptum, omni & ſoli ephemeræ conuenire eſt arbitrandum. Duobus enim modis pulſus patefacit huius febris naturam: vno interim D dum viget febris: altero vero dum receſſit. Præſente enim febre licet pulſus ſit magnus, & celer, nullum tamen inflammationis habet veſtigium, neque inæqualitatis, aut ſaltem ſummè obſcurum, quia nullum adeſt in inſtrumentis vitium, aut quam leuiſſimum, velut contingit in his qui ex denſa cute, aut obſtructione, inedia, aut immodico exercitio, prodeunt, quæ peculiares exiſtunt harum febrium conditiones, licet non omnium. *Accedit* etiam, quod prædictam æqualitatem per omne tempus ſeruant ephemeræ febres, quod nulli putridarum datum eſt. Cum hoc tamen certiſſimum exiſtit, dilatationem longè maiorem, & celeriorem eſſe compreſſione, eò quod calor ſolum creuerit citra humorum corruptelam, à E qua fuligines eleuatæ compreſſionem accelerant ad ſui excretionem moliendam, quod de quietibus interna, & externa pari menſura ob eandem cauſſam iudicandum eſt. At licet hæc vera ſint, cum hoc tamen monet Galen. 3. *de præſag. ex pulſ.* ratione cauſſę febrem concitantis, prędictam pulſuum harmoniam aliquando variari. Nam pulſum paruum, & imbecillum reddunt fames, nimius labor, & alia quæ vires eneruant, ſicut ventriculi affectus, & cordis morſus. Qua ratione cenſeo dictum eſſe Auicen. ſigna ephemerarum plurimum euariari: *ſæpe enim (inquit) in ephemera vrina tincta eſt, pulſus diuerſus, debilis, & paruus:* quæ ſanè potius ad cauſſam quam ad effectus naturam referenda ſunt, nã huiuſmodi cauſſæ ſpuriã ephemeram, & plerunque putridã excitare natę ſunt. Abſente v. febre pulſus protinus ad natiuum, & antiquum regreditur ſtatum, quòd alijs febribus contin-

Ephemerarum ratio formalis vna.

Signũ 2. ab vrina.

Signũ 3. à pulſu.

Pulſum quæ varient.

gere non ſcimus: nam intermiſſionis tempore inæqualitas quædam adhuc remanet, indicium profecto euidentiſſimum putreſcentis humoris, *vt Gal. aduertit* 1. *ad Glauc. cap.* 2. Dimitto conſultò hac in parte, ne videar longius ſignorum tractationem protrahere, nullam ephemeras febres habere compreſſam annotationem *(haud ſecus quam hectica)* niſi id ratione alicuius cauſſæ, quę ſpuriam reddat ipſam ephemerã, ſuccreſcat: nam ex propria lege eam obtinere eſt omnino impoſſibile, ſiquidem ea, quæ legitima eſt, *vt Gal. docet* 1. *de diff. febr.* neque horrorem aliquem, neque extremarum partium perfrigerationem, neq; ad ſomnum propenſionem, aut ad vigilandum pigritiã, neque inæqualitatem aliquam in pulſu, aut cõtractionem, quæ conſpicuè appareant, vſquã ſortitur. Quod ſi aliquando horum aliquid reperiatur, id quidem in ſpurijs, & quæ ex cruditate, vel perfrigeratione prodeunt, potius quam in veris, & legitimis comperies.

Signũ 4. à ſubſtãtialiter inhærentibus.

Quartum ſignum, quòd etiam ephemeris proprium exiſtit, à ſubſtantialiter inhærentibus deſumptũ, maximam in hac re præſtat cognitionem: nã cum ſubſtantia febris conſiſtat in calore præter naturam, qui diuerſum modum in diuerſis febribus habet, ideo ſignum ab eo deſumptum, à rei ſubſtãtia duci certum eſt. Sic enim calor ſuauis, & mitis exiſtit, ſi ad cęteras febres fiat collatio; *vt ex Gal. conſt.* 2. *de criſib. c.* 13. nã quantumuis appareat leuis, & familiaris, caloris natiui reſpectu inſuauitatem habet, & moleſtiæ nonnihil præbet, ſed facta collatione ad alias febres, longè eſt ſuauior, & vaporoſior, idque primo manus occurſu, & poſterius. In quo ſanè calore hoc peculiarius conſpicimus, quod à principio ad ſtatum vſque calor æqualiter creſcit, & pulſus cum æqualitate augetur. Ratio quidem eſt, quia nulla intereſt caloris in pulſibus coarctatio, ſicut in febribus, quæ in humoribus ſuccenduntur, quod Hippoc. intellexit per febres ſtatim ardentes, & alias increſcentes. Ac licet tertianis hoc ſignum quoque aliquando reperiamus, *vt ex Galen. conſtat in* 2. *de criſib.* non tamen ita manifeſtè id conſpicimus: quocirca id ſignum, ſicut & caloris ſuauitatem ſatius duxi inter propria reponi, quòd licet aliquibus etiam conueniat, ephemeris tamen ineſt præcipuè & præ cæteris, *vt* 1. *de differ. febr. cap.* 6. *Gal. aduertit.*

Ephemerarum calor ſuauior, et vaporoſior cæterarũ febrium.

Signũ 5. ab ægri facillima tolerantia.

Sumitur profecto quintum ſignum, quod non eſt minoris momenti à facillima ægri tolerantia in ferẽdo morbum, adhuc in ſummo eius vigore, vt *Aetio viſum eſt, Tetra.* 2. *ſerm.* 1. *cap.* 58. cui accedit purum admodum interuallum, & perfecta inclinatio, quod alijs febribus, quæ putridæ ſunt, minimè accidere ſcimus, nam ſemper poſt acceſſionem aliquod mali veſtigium ſupereſt, quo nobis conſtat præcedentem febrem non fuiſſe ephemeram. Quibus etiam accedit, ſymptomata, quæ præfuerant in corpore, vt capitis dolor, ſimul cum febre aboleri; habet tamen hoc proprium, quod nullum temporis diſcrimen cognoſcibile ſit.

Signũ 6. à ſymptomatibus. Sudor qui fiat ĩ ephemera cum tamen ab humore non pendeat.

Sextum vero & vltimum ſignum ex his, quæ accidunt in huius febris inclinatione, petitur: inclinat enim febris hæc cum Sudore, vel Rore, aut humido, & ſatis copioſo Vapore. Quæ ſanè conditio nõ paruam dubitandi præſtat anſam, *quanam ratione cum certum ſit, has febres ab humore non pendere, in earum inclinatione copioſus prorumpat ſudor, conditio profecto putridis magis propria.* Cui reſpondendum arbitror (poſthabita eorum opinione, qui ſpiritus abire iuxta cutim in aquam cenſent: quod difficile videatur ſic cum natura, & vſtione ſpiritum in aquam mutari. Præterea nec omnino admiſſa Stephani Athenienſis, *lib.* 1. *ad Glauc.* ſententia, qua probat id fieri, quia in declinatione pellitur attenuatũ propè cutim exiſtens excrementum) haud ſecus in his ſudorem fieri, ac in ſanis corporibus, & inculpatis ab immodico & calorifico exercitio: nam cum eo tempore corpus vniuerſum incaleſcat, facilè attenuatis, & ad cutim euocatis ſuccis mador erumpit. Sic profecto ab ſpiritibus calfactis in arterioſo, & venoſo genere, corpus etiam & humores incaleſcunt, & conſimili ratione ſudor erumpit ab incremento ad inclinationem vſque febris. Nec idem videtur eſſe, ſudorem erumpere, ac vaporem, aut madorem: nam à diuerſa prodeunt facultate, aut materia. Siquidem dum materia, quæ in corpore mouetur, aut liquatur, pauca eſt, tenuis, & paulatim fertur ad cutim, ſæpius inſenſibiliter diſcutitur, maximè ſi calor validus ſit, aliquando in ſpeciem vaporis exhalat, ſi remiſſior ſit calor, & materia craſſior, aut copioſior, ac repentè moueatur, tunc enim madores, aut ſudores erumpunt: quod profecto nouiſſe maximi eſt momenti.

Ephemerarũ ſigna à varijs rebus deſũpta cognoſcuntur.

Cum potiſſima diſtinctionis febrium diariarum ratio à cauſſæ diuerſitate, & peculiari natura deſumẽda ſit, *vt antea ſtatuimus*, & cauſſæ huius cognitio citra interrogationem habita, non parum honoris, & auctoritatis medico comparet, & laboranti ad curationem ſummopere proſit *(non quoad ipſam cauſſam quæ iam abijt, ſed quoad effectum in corpore relictum)* ob id profecto magni eſſe momenti ſum arbitratus, cuiuſque ſeorſum ſigna, & ſigillationem in corpore relictam, poſtquam cauſſa abijt, docere.

Ephemeræ ex ira ſigna.

Sic enim, qui ex *Ira* febricitant, pulſum habent magnum, crebrum, & vehementem ob impetum ad vindictam exſequendam in potentijs excitatum: præterea calor his copioſior eſt, non mordacior: iratis etiam oculi non cauantur, neque decolerati fiunt.

Ex triſtitia.

Quibus prorſus contrarium accidit in his, quibus *triſtitia* febrem concitauit, nam & pulſum habent paruum, tardum, languidum, & rarum ob caloris rationem, aut ſecus, quam *timore* correpti, niſi timor recens fuerit: nam tunc celerior, inordinatus, inæqualis, & vibratus efficitur. Pari etiam ratione *triſtatis* calor non adeo eſt copioſus, aut mordax, & acris, cum hoc tamen ob calorem genitum naturalem excedit, & in præfatis differentijs mutatio ad naturam caloris adaucti perſentitur:

Ex vigilia.

at qui diu *vigilarunt*, & ob id febre correpti ſunt, oculos habent cauos: ſicut qui triſtitia, aut timore corripiuntur diutino, qui vero præ vigilia contabuerunt, licet cauos habeant oculos, & ex calidos, tumentes quodammodo habent palpebras: nam hi, qui febricitant ob vigilias, ſubtumidam habent faciem, & oculos, ac palpebras tardè mouent, ob vaporum multitudinem, qui non fuerunt probe reſoluti: ſuntque ipſis oculi excalidi iuxta angulos, tumidi vero in palpebrarum ſummitatibus, triſtatis tamen, ac cogitabundis omnes ſicci.

Triſtati à cogitabũdis differunt.

Sed *triſtatos à cogitabundis diſtingues*, quod cogitãtibus, corporis tenuitas, oculorum cauitas, inſolita decoloratio maiores ſint, & manifeſtiores, quam triſtatis, quod Galen. 2. *de criſib. & 1. ad Glauc.* pulchrè aduertit: omnibus tamen animo affectis vrinæ coloratiores conſpiciuntur.

Ex bubone.

Verum ſi ex *bubone*, aut quauis alia externa inflammatione febris ſuboriatur, manifeſta profecto exiſtunt ſigna, vt facilè colliges *lib.* 1. *ad Glauc.* Cum hoc tamen diſtingues, *putridane ſit, an ephemera*, quæ ex bubone prodit, nam ephemera mox à principio pulſum edit magnum, celerem, cum copioſo, & miti calore, & rubore maxillarum, & albicante vrina, quod humores ad locum bubonis confluant. At putrida, vel cum rigore incipit leui, aut cum pulſus contractione, aut frequenti horripilatione: vrina coloratior mingitur, & facies palleſcit, ac extenuatur.

Ex laſſitudine.

Qui vero ex *laſſitudine* laborant, cutim habent aridiorem, quam ſit in quacunque diaria: ſiquidem in exercitatis prodit febris vehementi exercitatione calfactis muſculis, neruis, ligamentis, & articulis, adeo vt eorum, & cutis etiam humiditas diſſipetur, & eo magis, quo immoderatius fuerit exercitium, in quo quidem nihil ſudant laborantes, quod omnis diſſoluatur humiditas: in leui vero exercitio ex alto corpore ad cutẽ calidus

dus erumpit vapor. Quo fit, vt vehementius exercitatis etiam poſt febris vigorem perſeueret ſiccitas, reſoluto nimirum vapore, tum motus vehementia, tum corporis habitu calidiori.

Ex frigiditate, aut æſtu.

Quod ſi cum labore ſimul adſit temporis frigiditas, aut æſtus, cutis longè intenſius arida per totam acceſſionem permanebit, nam frigus ſudorem cohibet, impenſa caliditas diſſipat. Pulſus præterea non fit in omnibus ſimilis, nam fatigatis, & quibus ſudor ob id non erumpit, non efficitur valdè magnus: ijs tamen qui ſupra modum fatigantur, paruus ob diſſolutam facultatem exiſtit.

Ex obſtructione.

Atque hæc ſunt ſigna quæ peculiares has cauſſas mõſtrare habent, cæterum ſuperſunt ephemeræ, quæ ex *obſtructione, aut cruditate* prodeunt, quarum ſigna, & curationem proprijs capitibus iam leges, ſi prius febrium diariarum in communi medendi rationem ſcripſero.

Febrium diariarũ in communi medendi ratio duplex.

Memini me ſcripſiſſe *lib. de rect. præſid. art. med. vſu*, ſimplicem affectum, ſimplicem quoque ex ſe præſtare indicationem, ita vt ſolum ex adhibitione contrarij auferatur, citra alterius rei conſiderationem. Verum ſi plura ſint in affectione, quæ conſideratione peculiarem requirant, vt cauſſæ, vel ſymptomata, vel alterius affectionis commercium, tũc profecto vnius rei indicatio parui erit momenti, ſed multiplex futura eſt, iuxta eorum, quæ in vno morbo coeunt, varietatem, & numerum. At quia omnis febrium ephemerarum differentia à cauſſa proficiſcitur, duplex ſubinde erit curandi eas indicatio, & methodus: *Vna*, quæ ephemeris abſente iam, & recedente cauſſa debetur; *altera* vero, quæ cauſſa adhuc cum febre ſuperſtite, peculiarem præſcribit curandi rationem;
I. *Prima* curandi via, quæ abſente cauſſa deſideratur, duplex eſt, nam aut cauſſa abijt, & nihil aliud reliquit in corpore præter febrem, & hæc, cum morbus ſit immaterialis in ſolo calore immodico ſitus, tantum per contraria deſiderat correctionem, & attemperamentum, vt optimè Galen. aduertit 11. *method. cap. 2.* dicens, *quod diariarum, & hecticarum propria eſt curatio:* vel rurſus licet, cauſſa abierit, reliquit in corpore præter calorem aliquod ſui veſtigium, cuius maxima prouidentia habenda eſt, vt in *vigilia, fame, immodico exercitio, cutis immodica denſitate ab inſolatu, aut frigore*, quibus profecto ante caloris attemperationem prouidendum eſt.
II. Dum vero cauſſa adhuc permanet, veluti in obſtructione, aut bubone contingit, longè aliter curationem inſtituere oportebit: hoc tamen eſt vtrique generi, & cuique eorum ſpeciei commune, quod ſi corpus naturali fruatur habitudine, optima temperie, & omnino à cacochymia, aut ab excrementorũ exſuperantia immune ſit, tunc profecto, vel nullo adhibito præſidio, vel leui, res ad antiquum regreditur ſtatum. Verum ſi morboſus præſto ſit in corpore apparatus, non ſolum in medicis auxilijs, verum & in victus, & potus ratione, maxima habenda eſt cura, ac diligentia. Quod ſi cauſſa adhuc præſto ſit, demenda protinus eſt: Cæterum ſi cauſſa abſente aliquis ſuperſit in corpore affectus, tunc profecto iuxta naturam damni, & iuxta impreſſum effectum, ex his, quæ vſualia ſunt, quod vtilius fuerit adminiſtrare oportebit. His enim in vniuerſo inſtitutis medendi rationẽ partitam eſſe, iuxta duplicem effectum, quem cauſſa in corpus imprimit, coniectandum eſt (quoniam dum cauſſa adhuc præualet, ſpecialiorem requirit curationem, *vt mox ſcribam*) quippe aut reſoluunt cauſſæ aliquid eius, quod in corpore eſt, vel ipſum certo quodã modo replent. Sic enim ex ephemeris febribus, dum cauſſa iam abijt, quædam potu, & alimentis expoſtulant humectari, & refrigerari: alia quidem exſiccari, ac euacuari ſaltem inedia. Quę vero refrigerationem exoptant, licet omnes calore polleant, plerunq; ſunt, quæ potiſſimum à cauſſa prodeunt primo, & per ſe calfaciente, vt ab ebrietate, vſu medicamentorum
A calidorum, ex inſolatu, ira, & gaudio: nam quæ ex accidenti incaleſcunt, vt quæ ex mœrore, triſtitia, labore, & inedia, maximè in calidioribus temperaturis prodeunt, ſecus ſe habent, quippe humectari magis, ac refici expoſtulant.

Quapropter ijs cibis, & potibus indulgendum eſt, alijs in quibus prorſus viget calor, frigidis aſperginibus, quiete, & aere temperatiori facto, omnibus tamen vino ſubuenire oportet malo inclinante, præterquam ijs, qui ex ebrietate febricitant, ſanguinis incendio, bubone, dolore, ira, cutis denſitate, & bilioſo exiſtunt temperamento, quos inedia macerare oportet, donec vel ex toto calor euaneſcat, aut ſaltem è ventriculo deſcendat calfaciens inflammataq; cauſſa. Quibus etiam vinum omnino denegare oportet,
B niſi ventris cruditas, & caloris defectus, aut ſpirituũ reſolutio, & animi angor contrarium inſtituerint: quos etiam à balneorum vſu cauere oportet: Nam longè magis vlteriori ſpirituum reſolutione, & languore contabeſcent. In alijs vero, vbi calor, ſiccitáſque & incendium, copioſiores ſunt, balneorum vſus magni foret momenti, ni iam diu receſſiſſent ab vſu, quorum loco aeris attemperatione, & frigidis aſperginibus vtendum erit. Itaque tam eſt leuis ephemerarum calor, vt niſi quis agendo erratum committat, raro ſua ſponte in maius malum commigrent: quapropter longè minus committitur error, nullo præſtito auxilio, ſed ſola inſtituta vitæ, & victus proba ratione, quam adhibito, ſi forſan importunè ad-
C hibeatur.

Ephemerarum ab obſtructa cute ſigna & curandi ratio.

Inter omnes febres diarias ea promptius, vel nullo errato commiſſo, in putridam commigrat, quæ ex cutis denſitate, vel obſtructione leui ſuboritur: quare ſtudui hac in parte hanc occaſionem diligentius docere cognoſcere. (*Nam forſan ob eam, & ſimilem dixit Galenus ephemeram eſſe difficilis cognitionis, & facilis curationis, ſicut ob legitimas diarias eſſe facilis curationis, & cognitionis*) & præcauere atque curare, vt quæ frequentiſſimè in grauiora mala degenerare ſoleat.

Obſtructio duplex, & quid differant.

Diuidere præſens caput in duas potiſſimũ partes antea ſtudui, quod duplex ſit obſtructionis, à qua febris hæc oriri poſſit, modus: Vnus cum ſolum cu-
D tis foramina conſtipantur, alter vero, cum penitiora loca, & poros etiam cutis leuis obſtructio occupat. Nam licet vtraque cauſa ephemeram nata ſit efficere, non tamen æquale periculum eſt commeatus in putridam: præterquam quod inter ſe longè differũt, cum obſtructio ſolum fiat ab his, quæ foramen intrinſecus repleant præter naturam: cutis vero denſitas ab his, quæ extrinſecus foramina comprimant, & coarctent. Quapropter vtriuſque ſeorſum meminiſſe, operæ pretium duxi.

Denſitas cutis quid & vnde oriatur, et quibus curetur.

Cutis igitur denſitas, in qua meatuum anguſtia viget, licet à varijs proficiſcatur cauſſis (*vt mox referam*) ſolum adſtricta paſſio cenſenda eſt, ea quæ ex denſante frigore, aut adſtringente aliqua qualitate, vt *aluminoſa aqua*, affatim condenſante prodit: nam
E reliquæ cauſſæ, quę id etiam videntur efficere, vt *ſolis æſtus, labor vehemens, ignis, aut duræ frictiones*, non quidem adſtringunt, ſed potius ſiccant, durant, & cõtrahunt, haud ſecus quam corio madido igni admoto contingere ſcimus. Atque licet paſſio ab vtraque cauſſa prodiens diuerſa ſit, cum hoc tamen ſunt inter ſigna plura, quæ vtrique communia exiſtunt, calida enim in vtraque cutis exiſtit, modo ex frigore, aut adſtringente aliquo fiat denſatio, modo ex inſolatu, aut frictione, vel grandi exercitio.

Refrigerati, & exuſti in quibus differant.

Sed refrigeratis, calor ab initio mitior, deinde acrior apparet, vrinæ ijs ruffæ non ſunt, neque oculi caui, ſed potius prominentes. Exuſtis vero cutis magis mutatur ad caliditatem, & ſiccitatem, quam pulſus ad differentias febriles, quæ copioſum calorem oſtendere natæ ſint: quo fit, vt hi minus ſiti moleſtentur, quod

externæ partes internis ſint calidiores, & ob id primo manus acceſſu ardentiores videntur: qui vero ex refrigeratione febricitant, cum è profundo corpore emergat calor, minus calidas habent, ſed proceſſu tẽporis calor intenſior conſpicitur. Diſſident præterea quia refrigeratis corpus totum magis in tumorem eleuatur, aut ſaltem non minuitur, quam exuſtis, quoniã exuſtorum corpus calore ambientis diſſoluitur, & extenuatur: Refrigeratorum vero à retentis vaporibus, & excrementis impletur, ac diſtenditur. Præterea refrigeratis tumet, exuſtis extenuatur, ſed nõ ſemper: Nam aliquando à cauſſa calfaciente caput repletur, & facies etiam ſubtumida apparet. Item licet vtriſque caput repleatur, & ob id ambo grauedine, aut diſtillatione premátur, maximè ſi corpus vitioſis ſuccis ſcateat, diſſident tamen, quia ex calfactis valdè impletur, non quidem æquè refrigeratis, *vt Galen. aduertit 1. de differ. febr. cap. 13.* dictum enim eſt, in vſtione promptius, & magis caput repleri: quod intelligẽdum velim, non ſolum in impuris corporibus, verum & in puris: Nam puro adhuc exiſtente corpore, bonus ipſe ſanguis, & quantitate moderatus per corpus effuſus ad caput immodicè defertur, & ipſum procul dubio implet. Inſuper vrinæ in vtraque cutis denſitate non plurimum mutantur, neque ad flauum vertũtur, vt in animi paſſionibus ob internam humorũ, & ſpirituum ebullitionem, cum hoc tamen ex frigore laborantes intenſiorem mingunt ob retroceſſum excrementorum. Præterea qui ab incalfactione febricitant, frigidis iuuantur, & gaudent aere, & aſperginibus, maximè in capite, & iuxta dorſum, vbi maius apparet incendium, quo fit, vt citiſſimè refrigerẽtur, & incaleſcant, *vt ex Ariſt. conſtat 2. de par. anim. cap. 7.* Atque licet vſtis, & refrigeratis febris diaria ſuccreſcat, idque fit ob ſpirituum ſuccenſionem; non tamen in vtroque fit eodem modo. Nam refrigeratis oritur febris ob recurſum caloris, & fuliginoſorũ excrementorum ad viſcera, ob cutis denſitatem: quo fit, vt crebriores fiant hyeme pleuritides, *vt Hippocr. docuit 3. aphor. 17. & 20.* & eadem ratione ex laborãtibus calida iecoris intemperie, non pauci hyeme deterius ſe habeant. Exuſtis vero, febris ſuccreſcit ob calorem capiti, aut toti corpori, à ſole, vel à re aliqua calfaciente communicatum. Circa pulſus autem arbitrandum eſt in vtraque affectione non eſſe minores, quam in tempore ſanitatis; non tamen poſſunt apparere maiores, ob vitium quod vel in cute, vel in inſtrumentis, in vtraque affectione ſuccreſcit. Ad curationem igitur huius febris accedendo, longè aliam expoſtulant curationem hi, quibus ex frigore cutis denſatur, ab ea, quæ proficua eſt his, quibus ex calore cutis corrugata ſupereſt, & ob id cuiuſque ſeorſim meminiſſe oportebit.

Ephemeræ ob denſatam à calore cutẽ curatio.

Qui enim ex inſolatu, aut alia calorifica cauſſa, & quæ vim habeat diſſoluendi ſpiritus, cutem habent ſiccam, & ob id febre corripiuntur (*nulla habita apparatus morboſi cognitione, nam ſi adſit, ab eo ſumpto principio, purgandum quidem prius eſt: Nam in hoc caſu nulla ſubeſt plenitudo, quæ ſanguinis miſſionem exoptet, quia incipit affectio ab euacuatione per reſolutionẽ facta*) refrigerari, & humectari protinus ab initio deſiderant, tum cibis; tum vero potibus: neque vllam ferunt frictionem, niſi leniter, & blandè fiat admodum, perfuſionibus ex roſaceo, aut oleo dulci, vel amygdalarum dulcium, aut ſeſamino, cum modico butyro vaccino. Eadem vero ratione caput dulci aqua, vel lacte lauare oportebit, ſi nec defluxione, neque ipſius plenitudine laborauerit: item hydræleo ex roſaceo, aut oxyrrhodino tepido caput ſæpius perfundendum eſt, denique ea eſt inſtituenda curandi ratio, quam capite dolentibus diximus eſſe proficuam. Quatenus vero ad victum, & potum attinet, ſcito, in cute adſtrictis, & bubone affectis tenuem perpetuo,

A & parciorem eſſe miniſtrandum, ſicuti inedia, & labore confectis copioſiorem, & boni nutrimenti; à vino enim arcendi ſunt ſic affecti, maximè ſi morboſo polleant apparatu, in reſolutis verò liberaliùs eo vti oportebit, diluto tamen.

Ephemeræ ex de[illegible]ſata à frigore cu[illegible] curatio.

Qui vero ex frigore, vel cõprimente aliquo cutim habent adſtrictam, ſi nullus adſit in corpore morboſus apparatus; (*nam ſi adſit, leuiter prius ab aperta cute ſanguinem mittere cunctandum non eſt*) eam tantum curationem deſiderant, quę per cutis raritatem, & apertionem perficitur, vt qui prohibetur effluxus, liberè ſpiret, & ob id febrilis calor euaneſcat. Quod profecto opus, ſi quis legat Galen. & reliquos auctores, comperiet, nullo alio auxilio commodius fieri, quam B per balnea: verum cum his noſtris temporibus notiſſimum ſit, parum in vſu eſſe, alijs facilioribus, & tutioribus auxilijs rem agere oportebit. *Præterquam* q̃d nullum reperies corpus adeo ab humorum, & excrementorum exſuperantia, aut vitio immune, quod libere balneis committi primo acceſſu, & citra pręmiſſam aliquam vacuationem poſſit. Sic enim Auic. canone 4. cap. 9. balneum cauet ab his, quibus putredinoſus adeſt apparatus, aut obſtructio, vel diſtillatio, aut nauſeatiua ſatietas. Quapropter (*ſiquidem vacuationibus quæ hæc mala præcaueant in ephemera hac non datur locus, præterquam detractioni ſanguinis, quæ ob plenitudinem huic affectioni ſemper comitem ſummopere primitus eſt neceſſaria*) alijs eſt vtendum præſidijs, C quæ & tutiora ſint, & idem beneficium præſtare poſſint, ac præcauere, quo minus hæc degeneret in putridam, vt non raro ſolet. Sic enim primo acceſſu linteis mollibus fricare oportet, & aerem, vbi laborans degit, calfacere: quod ſi eum vapore ex aqua feruenti calfeceris, probe facies.

Victus ra[illegible]tio.

Quo facto, plenitudine inſpecta, & cognita, modicè ſanguinem detrahes: poſtmodum vero oleis tepidis, mollibus, & minimè diſcutientibus corpus inunges, maximè iuxta dorſum, ventrem, & thoracem, quem quoque vſum præſtat *hydræleon*, pręſertim ſi ex modicè calidis oleis aliquid addideris: nam corpore à frictione, & inunctione linteis probe cooperto, prõptius ſudorem euocabis: ſicut dum corpus, ſi nuper D euacuatum eſt, aut abundantia, vel vitio manifeſtè carere ſcimus, iuxta prædictas partes, & maximè ventrem appoſueris decoctum *bugloſſæ, florum papaueris erratici, chondrilæ, & chamæmeli exceptum veſica*.

Sudorem mouent.

Pręſtant & potus, qui ſudorem euocare poſſunt, poſtquam cutis rarior facta eſt, id quidem fiat, vel epoto decocto nuper dicto, vel *aqua tormentillæ, aut naphthæ, bugloſſæ, & aliarum herbarum*, quas ſcimus ſudorem mouere poſſe, quibus addes, vel *lapidis Bezoar, aut pulueris cornu monocerotis modicum*, ventrem etiã (*ne excrementa vitientur, & maius efficiant malum*) leui clyſmate emollire oportebit: in victu etiam id inſtitues, quod parcius, & tenuius ſit, quam in conſuetudine vtebatur laborans. Bibant aquam *aniſo*, vel *fæniculo, cortice citri*, vel *cinnamomi decoctam*. Vinum E item porrigit Gal. omnibus diaria affectis, quod ego deaſſuetis bibere intelligerem, in alijs enim non eſt mutanda conſuetudo, præſertim ijs rebus, quæ nocent febri, cuius naturæ vinum eſt: in aſſuetis vero febre correptis ephemera, probe poteſt adminiſtrari, quoniam ſi in acutis illud permiſit, 2. & 3. *acutorum* Hippocra. quanto liberalius in diarijs febribus illud concedet, præſertim ſi aquoſum, tenue, & probe dilutum ſit, aut neceſſitas, vt dictum eſt, vrgeat. Neque obſtet, Trallianum in diarijs vinum interdicere, niſi vires popoſcerint: nam id intelligendum eſſe cenſeo, cum diaria ex inflammatione, dolore capitis, aut temporum, bubone, ſolis, aut medicamenti æſtuantis vi oriatur, vel à quouis alio, quod vel dolorem capitis acceſſat, vel pulſum in temporibus conſpicuum efficiat: Verum ſi cum denſitate cutis ſimul præſit

Vinum [illegible]trum in ephemera porrigendum.

in corpore apparatus, eam curationis formam inſtitues, quam mox in diaria ex obſtructione ſum ſcripturus. A

Ephemeræ ex leui obſtructione curatio.

Raro profecto obſtructio febrem diariam committit, quin vel protinus in putridam commigret, vel ſaltem in humoralem, hoc eſt, in continentem citra putredinem. Quamobrem ſicut in his, quæ ex cutis denſitate oriuntur, dum citra morboſum conſiſtunt apparatum, à cauſæ effectu in corpore relicto, nimirum à denſitate ipſius cutis, incipiendum eſſe diximus, ità prorſus contrario modo in his, quæ ex leui obſtructione prodeunt, non ab ipſa obſtructione, ſed à morboſo apparatu demendo, curationis principiũ auſpicandum eſt, atque cum obſtructio dum ephemeram gignit, potius copiam humorum, quã vitium B *(vt ferunt)* cacochymiam ſibi comitem habeat *(nam ſi vitium eſſet, protinus à putrida inciperet)* fit profecto, aut vt ante meatuum obſtructorum reſerationem opus ſit, ſtatim ſanguinem detrahere, quo depoſita maiori abundantiæ copia, vel obſtructio deliteſcat, ſi eius cauſſa erat ſola plenitudo, vel facilius, quod ſupereſt, ſpiret, donec incidentibus, & aperientibus medicamentis, & vacuato, qui obſtruit, humore, viæ liberiores ſuperſint, & humores ventilari commodius poſſint: neque cunctandum eſt tranſacta prima die, mox à ſanguinis detractione incipere, ne forſan ex leui diaria ex ſanguinis ſolo calore in eius, vel aliorum putredinem ocyus commigret. Quod pari prorſus ratione agendum eſſe arbitror in his febribus, quæ ex cutis denſitate *(ſiue à calore deſiccante* C *prodeant)* cum morboſo humorum vitioſorum, aut multorum apparatu, idque protinus ante cutis denſatæ prouidẽtiam. Verum quia huiuſmodi humorum, & obſtructionis curationem, & præparationem latius *cap. de febre, ſanguinis, & reliquarum continentiũ* ſum ſcripturus, ne videar eadem varijs locis repetere, illud relegat lector conſulo. Nec placet hac in parte diutius immorari in curatione eius febris diariæ, quæ ex bubone oritur, cum vniuerſa eiuſdem medela in bubonis curatione ſita potius ſit, quam in aliqua ipſius caloris prouidentia, ſed bubonis curatio non eſt præſentis inſtituti.

Ephemeræ ex denſitate cutis cũ morboſo apparatu curatio.

Eph. ex bubone curatio.

Ephemeræ ex cruditate ventriculi curatio.

Inter omnes febrium diariarum occaſiones, nulla D frequentius, & vrgentius curationem, ac maiorem in artifice diligentiam requirit, quam ea, quæ ex ventriculi cruditate ortum ducit: nam præterquam quod ſoleat non raro in putridam commigrare, ipſa cruditas cum febris occaſione adeo eſt grauis, moleſta, & præſidio indigens, vt ſæpè maius faceſſat negotium, quam febris ipſa. Quapropter, ne nobis curata perperam, aut negligenter, contingat in febre ſuaptè conditione leui turpiter hallucinari, & laborantem in maius malum deferre, ſtudui maiori qua potui diligentia eius naturam, lædendi modum, ſigna, cauſſas, & medendi viam inueſtigare. Eſt igitur cruditas in genere duplex: *vna* quæ fit ex calore natiuo Diminuto: *reliqua* vero ex Adaucto, redditoque præter naturã. E Hæc quidem duplicem cruditatis parit ſpeciem: *Vnã* in qua calor, qui excreuit, & præter naturam factus fuit, *putredinem* molitur, qua mediante, quæ coctione erant vnita, & perfecta, iterum ſeparauit, & incrudat quæ ſuperſunt: cuius latius meminero, *lib. 6.* quòd febribus putridis propria, & peculiaris exiſtat; *reliquam* vero in qua adauctus calor non putredinem, ſed quẽdam *vſtionis* modum induxit, mutauitque in nidorem (coctionis loco) exuſtam ſubſtantiam. Reliqua vero cruditas, quæ ex imminutione innatæ caliditatis fit, duplex etiam exiſtit: quippe *Vna* eſt, in qua ingeſta alimenta eadem manent forma, ac deuorata fuere, modo id prodeat defectu calidi, modo exſuperantia alimenti ſupra innati calidi vires: *Altera* vero eſt, in qua alimenta in acidum mutata ſuperſunt. His habitis, nomine cruditatis in genere intelligendum eſt, vitium in alimentis contractum ob defectũ primæ coctionis, quam ſcimus in ventriculo fieri: ita vt nomine huius cruditatis intelligamus, vel diminutam caloris natiui actionem, vel caloris exſuperantis, & præter naturam vitioſam coctionem, quæ potius *vſtio*, vel *corruptio* cenſenda eſt, quam vera cruditas: Illam quidem *acidam cruditatem* nũcupamus: hanc vero *nidoroſam*. Fit quidem *acida cruditas* ob caloris natiui inopiam, quæ aliquando ſuccreſcit ex ingenti, & inconſueta alimenti copia, quæ calorem infirmat: nonnunquam ex poſitiua frigiditate, ſæpius ex diminuto innato calido à contrario conſumente ipſius pabulum, & humidum; aliquando vero à calore præter naturam diſſipante innatum: *Nidoroſa* vero ob vitioſi, & præternaturalis, ac fumoſi caloris copiam, & exſuperantiam. Sic febres ephemeræ, quæ ex cruditate prodeunt, duplices quoque exiſtunt: *Quædam* ab acida cruditate, quæ non admodum frequenter fiunt, niſi inopia caloris ob diſſipationem ab externo, aut alimentorum copia, & vino multo ingeſto: *Quædam* vero à nidoroſa, quòd frequẽtius accidere ſcimus. Sed prodit febris à prædictis cauſſis hac lege, cum acidus cruduſque in ventre ſuperſit cibus, quem calor nequit in chylum mutare, neque diſtribuere, calfit quidem ab eiſdem mẽbris, & ventriculo, & cum coqui non poſſit incaleſcit, ſi ibidem crudus ſuperſit, & per partium, quas calfacit, continuitatem, ac ex halitu immiſſo ſpiritus incaleſcunt, donec à ventre proiectus, vel excernatur, vel alijs humoribus admixtus attemperetur, quo febris cõfeſtim ceſſat: nidoroſa vero cruditas à cauſſa, quæ ipſam concitat, & ab eius acri, calida, & vitioſa natura, eadem lege ſpiritus calfacit, & ephemeram citius, ac frequentius concitat.

Cruditas duplex.

Cruditas caloris adaucti.

Cruditas caloris imminuti.

Cruditas in genere acid.

Cruditas acida, vnde fiat.

Nidoroſa vnde.

Ephemeræ à cruditate duplices.

Verum licet vtraque notiſſima fiat ex ructu nidoroſo, aut ſapore acido, & conſtet acidam veſtigium eſſe frigiditatis, & nidoroſam caloris: in hac tamen, quæ maius faceſſit negotium, coniectandum eſt, quo melius cognoſci, & curari poſſit, triplicem eſſe materiæ naturam, & conditionem, quæ vri, aut in nidorẽ verti, & incrudari poteſt: & triplicem quoque huius febris ſpecialiorem differentiam. Nam vel materia, quæ in vẽtre vritur, ſicca ſuaptè natura exiſtit, & tũc *fumoſus* erumpit *ructus*, & veluti a re, quæ ſolum vritur, eleuatus: vel craſſa, & viſcida eſt, à qua proculdubio *fuligo* potius eleuatur, quam fumus, & ructus eo tempore *æruginoſus* ſentitur, & *fuliginoſum* potius redolens: aut vltimo cibus, qui per vſtionem incrudatur, *pinguis*, ac *oleoſus* eſt, & eo tempore ructus excretus nidorem propriè dictum præ ſe fert. Quæ omnia, ſi quis exactè penſiter, facilè in cauſſæ cognitionem deueniet, & curationem facilius inſtituet.

Ephemeræ ex nidoroſa cruditate triplex differentia.

Etiamſi dictum ſit, nidoroſum ructum, & ei conſimiles à cauſſa proficiſci calida, diſtinguendum cum hoc eſt, ſitne alimentum ex ſui natura, & peculiari cõditione ex leui occaſione nidoroſum, veluti quæ dulcia ſunt, vt *mellea*, vel *frixa oua*, vel *piſces parui, & frixi*, aut ea, quæ ſubamara ſunt, vel amaris condita: ſed conſiderare oportet, quo hæc facilius diſtinguas, calidam ægri temperiem, ætatem iuuenilem, victum iuſto calidiorem, hominem ſiticuloſum, bilem vomere aſſuetum, aut picrocholum: nam hæc omnia proculdubio calidam fore cruditatem neceſſario commonſtrant. Qua cognita, vlterius ſciſcitaberis *(vt nõ ſolum cauſſam vrentem noſcas, verum & vſtę materię conditionem, & naturam)* qualiſnam ſaporis ſit erumpens ructus: nã ſi fumoſam tantũ referat naturã, ſicciſſimam eſſe materiam conijcies: ſi vero fuliginem redoleat, craſſam, lentam, & viſcidam: At ſi nidorẽ ſapit, pinguoſam proculdubio vri materiam deſignat. Monſtrat inſuper *calidam* ſubeſſe cauſſam, oris amaritudo, ſiccitas, ſitis, vigilia, nauſea, ac vomitus amarorum, aut bilis ſyncerioris. *Frigiditatem* enim

Ephemeræ ex cruditate quo modo per ſigna diſtinguantur.

atteſtantur acidi ructus, quibus ad exactam notitiã non ſolum fidendum eſt, ſed anteactam victus rationem rimari oportet, linguæ colorem album, guſtus acidum ſaporem, inappetentiam potus, pituitæ vomitu n, & ad ſomnum promptitudinem. Quæ omnia crudum ex caloris inopia ſupereſſe alimentum atteſtantur, niſi id vberioris alimenti ingeſti copię tribuere velis, quod ex relatione facilè diſces. Si tamen cum his omnibus ſignis, & acido ructu accedant cauſſæ calfacientes, coniectandum tunc erit, caloris innati diminutionem à diſſipante calore ortam fuiſſe, vt diſcas, qua curationis lege vti tenearis.

Ephemeræ ex cruditate à cibo inconfecto orta, & nondũ in acorem aut nidorem mutatæ curatio.

Eſt profecto in his febribus tanti momẽti, & vſus curandi ratio probe inſtituta, vt non ſolum præſentem affectum nata ſit demere, verum & imminentem, in quem frequentiſſimo euentu ſcimus commigrare. Nulla enim cauſſa ex his, quæ ephemeram gignunt, adeo breuiter nata eſt putridam concitare, ac ea cruditas, quæ nidoroſa eſt, ſicut quæ acida ſæpius diuturnis febribus materiam apta eſt præſtare. In qua re duplex inſurgit medendi ratio: vna dum adhuc in ventre immoratur crudus cibus, ſiuè nidorem conceperit, ſiue acorem: altera vero, dum iam abijt deſcenditque vel ad inteſtina, vel ad venas. *Prima* quidem ſolum docet verſari circa crudi expulſionem aut correctionem: *Secunda* vero ventriculi habet prouidentiam. In prima enim curationis via, duo etiam ſuperſunt conſideranda, vnum, dum cruditas eſt acida, reliquum vero, dum nidoroſa exiſtit: quippe diuerſam expoſtulant diligentiam, licet vtraque ſemper ante aliud opus expurgari deſideret, ea tamen, quæ nondum acorem concepit, ſed quod ſolum inconfectus cruduſque eſt cibus, ſemimutationem quandam tantum nactus, ſi modica ſit, potius concoqui, & gratiam à natura vlterius recipere deſiderat, quam pelli. Ob idque corpus ſomno, & quieti mandare oportet, ac manu ſupra ventrem poſita calorem reuocare, & omnino à cibo abſtinere, donec præexiſtens deſcenderit; tum vero clyſtere iniecto, leuem inſtitues victum, & ventrem inunges *oleo naphthæ, citoniorum, aut abſynthij*. Cæterum ſi nauſeatiua adfuerit ſatietas, quæ ad vomendum primo adigat crudos præ copia cibos, tunc enim ſatius erit à vomitu curationis initium auſpicari, ſiquidem eò vergit natura: quo ſolo præſidio ſæpiſſimè ſat eſſe ſolet, inſtituto inſuper ſomno, & nullo præſtito ea die cibo. Cauendum profecto eo tempore eſt ab vſu expurgantium auxiliorum, ſiue lenientia ſint, ſiue ſecus, quòd ſummopere nulla, vel tenui, ac difficulter facta excretione turbetur natura, quia, quæ cruda in ventre ſunt, raro ante coctionem excerni contingit. Verum ſi ventriculus auidior promptiorque ſit ad complectẽdum cibum, quam ad vomendum, & non vereamur naturam non poſſe tantum alimenti copiam conficere, etiamſi ad id munus exſequendum, iterum reuocetur, *(alioqui cogendus eſt ad vomitum laborans)* curandum eſt, clyſmate iniecto, ventriculum fouere oleis, quæ defectum caloris adimpleant, cuius naturæ eſt oleum *abſynthij, nardi, de mentha*, in quibus, aut aliquo eorum ferbuerit, vel *cortex citri*, vel *ſemen Angelicæ*, vel *ligni aloes* modicũ. Quod ſi frigiditas maior eluceat, quam par ſit, ita vt ſperemus naturam nõ poſſe prædictum opus perficere, micam panis toſti vino albo odorifero irroratam, ſparſo deſuper *cinnamomi, aut corticum citri puluere*, vẽtriculo adhibebis, & corpus curabis quieti, & ſomno mandare. Poſtea vero antequam nouo vtaris alimento, iterum clyſterem inijcies, dum ſenſeris iam ad inteſtina, quòd ab alimento crudo ſeparauit natura deſcendiſſe. At ſi tranſacta prima die, & ad ſummum ſecũda, febris, vel nõ ceſſauerit, vel adhuc veſtigium aliquod ſupereſſe cõſtiterit, quantumuis leuis ſit, & neque inedia, neque ſomno, neque adhuc iniecto clyſtere ex toto quieue-

A rit, maximè ſi labes ſuccreſcat, capitis, ventris, vel alterius partis dolor, aut ſitis, vel profundior ſomnus, aut intenſior vigilia, aut oris amaritudo, tunc profecto ſuſpicãdum eſt, in maius aliquid malum febrem commigrare, & protinus corpus, & maximè vẽtrem purgare opus erit, *caſſia cum puluere aniſi, manna, ſerapio ex infuſionibus roſarum, & violarum cum ſucco roſarum*. Quo facto, iterum ad prouidentiam ventriculi te conferes, cum prædictis oleis adiectis deſuper pulueribus *diarrhodonis*, quo maior fiat corroboratio. Verum ſi his factis febris adhuc perſtiterit, iam non tanquam ephemera ex cruditate, ſed alterius ſortis curari debet.

Ephemeræ ex acida cruditate curatio.

Cæterum ſi cruditas eo mali peruenerit, vt ad acorem mutetur, cenſeo fruſtra eſſe naturam iterum co-
B gere ad coctionem: Nam quod ſemel in acidum migrauit, nequit amplius in eam naturam regredi, quæ nobis, aut familiaris exiſtat, aut ex propria conditione naturæ actibus cedere poſſit. Quapropter primo acceſſu curandum eſt vomitibus ipſam pellere, exhibito aliquot ante horas *rhodomelle calido*, poſtea vero vt faciliùs vomat laborans, *mulſam* cum *oleo dulci, aut amygdalarum dulcium* porrigito, donec cõſtet vomuiſſe, quod ſatis ſit, vt leuamen aliquod perſentiſcat. Quod ſi his non paruerit, per ventrem exturbare ſtudebis, exhibito, vel ſyrupo ex *infuſionibus*, vel decocto *foliorum ſenæ*, vel *manna in prædicto decocto liquata*, aut alio eiuſdem facultatis pharmaco, quod iecoris vires non tranſcẽdat. Quo facto, clyſmatis aluo molliori reddita, ad ventriculi corroborationem ve-
C niendum eſt, cui vſui præter olea, quibus vtendum eſſe, antea diximus, ipſum fouere oportebit oleo *naphthæ cum modico nardino*: præſtat & de *mentha cum cinnamomo*, ſed longè vtilius eſt *oleum de abiete cum puluere muſci, & ambræ*. Verum ſi tranſacta febre vẽtriculus coctioni turbidus ſuperſit, cataplaſma ex *mica panis toſti cum vino*, & aliquo ex prædictis pulueribus bis die ipſa appones, aut emplaſtrum ex *thecamacha, aut caranna Indorum cum oleo iaſminorum, aut naphthæ liquata*, & ſupra pannum grana tinctum extenſa, ac denſata. Item præſtat vſum *vinum abſynthij cum tabellis ex diarrhodon*, aut ſi vltra pergat malum, ipſum *rhabarbarum maſticatum*, & laboranti vinum
D porriges: item *vinum mellitum*, aut *Hippocras* appellatum, & alia medicamenta, quæ Galen. conſulit in nidoroſa cruditate, vt *diatrion, pipereon, theriaca*, & reliqua eius naturæ, maximè ante victum ventriculo ieiuno, & cibaria inſuper facilis coctionis, & aromatis condita, maximè febre tranſacta: Sed hæc ſint ſatis, nam iam videtur limites curationis ephemerarum tranſgredi.

Ephemeræ ex nidoroſa cruditate curatio.

Verum ſi cruditas nidoroſa ſit, & in ventre adhuc immoretur, quòd ex ructu, & ſenſu ponderis cognoſces, tunc conſiderandum eſt, quænam materia ſit, quæ vritur, tenuiſne, an craſſa, vel pinguoſa? quippe ſi tenuis eſt, & fumoſa, nullo alio auxilio tutius, & citius id malum exſtingues, quam aquæ frigidæ potu,
E & poſt quam vel quieuiſſe, vel deſcendiſſe ad inteſtina compereris, corpori craſſius, & temperatius porriges alimentum: ac ſi perſenſeris ex iecoris, aut ventriculi, vel meſerei æſtu exuri, ea maximè, quæ tenuia ſunt, laboranti in prima menſa porrige *aquam*, & poſtea craſſiori, *vt dictum eſt*, victu, ſed in parua quantitate, vtatur: ac ſi pluribus opus habeat, ea frequẽtius porrigito. Verum, ſi quod in ventre vritur, craſſius eſt, aut pinguoſius, & adhuc in ipſo immoratur, copioſa aqua tepida ingeſta ipſius attemperare, & corrigere nidorem oportebit, & poſtea ex *hydræleo* vomere. Quod ſi hoc facto venter non quieſcat, ſed adhuc nidorẽ, aut fuliginem eructauerit, omni diligẽtia *(nullo cibo ante præcedentis, & vſti deceſſum præſtito)* purganti pharmaco leuiſſimo ad infernam aluum, antequam venas adeat, deturbare oportebit. Hunc vſum

ſecurè

ſecurè præſtant *mãna, caſſia fiſtula, ſyrupus violarum ex infuſionibus*, ſed maximè admixto infuſo *foliorum ſenæ*. At ſi corpore iam purgato, morſum, aut eroſionem adhuc in ventre inferiori ſenſerit, conijce flatuoſum aliquid ſupereſſe, quod diſcuſſionem deſiderat, interius quidem factam ex decocto abſynthij cum tabellis *diarrhodonis*: exterius vero inunctis hypochondrijs oleo *chamæmeli, abſynthij, admixto modico dulci*. Item ventriculum fouebis oleo *roſarum* cum modico oleo *abſynthite, vel citoniorum, cum roſis, & corallo*. Quod ſi ijs factis, adhuc in ventre, febre iam reſtincta, moleſtia, vel ructus, cibi faſtidium, & ſitis apparuerint, tunc profecto credendum eſt, ex craſſa, vel pinguoſa materia, quæ vſta fuit, aliquid impactũ, vel adhærens, aut imbibitum ſupereſſe, quod vlteriorem requirit purgationem: quam molieris, *(prius adhibitis, quæ attemperando attenuent, vt acetoſi aliquid violaceo ſyrupo, vel ex borragine, aut bugloſſo, admixtum)* hiera picra, vel *pilulis Raſis*, aut *prunis Damaſcenis, ſaccharo, & infuſo foliorum ſenæ confectis*: aut ſi mauis, *ſyrupo violarum ex infuſionibus cũ modico rhabarbaro, & ſero lactis*. Nam coniectãdum eſt, aliquid iam in iecur migraſſe, cuius antequam penitus ſeſe inſerat, habenda quoque prouidentia eſt. Quo facto, ad conſumptionem eius, quod reliquum eſt, deuenies, cauens, ne in hac affectione porrigas *diatrion pipereon*, vt Galen. conſuluerat, aut alia, quæ conſimilem virtutem habeant, vt eſt *citoniorum miua* cum aromatis: Sat enim eſt, quæ modicè id efficiant porrigere, nam in calido intemperamento longè melius, & ſecurius, quæ ſuperſunt, reliquiæ conteruntur, ventre reducto ad temperatiorem conditionem, ijs, quæ temperata ſunt. Huius quidem naturæ exiſtunt tabellæ *diamargaritonis frigidi, margaritarum præparatarum, & coralli cum ſaccharo roſacco, aqua bugloſſæ, ſcorcioneræ, & ſimilibus*. A quibus iterum ventrem inunges prædictis oleis, addito *modico roſaceo*; nam ſatius eſt intus, & extra phlogoſim compeſcere, quam ſub ſpecie cruditatis calida auxilia præſtare, quæ intenſiorem reddant calorem. Alimenta vero ſucco *pampinorum*, aut *agreſtæ*, vel *ſucco acetoſæ* condiantur, & ex montanis carnibus parentur, & alijs, quæ difficulter corrumpi poſſint, cauentes quæ mellia, & dulcia ſunt, vt quæ facillimè exurantur à calido ventre. Potus ex aqua inſtituatur, & aliquando in prima menſa, maximè ſi ventriculi imbecillitas non renuerit, ſemper tamen non longè à primo cibo, & in media menſa. Quippe curandum eſt omni arte calorem cõpeſcere, vt interim dum hoc attemperamentum duret in ventriculo, citra vſtionem alimenta concoqui poſſint; quod in huius affectus curatione peculiare ſolet eſſe conſilium, & præſidium. Vinum vero in nidoroſa hac affectione ſolum porriges virium corroborandarum gratia, cauens ne id ventriculo ieiuno præſtes. Item clyſteria in eadem affectione, non quæ flatus diſcutiunt ſolum, vt nonnulli conſulunt ex rutaceo, & ſimilibus, ſed ex molliori materia, & quæ viſcera attemperent, ac modicè leniant, alias vero calidior redditur venter, & maiori tenſione afficitur. Hæc enim ex *hydrelæo* conficies, aut ex *aqua hordei, & ſaccharo*, vel ex *decocto maluarum, violarum & oleo*, ac *ſaccharo*, dummodo aliquid ex diſcutientium ſorte adhibeas, velut eſt *oleum liliorum, aut chamæmeli*.

DE FEBRIVM HECTICARVM ESSENTIA, CAVSSIS, DIGNOTIONE, ET CVRATIONE.

LIBER QVINTVS.

IN morborum curationibus nihil profecto vtilius, & ad finem probe conſequendum commodius reperies, quam, quod ea, quæ alicui miniſterio neceſſaria ſunt, ordine, & diſtincta methodo tractes. Sic profecto in febrium hecticarum curatione me facturum, ſpero, ſi prius dixero, *quid ipſa febris hectica ſit, quibus partibus propria, cuius naturæ, & cõditionis*, ac rurſus, *quibus ſignis ipſa, & eius cauſſæ dignoſcantur*, quibus cognitis, facilè deinceps cuiuis erit curandi rationem noſſe, & aggredi, licet non ſit ita facilè beneficium conſequi.

Hectica quid. Nulla profecto alia via, ac ratione citius rei alicuius naturam venabimur, quam præmiſſa definitione quidditatiua, vel deſcriptiua ſaltem: quapropter ab hecticæ febris definitione initium ſumere duxi. Eſt itaque febris quædam facta, æqualis fixaque in membris noſtri corporis ſolidis, independens quidem, & ſine ſenſatione doloroſa, cum manifeſta ſiccitate cõiuncta. In cuius diffinitionis expoſitione multa expẽdenda ſeſe nobis offerunt.

Hecticæ nomen quid ſignificet. Primum quidem hecticæ, ſeu habitualis nomine non ſolum febrem hecticam, ſed plures alios morbos ſubintellexerunt, & veteres, & noſtri temporis Medici: Nam *habitualis*, & *hecticus* morbus habetur *maraſmus*, & habitualem etiam tabitudinem cenſemus: ſic & *atrophiam*, & *malum* corporis *habitum*, & ex intemperamentis plurima habitualia cenſemus. Sed, vt conſtet, quando habitualis nomine hecticam febrem, liceat intelligere; qualiſnam interſit differentia inter memoratos affectus, expendendum primo eſt. Quod, vt facilius diſcas, ſcito hecticam appellatam febrem, viam quandam, & initium eſſe corruptionis viuentium ad ſiccitatem; in id enim tendit hectica febris. Verum cum ob ſiccitatem animal multis modi corrumpi, contabeſcere, ac perire poſſit, expendendum profecto eſt, cui eorum febris hectica proprior, & peculiarior exiſtat. *Corruptio viuentis à ſiccitate duplex, fiens, ac facta.* Corruptio igitur viuẽtis à ſiccitate duplex exiſtit: Facta nimirum, & difficulter reparabilis; ac Fiens, & quæ impediri facilius quodammodo poteſt. Eam quidem *Fientem* appellamus, quæ vitio caloris innati extrinſecus aduenientis fit; *Factã* vero eam, quæ vitio etiã eiuſdẽ caloris ſuboritur, cæterũ à cauſſa intrinſecus depopulante proprium ipſius caloris humidum. Item ea, quæ in fieri adhuc conſiſtit, multis certum eſt modis poſſe cõtingere: omnibus tamen factis à corruptione, ſeu vitio ipſius innati calidi citra humidi ſenſibile damnum. *Homo, ſeu corp⁹ quot modis ſiccetur.* His habitis, ſiccior efficitur homo, eò quòd non poſſit corpus reficere, idque vna è tribus cauſſis, nimirũ ob defectum alimenti, *vt in his, qui fame contabeſcũt*, vel quod non permeet alimentum ad alendas partes, vel quod partes nequeant ipſum mutare in propriam ſubſtantiam. I. Secundo, & quo in fieri corpus plerunque exſiccatur, fit ob peculiarem caloris iacturam ab extrinſeco factam: II. nam aut calor imbecillior efficitur, & impotens ad reficiendum corpus, dum violenter à frigido exſtinguitur, aut præ nimia hu-

humiditate ſuffocatur, vel euaneſcit, & diſſipatur in ambientem aerem, aut vltimo reſoluitur præ diſtractione ob diuerſas cauſſas diuerſo modo operantes, ac etiam ob partium diuerſarum diſſimilem, & varium affectum. Quibus profecto modis ſiccatur corpus, atque huiuſmodi ſiccitas nondum facta cenſeri debet, (*quia tantum fit defectu caloris influentis*) donec calor innatus defectu proprij humidi minor, aut vitioſior fiat.

III. Tertio vero & vltimo modo ſiccatur corpus ea ſiccitate, quæ ocyſſimè facta haberi debet: Ea enim eſt, dum reſoluitur calor præ defectu humidi nutrimentalis, & radicalis: ad quorum conſumptionem varij ſuccreſcunt affectus, *vt mox ſum probaturus*, ſi prius dixero, eum affectum in genere marcorem appellaſſe Ariſtot. & nos hac in parte per ſiccitatem intelligere eam, quæ ex humidi defectu fit. Quippe caloris innati defectu, qui ſequitur proprij humidi penuriam, viuentia omnia, vt *ſemen, plantæ, & animalia* exſiccantur, tabeſcunt, & pereunt. Hanc etenim exſiccationem multis fieri modis, Philoſophis omnibus, & Medicis compertum eſt, atque non ſolum fieri, verum & lædere, & affectus præter naturam generare: quoſdam etiam fientes, ſaltem breui tempore, & aliquando longiori, diuerſos tamen ab eis, quos ſolum generat influens calor, dum corrumpitur (*quos conſiſtere potius in ſcheſi, ſeu habitudine, vt de putridis, & ephemeris febribus dictum eſt, quam in habitu, & radicali permanſione certum exiſtit*) alios vero factos, hecticos, ſeu habituales, quos licet vitio caloris quoque fieri conſtet, potiſſimum in ſiccitate ſitos eſſe cognoſcimus: nam hæc eſt qualitas, quę dum defectu humiditatis natiuæ ſuccreſcit, potiſſimum nata eſt habitualem affectum concitare, ſaltem hæc eſt, circa quam affectus, quorum hic meminimus, maximè verſantur. Conſtat enim, huiuſmodi exſiccationem plantas perpeti, tum ab intrinſeco, deficiente illis nutrimento ob conſumentem calorem; tum præ ſenio calore iam reſoluto, & marcido ob humidi proprij defectum, ac ob id calore ipſo nequeunte alimentum conficere, & loco deperditi apponere. Tum vero ab extrinſeco ex Solis, vel ignis æſtu, aut frigore excedente: vel vltimo deficiente extrinſecus alimento, vt his plantis accidit, quæ arenam incolunt. Pari prorſus ratione, & modo animalia areſcere conſpicimus: nam vel fame contabeſcunt, vel licet alimentum ingerant, virtutis coctoriæ defectu, id neq; commutatur, neque alit.

Viuentia multiſmodis tabeſcunt.

Hecticæ ſiccitas ea intelligitur, quæ fit defectu humidi.

A quibus ſanè cauſſis ſiccitas, quæ proficiſcitur, *ſimplex tabitudo* appellatur, quod nulla alia qualitate aliena, aut vitiata conſtet, quam ſiccitate: cui ſi aſſocietur frigiditas, vt ſæpiſſimè contingit, *hecticam ſenectutis* ex antiquorum decreto Galen. appellat: quæ ſanè affectio familiaris eſt ſenibus, & pueris, licet Auerroes id renuerit. Vera tamen ſenectus, licet etiam via ſit in corruptionem propter ſiccitatem ex nutrimenti optimi defectu, quod puſillus ſenum calor reficere corpus non poſſit, propriè tamen *tabes* dici non meretur, quia calor citra morboſam cauſſam marceſcit à ſeipſo. Verum ſi ob aliquam ex prædictis cauſſis corpus in ſiccitatem dilabatur ſuccreſcente calore, aut, *vt rectius loquar*, ipſo ſiccitatem præ humidi reſolutione efficiente, maximeque in cordis ſubſtantia, tū profecto calor innatus præter naturam, & calidior factus, marcidus efficitur, & imbecillus, qualē diximus huic generi febrium conuenire. Qui talis ob id dicitur, quia pedetentim, & lentè conſumpta propria humiditate perijt, creſcente in ſenectute frigiditate innata, & calore præter naturam loci proprij. Quo ſanè diſpendio marcidus efficitur calor, & febris ſuccreſcit, quæ tunc quidem nomine hecticæ ſimpliciter, & propius gaudet, cum membrorum nutrituræ humiditates euolant præ calore præter naturam; aut, *vt verius loquar*, efferueſcunt, & ſubinde membra vno è

Tabitudo Hecticam ſenectutis appellat Gal. habitualem ſiccitatē ex defectu alimenti, cui iungitur frigiditas.

Hectica ſimpliciter, & propriè quæ dicatur.

A tribus modis exſiccantur, nimirum conſumptis primis humiditatibus, quæ in exilibus præſunt venis, & vltra vel carnoſarum partium alimentum, vel earū, quæ ſpermaticæ, & ſolidiores exiſtunt. Sic primis humiditatibus reſolutis, per efferueſcentiam *prima* hecticæ pars conſtituitur, & verè, ac ſimpliciter *hectica* etiam dicitur; nam dum vltra pergit caliditas, obſidetque & conterit alias humiditates, licet hectica etiam nuncupetur, non tamen ſimpliciter, ſed cum addito. Nam ob ſecundæ, ſeu primogeneæ humiditatis conſumptionem ſiccitas orta, *tabitudo* à Galen. & veteribus nuncupatur: quam ego ſecundam hecticæ ſpeciem conſtituere arbitror. *Maraſmum* tamen appellant ſolidorum membrorum conſumptionem, B quam tertiam huius hecticæ ſpeciem dicunt, *vt latius & clarius inferius ſum probaturus*. Ex quibus euidenter iam conſtabit (*licet communiter nomen hecticæ omnem conſumptionem cum febre complectatur*) peculiari vocis huius ſignificato, hecticam ſolum deſignare primam ſiccitatem, ſeu febris hecticæ ſpeciem: tabem vero ſecundam, ſi cum calore adiungatur; nam Gal. tabidos ſolum appellat diutino morbo, aut acutiſſimo confectos, aut eos quidem, & adhuc magis propriè, qui ex pulmonis vlcere exſiccantur, *vt latius dictum eſt lib. 2. de pul. arte. & lib. de arte medendi.* Maraſmum tamen cenſemus peculiarius tertiam hanc hecticæ ſpeciem ſignificare, dummodo vltima illa, & ſolidorum ſiccitas calori adiungatur: nam genera C li *Maraſmi* ſignificato conſtat, eum diuiſum eſſe in tres ſpecies, quarum vltima febrem hecticam in tertia ſpecie complectitur, vt latius explicuimus libris, & locis nuper allegatis.

Hecticæ febris 3. ſpecies.

1. Hectica.

2. Tabitudo.

3. Maraſmus.

Ex generali illa, & communi febrium differentia euidenter conſtare arbitror, hecticam febrem ad ſolidas noſtri corporis particulas ſolùm, & primò pertinere. Nam cùm omnium febrium ratio, & conditio ſubijciatur calori ſecundum naturam, fit facilè, vt quot fuerint caloris ſecundum naturam partes, tot neceſſariò ſint caloris præter naturam ſortes: & cum triplex ſit innati caloris ratio, & ſubſtantia, vna ab ſpiritibus, ſecunda ab humoroſa portione, & tertia à ſolidiori orta; fit profecto, vt hectica febris ex caloris D partium ſolidarum ſuccenſione ſuboriatur. Ac cenſemus, hanc febris conditionem (*licet omnes à caloris innati ſubuerſione naturam, & differentiam ſortiatur*) ob id magis appellari hecticam, quam eas, quæ ex ſuccenſo calore in reliquis partibus fiunt, quia cum in ſolidarum partium temperie, & calore omnis actio ſita ſit, quo caloris ſolidior pars magis, quam reliquę euertitur, eo magis actiones lædi contingit, & cum ſolidior hæc pars mutari minimè poſſit, niſi ex magna cauſſa, quæ magnam, & fixam mutationem nata ſit efficere; ob id radicata efficitur intemperies, qua actiones vitiantur connaturali vitio. Quippe ob id huius partis vitium, & auctum calorem hecticam febrē proprius appellamus, quod ſiccitati ſit adiunctus, qui E ſuaptè conditione difficilius remouetur, qualis eſt propria habitus conditio. Et ſic is calor euerſus ſolū habet rationem habitus, reliquæ vero caloris partes, ob id etiam non dicuntur habitualem, & hecticam febrem conſtituere, quia facilius diſſipantur, & iterum quam facillimè reficiuntur, vt videre eſt in putridis, & ephemeris febribus. Partes vero, quas ſolidas appellant Medici, ex doctrina Galen. certo, ac determinato numero comprehendere difficillimum profecto fore arbitror, cum multis in locis ſolidas partes eas tantum appellet, quæ ex ſemine gignuntur, fibroſas quidem & membranoſas, *vt ex eodem conſtat lib. 1. de ſemine cap. 13. & lib. 2. cap. vlt. & 1. aphor. 15. ſed clarius 7. & 10. method.* & ob id cenſet locis citatis, has partes, ſi nimium exſiccatæ ſint, ſanitati reſtitui eſſe impoſſibile; & cum pereunt, in cauis vlceribus non regenerari. Alibi tamen *vt lib. 1. de different. febr.*

Hecticæ febris quas partes afficiat.

Hecticā febrē quare appellamus quando calor præter naturam ſolidas partes occupat.

Partes ſolidæ quę à Galen. appellentur.

febr. cap. 9. lib. 7. meth. c. 6. & 11. & vlt. prædictis addit roridam ſubſtantiam, naturalem, *inquam*, humorem, ex quo omnes partes nutriũtur, appellatã: quam multi naturalem ſeu implantatum ſpiritum appellare aſſueſcunt, vel ſaltem prædictum ſpiritum huic ſubſtantiæ ineſſe exiſtimant. Præterea aliam 7. *method.* prædictis adſcribit, quam ſubſtantiam carnoſam appellat. Sed exiſtimo, vt Gal. hanc varietatem non temere ſcripſiſſe intelligatur, aliquando ſolum appellaſſe ſolidas partes fibroſas, membranaceas, & neruoſas, cum inquirit, quæ partes regenerari poſſint, & eas, quæ regenerari nequeunt, *ſolidas* appellaſſe. At cum febris huius ſubiectum inuenire nititur, alias duas ſubſtantias addit: quia cum morbi ratio ſit actionem lædere, & à cuiuſuis harum ſubſtantiarum vitio actiones lædi contingat, ob id profecto æquum fuit, in huius affectionis natura & conditione indaganda eas annumerare, ſecludens humores & ſpiritus, quod in ſe ſitam nõ habeant operandi rationem.

[Gal]ẽ. loci [e]xplican[t]ur, in qui[b]us viſus [f]uit vari[u]s.

In his igitur vt vera ſtat morbi ratio, ita & febris hectica ſita eſt; quinimo ceteræ omnes febres morbi nanciſcuntur ſortem & rationem, quatenus ſuum calorem calori innato prędictarum partium communicant: & vt verum fatear, in rigore à prædictarum partium calido intemperamento duplicem Gal. conſtituit ſolum febrium differentiam: vnam, quã *ſchecticam* appellat, alteram vero *hecticam*, eo quod is calor præter naturam, quem febrem appellamus, hæreat prædictis ſolidis membris, & cordi in diſpoſitione, & inæqualiter, vel in habitu, & æqualiter. Itaque calor prædictus ab humoribus aut ſpiritibus ſubſtantiæ cordis ſpirituoſæ aut humidæ communicatus, in diſpoſitione tantum eſſe poteſt, & ab illa diſpoſitione, & non à calore humorum aut ſpirituum morbi rationem habet: ſi vero calor ſubſtantiã cordis craſſiorem & ſolidiorem ſimul cum alijs occupauerit, citra dependentiam, quæ ab alia cauſſa fuerit, hecticam conſtituit febrem.

[F]ebrium [di]fferẽtia [du]plex, [Sc]hetica [&] Hecti[ca].

Verùm cum conſtet, febrem eſſe intemperamentum calidum, idque dictum ſit duplex exiſtere, in Habitu nimirum, aut in Diſpoſitione, atque hoc Putridas & Ephemeras complecti, & illud Hecticas; ob id ſane expendendum eſt, temperamentum omne à medio verſus calorem poſſe recedere, *Inæqualiter* aut varie, aut *Aequaliter* & vniformiter. *Inæquale* autem id cenſemus eſſe temperamentum, quod extraneum cũ ſit, dependens & cum euidenti ſenſu, multiforme ac diuerſum exiſtit, medium quidem inter natiuũ temperamẽtum, quod abijcere intendit, & æquale ſeu hecticũ, quod inducere nititur. Quo fit, vt ob id etiam dependens exiſtat, quia cauſſam habet efficientem extra proprium ſubiectum, à qua quidem in eſſe & in conſeruari dependet, donec æqualis ex toto factus habitualis euadat. Succreſcit inſuper huic calori, ob dependentiam & inæqualitatem, vt ſubiectum, cui inhæret, moleſtus ac doloroſus exiſtat propter actionẽ contrariam ex naturali calore nõdum omnino ſubuerſo & præter naturam, qui adhuc fixus non eſt, ſed in fieri & tranſmutari exiſtens, quod alioqui doloris ſolet eſſe cauſſa. Apparet inſuper is calor diuerſus & multiformis, quia contrarius exiſtit naturali & moderato, tum etiã quod ſit in fieri, & continuo intendatur, tum vltimo quod diuerſus ſit in gradu à cauſſa, quæ agit in ſubiectum, donec ad inæqualitatem & terminum, pro ratione & efficacia cauſſæ reducatur, ſub qua equidem intemperantiæ ratione militant omnes putridæ febres.

[Intem]pera[me]ntũ eſ[se] inæqua[le q]uid ſit.

Aequale autem intemperamentum eſt caliditas extranea independens, non ſenſata, & ſingulis partibus, quibus ineſt, vt naturalis facta & fixa. Cuius ſane naturam pulcre depinxit Hippoc. *lib. de natur. humana, & Galen. lib. de inæqual. intemperie, cap. 4.* quorum verba ſi exacte quis conſideret, reperiet, æquale hoc intemperamentum multis modis ab inæquali ſeiungi. *Primò* quidem, quia inæquale alterat ſubiectum, in quo eſt, in fieri tamẽ: æquale vero informat, non alterat. *Secundò*, quod inæquale doloroſum exiſtat, æquale vero ſine ſenſu & moleſtia. *Tertiò*, quod inæquale diuerſum habeat eſſe, diminutum & remiſſum tendens ad intenſiorem gradum, hoc eſt, ad æquale, vt ad terminũ: æquale vero terminus eſt, & eſſe habet completum, quia fixum & perfectum exiſtit, & ob id caret motu. *Præterea* differunt, quia inęquale dependet, æquale vero ſubſiſtit ſine dependentia, pręter eam, quæ ſubiectiua ſiue nutrimentalis appellatur, quia calor præter naturam, qui in membris viget, humiditatem depaſcitur & corrumpit, & ab ea dependent in conſeruari, quamdiu ipſa durauerit. *Differunt* etiam, quia inæquale ablata cauſſa remouetur facilime, & præualet innatum calidum: æquale vero minime, quod natiuum temperamẽtum omnino videatur ſubuerſum, aut ſaltem frænatum, & ob id nulla remanet contrarietas, imo connaturalis fit. *Item* inæquale intemperamentum non eſt eodem modo inhærens omnibus partibus in quibus exiſtit: ęquale vero ſecus ſe habet, licet aliquo modo euariare videatur, iuxta diuerſitatem naturæ membri: quippe calidius apparet cor nec non & iecur, quod non eſt arbitrandum eſſe, quod inæqualiter participet calorem præter naturam, ſed quod inæquali menſura ſortiatur calorem ſecundum naturam. Ex dictis quidem prodit, inæquale temperamentum varia habere tempora, eaque ſenſu perceptibilia, & maxime diſtincta, æquale vero minime, quatenus pertinet ad calorem, licet quoad ſiccitatem febris hæc hectica aliquo modo euariet: quod multos fefelliſſe conſtat. Quippe ob id crediderunt primam & ſecundam partem huius febris non conſtituere omnino æquale temperamentum, ſed inæquale, verum id ad ſiccitatem, non ad calorem referri debet.

[Intem]pera[me]ntũ æ[qu]ale quid. [Intem]pera[me]ntũ æ-

Qualcquid ab i̅ equali differat 1. 2. 3. 4. 5. 6.

Hectica quoad calorem nõ habet tẽpora, ſed quoad ſiccitatem.

Verùm cum vniuerſam huius intemperamenti rationem conſtare *(dictum ſit)* in facto eſſe, videndum profecto nunc eſt, quid per factum, quid per fiens intelligendum ſit. Nam vt varij ſunt hominum conceptus, variæ quoque in his rebus ſunt ſententiæ, ita procul dubio nihil certum & vnum in hac re colligi poteſt. Diximus enim antea, quid factum & fiens ſignificent, vt locus ille de generali febrium conditione expoſcere videbatur, nunc vero ſpecialius res agenda eſt. *Factus* igitur is morbus dicitur, qui diſpoſitio eſt præter naturam, à qua primo læduntur actiones: quo ſignificato quiuis morbus, ſiue dependeat à cauſſa, ſiue ſecus, dummodo operationes lædat, factus cẽſeri debet. Huic ſane affectus ſignificato opponitur ex aduerſo affectus *fiens*, cuius nihil eſt in eſſe productum, aut permanens & factum, ſed omne ſuum eſſe habet in fieri & produci, ſicut motus, qui omnino in fieri & conſeruari à cauſſa dependet. Alio modo factum dicitur, vt ſtatus tumorum præter naturam, *dyſenteria tertiæ ſpeciei, febris ephemera*, ac vltimus ſeu maximis interpolatarum febrium circuitus, eo quòd hæc omnia ſint in eſſe completo, quia cauſſa antecedens vniuerſa abijt in coniunctam. Huic etiam morborum ſorti opponitur *morbus fiens* alter, hoc eſt, inchoatus, & qui licet actiones lædat, non tamen ad ſummum incrementum & perfectionem ſeu terminum peruenit, ſed adhuc in fieri exiſtit: huius conditionis ſunt *tumores præter naturam in principio & augmento, dyſenteria primæ & ſecundæ ſpeciei, & febres omnes humorales, quæ nondum ad ſtatum peruenerunt*. Præterea morbus dicitur factus, hoc eſt, taliter in ſuo eſſe productus, quòd amplius nihil habeat futurum neque fiens, ſed fixus & indepedens in eſſe & cõſeruatus exiſtat, qualem arbitramur eſſe *febrem hecticam, continui ſolutionem, ac dearticulationem*. Qui ſane affectus quãtum eſt ex propria natura

Factũ & fiens ac futurũ quid

1. Factus morb⁹ qui dicatur. Fiẽs morbus qui. 2. Factus ſecundo modo qui. Fiens.

3 Factus

tura dolore carent, quod nihil habeant in fieri: & ob id arbitramur, febres omnes putridas eſſe fientes, quia dependent à cauſſa, quod hecticę febri accidere non eſt credendum, quia nullam habet dependentiam, præterquam à proprio ſubiecto, *vt antea dictum eſt*. De morbo autem futuro nihil agere ſtudui, quod non ſit præſentis conſiderationis.

Futurus qui.

Quibus præmiſſis, ad ea quæ in diffinitione febris hecticæ primo poſita ſunt, iam eſſe deueniendum conſulit rei ratio: in quorum ſane enodatione tot oriuntur dubia, totque difficilia, vt facile non ſit ea enodare. Nos tamen conabimur id efficere, vt clarius conſtet, qualis ſit huius febris natura & conditio.

DIFFICILE I.

An temperamentum innatum omnino poſſit ſubuerti?

Temperamentum innatum an omnino in hectica ſubuerti poſſit.

Dictum itaque in diffinitione eſt, febrem hanc calorem præter naturam habere omnino factũ & habitualem: cuius dicti occaſione cuiuis dubitare licebit, *an in febre hectica innatum membrorum temperamentum, & peculiaris calor omnino ſubuertatur*. Ratio dubitandi eſt, quia ſi calor præter naturam nihil haberet in fieri, ſequeretur, natiuum temperamentum ex toto ſubuerſum fuiſſe, quod maximum eſt in re medica inconueniens, & creditu difficile.

Arg. I.

Quod profecto ſi verum fuiſſet, ſequeretur, *hecticum corpus non poſſe intrinſecum ſanitatis habere principium, neque ſanitati reſtitui*: ſequela patet, *cum morborum conſtet naturam eſſe medicatricem, & præcipuũ inſtrumentum, quo ipſa operatur, ſit ſubuerſam, & omnino præter naturam factum, & citra ipſum naturam nihil poſſit efficere; conſtat profecto, nullum eſſe ad ſanitatem comparandum principium, præterquam quod ex Ariſt. conſtat 7. metaph. ſanitatem fieri: ſi igitur latitudo ſanitatis omnino ſubuerſa eſt, ſequitur profecto, nullum ad ſanitatem ſubeſſe principium*.

Arg. II.

Secundo ſequeretur, *animal viuere temperamento præter naturam, & illo operari, quod videtur impoſſibile, quia caloris natiui eſt, corpus & eius actiones tueri, præter naturam verò omnino perdere: ſed cum hecticus viuat & nutriatur, conſtat non omnino habere calorem ſubuerſum & factum*.

Arg. III.

Si omnino natiuum temperamentum ſubuerſum extitiſſet (præterquam quod febris hectica non haberet varia tempora, quod eſſet contra communem conceptũ) ſequeretur, hecticum non poſſe viuere: patet ſequela, quia vita eſt participatio calidi in humido: ſed corpus hecticum viuit, ergo eius calor non erit omnino ſubuerſus, alioqui viueret calore præter naturam, quo omnia vitæ munia ex natura eiuſdem caloris corrumpuntur.

Arg. IV.

Quarto & vltimo ſequeretur, *febrem hecticam non poſſe cum putrida complicari, quod eſt profecto contra euentum: ſequela patet, quia ſi febris hectica habet calorem iam factum, non eſt modus, quo poſſit ſtare cum putrida, quæ ipſum habet fientem: quod ſi fiens eſt, non erat omnino factus calor hecticæ, aut ſi factus, nequit eſſe fiens*.

Prima opinio.

multi ſane ex Barbarorum familia, & ex alijs Neotericis varia fingunt & machinantur monſtra, vt ijs argumentis, & alijs, quæ breuitatis ſtudio prætermitto, ſatis facere poſſint: quorum nonnulla, antequam veram huius rei rationem ſtatuam, expẽdere ſtudui, vt clarius deinceps ſubſit rei veritas. *Primo* quidem ſupponunt nonnulli auctores, ſubuerſionem temperamenti non vno modo eſſe ſumendam, ſed varijs idque iuxta diuerſitatem partium, quas hecticus calor obſidet. Nam cum partes ſolidæ appellatæ (*ſedes quidem febrium hecticarum*) ſint variæ, fieri profecto cenſent vt temperamentum, & calorem vnius prædictarum partium calor hecticus omnino ſubuertat, reliquis manentibus ſolum alteratis (*vt ferunt in prima hectica ſpecie fieri*) vel ſi placet, duarum, vt in ſecunda ſpecie, alia circa calorem factum aſſeruata: aut vltimo contingit in omnibus ſolidorum membrorum partibus ex æquo calorem ſubuerti, vt in tertia hecticæ ſpecie. Ex qua ſuppoſitione inferunt, *in prima & ſecunda caloris ſubuerſione non inconuenire ſupereſſe intrinſecum ſanitatis principium, cum adhuc calor parum, aut leuiter mutatus in alijs ſolidorum mẽbrorum particulis ſuperſit*. Et rurſus eadem ratione cenſent, *animal poſſe viuere & nutriri, ac inſuper putridæ, & hecticę complicationem pati, cũ adhuc ſuperſit caloris natiui aliquid, quo prędictę operationes fieri poſſint, & ſic arbitrantur ſe argumentis reſpondiſſe*.

Patet falſitas huius opinionis.

Verùm cum prædictorum virorũ opinio falſo innitatur fundamento, conſtat, *neque eorum decretum neque argumentorum dilutiones, quas ſtatuunt, alicuius eſſe momenti*. Ratio eſt, quia ij cenſent partes ſolidorum membrorum diuerſimode & diuerſis temporibus inflammari, & ſic diuerſas hecticæ ſpecies fieri, cum certum ſit, omnes ſolidorum membrorum partes ſimul calore facto & habituali corripi. Quod ſane ex neceſſitate naturæ febris hecticæ oportuit ita fieri: nam cum ipſa ſit æquale & commune totius corporis intemperamentum, erat impoſſibile febrẽ hecticam habere habitualem calorem in quibuſdã partibus, & in reliquis in fieri: eſſet enim eo tempore inæquale ac dependens intemperamentum: quo ſuppoſito, corruit eorum reſponſio, & adhuc militant argumenta. *Secundo* ſequitur ex eorum dogmate, corpus hecticum in tertia (*vt aiunt*) ſpecie, nulla lege poſſe habere intrinſecum ſanitatis principium, (*quæ prima fuit dubitandi ratio*) ſed ſolum externo adminiculo id fieri. Et probant hoc eſſe veriſſimum, quia cum elementa ſint in mixto ſolum virtualiter, non poterunt mixta à principio intrinſeco, ſi ſemel amiſerunt ex toto temperiem, iterum recuperare, vt cum in propria forma adhuc vigent, recuperant, velut videre eſt in aqua feruentiſſima, quæ à ſe in antiquum regreditur temperamentum. Cui rationi experimentum aliquando aduerſatur, & nos in reſponſione ad primũ diligentius monſtrabimus. Præterquam, quod ſi vera eſſet, ſequeretur, corpus maraſmo affectum neque poſſe putridis febribus corripi, nec vitales edere actiones, nec rurſus viuere, quod nulla ſubſit humidi portio: cuius contrarium nos latius probaturi ſumus in reſponſione ad argumenta. Quo fit, vt ne hæc quidem opinio, neque argumentorum ſolutiones rei huius veritatem ad vnguem attingant.

Secunda opinio.

Item plures ſunt, & non contẽnendi auctores, qui arbitrantur prædicta hecticorum corpora, & maraſmo adhuc confecta, quantumuis ex toto ſubuerſam obtineant natiuum temperiem poſſe quidem ſanari, & huic muneri ſubeſſe intrinſecum principium: ceterum id fieri ſola facultatum operatione, citra inſtrumentorum & caloris naturalis (*qui nullus eſt*) adminiculum. Nam cum ipſi & Medici etiam nõnulli teneant, facultates non laborare, exiſtimant, licet deſint apta inſtrumenta, ſolas facultates id munus poſſe præſtare cum calore illo iam habituali, & connaturali facto, quem vicem naturalis gerere proculdubio autumant.

Opinionis improbatio.

Quod ſane dogma licet recepto illo fundamento innitatur, nimirum facultates non laborare, nihilominus tamen falſo colligit, quod poſſibile ſit quicquam facultates operari, deficiente apto & natiuo inſtrumento. Cuius rei euidens eſt argumentum *viſiua facultas in loco*, quam nuſquam poſſe operari, euidenter conſtat, ſi oculus praue diſpoſitus ſit: quod etiam verum eſt in motiua facultate in muſculis, Exemplo ſunt *inſtrumenta in artificialibus* citra quæ nec periſſimus artifex probe operari poterit, neque adhuc ſi ex toto, loco vnius inſtrumenti aliud maxime illi con-

contrarium ad operandum ſumat, quippe eo tempore mirum non eſt, ſi artifex nihil agere poſſit: haud ſecus profecto res ſe habet in naturalibus, maxime cum potentię non poſſint effectum attingere citra mediũ, cum materia ſit inferioris ordinis, & adhuc lõge magis cum natura tenetur efficere opus, quod alicui alteri ſit ſimile: quapropter ſi conceditur hoc eſſe ſolius facultatis munus, videtur abſurdum, & abſurdius, ſi citra naturale medium & inſtrumentum exiſtiment actionem naturalem poſſe fieri, quippe ex parte vitij inſtrumenti id fieri, videtur perdifficile. Quapropter longe minus prædicti auctores abſoluunt præhabitam difficultatem.

Auctoris ſententia. Fundamentum. I. Multa ſane ſunt, quæ præmitti debent, ſi rem hanc exactiori calculo velimus enodare. Quapropter paulo diligentius expendenda nunc mihi veritas eſt.

Statuendum primo eſt, in hecticis corporibus calidum intemperamentum omnino eſſe, & habitualiter ſubuerſum in omnibus ſolidorum membrorum partibus in quibus calor ſubijcitur, idque non ſolum in maraſmo, ſed in reliquis febris hecticæ partibus & cum hoc aſſerendum eſt non eſſe inconueniens, corpus maraſmo affectum ab intrinſeco ſanari poſſe. Quod ſane dogma vt exacte intelligas, expende primo, temperamentum natiuum, & temperamentum febrile hecticum & factũ, licet inter ſe correpugnent, & ſimul ſe non poſſint compati, ambo tamen ſunt temperamenta intra latitudinem temperamenti humani conſtantia. Quo fit, vt praue teneant, qui dicunt, eò quod prædicta temperamenta ſpecie differant, ob id vnam & eandem formam illis non poſſe operari: & cum hecticus viuat, eamque formam habeat, quam ante malum illud obtinebat, ex eo colligunt, calorem innatum non poſſe eſſe ſubuerſum: cui vſui ſtatuendum eſt ſecundo.

Fundamentum II. Temperies innata in animali duplex ea deeiuſdẽ ſpeciei. Huius doctrinæ gratia duplicem eſſe calorem, ſeu temperiem innatam in animalium corporibus: *Vnã*, quæ complet & circumſcribit omnem ſanitatis latitudinem, quam arbitramur in hecticis corporibus ex toto aboleri: *Alteram* vero, quæ latitudinem, infra quam animal viuere nequit, complectitur: qua ſane temperie hecticum corpus viuere, nulli eſſe dubium arbitrandum eſt. Et rurſus ſtatuendum, vtramque temperiem ſeu vtrumque calorem eſſe eiuſdem naturæ & conditionis, differre tamen in ea latitudine & liberatione, quæ vſui ſit actionibus vitalibus ſalubriter atque integre vna, & reliqua vtcumque factis.

Fundamentum III. Hecticæ vniuerſa ratio in quo ſubſiſtit. Statuendum tertio eſt, *vniuerſam febris hecticæ rationem ſolum conſiſtere in ſubuerſione calidi membrorum ad igneam naturam, ita vt vniuerſa eius ratio ſit habitualis membrorum caliditas, cui neceſſario ratione ſuę ſpeciei, ſiccitas aſſociatur, certo tamen modo*. Hæc tamen eſt differentia, quod licet noſtra ſubſtantia conſtet ex calido & humido, febris tamen hectica ſolum dicit, calorem illum habitualiter fuiſſe omnino natiuam membrorum humiditatem: neque protinus ac hecticus calor contrahitur, ita & ſiccitas, nam ſenſim, paulatim & lente acquiritur toto febris hecticæ durationis tempore. Quo fit, vt mirum non ſit, temperamentum ſubuerſum fuiſſe ex parte caloris ſalubritatis: ex parte vero humiditatis & caloris vitalis nec ſubuerti, nec mutari adhuc, & ob id in maraſmo etiamupereſſe aliquod ſanitatis principium, nulli debet eſſe dubium.

Hecticum corpus habet intrinſecum ſanitatis principiũ humani...m. His omnibus ſuppoſitis, non eſt admodum difficile, veritatem huius dubij adinuenire: nam cum impoſſibile ſit, interim dum animal viuit, omnino vitali calore, & humido priuari, ſtatuendum eſt, illud principium (*quantumuis puſillum ſit*) caloris & humidi, in quo vita ſeſe tuetur, poſſe quoque eſſe principium & inſtrumentum ſanitatis recuperandæ vi & efficacia formæ ſeu animæ ipſius. Quippe hominis forma, anima (*nimirum*) intellectiua, tribuit quidem

A humini eſſe hominis & eſſe animalis, & viuentis, & eſſe corporis mixti, ac eſſe ſubſtantiæ, & vltimo eſſe entis. *Prętcrea* ſicut formaliter per ſubſtantiam ſuam dat eſſe intellectiuum, ſenſitiuum, viuens, eſſe corporis mixti, & corporis ſubſtantiæ & entis: ita quidem efficienter, per potentiam actiuam producit, & elicit actionem intelligendi, ſentiendi, viuendi, corporis mixti, & corporis. Quocirca proculdubio arbitrandum eſt, cõtinere prædictam animam intellectiuam in potentia formali perfectionem corporis mixti, & in potentia actiua operationem corporis mixti. Nam licet in dicta prædicatione non ponantur per ſe mixtio, temperamentum, aut elementum, neceſſario ſub corpore mixto includuntur, tanquam diſpoſitiones

B præuiæ ad animam introducendam: imo vnus quilibet gradus veluti potentia quædam materialis eſt ad perfectiorem gradum, vt eſſe corporis mixti, ad eſſe viuentis. Itaque anima intellectiua, non modo poteſt efficienter producere omnes proprias hominis actiones, *vt homo eſt*, ſicut intellectionem, verum etiam animalis, viuentis, corporis mixti & corporis: & ſic profecto continebit etiam virtualiter rationem formæ mixti, quia formaliter conſtituit hominem in eſſe corporis mixti: & quia forma mixti continet virtutes elementorum, ſaltem virtualiter, ideo anima virtualiter continebit illas, & conſequenter poterit producere eaſdem, maxime quia non caret commodo inſtrumento, nimirum temperamento & calore vi-

C uentis, vt antea dictum eſt. Tunc ſic, qua ratione virtutes elementorum in mixto continentur, eadem profecto anima ipſa valebit eaſdem dum imminuuntur, ſemoto prohibente & imminuente producere: non tamen per ſimplicem emanationem, ſed mediante viuentis temperamento & calore, quo adhuc corpus maraſmo confectum, orbatum non eſt. Quippe ſupplet adeo principale agens ex prædicta virtute & coordinatione, quod inſtrumentum ad maiorem perfectionem comparadam deeſt, quod aliæ imperfectiores formæ efficere nequibunt. Quam ſane intemperamenti reductionem perſtito calore, frigiditate, humiditate, aut ſiccitate efficere per ſimplicem illam manationem, vt dictum eſt, citra dubiũ

D eſt impoſſibile, ſed ſolum facta deperditi renutritione, refectioneque mediante nutrimenro, cui præſtitit eam temperiem ſortiri, quæ ſimilima ſit & genuina corpori nutriendo, vt ſolebat deperditus calor efficere: qui cum puſillus iam effectus ſit, & id munus nequeat conſequi, beneficium & ſupplementum illi præſtat propria hominis forma, media vegetabili potentia, & medio etiam mixtionis temperamento adhuc ſuperſtite: quod auget alimẽto adueniente, & eiſdem qualitatibus prædito, quę pro indiuidui ſorte & natura ipſi erant naturales, & præexſiſtentibus ſimilima, vt conſtet adhuc in corpore maraſmo affecto ſupereſſe viuẽtis temperiem & calorem, ad cuius penſum anima comproducit, quod deerat.

E Quibus ſic habitis, aſſerimus, corpus ſic affectum ab intrinſeco poſſe deperditum temperamentum recuperare, anima id producente modo dicto, niſi aliquod fuerit prohibens, quod medicus teneatur remouere, cuius defectu, *vt dictum eſt*, ſæpe non conſequimur reductionem corporis huiuſmodi ad antiquam ſanitatem. Quippe niſi caliditas illa præter naturam facta, prius remoueatur, aut aliquo modo miteſcat, quo ſimilior antiquo calori & temperamento fiat nutritura ſubſtantia, quæ producitur, licet anima ſemper nitatur tueri antiquum & natiuum temperamentum, homo non ſaneſcet. Haud ſecus quam aqua igni appoſita, quam certum eſt interim, dum igni approximatur (*etiamſi à propria forma ſemper producatur frigiditas*) non poſſe refrigerari, donec prohibens remoueatur. Ita profecto in hecticis corporibus præſidijs frigidioribus ſemoto aut modice temperato calore *Ad primum.*

lore

lore præter naturam (*quippe frigida auxilia nil aliud poſſe credendum eſt*) protinus producitur antiquo temperamento ſimillimum, nullo alio inſtrumento neque medio extrinſeco, ſed ab anima, quæ effectiue illud producat, ſolo eo medio vtens, quo vitam tuetur, dũmodo Medicus prædictum prohibens prudenter remoueat. A

Corpus vltimo maraſmo affectum ſanitati reſtitui non poſſe, quomodo accipiendum.

Verùm cum Galen. & fere omnes alij magnæ auctoritatis viri ſcriptum reliquerint, corpus vltimo maraſmo confectum ſanitati reſtitui non poſſe: cenſemus id eſſe intelligendum, dum in vltima eius parte, vbi fere omnia vitæ principia iam in vltimo exiſtunt termino: nam vbi horum aliquid ſupereſt, quantum eſt ex parte principij intrinſeci, non deeſt ſanitatis veſtigium: ceterum quia difficilius corpore ſic affecto prohibens remoueri poteſt, ob id ego etiã cum illis cenſeo incurabilem eſſe affectionem: B quippe nos hic ſolum diſputamus, an ab intrinſeco ſanitati reſtitui poſſit, an ex toto adeo ſit ſubuerſa & eradicata vitalis caloris temperies, quod nullum eius ſubſit in corpore veſtigium. Quod ſi quis arguat aduerſus hanc dilutionem, curationem hanc potius ab extrinſeco auxilio proficiſci, quam ab interno calore, expendat, longe diuerſum eſſe in hac curatione prohibens remouere, & natiuum temperamentum humido & calido conſtantẽ producere: nam illud ab extrinſeco fit: hoc vero, in quo fere vniuerſa reductionis hecticorum corporum ad priſtinum ſtatum ratio ſita eſt, niſi ſolum animæ beneficio cum prædicto reductionis principio & modo. C

Dubium. Senum vita vltra ſtatũ terminũ cur non poſſit prorogari

Quod ſi quis dixerit, *eadem ratione in ſenibus poſſe vitam vltra ſtatutũ terminum prorogari*, expendat, nõ eſſe æqualem rationem, quia in ſenibus prohibens, hoc eſt, innatum temperamentum ex frigiditate & ſiccitate contractum, quod in ſenectute prædominatur, nulla ratione eſt remouibile, quia frigiditas & ſiccitas in eis prodeunt ab intriſeco principio & natiua conſtitutione, præualentibus quidem ſupra calorem & humidum, & diutina caloris actione iam reſolutum: quo fit, vt natura non poſſit deperditum calorem reficere, quia prædominatur frigiditas, quam remouere eſt omnino impoſſibile, quod prodeat ab intrinſeca hominis mixtione & compoſitione, quam demere eſſet citius ipſum perdere: D quapropter licet forma ſemper conetur, vtens puſillo ſenum calore, temperamentum reficere & corpus, prohibetur tamẽ ab impenſa & innata frigiditate, quæ remoueri non poteſt. vt hecticorum calor.

Ad ſecundum.

Dicimus ad *ſecundum*, verum eſſe, hecticum corpus viuere & nutriri, verum illud fieri adminiculo vitalis temperamẽti, quod adhuc ſupereſt: præterquam quod calidum ac febrile intemperamentum non eſt adeo diuerſum in gradu & malignitate, quod cum eo non poſſit humana forma ſtare, & exercere aliquo modo operatione vitales.

Ad tertium.

Ex quo ſupereſt ad tertium ſolutio, quia iure optimo dici poteſt, vitam in hecticis corporibus, eſſe participationem calidi in humido, quod videtur ſufficere ad tertij argumenti dilutionem. E

Ad quartum.

Dicimus ad quartum, eundem calorem præter naturam, qui factus eſt, & hecticam conſtituit, ad vlteriorem gradum poſſe moueri in febribus putridis & ephemeris, noui agentis & nouæ cauſſæ acceſſu quo fit, vt idemmet calor, qui duobus gradibus habitualiter erat præter naturam, in fieri ponatur ad tertium gradum, & ratione gradus habitualis præexiſtẽtis fit hectica, velut antea, & ob gradum, qui acquiritur, fit putrida, quia humores habet in facto eſſe, & cordis ſubſtantiam habitudinaliter ſeu diſpoſitiue in fieri ad tertium gradum. Non enim inconuenit habitui alicui ex acceſſu nouæ cauſſæ calfacientis, corpori ſuccreſcere intenſiorem caloris gradum, qui tendat, & diſpoſitio ſit ad habitum alterum intenſioris caloris: qui ſane dum intenditur, calor eſt fiens & dependens. Nec inconuenit, ex vtroque calore fieri vnum, qui ſub ratione diuerſa ſit habitus, ratione nimirum graduum, qui præerant, & nullam habent dependentiam, & ſit etiam diſpoſitio ratione gradus, qui dependet à noua cauſſa conante intenſiorem habitum efficere. Nec inconuenit dicere, nondum contractum eſſe habitum, donec ex toto ſalubre temperamentum ſit ſubuerſum, ex quo videtur ſequi, non poſſe amplius calfieri, quia ſi poſſet, habitus eſſet particeps contrarij fientis & intenſioris. *Dubium.* Cui reſpondendum arbitror, quod licet latitudo ſalubritatis prædicto habitu acquiſito ex toto deſit, ſupereſt adhuc (*non ſolum in prima ac ſecunda febris hecticæ parte, verum in tertia ac maraſmo*) latitudo caloris vitalis, ad quem vſque ſe poteſt extendere alteratio caloris adhuc intenſior habitu præexiſtenti, ita vt calores ij, licet ſint eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimæ, & in vno ſubiecto non poſſit niſi vnum conſtituere, & ob id vnam ſolum febris rationem, cum hoc tamen alio ſpecialiori modo inter ſe differre certiſſimum eſt, nimirum ſub ratione præternaturalitatis: quippe diuerſa eſt præternaturalitas gradus caloris additi & fientis, ab ea, quæ in gradibus habitualis reperitur: *Solutio.* quia hæc eſt independens, & illa adhuc à ſua cauſſa dependet, & ſic pro diuerſitate præternaturalitatis, in qua morbifica ratio conſiſtit, diuerſa quoque febris natura ſuboritur: præterquam quod hecticus calor informat, putridus alterat: ille habet rationem habitus, hic vero ad ſummũ habitudinis.

Quæ ſane omnia ſi quis ſyncero animo & citra liuorem expendat, reperiet profecto ſolutam eſſe difficultatem, nec ſupereſſe dubium, quod momenti ſit alicuius.

DIFFICILE II.

An ſiccitas ſit de eſſentia febris hecticæ.

Hectica an ratione eſſentiæ ſibi ſiccitatẽ coniunctam habeat.

CIrca expoſitionem naturę & conditionis febriũ hecticarum, ex vſu etiam fore duxi, expendere, *an ſiccitas ſit de eſſentia febris hecticæ*: cui dubitationi præſtitit anſam ignorantia modi & conditionis, qua ſiccitas febrili calori adiungi poteſt. Quippe ſunt nõnullæ rationes, quibus probari poteſt, ſiccitatem non eſſe de eſſentia febris hecticæ.

Prima ratio.

Prima igitur ratio deſumitur ex Gal. *lib. 1. de diff. febr. cap.* 8. qui cum duplex propoſuiſſet *febrium hecticarum genus: vnum cum tabe ſeu ſiccitate vel humiditatis conſumptione, reliquum vero ſine ipſa*. Et rurſus eadem parte docet, *ſolum dici hecticam febrem, cum velut quædam efferueſcentia natiuæ humiditatis fit*: infertur inde, *donec eadem humiditas conſumpta fuerit, febrem hecticam abſque ſiccitate poſſe conſiſtere*.

Secunda ratio.

Febris natura & eſſentia in genere ſita ſolum in calore præter naturam ſolidarum partium exiſtit. Sed febris hectica eſt, cui ſpecialius attinet calorem habere in membris ſolidis, & ab hoc calore ceteræ febres ſumunt ſuam naturam & differentiam, quas ſiccitatem habere coniunctam neceſſum non eſt: ergo neque febris hectica obtinebit: Antecedens iam probauimus in prima huius operis arte, & conſequens probatur, *quia id, quod competit alicui generi, non denegatur ſpeciebus, etiamſi aliquid ſuccreſcat, quod præſtet locum differentiæ. Sed prædictæ ſpecies non habent ſiccitatem adiunctam ex natura, ergo neque id, quod ſe habet velut genus, vt eſt calor factus in ſolidis membris.*

Tertia ratio.

Dum viuit animal, ſemper primæ humiditates regenerantur. Sed ſiccitas hecticorum corporum fit per humiditatum priuationem. Ergo ſaltem in prima, vt aiunt, ſpecie opus non eſt adiunctam eſſe ſiccitatem, ſiquidem humiditates illæ ſemper reficiuntur, & ſolum efferueſcunt.

Quarta ratio.

Febris hecticæ natura conſiſtit in facto eſſe & in habitu

bitu

bitu ac in indepentia, at ſiccitas membrorum à principio hecticæ febris vſque ad maraſmum ſemper fit & accreſcit, ſed quod fit, nequit eſſe de eſſentia eius, quod factum eſt: talis eſt ſiccitas reſpectu caloris, ergo nulla lege erit de febris hecticæ eſſentia.

Quinta ratio.

Quinto conſtat, quia Galen. docet, *pulſum durum non eſſe proprium alicuius febris, ergo neque hecticæ, & per conſequens hectica febris haberet perpetuo ſignũ proprium pulſum durum: conſequens eſt falſum: ergo non eſt intemperies ſicca.*

ifficultas enoda-o. Siccitas uobꝰ mo s acquiritur.

Quibus ſane rationibus vt ſubſit commoda dilutio, expendendum eſt, ſiccitatem duobus modis acquiri poſſe: *Vno* quidem dum res componitur prædominante ſicciori elemento: *Alio* vero dum iam facta eſt per priuationem propriæ humiditatis. Quod ſane ſolet contingere vno e tribus modis. Nam ſuccreſcit hæc ſiccitas, quæ natiuam humiditatem conterit, inſenſibiliter, aut leuiter ſenſata, ceterum actiones non lædens, neque morbi rationem habens. *Secundò* ſuccreſcit, vt morboſa eſt & ſiccum conſtituit affectum, licet humiditas ex toto non ſit ſubuerſa, ſed ſolum quantum ſat eſt, vt actiones lædantur. *Tertio* verò contingit ſuccreſcere tabidam ſeu marcidam ſiccitatem, quæ ea profecto eſt, quæ non ſolum id factum habet, quod ad morbi rationem ſat erat, ſed quæ adeo facta eſt, vt quam pauciſſimum habeat futurum vel in fieri, qualis corporum maraſmo confectorum exiſtit. Quibus præmiſſis, dubitationi reſpondendum eſt ſubdiſtinctione: nam ſi quis conſideret peculiarem febris hecticæ conditionem, conijciet neceſſario, ſiccitatem ſibi adiunctam obtinere, eſſeque intemperamentũ ex caliditate & ſiccitate compoſitum: nam cum ad hecticum habitum acquirendum, opus ſit diutina caloris præter naturam actione, rationi conſonum videtur, neceſſario ſibi adijcere ſiccitatem, alioqui non erit habitus febrilis. Verùm cum hoc non conſtat, an ſiccitas illa, quæ calori adiungitur, ſit in fieri, an morboſa, an tabida; quod eſt difficultatis propoſitum. Qua in re aſſerendum fore arbitror, calorem febrilem in genere ſemper ſibi euocaturum ſiccitatem, quam tamen non eſt neceſſum ad febris conſtitutionem eſſe morboſam aut tabidam, ſat enim eſt, eſſe ſiccitatem præter naturam & in fieri, quemadmodum ephemeris & putridis febribus plerumque accidit, nam putrida, quæ in hecticam commigrat, prius omnem humidam putrilaginem deponit; aut ſi adhuc retineat, ſiccitas, de qua loquimur, non requiritur in humoribus ad hecticæ febris naturam, ſed in bibentibus partibus, in hecticis vero neceſſum eſt ad integram ipſarum naturam, ſiccitatem etiam adeſſe, ceterum eam non in fieri, ſicut in putridis, ſed morboſam, & quæ facti aliquid obtineat, idque in prima eius ſpecie, vt aiunt. Nam licet multi aſſerant, & ex Galeni decretis conſtet, hanc fieri ex humiditatum in extremitatibus vaſorum & in ſolidorum ſpatijs contentorum efferueſcentia, nihilominus tamen certum eſt, efferueſcentiã illam nondum ſuffeciſſe febrem hecticam efficere, quouſque ob aliquem defectum prædictarum humiditatum morboſa ſiccitas contracta ſit, quo tempore incipit febris hectica, & durat in prima ſpecie, ac terminat ipſam ex toto reſolutis & exſiccatis prædictis humiditatibus. Probat meam ſententiam vitium in actionibus & mutatæ qualitatis, quas clarius conſpicimus oriri à morboſa ſiccitate, mox à principio hecticæ: nam protinus carnes ſenſibiliter exſiccantur, collabitur corpus & decoloratius redditur. Quæ ſane vitia nulla lege à calore proficiſci poſſunt, quia calor potius dilatat partes, & poroſitates aperit, quã quod corrugare & perſtringere poſſit, niſi inducta ſiccitate. Euidens eſt huius veritatis argumentum curandi ratio: quippe duplex eſt in hecticis humectandi indigentia: *Vna* quæ ſubſtantiam deperditam reparet,

Hectica intemramenm ex caitate et citate npoſin.

mectã idigẽ- in he- cticis duplex.

A quã ſubſtantificã humectationem medici appellant. *Altera* vero, quæ oleis, balneis & frictionibus perficitur, qualitatiuam potius nuncupatam, cui munus tantum eſt, collapſas, conſtrictas, & corrugatas partes humectando dilatare, quo facilius exſequatur natura primæ humectationis beneficium. Quibus euidenter conſtat, neceſſario habituali ſiccitatem eſſe comitem, ſaltem morboſam. At ſiccitas ea, quam tabidam appellamus, non neceſſario cuiuis hecticæ adiũgitur, ſed ſolum tabitudini aut maraſmo. Ex quibus probe conſideratis, ſubſunt ad argumẽta dilutiones.

Hecticæ febri ſiccitas ſemper comes, ſed morboſa.

Ad primum.

Sic enim reſpondemus Galen. *lib. 1. de diff. feb. dixiſſe hecticam vnum genus ſibi habere comitem tabidã* B *ſiccitatem: reliquum vero ſine ipſa fieri, hoc eſt ſine tabida ſiccitate, non tamen ſine morboſa, hoc enim in ratione & natura febris hecticæ videtur impoſſibile.*

Ad ſecũdum.

Pro ſecũdi argumenti enodatione pręmittendum eſt, licet febres omnes vna communi & generica ratione conueniant, nimirum quatenus in omnibus calor præter naturam adeſt factus in ſolidis membris: nihilominus tamen ſpecifica & peculiari quadam conditione adeo inter ſe diſſident, vt conditio illa ſit veluti proprium & inſeparabile accidens, quo & earum eſſentia innoteſcit magis, & differentia peculiaris conſtituitur. Sic putridæ febres hoc habent ſibi peculiare, vt earum calor ſemper ſit dependens, ſpirituũ vero, qui ephemeram conſtituunt, independens: he- C ctica autem neque cauſſam habet, dependentem aut independentem, ſed ſolum calorem factum & independentem in cordis ſubſtantia: habet tamen id peculiarius, quod ſiccitatem morboſam ſortiatur ſibi adiunctam, quod aliæ febrium ſpecies non requirũt. Nam ſicut ad habitum caloris ſecundum naturam (*vt prædictus calor forma efficiatur partis*) prærequiritur tanquam neceſſaria diſpoſitio, certus quidam humiditatis naturalis gradus & tenor, citra quem habitus non fiet naturalis: ſic proculdubio ad generationem habitus caloris præter naturam, præ requiritur tanquam immediata & proxima diſpoſitio morboſa hæc membrorum ſiccitas, quæ etiam ſuo modo actiones lædat, *vt dictum eſt*. Quapropter argumento dici- D mus, de eſſentia caloris febrilis non eſſe ſiccitatem ſaltem morboſam, verum hectico calori eſſe veluti accidens proprium, quod ab ipſo emanat, cuius ratione differentia prædicta conſtituitur.

Hectico calori ſiccitas proprium accidens, quòd ab ipſo emanat

Ad tertium.

Vt ſubſit ad tertium ſolutio, præmittendum eſt, quod licet humiditatem aliquam corpus hecticum in principio generet, ea quidem non impedit, quominus corpus exſiccetur morboſa ſiccitate: nam prædicta humiditas quæ nouiter generatur, non ſufficit corpus humectare ab humiditate, quæ ſiccitatem protinus tollat. *Præterquam* quod caliditas illa præter naturam non ſolum nupergenitam humiditatem, verum & præexiſtentes conterit & exſiccat, eo gradu quem reficere nequit, quæ denuo generatur. Quo fit, vt neceſ- E ſum, ſit, corpus indies magis ac magis exſiccari.

Ad quartum.

Pro quarto vero & vltimo præmittendum eſt, *non eſſe de eſſentia febris hecticæ, tabidam ſiccitatem obtinere, ſed ſat eſt ad integritatem ſuæ naturæ, obtinuiſſe morboſam*. Et cum de febris eſſentia in genere ſit calor factus, ſufficit ad eius integritatem calorem habere factum: quo fit vt nihil detrahat ab eius natura, aliquid habere ſibi adiunctum, quod nonnihil habeat fientis, cum ſufficiat vt febris hectica facta dicatur, calorem habere independentem & factum, & ſiccitatem etiam factam, verum eam ſolum quæ ſufficiat morbi rationem obtinere. Ex quo conſtat, non tollere facti & habitualis rationem illud quod futurum aut fiens eſt, ſi præſit id factum quod natum eſt morbi naturam & conditionem conſtituere. Nam cum calor ille factus perpetuo agat in humidum, neceſſario ad conſumptionem maiorem aut minorem eius, ſequitur morboſa aut tabida ſiccitas quæ proprietas

Habitꝰ caloris p. n. ad ſui generationẽ requiritur tãquã proximam diſpoſitionẽ morboſã membrorum ſiccitatem.

quæ-

quædam eſt conſtitutiua ſpeciei, & qua genus, hoc
eſt, calor febrilis, cõtrahitur ad ſpeciem hecticæ, non
quidem quod ſiccitas ſit de eſſentia caloris, ſed quod
ex calore & ſiccitate prodeat quidam morbus com-
poſitus, eius eſſentia in vtraque qualitate ſita ſit: nam
febrilis calor intemperamẽtum quoddam eſt ex qua-
tuor qualitatibus conflatum, immodice tamen exſu-
perantibus caliditate in habitu facta, & ſiccitate
morboſa.

Ad quintum.

Ad quintum dicendum eſt, veriſſimum eſſe, pul-
ſum durum comitem eſſe febribus hecticis, plus mi-
nusve, prout hæc vel illa eius fuerit ſpecies: quia duri-
ties propria eſt omni ſiccitati morboſæ, qualem in he
cticis concedimus. Quo conſtat, Galen. optime dixiſ-
ſe: ceterum intelligendum eſt, non conuenire alicui
febrium qua febris eſt, ſed propter aliquid aliud a-
diunctum.

DIFFICILE III.

An febris hectica augeri poſſit?

Hectica febris an poſſit augeri.

CONſtat etiam ex natura & definitione febris
hecticę, *eam non poſſe ſuſcipere incrementum, ne-
que differentiam maioris aut minoris, neque vllam tem-
porum diſtinctionem*: ex quibus non minus videtur dif
ficile, an febris hectica aliquo modo augeri poſſit.
Quapropter expendendum diligentius eſt, qualem fi-
xionem ſortiatur febrilis hic habitus, & an ſit quali-
tas, quæ facile remoueri poſſit. Adeo enim religioſe
obſeruatum eſt apud pleroſque auctorum, hecticam
febrem (*quod habitus ſit, & non dependeat à cauſſa*)
intendi minime poſſe, quod me coegit & rei difficul-
tas et vulgaris opinio, paulo diligentius rem ipſam ex-
pendere: quippe aliquibus rationibus videtur poſſe
probari, hecticam febrem, cum independens ſit, in-
tenſionem ſuſcipere non poſſe.

Prima ratio.

*Ad habitum non eſt per ſe motus, licet intenſio aut
remiſſio non fiant citra ipſum, ſed febris hectica dicitur
habitus, & ſi intenſior futurus eſt, citra motum nequi-
bit profecto:* ergo *ad ipſum habitum qui poteſt per inten
ſionem acquiri, erit per ſe motus, aut hectica febris non
fiet intenſior habitus.*

Secunda ratio.

*Nullo modo poteſt augeri habitualis hæc caliditas,
ergo febris hectica non ſuſcipiet intenſionem, & antece-
dens probatur.* Primo *non poteſt ab intrinſeco & ab ip-
ſomet calore fieri intenſio, & patet, quia nihil poteſt age
re vltra gradum ſuæ perfectionis,* ſed *caliditas febris he-
cticæ, vt duo (verbi gratia) ſemper aget vt duo:* ergo *non
intendetur.* Rurſus *neque ab extrinſeco incrementum
ſuſcipere poterit, niſi in alterius febris ſpeciem mutetur:*
& probatur, *quia febris habitualis ex ſua natura dicit
independentiam à cauſſa,* ergo *neque ab extrinſeco neque
ab intrinſeco incrementum ſuſcipere poterit.*

Quæſtionis ſolutio.

Habitus corporis & animæ eſt diſpoſitio perfecti ad optimum.

Verùm vt cõſtet, qualis naturæ ſit hecticorum cor-
porum habitus, & an manens in eadem natura poſ-
ſit intenſionem recipere, in memoriam reuocare o-
portet Beati Thom. ſententiam 2. *quæſt.* 49. *art.* 2. quo
loco ex Ariſt. *mente* 7. Phyſ. refert, habitus corporis
& animæ eſſe diſpoſitiones quaſdam perfecti ad opti
mum, & per verbum *perfecti*, intelligit diſpoſitum ſe-
cũdum naturam: quo quidem habitu diſponitur hęc
natura bene vel male, *vt idem Ariſt. dixerat* 5. *Meta-
phy.* Atqui cum motus & determinatio ſubiecti (*quæ
fit per habitum & diſpoſitionem*) ad bonum vel ad ma
lum, fiat in ordine ad naturam rei, & quia ipſa forma
& natura rei eſt finis, & cuius cauſſa fit aliquid, ob id
profecto, quando modus eſt conueniens naturæ, ha-
bitus habet rationem boni, *vt ſanitas & pulcritudo*,
cum autem non conuenit, tunc habet rationem ma-
li, *vt morbus & calor hecticus.* Verùm quia natura eſt
id, quod primo conſideratur in re, ideo habitus & di-
ſpoſitio ponũtur in prima ſpecie qualitatis licet quali-

A tas in genere ſit modus qui importat determinationẽ
ad aliquid. Subſtãtia enim quatuor modis modificari
põt *primo* nimirũ ratione quantitatis, & ſic eſt quarta
ſpecies qualitatis, quæ eſt figura vel forma, quæ quan-
titatem ſequuntur: *ſecundo* modificatur quoad obie-
cta operationum: & *tertio* quoad principia operatio-
num, ſecundum quas modificationes attenditur ſe-
cunda & tertia ſpecies qualitatis: *tandem* poteſt ſub-
ſtantia modificari, quoad bonam vel malam opera-
tionem, in ordine ad naturam rei: quia habitus & di-
ſpoſitio non ſolum important ordinem ad ipſam na-
turam rei, ſed etiam conſequenter ad operationem:
& ideo profecto determinant naturam ad bene vel
male operandum, in quantum operatio eſt finis natu
B ræ, vel perducit ad finem. His habitis ſtatuunt Philo-
ſophi duplicem eſſe habitum: alterum quidem ani-
mæ, & reliquum corporis, *vt conſtat ex B. Thom.* 1. 2.
queſt. 50. *art.* 1. quorum ſane eum qui ad animam per
tinet, vere habitum appellat: corporeum vero, impro-
prie & per accidens, ac ſolũ per ſimilitudinem. Nam
cum ratio habitus ſit, eſſe diſpoſitionem difficile mo
bilem, conſtat corporis habitum non eſſe huiuſmo-
di, propter mutabilitatem corporalium cauſſarum:
poteſt tamẽ eſſe difficulter mobilis per collationem
ad tale ſubiectum, aut ad alias diſpoſitiones: non ſi-
cut qualitates animæ, quæ vere *habitus* appellantur
propter immutabilitatem ſubiecti, & cauſſarum fir-
mitatem: quippe habitus ſcientiæ firmiſſimus eſt, &
C difficulter remouetur, quia per demonſtrationem ac
quiritur, quæ firmiſſima exiſtit cauſſa. Præterquam,
quod cum habitus ſit diſpoſitio ſubiecti exiſtentis in
potentia ad plura, & partes naturales corporis ſint de
terminatæ ad vnum, ob id profecto nequeunt pro-
prie habere habitum: quo fit, vt neque ſanitas neque
hecticum intemperamentum ſint vere habitus, ſed
habituales diſpoſitiones. Ex quibus euidenter iam
conſtat ratio propter quam habitus & diſpoſitio non
dicuntur neque habentur tanquam duo indiuidua
vnius ſpeciei, *vt exiſtimarunt Boetius, Albertus, &
Ammonius*, ſed arbitrari oportet, duas eſſe ſpecies eſ-
ſentialiter diſtinctas, *vt aperte explicuit Beati Thom.* 1.
2. *quæſt.* 49. *art.* 2. Et rationem differentiæ conſtituit
D eſſe, eo quod diſpoſitio per ſe eſt facile mobilis, & ha
bitus difficulter: quem appellauit B. Thom. *diſpoſitio
nes habituales*, quaſi velit dicere, non eſſe diſpoſitio-
nes ex propria natura, neque habitus ſimpliciter obie
cti immutabilitatem, tamen propius accedere ad ve-
ri habitus naturam, quia eadem cum ipſis finitione
gaudet. Quo fit, vt prædictus habitus corporeus veri
habitus naturam æmuletur, qua à diſpoſitione diffe-
runt, nõ ſolum ratione perfecti & imperfecti, vt mul-
ti conantur ex doctrina B. Thom. *loco citato* dicere,
dicente aliquos eſſe habitus, qui non differant niſi
perfectione à diſpoſitione, vt calor qui facile mobilis
eſt, & calor qui vehementer radicatus exiſtit in ſu-
biecto, & exemplũ aſſignat in puero & iuuene. Quo
E fit, vt diſpoſitiones aliquæ ex nimia radicatione in
ſubiecto fiant habitus, & aliæ ſunt diſpoſitiones ſua
natura, & ob id nequeunt fieri habitus, *vt ephemera
febris.* Quibus non obſtantibus ſtatuendum eſt, dif-
ferre etiam modo, *vt dictum eſt lib. huius operis in fe-
brium diuiſionibus*, quod ſufficit ad diuiſionem ſpeci-
ficam & eſſentialem. Differunt tamen habitus & di-
ſpoſitio corporei à reliquis qualitatis ſpeciebus, quia
frigiditas primæ ſpeciei ſubiectum bene vel male ſe-
cundum ſuum eſſe diſponunt: inquit enim B. Thom.
*Calor autem & frigus ſecundum quod conueniunt natu-
ræ rei, pertinent ad ſanitatem, & hoc modo caliditas &
frigiditas ponuntur à Philoſopho in prima ſpecie quali-
tatis: verum eædemmet, vt in tertia ſpecie ſitæ ſecun-
dum paſſionem ſubiecti ſunt qualitates, non quidem ſe-
cundum quod ſubiectum bene vel male diſponunt ſecun-
dum ſuum eſſe.* Quam ſane doctrinam longe clarius

Subſtãti[a] quatuor modis m[o]dificari p[o]teſt.

Habitu[s] duplex, a[n]imæ & corporis.

Habitu[s] corporis non eſt a[...] ſpoſitio difficile mobilis ſed diffi[-]culter.

Hectic[um] intempe[-]ramẽtu[m] et ſanitas non ſun[t] vere hab[i-]tus, ſed h[a-]bituales diſpoſitio[-]nes.

Habitu[s] & diſpo[ſi-]tio diffe[-]rũt ſpeci[e].

&

& verius explicuit Beatus Thom. *loco adducto art.* 4. conſtituens veram differentiam inter qualitates primæ ſpeciei, & eas, quæ ponuntur in tertia: nam cum qualitates elementorum ſecundum vnum modum determinatum naturis elementorum conueniunt, tunc profecto non dicuntur diſpoſitiones vel habitus, ſed ſimplices qualitates, nitentes proprij elementi formam introducere & ad eam diſponere, mediante paſſione, qua fit paſſibilis qualitas, via quidem & diſpoſitio ad introductionem formæ eius elementi, cui reſpondet hæc qualitas, quo tempore ad tertiam ſpeciem proculdubio pertinet. At diſpoſitionem & habitum corporeum appellamus eas qualitates, quæ important quandam commenſurationem plurium qualitatum, quæ diuerſis modis commenſurari poſſunt, vt ſanitas & pulchritudo. Nam ob eam rationem vt docet B. Thom. *loco citato artic.* 4. ex Ariſtot. mente 5. *Metaphy.* habitus & diſpoſitio diffiniuntur per diſpoſitionem, quæ nil aliud eſt, quam ordo habentis partes ſecundum locum, potentiam, aut ſpeciem. Quapropter commenſuratio qualitatum paſſiuarum ſecundum conuenientiam ad naturam habent rationem diſpoſitionis & habitus: & ſi probe ab eis natura diſponatur, ſanitas dicitur, ſin autem male, morbus, nos autem appellamus naturale temperamentum aut intemperamentum, quod ſane tũc habet rationem habitus, cum qualitates quæ ipſum conſtituunt aut extrinſecus occurſant, ceſſant adinuicem agere & pati: quo fit, vt ceſſet etiam omnis cauſſalitatis ratio, & temperamentum ſuperſit habituale, factum & independens, & quaſi forma partis effectum.

abitus diſpoſi defi- turper poſitio- ab Ari tel. poſitio d.

Cognita igitur habitus corporei natura, quæ ob mutabilitatem corporalium cauſſarum & ſubiecti, habitus naturam non attingit: conſtabit profecto, hecticam febrem (*cum vere habitus non ſit, ſed corporalis habitudo*) intendi ac remitti mille modis poſſe, quod nullus dubitare poterit: neque etiam, quod grauius dubium eſt, *an poſt intenſionem & remiſſionem maneat eadem habitus ratio, vel mutetur protinus in qualitatem vel paſſionem*. Cuius doctrinæ gratia ſtatuendum eſt, hecticorum corporum habitum tribus modis poſſe conſiderari: *Vno* quidem in eſſe caloris: *Alio* in eſſe caloris præter naturam: & rurſus: *Tertio* in eſſe habitus eo modo, quo dictum eſt. Appello quidem calorem ſimpliciter, ſolum habita caloris excedentis conſideratione, vel, *vt rectius loquar*, prout eſt paſſibilis qualitas, licet eius iam fuerit contractus prædictus habituationis modus. Item calorem præter naturam dicimus, prout in eo conſideramus conditionem diſtinctam aut contrariam qualitati caloris naturalis. Tandem habitum dicimus eum calorem, prout iam praue diſponit naturam.

ctico- corpo- rum ha s tri- modis ſidera.

Quibus habitis ſtatuendum eſt, prædictum febrilem & habitualem calorem omnibus præfatis modis poſſe intendi & remitti, manente ad modum dictum habitu præter naturam praue ipſam diſponẽte. Quippe euidentiſſimum eſt, habituatum calorem optime poſſe augeri, manente habituali in eadem diſpoſitione, vt in reſponſione ad quartum tertiæ quæſtionis nuper adduximus de calore putridę febris addito corpori hectico: quo fit, vt optime poſſit, vt calor eſt, intendi citra mutationem habitus. Verùm quatenus calor hecticus dicit, calorem præter naturam, longè euidentiùs poſſe augeri & fieri intenſiorem cõſpicimus: ratio huius eſt, quia cum habitualis ille calor indies magis ac magis humiditatem conterat, cuius defectu radicetur magis, ſicciorque & longe diſſitus fiat à natura noſtri caloris, qui humidus eſt & vaporoſus, fit profecto, vt præternaturalior efficiatur, tum quòd ob ſiccitatem ſibi adiunctam efficaciùs operetur, ac ob id actiones longe magis vitiet, ſignum profecto intenſioris præternaturalitatis: tum vero quia ea ratione

ebrilis habi- lis ca- tribus dis au- pôt.

A magis accedit ad naturam ignis, diſceditque à natura mixti & temperamenti, licet gradus caloris ſemper ſint ijdem, quia hecticus calor independens eſt, et factum intemperamentum. At in ratione etiam habitus (*quod maius videtur dubium*) prædictum calorẽ intendi ac remitti optime poſſe, facile conſtabit: ſi prius dixero modum, quo hic habitus hecticus contrahitur.

Habitus hecticꝰ febrilis quo modo contrahatur.

Huic ſane habitui comparando, neceſſum eſt calidam cauſſam agentem tantam formæ (*vt aiunt*) multitudinem aut intenſionem introducere, quantam valet corporis natura recipere, vt vicem naturalis temperamenti gerat: quòd neceſſum eſt coerceri, vt ſolũ B reſiſtere poſſit, quominus ex toto pereat, non tamen agere niſi quantum par eſt ad vitales actiones, perperam tamen effectas. Qua ſemel producta caliditate, & abiecta efficacia paſſi, reſultat virtute multitudinis formæ introductæ, aut intenſionis habitualis, quædam qualitas, tanta intenſione prædita, quanta fuit virtus multitudinis formæ introductæ, aut agentis efficacia.

Quibus ſic habitis præmittenda eſt doctrina Beati Thom. *par.* 2. *quæſt.* 52. *art.* 1. qua parte ſtatuit, quòd illa, quæ recipiunt ſpeciem ex aliquo, ad quod ordinantur, poſſunt ſecundum ſeipſa diuerſificari in plus vel minus, & nihilominus ſunt eadem ſpecie, propter vnitatem eius, ad quòd ordinantur, ex quo recipiunt ſpeciem. Et ponit exemplum in ſanitate: nam *corpus*, C inquit, *pertingit rationem ſanitatis ſecundum quod habet diſpoſitionem conuenientem naturæ animalis, cui poſſunt diſpoſitiones diuerſæ conuenientes eſſe, vnde poteſt variari diſpoſitio in plus vel minus* (medici enim appellant ſanitatis latitudinem) *& tamen ſemper remanes ſanitatis ratio*. Quo fit, vt iure optimo dixerit Ariſt. 10. Ethi. *ſanitatem recipere magis & minus: nam huiuſmodi commenſurationes diuerſæ ſanitatis, ſe habent ſecundum excedens & exceſſum*. Quod ſane documentũ de habitu præter naturam pari ratione ſubaudire oportet: nam qualitates quę plurimum diſtant à ſubſtantia, & coniunguntur paſſionibus & actionibus recipiunt quidem magis & minus, ſecundum participationem ſubiecti à quo ſumunt ſpeciem. Sic profecto calor hecticus, qui huiuſmodi ſpeciem ſumit à D ſubiecto (*ſicut ſanitas quæ talem naturam ſortitur à corpore cui adheret*) intendi & remitti optimè poteſt, non variata ſpecie habitus, niſi ſolum intenſiori facto eodem habitu: nec inconueniit, habitum dicere perfectionem, & ob id non poſſe mutari, quia habitus ſanitatis non dat corpori eſſe ſpecificum, ſed accidentale. Quo ſuppoſito conſtabit euidenter, ſiquidem hecticus hic calor non habet veram habitus rationem, ad quam nullus eſt per ſe motus, ac licet verus ſtetiſſet, poſſet optime augeri: nam caliditas illa quãuis augeatur, eius motus non terminatur primo et per ſe ad diſpoſitionem & habitum, ſed vt paſſio ad E paſſibilem qualitatem, cuius augmentum ſequuntur habitus aut diſpoſitio per modum conſecutionis, quo intenſiorem fieri habitum mirum nõ eſt, licet id non intendat caloris motus, vt habitus eſt. Nam caloris intenſio & motus ad vlteriorem gradum, primo & per ſe non niſi in ignem aut mortem tendit, non quidem in habitum: is enim ſolum ſequitur, hoc eſt, per modum ſequelæ ſuccreſcit, facta enim alteratione ſecundum calidum & frigidum, ſequitur, hominem alterari ſecundum ſanum & ægrum, *vt ſcripſerat Beat. Thom. loco citato in reſponſione ad* 3. Sed inſtabit aliquis, *ſi hoc eſſet verum*, ſequeretur, *quod caliditas, prout pertinet ad tertiam ſpeciem, effectiue cauſſaret rationem habitus aut diſpoſitionis: quod videtur eſſe falſum; quia eadem res numero eſſet cauſſa efficiens & effectus*. Pro cuius dubij enodatione expendendum eſt: efficientem cauſſam eſſe in duplici differentia: *Vnam*, quæ cum tranſmutatione producit effectum, de qua quidem

Dubium.

Solutio. Efficiens cauſſa duplex.

dem

dem verum probat argumentum, & nos hac in parte non intelligimus: *Alteram* vero, quæ non per tranſmutationem ſed per conſecutionem quādam producit talem effectum: quo tempore nullum eſt inconueniens. Exemplo ſunt propriæ paſſiones, quæ non diſtinguntur realiter à ſubiecto, *vt in ente bonitas & veritas*, quæ ſunt idem re cum ente: cum hoc tamen ens ſe habet ad illas in genere cauſſæ efficientis. Quod quidem pari penſu de habitu & diſpoſitione intelligendum eſt: nam caliditas primo & per ſe cum intenditur: effectiue producit intenſionem qualitatis calidæ, prout pertinet ad tertiam ſpeciem, at vero conſequitur tanquam propria paſſio, quædam ratio formalis diſtincta à caliditate, non re, ſed ſolum ratione, nimirum, ratio habitus aut diſpoſitionis, quæ ea ratione qua conſequitur caliditatem, ad illius menſuram introducitur, vt habitus intenſior præexiſtenti, eo qui prius exiſtebat non corrupto, ſed intēſiori facto, & vno cum adueniēti: quòd nullum eſt inconueniens, quia ſolum acquirit nouum modū ſe habendi, non quidem nouam entitatem. Quo fit, vt nullum ſit inconueniens, habitum hecticum intēdi, ſiquidem calorem augeri eſt poſſibile, & ad eius augmentum rationem habitus, maxime cum hecticus calor non habeat rationem veri habitus, ſed ſolū ſit radicata diſpoſitio, quæ magis & minus ſuſceptauit, cum non differat niſi accidentaliter à qualitate caloris, quæ, vt patet, intenſibilis eſt. Cum hoc tamen ob ſimilitudinem in difficultate remotionis cum vero habitu, addimus huic calori fixo quandam rationem formalem, diſtinctam à caliditate, ſaltem ratione. Præterea licet dictum ſit, magis aut minus ſuſcipere poſſe prædictum calorem habitualem, expendendum tamen eſt, hanc intenſionem non poſſe ſuſcipere ab extrinſeco, ſi intenſio per additionem gradus futura eſt; quia talis affectus non dependet à cauſſa, à qua poſſit eum gradum ſuſcipere; verum ſi fieri debet per maiorem radicationem in ſubiecto, poterit quidē ab intrinſeco intendi, calore ipſo (*quantumuis independens ſit*) humidum conſumente, ſeſeq; inſinuante in ſubiectum penitius & radicatius. Verùm imminui & remitti poterit quidem vtroque modo; nam ab extrinſeco remittetur calor, maxime ſi Medicus extrinſecus prohibentia remoueat. Quippe primo calor redditur naturalior, ob inductam humiditatem; poſtmodum vero remittitur aliqua pars vltimi gradus caloris ex temperie humidi acquiſiti, & attemperato extrinſecus exceſſu caloris, qui eſt prohibens: quo tempore efficitur calor minoris intenſionis quoad gradum, & quoad radicationem; & ſubito perit ratio habitus, vt per modum conſecutionis factus fuerat; nihilominus tamen remanet ille calor, qui ſupereſt præter naturam, donec adeo ab vtraque cauſſa naturalior & remiſſior fiat, quòd non habeat rationem febris, ſed diſpoſitionis, ſeu intemperamenti calidi corpus neutrum cōualeſcentiæ circumſcribens, eo quod iterum ſolutus & maior factus calor innatus dominetur, actioneſq; liberius exſequatur ac remittat externo adminiculo omne intemperamentum: Atque hac via & ratione ſubeſt reſponſio ad argumenta.

Hecticus calor non habet rationē veri habit⁹, ſed eſt ſolum radicata diſpoſitio.

Hectica quādo poſſit intendi aut remitti ab extrīſeco, aut intrinſeco calore.

Ad primum.

Ad primum igitur reſpondendum eſt, *hecticam febrem non eſſe verum habitum, ſed fixam diſpoſitionem, quæ fixior fieri poteſt per maiorem radicationem in ſubiecto, & intenſior ab extrinſeco per acquiſitionem noui gradus, noua adueniente cauſſa: nam ſecus impoſſibile eſt, cum ſua natura ſit affectus independens. Parietiam ratione remitti poteſt modo dicto, & iuuante etiam cauſſa externa. Itaque præterquam quod hectica non eſt verus habitus, conſecutione quadam efficitur radicatior.*

Ad ſecundum.

Ad ſecundum dicimus, *prædictum habituatum calorem optime poſſe fieri ab intrinſeco, quatenus pertinet ad præternaturalitatem: ab extrinſeco vero optime probat argumentum, non poſſe intendi niſi noua cauſſa accedat, quod abunde probatum eſt in quæſtionis enodatione.* Quod ſi quis dixerit, *augmentum caloris hectici ſemper habere coniunctam putredinem, qua ſemper ab extrinſeco augetur, præter modum à nobis citatum expendat, non eſſe leue inconueniens concedere febrem hecticam perpetuo & ex ſua natura complicari cum putredine, quia ſemper opus eſt mixta curatione, ex prophylactica & præcautoria putredinis, quæ cum hectica habet rationem cauſſæ augmenti, quod nemo facile concedit, neque ex auctorum decretis colligi poteſt, præter quam quod euidenter & neceſſario in quauis febre hectica erunt ratione caloris quatuor tempora, quemadmodum in putrida: & inſuper ratione huius magis ac magis eſſet hecticis refrigerandum, quod verentur omnes ſapientiores, quia vel minus refrigerant vel æqualiter, & ſemper magis ac ſubſtantialius humectant, præterquam quod plures ſunt hecticæ, quæ incipiendo ac citra præexiſtentem putredinem generantur.*

DIFFICILE IIII.

An hectica ſit ardenti febre intenſior.

Hectica an cauſone intenſior.

EX his quæ mox dicta ſunt, atque ex diffinitionis verbis prodit non leue dubium, nimirum *an poſſit hectica febris cauſone intenſior fieri*. In qua re pro vtraque parte ſeſe offerunt multæ rationes: nam hecticam eſſe intenſiorem, probant duæ rationes, quarum prima ſe habet in hunc modum.

Prima ratio.

Hectica febris fit ex ardenti, & hoc nequit eſſe niſi per maiorem intenſionem ergo erit ipſa intenſior. Maior eſt mille experimentis manifeſta, & minor probatur, quia, *febris ardens habet formale morbi in habitudine, in cordis ſubſtantia, hectica vero in habitu,* ergo *neceſſario fiet per maiorem intenſionem.*

Secunda ratio.

Febris hectica neceſſario interficit ex propria natura, niſi diligenter præueniatur: febris vero ardens contingenter, ergo *efficacioris eſt & intenſioris qualitatis hectica febris.*

Sed ex altera parte non minores rationes ſeſe offerunt; quibus facile probari poteſt, ardentem febrem eſſe longe intenſiorem, & prima ſe habet in hunc modum.

Prima ratio.

Febris ardens citius per calorem interficit quam hectica: hoc nequit fieri citra efficaciorem caloris conditionem, hæc prouenit ab intenſione, ergo *erit hectica intenſior.* Maior eſt experimento vera, et minor probatur. *Ea eſt intenſior qualitas, quæ citius dirimit noſtrum calorem, & grauiora concitat accidentia, talis eſt ardentis febris calor:* ergo: *nam ratio victoriæ ſupra innatum calidum prouenit ab efficacia agentis: talis apparet in cauſone, cum citius diſſipet innatum calorem, quam calor hecticus,* ergo *neceſſario erit ipſo intenſior.*

Secunda ratio.

Si ratio habitus eſt, bene vel male diſponere naturā, tanto deterior erit habitus aut diſpoſitio, quanto pernicioſius diſpoſita apparuerit natura: talis apparet in cauſonide, ergo *deterior erit eius diſpoſitio:* quod vero *hæc prauitas diſpoſitionis ab intenſiori calore prodeat, patet (vt ſenſus iudicio licet diſcernere) nam mitior apparet hecticus calor & naturali ſimilimus: intenſior vero febris ardentis & auctior, quippe qui vſtione excrementa æruginoſa & nigra reddat, & corpus colliquatione tabefaciat,* ergo *neceſſario tenetur quis iudicare longe intenſiorem eſſe.*

Quæſtionis enodatio.

Duo mihi ſubſunt agenda ad huius quæſtionis enodationem: Primum erit, *diſcernere, vter horum calorum ſit intenſior:* ſecundum vero, *quid argumentis reſpondendum.*

Intenſio quot modis fiat.

Circa primum ſtatuendum eſt, vniuerſam huius dubij enodationem pendere ex vera & integra notitia intenſionis qualitatum: conſtat enim ex maiori Philoſophorum parte, intenſionem fieri vno e duobus modis: *Vno per propriam intenſionem ex additione*

tione gradus in ſubiecto, *Altero* quidem per maiorem radicationem in illo. Ex quo conſtabit profecto, has febres longe diuerſo intenſionis modo diffidere: nam cum intenſio, quæ fit per maiorem radicationem in ſubiecto, ſit veluti quoddam complementum formæ in eodem ſubiecto adæquato: & in hectica febre calor ille præter naturam factus formæ accidentalis, loco natiui caloris, ſemper magis ac magis perficiatur, & perfectius ob maiorem radicationem actuet ſubiectum, conſtat, maiorem in ea eſſe intenſionem, quam in quauis alia febre.

Hectica ſecundum maiorẽ radicationẽ in ſubiecto intenſior ardenti.

Verùm quatenus ad gradus caloris attinet, dubiũ non eſt quin longe plures ſortiatur febris ardens. Vtrumque tamen probari poteſt euidentiſſimis rationibus: nam ex ardenti febre per maiorem radicationem in ſubiecto efficitur febris hectica: at longe maiores apparent in ardenti febre caloris præter naturam actiones, quod plures ſortiatur caloris gradus, quibus effectus caloris elucent magis. Præterquam quod ſemper fouentur illi gradus cauſſa calfaciente, quam habet febris ardens: quibus accedit, id quod inflammatur in ardenti, tenuioris eſſe ſubſtãtiæ, quo fit, vt minor in hectica eleuetur flamma: qua occaſione cenſeo Galen. dixiſſe, nullam hecticam eſſe magnam febrem. Denique ſi quis conſideret caloris gradus, longe plures ſortitur febris ardens, ac ſi intenſionem hac via fieri concedendum ſit, proculdubio longe intenſior habenda eſt. Verùm ſi radicationem in ſubiecto conſideres, nulli dubium eſt, quin febris hectica reliquis omnibus longe intenſior exiſtat, etiamſi non ſortiatur tot gradus ac ardens, nam poterit introduci in declinatione ardentis hectica febris, & cum hoc erit intenſior per maiorem quam ſortitur radicationem in ſubiecto: nam hæc eſt differentia inter gradus additionem & maiorem radicationem in ſubiecto, quod acquiſitio habitus ſit per maiorem radicationem, at formæ agentis introductio non niſi per plurium graduum additionem, donec forma introducatur agentis, & compleantur gradus latitudinis cuiuſque elementi aut alterius agentis. Qua ratione neceſſum eſt ſtatuere, his duobus modis neceſſario debere fieri intenſionem iuxta diuerſitatem rei introducendæ, videlicet habitus, aut elementi formæ, nam hoc ſolum per additionem gradus, illud vero per maiorem in ſubiecto radicationem. Qua diſtinctione facile erit & intenſionis dubium & hoc præſens enodare.

Ardens ſecundum additionẽ gradus caloris intẽſior eſt hectica.

Ex quibus primum ſubeſt reſponſio, nimirum *hecticam febrem fieri ex ardenti, non tamen per additionem gradus, ſed ſolum per maiorem radicationem gradus præexiſtentis in ſubiecto (& aliquando per radicationem minoris gradus) quippe facta & indepedens efficitur, ac ſubiectum informans, quod antea cum fiens eſſet, nequibat.*

Ad primum.

Ad ſecundum dicimus, *febrem hecticam neceſſario, niſi præueniatur, laborantem interficere more conſumptionis naturalis per humidi reſolutionem à proprio calido: quia omnis forma quæ non eſt in ſubiecto naturali, tendit in ſui corruptionem, niſi aliunde conſeruetur: quo fit, vt calor ille præter naturam ex hac peculiari conditione id neceſſario nitatur efficere. At calor febris ardentis nõdum habet rationem formæ, ſaltem in corde, in quo ſolum eſt in habitudine (licet in humoribus ſit in facto eſſe, quod eos putredine nitatur corrumpere) & ob id nõ interficit neceſſario ſicut calor hecticus qui factus eſt, & vicem caloris innati gerit.*

Ad ſecundum.

Ad primum verò alterius factionis dicendum eſt, *febrem ardentem citius interficere, potius quidem ex modo quo vtitur ad mortem inducendam, quam ob maiorem intenſionem. Nam licet in vtraque febre mors ſequatur innati caloris corruptionem, citius autem fiet in ardenti febre, quia calor naturalis diſſipatione perit, aut ex copia, vel abundantia ſuffocatur, manente quidẽ maio*

Ad primum.

A *ri humidi radicalis parte: at in hectica febre vniuerſa humidi portio diſſoluitur, cuius defectum ſequitur mors.*

Et cum diſſoluere calorem, longe facilius ſit quam humidum, ob tenuitatem & facilitatem paſſi, ob id potius ardens febris & citius interimit, quam ob maiorem intenſionem. Curationi accedit actionem hanc dependere à cauſſa fouente, illam vero à calore independente, quantumuis radicatus exiſtat.

Ad ſecundum.

Huic ſecundæ rationi dicendum eſt, longe deterius diſponere naturam calorem habitualis, quàm febris ardentis, cum ille primus calor veluti habitualis ſit, hic vero ſolum diſpoſitiuus. Probant hanc veritatem accidentia, quæ ſuccreſcunt in ardenti febre, quæ ſolum oriuntur ex natura pugnante, nitenteque
B contrarium euincere: at calor hecticus deuictam habet naturam, & ipſe iam connaturalis factus, quia ex toto abiecit & ſuperauit contrarium. Ex quibus conſtat, deterius diſpoſitam fuiſſe naturam in hectica quam in ardenti.

DIFFICILE V.

An febris hectica diuidatur in ſpecies?

CVm vulgari quodam loquendi modo conſtet, febrem hecticam in plures ſpecies diuidi, rationi conſonum hac in parte mihi viſum fuit, in controuerſiam ducere, an febris hectica diuidatur in plures ſpecies. Sed quod affirmatiua huius cõtrouerſiæ pars
C vera quodammodo videatur, iã probare aggredior.

Hectica an diuidatur in ſpecies.

Calor præter naturam in febre hectica occupat diuerſa ſubiecta, atque diuerſimode ſed ſola hac ratione diſtinguuntur putrida, ephemera, & hectica, ergo pari lege in hectica plures aderunt ſpecies. Antecedens probatur, *occupat diuerſas humiditates ſpecie inter ſe differentes, carnis nimirum, & ſolidorum membrorum: ergo neceſſario calor febrilis in eis ſuccenſus, erit ſpecie diuerſus, ac ex conſequenti erunt diuerſæ ſpecies.*

Prima ratio.

Siccitas habitualis, quæ calori hectico adiuncta eſt, adeo eſt in diuerſas ſpecies diſſecta, vt diuerſos efficiat morbos, non ſolum nomine (ſiquidem primus hectica, ſecundus tabes, & tertius maraſmos dicitur) ſed & re diuerſos, ergo neceſſario in ſpecies diſſecanda eſt: antecedens patet, *quia nulli eſt dubium, quin ſiccitas primæ*
D *ſpeciei, ſpecie differat à ſiccitate ſecundæ, & ſecundæ à tertiæ, ſiquidem humiditates quæ conſumuntur, ſpecie inter ſe differunt, ergo & morbi qui ex eiſdem prodeunt ſpecie etiam differre tenentur.* Nec valet ſi dixeris, *ſiccitates quoad magis & minus differentes, ſpecie non differre: ſiquidem ſiccitas non habet rationem morbi prout pertinet ad tertiam ſpeciem qualitatis, ſed tantum prout dicit habitum aut diſpoſitionem, quibus bene vel male diſponitur natura.*

Secunda ratio.

Tertio ſic arguitur, *diuerſam omnino præſagiendi rationem præbent è ſe prædictæ febris hecticæ ſpecies, ſed diuerſum præſagiendi principium nequit vnus morbus, neque vnius rationis præſtare, ergo febris hectica quæ*
E *id ex propria natura habet, neceſſario in plures diſſecari debet:* antecedeus probat Galen. qui lib. 1. de diff. feb. *primam ſpeciem aſſerit facilime curari: impoſſibiliter vltimam, ſecundam verò non facilè, ſed hæc diuerſitas vni ſpeciei conuenire non poteſt, ergo à diuerſitate ſpecifica ipſius morbi neceſſum eſt prodeat.*

Tertia ratio.

Pendet profecto vniuerſa huius dubij enodatio ex notitia naturæ caloris, qui febris hecticæ naturã complet, & eius etiam, qui reliquas febres conſtituere natus eſt. In qua quidem re tanquam veriſſimum arbitramur, quod licet vnius nature & conditionis in genere ſit omnis calor, qui præſtaturus eſt febris rationem, cum hoc tamen ex diuerſitate modi, quo operatur in ea parte, in qua viget, à diuerſitate partis ſumpto principio, prodit ſpecifica & eſſentialis morbi differentia. Quippe certiſſimum eſt, vnum & eũdem calorem verti in igneam naturam, ac febrilem fieri

Difficultatis enodatio.

Caloris hectici diuerſitas mirabilis, & qualis naturæ ſit.

in omnibus febrium differentijs: verũ cum hoc, prodit in actione ab eo diuerſitas adeo mirabilis, vt videatur ab vno agẽte fieri nõ poſſe. Habet enim is calor pręter naturam vbicumque adhereat, ſi potens ſit, aliquid neceſſario currumpere, ſiue id ſit frigidum, ſiue calidum innatum, ſiue naturale humidum eius rei, cui adhæret · ſi vero corrumpat calorem naturalem partis aut humoris; neceſſario putredo ſubſequatur; quia cum natiuus calor imminuatur, humidum protinus ſeparatur à ſicco, & putredo ſuccreſcit protinus. Verùm ſi idemmet calor præter naturã humorum natiuam humiditatẽ diſſipando corrũpat, *vſtio* proculdubio pullulabit. Sic pari ratione, ſi idemmet calor partẽ ſolidam obſideat, diſſipetq; eiuſdem partis calorem, aut ex copioſa & calida materia ſuffocetur, corruptione ſeu gãgrena periclitabitur particula. Ceterum ſi proprium partis humidum adoriatur, calore ipſo facto habituali: tũc profecto ſiccabitur particula, & hectica febre contabeſcet defectu propriæ et alimentoſæ humiditatis. Eſt tamen pulcra differẽtia inter calorem febris putridæ, & calorem hecticæ febris, quòd in febre putrida, actione caloris mẽbrorum, qui nondum factus eſt habitualis, humorum putredo indies benignior & naturalior efficitur, donec ipſius cordis effectio inclinata & remiſſa omnino appareat: in febre vero hectica humiditas naturalis, cui inhæret calor pręter naturam, indies magis ac magis ab eodem calore diſſipatur & præternaturalior redditur donec ex toto marcore conſumptum perit animal. Quo fit, vt longe diuerſo modo ſaluti reſtituantur hæ duæ affectiones: quippe putrida febris inclinat vacuata materia, cui calor præter naturam inhæret; hectica vero inclinat, facta ſufficiente refectione eius quod calor præter naturam vacuauerat. Ex quibus euidenter conſtat, huius mali differentiam pendere ex diuerſitate partium, quæ calore præter naturam ſiccantur, quarum ratione & diuerſitate, diuerſitatem quoque in febre hectica Medici ſtatuunt, qualis vero hæc futura ſit, iam audies, ſi prius dixero quædam ad huius rei enodationem ſcitu neceſſaria.

Calor febris putridæ & hecticæ quid differant.

Hecticæ diuerſitas ex diuerſitate caloris.

Primo tanquam verum & firmum ſtatuendum eſſe arbitror, hecticam febrem ſpeciẽ eſſe infimam & ſpecialiſſimam, nullamq; amplius pati in alias ſpecies veram diuiſionem: cum hoc tamen aſſerendum eſt, varias in ſui conſtitutione obtinere *partes*, quas potius ſic eſſe appellandas, quam *ſpecies* cenſeo, cum potius ex vna eadeq; caloris præter naturam actione in varia ſubiecta prodeant, quã ex diuerſitate cauſſę, aut habitus caloris, qui vicem morbi præſtat, cum vnus & idem ſit æquali intenſione præditus ab hectica vſque ad lethalem maraſmum. Partes tamen habere certum eſt (*ſeu tempora*) ea lege morbum cõſtituentes, quam mox ſum expoſiturus, ſi prius dixero, quantum difficultatis ſit in doctrina Gal. & aliorũ auctorũ, noſſe partes, q̃ ſiccari poſſunt, ea ſiccitate quę febrem hecticã conſtituere nata ſit, cũ non quocumque modo fiat, febrem huius naturæ efficiet.

Hectica ĩ alias ſpecies diuidi nõ poteſt, cũ ſit ſpecies ſpecialiſſima; habet tamen partes ſeu tẽpora.

Præmittendum inſuper eſt, ſolidas partes eas eſſe a veterib. appellatas, quibus corpus integratur ſecluſis humoribus & ſpiritibus: quas ſane (*exceptis oſſibus*) in Fibroſas diuiſerunt & Membranoſas, quæ proprie ſolidæ ſunt & aliarum fundamentum, & in Carnoſam ſubſtantiam, quæ fibroſas & membranoſas veſtit. Præterea adeſt in prædictis particulis proprium quoddam humidum natiuum & contractum a principio generationis: adeſt & nutritura humiditas, qua & partes creſcunt, & prædictum humidum natiuum reficitur. Ceterum hæc nutritura humiditas multiformis conſideratur a Gal. nec non & Auicen. nam *quædam* eſt innominata in exſilibus venis exiſtens, non longe diſſita a natura ſanguinis: *ſecunda* roris modo per partes ſternitur: *tertia* cãbion appellata: *quarta* vero gluten ab omnibus nũcupata.

Solidę partes à veteribus quæ appellatæ. Solidæ triplices.

A His habitis conſtat ex doct. Gal. varie vſurpaſſe febris hecticæ partes iuxta varietatem prædictarũ partium & humiditatum, adeo vt nullibi cõſtet vnus & idem modus, aut vna & eadẽ ſententia. Quippe *li.* 10. *meth. prope finem*, ſtatuit primam differentiã ſeu partem febris hecticæ conſtituere conſumptionẽ humiditatis, qua cordis partes nutriũtur: *Secundam* tamen ſcribit fieri, vbi carnoſum genus conteritur: *Tertiam* vero, vbi fibroſæ & neruoſę partes liquantur & conteruntur. Verùm ſi quis legat Gal. 1. *de diff. feb. c.* 8. reperiet, ſolum in natiuum humorem varie alteratum aut conſumptum omnes partes ſeu ſpecies referri, nulla neruoſarum aut carnoſarum partiũ facta mentione. Sed ſtatuit *primam* ſpeciem fieri ob efferueſcentiã natiuę humiditatis, in qua virtus quam pauciſſimum laborat. *Secundam* vero fieri & durare interim dum cõſumitur hæc eadem natiua humiditas. At *tertiam*, quam tabidam appellat, ſtatuit dicens: *Dico autem tabem incipere quando natiuus humor, qui in vnoquoque diſpergitur corpore in ſpatijs particularum conſimilium intermedijs, & iam cordis ſubſtantia aboleri periclitatur: donec enim pars huius reſeruatur, ſolum febris hectica exiſtit, nondum etiam tabida. Cum vero iam res eo periculi peruenerit, vt nihil etiam ex tali humiditate ſuperſit, tunc exquiſita tabes exiſtit.* Itaq; conſtat ex Gal. verbis, febris hecticę partes fieri, dum hæc natiua humiditas efferueſcit, primam: dum abſumitur, ſecundam: & iam ipſamet abſumpta penitus, tertiã. Dimitto hac in parte eundem Gal. *lib.* 7. *meth.* quatuor ſtatuiſſe ſiccitatis ſpecies, quod eo loco ſolum ſtuduerit prædictas ſiccitates venari, nõ febris hecticæ partes. Sed q̃ varius fuerit prædictis duobus locis, nemo eſt, quod ignorare poſſit: nã aliud eſt, propriũ quo aluntur partes humidũ ſiccari, quod Gal. 10. *meth.* ſcribit primã ſpeciem cõſtituens, et aliud profecto eſt ac longiſſimis interuallis diſſitum, eandẽ conſtitui ſola natiui humidi efferueſcentia, *vt* 1. *febr. ſcripſerat*. Item aliud eſt, carnoſam ſubſtantiã liquari, vt conſtituat ſecundam ſpeciẽ, quod ſcripſerat 10. *meth.* & aliud profecto, ſiccari innatum humidum eandem conſtituẽs 1. *feb.* quod dixerat 10. *meth.* conſtituere primum, & pari etiam ratione in tertia ſpecie videtur differre, ſtatuens eam eſſe ſolidarum conſumptionem, 10. *meth.* & humidi natiui omnimodã priuationem 1. *febriũ*.

Humidæ partes varie à Gal. vſurpatæ.

Verùm vt quis ab huiuſmodi varietate ſeſe tueatur, concipiat primo, non omnem ſiccitatem, vel cuiuſuis humidi conſumptionem, vel quauis alteratione factam, aut cuiuſuis partis, febrem hecticã conſtituere, ſeu eam prodire ex certis, & certo determinato quodã modo vitiatis & corruptis. Stat enim corpus ſiccari deficientibus, quæ in exilibus venis ſunt humiditatibus, & corpus hecticũ non eſſe · conſtat etiam frequentiſſime carnem & pinguedinem colliquari, & exſiccari ſubinde corpus, cum hoc tamen febre hectica carere: quod quidẽ in ardentiſſimis febribus, & diuturniſſimis non raro conſpicimus, corpore ad marcorem fere deducto, febris tamen hecticæ experte. Quorum *primum* cenſeo fieri, quia humiditates illæ non dicuntur adhuc membri humiditates, quod exiſtant adhuc in exilibus venis: *ſecundum* vero fieri optime poteſt, & hecticam non adeſſe, quia hęc in ſolo calore facto, peculiari ſui conditione naturam ſitã habet. Qui ſane calor cum in membris factus non remaneat, quantumuis corpus ſiccitate contabeſcat, vt in conualeſcentibus ab ardentiſſima febre, vel ſolum fiens exiſtat, nulla ratione hecticus dici meretur, quantumuis corpus exſiccatum exiſtat.

Siccitatẽ non omnẽ hecticam conſtituere.

Ego tamen in hac re veritatis potius, quam inanis gloriæ cupidus, longe aliter cogor, quam Gal. & reliqui ſentire. Quippe vbi tanta eſt in vno eodemq; auctore, ac in vna re diſſonantia & varietas, licebit profecto cuiuis philoſophari vt libuerit, maxime ſi ſtuduerit ex principijs naturæ rei difficultatẽ enodare.

Auctoris ſententia.

Præſer-

Præſertim ſi eius ſententiam eſſe veram probauerit ex eiuſdem Gal. verbis, vt in hac controuerſia conabor efficere. In quo ſane opere præmittendum eſt *primo*, hecticam febrem, licet in partes diuidatur, non poſſe in ſpecies diſſecari, quia quantumuis tres humiditates (*vt mox ſum probaturus*) conſumantur, id quidem fit vno tantum caloris præter naturam modo, nimirum, per conſumptionem proprij humidi, more caloris naturalis, & ob id hæc febris habitualis dicitur. *Secundo* præmittendum eſt, triplicem in noſtris corporibus miniſterio conſtitutionis hecticarum febrium aptam reperiri humiditatem: vnam quidem *alimentoſam*, multis carnoſam appellatam: ſecūdam *primigeneam*, reliquam vero *elementoſam*. *Carnoſa* profecto eſt humor quidam alimentarius, concretus, toridus, & qui iam ſparſus per membra, mollemque tactum efficiens, verum exiſtens alimentum quod vere & actualiter aſſimilatur, ac ob id deperditum reſtituit. *Primigenea* vero eſt, ipſius innati calidi ſubſtantia, et humidum radicale à principijs corpori præſtitum (*non ſicut carnoſus humor ex ſanguine in corpore genitus*) in quo ſpiritus ſeu innatus calor conſiſtit. *Elementalis* autem humiditas ea eſt, qua partes corpulentiam ſortiuntur, & veluti alterum membrorum ſolidorum elementum exiſtens, quæ communis eſt omnibus corporis partibus, tam carnoſis, quam ſolidioribus. Quæ ſane, poſtquam ad ſummum incrementum peruenit animal, neque augetur, neque niſi magna cauſſa diſſoluitur aut corrumpitur. Quo fit, vt mortuo adhuc homine (*niſi naturaliter intereat*) etiam ſuperſit. Neque hic intelligimus per dictam humiditatem, eam, quæ vinculum eſt partium elementalium, quæ niſi per putredinem corrumpi non poteſt, elementorum mixtione diſſoluta: ſed eam ſolum partem carnis, neruorum, arteriarum, & venarum, ac reliquarum particularum, quæ in ipſarum ſubſtantia humidior eſt, & corpulētiam illis præſtat; qua abſumpta & colliquata, quod ſiccius & terreſtrius in compoſitione eſt, ſolum remanet. Quippe diuerſa omnino eſt à rorida ſubſtantia, quæ adhuc alimentum eſt, & ab ea quæ natiua dicitur, cum craſſior, viſcidior, & tenacior exiſtat: quam quidam Medici ipſam membri ſubſtantiam & corpulentiam appellant. Hanc etenim humiditatem elementalem appellabimus potius quod nomine proprio careat, quā quod revera primę elementorū mixtionis humiditas ſit, ſed membrorum ſolidorum alterum elementum.

Hectica species non diuiditur. *Humiditates hecticæ aptæ tres in corporibus.* *Carnosa.* *Primigenea.* *Elementa[lis].*

His habitis, in harum humiditatum deperditione & ſiccitate arbitrandum eſt, ſita eſſe omnium hecticarum febrium tempora, & partes proculdubio diſtingui. Sic etenim prima partem conſtituit calor factus in omnibus membris cum deperditione carnoſæ ſeu alimentoſæ humiditatis, quæ tandiu durat, quandiu ipſa humiditas durauerit, quin ex toto diſſipetur: & eo tempore, vel parum ante id, primam partem, ſeu primum tempus febris hecticæ terminat & circumſcribit: itaque calor idem eſt in omnibus membris & humiditatibus, ceterum ſiccitas diuerſa, ob diuerſæ humiditatis conſumptionem. Differt hæc noſtra ſententia à Galen. & reliquorum dogmate, quod ipſi cenſuerint, primam hecticæ febris partem fieri hac humiditate ſolum efferueſcente: Ego ſane arbitror, feruorem quidem neceſſario adeſſe, ſed ſolum vt medium quo prædicta humiditas conſumitur: & ſic ratio huius primæ partis non circumſcribitur neque terminatur, niſi cum cōſumptione prædictæ humiditatis, quòd ipſi ſecundæ parti, & principio maraſmodis tribuunt. Et perperā quidem, cum certum ſit, à principio hecticæ mediante prædicto feruore dictam humiditatem conſumi ac exſiccari: & cum vnumquodq; horum febris hecticæ temporum principium habeat, augmentum, & ſtatum, quatenus ad ſiccitatem ſolum attinet, ſic profecto à primo hecticæ inſultu hæc efferueſcit ſimul & exſiccatur, & pari modo feruor idem, & maior exſiccatio pergunt, donec in ſtatu prædicta humiditas ex toto conſumpta appareat, & primum tempus febris hecticæ circumſcribat. Verùm ex his, quę dicta ſunt, cum citra communem Gal. & aliorum ſententiam ſint ſtatuta, non leue ſuccreſcit dubium, nimirum *ſi roris ebullitio hecticam febrem non conſtituit quam igitur febris ſpeciem conſtituet?* Quod vero neceſſario febris rorida ſubſtantia efferueſcente ſubſequatur, nulli eſſe dubium arbitror: ac ſi eam ſecludimus ab hecticæ natura, cui ergo referenda erit? In qua ſane dubitatione, quæ maximi eſt momenti, aſſerimus, roridam ſubſtantiam in feruorem agi, tum à febribus putridis, tum vero ab ephemeris, nec non & à calorificis cauſſis, quæ natæ ſunt hecticam febrem efficere, aut iam fecerunt: ceterum non ſemper vnum & idem febris genus moliri, ſed cum ros ebullit ex febre diariam fieri febrem, cum magna tamen diſpoſitione ad hecticam: cum vero ex putrida, putridam, maxime, ſi prædictæ humiditates tertiæ corporis regionis aliquo modo putreſcant, vt de chylo & lacte putreſcentibus fertur. Sic etiam Auerroes dixerat 3. *collig. cap.* 4. febres putridas eſſe duplices, quaſdam ex humoribus hepatis, alias vero ex humiditatibus, tertiæ coctionis, quę maiorem præſtant ad hecticam apparatum: cum vero prædictæ humiditates ex hectico calore ebulliunt, hecticæ primum tempus incipit maxime ſi cum earū reſolutione fiat efferueſcentia. Hęc tamen eſt differentia inter has tres efferueſcentias, quod in duabus primis nihil abſumitur notatu dignum, ſed ſolum incaleſcūt cum leui reſolutione earum quod eſt ad introductionē *hectici caloris* potiſſimus *apparatus*, et immediata diſpoſitio: in hectica vero euidētius conſumitur & efferueſcit, donec vniuerſa conſumpta primum tempus circumſcribat. Item conſtat id verum eſſe, & noſtrum axioma eſſe rationi conſonum, nimirum ſolam efferueſcentiam nulla lege poſſe hecticā conſtituere, nam inquit Gal. *lib.* 1. *de diff. feb. c.* 8. Cum enim naturalis cordis temperies primū euerti inceperit, neq; natiua humiditas protinus aboletur, neq; virtus plurimū laborat, ſed primo fit veluti quædam efferueſcētia humiditatis. Quibus verbis euidenter conſtat, hanc efferueſcentiā ſolū fieri, dum cordis ſubſtantia tantū incipit caleſcere, non quidem dum iam incaluit: at febris hecticæ principium tunc dicitur, cum iam cor incaluit, ergo *nulla ratione prædicta efferueſcentia principium poteſt eſſe febris hecticæ*, ſed *potius deſignare aliquam aliam ex his, quæ in habitudine, & in alterari ſubſtantiæ cordis ſuum eſſe habent*, vt verba Gal. euidentiſſime monſtrant.

Auctoris ſententia quid differt à Gal. ſententia.

Rorida ebullitio quam febrem conſtituat.

Febres putridæ duplices.

Efferueſcētię quid differant.

1\. *Hectici caloris apparatus.*

Efferueſcentia ſola hecticā non conſtituit.

Conſumpta iam prædicta humiditate, hanc primam partem excipit ſecunda, quæ tunc incipit, cum primigenea ſeu radicalis humiditas (*quæ ſola fundamentum eſt, & ſocia innati caloris*) exſiccari, & conſumi incipit in omnibus noſtri corporis partibus, ſed maxime in carnoſis. Quam quidem hecticæ partem non citra rationē *tabitudinem* placuit appellare, quia eius ſolum defectus tabidum reddit corpus. Calor igitur, quem factum diximus in ſingulis membris eſſe, poſtquam faciliorem, & tenuiorem humiditatē abſumpſit, hanc aggreditur, quæ licet veluti proprie illi ſit, vnita & quaſi fundamētum, & pabulum, quia tñ illi deeſt alia humiditas in q̃. agat, & à qua reficiatur, cū otiari non poſſit, in ipſam agit paulatim, & ſeipſū ac eandē imminuendo, euidentius, & manifeſtius in partib. carneis, tardius, moroſius, & occultius in partibus ſeminarijs, & ſolidioribus. Ex quo & ex Gal. ipſius decreto prodit, veriorē eſſe hanc noſtram ſententiam ea, quam idem met Gal. profitetur: nam ſtatuerat. *li.* 1. *de diff. feb. c.* 8. primam febris hecticæ partem nullam facultatum impotentiam præſeferre, ſecundam vero iam conſpicuam & manifeſtam. Quo ſuppoſito,

Tabitudo.

poſito, certum eſt facultates tunc euidenter labefactari, cum natiua humiditas contabeſcit (*nam conſumptio roridi alimẽti, non per ſe, ſed ex accidenti, quod non eo reficiatur primigenea quæ perijt, imbecillitatem parit, non ex propria natura, cum in ſe non habet vires obterere, quo fit, vt tantum primam hecticæ partem valeat circumſcribere*) & ob id certius eſt, ad conſumptionem huius primigeneæ ſubſtantię ſuccreſcere ſecundam hecticæ partem, quam dum roridæ humiditates contabeſcunt & reſoluuntur, ſiquidem eius euidens ſignum, & incipientis maraſmi facultatum imbecillitatem eſſe Gal. dixerat. Quam equidem ſecũdam partem circũſcribit (*licet magnam ſub ſe quoad magis & minus differentiam contineat, vt de ſua etiam ſecunda parte retulerat idem auctor*) conſumpta in partibus carnoſis innata humiditas, à quibus citius & promptius vi caloris hæc euolat, quam à reliquis, quæ ſeminales dicuntur: quo tempore licet in prædictis partibus humidi prædicti puſillum adhuc ſuperſit, ſecundam finiri partem & principium eſſe *maraſmi* coniectandum eſt, Quem ſane conſtituit conſumptio, & exſiccatio elementalis humiditatis, tum in partibus carnoſis (*quæ iam primigenea humiditate orbatæ fere ſunt*) tum vero in partibus ſolidioribus, quas ſeminales eſſe ſcimus, ſimul cum vlteriore conſumptione eius primigeneæ humiditatis, quæ adhuc in ſolidioribus viget, & vitam adhuc tuetur. Nã circumſcribitur hæc poſtrema hecticę pars *maraſmodes* appellata, dum ex carnoſis ex toto fere primigenea humiditas euolauit, & colliquatur elementalis ab eiſdem, & ſolidioribus cum grandiori, & innati humidi, & virium diſſolutione. Dixi quidem conſulto hanc elementalem colliquari, quia cum craſſioris, pinguioſioris ſit ſubſtantiæ, lentoremque obtinens non mediocrem, potius colliquari cõſpicimus, quam per reſolutionem exſiccari, licet pars etiam eius aliqua inſenſibiliter euolet. Quod profecto experimento quotidiano probatum eſſe ſcio: nam qui maraſmo iam conficiuntur, colliquari per ventrem euidentiſſime conſpiciuntur: excrementaque opima, & craſſa, ſi pars carnoſa contabeſcat, vel glutinoſa, ſi ſolidior & ſeminalis pars. Haud ſecus quam in ardentibus febribus accidere ſolet ex maximo & inæquali calore: quippe idem ex habituali lente, & ſenſim agente in maraſmode viſitur, & hoc profecto eſt, quod Medici ferunt in maraſmode corpus iam et ſolidam ſubſtantiam colliquari.

3. Maraſm⁹

Maraſm⁹ vtrum ſit paſſio viuentis,

Dubitabit forſan quiſpiam, & ex his quæ diximus inferet, *maraſmum non eſſe paſſionem viuentis*: quod patet, quia tunc iam partes ali non poſſunt, quod vitę certiſſimũ teſtimonium exiſtit, *vt ex Ariſt, conſtat. 2, de anima*: quod etiam probari poteſt, quia calore & humido prædictæ partes videntur omnino orbari, Cui dicendum eſt, quod in maraſmo vitalis & puſillus inſituſque calor mox periturus ſeruatur adhuc in ſolidis partibus quibus hæret, haud ſecus quam flamma conſumpto fere lucernę oleo, elychno quaſi reſiccato hæret infirma ac tremula, donec ex toto eradicet humidi puſillum,

Hectica primo acceſſu habet calorẽ in facto eſſe in omnibus partibus membrorum.

Atque hæc eſt mea mens de partibus febris hæcticæ, qua videtur clarius tolli omnis ambiguitas, & dubitandi occaſio, Dummodo in memoriam reuoces, in quauis hecticæ parte calorem exiſtere factum in omnibus ſolidi membri particulis ſimul, (*quidquid alij ſenſerint*) nam in quauis febre hectica omnino & primo acceſſu, omnium ſolidarum partium calor acquirit factum eſſe, alioqui non eſſet factum & æquale intemperamentum, ſed fiens & inęquale, ſi partes omnes non informantur eodem, ſed quædam facto, & aliæ fienti, vt re vera eſſet, ſi in omnibus partibus non eſſet calor omnino factus. Quod euidenti quadam ratione probabis: nam *partes omnes quæ ſolidum membrum conſtituunt, vnico ſolum gaudent calore natiuo*, (quòd maxime veriſſimum eſt in corde, à quo reliquę factum calorem ſuſcipiunt) *& cum febris ſit caloris illius conuerſio ad igneum, conſtat, eadem cõuerſione omnem calorem habitum contrahere.*

Ad primã rationem.

His habitis, ad primã rationem dicimus, *prędictas differentias, quas medici fingunt, non poſſe ſumi à ratione caloris, cum factus ſit in oĩbus partibus, nec ſolũ ex diuerſa materia, quæ conſumitur à facto calore, quæ ſane materia cum nec ſubiectum ſit febrilis caloris, nec febris materia, cum hectica ſit immaterialis morbus, neq; ſpecies generat, vt materia febriũ putridarũ aut ephemerarum, neq; tempora proprie dici poſſunt, quia alteratio, quæ fit à calore in prędictas humiditates, vna & eadem eſt, licet alteratum ſit varium, cuius varietate partes diuerſæ effingi poſſunt ea lege, qua ſuperius dictum eſt.*

Ad ſecundam.

Dicendum etiam eſt *ad ſaluandam ſecundam rationem, ſiccitatem non eſſe diuerſæ ſpeciei, ob diuerſitatem conſumptæ humiditatis, quia priuatio vna eſt in omniũ humiditatum priuatione, diſſidens tantum ratione maioris, aut minoris, ſed ſolum diuerſas partes, non diuerſos morbos nominari, quod re vera non diſſideant, ſed quod ſint veluti partes vnius, haud ſecus quã in reliquis morbis dicimus principium, augmentum, & declinationem quæ licet diuerſæ ſint morbi partes, non ob id ſpecificam eiuſdem morbi diuerſitatem conſtituunt, ſed ſolum ſicut prius & poſterius, quæ partes ſunt vnius morbi calidi, facti, habitualis, licet accidẽtaliter has partes ſortiatur ſolum ob diuerſos ſiccitatis. Nam cum calor vnus & idem ſit, æqualiſque à principio ad finem, & vnus tantũ habitus, atque vnica formalis morbi ratio, ac penes eam tempora morbi ſignari nequeant, diſtinguuntur profecto iuxta diuerſitatem humiditatis, quam depaſcitur. Quo fit, vt licet vnicus ſit calor & vniformiter agens, diuerſæ appareant actiones; quia ea humiditas, quæ tenuior exiſtit, minuſq; radicata eſt, facilius & citius conteritur, & quæ penitus ſeſe inſerit, difficilius, & tardius, & ſic quæ craſſior eſt, longe moroſius.* Qua profecto in re ſciſcitari vlterius oportet, *qua nam ratione dictum ſit, hanc febrem poſſe habere tempora aut partes, ſiquidẽ à ſummo incipit vigore & ſtatu, eo quod factum, & habituale ſit intemperamentum.* Cui dicimus, hecticam febrem incipere ab ſtatu, quatenus ad calorem attinet & ea ratione neque partes, neque tempora obtinere, ſed ſolum penes modum ſiccitatis, quam indies magis ac magis acquirit vſque ad vitæ extremum. Quo fit, vt diuerſo prorſus modo licet diſtinguere has partes in morbis immaterialibus, ac in materialibus: quippe in his eas venamur penes actionem naturæ in materiam morbificam; in illis vero penes naturæ paſſionem & alterationem ab extraneo calore factam in propriam, & natiuã ſubſtantiam. Sic profecto febrilis calor ſiccitatẽ acquirit, in cuius diuerſitate ſita eſt oĩs partiũ diuerſitas, quia ſiccitas in hecticis corporibus nõ eſt in facto eſſe, ſicut caliditas: quo fit, vt via pateat & aditus ad ſenitatem recuperandam.

Hecticum habere tẽpora aut partes, qua ratione dictum ſit.

Solutio.

Ad tertiam.

Ad tertiam vero rationem dicimus, *præſagium nõ variori ratione morbi, quia vnus eſt, ſed ratione effectus & partium morbi, hoc eſt, ex conſumptione huius aut illius humiditatis: aut ſi mauis, ratione complicati affectus ex ſiccitate prodeuntis, cum certum ſit, hecticam febrem non eſſe ſimplicem intemperantiam, ſed compoſitam ex calore facto & ſiccitate fienti. Et pari penſu contingit variatio in curatione, ratione potius prędictæ ſiccitatis quam caloris, qui factus eſt.*

Argenterij laus.

Atque hæc ſufficere videbantur de febris hecticæ eſſentia & natura, ni Argenterius, vir profecto magnæ eruditionis, nos iterum in palæſtram (*vt aiunt*) reuocaſſet. Qui ſane libro *artis medicinalis* arbitratus eſt, *febris hecticæ partes non ob id fieri, quod diuerſę humiditates exſiccentur, ſed quod vna ſolum, eaque quoad magis & minus, cuius naturæ eſt primigenea humiditas, ex cuius varia cõſumptione varias prodire febris hecticę partes recenſet.* Quam profecto ſententiã non

omnino

omnino falſam eſſe arbitror, nam certum eſt, nulla lege animal poſſe viuere, ſi ex toto pereat radicalis humiditas, nam de ea fertur, vitam participationem eſſe calidi in humido. Verùm cum hoc cenſeo ante eius conſumptionem, alterius humiditatis defectum primam poſſe conſtituere hecticæ partem: & poſt conſumptionem maioris partis eius poſſe conſumi quam appellauimus *elementalem*, & conſignare tertiam partem. Quæ ſane ratio conſpicua efficitur, cũ tanta ſit mutationis corporum hecticorum differentia ab vna earum parte ad aliam in conſumptionis modo, quod ſola humidi radicalis conſumptio minime valuiſſet efficere: quo fit, vt licet vera ſit aliquo modo, & iuxta aliquam hecticæ partem Argenterij ſententia, non tamen abſolute & omnino. Quæ ſane omnia ſi quis diligenti & æquo animo expenderit, reperiet, hecticæ febris naturam & finitionem apertiſſime iam conſtare, & difficilia enodata ſupereſſe.

De cauſſis febrium hecticarum.

HEcticarum febrium cauſſas, qui optime curaturus eſt, ſcrutari diligentiſſime tenetur: non quidem quod in curatione quicquam indicent, ſed quod modum & terminum in paſſo relictum probe monſtrare poſſint: quod ad ſagiendi, & curandi munera poſthabendum non eſt. Scimus autem, hecticam febrem inferre cauſſas omnes, quibus ceteræ febres excitantur; verum id non vtcunq; ſed certo & peculiari quodam modo. Quippe ſolum hecticum calorem inferre natæ ſunt, quæ plurimum humidæ ſubſtantiæ à ſolidis membris euacuat: vel quæ maximam caloris copiam *præſtare* habent: & vltimę, quę vtrunq; natæ ſunt efficere. Quibus ſane operibus efficiendis occaſionem præſtant duo, quæ magni momenti ſunt, nimirum *ſubiecti diſpoſitio, et promtitudo in recipiendis alterationibus, maxime calorificis:* quod ſane efficiunt cauſſæ omnes, quæ corpus confertim aut diutius euacuare natæ ſunt: Alterum quidem eſt, *cõtinua ac vehemens etiam cuiuſuis prędictarum cauſſarum actio, qua calor fixius imprimitur.* Sic profecto corpus huic malo diſponunt ea omnia, quæ euacuãt membra ſolida, & proprijs humiditatibus orbata reddunt, & idonea etiam calori hectico facile ſuſcipiendo. Cuius naturæ ſunt inſignes, aut diutinæ euacuationes, ſiue per aluum fiant vt *dyſenteria* aut *fluxus colliquatiuus* vel *cœliacus*, ſiue per *diutinos ſudores*, aut *manantia & fiſtuloſa vlcera*, ea maxime quæ *prope articulos* ſunt, nec non quæ in *pulmone, thorace ventriculo, hepate, renibus, veſica, vtero, meſæreo, inteſtinis, & alijs partibus* excauantur, et ſi purulenta aut tabida euaſerint, calorem præter id copioſum cordi præſtare habent. Poſſunt enim hæc omnia caloris vitioſi continua communione cum corde ipſum adeo calfacere, quod factum contrahat calorem, & ſubinde vniuerſum corpus. Pari etiam ratione *inedia, & ingentes labores aut diutini, & laborioſi pariter*, & *mœror, cura, & ingens triſtitia* copioſam è membris humiditatem exhauriunt. Calorem inſuper plurimũ in membris ſolidis imprimunt *febres ardentes & acutæ*, in quibus vtrumque damnum fieri euidentius conſpicimus: liqueſcit enim præ calore carnoſa partium ſubſtantia, reſoluta euaporataque rorida humiditate, & calor etiam ſolidas membri partes inuadit, quo breui tempore habitualis efficitur. Idem quoque efficiunt *febres diutinæ*, & quæ eundem tenorem ac magnitudinem diu ſeruant. Præterea externæ cauſſæ omnes calorificæ, *laſſitudo magna cum ſolis exuſtione, diaria febris & aliæ eiuſdem naturæ*, quæ vel primo inſultu, vel excitata primo febre ephemera; licet, *vt Galen. placuit lib. 1. de different. febr. cap. 8. & 9.* inedia, & ephemeræ febres raro viſæ ſunt

Hecticæ febris cauſa quare conſiderādæ & quę ſint.

A hecticam febrem excitare, niſi in corpore nimis parato. Sed *qualis ſit promtior huic malo ſuſcipiendo apparatus*, haud difficulter intelliges, ſi animo conceperis calidiorem ſicciorem que corporis habitum, ſiue is natiuus ſit, ſiue morboſus, maxime ſi viribus careat idoneis ad reſiſtendum: quem profecto ocyſſime in prædictam febrem prolabi comperies. Maxime ſi vitam egerit laboribus, vigilijs, curis et victui tenuiori deditam. Ea adhuc eundem habitum promtius in hoc malum incidere conijcies, ſi æſtas & conſtitutio calida, & ſicca locuſque huiſmodi acceſſerint. Sed cum hoc expendendum eſt, ſiccum habitum non eſſe omnino idoneum ad ſuſcipiendum calorem, ſed ſiccum cum ea humiditate, quæ mediæ
B ſit conſiſtentiæ: quæ enim ſumme ſicca ſunt, *vt cinis*, calorem ſuſcipere habitualem nequeunt: neque rurſus ex oppoſito *lignum viride*, quod aqueo humore abundet, erit caloris habitualis capax. Ita prorſus viuens corpus orbatum tamen aquoſa humiditate (*quippe aquea humiditas ignem extinguere potius nata eſt, ſicut aerea, quæ licet inflammetur, nihil durat; potius enim diſſipatur quam habitum contrahat*) humido lento præditum, huic malo aptum eſſe arbitramur: nam qua humidum, promte inflammatur, & qua lentum, diu calorem retinet. Quo fit, vt corpora ſicca, hoc eſt, quæ aquea aut aerea humiditate carent, facilius in habitualem calorem prolabantur.

C His habitis, conſtat, ſi ea exacte intellexeris, triplicem eſſe modum generationis febrium hecticarum: nam aut per ſe *Incipere* poſſunt, nimirum, cum ex cauſſa aliqua externa fiunt, ſimilem ſortientes generationem ac febres diariæ. *Secundo* ardentes febres & alias diuturnas inſequuntur, quod frequentius accidere conſpicimus: ac *vltimo* alicuius partis affectum comitantur, *vt paulo antea retulimus*. Ex quibus triplex etiam ſeſe ex huiuſmodi principio offert diſputandi ratio: nam primo non videtur omnino certum exiſtere, citra prægreſſum morbum febrem hecticam poſſe fieri. Quo ſuppoſito, primo prodit vulgaris illa difficultas, *an aliqua febris hectica incipiendo, ac citra dependentiam, ab alijs affectibus poſſit*
D *principium ſortiri.*

Hectica febris tribus modis generatur.

An febris hectica incipiendo fieri poſſit?

PRomtior & *obſequentior eſt humorum & ſpirituum ad caloris ſucceptionem natura, quam ea ſit, quæ in membris ſolidis ineſt: ergo promtius ſuſcipient calorem: nam videtur cauſſam quamuis citius calorem ſpiritibus & humoribus præſtaturam, quod minus reſiſtere poſſint, quam ſolidis membris, quæ maiorem neceſſario ſortiuntur reſiſtentiam.*

Prima ratio, quòd non poſſit.

Vulgatum eſt etiam, & in confeſſo apud omnes medicos, ſemper calfactum membrorum præcedere calfieri humorum aut ſpirituum, vel ipſarum ſolidarum par-
E *tium, atque id lædere operationes tanquam verum morbum, qui hecticam præcedit, ergo nulla lege fieri poterit incipiendo.*

Secunda ratio.

Videntur etiam difficultatis occaſionem adaugere, quæ Galen. 2. *criſium, capit. vltim.* ſcripſit: *nimirum, febrem hecticam non accidere in primis diebus, quo videtur conſtare, his neceſſario prius tranſactis, ex aliquo præexiſtente affectu febrem hecticam ſuccreſcere*, & confirmatur eiuſdem Galen. ſent. *lib. 10. method. cap. 5.* vbi probat, *hecticam incepiſſe, quia ipſam agnouerat quarta die morbi: quibus videtur conſtare haudquaquam incipere poſſe citra præexiſtentiam alterius affectus.*

Tertia ratio.

Hanc ſane dubitationem ſoluit communis quædam ratio, quę ſe habet in hunc modum: In actionibus non fit indiſtinctè quodlibet ex quolibet, ſed neceſſario determinatũ ex determinato: ſed illud magis vide-

Difficultatis enodatio.

videtur ad ſuſcipiendam actionem determinatum, quod magis diſpoſitum exiſtit, & quia poſſibile eſt moribus, & ſpiritibus ſecundum naturam exiſtentibus, cordis ſubſtantiam ob prægreſſam aliquam occaſionem, ſicciorem & paratiorem eſſe, fit facile, vt promptius calorem ſuſceptet. Nam ſi cui mœrore, & curis diu perpeſſis contabefacto cauſſa calfaciens accedat, nulli dubium fore arbitror, promptius ſolidam ſubſtantiam calorem ſuſcepturam, quam ſpiritus & humores, qui ſecundum naturam exiſtunt. Ingens enim cura & mœror oſſa ipſa, nedum carnes exſiccare haud difficile poteſt, triſtis quoque ſpiritus, & alia quæ ſuapte natura humiditatem plurimam conterunt, id non minus valebunt efficere. Quo ſuppoſito, rationi conſonum videtur, adeo vehementis actionis corpori poſſe ſuccreſcere externas & euidētes cauſſas, vt tum ex agentis efficacia, tum vero ex paſſi promptitudine facilè ſequatur, ſolidiores partes ſuccendi potius, quam humores & ſpiritus. Nec valet aduerſus hanc rationem, aſſerere, *impoſſibile videri, magis eſſe diſpoſitam cordis ſubſtantiam quàm contenta:* quia ſpiritus & humores ab ipſis partibus ſolidis fiunt aut alterantur, & ob id non poſſunt obtinere maiorem in reſiſtendo perfectionem, quam ſolidę partes. Cui dicimus, id quod in ſolidis membris efficit ipſa facilis ſuccenſionis, id proculdubio eſt in humoribus & ſpiritibus difficultatis potiſſima ratio, eo enim tardius humores & ſpiritus ſuccenduntur, quo craſſiores fiunt, tales enim reddit membrum ſolidū exſiccatione durius factum, quo ipſum ocyus calorem ſuſceptat: ergo *ratio in contrarium adducta nil videtur probare.* Confirmat inſuper hanc ſententiam, rationem reſiſtentiæ potiſſimam in membris ſolidis eſſe roridam ſubſtantiam, quam depaſcitur prægreſſa cauſſa, quouſque adeo impotens & ſiccum remaneat cor, vt accedēte calorifica cauſſa, promtiſſimè eius vim ſuſceptet: maximè cum humoribus & ſpiritibus non deſit ſufficiens & naturalis copia, qua plurimùm reſiſtunt, potiſſimum accedēte craſſitie, quæ ipſos reddit ad reſiſtendum aptiores. Accedit etiam alia non minoris momenti ratio, nimirum, ſi cauſſa calorifica, quæ accedit, ſit efficaciſſima & vehemēs, potius quidem ſpiritus diſſipabit, ac forſan humores, quàm eorum ſuccenſione morbum efficiat, ante id enim euaneſcunt ſpiritus, & cauſſa imprimet ſuum effectum in cordis ſubſtantia. Nec valet aduerſus adductas rationes, *membra ſolida ſuapte natura magis reſiſtere, quod perfectiori mixtione & vita fruantur, quæ ſane cauſſæ maioris reſiſtentię ſolent eſſe.* Quinimo arbitror, ob id aliquo deficiente minus reſiſtere poſſe: nam id quod pluribus & perfectioribus ab ſui productionem & tutelam opus habet, citius quouis deficiente læditur, & ſic cordis ſubſtantia ob inductam ſiccitatem parator ad ſuſcipiendum calorem efficitur, quam quæuis alia, quæ cum minoris momenti ſit, faciliori negotio reſiſtit, & ſe tuentur. Quibus habitis ſtatuimus, non eſſe difficile à cauſſa externa calorem reddi factum in cordis ſubſtantia, humoribus & ſpiritibus nequaquam morboſe læſis. Et ſic adductis rationibus reſpondere oportet. Vltimo in hac controuerſia ſtatuendum, *hecticam non poſſe incipere ab vna ſolum cauſſa, ſed à duabus,* quarū altera diſponat humidum reſoluendo, vt *inedia:* & altera calorem habitualem inferat, quæ quantumuis paruæ ſit efficaciæ, id tamen ex membrorum apparatu facit: nam cauſſa quæ ſolum calorem & ſiccitatē ſimul introducere ſit nata, proculdubio prius humores aut ſpiritus morboſe vitiabit, quàm ſolidas partes: ob id ad hecticam vt incipiendo fiat, requiritur, cauſſa quæ exiccando diſponat, atque calfaciendo calorem inferat.

Curæ & mœroris in hectica procreanda quantavis.

Dubium.

Solutio.

Calorem reddi factū in cordis ſubſtātia ab externa cauſſa.

Hectica ab vna ſolum cauſſa non incipit.

Ad primam.

Primæ igitur rationi dicendum eſt, *quod licet concedi poſſit, ſimul & aliquado citius à cauſſa externa hu-* A *mores & ſpiritus calorem ſuſcipere; cum hoc tamen aſſerendum eſt, illum calorem eſſe fientem, & antequam in eis ſubſtantijs factus ſit, fieri factum in membris ſolidis. Id quod tribus rationibus neceſſum eſt contingat, tum ratione efficaciæ cauſſæ externæ, tum etiam ex fiente calore humorum & ſpirituum plurimum huic miniſterio iuuante, tum vltimo ex aptitudine membri. Quibus conſtat, calorem primò fieri habitualem in corde, quàm morboſum in ſpiritibus, & humoribus, in quibus ſolum eſt in fieri, quo ſtatu nullū poſſunt per ſe committere febrē, et ob id hectica quæ ſuccreſcit, incipiendo fiet.*

Ad ſecundam.

Nam licet concedatur præcedere calfieri humorum et ſpirituum, nunquam ea ratione ſenſibiliter poterunt lædi B *actiones, quod ad morbi rationem prærequiritur: præterquam quod neq; adhuc calfactum eſſe humorum & ſpirituū morbi rationem præſtare poterunt; ac ex conſequēti ſequitur, febrem hecticam fieri incipiendo, quantumuis incaleſcant prędictæ ſubſtantię: nā antequā ex toto ponātur in calfacto eſſe, & febris ephemeræ aut putridæ ſint cauſſa, ponetur in calfacto eſſe et incipiet febris hectica.*

Ad tertiam.

Prædictis Gal. locis in tertia ratione adductis, dicendum eſt: *ibidem non intelligere de hecticis, quæ ab alijs morbis ſuboriuntur, & quæ morboſam cauſſam habent in corpore, ſed refert ſe cognouiſſe febrem hecticam eſſe, quæ in corpore vigebat quarto die ab eius principio, quaſi ſe iactans, quod difficilimum eſt, facilime cognouiſſe, namque non omnibus datur ex antecedenti cauſſa fe-* C *brem ſubortam hecticam eſſe primo acceſſu cognoſcere.*

Quomodo ex alijs febribus oriatur hectica.

Secundum, quod ex præfata cauſſarum febris hecticæ diuiſione ſeſe offert diſceptandum eſt, qua via ex alijs febribus hectica ſuccreſcere poſſit. Quod facile quis intelliget, ſi in memoriam reuocauerit, hanc eſſe febrium ephemerarum et putridarum naturam, quatenus morbi ſunt, vt calorem habeant factum in ſpiritibus aut humoribus, & fientem (ſed in diſpoſitione ad habitum) in membris ſolidis. Ex qua peculiari harum febrium conditione prodit, quod febris quæ præeſt (*ſiue putrida ſiue ephemera ſit*) ſi vehementiſſimi ſit caloris, aut diu duret, neceſſariò actione caloris diutina aut vehementi membri ſolidi D temperiem euertat, & ipſemet calor adeo ſeſe inſinuet, vt contrario deuicto, habitualis, radicatus, & fixus citra vllam dependentiam fiat. Quod ſane non ſolum in diuturnis febribus ob diutinam humidi conſumptionem, & in ardentiſſimis ob caloris efficaciam, verum & in ephemeris contigiſſe comperimus, & Galen. 10. *method.* atque *Auicen. fen.* 14. euidenter teſtantur: quippe ex indextera victus inſtitutione vterque auctor id poſſe contingere aſſeuerat: non quidem, vt multi ſunt arbitrati, ob alimenti prauitatem, ſed potiſſimum ob indexterum vſum. Nam in corporibus bilioſis, aduſtis, cura & laboribus confectis, aut ſua natura picrocholis victum protrahere, aut intemperanter & intemperatum verſus calorem porrigere, facile habitualem accerſit febrem, vnius E diei, aut ſaltem non plurium ſpatio. Itaq; coniectandum eſt, ni quis cito cauſſam febrem concitantem demat, cum perpetua actione ipſam cordis ſubſtantiam calfaciat, facile ſeſe radicaturam in ſubiecto, & habitualem fieri: ſiue cauſſa & febris, quæ habitualem præceſſerunt, adſint, ſiue ſecus. Contingit enim non raro vtramque coniungi & complicari, aut illa curata hanc ſuperſtitem euadere, & deiectum imbecilleque corpus præcedentis efficacia, labore, & auxilijs facilius & oxyus contabefacere & interficere.

Hectica ex vlceribus qualiter fiat.

Tertium vero, ac forſan difficilius, quòd ex illa diuiſione cauſſarum ſuccreſcit, eſt, innumeris experimentis probatum eſſe, *ex vlcere pulmonis vel earum partium, quarum ſuperius meminimus, hecticum calorem ortum fuiſſe,* difficilioris profecto curationis, quā quæuis alia ex prædictis. Quippe ex diutino vlcere, aut eo quod plurimum pluris diu excernit, velut ſunt, quæ prope magnos articulos exiſtunt, prodit in

cordis

cordis ſubſtantia ea caloris conditio adeo fixa, & ob putrilaginoſam naturam adhæreſcens & intranea, vt facili negotio cauſſa diſſipati humidi ab euacuatione, vel calore, vel ab vtroque & rurſus innati caloris deuicta reſiſtentia, extraneus ille vlceroſus & præter naturam in cordis corpus ſeſe inſinuet, radicetur, & fixus fiat, qui curato ſemotoque vlcere ſupereſſe adhuc poſſit, etiamſi non raro ex putrilagine vlceris halitus, qui eleuantur, poſſint optime putridam malignam, & contagioſam concitare febrem, quæ comes ſit hecticæ aliquo temporis interuallo, & noctu repetat euidenter. In qua re ſciendum eſt, *vlcus putrilaginoſum, & carnis putredinem, hecticam efficere per putrilaginoſam exulcerationem ſolidis partibus communicatam, quibus obſympathiam facile calorem præſtat: ſi verò ex humore putrilaginoſo ſit, non hecticam, ſed putridam. Ceterum ſi ſiccum & calidum ſit vlcus per continuitatem, calorem & ſiccitatem molitur in ſolidis membris. At vlcus prope articulos per humidi copioſam euacuationem corpus ſiccãdo diſponit, vt à quauis calorifica cauſſa calorem ſuſcipiat.*

Dubium.

In hac etiam febris hecticæ ſorte dubitare erit æquum, an *(ſiquidem ab vlcere prodit, & adhuc remanet idem damnum eundem calorem ſuppeditans)* cauſſam habeat coniunctam vel antecedentem, à qua dependeat more febrium putridarum; quod omnibus alijs febris hecticæ ſortibus denegari diximus.

olutio.

In qua ſane dubitatione ſtatuendum eſſe arbitror, habitualem calorem, fixum, & permanentem in corde, nullam habere cauſſam à qua dependeat, etiamſi ex vlcere prodeat perpetuus calor, cuius interuentu id fieri poſſit, ſed calorem illum poſſe permanere ſemoto vlcere: ceterum eum qui viget in vlcere, ſolum poſſe maiorem ſiccitatem & contabeſcentiam efficere, ſolumque reddere febrem maiorem quoad caloris præternaturalitatem, interim dum vlceris calor plures gradus non contraxerit; nam eo tempore intenſior fit habitus, & hectica fiet maioris intenſionis, quam quę primo facta fuit, vt millies contingit ac monſtratur ex colliquatione maiore ad tactum calore, rubore, & reliquis ſignis, quæ plures gradus caloris poſſunt atteſtari: & hac lege iudicio noſtro dirimenda eſt perfecta controuerſia.

alor præ r natu- um, qua tione ccitatẽ roducere ſſit.

Sed cum prædictæ cauſſæ quæ calorem inferre natæ ſint, vim habeant ſiccitatem, quam huic febri comitem eſſe diximus, inducere, videndum nunc eſt, *quanam ratione calor præter naturam in nobis genitus ſiccitatem producere poſſit.* Qua ſane in re præmittendum eſt, *vt antea diximus,* per ſolidorum membrorũ naturam intelligendam eſſe omnem eorum ſubſtantiam, exceptis ventriculorum ſpiritibus, & venarum humoribus: ſed hanc conſtare ſcimus ex partibus quibuſdam humidis, & ex alijs ſiccis, ac ſolidis, vt conſtabit, ſi quis in memoriam reuocauerit, quod antea dictum eſt, nimirum qua ratione calor innatus, & proprius *(dum naturæ leges non egreditur)* corporis omnem humiditatem tuetur, quotidiana humidæ ſubſtantiæ propagatione, eandem prorſus extra ſe egreſſus præter naturam, & copioſior factus longe plus diſſipare & conterere quam reficiat. Itaque cum indies magis pereat, fit facile, vt neceſſario ſibi comitem acceſſat morboſam ſiccitatem, cuius etiam adminiculo idemmet calor promptius operetur, faciliuſque ipſum corpus diſſipet, vtpote ſiccius factum.

An calor poſſit ſiccitatem producere.

His ſuppoſitis, videndum nunc eſt (ſi ſiccitatis conditio quæ ſuccreſcit, ex priuatione humidi ſit) *quanã ratione calor id poſſit efficere.* Et ratio dubitationis eſt, quia certum exiſtit, *id calorem non poſſe vt cauſſa eſt per ſe operans, neque rurſus per alium, quia calor qui viget, in hecticis corporibus factus eſt et independẽs:*

A ergo *non eſt ita facile noſſe, qua via ſiccitas ſuccreſcat in his corporibus.* In qua quidem controuerſia aliquibus rationibus probabo, calorem non poſſe ſiccitatẽ producere, & poſtea patefacta prius veritate, his reſpondebo, vt ſubſit quæſiti veritas & ratio.

Prima ratio.

Nulla forma poteſt agere effectiue in ſuum ſubiectũ; ac ſi agit, eſt ea ratione qua aliunde fouetur: ſed caliditas naturalis, & calor hecticus ſunt independentes, quia aliunde non fouentur, & ſe habent veluti forma humidi radicalis: ergo effectiue in proprium ſubiectum, & ex conſequenti à calore non proficiſcetur ſiccitas.

Secunda ratio.

Caliditas ex ſua ratione formali ſolum habet calfacere: ergo *effectiue ac per ſe non poterit ſiccitatem inferre.* Quæ patet, quia ab vno agente, in quãtum vnum eſt, B tantum vnum prouenire eſt æquum; vt ex *Ariſtotel: conſtat* 2. *de generat. text.* 56. Quod etiam probari poteſt: quia, *vt idem inquit auctor text.* 15. *qualitates primæ non poſſunt ad pauciores reduci eò quòd neutra alterius ſit cauſſa:* item conſtat, *quia ſi hoc eſſet verum, ſemper caliditas ſiccitatem haberet comitem: ſed contrariũ monſtrat aer, qui licet calidus ſit, humidus etiam exiſtit, & nuſquam vi caloris exſiccabitur:* ergo *caliditas per ſe non habet ſiccitatem inferre.*

Tertia ratio.

Omne quod corrumpitur, à contrario corrumpitur, ſed caliditas non contrariatur humiditati: ergo *caliditas nequibit ſiccitatem inducere.* Quod probatur, *quia ſi caliditas poſſit ſiccitatem producere, poſſet etiam humiditatem per ſe corrumpere: ſed id quod corrumpitur per ſe* C *ab aliquo, eſt illi per ſe contrarium,* ergo *caliditas eſſet humiditati per ſe contraria: conſequens eſt falſum,* ergo *& illud ex quo ſequitur.*

Quarta ratio.

Si caliditas virtutem haberet producendi ſiccitatem, neceſſario obtiuiſſet eãdem formaliter aut virtualiter: neutro modo obtinet, ergo *non poterit eam producere. Quod formaliter non, probatum eſt, neque rurſus virtualiter, quia fruſtra eſſet prædicta potentia, eo quod nunquam ad actum reduceretur: quod patet in aere, in quo caliditas nunquam producet ſiccitatem,* ergo.

Quinta ratio.

Quinto probatur, *adhuc non poſſe calorem neque priuatiuam producere ſiccitatem: omne quod corrumpitur per ſe, corrumpitur à contrario per ſe, ſed caliditas per ſe* D *non contrariatur humiditati,* ergo *caliditas per ſe non corrumpet humiditatem,* ergo *neque ſiccitatem priuatiuam valebit per ſe inferre.*

Siccitas ĩ hecticorũ corporib⁹ per accidens à calore producitur, cõſecutione ad effectum proprij caloris.

His habitis, vt ſubſit huius dubij vera ratio, pręmittendum eſt, in hecticorum corporibus ſiccitatem per accidens à calore produci conſecutione ad effectum proprium caloris. Pro cuius ſuppoſiti intelligentia præmittendum eſt, omnes formas hoc habere propriũ & peculiare, quòd pręter rationem formalẽ, & eſſe quòd præſtant compoſito, habent etiam proprios & peculiares effectus: Sic profecto *(vt exemplo vtar)* forma hominis aut ignis per ſe dant eſſe formale homini aut igni: præterquam rationem formalem, habent etiam peculiares quoſdam effectus producere mediantibus E ſuis facultatibus. Pari prorſus ratione caliditas, cum forma quædam accidẽtalis ſit, præter calorem quem tribuit ſubiecto, in quo recipitur, neceſſario tenetur aliquem effectum producere per ſe, qui ab eadem formali ratione caliditatis pullulet. Quod facile probari poteſt, quia hæc qualitas forma eſt actiua, qua mediante diſponitur ſubiectum ad ſuſcipiendam formam ignis, qua etiam mediante expelluntur diſpoſitiones contrariæ. Ergo neceſſario præter effectum formalem, producet alium effectiue in ſubiecto ad diſpoſitionem neceſſariam formæ introducendæ neceſſarium. Sed qualis nam ſit prædictus effectus, nunc docere oportet.

Calor in corpore hectico quid præſtet.

Primo itaque calor, cum de lege habeat mixtionem efficere, ante omnia raritatem molitur in paſſo, qua mediante in minimas partes miſcibile diſſecatur, vt deinceps facilius miſcibilia omnia vniri poſſint: quo fit, vt hac ratione frigiditati opponatur, quæ omnia condenſat.

Ex quo iam alter caloris effectus prodit, nimirum heterogenea ſeparare, & quæ eiuſdem naturæ ſunt congregare: nam cum caliditas ex ſua natura habeat rarefacere, hinc fit, quòd partes adinuicem diſcedant, & confeſtim quæ vnius rationis ſunt congregentur, ſeparatis, quæ diuerſæ naturæ exiſtunt, nam ſic res omnes ſimilium acceſſu conſeruantur. Pari quoque ratione tertius alter effectus ſequitur, nimirum, humiditatis conſumptio, ceterum hic effectus non prouenit primo & per ſe, ſed ex accidenti: nam cum caliditas rarefaciat, & eas partes magis, quæ huic miniſterio aptiores ſunt, quales exiſtunt humidæ, fit facile, vt eas calor in vaporem conuertat, quæ ſane ſic mutatæ ex ſua natura & caloris ope facile petunt loca ſuperiora, & euolant: cui diſſolutioni iuuat plurimum corporis raritas, quã caliditas etiam ex natiua conditione molitur: nam ſi partes ille antea non euolabant, hoc quidem erat ob ſubiecti denſitatem, & ob craſſarum partium mixtionem, qua facile tenues coercebantur. Ex quo etiam effectu quartus proficiſcitur, nimirum, introductio ſiccitatis, quod ſane opus fieri cenſeo ex accidenti, videlicet, ad humidi priuationẽ. Quem inſuper effectum arbitrandum eſt ſequi poſitiuam ſiccitatem: nec incõuenit ſi quis dixerit, ex priuatiua cauſſa effectum poſitiuum non poſſe produci, quia euidentiſſimum eſt, calorem hunc non eſſe ſimplicem calorem, ſed calorem mixtum, & ex reliquis qualitatibus contemperatum. Quo fit, vt cum ex ſiccitate quoque conſtet, facile ſeipſam in aptum ſubiectum inſerat, fit autem ſubiectum aptum defectu humiditatis, quam diſcuſſit caliditas: quod Gal. 1. *de ſanit. tuen. cap. 2. & lib. de marc. cap. 3.* expreſſe fatetur: quippe has duas arbitror eſſe ſiccitatis cauſſas, nimirum, caliditatem ex accidenti, & ſiccitatem, quæ deficiente humido creſcit, dominaturque, & ab intrinſeco nititur humiditatem deuincere, haud ſecus quã in ſenio & marcore naturali. Quibus habitis dubitationi facilior ſubeſt reſponſio, nimirum, ex accidenti calorem diſſipare natiuam humiditatem, & ob id natiuam ſiccitatem adeo ob defectum humidi creſcere, vt præter naturam & morboſa efficiatur. Quibus non erit difficile argumentis reſpondere: Cum hoc tamen ſciendum eſt, febres acutas per ſenſilem euacuationem colliquatis membris, corpus cadaueroſum & ſiccũ reddere, diutinas vero per inſenſilem & per renutritionis ſufficientis defectum: quippe his duobus modis redduntur partes ſolidæ paratæ ſuſcipere colorem habitualem, hoc eſt, fiunt ſicciores, quo calori præter naturam (qui ſiccus eſt) ſuſcipiendo fiunt aptiſſimæ.

Siccitatis duæ cauſſæ.

Calor ex accidenti diſſipat natiuam humiditatẽ: Febris acuta ſenſibiliter euacuando corpus ſiccum reddit.

Ad primum. Ad primum concedimus, *verum eſſe, nullam formam proprium ſubiectum corrumpere effectiue, ſed non concedimus, humidum radicale eſſe proprium ſubiectum caloris: nam eius proprium eſt materia & forma ignis, & ſic non militat argumentum: nam ob id caliditas nititur ſubiectum illud corrumpere, vt vera ignis forma introducatur, nã hoc eſt, quod caliditas molitur & intẽdit.*

Ad ſecundum. Secundo argumento reſpondendum eſt, *caliditatem primo & per ſe nil aliud efficere quam calfacere: cum hoc tamen concedimus ex accidenti humidum exſiccare poſſe, ea tamen lege, quam adduximus.*

Ad tertium. Ad tertium dicendum eſt, *calorem duobus modis conſiderari: vno prout eſt ſimplex quædam qualitas, & ſic nil aliud producit niſi aliam ſimilem ſibi, neque corrumpit niſi contrariam: altero vero pro temperamento calido ex varijs qualitatibus conſtituto, et ſic optime poterit inducere ſiccitatem, maxime deficiẽte humiditate.*

Ad quartum. Ad quartum dicendum eſt, *quod calidum temperamentum poteſt vtroque modo ſiccitatem inferre, formaliter quidem, quatenus ſiccitatem etiam habet formaliter, virtualiter vero, quatenus vim habet caloris efficacia depopulandi humidũ, quæ ſiccitas priuatiua dicitur.*

Ad quintum. Ad quintum vero manet ex dictis reſponſio, *ſiquidem temperamentum omni qualitati extra ſe exiſtenti contrariatur, & ob id concedendum eſt, caliditatem, vt temperamentum dicit, non iuconuenire humiditati contrariari, ad minus per accidens.*

Quibus exacte penſatis, apertiſſimus ſupereſt modus quo calor & cauſſæ omnes, quæ vim habent calfacere, habitualem febrem poſſint excitare: nam vel Externæ ſunt & præmiſſo corporis apparatu: vel internæ, & mutuato calore ingenti aut lente operante huiuſmodi habitualem calorem prẽſtant: aut vltimo ex vlceribus prodit qualitas eius efficaciæ, quæ idem poſſit efficere. Expendendum tamen eſt, nõ omnia vlcera huic miniſterio eſſe apta, ſed ea tantum, quæ præcalida ſunt & ſalita, ſqualidaque, diuque & habitualiter ſic exiſtentia, aut putrilaginoſa, & mali moris, quæ remedijs diu adhibitis non cedunt; quinimo præter hecticum calorem etiam putredinoſum aliũ ſingulis noctibus ex ſe fundunt, & nocturnam exacerbationem moliuntur: tertio vero & vltimo id poſſunt efficere ea vlcera, quæ ſummopere ſunt manantia, ſiue pus ſit, quod effluit, ſiue ſanies, dummodo id naturæ robore non ſit factum, quod ex conferentia dignoſces: quippe ſi aliter fiat, conijcies corpus colliquari potius quam purgari. Ex quo ſane apparatu, ſicut ex quauis diutina fluxione in naturæ contemptum, potius quã eius gratia facta, prodit, quemuis calorem accidentem poſſe habitualem febrem concitare, inducta prædicta ſiccitate, & ipſo habituali radicatiori facto. Atque hæc de hecticarum cauſſis dixiſſe ſat ſit.

Cauſſæ habitualẽ febrẽ excitãtes ſunt Externæ vel internæ.

Vlcera hecticæ febris efficiendẽ apta quæ na ſint.

De ſignis febrium hecticarum.

SCripſerat quidem Gal. *lib. de morborum differentijs*, morbos in qualitatum alteratione exiſtentes non facile dignoſci poſſe, ni pars eo intemperamento affecta, à naturali plurimum deflexerit. Quo fit, vt *hecticæ febris acceſſus*, ſiue incipiendo fiat, ſiue ab alijs morbis proficiſcatur, difficilime cognoſci poſſit: & ea, quæ *maraſmodes* dicitur, facilime, quod corpus vniuerſum in ea plurimum à naturali deflexerit. Quapropter cogor hac in parte paulo diligentius initia harum febrium noſſe docere, ne quis turpi ignoratione deceptus, prætermiſſo principio, curationis deinceps locum inuenire non poſſit. Conſtat namque ex Gal. cui fere omnes Medici conſentiunt, hecticam febrem in exortu ſui ac in prima eius parte, tanto magis cognitionem ſortiri difficilem, quanto faciliorem curationem: cum hoc tamen longe difficilius cognoſci, ſi affectioni alteri iungatur, aut hectica ex alia febre ſuboriatur. Ceterum ſi citra amplexum alterius affectus ſit, haud difficulter cognoſcetur, ſed tanto facilius reliqua eiuſdem febris tempora, quanto inquam difficilius curationi cedunt.

Hoc ſuppoſito expendendum eſt, ſigna omnia, quæ hecticarum febrium tempora monſtrare habent, aliquid peculiarius obtinere, quam ea, quæ in genere hecticum calorem commonſtrant. Quamobrem cuiuſque ſignorum generis ſeorſum meminiſſe ſtudui, vt clarior euadat docendi ratio. Primo tamen *principium hecticæ, quouis modo fiat, monſtrabo*, nam ea lege ſigna, quæ à caloris ſubſtantia actionibus ipſius & qualitatibus corporis hectici ſumuntur, monſtrantia genus & naturam hectici caloris, necnon & partes eiuſdem febris facilius innoteſcent.

Hecticæ febris incipientis ſigna.

Quãtum enim Galen. faceſſerit negotium dignotio principij febris hecticæ, nemo eorum, qui eius librum *de febrium differentijs* euoluerint, dubitare poterit, quod ſane principium dupliciter conſiderare expediet: *Vno*, dum cauſſa externa vel euidenti initium ſumit: *Alio* verò, dum ab alia febre, vel quouis alin corporis affectu, ex his. quos memorauimus. Pri-

mum

mum enim docuit Galen. noſſe 1. *febr. cap. 8.* quippe inquit: *Supponatur iam ipſa ſola ex aliqua nuper dictarum cauſſarum habuiſſe principium, appareantque in ipſa prima die omnis generis febrium ephemerarum indicia; ſimul igitur cum ipſis apparet, & præincipientis cauſſæ forma, quod etiam in progreſſu ſermonis oſtendetur. Sed etiam ex ægro interrogato addiſcere licet, ſi certa quidem bene ſe habent, ſolum ob id, quod ſupra modum fuerit iratus, aut triſtitia affectus cœperit febricitare. Et ſi hæc vera eſſe inuenientur, febris autem ad diẽ ſequentem extendatur, neque ad quietem declinans, neque magis inualeſcens, ariditatem autem maiorem in corpore repræſentet, talem hecticam fore ſuſpicandum erit. Quod ſi vſque ad tertium diem ſine cibo permanſerit, dum tertianæ acceſſionis ſuſpectas præterit horas, nihilque effatu dignum priori acceſſerit febri, aut fuerit imminutum, ſed quædam primæ febris exiguæ reliquiæ tantummodo procedant, atque permaneant cum ariditate corporis, & caliditate, quæ primo tactu mitis cenſeatur, in proceſſu vero temporis acris, mordax, atque arida manui ſe offerat, huiuſmodi febrem hecticam eſſe eſt exiſtimandum.* Qua ſententia conſtat, ſuſpicandum eſſe, febrem hecticam incepiſſe, dum citra vllam moleſtiam, aut ſenſum caloris febricula ab externa cauſſa velut ephemera orta, non omnino inclinet, & mitis appareat primo manus acceſſu, ſiccitatem tamen deinceps præ ſe ferat: maximè ſi cutis aſperior appareat, & corpus conuenienti cibo vtens extenuetur, vigilet; aut ſi dormierit, à cibo non corroboretur, præſertim ſi tranſacta tertia die, eiuſdem tenoris febricula appareat. Quod ſi hæc omnia ad quartam vſque diem peruenerint, & æqualis, ac puſilla à principio perſtiterit febris (*cum id Galen. loco citato dixerit eſſe omnibus hecticis commune*) maximè ſi pulſus minor, ac imbecillior apparuerit, cum perſtante æqualitate, tunc profecto rationi conſonum videtur, prædictam febrem *hecticam* fore. Quibus accedit, quod Galen. eodem capite refert, dicens: *Si enim nec altera acceſſio superuenit, neque ægrotus ſine febre fuerit, adiuncta inſuper ſiccitate, tunc proculdubio hic hectica febre laborat*: accedit etiam vt euidentiſſimum ſignum, calorem minimè eſſe vaporoſum, ſed ſiccum, atque ſqualidum. *Verum* ſi cum putrida febre hectica iungatur, aut ab ea originem trahat, difficulter profecto cognoſcetur, maximè ſi putrida ex continuarum genere ſit, *vt mox probabo*. Complicatur etenim hectica febris, vel cum Intermittente aliqua, vel cum Continua: ſi primum, difficile admodum non eſt id diſtinguere, niſi acceſſionum turba velis decipi. Quippe tunc nil de acceſſionibus curandum eſt, nec rurſus ſi adhuc cum madore deſierint, aut perſpiratione vaporoſa, neque etiam ſi corpus temperatum ab acceſſione ſupereſſe tangentibus videatur, hæc enim ſunt, quæ *Medicos* decipere ſolent; namque febrium naturam certum eſt, non eſſe deprehendendam ex ſola acceſſionum proportione, ſed potius ex ipſarum febrium natura, quam appellant *morbi ſpeciem*. Confert profecto nonnihil ad febrium naturam cognoſcendam, acceſſionum repetentia, ſed id minimè tutum eſt indicium, quod tamen ex morbi ſpecie deſumitur, id euidentius eſt. Quod Galen. noſcens, & diſtinguens, ſæpè prima die ſpeciem cognouit, nullam acceſſionẽ expectans. Inquit enim 2. *de criſib. cap.* 2. difficilem eſſe febrium cognitionem, ſi multæ coniungantur, non adeo difficilem, vbi ſingulas per ſe exſpectari cõtingat. Sic profecto ab ipſa affectus ſpecie certius indicium elicies: nam inclinante acceſſione (*aut tranſacto febrium ardentium ſtatu*) præmiſſa vacuatione, quo huiuſmodi febres ſolent finiri, ſiue per ſudorem ſit, ſiue per alui excrementa, ſi calor ſqualidus ſuperſit, cæterum remiſſus, & cum hoc laborans ſe iudicet à febre immunem, cum virium languore, maximè ſi præceſſerit pinguis excretio, an diaphoreticus

Hecticæ [fe]bris cũ [pu]trida [in]termittente com[pl]icatæ ſi[gn]a.

ſudor, coniectandum eſt, calorem fixius ſeſe inſeruiſſe (ſi calor, qui adhuc ſupereſt, ſiccior ſit) cum præceſſerit iam febris diuturnioris ſtatus, & inclinante affectu, ſi calor, qui prædictis temporibus præfuit, vaporoſior fuerit; tunc quidem iudicandum eſt, hecticæ febris principium adeſſe, maximè ſi remanente adhuc poſt acceſſionem febre, neque ipſam, neque moleſtiã aliquam laborans perſenſerit. *Quibus* aliud ſignum maioris momenti accedit, nimirum, quod cum tranſacta acceſſione reliquæ corporis partes temperatiores appareant, arteriarum vero loca calidiora ſuperſint. *Item* quia inclinante acceſſionabili febre, & laborante melius ſe habente, corpus contabeſcit, colliquamenta in vrina apparent: cibum inſuper aſſumẽs nil corroboratur, vel cibos faſtidiens indigentiã perſentit. *Præterea* qui ſic affecti ſunt, ceſſante putridæ febris incremento, non raro præter rationem perfrigerantur ob corporis imbecillitatem: *inſuper* à cibo frequentius, vel antiqua, & conſueta acceſſio, vel denuo alia, quæ nullum ſeruat ordinem, neque æqualem cũ acceſſione febris putridæ præbet laborem, & moleſtiam. Verum ſi febris, quæ præeſt ante hecticæ ingreſſum, è continuarum genere ſit, tunc profecto difficillimum eſt hecticam dignoſcere: quinimo clam, & occultè corpus antea conteret, & colliquabit, quã quod de ſe ſpecimen aliquod præſtare poſſit. Hoc tamen eſt *certiſſimum huius complicationis ſignum*, nimirum, quod calor, qualis inclinante affectu apparuit, talis ſeſe tactui deinceps offert, ac perſeuerat, qđ nullo modo natura putridis conceſſerat: quippe licet primo acceſſu mitior appareat, maioris efficaciæ deinceps ſe oſtendit: nam in his febribus in quibus idẽ tenor diu aſſeruatur, neque incrementum eo decrementi peruenit, quod ſenſibilem admodum efficit remiſſionem, verendum ſemper eſt, aliquid hecticæ febris eſſe admixtum, cuius occaſione eadem febris intenſior ſemper conſpicitur. Quæ omnia ſi quis attento animo inſpexerit, non erit difficile febris hecticæ initium, quantumuis complicatum ſit, dignoſcere.

Hecticæ febris in putrida continua complicatæ ſigna.

Sed vt ad alia ſigna, quæ hecticum calorem demõſtrare poſſunt, deueniamus, expendendum eſt, ea triplici fonte oriri poſſe, nimirum, ab *Eſſentia*, & ſubſtãtia hectici caloris, *Læſis actionibus*, & vltimò à *Qualitatibus* corporis ipſius *mutatis*. Eſt igitur *primum ſignum*, calorem huius febris nullum inferre dolorẽ, nullamque moleſtiam, neque alterationem: cuius ratio eſt, eundem calorem eſſe factum, & habitualem, æqualem, & independentem: quia id, quod factum iam exiſtit, veluti in naturam eſt conuerſum, & mutatum; at alterationes, quæ à natura fiunt, inſenſibiles ſunt, & ob id licet hic calor ſemper in humidum agat, non ſubinde ſequitur moleſtia, neque dolor, quod lentè, & paulatim fiat actio: quippe dolores, & alterationes ab eo, quod ſubito & affatim fit, prodeunt.

Hecticæ febris ſigna propria à triplici fonte oriuntur.

I.

Secundum ſignum eſt, calorem eſſe omni tempore æqualem citra aliquam exacerbationem, quod appellat Galen. incõpreſſam febris annotationem: quod ſanè ſignum cenſet hecticarum eſſe proprium, & inſeparabile. Quo fit, vt differat à reliquis febribus, præterquam ab *homotona*, ſed ab ea etiam euidenter diſſidet vehementia, quia longè mitior apparet hectica febris. Prodit autem huiuſmodi æqualitas ex eo, quod calor factus ſit, & independens, nullaque foueatur cauſſa, quæ exacerbationem moliri poſſit. Quod ſi exacerbationem aliquam conſpiciamus, id quidem ex cibo, vel aliqua ephemera, quæ ſuccreſcit, fieri potius credendum eſt, quam ex caloris hecticæ nouo inſultu. II.

Tertium præterea ſignum ab ipſa febrili ſubſtantia deſumptum, eſt ſimulata quædam caloris exiguitas primo manus acceſſu percepta, adeo vt Hippocr. III.

dixe-

dixerit, *puſillum eſſe hecticarum calorem*, & Galen. primo tactu *mitem*, *cæterum manu diutius immoranti acriorem*: nam cum ſubiectum ſiccum præter naturam efficiatur, fit facilè, vt calor prædictæ ſiccitati adiunctus acrior, inſuauior, ſicciorque conſpiciatur.

IV. *Quartum* autem ſignum deſumere oportet ab effectu ipſius caloris, qui ſanè conſpicuè elucet ob materiæ conſumptionem, & totius corporis ſiccitatem, qđ neceſſario omnes humidæ partes diſſoluantur, & pinguoſæ colliquentur. Ex quibus prodit ariditas tertio, aut quarto die à cauſſæ aggreſſione: maximè ſi præceſſerit febris, quæ nec tertianæ naturam, aut cuiuſuis alterius repræſentet veſtigium.

V. *Quintum* ſignum huic febrium generi maximè proprium eſt à cibo caloris incrementum, cum annotatione ſine rigore, frigore, horrore, aut inæqualitate, facto tamen prius diligenti examine, ne forſan ſi putrida adiuncta ſit, ſuſpecta acceſſionis hora victũ porrigas, tunc enim mirum non eſt, ſi calor increſcat. Quapropter vt vim propriam, & efficaciam ſignum hoc nanciſcatur, ac vt fidelius poſſis de eo iudicium proferre, coniectandum eſt, ſi calor à cibo increuerit, prima, ſecunda, tertia, & quarta die mutatis horis, & ſemota acceſſionis ſuſpicione; & rurſus qua hora victus inſtitutionem mutaueris, eadem laborantem intenſiori calore corripi videas, tunc enim citra dubitationem conijcies, affectum corpus febre hectica correptum fuiſſe: maximè ſi febrilis calor, qui perſtat, fuerit eiuſdem efficaciæ adhuc tertio die: quòd ſignificat verbum illud Auicen. *fen.* 1. 4. *tract.* 3. *c.* 2. vbi affirmat, validum caloris augmentum in tertio pro ſigno eſſe hecticæ. Cuius ſententiæ fuerat antea Galen. *lib.* 1. *de different. febr.* qui ad diem vſque ſequentem caliditatem ex cibo perdurare ſcripſerat, quia durat quouſque completa ſit tertia digeſtio, & ex cibo digeſto, & appoſito cordis ſiccitas humectetur. Sed incrementum hoc non vtcunque ſubaudiendum eſt, vt pathognomonicum exiſtat febris hecticæ ſignum, ſed animaduerſis prius quibuſdam conditionibus, quas mox referam, ſi prius dixero, *quanã ratione hecticum corpus à cibo incaleſcat*. Cuius ſanè rei euentum quotidie conſpicimus, rationem vero, cauſſam, & modum, quo fit, non omnes norunt. Galen. quidem arbitratur id fieri, quòd calor ab humiditate alimenti haud ſecus excandeſcat, reuiuiſcatque, quam in calce viua conſpicimus eum ſuccreſcere deſuper aqua ſparſa. Multi ſanè licet euentum conſpiciant, & ingenuè fateantur *modum, tamen à Galen. expoſitum non probant*, neque ego etiam probare poſſum. *Primò*, quia impoſſibile eſt viuo animali tãtam adeſſe caliditatem, & ſiccitatem, quæ calcis naturam æmuletur. *Secundò*, quia partes, quæ in hecticis incaleſcunt, ſunt partes ſolidæ, ſed ad eas alimentum non peruenit, niſi tranſactis ad minus ſex horis; quinimo refert, ſequenti die alimentum cordis ſubſtãtiam humectare, at hectici mox à cibo incaleſcunt, quippe ſcribit Galen. *vna aut duabus horis poſt aſſumptum cibum incaleſcere*: Ergo probabile eſt, *partes ſolidas adeo breui ſpatio non incaleſcere, ac ex conſequenti Galeni interpretationem cum euentu non ſtare*. Sunt etiam, qui euentum negare ſtudent, aſſerentes, calorem illum, qui à cibo ſuccreſcit, nullius eſſe momenti, neque cõſiderationis, & ob id potius accidentaliter ex labore quam ex cibo prouenire.

Hecticũ corp⁹ qua nam ratione à cibo incaleſcat

Quibus præhabitis, vt ſubſit veritatis maius veſtigium, aſſerimus, ſignum hoc ab incaleſcentia ex cibo deſumptum, verè eſſe pathognomonicum, & proprium febrium hecticarum. Ratio eſt, quia cum in hectica febre membrorum temperamentum ſit habitualiter ſubuerſum, & mediante prædicto temperamento, & calore conficiatur alimentum, fit facilè, vt calor ille ab aſſumpto cibo ad maiorem illam ma-

Signũ hecticarum proprium ac pathognomonicum.

A teriæ quantitatem extendatur, vt qui eam coquere, & mutare ſtudeat: & ita profecto qui ſic affecti ſunt à cibo, & mox ab eo aſſumpto incaleſcunt, quia maior eſt quantitas ſubſtantiæ, quæ calore participat, quàm antequam corpus alimentum aſſumeret. Duratque prædicta incaleſcentia, donec cibus diſtributus diſcutiatur, & per ſudorem exhalet, idque noctu maximè, quia calor hic additus noctu magis nocet. At verò in alijs febribus, vt pulchrè aduertit Auerr. 4. *collig. cap.* 33. quia mediante caliditate membrorũ, quæ adhuc naturalis exiſtit, alimenta conficiuntur, non communicatur alimentis, niſi caliditas mitis, & ſuauis, aut in fieri *(vt aiunt)* vitiata, quæ non efficit inſignem mutationem, quæ alterare corpus poſſit, B quinimò ipſum alimentum conficit, ac ſecundum naturam mutat, ſi copia modica ſit. Et ob id cum more naturali vniuerſum corpus febriens alitur ob calorem habitualem, qui vicem gerit naturalis, corpus incaleſcere eſt opus: quo fit, vt cum ſolis, & omnibus febribus hecticis id accidere conſpiciamus, proculdubio cenſemus, huiuſmodi ſignum pathognomonicũ eſſe, & maximè proprium. Cum hoc tamen *Gal. modus explicatus non placet*, ſed aſſerimus, *exemplum de calce* quodam modo eſſe proprium, ſed non omnino; ſolum enim ab humectatione corpus vt calx incaleſcere docet, non quidem eadem fieri cauſſa, & ratione. Neque ob id credendum eſt, corpus quoque debere incaleſcere ob ſanguinis generati copiã, quia C certum eſt, plus membra ſolida conterere, quam reſtitui, & refici poſſit: quod ſi plus reficiatur, quia corpus in ſanitatem agitur, illud quidem adeo eſt naturale, & benignum, vt potius calido naturali abundet, quam corpus lædere poſſit. *Præterea* cenſendum eſt, calorem illum à cibo additum nullo modo eſſe de ratione febris, neque pertinere ad putridam, aut ephemeram, ſed ſolum eſſe calorem præter naturam, & in temperamentum fiens, quod rationem febris non habet. Conſtat igitur, incaleſcentiam à cibo eſſe ſignum huius febris pathognomonicum, habereque etiam id proprium, vt tamdiu duret, quamdiu alimẽtum in ventriculo, & primis venis: cui etiam accedit, in omnibus partibus febris hecticæ apparere, cum ca- D lor ſit in omnibus æqualis, cui ſanè calori tribuenda eſt omnis incaleſcentiæ ratio, iuxta noſtram interpretationem, non ſiccitati, vt Galen. & alij, quòd omnino videtur improbabile. Præterquam quod ſubeſt ſolutio, & enodatio contradictionis in Galeni ſcriptis, cum *in princ. cap.* ſtatuat, incaleſcentiam, ſeu annotationem in hecticis contingere, vna aut duabus horis à cibo ſumpto: in medio vero cap. *(cui etiam ſubſcribit Auicen. loco citato)* adſtruit, eandem fieri, cum cibus diſtribuitur: nam durante incaleſcentia credibile eſt, toto eo tempore, quo alimentum non commutatur in membra, aut per ſudorem euaneſcit, vel per ventrem crudum non excernitur, poſſe corpus calfacere: neque opus eſt ad huiuſmodi conciliationem E alia figmenta machinari; ſiquidem calfacit, non vt calx ab humido, ſed vt ſubiectum, ad quod præexiſtens calor extenditur.

Incaleſcẽtia à cibo ſignum hecticæ pathognomonicum.

Præterea monſtrant eundem hecticum calorem, & in eo aliquid peculiarius, alia non pauci momenti ſigna, cuius naturæ eſt *Pulſus*; nam cum in hoc malo vires eſſentialiter debilitari oporteat, nulli eſſe dubium arbitror, pulſus quoque debiles fore, paruos, & ob vſum adauctum crebros, ac modicè celeres. Cum hoc tamen in prima eius parte celerrimos licet conſpicere, & non æquè paruos, neque crebros: quia licet idem ſit caloris gradus, eſt tamen minor imbecillitas, aut parum conſpicua, & ob id pulſus non ſunt æquè parui, ac in reliquis temporibus, ſunt tamen celeriores, quia quantitas illa diſtenſionis nequit vſui ſatisfacere, cuius defectum ſupplet maior celeritas: quo fit, vt non oporteat eſſe æquè crebros, ac in reliquis tem-

Hecticæ ſigna ex pulſu.

temporibus, vbi & imbecillitas maior eſt, & ob id pulſus minor, & crebrior. Apparet inſuper in ſecunda, & tertia huius febris parte, pulſus ipſe durior ob ſiccitatem, & vtcunque ſit, contractio pulſus minor futura eſt quàm diaſtoles, quod maior ſit refrigerationis vſus, quia ſpiritus quoque & humores cordis in calfieri ponuntur.

Hectico- um arte- iæ calidio es ſunt, uam in lijs febri us.

In omnibus tamen huius febris partibus arteriarum calor cōſpicuus apparet magis quàm in reliquis, quia arteria à calore cordis valdè reliquis calidior efficitur, *vt ex Galen. 4. de cauſ. pulſ. cap. 16. apertè conſtat.* Eſt ergo proprium ſignum hecticæ exceſſus, caloris in loco arteriarum collatione ad alias febres, & in eadem hectica collatione ad alias partes: quia cum partes ſolidæ calorem habeant factum, & arteriæ ob cordis communionem neceſſario ſanguinis, & ſpirituum feruentium maiorem ſortiantur portionem, fit profecto (*quantumuis calor factus ſit, & æqualis in omnibus partibus*) vt ſolum circa arterias ob adductā rationem maior appareat.

Hecticę ſi na ex v na.

Vrinæ color non multum à naturali alienus, licet ſæpè remiſſior ſit, cum leuiſſimo ſedimento ob reſolutionem materiæ illius, aliquando cum craſſiori, ob coctionis defectum: nam ſi in ſquamulas, aut furfuraceam, vel globoſam figuram compareat, ſolidorū conſumptionem iam oſtendit: ſæpè tamen cum pinguedine ſupernatante, eò vberius, quò magis in principio ſteterit febris. Quamuis Galen. 3. *de præſag. ex pulſ.* vrinam ſtatuat nil poſſe ſupra hecticam febrem monſtrare, quod de colore, aut ſubſtantia ſubintelligi oportet. Nam cum in ea appareant ſublimationes aranearum telis perſimiles, cōiectabile eſt, hecticum calorem adeſſe, *iuxta Hippoc. ſententiam 2. prognoſticorum.* Nec inconuenit pleriſque ſanorum, aut affectorum renibus apparere, nam hectica pinguedo guttatim viſitur, aut velut tela aranearum: at in reliquis craſſior, ſimiliſque ei, quæ in ſummo lacte colligitur, aut quæ in iuſculis refrigeratis ſolet concreſcere, *vt mens eſt Galen. 4. de ſanit. tuend.* Verum quæ ſolū oleoſa eſt, primo hecticæ gradui, aut principio ſecūdi propria exiſtit: quæ tamen procedente vlteriùs hectica, & colliquata iam pinguedine, deliteſcit, & amplius non apparet. Quapropter optimè cenſeo dictum eſſe à Raſio, qui 10. *ad Alman. cap. 3.* ſtatuit, vbi huiuſmodi vnctuoſa vrina apparet, innitendum eſſe in hecticæ medela.

Hecticę ſi na ex vi bus.

Oſtendit etiam huius mali augmentum conſpicua virium debilitas, quæ licet omnibus hecticæ partibus communis ſit, eò quòd in omnibus intemperamentum ſit factum, in ſecunda vero euidentior exiſtit, quia in ea conteritur natiua humiditas, quam ad robur conſeruandum maximè opus habemus. Sic enim Galen. *lib. de inæqual. intemper. cap. 5.* ſtatuens, debilitatem operis ſignum eſſe inſeparabile intemperamenti hectici, vel facti, noſtram ſententiam confirmauit.

Hecticę ſi na ex o lis, & ciei con mptio-

Præterea ex oculis, & conſumpta facie diſtinguimus reliqua tempora, quia cum iam vltra primū tempus hecticum corpus ſteterit, ob imbecillitatem, oculorum palpebras attollere nequit. Neque obſtat huic ſigno 1. *prognoſt.* 14. ſcriptum eſſe, *tanquam debilitatis ſignum, non integram oculorum clauſionem:* videtur enim non poſſe eiuſdem debilitatis eſſe effectum, non integrè claudere palpebras, & eaſdem non integrè aperire: quia intelligendum eſt, integram clauſionem referendam eſſe ad dormientes, & integram apertionem ad vigilantes, nam hi ſunt extremi motus exigentes robur facultatis, ideoque media nictantium figura, quam ſua natura palpebræ petunt, ſummam indicat debilitatem, & defunctis propria exiſtit. *Præterea* ſciſcitabitur forſan aliquis, *cur ea debilitas in morbis acutis agnoſcatur per defectum clauſuræ dormientium, in maraſmo vero per defectum apertionis*

ubium. lutio.

A *oculorum vigilantium:* cui dicimus id fieri, quia in acuto morbo ex repentino fluxu ſequitur inæqualis ſiccitas, quam conſequitur conuulſio palpebrarum impediens integram inter dormiendum clauſuram: in maraſmo autem ſiccitas eſt æqualis, quam conſequuntur rigor, & ariditas cutis, ariditas autem impedit corrugationem palpebrarum, & ob id hectici nictant, maximè cum accedat debilitas motoriæ facultatis. *Item* ſic affecti maximam præ ſe ferunt in oculis obſcuritatem ob defectum ſpirituum, ſicut ob abſumptam temporum carnem ipſa collapſa conſpicimus: ſic & lippa in eorum oculis ſummam debilitatem oſtendit. *Tandem* vniuerſus corporis habitus cōtabeſcit, cutis circa faciem ſqualida, & intenta, præ-
B ſertim circa frontem: viuidus præterea coloris flos abijt, venter ad thoracem contractus, depreſſus, atque inanis, nec omnino in ipſo quidquam aliud, quā oſſa membranis, & cute obducta, quæ corij inſtar aridiſſima apparet: vngues nudari, & acutos, ac non nunquam curuos fieri cernimus, ſicut pilos elongari, ac rariores fieri.

Ratio præſagiendi in hecticis febribus.

Hecticarū febriū præſagia.

Eſt ſanè febris hectica grauis, & periculoſiſſimus affectus, nam eius principium clam, & occultè ſeſe inſerit, & incurabilior indies magis, ac magis efficitur. Nam certum eſt, facilius eſſe in artis operi-
C bus demere quod ſupereſt, quam quā deſunt adijcere: fiunt enim difficulter affectus exinanitione, ſed longè difficilius curantur, & eo magis, quo ſiccitas magis radicata extiterit, *vt ex Galen. conſtat lib. 1. de different. febr.* Inquit enim *7. method. Sanè hecticarum omnium diſpoſitio difficilis eſt, vbi prætcrierit principij tempus, quod non dierum, aut horarum numero, ſed ipſo diſpoſitionis modo determinandum eſt.* Quapropter dictum eſt etiam Galen. *eod. loc. & 1. febr.* maraſmodē immedicabilem eſſe, vt primam hecticæ partem curabilem, quæ vero in medio ſita eſt, & ab vtraque diſcedit, æqualiter ambiguum habet ad curationem momentum: nam quo maraſmodi propior, eo periculo propinquior: quo vero ad priorem ſpeciem ma-
D gis accedit, eo maiorem ſalutis ſpem promittit. *Præterea* ſi febris hectica velut ſymptoma ab alio morbo procedat, præſenti morbo curari non poteſt: ſi febri putridæ cohæreat, difficillima curatio eſt, & mortiferum vitium ob indicationes inter ſe pugnantes, *vt ex Galen. etiam conſtat 10. method. cap. 10.* maximè ſi phlegmon, eryſipelas, aut ſimilis affectio internam partem occupet: quod ſi princeps ſit, omnino deſperata ſalus eſt. Verum ſi cordi vtcunque affecto maraſmus ſuperuenerit, mors celerrimè accedet, proximè huic, ſi à iecore inceperit, & æqua lance ſi à ventriculo: nec minoris momenti eſt pulmonis vitium, ſed immedicabile ferè vlcus. Itaque qui ab alijs partibus ortum habet, tātò ſanè tardius mortem infert, quanto earum quælibet minoris præſtantiæ exiſtit,
E *vt ex eod. Gal. conſtat 7. method. c. 7.*

Hectici morientes ex maraſmo cum febre vtrū frigiditate moriantur, an per calorem

Sed dubitandum hac in parte eſt, *an qui ex maraſmo cum febre moriuntur, præ frigiditate moriantur, an per calorem, ſiquidem febris calida, & ſicca paſſio exiſtit.* Cui dubio dicimus, calorem vno è tribus modis corrumpi, nimirum per contrariam qualitatem, hoc eſt, per frigiditatem: aut per corruptionem ab extrinſeco, vt in putredine, quæ corruptio eſt propriæ caliditatis ab externo calore: aut vltimo per defectum humidi à calore reſoluente, vt in hectica. Quo fit, vt primo, & tertio modo laborantes frigiditas interimat, vt videre eſt in maraſmode, qui corpus tactui adhuc frigidum commonſtrat, non quidem poſitiua frigiditate, ſed ſolum natiua vincente proprium calorem. Cum hoc tamen calore diſſipante innatum humidum, perire animal eſt credendum, cum certum

ſit,

ſit, ad diſſipationem calidi ſuccreſcere protinus frigiditatem.

Curandi ratio.

Hectica ſi ſimplex ſit, duplicem exigit curationis modum.

CVm morbus hic ex eorum ſit numero, qui (*præter id, quod in calido æqualique intemperamento exiſtunt*) in defectu, & inanitione conſiſtunt, duplicem tantum (*ſi ſimplex ſit, & nulli alteri affectioni admixtus*) medendi rationem expoſtulat: potiſſimã quidem in *Adiectione* ſitam: alteram vero in *Refrigeratione*, cautè tamen & prudenter adminiſtrata. Verum ſi hecticum corpus, vel ſibi comitem aliã obtinuerit febrem, vel ab alia febre, aut quouis vlcere, vel malo in hecticum habitum deuenerit, quod febrilis calor ad ſuam medelam expoſtulat, neque liberè, neque vtcunque adminiſtrare æquum erit, maximè quod refrigerando calori opus fuerit, ne forſan modica vis natiui caloris violenta refrigeratione pereat, aut condenſatione maiori, quam putredinoſus, vel complicatus affectus opus habeat facta, preſſiorem, & grauiorem reddas affectionem. Sed in huius mali curatione præſentem corporis ſtatum prius metiri oportet, & futurum optima coniectura aſſequi, vt præſenti, quãtum ſat ſit, tribuas, & futuro prouideas.

Hectica veram curationem per cõtraria poſtulat.

At cum hic affectus ex factis proculdubio ſit, vera tantum curatione, quæ per contraria omnino fit, ſanari expoſtulat. Inquit enim Galen. 8. method. *Facta autem ægritudo curatur, vnam præcipuè habens intentionem, ad id nimirum, quod eſt diſpoſitioni auferendæ contrarium.*

Hecticæ ne leuiſſimum tolerant errorem.

In qua re etiam præ oculis haberi debet id, quod Galen. de tabe aduertit, nimirum, *quod ne leuiſſimum quidem tolerant errorem febres hecticæ.*

Hecticæ curationi quæ tutiꝰ, & citius conferãt.

His habitis, ad curationis ſummam accedendo, expendẽdum in ea eſt, potiorem, & maximam obtinere indicationem, quæ reficiendi vires habet: quippe calidus habitus nullo citius auxilio corrumpi poterit (*vt ſanitatem recipiat*) quam reddito ipſo calore ad naturaliorem ſtatum, quod proculdubio fiet per ea, quæ verè, & ſubſtantificè humectent, tutiùs, & citiùs, quã per ea, quæ refrigerant, humectantia enim & futurum malum impediunt, & præſentem ſiccitatẽ (*qua vehementius operatur, & præternaturalior redditur ipſe calor*) corrigunt, donec quod præter naturam eſt, in habitu calido corrumpant, & corpus reficiant.

Hecticæ prima curatiua indicatio tribus perficitur.

Sic profectò prima indicatio, quæ in adiectione ſita eſt, tria munia docet exſequi, vt Medicus Deo fauente Maximo optatum finem conſequatur: primum *Apponere*, quod deeſt, ſecundum *vias Dilatare*, per quas præſtitum alimentum minimas quaſque particulas adeat: tertium ipſum *Alimentum ad prædictas particulas allicere, & euocare.* Quibus factis, & interim dum fiunt, calorem febrilem attemperare, & cõpeſcere opus erit, vt qui alteram ſolus circumſcribat indicationem.

Victus ratio.

Ad primum igitur opus accedendo, quod in proba victus, & vitæ ratione ſitum eſt, expendere primo oportet longè diuerſam à morbis materialibus hecticorum corpora expoſcere victus inſtitutionem: nam dictum eſt Hippocr. *lib. 1. aphoriſm.* in principijs morborum prius eſſe laborantibus indulgẽdum copioſioribus cibis, eo quod prouidendum ſit, ne vires ante morbi ſtatum collabantur: dixerat enim, *prius vero vberius agendum, vt æger ſufficiat, & in ſtatu cibum eſſe omnino ſubtrahendum.*

Hectici cur ĩ principio minori in ſtatu vero maiori indigeãt alimento.

Cuius ſententiæ ratio eſt, ne facultas laborando à principio vſque ad finem deficiat, ob alimenti defectum, vel in ſtatu ab eodem diſtracta operi incepto non ſufficiat. Cui ſanè omnino contrariam inſtitutionem ſeruare in hecticis oportet; nam cum is affectus ex inanitione fiat, & victus ratio in ordine ad ipſum affectum inſtitui debeat, in principio minus eſſe indulgendum conſulit affectus natura, in ſtatu vero vberius. Ratio autem A huius rei in promptu eſt, nam cum morbus conſtet ex humorum defectu, tantum deponere loco deperditi oportet, quantum ipſum fuerit deperditum: & cum in principijs parum ſit, quòd perijt, parum ſubinde reficere oportebit. Sed in ſtatu cum nulla ſit naturæ pugna (*eo quod morbus immaterialis ſit*) & plurimum etiam ſit, quod reſoluitur, neceſſario (*ſi malo æquale debet eſſe præſidium*) plurimum quoque indulgere oportebit: cuius doctrinæ principium præſtitit Galen. *lib. 1. aphor. 15.* dicens: *Siquidem nutritio eſt eius, quod euacuatur repletio: oportet igitur alimenti quantitatem eſſe eius, quod difflatur, quantitate proportionalem.* Quibus ſic habitis euidentiſſimum eſt, in primo febris hecticæ tempore facilè eſſe corpus reficere, B quia parum eſt, quod in eo ſtatu reſolutum exiſtit: in ſtatu vero ob id maiori opus eſt ſubſidio, quia plurimum reſoluitur. In qua re expendenda eſt differentia ſtatus, ſeu conditionis naturæ in morbis materialibus, & in hectica febre: quippe in illis natura ſemper agit in materiam morbi, & quo minus operatur, velut in principio, pluribus eget, & plura poteſt conficere: quo vero magis laborat in materiæ confectione, & expulſione, eo minus diſtrahenda eſt alimentis, quia longè minus ea conficere valet, velut in morborum ſtatu contingit. In hectica vero febre, & reliquis morbis immaterialibus cum ſemper natura patiatur, tantum cibi indulgendum eſt illi, quãtum paſſio maior illi ſuccreſcat: ſic etenim in principio fe- C bris hecticæ parum patitur, & paucis fomitibus eget: in reliquis vero temporibus, in quibus pati plus comperimus, maiori ſubſidio opus habet. Verum quia in vtroque tempore febris hectica eſſentialiter languida exiſtit, ob inanitionem vtilis ſubſtantiæ, ob id alimentum etiam porrigere oportet, iuxta naturæ ipſius robur, vt Galen. docet *lib. 1. aphor. 17.* dicens: *Quod ſi virtus debilis fuerit cum humorum corruptione, vel defectu, parum & ſæpe porrigere oportet.* Et ſubdit: *Parum quidem, quia nequit languida facultas plurimũ conficere; ſæpe vero, quia multis indiget affectio, vt quę in inanitione ſita ſit.* Itaque minus in principio hecticæ quam in eius ſtatu porrigere oportebit: nam qua ratione in morbis materialibus minus, quam ſanita- D tis tempore porrigimus (*iuxta morbi acutiem, aut diuturnitatem*) licet in principio parum minus, & in ſtatu longè minus, aut omnino cibum ſubtrahere: ita prorſus in principio eorum morborum, qui in defectu conſiſtũt, parum magis, quam vires ferre poſsũt adhibemus, partitis tamen vicibus, vt facultas tolerare poſſit, & defectus, qui eo tempore paruus eſt, adimpleatur: at procedente morbo, vt maius eſt diſpendium, ita pluribus indiget affectio; cæterum per plures vices, quia languidior ſubeſt facultas, & vrgentior eſt morbi conditio, quia in ſumma eſt inanitione ſita.

Hecticis [illegible]do alimentum per plures vices exhiberi debeat, & quãdo per pauciores.

Itaque cibi quantitatem expoſtulat maiorem aut minorem humiditatum maior, aut minor reſolutio; quam ſanè quantitatem moderantur vires, quæ E cum minus languidæ ſint in principio, maiorem ferre poſſunt, & quia affectio minus expoſtulat, non diuidi in plures vices alimentum eſſe opus commonſtrant, ſat enim eſt bis die laborantem reficere, quia ea quantitate poterit cibum ſuperare, & maiori non indiget. Cum vero languidiores ſint, & inanitio maior, copioſius alimentum deſideratur, quia multis indiget affectio, cæterum per plures vices, ob facultatis maiorem iacturam, ter enim & quater alimentis indulgendum eſt.

Nec minoris momenti eſt, in re cibaria noſſe, cuius naturæ alimentum in febre hectica profuturum ſit. Sunt enim qui exiſtiment, in principio huius febris craſſius alimentum porrigendum fore, tenuius vero in ſtatu, ſumptã quidem ad id indicationem ex virium tenore: imbecilliores enim in ſtatu eſſe cõſtat, & ob id tenuius expoſcere alimentum, robuſtiores

verò

verò in principio, & eò craſſiori victu indigere. Ego autem tutius eſſe exiſtimo, in principio febris hecticę tenuiora porrigenda eſſe alimenta, & in ſtatu craſſiora. Nam cum in his febribus non ſolum præcauendæ ſiccitatis gratia, vt in putridis victus formam inſtituamus, ſed vt præcaueamus etiam vlteriorem ſiccitatem, vt ſubſtantiam deperditam ſuo ſimili alimẽto reparemus, ob id alimentum deperditæ ſubſtantię perſimile eſſe tenetur; neceſſum profectò eſt (*quia in principijs tenuior ſubſtantia diſſipatur*) tenuiora adhibere alimenta: in ſtatu vero ob id craſſiora ſunt adhibenda, quod craſſior ſubſtantia conteratur. Ex qua ſanè doctrina ſeſe offert ſciſcitandi occaſio, nimirum, *quodnam alimentum vtile exiſtat febriẽtibus hectica; nam videtur tenue à calore facilè diſſipari, craſſum vero minimè poſſe permeare per conſtricta, & corrugata foramina.* Cui dicendum eſſe arbitror, in principio non eſſe vehementem diſſipationem, & ob tenuia alimenta eſſe proficua, cæterum vt reſiſtant calori in maiori quantitate, rarius tamen exhibita, vt vna die minor ſit totius alimenti copia, vt in principio conuenire antea dictum eſt: neque deeſt etiam in ſtatu modus diſtribuendi alimentum, quantumuis craſſum ſit: nam eo tempore minorem copiam exhibemus, vt faciliùs natura liqueat, atq; conficiat, cæterum frequentius, vt par ſit diſpendio præſidium. *Præterea* cuiuſuis ſortis alimenta ſint, ſiue craſſa, ſiue tenuia, mediocriter frigida, & copioſius humectantia eſſe oportet: forma ſimili deperditæ ſubſtantiæ, & copia æquali, niſi cauſſa aliqua, vel affectus, aut ſymptoma aliquod contrarium, vel diuerſum popoſcerint.

Dubium. Solutio.

Hecticis tenuiora debẽturin principio alimenta, & in ſtatu craſſiora.

Hecticorũ alimenta modicè frigida, et copioſius humectãtia.

Quibus præmiſſis, cibus primi temporis conſtabit ex *iuribus pullorum*, & *auium ſine pinguedine*, in quibus *hordeum ſine cortice, lactuca, & portulaca* coxerint, vel ex iure incocto, & macerato pane, prius loto: proſunt & *oua tremula, & ſorbilia*. Piſces autem ſaxatiles, præſertim *troctæ nouellæ, cochleæ* item prius aqua maceratæ decoctæque cum iure pulli, gallinę, aut agni: pulli etiam lacte ſaginati, pultes ex lacte, & farina præſertim hordei. Præſtant & parui cuniculi, ac teſtudines, & columbarum pulli ſaginati *ptiſana*, aut *farre*. Tandem ego laudarem victum omnem humidum, & coctu facilem, & optimi nutrimenti. Verum quoniam infirma eſt hecticorum attrahendi facultas, liquidiora alimenta conueniunt. ſic enim facilius coquuntur, & diſtribuuntur. Cui vſui aceti aliquid admiſcemus, vt diſtributionem adiuuet, etiamſi nocere poſſe videatur, hoc enim Galen. commendat eo nomine, & chondro, ac ptiſanæ inijcit *lib. de maraſ. cap.* 10. *& lib.* 10. *method. cap.* 11. nam licet calore mẽbra polleant, non ob id, *vt Galen. aduertit*, vim habẽt ad attrahendum idoneam, maximè cum alimenta, vel frigida debeant eſſe, vel ſubtepida. Docent inſuper auctores *panatellam* conficere ex ſucco carnis pulli, aut hœdi in duplici vaſe extracto, cum modico ſale, & admixto poſt colaturam ſucco citoniorũ. Quæ ſanè omnia, & reliqua, quę hecticis offeruntur, calida adhiberi oportet, *vt Gal.* 12. *meth. aduertit*.

Hecticorũ alimenta in principio.

Panatella

Procedente vero affectu ſolidioribus vtendum eſt, velut exiſtunt *pultes ex farina hordei cum lacte, vel iure confectæ, far item, aut amylum, cum lacte, aut iure paratum.* Quod ſi affectus vltra pergat, confert *teſtudinum caro, pullorum, gallinarum, perdicum*, maximè ſi (*vt dictum eſt*) ſaginati fuerint lactuca feruefacta lacte, & *extremitatum animalium*: prodeſt & ſummopere cibus albus Hiſpane (*maniar blanco* appellatus) carne pullorum, ranarum, aut teſtudinum confectus cum *amylo, aut farina* hordei. Verum ſi ad ſolidioris ſubſtantiæ vſque deperditionem laborans deuenerit, *porcellorum, vituli*, vel *hœdorum carnibus* vtemur, bis die exhibitis, præſtito alio tenuiori cibo inter vnam, & aliam oblationem. Nec eſt in hac par-

Hecticorũ alimenta procedente morbo.

Maniar blanco.

A te ſilentio prætereundum, quanam ratione carnes laborantibus parare oporteat: multi enim fugiunt à carnibus aſſis, credentes plus exſiccare: Ego tamen cenſeo ex Ariſtot. ſumpta ratione *lib.* 1. *problem.* carnes aſſas plus elixis, humectare: ratio huius eſt, quia cum carnes aſſæ in ſuperficie exſiccentur, fit facilè, vt interna humiditas vi ignis diſſipari non poſſit. Quippe elixæ carnes omnes humiditatem deponunt in aquam, & ob id iuribus eſſe vtendum frequentius rei ratio poſtulat, & ex carnibus eas, quæ aſſæ ſunt, ſi ventriculus ferat: quod facies, ſemotis partibus externis, & cruſtoſis, niſi adiuncta fuerit pituitæ redundãtia. Nec omnino hectica febre laborantes à fructibus eſſe arcendos certum eſt, quippe expoſtulat morbi conditio *melones*, ſaltem *Indicos, cucurbitas, lactucam, ſcariolam, cichorium, poma etiam, pruna, ceraſa*, & id genus alia. Quod ſi aluus ſolito largius fluxerit, abſtinere ab his ſummopere oportebit, & eos fructus, quæ modicè adſtringunt, porrigere.

Carnes aſſatæ plus elixis humectant.

Hectici nõ omnino à fructibus arcendi.

Verum vt hæc omnia alimenta beneficium præſtent, aerem, in quo habitet laborans, eliges frigidum (*nam maius ſequitur beneficium ex aere frigido inſpirato, quam ex cutis denſitate incommodum: ſiquidem quam pauciſſimi ſunt fumi, qui retroire poſſunt, quia nulla eſt humorum putredo, aut vſtio*) aut temperatum, vel eum tuipſe cum diligentia parato. Sic primo quęres domum prope humum, & humili loco ſitam, ac ſuauibus ventis, & Aquilone perflatam, quam etiam amplius temperabis per aquæ ductus, & artificioſos fontes, qui & aerem humectent, & ſomnum concilient. Præſtat & ſoli irrigatio, & ſparſa humi frigidarum ſtirpium folia, niſi laborans tenellus, aut natura frigidus, vel ſenex id vetuerit, licet certum ſit, minus lædi ex denſata cute, quæ facilè vel leui ſtrictione, aut tegumentis laxari poteſt, *vt optimè Galen. aduertit lib.* 10. *method. cap.* 8. Somnus etiam mediocris exiſtat, ne longior viſcerum calorem augeat, aut breuior imbecillitatem, & ſiccitatem: item lectus, & indumenta, *vt Auicen. conſulit*, bonum odorem inſpirent, *roſarum* videlicet, *violarum, ſantalorum, camphoræ, & trochiſcorum eius, ac florum nenupharis.* Caueat inſuper laborans omnem animi perturbationem, quinimò quærere oportet, quæ mentis hilaritatem conciliant, & peculiari iucunditate delectant.

Hecticis aer frigidus, aut tẽperatus cõfert qualis debeat parari domus.

Somnus. Lectus. Indumenta. Animus.

Verum quia languidi laborantes prædicta alimenta, quæ non niſi maximo labore fructum præſtant, perferre nequeunt, ad antiquum illud alimentũ quo noſtræ generationis principia fructum, & beneficiũ capeſſerunt, deueniendum eſt. Tantam enim habet lac cum ſemine, & ſanguine menſtruo connexionẽ, vt ſicut in noſtri exortu præſtitit alimentum, ita quoque hecticorum corpora ad antiquum ſtatum reducere natum ſit. Hac tamen lege eo vtendum erit, quod ſi corpus robuſtum fuerit, rurale, & laboribus aſſuetum, *lacte vaccino* detracto butyro vti oportebit. Verum ſi id ventriculus nõ confecerit (*raro enim conficit, alioqui vtiliſſimum fieret*) caprillum porriges, eſt enim vaccino tenuius. Tertio vero vtilioris, & tenuioris ſubſtantiæ eſt aſininum lac, quo profectò frequentius ſe optimè habuerunt febre hectica laborãtes: tenet enim medium caprillum inter vtrumque, nam aſinino craſſius eſt, & bubulo aquoſius. Danda vero opera eſt, vt ab vbere, vel quam recentiſſimè mulſum bibatur, ne aeris iniuria vitietur. Præterea lac quàm dulciſſimum eſto, ſibi ipſi continuum, nullam externam qualitatem guſtu, aut odore præ ſe ferens, inſuper animal florentis ſit ætatis. Lactis vero vſum ſummo mane commendabis, à quo non eſſe dormiendum auctores plures commendant: ego autem cenſeo vna aut duabus horis à ſuctione lactis ſuperdormiendum eſſe: nam eo tempore nullum eſt periculum euaporationis ad caput, neque corruptionis in lacte: quinimo pręſtat eo tempore ſomnus hoc

Hecticis lactis vſus quare vtilis, & quibus bubulũ, quibus caprillum, quibus aſininum conferat, & qualiter propinari debeat.

Hecticis vt lac ſit vtile, quæ ſint accipienda.

bene-

beneficium, quod ſecurius, & celerius coquatur, aut diſtribuatur lac. In cuius etiam vſu conſiderandum eſt, *an in ventriculo corrumpatur, cogatur, vel aceſcat*: nam cum calor exurens ſit, mirum non eſt, ſi corruptionem ſubeat, ſicut dum venter frigidis abundat ſuccis, aut ipſe frigidus eſt, ſi concreſcat, aut in acorē mutetur. Cæterum intelliges corrumpi ex nidore, & pulſuum mutatione, languidiores enim, tardiores, ac frequentiores (*vel ſi imbecillitas ſit maxima*) rariores fiunt, quales ore ventriculi laborantibus ſolent ſuccreſcere. Sic & aceſcere monſtrat ructus acidus, & vtriuſque ventris torminoſus dolor. Quapropter vtrique vitio ſubueniendum eſt ne laboranti deſit occaſio, & modus vtendi præſidio adeo inſigni, & vtili.

Lactis acidi correctiones.

B Sic enim ſi corrumpi compereris, coquenda eſt cum lacte aquæ portio, vel lacte exhibito modicum aquæ porriges: aut ſi ventriculus, vel iecur nimia caliditate polleant, ante lactis ſumptionem hauſtum aquæ frigidæ porrigito: etiam ſolet corruptionem interdicere lac acetoſum præbere, à quo butyroſa pars derracta fuerit. Verum ſi cogatur, aut aceſcat, mellis tepidi, aut ſacchari momentum admiſcebis, ſicut dum ſeriùs in aluum deſcendit, ac difficilius ob concretionem coquitur, ſalis tantillum, *vt Galen. docuiſſe conſtat 5. method. cap. 12. & 10. eiuſdem cap. 11. & 5. de ſanit. tuend. cap. 7.* Sic etiam dum ſtudemus acrimoniam ſeri retundere (*quod Galen. etiam conſuluerat*) poſt coctionem aquæ modicum adijcimus, quod ex vſu eſt dyſentericis, & vlcera habentibus in pulmone, ac thorace, *vt latiùs dictum eſt lib. de art. med. cap. de phthiſi.*

Seri acrimonia qualiter retundatur.

C Periculum tamen prius fiat in lactis exhibitione, ſumptis tantum vncijs duabus, & paulatim aucta quantitate ad ſex, vel octo vncias. Quod ſi laborans dormire aſſuetus ſomnum vitare non potuerit, ſuperbibat aquæ modicū, quo minus lac calore ſomni corrumpatur. Poſſunt præterea ex lacte vtiliter fercula non pauca parari, cum *amylo, aut farina hordeacea, vel mica panis ſæpius aqua frigida lota.* Item Alexand. *lib. 12. cap. 4.* cum ptiſana, & chondro concoquere iubet, ſi per ſe ſumptum praue conficiatur. Verum in quibus iam conſumptionis negotium maximum minatur periculum, ad humanum lac deueniē dum eſt, maximè ab vbere ſuctum ex fœmina iuuencula, & optimi temperamenti, ac proba etiam victus inſtitutione nutrita.

Hecticis quādo lac humanū propinandum.

D In cuius ſanè lactis vſu, nec ſerius præſtes, aut ante genuinam occaſionem. Quod ſi laborantes aliqui lacte vti formidauerint, iterum confugiendum eſt ad ante dicta cibaria: non quidem, vt multi conſulunt, ad carnium inſtillationes. Quarum loco ſuccis carnium frequentius vti conſulo, maximè ex aſſis carnibus: hæ enim ſubſtantiæ magis nutriunt, & difficilius reſoluuntur. Cuius ſucci prælo preſſi, & iterum igni appoſiti, donec pinguedo cochleari quodam extrahatur, *quatuor vncias cū inſtillatitio aliquo, vel iure ex prædictis carnibus cum lactucis, hordeo, aut aliqua ex frigidis herbis elixo* præbere ſatis eſt, addito guſtus gratia *limonum, aut arantiorum ſucco, vel ceraſorum acrium.*

Hectici melius inſtaurātur ſuccis carnium aſſarum, quā earūdem inſtillationibus.

E Item præſtat ipſas carnes minutim inciſas, & decoctas cum *lactucis, cucurbita, pyris, ſucco limonum, aut arantiorum præbere:* placentas verò modo ex teſtudinum carne, modo ex quauis alia confectas, vbi plurimum coxeris, inutiles eſſe cenſeo, niſi ea menſura coxeris, quod humiditas carnis non reſoluatur, quas equidem *amygdalis, aut nucleis pinearum* conficere, vel nucleos ipſos diu *aqua roſacea* maceratos, per ſe præbere optimum eſt.

Placentę.

Guſtus etiam atque vtilitatis, & corroborationis gratia vti oportebit condito aliquo, confecto ex conſerua *borraginis, bugloſſæ, & roſarum cum pulueribus ſeminis papaueris albi, & diamargaritonis frigidi cum laminis auri minutim inciſis, cuius cochlearia duo ſummo mane porriges.* Hæc enim ſunt alimenta, quæ medicamenti vicē gerentia corpus quoque blādè refrigerant, ſicut *ſemina portulacæ, atque cucumeris, cum mucilagine pſyllij, & ſeminis citoniorum cum pulueribus diamargaritonis frigidi, & ſaccharo,* quantum ſit ſatis ad formādos trochiſcos, quorum vnum ore detentum ſitim compeſcere, & corpus refrigerare, compertum eſt.

Cōditum.

Nec minor potus habenda cura eſt in huiuſmodi laborantibus: cui vſui primas tenet *aqua hordei, aqua ſaccharata, aqua* item diu *in ciſterna aſſeruata,* ſed maximam habet efficaciam aqua per lapideum mortarium cum cinnamomo excolata, tenuitate namque vehiculum præſtat alimento, vt citius permeet. Vtiliſſima etiam eſt, quæ ex *coriandro* coquitur, aut *cum papauere, vel nymphæa, aut floribus violarum:* laudatur etiam ab Auicen. *aqua hordei,* in qua *cancrorum caro* abiectis teſtaceis coxerit: oportet autem cācros prius excorticari, & diligenter lixiuio, deinde aqua ablui, vt fœdum odorem deponant, deinde *ſingulæ vnciæ ſingulis libris aquæ hordei* incoquuntur, habet enim aduerſus tabem miram efficaciam, omnem enim ſiccitatem corrigit, & compeſcit.

Hecticorū potus.

Aquæ cācrorum efficacia aduerſus tabem mira.

Oportet inſuper potum omnem frigidiuſculum eſſe, *vt Galen. 10. method. cap. 10.* optimè aduertit, dum modo citra perfrigerationem ſenſibilem bibatur. Præterea licet Alexand. conſulat largius à cibo potandum eſſe his, qui ſic affecti ſunt, cum hoc tamen quia Galen. non placet, ne in aliud malum laborans ob virium imbecillitatem decidat, moderari oportet, ita vt neque adeo multam, aut gelidam, vel à cibo diſtantem, neque ita parcam, vt exſiccari amplius periclitetur. In debilibus vero corporibus natura frigidis, pituitoſis, & crudis ſuccis ſcatentibus, aut nimis vino aſſuetis, albo, & tenui vino vti opus erit, præſertim eo, quod *olygophoron* appellant, quod ſi vel aluus fluat, vel laborans nimis exſoluatur, rubro vti conceditur. Tanti enim eſt momenti in corporibus hecticorum vini vſus, vt grauius ſit erratum, quod ſequitur ex ſubtractione, quā ex paulo importuna eius adminiſtratione.

Hecticorū potus ſit modicè frigidus, & moderatæ quātitatis.

Hecticis vini vſus magni momenti.

Præmiſſa debita vitæ inſtitutione, rei ratio conſulit veniendum eſſe ad reliquam curationem, quæ extrinſecus humectantibus (*& vt rectius loquar madefacientibus*) & modicè refrigerantibus perficitur. Vniuerſa itaque medendi ratio huic febri proficua ſita eſt in *Humectatione, & Refrigeratione:* humectatio tamen tutior, & vtilior exiſtit, ſiue intus, ſiue extra adhibeatur, *vt Galen. eſt ſententia, 7. method.* Eſt quidem non leue periculum in refrigeratione, eo, quòd per efficacem maximè qualitatem inducatur, & ob id periculoſa exiſtit adeo, vt paſſio cenſenda ſit potius quā actio: quo fit, vt imbecillum corpus citra noxam id minimè ferre queat: è diuerſo vero, ſiccitatis per ea, quæ humectant, curatio, vt longo tempore eſt opus, ita minus eſt, quam refrigeratio, periculo expoſita, *vt ex Galen. 7. & 10. method. apertè colliges, & ex Auerr. 7. collect.* Eſt tamen intus, & extra facta magis neceſſaria in huius mali curatione humectatio, quam refrigeratio: nam interna deperditum reficit, externa vero modico calore partes dilātat, conſtricta, & corrugata lenit, & laxat, atque aperit, & rurſus modico calore vim habet alimentum trahendi ad extimas, & carnoſas corporis partes: quæ ſanè munia medicus præ oculis perpetuo habere tenetur, ſi velit deperditam ſanitatem reficere.

Humectatio hecticis tutior quam refrigeratio.

Sed huic miniſterio exſequendo probauit vſus, & rationi conſonum exiſtit, inter potiſſima auxilia, quæ huc vſque ars adinuenit, nullum eſſe balneis vtilius. Sic profecto hac ſola ratione antiquitas adeo ſumptuoſa, & magnifica parauit ædificia, vt adhuc exſtent pretioſiſſima, & vſui gratiſſima apud Romanos: parabant quidem tres domos, ſeu ciſternas, aut cuppas, in quarum prima, quam *ſtupham* nuncupabant, aer tantum immorabatur, ſeu halitus calidus: quo ſanè loco exuebantur laborantes, ibidemque donec corpus ad calorē moueretur

Hecticis mirè proſunt balnea.

Balneorū partes.

uereretur perſiſtebant. Poſtea in ſecundam ciſternam A conſcendebant, quæ aqua calida plena huic vſui erat parata: à qua in tertiam domum confeſtim proſiliebant, quæ frigida aqua ſcatebat. Erat autem antiquorum mens in his balneis hæc: in primo quidem corporis poros aperire: vt in ſecundo corpus apertis poris altius humectaretur: ſicut in tertio, ne vires tanto calore deficerent, aut corporis calor intenſior fieret, frigiditate frænare atque compeſcere. Auerr. tamen, Raſius, & reliqui Barbari ſuſpecta habent balnea primum & tertium: illud quidem, quòd facultatem diſſipandi ſpiritus atque proſternendi vires natum ſit: hoc vero quòd ne corpus quidem validum ſubitas & contrarias alterationes citra noxã ferre valeat. Quapropter noſtra ætas & peritiores Medici tantum pro- B bant balneum aquæ tepidæ, aut moderate calidæ, & pororum apertionem moliuntur leuiuſculis quibuſdam frictionibus quæ moderate calorem euocẽt & poros aperiant atque alimentum ad ſingulas partes trahant, iuxta illud Hippocr. *Frictio mollis impinguat, dura vero ſiccat*. Itaque labrum aqua plenum prope lectum diſponatur dulci & modice calidi, eo ordine ſitum, vt in eam æger citra laborem deſcendat: idque fiat ſummo manè duabus horis ab exortu Solis, & tribus ad minus, à leui quodam paſtu ex vitellis ouorum, aut iure vel ſucco aliquo carniũ, quem natura præſcripto ſpatio deuincat, vt fricare linteis moderate corpus liceat, & lacte muliebri ab vbere multum madefacere dorſum, & poſtea ipſum conij- C cere in aquam, leniterque hinc inde manibus tractare, ſinereque in aqua tamdiu immorari, donec ipſa tepeſcat: & quia neceſſaria quodammodo poſt balneũ calidæ moderata frigiditas eſt, non oportet laborantem extrahere, antequam ipſe perſentiat aquam quodammodo tepeſcere ac refrigerari, quo tempore corpus linteis inuoluere & molliter abſtergere oportebit, quia id videtur ſufficere loco frigidi balnei. Nam tanti momenti cenſetur apud Galen. & pleroſq; medicos eius vſus mox à calido balneo, vt iure optimo arbitrentur, calidum nil commodi pręſtare, ni protinus frigidum accedat, Quod ſane præſidium licet reuera commode & prudenter præſtitum, maximi ſit D momenti, cum hoc tamen adeo eſt frigidi occurſus hecticis grauis & periculoſus, vt verendum ſit, ne ex leui quodam errato, maius ſequatur damnum, quam ex recto vſu beneficium. Verùm ſi quis velit citra periculum eius gratiã experiri, primo laborantem mergat modice calida aqua, et vbi aliquantulum ibidem immoratus ſit (*niſi interea conuenientem teporem acquiſierit*) iniecta frigida ad exactam temperiem reducatur. Vbi iam laborans tædere cœperit, tantum frigidæ admiſcendum, quantum ad aquam balnei aperte refrigerandam ſufficiat. Itaque in calido balneo parua ſit mora, in tepido mediocris, in frigido vero omnium minima: hac enim ratione balnei partes omnes experietur laborans, & nullum ex frigido peri- E culum, ſed ſummam vtilitatem percipiet. Verùm ſi placuerit maiorem efficere humectationem, aquam ipſam decoques *violis, malua, brancha vrſina, & ſeminibus frigidis:* ſi tamen adhuc impenſius humectare libuerit, *mucagines ſeminis citoniorum, & pſyllij* in aquam conijcies, dum decoquitur, & extremitates etiam animalium addes. Ceterum quòd vltimo refrigerat & humectat moderatiſſime eſt *balneum ex quouis lacte paratum.* Quod ſi adhuc calorem plurimum vigere ex ſiccitate, ſiti, ac reliquis accidentibus compereris, vſu probatiſſimum eſt laborantem *dormire ſupra vtres aqua plenos*. Poteris enim ex duobus parare idoneum ſtratum aqua exiſtente modice calida: quo ſane auxilio leuatum fuiſſe illuſtriſſimum quendam Mecœnatem fideliter accepi, & ſcio maximi futurum commodi. Vtcumque tamen corpus humectaueris, mox ante, quam à balneo aut à frictione

ntiquo- in bal- s mẽs.

lecticis nã bal- orũ vs° bectus. cticos- n bal. um qua ptimũ

giditas derata alneo do ma e pro-

igidi ntum eo ca- admi dũ.

neum lacte igerat ume- .

cticos de iu- dormi ſupra es a- plenos

A refrigeretur, inungere oportet his, quæ temperata ſunt & pinguoſa.

Quod ſane exſequeris, ſi primò præſtiteris *oleum amygdalarum dulcium, aut dulce oleum ſine ſale: butyrum* etiam *vaccinum* per ſe aut *violarum aqua lotum: oleum item de nenuphare, de ſalicibus, de papauere, violarum, roſarum, & de cucurbita.* Quod ſi impenſius refrigerare oportuerit, *roſaceo* quoque *vnguento* corpus inunges, aut reſumptiuo nuper facto cum modico refrigerante ex Galen. Verùm ſi humectare adhuc amplius libuerit, *mucagines cochlearum, pſyllij ac ſeminis citoniorum prædictis oleis admiſcebis*, ac ſi magnam perſenſeris caliditatem, vt impenſius refrigerare cogaris, *vnguento Galen. refrigerante* corpus inunges, pri- B mo eo ſolo, & ſi neceſſitas plurimum vrgeat, cum *albumine oui commixto, ac ſucco ſemperuiui in parua quãtitate adiecto.* Ne tamen deſit materiæ copia, qua in diuerſis corporibus, ætatibus, & anni temporibus, vti libere poſſis, inungere quoque dorſum licebit *cremore ptiſanæ, butyro vaccino* admixto: quod facies caute et ſenſim, dorſo primum inuncto, procedente tamen malo vniuerſam thoracis regionem inunges, præſertim iuxta cordis ſitum: qua parte quæ minus frigida ſunt adhibebis. Ventrem quoque inunges, & in viris, qui nondum mediam ætatem præterierunt, teſtes etiam.

Hecticis quæ inunctiones parandæ, & quomodo ijs vtendum.

Sic enim dorſum & ſpinam lacte muliebri ex fœminæ vbere irrigare, magni probatum eſt fore mo- C menti. At ſi particulam aliquam corporis calore illo præter naturam cognoueris pollere, ea quidem epithematis irrigãda eſt, extracto ab herbis frigidis ſucco, aut facto decocto, veluti *ex ſemperuiuò, lactucis, violis, roſis, intybo, oxalide, portulaca, hordeo, & paluſtri lenticula.* Ex quibus etiam inſtillatitiæ aquæ cũ pulueribus, qui membrum calidum reſpiciant, fieri irrigationes poſſunt, maxime æſtiuo tempore, & laborante non tranſgreſſo mediam ætatem. Sic capiti ex calido proſunt perfuſiones ex *dulci aqua, lacte, aut decocto hordei, papaueris, pſyllij, & violarum:* item deſuper ſparges *pulueres coriandri præparati, ſeminis papaueris albi, cum oleo roſaceo aut violaceo, ac mucilaginibus pſyllij, aqua hordei aut roſarum extractis*. Si vero D ventriculus nimis incaleſcat, proficuus eſt puluis *coralli vtriuſque, cornu cerui, & roſarum:* ſi iecur, puluis *ſantalorum omnium, ſchœnanthi, & agrimoni:* ſi cor, puluis *diamargaritonis frigidi, electuarium de gemmis, cum aquis frigidis, & modiciſſimo aceto*, quæ excepta ſerico philtro ipſi adhibeantur: quibus omnibus ſubuenies facto cataplaſmate aliquo ex ſuccis vel decoctis cum *polenta* adinuicem mixtis. Poteris quoque effingere vnguentum ex lacte *ſeminum frigidorum* cum aliquo ex ſupradictis ſuccis, *albumini oui & portulaca piſtatis cum roſaceo & medullis crurum vituli ad conſumptionem ſuccorum*. Confert ventri adhibitum emplaſtrum ex *farina hordei cum ſucco lactucæ, portulaca item per ſe vtiliter ventriculo imponitur.* Iu- E uat quoque vnguentum hoc q. ℞. *ceræ lotæ* ℥. 4. *olei roſati, lib.* 1. liquefiant in vaſe duplici, & vbi refrixerint ex aqua frigidiſſima lactucæ vel portulacæ ſucco ſubigatur, & fiat ceratum. Item ad renes id parabis ceratum, q. ℞. *olei roſati omphacini* ℥. 3. ſæpius aceto abluatur, deinde ſucco *acetoſa, vel ſemperuiui, aut ſolani* ſubdupla quantitas, ac modica cera lota aqua frigida fiat ceratum, in cuius confectione, & aliorum vnguentorum modicum aceti admiſcere tanquam probatiſſimum laudant plerique auctorum. Nec omnino internum calorem citra refrigetationem relinquere oportebit, ſed præter ea, quæ potui eſſe idonea antea diximus, conditum hoc mirabilis refrigerationis eſt in vſu: ℞. quidem *ſantali albi & rubri, anà* ʒ. 1. *ſeminis berberis, ſeminis portulacæ, ſcariolæ, melonis, ſucci liquiritiæ, roſarum, violarum, nenupharis, ſpodij, anà* ʒ. 1. *ſacchari albiſſimi*, q. s. vt cum aqua roſacea

fiat

Hecticis ſpina dorſi lacte muliebri ab vbere emulſo irriganda.

Hecticis epithemata pro ſingulis partibu, quãdo & quomodo parari debeant.

Vnguentum.

Ceratum.

Hecticis quæ condita vtilia.

Aqua ex albuminibus ouorũ hecticos mite refrigerat.

fiat electuarium. Refrigerat quoq; mirifice & reficit extenuatos, id q. ℞. *albumina quinquaginta ouorum agitata & in aquam conuerſa*, ac in encatiſmate poſita, in quo ſedeat æger. Sed ſi lacte admiſcueris muliebri, dorſo cum veſica adhibere poteris, ſicut vniuerſum corpus ipſa aqua lauare, quod incredibilis eſt efficaciæ his, qui per halitum digeruntur.

Hectici quem modum ſeruare debeant in balneorũ vſu.

Verùm, ne quis intrepide & vt ſors tulerit, ijs vtatur, legem ac rationem vtendi, ne aberret, primò addiſcat opus eſt. *Primò* itaque cauendum eſt, ne laborantes crudis ſuccis abundantes, vel famelici balneũ adeant, ſed prius clyſtere aluum mollire oportet, ne dilatatis vijs ſuperuacua excrementa loco optimi nutrimenti trahantur: curandum tamen eſt ne clyſteria ex acrioribus conſtent, ſed ex mollientibus, humectantibus, ac refrigerantibus, modice tamen. Qualia ſunt quæ conficiuntur *ex iure aliquo pingui & alimentoſo, ex oleo violarum ac roſarum, ex ſaccharo & vitellis ouorum:* quod ſi mutare libuerit, aliud conficies ex *hordei decocto, ex lacte ſeminum frigidorum maiorum cum oleo violarum, & ſucco portulacæ.* Parantur item ex *lacte caprino cum oleo & ſaccharo: etiam ex hydræleo & ſaccharo*: tanti enim momenti huiuſmodi curandi ratio eſt, quantum monſtrare videntur febres ephemeræ frequentiſſimè hecticis corporibus ſuccreſcentes, quas ex cruditate alimentorum, quam facultates languidæ nequeunt conficere, proficiſci neceſſum eſt. Cuius mali vitandi gratia prudentiores medici non omnino abſtinent ſe à purgantium medicamentorum vſu in febre hectica, ſi aluus adſtricta eſt. Qua in re expendere oportet, cauendum eſſe à vehementibus medicamentis, & tantum vtendum *caſſia, aut manna, aut ſyrupo ex nouem infuſionibus violar.* quorum aliquid ſemel in menſe ſumere, vtile & neceſſarium eſſe, ephemerarum febrium frequentia docet.

Hectici adſtricta aluo ſemel ĩ menſe leuiter purgãdi.

Qua lege præmollito corpore quatuor horis à cibo, *vt dictum eſt*, licebit corpus fricare, moxque prædictis balneis ordine ſcripto committere, ibidemque immorari ſinere, leuiter corpus fricando, donec aut carnes quodammodo intumeſcere videantur, aut aqua refrigerari: nam ſi vltra pergat, periculum eſt, ne id quod frictione & aquæ calore ad partes carneas tractum fuit, cuius ratione partes intumeſcunt, vlterius operante calore aquæ & frictionibus conteratur reſoluaturque, & corpus ſiccum ſuperſit. Ob id quidem dictum eſt ab Hippocrat. *mollem frictionem impinguare, duram vero exſiccare.*

Frictio mollis impinguat, dura ſiccat.

Quo ſane termino cognito, corpus linteis inuolutum in lecto tepido recondes inungeſque aliqua ex prædictis vnctionibus, facto initio, *vt diximus*, à leuioribus, & prout cognoueris prodeſſe parum aut nihil, ſic in ea perſiſtes, aut ad aliam ex efficacioribus te conferes. Eſt inſuper eo tempore præſtantiſſimum auxilium, duarum aut trium horarum ſpatio ſomnum conciliare, nam vltra dormiendo pergere, non minus reſoluet quod attractum eſt, quam balneum.

Inunctiones refrigerãtes [in] corpore diu imm[o]rentur.

Vnum tamen hoc inter alia obſeruandum eſt in hac curatione, nimirum inunctiones & appoſita refrigerantia diu in corpore non oportere immorari, ne plus iuſto corpus refrigerent, aut alterata ad calorem vi febrilis ardoris corpus amplius calfaciant, ſed mutare, & aliquando ex toto auferre ea oportebit.

Hectici ſi alui fluxio accidat, quomodo ſubueniendu[m].

Quod ſi alui fluxio ſuccreſcat, vt ſæpe ſolet, coniectandum eſt, an corpus per ventrem colliquetur, an ex ventris impotentia aluus cruda aut praue confecta excernat, vel hæc eadem ex irritamento illato ab his quæ colliquantur, acria & mordacia pre calore & ſiccitate exire contingat. Hæc enim omnia conſiderare magna diligentia prius oportebit: primo tamen conijcies, nuſquam corpus ſic affectum medicamentis adſtringentibus extrinſecus corpus eſſe macerandum: nam compreſſis partibus exterioribus & carnoſis, facile eſt omnem colliquationem & humorem ad internas partes protrudi, & fieri ob id maiorem alui fluxum. Quapropter dum corpus colliquatur, & colliquamenta per ventrem excernuntur, viſcoſiora alimenta, & ea quæ quodammodo emplaſticam habent vim, porrigenda ſunt, velut ſunt *pultes ex farina hordei cum iure capitum & extremitatum auium, & omne alimentum quod ex hordeo parari poſſit*: cui ſimile beneficium præſtat *cibus albus cum farina hordei & carne ranarum confectus, ſuccus etiam carnium aſſarum cum pulueribus boli armeni, margaritarum præparatarum, aut electuarij de gemmis*. Quo ſane tempore tutiſſimum eſt præſidium, corpus amplius fricare, & mollioribus vnguentis ac illinitionibus inungere, vt ad partes extimas trahatur quod fluit, & caliditas exurens attemperetur. Quo facto, alimentis admiſcere oportet aliquid eorum, quæ vim habent adſtringendi, veluti eſt *agreſtæ ſuccus, acetoſæ, aut granatorum acrium*: quos ſane ſuccos extrahes cum *aqua deaurata aut chalybeata*, vt ſimul calorem compaſcant. Vti etiam in eodem fluxu poteris *chalybeato lacte ferro aut candentibus lapillis*, addito *bolo armeno, aut terra ſigillata*: vel porriges *ſaccharum roſaceum cum eiſdem pulueribus*, & alia non pauca quæ cap. de phthiſi in arte medendi latius ſcripſimus. Verum ſi ex ventris imbecillitate affectio prodeat, tunc quidem roborantibus & adſtringentibus firmare ipſum oportebit: ac ſi calore æſtuare comperies, addes quæ refrigerare nata ſunt, vt *ſyrupus cytoniorum, roſarum, myrtillorum, & de roſis ſiccis*, prodeſt & *ptiſana hordeacea, aqua hordeo torrefacto admixta*: exterius vero quæ conſimilem vim habeant præſtabis.

Hectici ſi ſyncope ſuperueniat, quid agendum.

Quod ſi ex caloris defectu venter fluxerit, temperatioribus ac modice calidis ipſum roborabis. Pari etiam modo ſyncoptizantibus ſubuenies vino, inſtillatitijs ex carne aquis cum modico *vino rubro*, maxime *granatorum cum ſaccharo ferueſacto*, & frequenti renutritione, minutim tamen facta, odoramentis inſuper vteris ex recente *pane, vino aqua roſacea, ac naphthæ irrorato*: tandem omni arte curandum eſt, ſpiritus reficere.

Finis Libri Quinti.

DE FEBRIVM PVTRIDARVM NATVRA, CAVSSIS, DIGNOTIONE, ET CVRATIONE.

LIBER SEXTVS.

QVi febres putridas optimè A curaturus eſt, noſſe prius tenetur quæ ſint omnib. ipſis communia, tũ quatenus ad materiam earũ attinet, tum verò ad materiæ alterationes: tũ vltimò quoad communem omnium curationẽ. Præterea expẽdiſſe etiã oportet, quæ ſint cuiq; febrium ſorti propria, & peculiaria atque proficua. Verum illa tria diligenter expendere prius inſtitui, quam auxiliares manus alicui earũ adhibeam. Dictum quidem in ſuperioribus eſt, materiã febribus omnibus præſtare humores *naturales* appel B latos, quos in venis reſidere gratia præſtãdi alimoniã diximus: item & *non naturales*, qui licet naturaliter corpori inſint, & ex quotidiano alimento generationem ſortiantur, eo quod alimoniam non prẹſtent, & ob id non naturales à medicis iure optimo appellantur. Pari etiam penſu putridis febribus materiam prẹſtant humores, quos *prẹter naturam* nuncupamus, qđ generationem ſortiantur ex alijs humoribus, aut ex eorum materia, à cauſſis tamen præter naturam, cuius naturæ eſt vitellina bilis, & reliquæ eiuſdem ſpeciei, quæ perperam in corpore generãtur: ſic & pituita vitrea, ſalſa, atra bilis, & huiuſmodi humores, nec non & eorum ſeroſa ſubſtantia, & mille varietatibus implicata humorũ vagantium ſors: quos omnes ſci- C mus febribus omnibus, & ſingulis materiã præſtare.

[F]ebrium [o]mnium [co]mmunis [m]ateria.

Qua vero alteratione humores prædicti afficiantur, vt febrem, quæ *humoralis* nomen mereatur, ſuccendere poſſint, expendendum nunc eſt: & quod maius in hoc negotio prẹſtare beneficium poteſt, eſt noſſe, qualis naturæ, & efficaciæ futurus ſit calor, qui prẹdictam alterationem in humores inferre poſſit. Cuius doctrinæ gratia præmittendum eſt, calorem cuiuſuis humorum vno è ſex modis poſſe præter naturam fieri, nam *Aut* incaleſcit amplius idem humor, quam illi ſecundum naturam ex vſu eſt, calore ex aliqua occaſione intrinſeca, aut extrinſeca illi accedente: *Aut* efferueſcit, ebullit, & calore agitatur, atque mouetur: *Aut* inſuper adeo creſcit eiuſdem calor, vt D humor ipſe veluti vri videatur: *quartò* vero marcidus redditur humorum calor, & viribus infirmis, veluti deficiente proprio humido deuincitur: *quintò* putredinoſus redditur prædictus calor ex longè diuerſa humorum alteratione, quam patitur ab omnibus nuper adductis, humido calorem ſuperante: *vltimò* vero peſtilens, & contagioſus redditur humorũ calor, principium præſtans febribus peſtilentibus, & malignis. His præmiſſis, quæ magni ſunt momenti curaturo febres putridas, neceſſum eſt, cuiuſque ſeorſum meminiſſe, vt conſtet qualis naturæ febrium humoralium ſint febres, quæ ex vnoquoque principium ſortiuntur: ſic profecto & cuiuſque cognitio, & præſagiendi ratio, atque medendi via clariores vnicuiq; ſeſe offerent.

[C]alor cuiuſuis humorũ ſex modis al[te]ratur, [a]ut præ[te]r naturam fit.

Circa horum calorum primum ſciendum eſt, humores, quos antea *naturales* appellauimus, & maximè ſanguinem, aut crudum aliquem ſuccũ poſſe excalfieri citra vllam putredinis labem, quo tempore ſi cordis aliqua ſubſtantia, maximè ſpirituoſa ponatur in calfacto eſſe, *ephemera* ſuccreſcit *febris*, plurium dierum nuncupata: quæ ſanè de genere eſt humoralium, earum præſertim, quæ continentes citra pũtredinem dicuntur: quas omnes Galen. iure optimo à conſortio putridarum ablegauit, reduxitque ad ſpurias, & illegitimas ephemeras. Hæc ſanè caloris alteratio tantum fit calore præter naturam humoribus ſuccreſcente citra aliud vitium: quippe incaleſcentia hæc nullam in calorem natiuum rei, quæ alteratur, neque in eius ſubſtantiam infert ſenſibilem iacturã, ſed ex calore illo cor, & corpus amplius incaleſcũt, & cum humorum ſubſtantia incolumis exiſtat, etiamſi cordi communicet ſuum calorem, vt plurimum prædicta ephemerarum ſors ſuccreſcit.

I. *Calor adauctus pr. nat. in humorib. citra putredinem febres efficit ephemeras plurium dierum de cõtinentium genere.*

Secunda caloris conditio maioris eſt efficaciæ, vt quæ non ſolum ad calorem humores omnes mouere nata ſit, ſed eo peruenit, vt etiam in feruorem agat. Quippe is calor exagitat, mouet, & in feruorem mu- C tat, ac ebullitionem prædictos humores, & omnes etiam alios. Quo ſanè tempore febres quoque fieri *humorales* cenſemus, cæterum reducibiles ad genus putridarum, quales multorum decreto ſunt nonnullæ ex tertianis exquiſitis: itẽ aliæ quæ ex ſanguine fiunt, dum ipſe adeo efferueſcit, vt eius ſubtile vertatur in flauam bilem, & craſſum in melancholiam: quæ ſanè febrium generatio, cenſenda non eſt per putredinem fieri, ſed ſolum per ſanguinis efferueſcentiam, in qua non fit febris ephemera, ſed ea quæ ob mutationem ſanguinis in aliam ſubſtantiam putridarum generi adſtricta ſit, licet putrida reuera non exiſtat. Differunt etiam is calor, & eius actio à præcedẽti calore, peculiari eiuſdem actione, quia in hoc non eſt ſo D la humorum alteratio, ſed adeo creſcit eius actiuitas, & efficacia, vt ſubſtantiam quoque humorum diſſipari, & corrumpi aliquo modo contingat: quia calor ille primus ſolum ad maiorem intenſionem calorem agit: hic vero potius calorem præexiſtentem depopulatur, & conterit, ac ſubſtantiæ tenuiorem partem diſſipat, media efferueſcentia, quam molitur.

II. *Calor pr. nat. qui humores ſolum efferueſcere facit, febres efficit humorales. Febres humorales vnde. Calor ſecũdus qđ à primo differat.*

Hos ſanè calores *(quos tanquam prẹludium ſumit)* tertius ſequitur vrens quidam calor, qui dum ſiccam corporis ſubſtantiam, & ſpirituoſam adoritur, *febres* concitat *ephemeras*, quas *legitimas* eſſe procul

III. *Calor vrens ſi ſpiritus ado*

vitur efficit legitimā: ſi humores ardentem.

dubio arbitramur: ea enim eſt vſtionis propria, & peculiaris conditio, vt non niſi ſiccorum *velut ſpiritus ſunt)* genuina ſit paſſio. Cum hoc tamen largè ſumpto huius vocis ſignificato. Humores etiam comburi, omnis medicorum ſchola citra controuerſiam fatetur, nimirum cum adeo efferueſcunt, & præ calore ebulliunt, vt non ſolum aliquid eorum reſoluatur, & euaneſcat, verum & ſenſibiliter corrumpatur muteturque in alienam naturam: ſicut dum ex flaua bile per efferueſcentiam fit vitellina, quam nos & medici omnes per vſtionem fieri concedimus, aut hæc in viridem, vel æruginoſam, & atram.

Calor pri efferueſcens differt ab vrente.

Quam ſanè mutationem nulli eſt dubium per efferueſcentiam fieri, eam tamen *vſtionem* appellamus, ad differentiam ſecundi caloris, quod ille quantumuis humores in efferueſcentiam ducat, eos tamen in alienam naturā non mutat ſanguine excepto; hic vero quem *vſtiuum* appellamus, more putredinoſi caloris ſubſtantiam eorum mutat in alienam naturam, & conditionem *(vt dictum eſt.)* Cuius ſanè conditionis cenſemus eſſe febres quarum Galen. meminit 10. *method.* ſcribēs cuidam iuueni contigiſſe, qui cum æſtate media laboribus defatigatus, ira, vigilia, curiſque conſumptus extitiſſet, febre correptus fuit bilioſa, quam ex accidentibus facilè venamur ex huiuſmodi efferueſcentia, & vſtione potius, quam ex putredine ortum duxiſſe: cum citra euidentem plenitudinem, qua iuuenem illum carere certum erat, vel humorum craſſitie, ſed ſolum æſtuantiſſima cauſſa accedente, febricitauerit homo ob feruorem adeo intenſum, qui flauam bilem naturalem, & parcam in vitellinam, aut grauiorem forſan mutauit, corruptione facta ſeroſæ, & tenuioris eius partis.

Efferueſcentia vera quæ.

Itaque vera efferueſcentia ea iure optimo cenſenda eſt, in qua aliquid humoris euaneſcit, manente tamen humore ſub propria forma: efferueſcentia vero quæ per reſolutionem tenuioris partis, & efferueſcentiam vlteriorem in aliam naturam humorem mutat, *Vſtio* more medico nuncupanda eſt:

Vſtio q d.

ſiquidem vera vſtio ab Ariſtot. appellata, ſiccorum potius paſſio quam humorum habenda ſit. Nec turbet noſtram ſententiam, eſſe quandam bilis ſpeciem, quam *zinariam*, Barbari medici appellant, cui maximam ſiccitatem ob impenſam vſtionem tribuunt:

Zinaria bilis quæ.

nam ne hæc quidem ſine humiditate, & fluiditate eſt: vnde conſtat *zinariam*, quæ eadem eſt cū æruginoſa, non omnino ſortiri conditionem rerum, quæ vſtionem propriè pati poſſunt, ſed ſolum ab ingenti calore maximam efferueſcentiam, qua perdūt, & deponunt natiuam, familiarem, ac nobis amicam humiditatem: qua depoſita vri quidem poſſunt, ni antea animal ab eodem calore interijſſet.

Efferueſcere qui humores poſſint.

Itaque flaua bilis, vt quæ ad maiorem calorem facilius moueatur, velut ſeroſa humorum ſubſtantia, *(nam reliqui humores promptius putreſcunt, quod eorum calor ex ambiente imbecillitetur prius quam ſubſtantia efferueſcat)* frequentius efferueſcere ſolent, præſertim æſtiuo tempore, & præhabitis diſpoſitionibus quas de iuuene illo retulerat Galen. 10. *method.* Quarum ſanè defectu frequentius conſpicimus bilem putrefieri, quia raro quę ad efferueſcentiam neceſſaria ſunt, coniunguntur, & in vnum coeunt. Ichores tamen, & acres, ac bilioſas humiditates, *vt ex Hippoc. 4. acut. euidenter conſtat*, nō raro efferueſcere conſpicimus, & à tenuibus venis trahi, febrem ardentiſſimam facturas: quo tempore, aut protinus ex loci mutatione putreſcunt, aut in vaſis maiorem concipiunt feruorem.

IV. Calor quot modis fiat marcidus

Sequitur iam quarta caloris pręter naturam conditio, quæ *marcidum* reddit cuiuſuis humoris innatum calorem. Marcidus vero efficitur calor vno è duobus modis: *Primo* in partibus ſolidis noſtri corporis, cuius marcore *febris hectica* ſuccreſcit: quippe defectu proprij humidi facto ab eodem calore præter naturam reddito, ipſemet calor marceſcit, & tabidus A efficitur ob deperditionem ſui, & proprij etiam humidi: Alio vero in humoribus, dum humidi externi efficacia imbecillior efficitur cuiuſque humoris calor, & à proprio, & extraneo humido ſimul veluti deuincitur, marceſcit, & impotens efficitur: via quidē & præludium putredinis ipſius humoris, & cauſſa potiſſima prauiſſimæ diſpoſitionis, quæ minatur calum in febrem impensè putridam. Quo ſanè tempore mirum non eſt, hominem febribus quibuſdam lentis, atque prauiſſimis premi, quas potius ex hoc marcido calore ab humidi copia contracto, quam ex putredinoſo oriri eſt arbitrandum.

Marcidus calor partium ſolidarum, et humorum quid differat.

Eſt tamen differentia inter marcidum calorem partium ſolidarum, & humorum pulchra, & magni momenti ad curationem vtriuſque, & veram eius, qui eſt in humoribus cognitionem: B quippe in ſolidis membris marceſcit calor ob humidi defectum, quòd ipſemet calor extraneus factus depopulatur, & conterit: in humoribus vero ob humidi abundantiam, abundat enim, quia non regulatur probe à proprio calore extraneo facto, & ob alieni humidi abundantiam, & ob id diſponitur ad prædictam pernicioſam putredinem ſic affectus humor, ni diligenter præueniatur.

V. Caloris putredinoſi ratio.

Caloris præter naturam quinta, communiorque conditio eſt, qua non ſolum humores incaleſcunt vtcunque, ſed adeo prauo, & putredinoſo calore afficiuntur, vt eo tendat calor ipſe, quo corrumpantur, & omnis eorum mixtio, miſcibilibus manētibus diſſoluatur: C quem ſanè caloris effectum putredinem appellamus, & ipſum *calorem putredinoſum*. Cuius natura vt exactè conſtet, ſignis diſtinguenda eſt, non ſolum à memoratis calorum conditionibus, verum etiam à quauis alia alteratione ex his, quas ſcimus calorem naturalem poſſe pati.

Putredo quid differat à calore putredinoſo.

Quippe *differunt putredo, & putredinoſus calor à prima caloris ſpecie, ſeu alteratione*, quod in illa ſolum caliditas adueniens accedat citra caloris naturalis humorum quibus ſuccreſcit ſenſibile damnum: nulla etiam læſione in eorundem ſubſtantiam illata: in putredinoſo vero calore innatus calor primum, & maximè patitur, & humoris ſubſtantia ex conſequenti quàm pauciſſimum videtur ſuſceptare beneficium, & gubernationē à proprio calore.

Ab efferueſcentia.

D Differt etiam putredo ab efferueſcentia, quod in hac calor extrinſecus agens, & calorē, & humidum pariter diſſipat, in putredine vero calor naturalis humorum infirmatur ab extraneo, & ab intrinſeco ſeparatur humidum à ſicco, vtrumque manēs: quod in efferueſcentia non contingit, vbi licet maneant tenues, & craſſæ partes ſeparatæ, vt in putredine, non tamen ſunt partes elementales, & miſtionis, ſed partes componentes maſſam ſanguinariam.

Ab vſtione.

Pari etiam ratione *diſſidet ab efferueſcentia*, quā *vſtionem* appellauimus, quia in hac vniuerſum humidū quod ſeparatur vi caloris per inſenſilem halitum euaneſcit & ſi quid eius adhuc ſupereſt, id eſt in intimis rei quę vritur partibus: in putredine vero humiditas quæ ſeparatur, manet quidem, cæterum in extimis: E quod factum eſſe cenſeo, quia calor exurens, & feruidus vſtioni eſt proficuus, lentior vero & imbecillior putredini. Denique differunt, quia putrefactio fit cum exceſſu vtriuſque principij, formalis nimirum, & materialis ad interitum naturaliter perducente: combuſtio autem cum exceſſu tantum formalis principij, & cū humidi defectu (vt dictum eſt) adeo vt iure optimo dictum ſit Ariſtoteli, putredinem naturalem eſſe corruptionem, vſtionem vero violentam. Differunt præterea, quia putredo raro, aut nuſquam fit citra prohibitam ventilationem, vſtio vero citra ipſam neceſſario.

A marcido calore.

Inſuper putredo differt à marcido calore, quoniam putredo humidi natiui interminationem effuſionemque ab ambiente calore effectam declarat: marcor vero calidi extraneationem ob humidi extranei ſuperantis dominium, dum in humoribus marcidus

calor

calor conſideratur: nam in partibus ſolidis marcidus tabiduſque calor conſideratus calidi per humidi proprij conſumptionem, defectum, & languorem cō notat. Qualiter autem putridus calor à peſtilenti calore diſſideat, leges *lib. 7. de peſt. feb. nat. & cond.* interim tamen eius naturam breuiter explicabo.

peſtilē calore.

VI. lor pe- lēs qui.

Conditio caloris præter naturam vltima, & ſexta conſtituit *calorem peſtilentem* cunctis grauiorem, & pernicioſiorem. Cuius naturam latius ſum monſtraturus loco nuper citato: hac tamen in parte ſufficiat ſcire, peſtilentem calorem eſſe eum, cui omnes reliquorum calorum conditiones ſimul iunctæ inſunt, & in vnum coeunt. Namque calor hic materiam ſibi ſubditam calfacit, in feruorem agit, vrit, ac ſimul fœda putredine conſpurcat: quibus euidentiſſimè conſtat longiſſimis interuallis ab omnibus alijs differre.

tredi- natu- & dif- entia.

Quum vniuerſa curandi febres putridas ratio, & methodus prodeat proculdubio ex cognitione, & integra notitia eius, & cauſſarum, quibus concitatur (*cum contrarijs prorſus ipſam nitatur ars euertere*) neceſſum eſt profecto, paulo diligentius eius conditionem, atque differentias inueſtigare. In qua quidem diſputatione præmittendum eſt, nulla alia ratione, aut via priuationem diſtinctius poſſe cognoſci, quā habita prius proprij habitus exacta notitia: ſic quidem cum generatio, & mixtio tranſitus ſint ad eſſe, putrefactio, & corruptio ad non eſſe, reduci facilè poſſunt clarioris doctrinæ gratia ad habitum, & priuationem. Ita enim cogemur mixtionis principia, & modum ſumma quadam complecti, quo facilior euadat putredinis, quæ huic mixtorum generationi opponitur, naturæ cognitio. Conſtat enim ex Ariſtot. 2. *de generat.* mixta omnia per mixtionem ſolum generari, & eam nil aliud eſſe, quam miſtibilium alteratorum vnionem: adeo vt vniuerſa ratio, & natura eorum ſita ſit in vnione eorum, quæ mutuo alterantur, & miſcentur, vt generari mixtum poſſit. Ex quo euidenter conſtat, mixta, quatenus talia ſunt, nullam aliam formam ſortiri quam vnionem. Cuius ſanè formæ introducendæ gratia, primo, & per ſe miſtibilia humida eſſe oportet: quod tanquam poriſſimum in mixtione prærequiritur, licet non ſufficiat, in ſiccum ſuccreſcat, quod eſt ſecundum miſcibilium elementum. Quod ſanè fruſtra in mixtionem conſcenderet, niſi præfuiſſet humidum: nam tunc mixtionē fieri ſcribit Ariſtot. 1. & 2. *de generat.* dum ſiccum humido miſcetur, quia hoc terminabile eſt alieno termino, illud vero ſtabilitatem præbet: erat enim opus miſtibilia in loco recipi, figurari, & permanere ſic. Sed ne hæc quidem ſola ſatis ad mixtionem eſſe poſſunt, quia tantum nata ſunt materiam mixtioni præſtare, ni aliquod agens ea mutuo miſcens, frangens, diſcindens, & veluti in mixtione perficiens accedat, & ſeſe quoque reliquis immiſceat. Quod proculdubio calidum eſſe conſtat, quod licet elementa per ſe non poſſit ad mixtionem euocare, potens tamen eſt euocata miſcere, vnire, & vnionem continere. Cum hoc tamen, ne ea quidem ſufficerent, niſi frigidū inſuper accederet, calori modum imponens, iuxta mixti futuram conditionem, & naturam. Itaque humidum, & ſiccum tanquam materia mixtionis præſtantur, ita vt ab humido mixtum habeat cōtinuitatem, à ſicco conſiſtentiam, à calido formam, menſurā vero & modum à frigido: ſiquidem non à quouis calore, neque à quouis etiam eiuſmodi fieri poteſt mixtio, ſed à menſurato, & determinato, ac diffinito, cui quidem modum, & determinationem ponit frigiditas. Denique mixtio fit, & mixti generatio (*quæ tantum eſt vera miſtibilium vnio*) tanquam à proxima cauſſa, à calore, qui inſitus, vel innatus, ſeu naturalis dicitur. Sed in re hac non leuis ſeſe nobis offert dubitādi ratio: nimirum, *quanam ratione vnionis vinculū perfe-*

Mixtio id. — *Mixta atenus ia, quā tiātur mam.* — *d mix- nē quæ quiran-* — *ixtum id abbu do cali ſiccofri lo ha- at.* — *ixtio fit calore.* — *lor qua tionc*

A *ctionem, & auctorem calorem eſſe arbitramur, & omnes Philoſophi cenſent, adeo, vt eo diſſoluto, aut imbecilliori facto, omnis mixtio diſſoluatur, & in interitū, & vltimā corruptionem migret, ſi caloris munus, natura, & conditio tantum eſt congregare homogenea, & quæ heterogenea ſunt, & diuerſæ rationis, diſgregare, & ſeiūgere vt putredinoſus calor apertè monſtrat, cuius munus eſt, humidum à ſicco ſeparare: & cum elemēta ſint longiſſimis interuallis diſſidentia, heterogenea, & cōtraria, incredibile videtur profecto, poſſe caloris beneficio coniungi, & vniri, cum id calor non poſſit, & contrariū neceſſariò, & ex propria natura exſequatur. Quapropter videtur potius vnionis munus fore tribuendum frigori, cuius conditio eſt heterogenea in vnū cogere, atq; vnire.*

ſit vnionis vinculum, non vero frigus.

B Cuius dubitationis gratia præmittendum eſt, mixtiones multis modis fieri poſſe: vno quidem ex primis communiſſimiſque omnium rerum elementis: aliquando ex ſecundis, idque tertia, atque quarta miſtibilium vnione. Metalla enim ex primis fieri plerumque contingit, at mixtiones imperfectorum animaliū ex terræ putredine: perfectorum ex ſemine, & ſanguine, atque carne, & oſſibus, & humoribus. Sic enim quædam mixtiones fiunt ab vniuerſali cauſſa, & rurſus quædam à particulari, quæ ſibi ſimile efficere nititur. Dubium tamen præhabitum circa omnes mixtionis ſortes quærit enodationem. In prima enim, quæ ex primis elementis fit, citra controuerſiam ſtatuendum eſt, elementa (*quod non habeant intrinſecam,* C *& naturalem repugnantium admixtionem*) ad eā moueri, motu, & virtute cœlorum, mediante qualitate quadam cœleſti, in qua veluti in quodam ſeminario eſt vis generatiua mixtorum omnium, deducta à corporibus cœleſtibus: qua quidem veluti quadam arte deriuata diſpenſantur elementa in miſtorum generatione. Coeunt enim in vnum locum prædicta elemēta vbique pro qualitate materiæ, & loci, eorumq; partes maiores minoreſve, atque ibidem impuratæ alteratione ad inuicem facta componuntur. Præmittendum ſecundo, triplices eſſe calores, quibus commiſſum eſt hoc inſigne opus perficere: primus ſanè eſt calor elementalis, cui tantum munus eſt, miſtibilia omnia, quæ iam in vnum locum conſcenderunt, D rariora tenuioraque efficere: diſpoſitio vero neceſſaria ad mixtionem efficiendam. Verum quia hac ſola diſpoſitione, & caloris actione mixtionem fieri erat impoſſibile, præſtitit cœlum igni (*qui veluti organum eſt primum prædicti muneris*) cœleſtem illam qualitatē, in ipſumque impreſſit, vt auctor fieret, figulus, & architectus illius, quam nulli alteri elementorum præſtitiſſe decuit: quippe igni erat magis familiaris, ob ſimilitudinem quam habet cum cœli natura, & conditionibus: nam hic reliqua elementa dignitate, puritate, actiuitate, & longè minore corruptibilitate ſuperat: quibus ſanè dotibus cœleſti naturæ quodammodo aſſimilatur, & promptioris, atque efficacioris efficitur conditionis: ob idque ſanè cœlum in ipſum E ſuam vim impreſſit, & illi producturam qualitatem communicauit. Qua ſanè cœleſti qualitate ignis calor perfectior factus ſuas vires egrediens, elemēta quę tenuauerat, aduerſus propriam conditionem (*ſiquidem antea tantum tenuandi, atque liquefaciendi vires ſortiebatur*) miſcet ad inuicem, & iungit, continuans perficienſque inceptum à cœlo mixtionis motū, virtute cœleſtis qualitatis ſibi huic muneri exſequendo præſtita. In quo ſanè opere cum omnia viciſſim vicerint, victaque ſint, etiam ad inuicem contemperata, calor ipſe euadit diues virtute cœleſti, temperatus vero & remiſſus viribus proprijs, ob coactionem, & contrarietatem frigidi elementi, qua temperie ſuſcepta ſimul cum tepore cœleſtis qualitatis, ſic mixta elementa concoquit, & coctione, quod antea (*vt purum elementum*) tenuauerat, nunc vero naturalis factus, incraſſat, cogit, denſat, coagulatque eò vſque,

Mixtiones multis modis fiunt.

Calor mixtionē perficiens triplex.

Calor congregat heterogenea non vt igneus, ſed vt temperatus, & cœleſti virtute adiutus.

donec coquendo deuentum ſit ad perfectionem, & vnionem formæ introducendæ aptam; qualis naturę eſt temperies, ſeu complexio, quæ aptum exiſtit inſtrumentum formæ mixti. Cui ſanè temperamento, ac reliquis mixtionis elementis, qualitas illa cœleſtis, quæ primo recepta fuit in calido proprio, ſeu in parte ignea communis efficitur. Qua profecto ratione calorem vocamus potius naturalem quam reliquas mixtionis qualitates: & ob id etiam illi potius ob propriam naturã, & peculiares actiones tribuimus mixtionis efficientiam, atque dignitatem. Itaque calor vt igneus eſt, elementa tenuat; vt cœleſti qualitate fruitur, miſcet; & vt à frigido eſt attemperatus coquendo vnit: vnio autem eſt vltima perfectio mixti (*vt mixtum eſt*) quo tempore ſuccreſcit forma ſubſtantialis, quæ prædictam vnionem tuetur medio temperamento, & calore ex prædictis actionibus in mixto contracto. Quo fit, vt actio hæc, qua mixtio fit, & continetur, temperati caloris munus ſit; quo tã quam immediato inſtrumento vniuntur miſtibilia, & à forma mixti vnita continentur: quibus videtur dubitationi eſſe ſatisfactum. Quæ ſanè omnia natura temperat inſita diuina arte, quam intellectus humanus ad vnguem attingere nequit, ſed generali quadam motione mira hæc naturæ opera ſcrutatur, & agnoſcit.

Calor vt igneus eſt elementũ tenuat, vt cœleſti qualitate fruitur, miſcet vt à frigido attemperatur coquendo vnit.

Sed dubitabit vlterius forſan aliquis, *ſitne eadem huius operis ratio, dum mixtum fit ab elementis, nõ prima mixtione, ſed ſecunda, aut tertia, quartave compoſitione ex materijs, ſeu humoribus miſtilibus vicem elementorum gerentibus.* Cui profecto reſpõdendum eſt, idem propemodum dicendum eſſe, nam vicem ignis ſortitur corpus igneum, quod propriam temperiem habuerit accommodatam mixto generando, velut ſanguis eſt, aut ſemen: & vicem terræ, & aquæ, corpus mixtum craſſius, atque vicem aeris corpus aereũ, quorum naturam referunt, & ſortiuntur animalium humores. Quæ ſanè omnia viciſſim agent patienturque, & fiet ex illis mixtum, vi generantis impreſſa in parte elemento ignis reſpondenti, vtpote quod calore medio hanc mixtionem, haud ſecus quam cœleſtis vis igni impreſſa efficere teneatur. Quo fit, vt tã mira viuentium generatio contineat opera, ex hoc nimirum calore cœleſti, tempore, & qualitate inſignito, atque frigidi occurſu, & miſcella frænato, nec non generantis etiam præſtita impreſſaque vi generatiua ſpirituum omnium adminiculo. Qua ſanè caloris ſorte in animalium corporibus mixtiones fieri coctione media, atque miſtibilia, ſeu humores coagulari euidentiſſimum eſt: quippe hæc per coagulationem à calido factam vniuntur. Nam cum certum ſit, coagulationem fieri duobus modis, à frigido nimirum per ſe, compreſſis, & vnitis partibus humidis cũ ſiccis, vel ex accidenti euaporata, atque expreſſa parte humida, & vaporoſa, & harum nulla verã efficiat viuentium mixtionem: ſupereſt à calido fieri neceſſario debere. Verum cum à calido etiam duobus modis fiat: vno à calido ſicco inducendo ſiccitatem, & firmitudinem: alio componendo partes aqueas, aereaſve & humidas cum terreſtribus, necnon & reſoluendo partes aqueas in vaporem, fit profecto, vt hoc vltimo modo mixtionem vnionemque fieri certiſſimum ſit: quia hæc caloris actio vera propriaque exiſtit coctio qua omnia craſſantur coguntur que, & ad vnam formam reducuntur, quæ temperies in mixtione eſt, & complexio quæ reſultat ex prædicti caloris actione, & eodem etiam conſeruatur. Exemplo profecto eſt putrefactio, qua vitiato calore mixtio diſſoluitur, putreſcitque mixtum.

Dubium. Mixtionis ratio vniuerſa calori tributa

Coagulatio fit duobus modis.

Ex qua ſanè doctrina dubium alicui videri poteſt, *ſi vniuerſa mixtionis ratio calori tributa eſt, neceſſario eiuſdem corruptionem frigori eſſe referendam:* nã contrariorum contrariæ videntur eſſe cauſſæ. Verum ſi

Dubium. Calori nõ ſolũ mixtio, ſed &

A quis rem hanc diligentius penſitet, reperiet, calori etiam neceſſario tribuendam eſſe omnis corruptionis mixtorum per putredinem culpam. Primo, *quia non minus illi cõtrariatur calor extraneus quam frigiditas;* & probatur, *quia medio, vt calor innatus eſt, æquè contrariantur extrema, ſed calidum præter naturam, nõ minus habet vicem extremi, quam frigiditas, quia æquè recedit à moderato,* ergo *pari menſura erit illi cõtrarius.* Secundo, *quia eius cuius eſt aliquid facere, dum eſt ſecundum naturam, eius erit non efficere, aut prauefacere, dum præter naturam fuerit, ſed calore naturali conſeruatur vnio,* ergo *à calore præter naturam diſſipabitur.* Ratio quidem ex principijs naturæ prodit, *nam calor ignis in principio mixtionis antequam frigidi actione* B *temperaretur, ſolum nitebatur diſſoluere, & ſeparare, temperatus vero, & mitior factus concoquere:* ergo *ſi iterum ad eandem intemperantiam redierit, vt cum calor extraneus illi accedit, neceſſario ad antiquum opus ſe conuertet: illud tamen erat diſſoluere, & ſeparare,* ergo *potius à calore quam à frigore prædictam mixti diſſolutionem per putredinem fieri, erit arbitrandum.* Et confirmatur, *quia media frigiditate putredinem cohibemus, atque compeſcimus, calore nimirum temperatiori facto.* Quapropter arbitror, merito putredinem appellatam fuiſſe cruditatem, quod ab excedenti calore fiat, qui moderatum coctionis auctorem vitiet: & contrarium coctioni actum, hoc eſt, diſſolutionem humidi à ſicco exſequatur. C Ex quibus iam conſtare arbitror (*& etium ex Ariſtotele conſtat* 4. *meteororũ*) putredinem contrariam eſſe generationi mixti: quippe conſtat, ipſam eſſe communem, naturalemque paſſionem, ex formæ nimirum priuatione corruptionis abſolutæ complementum. Et ſicut miſtionis perfectio, & opus calori ſecundum naturam iure optimo tribuitur, ita profecto, cum ſimilis ſit oppoſitorum ratio, putrefactionis principiũ eiuſdem caloris imbecillitati, aut vitio referri debet: nam ſicut concoctio, & transmutatio à natiuo calore facta, via eſt, ob caloris victoriam, ad mixtionem, & vnionem eorum, quæ miſcentur: ita, & putrefactio fit hoc calore ab extraneo deuicto, nequeũ- D te amplius continere, quæ antea mixta erant, & vnita.

corrup tribu Soluti

Putr cur cru tas ap lata.

Putr contra genera ni mix

Incumbit profecto, vt clarior euadat prædicta doctrina, docere, dupliciter Ariſtot. diffinijſſe putredinem, idque iuxta optimam conſiderationem, & peculiarem indigentiam. Vno modo putredinem ſtatuit *eſſe naturalem corruptionem, & interitum mixti:* quod cenſeo dixiſſe, quia putredo ſummè eſt contraria generationi mixti, ſiquidem alterum eſt commune principium, & opus naturale, nimirum mixtio: alterum vero vt finis, & communis paſſio, hoc eſt putredo. Nec mirandum profecto eſt, putredinem per *corruptionem* diffiniri: nam licet generatio, & corruptio oppoſita ſint, oppoſitiora quidem, & maximè contraria eſſe generationem, & putredinem cenſeo, E quia maximè extrema ſunt. Cuius ratione arbitror Ariſtotelem dixiſſe, *putredinem, non mixtorum naturalem corruptionem, ſed corruptionis terminum, ac finem eſſe, eorum ſaltem, quæ vita orbantur,* nam viuentia per putredinem non corrumpuntur naturaliter, ſed per ſiccitatem, quæ ſanè ſiccitas via eſt poſt mortem ad putredinem. Habet tamen hoc peculiare id verbum *corruptio,* quod commune ſit ad viuentium, & non viuentium interitum: quo fit, vt cuiuis generationi ex oppoſito aſſiſtat, ſiue per mixtionem fiat, cuius forma eſt vnio, & tunc dicitur corruptionis complementum, ſeu terminus *putredoque* nuncupata: ſiue per formam perfectiorem cuiuſuis entis fiat generatio, quo tempore ſimpliciter dicitur *corruptio.* At putredo tantum opponitur generationi, ei nimirum quæ mixtis propria exiſtit, quibus interitus, & corruptio per putredinem propria eſt: vt probat

Putre quid.

I.

bat verbum Ariſt. *putredinem videlicet eſſe terminũ, & finem corruptionis:* quia omnia etiam viuentia vltimam poſt mortem adipiſcuntur corruptionem per putredinem. Quod etiam probari poteſt, *nam generationis multa ſunt agentia, & plures ſubſunt cauſſarum genera, & ob id plures corruptionis modi: at mixtionis vnica ſolum, caloris nimirum ſecundum naturam actio, & vnicus ſubinde corruptionis modus, videlicet putrefactio, vt vnica etiã reductionis via, & medela, coctio nimirum,* de qua à Gal. dictum eſt, *poſſe putredinẽ compeſcere, ſiquidem ſola nata fuit mixtionem fabrefacere.*

II. *Putrefactio quid.*

Secundo inſuper modo diffinitur ab Ariſtot. non quidem putredo *(vt prima diffinitio ſtatuit)* ſed putrefactio, ſeu via ad putredinem: nã putredo corruptionis mixti eſt vltimum complementum, (vt dictũ eſt.) At putrefactio quæ via eſt in prædictum corruptionis complementum, aliter diffinitur ab eodem Ariſtot. nimirum, eſt *corruptio proprij, & innati caloris in vnoquoque humido ab aliena caliditate:* Quas ſanè diffinitiones adeo diuerſis terminis ſcriptas expoſuiſſe arbitror, vt conſtet ex prima, qualis naturæ, & qualis etiam finis ſit putredo ipſa, ſiquidem deſinit in vltimum ipſius mixti interitum: ex ſecunda vero, vt ſubſit, & innoteſcat via, modus, & cauſſa, quibus putredo efficitur, nimirum proprio mixti calore corrupto, idq; ab aliena caliditate. Quod etiam arbitror Ariſt. feciſſe, vt doceret, in termino, & fine putredinis, nullam ſubeſſe reductionis, ſeu beneficij occaſionem, in putrefactione vero reductionis, & correctionis locũ adeſſe, cum non ſit omnium quæ in mixto ſunt corruptio. Inquit enim, *putredo eſt corruptio innati* (non totius compoſiti) *proprijque in vnoquoque humido* (nõ in ſicco) *caloris* (non frigiditatis) *ab aliena caliditate,* (vt ſecluderet mortem naturalem, quæ à proprio, & innato fit calore.) Hæc autem ambientis eſt, vt conſtet, quæ calore proprio vacant, hac putredine corrũpi non poſſe, ſed totali corruptione, vt in cadauere cõtingit, ex proprijs, & naturalibus principijs. Quo fit, vt cum putreſcit, obſtructione, aut prohibita ventilatione opus non habeat, ſed ſolum vincentibus frigidis, & humidis elementis: quæ ſanè putredinis ratio ſub prima diffinitione comprehenditur, & eam inhibere difficile eſt, ni corpus nimirum exiccaueris. At in putredine ſecundę diffinitionis, facilè eſt cognitionis eius cauſſis modum, & terminum ponere, qualẽ profecto coctionem præſtare quotidie conſpicimus. In quo ſanè ſenſu cenſeo Gal. dixiſſe: *Coctio eſt quæ facit ceſſare putredinem manente ſubſtantia.* Ex quo conſtat, in putrefactione non omnino omnem ſubſtãtiam corrumpi, in putredine vero omnem, & omnino: item in hac compeſcitur putredinoſus motus, ſola caloris ad antiquum ſtatum reductione, quia in ſola eiuſdem caloris corruptione ſita erat omnis eius natura: in illa vero corrumpitur calor, & etiam perijt ferre ex toto ſiccitas: quo fit, vt ſi velis cadauer tueri à putredine, id tenearis ſicciſſimis, nec non & calidiſſimis efficere præſidijs, ſicut in putrefactione ijs ſolum quæ proprium calorem ad antiquum ſtatũ reducant. Tandem eadem docendi methodo vſus eſt Ariſt. qua coctionem, & miſcibilium vnionẽ conſiderare docuit, nam coctionem dixit perfectionem eſſe à propria, & innata caliditate ex oppoſitis paſſiuis, cuius terminus eſt miſcibilium alteratorũ vnio: via autem in vnionem mixtione efficitur, quæ perfectio eſt à calore præſtita. Pari prorſus ratione putredo terminus eſt interitus, atque finis mixti: via vero & motus putrefactio, quæ ex corruptione innatæ caliditatis efficitur: quo fit, vt arbitrandum ſit, Ariſtot. has duas putredinis rationes diſtinxiſſe, vt ſeiungeret putredinem quæ accidit viuentibus corporibus, ab ea, quæ ſuccreſcit vita orbatis, ſiue natura, ſiue morte talia ſint: nam in his putredo eſt vltimũ corruptionis complementum, vt in cadauere contingit, &

Putredo, & putrefactio qd differant.

A id euenit vincente frigiditate calorem à ſe, aut ab ambiente proprium rei, quæ putreſcit calorem diſſipante citra vllam obſtructionis indigentiam: quo fit, vt talia mixta citius in calidis locis putreſcant. At viuentium corpora putrefieri nequeunt citra prohibitam ventilationem, & caloris innati à calido externo corruptionem, *vt antea dictum eſt.* De qua ſanè putrefactione, quæ via eſt, & motus, non vero de putredine, quæ terminus eſt, & finis, noſtra diſceptatio hac in parte intelligenda venit.

Putredinis humorum ratio & differẽtiæ.

Complectitur etiam putrefactio hæc, quam ſecundo loco vt viam diffiniuit Ariſt. eam alterationem, ſeu paſſionem, quam humores perpetiuntur à calore præter naturam, dum febres ſuccendunt: nam cum B dictum ſit, calorem cuiuſque rei naturalem non ſolũ ipſam perfeciſſe coctione, ſed etiam eandem tueri, & moderari: ſic dum iſmet calor vitiatur, & corrumpitur, protinus humores in corruptionem aguntur, mediante putrefactione, quæ corruptio eſt caloris, qui ipſos tuebatur. Cum enim calor cuiuſcunque rei proprius ab extraneo calore vitiatur, aut ipſe *(deficiente natiua attemperatione)* intenſior efficitur, more ignis diſſipare, ac ſeiungere iam deinceps ſtudet, & hoc eſt putrefacere. Poteſt autem ab alieno, & extraneo calore bifariam ſuperari, & extingui proprius cuiuſque rei calor: *Vno* quidem, dum adeo illum ſuperat, vt humidum cui ſubijcitur, etiam conſumat, cõmutetque in ſui ſubſtantiam, quo conſumpto ſimul, C & calor extinguitur: quam caloris actionem *combuſtionem* antea appellauimus. *Interdum* vero nõ ita ſubito, & affatim, ac violenter ipſum innatũ calorẽ externus ſuperat, vt eius humidũ diſſipet, ſed paulatim extra euocat, educit, diſſoluitque vt proprium humidum deſerens à ſicco ſeiungatur, (*ſiquidem vi caloris ambo in mixtione continebantur*) & loco innati externus viget, & calfaciendo extra naturæ modum diſſipat, donec in totum ambo pereant, & tunc *putredo* verè dicitur: argumento eſt humiditas, qua exterius, quę putreſcunt inundant, quod vſtis non accidit. Ab intrinſeco, & ex proprijs principijs ſeipſum perdit, & pręter naturam efficitur idemmet calor innatus, duobus etiam modis: *Vno* naturaliter, cum ex diutina ipſius D actione humidum, & vna cum ipſo idemmet calor abſumitur, qualiter ſenibus accidere ſcimus naturaliter, ſed hanc impropriè putredinem appellarunt, cum potius corruptio naturalis per ſiccitatem dicenda ſit: *Altero* vero, quando calor natiuus in alienum & extraneum conuertitur, (*violenter tamẽ licet à cauſſis internis prodeat, ita vt ea ratione corruptio naturalis ab Ariſt. iure optimo dici mereatur*) qui ſanè ſicut dũ naturalis erat, mixtionis, & conſeruationis erat auctor; ita cum tranſit in alienum, & præter naturam, corrumpit, putrefacit, & diſſoluit mixtionem. Degenerat autem in alienum cum excedit limites proprij, & naturalis temperamenti rei, cuius eſt calor: atque huius exceſſus etſi multæ poſſint referri cauſſæ, hæc E tamen prima, & pręcipua eſt, nimirum, *ventilationis,* quæ fit ab aere frigido, *priuatio,* cuius occaſione cum non euentetur calor, atque compeſcatur, creſcit, & intenſior efficitur, ob prohibitum calidorum vaporũ, aut vſtilaginum effluxũ: quo fit, vt protinus proprios limites egrediatur. Sunt tamen huius deperditæ euẽtationis propriæ cauſſæ obſtructiones viſcerum, atq; vaſorum, condenſatioque cutis corporum animatorum. Quas ſanè obſtructiones efficiunt copioſi, aut craſſi humores.

Calor proprius quot modis ſuperetur ab alieno calore.

Putrefactionis humorum in animalibus præcipua cauſa eſt prohibita vẽtilatio.

Verum ne videar hæc omnia fruſtra, & inutiliter dixiſſe, oportebit profecto ea reducere aptareque ad modum, quo humores febrem ſuccendentes intro, aut extra venas putreſcunt. Sciendum itaque eſt, humores noſtri corporis, & fieri, & ſecundum naturam conſeruari à proprio cuiuſque alimenti, aut humoris calore, & ab inſito, & natiuo mẽbrorũ, vbi vel conficiuntur,

Humores febrẽ ſuccendentes quomodo putreſcãt.

ficiuntur, vel ad vitæ vſus aſſeruantur, adeo vt, quodcunq; ex his deficiat, protinus humores vitientur, & alieni à vitæ vſibus ſuperſint. Vitiatur autem venarum, iecoris, & ſolidorum membrorũ calor, ex adiectione alterius extrinſeci caloris, aut ex proprio exceſſu, commoda ventilatione deficiente, aut ob præſtitum vitium à re contagioſa, vel diſſipante, aut diſtrahente ipſum. At humores tunc ex proprio vitio putreſcunt, cum à primæua ſui conſtitutione caloris diminuti extiterunt, vel vitioſam, & corruptam conditionem nacti fuere ob iecoris, ventriculi, & venarũ prauam caloris ſortem: vel vltimo, ob alimentorum vitioſam naturam, & conditionem, aut ob quantitatẽ, ſiue rei extraneæ mixtionem, vel præpoſterum ſumendi ordinem. Quibus omnibus apti fiunt humores ad putredinem ſuſcipiendam, quod in eis calor elementalis omnino prædominetur, & coctioni reſiſtat: quo fit vt facilè putredinem ſubeant.

Humores qualiter intra vaſa putreſcant.

Supereſt adhuc expendendum, qualiter intra, & extra vaſa humores putrefieri poſſint. Sed primo quãtumuis receptiſſimum ſit, humores poſſe intra vaſa putredinem ſortiri, & mille rationibus probatum exiſtat, non deſunt inter iuniores, qui liberè auſint aſſerere, nullam febrem ex his, quę ex vitiatis humoribus intra vaſa fiunt, poſſe à putredine fieri, ſed omnes ab humorum efferueſcentia oriri: quod ſi à putredine aliqua febris oriatur, lethalis omnino habenda eſt, & ſalubris, quæ ab efferueſcentia prouenit. Huius autẽ ſententiæ fuit Ioubertus, cuius profecto rationes nõ videntur omnino probare ſuum axioma. Quia ſequeretur, intermittentes eſſe continuis periculoſiores, q̃d neceſſario, *vt probant eius rationes*, humores extra venas debeant putrefieri: ac ex conſequenti ex præfata eius doctrina deteriores erunt. Sed eius opinionis falſitas multis rationibus probari poteſt. Quippe *ſi humores non poſſint intra vaſa putrefieri, corrueret profecto celebratiſſima illa diuiſio plenitudinis in eam quæ quoad vires dicitur, & eam quæ quoad vaſa*. Quo fit, vt cum humores deflectunt à debito ſtatu ob copiã, aut vitium, non minus intra vaſa quam extra corrumpi poſſent: quod videbatur probare prima eius ratio. Item licet ſynceros, & impermixtos humores extra vaſa exiſtimet non putrefieri, vt probat exemplo tumorum præter naturam, qui ſuppurationem non admittunt: cum hoc tamen experimento quotidiano conſtat putrefieri, quia raro abſoluitur quiuis humorum, dum extra venas pellitur, ab alterius humoris conſortio, aut ab aliqua humiditate, quæ putredinem ſuſcipere nata ſit: quo fit, vt intra venas longè melius putreſcant. Præterquam quod plus iuuat, ac præualet ad putredinem prohibita ventilatio in vaſis, quam iuuet eorum vaſorum beneficium ad ipſam putredinem inhibendam, quod exiſtimat Ioubertus eſſe ſui dogmatis firmiſſimum argumentum. Quapropter ſtatuendum eſt, humores dum intra venas impedimento ſunt ventilationi, neceſſario putrefieri: non ſolum omnes ſimul, vt in lethalibus febribus, & in continentibus verum, & vnuſquiſque ſeorſum: quia non ſufficit vaſorum vis ad inhibendam putredinem, ni humores ipſi debitam nacti fuerint copiam, & qualitatem, nam vbi aliquid horum prætergrediuntur, putredine recrudeſcunt, ad quorũ ſubſidium iubent auctores exuberantem copiam demere, vt natura, viſque vaſorum reddatur potentior ſupra reſiduum, & coctione ipſum tueatur, ac regat. Monſtrat quidem huius doctrinæ veritatem quotidianus euentus, namque ex febrium idea, & excremẽtorum fœtore id facilè venamur: quippe illud humoris putreſcentis naturam, hoc vero putredinem eſſe, non vſtionem apertè demonſtrat. Itaque ſtatuẽdum eſt, febres ex efferueſcentia humorum ſalubriores eſſe, verum cum hoc ex putridis tam continuis quam intermittentibus non paucas eſſe ſalubres, & cũ hoc

A in pleriſque continuarum materiam non efferueſcere, ſed putrefieri intra venas.

An in febribus interpolatis humor extra venas putreſcat.

Humores qualiter extra venas putreſcant.

SEd quod maius profecto inferre dubium videtur, eſt noſſe, *quanam ratione febres interpolatæ ab humoribus putreſcentibus extra venas fieri poſſint*. In qua re, vt clarior euadat noſtra ſententia, non eſt mihi in animo omnium auctorum ſententias recenſere, ſed eis prætermiſſis, ne videar à Galen. & Hippoc. antiqua doctrina diſcedere, primum eorum ſententiã referam, & rationibus confirmabo, curaboque diluere Iuniorum rationes, quibus nituntur antiquam illam doctrinam euertere. Quo facto diligenter expendam qualiter ſit intelligendum, humores putrefieri extra vaſa in febribus interpolatis, & an omnino verum ſit, in eiſdem humores ad partes carnoſas, & ſientes diffundi.

B

Gal. ſententia de loco putredinis in febribus intermittentibus.

Circa primum communiſſima, atque vulgatiſſima eſt omnium medicorum ſententia, *humores, vtcunque à vaſis exierint, vel concreſcere vt ſanguis, vel putrefieri*: in quorum exitu ad prædictas partes rigores fieri, atque horrores frequentiſſimo experimur euentu. Sic enim Hipp. *6. aphor. 20.* ſcripſit: *Sanguinẽ ſi extra venas exierit, neceſſum eſt corrũpi, & in pus verti*: cuius rei ratio eſt, quod humores, qui à venis profunduntur calore, & ſpiritu vitali deſtituantur. Conſtat enim ex Gal. *lib. de vſu pulſuum, c. 3. & de fœtus forma, c. 3.* quod vt iecur vim habet gignendi humores, ita quoque & conſeruandi tuẽdique à putredine, & reliquis vitijs, ob inſitum calorem, & huic muneri à corde ſibi præſtitum, *vt Galen. refert 6. popul. par. 4. 25.* Quod ſanè beneficium præſtare etiam habet venoſum genus, *vt Galeno placuit lib. 4. de vſu par. cap. 6.* Verum cum præ humorum copia, aut vitio, vel facultatis venarum, & iecoris imbecillitate, humores aliquo modo alterari, vitiari, putrefieri, aut corrumpi cęperint, naturam laceſſunt, & irritant adeo, vt hęc vbi primum vitium aliquod ex numeratis perſenſerit, protinus ante maius malum à ſe pellere ſtudeat, & ne vniuerſa humorum copiam eadem labe fœdari contingat, extra vaſa incredibili diligentia fundit: in quorum ſanè exitu ad partes ſentientes, rigores, horrores, atque perfrigerationes concitantur, primo ſtatim ſui acceſſu; *vt Gal. ſtatuerat 2. de criſibus, c. 3. & 6.* In quibus locis cum prædicto venarum beneficio humores deſtituantur, putrefieri neceſſum eſt: & ſic eorum calor protinus intenſior efficitur, & putredinoſam conditionem ſubit, ac febrem concitat intermittentem, eo quod facilè reſoluatur id, quod tranſmiſſum eſt ad partes ſentientes, & tantundem iterum natura ad eaſdem tranſmittat, ſtatutis, ac certis periodis, quod vel per inſenſilem halitum diſcutit, vel per ſudorem expurgat.

C

D

E

Humores extra venas in partibus carnoſis non putrefieri, Iuniores aduerſus Galen. doctrinã ſtatuunt.

Hanc ſanè ſententiam, quantumuis receptiſſima ab Hippocr. & Galen. & reliquis auctoribus, ac mille rationibus noſtro æuo confirmata fuerit, non defuit inter iuniores, qui eam ſtuduerit euertere. Sic enim primo conatur probare, *nulla lege humores in febribus interpolatis, extra vaſa poſſe putrefieri*. Primo quidem ex Ariſtot. ſe putat poſſe prædictum dogma tueri, quod ſtatuerit, *qua putreſcunt aliquando in cinerem degenerare, aliquando vero in limum: ſed in febribus tertianis, nihil poſt acceſſionem in parte relinquitur, nec per cutim expurgatur, quod limi, aut cineris naturam referat: ergo videtur rationi conſonum, ibidem humores non putruiſſe*. Præterea videtur impoſſibile, *in prædictis ſpatijs adeo breuiter putrefieri, cum eo tempore, & loco ſeſe magis ventilationi humores exponãt, adeo vt promptius, & commodius aeris beneficio frui poſſint, quã dũ in venis, et abditis corporis ſedibus degebãt*

præ-

præterquã quod fuliginibus expellendis, promptior tum temporis natura exiſtit. Præterea *in ictero maior bilis copia funditur, & nulla ſequitur putredo neque febris, ergo nec in febrium acceſſionibus ſequetur ob putredinem. Item in tumoribus præter naturam qui ex impermixtis fiunt humoribus, vbi concluſi ſunt, & coerciti humores ipſi, nulla fit ſuppuratio,* ergo *longe minus fiet putredo in partibus carnoſis, maxime cum in parua quantitate ac per varias partes diſperſi humores diffunduntur, ita vt præ paruiſſima quantitate, neque calorem partium mutent, neque in tumorem eleuent.* Ex quo videtur rationi conſonum eſſe, conijcere, *calorem febrilem, quem in febribus interpolatis conſpicimus ab efferueſcentia potius quam à putredine debere concitari:* Atque hæ ſunt Iuniorum rationes, quibus nituntur probare, nullam febrem intermittentem à putredine humorum proficiſci *(licet id Galenus inſtituerit)* ſed tantum ab humorum efferueſcentia contracta in iiſdem ad partes ſentientes transmiſſis. Verùm ne quis *(ſi velit antiquam Hippocratis & Galeni, hucuſque receptam doctrinam tueri)* careat debita ac vera rationum dilutione, expendat, putredinem in partibus carnoſis longe difficilius poſſe concitari ob loci commoditatem ad ventilationem, quàm in vaſis, & reconditis corporis ſedibus. Verùm cum hoc duo eſſe, quæ putredini obnoxios reddunt humores, in prædictas confluentes. *Primum*, quod ibidem tranſmiſſi, quieti exiſtunt: quippe motus putredinem renuit: ſunt etiam incalcati in locis ſibi non naturalibus, vbi omni naturæ ſubſidio diſtituuntur, ita vt hæc omnia ſimul iuncta maiorem præſtent putredini apparatum, quam ventilationis commoditas, humoris paruitas, & extenſio ad eam prohibendam iuuent. *Secundum* vero, & quod maioris momenti eſſe arbitror, eſt proculdubio, humores ad prædictas partes trãſmiſſos, principium putredinis prius contraxiſſe intra vaſa ipſa: cuius occaſione natura eos tanquam inutiles ab aliorum conſortio reiecit. Quo fit, vt hoc putredinis principio iam ſuſcepto, deinceps extra venas cum non ſit, qui eos tueatur, facilime vlterius putreſcant. Quibus rationibus tueri haud difficulter poſſumus antiquam & receptiſſimam Galen. de hac re opinionem, vt quiſque ſi velit, non diſcedat à tanto auctore: nam mihi in eadem re aliter ſentiendum eſſe (ſaluo meliori iudicio) nunc viſum eſt, quod iam probare aggredior.

Iuniorum rationes refutantur.

Verùm quod magis videtur in febribus intermittentibus dubitatione dignum, nõ quidem eſt humores poſſe aut non poſſe extra venas putrefieri: ſed mihi longe difficilius videtur naturam eos poſſe extra venas ad ſentientia loca in febrium acceſſionibus pellere. In qua ſane dubitatione primo proponam rationes, quibus cogor aſſerere, nullum humorem extra venas exire, aut ad eo tenuem & paruæ quantitatis, vt leui calore euaneſcat & reſoluatur, ita vt nequeat putredini aut febri materiam præſtare. *Secundo* ſtatuam, quomodo & quo in loco fiat interpolatis febribus putredo, vt febris ſuccreſcat. *Tertio* vero ſtudebo reſpõdere dubijs, quæ ex præfata doctrina ſuboriri poſſunt. Circa primam difficultatis huius partem, ſi quis diligẽti animo penſitet, reperiet, eam mille rationes probare, præter auctorum non parui momenti decreta: quorum vnus Fernel. ob id ſtatuit, interpolatas febres ſolum fieri ex putreſcentia humorum in pancreis, quod crediderit prædictam humorum tranſmiſſionem ad ſentientia loca, merum eſſe figmentum. Quinimo arbitratur, non minus poſſe prædictos humores à venis profuſos rigorem efficere, ſi ad ventrem, aut partium internarum membranas confluxerint, quam ſi ad ſentientem carnẽ, quod omnes ſenſu participent. Qua ratione huius viri ſententia fuit, interpolatam febrem fieri humore tranſ-

Auctoris ſententia de miſſione humorũ extra vaſa in interpolatis febribus.

A miſſo ad ventrem, & partes ſibi vicinas. Neq; obſtet Galen. dixiſſe *lib. 2. de criſ. cap. 3. & 6.* tertianam febrem fieri delata flaua bile per ſentientia corporis membra, & ardentem intra vaſa putreſcentẽ: nam cenſeo maturiori conſilio ductum, *lib. 2. de diff. febr.* ſententiam mutaſſe, atque ſtatuiſſe non ſolum per partes ſentientes delato humore, ſed vbicumque putruerit in quouis membro, dum in vaſis non fiat penitioribus, interpolatam fieri. Probat id etiam exemplo membri tranſmittentis & recipientis, nec non membri imbecillis ac nequeuntis conficere ſibi cõmiſſum alimentum, aut reijcere proprium excrementum: nam id profecto periodicationis febrium cauſſam eſſe antea diximus. Itaque adeo varius apparuit B Galen. in enodanda huiuſmodi difficultate, vt iure optimo, citra eius iniuriam, poſſit quiſque veriorem ſententiam indagare & tueri: maxime cum rationibus probabilibus id confirmare poſſit.

Gal. accuſatur varietatis.

Nam videtur omnino creditu difficile, *craſſiſſimã melancholiam quartanum circuitum effecturam à vaſis excidere, & per anguſtiſſima carnis ac ſentientium partium foramina permeare, & poſtmodum inſenſibiliter, adeo breui tempore in habitum abire.* Cui etiam rei maiorem difficultatem infert craſſa, viſcida atque adhæreſcens pituita: *quis enim acceſionis tempore ſeparauit, diſcidit, attenuauit, ac ad motum adegit humorem, quem neque medicamenta, neque naturalis calor, neque corporis facultas longiſſimo tempore valent attenuare,* C *mouere, aut deuincere? & quod grauius eſt, eodem breuiſſimo tempore non quidem mutare vtcumque ad benignum, ſed in vaporem inſenſibilem conuertere?* Quapropter conuincitur intellectus credere alibi, quam in carnoſis partibus, prædictos humores putrefieri in febrium acceſſionibus. 1. *Ratio.*

Probat inſuper ſecundo noſtram veritatem, & vim præſtat prædictæ rationi, euentus quidam haud obſcurus, quem non raro in tertianis febribus comperimus: quippe *in quibuſdam ante acceſſionem per corpus apparent maculæ rubentes, tumoroſæ, atque prurigi noſæ, emulantes amplum aut minutum eſſere Barbaris appellatum: quas ſane ſcimus inuadente febre euaneſcere atque reſolui.* Ex quo euentu duo neceſſario licet D colligere, primum quidem, *non in omnibus interpolatis febribus humores fundi extra venas, ſiquidem in his, in quibus vere profunduntur, quantumuis tenues ſint, protinus in cute effloreſcunt, proprium calorem ferentes atque ſenſibiliter partes in tumorem eleuantes:* quo fit, vt conijcere liceat, in quibus id non apparet, non fundi extra venas, quod eſt noſtri inſtituti certiſſimum argumentum. Secundum eſt, *non putreſcere quod defluit extra venas, quinimo protinus deliteſcere, & cum hoc febrem ſuccreſcere interpolatam,* quæ apertiſſima euidentia demonſtrat non oriri ab humore extra vaſa profuſo, ſed eo poſt rigorem diſſoluto ex reſiduo, quia aliunde putreſcit, febrem oriri. Itaque ex propoſito euentu colligimus rariſſimum eſſe, *hu-* E *mores à venis excidere, niſi vbi vel tenues ſint, vel internus feruor maximus: ac licet aliquando excidant, minime ab eis febrem oriri, niſi ab alijs, qui alicubi remanent putreſcentes:* argumento ſunt maculæ rubentes, quæ apparent in febre maligna, quæ à putredine ſeu feruore humorum, qui ſunt intra venas prodeunt, & ipſæ non ſunt materia febris, quantumuis ad partes ſentientes deueniant, neque valent rigorem concitare, quia lente & paulatim tranſmittitur humor, non autem confertim & ſubito. 2. *Ratio.*

Probat inſuper hanc noſtram ſententiam ratio periodicationis humorum, petita nimirum ex fomite relicto à materia, quæ computruit præterita acceſſione: nam *illud, quod relinquitur, nemo eſt qui renuat concedere, haud ſecus quàm ſedimentum, in extremitatibus vaſorum recondi, non aũt in partibus ſentientibus: à quo ſane loco nullum putredinis principium antecedẽs* 3. *Ratio.*

materia quæ in venis eſt ſuſceptare poterit. Quapropter ſtatuẽdum eſt, in vaſis aſſeruari, vbi reliqua materia, quæ acceſſionem præſtitit, computruit, ac ex conſequenti febres intermittentes non fieri extra vaſa.

4. Ratio. Non minori ratione prædictam ſententiam confirmare poſſumus, ex ſudore, qui plerumque in declinatione prædictarum febrium intermittentium ſuccreſcere ſolet. Quippe ſudorem, vnanimi vero omnium dictorum ſententia, eiuſdem materiæ eſſe cum vrina, & vno eodemque loco generari, (*licet per diuerſas regionis diſtribui contingat*) certiſſimum eſt: quodſi in venis generari aſſueſcit ſanitatis tempore, eiſdem quoque gignetur (*vna enim eſt actionis vnius in corpore ſecundum naturam officina*) in morboſo ſtatu, credendum proculdubio erit, & ex conſequenti eius materiam non adeſſe extra vaſa in prædict. febribus erit arbitrandum. Quod ſi dixeris, *communiſſimam illam doctrinam veram quidem eſſe in ſudore, qui ex eadem materia fit, ac vrina in corporibus bene valentibus, verum in morboſis & iis quæ ſeſe per ſudorem expurgant, longe aliter accidere: nam ex quauis materia morbi fieri poteſt, ac ex conſequenti vbicumque fuerit, ibidem generabitur etiam ſudor.* Hanc ſane rationem, quantumuis vera videatur, in confirmationem meæ ſententiæ ſic retorqueo. *Si ſudor ſiboles, & indicium eſt coctionis, aut auctus naturæ in materiam morbi, & coctiones non fiunt niſi in venis, nam hac lege refert Gal. coctiones humorum in febribus ſimiles eſſe ſuppurationi, quæ in tumoribus fit præter naturam, argumentum erit euidentiſſimum, in eis ſolum debere generari: ſed intermittentibus febribus erumpunt prædicti ſudores atque in declinatione, ergo eius generatio in vaſis neceſſario erit, vbi coctiones humorum molitur natura.* Et confirmatur hæc ratio, *nam ſi humores extra vaſa putreſcerent, vera eſſet putredo, quæ in limum & cinerem degeneraſſet, vt ſtatuit Ariſtot. aut eſſet ſuppuratio, ſed neutrum horum apparet, ergo conſtabit ibidem non alterari humores.* Et probatur vtraque antecedentis pars, *nam extra vaſa nulla actio celebratur circa humores, niſi ſolum aſſimilatio alimenti ad partem alendam, aut putrefactio prædicta vel commutatio eorum in pus: ſed neutrum iſtorum fit,* ergo *ſententia noſtra tenet.* Quod ſi dixeris *materiam per reſolutionem euaneſcere, longe magis à veritate diſcedes, nam in alteratione quæ tendit in reſolutionem, non obſtat febris ratio, ac ex conſequenti febris non ſuccreſcet à prædicta alteratione, præterquam quod per reſolutionem nõ fieret ſudor: ſed fit: ergo per coctionem, ac ex conſequenti intra vaſa, natura vincente attenuanteque quod concoxerat, haud ſecus quàm in febribus ardentibus fieri quotidie conſpicimus.*

5. Ratio. Probatur inſuper quintò noſtram ſententiam ſedimentum, *quod poſt acceſſionem in vrinis apparet: (non ſolum ex antecedente materia, vt multi ſunt arbitrati, quæ nondum putredinem nacta eſt adeo intenſam, quod coctione morboſis cauſſis debita corrigi deſideret, ſiquidem leuiori alteratione faciliùs in antiquum ſtatum reducitur) qua viſa, victoriam naturæ partam in ſtatu præcedentis acceſſionis ſupra materiam eiuſdem protinus conijcimus. Sed materiæ morbificæ ſedimentum nullibi quàm intra venas fieri eſt arbitrandum: ergo ibidem præfuiſſe putrefactionem, iure optimo erit ſtatuendum.*

6. Ratio. Confirmat noſtrã ſententia ex rigore magni momenti ſumpta ratio: quippe *quo magis putreſcit materia & febris exacerbatur, eò rigor eſt mitior & omnino deliteſcit:* quod ſuppoſitum confirmat quotidianus euentus: Tunc ſic procedit ratio, *ſi rigoris materia ſeu motiua cauſſa eſt humor acceſſionem facturus, ſequeretur, in febribus intermittentibus, vſque ad ſtatum acceſſionis, longè intenſiores debere fieri rigores: & patet ſequela, quia intenſiùs putreſcit deteriorque redditur, acrior, atque mordacior humor ibidem tranſmiſſus, cum dictum ſit Hippocratis: dum pus conficitur, dolores ac febres magis accedere, & cum rigor ſit doloroſa affectio, proculdubio intenſior fieret, quò magis putreſceret humor: exemplo ſunt tumorum ſuppurationes, in quorum confectione frequentiſſimi fiunt rigores, quod in febribus continuis non accidit, quia humor non putreſcit in partibus ſentientibus: ſed nullus apparet rigor creſcente febre, ergo euidentiſſimum eſt argumentum, materiam aliunde putrefieri, & ex eius calore rigoris cauſſam euaneſcere, ac ex conſequenti credibile efficitur, materiam quæ rigorem mouet in partibus ſentientibus longe diuerſam eſſe ab ea quæ putreſcit, & febrem concitat, ac ex conſequenti, loco etiam differre, quod eſt noſtrum intentum. Nam quæ rigorem concitat, neceſſum eſt per* B *partes ſentientes moueri, quæ verò febrem eſt factura, in extremis vaſorum putrefieri. Nam ſi in carne putreſceret, licet non moueretur, vt contingit in tumoribus, non minus rigorem efficeret, cum in ſtatu eorum tumorum accedant rigores in puris generatione, quam inter initia acceſſionum.*

Septimo ſequeretur, *ſi humores non putreſcunt intra vaſa, febres omnes intermittentes eſſe de ſorte & natura febrium ephemerarum: & ſequela probatur, quia pari ratione cor incaleſceret, ac dum aliqua corporis particula phlegmone laborat: quippe nulla apparet diſpar ratio, ac ſi eadem eſt, erit quoque idem effectus, ac ex conſequenti vel humores non putreſcunt extra vaſa, vel febris eſt ephemera, vel ſi eam non velis ephemeram æſtimare,* C *ſed putridam, vt quæ ex bubonibus aliquando ortum ducit, nulla febris intermittens erit ſua natura ſalubris,* iuxta illud Hippocrat. *Febris ex bubone malæ, exceptis ephemeris.* *7. Ratio*

Vltimo tamen difficile videtur creditu, *humores extra vaſa poſſe in febribus interpolatis putrefieri,* & aſſumptum probatur, *quia impoſſibile videtur humorem extra vaſa proiectum tam cito poſſe putrefieri, & ſimul vel excerni, vel inſenſibiliter reſolui: exemplo euidentiſſimo ſunt tumores præter naturam, qui quantumuis paruiſſimi ſint, velut paronychia vel furunculus, cum hoc tamen nonniſi plurimis diebus ſuppurari, aut reſolui vlla arte aut diligentia poſſunt.* Ex quo ſic infero rationem: *ſi tam parua humoris quantitas, &* D *vno in loco collecta, tam longo indiget tempore ad ſuppurationem ſuſcipiendam, proculdubio ſi humores funduntur extra vaſa, non tam breui temporis interuallo, ſed longe maiori tenentur putrefieri & reſolui: præterquam quod in locis adeo conſpicua tranſpiratione expoſitis longe tardius aut nuſquam concitabitur putredo, quinimò reſolutioni cedent, ac ex conſequenti conſtabit, vel ibidem non tranſmitti, vel longiori indigere tempore ad ſuppurationem: quod cum euentus non monſtret, conſtat alibi putrefieri.* *8. Ratio.*

Hæ ſunt, candide lector, rationes, quibus (*ſaluo meliori iudicio*) mihi perſuaſum habeo, humores in febribus interpolatis alibi, quam extra venas putrefieri, qualis autem ſit hic locus, iam probare aggredior.

Humores in febrib⁹ intermittentibus, qua parte putreſcãt? Reſol. 1. *in aluo et venis meſaraicis.* 2. *i exilib⁹ & extremis venis.* 3. *i ſpatiis nõ naturalibus extra venas.*

E Præmittendum in hac re primo eſt, humorem, qui naturalem facultatem irritat, vt ipſum à venis pellat, tripliciter ſolere ab ipſa natura, dum expellit, diuidi. Quippe aliquam eius partem & aliquado maiorem in vtramque aluum, venas meſaraicas, & his vicinas regiones profundit adeo conſpicue, & inuariabili lege id efficiens, vt coegeris Fernelium, & alios viros magni momenti conijcere, ſolum ad eas partes in febribus intermittentibus naturam humores propellere, & ſolum in eiſdem putredinem ſuſcipere. Quod ſane probant ex frequentibus vtriuſque alui fluxionibus, & torminibus ac ventriculi anxietate, & intolerabili moleſtia: argumentum profecto euidentiſſimum tranſmiſſionis humorum in prædictas partes. Aliam vero peccantis, ſeu antecedentis humoris partem in exiles, & extremas venas immittit. Vltimo qui-

Et quibus ſignis à ſingulis cauſſis ortæ febres cognoſcãtur.

quidem aliam ad ſpatia non naturalia extra venas ipſas; & ad carnoſas ac ſentientes partes propellit. Quam ſane humoris diuiſionem naturam frequenter obſeruare, non temere & citra aliquem vſum arbitrandum eſt. Quippe quod ex humore craſſius eſt, ne magis, & preſſius vaſa obſtruantur, ſi per ea ad cutim deferatur, per maiores vaſorum cauitates, vſque ad ſpatia & inanitates vtriuſque ventris boni conſulens profundit. Quod ſane ſi natura per dicta vaſa fundere, per alteram, aut vtramque aluum in principijs acceſſionum ſtudueris, febriſque ſubſequitur, longe mitior & leuior ſuccreſcet; verum ſi eorum humorum maior pars in meſaraicis venis, aut in eis, quæ prope iecur ſunt, permanſerit, ibidem neceſſario putreſcent, & febrem concitabunt, *vt Fernelius fuit arbitratus*. Diſtingues autem ad cauam ventriculi, & inteſtinorũ regionem *(vbi putreſcere raro aſſueſcunt)* perueniſſe, quod in principijs acceſſionum maior eorum pars vomitu vel ſeceſſu profunditur: febris, quæ ſequitur, leuior eſt, & accidentia febre creſcente mitiſſima. At comperies humores permanſiſſe in vaſis prope iecur, & ventriculum: ibidemque computruiſſe, quia in acceſſionis initio inanis vomendi cupiditas laborantes torquet, & febris citra euidentem rigorem exacerbatur, anxietate & moleſtia, ac ſiti implacabili laborantes premuntur, ac vomitus & alui fluxus in acceſſionis declinatione copioſiores apparent. Atque hac ratione cenſeo fieri intermittẽtium febrium non paucas, licet Fernelius ſtuduerit probare, omnes hæc lege fieri. Altera quidem humoris pars, quæ in extremitatibus vaſorum immoratur *(vt mea mens tenet)* eſt profecto, quæ ocyus & certius ac ſemper putreſcit, vt quæ concluſa in arctiſſimis locis, difflari nequeat, ac ex conſequenti putrefieri teneatur: Quam ſane mille rationes videntur probare: quia creditu videtur difficile, humores adeo frequenter in partibus carnoſis putrefieri, vt febrem efficiant, in carne vero nullum cluceat damnum, neque vitium vigente aut ceſſante febre: cum paruiſſima bilis copia, quæ *eryſipelas* concitat, vel quiuis alius humor qui paruiſſimum tumorem excitet, nunquam diſcedere per reſolutionem, aut ſuppuratione poſſit citra dolores ingentes ac ſenſibile in parte relictum incõmodum. Quo fit profecto, vt tam frequens humoris bilioſi ad ſentientes partes tranſmiſſio, tamque euidens putrefactio, impoſſibile ſit, quin maius effeciſſet damnum, quam experimento comperimus, quod nullum apparet. Ex quo rationi conſonum videtur, *alicubi putredinem fieri, quam in carnoſis partibus, ac nullibi ſecurius, & tutius ab his damnis, quam in venis ipſis, vbi longe maiores fieri ſolent putredines citra vllum propoſitorum affectuum.* Confirmat noſtram ſententiam paruiſſima eiuſdem humoris portio, quam ad prædicta ſpatia tranſmittit natura, rigorem concitans ob ingentem mordacitatem & acrimoniam: quam ni cito euaneſceret fugeretque à prædictis partibus, eaſdem poſſe exulcerare, & ſenſibile damnum præſtare, nulli dubium fore arbitror: quæ quidem damna, cum neque in rigore, neque in febrium acceſſionibus conſpiciamus, coniectabile eſt, materiam intra vaſa putrefieri, vbi hæc damna fieri non eſt facile. Accedit inſuper alia ratio, nimirum, quod impoſſibilis eſſet adeo celer humoris putrefactio atque reſolutio, ſi locus putredinis eſſet extra venas: cum ne minimam quidem pronychiam, aut furunculam, adeo breui tempore ſuperet, ac deuincat natura, nedum tantum humorum copiam, & aliquando melãcholiæ, quantam eſſe, quæ in acceſſionem conſcendit, eſt coniectabile. Quapropter iure optimo arbitrandum eſt, ſiquidem adeo breui ſpatio putreſcunt & reſoluuntur prædicti humores, in calidioribus & concluſis locis manere, vbi facili negotio cum venarum beneficio omnino non deſtituantur, & in car-

A noſis ſpatijs, in quibus non fruuntur prædicto venarum munere, calorem acquirant præter naturam, & ab vtraque cauſſa, nimirum vaſorum calore, & ipſo qui ſuccreſcit præter naturam, longe citius in puris effigiem, aut quid illi ſimile vertatur, atque ſimul euaneſcat, aut ſenſibiliter per partes & canales huic muneri dicatos expellatur. *Probant* inſuper hanc veritatem excretiones humoris peccantis, quæ poſt acceſſionem febrim intermittentium plerumque fiunt: nimirum per vrinam, per vomitum & aluum, cum ſi pars carnoſa eſſet putredinis locus ſolum debuiſſet fieri per ſudorem aut per inſenſilem halitum: quippe credibile non eſt, id, quod extra venas putreſcit, iterum B tranſacta acceſſione ad eas remeare, vt per eaſdem ad iecur & vrinę meatus, ad ventriculum & inteſtina prolabi poſſit. Quod ſane mihi eſt euidentiſſimum argumentum, in venarum extremitatibus neceſſario humorem febrium interpolatarum putrefieri. Quo fit, vt ſedimentum in vrinis earundem febrium verum ſit ac certum alterationis materiæ coniunctæ indicium: quippe ſi partes illæ probe coxerunt humorem illum *(hanc enim coctionem mediam alterationem inter eam & putredinem eſſe cenſendum eſt)* acceſſionem efficient m, ſedimentum oſtendit naturæ victoriam, & morbum fore breuem, atque vacuationes arte factas, materiam antecedentem imminuiſſe, naturamque potentiorem ſupra reſiduũ C euaſiſſe. Probat vlterius eleganti quadam ratione hanc putredinem in vaſis neceſſario fieri, pulſus febricitantium febre interpolata natura & conditio: quippe habent inæqualitatem in vna pulſatione (quã *febrilem* medici appellant) quam citra vitium inſtrumenti fieri eſt impoſſibile: tunc ſic procedit ratio: *Si eademmet inæqualitas, quæ apparet in continuis febribus, hæc eadem apparet in interpolatis, vnam eſſe & communem cauſſam in vtraque arbitrandum erit: hæc autem eſt vitium inſtrumenti ob vaſorum plenitudinẽ, quæ remoratur naturam, quo minus conuenienti celeritate vſui ſatisfaciat;* ergo *eandem vaſorum plenitudinem neceſſum eſt adeſſe in interpolatis, dum febris viget, & prædicta inæqualitas apparet*, ac ex conſequenti D *ibidem erit putredo, non in ſpatijs carnoſis, vbi neceſſario non ſuccreſceret prædicta inæqualitas; quinimo ſi antea erat, deliteſceret acceſſione ſuperueniente, quod humores fundantur à vaſis ad prædict. ſpatia, vbi nullum inferunt motibus arteriarum impedimentum, quo prædicta inæqualitas ſuccreſcat*. Quibus rationibus perſuaſus arbitror, veram putredinis mineram adeſſe in prædictis vaſorum extremitatibus, à quibus ob cutis & carnis pororum commoditatem facilior eſt materiæ diſcuſſio, ſecurior putredo, atque ſalubrior affectionis conditio.

Pulſus febre interpolata laborãtium conditio.

Verùm ſi quis dubitauerit, *qualis nam conſtituenda ſit differentia inter febres continentes continuas & interpolatas ratione loci, ſiquidem omnes intra venas* E *ſortiuntur locum putredinis:* expendat, eandem ac longe maiorem adeſſe differentiam inter febres intermittentes factas in extremitatibus vaſorum, ac ea ſit, quæ verſatur inter continentes & continuas, cum omnes etiam intra vaſa fiant, quia diſtantior eſt locus putredinis intermittentium ab alijs omnibus, quam locus continentium à continuarum loco, & hoc eſt ſufficiens, vt continuæ & continentes differant inter ſe: Ergo maior erit differentia inter has omnes & intermittentes, etiamſi omnino extra vaſa fierent. Quod ſi quis iterum dixerit, *continentes & continuas licet loco diſtare comperiamus, conuenire tamen, quia omnes ſunt continuæ: quæ vero fiunt in extremitatibus vaſorum interpolatæ:* expendat, has neceſſario debere intermittere, quia ſi ob id quod continuæ in minoribus vaſis putredinem ſortiuntur, acceſſionales exiſtunt, licet non omnino intermittant, ſed ſolum remittantur, vt ſeruent ſui humoris periodum,

Intermittentes, cõtinuæ & continentes febres quid differant.

dum,

dum, & continentes vnum ſemper tenorem ſortiantur, quod in loco addito & penitiori fiant, coniectabile eſt, eas, quæ prope foramina putredinem nanciſcuntur, non ſolum remiſſionem omnino habituras ob ſitus commoditatem, ac peruiam tranſpirationem, & liberum fuliginoſorum ac humoris exitum, ſiue ad cutem, ſiue ad viſcera & canales terminentur, ac degenerent in vaſa, in quibus humor putreſcit. Atque hic eſt locus, ad quem natura tranſmittit humorem febrem factutum interpolatam, vt mea mens tenet.

Intermittentiũ febrium rigor, horror & frigus vnde.

Altera vero humoris pars, quæ paruiſſima atque tenuiſſima eſt, ſimul cum mordaci & acri halitu admixta foras egreditur, ad carnoſa ſentientiaque loca rigorem, horrorem, aut frigus factura, prout ipſius humoris qui ex pellitur, fuerit conditio & natura. Quippe id eſt naturæ ſecernentis conditio atque efficacia, vt id quod ipſam moleſtat, ſecernat, ab alijſque ſciangat, & ad extremitates vaſorum propellendo alliciat: & cum tenuioris ſubſtantiæ conditio ſit, prius & antea moueri quam craſſa, coniectabile eſt, ad vltima vaſorum tenuem citius peruenire, & ob commoditatem ſui & vaſorum vi & impulſu naturæ foras protrudi, craſſiori humoris parte intus manente febrem ſuccenſura. Illa tamen, quæ extra euolauit, cauſſa ſeu materia effecta eſt rigoris; nam cum ad partes deuenit ſentientes, eas exulcerando mordendoque ad ſui excitat expulſionem, quę tanto vehementior fit, quãto materia malignior, potentia robuſtior, & ſenſus exquiſitior. Quam ſane conceptus calor alterius, qui intra vaſa putruit, protinus diſcutit, reſoluit, ac digerit; adeo, vt quo maior creſcit calor, longe minus aut nihil rigeant laborantes. Quod ſane mihi eſt euidentiſſimum argumentum, *materiam rigoris non eſſe eandem cum ea, quæ febrem eſt effectura: ſed hanc intra venas manere, illam verò extra profundi*. Probant etiam hanc veritatem oſcitationes, & pandiculationes, quas ſcimus ante febrium acceſſiones nonnunquam ſuccreſcere, & ſolum à craſſo halitu muſculoſas partes obſidente proficiſci; et ſicut in his febribus non præſtat materiam vaporoſa ſubſtantia quę pandiculationem concitauit, pari prorſus ratione credẽdum eſt, cauſſam quæ rigorem concitat, febri materiam præſtare non poſſe: Confirmat vltimò pleraſq; febrium intermittentium citra vllum rigoris, horroris, aut frigoris ſenſum incipere: quippe ſi neceſſum fuiſſet, humores extra venas fundi, neceſſario profecto aliquid horum ſymptomatum anteiret, cum credibile non ſit, materiam poſſe ad ſentientis loca peruenire citra ſenſibilem aliquam ſenſus alterationem. Quibus ſane rationibus cogor ab antiquo dogmate diſcedere, atque aſſerere, materiam febrium intermittentium in extremitatibus vaſorum putteſieri.

Rigoris materia.

Humores vẽtilationis & refrigerij beneficio deſtituti putreſcunt.

Putredinis vera cauſſa proprij caloris defectꝰ

Ad penſum igitur rediens, ſtatuendum eſt, humores, vbi ventilationis & refrigerij beneficio deſtituuntur protinus putreſieri: nam hæc eſt differentia inter viuentium & non viuentium putredinem, quod ad illam concitandam non opus eſt obſtructione, neque prohibita ventilatione; nec rurſus neceſſum eſt calorem fieri maiorem. Quinimo tota huius putredinis ratio eſt, proprij caloris defectus, cuius imbecillitate humidum cum ſicco regulari & contineri non poteſt. Quo fit profecto, vt citiùs putreſcant, quæ locis & ventis calidis expoſita ſunt (*quod euolet ab externo calore internus*) quam quæ frigidis, quibus vegetior redditur innatus calor. Cum hoc tamen arbitrandum eſt, multa quæ putreſcunt, reddi calidiora, adeo vt de ſtercore columbino Galen. referat, totam domum, vbi computruerat, conflagraſſe. Quod ſane factum fuiſſe eſt arbitrandum, vel ex prohibito proprij caloris effluxu, vel ex cauſſa externa, quæ rei putreſcenti multum caloris præſtitit, vt multi ſunt arbitrati. Ego tamen conijcio, putredinem illam violentam eſſe, & tantum caloris concipere ex cœli influxu, haud ſecus quam in eodem ſtercore animalcula generantur: quippe mirum non eſt eadem & ſolis vehementi calore ignem concitari ex apta materia. Sic enim Galen. verba monſtrare videntur. At viuentium putredo fit ab externo calore, non ſolum corrumpente innatum, verum & obſidente eius ſubiectum, quemadmodum antea abunde expoſitum eſt.

Domus à ſtercore columbino combuſta

Animalcula ex ſtercore vnde.

Ioubertus refutatur.

Supereſt adhuc expendenda Iouberti ſententia, qua probat, *omnes febres otium ducere ab efferuenſcente flaua bile*: ſed tam eſt antiquo dogmati abuerſa, euentui quotidiano omnino contraria, & mille rationibus infirmata, vt alienum mihi videatur ab optimo ſcribendi genere in re tam inutili tempus conterere. Sat enim mihi nunc eſt docere, omnes huius auctoris rationes probare facilitatem ſuccenſionis prædicti humoris: verum cum hoc non ob id conſtat, neceſſario ante reliquos ſuccendi, eos enim natura facilius deſerit, quos ſibi moleſtos eſſe perſentit: quo fit, vt copioſi & craſſiores facilius ſuccendantur, quam bilioſi, ſi hi ſecundum naturam exiſtant. Ex hac ratio ſola ſufficere videtur, & loca Galen. atque Hippocat. hoc idem ſonare videntur, quamuis ipſe in ſui patrocinium ea adduxerit.

De generali febrium putridarum curatione.

Curationis diuiſio

CVm affectuum omnium prima præcipuaq; diuiſio ſit, quoſdam eſſe Factos, quoſdam Fientes, reliquos vero Partim factos. Partim fientes: ideo curandi rationes diuidere quoque opus erit, in eam, quæ ſolis factis debetur, & in prophylacticam, ſeu præcautoriam, quæ futuris ſeu imminentibus ex vſu eſt: verum affectus, qui mixtam compoſitamque habent naturam, vt arbitramur eſſe febres in humoribus ſuccenſas, compoſitum quoq; opus ſeu officium deſiderant, non ſolum quidem quatenus ad cauſſas attinet, quæ variæ admodum ſunt, ſed etiam quatenus ad morbi rationem ſpectat. Nam calida diſtemperies, partim facta, partim fiens ac dependens, & quæ incrementum ſuſceptura eſt, exiſtit. Sic pari ratione cauſſa non vnica ſed diuerſa eſt: nam immediata caloris præter naturam & proxima putrefactio humorum exiſtit, huic vero continua eſt prohibita ventilatio: hanc quidem efficit obſtructio, cui cauſſam præſtare quoque poteſt, vel immodica humorum copia, quæ vaſa replere, vel vires grauare nata ſit, aut humorum ipſorum deprauata & aliena conditio, quæ craſſitie, lentore, & viſciditate vaſis adhærens eadem obſtruat. Ex quibus conſtare arbitror, duplicem eſſe in febribus ex humore concitatis curandi rationem: *Vnam*, quæ primam partẽ affectus ſiſtat, fientem nimirum: quam *prophylacticam*, ſeu *præcautoriam* appellamus, & nonnulli etiam *curatoriam* nuncuparunt, quia aduerſus aliquam morbi partem agere & pugnare nata erat: *Alteram* rurſus, quæ aduerſus factam diſtemperiem agit, nullo habito ad cauſſam reſpectu, quam *verè curatricem* appellamus. Hanc equidem ſolis contrarijs perfici conſtat, frigidis nimirum: illam vero per ablationem cauſſarum ſuum conſequitur finem. Atque cum cauſſæ plures ſint, *vt dictum eſt*, aduerſus vnamquamque ſeorſum, debito ordine & ratione agere æquũ eſſe duxi. Quod ſane opus vt prudens & diligens medicus exacte intelligat, expendat, aliud eſſe, morbum conſiderare ad cognitionem, aliud vero ad curationem: nam ad cognitionem procedimus, vt integram notitiam eius adipiſcamur, ordine reſolutiuo, ab effectu nimirum ad cauſſam: ſic enim in cuiuſuis affectionis cognitione primò nobis proponitur affectus, à quo per reſolutionem verſus primam cauſſam retrocedimus, conſide-

Diſtemperies calida vnde.

Curandi ratio in febribus duplex. 1. Prophylactica. 2. Curatrix.

Morbũ ad cognitionem conſiderare quid.

ſiderantes, ſi febris calor eſt præter naturam à putredine proficiſcens, & putredo fieri etiam nequit citra prohibitam ventilationem, hanc inſuper communiſſimè ab obſtructione fieri, & eam frequentiùs humores multi & craſſi, proculdubio ex affectu qui nobis primo proponitur, dicto ordine in cognitionem cauſſarum deueniemus. Ceterum ad curationem vario prorſus ordine procedendum eſt, via nimirum compoſitiua, ex propoſitis cauſſis vltimo inuentis, curationis principio ſumpto. Nam cum ſtatutum ſit ab Hippocrat. ad cauſſam & cauſſæ principium deueniendum eſſe in curatione, licet febrilis calor primo nobis ſeſe offerat, cum potiſſima eius pars infieri conſtituta ſit, vltimo curationis ſumpto à principio cauſſæ, quę vltimo inuenta eſt, quam ſane arbitramur eſſe indebitam vitæ & victus inſtitutionem, à qua humores aut multi aut vitioſi procedunt, vel alimenti culpa, vel defectu facultatum, quibus munus eſt ea probe conficere. Quo fit, vt ſi velimus rectè febribus mederi, vnamquamque prædictarum cauſſarum per ſe expendiſſe oportebit, vt poſtea ad morbi indicationem facile ſubſit aditus.

Ad curationem quid.

Eſt igitur prima omnium cauſſa, cui primò prouidendum eſt, in febrium putridarum curatione abundantia ſeu humorum vitium, à qua meritò principiū curationis auſpicari oportet. Cuius gratia expendere eſt neceſſum, abundantiam, *vt primo capite diximus*, tribus modis eſſe conſiderandam: nam *Aut* humores ex æquo abundant, *Aut* ſanguis ſolus, vel alicui aliorum commixtus, *Aut* ex reliquis humoribus, vnus aut duo, quam potius *cacohymiam* proprio vocabulo appellamus, aut vnius humoris redundantiam. In qua quidem re videndum eſt, quid aduerſus vnāquamq; abundantiam agere oporteat, inſuper quam peculiarem prærequirat prouidentiam humorū craſſities, aut lentor. Eſt quidem inuiolabile præceptum illud Galen. 11. *meth.* in omnibus febribus, quas putridus concitat humor, ſanguinem eſſe mittendum, ſed primo & maxime, vbi copia obſtructionis, & prohibitæ ventilationis eſt cauſſa, aut vt materiam peccantem minuamus, *vt idem Galen. eodem loco pulcre aduertit, quò faciliùs quod ſupereſt, concoquat, onere leuato.* Quam ſententiam tanti ſemper habui (*præter has occaſiones*) vt citra vllam exceptionem intelligēdam eſſe cenſuerim: nam vtcunque febris putrida ſit, modo ex omnibus humoribus putreſcentibus aut alteratis, modo ex aliquo humore quantumuis ſyncero, ſemper ſanguinem eſſe mittendum mihi ſtatui: atqui licet hoc præceptum primo acceſſu perdifficile videatur, facile tamen ex ipſa rei ratione probari poteſt: quippe ſicut plenitudo ipſam ſanguinis detractionem expoſtulat (*quod dubitauit nullus*) eodem prorſus modo redundantiam cuiuſſibet ſucci expoſcere ſanguinis miſſionem tenetur fateri, etiamſi vulgariter dictum ſit, cacochymiam expurgationem poſtulare. Nam vitioſi ſucci abundantia, non quidem ſuæ naturæ ratione, ſed ſolum ratione abundantiæ ventilationem inhibentis, id auxilium expoſtulat, eò quòd rectiùs ſanguine miſſo, id opus exſequetur natura. Quippe quatenus pertinet ad vaſorum plenitudinē, nullo alio habito reſpectu, ſanguinem extrahito, etiamſi cum humore peccante aliorum quoque aliquid extrahatur, quod perperam eſſe factum vulgus exiſtimat, cum hoc tamen, ſi plenitudine aut redundantia depoſitis prohibenda obſtructio eſt, citius, commodius, & tutius ſanguine detracto, quam expurganti medicamento fiet. Secus quidem res ſe habet, ſi ratione alia, aut alia indicatione, præter eam, quam præſtat abundantia quę ventilationem prohibet, ſanguinem mittimus: ſiquidem ſi vaſorum ſarcina obſtructionis cauſſa exiſtit, ipſa vtcunque depoſita, obſtructionem auferēdam fore dubitauit nemo. Namque firmum & ex omnium conſenſu probatum

Abundātia prima omnium putridarū cauſſa.

Abundantia tribus modis conſiderāda, & quomodo ſingulis ſit prouidendum.

A eſt, ſanguinis detractionem abundantiæ eſſe vnicum præſidium. Quamobrem cenſeo loco nuper citato Galen. dixiſſe in omnibus, nulla excepta, febribus, quas putridus concitat humor, ſanguinem eſſe mittendum. Præterea alia ratione probari decretum poteſt, quia tempus circumſcriptum ad ſanguinis detractionem, nequit profecto ſuppeditare occaſionem aptam expurganti medicamento, quod cacochymiæ, ſeu vnius humoris redundantiæ proficuum eſſe fatentur medici omnes. Atqui cum periculum ſit, & graue quidem, vacuationem differre, donec tempus purgationi aptum appareat, optime dictum eſſe cenſeo, ſanguinem eſſe mittendum in omnibus febribus putridis, idque in earum principijs: ſiquidem ex

Sanguinis detractio abundantiæ vnicū præſidiū.

B redundantia (*licet vnius ſit humoris*) non euacuata eo tempore, ſperandum eſt febrem longe maiorem fieri, & naturam non poſſe ſufficere coctioni, ac alijs operibus, tanto humore grauatam. Neque obſtet vulgare illud impedimentum, nimirum eodem æquilibrio, & eadem quantitate humorem peccantem ſupereſſe, ſicut antea erat, ſanguine adhuc miſſo: namque licet hæc indicatio, quæ ſanguinis detractionem commonſtrat, non reſpiciat vnum, neque ſingularem humorem, neque rurſus tempus in quo ſanguinem mittimus, quicquam aliud doceat conſiderare, præter copiam quæ venas ipſas replet, cum hoc tamen citra humoris ſingularis reſpectum, docet medendi ratio, copiam eſſe deponendam, qua depoſi-

C ta, ſanguine detracto, modo ex alijs humoribus plus, aut tantundem detrahatur, modo ſecus, indicatio illius temporis, quæ copiam eſſe deponendam docet, adimpletur: ſiquidem paucioribus exiſtentibus humoribus intra venas, aut ſaltem in minori copia, quam antea, etiamſi eorum aliquis prædominetur, præter id quod conſequimur intentum, quod eſt copiam minorem reddere, quo obſtructio etiam minor efficitur, maius ſequitur humori peccanti & putreſcenti ex præſtita ventilatione beneficium, quam damnum ex æquilibrio. Quam profecto ſententiam tacita quadam ratione inſinuat Hippocr. *lib.* 4. *acutorum* dicens: *In acutiſſimis febribus ſanguinem*

D *detrahes vſque ad animi deliquium:* ſed nullos eſſe conſtat acutiores ijs, qui ex ſynceta flaua bili proficiſcūtur, & nullo habito reſpectu humoris ſeu cacochymiæ, ſanguinem copioſe fundere iubet: ergo multo rectiùs ceteris omnibus; aut ſaltem (*ſi quidem non obtinebunt tantum caloris*) non oportebit alio vti auxilio ante ſanguinis detractionem. Cum hoc tamen in mere bilioſis ad deliquium vſque mittendus non eſt, ſed longe parcius, nam illud præceptum de ſolis continentibus ſubaudiri oportet. Sed illi rationi alia nō parui momenti accedit ad ſanguinem mittendum in quauis febre, nimirum *Neceſſitas refrigerandi ſeu ventilandi:* quam ſane eò maiorem eſſe cenſemus, quo intenſior & vehementior febris fuerit, adeo vt

E pro ratione vehementiæ vſque ad animi deliquium oporteat ſanguinem detrahere, quo corpus in contrarium habitum deferatur. Quo equidem verbo (*videlicet vſque ad animi deliquium*) credendum eſt, non præcepiſſe ſanguinem mittere in his febribus ſolum vacuationis gratia, nam ea cauſſa ſufficeret moderate ſanguinem fundere, ſolum quidem iuxta abundantiæ copiam, ſed quia in prædictis febribus, quod habitus ſit vere ignitus, ad contrarium habitum corpus mutetur, quia in febribus, vbi cauſſa, nimirum plenitudo, & morbus, videlicet febris, plurimum & pariter vigent, præſidium adhibere tenemur, vtrumque reſpicientes, *precautorium* quidem, quod copiam deponat; *Euacuatorium* vero, quod calorem attemperet, ac vniuerſum corpus refrigeret, cuius naturæ eſt in huiuſmodi febribus copioſa ſanguinis detractio: præterquam quod præſtatur via & aditus ad exhibitionem expurgantis pharmaci, quod ex venis, aut

aut plenioribus, aut obſtructis, nihil trahere aut pellere citra maximum incommodum poterit. Qua ratione corpus redditur purgationi fluidum,& paratiſſimum,ſi ſanguinis miſſione febris non quieuerit:nã ſanguine miſſo copioſe & oportunè, *vt ex Galen.* 8. *meth.conſtat*, febres plerumque iugulantur.

Verùm ne quis hoc ſaluberrimo præſidio temere aut imprudenter vtatur, expendere prius oportet, quod licet verum ſit, *omne febrium humoralium genus ſanguinis detractionem expoſcere*, non verum tamen eſt, *in omnibus libere & audacter & eodem modo eſſe mittendum*. Quippe in quibus febribus vel humores omnes abundant, vel maior eorum pars, aut ſanguis, ita vt vaſa plurimum diſtendi, aut ſupra vires repleri conſpiciamus,audacter ſanguis mittendus eſt: quia id proculdubio affectus poſtulat, & vires quoque conſentire certum erit: rarò enim vaſorum plenitudinem viribus languidis adiungi conſpicimus. At dum vel vnius humoris redundantia fuerit, vel plenitudinem ad vires præfuiſſe cognouerimus, & humores ob id admodum eſſe vitiatos, tunc quidem ſanguinem quoque mittemus,parcè tamen & viribus ſummopere cuſtoditis: nam frequenter ex copioſa ſanguinis detractione in corporibus ſic affectis, vires adeo labuntur, vt etiamſi parum humoris ſuperſit, facile ſuccumbant & laborantem deſerant. Seruabit tamen in his omnibus hanc legem,quòd in bilioſis febribus plus extrahes,quàm in pituitoſis, atque in eiſdem pituitoſis plus, quò magis morbus ad ſtatum properauerit:coniectabile profecto eſt,ſanguinem ex pituita caloris actione eo tempore fieri,in quibus etiam plus quam in melancholicis extrahere licebit. Ac ſi à principio conſtiterit,cũ ſanguine peccantem humorem ſatis eſſe commixtum, tunc ſanguinis miſſionis occaſio eſt; ſin aliter, exſpectandũ erit,donec incepta coctione admiſceatur,& in vrina ſigna appareant,quæ ſanguinis detractionem deſignent:& ob id Auicen.*cap.de quartana* in humore melancholico,vt ſanguinem detrahat,coctionem deſiderat, cuius contrarium exſequitur, dũ ſolum ſanguinem redundantem demere ſtudet; *vt in* 4.*tractat*.2.*ca*.7.*ſcribit*. Sicut reliquum 4.1.*cap*.20. Sed præſtat in his & omnibus huius naturæ febribus, potius iterato ſanguinem detrahere, quam inconſiderate vires adeo proſternere, quod non poſſint cum morbo vſque ad ſtatum pugnare. Namque ſemper in quouis auxilio,et maxime in ſanguinis detractione,vires inſpiciendas eſſe conſulit vniueſa medicorum ſchola: qua ratione cenſeo tantopere Hippocrat.præcepiſſe conſiderare diuerſitatem ætatis,regionis, temperamenti, ſexus & habitus corporis, vt ſicut diuerſæ ſunt robore & efficacia ad agendum & patiendum, ita quoque metiamur diuerſam ſanguinis,aut cuiuſuis alterius auxilij quantitatem, quo vires incolumes aſſeruemus. Nihil enim horum, quæ diximus, ſanguinis miſſionem indicat, ſed tantum eius quantitatem metitur iuxta vires,quas pueri,quas ſenes, & quas fœminæ obtinere poſſunt, non enim ætatem inſpicere oportet, ſed virium robur. Præter id etiam alias correpugnantias conſiderare oportebit,quibus ſanguinis miſſio interdicitur, adhuc in febribus maioris momenti:nam cum vrina aquoſa extiterit, aut,vt refert Auic.*fen*.1.4.*tract*.2.*cap*.7. cum citrina igneaque ſit quæ humoris vnius feruorem indicat, hoc quidem eſt intelligendum, ſi vires ob feruorem defuerint, alioqui *vt dictum eſt*, mitti debet, licet caute & prudenter. Itaque medici in tanta controuerſia officium erit,omnium indicationum vires perpendere, & omnia quæ venæ ſectionem renuunt & hortantur librare, ita vt ſi in præſentia cacochymiæ acceſſerit aliqua ex prædictis vtilitatibus quæ præponderet noxæ cacochymiæ, vena eſt ſecanda, non ex toto poſthabita cacochymia: quod facies,ſi

Putridæ febres quę & quando copioſiorem, parcioré aut pluribus vicibus diuiſam ſanguinis miſſionem poſcunt.

Vires in quouis auxilio ponderandæ.

Sanguinis miſſionem in febrib⁹ quæ interdicant.

A formidoloſius, & parcius, vt dictum eſt, ſanguinem detraxeris: Quippe aliquando vincitur indicatio à cacochymia, quæ ſanguinis miſſionem dehortatur, interdum magis præponderant vtilitates,aut vna aut plures, quæ venæ ſectionem poſtulant.

Quod ſi humorum abundantiæ ſanguinis detractione ſatis factum ſit, quieſcendum eo tempore eſt, donec morbi materia concoquatur,vt quod natura in eo opere ſeparauerit, expurganti medicamẽto extrahamus. Verùm ſi ſanguine ſufficienter miſſo,cacochymiæ ſupererit abundantia, videndum tunc eſt, qua arte eandem deponere teneamur. In qua quidem re ſentiendum ſic eſt, quanto maior fuerit ſanguinis redundantia cum cacochymia, tanto tardius poſt ſanguinis detractionem vti expurganti medicamento oportebit: B nequeunt huiuſmodi humores à ſanguine ſeparari, niſi facta ſufficienter coctione. Quod ſi cacochymia præualuerit,tanto citius expurgandum eſt, quanto humor bilioſus ſanguinem & reliquos ſuperauerit: nam ſperare donec ex toto morbus coquatur,exiſtente tanta vitioſorum humorum copia, periculum eſt, ne natura impotens ad eorum coctionem, ante debitum tempus ad criſim excitetur, quam aut pernitioſam aut infidam eſſe neceſſum eſt,turgentes verò humores non habent peculiare ad expurgationem tempus.

Cacochymia poſt ſanguin. miſſ. qua arte deponenda.

Dictum eſt in huius capitis principio, duplicem eſſe obſtructionis cauſſam: Vnam quidem *plenitudinem*, ſeu redundantiam: alteram vero *Craſſitiem* ac C lentorem & viſciditatem humorum,in quorum prouidẽtia videndum nunc eſt, quid agendum ſit, dum putridam febrem curare aggredimur. Habet profecto hoc peculiare hæc humoris natura, vt ſi plenitudini adiungatur,ſemper ſanguinis detractionem primo factam deſideret,antea inquam, quam medicamenta incidentia & attenuantia ijs humoribus proficua adhibeamus. Omnibus proculdubio medicis in confeſſo eſt, quod ſi humorum craſſities, lentor aut viſciditas, vel vtrumque cauſſa ſit obſtructionis, peculiaris,neceſſariaque medendi via erit,craſſitiem extenuare,viſciditatem abſtergere, lentorem inſcindere,aut vtrumque opus ſimul efficere. Ita *vt libr*.2. *art.med.cap*.94.id euidenter docuerit Gal. *& lib*.11. D *meth.cap*.10. ac mille alijs in locis:quod ſane dogma veriſſimum & inuiolabile eſſe exiſtimo. Verùm quibus id fieri debeat & quomodo, abunde me dixiſſe arbitror *libr.noſtro de præſidiorum arte*. Sed mox pauca referam, ſi prius dixero, quid ſentiendum ſit de ſanguinis detractione, indicatione ſumpta ab humorum craſſitie,& tenacitate.

Obſtruct. cauſſa duplex.

Putridæ febres ex craſſo & lento humore qualiter & quibus præſidijs curandæ.

Sed dubitare quidem in hac re oportet,an licet indicatione ſumpta ab obſtructione et obſtruẽte cauſſa,vbi prohibita ventilatio maius faceſſit negotium, quam obſtructio,etiamſi ſanguis non abundet,vena ſcindenda ſit. Cenſent quidem auctores fere omnes, &,ex Galen.mente 10.*meth. cap*.10. probare nituntur,in his quoque febribus, etiamſi abundantia non E adſit,ſanguinem quoque eſſe mittendum,non tamẽ vacuationis gratia:ſed cauſſa reuulſionis & retractionis craſſorum humorum, non quidem eorum,qui actu obſtructionem efficiunt, ſed eorum, qui ad partem obſtructionem ipſam augere poterunt. In qua ſane re,ſi verum fateri licet, multo rectiùs id fieri exiſtimo per expurgantia medicamenta, vt Galen.conſulit 10.*meth*.dicens:*Iam vero obſtructionum ipſarum alia eſt,quæ ex abundantia,alia eſt quæ ex qualitate ſuccorum,ſed qui aut lenti aut craſſi ſint*:& paulo inferius ſubdit:*Præſertim autem inter remedia, in ea quam copia facit,ſanguinis miſſio,in ea quæ ex humorum qualitate conſiſtit attenuantium vſus*. Quod etiam Trallianus *lib*.12. *capit*.1.dixerat his verbis: *Quod ſi non copia,ſed bilioſi,craſſique humores obſtructionem procreārint, mittendus non eſt, ſed decoctis prius vtendum*)

Vena vtrum ſcindenda in obſtr. ex craſſis & lentis humoribus.

Affirmatur.

quæ

quæ extenuare poſſint. Ex quibus mihi perſuaſum habeo, neceſſariam eſſe ſanguinis detractionem in febre, cuius obſtructio ex denſis craſſiſque humoribus proficiſcitur; ceterum non reuulſionis gratia, *vt vulgo fertur*, ſed potius cauſſa ventilationis præſtandæ (*etiamſi ſanguis non abundet*) quantum obſtructio ipſius ventilationis priuationem inferre videtur. Id profecto eſt, quod Matthæus in antiquatis obſtructionibus conſulit, maxime hepatis. Quippe ſanguinem mittit, etiamſi nulla ſubſit abundantia, vt impacti in iecore humores ex venæ ſectione, quæ omnes humores exagitat, initium motus accipiant, craſſi (inquam) illi, qui impacti ſunt in obſtructo uiſcere, vt deinceps pharmacis incidentibus & repurgantibus ſit locus. Alioqui certum eſt obſtructam partem periclitari calore nimio excitato, & maiori humorũ compreſſione. Quo fit, vt non rara in inflammationem commigret obſtructio. Quam profecto ſententiam antea his verbis Auicen. ſcripſerat. *Sed cum antiquatur oppilatio, indiges phlobotomia baſilicæ & ſolutiuo:* phlobotomia ſcilic. vt commoueat, ſolutiuo vt vacuet materias, quæ moueri cœperunt. Itaque cum in principijs, niſi copioſa facta vacuatione, locus non ſit inſcindendi & attenuandi, quum neceſſum ſit putredinem inhibere, idque fieri non poſſit obſtructione permanente; ob id quidem detractis humoribus, vaſorum ventilatio, quæ hac ratione fit maior, ſufficiet impedire, quo minus obſtructio non valeat maiorem inferre putredinem: præterquam quod putredo non viget in humoribus illis craſſis & viſcidt, qui obſtructionem moliuntur, ſed in reliquis in venoſo genere inundantibus, quorum copiam detrahere, ſæpiſſime putredinem inhibet, præſtatque aditum & locum exhibendi deobſtruentia & expurgantia, quæ ante id exhiberi minime poſſunt. Quorum profecto copiam detrahere etiam nititur Gal. 8. *meth. cap.* 4. dicens: *Ac ſi quidem vel puer vel ſenex ſit, ſanguinem detrahere non licet*. Inter has ætates, vbi robur ægro non deeſt, ſecunda vena eſt, etiamſi plenitudinis ſigna non adſint. Præſtat enim, vitioſi ſucci maiori parte amiſſa, ad detergendas obſtructiones accedere, cum alioqui melius ſit, ſi obſtructionibus liberandis, priuſquam vacuaueris, ſtudeat, ne ipſas magis impingas. Quamobrem in hac controuerſia proculdubio cenſeo ſanguinem eſſe mittendum, ſicut in reliquis præſidijs diximus, etiamſi obſtructionis potiſſima cauſſa humorum craſſities exiſtat: id tamen potius agendum eſt, quantum ſat ſit, vt & ventilationis defectum ſuppleamus, & aditus extenuationi ſuperſit. Nam ante id neque expurganti medicamento, neque vllo alio auxilio vti tuto datur, ſed omnium ſeorſum meminiſſe oportet.

…utrida-…m fe-…ium. …Obſtru-…io quibꝰ …fferen-…, quæ …t, quo-…odo ac …ando de …ſtruen-…us vtẽ …m.

…etergen …vim ha…nt.

Fere eadem, quæ humores inſcindere & extenuare vires habent, deobſtruendi quoque facultate pollent. Sed cui præcipue hoc munus tribuitur, id medicamenti genus eſt, quod infarctu liberat, quod ſane in ſe complectitur ea pharmaca, quæ abſtergendi & repurgandi facultatem habent. Sat enim non eſt ad obſtructionem aufferendam, craſſos humores extenuaſſe & inſcidiſſe, ni quod eorum inſciſſum & attenuatum probe eſt, repurgaueris & abſterſeris: quinimò frequentiſſimè accidit, inſcindentibus & attenuãtibus pharmacis exhibitis, maiores ſubinde fieri obſtructiones ex attenuata et inſciſſa materia, niſi ſimul cũ ipſis repurgantia & abſtergentia adhibueris, quæ id, quod inſciſſum eſt, apertè ſeparent & expurgent. Verùm quia in febribus plurima ex his, quæ id efficere nata ſunt, maiorẽ calorẽ concitant, ob id ſeligere expediet, quæ citra manifeſtum calorem id opus præſtent. Quamobrem nutrimentis admiſcere oportet, quæ detergendi vim habeant, veluti eſt *ptiſana & mulſa*: ſerapijs vero & alijs pharmacis *oxymel* ſimplex aut compoſitum admiſcebis. Quod ſane medicamentum omnem ſcopum adimplere omnes fatentur: inſcindit enim & abſtergit, maxime ſi admiſcueris aquam hordei ferueſactum modico *hyſſopo, origano, aut radicibus cychorij & apij*. Sed inter omnia pharmaca, quæ ad meatuum expurgationem adhibentur, *abſynthium* primas obtinere norunt omnes, præſertim eius decoctum cum *oxymelite* admixtum. Ex quibus omnibus, & ijs ſimilimis, quæ calidiora ſunt, pituitoſis febribus, & corporibus liberalius porrigere poteris; quæ verò temperatiora, reliquis. Id enim opus eſt quod Hippocr. conſuluiſſe cenſeo *aphoriſ.* 10. vbi ſcripſit: *Corpus vbi quis vult purgare, oportet fluida facere;* nam vt purgatio ex voto ſuccedat, meatus aperire, & humores attenuare opus eſt, alioqui difficiles fiunt purgationes, & quod deterius eſt, parum aut nihil putredinem corrigi conſpicimus, & iudicia fieri ob id grauiora, periculoſiora, & infida, recidiuaſque minantia.

Abſynthiũ meatus aperit Purgamꝰ fluida corpora.

De obſtruentibꝰ quãdo aut quo modo vti liceat.

Sed ſi humorum craſſitiem maximam eſſe cognoueris, copioſioreſque eſſe craſſos humores, extenuationem inſtitues, atq; inſciſſionem non diu aut perſeueranter factam, ſed factis etiam per interualla minutis vacuationibus, quibus quod diebus aliquot extenuatum eſt, paulatim etiam excernatur. Verùm ſi humorum craſſities vel parua fuerit, vel humores nõ multi, vnica purgatione rem agere oportebit, præmiſſa tamen ſufficienti humorum extenuatione & inſciſſione. Si tamen forte contigerit plenitudinem & craſſitiem ſimul febri cauſſam præſtare, vtroque auxilio opus erit, & ſanguinis detractione, & poſt extenuationem purgatione quoque: quibus ſane auxilijs ſimul medeberis prohibitæ tranſpirationi & obſtructioni. Ceterum quia ventilationem prohibitam ad antiquum ſtatum redire impoſſibile eſt alijs auxilijs, quam ablata obſtructione, quæ vel à craſſis aut multis ſuccis fit, ob id vna aut eadem auxiliorum ſorte omnibus his cauſſis prouidemus: ſicut, cùm denſatis exiguis meatibus, aut conſtrictis poris, quandoque fiat tranſpirationis cohibitio, per ea quę rarefaciunt, ac dilatant conſtrictas partes, rem agere ſatius erit.

Putredinis præſidium.

Cum potiſſima & immediata febrilis caloris cauſſa in putrida febre putredo ipſa ſit, hac in parte operæ pretium duxi, exponere, qualis nam ſit humoris putredinis habenda prouidentia, vt in ordine ad eius naturam & conditionem apta illi præſidia præſtare poſſimus. Cum enim in humorum putredine primum, quod vitium contrahit, eorum aut partium, quibus continentur, innatus ſit calor, qui extraneus factus, humidorum cum ſiccis vnionem continere probe nequit, fit facile, vt tria reperiantur in ipſa putredine vitiorum genera. *Primum* caloris corruptio per exceſſum: *ſecundum*, ſeparatio humidi à ſicco in ipſo putredinis motu: & *rurſus*, aliquid putridum, & iam omnino à natura ſeparatum & corruptum. Quapropter aduerſus vnamquamque harum partium pugnandum nobis eſt in quauis febre. Sed conſiderabis primo, an putredo ſibi comites habeat peculiares cauſſas, quibus excitatur, an ſola per ſe prærequirat prouidentiam: quòd ſi primum ſit, fruſtra præſidia porriges putredini, ſi prius cauſſas non abſtuleris eo modo quo dictum eſt. Verùm ſi id iam eo modo feceris, & cum hoc putredo per ſe vrgeat, quod maximum nacta ſit à ſuis cauſſis principium, tunc quidem prouidendum illi eſt: primo, per ea, quæ putredinoſo calori aduerſantur, quod ſane opus nil tutius aut commodius facere poterit, quam calor ipſe innatus coctione media. Ob id enim dixit Galen. *Coctio eſt quæ facit ceſſare putredinem*: verum ſi is iam admodum ſit vitiatus, ita vt ſperandum ſit, citra artis adminiculum, id opus naturam non poſſe exſequi, huic muneri maximum præſtabis principium, per ea, quæ excedentem calorem attemperent, qualia ſunt frigida & ſicca, illa vero quæ calorem compe-

Vitiorum in putredine tria genera.

ſcant,

Coctio facit ceſſare putredinẽ *In putredine duo agenda.*

ſcant, & ad antiquum ſtatum redigant: hæc vero, quæ quod humidius factum eſt, exſiccent, & quodãmodo cum ſicco adiungant, & firmitudinem præſtent. Sed mox, ſi quid putridum eſt, ſui expulſionẽ indicat. Ex quo conſtat, in putredine duo tantum eſſe agenda, vnum aduerſus id, quod adhuc putreſcit, quod præſtat prædicta alteratio: aliud vero aduerſus corruptum & putridum, quod ſui ablationem expoſtulat. Quod profecto optime dixerat Galen. 11. *method. cap.* 9. hæc verba ſcribens: *Quicquid humorum putreſcentium veluti putreſcens ſemimalumque eſt, per ea quæ tantum alterare poſſunt, tum concoquere vtile reddere ſanabis, facultatem eius, quæ naturaliter concoquit, excitans firmanſque.* Quæ ſane coctio cùm à moderato fieri debeat, exceſſum caloris retundit tanquam remiſſum, humiditatem coniungit propria actione caloris, qui etiam quod ſuperfluum eſt diſſipat, ac manent quidem ſubſtantiæ, quia nondum ex toto erant corruptæ, & ſi quid vitioſum ex toto erat, tantæ efficaciæ eſt virtus ipſa, vt ſelecto bono, quod reliquum eſt ſeparet, & aliquando per ſudorem, vrinam, aluum, & vomitum expellat, vel ſi deterius extiterit, in abſceſſum pellat. In quem ſenſum cenſeo Galenum dixiſſe 11. *method. cap.* 10. vires roborandas eſſe, quo putredinem ſuperantes ſuccos concoquant: hac enim ratione dictum eſſe ab eodem auctore exiſtimo, quandoque virium roborationem ad affectus curationem conducere. Nam licet curatio per contraria fieri debeat, in quibus eſt putredinem compeſcere, totum opus naturæ eſt committendum, & ob id roboranda ſummopere eſt, vt curationi quoque proſit. In quo opere exſequendo coniectandum eſt, nullo alio auxilio citius ac tutius ipſam roborari quã deuicto frenatoque contrario, hoc eſt, calore, id quod per ea, quæ exceſſum eius remittunt, prompte facies. Etenim in humorum putrefactione motus (*quo quæ putreſcunt, aut ad priſtinum reducuntur, aut difficiliùs putredinem concipiunt*) refrigeratio, ventilatio, & ſemiputridorum concoctio ex aduerſo illi reſpondent.

Putredini fienti mederi oportet frigidis & ſiccis.

Verùm quod corruptum putridumque eſt, multis modis eodem loco vacuare docet, quæ poſtea latius exſequi docebo. Itaque id quod ſemiputreſcens eſt, omnino, ſed caute alterabis, ijs, quæ frigidæ & ſiccæ naturæ ſunt, ac tenui ſubſtantia conſtant, ne frigiditate impenſa corporis meatus conſtringantur & obſtruantur, quod ſolet eſſe maioris damni præludium.

Calor morboſus quibus pellẽdus aut abigendus.

Sunt quidem præter dictas conſiderationes aliæ, quæ mihi in hac re in mentem ſemper venerũt, quas noſſe maximi eſſe momenti ad curationem exiſtimo: quarum prima verſatur circa extraneum & præter naturam calorem; non quidem eum, qui putredinis auctor eſt, & in humoribus viget, & cauſſa mali exiſtit, ſed circa eum qui extraneus eſt etiam & præter naturam & rationem morbi habens, vigenſque in ſolidis particulis. Nam aliud eſt conſiderare calorem præter naturam vt morbus eſt; aliud vero calorem qui exceſſu præter naturã efficitur, morboſum calorem prædictam in ſolidis particulis generans: ſicut aliud eſt refrigerare ſimpliciter, quod calori, vt cauſſa eſt, debetur: aliud vero refrigerare tantum actualiter, quod pro ratione eius quod naturam excedat fieri debet. Calori enim vt calor eſt, refrigeratio debetur, tanquam cauſſæ præter naturam operanti: vt vero præter naturam eſt, morbumque conſtituit, tanta refrigeratio, quantus eſt receſſus à naturali moderatione. Quin potius quæ noſtrum calorem æmulantur, non quæ frigida ſunt abſolute, adhibenda eſſe conſulit rei natura; nam his auferenda eſt intemperantia in membris relicta, iuxta illud Gal. *Vnamquamque cauſſam abſcindere prius: deinde ad eam, quæ facta eſt, diſcraſiam peruenire:* forſan enim tepore illo ſecurius reducetur natura ad antiquum ſtatum, quam frigidioribus, quibus mirũ non eſt, ſi ipſa quoque aliquo modo naturæ indigentiam & natiuam temperiem excedendo naturam infirment, cum hoc tamen nihil inconueniet parum frigidiora adhibere, dum lente & paulatim efficias, verens naturæ alterationem, maxime cum calorem hunc compeſcere oporteat in membris præcipuis, in quibus nil ſubito, audacter, temere, aut confertim aggrediendum eſt. Atque hæc aduerſus febrilem morbum in partibus relictum ſufficere videntur, interim dum non migret in habitum, ſed in habitudine, & leuiter præſit.

In Tertiana Exquiſita.

Tertianæ multiplex acceptio. 1. 2. 3. 4.

Solent proculdubio Medici nomine tertianæ multa intelligere: Primum quidem *ſimplicem tertianam*: id quod Galen. *lib. 2. de diff. febr. cap. 3.* fatetur, nempe, *tertianam illegitimam*, quam rurſus idem auctor 1. *popul. part. 3. com. 5.* appellat *tertianam extenſam*: nonnunquam vero nomine tertianæ Medici vtuntur, cum adiectione, videlicet *ſemitertianæ ſeu hemitritæi*, quæ tertiana loco citato ſic appellatur à Galen. quia præter hoc quod cum rigore inuadit tertianarum more, intermiſſione tamen caret, quia diem ſecundum non habet integrum. Alio modo cognominatur tertiana, cum *duplicem* eam appellamus, eo quòd tempore quietis, die nimirum intermedio inter duas acceſſiones alia ſuperuenit acceſſio quæ tertianam duplicem conſtituit. Vltimo vero *tertiana exquiſita* ea ſolet appellari, quæ vera & legitima eſt, ex flaua nimirum bile in extremitatibus vaſorum putreſcente.

Tertiana duplici ratione dicitur legitima, & exquiſita.

Exquiſitum tamen & legitimum aliquem affectum nominamus, vno è duobus modis: *Primo* quidem, cum nulli alteri affectioni adiungitur: *altero* vero, cum materialis illius affectus cauſſa ſola impermixtaque eſt, & abſque alterius conſortio. Exquita autem tertiana vtroque modo venit æſtimanda, & quod nulli alteri affectioni adiungitur, & quod in ea ſolus bilioſus humor abundat, aut peccat. Verùm licet dictum ſit, exquiſitam tertianam nullum alium humorem ſibi habere comitem præter flauam bilem, non ob id intelligendum eſt omnino abſolui à conſortio alicuius humoris, cum perdifficile ſit credere, febrem aut tumorem præter naturam omnino abſolui poſſe ab aliquo alio humore.

Tertiana quatenus ſyncera et pura.

Synceram tamen & puram eſſe exquiſitam tertianam intelligimus, vel quatenus ſenſus iudicio perpendi poteſt, vel (*quod vtrius eſſe arbitror*) quod licet aliquis alius humor ſimul ſuccendatur, neque ipſe morbum efficit, neque pars morbi efficitur, neque vltimo compeſcit bilis morem & conditionem, aut vlla lege actiones lædere poteſt, vt in ſpurijs & illegitimis febribus euidenter conſpicimus: nam vel ſimul ambo humores qui in eis peccant, lædunt actiones, vel vterque efficitur pars materiæ morbi, aut diuerſos creant eiuſdem ſpeciei affectus, vt de duplici tertiana certo ſcimus.

Tertia exquiſita de ardentium numero & natura, et quid ab ardente differat.

Eſt itaque tertiana exquiſita de ardentium ſorte & natura, quod ambæ ab vno & eodem humore ſuccenſo, nimirum, bile flaua proficiſcantur, licet intermiſſione tertiana ab ardenti differat, nec non & caloris modo: quippe inquit Galen. 6. *popul.* Tertianæ calor ab ipſa manu deuincitur, cauſonidis autem minime: quod etiam Hippocrat. dixiſſe conſtat eod. 6. Quod ſane fieri arbitror ex diuerſitate locorum, in quibus bilis flaua in vtraque putreſcit: nã in tertiana, quod prope ſit cutis, euaneſcit, diſcutiturque ocyus, in cauſonide vero concluſus calor intenſior & efficacior redditur.

Tertiana exquiſita quot modis fiat.

Ex his, quæ dicta ſunt, facilè conſtat, exquiſitam tertianam vno è duobus modis fieri poſſe: *Vel* flaua bile in extremis vaſorum efferueſcente, vel putredinem ibidem nacta: vtcumque tamen fiat, ad febres

ex

ertiana quiſita ſta ex is effer ſcentia quas fe es dege- ret.

ex putredine ortas reduci debet, vt conſtet, veram eſſe Galen. ſententiam, qua tenet, ex humore omnes febres ortas putridas eſſe. Ex qua ſane vſtionis & putredinis diuiſione arbitror proficiſci ex tertianis plurimas æſtatis tempore, & prope autumnum in quartanas commigraſſe: nam dum humores intra vaſa efferueſcunt, facile quod eorum tenue eſt reſoluitur & euaneſcit, adeo, vt craſſum deinceps in melancholiam, quartanæ alioqui materiam, ocyſſime commigret. Verùm dum intra venas principium putredinis ſortitur humor, facilius eo tranſmiſſo ad extrema earum in duplicem tertianam aut in ſpuriam commigrare viſum eſt: à quibus non raro ſpuriam quartanam ſuboriri contingit, quæ longe diuturnior exiſtit ea, quæ ex bile quæ efferbuit calore æſtiuo exorta eſt. Qua ratione cenſeo dictum eſſe Hippoc. 2. *aph.* 25. *æſtiuas quartanas eſſe breues*, quod plerumque earum materia ab efferueſcentia proficiſcatur, ſicut diuturniores autumnales, quod à miſcella humoris peccantis in duplici tertiana cum melácholia ſuboriantur.

rtiana- auſſæ. xcitãs

Ex febrium tertianarum cauſſis quædam profecto Febrem ipſam excitant ac mouent, quædam Materiam ſuppeditant, & rurſus quædam materiam & morbum augent & præſtant. Hanc quidem exquiſitam tertianam plerumque excitant cauſſæ omnes, quæ corpore exiſtēte bilioſo quotidianum effluxum prohibent, vt *decubitus in locis humidis, frigidis herbam etiam frigidam producentibus*: nec non & quæ feruorem mouent, vel nimis excalfaciūt, quales ſunt omnes calidę & ſiccæ, vt Galen. *refert lib. 2. de differ. febr. cap. 1. & 3.* quare non paucæ materiam quoque præſtant. Cuius naturæ eſt conſueta vel inconſueta victus ratio per alimenta calida, ſicca, pauca, aut per inediam, cum labore, curis, vigilia, mœrore, aut feruentiſſima ira, iuuenilis quoque ætas, natura ſicca, ſqualida, bilioſa, hirſuta, æſtiuum inſuper tempus, regio calida & ſicca, & magnus æſtus, aut igni inconſuetus acceſſus. Ex quibus profecto vel naturalem ipſam bilem nedum excedentem, aut vitioſam, ſi in corpore ſit, inflammari, moueri, exuri, & putrefieri, aut vtcumque aliter alterari, donec in febrem commigret, certum eſt, & plerumq; in continuam, ſi maior copia fuerit, quam natura poſſit ad extremas venas principio morbi trudere, aut interpolatam, ſi potens validaque huic operi exiſtit. Quæ omnia profecto & flauam bilem copioſiorem gignere, & genitam in feruorem aut putredinem agere nata ſunt.

rtiana uiſita à ſola bile, quali- lia bi ſpecie

Præterea dum bilis in corpore abundat, vel ipſa per ſe materiam huic malo præſtat: vel in rubeam, vitellinam, porraceā, æruginoſam conuerſam, idem quoque malum, ſed longe grauius & periculoſius efficit: quos ſane progreſſus bilis flaua exſequitur in deterius mutata, vi & efficacia prædictarum cauſſarum. In qua re licet Galen. dixerit, bilem puram huius febris cauſſam eſſe, credendum eſt, non ſolum de bile flaua ſubaudiendum eſſe, ſed ex quauis alia quoque fieri poſſe, licet ob id tertiana ipſa deterrima admodum euadat, aut productior. Altera vero cauſſa, quæ veluti fomentum huic febri præſtat, vel eſt iecur, huius & reliquorum humorum officina, vel ciſtis fellis, vel meſeræon, & quæcumque circum præcordia cauaque viſcera ſunt loca, è quibus tanquam è receptaculis aut officinis, deprauata bilis effluit indies magis ac magis, qua febris tertiana fouetur: quas ſane cauſſarum differentias nouiſſe ad veram medendi rationem exſequendam, maximi eſt momenti.

a ter- æ tri- a ſu- tur. b iis pra- ceſſerunt. 2. quæ comitãtur. 3. quæ ſequuntur. Signa tertianam comitantia.

Signis quidem in hac febre nobis opus eſt, non ſolum ad cognitionem diſtinctionemque, ſed ad verā etiam præſagiendi viam adinueniendam. Ea autem omnia triplici genere comprehendes: nam quædam ſumuntur ab his, quæ *Præceſſerunt*, quæ cauſſas nuper relatas omnino complectuntur, velut *temperatura calida & ſicca in ætate iuuenili*, *anni tempus æſtuo-* A *ſum, regio & victus calfaciens & exſiccans*, à quibus omnibus copioſam bilem generari neceſſum eſt. Inquit enim Hippoc. 3. *aphor.* 19. *Quidam morbi in quibuſdam temporibus magis contingunt*: quod etiam intelligendam eſt de ætate, regione, temperamento, ac victus inſtitutione: Quædam vero ab his quæ affectum *comitantur*, & alia ab his quæ mox *ſequuntur*. Sic profecto inter ea, quæ affectum comitantur ſigna, primum locum habet *rigoris natura & conditio*: nam inuadit febris hæc ſemper cum valido rigore, in quo veluti pungentes aculeos laborantes præſentire referunt. Qui etenim initio vehementior eſt, procedente tamen tempore paulatim miteſcit, à quo protinus calor increſcit maximus.

1. Rigor. Eius natura & conditio.

Fit itaque in his febribus validus rigor ob naturam halitus, & humoris tenuiſſimi & pauci, qui extra venas feruntur, nam B cum bilis ſit quæ mouetur, & ea cum leui alterius humoris miſcella, ac intra venas nacta putredinis aut efferueſcentiæ principium, ex quo natura valide irritatur, contingit profecto triplicem ad validum rigorem efficiendum adeſſe cauſſam.

Rigoris validi triplex cauſa.

Primam quidem humoris & halitus acrimoniam & caliditatem, quæ facultatem ipſam ad expulſionem laceſſit, ac tanto rigorem contingit eſſe vehementiorem, quanto humores acriores calidioreſve extiterint. *Secundam* vero facultatem, quæ vehementer materiam agitare mouereque valeat, non tamen vtcumque, ſed valide: quippe tanto rigores vehementiores ſuccreſcunt, quanto vires validiores fuerint, licet grauius & mo- C leſtius rigores ferantur à debilibus corporibus etiamſi in eis mitiores fiant ob facultatum impotentiam. *Tertianam* vero & vltimam cauſſam eſſe arbitror, ſenſum laborantis nimis acutum: nam ad penſum ipſius magis ac magis facultatem irritari contingit, ex quo maiores aut minores fieri rigores certum eſt: præſtans enim ſenſus facilius percipit noxam, quo ſit, vt facilius irritetur ac gliſcat ad materiæ expulſionem.

Rigoris diſcrimen quod.

Ex quo euidenter conſtat, non leue rigoris diſcrimē ex modo motus exortum, nam ſi remiſſa fuerint prædicta accidentia horrorem efficiunt. At ſi cum hoc remiſſiora fuerint, & materia non æque calida, aut plane frigida, frigus progignitur ac frigiditas extremorum ex retroceſſione caloris ad in- D terna propter viſcerum dolores ex effluxione flauæ bilis ad ea. Quibus præmiſſis, ne nos rigores primo morbi inſultu ſuperuenientes decipiant, noſſe oportet prædictam differentiam diſtinguere. Itaque exquiſitam tertianam præcedit rigor vehemens, punctorius, ac mordicationis ſenſum præ ſe ferens, cum calore & totius corporis concuſſione.

2 Caloris copia & qualitas. Tertianæ exquiſitæ calor ſimilis eſt calori cauſonis, ſed nō ęque acris & mordax.

Secundo cognoſcitur prædictæ febris natura ex copia & qualitate caloris, atque ex breui vel diutina eius ſucceſſione: quippe eò bilioſior & exquiſitior febris eſt, quò citius poſt rigorem ſuccenditur calor: & quò tardiùs ea, impurior. Præterea habent exquiſitæ tertianæ, quatenus ad copiam caloris attinet, ingentiſſimum calorem, ęqualem quidem calori cauſonis, E non tamen æque acrem & mordacem: nam licet talis à principio appareat, mox ab ipſa manu deuincitur, vt Hippoc. refert *6. popul. part. 1. tex. 29.* nec non *& eodem 6. part. 8. text. 36.* dicens: *Febres in quibus vlcerantur labia forte intermittentes, et tertianis refrigerationes, vrentes vero ſtatim ad manum ſolutæ ſemper.* Sic enim dum increſcit calor, intima vtuntur & ipſe acris & multus ſentitur, cum æſtu & feruore maximo: corpus item nullibi quieſcit, & ſpiritum emittit magnum ac denſum, & calidiſſimum, conflagranti flammæ perſimilem. Habet tamen id peculiare, vt refert Galen. 2. *de criſib. cap. 3.* quod prope vigorem extremæ partes æque ac thorax incaleſcant, quo tempore madore leui totum corpus perfunditur, qui protinus à potu increſcit.

Ex pulſu etiam nō minorem huius mali notitiam per- *3. Pulſus.*

Tertianæ exquiſitæ ſigna ex pulſu.

perdiſces, namq; à principio acceſſionis apparet paruus, tardus, rarus, ac debilis, ita vt tarditas ad eum qui ſecūdum naturam eſt modum accedat, eo quod calor ad intima fugiens ſopiatur. Ceterum cum ad incrementum peruenit, fit pulſus magnus, celer, & creber, & manifeſte iam ad ſtatum properans, magnus efficitur, celerrimus, & creberrimus, omnis tamen inæqualitatis, præterquam febrilis, expers.

Inæqualitas febritis duplex 1.

Verùm vt quiſq; probe tenere poſſit, qualis nam ſit communis febrium omnium inæqualitas, & qualis quibuſdam propria exiſtat, expendat, inæqualitatem febrilem duplicem eſſe: alteram inter Diaſtolem & Syſtolem, reliquam vero in vna tantum pulſatione. Prima quidem potius deſcribit diuerſitatem temporum morbi, quam affectus ipſius naturam: nam cum in prima hac differentia rhythmus in ſtatu morbi æqualis exiſtat, (*quod æqualis ſit neceſſitas atrahendi aerem ad refrigerationem, & expellendi fuliginoſa excrementa*) ſicut in reliquis temporibus inæqualis, ob inæqualem vtriuſque vſus indigentiam: ſequitur, non vere poſſe dici febrilem inæqualitatem.

2.

Secunda vero qui in vnica fit pulſatione, nimirum, quando arteria mouetur velocius in principio & fine dilatationis, quam in medio, vt Galenus intellexit 1. *ad Glauc. c. 6.* quod ſane contendit Stephanus Athenienſis de diaſtole & ſyſtole eſſe intelligendum: quantum autem veritatis habeat, mox referam, ſi prius inceptum finiero. Quando enim in principio & fine vnius tantum dilatationis motus eſt celer, ab ipſa neceſſitate concitata facultate pulſifica, in medio vero dilatationis pulſus fit tardus, eadem facultate præ nimio humorum pondere grauata, omnium febrium humoralium ſorti propriam eſſe inæqualitatem arbitramur, licet in tertianis obſcurior appareat. Nam hac ratione intelligendus venit Galen. 2. *de criſib. cap.* 3. & 1. *ad Glauc. cap.* 5. quod ibidem tantum loquatur de his differentijs, manifeſtis tamen, quas eſſe priores continuis & periculoſis febribus cenſemus.

Inæqualitatis febrilis nomine quid veniat.

Contendit enim Stephanus, per inæqualitatem febrilem ſolum intelligendam eſſe, quæ inter diaſtolem & ſyſtolem reperitur: quam ſane ego, licet in febribus conſpicuam & neceſſariò contemplabilem arbitrer, potius temporum circumſcriptiuam, quam morbi iudico (*vt latius lib. de pulſus arte ſcripſimus*) aut ſaltem vtrumque ſimul. Verùm quia huius nullum eſt in febrium intermiſſionibus iudicium, eam arbitror proprius febrilem inæqualitatem cenſendam eſſe, quam ex Gal. mente adduximus: alioqui impoſſibile eſſet, in die quietis prædictam febrilem inæqualitatem adhuc ſupereſſe, vt Galen. aperte fatetur, & nos loco citato expoſuimus. Habet inſuper hæc febris pulſum (*vt cœperam dicere*) magnum, celerem, & frequentem, abſente vero febre, licet pulſus citra ipſam ſit, nō tamen omnino liber eſt ab inæqualitate febrili, *vt* 1. *ad Glauc. cap.* 5. *Galen. ſtatuit.* Nam cum pondus & grauitas in facultate ex eo humore qui in venis eſt prodeat, nil mirum profecto: ſi inæqualitas quæ ab plenitudine proficiſcitur, ſuperſit quoque ceſſante febre, etiamſi eodem loco in nulla alia febre referat Galen. pulſum reuerti æquè ad naturalem ſtatum, ac in exquiſita tertiana: quod de calore febrili & inæqualitate inter dilatationem & compreſſionem cenſeo intelligendum fore, namque adhuc in ea remanent alterius ſingularis inæqualitatis veſtigia, eo modo quo dictum eſt.

4. Tertianæ exquiſitæ ſigna ex accidētibus.

Monſtrant etiam exquiſitam tertianam accidentia, quæ ipſi ſuccreſcunt, nimirum, ſitis, qualis in cauſonide reperitur, quæ ex caloris vehementia, & bilioſi ſucci cōfluxu ad ventriculum, adhuc in prima acceſſione ſuboritur: quod continuis febribus nonniſi creſcente malo ſuccreſcit. Dolor item capitis ſine grauitate, vel ex leuiſſimo & tenuiſſimo flauæ bilis halitu proficiſcens. Adeſt vigilia, & non raro, vt re-

A fert Auicen. 1. 4. *tra. cap.* 37. delirium, & ad iram propenſio. Reperitur in quibuſdam feruoris ſenſus in hepatis regione, quod plurimum humoris in ea parte & circumuicinas confluxerit. Dolor item renum grauiſſimus ex dilabente prope ipſos flaua & acri bile. Adeſt & inquietudo totius corporis, bile per ipſum delata. Apparent inſuper in huiuſmodi tertianis vlcera in latus, vt pulcre aduertit Hippoc. 6. *pop. part* 8. *cap.* 36. dicens: *Febres in quibus vlcerantur labia, forte intermittentes, & tertianis refrigerationes, vrentes vero ſtatim ad manum ſolutæ ſemper.* Verùm quia prædictæ puſtulæ non ſunt tertianis adeo propriæ, quin aliquando continuis accidant, ob id cenſeo dixiſſe. *Forte.* Itaque omnia alia ſigna, quæ febribus per ac- B ceſſionem repentibus ſuccreſcunt, longe vehementiora reperiuntur in exquiſitis quam in reliquis omnibus.

5. Tertianæ exquiſitæ.

Signa item ab excrementis petita multifariam prædictam febrem oſtendunt: huius naturæ eſt *Vomitus*, aliquando in principio apparens, dum ad ventriculum aliquid bilis, tempore rigoris excernitur: aliquando vero poſt rigorem, dum iecur & partes in quibus bilis continetur, flauam bilem iam ſuperatam poſt acceſſionem fundunt & expurgant: *Alui deiectiones* pari penſu & *ſudores*, non niſi inclinante febre, velut vapor quidam calidus totum corpus æqualiter perfundens. Quo tempore & potus eſt occaſio, & pulſus talis apparet, qualis his, qui à citatiori C curſu excitantur, aut balneo vſi ſunt. *Vrina* vero ſubruffa, flaua, ruffa, mediocris ſubſtantiæ, aut, *vt Arabes cenſent*, rubra, tenuis, ſubſtantia ignea, parte quidem inferiori ſubtilior, ſuperiori vmbroſa atque nebuloſa, ab ardore & permixtione bilioſi humoris, vt ex Galen. 2. *prog.* 26. *euidenter conſtat*, in qua ſi nebula alba aut appendiculum appareat, non tranſcendet quartum circuitum: iuxta illud Hippoc. 4. *aph.* 71. *Quibus in vrina nebula rubea quarto die apparet, is ſeptima iudicatur.* In vrinæ autem excretione obſeruandum eſt, dum acceſſio viget, aliquod huius conditionis apperere, aliquando ſecus, alba quidem & cruda, aut mediocris caloris: & nonnunquam decolor tempore quietis; & dum acceſſio viget, rubicundior con- D ſpicitur.

Colorum mutatio vrina, vnde in tertiana exquiſita.

Cuius varietatis cauſſam arbitramur eſſe locum, vbi bilioſus humor magis immoratur: quippe ſi prope iecur & venas maiores præſit bilioſus hic humor, ante acceſſionem & vniuerſo tempore quietis, intenſior apparebit vrina, in acceſſione vero humore ad vaſa minora, & eorum extrema tranſmiſſo, vel crudior, vel melioris erit coloris. Verùm ſi humor vigeat in minoribus venis, & ad pancreas & venas viſcerum tranſmittatur, acceſſionis tempore intenſioris caloris erit vrina: in die vero quietis, pręſtantioris, quod longius diſtet humor peccans ab emulgentibus, ſicut in acceſſione propriùs illis accedit.

6. Tertianæ exquiſitæ ſigna e dubitatione.

Nec minoris momenti ſignum eſt febris ipſius duratio, nam exquiſita tertiana in vnica acceſſione E plus non conſumit quam duodecim horas. Quippe hoc tempus in veris, legitimis, & exquiſitis tertianis longiſſimum eſt: ſæpius autem ſeptem horis acceſſio terminatur, nonnunquam ſerius finitur, aut tardius, prout bilis multa vel pauca, tenuis vel craſſior exſtiterit, virtus robuſta aut imbecilla, corporis habitudo rara vel denſa: nam hæ proculdubio ſunt cauſſæ, quę ſtaturum tempus acceſſionis anteuertunt aut remorantur. Atque licet hoc verum ſit, & non mediocre ſignum febrium tertianarum, *vt dictum eſt ab Hippocrat.* 2. *popul. part.* 3. *text.* 22. & *Galen.* 2. *de differen. febr. cap.* 3. & 4. *aphor.* 59. & *Auicen. fen.* 1. 4. *cap.* 49. non ob id exiſtimandum eſt, ex reditu ad ſimilem ſtatum febrem cognoſcendam eſſe: inquit enim Auicen. loco citato: *Qui iudicat febres per acceſſiones, errat in eis:* quod etiam dixerat Galen. *libr.* 1. *de differen. cap.* 10. *Non oportet, inquit, acceſſionum circuitionem*

ſolum

ſolum in febribus aduertere, ſed multo magis ipſius febris modum, vt ex vnguibus leonem venemur.

Tertianæ exquiſitæ ſigna ex ætate & anni tempore.

7. Præterea id malum cognoſcimus, ſigno deſumpto à natura, ætate, regione, victu, & cæli ſtatu. Promtiſſima enim eſt ad exquiſitam tertianam iuuentus, cui ſimilis exiſtit calida & ſicca temperatura, quæ in laboribus, vigilijs & inedijs extiterit, cibus etiam calidus præcedens id maxime monſtrat, præſertim ſiccus aut parcus. Tempeſtas quoque arida & valens, & cauſſa & ſignum euidentiſſimum exiſtit, maxime ſi conſimiles morbi per populum graſſentur: Nec mirari oportet, tot ſigna adduxiſſe huius febris, quæ & facilis eſt cognitu, & curatu facilior: nam ex vnanimi omnium Medicorum ſententia conſtat, febrem tertianam *(maxime exquiſitam)* eſſe veluti ideam & exemplar tertianarum omnium, ob id venia dignum me iudico.

Præſagiũ tertianæ exquiſitæ.

Primo quidẽ cognita exquiſita tertiana, breuiſſimam eſſe mox referendum eſt, & ſecuriſſimam: breuiſſimam quidem forte, probat Hippoc. 4. *aphor.* 59. dicens, *tertianam exquiſitam ſeptem circuitibus terminari:* Quod ſane alijs verbis dixerat 6. *popul. part.* 2. *text.* 15. ſtatuens, à quinta acceſſione ad ſeptimam iudicari, vt idem auctor expoſuerat eodem opere, *lib.* 2. *part.* 3. *text.* 17. dicens: *Quæ diem vnum intermittentes, altero ſuperrigent cum iudicatione ad ſeptimum.* Sed breuiſſimam & ſecuriſſimam protulerat *lib.* 1. *eiuſdem operis, part.* 3. *text.* 8. ſcribens: *Tertiana exquiſita cito iudicatur, nec lethalis eſt:* & Gal. *lib.* 1. *de arte cur. ad Glauc. cap.* 8. inquit: *Ex intermittẽtibus breuiſſima quidem ac mitiſſima eſt tertiana.* Itaque conſtat, ſeptem periodos non excedere, aut ad ſummum nonem tãtum attingere, vt videtur ſenſiſſe Hipp. *lib.* 4. *de coacis præn. tex.* 44. Sed intelligendum hac in parte eſt, ſeptem periodos tredecim diebus finiri. Contam cludit itaq; Trallia *lib.* 12. *c.* 6. tertianam exquiſieſſe breuem et facilis curationis, maxime ſi quis eam recte tractet, alioquin mirũ non eſt, ſi difficilis & grauis fiat, vel in grauiores morbos commigret, vt Gal. exemplo probari poteſt *lib.* 1. *ad Glauc. cap.* 9. de macie ſeu tabe ex tertiana improbè curata, oborta.

Septem periodis finitur & facilis eſt curatu.

Curandi ratio.

Cum vniuerſa ſimplicium tertianarum curatio veteribus Medicis ad alterationem & vacuationem reducta ſit, illam quidem refrigerantibus et humectantibus præſtitam, hanc vero ſudationibus, vrinis, vomitibus, & alui ſubductionibus, ob id quidem vtramque indicationem, & eam quæ à cauſſa, quæ prædictas euacuationes aliquando poſtulat, & eam quę ab affectu, quæ conuenienti refrigeratione fit, ad vnguẽ expediſſe erit operæ pretium. Sed præſtat vniuerſam medendi rationem in tria tantum membra diſſecare: quorum primum conſiderat *flauam bilem*, idque duobus modis, vno *Succenſam iam & putrefactum*, cuius etiam habenda eſt aliquo modo prouidentia, altero *ſuccenſioni paratam*. Secundum autem conſiderat *Membrum recipiens*, quod in hac affectione maius plerumq; faceſſit negotium. Tertium vero & vltimum membrum *Mandans* quod ſane licet videatur primo eſſe expendendũ, cum in omni curatine non ſolum ſit veniendum ad cauſſam, ſed ad cauſſæ principium, cum hoc tamen, quia humoris bilioſi conditio, natura, atq; vrgentia ſæpiſſime curantis conſilium ad ſe vertit, ob id profecto ab humoris peccentis prouidentia, initium curationis auſpicari oportebit, quia hac lege prouidemus recipienti membro, & morbo ipſi ac ſymptomatis; cum ad id quod magis vrget, dirigi debeat omne curantis conſilium.

Tertianæ curãdæ ratio triplici conſtat prouidentia.

Curatio tertianæ principium crudo adhuc cibo exiſtẽte, vnde ſumendum.

In primis igitur conſiderabis, & diligenti animo expendes, an crudus adhuc ſubſit in ventre cibus, quod laborans parum ante febris exordium intrepide præſus fuerit: quo tempore vomitu curabis quod crudum eſt expellere. Quippe non licet protinus corpus pharmacis turbare, neque ſi paucis ante diebus A parce ſe geſſerit laborans, nam tũc coniectabile eſt, quod crudum præfuerat ad inteſtina deſcendiſſe: quo tempore à clyſmate vehementiori, quod ventrem purget, incipiendum erit. Verùm ſi quidem crudum praueque digeſtum in primis venis inhæſerit, quod vereamur venas maiores poſſe irruere, tũc quidem optime corpus ad vlteriorem curationem præparabis, ſi exhibito leui pharmaco prædictam cruditatem expurgaueris. Quo facto, vel ſi ea curatione opus non fuerit, principium curationis, non quidem protinus à ſanguinis detractione ſumes, vt multi indiſtincte faciunt: nam licet dictum ſit, omnibus putridis febribus ſanguinem eſſe mittendum, etiam ſtatutũ eſt, vbi præualuerit cacochymia, ipſam eſſe expurgandam prius: neq; id temere aggrediendum, cũ B Gal. & reliquis decretum ſit, in æſtuoſis ac feruore concitatis tertianis alteratione tantum eſſe vtendũ. In qua dubitatione, vt quis intelligat *à quonam incipiendum ſit*, primo conſiderare oportet *flauę bilis quãtitatem:* ſecundo, locum *vbi viget, ac putreſcit, & vitiatur:* tertio vero, *eius vitium ſeu qualitatem, citra id quod quantitate abundet.* Quod ſi hoc tertium cognoueris in corpore præeſſe, ex anteacta vita laborioſa, vigilijs & curis plena, atque tempore æſtiuo, cauendum eſt omnino ab omni vacuatorio auxilio, quinimo res agenda eſt per eam victus & vitæ inſtitutionem, quæ præter id, quod refrigeret, reficiat quoque, atque optimi nutrimenti pręſtet quod laboribus præhabitis euanuit, ſiquidem dum affectio ex hac cauſ- C ſa prouenit, potius à defectu probi nutrimenti, quàm bilis abundantia proficiſcitur. Verùm ſi bilem abũdare conſtiterit, tunc quidem cõiectandum eſt, quo auxilio, ſanguinis nimirum miſſione aut pharmaco, in principio ipſam liceat extrahere. In qua hæſitatione ſcito, quod ſi in primis venis præfuerit flaua bilis, aut in eis proximis, & iuxta vias & canales communes, *(quod oſtẽdit vomitus bilioſus, vel alui fluxus, aut inteſtinorũ aut ventriculi morſus, maxime in die quietis, vel ſaltem ineunte acceſſione)* eo tempore tutiſſimũ fore conſilium arbitror, à purgatione incipere: quæ nec omnino ſit ſeligenti pharmaco facta, ne plus, quàm par ſit, ipſius flauæ bilis ad communes vias è venis trahatur: nec omnino leui, vt aliquid agere poſ- D ſit. Quippe eo tempore naturam habemus adminiculantem, monſtrantemque regionem ſibi proficuam & intentam, cui operi coctionem præeſſe opus non eſt, cum materia illa antecedens ſit, quæ nondum putredinem contraxit, ſed ſolum leue quoddam vitiũ, quo natura irritatur ad expulſionem. Quo tempore vacuationem inſtitues, nam ea profecto eſt occaſio quam præcepit Hipp. rimari ad expurgans medicamentum exhibendum etiam inchoante malo. Neq; opus eſt ſanguinem miſiſſe, quia non deerit trahenti pharmaco locus, quod prope emunctoria vitioſi humores exiſtant: nec rurſus ob id contrariamur Gal. qui 11. *meth.* iuſſit in omnibus febribus putridis ſanguinem mittere, quia huic etiam auxilio non deerit E occaſio, nunc enim ſolum à quonam liceat initium ſumere diſſerimus: cum ipſe etiam conſuluerit abſtinendum eſſe à ſanguinis detractione, in his, quibus os ventris bile abundat, aut imbecillum, vel nimis ſenſile eſt, concitat enim in his ſanguinis detractio maiorem feruorem, ac ſyncopem, & ipſius ventris eroſionem. In hac etenim occaſione vtor *pulpæ caſſiæ fiſtulæ* ʒ. 7. *factis cum ſaccharo bolis, & mox ſuperbibere ſyrupi ſoluti vt roſarum Perſicarum* ℥. 3. & ß. quo pharmaco facilè quod in pancreis immoratur, quantumuis ſit bilisum, expurgari conſpicimus. Cui ſimilis eſt *manna, pondere* ʒ. 3. *vel* 2. *diſſoluta in aqua infuſionum roſarum, vel cichorij, ſi ingens ſit calor, aut in ſucco roſaceo:* vel ſi nimium vigeat bilis, modicum diluti rhabarbari adijcies.

Bilis abũdans qua ratione extrahenda.

Tertiana exquiſita quãdo ſanguinis miſſionem poſtulet aut renuat ratione bilis.

Bilem expurgant.

Præterea hac purgatione facta, vel ſi flaua bilis tã-

Tertianæ exquiſitæ curatio, ſi flauabilis in vaſis maiorib⁹ abundet, à ſanguinis miſſione debet incipi.

tum intra vaſa immoretur, vbi maius eſt cum ſanguine commercium, in dubium ferunt medici, ſit ne ſanguis mittendus: cum conſtet id Galen. in curatione huius febris prætermiſiſſe, cuius etiam conſilium ſecuti ſunt Paulus, & Auer. 7. *collect. cap.* 2. Auen. 3. *theiſir. cap.* 1. & enim ex altera parte Gal. conſulat, *lib.* 2. *meth.* ſemper in putridis febribus ſanguinē eſſe mittendum, non leue videtur dubium, quid ſentiendum ſit. In qua quidem re vt iuſtè auxilia adminiſtrare poſſis, concipies animo, exquiſitam tertianam his noſtris temporibus raro accidere ob victus & vitæ intemperantiam: quapropter tantum ab illius curatione, quæ antiquis medicis tanquam idea proponitur, euariandum erit, quantum ab ea propoſita febris declinauerit, *vt Paulus etiam monuit lib.* 2. *cap.* 20. Verùm cum hoc ſic litem dirimere mihi viſum eſt, nimirum, ſanguinem proculdubio eſſe mittendum, ſiue bilis quantitate nimia exſuperet, ſiue nimis feruida exiſtat, dummodo vires non renuant. Nam depoſita vtcunq; abundantia, promptiùs ventilantur humores, & minus putreſcunt: quippe vereri oportet, ne ex adhæſu, & conſortio huius efficaciſſimi humoris ſanguis aut reliqui ſucci incaleſcant plus iuſto, & putredinem quoq; contrahant. Quapropter ſanguinem eſſe mittendum cenſeo, tantumque eius, quantum corporis conditio, & humoris bilioſi ſinceritas, ac laborantis vires, & præſens occaſio permiſerint: namque in negligentia harum conſiderationum potius incommodum ſitum eſſe arbitror, quã in ipſa ſanguinis detractione. Sic enim plus ſanguinis extrahendum eſt, dum ſanguini ipſi admixta fuerit bilis quæ morbum ereat, quam dum vagari ſolam comperiamus. Dignoſces autem ſanguinem quoque redundare, aut ceteros humores principiũ iam feruotis contrahere, ex præcedente victu, & ante acta vita, ex totius corporis rubore, turgore, tenſione, ac dolore, maxime capitis, adiuncta tamen grauitate: quo tempore paulo audacius ſanguinē detrahes, etiamſi Gal. huius anxilij non meminerit, aut Auic. 4. *primi, cap.* 20. dixerit: *Caue ne ęgrum ad alterum horum deducas, uel ad ebullitionē cholericorum humorum, uel ad frigidam cruditatem:* aut etiamſi prohibuerit eadem parte ſanguinem detrahere in bilioſis corporibus, dicens: *Ne phlebotomes infelicem ex generatione cholerę:* hæc enim omnia non contrariantur noſtræ ſententiæ, cum de copioſa detractione dicta ſint, aut de bilioſa abundantia citra febrem: præſertim cum ei adſtipuletur Stephanus Athenienſis, qui ex dextri aut ſiniſtri brachij baſilica ob mille rationes iubet ſanguinē mittere. Nam hæc ſanguinis detractio copiã demit, & quòd remanet, ventilari ac refrigerari liberalius deinceps permittit, tandem & iecori et vniuerſo generi venoſo proficit. Sed exſequi hoc praſidium tunc expedit, cum (*ut dictum eſt*) mixtionem nacta eſt flaua bilis cum ſanguine, quo caſu ſanguis vitioſus efficitur. Quo quidem ſenſu intelligẽdus venit Auicen. 4. 1. 6. 20. qui in febre ſanguinis coctionē requirit, vt copioſa fiat phlebotomia, ſin aliter, exiguus ſanguis educitur: de febre à ſanguine melancholico, pituitoſo, aut bilioſo, vt coctione is ſanguis fluxilis, & mixtus reddatur, eſt audiendus; alioqui ſibi ipſi pugnaret quia 1. 4. *tract.* 2. *c.* 7. ita ſcribit: *ſcies quod phlebotomia, quando eſt intentio ſanguinis, nõ eſt in genere eius in quo exſpectatur digeſtio, niſi in humoribus alijs.* Quapropter non deſunt inter Medicos qui teneant, mittendum quidem eſſe ſanguinem, non tamen ante tertiam acceſſionem; & falſo experimento innitentes credunt, quibus aliter fit, febrem plurimum exacerbari, venamq; ob id ſcindunt ſexto die, & prædicunt fore, vt proxima acceſſio, quæ quarta eſt, die ſeptimo grauiſſima ſit, ne id ex errato contigiſſe videatur. Quod profecto cõſultius Auicennam feciſſe arbitror, qui hanc venæ ſectionem ante tres periodos fieri iuſſit, ſi poſſibile eſt, vt ipſe inquit: quã verſionem credo veriorem eſſe ea quæ contrarium tenet, negatione non ante poſita, nimirum, *non ante tres periodos.* Cuius verſionis ipſemet rationem reddit, dicens, *quod bilis & ſanguis illi vicinus in dies magis efferueſcunt, et bilioſiores redduntur, minuſque apti eductioni per ſanguinis detractionem.* Quod credo dixiſſe, dum à principio mixta exiſtit flaua bilis: nam ſi in febris primis diebus nondum mixta appareat, vt cum viget in primis venis, aut ijs qui ſunt prope iecur & vias ductuum, naturamque reddat ad expurgandum nauſeabundam, facta prius purgatione, *& poſt tres periodos*, vt prima & antiqua verſio tenet, prædictum auctorem intelligere oportet: quo caſu poſt tertiam acceſſionem ſanguinē mittere par eſt, quia coctione & agitatione tunc magis miſcentur. Moderari enim prudẽs Medicus id tenetur, ne poſt debitũ tempus, aut ante occaſionem ſanguinem mittat. Verùm licet hæc omnia rationi conſona exiſtãt, non ob id credendum eſt, in omni corpore, occaſione, aut cauſſa ſanguinem eſſe mittendum: nam ſi in huiuſmodi febrem quis temperamẽto bilioſiſſimus, æſtate feruida, itinere, fame, vigilia, vel defatigatione alia diſſipatus incidat, ſanguis mittendus nõ eſt. Certum profecto exiſtet his occaſionibus, aut alijs ſimilimis, vires adeo labefactari, vt ne parcam quidem ſanguinis detractionem citrà maximum damnum ferre poſſint: vt optime aduertit Galen. *9. method.* qui à ſanguinis miſſione abſtinendum eſſe iubet, in his, quibus os ventris imbecillum eſt, & ſupra modum ſenſile, in quibus curandum eſt, feruorem omni arte compeſcere, & vires quàm citiſſimè reficere, ne humorum vitium longe grauius virium defectu fiat, aut febris in continuam commigret.

Tertianã exquiſitã indigere ſectione venæ ex Auic. ſẽtẽtia poſt tres periodos, quomodo intelligendum ſit.

Bilis quantitas quibus minuatur.

Sanguine igitur miſſo quantitatem ipſius bilis alijs auxilijs demere aut minuere neceſſum erit, verũ id varijs modis & rationibus aggrediẽdum eſt: nam minuenda ſeſe offert, quę in acceſſione à natura trãſmiſſa eſt; quæ effectura eſt ſequentem acceſſionem. Quod ſi eam, quæ acceſſionem concitat, minuere velis, id duobus modis facies (*maxime ſi nimis moleſta ſit, & plurimum vrgeat acceſſio*) vel *Ineunte* acceſſione, vel *Ipſa deſinente.* Incipiente quidem vomitibus, velut natura frequentiſſime aſſueſcit, vtiliter & ſua ſponte: quos ſane mouebis, ſi pronum huic operi ipſum laborantem ſenſeris, calidæ aquæ hauſtu ex decocto *ſeminis raphani, & adiecto modico oxymelite.* Præſtat & *ptiſanæ tepidæ ℥. 4. ſacchari ℥. ß.* item conficies vomitorium, q. ℞. *decocti lactucæ, attriplicis, & portulacæ ℥. 5. olei ℥. 1. vel oxymelitis quartam vnam, quo tepido vtere.* Item *aquæ hordei ad crepaturam decocti ℥. 4. ſyrupi acetoſi ℥. 1. aquæ tepidæ ℥. 3.* Quo ſane auxilium tentare prius non oportet quam natura id moueat: quo tempore ſi nihil notatu dignũ febris excreuerit, illi auxilium præſtabis. Quippe huiuſmodi vacuandi ratio longè minorem reddit acceſſionem, nam ij qui vel vomunt, vel per aluum quid bilioſum deijciunt, facile ab acceſſione ſe expediunt. Cauendum tamen in his eſt, ne ventris os nimium ex flauæ bilis contactu offendatur: quo caſu potius *aquæ feruentiſſimæ potu* vtẽdum eſt, ſi crudum aliquid à flaua bile moueri & agitari comperiamus: verum ſi ex acrimonia bilis prodeant accidentia, *ſuccum mali punici acidi* porriges, & clyſmate quo deorſum feratur, quiuis humor ſit, vteris. Inclinante iam acceſſione, vt ex toto immunis à febre ſuperſit laborans, curandum eſt (*ſi mador apparuerit*) copioſo ſudore bilioſum humorem finire: nam qui ex hoc affectu exſudant, omnino à febre immunes euadunt. Quod ſane non calidis auxilijs, ſed *aquæ hordei potu, vel ſtillatitia aqua, cui adeſt iulapij violacei, vel acetoſi, vel oxyſacchari ℥. 1.* Verùm ſi æger medicamentoſum hunc potum renuerit, laudo

Vomitorium.

Cauenda.

Sudor in bilioſis … bus mouendus.

puriſ-

puriſſimæ, aquæ hauſtum cum ſaccharo roſaceo albo, qua potione æger reficitur & contemperatur, ac ſtatim copiam vaporis calidi per cutem pullulare perſentit: id quoque facies potu *aquæ bugloſſæ, ſcorcioneræ, borraginis, cichorij & hordei.* Quippe ſolum res agenda eſt ijs, quę humores fundant, & modico ac vaporoſo calore attenuent.

Frictiones.

Balneorum hac in parte meminiſſe mihi viſum non fuit, quod iam diu ab vſu receſſerint, quapropter nolui fruſtra tempus conterere: loco tamen eorum intermiſſionis tempore corpus fricare oportet, quo facilius, quod vi naturæ tenuatum eſt, diſſoluatur, non tamen dum febris adhuc viget, id enim vetuerat Hipp. 6. *popul. par.* 3. ſtatuens, *frictiones aduerſari febrientibus:* quod ſane intelligendum eſt, dum crudus adhuc eſt humor, aut viget ferbris. Verùm ſi acceſſione iam iam inclinante perſenſeris ilia murmurare, aluum clyſmate ſubducito ex *hordei decocto cum ſaccharo, oleo roſaceo, & pulpa caſſię, ac modico ſucco roſarum.*

Bilis copia in acceſſionem tertianæ migratura duobus modis minuitur.

Ceterum ſi minuere velis eam, copiam, quæ in acceſſionem migratura eſt, id quoque duobus modis facies. *Vno* quidem facta bilioſi humoris copioſa *purgatione,* aut partita, vt morbum finias: *alio* vero *Conſumptis reſidui humoris reliquijs,* vel per vrinam, vel per paulatinam vacuationem ſeligenti pharmaco factam. Sed cum potiſſimam in curandis exquiſitis tertianis indicationem eam Gal. cenſeat eſſe, quam refrigerando exſequimur: ob id primo monendus mihi lector eſt, ſæpiſſime ſolam refrigerationem prudenter factam his febribus citra aliud auxilium ſuffeciſſe: nam cum materia peccans, & affectus ipſe in eadem indicatione coincidant, nimirũ refrigeratione, quòd ambo calorem maximũ præſtent, eâ ratione profecto refrigeratio maius quam humorũ eductio negotium faceſſit, maxime quidem cum natura (*quę potius ab humoris acrimonia, calore, & mordacitate, quam à copia, quod leuiſſimus ſit humor, moleſtiam ſuſceptat*) à prędictis iniurijs immunis, faciliori negotio eandem materiam duxerit.

Refrigeratio quãdo & quatenus tertianę medeatur.

Itaque in his febribus maior eſt refrigerãdi & humectandi indicatio, cum hoc tamen non eſt ſumme refrigerandum, *vt videtur conſulere Gal. lib. 1. ad Glauc.* Sed vt Auic. præcipit *fen. 1. 4. tract. 2. c. 39.* non oportet (*vt ipſe ſcribit*) vltimare in refrigeratione multa. Sed cenſeo Galen. intelligere voluiſſe tãtum eſſe refrigerandum, non quidem quantum affectus expoſtulat, ſed quantum vires & natura laborantis citra damnum perferre poſſint. Quæ ſane præcepta licet vera ſint, & ijs præſidijs, quę interiùs ſcribam exſequenda veniant; cum hoc tamen vbi vberior ſuccreuerit bilis copia, quam quod ſperandum ſit, per acceſſionum vacuationes poſſe finiri, quin vel morbus prorogetur, aut in grauiorem commigret, proculdubio longe vtilius fore arbitror, ipſam expurgãti pharmaco minuere, quàm nimium refrigerationi innitens, aliquod ex prædictis periculis ſperare; eò maximè quia bilis eductio refrigerãs quoque auxilium eſt.

Bilis flaua redundãs duob. modis à Gal. refrænata.

Quã ſane ratione cenſeo, flauam bilem, quæ redũdat, duobus modis docuiſſe compeſcere Galen. *lib.* 1. *ad Glauc.* Vno caliditatem eius & acrimoniam *Retundendo:* alio vero eiuſdem redundantiã *Imminuendo:* cum certum ſit, non ſemper in humorum vitius eſſe purgandum (*licet dictum ſit, purgationem deberi his humoribus, qui ſua qualitate peccant*) nam niſi aut abundauerint, aut præ nimia corruptione & vitio, velut quæ toto genere præter naturam regenerantur, purgandum non eſt.

Retundẽdo et Imminuẽdo.

Peccant enim humores aliquando citra copiam ſolo vitio, quod potius contrãrijs corriges, quam euacuatione. Quæ ſane medendi ratio adeo neceſſaria eſt, vt ſæpe alteratione & attemperamento probe factis morbus ſubſideat, & humores in meliorem conditionem mutentur. Sic humorum caliditatem & ſiccitatem compeſces (*quo mitiora fiant acidentia, & coctioni aptior ipſa bilis reddatur*) humectantibus & refrigerãtibus præſidijs: hac tamen conſideratione præmiſſa, ne vltra id, quam par ſit frigiditatem exſequamur, ne bilis ineptior purgationi fiat, quod Hippocrates atque Trallianus vetuerant, docentes, *prope purgationis tempus corpus debere fluidum reddi.*

Refrigeratio corporis bilioſi quib. fiat.

Eſto tamen à principio contentus corpus refrigerare potione ſummo mane exhibita, quæ ſuſcipiat *ſucci granatorum acidorum & dulcium, anà ℥. 1 & ß.* ſemota reſidentia, ſequenti die adde *ſacchari optimi, aut ſyrupi violacci ℥. 1. cui etiam addes aquæ hordei ℥. 3.* Quod ſi ſuſpicio obſtructionis fuerit, addes *aquę cichoris loco aquę hordei ℥. 3.* aut *oxyſacchari S. ℥. 1.* Verùm ſi amplius refrigerare fuerit in animo cum moderata viarum reſeratione, *ſyrupum cichorij, acetoſum ſimplicem, granatorum,* & huius cenſus adhibere oportet cum *aquis intybi, bugloſſę, borraginis, acetoſę, hordei, aut fontis, uel fluuij,* & maxime, quæ per lapideum mortarium percolatur, *cum ſaccharo & modico aceto, aut ſucco limonum.* Quod etiam exſequitur Auicenna dicens: *Et aqua frigida facit illud, retundit enim caliditatis exceſſum, quo interdicitur coctio.* Valet & aqua cum modico ſucco *agreſtę, aut aceto, & ſaccharo:* hoc tamen in bilis præparatione obſeruabis, quod ſi febris ab eius vſtione proficiſcatur, frigidis & humectioribus vtendum eſt: verum ſi eiuſdem putredine, frigidis & modice ſiccis, dummodo eis admiſceas aliquid, quod impenſam bilis ſiccitatẽ compeſcat: Dignoſces autem ex vſtione aut putredine prouenire, ab excrementorum graueolentia, vel ſpumoſo feruore. In his autem & ſimilibus id præceptum perpetuo obſeruabis, quod incipiente malo, & vſque ad augmenti finem frigidioribus vtẽdum eſt: Inſtante vero purgationis tempore, & parum ante ipſum, adaugebis, quæ modice aperiendi & incidendi vires habent. Secus quidem res ſe habet, dum ſolum his auxilijs calorem febrilem exſtinguere nitimur: nam tunc poſt ſigna coctionis copioſo licet aquæ frigidæ potu vti.

Victus ratio quæ debeatur tertiana exquiſita laborantibus.

Eandem quoque intentionem adimplere oportet, debita vitæ & victus inſtitutione, qui vſui aerem parare frigidum & humidum expediet, vel arte talem reddere, pauimento frequenter ſparſo cum *aceto roſaceo, floribus & folijs ſparſis, roſarum præſertim, myrthi, uiolarum, uitis ſalicis, & cannarum.* In primis cauendum eſſe conſulit Aet. *à calidis & fœtidis aromatis, & à pinguibus & dulcibus alimentis,* quippe hæc quam citiſſimè bileſcunt. Ab alimentis inſuper abſtinendum eſt perpetuo in acceſſionibus, niſi vitium et ſpirituum exſolutio contrarium inſtituerint: Ea tamen eſſe oportet frigida & humida, velut *lactuca, ſcariola, cichoriũ, cucurbita, & bugloßum, aut ptiſana.* Ceterum commune omnibus alimẽtum eſt *pullus cum lactucis vel cucurbita decoctus,* præſtant & aliquãdo *hœdinæ carnes:* alæ item magnarum auium, *teſtes gallorum, perdicum, & pullorum:* ac ſi hęc laboranti non placuerint, *ſaxatiles piſces, & paruam tructam* præbere licebit, & *oua ſorbilia cum aceto, aut agreſta, & ſaccharo.* Panatellam etiam ex *lacte amygdalarum, aut iure pullorum, & ſaccharo, cum ſucco limonum, aut aceto,* guſtui gratiſſimam eſſe comperimus: item præſtantiſſimum efficitur alimentum ex *pane loto, cum ſaccharo & modico ſucco limonum:* far etiam, quod toti ptiſanæ Hippoc. ex parte reſpondet. Ex fructibus quidem *melones, melopepones, malagranata, & arantia dulcia, vel acida cum ſaccharo, & guttis quibuſdam aquæ frigidæ ſparſis: pruna item Damaſcena, & ceraſa acria proficua ſunt.*

Potus.

Potus ſit *aqua hordei aut ſaccharo decocta, vel puriſſima ex fluuio aut fonte vel feruefacta cum modico cinnamomi, ſi ventriculus id poſtulauerit.* Vinum quidem ex toto vitare oportet, niſi gratia alicuius ſymptomatis (*maxime uentriculi*) id præbere cogaris: quod ſane eam conſiderationem inclinante

affectu Galen. libenter concedit, & nos etiam eo vti poſſumus in extenuatis corporibus, & his, qui debiles habent vires, cuius loco aquam cinnamomi porrigimus. Somnus vero minime permittendus eſt in acceſſionum principijs, ſed ſolum à potu frigidæ, aut vigore tranſacto.

Somnus.

Tertianæ exquiſitæ laborãtes qualiter, et quomodo purgãdi.

Qua ſane vitæ inſtitutione, & prædictis ſyrupis tẽperata materia, reſeratiſque vijs, ſi antea morbus criſi non ſoluatur, tranſacto vigore, quem plerumque occupat quinta aut ſexta acceſſio, flauæ bilis redundantiam minuere preſtat: cuius operis indicationem præbet naturę motus, & inclinatio, vel membri mandantis aut recipientis diſpoſitio & affectus. Quod ſi nullum peculiariter affici cognouerimus, nec naturam alicui regioni incumbere, vt per illam vergere inſinuet, à ſolo humore peccante indicatione ſumpta, per infernam aluum purgabimus, (*etiamſi natura facilius flauam bilem per vomitum aſſueſcat purgare*) pharmaco illi è directo proficuo: quale eſt in delicatioribus, & minus robuſtis *manna, ſero lactis, vel iure pulli decocti cum lactucis, & cucurbita, aut aqua cichorij diſſoluta: caſſia fiſtula cum ſaccharo*: Nam ſæpe in his quibus bilis abundat, ſat eſt leui medicamento principium motus præſtare. Quod ſi conſtiterit laborantem difficilius purgari, porriges *infuſum rhabarbari pondere ʒ.1. & ß. aut ℈.4. in aqua cychorij vel hordei, cum ſyrupo roſarum ex nouem infuſionibus, aut violarum* (*niſi ventriculi laxitas vetuerit*) *menſura* ℥.4. Quale etiam eſt ex *aqua lactis, & myrobolanis citrinis infuſis & expreſſis, ac addito aliquo ex prædictis ſyrupis*. Robuſtis vero corporibus porrigere oportet in aliquo ex memoratis liquoribus ℥.2. *electuarij de ſucco roſarum Meſues, cum ſyrupo ex infuſionibus roſarum*. Nec maiorem copiam horum medicamentorum mihi viſum eſt porrigere, niſi in ruralibus, & huiuſce ſortis hominibus, nam humoris ipſius moti acrimonia frequentiſſime aluum ipſam citatiorem reddit, præterquam quod id etiam interdixerat Auer. 7. collig.

Clyſteres.

Clyſteribus quoque ventrem lubricum reddere oportet, parum tamen aut nihil purgantibus, ſed tantum emollientibus & refrigerantibus; quales conficiuntur ex decoctis *maluarum, prunorum, hordei, violarum, & herbarum, ac florum conſimilem virtutem obtinentium*: item ex *oleo violarum, roſarum vel amygdalarum dulcium*, ſi aluus admodum adſtricta fuerit, quibus addes *ſaccharum*, ac ſi inteſtinorum tormina vrgeant, *vitella ouorum* addes: verum ſi aluum quodammodo citatiorem reddere oportuerit, huic addes *pulpæ caſſiæ fiſtulæ ℥.4. aut 6.* vel tantundem *diacatholiconis, vel ſucci roſarum ac ſiclæ ℥.4.* Conficies etiam clyſteria ex *iure pullorum decocto cum lactucis, ſcariolis, cucurbitis, et hordeo, addito butyro recenti, & oleo violarum, aut amygdalarum dulcium, cum ſaccharo*. Quod ſi calor ingens fuerit, addere inſuper poteris emulſionem *quatuor ſeminum frigidorum*, ad quorum ſane penſum alia non parui momenti conficere poteris.

Tertianæ exquiſitæ quæ membri mandãtis prouidentia debeatur.

Quod ſi, quæ dicta ſunt, ſufficere huic malo non videantur, ſciendum proculdubio eſt, fomentum illi præſtare aliquod viſcus, vel vniuerſum venoſum genus, quorum occaſione, purgantibus per vrinam, & alijs paulatinis per aluum factis vtendum eſt, & membro mittenti prouidendum, diuerſo tamen modo iuxta naturam membri mandantis. In qua re ſtatuendum eſt, mandãs membrum eſſe in duplici differentia, Vnum *generans* humorem bilioſum; Reliquum verò vbi genitum præter naturam colligitur, & ibidem ad partes carnoſas, aut vbi putreſcit, vt febris fiat, tranſmittitur. Sic iecur ſemper vberrimam bilis copiam, vbi malè affectum eſt, generat: recipit tamen vel vterus, vel pars iuxta hypochondria & pancreas, aut ventrem, à quibus ad alias partes, vt pu-

Membrũ mandans duplex.

A treſcat, tranſmittitur. Conſiderare itaque primò expedit, *an iecur cauſſam & fomentum huic malo preſtet*, quod videtur eſſe Gal. decretum *li. 1. ad Glauc.* Quod ſane vno è tribus modis bilem vberiorem gignit. *Primo*, dum calfactum eſt. *Secundo*, dum craſſiore bile obſtructum. *Tertio*, dum eius vaſa bile abundant, ita vt facilius chyloſa ſubſtantia in bilem vertatur. Si primum, conſiderabis, ante morbumne fuerit excalfactum, quia eo tempore cauſſa eſt morbi: ſi vero fiat intemperamentum hoc ex febris calore effectus exiſtit mali, & longe aliter curari deſiderat. Quod ſane venaberis ex calore illius partis, & maxime volæ manus, ex dolore etiam, duritie & tumore iecoris, quemadmodum et ex totius corporis pallido colore, ac ex vrina flauæ bili perſimili, ſubſtantia craſſa & calore citrina.

Iecur trib[us] modis vberiorẽ bilem gignit.

B Quod ſi obſtructio accidat, cenſeo ex ipſius flauæ bilis copioſiori generatione proficiſci, principium quidem trahens ab immodica iecoris intemperantia: aliquando vero ex aliquo humore craſſo, iecori impacto. Vtcumque tamen ſit, huic malo primo ſubueniendum eſt (*præmiſſa aliqua aut leui purgatione, vel ſanguine miſſo ex ſaluatella dextræ manus*) per ea auxilia, quæ aperiendi vim obtineant, quibus ante prędictas vacuationes locus non eſt, etiamſi ea expoſtulet affectus natura in obſtructione ſita, fuctaque hac leui iecoris prouidentia, ne vlterius impingantur ibidem humores, antequam ipſi membro quicquam adhibeas (*quod etiam de pancreis & hypochondrijs, ac reliquis viſcerũ vacuitatibus, quibus flauæ*

Saluatella quando tertianę conferat.

C *bilis copia tertianis ſeppeditatur, ſubaudiendum eſſe arbitror*) ei humori, qui in iecore (*aut aliqua ex prædictis partibus*) remanet, vel ab ipſo indies generatur, prouidendum eſt, tum per ea, quæ deſtruant referentque iecoris vias ac per vrinas deducant: tum per ea, quæ modice expurgent, quod indies generatur, & vi attenuantium à vaſis ſeparatur. Adeo profecto vſum eorum, quæ vrinam mouent, laudauit in hac febre Galen. vt dubium ſit, conſulueritne alio, an hoc ſolo (*præter refrigerationem*) vti præſidio: Non enim deſunt inter probatos viros, qui aſſerant, *abſynthium* commendaſſe, (*cum conſtet purgatoria & diuretica etiam facultate*) potius gratia mouendi vrinas, quam expurgandi: arbitror tamen ipſum voluiſſe vti vi purgatoria eo

Vrinam mouentia quãdo tertianę conferant.

Abſynthij laus.

D loco, cum huic miniſterio coctionem in humoribus exquirat, quod de alijs diureticis non protulit. Quapropter rem hanc, in qua non raro tyrones medicos hallucinari conſpicimus, paulo diligentius expendiſſe ſtudui. Vt ſane ab illis caueamus, quæ (*vt Gal. monet 11. meth. c.9.*) inſignem vim habent calfaciendi & deſiccandi, in quorum vſu ſita eſt omnis errandi occaſio, docendum eſt, eorum multos eſſe ordines (*vt latius ſcripſimus libro noſtro de recto præſid. vſu.*) Quædam enim non modo non calfaciunt, verum potius refrigerant, qualia ſunt, quæ præter id, quod tenuium ſunt partium, multam quoque ſuppeditant aquoſam humiditatem, vt emulſiones *ſeminum frigidorum, mulſa, ſyrupus acetoſus*, & reliqua huius natu-

Calfaciendi multi ordines.

E ræ: hæc quidem & leuiſſima ſunt, & calorem compeſcunt. 1. Alia vero aliquantulum calfaciunt, vt *anethum & apium*, de quo 8. *ſimpl.* ait, Galen. quòd eatenus duntaxat calfacit, vt poſſit mouere vrinam: 2. Non eſt ergo in eo tanta caliditas, quæ poſſit febrem augere, maxime ſi aqua prius maceretur, modo eius coma (*quod magis probo*) modo radices ſint. Quod ſane opus mirum in modum præſtat, vt Auic. conſuluit, *ſyrupus acetoſus, ex apij decoctione*: ac vt Galen. miris laudibus prædicat (*maxime apparentibus ſignis coctionis*) abſynthij coma ex mulſa macerata: quod medicamentum non ſolum eſt febri optimum preſidium, verum & vim habet repurgandi bilem, eiuſque morſum compeſcendi in ventriculo: quòd frequentiſſime accidere in huiuſmodi febribus conſpicimus. Itaque vt ſubterfugias calorem & ſiccitatem eorum,

Abſynthij coma ex mulſa macerata tertianæ optimum preſidiũ.

quæ

quæ vrinas mouent (*dimitto quidem hac in parte, quæ id vehementium aut abſtergendo efficiunt, quod proficua huic febri non ſint*) aliqua potione, qua remiſſiores fiant calor & ſiccitas, admiſcere opus erit. Primo quidem id opus exſequeris per emulſiones *quatuor ſeminum frigidorum, extractus quidem aqua graminis, fœniculi, aſparagi, cichorij, aut apij*, ſummoq; mane ſumptas. Idem quoque beneficium præſtabit decoctum *radicum diureticarum cum hordei cremore, aut ſyrupus acetoſus, 5. vel duarum radicum cum ſyrupo violarum & cichorij, addita aqua lupulorum, aut rubeæ*. Præſtat etiam decoctum *cychorij, graminis, & fœniculi, cum modico ſaccharo*: ſed poſt aliquot dies porrigenda eſt *aqua lactis caprini, per ſe aut cum modico ſyrupo capillorum Veneris*, maxime ſi inter vnam & alteram diẽ, dilutum ℥.ß. *rhabarbari* bis terve in hebdomada, dũ affectio præeſt, porrexeris, quod maioris momenti fore proculdubio arbitror.

Saluatella man⁹ dextræ quando & ad quid conferat. Externis vero nil adhibebis, antequam (*ſi quæ dicta ſunt, non profuerint*) iterum, aut denuo, ſi antea non miſeris, ſanguine ex ſaluatella manus dextræ fundas. Cuius ſectionem cenſeo hoc tempore maxime prodeſſe, dum non quidem vacuare conamur, ſed aut furentes potius, & feruentes humores in partibus noſtri corporis profundioribus, & prope membra principalia ſitos, ac maxime iuxta iecur & in ipſo, ad extimas corporis partes ſtudemus remouere, velut, qui ligna procul à foco ſeparant, vt ignis lignorum defectu euaneſcat. Cuius quidem auxilij meminit Galenus *2. method. ad finem*, cum reuulſionem ſeu deriuationem ad latera affectui, cui qualitate nocet ſanguis factus inutilis, ſtudet moliri. Vel eo quidem vtimur præſidio, vbi non admodum exſangues arbitramur eſſe laborantes, ac ſiticula & ardore aſſiduo moleſtantur, ſignum quidem intemperamenti iecoris, cuius ventilationem leui hac vacuatione intendimus.

Tertianæ exquiſitæ quando et quib. præſidijs conferat, iecoris temperamẽtum corrigere. Bilis à dulci. Quo facto, ipſum viſcus (*ſi adhuc perſtiterit malũ*) refrigerare, & eius vaſa iterum reſerare, erit opus: Cuius gratia laboranti porrigimus primo id, q. ℞. *ſuccorum ſcariolæ & cichorij, ſeorſum depuratorum, anã* ℥. 4. *ſacchari quantum ſat ſit*, vt fiat ſyrupus, cuius quantitas ſit ℥. 1. & ß. *cum* ℥. 4. *aquæ oxalidis, hordei aut ſeri lactis*: Cauendum ſemper in his febribus ab his, quæ plurimum dulcia ſunt: Inquit enim Hippocrates 6 *ſect. 5. text. 13. & ſect. 6. cap. 3. A dulci bilis*: quare aquarum proportio ad ſyrupum tripla ſit oportet. Poteris etiam ex *hordei decocto & radicibus cichorij cum ſaccharo*, dilutiorem potum conficere: cui non erit ab re (*ſi plus bilis, quam par ſit, adhuc apparuerit*) aliquid *abſynthij* addere, aut ipſum *abſynthij* decoctum cum tabellis *diarrhodonis* porrigere tertio quoque die. Sed his factis, gratia refrigerandi adhibebis id, q. ℞. *conſeruæ roſarum, violarum, boraginis & bugloſſæ, anã* ℥. 1. quibus mixtis ſumat laborans ſingulis diebus ℥. 1. ac ſi vires poſtulauerint, excipe *ſacchari roſarum* ℥. ß. *pulueris electuarij de gemmis* ℈. ß. Confert etiam ſaccharum *roſaceum* nouiter factum cum *aqua hordei*: vtatur inſuper laborans (*dum vias etiam cum refrigeratione reſerare ſtudemus*) cremore *ptiſanæ, cum radicum apij decocto*. Sumat præterea apozema confectum ex *radicibus cichorij, eringij, hordeo, ac ciceribus*, quo incoquendi ſunt pulueres *triaſantalorum in linteo ligati*. Vtor etiam decocto *foliorum cichorij & ſcariolæ*, in quo maduerit *abſynthis pontici coma, aut amari*, ſi laborans patienter ferat.

Iecori exterius adhibenda. Exterius quidem iecoris regionem inungere oportebit, vel *roſaceo vel ſantalino vnguento*, vel vtroque, addito deſuper *linteo ſucco agreſtæ madido, aut intybi cum modico aceto*. Cui quoque vſui deſeruit *vnguentum refrigerans* Galen. cum puluere *ſchœnanthi, aut ſantalorum*. Etiam confert *oleum roſaceum, omphaci-*

A *num, pluries aqua hordei roſacea & modico aceto lotum*: cuius inunctionis etiam nonnihil dorſo adhibebis. Præſtant & epithemata deſuper *philtro ſerico cum aquis lactucæ, ſcariolæ, intybi, florum violarum, roſarum, nenupharis, & ſimilium* (maxime ſi incendium maximum ſit) cum modico aceto, & pulueribus ſantalorum. Prodeſt aliud vnguentum, quod *recipit cerati ſantalini* ℥. 2. & ß. *olei violarum* ℥. 1. lauetur accurate aqua *frigida cum modico aceto*, & mox adde pulueris *ſpicæ nardi gr. 10.* & fiat vnguentum. Si tamen nobis compertum fuerit, obſtructionem adhuc præeſſe in aliquo vlcerum, maxime in iecore, iterum vti oportebit ijs, quæ ſuperius retulimus, &

B mox obſtructam partem inungere *oleo capparum modico abſynthij*, addito vnguento roſaceo, vel refrigeranti Galen. ſi ſimul cum obſtructione caliditas prӕualuerit: ſin aliter, ſat adijcere *vnguentum deoppilatium ex ſuccis*.

Verùm quia membri recipientis affectio, & grauiſſima ſymptomata, maximum ſæpe faceſſere ſolent negotium, eius quoque hac in parte ediſcere prouidentiam conuenit. Si igitur humorem ad aliquam partem prolabi, ex proprijs accidentibus compertum fuerit, præter hoc, quod per ipſam, *vt dictum eſt*, ſi conueniens fuerit, eundem educere oportet, expediet quoq; partem ipſam corroborare, aut accidens mitigare, vel præcauere antequam ſuccreſcat. *Tertianæ exquiſitæ, quę membri recipiẽtis prouidentia debeatur.*

C Inprimis imum ventrem, ne dolore torminibuſve infeſtetur, præuenire oportet prædictis clyſteribus, quæ partim humorem attemperent, partim vero leuiter & blande expurgent. At ſi in ventriculum confluxerint, qui & dolorem, anxietatem, & cardiam, efficere ſolent, per ventrem, *vt dictum eſt*, ne vomitibus ad os ventris alliciantur, magis humores expurgare licebit: atque educta flaua bile, & ante acceſſionis tempus corroborare exterius ipſum ventrem oportebit oleo *abſynthitæ, melino omphacino*, aut ſi calor maximus ſit, *roſaceo*, additis pulueribus *roſarum, coralli rubei, aut abſynthij, vel diarrhodonis momento*. Confert etiam mice panis *vino rubro* madida, & leuiter toſta exterius adhibita; præſtat & eadem mica

D ſucco *granatorum acrium imbuta*, comeſta ante cibum: nec non & ſuccus ipſe per ſe, aut potus aquæ calidæ, quæ bilis flauæ acrimoniam retundant. Verum ſi ingens fuerit imbecillitas, hauſtus dilutiſſimi vini albi mirum in modum roborat, quemadmodum & pleraque alia, quæ capite de tertiana pernicioſa dicturi ſumus. Ceterum ſi coctio in vrinis apparuerit, tum vti oportebit *abſynthio fontanæ aqua vel fluuiali macerato*, quod à Galeno 1. *ad Glauc.* tanquã ſummum præſidium extollitur; licet Trallianus id exhibere renuerit; qua tamen ratione id faciat ſequenti capite monſtrabo. *Abſynthiũ aqua fontana maceratũ optimum tertianæ præſidiũ.*

Renes quoque, vt qui frequenter dolere ſoleant, præcauebis poſt purgationem, & ſanguinis detractionem prædictis clyſterius, & inunctione ex *oleo roſaceo, & refrigerante Galen.*

E

Capiti etiam prouidebis *frigidæ aquæ potu*, quippe ex bilis efferueſcentia dolere ſolet: cui ſi adhuc perſtiterit, adhibebis *lactis mulieris cum duplo aqua roſarũ mixturam, aut aquam cum modico aceti, vel oleum roſaceum cum aceto*.

Quod ſi vigilia infeſtauerit, porriges *ſyrupi de papauere* ℥. 1. & ß. *aqua lactucæ* ℥. 2. *diamargaritonis frigid gr. 5. vel ſeminum papaueris albi, & melonum, anã* ℥. ß. *cum iure pulli* fiat expreſſio, vbi prius macerauerris, cuius ℥. 4. hora ſomni porriges. Quibus ſane factis ſi affectionem non quieſcere comperiamus, ſignum profecto erit in alterius naturam commigraſſe, vt ad eius caput adeat prudens lector, ac non exiſtimet morbum eſſe conſilio & præſidio deſtitutum. Obſeruandum tamen eſt, non eſſe properandum intrepide & tumultuoſe ad omnia, ſed immo- *Nota.*

randum eſt in vno, donec ſuas vires præſtitiſſe compertum ſit: Non enim oportet ante tranſire ad aliud (*manente eo, quod viſum fuit à principio*) quàm comperiamus, illud ſufficienti tempore tranſacto, non profuiſſe.

De notha, & de duplici tertiana.

Tertiana notha vnde ſit dicta, et quomodo fiat

SVnt hæ duæ febres vna communi ratione eædē, de genere nimirum febrium tertianarū, eo quod ex bile, & tertio quoque die ſuccendantur: ceterum cognomine diſſident, nam altera appellatur *Tertiana notha*, altera vero *Duplex tertiana*; illa quidem *tertianæ* nomen meretur, quod tertio quoque die repetat; cognomen vero illegitimæ ac ſpuriæ ob impuritatem & miſcellam alterius humoris cum ipſa flaua bile: vel ex eo, quod fiat à bile ſola: ceterum *vitellina*, quæ licet ob ſui naturam legitimæ tertianæ finitima habeat accidentia, longiorem tamen habet acceſſionem ob impenſam craſſitiem. Itaque nominis ratio ab humore ſuperante deſumitur; diuerſitas vero in materia, quæ bili adhæret ſita eſt: quo fit, vt caloris modus, ſymptomata, acceſſiones, & tempora varientur: Nam differentiæ ratio non à periodorum ordine, ſed à ſignorum differentia ſumenda eſt. Quæ enim exquiſita eſt, ſimpliciſſima eſt, & vnius tantum rationis, quæ vero ſpuria, multiplicem varietatem recipit ab humorum diuerſitate & miſcella ſubortam. Duplex vero tertiana fit, cum licet ſingulis diebus inundat, *tertio quoque die correſpondentiam habet*, ratione cuius appellatur *tertiana*, & eo, quod ſingulis diebus hominem apprehendat tertiana *duplex*. Conueniunt quidem hæ duæ febres, quod eiuſdem ſint ſpeciei, nimirū tertianæ, & quod ambæ ab eadem humoris natura & conditione, vt plurimum proficiſcantur, videlicet à, flaua bile alteri humori adiuncta, vel craſſiori facta: quo fit, vt ambæ de illegitimarum tertianarum ſorte exiſtant. Differunt tamē, quod ſimplex tertiana nomen ſpurię meretur, ob humoris qualitatem & conditionem nuper dictam: duplex vero tertiana, licet requirat prædictam humoris naturam & miſcellam, efficitur, tamen duplex, vel quod duplex humoris vitioſi exiſtat origo ac principium & minera (*vt aiunt*) vel quod prædictorum humorum ſit maxima copia, ita vt cogat naturam ſingulis diebus acceſſionem moliri. Et quemdmodum eſt duplex conditio tertianæ ſpuriæ, quarum altera ex humore bilioſo citra ad mixtionem, ſed craſſo fit, altera cum admixtione: ita quoque duplex eſt natura duplicis tertianæ, quarum altera prodit à nimia copia bilioſi humoris, mixti vel ſolius: altera rurſus quæ magis ſpuria efficitur, ex varia flauæ bilis miſtione, iuxta varietatem nuper adductam: vt cum ex ventriculi vitio pituita admiſcetur flauæ bili, & fit vna die acceſſio, & ſequenti die altera ex flaua bile admixta melancholico ſucco, quod nouiſſe ad curationem ſummopere conducit. Itaque huiuſmodi tertianæ, ſiue duplices, ſiue ſimplices cum ſpuriæ ſint, vel ex craſſa fiunt bile, vel ex humorum miſcella, ad vnicam formam redacta, ita vt vnica ex eiſdem ſic iunctis pullulet febris natura & conditio, vna qualis eſt ſpuria, ſeu duplex tertiana. Denique harum febrium ratio in hoc ſolo conſiſtit, quod ex miſcella duorum vel plurium ex prædictis humoribus fiat, dummodo ex eis vnica tantum humoris forma reſultet: quæ ſane miſcella cum putreſcit, vnicam quoque efficit febris differentiam, eam tamen illegitimam, hoc eſt, vtriuſque humoris naturam referentem: Nam in reliquis complicatis febribus, licet duo humores etiam reperiantur, duæ quoque febres ſucceſcunt, non vna.

Quid ab exquiſita differat.

Duplex tiana qualiter fiat.

Tertiana notha & duplex in quib. conueniant et differant.

Vtraq; duplex eſt.

Tertianæ nothæ & duplicis quanam ſint cauſſæ.

Cauſſæ vero, quæ hunc affectum mouent, materiales ſunt hæ, quas huc vſque diximus, & reliquæ ſunt A in triplici differentia: nam *Quædam* copioſam ſuppeditant materiam: *Quædam* duplicem efficiunt tertianam: *Quædam* rurſus fomentum præſtant reliquis. Quæ vero materiam miniſtrant, & copioſiorem diſponunt, ſunt *corporis habitus pinguis, maxime iuuenis, candidi caloris, aut otioſi & crapulis dediti*. Præſtant etiam id *æſtiuum tempus inclinans, & autumnus aduenieus, bile craſſiore facta, feruidiſſimo æſtatis præcedentis calore*: Præterquam quod autumnus, etiamſi ſoleat melancholicos affectus generare, cum æſtatem excipiat, tertianas non rarò generare potens eſt. Quapropter cenſeo Hippocratem dixiſſe 3. *aphoriſm*. 22. *Autumno plurimi æſtiui morbi*, vt etiam exemplo illius iuuenis, cuius meminit Galen. 1. *ad* B *Glauc. cap*. 8. facile probari poteſt, qui aduentante autumno, huiuſmodi febre correptus fuit. Prodit etiam hæc affectio eo tempore ex pituita & crudis atque aquoſis humoribus, genitis æſtatis tempore ex defectu interni caloris, vel ex abundantia potus (*ſiue in tertiana exquiſita ſit, ſiue ſalutis tempore*) ſiquidem æſtate & autumno ea ratione cibos difficile ferunt, & ob id ingens incendium copioſius potant.

Tertiana duplex ex quib. cauſſis fiat.

Fit autem duplex tertiana, *Vel* quod copioſior ſit humor, quam quod vna vice à natura pellatur, ex quo fit, vt ſingulis diebus ipſum pellat. Quod ſi quis dixerit, continuam debere fieri cauſſam ex abūdantia humoris potius, quam interpolatam, expendat, 1. C non fieri continuam, quia nec imbecillitas eſt adeo eſſentialis ac in continuis requiritur, in quibus ſufficit quantitas, quæ quatuordecim vel vndecim diebus aut minus conteratur à natura, & morbum finiat, licet eam quantitatem adeo paruam non potuiſſet tranſmittere: quia ſolum eſt imbecillitas reſpectu maioris abundantiæ, quam vna vice poſſit pellentem, & ob id hæc febris adeo eſt diuturna, ſed ſalubris; continua vero breuior, ſed periculoſior. 2. *Vel* quod duo ſint putredinis & humoris deprauati principia, quorum vnum vna die, alterum vero ſequenti, humorem quo abundat, mouet & pellit; ex quo duplicem fieri tertianam neceſſum eſt: 3. Tertio vero & D vltimo duplex efficitur, eo quòd diuerſimode admiſceatur pituita cum flaua bile, vel melancholia, ita vt hodie excernatur & moueatur, atque efficiat tertianam humor ex pituita & bile mixtus; ſequenti vero die bilis, quę melancholia, aut craſſiori vel tenuiori pituita aut vberiori eius copia ſit admixta: quæ ſane cauſſæ ſolent huiuſmodi tertianas mira varietate inſignire. Protrahuntur & fouentur hæ febres à magnis obſtructionibus, vel praua qualitate relicta in membris præcipuis à diuturna quartana, aut diuturniori aliquo affectu: quibus mirum non eſt, ſi recrementis non probe purgetur corpus, aut plus generet, quā conterere poſſit, quin in huiuſmodi febres commigret. Item diuturnior efficitur ab impenſa humorum craſſitie, & vltimo ab improbo viuendi, & vi- E ctus genere. Ex quibus omnibus, & ſingulis maxima crudorum humorum copia in ventriculo, inteſtinis, & pancreis congeritur, à quibus plerumque fomentum ſuſcepit febris, quæ protrahitur, concurrente etiam iecore, bilem impuram, & à naturali alienam generante, & aliquando ſplene non probe repurgante ſanguinem, maxime ſi in eo, aut in quouis alio viſcere inſignis præſit obſtructio, quæ purgari membrum exacte non ſinat.

Tertiana ſpuria & duplex à quib. cauſſis protrahantur.

Tertianæ duplicis triplex ſignorum genus.

Signa quidem, quibus in his febribus opus habemus, in triplici ſunt differentia: Nam *Quædam* febris naturam, & peculiarem conditionem monſtrant: *Quædam* copioſum in eis febribus eſſe humorem, quo duplex fiat tertiana: *Quædam* vero duplicem eſſe humoris mineram (*vt aiunt*) quippe hac ratione certum eſt, medicum propriùs ad curationem acceſſurum. Dignoſces autem hanc febris ſpeciem,

& ab

& ab alijs, quæ tertio quoq; die repetunt, diſtingues, eò quòd cum horrore incipiat, qui ſane medium & huius febris cauſſa media eſt, ex participatione vtriuſ- I. que humoris. Quapropter huiuſmodi laborantes, ne- 1. Humo. que concuſſione, neque rigore valido corripiuntur, neque adhuc plurimum refrigerantur. Ac licet aliquando accidat validum rigorem obtinere, id quidem cenſeo fieri, morbo iam eunte ad ſtatum, conſumptiſque cruditatibus, & recrementis craſſioribus: cum hoc tamen differt duratione à rigore exquiſitę: Nam qui notha laborant, ſerius & lentius incaleſcunt. Sunt tamen inter has, quæ inſultum ſine rigore, frigore, aut horrore habent, & ſenſibili caloris inæqualitate incipiunt, & ad conſiſtentiam accedunt: tales quidem, non contemnendi Auctores referunt, à materia benigna, & pauca ſuboriri, vel à modice calida, & valde craſſa. Ceterum in pleriſque harum febrium initium circumſcribitur febricula quadam, quæ rigorem antecedit, & ipſo adueniente remittitur, iterum poſtmodum ſuſceptura incrementum. 2. Calor. Item calor non eſt ſicut exquiſitæ; nam mitior & ſuauior exiſtit, neque adeo confeſtim, & ſubito per vniuerſum corpus diffunditur, neque ſubſiſtit & quieſcit ita breuiter. 3. Obſtructio. Apparent etiam non rarò in ventre & hepate obſtructiones inſignes. 4. Pulſus. Pulſus item in his non admodum celer conſpicitur, quo fit, vt febrilis inęqualitas percipiatur apertius, ſimulq; prima, ſecunda, tertia ve die, pulſibus mediocris durities ſuccreſcat; quarta autem, quinta, atque ſequentibus, ad magnam perueniunt duritiem: ſignum quidem diuturnioris affectionis, ſicut deinceps, morbo eunte ad 5. Tumor lienis. ſalutem, paulatim pulſus molliores redduntur. Apparet quidem lien in tumorem elatus, hypochondria flatibus tenſa, facies decolor, & crura etiam ſubtumida. Acceſſio præterea vltra duodecim horas protrahitur, & aliquando ad triginta, & vltra, *vt ex Gal. conſtat 3. popul part. 3. comment. 5. & 6. eiuſdem operis part. tex. 23. & 2. de differen. febr. cap. 8.* 6. Noctia difficultas Item qui tertiana hac non exquiſita laborant, difficiliorem habent noctem ante acceſſionem, quam poſt eam, idque tanto magis, quanto ab exquiſitis abſint longius, vt ex Hippocrat. conſtat, *6. popul. part. 2. text. 16.* dicente: *Quæcumque tertianæ naturam imitantur, ijs nox ante acceſſionem difficilis, quæ vero ſubſequitur, facilis magna ex parte.* 7. Period° diuturnio. Præterea certum eſt, hanc febrem in intermiſſione ad integritatem adeo manifeſtam non deuenire, ac ſolent, quæ exquiſitæ ſunt. Inſuper non terminatur ſeptem periodis, vixque duodecima, aut decima quarta periodo finitur; ſæpe enim in menſem aut quadrageſimum diem extenditur, nonnunquam ſex menſes integros tranſgreditur, fere quidem deſinit in vitia lienis, quæ eiuſdem 8. Symptomata. tumores, & obſtructiones producunt. Hinc ſane ponderoſa grauitas, corporis & vertebrum dolor, ventriculi inflatio, faſtidium, ſitis magna, & oris 9. Vrina. amaritudo prodeunt. Vrina quidem humorum miſcellam optime monſtrare valet: & ob id in principio ſemper crudior apparebit, diuerſa tamen cruditatis ſorte: Nam ſi citrina & craſſior ſit, bilem vitellinam abundare commonſtrat: ſi craſſior & boni caloris, vitellinam etiam, ſed ex bilis & pituitæ pari menſura: ſi remiſſi coloris, pituitam & crudos ſuccos præualere: ſi tenuis & intenſi coloris, bilem flauam: ſi varijs diebus varia appareat, varia quoque eſſe humorum receptacula, præſertim ſi alternis diebus hęc varietas eluceat, ita vt hodie remiſſa & craſſa, iuxta humoris, qui acceſſionem concitat dominium; ſequenti die intenſa & tenuis, pro ratione humoris eam acceſſionem concitantis. Quæ ſane vera eſſe, experimento didicimus, niſi ex morbi augmento prædicta varietas ſuboriatur, quod ex inor- 10. Bilis vomitio. dinato procedendi modo facilè dignoſces. Raro inſuper in hac febris ſpecie bilis vomitio adeſt ac ſi

A apparuerit, inſtar olei bilis excernitur. Sudor quidem aliquando copioſus apparet, & qui acceſſionem non ſoluit, nonnunquam modicus, qui nullius eſt momenti: quod ſolum appareat iuxta thoracem, & ceruicem. 11. Sudor.

II. Secundum ſignorum genus commonſtrat, tertianam ex his humoribus prodeuntem, fieri duplicem ob humorum abundantiam, quia cum ſic fieri contingit, tertiana duplex eadem natura, & conditione ac eiſdem accidentibus prædita apparet: neque vllum elucet diſcrimen inter eam, quæ hodie laborantem apprehendit, & eam, quæ ſequenti die, ſed omnes vel eadem hora, vel eiſdem accidentibus inſignitæ inuadunt. Argumentum profecto euidens, locum putredinis eſſe vnum, & humorem vtriuſque B euiſdem conditionis, ceterum copioſum, quem ſingulis diebus conterere nititur natura, quia ſingulis diebus ab eius copia laceſſitur, irritaturque ac gliſcit ad expulſionem. Præterquam quod id etiam venaberis ex totius corporis grauitate, vrinæ turbulentia, pulſus oppreſſione & reliquis, quæ alicuius humoris copiam atteſtantur.

III. Tertium verò, & vltimum ſignorum genus docet duplicem hanc tertianam, vel duplici bilis flauæ mixtione, prima nimirum cum pituitoſis recrementis, & altera cum melancholicis, aut alterius naturę, vel à duplici putredinis loco prodire. Quod quidem euidenter conſtat, quia acceſſiones, neque eadem hora, neque eiſdem accidentibus, laborantẽ in- C uadunt. Nam facile quis coniectabit, duplicem humorum prauorum locum, duplicem etiam bilis flauæ permiſtionem, ſi acceſſionem, quæ hodie affligit, comperit comitatam accidentibus melancholicis, ſuſpirioſis, mœſtis, & cum totius corpori, dolore, eã vero, quæ ſequenti die inuadit, cõtrarijs prorſus ſymptomatis inſignitam, ſomno nimirum graui, cibi & potus faſtidio, torpore & veluti ad omnem actionem impotentia, ac alijs etiam huius cenſus, quæ diuerſum omnino humorem atteſtantur. Quibus accedit, vt clarior euadat coniectura, diuerſorum membrorum euidens læſio, vt iecoris, lienis, aut meſaræi: quo tempore coniectandum eſt, quoduis membrum recrementa præſtare, quæ bilioſo humori adiuncta in D acceſſionem commigrant.

Verendum profecto eſt in his febribus, ne diu protrahantur, maxime ſi humorum nimia adſit craſſities, vel ingens obſtructio, aut indebita victus, & vitæ ratio. Verendum etiam eſt, ne in continuam commigret, maxime ſi medicus diu protraxerit præſidia, aut ſi eorum tempus anteuertit, vel plurimis vtatur vacuationibus, & laborans nimio potu, ex quibus non raro degenerat affectio in malum corporis habitum, vel in lentam quãdam febriculam: ſæpe enim ex his febribus, autumno adueniente, quartanæ febres exoriri ſolent. Vtcumque tamen ſit, ſpuria tertiana dubia eſt, quatenus ad periculum attinet, *vt ex Galen. 1. ad Glauc. apertè colligitur.* At diuturnitatem pol- E licetur, ſi eadem hora apprehenderit, quod cauſſam arguat ſtabilem & firmam, cui magna ad debellandum vi opus eſt, vt *4. aphor. 30. conſtat.* Præterea diurna grauior, & longior nocturna exiſtit, *ex eodem colligitur, pop. 1.* tum quod tempore, quo per halitum corpus diſcutere debet, conſtringatur & denſetur: tum vero, quod tempus præſidijs oportunum acceſſio occuper: licet quæ nocturna eſt, grauius feratur, quod laborantes ob acceſſionem conſueto ſomno & quiete priuentur, *vt comment. 3. eiuſdem libri probat Galen.* poſt meridianum tempus morbi magis grauant, & id etiam probat *2. popul. ac Auic. 2. 4.*

Præſagiũ tertianæ ſpuriæ & duplicis dubium eſſe.

Adeo eſt rebellis naturæ, & duræ conditionis huiuſmodi febris, vt etiamſi iuxta optimam rationem, & artis præcepta auxilia adhibeas, adeo importune perſtat atque obduratur, vt tædium & moleſtiam laboran-

borantibus, & medicis non paruum inferat. Ob id profecto minima quæque diligenti animo expendere oportet, nam ſæpe parua cauſſa, & alioqui contemnenda, huic malo fomentum, & occaſionem diuturnitatis non leuem præſtat. Sic enim, qui hunc affectum curare probe ſtuduerit, tria primitus conſiderare tenetur, præmiſſa horroris prouidentia, quæ primo loco exſequenda venit. *Primum*, ſi quid in ventre, & primis venis crudum (*quod poſt ea futurum eſt morbi materia*) inundat, docet diligenter victu, & medicamentis inanire. *Secundum*, humoribus intra venas contentis, qui mali materia exiſtunt, inſtituit prouidere. *Tertium* verò, & vltimum, membra quæ huiuſmodi febribus fomentum preſtare ſolent, conſiderare & precauere precipit: quę ſane omnia, vt clarioram euadat, ſigillatim ſtudebo exſequi.

Terti anã ſpuriã & duplice m curãdi ratio tria re quirit.

Horroris medela.

Solent non rarò laborantes adeo horroribus torqueri, vt hi maius, quam ipſa febris, nonnunquam faceſſant negotium, & ob id expoſtulant frequenter leuamen aliquod ſuſcipere. Quem ſane vſum præſtant inunctiones, ex *oleo chamæmelino, liliorum, vel rutaceo per dorſum*: proſunt etiam *panni calidi extremitatibus*, præſertim teſticulis ipſis admoti: iuuat & *modicus albi vini potus*: præſertim ſi in eo decoquantur *tres aut quatuor plantaginis radices*.

Tertianæ ſpuriæ victus inſtitutio.

Quibus præmiſſis, antequam aliter auxiliares manus adhibeas, victum in primis ita bene ſubducta ratione inſtitues, vt & futuris viribus, quo magis poſſint diu ſufficere prouideas, & quatenus poſſibile fuerit, morbum imminuas. Nam in hoc potiſſimum affectu (*quod in eo vires plurimum patiantur, & morbus diu ſit duraturus*) coniectari oportet, an ęger cum tali victu ſufficiat perdurare, quouſque morbus conſiſtat. Quod quidem facies, non ſolum habita ratione quantitatis victus, ſed & qualitatis & ſubſtantiæ, nec non & modi ac temporis, & occaſionis exhibendi, in quibus omnibus non paucæ ſuccreſcunt dubitandi rationes. Itaque à morbi initio eam victus quantitatem preſcribes, qua æger citra mutationem, (*quæ non parui incommodi eſſe ſolet*) vſque ad ſtatum peruenire poſſit, addita etiam conſideratione durationis acceſſionum: nam prout magis, aut minus extenſa fuerit, tanto plus aut minus alimenti adhibere oportet, iuxta illud Hippocrat. *Prius verò vberius agendum, vt æger ſufficiat.* Quod ſi acceſſio non trãſgrediatur viginti quatuor horas, tertio quoque die cibus offerendus eſt, vt die intermedio pituita, & crudi ſucci coquantur. Verùm licet id Auctores conſulant, grauiter tamen ferendum eſſe cenſeo, ob potus neceſſitudinem: quapropter medico cibo exhibito (*velut eſt pomum aſſum vel gallinæ hepar*) inclinante iam febre, potum ea die porrigere oportet. Quẽ quoque vſum præſtat *pyrum ſaccharo conditum, & ius maiuſculi pulli, aut gallinæ decoctæ cum ciceribus, & cinnamomo, ac radicibus & folijs petroſelini.* Si vero plus quam viginti quatuor horas durauerit acceſſio, parum ſolidioris, & vtilioris cibi porriges, cuius cenſus ſunt *oua ſorbilia, & gallinarum hepar* ſimul, donec ex toto inclinauerit longiſſima acceſſio: Nam in die ſequenti, qui maioris eſt quietis, plenius reficere oportebit, nempe *carnibus gallinarum aſſis, aut elixis cum ciceribus petroſelino, croco & modico cinnamomo*, licebit etiam delicatioribus præbere *pullorum carnes aſſas, & oua ſorbilia*. Tandem victui miſceantur, quæ incidunt, abſtergunt, & nonnihil calfaciunt: Ceterũ non ob id laudandum eſt Gal. conſilium, neq; eo temere eſt vtendum, nimirum ptiſanam in hoc affectu eſſe propinandam cum *pipere, aut aquam mulſam cũ hyſſopo & origano:* quod ſine periculo offerri hęc non poſſunt, præſertim ſi admixta ſit pauca pituita, aut ægri temperamentum calidius. Tunc enim ſatius eſſet, *ptiſana vti cum apio, aut cinnamomo decocta, vel cum petroſelino, aut cortice citri*, maxime ſi aliquid *hy-*

A *dromelitis cum aceto & hyſſopo admiſcueris*. Verùm ſi pauciſſima ſit pituita, ſatis quidem eſt, ſi ſola ptiſana vtaris: ac ſi bilis ex propria natura craſſa fuerit, is victus porrigendus eſt, qui bilis craſſitiem tenuet, & coctu ſit facilis. Veſcatur igitur *lacte amygdalarum*, in quo *mica panis* macerata ſit cum *ſaccharo;* ſimiliter *iuſculis pullorum elixis cum petroſelino, & viridi fœniculo, addito ſucco limonum*. Potioni autem dilutiones vtiles ſunt magis aut minus, pro ratione materiæ quæ febrem efficit, temperamenti, ætatis, temporis & ſimilium: nam ſi præualuerit bilis, ſat erit *aquã puram ſaccharo, & ſemine fœniculi coctam præbere, vel aniſi, vel cinnamomi*, ac ſi neceſſitas poſtulauerit, B vini nonnihil porrigere poteris, & ſi abundantior fuerit pituita, minus diluti. Idem eſto iudicium de *aqua cinnamomo decocta, de hydromelite, & de melle, & aqua hordei, & radicum, vel ex aniſo & ſaccharo, vel ex corticibus citri, & eodem ſaccharo*.

Tertianæ ſpuriæ curatio incipi debet à cruditatũ primæ regionis extractione, quæ fit:

Poſtquam prudens, & diligens medicus vlteriorem cruditatum propagationem proba victus, & vitæ inſtitutione præpedierit, ad id, quod ſimul cum morbo genitum in corpore præfuerat, omnis conſideratio vertenda eſt. Sic enim primo excrementa, & cruditates, quæ in primis venis immorantur, ante ſanguinis detractionem deponere ſtudeat, quod faciet vno è duobus modis: primo quidem *Clyſteribus:* ſecundo vero *Pharmacis, & potionibus*, quæ alterutram C aluum vim habeant expurgandi. Quatenus enim ad primũ attinet, vnanimi omnium auctorum ſententia conſtat, aluum eſſe in principio huius affectus, clyſteribus plurimum ſolicitandam: nam *vt dictum eſt*, in inteſtinis, ventriculo, & primis venis, ſæpe huius mali fomentum exiſtit. In quo opere conſiderandum eſt, fore vomendum, vbi adhuc cibus parum aut nihil mutatus in ventriculo immoratur. Clyſmatis vtendum, vbi iam cruda recrementa ad inteſtina deſcenderunt: purgandum vero, quando in primis venis, & tunicis ventriculi adhærent prædicta cruda excrementa, nec licet ſine damno prædictum ordinem euertere.

per

Clyſteria,

Clyſteria autem conficiuntur, tam ea, quę in principio affectus, quam quæ in febrium interuallis adhibere oportet, ex decocto *furfuris, hordei, meliloti, betę, ficuum pinguium*, & eorum, quæ conſimilem vim habent: quod ſi infrigidandi mens quoq; fuerit, *maluam aut lactucam* addere oportebit. Si tamen aluus durior fuerit, addere oportet de emollientibus ea, quæ quodammodo aluum repurgent, veluti eſt *betonica, mercurialis, beta, & parietaria.* At ſi calfacere, ſtatuſque diſcutere fuerit opus, *calaminthã, origanum, aniſum, fœnicnlum, aut cuminum incoques, & ad lib.* 1. *decocti* poſtea addes *olei chamęmeli, aut communis* ℥.3. *mellis roſati, aut communis* ℥.2. *ſucci roſarum, aut ſiclę* ℥.4. *diacatholiconis* ʒ.4. At ſi ampliùs purgare velis, loco *diacatholici* addes ℥.1. *benedictę, aut* ℥.ß. *diapheniconis*. Quo ſane prima die facto antequam ſanguinis detractionem aggrediaris, ex ipſa affectus natura conſtat, aluum vtramque leui aliquo pharmaco eſſe purgandam: nam cum dictum ſit, huiuſmodi regiones cruditatibus ſcatere, eaſdem ab earum iniurijs præcauere expurgatione oportebit. Præſtat autem hunc vſum *manna, ſerapium ex infuſionibus roſarum, prunę damaſcenę cum decocto ſenæ, & ſaccharo feruefacta*, item *ius confectum ex mercuriali cum paſſulis, & ſaccharo rubro, nec non & flores violarum ſaccharo confecti, vel mel ex roſis Alexandrinis:* & pari ratione eaſdem regiones purgant *boli ex catholico, & caſſia confecti*. Quod ſi nuper pranſus fuerit laborans, vel ex proximis crapulis nauſeatiuam perſenſerit, à potu *hydromelitis calidi*, iubendum eſt vomere, antequam vel acriori vtaris *clyſmate*, vel aliquo ex prædictis pharmacis: alioqui verendum eſt, ne in penitiora loca cruda recrementa deuehas.

&

Leuẽ purgationẽ.

Quo

Humorũ qui ſunt intra venas prouidentia.

Quo facto, ſtudium omne in eos humores, qui intra venas ſunt, & malo cauſſam præſtant, vertat prudens, & diligens medicus. Qui cum vna non conſtet ſubſtantia, ſed ex diuerſorum miſcella, ob id hæc omnia conſiderans diligenter rimari oportet: ſitne ſimul cum bile, & pituita ſanguis quoque adauctus, aut ſolum ſummopere mixtus, cæterum ſolus: nam iuxta cuiuſque harum conſiderationum rationem, ſanguinem licebit mittere, vel id formidare, aut hoc vel illo tempore exſequi: non enim parum intereſt ſcire præſidij occaſionem.

Sanguinis miſſio, quando et qua menſura in tertiana ſpuria expoſcatur.

Quod ſi ex vrina, pulſus plenitudine, faciei, & totius rubore, dolore, grauitate, anteacta vita, & victus vbertate, vel ſuppreſſa aliqua euacuatione, maximè ſanguinis, conſtiterit ſimul cũ pituita, & bile ſanguinem redundare, protinus ſanguis mittendus eſt ex dextri brachij baſilica, & tranſacta ſequenti acceſſione, ex ſiniſtro latere, prout vires, corporis habitus, ætas, aut conſuetudo admiſerint. Non enim dubitauit Galenus, neque quiſquam alius in hac febre, & cum prædictis ſignis, ſanguinẽ eſſe mittendum. Verum ſi ſigna hæc minimè apparuerint, conſiderare tunc vrinam oportebit, ſintne humores qui febrem concitant, nimis ſanguini admixti *(licet ſanguis non abundet)* nullamque habeant peculiarem mineram *(vt aiunt)* tunc quidem ſanguinem quoque mittemus, obſtructionis auferendæ gratia, cæterum parciùs, & per maiora interualla.

At dum neutrum adeſſe conſtiterit, ſed certum ſit humores ſeparatos eſſe à ſanguinis conſortio, & originem, ac generationem ſortiri in alio loco à venoſo genere, licet in venas neceſſario morbum facturi irruant, tunc profecto cautius, prudentiùs, & tardiùs ſanguis mittendus eſt. Exſpectare enim opus erit, donec vel ſanguini admiſceatur, vel qui crudiores ſunt, coctionem recipiant, quo ſanguis vberior efficitur, tum eorum mixtione, tum crudorum commutatione in ſui naturam. Quapropter in his protrahenda eſt ſanguinis detractio, donec vrina ad intenſiorem calorem mutetur, aut febres quodammodo maiorẽ efficiant rigorem, ſignum quidem tenuitatis, & coctionis crudorum: quo tempore iam ſeſe offert occaſio mittendi ſanguinem, & diebus aliquibus interpoſitis reiterandi, iuxta affectus indigentiam, & virium robur.

Tertiana ſpuria laborantes quãdo vomere oporteat.

At ſi adhuc aliquid in ventriculo, ac primis venis ineſſe comperiamus, vomitibus quidem (maximè ſi mali origo ibidem præſit) excernere oportebit, ante profecto quam ibidem morans cætera alimenta conſpurcet, aut venas maiores irruens materia mali copioſior efficiatur. Quem ſanè vomitum tam eſſe efficacem à cibo, materiæ antecedentis gratia exiſtimant auctores ferè omnes, vt hoc ſolo præſidio plures conualuiſſe referant. Hiſtoria namque eſt apud Hippocrat. de vxore Theotimi, quam *mulſo ſucco granatorum* curauit vomitu concitato: quem etiam mouere poteris *tepida, oxyſacchara, oxymelite, cum aqua tepida, vel raphani decocto, aut ſeminis eius, vel hyſſopi pondere ℥.6. cum ℥.1. oxymelitis.* Sed expendendum eſt, vomendi duplicem eſſe occaſionem, vnam ob materiam antecedentem; aut quæ migratura eſt in antecedentem, quæ ſanè in die quietis exſequenda venit: alteram vero gratia inſtantis acceſſionis, quam vt minorem reddamus, mox ante ipſam exſequimur.

Tertianæ ſpuriæ quæ & quando conueniat purgatio.

Quibus factis prouidendum eſt his humoribus, qui vitiati intra venas exiſtunt, tum præparatione, vt facilius excernantur; tum vero purgatione, vt materiæ copia depoſita, facilius deinceps natura coctionẽ exſequatur. Quod ſanè opus (*tum quoad præparationem, tum vero quoad humorum purgationem*) non ſimplex, ſed iuxta miſcellam, & complicationem humorum, admixtis etiam auxilijs exſequeris. Item nõ ſemper æqualibus præſidijs, ſed facto à leuioribus exordio: nam ſi grauioribus, & vehementioribus rem ag- A grediaris, preſſiores efficies obſtructiones, & maiora accidentia. Itaque cum id opus ſemel, & confertim primo acceſſu exſequi non licet, (*quod craſſior, aut copioſior ſubſtãtia nequeat ſimul vniuerſa coqui, ſed pars poſt partem*) præparabis *ſyrupo intybi, borraginis, vel capillorum Veneris, cum aquis fœniculi, aut borraginis*: & apparente quauis coctione, primo præparatam materiam purgabis infuſo aliquo ʒ.1. *aut* ℈.4. *vel* ʒ.1. *& ß. rhabarbari, vel agarici infuſi, & expreſſi, cũ* ℥.4. *ſyr. ex 9. infuſionibus roſarum, vel in ſubſtantia, cum* ℥.1. *pulpæ caſſiæ, admixta* ʒ.1. *rhabarbari, vel agarici.* Præſtat *catholiconis* ℥.1. *cum* ℈.2. *alicuius dictorum medicamentorum.* Quod ſi ne his quidem affectionem ceſſare comperiamus, humores iterum præparare neceſ- B ſum eſt, his quæ intenſiùs incidunt, & attenuant, ac fluxibiliores reddant humores cum caliditate, & partium tenuitate, dummodo aliquid refrigerent, citra adſtrictionem tamen. Sunt quidem huius cenſus medicamenta, veluti *ſyrupus ex duabus, aut quinque radicibus cum aceto, vel de byſanthijs, acetoſus ſimplex, vel compoſitus*, vt dictum eſt, qui quidem aquis miſceantur *intybi, cichorij, graminis, ſcariolæ, aſparagi, apij, vel petroſelini.* Quibus humore amplius præparato, ſi perfectior apparuerit coctio, corpus iterum purgabis prędictis medicamentis: vel hoc q. ℞. *glycyrrhizæ, & polypodij, anã* ʒ.6. *medullæ carthami* ʒ.1. *foliorum ſenæ* ʒ.2. *agarici* ʒ.1. *fiat decoctio in* ℥.10. *aquæ, cuius ſume* ℥.3. *vel 2. in quibus diſſolue rhabarbari irrorati vino al-* C *bo* ʒ.1. *facta expreſſione potui præbe.* Robuſtis vero corporibus præbere poteris aliquid *electuarij diaphœniconis, diacatholiconis, electuarij Indi, vel de ſucco roſarum pondere* ʒ.4. *& inuolues cum rhabarbari, vel agarici* ℈.2. vel ſi placet, diſſolue *in ſucco roſarum*, aut ſi pilulis vti malueris, elige eas, quæ conficiuntur ex *rhabarbaro, ex agarico, aut aggregatiuas.* Poſt hæc autem ſi adhuc perſtiterit malum, aliquo ex prædictis ſyrupis vteris *cum* ℥.ß. *oxymelitis*, & maiori alicuius dictarum aquarum copia, vel ptiſana vteris hac lege confecta: Excipe *hordei mundi p.* 2. *hyſſopi, glycyrrhizæ probe abraſæ, anã* ℥.ß. fiat decoctum in aqua puriſſima *ad lib.* 2. *è libris* 4. *coletur per manicam, & cum* ℥.4. *ſacchari fiat ptiſana clariſſima, & aromatizata* D *cum* ℈.2. *cinnamomi.* Cui vſui, & vlterioris præparationis gratia *mulſam, vel mellitam, vel ſaccharatam parabis ſupra radicum diureticarum aquam*, cui in decoctione addes *ſpicæ Indicæ, vel ſtœchados p.ß.* His præmiſſis, *tertio quoque die* porriges tanquam peculiare, & præſtantiſſimum præſidium præparationi ſimul, & expurgationi aptum, *ſyrupi cichorij compoſiti, cum modico oxymelite, aut acetoſi diarrhodon* ℥.2. cum pari quantitate aquæ *graminis, aut radicis rubeæ, vel rumicis, fœniculi, dauci, aniſi, vel radicum diureticarum*. Hoc tamen vnum in huius mali expurgationibus conſiderabis, quod purgationes non fiant ſimplicibus medicamentis, quæ vnum tantum humorem re- E ſpiciant, ſed compoſitis, vt cauſſa mali compoſita eſt & miſta ex duobus humoribus: nam ſimplicibus purgare ad ſemitertianam pertinet, licet ex diuerſis conſtet, quia eos habet ſeparatos, non miſtos, vt tertiana notha.

Verum in duplici tertiana conſiderandum eſt, in vſum purgantium raro contingere, vtrumque humorem poſſe vno tempore purgari, quia contingit præcipuam, ac primam tertianam eſſe in augmento, & intercalarem in principio, & hanc expoſcere ſanguinis detractionem, & illam purgationem: quia perdifficile eſt credere, vtrumque humorem eſſe ſimul, & æqualiter coctum. Ex cuius rei ignoratione mille cõtingunt in curatione huius mali errata, & aliquando mutari in morbum continuum, aut ſuccreſcere alia accidentia. In qua re vt certo procedere poſſis, diligenter conſidera, an ambæ acceſſiones ab vno foco, & minera prodeant, vel vna quælibet à ſuo loco,

quod dignoſces ex varietate vrinarum quoad coctionem, quia vna ex his oſtendet vnum morbi tempus, & alia aliud, ex difformitate accidentium ipſarum acceſſionum: nam cum minera mali vna eſt, omnia ferè ſimilia apparebunt, & eiſdem ſeruatis conditionibus. Quod ſi putredinis vnus ſit locus, nullum in curatione per purgationem, aut ſanguinis miſſionem aderit dubium: verum ſi fuerint diuerſa putredinis loca, & diuerſi humores, vno medicamento reſpondente cocto humori purgabis: & poſtea dum alter humor coctus apparuerit, altero non miſtis ob diuerſitatem.

Tertianæ ſpuriæ quādo & quę cōpetant. Vrinā mouentia. Diureticū optimum.

Quod ſi hæc non prodeſſe videantur, vrinæ ciendæ ſunt *aqua graminis, aſparagi, petroſelini, cardui omnis generis, aut radicum,* quibus addere oportet *hydroſacchari aliquid, ſyrupi acetoſi, & capillorum Veneris,* vel ex decocto *gentianæ* confectum, cum æquis *mellis, & ſacchari* portionibus: cui etiam addes decoctū *cichorij, abſynthij, cicerum rubrorum, aut lupulorum*: Prouocat etiam vrinam hoc medicamentum, q. ℞. *ſummitatum lupuli, abſynthij, cichorij, anà m. ß. radicis apij, petroſelini, & graminis, anà ℥. ß. ſeminis melonum, cucurbitæ, aniſi, anà ʒ. 1. glycyrrhizæ raſæ ʒ. 2. fiat decoctio ad lib. 1. ex lib. 2. & in colatura ſyrupi de byſantijs, & capillorum Veneris, anà ℥. 1. cinnamomi, aut corticū citri ℥. 1.* & fiat ad modum potus largioris. Poteris etiam aliud diureticum conficere, q. ℞. *radicis petroſelini, acetoſæ, graminis, anà ℥ ß. ſeminis aniſi, & fœniculi torrefacti, & liquiritiæ, anà ʒ ß. ſummitatum lupuli, fumariæ, cichorij cum toto anà p. 1. quatuor florum cordialium, anà p. ß. facta decoctione ſecundum artem, adde oxymelitis ß. & ſyrupi capillorum, anà ℥. 1. cuius* ℥. 4. porrige tempore remiſſionis febris, nam ſæpè & vrinas, & ſudores mouet, & ſummo mane, ac die intermiſſionis præbere oportebit *vinum abſynthite cū tabellis diarrhodonis.*

Tertianę ſpurię quā pro ſui curatione exigat mēbri mandantis prouidentiā, ſiue id vētriculus ſit, ſiue iecur, ſiue ſplen. Iecoris ꝓviſio fit. Fomento. &

Quod ſi ne his quidem ceſſare affectum comperies, coniectandum eſt, aliquod ex inſtrumentalibus membris (*quod ſæpiſſimè accidere ſolet*) vitium contraxiſſe, cuius cauſſa morbus indies magis protrahitur. Quod quidem malum facilè dignoſcere poteris ex pedum, & oculorum tumore, quod ex cruditatibus, & frigidiori ſanguine ab affecto iecore oriri aſſolet; verùm *pedum tumor* adueniente nocte apparet magis, præſertim ſi laborans è lecto ſurgat, humore ad inferas partes tanquam graui, vtpore frigido, & crudo dilabente: *oculorum vero tumor* ſummo mane emicat magis, ob craſſorum vaporum copiam, qui partes ſuperiores aſcendunt, ex improſpera coctione ſomno facta. Quo ſanè tempore duplex erit medendi via: *Vna* quæ impediat quo minus quid crudum amplius generetur, membrorum nutrimentaliū corroboratione: *Altera* vero, qua ſi quid congeſtum eſt, paulatim & ſenſim ſine virtutis moleſtia excernatur. Ob id primo præmiſſis auxilijs, quæ retulimus, medicamenta calfacientia, & roborantia intus, & extra iecori, & ventriculo adhibenda ſunt. Exterius quidem fomenta adhibebis, quæ & vias aperiant, partes dilatent, humores fundant, ac tandem apertis actuali calore meatibus digerant, & aditum inunctionibus, & cæteris corroborantibus auxilijs præbeant, ſed fomēta hæc parabis adiecto ſemper aliquo ex roborantibus, ne iecoris vis actuali, & potentiali calore deiecta amplius labatur. Fit autem *ex pulegio, calamentho, mēthaſtro, vino, & aqua modico decoctis*, ſi in materia morbifica pituita præualuerit, *vel in aqua*, in qua bullierint *ſemina diuretica, aut furfures addito aceto*, cui corroborationis gratia *abſynthium, & malicorium* adijciemus. Sed probatior mihi videtur fotus, q. ℞. *cichorij, & fumariæ, ana m. ß. foliorum chamæmeli, meliloti, & fœnugræci, anà ʒ. 4. ſummitatum abſynthij, & roſarum rubearum, anà p. 1. ſpicæ, iunci odorati, anà ʒ. 1. bulliant ſecundum artem inſufficienti quantitate aquæ, & adde aceti albi ℥ 1. & ß. aut oxymelitis ʒ. 2.* Vti etiam poteris decocto, q. ℞. *ſchœnanthi, ſaluiæ, hyſſopi, fœniculi, eupatorij, chamæmeli, & capparum, anà p. ß.* Quo facto, mox à fotu (*philtro, aut ſpongia præſtito*) totam iecoris regionem vnguento hoc inunges, q. ℞. *olei amygdalarum amararum, & nardini, anà ℥. 1. & ß. trochiſcorum de rhabarbaro ʒ. 1. & ß. ceræ q. ſ.* vt fiat vnguentum. Pari etiam ratione parare poteris aliud, q. ℞. *ſuccorum apij, petroſelini, fœniculi, & cichorij, anà ʒ. 1. & ß. cerati roſarum ℥. 1. olei communis ℥. 4.* bulliant omnia ad conſumptionem ſuccorū, & mox adde *ſantaloru m omnium, ſchœnanthi, & ſpicæ, anà ℈. 1. ceræ q. ſ.* quod pari, & forſan maiori commodo parabis cum oleo *de abſynthio, ac pulueribus calaminthę, ſchœnanthi, eupatorij, aſſari, roſarum, & ſantalorum*. Aliud inſuper vſu probatum conficies, q. ℞. *olei roſarum, & abſynthij, anà ℥. 1. olei chamæmeli, & amygdalarum amararum, anà ℥. ß. olei nardini ʒ. 3. pulueris ſeminis lini, chamæmeli, & fœnugræci, anà ʒ. 1. coralli ʒ. ß. ſucci cichorij ℥. 6.* conſumptis ſuccis, & facta compreſſione colaturæ adde *q. ſ. ceræ*, & cum modico aceto fiat vnguentum.

Vnguentis.

Ventriculi prouidētia fit. Fomētis. &

Pari quoque ratione ſi ventriculum eſſe imbecillum cognouerimus, prædictis fomentis fouebis, & eo præſertim, q. ℞. *ſummitatum abſynthij, & roſarum rubearum, anà p. 1. ſpicæ nardi, & maſtichis, anà ʒ. 1. & ß. cinnamomi ʒ. 1. florum chamæmeli, meliloti, & anethi ſingulorum ʒ. 4.* bulliant ſimul in tribus lib. aquæ, & vna vini albi odoriferi, ac ſpongijs eo madidis vētriculus foueatur, hypochondriaque, & eo magis, ſi flatibus abundare compertum ſit, & facies tumida, ac decolor. Aliud quoque conficies, q. ℞. *menthæ, & abſynthij, anà m. 1. maſtichis, cinnamomi, ligni aloes, corticis cyperi, anà ʒ. 1. foliorum chamæmeli, meliloti, & anethi, anà ʒ. 4. roſarum rubearum p. 1.* ſingula contundantur, & ex eis linteo lineo fiat ſacculus, qui calidus, & madidus ſequenti decocto, ventriculo adhibeatur, & poſtea excipe *abſynthij, & roſarum rubearum, anà m. ß. cinnamomi, maſtichis, anà ʒ. 1. fœnugræci, & ſeminis lini, anà ʒ. 2.* bulliant in ſufficienti quantitate aquæ, & vini albi, & fiat fotus. A fotu quidem ventrem, & hypochondria inunges *oleo abſynthij, menthę, ſpicę, citoniorum, aut vnguento ex eiſdem oleis, & pulueribus menthę, abſynthij, coralli rubei, diarrhodonis, aut cinnamomi*, ſi pituitam, ac frigidam diſtemperiem præualere compertum ſit, quibus addes *olei maſtichis parum*. Conficies item aliud, q. ℞. *olei abſynthij, & maſtichini, anà ℥. ß. olei roſarum, & amygdalarum amararum, ana ℥. 1. olei nardini ℥. ß. coralli rubei ʒ. 1. & ß. cinnamomi, maſtichis, ana ℈. 1. vini albi, & cerę, q. ſ.* Ego tamen vtor vnguento, q. ℞. *olei communis*, aut ſi calida ſit diſtemperies, *olei roſarum ℥. 2. vini albi vetuſtioris ℥. ß ſummitatum abſynthij confractarum num. 6. pulueris diarrhodonis* ʒ. ß. proijciantur omnia in vaſe vitreo, & bulliant in aqua feruida ad conſumptionem vini.

Vnguentis.

Spleni prouidetur. Potu. &

Prouidendum quoque eſt ſpleni, quod ſanè frequētiſſimè obſtrui, & indurari hac in febre ſolet. Quamobrem primo ſubueniendum eſt potu, q. ℞. *corticū radicum capparum, & tamaraſci, ana ʒ. 4. ſcolopēdrij, & abſynthij, ana p. 1. ſpicę ʒ. 2. lupulorum, fumarię, ana m. ß. florum chamęmeli, fœnugręci, & meliloti, ſeminis lini, & anethi, ana ʒ. 4.* fiat decocto *in quatuor partibus aquę, & vna aceti*, ac, *vt ſuperius dictum eſt*, ſpongia eo vtere. Quo facto ſiniſtram ventris regionem, & ſplenem inunges vnguento, q. ℞. *olei capparum ℥. 2. ſucci ſummitatum ſampſuchi ℥. 1. & ß. aceti ℥. ß.* bulliant ad conſumptionem ſucci, & aceti, ac adde ceræ q. ſ. Aliud etiam conficere poteris, q. ℞. *olei liliorum alborum, & irini, ana ℥. ß. olei capparum, & amygdalarum amararum, ana ℥. 1. olei nardini quartam 1. ſucci ſcolopendrij ℥. 1. & ß. butyri recentis ℥. 4. pulueris ſeminis lini, fœnugręci, chamęmeli, ana ʒ. 1. & ß.* cum mo-

Vnguentis.

dico

dico aceto bulliant ad conſumptionem ſucci, & facta forti expreſſione colaturæ adde *ceræ* quantum ſit ſatis, vt fiat vnguentum.

Tertianę nothę, quę debitis adhibitis auxilijs adhuc perſeuerat curatio.

Verum quia ne hæc quidem ſufficere ſolent, exiſtimandum eſt, vel aliquid adhuc generari indies, vel genitum quidem eſſe, cuius euacuationem, & conſumptionem moliri oportet. Quod profecto aliquando prodit iecoris gratia, præſertim ſi ſiti prematur, & apparuerit vrina intenſior, quo tempore ſanguine miſſo ex ſaluatella maximum ſequitur beneficium: quo facto, aut ſi eo opus non fuerit, per epicraſim humorem genitum, aut eum qui indies gignitur, educes ac minues. Tentandum tamen prius eſt, *(maximè ſi ventriculus cauſſam præſtiterit)* vomitibus bis in hebdomada factis, quod crudum ſupereſt ex alimento in ventriculo, ac primis venis euacuare, nam id cenſeo eſſe in diuturnis affectibus opportunum vomendi tēpus. Quibus factis, mox curandum eſt, interim dum viſcera roboramus *(vt iam diximus)* per vices, & interualla corpus, & viſcera ab humorum ſpurcitia liberare: quod profecto elegantiſſimis verbis Trallianus protulerat dicens: *Conuenit igitur, vt qui humores diß olutos nouerit, non modo ſemel exhibeat, quæ per aluum ſubducere poßunt, ſed etiam rurſus humectare victu, & diſſoluentes, ſi quę ſiccę, & craſſæ reliquię ſubſunt, iterum leniter expurgent, ac exhibito per interpoſitos dies aliquo ex prędictis ſyrupis, ſemel aut bis in hebdomada porriges, vel rhabarbari, vel agarici, vel vtriuſque dilutum pondere ℈.2. in aqua fœniculi, vel ℥.2. ſyrupi cichorij compoſiti, aut acetoſi diarrhodonis, aut ſyrupi cichorij ſimplicis cum prędicto rhabarbari, aut agarici diluto.* Sed mihi optimum, & ſaluberrimum videtur præſidium, q. ℞. *radicum petroſelini, aſparagi, graminis, cichorij, & acetoſę, anà ℥.2. capillorum Veneris, cichorij, bugloſſę, & acrimonię, anà m. 1. betonicę m. ß. quatuor ſeminum frigidorum, anà ʒ.3. ſeminis apij, petroſelini, & aniſi, ana ʒ.1. paſſularum prunorum ana paria 10. agarici trochiſcati ʒ.4. thamarindorum, ſenę, ſeminis carthami, ana ℥.1. florum cordalium p. 2.* radices macerentur in aqua, & aceto, & in eadem fiat decoctio, ac *in lib. 1. colaturę* diſſolue *ſacchari* quantum ſit ſatis, cui adde *cinnamomi*, quod ſufficiat ad gratū ſaporem conciliandum, cuius ℥.2. cum aqua lupulorum præbe. Aliud etiam non minoris momenti conficies, q. ℞. *hordei integri pugillum 1. ſummitatum lupuli, & abſynthij, cichorij, & eupatorij, ana p. ß. ſeminis melonum, & cucumeris, ana ʒ.1. & ß. ſtœchados ʒ.1. foliorum ſenę ʒ.4. fiat decoctio in lib. 2. & ß. aquę ad tertias, & in ℥.10. colaturæ infunde rhabarbari ʒ.1. & ß. agarici trochiſcati ʒ.1. expreſſioni adde ſacchari ℥. ß.* Cuius tertio, aut quarto quoque die laborans ſumat ℥.1. & ß. Quod ſi importunum videatur liquidis vti pharmacis, pilulas hac lege conficies: Excipe *agarici trochiſcati ʒ.3. ſucci agrimonię, petroſelini, ana ʒ.1. ſpicę celticę, ſquinanthi, & cinnamomi, ana ʒ.1. rhabarbari pulueriʒati, & irrorati aqua endiuię ʒ.2. cum ſyrupo ſolutiuo roſarum fiant pilulę, quarum ſemel in hebdomada ſumat ʒ.1.* Eundem vſum præſtare ſcimus, idque magis ad reliquias humorum conterendas *abſynthij* dilutum vino, aut aqua confectum, cum tabellis *diarrhodonis*, & eo magis quo bilem copioſiorem prædominari compertum fuerit: nam in pituitoſis non ita prodeſſe credit Galen. in quibus magis ex vſu eſt *aromaticum roſaceum cum eodem vino abſynthite*. Sed inter omnia magis proſunt trochiſci ex *rhabarbaro, ex abſynthio, aut eupatorio pondere ʒ.1.* Item *conſerua ex abſynthio pontico cum ſaccharo confecto*: nec non & *rubea trochiſcata* Nicolai, & *folia burſę paſtoris*, ſed ſpecialius, his tertianis ferunt prodeſſe *ſampſuchum, & plantaginem*, quæ aceto ſubacta carpis alligatur, ſunt qui ſemperuiuum, & alia huiuſmodi refrigerantia hepatis regioni adhibent, quæ ſanè præſidia ſuſpecta ſemper habui. Alij quidem pulſibus *fuliginem è furno, & ſaluiam contuſam vnà miſcent cum oui albumine*, & ita carpis adhibent. Nonnulli etiam *fuliginem cum allijs, cœpis, albumine oui, & aceto* miſcēt, & eadem parti adhibent. Eſt tamen his vulgaribus præſidijs prudenter vtendum, nam quæ calida ſunt, non niſi vbi mitior eſt calor, & opus eſt humorem ad extima euocare, conueniunt: quæ verò frigida, vbi opus magis eſt refrigerio vti, in quibus recidiuam vereri oportet, nam reſtincto feruore, & ſuperſtite materia, veriſimile eſt, iterum morbum reuerſurum.

Tertianę duplicis eadem curatio quę nothę.

Verum quia huius febris natura eadem eſt cū tertiana duplici, conſimilem vtrique curationem neceſſariam fore exiſtimo. Cæterum licet humoribus, natura, durationis prolixitate, & vniformitate accidentium conueniant, *diſſident tamen* in duobus potiſſimum. *Primo* quidem, quia in tertiana notha ſimplici vnica tantum eſt minera putredinis: at in duplici cōtingit ſæpè duplicem eſſe. *Iterum differunt*, quia duplex tertiana, ſi ab vnico tantum putredinis loco prodit, maiorem deſignat habere humorum peccātium copiam: quo fit, vt natura plurimum irritata onere, aut vitio, ſingulis diebus acceſſionem moueat. Ex qua ſanè differentia duplex inſurgit in re prædicta indicatio: *Vna* quidem, quæ maiorem vacuationum copiam moliendam eſſe docet, quæ quantitati maiori reſpondeat: *Secunda* vero diuerſa putredinis loca rimari docet, & vtrique prouidere: ob id rectè curaturus hæc primò expendat, & ex medicamentis, quæ diximus, cuique viſcerum, quod proficuum fore perſenſerit, exhibeat, aut ex omnibus vnum commixtum, quod vtrumque membrum reſpiciat. Verum qui complicatorum affectuum curationem deſiderauerit, hoc in libro peculiare caput illis dicatum reperiet.

Differt tamē in aliquibus.

De tertiana pernicioſa.

IN eo febrium genere, quod febres complectitur tertio die exacerbationem efficientes, pernicioſa hæc, neque ſatis vulgata, aut cognita tertianæ ſpecies, non ſine magno laborantium exitio, & Medicorum admiratione reperitur. Quæ ſanè vt rarius accidit, ita difficilius noſcitur, grauiuſque ob id inuadit, & ob ignorationem, maiorem infert terrorem, & admirationem; & quod pernicioſius eſt, negligentius curatur. Quis enim credet vſquam, tertianam febrem poſſe lethalem fieri, eò maximè, cum ab Hippocr. dictum ſit: *Quocunque modo intermiſerit, periculum abeße ſignificat*, & mille alijs in locis tertianam breuiſſimam ſecuriſſimamque eſſe. Sed mirari iam deſinat quiſque, cum experimento non admodum raro conſtet, febres multis modis intermittentes inopinato laborantes non paucos perdidiſſe, decepiſſeve Medicos, vel doctiſſimos. Quamobrem quod experimēto mihi in hac re habeo compertum, hoc vno capite patefacere ſtudui.

Tertiana pernicioſa quę ſit.

Eſt itaque pernicioſa tertiana febris quædam, quę ſimulata tertiani circuitus effigie, lethalis, & mille accidentibus periculoſiſſimis implicata exiſtit. Tertianæ tamen vocabulo, & *ſimplicem*, & *duplicem* ſubaudiendam eſſe diximus, cum vtramque pernicioſam eſſe haud raro mihi, & multis compertum ſit.

Cauſę eius & ſpecies ſex.

Fieri quidem pernicioſam aliquam tertianam, cōtingit vno è ſex modis: *Primo* quidem, occaſione membri alicuius præcipui, in quod decūbat humor, quem natura à vaſis ad eorum extrema tranſmittit: 1. nam cum membrum ex præcipuis ſit, dubium non eſt, vitæ periculum impendere ex læſione quauis in ipſum illata, haud ſecus quàm in turgentibus humoribus, à quibus factam affectionem ob id periculoſam arbitramur, quod vereamur, ne humor turgidus in aliquod membrum princeps irruat. *Secundo* talis 2.

effici-

efficitur, quia humor qui à venis ad prædicta extre-
ma eijcitur, tenuis admodum ſit, & ſumme putridus,
qualis cenſetur tenuiſſima bilis copioſo ichore ple-
na: quo fit, vt qui hac febre laborant, frequentiſſimè
ſyncope corripiantur, & eò, quòd facillimè exſoluan-
tur, inanitione periclitentur, ſudore enim pernicioſo
diſſipantur, quod ex humoris vitio, ſpirituum, & alitu
3. ræ ſubſtantiæ plurimum cum ſudore abeat. *Tertiò*
ob humoris (*non putredinem quidem*) ſed ſummam
prauitatem, vi prauorum alimentorum contractam,
cuius conſtat meminiſſe Hippoc. 7. *popul. tex.* 81. re-
ferentem cauſſas, & occaſionem choleræ morbi, quē
in has febres commigrare plerumque refert, vt opti-
mè intellexit Valleſius: aut prodeunt ſic vitioſi ob
vſtionem, & peculiare vitium, quale ſortiuntur *bilis*
vitellina, praſſina, æruginoſa, & quæ in confinio eſt a-
træ bilis: quippe cum tanta ſit horum humorum per
nicies, ſi accedat inſuper putredinoſus calor, eoſdem
adeo excitat, & deterrimos reddit, vt quocunque ie-
rint, pernicioſiſſima inferant, & lethalia accidentia.
Multi verò ex barbaris Medicis arbitrati ſunt, impoſ
ſibile eſſe, ex prædictis humoribus febres fieri, cuius
cenſus fuere *Iſaac, & Raſius, Auic. Serapio, & Halia*,
eò quòd humores eiuſmodi, vt *Auerro. 7. collig.* ſcri-
pſit, de natura eſſent veneni: quos protinus in quouis
affectu natura per vomitum trudit, licet lethaliter ſæ-
pius: & nituntur probare ſuum dogma ex Ariſt. qui
4. *meteor.* profert, ignem, & quæ ignea ſunt, putreſce-
re non poſſe. Verum ſi quis rem ipſam, & auctores
penitius conſulat, reperiet, hos humores, & febres, &
alios etiam affectus excitaſſe: nam primò eorum me
minit Galen. *lib.* 12. *method.* in exemplo de iuuene fe
briente, qui æruginoſam euomuit choleram, & ob id
conuulſione correptus. Zoarus etiam expreſsè 3. *thei-*
ſir febrium reminiſcitur, quæ ex his humoribus con-
citantur, dicens: *Febris quæ fit de genere tranſitionis fe*
bris ephemerę ad febrem cholericam, ſi fuerit de genere
praſſinę, aut ęruginoſę, habebit accidentia magis fraudu
lenta. Item dicit: *Febris ex cholera quę in vltima cali-*
ditate, ac ſiccitate exiſtit, cum ſubſtantia denſa, & craſ
ſa, ſicut eſt cholera vitellina, praſſina, & ęruginoſa, fe-
bres pernicioſas gignit, & Auer. 4. collig. ſcripſit etiam
in confirmationem huius veritatis. *Peior ſpecierum*
cauſonis eſt illa, quę fit ex cholera zinaria, vel praſſi-
na, & tertiana inſanabilis. In tanta autem auctorum
controuerſia cenſeo primos ſenſiſſe, non poſſe fieri
febrem ſalubrem ex prædictis humoribus, non autē
ex toto negaſſe eius *generationem*. Quinimò ex eorū
rationibus ego colligo, non raro poſſe ſuccreſcere fe-
brem interpolatam: nam vt Iſaac ſcribit, tantum eſt
odium, quod natura habet cum cholera praſſina, &
æruginoſa, quod non patitur eius malitiam in venis:
quo fit, vt certius ſit ab hoc humore febrem interpo-
latam fieri, quam continuam; quam ſanè fore grauiſ
4. ſimam, & malignam, nemo dubitabit. *Quartò*, ter-
tiana efficitur pernicioſa, ob humoris crudi, & inæ-
qualis craſſitiei, ac tenuitatis maximam copiam: cu-
ius ratione more febris ſyncopalis humoroſæ tertia-
na etiam talis efficitur, vnde non raro, ſicut illa cor-
dis calorem, ita hæc totius corporis calorem extin-
5. guere nititur, & ob id perículoſiſſima exiſtit. *Quintò*
non minus pernicioſa efficitur ex adiuncto aliquo
accidenti, nimirum, ob aliquem defluxum, quem ca-
lor febrilis mox à principio concitat, cuius ratione,
thorax, pulmo, & cor non raro, aut ventriculi os an-
xietate, difficili reſpiratione, & pulſus interceptione,
mille modis periclitantur. Quod etiam & longè gra-
uiùs accidere conſpicimus, ſi vterus, aut vteri aliquod
vitium febrilis caloris vehementia in conſortium tra
6. hatur. *Sextò* vero & vltimo pernicioſior efficitur ter-
tiana, ob venenoſam, ac peſtilentem, & cōtagioſam
aliquam humoris, qui è vaſis eiaculatur cōditionem,
qui ſanè eo quòd moueatur, longè grauiora efficit

A accidentia. Quinimo die intermedio latitans, & quie
ſcens, ac humoribus alijs adiunctus videtur nil mali
efficere, neque corpus laborare, poſt vero in acceſſio-
ne propriam naturam, ac venenoſam conditionem,
non ſine magno laborantis malo oſtendit. Hæ ſunt
in vniuerſum, optimè Lector, cauſſæ huius pernicio-
ſi mali, quas hucuſque adinuenire valui, quarum om
nium ſeorſum meminiſſe opus erit, vt cuiuſque con-
ſtent natura, ſigna, & medendi ratio, ſi prius omnis
tertianæ pernicioſæ in communi ſigna, & pręſagium
ſcripſero.

Monſtrant quidem tertianam fore pernicioſam *Signa.*
grauia quædam, & pernicioſa accidentia, quæ ſtatim
primo acceſſu neceſſum eſt hæſitabundum reddant
B Medicum. Huius naturæ eſt laborantis *vultus*, pri-
ma acceſſione *cadaueroſus*, aut nimis *tumidus*, cum
pulſus inæqualitate, paruitate, debilitate, aut interce-
ptione, vel aſphyxia. Vrina nimis craſſa, & praui co-
loris, inquietudo inſolita, anxietas, ſyncopis, animi
deliquium, exſolutio, & frigidi ſudores, vel toto acceſ
ſionis tempore inordinati rigores, difficiles reſpiratio
nes, delirıa, aut ſomni profunditas, vomitus etiam
æruginoſus, paucus, cum graui nauſea: & qui non
confert. Alui fluxus pinguis, dyſentericus, variegatus,
aut ſynceri humores, ingens totius corporis grauitas,
aut inquietudo, & ſitis quæ nullo potu ſedatur. Sed
præcipuè tertianam pernicioſam eſſe oſtendunt hæc
ſigna, & alia, quæ cæteris tertianis ſunt communia,
C cum ab eis nondum ex toto in die quietis liber eua-
dit laborans: ſic etenim malum portendit delirium,
aut ſomnus, qui vſque in diem quietis protrahuntur:
item eadem die languidos, inquietos, anxios, & ſiti-
culoſos ſupereſſe laborantes, aut alio quouis acciden
ti oppreſſos, quantumuis febris, vel leuiſſima, vel nul-
la appareat. Sic rigorem vigente febre ſupereſſe per-
nicioſum cenſemus: aut rigoris tempore corpus ſuda
re, vel ſudando frigere, animo linqui, & plurimum ve
xari. Quæ ſanè omnia diligenti animo expendat Me
dicus oportet, vt diſcat primo acceſſu quantum mali
affectio minari poſſit.

Atqui licet prædictas tertianarum ſpecies pernicio *Pręſagium*
ſas eſſe conſtet, non ſubinde exiſtimandum eſt, om-
D nes fore lethales: quædam enim pernicioſæ, & timo
re plenæ ſunt, aliæ in alios morbos migraturas ſe oſtē
dunt: nonnullæ in diutinos affectus, & plerique licet
ſæuiſſimis accidentibus inſigniantur, non omnino
lethales exiſtunt. Sic profecto quæ ex defluxu ad mē-
brum aliquod princeps fiunt, plerumque pernicioſæ
ſunt, & lethales, ſed ex his quædam magis, & quædā
minus: quæ autem ad cerebrum tendunt, lethales
fiunt, ſi in lethargum, aut phrenitidem commigrent:
quæ vero in cor irruunt, ſiue ex oppreſſione, ſiue ex
humoris vitio, omnes lethales ſunt. Inter quas hæc eſt
differentia, quòd hæ, quæ ex oppreſſione fiūt, in prin-
cipio acceſſionis interficiunt, quæ vero ex humoris
vitio, non niſi in declinatione ob virtutis, & caloris
E vitalis diſpendium. At ſi in os ventris humores ir-
ruant, partim fiunt lethales, & partim ſecus: nam ſi
ex ventre per vomitum fiat copioſa, & ſpontanea va
cuatio, coniectabile eſt conferre, ſi laborans tolera-
uerit; ſin aliter, minimè: verùm, ſi plurimum labo-
rans conqueratur, & nihil notatu dignum excreue-
rit, vereri oportet, ne præ nimio dolore ſuccumbat
virtus, & morbo non ſufficiat. Item ſi ſyncopis fre-
quenter accidat, mortem ocyſſimè venturam com-
monſtrat; ſin aliter, minimè, ſed morbum fore gra-
uem: Quod ſi in iecur malum incumbat, vel morbi
diuturnitatem, vel hydropem pertimeſcere oportet.
Et tandem in his omnibus malignam, & cōtinuam
febrem poſſe ſubſequi exiſtimandum eſt; ſic profe-
cto ex his, qui ex putredine tenuium humorum exſo-
luuntur, vel ſubitum virtutum caſum, vel hecticam
febrem vereri oportet: hoc quidem conſumptis te-
nuibus

nibus ſolidorum membrorum humiditatibus, illud quidem nimium reſolutis ſpiritibus. Qui vero ex crudorum, & inæqualium ſuccorum copia laborant, plerumque ſuffocatione periclitantur, & maximè ineunte acceſſione; vel ſaltem febris in diuturniſſimum commigrat affectum. Item qui ex humoribus aduſtis, & omnino pernicioſis infirmantur, vel in cauſonem, vel in hecticam febrem, vel in grauem dyſenteriam degenerant. At qui fluxu alicuius humoris ſimul cum febre interpolata detinentur, vel ſuffocantur catarrho (*vt aiunt*) ſuffocatiuo vi acceſſionis euocato, vel ceſſante tertiana, difficulter deinceps reſpirant, aut tale ſymptoma patiuntur, quale fuerit membrum in quod defluxus prolabitur. Cæterùm, qui venefico, & peſtilenti humore abundant, licet interpolata febre corripiantur, non ob id in minori periculo verſantur, quam qui peſtilenti alia febre laborant, ſed forſan maiori, quod in die acceſſionis veneficus ille humor valdè moueatur, quod ſolet in peſtiferis morbis pernicioſiſſimum eſſe, & ſic non rarò conſpicimus, ſubita morte quàm plurimos inopinato interijſſe.

His habitis, opus erit, vniuſcuiuſque prædictarum cauſſarum ſeorſum meminiſſe, vt cuiuſque conſtent peculiaria ſigna, præſagium, & propria, ac genuina curandi ratio.

Prima tertianæ pernicioſæ differentia.

[…]rtianæ […]rnicioſæ […]ima ſpe[…] […]s ex qui[…] […]s cauſ[…]ſias.

Efficitur quidem pernicioſæ tertianæ ſors, & differentia, quod humores tranſmittat natura errans, aut impotens in partes, & extrema vaſorū mēbri alicuius cordi, vel alteri membro principi vicino. Accidit profectò hoc mali genus his corporibus, quibus adeo totius corporis vaſa, vel obſtructa, vel carne, aut pinguedine oppreſſa ſunt, quod ad extimas vaſorum propagines, & eas quæ degenerant in carnoſas partes ſeſe natura exonerare minimè poſſit, vel quod ipſa nimis languida, & impotens ſit. Quo fit, vt cum è vaſis maioribus primum ſe nitatur exonerare, humorem ad partes internas per vaſa ſibi proxima ſtudeat tranſmittere; qua in re coniectabile eſt, neceſſario humorem tranſmiſſum prope aliquod mēbrum princeps prolapſurum. Occaſio autem tranſmittendi humores communis naturæ eſt cum reliquis febribus interpolatis, nimirum copia, aut vitium irritationi naturæ ſufficiens, ſed in hac febre non æquè valens, quòd longè à partibus præcipuis non poſſit pellere, vel impedita, vt dictum eſt, ſi id ſua ſponte poſſit.

Verum licet in hac febris ſorte hæc ſint communia, nihilominus tamen duplex ex hac cauſſa ſuboritur febris conditio, duplicia, & varia accidentia, & longè diuerſa ſigna, ac ex conſequenti varia præſagiendi, & curandi via, quæ omnia ſpecialius expendiſſe oportet.

[…]gna cor[…] […]s affecti […]r præſa[…]ium.

Ad primum igitur accedendo, coniectandum eſt, tranſmiſſum humorem ad extrema vaſorum membri præcipui, aut iuxta ipſum, vel eſſe copioſum, vel malignum: quippe ex hac varietate reliqua, quæ ſequuntur neceſſum eſt inſigniri. Verum potiſſima varietatis ratio ex membri, prope quod incumbit humor, natura, & præſtantia petenda eſt; ſi vero in venulas iuxta cor vitioſus humor illabatur, tunc procuidubio ſyncopem, pulſus paruitatem, frequentiam, inæqualitatem, & aliquando omnimodam aſphyxiā ſequi neceſſum eſt. Quæ omnia accidere ſolent, cum faciei rubore, ſudore, & oculorum cauitate ob impēſam ſpirituum vitalium reſolutionem, ex quo ſubitū virium caſum, & inopinatam mortem vereri oportet, ac plerumque in acceſſionum inclinatione, vigore vitali ſimul cum febrili calore ſalutis. Quod ſi humorum craſſities potius quam malitia prope idem

A etiam membrum cauſſam præſtiterit, tunc quidem pulſus magna inæqualitate inter magnitudinem, & paruitatem pollet, vbi paruitas elucet magis, & intercadens nonnunquam efficitur, ac non rarò myurus deficiens. Torpet laborans, fronte exſudat, & maximè frigidum, ſuſpirioſus eſt, & neſciens referre quid ſentiat, plerumque angore premitur, & impotens ad motum, quaſi graui onere preſſus efficitur. Ex qua ſanè affectione laborantes, vel cum frigido ſudore, & pulſu formicante, aut omnino deficiente, tertia, aut quinta acceſſione pereunt, vel ſi has effugerint, graui febre, eaque continua, & plerumque de malignorum ſorte, corripiuntur.

Signa, & præſagia oris ventriculi affecti.

B Si tamen ad vaſorum extrema, quæ ad ventris os terminantur, vel iuxta ipſum proiectus è vaſis humor profluat, ibidemque diu immoretur, dolorem oriſq; ventriculi morſus ſequi eſt neceſſum, nec non & cardiacum effectum, cum millioſis, æruginoſis, aut nimis craſſis, aut viſcidis vomitibus; cæterum minutis, aut præcedenti ingenti nauſea, vtpote humore penitus in carnis venulis imbibito (*nam in reliquis tertianis licet copioſior in ventrem confluat bilis, non quidem ad carnem oris ventriculi, & per venas alimenti, ſed ad cauitatem per communes canales*) quod quidem monſtrat anxietas, inquietudo, exſolutio pulſus, vel ingentiſſima frequentia, & paruitas, vel raritas, maximè ſi prope ſyncopim fuerit laborans, vt multis videatur febre carere, adeſt & frigidus prope frontem ſudor, C faciei pallor, oculorum grandis cauitas, & calor. In quo quidem vereri oportet (*ni cito præueniatur, potiſſimè ſi frequentior ſuccreſcat ſyncopis*) mortem quinta acceſſione, aut ante, niſi affectus factus fuerit continuus, in quo iam nihil tranſmittitur in os ventris, vtpote ceſſantibus acceſſionibus, & humoribus intra vaſa manentibus, licet ob id laborantes non omnino videantur periculo carere, verum præbet exſpectandi inducias, quòd accidentia maiori ex parte ceſſauerint.

Signa, & præſagiū capitis affecti.

Verum ſi vel ad capitis vicinam partem mutatur humor, vel ad ipſum caput, aut omnino ex humore vapores conſcendant, in grauem ſomnum laborantem delabi, vel in grauem aliam ex ſoporiferis affe D ctionibus cōſpicies, maximè ſi caliginoſus, & ex craſſa materia ortus prodeat vapor: ſicut dum acris eſt, & mordax, in paraphrenitidem migrat affectio, ceſſat tamen in die quietis. Cæterum ſi humoris aliquid errabunda natura illuc miſerit, non omnino ad antiquum ſtatum laborantem redire conſpicies: ac pertimeſcendum eſt, ne tertia, aut quarta acceſſione iterū in ipſum caput nouo humore irruente omnino eſſentiale fiat malum. Quod ſanè oſtendit dies intermedia, in qua laborans non omnino reſipiſcit, ſi vel dormierat, vel phrenitico aliquo affectu laborarat.

Signa, & præſagiū iecoris affecti.

Præterea ſi in iecur humores irruant, minus quidē periculi eſt, ſed affectio mox continua fiet, & morbus E diuturnior, ob ingentes obſtructiones, & magnam iecoris imbecillitatem. Cuius occaſione in hydropem ſic affecti non raro deciderunt, quod noſces ex maioribus pulſibus, maiorique febre, dolore ipſius hepatis, cum grauitate, & difficili reſpiratione, donec febris ſoluatur. In pleriſque enim ex his qui hac occaſione laborant, tuſſicula quædam in principio acceſſionum reperitur, ſicca quidem, & cum ipſius iecoris ponderoſo dolore, præludium quidem futuræ in ipſo inflammationis.

Communis via, & ratio curandi.

Vtcunque & ad quoduis membrū humor irruat, diligentiſſimè cognita, & accepta occaſione curationem aggredi oportebit: quippe ſi in his malis differas, periculum ocyſſimè acceſſes: procraſtinatio enim in his nunquam non fuit pernicioſa. Commune autem præceptum ſit, ſiue in cor, ſiue in cerebrū, ſiue in ventrem irruat humor, maximè ſi vitioſus ſit, protinus expurganti medicamento vti, haud ſecus

quam

quam in quauis alia humoris turgentia facies, præcauens, ne in membrum princeps agitati humores irruant: verum expurgantia medicamenta non tenentur tranſcendere rhabarbari vires. Itaque cognita ex prædictis ſignis acceſſionis praua conditione, mox ſequenti die citra cunctationem corpus purgabis *mãna, vel caſſia fiſtula, cum infuſo rhabarbari, vel ſyrupo ex nouem infuſionibus*. Cui vſui cenſeo proficuum fore dilutum ʒ. 1. *rhabarbari, cum* ℥. 2. *& ß. mannæ electæ, vel pulpæ caſſiæ fiſtulæ* ʒ. 6. *ſuperbibitis* ℥. 3. *& ß. ſyrupi ſolutiui roſarum.* Item ʒ. 5. *catholici, cum* ʒ. 1. *rhabarbari.* Quo facto, ſi ſequens acceſſio par afferat periculum, & æquè grauia ſymptomata, pronuntiato prius diſcrimine, & viribus conſtantibus, ſanguinem detrahes ex *dextra baſilica*. Verum ſi vires ex purgatione, & acceſſionum grauitate lapſæ ſint, ex ſaluatella, vel talo cenſeo plus commodi laborantes ſuſcepturos. Quibus factis pro virium robore, & enematis aluo laxiori facta, & aliquando irritata, his, quæ acria ſint, victu vtendum erit copioſioris nutrimenti, ſed facili, ea lege quam *cap. de tertiana exquiſita* adduximus: ſi tamen acceſſionis periculum ex humoris copia ſuboriatur, conſultius te facturum arbitror, ſi mox à principio ſanguinem miſeris, maximè viribus robuſtis exiſtentibus, & vrina aliquo modo id poſcẽte, idque prima, aut ſecunda quietis die, præſertim ſi ſymptomata non accidant vitio oris ventriculi, quo tempore à ſanguinis detractione abſtinendum eſſe, ferè omnes conſulunt auctores; nec diſplicet in hoc tertianarum genere, vel à poplitis, vel à manus dextræ, vel ſiniſtræ venis ſanguinem fundere, quo lõgius à partibus affectis, & quarum ratione periculum ſuccreſcit, humorem diſtrahas: quo facto, ante quintam acceſſionem, ſi fieri poteſt, ægrum purgato aliquo ex prædictis pharmacis. Poſtea autem curandum eſt, omni arte ad extimas partes, & carnoſum genus humores euocare duriuſculis frictionibus, & linteis odorato aliquo ſuffumigatis extremas partes ligare, aut plurimas, & minutas cucurbitulas toti corpori affigere, quibus extremæ, & extimæ corporis partes patentiores ſint, & ob caloris in eis reuocationem humores ad ipſas natura pellat: quo forſan à periculo ſuffocationis liberabis, & accidentium immanitatem cõpeſces: Seruabis tamen hanc legem in adhibendis cucurbitulis, frictionibus, & ligaturis, quod in his acceſſionibus, in quibus periculum ſuffocationis imminet, eis vteris parum ante acceſſionem, & ipſa adhuc incipiente, quo ad extimas morum à natura humorem euoces: in reliquis vero, quibus ob diſſipationẽ caloris periculum incumbit, cenſeo tutius eſſe in die quietis naturam ad extima euocare, vt diſſueſcat à conſuetudine mittendi ad interiora, quam dum laborantes diſſipantur humoris malitia, his auxilijs vlterius ſpiritum, & calorem diſſipare. Sed ad peculiaria cuiuſque membri affecti auxilia tempeſtiuum eſt deuenire.

Cordis affecti prouidentia.

Præmiſſis igitur his, quæ generalia, & omnibus membris communia ſunt, cordi, ſi in hac affectione patiatur, prouidendum eſt, non quidem frigidis epithematis, ne penitius in ſeipſum ſeſe inſerant, & inſinuent humores, quinimo ante acceſſionem vnguento *naphthæ*, aut *eius oleo cum pulueribus electuarij de gemmis, vel diamargaritonis frigidi, & granæ:* In acceſſione vero, quia opus eſt, quod iuxta exiſtit reſoluere *(antea enim non reſoluere, ſed roborare ſolum expediet)* oleo Matthioli, & electuario de gemmis, aut de *hyacintho* ipſius regionem inunges: & *oleo* etiam *Angelicæ*, quod in diſcutiendis, & euocandis ad cutem humoribus miram habet efficaciam. Item hæc eadem adijcies *oleo, & vnguento naphthæ* cum prædictis pulueribus, aut aquam ſtillatitiam ex *cinnamomo* cum guttis odoratiſſimi vini, interius tamen ea porriges, quæ & flatus cor irruentes diſcutiant, & longè ab ipſo, ſi quid ibidem moratur pellant, ac rurſus ipſum roborent, velut ſunt *tabellæ diamargaritonis frigidi, aut electuarij de gemmis, & modico diamuſco confectæ vino, aut aqua ſtillatitia cinnamomi.* Verũ quod efficacius eſſe arbitror, eſt electuarium *de hyacintho* miris encomijs à pleriſque commendatum. Ante acceſſionem tamen cucurbitulis vteris, & in die acceſſionis rarius, & in hypochondrio ſiniſtro: ac in dorſo è regione cordis, ſi forſan cogaris adhibere, ſcito opus eſſe aliquam ſcarificare, ne plus quam euoces extra, intus magis allicias.

Capitis affecti prouidentia.

Quod ſi caput periclitari, & pati videatur, præmiſſis diſtractionibus, crurum lauacris, & euacuationibus, quæ ſatis ſint, *oxyrrhodino* vtendum eſt, maximè in quietis die. Quod ſi ea die accidentis alicuius, ſiue delirij, ſiue profundioris ſomni, aliquid ſupererit, vel ſanguinem detrahes ex vena cephalica, iuxta carpũ manus, vel cucurbitulas in brachijs ſcarificabis; quas ſi parum ante acceſſionem adhibueris, magis ex vſu facies: nam in die quietis eas affigere oportet à cruribus ad nates, in die vero acceſſionis à ceruice ad nates per dorſum. Prouidendum etiam eſt, vt laborans acetum roſaceum olfaciat, aquam roſaceam, & alia frigida odoramenta, quæ latius ſcripta reperies libro huius operis 7. in correctione accidentium quæ febribus ſuccreſcere ſolent.

Ventriculi affecti prouidentia.

Si tamen ventriculi os pati in hac febre compertum ſit, præterquam quod mox ſanguinem mittere recuſabis (*ſunt enim huius viſceris accidentia, maximè dolor, ex his quæ ſummopere vires labefactant, non ſolum vt ſanguinis detractionem non ferant, ſi acceſſio præceſſit, & vereamur talem futuram quæ ſequitur, verum neque morbum adhuc ipſum, niſi vires poſt acceſſionem iterum robuſtæ appareant, maximè ſi conſtiterit iecur in os ventris bilem reijcere: quo tempore tutiſſimum erit, ex dextra baſilica, aut ſaluatella ſanguinem mittere: nam ſi vires in die acceſſionis etiam languidę ſuperſint, cauendum eſt ab hoc auxilio*) protinus aliquo ex prædictis pharmacis, quæ purgationi idonea eſſe diximus vtendum eſt. Ac ſi vires adeo eſſe deiectas conſtiterit per epicraſim purgabis ſingulis diebus intermedijs, pauxillulum purgantis exhibens cum *ſyrupo acetoſo, aut cichorij, & violarum*. Et à purgatione ventrem roborabis *oleo melino, roſarum, & omphacino, ſparſiſque deſuper pulueribus coralli, roſarum, ſantalorum, & diarrhodonis.* Cataplaſma etiam conficies *ex toſto pane, vino rubro madefacto, cum prędictis pulueribus, & oleis, vel ex eo quod ex furfure, vino, & eiuſdem puluiſculis conficitur.* Cui etiam (*gratia vitandi animi deliquium*) modicum aceti addere poteris: tandem omni arte curandum eſt, aut roborare, aut quodammodo adſtringere, vt vel non recipiat venter, vel ſi quid receptum habet, ocyſſimè pellat. Quod ſi id fieri ſit difficile, ſtudendum eſt, humorem in os ventriculi iam fluxum compeſcere, & attemperare, vel *aquę calidę potibus, vel ſucco granatorum, agreſtę, papaueris, aut de portulaca, vel potu aquę frigidę. vel* (vt etiam vires roborentur, & ſpiritus reficiantur) *vini albi, & optimi modico hauſtu.* Cæterum quod ſatius eſſe frequenti experimento comperimus, eſt, vel ante acceſſionem clyſtere aliquo, quo laborans aliquid purget, vti: vel ſaltem vomere, maximè ſi id ventriculus tentauerit, & in eius cauitate aliquid immorari conſtiterit, non tamen inſtante acceſſione, ne vomitorijs motibus, & auxilijs plus bilis ad ventrem ipſum euocetur. Curandum quidem eſt in hac febre, ſi his quæ diximus non cedat, correctionem, & præparationem humoris moliri, vt vel copioſiùs purgetur, vel natura promptiùs ipſum deuincat. Quod ſi in alterius naturæ febrem tertiana hæc migrauerit, longè ſalubrius fore exiſtimato.

De tertiana pernicioſa; ob tenuis humoris putredinem.

…ertianæ …ernicioſę …ecundæ …pecies.

EFficit non minus pernicioſam tertianam tenuis ſeu bilioſus humor plurimo, & copioſo ichore permixtus, ſecretuſque, & ſeparatus ab aliorum humorum conſortio, & in extrema vaſorum proiectus, vbi ſummam nanciſcitur putredinem: tum quod ipſe ſit vitioſæ naturæ, tum quod alijs non temperetur, tum etiam quod locus ſit arctus, & concluſus. Quibus etiam accedit, vt affectus grauior fiat, corpus eſſe raræ contexturæ, & poroſum, & maximè excalfactũ, ita vt poſſint partes extimæ, & extrema vaſorum facilè ſuſceptare prædictos ſuccos. Quem ſanè affectũ etiam accidere comperimus his qui plurimos horarios fructus ingeſſerunt, *vt Hippocrat. 7. popul. tex. 81. de cholera morbo recenſet*, qua parte etiã in malignos morbos, & vt Valleſius exponit, in febres intermittẽtes degenerare refert; qui ſanè ſuccus cum putreſcit, quocunque loco ſit, adeo eſt pernicioſus, vt grauiſſimam, & pernicioſam non raro efficiat tertianam, maximè ſi laborans raræ ſit contexturæ, & facilis reſolutionis. Quo profecto fit, vt ex ingenti illa putredine, quam ſtatim illius ſucci conditio, & peculiaris natura contrahit, & ex prædicta hominis contextura, facilè qui ſic afficitur, reſolutione, & anxietate animo linquat, aut ſyncopi, & mille alijs accidentibus prematur. Quippe tales ſucci adeo malefica qualitate ſunt affecti, vt ex motione, vel leui eorum agitatione laborantes ocyſſimè prædictis ſymptomatis corripiantur, affectio quidem ſyncopali minutæ, *vt refert Auicen. fen. 1. 4. tractat. 2. cap. 53.* perſimilis, nomine tantum febris *ſyncopalis minutæ*, in qua ſanè diſpendium ſit immodicum ſpiritus ob ſanguinis attenuationem, atque etiam ob expultricem facultatem immoderatius in toto corpore concitatam: quod etiam ex imbecillitate retentricis plerumque accidere monet Galen. 12. *method. cap. 6.* vt paulo inferius latius ſum probaturus. Huiuſmodi enim humores quam citiſſimè exhalant, quia tenuiores à febrili calore redduntur, in ijs maximè quorum retentrix imbecilla exiſtit, qua ratione diaphoreticis ſudoribus ſic affecti exſoluuntur. Quapropter tria neceſſaria in hoc affectu reperiuntur, nimirum *humorum tenuiſſimorum in ventriculo, & vniuerſo corpore copia*: ſecundum *virium imbecillitas*; tertium vero *vitiata meatuum, & venarum in laxitate compoſitio*, à quibus proculdubio neceſſum eſt ſubſequi immodicam reſolutionem, & ſubitum virium lapſum.

…na, & …ſagiũ.

Quamobrem qui ſic laborant, vel leui corporis motione animo deficiunt, faciliter citra leuamen ſudant, pulſum habent paruum, debilem, ac frequentiſſimum, vrgent vigiliæ, caput vaporibus infeſtatur, adeſt vomitio, aut inanis nauſea, quam antecedit oris amaritudo, inappetentia, & tenebroſa vertigo, *vt Hippoc. refert 4. aphor. 17.* ac mox ſequitur ſyncopis. Vultum etiam, qui ſic affecti ſunt, Hippocr. habent quam ſimillimum, ob ingentem reſolutionem citra dolorem in aliquo ſignato loco. Tandem loquens Auicen. citato *capite de febre* ex huiuſmodi humore oborta, profert eam eſſe acutam, & quandoque non ſufficere in ea virtutem vſque ad quartum: quo fit, vt iure optimo inter lethales numeranda ſit.

…urandi …tio.

Curationem autem huius febris longè aliter inſtitues quàm reliquarum: quippe in hac præter leuem quandam purgationem, quam pari ratione à principio mali, & antequam vires labantur, inſtitues, omni arte cutis coarctanda eſt, & humores denſandi.

…rgatio.

Sic profecto, quò citiùs poſſibile fuerit, corpus purgabis *ſyrupo ſolutiuo è roſis Hiſpanis, cum decocto corticum myrobalanorum citrinorum, vel cum ℥. 2. mannæ, & eodem decocto, vel pulueribus earundem corticum,* A *cum pulpa caſſiæ fiſtulæ, vel rhabarbari infuſo largiori cum ſyrupo roſarum.* Deinceps tamen humorem cõpeſces ante acceſſionem *ſyrupo roſarum ſiccarum, & violarum, anà ℥. ß. ſyrupi roſarum ℥. 1. aquæ deauratæ ℥. 3.* cui adde pulueris *diamargaritonis, aut coralli, aut electuarij de gemmis gr. 7.* quibus humores denſiores fiunt, & longè melius coquuntur.

Humores cõpeſcũt.

Sed humores amplius denſabis, ineptioreſque ad fluxum, & putrefactionem reddes his, quæ intus ſumuntur, qualis naturæ eſt *ſyrupus roſarum ſiccarum, de malis punicis, de portulaca, & papauere, cum aquis, aut decoctis roſarũ, portulacæ, oxalidis, cum aqua ferrata, aut deaurata.* Cæterum prodeſſe non parum comperies, abluere in aliqua prædictarum aquarum *boli Armeni, aut terræ ſi-* B *gillatæ ℈. 1. aut ʒ. ß. cum modico ſyrupo papaueris, aut agreſtæ*: hoc ſanè medicamentum, præterquã quod humores denſat, & corpus comprimit, inhibet quoque putredinem, & viſcera roborat, ac præcauet. Cõfert etiam id, q. ℞. *pulueris triaſantali, & roſatæ nouellę, ana ʒ. 1. ſuccini ℈. 1. ſacchari roſati ſoluti in aqua roſacea*, quod ſufficiat, vt fiat electuarium in rotulis, cuius ſumat laborans ʒ. 1. *& ß. cum hauſtu frigidę aquę, aut alicuius ex dictis.* Vtiliſſimum quoque eſt aliud, q. ℞. *conſeruę roſarum ℥. 2. pulueris electuarij de gemmis, aut diamargaritonis frigidi ʒ. ß. confectionis Alchermes, vel de hyacintho ℈. 1. ſuccini, oſſis de corde cerui, pulueris granę ana ℈. ß.* miſce, & fiat conditũ: Cordi præterea, ac cerebro roborantibus prouidebis, *vt* C *Galen. conſulit lib. 12. method. cap. 6.*

Roborantia cor, ac cerebrũ.

Sic quidem primo facies attemperanda eſt frequenter *roſarum, myrtillorum, & plantaginis cum modico aceto roſaceo.* Cuius indicationis gratia inuoluitur etiam æger linteo *aqua roſarum madente*, aut conſpergitur multo *roſarũ rubearum puluere, vel myrtillorum.* Verum vt ex toto ſyncopticis acceſſionibus, & ſudoribus ſubueniamus, adhibere oportet epithema fœminarum mammis, aut virorum teſtibus, q. ℞. *aquę roſarum ℥. 10. aquę oxalidis, & bugloſſę, ana ℥. 1. & ß vini optimi ℥. 2. aceti roſati ℥. ß. pulueris margaritarum, ſantalorum, coralli, ſeminis acetoſę, ſuccini, ana ℥. ß.* Aer, quomodo & cutis, attemperetur, refrigereturque frigidis aſperginibus, ſparſis humi floribus, & folijs *roſarum, pampino-* D *rum vitis, ſalicis, cannarum, & myrti, ſuperſparſa aqua roſacea cum modico aceto*: item eundem aerem flabellabis linteo aliquo madido aqua frigidiſſima, aut roſaceo cum modico aceto.

Vnguentum.

Præſtat quoque cordis regionem inungere vnguento, q. ℞. *pulueris electuarij de gemmis, & diamargaritonis frigidi, anà ʒ. 1. lapidis Bezoar gr. 15. pulueris granę ʒ. ß. olei foliorum nymphęę lutęę, aut olei roſarum omphacini ℥. 2. cerę albę, quod ſufficiat, vt fiat linimentum molle*: item prædictos pulueres vnguento roſaceo excipies, addeſque *terrę ſigillatę ʒ. ß. raſurę eboris, & cornu monocerotis ℈. 1.* & eandem partem inunges. Thoracem etiam, & abdomen illinies hoc vnguento, q. ℞. *olei roſati omphacini, & myrti ℥. 2. olei melini ℥. 1. bulliant cum* E *℥. 2. aquę roſarum, ad conſumptionem aquę, & adde pulueris roſarum rubearum ʒ. 1. ſantalorum omnium, anà ʒ. ß. cerę q. ſ. vt fiat vnguentum.* Hepati etiam, ac fronti gratia inhibendæ diſſipationis, adhibebis præſidium, q. ℞. *mucaginis tragacanthi, & ſeminis pſylij, & citoniorum ℥. 6. albumina duorum ouorum,* miſce, & prædictas partes illine, ſpargeque deſuper puluerẽ, q. ℞. *ſantalorum omnium, roſarum, ſeminis arnogloſſę, anà ʒ. 1.* Quibus profecto & ſudoris impetum, & virium reſolutionem compeſces: id tamen prudenter, & paulatim facito, ne ex cutis dẽſitate intenſior fiat febrilis calor. Securiſſimum tamen eſt & vtile, iecur illinire *oleo roſaceo omphacino cum pulueribus ſantalorum, poſitis deſuper pannis aqua intybi madidis, vel ſucco agreſtę, & aqua plantaginis, roſarum, & ſolatri.* Maximi etiam ſunt momenti, cerebri adhuc roborandi gratia, odorata omnia, tum naribus, temporibus, ac

pul-

pulſibus adhibita, tum ſuper faciem roris modo in- A ſperſa, cuius cenſus eſt id, q. ℞. *roſarum, ſantalorum omnium, ſpodij, anà ℈. 2. ambræ gr. 3. moſchi, & camphoræ, anà gr. 2. aquæ myrti ℥. 1. aquę roſarum ℥. 4.* miſce: ad cuius penſum odorata omnia frigida prodeſſe poſſunt.

Victu etiam ſubuenire his oportet paulo ante acceſſionem, vel in ipſius acceſſionis principio, ſit autem ex his, qui citiſſimè nutriunt, & modicè adſtringunt, ſint carnes aſſæ, & elixi gallorum teſtes, & qui auſteris condiantur; vinum ſit rubrum modicè acerbum, dilutum aqua frigida, aut decocto hordei, vel radicis bugloſſæ. Præterea cum linquunt animo, *vino mali punici acidi* pane excepto, item renutriendus eſt æger crebris, & minutis cibationibus eius alimen- B ti, quod non ocyſſimè diſſoluatur, velut eſt *caro perdicum, caponum, vituli*, & eius aliquod ex his confectum cum pane *loto*, & *ſaccharo*: fructus item acerbi, & putredini reſiſtentes. Potus ſit ex vino rubro, *vt dictum eſt*, aqua ferrata, aut deaurata diluto. Quod ſi morbus præſtiterit exſpectandi inducias, & vires ad meliorem ſtatum redierint, vrinaque rubicundior apparuerit, non erit ab re ex ſaluatella dextræ manus modicum ſanguinem extrahere, aut iterum aliquo ex prædictis pharmacis per epicraſim purgare, donec affectionem mitiorem eſſe factam comperiamus.

De tertiana pernicioſa ex praua humorum natura. C

Tertianę pernicioſę tertia ſpecies ex quibus cauſſis oriatur.

ADeo ſunt pernicioſæ naturæ, & conditionis *bilis vitellina, praſſina, & ęruginoſa*, vt dubitatum ſit, quemadmodum antea diximus, inter Arabes Medicos, poſſintne ex eis febres ſuccendi: cum hoc tamen præter adductam auctorum mentem, nos etiã ex his nonnullas vidimus, quorum natura adeo fuit pernicioſa, vt peſtilentem affectum æmulari viderentur: fiunt autem ex his humoribus hac lege, & ratione.

Media æſtate ob ingentem reſolutionem propriæ humiditatis humorum, aut nimiam exuſtionem, & maximè ſi ſubito frigus occurſauerit his corporibus, quæ improba, & biliosa nimis vaſa fuere victus inſti- D tutione, aduſtam bilem, praſſinam, æruginoſam, & in confinio atræ bilis exiſtentem ſuccreſcere non raro viſum eſt: præſertim ſi homo ira, furore, aut alijs vehementibus animi pathematis percitus fuerit. Quo quidem tempore mirum non eſt, ſi febre corripiatur, eam fore periculoſam, etiamſi tertiana fuerit. Quippe ſi vires non admodum deiectæ ſint, ſi humorum copia non grandis, certum eſt, naturam poſſe, quod intra venas moleſtum fore perſentit, aut deguſtat, pellere. Quod ſi ad emunctoria, & corporis canales pellere non poſſit, poterit quidem prope partes ſentientes ſenſim, & paulatim proijcere, vt facilè vel præmiſſa ſuccenſione diſſoluatur: quo fit, vt more E ſolito tertio quoque die id efficiat, quia ſic humoris conditio poſtulat.

Signa.

Dignoſces quidem hanc febrem tertianam ab humoribus ortã ex vehementiſſimis humoribus, *(quod humor ſit mordacior)* & qui diutius protrahuntur ob humoris craſſitiem: quippe ſynceri ſunt, & citra natiuam humiditatem. Febris mox à rigore vehementer creſcit, quod humor ſuaptè natura ſicciſſimus, & exurentiſſimus ſit, ſicut craſſiſſimus: nam illi haud ſecus accidit, quam pici, & reſinæ, dum ſuccenduntur, quæ licet craſſam habeant compagem, ocyſſimè inflammantur. Mox vero ab inflammatione ſitis, & linguæ aſperitas, nigredo, & ingentiſſima ſiccitas ſuccreſcit. Oculi ob magnam ſpirituum reſolutionem cauantur, & coloratior vniuerſa facies *(licet cadaueroſa)* efficitur, anxius, inquietus, & vniuerſo corpore compunctus, ac veluti exulceratus æger hinc inde vagatur: qui neque potu, neque ventilatione, neque reſpiratione ſubſidium ſuſceptat. Vrina ignea, ac veluti lixiuium apparet, pauca, & cum cinericio, vel furfuraceo ſedimine, aut cum pinguedine ſupernatante: pulſus mediocris magnitudinis, non admodum debilis, dum viget febris; cæterum frequentiſſimus, & celerrimus, die autem quietis paruus, debilis, durus, & creber ſubeſt, quod vires ex acceſſione abierint, reſpiratio crebra, alui deiectiones opimæ, pingues, aut bilis vitellinæ, porraceæ, aut æruginoſæ naturam referẽtes, plerumque dyſenteriam efficientes. Vomitus quãdoque alicuius dictorum humorum ſubſtantiam, & colorem æmulatur, cum angore maximo, & animi deliquio. Laborantes parum, aut nihil ſudant, quod craſſior, & ſine humiditate ſit materia, niſi prope mortem cum diaphoreticus erumpit.

Preſagi[...]

Quod ſanè malum mille pericula afferre ſolet, ac multis modis pernicioſum efficitur, nam cuiuſuis prędictorum humorum talis eſt natura, & conditio, vt etiam citra putrefactionem, aut ſucceſſionem quamcunque partem inierint, vel erodant, aut grauius aliud malum machinentur, nedum cum in extremis vaſorum, & prope partes ſentientes iam putreſcunt, initio etiam putredinis à vaſis maioribus ſumpto. Quo profecto tempore certum eſt, ipſam febrem mediante validiſſima virium exſolutione, laborantem, aut interimere in febris ipſius inclinatione, aut ocyſſimè labefactata natura in cauſonem, vel grauiſſimã aliam febrem migraturam, & quod certius eſt, ni arte, aut diligentia præueniatur, in habitualem febrem. Tanta enim eſt primarum humiditatum, & ſubſtantiæ membrorum, in quibus hi humores putreſcunt, reſolutio, vt non vltra quartam acceſſionem viſum ſit laborantem in hecticam migraſſe: maximè ſi gracilis ſit, iuuenilis ætatis, & ſuaptè conditione rari habitus, & contexturæ.

Curan[...] ratio.

Non fert maligna, & atrociſſima huius morbi cõditio, in exhibendis auxilijs moram vllam: nam cũ certum ſit, huiuſmodi humores nullum poſſe beneficium, gratiam, aut coctionem à natura recipere (imo *vt inquit Auerroes 3. collect.* corrumpit formam ſpecificam illius) proculdubio neceſſum eſt, protinus humorem purgare, maximè ſi in conuenientem regionem incumbat ipſe ſua ſpontè. Quippe ſi in ſuperiorem ventrem irruat, vomitibus cum acceſſio inſtat *(quò faciliùs excernatur)* & venter nauſeabundus apparet, minuendus eſt. Seruabis tamen hoc præceptũ in eius eductione, vt maximè ipſum admiſceas humectioribus cibarijs, & copioſo potu, tum vt facilius vẽter euomat: tum vero vt ſine noxa, grauis enim, & periculo plenus eſt huiuſmodi humoris contactus, & ob ipſum humidis præſidijs compeſcere, & attemperare opus eſt. Quod ſi in inferiorem ventrem humorem irruere perſenſeris, aut ſaltem ad nullam aliam ſe partem inclinare, per ipſum expurgabis: id quod cautè facies: ſiue enim purges, ſiue ſecus, periculo res non caret: quippe ſcimus, vel leuiſſimis pharmacis, grauiſſimas accerſiri dyſenterias, quod ſi has effugias, contabeſcet laborans, quo fit, vt prudentia, & maturo conſilio opus aggredi, aut ab eo ſubſiſtere tenearis.

Purgan[...] medicam[...] cautiſſimè propi[...]nandum.

Sic profecto in huiuſmodi humoris purgatione, blandioribus, verum ſeligentibus pharmacis admixtis rem ages: illud quidem ne nimis exacerbetur humor, hoc vero, vt peccans ſuccus citra aliorum agitationem excernatur: id quidem facies *caſſia fiſtula ſuperbibito lactis ſero, in quo prius rhabarbari ʒ. 1. macerauerις, aut ipſo diluto copioſiore facto, vel ſyrupo ex 9. infuſionibus violarum, cum infuſo ℈. 4. rhabarbari, vel hordei cremore cum prędicto rhabarbari infuſo.* Itẽ *confectione Hamech ſimplici*, ſuperbibito copioſo hauſtu *aquę hordei cum ſaccharo, aut ſeri lactis, vel decoctionis violarum, & ſeminis maluarum.* Præſtat *& manna diſſoluta in aqua hordei, vel violarum*, ſed ro-

buſta

buſta corpora optimè ferre poterunt ℨ. 1. & ß. electuarij de pſyllio, vel catholici ℨ. 4. cum copioſa aqua oxalidis, vel hordei. Quo etenim ſemel facto, non licet plurimum inniti in ſanguine extrahendo: quippe prædicti humores, neque corpus eiſdem ſcatens id plurimum expoſtulant, neque innoxiè ferunt, plerumque à ſanguinis miſſione cõtinua euadit febris, quod impotens, ſanguine detracto, natura ad pellendum à vaſis nociuum ſuperſit. Verum ſi vel ſimul ſanguinem aliquo modo redundare (*quod raro exuſtis humoribus accidit*) vel opus eſſe comperias, id quidem ex ſaluatella manus dextræ facito. Poſtmodum verò humores, & vniuerſum corporis habitum, ac viſcera etiam humectare, curabis plurimum, & modicè refrigerare, puſillus enim calor natiuus, qualem hæc corpora habent, nec vacuationem, nec refrigerationem innoxiè ferunt, ſed vt Galen. 12. *method.* in doloribus ab erodentibus ſuccis ortis conſulit, paulatim & ſenſim lenire, ſic ſequenti die à pharmaco copioſam aquam hordei cum ſyrupo *violarum, aut ſaccharo roſaceo, vel decoctum violarum* bibendum dare oportet, quo & vis medicamenti, & humorum acrimonia retundantur, abluanturque: Clyſmatis prę terea vtendum eſt, maximè cum laborans dormiturus eſt: quæ ſanè conficito *ex decocto hordei, vel violarum, aut ſeminis maluarum, & papaueris, cum ſaccharo, & oleo roſarum, violarum, & vitellis ouorum.* Præterea ſummo mane, aut prope ſomnum, laboranti porriges *aquæ hordei, acetoſæ, violarum, ſcorcioneræ, vel per mortarium lapideum excolatæ ℥. 6. ſyrupi acetoſæ, de ſucco limonum, roſarum, aut violarum ℥. 1.* Confert & ſaccharum roſaceum, ſed violaceum magis, quibus admiſce roborandarum virium gratia, *margaritarum præparatarum, aut electuarij de gemmis ℈. 1.* Præſtat & *diacorallium cum mucilagine ſeminis citoniorum, & pſyllij pondere ℨ. 1.* Eiuſdem vſus eſt, quod ex his omnibus conficitur forma boli, & põdere duarum ℨ. ſummo mane exhibitum. Sed ferunt non contemnendi auctores, & Conciliator etiam adſtruit, alexipharmacum nullum reperiri in arte medica his humoribus pretioſius, quàm cryſtallum, cuius ℨ. 1. in ſubtilem puluerem redactam, & aqua diſſolutam, mire opituletur: ego autem arbitror, id forſan occulta quadam proprietate illi accidere. Verum ſi dyſenteria ex prædictis humoribus prodeat, vi ſua adſtringente extra omnem exſpectationem prodeſſe comperimus: cenſeo tamen admiſcendum fore aliquod ex prædictis pharmacis. Exterius vero corpus *refrigerante Galeni*, aut *roſaceo*, vel vnguento ex *cucurbitulis*, iuxta dorſum inunges, aut cordi epithemata appones, ea lege qua capite de tertiana exquiſita ſcripſimus.

Cryſtalli tertia- vis oc- lta.

Quod tamen maioris momenti arbitror, eſt victũ ſummè humectantem, & facilis, atque copioſioris alimenti inſtituere: ob id *iura caponum, & carnes pullorum ex lacte, aut hordeo nutritorum* ex vſu eſſe comperimus, & ex *oleribus decoctam lactucam, aut ſcariolã, & borraginem*: tandem potus ſit hordei aqua, vel puriſſima cum ſaccharo. Quod ſi vires laborantis labi videantur, conſultiſſimum eſt, vinum tenue, album, & maximè dilutum præbere: tandem ſi affectionem perſtare adhuc contingat, exiſtimandum eſt, iam in alterius naturam commigraſſe, nam ex prædictis humoribus non tranſcendit quintam acceſſionem: quamobrem iuxta naturam eius in quam degenerauerit, curationem inſtitues.

De tertiana pernicioſa ex miſcella craſſorum humorum cum ſeroſis, & tenuibus.

ertianæ rnicio- ſpecies

CVm in humanis corporibus intra venas humores abundant ea copia, quæ naturam irritet ad ſeſe deonerandam; cæterum quæ non adeo grauet,

A quod ad extrema vaſorum pellere non poſſit, fit quidem, vt humorem pellat ipſa tertio quoque die: ſed quod frequentius eſt, more duplicis tertianæ ſingulis diebus, maximè prope noctem ad extrema vaſorum, & præcipuè iuxta os ventriculi humorem tranſmittat, quo febri ſyncopali humoroſæ ſimillima exiſtit. Quo fit, vt ob eius copiam, quæ ſui reſpectu maior eſt, quam fuit reſpectu maiorum vaſorum, à quibus pellit natura, proculdubio adeo grauentur, & offendantur vniuerſi corporis partes, vt hac ſola ratione tertiana, quæ ſui natura ſalubris foret, pernicioſa efficiatur: cui accedit, humorem eſſe mixtum ex tenui bilioſo, & craſſo, cuius craſſitiem veluti ex congelatione, & condenſatione factam arbitra-
B mur. In cuius febris natura expendendum primò eſt, *qua ratione hi humores grauent naturam in extremis vaſorum, cum intra maiora non adeo graues exſtiterint.* Secundo, *qua ratione ob id pernicioſa exiſtat.* Circa primum coniectandum eſt, humorem hunc concretum, quem ſecum mouet bilioſus, & tenuis humor, qui in acceſſionem prorumpit, cùm ad extrema venarum funditur, non protinus, aut ſimul ad dicta loca tranſmitti, nec ſimul incaleſcere, ſed paulatim proijcitur, ac ſuccenditur; tum quod copioſus ſit, tum quod inæqualis. Quo fit, vt tenuior pars primo ſuccendatur, & ex craſſioribus, quæ primò tranſmittitur, & reliquæ ſic ſucceſſiuè, vt natura pellit. Præterea cum mox tenues partes ſuccendantur, quæ
C craſſæ ſunt, ſimul incaleſcunt, grauioreſque & rariores fiunt, eò quòd ex calore, quod craſſum eſt, ocyſſimè fundatur, & liquetur. Quo fit, vt ea humorum copia, quæ vaſis maioribus non erat magna, nunc in extremis vaſorum liquata, & fuſa maxima fiat, grauis, & ponderoſa, ex quo proculdubio ſequitur, pernicioſam, & periculo plenam efficere febrem, cum vereri oporteat, ne vniuerſi corporis calor ex copioſo illo humore ſuffocetur, exſtinguaturque, aut laborans ſyncopi frequenter corripiatur. Finitima quidem eſt hæc febris conditio ei, quam Medici *ſyncopalem humoroſam* vocant, cuius Galen. 12. *method.* meminit nomine febris cum redundantia crudorum ſuccorum, licet ex continuarum fiat genere,
D tranſactis primis acceſſionibus, quod impotens ſit natura longè à cordis vaſis humores illos craſſos, & copioſos pellere, hæc vero intermittens.

quarta ex quib⁹ fiat cauſſis.

Verum ob id grauis, licet procul à partibus cordi, & ventriculo, aut iecori vicinis eoſdem valeat pellere; è quo vereri oportet vniuerſi corporis caloris exſtinctionem, & ob id differunt etiam hæ febres ex occaſione periculi, nam in illa vereri oportet, ne humorum pondere, & copia cordis calor exſtinguatur, q͂d prope ipſum exiſtat plenitudo, in hac vero ne totius corporis calor pereat, præterquam quod (*vt dictum eſt*) aliqua humorum craſſorum portio prope viſcera tranſmittatur, licet in vtraque ob vitium, & damnũ ventriculo illatum laborantes periclitentur. Triplex
E igitur cauſſa neceſſaria eſt huius febris generationi, crudorum nimirum humorum copia ventriculum, & carnoſum, ac arterioſum genus opprimens, virium infirmitas, quæ caloris paucitatem ſequitur, & vitiata anguſtorum meatuum, & venarum compoſitio.

Quæ regrauis, ac pernicioſa.

Cognoſces autem hanc febrem ab his humoribus inæqualiter craſſis, & copioſis prouenire, quòd lentè, & cum diuturno, ac moroſo rigore incipiat, quem nonnunquam interrumpit calor quidam, veluti flamma exſurgens, quem iterum rigor compeſcit, ita vt per interualla rigeant, & incaleſcant qui ſic affecti ſunt. Quod ſymptoma illis ſuccreſcere cenſeo, quia humor copioſior eſt, & craſſior (*potius profecto*) quàm quòd ſimul totus poſſit à natura pelli, & ſi pellatur, ſimul ſuccendi. Quo fit, vt pars poſt partem ſuccendatur, & primò quæ in eo tenuior eſt, poſt

Signa.

verò quæ craſſior. Dignoſces etiam id, quod laborantes tardè incaleſcant, ex toto, & quod calor diu duret, & non admodum ſit extenſus, ſed per aliquod interuallum flammea in corpore compareat caliditas, ſed mox ceſſet, & mitis appareat calor: quod licet ita ſit, anxium reddit laborantem, ob preſſuram, & grauitatem arteriarum, & muſculorum totius corporis, quam fuſi, & copioſi præſtant humores. Impotens etiam toto febris tempore efficitur laborans, & cum anxius ſit, ſeſe mouere nequit, quo fit, vt moleſtius ferat, & veluti obtuſus ſenſibus exiſtat. Calore videtur carere, & ſiti plerumque premitur, & à potu grauius ſe habet, præcordio in principio inflato, corpus totum ampliori mole, quàm pro naturæ modo, tumens, color omnino vitiatus alijſque albidior, quàm pro naturali habitu, & aqua inter cutem laborantibus perſimilis, vel liuidus. Vrina copioſa ſubalbida, copioſo ſedimento, & craſſo plena apparet. Pulſus ex paruitate, & magnitudine inæqualis, aliquando interceptus, & quo magis creſcit febris, euidentiores fiunt prædictæ differentiæ, quòd eo tempore rarior fiat humor, & vehementius naturam premat, celeritas tamen & crebritas non plurimum à natura diſſident, ita vt pleriſque videatur febre carere. Sæpè etiam animo deficiunt, & aquæ potu non leuantur, neque aſperſione aquæ ſupra faciem, quinimo frictionibus, & vinculis melius ſe habent: reſpiratio frequens eſt, & ſuſpirioſa: in febris autem inclinatione laborantes maxima cum inquietudine, ab vmbilico ad caput exſudant, & aliquantulum liberari videntur, & licet febre carere appareant, adhuc accidentia aliquot ſuperſunt, quibus conſtat nimio pondere laborantes confringi: tandem hoc eſt in huiuſmodi febribus tanquam pathognomonicum ſignum, nimirum, nec augmentum, nec ſtatum, nec declinationem æqualiter fieri, ſed in augmento aliquando inclinat febris, deluditque medicos, & potu exhibito, aut citra ipſum iterum increſcit, in ſtatu verò plerumque nouum incrementum, & aliquando declinationem, & poſtea aliud incrementum ſuſceptat, quod pari penſu in declinatione cernimus. Præter id hoc habet proprium, & peculiare, quod accidentia quæ propria ſunt principijs reliquarum febrium, ſibi vehementiora ſint, & maiora prope ſtatum, quam in principio: quo fit, vt eo tempore inæqualitates pulſus, laborantis ſuffocatio, & periculum ſine dubio ſint maiora: ratio eſt, quia cum hæc mala in hoc affectu ex arteriarum compreſſione, & caloris ſuffocatione prodeant, & hæc eo tẽpore commodiùs fiant, in quo maior fuerit plenitudo, & hæc maior ſit prope ſtatum, quia in hac febre vſque ad id tempus ſemper à vaſis aliquid pellat natura ad minora, & quod pellit magis attenuetur prope ſtatum, fit profectò, vt eo tempore accidentia principij eluceant magis.

Preſagiũ.

Verendum profectò eſt in hac febre, ne vnum è tribus malis laboranti ſuccreſcat, *primum* ne laborans in augmento ipſius febris, cum iam incaleſcere cœpit vniuerſum corpus, antequam ex toto incaleſcat ſuffocetur. Quippe eo tempore rarior efficitur materia ob feruorem quem contrahere incipit, quo fit, vt compreſſione vaſorum, & extinctione caloris in toto corpore, vel in ſyncopem grauem, & periculoſam, vel in mortem prolabatur æger, quod ſi quis quæſierit, qua ratione in hac febre, quæ ſuffocatione interficit, laborãtes pereant in ſtatu, & prope ipſum, cum in reliquis quæ hoc modo interficiunt, in principio laborantes ſuffocatione periclitentur; dicendũ eſt, hoc eſſe principium huius febris, quatenus ad eã portionem attinet, eo quod natura non tranſmittat ſimul humores à vaſis, ſed paulatim vſque ad ſtatum: quo fit, vt eo tempore (præterquam quod funduntur, & efferueſcunt, & liquantur) copioſiores vtraque ratione ſint, quam in principio, & ob id eo tempore calorem ſuffocent magis. *Secundum*, ſi fortè natura ſeſe à ſyncopi tueatur, pertimeſcere oportet grauem, & diuturnum aliquem affectum ſubſequuturum, nã cum tertiana hæc plerumque ſit nimis extenſa, facilè continua efficitur, vel ſaltem ſub ingreſſum duarum tertianarum. Quarum occaſione non raro ſuccreſcere ſolet *tertium* malum, nimirum malus corporis habitus: quippe cum calor indies impotens reddatur, proculdubio verendum eſt, ne etiam bonum ſanguinem conficere non poſſit, ac ſubinde neque corpus probe nutriri, & malum habitum ex conſequenti ſubſequi.

Curandi ratio.

Sanguinẽ in hac quarta tertianæ pernicioſ[ſ] febre mittere, aut purgare nũ liceat.

Videtur profectò poſſe hanc febrem curationem ſuſcipere ſimillimam ei, quam febribus ſyncopalibus humoroſis proficuam eſſe auctores ſcribunt, ſiquidem in omnibus ferè æquales exiſtunt: in qua re non in paruam dubitationem incidimus, ſiquidem Galen. non ſatis apertè monſtrat, *an liceat in huiuſmodi febribus ſanguinem mittere, aut expurgare*, cum ſolum frictionibus vtendum eſſe conſulat, nec immerito quidem, cum in hac febre crudorum humorum maxima copia ſubſit, præcipuè iuxta ventriculi os, quæ ſanguinis detractionem plerumque interdicit, nec rurſus expurganti pharmaco videtur eſſe à principio vtendum, cum corpus plenum ſit, & ob id non ceſſurum medicamentis: quo profectò fit, vt in dubium vertendum ſit, quid agere oporteat. Quippe ſolum vti frictionibus, inſufficiens eſt tanto malo, nec licet corpore exiſtente pleno, quod Galen. interdixerat 4. *de ſanit. tuend.* Quamobrem cenſeo Auerroem à Galen. diſſenſiſſe 7. *collig.* qui non eſſe ſolum agendum frictionibus ſcripſit, cui fauet Trallian. qui neque mediam, neque multam frictionem ſufficere docet, Raſius etiam 6. *conti.* cum Trallian. purgantia protinus conſulit. Verum ſi quis rem hanc diligenter expendat, reperiet proculdubio, huiuſmodi febris longè diuerſam eſſe medendi rationem à curatione febris ſyncopalis humoroſæ, & continuæ. Nam præterquam quod in Galen. doctrina non expreſsè conſtat huius febris notitia, eius, quæ illi aſſimilatur, 12. *method.* non diſſimilis eſt curandi ratio. Sed dato, quod verendum ſit ſanguinem mittere, aut expurgare in illa, in hac vero ambo auxilia prærequiruntur, & vtrique ſupereſt à principio commodiſſima occaſio. Primum quidem eò, quòd plenitudo illa, quæ in hac febre ſubeſt, non ſit adeo copioſa intra vaſa, quia tantum eſt plenitudo in potentia, quæ in extremis vaſorum efficitur in actu, certum eſt ſubeſſe locum expurgationi: ac ſi cum ſanguinis præſentia adſit copia illorum humorum, quos & craſſos, & tenues eſſe diximus, ob id credendum eſt, non deeſſe occaſionem mittendi ſanguinẽ. Quapropter cum in hac febre periculum ſit, ne in acceſſionis principio, aut ſtatu, ex humoris efferueſcentia, & plenitudine calor vniuerſi corporis ſuffocetur, ob id, ſi ſanguinem præeſſe ſimul compertum fuerit, vel occaſionem malo præſtiterit ſanguinolentæ euacuationis ſuppreſſio, demendus ſanguis eſt vena baſilica dextri brachij ſciſſa, idque ſemel, aut bis pro virium robore; ſin aliter, cauendum eſt à ſanguinis detractione tanquam à magno malo: Nam plerumque ſic affecti calore, & viribus carent.

Purgatio quo pacto inſtituenda.

Verum ſi prædictos humores tantum dominari conſtet, à purgatione, & ſeligenti pharmaco facta, principium curationis auſpicari oportet ex *ſyrupo ſolutiuo roſarum, cum infuſione foliorum ſenæ, aut cum expreſſione agarici, vel carthami.* Prodeſt & *diacatholicon, in decocto ſenæ dilutum, vel diaphœniconis modicum cum confectione Hamech ſimplici.* Poſt hanc verò purgationem ſanguis demendus eſt, quod ſi opus fuerit magis probo, quàm ante purgationem, & coctionem, ſi antea miſſus non fuerit. His tamen factis, omni arte curan-

Caloris euocatio p frictiones & cucurbit.

curandum eſt corporis calorem euocare, atque excitare, quod facilius poſſit copiam humoris diſcutere, quippe in hoc malo frictionibus, & ligaturis, aut cucurbitis, licet vtamur, non quidem vt euocemus humorem ad extimas partes, vt in reliquis dictum eſt, cum potiſſima ratio periculi ſit copioſior humor, aut caliginoſus, & frigidus halitus in partibus carneis, ſed vt ſolum calorem ipſum ſopitum excitemus euocemuſque ad eaſdem. Quod ſanè facies leuiuſculis, ſed longioribus frictionibus, quibus, quod facilius euocari ad cutim poſſit, facilè ſequatur, & cum is ſit calor, & ſpiritus, is proculdubio ſuccreſcit. Item paruis, & frequentibus cucurbitis, quibus ablatis, vniuerſum corpus ſuffumigabis, & perfricabis calidis linteis, quod ſanè facies parum ante acceſſionem, aut in ipſa, & per vices, & interualla in ipſo augmenti tempore, vt per carneas partes aliquid eius, quod ibidem moratur, antequam calorem offendat, euaneſcat, aut calor, qui id conterat, excitetur.

Deiectio alui.

Curandum etiam eſt, vt die quietis laborantes per aluum deijciant clyſmatis, & ſuppoſitorijs acrioribus, vel vomant, quod profecto grandi diligentia exſequendum eſt.

Lipothymiæ præcautio.

Quod ſi his omnibus factis animo linquant, etiam incipiente acceſſione, *modico panis vino madefactum* porrigere oportebit, qui etiam odoramentis reficiendi ſunt: quod ſecundo, aut tertio iterabis, donec incaleſcere corpus, & calorem conſpicuè excitari comperias. Ac ſi eo pulſus paruitas deuenire videatur, quod efficacioribus auxilijs opus ſit, porriges *cum modico vino* puluerem, q. ℞. *aromatici roſati* ʒ. 1. *margaritarum præparatarum* ℈. 2. *pulueris electuarij de gemmis* ℈. 1. *pulueris oſſis de corde cerui* ʒ. 1. *raſuræ cornu monocerotis* ʒ. ß. *miſce, & cum melle roſacco fiat bolus, cuius porrige* ℈. 1. Quo facto, cor, & dorſum inunges vnguento, q. ℞. *olei liliorum, & de ſemine Angelicæ, ana* ʒ. 1. *olei cinnamomi* ʒ. 2. *pulueris cariophyllorum, & naphtha, ana* ℈. 1. *diambræ gr.* 1. *pulueris florum roſmarini* ʒ. 1. *croci* ℈. 1. bulliant cum odorato vino in duplici vaſe, & facta expreſſione prædicti partes inunge. Ventriculo etiam prouidebis vnguento, q. ℞. *olei nardini, & nucis muſcatæ, & abſynthij, ana* ʒ. ß. *cariophyllorum* ʒ. 1. *galliæ muſcatæ gr.* 10. *ceræ q. ſ. vt fiat vnguentum.* Mammis vero fœminarum, & virorum teſtibus adhibebis, quæ odorata ſint, & calorem concilient, velut eſt *vinum calidum cum aqua meliſſæ, & pul. aromatici roſati, & diacymini.*

umoris minu-, & co-io.

His factis in die acceſſionis, ſtudendum eſt in diebus quietis humorum copiam minuere, & cruditatem, & craſſitiem moderari, quod facies, addito *oxymelite*, vel *ſyrupo de corticibus citri*, ac modico *ſyrupo de duabus radicibus cum aquis cinnamomi, aniſi, fœniculi, Angelicæ, vel de radice Chinæ*, ac procedente affectu, non recuſarem, *oxymelitis ſcyllitici* modicum adijcere. Poſt quam præparationem ſi coctio apparenter eluceat, plenius corpus purgabis his, quæ ſuperius diximus, aut *pilulis aggregatiuis*, vel *de agarico*. Verū ſi lentius naturam concoquere conſtet, ſatius eſſe duxi, per epicraſim corpus purgare *pilulis ex maſtiche, rhabarbaro, & agarico, aut pilulis ex hiera Galen. & agarico, vel prunis Damaſcenis ex decocto ſenæ conditis, aut infuſo rhabarbari, & agarici, vel carthami decocto*: Formidare enim in his oportet copioſas purgationes, ne humore copioſius in ventriculum irruente, citius in irreparabilem ſyncopen concidant. Præterea ſiue purgent, ſiue opus aliquod agere velint, è lecto non ſurgant, ne commoti humores citius ſyncopen excitent. Interim tamen prouidendum eſt *hæmorrhoidibus, & menſibus*: tandem poſt prædictas purgationes, *theriaca cum modico vino* vtendum eſt, aut *aromatico roſaceo, & vino paſſulato, vel diacymino*.

ctus.

In hac ſanè febre, & ſomno, & vigilia opus habemus: quippe ſomnus concoquit, & vigilia digerit. A Item opus eſt victum inſtituere extenuantem, & parcum, ac ſæpius, aut ex longis interuallis, *vinum* ferè his omnibus ex vſu eſt, ſi non dormierit laborans, noctu, ſin aliter, diu. Prouidendum etiam eſt, vt laborans quam minimè turbetur, diſtrahaturve aliquo animi pathemate, quod ſic affectis ſummopere noceat.

De pernicioſa Tertiana ob aliquod accidens quod ſuccreſcit.

Tertianæ pernicioſæ quinta ſpecies ex quibus cauſſis oriatur.

Eſt itaque quinta pernicioſæ tertianæ ſpecies ea, quæ non ex propria conditione, & natura talis efficitur, ſed ex aliquo accidenti, quod illi ſuccreſcit, B cuius ratione ipſa periculoſa efficitur, quantumuis ſuo more ſalubris, & ſignis firmata ſecuriſſimis exiſtat. Sic profecto hac lege vno è duobus modis aliquam tertianam periculoſam fieri conſpicimus: *Primo*, quando creſcente calore in acceſſione ipſa pituitoſus, aut craſſus ob contractam fuſionem, & tenuitatem ab ipſo calore præſtitam, inſtillat decumbitque in aliquam partem, ac velut ſuffocatiuum, *(vt aiunt)* catarrhum ſi ex capite; vel difficilem reſpirationem, aut orthopnœam ſi ex thorace; vel articulares, & grauiſſimos dolores concitat, ſi in articulos prædictus humor prolabatur, quippe certum eſt, non raro contingere his, qui caput habent catarrhoſum, humidum, & fluxionibus obnoxium, ſi febre ter- C tiana corripiantur, tempore acceſſionis, ob calorem tantam defluere pituitæ fluxilis copiam, quod in grauiſſimam ſuffocationem, aut lateralem dolorem pleuritico dolori perſimilem ocyſſimè periclitari videantur, ſicut his, qui aſthmate laborant ob craſſos, & viſcidos humores, thoracis vaſa, & partes obſidentes ab eodem calore liquari, & moueri, excitareque difficillimam reſpirationem, & grauiſſimam orthopnœam. Ita prorſus his contigiſſe ſcimus, qui articularem morbum pati ſunt aſſueti, quibus vi caloris fuſis humoribus, tenuior quædam pars in articulos migrauit, qua quidem grauiſſimæ, & moleſtiſſimæ fiunt tertianæ acceſſiones. Quæ omnia finita acceſſione protinus aliquando ceſſant, eò D quod calor, qui humores liquauit, eoſdem diſcutere valuit, aliquando vero eiuſdem mali, quod excitauit, aliquid adhuc ſupereſt, quod moleſtam, & non rarò periculoſam minatur fore venturam acceſſionem, ſi malum malo ſuccreſcat. *Secunda* quidem huius tertianæ ſpecies ſuboritur, cum febrilis calor vterum in conſenſum allicit, commouens corruptos vitioſoſque ibidem morantes ſuccos, quibus motis, accidentia ſuccreſcunt, tota acceſſionis duratione æquè grauia, ac periculoſa, his quæ hyſtericis fœminis accidere aſſolent.

Signa.

Signis profecto in huiuſmodi tertianis non plurimum opus habemus, cum conſtet, prædicta acciden- E tia, quæ illis ſuccreſcunt, non accidere ob caloris febrilis, aut humoris peccantis, vel membri, in quo humor febrilis incumbit, vitium, ſed accidentia longè diuerſa eſſe à natura prædictorum, eſſeque ſymptomata, quæ alijs humoribus ab his, quæ tertianam efficiunt, diuerſis propria ſunt. Quippe affici catarrho, aut difficulter reſpirare, vel articulos dolere certum eſt, diſtinctum quid eſſe, & accidentale à natura febris tertianæ: & ob id cum hæc accidentia ſuccreſcunt, conijcies tertianam fieri pernicioſam ex accidenti, & non ex natiua ſorte.

Præſagiū.

Verendum quidem eſt in his tertianis, ne aliquod ex prædictis malis, quæ calore acceſſionis fiunt, vel laborantem ſuffocet, vel ſi iterum reuertatur, eſſentiale fiat, & proprium: Quapropter ſic affectos in die quietis præcauere oportet, ne iterum reuertatur malum, & in acceſſionibus periclitentur.

Curandi ratio.

Curandi ratio in hac affectione peculiares ſibi præſcribit conſiderationes, quas maximi eſſe momẽti cenſeo. *Prima* ſanè eſt, quod in ipſa acceſſione, vbi maius imminet periculum, id præcaueamus iuxta ſymptomatis, quod ſuccreſcit, naturam: In die verò quietis curandum eſt, ne iterum reuertatur. Namque in curatione ipſius tertianæ nil noui agendum eſt, præter id, quod in reliquis tertianis ſalubribus ex vſu eſſe diximus: præterquam quod hæc paulo celeriùs, atque diligentiùs expoſtulat curari: ne ſi diutius protrahantur acceſſiones, & frequentiùs repetant, aliquo ex prædictis modis laborans in ipſis periclitetur. Sic profectò vrgente fluxionis periculo, ſiue ad fauces, ſiue ad thoracem, ſiue cum dolore, aut ſecus, vel cum difficili reſpiratione, & orthopnœa, omni arte curandum eſt fluxum à capite ad alias partes diuertere, quod facies brachijs vehementer fricatis, aut ligatis, vel ſi ipſis cucurbitas appoſueris, bis in ſingulis horis, quòd fluxio illuc euocetur. At ſi grande periculum immineat, ipſas ſcarificare oportebit, & poſtmodum ſcapulis iterum alias affigere, quo flatus à thorace diſcutiantur, & aer partibus dilatatis commodius recipi poſſit. Quod ſi lateralis eluceat dolor, brachijs ſat eſt ipſas apponere, & diſcutientibus, ac ſiccis præſidijs prope partem dolentem vti, *vt ſacculis ex milio, & furfure, chamæmelo, & ſale*: Nam ſi inunctionibus, aut euaporatorijs vtaris, laxiore facta parte copioſiùs ipſa recipiet, & fluxionem euocabis. Sic profectò vtero prouidebis iuxta affectionis, quæ ſuccreſcit, indigentiam, vt libro noſtro de mulierum affectionibus abundè dictum eſt.

Podagrici qualiter tractandi.

Podagricis, aut quibuſuis alijs articulorum doloribus nihil adhibebis, ne, ſi frigidum ſit, ad principalius membrum repellas; ſi verò calidius, plus ad affectas dolore partes attrahas, ſed blandioribus auxilijs curandum eſt, laborantem ab acceſſionis ſæuitia eruere, quod leges fuſius libro noſtro *de arte medendi morb. intern. proprio capite*. Ceſſante vero acceſſione, prouidendum eſt, ne iterum præcedens ſymptoma reuertatur, quod facies eiſdem præſidijs, quibus ſi præſens fuiſſet, curaſſes: hoc vno in conſiderationem adhibito, quod ſi fieri poſſit, vno & eodem præſidio febri, & ſymptomati prouideas, ſiue ſanguis mittendus ſit, ſiue corpus purgandum. Verùm, ſi id complicationis conditio non ferat, ſymptoma auferendum eſt: ac ſi ſanguinem miſeris, ex ea parte, & vena facito, quæ vel capiti mandanti, vel thoraci, à quo malum oritur, è directo reſpondeat: aut à iecore, & venis maioribus, ſi articuloſum membrorum genus pati videatur: vel ex talo, ſi aut menſes, aut hæmorrhoides deficiant, vel vterum compati conſtiterit. Quod quidem pari beneficio proderit febri, & accidenti, haud ſecus, quàm expurgans medicamentum, ſi eadem lege præſtiteris: quippe ea adhibebis primò, quæ materiam accidentis reſpiciant; poſtea verò quæ febrem, licet aliquando mixta adhibere oporteat medicamenta, vtrumque nimirum reſpicientia. Verum ſi ex prædictis accidentibus aliquod iam firmatum eſſe cõſtet, quod liquido cernes, eò quòd die etiam quietis adhuc perſeuerat, non omnino poſthabita febris curatione, ipſi ex toto innitendum eſt, quod facies iuxta naturam mali, quod ſuperierit, idque quæres proprio eius capite, vt & vniuerſalia, & particularia auxilia probè adminiſtrare poſſis. Verum ſi morbus præſtiterit exſpectandi inducias, maiori diligentia ſtudendum eſt tertianam febrem curare, ſiquidem illa vicem cauſſæ mouentis gerit, & ea curata facilè accidentia deliteſcunt.

De Tertiana Pernicioſa ob humoris venenoſitatem, quæ neceſſaria ad curationem, & notitiam exiſtunt, reperies libro huius operis ſeptimo.

De Febre Quotidiana.

Quotidiana febris ex quibus cauſſis fiat.

Febris Quotidiana non minus fit pituita delata ad extrema vaſorum, quàm omnes aliæ intermittentes: habet hoc etiam peculiare, & propriũ, quòd pari modo fiat à putrefacta pituita in inteſtinis, & ventriculo, & quinque aut ſeptem dierum ſpatio finiatur, licet non ita conſpicuè intermittit, ſicut dum pituita putreſcit in extremitatibus vaſorum, quo tempore hanc febrem interpolatam efficere habet.

Cur ſic dicta.

Hãc enim non ob id *quotidianam*, ſeu *amphemerinam* appellamus, quod ſingulis diebus laborantem corripiat, cum duplex etiam tertiana, & triplex quartana id habeant peculiare, & proprium, ſed quod ab ea materia proficiſcatur, quæ ſuaptè natura ſingulis diebus habeat moueri, & ſuccendi.

Quotidiana quotuplex. Legitima. Illegitima.

Quotidiana igitur febris duplex quoque reperitur, vna *Legitima*, & *Exquiſita* à pituita naturali orta: altera vero *Spuria*, & *Illegitima*, quæ è reliquis pituitæ ſpeciebus originem trahit, vel ex alio humore, aut ſero pituita admixto. Prima quidem rariſſima eſt, quod naturalis pituita ægrè putreſcat: ſeruatur enim à natura tanquam ſibi familiaris, vt quæ deficiente ſanguine reddatur naturæ alimentum: quinimo tardius ipſo ſanguine putreſcit, eo quod frigiditate putredini opponatur, (*licet citius quam reliqui humores putreſcat*) quod ex Galeno conſtare arbitror *lib. 2. de rat. victus, comment. 44.* Reliqua vero ſpecies, quæ illegitima eſt, & ſpuria, duobus poteſt fieri modis, vno admixto cum pituita aliquo ſucco, qui natiuam ipſius conditionem mutet, vt ob ſalſæ pituitæ contingit admixtionem, vel alterius ſeroſæ, aut nitroſæ ſubſtantiæ. Quo fit, vt ſicut tertiana, admixto quouis alio ſucco diuturnior efficitur, & quartana ſpuria breuior, ex adhæſu cuiuſuis humoris, quotidiana quidem medio modo ſe habeat: quippe ſi pituitæ bilis admiſceatur, breuior redditur quotidiana; ſi tamen melancholia accedat pituitæ, longè diuturnior. Secundo vero modo ſpuria fit à pituita, quæ à propria natura degenerauerit, qualis vitrea eſt, aut acida.

Intermittens. Continua.

Præterea ſiue hoc, ſiue illo modo ſit, ex prædictis humoribus interpolata prodit, vel continua, quam etiam Galenus amphemerinam appellat, *vt conſtat 1. popul. comment. 3. & 2. de differentijs febrium*. Cæterum cum Galenus appellat continuas ex pituita amphemerinas, eas quidem tales cum additione continuas appellat.

Legitima ex quibus cauſſis oriatur.

Conſtat igitur ex communi omnium auctorum ſententia, febrem illam quotidianam quam legitimam eſſe diximus, raro accidere citra ventriculi, aut hepatis offenſionem, *vt ex Galeno ſignatim videtur conſtare 1. ad Glauconem*. Aliquando etiam proficiſcitur ex coryza, & catarrho, *vt teſtatum reperies apud Hippocratẽ 6. popul.*

Febris quotidiana finitima quæ.

Eſt inſuper quotidianis febribus alia finitima, quæ contingit, quando ex larga defluxione capitis ab ambientis frigiditate, aut calore, dum modum excedunt (*quo tempore is humor inferius prolabitur*) modo calorem (*ſi in venis vratur humor*) modo rigorem, & calorem (*ſi iuxta corpus prolabatur carnoſum, & ſenſibile*) concitat. Quæ quidem aliquando ſingulis diebus iuxta Solis occaſum aggreditur, nonnunquam tertio die, aut quarto, *vt de ea refert Auicenna fen. 1. 4. tract. 2. cap. 53.* Cum hoc tamen nec tertiana, nec quartana cenſenda eſt, ſed id contingit, quia vel pauca eſt materia, vel craſſior, & ſic tardiùs, aut citiùs defluit. Cuius curatio, aut plurimum diſſidet à curatione catarrhi, *vt lib. noſtro de arte medẽdi morb. intern. latius ſum proſequutus.*

Febris latica quæ.

Ad has quoque febres reducibilis eſt ea, quam *febrem laticam* appellant, cuius naturam facilè diſces, ſi expenderis, quod febrium continuarum, quæ ex pituita oriuntur, quædam citra vllam acceſſionem, aut notationem ſunt (*quemadmodum in reliquis humo-*

vibus contingit) quædam etiam reperiuntur, quæ præter id, quod non intermittunt, ſicut cęteræ continuę, notationem tamen quandã ſortiuntur, & leue quoddam incrementum à prædicta notatione inchoante. Cæterum differunt hæ duæ febres pituitoſæ, quod illa prima ex humore pituitoſo intra venas putreſcente concitatur: hæc vero non niſi ex pituitoſis humiditatibus extrema vaſorum, & poros carnis inundantibus. Quapropter illam ſimpliciter continuam nuncupamus: hanc vero *laticam* febrem, aut *ſpuriam pituitoſam*, tum ob putredinis locum, tum vero ob humoris modum, & differentiam: quia latica ex tenuiori, & non ita frigido, & locis numeratis potius incaleſcit ad reſolutionem, quam putreſcat ad corruptionem.

Circa huius febris naturam multa ſeſe offerunt conſideratione digna: Nam more intermittentium, cum oſcitatione, & pandiculatione, ac leui perfrigeratione incrementum ſuſceptat (*licet non intermittat*) quæ inuaſio, ſeu incrementi principium ſex horis terminatur; cum adeo leui calore, quod naturalem æmuletur, ac videatur intermittere. Quæ ſanè poſt ſpacium prædictum leuiter incaleſcit, duratque decem, & octo horis, licet aliquando iterum refrigeretur, & incaleſcat more etiam intermittentium, à quibus pari ratione differt, quod hæ intermittunt ſex horis, & iterum cum manifeſta perfrigeratione incaleſcunt decem, & octo horarum ſpatio. Latica vero perfrigerationem illam habet cum moderatiſſimo calore, ita vt non ſentiat moleſtiam, neque à perfrigeratione, neque à coniuncto ſibi calore, quia ex cõplexa cauſſa contrariorum medius ille reſultat effectus ſimilis calori natiuo, quem ſequitur incaleſcentia ſimillima calori exercitij, ac ſine vlla accidẽtium moleſtia. Quibus profecto rationibus Auicenna, & Barbari ferè omnes ſtatuerũt, laticam hãc febrẽ mediã eſſe inter putridas, & hecticas, vt mox probabo.

Quid ab [in]termit[te]ntibus [di]fferat.

Quippe euidenter conſtat, optimè dictum fuiſſe ab illis, hanc febrem mediam eſſe inter hecticam, & putridam: ſiquidem humoralis eſt, vt putridę omnes: & more etiam hecticarum in parte corporis carnoſa, & in tertia eius regione inſidet. Differt tamen ab vtraque, quia febres putridæ prodeunt à calore ex putredine humorum ſuborto: hæc vero ex tenuibus, & pituitoſis humiditatibus tantum ſuccenſis, ac incaleſcentibus: At hectica ex ſuccenſione, & conſumptione propriæ, & natiuæ corporis humiditatis: Hæc vero ex conſumptione, & inflammatione alienæ, & extraneæ, ac ſuperabundantis in eiſdem partibus. Quo fit, vt iure optimo dici poſſit media inter has duas febres per conuenientias, & modos quoſdam, quibus vtrique earum aſſimilatur, aut diſſidet.

[M]edia eſt [int]er pu[tri]das, & [he]cticas.

Quid ab [vt]raque [di]fferat.

Ex quo etiam prodit, hanc febrem eſſe diuturniſſimam, ſeu extenſam, idque duplici ſignificatione: *Vna* ob temporis diuturnitatem; *Reliqua* vero, quia eius calor latè, & ferè æqualiter ſe extendit per omnes corporis partes; magis tamen & propriùs per tertiam regionem, à qua more hecticarum ad cor peruenit, contra ac putridæ viſceribus, vbi obſtructio viget ad tertiam regionem, quo rariùs purgationibus iuuatur. Quo etiam fit, vt à putridis febribus diſſideat, quia plerunque euacuatione curantur, ſicut illa maiori ex parte refectione per nouam humiditatem, vt febres hecticæ, licet febris latica, frictionibus, & reſolutorijs auxilijs curari deſideret, *vt latius leges libro de recto præſidiorum vſu, capite de victus inſtitutione.*

[Q]q; diu[tur]niſſi[ma].

Huius autem febris ſpeciales, & potiſſimæ cauſſæ proculdubio hæ exiſtunt, quæ pituitam in nobis largiorem gignunt, (*namque non ſat eſt noſſe, pituitam eſſe cauſſam materialem, ſed cauſſæ etiam principium ediſcere oportet, vt iuxta principiũ rationem, principium etiam, & modum curationis inſtituamus*) velut ſunt frigida omnia, & humida ex propria natura, aut ex accidenti. Sic frigida, & humida temperies, tum natiua, tum acquiſitiua huic febri obnoxia plurimũ eſt. Corpora enim pituitoſa minus tranſpirabilia ſunt, quia id eſt frigidi opus, & ob id huic febri eſſe prona, nemo negauit. Sic in id mali genus promptè labuntur, *infantia, pueritia, ſenectus, mulier, Eunuchus*, ſicuti qui conſuetam vitæ rationem in ſumendis, admouẽdis, faciendis, educendis pituitoſam habent. Item hyems ſuam ſeruans naturam huius febris auctor exiſtit, regio, cœli ſtatus frigidus, & humidus, vita otio dedita, repletio quoque non ſolum à frigidis, & humidis, ſed etiam à contrarijs: Vinum enim quanquã calidum, & poteſtate ſiccum exiſtit, ſumptum tamẽ intemperatè pituitam, & frigidos affectus gignit, eò quòd dum ſuperari nequit, in crudum ſuccum facilè abit. Sic ebrietas, crapula, balneum, & labor mox à cibo inter cauſſas pituitæ recenſentur. Eſt igitur materialis huius febris cauſſa pituita, quam ſanè Auctores omnes cenſent eſſe omnem humorem frigidum, & humidum, *vt ex Galeno conſtat lib. 2. de different. febrium*, cuius generationem in duobus conſiſtere ſcimus, in diminuto corporis, & viſcerum calore, ac in alimentorum frigida, & pituitoſa natura, nec non copioſa abundantia. Huius tamen quatuor ſpecies reperiri certum eſt, quarum vna à vehementi frigiditate oritur, quæ *Acida* eſt: altera à calore præter naturam proficiſcitur, quam *ſalſam* eſſe exiſtimamus. Verum vbi leuiter affectus calor eſt, & pauca frigiditas, *dulcis*, ſeu *Fatua*, aut *inſipida* fit. Cõtingit tamen haud raro, quod pituitoſus cibus in ventriculo non conficiatur, vel quiuis alius, vbi copia abundet, ex quo, quod generatur, *Cruditas* eſt, non pituita. Hæc enim putreſcens, in prædictas partes à natura propulſa, cauſſa interna, & continens febris quotidianæ intermittentis efficitur, ſiue in primis venis à porta ortis, ſiue in vltimis à caua natis, ſiue extra ipſa vaſa, & in carnibus viſcerum, vel aliarum partium cauitatibus collecta putreſcat: quod ſanè ad curationem diſtinxiſſe erit operæ pretium, ſed multo magis qualis naturæ ſit pituita, ex his, quas retulimus, dum febrem concitat. Sed vitream, & acidam eſſe cognoſces, quia dum mouetur per ſentientia membra, rigorem validum, vtpore quæ frigidiſſimæ ſunt, commouent: præterquam quod acoris ſunt participes, cuius ratione maiores fieri rigores neceſſum eſt, dulcis verò rigorem non infert, ſalſa cauſonem potius, quàm quotidianam febrem efficere nata eſt.

[Q]uotidia[næ] febris [spe]ciales [ca]uſſæ.

Materialis.

Pituita quid, & ex quibus oriatur.

Pituitæ quatuor ſpecies.

Quotidiana quomodo cognoſcatur oriri ex pituita vitrea, acida, aut dulci.

Signa vero, quibus hanc febrem cognoſcere datur, ex triplici ſignorum ſorte poſſe deſumi arbitror: nimirum ex his, quæ laboranti ſecundum naturam inſunt, aut ex his, quæ pręceſſerunt, & adſunt, vel ex his, quæ præter naturam reperiuntur. Ex his quidem, quæ naturaliter inſunt, velut dictum eſt, natiua temperie, ſeu ætate, ex his, quæ adſunt, vt anni tempus, regio, victus, & vitæ inſtitutio. Dignoſces tamen id magis propriè ab his, quæ præter naturam ſunt, nimirũ à morbo, cauſſa morbi, & ſymptomate. A morbo etenim quinque deſumuntur ſigna: *Primum* à qualitate, & copia caloris: *Secundum* ab intermiſſione pura, aut impura: *Tertium* à duratione acceſſionis: *Quartum* ab acceſſionum repetentia: *Quintum* vero & vltimum ab hora inuaſionis. Cognoſcitur quidẽ, (*præterquam quod cum extremarum partium frigore ſolum incipit*) ex caloris qualitate, quia primo acceſſu videtur halituoſus, immoranti verò manui, paulatim denſior ſentitur, tanquam fumoſus calor cum multo vapore mixtus, ac ſi ignis lignorum viridium copia ſuffocaretur, qualem dixit Hippocrates: *Initio quidem ad manum mitem eſſe, ſed paulatim increſcentem, ac multo poſt frigoris inuaſionem.* Qua ratione Galenus 1. ad Glauc. capite 7. aſſerit: *Calorem huius*

Signa quotidianę cognoſcẽdæ triplicia.

febris eſſe humidum cum quadam acredine: Ratio eſt, quia cum materia ſit humida, calor magis videtur ſuffocari, quam ipſam ſuperare; acrimonia tamen eò ſentitur, quia is halitus ex putredine promanat; quo fit, vt in primis mitis appareat, & mox acris. Succenditur etiam in his calor tardiùs ob materiæ difficultatem, ex quo prodit, inæqualem eſſe calorem, quia non omnes partes ſimul ſuccenduntur, ſed tenuiores primò, mox quæ craſſæ ſunt. Cognoſces quoque hanc febrem ex hora inuaſionis; Nam acceſſionum initia habet veſpertina, & noctu magis, quam interdiu vexare conſueuit, & ob id credimus Hippocrati 3. *pop.* per *nocturnas* febres, quas appellat, *quotidianas* eſſe intelligendas. Inuadunt enim hę Solis abſentia: nam ſimilia ſimilibus augeri certum eſt, quia, qua ratione cum omnia Solis abſentia frigidiora reddantur, fit, vt quæ frigida ſunt, vt pituita, moueantur ea hora. Quotidiana item febris ægrè ſuccenditur, & tardè mouetur, humore ipſius meatibus ſępè ob craſſitiem hærente. Longiſſimum item habet incrementum vſque ad vigorem, quia humor, cui ſubijcitur, natura frigidus, & humidus eſt, & plerunque conſiſtẽtia craſſus, & glutinoſus, vires interdum frangens, premens, & grauans; cognoſcitur etiam ex quiete quam integram non habet, neque veram remiſſionem, quia pituita putreſcens, non poteſt ſimul tota ſuccendi, neque attenuari, vt per ſudorem poſſit expurgari: quo fit, vt cum tota ſimul non putreſcat, neque euacuetur, ſed paulatim, non poſſit ad integram quietem peruenire. Verum ſi quis ob id dixerit, non eſſe de genere intermittentium, animaduertat, duplicem eſſe in febribus remiſſionem, ſeu integritatem: quarum altera eſt quoties laborans febre vacat: *altera* verò quoties, neque febrili calore, neque altero præter naturam moleſtatur. De hac etenim ſecunda dixit Galen. 1. *ad Glauc. cap. de febre ephemera*, quod nulla febris quantumuis intermittens, in remiſſione ad integritatem peruenire poteſt, hoc eſt, ad veram intermiſſionem caloris non naturalis: quo ſenſu etiam dicimus, febrem quotidianam non deuenire ad integritatem, quia ſemper adeſt caliditas aliqua præter naturam, & maior fortaſſe, quam in reliquis intermittentibus: Dicimus tamen eſſe febrem intermittentem, quia deuenit ad febrilem integritatem, licet nõ ad integritatem caloris præter naturam. Ex qua etiã cauſſa prodit, acceſſionem eſſe, quam tertianæ longiorem, decem, & octo nimirum horarum ad intermiſſionem impuriorem; indicium quidem putreſcẽtis humoris ſemper incaleſcentis. Dignoſces etiam hanc febrem ex repetendi modo, nimirum per ſingulos dies, vt inferius latius ſcriptum reperies. Præterea in hac febre nulla fit euacuatio, quia humor ipſam concitans, craſſus eſt, & lentus, qui ob craſſitiem non permanat, & ob lentorem difficulter ſeparatur, licet proceſſu temporis, humore iam extenuato id fiat; nã eo tempore vomunt, ſudant, & adſunt deiectiones pituitoſæ, frigidæ, humidæ, & aquoſæ, crudæ: nam totum corpus crudis humoribus ſcatet, & os ventriculi, & hepar: ob multas cruditates præcedentes, & coquendi tarditatem, vnde acidi ructus ſuccreſcunt, & initio febris hypochondria intumeſcunt, inflantur, ac diſtendũtur, ob id quidem merito dictum eſt Galen, cenſeo 1. *ad Glauc.* & 2. *de criſ.* quotidianam rarò accidere ſine ventriculi vitio.

Quotidiana cur dicatur intermittẽs

Remiſſio in febribus duplex.

Quotidiana rarò accidit ſine vitio ventriculi.

Has quoque febres ex ſymptomatis facilè dignoſces, nam harum pulſus ſunt parui, debiles, tardi, inæquales in initio acceſſionis, in augmento maiores, & velociores, ſed obſcuri, quemadmodum in tertianis. Sed hæc eſt differentia, quod in tertianis, quia materia facilè inflammatur, pauciſſimam durat huiuſmodi pulſus: in ijs vero ob materiæ renixum diutius. Accedit tamen ijs febribus paruitas in pulſu triplici ratione, tum ob vſum parum adauctum, tum ob com-

A preſſionem arteriæ, tum vero ob humorum abundãtiam, quæ facultatem grauat. Sed inæqualis ſuboritur non ſolum ex prædicta aggrauatione, ſed ex vitio oris ventriculi, vbi multi humores abundant, & moleſtia infertur, quorum ſarcina vires opprimuntur, & calor turbidus, ac fumoſus difficulter accenditur: ex quo pulſus inæquales omnino fiunt, & varij, modo paulo maiores, modo minores, debiliores, aut vehementiores, prout calor materiam, aut materia calorem viciſſim ſuperauerit. Comparat autem Gal. pulſus magnitudinem, & alias differentias eis, quæ adſunt in tertianis, & in quartana, ſcribitque hæc verba: *Pulſus enim quotidianæ tanto minor eſt pulſu quartanæ, quanto quartanæ pulſus tertianæ minor eſt: pulſus item rarior, quam tertianæ, & quartanę eſt ęquè tardus:* quotidianæ ergo *eſt minimus, rarus, tardiſſimus: tertianę maximus, velociſſimus, & frequẽtiſſimus: quartanæ paruus, tardiſſimus, & rariſſimus. Ratio huius diuerſitatis eſt, quia cum in tertiana polleat magis vſus, quam in quartana, ac rurſus in hac magis, quam in quotidiana, mirum non eſt, maiorem eſſe in vna, quam in alia: celeritas verò in quartana, & quotidiana eſt par, etſi maior ſit calor in quartana, quam in quotidiana, quia id, quod magnitudine in quartana adimpletur, in quotidiana mediante maiori celeritate fit. Itaq; eſt quartanæ pulſus tanto rarior quotidianæ, quanto tertianę frequentior quotidianæ, ob fuliginum copiam, & acrimoniam in tertiana.*

B

C Licet quoque hanc febrem noſſe ex acceſſionis principio, quia vt antea dixeram, non incipit rigore, neque horrore, ſed ſolum præmiſſa quadam perfrigeratione ſine tremore, aut concuſſione, aut cum leui rigore, *vt Stephanus Gal. interpretatur.*

Seſe quoque hæc febris oſtẽdit ex qualitate totius corporis, aut alicuius partis: redditur enim in ea vniuerſum corpus albidius, ad pallidum vergens, etiam vigente febre, ob delatam ad extremas vaſorum partes in ambitu corporis pituitam. Apparet etiã facies tumida ob halitum craſſum illuc aſcendentem, & longè ante declinationem pedes intumeſcunt.

Non adeſt in hac febre ſitis, neque anxietas, neque inquietudo, quia ventriculus madidus eſt, copioſiori pituita, quæ calorem, & ſiccitatem ſitis effectrices reprimit. D Solet enim incompeſcibile cibi faſtidium ſubſequi, niſi forte ob intenſam aciditatem pituitæ fames excitetur. Quæ omnia elegantiſſimis verbis ſcripſit Galen. *lib. 1. de plenitudine, cap. 11.* dicens: *A ſalſa ſiticuloſi, ab acida famelici, à dulci ſomnolenti, ab inſipida minimè appetentes fiunt.* Quo fit etiam, vt ructus ſuccreſcant aliquando acidi, & frequentes, vomitiones pituitoſæ citra moleſtiam, & præcordia inflata.

Ab excrementis etiam hanc febrem noſſe faciliimè datur, nam quæ ex aluo prodeunt, ſubalbida apparent, pituita per inteſtina delabente. Cuius euẽtus cauſſa eſt, ventriculi frigida intemperies, & venarũ E meſeraicarum obſtructio: Nam ab illa fit, vt multa crudi, & aquoſi humoris copia generetur, ab hac vero, vt in hepar concoctus cibus penetrare non poſſit, quare excrementa liquidiora reddi neceſſe eſt. Fit etiam non raro ob eandem cauſſam contrarius omnino euentus, nimirum, vt tardè laborantes deijciant, obtuſa, & inſenſili facta inteſtinorum facultate, ob pituitæ vbertatem. Qua profecto ratione, quia excrementa in inteſtinis diutius immorantur, ſolent prędicta excrementa dura, ac ſolida prodire prę nimia exſiccatione venarum meſeraicarum.

Apparet inſuper in his febrib. vrina cruda in principio, ob materiæ naturã, & ingentes obſtructiones, quæ ſolam ſeroſam humiditatem fluere permittunt: cui accedunt aliæ duæ cauſſæ: *Prima* facultatis imbecillitas: *Secunda* prædictorum humorum abundantia. Quod ſi aliquando alicuius vaſis obſtructio adaperia-

periatur, craſſa mingitur, & turbulenta, idq; nō ſemper, ſed aliquando, ac nonnunquam rubicunda, *vt Gal. refert* 1. *ad Glauc. cap.* 7. quod quidem prodit à putredine pituitę, vel à mutatione dulcis in ſanguinem. Itaque prodit tenuis ab obſtructione, craſſa à fuſione humorum, inæqualis ab vtroque, cruda à principio, ob ſummam materiæ cruditatem, rubra cum pituita coquitur, aut putreſcit. Expendendum inſuper eſt, quod adhuc morbo exiſtente in principio, plerunque apparere ſolet in fundo matulæ, ac reſidere aliquid ſedimento perſimile, quod quidem ſi quis rectè intueatur, nullam præſtare coctionis notam reperiet, quia quod in fundo matulæ exiſtit, humoris peccantis adhuc crudi portio eſt potius, quam ſubſidentia, & ob id cruditatem potius commonſtrat, & morbū adhuc eſſe in principio, donec coctione præualente ſubleuetur, & poſtmodum à parte ſuperiore iam morbo perfectius cocto, ad verum ſedimenti locum conſcendit.

Verum ſi febris hæc à dulci oriatur pituita, mitiora ferè habebit hæc omnia, quod minori interuallo à ſanguinis natura recedat, vrinas habet ſubrubeas, craſſas, pulſus velociores, & frequentiores, oris amaritudinem, & ſitim grauiorem, & in declinatione ſudores. Inuadit plerunque cum horrore media nocte, quia ad ſanguinis naturam accedit. Quæ vero ab acida, & vitrea fiunt, longè diuerſa habent accidentia, vt *in cap. de epiala* leges.

Quotidiana quomodo, & quibus ſignis a duplici tertiana, & triplici quartana diſtinguatur.

Diſtinguere autem hoc febris genus à duplici tertiana, & triplici quartana opus erit, ſiquidem hæ ſingulis diebus inuadunt. A duplici quidem tertiana ſeiunges, ſi vtriuſque ſpecies, & cauſſas longè pugnantiſſimas, & ſymptomata etiam obſeruaueris: item ex hora inuaſionis, nam quotidiana prope noctem ſæpè, tertiana autem prope meridiem inuadit. Item quotidianæ acceſſiones omnes ſunt ſimiles, etiamſi quædam perpetuo, vel anticipent, vel remorentur, in tertianis vero tertio quoque die mutuam habere correſpondentiam comperies, aut quarto quoque die, ſi triplex fuerit quartana: Nam vbi duę ſunt tertianæ ſic implicatæ, vt vna quotidie acceſſio fiat, tunc tertio, quinto, & ſeptimo, & ſic de reliquis diebus imparibus eadem conſequutione erunt ſimiles caloris ſpecie, & ſymptomatis primæ acceſſionis, & ſecundæ acceſſioni ſimilis erit quarta dies, ſexta, & octaua, & reliquæ omnes diebus paribus repetentes. Quamobrem rectè nos admonet Galenus exerceri in typis ſimplicium febrium, ne duas tertianas vnam quotidianam; & duas quartanas vnam tertianam putemus.

Quotidianæ febris præſagiū.

Hanc proculdubio febrem, neque omnino tutā, neque planè periculoſam eſſe cenſemus: non quidem tutam ob morbi diuturnitatem conſumptis calore, & potentijs: non omnino periculoſam, ob humoris peccantis benignitatem. Harum tamen febrium hyeme maximus eſt prouentus, maximè ſi accedat humiditas loci, & conſtitutionis: exercent plerunque pueros, eoſque paruulos, aut grandiores, ſed obeſos, & pituitoſos, plurimo otio, crapulis, & ebrietatibus deditos. Cæterum ex his febribus diurnas longiores eſſe cenſent Hippocrates, & Galenus 6. *popul.* & longè periculoſiores, cum aliquando ad tabem vergant.

Quotidianæ diurnę longiores.

Inquit enim Auicenna (vt cuique conſtet, quantum duratura ſit quæuis harum febrium) 1. 4. *tract.* 2. *capite* 48. *Principium quotidianæ febris produci ſæpiſſimè vſque ad decimum octauum diem, & febrem ad quadrageſimam quartam.* Galenus vero 1. *ad Glauc. cap.* 8. *Longam, & non omnino tutam fore*, ſcribit, *& eo longiorē, quò ſynceriorem contigerit humorem eſſe, & eo breuiorem, quò magis acceſſiones per ſudorem finierit*, vt Auicenna refert. Indicat enim humorum tenuitatem, & raritatem pororum.

Medendi quidem methodus, cognita huius febris

A materia, in triplici ſcopo ſita eſt: *Primus* quidem eſt, qui materiæ peccantis præparatione finitur: *Secundus* eiuſdem eductionem exſequitur: *Tertius* vero ventris, & aliorum viſcerum corroborationem præcipit. Primus ſanè ſcopus quatuor modis completur, quemadmodum antecedens materia quatuor modis affecta eſt: in primis equidem frigida exiſtit, adeo vt difficulter à noſtro calore regulari poſſit: eſt etiam viſcida, ac tenax quam maximè: tertiò eſt craſſa: vltimò vero adeo lenta, vt difficulter, ac tardè moueri poſſit. Quamobrem iuxta cuiuſque harum partium vitium, licet humorem præparare coctioni primo, expulſioni vero ſecundo. Nil etenim eſt, quod tam coctioni refragetur, quam frigiditas, aut putrefactio, & ob id primò habenda eſt coctionis prouidentia, vt ſubſit iuxta artis præcepta vacuationi locus, omnino enim curationi tertianæ contraria inſtituenda eſt medendi methodus in hac febre, nam hic neque morbus (*puta calor*) neque materia (*quæ frigida eſt*) refrigerari, vt in tertiana expoſtulat; maius enim periculum in quotidiana impendet ex cauſſæ frigiditate, & ſubſtantia, quam ex putredine, & calore, & ob id in hac minimum eſt humectandum, aut refrigerandum. Sed præſtat in genere, qualia medicamenta cuique harum quatuor actionum proficua ſint, prius docere: *Primò* quidem rem agere oportet calfacientibus, quæ (*ob putredinem, & conditionem humoris*) modicè ſiccantia exiſtant: *Secundò* incidentibus, quæ tenacitati proficua ſunt, quod etiam coctioni ſubſeruire credendum eſt; nam ſupplet ars hoc medicamenti genere, quod natura nequit, comminuit enim & liquat ipſa primò, eaque coquere ſtudet: *Tertiò* quidem attenuantibus, quæ craſſitiei proſunt, non ſolum ei, quæ naturaliter ineſt humoribus pituitoſis, verum illi etiam, quæ ex coctione reſultat: *Quartò* vero & *vltimo* per abſtergentia, & quæ paulatim vrinas mouere nata ſint, quæ ſanè medicamenta lentori humorum, & obſtructioni proficua etiam eſſe ſcimus.

Curādi ratio febrē quotidianam triplicem habet ſcopū. I.

Quibus ſic præmiſſis, eum victum primo huic febri iniungere oportet, qui tenuans, incidens, & aperiens ſit, his enim craſſa materia inciditur, & obſtructiones aperiuntur. Inſuper conſiderandum eſt, ſeptē primis diebus minorem cibi copiam eſſe porrigendam, quò facilius natura vincere poſſit eam humorū crudorum copiam, quam ventriculus, & venæ meſeraicæ continent: deinceps vero is eſt inſtituendus victus, qui & parcus non ſit ob morbi diuturnitatem, verum ſubſtantia tenuis, aut mediocris exiſtat: talis quidem eſt *perdicum, gallinarum, & pullorum caro, tū aſſa, tum elixa cum ciceribus nigris, petroſelino, aut radicibus fœniculi, vel petroſelini, & cum modico thymo, pulegio, aut mentha, croco, cinnamomo, & ſinapi, vel ex his facto ſalſamento, quod guſtui gratum ſit, modo ea prius eligantur, quæ minus calfaciunt, & aperiunt, ne craſſi adhuc & crudi humores in venas traducantur.* In cœna vero parciori vtatur victu, quia ea hora febris exacerbatur, & ob id ſorbilibus, aut pomis odoriferis aſſis, vel vitellis ouorum vti ſat eſt. Tranſactis etiam aliquibus diebus, vtatur *paſſulis, amygdalis toſtis, pane biſcocto, ficubus ſiccis, & his, quæ huius naturæ ſunt.* Bibat *aquam mellis, aut cinnamomi, aniſi, vel fœniculi*: coctione verò iam manifeſta *vino* vtatur *albo, tenui, & aquoſo*: primis etiam diebus tranſactis, diureticis alimenta condire, & conficere oportet, quæ præparatum commoueant, ac paulatim ſua vi per vrinas trudant. Sunt autem hæc calida tenuium partium extergentia, atque exſiccantia, quæ tenuando ſanguinem ipſum id perficiunt, trahentibus renibus, quod ſibi familiare exiſtit. Quæ tamen varia exiſtunt, ſed quæ maximè proficua viſuntur, ſunt *ſemen apij, petroſelini, fœniculi, dauci, ſmyrnij, ſeſeli, meom, aſarum, & acori radix*, quæ omnia, aut cū iure

Victꝰ quotidianę febris quis debeatur.

A *pulli decocta*, vel *hydromelite macerata* ſummopere id præſtare poſſunt, ſomnus etiam parcior longiori eſt vtilior, maximè iuxta acceſſionem, nam vereri oportet, ne in lethargum, aut aliam ſoporoſam affectionẽ malum commigret: Somni enim tantum concedere fas erit, quantum ad coctionem celebrandã opus eſt. Præterea calorem excitare conueniet, ira, lætitia, aut frequentioribus frictionibus, ſaltem ſummo mane factis.

Humorũ inciſio, ac preparatio an in principio quotidianæ fieri debeat, an vero calfacientib. vtendum.

Sed inſequentes primam indicationem, cui munus erat humores præparare, animaduertiſſe primo oportebit, quanam ratione Galen. 1. *ad Glauc. cap.* 12. & etiam *lib.* 2. præcipiat primis huius febris diebus, diuretica, & incidentia adhiberi, quod etiam Auic. aſſeruiſſe *fen.* 1.4. *cap.* 57. B conſtat, nam inquit, *quod cõueniunt omnes febres phlegmaticæ in hora principij, in neceſſitate adminiſtrationis ſubtiliantium, & incidentium, & diureticorum.* Quibus locis videntur innuere, ſtatim in principio licere vti ijs, quæ diximus pharmacis: quod ſanè præter id, quod eſt aduerſus eũdem Galen. & rationi aduerſum, nil eſt, quod in his febribus adeo augeat obſtructiones, & morbum ipſum diuturnum reddat, ac diureticorum intempeſtiuus vſus, eo quod (*præterquam quod in principio corpus plenum eſt*) humores viſcidos, & prauè affectos per ſingulas partes deferant, quos maiores efficere obſtructiones, dum per anguſtias vias deferuntur, neceſſe eſt. C Præterea in principijs ſcatent communes viæ excrementis, quæ his medicamentis in alto corporis deferuntur, cauſſa profecto diuturnioris affectionis. Cui dubitationi Neoterici reſpondent, nil inconuenire lentam inciſionem, & attenuationem per ſyrupos in principio fieri, nam aliam copioſiorem verendam eſſe dixiſſe Galen. cenſent: & eam eiuſdem Galen. verſionem laudant, quæ vertit, *in ipſis primis diebus*. Verum licet Ferdinandus à Mena protulerit, placuiſſe magis verſionem prædictam, cenſeo tutiorem eſſe eam, quæ exponit *poſt primos dies*, cui conſona videtur Auicen. lectio loco nuper citato, quo intelligit *ad diem vſque ſeptimum*, nam inquit: *Et conuenientiores medicinæ, quæ adminiſtrantur à principio, ſunt geleneabin*, id eſt, *mel roſaceum vſque ad ſeptimũ diem:* D quo loco iubet vſque ad prædictum terminum, calida hæc medicamenta, velut eſt mel roſaceum, aut hydromel, adhibenda eſſe, præſertim ſi acetoſi parũ admiſceatur.

Humorũ preparatio variat ſecundum morbi tẽpora, & materiæ naturam.

Itaque curandi ratio in prima hac indicatione, quæ præparationem humorum continet, euariat quidem ſecundum morbi tempora, & materiæ naturam. Initio tamen antequam ad incidentia & attenuantia deueniatur, opportunum erit, communes vias abſtergere, & ſi quid crudum illic immorari comperiamus, purgare *clyſmate acriori iniecto, aut blandiori cathartico exhibito*, quale eſt ius ex *mercuriali, vel ſyrupus ex infuſionibus roſarum, vel electuariũ catholicon*. Verum ſi excrementis carere conſtiterit, prædicta via incedendum eſt, ijs nimirum, quæ pitui E tam primo modo parant, quæ iuxta naturam pituitæ diuerſa eſſe oportet, dulcis enim pituita, & ſalſa, quæ minus contumaces ſunt, leuiora expoſtulant auxilia; vitrea vero & acida, vehementiora, & diutius præſtita. Primo itaque *melle roſaceo* vteris, *ſyrupo de praſſio, aut de ſtœchade cum ſyrupo borraginis*. Præſtat & *melicratum* confectum ex *decocto hyſſopi, thymi, ſtœchados*, & ſimilium: verum habenda ratio eſt, ſi materia febris contumacior ſit, tempus anni frigidum, & regio, ac cætera pari penſu, nam ſexta pars mellis miſceri poteſt, contra vero in naturis ægrotum, ac tẽporibus calidioribus, dilutius eſſe debet, alioqui prõptè bileſceret, & morbum intenderet. Hoc item perpetuo obſeruare oportebit in vſu ſyruporũ, alias plus oportere dilui, alias minus: neque conſuetudo recipiẽda, quæ tantum aquæ, aut ſimilis liquoris duplum imperat, ſed iuxta dictam rationem efficiendum eſt,

Clyſma.

Tranſactis quinque, aut ſex diebus, clyſmatis, quę pręparata hæc excrementa ad inteſtina euocent, vtendum eſt, quæ ſanè conficiuntur ex decocto *mercurialis, ſiclæ, betonicæ, ſtœchados, aut furfuris cum ſucco ſiclæ, vel roſarum, & oleo communi, vel chamæmelino cum melle roſacco, & ſale:* quibus procedente tempore addere licebit *catholiconis, aut hiera picra ab* ℥. ß. ad ℥. 1. *vel diaphœniconis* ℥. ß. quibus tertio quoq; die vteris. Confici etiam poſſunt ad indurata excrementa, quæ frequenter ſic affectis inſunt, ex decocto *prunorum, maluarum, vel iure gallinæ, aut galli, cum prædictis ſuccis, & oleis*. Verum quia plerumque præ copia humorum, à quibus vt plurimum pendet pituitoſa febris, periculoſa efficitur, ex optima medendi ratione prodit, præmiſſa leui hac præparatione, humores ipſos, vt Arabes proferunt, minuere expurganti pharmaco in ipſo morbi principio, & poſtmodum ſecundo eoſdem præparare ijs medicamentis, quæ incidunt, & humoris viſciditatem auferunt. Primo quidem exhibito *apozemate*, q. ℞. *polypodij, radicis petroſelini, aſparagi, cichorij cum folijs, carthami ſeminis, & paſſularum mundatarum, anã* ℥. 1. *agrimonię, cuſcutę, fumarię, ana m. ß. thymi, aſplenij, adianthi, ana m. ß. ſeminis aniſi fœniculi, melonum, & cucumeris, ana* ʒ. 2. *florum cordialium p.* 1. *fiat decoctum ad lib.* 1. *& colaturę adde oxymelitis ſimpl.* ℥. 1. *ſyrupi capillorum Veneris* ℥. ß. cuius doſis ſit ſummo mane ad ℥. 3. *vel* 4. Quod ſi efficacius efficere volueris, addes *ſyrupi de quinque radicibus, aut de duabus cum aceto, vel ſyrupi acetoſi ſimpl.* ℥. 2. Huic quoque vſui proſunt acetoſa omnia, *vt oxymel ſimplex, aut compoſitum*, vel *ſyrupus acetoſus ſimplex:* nam ijs quidem omne viſcidum in pituita inciditur, quod ſecundam hanc præparandi viam efficere dictum eſt.

Tertio autem modo humor præparatur his, quæ tenuiorem reddant ipſum: qua ſanè indicatione vtẽdum eſt, morbo properante ad pleniorem purgationem, tum vero cauſſa attenuationis humorum, vt facilius concoquãtur, & vt cocti facilius educi poſſint. Huiuſmodi beneficium præſtat ſyrupus de *quinque radicibus, aut de duabus, vel de biſanthijs, vel acetoſus, diarrhodon, & ſimiles, cum aquis ſuperius adductis, vel prędicto apozemate:* quæ ſanè medicamenta calore, & partium tenuitate humorem liquant, & attenuãt, ac vias quoque reſerant.

II. Quotidiana febre laborantibus quando & in qua quantitate ſanguis mittendus.

Secunda autem indicatio curationis in humoris præparati eductione ſita eſt, quam ſanè quatuor modis fieri cenſemus: primo quidem, per ſanguinis detractionem, nonnunquam per vomitum: frequenter per expurgans medicamentum; ac prolixiori facto morbo, per vrinam. Præparata porro materia ſi vrinæ craſſæ, & rubentes appareant, ſi pulſus magni, ſi color faciei rubore perfundatur, ſi venæ tumeant, ſi ſanguinolentæ alicuius vacuationis ſuppreſſio præceſſerit, facto latiori in vena foramine, ſanguis mittẽdus eſt. Sed in hoc auxilio exſequendo conſiderabis primo, raro in his febribus eſſe tutum, mox ipſum tẽtare, niſi ſuppreſſa ſanguinis vacuatio pręceſſerit, aut apparente vrina craſſa, & rubra, quam quidem rariſſimè in principijs apparere ſcimus. Verum ſi talis apparuerit, facta leuiuſcula purgatione, conducit protinus ſanguinem detrahere, antequam ſanguis recrudeſcat, maximè ſi *(vt dictum eſt)* ob eius ſuppreſſionem, vel copiam dulcis, aut ſalſæ pituitæ febris ſuboriatur; plerumque enim tales vrinas apparere, præmiſſa præparatione, & tranſacto principio comperimus: quamobrem id eſſe opportunum tempus ſanguini educendo exiſtimo, Cui etiam ratio adſtipulatur; nam vrinis rubris, & craſſis apparentibus, coniectandum eſt, pituitam, vel in ſanguinem per coctionem verſam eſſe, vel copioſo ſanguini admixtam, cuius augmento ſanguis ipſe creſcit, & vrinæ tales apparent, ob idque eo tempore ſanguinem mittere, con-

ſul-

ſultiſſimum eſt. Arabes quidem, quantum ex eorum ſcriptis colligere potui, in calida cœli conſtitutione dextram baſilicam, in frigida ſiniſtram pertundunt. Verùm in vtraque, ac multo minus in frigida parum detrahere iubent, quia id renuere omnino videtur humoris peccantis conditio; & eò minus, quò magis diſtauerit à natura ſanguinis, vt vitrea & acida. At in quotidiana continua longe alter coniectari oportet ſanguinem eſſe detrahendum: quippe in intermittente, cum materia antecedens putrida non ſit, verti poteſt in ſanguinis ſubſtantiam, & differenda eſt ſanguinis detractio, donec appareant ſigna, quæ id monſtrare poſſint, vt dictum eſt. In continua vero, cum putrida ſit pituita, aut ſaltem putreſcens, adeo vt nulla coctione poſſit in ſanguinem mutari, cum huiuſmodi coctio ſolum faciat ceſſare putredinem, non opus eſt tandiu differre ſanguinis detractionem, ſed veluti in quauis alia febre ab humorum putredine concitata mittendus eſt, quia id poſtulat affectus conditio, licet parce ob humoris naturam, quæ id auxilium renuit, & per longiora interualla, quia diuturnior futura eſt affectio.

Vomitus quando febri quotidianæ remedium ſit.

Secunda tamen vacuandi ratio per vomitum in hoc morbo commodius fit, quam in quouis alio, idque ſumpta indicatione à ventriculo et primis venis, partibus profecto in hac febre frequentiſſime affectis. Sic enim tertia aut quarta quaque acceſſione ante ipſam, vomitu prædictas partes purgare oportebit. Adde etiam id præcipere Galen. *lib. 1. ad Glauc. cap. 21.* cum hoc tamen caute & prudenter hac in occaſione id munus exſequi eſt neceſſum: nam dum ex vitio iecoris & venoſi generis ſic affecti laborant, non videtur probari poſſe hoc vacuandi genus: difficulter enim ea, quæ in hac regione degunt, vomitu poſſunt expurgari, & non niſi validioribus pharmacis, et quibus ventriculus longe imbecillior redditur. Supereſt tantum eſſe ex vſu, cum ventriculus officina eſt pituitoſorum humorum, quod poſt principiũ morbi, aut præmiſſis leuiuſculis purgationibus exſequendum venit. Ac ſi dum genus venoſum laborat, eo auxilio opus eſt, tum profecto, cum affectus vetuſtas ventriculum ipſum in conſenſum euocauerit, tunc enim verendum eſt, ne ex factis ibidem cruditatibus diuturnior reddatur affectio. Sed vomitus prouocandus eſt, dum ventriculum infeſtat pituita, decoctu fœniculi, ſeminis raphani, oxymelite ſimplici cum ſucco raphani, & aqua tepida. Quo facto nõ eſt credendum, ſat eſſe, vt mali principium ſubſideat & auferatur: quippe pituita, quæ infarcta exiſtit in ventriculi tunicis, cauſſa eſt, cur ipſe minus conficere poſſit ſibi commiſſa alimenta, ac potius in pituitæ naturam commutet. Quamobrem per epicraſin vomere conſulendum eſt, facta inter vnam & aliam debita præparatione *hydromelite confecto aqua hyſſopi, aut abſyntij, vel origani, & addita oxymelitis ℥.ß.* Quo facto, tribus quatuorve diebus non porriges copioſam aquam, aut decoctum tepidum ad vomendum, *vt vulgus Medicorum conſulit*, ſed eo medicamento vteris, quod præter id, quod pituitam purget, vomitum etiam cieat: huius naturæ eſt ʒ. 1. agarici, infuſa & expreſſa in ℥. 5. hydromelitis calidi; & mox hora tranſacta æger cogendus eſt vomere: atque id bis in hebdomada facies. Qua etiam vacuatione quod in venis iecori & ventriculo proximis ineſt, haud difficulter excernitur. Deinceps vero curandum eſt, ſingulis diebus ventriculum modice calfaciendo roborare, vt vltima huius capitis parte abunde ſcriptum reperies.

Purgandi ratio quæ & qualis quotidianæ febri cõueniat.

Tertia vero vacuandi ratio humoribus iam coctis debetur, quam ſane non ſemel neque bis efficere oportet, quia materia non ſimul neque ex omni parte concoquitur, ſed paulatim & lente. Quapropter conſiderandum eſt, ſi materia copioſa fuerit in A principio, non ob id fugiendum eſſe ab expurgantibus medicamentis, donec ex toto euicta atque concocta ſit, ſed præparationi ſufficienti viarum & humorum præmiſſa, purganti medicamento eam minuere oportet, quod inter Arabes Auerroes, & inter Græcos Trallianus aperte protulerunt, præſertim cũ Galen. pituitoſam febrem periculoſam pronuntiauerit, eò quòd maturo conſilio viſus eſt illi ſuccurrendum eſſe. Alienum enim ab omni ratione iudico, vbi conſpexerimus multis humoribus premi vires, & inæquales apparere pulſus, diutius velle differre purgationem, periculum enim eſt, ne vires ſuccumbant. Ceterum ſi in principio non præualuerit huiuſmodi neceſſitas, non oportet ſubito & confertim B huiuſmodi purgationem moliri: tum quia coctionem integram, quæ pleniori purgationi eſt neceſſaria, in hac febre exſpectare periculoſum eſt & inutile: tum verò quia difficulter tolerabit corpus vires medicamenti, tanto et tam craſſo humori proficuas. Quamobrem cenſeo mature conſuluiſſe Trallianũ, qui facta leui coctione, quam concitato per vniuerſum corpus maiori calore moliri oportet, frictionibus leuibus, inunctionibus, & prædictis ſyrupis docet craſſos & viſcidos humores, ne diuturna in corpore mora intenſius craſſeſcant, vacuandos eſſe purgatione mediocri, quæ paulatim ac per vices expellat: non quidem vt Auicen. cenſuit, confertim & plene. In qua re monendus mihi Lector eſt, has paulatinas va- C cuationes non temere & vtcumque eſſe exſequendas, ſed hac præmiſſa lege, quod dum ventriculi vitio malum oritur, & illis opus eſt prouidere, prædictis vacuationibus crebrius, ſed parcius, & mitioribus pharmacis rem agere oportebit, ne ſi rarius purges, plus excrementi, quam leuia medicamenta educere poſſint, ſuccreſcat: ſi vehementioribus vtaris, vel robur ventriculi deijcias, aut venoſi generis humores citra vacuationem, quæ vſui ſit, interturbes, quod facies *prunis damaſcenis infuſo foliorum ſenæ conditis, infuſo agarici, pilulis maſtichis, de hiera*, & alijs, quæ conſimilem vim habent, maxime ſi confeceris pilulas ex *agarico, maſtiche, & rhabarbaro, aut ex infuſo rhabarbari, & carthami, aut agarici, & foliorum* D *ſenæ*, ea omnium aut cuiuſque quantitate, quæ citra virium ventriculi iacturam quarto die porrigi poſſit: ſi tamen peccantes humores crudi & craſſi in venoſo genere & iecoris vitio abundent, tunc quidem per maiora interualla *(vt coctio perfectius fiat)* & per validiora pharmaca purgandum eſt, quò facilius quod in abditis & diſſitis à ventre partibus continetur vitioſum, facilius educi poſſit. Primò tamen id opus efficere oportet leuioribus medicamentis, vt ſi in ℥. 3. *ſupradicti apozematis* infundas *agarici trochiſcati* ʒ. 1. aut ʒ. 1. *& ß, zingiberis gr. 6* & in expreſſione diſſolueris *diacarthami* ʒ. 1. *ſyrupi de abſynthio* ℥. ß. & fiat potio. Item in prædicto apozemate, vel in decocto paſſularum & liquiritiæ infundes *agarici* ʒ. 1. E & ß. vel diſſolues *mannæ* ʒ. 2. & ß. Purgata igitur ſemel hac lege materia, ex vſu eſt eandem iterum præparare aliquo ex prædictis ſyrupis, adiecto *decocto capillorum Veneris, bugloſſæ, intybi, fœniculi, glyzyrrhizæ, eupatorij, radicum apij & cicerum.* Quo facto, ad maiora medicamenta & efficaciora veniendum eſt, non tamen in magna quantitate: ob id in prædictis decoctis diſſoluere poteris *diacatholiconis & diaphœniconis, anà* ʒ. 3. *& ß. aut diacatholiconis* ʒ. 6. *cum* ℈. 4. *agarici:* hoc vno in omnibus pharmacis ſeruato, vt ſemper illis admiſceas, quod ventrem roborare efficax ſit: verum in pituita dulci & ſalſa, quæ mitiora expoſcunt medicamenta, id proculdubio erit vſui proficuum, q. ℞. *paſſularum par. 1. glyzyrrhizæ, ſeminis aniſi, & fœniculi, anà* ʒ. 1. fiat decoctum, in quo diſſolue *catholici* ʒ. 1. *mellis roſati* ℥. 1. cui ſane efficaciorem efficere libuerit, addere poteris ʒ. 1. *aut* ʒ. 1. *& ß.*

Vacuationes paulatinæ non temere & vtcumq; exſequendæ.

Catharticum.

& ß. diaphœniconis, aut electuarij Indi ʒ. 2. Laudat ſummopere Auicenna catharticum hoc, q. ℞. *maſtichis, zingiberis, turpetiana* ℈. 1. *ſacchari albiſſimi* ʒ. 2. cum decocto paſſularum fiat potio: ſi tamen humores tenaciores ſint, vel copioſiores, vtendum eſt pilulis, *de agarico, aggregatiuis, elephanginis, de hiera, vel aſegeret pondere* ℈. 2. *agarici trochiſcati* ℈. 1. quas efformabis ſyrupo roſarum ex infuſionibus. Alias tamen probatiores conficies, q. ℞. *aloes lotæ in ſucco maioranæ* ʒ. 1. *agarici* ℈. 1. *maſtichis, cinnamomi, piperis, anà gr. 7. cum ſucco abſynthij formentur pilulæ.* Quas aliter conficies, ſi acceperis *hieræ ſimplicis* Galen. ℈. 4. *agarici trochiſcati* ʒ. 1. *ſeminis carthami, ſeminis vrticæ, anà* ʒ. *ß. turpeti* ℈. 1. *maſtichis, cinnamomi, galangæ, anà gr. 6. ſacchari in vino albo diſſoluti,* quod ſufficiat, t cum oxymelite fiat maſſa, cuius ʒ. 1. *aut* ℈. 4. præuere poteris. Auicen. etiam breuibus interuallis præbet pilulas, q. ℞. *agarici* ʒ. 1. *ſeminis vrticæ tantundem*, cum melle fiat maſſa, quam multos probaſſe ſcio, vrticæ enim ſemen aluum ſoluit, non quidem trahendo, ſed pungendo ac ſtimulando. Alias item conficies, quæ maioris ſunt vehementiæ, & recipiunt *hieræ ſimplicis Galen.* ʒ. 1. *agarici trochiſcati* ʒ. *ß. pulpæ colocynthidis* ℈. 1. *maſtichis* ℈. *ß. nucis muſcatæ, & cinnamomi, anà gr. 6. cum ſucco abſynthij formentur pilulæ,* quas in duas partes diuides. Vltimo vero alias concipies, q. ℞. *aloes* ʒ. 4. *roſarum, epithymi, cariophyllorum, abſynthij, anà* ℈. 1. *laceæ, cuſcutæ, anà* ʒ. *ß. croci, eſulæ, anà gr. 6. cum ſucco abſynthij fiant pilulæ, quarum porriges, anà* ʒ. *ß. ad* ʒ. 1. Inter vnam vero & aliam horum pharmacorum exhibitionem ijs medicamentis vtendum eſt, quæ vel interim humores & vias præparent, vel ventrem & viſcera roborent: illa quidem ſuperius diximus, hæc vero iam leges.

Vrticę ſemen aluũ ſoluit.

Vrinas mouere quãdo & quibꝰ medicamentis quotidiana laborantib. oporteat.

Quarta vero & vltima vacuandi ratio per vias vrinæ ſeruientes fieri debet, nil enim eſt, quod diuturnis morbis ex pituita originem trahentibus poſſit opitulari, præmiſſis generalibus vacuationibus, maxime per vomitum. Attenuantur enim in hoc opere humores, et coctioni quodammodo præparantur, atque etiam paulatim & ſenſim excernuntur. Eſt tamen expendendum in hac indicatione, non quibuſuis medicamentis, neque quouis tempore, neque vtcumque vrinam eſſe mouendam: cui ſane operi tantum viam præſtat præmiſſa coctio, & ſufficiens corporis vacuatio. Verùm licet huic muneri varia ſubſint medicamentorum genera, in febre tamen pituitoſa ea iure optimo ſunt adhibenda diuretica, quæ aut abſtergant vias vrinæ ſeruientes, aut auidius vrinam trahant, expurgentque ſanguinem ab aquoſis humoribus, & ea etiam proficua ſunt, quæ attenuant & liquant craſſos & viſcidos, cuius naturæ eſt pituita, quæ huiuſmodi febrem generat. Quibus cognitis, vrinam mouere poſſumus, adhibitis per interualla, quæ in fine capitis de duplici tertiana huic vſui adduximus, necnon & medicamentis per aluum purgantibus, quæ præter id, quod hoc munus exſequantur, humores attenuant, concoquunt, & purgationi per vrinam aptos reddunt, cuiuſmodi eſt puluis ex *agarico & zingibere, anà* ʒ. 1. quem tribus diebus mane ſumat laborans. Conficies item ex *cinnamomo & agarico cum modico oxymelite* in eadem quantitate: ſed confert huic vſui ſyrupus de *biſantis*, de quinque radicibus cum *oxymelite, cum decocto apij, origani, pulegij, cinnamomi, anethi, cupatorij, calamintæ, radicum aſparagi, fœniculi, liquiritiæ, rubeæ, aniſi, betonicæ, ſtœchados, cum optimo melle*: quibus ſane vti oportet inter vnam & aliam purgationem. Sed habet miram in hac re efficaciam id q. ℞. *quinque radicum diureticarum maceratarum in aceto, anà* ℥. *ß capillorum Veneris, polytrici, cuſcutæ, anà m. 1. pentaphylli, philipendulæ, abſynthij, anà m. ß. bugloſſæ cum radicibus m. 1. ſeminis apij, aniſi, fœniculi, anà* ʒ. 2. *quatuor ſemi. frig. ma.*

A *anà* ʒ. *ß. cicerum rub. m. ß. paſſularum mutatarum ab arillis* ℥. *ß. ſeminum carthami contuſorum, agarici trochiſcati, turbith contuſi, anà* ʒ. 3. *zingiberis* ʒ. 1. *polypodi quercini* ℥. *ß. foliorum ſenæ* ℥. 1. decoquantur, vt artis eſt, in aqua, & decocti colati accipe *lib. ß.* adijciatur *ſacchari & mellis q. s.* ad dulcorem cocilliandum, & aromatizetur cum cinnamomo, cuius ſumat laborans ſummo mane ℥. 3.

Venter quotidiana laborãtis quibus & quãdo debeat roborari.

Vltima vero curandi ratio membrorum nutrimentalium & reliquorum viſcerum corroborationi & diſcuſſioni reliquiarum morbificæ materię ſolum intendit. Prouidendum quidem ventriculo eſt, vt qui officina ſit huius morbi, ne crudos deinceps ſuc-

B cos generet, eiſdemmet fomentis & inunctionibus, quæ capite præcedente retulimus. Sed fouendus præcipue in hoc affectu eſt *oleo anethino, chamamelino, de mentha, iaſminorum*, quibus totus venter fouendus eſt, & ſpina, idque cum frictione ex tela araneæ, quæ imbuta ſit prius *oleis ſupradictis, aut nardino.* Verùm fomentis prædictis nullus erit locus, viribus minime conſtantibus, & febre plurimum intenſa: verum vbi opus eſt, ſpongia eaſdem partes fouere oportet, prædictis decoctis imbuta. Sed præcipue ſaccelli conficiendi ſunt, q. ℞. *origani, calamini hæ ſaluiæ, maioranę, abſynthij, anà m. 1. ſeminis aniſi & fœniculi, anà* ℥. 1. *cyperi & calami aromatici, anà* ʒ. 2. *florum chamameli, meliloti, & roſarum rubearum, anà p. 1.* fiant ſac-

Fotus.

Saccelli.

C culi, qui bulliant in aqua & vino albo pro ventriculi fotu, vel etiam hypochondriorum. A quo quidem fotu inunctionem parare oportet ex *oleo abſynthij & maſtichis, anà* ℥. *ß. olei nardini* ʒ. 1. *addito cariophylli, nucis muſcatę chymicæ arte paratæ*, quod plurimũ valere ſcimus. Prętat ſũmopere ſacculus, q. ℞. *menthæ ſiccę, abſynthij, zingiberis, roſarum, roris marini, anà p. ß. coriandri præparati* ℥. *ß. cariophyllorum* ʒ. 2. *ligni aloes, macis, cinnamomi, anà* ʒ. 1. pulueriꝫentur, & ponantur in panno ſerico rubeo, fiatque ſacculus ad ſcuti formam. Fricare item vniuerſum corpus poſt exactas purgationes oportet: præſtat & modicum exercitium intra domum, vel extra, in lectica, vel ſedę, aut lenta deambulatione. Expendendum tamen ſum-

Vnguentum.

Sacculus.

Frictiones.

D mopere in hac re eſt, ne excrementa aut crudi humores in ventre aut generentur, aut remaneant, vtiliſſimum fore ſingulis diebus adhibere *aromatici roſati, aut diarrhodonis tabellas cum modico vino*: item *mithridatij aut theriacę* ʒ. 1. *cum vino*: nam theriaca pręterquam, quod indomitorum humorum contumaciam diſcutit, & viribus etiam confert, ad refrigerationem etiam ineuntis acceſſionis inhibendam conducit. Probatur quoque huic vſui trochicus ex *aniſo, amygdalis, aut abſynthio, eupatorio, capparibus & rhabarbaro, aut eiuſdem rhabarbari trochiſcus, & de eupatorio et abſynthio, anà* ℈. 2. *cum ſyrupo de radicibus, fiãt pilulæ numero quindecim*: quarum laborãs ſumat tres: ac ſi viſcera imbecilla videantur, vt in malum habi-

Tabellę.

Theriacę vires.

Trochiſcus.

E tum mutari periclitentur, ſuperbibat decoctum, hoc, q. ℞. *rhabarbari medicè torrefacti* ʒ. 1. *radicis petroſelini, aſparagi, fœnic. anà* ʒ. 2. bulliant in iure *cicerum rubeorum*, & facta colatura ſumat ℥. 3. Idem beneficium præſtat decoctum *apij*, vel id, q. ℞. *zingiberis, origani, ameos, anà* ʒ. 3. *coriãdri pręparati* ʒ. 4. *roſarum, calaminthę, anà* ʒ. 2. *paſſularum* ℥. 1. *coquantur in 6. lib. aquę*, ad conſumptionem medietatis, cuius porrige ℥. 3. Verùm ſi ne his quidem factis acceſſionem ceſſare compereris, aut cruditatis alicuius, vel mali habitus principium ineſſe videas, ſemel in hebdomada duas pilulas exhibere *ex agarico nimirum et hiera Gal. pondere* ℈. 2. mihi eſt probatiſſimum. Quippe medicamentum hoc ſua parua quantitate neque vires proſternit, neque coctionem interturbat, quamobrem vbi diutius immorari coctionem comperiamus, eas porrigere ad coctionem iuuandam vtile quoque eſt. Laudat quidem Auic. ad abſterſionem & reliquia-

Decocta.

Pilulę.

rum

Sinapi qua licet vtendũ.

rum conſumptionem *ſinapis modicum, cum ℥.2. mellis roſacei ſummo mane exhibitum.* Mihi tamen magis arriſit ſemper ſinapi vti in ſalſamentis; & condimenti gratia, quam libere hac lege eo vti. Tandem omnibus hucuſque dictis vtendum eſt cum prudentia & cautione, ne aut febris ex nimia refrigeratione & negligentia in malum habitum migret, aut ob intempeſtiuam calidorum exhibitionem, & ipſius febris diuturnitatem in habitualem degeneret. Verùm ſi adhuc his omnibus factis tanta abundet corpus humiditate, vt prodeſſe non videantur, ex vſu ſemper ſum arbitratus fore, vti in potu decocto *radicis Chinæ, vel ſaſafraſſæ Indicæ*, aut apozemate aliquo confecto ex eiſdem, *petroſelino, dauco, & aniſo, ac folijs ſenæ*; quod magni momenti futurum arbitror, ac forſan ſudationi (*quæ eo tempore inutilis non eſſet*) proficuum, ni alicuius viſcerum calida intemperies id vetuerit.

De febribus Lipyria & Epiala.

Quotidiana, lipyria & epyala in quibus cõueniãt & in quibus differant.

CVm multis ſit in confeſſo, in multis conuenire quotidianam febrem cum lipiria & epiala, ob id mihi iure optimo viſum fuit, mox ab eius tractatione earum meminiſſe. Conueniunt itaque hæ tres febres, quod in omnibus pituita prædominetur, ac veluti potiſſima exiſtat cauſſa: ceterum differunt, quòd in quotidiana præter frigus principij acceſſionum nullum aliud ſentitur: in epiala vero & lipiria vniuerſa morbi duratione frigus & calorem vigere probatiſſimum eſt. Ceterum hæ duæ febres, lipiria nimirum & epiala, hoc habent peculiare, quod ex inæquali conſtituantur intemperamento, ex frigore & calore pariter conſtituto, per omne vtriuſque morbi tempus. Eſt tamen inter has febres diſſidium, quod epiala in quauis corporis parte frigore & calore pollet; lipiria vero interna calore vrit, externa impenſe refrigerans: cauſſas tamen vtriuſque euentus & naturam ſeorſum expendere oportebit, à lipiria ſumpto initio.

Quod ſit difficile ab auctorum ſcriptis ediſcere, qualis naturę ſit, qualeſque ſortiatur cauſſas lipiria febris, nulli erit abſconditum eorum, qui diligenter tum Arabum tum Cræcorum euoluerint libros; quod ſi Neotericos atque huius ſeculi ſcriptores legeris, non minus conſtabit eſſe obſcurum & difficile eorum in hac hæſitatione dogma. Verùm ne tempus in conuellendis eorum ſententijs conteramus, diſſerendum primò eſt, quid certum, quidve incertum & varium apud omnes ſtatutum reperiatur.

Lipyria febris q.d.

Conſtat igitur vnanimi omnium conſenſu, lipyriam febrem eſſe eam, in qua interiora vruntur, externa tamen refrigerantur. Cum hoc tamen Auic. *fen.* 1.4. *tract.* 2. *cap.* 50. ex pituita aut bile craſſa, circa corporis meditullia incenſa excitari refert, in qua per totum paroxyſmi decurſum interiora calent, ob pituitæ aut bilis ſuccenſionem, & exteriora refrigerantur, ob caloris ad intima recurſum, aut vaporum frigidorum ad extima effluxum: qui ſane vapor mediocriter calidus in extimis ad natiuam frigiditatem rediens impenſe refrigerat: quem ſane auctorem in hac re fere omnes ex Barbarorum familia ſequuntur. Verùm quia in huius febris ſymptomate & conditionibus nullum aut leuiſſimum inter auctores ſubeſt diſſidium, ad cauſſam prædicti euentus redeamus, in cuius inuentione omnis ſita eſt difficultas & controuerſia.

Lipyriæ febris cauſſe.

Quippe conſtat fere ex omnium decreto, ab inflammatione partium internarum, qua calor ad intima reuocatur, exteriora frigere, & interiora vri: quos ſane conſtat deceptos eſſe Galeni verbis *lib.* 4. *aphoriſm.* 48. nec non & Aetij, qui *lib.* 5. *c.* 88. ſtatuit febrem eam, quæ ab eryſipelate ventriculi prodit, *lipyriam* dici, ſicuti quæ in hepate, *typhodes*, & in pulmonibus *crymnodes*. Ex quibus lo-

Lipyriæ febris cauſſe.

A cis colligunt, cauſſam potiſſimam huius febris, & accidentium, quæ in ipſa viſuntur, eſſe internam exuſtionem, qua euocato calore corporis vniuerſi ad interiora, ipſa vruntur, & exteriora impenſè frigida ſuperſunt. Quo fit, vt hanc febrem inter febris accidentia recenſuerint, futilibus rationibus ſtudentes conciliare Galen. qui *lib.* 7. *aphor.* 42. ex propria & antiquorum mente ſtatuit, hanc febrem eſſe continuã, & vere morbum, cum 4. *aphor.* 48. dixerit, ex inflammatione in parte corporis profundiori ortum habere; quo videtur ſibi ipſi ſumme contrarius, ſiquidem ab inflammatione prodiens, accidens neceſſario debet cenſeri, non quidem inter veros morbos numerari: qualiter verò controuerſia hæc dirimenda ſit, inferius paucis abſoluam, ſi prius dixero. Fuchſium, B & ex Neotericis non paucos, hanc febrem ſtatuiſſe proficiſci ab inflammatione etiam internarum partium, aut more ardetium & pernicioſarum febrium ab ingenti internarum partium exuſtione, & ſimilem eſſe illi, qua etiam (*ſicut in externis inflammationibus*) calore ad intima reuocato, exteriora ſummopere refrigerantur, & hanc eſſe horum ſymptomatum, quæ in hac febre apparent, potiſſimam cauſſam. Quos etiam cenſeo decepiſſe Galen. qui *lib.* 4. *aphoriſm.* 48. dicens cauſſam, quare partes internæ vrantur, & exteriora frigeant, *id docet euenire ſolis febribus, quæ cauſi ab incendio nominantur, pernicioſis, vel ſi aliter libeat (inquit) appellari, valde malignis, veluti lipirijs*: ex quo loco arbitrantur, Gal. voluiſſe li- C piriam fieri malignam & ardentem, ob eandem cauſſam, quam ſibi vendicant, quæ malignæ ſunt & ardentes, & probant id eſſe ſic intelligendum ex Galen. 2. *criſ. cap.* 7. vbi id explicans dicit: *Et febris ardens maligna, vel pulmonis, vel hepatis, vel ventriculi eryſipelatibus aduenit*: quo loco videtur conſtituere lipirias ardentes, malignas, & eas ſequi inflammationes harum partium. Sed, vt conſtet rei huius veritas, eruenda eſt ab opinionum varietate Galeni mens, ac tanquam verum ſtatuendum, ipſum voluiſſe, longe diuerſas eſſe prædictas febres à lipyria, malignitate, & cauſſa.

Lipyria à febribus malignis & ardentibus longe diuerſam eſſe.

Quod vero Gal. eas diuerſiſſimas ſtatuerit natura & cauſſis, conſtat euidenter *lib. de inæqual. intemp.* his verbis: *Nam intus & ipſis viſceri-* D *bus calorem, in externis vero partibus omnibus frigus ſentiunt: tales perpetuo ſunt febres, quæ lipyria vocantur. Præterea genus ardentium febrium pernicioſum*: qua quidem ſententia videtur eas diſtinxiſſe, ſed clarius eandem ſententiam expreſſit 2. *prog.* 4. vbi loquens de ardentibus febribus, vbi interiora vruntur, & frigent externa, ſubiungit: *Ceterum, vt lipyriæ febris nomen relegetur ad hoc genus, cuius perſpicuum eſt.* Itaque conſtat, Galen. noluiſſe lipyrias cauſones eſſe, aut malignas febres, ſicut quæ eriſypelata viſcerum comitantur, ſed ſolum relegari ad illud genus, quatenus ad hæc ſymptomata attinet, quo interiora vruntur, & exteriora refrigerantur; quinimo ad ſimilitudinem malignarum & ardentium, atque earum, quæ viſceribus inflammatis fiunt, lipyrias intus vre- E re, & exterius refrigerare; non quidem ſimiles cauſſas obtinere, aut eiuſdem naturæ eſſe, ſed ſolum accidentibus conuenire, alioqui non opus eſſet relegare lipyrias ad ardentes, quia eadem eſſent: relegat tamen, quia natura diſſident, & conueniunt dicta ratione, qua ad ardentem relegare oportuit. Quapropter ſtatuendum eſt, lipyriæ cauſſas, naturam, & accidentia longe diuerſa ſortiri principia à prædictis: quod ſane etiam conſtabit Galen. legenti *lib. de inæqual. intemp.* vbi hæc verba profert: *Quippe ſi pituitoſus ſuccus, qui frigidus eſt, quemq; Praxagoras vitreum appellat, & amara bilis, quæ calida eſt, ſimul abundent, ac per ſenſilia membra moueantur, nil miri eſt, vtrumque à cubante pari modo ſentiri*: (& ſubdit, vt epialæ naturam patefaciat) *cum in tenuiſſimis particulis aſperſum*

ſum

ſum per corpus tum calidum ſit, tum frigidum, nullam ſenſilem alterius portiunculam ita paruam deſumas, in qua non alterum ſit comprehenſum, (& mox ſcribit, vt lipyriæ naturam ab eiſdem cauſſis factam, licet diuerſo modo, patefaciat) *in ipſa tamen acceſſionis inuaſione aliqui febricitantium tum rigent, tum verò febricitant, tum ambo ſentiunt frigus immodicum & calorem vna, verum non eodem loco: quippe cum poſſint, quæ excalfactæ ſunt partes manifeſtè à refrigeratis diſcernere: nam intus & in ipſis viſceribus calorem ſentiunt, in extimis vero partibus vniuerſis frigus, tales perpetuò febres ſunt, & quæ Græce lipyriæ vocantur: præterea quoddam ardentium febrium pernicioſum genus.* Qua quidem ſententia conſtat, ab ardentibus & pernicioſis diſtinctas eſſe lipyrias, & fieri ex humore bilioſo intus ſuccenſo, atque ex pituitoſo non ſuccenſo, extrinſecus ad extrema vaſorum irruente. Itaque reliquæ febres, quæ exterius refrigerant, & intus vrunt, vt lipyria, vel ab interna fiunt inflammatione, vel ex interno incendio ad ſe euocante externum calorem, manente externa parte ob id refrigerata: at lipyria vera non niſi à duabus cauſſis, quarum vna calorem, et reliqua frigus concitare nata eſt, idque in diuerſis partibus & longe inter ſe diſſitis.

Lipyria ex qua fiat materia.

Ex qua ſane doctrina quatuor ſcitu ſummopere neceſſaria ſequuntur, quorum primum eſt, lipyriam febrem duplicis eſſe naturæ: Vnam *legitimam & exquiſitam*, quæ ex duplicis naturæ humore, diuerſis locis ſito prodit, *vt nuper ſtatutum eſt*. Quapropter cenſeo Galen. *dictum* 7. *aphoriſm*. 45. hanc febrem vere eſſe morbum, & non alterius morbi accidens: nam antea probauerat eſſe febrem continuam *(quod Auicenna non ſatis calluit, inſinuans eſſe intermittẽtem) lib.* 4. dicens: *Dignum animaduerſione eſt, numquid, huiuſmodi caſus poſſint in febre fieri intermittente, ego enim neque vidi, neque animo concipio;* vt conſtet ex humore ſuccenſo in aliqua parte, vt colligitur ex eodem Galen. 7. *aphoriſm*. 42. dicente ex antiquorum ſententia, quam vltro admittit: *In quibus autem ſine partis inflammatione putreſcentes in venis humores febres aſcendunt, in illis ſolis dicebant, hominem à febre moleſtari, atque in ipſis febrium ſcripſere differentias, epialam, & lipyriam, & reliquas:* quo loco euidenter conſtat, legitimam lipyriam ab humoribus fieri, &, continuam eſſe. Quapropter arbitror Hippoc. dictum *lib. 4. de coacis, lipyriæ febres non ſoluuntur, niſi cholera ſuperuenit*. Qua ſententia veram lipyriam & legitimam non ab internarum partium inflammatione, ſed ab humorum diuerſa natura proficiſci, ſiquidem per vtramque aluum debent purgari, ſi ſanitati reſtitui debet laborans: nam cum cohibeatur in viſceribus bilis amara, vijs interceptis, & cohibita craſſeſcat, putreſcatque, & eò magis, quò plus exteriora frigeant, fit, vt nulla ſit ſalutis ſpes, niſi natura excretice concitata vitium expurgetur, liberatis vijs, quæ ad vtrumque ventrem pertinent. *Alteram* vero eiuſdem ſpeciem cenſemus & *Illegitimam*, quæ ſymptomate quidem ſimilis eſt exquiſitæ lipyria, nimirum quatenus exterius refrigerat, et interius calfacit, cauſſa tamen differunt, quia ſpuria non refrigerat extrinſecus à cauſſa refrigerante, ſicut legitima, ſed ſolum ex retroceſſione caloris ad interna, qualis naturæ ſũt omnes malignæ, atque ardentes, & reliquæ, quæ ex viſcerum inflammatione prodeunt. Itaque inter omnes, quæ hoc accidenti inſigniuntur, ea ſola exquiſita cenſenda eſt, quæ ab humorum diuerſitate in diuerſis locis ſita prodit. Qua doctrina facile eſt Galen. vindicare à contradictione, qui 4. *aphoriſm*. docet, hanc febrem lipyriam ab inflammatione & accidẽs eſſe: at 7. *aphoriſm*. inter morbos ſtatuit. Sed diluenda eſt contradictio, quia hic de exquiſita & legitima loquebatur, et ob id eam conſtituit ac numerauit inter veros morbos antiquorum more: illic vero de ſpurijs & illegitimis, & ea ratione inter accidentia conſtituit.

Lipyria duplex. Legitima.

Illegitima.

Probat inſuper prædictam doctrinam non ſolum cauſſæ diuerſitas, verum & accidentium prædictorum varius generationis modus, quo partes extremæ in vera lipyria refrigerantur à refrigerationis modo in reliquis. Cuius doctrinæ occaſione nouiſſe oportet partes extimas poſſe refrigerari multis modis: *Primo*, ob caloris innati impotentiam et paruitatem, qui nequit intimis ſufficere, vt in conualeſcentibus & ſenibus conſpicimus, quorum extrema frigida exiſtunt. *Secundò*, ob caloris ad intima recurſum, vt videre eſt in principijs acceſſionum, vel in ventris aut inteſtinorum vehementibus doloribus *vt ſtatuit* Galen. 2. *acut*. 47. *aphoriſm*. 26. Præterea ob eiuſdem caloris etiam retroceſſum ad cor; vt in timore; vel ob eius reuocationem ad viſcera, vi maioris caloris ibidem exiſtentis, ſiue à viſcere aliquo inflammato, ſiue ex calfacto, vel ab humore ibidem putreſcente, aut nacto peſtilentem conditionem, vel exuſto, *vt ex Galen. conſtat* 1. *popul. part*. 2. Vltimò tamen externa refrigerantur ab humoris frigidi occurſu, licet in interioribus calidus alter exuratur. Quæ ſanè refrigerationis via ſola, & propria, & peculiaris, & quæ veram lipyriam generat, æſtimanda eſt: quo fit, vt frigus atque calor reliquarum febrium, licet qualitati & loco huic ſimilima exiſtant, diſſident tamen prædicta ratione. Ex quo prodit etiam tertium, quod conſideratione eſſe dignum diximus, nimirum quod in reliquis febribus, quæ lipyriam æmulantur, eadem eſt cauſſa caloris interni, & externi frigoris: in legitima vero lipyria longe diuerſa, cum caloris interni calidus humor feruidus ibidem exiſtẽs cauſſa ſit, frigoris vero externi vitrea pituita, quæ in extimis præeſt, non putris: in reliquis vero eadem eſt frigoris & caloris occaſio, nimirum calor internus, externum ad ſe alliciens, quo externa frigida ſuperſunt. Qua doctrina ſubeſt ſolutio eius dubitationis, quam multi mouent, arbitrantes, eandem eſſe lipyriam & ſemitertianam, quod vtraque ab eiſdem cauſſis oriatur, nimirum, à bile & pituita. In qua re ſtatuendum eſt, in lipyria pituitam non putrefieri, neque febri materiam præſtare, in hæmitritæo quidem neceſſariò putrefieri, & peculiarem febrem concitare. Itaque in lipyria humor eſt varius, variè alteratus, & in varijs locis exiſtens, nimirum, in extremis vaſorum, qui frigidus eſt, & in meditullio corporis, qui calidus eſt. Quo factum eſt, vt cum Auicen. non intellexiſſet varietatem hanc *(licet ipſam olfeciſſet, vt conſtat ex proprio capite, quam ſubterfugiens)* ſtatuit, febrem lipyriam fieri ex pituita, aut bile craſſa ſeiunctim, nõ ſimul, *vt Galenus ſtatuit*, ſed ex quauis earum putreſcente in corporis meditullio, à qua eleuantur halitus, leuiter calidi, qui protinus refrigerantur, & exteriora omnia refrigerant. Quantum diſſideat hæc Auicennæ lipyria, & reliquæ, quæ ab alijs auctoribus conſignantur, ab ea, quam conſtituit Galenus, nemo eſt, qui ambigat, nam pari ratione hæc, quæ ab Auicenna conſtituitur, ſpuria haberi debet, ita, vt etſi Barbari Medici etiam diuiſerint lipyriam in propriam, & in impropriam, ac propriam conſtituerint eam, quam ſtatuit Auicenna, pari prorſus ratione inter improprias & illegitimas habenda ſit, quòd frigiditas prodeat à retractione caloris ad intima, vt reliquæ ſpuriæ. Et eò magis venit taxandus, quod ipſe ſtatuerit, veram, propriamque refrigerationem fieri à vitrea pituita, *(Galeni in hac parte veritate coactus)* inquit enim: *Et infrigidantur proprie, quando in interioribus ſunt phlegmata cruda frigida:* cum hoc tamen ſtatuit, vt veriorem alio modo fieri, vt dictum eſt. Quapropter, quod verius arbitror, ſtatuendum eſt, hanc lipyriam à duabus cauſſis ſortiri principiũ, quarum altera febrem conſtituit, ea nimirum, quæ calida eſt, & in meditullio corporis putreſcit: reliqua

Partes extima multis modis refrigerari poſſũt.

Lipyria cum ſemitertiana non eſt eadem.

Lipyria duplex, propria et impropria.

vero,

vero, accidens, videlicet externam refrigerationem, A velut eſt vitrea pituita exiſtens in extremitatibus vaſorum pertingentium extrema corporis, & partes carneas ac ſentientes.

Lipyria quibus ſignis prodatur legitimane ſit, an illegitima.

Licet ſignis ad dignoſcendam lipyriam opus non habeamus, neceſſum tamen eſt, eam ab illegitimis lipyrijs ſeiungere, vt non contingat cuiquam in curatione aberrare. Sic etenim lipyriam legitimam noſces, quod in ea internæ corporis partes minime doleant, ſed ſolum calore æſtuent: at in ſpurijs plerumque interiora moleſtantur ac dolent, ob affectus naturam: quippe inflammationes dolorem ſecum ſemper acceſſunt. Item ſpuria non inducit ſimul cum calore frigus, B ſed poſtea in proceſſu mali euocato ad intima calore: at legitima mox à principio frigus & calorem præſtat, quia ambæ cauſſæ ſimul ſuum producunt effectum. Præterea in legitima partes externæ videntur in tumorem eleuari, & veluti humentes eſſe; at in ſpurijs frigidæ & ſiccæ apparent, ob defectum caloris & ſpirituum, quibus partes dilatantur, & tumidæ fiunt. Item in ſpuria linguæ adeſt aſperitas & nigrities, in legitima vero non item. Quæ ſane ſigna ſi quis diligenter expenderit, facile diſcet vtraſque noſſe & diſtinguere: Atque hæc de febre lipyria ſufficiant.

Lipyria febris q d, & cur ita dicta, qualiſque ſit naturæ.

Ad febrem igitur epialam (*quæ etiam ex inæquali intemperie conſtat*) deueniendo, tria diligenter conſiderare erit opus: primum, *qualis ſit naturæ & conditionis*: ſecundum, *quibus fiat locis*: tertium vero et vltimum, C *qualis naturæ & conditionis ſit cauſſa, quæ ipſam excitat*. Circa primum ſciendum eſt, epialam febrem ob id talem eſſe dictam, quod corpus blande tepefaciat, cum ex contraria conſtet intemperie. Quam ſane eiuſdem naturæ genericæ cum lipyria ſtatuit eſſe Galenus *lib. 2. de differ. capite ſexto*, dicẽs: *Hoc genere continetur febris epiala propriè nominata.* (loquebatur de inæquali intemperie) *quoties ſimul febricitant ac rigent, & vtrumque ſentiunt eodem tempore in quauis corporis parte.* Qua ſententia conſtat, epialam de genere febrium, quæ in inæquali intemperie ſitæ ſunt, eſſe, quas lipyrias & epialas eſſe dixerat *lib. de inæquali intemperie*, qua parte ſolo diſſidere loco, D vbi prædictam intemperiem fabrefaciunt, ſtatuit: *quippe in lipyria partes internæ incaleſcunt, & externæ refrigerantur: in epiala vero quæuis particula, quantumuis minima ſit, refrigeratur & incaleſcit*: licet Auicenna longè aliter fieri cenſeat, nimirum, *internis partibus refrigeratis, & externis incaleſcentibus*: cuius ſententiam plures Arabum ſequuntur, cum Haliabas fere ſolus ab ea diſſentire videatur, 8. theor. capit. 6. ſtatuens, in omnibus partibus vtrumque ſentiri. Sed quam falſum ſit Auicennæ dogma, pulcrè expreſſit Galen. loco citato de inæquali intemperie, dicens: *Nam ſi pituitoſus humor frigidus, quem Praxagoras vitreum appellat, & amara bilis humor calidus abundent ſimul, & per ſenſibilia corpora moueantur, nihil mi-* E *ri eſt vtrumque ab ægrotante pari modo ſentiri. In febribus autem epialis tum intus, tum in exiguis portionibus, adeoque vniuerſum corpus ambo ſentire videtur. Quippe in minimis portiunculis aſperſum eſt, tum calidum, tum frigidum.* Et paulo inferius ſubdit: *In ipſa quidem acceſſionis inuaſione aliqui febricitantium tum rigent, tum ambo ſentiunt frigus immodicum & calorem, verum non eodem loco: quippe poſſunt quæ excalfactæ ſunt partes manifeſtè à refrigeratis diſcerni: nam intus & in ipſis viſceribus calor; in internis vero particulis omnibus frigus ſentitur: tales perpetuò ſunt febres quæ lipiriæ vocantur.* Cuius ſententię prima parte epialam circumſcipſit, in vltima vero lipyriam: vtramque tamẽ ſtatuit ab eadem cauſſa proficiſci, nimirum, ab amara bile, & vitrea pituita; in lipyria quidem exiſtentibus in locis diuerſis, in epiala verò in quauis minima parte.

Pars vna eademque an contrarijs alterationib⁹ eodẽ tempore moueri poſſit.

Ex qua quidem differentia non leuis ſuborta eſt inter auctores fere omnes controuerſia, nimirum, *an vna eademque pars alterationibus contrarijs moueri eodem tempore poſſit.* Quorum omnium eam arbitror veritati eſſe propinquiorem ſententiam, quę Galen. intelligit locutum fuiſſe (dum ſtatuit, in quauis minima parte ſentiri ſimul frigus & calorem) de minimis particulis quoad ſenſum, non quidem minimis reuera, & phyſicè loquendo. Quippe ſenſus nequit diſcernere adeo paruam particulam, quæ diuidi non poſſit; quod ſi diuiſionem pati queat, & diuerſam quoque alterationem poſſe pati erit coniectabile; & cum ſenſus diſcernere non valeat, præ prauitate partem, quę calfit ab ea, quę refrigeratur, & quia mirum non eſt, circa commune obiectum falli, nimirum, circa quantitatem & diſtantiam, ob id ſtatuit, minimas partes varijs modis ſimul alterari poſſe. Inquit enim Galen. *libr. de inæqual. intemper. cap. 2. In febribus verò epialis, tum intus, tum in exiguis portionibus, adeoque vniuerſum corpus ambo ſentire videtur: quippe minimis portiunculis per corpus aſperſum eſt tum calidũ, tum frigidum, nullamque ſenſilem particulam licet accipere, in qua alterutrum non ſit.* Quibus verbis euidenter conſtat, ſic interpretandum eſſe Gal. quo etiam ſenſu ipſum intellexit Fulgineus *fen. 1. 4. tractat. 2. cap. 51.* vbi non ſecundum eaſdem partes formales illud debere intelligi affirmat, ſed ſecundum diuerſas, attamen adeo propinquas, quod ſenſus decipiatur in iudicio de ſitu partium, exiſtimans, totum eſſe calidum, & totum eſſe frigidum: ſed de hac controuerſia hæc mihi ſufficere videntur.

Epiala quibus locis fiat.

Epialam procreãs cauſſa, qualis ſit naturæ.

Tertium verò quod diſceptandum propoſuimus, eſt, inquirere, *qualis naturæ ſit cauſſa, quæ hanc febrem excitare nata ſit*: quippe cum à Galeno diſſentire videatur, & ipſe Galen. à ſeipſo, non eſt ita facile ſtatuere quid tamquam verius tenendum ſit: nam Auicen. *fen. 1. lib. 4. tractat. 2. c. 49.* ſtatuit, *hanc febrem fieri ex vitrea pituita*, haud ſecus quam Galen. *ceterum ea putreſcente in meditullio corporis, à cuius putredine vapores elati corpus calfaciunt extrinſecus, pituita intrinſecus refrigerante.* Qua ſententia duo abſurda proponit: *primum*, hanc febrem ſortiri calorem in vniuerſo corpore extrinſecus, & frigiditatem in partibus internis, econtra ac lipyria: *ſecundum*, calorem fieri ab halitu calido à putreſcente pituita elato, & frigiditate à pituita non putrefacta, cum certum ſit, hac ratione interiora debere incaleſcere vt febrem concitet. Sed mittamus Auicen. cuius ſententia neque omnibus ſuæ familiæ Medicis placuit, & Galeni mentem exquiramus. Inquit enim *lib. 2. de diff. febr. cap. 6. Acida autem ac vitrea ſi moueatur per corpora ſentientia permeans infert rigorem ſine febre; quod ſi qua putredo moderata illis adfuerit, epialam committit febrem; ſin magis putreſcat, rigor præuenit, febris ipſa ſubſequitur, deuicto frigore ab ipſa multitudine caliditatis, ita vt nullo modo exiſtat per incrementa & vigores acceſſionum.* Qua ſententia licet cum Auicen. conueniat in cauſſa, vitream pituitam aſſignans, ab eo longiſſimis interuallis diſſidet, quod ſtatuat, pituitam per loca ſentientia debere moueri, non quidem incluſam eſſe in occulto & profundo: item quæ ſtatuit vniuerſam debere putrefieri; non vt refert Auicen. aliquam eius partẽ: item quia Galenus ſtatuit, leuiter debere putrefieri, vt epialam gignat; nam ſi amplius putreſcat, febrem effectura eſt quotidianam. Itaque præterquam quod his omnibus Galenus ab Auicen. diſſidet, ipſe tantum ſtatuit, huius febris cauſſam eſſe pituitam vitreã leuiter putrefactam, quo partes calore putredinis incaleſcunt, & frigore pituitæ refrigerantur ſimul. Huius tamen ſententiæ oblitus *libr. de inæquali intemp. cap. 11.* ſtatuens, hanc febrem efficere prædictam pituitam, & amaram bilem: *quippe* (inquit) *ſi pituitoſus ſuccus, qui frigidus eſt, quem Praxagoras vitreum*

appel-

appellat, & amara bilis, quæ calida eſt, ſimul abundent, per ſenſibilia membra moueantur, nihil miri eſt, vtrumque à laborante pari modo ſentiri: (& poſito exemplo ſubdit) *Cum enim tenuiſſimis portiunculis aſperſum per corpus tum calidum ſit, tum frigidum, nullam ſenſilem alterius portiunculam ita paruam deſumas, in qua non alterum ſit comprehenſum.* Qua ſententia conſtat, epialam ab vtroque ſimul humore omnes partes inuadente proficiſci. In qua controuerſia & Gal. contradictione cenſeo vtramq; ſententiam eſſe veram: nam pari ratione in hoc febrium genere ſtatuere oportet ſpuriam & legitimam febrem ac in reliquis omnibus: quippe eam arbitramur eſſe ſpuriam, quæ ex duplici conſtat humore, vt ea eſt, quæ ex amara bile ſit, & ex pituita, *nam ea parte ſolum erat Galeni mens, inæqualis intemperamenti differentias inuenire, non febrium aſſignare ſpecies)* cum certum ſit, exquiſitas febres ab vno tantum fieri humore. Neque obſtet ſtatuiſſe tanquam legitimam lipyriam, eam, quæ fit ea eiſdem humoribus, nam hæc ſolum ſortitur febris rationem ab amara bile intus putreſcente: pituita enim non intrat rationem neque cauſſam febris, ſed ſolum accidentis, nimirum externi frigoris, quod diuerſum quid eſt à febris natura, & ob id huius epialæ non fecit mentionem *lib. de feb. differ.* vbi mens erat veram febrium rationem ſtatuere, ſed ſolum *libr. de inæqual. intemperie*, vt nuper diximus. Vt eam febrem ratus eſt legitimam eſſe epialam, quæ ab vno tantum prodit humore, nimirum à vitrea pituita, leuiter tamen alterata, quæ ob id vnam, legitimam, & exquiſitam efficit febris ſpeciem, quia ab vno ſuborta humore, varia hæc procreat accidentia, nimirum, frigus, & calorem in eiſdem partibus. Atque hæc de huius febris natura & cauſſis dixiſſe ſit ſatis: neque ſignis ad eius cognitionem opus habemus præterquam ad diſtinguendam legitimam ab ſpuria. Quippe legitimam monſtrant vrinæ: *vt refert Auicen.* cruda & alba, pulſus rarus & tardus, ſitis nulla atque calor mitis. Spuriam vero oſtendunt vrina rubra cum ſedimento albo, & craſſo in fundo matulæ proiecto, pulſus maior & velocior, ſitis intenſior, calor mordacior, & acrior.

Epiala duplex. Exquiſita et ſpuria.

Epialæ legitimę & ſpuriæ ſigna.

Lipyrię febris curatio.

Non eſt mihi in animo in huius febris curatione ſpuriam lipyriam expendere, quippe quælibet earum in curatione morbi, cuius eſt accidens, curationem ſuſceptet, & ob id tantum lipyriæ meminiſſe hac in parte ſtudui. Curandi igitur ratio, tam eſt difficilis in lipyria & epiala, quantum earum natura abdita, & varijs modis ab auctoribus patefacta. Quapropter perſuaſum mihi habeo, neque antiquos Gręcos, neque Arabes auſos fuiſſe earum curationem aggredi, aut quam leuiter tractaſſe. In qua tamen re præmittendum eſt, humores, quos hanc febrem efficere diximus, diuerſis in locis vigere, & alterum eſſe morbi cauſſam: alterum ſymptomatis: cuius occaſione docet medendi ratio, non vna purgatione, neque mixtis medicamentis eſſe educendos: quippe hæc ſtatuenda eſt differentia inter affectus huiuſmodi, & eos qui à diuerſis cauſis vnam conſtituentibus, ad vnamque formam redactis proficiſcuntur, quod ij ſemper mixtis auxilijs euacuari expoſtulant, vt quod vnitum vniformeque eſt, vno etiam medicamento diuerſas vires ſortito, & eodem tempore educatur: illi vero diuerſis & varijs etiam occaſionibus, & eò maxime quò magis conſtiterit, humores longe inter ſe differre loco & natura. Nam cum qui tenues ſunt, & calidi atque ſuccenſi, ocyùs naturæ actionem tranſgrediantur & ſuſcipiant, ac frigidi tardiùs, nulla lege vna proficua erit vtriuſque occaſio. *Secundò* conſiderare oportet, à cuius eorum prouidentia curationis principium auſpicari ſit opus. Nam cum ſtatutum ſit, ab eo quod magis vrget, & maius periculum inferre poteſt, eſſe in-

Principiū curationis à quo ſumendū.

A cipiendum, videtur profecto, amaram bilem aduſtam & putrefactam primò eſſe educendam: verum cum etiam medendis ars doceat, ab eo incipiendum eſſe, ſine quo aliud curari non poteſt, videtur etiam, crudum ſuccum, qui in ambitu corporis degit, impediens febrilis caloris difflationem, primo eſſe educendum, vt deinceps facilior pateat aditus purgationi bilioſorum, & expulſioni fuliginoſorum, quæ ab vſtione eleuantur. In qua re ſtatuendum eſt, à bilioſis putridis eſſe incipiendum, tum ratione periculi vrgentioris, tum ratione facilitatis ob loci commoditatē, & viarum promptitudinem, tum etiam quia id erit morbum curare, habita vitreæ pituitæ interim prouidentia, quo facilius cedat medicamentis. Quo tamen modo horum vnumquodque fieri poſſit, mox referam, ſi prius dixero, *an aliquo modo ſanguis in huius febris curatione mitti poſſit.* Nam videtur ex Galen. decreto poſſe admitti, cum ſtatutum ſit, in quauis febre putrida neceſſum eſſe ſanguinem mittere, maximè cum interiora viſcera tanto incendio periclitentur. Huic. tamen obſtat humoris exuſti ſynceritas, atque à ſanguine ſeparatio, & frigidiſſimi redundantia, quibus nocere ſanguinis detractionem, nulli eſſe dubiū arbitror. Quapropter durante affectu in ea natura, quæ propoſita eſt, nulla ratione ſanguis mitti debet, *(ni ſimul redundantiam adeſſe conſtiterit, ob aliquam ſanguinolentæ, & conſuetæ vacuationis ſuppreſſionem)* verum ſi ex interna vſtione viſcerum aliquod inflammari conſtiterit, aut frigidorum humorum maior pars coctione aut expulſione euanuerit, ab re non erit, veluti in quotidianis ſanguinem detrahere vrina id expoſcente, & remiſſa externorum frigiditate: quod quidem parcę & prudenter facies: quippe ex errato in huiuſmodi affectu longe maius damnum ſuſceptant laborantes, quam vbi opus eſt beneficium ob humoris vtriuſque repugnantiam, & contrarietatem.

Lipyriæ vtrū expoſcat ſāguiniſmiſſionem.

Ad peculiarem igitur curationem accedendo, velut quartum opponendum eſt, lipyriam, quæ ex Auicen. mente fit, ſolum vna cauſſa conſtare, frigida nimirum, & in meditullio corporis ſuccenſa, aut bilioſa & craſſa, quarum quælibet velut ſpuria haberi debet, quod frigiditas extremorum ſolum ex retroceſſione innati caloris fieri habeat, & ob id ſcriptis ab Auicen. auxilijs haud difficulter curatur: at quæ iuxta Galeni ſententiam fit, cum à duplici fiat humore, longè diuerſam expoſtulat curandi rationem. Sic enim cum dictum ſit à bilioſorum eductione eſſe incipiendum, ſtatuere oportet, non eſſe protrahendum huiuſmodi auxilium, haud ſecus quam in turgente materia: nam cum prope viſcera inflammetur bilioſus ille humor, vereri oportet, ne in aliquod irruat, & maius malum efficiat. Præterquam quod ex diutina mora nullo modo coctio, quinimo longe maior & ſordidior putrefactio ſequi aſſolet, quia commoda difflatione fere omnino priuantur, qui ſic affecti ſunt, ob frigidam cauſſam corpus circumdantem. E Quapropter ſi expedit, eadem die purgans medicamentum porrigere, neceſſum eſt, quod ſane bilem purget amaram oportet, quale eſt *infuſum rhabarbari, & corticum myrobalanorum, citrinorum & nigrorum, cum ſyrupo ex infuſionibus roſarum.* Vel ſi vſti humoris aliquid ſupereſſe conſtiterit, infundes *foliorum ſenæ* ʒ. 3. *turbith* ʒ. 1. *in aqua pluuiali*, & facta expreſſione, adde ſyrupi *ex nouem infuſionibus violarū* ʒ. 3. *& ß. vel mannæ electæ* ʒ. 2. quod ſi laborans renuerit pharmacū, pilulas ex *eupatorio* porriges, et mane *aquā hordei cum ſaccharo* potandam præbe. Quo facto, omni diligentia curabis pituitā tenuare, incidere, & per epicraſim purgare: tenuabis quidē frictionibus mollibus, & leuioribus calorificis, mane corpori adhibitis, quò facilior fiat perſpiratus: tandem paruis cucurbitis calorem ad extima euocare curabis, vt in viſceribus

Purgātia bilē amaram & vſtam.

Pituitam quæ tenuent & incidant.

ribus

ribus ſit minor, & pituita extrinſecus tenuior & calidior. Inſcindes autem eum humorem, admiſcens ſerapijs infrigidantibus, quæ vſui ſunt interno calori, acetoſum aliquid, *vt ſerapium acetoſum ſimplex, aut compoſitum, cum decocto radicum apij, petroſelini, & ſeminum frigidorum*. Quibus factis, ſex, ſeptem ve diebus porriges purgandæ pituitę gratia *infuſum agarici vel carthami ſuccum, vel pilulas ex maſtiche, aut ex agarico cum modica hiera Galen. aut eaſdem pilulas cum rhabarbaro, vel agaricum trochiſcatum cum aloe*. Quæ ſane medicamenta ea quantitate porriges, qua aliquid pituitoſum ſimul cum bilioſo educatur: & poſt tres aut quatuor dies, quibus ad prædicta ſerapia iterum eſt confugiendum, iteratò medicamento purganti, prędictos humores citra virium iacturam educes. Nec diſplicet Auicen. & Arabum conſilium, quo ſtudent, clyſmatis & vomitorijs auxilijs per vtramque aluum humores euocare, quo minus in viſceribus ſuperſit bilioſum, ac ad ambitum pergat pituitoſum. Roborabiſque ventriculum & viſcera, cauens, ne calidis, deceptus externa frigiditate, vtaris per interna. ſed intus, quæ temperata ſunt, & inciden di vim habent: ac ſi calida præbueris, non careant vi purgatoria: exterius vero, quę vi calfaciẽdi & digerendi habent, tũ ventri, tum corpori vniuerſo præſtabis.

Pituitam quæ purgent.

Clyſmata.

Vomitoria.

Roborantia.

Victus.

Victum humidum, ſed tenuis ſubſtantiæ copioſiorem tamen, ijs porriges, vt morbo diutius duraturo: illud quidem ratione interni caloris & humoris; hoc vero gratia pituitæ, quę morbum protrahere poteſt. Potus ſit *aqua cinnamomi*, aut *corticum bugloſſæ, vel ſcorcioneræ cum cinnamomo*.

Potus.

Quod ſi his omnibus factis malum adhuc perſtiterit, verendum eſt, ne aliquod viſcus grauius afficiatur, atque inſpiciendum tunc erit, ceſſetne & attemperetur aliquo modo externum frigus, & tunc iuſte ſanguinem mittes; ſin aliter, minimè, ne intus & extra calore corpus priues; vel ſi vrgeat interna inflammatio, caute, prudenter, & pronunciato periculo facies, idque maxime ex ſaluatella dextræ aut ſiniſtræ manus, quo minus externæ partes refrigerentur, & internæ maius benficium ſuſceptent.

Epiala quo modo curetur.

Epiala quidem febris cum vel ab vnico humore prodeat diuerſimode alterato, vel à duobus ſimul ad quamuis partem euntibus, eadem via curari deſiderat, quam inſtituimus proficuam eſſe ſpurijs tertianis, & ob id non ſtudui huius febris longiorem contexere ſermonem.

De febribus ſyncopali, humoroſa, & diminuta.

SCripſeram à principio huius tractatus, plures eſſe inter febres, quæ nomen ſortiuntur potius à ſymptomate aliquo, quo ſemper inſigniuntur, quam à propria & peculiari natura: quippe hac ratione multis alijs febribus ſimiles efficiuntur, ſymptomatis vero conditione nulli. Sic profecto ſyncopalis humoroſa, quatenus ad cauſſæ & morbi rationem attinet, de genere eſt pituitoſarum febrium, pertinens quidem ad quotidianam continuam *(quippe intermittens raro accidit huius naturæ, & tunc pernicioſa efficitur tertiana, quod ſemper bilioſum aliquid aut tenue ſibi admixtum habeat, vt ſuo loco diximus)* verum ratione ſyncopis ſibi adiunctæ, peculiarem circumſcribit inter febres pituitoſas ſpeciem ſeu differentiam, nomine *ſyncopalis humoroſæ* inſignitam: quod hac ratione ab alijs ſui generis diſſideat, & quod ſympt. hoc innoteſcat ratio, modus, ac locus cauſſæ ſeu materiæ prædictam febrem efficientes. Sunt tñ febres hoc nomine, & ſympt. inſignitæ apud Auic. in duplici differentia, vna nimirũ *ſyncopalis minuta* dicta, altera vero *humoroſa*, quarum primus omniũ Gal. 12. *meth. c.* 3. & 4. meminit, & nos etiã inter tertianas pernicioſas annumerauimus: ita vt videretur inutilis labor, iterũ

yncopa- s febris uplex. inuta et umoroſa

A earum contexere diſputationem, ni certum extitiſſet, longe aliter ſtatuendam eſſe curandi viam, in his, quæ continuæ ſunt, ac in interpolatis, licet vnius videantur cauſſæ: nam cum vera ſyncopalis minuta, aut humoroſa de genere ſit continuarum, ob id peculiarem cogor earum tractationem inſtituere, primo humoroſæ facta mentione.

Eſt igitur febris ſyncopalis humoroſa ea, in qua natura morbo conſentit ab ipſo deuicta, quo corpus procedit in inſignem lapſum & virium iacturam. In qua re duo expendenda ſuccreſcunt: primum quidẽ, *quæ ſit cauſſæ natura, quis ſit modus & qualis conditio, quibus corporis natura & vis adeo infirmantur:* Secundum, *quanam ratione in his febribus ſuccreſcat ſyncopti* B *cum hoc accidens, quo inſigniuntur, potius quam reliquæ febres pituitoſæ*. Circa primum ſtatuendum eſt, duplicis conditionis poſſe eſſe huius mali cauſſam: *primam* quidem humorem frigidum & craſſum, ex varijs cruditatum generibus aceruatum, maxime iuxta ventrẽ, ita vt eius os valide comprimatur, & meatus caloris occupentur adeo, vt cum non fruantur ipſius beneficio, putreſcant et febrem concitent putridam. *Secundam* verò venenatam qualitatem à craſſa bile elatam, cor aſcendentem, diſſipantemque vitales ſpiritus, ac ſupra modum ipſum calfacientem, quo fit, vt ſimul febris fiat, & ſpirituum vitaliũ diſpendiũ.

Syncopis humoroſa quæ ſit.

Syncopis proximæ cauſſęque ſint.

Quibus profecto rationibus credendum eſt, ſignatim huic febrium ſorti ſyncopin ſuccreſcere potius, C quam alteri ex pituitoſarum familia: nam cum maxima pituitæ copia in omni venoſo genere abundet, & maxime in ventriculo, ac propinquioribus illi venulis, neceſſum eſt eaſdem, & arterias ſibi proximas opprimi, ac ventris os frigiditate & corruptione humorum perſtringi, & calorem extingui, ac veluti ſuffocari, ſimulque cor lædere: ex quo prodijt ſpirituum & caloris paucitas, quæ ſyncopis, ſeu ſubiti virium lapſus immediata & proxima exiſtit cauſſa. Sic etenim venenatus quiuis vapor ad cor emiſſus, vitales ſpiritus inficiens & extinguens, eadem ratione ſyncopin accerſit, eò frequentiùs, quò magis vel prædicti vapores ad cor ierint, vel frigidi, crudique & putreſcentes ſucci magis celeriuſque moueantur, D vt pulcrè aduertit Auicenna dicens: *Et quando mouetur, & incipit in putrefactione, vincit virtutem plus, & facit eam hæſitare, quæ ſi dimiſſa fuerit cum materia, non ſufficiet contra materiam*. Verùm licet dictum ſit, hanc febrem, ob prędictum accidens, ſyncopalem eſſe nuncupatam, non ob id arbitrandum eſt, ſemper eſſe in perpetua ſyncopis acceſſione: quippe certiſſimum exiſtit, plerumque citra ſyncopin vniuerſa tempora percurrere, maxime, ſi neque medicamentis, neque alimentis, aut quauis alia occaſione materia mali moueatur, quo tempore, *vt pulcrè Galenus aduertit*, in ſyncopen procidunt laborãtes, quia, *vt inquit Auicenna: Et accidit, in inceptione ſui, vt effundatur ad cor rei frigida faciens accidere ſyncopim*. E Quapropter ſtatuendum eſt, ſat eſſe ad integritatem naturæ huius febris, ſyncopticum illum præeſſe apparatum, ex præfata cauſſa contractum: quippe ſtatuens rationem, qua nequeunt ſic affecti ſanguinis detractionem, aut expurgans medicamentum ferre, inquit: *Quomodo enim tolerabit, cum ſit illic ſua quiete ſyncopis?* quod intelligendum cenſeo de prædicto apparatu in ſyncopin prono. Quapropter arbitror. Galen. prope finem capitis tertij Medicos taxaſſe, qui ſyncopin non interdicunt, ita vt integre ſanitati reſtituantur, citra id, quod ſyncopis adoriatur, etiamſi gratia huius ſymptomatis fuerit nuncupata. Quo fit, vt non paucę ex his quotidie manus Medicorum incidant febres, quæ cum *ſyncopales* meritò dici poſſint, tales non cenſeantur, quod non incidant in ſyncopin, quæ in inopinatam mortem non raro prolabũtur, ob eorum inſcitiam, *vt eodem cap. monet Gal.*

Syncopalis humo. non continet laborantem in perpetua acceſſione, quin imò poteſt citra ſyncopen vniuerſa tempora percurrere.

Inter

Signa febris humoroſæ partim petuntur à cauſſarum occaſionibus partim ab accidẽtibus.

Inter ſigna, quibus facilime innoteſcit hęc febris, cauſſarum occaſiones annumerare non erit abs re, nam eis cognitis, ſi acceſſerint ſigna à Galeno & Auicen. ſcripta, licet alijs febribus communia exiſtant, haud difficile erit noſſe, prædicta accidentia ex hac febris conditione & natura proficiſci. Cruditates enim non vniformes, atque vnius conditioſis (*vt in febre pituitoſa conſpicimus*) hanc febrem generare certò comperimus: nam quædam ex otio, nonnullæ ex intempeſtiuis exercitijs & balneis: aliæ ex ciborum prauorum, atque diuerſę naturę eſu prodeunt. Sic profecto leguminum fructuumque fugacium, & carnium repletio, item lactis coagulati, aut deccocti, nec non & piſces ſaliti, & maritimi, aut fluuiales, veluti anguilla, & lampetra, & huius naturæ: maxime ſi accedat potus niue refrigeratus, aut copioſus, vel vini meracioris, nigri, aut craſſioris intempeſtiuus, præſertim prope ſomnum, aut mox à prandio, nondum confecto primo cibo. Quæ ſane ſi præceſſiſſe compereris, ſcito febrem illam materiam ſortiri diuerſimode crudam, aptamque ad ſyncopalis conſtitutionem: quod ſi cum hoc acceſſerit in morbi principio, præcordia inflata eſſe, & corpus vniuerſum ampliori mole, quam pro naturæ modo tumidum apperere, coloremque omnino vitioſum, quibuſdam ad albidius, & alijs ad nigrius, aut liuidius, vel plumbi colorem referentem. Adſunt & ructus, & vomitus acidi, quo tempore oculi fuſci redduntur, ac nonnunquam virides & prominentes. Pulſus omnibus minores quum pro caloris ratione, obſcuri præterea, omninoque inæquales in vno pulſu, & in pluribus. Apparet aliquando tactu calor mitis, & cum hoc lingua arida exiſtit & nigra: quiete inſuper laborantes melius ſe habent; ſi vero moueantur, veluti ſyncopi corripi videntur: tandem ſi alimentum ingerunt, deterius ſe habent, & pulſus longe magis obſcuri conſpiciuntur: ſi vero alimentis priuentur, in ſyncopin videntur iam incidere.

Præſagiũ ſyncopalis humoroſæ.

Præſagium in hac febre non eſt mediocris momenti, quippe ex genere eſt pituitoſarum, & quotidianæ typum repræſentat, veſperi & noctu magis vrget acceſſio, *vt Galeno placuit 12. method.* & cum hoc magna ex parte continua eſt, rarò intermittens, verum ſemper acuta, ob ſymptomatis vehementiam, & ob id magna ex parte lethalis. Cui etiam periculo accedit impoſſibilitas curationis: quippe neque ſanguinis detractionem, neque expurgans medicamentum ferre poſſunt, qui ſic affecti ſunt, licet ſummopere ſit neceſſum, læduntur enim quàm maximè, tum ſpirituum & caloris defectu, ſanguine detracto, tum verò ab humoris agitatione, pharmaco exhibito: quapropter neceſſum eſt morbum præualere, ac deuincere naturam; quòd ſi viſceris alicuius inflammatio acceſſerit, ventriculi præſertim, aut hepatis, vel non ſolum ſucci crudi ſint, ſed etiam corrupti, ita vt coctionis beneficium ſuſcipere non poſſint, deplorata ſalus eſt.

Syncopalis humoroſa magna ex parte lethalis

Syncopalis humoroſa qualiter curanda.

Ex periculi rationibus in hac febre adductis prodit, quam ſit difficile & graue, methodum & rationem curandi ei adſcribere, quæ aliqua certitudine polliceatur felicem euentum. Quapropter ſi quo in morbo vtendum eſt præcepto illo omnibus probato, nimirum, *Feſtina vt proſis, ſaltem vt non noceas*, huic maxime proficuum fore eſt arbitrandum: quippe certiſſimum eſt, ex quouis errato in hac curatione commiſſo longè maius ſequi damnum, quàm ex recta curandi ratione beneficium, & ob id ſtudendum eſt, quo minus noceamus. Rationem difficultatis curationis atque vrgentioris periculi in hac febre ſtatuit Galenus *loco citato*, nec non Auicen. eſſe, ſic affectos, citra maius damnum non poſſe ferre ſanguinis miſſionem, nec expurgans medicamentum,

A licet affectio mille rationibus ea auxilia expoſtulet. Et occaſionem huius difficultatis ſtatuens, profert, citius in ſyncopin labi à quauis humoris commotione, quo cum natura veluti deuicta ſit, facile ex ſyncopi in mortem fit commeatus. Quibus rationibus ſeductus Galenus, alijs vtitur auxilijs, quæ infirmiora ſunt & parui momenti in re adeo graui & periculoſa: nam frictiones atque diuerſiones lente & non niſi longiſſimo tempore vim ſuam exſequuntur, malum vero citiſſime minatur mortem, eamque vel ſubitam vel inopinatam: quaproter videndum diligenter eſt quid agendum ſit. Tria quidem in hoc affectu in conſiderationem venire, vt felicius cedat res,

Tres ſcopi curationis ſyncopalis humoroſæ.

B neceſſum eſt: *primum*, locum affectum, quo grauior efficitur affectio: *ſecundum*, humorum naturam, & *tertium*, naturæ ſtatum. Circa primum, quod locum, vbi, & qua occaſione affectus redditur ſyncopticus & grauior; decet conſiderare, nullo alio auxilio arbitrandum eſſe commodius & tutius poſſe præcaueri imminentia mala, ac præſentem occaſionem auferri, quam humore ab ea parte ſemoto, atque procul euocato; aut (*quod tutius fiat*) euacuato. Quod ſane ob id veritus eſt Galenus, quod ex commotione facile in ſyncopim procidit laborans. Verùm Galeni tempore mirum non eſt ea mala vereri, cum medicamenta adeo vehementia (*qualia quæ antiqui administrabant*) certiſſimum erat vim magnam illa-

I. Locus affectus.

C tura in deuictam ac deiectam naturam, ita vt ſimul ex humoris motu maior fieret ſuffocatio, & ex virium iactura minor longe reſiſtentia, ac ex conſequenti grauius periculum, & lethalior ſyncopis. At noſtro æuo, vbi adeo comparuerunt clementia & familiaria medicamenta, vt & alimenti loco porrigi tuto poſſint, citra cunctationem pręſtare oportet, (*vt Tralliani eſt conſilium lib. 12. cap. 3.*) primo mali acceſſu, quę citra vim atque violentiam, & magnam turbationem quotidiano vſu probata comperimus: ea quantitate, quæ ventrem ſolum nata ſint purgare, minime euocatis ibidem ſuccis, qui in genere venoſo exiſtunt. Quippe eos, qui in ventre ſunt turbare & euacuare, minus periculoſum eſt, quam

Syncopalis humoroſa affecti leni medicamento ſtatim purgandi.

D quietos permittere clam laboranti inſidiari, ac inopinato vel leui occaſione interficere. Sic enim vel *mellis perſici* ℥. 3. *aut manna* ℥. 2. & ß. *ſeu catholici* ʒ. 6. tuto porriges: nec ob id tibi ſatis ſit hæc ſemel feciſſe nam vel quarto quoque die, vel per maiora interualla minorem prædicti mellis copiam præſtabis, vel *catholici bolum, aut ſucci ſeminis carthami* ℥. ß. *cum* ℥. 1. *mellis roſati ſummo mane*, interdicens ſuperdormire, donec aliquid egeſſerit, quò ſecurius ante prandium dormire poſſit, nam poſtea tutum non eſt. Quod ſi verearis ex motu humoris extinctionem, *theriacæ* modicum admiſcere poteris, aut mox à prima medicamenti purgantis motione, vini odoriferi, & tenuis ſubſtantiæ modicum porri-

E ges. At diebus intermedijs, quæ humorem calfaciendo abſtergant, citra violentiam ſubitam, atque confertam attenuationem inſtitues, quale eſt *mel roſaceum*, cui addes *ſyrupi de corticibus citri modicum, aut cinnamomi aquam, vel ſaſafraſſæ Indicæ*, quam fore vtiliſſimam arbitror, vel *vini modicum cum pane*. Prædictum etiam miniſterium vtilius exſequeris *clyſteribus acribus*, quæ crudos ſuccos ad infimam regionem euocent, velut eſt id, quod conficitur ex decocto *furfuris, chamæmeli, & maluarum, cum melle, & oleo chamæmeli, catholico, vel hiera*; idque tertio vel quoque die facito. Interim tamen dum hæc inſtituis, ventrem roborabis oleo *adſynthij, naphthæ, & ſpicæ, cum ſemine Angelicæ, & modica theriaca*, quæ bulliant duplici vaſe, & facta expreſſione ſemel in die ante victum adhibeantur. Quo facto, ac toties repetito, quoties conſtiterit laboranti contuliſſe ad humoris naturam frænandam,

II. Humoris natura.

dam, eiuſque impetum ad viſcera compeſcendum, A retrahendumque, ad extimas corporis partes te conferes.

Sic frænata ſyncopis occaſione, & humoris exiſtentis in ore ventriculi copia aliquo modo imminuta, corporis & venarum pituitæ & crudis ſuccis prouidebis his, quæ ad coctionem iuuant, & corpori calorem conciliant, ac ad extimas partes, quod ex pituita tenuatur reuocant, *vt Galenus & Auicenna ac reliqui auctores probe conſulunt*, cuius gratia confert *hydromel confectum aqua hyſſopi, cinnamomi, aut ſaſafraſſæ Indicæ*, cui tranſactis quinque aut ſex diebus adjicies *oxymellitis* ℥. ß. Quod ſic hæc minime prodeſſe conſtiterit, non erit minoris momenti ℈. 1. *theriacæ* diſſoluere *in* ℥. 4. *prædicti hydromellitis*. Item B ipſum hydromel cõficere poteris decocto *ligni aloes*, quod eſt maioris efficaciæ. Quo facto, atque interim dum fit, ſummo mane, vt iubet Galenus, laborantem frictionibus validis panno aſpero diutius fricare oportet, qua facta frictione ſomnum conciliabis. Verùm longiorem ſomnum interdicere oportebit, cum non ſinat quicquam digerere, & viſcera grauiora reddat; ſed eò vſque permittere oportet, quo & coctionem probè fieri conſtiterit, moderatè ſibi ſuccedentibus ſomno & vigilia, quo poſt coctionem digeſto perfectiùs celebretur. Præterea nec ab re erit, alijs diebus vti loco frictionum cucurbitis minutis & plurimis, vt ad extima euocentur humores, & ſopitus calor excitetur. Item aliquando C corpus inunges *oleo chamæmelino, liliorum, vel amygdalarum dulcium*, aut *communi* in quo bullierint *flores chamæmeli, anethi, cacumina vel ſemen Angelicæ, aut lignum aloes:* inunctione tamen facta corpus abſtergere curabis pannis calidis & ſiccis, quo minus ingrata fiat laboranti hæc curandi ratio. Quibus factis, non omnino abſtinendum eſt ab aliqua purgatione, quæ copiam imminuat, maxime ſi (*vt dictum eſt*) conſtiterit, ventriculum quodammodo immunem eſſe à pituitæ ſarcina, ita vt non vereamur ex motu & agitatione virium iacturam. Quo tempore *agarici infuſo in liquore nouem infuſionum roſarum vteris*, aut *carthami lacte, vel ſenæ infuſo*, cauens, ne maior copia quam par ſit in vias ventriculo D proximas euocetur, ſic enim Tralliano viſum fuit. Verùm ſi perſenſeris ventriculum immunem eſſe à pituitæ copia, & ob id non præſtaturum ſyncopi occaſionem: item ſi iam vrina rubicundior apparuerit, ſi pulſus maior, & à pondere expeditior, & cum hoc febrem increſcere, verendum non eſt ſanguinem mittere, parcè tamen, & quantum par ſit, vt deonerata natura & faciliùs concoquat, & expeditiores ventilationi vias habeat. Quorum ſane omnium vel vno deficiente minime ſanguis mittendus eſt. Item reliquias conteres, & ventri calorem & robur addes vino abſynthij, aromatico roſaceo, theriaca, aut electuario de hiacyntho cum vino, vel cinnamomo maſticato, & alijs, quæ conſimilem vim obtineant. E

III. *Naturæ ſtatus.*

Vires ſyncopali humoroſa laborantium quo ingenio reficit.

Tertium verò & vltimũ, quod propoſuimus huic febri eſſe vtile, eſt, omni ſtudio atque diligentia curare, vim & robur conciliare naturæ, ac præcauere quo minus in ſyncopin labatur, & lapſa, vt protinus reficiatur. Primò itaque vires roborare oportebit alimentis parciſſimis, ſed ſæpius exhibitis, quæ ſanè tenuis ſint ſubſtantiæ oportet, & coctu facilia, ne plus iuſto naturam grauent, vt vitella ouorum, pullorum carnes contuſæ, aut earum iuſcula. Item carnes prædictæ minutim inciſæ conſperſæ puluiſculis *cariophyllorum, cinnamomi, & ſantalorum cum vino & aqua roſacea:* confert ex omnibus ſtillatitius liquor extractus, atque admixtus iuri auium: idque facies adhuc acceſſione vrgente; nam hoc eſt quod poſtulat virtutis vrgentia. Nec turbet hanc noſtram ſententiam Galenus, qui alimentum ſuſtinere non poſſe affirmat, qui ſic affecti ſunt, & ob id inedia macerare cõſulit, cum alioqui ſtatuat vehemẽtius eſſe fricandos. Quippe animus concipere non poteſt, vires adeo eſſe validas, quod ſimul inediã & frictiones ferre queant: & ob id cautiùs videtur eſſe agendum, nimirum parciùs fricandum, & modice vires reficiendas: nam vtroque auxilio nonnihil ex copia humorum diſſipatur, & rurſus commodum alimentum, quod concoqui facile, & in partes corporis diſtribui poſſit, vires reſtituit. Potus ſit vinum tenue & generoſum modice dilutum, aut aqua *cinnamomi, ligni aloes, vel ſaſafraſſa, vel corticis citri;* vel ſi vinum renuerit, aut alia occaſione non oportuerit porrigere, in prima menſa panem vino madidum præſumat. Caueat inſuper laborans, ne è lecto aliqua occaſione ſurgat, ne in ſyncopin incidat, & collocetur in loco temperatiſſimo luce & calore; vel ſi calidior ſit, temperatior efficiatur; ſi vero frigidior, odoramentis & ſuffitibus *ex thure, ligno aloes, ſtyrace, cortice citri & cariophyllis:* idque fiat parum ante acceſſionem. Præterea vires roborabis, non ſolum frictionibus, quæ leuiter corpus calfaciant, & calorem excitent, ſed epithematis & cordialibus medicamentis, quo ſpiritus vitalis vegetior fiat: cuius naturæ eſt q. ℞. *florum borraginis & bugloſſæ, ſummitatum meliſſæ, anà parte 2. ligni aloes, cariophyllorum, cinnamomi, anà* ℨ. 2. *ſantalorum omnium, anà* ℨ. 1. *roſarum rubearum* ℈. 1. *croci* ℨ. ß. *coccibaphicæ* ℨ. 1. *muſci, ambræ, anà* ℈. ß. puluerizentur omnia, & inſinuantur panno ſerico rubro, & raro, ac fiat ſacculus qui cordi adhibeatur. Sed eiuſdem viſceris regionem inunges *oleo iaſminorum, Matthioli, & naphthæ, aut vnguento naphthæ, cum pulueribus ligni aloes, ſeminis Angelicæ, diamargaritonis frigidi, vel diambræ, ac diamuſci*. Eandem quoque partem vino calido bis terve die fouebis: nec non & ventriculum oleo *iaſminorum & de abiete cum modico abſynthij & ſpicæ:* item in aliquo ex prędictis oleis diſſolues *theriacæ* modicum, vel eidem parti adhibebis fomentum ex vino, vbi ferbuerint *abſynthium, lignum aloes, & chamæmelum.* Interim tamen clyſteribus aluum ſolicitare oportebit, & per interualla leuiter purgare, atque hæc omnia prudenter exſequi. Verùm ſi ſyncopis adſit, ſiue ex occaſione, aut ſecus, omni diligentia curandum eſt, laborantem quàm citiſſime cibari, ne ſi vltrà vires labantur, in mortem commigret. Cui vſui præſtat generoſum vinum porrigere, aut panem eo madidum, crura & brachia ligare, perfricare, & calfacere leuiter, atque odoramentis ſpiritus reficere, & citra maximum laborem ægrum excitare.

Syncopalis minuta febris quæ, cuius naturæ, & cur ita dicta.

Syncopalis minuta à Barbaris nuncupata maius longe faceſſit negotium quàm humoroſa, vt quæ periculoſior & grauior exiſtat: tum etiam, quia non eſt facile cuius naturæ ſit ab auctorum ſcriptis eruere. Quippe Galenus eius meminit *libr. 12. method. capit. quarto* nomine ſyncopis ab humore bilioſo ortæ, quem etiam alij ſequuntur ex Græcis, Auicenna illi proprium caput dicauit, ſtatuens, *ab humoribus oriri tenuibus & ſeroſis*, & ea ratione *minutam* appellat, quod à leuiſſimo tenuiſſimoque fiat humore, qui non indiget tanta quantitate vt faciat ſyncopen, ac pituita, & ob id à pleriſque *minuta* inſignitur. Præterea ex Barbaris non deſunt, qui eò minutam dici arbitrentur, quod à minori pituitoſi humoris copia originem ſortiatur. Verùm licet hæc varietas in auctorum ſcriptis reperiatur, cenſeo, non ob id conſtare, firmum non eſſe, qualis naturæ ſit febris, quæ vere nuncupanda eſt *ſyncopalis minuta:* quinimo arbitror, prædictam varietatem magni fore momenti in re practica, cum reuera his cauſſis omnibus plures conſpiciamus febres oriri, quæ ſyncopales iure optimo dici merentur. Qua in re ſtatuendum eſt, dupli-

Syncopalis minuta duplex. Syncopalis minuta ratione materiæ.

duplicem eſſe febrem ſyncopalem minutam, *vnam* ratione materiæ, *reliquam* vero ratione ſyncopis ſeu accidentis. *Syncopalis* vero minuta ratione materiæ rurſus duplicis eſt conditionis: *vna*, quæ fit ab humoribus tenuibus impenſe putrefactis; quæ vere talis ab Auicen. eſt nuncupata; *reliqua* vero eiuſdem conditionis & accidentis, quam Galen. eſt arbitratus fieri ex bile; vtraque tamen lethaliter ſyncoptica, licet à diuerſis fiat humoribus, verum quodammodo ad vnam naturam reducibilibus. Hæ autem duæ ſpecies *ſyncopales* dicuntur, ob accidentis conditionem & ſimilitudinem cum humoroſa: minutæ vero dicuntur, quod non ob copiam humorum, vt humoroſa, ſed ſolum ob deprauatam conditionem tenuis aut bilioſi humoris eundem locum obſidentis ſyncopis & accidentia ſuboriantur.

Syncopalis minuta ratione ſyncopis.

Quæ vero ſyncopalis minuta efficitur ratione ſyncopis, quæ minor eſt, & ſecurior, ea quidem ob id ſyncopalis efficitur, quia in eodem loco ac humoroſa, parua quantitas humoris pituitoſi & craſſi viget: ceterum ſit ſecurior & minuta, quia adeo parua eſt huius humoris quantitas, vt non deferat laborantem ad ſubitum virium omnium caſum. Quippe ſolum cor & pulſum coarctat, infirmat, & mille inæqualitatibus vitiat; ita vt licet ſyncopin non inferat, cor tamen ſummopere afficiat.

Syncopales febres ſimiles ſunt tertianis perniciosis. Syncopalis febris qualiter curanda.

Sunt tamen huiuſmodi febres ſimiles his tertianis pernicioſis, quæ vel ex craſſo humore, vel ex tenui originem ducunt: differunt tamen, quod tertianæ pernicioſæ de intermittentium ſunt genere, illæ vero continuæ exiſtunt. Præterea in tertianis pernicioſis humores putreſcunt in ambitu corporis, in ſyncopalibus vero humoroſis plerumque prope cor & ventriculum. Cum hoc tamen ſtatuendum eſt, non diſſimilem ſortiri curationem, quapropter inſtitui, lectorem relegare ad prædicta capita.

De Quartana febre.

Quartana quæ, et vnde fiat.

EST quoque quartana febris de genere intermittentium, quæ delata fit melancholia à venis ad extrema earum; qua ratione cum horrore inuadere, ſicut ceteræ omnes, certum eſt. Eſt inſuper humoris melancholici duplex ratio, quippe vel Naturalis eſt, vel ex Aliorum humorum aſſatione conficitur.

Melāncholia duplex.

Naturalis quidem, ex craſſiori parte alimenti in hepate & corpore naturaliter habente fit, eam habens ad ſanguinem proportionem, quam ad oleum amurea, aut ad vinum fæx, frigido & ſicco temperamento conſtans: alter vero *humorum aſſatione* generatur, *vt paulo inferius latiùs ſum ſcripturus*.

Quartana duplex Exquiſita. Notha.

Ex hoc enim fit, duplicem quoque huius febris adeſſe naturam, nam aut Exquiſita eſt & ſyncera: aut Notha ac mendoſa. Exquiſitam eam cenſemus, quæ ab exquiſito & ſyncero humore melancholico generatur. Quę vero exquiſita non eſt, duobus fit modis; nam ab atra bile generatur, ſuperaſſato in venis ſanguine vna cum reliquis humoribus, *vt ex Galen. colligitur 3. prog.* 29. vbi vel melancholicus humor putreſcens ſolus ſyncerusque non ſit, ſed alterius aliquam protionem admixtam habeat, pilis ſcilicet aut pituitæ Vtriuſque tamen ſeorſum meminiſſe oportebit, ſi prius cauſſas, tum quæ materiam ſubſternunt, tum verò mouentes recenſuero, vt poſtea è ſignis ad præſagium & curationem facilis ſubſit aditus.

Melāncholia quartanā efficiens quatruplex.

Cauſſam huius febris materialem, ex communi Græcorum omnium conſenſu, eſſe melancholiam, vel etiam bilem atram, præſertim, quæ ex ſuperaſſato ſanguine fit, *vt ex Galeno conſtat libro ſecundo prognoſt. comment.* 29. dubitauit nullus. Inſuper, *vt ex Auicenna conſtat*, 1. 4. *tractut.* 2. *capit. de quartana*. & ex Raſio. 18. *contin. capit. ſecundo*, ex torrefacta per putredinem pituita, etiam quartanam gigni poſſe,

A controuerſia non mediocris eſt, quam quidem mox dirimam, ſi prius, (*vt veritas eluceſcat magis*) dixero quatruplicem, eſſe humoris nigri, & quartanam efficientis naturam ſeu differentiam. I. Eſt igitur *prima* nigrorum humorum differentia, eorum qui ceteros concreſcunt, cuius naturæ eſt ſanguis *melancholicus* appellatus, cuius ſignum eſt, quod extra venas concreſcit, cum reliqui melancholici ſucci permaneant fuſi perpetuo, vt vera melancholia, quæ nihil aliud eſt quam ſanguinis fæx: II. *ſecunda* eſt atra bilis, quorum alterum naturale & vtile eſt excrementum, alterum vero prorſus præter naturam, ſiue ab exuſto ſanguine fiat, ſiue à bile aut melancholia, vel quovis alio ſucco, quas ſane atræ bilis ſpecies, exitioſas eſſe, & magis minuſve exurentes, & ab omni B benignitate alienas ſcimus. III. *Tertia* melancholiæ ſpecies naturaliter in corpore ineſt, hoc eſt, quæ ætatis ratione colligitur, in declinantibus, & ſenioribus à caloris progreſſu facta, naturalis prorſus, & minimum infeſtans; calida enim non eſt, neque acris aut adurens, vt priores, quæ ab igneo calore præter naturam proueniunt. Quippe natius calor debitam cuique ætati ſymmetriam ſeruans, vim illam adurendi violentiſſimam ſanguini præſtare inquit: ob id quidem à ſua bile atra ſenes minime laborant. Qua potiſſimum ratione dixit Hippocrates ſexto *Aphoriſmorum 57. Apoplexiæ fiunt ab anno quadrageſimo ad ſexageſimum*, quod intelligendum ſcribit Galenus in *commentario*, de melancholicis apo- C plexijs, quod ea ætas melancholico ſucco coaceruando oportuna ſit, nam ſicciſſimus & frigidus humor ſenio conuenientiſſimus videtur. Quamobrem cenſeo Hippocrat. *tertio Aphoriſm.* 31. dixiſſe. *Senibus paraplexiæ, maniæ, & melancholiæ accidunt*. IV. *Quarta* vero humoris natura & ſors, quæ quartanæ febri materiam præſtat, pituita proculdubio eſt, & crudus ſuccus. Quod profecto verum videtur, licet Galenus *libro de atra bile, capite tertio, & tertio aphor.* 22. & 53. vbi omnes ſpecies huius humoris annumerat, quinimo *tertio de locis affectis, capite ſeptimo*, aſſerit ex pituita melancholicum morbum gigni non poſſe, *& ſexto aphoriſm.* 65. expreſſe affirmat, ob humorum differentiam, furorem ex pituita etiam aſſa- D ta non poſſe induci. His tamen non obſtantibus Auicenna 1. 4. *tractatu. de quartana*, & Raſius 18. *contin. capite ſecundo*, non ſine euidenti ratione, & frequenti euentu contrarium tuentur: cum certum ſit, non ex quauis pituita melancholicos prodire affectus, *vt Galeno his locis viſum eſt*, ſed vel ex ſalſa ob bilis admixtionem, vel ex putrida, aqua terreſtres aliquas reliquias ex aſſatione ſupereſſe neceſſum eſt, quæ licet paucæ ſint, temperie tamen humoris melancholici naturam imitantur, *vt ſecundo de differentijs febrium*. Vltimo hoc profecto innuere videtur Galenus *lib. ſeptimo aphoriſmorum 17.* dum ait: *Niſi quis dicat, exputrefacttione pituitam in bilem degenerare: nedum in melancholiam, cui pro-* E *pria natura ſimilior eſt*. Quod etiam probari poteſt ex ea mutatione, quam œdemata in ſcirrhum pati ſolent, quod profecto euidenti argumento conſtat, nam ex albis nigricantes fiunt. Probabis id etiam ex mutatione quotidianarum febrium in quartanam, humore nimirum magis arefacto, reſoluta ſolum aquea humiditate, & tantum aerea manente. Quod etiam probari poſſe conſtat ex improba victus ratione, quæ pueris, iuuenibus, virginibus, reliquiſque optimi temperamenti corporibus humoris melancholici copiam ſuppeditat: qua ſola ratione potius quam ex naturali melancholia prædicta corpora in febrem quartanam incidere, credendum eſt, affectum quidem longe diuerſum à laudabili, & iuuenili temperie, idque experimento frequentiſſimo comperimus; nam ſecantes venam pleriſque adoleſcenti-

Quartanam fieri à melancholia ex pituita genita premiſſa diſputatione, concluditur.

ſcentibus, pueris aut puellis optimè temperatis ſanguinem detrahimus, quem ſi mox in vaſe concretum inſpiciamus, nonnunquam adeo lutulentum, & ſordidum eſſe obſeruauimus, vt à corpore vegeto, carnoſo, & pulcro extractus minime videatur, nam ſæpe fit, vt interni humoris vitiati dominatum externus color ſimulet, quod equidem nulla alia ratione fieri cenſeo, quam ex victus rationis qualitate vitioſa, quantitate immodica, ſuperaddito intempeſtiuo exercitio, quæ ſane vincunt, & ſuperant corporis naturam, & aduerſus ipſam hos crudos ſuccos melancholiæ affines generant. Rationes vero quas Neoterici afferunt, parui momenti eſſe arbitror, nimirum non commigrare pituitam in humorem nigrum, quia id opus non eſt, ſat enim erit aſſatione in ſicciorem naturam, & aliquantulum ab albedine mutari. Nec valet, *nullam eſſe maiorem aſſationem ea qua pituita migrat in gypſeam, & cum hoc non eſſe melancholiam.* Quod videtur, nulla aſſatione, nulloque calore in atram bilem poſſe mutari. Cui dicimus, hanc eſſe differentiam inter calorem ſeu cauſſam quæ efficit gypſeam pituitam, & eam quæ ipſam mutat in melancholiam, quod illa lente agit, & diuturno tempore, & fere eſt calor mitis, & non plurimum à naturali excedens. Item in ea pituita nihil aliud fit quam partes humidas euaporari, remanereque ſolum ſiccas, eadem ſiccitate præditas, quæ illis eſt natiua ratione ſuæ mixtionis. At in ea, ex qua fit melancholia, calor vrentior eſt, & citius agit, & poſitiuam inducit ſiccitatem citra reſolutionem omnis humiditatis, vt fit in gypſea, ſed adeo agit, donec ſiccitas quædam introducatur, quæ finitima ſit ſiccitati melancholiæ, citra id quod vel ex toto conterat humiditatem, nec fluiditatem adimat, nec colorem omnino mutet: quod opus non eſt, ſiquidem ratio melancholiæ potius in frigido & ſicco, quam in colore ſita eſt: præterquam quod cum hæc ſit præternaturalis melancholia, non tenetur ſortiri omnes melancholiæ naturalis conditiones. His habitis, ſtatuendum eſt, vberiorem copiam præſtare naturalis melancholiæ ver, quod plurimum ſanguinem, cuius melancholia eſt fæx, ſuppediter, atræ bilis autumnum ab humorum aſſatione, moderatione præcedentis æſtatis, modo alicuius, diutini morbi. Item iecur frigidum & ſiccum, ſplen obſtructus aut imbecillus, illud quo minus poteſt attractum ſuccum permeare, hic vero, quia præ impotentia nequit ſugere, & corpus à melancholico recremento, expurgare. Ex quo euidenter conſtare arbitror, omnes ætates quartanis eſſe obnoxias, vt Aetius pulcre aſſerit, & experimento comperimus: non quidem quod tot ætatum diuerſitates vni morborum generi conueniant, ſed quod in omnibus melancholicos ob alias cauſſas redundare neceſſum ſit, ſic enim quæcumque frigidiorem & craſſiorem ſanguinem gignere nata ſunt, materiam huic febri præſtare poſſunt, vt ſi cuiuis temperamento aut naturæ accedat *mœror, ſolicitudo, cura, vigilia amor, triſtitia,* maxime ſi præceſſerint frigidi & ſicciores cibi, item immodicus aceti vſus. Quo quidem frequentius vtuntur virgines fere omnes, quibus nihil guſtui gratius videtur, quam id quod acidum ſit: qua potiſſimum ratione in melancholiam & quartanam febrem dilabuntur. Porro acetum melancholico humori gignendo aptiſſimum eſſe, eius qualitates & vires euidentiſſimè docent, *vt ex Galeno conſtare videtur* 4. *ſimplic. cap.* 12. Eſt enim melancholia perſimilis, quod inſignis acrimonia oſtendit, præterquam quod exſiccat ſimul, & refrigerat adeo, vt aceti vſus vberrimum ſuccum melancholicum gignat, ac eo magis, quia ſanguinem & reliquos humores frigefacit, incraſſat, & exſiccat: quod etiam conſtat Hippocratem nouiſſe, qui 3.

Quartanæ omnes ætates obnoxiæ.

Virgines cur quartana plurimũ corripiātur.

Acetum melancholico humori gignendo aptiſſimum.

A *acutorum* ab aceti vſu melancholicos arcet, licet Paulus & Aetius in melancholiæ morbo aceti quam acerrimi ſorbitiunculam poſt omnes cibos, vbi iam dormire velit æger, præbeant: quod quidem non attenuationis humorum gratia ſolum dixiſſe exiſtimandum eſt, ſed potiſſime ad cohibendos melancholici humoris vapores, quo minus ad caput deferantur, & ob id citius accidentia & vigiliæ, ac deliramenta ceſſent. Eſt etiam præter dictas alia vberioris humoris melancholici cauſſa, nimirum, *menſtruæ purgationis cohibitio*, vel *hæmorrhoidarum ſuppreſſio:* quandoquidem menſtruus ille ſanguis, etiam in fœmina ſecundum naturam ſe B habente, vbi intra ſtatutum tempus immoretur, ſi Galeno libro *de atra bile* credimus, nigrior eſſe ſolet. Sic enim fit, vt fœmina quæ boni eſt habitus, pulcra, & iuuencula, non rarò in febrem quartanam incidat. Ratio euentus eſt, quia cum pulcriores partes & temperatiores plures ſint in huiuſmodi corporibus, & hæ ſimilibus debeant ali: fit facile, vt ſuperabundet ſuccus melancholicus, quo pauciſſimæ partes egent, & ob id eo ſic redundante quantumuis temperata & pulcra ſit fœmina, neceſſum eſt in quartanam febrem & affectus melancholicos incidere.

Aceti ſorbitiuncula poſt cœnam melancholiā cohibet.

Fœminæ iuuenculę cur quartanæ obnoxiæ.

Quibus ſic conſtitutis, quę continere videntur omne genus cauſſæ materialis & motiuæ, ſupereſt quintam aliam humoris melancholici ſubſtantiam C aſſignare, quæ pleriſque quartanis naturam ſubſternit: quę ſane ex varijs humoribus complicata conficitur, velut ex pituita, bile flaua, aut quouis alio excremento melancholico humori admixto, vt nunc probare aggredior.

Sed ex his, quæ hucuſque diximus, conſtare iam arbitror, duplicem eſſe quartanæ febris ſpeciem, iuxta duplicem, vt primo loco propoſuimus, humoris naturam: alteram quidem *Exquiſitam* ſeu legitimam: reliquam vero *ſpuriam* ſeu illegitimam. Exquiſita etenim & legitima febris ea eſt, quæ ex naturali melancholia originem trahit, citra alterius humoris admixtionem: cuius humoris tanta eſt ali D quando exſuperantia, vt *(cum pauco egeant, quæ illo gaudent particulæ, & ſplen turgens & plenus, vel imbecillus adeo, vt nequeat ſuperfluum diſcutere)* in venis, hepate, meſæræo, & circum hypochondria abundans, coaceruetur ea copia, quæ neceſſario in febrem quartanam prorumpat. Certum profecto eſt huius humoris craſſitiem & copiam, adeo meatus, quibus expelli ſolet, obſtruere, vt promptius in corruptelam commigret, quam neceſſe eſt præire, antequam febrem gignere poſſit.

Quartanæ differentia.

Quartana legitima quę et vnde oriatur.

Quamobrem ijs, qui morbo regio, aut arquato nigro, & melancholicis affectionibus infeſtantur, quãdo prædicti humores malancholici abundantiores E fuerint, febrem non efficiunt, quia putredine non corripiuntur, ſed eos ante à vaſis pellit natura. Itaque quartana febris exquiſita accidere non poteſt, priuſquam tanta ſit huius naturalis melancholiæ copia, vt neque abſumi, neque educi tota poſſit, vel ea qualitas adſit, quæ multum diuque expulſioni reluctetur, vel in meatibus vitium exiſtens non ſinat excrementum euacuari, vel lien non recte munus ſuum exſequatur.

Spuriam vero quartanam eſſe in duplici differentia, dubitabit nullus, ſi exacte perpenderit, fieri poſſe, vel Ex *atra bile*, vel Ex *aliorum humorum cum melancholia commercio*. Itaque primum huius ſpeciei membrum ex atra bile per humorum aduſtionem ortum habet: quo fit, vt aliarum febrium, vel continuarum, vel intermittentium erraticarum ſit ſoboles, de qua Hippocrates ſcripſit *tert. prog.* 80. *Interpolata febris, eaque errabunda, in quartanam*

Quartana ſpuria duplex.

I. Species.

mutabitur, præſertim ſi proximè eſt autumnus: in quo ſane ab exquiſita differre videtur, quæ non ex alia febre originem trahit, ſed primitus eos inuadere conſtat, quos melancholico humore male affectos ſuperius retulimus.

Quartana ſpuria ex atra bile quatruplex.

Continet ſane hoc ſpuriæ genus quatuor ſubalternas ſpecies, iuxta quatruplicem humorum naturam, qui exuri ex aliqua cauſſa intra corpus poſſunt. *Prima* ſane prodit ex aduſto ſanguine qui ob calorem factus ſiccior & exuſtione frigidior febres quartanas haud rarò efficere habet. *Secunda* ſpecies ex naturali melancholia, quæ etiam aduſta fuit, originem trahit. *Tertia* vero ex flaua bile ſuperaſſata, quæ in atram ob id commigrauit. In quibus conſiderare oportet, vſtionem non eò vſque vltimari, quòd in veram atram bilem degeneret: eſſet quippe grauiſſimum malum, ſed parum ante ſubſidere. Item conijcere oportet, in his quartanis plerumque continuam adeſſe febrem, ex cuius vſtione bilis aſſatur, & ea ſemiaſſata prodit quartana. *Quarta* vero & vltima ex pituita ab actione putredinoſi caloris ſicciori facta, quam quidem haud raro quartanam efficere ſuperius probauimus. Atque hæ proculdubio ſunt illæ quartanæ ſpecies, quæ plerumque adoleſcentibus & puellis accidunt: nam ex proprio feruido atq; mordaci calore prodit, in exurentes febres deuehi, à quibus frequentiſſime quartana correpti euadunt, exuſtis cruditatibus, & in naturam atræ bilis redactis, quibus accedit ſalſamentorum & acrium alimẽtorum vſus, & alia, quæ igneo calore humores adurentia alteri morbo occaſionem præſtant.

II. Species quartanæ ſpuriæ.

Secunda quartanæ febris ſpuriæ ſpecies eſt, cum melancholico humori naturali, aut præter naturam, alter reliquorum humorum admiſcetur, & ipſam efficit ſpuriam atque illegitimam.

Seniores & ætate conſiſtentes cur nõ laborẽt febre quartana.

Verùm ne quid huic tractationi deeſſe videatur, expendendum eſt, *qui fiat vt ætate conſiſtentes, & ſeniores frequenter febre quartana non laborent?* cum ex frigidiori ſicciorique temperamento ex naturæ inſtituto plurimum melancholici humoris accumulent, tum ob præcedentem ætatem, quæ aduſtis ſiccis abundat, tum etiam quod Aetius omnibus ætatibus quartanam eſſe communem retulerit. In qua quidem re ego cenſeo non eſſe dubitandum, cur quartana febre frequenter hæc corpora non laborent, ſed quo quartanæ genere laborare teneantur, cum in vtraque ætate plurimum melancholiæ abundet, cui dicimus, hæc corpora ſpurijs quartanis plurimum eſſe obnoxia, ſicut iuuenum corpora, ni velis ſenum quartanam legitimam appellare, quod ex atra bile illi ætati naturali proficiſcatur. Docuerat enim id Galenus 3. *prog.* 30. dicens: *Vt æſtate concalfactos admodum & ebullientes humores atram bilem gignere, eſt neceſſe, quam in corpore collectam autumnus excipiens non patitur, vt pote frigidus, ſimiliter extrorſum diſſlari, neque facile euacuari, ſic per ætates difficulter diſcutiens non patitur ſimiliter, febres potius committit.* Itaque licet in prædictis corporibus humores abundent, cum naturaliter inſint, non ob id credendum eſt protinus & ſemper in morbum caſura. Verùm ſi id acciderit alicuius cauſſæ interuentu, in has febres delabi neceſſe eſt. Cui porro dubitationi accedit alia, nimirum, quanam ratione ſcribat Ariſtoteles *libro primo problemat.* 19. *pueros quartanæ eſſe obnoxios, quod calore naturali plurimum polleant.*

Pueri qua ratione quartanæ obnoxij.

Quod ob id dictum eſſe cenſeo, quia in his vitio ventriculi crudus humor potiſſimum colligitur tam craſſus & tenax, quantum eſt atra bilis, ex quo quartanam gigni poſſe non dubitat, quia in hiſce hæc humoris exſuperantia melancholiæ ſupplet vices: præterquam quod huius humoris nomine melancholiam intellexerunt Hippocrat. & alij antiqui. Neque id quidem repugnat Græcis & Arabibus Medicis; etenim

A pituita quantitate pauca & ſubſtantia multum craſſa ac viſcida quartanarios ac etiam rariores circuitus efficere habet.

Quartanæ ſigna propria ſumũtur ex rigore.

Signa vero, quibus hæc omnia perpendes in dupli ci ſunt differentia, nam Quædam *propria* exiſtunt, quæ eſſentiam & naturam ipſius morbi proprie oſtendunt: Quædam vero *improprie*, hoc eſt, quæ à poſteriori aut conſequentia quadam aliquid monſtrare habent. Propria quidem ſunt velut *rigoris* forma, cui antecedit *oſcitatio*, *pandiculatio*, & moleſta quædam totius corporis inæqualitas, poſt quæ horror quidam inuadit, mitis quidem à principio, quia materia adhuc craſſa exiſtit, mox tamen feritate quadam inuehitur, ac attenuato humore vio-
B lentius cum dentium ſtridore ingruit, ita vt oſſa frangi videantur, ac totum corpus concuti & premi, vt à pleriſque dolor *oſtocopos* appelletur, poſtea tamen amplius attenuata materia in rigorem.

Ex caloris.

Caloris etiam modus id oſtendit, namque in tertianis veluti adurens eſt, & æſtuoſus admodum, in his vero non ita, ſed adeo ſubmiſſus, ac ſine flamma, veluti ſi lapis quidam vreretur, qui etiamſi ſuccendatur, flammam minime eleuat, cum hoc tamen à medio horroris intolerabilis vrget ſitis, qui ſiccitatem humoris adhuc per calorem præter naturam amplius euocati atteſtatur.

Ex Pulſu.

Pulſus inſuper id docet agnoſcere, nam longe eſt, quam in tertianis, minor, tardior, & rarior; non ſolum in principijs, ſed adhuc in aug-
C mento: denique tanta eſt huius pulſus paruitas, tarditas, & raritas, vt non ſolum inæqualitas febrilis in hiſce perpendatur, verum etiam tempore quietis ſeu interualli pulſus reddantur tardiores & rariores, quam laborantis natura expoſcebat, ob frigidam diſpoſitionem manentem poſt vſtionem. Reuocauit quidem 12. *method.* Galen. ob hanc rationem in dubium, *an poſſit in febre inueniri pulſus paruus, rarus, ac tardus, cum calor auctus oppoſitos excitet:* bifariamq; id poſſe accidere reſpondet, & in acceſſionibus tales fieri, & magis quam pro naturali habitu, (*quod magis profecto mirandum eſt, quam ſi tempore quietis accidat*) & in reliquis febrium temporibus, quæ ob humorum cruditatem ſyncopin af-
D ferunt. Quod ſano modo intelliges, hoc eſt, in diaſtole ſolum, idque quo tempore nondum plene incenſi ſunt humores, refrigerationem namque magis inuehunt, quam calorem: ſyſtoles vero, *vt ex eodem Galeno conſtat 3. de præſag. ex pulſ. capite ſeptimo* etiam extra acceſſionem eſt concitatior, ob fuliginum expurgandarum vſum.

Ex vrina.

Vrina item alba, tenuis, & aquoſa in principio morbi apparet, octo nimirum primis diebus, quia tunc craſſi humoris vberior copia in venas irruit, ingentis obſtructionis neceſſariam conſecutionem afferens. Quo fit, vt craſſior portio nequeat in principio excolari, at longiùs progreſſo morbo, coloratiores & craſſiores prodeunt, natura concoquente, & vias reſerante.
E Variæ item & omnes crudæ plerumque apparent, præſertim in ſpuria quartana, quæ ex varia humorum miſcella proficiſcitur, à fæculento ſanguine & bile vſta: apparet quidem cruda in principio, docens ſpeciem morbi, *vt ex Galeno conſtat 6. popul. part. 5. text.* 14. *&* 4. *de ſanitat. tuend.* cum hoc tamen monſtrat morbi principium.

Ex ſudore.

Sudores etiam in declinatione harum febrium prorumpunt, quibus ab alijs quoque diſſident, quia minores ſunt quam in quotidianis, quod ſiccior craſſiorque ſit melancholicus humor.

Ex accidentia. Im ppria ex victu, patientis temperie, anni tempore.

Ex accidentibus ſimiliter quartanam deprehendes, quia ſitis adhuc vigente febre minor, & dolor capitis cum grauitate intenſior adeſt. Ea tamen ſigna minus propria eſſe cenſemus, quæ ex victu deſumuntur, qui melancholiam generare poſſit, ſicut vitæ modus ſollicitudinibus & curis implicitus. Item ex propria patien-

tientis temperie, maxime ſi ad febrem quartanam prona ſit, ex anni tempore, nimirum autumno, aut temporibus inęquali intemperie affectis, vt cum modo æſtas, modo frigus infeſtat, quo tempore calor reſoluit, frigiditas indurat ac refrigerat, & vtrumque vires labefactat, ac corpus & humores quartanis aptos reddit. Sed rationi conſonum videtur, exquiſitam quartanam plerumque. Vere accidere: nam cum ex naturali melancholia prodeat, & hæc ſit ſanguinis fæx, eo tempore eam abundare credendum eſt, quo & ſanguis: ſed is abundat tempore. Veris, *vt omnium auctorum eſt vulgatiſſima ſententia*. Igitur & melancholia, ac ex conſequenti ex quauis cauſſa quartanam fieri oporrebat. Cum hoc tamen ratione & experimento conſtat non ita eſſe, (*etſi quandoque accidat breuiorem fore quartanam, quod plurimum diſſidet ab exquiſitę natura*) nam ſanguinis vbertas, quæ eo tempore viget, potentior eſt ad frænandam melancholiam, quam ſit ipſa ad morbus eo tempore efficiendos, ſaltem febriles, donec adueniente æſtate ſanguis conteratur, & in melancholicos affectus degeneret. Ab ætate quoque (*vt dictum eſt*) quartanam deprehendes, & ex lienis tumore, quod noſces, quia facilior ſit in ſiniſtrum latus decubitus, ſicut ſi ex iecore, quia vrina rubet, tumor dextri hypochondrij conſpicuus efficitur, totum corpus humidum & albicans exiſtit, & facile in hydropem labitur. Præſtat etiam impetum morborum intueri, ſintne febres erraticæ, an quę aliquo modo per quartum repetant.

Aetate, lienis tumore, iecoris vitio, & ex impetu morborũ.

Præſagiũ

Nil profecto mirum videri debet, ſi, in hac febre aliquid de præſagio dicere inſtituam, cum plerique & Medici & laborantes decepti, ita ſe negligenter (*ne imprudenter dicam*) gerunt, vt facile in mortem, aut in immedicabiles affectus degenerent. Eſt quidem, vt vulgo fertur, & Galenus quoque probat 1. *popul. part. 2. com. 4.* quartana febris omnium ſecuriſſima, facilima, & longiſſima, & à magnis morbis liberare nata, ob humorum, quos abſumit, vacuationem: id quod efficit frequenter per aſſiduos rigores & vomitus, ac nonnunquam quod calore pituitoſam diſtemperiem, quæ epilepſiam ſeu paralyſim & ſimiles morbos facit, corrigit, atque emendat, *vt ex Hippocrate conſtat 6. popul. part. 6. text. 7.* non durat vltra annum, *vt Auicenna inquit*, niſi erratum, quod Hippocrati referendum cenſeo 6. *popul. part. 6.* prope finem: *Poſt defluxum*, inquit, *pilorum quartana febris non ultra annum durat, quanquam longius duraſſe conſtat*: & illud intelligendum eſſe ſolum poſt defluxum capillorum, ac licet Aetio & Hippocrati referatur acceptum, eundem hominem bis quartana non corripi, ſi ſemel fiat ſanus, falſum eſſe comperimus, ſicut bis corripi morbillis: ſiquidem quibus cauſſis ſemel quartana accedit, poterat, & ſæpius euenire, licet inclinata ætas id non patiatur.

Quartana omniũ febr. ſecuriſſima, facilima & longiſſima, à magnis morbis liberare nata.

Cæterum etſi hæc vera ſint, ex humoris tamen, quo quartana efficitur, conditione, ſalubriſne, an laborioſa futura ſit, conſtabit: nam ea, quæ ex ſanguine aſſato prodit, omnium eſſe ſaluberrimam, & breuiſſimam, vt vix acceſſiones viginti ſuſcipiat, certiſſimum eſt, bilioſa inſalubrior, nec plurimum breuis cenſetur: quæ vero ex pituita prodit, prædictis longior & infeſtiſſima. Cum hoc tamen omnes ſpecies, ſiue quas mox retulimus, ſiue quarum paulo inferius meminero, breuiores eſſe legitima aſſerimus. Quo quidem maxime videtur ab omni tertianarum genere differre: nam inter tertianas, quæ legitima eſt, breuior exiſtit: quæ vero ſpuria, longior, quorum vtrumque prouenit ex humoris natura, *vt ex Galeno conſtat 1. de arte curatiua ad Glauconem capite octauo, & 2. de different. febr. capite quinto*, nam quiuis humor ſit, qui accedit flauæ bili, ipſam efficiet craſſiorem, & tertianam productiorem; & pari ratione cuiuſuis conditionis ſit is, qui cum melancholia adiungitur, efficiet ipſam tenuiorem, ac ex conſequenti quartana ab eis proficiſcens erit breuior. Præterea coniectandum eſt, non ob id periculo vacare, ſiquidem vitio hepatis quartanas aliquando ſuccreſcere comperimus: quippe feruidum hepar atram bilem generare certum eſt, quod periculo non omnino caret. Plures item alias ventriculi vitio prodire conſpicies, à quibus potius quam ab ſplene hypochondria tumeſcũt, maior ſpirandi labor & tuſſis: quippe obſtructum & repletum iecur magis ſeptum transuerſum premit, atque huic ineuitabilis fere hydrops, ſiquidem hepatis ipſius materiæ multitudine grauati natiuus calor ſanguinis auctor obruitur, atq; adeo exſtinguitur, vt ſanguificationis priuatio adſit: quod ſi ſimul lien intumuerit, diuturnius malum eſt quàm ſi ab hepate ortum ſit, & ad hydropem non rarò ducit, eſt enim lien ſanguinis depurandi officina, vnde ſi ſuo ſuperſedeat officio, aqua in omentum effluens, hydropem accerſit, vt ex Hippocrate *lib. ſecundo de morbis mulierum* conſtat, præter quæ omnia lien difficilius curatur, ob eius imbecillum calorem.

Quartanæ non omnes periculo vacant.

Quartana ex tumore lienis diuturnior eſt quam ex hepatis vitio.

Quartanę quibus ſoluãtur.

Soluuntur quartanæ vrinis craſſis, alias albis aut nigris, purgata pituita, vel melancholico humore per ipſas: menſtruis item aut hœmorrhoidibus fluentibus, vel aſceſſu in cruribus facto. Acceſſionem item fere habet viginti quatuor horarum, alias breuiorem, iuxta humoris naturam & conditionem; quin etiam quartanarum acceſſiones ita interdum inualeſcunt, vt duplicem & triplicem quartanam repræſentent, atque etiam ad continuitatem progredi videantur, quod craſſiori & copioſiori materiæ acceptum referendum eſt, *vt ex Galeno conſtat libro de typis*.

Quartana neminem iugulat.

Quartana quoque ſalubris eſt, *vt ſuperius diximus*, neminemque iugulat, *vt Hippocratis eſt ſententia libro primo popul. part. 3. text. 4. & Galeni in comment. ſententia 17. partis 3. lib. 1. eiuſdem operis*. Quod minime intelligendum eſt ſimpliciter, ſenes enim magna ex parte interficiunt: omnes enim febres in ſenibus periculo non vacant, funeſtæ verò & periculoſiores ijs ſunt maxime quartanæ; quia vt vincantur, multo egent calore, quo ſenes carere certum eſt. Dimitto hac in parte hiſtorias, & euentus, ac circuitus varios caſus, quod nullius ſint vſus, & paſſim ſcribantur.

Quartanæ curatio à lenioribus incipi debet.

Curationis via in quartana febre duplex eſt, vna quæ curet, & omnino affectum demere nitatur: altera vero quæ leniat, quod iubet Galenus *libro 1. de arte curat. ad Glauconem*, nam licet ſint, qui vehementioribus vtendum eſſe præcipiant, quod à leuioribus humores tantum commoueri, non autem educi poſſunt; melius tamen fuerit ad Galen. mentem totam curationem conuertere, & blandiora ſolum in morbi principio exhibere, ne naturæ perperam irritatæ vlla inferatur noxa. Præterquam quod humorum durities & renitentia id quoque interdicit, niſi tranſacto diuturno tempore, ac apparente iam coctione, quo tempore paulo valentiora ſunt adhibenda, idque ſenſim & paulatim. Quod ſane præceptum non ſolum intelligendum venit de purgantibus medicamentis, verum & de reliquis, quæ digerendi & incidendi vires habent: nam quicumque initio non ſolum cartharticis, ſed etiam fortioribus incidentibus & digerentibus vtuntur, ex ſimplici quartana duplicem, imò maiorem & difficiliorem, & ex duplici triplicem reddiderunt: & nonnunquam ex intempeſtiuo remediorum vſum continuam excitarunt.

Tempora igitur huius febris diligenter animaduertenda ſunt, proximi inter ſe conferendi, videndumque, an maiora minorave accidentia ſuperueniant, vt facile conſtet, ſitne morbus in principio, an

Quartanę cura ſita eſt in proba victus & vitę inſtitutione.

vltra, nam cum ex his ſit, qui diu durant, primitus agere vberius conuenit, vt ęger morbi prolixitatem ferre poſſit. Præterquam quod curationis huius affectas maxima pars in proba vitæ & victus inſtitutione ſita eſt, licet vulgus opinetur, nihil fore ſic affectis interdicendum. Sed expendendum eſt primo, potiorem eſſe in huius febris medela indicationem, quæ ſumitur à materia peccante, quàm quæ à morbo ipſo, hoc eſt, à calore. Quapropter & genito humori, morbumque efficienti, & futuro quem viſcera intemperata, & vires ab eodem humore oppreſſæ continua propagatione adaugent, prouidendum eſt: ſed quia genitum per correctionem & attemperamentum, & futurum per prohibitionem vlterioris generationis moderatur, & præcauet victus ratio, ob id illi plurimum inniti opus erit. Si prius dixero, aërem eum eſſe eligendum, qui ad calidum & humidum inclinet, impatienter enim ſic affecti frigoris inclementiam tolerant. Exercitijs ante cibum vtatur laborans, aut ſi id fieri non poſſit, matutinis frictionibus, ac ſi mitior ſit febris, ad conſueta munia, duobus diebus intermedijs, redeat, *vt Galenus commendat, primo ad Glauconem*.

Aer exercitia.

Quartana affectorũ victus ratio.

In ea quidem victus ratione, quæ huic febri debetur, conſiderandum eſt, an quartana febris ex alio affectu prodierit, an ex ſeipſa incipiat: ſi primum, craſſiorem victum à principio porrigere oportebit, non enim eſt, quod virtutem multum defatigatam præcedente affectu tenui victu exſoluamus. At ſi febris quartana incipiendo procedit, victum facilioris coctionis, & tenuioris ſubſtantiæ vſque ad dies viginti, qui ſeptem periodos continent, poſtea verò craſſiori vtantur. Cibi omnino ſint quotquot humorem craſſum frigidumque [illegible] gignunt, neque flatulenti ſint, ſed boni ſucci, humidioris & copioſi nutrimenti. Erit autem huius naturæ caponum & arietis caro, (*præterquam primis morbi diebus, donec excrementa primæ regionis vel expurgentur, vel tenuiori victu conterantur*) nunc aſſa, nunc vero elixa cum *ciceribus*, & *croco, borragine, & diureticis radicibus*. Vtatur etiam laborans ſalſamentis, vt quæ vim habeant craſſos ſuccos extenuandi, ac conterendi ſuperuacuam humiditatem, qualia conſtant ex cibis *pipere, ſynapi, aut naſturtio* conditis: cœna verò ſit ex *pullorum carnibus*, aut *ouis ſorbilibus, borraginibus*, aut *ſcariolis* elixis. Proſunt quoque *paſſulæ & pruna damaſcena* quod ſi velit cibaria mutare vitandi faſtidij gratia, *hædinis, vitulinis, gallinarum, columborum iuuenum, & perdicum carnibus vti poterit*: & ex piſcibus aqua & vino elixis, admixtis etiam aromatis & ſaccharo: hordeatum prodeſt, amygdalatum, & panis mica iure carnis macerata. Ex fructibus conueniunt *poma dulcia* optime aſſa, *ſaccharo & anyſo* aſperſa, *pruna* item *dulcia, & vuæ penſiles*, proſunt & æſtiui fructus, ſi ſaccharo condiantur aut melle.

Potus.

Quo vero die febris affligit, nil ſumendum cibi eſt, niſi vbi febris inclinauerit, aut ſi quid dare corporis neceſſitas cogat, id perexiguum ſit & liquidum, vt iuſcula ac ſorbitiones. Bibat inprimis qui febre quartana laborat, *aquam fœniculi, aniſi, cinnamomi, radicum bugloſſæ, aut ſcorcioneræ*: ſed maxime *ſaſafraſſę Indicę*, procedente tamen tempore vtatur *vino albo tenui & aquoſo*.

Cibaria diuerſa à quartana liberant.

Sed ne quis exiſtimet omnino eſſe fabuloſum, quod vulgo fertur, nimirum cibaria diuerſa, & prauæ ſubſtantiæ plerumque à quartana non paucos liberaſſe, legat librum noſtrum de *recto præſidiorum vſu in conſilio de victus ratione*, & interim expendat prædicta alimenta non rarò profuiſſe; quia cum experita & concupita magis amplectatur natura, & ob id perfectius concoquat, & ea ratione maius robur ſibi comparet, & minus excrementi, ſit facile, vt aliquando eis exhibitis ſanitati reſtitua-

A tur homo: ſed ſatius eſt morbum aliquantulum citra periculum protrahi, quàm cum temeritate, & forſan cum grauiori damnum ipſum velle breuiorem reddere.

Quartanę blãda curatio quibus & quomodo perfici debeat.

Seſe iam offert blanda illa curationis via, quæ potius nititur humorem compeſcere & moderari, ac corpus lubricum reddere, ac vires roborare, futuram melancholiam demere, quam exiſtentem & indomitam inutiliter exagitare, ac euertere & turbare. Quapropter coniectari prius oportet, an febris quartana ex alio morbo profecta fuerit, quo tempore blanda curatio ſolum lubricis, & his, quæ vires roborent (*vt poſſit ſufficere*) auxilijs & alimentis rem

B agere oportebit, quam vllo vacuante præſidio: vel ſi incipiendo procedat, nam tunc blande tractare opus erit, & occaſionem qua laborans cœperit febricitare expendere: quod ſi ex ſanguinis copia vberiore exiſtente melancholia affectus prodeat, vel ex ſuppreſſa ſanguinis vacuatione, non erit ab re ſanguinem mittere, quò facilius reliquum humoris tolerare poſſit natura. At ſi crudorum vbertatem perſenſeris, blanda purgatione præcauere oportet ne maior fiat, & copioſior melancholiæ prouentus. Primò itaque perficitur per ea, quæ lubricum parent ventrem vtrumque, & ſi quid in ipſis præter naturam ineſt crudum aut fæculentum pellat, ne venas irruens materia ſit mali. Paratur autem imus venter

C per inferiora clyſteribus duplici virtute præditis, quarum altera leuis ſit & mulcebris, cuius indicatio à principio locum habet, vt ſolum corpus molle & fluidum reddatur: altera vero acrioris, vt quod ibidem moratur, medicamentorum vi, ſine noxa extrahatur, cuius indicatio locum habet in principio gratia cruditatum, & etiam tranſacto, vt ſi quid à natura ſuperatum eſt, citra alterius turbationem educatur.

Clyſteria lenientia.

Lenientia quidem clyſteria conficiuntur ex ſolo mollientium decocto, cui *mel roſarum & ſaccharum* adiunguntur, vt inhærens etiam inteſtinis detergatur; poſtea vero reliquis clyſmatis oleum, quod vim habeat emolliendi, additur: emollit vt *pulpa caſſię recentis*, maxime ſi fæces induratæ ſint,

D quo tempore ex *hydræleo* vtile conficitur. Quod ſic parabis, Excipe *decocti quatuor emollientium herbarum* ʒ. 10. *mucaginis ſeminis cytoniorum* ʒ. 2. *mellis* [illegible]*ati, ſacchari rubei, anà* ʒ. 1. *& ß. olei communis aut violarum* ʒ. 2. *ſalis parum*, conficies item ex *iuſculo aliquo cum oleo communi, butyro, & ſaccharo*. Acriora vero parantur ex decocto *mercurialis, althęę, maluarum, polypodij, ſenę, ſiclę, cum oleis & mellę ſupradictis, additis ſucci ſiclę vel roſarum* ʒ. 4. *diacatholiconis* ʒ. 1. ac ſi efficaciorem efficere volueris, oleis & decocto ſupradictis addes *confectionis Hamech* ʒ. 4. vel tantundem *diaphęniconis, aut hierę pichrę* ʒ. 6. Quæ ſane non niſi morbo eunte ad manifeſtam coctionem, vel in declinatione ad-

Clyſteria acriora.

E hibenda ſunt, aut ſuperueniente aliquo accidente, cuius ratione opus ſit vacuatione, eamque morbi aut anni tempus non admittat, vt frequentiſſime accidit ijs, quibus aliquid humoris crudi, aut melancholici confluit ad os ventriculi, aut inteſtina vel renes, præſertim ſi ex improba victus inſtitutione hæc accidentia prodierint.

Ventrem lenientia ſuperne.

Quæ vero ſuperius iniecta ventrem leniunt, ſunt quæ citra euidentem alterationem id munus præſtare poſſunt, velut eſt decoctum *cordialium modico epithymo, & polypodio ſuperaddito ſyrupo violarum*, quo laborantes interpoſitis diebus vtantur doſi ʒ. 5. prodeſt etiam decoctum *caſſię fiſtulę ſemiconquaſatę cum modico polypodio eadem doſi exhibitum*. Confert non minus decoctum *florum cordialium cum myrobolanis emblicis, ac ſyrupo cichorij*, præſertim ſi ex aduſtione quartana prodierit: eundem etiã vſum præſtat ſerum lactis, in quo efferbuerit *ſenę modicum*. Præſtat

&

& *caſſiæ fiſtulæ vncia ß. cum ſero caprino* diſiunctim, vel ſimul exhibita. Verùm hyberno tempore ſi neceſſitas popoſcerit, diſſoluta hoc decocto, q. ℞. *paſſularum p. 1. foliorum ſenæ ʒ. 2. cinnamomi & ſeminis aniſi, anà ℈. 1.* fiat decoctum. Præſtat idem beneficium *iuſculum galli, vel capi alteratum borragine, bugloſſa, apio hortenſi, ſcariola, aut lactuca,* ſi ex aduſtis fuerit quartana, cui adijciantur *ſenæ ʒ. 3.* & iuſculum colatum ſorbendum exhibeto quantitate *vnciarum* 6. Sed peculiarem habet vim in hac indicatione decoctum, q. ℞. *prunorum damaſcenorum numero 16. paſſularum ſine granis ℥. 1. florum cordialium, anà ʒ. 2. myrobalanorum emblicorum ʒ. 5. ſenæ ʒ. 2.* decoquantur omnia ſecundum artem, & facta expreſſione, exipe *decoctionis ℥. 3. ſyrupi Sabor Regis ℥. 1. ſyrupi borraginis ℥. ß.* miſce & vtere. Quæ ſane omnia non ſolum ventrem leniunt, ac lubricum reddunt, verum quod natura ſingulis diebus ſeparat, per inferiorem ventrem ſine noxa educunt, præſertim ſi intercedat leuis aliqua purgatio, qualem permittit quartanæ principium, *ex caſſia, manna, ſyrupo ex infuſionibus, aut catholico.* Hoc tamen in prima curationis via obſeruandum eſt, vt temperata vel temperatis proxima adhibeamus medicamenta: ne ante tempus alteratione maiori facta, affectus vel augeatur, vel in duplicem commigret.

Precipua curãdi ratio.

Secunda vero curationis via primæ occaſionem requirit adhibendi auxiliares manus, citra quam ſi ipſam aggrediaris magis proculdubio lædes: hanc autem præſcribit vel morbi exacerbatio, vel coctio obediens: exacerbationem vero diſtinguere oportet, à qua nam occaſione prodeat: quippe ſi ex improbo victus, aut vitæ genere, curari quidem deſiderat, ceterum non niſi blandis, & ventris ſolum purgatiuis auxilijs, quæ nullam vim habeant melancholiam mouere: ſi tamen ex temporis inclementia, vel regionis prodeat, ipſam mutare ſat eſt: ſi ex animi pathemate, bona ſpe, & hilari animo laborantem alere: verum ſi ex incipiente coctione, differre oportet, donec appareat euidentius, aut ſaltem medio vere fiat, vbi ſperandum eſt humores tenuari magis ac fundi & concoqui, quo tempore duos tantum proponit ſcopos: alterum qui congeſtum humorem educat: alterum vero qui viſcerum emendata intemperie vel obſtructione, nouæ inpoſterum cauſſæ generationem prohibeat. Primus quidem ſuum opus exſequitur tribus remediorum generibus: *vno* quod humorem præparet, vel præparatum euacuet: *ſecundo* quod ſi quid poſt vacuationem relinquitur, conſumat & digerat, ne iterum morbus reuertatur; *tertio* vero, quod à proprietate, ac peculiari quadam & innominata efficacia febrem hanc curare habeat.

Horroris præſidiũ.

Verùm ante omnia curandum eſt horrorem mitigare, qui adeo vehementer plerunque affligit, vt ſibi vniuerſam curationem arroget. Cui vſui præſtant, quæ capite præcedenti diximus, vel ſi coctio iam apparuerit, ʒ. ß. *theriacæ cum pauco vino, vel tantundem ſeminis hypericonis, vel pulueris meliſſophylli cum vino albo:* eandem vim habere ſcribitur ʒ. 1. *aſſæ fœtidæ*, vel mixturæ huius q. ℞. *Myrthidati ℈. 4. plantaginis ʒ. 2.* qui ter in principijs acceſſionum exhibitus, curare non ſolum rigorem, ſed & quartanam fertur. Parem habet efficaciam præſidium illud q. ℞. *pulueris aſſæ fœtidæ, piperis longi, rutæ, anà ʒ. 4. mellis quantum ſit ſatis,* vt confectio fiat, cuius doſis ſit *ʒ. 1. & ß. cum modico vino.* Idem quoque beneficium præſtat puluis *corticum arantiorum cum vino aut melle,* ſed confert plurimum alius, q. ℞. *baccarum lauri ʒ. 1. zingiberis & radicis gentianæ, anà ℈. 2. doſis ſit ʒ. 1. cum vino:* prodeſt etiam *ſuccus plantaginis cum aqua mellis, aut ſucci radicis thapſi barbati, & vini, anà ʒ. 2. ſuccus calamenthi eadem doſi.* Valet & id, q. ℞. *pulueris oſſis de corde cerui ʒ. 1. & ß.* *exhibitis cum decocto dictamni, ſaluiæ, & chamedryos.* Vnguentum etiam hoc mire prodeſt, q. ℞. *theriacæ magnæ ʒ. ß. cariophyllorum, ſpicæ nardi, anà ℈. 2. olei antiqui & vini optimi, anà ʒ. 2.* quibus ferueſactis dorſum inungatur. Quod ſi corpus robuſtum fuerit, & horror vehemens, ex vſu erit vnguentum q. ℞. *pulueris caſtorij ℈. 1. theriacæ ℈. 4. myrrhæ ℈. 2. olei laurini ʒ. ß. mellis deſpumati ʒ. 1.* quo volæ manus & pedum inungantur, præterquam quod diligenter curandum eſt, ab his partibus frigus arcere, tum linteis frequenter calidis: tum lateribus calidis vino irroratis ibidem appoſitis.

Sanguis in quartana vtrũ mittẽdus & ex qua vena, dextrane an ſiniſtra baſilica.

Quo quidem facto, humori peccanti intendendum eſt, & primò videndum, an expediat à principio, vel quauis alia morbi parte ſanguinem detrahere: quid tamen ego in hac re ſentiam, libenter dicam. Facta igitur leui purgatione, etſi corpus plenum exſtiterit, latis venis, & mediocriter gracile, vel melancholia plurimo ſanguine admixta, vel laborans iuuenis, præſertim ineunte vere, mittendus ſanguis eſt ex baſilica ſiniſtri brachij: nam ſatius erit initio venas tundere, quam febris incrementum exſpectare, præſertim ſi vacuatio aliqua inſignis ſuppreſſa fuerit, & venæ turgidæ, dummodo ex flatu non turgeant: vtcumque tamen ſit, amplo foramine vena tundenda eſt: quod ſi niger & craſſus exierit ſanguis, pro ratione virium & redundantię vacuandum eſt: verum ſi tenuior & flauior, claudenda ſtatim ſciſſura, ex Galen. ſententia 3. *de loc. affect. & 1. ad Glauc.* quod ſane præceptum in omnibus morbis melancholicis obſeruandum eſt. Quod facito, præmiſſis præparantibus, quo facilius miſceatur cum ſanguine melancholia: alioqui ſanguis extrahetur, & remanebit humor melancholicus. Aperitur quidem frequentius baſilica ſiniſtri brachij, quia per ea craſſior humor facilius effluit, etiamſi maius fiat ſpirituum diſpendium, quod in debilioribus pertimeſcendum eſt, in quibus ſaluatellam eiuſdem manus tundere ſat erit, quia inter alia commoda, quæ vſus probauit ſciſſa hac vena, vnum eſt poſſe ſcindi experimenti gratia, vt qualis ſit ſanguis cognoſcatur. Verùm vt diligentius rem hanc, quæ tanti eſt momenti, in importuniſſimo hoc morbo expendamus, conſiderandum vltra ea, quæ diximus, eſt, an hepar mali cauſſa exiſtat: quippe tunc ex dextra baſilica ſanguis mittendus eſt. Sed conſideratione dignum eſt, quo morbi tempore ſanguis mitti debeat, cum multis viſum ſit, mox à principio, alijs, inclinante affectu, pleriſque apparentibus ſignis coctionis, quod inſinuauerat Auicenna *vt capite de quotidiana latius ſcripſimus*, & ex Barbarorum familia non pauci.

Quartana ex Auicennæ ſententia ſanguinis miſſione nõ indiga ante coctionem.

In qua ſane controuerſia conſiderare oportet, corporis affecti & humoris conditionem: nam ſi corpus plenitudine ſanguinis abundet, ſi ſanguinolenta vacuatio ſuppreſſa ſit, ſi venæ turgidæ, ſi corpus graue & doloroſum, ſi anteacta vita crapulis & copioſo alimento dedita, certum eſt ſanguinem à principio mittendum fore, maxime ſi cum hoc conſtat, quartanam non eſſe ex pure exquiſitis *(aut ex alio morbo decidere, vbi ſufficienter ſanguis miſſus ſit)* eo tempore naturæ rem committere oportebit, optimo vitæ modo inſtituto. Verùm ſi hæc non adſint, quinimo exquiſita ſit quartana, ſanguinis miſſionem differre oportet, donec coctionem apparere iam euidenter conſtet: non quidem quod opus ſit coctione ad ſanguinis detractionem, ſed quod eo tempore certum eſt humorem melancholicum ſanguini eſſe admixtum, quo facilius & tutius ſanguine miſſo extrahitur, quam dum ſeparatus erat ante coctionem, quia eo tempore tenuior & rubicundior, ac vtilior ſanguis extraheretur, craſſiore & melancholico intus manente: inclinante vero affectu ſanguinem mittimus ob aliquod viſcus affectum, ac

forſan vt copioſior fieri poſſit: quod ſi nil vrgeat, aduentante vere mittendus ſanguis eſt. De horæ vero delectu ad ſanguinis detractionem non ſatis conuenit inter auctores, nam quibuſdam placet hora acceſſionis venam tundere: quippe commotus humor ſe ſequaciorem reddit, & melius profluit: alijs quidem id non placet, ſed tutius & vtilius exiſtimant eſſe ſanguinem mittere die ante acceſſionem: quam ſententiam ſemper veriorem & rationi conſonam habui.

Qua hora mittẽdus ſanguis.

Quartanis quę debeantur.

Purgandi ratio.

Facta autem, aut in poſterum aſſeruata ſanguinis detractione, omnis cura humoris peccantis habenda eſt: quem ſane poſt debitam præparationem (*tum vt coquatur, tum vero vt euacuetur*) tripliciter educere oportebit, & cuiuſque vacuationis propriam ſcribere præparandi viam. Quippe aliter humorem præparare ad vomendum opus eſt (*cuius indicationem præſtant humores in ventre immorantes, vel in ipſum confluentes*) aliter vero vt aptus reddatur purgationi per infernam aluum (*cui quidem præſtat indicationem humor copioſus intra venas exiſtens, & qui coqui iam incipit*) ceterum lẽte ob grauatam naturam, itẽ ſuo modo humores aptos requirit natura ad moliendam per vrinas purgationem, cui præſtat occaſionem humor, qui tenuitatem adipiſcitur, maxime cum excernitur vrina nigra vel craſſa, quæ monſtrat naturam irruere per regionem iſtam. Sed primo innitendum eſt purgationi, quę fit per imum ventrem, nam reliquas, niſi natura tentauerit, difficulter mouebis. Cui ſane vacuationi inprimis paratur humor ijs, quæ humectandi vim habeant, (*ſiccitas enim eſt, ac durities, quæ coctioni & eductioni humorum ſumme reſiſtunt*) necnon & modice calfaciendi, poſthabita febrilis conditionis natura, niſi humectantia à pituitæ mixtione impediri viſum ſit. Qua etiam in re diſſidere Neotericos comperio, ſunt enim, qui Galen. adſtricti attenuationi tantum innituntur: alij vero ſumpta ex ſicciſſimi humoris natura indicatione humectando præparare conſulunt. Rei tamen ratio ſe habet in hunc modum, quod ſi ex melancholia naturali, vel quauis alia atræ bilis ſpecie quartana febris ortum duxerit, primo humectante victu ſyrupis & apozematis id valentibus humorem præparare oportebit, ſic expoſcente ſicciſſima humoris natura verum ſi ex miſcella pituitoſæ & crudæ ſubſtantiæ quartana oriatur, aut humor (*quiuis ſit*) iam coqui incipiat, vt facilius educi poſſit, inſcindentibus & attenuantibus rem agere oportebit. In vera tamen melancholia cum his, quæ humectant, nonnihil attenuantium admiſcere oportebit. Itaque in quartana à vere melancholia humectioribus & modicè tenuantibus in atra bile ſolis, quæ humectiora ſunt vteris; in pituitæ admixtione vel vſtione tenuantibus & inſcindentibus. Quamobrem primo humectabis *ſyrupis borraginis, violarum, bugloſſæ, florum altheæ, & ſeminis maluarum*; quibus, dum id poſtulauerit humorum idea, aliquid inſcindentium adijciendum eſt, vt *oxymelitis, vel momentum acetoſi*. Nec calfaciendum quidem eſt in principio, quantum humorem melancholicum expoſcere nonnulli autumant, Quippe aduſti humores mediocriter potius refrigerari, aut ſaltem attemperari & mitigari deſiderant: verum initio quartanæ ex his vel naturali melancholia factæ, leuiora in omnibus qualitatibus actiuis conuenire certum eſt, aut nulla, neque enim fortiter calfaciendum aut refrigerandum eſt, eligendaque ſunt eo tempore, quæ vel temperata, vel temperatis proxima ſunt, præterquam in ſpuria quartana ex pituitæ admixtione, in qua aliquantulum licentioſiùs licet calfacere & inſcindere; cum hoc tamen non ſine moderamine, ne plus iuſto extenues & calfacias, niſi iam ſignis coctionis apparentibus, vt ſudores & vrinas facile mouere poſſis,

Quartanæ materia primo per imũ ventrem vacuanda, & quibus præparetur.

A quo tempore paulatim & ſenſim ad maiora aggredieris, adhibens ſyrupum de *epithymo, oxymel diureticum, ſyrupum de biſantijs, de eupatorio, vel fumaria*, & huius naturæ, cum decocto *fœniculi, radicis capparis, petroſelini, ruſci, geniſtæ, fraxinæ, polypodij, glycirrhizæ, & ſimilium, cum paſsulis aut prunis damaſcenis*. Quod ſi hæc ſufficere non videantur, apozema parabis, q. ℞. *polypodij drach. 3. radicis caparrorum, tamariſci petroſelini, & fœniculi, anà* ℥. 1. *agrimonij, ſcolopendriæ, aſplenij, adianti, bugloſſæ, lupulorum, & fumariæ, anà* ℥. 1. *ſeminum frigidorũ maiorum, & anyſi, anà* ʒ. 1. *florum cordialium & geniſta, anà p.* 1. *fiat decoctio ad lib.* 1. *in Colatura diſſolue ſyrupi de ſcolopendrio & biſantijs, vel oxymelitis ſimpl. & ſyrupi de lupulis, anà* ℥. 1. *doſis ſit* ℥. 4. Quod ſi & diſſolutos &

Apozema.

B mediocriter coctos cognoueris humores iam eſſe, quod facile comperies, quod dum antea in motu eſſent, moueri iam incipiunt, & ad os, vel ad aluum, vel ad articulos, aut cutem per ſudores irruunt, aut vehementes rigores per horrores inferunt eo ſane tempore ad vacuationem feſtinandum eſſe conſuluit Trallianus: verum in quartana febre nec multum, nec vtcumque purgandum eſt, ſed vt natura concoxerit, ita eodem gradu deoneranda eſt, facto initio à leuioribus pharmacis, ne cum maior ſit humorum crudorum copia, maiorem turbationem quam humorum vacuationem moliaris. Ob hoc primò vteris purganti, q. ℞. *decocti florum cordialium quantum ſit ſatis, in quo bulliant ſena & epitymi, anà*

Quartana nec multum nec vtcũque factã purgationem deſiderat.

C ʒ. 1. *& ß. colatura adde pulpa caſſiæ fiſtulæ* ℥. 1. *aut catholici tantundem vel confectionis Hamech ſine ſcamoneo, & colocynthide* ʒ. 6. quod vtilius & tutius fore arbitror. Quæ omnia etiam diſſoluere poteris in *ſero lactis*, maxime ſi in eo ferbuerit *ſenæ, epithymi & polypodij, anà* ʒ. 1. *& ß. vel turbith* ʒ. ß. Ac ſi plenius purgare volueris, hoc modo pharmacum conficies: Cum *aqua lactis, in qua bullierit ſena & epithymi, anà* ʒ. 1. *diaſenæ & confectionis Hamech ſimplicis, anà* ʒ. 3. Vel ſi corpus fuerit robuſtum, confecto *Hamech* ſit integra. Proderit etiam bolus *ex confectione Hamech ſimplici cum catholica vel caſſia*. Verùm ſi his factis morbus vigori proximus fiat, iuuandus quoque erit inunctionibus & quiete. Ceterum quia mor-

Purgantium leuiorum formulæ.

D bi natura, vtpote quæ febris ſit, vehementiora medicamenta non ſuſtinet, ſæpius purgare conſulo, potius quam plenius, quod iuſſere antiqui omnes: qua in re ſummopere laudo, ſemel aut bis in hebdomada ℥. 3. *ſyrupi ex epithymo* porrigere cum *aqua lactis temperato*. Dabis etiam pilulas *ex agarico, turpetho, polypodio, epithymo, cum tribus granis diagridis*. Verùm vtiliſſimæ & vſu probatæ ſunt, q. ℞. *aloes* ℈. 4. *epithymi* ʒ. 1. *agarici* ℈. 2. *lapidis armeni* ℈. 1. *cariophyllorum* ℈. 2. *diagridij* ℈. 1. formentur cum ſucco *ſiclæ*, & præbe earum ℈. 1. *aut* ʒ. ß. Laudat quoque Trallianus has, q. ℞. *aloes, epithymi, anà* ʒ. 2. *ſucci abſynthij* ʒ. 3. *medullæ colocynthidis* ʒ. 1. *formentur cum melle roſaceo, quarum præbe* ʒ. ß. Verùm inter om-

E nes mihi probatiores videntur, præſertim ſi laborans viribus conſtet, q. ℞. *aloes* ʒ. 2. *ſpicæ nardi, aſari, maſtichis, croci, cariophyllorum, xylobalſami, anà grani* 12. *corticis radicis ellebori nigri* ℈. ß. *melle formentur, & doſis ſit* ℈. 1. quod ſi mitius agere velis, dilutum ʒ. 3. *foliorum ſenæ*, in aqua lupulorum, vel ſero, frequenter porrigito: hoc vno in hac curatione aſſeruato, ne viſa ſemel coctione purgationem differamus, ne craſſi humores recoquantur, & præ craſſitudine expulſioni fiant ineptiores. Circa purgationem etiam ſcitu dignum iudico, an eadem acceſſionis die fieri aliquando purgationem oportet, quoniam Conciliatori, alijſque viſum eſt craſſos humores & admodum difficiles in die, quo ſponte mouentur, pharmaco fore deturbandos. Cui etiam ſententiæ videtur ſubſcripſiſſe Aetius,

Quartanæ humores ſtatim viſa coctione purgandi.

qui

Quartana affecti per aluũ non purgandi in die acceſſionis.

qui pharmacum propinauit parum ante ipſam acceſſionem. Verum ſi Galen. & Auicen. credendum eſt, per infernam aluum in die acceſſionis non eſt mouendus humor, bene tamen per ſuperiorem *(vt mox probabo)* proinde ne in diuerſa trahantur ſucci, hoc medicamento ex interna venatum cauitate trahente, & extra ad cutim naturæ motu, vt ſolet in acceſſione, non eſt expurgandum corpus deorſum, niſi id ſpontè faceret natura. Sic etiam Aetium de vomitu locutum fuiſſe exiſtimandum eſt.

Quartanę materia quando, quomodo, & quibus medicamẽtis per vomitum euacuari debeat.

Secunda purgationis via huic quoque febri neceſſaria, per vomitum proculdubio eſt: cui ſanè indicationem præſtat, vel nauſeabundus venter, vel dolẽs, vel vtcunque aliter affectus, vel antecedens materia, vel coniuncta, ſi in ipſum confluat, quæ ob renitentiam expurgantibus cedere nequit. In quo etiam opere Medici controuertunt: nam ſunt, qui initio acceſſionis extrema calfaciunt, in remiſſione vero vomũt. Alij quidem imperant, velut Græci, à cœna vomere, ſed creſcit dubitandi ratio: nam vt ex Hippocr. conſtat 4. *aphoriſm. 9.* melancholici potius per inferiora purgandi ſunt: ex quo conſtat, neque eſſe tutum, neque cuique conuenire. Verum qui Auicen. & reliquos ſtrenuos viros attentè legerit, facilè intelliget, vomitum ex vſu eſſe omni morbi tempore, ſtante tamen aliqua ex ſupradictis indicationibus, & inſtante acceſſione: nam commodiſſima hora eſt commota materia vi naturæ acceſſionem mouentis, ad cuius motum commouentur humores, vomitu etiam laceſſiti, vt vel acceſſionem ex toto eradicet, vel leuiorem reddat, nam motus naturæ principijs acceſſionum, & vomitus non contrariantur, præſertim apparente in ventriculo humoris illuc confluentis nota. Cui vſui prius præparare materiam oportet *aqua tepida*, aut *decocto raphani*, vel *ſeminis eius*, & *oxymelite*, vel *anethi decocto*. Verum ad purgationem *agarico* vtendum eſt, facta larga infuſione in aqua tepida. Præſtat etiam *allium* cum *melle*, aut *porro* præmãſum præbere, deinde potionem *aquæ mulſæ largioris* conferre ſcimus, plerumque tamen vomitus accommodiſſimè fit, pleno diuerſis edulijs ventre, præſertim ſi difficulter laborans vomuerit: quod Græci commẽdarunt, & vſu probatiſſimum comperimus. Verum ſi naturam ceſſante acceſſione, ſeu nauſeabundam cenſuerimus, eo tempore commodiſſimè vacuabimus vomitu prædictis prouocato.

Quartana affecti qui, quando, & quibus medicamentis debeant per vrinas purgari.

Vltimam vero purgandi rationem per vrinas mouere opus eſt, ac per ſudores, quibus indicationẽ præſtat morbus in vigore exiſtens, vel iam inclinat cum turbida vrina, & mollis per vniuerſum corpus mador, cui rei *melicratum*, ex *calamentho*, *mulſa*, in qua *anethum*, *ruta*, & ſimilia coxerint. Prodeſt etiam in prolixiori quartana, vt cui pituita multa admixta eſt, *guaiaci decoctum*, quod dilutius parare oportet cauſſa febris, vt ſi maceraueris *in libris aquæ decem ℥. 4. guaiaci*, donec ad tertias coquatur, additis *cichorio, vel oxalide, lupulis, liquiritia, & calamentho in fine coctionis*. Ad cuius vſum conſiderandum eſt, & diligenter inſpiciendum, ſitne tumidum dextrum hypochondrium, tunc enim guaiaci vis aduerſa exiſtit. Poſt purgationem vero, & præhabita manifeſtiori coctione, & morbo in vigore exiſtente, quæ vrinas mouẽt, velut eſt *ſyrupus hyſſopi, glycyrrhizæ, quinque radicum, oxymel, theriaca*, quę digerat, & roboret partium calorem, ex vſu eſſe comperimus: nolo autem hic recenſere, quæ his valentiora ſunt, nam raro eſſe tuta poſſunt, licet aliquando proſint, hoc eſt, plurima redundante pituita, libenter tamen vterer *cinnamomo, pipere, & cariophyllis in tabellis cum ſaccharo*. Cui etiam actioni valet *ameos, carui, ana partes æquales cũ melle roſaceo*. Verum in vſu horum omnium medicamentorum cauendum eſt, ne eis vtamur in calidis, & ſiccis naturis, tantum enim proficua ſunt frigidis,

Cautio.

A & humidis, aut vbi in quartana abundauerit pituitoſus ſuccus.

II. Quartana affectis quę pharmaca conueniãt, ad reliquias, quęex purgatione ſuperſunt.

Secunda autem curationis via, reliquijs, quæ à purgationibus ſuperſunt, prouidet, ne aut diutius protrahatur febris, aut reuertatur iterum. Quæ tamen licet ſecundo loco aſſignata ſit, indicationem, & locum habet poſt omnem purgationem, ac inter vnam, & aliam fieri deſiderat. Sunt autem medicamenta, quæ id habent, *theriaca, Mithridatum, aurea Alexandrina, athanaſia, conſerua acori, ſcabioſæ, anthos, & zingiber conditum, mel item anthoſatum, & de geniſta, trochiſci quoque ex eupatorio, & rhabarbaro, & capparibus, ex abſynthio, ligno aloe*: quibus admiſcere oportet, cordis, & mœſtitiæ gratia *diacalamenthum, diambram,* B *diamoſchum, & diagalangam*. Quæ omnia ſanè humorum reliquias attenuant, concoquunt, & conſumũt, ſimul etiam aperiunt, & abſtergunt, & membris nutrimentalibus robur addunt, quorum doſis ſit ʒ. ß. ad ʒ. 1. *ex vino, vel decoctione chamædryos, fumarię, & lupulorum, ac valerianæ, & calamenthi*. Prodeſt offerre hoc medicamentum, q. ℞. *ſucci ſummitatum abſynthij ʒ. 2. theriacæ antiq. ʒ. 1. vini albi generoſi ℥. ß.* Præſtat & aliud, q. ℞. *caſtorei, myrrhę, ana ℈. 1. cum ℥. 2. vini albi*. Item ſuccus *calamenthi doſi ℥. 1. cum vino*. Quæ tamen omnia certis legibus metiri oportet, ne exhibito ſalutari pharmaco deterius quid accidat, quod Galen. de theriaca alijs eueniſſe ſcribit. In primis adminiſtrare hæc pharmaca oportet tranſacto C ſtatu, coctione diu præmiſſa, & humore pluſquam leuiter purgato, vt id humoris, quod remanet, non ſolũ liquet, & attenuet, verum & reſolutione etiam conterat, & diſcutiat: quippe ſi multus, craſſus, & immaturus fuerit humor, cum tamen liquare ipſum medicamenta prædicta poſſint, non ſolum non auferẽt quartanam, verum humore tenuato, & non reſoluto, duplicem, aut maiorem efficient. Porrigere hæc omnia oportet duabus horis ante acceſſionem. Proſunt etiã peculiari dote frigidis temperie, & corpore, vel ſaltẽ temperatis, ac minus calidis ieiuno ventre ſummo mane in diebus quietis tribus horis ante cibũ, vt Galen. placuiſſe videtur *lib. de vſu. theri. ad Pamphylianum, & de theriaca ad Piſonem*. Itaque interpoſitis D purgationibus modo ad vnum, modo ad aliud ex prędictis pharmacis veniendum eſt, prudẽter tamen, & cum conſideratione, ne nobis, quæ diximus, accidãt mala: ſed in ea prorſus occaſione prodeſt ſummopere hæmorrhoides aperire, & fęculentum ſanguinem ab eis fundere, ac ſi hæc non adſint, ſiniſtræ manus ſaluatellæ pridie ante acceſſionem, vel in ipſa lunæ, *(vt aliqui volunt)* coniunctione, vel in principio acceſſionis, *vt Philonius teſtatur*, qui plurimos ab importunis quartanis liberatos ſe vidiſſe teſtatur.

Quartanarij quãdo hęmorrhoides aperiendę: quãdo ſaluatella ſiniſtrę manus inſcindi debeat.

III. Quartanę curationi quę debeatur membrorũ nutrimentalium prouidentia, & quibus remedijs.

Tertia vero & vltima curandi ratio ijs conſtat medicamentis, quæ membris nutrimentalibus prouideant, & ijs, quæ peculiari dote quartanam curare E ſcimus. Sæpiſſimè enim in prolixo hoc affectu ventriculus infeſtatur, intumeſcit, ac induratur lien, ac vniuerſa ferè hypochondria: quibus partibus male affectis, vnctionibus, fomentis, emplaſtris, & alijs huius generis præſidijs ſuccurritur, vacuato imprimis corpore, frictionibus vtemur mollibus, quæ calefaciant, & humores minimè moueant. Item & deambulationibus, quibus maximè eſſe vtendum in morbis longis monſtrat ratio, & experimentum. At ſi vehemens non fuerit quartana, conſueta munia adeat laborans diebus intermedijs. Item hypochondrijs prouidere oportet, *vt conſulit Trallianus*, etiam ante vigorem, verum corpore euacuato mitioribus tamẽ & placidis fomentis ex *chamęmelo, meliloto, abſynthio*. Poſt vigorem vero, foris, & intus fortioribus vti licebit, vt cum prædictis adduntur *ſemina apij, rutę, cumini*, & tandem alia, quæ præcedenti cap. adduximus.

Verum

Spleni quo modo prouidendũ.

Verum quia frequentiſſimè in hac affectione ijs adhuc omnibus factis ſplenem indurari plurimum conſpicimus, vt melancholicum ſuccum recipere amplius haud difficulter poſsit, ob id non leui diligentia innitendum eſt ijs, quæ obſtructionem auferant, ſplenem molliant, & quæ in ipſo continentur, digerant, ſed præcipuè vſui probata reperimus inunctionem ex *oleo capparum, & vnguento deoppilatiuo*, cum eodẽ oleo, vel vnguento, q. ℞. *ſucci ſummitatum ſambuci, olei capparum, & dialthææ ana partes æquales*. Fotus item paratur ex decocto *thamariſci, agnicaſti, radicis althææ, aſplenij, radicis capparum cum modico aceto*, quo ante prædictam inunctionem vti poteris.

Vnguẽta.

Præſtantiſſimum etiam eſt aliud vnguentum, q. ℞. *ſucci radicis altheę ℥.3. adipis anatis ℥.1. & ß. pulueris aſplenij ʒ.2. cum oleo capparum, & cera f. vnguent. Item aliud mirabilis efficacię conficies, ſi accipias radicis altheę, in oleo liliorum decoctę lib.1. mucilaginis ſeminis lini, & fœnugreci, ana ℥.2. medullę crurum vituli ℥.3. aßungię gallinę, & anatis, ana ʒ.1. cerę q.s.*

Syrupus.

Cæterum interim, dum ijs vtimur, ſyrupo hoc vti conuenit, qui ſenſim, & paulatim, quod his medicamentis liqueſcit, & diſcuti nequit, excernat; fiat autem ſyrupus largus ex folijs *ſenę, epithymo, & ſcolopendrio decoctis in aqua ferrata cum modiciſſimo aceto, & ſaccharo, q. ſit ſatis.*

Quartana ſpuria ex bilis vſtione orta quã curationem expoſtulet.

Diſtinguendum tamen eſſe, ſummaque cum diligentia prouidendum arbitror, vtrum ex vſtione genita fuerit febris: ſi enim hac ratione inſit, quod ex ſignis prægreſſis cognoſces, quæ bilis dominium maximè aduſtæ ſignificet, ſitiſque adſit quartanæ inſolita, vomitus bilioſus, vrina flauior, temperamentum calidum, & ſiccum, ætaſque iuuenilis, ferè eodẽ modo curabitur, ac legitima tertiana, id docentibus Auicen. & Tralliano. Neque vllo calido auxilio vtendum eſt, ſed frigido, & humido, tam in cibis, & potibus quam in omni medicamenti genere, maximè in balneis tepidis, in quibus opus eſt laborantes ſedere, & ſe abluere, *vt Auicenna conſuluit.* Ad quod quidẽ opus, veluti in tertiana, coctionis ego ſpectarem notas, quanquam interdum, ſi neceſſitas vrget, recuſandum non eſt, nam, *vt Trallianus inquit*, hanc præ cæteris ſibi vendicant licentiam humores bilioſi, id quod Galen. quoque commendauerat 3. *acutorum, comment. vltimo.* Atque ſi hypochondria fomentis indigere videantur, poſt corporis vacuationem admouebis *hydręleon ſimplex*, quod ea laxat, etiamſi tumefacta ſint, vel decoctum ex *chamęmelo, meliloto, abſynthio, & dactylis pinguibus*, in qua ſanè quartana, *vt Aetio placet*, cenſeo iecur eſſe maximè affectũ, quod noſces ex calore albicante (*ne falſa pituitę ſpecie decipiaris*) id eſt, pallido albeſcenti, *vt ex Hippocr.* colligitur 2. popul. par. 1. tex. 37. vbi ſic habet: *Quibus media inter abdomen, & cutim pars inflammata eſt, color qualis vehementer pallidus, & qui ad album vergit, id omne ex iecore proficiſcitur, quippe arquati ex iecinore in ſubalbidum tendunt.*

Somnum quę moueant.

In quo ſanè affectu magna diligentia curandum eſt, ſomnum conciliare, præſertim vbi torqueat vigilia. Mouet autem ſomnum *ſeminis papaueris, & fœniculi, & ſacchari, ana ʒ.1.* cuius ʒ.1. porriges cum aqua calida.

Quartanis peculiari dote quę proſint.

Ferunt quoque prodeſſe quartanis multa, quæ peculiari dote id efficere, experimento comprobatum eſt, velut *ſuccus abſynthij cum modico aceto, ſuccus verbenę cum pauco vino, conſerua facta ex radicibus apij, aut ex floribus tamariſci: vinum, in quo maduerint per noctem tres, vel quatuor bugloſſę radices.* Item hora acceſſionis hauſtum aquæ roſarum, quod ſpurijs ex vſtione ex vſu magis eſſe cenſeo.

A

De Febre ſanguinis, & de reliquis continentibus.

Sanguinẽ putreſceri poſſe.

NIſi nos turbaſſet opinionum varietas in conſtituenda febre ex ſanguine putreſcenti, proculdubio ipſa rei ratio eam videretur facilè probare. Quis enim negare poterit, *ſanguinem poſſe putreſcere?* & ſi ex aliorum humorum putrefactione febres ſuccenduntur, quid eſt, quod vetet, dum ſanguis putreſcit, non etiam prodire febres. Certè intellectus quãuis errabundus in opinionibus vagetur, nequit huic veritati non aſſentiri. Sed adeo hanc rationis firmitudinem ex Neotericis Medicis nonnulli, quibuſdã Galen. & aliorum antiquorum praue intellectis lo- B cis, interturbare ſtuduerunt, vt neceſſario cogamur breuibus quibuſdam rationibus rei huius veritatem firmare, & clariùs enodare, ſi prius in memoriam reuocauero continuatum, & continentium febrium differentias.

Cõtinua febris quę dicatur.

Continua enim febris ea dicitur, quæ ægrotantem non deſinit, donec ex toto ſoluatur, *vt Galen. placuit 2. criſ. cap. 6.* Quam ſanè eſſe duplicis naturæ conſpicimus: Vnam, quæ ſenſibiles habet remiſſiones, ſtatis diebus, nomen continuæ obtinentem, habet tamen maiorem exacerbationem tertio quoque, vel quarto quoque, aut ſingulis diebus, iuxta humoris putreſcentis naturam: fiunt tamen in eis prædictæ exacerbationes, quia à maioribus ad minora vaſa tranſmittitur humor. *1. Periodica.* In qua quidem re exiſti- C mat Ferdinandus à Mena, magis poſſe creſcere, ſi à minoribus ad maiora vaſa fiat tranſmiſſio, quod ſanè nos quoque cõcederemus, dummodo ſtatuamus, eo tempore non continentes, ſed continuas febres fieri.

2. A periodica, ſeu Synochus.

Alio equidem *modo* continua dicitur, quæ præter id, quod ſemper affligit, vt prima, nullam habet periodi ſenſibilem remiſſionem, quam *continentem*, ſeu *ſynochum*, ſicut primam *continuam*, ſeu *ſynechon* appellamus.

Synochorum tres ſpecies.

Synochon verò in tres alias ſpecies diuiſimus, eò quod plus accendatur humoris, quam reſoluatur, aut Contra, aut Aequaliter: quo fit, vt primam *Creſcentem*, ſecundam *Decreſcentem*, & tertiam eundem tenorem *Seruantem* appellauerit Gal. Quarum omnium, quæ propriæ, & exquiſitiores habẽdæ ſunt, D ex ſanguine generantur: ſicut ſpuriæ, quæ ex copioſiori bile in vaſis maioribus originem ducunt.

Febriũ ex ſanguine duplex genus.

Sic enim ex ſanguine duplex febrium genus ſuboritur, vno tantum nomine *Synochi* contentum, eo quod omnes huius ſortis febres, *vt ex Galen. conſtat 2. de different. febr. cap. vltimo*, nullam exacerbationem habeant, ſed earum omne tempus vnica acceſſione finiatur: 1. *Primum* ſanè earum genus eſt, quod fit ab inflammatis humoribus, aut ſanguine ſolo, quos arteriæ, & venæ continent, præſertim maiores, & quæ inter alas, & inguina clauduntur. 2. *Secundum* vero ab eiſdem humoribus, non iam ſolum inflammatis, ſed putreſcentibus, ſiue omnes ſimul, ſiue ſanguis ſolus, cũ vno è reliquis creſcente putreſcant: quarum differen- E tias, & naturam abundè præcedentibus libris expoſuimus. Verum vt ſubſit liberior diſputationi propoſitæ locus, primo me ab ea febre, quæ ex efferueſcenti fit ſanguine, expediam.

Febris ex efferueſcẽti ſanguine cuius naturę ſit.

Ea etenim febris, quæ ex efferueſcenti ſanguine prodit, mediæ proculdubio eſt naturæ inter omnes febres: nam primo ab interpolatis diſtinguitur continuitate: à continuis, quæ proportionem habent, diſſidet, quia vnicam habet acceſſionem à principio ad finem: atque cum ſanguis ſit inflammatus à febribus ephemeris, quæ ex ſpirituum inflammatione prodeunt, diſſidet, & ab hecticis ſubiecti etiam ratione. In qua febris etiam ſpecie dubitandum eſt, an neceſſum ſit ſanguinem, vtcunque vehementer calore correptum, conuerti in bilem: ſiquidem in reliquis febrium generibus, quæ ex bile, & pituita fiunt, etiamſi propter viciniam ſanguis plurimum incaleſcat, nõ

ob

ob id in bilem, aut atram bilem mutatur, neque rurſus in inflammationibus idem ſanguis protinus bileſcit, ſed vel exuritur, *vt in carbone*, vel conuertitur in pus, *vt contingit in phlegmone*. Præterquam quod adhuc in febre ſanguinis putreſcentis, vbi per multos dies exarſit ſanguis plurimus, iſque integer permanés fuit: ex quo argumento probari poteſt, febrem ſanguinis non protinus bilioſam fieri. In qua re ſtatuendum etiam eſt, non eſſe omnino verum, ſanguinem, qui vritur, aut putreſcit, verti protinus in bilem, & melancholiam, idque non ſolum ex parte ſanguinis, ſed etiam ex parte caloris agétis. Nam calor, qui ſanguinem aggreditur, vel putrefacit, vel vrit, aut in feruorem, & incaleſcentiam ipſum ducit: quo fit, vt experimento, & ratione veriſſimum ſit, ſanguinem, qui putreſcit, non poſſe verti in prædictos ſuccos. Quod probatur primo, quia calor præter naturam ſolum habet naturalem calorem corrumpere, quo miſcibilia ſeparantur, & ad antiquam naturam elementorum reducuntur, non quidem generatur denuo bilis, ſed neceſſario omnia, quæ in viuentibus putreſcunt, in limum, & cinerem, *vt refert Ariſtot.* commigrant: ni velis dicere, ob putredinem diſcedere bilem à melancholia, cum vtraque ſubſtantia ſit in maſſa appellata ſanguinaria. Quod ſanè ſi ita conſideres, euidentiſſimum eſt, non habere veram putrefactionis rationé, ſed ſolum ſeparationem componentium. At putrefactio mixtioni, quæ ex elementis fit, opponitur, non quidem mixtioni, quæ fit ex humoribus ſanguinariā maſſam conſtituentibus. Nam pari ratione res ſe habet in putreſcente carne, quippe non ſeparantur in ea humores, quibus conſtat, ſed in partes diſcedit elementis correſpondentes, nimirum in *limum*, & in *cinerem*. Quod ſi dixeris, in maſſa eſſe omnes humores ſub propria forma, non tamen ita in carne, ſcito, ſeparationem illam non eſſe veram putredinem, cuius natura eſt, ſolum veræ, & primæ mixtioni opponi, vt quæ omnem generationem antecedat. Quapropter ſtatuendum eſt, non poſſe quæ putreſcunt in maſſa ſanguinaria, mutari in bilem, & melancholiam. Nec ſat eſt, interim dum efficitur putredo, hæc fieri, nam putredine facta, certum eſt, non poſſe contingere, vt probant prædictæ rationes: cui dubitationi dicimus, longè minus poſſe fieri, dum fit putredo, quia nondum ſanguis degenerauit à propria natura; *Secundo* probatur, longè minus poſſe fieri bilem, aut melancholiam, dum ſanguis ſupra modum vritur, quia neceſſum eſt, partes humidas, & tenues, ex quibus bilis debet fieri, reſolui, & euaneſcere; ac ex conſequenti non erit materia, ad bilem generandum, licet fiat melancholia, aut, *vt neſtius loquar*, atra bilis: nam euidentiſſimum eſt, numquam poſſe per aſſationem fieri ex ſanguine atram bilem citra ſimultaneam bilis generationem, quod nemo conceſſit vnquam, aut ſi ſit, eò eſt, quòd omnino in vſtione tenuis ſanguinis pars corrumpatur, & euaneſcat. Quippe hæc eſt differentia inter putredinem, & vſtionem, quod in illa non ſeparatur humidum à ſicco, ambo tamen manent; in hac vero ſeparatur humidum, ac tenue, cæterum corrumpitur, ſolo manente craſſo, quo fit, vt ex ſanguine ſuperaſſato fieri non poſſint bilis, & melancholia. Supereſt tamen *Tertio*, quod ſolum, dum ſanguis incaleſcit, & concitatur feruore, mutari poſſit in bilem, & melancholiam, id quidem duobus modis: *Vno* ex ſanguine, prout eſt quartus humor, cuius tenues partes calor (*vt demonē habet*) à craſſis, & diſſimilibus ſeparat, præſtita tenuibus bilioſa natura (*quippe dulcia amplius recocta redduntur amara*;) & craſſis melancholica: nam craſſa ſeparata à tenuibus redduntur auſtera, vel acerba. Secundo vero ſeparata bile, quæ eſt in maſſa ſanguinaria à melancholia, quod calor optimè citra putredinem valebit efficere, crudis etiam partibus correptis, & concoctis à

Febris ſanguinis nō protinus fit bilioſa.

Putredo, & vſtio quid differant.

Sanguis duob⁹ modis mutatur in bilem, et melācholiā.

A Quod ſi diutius incaleſcat, in feruoremque agatur, non ſeparatis (*vt dictum eſt*) partibus, & ad eorum ſeparationem reſoluto, & euaneſcente innato calore, tum quidem calor ipſe innatus corrumpitur, vitiatur, & infirmior factus putredinem concitat; vt non raro comperimus in continente citra putrediné, quæ in putridam commigrat ex efferueſcentia. Itaque maiori ex parte ex febre ſanguinis citra putredinem, prodit mutatio ipſius in bilem, & melacholiam, niſi mutatione in putridam præueniatur atque hæc de prædicta controuerſia ſufficiant.

Generatur autem hæc febris ob prohibitam ventilationem, & humorum calidorum retentionem, ab ambientis frigore repente ingruente, ex ira, & vehementibus laboribus, ac ijs omnibus, quæ vel calorem inferre poſſunt, vel naturalis caloris influxum impedire, dummodo à moderatione nondum deuiauerit ſanguis, nam aliter in putridam incidet. Cohibetur autem halitus, & non euentatur calor ſanguinis ob cutis conſtipationem: conſtipatur autem (*vt dictum eſt*) ex frigore externo ob ſordes cutis, ob balnea adſtringentia, aut obſtruentia, vel eiuſdem naturæ pharmacis. Non euentatur etiam ob nimium feruorem ab æſtu, vel ira commotum, ob nimiam ipſius ſanguinis copiam, aut craſſitiem, aut ob carnis, vel pinguedinis molem, tandem ob alias cauſſas, quæ calorem (*citra putredinem*) concitare natæ ſunt, aut ſanguinem adaugere. Quippe augetur facilè ſanguis in C his, qui carnoſo, & denſo corporis habitu ſunt, præſertim ſi liberaliter nutriantur, alimentis vberiorem ſanguinem generantibus, carne multa, vino copioſo, & generoſo, aut lacte: item ſi intermiſſa ſit aliqua ſanguinis euacuatio, aut ſuppreſſa, ſi conſueti exercitij intermiſſus ſit modus.

Continentis febris citra putredinem cauſſæ.

Noſces autem hanc febris ſpeciem, ſi calor multus adſit, mitis, & vaporoſus, *vt Galenus docet 2. de different. febr.* adeſt quoque faciei rubedo, oculorum, & temporum venarum inflammatio, pulſus magni, veloces, frequentes, & æquales, vrina ſanorum nimis ſimillima, & laborantibus adeſt ſolita tolerantia.

Signa.

Niſi ſanguinis miſſione coerceatur hæc febris mox à principio, plerumque maximum promittit periculum ſuffocationis, vel ſyncopis, vel ne ſanguis in pulmonem, aut thoracem confluat, ni periculum natura adimat, ſudore, aut ſanguinis narium fluxu, *vt Galen. pollicetur 9. method. cap. 4.* quod plerumque quarto die ſolet accidere, *vt etiam conſtat ex Gal. 3. de criſib. cap. 4.* licet ad 7. vſque aliquando protrahitur, *vt Gal. aduertit 2. de differ. febr. 11. & 2. de criſib. cap. 6.* quod ſi hos effugerit, certum eſt in putridam migraſſe. Curandi vero rationem, cum communis ſit cum ea, quæ ſanguini putreſcenti debetur, in eum vſque locum differo.

Præſagiũ.

Curatio.

Altera verò huius febris ſpecies, quam ex ſanguine putreſcenti arbitramur fieri, maiorem infert dubitationem apud eos, qui perperam Galeni mentem E intelligentes, ipſum falſitatis, aut varietatis accuſarunt. Mirum profectò videtur, cur in dubium reuocatum ſit, ſenſerit ne Galen. febrem ex putreſcente ſanguine generari, cum eam, toties expreſsè, & in proprias differentias ſecuerit, & curationem inſtituerit, *vt 8. method. cap. 2. & 2. de differen. febr. c. 11. ac. 3. de criſib. cap. 4.* maximè cum huic ſententiæ nunquam contrariam ſtatuerit, præſertim cum Hippod. harum etiam febrium recordatus, ſtatuit *ἐρυθρὰς* febres quaſdam valdè rubentes eſſe. Verum ſi quis velit, vnde litis ortum duxerit, noſſe, expendat, hæc tum apud Gal. & Medicos omnes rata eſſe, & firma, nimirum, ſanguinem poſſe putreſcere, & febrem excitare, *vt locis citatis apertè monſtrat Gal.* Secundum, febrem hanc nulla periodorum ratione diſtingui, *vt 2. de different. febr. cap. 11.* Galen. teſtatur, quia febris hæc vnicam tantum habet acceſſionem, *vt ex eod. 2. de different. febr.*

Febris ex ſanguine putreſcente quę ſit, & cuius natura.

febr. & 9. method. apertè colligitur: ex quo conſtat, periodicam non eſſe. Tertium vero & vltimum eſt, omnes periodicarum febrium ideas ad tres tantum referendas eſſe, *vt 2. de different. febr. cap. 3. & 2. criſium cap. 12. colligitur*, nimirum ad bilioſam, pituitoſam, & melancholicam. Tunc ſic oritur dubitandi occaſio: quippe cum quærat Galen. *2. de different. febr. capite 9.* num putreſcens alicubi (nam in maioribus vaſis continentem generat) ſanguis diſtinctam à prædictis periodis febrem accendat, nimirum ſi extra venas pulſus incitetur, ad quam periodorum formam teneatur pertinere, cum neceſſe ſit, earum trium aliquam imitari: in quo euentu concludit, ab inflammationibus febrem excitatam, tertianis circuitibus repetere, & idcirco bilioſam eſſe, quod ocyus in bilem ſanguis, cum exuritur, commigrat, quam in quemuis alium humorem. Hic enim multi arbitrantur Galen. opinari, nullam ex putreſcente ſanguine accendi, ſed eum protinus in bilem commutari, omnemque febrem bilioſam eſſe, ſi à ſanguine prodeat. Ex prædictis etiam locis prodit, Auerro. *4. collig. 23.* exiſtimaſſe, Galen. ſibi in hac re non conſtare. Verum ſi quis Galenum diligenter expenderit, reperiet *2. de different. febr. 9.* de ſynochis, & his, quæ continentes ſunt, & vnica acceſſione finiuntur, non fuiſſe locutum, cum ſcribit, *febres ex ſanguine putreſcente ad tertianas referendas eſſe*, ſed ſolum de his, quæ in vaſis minoribus fiunt, humoribus miſſis à maioribus ad minora. Quippe in maioribus non ſolum ſanguis per acceſſiones non repetit, verum neque flaua ipſa bilis, cum in vaſis maioribus putreſcit, tunc enim nomen *ſynochi* ſibi vendicat. At cum in ſynochis febribus ſanguis in venis maximis putreat, non opus erat periodorum rationem exquirere, ſed vbi longè à corde putreſcit, ſi febrem accendit. Quo tempore de ſorte, & natura tertianarum fore fatetur. Quia cum ſanguis (*vt ipſe refert 4. de ſanitate tuend.*) mediæ ſit naturæ, ſi febrem excitaturus eſt, neceſſum potius erit ad calorem, & bilis naturam, quam pituitæ (*cum in medio vtriuſque ſit*) accedere, calfaciẽte cauſſa ipſum ad putredinem agente. Ex quibus omnibus conſtat, Galenum non negaſſe, febres ex ſanguine putreſcente fieri poſſe, eaſque eſſe continentes, & nondum in febres alterius naturæ mutari (*etiamſi ipſe ſanguis ob impenſum calorem eo modo, quem diximus, mutetur in bilem, & melancholiam*) donec, vel bilis, vel melãcholia denuo putreſcant, aut ſi non putreſcunt, in alios affectus bilioſos, aut atrabilioſos degenerent. Item coniectandum eſt, Galenum ipſum quæſijſſe, dum is ſanguis in vaſis minoribus putreſcit, cuius naturæ periodum ſeruare teneatur, adſtruxiſſeque tertianam: neque ob id credẽdum eſt voluiſſe, omnem febrem ex ſanguine eſſe bilioſam, ſiquidem non ob id ſequitur, non poſſe dum putreſcit, & nondum in aliorum naturam migrauit, febrem excitare. Nam aut febris, quæ eo tempore fit, dato quod fieri poſſit, ex bile, quæ tunc generatur, principium ſortitur, aut ex ea, quæ ante putredinem genita eſt, ſi ex hac tunc ſanguis non putreſcit, ſed bilis: ſi vero ex ea, quæ in ſanguinis efferueſcentia fit, cum illa ante efferueſcentiam non ſit, non poterit febrem ſui generis efficere, ac per conſequens ſupereſt, ex ſolo ſanguine putreſcente fieri eo tempore, cum in vaſis maioribus, etiamſi bilis abundet, & putreſcat, propriam periodum ſeruare non poterit; in minoribus vero, aut extra venas ipſas mirum non eſt, ſi bilis, quæ vel copioſior generatur, vel facilius ſuccendatur, ſanguine efferueſcente, vel putreſcente, acceſſiones tertianas delineet.

Continentem febrẽ ex ſanguine in maioribus vaſis putreſcente fieri Gal. nõ negauit.

Continentis febris ex putreſcente ſan-

Primo quidem proficiſcitur in ſanguine putredo ab eiſdem cauſſis, quas ſuperius retulimus, dum modo adauctiores, & vehementiores ſint, & ea, quę per ſpiratu prohibentur fuliginoſa deteriora exiſtant, & A acriora; commutatione ergo natiuus calor à fuligine retenta, acrior factus alterabitur ad caliditatem præter naturam. *Præterea* humores, qui motum caloris, & ſpirituum ſequi ſolent (*eſt enim ſpiritus, calor, & ſanguis vnum ſubiectum*) iam non perflantur, neque mouentur libere, quo fit, vt peculiarem quendam pręter naturam calorem contrahant, & ab alteratis calore, & ſpiritu alterentur. Tria ergo iam concurrunt, quæ ſanguinem ad putredinem mouent, impedita nimirum tranſpiratio, calor natiuus in igneum mutatus, & motus humorum priuatio, iuxta illud vulgare theorema, *Corpora calida, & humida, loco calido concluſa, niſi difflentur, ſtatim putredinem acquirunt, vt conſtat ex Galen. lib. 8. method. cap. 7. & 4. de ſanitate tuen.* B Quæ ſanè omnia accidere facilius conſtat hominibus guſtui indulgentibus, ſanguine plenis, iuuenibus exercitatis, qui ſanguine nimis adaucto calori ſe exponunt, & iræ, maximè ſi his omnibus accedat non ſolum cutis denſitas, ſed etiam interior obſtructio, quæ tenues iecoris, habituſque corporis venas infarciat ab impactis humoribus multis, lentis, & craſſis, vel putredinoſo aliquo habitu.

guine cauſæ.

Signa.

Cognoſces omnes ex putreſcenti ſanguine febres ortas, quia quælibet ſtatim primo manus acceſſu mitis, & ſuauis exiſtit, taliſque perſeuerat, niſi putredo plurimum intendatur, quo tempore acritudinem pręfert. Item magnitudine, & vehementia, calor à ſynocho citra putredinem diſſidet. C *Vrina* adeſt rubra, craſſa, turbida, aliquantulum ad liuorem vergens, fœtetque, & nullo ſedimento eſt prædita ſpirandi difficultas. *Pulſus* habet magnos, celeres, & crebros, in quibus velocior eſt contractio, ob vaporum, qui à putredine eleuantur, copiam: quod proprium eſt putridarum, *vt ex Gal. 1. de diff. febr. 7. apertè colligitur:* adſunt etiã pulſus inordinati ob materiæ grauantis vbertatem: dolet, ex laſſitudine grauatiua corpus premitur, item & caput cum tumore, & rubore oculorum, & venarum faciei.

Preſagiũ.

Sic affecti periculo non vacant, ſicut hi, qui non putrida laborant, maximè ſi alui fluxio ſuccreſcat à morbi principio, nam vires ita abſumit, vt poſtea coctioni non ſufficiant: quo fit, vt frequenter in malignam febrem degeneret, D interdum maculis latioribus, & eminentioribus ſoluitur, ſi ſigna præceſſerint coctionis; ſin aliter, graue, & periculo plenum exiſtit. Verum cum triplicis ſint differentiæ febres, quæ hac via inuadunt, eam inter cæteras periculoſiorem arbitramur, quæ ſemper creſcendo procedit, ſicut ſecuriorem, quæ decreſcendo, & reliquæ periculo non vacant. Finiuntur 4. die aliquando, *vt 3. criſium Gal. docuit, cap. 4.* quod ſi ea die ſigna coctionis incipiant apparere, ſeptima die criſis futura ſperabitur, quæ ſalubrior erit per fluxum ſanguinis narium, licet proficua per aluum, & per vrinam etiam habeatur: verũ ſi ſexta die accidat, quantumuis præceſſerint coctionis ſigna, infida erit iudicatio, vt Galen. docuerat 1. E *de diebus decret. cap. 4.*

Curandi ratio.

In vtraque febre, tam ea, quæ ex putredine, quam quæ ſola ſanguinis efferueſcentia fit, eadem medendi ratio, & eiſdem occaſionibus præſtita proficua cẽſetur, præterquam quod in putreſcente copioſius ſanguinem (*quod nondum nacta ſit cacochymiam, & maiori polleat calore, ac vrgentiori periculo, & valentes ſint etiam in ea vires*) mittere opus erit, nec non intenſiore alteratione, & copioſiore purgatione ſic affecti indigent, hoc præcepto in omnibus aſſeruato, vt citò præſidijs ſubueniantur, alioqui periculum eſt, ne ocyſſimè ſuffocatio, vel ſyncopis accidat, præſertim ſi febris ſit ex his, quæ incrementum ſuſcipiunt (*nam hæ inter reliquas ſui generis deterrimæ ſunt*) ob id quidem triplex erit medendi ratio. *Prima*, quæ ſuffocationis periculum, & ſyncopis etiam adimat. *Secunda*, quæ prouideat quo minus in aliam febris ſpeciem

dege-

degeneret. *Tertia* vero, quæ calori (*maximè ſi cauſonidis naturam retulerit*) commodum auxilium præſcribere docet, prius tamen, qualis vitæ, & victus ratio, & modus inſtitui debeat.

Victus ratio.

Victus itaque ratio ſit omnino refrigerans, & humectans, tenuis tamen & paucioris nutrimenti. Huius naturæ ſunt iuſcula pulli refrigerantia, in quibus *lactuca, ſcariola, oxalis, cucurbita, aut portulaca incocta ſint.* Præſtant & ex fructibus horarijs, *poma, aut pyra aſſa, vel lactucæ elixæ cum modico aceto, & ſaccharo:* potus ſit *aqua hordei, vel ſaccharata,* vinum tamen, carnes, & quæcunque multum ſanguinis generant, aut calfaciunt, interdicimus. Quo facto, primū ſcopum aggredieris, cum enim ex plenitudine, ex cutis denſitate, ex ſuppreſſo aliquo ſanguinis conſueto fluxu, vel ex humorum copia febris orta ſit, à venę ſectione indubitanter curationem (*niſi plus vrgeat cibus nuper ingeſtus, aut euidens in ventriculo cruditas, quæ cogat prius modicum caſſiæ fiſtulæ præbere: ſed ſi non admodum hæc vrgeant, ſat eſt clyſmatis aluum ducere*) nulla facta cunctatione, nam periculo non vacat, auſpicari oportet. Quam licet conſiderato ætatis vigore, & robore virium efficere iubeat Galen. vſque ad animi deliquium, cum hoc tamen melius eſt iterato ſanguinem detrahere, quam conantes Galeni exemplo febrem iugulare, laborantem quoque iugulemus. Tantum enim à principio detrahes, quantum viſum fuerit ſatis, & quod ſupereſt, extrahes. Nam, vt probat Auerroes 7 *collig.* 8. natura nūquam educit ſanguinem vſque ad ſyncopin, niſi ſymptomaticè: quo fit, vt neque Medicus id teneatur efficere. Cum hoc tamen in hac febris ſpecie audacius ſanguinem detrahere oportebit, quam in quauis alia, rarò enim niſi viribus robuſtis exiſtentibus huiuſmodi febres ſuccreſcunt: quo ſolo præſidio plures ſanitati reſtitutos experimento priſci auctores aſſerebāt. Verum cum *9. method. & mille alijs in locis* ex profeſſo doceat Galen. hæc duo eſſe maxima febrium continentium remedia, nimirum ſanguinis miſſionem, & frigidæ potum, illud quidem omni tempore fieri deſiderat, dum factum non eſt; hoc vero non niſi coctione apparente, vel calore plurimum exacerbato. Quod ſi ſanguis pro virium robore ſufficienter miſſus ſit, & cum hoc affectio non ſubſideat, ſuſpicandum profecto tunc eſt, ſanguinem iam bilioſum, aut alium ſuccum in conſenſum euocaſſe, quo fomentum febris deinceps ſuſceptat, etiamſi ſanguinis vitium ſanguine miſſo quieuerit, cui ſecundus ſcopus ſubuenit.

Sanguis qua ratione, & quātitate in continēte febre ex putredine ſanguinis mittatur.

Continens febris ſemper ſanguinis miſſionem deſiderat, aquæ vero potum nō niſi præcedente coctione.

Secunda autem indicatio docet, quid agendum ſit ſanguine degenerante in cacochymiam, aut ſi incaleſcat (*vt dictum eſt*) bilis, & melancholia ſeparentur à conſortio ſanguinis, quod calor ocyſſimè ſolet efficere, niſi auxilijs præueniatur. Quo ſanè caſu vniuerſa medendi ratio docet, cacochymiam, ex prædicta caloris actione genitam, attemperare, corrigere, & educere: nam ante id expurganti pharmaco vtendum non eſt. Verum ſi perſenſerimus flauæ bilis aliquid iam redundare, & denuo putrefieri, (*ex velociori, & minori pulſu, ex acriori calore, ex vrina intenſe ruffa, & quæ ad croci colorem tendit, ex lingua arida, ſapore quodam amaro imbuta, ex vigilia, ex capitis dolore citra grauitatem, ex anxietate, & inquietudine inſolita, & alijs quæ flauam bilem atteſtantur*) tunc profecto apozematis, & ſyrupis humor mitigandus contēperandusque eſt, donec apparente coctione, expurgāti pharmaco vtamur: aut vt Auerroes 7. *collig. cap.* 8. præcipit, ſi calor & ſitis nimium vrgent, non exſpectata coctione, potum frigidæ porrigere: ſatius enim arbitratur (*ni viſcerum obſtructio vetuerit*) morbum protrahere frigidæ potu, quam ingenti calore virtutem permittere diſſipari. Ni velis antea laboranti indulgere ſucco acido *citri ſaccharo conditi,* & diluto co-

Continentiū febriū materia cacochymica qualiter, quando & quibus præparanda, & educenda.

A pioſo aqua frigida, vel *ſyrupo violarum, roſarum, aut acetoſo ſimplici.* Et ſi his factis vltra quartum, aut ſeptimum affectio protrahatur, *ſyrupum acetoſum* porriges cum modico *violaceo, oxyſaccharum intybi, bugloſſæ, oxalidis, & portulacæ,* vna cum aquis ſtillatitijs, aut decoctis ex *hordeo, ſaccharo, vel cucurbita.* Apparente igitur coctione, rhabarbari infuſi in ſero lactis, vel in liquore nouem infuſionum *roſarum* ℥. 1. & ß. porriges, cum modico ſyrupo ex *nouem infuſ. violarum.* Vel præſtabis *mannæ electæ* ℥. 2. *& ß. diſſolutæ in prædicto roſarum liquore, aut in expreſſione rhabarbari, facta in ſero lactis, vel aqua cichorij.* Interim tamen dum hæc & reliqua fiunt, clyſmatis emollientibus, & attemperantibus vteris, ſaltem tertio quoque B die, cum laborans it dormitum. Quod ſi melancholici, vel atrabilioſi humoris aliquid ſupereſſe nobis ſit compertum, diutius præparare oportet, tardiuſque & maturius purgare, præſertim ſi primo morbi acceſſu vſus fueris leui aliquo expurganti.

Quo facto, in vtraque febre, ſiue bilioſa, ſiue cuiuſuis alterius cacochymiæ, perſeuerante adhuc calore febrili, tertia indicatio iubet, *ſaluatellam* manus dextræ, aut ſiniſtræ, ſi ſuccum melancholicum abundare perſenſeris: deinde ad corporis refrigerationem te conferes, adhibens ea medicamenta, quæ excalfacta viſcera attemperent, & roborent. Quem vſum præſtant *ſaccharum roſaceum cum aqua hordei*, vel id q. C ℞. *pulueris electuarij, trium ſantalorum* ℥. 1. *trochiſcorum de ſpodio* ℈. 2. *coralli rub.* ℈. 1. *conſeruæ roſarum* ℥. 3. *ſacchari albi diſſoluti in aqua roſarum,* q. ſ. vt fiat cōfectio in orbiculis, cuius præbe ℥. 2. *cum aqua oxalidis.* Aliud etiam conficies, q. ℞. *conſeruæ roſarum, & bugloſſæ, anà* ℥. 2. *pulueris diamargaritonis frigidi, & trium ſantalorum, anà* ℥. ß. *puluer. corall. rub.* ℈. 4. *puluer. criſtall.* ℥. 1. *ſacchari albi diſſoluti in aqua roſarum* q. ſ. vt fiat confectio in orbiculis. Renum quoque regionem & dorſum temperabis vnguentis, & inūctionibus, quæ ſequenti cap. recenſebo: quo etiam loco reperies epithemata, quæ thoraci, & iecori adhibita mire profuiſſe comperimus.

D

De febre ardenti, & de reliquis continuis.

Ardentis febris, ſeu cauſi natura.

EST quidem febris ardens inter omnes ex continuarum genere exurentiſſima, & calore, ac ſiccitate pollens, qua ratione ab Hippocr. paſſim *ignis* nomine inſignitur, *vt 1. popul. comment. 3.* in hiſtoria Sileni, & vxoris Philini conſpicitur. Quapropter à flagrantiſſimo ardore *cauſus* appellata fuit: quāquam non ſolum febris ardens de vero cauſo intelligatur, ſed etiam de febre qualibet vehementiſſima, vt de ſynocho vtraque, & maximè de ea, quæ ex flaua bile oritur, vt ex Galen. conſtat *1. popul. part. 1. comment. 37.* Eſt denique morbus tertianæ exquiſitæ finitimus & eiuſdem naturæ, tantum ab ea diſſidens, quod in E hac bilis ſyncera per minora vniuerſi corporis vaſa deferatur; in cauſo enim bilis in maioribus vaſis eſferuet, *vt 2. criſium Galen. cap. 3. aduertit.* Prodit tamen hæc differentia inter tertianam continuam, & cauſum, dum vtraque febris à flaua bile oritur, quod in cauſo putreſcat in venis maioribus, & cordi propinquis, aut ventriculo, aut pulmoni: quo fit, vt præter id, quod ardeſcit, ex ſynochorum ſit parte, vt Galen. *docet 2. criſi ca. 6.* cuius nulla eſt remiſſio, aut quā parciſſima, cum hoc tamen arbitrandum eſt non eſſe legitimam continentem, ſed ſpuriam iuxta ſtatutam antea doctrinam: at in tertiana continua bilis putreſcit in minoribus, & à corde diſſitis: quo fit, vt acceſſionum habeat remiſſiones, licet ex toto non ſoluatur. Cum hoc tamen certum eſt, in venulis paruis cauſum quoque ſuccendi, dum venulæ non ſint in ambitu corporis, ſed in viſceribus cordi, aut iecori, vel ori ventriculi proximis, nam in his quoq; partibus

Ardens quid differat à tertiana continua. 1.

partibus

2. *In quibus cum tertiana conueniat.* tibus extrema vaſorum adſunt. Differunt etiam, quia tertiana continua plerumque fit à dilutiori flaua bile, quæ ad incendij locum alternis diebus conſcēdit, & facilè conflagrat: cauſus vero à pernicioſa, & retorrida bile, quæ ſuccenſa maius incendium ſuſceptat.
3. Conueniunt tamen, quia ſicut tertiana continua ſpuria aliquando ſuccreſcit, ita & cauſus illegitimus quoque efficitur. Sed in hoc etiam iterum differunt, quia continua tertiana ſpuria efficitur admixtione pituitæ, aut melancholiæ: at cauſus non ſic, ſed alio modo: Quod intelliges, ſi animo conceperis duplicem eſſe cauſonis ſpeciem: *Vnam, quæ exquiſitum* *Cauſi exquiſiti ſpecies duæ.* complectitur: reliquam vero, quæ *non exquiſitum.* Ex quiſiti cauſonis ſpecies duplici differentia diſſecatur,
1. *vna* eſt cuius meminit Hippoc. 4. *acut. text.* 1. dicens: *Cauſus, id eſt, febris ardens, fit cum venulæ exſiccatæ tēpore æſtiuo acres, & millioſas, quæ tenues ſunt, ad ſe trahunt humiditates, quas ichores vocant.* Quod etiā dogma protulerat Galen. *lib.* 1. *popul. par.* 2. *comment.* 20. dicens, quod cum præ nimio æſtu, aut labore paruulę venæ exſiccantur, aut ichoroſas humiditates ex vicinis partibus trahunt, ſi putreſcant, hoc cauſi genus concitare valent. Quod proculdubio intelligendum eſſe cenſeo de venis minoribus, quæ in viſceribus, aut prope ipſa, non in his quæ iuxta cutem ſunt, *vt antea dictum eſt.*
2. Altera rurſus exquiſiti cauſi differentia eſt, cuius meminit Galen. *lib.* 2. *criſ. cap.* 6. & 4. *aphoriſm.* 9. vbi ex profeſſo docet, quod ſi humor bilioſus in vena caua, & reliquis latioribus venis prope cor, aut ſimul in omnibus putreſcat, ardentem proculdubio efficit febrem, atque exquiſitam, de genere tamē continentium, vt ardentem etiam arbitratur eſſe cōtinentem omnem. Quod latiſſimè probauerat Gal. *loco citato* 2. *criſ. cap.* 6. dicens: *Cum vero neque declinatio ſenſibilis fiat, ſemper verò à principio febris vſq; ad criſim ſimilis perſeuerauerit: erit & hæc de genere febrium ardentium, ab eiſdem acutis tamen differt.* Sed *Quid inter ſe differant ardentes.* inter ſe longiſſimis interuallis diſſident hæ duæ ardētes exquiſitæ, nam prima ſpecies fit in venulis paruis, & ex tenuibus humiditatibus. Secunda vero (præter omnem continentis formam) præcipuè ex flaua bile, & in maioribus, aut retorrida exiſtente in pluribus, aut ex vtraque in venulis iuxta aliquod membrum princeps, *vt pulchre aduertit Galen. lib.* 1. *popul. part.* 1. *comment.* 9. vbi ita ſcribit: *Verum ante ver, cum ſubito præter morem Aquilo ſpiraſſet, iſque ad interiores corporis partes impuliſſet humores, tenuiſſimus primus fluebat, itaque febrem ardentem induxit. Neque in quibuſlibet corriuatus partibus febrem poteſt humor hic excitare ardentem, verum circa ventriculum, & huius præcipuè os, circaque iecinoris partes ſimas:* & idem etiam probat *eodem lib. part.* 2. *comment.* 20. & *part.* 3. *comment.* 14. Item in prima ſiccitas maior, acrimonia, atque mordacitas: in ſecunda autem maius incēdium, hoc quidem ob materiæ coarctationem, & locum cordi vicinum: illud vero ob paruam materiæ naturam: cum hoc tamen refert Gal. 2. *de different. febr.* eam eſſe potiſſimum ardentem febrem, quæ ex flaua bile principium ſortitur, ſiue in magnis vaſis, ſiue in paruis exiſtat, quam tamen referendam eſſe cēſet ad tertianam continuam, aut ad continentem bilioſam. Cæterum vt verè ardens dici mereatur, & ab alijs diſſideat, bilem ex qua oritur, deterioris eſſe conditionis oportet, & magis ad aduſtam naturam vergentem. *Febris ardēs ſpuria duplex.* Febris etiam ardens ſpuria duplex exiſtit,
1. vna ex ſalſa pituita, cuius meminit Hippocr. 4. *acut.* 13. dicens: *Cauſi genus aliud aluus ſoluta, ſitis magna, lingua aſpera, ſicca, ſalſa:* qua quidem parte Gal. aſſerit, hanc febrem originem trahere ex ſalſa pituita, ſi in ventriculo, aut hepate, aut pulmone putreſcat, *vt eodem* 4. *acut. comment.* 6. Galen. expreſſit, quæ eo exquiſita cenſeri non debet, quia vrens calor (*pathognomonicum alioqui cauſi ſignum*) in ipſa reperitur, ob pi-

A tuitæ natiuam conditionem, licet ob ſalſuginoſam naturam, cui additur calor febrilis, ingens adſit, & implacabilis ſitis. Altera vero illegitimi cauſi ſpecies 2.
eſt, ea febris, quæ internorum viſcerum inflammationibus ſuccreſcit, *vt de pleuritide, peripneumonia, & oris ventriculi, aut iecoris inflammationibus fertur.* Atque hæ ſunt omnes febrium ardentium ſortes, & peculiares conditiones.

Cæterum continuarum febrium natura, licet prædictis ſimilis exiſtat, intenſione tamen, & vehementia longè diſſidet ab ardentibus, tum quia continuæ *Continuæ & ardentes quid differant.* ex omnibus humoribus fieri poſſunt, tum quia per exacerbationes repetunt, tum vero quia in vaſis minoribus, & ad extimas corporis ſedes, & partes carno-
B ſas fiunt, præterquam quod cauſſas non habent vehementiſſimas, vt cauſus. Solum enim quatenus pertinet ad generis naturam, vnicam habent omnes com- *Ardētes diligētius curandæ continuis.* munem curandi rationem: ob id hac in parte tantū expendiſſe oportebit, febrem hanc ardentem expoſcere diligentiorem, & efficaciorem curationem, licet vnica ſit omnium medendi ratio, *vt cap. de general. medendi via latius adduximus.*

Cum genus hoc mali non vnica conſtet natura, & ſorte, ſed multigena, & varia, certum quoque eſt di- *Ardētes ex quibus oriuntur cauſſis.* uerſas ſortiri cauſſas. Sic enim quatenus ad materiales cauſſas attinet, legitimus cauſus, & qui apud Galen. exquiſitior eſt, vel ex ſanguine, vel ex omnibus humoribus qui continentem febrem concitant, pro-
C ficiſcitur, maximè ex flaua bile in vaſis maioribus putreſcente, vel fit bile putreſcente in pluribus vaſorum partibus, cæterum non ex flaua, aut mitiori, vt præcedens; ſed ex aduſtiori, & retorrida, aut vitellina, vel cuiuſuis præternaturalis ſortis. Altera autem cauſi legitimi ſpecies, cuius Hippocr. potiſſimum meminit, ex tenuibus, ac ichoroſis humiditatibus non quidem vtcunque diſpoſitis, ſed perperam affectis, quas æſtiuum tempus, aut exurens, & exſiccans cauſſa prauè diſpoſuit: quibus profecto in exilibus venis reconditis facilè ſuccreſcit ingens putredo, & calor exurentiſſimus, tum ratione ſuæ ſubſtantiæ, tum vero ratione loci. Cauſi vero illegitimi prima ſpecies, quæ ex ſalſa pituita principium ſortitur, materiam habet, non (*vt*
D *vulgo fertur*) ex bile, & pituita admixtam: quippe id frequentiſſimè contingere ſcimus (*citra id quod febris ardens generetur*) in ſpurijs tertianis, & in continuis, quæ ſpuriæ ſunt, & ex vtroque humore conſtāt, citra vllum ſalſuginis ſenſum, nec adeo grande incēdium: ſed arbitrandum eſt, hoc cauſi genus ſolum fieri ex tenuiſſima pituita, quæ principium vſtionis, aut putredinis ſortita, admiſcetur multis, & prauis ichoribus ex bile flaua exortis, vel ex alia ex præternaturalibus. Quo fit, vt tenuis illa, & nitroſa, aut acris, & mordax ſubſtantia, pituitæ putridæ, aut aliter vitiatæ admixta, facilè dum putreſcit (*maximè in vaſis prope cor*) hoc ſuū febris genus concitare poſſit, quod alioqui pituitæ naturæ eſt aduerſiſſimum: quòd pro-
E fectò fit, quia maiorem habet huius deterrimi humoris miſcellam, quo facilius ſeſe inſinuat humor in abditas corporis, & membri vbi adeſt, partes, & ob pituitæ lentorem fixius adhæret, & ea ratione efficaciſſimè torquet, & afficit. Vltima vero illegitimi cauſi ſors eam materiam nanciſcitur, quæ internam inflāmationem vbi oritur efficit.

His habitis, proficiſcitur, ac concitatur, vbi aliquis prædictorum apparatuum in corpore fuerit, hoc genus febris à mille rebus externis, quæ non cutis denſitatem, velut in reliquis inferant, ſed humorum, & totius corporis ingentem calorem, & efferueſcentiam. Sic feruentiſſimus Solis æſtus, qualis vigente canicula fit, immodiciſſimus labor, vigilia diutina, & moleſta, copioſior meraciſſimi vini potus, ira quæ diu duret, ſitis cui non ſit ſuo tempore ſatisfactum, id mali genus proculdubio efficere habent, *vt* 4. *acut.* 3. *Gal. docet.*

docet. Mouent enim hæc ad maximum calorem cor pus,& ab humoribus exſiccant tenuem,& propriam humiditatem,facta ebullitione,& feruore maximo, à quibus proculdubio neceſſe eſt, ingentem calorem proficiſci, tum propter cauſſæ vehementiam, tum ob materiæ diſpoſitionem,& pronam ad id recipiendum naturam, tum vero ob viciniam loci, in quo putreſcunt humores, cum corde ipſo. Ex quibus omnibus etiam prodit incompeſcibilis ſitis, atque etiam ob ingentem humidi efferueſcentiam,& reſolutionem.

Cauſi ſi-na patho nomoni-a.

Habet proculdubio hoc febrium genus peculiaria duo ſigna propria,& pathognomonica,quæ complent eius eſſentiam, eamque commonſtrant, vt ex profeſſo docet Galen. *3.popul.par.3.comment.*34. nimirum,cauma ingétiſſimum, & inſatiabilem ſitim. Quæ profecto adeo ſunt huic affectioni propria, vt abſque his ardens febris dici non poſſit, in quibus etiam tertianæ exquiſitæ aſſimilatur, licet vehementia,& magnitudine ab ea diſſideat. Præterea hæc febris non incipit cum rigore; quod ſi aliquando accidat,malignitatis eſt ſignum: quinimo rigore frequéter deſinit,quod nullis alijs conuenire poteſt, vt Hippocr.eſt ſententia 4.*aphoriſm.*58. Verum vt expendere poſſimus quantum hæc ſigna creſcant, vt febrem hanc ab alijs ſibi ſimilibus diſtinguant, primo pulſum conſiderare oportet, nam celerior, & frequétior exiſtit,quam is,qui in febribus à putrido ſanguine ortis,aut alijs continentibus reperitur, inæqualis magis, & durus, & ob id non æquè magnus, neque vehemens,ob id incendium, *vt ex Galen. euidenter conſtat 1.ad Glauc.cap.*8. Accidit cibi faſtidium,iactatio corporis,& oſſearia laſſitudo,nonnunquam vlceroſa,& mordax, etiam linguæ nigrities ab immodica caliditate prodiens,arida item & aſpera,ob ingentem humidi conſumptionem, vt ex Galen. conſtat 1. *acut. tex.*1.dicente: *Fit quoque & lingua aſpera,ſicca,& valdè nigra,* qua parte alia ſcribit ſigna,dicens: *Véter quoque morſu dolet,deiectioneſque liquidæ, ac pallidæ ſunt, ex quibus vigere ingentem ſitim proculdubio neceſſe eſt.* Adſunt & vigiliæ,atque interdum mentis alienatio,quę proculdubio omnia neceſſum non eſt omnibus ardentibus accidere, ſed eis quæ exquiſitæ ſunt: nam ventrem erodi,& bilioſa effundi, perpetuum nó eſt,ſed vbi vehemens ſit morbus,& acrium,ac tenuium humiditatum motus ad inferna fiat, maximè ſi in ventriculo, aut hepate ſit morbi ſedes: nam ſi in pulmone,potius prodit ſpirandi difficultas,igneus ſpiritus,delirium,& quæ de lingua dicta ſunt,vt Galen. aduertit 4. *acut.*4. ſic ſi flauæ bili crudus humor, aut pituita ſalſa miſceatur, magna corporis perturbatio, capitis grauitas,& dolor, vrinæ craſſæ,& turbulentę, & non raro conuulſio, ſed in ſumma (*vt reliqua ſigna,quæ his accedunt,percurramus*) expendédum eſt, frequenter illis profluere ſtillam ſanguinis è naribus, partim ex calore oſcula dilatante,ea potiſſimum parte, qua calidæ vſtilagines excernuntur exſpiratione, partim ex materiæ acrimonia,partim ex tenuitate,ſiquidem ad ſupremas partes,quod tenue exiſtit,aſcenſurum credibile eſt, maximè quia eadem parte ſanguis efferueſcit, & ebullitione petit ſupernas partes, *vt liquet 1.popul.par.2.tex.62.& 66.*de quo ſigno dixerat Hippoc. *In febribus ardentibus, ſtilla ſanguinis narium malum.* Vrina item in hac febre tenuior,quá in febribus ex ſanguine ortis cernitur, ruffa, ſeu flaua,& ignea.

rdentis ris præ gium.

Sunt etiam præter hæc alia ſigna, quæ bonum aliquid, aut malum in hoc febrium genere ex propria natura monſtrare habent. Primo ſciendum eſt, plerunque cauſum iudicari,ſiue ad ſalutem,ſiue ad mortem,vſque ad ſeptimum diem, *vt ex Hippocr. videtur conſtare 4.aphoriſm.*59. Si tamen acceſſiones per pares repetant, quarto, aut ſexto pernicioſæ iudicantur,

A *vt ex eodem Hippoc.& Galen.conſtat 1.pop.par.2.tex.*75.cum hoc tamen hyeme pernicioſior quam verè, aut æſtate fit. Sed pernicioſa ſigna ſunt,cum rigore incipere, & forſan per inordinata interualla hoc idē ſymptoma efficere,maximè ſi cum hoc aut citra extrema frigeant: quippe ſignum eſt, ob ſanguinis penuriam extrema calore deſtitui,& emori, vt 4.*aphor.*48.*ſcriptum reperies.* Item ſi accidat ſudor circa frōtem, ſed deterius ſi ſudor frigidus ſit: nam ſyncopin inſtantem indicat. Peſſimum etiam eſt inuoluntariè lachrymari, vri, & non ſitire, faſtidire cibos, corpus iactare, profunde dormire, aut diu noctuque vigilare; pernicioſa quoque vox clangoſa ex gutture reſiccato,vt docuit Hippoc.1.*porrhe.*13.corporis inſolita grauitas capitis dolor, conuulſio, vel motus tremu-
B lus,maximè ſi accidat vrina exiſtente craſſa,quia indicat,ex bilis efferueſcentia omnes humores agitari, & admiſceri ſpiritibus,qui ad caput multa vitioſa deferunt. Quod ſi vrinæ nigræ,paucæ,tenues emittantur,pernicioſum quoque, ſicut aluum durá eſſe: item & ſanguinis ſtillam prodire, ſicut & alijs febribus malum eſt,vt ex Galen. conſtat 4.*acut.comment.*67. Malum quoque deſipere,& carpere floccos,aut feſtucas: ſolet tamen aliquando cauſus iudicari ſalubriter per copioſum ſanguinis narium fluxum, *vt 1. popul. par.2.tex.& comment 63.apertè colligitur,* niſi quarta die ſit,qua maximè periculoſus cenſetur, minus vero quinta die,quod accidit ijs, quibus ſanguis mittēdus
C non eſt, *vt paulo inferius referam.* Iudicatur etiá per ſudorem, per vomitum, & per alui deiectionem, *vt colligitur 3.criſ.cap.*3.nec non & per abſceſſum,licet impropriè, *vt monſtratur 4.acut.*11.

Ardentes qualiter curandæ.

Atrociſſima huius febris conditio, nec differre, vel momenti temporis curationem patitur,nec ab alia indicatione, priuſquam ab ipſius caloris exſtinctione,principium curationis auſpicari permittit: ſic enim duo maxima auxilia illi ſolum Gal.præſtitit,nimirum ſanguinis detractionem vſque ad animi deliquium,& potum frigidæ,&, vt arbitror, vnius tantū vſus gratia proficua: namque ſanguinis detractionē potius cenſeo in hac febrē præſtitam cauſſa refrigerādi vniuerſi corporis incendium,quam quod adeo lar-
D giori opus ſit in eo affectu,in quo bilioſi,& acres humores tot numeris ſanguinem ſuperant. Cum hoc tamen cenſendum eſt,opus eſſe in hac febre, quantumuis feruentiſſima,vacuatione, & maiori adhuc refrigerio,& attemperatione. De vacuatione autem,quæ fit per ſanguinis detractionem(nam de ea,quæ fit per expurgans medicamentum,paulo inferius diſſeram) addubitare oportet, *in curatione huius febris liceatne ſanguinem detrahere:* & ſecundo, *an aliquando citra ipſum ſanari poſſint, aut debeant ſic affecti reſtitui:* & tertio, *ſi ſanguis mitti debet, an expediat ipſum vſque ad animi deliquium ducere,& ſi ſubſiſtendum eſt citra deliquium,quantum licet euacuare.* Primæ dubitationi anſam præſtiterunt Galen.& alij non contemnē-
E di auctores, qui humoribus longius à ſanguinis natura recedentibus omnino ſanguinis detractionem negarunt. Sic Galen.4.*de ſanit.tuen.* ſanguinem mittere interdicit, humoribus citra, aut vltra ſanguinem exiſtentibus; nam vtroque ſanguine detracto, metus eſt,ne alieni ſucci puriores cum ſint, vitalem mixtionem diſſoluant,idque maximè & ocyus bilioſis ſuccis redundantibus: cuius etiam occaſione 9. *method.* in quibus amara bilis abundat, à ſanguinis detractione abſtinet, ſicut 4.*de ſanit.tuen.* in vlceroſa laſſitudine etiam vetat, *vt* 2.*ad Glauc.* in eryſipelate,& 4. *method.* in herpete. Quod decretum inſecutus etiá *Auicen.*4.1.cap.20.ne ægrum ſanguine miſſo ad duarum rerum vnam perducat, aut bilioſorum nimirū ebullitionem, & ob cauſſæ naturam, ad frigidorum cruditatem. Præterea inter ſymptomata,quæ cauſo correptos ſolent male afficere,vnum eſt immodicus ſanguinis

Sāguinem vtrum liceat mittere in febribus ardentibus.

guinis

guinis narium fluxus, cuius ratione dixit Auicen. cap. de curat. cauſi: *Et oportet vt caueatur in eis ſuperfluitas ſanguinis narium, eſt enim de eis in quibus magnificatur timor apud eos.* Si igitur ſanguinis è naribus fluor (per quem etiam natura ſolet cauſos feliciter iudicare, vbi ſcil. coctionis notæ præterierint, *vt cõſtat ex Galen. 4. acut. cap. 10. & 17.*) tam eſt verẽdus, multo magis ſuperfluam ſanguinis detractionem caui ſſe oportebit. Quod profecto optimè dixerat Auicen. his verbis: *Non phlebotomes, fortaſſe enim phlebotomia inflammabit eos. Verum ſi fuerit in vrina rubiditas, & turbedo, fortaſſe phlebotomia iuuabit eos.* Quibus & experimento multi ex auctoribus formidarũt in hoc febrium genere ſanguinem detrahere. Verum cum ex Galen. mille in locis conſtat ſanguinem eſſe mittendum, idque & vſque ad animi deliquium, dubitatio non parua ingruit, quid nam in re adeo dubia agendum ſit: inquit enim Galen. *lib. de ſanguinis miſſione, cap. 12. Porro vbi feruentis ſanguinis copia acutiſſimum accendens febrem inierit, confertim vacuare expedit, & vſque ad animi deliquium ducere tentandũ.* Præterea in omni putridarum genere ſanguinem eſſe mittendum conſulit *9. method. cap. 4. & mille in locis* in ardentiſſimis febribus ſanguinem docet vſque ad animi deliquium mittere.

Cauſũ medendi ratio diuerſa pro diuerſitate materiæ, & diſpoſitionis virium.

Cæterum vt prędictam controuerſiam diluamus, & breuiter dubitationes propoſitas abſoluamus, in memoriam reuocare oportet omnes quatuor cauſi, quas diximus, ſpecies, in quibus licet vna ſit communis morbi ratio, tamen ob diuerſitatem materiæ, & diſpoſitionis virium non licet arbitrari, vnam quoque eſſe debere medendi viam, & rationem. Sic profecto in eo cauſo, qui tempore æſtiuo reſiccatis venis accidit ob ichoroſæ ſubſtantiæ attractionem, nulla lege licet ſanguinem detrahere, tum quod affectio in reſiccatione corporis humorũ defectu potiſſimum ſita ſit, tum quia vires neceſſum eſt hoc caſu languidiſſimas eſſe, tum etiam, quia humoris natura longè maius habet peccatum in vitio, & cacochymia, quàm in copia: præterquam quod humores morbum concitant in vaſis minutiſſimis, & longè diſtitis à maioribus, & quæ ſanguinem contentum facilius vena ſciſſa præbent: quapropter huic deneganda eſt omnino ſanguinis detractio, quod prorſus alter ſcopus deficiat, & alijs auxilijs morbus tutius miteſcit. At in eo cauſo, qui ex efferueſcente, aut putreſcente fit flaua bile in maioribus vaſis, de cõtinentium ſorte efficitur, ſiue in paruulis prope aliquod viſcus, ſanguis quidem mittendus eſt, ſed longè parciùs, quam in quauis alia eius ſpecie, & adhuc longè minus in eo, qui fit in prædictis venis minoribus, cuius ratione cenſeo Auicen. dixiſſe, *Non phlebotomes, fortaſſe inflammabit eos*, quod vtilior ſanguis facilius extrahatur, quam ſuccus, qui reconditis illis venulis putreſcit.

Sanguis qua quantitate in cauſo mitti debeat.

At vbi putredo eſt in maioribus, facilius prædicta quantitas educitur, ſolum vt minor fiat humoris peccãtis copia. Quod optimè docuerat *lib. 11. method.* & Auicen. *etiam 4. 1. cap. 20.* ita ſcribens: *Multoties præterea phlebotomia in febribus licet neceſſaria non ſit, efficit vt natura fortis fiat ſuper materiã, propterea quod eam efficit paucam.* Quo fit, vt ſolũ parcè cum liceat mittere, tanquam in affectu, in quo parum eſt ſanguinis, & longè plus bilis. Vbi tamen copioſior etiam ſanguis ſit, ſiue ab vtroque, ſiue ab altero cauſus fiat, paulo licentioſius licebit ſanguinem detrahere: non enim tantum quantum affectio expoſtulat, *vt Galen. 4. de ſanit. tuend.* intelligendus venit, dum inquit, *parcè ſanguinem eſſe detrahendum, dũ humores ſunt vltra, aut citra ſanguinem.* In quo etiam caſu Auicen. ſanguinis miſſionem admittit, poſtquã ipſam negauerat dicens: *Non phlebotomes, fortaſſe enim phlebotomia inflammabit eos: verum ſi fuerit vrinæ turbedo, & rubiditas, fortaſſe iuuabit eos.* Verum ſi febris ex continentium ſit ſorte, maximè ſi ex abundantiore fiat ſanguine, aut ex omnium humorum abundantia, tunc quidem audacter ſanguinem detrahes, quantum affectionem expoſtulare viſum ſit, quia neceſſum eſt ſemper huiuſmodi affectionem validis, & robuſtis viribus adiungi: cum hoc tamen non licet vſque ad animi deliquium mittere. Id profecto interdixerat Hippoc. 1. *aphoriſm. 3. Neque compreſſiones* (inquit) *ad extremum ducendæ, periculoſum enim, ſed qualis natura fuerit eius qui debet perferre, ad hoc ducere conuenit.* In cauſo vero qui ex ſalſa pituita oritur, non ſat eſt parcè ſanguinem detrahere, ſed per aliquod interuallum, ſi bis, aut ter ſanguis mittendus eſt, quò magis ſanguini vterque humor ſalſam pituitam efficiens admiſceatur. At in ea cauſi ſpecie, quæ ex internorum viſcerum inflammatione prodit, liberaliter quoque ſanguis mittendus eſt, quòd humoris natura non renuat, & expoſtulet non ſolum affectionis grauitas, ſed dignitas etiam loci, qui periclitari conſpicitur.

Ardenti febre laborantes vtrum & qualiter purgandi.

Licet Galen. non meminerit eius vacuationis in curatione cauſi, quæ fit per expurgans medicamentum, cum hoc tamen maioris ſolet eſſe momenti, & vſus, quam ſanguinis detractio, quod plerunque humorum corruptela, & vitium ſanguinem ſuperet, & conſpurcet. Quapropter nonnihil de eius vſu diſſerẽdum ſtatui. Sanguine igitur miſſo, ſi opus ſit, aut ſecus, in quibus non licet, protinus ſtudendum eſt, vitioſos humores, antequam reliquos conſpurcent, expurgare. In quo caſu, vt inquit Auicen. laborantes indigẽt lenificatione forti in principio: nam cum ſuoptè motu humor faciliter excernatur, cum tenuior, acris, & feruidus exiſtat, lenientibus vti pharmacis ad purgationem ſat eſt. Verum quia copiam eius extrahere, ſaltem minorare oportet, ob id fortem conſulit lenificationem, quæ maiori copia vicem ſeligentis ſuppleat, quo opus eſſe videbatur in huiuſmodi febre. Quamobrem *caſſiæ, vel mannæ* debitam quantitatem porrigere oportet *ſero lactis caprini, vel aqua cichorij diſſolutam.* Idem præſtat beneficium ſyrupus ex *infuſionibus violarum, cum diluto rhabarbari*, maximè ſi plurimum bilis inundare comperiamus, quod genuinum eſt huic febri præſidium, idque 1. 2. 3. aut quarta, & interdum quinta die, iuxta illud Hippocr. *2. aphor. 20. in acutis paſſionibus raro, &c. & 1. aphor. 24. cum morbi inchoant, &c.* nam hæc potiſſimũ morbi ſpecies eſt, quæ hanc peculiarem prouidentiam in principijs prerequirere videtur. Obſeruabis autem in hoc auxilio exſequendo *(ni aliquid aliud vetuerit)* qđ in ichoroſis humiditatibus, quæ ſunt in exilibus venis, ocyus oportet velut in turgentibus mediocriter purgare, in bilioſis facta ſufficienti ſanguinis detractione, forſan ante 7. in reliquis continentibus feruore reſtincto.

Ardenti febri quis debeatur refrigerãtiũ vſus.

Facta igitur purgatione in omni cauſi ſpecie neceſſaria *(excepta quæ à viſceribus inflammatis prodit)* curandum eſt humorem ipſum *(quòd facilius coqui, ſuperarique à natura poſſit)* attemperare, & refrigerare ſimul, & vniuerſi corporis calorem compeſcere. Nãque licet Galen. ſolum meminerit eius refrigerationis, quæ corpori, & eius morboſo calori debetur, ante id oportet humores temperare, & *(vt dictum eſt)* coctioni diſponere, nec licet id differre, donec tempus ſit præſtandi aquæ frigidæ potum, hoc eſt, coctione apparente, ſed mox à morbi principio neceſſum eſt humores corrigere, & attemperare. Quod primò exſequeris ea victus, & potus forma inſtituta, quæ tertianis exquiſitis proficua exiſtit: curans quoque aerẽ refrigerare, ipſo irrorato aqua frigidiſſima, roſacea, & *aceto*, floribus item, ac folijs ſparſis, fontanellis etiam arte factis, & aere commoto flabellatione cum linteis madidis facta. Præſtat & clyſteribus vti in quauis morbi parte: nam hæc præter teporem, & frigiditatem, quam inducunt, molliunt quoque & aluũ

cient,

cient, quæ ſanè conficies ex decoctis rerum refrigerã A tium, velut *lac ſeminum frigidorum, maluæ, violarum, lactucæ, hordei*: & reliquarum herbarum conſimilem virtutem habentium, *ex ſaccharo, & oleo roſaceo*, quorum abundè meminimus *cap. de tertiana exquiſita*. Mane quidem porriges potum *ex ſucco granatorum, arantiorum acrium, & dulcium, ſucco acetoſæ clarificato cum modico ſaccharo, & aqua hordei*. Si laborans poſtulauerit refrigerata, conferunt *ſtillatitiæ aqua frigidæ, vel puriſſima aqua* diu aſſeruata fontis, aut fluminis, quibus admiſcere oportet, vel *aceti, vel ſucci limonis acidi, aut agreſtæ*, vel alterius rei acidæ modicum, ſuperaddeſque ſacchari quantum ſit ſatis ad gratum ſaporem conciliandum: fugiendum enim eſt in hoc affectu à dulcioribus, quod facilè in bilem mutari poſ B ſint, ni velis parum ſyrupi *cichorij, acetoſi, de ſucco limonum, roſarum, vel granatorum cum quadrupla frigidæ aquæ portione*, ſummo mane exhibere. Tãtæ enim eſt efferueſcentiæ, & tam ingentis caloris hæc febris, vt niſi plurimum refrigerantia exhibeas, parum prodeſſe videaris. Verum quia his, quæ diximus, frigidiora porrigere non datur, ob imminens periculum extinctionis innati caloris, ad potum aquæ frigidæ copioſiorem deueniendum eſt. Atque licet formidatũ huiuſmodi præſidium apud pleroſque viſum ſit, ne humores iterum recrudeſcant, aut aqua in bilis naturam migret, cum periculum ſit in huiuſmodi febre lõgè euidentius, quam in quãuis alia, ne aut ſpiritus nimio calore euaneſcant, vel ſolida ſubſtantia excalfiat C plurimum: ob id ruſtico timore depoſito, febre exiſtente intenſa, laborante anxio, præmiſſa ſufficiẽti vacuatione, ac leui aliquo principio coctionis apparente, aquæ potum copioſum porrigere non dubitarem. Crudele quidem eſt, & ab omni curatione alienum, verentes morbi diuturnitatem, & humorum cruditatem, in maius periculum deferre laborantes. Quod ſi nec his omnibus factis, ad vſum *ſyruporum, & apozematum* iterum oportet (*ſi affectio non quieuerit*) confugere, quo tempore porriges ſyrupum *de portulaca, de nenuphare, de papauere, de agreſta, violarum cum modico aceto*, & copioſiore aqua *nenupharis, lactucæ, hordei, vel acetoſæ, aut borraginis*. Veſpere autem porriges, dum efferueſcit magis calor, apoze D ma ex prædictis *aquis, aut aqua pluuiali, ſucco limonũ, vel aceto, & ſaccharo, aut cum ſyrupo violarum, vel roſarum*, ac ſi ſomnum conciliare ſit opus, cum *ſyrupo papaueris, vel portulacæ*. Cæterum ſi vrgentior ſitis ſit, commendatur ad ipſam mulcendam, id q. ℞. *ſucci cucumeris craſſioris lib. 4. ſacchari lib. 2.* coquantur ſecundum artem, & fiat ſyrupus, cuius ſume ℥. 2. & admiſce ℥. 16. *aquæ hordei, cucurbitæ, lactucæ, acetoſæ, bugloſſæ*, & ſimilium, & paulatim præbe. Præſtat & *mucilago pſyllij extracta aqua cucurbitæ, aut hordei cũ modico ſaccharo*. Quia tamen frequenter caput adeo intenſè dolere aſſolet, vt verendum ſit, ne humoris aliquid illuc irruat, ipſi prouidendum eſt *oxyrrhodino, q. ℞. ſucci lactucæ, olei roſati, ana ℥. 2. aceti ℥. ß.* pro E deſt & epithemata cordi attigere, qualia ſcripſimus *cap. de tertiana*, aquis refrigerantibus, modico aceto, & pulueribus *diamargaritonis frigidi, vel electuarij de gemmis*, & eius naturæ alijs: quod etiam teſtibus adhibebis. Vix enim credi poteſt, quantus ſit teſtibus cum corde conſenſus. Item iecori prouidebis vnctionibus, aut epithemate etiam ex prædictis aquis, & pulueribus ſantalorum omnium. Sic dorſum inunges vnguento *roſaceo, refrigerante Gal. aut reſumptiuo, vel de cucurbita, poſitis ſupra id, & iecur madidis pannis ex aqua cichorij, ſucco cucurbitæ, aut lacte mulieris*. Quibus auxilijs cautè vtendum eſſe conſulo, quippe cum calor efferueſcens ea ſola expiramenta habeat, quæ cuti natura donauit, quæ quidem ſi frigidis occluſeris, nulli dubium eſt, quin maius incendium deinceps ſubſequatur.

Dulcia in cauſo vitanda.

Potus aquæ frigidæ cauſo laboranti non denegandus.

Sitis vrgentior ut pellenda.

Capiti qualiter ĩ cauſo prouidendum.

Teſtium cum corde maximus conſenſus.

Iecori qualiter ĩ cauſo prouidendum.

Si tamen ſeptima dies (*in qua vt plurimum cauſus iudicari aſſolet*) præterierit, & adhuc vigere hoc malũ conſtiterit, videndum profecto eſt, an tempus iam inſtet ſecundæ purgationi aptum, quam nulla ratione moliri poſſumus, niſi factis prius alijs vacuationibus, & morbi efferueſcentia iam ſedata. Hanc facies ex infuſo *rhabarbari cum manna, aut ſyrupo ex infuſionibus cum aliqua ex ſupradictis aquis*, poſt quam iterum ad ea, quæ intus, & extra corpus, & viſcera refrigerãte conferes: ac forſan eo tempore non erit ab re ſaluatellam dextræ manus tundere, & deinceps *ſero lactis cum ſaccharo* vti, maximè ſi per interualla modicum *rhabarbari* in prędicto ſero ablueris.

Cauſo laborantes quãdo criſi facta purgandi.

De febribus complicatis, & de ſemitertiana.

TAm eſt difficile, graue, & periculoſum hoc genus febrium, vt & laborantem, & medicum ſimul deludat, & contemnat: nam & difficilis cognitionis, & difficilioris longè curationis exiſtit: Quippe cum ſæpiſſimè contrariæ reperiantur indicationes, eædem que ſimul vrgentes, non facilè ob id conſtat, cui earum innitendum ſit, nam ſi vni prouideas, altera prorſus exacerbabitur, & id beneficium renuit. Quamobrem, & noſſe, & curare ſimul, magna diligẽtia docere oportet. Conſtat proculdubio ex Galen. *lib. 2. criſ. cap 7.* febrium compoſitionem duplicem eſſe: *Vnam* cum alicui morbo non febrili adiungitur febris: *alteram* vero cum febris febri connectitur. Illa inſuper duplex exiſtit: quippe aut illi morbo ſuccreſcit febris, vt accidens, *velut in pleuritide*, aut complicatur vt nouus affectus, *vt in hydrope, paralyſi, & reliquis frigidis morbis, dum febribus complicantur*. Prima enim compoſitionis ratio ſpuria eſt, & illegitima, nam eo tempore febris non morbi, ſed ſymptomatis rationem ſubit: quapropter eius hac in parte meminiſſe non eſt opus. Secunda vero non eſt præſentis cõſiderationis. Compoſitæ verò febres ſunt, quando eædem vel diſſidentes genere, aut ſpecie coniunguntur, quod fieri bifariam contingit, complicatis nimirum, ſeu mixtis, aut confuſis. Complicatio quidem verè eſt, quando febres diuerſis è locis inuadunt, eo ordine, ea variatione, vt ſingulæ per propria, & peculiaria ſigna diſtingui poſſint: velut dum tertiana cũ quartana coniungitur, inuadens quidem tertiana ab ortu Solis vſque ad meridiem, & quartana eadem die inclinante Sole. At mixtio, ſeu confuſio ea propriè dicitur, quando duæ febres ſimul incipiunt, & deſinũt eiſdem horis, ita vt vix diſcerni poſſint, quod ſigna habeant commixta, & confuſa ad inuicem, veluti cum tertiana, & quartana, & quotidiana, non ſolum eadem die coeunt, ſed eadem etiam hora incipiunt, verbi gratia, ambæ ſummo mane, quo tempore nemo poterit, neque per caloris modum, neque per ſymptomata, eas exactè diſtinguere. Nam fit plerunque hæc confuſio, quòd humores etiam inter ſe, licet diuerſæ ſint naturę, confundantur, ſintque in eodem loco, & cum hoc quilibet propriam aſſeruet naturã, & peculiarem putredinem ſortiatur, licet ſimul cohabitent, quo tempore mirum non eſt, ſi ambo ſimul eadem hora perpetiantur alterationem. Ad cõplicationem igitur redeuntes, poſſe febres multis modis coniungi, coniectandum eſt. Nam præter eas quæ ex toto diuerſi generis ſunt, vt *hectica cum putrida, aut ephemera* cum aliqua ex prædictis: poſſunt quidem complicari continuæ febres cum continuis, vel intermittentes cum intermittentibus, aut intermittentes cũ continuis. Quas ſanè combinationes multis modis poſſe fieri coniectandum eſt, vno dum febres eiuſdem ſortis cum alijs eiuſdem naturæ adiunguntur, vt cum dictæ tertianæ adiunguntur, vel tres quartanæ complicantur: alio modo cum febres diuerſi generis, & ſpeciei cohærent, vt cum tertiana continua

Febrium cõpoſitio duplex.

Compoſitæ febres quæ ſint.

Complicatio febriũ quid.

Mixtio febriũ quid.

Febres poſſe multis modis coniungi.

quotidianæ intermittenti complicatur: differunt quidem hæ duæ febres, quod altera eſt continua, & altera intermittens: & rurſus quia vna eſt biliosa, & altera pituitoſa. Item coniungi poteſt, quæ continua eſt ex bile, cum tertiana, quæ quidem differunt, quia vna eſt intermittens, & altera continua, cæterum ſimiles ſpecie, hoc eſt, humoris natura exiſtunt. Sic enim varijs modis ludere comperimus huiuſmodi febres, dũ in vno eodemque corpore, & tempore cohærent, & complicantur nunc duæ, nunc tres, nunc vero plures, iuxta adductam huius conſortij, & complicationis legem, quæ omnia haud difficulter noſces, ſi eam diligenti animo contempleris.

Verum quia operoſum eſſet, & alienum ab optimo ſcribendi inſtituto, cuiuſque complicationis ſeorſum meminiſſe, longum ſanè, & inutile foret contexere labyrinthum, ratione ductus decreui ex omnibus complicationibus vnam exempli loco in medium proponere, cuius cauſſas, & ſigna ad amuſſim ſtudebo expendere, illique adſcribere vniuerſalem complicatorum affectuum curationem: & illi propriam, ac peculiarem, ita vt nihil deeſſe videatur ad cuiuſque ſpeciei cognitionem, & curationem. Sit autem hæc *ſemitertiana, hemitritæus, ſeu horrorifica febris*.

Semitertiana febris quæ.

Semitertianæ natura, & nomen non ſatis conſpicua ſunt apud Auctores, nam quidam *ſemitertianam* appellant eam, quæ conſtat ex tertiana intermittente, & quotidiana continua. Quo fit, vt partim habeat accidentia tertianæ, partim vero ſecus: referuntque Galen. *lib.* 2. *de differ. febr. cap.* 8. qui ſemitertianã appellat eam, quæ ex quotidiana continua, & tertiana ſit temperata. Sed *lib.* 1. *popul. par.* 3. *comment.* 5. obiter ſcripſit, quod tantũ abſit, quod ſemitertiana quidquam intermiſſionis admittat, quod cõtinuitatis cauſa longè grauior exiſtat. Cum hoc tamen ſcimus Galen. hac in re dubium eſſe: nam inquit *lib. de typ. c.* 3. *Ex tertiana interim ſemitertiana fit, & contra*, ac ferè eadem habet accidentia. Verum ex Gal. apertius colligitur, eam febrem hemitritæi, ſeu ſemitertianę nomẽ potiſſimum mereri, quæ tertianæ febris aliquas habeat notas, & aliquibus careat: nam neque ad integritatem deuenit, neque cum rigore inuadit, neq; excretione finitur, neque diem ſecundum integrum habet, tamen tertio quoq; die inſultat, vt tertianis mos eſſe ſolet: quo fit, vt cum integram naturam tertianæ non aſſequatur, ſemitertianæ nomen meretur.

Semitertiana cuius naturæ ſit.

De natura etiam huius febris, haud difficile eſt varia apud Auctores reperiri, nam ſunt, qui inter febres complicatas eam annumerent. Sunt vero & qui inter confuſas, eo quod in ſemitertiana vterque humor in vaſis abundet: quo fit, vt neque quotidiana, neque tertiana *(ex quibus conſtat)* propria ſigna, & integra circumſcribat. Sed veluti ex duplici harum genere vnum quoddam confuſum, & mixtũ coaleſcit genus, quod in vera complicatione diſtinctũ, & per ſe vnũquodque apparet: atque licet hæc vera videantur, cũ hoc tamen veram eſſe febrium complicationem dubitabit nemo, ſiquidem tertia quaque die acceſſio de nuo ſuperuenit. Ad cuius febris integram naturam adipiſcendam conſtat, quatuor modis pituitoſam cũ biliosa febre commiſceri poſſe. Quippe aliquando cõperies, tertianam continuam cum quotidiana continua coniungi, nonnunquam intermittentem cum intermittente. Item continuam tertianam cum quotidiana intermittente: vltimo etiam intermittentem tertianam cum quotidiana continua. Ex quibus ſanè combinationibus, *vt ex Gal. conſtat* 2. *de different. febr. cap.* 7. *&* 8. vnam duntaxat legitimam ſemitertianam, & veram, ac propriam conſtituit, nimirum eam, quæ ex quotidiana continua cum tertiana intermittente conſtituitur. Cuius etiam complicationis conſtat Hippoc. meminiſſe *lib.* 1. *popul. par.* 1. *tex.* 23. *& par.* 2. *tex.* 25. in hunc modum: *Infeſtabant illos ple*

Pituitoſa febris cũ biliosa quatuor modis cõmiſceri poteſt.

Semitertiana legitima quæ ſit, & qui bus modis fiat.

A *roſque febres horrorificæ, continuæ, acutæ non intermittentes: modus erat ſemitertianus, vna dies leuius, altera grauius inuadens, in ſumma in dies acutius inuadebant.* Appellauit autem Hippoc. *horrorificas* has febres, nõ quòd initio acceſſionis horror appareat, ſed quod tota acceſſionis duratione horrores vigeant: Neceſſe igitur erit, ſi horrorifica ſimul, atque continua ſit futura, ex duabus generari febribus, & humoribus, diuerſæ tamen ſpeciei, & naturæ, ita vt vna ſit intermittens, altera vero cõtinua, reliquas vero ſemitertianas impropriè, & abuſiuè tales appellamus. Verũ ea, quæ legitima eſt, & exquiſita, & *propriè ſemitertiana* appellata, tripliciter proculdubio fieri poteſt. Nam vel redundante ſuperanteque pituita, vel ipſam ſuperante B flaua bile, quod copioſior exiſtat, vel ambæ æqualiter ſe habentes: & hæc vltima, eſt vera, legitima, & exquiſitiſſima ſemitertiana, *vt Galen. loco citato placuiſſe conſtat:* Archigenes vero hanc non cognouit, licet aliarum meminerit. At earum, quæ à legitima diſſident, ea, in qua prædominatur bilis, horridior ſemper erit, feruidiorque protinus eſt, & incendij magis habet, citiuſque feſtinat ad ſummum vigorem, in qua etiam aliquid per vomitum, per aluum, aut ſudorem excernitur. Ea quidem, quæ prædominantem habet pituitam, frigore vehemẽtiore occupat extremas partes, horroreſque pauci fiunt, & pulſus fit quodammodò coarctatus, & tardus, acceſſio inualeſcit, & longũ poſt tempus conſiſtit, neque in ea aliquid excernitur C notatu dignum, ſicut in prima. In vtraque tamen pituita, & bilis ſimul putreſcunt, velut in tertiana notha, ſed hæc eſt differentia, quòd in tertiana ex vtroque humore vna humoris reſultat forma, & in vnico loco fit putrefactio, in ſemitertiana vero quiſque ſeorſum putreſcit, & forſan in diuerſis locis. Præterea cõſiderandum eſt, omnes ſemitertianas duobus poſſe generari modis. Vno quidem duabus in vno eodemque tempore coeuntibus acceſſionibus, aut ſtatim ab initio eiſdem acceſſionibus confuſis: quod licet ita ſit, non conſtat apud Galen. neque Hippocr. aliquam earum, quæ ad integritatem euadunt, *ſemitertianam* appellari, neque ab hoc inſtituto deſiſtẽdum eſt, eo quod Galen. dixerit, *lib. de typis, Semitertianam* D *ad integritatem poſſe peruenire.* Inquit enim: *Porro nõ ſemper continua eſt, ſed etiam intermittens aliquando reperitur*, nam ex contextus litera euidenter conſtat, ex Agathini ſententia loquutum. Sed placet magis intelligere, Gal. hac in parte loquutum fuiſſe de omni tertianarum ſpecie, quarum nonnullæ ad integritatem deueniunt, vt ipſemet inſinuat *lib.* 2. *pop. par.* 3. *comment.* 2. dicens: *At ex ſemitertianis, quædam vtraque incedunt via, quædam altera tantum, earum quæ ad integritatem non veniunt.* Qua parte videtur admittere quaſdam ſemitertianas, quæ ad integritatem venire poſſunt ſaltem apparenter: quibus proculdubio conſtat, qualis naturæ ſit ſemitertiana, & quibus nã modis complicari poſſit: nam qua ratione dictum E eſt, tertianam, & quotidianam complicari poſſe, eadem quoque intelligendum eſt de reliquis febrium ſpeciebus. Verum cum febris hæc naturam ſapiat tertianæ, & quotidianæ, neceſſe eſt vtriuſque ſigna præſtare, quamobrem aduertiſſe oportebit, quæ ſigna habeat propria, & peculiaria, vt ab alijs complicatis diſtingui queat.

Horrifica cur dicta ſemitertiana.

Semitertiana legitima trib. modis fieri poteſt.

Quid inter ſe differant.

Semitertianæ omnes duobꝰ potiſſimũ modis fiunt.

Hemitritæi nõ poſſunt, niſi apparẽter ad integritatem venire.

Signa igitur erunt in triplici differentia: nã Quædam patefaciunt naturam vniuſcuiuſque componentium: Quædam referunt vtraſque febres ſimul mixtas: Quædam vero peculiariter hoc genus febrium commonſtrant citra reſpectum ad aliquam componentium. Sapit enim inter ſigna naturam flauę bilis, cum horrore incipere: nam ea eſt propria febrium intermittentium conditio: ob quotidianam quidem febrem grauis fit quotidie ſemitertiana: ob tertianã vero, tertio quoque grauior: tardantur acceſſiones

Semitertianæ exquiſitæ ſigna triplicia.

ob

ob pituitam, & hæc eadem facit, vt in plures dies protrahatur, ac reduplicationem habet: ob tertianæ etenim naturam ſemitertiana redditur acutiſſima: nō ſitit aliquando laborans ob pituitam, nihilominus tamen ob incendium lingua areſcit: præterea ob flauam bilem ventriculo inundantem ſitiunt quidem laborantes, ſed lingua non areſcit, pituita etiam prolabente in os ipſum, quæ ſiccitatem impedit: cæterū ob ſalſuginem, quæ nō rarò ſentitur, ſitis adaugetur. Itaque tanto hæc ſigna, quæ mox retulimus, flauam bilem atteſtantur, quanto tertiana, quæ ſemitertianā conſtituit, exquiſitior, & magis legitima fuerit, nam ſi tertiana ſpuria ſit, certum eſt, quotidianam ſibi admixtam confundere flauæ bilis ſigna. Pari quoque ratione, ſi quotidiana eſt ex illegitimis, dubium non erit, quin ſigna tertianæ præualeant. Atq; ex hac collatione ſpuriæ ad legitimam, & è contra, varias proculdubio licebit effingere ſemitertianæ ſpecies: quarum latiſſimè Barbari omnes meminerunt, & Rondeletius eas expreſſius, & ad amuſſim diſtinxit.

Semitertianæ variæ ſpecies vnde.

Signa propria.

Communia autem ſigna, quæ morbi ipſius naturam atteſtantur, ſunt, febrem eſſe continuam, cæterum cum frequentiſſimis horroribus, argumentum proculdubio euidens mixtæ naturæ huius febris: nulla enim continuarum cum horrore inuadit, neq; ex his, quæ cum rigore incipiunt, aliqua ex propria conditione eſt continua, niſi ex accidenti illi ſuccreſcat. Habet etiam alias duas conditiones ſibi peculiares, nimirum diuturnam eſſe, & grauibus ſymptomatis inſignitam: quippe grauia accidentia morbi breuitatem oſtendunt, & diuturna mala acutis eſſe ſalubriora conſtat: hæc etenim febris periculum ſumit ex tertiana, nō quod ſuaptè natura periculoſa ſit, ſed quod ex flaua bile morbum periculoſum efficiente proficiſcatur, quia grauia accidentia bilis in hac febre diu durant: quo fit, vt periculoſa efficiatur: ex pituita vero ſumit diuturnitatem: Denique ex quauis duarum cauſſarum ſumit, quod deterius eſt, & relinquit quod ſalubrius: nam ex flaua bile periculū, & amittit breuitatem, ex pituita longitudinem, & amittit ſecuritatem. Conſtat id euidenter, quia ventriculum frequētiſſimè ſubuertit, graue quidem in morbis ſymptoma, partes etiam neruoſas lædit, quod ſolet eſſe diuturnitatis principium. Soporoſos etiam, & veternoſos inducit affectus, deliria item & implacabiles vigilias: fiunt inſuper neruorum reſolutiones, quæ diuturnitate ſuperant reliquos affectus. Adeſt quoque ſyncopis periculoſiſſimum ſymptoma, adeſt & animi deliquium, quibus vires maximè proſternuntur. Quo fit, vt optimè dictum ſit Galen. *lib. de typis, typum habere ferum:* nam colliquat corpus, profunda vehemēter commouet, & tandem febris eſt periculis omnino plena, nam graue eſt partim exhorreſcere, & partim incaleſcere: quo factum eſt, vt horrorificam febrem appellauerit Hippocr. Sed monendus mihi lector eſt hac in parte, eſſe inter malignas febres aliquas, quas citra vllam tertianæ, & quotidianæ admixtionem horroribus plenas eſſe conſtat: nam eā cauſſam, quam præſtāt bilis, & pituita ad excitāda præd. accidentia, eandem omnino ſuppeditant acres halitus, mordaces, venenoſi, & peſtiferi, illati à corrupta materia febrium malignarum. Ob id toto animo expendere oportet, quando ex hac vel illa cauſſa prodeant prædicta accidentia, namque dum ex venenoſo humore principium trahunt citra grauium accidētium admixtionem, in principijs febrium, & vſq; ad ſeptimum prædicti horrores apparent: at in vero hemitritæo magis, quo propiùs ad ſtatum properauerit febris, vrina etiam crudior, & inæqualis, & laborantes citra manifeſtam conſumptionem degunt, prędominante nimirum pituita: aliquando vero colliquationem perpetiuntur bile exuſta præualente.

Hemitritæi naturā aliquā do æmulatur maligna febris in horroribus, & quomodo diſtinguātur.

Hæc tamen omnia vera eſſe comperiemus, ſi ex-

A quiſita ſit ſemitertiana, quod vterque humor pari mēſura pollet, *vt ex Galen. conſtat 2. de differ. feb. 8. & 1. popul. par. 2. comment. 25.* Verum quæ exquiſita non eſt, in alterum extremorum habet vergentia ſigna: nam ſi bilis ſuperabundat, horrores contingunt maiores, febris ſtatim validior, calidior, & æſtuoſior, & ad conſiſtendi vigorem celerius properat, cum vomitibus, & alui deiectionibus bilioſis, cuius exemplum adduxit Hippocr. 7. *popul.* in hiſtoria vxoris Theorimi. Si vero pituitoſus humor reliquum ſuperet, frigus extremarum partium exſuperat horrorem, acceſſio diuturnior erit, & lentiùs incedet, & omnia mitiora comparebunt.

Semitertianę non exquiſitæ ſigna.

Præter accidentia, quæ paulo ante retulimus, poſ-
B ſe ſic affectis ſuccreſcere, experimento compertum lethalem eſſe ex propria natura huiuſmodi febrem, *vt ex Hippoc. conſtat 1. popul. par. 1. tex. 23. & par. 3. text. 5.* Nam frequenter tabi, frequentius tamen quibuſdā alijs diuturniſſimis morbis adiungitur, *vt idem Hippoc. eodem tex. 5 expreſſit, & Auicen. 1. 4. tract. 4. cap. 17.* ſiue his morbis talis febris accidat, ſiue ipſa per ſe inuadat, de qua refert Auicen. ad ſeptimum menſem quandoque produci, ſed vt ex Galen. conſtat 1. *aphoriſm.* 12. media eſt longitudine inter ardentem febrē & typhodem, nam quæ largiorem habet bilem, breuior: quæ vero pituitam, diuturnior exiſtit, *vt etiam aduertit Paul. lib. 2. cap. 34.*

Preſagiū. Semitertiana lethalis eſt ex propria natura.

Nihil profecto in arte medica æquè difficile, &
C graue exiſtit, ac id, quod vnam non ſortitur naturā, ſed variam, inæqualem, & confuſam: quod licet diligentia maxima conſequaris, & agnoſcas, nihilominus tamen aut impoſſibiliter, aut difficulter curare poteris. Nam cum in vera curandi ratione, ea ſit potiſſima lex, & methodus, vt vnum contrariorum reliquum è corpore pellat, & cauſſam per ſui ablationē auferre oporteat, contingit non raro, contraria in vnum coire, ita vt vni prouidere non poſſis citra alterius euidens damnum. Præterea dum cauſſarum ablatio, ex illata in naturam vehementia fieri debeat, frequentiſſimè accidere conſpicimus, maius damnum naturam ſuſcepturam ex beneficio, quam ex
D morbo: ob id quidem quærenda eſt lex, & ratio, *qua cum duo in indicationem coeunt contrariam, beneficium citra alterius damnum adhiberi poſſit?* Cui ſanè actioni adhibenda ſunt axiomata quædam, quibus id opus tuto fieri poſſit.

Duobus in indicationem cōtrariā coeuntibus qua ratione citra alterius dānum beneficium adhiberi poſſit.

I. Primo quidem expendendum eſt, morbum poſſe complicatum eſſe ex duobus contrarijs, aut diuerſis, vel cauſſam ex duabus quoque contrarijs conſtare, vel rurſus cauſſam morbo eſſe contrariam, licet ipſa ſimplex ſit, & ſimplex quoque morbus. Contingit enim frequentiſſimè, effectum vnum ex duobus contrarijs conſtare; veluti ſi quis patiatur febrem cum neruorum reſolutione: hydropem cum eryſipelate, vel febrem putridam cum hectica, quarum altera adiectionem, & reliqua ſubtractionem deſiderat, &
E alia huius generis. Fit autem, vt dictum eſt, de hemitritæo, quod licet morbus vnius naturæ, & generis videatur, febris nimirum, cauſſa tamen & ipſe morbus ex diuerſis cauſſis, & morbi ſpeciebus conſtant, nimirum ex flaua bile tertianam excitante, & ex pituita quotidianam continuam. Item accidere conſpicimus affectum frequentiſſimè longè diuerſum eſſe à natura ſuæ cauſſæ, vt videre eſt de febre pituitoſa, quæ cum in calore, & ſiccitate ſita ſit, cauſſam habet omnino contrariam, frigidam nimirum, & humidam.

II. Præter has enim complicationes, ſecundum axioma alias proponit non minoris momenti, quas elicimus ex morborum complicatorum periculo, & grauitate: ſæpè enim maius faceſſit negotium in re practica, affectus qui ſuperuenit ob periculum quod minatur, quam is, quem curandum ſuſceperamus.

III. Præmittendum tertio eſt, aliam eſſe complicationis rationem, prædictis longè grauiorem, nimirum cum affectus, vel cauſſa, vel ſymptoma aliquod expoſtulant auxilium, facultas vero id permittere non videtur. Quibus ſanè complicationibus ſubueniendũ eſſe docet medendi ratio maturo conſilio, & maxima cum conſideratione: nam id eſt Galen. & Hippocr. obſeruatiſſimum præceptum, nimirum, *vt feſtinemus prodeſſe, ſaltem vt non noceamus*. Atqui cum in complicatis indicationibus vni prodeſſe citra alterius aliquod damnum non poſſimus, omni arte curandum eſt, vni prouidere altero non neglecto. In qua quidem re iuxta diſtinctionem primorum axiomatum, alia vnicuique reſpondenti aſſignare oportet. Quorum profecto primum eſt affectus contrarios hoc habere proprium, & peculiare, vt primo auferri deſideret is, qui alterius cauſſa exiſtit, ſi pari vrgentia laborantem premat, ſin aliter, vrgentiori prouidendum eſt primo, donec ſæuitia miteſcat: interim tamen intendendum eſt ei, qui cauſſam ſuppeditat. Verum ſi affectus non ſolum diuerſi, ſed contrarij omnino exſtiterint, non quidem vt multi cenſent, admixtis medicamentis vtendum eſt, namque eo modo neutri illorum ſatisfacere poterimus, his pharmacis, quæ commixtam habeant naturam: ſiquidem neutris magnitudini, & gradibus correſpondẽt: nam mixta auxilia ſolum proficua ſunt affectibus, quorum cauſſa reducta eſt ad vnam formam, reliquis vero nequaquam, quia diſpari efficacia fiet medicamenti actio, ac ex conſequenti forſan vnum alteri erit impedimento. Diſperſos itaque humores diuerſis temporibus, & vno medicamento aliquem humorum peccantium reſpiciente vno die, altero vero alio reliquam educente: miſtos vero compoſito pharmaco educes. Quamobrem exiſtimo tutiorem eſſe medendi rationem eam, quæ iubet alternatim adhibenda eſſe auxilia, veluti ſi quis patiatur calidum iecoris intemperamentum, & ventriculi frigidum, ventriculo quidem calidis exterius adhibitis, aut interius, ſed in ſolidiori forma, ne ocyſſimè à ventriculo dilabantur, & iecur adeant, iecori vero frigidis intus ſumptis, & in fluidiori forma, quo facilius iecur conſcendant. Nam prouidendum eſt in hac complicatione, & ſimilibus, vt medicamenta, quæ ad diſtantiſſimas partes à ventriculo peruenire tenentur, tenuiſſimæ ſint ſubſtantiæ, & fluidæ, vt nihil aut parum in ventriculo frigido immorentur, ſed ocyſſimè partes prędictas adeant. Qua lege ſeruata, non eſt difficile contrarijs affectibus mederi, ſi dum alteri auxiliamur, alterius non omnino obliuiſcamur. Docuit quoque hæc prima methodus expendendam eſſe heterogeneitatem, & varietatem cauſſæ: nam ſi quis morbus proficiſcatur ex flaua bile, & pituita ſimul, vnam formam nactus, ei quidem ſubueniendum eſt mixtis auxilijs; ac ſi diuerſa ſit humorum origo, alternatim id opus aggredi oportet; bilioſos, vt qui facilè coquantur, primis purgationibus educere oportebit, medicamentis à prædominio bilem ducentibus: pituitoſos vero diutius præparare, & tardius purgare opus erit, ijs tamẽ quæ ſolum reſpiciant pituitoſam materiam, nam procedente morbo, & vlterius protogato, perdifficile eſt credere ſuperfuiſſe bilis flauæ aliquid, ac ſi fuerit, purgatione peculiari minimè indiget, nam & neceſſaria eſt ad calorem, & ipſa ſua ſpontè quouis medicamento facillimè purgatur.

Complicati morbi qualiter curandi.

I. *Affectibus cõtrarijs qualiter medẽdum.*

Continet etiam hæc prima methodus conſiderationem, quæ docet aliquando cauſſam eſſe à morbi, ſeu effectus proprij natura diuiſam, aut accidens diuerſam cauſſam nactum ab ea, quæ morbum creat, *vt cap. de lypiria dictum eſt*. In qua quidem complicatione fruſtra laboranti porrigimus, quę morbo plurimum innituntur: nam in febre pituitoſa nihil aliud refrigeratio præſtat, quam diuturniorem, & difficiliorem ipſam reddere, licet ipſa ſua ſpontè refrigeriũ expoſtulet. Quamobrem ſemper, & in omni curatione cauſſam primo illidere oportet; nam præterquam, quod impoſſibile eſt effectum compeſcere, cauſſa integra manente, damna, quæ retulimus, ſequi neceſſe eſt.

I. *Morbi cauſa interdũ ab eiuſdem natura diuiſa.*

Verum quia ſæpiſſimè tantum faceſſit negotium calor ipſe præter naturam, vt vniuerſam curationem ad ſe verti poſtulet, ſuperſedendum aliquando eſt ab his, quæ cauſſam reſpiciunt, & victu, ac moderatiſſimis refrigerijs febri eſt prouidendum, ſed mox iterũ ad cauſſæ prouidentiam deueniendum, multa enim ſunt, quæ & cauſſam, & effectum, quantumuis ſint contraria, reſpicere habent. Nam in febribus pituitoſis plerunque lædit pituita magis tenacitate, craſſitie, & lentore, quam frigiditate, ſiquidem actu calida exiſtit, & putrefacta, & ob id refrigerare modicum poſſumus: incidere tamen & attenuare ſemper, nam acetum, & acetoſa omnia, præter attenuationem, & inciſionem quam præſtant, refrigerant quoque.

II. *Periculi grauitas in complicatis morbis quid poſcat.*

Secundum autem axioma proponit periculi grauitatem, & magnitudinem, non quidem vtcunque, ſed facta collatione inter duos affectus, quorum vterque ſit periculoſus, in his enim ſemper prouidendum eſt, ne quod ſuperuenit, vires adimat, nam eo tempore vires gerit cauſſæ eiuſdem morbi præexiſtentis. Veluti ſi vigilia vrgentiſſima febri continuæ accedat, vel grauis ſomnus, aut quoduis aliud accidens ex his, quæ morbum intendere nata ſunt, nam licet hæc accidentia non ſint ſuaptè natura morbo ipſo grauiora, nihilominus tamen, quia affectum ipſum grauiorem, & periculoſiorem reddunt, primo curationem expoſtulant, affectu præexiſtenti non neglecto, quod quidem ea potiſſimum de cauſſa fit, quod in febribus continuis alioqui periculoſiſſimis leuiſſimum quoddam accidens curationem ad ſe vertat, nõ quidem alia ratione, quam quod vices cauſſæ morbum intendentis gerunt.

III. *Vrgẽtioris conſideratio alijs præferenda.*

Tertium vero axioma, & vltimum proponit, vrgentioris conſiderationem omnibus alijs præferendam eſſe, aduertit quidem Galen. 1. *ad Glauc.* ei primo prouidendum eſſe, quod maius faceſſit negotiũ, & grauius periculum; ſic enim in quouis affectu complicato, vtcunque complicationem ſortiatur, hæc enim erit inuiolabilis lex, & regula, vt ei quod maius infert periculum, intendendum primò ſit. Sic enim dixit Galen. *loco citato*, vrgentiori eſt prouidendum, magis vrget quod maius periculum imminet, ſiue is ſit morbus, ſiue cauſſa morbi, ſiue ſymptoma. In hac etenim conſideratione coniectandum eſt, in periculi vrgentia ſemper incipiendum eſſe ab eo morbo, qui breuius minatur periculum, licet alter morbus periculoſior ſit, vt videre eſt in febribus putridis, & hectica, & in hydrope, & febre: quippe febris putrida citius periculum pollicetur, & ei primo ſubueniendum, tum vt id periculum præueniatur, tum vt ſubſit liberior, & expeditior via curationi, quæ proficua eſt alteri morbo diuturniori, & grauiori, cui impedimento ſunt auxilia, quæ febri profutura ſunt. Itaque in omni morbo expendendum eſt, cauſſa ne, an morbus ipſe, vel ſymptoma magis vrgeat, maiuſve periculum inferat, nam illi eſt perpetuò innitendum. Sic enim in vlceribus, & vulneribus omnibus, quæ ſimplicia ſunt, morbum tantummodo reſpicimus, in febribus cauſſam quidem primò, ſecundò accidentia, quæ ſuperueniunt, tertio verò & vltimò iuxta Galen. decretum, ad eam, quæ facta eſt, diſcraſiam deueniẽdum eſt.

Semitertianæ peculiaris curatio.

His quidem præmiſſis, peculiarem ſemitertianæ curationem aggredi oportet: quæ ſanè magnam pręrequirit in cauſſa prouidentia: nam cum hæc conſtituta ſit ex pituitoſis, & bilioſis ſuccis diuerſa ſorte libratis, curandum eſt quam citiſſimè vnicuiq; prouidere.

uidere. *Primò* quidem per eam victus, & vitæ inſtitutionem, quæ nec omnino parca ſit, *(licet bilioſus morbus eam expoſtulet)* ne laborans vſque ad ſtatum peruenire non poſſit: nec nimium aucta, & craſſa, ne fomentum ſubſit vtrique morbo maius. Sed ſemel in die victu præſtito, quo æger poſſit citra aliam victus exhibitionem 24. horarum ſpatio durare, ne ſi noctu cogaris exhibere, acceſſio quotidiana *(quæ quamuis continua ſit, ſingulis noctibus exacerbationem parit)* deterior, & grauior fiat, ac nox moleſtior. Quapropter pullorum, aut auium iuuenum carnes elixas *petroſelino, citeribus, & cinnamomo*, aut aſſas præbere oportebit: & in potu aquam *cinnamomi*, niſi vires vinum expoſtulare videantur. Quo facto cum certum ſit, duos in hoc affectu vigere humores, videndum eſt primo, *an ſanguinis præſentia adſit*, quo tempore audacius ſanguinem detrahes; ſin aliter, ipſius quoque mittes quantum par ſit pro magnitudine febris, cæterum per longiora interualla, ne vel vires labantur, vel pituita crudior fiat: nam ſi id auxilium prætermiſeris, feruidior reddetur vniuerſa ſubſtantia ſuccorum, aut crudior præ nimia plenitudine, quæ duorum humorum abundantia ſuccreſcit. Poſtmodum vero curabis omni diligentia, æquales, & homogeneos reddere humores, pituita inciſa, & attenuata, vt facilius coquatur, & flaua bile retuſa, ac purgata, vt ex duobus humoribus alterum protinus ſubſequatur, nimirum vrgentiorem primo euacuare, ac reliquum, vel compeſcere, vel præparare. Item coniectandum eſt, an ambo humores in venis abundent, vel alibi generentur, & in venas poſtmodum irruat: quippe ſi ambo in venis præſunt, tardius licebit purgare, miteſcit enim bilis ex pituitæ pariter redundantis adhæſu, & ipſa pituita citius coquitur: & ob id differre oportebit purgationem, donec mixtis fieri poſſit medicamentis. Verum ſi diuerſam ſortiantur generationis mineram, per epicraſin purgare licebit, alternatim quidem, tum per eam, quæ bilem ducat, tum vero per eam, quæ pituitam, diutius tamen protracta pituitæ purgatione. Reliqua vero auxilia mixtæ naturæ eſſe oportet, vel per interualla pariter, & alternatim adhibita, vt prædominari aliquem humorem cognouerimus, *vt latè ſcripſimus capite de lypiria, & epiala.*

Victus. *Sanguinis miſſio.* *Præparatio humorum.* *Purgatio.*

DE FEBRE PESTILENTI, ET DE MALIGNA, AC DE ACCIDENTIBVS, QVAE IIS, ET RELIQVIS PVTRIDIS SVCCRESCVNT.

LIBER SEPTIMVS.

Morbus quò rarior eò oculatiùs tractandus.

STatutum profectò eſt, atque omnibus viris doctis mille rationibus firmatum, quo res aliqua rarius ſeſe offert, aut ex ſua natura abdita eſt, & obſcura, eò oculatius, & diligentius expendendam eſſe, nedum in his, quę hominum ſaluti profutura ſunt, quorum ignorantia periculum vitæ impendet. Sic etenim cum peſtilentium morborum conditio adeo ſit atrociſſimæ, & pernicioſæ naturæ, nec plurimum vulgaris, ob id mihi tractaturo de re hac difficili, & abdita, ſubit in animum exactiori diligentia ipſam expendere, ne ſi forſan aliquando accidat *(quod Deus auertat)* vel non intellecta negligatur, vel perperam auxiliares manus illi adhibeantur. Quapropter primo *peſtilentium morborum differentias* in communi enumerare eritopus, deinceps *peſtilentis febris ſpecies* recenſere, tandem cuiuſque ſeorſum *naturam, ſigna*, atque *curationem* inſtituere, qua potuero diligentia, & breuitate curabo.

Peſtis, & febris peſtilēs quid differant.

Peſtis igitur nomine longè diuerſum quid à peſtilent febre Galen. intellexiſſe, apertiſſimè conſtat: quippe qui aſſerat *peſtem eſſe epidemiam pernicioſam, quæ pleroſque, quos apprehenderit, interficit: febrem vero peſtilentem, licet idea, & natura eadem ſit cum peſte; vrbari tamen ea conditione, qua plures apprehendat:* nam contingit non rarò, ex aliqua peculiari cauſa aliquem febre adeo peſtilenti corripi, vt ipſo interfectoipſa quoque citra alterius corporis contagium, & dannum intereat ſimul & exſoluatur. Cuius doctrinæ occaſione in memoriam reuocare oportet, quæ interſit differentia inter popularem, & peſtilentem morbum, vt clarius ſubſit peſtis natura, & conditio Popularis morbus is eſt, *qui paſſim in vulgus graſſatur, communiſque omnibus eſt, communemq; habet cauſſam, aerem nempe (aut potum, vel alimentum multis commune) qui vulgarium morborum cauſſa præcipua eſſe ſolet Hippoc. & Galen. auctoribus lib. de nat. human. & 1. popul.* Quod ſanè morborum genus tūc eſt, cum vno tempore plures idem morbus occupat, qui ſanè tunc *popularis, epidemicus, vulgaris*, atq; *communis* dici ab omnibus conſueuit, cuius ſubinde plures, licet non magni momenti reperiuntur differentiæ, quas breuitati conſulens prætermitto. *Peſtilens vero morbus* is cenſeri debet, qui cum vulgaris ſit, pernicioſus etiam eſt, atque lethalis: itaque epidemicus morbus eſt, qui tempore anni aliquo in regione aliqua abundat inſoleſcitque, peſtis vero, *epidemia pernicioſa.* At eum morbum, qui regioni cuipiam peculiaris eſt, *endemium, ſeu vernaculum*, & genti proprium nuncupare ſolent: qui profecto omnes ex diametro diſperſis vocatis opponuntur.

Morbus popularis & peſtilens quid differant. *Epidemicus quis.* *Peſtilens quis.* *Endemius quis.*

Peſtis q.d.

His habitis, morbus is cenſeri debet peſtis, qui cū vulgaris ſit, pernicioſus etiam eſt, atque lethalis; Itaque erit peſtis *epidemia pernicioſa*, aut ſi mauis, venenoſus quidam vapor in aere conceptus, qui vitali ſpiritu omnino aduerſatur: aut aereum venenum ex putrium vaporum admixtione, vel infelici planetarum concurſu in pernicioſiſſimam animātium generis conditionem dira conuerſione mutatum, ſi Aſtrologorum ſententiam ſequi voluerimus. Sed poteſt ſanè clariùs adhuc diffiniri, nimirum, quòd nil aliud peſtis ſit, quam morbus communis, vulgaris, peſſimus, atque pernicioſiſſimus, qui perinde, ac totum morborum vulgarium genus ex cœli ſtatu proficiſcitur. Clariùs tamen & veriùs, atque ſpecialiùs *febris peſtilens* diffinitur, cum dicimus febrem peſtilentem reuera eſſe morbum ſordidæ, & profundæ putrefactionis, includentem ſeminaria acutiſſimæ contagionis per ſe, ex quo lethalis, & contagioſa efficitur:

Febris peſtilēs quid.

ficitur: Quarum diffinitionum gratia primum non leuis ſeſe offert dubitandi occaſio, *deturne peſtilens conſtitutio citra febrem;* Cui dicimus, huiuſmodi cōſtitutionem poſſe dari, non minus quam putredinem aliam reperiri citra febrem: nam ſeptica medicamēta partem putrefaciunt, diſſipata eius ſubſtantia citra vllam febrem, quod pari lege peſtilentem conſtitutionem poſſe efficere, doctiſſimorum conſenſu cōſtare arbitror, & experimento quotidiano in catarrho, & dyſenteria peſtilentibus comperimus, quemadmodum hecticam, & ephemeram peſtilentes reperiri, *vt paulo inferius ſumus monſtraturi.* Secundo expendiſſe oportet (*earundem diffinitionum gratia*) ex quonam principio, & qua de cauſſa morbi omnes venenoſi, peſtilentes, & contagioſi ſuboriantur. Cuius rei occaſione præmittendum eſt, naſci omnes huiuſmodi morbos ex corrupto, atque vitiato aliquo inquinamento aere, qui morbidam excretionem in ſe habens, quæ veneni inſtar cum ſit, peſtilentes, & contagioſos parit morbos. Quam quidem ſententiā Galen. *lib. de theria. ad Piſ.* his verbis belliſſimè expreſſiſſe eſt viſus, inquiens: *Peſtis tanquam & ipſa exiſtat quædam bellua haud paucos interimit, verum ciuitates quoque totas depaſcens, malè conficit.* Quippe ſubdit: *Praua quædam aeris ad corruptionem prompta mutatio efficitur:* quod rurſus idem auctor *lib. ad Pamphil.* confirmat, Hippoc. vtique *lib. de natur. human.* mentem ſecutus. Pendet autem hæc aeris pernicies à venenato quodam inquinamento aeri inſperſo, quod conſurgit aliquando ab inferioribus, vt exhalatione putrida à cadaueribus excitata, corruptis frugibus, & leguminibus, herbis, & oleribus, aut ſpecubus, aut metallicis fodinis, cloacis, barathris, aut paludibus, & ſtagnantibus aquis. Quæ profecto inquinamenta, & his ſimilia aliquando longius euagantur, aliquando particularem aliquam regionem occupant, ac ſæpè in vna regione, aut ciuitate vigent. Quam etiam corruptelam aeris aliquando cœlitus aduenire, communis eſt Aſtrologorum ſententia.

Peſtilens cōſtitutio vtrum citra febrē detur.

Peſtilētes morbi vnde oriantur.

Aeris pernicies vnde.

Cæterum Popularium morborum, item & Peſtilentium multiplices ab Hippoc. *lib. pop. morb.* traduntur ſpecies: ſunt enim *Mites* quidam, nec lethales, cōtagioſi tamen & populares, ex alia, atque alia temporis conditione procreati, vt *ophthalmiæ quædam:* alij rurſus ſunt *Periculoſi,* alij *periculo Carentes: Acuti* aliqui, nonnulli *Diuturni* quidem, & qui *Vnicam* duntaxat corporis partem infeſtant, quidam qui *Totum corpus.* Vt enim inter venena quædam vnam partem magis quam aliam inficiunt, ſic popularium morborum alij *Partibus* quibuſdam proprij ſunt, alij *Toti* communes. Sic ab Hippoc. intes populares nominātur *ophthalmiæ quædam, tertianæ, inteſtinorum difficultates, teneſmi, tuſſes, & catarrhi.* Quinimò tanta eſt in peſtilentium natura varietas, vt contemplantibus admirationem maximam pariat. An non admirabile videri debet, peſtem quandam ſatis, & arboribus propriam eſſe? aliam pecoribus? aliam hominibus? cæteris vero omnibus innoxiam? quod non aliundè profecto euenit, quam ex rerum ſympathia quadam, & antipathia. Verum qui rem hanc diligentius ſtuduerit diuidere, expendat, maiorem partem diuerſitatis huius diræ conditionis prodire ab aeris venenati conditione, quippe compertum eſt, ex prædicta cōditione, vel diu durare, vel mox euaneſcere, vel iterū ceſſante iam reuiuiſcere, tādem quibuſdam prauum colorem concitando, alijs odorem tetrum præſtando: denique quædam eſt peſtilens conſtitutio adeo vniuerſalis, vt vniuerſum orbem occupare videatur, vt Guid. à Cauliac. deſcripſit, ſicut alia inſuper particularis vnam tantum regionem occupans, aut vnam ciuitatem, vel etiam domum aliquam. Eſt etiam ab affectis corporibus non vulgaris differentia, cum peſtis varijs rerum generibus infeſta ſit, ita vt aliquan-

Peſtis, & peſtilētis febris differētię variæ.

A do inter animalia ſolum armenta conſtat perijſſe, nonnunquam aues, ac interim piſces, quin etiam & fruges, ac omne ſtirpium genus. Præterea nec eius, quæ homines peculiariter aggreditur, vnica eſt ratio, cum alias mares, alias mulieres afficiat magis: quædā pueros, alia iuuenes, & calidos, aut frigidos temperamento magis. Quæ ſanè omnia euidens confirmat ratio, ſiquidem temperamentorum varietas, pro ſexus, & ætatis diuerſitate ad hanc, aut illam morbi cauſſam propenſiores efficiat: nec enim perpetuo eadem eſt nocentis cauſſæ conditio. At dum peſtilens hæc conſtitutio febres excitare nata exiſtit, hoc profecto habet commune, quod putredine media id efficiat, vt graueolentia in omni eius ſpecie apertè commonſtrat. B Verum cum febrium omnium principia ſint, vel *Spiritus,* vel *Humores,* vel *Partes corporis ſolidæ,* ob id credibile efficitur, peſtilentium febrium differentias eſſe, vel *Spiritales, vel Humorales, vel Hecticas,* vt communis ferè omnium conſenſus ſtatuit, licet ephemeram, ſeu ſpirituoſam non admittat Conciliator quod exiſtimet, ſpiritus putrefieri non poſſe. Cæterum qui rem diligentius penſitauerit, reperiet mixtum omne putredinem ſubire, ac ex conſequenti ſpiritus. Verum quod credibilius eſt in hac re arbitror, ſpiritus poſſe duobus modis alterari: Vno: dum licet incaleſcant, ſuam propriam ſeruant naturam, & puritatem, & potius euaneſcunt, quam putredine fœdentur: alio verò cūm in propria ſubſtantia vi- C tiantur, & calore peſtilenti concepto immutantur, inficiuntur, & coinquinantur, commixta eiſdem prædicta peſtilenti, ac putrida aeris ſubſtantia: quapropter, nec verè, nec propriè hæ febres dici merentur *diariæ,* licet ab ſpiritibus prodeant, ſed *diariæ peſtilentes.* Itaque licet ab ſpiritu hoc venenato malum incipiat, protinus vniuerſum calorem innatum ſubſtantiæ cordis vitiat diſſipatque, tum quod veneficus ſpiritus citius, efficacius, & potentius cor ipſum aggrediatur, quam vapor ex putridis humoribus in putridis peſtilentibus elatus: tum etiam quia cum ſpiritus vitalis ſit omnium actionum inſtrumentum, dum adeo grandi corruptione afficitur, membrum omne eius beneficio deſtitutum perit, & ſubinde actiones, D ac ex conſequenti adeo breuiter vita ipſa.

Peſtilens cōſtitutio febres efficiens ſemper eas effecit media putredine.

Peſtilentium febrium differentiæ.

Spiritus duob⁹ modis alterari poßūt.

Ephemera peſtilens quæ.

De hectica vero febre pauci ſunt qui ambigant, cum eam Galen. 3. *de præſag. ex pulſ. cap.* 4. his verbis ſtatuat. *Etenim ſunt, vt docuimus, peſtilentes non paucæ, nempe vſque ab initio hecticæ, diſtantque ab omnibus alijs febribus, quæ ex magna putredine oriuntur.* Quo loco apertiſſimè eam conſtituit: nec valent Cōciliatoris rationes, nam hecticam peſtilentem ſolum ex calore facto ex prima cordis humiditate proficiſci eſt credendum, non quidem in ſolidiori. Quippe peſtilens calor citius vniuerſam eius harmoniam vitiabit, & omnino diſſoluet, quam quod credibile ſit, intimius figi poſſe, aut (*vt multi autumant*) putrefieri cordis ſubſtantiam, prius enim morietur homo. At E *peſtilentem putridam* tot poſſe ſortiri differētias, quot & humores putreſcentes excitare, dictum anteaeſt, præter intermittentem: nec non à ſymptomatis alias oriri, atque non paucas à tumorum præter naturam differentijs, apparentibus, deliteſcentibus in hac, vel in illa parte, vel in pus verſis, aut diſſolutis, vel durioribus factis, dolentibus, aut ſecus: nam hæ qudem omnes conditiones ſunt, quæ maximi exiſtunt momenti ad curationem, & cognitionem huius mali. Cum hoc tamen in hoc genere dupliciter febes redduntur peſtilentes: vno modo legitime, propie, & exquiſite: alio vero ſpurie, & illegitime: illas qudem proprie peſtilentes appellamus, diuiſas tamen in *hecticam, ephemeram, & putridam* peſtilentem, hanc vero in *pſeudopeſtilentem, ſeu malignam* appellatā febrem. In quarum tractatione, (*ephemera poſthabita, vt quæ adeo ſit celeris periculi, vt nulli auxiliorū locū præſtet:*

Hectica peſtilens quæ.

Peſtilens putrida quæ.

Febres duplici modo peſtilētes reddūtur.

Legitime, & Illegitime.

& hectica etiam, vt quæ eius ſit vehementiæ, & pernicieí, vt nulli auxilio cedere vſquam viſum ſit: præterquam quod plura ſcripturus ſum auxilia, quæ omnibus Deo fauente profutura ſpero) duo tantum capita inſtituam, quorum primum, putridam legitimè, & propriè peſtilentem complectetur, in quo eius eſſentiam, cauſſas, ſigna, & curationes expendam: ſecundum vero febris malignæ conditionem, differentias, cauſſas, accidentia, & curationem comprehendet.

CAPVT I.

De peſtilenti febre.

Peſtilentis febris natura.

CVm febrium peſtilentium natura ſita maiore ex parte ſit in contagioſa, maligna, ſeu pernicioſa aeris putreſcentia, (*ſiquidem, qua communis eſt morbus, communem quoque ſortiri cauſſam tenetur: qua vero contagioſus, putredinem nanciſci, & qua pernicioſus, malignitatem: nam hæc tria ſunt, quæ huius febris diffinitionem, & naturam complent*) conſiderare oportet primo, vt eius natura iuxta hanc diffinitionem patefacta, magis elucefcat, qua occaſione communis fiat morbus, qua etiam contagioſus, quapropter adeo lethali conditione affectus, vt non ſolum omnibus fiat communis, verum etiam maiorem eorum partem interimat.

Peſtilens febris qua occaſione fiat popularis.

Efficitur quidem hæc febris *Communis, & Popularis*, ob aliquam cauſſam communem, & ineuitabilem, citra quam animal diu viuere nequit: cuius naturæ eſt aer, vel alimentum, aut potus: nam veſtes, & quæ non neceſſario nos alterant, contagio quidem afficiunt, quem attingunt, non tamen communi damno inficiunt. Itaque cum aer, alimentum, aut potus venefica conditione vitiantur, neceſſum eſt animantia ijs ad vitæ tutelam vtentia infectione eadem corripi, & plerumque periclitari. Verum non omnium animantia, ſed ea, quæ vel eo aere magis participant, vel alimento vberius vtuntur, aut potui indulgent: quo fit, vt aues ſæpè ea labe inficiantur, & periclitentur, aut piſces, vel bruta plerumque aut homines non raro, iuxta maiorem, aut minorem cum re hac communiter infecta ſympathiam, vel liberiorem, & copioſiorem eius vſum. Qualiter autē infici praua hac cōditione aer, potus, aut victus poſſint, in cauſſarum tractatu copioſius reperies.

Peſtilens febris qua ratione fiat contagioſa. *Contagiū quid.*

Qua vero ratione non ſolum communis, verum & contagioſa fiat hæc dira febris conditio, iam conſtabit, ſi prius dixero, quid & quotuplex *Contagium* ſit, vt ad quod eius genus reduci debeat, facilè innoteſcat. Eſt igitur contagium, affectus quidam plurimis tacito quodam conſenſu, atque contactu communicatus: niſi enim quod primo vitium concepit, ſimile vitium alteri communicet, ipſumque vno quodam modo contingat, nuſquam ſanè afficiet. Quippe contagium non vnius tantum eſſe poteſt, ſed plurium, ſaltem duorum, cum ſit conſimilis ab vno ad aliud deducta pernicies, ſiue ea mala, & aduerſaria quædam homini qualitas ſit, ſiue infectio tabifica, & peſtilens, ſiue venenata ſubſtantia quępiam lethalem noxam inferens. In peſtilentibus autem morbis infectionem tabificam, & corrumpentem ingenerari animaduertimus, quæ ab cæca cauſſa, & abdita naſcitur, ſiue ea ſit grauis anni conſtitutio, ſiue ſui generis qualitas aeri impreſſa, ſiue exhalationes terreæ, à terra aquiſve manantes. Illud porro in vniuerſum omni contagioni conuenit, vt ex vno in aliud tranſeat, cui ſimile vitium præſtet, quo ipſum primo affectum eſt.

Cōtagium qua ratione corpora afficiat

Qua vero ratione contagium corpora afficiat, *mutata* nimirum *ſubſtantia, an alteratis qualitatibus*, expendendum nunc eſt. Fit igitur contagium ſecundum ſubſtantiam, maximè cum infici ſubſtantiam eius, qui contagio afficitur, corrumpique cernamus. A In particulis namque minimis primum infectio ſuſcipitur, indeque latius manans, arteriarum, & meatuum corporis adminiculo, in totum corpus diſſeminatur, parteſque eius principes attingens labefactat: quo fit, vt mixtorum ſit propria paſſio, non enim quę ſimplicia ſunt, contagio affici poſſunt, ob eorum ſubſtantiæ puritatem, ac ſimplicitatem, qua valdè cauſſis inficere potentibus obnituntur, cum contra mixta ob partium diuerſitatem impuritatemque, ac diſſimilitudinem contagium excipere apta ſint. Ex quo compertum eſt, contagium vt contagium quoddam perdere, indeque mixti diſſolutionem fieri: cū enim corruptio omnis à contrario fiat, affectus vero à contagio impreſſus, ſi vehemens ſit, ac deleterius (*nō enim contagium omne lethale exiſtit, vt inferius probabo*) B cōpoſitum perdere cernamus, vt contrarium id efficere conſequens certè eſt: quippe nulla maior contrarietas quam veneni ad corpus reperiri poteſt. Sunt etenim in rebus contrarij quidam diſſenſus, qui natiua quadam contrarietate ſe inuicem perdunt, ſimili facta in eo, qui inficitur corruptione, ac ea eſt, quæ in inficiente exiſtit, quod idem in vtroque ſeminariū inſit. Contagium quoque prædictam eſſe corruptionem partium potius, quam alterationem, illud abundè declarat, quod plerumque abſque vlla ferè partiū in ſuis qualitatibus mutatione, concidere totum repentino quodam interitu videamus. Vt enim alteratio quædam eſt à contrarijs qualitatibus, ſic profecto C ſubſtantiæ quædam eſt, ac peculiaris à contraria quadam ſubſtantia corruptio, vt in ephemera peſtilenti cordis ſpiritibus contagio lethali affectis, cernere licet, vbi laborantem minimè à natiuo ſtatu permutatum, repentina tamen morte, cum optima vrina, & pulſu, ac reliquis eodem modo ſtantibus corripi cernimus. Conſtat igitur ex his, quæ diximus, infectionem eam, quæ ex contagio ſuſcipitur, in corruptione totius, quæ inficitur ſubſtantiæ, magis quam in alteratione conſiſtere.

Contagionis tres differentiæ.

Cæterum vt ad penſum redeamus, ſtatuēdum eſt, tres eſſe contagionis differentias, quarum Quædam contactu ſolo afficiunt: Quædam præter cōtactum, fomitem etiam in re, quam tetigerunt, relinquunt, à D quo poſtmodum ſimile vitium prodit: Tertia verò & vltima differentia eſt, quæ non contactu, aut fomite ſolum, ſed etiam ad diſtans ferri poteſt, eoque vim mali transferre, vt in vaſta illa peſtilentia, quæ ex Aſia in Europam tranſlata multa hominū millia perdidit: Quæ ſanè contagionum differentiæ, vt diuerſę ſunt, atque diſſimiles; ſic profecto non idem omnes generationis principium nactæ ſunt: quæ enim contactu ſolo afficit, vt in putreſcentibus fructibus ſpectare licet, cum ſe contingunt, principium à putredine ſumit cōtagium. Quod primò quidem cōputruit, id alteri putredinem conſimilem tactu, aut vicinia affricat, partibus quibuſdā inſenſibilibus à primo fluentibus, ſeu vaporibus putridis, atque alteri per viciniā, E & contactum adhærentibus. Vera tamen peſtilentis contagij ratio ſita eſt in ea ſeminariorum efficacia, quæ ad diſtans etiam vim habeat communicari, deferreq; ſecum vim illam peſtilentem, ac diu ſeruare, occulta quadam, & truculenta cōditione, petita à tenuiſſima ſubſtantia ſimul & tenaciſſima, quibus diu durant, & penitius ſeſe inferunt: necnon à putredinoſa quadam conditione, quæ licet in ſeminarijs præd. actu nō ſemper ſit, eſt tamen in potentia. Quippe euidentiſſimū eſt, ſeptica medicamenta nullam in ſe habere putredinem, cum hoc tamen carnem putrefaciunt. Sic profecto ſeminaria hæc aliquando putredinis ſobolem ſecum ferunt, vt cum ab inferioribus, terra nimirum, aquis, & rebus putridis eleuantur, nōnunquam vero citra putredinem actualem, potētia, quam efficaciſſimam habent, putrefaciūt inficiūtq; humores, ſpiritus, & ſolidas noſtri corporis partes.

ō ... requirantur.

Verum vt putredo contagioſa efficiatur, primo requiritur, glutinoſum aliquid putrefactionem obtinere, nam licet ad id fomitem prærequiri omnes auctores fateantur, diu partibus adhærere oportet, quæ noſtris corporibus contagium præſtatura ſunt, alioquin euaneſcet protinus, & diſſipabitur vapor venenoſus corpori impreſſus, antequam contagium inferre poſſit: quæ enim aquea ſunt, & fluida, nequeunt ſua ſponte noſtris corporibus contagium præſtare. *Secundo* ea tãtum putredo contagioſa eſt, cui morbida exhalatio, ſubſtantiæ proprietate infenſa, coniuncta copulataque fuerit. *Tertio* ſi ea non adſit intraneam, & ſordidam eſſe putredinem opus proculdubio eſt: ex quo conſtat, febrem hanc eſſe cõtagioſam, communem, & pernicioſam.

Putredinoſe febris peſtilentis conditio, et natura.

Licet omnibus videatur conſtare, qualis naturæ ſit febris peſtilentis putredo, qualisve ſit caloris peſtilentis conditio, paucis tamen apertum eſſe reor, qualis naturæ, & conditionis exiſtat hæc maligna, peſtilens, & pernicioſa putredo, quæ futura eſt ad diſtans contagioſa: & rurſus in quo diſſideat putridus hic calor, qui in corporibus peſte correptis ſuccreſcit, à quouis alio putredinis aliquarum febrium putridarum calore. Communes namque putredines certum eſt, contagioſas non eſſe, quod ex eo colligere poſſumus, quod in tertianis, quartanis, & continuis etiam febribus, à putredine ortis (*modo populares peſtilenteſve non ſint*) nullum contagium inferri adſtantibus videamus, etiamſi cum ægris perpetuo verſentur, tum quod putredo illa ægri tantum corpus obſideat, ad alios minimè tranſiens: tum vero quod ſeminario contagionis omnino careat: quo fit, vt aliud peculiarius requiratur ad conſtitutionem contagioſæ, & pernicioſæ putredinis. Nam licet in fructibus, & alijs rebus huius cenſus, putredo nulla alia conditione requiſita, contagioſa ſit, in noſtris tamen corporibus, vt ex vno in aliud tranſeat, non id ſufficit ſolum, ſed maioris efficaciæ putredo prærequiritur, quæ & ſordidior ſit, & maior, ac profundior, quo ſibi ſimilem infectionem, vbicunque accedat, inferre poſſit, ac etiam ad diſtans citra corruptionem ferri, & vbique adhærens diu durare. Verum quid per ſordidam putredinem, intraneam, grandem, aut malignam liceat intelligere (*quam multi tanquam veram naturam febris peſtilentis conſtituunt*) nondum liquet. Cuius rei occaſione animaduertiſſe oportet, qualis interſit differentia inter hunc peſtilentem calorem, & reliquos, qui ex putredine prodeunt, (*nam in eo ſita eſt omnis lethalis efficaciæ ratio*) quo clarior euadet huius putredinis, & diræ conditionis natura, & ſors: ſi prius dixero, non mihi eſſe ſatis probatum axioma eorum, qui tenent, veram peſtis rationem conſiſtere ſolum in putredine alicuius ſubſtantiæ cordis, reliquarum vero febriũ in putredine humorum, aut ſubſtantiarum quæ ſunt extra cor. Nam licet aliquando intra cor aliquid in peſte putrefieri contingat, id potius ad intenſionem, & magnitudinem morbi, quam ad naturam referri debet.

Calor peſtilẽs quid differat à caloribus reliquis ex putredine ortis.

Ad penſum igitur rediens, in memoriam reuocare oportet, quod *lib. huius operis 6.* adduximus, nimirum caloris præter naturam ſex eſſe differentias, quibus noſtri ſubſtantia, aut humores vitiantur, & pereunt. Nam aut calor cuiuſuis rei intenſior efficitur, & res ipſa incaleſcit amplius quam par ſit: Aut efferueſcit ita vt rem ipſam exagitet, & in feruorẽ moueat: Aut vrit, & quod in re humidum eſt, vrendo cõterit, & tenue omne reſoluit: Aut marcidus redditur viribuſque infirmis abundantia extranei humidi: Aut putridus efficitur calore ipſo reddito imbecilliori ab extraneo adueniente, cùm humidi proprij exſuperantia res ipſa facilè putreſcit, & diſſoluitur. Aut vltimò peſtilens, ac omnino pernicioſus, & contagioſus eſt calor, quo efficitur corruptio. Qualis verò naturæ ſit peſtilens calor (*quod eſt ſummè ſcitu difficile*) dimiſſis aliorum opinionibus, nunc expendẽdum eſt: In qua re grauiſſima, & abdita arbitramur, calorem peſtilentem ſortiri virtutem, & efficaciam in vnum ſimul iunctam, atque copulatam prędictorum omnium calorum, & omnes ſimul eorum alterationis modos ad animantium corpus immaniter inficiendum.

Caloris pr. naturam ſex differentiæ.

A

Quæ ſanè conſtitutio ob id eſt nobis adeo aduerſa, & potens noſtri conſtitutionem efficaciter euertere, quod omnino præter naturam omnem naturæ modum, ſeu conſtitutionem euertat, exiſtatque omnifariam oppoſita natiuo calori, tum ſalubri, tum vitali, vt quæ tam ſpirituum, quam humorum, atque vltimo ſolidarum partium aduerſetur calido, ſiue hęc aeris, ſiue aquę, cum cuiuſuis alterius mixti corpo-

B

ris qualitatis exſtiterit, aut à prauo cœli adſpectu, (*ſi ita intelligere licuerit, vt poſtea ſum monſtraturus*) aut à praua terreſtri qualitate ſit genita. Itaque hic calor prauarum qualitatum omnium ſummam poſſidens, prauitate malitiæ, & copia, ac modo nocumenti à reliquis deprauatis caloribus ſeiungitur, & excellentia lethali pollet: quo fit, vt halitus, qui ex putredine, vbi viget huiuſmodi calor, eleuetur, contagioſus efficiatur, ob vehementes vires, quas ſortitur, & ob id conſimilem inferre putredinem, qua vniuerſa rei putreſcẽtis ſubſtantia perit. Qua ſanè ratione quidam hunc calorem ſecundum totam ſubſtantiam natiuo contrarium appellarunt, (*hoc eſt, ſecundum omnem modum, quo quidem calidum natiuum exiſtit*) idque non

C

ſine magna ratione, ſiquidem natiuus, & hic, diuerſarum ſubſtantiarum termini oppoſiti exiſtunt. Qui quidem ſic nominantur, non quod ſint ſubſtantiæ, ſed quod ipſi ſubſtantiæ ſecundum omnes ſuos gradus caloris, adeo ſunt intimi, & familiares, vt alteri ſubſtantiæ nequaquam congruere poſſint: quapropter etſi caliditas hæc accidens ſit, & de tertia qualitatis ſpecie, tamen quia ſecundum totam ſuam latitudinem natiui caloris omni latitudini, & modo, atque perfectioni opponitur, ideo ſubſtantialiter oppoſita illi dicitur. Quo etiam factum eſſe arbitror, pleroſque Medicorum hanc peſtilentem putredinem appellaſſe *ſordidam, profundam, intraneam*, & eadem ratione *contagioſam*. Nam licet ipſi rationem, &

Peſtilens putredo cur appellata ſordida, profunda, intranea, contagioſa, &c.

D

cauſſam non ſcripſerint, verum tamen eorum dogma cenſemus, quia ob id iure optimo talis dicenda venit, quod omnis putredinis ſit veluti ſumma, & cõplementum. Quippe in quauis alia febre putrida, vno tantum modo putreſcit id, quod patitur, aut per vſtionem nimirum, aut per putredinem, vel per tabeſcentiam: at in peſtilenti hac putredine omnibus modis ſubſtantia patitur: nam ſeparatur humidum à ſicco, vt in reliquis, & rurſus humidum corrumpitur, & ſiccum exuritur, ita vt omnino ab omni natura fiat alienum, quia calor, cui munus eſt, id exitium machinari (*haud ſecus quam venenum, vel ignis ſubiectam ſibi materiam in ſui naturam mutant, & corrumpunt*) in venenatam hanc qualitatem omnem cor-

E

poris ſubſtantiam trahit. Quod proculdubio cenſeo eſſe, putredinem intraneam, & ſordidam, ac longè diuerſam natura, & efficacia à reliquis. Et ob id iure optimo dicitur huiuſmodi calor contagioſus efficaxque & potens, ac crudelis natiui caloris hoſtis, quia facilè cordis ſubſtantiam, & eius contenta adire poteſt, tum ob natiuam ſympathiam, quam cum vitali, & ſpirituoſo calore ſortitur: tum vero ob perpetuum cordis motum, quo aeream igneamque ſubſtantiam facilè allicit. Quapropter promptè corrumpit intima corporis, atq; ſimul ſpirituum maſſæq; ſanguineæ, & ſolidarum partium innatum calorem putrefacit, adurit, & marcidum ſimul reddit, quo totius ſubſtantiæ corruptio ſequitur. Nam reliqui pręter naturam calores, qui ſingulariter ſuum ſubiectum corrumpunt, non ſecundum totam ſubſtantiam pręternaturales aſſeruntur: quippe ſecundũ aliquos tãtum gradus,

Caloris peſtilẽtialis quãta crudelitas, et efficacia.

Calor peſtilẽtialis quid à reliquis ca-

loribus præt.nat. differat.

gradus, qui intimioris ſubſtantiæ ſunt, tales nominātur: ſecundum vero alios gradus ſanitati tantum, & non vitæ opponi traduntur. Putridus namque calor ex putrida tantum febre conſurgit, ſicut marcidus ab hectica, aut vſtiuus ab ardenti, qui ſane cum vitali calore diu ſtare, & cohabitare poſſunt: verùm peſtilens hic calor non ſic, ſed ſicut venenum omnẽ vitalem firmitudinem ambit & conterit, quod omnium calorum præter naturam vim & efficaciã ſortiatur; atque id cenſeo eſſe, aliquid alteri eſſe aduerſum tota ſubſtantia (*vt aiunt*) aut amicum. Sic enim venena à tota ſubſtantia nobis ſunt aduerſa, ita vt neque calidis, neq; frigidis, humidis aut ſiccis infirmentur, ſed ijs tantum, quæ etiam à tota ſubſtãtia illis ſint aduerſa, vt *alexipharmaca*, quæ licet calida ſint, cálidis venenis contraria exiſtunt; & ita in reliquis conſiderandum venit. Hinc profecto prodit, plures homines (*ſiue parati ſint, ſiue ſecus*) eo calore corripi, quia licet paratos citius apprehendat, nihilominus tamen fortitudo agentis caloris, atque eius conſtans validaque actio, redigunt proculdubio ipſum ſubiectum ad patiendum pronum & paratiſſimum. Quibus habitis, neceſſum non eſt ad venandam peſtilentis naturæ conditionem, ad occultam ſpiritualemq; cauſſam recurrere, ſiquidem materialis hæc ex omnium calorum confluxu integrata, ſatis eſſe creditur. Sed experimentis veritatem noſtrã expediet confirmare: quippe viſitur haud raro huiuſmodi peſtilẽs corrumpenſque calor in putridorum excedentiumque affectuum infectione: quales ſunt *carbunculus*, *anthrax*, *eſthiomenus*, *cancer*, & conſimiles, quorum ſane calores omnino vt peſtilentes, præter naturam ſunt, & diuerſi à calore reliquorum tumorum. Hoc tamen eſt diſſidij inter hos calores, & eum qui vere eſt peſtilens, quòd in vnoquoque prædictorum tumorum, vnus prædominatur caloris modus, licet alij quoque adſint, vt in carbone vſtiuus & putredinoſus: in eſthiomeno putrefactiuus, vſtiuus & marcidus, diſpari tamen efficacia: at in vere peſtilenti febre omnes ſimul pari, & intenſiori efficacia hominem perdunt. Quippe in eſthiomeno vſtionis veſtigium adeſt, quod natura corrumpatur; putredinis, quia humiditas inundat partem; marcoris, quod abſque ſenſu & dolore hæc fiant: quę ſane omnia maiori intenſione in humoribus, dum peſtilenti putredine corripiuntur, adeſſe credendum eſt.

A tota ſubſtãtia aduerſum eſſe. quid.

Peſtis natura non pẽdet ab occulta & ſpirituali cauſſa, ſed à naturali.

Carbunculi, anthracis, &c. Calor qd à peſtilenti differat

Atque hanc arbitramur peſtis, & peſtilentis febris conditionem & naturam eſſe, dum modo intelligatur peſtis nomine generalius quid deſignari, quam nomine febris peſtilentis: quippe peſtis proprie acreum deſignat venenum, à quo variæ & populares atque multis communes peſtilentium morborum ſortes oriri conſpicimus. Nam ſpiritus cordis venenoſo illo aere, qui tunc inſpiratur, & per arterias, quæ ad cutim terminantur, attrahitur, clam ſubit offenſus et alteratus, tanquam à ſibi aduerſo veneno, ac mox amiſſa natiua temperie prædicti acris conſortio naturæ beneficio deſtitutus, putrere incipit, & ſubinde ſanguini, & reliquis humoribus mixtus clam augeſcente ac ſerpente noxa præd. putredinem machinatur (*ac ſæpe cordis humores vitiat, ac nonnunquam ipſius ſubſtantiam*) quo per vniuerſum corpus ardor putrafactę & multigenę conditionis diffuſus vires omnes deijcit, & maxime principalium membrorum. Quo fit vt eo tempore ſucci inſolenter agitentur, & furiant tanta pernicie affecti, vt dum ſingulæ partes illis aduerſantur, nuſquam nullibique conſiſtere valeant: & ob id in digniora viſcera impetu irruentes, in emiſſaria, vel habitum corporis, (*natura non ferente eorum conſortium*) ſi vires conſtiterint, truduntur. Hinc ſane *bubones*, *carbunculi*, *herpetes*, *& eryſipelata fiunt*, nec non & *calores in cute effloreſcunt purpurei*, *cærulei*, *virides*, *aut alterius praui coloris*, ſignum pro-

Peſtis nomen generali⁹ quã febris peſtilentis.

Peſtis proprie quid.

A fecto euidens huiuſmodi malorum. Quo quidem modo peſtilentem febrem fieri, quæ vere talis ſit, credendum eſt, licet alia etiam exiſtat, quam ex ſimilitudine peſtilẽtem nuncupant, quod eiuſdem ſit ideæ & conditionis, ſimiliaque edat ſymptomata, ac lethalis exiſtat, etiamſi contagionem non inferat, niſi in ſimilimam materiam quam cenſeo Galen. appellaſſe *lib. 3. de præſag. ex pulſ. c. 4. & 3. popul. part. 3. 57.* febrem peſtilentem ſine peſte, ortam quidem ab internis principijs, nulla ex vitiato aere ſumpta ſufficiẽti occaſione. Quibus iam conſtare arbitror, peſtilentem febrem eſſe *morbum vulgarem ex contagione aeris venenati excitatum, putrefactione peſtilenti in humoribus concitata quæ omnino noſtræ naturæ exiſtit aduerſa, eo maxime, quia calor ille multigenus, vt morbi rationem conſtituat, factus neceſſario teneatur eſſe in ſolida cordis ſubſtantia*, ob id profecto mortem plerumque ſuccreſcere eſt arbitrandum, & pleroſque deceptos fuiſſe, credẽtes ſolidam cordis ſubſtantiam aut humores ibidem contentos putrefieri, quod viuente animali credibile non videtur, aut ſaltem quã citiſſime mori erit conijciendum. B

Bubones, carbunculi &c. Qua ratione fiat.

Febris peſtilens ſine peſte quæ.

Febris peſtilẽs proprie quid.

Cauſſæ peſtis & peſtilentis febris.

CVm præcipua curandi ratio ex ablatione cauſſæ, in his affectibus, qui ab ea dependent, principium nanciſcatur, & peſtilens conditio variam monſtroſamque ſortiatur naturam, ita vt ſæpe incautos medicos fallat, & periti ſſimis illudat, fit profecto, ob id neceſſum eſſe, cauſſas in genere inueſtigare, & ſpecialius cuiuſque varietatis & mutationis rationem inquirere. Quibus cognitis, facile erit præceptis curatiuis vti, & eadem ad varietatem cauſſæ, affectus, & accidentium etiam mutare. Quemobrem clarioris doctrinę gratia, cauſſas omnes, quas in hac febre cõſiderare eſt neceſſum, ad duas tãtum iure optimo eſſe reducendas cenſeo (*præter cauſſam omnium primã ac præcipuam, quæ nimirum ad Dei omnipotentis iuſtitiam refertur*) ſi prius dixero, qualis ſit differentia inter cauſſas morborum popularium, & cauſſas peſtilentis conſtitutionis. C D

Eſt igitur communium morborum cauſſa de his, quæ nunquam aut difficulter euitari poſſunt, qualis naturæ eſt Aer, & res omnes non naturales: ex quibus, vt neceſſariæ ſunt, neceſſario etiam corpus alteratur, ac ſæpe quantum ſat ſit, vt in morbum incidat: Cuius doctrinę rationem Gal. reddit *lib. 1. popul. part. 1. proœmio*. Nam qua ratione, vbi hæ cauſſæ intra naturæ legem corpori adhibentur, id tuentur & conſeruant, eadem dum vltra eiuſdem, vel naturæ modum eiſdem vtimur, protinus nos perdunt, aut in grauiſſimos affectus deferũt. Et cum inter has cauſſas quædam ſint ineuitabiles, & omnibus communes, ita quoq; omnibus communes pariunt affectus.

Morborũ popularium cauſſa qd à peſtilentis conſtitutionis cauſſis differant.

E Ceterum cum eædem variæ ſint, ita longe diuerſam obtinent agendi poteſtatem. Nam aer potiſſimus eſt in communibus morbis efficiendis, idque duplici ratione: *Prima*, quia nobis ceteris communior, & ineuitabilior: *Secunda* vero, quia maiores in ſe habet alterandi vires. Cui accedit alimentum ineuitabiliter quoque neceſſarium, à quo naturalem quandam mutationem corpus ſuſceperat, ſecus tamen res ſe habet, dum vltra modum aliqua ratione ingeritur. Quapropter cenſeo ab Hipp. *lib. de flat.* dictum fuiſſe, morborum omnium cauſſas in vniuerſum eſſe, victus nimirum rationem, & aeris inſpirationem. Non quidem, quod ceteræ res non naturales, vt cauſſa etiam non exiſtant morborum, ſed quod has exiſtimet eſſe potiſſimas, quia ineuitabiliores ſunt ceteris omnibus. Nam aerem, & victum diu citra animantis periculum interdicere non poſſemus, ſomnum vero, animi perturbationes, & cetera huius cenſus non ita.

Aer quo ratione morbos efficiat.

Victus et aeris inſpiratio omniũ morborũ cauſſę.

Perti-

Populares morbi ad communes pertiuent.

Pertinent vero ad communes morbos hi, quos *populares* appellamus, quos à prædictis differre ſolo modo vagandi cauſſæ, omnibus eſſe compertum cenſeo: nam populares morbi aerem ſolum temporaria occaſione male affectum ſequuntur. Quo fit, vt per omnes ætates, ſexus, ac victus genera ex cummunitate cauſſæ populares fiant morbi. Itaque ad communes pertinere populares cōſtat, quia ex aere fiunt, populares tamen exiſtunt, quia ex aere temporaria occaſione male affecto ſuboriuntur. Diſſident tamen ab endemijs, quia hi fiunt ab aere male affecto ſemper, aut ab alia occaſione, quæ eodem modo ſemper ſe habeat: illi vero ab aere temporaria occaſione affecto: à quibus etiam diſſident multitudine affectorum hominum, nam populares plures, endemij pauciores homines apprehendunt. Itaque aer popularium morborum cauſſa exiſtit, quia *communis effectus communem quoque cauſſam eſſe neceſſum eſt: ſed aere communior cauſſa non reperitur*, ergo *ipſe popularium præcipua exiſtit cauſſa*. Nam licet commune alicui populo aut regioni alimentum, populares quoque morbos efficere ſit natum, quia tamen raro contingit, eadem quantitate alimentorum omnes homines vti, nec ſi eadem vtātur, ob id popularis morbus ſuborietur, quia differt corpus à corpore, & natura à natura, ideo ſane aerem popularium morborum præcipuam cauſſam exiſtimamus. Præterquam quod morbi ex alijs cauſſis facti, neque ita ſunt frequentes, neque difficiles cognitu, *Gal. refert lib. 2. pop. in proœm.*

Quid ab endemijs diſſideat.

Aer populariū morborū pręcipua cauſa.

Ceterum non vnico & eodem modo cauſſa popularium omnium exiſtit, ſed cum varij ſint populares morbi, varias quoque eſſe eiuſdem alterationes neceſſum eſt. Quarum omnium diſertiſſima ſatis oratione meminere Hippocrat. & Galen. *lib. 1. & 3. popul. & 3. aphoriſm.* Morbidus igitur, & popularium cauſſa efficitur aer, *Vno* quidem modo, dum ſecundum qualitates manifeſtas alteratur: nam aut ventorum inquinamentis afficitur, aut cœlorum mutationibus, *vt capit. de febr. malign. inferius dicturus ſum: Alio* vero, dum in tota ſubſtantia alteratur, qui non ſolum popularium vt primus modus, ſed popularium peſtilentium potiſſima exiſtit cauſſa, cuius doctrinæ gratia legere oportet cauſſas febris malignæ, quatenus ad aerem pertinet, quippe nō paruam vtilitatem his, quæ hac in parte dicturus ſum, afferre poſſunt: quibus ſuppoſitis, & ante hunc locum lectis, aggrediar peſtilentis naturæ genuinas, & potiſſimas cauſſas. Multi profecto fuere ex veteribus qui peſtis rationem & cauſſam explicare, & poſteris tradere tentarunt, ſed vnum Hippocrat. in eo genere omnes alios excelluiſſe, inter Medicos conſtat: non modo in his, quos *epidemicos* ſcripſit *libros*, verum etiam *lib. de ſpiritibus*. In quo ſapientiſſimus ſenex omnium morborum aliquod dari commune principium, nempe aerem ante cetera oſtendens, ita ſcribit: *Poſt hoc igitur ſtatim dicendum, quod non aliunde potiſſimum morbo. naſci conſentaneum eſt, quam hinc, quando ſcilicet* (loquebatur de aere ſiue ſpiritu) *vel copioſior vel paucior, vel cumulatior, atque morboſis inquinamentis infectus corpus intrat:* paulo vero poſt febres in duo genera partiens: alterum commune omnibus *peſtem* vocat: alterum ijs qui mala viuendi conſuetudine vtuntur, ob victum *proprium* facit. Atque de primo ſiue peſtilente in hunc modum loquitur. *Communis itaque febris ideo talis eſt, quod ſpiritum huiuſmodi omnes attrahant, ſimili modo ſpiritu ſimiliter corpori commixto, ſimiles quoque morbi efficiuntur*. Neque ob id quidem credendum eſt, eandem contagionem omni animātium generi eſſe communē: cauſſa profecto eſt, quia licet aer omnibus animantibus ſit communis, corpus à corpore, natura à natura, nutrimentum à nutrimento differunt: non enim omnibus animalium generibus incongrua eadem & congrua ſunt, ſed alia

Aer quot modis popularium morborū cauſſa.

A alijs conueniunt. Ob id profecto vnanimi fere omnium doctiſſimorum conſenſu conſtat, peſtilentem cuiuſque contagionem ſuæ ſpeciei eſſe communem & familiarem, potius quam alteri aut diuerſæ. Quapropter nec male ſentiunt, meo iudicio, qui volunt, hominum peſtiferorum cadauera hominibus nocere magis, vt equorum equis, & aliorum animalium ſuæ ſpeciei animalibus. Qua ratione frequenter conſpicitur, peſtem pecora deuaſtare, aut fruges, aut arbores, aut alias viuentium ſpecies: reliquis ſuperſtitibus manentibus. Quam ſententiam Lucret. *in 6. de natur.* adeo eloquenter & apposite expreſſit, vt non aliunde quam ex Hippocr. libris eam excerpſiſſe videatur: Eiuſdem quoq; ſententiæ Gal. fuiſſe videtur *lib. 1. pop.* qui huius rei cauſſas reijcit in aerem & cor-

B porum variam diſpoſitionem. Atqui licet Hipp. eodem *lib. de flat.* dicat, vtriuſque generis febrium auctorem eſſe; ſubaudiendum eſt, *primum genus primo, & per ſe, ac præcipue ab aere fieri: ſecundum vero ſecūdario.* Ex quibus conſtat, peſtilētem conſtitutionem ex aere proficiſci. Cui dogmati ſubſcribit Galen. *1. popul.* per hæc verba: *Popularium pernicioſiſſimi ſunt qui peſtilentes vocantur, qui perinde ac totum populariū genus ex aeris ſtatu profecti ſunt.* Itaque cum vno & conſimili morbo omnes homines eodem tempore corripiuntur, cauſſam maxime communem eſſe, iure optimo cēſebimus: quod ratione deducta ab Hippocrat. *lib. de natur. hum.* vlterius probari poteſt. *Morbi, inquit, alij à victus genere, alij ſpiritu, quem attrahentes viuimus proueniunt.*

C Tunc ſi ex victu ſolo, *vt ſuperius probatum eſt*, hi morbi prouenire nequeunt; *Ergo ex aere neceſſario proficiſcentur:* cui ratio talis adiungitur. *Omne morborum genus quod citra vllam diſtinctionem victus, ſexus, aut ætatis per multos hominrs eodem tempore graſſatur, ab aere male affecto principium ſumere dicendum eſt; Sed talis eſt morborum peſtilentium inuulgatio: ſiquidem omnes ſimilis affectus corripit; ergo ab aere proficiſci eſt neceſſum, eò quod nulla ſit inter cauſſas inferiores, quę conſimiles morbos diuerſis naturis pręſtare poſſit.*

Peſtilens contagio ſuę ſpeciei cōmunis & familiaris, nō alteri à propria ſpecie diuerſę.

Peſtilentium febriū pręcipua cauſa aer ratione primaria; aliarum febriū ratione ſecundaria.

Sed noſſe hac in parte decet, quanam ratione aer vt peſtilens fiat, à cauſſis id efficientibus diſponatur corrumpaturque ſecundum ſubſtantiam: pendere

D hanc aeris perniciem à venenato quodam inquinamento aeris inſperſo prima huius capitis parte diximus. Quod profecto conſurgit aliquando ab inferioribus, vt exhalatione putrida à cadaueribus excitata, aut corruptis frugibus, leguminibus, & oleribus, paludibus baratris, & alijs huius cenſus, quæ præd. loco retulimus. A quibus inquinamentis aer fœda putredine conſpurcatus corpus ingrediens, peſtilentes & contagioſos concitat affectus. Itaque aer, cuius tātopere vſus nobis eſt neceſſarius & communis, licet ſecundum Ariſt. *lib. 20. probl. text. 25.* non putreſcat vera putredine, varie tamen alteratur, & veluti corrumpitur extraneę & venenoſæ ſubſtantię admixtione aut alteratione, *vt inferius monſtrabo:* quam ego

E cenſeo eſſe veram aeris putrefactionem. Nam quod aliter putreſcere non poſſit, conſtat euidenter ex Galen. *lib. art. med. cap. 85. 2. de nat. hum. com. 2. lib. 12. meth. cap. 5. lib. 1. de ſan. tuend. cap. 11.* quam etiam aeris corruptelam aliquando cœlitus aduenire, communi fere Aſtrologorum omnium & Medicorum conſenſu firmatum eſt. Quod duobus modis cœlum poſſe efficere, conſtare apud omnes arbitror, nimirum aere mutato ſecundum manifeſtas qualitates, eo modo, quo in popularibus cauſſis dictum eſt, *vt in ortu Caniculę, vigente maxime æſtu, & in alijs vehementibus aeris mutationibus facile conſpicimus*, quas peſtilentes poſſe parere morbos conſtat, *vt etiam ex Gal. probari poteſt, lib. aeris medicinalis, cap. 85. & lib. 1. de different. febr.* Quam aeris mutationem ſecundum eius qualitates & in popularibus & in peſtilentibus morbis

Aer qua ratione fiat peſtilens.

Peſtilens conſtitutio nequit fieri citra manifeſtā aeris alterationem.

Aer quomodo corrumpatur à cœli influxu.

bis conſiderare, plurimum conducit. Secunda vero aeris alteratio à cœlo etiam demandata, fit in tota eius ſubſtantia, ita vt quemadmodum in alimentis, ſic in aere experiamur, aliquãdo qualitatem familiarem ſpiritui animalis: aliam vero alienam & corruptricẽ. Nam tunc habet aer morbidam illam excretionem, quam commemorat Hippocrat. *lib. de natur. hum.* eſtque diuinum illud, quod perpendendum docuit, *lib. 1. prog. & lib. 1. de morb.* Atqui dum aer maligno hoc inquinamento fœdatur, ſubſtantia eius veluti corrupta, tunc inſpiratus peſtilentes generat affectus.

Dubium.

Cæterum *an huiuſmodi aeris inquinamentum in occulta quadam proprietate, & venenoſo contagio conſiſtat ex diuerſo, maligno & occulto ſyderum & planetarum omnium aſpectu prodeunte, circa manifeſtã aeris alterationem: an qualitatibus manifeſtis aeris impreſſis, ex manifeſtis, communibus & neceſſarijs aſtrorum aſpectibus* non ſatis inter Auctores conuenit. Quibus accedit tertia dubitatio, nimirum *an cœlum poſſit venenoſam & contagioſam qualitatem in hæc inferiora influere.* Quapropter quid in hac re ſentiendũ ſit, breuibus perſtringam. Nam ſunt plures, & præſtantiſſimi inter Medicos & Philoſophos, qui cum Aſtronomis contendunt, ex occulto quodam contagioſo inquinamento aeri impreſſo, ex inimico et pernicioſo ſyderum aſpectu peſtem proficiſci. Alij rurſus cum Platone, Ariſt. & pleriſque antiquorum tenent, nulla lege, nullaque ratione poſſe fieri, quod ſyderum aſpectus venenum ac pernitiem in hæc inferiora diſtribuant. Alij item ſunt, qui cœlitus aliquid traſmitti in hæc inferiora fatentur ad peſtis generationem: ceterum id fieri mediãtibus manifeſtis qualitatibus. Quibus dubitationibus quæ maximi eſſe momenti mihi in hac re videntur, ſatis facere in hoc loco viſum eſt quatuor propoſitionibus quarum prima eſt: *Influxum eſſe ad febres peſtilẽtes cœlitus neceſſarium:* quod probatur ex communi Philoſophorum omnium conſenſu, qui gubernari hæc inferiora ſuperioribus lationibus neceſſariò fatentur: dixit enim Proclus lib. de anim. *Superiori harmonica ratione mũdana omnia continent atque perficiunt & inuicem accommodant.* Præterea id Auic. *fen. 1. 4. tractat. 4. cap. 1.* ſpecialius fatetur loquẽs de peſtilentium febrium generatione, dicens: *Principium omnium horum ſunt formæ ex formis cœli facientes eſſe neceſſarium illud, cuius aduentus ignoratur:* Ex paulo poſt inquit. *Oportet vt ſcias, quod cauſſa prima longinqua ad illum ſunt figuræ cœleſtes, & propinquæ diſpoſitiones terreſtres.* In quo ſane dogmate, tanquam in veriſſimo, non eſt in animo plurium auctorum ſententias recenſere: ſed vnica & euidenti ratione rem concludere, quæ talis eſt: *Illud quod eſt ineuitabiliter multis aut omnibus in diuerſis partibus commune, communiſſimam obtinere cauſſam neceſſum eſt, ſed talis eſt peſtilens conſtitutio. Ergo neceſſum eſt obtinere omnibus communem cauſſam.* Quod facile probari poteſt: *nam peſtilens conſtitutio, quæ principium ex his inferioribus trahit, regione & aere mutatis, vim nullam habere poteſt: Ceterum ea, quæ huiuſmodi non eſt, cum cauſſam habeat omnibus communem, nimirum planetarum, ſyderumque influxum, vitari minimè poteſt:* Ex quo infero rationem, *peſtilentem videlicet conſtitutionem, quæ multis eſt communis, & in diuerſis locis, neceſſario ab influxu cœleſti demandari.* Itaque cœlum generationis & corruptionis cauſſam eſſe, & ad vtrumque eſſe neceſſarium eiuſdem naturalem influxum, nemo ſanæ mentis negabit.

Peſtis vtrum ex pernicioſo ſyderũ aſpectu oriatur.

I. *Influxus cœli neceſſarius eſt ad febriũ peſtilẽtiũ generationem, & quare.*

Peſtilens cõſtitutio ab influxu cœli oritur.

Secunda propoſitio huic finitima talis eſt. *Ex ſyderum & planetarum affectibus, & coniunctionibus, quidam ſunt alijs præſtantiores, & vſui humanæ vitæ commodiores.* Ex hac quidem propoſitione cõſtat, in hæc inferiora fieri diuerſos influxus, ex vario & diuerſo ſyderum congreſſu & aſpectu, quorum aſpectuum

II. *Syderum aſpectus alij alijs præſtantiores.*

A diuerſitas diuerſum efficit in his inferioribus affectum: quemadmodum Galen. profert *lib. 2. de diebus decretorijs*, dicens: *Lunam, vbi planetas ſalutares & temperatos aſpexerit, fauſtos & beneuolos producere dies, infauſtos autem & moleſtos, vbi intemperatos.* Probat hanc propoſitionem Auer. *libr. 9. metaphyſ. cap. 10.* per hæc verba. *Manifeſtum eſt, quod in rebus, quæ non ſunt poſt potentiam, & ſunt illa, quæ ſunt æterna: ſed eorum eſſentia eſt principium, in his neque malum eſt omnino, neque error, neque corruptio: corruptio enim eſt ex rebus malis.* Et ex hoc cognoſcitur, impoſſibile id eſſe ſcire, quod Aſtronomi dicunt, ſtellas quaſdam fortunatas eſſe, *alias infortunatas: id autem ſcribi de eis poteſt, quibuſdam eſſe meliores.* B Ex qua ſententia infertur, eſſe inter aſtra non leuem differentiam ſub ratione præſtantiæ. Tunc vltra, ſi verum eſt, aſtra ſuis mutationibus & aſpectibus hæc inferiora mutare, neceſſum eſt conijcere, *(ſiquidem variam cognoſcimus, diuerſam ac ſæpe contrariam inferiorum mutationem)* varios quoque eſſe ſyderũ concurſus & aſpectus. Atqui cum inferiorum mutationes quædam ſint ſalutiferæ, quædam minus ſalutares, neceſſum ſubinde erit conijcere, aſpectus mutationũ effectrices eſſe diſpari bonitate affectos. Non enim poſſibile eſt, vt omnibus naturis, regionibus ac anni temporibus omnes cœlorum motus, & ſyderum aſpectus ſint æque ſalutares: idque non ſolũ ex inferiorum varietate, ſed ex mutationum inclemẽ- C tia. Quis enim vehemens frigus, vehemẽtem æſtum, & aliarum mutationum inæqualitatem, & nobis cõtrariam atque inimicam intemperiem *(quantumuis temperato ſit corpore)* citra noxam perferre poterit? Itaque conſtat ex prima propoſitione, cœlum hæc omnia immutare, & ex ſecunda, variam & diuerſam mutationem præſtare.

Influxus cœleſtis quare varie immutet hæc inferiora.

Tertia vero propoſitio tenet, *licet aſtra poſſint in hæc inferiora influere, nullum eſſe cœli neque ſyderum concurſum talem, aut configurationem, quæ ſuapte natura citra manifeſtam aeris alterationem, peſtem aut contagium immittere in hæc inferiora poſſit.* Quam propoſitionem ex antiquorum decretis probare eſſet facile, ſed importunum: nam cum vnanimi conſtet om- D nium ſententia, cœlum ac planetarum omnium & ſyderum concurſus ſemper bonum in hæc inferiora influere, *vt ex Plat. in Epinom. apertè conſtare video*, qui Solis, Lunæ, ac reliquorum planetarum, & ſtellarum poteſtatem atq; naturam admirans, *ſorores* omnes appellat, ſic mille in locis teſtatus eſt, amicitiam, conſeruationem & beneficium nobis præſtare, idq; non alia ratione fieri, quam ex eo, quod cœleſtium ſubſtãtia vna ſit, ſalutaris & benefica. Quamobrem videtur à ratione alienum, contagium ſeu peſtẽ, rem omnino malam, inordinatam & non naturalem, primis adſcribere naturæ cauſſis, alioquin ordinatiſſimis & potentiſſimis. Quod etiam conceptis verbis teſtatur Ariſtot. *lib. 9. Meta. cap. 10. In his* (inquit) E *quæ ſempiterna, atque ætherea ſunt, neque malum, neque errorem aut corruptionem inueniri.* Cui conſimilem ſententiam adducit idem auctor *1. cœli comm. 13.* affirmans *malum neque in illis eſſe, neque ab ipſis manare. Præſertim cum trãſmutabilia non ſint, & paſſionis expertia, quę illic ſunt corpora.* Quibus ſententijs (pretermiſſis doctiſſimorum virorum quam plurimis) ſubſcribunt rationes non paucæ. Prima ſane deſumitur ex Mercurio Triſmegiſto in Aſclepio, quæ talis eſt: *Quicquid de alto deſendit* (inquit) *generans eſt. Quod ſi generat quod è cœlo ad nos labitur, corrumpere ſuapte natura non poteſt: at contagium & peſtis non ſunt corruptiones aptæ ad generationem, neque vlla ratione prerequiſita media ad eadem, ergo nullo modo à cœlo & aſtris poſſunt intendi.* Secunda ratio deſumitur ex Auer. *1. cęli, com. 24.* hæc verba proferente. *Corpora cœleſtia conſeruant elementa, & continent ipſa, & vni-*

III. *Influxus cęli & ſyderũ concurſus nõ poſſũt ſuapte natura peſtem immittere, citra manifeſtã aeris alterationem.*

Peſtem ab aſpectibus non oriri.

1.

2.

uerſa-

uerſaliter ſunt eis quaſi forma. Ex qua ſententia ſic formo rationem: *Quod conſeruat & continet, ceteriſque omnibus eſt veluti forma, id contagio afficere atque veneno, quæ, conſeruat & continet, minime poteſt: ſed cœlum eſt huiuſmodi*. Igitur *à cœlo contagium manare non poteſt*.

3. Tertia vero ratio deſumitur etiam ex eodem Auer. 1. *comm.* 28. nam inquit: *Si enim aduerſaria nobis cœleſtia corpora eſſent, corrumpi ſtatim vniuerſum, conſequens plane foret:* tunc ſic infero rationem: *Cœlum vitam nobis plãtiſque benefico munere impartitur*, ergo id *contagium & quid maleficum nobis impartiri nõ poteſt*. Probat aſſumptum idem Auctor *lib. de ſubſt. orbis* dicens, *vitam nobis vegetabilem, ſenſibilem, & animalem, calore cœleſtium corporum tradi: ergo alienum eſt à ratione, exiſtimare ea, quorum beneficio viuimus, nos contagio afficere*.

4. Quarta autem & vltima ratio deſumitur ex natura peſtilentis conſtitutionis, *quæ cum de genere ſit eorum, quæ contagio afficiunt, neceſſum eſt, à re, quæ id valeat inferre, proficiſci: ſed aſtrorum adſpectus nullo modo id poſſunt inferre*, ergo *neque peſtem*. Minor probatur, *vt enim contagium fiat, id à quo primum manat, inquinatum eſſe oportet, ſi alteri inquinamentum præſtare debet, cum contagium non vnius ſolum, ſed duorum ſit affectus*. Quamobrem *aut ſydera eſſe contagione affecta, aut ipſa contagium non præſtare* credendum eſt. Ex quibus manifeſte conſtat, ex aſtrorum aſpectibus contagium ſeu peſtem non poſſe ex propria eorum natura aut inimicitia proficiſci: nam fortaſſe (ſi id eſſet verum) quæ non eſſet minoris momenti ratio, ſequeretur, omnia viuẽtia male affici ex præd. aſpectibus.

Influxus cœli peſtẽ efficiunt mediantibus manifeſtis qualitatibus et aeri tribuẽdo aliquod nobis occultum ſubſtãtię vitium.

Quarta autem propoſitio ſe habet in hunc modũ, *licet superni influxus neceſſarij ſint, & varij, ac diuerſi: cum hoc tamen non ſunt malefici, neque contagioſi, ac peſtilentes, ſed peſtilentem efficere poſſunt conſtitutionem, mediantibus manifeſtis qualitatibus, licet aeri inſit ex eiſdem aliquod nobis occultum ſubſtãtiæ vitium*. Qua propoſitione probatur, ſufficere manifeſtas aeri alterationes à varijs ſyderum adſpectibus illatas ad peſtis generationem. Quod manifeſtiſſime probauerat Hippocrates *lib. epidemior.* nam omnem morbidam ſeu peſtilentem conſtitutionem depingit, ſumpto narrationis principio a manifeſtis aeris mutationibus, quod Galenus pulcra quadam ſententia videtur confirmare *lib* 1. *de temperam.* per hæc verba: *Verum hic minus* (ſubdit) *vtpote vno tantum è temporibus mutato malum fuit. Quod ſi duo triaue ſint mutata, aut totus annus calidus humiduſq; fuerit, neceſſe eſt magna peſtilentia ſuccedat*, cuiuſmodi *in tertio epidemior.* narrat Hippocrat. Sic Paul. *lib.* 2. *cap.* 36. & Aetius venatur, *futuram peſtem ex malignorum anni temporum mutationibus*. Quam ſententiam vltro profitentur Auicen. & Plat. in conui. his verbis: *Nam quoties in anni conſtitutione calida & frigida, humida & ſicca, congruum inter ſe ſortiuntur amorem & harmoniam, temperiemque oportunam ſuſcipiunt, ſalubrem & fertilem annum hominibus, animantibus, atque plantis afferunt, neque quicquam lædunt. Contra vero cum petulans & contumelioſus amor in anni temporibus preualet, iniuria multa corrumpit. Peſtes ſiquidem ex his fieri conſueuerunt & alij morbi*:

Aeris alteratio ad peſtilentẽ conſtitutionẽ ſufficit.

Qua ſententia conſtat, aeris alterationem ſufficere ad peſtilentem conſtitutionẽ. Sed conſtat vlterius aſſertio noſtra, ſuppoſito, aerem duobus modis putrefieri: *Vno* ex mixtione putridi habitus: *Altero* vero ex aliena vehementi & contraria ipſius alteratione cœlitus ſyderum adſpectibus illata, quæ quodammodo mutata aeris ſubſtantia, certum quendam efficit corruptionis modum. Tunc ſic, ſi aer poteſt in tota ſubſtantia alterari (*euidens eſſe omnibus viris doctis arbitror*) neceſſum eſt morbos efficere communes, & peſtilentes, ac contagioſos: Sed hæc aeris mutatio nequit fieri citra manifeſtam qualitatum eius alterationem: reliquum eſt igi-

A tur, *peſtilentem conſtitutionem prærequirere manifeſtam aeris alterationem*.

Peſtilens conſtitutio citra manifeſtam aeris alteratione non fit.

Verùm quod fieri nequeat peſtilens conſtitutio citra manifeſtam aeris alterationem certum eſt omnibus Aſtronomis: nam cœleſtes adſpectus nil aliud præter manifeſtas qualitates imprimunt, quibus ſua munia huc perficiunt, quod docuerat Ptolemeus, dicens: *Dominantibus Saturno & Marte prouenire frigus, calorem & ſiccitatem*: cui ſententię adſtipulantur omnium Aſtrologorum decreta.

Dubium.

Sed dubitabit aliquis, *ſi popularibus, ſicut & peſtilentibus morbis neceſſaria eſt aeris alteratio, in quo ſita ſit, quatenus ad aerem pertinet, differentia*. Cui dicimus, aerem duobus modis vitiari, iuxta qualitates nimirum,

Aer duobus modis vitiatur.

B & ſecundum totam eius ſubſtantiam: Prima morbos proculdubio efficit populares & communes: morbi vero peſtilentes vtramque requirunt alterationem, & manifeſtam, & quæ in tota ſubſtantia fit, medicis occultam appellatam: illam vt corpora peſtilenti contagio paratiſſima reddat: hanc vero, vt magnam, ſordidam & contagioſam putredinem peſtilentiæ ſobolem perficiat. Quam ſane corruptionem aeris ſubſtantia ſuſceptauit, non quidem ex malefico aſtrorum adſpectu, ſed quia qualitates illæ manifeſtæ tam fuere vehementes, & aeris naturę aduerſæ, vt ſubſtantiam ipſam vitiauerint: qua quidem vitiata ineffabili aliquo vitio (*quia ſubſtantiæ vitia, ſicut neque eius natura exacte verbis exprimi nequit*)

C quòd *occultam qualitatem* appellamus, protinus noſtra corpora preparata iam manifeſta aeris intemperie inuadit & perdit, tanquam pernicioſum alimentum, idque citius & efficacius, quia velocius peruadit abdita corporis & ſpiritus: & ob id ocyſſime ſolidam ſubſtantiam ſubuertit, etiamſi ipſe aer putridus vere non ſit. Non enim inconuenit, aliquid poſſe aliud putrefacere ac corrumpere, licet ipſum neque putridum, neque corruptum ſit, quemadmodum ſeptica & putrefacientia medicamenta paſſim efficiunt. Ex qua ſententia manifeſte elicitur, quod licet aer hoc occulto & maligno vitio ex manifeſtis qualitatibus, veluti fabrefactus exiſtat, cum hoc tamen contagium, neque cœlitus, neque ex aſtrorum

D adſpectu obtinet, etiamſi contagioſus ſit, quia omnibus eſt communis, & ipſe ſecundum propriam ſubſtantiam vitiatus: quo fit, vt plures aut, omnes eodem modo afficiat, qui poſtea ſpurciſſimo morbo ſunt affecti, reliquos aere infecto afficiant. Quibus ſane conſtat, cœlum & cœlorum aſpectus aerem immutare mutationibus prædictis & rurſus duplicẽ aeris alterationem eſſe neceſſariam ad peſtilentem cõſtitutionem efficiendum.

Aer dupliciter alteratur ut cõſtituat peſtem.

Itaque vt rem concludamus, aer, qui medium eſt communius & generalius (*quia etiam per alimenta & potum nobis ſolent ſuccreſcere peſtilentes morbi*) duobus modis affici poteſt, vt peſtilẽtem conſtitutionem fabrefaciat: *Vno* quidem cœlitus accepto principio, qui duobus etiam modis

E efficitur, per alterationem nimirum in qualitatibus factam; & per corruptionem etiam ſubſtantiæ eiuſdem aeris: *Altero* vero ſuſcepta deprauata & contagioſa qualitate ab halitibus ſibi admixtis & eleuatis, à corporibus animantium mortuorũ & putrefactorum, nec non à lacubus, ſpecubus, auri fodinis & maxime reliquorum metallorum, item à latrinis & reliquis rebus, quæ putorem in ſe contrahunt, & aeri cõmunicant. Atque hæc de cauſſis ſint ſatis.

Signa peſtis & peſtilentis febris.

Peſtis futurę ſigna quæ ſint.

CVm futurum hoc malũ pertimeſcendum ſummopere ſit, primo *quibus ſignis id præuideri poſſit*, expendendum duxi: mox *quibus præſens cognoſcatur*, ac vltimo *quibus periculi ratio, & cauſſæ natura dignoſci poſſint*, initio ſumpto à cauſſarum cognitione: quippe ijs cognitis, facile erit, quid efficere poſſint,

ſint, aut qua via id præcauere, vel curare oporteat
1. Adſpectus cœli.
noſſe. Primum itaque cœli adſpectus conſiderare o-
portebit: nam licet peſtem inferre non poſſe dictum
ſit, cum hoc tamen aerem ea alteratione diſponunt,
qua facile in perniciem & lethalem conſtitutionem
deuenitur. Sic enim ex Martis cum Saturno in ſi-
gnis humanis, (*qualia ſunt Virgo & Gemini*) coniun-
ctione, & ex luminarium eclipſibus, excedentes &
nobis aduerſas intemperies venari proculdubio po-
2. Tempories calida & humida aeris intempeſtiua.
terimus. Præterea calida & humida aeris temperies
vbi intempeſtiua ſit, vt Hippocrat. ſtatuit 2. *popul.* ad
initium illius peſtis dicens: *Carbunculi in Cranone æſti
ui, pluebat in ardoribus aqua larga*: vbi conſtat, calo-
rem cum humiditate eo tempore intempeſtiue eſſe
3. Temporum mutatio repẽtina.
coniunctum, & ob id mortiferum. Item id præuide-
re licebit ex repentinis etiam temporum mutationi-
bus, maxime tempore æſtiuo factis, nec non ex publi
ca fame, quam vt vitent homines, peſſimis alimentis
coguntur veſci. Sic & cadauerum multorum corpo-
ra non ſepulta, atque locuſtarum multitudo aquis nõ
4. Fames.
fluentibus interfecta, ibidemque putreſcens. Idem
quoque prædici poteſt ex oleribus putrefactis, ex ca-
nabi, aut lino, vel corio, maceratis ſtagnãtibus aquis.
5. Cadauera.
Pari etiam ratione ex lacubus & paludibus ſtagnan-
tium aquarum, & colluuie fœtidorum excremento-
rum: item ex vaporibus exitialibus è terræ viſceribus
6. Locuſtę
7. Olera putrefacta &c.
erumpẽtibus. Quæ ſane omnia eo facilius vim ſuam
exſerere poterunt, quo aer magis nubiloſus turbiduſ-
que fuerit, licet dum cauſſa eſt efficaciſſima, vehemẽ-
tius operetur aer clarus & tenuis; quæ omnia expen-
8. Aquæ ſtagnãtes
diſſe oportebit, vt præueniantur more Hippocrati-
co, quo Aethiopicam luem mira prouidentia in pro-
pria patria præcauit. Intereſt præterea noſſe, quando
9. Excrementa fætida.
vitium præcognitum futurum ſit cœli, aeris, vel aquæ
aut terrę occaſione, vt facilius pręcaueri poſſit. Quod
ſane facile noſces, nam, vt Aetius aduertit, ſi aer nos
10. Halitus exitiales.
ambiens peſtilens reddatur cœli cauſſa, volucrum ge
neris prior interitus erit: ſi vero ex prauis de terra ex-
halationibus id contingat, quadrupedum animan-
tium prior corruptio fiet: quod ſi ex aquarum vitio,
piſces emori videbuntur. Verùm ſi neutrum horum
Peſtis pręſentis ſigna quæ ſint.
adfuerit, coniectabile eſt, hominũ alimenta, vel con-
tagioſas veſtes id malum acceſſire. At præſentẽ iam
& incipientem, antequam populariter graſſetur, co-
gnoſces peſtem, quod in ea omnia accidentia, ſigna-
que horrendiſſima appareant, varia & indefinita, at-
que nihil certum habentia, vt *Aetio & Paulo viſum
eſt*. Verùm caloris conditio & modus primo acceſſu
id patefacient: quippe qui neque impenſe calidus aut
perurens videtur, quamuis laborantes intus confla-
grari referant, *vt Galen. viſum eſt, lib. 6. popul.* vbi re-
cenſens Thucydidis peſtem, refert, *interiora laboran-
tium ſummopere exuri, ita vt nil ferre poſſiut ſupra car-
nes, tactu vero exterius nihil percipiebatur excedens*: di
ligens tamen Medicus ſupra thoracem manu impo-
ſita venabitur facile caloris inclementiam & morda
citatem, cum extremorum frigiditate impenſa. Pul-
ſus tamen in his, qui ſic affecti ſunt, omnino apparẽt
celeres, frequentes ſæpius, non autem prævalidi, imo
& pleriſque imbecilles, cum manifeſta contractionis
celeritate. Quibuſdam pulſus adſunt moderatis ſimi
les, dum diuerſis intemperantijs cor & eius contenta
afficiuntur: reſpiratio inſuper frequens et inæqualiter
magna, ac ſæpe graueolens. Vrinæ non ſemper eo-
dem modo in omnibus, neque in ſingulis apparent:
quippe aliquãdo vrinis ſanorum perſimiles, maxime
cum cordis ſubſtantia peſtilenti contagio afficitur:
nonnunquam tenues, quaſi expreſſa humorum om-
nium tenuitate, aliquando craſſæ ex ingenti humorũ
agitatione & turbatione: plerumque liuidi, ſubnigri,
viridis & cœrulei coloris, cum ſedimine araneorum
telis perſimili deſuper natante, quod partes etiam col
liquari commonſtrat, *vt Galen. aduertit tertio de præ-*
A *ſagatione ex pulſ.* tandem fœtida excernitur, & non-
nunquam ſine ſedimine, ac ſæpius cum craſſo, & ſi-
mili lanæ congeſtæ. Præterea ex funeſta laborantis
Peſtis & peſtilẽtis febris ſigna, ab humoribus obortæ.
facie id venaberis, quippe aliquando in facie & vni-
uerſo corpore eryſipelatoſus effloreſcit calor, nonnũ
quam ruber, & qui momento temporis mutatur in
deteriorem, liuidum nimirum, viridem, cineritium
ac fuſcum: oculi manifeſte flammei & calidi appa-
rent: ſitiunt præter modum, & potu non ſedantur: ci
bos faſtidiunt & abominantur. Succreſcuntque eis
inſuper deliria, comata, bilis porraceæ aut fœtidæ vo
mitus, præcordiorum diſtenſiones, dolores, ſudo-
res multi, præſertim circa corporis extrema, frigidi-
tas impenſa percipitur: alui profluuia, tenuia, bilio-
ſa, variegata, opima, fœtidiſſima & flatuoſa. Ad-
B ſunt & ſanguinis narium ſtillæ, æſtus in thorace &
ventre, vigiliæ, linguæ ariditas, vocis interceptio, con-
uulſiones, vlcera praua, & carbunculoſa in corpore,
facie & tonſillis. Præterea ſic affecti ſyncope aliquã-
do corripiuntur, iactatione & inquietudine, & angu-
ſtia implacabili. Quibus ſane & alijs, quæ cap. de *fe-
bre maligna* inferius copioſa reperies, febrem eſſe pe-
ſtilenris naturæ & ſortis, ſi diligẽter intuearis, cogno-
ſces: Quo tempore iterum ſciſcitari oportebit, ſitne
*principium mali in humoribus, an in ſpiritibus, vel in
cordis ſolidis partibus*. Quippe ſi prædictus peſtilens
calor in humoribus ſuccenſus fuerit, interius magis
æſtu prementur laborantes, licet exterius nil notatu
dignum percipiatur, etiamſi totum corpus ſit liuidũ,
C puſtulis exiguis, & vlceribus effloreſcens. Pulſus ha-
bent celeriores, non tamen adeo imbecilles, vt ægri
inæqualiter percipiant ſe laborare, reſpiratio maior
& frequentior erit, atque grauiſſime olens. Vrinæ
quoque conturbaræ, aut aquoſæ & tenues, bilioſæ, &
nigræ deterrimas habentes ſubſidentias, aut oleoſa
& peſſima ſuſpenſa, ſitiunt & frigidum appetunt, at-
que cibos magis auerſantur. Poſt aures aut ſub alis,
vel iuxta inguina ſuccreſcunt potiſſimum bubones,
& alij peſtilentes tumores: adſunt his *vigiliæ, deliria,
conuulſiones, anguſtiæ, alui excrementa graueolenta,
bilioſa, & pinguia*. Quæ omnia humores vitiari pro-
A cordis ſubſtãtia orta ſigna.
culdubio atteſtantur. Verùm ſi contagioſa peſtilenſ-
que lues ſolidas cordis particulas prehenderit, febris
D puſilla erit, calor velut mitis, æqualis adeo, vt Medici
& laborantes exiſtiment febre carere. Pulſus erunt
naturalibus ſimiles, celeriores tamen, ſimiliter & vri-
na calore, craſſitudine, & ſedimento perſimilis, hecti
corum corporum more (*non quidem vt multi arbitra
ti ſunt, quod natura non audeat humores aggredi, fig-
mentum quidem eſt, aut inæquali intemperie corpus cor
dis afficitur, & ob id minus accidunt his deliria, ſudores,
alui fluxus, vomitus & reliqua, quæ alijs ſuccreſcere di-
ximus*. Verùm ſi ſpiritibus accidat prædicto veneno
A ſpiritibus ſigna.
corripi, calor erit copioſior, accidentia mitiora, &
mors citius ſuccreſcet, quia frequentius incidunt ſic
affecti in animi deliquia & ſyncopin, cum paucis ſu-
doribus circa frontem & ceruicem. Quibus ſane ſi-
E gnis, vel quibuſdam eorum viſis, qui ſolerti fuerit in-
genio præditus, futuram peſtem pręnoſcet, & diligen
ti ſtudio prouidebit, quo minus nocere poſſit. Quod
ſi id fieri non potuerit, omnem febrem huius ſortis
iudicabit pernicioſam, quod magna ſit membri prin
cipis læſio ob cacoethiam, ſiue malignitatem, inter
quas pernicioſiores iudicabit, quæ *ſpiritus* perdunt,
quod citiſſime laborantes perimant, *Incurabiles*, quæ
ſolidas corporis cordis prehenderint, nam quam ex-
cogitare poteris medicinam, inquit Gal. 3. *de præſaga
tione ex pulſ.* ad putredinem, quæ cor occupauit? Ve-
rùm collatione facta ad prædictas, minus lethales
ſunt, quæ in humoribus ſuccenduntur, tum quod in-
ducias dent exſpectandi, tum vero, quod & ſangui-
nis detractione & purgatione, ac reliquis auxilijs pu-
gnari permittant.

De peſtilentium febrium præcautione.

IMplorato prius *diuino* auxilio, atque Beatiſſimæ & Glorioſiſſimæ Virginis *Mariæ*, & omnium *Sãctorum*, rem hanc grauiſſimam aggredi oportet, In cuius miniſterio expendendum eſt, maioris eſſe momenti & vſus, Rempublicam, & quemque eius particularem hominem à peſtilenti contagio præcauere & tueri, quam iam apprehenſum curare. Quapropter inſtitui primo, Deo fauẽte, modum & rationem, quo id fieri commodius poſſit, docere, & mox correptos in priſtinum ſtatum reſtituere. Quippe cum difficilimum ſit, integram Rempublicam à proprio populo fugere, & aerem mutare, *quod vtilius & certius eſt refugium, ſi cito, ſi longe, ſi lente fiat progreſſus à loco, vbi aer peſtilens exiſtit, ac vltimo ſi tarde reuertatur, nam durat diu in veſtibus et parietibus mali contagiũ)* ſed neceſſum eſt aliquos manere in ciuitatibus, ob id cauere eos oportet, quo minus corripi contingat.

Præcautio peſtis ſit duob⁹ modis. 1. 2.

Quod fieri ſane duobus modis neceſſum eſt, primo, *grandi diligentia cauere conuenit contactum & vim peſtilentis cauſſæ*: ſecundo vero, *corpus oportet immune eſſe ab omni excrementitia ſuperfluitate, nec non ab humorum abundantia, atque eorum ſpurcitia & cacochymia* Cauſſam quidem infirmare ac fugere primo expedit,

Domus qualis ſeligenda. Irroratio.

ſelecta habitatione ab omni inquinamẽto ſeu fœtore munitiſſima, aquilonaribus ventis expoſita, in loco ſublimi, clauſa, niſi ad ventos frigidos & ſiccos, in qua pauci ſint habitatores, famulis ac miniſtris procul degentibus, quo minus incaleſcat: item ipſam irrorare oportet *aceto, aqua roſarum, & floribus, ac herbis frigidis & ſiccis ſparſis.*

Ignis.

Verùm ſi hyems fuerit, aut tempus non plurimum æſtuoſum, in locis publicis domus, & ſub diu ignem alere oportet rebus odoratis, *vt laure, pino, iunipero, aliua lenciſco, cupreſſo, rore marino, ligno aloe, & myrtho.*

Suffumigia.

Interim tamen aromatis ſuffumigare domum ipſam oportet, *vt thure, myrrha, laudano, ſtirace, ſpica, iunco, cinnamomo & cariophyllis.*

Pomum.

Cui etiam vſui pomum componere *odoratum* poteris, ac ſæpe manibus tractare, quod recipiat *ligni aloes, carpobalſami, caſſiæ ligneæ, anà* ℈. 1. *calami odorati, amomi, ſpicæ, anà gr.* 7. *cariophyllorum, nucis muſcatæ, thuris, myrrhæ, anà gran.* 4. *florum nymphææ violarum, & bugloſſæ, anà* ʒ. 2. *ſantalorum & corallorum rubeorum, anà* ʒ. 1. *roſarum rubearum drachmas tres* contundantur omnia ſimul, & cum *aceto, aqua roſarum & naphthæ* fiat pila.

Pila.

In qua conficienda, pro diuerſa natura ætate, regione, conſuetudine, anni tẽperie, & reliquis huius cenſus, horum ſimplicium maiorem vel minorem quantitatem addere, minuere, aut mutare opus erit.

Aeris mutatio. Plateæ.

Oportet inſuper aerem mutare in eadem ciuitate, verſus eam partem, qua purior frigidiorq; ſpirat, & homines minus corripiuntur morbis. Sed curent Magiſtratus, qui publicæ ſaluti conſulere tenentur, vicus & plateas omnes, ac ſentinas, & aquæ ductus à fimo & ſterquilinijs accuratiſſime expurgari, ita vt nil putridum aut fæculentum in ciuitate ſit:

Canes. Conetus.

Canes item & feles non permittant vagari, nec plurimos eſſe, ſed inutiles interficere. Vitent hominum conuentus, maxime cum citra Dei offenſam non fiunt: & curent omnes in domo diu manere, niſi qui publicum aliquod officium exſequuntur, quibus non decet à domo exire, priuſquam Sol diſſoluerit humidas noctis reliquias.

Veſtimenta.

Veſtimenta item munda, frequentiuſque mutata exoptanda ſunt, quæ ex denſiori materia fieri oportet, quo minus grauent: ſubuculas etiam abluere oportet *aqua roſacea, vel alio odore, cum modico aceto*, ita vt omnibus veſtibus ſuauis concilietur odor, æſtiuo tempore frigidus, frigido vero calidus: quod etiam de reliquis odoramentis ac domorum præparatione ſubaudiendum pari lege puto.

A

Præmunito corpore ab aeris iniurijs, & aere ipſo correcto frænatoque, corpus ipſum ab excrementorum illuuie vendicare oportet, ac præcauere, quo minus ea congerere amplius poſſit, & omnino diſponere, quo difficilius aeris venenati contagio afficiatur.

Victus.

Primum quidem facies, eum victum & vitæ modũ inſtituens, quo minus poſſit quid præter modum ſupereſſe. Sic alimenta porriges, qualitate & copia moderata, quæ nec calorem reddant acriorem, nec corpus immodice humectent, ac præ nimio pondere reſpirare plurimum cogant: deniq; curandum eſt, ne vires imminuantur, & vt ſenſim fiat alimenti & vitæ mutatio.

Panis. Carnes.

Alimenta quippe mediocris ſint ſubſtantiæ, ſiccæ potius quam humidæ naturæ: ſic panis probe coctus: ex carnibus quæ montanę ſunt, tam volatilium, quam quadrupedum, vt *cuniculorum, apri modice ſaliti, vituli, arietis, ceruorum, columbarum, perdicum, phaſianorum, turturum*, & reliquarum huius naturæ, tum *caponum, gallorum, atque pullorum*, quas potius aſſas quam elixas inſtitues.

Iura.

Verùm ſi iure aliquo vſurus ſis, maxime ipſum parabis ex auibus cõquaſſatis cum *acetoſa* elixis, vel cum *ſcariolis*, & additis puluiſculis.

Piſces.

Præſtant etiam & æſtiuis temporibus piſces ſaxatiles, *vt tructæ, ſalmo, mullus barbatus*, & eius naturę, qui aquas dulces incolũt. Item *oua ſorbilia, & ex oleribus*, quæ refrigerationis & attemperamenti gratia ſufficiant.

Vuę, &c.

Sic *vuæ penſiles, caricæ, cucurbita croco & oxalide condita, pyra, poma odorifera, pruna modice acida, & ceraſa acria*, quæ omnia meridiano prandio ſumenda ſunt, præterquam dum pyra & poma aſſa exhibentur.

Olera.

Item ex oleribus *acetoſa, ſcariola, lactuca, nec non & lentium iura cum aceto, & croco, ac cinnamomo.*

Condimẽta.

Sed condimentis fercula omnia parare oportebit, quo vtiliora fiant: nam piperis integra grana iuſculis addere conuenit, dummodo acetoſi aliquid recipiant: item puluere hoc obſonia inſpergere condireque oportebit, q. ℞. *ſantali citrini* ʒ. ß. *beeni albi, & pulueris pentaphylli, anà* ʒ. 1. *& ß. cinnamomi* ʒ. 1. *croci* ʒ. ß. *ſacchari* ʒ. 2. fiat puluis: tempore tamen hyemis addes *cariophyllorum, cardamomi, & aniſi, anà* ʒ. 1. *nucis muſcatæ* ℈. 2. pauperibus vero porrigere oportet *allia, ſerpillum, maioranam, & thymum.* Frequentior tamen ciborum correctio per acida fieri debet, nimirum per *oxalidis ſuccum, arantiorum, citri, limonum, acetum, & omphacium: item ex malorum punicorum ſucco cum ſaccharo & modico cinnamomo*: nec non *ex roſacea aqua cum aceto roſaceo, & ſaccharo.*

Salſamenta.

Conficitur etiam ſalſamentum guſtui gratum, & omnibus proficuum, q. ℞. *ſucci malorum punicorum, arantiorum, limonum, & citri, anà quartam vnam, ſucci acetoſæ, & ceraſorum acrium, anà* ʒ. ß. *aceti modicum, aquæ roſarum ant naphthæ q. ſ.* vt cum ſaccharo & modico *cinnamomo*, tranſacto feruore, & facta colatura guſtui fiat gratum.

Amygdala venenis aduerſa.

Confert tamen omnibus *lac amygdalarum cum ſaccharo*: quippe amygdalas venenis aduerſari ferunt.

Potus. Vinũ peſtis antidotum.

Potum vero inſtituere oportebit ex puriſſima aqua puteali, ne aeris contactu ſit affecta, vel ex ciſterna, vel ex fontibus nitidiſſimis & puriſſimis: quod ſi talis non habeatur, *aromaticis* condienda tempore hyberno, vel rebus *acidis* ęſtiuo. Vel in communi omnibus decoquantur *oxalide, quinquefolio, ſcordio, ſcabioſa, aut radice carlinæ, vel ſcorcioneræ*, tandem vinum omnibus eſt veluti neceſſarium antidotum.

Res non naturales.

In reliquis vero rebus non naturalibus curandum eſt, diu non dormire, corpus exerceri mane Sole iam orto, & in loco ſub dio poſito, ſi aer vitiatus non ſit, vel in domo, ſi id accidat. Exercitium ſit lentum, ne crebrius reſpirare cogamur: à Venere omnino abſtinendum eſſe, auctorum decreta conſulunt: item cibis non ſatiari, & excrementa alui magna diligentia deponere, ſicut animi pathemata omnino vitare.

Altera vero præſeruationis pars conſulit copiam depo-

Sãguinis miſſio. deponere, & cacochymiam corrigere atque expurgare: in qua quidem re ſi corpus plethoricum eſt, ſi ſanguine abundans, ſi ſanguinolenta vacuatio ſuppreſſa, non erit ab re ſanguinem mittere, parce tamen, ne vires labantur, nimirum quantum ſat ſit, ne exſuperantia morbo materiam præſtet. *Cucurbitę.* Quod ſi id fieri aliquid interdicat, cucurbitas natibus & ſuris affigere oportebit, ac nonnunquam ſcarificare: *Frictiones.* item ſi id renuerit laborans, frictionibus & inedia corpus inanire oportebit. *Purgatio* Quo facto, aut ſi id fieri non licuerit, alui excrementa & cacochymiam purganti pharmaco educere oportebit, prudenter tamen & leuiſſimis medicamẽtis, ac ratò, ne vel humores plus quàm par ſit turbentur, vel aluo ſoluta vires deijciãtur. A Sat enim eſt, in his, qui caſtè & parcè viuunt, clyſmate vti: in reliquis vero *caſſia, manna, ſyrupo ex infuſionibus roſarum aut violarum, vel confectione Hamech ſimplici, vel mercurialis decocto.* *Melãcholia peſti reſiſtit.* In purgatione quidem præcautoria id pręceptum tibi erit obſeruandũ, nimirum, quod eum humorem purgando eligas, qui cacochymum reddiderit corpus, non alium: item neque melancholicum, quippe is plerumque peſtilenti putredini obſiſtit: vtcumque tamen ſit, ipſum faciliori eductioni diſpones. *A peſte pręcaueant quę interne.* Cui quidem vſui corpus & humorem præparabis ijs, quæ humores diſponunt, & corpus à contagio præcaueant, ac modice etiam vias reſerent, cuius naturæ eſt apozema, q. ℞. *radicis graminis ruſci & ſparragi, anà ʒ. 1. glycyrrhizæ ℥. ß. cichorij, intybi, bugloſſæ, borraginis, ſummitatum lupuli, oxalidis, lactucę & capillorum veneris, anà m. 1. fumariæ, betonicæ, meliſſæ, hyſſopi, anà manipul. ß. abſynthij modicum, prunorum acidorum num. 12. pulpæ tamarindorum, paſſularum, anà ℥. ß. quatuor ſeminum frigidorum, & aniſi, anà ʒ. 2. florum cordialium, anà pug. 1. hordei integri, et cicerum rubrorum, anà pug. ß. coquantur in ſufficienti aqua fontis, & colatura facta, accipe colaturæ lib. 1. & ß. ſucci granatorum acidorum & limonum, anà ℥. 2. ſacchari albiſſimi, q. s. cinnamomi & cariophyllorum, anà ʒ. 1. ſantali albi ℈. 4.* fiat apozema *Apozema.* ſecundum artem, cuius capiat homo diluculo ℥. 3. per quatuor aut quinque dies ante purgationem. Quod ſi corpore purgato eo libuerit vti, addere oportet eorum, quæ venenis aduerſantur aliquid, vt *ſcabioſa, angelica, pentaphyllum, tormentilla, marrubium, & agrimonia.* Quo facto, non erit abs re per interualla aliquam ex pilulis huic vſui communiter ſcriptis porrigere:

Pilulę.

1\.
2\. velut ſunt q. ℞. *pulueris hieræ Galeni ʒ. 1. rhabar-*
3\. *bari ℈. 4. ſpicæ ℈. 2.* fiant cum ſucco meliſſophylli pilu-
4\. læ: quibus ſi pituitoſum aliquid abundauerit, addes *agarici ʒ. 1. vel pulueris ſenæ ʒ. 2. epithymi* ʒ. 1. quarum ſumat ʒ. 1. Item celebratiſſimæ ſunt, q. ℞. *aloes lotæ partes duas, myrrhæ & croci, anà partem vnam,* quarũ ʒ. 1. cum vino datur ſum[illegible]mane: ferunt etiam alephanginas non parum pro[illegible]ſſe. Eiuſdem ac longe præſtantioris vſus ſunt aliæ, q. ℞. *aloes ʒ. 2. rhabarbari & agarici trochiſcati, anà ʒ. ß. zingiberis & cinnamomi, anà gr. 6.* cum ſyrupo limonum fiat maſſa: cui ſi addas *maſtichis & zedoariæ modicum,* ex vſu facies.

Electuar. Proſunt inſuper multa, quatenus venenis aduerſantur, vel corpus firmius reddunt, quale eſt quòd conficitur

1\. *ex caricis, rutha & nucibus.* Item illud, q. ℞. *bac-*
2\. *carum iuniperi ʒ. 2. terræ Lemniæ tantundem oleo &*
3\. *melle commiſcebis in puluerem reddacta, porrigeſque auellanæ quantitatem:* præterea *mali medici acidum ſaccharo conditum,* ſicut

Puluis. puluis hic q. ℞. *cornu cerui vſti, ſemin. citri, anà ʒ. 2. foliorum dictamni, baccarum iuniperi, radicis tormentillæ & zedoariæ, anà ʒ. 1. ſeminis oxalidis, roſarum, & corallorum rubeorum, anà ℈. 2. croci gr. 4.* puluis, cuius ʒ. 1. cum vino plurimum prodeſſe fertur. Summopere etiam iuuat vſus *lapidis Bezoar, aut pulueris electuarij de gemmis, boli armeni, terrę ſigillat. vnicorni, rinocerotis, alchermes confectio ex hiacyntho, theriaca, & radix angel. maſticata.*

A peſte quę exterius prę caueant. Exteriùs verò odoramentis, dentifricijs, & lotionibus, atque inunctionibus corpus præmunire oportebit, quo minus corripiatur venenata qualitate. Sic dentes & os colluere & fricare oportet eo puluere, q. ℞. *ſalis, coralli albi, & cryſtalli vſtorum, anà ʒ. 2. corticis citri, radicis angelicę, maſtichis, anà ʒ. 1. cyperi & cinnamomi, anà ℈. 2. cariophyllorũ ʒ. ß. moſchi gr. 3.* fiat puluis. Item faciem & manus ſæpe lauare oportet *aqua roſacea cum modico aceto,* vel ea q. ℞. *zedoarię aut corticum citri in puluerem redactorum ℥. ß.* diſſoluantur *aquę roſacę lib. 1. vini albi odoriferi ℥. 3. aceti ℥. 2. moſchi gr. 2.* Præterea confert globulum manibus portare ex *cupreſſo, iunipero, vel fraxino, & facta* B *cauitate,* impone fruſtum ſpongię, aceto vel aliquo ex dictis liquoribus imbutum. Conficiuntur item poma ex *laudano cum maſtiche, thure, nuce muſcata, cariophyllis, cinnamomo, iride, meliſſa, maiorana, ocymo, cariophyllato, valeriana, zedoaria, & folijs lauri:* & calidiori tempore folijs & baccis *myrti, roſis, violis, borragine, cum modico ambra & moſchi, & cum camphorę & ſantalis in modica quantitate:* nec contemnendi ſunt faſciculi olfactorij *ex roſis, moſcatis, violis, betonica, myrto, ſemine angelicę.* Vngere etiam cor & partes vicinas oportebit oleo *Matthioli, de naphtha, & theriaca, cum pulueribus de gemmis, aut aliquo ex prędictis:* item alijs vti poteris, quæ inferius latius ſcripta reperies: hæc tamen ſatis ſit ad præſeruationem ſcri- C pſiſſe. Vltra quæ, tanquam quid huic muneri ſumme neceſſarium, eſſe arbitror ſtillatitiam aquam, cuius meminimus *cap. ſequenti,* extractam ex *theriaca, electuario de gemmis, & de hyacintho, cum herbis, radicibus, & pulueribus,* quæ aduerſus peſtem proficua eſſe diximus, cum vino inſtillatam, ſi eius ʒ. 1. bis, terve in menſe porrexeris.

De peſtis & peſtilentium febrium curatione.

INuocato prius *diuino* auxilio, nec non & intemeratæ Beatiſſimæ Glorioſiſſimæque Virginis *Marię,* atque omnium *Sanctorum,* peſtis curationem aggredi oportet, facta in primis conſideratione cauſſæ, D quæ principium ei præſtitit: Namq; magni momenti eſſe arbitramur, noſſe, aerisne vitio, an ex prauorum eduliorum eſu malum principium ſortiatur, maxime ſi in conſiderationem veniat corporis apparatus. Quippe in hac febre & peſtilentibus conſtitutionibus non licet, ſicut in alijs putridis, obſtructiones atque alias cauſſas conſiderare, ſed ſolum peſtilentem cauſſam, & eius in corpore effectum, ſeu putredinis modum, adhibito in conſiderationem morboſo corporis apparatu, ſi quis ſit, ſin aliter, ſolum prædicta reſpicere omni diligentia curandum eſt. *Medico in peſte affectis duo conſiderãda: vires & putredo.* Ex quibus omnibus conſideratis in corporibus peſte affectis, duo ſuccreſcunt, quæ omne Medici conſilium ad ſe vertunt: quorum primum eſt *virium ſtatus:* ſecundum E vero id quod *putrilaginoſum corruptum ve eſt, aut efficitur tale, ſiue intus lateat, membrumque aliquod princeps infirmet, ſiue in puſtulas & tumores per corpus vniuerſum, aut aliquam eius partem erumpat.*

Vires quot modis cuſtodiantur. *Circa virium cuſtodiam* ſtatuendum eſt, cuſtodiri quidem poſſe duobus modis: *Vno,* & magis propriè, per alimenta: *ſecundo* verò vel retuſa, frænataque peſtis ſæuitia, vel à pręcipuis membris auerſa vel educta materia, cui primo inſedit: quæ ſane ad ſecundã conſiderationem attinere videntur: quapropter hic ſolum eſt in animo victum inſtituere, quo felicius res ſuccedat. *Victus in peſte affect⁹ qualis eſſe debeat et quantus.* In cuius miniſterio *pręmiſſa omni tranquilitate, quippe animi affectus ſummopere ſic affectos lędunt)* coniectari oportet, victum non ſolum vires habiturum alimenti, ſed & medicamenti, nam corrupta affectio vt attemperetur, id ſibi iure expoſtulat, vt Gal. eſt ſententia 17 *aph.* 1. *ſectionis,* dicens: *Quibus virtus debilis fuerit* (frequẽtius enim hic morbus

viribus imbecillimis adiungitur) *cum humorum corruptione vel defectu, parum et ſępe alimenta prębere oportet:* Parum inquit, quia facultas languida plus ferre nequit: & *ſępius*, quia multis indiget affectio, vt quæ in corruptione ſita eſt. Ex quo dogmate duo in victus inſtitutione ſequuntur neceſſaria: primum, aliquo modo maiorẽ cibi copiam eſſe huic malo porrigendam, quam ceteris morbis, qui æque acuti fuerint, idque quia & vires vrgent, & affectus ſimul expoſtulat, quod in alijs ſimpliciter putridis non reperitur; nec ob id credendum eſt, plus iuſto eſſe indulgendum, vt rudis plebecula arbitratur: quippe Hippo. 2. *de natura hũm.* corpora extenuare iubet, ne vel preſſiùs cogantur reſpirare, vel maior, quam par ſit, ſubſit excrementorum copia, ſed tantum cibi indulgendum, quantum vires exigunt, & quia vrget etiam indicatio morbi, & maiorem copiam non poterit ferre facultas, ter, quaterve die cibum porrigere oportebit (*laborantemq; ad id cogere, nam, vt teſtis eſt Gal. 3. popul. part. 5. text. 81. id ſummopere eſt vtile; nam euadunt potius, qui viriliter comedunt, famem enim vitare neceſſum eſt*) quo temperatior reddatur putrilaginoſa humoris ſubſtantia, læſuraque minus ſit. Secundum verò, cibaria omnia admiſcere oportebit *aceto* & reliquis quæ *acetoſa* ſunt, præſertim *mali punici acido et ſucco limonum atque arantiorum acidorum:* ſiquidem corruptela non ſolum expoſtulat prædictam adiectionem, ſed & attemperamentum. Verùm in particulari ab his alimentis cauendum eſt, quæ excrementoſa ſint, & plurimum humectent, ea ſemper eligendo, quæ vires maxime reficiant, & citiùs, ac ſucco abundent alimentoſo. Sic *ptiſana, far, et panis ex iure coctus* optimi ſunt nutrimenti, & excrementitia carẽt humiditate: item & *oua ſorbilia*, item *oxalis iure cocta, & amygdalarum lac, cum ſaccharo*, carnes etiam vel elixæ cum *oxalide*, adiecto ſucco *limonum:* cui vſui probantur *gallinæ, capones, perdices*, & aliæ huius naturæ, niſi laborans aut puer fuerit, aut adeo languidus, quod pullorum carnes cogamur exhibere. Præterea ſi iuſculis vtendum eſt, virium gratia ipſis adijcies *mali punici ſucci, aut arantiorum, vel limonum, & noctu oua ſorbilia, hepata gallinarum, aut poma acida cum ſaccharo aſſa, & aqua roſacea* inſtitues. Tandem condimentis vteris, quæ & guſtui grata ſint, & acidum ſemper ſapiant cum dulci admixtum, ac inter vnam & aliam victus exhibitionẽ porriges, vel *potum medicatum*, vel aliquod, quod præter id, quod vires habeat ventrem roborare, pugnet tamen aduerſus veneficam vim. Cuius cenſus eſt *ſuccus mali punici & limonis cum aqua acetoſa & ſaccharo:* vel ex eiſdem formatis bolis cum pulueribus *lapidis bezoar, margaritarum pręparatarum, & electuarij de gemmis ac pulueris corno monocerotis*. Item porrigere poteris conſeruam *ex carne limonum, & citri cum ſaccharo confectam*, præbens ſuperbibendam aquam *ſcorcioneræ, aut ſcordij, vel acetoſę*. Potũ præterea his inſtitues ex aqua *tamarindis decocta*, ſi incorrupti haberi poſſint: ſin aliter, *ex acetoſa, ex hordeo cum ſucco mali punici, vel ſucco acetoſę, vel de ſucco limonum, vel ſcordio decocta, aut radices carlinę, vel ſcorcionerę.* Vinum vero non niſi virium gratia porrigere conceditur, quippe quod maiorem feruorem & agitationem concitat, inclinante vero morbo ex vſu maxima eſt. Quatenus vero ad ſomnum attinet immodicum, cauere oportet, ne corpus plus iuſto humecteтur, ſicut vigiliam, quæ nimirum vires conterit: exercitium vitare omnino oportet, cum hoc tamẽ corpus fricare, atque ad cutem, quod in viſceribus lęſurum eſt, euocare, cucurbitis, & inunctionibus ex *oleo & nitro*, maxime cum *oleo dulci, adiecto modico olei Matthioli*. Domum vniuerſam & laborantis domicilium *aqua roſacea, & aceto, atque floribus & folijs*, quæ bonum ſpirent odorem, irrorabis, curans aerem puriorem fieri, atque emendatiorem, æſtiuo tempore his, quæ diximus; & hyberno ſuffitibus ex *belzoino, ladano, & ligno, aloe*, atque alijs, quæ capite præcedenti diximus. Item laboranti omni arte bonum odorem conciliabis, tum per irrorationes, tum per odorata poma, aut pulueres, & alia, quæ ibidem latius ſcripta reperies: quibus inſtitutis, ad veram curationem te conferes.

In victus inſtitutione duo neceſſaria.

1.

Peſte affect. ſi largi⁹ edunt, euadunt.

Alimentis peſte laborantium quæ admiſcenda.

Iuſcula.

Condimẽta.

Potus.

Vinum.

Somnus.

Domus.

In qua quidem hæſitatione primo diligenter conſiderabis, corpus peſte correptum ſortitumne ſit morboſum apparatum, an citra ipſum peſtilentis contagij efficacia ipſum prehenderit: quod ſi hoc vltimum fuerit, ſolum agendum eſt his, quæ aduerſus venenoſum contagium pugnent, nulla aut leuiſſime habita humorum vel corporis prouidentia. Verùm ſi morboſus præfuerit in corpore apparatus, vtcumque proueniat contagium, apparatum ipſum deponere oportebit, idque quam citiſſime, dummodo id ſubdiſtinctione fiat: nã aut morboſus ipſe apparatus eſt cauſſa potiſſima peſtis, (*vt dum ex eduliorum corruptorum eſu peſtis oritur*) aut ſolum ſubiectiua, vt aiunt, hoc eſt, quod cauſſa extrinſecus aduenicns in corpore adinuenit cacochymos vel exſuperantes ſuccos. Tunc ſic ſtatuendum eſt, nimirum ſi vniuerſa mali cauſſa ipſe apparatus exiſtit, cum is vitioſus ſit, & plerumq; atque neceſſario viribus adiungatur infirmis, paruis, & crebris purgationibus rem agere oportebit, ac inter vnam & aliam humorem ipſum alexipharmacis & alijs auxilijs, quæ mox referam, attemperari. Verùm ſi alter morboſus fuerit apparatus, tunc quid in vnoquoque auxilio exſequendo conſiderandum ſit videre oportet &, primo in ſanguinis detractione, nã circa omnium adminiſtrationem plurima ſuccreſcunt dubia.

Sãguinis miſſio, quando locum habeat in peſte affectis.

Vt incredibilis eſt huius mali ſæuitia & immanitas, atq; fraudulentia & inconſtantia, ita Medicum exquirit diligentem, mente excitatum, prudentem, et ſuper omnia pium & Chriſtianum, vt miſertus proximorum miſerijs, omni animo ſtudeat intueaturq; morbi huius motum, & imminens periculum, atque præſens damnum: nam cum celerrime ſuum virium contagio hæc pernicioſiſſima inferat in ſpiritus, humores, & ſolidas, etiam corporis partes, curandum eſt celeriter etiam ei prouidere, præcauereque quo minus fiat. Primo itaque conſiderabit, an expediat venenatum humorem à corpore pellere per ſanguinis tractionem, velut in reliquis febribus: namque certiſſimum eſt, nullum eſſe peculiarius auxilium, quam vel contagium repellere, vel contagioſum iam humorem expellere:, & cum illud ſit difficile, ac ſi id fieri poſſit, non ſat erit, ni venenatam ſubſtantiam & cõtagio corruptam corpore pellamus, ob id vtrumque ſimul exſequi erit opus: primo tamen humore educto, quo efficacius operentur pręſtita auxilia. Verùm in hoc hæſitatione non eſt leue, decretum firmum ac ſtabile conſtituere: nam ſi peſtilens aer cauſſam malo præſtat, præterquam quod nihil proderit ſanguinem detrahere, vires labuntur ſummopere, alioqui lapſæ ex vi mali, & ab ambitu ad interna allicitur ſanguinis defectu venenatus aer. Ex altera tamen parte videtur creditu difficile, ſuccenſos humores & putrefieri inceptos aliter corrigere, quam vel ſanguine miſſo, vel purganti pharmaco exhibito, cui non ſemper ſubeſt occaſio: vtramque tamen poſitionem mille experimentis probatã comperimus: quippe ſunt mille peſtis ſortes, in quibus ſi ſanguinem mittas, nulli dubium eſt, quin maxime læſurus ſit, vt apud Venetos obſeruationibus fidiſſimis habetur tanquam firmum & veriſſimum: item aliæ ſunt, quibus ſi ſanguinem protinus non emiſeris, ſummopere lædes, ita vt ſi occaſionem prætermittas, vel laborans pereat, vel ſi poſtea ſanguinem detraxeris, plurimum lædas.

Peſtis qualem expoſcat medicum.

Vltimo

Peſtis, & Peſtilẽtis febris ſtatꝰ triplex.

Vltimo tamen nonnullæ viſuntur, in quibus variæ ſeſe offerunt mittendi ſanguinem occaſiones, quas prætermittere, aut negligere, periculo, & crimine non caret. Quibus præmiſſis, triplicem oportet peſtis, & peſtilentis febris (*quamuis multi inter peſtem, & peſtilentem febrem maximum diſſidium conſtituunt, quod ſanè veriſſimum eſt. Verum expendant, peſtem, dum febrem accendit, non omnino ab auxilijs peſtilentis febris poſſe abſolui, & ob id conſideratione hac hæc omnia diſtinxiſſe oportuit*) ſtatum conſiderare: nam ſi peſtilens conſtitutio, & aeris vitium (*modò cœlitus, modo ab aquis, vel à terra, aut quauis eius putrilagine prodeat*) adeo vehemens eſt, vt citra morboſum corporis apparatum, vel ſpirituum, vel ſolidæ ſubſtantiæ corruptione, vel adeo grandi, & efficaci humorum diſſolutione breui tempore hominem perdat, fruſtra eſt ſanguinem detrahere, maximè ſi humor qui peccat, diſſitus fuerit à locis ſanguinis, quinimo citius ſic affecti, auxilio pereunt, quam ſolo morbo perijſſent, & ob id alijs præſidijs (*quæ inferius referam*) pugnare iubent iure optimo auctores ferè omnes.

Sãguis in peſte affectu, quando quibus, & qua copia mitti debeat.

At cum in corpore præeſt morbidus apparatus ex copia humorum, vel ſanguinis congeſtus, tunc profecto non ſolum morbo incipiente, (*quod præſtantiſſimum, atque neceſſarium eſt præſidium*) ſed quotieſcunque tumores doloroſi, puſtulæ grandiores, carbones, & anthraces apparuerint, ſanguis mittendus eſt, idque maximè cum morbus non ſedatur eis apparentibus, & potiſſimum ſi vires conſtiterint. In quo opere *primò* ſtatuendum eſt, nulla lege ſanguinem eſſe mittendum, etiamſi hæc omnia præſint, ſi vires validæ non ſint, aut ſaltem mediocres: quo tempore cunctandum non eſt ſanguinem mittere. *Secundum* eſt, quod dum mittitur, etiamſi maior ſit neceſſitas, & vrgentia mali, parcè & per vices mittere debet potius, quam confertim, & ſubito, vt vires donec morbus conſiſtat, ſufficere poſſint. Præterea ſi his tumoribus apparentibus morbus quieſcat, mitiorque fiat, retrahere manus à ſanguinis detractione oportet, quinimo omni diligentia curandum eſt ad extima euocare, quod natura nititur à viſceribus pellere, *vt mox referam*. Verum cum peſtilens conſtitutio ex edulijs, vel potibus ingeſtis, vni populo, cui commune eſt illud alimentum, ſuccreuerit, eo caſu audacius ſanguis eſt mittendus, cum videlicet ſanguis ſimul abundauerit, vel aliqua eius conſueta euacuatio ſuppreſſa fuerit, idque in principio mali, antequam vires omnino labantur, & morbus inualeſcat amplius.

Purgatio quando locũ habeat in peſte.

Quo facto, aut ſecus ſi id fieri non liceat, etiamſi malum creſcere, & plurimum ſæuire conſtet, deinceps nulla lege ſanguis mittendus eſt: quinimo ſi tumores apparuerint, crudi aperiendi ſunt, vt per foramina exſpiret omne veneni contagium, purgeturque corruptus humor, *vt paulo inferius docebo*. Item ad cutem euocare in hoc caſu grandi diligentia oportet prædictos venenatos ſuccos, tum cucurbitis, tum ſcarificationibus, tum frictionibus. In quo malo non diſplicet Galen. conſilium, vbi ſanguinem mitti non datur, nimirum ſuras ſcarificare, aut venam tali inſcindere, maximè in principio, aut ad inguina vergente humore, quo diſtantius à præcipuis membris ſecedat.

Scarificatio.

In hoc enim vacuationis genere multa conſiderare opus eſt: primum qualis conditionis ſit humor, & per quam regionem deſignet natura ipſum ducere: quippe licet in omni morbo ſtatutum ſit, quo natura vergit, eò eſſe ducendum, maximè profecto exſequendum venit in quauis peſtilenti conſtitutione, nam aliter præterquam, quod natura non erit nobis adminiculans, omnino ſuccumbet, humoris venenoſi motu per aliam regionem reuocato, quia plures erunt eo tẽpore partes, quæ contactu venenoſi humoris lædantur: quod in omni peſtilenti conſtitutione tanquam ſummè pernicioſum eſt fugiendum. Itaque ſi per ventriculum vomitibus conſtiterit mouere, eodem duce re oportebit, maximè ſi humor ex bilioſorum ſorte fuerit, quos ſi deorſum inuita natura pellas, in lethalem dyſenteriam, vel in magnam virium iacturam laborantem deferes.

Vomitus quando locũ habeat in peſte laborantib.

Denique ſi laborans nauſeabundus apparuerit, faſtiditus, & ad vomendum pronus, ad ipſum cogendus eſt æger, compreſſa fronte, & oculis faſcia aliqua, & prono corpore ab aſſumpto hoc medicamento, q. ℞. *chamæmeli* ℥. 2. *ſeminis anethi, & raphani, ana* ℥. 1. terantur omnia, & bulliant in *lib.* 9. *aquæ*, donec cõſumantur tres, & facta expreſſione, adde *oxymelitis ſimplicis* ℥. 4. *agarici pulueri zati* ℥. 1. cuius ſumat laborans ℥. 8. & poſt puſillum cogatur vomere. Quo facto, citra potum quieſcat, & quaſi vna hora à vomitu, ſumat apozema contra venenoſum affectum, vt inferius ſcriptum reperies: quo ſumpto, ſi ſudor apparuerit, non eſt interdicendus, ſin aliter nec prouocandus. Denique ſingulis diebus cogendus eſt ad vomitum laborans, ante cibum, vel ſi debilis fuerit, à cibo, donec aliquid profuiſſe compertum ſit. Quod ſi conſtiterit ad corporis ambitum humores moueri, vt euidenter conſpicitur ex tumoribus, & puſtulis ad cutẽ tranſmiſſis, aut ex eo, quod nullum eſt in peculiari membro ſignum decubitus humoris ibidem, tunc quidem ſudores mouere, & corpus per eam partem purgare oportebit medicamento, q. ℞. *theriacæ magnæ* ℥. 1. *boli præparati, rhabarbari pulueriʐati, ana* ℨ. ß. *cornu monocerotis, & pulueris cariophyllorum, ana* ℈. 1. *lapidis bezoar* ℈. ß. *ſyrupi de ſucco limonum* ℥. ß. *aquarum ſcabioſæ, ſcordij, & ſcorcioneræ, ana* ℥. 2. *bugloſſæ, & radicis carlinæ, ana* ℥. 8. miſce, & ſumat laborãs quinque, aut ſex vncias, æſtiuo tempore frigidas, & frigido temperatas. At in his laborantibus, in quibus per ventrem purgare licet, quod iſtuc vergat humor, vel neceſſum ſit ipſum repellere, aut reuellere à membris præcipuis, dum tumores non apparent prope ipſa, aut in eorum emunctorijs, non minus difficile eſt noſſe, quando, quibus, & cui ſit præſtandum expurgans medicamentum.

Sudores quãdo mouendi peſte adfectis, et quibus.

Purgans medicam. quãdo, quibus, quod & cui peſte laborantium præſtãdũ.

Nam ſi id peſtilenti contagio ſolum operante porrigas, humores venenatos à circumferentia ad viſcera allicies, vel cum peſtilens ſpiritus pharmaco non cedat, longè magis lædes, & naturales, ac quietos humores eò citiùs agitabis, quò faciliùs contagium ſuſceptent omnes laborantis partes: ſi tamen non purges, venenati humores reliquos conſpurcabunt, & corrumpent. Præterea ſi morboſus præſit apparatus, difficile eſt noſſe, quando eo auxilio vti liceat: nam ſi in principio id præſtes, turbabis adeo crudum, & corruptum, vt reliqui ſucci, qui ſuperſtites ſunt, eadẽ labe inficiantur: ſi differas, vniuerſa humorum maſſa facilè contabeſcet, & membra principalia inuadet, ac infirmabit. Item vbi vitioſorum eduliorum occaſione malum oritur, purgatio, vel copioſa futura eſt, & hanc nequibunt ferre puſillæ vires, vel ſi minus purges, nil facies.

Quapropter in his tribus dubitationis ſortibus diligenter expendiſſe oportet, quid agere liceat: cum neque omnes purganti pharmaco liceat mouere, neque omnes vno, & eodem: item neque expediat omnes citra pharmaci exhibitionem curare: itaque dum ex aeris contagioſo morbidoque veneno peſtis oritur, potionibus, maximè, quæ aduerſantur venenis, & peſtilenti contagio, rem agere eſt æquum, *vt mox referam*, ſi prius dixero, quando hoc auxilio vtendum ſit. In qua re dum humor iuxta aliquam regionem vrget, mox à principio expurgans medicamentum eſt propinandum, nulla exſpectata coctione: quippe venenatos humores coquere non licet, neque valet natura; præterquam quod de ſorte, & natura turgentium fiunt,

& ob id protinus ſunt educendi. Sic enim dum ex eduliorum vitio peſtis ſuboritur, ſi poſſibile fuerit, prima die, leuibus tamen medicamentis, quibus & communia excreméta, & quod in venoſo genere eſt, ſimul extrahatur: nam in his humoribus ſat eſt, quod medicamentum preſtet motus principium, ob id proſunt *manna*, *caſſia fiſtula*, *ſyrup. ex infuſionibus roſarum*, poſtea vero adhibitis potionibus, & medicamẽtis, *(quæ mox referam)* vim habentibus venenum cõpeſcendi, atque frænandi. Item purgare oportebit, antequam natura in tumores, & puſtulas erumpat, idque adiecto prædictis pharmacis aliquo ex his quæ magis electiuè purgant, iuxta humoris peccãtis ideã. Quippe tunc vtendum eſt *infuſo rhabarbari, agarici ſiue epithymi, & myrobolani*, ex quibus varias licebit componere pharmacorum formas: ſi tamen iam apparuerint puſtulæ, aut tumores, alia via incedẽdum. At ſi peſtis principium ſortiatur à venenato aere, præfueritque in corpore morbidus apparatus, tunc quidem ſanguine miſſo, aut ſecus, ſi poſſibile non fuerit, mox purgabis, nulla etiam exſpectata præparatione, aut coctione: Verum in his protinus ſeligentibus prædictis vteris, quibus addes *catholicon, & tripherã Perſicam*, deſcriptionis Meſues: & robuſtis corporibus aliquod ex electuarijs, quæ magis purgare poſſunt, *vt electuarium de ſucco roſarum Meſues, & diaphœnicon, aut confectionem Hamech*. Verum in vehementioribus pharmacis exhibendis cautius te geras oportet, ne naturam purgando deijcias, aut dyſenteriam concites lethaliorem. In peſtilenti vero febre, quæ vel ſpirituum, vel ſolidarum partium corruptione prodit, purgandum minimè eſt, ſed omni arte venenum cõpeſcere oportebit, & ad extima euocare cucurbitarũ, frictionum, & inunctionum vſu.

Purgato ſicciorique reddito corpore omni vacuationum genere, *vt dictum eſt*, tria exſequenda ſeſe offerunt, quæ non minoris momenti eſſe ſolent. *Primum* eſt feruoris febrilis attemperamentum. *Secundum* venenoſæ, ac peſtilentis conditionis exſtinctio. *Vltimò* verò tumorum, & puſtularum prouidentia.

Calor peſtilentialis qualiter exſtinguendus.

Circa primum expendendum eſt, quod licet in omni peſtilentium febrium ſorte non appareat extrinſecus ingens, ac exurens cauma, nihilominus tamen interius credendum eſt, intolerabile, & inteſiſſimum eſſe, vtpote quod ſit ex omni caloris præter naturam ſorte: quapropter vt natura validior euadat, commodiuſque poſſit humorem ipſum deuincere, aut ſaltem pellere, omni ſtudio caloris illius exſtinctionem exſequi oportebit. Sic interim dum & ſanguis mittitur, & corpus pharmaco purgatur, mane aut veſperi refrigerans aliquod porriges, quale eſt, q. ℞. *hordei p. 6. cichorij manip. 3. florum borraginis, bugloſſæ, anã manip. 2. pimpinellæ, ſcabioſæ, borraginis, bugloſſæ, anã manip. 1. ſeminis acetoſæ, ſeminis citri, anã ℥. ß. contundantur in lib. 12. aquæ vſque ad conſumptionem tertiæ partis, & facta expreſſione colaturæ adde ſacchari albi ℥. 2. tamarindorum extractorum per ſetam ℥. 2. & ß. ſacchari roſarum, & violarum, anã ℥. 1. & ß.* & fiat apozema.

Apozemata refrigerãtia peſti proficua.

Item conficies aliud apozema guſtui gratum, q. ℞. *aquarum bugloſſæ, acetoſæ, borraginis, & ſcabioſæ, anã ℥. 5. boli præparati ʒ. 1. diamargaritonis frigidi ʒ. ß. electuarij trium ſantalorum ʒ. 1. ſyrupi de ſucco limonum ℥. 1. & ß.* Præſtat etiam aliud, quod ſolum conficitur ex *decocto hordei, ſcordij, acetoſæ, radicis ſcorcioneræ, & carlinæ, addita conſerua ex carne citri confecta cum ſyrupo roſarum, & acetoſitatis citri, addito puluere margaritarum præparatarum*. Quæ omnia magis minuſve frigida porrigere poteris, prout vires laborantis ferre potuerint, aut æſtus, & cauma tum temporis, tum laborantis popoſcerint.

Peſti opponuntur varia medicamenta, & quę ea ſint Electuaria.

Quod hoc loco ſeſe offert expendendum, proculdubio eſt vſus eorum medicamentorum, quæ vim habent efficaciſſimam contra peſtem. In qua re præ-
A ter ea, quæ ſequenti cap. *de febre maligna* latius dicturus ſum, quæ etiam huic malo ſemper prodeſſe poſſunt, (*vt theriaca, confectio de hyacintho pul. electuarij de gemmis, Alchermes lapis bezoar*, & alia huius cenſus) peculiari efficacia hanc venenoſam contagionẽ
infirmant alia, quæ id efficaciùs nata ſunt efficere, 1.
velut *electuarium de tribus generibus ſantalorum, dia-* 2.
margaritonis frigidi, electuarium de gemmis, trochiſci 3.
de ſpodio, de camphora, de terra ſigillata, & de baccis o- 4.
xycanthæ, conſeruæ roſarum, oxalidis, nymphęę, violarum, & bugloſſę, quæ omnia quouis tempore aſſumi poſſunt. Inter compoſita verò præter theriacam confert *electuarium de bolo*, q. ℞. *boli Armeni puriſſimi loti aqua roſacea ℥. ß. radicis tormentillę, & angelicę, anã ʒ. 2. coralli rubei, raſurę eboris, cornu cerui, & roſarum* B *rubearum, anã ʒ. 1. & ß. melonum, iuniperi, & bombacis mundati, anã ʒ. 1. ſeminis aniſi, fœniculi, & cinnamomi, ſantalorum citrinorum, anã ʒ. ß. fiat puluis*. Sed inter ea, quæ preſtantiſſima habentur inter auctores, eſt electuarium, q. ℞. *ſanguinis ſicci anatis, anſeris, & hœdi, rntę hortenſis, ſeminis fœniculi, cymini, anethi, napi, anã ʒ. 3. radicis gentianę, radicis quinquefolij, ſchœnanthi, ſcabioſę, pimpinellę, betonicę, & roſarum ſiccarum, anã ʒ. 2. aloes, thuris, maſtiches, myrrhę, nardi, ana ʒ. 2. belzoini, aſari, ammoniaci, ana ʒ. 3. maioranę, agarici, ana ʒ. 2. Carpobalſami ℈. 1. ireos, zingiberis, croci, ana ʒ. 1. ſtœchados ʒ. 5.* ex omnibus fiat puluis, & cum *quadruplo mellis deſpumati* fiat electuarium, cuius ſumat laborans ʒ. ß. Item aliquando ſumere pro- C derit ℈. 2. *huius pulueris* q. ℞. *radicis quinquefolij, betonicę, pimpinellę, ſcabioſę, ſeminis citri, acetoſę, cardui benedicti, partes ęquales*. Alios item conficies puluiſculos ſummopere proficuos, q. ℞. *terrę ſigillatę, boli Armeni, ana ʒ. 1. dictamni ʒ. 2. quinquefolij ʒ. 1. & ß. ſeminis acetoſę ʒ. 3.* miſce & fiat puluis.

Pulueres.

Electuarium.

Eſt & aliud electuarium huic vſui non minoris momenti q. ℞. *ligni Indici in ſubtilem puluerem redacti, & accuratiſſimè per cribrum purgati ℥. 1. & ß.* infundantur in aqua bugloſſæ, quantum per noctem capere poſſit puluis, deinde adde *carnis paſſularũ extractę per ſetam ℥. 4.* & fiat electuarium, vel fiat ex eodem *puluere cum ſaccharo roſaceo*, cuius mane & veſperi ʒ. 3. porrigere poteris. Præterea hoc puluiſculo D vti etiam poteris, q. ℞. *gentianę, dictamni, maſtichis, ſpicę nardi, corallinę, radicum quinquefolij, terrę ſigillatę, boli Armeni, vtriuſque coralli, cariophyllatę, centaureę minoris, ſantalorum rubeorum, oſſis de corde cerui, & zedoariæ, ana ℥. ß.* fiat puluis, cuius ʒ. ß. laboranti porrigere poteris.

Puluis.

Fiunt etiam trochiſci ex bolo, hac lege: Excipe *boli Armeni ℥. ß. radicis tormentillę ʒ. 2. radicis angelicę ʒ. 1. ſacchari* ad pondus omnium, fiat puluis, ex quo formentur trochiſci ſaccharo diſſoluto in aqua *oxalidis, ſcabioſę, infuſionis gemmi tragacanthi*; quorum præbe ʒ. 1. & ß. aut in forma pulueris ʒ. 1. Sunt etiam medicamenta, quę appellantur opiata, magni profecto momenti in hoc miniſterio, cuius cenſus eſt illud, q. ℞. *conſerue bugloſſe, ana ℥. 1. pul-* E *ueris electuarij de gemmis, & diamargaritonis frigidi, anæ ʒ. 2. trochiſcorum de terra ſigillata, & radicis angelicę, ana ʒ. 1. cum ſyrupo acetoſitatis citri (ęſtiuo tempore) de corticibus citri (hyeme)* fiat opiata. Alio etiã modo hoc medicamentum conficies, q. ℞. *conſerue foliorum nymphęę, acetoſę, & borraginis, ana ℥. 1. boli Armeni puriſſimè loti decoctione bugloſſę, & roſarum ʒ. 2. radicis angelicę, zedoarię, ſeminis, & corticis citri, & coralli rubei, ana ʒ. 1. cinnamomi, & margaritarum ana ʒ. ß. ambrę, & moſchi, ana gr. 3. ſucci ſcordij, et quinquefolij, ana ℥. 2.* ſucci reſideant, & ferueſiant cum miua myrobalanorum conditorum ſaccharo, & fiat opiata, cuius ſicut alterius à ʒ. 1. ad 3. porrigi poterit.

Opiata.

Tabellę.

Præſtant quoque tabellæ, q. ℞. *boli Armeni puriſſimi ʒ. 1. & ß. coralli rubei ʒ. 1. radicis angelicę, tormentillę, & foliorũ dictamni recen. ana ʒ. ß. margaritarũ ℈. 1.*

zedoa-

zedoariæ ℈.2.*macis* ʒ.1.*conſeruæ oxalidis* ʒ.2.*ſacchari albiſſimi* diſſoluti aqua vel decoctione *ſcordis & ſcabioſæ q.s.* vt fiant tabellæ.

Serapis.

Conficies inſuper ſerapia, quæ huic vſui ſummopere conducunt, quale eſt, quòd paratur ex ſucco *acidi mali, limonum, ac pomorum omnium acidorum, oxalidis, ſonchi, meliſſophylli*, ex quibus vel aliquibus cum *ſaccharo* & *aqua ſcordij*, aut *decocti radicis carlinæ*, fiet ſerapia huic vſui vtilia, cuius cenſus ſunt *ſyrupus acetoſus, aut oxyſaccharum*, adiectis puluiſculis ex *ſmaragdo*, aut *electuarij de gemmis*. Confert etiam id, q. ℞. *ſacchari roſacei & bugloſſati, anà* ℥.1. *& ß.* diſſolue *in lib.1. & ß. aquæ meliſſophylli, oxalidis*, & ter transfunde per collum, & addito ſyrupo ex *citro acido, oxyſacchari*, & de *pomis ſingulorum* ℥.2. pulueris *diamargaritonis frigidi* ʒ.2. *foliorum dictamni, zedoariæ, & radicis pentaphylli, anà* ʒ.ß. *foliorum auri num.6.* cuius quauis hora poteris modicum porrigere. Item præſtabis huius pulueris ʒ.1. *cum modico vino*, ſi laborans languidus fuerit, aut tempus hybernum; ſin ſecus, cum aqua ſcordij; q. ℞. *radicis heptaphylli, & pentaphylli, anà* ʒ.1.*zedoariæ, dictamni Cretenſis, ſeminis mali medici, & cornu cerui vſti ſingul.* ℈.2.*cyperi, baccarum iuniperi*, cuiuſlibet ℈.1. *oſſis de corde cerui* ℈.ß.*croci gr.3.* miſceantur, & fiat puluis, cui addes pulueris *boli, margaritarum, & ſmaragdi, anà* ℈.1.

Puluis.

Peſte affectis quomodo cucurbitulę ſint affigendę vel ſiccę, vel cum ſcarificatione.

Vlterius vero varijs medicamentis & auxilijs venenatam qualitatem, & euocare & frenare aſſueſcũt auctores: Primo quidem cucurbitulis prauis & plurimis (*dum in animo eſt ſanguinem non extrahere*) dorſo, femoribus, & ſuris, ac brachijs ſæpius affixis & reiteratis: quod ſane facies, antequam bubones aut carbunculi appareant. Verùm ſi puſtulæ aut exanthemata alia apparuerint, tunc quidem audacius eis vti licebit: At dum ſanguinem fundere per cucurbitas cõceditur, vel è regione cordis fieri debet, vel in principio ſuris ſcarificatis, quo ſanguis mediocriter fundatur, diuertaturque à viſceribus venenoſa ſubſtantia; quod ſi vereamur tenuem ſanguinem relicto craſſiore euanuiſſe, prius fouere oportet partem decocto *chamæmeli & pentaphylli*, aut *oleo liliorum cum nitro*, vel pars in ruborem fricanda. Præterea cordis regionem inungere oportebit, principio iam finito, facta etiam vacuatione ſufficienti *vnguento*, q. ℞. *theriacæ* ʒ.3.*terræ Lemniæ, ſantalorum rubeorum, anà* ʒ.1.*aquæ roſaceę & aceti parum*, fiat ad modum vnguenti. Quippe ſtatutum eſt Galeno & veteribus, alexipharmaca ad ſe allicere venenum, foriſque euocare nata eſſe, vbi extrinſecus adhibentur, *vt viſum eſt Galen. 5.ſimpl.cap.* 18. prodeſt aliud, q. ℞. *olei roſati, nenupharis, & naphtę, anà* ℥.1.*olei Matthioli* ʒ.2.*ſucci bugloſſę, borraginis, ſcabioſę, ſordij, & pentaphylli, anà* ℥.1.*ſpecierum cordialium* ℈.ß.*ſantalorum rubeorum, ſeminis citri & acetoſę, anà* ℈.1. *aceti parum*, miſce & fiat vnguentum. Prodeſt & *oleum Matthioli cum vnguento naphthę, & pulueribus electuarij de gemmis, ſcordij*, & alijs, quæ ſuperius memorauimus. Item ſi cauma & incendium grandius fuerit, *epithemata* adhiberi poſſunt, quale eſt, q. ℞. *aquę oxalidis, bugloſſę, nymphęę, & roſarum rubearum, anà* ℥.3. *aquę meliſſophylli, & florum citrangulorum, anà* ℥.2. *ſantalorum omnium, & corallorũ rubeorum ſingul.* ʒ.3. *ligni aloes, corticum mali Indici, ſeminis baſiliconis, cinnamomi, cuiuſlibet* ℈.1.*oſſis de corde cerui* ʒ.2.*croci gr.4.vini albi odoriferi* ℥.2.*& ß.* miſceantur & excipiantur in ſerico purpureo, & cordis regioni adhibeantur. Aliud cõficies etiam, q. ℞. *aquarum ſcabioſe, nenupharis, borraginis, acetoſę, roſarum, anà* ℥.4.*aceti albi optimi* ℥.2. *camphorę* ℈.2. *croci gr.4. ſantalorum rubeorum* ʒ.1. *& ß. ſpecierum diamargaritonis frigidi* ʒ.1. miſce & fiat epithema. Cuiuſmodi fieri etiam alia poterunt, quæ eundem vſum præſtent, aut loco eorum ſacculi poſſunt confici, q. ℞. *florum nymphęę, bugloſſę, roſarum rubearum, anà m.ß. florum citrangulorum, roriſmarini, & meliſſophylli, ànа* ʒ.2. *ſantalorum, & corallorum rubeorum, anà* ʒ.3. *ligni aloes, corticum citri, & ſeminis baſiliconis, anà* ʒ.1. *florum dictamni, zedoarię, & baccarum iuniperi, anà* ℈.ß. *croci gr.3. oſſis de corde cerui* ʒ.1.*pulueris electuarij de gemmis* ℈.4. *ambrę, & moſchi, anà gr.2.* & cum linteo ſerico omnibus ſimul iunctis, & in puluerem redactis fiat ſacculus. Ex quibus omnibus varia poteris vſus tempore effingere medicamẽta, varijs formis confecta, quæ mane, veſperi ſemel, biſve die porrigere poteris.

Vnguenta ad efficiendum venenũ.

Epithemata cordialia.

Sacculus cordialis.

Bubones & alij tumores prę ter naturam peſtilentes quomodo fiãt

Bubonum & puſtularum magna eſt in omni fere peſtilenti cõſtitutione alluuies, longe magis, quam in quouis alio morborum genere. Idque ob peculiarem huius mali naturam, & pernicioſam conditionem: quippe ea, quæ vniuerſam naturam vitiant, non patitur natura vigere in membris præcipuis, neque iuxta ipſa, vita enim protinus orbaretur, & ob id procul à prædictis membris nititur pellere, poſthabita carnis corruptione, vt tueatur membra principalia: Et hac potiſſimum ratione in reliquis febribus, quæ ſolum natæ ſunt intemperamentum inducere, non producit natura bubones, & puſtulas, aut carbũculos, quia non impendet ex alteratione vitæ diſcrimen, ſicut ex venenoſo & peſtilenti contagio, quod à tota ſubſtantia lædat; & ob id ſolum, aut maiori ex parte, in peſtilentibus febribus ea producit. Itaque horum bubonum & puſtularum, quod maius ſolet faceſſere negotium, ſeſe iam offert prouidẽtia. In cuius exſequutione primo conſiderare oportet, peſtilentiũ conſtitutionum quaſdam terminari per puſtulas vel leues exituras, aut papulas; quaſdam vero per bubones & tumores præter naturam; alias vero per carbunculos & exurentiſſimos tumores, idque vel iudicatorie, vel ſymptomatice, adeo magna differentia præſtita in curatione, ac ea eſt, à qua originem trahit quæuis harum puſtularum, à natura nimirum, an à vi morbi, nam licet in omnibus morbis peſtilentibus plerunque aliud per cutim appareat tumoroſũ vel puſtuloſũ, nihilominus tamen non leuiter euariat curãtis conſiliũ, dũ natura morbũ terminante id prodit, ac dũ ipſa patiente, & inuita atque coacta aliquid horũ appareat. In qua re primũ videndũ eſt, quid agere oporteat, quouis horũ apparente, vtcumq; appareat. Sit ita vt bubo vel in inguinibus, vel poſt aures, vel ſub alis prodat; aut puſtulæ per cutem erumpant, vel carbo nigricare incipiat; primo quidẽ conſiderabis, an ante febrẽ apparuerit, vel poſt febrẽ: ſi primũ eandem curãdi viam inſtitues, ac ſi non apparuiſſet; hoc ſolũ addito, quòd in omnibus auxilijs motũ illum à natura cœptũ ſequi opus erit, cauens, ne protinus expurganti pharmaco vtaris, ne motũ naturæ ad extima, in intima retrahas. Præterea, ſi febre iam incepta apparuit, quantitatem eius & laborantis conferentiam conſiderabis, nimirum ſi paruus ſit, an magnus febre non ceſſante. Quo tẽpore ſi paruus ſit tumor, vel ſanguinem mittes, ſi laborans ferre potuerit, vel cucurbitis & omni auxilio ad extima euocabis, *vt mox referam*, ac ſi non creuerit, vel febres ceſſauerit, protinus aperire curabis, quò faciliùs ad eam partem euocetur natura, & per foramen exſpiret veneni vis. Verùm ſi magnus ſit tumor, & febris non ceſſauerit, curabis protinus, ipſum quoque aperire, nam differre vigente febre, omnino graue eſt, & periculo plenum, maiorem enim arguit humoris venenati copiam, quam ferre poſſit laborans, donec ad ſuppurationem ducatur humor, & ob id protinus ſcalpello vel candenti ferro aperire expedit. At ſi tumore apparente ceſſauerit febris, tunc quidem ex ratione facies, ſi integram exſpectaueris maturitatem, ſaltem mediocrem, ne iterum reuertatur febris. Itaque conſiderabis, ceſſaueritne febris, & laborans melius ſe habeat an deterius: quippe ex hoc naturæ victoriam

Bubones peſtilentes quomodo curandi.

venaberis ſupra morbum, & tūc quidem buboni ea auxilia adhibebis, quæ ad maturitatem ipſum deferant quàm citiſſimè, admixtis his, quæ reſoluendi vires quoque ſortiantur. Verùm ſi melius ſe habere laborantem compereris, non tamen omnino verendū eſt, ne iterum reuertatur malum, quia euidens exiſtit ſignum impotentiæ naturæ ſupra vniuerſam morbi materiam, quo tempore tumorem euocare & puſtulas quàm citiſſime oportebit his, quæ mox referam, ſi prius dixero, ſitne eo tempore ſanguis mittendus, an ſecus: quippe non eſt facile ſcitu, an tunc id auxilium exſequi oporteat, vereri enim eo tempore neceſſum eſt, ne ad interiora remeet, quod foras tranſmiſerat natura, aut ſaltem impediatur ſanguine miſſo tumoris augmētum, nam eo tempore reſolutionem moliri nulla lege licet: ſatius quidem tunc eſt attractorijs auxilijs ad extima, quod humoris intus manſit, euocare. In qua hæſitatione ſtatuendum eſt, ſanguinem eſſe mittendum, ſi vniuerſa materia ad partes bubone affectas delegata non fuerit, nec vereri oportet retroceſſum aut impedimentum tranſmiſſionis, quia natura tunc potentior reddetur, & facilior erit vi medicamētorum attractus ad partem affectam. Vena tamen ea ſecanda eſt, quæ vſui magis proficua ſit, ex talo, ſi in inguinibus bubones appareant, & pari ratione ſi ſub alis; ex brachio vero ſi poſt aures: an vero in alijs puſtulis ita agendum ſit, cap. ſequenti de febre maligna latius diſputatum reperies. Verùm ſi bubones ante coctionem, & vt ferunt, ſymptomatice prorumpant, licet aliquando id quoque agere oporteat, non ita libere & abſolute, ſed conſiderare antea licebit, an ex plenitudine vel vitio, & impenſa corruptela turgeat natura, & ad prædicta emunctoria pellat, nam etiamſi motum & expulſionem anteuertat, locum tamen præſtantiorem eligit, à quo diſtrahere minime licet, ne ad aliquod principale membrum reuertatur. Quapropter ſi ex plenitudine (*quod ſatis vacuatum corpus non ſit*) turget, etiam ſanguis mittendus eſt: verum ſi id fieri nō liceat, aut eo iam facto, euocanda omni arte natura eſt ad eam partem: ac ſi peſtilens conſtitutio ex his ſit, quæ celeriter & ante ſeptimum & in ipſo interimit, ante integram ſuppurationem tumorem aperire oportet, *vt mox referam*, ſi prius dixero apparente tumore & ſanguine miſſo, aut antea, ſi ſanguinis detractione opus non fuerit, quid agendum ſit. Prius vero omni arte curandum eſt, ſi poſſibile fuerit, maiorem materiæ partem per tumorem euocare, fomētis mox præſtitis, q. ℞. *florum chamæmeli, meliloti, anà ℥. 2. roriſmarini viridis, ſcabioſæ, pimpinellæ, & ſcordij, anà m. 1. radicis angelicæ ℥. ß.* conquaſſentur & buliant *in lib. 6. aquæ ad medietatem*, & cum ſpongia aut philtro fiat fomentum, à quo eaſdem herbas emplaſtri forma adhibere oportet. Quod ſi his adhibitis non cōſtiterit tumorem creſcere, emplaſtrum, quod maioris ſit efficaciæ, adhibere oportebit, q. r. *cæparum detractis meditullijs num. 4.* repleantur *theriaca, oleo liliorum, & chamæmeli*, & poſtea coquantur *in cineribus*, quo facto, adde *radicis lilij decoctæ in aqua ℥. 4. ſcabioſæ, & pimpinellæ, anà m. 2.* minutim inſcindantur omnia cum duabus *cæpis ex prædictis*, & lento igne coquantur, & adde *farinæ tritici, aut fænu græci quantum ſufficit*, vt fiat ad formam emplaſtri, & adde *vitella ouorum numer. 3. olei liliorum quantum ſufficit, croci ℨ. ß.* fiat emplaſtrum, & parti, quod ſat ſit, apponatur, & tranſactis quatuor aut quinque horis ſemoueatur, & iterum fomentis prædictis vteris. Quod ſi ne id quidem profuerit, vt vel maior fiat, vel ad ſuppurationem moueatur, cucurbitam paulo infra partem tumore turgentem adhibere conueniet ſpatio quartæ partis vnius horæ, aut medietatis eiuſdem horæ, & ablata cucurbita, iterum alia affigatur iuxta tumorem ipſum, diſtans ſolum per ſpatiū vnius

Sãguinis miſſioquã do locum habeat in bubone, et ĩ qua parte.

Fomenta ad euocã dam materiã venenoſam per tumores.

Emplaſtrum.

A digiti, & poſt dictum tempus ſemoueatur. Quod ſi ne his etiam adhibitis profuerit, & corpus fuerit robuſtum, ac mulum vrgens, & laborans deterius ſe habuerit, ſupra ipſum tumorem aliam affigere oportebit, quò citius ad partem euocetur omnis veneni vis & efficacia. Quo facto, iterum eodem fomento vteris, ac deſuper prædictum emplaſtrum adhibebis, idque quarta quaque hora mutabis. Tranſactis tamē duobus diebus hoc emplaſtro vteris, quod miris encomijs à pleriſque laudatur ad ſuppurationem & reſolutionem concitandam ac perficiendam, ℞. *emplaſtri vtriuſque diachylonis, anà ℨ. 6. ammoniaci, & opopanacis, anà ℨ. 2. pulueris marcheſitarū præp. ℨ. 1. & ß.* B fiat emplaſtrum, in medio cuius poſt extenſionem in linteo, pone *galbani depurati ℨ. 1. & ß. cum modica theriaca.* His omnibus factis conſideret diligens Medicus, an diutius protrahatur tumoris ſuppuratio, & an laborans melius ſe habeat, vel properet ne ad mortem: quod ſi melius ſe habuerit, differenda eſt apertio, donec aliquod ſuppuratum appareat; ſin aliter, hoc eſt, ſi laborans deteriùs ſe habuerit, & morbus ſit ex h s, qui celeriter interimunt, citra vllam maturationem, tumorem aperire oportebit, quò faciliùs per foramen exſpiret vniuerſa veneni vis, idq; facies igne, & non alio modo. Verùm ſi laborans melius ſe habeat, peſtilentiſq; febris conditio non fuerit adeo ſæua, quod non permittat ſuppurationem exſpecta- C re, tunc quidem differre apertionem oportebit, donec aliquid appareat ſuppuratum, & eadem lege ferro candenti aperies: & diu apertum aſſeruare curabis, donec conſtet ægrum immunem eſſe à peſtilenti veneno. Carbunculoſis tumoribus (*ni opus fuerit ſcarificare*) poſt ſanguinis detractionem ſolum adhibebis *ſcabioſam piſtatam cum butyro*, quippe ijs ſolum mirum in modum ſeparatur id totum, quod exuſtū, putridumve fuerit.

Cucurbita.

Emplaſtrum ad ſuppurationem bubonis.

Tumor non niſi ferro aperiendus.

Carbunculi qualiter tractãdi.

CAPVT II.

De febre maligna.

D CVm ſit doctiſſimorum omnium communis & probatiſſima ſententia, grauiora & pernicioſa mala mox à principio diligentius eſſe præpedienda inhibendaque, ne vires maiores adepta aut perniciem, aut difficultatem afferant: ob id profecto mihi tractaturo de re difficili, & multis iam annis obliuioni tradita, ſubit in animum, æquum neceſſarium ve fore, genus ſeu principium aliquod, à quo veluti à fonte quodam profluit huius febris malignæ natura, breui quadam methodo primitus exponere, vt facile cognito eo, in ſpecierū cognitionem cuius deinceps deuenire cōcedatur. Quamobrem oportet prius eam diffinitionem patefacere, vt partibus diffinitionis expoſitis, natura & ratio huius febris eluceſcat E magis.

Eſt igitur febris hæc continua, nulli tamen continuarum generi adſtricta, popularis, maligna & contagioſa, quæ diuerſis & ſæpe contrarijs accidentibus inſignitur.

Febris maligna qd.

Probat prima huius diffinitionis pars, & experimento quotidiano confirmatum eſt, hanc febrem eſſe de genere continuarum, etiamſi eam crebi rigores comitentur: nam putredinis ſedem obtinet intra vaſa, intra quæ putredo ipſa inualeſcit: licet ab eiſdem halitus acres & mordaces vndique per ſentientes corporis partes deferantur, quibus creberrimi concitantur rigores, & varia accidentia. Habet quoque id fallaciſſimum, nimirum ad tantam remiſſionem in principijs deuenire, vt facile incautos & imperitos Medicos decipiat, intenſior poſtmodum & grauior facta, aliquādo ſeruans hac lege quotidianam periodum, frequenter tertianā, ac non raro quartanę naturam

Maligna febris cuius ſit naturæ.

1. Eſt continua.

ram referens, ſaltem in prima morbi acceſſione: nec ob id ſane credendum eſt, febrem hanc eſſe de genere intermittẽtium: nam fallaciſſima eius natura maioris mali præſaga *(citra veram intermiſſionem)* id ſæpe molitur. Quia licet ſemper laborans febricitet, *(vt coniectabile eſt in febre, quæ intra venas principium putredinis obtinet)* cum hoc tamẽ quo maior fuerit malitia, minor certe & remiſſior apparebit calor, & quo maior putredo, eò intenſior, & ob id coniectandum eſt, ex maiore febris remiſſione, occultius venenum potius, quàm vera febris remiſſio.

2. Nulli continuarum generi adſtricta.

Nulli etiam continuarum febrium generi *(licet continua ſit)* adſtricta eſt, ſed vagans & furens, iuxta naturam morboſi apparatus differentiam ſortitur: & nunc vni, nunc alteri febrium ſpeciei adiungitur, licet ipſa ſemper ſit eiuſdem naturæ, ſeruans in vnaquaque ſpecie ſibi propriam & peculiarem conditionem. Quo fit, vt licet ob humoris cui adiungitur naturam de genere ſit continuarum ex bile, pituita aut melancholia, ipſa tamen ſemper peculiarem ſeruat naturam, qua videtur ab omni genere febrium longe differre. Ex quo quidem fit, ad diuerſas febrium differentias à Medicorum doctiſſimis non ſine magna ratione reductam fuiſſe. Nam cum ipſa per omnes diuerſimode vagari habeat, nullam habet propriam, neque peculiarem ſpeciem, ad quam reduci, & à qua dominari poſſit, ſed omnes illi ſunt communes, & omnes familiares: qua ſane ratione dictũ eſt, *nulli continuarum generi eſſe adſtrictam*.

3. Eſt popularis.

Ex qua item conditione prodit *popularem* eſſe, quod tertium diffinitionis verbum monſtrare videtur. Nam cum ſemel corpus morboſum contraxerit apparatum: modo is bilioſus ſit, modo pituitoſus, aut melancholicus, protinus eadem corripitur, tanta eſt eius efficacia dum vagatur. Quo fit, vt vna in regione, ac vna & eadem anni tempeſtate plures homines diuerſa temperie, & diuerſis humoribus præditos vno eodemque modo afficiat. Sed quanam ratione hæc febris popularis ſit, cum varia exiſtat populariũ morborum natura & ratio ſatis conſtat ex his, quæ cap. præcedenti dicta ſunt.

4. Maligna.

Probat quoque verbum illud, *maligna*, ex periculoſo vulgarium genere hanc febrem eſſe: nam fallaciſſima eius conditio & natura eam proculdubio periculoſiſſimam eſſe docet. Verùm vt ſatis cõſtare poſſit, qualis ſit malignitatis huius febris natura, expendendum primò eſt, aliquod eſſe primum genus, quo cetera, quæ maligna & venenoſa dicuntur, ſpeciem & denominationem ſortiantur. Eſt plane id peſtis, cuius quadam methodo meminiſſe oportet, vt quod quærimus eluceſcat magis. Peſtis igitur morbus is cenſeri debet, qui cum vulgaris ſit, pernicioſus etiam eſt atque lethalis. Itaque erit *peſtis epidemia pernicioſa*, aut venenoſus quidã vapor, qui vitali ſpiritui omnino aduerſatur. Præfinita peſtis natura facile erit noſſe, an febris hæc maligna aliquid habeat peſtilentis conditionis. In qua re ſtatuendum eſt, multis rationibus hanc febrem eſſe prædictæ naturæ. *Prima* quidem, quia incertam & inconſtantem obtinet naturam, & ob id inconſtantia & incerta iudicia. *Secũda*, quia ſigna habet pleraque ſaluberrima, & ſanis corporibus ſimilia, inter quæ vnum aut duo, aut plura obtinet, quæ omnino lethalem naturam, & conditionem oſtendunt: quæ ſane ſigna ſic mixta, ſemper occulti periculi & veneni præſaga ſunt. *Tertia*, quia licet ex aere venenoſo & peſtilenti, vt peſtilens febris, non ſortiatur principium, prærequirit tamen inæqualem, intemperatam, aut morbidam quãdam aeris conditionem: aut expoſcit etiam peculiare aliquod inferius inquinamentum, quo aer affectus eiuſdem mali principium præſtet, præter morboſum apparatum ea diſpoſitione affectum, qua ſuſcepto principio à leui aeris mutatione, maximam & ſordidam

Peſtis qd

Febris maligna vtrum aliquid peſtilentis conſtitutionis habeat.

A concipiat putredinem. *Quarta* vero & vltima ratio, qua conſtat, hanc febrem malignam eſſe, eſt, quia ſecum affert ſæuiſſima accidentia, quæ ſæpe maius faceſſunt negotium & periculum, quã febris ipſa: quod proprium eſt malignarum febrium & venenoſorum morborum.

5. Contagioſa.

Vltimo ſupereſt diſſerere, quemadmodum diffinitio profert, febrem hanc eſſe *contagioſam*: quod profecto quotidiana experientia compertum ſit ſatis, verum non vtcumque, ſed contagio per contactum ſolum præſtito, nam ad diſtans & per fomitem rarò accidit hanc febrem contagium præſtare: eſſe verò varijs accidentibus inſignitã, inferius probabo, ſi prius dixero, quanam ratione ex aeris vitio prodeuntes febres B peſtilentes & malignæ diſſideant inter ſe non parum.

Aer peſtis cauſa. Aeris alteratio duplex.

Conſtat igitur ex Hippocrat. mente *lib. de flatibus*, aerem & victum, potiſſimas eſſe omnium morborum, cauſſas: ceterum aerem poſſe duobus modis alterari: in tota nimirum ſubſtantia, vt dictũ eſt, *(vnde peſtilẽtes morbi principiũ ſortiuntur)* & in qualitatibus: ex qua ſane alteratione populares morbos oriri, vnanimi Medicorum conſenſu conſtat. Verùm, vt eluceſcat magis malignæ febris natura & conditio, hanc aeris ſecundam mutationem paulo diligentius expendere oportet. Aeris igitur duplicem cognoſcimus alterationem: *Prima* eſt, vbi quatuor anni tempora ſuam ſeruant naturam, & paulatim in ſe mutuo conuertuntur. 1. C Quibus porro temporibus, vt ex Hippocr. conſtat 3. *aphor. ſect.* peculiares & propriæ inſunt morborum conſtitutiones. Atqui licet Gal. 1. *popul.* ſolos ſparſos morbos tunc fieri aſſerat; nos tamen exiſtimamus, ipſum ea parte non negare, vniuerſales & communes morbos fieri poſſe: quia cauſſa eſt vniuerſalis, à diuerſis anni temporibus immutata. Quo fit, vt licet Gal. eos *diſperſos* appellet ob victus rationem: cum hoc tamen quia à diuerſis anni temporibus *(quæ plures homines communi alteratione afficit)* ſuboriuntur, ob id iure optimo communes cenſeri debent. Nam autumno, æſtati & ſingulis anni partibus, *(quantumuis temperatæ ſint)* certos quoſdã morbos eſſe proprios, et plurimis hominibus communes, D *lib. 3. aphor.* expreſſe fatetur Hippocr. Itaque diſperſi *(vt Galen. reſpondeamus)* ob prauam victus rationem cenſendi ſunt: communes verò ob communem cauſſam, puta aerem diuerſimode à diuerſis temporibus alteratum: 2. *Secunda* aeris temperies, quæ communiũ ſeu vniuerſalium morborum quoque cauſſa exiſtit, eos conſtituit, qui per aliquod tempus aliquam regionem inuadunt, *vt Galen. refert 1. popul. & lib. de ratione victus*. Quorum etiam morborum auctor & cauſſa aer exiſtit; at non ex anni temporibus ſecundum naturam exiſtentibus alteratus, ſed ex peculiari cœli ſtatu, ipſiſque anni temporibus præter naturam immutatis. Quorum *lib. 3. aphor. & lib. 1. popul.* ad amuſſim meminit Hippocrates referens *lib. 3. aphoriſm.* E *text.* 14. non quamcumque aeris, ſeu cœli conſtitutionem hos vulgares morbos efficere poſſe, cum quędam ſit temporum anni conditio, quæ modico tempore duret, ac imbecilla exiſtat (alia quæ plurimo & vehementer operetur) ſed ea tantum, quæ præter, hoc, quod inæqualis, varia, intempeſtiua, & præternaturalis ſit, plurimum & diu operari poſſit. Quod innuit Hippocr. per verbum illud, *dominari & vigere*. Ex qua ſane conſtitutione plurimos ſæuiſſimos malignos ac grauiſſimos affectus vel leui quodam morboſo apparatu in corpore exiſtenti, locis nuper citatis Hippocrat. oriri poſſe refert, quæ proculdubio mutatio peſtilentes quoque affert morbos. Verùm hanc peſtilentem conſtitutionem ea, quam hactenus tractauimus, minus eſſe pernicioſam colliges, quòd certo loco, certa anni parte, non omnes indiſcriminatim apprehendit, ſed eos duntaxat, qui præparati

ſunt ad putredinem, quales ſunt temperie calida & humida præditi, & qui vitioſis abundant humoribus, aut qui incauta victus ratione vtuntur. Quos facile corripit huiuſmodi maligna febris, quam iure optimo *pſeudopeſtem*, aut *ſemipeſtem* dixeris. Cuius naturam cenſeo Hippoc. comprehendiſſe *lib. de ſtatibus* ſub illo verbo, *ex victu*, quod nos ſub nomine *morboſi apparatus* comprehendimus.

Malignæ febri qui obnoxij. Pſeudopeſtis.

Verùm quia multa hæc febris maligna obtinet, quæ diffinitione comprehendi non poſſunt: ob id neceſſum eſt, ſigillatim omnia percurrere, quæ clariorem eius notitiam præſtatura eſſe ſperamus. Cuius gratia aſſerimus, varium eſſe peſtilentium & malignarum febrium naturam & conditionem, eamque prout maiorem analogiam ſeu ſimilitudinem habēt contagioſi illius ſpiritus reſpiratione attracti, cum mitiori, aut acutiori humore, ex his, qui in corporibus noſtris inſunt: Nam quidam ad ſanguinem, quidam ad bilem, quidam vero ad alios humores analogiam habent: & ob id quædam ex peſtilentibus febribus omnes fere perdunt: aliæ maiorem partem, aliæ vero minorem, prout magis ab extrinſeca contagione, quæ in corruptione totius ſubſtantiæ aeris ſita eſt, & vehementior exiſtit, quam ab extrinſeco apparatu principium nanciſcatur. Ex quo fit, peſtilentium eſſe duplex genus: *Vnum*, quod ab extrinſeca aeris contagione proficiſcitur, citra aliquem affecti corporis apparatum, niſi tantum analogia, & ſympathia mediātibus intes corpus & ſeminaria contagionis, ſeu aeris vitium: *Alterum* vero earum eſt febrium, quæ in nobis primo fiunt, originem ſortitæ ex communibus cū alijs febrium cauſſis, *vt plenitudine, obſtructione, & humorum malitia*, dummodo ſordidior, profundior & longè grauior ſit harum febrium putredo, quam omnium aliarum, mitior tamen, quam ea, quæ in vere peſtilentibus reperitur. Cui morboſo apparatui adiungitur etiam, vt hoc ſecundum genus febrium peſtilentium fiat, ſecunda illa aeris intemperies, quam ex inæquali & intemperata partium anni natura conſtare, ſecundo loco diximus: quibus temporibus vigere magis hanc febrem malignam, *quæ huic ſecundo peſtilentium generi reducitur)* conſpicimus: cuius natura eluceſcet magis, ſi differentiam cōſtituerimns inter eam, & vere peſtilentem, & reliqua putridarum febrium genera.

Peſtilentium febrium genus duplex.

Prima igitur differentia eſt, peſtilentem tantum ex aeris contagione fieri, premiſſa analogia ad aliquem ex humoribus, etiamſi ſecundum naturam exſtiterit. Maligna verò *(nam ſic placet hanc febrem, in qua maculæ ſimiles pulicum morſibus apparent, appellare: quia media eſt inter vere peſtilentes, & ſimpliciter putridis)* ſemper ex morboſo apparatu proficiſcitur: licet ex aere etiam ſuum nanciſcatur principium. Nihil enim prohibet, ex hoc apparatu ſordidam fieri putredinem, & reliquis grauiorem, ac mox ab illo per contractum medio aere in alios migrare. Quod vero hæc febris de genere ſit peſtilentium, teſtatus eſt mille in locis Galen. præſertim *lib. de cibis bon. & mal. ſucci, cap. 4. & lib. 1. de different. febr. cap. 3.* qua parte enumerat alimenta, ex quibus apparatus huic febri malignæ aptus acquiritur: quibus numeratis inquit: *Nonnulli quidem putridis & peſtiferis febribus interierunt: nonnulli puſtulas inſtar ſcabiei ac lepræ in corpore contraxerunt.* Quas quidem febres *putridas* appellauit ex apparatu, peſtilētes vero ob diuerſum putredinis modum, pernicioſum nimirum ac ſordidum, & ex eo, quod plures ex eis perierint, nō tamen peſtilentes omnino ſunt, quia ab aere ſolum nō trahunt originem. Quam ſententiam confirmat etiam idem auctor de eiſdem loquens, loco citato, dicens: *Fit quidem & aliquando propter humores ad putredinem paratos in corpore exiſtentes;* & paulo inferius ſubdit, vt integrā huius febris exprimat naturam: *Cum breuem aliquam occaſionem ad febris originem ab aere ambienti acceperit animal.* Quibus ſane verbis videtur, vniuerſam malignæ febris naturam & conditionem expreſſiſſe.

Maligna febris multipliciter differt à peſtilenti.

I. Differentia.

Ex prædicta differentia mox alia ſuboritur, nimirum febres peſtilentes, dum vigent omnibus accidere, omnibuſque communes eſſe, plures tamen ex eis perdere, requirentes tantum in corpore humorem ſibi ſimilem, ſeu analogum, tanquam peculiarem apparatum, aut naturalem corporis aptitudinem, puta raritatem, caliditatem, & humiditatem, aut imbecillitatem natiuam: in quo etiam à malignis differre videntur, nam peſtilentes ex prædicta aptitudine facile fieri poſſunt, ob aeris validam efficaciam. Malignas vero nuſquam ab hoc apparatu fieri contingit, niſi mediante eo, qui putredinem facile concipere poſſit. Quo fit, vt in maligna febre non omnes, ſed ij tantū apprehendantur, quibus putredinoſus apparatus ineſt, quorum ſubinde maior pars euadit.

II. Differentia.

Alia rurſus interſtat differentia, videlicet in vera peſte ſeminaria contagionis putredinem nulla prohibita tranſpiratione media efficere, ſed veluti ſeptica efficiunt medicamenta, natiua nimirum partis temperie, & calore ſolum deuaſtatis. At in maligna febre non à contagionis vi ſolum *(etiamſi aliqualis requiratur, quo diſſideat ab alijs putridis)* ſed à prohibita tranſpiratione, medijs cauſſis naturæ conſuetis, proficiſcitur: & ob id putredo peſtilentium febrium nuſquam aut raro corrigitur: quo fit, vt plures interimat; hæc vero, quæ in maligna febre reperitur, non corrupto, ſed alterato calore fiat: & hac ratione plures ex ea euadunt, licet quid amplius, quam alterationem ſimplicem requirat.

III. Differentia.

Præterea differunt, quia in febre peſtilenti contagium primo obſidet cordis ſubſtantiam, aut contenta. Quo fit, vt hac febre laborantium anhelitus grauiter oleat: in maligna vero non niſi humores vaſorum, maiorum tamen, & eorum, quę propria vicinioraque cordi ſunt. Quo etiam differunt ab alijs putridis, in quibus licet aliquando prope cor humores putreſcant, non tamen propriùs, neque tam ſordida putredine, quod oſtendit facile ſanguis primo per venæ ſectionem extractus, qui ſano & naturali perſimilis eſt: ceterum vena ſciſſa ſecundo aut tertio corruptior apparet, & eò magis, quò ex altioribus & reconditioribus corporis ſedibus allicitur: quod, vt paulo inferius docebo, maioris periculi ſolet eſſe ſignum.

IV. Differentia.

Differunt etiam, quia febris vere peſtilens contagioſa eſt ſimpliciter, celeriter, & quæ fomitem ad tēpus relinquit, & ad diſtans ſuum venenum tranſmittit: maligna vero non ſic, ſed tantum per contactum, atque id non ſemper, neque omnibus, ſed ijs, qui illi præbent ſubſtratum apparatum.

V. Differentia.

Non minus diſſident, eo quod verè peſtilentes placidæ & mites ſunt à principio: maligna vero aliquando cum ſæuiſſimis accidit ſymptomatis, iuxta morboſi apparatus naturam, aliquando placida apparet more peſtilentium, ita vt medicis plerumque illudat, exſpectantibus paulo poſt morbi ſolutionem.

VI. Differentia.

Præterea diſſident, quia verè peſtilentes fere eodē modo omnia corpora apprehendunt, & eadem quoque aut paulo diuerſa omnibus accidunt ſymptomata, quia cauſſa eſt omnibus communis, vna & eadē. At in maligna febre licet morbi ſpecies vnica quoq; & eadem in omnibus ſit, diuerſa tamen, & varijs accidentibus inſignita apparet. Quod fieri exiſtimo iuxta morboſi apparatus varietatem, qui longe diuerſus eſt ob diuerſam cuiuſque viuendi rationem in cibis, potibus, ac omnibus alijs vitæ ſtudijs.

VII. Differentia.

Differt præterea maligna febris à ſimpliciter putridis ratione, & excellentia putredinis, nec non & ſignorum malignitate & deterrima conditione, etiam ſi ſigna eiuſdem ſint ſpecei in vtraque fere. Nam ea, quæ ſimpliciter putridis inſunt, à quauis putredine excitantur:

VIII. Differentia.

citantur: illa vero, quæ febri malignæ propria ſunt, A non niſi maxima ac ſordida fuerit putredo, contracta quidem ex calore diuerſis caloribus conſtituto, vt de peſtilenti febre dictum eſt: non quidem quod omnes ſimul calores in hac, ſicut in illa reperiantur. Sat enim eſt, adeſſe duos vel tres, qui varijs modis diſſipent, & perdant ſubſtantiam: ita vt potius corruptio per putredinem, quam putredo ſimpliciter appellanda ſit, cum neque alterari, neque vinci ita facile ac tuto poſſit, ſicut in alijs contingit. Quo fit, vt ſæpe coctionibus apparentibus, & quodammodo perfectis, laborantium non pauci tempore criſis ſuccumbant: quia licet putris materia ex parte coctionem ſuſceptet, veneficus ille ſpiritus, & quod ſordidius putridum eſt, corrigi ex toto non poteſt, & ob id natura B in ſtatu ac pugna ſuccumbit, præterquam quod in his malignis febribus ſemper aut cordis ſabſtantia, aut ſpiritus longe diuerſo ab aliarum putridarum modo afficiuntur. Quod manifeſtè oſtendit inſolita & præter omnem modum ac rationem imbecillitas, quod in alijs ex putredine ortis raro accidere ſolet.

IX. *Differentia.* Diſſident præterea, ac magis, eò quod in febribus ex communi putredine accenſis ſemper aliquis quatuor humorum putredinem ſuſceptat, à quo febris ipſa ſpeciem & rationem differentiæ ſumit: in maligna vero non ſic, etiamſi maiorem ſemper habeat ad ſanguinem analogiam, ſed in minera putredinis *(vt mea fert ſententia)* omnes ſimul putreſcunt, *(licet extra locum præcipuum putredinis, & in alijs nimirum vaſculis puri & citra aliquod vitium ſuperſint humores, vt euidenti quadam demonſtratione in ſanguinis detractionibus paulo ſuperius probauimus)* quod ego ſuſpicor C eſſe maiorem partem ſubſtantiæ & naturæ huius febris, etiamſi ex humoris prædominantis natura quodammodo ſpeciem ſortiatur. Experientia enim comperitur in alijs putridis putredinẽ vnius humoris naturam referre, aut plurium, ſi complicatus eſt affectus: at in malignis tanta ſolet eſſe ſanguinis, qui extrabitur, corruptio, vt nullum humorem peculiariter putridum repræſentet, ſed omnes ſimul, & non vtcumque putridos, ſed veluti corruptos, & fere omnino à natura alienos. Quod facile erit noſſe, ſi quis ſanguinem, dum concreuerit, per medium ſcindat: namque nullam obtinere conſiſtentiam neque compaginem, ſed veluti atramentum pauco ſanguine & aqua confuſum comperiet, *vt latius paulo inferius docebo*. Itaque maior huius malignæ febres pars *(vt mea fert opinio)* refertur ad ſordidam putredinem, & ab alijs diuerſam. In quem ſenſum ſuſpicor Galen. dixiſſe *lib. de præſagit. ex pulſ. c. 3. & lib. 3. popul. par. 3. comment. 57.* quaſdam eſſe febres peſtilentes ſine peſte, hoc eſt, ſine manifeſta aeris contagione. Atq; hęc eſt in ſumma huius malignæ febris natura & conditio, quam haud difficulter quis intelligere & ab alijs diſtinguere poterit, vbi attento animo & ſedula diligentia, quæ hucuſque dicta ſunt expenderit, maximè ſi diligenter euoluerit antiquorum ſcripta, eorum pręſertim, qui apertiſſimis verbis huius febris meminerunt. Inter quos primus omnium Hippocrates *lib. 2. de pop. part. 3.* hæc refert verba: *Fiebant autem in his febribus æſtiuis circa ſeptimam, octauam, & nonam diem aſperitudines in cute miliaceæ, culicum morſibus magnitudine ſimiles, non valde pruriginoſæ.* Qua ſane ſententia nihil clarius, quam huiuſmodi febris monſtrari poteſt. Cuius etiam meminit 7. pop. in hiſtoria Fullonis: inquit enim: *Fullo in Syro phreniticus cum moueretur cruribus tremulis, corpus veluti à culicibus compunctum:* eiuſdem quoq; meminit 7. pop. dicens: *Euphranoris filio puſtulæ veluti à culicum morſu:* & fortaſſe eaſdem maculas refert *lib. 1. pop.* in hiſt. Sileni, dicens: *Papulæ cum ſudore rubræ, rotundæ, paruæ, veluti vari.* Quibus facile conſtat, Hippoc. huiuſmodi febrem cognouiſſe. Et ob id ſubiceo conſulto ſententiam Aetij & aliorum in hac re. Ex quorum omnium ſententijs, & ex his, quæ hucuſque dicta ſunt, facile conſtat, hanc febrem malignam eſſe, & de genere peſtilentium, quatenus pertinet ad contagium, & malignam conditionem: differt tamen ab eis, & connexionem habet cum putridis; quia putredinem ſortitur ex communibus cauſſis obortam, licet ſordidior ſit & profundior, ex prohibita nempe tranſpiratione. Atque hæc de prima parte dixiſſe ſit ſatis.

De cauſſis febris malignæ.

QVi voluerit huius malignæ febris cauſſas exactè intelligere, legat diligenter febrium peſtilentium cauſſas in genere, ac poſtmodum conſideret, quid ex illis cauſſis poſſit huic febri propriũ & peculiare eſſe. Quippe vt popularis eſt, communem habere cauſſam oportet, vt vero maligna, aliquod ſortiri intenſius vitium, præter putredinem, ceterum vt à vera peſtilenti degenerat, ita vt apprehenſorum non maiorem partem interimat, morboſum aliquem requirit in corpore apparatum, ad cuius penſum periculum etiam intenſius aut remiſſius ſuccreſcit. Prima igitur malignæ febris cauſſa, quæ illi competit, quatenus eſt de genere populariũ morborum, eſt aeris intemperamentum temporaria occaſione ſuſceptum. Quo ſane aeris vitio frequentius his noſtris temporibus per diuerſas totius Hiſpaniæ prouincias hanc febrem vagari compertum eſt. Cuius gratia expendere oportet, ex anni temporibus duplices poſſe morbos oriri, quorum alij ſunt tempori proportionales & vernaculi, *(ſeruantibus nimirum temporibus natiuam temperiem & conſtitutionem)* ſimilitudinem habentes cum ſuccis eodem tempore redundantibus: quorum omnium late meminit Hippocr. *3. aphor. 20. 21. 22. & 23.* Quamobrem merito dixit Galen. *lib. 1. pop. Itaque experimentis & ratione didicimus, vbi in hunc modum anni tempora procedant, & in ſe mutuo conuertantur, non exiſtere neque peſtem vllam, neque quenquam alium morbum vulgarem:* quẽ locum latius ſuperiori cap. tractatu expoſuimus. Alij D vero morbi ex anni temporibus & cœli conſtitutionibus oriri poſſunt, non quidem ex eiſdem ſecũdum naturam exiſtentibus, ſed præter naturam mutatis & affectis, *vt de popularibus dictum eſt*. Quod vero huiuſmodi aeris alterationes veræ peſtis, nedum malignæ febris cauſſa exiſtant, ex Hippocrat. apertiſſime conſtat *lib. 2. popularium, & 3. eiuſdem operis lib. text. 3.* quo loco Galen. hæc refert verba, loquens de intempeſtiua humiditate: *Tamen affectus communis vtriuſque tempeſtatis putredo eſt, vtique cauſſam obtinens humiditatem citra ventos:* & paulo inferius ſubdit: *Et videtur putredo ex materia quidem gigni humida, ex cauſſa vero efficienti extraneo & præter naturam calore, augeri porro quiete: quæ omnia in his conſtitutionibus aeri adfuiſſe cernuntur*. Ex quo loco E conſtat, aeris mutationem ad caliditatem & humiditatem huius febris eſſe potiſſimam cauſſam, præſertim tum calida & humida aeris conſtitutio turbida redditur, nebuloſa, vmbroſa aut caliginoſa & impura exiſtens, neque lucida, neque omnino ſerena: præſertim cum anni conſtitutio, quæ mutata eſt à naturali temperie, pluuiola admodum eſt, nebuloſa, turbida, & nonnunquam nubium plena, *vt 2. popul. tempeſtate illa ad amuſſim exponit Galenus*. Verum licet hæ ſint communes cauſſæ, quarum Hippocrates & Galenus, & reliqui omnes meminerunt, tanquam potiſſimarum malignarum febrium, & venenoſorum morborum; habet etiam aliam peculiarem cauſſam hæc febris, nimirum temporum non intemperiem, *vt dictum eſt*, ſed inæqualitatem, modo autumnalis ſit, modo quouis tempore præſit. Quam ſane inæqualitatem multis rationibus huius ma-

Malignæ febris cauſa prima eſt aeris intemperamentũ.

Morbi ex anni temporib⁹ duplices.

Temporũ inæqualitas qualiter malignas febres concitet.

Temporũ inæqualitas qualiter malignas febres concitet.

malignæ febris cauſſam eſſe comperimus, tum quia ſuapte natura autumnalis tẽperies acutiſſimos morbos efficit, *vt ex Hippocrat. apertè probari poteſt. lib. 3. aphoriſm. text. 9. & lib. 4. text. 8. ac. 22.* & ob id merito Galenus dixit *lib. 1. aphoriſm. commet. 17. Autumnus morbis qui ex corruptione fiunt aſſimilatur.* Quod duplici ratione peculiarius fieri in hac febre contingit (præter eam quam autumnalium morborum Galenus *locis citatis* reddit) prima ex facultatum impotentia, quæ varijs alterationibus ſubitò irruentibus facta infirmiores reddit potentias, & ob id deterius redditur quoduis humorum vitium. Secunda ſane eſt humorum omnium turbatio & agitatio ingens, ita vt neque vnam naturam ſeruent, neque vnicum locum, ſed variè alteratos, inſtabiles & fallaces morbos faciant ac turbatos. Ἀκατάστατοι dixit Hippocrates: quam vocem expoſuit Galenus *lib. 4. de ratione victus, comment. 52.* per eam intelligens febres, quę nihil habent ſtabile & firmum. Quibus de cauſſis promtiſſime ſuſcipitur huius febris malignæ forma, nulla vel leuiſſima contagione: tum ob virium languorem, tum vero ob huiuſmodi humorum apparatum.

Maligna febris cur tempore hyberno magis furiat.

Quamobrem in his omnibus febribus, quæ inæqualibus temporibus ſuboriuntur, manifeſtum fit, vrinas & acceſſiones varias eſſe & turbatas, & cauſſas quoq; confuſas, & minime placatas. Quo fit, vt difficulter iudicentur, licet varias tentet natura excretiones, quas non citra maximam ſymptomatum varietatem molitur. Sed quod magis mirandum eſt in hoc morbi genere iudicio noſtro, eſt peſtilentem hanc conſtitutionem vehementius furere brumalibus ac rigidis temporibus, quam in reliquis, quinimo periculoſiores eſſe: cuius rei cauſſam eſſe cenſeo, (*præterquam quod eſt propria quædam venenoſitatis & malitiæ ratio frigidis temporibus peculiaris, cuius meminit Hippocrat. libr. 1. popul. parte 1. tempeſ. 3. quo loco inquit: In Thaſo paulo ante Arcturum & ſub Arcturo multæ & magnæ, ſpirante Aquilone, pluuiæ: ex quibus illius tempeſtatis venenoſitatem & malitiam venatur*) quia cum hæc febris non prodeat, ſaltem præcipue, ex certo cœli ſtatu, aut aeris vera contagione, ſed maiori ex parte ex morboſo corporis apparatu: ob id ſane prohibito naturali effluxu ex cutis dẽſitate ob ambientis frigus facta, maiorem fieri putrefactionem contingit, & grauius venenum, & hac ratione periculoſiores febres quam æſtiuis temporibus: in quibus ipſa aeris conditio, licet quodammodo preſtet mali principium, nihilominus tamen meatus reddit patentiores, quibus facile quod putreſcit exhalat, & naturales ac præternaturales effluxus promte ſpirant. Itaque hæc febris maligna hoc ſumit ex cauſſis popularium morborum, tãquam potiſſimam & peculiarem ſui cauſſam.

Malignæ febris ſecunda cauſſa:

Secundum cauſſarum genus, à quo etiam febris maligna cauſſaliter dependet, cauſſas quidem morborum peſtilentium & venenoſorum in ſe complectitur, quas ad vnguem in pręcedenti capite expoſuimus. Quapropter hac in parte ſolum ſtudui docere, quid habeat commune febris maligna cum his cauſſis febrium peſtilentium, vt eo cognito, facile medendi rationem, indicatione ſumpta à cauſſa, adinuenire poſſimus.

Febris maligna in quibus cauſſis conueniat cum peſtilẽte.

Habet igitur maligna hæc febris ſecundam ſui cauſſam mutuatam à prædictis peſtilentium morborum cauſſis, qua profecto cum illis fit communis, ac maligna euadit & contagioſa. Fit ſane ex aere vitiato & inquinamento aliquo corrupto ab his inferioribus accepto, aut ſuſcepta expiratione corporum hac febre maligna laborantium: quo fit, vt citius corripiantur hi qui habitant prope paludes, cœnoſa, aut ſtagnata loca, fetida, aut ſpurcitia aliqua conſpurcata, obſcura, concluſa, & male perflata. Nã in his omnibus vitiata qualitate aer affectus corpus ingrediens, has febres malignas citra dubitationem

A concitat. Quas pari lege concitare habet aer vehementer in qualitatibus manifeſtis mutatus, ita vt etiam ſubſtantia eius leuiter mutetur, non quidem ex toto ac vehementer: nam ſic vere peſtilentem conſtitutionem efficit, ſed ſolum quantum ſat ſit vt celeriter agat, & acrius, ac vehementius, & malignius, quã ſola aeris manifeſta alteratio efficere nata ſit. Quo tempore nec ex toto fiunt affectus vere peſtilentes, quia aeris corruptio corporis ſubſtantiam ſubuertere nequit: neque ſolum fiunt febres & morbi populares: quia quid peculiarius obtinet aer præter primas qualitates, quo profundior, ſordidior & contagioſa euadit putredo, quod etiam occultum appellamus, redolens naturam ſubſtantiæ aeris leuiter mutatæ.

Malignæ febres quibus temporibus diuerſis mundi regionibus apparuerint.

B Ex qua ſane mutatione malignas has & peſtilentibus finitimas fieri febres mihi eſt compertum. Quã etiam aeris ſecũdum leuem ſubſtantiæ mutationem cenſeo in prima morbi euaſione præſtitiſſe huius febris principium, anno videlicet 1528. apud Gallos & Italiæ prouincias quaſdam, ſicut apud nos quoque & maiorem totius orbis partem anno 1557. à catarrho quodam omnibus vno & eodem tempore communi ortum duxit. Quod profecto neque ad aeris intemperiem ſolum (*etiamſi citra ipſam fieri non poſſet*) neque ad ſubſtratum corporis apparatum, ſed ad cauſſam quandam ex comparato modo ſubſtantiæ in aere obortam, nec ſenſui manifeſtam, ſed à manifeſtis qualitatibus ex peculiari aliquo ſyderum aſpectu proficiſcentibus, referendum eſſe cenſeo: ſiquidem vno C & eodem tempore in regionibus diuerſam naturam & temperiem ſortitis, maiorem hominum partem hæc ſemipeſtilens conſtitutio apprehendit: à qua etiam maior hominum pars euadit.

Febris maligna cõmunem cum peſtilenti cauſſam habet aerem leuiter vitiatum.

Itaque febris maligna aerem vitiatum tãquam cauſſam habet communem cum peſtilenti conſtitutione. Ex quo ſane obtinet, pernicioſam eſſe, contagioſam, & grauiſſimis accidentibus comitatam, *vt dictum eſt*, principium ſumit, & illi eſt tanquam motiua cauſſa, aeris vitium, vltra qualitatum naturam, idq; deſumptum aut ex terreno quodam inquinamento, aut ex vehementi aeris mutatione cœlitus tranſmiſſa, eo quo dictum eſt modo.

Malignæ febris tertia cauſſa, morboſus corporis apparatus.

D Seſe iã offert tertia & potiſſia huius febris cauſſa, quæ in nobis eſt, & ab inferioribus oritur, nimirum morboſus corporis apparatus ex his, quibus corpus alitur, perperam ex indebita eorum inſtitutione & prauo vitæ inſtituto comparatus: qui ſane præter hoc, quod mali ipſius cauſſa exiſtit, & materiam ſubſternit putrefactioni ſordidæ aptam, habet id quoque peculiare, vt iuxta eius varietatem varie poſſit eiuſdem febris naturam variare, quoad morbi & ſymptomatum rationem, ita vt miram eius varietatem mirari millies ſubinde contingat, et doctiſſimos etiam Medicos fallere, nam raro aut nuſquam eiſdem accidentibus & conditionibus inſignita apparet huiuſmodi febris, ſed pro varietate corporei apparatus, E & aliarum rerum, quæ corpus humanum mutare habent, variari ipſam ſubinde contingit.

Maligna febris cur mille modis variet.

In quo ſane ſenſu dictum eſt ab Hippocrat. differre naturam à natura, corpus à corpore, & alimentum ab alimento, mutat enim corpus ſenile humorum naturam & temperiem, & natura etiam bilioſa, pituitoſa, ac melancholica, diuerſum generat in corpore apparatum: ſic ſexus conſimilem infert in apparatum differentiam, pari ratione alimenta, quæ mille modis varia eſſe contingit, diuerſum quoque efficiunt apparatum. Nam diuerſa ſorte diuites & pauperes eis vtuntur, diuerſa etiam naturales & agreſtes homines, ac vrbani; item qui vitam agunt ſedentariam & otioſam, & hi qui laboribus ſunt dediti: & ſic ex diuerſa hominũ ſorte, & ex alimenti diuerſitate, ex diuerſo etiã viuendi more, diuerſiſſimus etiã in corpore ſuccreſcit morboſus apparatus: quo fit, vt vulgares

&

& inexperti Medici exiſtiment, non poſſe eſſe certã legem dignoſcendi, neque curandi huiuſmodi febrẽ.

Apparatus morboſus ex quibus cõtrahatur.

Cui cauſſæ ſuccreſcit etiam ex his inferioribus altera, quæ frequenter aerem inficit, & ſpurciſſima qualitate fœdat, veluti frequens adhæſus, ac conſortium cum his, qui febrẽ hac ſunt correpti. Lacus item & paludes ſtagnantium aquarum, cloacarum, ſentinarumve colluuies, à cuius vapore aer corrumpitur. Publica quoque fa[illegible] quam vt vitent, peſſimis alimentis veſci cogunt[illegible], vnde morbi ex putredine multi ſubori[illegible]. Sic[illegible]m multorum fœtor, & locuſtæ m[illegible] putrido vapore excitato, ſimile[illegible]eſſe. Idem poteſt graueolentia[illegible]bus, præſertim quæ ſucco abu[illegible]ca, nux, & ficus, putrefactis exci[illegible] non cannabi, aut lino, & corijs, quæ pigrioribus aquis macerantur. Nõnunquam vapor exitialis in viſceribus terræ latitans, dum erumpit, & per terræ meatus aerem inficit. Quibus cauſſis accedunt plures aliæ, quas prima huius libri parte retulimus, à quibus aer ita afficitur, vt inſpiratus morboſum apparatum prorumpere in morboſam conditionem cogat. Cæterum morboſus apparatus, qui in nobis plerumque viget, ſuſceptiua exiſtit cauſſa horum malorum, quæ nobis ab aere communicantur. Quem apparatum conſtat Galen. depinxiſſe, *lib. 1. de different. febr. cap. 6.* per hæc verba: *Interdum enim efficitur febris* (loquebatur de peſtilenti) *propter humores in corpore aptos in putredinem, quoties animal breuem aliquam occaſionem ab aere circumfluente ſuſceperit.* Et paulo inferius ſubdit: *Eſt autem initium peſtilentis febris, eo quod humores corporis ſint ex paruo victu in putrefactionem parati.* Quo fit, vt merito Galen. loco citato dixerit, *facilè aeris occaſione huiuſmodi corpora in peſtilentes febres incidere.* Quod Galeni dictum de his malignis febribus eſſe intelligendum cenſeo, non de verè peſtilentibus. Nã hæ nec morboſum apparatum prærequirunt, nec ex leui aeris mutatione principium ſuſceptant. Quamobrem ſententiam illam trãsferendam eſſe ad febres malignas arbitror.

Apparatus morboſus duplex.

1. Contractus aliũde.

At morboſum hunc apparatum, quem tanquam cauſſam præuidere conuenit, in duos partiri mihi iure optimo eſt viſum. Primus ſanè contrahitur ex indebito vitæ inſtituto, quo corpora paruis ſuccis putredini paratis plena redduntur. Quorum natura proculdubio duplex eſt: aut enim à natura talia exiſtũt, vt *allia, cœpæ, naſturcium, porri, braſſicæ, vrticæ,* & quę cunque alia huius ſunt conditionis. Aut natura quidem optima ſunt, ſed ob quoſdam putredinis modos, æquale prædictis, aut maius aliquando vitiũ contrahunt: quæ alimenta cum in fame aliqui in cibum ſumunt, conſimilem efficere apparatum eſt compertum: *Nonnulli,* inquit Galenus, *à putridis, ac peſtiferis febribus interierunt: Nonnulli autem puſtulas inſtar ſcabiei, ac lepræ in corpore contraxerunt.* Cui ſimile damnum, aut fortaſſe grauius, accidit ijs, qui poſt longiſſimam inediam intrepide in vbertatem ſeſe inſerunt. Quæ omnia præter putredinis apparatum, etiam cauſſam præſtant, nimirum obſtructionem plurium meatuum. Eundem prorſus apparatum contrahunt, qui in vita otioſa, multis epulis, ebrietatibus, & Venere otiantur: à quibus non ſolum apparatus contrahitur, verum vires ſua ſpontè plurimum labuntur: quo fit, vt non ſolum habeant laborandi apparatum, verum & careant reſiſtentia, ac virium robore, quo poſſint morboſum apparatum frænare, & externis cauſſis reſiſtere. Quapropter leui quadam aeris mutatione facilè labuntur.

2. Natiuus.

Secundus huic affectioni apparatus natiuus eſt, & ex inſitis corpori conditionibus conſtat, veluti pororum totius corporis certa diſpoſitio *(quam ſuperius diximus)* aut temperies. Qui ſanè apparatus nuſquam deficiente primo, qui putredinem concipiat, poterit malignæ febri principium per ſe præſtare: bene tamen dum prædicto apparatui coniungitur, nam eo tempore promptius laborantes corripiũtur. At is natiuus apparatus potius viam ſternit verè peſtilentibus febribus, quam malignis, quæ familiarem, & propriam prærequirunt materiam, in qua ſubijciantur.

Malignæ febris morboſus apparatus, præcipuè ſanguinis eſt.

Hoc tamen omittendum hac in parte non eſt, nimirum materiam ſubſtrati huius apparatus præcipuam ſemper ſanguinem eſſe: quod ſanè habet febris hæc maligna tanquam proprium, & peculiare, fortaſſis, quia ſanguinis natura, dum humores alios putridos ſibi habet comites, etiamſi ipſe non protinus putreſcat, promptius efferueſcit, & præ ebullitione ocyſſimè in cutem erumpit. Quod licet in omnibus contingat ob maiorem analogiam, quam huius mali natura cum ſanguine obtinet, nihilominus tamen alicuius humoris ſemper dominium in hac febre præpollet: illius nempe, cuius maior pars erat in morboſo apparatu. Et ob id ſanè contingit mira huius febris varietas: nam alia abſunt accidentia, dum bilis aliqua ſpecies prædominatur, & alia turſus pro ratione cuiuſque ſpeciei. Item longè diuerſa, ac ſæpè contraria, dum præeſt cum ſanguine pituita, ac denique alia, dum melancholia: nam humorum quiſque pro ſui natura, & cõditione varia habet efficere ſymptomata. Quæ proculdubio ſimiliter variantur, ex locis vbi humores putreſcunt, & ex locis à quibus oriũtur, & ad quæ perueniunt, *vt ſequenti cap. latius docebo.* Itaque maligna hęc febris, & ex aere aliquod principium nanciſcitur, quale nuper diximus, & ex corporum morbido apparatu, citra quem vſquam fieri nequit, quin in peſtilentem veram degeneret. At is corporum apparatus morbo materiam præſtat, & cauſſa potiſſima eſt varietatis ipſius. Nam cum corpus à corpore, *(vt Hippocr. lib. de flatibus aſſerit)* natura à natura, alimentum ab alimento differat, hinc ſanè fit, multum etiam intereſſe vnius, & alterius humores: nam ex conſequenti varius apparatus, & varius etiam morbus quoad accidentia, & caſus fit, licet in omnibus eiuſdem ſit naturæ, & rationis. Quod profecto expendiſſe plurimum decet, nam hinc pẽdet vniuerſa ferè medendi ratio, & felix curationis euẽtus. Ex cuius rei ignorantia cum omnes eiſdem medicamentis, & vna, & eadem via curentur, fit, vt multi, qui ſanitati poſſent reſtitui, miſere intereant.

Malignæ febris varietas vnde.

Maligna febris ſine corporis morboſo apparatu fieri nequit, quin in veram peſtilentẽ degeneret.

De ſignis febris malignæ.

Nihil profecto difficiliùs in omnibus, quæ circa huiuſmodi febrem verſantur, nihil grauius, aut vtilius excogitari poteſt, quam exactè eandẽ mox prima die cognoſcere, & ab alijs ſui generis diſtinguere: quod etiam omnibus alijs morbis commune eſt: cæterum difficilius, & vtilius longè in hoc eſt, à principio eundem cognouiſſe, antequam quid inconſideratè, aut fiat, aut prætermittatur. Quod iudicio noſtro periculoſius eſt in hoc affectu, quam in quouis alio: & ob id maxima diligentia curandum eſt, vt ſtatim primo morbi acceſſu integram eius naturã habeamus. Cuius mali tanta profecto eſt pernicies, & inconſtantia, vt non ſat ſit eum à principio cognouiſſe, ni etiam, quæ deinceps procedente morbo ventura ſunt, ad amuſſim cognouerimus. Quæ vbi apparent, aut deliteſcunt, multa ſanè conſulunt, (præter præſagium) aut ex toto renuunt. Quapropter partiri placuit hunc tractatum in duo ſignorũ genera. Quorum primum diagnoſtica omnia continebit, ea nimirum, quæ & affectus naturam, & varietatem cõmonſtrant, & ab alijs ſibi ſimillimis ſeiungunt. Secũdum vero ea complectetur, quæ aliquod in hoc morbo vẽturum præſagire doceant. Vt ab vtriſque ſumpta indioatione, curatio felici euentu ſeparari poſſit.

Pri-

Signa diagnoſtica malignæ febris.

Pathognomonicum ſignum, ſiue propriū nullum.

Primum igitur genus ea ſigna complectitur, quæ *diagnoſtica* nuncupantur, circa quæ addubitare ſolēt Medici (*& fortaſſe in excuſationem ſuæ ignorantiæ ſumunt*) an aliqua ſint, quæ *propria huic affectui, & pathognomonica* poſſint appellari: nam cum frequenter decipiantur in hoc affectu, ſignis ſimulantibus aliud morborum genus, exiſtimant, nullum eſſe proprium, & pathognomonicum ſignum, ignorantes præter ſigna, quæ partis affectæ naturam ſequuntur, nullum eſſe alicui morbo peculiare, & pathognomonicum ſignum, dum ſolum, & citra aliorum ſignorum complexum, & conſiderationem expenditur. Nam ſi quis conſideret ſigna, quæ peculiari quadam ratione in pleuritide appellantur pathognomonica, dum vnumquodque per ſe ſolum conſideratur, nullum per ſe tale poteſt nuncupari. *Primò*, non tuſſis ſicca, nam cōmunis etiam eſt iecori inflammato; neque reſpiratio crebra, nam anheloſis etiam conuenit; neque febris, nam comes it etiam alijs viſcerum inflammationibus; neque pulſus, nam quæuis membranoſa pars inflammata perſimilem refert: nec pungitiuus lateris dolor, nam talis proprius eſt quibuſuis membranis inflammatis. Itaq; ſi verè pathognomonicum aliquod ſignum quis exquirat, reperiet facile, nullum per ſe poſſe eſſe alicui morbo proprium, quod etiam multis alijs commune non ſit. Quamobrem quomodo omnes alij affectus pathognomonica habent ſigna, *iuxta communem Hippoc. & Galen. conceptum*, eodē prorſus, & febris hæc maligna ſigna obtinet pathognomonica, quibus ipſa cognoſcitur, & alijs ſibi ſimilibus manifeſtè diſtinguitur.

Maligna febris habet ſigna pathognomonica, quæ duobus modis fiunt.

Fiunt igitur in hac febre ſigna duobus modis pathognomonica. *Primò*, vbi plurima ſimul, ſemper, & eodem modo idem portendunt, vt quinque illa celebratiſſima ſigna pleuritidem monſtrantia, quorum nullum per ſe ſumptum valet pleuritidem certo monſtrare, & ei pathognomonicum eſſe, omnia tamen ſimul iuncta ſemper, certo & infallibiliter. Pari prorſus ratione in febre maligna nullum ſignum eſt propriè, & peculiariter pathognomonicum (*preterquam maculæ illæ rubeſcentes, quædam apparent, nullam præſtant, aut leuem ad curationem notitiam, ſi à principio affectus cognitus non fuit*) plura tamen ſimul iuncta, veluti euidenti quadam demonſtratione (*nedum coniectura veritati propinqua*) huiuſmodi febrem primis diebus commonſtrant. Quamobrem non eſt tātum neque ſemper vnico ſigno innitendum (*licet dum ſolum apparuerit, id boni nobis præſtare poſſit, quod dubios nos reddet, ac quodammodo cautos, ne nimia ſecuritate deinceps fallaciſſima huius morbi natura decipiamur*) ſed omnia conferre, & in vnum colligere oportet, ac animo expendere, an omnia idem malum portendant, aut plura. Quæ profecto dum hac lege conſiderantur, pathognomonica nobis fient, & certo occultam morbi malitiam monſtrabunt. *Secundò* vero modo pathognomonica fient nobis ſigna ex peculiari aliqua conditione, quam per ſe vnumquodque ſignum fert, qua proculdubio videtur à ſe ipſo differre, dum in alio morbo apparet: nam capitis dolor, nauſea, vomitus, caloris modus, & cætera ſigna, licet alijs affectionibus coniunguntur, nihilominus tamen dum febribus malignis accidunt, pathognomonica fiunt, ex peculiari quadam, & maligna conditione, quam ex morbi huius malignitate acquirunt, qua proculdubio differunt à ſeipſis, dum in alijs morbis apparent. Nam qui in huius affectus curatione vſum, & peritiam habent, facilè eiſdem ſignis hac maligna conditione inſignitis, huiuſmodi malignam febrem ab alijs diuerſis, aut ſimillimis febribus (*licet eadem ſigna obtineant*) diſtinguere valent, nulla profecto alia ratione, quam peculiari illa conditione, quæ ferè verbis exprimi nequit. Nam reperitur neſcio quid latentis energiæ, & malignitatis in quouis ſigno, quod

A licet verbis non poſſit monſtrari, animus tamen concipit malignum, & diuerſum eſſe, ita vt præter ſui naturam, timorem, & dubitationem non paruam inferant. Quæ omnia ſigna quamuis alijs morbis communia, cum hoc tamen veluti digito malignam febrem nobis commonſtrant; & ſingulari efficacia certos nos reddunt.

Signū 1. à modo caloris.

Eſt igitur primum ſignum ab his, quæ ſubſtantialiter inhærent deſumptum, caloris febrilis ratio, & modus, cuius fortaſſe ignorantia vulgares Medici in cognitione huius febris frequentiùs decipiuntur. Nā ſæpius mitis, & parum à naturali mutatus conſpicitur, ita vt confidenter Medici proferant, & male, ægrum poſtmodum conualiturum: deinceps tamen
B procedente morbo, præter omnem exſpectationem miſere, & fruſtra luunt, quæ in principijs præuidere non valuerunt, mala. Cæterum ne excuſationē ignorantiæ deinceps quærant, febris naturam expendant, non minus per ſimulatam hanc lenitatem, & māſuetudinem morbi malitiam, & venenum patefacere, quam per quoduis aliud ex præcipuis ſignis. Quis enim non mirabitur, & dubitandi, ac pertimeſcendi occaſionem non accipiet, febrem primo acceſſu leuiſſimam ſi conſpexerit, grauiſſimis accidentibus (*lōgè diuerſis à talis febris natura*) comitatam? longè enim diſſident à mitiſſima febre nauſea, vomitus, capitis dolor, vigilia, inquietudo, & penè innumerabilia, quæ ſuaptè natura maius malum portendunt, quā
C calor ille febrilis promittere videatur. Nam licet (*vt Hippocr. 1. prognoſticor. refert*) mitiſſimæ febres quarto die, aut citius finiantur, id proculdubio eſt, dum ſignis firmatæ veniunt ſecuriſſimis. Alioquin vero, quo mitior apparuerit, dum ſignis adiungitur grauiſſimis, pernicioſior eſt, *vt facilè ex Hippocr. & Galen. probari poteſt*. Solet etiam hæc febris contrario prorſus huic modo apparere: nimirum intenſum grauiſſimumque calorem à principio producens, nec non & grauia quoque accidentia. Ex quibus haud difficile eſt, morbum à principio nouiſſe. Proficiſcitur tamen huius differentiæ ratio vna è tribus cauſſis. Quarum *Prima* eſt morbi venenoſitas, & peſtilens conditio, quæ citra maximam putrefactionem, ac per con-
D ſequens calorem moleſtiſſima illa concitat accidentia: ita vt quo hæc grauiora fuerint, & febrilis calor remiſſior, & aſpectu mitior, eò morbus pernicioſior eſt. Nam ſignum præſtat potius venenoſæ contagionis, quam putredinis: eò quod maligna febris cum in prædominetur cordi, ob ſympathiam, potius in eadē parte viget calor, quam in externis: quinimo hæc eſt potiſſima cauſſa inter alias, propter quam in hac febre interiora caleant, & exteriora ſæpè frigeant, vt à vera lipyria diſtinguatur. Apparet etiam tranquillitas hæc primis diebus in hac febre, eò quod venenoſa qualitas maior eſt malitia, quam copia: & ob id donec primis diebus aliquid operetur, à quo deinceps augmentum ſæuitiamve ſuſceptet, mitis apparet.
E Quod etiam fieri ſolet ob retroceſſum ſpirituum ad viſcera, quæ maius ſanè ſolent pati in hac febre diſpēdium, & damnum. *Secunda* vero cauſſa eſt humorū, qui putreſcunt craſſities, à quibus non ingens flamma, quæ partes externas incendiſſe conſpiciatur, inſurgit: ſed internas vehementiſſimo calore exurat, more febris lipyriæ. *Cæterum* huic cauſſæ adiungitur etiam venenoſitas, cum hoc, quod humores ſunt maiori ex parte bilioſi, craſſiores tamen aduſtione, aut craſſæ pituitæ miſcella, à quibus grauiſſima accidentia concitari contingit, præſertim implacabilem ſitim, citra maximam caloris manifeſtationem. Quā ſanè febris conditionem non minus pertimeſcere oportet, etiam ſi mitis appareat, quam eam, quæ maiorem habet peſtilentis contagij copiam.

Calor mitiſſimus.

Calor intenſus.

Mitis calor, & intenſus ex quib. cauſſis fiat.

Mitiū febrium materiæ.

Quamobrem duas febrium ſpecies mites à principio apparere neceſſum eſt, *vnam* non niſi vehementem,

[M]alignarum duæ ſpecies.

A tem, ob tertiam nimirum rationem, videlicet, quia maior eſt putredinis in ea ratio à morboſo apparatu prodiens, quam in alijs duabus: & ob id in hac protinus calor eluceſcit, quia cauſſas habet proximas, à quibus oriri poſſit, nimirum maiorem putredinem, aut humorem, qui putreſcit, bilioſum, tenuem, & acrem, à quo facilè flamma excitatur ingens: *in alijs verò* maior eſt venenoſitatis ratio, quam putredinis, omnes tamen habent calorem (*quamuis puſillum*) ſi quis diutius tactu perſtet, acrem, & maiorem putredinem præ ſe ferentem, quam caloris copia monſtrare poſſet, etiamſi primo acceſſu mitis appareat.

Signū 2. à læſis actionibus.

Secundum etiam ſignum eſt *à læſis actionibus* demandatum, nam cum pernicies malignarum febriū cordi, vt cętera venena, potiſſimum inſidietur, & partibus omnibus præcipuis, pulſus protinus fit, (*vt à vitali incipiam*) frequens, paruus, debilis, & diuerſus, licet magis eluceſcant hæ differentiæ, præſertim diuerſitas, prope macularum exitum. Quæ ſanè differentiæ ſunt omnibus ex hoc morbo affectis communes, quas ſubeſſe neceſſum eſt, ob maximum vitalis roboris laborem ex maligna qualitate, & oppreſſione à copia, quam præeſſe neceſſum eſſe diximus. Cæterum aliæ frequenter reperiuntur pulſus differentiæ, pro tēporum varietate, aut morbi diuerſa conditione ludētes, nam connaturalis, aut parum ab eo diuerſus in principio apparere ſolet, ex inæquali nimirum cordis affectu, *vt ex Galen. lib. 4. de præſag. ex pulſi. cap. 4. colligere quis facilè poterit.* Quod frequentiſſimè in hac febris ſpecie contingit: quo fit, vt frequentius adhuc vulgares Medici decipiantur, ſed monent profectò eo tempore nos inquietudo, & anxietas, inordinati ſudores, frigidi, & intercepti, monet nos etiam à nullis præſidijs leuamen: Ex quibus rationabile eſt colligere, naturalem pulſus imaginem ex inæqualitate cōtrariarum cauſſarum proficiſci, à quibus neceſſario moleſta illa accidentia prodire eſt compertum. Quamobrem conijciet facilè Medicus, ſi diligenter rem tractauerit, minimè conuenire pulſum naturalem cū grauiſſimis accidentibus, & ob id febris malignitatem conijcere tenetur. Solet etiam in primo morbi acceſſu pulſus apparere formicanti ſimilis, paruiſſimus nimirum, & frequentiſſimus, quod ex maligna copia grauante fieri ſuſpicandum eſt: fit etiam plurimum varius, & aliquando intercadens, tranſactis primis diebus, nimirum dum maculæ prorumpunt. Oſtendit enim pugnam, & naturæ conatum, ac ſæpè impotentiam, qua nequit ordinatè, & integrè ſuum munus perficere. Quæ ſanè accidentia longè ſunt diuerſa ab ijs, quæ ex ſola humorum copia ſuboriri ſolent, niſi malitia, aut venenoſitas illi etiam accederet. Quod planè conſpicitur poſt macularum apparitionem: qui licet aliquantulum manifeſtior ſuperſit, cum hoc tamen eadem inæqualitate perſeuerat, maximum profectò huius febris indicium. Nam plenitudo ſola eam tātum inæqualitatem parere nata eſt, quæ inter magnitudinem, & paruitatem reperitur, maligna vero plenitudo, qualis ea eſt, quæ in hac febre reperitur, omnem inæqualitatem, & ordinis perturbationem. Quæ omnia maximum indicium afferunt, vitale robur plurimum laborare: vt etiam palā oſtendunt animi defectio, & ſyncopis, anxietas, & iactatio, quæ plurimum pati cor à venenoſa contagione, & plurimum agere in propulſanda aliena, & inimica materia commonſtrant. Fefellit vel peritiſſimos Medicos frequenter febris huius malignitas, dū pulſus vehementes, & citra præternaturalem aliquādo differentiam affectos percipiunt, in eadem ſæpiſſimè ineſſe: nam ſæpè bona hæc ſpes, quæ meliorem pollicetur, ſubito in inopinatam mortem degenerat, multis adhuc alijs ſignis ſecundum naturam exiſtentibus: ob id non minus oſtendit huius febris naturā hæc pulſuum ſimulata bonitas, (*dum alia ſigna à principio eius malignitatem atteſtantur*) quam ſi inæquales, & varij exſtitiſſent: Ratio eſt, quia primum humoris venenoſi acceſſum robuſta cordis natura renuit, & ſe ab eo expedit, ex quo pulſus cordis actiones placidiſſimæ admodum apparent. Cæterum à ſecundo acceſſu laxata, & defatigata primo ſuccumbit: nā creſcit veneni malitia, & propius cordi accedit, & ſubito ipſum aggreditur, ac ſuperat, deuincitque. Quo factum eſt, vt minimè ſit fidēdum ſubleuationi, quæ præter naturam fit, *vt refert Hippoc. lib. 1. prædic.* pernicioſa, ſi citra ſigna leuia facta fuerint, quinimo certius, & occultum venenum deinceps ſuſpicari oportebit, ac prouidere cautè, ne poſtmodum ſubueniant, quæ diximus, mala.

1. Ab actione vitali.

B Ex reſpiratione quoque conijcere hoc malū oportet, nam reſpiratio frigida ſi in principio apparuerit, venenoſæ qualitatis ſemper ſoboles eſt. Ita & fœtida ob putredinem cordi vicinam (*quod neceſſarium eſt in hac febre præeſſe*) idem malum portendit, ſæpiſſimè vero difficiles reſpirationes, quæ febris remiſſioni non cohærent, ex quibus etiam animalem facultatem lædi, aut interiora vri eſt coniectandum, ac ob id febrem hanc eſſe malignam, ſiquidem citra vitium inſtrumentorum reſpirationi ſeruientium ipſa ſubuertitur.

2. Ab actione animali.

Sunt etiam, quibus cor aliquando tremit, & pulſus etiam tremuli fiunt, partim onere, dum in principio hæc ſigna apparent: partim malitia, ſi procedente morbo ſuperuenerint.

C Nec vero ſola virtus vitalis in hac febre ſignum præſtat, ſed etiam naturalis, atque animalis, vnde iactatio totius corporis, ac inquietudo, & oris ventriculi dolor, (*quem lib. 1. prædictionum his verbis damnauerat tanquam malignum Hippocr. Oris ventriculi dolor, cum præcordijs diſtento, & capitis dolor, malignum*) ac totius corporis etiam grauitas, laſſitudo, reſpirandi difficultas, impotentia vigilādi, niſi fortè calor diſſoluens humores, mittat vapores acres, & calidos ad cerebrum, vnde vigiliæ, & delirium: cui ſuccedit aliquando obliuio, & inſolentia. Quæ omnia ſubeſſe deterrimam qualitatem oſtendunt, ſiquidem potuerunt breui tempore vires tantum proſternere. Quorum ſanè Hippoc. lib. 1. *prædictionum* latè meminit, D & nos etiam ſeorſum recordabimur.

3. Ab actione naturali.

Pendent igitur ab actione naturali ſigna hæc. Sitis aliquando magna (*conſulto ſitim ad naturalem potentiam reduco, nam hic non loquor de appetitu, præſertim dum prope ventriculum putreſcit humor*) quæ potibus medicatis ad tempus leuatur, quæ ſanè ſuperat caloris febrilis copiam, & modum: quo fit, vt malitiam arguere liceat ex diſparitate caloris, à quo ſitim proficiſci eſt compertum, a ſitis quæ ſymptoma eius eſt. Aliquando vero non eſt adeo intenſa, dum aut longè à ventre humores putreſcunt, aut ipſi frigidam, & craſſam naturam ſortiuntur, aut maior putrefactio prope cor viget; quo tempore licet linguæ ſiccitas E validiſſima ſit, cum hoc tamen potius reſpiratione refrigeratur leuaturque laborans quam potu, quin imo potu plerumque læditur: ex quo etiam morbi malitiam conijcere oportet: ſiquidem potus, qui in ſubſidium ſitis porrigitur, non ſolum nihil prodeſt, verum ſæpè fluctuationem, & anxietatem parit: quia ratio potius in aliena, & maligna qualitate ſita eſt, quam in exurente calore; cum hoc tamen lingua redditur arida, & ſcabra, & ſitis plerumque nullus eſt ſenſus, quod euidentiſſimum malignitatis eſſe ſignum dixerat Hippoc. *lib. de Coacis prænotionibus*, per hæc verba: *In acuto morbo ſitis prætermiſſionem ſoluta, malū.* Itaque & ſitire, & ſiti carere, cum vtrumque modū febris exſuperat, eiuſdem certiſſimum eſt ſignum, nam plurimum ſitire febre apparente remiſſa, certū eſt malignitatis indicium, ſicut non ſitire lingua exiſtente ſicca.

Sitis.

A qui-

Cibi faſtidium.

A quibus etiam cauſſis (*in laborantibus quos huc vſque vidi*) prodit in ſuperata bile quoddam cibi faſtidium, & eò maius, quò humores putreſcentes propriores ventriculo fuerint. Quod ſignum videtur Hippocr. retuliſſe, loquens de conſtitutione quadam peſtilenti, in qua huiuſmodi maculæ per cutem erumpebant. Nam inquit: *Papulæ paruæ, & non pro dignitate rationis excretionis morborum, & ſtatim rurſus euaneſcentes:* & paulo ſuperius hæc refert: *Cum autem multa, & varia fieret iudicationis impeditio ex morbis: maximum etiam, ac peſſimum ſignum perpetuo comitabatur*, quod plerique omnes cibos faſtidirent: ex quo conſtat, eſſe veluti inſeparabile ab his febribus cibi faſtidium. Quod ſanè procedit non ſolum ex febrili calore, ſed ex maligno etiam, qui vires ſentientes illius partis veluti proſternit, & deijcit: ac ſæpè eò affectionis venenoſitas deuenit, vt ſi comedere laborantes conentur, protinus nauſea, ac vomitu frequentiſſimis infeſtentur: partim ex alimento commotis venenoſis humoribus, ac irritata facultate: partim vero, quia ipſi ſua ſpontè etiam citra cibi ſumptionem commoueantur, ac ventrem frequenti irritamẽto laceſſant, moueantque ad nauſeam, & vomitum. Ob id profecto faſtidium, aut abominatio cibi, nauſea, ac vomitus certiſſima ſunt in hac febre venenoſitatis indicia. Nam quis id non conijciet, ſi ventriculum hoc pati conſpiciat, nullo in parte ipſa affectu præexiſtente? Coniectabile enim eſt, à vaſis maioribus, quæ propè ventriculum ſunt, & in quibus maligna putredo illa viget, veneficos halitus eleuari, qui dum os ventriculi attingunt, faſtidium, & abominationem cibi, dum ipſius corpus, nauſeam, & vomitum gignunt.

Excremẽta fœtidiſſima.

Non minus excrementa, quæ è corpore prodeunt, eandem malignam febrem atteſtantur, nam cuiuſuis conditionis ſint, fœtidiſſima ſunt omnia. Atque licet hoc commune ſit omnibus ex putredine ortis affectibus, nihilominus tamen huic febri coniectura quadam certa cognoſcitur eſſe peculiare: nam admiratione dignum eſt, leui exiſtenti febricula, excremẽta iam eſſe maleolida, quod fieri vſquam nequit, niſi ſimul cum putredinis cauſſis aliud quid pernicioſius iungatur, quod veluti concauſſa ſit maioris, & ſordidioris putredinis. A quibus ſimul iunctis adhuc in principio maior in excrementis quã in communi putredine, apparet fœtor, & ob id coniectabile eſt, febrem eſſe de genere malignarum, præſertim ſi fœtori aliquod aliud vitium in excrementis iungatur, quale eſt, excrementum eſſe liquidum, viride, liuidum, ſpumoſum, aut pingue. Quæ omnia frequentiſſimè in his excretionibus conſpiciuntur, ac etiam ſummã humorum malitiam atteſtantur, & per conſequens huius febris naturam deſignant.

Vrina laudabilis.

Vrina vero licet in morbi venenoſi generis certiſſimam poſſit præſtare notam, in febre tamen maligna incertum præſtat ſignum, ad futurum aliquid præmonſtrandum, etiamſi ad morbi naturam deſignandam (*quod nunc quærimus*) certiſſimam præſtet notam: præſertim ſi quis expendat, quibus conditionibus inſignita in hoc affectu ſoleat apparere. Nam aliquando ſimillimam ſanorum vrinis ſeſe oſtendit, & primis diebus talis perſeuerat. Quod ſanè ſignum, dum alijs ex his, quæ modo retulimus, adiungitur, indubitanter malignæ febris naturam redolet, quæ clã & Medico, & laborantibus inſidiantur, donec ſigni fiducia ſecuros turpius inopinato vehementi malo decipiat. Ratio proculdubio eſt, quia venenoſa qualitas & interior eſt, & paulatim, ac citra manifeſtam humorum perturbationem agit: quo fit, vt minimè in principijs eius opera aceſcant, quia maior eſt venenoſitas, quæ clam operatur, quam putredo, quæ vrinã immutat; poſtea tamen dum maximam materię partem obſederit, vrina turbatur, inſequens turbationẽ,

A quam humores perpetiuntur, nam hæc eſt ratio potiſſima, propter quam in huiuſmodi febribus vrina primo acceſſu naturalis apparet. Sed quis non pertimeſcet, & ſuſpicabitur, in morbo eſſe grauius aliquod malum, aut venenum latitans, ſi cum ſignis alijs ſuapte natura pernicioſis, vrina ſola præſtiterit laudabilis? Quamobrem iure optimo ex ſigno hoc alijs adiuncto licebit etiam febrem malignam conijcere.

Tenuis.

Apparet præterea vrina ſæpiſſimè tenuis, & cruda, nullum continens ſedimentum, aut illud excrementi potius naturam referens, quam veri ſedimenti: quod etiam deprauatum huius febris morem oſtẽdere habet. Nam licet vrinam crudam propriam eſſe principijs morborum, vnanimi Medicorum conſenſu conſtet, B tam eſſe tenuem, & aquoſam, & omnino à natura alienam, adhuc incipiente morbo, & cũ leui febricula, quæ primo acceſſu paruam, ac debilẽ oſtendit putredinem; rationi conſonum non eſt, ex quo conijcere oportet, latitans eſſe aliquod vitium, cuius ratione vrina mingitur cruda, potius ex impotentia facultatum (*quas incipiente affectu tam eſſe languidas vi morbi ſolius, niſi peſtilens aliqua conditio ſimul accederet, cuius vi facultates laberentur, ac vrina excerneretur cruda, credibile non eſt*) quàm ex maxima humorum putredine: & ob id facta ſimul aliorum ſignorum collatione, vrina hæc febrem eſſe malignã oſtendit.

Craſſa. Turbida.

Frequentiùs tamen in hoc affectu vrina apparet craſſa, turbida, ac intenſioris caloris, & craſsũ, C rubrum, ac conturbatum, diffuſumque habens ſedimentum: quæ profecto vrina, quia grauiſſimis iungitur ſymptomatis, certiſſima eſt febris malignæ nota: arguit enim maximam putrefactionem, efferueſcentiam, ac conturbationem humorum, maximam etiã facultatis naturalis, aut impotentiam, aut defatigationem, à deterrima qualitate ſubortam: ſiquidem ſeparare craſſum à tenui, & humores continere, ac conficere nequit: quod nulli eſſe dubium ſuſpicor, huius febris eſſe certiſſimum ſignum. Præterea talẽ eſſe, & ſubito coctam apparere, pernicioſam, & malignam eſſe refert Hippocr. *lib. de Coacis prænotionibus*, per hæc verba: *Vrinæ quæ repentè citra rationem paulatim coquuntur, malæ ſunt: & in ſumma quæ ci-* D *tra rationem matura eſt, in morbo acuto mala eſt.* Qua ſententia conſtat, malignum eſſe morbum, & maius aliquod malum minari. Itaque & vrina naturalis (*quia reconditam morbi perniciem, & clam, ac ſenſim operantem oſtendit,*) & tenuis, quæ facultatum naturalium iacturam, ac diſpendium, adhuc primo mali acceſſu demonſtrat,

Rubea. Conturbata.

& rubea, craſſa, conturbata, quę & ſummam humorum putredinem, ac agitationem, & maximum facultatum languorem ſimul oſtẽdit: & vltimo ea, quæ æruginoſum, aut quid diuerſi coloris in ſuperficie habet (*quas nobis frequenter in hoc affectu conſpicere contigit*) pernicioſa, & maligna quoque eſt, cuius etiam per hæc verba meminit Hippoc. *lib. de Coacis prænotionibus: Mala eſt etiam valdè ru-* E *bicunda ex his florulentiam æruginoſam continens.* Quę omnes citra vllam dubitationem febris malignæ naturam ſubeſſe oſtendunt, ſicut & plures aliæ, quas loco nuper citato longiſſima oratione commemorat Hippocr.

Vrinæ deprauatus odor.

Quibus etiam tanquam certiſſimũ ſignum accedit vrinæ deprauatus odor, qui indubitanter ſoboles eſt ſordidæ, & malignæ putredinis, ſiquidem raro talis odor in reliquis febribus putridis reperitur: quapropter hæc omnia, & omnium viciſſitudines, & mutationes in vrina conſiderare oportet, vt mox à principio huius febris naturam monſtrare poſſit.

Sudor.

Ex genere excrementorum ſudor quoque eſt, qui non minus huius morbi naturam oſtendere valet, quam quoduis aliud ſignum, non quidem quatenus ſudor eſt, niſi fœtor etiam ei adiunctus ſit; ſed quatenus variè, inutiliter, & inordinatè, ac ſæpè cũ maiori

damno

damno prorumpit: nam quis non exiſtimabit, ſudores frequentes, paruos, minutos, & inutiles, principio morbi proſilientes, potius naturæ, & humorum vitio, quam vtiliter, & ex naturæ lege fieri? Quod damnauerat Hippoc. *lib. de Coacis prænotionibus*, & tanquam malignum protulit, dicens: *Exſudantes, recaleſcentes, malum. Qui inſuper inſudant in febre, malignè habent*: quibus conſtat huiuſmodi ſudores malignam patefacere morbi conditionem: nam ex pugna illa, quam natura cum indomito humore mouet, vt prædictos ſudores concitet, plurimum ſupereſt diſſipata, laſſataque & corpus deinceps grauius, & moleſtius morbum tolerat. Quod non ſolum ex pugna contigiſſet, niſi humorum conditio tam eſſet venefica, & à natura aliena, vt facultas ſuccumbat, & humores ipſi ſæpius deinceps corpus irruant, ac ſuperent. Vnde artificioſa coniectura colligitur, has febres, in quibus prædicti ſudores apparent, eſſe de peſtilentium ſorte: in quibus raro ſudores vtiles eſſe comperimus, quātumuis alijs febribus proficui exiſtant. Ratio eſt, quia in omnibus alijs vacuationibus natura excrementum, vt pellat, ab omnibus alijs ſuccis ſecernit, & ſeparat: at in ſudoribus medio feruore, qui neceſſarius eſt ad materiæ ſudandæ attenuationem, omnes agitantur, & miſcentur, ac ſubinde non infecta venefica labe inficiuntur, & turbantur: quo fit, vt quamuis ſeptima appareat 11. aut 14. deinceps laborans, & intenſius febricitet, & deterius ſe habeat, & vrinæ deteriores, & turbidiores excernantur.

Horripilatio frequens.

Huic ſimile eſt aliud ſignum, quod frequētius malignis febribus comes it, nimirum frequens, & inordinata horripilatio, etiam adhuc vigente febre; quinimo frequentius dum magis viget: quo ſæpè decipiūtur imperiti, credentes eſſe *horrificam febrem*, ignorātes halitus, qui ex feruore, & putredine eleuantur tam eſſe acres, mordaces, & à noſtra natura alienos, vt ex toto ſenſibilium partium natura renuat, auerſeturq́; ac tanquam venenum expellere conetur, quo ſanè conatu huiuſmodi accidens ſuboritur: quod in alijs febribus putridis raro contingit. Ratio proculdubio eſt, halitus à putredine elatos plus peccare intenſione caloris, quam malitia, etiamſi à putredine ſuboriantur: in maligna vero febre plus malitia, & venenoſitate, quam caloris copia, & ob id mihi non eſt dubiū, quin huiuſmodi accidens certiſſimum ſit malignæ febris indicium.

Maculæ rubeſcentes pathognomonicum malignæ febris ſignum.

Ad ea etiam, quæ excernuntur, notiſſimum aliud, & infallibile, ac proprius pathognomonicum ſignū proculdubio reducitur, nimirum, maculæ rubeſcentes, quæ per cutem erumpunt; nam ſic omnino, quidquid in cute effloreſcit, modo carnem in tumorem non eleuet, ſed morſibus pulicum ſit per ſimile, quod Hiſpano ſermone *Tabardillo* nuncupatur: eſt quidē peſſimum, & certum huius febris ſignum, quod licet non primo morbi acceſſu appareat, crudo tamen exiſtente prorumpit. Quippe pars eſt, & conditio, qua morbi huius natura integratur, citra quā nullus morbus eſt hic morbus, namque non eſt, vt multi falſo autumant, ſymptomatica vacuatio, quæ poteſt eſſe, & non eſſe in hoc, & in alijs morbis: ſed verè morbi pathognomonicum ſignum, & proprium illi quarto modo, & naturæ actio, qua nititur expellere nō morboſum apparatum (*quia tunc ſymptoma eſſet*) ſed veneficum ſeminarium: quo fit, vt interim dum id nititur, pulſus ſint inæquales, ac parui, poſtea vero expulſis maculis meliores. Denique ſicut rationale animali additum conſtituit hominem, ita veneficum contagium cuiuis febrium additum conſtituit hanc febrem, & eius ſpecialiſſimam ſpeciem: quippe eſt veluti forma, & integrum naturæ huius mali complementum. Mirari ſanè paulo magis decet has excretiones, quantumcunque exiguas, & crebro tentatas, quas Hippocr. ac Galen. tanquam pernicioſas dam-

A nant: nam in hac tanta creditur eſſe humorum malignitas, vt corporis vires ante debitum tempus ad expulſionem accingantur, nequeant tamen præ debilitate, quod conantur, perficere.

Maculæ lineæ tria demonſtrant.

Quapropter tria ſanè huiuſmodi maculæ demonſtrant, nempe *humorum ſæuitiam, incendium, & feruorem*, non quidem ex calore, qui concoquat, ſed ex eo, qui ebullitionem, & agitationem tantum moliatur. Demonſtrant etiam deterrimam qualitatem putredini adiunctam, qua vires coguntur ante tempus vacuationem poſterius futuram inutiliter tentare. Tertio docet exiguas virium opes, quæ nec reſiſtere inſultibus huius mali, nec inceptum opus perficere valēt. Quæ omnia proculdubio malignam ſubeſſe febrem B commonſtrant, eoque maligniorem, quo maculæ deterioris fuerint conditionis: nam licet erumpentes analogiam contagionis ad ſanguinem monſtrent; nihilominus tamen tanto ſunt deteriores, quanto pernicioſi alterius putridi humoris conſortium, ac prædominium ſignauerint: liuidæ enim, pallidæ, ac nigricantes frequenter conſpiciuntur, nunc ante ſeptimum, nunc poſt apparentes: quæ omnia latius exponere eſt in animo paulo inferius. Expendere tamen circa hoc ſignum oportet, plerumque huiuſmodi maculas prope dorſum apparere potius, quam in thorace, etiamſi cordis primaria ſit affectio: ratio quidem eſt, quia ductus arteriæ aortæ, & venæ cauæ dorſo adhærent, à quibus facilè in dorſum proſilit damnum C quoduis in corde, & eiſdem vaſculis inhærens.

Maculæ plerunque in dorſo, raro in pectore apparent.

Sanguinis è naribus ſtilla.

Sanguinis è naribus ſtilla (*præterquam quod Hippocrat. deterrimum eſſe ſignum in morbis acutis commonſtrat*) proculdubio huius morbi naturam quodāmodo docet. præſertim ſi in principijs erumpat, ac etiāſi in maiori quantitate proſiliat: ſæpè enim in hoc affectu docuit experientia, non ſolum ſtillam, verum & maiores ſanguinis eruptiones in principijs factas, deterrimam morbi conditionem præſagiſſe: eadem proculdubio deſignat, ac maculæ per cutem erūpentes, ob eaſdem rationes. Quapropter (*licet ſanguinis ſtilla certum non ſit huius febris indicium*) vereri tamē oportet, dum huiuſmodi eruptiones apparent, ne affectus aliquid veneni occultum obtineat, aut in maliD gnum degeneret, ac id auxilijs præcauere, antequam ſæuius prorumpat.

Inquietudo laborātis.

Animalis quoque facultas tam ſolet à principio perſentire huius deprauatæ conditionis contagium, vt certo eiuſdem malignæ febris præſaga ſit. Nā primo conſpicimus huiuſmodi laborantes inquietos eſſe, & moleſtè decubitum ferre, eoſque omnis generis laſſitudine defatigatos: cum hoc tamen quid peculiarius ſentiant, minimè exprimere valent: quod profecto ſignum, euidētiſſima eſt huius venenoſæ febris nota. Ratio ſanè eſt; quia cum maligna cauſſa citra manifeſtam qualitatem operetur, ſentiunt quidem laborantes moleſtiam, rationem tamen, licet mente E conſtet (*quia nondum à principio putredo inualuit neque febris*) reddere nequeunt.

Syncipitis grauis dolor.

Accidit quoque hac febre affectis ſyncipitis grauis, & moleſtiſſimus dolor ob aſcendentes halitus, qui cum ex maligna eleuentur putredine, etiā à morbi principio (*quod in alijs febribus putridis raro accidit*) vehementer affligit, ita vt mœſtos eſſe huiuſmodi laborantes contingat, ac ſæpè vocem fugientes ob eam, quam maligni illi halitus protinus inferunt imbecillitatem. Cui ſigno ſi quis aliud ex prædictis adiungat, & exactè conſideret, facilè in notitiam huius defectus deueniet: Sapiunt quidem hi dolores venenoſam conditionem, & ob id Hippocr. *lib. prædictionum, & lib. de Coacis prænotionibus*, lethale refert eſſe ſignum, quod ex propria natura capitis dolor obtinere nequit, niſi ex venenoſa cauſſa principium nanciſcatur: inquit enim idem auctor locis citatis: *Capitis dolores fortes, & continui cum febre, ſiquidem lethaliū ſigno-*

ſignorum quid acceſſerit, pernicioſi valdè ſunt: dixit vero ſecundo loco: *Capitis dolor pertinax cum febre acuta, & alio ſigno maligno, lethale eſt.* Ex quo conſtat, huius febris eſſe certum indicium, ſiquidem ſemper illi adiungitur aliquod ſignum malignum, quibus facilè monſtretur febris natura.

Vigiliæ, & inſomnia.

Item patiuntur qui hac febre correpti ſunt vigilias, & inſomnia propter eaſdem cauſſas: quæ profecto alijs febribus putridis accidere ſolent, creſcente, aut vigente ſolum. Vnde coniectabile eſt, non poſſe hæc accidentia in principijs adeſſe, niſi mala qualitas occulta, & venenoſa illis principium præſtet. *Præterea,* ſi aliquando ſomno corripiuntur, turbulentus eſt mille imaginibus, in quo etiam laborantes adhuc primis diebus delira loquuntur, & poſtquam ab eo excitantur, deterius ſe habent, nam intenſius febricitant, ſitiunt, corpore dolent, & confringuntur. Quæ proculdubio demonſtrant venenoſam ſubeſſe qualitatem, longè diuerſam à communi putredine.

Deliria.

Alij item primis diebus ſomno corripiuntur, & excitati delirant, donec caliginoſior ille, & craſſior halitus ſpirituum animalium non euaneſcat. Quod profecto in his *(præterquam quod affectus malignam naturam monſtrat)* grauioris mali ſolet eſſe ſignum.

Manus tremulæ.

Pleriſque primo die manus tremunt, nulla alia ſanè cauſſa, quam venenoſa qualitate à putredine diuerſa, quæ caput irruit. Nam in his, quibus ſola putredo cauſſa exiſtit, minimè poſſunt huiuſmodi accidētia intra tres, aut quatuor primos dies apparere, ni illis aliud malignius adiungatur, quod cauſſam ante tēpus præſtare poſſit, & primo morbi acceſſu robuſtiſſimas animalis potentiæ vires deijcere.

Triſtitia inſolens, iactatio, inquietudo, impotentia.

Præter hæc omnia reperitur in omnibus ferè hac febre affectis inſolens triſtitia, totius corporis inquietudo, iactatio, & vniuerſalis quędam impotentia, quę nullis vſquam morbis incipientibus accidere viſa eſt: Quapropter dum hæc conſpiciuntur, etiamſi febris mitis primo acceſſu appareat, tanquam venenoſus iudicandus eſt affectus, & eò magis, quò febris remiſſior fuerit.

Obſeruatio.

Velim tamen in hac re monitum lectorem, ne intelligat in quouis laborante neceſſum eſſe, ſimul ſigna hæc omnia apparere, ſed ſufficere ſæpè vnū, duo, aut plura, prout magis viget in laborantis corpore vna, aut altera huius affectus cauſſa, aut facultas læditur magis hæc, quam illa, aut membrum illi ſubſeruiens: nam ab his tribus cauſſarum generibus mira hæc ſignorum varietas proficiſcitur.

De ſignis prognoſticis.

FAllaciſſima huius morbi conditio hoc habet proprium, & peculiare inter alios omnes corporis humani affectus, nimirum quod ſigna omnia *(quęuis ea ſint)* nec ſemper poſſint bonum portendere, etiamſi optima ſint, nec malum, etiamſi mala.

Præſagiū in malignis incertum.

Quapropter incertum eſt in maligna hac febre præſagiū omne: nam & pulſus, & vrina, & ſudores, & alui excrementa, ſiue immodicè fluant, ſiue ſupprimantur, & alia denique vtcunque eueniant, vtrique euentui, felici nimirum, aut infelici, inordinatè accidere ſolent: ita vt non minus viſum ſit, & ſudoribus, & bonis vrinis, & optimo pulſu, ac alui fluxibus homines perire, quam eiſdem ſignis perniciem indicantibus ſanos fieri. Quamobrem conſiderandum eſt, quid habeat vnumquodque proprium, & peculiare ad præſagiendam ſalutem, quidve ad mortem.

Signorum vni fidendum non eſt.

Cuius rei gratia præmittere oportet, vt præſagire certò poſſimus ſalutem, vni ſignorum fidendum non eſſe, etiamſi ſuaptè natura eam deſignet, modo pulſus, modo vrina, modo quoduis ex alijs ſit, dum cætera omnia pernicioſa exiſtunt. Neque rurſus ſat eſt vnum ſignum ſalubre eſſe, cæteris veluti nihil monſtrantibus, nec bo- A num, nec malum: nam ſuſpectum eſt, ad prædicendam ſalutem, niſi alia ſimul idem atteſtentur. Præterea neque ſolum ſufficit ad certum ſalutis præſagium plura ex malis ſignis deliteſcere, cæteris adhuc perſtātibus, quin potius hæc contingere pernicioſum ſæpè eſt: docet namque naturam illa ex parte eſſe ſubuerſam, potius quam morbum debellare: nam morbi cuiuſlibet ratio vnica eſt, ob id vbi ſemel alicui natura dominetur, ni malignus fuerit, in omnibus victrix euadet, quod vbi non conſequitur, lethale eſt ſignum, quia arguit occultum morbi venenum.

Malignę febris præſagium, ſi morbꝰ adſtrictus.

Primum igitur ſignum, ex quo aliquid ad prædicēdum venari poſſumus eſt, morbum eo eſſe adſtrictū, & concluſum, vt nihil notatu dignum laborans ex- B cernat. Quod quidem ſignum bifidum eſſe poteſt, hac lege: dum enim incipiente, aut creſcente morbo nihil excernitur, naturam adhuc vincere *(ſiquidem non irritatur à morbi malitia ante debitum tempus)* & ſeparaturam coniectabile eſt, præſertim ſi nulla ſubeſt nota decubitus humorum ad caput, ventrem, aut aliam ex præcipuis partibus. Verum vigente morbo nihil excerni, ſed ſigna in aliquo membrorum principalium deteriora apparere, ſignum eſt, aut morbum diutius duraturum, aut dubiam admodum præſtaturum ſalutis ſpem: namque ſperandum eſt, materiam, quam plurium dierum ſpatio natura deuincere non potuit, aliquod grauius damnum in eodem membro effecturam, vt paſſim de phrenitide, & lethargo poſt C vndecimam, aut decimam quartam diem cōtingentibus conſpicitur, quas difficulter, aut nuſquam deuincere vllis remedijs poſſumus.

Malignę febris præſagium ex ſudore.

Nec ob id credendum eſt, omnem in hoc affectu vacuationem, licet cum ſignis fiat coctionis, aut alijs optimis conditionibus, ſalubrem protinus futuram: nam ſudor etiamſi requiſitis accidat conditionibus, & adhuc in die decretorio, raro ſolet ex toto hunc affectum iudicare, quinimo primo die ex ſudore febris remittitur, cæterum corpus deinceps, & accidentia grauius ſe habent, poſtea vero aduenientibus alijs ſudoribus, licet ſint in diebus criticis, ſuccumbit facultas, & in medio ſudoris deficit laborans. Ratio quidem potiſſima eſt, quia venenoſa illa qualitas tam eſt immerſa toti materiæ, vt etiamſi per ſudorem te- D nuior pars exſoluatur, *(quod nequit fieri in venenoſis humoribus citra facultatum diſpendium, & laborem)* manente tamen craſſiori, efficacius proſternantur potentiæ, ac facilius ſuccumbant: quamobrem ſolis ſudoribus fidendum non eſt, ſed ſi à primo ſudore, aut ſaltem à ſecundo laborans ex toto non euaſerit, corpus pharmaco purgare oportet, vt quod craſſum, & venenoſum à ſudore ſupereſt, trahenti pharmaco excernatur. Obſeruatione etiam compertum eſt, longè vtilius eſſe, ſi frequentibus ſudoribus æger à principio corripiatur *(dum modo ex ſudore non ſe deterius habeat)* namque ſignum eſt, naturam paulatim materiam attenuare, & per ſudorem excernere. Nec eſt E idem inconueniens, ac in ſudoribus criticis, nam venenoſa qualitas in interuallo inter vnum, & alterum ſudorem fixius materiæ adhæret, & grauius efficit malum. Cui ſanè damno locus non datur frequentibus ſudoribus. Nec ob id credendum eſt, in hac febre nuſquam prodeſſe criticos ſudores, nam quo minus venenoſæ qualitatis obtinuerit febris, eo magis prodeſſe poterunt, vt in omnibus alijs febribus, quæ ex humorum putredine concitantur. Expediſſe quoque in hac re oportet, quod qua ratione in augmento ſudores multi, *vt dictum eſt,* ſunt laudabiles, eadē in ſtatu ſunt pernicioſi, & frequenter eiſdem laborātes moriuntur: nam arguunt nullam, aut quàm minimam præceſſiſſe humorum elaborationem, & facultatis eſſe maximum diſpendium, & ſimiliter ſolidarum partium, citra quæ profecto ſtatus nequit optimum efficere iudicium, quapropter laudabilior eſt

eo tempore ſubita vacuatio, præſertim ſi reliquis temporibus morbus fuerit adſtrictus, qua verò lege ſudores habeant morbos finire, dictum eſt lib. noſtro *de indicatione auxiliorum*.

Malignę … bris præ … gium ex … lui fluo-

Accidit ſæpiſſimè huic morbo alui fluxus, diuerſis tamen morbi temporibus, & diuerſa omnino proueniens ratione: nam quod nulli morborum vſquam contingere viſum eſt, huic ſoli euenire frequentiſſimè conſpicitur, nimirum in principio affectus ſalubriter aluum fluere: quod etiam aliquando eſſe lethale ſignum, obſeruatione conſtat. Rurſus præmiſſa ſufficienti coctione, viſum eſt alui fluxum laborantem perdere, nonnunquam vero liberare. Quam ſanè varietatem diuturnam obſeruationem commonſtraſſe viris in hac re peritis compertum proculdubio eſt. Ex quibus conſtat, quam ſit difficile ex alui fluxibus quicquam certum, & fidum poſſe proferre: quamobrem oportet prius varietatis rationem exquirere *(quod maximi ad curationem eſſe momenti cenſeo)* deinceps modum, quo certum poſſimus proferre in hac re præſagium. Eſt ſanè cauſſa rationi admodum conſona, proculdubio diuerſo longè modo ſe habere morbum, in quo plus viget venenoſa, & deterrima qualitas, quam humorum putredo, ac ſe habet is, in quo peſtilentis conditionis minus eſt, cæterum putredinis, & morboſi apparatus magis: nam morbus, in quo venenoſa qualitas pollet, quo magis à principio per alui fluxum prolabitur materia, ſecurior eſt. Ratio ſanè euidentiſſimè conſtat, nimirum quia materia, cui venenoſa qualitas ineſt, ſubijciturque *(antequam, aut vniuerſos fœdet humores, aut facultates labefactet, aut radicitus cor, aut quoduis aliud membrum princeps apprehendat)* ab eadem irritata natura protinus excernitur, & quò magis euacuatur, eò citiùs, quod ſupereſt, à natura euincitur: quo fit, vt prædictis malis nullus ſit locus. Neque obeſt, naturam non concoxiſſe, & ob id inutilem eſſe in principio vacuationem, nam venefica qualitas, licet alijs medijs corrigatur, nuſquam tamen, aut rarò per coctionem: & ob id ſanitati reſtitutos ijs vacuationibus in huius morbi principio factis, plures frequenter cõſpicimus. At cum ex humorum putredine maiori ex parte morbus oriatur, deterius ſe habent hi, quibus aluus à principio ſoluitur: Ratio quidem eſt, quia aut grauatam, aut irritatam vitio humorum commonſtrat naturã, ita vt præ turbatione, diſtractione, inquietudine, & adhuc copia deinceps ſperetur commiſſo negotio nõ ſuffecturam: nam quæ plurimum ad putredinem mouentur, magna egent coctione, quæ ob prædictas cauſas humori non conceditur, & ob id auctores docẽt, malum ex huiuſmodi vacuationibus prædicere: ſecus res ſe habet, vbi putredinis parum adiungitur: nã etiamſi vacuationibus in principio factis turbetur natura, cum hoc tamen ſufficit coctioni illi, quam in parua putredine obitura eſt. Præterea ex his rationibus conſtat, ſignis coctionis adhuc apparentibus, & morbo prope ſtatum, aut in ipſo exiſtente, alui fluxũ ſæpè futurum pernicioſum: nam cum venenoſa qualitas toti materiæ *(cuius per aluum nihil eſt purgatum)* immerſa eſt, & præ temporis mora præcipuis membris communicata, fit facilè, vt etiamſi putridus humor quodammodo coquatur, atque excernatur, ex qualitate venenoſa fixius impreſſa, & operante, quæ coctioni non obſequitur, laborans pereat, etiamſi aluus fluat: quod frequenti eſt experimento confirmatum. Ratio potiſſima eſt, quia huius febris venenoſitas coctos, & incoctos humores apprehendit, & ob id multi cum ſignis coctionis manifeſtis, & perfectis commoriuntur: ſicut conſtat plures euaſiſſe, in quibus minus erat venenoſæ qualitatis, & humoris putridi magis, quos cum ſuperaſſet natura, & nihil venenoſum occultum ſupereſſet, vtiliter potuit, ac tuto excernere: quibus ſanè rationibus fit manifeſta prædi- **A** cta varietatis ratio. Cæterum bonum, aut malum ex alui fluxu quouis tempore accidat, prædicere certo poterimus, in medium adductis alijs venenoſitatis maioris putrediniſve ſignis, *quorum abundè ſuperius meminimus*, & collatione facta, facilè erit præſagium ſalutis, aut mortis proferre, eo modo, quo dictum eſt, adhibito in conſiderationem, quod in his, in quibus putredo viget, febris eſt intenſior, pulſus maior, & vehementior, & qui facilè dilatatur: contrario vero modo, vbi venenoſitas pollet.

Malignę febris præſagium ex vrina.

Vrina quoque ſuam etiam futurorum notam præſtare habet, namque ſi craſſa, rubea, ſpiſſa, ac turbida perſeuerat, neque vllis auxilijs mutatur, grauis eſt, & periculo plena: quæ verò ſubitò calorem, & ſub- **B** ſtantiam mutat, non minus eſt periculoſa: decubitũ enim humorum ad aliquod membrum princeps cõmonſtrat. Sic tenuis, & quæ ſubitò plurimum turbatur, maximum feruorem, & periculum monſtrat: ſed deterius eſt tardius turbari: indicat enim vehementiam venenoſi contagij, magnum feciſſe apparatum clàm, & lentè: ſic fœtida graue etiam malum ſignificat, ac ea, quæ circulum habeat variegatum, aut alterius coloris: & vtcunque ſit, ſubita vrinarum mutatio, ſiue ad bonum, ſiue ad malum, vbi cætera non conſentiunt, verenda eſt. Item ſedimentum ſimile farinę, licet ſublime ſit, aut aggregatum, periculoſum eſt: & qualecunque ſit, ſi apparet, & deliteſcit. Item vrinæ ſubſtantia tenuis, aut craſſior, & minuta eius **C** quantitas, præſertim prope ſtatum, graue impendere periculum monſtrat: cui etiam adiungitur tanquam ſummè pernicioſa vrinæ ſuppreſſio, quam *lib. I. prædictionum prope finem* damnauerat Hippocr. Verùm deterius in hac febre eſt, nimirum, quòd his, quæ diximus, contraria non ſemper neque tutò bonum ſignificare poſſunt: quamobrem alia ſigna conferre oportet, & ex omnibus ſimul collatis iudicium elicere.

Malignę febris præſagium ex pulſu.

Pulſus verò æqualitatem, & tenorem ſeruans, licet febrem maximam repræſentet, ſpei ſemper ſalutis aliquid præſtet, ſicut contrarium inordinatus, inæqualis, & contractus, præſertim ſi à principio debilis appareat: damnauerat enim Hippocrat. imbecillitates **D** principio factas, citra manifeſtam vacuationem, dixit enim *lib. de Coacis prænotionibus: Qui præter rationem, nulla exiſtente vaſorum euacuatione, impotentes fiunt, malum; non æquè malum, ſi creſcente morbo id accidat*, ex turbatione enim & naturæ motu ad propellendas maculas prodit, ſed deterior prope ſtatũ, morbus enim oſtendit ſupra vires victoriam.

Ex tremore linguæ.

Tremula item lingua, & manus tremulæ, tãquam maximi mali præſagium damnantur ab Hippocrat. *lib. I. prædiction.* Inquit enim: *Lingua tremula ſignum eſt mentis non firmæ*, qua ſanè parte multa adducit Hippoc. ſigna, quæ maximi momenti ſunt ad præſagitionem in hoc affectu.

Ex delirio.

Perſeuerans quoque delirium pernicioſum eſt: nã **E** febrem hanc degenerare in veram phrenitidem mõſtrat, quantumuis leue videatur.

Ex maculis, quæ in cute apparent.

Ex maculis quoque multa licet diligenti Medico, & noſſe, & prædicere, facta prius coniectura ex tempore apparitionis, & copia, & ex colore macularum. Contingit enim frequenter, tertio, aut quarto die maculas apparere, quod grauioris mali ſolet eſſe ſignũ. Nam oſtendit maximam eſſe ſæuitiam, & venenoſitatem humorum, quæ antequam coctionem natura aggrediatur, eam ad expulſionem laceſſit. Cæterum frequentius ſeptima die prorumpere ſolẽt: nam omnibus anteactis diebus conatur natura, vt ex lege habet, coctione humores frænare, quod cum perficere nequeat, in vacuationem illam minutam prorumpit, nitens id, quod ex feruore tenuius, & fortaſſe deterius eſt expellere. Nam id etiam conatur, dum eandem expulſionem tentat primis diebus, malitia humoris,

moris, tenuitate, aut pondere ante ſtatutum tempus irritata. A

Maculæ morbillorum, & variolarũ quid differant à maculis peſtilentialib.

Quo fit, vt conſtet differentia non leuis inter morbillos, & variolas, ac huiuſmodi maculas: nam duæ primæ vacuationes ſigna proculdubio ſunt indicij, & vt ſignum, & vt cauſſa ſalutem commonſtrant: nam & vacuationes ſunt quantitati, & qualitati cauſſæ affectus reſpondentes, & debito tempore factæ, ac ob id ſtatim vt prorumpunt, ſubſidet febris, & miteſcit. Cæterum maculæ in hac febre apparentes, vt ſignum, & vt cauſſa deterrimæ ſunt. *Primò*, quia efferueſcentiam monſtrant, irritamentum, & impotentiã ipſius facultatis. *Secundò*, quia huiuſmodi excretio nõ correſpondet copiæ, nec naturæ morboſi apparatus: quo fit, vt niſi protinus aluus erumpat, pernicioſiſſimum B ſit (*quod in variolis malignitatis erit ſignum, & ob id ſummè pernicioſum*) ratio eſt, quia vacuatio illa non ſatisfacit naturæ, & morboſo apparatui, & ob id mille in locis damnatur ab Hippocr. & Gal. Quæ omnia, & omnium cauſſas, & noſſe, & diſtinguere facilè erit, ſi quis diligenter accidentium naturam intueatur, nam humorum acrimoniam oſtendunt angor, exſolutio, anxietas, & vlceroſa laſſitudo, vrina tenuis, cæterum colore intenſa: copiam vero, pulſus varietas ex magnitudine, & paruitate conſtans, oppreſſio, laſſitudo grauatiua, & vrina rubea, denſa, ac confuſa. Venenoſitatem quidem oſtendit animalis potentia ab omni læſione immunis, vitalis vero omni vitio affecta, crebris intermiſſionibus intercepta. C Quibus parum in principio affectus ceſſantibus, maius licet formidare periculum, ſignum ſanè, deuictã naturam à pugna deſiſtere. Quamobrem haud immerito, & mox apparentibus maculis, grauius licet periculum pronuntiare: ſi verò poſtea apparuerint, non minus damnum oſtendunt, licet diuerſa ratione, nam maculæ quæ nona, aut vndecima die apparent, humorum indicant craſſitiem, quam vbi obſederit venenoſitas, difficillimè proculdubio (*cui operi neceſſaria eſt diuturnior temporis mora*) euincere vllis ingenijs poterimus: neque natura breui tẽpore (*quod prærequirit morbus acutus*) ſuperare, & expellere poterit: cutis etiam denſitatem monſtrant (*modo ex propria corporis conſtitutione, modo ex hyberno frigore ſit*) D quod in his affectibus, in quibus maiori opus eſt ventilatione, grauius eſt periculum: neque ob id credendum eſt, periculo vacare, ſi ſeptima die, aut prope ipſam apparuerint, ſed alia ſigna ſalubria illis adiungere oportet. Docet quidem Fracaſtorius: *deterius eſſe, ſi plures appareant maculæ, ac ſalubrius, ſi quam pauciſſimæ.* Quod ſanè nec temerè eſſe repudiandum, aut admittendum cenſeo: nam licet eius, quod venenoſum eſt, vtilius ſit, copioſiorem fieri vacuationem, cũ hoc tamen timoroſum eſt, tantam ſubeſſe venenoſæ cauſſæ copiam, quod neceſſum ſit, magnam, & citatiorem fieri vacuationem: periculum enim eſt, ne tãto malo ſuccumbat facultas. *Præterea* licet ex macularum paucitate minus venenoſæ materiæ ineſſe, eáque E eſſe benigniorem liceat colligere: tamen minutas prauorum humorum vacuationes, multis modis damnauerant Hippocr. & Galen. & ob id ſuſpicor, eas eſſe in hoc morbo aduerſus Fracaſtorium damnandas. Verum cum hoc alia ſigna licet conſiderare, ex quorum omnium collatione, dum omnia, aut plura ſimul malum atteſtantur, id licet prædicere, ſecus vero ſi bonum. Verum quod ex macularum coloribus certiſſima coniectura liceat prædicere, conſtat: quia hoc ſigno facilè venabimur, ad quem ex humoribus habeat analogiam venenoſa illa qualitas, & pro ratione conditionis humorum licebit bonum, aut malum prædicere, & ob id, quæ in purpureum rubeſcunt, minus ſunt pericoloſæ; grauiores, quæ alium quemuis colorem ſortiuntur; grauiſſimæ tamen quæ nigræ, aut liuidæ ſunt, inter quas omnes, quæ magis cutem eleuant, minus ſunt pericoloſæ, ſicut graue eſt mox ab exitu deliteſcere, aut lentè prorumpere, aut ſanguinem veluti concretum repræſentare.

Eſt quoque non mediocris periculi ſignum, quædam ſigna ex malis ceſſare, quædam fixa perſiſtere, aut creſcere, argumento eſt naturam ea parte, qua accidentia ceſſant, deuictam eſſe, & poſtmodum omnino caſuram, præſertim cum accidentia, quæ ſuperſunt, alicuius membri præcipui ſunt.

Malignæ febris præſagium ex colore ſanguinis extracti.

Malum quoque ſignum eſt, & timore plenum, dũ ſanguis vena ſciſſa extrahitur, nullum pręſefert vitiũ: nam euidens eſt argumentum, affectum habere plus venenoſæ qualitatis, quam putredinis; aut putredinẽ eſſe prope cor ſitam, præterquam quod facultatem plurimum proſternit, laudabilem ſanguinem in morbis extrahere.

Ex remedijs non à principio adhibitis.

Experientia, & longiſſima obſeruatione confirmatum eſt, non ſolum cauſſam, ſed ſignum eſſe pericoloſiſſimum, remedia in hac febre à principio non fuiſſe adhibita. Nam præterquam quod Hippoc. conſulat remedia eſſe in acutis morbis eadem die adhibenda, tardare enim in talibus, malum eſt, rei natura docet in his longè grauius eſſe, quia venenoſa, & contagioſa qualitas ſeſe magis non ſolum in humoribus, verum & in ſolidis corporis particulis inſinuat, inſeritque. Ex quo deinceps difficillimum eſt, malo reſiſtere, & laborantes ſanitati reſtituere.

Ex ſurditate laboranti ſuperueniente.

Surditas in malignis ſuperueniẽs certum ſalutis præſagium.

Quibus ſanè ſignis aliud adiungitur, cui maximè fidere ſolent Medici, nimirum ſurditas laboranti ſuperueniens: quam eſſe *lib. 1. de Coacis prænotionibus* dixit Hippocr. *fluxus ſanguinis narium certum indicium, aut abſceſſus iuxta aures, aut fortaſſe alterius maioris mali:* Cum hoc tamen *lib. 2 popul. par. 3.* loquẽs de huiuſmodi febre, tanquam certum ſalutis præſagium *ſurditatem* laudat, cæterum iudicio noſtro, ob id dictum eſſe cenſeo, quia ſurditas cum præſtatura eſt optimum ſignum, poſt alia accidentia ſequitur, fortaſſis quia ea in ſurditatem degenerant, quod minus malum eſt: verum dum præcedit ſurditas, neceſſum eſt deinceps ſubſequi, quæ ex mente Hippoc. retulimus mala, & longè grauiora, vt Galen. ex profeſſo docet *lib. 3. vulgar.* in hiſtoria Hermocratis, & in hiſtoria Philiſtis, & alijs pleriſque illius loci hiſtorijs. Sicut plures alios enumerat ægrotos, qui ſurdi facti euaſerunt, vt eodem lib. facilè quis videre poterit, in hiſtoria virginis, quæ decumbebat in ſacra via in Abderis, & in hiſtoria Eropiti. Quapropter de ſurditate hac lege iudicandum eſſe cenſeo.

Alia ſigna.

Quibus ſanè ſignis plura alia poſſem adiungere, ſicut ſunt difficultas reſpirationis (quæ quo difficiliora apparet, eo grauius malum portendit) delirium tamen perſeuerans, inquietudo, anxietas, angor, exſolutio, quæ licet idem videantur portendere, nonnihil differre conſtat. Somni etiam profunditas, & maxima malorum ſignorum perſeuerantia, & à nullis auxilijs leuamen, & alia multa, ni hæc ſufficere quæ potiora ſunt, exiſtimaſſem, & ob id breuitati conſulens huius capitis hic facio finem.

De recta febrium malignarum curatione.

CVm id cuius gratia dicta ſunt ſuperiora omnia, curatio ſit, paulo diligentius eam expendiſſe oportebit, præſertim cum præ huius febris nouitate nõ minus hæſitent, aut ignorẽt medicorum plures, quid certo agendum ſit: quam circa eiuſdem febris curationem, apud Italos Medicos dubitatum fuit, ab anno 1505. vſque in 1558. nam cum difficile ſit vbique reperire virum aliquem doctum, & vſu probatum, qui cæteros doceat, quid in hac febre tanquam in nouo affectu fieri conueniat, ob id ſanè (*cum hic morbus populariter ad tempus, & per diuerſas regiones, &*

partes

partes graßctur) plures perijſſe ex ignoratione con- A
Errores ĩ malignę curatione commiſſi vnde.
ſtat. Auget quoque ignorantiam mira eius varietas,
& mutabilis conditio, nam cum non ſemper ex eadẽ
morboſi apparatus ſorte proueniat, neque eadem om
nino ſigna, ac eaſdem conditiones præ ſe ferat, ob id
ſanè decepti vulgares medici, & conſilio deſtituti,
quo nam modo curandi rationem variari oporteat,
& quid ſemper, & eodem modo obſeruandum ſit,
omnino ignorantes, in turpes inciderunt errores. Pla
cuit igitur vtilioris, & clarioris doctrinæ gratia, vni-
uerſum hoc caput in tres potiſſimas partes diuidere:
1. quarum prima, *quid aduerſus morboſum apparatum*,
morbo iam ſuſcepto, *agendum ſit*, docet, ea ſanè cer-
titudine, quæ ex ratione, & artis principijs, ac diutur-
2. na, & diligenti obſeruatione haberi poteſt. Secunda,
quid peculiariùs prærequirat venenoſa, & maligna hu-
3. *ius morbi conditio*. Tertia verò & vltima docebit, *qua*
arte certius, & ſecurius compeſcere, ac mitigare variã,
& monſtruoſam accidentium huius febris naturam poſ
ſint, quæ proculdubio plus mali, ac maius periculũ
nimis ſæpius ſolent, quam morbus ipſe: ac frequen-
tiſſime eum intendere habent. Quæ profecto ſi quis
diligenter, & citra liuorem examinet, inueniet faci-
lè multa, quæ ſine dubitatione ſuſpicor multis etiam
eſſe profutura.

Vict⁹ malignalaborantium, tum forma, tum quantitate, tũ qualitate, mediocris ſit & quare.

Ante tamen, quam harum partium expoſitionem
aggrediar, qua victus conditione vtendum ſit, paucis
abſoluam. Porro in hac febre ea victus ratio ſeruan-
da eſt, quatenus ad copiam pertinet, quæ nec omni- C
no multa ſit, nec nimis parca: illud quidem, ne mor-
boſo apparatui plus materiæ ſuccreſcat, præterquam
quod venenoſa qualitas in maiorem materiæ copiam
extenſa plus damni citra dubitationem efficiet: hoc
vero quia affectio ſuaptè natura attemperatione, quæ
alimenti copia fit, corrigi gaudet: nam cum ex corru
ptione, & deterrima qualitate conſtet, ob id cibis mi
ſcere, & attemperare eam decet. Quamobrem me-
diam omnino victus rationem in quantitate, & ſub-
ſtantia aſſeruare oportebit, idque ferè toto morbi tẽ-
pore: nam etiamſi in morborum principio vberiùs
ſit agendum, vt æger ſufficiat, in hoc tamen affectu
paulo inferius eſſe ſubſiſtendum, conſulit ratio dicta:
ac licet in ſtatu, & in accidentium vehementia decre D
tum ſit ab Hippocrat. à cibo abſtinendum eſſe, cum
hoc tamen eadem eſt vtendum mediocritate, quæ at
temperationi, & mixtioni venenoſæ ſubſtantiæ ſuffi
ciat (*licet plurimum dare, aut quantum venenoſus hu-*
mor ad ſui temperationem expoſcit, interdicat morboſus
apparatus, in copia maiori ſitus) ſiquidem ab eiſdem
vt plurimum omnia accidentia prodire compertum
eſt, mediocritas enim omni extremorum damno ſub
uenit, & fortaſſe omnia compeſcit. Qualitas vero vi-
ctus, nec plurimum humecta ſit, ne fomitem putredi
ni præſtet: nec plurimum ſicca, vt poſſit attempera-
mentum, & extinctionem venenoſo ſpiritui præſta-
re. Quamobrem vſu, & ratione conſtat, *pullorum*,
aut *gallinarum iura*, & *carnes* plurimum prodeſſe. Ve E
rum quia vetitum eſt in peſtilentibus febribus iuru-
lentis plurimum vti, decretum eſt à pleriſque Medico
rum, eis addere *acetoſi alicuius ſucci* nonnihil, qualis
agreſtæ eſt, aut *limonum, arantiorum*, aut *aceti parum*.
Quod ſi elixæ carnes tædium pepererint, *pullis galli-*
narum, aut *perdicum aſſis*, aut *ſaxatilibus piſcibus* cum
ſucco acetoſo aliquo, aut *ſale conditis*, vti aliquando po
terimus, dummodo iuris aliquid non deſit, quod &
attemperamenti, & alimenti gratia plurimi faciunt
Medicorum doctiores, præſertim ſi coquatur *lactu-*
cis, ſcariolis, borraginis, aut *oxalide*.

Faſtidio, & inappetentię quomodo occurrẽdũ.

Cæterum quia plerumque hac febre affecti impla-
cabili faſtidio premuntur, primò ſumere oportet, aut
oxalidem ipſam cum *modico ſaccharo*, aut *lactucam*
cum aceto, aut *arantiorum acidorum*, aut *dulcium car-*
nes; nec non & *malorum punicorum grana*, præſertim
acida cum *modico ſaccharo*. Ex quorum ſucco parari
ſolent ſalſamenta guſtui gratiſſima ad appetitum cõ
parandum: ſed longè gratiora, & vtiliora fiunt ex *o-*
xalide trita, & diſſoluta modico *aceto*, & *ſaccharo*, prę
terquam quod *limonum ſuccus*, & *arantiorum* id quo
que præſtare poteſt. Quod ſi cibi inappetentia, aut a-
bominatio id iure poſtulauerit, ad alterius ſortis ciba
ria tranſire conſulit rei neceſſitas: ob id *pane loto ex*
amygdalarum lacte, aut *aqua chalybeata ex auro*, cum
modico ſaccharo, & *agreſtæ ſucco*, aut alio *acido* vten-
dum eſt. Item præbere oportet *ſorbilia oua*, & *ſaxati-*
les piſces cum *ſucco limonum, olera elixa*, & alia huius
ſortis, fugientes quæ tenuiora ſunt, ne facilè in putre-
dinem degenerent, & quæ craſſa, ne cruda ſuperſint.
B Quorum omnium ſanè, exceptis carnibus, aliquo vti
in cœna æquum eſſe conſtat, dum id in minori exhi-
beatur copia. Potus vero multi à Medicis probantur, *Potus.*
cæterum vtiliores parantur ex aqua cum *radicibus*
ſcorcioneræ, & *modico cinnamomo feruefacta*, aut leui-
ter decocta, additis guttulis aliquibus *aceti*, aut *aceto-*
ſi alicuius ſucci, aut *iniecta mica panis leuiter torrefa-*
cta. Prodeſt quoque ex *hordeo*, & *modico ſaccharo* co-
cta: ſed quæ mihi & guſtui gratior, & affectui multis
modis vtilior vſu, & ratione comprobata eſt, confi-
citur ex *nitidiſſima aqua ſępius chalybeata fruſto aliquo*
auri, quam tanquam maximum præſidium ſemper
magnifecimus. A vino quidem abſtinendum omni-
no eſſe, nemo ſanæ mentis addubitabit, niſi gratia ali
cuius accidentis, veluti ſubitus eſt virtutis caſus, atq;
id cum præmeditatione, ita vt vinum ſit & ὀλιγόφο-
ρον, & maximè dilutum: nam ſæpiſſimè fallit hæc af-
fectio ſub ſpecie imbecillitatis, quæ profecto ex mali-
tia humoris, aut veneni feritate prodit potius, quam
ex frigida diſtemperie ſpirituum, aut ſolidæ ſubſtan-
tiæ defectu, quæ in declinatione ſubeſſe ſolẽt potius,
quam morbo incipiente, aut vigente.

Aqua auro chalybeata in potu maligna febri laborantibus vtiliſſima.

Vinum fugiendum.

De ſomno expendendum eſt, grauiſſimum eſſe, *Somnus.*
mox à cibo, aut incipiente, creſcenteve acceſſione, ſi-
cut à potu tempeſtiuè exhibito, hoc eſt, inclinãte quo
dammodo caloris feruore, aut in maiori acceſſionis
inclinatione ſemper proficuum. At dum venenum
præualuerit, plurimum dormire non decet, ne fiat re-
troceſſus veneni ad interna.

In animi vero perturbationibus ſciendum eſt, eas
eſſe huic affectioni inimiciſſimas, ob idque vitandas,
& bona ſpe laborantes alendos: hilarique animo ti-
morem, ac triſtitiam diſtrahere oportet: quod ſuſpi-
cor in hac re eſſe magni momenti.

Animi perturbationes inimiciſſimę.

Prima curationis indicatio ab apparatu morboſo sũpta.

QVatenus verò ad primum curationis membrũ
pertinet, conſtat ex huius febris natura (*quam*
ſuperius ſatis ſuperque expoſitã eße cenſeo)
primam potiſſimamque morboſi apparatus rationẽ
ſanguinem eſſe: idque conſtat ex analogia inter vene
E noſam huius febris conditionem, & ſanguinem ip-
ſum, vt apertiſſimè ex maculis ſemper erumpentibus
rubris conſtare arbitror. Itaque licet non ſemper ſan
guis morboſo apparatui vniuerſam materiã præſtet,
(*ſed aliquando pituita, nonnunquam melancholia, & ſę-*
pius flaua bilis, ac iudicio noſtro ſępiſſimè omnes ſimul,
ſicut ſimul omnes putreſcunt in putredinis loco, ex conce
pta ſimul in altero putredine, quę ob inſolitam malitiam
protinus alijs fit communis) ſemper tamen ipſe veneno
ſo ſpiritui materiam ſubſternit, ac primo ab incepta
putredine efferueſcit, ita vt ſiue pituita, ſiue bilis flaua
aut atra putreſcant, ſemper ſanguis in hac febre illis
comes it: quamobrem ad rectam medendi rationem
inſpicere conuenit, & ſanguinem, & humorem, qui
putredinem excipit. Ob id quidẽ in humoribus mor-
boſum apparatum præſtantibus quatuor præ oculis
ſemper habere oportet. *Primum* humoris naturam,

In humorib⁹ morboſum ap

paratum præſtanti bus quæ conſiderā da.

Malignæ febris curatio à miſſione ſanguinis non à ſeligente pur gatione auſpicanda, niſi adſint cruditates ventri culi.

ſecundum quantitatem, *tertium* conceptam qualitatem, putredinem, aut vitium quoduis, *quartum* vero motum, ſeu impetum, quo humor ſolet moueri, & in aliquod membrum irruere. Circa primum expendiſſe oportet, cum humor, cui primo venenoſa qualitas inhæret, ſanguis ſit (*licet non ſemper primò putreſcat*) huic primo ſuccurrendum eſſe, antequam, aut tota ſanguinis copia venenoſa qualitate corripiatur, aut putredinem ſubeat: nam etiamſi humoris peccantis, & putreſcentis natura plurimum ſit biliosa, atque manifeſtiſſimis ſignis, & accidentibus cognita, cum hoc tamen poſthabita eius indicatione, ſanguini primò prouidendum eſt, in recta medendi ratione à ſanguinis detractione, minimè vero à ſeligente purgatione (*quam alijs acutis febribus concedere non eſt abs re, vt in libro noſtro de communi, & peculiari præſidiorum indicatione abundè diffinitum eſt*) ne cõmotione, & efferueſcentia facta, vi trahentis medicamenti in vniuerſam ſanguinis maſſam penitus ſeſe inſerat, ac inſinuet in omnem eiuſdem copiam venenoſa illa qualitas: cum hoc tamen vbi compertum fuerit plurimum ſubeſſe crudi alimenti in ventriculo & primis venis, non dubitatem *caſſia*, aut *manna*, aut *ſyrupo ex nouem infuſionibus* primam regionem primò expurgare, præſertim ſi medicus prima die accerſitus fuerit. Verum ſi temporis anguſtia id non permiſerit, aut laborans optimè ſe geſſerit in victus ratione, ex qua certum ſit, non ſupereſſe quid crudum in primis venis, mox à *clyſtere* ſanguinem extrahere oportebit, indicatione ſumpta (*vt ad penſum redeam*) ab humore, cui primò maligna qualitas ineſt: atqui cum is ſanguis ſit, compertum eſt, ipſum protinus detrahendum eſſe: tum propter adductas à me rationes: tum verò vt putredini cæterorum humorũ prouideamus, quod nullo alio auxilio commodius fieri poteſt, quam ſanguine miſſo, vt conſtanti auctorum omnium aſſertione manifeſtum ſit.

Sanguinē mittere in maligna febre an expediat.

Cuius auxilij gratia dubitare primò oportet, *an expediat, & quando, ac ſi tempus opportunum fuerit, aut maculæ iam apparuerint, quid agendum, quove ſubſtituto vtendum ſit.* Circa primum aſſerimus citra vllam dubitationem, idque multis rationibus, ſanguinem in hac febre mittendum eſſe: tum quia febris de genere eſt putridarum, cui nullum aliud auxilium vtilius adinuenit Galen. ſiquidem omnibus putridis ſanguinem eſſe mittendum protulit: tum vero, quia morbus maiorem occaſionis partem ex putredine ab apparatu morboſo orta originem traxit, cui & ventilationis, & vacuationis gratia proficuam, quinimo neceſſariam eſſe ſanguinis detractionem, vnanimi conſenſu viri omnes docti fatentur: tum vltimò, quia cõtagioni ſubſtrata primò materia ſanguis eſt, quem minuere, antequam ex toto vitium ſuſceptet, prophylacticum, & curatiuum dici quodammodo poteſt: ſiquidem minus veneni ſupereſt ſanguine miſſo, ac per conſequens ferè ſola communis putredo citra veneni contagium, à qua faciliùs ſeſe expedit natura: quo factum eſt, rationi eſſe conſonum, & perpetua obſeruatione verum, eos, qui ſanguinis miſſionem neglexerunt, ſpurciſſima putredine, & venenoſa, quæ nullis vſquam remedijs cedere voluit, miſerè perijſſe, quia & vniuerſus ſanguis, & omnis eiuſdem maſſa veneni contagio eo conſpurcata eſt, vt omnia, quamuis maxima, & rationi conſona, contemnat præſidia. Quibus rationibus, & alijs adhuc in verè peſtilentibus febribus à doctiſſimis medicorum adductis, quas breuitatis ſtudio prætermitto, tanquam firmum, & ſtabile præceptum cenſeo, ſanguinem eſſe citra dubitationem mittendum, ex altero, aut vtroque brachio vena baſilica ſciſſa: niſi in fœminis apparentibus, aut deficientibus menſtruis, quo tempore tutiſſimum eſt conſilium ex vena tali interna copioſiùs ſanguinem mittere. Monet præterea ſecunda dubitatio, *quando*

A *id fieri oporteat.* Quod ſanè auxilium mox à primo die vtilius eſt fiat: quinimo neceſſarium: nam præterquam, quod putredini eſt etiam proficuum plenitudinem deponere, ne vltra pergat, quò citius ſanguinis copia minuitur, eo minus venenoſa euadit morboſa cauſſa, quæ ſupereſt. Nam ſi ſanguis vniuerſus venenoſam ſemel corruptelam ſuſceperit, quò plus eius deinceps extrahitur, eò grauior, & perículoſior euadit affectio: quia ocyſſimè vires labuntur, tum ſanguine miſſo, tum maiori, & ſordidiori omnium humorum putredine. Ex quo ſanè promulgatum fuit in Hiſpania primo huius morbi acceſſu apud pleroſque Medicorum, in eius curatione non eſſe ſanguinē mittendum, ex eo ſumpta occaſione, quia miſſo ſanguine deterius ſe habebant laborantes. Quod ſuſpicor accidiſſe, quia cum negligenter à principio laborantes tractaſſent, nullum ſanguinem mittentes, decepti febris apparente paruitate, deinceps tamen creſcentibus putredine, & febre, ſanguinem mi[illegible], dum vniuerſus e[illegible] veneno affectus, in gra[illegible] mala, & mortem de[illegible]uxerunt laborantes. O[illegible]dem neceſſum eſt ſtatim à primo die ſanguinem detrahere, vt d[illegible]oſito onere, & diminuto apparatu, minor ſit materia, cui contagium inhæreat, & robuſtior euadat natura ad debellandum: nam deinceps totũ negotium illi eſt citra turbationem magni alicuius auxilij committendum: quod proculdubio ſolet eſſe feliciſſimi euentus potiſſima cauſſa.

Sanguinē ī maligna mittere quãdo vtilius.

C Nec deſiſtendum protinus eſt à ſanguinis miſſione, ſemel, aut bis ſanguine miſſo, donec ſufficiens quantitas extrahatur, etiamſi prima ſanguinis extractione laudabilis conſpiciatur, & ruber: nam ſi vires conſtiterint, ſecundo, & tertio, & ſępè quarto venam ſcindere oportet, donec aliquid eius, quod in minera putredinis continetur, extrahi conſpiciamus, antequam illud reliquum ſanguinem cõſpurcet, & vitiet. Verum licet hoc firmum, & ſtabile ſit, quatenus ad morbi rationem, & apparatum attinet, maximam infert hæſitationem id, quod ſecundo loco dubitauimus, nimirum, ſi tempus principij negligenter, aut voluntariè prætererit, nullo ſanguine miſſo, quo ſubſidio eius loco vtendum ſit, præſertim maculis iam apparentibus: cui ſuccreſcit alia conſideratio, videlicet dum corpus imbecille admodum eſt, modo ſit ex morbi malitia, modo ex alia quauis cauſſa, (*dummodo ex plenitudine non ſit, nam ea exiſtente, nulli dubium eſt, quin ſanguinem protinus mittere oporteat*) quid agendum ſit, cum in his ſanguinis detractione vti tutò non datur. Iuxta primam dubitationem non deſunt, qui refractorio, & peruicaci animo nitantur defendere, maculis apparentibus non licere amplius ſãguinem detrahere vena ſciſſa, etiamſi plenitudo ſubſit, ne retroceſſus fiat materiæ illius venenoſæ ad interna viſcera, & cor, credentes ſemper, quo natura vergit, eſſe ducendum: quaſi illud fuiſſet verum iudicium, ac cutis conueniens regio, craſſis, & crudis humoribus expurgandis: & rurſus quantitas macularũ ſufficiens euacuatio pro humoris peccantis quantitate: & item principium tempus idoneum ad criſim perficiendam, ac denique expulſio illa opus naturæ rectè operantis.

Sanguis ſemel, aut bis mittēdus in maligna.

Sãguinis miſſione neglectâ ī maligna febre, quo ſubſidio eius loco maculis apparentibus vtendum.

D

E

Atque præter hæc omnia (*dimitto etiam penè innumera Hippocratis, & Galeni loca, quibus diminutam uacuationem, & damnant, & ſuppleri iubent*) tantum abeſt, vt retroceſſus fiat macularum vena ſciſſa, quod nullo auxilio promptius, neque ſecurius poſſent plures ad cutem trahi, quam depoſita, quæ naturam grauat plenitudine, nam deinceps, *vt apud Galen. fertur*, potentior euadit ſupra reſiduum. Ratio in promptu eſt, nam ſi huiuſmodi expulſio naturæ eſt actio, quò quantitas fuerit minor, & natura robuſtior, eò feliciùs excernet: quo fit, vt id, quod irritata præ copia nõ valuit pellere, deonerata promptiſſimè excernat.

Retroceſſus namque tantum fiet interioribus partibus humore conueniente deſtitutis, & depauperatis, ſed plenitudine adhuc depoſita ſufficiens quantitas ſupererit, ita vt vaſa neque appetitu, neque indigentia, quod ſemel tanquam inutile transmiſerunt, amplius trahere conentur. Præterquam quod plus mali efficiet plenitudo exiſtens, quam retroceſſus macularum, nulla exiſtente in corpore plenitudine: ratio profecto eſt, quia maior venenoſitas ſubijcietur plenitudine exiſtente, quam ea erit, quæ cum maculis retrocedet. Quamobrem ſuſpicor tribus potiſſimis rationibus, apparentibus maculis, ſi plenitudo ſubſit, ſanguinem eſſe mittendum: *Prima*, quia natura minimè poterit per cutem copioſam materiam, vt laboranti proſit, expellere, ſaltem in principio morbi. *Secunda*, quia vniuerſus iſtius affectus apparatus exiſtit in venis maioribus, quæ prope cor ſunt: quo fit, vt rationi ſit conſonum, etiam per maiora vaſa, quam ea ſunt, quæ in cutem tendunt, copiam deponere, antequam permittamus diu naturam fruſtra conari, quod ſperamus minimè ſuffecturam: *Tertia* verò & vltima, quia, *vt dictum eſt*, quo maior fuerit humoris copia, cui ſeſe inſerat, & inſinuet venenoſa qualitas, eo grauius eſt periculum, maius inquam, quàm retroceſſus macularum efficere poteſt. Quibus rationibus conſtat, turpè eſſe ob incertum periculum, ſimulare, ac differre, quæ poſtea irreparabilis mali cauſſam ſunt præſtatura. Quo tempore expurganti pharmaco non vteris, quia tunc profecto verius fiet retroceſſus macularum, & impedietur naturæ actio, quo grauiſſima ſolent ſuccreſcere mala, vt inferius conſtabit. Cæterum (*vt vltimo quæſito reſpondeamus*) ſi aut plenitudo mediocriter ſit depoſita, licet non ex toto, aut laborantis corpus imbecille admodum fuerit, mihi non eſt dubium, quin ſanguinis miſſio maximum ſit allatura periculum. Ratio eſt, quia viribus infirmioribus factis, minus ſufficit natura amplius ad cutem pellere, neque, quod ſupereſt, coctione, aut euacuatione alia deuincere: quamobrem tentandum eſt alijs auxilijs ſanguinis detractionem ſupplere.

Malignæ curationi conuenit, maculis apparentibus ſanguinem ex vena mittere, ſi adſit plenitudo.

Secus ſi plenitudo fuerit depoſita.

Nullum ſanè aliud auxilium ex his, quæ adhuc ars adinuenit, aut excogitare poterit, huic vſui præſtantius, & commodius proficuum fore ſperandum eſt, quam cucurbitas cum ſcarificatione: quarum efficaciam, & præſtantiam in hoc affectu non ſatis cognitam, neque laudatam eſſe cenſeo: Quarum vſus multiplex profecto eſt: nam ſanguinem minuunt citra virium, & ſpirituum ſenſibilem iacturam: calorem à partibus internis, vbi feruidus eſt, euocant: ſpiritus veneficos à corde in extimas partes alliciunt, humores (*vt paulo inferiùs docebo*) ad ſe à quacunque corporis parte trahunt, denique omnem ferè in hoc affectu ſcopum quodammodo videntur complere. Quapropter dum vires prima ſanguinis miſſione labuntur, & neceſſum eſt, vlterius ſanguinem extrahere, eiſdem tuto vti liceat, nam & ſanguinem minuunt, & à corde diſtrahunt, & virium robur conſeruant. Ob id etiam in his, qui exſoluuntur ſanguine miſſo, & imbecilles ſunt ob quamcunque cauſſam, maximam fiduciam præſtat ſanguinem per cucurbitas extrahere: ratio quidem eſt, quia veritati conſonum videtur, in his eſſe ſanguinem tenuiorem, qui promptiùs, & faciliùs veneni contagium ſuſceptat. Quem proculdubio nullo auxilio tutiùs, & citiùs extrahere poterimus, quam cucurbitis, quibus datum eſt, tenuiores corporum ſubſtantias trahere. Itaque idoneum tempus adhibendi hoc præſidium eſt, dum ſanguine miſſo laborans anxius, inquietus, ac defatigatus adhuc ſupereſt, impotens vlteriorem venæ ſectionem tolerare. Item in imbecillioribus, in quibus vires nullam aliam permittunt ſanguinis detractionem, quippe plenitudinis reliquias ad extima euocat, & viſcera

Cucurbitulæ ſcarificatæ in maligna febre præſtātia laus & neceſſitas.

Quando adhibēdę, & quibus

A attemperat ea ratione, maximè ſi reiteratas ſcarificaueris. Præterea in his, in quibus maior eſt venenoſitatis copia, quam humoris: nam miro quodam modo venenoſam illam qualitatem trahere ſunt natæ, quas quidem diu (*dum ſcarificare confert*) in parte detinere non placet: nam concreſcit extrahendus ſanguis, & difficilis à cucurbitis deinceps ſugitur. Præſtant etiam in fœminis, quæ pepererunt, & probe purgatæ non ſunt, aut quibus menſes non prodeunt de more, vbi ſuris adhibitæ multum ſanguinis extrahunt. Quas etiam in viris, & in ſe ipſo in peſtilenti quadam febre expertus eſt ſumma cum vtilitate Galen. plurimo ſubinde ſanguine extracto, cuius verba

B ſunt hæc (*lib. de cucurb. ſcarificatione, cap. 26. & lib. in ſcripto præſagium experimento confirmatum.*) *Et ſanè dum peſtilentia vehemens Aſiam deprehendiſſet, multoſque perdidiſſet, meque etiam morbus attigiſſet, ſecunda morbi die; remiſſione febris facta, crus ſcarificaui, duaſque ferè ſanguinis libras detraxi: hacque de cauſſa periculum vitaui. Plerique igitur etiam alij hoc præſidio vſi ſuperſtites euaſere, erant enim plenitudinis ſigna: illique præcipuè ſaluabuntur, qui ſanguinem copioſum exhauriebant.* Qua quidem ſententia euidenter conſtat, in ea peſtilentis febris conſtitutione, cui plenitudo præſtat apparatum, plurimum ſanguinis eſſe educendum, adhuc etiam per ſcarificationem crurium. Ratio potiſſima eſt, quia per eaſdem, & pluri-

C mum quoque extrahitur, & quod venenoſum eſt à corde diſtrahitur, ac quod non euacuatur, longiſſimo diſſidet à corde interuallo: quod non contingit cucurbitis adhibitis prope cor: nam maior venenati ſanguinis copia prope id viſcus ſubſiſtit, & mox ipſum iterum apprehendit, quod nequit efficere ſanguis, qui ad crura delabitur, & ob id magnifeci ſemper crurium ſcarificationes, quia eſſe vtiliſſimas obſeruatione compertum habui. Nec diſplicet eorum ſententia, qui ſanguinem primo ex talo copioſè fundunt, nam eadem militat ratio, quam profecto ſanguinis detractionem fœminis eſſe proficuam (citra menſium conſiderationem) experientia docuit: abūdant enim ex lege naturæ in partibus prope vterum

D plurimo ſanguine, neque ob id credendum eſt, viris incommodare, præſertim cum maxima fuerit, & plenitudo, & venenoſitas, quarum ratione neceſſum ſit, & plurimum ſanguinis extrahere, & quod ſupereſt plurimum à corde diſtrahere.

Malignę febri quare proſit larga ſanguinis miſſio, vel ex cucurbitulis ī ſuris ſcarificatis, vel ex vena tali.

Extrahimus etiam ſanguinem vacuandi, & diſtrahendi gratia ex hæmorrhoidibus per hirudines, præſertim in his corporibus, in quibus melancholiæ redundantiæ ſigna ſubſunt: nam talia parciſſimas expoſcunt ſanguinis detractiones, & ob id, dum opus fuerit vltra progredi in ſanguinis detractione, commodiſſimè ex hæmorrhoidibus extrahitur; nam ab eis, & viſcera, & interiora vaſa omnia faciliùs euacuantur, ac ventilantur: fæculentus ſanguis, qualis in

E his corporibus redundare ſolet, euacuatur: & virus etiam ipſius mali hirudinum ſuctu ocyſſimè ad eam partem allicitur, & ob id earum vſum ſummopere in hac febre laudo.

Hirudinū vſus vtilis in maligna febre.

Dum vero ſanguinis copia ſufficienter deponitur, alijs humoribus, qui morboſum etiam ſubſternunt apparatum, & iam putreſcunt, prouidendum eſſe cōſulit medendi ratio: nam hos, dum putredo inuadit; neceſſum eſt quantitate, quæ obſtruat, peccare, & qualitate maligna, & à natura aliena affici partim ex putredine oborta, partim vero ex venenoſa contagione. Quapropter duplex erit, ſumpta ab his, quæ diximus, indicatione, medendi ratio: *Vna*, quæ putredini obſiſtat, & humorem coctioni aptum reddat: *Altera* vero, quæ quantitati prouideat, purganti pharmaco ſufficienti quantitate, & opportuno tempore exhibito. Circa primum diligenter à principio curandum eſt, ne putredo vltra pergat, ſanguine, *vt dictum* eſt,

De alijs humorib. qui morboſum apparatum efficiunt.

Humores malignæ febris quo modo ſerapijs præparandi.

eſt, miſſo, & exhibitis medicamentis, quæ humorum vitium reſpiciant: Contrahitur namque id in humoribus ex duplici cauſſa, ex contagio nimirum (*cuius paulo inferius latius meminero*) & ex feruore ab immodico calore oborto: ex quo contingit, eorum partes ex putredine ſeparari, ac diſſolui; ob idque medicamenta, quæ huic putredini contrarientur, primo morbi acceſſu ſunt adhibenda, qualia ſunt calida plurima, quibus in hac febre vti nuſquam datur, niſi dominante pituita, & cum frigidorum mixtione, & frigida, ac ſicca etiam, quæ feruorem extinguant, calorem compeſcant, acrimoniam retundant, & diſſolutionem humorum, ac ſpirituum inhibeant, veluti ſyrupus *borraginis, portulacæ, cichorij, de ſucco granatorum, acetoſus ſimpl. de ſucco acetoſæ, de acetoſitate citri, de ſucco limonum, de agreſta, vinum etiam punicorum cum ſantalis albis, & rubeis* confectum, quibus addere oportet maiorem copiam, quam ſolemus aquæ, aut decocti alicuius, veluti *ſcorcioneræ, ſcordij, pentaphylli, aut hordei*; nam ex maiori aquæ copia dilutiores fiunt, permeantque citius ad maiora vaſa, antea nimirum, quam incaleſcant, & alterentur. Verum ſi per ſignum aliquod compertum fuerit, in ventriculo, aut prope ipſum eſſe, aut ad ipſum confluere partem aliquam humorum peccantium, eoſdem ſyrupos adhiberi oportet, citra alicuius liquoris permixtionem, quibus frequenter mane & interdiu vti oportet.

Apozemata humores malignæ febris præparantia, & calorē extinguentia.

Præterea mox à primis ſanguinis miſſionibus, apozematibus, quæ eundem præſtent vſum, & euidētius ebullitionem humorum extinguāt, vti eſt neceſſum, quæ non ex decoctis; nam guſtui eſſe ingratiora, experientia compertum habeo, ſed ex ſtillatitijs aquis confecta vtiliora eſſe, diuturna obſeruatione probauimus, ex aquis nimirum *acetoſæ, bugloſſæ, borraginis, cichorij, ſcordij, ſcorcioneræ, & plantaginis*, aut ex *leui hordei decocto*, vel ex *aqua lapideo mortario percolata*, additis quidem *ſyrupo roſaceo*, aut aliquo ex ſupradictis, præſertim ex *acidioribus*, ita vt dilutiſſima fiat potio, ex *duodecim* nimirum *partibus aquæ, & vna ſerapij* alicuius: additis pulueribus *diamargaritonis frigidi, pondere ʒ. ß. aut de gemmis ſine ſpeciebus, aut margaritarum præparatarum, aut lapidis bezoar appellati; aut cornu vnicorni, aut addita confectione de hyacintho*, quibus frequenter (dummodo non ſit mox à paſtu) vti oportebit: nam potiſſima coctionis ratio eſt, (*vt nos lib. de auxiliorum indic. cap. de præp. humorum abundè expoſuimus*) correctio humorum peccantium per cōtrarias qualitates eis, quibus calor præter naturam vtitur ad putrefactionem efficiendam; itaque feruore ex febrili calore extincto, facilè natiuus calor coctionem aggreditur, & perficit: denique & potibus refrigeratis, & victu, apozematibus, ſyrupis, clyſteribus; & vltimo, aere omni arte refrigerato corporis calorē, & feruorem extinguere oportebit.

Decoctū.

Verum ſi decocto aliquo vti placuerit in his, qui guſtui non indulgent, & robuſtiores ſunt, incredibili quadam efficacia vtiliſſimum eſſe cenſeo decoctum, q. ℞. *hordei integri à recrementis mundati p. 2. cichorij m. 1. florū borraginis, & bugloſſæ, ana p. ß. pimpinellę, & ſcabioſę, ana m. 1. ſeminis acetoſæ, & citri, anà ʒ. 2.* contundantur omnia præter hordeum, & coquantur *in lib. 6. aquæ*, vſque ad conſumptionem tertię partis, colentur cum leui expreſſione, & colaturæ adde *ſacchari albiſſimi* ℥. 3 *ſucci granatorum acrium, aut limonum* ʒ. 3. & vſui ſerua, ac frigidum præbe. Quibus ſanè præſidijs, donec purgationis inſtet tempus, procedendum proculdubio eſt, cauentes tamen, ne aut ventriculi coctionem interturbent, aut ventrem plurimum ſoluāt, aut ſolutum citatiorem reddant.

De purgatione.

His quidem præmiſſis, humorum quantitati purgatione prouidendū eſt. Atqui cum multiplicem ſoleat natura in hac febre vacuationem tentare, per A aluum nimirum vtramque, per vrinam, & ſudorem, videndum ſanè eſt, an omnes liceat Medico excitare, & quo tempore, & quibus medicamentis.

Purgatio legaliter inſtituenda.

In quo opere ſciendum prius eſt, quid liceat conſiderare ad purgationem legaliter inſtituendam. Videtur enim melius poſſe purgationem inſtituere habito reſpectu quantitatis, qualitatis, aut putredinis humorum. Quippe quantitatem quauis die, ſi expedit, eadem minues: verum ſi qualitate peccant, attemperatis prius, ſi vero putredine, coctis, niſi maxima præſit vrgentia.

Sudores an mouendi. *Vrinæ an mouendę.*

Cuius rei gratia expendiſſe etiam decet, licet vtiliter ſudores mouere frequenter natura ſoleat, cum hoc tamen non licere Medico eoſdem in huiuſmodi febribus excitare, ſicut neque vrinas, B ambo enim exoptant medicamenta, quæ maiorem poſſunt humorum feruorem, & ebullitionem concitare, maiuſque incendium: ob idque prædictas vacuationes vtcunque mouere, nefas profecto eſt, iuuare tamen, dum eas natura conatur, & tentat, vtile eſt, & neceſſarium. Quapropter ſufficienter depoſita plenitudine, obſtructione, & cruditate (*nam aliter id tentare pernicioſiſſimum ſæpè fuit*) etiamſi morbus ſit in augmento, ſi æger ſudare inceperit, præſertim maculis iam apparentibus, ac natura munus inceptum nequeunte perficere, porrigenda eo tempore ſunt, quæ modicè ſudores mouere nata eſſe cenſemus, veluti *decoctum fœniculi, & laccæ, caricarum, cum radicibus ſcorcioneræ, aut bugloſſæ, aut foliorum ſcordij, & trifo*C*lij odorati: item aqua bugloſſæ leuiter calida, aut florū papaueris erratici, & alia, quæ citra magnum calorem id munus præſtare poſſunt.* Pari quoq; ratione ad mouendas vrinas idoneum aliquid alijs medicamentis ab extincto febris feruore miſcere oportebit; veluti decoctum *quatuor ſeminum maiorum, cum radicula aliqua diuretica, aut cichorij*: curandum namq; perpetuo eſt in hac febre, maiorem humoris partem à principio minuere; nam peſtilentes, & malignæ febres ex propria natura natæ ſunt, iudicium nunquam efficere ad ſalutem, quia venenoſa qualitas coctione non corrigitur, & ob id præcedentibus ſignis optimæ coctionis, ſuſpectum eſt in his affectibus, & dubium, bonum iudicium exſpectare, namque euacuatio ſalutē D factura in vigore exſpectanda non eſt in peſtilenti affectu: quamobrem ſecurior eſt ea morbi ſolutio, quæ paulatim, & ſenſim fit, quam quę neceſſariò pugnam prærequirit, ex qua nuſquam victrix euaſit natura.

Malignę febris iudiciū nunquam faciunt ad ſalutem.

Qua potiſſimum ratione conuenit, in quamcunque natura partem vergat, ſi regio conueniens fuerit, ei opem ferre: ſæpiſſimè enim in ventrem ſuperiorem irruit nauſea, & vomitibus frequenter excitatis, quo tēpore leuiuſculis vomitorijs conari neceſſum eſt, aliquid eorum, quæ nocent, expellere.

Purgatio quo tempore i maligna exerceri dēat.

Verum quod in his humoribus exercendis maius infert dubium, iudicio noſtro eſt, *quando, & quo pharmaco corpus expurgandum ſit.* In qua quidem re conſulto prætereo dubia pleraque, quæ in peſtilentibus E febribus, & in alijs putridis moueri ſolent de tempore, & efficacia purgantium medicamentorum. Plures enim ſunt ex auctoribus, qui conſulunt, à principio id fieri vehementibus medicamentis, alij debilibus, tam in his, quam in ſolis putridis: alij ſanè id omnino renuunt. Verum cum febris maligna ſit vtriuſque vitij particeps, ideo medio quodammodo incedendum eſt, ad id nimirum extremum vergentes, ad quod altera morbi pars declinauerit, ad venenoſitatem videlicet, aut putredinem. Quamobrem dū pręeſt magis venenoſitas, quam putredo, mihi non eſt dubium, quin ante ſeptimum expurganti aliquo leui ſit vtendum; At ante ſanguinis detractionem, cruditatibus exiſtentibus in primis venis: ſin aliter, detracto ſufficienti ſanguine, ſexta die purgare oportebit, dummodo maculis apparere incipientibus non ſit: crimen profecto ſupplicio dignum arbitror id ten-

tentare, præter id, quod nullus auctorum ne dubitauit quidem, nedum fecerit, quia actus ille tantopere naturæ expeditus, & proficuus præpedietur: quinimo iuuandā ſemper eſt huiuſcemodi naturæ actio, nedū contrarianda, quod purgantia efficiunt. Quippe hæc vacuationis ſors ſymptomatica non eſt, ſed proficua, *vt antea probatum eſt*, & naturæ intēta. Quod ſi quis vſu probauerit aliquando huiuſmodi purgationem profuiſſe, id vel ex accidenti factum licebit conijcere, vel credere longè melius ſucceſſurum fuiſſe, ſi non præſtitum fuiſſet medicamentum: his enim, quæ præter rationem eueniunt, non oportet credere. Verum ſi maculæ nondum apparere cœperint, tunc quidem purgare erit neceſſum; quod latius diſputatum reperies *lib. de recto præſid. vſu, conſil. de purgatione.* Purgans autem medicamentum ex leuioribus eſſe neceſſum eſt, veluti *caſſia, manna, ſyrupus ex infuſionibus*: aut ſi crudorum ſuccorum redundantiam in venis cognouerimus, mirabile fit in hac febre præſidium ex expreſſione *agarici*, & ſyrupo *ex infuſionibus*, etiāſi obſeruatione ſit frequenter confirmatum, in *agreſtibus, ac ruralibus hominibus rhabarbari*, aut *agarici infuſo* poſſe vti: quo purgandi genere minimè in vrbanis, & delicatioribus, ac his, qui non habent laborioſum admodum viuendi genus, aut dum morbus prope ſeptimum eſt, vel feruorem iam contrahere inceperit, vti minimè citra maximum diſcrimē datur. Verum ſi morbus præualet magis putredine, quam venenoſa qualitate, eiſdem purgationem fieri neceſſum eſt: cæterum prima, ſecunda, & interdum tertia die ad ſummum; nam purgantia medicamenta etſi eo tempore cruditatum in primis venis exiſtentium gratia adhibentur, cum hoc etiam nonnihil putridi humoris extrahitur; quod quidem raro eſſe agēdum cenſeo, præſertim dum humores efferueſcere incipiunt. Quo purgandi genere conſultius eſt à principio morbi vti, quam dum cruditates venas maiores ſubingreſſæ leui pharmaco cedere nequeunt: Nam purgatio ipſa, & corpus, & coctionem, & naturam turbat, & ob id prudentiores Medici, aut omnino renuunt à principio purgationem, aut leuibus moliuntur; aut ſi neceſſitas plurimum vrget ante humorum efferueſcentiam eam efficiunt. Quod ſi occaſio in principio non ſubſit, differendam omnino cenſent, optima medendi ratione ducti. Nam probatum mihi obſeruatione fidiſſima habeo, vtilius longè eſſe hoc, quam medicamento intempeſtiuè exhibito, maiorem efficere humorum ebullitionem.

Purgās in maligna febre quale eſſe oporteat.

Medicamenta leuia qua ratione veneno obſiſtāt, et humores purganti.

Verum dubitabit aliquis, & merito, *quanam ratione fieri poſſit, medicamenta hæc tam leuia venenoſa contagione affectos humores purgare poſſe*. Cui dubitationi dicimus, huiuſmodi humoribus ſat eſſe, principium motus leui aliquo pharmaco præſtare: Nam ipſimet poſtmodum malitia, acrimonia, & mordacitate naturam excitant, vt nacta à leui pharmaco principium, validiſſimas deinceps in hac febre purgationes efficere ſoleat: eo quidem maiores, quo venenoſior eſt materia, ita vt facilè in dyſenteriam humores prorumpant: qua profecto ratione cenſeo, hæc leuia medicamenta ſufficere ad huiuſmodi purgationes, quæ ante ſeptimum fiunt. Itaque curandum eſt omni arte, vt ante ſeptimam diem, & ſanguinem, & reliquos humores minuamus; verum ſi vtrique vacuationi locus non ſit ob Medici, aut laborantis incuriam, ſanguinem copioſè fundere conueniet, & purgationem, donec morbus ſubſiſtat, differre. Sexta autem die tranſacta, prædictis auxilijs, & eis, quæ mox referam, frequenter vti conuenit, donec accidentia miteſcant, malignitas frænetur, & putredo ſubſideat.

Purgare poſt 7. diē niſi 14. tranſacto laborātes maligna nunquam licet.

Purgari tamen nuſquam decet poſt ſeptimam diē, niſi decimaquarta tranſacta, aut febris feruore remiſſo, aut vrgenti peculiari aliquo accidenti, quod id expoſcere videatur, vt ventriculi, aut inteſtinorum anxietas, dolorve; alioquin verò minimè, licet in alijs febribus, quæ non ſunt venenoſæ naturæ, cum nauſeabundam, & humore onuſtam naturam ſentimus, vtiliſſimum ſit pharmaco vti purganti. At pituitoſis humoribus inundantibus raro ante decimam ſeptimā eſt neceſſum. Quibus ſanè temporibus fugiendum omnino tanquam à veneno eſt, à vehementibus medicamentis, vtpote iterum efficientibus feruere humores, caloremque denuo accendentibus: quamobrem obſeruatione probatum eſt à Medicorum doctiſſimis, ſolo *rhabarbari infuſo* cum ſyrupo *ex infuſionibus*, aut agarico, & eodem *ſyrupo, manna*, aut *caſſia*, cum eiſdem *rhabarbaro*, aut *agarico*, purgandum eſſe, præterquam in ruralibus, & agreſtibus hominibus, in quibus non erit abs re, inclinante morbo aliquod ex electuarijs purgantibus, iuxta ideam humoris peccantis pondere duarum, aut trium drachmarū cum prædicto ſyrupo admiſcere, niſi ex peculiari affectu laborans aliud popoſcerit: Nam ex immodica, & intempeſtiua ſeligentium medicamentorum exhibitione, ſæuiora accidentia, & maiora mala ſuccreſcere frequenter viſa ſunt.

Quid aduerſus malam qualitatem agendum ſit.

ALtera autem curandi ratio (*quam à principio cognita ſemel morbi malitia, inſtituere ſimul cū alijs præſidijs oportet*) verſatur circa contagioſa ſeminaria, & conceptam humorum venenoſitatem. Nā cum is morbus ex maligna, & putredinoſa natura ſimul conſtet, vtriuſque naturæ etiam auxilijs vti ad inuicem oportet, quinimò miſcere vtraque decet, vt & putredini, & venenoſæ qualitati ſimul obſiſtant.

Cæterum febrium malignarum remedia per indicationem inueniri ad vnguem minimè poſſunt, quia indicatio à cognita rei natura ſumitur, at incognita eſt (*vt omnibus patere arbitror*) natura peſtilentium morborum, & aliorum, qui in tota ſubſtantia ſunt poſiti, quibus non ſuccurrunt auxilia euidentibus qualitatibus prædicta, ſed quæ aut Occulta quadam natura, aut Vniuerſa ſubſtantia, qua ſui generis malis opitulantur, ſunt munita: Quare in his, in quibus indicatio locum non habet, ars duo alia excogitauit inſtrumenta, quorum beneficio, vt perceptione eius, quod iuuat, aut lædit, incommodis opem ferre poſſimus: *Obſeruationem* inquam & *Analogiſmum*.

Artis medicæ īſtrumētaduo. 1. Obſeruatio. 2. Analogiſmus.

Obſeruatio, ſeu experiētia eſt, memoria eius, quod ſæpius, & eodem modo accidere viſum eſt: Analogiſmus vero eſt comparatio, & perceptio cauſſarum iuuantium per ſimilitudines. Atqui cum febris hæc de genere ſit peſtilentium, de numero quoque erit venenatorum, quæ aſſumpta, & ictibus parata perpetuo in corpore multiplicantur, & per ſe, & ſpontè augentur, donec interficiant, vel finiantur: & ob id eiſdem omnino auxilijs in huiuſmodi febribus vtendum eſt, ac in venenoſis ipſis affectibus: Ex quo ſequitur in hac febre, quatenus ad malam qualitatem pertinet, ſolis alexipharmacis, & his medicamentis, quæ veneno obſiſtunt, agendum eſſe: quod cum multi Neotericorum expendiſſent, dubitarunt, an in huiuſmodi febribus neceſſum eſſet ſanguinem mittere, aut expurganti medicamento vti: ſed qua ratione in hac febre vtrumque fieri oporteat, abundè eſſe dictū cenſeo. Supereſt nunc docere, qua lege, quibuſve conditionibus alexipharmaca hac febre affectis adminiſtrare deceat, quod quibuſdam præceptis monſtrare aggredior.

Malignę febris malæ qualitati ſola alexipharmaca obſiſtunt.

Sit igitur I. præceptum, *mox à principio alexipharmaca eſſe, aut alijs miſcenda, aut per ſe ſola exhibenda: Nam cum maligna contagio, neque purgatione, neq;*

Alexipharmaca qua lege

maligna laborantibus adhibenda, vt proſint.

ſanguinis detractione, aut quouis alio ex auxilijs, quę putredini obſiſtunt, quieſcat, fræneturque, fit ſanè, quò negligentiùs, & moroſius hæc adhibentur, eò contagioſa ſeminaria magis ſeſe in reſiduum materiæ inferant, inſinuentque, & ob id diſplicuit profectò ſemper quorūdam Medicorum negligentia, qui, donec maculæ appareāt, aut ſaltem tranſactis primis diebus, alexipharmaca adhibere negligunt, non ſine magno laborantium diſcrimine: Nam quò citiùs venefica vis infringitur, eò ſecuriùs cætera præſidia adhibentur.

II. Præceptum eſt, *à principio ſola eſſe exhibenda, ac quò humor maiorem concipit putredinem, eò magis alijs eſſe admiſcenda, niſi veneficam qualitatem in reliquis putredine obortis prædominari cognouerimus, quẽadmodum in his febribus, quæ lethales omnino exiſtunt, in quibus prope ſtatum cocta etiam materia venenum præualet, ac lethales efficit vacuationes, & pernicioſum iudicium.*

III. Præceptum eſt, *quoduis alexipharmacum non eſſe cuiuis corpori, febri, aut affectus tempori indiſtinctè exhibendum, ſed cuique pro veneni, humoris, febris, aut corporis natura, ſuum ineſt proprium, & peculiare alexipharmacum* (cenſeo enim quòd plura nobis feliciùs ſucceſſiſſent, ſi hæc diligentiùs expendiſſemus) *nam multis frigida vices alexipharmacis præſtant, alijs calida, plerisque ſicca, plurimis acida, & ſic alijs alia, iuxta rationem modi operationis veneni, aut ſubiecti humoris, aut corporis laborantis, nam & hæc omnia, & plura alia expendiſſe oportet.*

IV. Præceptum eſt, *eius naturæ neceſſario fore alexipharmaca, quæ ſimul habeant manifeſtas qualitates, putredini, & humoris conditioni contrarias; nam, vt dictum eſt, ex vtroque vitio conſtat huiuſmodi affectus, putredinoſo nimirum, & venenoſo, aut maligno.*

V. Præceptum eſt, *vt liberaliùs ſuam gratiã huiuſmodi alexipharmaca noſtris corporibus impertiantur, frequentiùs porrigenda eſſe, aut cum ipſis alimentis commiſcenda, quæ cum auidiùs amplectatur natura, eò vberiùs, & citiùs eorum beneficio fruitur, licet inter vnam & aliam cibi exhibitionem, eorum quoq; aliquid ſit porrigendum, vt & in venis, & in ventre, ac vbique ſit, quod veneficæ qualitati obſiſtat.*

VI. Præceptum eſt, *plurimũ aberrare, qui hęc pharmaca largioribus potibus admiſcent:* (licet neceſſum ſit, aliquando potibus quoq; eorum aliquid admiſcere, videlicet dum intranea, & recondita eſt contagioſa qualitas) *ſatius enim eſt, diutius in ventriculo immorari; nam ibidem actuata multis membrorum principalium prouident, ad omnia virtute tranſmiſſa: præterquam, quod putredini, quæ ſicciora ſolidiorave ſunt, & in pulueris formam redacta, magis obſiſtunt.*

Alexipharmacum malignæ febri proficuũ duplex.

1. Alexipharmacũ aduerſus veneni effectũ purgans.

His exactè penſatis, cenſemus, alexipharmacum huic generi proficuum, genere eſſe duplex: Vnum quod pugnat aduerſus veneni effectum: Aliud quidem, quod aduerſus ipſum venenum. In primo ſanè genere *(cum venenum hoc ſordidiorem, & intraneam reddat putredinem, in qua partes adinuicem ſeparantur, & ſpiritus, & ſubſtantia ipſa plurimum diſſipantur; & vt rectiùs loquar, omnis partium, & humorum natura diſſoluitur)* ea medicamenta proficua ſunt, & alexipharmacum agunt, quæ natura ſunt ſicca, & quodammodo firmantia, & continentia mixtum, ne diſſoluatur, veluti *terra ſigillata, bolus Armenus, puluis corallorum, cornu cerui, & monocerotis, ſapphyrus, hyacinthus, ſmaragdus, os cordis cerui, gemmæ præparatæ, electuarium de gemmis, lapis bezoar*, & denique omnia, quæ conſimilem habent virtutem: hęc namque, præterquam, quod veneni etiam vires frangunt, quodammodo comprimunt, ne vltra ad cætera membra pergat: eadem præcipuè ſpiritus firmant, roborant, & partium diſſolutioni compreſſione quadam obſiſtunt, atque etiam putredini ſiccitate ſua mirificè opponuntur. Quamobrem in omnibus corpori-

A bus, ac in quauis humorum natura omnibus alijs alexipharmacis à principio miſcenda eſſe conſulo: præpeditur enim veneni commigratio ad vlteriores partes, & humores, & tandem firmiores fiunt, ita vt difficilius putredini cedant: quo fit, vt remedijs detur locus, antequam malum fiat irreparabile. In ſecundo autem genere exiſtunt, quæ ſpiritum venenoſum extinguunt, educunt, frangunt, vel ex occulta proprietate, & antipathia pellunt: nam cum venenoſa qualitas tam ſit à primarum qualitatum natura aliena, non poteſt, niſi ab his, quæ extinguunt, aut vrunt, reprimi, & compeſci.

2. Alexipharmacũ aduerſus venenũ ipſum purgans.

Alexipharmaca calida cautè adhibẽda.

Multa ſanè apud varios auctores, quæ vrunt, & ſpiritus veneficos diſſipant, & conſumunt, conficiũtur:
B veluti *theriaca, Mithridatium, angelica herba ſic appellata, & radix eius puluere exhibita, aut aqua decocta, & potui data, electuarium de gemmis cum ſpeciebus, dictamnum, biſtorta, caſſia lignea, cinnamomum, ſcordiũ, chamædrys, pentaphyllon, ſcabioſa, carduus benedictus, gentiana, ariſtolochia*, & huius cenſus alia multa, quæ conſultò prætereo, ne quis fortè inconſideratè eis vtatur, quæ paulo maiorem diligentiam requirunt, quã tyrones deceat: nam & ea, quæ mox diximus, maxima cum cautione adminiſtranda ſunt, tempore nimirum frigidiori, aut nihil æſtuante, ætate potius declinante, quam vigente, temperatura frigidiori, prædominante pituitâ, aut febre exiſtente remiſſa, cæterum maligniori: nam in alijs proculdubio cum calida ſuaptè natura ſint, calorem accendent, febrem au-
C gebunt, ac ebullitionem, & agiliores reddent humores, vt promptius in principaliora membra irruant. Quamobrem cautè eiſdem vtendum eſſe conſulo, quibus ſemper admiſcere conuenit aquam *cucurbitæ acetoſæ, ſuccum limonum, aut acetum ipſum*, aut, qđ vtilius eſt, miſcere eadem oportebit *ſyrupo de ſucco limonum* cum modica *aqua auro chalybeata*, aut alijs potionibus frigidis, quas ſuperiùs diximus.

Alexipharmacis quę miſcenda.

Quæ vero venenoſam qualitatem refrangunt, & extinguunt, plura profectò apud auctores reperiuntur, frigida ſanè ſunt omnia, & actu, & potentia ſicca eſſe conuenit, quibus non ſemper vti tuto datur, licet tutius ſit in hac febre refrigerare, etiamſi ſit extra
D debitum tempus, & alijs febribus conceſſum, præſertim tempore æſtuanti in iuuenili ætate, ac æſtuanti febre; nam in alijs febribus tantum frigida adminiſtramus caloris extinguendi gratia: in hac vero, & ob hanc cauſſam, & ob venenoſam contagionẽ, quę omnem aliarum rerum indicationem ſuperat: cum hoc tamen, quia huic affectui protinus ſuccreſcunt vires imbecillæ, quæ frigidæ occurſum, & copiam citra euidens periculum perferre nequeunt, & quia aliquando obſtructionem maiorem efficere ſolent: ob id quidem eiſdem vti oportebit, aut ſaltem nũquam poſthabitis viribus, quæ tamen licet imbecilles ſint quia id contrahunt ex veneni natura, cui frigida opponuntur, non ob id ex toto ea renuunt, ſed ſenſim,
E & paulatim eſſe adhibenda conſulunt, & eò liberaliùs, quò vires fuerint validiores.

Alexipharmaca frigida qua cautione adhibenda.

Alexipharmaca frigida quomodo parentur. Tamarindi veneno obſiſtũt.

Frigida autem in hunc vſum parari poſſunt, ea nempe, quæ ſuperius putredini obſiſtere diximus, quibus addere oportet alia, quæ cum hoc venenoſam qualitatem refrangant: veluti eſt *mica panis ſucco limonum, arantiorum, agreſtæ, acetoſæ, aut aceto madefacta, manè ingeſta:* idem præſtant *acetoſæ folia* aceto madefacta, eadem hora deuorata: *pulpa item viridium thamarindorum ſaccharo condita*, quæ nuper ad nos ex Luſitanorum India aſportantur, incredibili efficacia putredini, & venenoſitati obſiſtens. Præſtant quoque eandem gratiam *frigidi pulueres*, quos paulo antea retuleram, cum prædictis *aquis*, aut *ſyrupis frigidis* commixti, aut *paſtillorum forma exhibiti:* proſunt & *conſeruæ omnes frigidæ* cum potu, aut puluere aliquo ex ſupradictis. Denique cognita materia,

cuius

Frigidæ potus ſæpè contagium exſtinguit.

cuius ſufficientem copiam diximus, facilè profectò erit varia eſtingere apozemata, aut refrigerantia auxilia, quæ in maiori copia ſunt adminiſtranda, vt non ſolum qualitate, ſed copia quoque exſtinguere venenoſam qualitatem poſſint: ſæpè enim frigidæ potus, dum corpus id tolerare poteſt, (*nam vires plurimum cauere oportet*) ſufficienter huiuſmodi contrarium exſtinguunt.

Epithemata in venenoſis affectibus cauenda.

Cauendum proculdubio in huiuſmodi febre eſt ab epithematibus, quæ extra apponuntur, namque nulla artis lege, nullave ratione in venenoſis affectibus adhiberi poſſunt, & ob id tanquam à pernicioſo veneno ab eiſdem fugiendum eſt; nam tantum abeſt, vt refrigerantibus extra adhibitis in hac febre vti ſit conceſſum, quod tertia huius ſecundi generis medicamentorum, aut auxilij ſpecies ſolum doceat ad externas, & diſtantiſſimas à corde partes venenoſum ſpiritum diſtrahere, ac euocare. Quamobrem præter euacuationem materiæ, quam omnibus modis mox à principio eſſe moliendam docuimus, omni arte huiuſmodi venenoſos ſpiritus ad extimas partes extrahere oportet. Quem vſum præſtant vniuerſales totius corporis *frictiones*, præſertim pectoris, & dorſi, nam plenitudine vtcunque depoſita facilè, adapertis cutis meatibus euocantur ad eas partes vitioſi ſanguinis, & aliorum humorum halitus, ac ſpiritus.

Spiritꝰ venenoſi ad extimas parteſqualiter trahendi.

Frictiones.

Inunctio.

Moliri autem huiuſmodi frictiones linteis aliquibus aſperis ante cibum oportet, quibus etiam ab internis ad exteriora exurens, & peſtilens euocatur calor. Quam gratiam quoque præſtat corporis inunctio, quæ fit *oleo*, & *aqua*, & *modico nitri*, aut *oleo amygdalarum amararum* (quo Baptiſta Montanus vti iubet loco *oleo ſabini*, quod Aetius conſuluerat) admixta aqua, & facta coctione vſque ad conſumptionem aquæ, & addito modico *nitri*, vt attemperando adaperias cutim, & cieas ſudorem: Vngitur etiam corpus pleriſque *oleis*, aut *decoctis calidis*, veluti eſt *oleum à Matthiolo* huic vſui celebratum, ac decoctum ex *dictamno*, *chamæpityos*, *ſcrofulariæ*, *& ſcordij*, *aut angelicæ*. Quæ licet non diſpliceant (*nam proficua fuiſſe conſtat, & rationalia ſunt*) cum hoc tamen cautè ſunt adhibenda, nimirum corpore vtroque modo ſatis vacuato in febris remiſſione, dixerim mane ante exacerbationem, corpore, ac tempore non plurimum æſtuantibus: nam proſunt hæc præcipuè in fœminis, & corporibus, quæ aut pituitæ aliquid obtinent, aut ſuapte natura non ſunt admodum billioſa, & calida.

Olea cautè adhibẽda, & quibus, et quãdo.

Atque ea etiam adminiſtrare poſſumus frigidis temporibus, in quibus rationi conſonum eſt, cutim quodammodo eſſe denſiorem, & humores craſſiores: in quo ſanè corporis apparatu lentè prorumpunt maculæ. Hunc ſanè vſum primò oleum Matthioli præſtat, præterquam quod incredibili quadam efficacia experientia eſt compertum, venenoſis omnibus affectibus eſſe maximè proficuum, præſertim peſtilentibus, dum pulſibus extrinſecus apparentibus illinitur, nempe temporum, manuum, ac pedum, quin etiam extimæ cordis parti ad ſiniſtram mammillam repetita, interpoſitis tribus horis illinitione: cuius deſcriptionem reperies *lib. 6. eiuſdem auctoris ſuper Dioſcoridem*, inter antidota eiuſdem Matthioli, & *lib. 2. capite de ſcorpio, & in 4. cap. de Aconito*. Interim tamen dum corpus his omnibus tractatur, cucurbitas paruas, ſed plures, aut pluries adhibere oportet: quod ſi maxima fuerit imbecillitas, & venenoſitas citra ſcarificationem, aut cum leuiſſima; ſin autem & ſanguinis vitioſi aliquid ſupereſſe cognouerimus cum ſcarificatione. In quo ſanè vſu, & indicatione conſultiſſimum, eas ſcarificare, quæ in dorſo è regione cordis affiguntur: quod ſanè inuentum tanti ſæpè eſſe momenti vſus demonſtrauit, vt anxietates, & pulſus inæqualitatem, ac alia ſæuiſſima accidentia ab eis protinus ſubſidere viſum ſit. Itaque diſtractio omnis, &

Oleũ Matthioli venenoſis affectib. mirè proficuum.

Cucurbitæ vſus ĩ maligna febre magnoperè prodeſt.

A venenoſum halitum, & feruidum calorem (*res quidẽ in hoc affectu vtiliſſima*) à corde, & præcipuis mẽbris diuertit, ſeparat, ac per cutem his ingenijs rarefactã euacuat. Quamobrem donec veneni accidentia quodammodo miteſcere, ac ſuperſedere videantur, ab eis deſiſtendum non eſt.

Medicamenta analoga febri maligne per antipathiam reſiſtẽtia duplicia.

Quarta, & vltima ſpecies medicamentorum, quæ venenoſæ qualitati opponuntur, eorum ſanè eſt, quæ per antipathiam venenoſum omne repellunt, & refrangunt, & vltimo cor, & viſcera omnia roborant, & ſpiritus ob id à venenoſa contagione expurgant. Sunt autem hæc in duplici differentia, nam quædam nullam habent analogiam ad aliquem ex corporis humoribus (*licet nulli diſconueniant*) ſed tantum ex
B propria natura venenis opponuntur: Quædam præterquam quod per antipathiam operantur, analoga etiam ſunt alicui humorum, aut tam ſunt ex natura mixtionis temperata, vt cum omnibus analogiam habeant.

Gemmarum uires contra venena fabuloſæ minimè ſunt.

Sunt autem primi generis multa, veluti *gemmarũ*, & *lapidum* plures: non enim ſuperſtitioſum, nec fabuloſum cenſeo, quod de gemmis plerique referunt: nam præterquam, quod omnia aduerſantur effectui veneni, *vt ſuperius dictum eſt*; quia ſicca ſunt, & quodammodo adſtringenti conſtant ſubſtantia, exhilarant etiam, & peculiari antipathia veneno maximè reſiſtunt, & viſcera roborant. Sic *granatus*, *carbunculi ſpecies*, aeri venenato maximè reſiſtit, & cordi eſt
C amicus; ſicut *ſmaragdus* cerebro; *ſapphyrus* hepati; *corallus* vẽtriculo; *hyacinthus*, præter id, quod bezoar (hoc eſt, antidotus) eſſe putatur, lætitiam quoque conciliare dicitur; *topazium* theriacæ præfert Serapio; *agathes* ſimiliter aduerſus peſtem valere creditur, & *margaritæ omnes*. Ea porro in annulis geſtantur, aut pectori apponuntur è regione cordis, vel ore continẽtur, ac ſuguntur, vel quod vtilius eſt, cibarijs admiſcẽtur in tenuiſſimum puluerem redãcta. Ad idem vſurpatur cornu *monocerotis*, nam recentiores ferè omnes maximè cardiacum eſſe teſtantur, & quibuſcunque venenis reſiſtere affirmant; ſic & *cornu cerui*, & *oſſicula cordis eius: radix* quoque *pimpinellæ*. Mirandum etiam eſt, quod nonnulli volunt *hydrargyrum*
D pectori appenſum genuino, & latenti odio cætera venena fugare. Simile eſt, quod de *Arſenico* fertur, nã è directo cordis, aut ſub ſiniſtra ala geſtatum omne peſtilens contagium fugat: cuius rationem eſſe vult Theodoſius *epiſt.* 2. quod cor ſenſim veneno aſſuetum minus ab aere venenato offenditur. Ego autem ſuſpicor, maximam habere vim in trahendo, quod ſibi eſt ſimile, & ob id veneficos ſpiritus promptiſſimè allicere, nec permittere cordi ineſſe, neque ipſum inficere. Quibus omnibus adiungitur *lapis* nuper ex Luſitanorum India apportatus, qui *bezoar* ab effectu appellatur, quibus ſingulis vicibus gr. 4. aut 5. porrigere oportet *aqua*, aut *ſyrupo*, aut *iuſculo* aliquo excepta. Quibus ſanè alexipharmacis (*multis alijs, quæ ſilentio*
E *prætermitto, ne tyrones plus iuſto licentioſi facti, ad ea, quæ maiorem requirunt vſum, & diligentiam, manum primo acceſſu porrigant*) accedunt plurima ſecundi generis, quibuſdam humoribus analoga, velut calidis, & æſtuantibus febribus electuarium *ex tribus generibus ſantalorum*, *diamargariton frigidum*, *trochiſci de ſpodio, de camphora, de terra ſigillata, de baccis oxyacãthæ:* frigidis vero *theriaca*, *Mithridatium*, *diarrhodon*, *Alchermes*, & alia huius ſortis.

Arſenicũ cur venenis reſiſtat.

Bezoar. Quid præſtet.

Medicamenta calidis, et frigidis humoribꝰ analoga, omnibus humoribꝰ comunia.

Cæterum reperiuntur plura alia medicamẽta omnibus humoribus communia, veluti eſt *electuariũ de gemmis ſine ſpeciebus*, miram in hac febre habẽs efficaciã: cuius etiã ordinis eſt confectio illa nõ ſatis laudata, quæ à *hyacintho* meruit appellationem: nã in ea nihil deſiderari videtur eorũ, quæ peſti aduerſantur, ſeu latentes, ſeu manifeſtas qualitates requiras, præter quam quod egregiè temperata eſt: ex quo profectò

ſuſcipiat, analogam omnibus humoribus fieri. Verū A quia illius deſcriptio vulgo non habetur, à nobis ſubijcitur, vtcunque emendatior, vt hodierno vſui vtilior fiat.

Confectio de hyacintho.

Recipe *hyacinthorum electorum ℥. ß. boli Armeni aqua roſacea loti, terræ ſigillatæ, dictamni, tormentillæ, carlinę, been albi, & rubei, ſpicę nardi, ana ʒ. 2. nucleorum nucis iuglandis minimè rancidorum, & trochiſcorum de camphora, ana ʒ. 1. & ß. granorum tinctorum, croci, gentianę, myrrhę, roſarum rubearum, omnium ſantalorum, ſeminis iuniperi, raſurę eboris, & cornu cerui vſti ana ʒ. 1. oſſa de corde cerui, num. 2. ſeminis citri mundati, acetoſę, bombacis, & portulacę, ana ʒ. ß. ſapphyrorum, ſmaragdorum, margeritarum, & ſerici crudi, ana ℈. 2. ſeminis rutę, & ſantonici, ana ℈. 1. ambrę griſię ℈. 4. panniculorum auri, & argenti, ana num. 12. cum ſyrupo de acetoſitate citri* fiat confectio liquida, ſeu in forma opiatæ. Non multum differt ab hac compoſitione electuarium *de bolo Armenico*, cuius deſcriptionem hic adſcribere placuit. Recipit quidem *boli Armeni puriſſime loti aqua roſacea ℥. ß. radicis tormentillę, & angelicę, ana ʒ. 2. coralli rubei, raſurę eboris, cornu cerui, & roſarum rubearum, ana ʒ. 1. & ß. ſeminis melonum, acetoſę, citri excorticati, iuniperi, & bombacis mundati, ana ʒ. 1. ſeminis aniſi, fœniculi, cinnamomi, xyloaloes, aut ſantali citrini, & macereos, ana ʒ. ß.* fiat puluis, qui vſui ſeruetur. Nonnulli ſimpliciorem faciunt, hoc modo: ℞. *boli Armeni ℥. ß radicis tormētillę ʒ. 2. angelicę ʒ. 1. ſacchari ad pondus omnium*, fiat puluis, ex his pulueribus finguntur trochiſci, ſaccharo diſſoluto aqua *bugloſſę, vel acetoſę, vel ſcabioſę infuſionis gummi tragacanthi exceptis*, aut *pulueris ʒ. 1.* vel dimidia ſumitur ex iure *pulli, aut aquis* ſupradictis. Cæterum quia confectiones ex bolo Armeno maximè ab omnibus probantur, ob id ſanè placet aliam ſcribere, quam multis fore proficuam cenſeo. Recipit quidem *boli Armeni puriſſimi ʒ. 1. & ß. coralli rubei ʒ. 1. radicis angelicę, tormentillę, & foliorum dictamni Cretenſis ana ℈. ß. margaritarum ℈. 1. zedoarię ℈. 2. macis ℈. 1. conſerue oxalidis ℈. 2. ſacchari albiſſimi diſſoluti aqua, vel decoctione ſcabioſę, aut bugloſſę, & ſcordij*, quantum ſit ſatis, finganturtabellæ ponderis ʒ. 2. Quibus ſanè antidotis vti multis modis medēdi ratio conſulit, exhibitis nimirum bis, terve, aut quater 24. horarum ſpatio, in minori tamen doſi, quàm ipſa ex lege habent.

Electuarium de bolo Armeno.

Puluis.

Confectio ex bolo armeno.

De ſymptomatum correctione.

Humoris maligni ĩpetus.

Symptomata malignę febris grauiſſima.

TErtia, & vltima curandi ratio, quæ maximum, & frequentiſſimum faceſſit in hac febre negotium, verſatur circa maligni humoris impetum, & motum ad aliquod membrorum, cuius maxima proculdubio habenda prouidentia eſt; nam ſæpiſſimè euenit, humoris malitia frænata, laborantes perire potius ex vitio membri alicuius, quam ex vi ipſius febris, cui proximo auxilia adhibentur. Hinc ſanè fit, ſitim, vigiliam, cibi faſtidium, aut oris vētriculi morſus, animi deliquium, phrenitidem, & grauiſſima alia accidentia, quæ ex participatione venenoſi humoris ſuboriuntur, magis proſternere vires, ac laborantes perdere, quam præcipua affectus ratio. Ob id ſanè leuioribus accidentibus, & quibuſuis ſedula diligentia ſubueniendum eſt, vt malum in eadem parte firmatum eradicari poſſit. Docuit in hoc affectu quotidiana experientia, ex neglecta vigilia, aut leui capitis dolore delirium, ac ſæpe phrenitidem ſuboriri; ex ſiti gutturis exulcerationes, aut conuulſiones; ex cibi faſtidio, oris ventriculi morſus; ex nauſea leui, irreparabilem ſingultum. Quamobrem nihil eſt in hoc affectu contemnendum, ſed etiamſi primo acceſſu ſymptoma aliquod leue appareat, tanquam maioris mali præſagium prouidendum eſt, ne vltra pergat, Quamobrem duplicem oportet huius maligni humoris conſiderare motum: *Vnum* ad interiora, tanquam ad principia, & officinam ſanguinis, caloris, & ſpirituum, quæ propriam venenoſæ huic febri ſubſternūt materiam, quia maiorem cum his obtinet ſympathiam, & ob id intus reconditur in vaſis maioribus, ac prope cor ipſum putredinoſa materia, quia protinus confugit ad eas partes venenoſa qualitas. *Alterum* vero ad peculiare aliquod membrum, idq; multis rationibus: aut quia imbecille eſt, aut quia excrementis ſcatet, aut ſpiritibus abundat, aut ſitum habet ad recipiēdum idoneum, aut quia venenoſa qualitas tam eſt efficax, & maligna, vt etiamſi his omni- B bus vitijs membra careant, cum hoc tamen ipſa apprehendat: nam licet in vnico reſideat loco putredinis minera, ex feruore tamen, quem mox contrahit, ſeſe expandit halitus quidam ad alia viſcera, vbi conſimilem infert affectum, ac nonnunquam humoris ipſius peccantis, quod tenue eſt, & ſubtilius, ſimul cū halitibus in membrum ſuſceptioni paratum promptiſſimè irruit, quorum omnium ſymptomata recenſere, ac ſingula mitigandi rationem docere in animo eſt.

Humoris maligni motus duplex.
1. Ad interiora.
2. Ad peculiare aliquod mēbrum.

Inter membra, quæ ocyſſimè huius venenoſæ febris contagium ſuſceptant, ventriculus ſanè eſt, qui mox nauſea corripitur, cibi faſtidio, dolore, ac procedente morbo ſingultu, idque priuſquam aliud mem- C brum, fortaſſis, quia raro excrementis caret, quibus promptiſſimè ſuſcipitur veneni mala qualitas. Quamobrem, *vt ſuperius diximus*, curandum primo eſt, eius excrementa leui aliquo pharmaco deponere, vel clyſtere paulo acutiori: tum vt ſanguinis miſſioni locus ſuperſit; tum ne morboſo apparatui proprijs excrementis materiam ſuppeditet; tum vero vt topicis auxilijs, ſi quando opus fuerit, locus ſubſit. Quod ſi id opus non fuerit *(aut iam factum)* curandum omni ingenio eſt, venenoſos illos halitus, aut humores eadē labe fœdatos, aut diuertere, aut corrigere, aut extinguere. Quapropter ab alui ſubductione *(nauſea, faſtidio, dolore, aut vomitibus exiſtentibus)* oportebit ventrem bis die ante cibum perfricare, donec rubeſcat, D vt quid vitioſum ad partes externas alliciatur, aut inūgere *oleo illo mirabili* ex deſcriptione *Matthioli*, aut *oleo de ſeminibus cucurbitę, & melonis*, addito modico *nardino*: ſed quod frequenti vſu probauimus, ſanè eſt, halitus, aut humoris malitiam, aut feruida aqua diſcutere, & retundere, aut acidis, & frigidis apozematibus extinguere, & frænare, quem vſum præſtat ſuccus *agreſtę cum ſaccharo, & aqua portulacę*, aut *panis mica eodem ſucco, aut oxalidis imbuta, mali granati acidi quoque, ſuccus limonum cum ſaccharo, & aqua ſcorcionerę, aut portulacę frigidiſſima*, item parum *aceti dilutiſſimi cum aqua cucurbitę, aut acetoſę*. Quod ſi humoris acris, & erodentis aliquid præeſſe ibidem nobis fuerit compertum, leuiſſimis medicamentis, E aut alimentis, & iuſculis rem agere oportebit: veluti eſt *alica, ptiſana, amylum, mucilagines ſeminis cotoniorum, & pſyllij cum ſaccharo, & modico aceto confectę*: quibus etiam admiſcere oportet ex *alexipharmacis* aliquid, quo veneni mala qualitas retundatur, corrigaturve: atque eiſdem per interualla vti oportet, interim dum purgationi datur locus. Cauendum tamen in hac re eſt, ab his, quæ vulgariter exterius apponuntur, niſi aut ingens dolor, angor, aut animi defectio adeo premat, quòd nos cogat ad aliquod leue, & vtile præſidium peruenire, veluti eſt *mica panis leniter toſta, ſucco granatorum, aut agreſtę, cum modico vino imbuta, irrorata ve puluere diarrhodonis, aut coralli, & cinnamomi*. Verum ſi æſtus præualuerit, non diſplicebit *oleo roſaceo* completo, cum modico *oleo abſynthite, & vino*, ventrem inungere. Quod ſi adeo accidentia perſtiterint, & compertum fuerit ventriculum calidis gaudere, aut in eodem eſſe viſcidi, & craſſi humoris

Ventriculus cur ocyſſimè cōtagium ſuſceptet.

Ventriculo maligna febre laborantium qualiter proſpiciēdū.

Cautio de epithematis ventriculo non admouendis.

ris aliquid, aut ſufficienti calore natiuo carere, adhibere tuto poſſumus parum *theriacæ aqua ſcordij diſſolutæ*, veluti ſi calidus ſupra modum fuerit venter, & humores, qui ibidem morantur, confectionem ex *ſantalis*, aut aliud ex his, quæ frigida eſſe alexipharmaca antea diximus, præbere oportet, & pari penſu in ſingultu res fieri debet: præterquam quod in eo, dũ plurimum laborans defatigatus labitur, deuenire ad opiata non erit abs re. Cæterum in primis mihi eſt cõpertum prodeſſe plurimum, ſyrupum præbere ex *ſucco portulacæ*, aut ex *papauere*, aut *emulſionem quatuor ſeminum frigidorum maiorum*. Verum his præmiſſis, non erit præter rationem *Philonij gr.* 10. cum ſaccharo roſaceo commixta præbere, idque dum vitæ periculum impendet, ſi res differatur, alioquin minimè, aut cautè. Quod ſi ventriculi accidentia, quæ retulimus, non plurimum vrgeant, nec plurimum eis innitendum eſt, nec omnino negligenda ſunt. Sed interim dum maioribus prouidemus, illorum nonnihil concedendum eſſe conſulit curandi ratio.

Nauſeę, & vomitui qualiter occurrendum.

Verum ſi ob ſpirituum exſolutionem, & frequentem oris ventriculi dolorem, nauſeam, vomitum, aut ſingultum animo deficiat laborans, *iuſculis roborantibus*, qualia ſuperius diximus, *modico vi*[illegible]*doramentis, aere frigido, & ex aqua aliqua odora*[illegible]*rato*, alexipharmacis pretioſioribus adhibitis, [illegible]genda eſt: nam interim dum affectui prouidemus, virium quoque habenda cura eſt, & eo magis, quo in hoc affectu viribus nobis magis eſt opus, & ipſæ ob morbi malitiam, & frequenti exſolutione periclitantur.

Cordis accidentia ĩ maligna febre quę remedia deſideret. Epithemata reprobanda. Sacculus. Inunctio Chimicę inſtillationis.

At in hoc affectu frequentius quam quoduis aliud membrum cor mille accidentibus premitur, cui ſubuenire non audent Medici, credentes, nullum aliud eſſe auxilium huic vſui proficuum, præter epithemata frigida. Mihi tamen in hac re nõ eſt dubium, quin calidus feruentiſſimus, & venenoſus ille cordis affectus, nulla lege exterius refrigerantia expoſcat, ob mille inconuenientia, quæ nulli eſſe ignota cenſeo: neque rurſus calida, ne intenſius furat, & efferueſcat in eo affectu materia. Cæterum dum cor pati plurimũ cognouerimus, excogitare oportet, ne vires labantur, auxilia, quæ illi citra damnum ſint proficua, qualia facilè apud peritiſſimos artifices reperiuntur, quæ venenis reſiſtunt, & ſpiritus roborant, ac firmant: quem vſum præſtat *conſtructus ex ſerica aliqua tela ſacculus*, qui molliter factus cõtineat, *ſpecierum cordialium temperatarum* ℥. 1. *ſeminis citri, acetoſæ, florum bugloſſæ, borraginis, rubearum roſarum, anà* ℥. ß. *camphoræ* ℈. 1. *ſantalorum rubeorum* ʒ. 1. quibus ſubtiliter puluerizatis addi poteſt pulueris *radicis angelicæ, biſtortæ, foliorum ſcordij, anà* ʒ. ß. Licet etiam regionem cordis inungere inſtillatione chymica arte ex theriaca hac lege extracta: excipe *electuarij de hyacintho, & theriacæ, anà* ʒ. 1. *diſſoluatur in ſucco ſcordij, pimpinellæ, ſcabioſæ, & acetoſæ, extracto quidem cum aqua roſacea*, ea quantitate, quæ libram compleat, quibus adde *pulueris cinnamomi* ʒ. 1. *ſantalorum omnium* ℥. 1. *pulueris diambrę, diamoſchi, anà* ʒ. ß. *diamargaritonis frigidi, electuarij de gemmis ſine ſpeciebus, anà* ʒ. 1. miſceantur omnia cum ℥. 6. *ſucci pomorum dulcium* redolẽtium, & in alembicum immiſſa ſtillentur per balneum Mariæ, cuius efficaciam procul dubio ſemper magnifeci: nam præter id, quod neque calorem neque feruorem intendit, incredibili quadam efficacia cordi opitulatur: quod beneficium etiam præſtat prædictum *Mattheoli oleum* cordi adhibitum.

Matthioli oleũ quid præſtet.

Dyſenterię in maligna ortę quomodo occurrendum. Lienterię quomodo.

Delabitur ſæpiſſimè humor in hac fallaciſſima febre ad inteſtina, citatque aluum ipſam, aliquando excitata dyſenteria, cui protinus omni arte ſubueniendum eſt, leui purgatione ex rhabarbaro facta. Cæterum frænata prius prædictis ſyrupis, apozematibus materia, & exſtincta quoque venenoſa humoris qualitate alexipharmacis. Verum ſi leuitas inteſtinorum A aliquando acciderit, prouidendum eſt protinus, ne vltra pergat, idque non adſtringentibus medicamentis, ſed alexipharmacis: nam coniectabile eſt, materiæ vitium expultricem ventris facultatem ante debitum tempus irritare, quamobrem oportebit alimenta tenuioris, & facilioris ſubſtantiæ porrigere, vt nullo negotio, & breui tempore eadem natura cõficiat: neque ob id ſuperſedendum eſt à ſyrupis, & his, quæ malam qualitatem humoris retundunt. Cæterũ apozematibus vti oportebit rarius, frequentiùs verò pulueribus alexipharmacis.

Diarrhœę quomodo.

At ſi diarrhœam excitauerit humor, cautius eſt procedendum, *vt latius dictum eſt libro noſtro de præſidiorum indicatione*, quamobrem huius rei præcepta B ſubticeo.

Sitis, & linguę ſcabrities malignę accidens quomodo mitiganda.

Sitis vero, & linguæ ſcabrities mitigandæ quidem ſunt, vt quæ ſua ſpontè affectum ipſum intendere ſint nata: & ob id tanquam peculiare febris remedium compeſcendas eſſe conſulit Galenus *lib. 6. pop. par.* 3. *text.* 29. inquit namque Hippoc. *Siti carentem os claudere, tacere, ventum cum potu frigido inducere*: qua parte Galenus hæc refert verba: *Hoc ſcripſit Hippocr. ex ijs vnum, quę totam febrium curandarum rationem in mentem reuocare queant*: & ſubdit paulo inferius: *Hęc ſunt verò, prima quidem motibus oppoſita, laborantis corporis quies, ſecunda omnia reliqua, ex quibus calorem febrilem comitantia magis miteſcant, & non exaſperentur, inter quę vnum eſt ipſum à ſiti defendere.* Per quæ C autem ſitim prohibent, adiecit, *clauſum os habere, ac tacere, auramque frigidam cum potu introducere.* Qua ſanè ſententia includit duo potiſſima, quibus ſitis in his febribus, de quibus loquimur, ſuboritur: humiditatis nimirum inopiam, & feruidum calorem: inopia enim humiditatis quodammodo reſarcitur otiantibus oris inſtrumentis, nam eò plus humectat id, quod ex natura ad os defluit, quò inſtrumenta magis quieſcunt. Exurens vero calor ex frigido aere inſpirato, & potibus miteſcit, ac attemperatur, & ob id ſummã mitigationis huius accidentis his duobus capitibus ſitam eſſe cenſeo: quorum aliud nimirum quies, & otium, vocalium inſtrumentorum ſitim interdicit, & remoratur: aliud vero eandem exſtinguit frigidis D aquæ apozematum potibus. Oris item exterſionibus ſitim non minus compeſcimus, illis quidem, vt ſordes aridæ, & ſiccæ, ac excalfactæ ſitim intendentes, abſtergantur abluanturque: his vero, vt propria humectatione difficilius natiua oris humiditas reſoluatur, ac ore frigidiori facto frigidiore quoque aere per reſpirationem attracto, potiatur laborans. Humectabitur porro ſyncipite irrigato *oleo frigido*, aut *roſaceo*, aut *decocto aliquo frigidarum herbarum ex alto delabenti, oxyrrhodino linteo quoque impoſito*. Edat etiam laborans *frigida cibaria, & olera*: vtatur *tragacantho in oui crudi albumine diſſoluto*, & cum *ſemine cucumeris contrito*, ex qua fiat pilula, quæ ore detenta paulatim deglutiatur, vtatur quoque ramentis *cucumeris, citru-* E *li, melonum, & cucurbitulę, & folijs lactucę, plantaginis, & ſcariolę ſuper linguam poſitis, ac frequenter aqua frigidiſſima ablutis*, vtatur quoque *ablutionibus, & gargariſmatibus*, quibus parum *aceti* ſit admixtum, aut *vini rubri*: ex aqua item *hordei cum ſyrupo roſaceo, & modico aceto*: item *lacte amygdalarum dulcium*, aut *ptiſana dilutiori*, vel *caprillo lacte*. Extergere item linguæ ſcabritiem cum *ſpongia*, poſtquam *ſyrupo violaceo, aut mucilagine citoniorum, vel poſca* maduerit. Itẽ madefacere, & humectare linguam oportet mucilagine *ſeminis citoniorum, aut pſyllij extracta aqua roſacea, & modico aceto*, ac poſtmodum exterſorio aliquo inſtrumento ex auro, aut argento, aut cannarum trũco confecto, linguam molliter abradere oportet. Sitim quoque ſummopere exſtinguit, ſomnum conciliare, licet in malignis febribus id ſatis non ſit, quinimo ſæpiſſimè intenſiorem efficit, & ob id alijs ingenijs

nijs vtendum eſſe cenſeo, & ore ſemper aliquid continendum.

Dolores malignæ febri ſuperuenientes à quibus cauſſis fiant; & quibus auxilijs mitigãdi.

Non minus ſolet in hoc affectu Dolor faceſſere negotium, quam quoduis aliud accidens, cui tãquam maioris mali præludio ocyſſimè ſubueniendum eſt. Conqueruntur frequenter hac febre laborantes de dolore dorſi, renum, & totius corporis, ſed præcipuè capitis, ac præſertim partis eius anterioris: quos omnes cenſeo excitare vnicam, & eandem cauſſam. Nã in affectus principio mihi non eſt dubium, quin vitioſa illa plenitudo, quæ morboſum ſubſternit apparatum, id efficiat. Cæterum in ea vtcunque depoſita, rationabile eſt, putridum, & malignum halitum eadẽ accidentia concitare, præſertim capitis dolorem, qui tam eſt mordax, acris, & noſtræ naturæ inimicus, vt quaſcunque attingat partes, alteret, ac prauè afficiat: & ob id prætermiſſis alijs cauſſis, quæ frequenter in alijs febribus eadem, aut diuerſa ſoleant concitare ſymptomata, harum tantum (*quas potiſſimas in his doloribus eſſe cenſeo*) meminiſſe hac in parte decreui. Sic, cuiuſuis partis dolor ſit, ſiue capitis, ſiue renum, aut totius corporis, incipiente affectu nullum aliud licet adhibere præſidium, præter id, quod copiam illã, ſiue morboſum apparatum deponat, ſanguine nimirum miſſo, aut medicamento, vt par eſt, exhibito: atque interim oportet bona ſpe ægrum alere, ne ex importunis querimonijs corpore exiſtente pleno, aut impuro, aliquo ex anodynis auxilijs vti cogamur: præterquam quod mollibus clyſteribus oportet corpus temperare, & vtcunque vacuare. Cæterum ſi depoſita plenitudine ex his accidentibus aliquod ſupererit, ſuſpicandum eſt, acres, caliginoſos, ac fuliginoſos halitus cauſſam his omnibus malis præſtare: licet coniectandum quoque ſit, aliquid humoris peccantis eiſdem commiſceri: quamobrem medendi ratio conſulit, & reuellendum primo eſſe, & repellendum (*præſertim à partibus, quæ in id conſenſerint*) & diſcutiendum, ac vltimo mitigandum.

Capitis dolori quib. prouidendum.

Sic capiti dolore affecto poſt depoſitam plenitudinem, & victum optimè inſtitutum (*nam eius indebita ratio huic malo frequenter fomentum præſtare ſolet*) prouidendum eſt cruriũ frictionibus, ligaturis, ac frequentibus cucurbitulis à ſuris vſque ad ceruicem affixis: ſæpè citra ſcarificationem, aliquando cum ipſa, in ſuris, præſertim dolore incipiente, dum ſuſpicamur nondum aliquid eſſe in cerebro receptum, nam ſi quid iam eſt, partes prope caput ipſum ſcarificandæ ſunt: item præcauere oportet, caput ne amplius ſuſceptet, oxyrrhodino ex oleo roſaceo, & *quarta aceti parte* confecto. Quo à principio doloris (*ſi corporis diſpoſitio permiſerit*) tẽdum eſſe cenſeo, potius quam dum aut plus quam par eſt, caput ſuſceptauit, aut imbecilli facto, nihil prodeſſe poſſit. A quo non diſplicebit ad anodyna peruenire, ea nimirum, quæ ex narcoticis leuia ſunt (*nam ad ea, quæ aut caput laxant, aut mollia, & calorifica ſunt, incipientibus ve febribus, ſola doloris ratione, peruenire non decet: diſponunt hęc profecto caput, vt amplius ſuſceptet, quinimo vt trahat: & ob id cauendum eſt à calorificis auxilijs, donec affectus conditio, & tempus ea expoſtulent*) quem vſum pręſtat vnguentum *populeon* temporibus, & foraminibus naſi illitum. Item *ſyrupus papaueris* menſuræ ℥. 1. cum modica *aqua bugloſſæ*. Quibus vt neceſſitas poſtulauerit repetitis, aut dolor ſubſidebit, aut in alium affectum, qui peculiarem requirat diligentiam, degenerabit, *vt paulo inferius docebo*.

Dolori totius corporis quibus reſiſtatur. Renũ dolori quib.

At totum corpus ſi doluerit, præter vniuerſales vacuationes nullum aliud auxilium admittit pręter vniuerſales totius frictiones, vt attractis, ac reſolutis per cutem halitibus, doloroſam, ac moleſtam illam laſſitudinem mitigemus. Cæterum ſubueniendum eſt renibus non externis (*ex roſaceo, aut quouis alio*) inunctionibus, ſed refrigerantibus, & mollibus clyſteribus, quale ex decocto *hordei, & ſaccharo, oleo roſaceo,* A *& vitellis ouorum* conficitur, à quo dormire ſtudendum eſt: item alimentis temperatis, ac frigidis, veluti *panis lacte amygdalarum dulcium*, & cætera, quæ eundem vſum ſuperius præſtare diximus.

Vigiliam ſi inducat malignæ febris quibus ingenijs ſomnum conciliare oporteat.

Ab his doloribus diu perſeuerantibus, atque etiam ex ratione malignitatis febris, mox Vigilia (*grauiſſimum alioquin malum, & maiorum accidentium præludium*) ſuboritur, cui protinus ſubueniendum eſt: nam præterquam quod vires plurimum diſſipat, humores ad caput quoque allicit; quod quidem ſolet eſſe delirij, ac ſæpè phrenitidis, & ſignum, & cauſſa. Atque cum id fiat ex calore feruenti, ac halitibus acribus, & mordacibus, ſicut ex oppreſſione, vel dolore capitis, vel alia iactationis, & inquietudinis cauſſa, quę ſpiritus ſupra modum attenuans, & varie diſpergens, B vigiliarum cauſſa exiſtat, neceſſum profecto eſt eis prouidere, diſtractis vaporibus, & refrigerato feruore: illud quidem diuerſionibus factis per frictionem, & cucurbitas ſuris, & natibus affixas, ac per ligaturas extremarum partium. Vtendum tamen cautè eſt crurium lauacris: neque vnquam niſi maximè præmunito corpore ſunt adhibenda: euacuato ipſo nimirum, & ante macularum apparitionem, ac in conclaui calido, & ab omnibus externis iniurijs præmunito, aut denſa ex[illegible]e cute, aut humore raptum ad aliquod membrum ex ſuperioribus, & præcipuis minante. Feruorem autem extinguunt aquæ frigidæ, aut apozematum vſus, præſertim prope horam ſomni. Quod ſi hæc ſufficere non videantur, quatuor alijs ingenijs C ſomnus conciliandus eſt: *Primò* quidem modulationibus, & diſtractionibus rem agere oportebit, fontanellis arte factis, & aquarum fluentium lento ſuſurro, muſica, & grata aliqua cantilena. Item conuenit aliquando ipſum laborantem fatigare, vt fatigatus requieſcat. Cæterum in hoc affectu nullum aliud exercitium efficere conuenit, quam laborantem cogere apertis oculis ſtare, quemadmodum conſulit Hippocr. *lib. 6. popul. par. 4. tex. 16. Somnus* (inquit) *ſtabilis rectorum nictatio*. Quamobrem oportebit brachia eo tempore fricare, ac illis iubere ardentem candelã manibus tenere, donec defatigati dormire quodammodo cupiant, nam plerumque vetita appetuntur intenſiùs.

Somnus quibus medicamentis cõcilietur

Tertiò vero ſomnum conciliare oporte- D bit his medicamentis, aut alimentis, quæ frigidiores vapores ad cerebrum tranſmittant, quemadmodum *amygdalatum* frequenter efficere ſolet. Item paramus conditum, q. ℞. *ſacchari roſacei, violacei, & boraginis, anã ℥. ß. pulueris papaueris albi, & fœniculi, anã ʒ. 3.* fiat conditum cum *auri laminis quatuor, & modico ſaccharo*, eodem modo in ouo ſorbili ℈. ß. *ſeminis papaueris nigri* adijcere poſſumus. Exhibemus etiam eclegmatis ex *papauere cochlearia tria, aut quatuor* in remiſſione febris, præſertim ſi diu ore contineantur: Præſtat eundem vſum potio hæc ſomnifera, q. ℞. *decoctionis lactucæ, & portulacæ vehementer expreſſæ ℥. 2. ſyrupi de papauere ℥. 1.* miſce, detur *quatuor ſaltem horis à cœna*: ſi vires ſint alioquin imbe- E cillæ, additis *pulueribus diamargaritonis frigidi gr. 10.* Quem etiam vſum præſtat capitis irrigatio ex *oleis violaceo, nenupharino, cucurbitæ, & papaueris cum ſuccis lactucæ, intybi, ſolani, vmbilici Veneris*. Cui auxilio mox ſequitur quartum, & vltimum ingenium, quo ſomnus conciliatur, detentis nimirum, & veluti ſopitis in cerebro ſpiritibus animalibus quo minus poſſint ad ſenſus inſtrumenta libere adire, quod perficitur rebus frigidis exterius adhibitis: veluti eſt inunctio ex *vnguento populeo* naribus, & fronte illitis. Præſtat eundem vſum *ſpongia frigida madefacta decocto*, q. ℞. *foliorum hyoſcyami, & mandragoræ, & foliorum papaueris albi, anã m. 1. ſucci lactucæ ℥. 4.* quo auxilio cum vti voles, tepidum naribus, & fronti apponito, quod ſi neceſſitas vrgeat, diſſoluere opiũ *gr. 10.* prædicto decocto eſt neceſſum.

Verum

Maligna febre laboranti, ſi laboret delirio, ac phrenitide, quomodo ſubueniẽdum.

Verum ſi his omnibus exhibitis adhuc vigilia perſtiterit, præſertim ſi manuum, aut pedum leuis tremor apparuerit, aut à ſomno, ſi forte dormierit, turbatus excitetur, aut inter dormiendum loquatur, vereri oportet, ne laborans in delirium, aut phrenitidem incidat: & protinus antequam veniat, prouidendum eſt omni arte, nam facilè exſiccatum excalfactumve caput præ vigilia, & ſuſceptat, & ab inferioribus trahit. Quapropter mox frictionibus, ligaturis, ac frequentibus cucurbitulis longè diſtrahere halitus oportebit, & tandem caput *oxyrrhodino* præueniendum eſt, antequam humoris aliquid ſuſceptet. Quod ſi delirare inceperit, & his, quæ diximus, non quieuerit, cucurbitulas ſuris affigere oportebit, eaſque ſcarificare, & plurimum ſanguinis extrahere. Atque ſi ne hæc quoque profuerint, ſed vigilia, perturbatio, ac deliriũ adhuc præualuerint, prope ceruicem cucurbitæ ſunt apponendæ, ac etiam ſcarificandæ, & vltimò brachijs ipſis, nimirum in eorum parte ſuperiori: quas ſanè partes ſcarificare, obſeruatione compertum habeo maximi eſſe momenti in hoc malo, ob venarũ, quæ capiti inſeruntur, naturalem ductum. Verum ſi his omnibus factis delirium adhuc non quieuerit, cõiectandum eſt, aliquid iam eſſe in capite receptum, ac fortaſſe firmatum, cui non ſufficiunt reuulſiones neque repellentia: ſed conſtat neceſſum adhuc eſſe, ad ea auxilia, quæ à capite ipſo euacuant, deuenire: quamobrem ſi in veram phrenitidem malum degeneret, oportebit, vena frontis, aut naſi inciſa, quod caput receperit euacuare; & mox idem per auxilia, quæ inſenſibiliter euacuant, tentare: ob idque addere *oxyrrhodino* aliquid diſcuſſorium oportet, veluti eſt *oleum chamæmeli*, & tantum eius adijcere neceſſum erit, quantum accidens hoc alijs auxilijs nõ quieſcere fuerit compertum, donec ſolo vtamur *chamæmelino* cũ *modico aceto*. Deinceps verò ad ea, quæ actuali calore atque natiuo perſimili reſolutionem moliri poſſunt, deueniendum eſt: quem vſum præſtant *arietis pulmones* feruentes naturali calore: quos à caloris remiſſione decoquere oportet *in aqua, adiectis floribus chamæmeli*, & ſepius capiti apponere, aut *columbarum pullos* per dorſum apertos, item *canum catulos* eidem parti, & eodem modo per dorſum ſciſſos apponere expedit, donec affectio quodammodo ſubſideat, ac quò magis quieuerit, eò rariùs, & mitiùs his vti cõueniet, ne caput ex calore externo maiorem contrahat feruorem, & magis ſubinde ad ſe humores alliciat.

Qualiter ſubueniẽdum, ſi ſõnolentus fiat, & lethargo laboret.

Solet non minus negotium faceſſere in hac febre importunus, & intempeſtiuus ſomnus, quàm vigilia ipſa, ac rurſus idem, aut grauius malum minari, & euocare; nam cum morboſus apparatus ex aliqua pituitæ, aut humorum crudorum, vel craſſorum copia concitatur, dum incaleſcunt, & feruorem concipiũt humores, à ſe protinus tranſmittunt halitus craſſos, denſos, & caliginoſos, quibus caput ſomno grauari neceſſum eſt, ac ſæpè, quod ex humoribus aquoſius eſt, in cerebrum etiam irruit, & ex prædictis vaporibus tanta ſæpè frigidi, & craſſi humoris copia in cerebro congeritur, vt promptiſſimè laborans in profundum ſomnum, & lethargum irruat. Quamobrem mox à principio capiti prouidendum eſt, diſtractis halitibus, & humoribus, eiſdem omnino auxilijs, quæ vtilia phrenitidi antea diximus, dummodo frequentius adhibeantur, vt omni arte facultates animales excitentur, auulſis nimirum digitorum, pedum, ac manuum pilis, aut ligatis digitis, aut contortis, ita vt dormire minimè permittatur. Præſtat quidem maximum beneficium in hoc affectu, vt probatiſſimo vſu compertum eſt, cucurbitulam cum ſcarificatione occipitio affigere, ea parte, qua cutis capillata deſinit: deinceps eadem *oxyrrhodina* capiti ſunt admouenda, admixtis à principio, quæ modicè diſcutiendi vires obtineant, veluti *oleum chamæmeli*,

A & ea omnia, quæ in phrenitide eſſe reſolutioni proficua diximus.

Hirudinũ vſus in ſõnolentia, & lethargo.

Quod ſi neque cucurbitulis, neque frictionibus, neque ſanguine miſſo, aut ligaturis affectio quieuerit (*neque olfactus ex acerrimi acidi modicè calfacti, & feruefacti* ℥. 3. *cum* ℈. 1. *caſtorij*) obſeruatione mihi, & Medicorum doctiſſimis probatum eſt, & rationi cõſonum, hirudines hæmorrhoidibus affigere (*ſicuti in phrenitide incipiente par eſt*) & tantum ſanguinis extrahere, quantum facultatem ferre compertum fuerit, præſertim ſi laborans hæmorrhoides ſua ſponte habuerit, aut febrilis apparatus craſſus, melancholicus, aut pituitoſus fuerit: nam huiuſmodi humores citiùs, & tutiùs per eas venas, quam per alias, vel ſua ſpõ- B tè (*nedum hirudinum ſuctu*) excernere aſſueuit natura. Quod ſanè auxilium tanti eſt momenti, vt non ſolum, quæ diximus, præſtet bona, ſed difficulter in hac febre reſpirantibus mirè opituletur. Et ob id placuit ſemper his omnibus expoſcentibus hoc vti præſidio. Quod ſi adhuc malum perſtiterit, neceſſum eſt ad ſternutamenta, & alia præſidia, quæ huic affectui proficua paſſim apud auctores reperiuntur, peruenire. Noctu tamen, quæ ſomnum vehementer arcet, non ſunt adhibenda.

Parotides malignæ febri ſuperuenientes quibus auxilijs curandæ.

Dum caput in hac febre maligna à principio plurimum patitur, & ipſum ex propria natura validũ, ac firmum eſt, contingit frequenter (*tranſmiſſa humorũ ea copia, quæ præſtatura erat prædictis affectibus mate-* C *riam*) parotides fieri aliquando non minus lethales, quam quoduis aliud malum: aliquando verò ſalutares, præſertim dum eo ſtatu ſuperſunt vires, quo poſſint vacuationem aliquam ferre, vel materiam aliunde tranſmittere, aut inſenſibiliter diſcutere, vel ſuppurare, & diu huic operi ſufficere. Verum dum, aut ſolũ huius febris ſolutionem, aut, *vt rectiùs loquar*, mutationem tẽtauerit natura citra integram perfectionẽ, aut tantum parotides creuerint, quod laborans ſuffocatione periclitetur, citra id, quod poſſit aliquod auxilium ex magnis tolerare, maius ſubinde licebit periculum timere. Quamobrem prouidẽdum eſt primo, vt quam crebertimè parotides in auxiliũ properent: quod ſanè officium non ſolum eſt exſequendum, ſed D tẽtare ſimul materiæ diſcuſſionem oportet, ne ſi plus humoris, quam par ſit, ad partem trahatur, laborans forte ſuffocatione periclitetur. Quibus equidem apparentibus (*permittentibus tamen viribus*) ſanguinem ex cephalica eiuſdem brachij mittere pro virium robore oportebit; ſin aliter, cucurbitulas cum ſcarificatione eidem brachio affigere, aut ſcapulis ea parte, qua malum viget; & mox ea auxilia ſunt adhibẽda, quæ citra maximam attractionem diſcutiendi vires obtineant, veluti *oleum chamæmelinum calidũ*, & frequenter adhibitum, lana, aut panno exceptum: quod ſi profuerit, innitendum eſt, donec ex toto parotides euaneſcant: ſin aliter, emplaſtro vtendum eſt, vulgo *maturatiuo* nuncupato, quod cum *vitellis ouorum,* E *chamæmeli oleo, & de ſemine lini, ac croco* piſtare oportet: quo ſanè & diſcuti, quod ad id habile eſt, & ſuppurari reliquum facilè ſolet: in his vero, quæ velociter augmentum ſuſceptant, non oportet attractorijs pharmacis vti, ſed ea auxilia eſſe adhibenda conſulit Galen. *lib. 3. pharmac. lo. cap. de parocidibus*, quæ mitigandi dolores, ac leniendi vires obtineant: ſicut in alijs, nimirum quæ lentè prorumpunt, & peſtilentes ſunt, & attractorijs vti, & cucurbitis eadem parte affixis. Quod ſi compertum fuerit, aut tantum creſcere, aut venenoſæ eſſe naturæ, vt laborans ſuffocatione periclitetur, antequam aut diſcuſſioni, aut ſuppurationi ſufficiat natura, conſultiſſimum eſt, *candenti auro*, aut *leui aliquo ferro* eas vnico foramine aperire, vt veneni vis, aut immodica humorum copia facilius exſpiret: quo ſanè auxilio plurimos veluti deploratos ſanitati fuiſſe reſtitutos compertum eſt.

Emplaſtrum maturatiuũ.

CAPVT III.

De Morbillis, & Variolis.

Cutaneorum affectuum duplex natura.

EST quidem eorum omnium, quæ in cute apparent, duplex natura: *Vna* quidem eorum, quæ febrem antecedunt, & prius per cutem erumpunt, ac mox febris ſequitur, quod tãquam pernicioſum ſymptoma damnauerunt auctores omnes: nam credibile eſt, excretionem illam ſymptomaticam eſſe, & natura irritata factam: ſiquidem humores illi ita ſunt pernicioſi, vel copioſi, vt eos ante tempus natura expellere cogatur; cui ſi febris ſubſequatur, pernicioſam eſſe, & ex maligniſſimo humore ortam coniectabile eſt. *Altera* vero horum conditio eſt, cum natura, per criſim vincens, & ſuperans, humorem illum malignum ad cutim mittit, febre antecedente: cuius conditionem benigniorem eſſe cenſemus, vt frequentiſſimè in variolis, & morbillis accidere cõſpicimus. Nam tranſacta tertia, quarta, & interdum quinta, aut ſeptima die ipſius febris, quibus natura aggreſſa eſt humoris illius coctionem, perſentiens eius vitium, ac præcauens principalia membra, ad cutem, dum robuſta eſt, ipſum pellit, modicè peracta coctione: qua facta, cutis maculatur, & febris ſubſiſtit, & quieſcit, quia expellitur vniuerſus humor, antequam ſubeat putredinem maiorem: nam ſi intenſius putreſcat, certũ eſt ante perfectam coctionem tuto nuſquam expelli. Verum inter ea, quæ ad cutem pelli aſſolent, duo ſũt, quæ huic capiti propria exiſtunt, Morbillus nimirum & Variola. Quarum ſanè excretionum natura eſt, vt ex copioſo, & vitioſo ſanguine ſolo, vel alicui alteri humori adiuncto, variolæ proficiſcantur, quæ corpulentiores ſunt, & craſſiores cutis eminentiæ: Vel ex pauciori, cæterum tenuiori, feruidiori, ac billioſiori ſanguine: quo fit, vt *rubicundiores* fiant in cute maculæ, longè tamen prædictis minores, quas *morbillos* iure optimo appellamus. Itaque variolæ arguunt maiorem copiam craſſioris humoris, morbilli minorem, ſed ob humoris agilitatem non minorem malitiam, maximè ſi iterum retrocedant; nam aliter facilè reſoluuntur: vtraque tamen critica eſt naturæ actio. In his autem humoribus expellendis natura mouet genus quoddam febrium huic ſolum morbi generi proprium, & familiare. Quod ſanè medium quoddam tenet inter febres ſimpliciter putridas, & malignas, ac peſtilentes: quippe, *vt dictum eſt*, ſunt quædam febrium genera, quæ in ſola humorum putredine citra aliquod aliud peculiare vitium cõſiſtere ſcimus: ſunt etiam alia, in quibus venenoſa, & maligna præpollet natura magis, quàm putredo ipſa, inter quas medium hoc genus conſtituitur, in quo humorum putredo reperitur, non tamen adeo intenſa, & grandis, ac in ſimpliciter putridis, & forſan mitioris conditionis: Item adeſt maligna, & contagioſa natura, longè tamen inferior ea, quę in peſtilentibus reperitur, & multis numeris ab omni alia malignitate diuerſa. Cuius ſanè febris naturam vt callere poſſis, ſcito, febrem hanc triplici eſſe inſignitam conditione, nimirum, de genere continentium, & cum leui putredine, ac peculiari, & ſibi propria malignitatis ſorte. Circa *primum* ſciendum eſt, optima ratione conſtare, *eſſe continentem*, quia potiſſimam omnium quæ in cute apparent materiam ſanguinem eſſe, inficiabitur nemo, vt qui antequam degeneret in alios humores, nacto ex efferueſcentia, & leui putrefactione (*ex maligno calore potius quam ex defectu natiui contracta*) principium in prædictas maculas prorumpit. Quo fit, vt differat ab his, quæ communiter continentes ſunt; quia illa carent putredine (*niſi velint in aliam naturam mutari*) hæc vero ſemper aliquid putredinis habet admixtum, licet id pauciſſimum ſit, & à cauſſis prodeat longè diuerſis à communi putredine. Quo etiam fit, vt à verè, & propriè putridis differre videatur, quia illæ calorem contrahunt præter naturam, & ingentem putredinem ex prohibita ventilatione, & ob id magna fit putredo, ac longè grauior, & maior in malignis febribus, in quibus plurium calorum præter naturam vis, & efficacia adiungitur, & cohæret, ab eadẽ cauſſa, & à contagio extrinſecus accedente: in hac vero leuiſſima eſt à principio putredo, ac ſimpliciſſima, & quæ leui negotio compeſcitur, quia à proprio, & interno calore proficiſcitur, qui vitiatus à principio generationis permanſit: (*vt mox ſum expoſiturus*) cuius corruptio ſi, poſtquam incepit à modo recedere, & à naturæ beneficio, & correctione deuiare, diu in corpore vagari permittatur, ingentis corruptionis, ac ſæpè mortis eſt cauſſa. Quo tandem fit, vt cum natura eam perſentit effrænem, humoreſque in feruorem agitantem protinus leui correctione facta pellit eoſdẽ ad cutem, vt ſimul pellat cum ipſis venenoſitatem illam, & calorem feruidum ſibi impreſſum. Quibus iã conſtare arbitror, de continentium eſſe genere, & ab eis differre, putredinemque ſortiri, & à putridis etiam mille modis diſſidere. *Eſt etiam maligna hæc febris*, non quidem malignitate peſtilenti, vt in alijs malignis, & peſtilentibus dictum eſt, ſed ſolum ſibi propria, & peculiari, ac nulli alteri febrium ſorti cõmuni. Quippe in alijs malignitas prodit à cauſſis externis, non naturalibus appellatis, & cauſſaliter accidentibus per contactum, aut contagium, aut per propriã ſubſtantiam operantibus: at malignitas huius febris à natiuis intrinſeciſque cauſſis contractis à principio generationis, nimirum, à ſemine, & ſanguine menſtruo: non quidem, *vt Barbari ſunt arbitrati*, ex relicta in poris materia menſtruali: inſinuarunt quidem cauſſam huius rei, cæterum non perfecerunt. Cuius doctrinæ gratia expendendum eſt, in calore noſtro natiuo à primæua ſui conſtitutione manere aliquid caloris, non omnino genuini, & familiaris, ſed diſſimilis, & vitioſi: qualis naturæ eſt, qui ex ſanguine mẽſtruo prodit, veluti character ibidem impreſſus: qui occaſione arrepta ex leui, & externa cauſſa ipſum excitante, & augente ob diſſimilitudinem aggreditur infirmare innatum: ſed hic efficacior, & potentior factus, in feruorem, & putredinem humores agit, quorum quod putridum eſt, ſimul cum ipſo calore, quem ſuperat, aut ſeparat innatus, & robuſtior factus, pellit in morbillos, & variolas. Quippe cum is calor modeſtius ſe geſſiſſet, & veluti connaturalis exſtitiſſet, nunquam naturalem, qui copioſior, & potentior eſt, excitauit ad pugnam, & eius expulſionem: cum verò extranei opera agere nititur, tum ipſum excitat, & breui tempore ſimul cum humoribus, quos alterauerat, exſtinguitur, & pellitur, reliquum vero tempus latitare, & quieſcere à natura permittitur. Quod vt faciliùs intelligas, ſcito, non aliter, quam in quibuſdã corporibus remanet paternorum morborum ex ſemine, & ſanguine menſtruo principium, & veſtigium (*ita vt qui patiebantur impetigenes, articularem morbum, vel luem Gallicam, filijs eandem præſtiterunt ob prædictorum principiorum corruptelam relictam in calore innato, apto ſubinde ad generandos conſimiles humores, & morbos in filijs*) ita prorſus cõſentaneum videtur, quod licet fœtus fiant, & alantur ex puriori ſanguinis, & ſeminis parte, aliquid etiam, quod non ita purum eſt, ſed vitioſum, & menſtruale ſimul admiſcetur, cuius ratione calidum innatum, quod toti corpori genito commune efficitur, non ſit omni ex parte familiare, & ſimile, vtile, & beneficum, licet ſit naturale, hoc eſt, à principijs generationis contractum. Cuius ratione dum feruidus, & vegetior efficitur calor ille vitioſus ex aliqua interna, vel externa occaſione validior factus in feruorem agit ſanguinem, ac febrem ex ipſo concitat, in quibuſdam citius, in alijs tar-

Marginalia (left): 1. — 2. — *Variolæ, & morbilli ſunt excretiones criticæ.* — *Variolæ, & morbilli quid differant.* — I *Variolarum, & morbillorũ febres de genere continentiũ ſunt. Quid differant à communi ter continentibus.*

Marginalia (right): 2 *Sunt leuiter putridæ. Quid à verè putridis differant.* — *Sunt malignæ peculiari malignitate.* — *Variolarum, & morbillorum cauſſa interna qua.* — *Semina paternorum, ac hereditariorum morborum.*

Section letters: A, B, C, D, E

tardius, prout occaſio, aut diſpoſitio corporis, ætatis, A naturæ, & virtutis ferunt: ita vt rariſſimum ſit, quemquam ab hoc genere febris euadere in vitæ diſcurſu *(licet poſſibile ſit ob puritatem principiorum)* maximè vero in pueritia, vbi calor faciliori cauſſa feruidus efficitur, & veluti de potentia ad actum reducitur.

Calor febris morbillorum, & variolarũ quid differat à calore putridarum peſtilentium, & malignarum.

Quibus diligenter animaduerſis, facilè cuiuis erit noſſe differentiam, quæ verſatur inter hunc calorem febris morbillorum, & variolarum, & inter reliquos tam putridarum febrium, quam peſtilentium, & malignarum, etiamſi is calor feruidus, & malignus, quòd à natiuis principijs hæc omnia nanciſcatur. Quare vero cum hæc mala qualitas adeo ſit pernicioſa, tot annis innocua, & quieta maneat in corpore, commota vero quauis occaſione hominem mille modis perdat, B non eſt ita facilè inuentu. In qua re ſciendum eſt, calorem illum, cum à principio ſit innato admixtus, ab eo regulari, & compeſci, donec adueniente occaſione validior factus, natiuo poſthabito humores aggreſſus ipſos in feruorem agens vitiat, & ſeſe in ipſos inſinuans, conſpurcat, & malignitate incredibili perdit, adeo vt niſi citò à corpore pellantur, aut pulſi euaneſcant, vel ſuppurentur, intus, & extra corpus perdant. Cùm verò nulla ſubſit occaſio, quæ aut hunc calorem excitet ſimili contactu, *vt accidit pueris, qui contagionem variolarum ab alijs pueris affectis ſuſcipiunt*, aut natiuum imminuat, quo ille vitioſus præualere poſſit, *vt contingit ijs, qui frigori, calorive ſeſe præter modum exponunt, vel ſatietate infirmantur*, multo C tempore cõtingit in corpore citra euidens damnum latitare, licet nonnunquam principium exiſtat multorum morborum, alimenta vitians, & prauè humores diſponens, quo alij morbi ſuccreſcunt, morbilli vero & variolæ, non niſi dum feruorem ſanguinis, & aliorum humorum concitant, quo facto amplius nõ reuertitur, quia iam à natura ſuperatur, & euincitur, tanquam euidens hoſtis, cum antea occultus extitiſſet.

Variolæ, & morbilli cur quarto die, vel ſaltem ante ſeptimum ſalubriter terminãtur, maculæ in maligna non item.

Ex quibus conditionibus facilè eliciuntur duo magni momenti, & notatu digniſſima: Primum, *quę ſit ratio, propter quam hic morbus ſalubriter terminetur maculis his apparentibus in cute, in quarto, & ante ipſum, vel ſaltem ante ſeptimum,* D *& in febre maligna macularum prouentus non ſolum non terminet morbum, ſed deteriorem reddat, & deinceps longè grauiorem conſpiciamus, cum oportuiſſet etiam ita fieri in morbillis, & variolis, quia longè crudior eſt morbus in quarto, quàm in maligna febre in ſeptimo.* Cui dubitationi dicimus. Primum, hanc eſſe differẽtiam inter has duas febrium ſpecies, quod in variolis, & morbillis plerunque febris incipit à ſummo vigore, & ob id iuxta optimam rationem fit, tutum, & ſalubre eſſe iudicium, quod prima, ſecunda, tertia, aut quarta die ſuccreſcit, quod febribus malignis accidere nuſquam viſum eſt, quibus omnia tempora conſpicua ſunt. Item id etiam accidere credimus, quia febris morbillorum, & variolarum proficiſcitur à leuiſſima putredine *(potius ex feruore caloris illius, quam ex plenitudine, vel* E *craſſitie materiæ oborta)* quam ceſſare facit natura mediante coctione ante ſeptimum, eò quòd leuiſſima ſit, & à facillimis cauſſis orta, & ob id iudiciũ eſt firmum, ac tutum: at in malignis febribus adeo eſt ingens, & ſordida putredo, vt ne decima quarta die, & aliquando vigeſima corrigi poſſit, ne dum in ſeptima: & ob id maculis apparentibus ante id tẽpus malum exacerbatur, & deterior efficitur, quia citra coctionem coacta fuit natura expellere.

Variolę, & morbilli quas habeant ſui periculi rationes.

Secundum quod elicitur ex dictis, *ratio profecto eſt periculi* (quod multis modis ſic affectis ſuccreſcere aſſolet) *in eo morbo, qui adeo breuiter ceſſat expulſis variolis.* In qua dubitatione expendendum eſt, periculi rationem ſtare in duobus: nam vel commouit natura vitiatos, & efferueſcentes prædicto calore vitiatos humores, & non valuit ob ſui impotentiam eorum craſſitiem, aut carnis denſam compagem protrudere, & tunc vitio maiori facto retroeuntibus humoribus ad cor, vel ad aliud membrum princeps, lethalis efficitur affectio; aut ſi copioſè, & confertim prorumpant per vniuerſum corpus, cum à natura nõ poſſint regulari, vel excitata diuerſa maiori, & maligniori febre, interimunt: vel corrupta parte, in quam incumbunt, eam omnino perdunt fœdiſſima corruptione.

Variol. et morbil. natiua conditio.

Sciſcitandum tertio eſt, *quæ ſit huius affectionis natiua conditio*, quod præter dicta incommoda ab omnibus pernicioſa habeatur. In qua re arbitrandum eſt, multis rationibus eſſe pertimeſcendum: tum ratione febris, quæ præcedit, ac malignam, putredinoſam, & feruidam ſortitur conditionem, *quemadmodum antea dictum eſt*: quippe ſola, & per ſe periculo non careret: tum etiam ratione macularum, quæ in cute apparent. Nam morbillos eſſe deterrimæ conditionis probat Hippocrates *lib. de Coac. prænotion.* dicens: *In quibus febribus maculæ in cute apparent, lethale ſignum eſt, niſi in maturationem venerint: at morbilli nunquam maturantur*, ergo *lethalis erit eorum prouentus*. Auget inſuper periculi rationem fraudulenta morborum conditio, quippe non raro mox à principio deliteſcunt, & retrocedunt, non ſine magno periculo decubitus in aliquod membrum princeps: quod etiam Hippocrates damnauerat dicens, *periculoſos eſſe tumores apparentes, & ſubito euaneſcentes*. Præterea non minus graues ſunt variolæ, quia ſi non maturantur, idem periculum portendunt; ſi vero in maturitatem deducantur, vereri oportet, ne ſordida illa putredo, vel calorem innatum totius corporis extinguat, vel alicuius membri integram corruptionem moliatur. Cum hoc tamen morbilli, quatenus pertinet ad eorum naturam, ſecuriores ſunt, ſi Medicus prudenter retroceſſum diligentia caueat: variolæ vero periculi rationem ſitam habent in protractione ſanguinis detractionis: nam dum prorumpunt copia depoſita, ſecuriores ſunt ob ſuppurationem.

Quę ſint alijs ſecurioris, aut deterioris conditionis.

Sunt item ex his plures, & pauciores mediocribus deteriores: quarum quæ rubicundiores ſunt, ſecuriores exiſtunt, flauæ minus; liuidæ, & nigræ deteriores, albicantes vero mediocres ſunt inter optimas, & peſſimas. Sed omnibus deteriores exiſtunt, quæ apparẽt, & deliteſcunt, item hæc, quibus adiungitur alui fluxio, vomitus, reſpirandi difficultas, anxietas, animi deliquium, vel aliquod capitis vitium, aut mentis deliramentum. Coniectabile namque eſt in his omnibus, naturam è venis miſiſſe peccantem humorem, non ſolum ad partes extimas, verum & ad caput, ad aſperam arteriam, pulmonem, ventriculum, inteſtina, & nonnunquam prope cor. Sed his omnibus adhuc periculoſiores exiſtunt, quibus poſt completum apparitionis tempus febris iterum exacerbatur, & accidentia, quæ præfuerant, adhuc perſtant, argumentum ſanè euidentiſſimum venenoſitatis ipſius humoris adhuc intra venas manentis: Nam ſicut in optima criſi ſubita fit mutatio ad ſalutem, neque aliquod relinquitur accidens, alioquin aut morbum non eſſe ſolutum, aut recidiuam futuram oſtendit: ſic quoque in variolis non rarò accidiſſe comperimus.

Neceſſarium, & proficuum eſt, non ſolum, vt in reliquis affectibus, ſed longè vtilius, & præſtantiùs in hac febre futuros morbillos, & variolas præcognoſcere: nam breuiſſimam habent acceſſionem, & pręſentaneum expoſtulant auxilium: quod ſi occaſio præterierit, eius defectum ſupplere nuſquam vtiliter poteris, aut ſaltem id difficulter facies.

Variolarum, & morbillorũ ſigna.

Primò quidẽ malum oſtendit febris primo acceſſu vehementiſſima, qualem tempore ſtatus eſſe comperimus: accidẽtia item ob id intenſa, quod criſis tempus iam inſtet. Eſt itaque incendium tam vehemens, tam acuta, &

acris

acris caliditas, vt pituitam naturalem adhuc, & omnem cerebri humiditatem liquet, ita vt maiori ex parte huiuſmodi febres ex defluxione à capite, vel catarrho, aut tuſſi principium ſortiri videantur: ob id quidem præeſt ſemper in pueris tuſſis, quæ certum eſt huius affectionis præludium, præterquam quòd tuſſis etiam cauſſa creditur eſſe exitus humoris à vaſis ad cutim, quo fit, vt inſtrumenta reſpirationis pati quoque accidat: his etiam addes difficilem reſpirationẽ, tum ob adductam à me rationem, tum vero ob ingentem caliditatem, quæ maximum concitat in humoribus feruorem. Adſunt oculorum ſplendor, & veluti fulgores quidam, quos ex flammea caliditate proficiſci certum eſt. Item ſic affecti inuoluntariè lacrymantur, ob idem humiditatum cerebri colliquamentum: narium adeſt pruritus maximus, ob acrem pituitam deſcendentem, & fuliginoſa excrementa, quę per eaſdem expurgantur: eſt in dorſo calor ingens, & ſenſus quidam punctioni perſimilis, ob ſqualorem magnæ venæ per eandem partem perreptantis, in qua maius cauma fieri eſt credibile. Quibuſdam accidit ſomnus profundus, ob halituoſos vapores ex magnitudine febris ad cerebrum concitatos: alij ob acres, & mordaces delirant, multi quidem in epilepticas conuulſiones decidunt omnibus tamen adeſt in toto corpore calor, rubor, & punctionis quidam ſenſus per totam cutim, & aliquando apparent maculæ quædam raræ, rubentes, & paruæ, præcipuè iuxta dorſum, & lumbos. Sed maximum, & infallibile ſignum eſt, hæc omnia principio affectus accidiſſe: nam in reliquis affectionibus contrario modo res ſe habet. *Circa principia, & fines*, inquit Hippoc. *omnia ſunt imbecilliora, circa ſtatum verò fortiora*, in hac verò febre à principio omnia accidentia vrgent, more febrium decreſcentium, quæ in principio extremos labores habent: quo ſolo ſigno mihi certum eſt, ab omnibus alijs febribus morbillos, & variolas poſſe diſtingui.

Variolarum, & morbillorum auxilia nõ procraſtinanda.

Dictum eſt ſuperius, maximum faceſſere negotiũ cognitionem occaſionis in hac febre, quod cenſeo illi accidere, eò quòd ex ijs ſit, quæ (*vt dictum eſt*) mox à principio vrgent, atque cùm Hippocr. dictum ſit: *Cum morbi inchoant, ſi quid tibi videtur mouendum, moue*, & huius principium adeo breue ſit, neceſſe eſt procul dubio ſtatim primo acceſſu auxiliares manus adhibere, nec procraſtinandum eſt auxilium, etiam ſi febris adauctior videatur, atq; in acceſſione eſſe. Quamobrem quatruplex oportet in hac curatione exſequi officium. *Primum* quidem vacuationem exercet: *Secundum* motum naturæ ſequi docet: *Tertium* compeſcere iubet venenoſitatem, & malitiam: *Quartum* vero, & vltimum membrorum præcautioni, in quæ natura ſolet decubitum humoris efficere, intendendum eſſe præcipit.

Variolarum, & morbillorum curatio quatuor officijs conſtat.

I. Vacuationis.

Purgãtia in Variolis reijciũtur.

Sanguinis miſſio.

Circa primum officium quod vacuatione completur, neceſſe eſt noſſe, febrem hanc eſſe de genere continentium, & ob id tanquam quid in eius curatione præcipuum vacuationem expoſcere per ſanguinis detractionem: nam expurgans medicamentum in huiuſmodi affectionibus nullum, aut quàm rariſſimũ obtinet vſum, quippe quod innatum ſibi habeat à totius corporis circumferentia, & venis minoribus ad internas partes, & vaſa maiora humorem retrahere, motus quidem omnino motui naturæ contrarius: qđ tanquam ſummè pernicioſum verendum eſt in his morbis, præterquam quod euocata materia venenoſa ad inteſtina, ſiue medicamentis purgantibus, ſiue clyſmatis, (*quibus raro quoque, & leuiſſimis vtendum eſt in hoc malo*) ſyncopes, & dyſenterias grauiſſimas oriri conſpicimus. Quamobrem primo Medici acceſſu conſiderandum ſeſe offert, *quale corpus ſit, puerilene, an grandiorem agens ætatem*, in quibus ocyſſimè vena ſciſſa ſanguinem extrahere oportet, quantũ A plenitudini detrahendæ ſatis eſſe compertum ſit. In pueris vero, & ijs, qui venam tundi non permittunt, cutim ſcarificare opus eſt: primo quidem ſuras ſcalpello ſcindere, quo diſtantius à corde humorem diſtrahamus. Mox, ſi ſatis non ſit, brachia ſcarificare opus eſt, vt quod cordi vicinum inhæret commodius extrahatur. Cæterum ſi ſors tulerit, vt puer excarnis ſit, aut languidus, vel ex alio morbo conualeſcens, ſat erit ad extima euocare, quod efferbuit, ſiquidem coniectabile eſt, nullam adeſſe plenitudinem, ſed ſolum ex vi caloris feruorem oriri. Quapropter natibus cucurbitulas affigere oportet, & poſtmodum, ſi vires permiſerint, ſcarificare: ſin aliter, ſat eſt euocationem frictionibus moliri: Nec procraſtinandum eſt huiuſ- B modi auxilium, etiam ſi laborans in ſummo febris vigore extiterit. Sed qua ſeſe frequentiſſimè offert, vt Medicus non niſi tranſactis primis diebus accerſatur, fortaſſe incipientibus iam per totam cutim, aut aliquam eius partem maculis, conſiderandum eo tẽpore eſt, *an maius faceſſat negotium plenitudine, quam ipſorum humorum vitium*: Quod ſi *primum* fuerit, verendum non eſt, ipſis adhuc incipientibus ſanguinẽ detrahere, idque audacius in pueris, eò quod ad cutim cucurbitulis, & ſcarificationibus euocamus. Qđ ſi *vitium humoris præualere* comperiamus, quemadmodum in morbillis ſemper reperitur, tranſacta ſemel prima detrahendi ſanguinem occaſione, ad ſecundam indicationem deueniendum eſt, quę docet C motum naturæ ſequi, & ad cutim euocare. Prius tamen conſiderabis, cruditatemne ventriculi patiatur puer, ex ructibus nidoroſis, aut acidis, & ex lacte coagulato per aluum excreto, aut ex viridi excremento: quo tempore licet vulgus pertimeſcat ſanguinem detrahere non ob id licet expurganti vti medicamento; graue enim eſt, & periculo plenum, quia facilè cõmotus efferueſcenſque humor ad ventrem euocatus, & ſyncopis, & mortis cauſſa exiſtit, ſed & grauiùs cruditate exiſtente ſanguinem mittere, & longè grauiùs differre: quamobrem nec purgare, nec ſanguinẽ detrahere, ſed primò cruditatem auferre, quam in pueris, vel leuiſſimo temporis ſpatio conteres, ſubtracto alimento clyſmate ex *hydromelite*, aut ſuppoſito- D rio iniectis, & ventri appoſitis, quæ ipſa concoquant, velut eſt *axungia porcina cum croco, & ſucco lapathi, ac furfure*, aut *oleum torrefactum cum raphani radice*, aut *emplaſtrum ex melle, fermento, croco, & ſucco menthæ*: quippe emplaſtica hæc medicamenta alijs in partibus ſuppurationem moliuntur, in puerorum vẽtriculis, prohibito natiuo effluxu coctionem optimè efficiunt, ſatiùs quidem quàm medicamenta, quę vel calfaciunt, vel roborant, & alijs corporibus proficua ſunt. Quibus ſanè factis, quæ vnius noctis ſpatio prodeſſe ſolent, tutò poſſumus ſanguinem detrahere, nã puerorum venter facillimè ab his cruditatibus ſeſe exonerat, vel leui quodam adhibito auxilio. Conſiderabis præter hæc, in adultis, an iterum reuertatur fe- E bris, poſtquam variolis apparentibus, ceſſauerit. Quo tempore non eſt facilè inuentu quid agendum ſit; nam videtur longè grauiùs febrem iterum reuerti, facta ſemel criſi, ac ſi ſanguinem mittas, calumnia non vacabis, & periculo, ſi prætermittas, certius eſt diſcrimen. In qua re diſtinguenda eſt febris, quæ ſuperuenit, occaſio, nam ſi prodierit à variolarum ſuppuratione (*quod ex ipſarum tumore, dolore, & colore cognoſces*) fugiendum omnino eſt à ſanguinis detractione, labentur enim protinus vires: ſi vero à noua putredine, & efferueſcentia eorum humorum, qui intra corpus facta prima variolarum apparitione remãſerunt prodeat, tunc quidem (*quod dignoſces ſi ante completum tempus apparitionis iterum noua febre præueniantur, & paruæ, ac paucæ ſint variolæ*) audacter, licet plures ſint variolæ, ſanguinem mittes, quo adhuc longè plures appareant, & facilius ſuppurentur, vereri enim

opor-

Scarificatio.

Cucurbitulæ.

Sanguis vtrũ mitti debet aut purgans dan... in plenitudine, aut vitio humorum.

Cruditas ventriculi quibus auferatur. Emplaſtica medic. in puerorum ventriculis coctionem efficiunt.

Febre variolarum reuertente quid agendum.

oportet, ne ſi idem auxiliũ protraxeris, neutrum poſſit fieri, & laborans ſubinde citiùs periclitetur.

II.
Excretio uibus ar ibus ad utem euo anda.

Itaque ſiue adultus, ſiue puer ſit laborans, primò curandum eſt ſanguinem mittere; ac ſi ſufficienter miſſus fuerit, vel inſufficienter, ſi natura properauerit ad excretionem, eius motum æmulari ſemper oportet, & omni arte naturam ad cutim euocare oportebit. Primum quidem frictionibus per totum corpus factis, ac cucurbitulis, & tegumentis, ne ex frigore ambientis retrocedat tranſmiſſus à natura humor. Qua etiam indicatione conſiderandum eſt, quod ſi plenitudini eo tempore non eſt ſatisfactum, ſcarificatis cucurbitulis defectum ſupplere opus erit. Sunt etiã inter auxilia pleraque, quæ ad cutim euocant, alimenta nimirum, & medicamenta, quæ virtutem habent calidam, & ſiccam, quemadmodum antiqui conſuluerunt; nam licet alienum videatur à morbi ratione, calido morbo calida adhibere auxilia: cum hoc tamen ea ex vſu comperimus, quia efferueſcentiam maiorem concitant in humoribus: quo fit facilè, vt ipſis efferueſcentibus in cutim irruant: ob id quidem antiqui cenſuerunt, decoctum *ficuum, piſces ſalitos* id poſſe, & nos ſyrupis *de lacca, & capillorum* Veneris vtimur: cuius rei latius meminimus *lib. noſtro in conſi. de victus ratione*. Sic enim potui exhibemus decoctum *fœniculi, vel cinnamomi, ac ficuum, & liquiritię*. Præſtat etiam cutim ante paſtum perfricare, incipientibus maculis, & cucurbitulas ſuris, ſcapulis, & naribus affigere, vt ocyſſimè, quod natura tentat, perficere poſſit, ac oleo *amygdalarum dulcium cum nitro* illinire; in his maximè qui cutem, & carnem dẽſam habent. Prodeſt & ſudores euocare *aqua florum papaueris erratici, fœniculi, bugloſſæ, ſcorcioneræ, radicis pentaphylli, aut chamæmeli;* qua ratione multi conſulũt, exhibere *cornu monocerotis*, & alia, quorum vim experiuntur ſudores poſſe mouere. Sic enim cubiculo, & ambiente præmunito, & laborante, vt ferunt, *rubris pannis* cooperto, quo ſanguinis feruor per ſympathiam ad extima euocetur, ſudorem prouocare oportet, his quæ diximus tepidis exhibitis.

III.
Alexipharmacorum in variolis, & morbillis uis vſus.

Cui ſanè indicationi, quæ tertia eſt, non parum cõducet alexipharmacis venenoſitatem humorum cõpeſcere; nam cum certum ſit, in his affectibus humoris feruorem contrahi, &, vt mea fert opinio, in maioribus vaſis, periculum quidem eſt ex cordis vicinia ne vitalis facultas veneno humoris periclitetur: alexipharmacis igitur pugnandum eſt, longè à corde ex membris præcipuis huiuſmodi humorem pellere. Quibus exhibendis indicationem præſtat pulſus varietas (*præſertim plenitudine depoſita*) intermiſſio, paruitas, ac inæqualitas, anxietas, & inquietudo maxima, ſyncopis, aut animi deliquiũ, color faciei, & corporis plumbeus, vel alterius fœdi coloris, & oculi etiã caui: nec non & alia quæ exſolutionem ſpirituum atteſtantur. Quapropter confugiendum eſt eo tempore ad ea, quæ veneni vim reprimere habeant, velut eſt *theriacæ* vſus, niſi id vetuerit febris vehementia. Præſtat maximè in ſenibus, & fœminis, & ijs qui frigidis abundant ſuccis, ſicut in alijs *confectio Alchermes cum aqua bugloſſæ*, & in omnibus *lapis bezoar, electuarium de gemmis, de hyacintho, & decoctum ſcorcioneræ cum cornu monocerotis*, & alijs quæ conſimilem habent naturam, alexipharmaci etiam vires habet inunctio, quæ humores euocat ad cutem, quale eſt *oleum de Matthiolo*, venenoſis humoribus ad cutim euocandis proficuum.

IV.
Raucedini, & ſuffocationi in morbillis ortæ quib° ſuccurrẽdũ.

Verum quia maius faceſſere negotium in hac affectione comperimus membrum, in quod procumbit venenoſa hæc lues, quarta indicatio horum omnium prouidentiam conſulit: quemadmodum videre eſt in raucedine, & ſuffocatione, quam gignit defluxus à capite. Cui ſanè medeberis per ea auxilia, quæ, ſi corpus ſatis euacuatum fuerit, primo repellendi vim ha-

A beant, *vt aqua hordei cum modico rob de moris*, aut *ſyrupo roſarum*: verum ſi quid iam fluxiſſe comperiamus, per ea, quæ obliniendi exaſperatum guttur, & facilem expulſionem præſtant: qualia ſunt medicamẽta, quæ lambendo ſumuntur, velut eſt *ſyrupus violarum, iuiubarum, de prunis damaſcenis cum ſaccharo, & de mucilaginibus pſyllij, & ſeminis citoniorum*. Quod ſi ſuffocationis periculum inſit, diſtrahere cucurbitulis, vel ſanguinis detractione, ſi corpus permiſerit, oportebit. Confluunt quoque humores ad oculos ex defluxu, vel ex efferueſcentia ipſius humoris maligni, quos præcauere oportet primo decocto *ex aqua roſacea, fœniculi, aut myrti, facto cum fructu rhu coriariorum*, vel cum *myrto*, vel *myrtillis;* ac ſi aquam *capitũ roſarum* adhibueris, nil nocebis. Quod ſi repulſio nõ

Oculi vt præcauendi.

B profuerit, concoquentibus, & digerentibus vtendum eſt, addito prædictis medicamentis *croco*, quæ omnia ſimul coquere oportet, & excolare, atque pluma, vel penicillo aliquo in oculos inſtillare: quod ſi hæc prodeſſe non videantur, & oculi præ nimia fluxione occludantur, *ſanguinem pulli columborum* in oculos conijcere oportet, præſertim ſciſſis venis ipſius columbi, quæ ſub alis ſunt. At ſi ad nares fluxio delabatur, primò quidem pellere oportet oleo citoneorum; ac ſi prodeſſe non videatur, omni arte dolorem lenire oportet, atque cruſtas emollire, ne prohibita reſpiratio ne exulcerari contingat: fitque id vel *oleo ſeſamino, amygdalarum dulcium, de ſemine lini, cucurbitæ*, vel *melonum:* verum ſi nares ad exulcerationem deuene

Nares qualiter præcauendæ.

C rint, vnguentis ex *lythargyro, vel vitello oui*, aut *ſucco plantaginis* in mortario plumbeo ſæpius agitatis, rem agere oportebit. Si vero in os, palatum, & linguam, aut gingiuas variolæ, aut morbilli tanto numero prorumpant, quod alicuius partis exulcerationem, vel corruptionem vereamur, *ſucco granatorum acrium cum aqua plantaginis* repellere curabis. Quod ſi fluxũ impedire volueris, caliditatem compeſces, ne ex nimio calore in corruptionem degenerent: id quod fit *aqua hordei, cum ſaccharo, vel ſyrupo roſaceo*. Verum ſi in vlcus degenerauerit, *aqua aluminoſa* vtendum eſt: ſi vero in corruptionem vergat aliqua oris pars, *vnguento Aegyptiaco cum aqua plantaginis*, aut *hordei* corruptionem compeſcere oportebit, & rem omnẽ

Os, palatũ & lingua qualiter præcauenda.

D deinceps Chirurgis committere. Si verò vſque ad vẽtriculum malum aliquod peruenerit, ita vt vomat, vel faſtidiat cibos, aut animo linquat laborans, eo modo ſuccurrendum, quo dictum eſt *de feb. accid. & de feb. malig.* Verum ſi in aliquo membro externo tumorem aliquem, vel vlcus oriri comperiamus, emplaſtris potius, & medicamentis reſiccantibus, & putredinem inhibentibus, veluti in gangręna, & corruptionibus vtendum eſt; & his etiam, quæ præter id, quod calorem ſedent, reſiccandi, & expurgandi vlcera vires habeant. Sic enim emplaſticis contra eſthiomenum vtendum eſt, fugiendumque ab his, quæ ſuppurandi, & emolliendi potentiam habent, adapertis prius ex variolis aliquibus.

Ventriculo qualiter prouidendum.

Tumores, & vlcera qualiter tractãda.

E Supereſt verò adhuc vltimum, & grauius ſymptoma, nimirum *Dyſenteria*, quam non rarò vel ex humorum malitia, vel ex Medicorum nimia diligentia in excitando ventre pueris in hoc morbo accidere comperiamus. Cui malo protinus prouidẽdum, aluo non procurata, etiamſi trium quatuorve dierum ſpatio nihil puerulus excernat, vel facta prius in humoribus correctione. Quod ſi acciderit curare huiuſmodi affectum, opertet non quidem purgantibus, vt in reliquis dyſenterijs efficere ſolemus; neque rurſus pinguoſis, ne vlcera amplius ſordeſcant, ſed ijs, quæ abſtergendi, & generandi carnem vires habeant, & quodammodo reprimendi fluxum ad inteſtina dilabentem: quæ omnia facilè quis reperiet propoſita huiuſmodi indicatione in curatione cuiuſuis dyſenteriæ.

Dyſenteriæ qualiter occurratur.

Variolas an perforare expediat, & quo instrumento.

Verum quia virulenta materia ſæpè in cute congeſta, vel febrem auget, aut ſuppurationem, vel corruptionem alicuius partis minatur, eo quod plures variolæ in vnum coeant, & congregentur, & prohibita in parte illa ventilatione, facillimè pars corrumpitur, coniectandum quidem eſt, quid agere oporteat: *Primum* quidem, an variolas perforare expediat, vt extracto pure pars in ſicciorem habitum vergat: *Secundũ*, quæ ſint medicamenta, quæ ad exſiccationem adhibere oporteat: *Tertium* vero, quomodo cicatrices emendare, & cutis fœditatem delere ſit poſſibile. Circa primum, tãti ſæpè fuit momenti apud peritos Chirurgos cutim non incidere, vt etiam Galeno ſcriptũ ſit, in ſuppuratis tumoribus tentandam eſſe reſolutionem: nam cum tota ratio reductionis partis affectæ ad priſtinum ſtatum (*etiamſi ſucco aliquo adhuc ſuppurato abundet*) dependeat ex viribus naturæ, quas in calore naturali, & ſpiritu ſitas eſſe ſcimus, & harum ſubſtantiarum, quo minus liberè diſſipentur, fulcimẽtum, & tutela cutis ſit, ob id nonniſi maxima vrgente neceſſitate eam tundere audebat antiquitas. Quod ſanè munus fieri debet in variolis; nam cum vniuerſam cutim ambiant, ipſam perforare multis locis perdifficile eſt, ac timoroſum: periclitatur quidem diſſipatione calor natiuus; Vnde conſtat, quòd deuicta naturali potentia ex virulentia variolarum, multi citra febrem poſt integram apparitionem intereant. Quamobrem experimento confirmatum eſt, eas tantum aperiendas eſſe aureo aliquo penicillo, quas grandes eſſe conſpicimus, aut plures vno loco cõgregatas; idque non vno die omnes ſimul, ſed quaſdam ſingulis diebus, aut interpoſito aliquo die. Nos etiam ab apertione, aut ante ipſam, ſi naturam pigre procedere ad exſiccationem compertum ſit, *pulte, farina fabarum, lentium, & ſale cum aqua decoctionis lupinorum panno aliquo excepta variolas inungere, & fouere conſulimus.* Idem beneficium præſtat decoctum *furfuris*, ſed cõmodius *aqua ſalis*, aut *aluminis*. Experimento tamen comperimus, probatiſſimum eſſe auxiliũ, *ſal*, & *butyrum porcinum*, aut *vaccinum* admiſcere, & *panno lineo* deuoluere, ac *variolas* omnes inungere.

Variola quæ ſicc

Cicatrices quæ emendent.

Verum ne cicatrices deformes fiant, cauendũ eſt, ne manibus laborans, aut aliqua alia re eas ſcalpat; exedit enim carnem ſubtus recentem virulentus humor, ex ſcalpendo ad partem attractus, ob id pinguedine, qua pueri recenter nati cooperiuntur, oblinire partem oportet, & oleo de *vitellis ouorum, de ſemine lini, cucurbitarum*, aut *aſſungia anatis*, vel *ſeuo* ex renibus *capreolorum*, admixto modico *alumine*, & puluere *ariſtolochiæ* optimas parabimus cicatrices.

Finis Septimi, et Vltimi Libri de febribus.

INDEX
UBERRIMUS, ET ACCURATISSIMUS, IN QUO OMNES PRAECLARAE, AUREAE, GEMMEAE SENTENTIAE,

ET DOCTISSIMA PRAECEPTA MEDICA, ET EXQUISITISSIMA auxilia in hoc toto Volumine Praxeos contenta in Summa quadam, ſeu Compendio luculentiſſimè traduntur.

A

Abominatio cibi ſpecificè dicta quas habeat cauſas 218.col.2.c.quibus ſignis innoteſcat eius cauſæ, ibid. e.qualiter curetur. 219.col.2.d.e

Abſynthium aqua fontana maceratum optimum tertianæ præſidiū. 533.2.d

Abundantia humorum tribus modis conſideratur, & quomodo ſingulis ſit prouidendum. 523.1.c

Abſceſſus ex Hippoc.iuuandi. 56.1.d

Acceſſio morborum quid. 474.2.e

Accidens vnum non poteſt eſſe in pluribus ſubiectis loco diſtinctis eodem inhæſionis modo. 455.2.b

Acetum quid. 234.2.c

Acetum an conueniat in humoribus, & corporibus melancholicis.89.1.a.& ſeqq. quid præſtet in bile flaua, ſeu amara,quid in atra,& acida.ibid.b.quādo in melancholia morbo conferat. ibid. d. quomodo corrigatur. ibid.c

Aceti frequens vſus Virgines ſæpè inducit in quartanas:eſt enim melancholico humori gignendo aptiſſimus. 563.1.e

Aceti quàm acerrimi ſorbitiuncula poſt omnes cibos hora ſomni exhibita confert melancholicis: quia prohibet, quò minus melancholici vapores ad caput ferantur,& ob id citius accidentia, vigiliæ,& deliramenta ceſſant. 563.2.a

Acetum recipientia auxilia in cruditate ventriculi indiſtinctè non vſurpanda. 237.2.e

Aceti paſſulati vſus moderatus magni momenti eſt in melanch.hypochond. 95.1.d

Acetoſa,& ſalſa quos generent morbos. 91.2.d

Acida,vt acetum, limones, granata, citria, arantia, oxalis, &c. peſte laborantium alimentis commiſcenda. 592.1.b

Acida quomodo appetentiam cibi excitent. 216. col.1.e

Acida cruditas,vide Cruditas.

Acidus ructus longis inteſtinorum læuitatibus ſuperueniens quomodo coctionis arguat principiū. 234.1.e

Acor quanam ratione fiat ex calore diminuto, cum vlcus fiat ex putredine, quæ eſt calor præter naturam. 234.2.a

Actiones non ſunt referendę ſubſtantijs ſimpliciter, ſed dum agunt aliquo medio. 485.1.c

Actus inferiorum facultatum actibus ſuperiorum ſubijciuntur. 83.2.b

Actiones vitales,animales, naturales quam varias patiantur offenſiones in febre maligna. 603.1.& 2. 604.col.1.& 2.

Adnatæ, & Corneæ communes affectiones. 109. col.1.e

Adnatæ oculi membranæ affectus particulares. 108.2.e

Adſtringentia, & Emplaſtica quomodo differant. 166.1.e

Adſtringentia calida. 263.2.c

Adſtringentia frigida. 263.2.c.d

Adſtringentium in paraphrenitide cautio, & correctio. 24.1.e

Adſtringentium vſus in ſanguine ſiſtendo. 165. col.1.c. eorum vſu, quæ præcedere debeant. ibidem e.

Adſtringentia in Cholera quæ, & quando ex vſu, 244.1.e.& ſeq.

Adſtringentium in Dyſenteria,cautè, & prudenter, & paulatim vtendi ratio decernitur. 262. col.2.c. & 263.1.e

Aer duplici ratione potiſſimus eſt in efficiendis morbis communibus: Prima quia nobis communior, & ineuitabilior: Secunda, quia maiores in ſe habet alterandi vires. 585.2.e

Aer quomodo diſponatur vt peſtilens fiat. 586. colum.2.c.d

Aer duobus modis putrefit: vno ex miſtione putridi halitus: altero verò ex contraria alteratione à ſyderum aſpectibus illata, quę quodammodo mutat aeris ſubſtantiam, & certum quendam in ea efficit corruptionis modum. 588.1.e

Aer dupliciter vitiatur: aut qualitatum alteratione, aut ſecundum totam ſubſtantiam: primo modo morbos populares, ſeu communes efficit: peſtilentes verò vtramque requirunt alterationem, & qualitatum, & ſubſtantiæ. 588.2.b
Aeris temperies calida, & humida in Cranone 2. popul. peſtem produxit. 589.1.a
Aer dupliciter alteratur, nimirum, alteratione, qua quatuor anni tempora ſuam ſeruant naturam, & in ſe mutuo conuertuntur, à qua non ſolum ſparſi, vt Galen. voluit, verum etiam communes morbi cauſantur: & alteratione, quam ſuſcipit à cœli ſtatu, ipſis anni temporibus præter naturam mutatis, à qua populares, malignis, & peſtilentes morbi cauſantur. 597.2.b.c.d
Aerem verè putreſieri non poſſe Ariſtot. docuit 20. probl. 25. veram tamen dicimus eſſe aeris putrefactionem, quando variè alteratur, & veluti corrumpitur extraneæ, & venenoſæ ſubſtantiæ admiſtione, aut alteratione. 586.2.d
Aeris corruptela vt ad peſtem cauſandam aer diſponatur, vel cauſam habet inferiorem, vel cœlum: & vide quomodo ab vtraque diſponatur. 586.2.e. & ſeqq.
Aeris ſubſtantia non corrumpitur à malefico aſtrorum aſpectu, ſed quia qualitates manifeſtæ, quæ vehementer admodum ab aſtris aeri imprimuntur, naturæ aeris adeo aduerſæ ſunt, vt eius ſubſtantiam vitient: & vitium hoc, quia ſubſtantiæ eſt, & exprimi nequit, appellatur occulta qualitas. 588.2.b.c
Aerem peſtis cauſam quomodo vitare, infirmare, aut corrigere oporteat. 590.1.c. & ſeqq.
Aer ſpirituoſus aurium animatus eſt. 131.1.c
Aer naturaliter intra foraminula nerui auditorij cōtentus eſt præcipuum auditus inſtrumentum. 131.1.b. ſunt qui exiſtiment congenitum hunc aerem perpetuò, & naturaliter moueri. 132.1.e
Aegylops quid. 109.2.a
Aetatis mutatio quid præſtet in Epilepſia pellenda. 73.2.d
Affectus aliquis duplici ratione dicitur legitimus, aut exquiſitus: vide Legitimus affectus.
Affectionum implexus, & miſcellæ medica arte curatu difficillimi. 418.1.a
Affectus complicati, compoſiti, vide Complicati, Cōpoſiti,
Agaricus in ventriculo nauſeabundo non laudatur. 17.2.e
Albugineus humor quæ patiatur vitia, & hinc viſus quæ damna. 111.1.a
Alexipharmacum malignæ febri vtile duplex: vnum contra veneni effectum pugnat: quia natura eſt ſiccum, venenum ne vlterius repat, comprimit, ſpiritus firmat, mixtum, ne diſſoluatur, continet, ac putredinem exiccat: Alterum, aduerſus ipſum venenum certat, ſpiritum venenoſum extinguit, educit, frangit, vel ex occulta antipathia profugat. 614.1.e. & ſeq.
Alexipharmaca vt maligna febre occupatis proſint traduntur ſex præcepta. 614.1.a. & ſeqq.
Alexipharmaca malignæ febris ſunt potiſſima frigida, & qua cautione hæc adhibenda: quomodo paranda, ſeu quibus miſcenda. 614.2.c.d.e
Alexipharmaca peſti oppoſita. 594.1.c. & ſeqq.
Alexipharmacorum magnus quoque vſus eſt in Varíolis, & Morbillis: & quare: & quorū. 623.1.c.d
Alimenta in corporis partes ſingulas, quæ diſtribuāt, & calorem excitent. 251.2.e
Alimentorum ærugo, & vſtio vnde. 234.2.d
Alimentis peſte laborantium quæ admiſcenda. 592. col.1.b
Allium nocere ſurditati. 135.1.d
Aluus, ne excrementa iuxta iecur, & meſeræon colligantur, & exurantur, in calidis, & ſiccis diligenter mollienda, dum ſudant in morbo Gallico. 419.2.e
Alui excrementa velut caprarū ſtercus, vnde. 97.1.e
Alui fluxus, vide Fluxus, Diarrhœa, Dyſenteria, dienteria, Cœliaca, &c.
Alui adſtrictio quid ſignificet in febri maligna. 606. col.2.a.b
Alui adſtrictio in Hecticis ſemel in menſe leui medicamento ſoluenda. 512.1.c
Amauroſis, vide Gutta ſerena.
Amblyopia quid. 109.2.d. 110.1.c. quid diſcrepet ab Amauroſi, quid à Myopia. 111.1.c
Amor furoris ſpecies. 79.2.c. 98.1.e
Amor vehemens animi affectio. 92.2.e
Amor quid. ibid.
Amor eſt perfruendæ pulchritudinis deſiderium. 92. col.2.e
Amor vnus rationi, alter ſenſui aſſiſtens in qualia obiecta ferantur vterque. 93.1.a
Amore veſano tabeſcentium deſcriptio. ibid. b. ſymptomatum cor. p. n. cauſæ. ibid. c.d. curatio. ibid. e
Amori medetur fames, tempus, laqueus, vt Crates, aut bona opera, vt auctor. 93.2.a
Amphimerina febris. 548.2.a
Amygdalæ venenis aduerſantur. 590.2.d
Anacardina confectione ad augendam memoriam plurimi abutuntur. 106.1.a. quibus proſit. ibid. c. modus conficiendi, & vtendi. 108.1.b.c
Analepſia, vide Epilepſia.
Analogiſmus eſt comparatio, & perceptio cauſarum iuuantium per ſimilitudines. 613.2.d
Anaſarca an à Leucophlegmatia differat. 330.2.e
Anaſarca vnde ſit dicta. 331.1.a
Anaſarca quot modis corpori ſuccreſcere poſſit. 331. col.2.c
Anaſarca quibus ſuboriatur cauſis. 332.1.b. quibus detegatur ſignis. ibid. c
Anaſarca quibus diſtinguatur à malo corporis habitu. 332.1.d
Anaſarcæ curatio redigitur ad quatuor capita vacuationem, coctionem, diſcuſſionem, iecoris corroborationem. 332.1.e
Anaſarca fit duobus modis: Vno iecoris calore oppreſſo à ſanguinis retenti copia: altero eodem refrigerato, vel à cauſis extrinſecis, vel à pituita, crudiſque ſuccis: In primo caſu conuenit ſanguinis partita eductio, vel è brachio, vel hæmorrhoidib. vel cruribus ſcarificatis: Altero potius eligenda purgatio. 332.2.a. & ſeqq.
Anaſarca tollitur alui fluxu frequenter, ſed quatuor concurrentibus conditionibus. 333.1.e
Anaſarca laborantibus qua arte crura ſcarificanda, aut brachia, quomodo fontanellæ excitandę, aut ſeto affigendus ſupra iecur. 333.2.d.e
Ancyloblepharon quid. 108.2.a
Angelicæ radicem maſticare conuenit in oris tortura. 69.1.a
Angina in laryngis ſolum, aut pharyngis muſculis fit. 146.2.c
Angina grauiſſima morbi ſpecies eſt, difficilis cognitu, & curatu propter diuerſas, quas obtinet ſpecies. 147.1.c
Angina triplex natura, prima quę fit per primogeneā affectionem muſcul. laryngis: ſecunda, quæ fit per conſenſum ex colli vertebra intrò luxata: tertia ex vitio aeris inſpirati, ad quam pertinet vt cauſa caliginoſus, fumoſuſque halitus carbonum in concluſo cubiculo ſemiaccenſorum, & vapor ex feruenti muſto eleuatus, quē Hiſpani Tufo appellāt. 147.1.c
Anginæ veræ quatuor ſunt propriæ ſpecies: Cynanche, vbi gutturis interni muſculi inflammantur:
Synan-

Synanche vbi in faucibus fuerit inflammatio. Paracynanche, quando in exterioribus fuerit gutturis muſculis. Paraſynanche, cum in partibus faucium exterioribus, & mento. 147.2.c
Anginæ quatruplicis præſagium, & quæ ſit magis, aut minus periculoſa. 147. 2. e. quando morbum, aut vitam finiat. 148.1.c
Anginæ ſpuriæ quem exitum habeant. 148.1.c
Anginam veram mutari in peripneumoniam, tranſacto fluxionis impetu ad pulmonem, & nonnunquam in conuulſionem, conuerſa fluxione ad muſculos, & medullam ſpinæ. 148.1.c
Angina in muſculis gutturis à ſucco birioſo, & ſanguineo, in muſculis verò gulæ à pituitoſo, & melãcholico ſanguine potiſſimum fit. 148.2.a
Angina alui fluxum perpetuo deſiderat. 149.1.c
In Angina ſanguinis detractio non confertim, & copioſè fieri debet, vt multi falsò exiſtimant. 149.2.c
Anginæ ex ſuppreſſa euacuatione: item in puerperis, & grauidis ortæ cura, etiam per ſanguinis miſſionem. 149.2.a
Anginæ cura, ſi proueniat ex materia pituitoſa. 149.2.c. per repellentia diſcutientibus miſta. 150.1.a
Angina laboranti ex pituita à cerebro deſcendente ſanguinem non mittere, vt Auicen. conſulit, ſuſpectum eſt. 149.2.e
In Anginæ curatione non licet ſolis vti aſtringentibus, vel ſolis extergentibus, vel diſcutientibus. 150. col. 2.b
Anginæ ſpurię ex impuri aeris inſpiratione, aut luxat. vertebræ curatio. 152.1.à
Anginæ quæ exterius adhibenda medicamenta. 151.1.d
In Anginę periculo extremo quid agendum. 151.2.d
Anima hominis quid tribuat homini formaliter per ſubſtantiam ſuam, & quid efficienter per potentiam actiuam. 491.2.b
Anima, Spiritus, Corpus quomodo concurrant ad obiecta dijudicanda. 102.2.e
Animę ſentientis, & cognoſcentis vnica eſt facultas, quæ modo ſenſus communis, modo phãtaſiæ, modo memoriæ nomen ſortitur. 28.1.a
Animi affectus an aliquo modo corpora poſſint immutare. 83.2.c
Animi motiones in hac quæſtione intelliguntur non illæ ſolum, quæ profluunt à vitali, ſeu animoſa potentia; verum etiam cuncta, quæ concipit facultas animalis in cerebro, imaginans, cogitans, memorans, & concupiſcens. ibid. vide Imaginatio.
Animi paſſiones inimiciſſimæ febri maligna correptis. 609.2.d
Animi paſſionum medela. 90.2.a. noxa. 92.1.e. alia medela. 92.2.a
Animi deliquiũ, & ſyncope quid differant. 198.1.a
Animi deliquium verum non fit, niſi retrocedentibus ſpiritibus. 198.1.e. quomodo fiat illa retroceſſio à ſanguinis miſſione, aut ſubita vacuatione. ibid. col. 2.a.b.
Animi deliquium eſt affectus, quo primum, & ſolum cerebrum patitur. 198.2.e
Animi deliquijs in Cœliaco fluxu quibus ſubueniatur. 252.1.a
Anni temporum ſubitæ mutationes, maximè æſtate factæ peſtem prænunciant. 589.1.b
Anni temporum inæqualitas qualiter malignas febres concitet. 599.2.e
Ex Anni temporibus morbi duplices: Alij temporibus naturaliter conſtitutis proportionales, & vernaculi: Alij ex temporibus à ſua natura dilapſis, & præter naturam mutatis, & affectis. 599.2.c
Anodynorum primum genus mulcet, blanditur: ſecundum genus cauſæ ſimul etiam reſiſtit. 5.1.e. tertium ſopit, ac ſenſu priuat. 5.2.a. vide Narcotica.
Anodyna in conuulſione à repletione. 67.1.a.b
Anodyna in Ophthalmia. 126.1.a
Anodyna in ophthalmia, ſi dolor præualuerit, nec vacuationi amplius locus detur. 127.1.c
Anodyna in angina. 150.2.c.& 151.c.d
Anodyna in Pleuritide. 176.2.e
Anodyna diſcutientia in iecoris dolore. 295.col.2.d. 296.col.1.a
Anodynum emplaſtrum in nephritico dolore calido. 335.1.b. in frigido. 335.2.c
Anodyna in calculo Renum. 353.1.a
Anodyna in Renum vlcere. 340.2.a
Anodyna qua lege Iſchiadicis admouenda. 397.2.d
Anodyna in morbo Gallico. 422.2.a.& ſeqq.
Ani vlcera qualiter curentur. 266.2.a.b
Ani procidentiæ curatio. 266.2.c
Anſeris pinguedo quomodo præparanda ad conuulſionem ex frigiditate. 66.2.c. quomodo ad oris torturam. 69.1.b
Antiades quæ. 147.1.a
Antidota, vide Alexipharmaca.
Anxietas Pauli Aeg. in cerebri ſphacelo explicando. 27.2.a
Anxietas, & inquietudo laborantis in maligna febre. 605.2.d
Apepſia. 232.2.e. in fin.
Apoplexiæ varia nomina. 46.1.e
Apoplexia priuſquam naturalem potentiam vitiet, interficit animal. 46.2.a
Apoplexia omnis an ſubitus ſit virium animalium caſus, diſputatur. 46.2.b
Apoplexia quæ ex vera cerebri obſtructione fit, ſemper fit ſubito, ſpuria verò non omnis, neque ſemper fit lentè. 46.2.c.d
Apoplexia eſt ſubita, & omnimoda priuatio ſenſus, & motus propter exquiſitam in cerebri ventriculis, & poroſitatibus anguſtiam. 46.2.e
Apoplexia legitima fit ex quouis craſſo humore, & à pituita quidem frequentiùs, quam ab atra bile contra Cardanum. 47.1.a.& ſeqq.
Apoplexia ſpuria quantum à Syncope frigida diſcrepet. 47.2.a
Apoplexia à plethoria, & inflammatoria diſpoſitione quid differat ab inflammatione cerebri ex abũdanti ſanguine. 47.1.a
Apoplexia ſpuria fit duobus modis: aut ſcil. ob ſuffocationem à compreſſione ſpirituum vitalium, & animalium in habitu athletico; aut ob interceptionem venarum iugularium, & arteriarum carotidum, plexuſque mirabilis, à ſanguine craſſo, cõgelato, item pituita tenui, item flatu. vnde vitaliũ ſpirituum defectus. 47.1.d.e
Apoplexiæ ſpuriæ quid differant inter ſe. 48.1.b. quid à legitima. ibid.c
Apoplecticum reſpiratione haud omnino priuari: & cur eam ex parte retineant. 48.1.d
Apoplexiæ quatuor differentiæ per quatuor differentias difficilis reſpirationis diſtinguuntur. 48.2.a
Apoplecticorum vitæ, aut mortis futuræ præſagium ſumitur ex reſpiratione, ſudore, febre ſuperueniente. 49.1.e.& ſeq.
Apoplexiam curandi ratio duplex: vna communis ſymptomata frangit prius nonnihil: altera peculiaris cauſam remouet. 49.2.c.d
Apoplexiæ ſigna futuræ. 48.col.2.c.d. præſentis. ibidem e.
Apoplecticorum vitam, aut mortem præſentem mõſtrantes notæ. 49.1.a
Apoplexię à compreſſione, & ſuffocatione ſpirituum curatio per excitantia miſſ. ſanguinis, aliaſque diuerſionum ſpecies. 49.2.a
Apoplexia à venarum interceptione iuuatur à iugularibus apertis. 50.1.b

Apoplexia à ſpirituum extinctione, aut diſſipatione ſanguinis non fert miſſionem. 50.1.c
Apoplexia à pituita obſtruente, & premente curatur per ſanguinis, præuia fuſione humorum, miſſionem. 50. 1.e. per purgationem pituitæ, ibidem columna 2.d
Aporrixis oculi, 109.2.a
Apozema, vide Decoctum.
Apparatus corporum morbo materiam ſuppeditat, & cauſa eſt potiſſima varietatis eius. 601. columna 2.c
Apparatus morboſus duplex: Contractus aliunde, & Natiuus. 601.1.d
Apparatus morboſus ex quibus contrahatur, 601. col. 1.a
Apparatus morboſus qui requiratur ad febrem malignam recipiendam. 600. 2.d. ſolus deducere poteſt hanc in peſtilentem. 601.2.c
Apparatus morboſus in febre maligna quas ſuggerat indicationes, & auxilia, 609.2.d. vſque ad pag. 613.2.c
Appetitus duplex: Fames, & Sitis. 220.1.b
Appetitus cibi, aut potus quid à fame, aut ſiti differat. 214.2.d
Appetitus naturalis quare magis feratur in potum, quàm in cibum. 220.2.d
Appetentia cibi læſa dicitur, vel Inappetentia, vel Faſtidium, vel Abominatio: item vel Bulimos, vel Canina, vel Picacea: & vide in ſingula ſuis locis.
Appetendi actio tribus modis læditur. 217.2.c. vnde veniunt triplices ad cibi faſtidium pertinentes affectiones. ibid. paulo poſt.
Appetitum in calido intemperamento, & humore quæ excitent. 219.1.c. in frigidis quæ. ibid.d. in vtriſque quæ. ibid.e
Appetentia canina quid. 215.1.a
Appetentiæ caninæ vera, & genuina ratio, & cauſa. 215.2.d.e
Appetentia canina cum Diabete comparatur. 375. col. 2.e
Appetentia Canina ex vermibus prægrandibus, & latis cibum depaſcentibus. 216.1.e
Appetentia canina eſt finitima bulimo. 215. columna 1.d.e
Appetentia canina, & bulimos in quibus conueniat. 215.2.e
Appetentia Canina, & bulimos in curatione quid cõmune, quid peculiare habeant. 216.2.b
Appetentiæ caninæ ab ingente corporis inanitione quibus medeamur. 217.1.b
Appetentiæ caninæ ex viſcoſo acidoque ſucco therapia. 217.1.e
Aquæ frigidæ potæ vtilitates multæ in vertigine per conſenſum, à nidoroſa cruditate. 17.2.c.d
Aquæ feruentis, ſeu calidæ quam multa preſtet in vertigine per conſenſum à crudis, & acidis humoribus euaporantibus. 17.2.e
Aquæ feruentis potus in paroxyſmo confert epilepticis ex morſu ſtomachi. 77.1.c
Aquæ potus feruentiſſimæ nauſeam ſedat. 230. columna 2.b
Aquæ potus conducit in hypochond. melancholia, feruentis quidem, ſi cum cruditate acida; frigidæ autem, ſi cum nidoroſa connectatur. 95.colum. 1.b
Aqua in præcautione peſtis bibenda ſit puriſſima putealis, ex ciſterna, ex fonte: aut aromaticis condita hyeme, aut acidis æſtate. 590.2.e
Aquæ calidæ, & frigidæ potus in dolore colico à bile facto. 278.2.b.c
Aqua frigida, vide etiam Frigida.
Aquæ ſtagnãtes cauſæ, & ſigna futuræ peſtis. 589.1.b
Aqua ſtillatitia ex Theriac. Mithrid. confect. Alkermes aduerſus Lethargum. 46.1.d
Aqua coriandri mentem perturbat. 32.1.b
Aqua deſtillata è nucibus muſcatis efficaciſſima eſt in morbo attonito auribus, palato, & naribus indita. 51.1.d. item bibita, & affricta. 51.2.d
Aquæ deſtillatæ ad epilepſiam. 75.1.e. & ſeq.
Aqua ſulphurea epota ſummopere prodeſt memoria deficientibus. 108.1.c
Aqua ex floribus roriſmarini, ocularis. 114.2.c. alia compoſita mirabilis efficaciæ, pituitoſo preſertim confluente humore. ibid.b
Aquæ ſtillatitiæ contra ſanguinis ſputum. 167.1.c
Aquæ ſacchari facultates, & compoſitio, & miſtio in pleuritide. 178.1.b
Aqua arte Chymica extracta ad pulmonis leuium arter. obſtructionem. 184.1.c
Aquæ ſtillatitiæ ad frigidam, & flatuoſam palpitat. cordis. 208.2.c.d
Aquarum Thermalium experimentum aduerſus dyſenteriam. 263.1.d
Aqua ſtillatitia in dyſenteria hepatica legitima. 273. col. 2.e
Aqua ex rhabarbaro pretioſum remedium in dyſenter. hepat. ſpur. calida. 272.1.e
Aqua chymica VVecKeri ad hydropem. 326.2.e
Aqua cum ligno Indico decocta experientię teſtimonio renes mundat: neque cum cibis miſcenda, aut potanda. 351.1.a.b
Aquæ diſtillatæ ex Calcitrapa, Carduo ſancto, Carduo comeſtili, & alijs ad renum exterſionem. 351. col. 2.b.c
Aqua ſtillatitia àd comminuendum veſicæ calculũ. 358.1.a
Aqua cardiaca pro debellanda mali Venerei ſæuitia. 409.2.c
Aqua de guaiaco vt potui ſuauior reddatur. 411. colum. 1.b
Aquæ ſtillatitiæ pro conterendis reliquijs morbi Venerei. 416.2.b. & ſeqq.
Aqua Lanfranci ad Cariem Gallicam. 429.1.b
Aquæ Cancrorum efficacia aduerſus Tabem mira. 510.2.b
Aquæ ex albuminibus ouorum pro hecticis refrigerandis compoſitio, & vſus. 512.1.a
Aqua auri fruſto ignito imbuta, malignæ febri vtiliſſima in potu. 609.2.b
Aquam per paluum educentia medicamenta in aſcite aſſumpta. 325. col. 2. c. iniecta, 326. columna 2.n
Aquæ affuſæ nomen quid notet apud Barbaros. 115. 2.b. eius diſtinctio à ſuffuſione, & cataracta. 116. col. 1.c
Aqueus humor oculi, vide Albugineus.
Araneorum telæ ſunt efficaces in colico dolore alijs accommodatis adiunctæ. 277.2.d
Ardentis febris, ſeu cauſi natura, & differentiæ. 573. 2.d. vide Cauſus.
Arena excreta incertum, & infidum calculi ſignum in veſica. 355.2.e. de quo explicatur 79. aphor. libri quarti Hippoc. ibid. & ſeqq.
Arena, & arenoſum ſedimen quid differãt. 356.1.b.c
Argemon quale vlcus Corneæ. 109.1.a
Argenterij laus. 500.2.e
Argenterij opinio de diuiſione partium, ſeu temporis febris hecticæ non omnino improbatur. 501.1.a
Argentum viuum, vide Hydrargyrus.
Arſenicum è directo cordis, aut ſub ſiniſtra ala geſtatum, omne peſtilens contagium fugat, & quare. 615.2.d
Arteriæ poſt aures ſectæ an in vertigine pertinaci plus afferant emolumenti, quam periculi, & damni. 19.2.e

Arte-

Arteriarum ſectio non temerè aggredienda eſt, ſed vbi ophthalmia ex ſanguine fit ſpirituoſo magis, & feruido cum graui oculi dolore, & pulſatione alijs prius tentatis auxilijs. 126.2.c
Arteriæ aſperæ, & leues in pulmone contrario modo ſe habent. 178.2.e
Arteriacum medicamentum quod. 155.1.e
Arteriaca varia. ibid.
Articulorum variæ ſortes, & compoſitiones. 382. col.2.b
Articulorum ligamenta duplicis naturæ, ſenſu nempè quædam carentia, quædam manifeſto prædita. 383.1.d.e
Articularium morborum ſedes. 382.2.d
Articulorum dolores omnes habent communem primò materiam aliquam fluentem, & morbum effecturam. 382.2.d. ſecundò neruearum ſubſtantiarum paſſionem. 383.1.c.d. tertiò affectus rationem in dolore ſitam. 383.2.a
Articulares morbi hæreditarij. 383.2.e
Articulares morbi duabus oriantur cauſis communibus, impotentia nimirum articulorum, & humorum abundantia. 383.2.c
Articulorum dolores fiunt etiam ab eorum ſiccitate ex Hippoc. 385.1.b
Articularibus morbis paratiora fiunt corpora tribus modis. 384.2.c
Articularium morborum materia vno è duobus modis eoſdem morbos conſtituit. 385.1.a
Articularium morborum quæ ſit materia diſtinctè traditur. 384.1.c.d
Articulares morbos concitantes humores à quibuſnam partibus prolabantur. 385. 1. b. quibus vijs decurrant. 385.2.b
Articulares morbos generantia cauſarum genera qd differant. 396.1.c
Articulares dolores quam requirant præſeruandi rationem. 385.2.d.e
Articularium morborum materiæ congeſtionē quæ inhibeant, ac minuant. 386.1.b
Arthritis quid, quis morbus, & cuius naturæ. 387.1.b
Arthritis quid à Podagra, Chiragra, Iſchiade differat. 387.1.c
Arthritidis cauſæ. 387.2.a. ſigna. ibid.b. præſagium. 388.1.a
Arthriticus dolor quid diſtet à Gallico. 387.2.c.d
Arthritim plerunque ſanguinis vbertas: Podagram cum ſanguine bilis, vel pituitæ fluxilis copia: Iſchiadem pituitæ fluxilis maiori ex parte redundantia generant, licet aliter etiam poſſit accidere. 384. col. 1.d
Arthritidem curandi ratio quæ, 388.1.b. per victum. ibid.c. per ſanguinis detractionem. ibid.d. per purgationem. ibid.c.2.a.b. & ſeqq.
Arthritidi topica, ſiue repellentia, ſiue digerentia, ſiue anodyna, non ſine periculo maioris damni, quam ſpe vtilitatis, admouentur. 389.1.b. quid nihilominus agendum. ibid.c
Aſcites vnde dictus, & quis ſit morbus. 322. columna 1.a.
In Aſcite tria conſideranda, iecoris intemp. frig. 2. ventris tumor ab aqua. 3. aquæ ductus, & collectio. 322. col. 1.a. iiſdem natura ipſius conflatur. 323.1.a
Aſcites quid differat à Tympania. 320.1.d
Aſcites quid habeat proprium quo diſtinguitur à dyſenteria hepatica, & ipſa cachexia. 322.1.b.c
Aſcitis cauſæ mediatæ, & immediatæ. 322. col.2.c. & ſeqq.
Aſcitis impendentis ſigna. 323.2.a. præſentis notæ. ibid.b
Aſcitis prognoſtica. 324.2.e
Aſcitis curatio conſiſtit in reductione iecoris ad temperiem, ingenitæ, & coniunctæ materiæ deductione ad renes, in tumoris imminutione per diſcutientia; aut paracenteſin, aut alui reductionem. 325.1.c.d
Aſcitis curatio differt in eo à Cachexiæ, ſeu hydropis incipientis therapia, quòd in his initium fiat à remotione cauſæ primariæ; in illo verò ab euacuatione cauſæ coniunctæ, & ſine qua non. ibid. col. 1.e. quæ medicamenta hanc euacuat. præſtent 325.3.c
Aſciticorum victus ratio. 325.1.e
Aſcitis curatio per aſſumpta, & iniecta aluum deijcientia. 325. col.2. 326. col.2.a. per aſſumpta aperientia, abſtergentia, roborantia. 326. col.2.b. per vomitoria, & ſudorifica. 327. col. 1.c. per diuretica. 326.2.e. per digerentia, ſiccantia, aperientia, attenuantia, confirmantia, admota. 327.1.d. per reſicatoria, vſtiones, paracenteſin. 318. col. 1.b. & ſeqq. ſi habeat pedum adiunctum tumorem. ibidem 2.b
Aſcitis ex calido iecoris affectu ortus, vel febri iunctus qualiter curetur. 328.2.a
Aſodis febris ea eſt, in qua laborantes adeo anxij, & inquieti ſunt, vt nullo recubare loco diu poſſint. 466.2.b
Aſpectus cœli, & ſyderum concurſus non poſſunt ſuaptè natura peſtem in hæc inferiora immittere, niſi mediante aeris manifeſta alteratione. Vide etiam Cœleſtes aſpectus.
Aſſæ carnes humidiores ſunt elixis, & ideo hecticis ſunt vtiliores. 509.2.a
Aſthma propriè dicitur illa diſpnœa, quæ præter difficultatem, & crebritatem in reſpirando, ſtertorem, anhelationemque habet additam, quibus à prima, & tertia ſpecie diſpnœa diſtinguitur. 157.col. 1.e. Cætera vide in Diſpnœa, Reſpiratio.
Aſthmaticis validiora Bechica conueniunt, quàm Tuſſientibus: quia hi ratione mali ipſius ad tuſſiendum, & eijciendum incitantur; illi verò tuſſi carent, vſque quo materia contenta in vaſis minoribus pulmonis, prodeat ad maiora, & aſperam ipſam, vbi tuſſis excitatur. 161. 1.a. vide Bechica.
Athletæ cur non poſſint in famem, Galeni naturalem, Auctoris verò non naturalem incidere. 214. col.2.c
Atrophia quid. 191. 1.a. quid differat à Phthiſi. ibidem b.
Atrophia Chryſtallini. 109. col.2.c. curatio. 115. columna 1.e
Auditio quid ſit ex Ariſtotele. 131.1.c
Auditum oculis Galenus aſſimilat. 132.1.a
Auditus præcipua pars ſimilis Chryſtallino. ibidem.
Auditus præcipuum inſtrumentum eſt aer innatus ſpirituoſis intra foraminula nerui auditorij contentus. 131.1.b
Auditus quomodo lædatur. 131.1.d
Auditui, & tactui idem neruus ſeruit: lædi tamen poteſt auditus, ſine læſione tactus. 127.2.e
Auditus affectio longè magis hominem dementat, quam viſus defectus. 131.1.d
Auditus phantaſticus. 131.2.a
Aurium doloris differentiæ, & ratio. 128.1.a. cauſæ. ibid.b. ſigna. ibid.d
Aurium doloris præſagium. 128.1.e. & cur in iuuenibus periculoſior, quam in ſenibus. ibidem columna 2.b
Aurium morbi cerebro citiſſimè communicantur. 127.2.e
Aurium dolorem curandi ratio. 128.2.d
Aurium dolorem quæ ſedent, ac leniant. ibid.e

Aurium doloris cauſas quę auferunt, & primò intemperiei calidæ: item flatus. 129.1.c
Aurium dolor ex frigido affluxu qualiter curetur. 130.
Auricularia medicamenta. 130.1.d.e
Aurium doloris ex humore biliosa cura. 130.1.e
Aurium doloris reliquiæ quibus tollantur. 130.2.a
Aurium dolor ſi habitum contraxerit, curatur fontanellis, & balneis. 130.2.e
Auris inflammationem tria curant. 1. ſanguinis miſſio. 2. frictiones, & c. crurum, &c. & hirudines ano affixæ. 3. repellentia. 129.1.a. & ſeqq.
Aurium inflammationis ſuppurationem quæ auerſant. 129.2.d
Aurium inflammationis cum frigido humore cura. 129.2.e
Aurium Tinnitus ſimilis ſuffuſioni oculorũ. 131.1.e. vtriuſque ſymptomatis ratio quæ. 131.2.a
Auris tinnitus quare percipiatur manu ſuper aurem poſita. 131.2.b. & 132.1.d
Aurium tinnitus triplex cauſa: vna quidem à bile feruente in venis: altera à ventriculo: tertia verò ex ipſo capite. 131.2.e
Aurium tinnitus fit ab immodica ſenſus auditorij acrimonia, ſeu perſpicuitate, & quomodo hoc intelligendum. 132.1.a. Secundò ab imbecillitate capitis, & defectu ſpirituum animalium. ibid.d. tertiò à cauſa externa, vel interna. 132.2.a.b
Aurium tinnitus ab imbecillitate quid differat à tinnitu ex ſenſus acumine. 132.2.a
Aurium tinnitus cur fiat ab his, qui febri ardenti laborant, aut quauis alia dum in ſummo eſt vigore, vel criſim minatur. 132.2.b. alia multa ſcitu digna. ibid.
Aurium tinnitum per conſenſum fieri, vel per eſſentiam, ſigna. 132.2.e
Aurium tinnitus quod fiat ex nimia ſenſus perſpicuitate, dignotio. 133.1.a
Aurium tinnitus ex immodica ſenſibilitate poteſt difficulter curari. 133.1.c. curatur tamen per ea quæ obtundunt ſentiendi potentiam. ibid.
Aurium tinnitus ſurditatis præludium. 133.2.d.e
Aurium tinnitus ex flatu habet peculiaria quædam, quæ ipſi proſunt: & prægreſſis euacuat. totius, & capitis proceditur ad valentiſſima topica digerentia, & corroborantia. 133.1.d. & ſeqq.
Auditio grauis eſt diminuta auditio, & miſerrimum malum. 133.1.c. eius cauſæ. ibid. ſigna cauſarum, & curandi ratio. 134.1.a.b
Auditus ablatio, vide Surditas.
Auſtri auditum hebetant, quod aerem innatum craſſum, turbidum, & hebetiorem reddant. 133.2.e

B

BAcchus pater podagræ. 383.2.e
Balneorum partes. 510.2.e
Balnea quæ hecticis ſuſpecta, quæ optima. 511.1.a.b. frigiditas moderata à balneo calido maximè prodeſt. ibid.c. frigidi quantum balneo calido admiſcendum. ibid.e
Balneum ex lacte refrigerat, & humectat, hecticos moderatiſſimè. ibid.e
Balneorum modus, & ratio ſeruanda hecticis. 512.1.a. b
Balneo vtrum in omnibus tabidis vtẽdum. 196.2.b
Balneum aquæ dulcis pro calidis, & ſiccis Venerea labe infectis, cui tamen ipſi ante luis curationem non committendi. 420.1.a
Balneis quibus, & quo tempore cum morbi, tum anni ſint vſurpanda melancholicis ex totius intemperie. 89.2.d.e. & ſeqq.
Balnea frequentiora cum leui aliquo pharmaco, & proba dięta ſufficiunt melancholiæ ex animi perturbationibus. 92.2.d
Balnea aquæ dulcis quid conferant maniacis, & cur modicè temperata eſſe debeant. 101.2.e. adhibenda tum vniuerſo corpori, tum capiti. 102.1.b
Balnei aquæ dulcis beneficia in ſpuria apoplexia. 50.1. b. c
Balnea quando paralyticis proſint. 58.2.c.d. quomodo paranda. 59.1.c
Balneum aquæ dulcis in hepatis intemperie calida. 305.1.d
Balnea quæ, ac quo nomine conueniant in Aſcite. 327.1.c
Balnea in Anaſarca. 333.b.c
Balneum vtrum podagricis proſit. 394.2.e
Balnea fluxionibus podagricis noxia. 392.2.e
Balnea omnibus morbis articularibus aduerſiſſima. 395.1.b
Balnea quibus podagricis, & quę, & quando proſint. 395.1.d
Balnea ſulphurea proſunt in catarrho, niſi fluxio ſit e x ſalſa pituita, aut nimis fluxili, & acri. 146.2.a.b
Balnea ſulphurea quando colicis proſint. 279.2.b
Balnea ſulphurea iecoris obſtructionibus vtilia. 294. col.1.a
Bechicum medicamentum quod. 155.1.e
Bechica in aſthmate efficaciora debent præbeis, quã in Tuſſi. 161.1.a
Bechica in diſpnœa hoc ordine, & lege præbenda, vt lenientia præcedant, mox incidentia, detergentia, & vltimò ſiccantia ſequantur: idque in craſſa materia: In tenui verò & fluxili à ſiccantibus incipiendum eſt. 161.1.a.b
Bezoar lapis quid præſtat contra venena. 615.2.d
Bilis à ſanguine ſecreta quando mittitur in ſubſtantiam cerebri. 32.1.c
Bilis vbicunque ſit in cerebro delirium cum feritate, & iracundia, & diuturna vigilia cõcitat. 41.1.a
Bilis quomodo cadat in cerebrum, & ipſum tingat, & primum tumultuoſam deinde hecticam creet deſipientiam. 26.2.e
Bilis quatenus lethargi cauſa. 40.2.a
Bilioſus humor quare non niſi tertio die repetit acceſſiones. 477.1.d
Bilioſa febris, ſi diu duret, ipſa euaneſcente, remanet aliquando febris alia pituitoſa, & melancholica: & quare. 472.2.b
Bilis luxuriantis ſigna. 16.2
Bilis vomitio in tertiana ſpuria raro adeſt, & ſi apparuerit, inſtar olei bilis excernitur. 535.1.e
Bilis quando purganda in ſopore. 44.1.c.d
Bilioſum humorem in diarrhœa quæ vacuent, purgent, reuellant, & compeſcant. 254.2.c
Bilioſi humoris præparatio in lue Vener. 407.1.e
Bilem in lue Vener. purgans med. 408.1.e
Bilis per aſſumpta compeſcitur potu aquæ calidæ: itẽ poſt purgationem aquæ frigidæ. 278.2.b.c
Bilis quæ in ventre generatur, plerunque porracei coloris eſt; aliundè verò tranſmiſſa pallida, æruginoſa, vel aduſtæ conditionis. 263.2.a
Bilis zinaria quæ. 514.1.c.d
Bilis atra gignit maniam, non phrenitidem: & huius ratio. 30.2.a
Bothrion, vlcus cauum corneæ. 109.1.a
Bradipepſia. 233.1.a
Bubonum differentia triplex, peſtilens, ſanguinis, & Venereus. 423.1.e. quomodo inuicem diſcernantur. 423.2.a
Bubonis Gallici præludia quæ. 423.2.b
Bubo Gallicus duobus modis generatur. 423.2.b. vterque modus vnde proueniat, & quo ordine. ibid.c.d
Bubones Gallicos curãdi ratio difficillima. 423.2.e, quan-

quando ſanguinis miſſio, quando purgatio vſurpāda. 424. 1. a. b
Bubo Gallicus quibus medicamentis ad ſuppurationem prouocetur. 424. 1. c. quibus reſoluatur, ac emolliatur, col. 2. a. b. auxilia ſuppuratoria. ibidem 2. b. c
Bubonis febris ſitne ephemera, an putrida, vt dijudicandum. 482 2. e
Bubones, & alij tumores præter naturam peſtilentes qua ratione fiant. 595. 2. a
Bubones peſtilentes quo pacto curandi. 595. 2. d. quādo admittant ſanguinis miſſionem, quando non. 596. b. c
Bulimos quid propriè ſignificet. 215. col. 1. b. quid ſit, cuius naturæ. ibid. c
Bulimi varia ſymptomata. 215. c. 1. b
Bulimos an ex calore fiat. 215. c. 1. d
Bulimos quid à canina appetentia differat. 215. c. 1. e
Bulimos, & canina appetentia quibus ſuboriantur cauſis. 215. c. 2. b
Bulimi vera, & genuina ratio, & cauſa. 215. c. 2. e
Bulimos, & appetentia canina in quibus conueniāt. 215. c. 2. e
Bulimi ſigna. 216. col. 2. a. præſagium, ibidem. curandi ratio. ibid. b
Bulimos, & fames canina quid habeant commune, aut peculiare in curatione. 216. c. 2. b
Bulimi ab acri humore qua cura. 216. c. 2. e

C

CAchexiæ nomine intelligitur crurum, faciei, oculorum albus color, & tumor qui citra munus nutritionis, aut collectionis apoſtemoſæ ſit, quouis calore (præſertim noctu) deliteſcens, ac ſubſidens. 318. c. 2. e
Cachexia eſt defectus veræ, & bonæ nutritionis, licet corpus, aut eius partes in maiorem molem augeantur. 191. 1. a
Cachexia numeratur inter hydropis ſpecies. 319. 1. a
Cachexiæ natura, & definitio plenior. 320. 1. e. cauſæ. ibid. 2. a. & e
Cachexia quid diſcrepet à phthiſi, & atrophia. 191. col. 1. b
Cachexiæ, & anaſarcæ quæ ſit diſtinctio. 320. 1. c. & col. 2. c
Cachexiæ, & dyſenteriæ hepaticæ diſcrimen. ibid.
Cachexiæ ab aſcite, & Tympanitide diſcretio. 320. 2. c. 322. 1. b. c
Cachexia eſt certiſſimum præludium hydropis, à quo differt, vt diſpoſitio ab habitu. 320. 2. d. e
Cachexiæ medendi methodus, & inſtrumenta. 320. col. 2. e
Cacochymia quadruplex, biliosa, pituitoſa, melāchołica, ſeroſa: additur ſanguinea corrupta. 471. 1. d
Cacochymia non ſuſcipit different. à vaſis, aut à viribus: neque ſemper iuncta eſt plenitudini ad vires, vt neque hæc cacochymiæ. ibid. 1. e
Cacochymiæ duplex differentia: vna à diuerſa ſubſtantia corpus vitiante: vnde biliosa, pituitoſa, melancholica, ſeroſa, & ſanguinis putrefacti, & à natura ſua delapſi, quæ tamen potius corruptio dicitur: Altera differ. ſumitur à loco, vbi aliquis humorum iſtorum abundat: vnde Icterus, Cachexia. 471. 1. d
Cacochymia quare ſuſcipiat differentias à vaſis, & viribus, vt plethora. ibid. e
Cacochymię prima differentia fit humoribus, vel naturam mutantibus, vel ſolam qualitatem. ibid. d
Cacochymia ſemper efficit plenitudinem ad vires, vt coctiones, & criſes paſſim oſtendunt. ibid. e
Cacochymia poſt ſanguinis miſſionem qua arte ſit deponenda in febribus humoralibus. 524. 2. a.
vide Obſtructio, Sanguinis Miſſio.
Cacochymia vrgente, quo minus ſanguinis extrahere datur, eò longè audacius purganti innitendum eſt pharmaco. 33. 2. a
Cacochymia non adeſt in Synocho patri, præſertim initio; fit tamen poſtea, & tunc purgationem flagitat. 573. 1. e
Calamitas vitæ infinita. 399. præfat.
Calcitrapæ indies maiorem agnoſcimus in purgandis renibus, & veſica vim, & efficaciam. 357. 2. a
Calculus Renum quis affectus, & cuius ſit naturæ. 348. 1. c
Calculi renum primæ differentiæ ratione loci triplicis. 348. 1. e. ſecundæ ratione figuræ. ead. pag. col. 2. b. tertiæ ratione materiæ. 348. 2. e. quartæ ratione cauſæ efficientis. 349. 1. b
Calculi renum quo in loco generetur per ſigna dignotio. 348. 2. d
Calculus renum quibus detegatur notis, & quibus à morbo colico ſeparetur. 349. 2. b. & ſeqq.
Calculi Renum, & veſicæ in multis inter ſe differūt. 353. 1. c. d
Calculi renum prædictiones. 350. 1. e
Calculi renum præcautio per materiæ ſubtractionē. 350. 2. a. per eiuſdem abſterſionem. ibid. d. e
Calculi renum præcautio per renum attemperationem, & reductionem ad priſtinum ſtatū. 351. 1. e
Calculum genitum curandi ratio quadruplex. 351. col. 2. a. b
Calculi excernendi iter, ſeu viæ quibus reddantur patentiores, & partes circunſtantes quibus laxentur. 351. 2. b
Calculi motum celeriorem quæ efficiant. 352. 2. a
Calculum quę comminuant medicamenta. 352. 2. b
Calculus Renum in veſicam deſcendens cur non in veſica moretur, & fiat lapis veſicæ. 354. 2. e
Calculoſi ita figurati, vt ne lapis in meatum vrinarium procedat, facilè meiunt. 365. 2. e
Calculi veſicæ generatio neceſſariò fit ex calido intenſo, & efficaci. 354. 1. d. e
Calculus veſicæ tribus modis generatur: Aut vt Tophus multis coniunctis, & conglutinatis arenulis: Aut rariſſimè, ſi nimirum adſit in veſica apparatus, ex renum calculo illuc tranſlato: Aut denique ex vrinæ fœce. 355. 1. a. b
Calculi veſicæ generationis tertius modus deſcribitur plenius. 354. 2. c
Calculus veſicæ quibus ſuboriatur cauſis remotis, h. e. è quibus cibis. 355. 1. d
Calculus veſicæ cur non fiat in ſenibus pleriſque, cū tamen vrinam excernant craſſam. 353. col. 2. a. 354. col. 2. b
Calculus veſicæ cur non fiat in pueris pleriſque, cum tamen omnes intemperatè, & ſine regula viuant, & calore plus quàm cæteris abundent. 353. 2. c. 354. 2. b
Calculi cur nunquam, aut rarò in puerorum renibus fiant, cum hi maiori polleant calore, quam veſica, per eoſque craſſus ſuccus ad veſicam dilabatur. 354. 2. c. d
Calculus veſicæ hoc tempore cur etiam Iuuenes affligat. 355. 1. a
Calculorum generatrices cauſæ quatuor, quę vbique concurrant oportet, materiæ viſciditas: viarum anguſtia, expultricis debilitas: calor excedēs. 355. 2. b
Calculus veſicæ à quanam oriatur cauſa, valdè obſcurum eſt, difficillimumque cognitu. 355. 2. c
Calculi futuri, incipientis, & perfecti in veſica ſigna. 355. 2. d
Calculi veſicæ prognoſticum. 356. 2. d
Calculus veſicæ qualiter curetur. 357. 1. b
Calculum veſicæ nondum concretum quæ præcaueant. 357. 1. d

Calcu-

Calculum veſicæ quæ frangant.357.2.b. quæ in ſcindant.ibid.c.quæ per vrinam pellant. ibid.d
Calculum veſicæ frangentibus quatenus fides adhibenda: & quare frangentia nominentur; cum tamen nec mediocriter durum fregiſſe vnquam per experientiam fuerit compertum. 358.1.a
Calculus veſica quo tempore extractionem poſtulet, vnde & quib. ſignis innoteſcat.358.1.d. Quis, quibus conditionibus præuijs, & comitantibus extractionem illam moliri debeat. 358.2.a
Calor omnium febrium vniuerſale genus. 444.1.d
Caloris nomine & intemperies calida intelligi debet quando dicimus febrem eſſe calorem. 445.1.c
Calorem aliquando Galenus accepit pro ſubſtantia, aliquando pro qualitate, & explicatur Galenus. 445.1.e
Caloris in corporibus noſtris tres modi, Elementalis, Naturalis, Celeſtis, ex Hugone prout à triplici forma dirigitur ad actionem. 447.2.a.b
Calor naturalis, & preternaturalis non differunt ſpecie. 449.1.e
Calor duobus modis conſideratur, vt abſtractum, ac vt concretum. 449.1.e
Calor naturalis, & præter naturam priuatiue opponuntur. ibid.2.e
Calorem ramificari quid ſignificet. ibid.
Calor febrilis licet in diuerſis ponatur prædicamentis, tamen non in omnibus, ſed in prædicamento qualitatis tantũ morbi rationem obtinet. 450.2.d
Calor febrilis vt calor motu acquiritur, vt verò morbus non eſt ad eum motus. 451.1.a
Calor natur. & præternat. ſunt cõtraria immediata, & quomodo. ibid.
Calor in nobis triplex ſecundum naturam. ibid.e
Calor innatus, & primogenius quis ſit.451.1.e. Quare talis dicatur. ibid.2.a. Ex quibus conſtet naturis. ibid.2.c
Calidi innati qualitates, humiditas, & calor. 451.2.d
Calor innatus, & humidus quibus modis fiat minor, & vitiet alimenta. 234.1.a
Calor influẽs quis ſit, & quomodo dirigatur ad actiones à calore innato. 451.2.in fin.
Calor influens, & innatus quid differant. 234.1.b
Calor influens quibus modis coctioni ineptus fiat. 233.2.e
Calor actuatus quis ſit, & cuius naturæ. 451.1.b
Quid ab influente, & natiuo differat.ibid.e.longe nobilior eſt influente, & inſito, & quare. ibid.2.a
Calor actuatus ſolum eſt ad quẽ pertinet ad igneam naturam mutari. ibid.2.d. qua ratione id malum noſtris corporibus accidat; & calor iſte ſpecificã febris differentiam conſtituat. 453.1.b
Calor actuatus aliquando incipit in igneum verti à parte ſpirituoſa, aliquando à parte humorali, & aliquando à ſolida: vnde vel fit ephemera, vel humoralis vel hectica febris. 453.1.b.c. quo modo & via hoc fiat. ibid.d
Calor naturalis, & præternaturalis, in quibus conueniant, & diſſideant. 453.2.b
Calor naturalis ſapit naturam puri elementi: præter naturam verò huius inferioris ignis, & quare. 453.2.c
Calorem naturalem mutari in igneum quid verè ſit. 454.1.a.duobus id modis fit. ibid.
Calor natiuus in igneũ verſus, eſt febris ipſa.454.1.b
Calor febrilis componitur ex naturali, & præter naturam tanquam ex potentia & actu, & tanquam ex materia, & forma. 450.1.a
Calidi innati in febre & mutatur qualitas, & ſubſtãtia: qualitas, nimirum calor, ea mutatione, qua alia efficitur, & aliter ſubiectũ informat, fit enim præter naturam: ſubſtantia verò non alia efficitur, ſed ſolum manet alterata.454.1.d
Calor febrilis differt à calore iræ, ac laboris, in corde quia hic alteratur tantummodo: ille verò non ſolum alteratur, verum etiam mutatur: vnde & febrilis calor dicitur vltimatus: alter verò non vltimatus. 459.2.b
Calor acquiſitus iuuenum, & calor febrilis licet acrimonia conueniant; differunt tamen cauſa, & maioris minoriſve ratione: Et ſic intelligendus eſt Gal.6. pop. par.1. cõ.29.dicens: Calor acquiſitus acris, mordaxque eſt, & igneus in quo genere febris eſt. 454.1.e
Calor alius præter naturam, alius febrilis. 462.1.c.d
Calor præter naturam duplex habet eſſe Eſſentiæ, & & Exiſtentiæ. 462.2.d
Calor præter naturam factus, eſt qui iam corrupit temperiem: fiens verò, qui nondum deſtruxit, ſed adhuc ipſum corrumpit. 456.2.c
Calefactum eſſe multis modis dicitur. 456.2.e
Caleſcere, ſeu Incaleſcere variè a Medicis vſurpatur. 457.1.a
Calor præt. natur. tribus modis conſideratur ad febrium ſpecies conſignandas: primò vt eſt calor natiuus conuerſus in igneum: 2.vt ineſt ſpiritibus humor.ſolidis: 3.vt eſt calor, & varia ſuſcipit accidẽtia. 463.2.a. & 465.1.e
Calor præter naturam, etſi per ſubiecta diuidi poſſit, non tamen habet rationem febris, ſed ſolum præſtat rationem cauſæ. 462.1.e
Calor ad hoc vt morbus ſit, ſolidæ cordis ſubſtantiæ inhærere debet. 457.1.a.b
Calor febrilis qualiter cordi, corpori, & humoribus inhereat. 456.1.e. & ſeq.
Calor innatus, tam in cordis ſubſtãtia, quam in alijs partibus, triplici conſtat parte ſeu ſubſtantia calida, ſpirituoſa nimirum, humida, & ſolida: ex quibus vnitis vnica reſultat calidi innati forma: qui tripliciter ſecundum harum trium partium naturam in igneum conuerſus triplicem conſtituit febrium differentiam eſſentialem, ephemeram, humoralem, & heſticam. 463.2.c
Caloris innati ſubſtantia quare aliquando magis ſecundum vnam, & aliquando ſecundum alteram partem accẽditur, cum ex omnibus vna ſit effecta ſubſtantia. 464.2.d.e
Calor febrilis in ſolida parte innati calidi accenſus quare ſimul non accenditur in humida, & ſpirituoſa, vt ſimul fiant omnes tres febris ſpecies. 465.1.a
Caloris innati triplex ſubſtãtia ad igneam naturam verſa tres cõſtituit febrium ſpecies ſpecialiſſimas, licet hæ rurſus ſubdiuidantur. 465.2.a.b.c
Calorem inducere valentes cauſæ quinque ſunt: motus, rei calidæ adhæſus, miſtio ſubſtantiæ calidæ, prohibitus effluxus naturæ conſuetus, & putredo. 467.1.d
Caloris cauſæ ab his quinque diſtinſtæ non ſunt fames, & vigilia, neque medicamentum purgans pituitam: & quare. ibid.col.2.b
Calidi adhæſus quomodo in viuentibus cauſet calorem. 468.1.e
Calefaciens triplex, Virtuale, Potentiale, Actuale. 468.2.b
Calidi effluuij ſuppreſſio qualiter febrẽ cauſet. 468.2.c. quando eam concitet, quando non. ibid.v
Calidi effluuium natiuum quæ prohibeant. 468.2.e 469.1.a
Calidi effluuij ſuppreſſio à frigore hyberno cur ventrem reddat calidiorem, ex alia verò cauſa leuiſſima febrem concitet. 469.1.c.d
Calidæ rei permiſtio quomodo febrẽ cauſet. 469.2.a
Calidi augmentum quot modis fiat. ibid.
Calor à triplici cauſa imminuitur, digerente, obruente, alterante. 234.1.e

Calor præter naturam quadruplex, Vrens, Marcidus, Putridus, Peſtilens: vnde Ephemera, Hectica, Putrida, Peſtilens febris. 454.2.d

Calor innatus vno è quatuor modis fit præter naturam: ſuccenſione, vt in ephemeris; putredine, vt in humoralibus: marcore, vt in hecticis febribus: omnibus modis iunctis, vt in peſtilentibus. 464.1.e

Calor humorum vno è ſex modis præter naturam redditur: nã aut humor incaleſcit, aut efferueſcit, aut vritur, aut eius calor marceſcit, aut putredinoſus redditur, aut peſtilens. 513.1.c. 584.1.e. diſtinguuntur à ſe mutuo omnes modi. col. ſeqq. & 585.1.a.b.c

Calor adductus præter naturam in humoribus citra putredinẽ, febres efficit ephemeras pluriũ dierum de genere continentium, præſertim, ſi humor ſanguis ſit. 513.2.a

Calor præter naturam, qui humores ſolum efferueſcere facit, febres efficit humorales, quæ etſi putridæ non ſint, ad putridarum tamen genus reducũtur. ibid. 2.c

Calor præt. nat. à quo humores efferueſcunt, differt ab vrente penes hoc, quod licet vterque in eis concitet feruorem, vrens tamen corrumpit, & mutat eorum ſubſtantiam; alter verò non, ſed tantum alterat. ibid.c.d

Calor vrens ſi ſpiritus adoritur, ephemeram efficit legitimam; ſi vero humores, ardentem, quæ potius ab humorum vſtione, quã à putrefactione ortum ducit, & vt plurimũ bilioſa eſt. 513.2. in fin. & ſeq.

Calor an poſſit ſiccitatẽ producere, quæſtio. 503.1.e & ſeqq. in corpore hectico quid præſtet. ibid.2.e

Caloris hectici diuerſitas mirabilis, & qualis naturæ ſit. 497.2.e. putridi & hectici differentia. 498.1.b

Calor marcidus membrorũ fit ob humidi defectũ: calor vero marcidus humorum, ob humidi abundantiam: & hic putridas, ille verò hecticas febres cauſat. 514.2.a.b

Caloris putredinoſi ratio, & quomodo differat ab omnibus alijs caloris præter naturam differentijs. 514.2.c. quomodo ab ipſa putredine. ibid.

Calor qua ratione ſit vnionis vinculum, non vero frigus. 515.2.a

Calor vt igneus eſt, elementa tenuat; vt cœleſti qualitate fruitur, miſcet: vt à frigido attemperatur, coquendo vnit. 516.1.a

Caloris etſi proprium ſit diſgregare heterogenea; cõgregat tamen ad miſtionem diuerſa elemẽta, non vt igneus, ſed vt temperatus, & à cœleſti virtute adiutus. 515.2.d

Calor miſtionem efficit componendo partes humidas cum terreſtribus, reſoluendoque partes aqueas in vaporem. 516.1.e

Calori non ſolum tribuenda eſt miſtionis ratio, verum etiam corruptionis. 516.2.a.b

Calor proprius quot modis ſuperetur ab alieno calore. 517.2.b.c

Calor peſtilens ſortitur virtutem & efficaciam omnium ſex differentiarum caloris præter naturam in vnum coeuntium: & omnes ſimul etiam alterationis modos ad animalis corpus immaniter inficiendum. 515.1.a. 584.2.a. quapropter tota ſubſtantia dicitur corpori aduerſari. ibid.2.c

Calor peſtilens à reliquis caloribus præt. nat. membratim diſtinguitur. 585.1.a.& ſeqq.

Caloris modus in febri maligna quandoque mitis, aliàs intenſus, & vnde profluat illa varietas. 602.2. per tot.

Calor vtrum in cauſa doloris aurium. 128.1.c

Caloris ventriculi læſi quæ damna. 233.2.c

Caloris qui fiat vſtiuus, & nidorem inferat. 234.2.e

Calor imbecillus à natura factus tribus modis flatus elicit.

Caloris naturalis gradus deperditus, non reſarcitur ab alio gradu exrrinſecus adueniente. 419.2.b

Caloris innati defectum quæ ſuppleant. 251.2.a

Calor volæ manus ventriculo admotæ quid præſtet. 240.1.b.c

Calor mediocris, & vrinarum craſſities calculi veſicæ cauſæ. 353.1.d

Calor quot modis rarior, & cruditati, ſeu materiæ podagricæ aptior fiat. 384.2.a

Caput omnium malorum fons. 141.1.a

Capitis dolor frequentiſſimus affectus. 1.1.a

Capitis dolores multis nominibus ab auctoribus inſigniti. 1.1.d

Capitis dolorum remedia à Medicis aut nulla, aut leuia inueniuntur, ob ignorantiam cauſarum, differentiarum, & patientium locorum. 1.1.b.c

Capitis dolor eſt deprauatio tactus in partibus capitis ſenſibilibus propter vnitatis ſolutionem. 1.1.c

Capitis dolorum differentiæ omnes tum ex doloris duratione, tum etiam ex differentia partium capitis deſumptæ. 1.1.c.d

Caput ob ſitum, & ex propriæ naturæ cõditione valde eſt doloribus obnoxium. 1.1.b

Capitis partes licet omnes lædi poſſint, non tamen omnes poſſunt dolore affici: & quæ dolore afficiantur. 1.2.c

Capitis ſingulæ partes quo doloris modo afficiãtur. ibidem.

Caput quibus cauſis dolere poteſt. 2.1.b.& ſeqq.

Capite dolente quibus ſignis cognoſcamus, quænam eius pars doleat, ſiue interna ſit, ſiue externa. 2.2. & ſeqq.

Capitis dolor ab intemperie quotuplex. 2.1.b.c

Capitis dolor à ſoluta vnitate quotuplex, & quibus ex cauſis fiat. 2.1.c

Capitis doloris differentias proprijs nominibus doloris qualitatem exprimentibus deductas quæ cauſæ efficiant. 2.1.d.e

Capitis doloris cauſæ ſanguis, pituita, bilis, melancholia, flatus quibus indicijs cognoſcantur. 2.2.b

Capitis partium externarum, ſiue cutis, ſiue pericranium ſit, & internarum, ſiue menynges, ſiue cerebrum, ſiue vaſa ſint, dolentiũ ſigna ſpecialia. 2.2.d & ſeqq.

Capitis doloris ab Ebrietate curatio. 4.1.e. & remedia. 8.1.c

Capitis dolores per idiopathiam facti curationẽ magis expoſtulant, quia magis habent rationem morbi: qui verò per conſenſum, mitigationem ſolam, quia habent rationem ſymptomatis. 3.1.e

Caput an doleat per conſenſum quibus notis ſciatur. 3.1.e

Capitis doloris ex conſenſu à toto corpore, ventriculo, iecore, ſplene, vtero cauſæ, ſignæ medelæ. 3.2.b & pag. ſeqq.

Capitis doloris per eſſentiam cauſæ externę, & internæ quæ. 5.2.d

Capitis doloris ex ſanguine, bile, vel intemperamento calido cauſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes. 6. colum. 1.

Capitis dolori à ſanguine aut bile orto quomodo proſit ſecta vena: & quæ prius, quæ verò poſtea ſecari debeat: tum quando ortum ducit à ſuppreſſa aliqua ſanguinis conſueta euacuatione: tum etiam quando ſecus fit. 6.2.c. quæ purgatione vti oporteat. pag.7.1.a

Capitis dolores ex ſanguine aut bile rarò citra febrẽ accidere comperimus. 6.1.c

Capite excalfacto cur Gal. 2. local. vetuerit vini vſũ ex Apollonij ſententia, &c. 6.2.a

Capiti dolenti, ſiue à nuda intemperie calida, ſiue cũ humoris affluxu, premiſſa euacuatione, eadem topica ſunt admouẽda, & quæ. 6.1.e. & ſeq. & 7.1.e

Capitis

Capitis dolor, ex bile, aut ſanguineo humore in capite firmato quibus auxilijs expugnetur. 8.1.d.e
Capitis antiqui dolores plerunque fiunt à frigida cauſa. 8.2.d
Capitis intemperiem frigidam quæ maximè efficiat. 15.2.c.d
Capitis intemperies frigida, vt vertigo moueatur cur neque externa, neque nimis intenſa eſſe debeat; ſed interna, & media. 16.1.a
Capitis antiqui, & frigidi dolores acerbiſſimi ſunt, & quare per graues repetant acceſſiones. 8.2.d
Capitis doloris à pituita, & frigido intemperamento oborti cauſæ, & cauſatum ſigna. 8.2.e. 9.1.a. & ſeqq. in huius doloris curatione primò reſpiciendum ad occaſionem, ſiue ſit ex prauo victu, ſiue ex otioſa, ſiue ex immodico ſomno. 9.1.d.e. deinde pituita præparanda, purganda. 9.2.a. & ſeqq.
Capitis antiquis doloribus à pituitoſa cauſa obortis regionis mutatio ſummopere eſt neceſſaria. 9.2.a
Capitis dolori à pituitoſa cauſa natio, vel à melacholia miſſio ſanguinis tunc ſolum debetur, quando ſuppreſſa eſt aliqua euacuatio, & vnde, & qua menſura facienda ſit. 9.2.d
Capitis dolori antiquo an ſtibij vſus conferat. 10.1.d
Capitis imbecillitas à frigido intemperamento, item à calido, & humido quomodo pariat excrementa. 18.2.a.b
Capitis imbecillitas, aut ſpirituum paucitas efficiunt, vt de obiectis etiam naturalibus, prauum fiat iudicium. 85.1.a
Caput repletioni obnoxium, quia nimium attrahit, non concoquit, plus debito retinet, minus expellit ſiue nimis calidum, & humidum, ſiue intemperatum habitualiter, ſiue pauci caloris innati, ſiue obſtructum, & aliter vitiatum: & quomodo ſuccurrendum ſingulis. 10.1.e. & ſeqq.
Caput quæ roborent, & pituitam diſcutiant ſuffumigia, Poma, Lauacra, Inunctiones, Fotus, in capitis dolore frigido. 11.2.d. & ſeqq.
Capitis dolorum circuitus, ſeu periodicationis quæ cauſæ, & qualiter ſubueniendum. 12.2.b. & ſeqq.
Caput euacuando quæ roborent: quæ plus interdum præſtant, quam vacuationes frequentes. 12.1.a
Caput imbecillum, neque minimum citra damnum ſcit pati errorem. 18.2.d
Capitis corroboratio potius in facultate concoquente languida confert, quam in expultrice torpida, & quare. 18.2.d
Caput laxare, & lauare tepida, ac emollire decoctis herbarum emollient. ſi vertigo facta fuerit, ob expultricem debilem, ex vſu ſemper fuit (intellige ſi frequens coniungatur emunctio, expuitio, & prægreſſa fuerit totius prouidentia, & ſequatur poſtea corroboratio capitis.) 18.2.d
Caput quando ferro candente inurere oporteat. 13. col.1.a
Caput imbecillum longè imbecillius reddatur fontanella, aut ſetone. 115.1.d
Capitis dolori in maligna febre, vt ſubueniendum. 618.1.c
Capitis doloris è morbo Gallico curatio. 423.1.a. quando admittat emplaſtra anodyna. ibid.b.c
Capitis Gummata quibus pellenda. 427.1.d.e
Caputpurgijs in quibus cephalalgijs vti liceat: & variæ eorundem formulæ. 11.1.b.c
Caputpurgia ſenſibiliter ſæpè in vertigine per eſſentiam iteranda, & viciſſim hæc, aut illa, aut alia. 19.1.c
Caputpurgia cautè vſurpanda in apoplexia. 51.2.a
Caputpurgia quando in lethargicis locum habeant. 45.2.b
Caputpurgia in Paralyſi. 58.2.e
Caputpurgia i oris tortura, inűctio palati, &c. 68.2.c
Caputpurgia cui memoriæ vitio conueniăt. 107.1.e. cui non. 106.1.c
Caputpurgia repetenda in ſurditate. 135.2.e
Caputpurgantia inſenſibiliter, vide Digerentia, Diſcutientia.
Carabitus. 23.1.a
Carbones ſuccenſi quo modo ſuffocent. 147.1.d.e
Cardialgia quid nominis. 211.1.a
Cardialgia quid à fame differat. 211.1.b
Cardialgia, cardiogmos, cardiace quid differant. 211.1.d
Cardialgiæ, Cardiogmi, & Cardiacæ quæ cauſæ. 211.2.c
Cardialgici affectus ſigna ex cauſæ diuerſitate prodeuntia. 212.1.a
Cardialgicus affectus qualiter curari debeat. 212. colum.1.e
Cardialgicus affectus ex flatu qualiter curetur. 212. col.2.e
Cardialgiæ ex acida pituita cura. 213.1.c. ex delabēte à capite ſalſo humore. ibid.c.d. ex humore acri, & mordaci, calido, bilioſo. 213.1.d. & 2.e
Cardialgiæ cura, ſi è iecore bilis, è capite pituita, è ſplene melancholia deriuetur in ventriculum. 213. col.1.e
Cardialgiæ ex venenoſa ſubſtantia proficiſcentis curatio. 213.2.c.d
Cardiogmos dupliciter accipitur: vno modo pro Cardialgia; altero pro motu quodam cordis, palpitationi perſimili. 205.2.d
Caries, alterum genus vlceris Gallici, cur ita nominatum. 428.2.d. quæ ſit eius natura deſcribitur. ibid. e. & ſeq. in eius curatione duo aduertenda. 429. col.1.a.b
Cariei vlcuſcula in pudendo quibus medicam. curentur. 429.1.b.c. Præputio qualiter prouidendű. ibid.c.d
Caries Gurgulionis, Palati, aut Faucium quibus ſanetur. ibid.d.e
Carnem, & Cicatricem in vlcere dyſenteriæ, quæ generent, ac inducant. 264.2.e. 265.1.a
Carnes aſſæ plus elixis humectant. 509.2.a
Caruncula iſchuriam cauſans, vrinæque ſuppreſſionem, quibus medicamentis exterenda, & extirpanda experimenta fidiſſima. 366.2.c
Carunculæ Gallicæ in pene generatio. 431.2.d. cognitio. ibid.e. & 432.1.e. curatio à blandioribus tum purgationibus, tum localibus inchoanda. 432.2.d.e. ab acrioribus abſtinendum. 433.1.a. quibus vtendum. ibid.
Carunculæ callus quando, & quibus rumpendus. 433.1.d. inflammatio quibus reprimatur. ibid.2. b. vrinæ ardor quibus mitigetur. ibid.2.c
Caros eſt paralyſis (ablatio) imaginatricis facultatis, ſenſum motumque omnem, excepta reſpiratione adimens, propter anterioris cerebri partis anguſtiam. 37.2.e
Carus an poſticam cerebri partem affligat. 38.1.c. & ſeq.
Cari natura, & cauſæ coniunctæ vna longiuſcula periodo proponuntur. 38.1.a.b
Carus, & Lethargus quid differant. 38.1.d. & 2.b
Carus, & Catalepſis quid differant. 41.1.a
Carotici retinent leuem aliquem tactum. 38.2.c
Carotici illæſam reſpirationem ſeruant, non tamen abſolutè, ſed reſpectu apoplexiæ. 38.2.c
Carus facilius ſuccreſcit alijs affectionibus, quam Lethargus. 41.2.a
Cari maxima habenda eſt prouidentia in his febribus, quæ per acceſſiones repetunt, & longè magis in continuis. 41.1.d
Cari curatio. 45.colum.1.d. & colum.2.b. & 46.col. 1.c.d

Caſſia

Caſſia quandò & quomodo correcta liceat vti in affectione hypochondriaca. 95.2.e
Catalepſis, vide Catoche.
Catalepſia, vide Epilepſia.
Cataplaſmata, quæ appetentiam reſtituunt. 219.2.c
Cataracta quid. 115.2.b. in quo differat à ſuffuſione, & Aqua affuſa. 116.1.c
Catarrus propriè eſt fluxus humoris excrementitij à capite ad ſubiectas partes propter vitiatam capitis coctionem, aut imtẽperiem caput alijs modis imbecillitatem. 141.1.c
Catarrhus ſeu diſtillatio particulatim dicitur, quando humor qui profluit, delabitur in os, & aſperam arteriam: Coryza verò ſeu grauedo, quando fluit in nares; Raucedo autem ſeu Bronchos, quando procidit in fauces vel laryngem. 141.2.a
Catarrhi, Coryzę, Raucedinis, quæ ſit cauſa, quis morbus, & quod ſymptoma. 141.2.c. & 142.1.a & ſeqq.
Catarrhi ſeu deſtillationes, aut quæuis aliæ fluxiones, fieri nequeunt à frigiditate cerebri comprimente, vt à ſe exprimat humorem; ſed denſatis externis partibus ab externo frigore cerebri calor auctus humores liquat, & vias dilatat; & ſic fit fluxio. 142.2.c. & ſeqq.
Catarrhus, Coryza, & Raucedo quibus ſignis innoteſcant. 143.1.a. & ſeqq.
Catarrhi cauſarum ſigna. 143.1.b. & ſeq.
Catarrhus ſuffocatiuus. 143.1.a. ex quibus oriatur cauſis. ibid.
Catarrhoſa quædam defluxio epidemica; ſemipeſtilens. 143.1.e. & ſeqq.
Catarrhoſa quædam defluxio ſemipeſtilens an febrem habeat adiunctam. 143.2.d. quæ ratione curanda. ibid.c
Catarrhus Coryza, Raucedo non protrahẽdi. 143.1.d. quis horum affectuum periculoſiſſimus. ibid.
Catarrhi tabem efficientis prouiſio. 196.2.e
Catarrhus quot præbeat in curatione cõſideranda. 144.1.e
Catarrhi curandi ratio, ſi ab externa cauſa. ibid.
Catarrhi à morboſo apparatu triplex periculum. 144.2.e
Catarrhi à morboſo apparatu cura. 144.2.c.d
Catarrhus an curari debeat venæ ſectione. 145.1.c an purgatione. col.2.a
Catarrhus ex habituali intemperamento qualiter curetur. 14‹.2.c
Catochi nomine quę veniant. 38.2.d
Cathocus, ſeu Catalepſis quid, & cuius naturæ. ibid.e
Catochus quibus morbis ſuperueniat. 39.1.e
Catochi veri cauſa eſt humor frigidus & ſiccus; pars affecta cerebri pars poſterior. 39.1.c
Catochus an frigida, & ſicca intemperie citra humorum affluxum fieri poſſit. 39.1.d
Cathocus ob ſanguinis concretionem. ibid.c. aut ob interceptionem vaſorum ſpurius eſt. ibid.e. vnde Apoplexia.
Catochus affectus ſoporoſus plures habet gradus. 39.2.a
Cathocus periculoſior Lethargo. tum cauſæ feritate, tum potentiarum læſione. 39.2.b
Cathocus & Carus in quo differant. 41.1.a
Cathochi curatio per fontanellam, aut ſetonem brachij affixum. 46.1.d
Caules vſurpantur aduerſus calculum. 357.2.a
Cauſi, ſeu ardẽtis febris natura, & differẽtiæ. 573.2.d
Cauſi legitimi primæ ſpecies fit in vaſis maioribus putreſcentibus vel ſanguine, vel omnibus humoribus, qui continentem febrem concitant, maximè verò flaua bile. 574.2.b. Fit etiam in pluribus vaſorum partibus putreſcente bile præter nat. ſiue aduſta ſit, ſiue vitellina, ſiue alterius ſortis. ibid.c
Cauſi legitimi ſecũda ſpecies fit ex tenuibus, & ichoroſis humiditatibus in reconditis internis venulis ab æſtiuo calore exiccatis, & exuſtis, ibidemque vehementer putrefactis. 574.2.c
Cauſi illegitimi prima ſpecies fit ex tenuiſſima pituita, quæ principium vſtionis aut putredinis nacta permiſcetur multis, & prauis ichoribus à flaua bile, vel ab alia præternaturalium ortis. 574.2.c.d
Cauſi illegitimi ſecunda ſpecies fit ex eadem materia, quæ internam aliquam inflammationem, ex qua naſcitur, efficit. ibid.e
Cauſi diſcrimina, & conuenientiæ cum tertiana cõtinua. 573.2. & ſeq.
Cauſi externæ cauſæ non inferunt, vt in alijs febribus, cutis denſitatem, ſed humorum, & totius corporis calorem, & efferueſcentiam. 574.2.e
Cauſi duo ſunt pathognomica ſigna: ingẽtiſſimum cauma, ardor, & ſitis inſatiabilis. 575.1.a.b
Cauſus frequenter deſinit cum Rigore, nunquam tamen cum eo incipit, niſi malignus ſit. ibid.1.b. & colum.2.a
Cauſi ſignum lingua aſpera, ſicca, & valde nigra: & vide ibi plura alia ſigna. 575.1.c.d.e
Cauſi præſagium. ibid.e. & ſeq.
Cauſus aliquando ſalubriter per fluxum ſanguinis varium iudicatur niſi id quarto die fiat, quod maximè periculoſum cenſetur. 575.2.b. alia eius iudicia. ibid.c
Cauſus vtrum ad ſui curationem indigeat miſſione ſanguinis ad animi vſque deliquium. 575.2.d
Cauſus is nullam ſanguinis miſſionem ad ſui curationem admittit, in quo æſtiuo tempore venulę internæ exiccatæ ichores ad ſe trahunt. 576.1.c
Cauſo oborto ex bile flaua efferueſcente, aut putreſcente in vaſis maioribus, aut in paruulis, iuxta aliquod viſcus ſanguinis miſſio debetur, longè tamẽ parcior, quam alijs, & maior, aut minor, prout vel ſola bilis, vel cũ maiori, aut minori ſanguinis portione mixta redundauerit. ibid.d
Cauſus ſi ex continentium genere ſit, & maximè ex ſanguinis aut omnium humorum abundantia, copioſè, & audacter facta indiget ſanguinis miſſione, quemadmodum, etiamſi ex internorum viſcerum inflammatione prodeat: cum hoc tamen in neutro licet ſanguinem vſq; ad animi deliquium. 576.2.a.b
Cauſi non omnes habent eandem purgandi rationem: nam in ijs, qui ex ichoroſis humiditatibus in exilibus internis venis fiunt, ocyus, veluti in turgẽtibus oportet mediocriter purgare: in bilioſis autẽ facta ſufficienti ſanguinis miſſione ante ſeptimũ, ſicut in continentib. feruore extincto. 576.2.b.c.d
Cauſo quis debeatur refrigerãtium vſus, quæ ſit eius occaſio, & quibus debeat perfici. 576.2.d.e
Cauſo laboranti frigidæ aquę copioſior potus nõ eſt denegandus, ſi is anxius ſit, & febris intenſa: præmiſſa tamen ſufficiẽti euacuatione, & leui ſaltem aliquo coctionis apparente principio. 577.1.b.c
Cauteria quando occipitio, quando brachijs, quando cruribus adminiſtrãda in diuturna Vertigine. 20.1.b.c
Cauterium in occipitio puerorum epileptio. vide Fontanella.
Cauteria poſt aures, aut in ceruice inueteratam curãt oris torturam. 69.1.c
Cauteria ſupra ſplenis, aut ventriculi regionem, aut in cruribus hypochondriacorum menlanch. quãdo opponenda. 98.1.c
Cauteria iuxta vmbilicum impoſita, vt vlcera efficiãtur manãtia ſunt opt. remedium aſcitis. 320.1.c
Cauſticum ad Iſchiadem medicamentum. 398.2.a
Cauſticum mirabilis efficaciæ pro cõterenda carne putrida. 428.2.b.c

Cauterium Parotidas malignas,& ſuffocantes, & ve luti deploratas plurimas ſanauit. 619.2.e
Cauteria. vide etiam Vſtiones.
Centinodium pulueriz. frangit calculum. 357.2.a
Ceratoides tunica, vide Cornea.
Cerebrum animalibus tributum, non, vt ſenſus inſtrumentum, ſed vt ſenſus principium, & fons. 1. col.2.d
Cerebrum omnino ſenſu non carere vulnera capitis declarant; in quibus detectum perſentit ambientis frigiditatem. ibid.
Cerebri qualis dolor, vt cognoſcatur. 5.1.b
Cerebrum totum eſt ſubiectum facultatum internarum, ſic tamen vt hac parte eius memoria, illa phãtaſia magis eluceat. 28.2.a
Cerebri ventres ſpirituum contentores. 28.1.c
Cerebri, & Cordis ſympatheia declaratur in Mania. 101.2.b
Cerebrum quot modis affici, lædive queat, explicatur. 81.1.e.& ſeq.
Cerebri excrementum duplex. 141.1.c
Cerebrum duobus modis frigeſcit: & dum à pituita perfrigeratur triſtatur, & angitur homo, ac præter temporis rationem obliuioſus fit, concreſcunt, & immobiles manent ſpiritus. 104.1.d
Cerebri intemperies frigida, & ſicca generat ſpiritus ſylueſtres, opacos, ſiccos, vnde melancholica deliria. 81.2.e
Cerebri intemperamentum, & læſio quomodo viſus læſionem pariat. 110.2.a
Cerebrum quibus morbis afficiatur, tum intra, tum extra paroxyſmum vertiginoſum. 15.1.d.& ſeqq.
Cerebri duplex eſt obſtructio: quædam vera; altera per compreſſionem, & prauam figuram. 71.1.c
Cerebri partes, & ventres quæ affectę in Epilepſia, Sopore, Apoplexia. 71.2.a
Cerebri ſubſtantia inflammatur in phrenitide. 26. 2.a. alio tamen modo, quam in grauiore affectu, qui ſphacelus dicitur: illic nimitum ſuperficie tenus irrigatum, hic intimius perfuſum, & imbutũ. 27.1.e,& ſeqq.
Cerebri inflammatio periculoſior, & acutior, quam meningum, vnde plus ſanguinis educendum indicat. 32.2.c
Chalazion quid. 108.2.c
Chalybs præparatus ad curandam palpitat. cordis à viſceris alicuius obſtructione. 209.1.c. ſyrupus de ſcoria chalybis ad eundem finem. ibid.b
Ex Chalybe parata medicamenta commendantur obſtructioni leuium arteriarum pulmonis. 184.columna 1.e
Chalybis vſus in hypochondriacis præſtantiſſimarum virium, ſi infuſum rhabarbari, foliorum ſenæ, aut ſuccus carthami interponatur. 98.1.b
Chalybis antidota iecoris obſtructionibus, quæ congruant. 294.1.a.b
Chalybis ad ſplenis ſcirrhum variæ præparationes. 310.1.a. ad icterum nigrum. 318.1.a
Chalybis præparati vſus in vrinæ ſuppreſſione tollenda. 362.2.a
Chemoſis. 122.1.e
Chinæ radicis decoctiones, & vires quæ. 411.2.b
Cholera quid. 240. 1.e. vnde ſit dicta. ibid.2.a
Cholera affectus acutiſſimus. 240. 2.b. quas facultates lædat. ibid. quæ ſymptomata pariat. ibid.d
Cholera duplex: Humida, Sicca: quidque inter ſe differant. 240.2.c
Choleræ humidæ cauſæ. 241.1.b
Choleræ ſiccæ cauſæ. 241.2.b
Choleræ diagnoſis. 242. præſagium. ibid. curandi ratio. ibid.& ſeqq.
Choleræ fluxus à quibus partibus concitari poſſit. 242.1.d
In Choleræ ſpeciebus omnibus purgandúmne protinus, aut contra aluus ſiſtenda, an fluxio permittenda. 242.2.e
Choleræ fluxum quando diuertere oporteat. 243.1.d
In Choleræ fluxu quibus ſuppleatur naturę defectus. 243.2.a
Choleræ curatio ſex opera poſtulat: 1. eſt Vomitio, ſi ſupra reuellendum. 2. Purgatio, ſi infra trahendum, aut natura iuuanda. 3. Attemperatio. 4. Partium aſtrictio, & humorum denſatio. 5. Virium roboratio. 6. Symptomatum correctio. 243.2.c
Cholera vtrum, & quãdo purgationem poſcat. 243. 2.e. quando virium refectionem. 244.2.d
Choleræ humores quæ leniant, & mordacitatem retundant. 244.1.a.b. quæ eoſdem comprimant, & incraſſent tam in frigida, quàm calida cauſa. ibidem c.d
Choleræ ſymptomata nunquam negligenda. 243.2. b. quomodo ijs occurratur. 244.2.d.e
Cholera ſicca quam velit medelam. 245.1.c
Chryſtallini humoris affectionum, quæ inconſpicuæ ſunt, ac viſum lædunt, nomina. 109.2.b. eædem affectiones proponuntur methodo diuiſiua. 110. 2.b.& c
Chyloſus fluxus vnde. 245.2.a
Cibaria purgatoria tabidorum lue Venerea. 420.2.d
Cibos non appetere, & faſtidire, & abominari cum nomine, tum re, & ratione vitiatæ potentiæ inter ſe differunt. 217.2.d.e
Cibi appetentia, vide Appetentia.
Cibi faſtidium, vide Faſtidium.
Circuituum morborum quæ cauſæ. 474.2.c
Circuitus ordinatus vnde. 477.1.b. vnde inordinatus. ibid.
Circuitus febril. acceſſ. ſemel inceptus cur non mutetur in alium. 478.1.a
Circuitus ordinati fiunt interdum ſine febre, non tamen ſine putredine. 478.2.c
Clauus in oculo quid. 109.1.c. 110.2.d
Clyſteres multum conferunt epilepticis. 75. 2. b. c. 77.1.e
Clyſteres inijciendi initio melancholiæ dum præparatur ater humor ad purgationem. 87.2.e. debent eſſe emollientes, & humectantes. ibid.
Clyſteres appetitum excitantes, & vires roborantes. 219.2 c
Clyſteria adſtringentia dyſentericis non æquè tuta, ac potiones. 263.1.e
Clyſteres adſtringentes qui dyſentericis proficui. 263.2.d.e
Clyſteres colico dolori proficui qui, & quales. 277. col. 1.d
Clyſmata emollientia in colico dol. à flatu, ad ſoluendam tenſionem. 279.1.b
Clyſmata quæ iecoris inflammatio deſideret. 299. col. 1.c.d
Clyſteres reuellunt halitus cacoethicos à partibus ſuper. 24.2.a
Coagulatio fit duobus modis, vno à frigido, altero à calido, eoque rurſus duplici, ſiccando, & coniungendo. 516.1.d.e
Cochlearum vſurpatio in curanda calida iecoris intemperie. 305.1.d
Coctio, & trãſmutatio à natiuo calore facta, via eſt, ob caloris victoriam, ad mixtionem, & vnionem eorum quæ miſcentur. 516.2.c
Coctionis proxima cauſa calor. 233.1.d
Coctio quibus modis, læſo calore, læditur. 233.2.a.b
Coctio defectu ſomni impeditur. 235.1.d.e
Coctionem quo pacto ventris excrementa interturbent. 235.2.a
Coctricis vitia cur Galenus à cauſis Lienteriæ ablegauerit. 246.2.a

Coctio-

Coctionis in febribus potiſſima ratio eſt correctio humorum peccantium per contrarias qualitates eis, quibus calor præter naturam vtitur ad putrefactionem efficiendam.
Coctionem facere vt ceſſet putredo, manente ſubſtãtia, in quem ſenſum dixerit Galen. 517.1.d
Coctionis natura in internis inflammationibus duplex per ſuppurationem, & extenuationem, vt exudet humor, quæ altera melior. 185.1.b
Coctiones ſalutem, & breuitatem morbi declarant. 173. 1. d. materiam in Pleuritide non eſſe incoctã quomodo cognoſcatur. ibid.
Coquentia in Renum vlcere. 340.2.c
Cœliaca affectio quæ. 249.1.a. quibus ſuboriatur cauſis. ibid.c. quid à Lienteria differat. ibid.e
Pſeudo Cœliaca affectio quid. 250.1.b
Cœliaca affectio quibus ſignis innoteſcat, & quomodo diſtinguatur ab alijs alui fluxionibus. 250.1.c
Cœliacæ affectionis ex redundante flatu ventriculi cura. 250.2.e
Cœliacæ affectionis ex redundantia ſordidę, frigidęque humiditatis cura. 251.1.b
Cœlitus adueniens influxus neceſſarius eſt ad febres peſtilentes, & quare. 587.1.c
Cœleſtes aſpectus, & in hæc inferiora influxus varij cum ſint pro varietate ſyderum varias quoque & diuerſas mutationes inferunt. 587.2.b
Cœli, & ſyderum aſpectus non poſſunt in hæc inferiora peſtem immittere, niſi mediante aeris alteratione, quæ id efficiat. 587.2.c
Cœli influxus ſi malefici, aut contagioſi non ſunt, quomodo peſtem cauſent: vide Influxus cœli, qui malefici.
Cœleſtes aſpectus nil aliud in hæc inferiora præter manifeſtas qualitates imprimunt, quibus in eis ſua munia perficiunt. 588.1.c
Cœloma corneæ vlceris ſpecies. 109.1.a
Coli inteſtini ſitus, circa quem Galenus, & Paulus diſcordes conciliantur. 274.2.a
Coli deſcriptio. ibid. paulo poſt.
Colicus dolor quid. 274.1.e
Colicus dolor tam in dextra, quam ſiniſtra parte eſſe poteſt. 274.2.b
Colicus dolor fit primò ab humore frigido, craſſo, & viſcido. 274.2.c. ſecundò ab retenta bile. 275. 1.e. tertiò ab inflammatione. 275.2.a. quartò à fœcum duritie, & copia. ibid. b. quintò à flatuoſo ſpiritu. ibid. c. ſextò ab vteri, & renum cõſortio. ibid. ſeptimò à bile effuſa in colon è iecore. ibid. octauò à lapide inteſtinorum. ibid.
Colicus dolor quid à dyſenterio differat. 275.1.d
Colicus dolor vtrum ſit in abdominis muſculis, inteſtinis, aut peritoneo quibus ſignis cognoſcatur. 275.2.e
Colici doloris notæ cauſatum pituitæ, bilis, flatus diſtinctiuæ. 276.1.b
Colicus dolor quibus ſignis diſcernatur ab vteri affectibus, ab iliaco dolore, à nephritico. 276. 1.d.e. à calculo. 350.1.c
Colici doloris præſagium. 276.2.d.e
Colicus dolor à pituita qualiter curetur. 276.2.d
Colicis ab hac cauſa vtrum ſanguis debeat. ibid. e. eoſdem purgandi occaſio. 277.1.a. & 278.1.a. vomendi vſus. 278.1.b
Colicus dolor, ſi ex bile fiat qualiter curetur. 278.1.c
Colici doloris ab inflammatione curatio. 278.2.c
Colici doloris à flatu naſcentis therapeutice. 279.1.a
Colicus dolor à fœcum ortus duritie quomodo curetur. 279.1.d
Collyria medicamenta vocantur, quæ humorem contrafluere faciunt, eumque repellunt in oculo. 125.1.b
Collyria quæ, & quando admouenda, in materia frigida ophthalmiæ, quæ & quando in materia, quæ fluxit calida. 125.b. & ſeq.
Collyria ophthalmicis doloribus proficua varia. 127.2.a.b
Color exiſtens in cornea, licet haud videatur à chryſtallino, huius tamen deprauat iudicium. 82.2.c
Columellæ corroſio quibus prohibeatur in Lue Venerea. 429.2.a
Coma eſt dormiendi deſiderium præter naturã, aut lenta delatio, ſeu inclinatio in ſomnum, vel vigilans ſomnus, ſeu impotentia vigilandi, aut laborioſa vigilia. 36.2.d
Coma duplex: Vnum Vigil: alterum Soporiferum. ibid.
Coma vt verè fiat, laborantes non dormiunt profundè, ſed delationem habent in profundum ſomnum. 36.2.e
Coma eſt debilis, ſeu infirmæ imaginatiuæ paſſio. 37.1.b
Comãtis ſoporoſi tres cauſæ: Pituita: Frigiditas ſola: Spirituum reſolutio. 37.1.c
Comatis vigilis cauſæ tres: Imbecillitas facultatis: Humorum contrariorum miſcella: Humores viciſſim dominantes. 37.1.d.e
Coma vigil dicitur etiam in quo viciſſim dormiunt, & vigilant ægri. 37.1.e
Coma vigil per conſenſum ab halitibus. 37. 1. e. per eſſentiam ab humoribus. ibid. 2.a
Coma vigil quando à cauſis, calida, & frigida, æquali vi præditis cietur exquiſitius eſt, & præludium, & prima ſpecies Typhomaniæ. 37.2.a
Coma vigil, & eius ſpecies differunt à Typhomania, & eius ſpeciebus, quot in Comate ſat eſt humores mixtos cerebrum irrigare: in Typhomania verò neceſſe eſt cerebrum, aut membranas mixto illo humore inflammari. 37.2.c
Coma Soporiferum, ſeu profundus ſomnus idem ferè eſt, quod Carus, licet aliquo modo euarient. 37. col. 2.e
Coma, & præludium Lethargi qualiter curetur, aut inhibeatur. 43.1.c
Comatis febri malignæ accedentis curatio per ſanguinis miſſionem. 43.2.b. per purgationem. ibid. d. per reuellentia, repellentia, diſcutientia. ibid. e. vide etiam Somnus, Sopor, Lethargus.
Comatis generatio in febribus triplex. 44.1. b. vide Somnus, Sopor.
Communium morborum præcipua cauſa inter omnes ſex res non naturales referri debet ad aerem, & victum, iuxta Hippocr. ſententiam lib. de flatibus. 585.2.e. vide Popularis morbus.
Complicatorum affectuum communis curandi ratio, ad quam omnes complicationum differentiæ apprimè expenduntur. 580.1.c
Complicati affectus contrarij non requirunt miſta auxilia, ſed alternatim exhibita, niſi cauſæ eorum reductæ fuerint ad vnam formam. ibid.d
Compoſitæ febres ſunt, quando eædem, vel diſſidentes genere, vel ſpecie coniunguntur, ſiue id fiat ijſdem complicatis, quod eſt, quando febres diuerſis è locis inuadunt, ſic vt per propria ſigna diſtingui poſſint, vt tertiana, & quartana: ſiue mixtis, aut confuſis, quod eſt, quando febres ſimul incipiunt, & deſinunt eadem hora, ita, vt per ſigna vix diſcerni poſſint, vt tertiana, et quotidiana, ſeu quartana. 577.2.c
Concuſſio in Epilepſia, Rigore, ac Singultu quid differant. 224.2.b
Conditum pro conterendis reliquijs luis Venereæ. 417.2.a
Confectio de Hyacintho malignæ febri eſt vtiliſſima, cuius impoſitio deſcribitur. 616. columna 1.a

Conſtipatio quid differat, & obſtructio. 469.1.a
Contagium eſt affectus quidam plurimis tacito quodam conſenſu, atque contactu communicatus. 583.1.d
Contagium eſt conſimilis ab vno ad alium deducta pernicies. ibid. 1.e
Contagium fit magis ſecundum ſubſtantiam, quam ſecundum qualitatum alterationem. ibid.
Contagium miſtorum eſt propria paſſio: nam quæ ſimplicia ſunt, contagio affici nequeunt, propter eorum ſubſtantiæ puritatem, ac ſimplicitatem. 583.2.a
Contagij tres differentiæ: quædam enim contactu ſolo afficiunt: quædam præter contactum fomitem quendam in re, quam tetigerunt, relinquunt, à quo poſtmodum ſimile prodit vitium; quædam verò non ſolum contactu inficiunt, aut fomite, ſed etiã ad diſtans. 583.2.c
Contagij peſtilentis natura, & vera ratio ſita eſt in ſeminariorum efficacia, quæ ad diſtans etiam vim habet communicari deferreque ſecum vim illam peſtilentem, ac diu ſeruare. 584.1.b.& col.2.b.e
Contagio peſtilens propriæ ſpeciei magis fit communis, & familiaris, quàm alteri: vide Peſtilens contagio.
Continens febris citra putredinem fieri nequit ex vniuerſa ſanguinis maſſa accenſa, ſed ex ſanguine ſolo, quarto humore. 471.2.c.d
Continentium febrium tres ſpecies: vna ex ſolo ſanguine creſcente, altera ex omnibus humoribus, & tertia ex iiſdem, ſed vno reliquos ſuperante: quod Nota. 472.1.d.e
Continentium febrium tres ſpecies, vt cõtinuarum, bilioſæ, pituitoſæ, melancholicæ. 471.d.e
Continens febris, ſeu ſynochus, aut ſemper à principio morbi vſque in finem creſcit, aut ſemper minuitur, aut eundem ſeruat ſemper tenorem, & quare. 570.2.c
Continentes febres exquiſitæ ex ſanguine, aut fiunt ex humoribus omnibus, vel ſanguine inflammatis, aut ex iiſdem non ſolum inflammatis, ſed putreſcẽtibus in vaſis maioribus, quæ ſunt inter alas, & inguina. ibid.d
Continentem febrem ex ſanguine efferueſcente mediæ naturæ eſſe inter omnes febres, & quomodo ab omnibus alijs differat. ibid.e
Continens febris ex efferueſcente ſanguine non ſuo calore neceſſariò vertit ſanguinem in bilem. 571.1.a.& ſeq. maiori tamen ex parte ab hac febre prodit mutatio ſanguinis in bilem, & melancholiam, niſi mutatione in putridam præueniatur. 571.2.a
Continentis febris citra putredinem cauſæ. 571.2.a.b. ſigna, & præſagium. ibid.c
Continentis febris citra putredinem curatio eadem eſt, quæ continentis putridæ. ibid.d
Continentem febrem ex ſanguine in maioribus vaſis putreſcente fieri non negauit Gal. ſed id tãtum voluit 2. de diſt. febr. 9. quod ſi ſanguis, ad minora vaſa depulſus putreſcat, febris oborietur bilioſa, tertianos ſeruans circuitus: ſumet enim principium à bile, in quam ob vehementis caloris actionem ſanguis degenerat in loco apto ad circuitus efficiendos. 572.1.b.c
Continentis febris ex putreſcente ſanguine cauſæ. 572.1.e. ſigna. ibid. 2.b. præſagium. ibid.c. curandi ratio. ibid.e
Continens putrida, quæ ſemper it creſcendo, pericu loſior eſt alijs; ſecurior verò, quæ procedit decreſcẽdo: alia autem quæ eundem ſeruat tenorem, periculo non vacat. 572.2.d
Continens febris ex putreſcente ſanguine, vberiori eget ſanguinis miſſione, quam ea, quæ citra putredinem fit: quia maiorem habet calorem, & vrgentius periculum inducit, vireſque adhuc valent, & nondum nacta eſt cacochymiam. 573.1.c
Continentis febris remedium etſi ſanguinis miſſio ſit vſque ad animi deliquium; tutius tamen eſt iteratò facere: præſertim quia natura nunquam educit ſanguinem vſque ad animi deliquium, niſi ſymptomaticè. 573.1.b
Continens febris ſemper ſanguinis miſſionem expoſcit, quocunque tempore facta non fuerit: frigidæ verò potum, non niſi procedente coctione. 573. col.1.c
Continentium febrium cum putredine materia quãdo, & quibus purgari debet, & quomodo ad purgationem eſt præparanda. 573.1.d.e
Continuæ febres diuiduntur in Continentes, & Cõtinuas, & quæ ſint: & vtriuſque differentiæ ſubdiuiſio. 471.2.a.& ſeqq.
Continua febris dicitur, quæ ægrotantem non deſerit, donec ex toto ſoluatur: quæ duplex eſt: vna quę ſtatis diebus remiſſiones habet, & incrementa, iuxta peccantis humoris naturam: altera, quæ nullam habet periodi remiſſionem: quam ſynochon appellamus. 570.2.b
Continuarum plures habentium acceſſiones ſunt tres ſpecies, Tertianæ, Quotidianæ, Quartanæ. 471.2.b
Continuæ vnius acceſſionis, vide Continentes.
Continua febris ſpecificè dicta ex ſanguine fieri nequit, ſed continens: quia impotens eſt ſua natura ſanguis plures acceſſiones facere. 472.1.b.c
Continuarum, Continentium, & Intermittent. feb. differentiæ à loco petitæ, in quo intra venas ſingularum materia continetur. 521.2.d.e
Continua febris à continente cum putredine differt, quia in continua vnus ſolum humor excedens putreſcit, reliqui verò incaleſcunt tantum: in Continente autem putrida, quocunque modo ea fiat, putreſcunt omnes, & quare. 472.1.d.e
Continuæ febres à Continentibus non ſolum differunt penes naturam humorum à quibus fiunt, ſed etiam penes locum in quo humores vigent, & putreſcunt, & penes alias differentias, quæ apprimè expenduntur. 471.2.e
Continuæ febres caloris intenſione, & vehementia longè diſſident ab ardentibus: vtrarumque tamẽ eadem eſt curandi ratio; harum tamen diligẽtior ſit oportet. 574.2.a
Conuulſio ſignificat quandam continui ſolutionem citra vulnerationem in muſculoſis partibus, quia violenter mouentur vltra terminũ naturæ. 61.1.a
Conuulſio quo caſu ſine dolore contingat. 61.1.b
Conuulſio eſt ſimilis motui naturali animæ, differt ſolum quia non fit à voluntate. 60.2.b
Conuulſio fit ſubito, & affatim: quapropter ob nerui ſubſtantiam ſucco madentem, & imbibitam fieri non poteſt. 62.1.c.d
Conuulſio diſtinguitur à Tremore. 61.2.c
Conuulſio diſtinguitur item à Paralyſi ratione quietis, quæ in vtraque diuerſa eſt. 62.2.e
Conuulſio diſtinguitur à diſtentione neruorum. 62. col.1.a.b
Conuulſio, & Conuulſiuus motus diſtinguuntur, quod illa ſit vincta impedita actio, hic verò deprauata. 60.2.c.d. In illa agit morbus, in hoc facultas: in illa eſt ſola contractio: in hoc quoque relaxatio. 224.1.e
Conuulſio vera, & Conuulſio Epileptica differunt, quod in illa membrum poſt motum quieſcit; in hac verò præter voluntatem mouetur, cupiens tamen quieſcere. 63.2.in fin. & ſeq.
Conuulſio in quo genere affectuum p.n. 62.2.b
Conuulſa pars mouetur inuoluntariè, & quieſcit voluntariè, ne dolorem mota incurrat. 62.1.e

Conuulſio non eſt ſolutio vnitatis, ſed contractio, ſeu finis, & terminus ſolutionis illius extenſiuę, quę fit ex humore. 62.2.d

Conuulſio eſt motus deprauatus inſtrumenti per morbum, non per facultatem. 61.2.e.62.2.a

Conuulſio an fiat læſo cerebro, an ſpinalis medullæ initio, vel peculiaribus neruis, aut muſculis repletis, exhauſtis, &c. qualiter innoteſcat. 65. col.2 a. & ſeqq.

Conuulſio primò tendini propria eſt, ſecundariò muſculis, remotius verò, & per quandam ſimilitudinē neruis. 61.2.a

Conuulſionis ſpecies tres inueſtigantur ex duplici tēdinis inſertione, vnde Emproſthotonos, Opiſthotonos, Tetanos. 63.1.a

Conuulſio an aliqua ad latera fiat? 63.1.d

Conuulſionis cauſas aliquando ſolum duas inanit. & replet. Hippoc. enumerat, nonnunquam verò tres, addens irritationem. 64.1.a. Galenus addit frigiditatem, & Fernel. flatum. ibid. & 64.1.e

Conuulſio ex frigore ad eam, quæ ex repletione, reducitur. 65.1.e. item ad eam, quæ ex ſiccitate. 65.2.a

Conuulſioni veræ ex repletione, & inanitione, additur ex Galeno tertia, quæ ex frigiditate fit, non quod ſub prioribus non contineatur, ſed quod peculiarem per calorifica poſtulet curationem. 64. col.1.c

Conuulſio vera ex repletione quomodo fiat. 64.1.e. à quibus humoribus. ibid.2.a. vt fiat, duæ requiruntur conditiones. ibid.2.c

Conuulſio cur accidat Pueris in plenilunijs. 64.1.b

Conuulſio athletis quare non accidat, quantumuis magnam patiantur plenitudinem. 64.2.a

Conuulſio à ſiccitate quas habeat cauſas, inter quas numeratur etiam frigidum aſſumptum, & ambiens. 64.2.d

Conuulſio an fiat à ſiccitate priuatiua diſputatur. 64.2.e

Conuulſio cur hectica laborantibus non accidat. 65.1.a

Conuulſionis cauſæ quibus ſignis eluceſcant. 65.1.c. & ſeqq.

Conuulſio cum anxietate, grauiſſimiſque doloribus, præſertim ventriculi fit à bile æruginoſa, & reducitur ad eam, quæ ex ſiccitate, licet haud ita ſit, inſanabilis. 65.1.e

Conuulſionum quæ magis, aut minus pernicioſa. 65. 2.c.d. quibus ætatibus. 66.1.a

Conuulſio eſt acutus affectus ob affectuum grauitatem, diuturnus verò ob peculiarem naturam, & cauſas. 66.1.a

Conuulſionis è plenitudine factę curatio, per victum tenuiſſ. venæ repetitam ſectionem. 66. 2. d. e. per purgationem. 67.1.a. per anodyna, & reſoluentia topica. ibid. & ſeqq.

Conuulſio ſi fiat ex torpida refrigeratione, qualiter curetur per ſang. miſſ. & calorifica. 66.1.c

Conuulſio ex ſiccitate communem habet curandi viam per humectantia medic. & alimenta peculiarem verò iuxta cauſæ diuerſitatem, ſiue calor ſit exurens, ſiue nimia vacuatio. 67.2.c

Conuulſa pars in ſcirrhoſam dilabens duritiem cruore bouis recenter mactati vngenda. 67.2.e

Conuulſio ex vulnere fit, vel ob nimiam ſanguinis profuſionem, vel ob nerui puncturam, vel ob eiuſdem inflammationem. 68.1. & quomodo medendi ratio inſtituenda in omnibus. ibid.

Conuulſio qualiter curanda, ſi à vomitibus æruginoſis. 68.1.d. ſi ex epoto veneno. ibid.e. ſi ex luxatione. ibid.

Conuulſio canina, vide Riſus Sardonius.

Conuulſio flatulenta quæ. 63.1.b

Conuulſio cū Paralyſi miſta, aut compoſita. 63.1.c

Conuulſio flatulenta quid differat à vera conuulſione; quidque à conuulſiuis motibus. 63.2.e

Conuulſio non proportionata ad materiam. 64. colum. 1.a.c

Conuulſio per conſenſum dici potius debet motus conuulſiuus. 64.1.c. fit dupliciter: aut ex morſu, & dolore partis alicuius nobilis, v.g. ventriculi: aut ab halitu infernè in cerebrum neruoſumq; membrum miſſo. ibid.c.d

Conuulſiuus motus medius eſt inter Tremorem, & Epilepſiam. 70.1.a. in quo non excernitur ſpuma, vt in Epilepſia. ibid.c

Conuulſiuus motus varijs modis à vera Conuulſione, & ab Epilepſia, & à Tremore diſtinguitur. 70. 1.tot. & col.2.a. eius cauſæ. 70.1.e

Conuulſiui motus curatio. 79.1.a

Cor eſt principale febris ſubiectum. 455.2.c

Cor principium primum caloris inſiti. 456.1.d

Cor poteſt eſſe principium frigidorum quoque morborum priuatiuè tamen. 456.1.d

Cor duplici munere fungitur in animantis corpore. 197.2.e. ex quo duplici munere duo naſcūtur ſymptomata. 198.1.a

Cordis, Saltus, Palpitatio, Palmos, Tremor, vide Palpitatio Cordis, Tremor Cordis.

Cordis, & cerebri ſympatheia oſtenditur in Mania. 101.2.b

Cor nimis calidum furit, & ſedatur ſecta ſiniſtri brachij vena. 101.2.b.c

Cordis corroboratio per epithema. 22.1.e

Cordis maxima habenda prouidentia in melancholia. 90.2.b.c

Cordis quoque habenda ratio in Mania diligenter. 101.2.e. 102.1.b.c

Cordis accidentia in maligna febre quæ remedia deſiderent. 617.1.c

Corroborātia cor, & ſpiritus tribus modis ſuum munus implent. 90.2.b. epithemata. ibid.d.e. per os ſumenda. 91.1.a. & ſeqq.

Cor lupi, ac pulli noctuæ, & accipitris, ſucco maioranæ decoctum, & aſſumptum ſæpè curauit melancholicos. 91.1.e

Corallum collo appēſum valet cōtra Incubū. 22.2.a

Coriandrum ex propria conditione mentem emouet. 32.1.b

Coriandrum dementat, quare Maniacis fugiēdum. 101.1.b

Coriandrum præparatum, & ſaccharo, & puluere cinnamomi, aniſi, euphraſiæ conditum poſt menſam in ſuffuſione laudatur. 119.2.c

Corneæ oculi tunicæ affectus proprij. 109.1.a. communes cum adnatæ affectibus. 109.1.e

Corneæ denſitas, humiditas, vlcus quid in oculo cauſent mali. 111.1.b

Corpus viuentis quot modis ſiccetur. 487.2.c

Corporis ſubſtantia tribus modis perit. 201.2.e

Corruptionis nomen Galeno aliquando Cacochymiam ſignificat. 471.1.d

Corruptio cuiuis generationi opponitur, ſiue per mixtionem fiat, cuius forma eſt vnio, & tunc dicitur putredo, quæ eſt corruptionis complementum, ſeu terminus: ſiue per formam perfectiorem cuiuſuis entis, & tunc dicitur ſimpliciter corruptio. 516.2.e

Corruptio naturalis ab Ariſtotele dicitur, quando calor natiuus ab internis cauſis violenter in alienum conuertitur. 517.2.d

Corruptio viuentis à ſiccitate duplex: fiens, & facta. 487.2.b

Coryza qualiter curanda. 145.2.c

Coryzæ fluxus acris quibus attemperetur, quibus purgetur. 146.1.a

Coryzæ materia frigida quibus præparetur. ibidem b.

Coroneorum medicamentum aſſumendum mille modis paratur. 293.1.b.c
Coxendicus dolor, vide Iſchias.
Craſſum ex tribus cauſſis tale: ſua natura, Coctione, Aſſatione. 177.1.a
Criche quid in palpebris. 108.2.c
Crocus à Galeno in ſuffuſione vetitus. 119.1.e
Cruditatis nomine in genere intelligendum eſt vitium in alimentis contractum, ob defectum primæ concoctionis quæ in ventriculo fit, vel ob diminutam natiui caloris actionem, vel ob caloris præter naturam exuperantis vitioſam operationẽ. 455.1.lin.vlt.& ſeq.
Cruditas ventriculi triplex eſt, Apepſia, Bradipepſia, Diſpepſia.233.1.a.b. vide etiam ventriculus.
Cruditas qualiter ab extraneis, aut ingeſtis oriatur. 235.1.b.c
Cruditas ventriculi cum cutis, & carnis adeo preſſa coarctatione, vt nihil exhalare, aut per cutim exire queat, ab Aetio ſub ventriculi aſtrictionis nomine deſcribitur. 232.2.d
Cruditas duplex.ibid.1.d.caloris adaucti, caloris imminuti. ibid.e
Cruditas qua ratione prodeat ex calore diminuto nunc cum acore, nunc citra acorem. 234.1.d
Cruditas acida vnde fiat. 485.2.a
Cruditas quædam febrem creans ephem. ex cibo inconfecto, & nondum in nidorem, aut acorem mutato.486.1.a.b.eiuſdem curatio. ibid.
Cruditas nidoroſa vnde. 485.2.b
Cruditas nidoroſa (vti & Ructus) triplex eſt: Fumoſa; Aeruginoſa, ſeu fuliginoſa; Pinguis, ſeu oleoſa, ſeu Rancida.485.2.c.d. additur Fœtida, & Cœnoſa. 237.1.e.& ſeq.
Cruditatis nidoroſæ variæ illæ differentiæ cur non habeant adiunctam ſemper cardialgiam, aut cur patientes cibos non admodum faſtidiant, aut prauos ſectentur.237.2.a.b. vnde naſcantur ſingulæ, ſi non ab excedente calore. ibid.1.e
Cruditas nidoroſa ne deterior, an acida. 233.2.d
Cruditas nidoroſa, & acida tribus modis conſideratur. 233.2.d
Cruditas venarum triplex. 306.1.e
Crudum triplex: ex parte naturæ non agentis: ex parte humoris incoctilis; & denique id, quod corruptum. 173.1.a
Cruditas conſideratur, vel vt proficiſcitur à putredine, vel à defectu coctionis, ſeu caloris. 384.2.a
Cruditatis, & Coctionis nomine in Pleuritide quid veniat. 173.1.a
Cruditatis nidoroſæ ſecundum omnes differentias, & cruditatis acidæ ſigna. 487.2.e.488.1.a
Cruditas nidoroſa vtrum ex alimentis ad eam procliuibus fiat, an aliunde quibus notis ſit diſcernendum. 237.1.e
Cruditatis acidæ curatio. 486.2.a.b
Cruditatis nidoroſæ therapia.ibid.d.e. Item pagina 237.2.b.c
Cruditatem ventriculi quæ pellant medicamenta exterius adhibita. 237.2.e
Cruenta excretio, vide Sanguinolenta.
Crurum ablutio, frictio, cucurbitis tumefactio fit in imminutione viſus ante ſanguinis miſſionem, vt humores citra ſpirituum diſpendium infra vellantur. 113.2.in fin.
Cucurbitulæ vbi adhibendæ in vertiginis per cõſenſum paroxyſmo. 17.2.b
Cucurbita in vertigine frigida per eſſentiam cum ſcarificatione brachijs, aut ſcapulis poſt abſolutam è toto pituitæ purgationem affigenda, quandoque vertici præſertim ſi flatus peccet. 19.1.b
Cucurbitæ in calida per eſſent. vertigine ſi opus affigendæ brachijs, & ſcapulis, aut occipitio: & ſi nimis intumuerint ſcarificandæ: poſt tali, mediæ, cephalicæ, aut hæmorrhoidum apertionem. 19.2.b
Cucurbitulæ quales, & vbi affigendæ in paraphrenitide. 24.2.d.& e. præferuntur cæteris minoribus reuellentibus. ibid.e
Cucurbitularum vſus in phrenitide. 33.2.e
Cucurbita in occipitio ſcarificata quando phreniticis applicanda. 34.1.e.lin.vlt.
Cucurbitæ ſummo capiti quando, in qua phrenitide, quibus conditionibus apponendæ. 35.1.a.b
Cucurbit. venis iugularibus mento, ſcapulis, brachijs &c. in apoplexia legitima applicandæ. 50.2.c
Cucurbitulæ paruæ, & multæ quo fine, loco, tempore adhibendæ paralyticis. 58.2.a.b
Cucurbita oſſi ſacro applicita inteſtino recto reſoluto commoda. 60.1.c
Cucurbita ad ſecundam, & tertiam verteb. affixa curat ſpaſmum cynicum. 69.1.c
Cucurbita ſcarificata ad ventriculi regionem affixa laudatur in hypochondriaca, ſi venæ ibi liueant, aut tumidæ ſint. 95.2.b
Cucurbitula adhibenda tandem ventriculo in melanch. flatuoſa, & quid eſt ſcarificata, niſi hæmorrhoidibus patiens aſſuetus ſit, aut menſtruis, aut varicibus obnoxius. 97.1.a
Cucurbita ad Iecur, aut Lienem; ad Vterum, aut femora, aut crura applicita multum diuertit hæmorrhagium narium. 138.2.e
Cucurbitulæ in Angina primo ſuris, natibus, ſcapulis; deinde brachijs, & prope ceruicis radicẽ: ſi ex capite fluxio decumbat, occipitio affigẽdę. 149.2.d
Cucurbita tandem magna etiam, ſi opus, in occipitio, ſub mento, aut in maxillis collocanda. 151.2.d
Cucurbitulæ ſcarificatæ quo tempore, & quo ſcopo pectori adhibendæ in pleuritide. 178.2.a
Cucurbitulæ inanes peripneumonicis quo loco apponendæ. 183.1.d
Cucurbitæ ſcarificatæ in viribus imbecillibus nõ pectori, & dorſo primum, ſed brachijs affixæ aliquatenus ſupplẽt venæ ſect. in Peripneumonia. 183.1.d
Cucurbita ventri appoſita prodeſt ſingultientibus, & euocato calore materiæ frigidæ inclementiam, & duritiem frænat. 227.1.e
Cucurbitæ ad iecur obſtructum, flatuoſumque appoſitio. 294.2.c.d
Cucurbita ad iecur dolens ex flatibus. 295.2.e. ex humoribus. 296.1.a
Cucurbitæ qua arte ad lienem induratum adhibendæ. 310.2.d
Cucurbitula ad bubonem Gallicum affixa rarò eſſe vtendum conſulo, niſi gratia præcauendi maius aliquod malum. 424.2.e
Cucurbitularum ſcarificatarum, pro euacuatione, in febre maligna, laus, & neceſſitas. 611.1.d. vbi adhibendæ. 611.2.a
Cucurbitulæ pro reuulſione veneni à corde quibus ſcarificandæ, quibus non, quo loco ſcarificandæ neceſſariò. 615.1.e.& ſeqq.
Curæ, & mœroris in hectica procreanda quanta vis. 502.1.a
Curbut. 79.2.c
Cutis denſitas quid, & vnde oriatur, & quibus curetur. 483.2.d. ſi facta à calore. 484.1.d.e. ſi à frigore. ibid.2.a
Cutaneorum affectuum duplex natura: Alij febrem antecedunt praui, damnati; alij ſequuntur partim critici, partim ſymptomatici. 620.1.a
Cutis deformitatis curatio. 318.1.c
Cynanthropia, vide Rabies.

D

DAemones ſuffocantes. 20.1.e. incubi, & ſuccubi. ibid.2.a

Dæ-

Dæmones commouent accidentia melancholica. 86.col.1.d
Decocta fluxionem ſiſtentia. 333.2.c.d
Decoctiones Guaiaci, Sarſæ, Chinæ nouæ, fidiſſimi, ac miri ſunt experimenti. 411.2.d
Decocta contra luem Veneream vt fiant guſtui gratiora, quæ adijcienda. 416.1.a
Decocta aliquot pro reliquijs luis Vener. profligandis. 415.1.d.& ſeqq.
Decoctum ſudationis pro calido, & ſicco lue Gallica laborante. 419.2.d
Decoctum ſerpentum experientia vtiliſſ. mouet ſudationes. 412.1.b
Decocta refrigerantia peſtil. febri cõmoda. 549.1.e
Decocta humores malignæ febris præparantia, & calorem extinguentia. 612.1.c.d.e
Decoctum fœniculi, cinnamomi, ficuum, liquiritiæ, &c. ad euocand. Variol. & Morbil. cum aquis papau. errat. fœnic. ſcorcioner. rad. pentaphyl. chamæmel. ad eund. ſcopum. 623.1.b.c
Decocta aſtringentia ad præcauendos oculos à Variol. ibid. 2.a. concoquentia, & diſcut. ad eoſd. ibi.
Decoctio Chinæ, & ſaſſaphras non ſolum ventriculo prodeſſe, verum & antiquam deſtillationem demoliri poteſt. 241.a. præſeruauit ab omni Cardialgia, iliumque dolore. ibid.b. prodeſt in aperiendis lienis obſtructionibus. 267.a
Delirium aliud vim ratiocinandi vitiat; aliud imaginandi. 42.1.c
Delirium an diſtinguatur in tres ſpecies iuxta trium potentiarum læſionem, ita, vt aliud imaginatiuæ, aliud cogitatiuæ, aliud vtriuſque vitio contingat, cum ex ſolius memoriæ vitio deſipientia non fiat. 27.2.e.& ſeq.
Delirium pertinet etiam ad memoriæ vitia, idque dupliciter. 41.1.d.& 41.1.c
Deliriorum tria genera: quippe aut febrilem calorem ſequuntur: aut ſibi comitem habent, aut citra vllã febrem vigent. 79.1.d.& ſeqq.
Deliria varia ſine febre. 79.2.b
Deliria quædam febri aſſociata, quædam minus: illa ſunt phreenitica; hæc vero melancholica, & maniaca. 22.2.e
Delirantium imagines infinitæ ſunt. 79.1.a
Delirium an poſſit intermittere in vera phrenitide. 26.1.b. vide Phrenitis.
Delirium phreniticum paulatim ſuccreſcit, paraphreniticum vero ſubitò ingruit. 31.1.c
Delirium phreniticorum comitatur ſtatim febrem: pſeudophreniticorum poſt ſequitur. 25.2.c
Delirium etiam leue in maligna febre denotat eam migrare in veram phrenitidem. 607.2.e
Delirium quare ſit perpetuum, diaphragmate inflammato. 25.1.d
Deliria ex Pituita, & ex Bile diſtinguũtur verbis Hippoc. 83.1.c.d
De'irium vtrum ſit pathognomonicum ſignum Lethargi. 42.2.c
Delirij ſorte alia laborant lethargici, quod non à cauſa calida, ſed imminutæ memoriæ conſenſu oboritur. 42.2.b.43.1.c
Delirij metaſtaſis in Catochum. 39.1.a
Denſitas cutis, & calidi effluuij ſuppreſſio quas habeant cauſas. 469.1.a
Dentium vacillationi poſt inunctionem hydrargyri quæ ſubueniant. 414.1.e
Dentes quibus dealbentur ſimul, ac firmentur. ibid. & ſeq.
Dentium prouidentia in paroxyſmo epileptico infantum. 74.2.d
Dentifricia quæ indicent, quæ prohibeant. 11.2.c
Dextræ cum dextra, ſiniſtræ cum ſiniſtra maior ſocietas. 175.2.b
Diabetes eſt in adaucta mictione vitium. 375.2.a. vocatur ét Hydrops matulæ: itẽ Dipſacus. 375.2.b.c
In Diabete tria conſideranda explicantur: Potus celeris tranſitus: Vrinæ, & potus copia: denique Sitis. 375.2.d.e.376. per tot. col. 1.
Diabetes confertur cum Lienteria, & cum Appetentia Canina. 375.2.c
Diabetes cuius naturæ, & qualis affectus p.n. 376.1.e
In Diabete vrinæ illa abundantia cum voluntate excernitur. 358.2.e
Diabetis cauſæ. 376.2.d
Diabetis ſigna. 377.1.e
Diabeticæ paſſionis curatio. 377.2.a. quod ſi ex nuda intemperie prodeat. ibid.c. quod ſi ex calidi, acris, aut ſalſuginoſi humoris in renibus imbibiti deſcendat. ibid.d
Diapedeſis quid apud auctorem. 343.1.b
Diaphragmatis connexio cum cerebro. 25.1.d. cum corde, & iecore. ibid.e
Diaphragma in prælijs traiectum attuliſſe riſum narrat Ariſt. 68.2.a. cauſa eſt potius communio neruorum eius, & muſculorum maxillarum, & labiorum. ibid.
Diaphragma duobus modis inflammari poteſt: Vno frigida, ac pituitoſa inflammatione; alio calida, & acutiſſima. 168.2.a. illum tumorem febris, & delirium non ſequitur, niſi ſuppuret. 25.1.c
Diaphragmatis frigidus abſceſſus curatur. 168.2.b
Diaphragmatis calida, & vera inflammatio, vide Delirium, Pſeudophrenitis.
Diaria peſtilens quare citiſſimè interficiat. 582. 2.c. vide Ephemera, vide Peſtilens.
Diarthroſis quid. 382.2.c
Diarrhœa nil eſt aliud, quàm immodica per aluum excretio alicuius humoris ſine exulceratione, inflãmatione, aut teneſmo. 252.1.b
Diarrhœæ differentiæ ſumuntur, vel ab Exeuntibus, vel ab Origine, vel ex Affectu cuius occaſione fit fluxus. 252.1.b
Diarrhœa ratione materiæ, vel eſt Alimenti, vel Vtilis ſubſtantiæ, vel Excrementi, vel Humoris alicuius venarum. ibid.c
Diarrhœa ratione originis, vel Capitalis, vel Iecoraria, vel Splenetica, &c. ibid.c.d
Diarrhœa ratione affectus, vel eſt inflammatorius vẽtriculi, aut inteſtinorum, iecoris, ſplenis, quò fiunt diarrhœæ dyſenteria peiores, vt colliquatiuæ, &c. ibid.d
Diarrhœa ex quibus fiat humoribus, & quot eius ſortes. 252.1.e
Diarrhœa maleficio facta. 252.2.b
Diarrhœa ab vniuerſo corpore qualiter fiat. 252.2.c. quibus ſignis dignoſcatur. 252.2.d. qualiter curetur. 254.1.d
Diarrhęę ex vitio ventriculo ſigna, & cauſæ. 252.2.e
Diarrhœæ ex occaſione iecoris ſigna. 253.1.d. eius ſpecies tres. ibid.
Diarrhœæ ex vitio ſplenis ſigna, & cauſæ. 253.1.e
Diarrhœæ ex oris, ſeu linguæ affectionibus ſigna, & cauſæ. 253.2.b
Diarrhœæ ex capite ſigna, & cauſæ. 253.2.c. curatio. 256.1.b
Diarrhœæ fluxiones complicatæ quæ. 253.2.d
Diarrhœæ ſigna ſpecialia. 253.2.e
Diarrhœa in quem morbum referatur in quauis cauſarum. 254.1.a
Diarrhœa quando, quomodoque curetur. 254.1.b. ſi ex pituita. ibid. 2.a. ſi inueterata. ibid. ſi ex bile. ibi. 2.c. ſi ex melancholico humore. 255.1.b
Diarrhœa ex pituita melancholiæ admixta qualiter curanda. 255.1.c.d
Diarrhœæ pituitoſæ reliquias quæ digerant, & abſorbeant. 254.2.b.255.1.e

Diarrhœæ ex humorum ſalſugine, aut corporis vniuerſi putredine cura. 255.1.e
Diarrhœæ ex impotentia facultatum therapia. 255. col. 2. a
Diarrhœæ, ſeu fluxui ex colliquatione qualiter medédum. 255.2.b
Diarrhœa ſi prodeat à iecore, ventriculo, aut ſplene quá arte curanda. 256.1.c.d
Diarrhœa, ſeu fluxio maximè complicata quibus medicamentis curetur. 256.2.d
Diarrhœæ tam bilioſæ quam pituitoſæ victus ratio. 256.2.e
Diarrhœa complicata ſi vrſerit, adſtringentibus curanda. 257.1.c.d
Diarrhœæ quæ exteriùs proſint. 257.2.c
Diarrhœæ in maligna febre quomodo ſuccurrendum. 617.2.a
Differentiarum modus triplex: vnus eſſentiales; alij duo accidentales conſtituunt. 462.1.a.b
Differentiæ febrium ſumuntur à materia, nimirum à continentibus, contentis, & impetum facientibus, etiamſi calor in illis ſubiectatus non obtineat rationem morbi, ſed cauſæ. 465.2.c
Differentiæ febrium deſumptæ ab humorum ideis ſunt bilioſa, pituitoſa, melancholica, & ſanguinea. 466.1.a
Differentiæ febrium deſumptæ à loco, in quo putreſcunt humores, ſunt continentes, continuæ, & intermittentes, & hæ tertianæ, quotidianæ, aut quartanæ. ibid. 1.d
Differentiæ febrium ex modo putredinis duplex, putrida ſimpliciter, & putrida peſtilens. ibid. 1.c.d
Differentiæ febrium variæ quæ reducuntur ad materiam, & à varijs rebus ſumuntur, deſcribuntur. ibid. 1. e. & ſeqq.
Differentiæ febrium ex modo caloris ſumptæ proponuntur. 466.2.d
Differentias febrium conſtituentes cauſæ quæ ſint. 469.2.e
Differet corpus à corpore, natura à natura. 586.1.b. 601.2.c
Digerentia, vide Diſcutientia.
Digeſtiuum dictum medicamentum ex quibus conficiatur. 427.2.d
Dipſacus quid, vide Diabetes.
Diſcutientia maxima in capite, lotiones, pilei, iniectiones in aures, inunctiones, electuaria. 19.1.d.e. frictiones. ibid.c
Diſcutientia quá diſtinctione in ſoporoſis affectibus vſurpanda. 45.2.a
Diſcutientium methodus in apoplexia. 51.2.c
Diſcutientia in Paralyſi. 57.2.58.1
Diſcutientia quo gradu, & ordine in phreniticis adminiſtranda. 34.2.b. & ſeqq. oportet eſſe lenia in Mania. 102.1.d
Diſcutientia cum modicè aſtringentibus aſſumenda poſt cœnam viſu debilium. 114.1.e
Diſcutientia in frigidorum, quæ podagram actu creant, humorum inclementia qualia adhibenda. 394.1.b. quæ, & qua lege iſchiadi applicanda. 397. col. 2.d
Diſcutientia quando in Renum inflammationibus adhiberi poſſint. 338.2.b
Diſpepſia. 233.1.b
Diſpnœa quid ſignificet. 156.2.c
Diſpnœa quid, & quæ ſit eius natura. 156.2.d
Diſpnœæ tres ſpecies potiſſimæ, Diſpnœa, Aſthma, Orthopnœa. 157.1.d. quid inter ſe differant. ibid.e
Diſpnœæ tres cauſæ præcipuæ, Flammea caliditas, Facultatis impotentia, Coarctatio viarũ. 157.2.b
Diſpnœa qualiter habere pro cauſa poſſit flammeã cordis, & pulmonis caliditatem cum ſit abſque febre. 158.1.e. & cum facultas languet, cur non potius quieſcit, quam frequentem molitur reſpirationem. 158.2.b.c
Diſpnœæ quibus ſignis innoteſcant cauſæ, & differentiæ. 159.1.b. & ſeqq.
Diſpnœa ſaluti, & morti ambigua eſt. 169.2.d
Diſpnœæ in acceſſu curandi ratio. 159.2.e. per phlebotomiam. 160. 1.d. per purgationem. col. 2. c.d. per eductionem infarcti, & lenti humoris. ibid. e. per attenuantia, & diſcutientia admota. 161.2.b
Diſpnœa quomodo tractanda, ſi immineat ſuffocationis periculum. 161. 1. d. ſi acceſſio ſucreſcat à nouæ materiæ affluxu. 161.2.c.d
Diſpnœæ curatio quæ in acceſſione, & quæ extra illá vtuntur ordine contrario. 161.2.b.c
Diſpnœæ ob luxationem, tuberculum, &c. curatio. 162.2.d. ob aquam. ibid.e
Diſpnœæ curatio extra acceſſionem per vomitum cum cautione, per ſuffumig. per admota pectori exiccant. incident. lenientia, item per prouidẽtiam capitis, ſi hinc origo, item per expectorantia ſimul, & purgantia. 161.2.e. & ſeqq.
Diſpoſitio quid. 495.1.b
Diſtichiaſis quid in palpebris. 108.2.d
Diſuria. 358.2.e
Diſuria, ſeu vrinæ difficultas quid. 370.2.d. à ſtranguria qua ratione differat. ibid.e
Diſuriam quæ procreent cauſæ. 371.1.a. & ſeq.
Diſuriæ cauſarum ſigna. 371.2.a
Diſuriæ therapia ſi ex cauſa procatarctica. 371.2.d. ſi ex facultatis ſecernentis vitio deſcendat. ibid.e
Diuinatio furoris ſpecies. 79.2.b.c
Diuinum illud, quod Hippocr. lib. 1. progn. & 1. de morb. conſiderare præcipit, quid ſit. 587. 1.a. & 69. col. 2.c
Diuiſionis quanta commoda. 458.2. verſ. fin.
Diuiſio febrium ex Galeni ſententia exponitur, & Hippoc. locus ex 6. popul. ad id adductus lib. 1. de differ. febr. ſimiliter explicatur. 459.2.d. & deinceps.
Diuretica fugienda in Maniacorum victu. 101.1.e
Diureticum in Dyſenteria. 263.1.d
Diureticorum vſus in vera iecoris obſtructione. 293. col. 2.c
Diuretica in iecoris phlegmone qua cautione adminiſtranda. 299.2.a
Diuretica Aſcitis propria remedia, & verè contraria. 327.1.a
Diuretica, atque attenuantia anaſarcæ proficua. 333.2.a
Diuretica conueniunt in renum dolore cauſæ coniũctæ ratione, ſublata antecedenti. 335.2.d
Diuretica vtrum podagricis humoribus fluentibus adhibenda, & qua lege cum purgantibus miſcenda. 392.2.e. & ſeq.
Diuretica quo tempore, & quæ conueniant in Quartana, Tertiana, Quotidiana, vide ſuis locis diſtinctè.
Dolor, & exolutio differunt. 211.1.e
Dolor quid. 211.1.e
Dolor quiuis à quacunque cauſa oriatur, tripliciter poteſt mitigari. 5.1.d. vide Anodyna, Narcotica.
Dolor qui per vices, & interualla repetit, ſiue ordinatè, ſiue ſecus, triplicem ſortitur cauſam. 12.2.b
Dolor atrox quomodo cauſet vertiginem. 16.1.b
Dolor, & Inflammatio vtrum ſint in ventre, an pleura, meſenterio, vel iecore, quibus notis deprehendatur. 296.1.e. 297.1.a. & d
Dolorem dyſenteriorum quæ leniant. 265.1.b. vide Dyſenteria.
Dolorem calculi renum quæ ſedent. 353.1.a. vide Calculus, Renes, Nephritis.
Dolorem colicum quæ leniant. 277.1.c. quę reliquias eius conterant. 278.1.a.b. vide Colicus dolor.

Dolores ſiue capitis, ſiue alterius peculiaris partis, ſiue totius corporis, in maligna febre quomodo ſint mitigandi. 618.1.c.e

Dolor Gallicus quid habeat diuerſum à ceteris doloribus. 403.1.a

Dolores Gallici duplices: Varij, & Fixi. 422.1.e

Dolorum iſtorum curatio generalis. 422.2.a

Doloribus ſolis quæ ex vſu ſint. ibid.b. aduerſus humorem aquoſum. ibid.d. ſi dolores ſint in capite. 422.1.a. anodyna emplaſtra quando ex vſu ſint. ibid. b.c

Dorſi inunctio refrigerans inhibet fluxionem calidam in cerebrum. 34.1.a

Dropaciſmus in Caro. 46.1.a

Duritiei, ſeu Indurationis variæ ſortes, & differētiæ. 353.2.c. & ſeqq. induratorum à frigore conditio duplex. ibid.

Dyſenteriæ nomine communiter accepto veniunt omnes per ſedem cruentę excretiones. 258.1.d

Dyſenteriæ nomine ſpeciali, propriéque ſumpto ſola cruenta excretio cum vlcere, & torminibus intelligitur, in qua ſanguis quidem exit, ſed non vt in cęteris à Iecore, aut omnibus venis, ſed ab inteſtinorum abraſione. ibid. & ſeqq. & 262.2.d

Dyſenteriæ reliquæ omnes præter hanc propriè dictam vocātur pſeudodyſenteriæ, vna excepta, quæ peculiari nomine donata, hepatica dyſenteria dicitur. 266.2.d

Dyſenteria vera nihil aliud, quam Diarrhœa ad maiorem feritatem ducta. 258.2.a

Dyſenteria, & Diarrhœa quid differant. 258.2.b

Dyſenteriæ veræ natura tribus conſtat, Vlcere, dolore, fluxu. 258.2.c

Dyſenteriæ veræ ac legitimæ quæ cauſæ. ibid. & ſeq.

Dyſenteriæ (necnō Diarrhœæ) potiſſima ratio fluentis humoris viſciditas ſimul, & acrimonia. 259.1.c

Dyſenteria quibus ſignis innoteſcat, quidq; differat à reliquis cruentis excretionibus. 259.1.e

Dyſenteriæ gradus ſeu differētiæ tres, fiens, penetrās, facta, iuxta triplicem, quæ ſolet abradi, ſubſtantiā, pinguem, ſeu adipem, ramentum membraneum & ramētum carneum, ſolidum, album. 259.2.b.c

Dyſenteriæ præſagium. 260.1.a

Dyſenteriæ duo genera acutum, & mite. 260.1.c

Dyſenteria puerorum. 260.1.d. grauidarum. ibid.

Dyſenterias ab atra bile lethales eſſe de quibus intelligendum. 260.2.b

Dyſenteria grauiſſima quę. 260.2.c

Dyſenteria quare grauis affectio. 260.2.e

Dyſenteria in ferinis delirijs vtrum lethalis. 100.2.b & ſeqq.

Dyſenteriam curandi ratio triplex: prima, humores, eorumque qualitates, copiam, & impetum conſiderans. 261.2.c. ſecunda, quæ circa inteſtinorum vlcera verſatur. 262.1.d. tertia, qua ſymptomata mitigantur. 265.1.a.b.&c.

Dyſenteria quam ſanguinis detractionem expoſcat. 261.1.d. quæ vena tundenda. ibid.e. qua quantitate ſanguis educendus. ibid.

Dyſenteria quam purgandi rationem deſideret. 261.2.a

Dyſentericis ſeligentibus, quę tamen & comprimāt, & roborent, medicamentis initio purgādi, & quidem audacius, quam quorundam opinione. 261.2.a.b. quæ ſint ea medicamenta in bilioſis. ibid.c quæ in pituita ſalſa. 262.1.a. quæ in atra bile. ibid. b.c. in dyſenteria populari quibus alexipharmacis miſcenda. ibid.c.d. quo tēpore porrigēda. 261.2.e

Dyſentericorum humorum acrimoniam, quæ manſuefaciāt. 262.1.d. quæ impetu medeantur. ibi.2.b

Dyſentericis refrigerantia, & adſtringentia non temerè exhibenda, niſi calefacientibus, & concoctorijs caſtigata. 263.2.a

Dyſentericis quæ exterius adhibenda. 264.1.a

Dyſenteriæ in maligna febre quomodo ſubuenire oporteat. 617.1.e

Dyſentericum Vlcus. vide Vlcus.

Dyſenteriæ hepaticæ quæ natura. 267.2.e

Dyſenteria hepatica quæ legitima ſit, quæ vel ſpuria. 267.2.e. & ſeq.

Dyſenteria hepatica, vera, & legitima in quo differat ab illegitima. 268.2.c. conferuntur inter ſe vtriuſque cauſæ. 268.2.d. & ſeq.

Dyſenteria hepatica eiuſdem cenſus cum hydrope. 318.1.e

Dyſenteria hepatica quid ab hydropis ſpeciebus differat. 320.1.c. 322.1.b.c

Dyſenteria hepatica quibus cauſarum ſignis perſpicuè cognoſcatur. 270.1.e

Dyſenteriæ hepaticæ præſagium. 270.2.e

Diſenteriæ hepaticæ ſpuriæ ex calida parenchymatis intemperie natæ, curatio. 271.1.d

Dyſenteriæ hepaticæ ſpuriȩ cura, ſi ſubfrigida adſint & ſuccreſcant excrementa, & iecoris calor diſſipari, remittere, priuari cœperit. 272.1.e

Dyſenteriæ hepaticæ ſpuriæ ex calida frigidaque vaſorum intemperie therapia. 272.2.b

Dyſenteria hepatica ſpuria ob parenchyma poſitiuè frigidum qualiter curanda. 273.1.a

Dyſenteria hepatica vera & legitima ob defectum natiui caloris ipſius quo modo curari debeat. 273.2.b

E

EBrietatem quæ arceant. 8.2.c

Ecpieſmos, expreſſio oculi. 109.2.e

Ecſtaſis, criſis ſalubris maniæ. 100.2.d

Ectropion quid. 108.2.a

Efferueſcentia vera quæ. 514.1.e

Efferueſcere qui poſſint humores. ibid.d

Efficiens cauſa duplex: vna per tranſmutationem: altera per emanationem. 495.2.e

Electarij de bolo, quod malignæ febri aduerſatur, triplex deſcribitur cōpoſitio, quarum vltima magis commendatur. 616.1.b

Elleborus apoplecticis non eſt exhibēdus, cum vomitum cieat, ad caput euocet. 51.1.a

Elleborus conuenit epilepticis vere, non tamen ſenibus, mulieribus pueris, debilibus non præmunitis. 78.1.b

Elleboro albo in Melancholica vtendum, ſi pugnandum ſit cum ſymptomate; nigro autem, ſi humorum copia minuenda. 89.2.a

Elleboriſmus Marthioli laudatur in Melancholia ex venis totius. 89.2.a.b.c. ſcribitur alius mitior, & magni momenti. ibid.

Emphyſema quid in palpebris. 108.2.a

Emplaſtria, & Adſtringentia quid differant. 166.1.e

Emplaſtrum ex folijs lactucæ, oleo roſaceo, & farina hordei mirè prodeſt, capiti dolenti à calida intemperie. 7.2.c

Emplaſtrum ex Gallia muſcata quomodo paretur. 239.1.c.d

Emplaſtrum vulgare ex Caſſia, & Apio dolorem ſedat, modicèque digerit. 300.1.d

Emproſthotonos mentum pectori adducit, aut totū corpus antrorſum trahit. 63.1.a

Empyema, vide Suppuratio, Pus.

Enchanthis quid in oculi hirquis. 109.2.a

Endemus ſeu vernaculus morbus is eſt, qui regioni cuipiam peculiaris eſt.

Ephemera febris ab vnius diei duratione, vel ab animali ephemero (cuius ortus, & interitus vnico die circumſcribitur) ſic appellatur. 479.1.b.c

Ephemera eſt ſi ab animalis ſpiritus, vel vaporis ſanguinis accenſione aliquando ortum ducat, nunquam

quam tamen febris ſit, quouſq; vitales accendundantur ſpiritus. 470.1.a.b
Ephemeram mitiſſimam eſſe conſtat & ſimpliciſſimam ex eius cauſis accidẽtibus, & ſpirituoſa ſubſtantia, in qua eius calor accenditur. 473.1.c.d
Ephemera penes quid differat ab hectica, & putrida. ibid.d
Ephemeræ ſubiectum immediatum ſpirituoſa pars innati calidi. 463.2.e
Ephemerarum omnium ratio formalis eſt ſpirituum ſuccenſio, aut ſanguinis efferueſcentia. 481.2.a
Ephemera, & Hectica quam factæ cenſeantur. 457. col.2.d
Ephemera non habet tempora, & quare. 479.2.a
Ephemeram eſſe factam ratione independentiæ, de ſolis venis, & legitimis ephemeris Gal. intellexit libro 9. Methodi. ibid.2.b.c
Ephemerarum differentiæ penes diuerſitatem cauſarum ſunt attendendæ. ibid.2.d
Ephemerarum differentia duplex, aut enim ſunt legitima, & exquiſita, quarum cauſę ſunt procatharcticæ, & recentes; aut illegitimæ, & ſpuriæ, quarum cauſæ etſi procatharticę ſint, nõ tamen ſunt recentes, ſed vetuſtiores, & aliquãdo internæ. ibi.& ſeq.
Ephemeræ ſpuriæ multiplices iuxta cauſarum varietatem, & quomodo inter ſe differant. 480.1.c
Ephemera ſpuria ideo plures dies durat, quod cauſa, quæ omnibus illis diebus viget, omnes ſpiritus vt nouiter generantur, valet exercere, & tamdiu durat exuſtio, quamdiu cauſa operatur, donec euaneſcente cauſa, ſpiritus de nouo geniti non accendantur. ibid.d
Ephemerarum cauſæ ad quatuor genera reducũtur, & quę ſint. 480.2.d. rectius reducuntur ad duo genera, nim. ad euidentes, & antecedentes. ibid.e
Ephemerę ſpurię omnes habent cauſam antecedẽt. & continentem. 481.1.a.b
Ephemera periodos, & circuitus non habet. ibid.
Ephemeras non efficiunt inflammationes, & putredines viſcerum, & magnorum vaſorum, ſed putridas: & quare. 481.1.c
Ephemera, & Humoralis febres etſi eodem modo inhęreant ſubiecto, differunt tamen ſpecie penes hoc, quod ephemera independens eſt à cauſa, humoralis verò dependens. 463.1.e
Ephemera qua ratione hecticis febribus ſuperueniat. 464.2.a
Ephemeræ legitima, & ſpuria tripliciter differũt, temporis duratione cauſæ natura, & dependentia, & independentia à cauſa. 465.2.e
Ephemera, & hectica febres aliquando ſunt putridę; humorales febres aliquando non ſunt putridæ. 466.1.a.b.& 470.1.c
Ephemerarum feb. ſignum inſeparabile eſt; licet nõ proprium oriri à cauſis procatharticis. 481.1.e
Ephemerarum ſignum vrina inculpata non ſolum primo die, vt in morbis materialibus apparet, qui quarto die debent finiri, ſed prima eiuſdem primi diei vrina: quod nõ de ephemeris ex cruditate debet intelligi, in quibus albidior aliquãdo appatet. 481.2.b
Ephemeræ ſignum à pulſu omni & ſoli ephemerę cõuenit: deſumitur dum viget febris, & dum receſſit, ibid.2.c. pulſum tamen Ephemarum propriũ cauſæ aliquando variant, & quę. ibid.2.e
Ephemeræ ſignum eſt facilis ægri tolerantia, purum interuallum, & perfecta inclinatio. 482.1.d
Ephemeræ ſignum (etiamſi ab humore nõ prodeat) eſt, quod inclinet cum ſudore, madore, aut copioſo vapore: & huius ratio. 482.1.e
Ephemerarum ſigna à varijs deſumpta, quibus earũ ſpecies, & cauſæ, quæ iam præceſſerũt, cognoſcuntur. 482.2.b.& ſeqq.
Ephemerarum febrium in communi medendi ratio multiplex. 483.1.b
Ephemera ex cutis denſitate facilè, etiam nullo errore commiſſo, migrat in putridam. 483.2.c
Ephemerarum ab obſtructa cute ſigna, & curandi ratio. ibid.
Ephemeræ ob denſatam à calore cutem curatio. 484.1.d.e
Ephemeræ ob denſatam à frigore cutem curatio. ibid.2.a
Ephemeræ ex leui obſtructione curatio non ab ipſa obſtructione, ſed à morboſo apparatu per ſanguinis miſſionem eſt incipienda. 485.1.a.& ſeq.
Ephemera ex bubone nullam aliam requirit curationem, præter curationem bubonis. 485.1.c
Ephemeram ex acida cruditate non fieri frequẽter, & quomodo generatur. ibid.d
Ephemeræ ex nidoroſa cruditate triplex differentia, iuxta triplicem materiam, quæ vſtione, & nidore incrudari poteſt. 485.2.c.d
Ephemerę ex cruditate nidoroſa, & acida quomodo per ſigna diſtinguatur. 485.2.d
Ephemeræ curatio, quæ ex cruditate fit à cibo inconfecto, & nondum in nidorem, aut acorem mutato. 486.1.a.b
Ephemeræ ex acida cruditate curatio. ibid.2.a.b
Ephemeræ ex nidoroſa cruditate curatio. ibid.2.d.e
Ephemera febris eo independens dicitur, quia ſpirituum calor à quo fit, non dependet ab alia cauſa. 493.2.b.c
Ephemera peſtilens quare citiſſimè interficit, & nulli cadit auxilio.
Ephialtes.20.1.d. vide Incubus.
Epiala febris ea eſt, in qua quæuis particula corporis, quamuis minima ſit, ſimul refrigeratur, & incaleſcit: quod non de iiſdem partibus formalibus eſt intelligendum, ſed de diuerſis adeo minimis, & propinquis, quod ſenſus decipiatur, exiſtimans, vtraſq; cõtrarias ſimul pati affectiones. 557.1.b.c
Epiala legitima ea eſt, quæ à ſola vitrea fit pituita leuiter putrefacta: in quo ſenſu intelligendus eſt Galenus 2. de diff. feb. c.6. Illegitima verò eſt, quæ ex amara ſimul bile, & pituita conſurgit, de qua intellexit Gal. lib. de inæq. intemp. & ſic non ſibi contradicit. 557.2.c.d. 558.1.a.b
Epiala legitima quibus notis ſecernatur à ſpuria. 558.1.c
Epialæ febris curatio eadem eſt, quæ tertianæ ſpurię. 559.1.d
Epicauma quale Corneæ vlcus. 109.1.b
Epiceraustica ꝓficua in acceſſione epileptica à ſympathia & morſu ventriculi. 77.1.c
Epicraſi in melancholia quando locus. 91.1.b.c
Epidemicus morbus eſt, qui tempore anni aliquo in regione aliqua abundat, inſoleſcitque. 581.2.poſt med.
Epilepſia eſt motus vniuerſi corporis conuulſiuus, interpolatus, cum mentis, ac ſenſuum oblæſione propter prauam materiam cerebrum irritantem. 69.1.d
Epilepſia vnde dicta, eiuſque ſeptem appellationes aliæ omniumque ratio. 69.1.e.& ſeqq.
Epilepſia triplex: Epilepſia, quando cerebrum per ſe primò afficitur: Analepſia, quando per conſenſum à ventriculo: Catalepſia, quando per ſympathiam cuiuſuis alterius partis. 69.2.e
Epilepſia quomodo differat à motu conuulſiuo, itẽ à vera conuulſione. 70.col.1.& 2.
Epilepſia quale ſymptoma ſit, & quem morbum ſequatur. 70.2.d.e
Epileſiæ motus in cerebro primò fiunt à virtute naturali expultrice, adiuta tamen à vi dilatante, & comprimente cerebrum. 70.2.d

Epilepſia, & Apoplexia quid differant. 71.1.a.b
Epilepſia per eſſentiam coniunctam habet obſtructionem veram meatuum cerebri: quæ per conſenſum, non niſi illam meatuum habet clauſuram, quam quæ fit ob prauam figuram, quam efficit cerebrum irritatum. 71.1.c.d
Epilepſiæ vtriuſque aliæ comparationes. 71.1.e
Epileptici quidam non omnino priuantur ſenſibus internis. 71.1.d
Epilepſia non poteſt fieri immediatè ab intemperie, & quare. 72.1.a
Epilepſiæ cauſa nõ eſt ſola obſtructio, ſed obſtructio, & mordicatio: ab obſtructione oritur ſenſuum læſio: à mordicatione verò oriuntur motus conuulſiui. 71.1.a.& ſeqq. hinc ſi per eſſentiam, maior læſio ſenſuum; ſi per conſenſum, vehementior concuſſio. 71.2.a.b
Epilepſia grauior, ſomno ſimilis altiſſimo, ex Cœlio Aurel. ſine ſpaſmo ſenſato, ex Auicen. 72.1.e. quomodo fiat. ibid.2.a.& ſeq.
Epilepſia vtrũ fiat ex ſanguine, & quo pacto. 72.2.c qualiter ab interceptione venarum diſtinguatur. ibid.d
Epilepſiæ per eſſentiam cauſæ efficientes ſunt quidẽ craſſi humores, & viſcidi, & lẽti: ſed ſpumoſiores, leuiores, & rariores facti, quo ſuppetat diſtinctio eius ab Apoplexia, & Paralyſi, cauſam. 71.2.d.e
Epilepſia, & Apoplexia, & Paralyſis differunt quoq; ratione modi cauſæ lædentis potentiam: quòd in his cauſa potentias ſuperet, proſternat; in illa vero laceſcat ad pugnam. 72.1.b. pugna quãdoque debilis, & incomperta ſenſui. 72.2.a
Epilepſia plerunque prodit ex flatu humoreque attenuato. 21.1.d
Epilepſiæ cauſa copia acrimoniaque nocet cerebro. 71.1.b. malitia, grauitateque. 72.1.b
Epilepſia per conſenſum, ab habitibus mordacibus, aut prauis, quam varios habeat fomites. 72.1.c.d
Epilepſia pueros plerunque apprehendit, & fœminas, quæ vterinis moleſtantur affectionibus. 73.2.b
Epilepſia cur non corripiat ſenes. 71.2.e
Epilepticæ per eſſentiam acceſſionis futura dignotio. 72.2.e. inſtantis ſigna. ibid.
Epilepſiæ ſoporoſæ ſigna, quibus à ſopore, & Apoplexia diſcernatur. 73.1.a
Epilepſiæ per ſympathiam ventriculi ſigna remotiora, & ipſam acceſſionem mox antecurrentia. 72.2.e. ſigna malum ex vtero prodire teſtantia. 73.1.a ex peculiari membro. ibid.b. ex morſu feræ venenatę. ibid.
Epilepticæ acceſſionis pręſentis varia & diuerſa ſymptomata. 73.1.c.d
In Epilepſia quomodo fiat inuoluntaria ſeminis eiaculatio. 379.1.b.& ibid.col.2.a
Epilepticos poſt 25. annum ſanitati non poſſe reſtitui verum non eſt, neq; id voluit Hipp. & quid de hoc ſentiendum. 73.1.d
Epilepſia vtra ſit periculoſior, Eſſentialiſne, an Sympathica. 71.col.2.73.2.a
Epilepſia, quid boni accipiat ab ætatis mutatione. 72.2.c. & ſeq.
Epilepticorum victus ratio. 74.1.d
Epilepſię puerorum hæreditarię cura conſiſtit in expiratione mali habitus per fontanellam in occipite, & in eiuſdem correctione per lac melius. 74.2.c
Epilepſia incipiens, & naſcens in ipſis incunabulis extinguenda. 74.2.a. quomodo ibi deprehendẽda. ibid.b
Epilepſiæ puerorum recentis curatio in acceſſione. 74.2.c. extra acceptionem, ſi adhuc lactantes, & ventriculi conſortio patiantur. 75.1.a. ſi ob lac cõcretum. ibid. c.d. ſi malum capiti cõmunicatum. ibid.e. nutricis prouidentia. ibid.col.2.b. alia pueri prouidentia per purgantia, alterantia, diſtrahentia, repellentia, diſcutientia tum ſi aliunde veniat, tum ſi in capite firmatum malum. 75.2.76.1.
Epilepſiæ puerorum è Lumbricis ſigna, cauſæ, curatio. 76.1.a.b
Epilepſiæ puerorum firmiorum curatio per victum probiorem, per ſanguinis detractionem, ſi habitu pleno, ac denſo; per purgationẽ, ſi graciles, melancholici, veraces, pituitoſi: & quidem repetitam, ſi à ventriculo malum ſpiret. 76.1.e.& ſeq.
Epilepſiæ adulterum curatio quas præexigat conſiderationes. 76.2.d. quod ſi nouiter facta fuerit. ibid. quod ſi inueterata. ibid.e
Epilepſiæ adultorum ex conſenſu ventriculi ſigna, cauſæ, therapia. 77.1.a.& ſeqq.
Epilepſiæ per conſenſum pedis, vel cruris, aut veneni externi cura. 77.2.c
Epilepſiæ per eſſentiam curatio per ſanguinis detractionem, per purgationem, à leuioribus ad elleborum, & ſtibium facta ꝑgreſſione, per balnea aquę dulcis, & quidem medicata, per theriacã, &c. per fontanel. in vtroque crure: per medicamenta ſcillitica, cum & ſine purgãtibus ſubſtantifica, & deſtillata: per ſudationes: caſtrationem: ablutiones: concuſas: pulueres exteriores & deuoratos: vſtiones. 78.col.1.& 2.
Epinyctis vlcus oculi anguli ꝑpetuò manãs. 109.2.a
Epiphora quid. 109.2.d
Epiphora, lachrymæ effluxus. 122.2.a
Epithemata in venenoſos affectus cauenda. 615.1.a
Epithemata cordialia ad curand. feb. peſtilent. 595. col.1.d.e
Epithemata cordialia reprobãtur in febre maligna. 617.1.c
De Epitematis in febre maligna ventriculo nõ adhibendis cautio. 616.2.e
Equus in palpebris quid. 108.2.e
Equitationes frequentes quo medio inducant morbos articulares. 384.1.a
Errhina ſunt caputpurgia vel cum ſternutamento, vel ſine ipſo. 11.1.d. quę vſurpanda in cephalalgia in frigidis, & craſſis humoribus. ibid.
Errhina ſæpe conueniunt, vbi maſticatoria, & dentifricia nocent. 11.2.c
Errhinis non eſt multum innitendum in Vertig. per eſſent. quia vehementius ſæpe quàm par eſt, cerebrum, & ſpiritus mouent. 19.1.d
Euacuationes quæ compeſcendæ. 230.1.b
Euaporationes ſuffumigijs præferũtur in Apoplexia. 51.2.a
Euaporationes ad Aſciten. 327.c
Eunuchi, Pueri, Fœminæ cur podagra non afficiantur. 383.2.c
Excrementa alui quotuplicia. 252.1.c
Excremẽta alui caprarum ſtercoribus ſimilia vnde. 97.col.1.e
Excrementa fœdiſſima in febre maligna. 604.1.c
Exercitiorum commoda in viſcerum obſtructionibus. 294.1.d
Exolutio ſeu angor quid. 211.col.2.a
Expertis potius in rebus dubio, & periculo plenis vtẽdum. 366.2.c

F

Fabæ vſurpantur contra lapidem. 357.2.a
Factus, Fiens, Futurus morbus qui dicatur. 489.2.d.e.& ſeq.
Facultates rectrices ſingulæ ſeorſim vel duæ, vel omnes ſimul quibus modis præter naturam afficiantur: & qui affectus ab eorum læſis actionibus proficiſcantur. 41.1.b
Facultates ſentientes internæ an ſedibus diſcludantur. 27.2.e. & ſeq.

Facultates illæ quomodo primò, & per accidens vitientur. 29.1.& 2.
Facultas ſentiens in phrenitide cur debilitetur, mouens autem quaſi roboretur. 29.2.b
Facultatis motricis affectus ſunt Tremor, Conuulſio, Reſolutio, & quomodo diſtinguantur. 61.1.c
Facultas an patiatur in conuulſione. 61.2.c.d
Facultas non mouet membrum conuulſum etſi poſſit, vt dolorem vitet. 62.2.a.c
Facultates inferiores ad nutum quodammodo ſuperiorum operantur. 84.1.c
Facultatem contentricem labefactatam quæ roborent. 230.2.c
Famis, ſeu Appetitus cibi quinque genera: quæ reducuntur ad tria: naturalis: non naturalis: præter naturam. 214.1.b.c.d
Famem nonnaturalem Auctori dictam, Galeno vero naturalem, præcedunt quinque motus, & qua hi nobis inſint. 214.e
Famis organum os ventriculi eſt. 214.2.c
Fame cur prius homines corripiantur quàm ſiti; cũ tamen prius humidum roridum deperdatur, vltimò ſiccum terreum. 220.1.d
Famis ab appetitu cibi, & potus traditur diſtinctio. 214.2.d
Fames, & appetitus cibi quot modis fiant præter naturam. 214.2.e
Famem ne an appetitum excitet ſuccus melancholicus. 216.1.d
Faſcia aqua frigida, aut roſacea, & aceto madida collo circumpoſita ſiſtit impetum fluxionis in cerebrum. 34.1.a
Faſtidij ſors triplex. 218.2.a. vide Inappetentia, Abominatio.
Faſtidium propriè dictum quas habeat cauſas. 218.2.c. eius ſigna. ibid.c. curatio. 219.2.d
Faſtidium cibi in malignis feb. eſt quoddam inſuperabile. 604.1.a
Faſtidio, & Inappetentiæ in febre maligna vt ſubueniendum. 609.1.e
Fatuitas habet duas ſpecies: ſtupiditatem, & propriè dictam fatuitatem. 79.2.e
Faucium, & Ceruicis nomine quid intelligendum. 147.2.a
Febris eſſentia prius inquirenda, deinde differentiæ, ſigna, cauſæ, ac tandem curatio. 444.1.b
Febris tractationem cur à diuiſione ordiatur Galen. & non à definitione. 444.2.a
Febrem calorem eſſe communis eſt omnium conceptus: & de hoc Hippoc. Galen. & Auicen. loca. 445.1.a
Febris definitionem ex diuerſis Galeni locis collegit Auicen. & citantur Galen. loca. ibid.b. & hæc definitio febris naturam magis explicat, quam aliæ omnes, & continet in ſe omnes febris definitiones, eas præſertim, quæ ab Hippocr. adducuntur. 451.1.c
Febris non eſt calor, ſed intemperies calida. ibid.c
Febrem eſſe ſubſtantiam aſſerunt, quorum cõceptus refutatur. ibid.
Febrem non eſſe calorem, ſed temperamentum ad calidum vergens Fauentini opinio. 445.2.e. refutatur. 446.1.b
Febrem aiunt alij, vt Forliuius eſſe vniuerſum calorem actualiter in vniuerſo febriẽti repertum. 446.1.d. reijciuntur. ibid.e
Febrem eſſe mutationem caloris innati ad igneam naturam, conceptus quintus, cum ſuis argumẽtis. 446.1.e & ſeq. refellitur. ibid.2.c
Febrim, ſolum eſſe calorem naturali calori ſuperadditum opinio ſexta Gentilis: quæ opinio rurſus in tres varias ſententias ſcinditur. 447.1.c
Febrem citra caloris intenſionem fieri, imò aliquando remiſſo calore, quatuor argumentis probatur. 447.1.d.e. refutatur opinio hæc, & oſtenditur febrilis calor ſemper innato eſſe intenſior, argumentaque contraria ſoluuntur. ibid.2.d.& ſeq.
Febrem non fieri citra caloris intenſionem, ſed non per additionem gradus, aut nouæ alterius qualitatis, ſed ab intrinſecis, & naturalibus principijs, opinio. 448.1.a.b. quæ conuincitur rationibus. ibid.e. & ſeqq.
Febrilem calorem additum non eſſe eiuſdem ſpeciei cum natiuo, ſolumque additum morbum eſſe, & actiones lædere, conceptus octauus cum ſuis argumentis. 449.1.a. refellitur. ibid.e
Febrem eſſe quid compoſitum ex calore naturali, & præter naturam, conceptus nonus, qui probatur. 449.2.d.e
Febrem eſſe caloris effectum, conceptus decimus: qui non admittitur. 450.1.b.c
Febris non eſt relatio. 450.2.d
Febris vera ratio ex Auicenna: traditur, & expenditur. 451.1.c
Febrem in ſuo eſſe formali conſtituere ad quem calorem pertineat. 452.2.b
Febris eſt innati caloris inflammatio. 454.1.b
Febris ſitne ſimplex qualitas, an ex ſiccitate, & calore compoſita. ibid.2.e
Febris eſſentia nullo modo conſiſtit in ſiccitate, ſed ſolo calore. 455.1.b.456.2.e
Febricitantium victus cur humidus, non refrigerans præſcribatur. ibid.e
Febris ſubiectum quale ſit. ibid.2.b
Febres aliquæ cur non occupent vniuerſum corpus. 456.1.a
Febris ſubiectum duplex: Attributionis, & Inhæſionis. ibid.
Febri accidit in totum corpus extendi merito actuati caloris, qui neceſſariò, vt vniuerſo corpori febris communicetur debet alterari. 456.1.b
Febrilis calor qualiter cordi, & corpori inhæreat. ibid.1.e.& ſeq.
Febris quæ ratione à quibuſdam æqualis, & ab alijs inæqualis intemperies appelletur. 456.2.a
Febrium differentiæ vnde ſumendæ. 457.1.c
Febris potiſſimum naturam ſumit à corde, & in corde. ibid.2.e
Febrem occupare totum corpus quare ponatur in febris definitione. 458.1.a
Febrilis calor quare lædat actiones, & quare plures, aut omnes. 458.2.d
Febrium in conſtituendis differentijs Medicorum errores. 459.1.b
Febris diuiſio in febrem morbum, & accidens, cum tamen febris nulla ſit accidens, ex Galeni locis adductis, nihilominus probatur vt commoda curationis gratia. 459.1.c.d
Febris diuiſio 2. in factam, & fientem 3. in ſimplicẽ, & compoſitam, quæ vtilis Medico vſui 4. in breuem, & diuturnam, lentam, & acutam, quæ conducit ad vict. inſtituendum 5. in continuam, & intermittentem, quæ etiam ad plura eſt neceſſaria. 459.2.a.b.c
Febris diuiſio, & diuiſionis ratio, quam Gal. ex Hippoc. adducit, exponitur. ibid.d.& ſeqq.
Febres pemphygodes ſunt ephemeræ. 460.1.c
Febrium diuiſio, quam Galen. per differentias eſſentiales traditam exiſtimat, impugnatur quinque rationibus. 460.1.e. & ſeqq. eiſdem rationibus pro Galeno reſpondetur. ibid.2.e
Febrium diuidendarum per differentias eſſentiales vera ratio ex mente Auctoris, quæ Hippoc. & Galen. de hac re mentem potius, quam verba verè explicat. 461.2.e
Febrium differentiæ eſſentiales, & maximè propriæ, ſumen-

ſumendæ ſunt à materia, & ſubiecto, cui accidit febris. 462.2.c
Febrium ſubiecta quæ. 463.1.a
Febris humoralis, & ephemera etſi conueniant in modo inhærendi ſubiecto: eſt enim vtraque in diſpoſitione: differunt tamen ſpecie, quia altera dependet à cauſa, altera non. 463.1.a
Febris differentiarum exquiſita ratio. 463.2.b. quoniam enim calor innatus triplici conſtat ſubſtantia, hinc triplex febris ſubiectum, & triplex eius differentia. ibid.d.& 465.2.a.b
Febris in ſolida innati caloris parte accenſa, non neceſſariò acceditur in humida, & ſpirituoſa, ob maiorem cauſę ſympathiam ad partem illam, & ideo fit hectica. 464.2.e
Febris à Galeno duplex tantum conſtituitur, iuxta factum partium calidum intemperamentum, nimirum ſchetica, hoc eſt in Diſpoſitione, & hectica, ſeu in Habitu. 489.1.b.c
Febris differentiæ à materia in qua calor præter naturam, qui cauſæ proximæ rationem habet, ſitus eſt deſumptæ. 465.2.c. Vide Differentiæ.
Febrium ſubdiuiſiones. 465.1.d.& ſeq.
Febrium differentiæ à modo caloris. 466.2.d.& ſeq. vnde febres mites, mordaces, increſcentes, decreſcentes, inualeſcentes, & aliæ variæ ſortes. 466.2.d. & ſeqq.
Febrē quæ valent inducere cauſæ aut præteritæ ſunt, aut præſentes. 467.1.b
Febrem conſeruantes cauſæ. 469.2.d. augentes. ibid. conſtituentes in febribus differentias cauſæ varię. ibid.e
Febrium compoſitio vel Compilatio, vel Mixtio eſt, & vtriuſque modi varij. 577.2.b. & ſeqq.
Febris duobus modis cerebrum lædit: vel ſolo calore, vel ſimul etiam habitibus, qui prout humidi, ſicci, &c. varios cient affectus. 79.1.d.e
Febris acuta ſenſibiliter euacuando corpus ſiccum reddit. 504.1.d
Febrem excitare in Conuulſis à repletione diſſuadet Mercat. 67.2.a.b
Febris Ephemera, Humorales, Putrida, Tertiana, Semitertiana, Quotidiana, Epiala, Lipyria, Quartana, Cōtinens, aut Synochus, Cauſus, Continua, Peſtilens, Maligna, vide ſuis vnamquamq; locis.
Febris Syncopalis, vide 559. col. 1. vide etiam Syncopalis.
Febris Variolarum, & Morbillorum qualis, vide Variolæ.
Febris vt curetur tria ſunt neceſſariò conſideranda, febris, eius cauſa & accidentia, quæ ſingulas eius ſpecies conſequuntur. 465.1.d.e
Febris Latica reducitur ad Quotidianas continētes, & quidem ſpurias. 548.2.e
Febris Laticæ materia eſt pituitoſus humor tenuior, non ita frigidus intra venas (& quidem maiores) potius incaleſcit ad reſolutionem, quam putreſcat ad corruptionem. 549.1.a
Febris Latica quid ab intermittētibus differat. ibi.b
Febris Latica media eſt inter putridas, & hecticas: & quid ab vtraque differat. ibid.c.d
Febris Latica eſt maximè extenſa tum quoad tempus durationis, tum quoad ſubiectum, ſeu corpus febricitans. ibid.d.e
Febris Latica (potius, quàm vacuatione,) curatione, refectione per nouam humiditatem; item frictionibus, & reſolutorijs auxilijs. ibid.
Filicis radicis decoctum, aut puluis efficaciæ magnæ in Ictero. 316.2.e
Filij præcautionis ab hæred. morbo gratia quibus, & quando curandi. 443.1.a
Filipendulæ radicis ſecretum in Dyſenteria. 263.colum.1.a
Flatibus gignendis an ſola caloris leuis imminutio idonea. 241.2.e
Flatus excitant fluxiones, & quibus modis. 142.1.e
Flatus diſcutientia. 279.1.b.c
Flatus diſcutientia, & caput ſimul ac præcordia, & cor firmantia in Incubo. 22.1.e
Flatus diſcutientia acceſſionem hypochondriacam breuiant, morbum tamen quia calida ſæpe amplificant. 93.2.e
Flatus à nidoroſa cruditate, vel acida ortos, quæ diſcutiant. 96
Fletus melancholicorum exiccationem cerebri minatur, & efficit. 85.2.b
Fluxiones à cerebro an fieri poſſint à frigiditate, Vide Catharri.
Fluxiones qualiter ex flatibus concitentur. 142.1.e
Fluxus conuenientes ſuppreſſi reuocandi ſemper, adempta prius, ſi adſit, plenitudine. 87.2.a. vnde adimenda collige ex pag. 95.1.e
Fluxum mouens cauſa ſæpe humori fluenti contraria ad ſui conſiderationem euocat artificis animum: aliquando verò adeo viget praua humoris fluentis conditio, vt poſthabita cauſa mouēte omnis cura habenda ſit humoris fluentis. 143.1.a
Fluxio craſſa, & copioſa ſi lentè mouetur, validis auxilijs agitanda, mouendaque repente non eſt. 145.1.b
Fluxio frigida in Ophthalmia audaciùs diſcutienda, repellendaque modeſtius: calidam verò liberalius repellere poteris, & cautiùs digerere. 127.1.e
Fluxus alui in hydropicis tribus modis apparet. 324. colum. 1.c
Fluxus alui tertianis ſuccedens in Hiſpania anno 1591. peſtilentialis. 255.2.c
Fluxus alui in febris malignæ principio interdum ſalubris, interdum lethalis: item præmiſſa coctione ſufficienti ægrum nunc perdit, nunc liberat. 607.1.a. oſtēditur tamen ex eo præfugiendi ratio. ibid. & ſeqq. vide Diarrhœa, Dyſenteria.
Fluxus chyloſus vnde. 245.2.a
Fluxus colliquatiui medela. 255.2.b
Fœminæ iuuenculæ cur melancholiæ obnoxiæ. 563.2.a
Fœminæ, Eunuchi, Pueri quare non incidant in podagram. 383.2.e
Fœminarum ſemen eſt fœcundum. 379.2.e
Fęniculi maſticati efflatio in oculos vertiginoſi præſcribitur. 18.1.d
Fœnigræci laus, & ſeminis temperamentum, cui in reſoluenda ophthalmia præferuntur folia. 126.2.e
Fœtorem oris ab hydrargyroſi quæ pellant. 414.2.b
Fœtus cur aliquādo patri, mox matri ſimilis. 442.1.e
Fomenta colico dolori quæ, qualiter, & qualia adhibenda. 277.2.b.c
Fomenta ad euocandam materiam peſtilent. per Bubon. Anthrac. 596.1.c
Fontanella quando efficienda in dolore capitis. 12.2.c.& 13.1.b
Fontanella quibus ſoporoſis affectibus proſit. 46.1.c
Fontanella in occipitio quid præſtet infantibus hæreditate epilepticis. 74.2.c. quando inurenda. 76.1.c. quid ſi proprio vitio ſint epilepſia. 76.1.d. quid conferat adultis. 78.2.e. ſuadetur adultis quoque in vtroque crure, licet mala ſit per eſſentiam. 78.1.c
Fontanella occipitij præfertur vſtioni bregmatis in primigenia melancholia. 93.2.c
Fontanella fluentibus hæmorrhoid. at non ſufficienter in melanch. hypochond. iungenda. 98.1.c
Fontanella poſt alia non proficientia auxilia in viſus debilitate conſtituenda eſt in brachijs, neque expectanda capitis imbecillitas. 115.1.d
Fontanella tamen in hoc malo genito à ſpirituū inopia,

pia, & tenuitate, aut capitis imminuto calore Cęcitatem cauſauit. 115.1.d
Fontanella in vno, vel vtroque brachio quando potius excitãda in Ophthalmia, quàm vel vena frontis vrenda, vel ſeto occipiti affigendus. 127.2.c.d
Fontanellam in altero, vel vtroque brachiorum, aut ſetonem catarrhoſis in occipitio quando affligere oportet. 146.1.e
Fontanella in vno, aut altero brachio contra ſang. ſputum. 107.2.e
Fontanellæ in Anaſarca. 333.2.d.e. in renum dolore pertinaci frigido. 335.2.d
Fontanella in vrinę ſtillicidio ex imbecillitate retentricis. 370.2.c
Fontanellis vbi locus in conterendis luis Venereę reliquijs. 417.2.d
Forma quælibet habet eſſe duplex, Eſſentiæ, & Exiſtentiæ. 462.2.d
Formatricis facultatis varietas magna. 435.1.e
Fornicationis ſenſus ſtupor dicitur. 52.1.d
Foſſulæ corneæ. 109.1.a
Frictio mollis impinguat, dura ſiccat. 512.1.d
Frigida apozemata, & epithemata nõ nimium vſurpanda in paraphenitide. 24.1.e
Frigiditas quo pacto conuulſionem inducat. 64.2.d. & 65.1.e. & 2.a
Frigidæ infuſio in Conuulſos non eſt tutum remedium. 67.2.a
Frigiditas leuior, quàm quæ abolitam memoriam parit, cur eandem non efficiat. diminutam, dubium. 105.1.e. quomodo frigiditas ſola cauſet abolitionem memorię, non etiam humiditas. ibid.
Frigiditas qua ratione appetentiam excitet. 216.1.c
Frigidæ aquæ potus ſingultui à calidorum humorum affluxu, medetur. 227.1.a
Frigiditas non ſola doloris colici cauſa. 275.1.a
Frigidiora quando inflammationi iecoris adhibenda. 300.1.b
Frigus an æſtus ephemeram crearit, quibus dijudicãdum. 483.1.a
Frigiditas quę in morientibus, in principijs acceſſionum, vel in febre ſyncopali apparet, ſed quid illi accedens. 447.2.d
Frigida auxilia non ſemper febribus congruunt; humida verò ſemper illis ſunt ex vſu. 455.1.e
Fuligines, vide Halitus.
Furoris duæ ſpecies: Corporea, ſeu Corporalis, & Diuina. 79.2.b.c
Furoris ſpecies reducũtur ad quinque. ibi.c. & 98.1.d
Furoris quidam modi, peculiares ſunt hominum paſſiones & inclinationes viuendi, prudentia, & educatione curandi. 97.2.c
Furor nullus ſecurus, minus tamen periculoſus cum riſu. 100.2.a. Vide Mania, Delirium.
Furor, h. e. melancholia correpti, ſi varices, aut hæmorrhoides ſuperueniant, liberantur. 81.1.c
Futura præcauere, quæ fiunt impedire, facta vero ex toto auferre oportet. 459.2.a

G

Gallicus morbus, vide Lues Venerea.
Gallicus dolor quid ab Arthritico differat. 387.2.c.d
Gargariſmata caput dolens pituita leuantia. 11.1.e
Gargariſmata adſtringentia in Angina. 150.1.e. & ſeq.
Gargariſmata lenientia in eadẽ. ibi. 2.c. & 151.1.c.d
Gargariſma acre in angina rumpens ſuppurat. 151. colum. 2.d
Gargariſma ſiccando extergens. 429.2.c
Gemmarum vires contra venena minimè ſunt fabuloſæ. 615.2.b
Genus valde tenuis ſimilitudo ſpecierum, vt ſpecies tenuis ſimilitudo indiuiduorum. 459.1.a.b
Genus ſummum vnde colligatur. 459.1.b
Glandularum triplex ſors. 147.1.a
Glaucoma chryſtallini fit duobus modis. 110.2.e
Glaucoma pupillæ. 109.1.e. eius cauſæ, & effectus. 112.1.d
Gonorrhœa vera eſt inuita ſeminis excretio, ſine colis erectione, ex retentricis vaſorum ſeminalium debilitate. 378.2.e. 379.2.b.c
Conorrhœa qualis affectus p.n. 379.2.b
Gonorrhœa etiam fœmina laborant. 379.2.e
Gnorrhœa quibus facultatum læſionibus fiat: cur fiat paulatim, & ſine delectatione: in ſumma quomodo à ſeminis eiaculatione tum naturalis, tum conuulſiua differat. 379.1.c.d.e. & ſeqq.
Gnorrhœa à quibus cauſetur. 380.1.a
Gnorrhœæ ſigna, quibus legitima ab illegitima diſtinguatur. 380.1.e. prognoſtica. ibid. 2.a
Gonorrhœæ curandæ methodus. 380.2.c
Gonorrhœæ ex imbecillitate continentium vaſorum victus. 330.2.e. medicamenta. 381.1.a. & deinceps.
Genorrhœæ ſpuria ex vitio ſeminis in vaſis contracto medela. 381.2.a. & ſeqq.
Gonorrhœæ ex vbertate ſeminis cura. 382.1.c. ſi ex morbo Gallico. ibid.d
Gonorrhœa Gallica quid ab alia medicorum differat. 430.2.d
Gonorrheæ Gallicæ cauſæ, & cauſarum ordo. ibid.e ſymptomata grauiſſima. ibid.
Gonorrhœa Gallica quibus, & quo ordine curetur, vbi de victu, de ſanguinis miſſione, & purgatione, & abſterſione. 431.1.b.c. & ſeqq.
Gonorrhœa ſi rebellis ſit, quibus vtendum. ibidem col. 2.c
Graminis ſubtiliter triturati puluis valet ad abſterg. renes. 357.2.a
Guaiacum, Salſa parilla, &c. qua ratione operentur, ac beneficia ſua præſtent morbo Gallico. 405.colum. 1.e
Guaiacum primas in ſudore prouocando obtinet partes. 410.1.e
Guaiaci decoctũ ſimplex, prima pro robuſtioribus. 410.1.e. in fin. ſecunda pro delicatis, ac fœminis. ibid. 2.b. item tertia & quarta. ibid. c.d. quinta pro robuſtis, & pituitoſis. ibid.d
Guaiuci decoctum compoſitum. 410.2.e
Guaiaci pars interior efficaciſſima. 410.1.e
Guaiacum quod optimum. 411.1.c
Guaiacinum ſudatorium ſolito efficacius. 417.2.c
Guaiaci oleum, & vnguentum. 426.2.a.b
Gurgulionis diuerſa nomina. 146.2.d
Gurgulio, Columella, & Vua quid differant. 146. colum. 2.e
Gutta ſerena concidẽtia nerui optici. 109.2.a. idem quod Amauroſis. 110.1.c. quid differat ab Amblyopia. ibid. & 111.1.c
Gutta ſerena quomodo cognoſcatur. 112.2.d
Guttur ſuppuratum quo pacto ſpongia retracta rumpatur. ibid.
Gutturis inciſio in angina ſuppurata. 131.2.d

H

Habituales affectus, qui defectu humiditatis natiuæ, etiam ſi vitio caloris fiant, tamen in ſiccitate potiſſimè conſiſtunt. 488.2.c.d
Habitus caloris præter naturam ad ſui operationem prærequirit tanquam immediatam, & proximam diſpoſitionem morboſam, membrorum ſiccitatem, quæ etiam ſuo modo lædat actiones. 493. colum. 2.e

Habitus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum ex D. Thom. 494.1.e
Habitus corporis non eſt diſpoſitio difficile mobilis, propter mutabilitatem corporalium cauſarum: eſt tamen difficulter mobilis per collationem ad tale ſubiectum, & ad alias diſpoſitiones. 494.2.b
Habitus, & diſpoſitio differunt ſpecie. ibid.d
Habitus, & diſpoſitio definiũtur ab Ariſt. 5. metaph. per diſpoſitionem, quæ nihil aliud eſt, quàm ordo habentis partes, ſecundum locum, potentiam, aut ſpeciem. 495.1.b
Habitualis calor febrilis, cum habitus corporeus ſit, qui verè habitus non eſt, intendi poteſt, & remitti, tam ſecundum eſſe caloris, quam ſecundum eſſe caloris præter naturam, & ſecundum eſſe habitus, qui prauè naturam diſponit. 495.1.d.e
Habitus hecticus febrilis quomodo contrahatur. ibid.2.a.b
Habitualis febris cauſæ quomodo eam excitent. 504.2.a
Habitualem febrem quæ vlcera valeant excitare. ibid.b. vide Hectica.
Hæmorrhagia, ſanguinis è naribus fluorem ſignificat, ſi non exprimatur particula, per quam fluit. 137.1.a
Hæmorrhagia vno è tribus modis poteſt contingere. 137.2.a
Hæmorrhagia ſoli homini cõtingit inter cætera animalia, & quare. 137.2.c
Hæmorrhagia quare frequentius viris, quam fœminis contingat. ibid.
Hæmorrhagia triplex, Naturalis, Critica, Symptomatica. 137.1.b
Hæmorrhagiæ immodicæ, etiamſi critica ſit, prouidendum, ne ſequantur mala, conuulſio. 137.1.c
Hæmorrhagia narium in quem morbum referenda. 137.2.d
Hæmorrhagiæ cauſæ. 137.2.d.e. ſigna quibus dignoſcitur quæuis earum cauſarum. 138.1.d. præſagiũ. ibid.e. curandi ratio per reuulſionem ad originẽ. 138.2.c.d
Hæmorrhagia in quæ mala ducat homines. 137.2.c
Hæmorrhagia quarto die Cauſi accidens, periculoſa. 575.2.b. quinto minus. ibid.
Hæmorrhagiæ ob feruorem ſanguinis, curatio. 139.2.b. ſi ob ſanguinis multitudinem. ibid. lin. vlt. ſi ob ſanguinis tenuitatem. 140.1.b. ſi ob eiuſdem acredinem, & mordacitatem, quid agendum. ibid. c. ſi ob facultatem robuſtam. ibidem col.2.a. ſi ob debilitatem retentricis. ibid. b. ſi ſit ſymptomatica. 139.2.c
Hæmorrhagiæ foramen in naribus quibus obturetur. 139.1.b.c
Hæmorrhois propriè notat quemuis ſanguinis fluxũ, peculiariter tamen ſanguinis melancholici fluxum qui fit per venas podicis, quæ ab ea affectione nomen habent: Ob id enim hæmorrhoides appellantur, quod ſanguinem fundant, aut illuc effuſum cõtineant. 283.
Hæmorrhoides multis modis fieri poſſunt. 283.2.e
Hæmorrhoides, ſiue immodicæ, ſiue diminutæ, quibus ſuboriantur cauſis: cur potius in ano, quàm in alia quauis parte. 284.1.a
Hæmorrhoides qua ratione proſint, vel obſint fluentes, & quæ lædant, proſintve cohibitæ. 284. columna 1.e
Hæmorrhoidum commoda. 284.2.c. nimium fluentium incommoda. ibid. e. parcè fluentium damna. 285.1.a
Hæmorrhoidum cœcarum quæ cauſæ. 285.1.b
Hæmorrhoides cur tumeant. 285.1.b. cur ſi tument, non fluant. ibid. c. cur aliquando indoloroſè tumeant. ibid.d. cur deliteſcant. ibid.e
Hæmorrhoides quomodo inflammentur, & quid inflammatio ab inflatione differat. 285.1.e
Hæmorrhoidum diagnoſtica, & prognoſtica. 285.2. curatio. ibid.
Hæmorrhoides quando excitandæ. 285.2.e
Hæmorrhoides vt morbus eſt qualiter curentur. 286.1.a
Hæmorrhoidas cœcas aperiendas eſſe quæ conſulãt. 286.1.a. quibus aperiantur. ibid.
Hæmorrhoides dolentes quæ leniant. 286.1.e
Hæmorrhoides quæ repellant, & exiccent. 286. columm.2.c.
Hæmorrhoides fluentes quæ ſiſtant. 286.2.d
Hæmorrhoidum chirurgica præſidia quæ. 287.1.c
Hæmorrhoides ſuppreſſæ quando, & quibus reuocandæ. 287.2.c
Hæmorrhoides ſupprimuntur affixo cauterio ſpleni, aut ventriculo. 98.1.c. ſic & cucurbitula. 97.1.a
Hæmorrhoidum recluſio in melancholia ex toto ſequitur aliam ex brachio, aut talo ſanguinis detractionem. 87.2.b
Hæmorrhoidum in melancholia prouocatio per fomenta, frictiones, ſuppoſitoria; item pedum lotiones, & ligaturas ſubiuncto ſuppoſitorio. 90.1.c.d
Hæmorrhoidum externæ in melanch. hypoch. quando hirudinibus aperiendæ. 95.1.c. quando internæ alijs auxilijs. ibid.2.a
Hæmorrhoides in Mania aperiendæ hirudinibus ante ſciſſionem venæ frontis. 101.2.d
Hæmorrhoidum recluſio laudatur in vertigine per eſſentiam frigida. 19.1.a. item in calida. 19.2.b
Hæmorrhoides ſuppreſſæ quomodo cauſent ſuffuſionem. 117.2.a
Hæmorrhoides apertæ Renes purgant à craſſis, & melancholicis excrementis. 335.2.d
Hæreditarij morbi vnde. 434.1.c
Hæreditarius affectus quis verè ſit. 434.2.d
Hæreditarius quomodo fiat aliquis morbus. 435. col.1.d.e
Hæreditarius morbus quibus in corporis partibus inſideat. 436.1.d. quibus modis in certis partibus inhæreat. ibid.2.a
Hæreditarius morbus cur non ſtatim corripiat filium. 436.2.c
Hæreditariorum morb. quidam in filios traducuntur, ſiue cum actuali actionum læſione, ſiue cum potentia, alijs filijs manentibus illæſis, transferuntur in nepotes, & cur. 436. col.2.e. & 438. col.2.c. & ſeqq.
Hæreditarij morbi cauſæ. 437.1.a
Hæreditariæ affectiones duplices, quædam ſolummodo ſunt in charactere, ſigillo, aut impreſſione habituali, citra vllius actionis indiuidui læſionem: aliæ verò præter habitum fixum, & in naturã verſum, actualiter per habitum illum vitiant aliquas indiuidui actiones. 438.1.e
Hæreditarij morbi an curabiles exiſtant. 439.2.e. argumenta tria quod incurabiles. 440.1.a. concluſio. ibid.d. qui curabiles. ibid.2.a. qui partim curabiles, partim incurabiles. ibid.2.c. qui incurabiles, attamen emendabiles in parte. ibid.2.e
Hæreditarius character, ſi adoleſcentiam prætererit, nulla ratione curari poteſt. 441.1.d
Hæreditar. morborum præcautio, & curatio. 441. col.2.b
Hæreditarium ſigillum, etſi parentes ætate prouecti vacuationibus conterantur, non tamen impeditur. 441.2.d
Hæreditarius character quibus oppugnandus. 442. col.1.d
Halitus in capite qua ratione interdum vertiginem, interdum deliria, aliàs ſpurias ſuffuſiones producant. 14.2.b. & ſeq.

Halitus, aut Flatus quo pacto excitent ſi frigidi; quo, ſi calidi: & vnde veniant. 16.1.a.& ſeq.
Halitus incubi genitores è pituita, bile craſſa, melancholico ſanguine ſuſcitantur, 21.1.d. vbi & in quo loco mineræ iſtæ reſideant. 21.2.a.b
Halitus qui aſcendunt caput, cur nonnunquam ſomnum interdum vigiliam, ſæpè capitis dolorem, aliquando vertiginem, quandoque incubum, frequēter delirium inferant, cum halitus ſit idem, & pars affecta eadem. 23.1.d.& col.2.b
Halituum in Paraphrenitide generationis impeditio. 24.1.c.& ſeq. motus interceptio. 24.2.c, repulſio, & vrium refractio. 25.1.a
Halitus miſti qualiter coma vigil excitent. 37.1.e
Halitus epilepſiam concitantes quandoque ſunt in ipſo cerebro. 72.1.a. quandoque in abdomine, aut aliquo membro extremo. ibid.c.d
Halitus à venæ portæ ramis aſcendentes petunt caput, os ventriculi, cor, vniuerſum corpus, vnde chorus ſymptomatum. 94.2.e
Halitus è ventriculo, &c. aſcendentes quibus modis reuellantur. 17.2.b
Halitus quibus comprimantur, aut diſcutiantur aſſumptis. 17.2.c.e.& 18.1.a
Halitus, ſiue calidi, ſiue frigidi quibus repellantur, & digerantur admotis. 18.1.c.d
Halitus Incubum parientes vt diſcutiantur, auertantur, comprimantur, corrigantur intus, & extra corpus adhibitis. 22.1.c.& ſeqq.
Hecticæ nomen quid ſignificet. 487.1.e
Hectica febris eſt feb. quædam facta, æqualis, fixaque in membris noſtri corporis ſolidis, independēs quidem, & ſine ſenſatione doloroſa, cum manifeſta ſiccitate coniuncta. ibid. Vnde non eſt morbus ſimplex, ſed compoſitus ex calore, & ex ſiccitate. 493.1.c
Hectica febre laborantes habent cordis complicatum affectum ex frigida contentorum intemperie, & calida cordis. 447.2.a
Hecticæ febris immediatum ſubiectum eſt ſolidior, & craſſior innati calidi ſubſtantia. 463.2.e. cur nō ſpirituoſa, & humidior. 488.2.d
Hectica febre laborans adhuc habet ſanitatis principium intrinſecum; quia ſubſtantia innati calidi ſolum manet alterata, & non mutata ad igneum, vt eius qualitas. 449.2.c.d
Hecticæ ſiccitas ea intelligitur, quæ per defectum humidi fit. 488.1.c
Hecticam ſenectutis appellat Galenus habitualem ſiccitatem ex alimenti defectu, cui iungitur frigiditas. ibid.1.d
Hectica febris ſimpliciter, & propriè dicitur, cū membrorum nutritiuæ humiditates euolant, aut efferueſcunt, præ calore præt. naturam. ibid.1.e
Hecticæ febris tres ſpecies: hectica, tabitudo, & maraſmus, iuxta triplicem humiditatum membrorū conſumptionem. 488.2.a.b
Hecticam febrem primæ, & ſecundæ ſpeciei ſunt qui aſſerant non æqualiter eſſe factam in omnibus partibus ſolidis, & ideo aliquod in corpore ſanitatis principium, & poſſe cum putrida complicari: quæ omnia tertiæ eius ſpeciei denegant, quia æqualiter eſt facta in omnibus partibus ſolidis: quorum opinio refellitur. 490.1.e.& ſeqq.
Hecticos tertiæ ſpeciei habere intrinſecum ſanitatis principium facultatum operationes citra caloris naturalis adminiculum, aliqui auctores contendunt: qui tamen reprobantur. 490.2.d.e
Hectica corpora calidum temperamentum omnino, & habitualiter habent ſubuerſum in omnibus ſolidorum membrorum partibus, in quibus calor ſubiectatur, idque non ſolum in maraſmo, ſed in reliquis etiam febris hectica partibus. Et cum hoc non eſt inconueniens, corpus maraſmo affectum ab intrinſeco ſanari poſſe. 491. col.1.b
Hectica corpora non habent eum calorem, ſeu temperiem innatam, quæ complet, & circumſcribit omnem ſanitatis latitudinem, ſed eam, quæ complectitur latitudinem, intra quam animal viuere nequit. ibid.1.c. Vtraque temperies eiuſdem eſt ſpeciei, & differt ſolum ſecundum dictam latitudinem. ibid.c
Hecticæ febris vniuerſa ratio, in quo ſubſiſtat. 491. col.1.d
Hecticorum temperamentum etſi omninò ſubuerſum ſit ex parte caloris ſalubritatis; non tamen ex parte humiditatis, & caloris vitalis, adhuc ſubuertitur, aut mutatur: & ob id in maraſmo etiam ſupereſt aliquod ſanitatis principium. ibid.e
Hecticum corpus habet intrinſecum ſanitatis principium, animam ipſam, quæ in ſe virtute continet formam mixti, & ſi ſemoueatur prohibens, operatur, producens temperiem, & natiuum calorem, mediante potentia vegetatiua, & naturali humiditate, caloreque vitali, quæ adhuc in tali corpore ſuperſunt. 491.2.a.b.c
Hectica corpora maraſmo affecta; dum in vltima eius parte ſunt, ſi ſanitati non reſtituuntur, non eſt eò quod deſit intrinſecum ſanitatis principium, ſed quia prohibens iam non poteſt remoueri. ibidem d.
Hecticus calor quando cum putrido ſuperueniente complicatur, etſi vnus cum illo fiat, ratione tamen præcedentium graduum habitualis eſt, & independens: ratione verò ſubſequentium, in diſpoſitione, fiens, & dependens à cauſa. 492.1.e
Hectica febris, an de ſuæ eſſentiæ ratione habeat neceſſario adiunctam ſiccitatem, diſquiritur. 492.2. c.& ſeqq.
Hecticæ febri ſiccitas ſemper eſt comes, ſaltem morboſa: non tamen tabida ſiccitas cuiuis febri hecticæ iungitur, ſed tantum maraſmo. 493.2.a
Hectico calori ſiccitas eſt proprium accidens, quod ab ipſo emanat. ibid.c.d
Hectica febris an poſſit augeri, quæſtio. 494. col.1.2. 495.1.2.496.1.
Hecticum intemperamentum, & ſanitas, non ſunt veri habitus, ſed habituales diſpoſitiones. 494. col.2.c
Hecticorum corporum habitus tribus modis poteſt conſiderari: 1. in eſſe caloris: 2. in eſſe caloris præter naturam. 3. in eſſe habitus corporei. 495.1.d
Hecticus calor non habet rationem veri habitus, ſed eſt ſolum radicata diſpoſitio, quæ magis, & minus ſuſcipit: quia non differt niſi accidentaliter à qualitate caloris. 495.2.d.496.1.b
Hecticus calor febrilis non poteſt intendi ab intrinſeco penes additionem noui gradus, quia independens eſt à cauſa: bene tamen penes maiorem radicationem: poteſtque ab intrinſeco vtroque modo remitti; ab extrinſeco verò intendi, & remitti per acceſſum nouæ cauſæ: 496.1.c.d
Hectica febris ſecundum maiorem radicationem in ſubiecto intenſior eſt ardenti: at verò ſecundum additionem gradus caloris intenſior eſt ardens, quia plures habet gradus. pag. 497. columna 1.a.b
Hecticæ febris calor qualis naturæ ſit, & quomodo differat à calore aliarum febrium in modo operandi. 497.2.e
Hectica febris in alias ſpecies diuidi nequit, ſed infima, & ſpecialiſſima eſt. 498.1.c.d
Hectica febris habet partes, ſeu tempora certo quodam modo. 498.1.d.& quo. 500.2.c

Hectica febris quoad calorem non habet tempora, ſed quoad ſiccitatem. 489.2.c
Hectica, & Ephemera quare factæ cenſeatur: & quo modo vtriuſque factum ad inuicem differat. 457. col.2.d
Hecticæ febris partes longè aliter ſtatuit Galen. 10. method. quam lib. 1. de differ. febr. 498. 2.a. auctoris ſententia. ibid. e. quid hæc differat à Galeni ſententia. 499.1.c
Hectica febris primo acceſſu habet calorem in facto eſſe in omnibus partibus membrorum. 500.1.e
Hecticæ febris cauſæ quare conſiderandæ ſunt ad eius curationem, & quæ ſint. 501. 1.b.c
Hectica febris tribus modis generatur: primo per ſe: ſecundò ſequens aliam febrem: tertiò ſequens affectum alicuius partis. 501.2.c
Hectica febris an fiat incipiendò. 501. 2.d. & ſeqq. ab vna ſolum cauſa non incipit. 502.1.e
Hectica quomodo ex alijs febribus oriatur. 502. columna 2.c
Hectica quare fiat ex vlceribus. 502.2.e
Hectica corpora ſiccitatem habent per accidẽs productam, conſecutione ad effectum proprium caloris. 503.2.d
Hectica in principio tam difficilè cognoſcitur, quàm facilè curatur. 504.2.c
Hecticæ febris incipientis ſigna. 504.2.e
Hecticæ febris cum putrida intermittente complicatæ ſigna. 505.1.d
Hecticæ cum putrida continua complicatæ indicia. ibid.2.b
Hecticæ feb. ſigna propria à triplici fonte oriuntur: Eſſentia, Læſis action. Qualit. mutatis. 505.2.c.d
Hecticorum corpora non incaleſcunt à cibo, vt calx ab humido, ſed quia hecticus calor habitualis cum ſit more naturalis conuertitur ad conficiendum alimentum, & ideo in maiorem ſubiecti quantitatem extenſus augetur, magiſque corpus calfacit: duratque actio, quouſque nutrimentum diſtributũ diſcutiatur, & per ſudorem exhalet. 506.1.c. & hoc eſt ſignum pathognomonicum. ibid.1.e
Hectica ſigna ex pulſu. ibid.2.e
Hecticorum arteriæ calidiores ſunt, quàm in alijs febribus: & in eodem hectico calidiores ſunt, quàm aliæ partes. 507.1.a
Hectica ſigna ex vrina, ex viribus, ex oculis, & ex faciei conſumptione. 507.1.b. & ſeqq.
Hecticarum febrium præſagia. 507.2.b
Hectici qui ex maraſmo moriuntur, an præ frigiditate moriantur, an præ calore. ibid.2.e
Hectica febris, ſi ſimplex ſit, duplicem exigit curationis modum, adiectionem, & refrigerationem. 508. col.1.a
Hectica veram curationem per contraria expoſtular, quia morbus factus eſt. ibid.b
Hecticæ ne leuiſſimum tolerant errorem. ibid.c
Hecticæ febris curationi tutius, & citiùs conferunt ea, quæ ſubſtantificè humectant, quàm quæ refrigerant. ibid.
Hecticæ febris prima curatiua indicatio tribus perficitur: primò appoſitione eius, quod deeſt: ſecundò viarum dilatatione: tertiò euocatione alimenti ad partes. ibid.d
Hectici in morbi principio minori indigent alimenti copia, in ſtatu verò vberiori, & quare. ibidem e.
Hecticis quando alimentum per plures vices debeat exhiberi, & quando per pauciores. ibid. colum. 2.d.e
Hecticis tenuiora debentur in principio alimenta, & in ſtatu craſſiora. 509.1.a
Hecticorum alimenta modicè frigida, & copioſiùs humectantia. ibid.b
Hecticis quæ alimenta in principio, & quæ procedente tempore conueniant. ibid.e
Hectici non omnino à fructibus ſunt arcendi. 509. col.2.a
Hecticis aer frigidus confert, aut temperatus. ibidem b.
Hecticis qualis debeat parari domus. ibid.
Hecticis lactis vſus quare vtilis, & quibus bubulum, quibus caprillum, quibus verò aſininum conferat, & qualiter propinari debeat. ibid.2.d
Hecticis vt lac ſit vtile, quæ ſint animaduertenda. ibid.2.e
Hecticis quando lac humanum eſt propinandum. 510.1.c
Hectici melius inſtaurantur ſuccis carnium aſſarũ, quam earundem deſtillatis. 510.1.d.e
Hecticorum potus. 510.2.a
Hecticis modicè frigidus, & in moderata quantitate debetur potus. ibid.b
Hecticis vini vſus eſt magni momenti. ibid.c
Hecticis humectatio tam intus quam extra adhibita tutior eſt, quam refrigeratio. ibid.d
Hecticis ſuſpectus eſt vſus balneorum, ſi (vt antiqui conſulunt) prius calidum, deinde verò frigidum ingrediatur. 511. 1.a. frigiditas moderata à balneo calido maximè prodeſt. ibid. c. proponitur balneũ ex lacte. ibid.e
Hecticos valdè iuuat dormire ſupra vtres aqua plenos, quando in eis calor, & ſiccitas maximè vigent. 511.1.e
Hecticis quæ inunctiones parandæ, vt à balneo, vel alio commodo tempore inungantur, & quomodo eis eſt vtendum. 511.2.a. inunctiones refrig. in corpore non diu immorentur. 512.2.a
Hecticis ſpina dorſi lacte muliebri ab vbere emulſo irriganda. ibid.b.c
Hecticis epithemata pro ſingulis partibus quæ magis calorem perſenſerint, quando, & quomodo parari debeant. ibid.c
Hecticis quæ condita vtilia ſint. ibid.e
Hecticos vt mirificè refrigeret, quomodo debeat parari aqua ex albuminibus ouorum: & eius vſus. 512.1.a
Hectici quem modum ſeruare debeant in balneatũ vſu. 512.1.a
Hectici adſtricta aluo, ſemel in menſe leuiter purgandi. 512.1.c
Hecticis ſi alui fluxio accidat, quomodo ſubueniendum. ibid.2.a. ſi Syncope ſuperueniat, quid agendum. ibid.d
Hemiceranicis doloribus quæ proſint. 13.1.a
Hemiplexia, Hemiplegia. 52.1.b
Hepatici qui propriè dicantur. 268.1.b
Hepatica imbecillitas vnde. 298.1.d.e
Hiera picra Galeni peculiare præſidium in ventriculi cruditatibus. 17.2.c
Hieræ magnæ vtiles in Apoplexia legitima. 51. columna 1.d
Hieræ Pachij confectio ad Conuulſ. caninam. 68. col.2.d
Hippocras, vinum, deſcribitur. 239.1.e
Hippoc. inſcripſit libros de Flatibus, ſed intellexit libros de vitiatis ſpiritibus. 142.2.a
Hippos in palpebris quid. 108.2.e
Hirudines fronti, & per ambitum etiam capitis affixæ feruntur epilepticis prodeſſe. 78.2.c
Hirudines varijs partibus in apoplexia affigendæ. 50.col.2.c
Hirudines liueſcentibus, & tumidis venis ad regionẽ vẽtriculi affigendæ, in melanch. hypoch. ſi nequeamus aliundè ſanguinem educere. 95.2.b
Hirundinum puluis ad oculos. 115.1.b
Horrifica febris quæ. 446.2.c

Horripilatio frequens qua ratione contingat in maligna febre. 605.1.c
Horroris in tertiana ſpuria remedium. 536.1.b
Horroris in Quartana ſæpè vehementiſſimi præſidium. 567.1.d
Humorum differentiæ tres, Naturales, Nonnaturales, Præternaturales. 470.1.e.513.1.b. Et expeditur, quomodo ex ſingulis intermitt. febres excitentur. 473.2.a.& ſeqq.
Humores naturales quatuor, Sanguis, Vtraque, Bilis, Pituita. 470.2.b
Humores non naturales quatuor Crudus ſuccus, Bilis atra, Flaua, Sanguinis ichores. ibid. 2.c. quid differant à ſanguine, aut ſang. maſſa. ibid.2.d
Humores præternaturales in quibus partibus conficiantur. ibid.2.e
Humores quot modis fiant cacochymi. 471.1.d
Humoralis febris ſubiectum immediatum, humidior calidi innati portio. 463.2.e
Humoralis febris licet habeat calorem in facto eſſe in humoribus, illud tamen factum non dicit independentiam à cauſa, vt in ephemeris, ſed ſolũ qualitatem illam quæ motu acquiritur, & ſufficiens eſt ſeparato agente, permanere. 457.1.a
Humoralis febris ſubdiuiſio. 466.1.per tot.
Humoralium febrium omnium materia quæ ſit. 471.1.a.& ſeqq.& 513.1.b
Humorum putridorum ideæ ſic variè calorem immutant, vt varias conſtituant febrium differẽtias, bilioſam, pituitoſam, melancholicam, & ſanguineam. 466.1.a.& ſeqq.
Humoribus præter naturam citra putredinem calfactis, ſi febris oboriatur, ea erit ephemera plurium dierum, de continentium genere, præſertim ſi humor ſanguis ſit: aut erit dicenda ephemera ſpuria. 513.2.a
Humores à calore præter nat. efferueſcentes febres cauſant humorales: quæ etſi putridæ non ſunt, ad putridarum tamen genus reducuntur: quales ſunt exquiſitæ tertianæ, & febres ex aſſato ſanguine. ibid.2.c
Humores extra vaſa putreſcunt eò quòd calore proprio, & vitali ſpiritu deſtituuntur. 518.2.b.c
Humores extra venas in partibus carnoſis an poſſint putrefieri, vt febres efficiant intermittentes. 518.2.a.& ſeqq.
Humorum proprietas ſpecifica, non eſt cauſa periodicationis. 475.2.b. nec eorundem expulſio, vel irritatio. ibid.d. nec quantitas natiua. ibid.e. mediocris tamen quantitas, ſeu exuperantia requiritur ad periodic. 476.2.b. item certa quædam qualitas. 477.1.a. quæ qualitas ea eſſe debeat. ibid.2.c
Humoralium febrium omnium duplex eſt curandi ratio: altera, quæ cauſam adimens, ſolam ſientem reſpicit affectus partem, & prophylactice dicitur: altera verò, quæ contrarijs aduerſus factam intemperiem dimicat, & curatrix appellatur. 522. columna 2.d.e
In Humoribus apparatum febri malignæ præſtantibus quatuor conſideranda. 1. Natura. 2. Quantitas. 3. Vitium conceptum. 4. Motus, ſeu Impetus; & quibus auxilijs vnicuique obuiandum. 610. 611.612.613.
Humorum præparatio qualis debeat eſſe in hac, aut illa febre, vide ſigillatim in qualibet febris ſpecie: vide etiam Purgatio.
Humida ſemper vtilia ſunt in febribus, frigida vero non item.
Humectandi indigentia in hecticis duplex. 493.1.e
Humiditas hectica apta triplex in corporibus, Carnoſa, Primigenia, Elementalis. 499.1.a.b
Humiditatis roridæ ebullitio quam febrem conſtituat. 499.2.a
Humiditas nutritiua diuiditur in innominatam, quę in exilibus venis continetur, & ros, cambium, & gluten: atque hæc ex Auic. ſentent. 498.1.e
Humiditates eædem quarum conſumptio requiritur ad febrem hecticam, abſumi poſſunt, eò quod hectica fiat: non enim fiet hectica, niſi calor habitualiter ſit factus in membris, etiamſi (vt ſolẽt ab alia febre conſumantur. 499.1.a.& ſeq.
Humiditas impenſa non videatur plus detrimenti afferre poſſe memoriæ quam diminutionem: an nõ etiam extinctionem. 105.1.e
Humidorum priuatio an conuulſionem inducat. 64.2.e
Humorum è capite defluxus triplex, & eorum nomina. 141.1.c
Humores tenues nimium, & expuitionem ſubterfugientes quæ ad mediocritatem reducant. 177. colum.2.d
Humores tabem efficientes quibus compeſcantur, & auertantur. 196.2.d.197.1.a
Humores viſcidi, craſſi, frigidi, quibus incidantur, attenuentur. 9.2.e. & 177.2.a. quibus expurgentur inferius per interualla. 10.1.a. & 10.2.d.e. quibus per ſputum.
Humorum præparatio in Apoplexia per inunctiones dorſi, ventris, &c. 51.1.b
Humorum, & Flatus, purgatio in palpitat. Cordis. 207.2.e.& ſeq. reliquiæ, quibus reſoluantur, & conterantur. 208.2.a
Humorum acrimoniam, quæ retundant, leniant, obdurent. 344.2.a
Humorum acrimoniam quæ manſuefaciant. 261. 1.d. quæ impetum inhibeant in Dyſenteria. ibid. col.2.b
Humores acres victu attemperante corriguntur. 340.1.c.d
Humorem ingrati ſaporis, aut mordacis qualitatis quæ pellant è ventriculo. 230.2.a. b
Humores vomitum concitantes qualiter ad alias partes transferantur. 231.1.d.e
Humores in ventriculo qualiter abſtergantur, & euacuentur, vt ſimul etiam ventriculus roboretur. 231.1.e.& ſeq.212.2.c
Humores in ventriculo commorantes quid ſi corruptionem ſubeant, quomodo coquendi. ibid. 2. b. quibus, & quot modis educendi. ibid. c. reliquias quæ conterant. 232.1.b
Humores ventriculo infarctos quæ curent. 232.1. e. in fin.& ſeq.
Hyacinthi confectio malignæ febri vtiliſſima deſcribitur. 616.1.a
Hydatis palpebrarum. 108.2.b.c
Hydrolcos, inſania lupina. 79.2.c. cur ita dicta. 98. col.2.b. c
Hydrargyrum pectori appenſum genuino, & latente odio cætera venena fugat. 615.2.d
Hydrargyrum quibus mediantibus potentijs Luem Veneream extinguat. 404.2.e. eius aliæ facultates. 405.1.d
Hydrargyri inunctioni corpus aptum reddit, ac præparat ſudatio: vnde inunctio abſque guaiaci ſumptione minus tuta. 410.1.a. b
Hydrargyri inunctionem quæ præcedere debeant. 409.2.e
Hydrargyri inunctiones quibus profuerint. 412.1.c
Hydrargyri inunctionis vis, & efficacia in quo potiſſimum ſita ſit. 412.1.d
Hydrargyri vim quæ retundant. 412.1.e
Hydrargyrum quibus præparetur. 412.1.e
Hydrargyri vires. 412.2.b
Hydrargyri inunctio res maximi momenti. 412. columna 2. a. quæ præſtet bona, quæ maleficia. ibidem b.

Hy-

Hydrargyrus curâ veteribus inter venena fuerit habita. 412.2.c.d
Hydrargyri inunctionem, vt fiat citra noxam, quæ præcedere debeant. 412.2.e
Hydrargyri inunctio qualiter, & quando perficienda, ac qua primum parte. 412.2.e. citra ſudorem largior eſſe debet. 413. 1.a. inunctione quamdiu vtendum. ibid. 1.b. quoties adhibenda, & quibus diebus. ibid. quò longior, eò tutior. ibid. 1.d
Hydrargyroſis qualiter doloribus, & articulorum impotentiæ adhibenda. 413.1.c
Hydrargyrum, & pinguedo qua ratione præparentur, vt tutiùs maior quantitas adhiberi poſſit. 413. col. 1.e
Hydrargyroſis pro naturis frigidis. 413. col. 2. b. pro naturis calidis. ibid. col. 2. c. pro temperatis. ibid. pro ſcabioſis, & pruriginoſis. ibidem d. omnibus vtiliſſima, & hecticis, & pueris. 414. col. 1.a
Hydrargyroſi in quem vſum adijciantur Axungia, Olea, Marciaton, aſtringentia, & aromata. 414. col. 1.c
Hydrargyroſis Auctoris mille periculis probata, quæ etiam Tabeſcentibus adminiſtrari poteſt. 421.1.c.d
Hydropes febris ab Hippoc. appellatur ea quæ cum perpetuis ſudoribus inuadit.
Hydropis nomine quid veniat. 319.1.a
Hydrops mille modis fieri poteſt: at ille verus, & legitimus eſt, qui deſcendit à iecoris vitio. 318. colum. 2.d.e
Hydropis quatuor ſpecies. 319. 1. a. vide Cachexia, Aſcitis, Tympania, Anaſarca.
Hydropis ſpecies quibus, & quot modis inter ſe differant. 319.1.c.& 320.1.c
Hydropis ſpecies quænam deterior ſit. 319. 2.c
Hydrops ex colliquatione, ex hepate aqua pleno, ex vitio renum ſunt ſpecies hydropis impropriæ. 318. col. 2.a.b.c
Hydrops curatur vſtione ventris circa vmbilicum. 190. 1.c
Hydrops Pulmonis, vide Pulmonis hydrops.
Hydrops matulæ. 375.2.b. vide Diabetes.
Hyems grauedinum, & raucedinis ferax. 142. columna 1.c
Hypochyſis. 109.1.d. vide Suffuſio.
Hypopyon in Cornea quid. 109.1.b.& c
Hypoſphagma quid. 109.1.e

I

Icteri nomen vnde. 311.1.d
Icterus flauus, eiuſque variæ nomenclaturæ, & ratio. 311.1.e
Icterus niger. 311.1.e
Icterus medius inter flauum, & nigrum. 311.2.a.b
Icterus albus. 311.2.b
Icterus qualis morbus. 311.2.c
Icterus, color prauus ſcilicet cutis, non ſequitur immediatè morbum, ſed cauſam, & humorem. 16. col. 1.e
Ictero affectus cur bilis ad cutem tranſmiſſa febrem non inducat, aut tumorem præter naturam, & cur ibidem non putreſcat. 311.2.c.d
Icteri cauſæ. 312.b
Icterus felleus. 312.1.d
Icterus hepaticus. 312.1.d.e
Icterus criticus, iudicans, & non iudicans, ſiue ſymptomaticus. 312.2.a
Icterus quibus ſignis innoteſcat. 312.2.c
Icteri quodnam præſagium. 313.1.d
Icterus ante ſeptimum in febribus an ſit bonum iudicium. 313.2.b.& ſeqq.
Icteri cura duplex, prima debetur ipſi abſente morbo; ſecunda morbo vrgenti à quo dependet. 314. col. 1.e
Icteri in acuto, feruidoque, & febrili morbo quæ cura. 314.2.a
Icteri, ſi ex imperfecta criſi fiat, quæ cura. 314.2.b
Icteri ſi ex veneno, vel purgante pharmaco prodeat, quæ cura. 314.2.e
Icteri therapia, ſi ex intemperie totius corporis calida fiat. 315.1.c. ſi à calido, & intemperato iecore. ibid. e. ſi ab obſtructione iecoris, aut pororum fellis fiat. 315.2.d
Icterus niger cuius naturæ. 317.2.b
Icterus niger ex quibus oriatur cauſis. 317.b.c. qualiter curetur. ibid. d.e
Iecoris ſitus, ſedes, ac vaſa. 288.2.a
Iecoris arteriæ, & foramina: item membrana. 289. col. 1.b
Iecoris officium. 289.1.b
Iecoris potentiæ quatuor. 268.1.a
Iecoris vitia varia. 288.1.b.289.1.c.d
Iecur quot modis à proprio munere aberrare poſſit. 319.2.a
Iecur cum ſanum ſit, quomodo poſſit ſigillare materiam generationis morboſa alicuius membri ſimilitudine affectam, cum ſemen tamen à toto non decidat. 438.1.c
Iecoris intemperantia quanti momenti. 303. columna 1.b
Iecur intemperatum duobus modis in officio ſuo labitur: aut imbecilliter, aut prauè agendo. 303. col. 1.b
Iecoris intemperantia diuerſis modis imbecillitatem parit, iuxta varietatem potentiarum quibus iecur ad ſua munia vtitur. ibid.
Iecur duobus modis in genere patitur intemperiem: Vno vt ipſius humidum primigenium, & alimentale attingatur, & vi exuatur: Altero, vt ſola qualitas aliqua, vel intendatur, vel remittatur. 268.1.d
Iecoris intemperantia, vel ſimplex, vel cum materia. 304.1.a
Iecoris intemperamenta ſingula, calida, frigida, humida, &c. quos gignant humores nonnaturales. 303.2.a
Iecoris intemperantia an ſola ſit cauſa impotentiæ ſanguificæ facultatis, vel quid aliud.
Iecur intemperatum qua ratione prauos generet reliquos à ſanguine ſuccos. 303.2.d
Iecur quomodo pariat Melancholiam. 86. columna 1.a
Iecoris calor innatus in hydrope aſcite non modo imminuitur, ſed etiam vitiatur neceſſariò, & habitualem ſuſcipit frigiditatem. 322. colum. 1.b.c. vtriuſque huius affectus iecoris cauſæ. 323. 1. b. & ſeqq.
Iecoris intemperies quid ab eius imbecillitate differat. 303.2.e
Iecorarij verè qui. 303.2.e
Iecoris quatuor facultates naturales quibus indicijs ſingula diſcernantur eſſe imbecillæ. 303. col. 1.c.d.e
Iecoris intemperamentum calidum, aut frigidū quibus ſignis cognoſcatur. 294.1.d.e
Iecoris intemperies calida quibus ſignis innoteſcat. 304. 1.c. quibus ſuboriatur cauſis. ibid. e. qualiter curetur. ibid. 2.a
Iecoris intemperiei calidæ cum ventriculo frigido ſigna. 97.1.c. remedia. 97.2.e
Iecoris intemperantiæ calidæ ex affluxu ſeroſi, & acris humoris ortæ curatio. 305.1.a
Iecur ſiccum, & calidum innuit adeſſe indicans, & abeſſe prohibens ſanguinis emiſſionem in melancholia. 87.1.c

Iecoris diligens valdè cura ſuſcipienda in Mania. 102.1.b.c
Iecori calido obſtructo quæ proſint. 294.2.a
Iecoris fotus,& inunctio in Ictero. 317.2.a
Iecoris intemperiem calidam quando,& quibus pręſidijs internis, & admotis conueniat in Tertiana exquiſita corrigere. 533.1.c.& ſeq.
Iecori qualiter in Cauſo prouideatur. 577.1.e
Iecoris intemperantia frigida quomodo curetur. 305.1.e
Iecori frigido,& obſtructo quæ proſint. 294.2.a
Iecur ſedes luis Venereæ,& origo. 400.1.c
Iecori contagium cur magis, quàm alteri membro communicetur. ibid.d
Iecoris doloris quæ natura. 295.1.b
Iecoris dolor quas habeat cauſas. 295.1.d. quæ habeat cauſarum ſigna. ibid.2.a
Iecoris dolor à quibus partibus, & quibus de cauſis diuerſus, ac varius fiat. 297.2.c.d
Iecoris dolor ineuitabile præludium inflammationis.294.2.e.vide etiam 295.2.b
Iecoris doloris à flatuoſa ſubſtantia curatio. 295.2.c
Iecoris doloris grauatiui cura. 295.2.e
Iecoris dolori ex billioſis, & acribus humoribus qualiter curetur. 296.1.a.b
Iecoris inflammationis principium.296.1.c.d.ſigna. ibid.e
Iecoris iam inflammati ſigna. 296.2.d
Iecoris inflammatio quibus notis diſtinguatur à pleuritide,& muſculorum abdominis inflammationibus.296.1.e.& 297.1.a. quibus à tumoribus ventris,& meſenterij. 297.1.d
Iecoris inflammationem eſſe in gibba,vel ſima parte vnde noſcatur. 297.1.b.c
Iecoris inflammatio à quibus humoribus,& occaſionibus gignatur. 297.1.e
Iecoris inflammationis præſagium. 297.2.a.& ſeqq.
Iecoris inuolucri inflammatio cæteris grauior, & doloris acerbioris parens. 297.2.b
Iecoris inflammationis ſuppuratio cuiuſuis partis vnde noſcatur. 297.2.d. ſuppurationis exitus multiplex.ibid.e. quæ inflammationum citius ſupperentur. 298.1.b
Iecoris inflammationis curandi ratio, in qua Græci cum Arabibus diſcordes concilientur. 298.1.e. proponitur victus,& varij generis euacuantia. ibidem & ſeqq.
Iecoris inflammatio quam topicorum poſcat medicamentorũ adminiſtrationem. 299.2.b. quando flagitet frigidiora.300.1.b.qualia velit cataplaſmata. ibid.c
Iecoris ſuppurationi emplaſtra proficua. 300.1.e
Iecoris ſuppuratio qualiter aperiatur vocibus, tuſſi, ſternut.&c.aut ferro candente. 300.2.a.b
Iecoris vſtio non temerè tentanda, licet ea videatur vſus Hippoc. 300.2.d
Iecoris vomicæ apertio qualiter extrinſecus fieri debeat. ibid.e
Iecoris inflammatio vno è tribus modis duritiem cõtrahit.301.1.a.b.quid agendum,ſi hoc fiat. ibid.
Iecoris ſcirrhoſa durities duplex: Exquiſita, & Notha.301.2.a.vtriuſque generationis modus duplex. ibid.b
Iecoris inflammationem in ſcirrhum commigraſſe vnde dignoſcatur. 301.2.d
Iecoris ſcirrhus inueteratus curari nequit; incipiens difficulter. 301.2.c. exquiſitus cur ſolui nequeat tres rationes. 302.1.a
Iecoris ſcirrhus quam victus attenuantis,& euchymi rationem exigat.302.1.b.quem potum.ibid.c.quã ſanguinis detractionem.ibid.c.d.quam emollitionem,& diſcuſſionem. ibid.e
Iecoris obſtructionum quatuor ſortes: 1. venæ port. & meſeraic.2. venæ cauæ radic.3. meatuum cholidoch.4. pororum parenchymi. aut oſculorum ipſius venularum. 289.1.d.e.& ſeq.
Iecoris obſtructionis quarta, & vltima differentia propriè, & abſolutè nomen obſtructi iecoris præſtat,reliquæ verò non niſi cum addito, & ſingulariter. 289.2.b. huius obſtructionis eſſentia. 290.1.a.eius differentia à reliquis omnibus, & qualis in ea morbus. ibid.d
Iecoris obſtructio propria duplex: vna pororum obſtructio,qua iecur ampliatur; reliqua compreſſio, quæ vias coarctando obſtruit: primam cauſæ; alteram morbi rationem tenere: & quæ vtramque ſequantur ſymptomata. 290.2.b.c.d.e
Iecoris obſtructio cauſæ rationem habens ad obſtructionem, qua ratione ab inflammatione, & ſcirrho differat. 291.1.b
Iecoris obſtructio quibus ſuboriatur cauſis. 291.1.d
Iecoris obſtructioni propriè qui obnoxij. 291.2.d
Iecoris obſtructio propriè dicta quibus ſignis innoteſcat. 291.2.e
Iecoris obſtructiones impropriè dictæ,quam habeat naturam,cauſas,& ſigna. 292.1.d
Iecori obſtructo quid præſagiendum. 292.1.e
Iecoris obſtructio in parenchymate, vel in finibus vaſorum eius qualiter curetur.292.2.b.c. per diætam.293.1.a.b. per chirurg. ibid.c.d.per pharmaciam. 292.2.a.b
Iecur hircinum aſſatum in fumo, aut inunctione vſurpandum in viſu læſo.115.1.b.caprinum verò in cibo. ibid.c
Ileos eſt affectio grauiſſima,& intolerabilis inteſtini tenuis vocati Ileos, vnde nomen habet. 279.2.c. vnde dicatur Voluulus.ibid.quare etiam Cordapſon. ibid.
Iliaca paſſio vtrum fieri poſſit vitio inteſtinorum aliorum, quam Ilei: & ſi fit, an ſit æquè grauis, & moleſta. 279.2.c.d
Iliacæ paſſionis vniuerſa ratio in eo ſita eſt, quod in inteſtinis via ſtercori ad podicem intercludatur. 280.1.c
Iliacæ paſſionis dolor vtrum colico grauior. 281.1.d
Iliaca paſſio quibus ſuboriatur cauſis. 281.2.a
Ileos legitimus, in quo nihil poteſt tranſire. 281.2.e. illegitimus,ſeu ſpurius, in quo aliquid poteſt. 281.1.a.vtriuſque ratio. ibid.
Iliacus dolor qualiter à colico dijudicetur, & differat. 281.1.c
Iliacæ paſſionis ſigna communia. 281.1.e. peculiaria. ibid.2.c
Iliaca paſſio ex quibus ſignis cognoſcatur eſſe in gracilibus,an craſſis inteſtinis. 282.1.a
Iliacæ paſſionis præſagium. 282.1.b
Iliaca paſſio ex inflammatione quo pacto curetur. 282.1.d
Iliacæ paſſionis ex humorum redundantia curatio. 282.2.b
Iliacæ paſſionis ab excrementorum duritie curatio. 282.2.d.e
Iliacæ paſſionis à flatuoſa ſubſtantia curatio. 283. col.1.a.b
Iliacæ paſſionis ab excretrice fœcum abolita curatio. 283.1.c
Iliacæ paſſionis à ſumpto veneno curatio. 283.1. in fin.
Imagines rerum in duplici differentia: ſenſibiles à materia pendentes: Intelligibiles eadem exutæ. 103.1.a
Imagines ſenſibiles non in anima,ſed in ſpiritu tanquam ſpeculo terſo, per quem ad ipſum cerebri corpus permeant. 103.1.a.b
Imaginatiua, Memoratrixque facultas ſedibus diſiungantur. 28.1.a

Ima-

Imaginatio in actione, Memoria in paſſione potius conſiſtere dicitur. 28. 1. c. & hinc illa ſpiritibus; hæc cerebro videntur vſi inſtrumentis. ibid.d
Imaginatiuæ potentiæ ſedes principalis in anteriori parte cerebri, huiuſque ſubiectæ innatis, & inſitis ſpiritibus; non ijs, qui ſunt hic in ventriculis. 14. 1.e.& ſeq.
Imaginatiua læditur per ſe,& eſſentialiter, ſeu intrinſecus; vel per accidens,aut p cōſenſum,aut extrinſecus prout vel inſiti, vel circumflui ſpiritus offenduntur vbi declaratur læſionis diuerſitas in Delirijs, Vertigine, Phantaſmatibus. 14.2.per tot.
Imaginatiua læſa, ſemper vitiat mentem, ſeu rationem. 29 1.a
Imaginatiua ex toto ablata nulla facultas ſua poteſt munia exequi. 38.2.a
Imaginatiua læſa erat in Lanifico, vt quoq; in Theophilo. 29.2.b
Imaginationes ipſæ deprauatæ qualiter ſuam cauſam prodant. 86.2.c
Imaginatio quomodo per accidens offendatur in Incubo. 20.2.c.e. & quomodo iſthæc offenſio diſcrepet à vertiginoſa læſione. 21.1.b
Imaginatio,& viſio rerum agendarum vim obtinēt. 84 col.1.a
Imaginatio alterare poteſt corpus tribus modis: 1. ſpirituum, ſanguiniſque motu; 2. ſpecie percepta 3. dominio, quod habet in potentias inferiores. 83.2.c.& ſeqq.
Imbecillitas ea ſolum verè, & propriè nuncupatur, qua ipſius membri facultas à ſuo munere deficit, ac aberrat à ſuo ſcopo. 232.2.e
Imbecilles cur tinniant in auribus. 132.1.e
Imbecillitates in principio feb. acut. factæ, ſemper malæ. 607.2.d
Imbecillitas ventriculi propriè, ac verè quid. 232.2.e
Imbecillitatis ventriculi eſſentialis,& ex conſenſu ſigna. 235.2.d
Imbecillitatis eiuſdem ex humiditate ſigna. ibid. e. ex caliditate. 236.1.a. ex ſiccitate. ibid.b. ex deprauata ſtructura. ibid.c
Imbecillitatis ventriculi ab extrinſecis ortæ indicia. ibid.d. ſi ſit ex humoribus vitioſis. ibid.e
Imbecillitatis ipſius præſagium. ibid. 2.a. curatio. ibidem b.& ſeqq. vide Ventriculus.
Impotentia natiua duplex: à cōformatione propria; & ab hæreditate. 383.2. d.e
Inappetentiæ cauſæ. 218.2.a. ſigna. ibid.e. curatio. 219.1.a
Inappetentiam ob virium impotentiam quæ curent. 219. 1.e. vide Fames, Faſtidium.
Incubi deſcriptio,& nomina varia Græca, Arabica, Latina. 20.1.d.e
Incubus eſt prauum inſomnium (non imaginatio læſa) cum noxa reſpirationis propter vaporem craſſum poſteriores cerebri meatus obſtruentem. 20. 2.a.b.& ſeqq.
Incubus vt diſcrepet ab Inſomnijs,& Vertigine. 21. col.1.b
Incubus è quo genere ſymptomatum, in quod morbi genus ſit referendus. 21.1.c
In Incubo fortè Thorax afficitur per eſſentiam, Caput per conſenſum, Thorax nunquam ſolus. 20.2. d.e. afficitur quandoque primariò Ventriculus; itē Cor. 21.1.a. interdum Caput, dum plenitudinem aliundè recipit. ibid. aut dum Caput in ſeipſo debili excrementa colligit. 21.2. a. aut craſſos in partibus, quæ circa ipſum, vapores retinet. ibid 2.b
Incubi proxima cauſa eſt halitus, eius origo, & fomes,& ſedes. 21.1.d.21.2.a.b
Incubi per idiopatheiam,& conſenſum nota diſtinctiua præcipua eſt maior minorve, ſeu breuior, & diuturnior poſt expergefactionē Diſpnœa. 21.2.c
Incubus quando prænunciet Epilepſ. Apoplex. Paralyſ. 21.2.a
Incubi curatio quadruplex. 1. per victum. 2. per ſanguinis miſſionem. 21.2.e. tertia per purgationem. 4. per diſcuſſionem reliquiarum, & corroborationem capitis,& cordis. 22.1.a.& ſeqq. quæ ſit in his auxilijs diuerſitas ſi apparatus primò, vel ſit in capite, vel in toto corpore. 22.2.a
Incubus à grauato thorace curatur, vt diſpnœa. 22. col.2.a
Incubi periapta. 22.2.a
Infantes vnde Luem Veneream contrahant. 421. col.1.e
Infantium lue iſta infectorum cura per lac nutricis. 421.2.a. prouidentia ipſorum propria. ibid.2.c
Infantis vlcera faucium Gallica quibus curentur. 421.2. a. vlcera exteriora quibus abluenda. 421. col.2.d.e
Infantium propenſiones morboſæ ſunt defectus quidam. 435.1.c
Inflammationis cerebri nomine tria intelligenda. 26.2.d.e
Inflammationum in viſceribus nulla magis cerebro, quam quæ in diaphragmate fit, communicat. 25. col.1.d
Inflammatio quæuis vno è tribus modis terminatur, nempe aut per abſceſſum, aut per reſolutionē, aut per indurationem. 337.2.a
Inflammatio quæuis in thorace, aut pulmone, quę in collectionem migrauit, finitur, aut Reſudatione; deinde Expuitione: aut Corruptionē: aut Suppuratione, quod periculoſum: Vnde primus modus optandus: ſecundus execrandus: tertius præcauendus, aut omni diligentia tractandus. 184.2.c.d
Inflammationi cuilibet conferunt tria præſidia: ſanguinis miſſio, aut expurgatio. 2. repellens initio. 3. ſi prædictis impediri nequeat, reſoluens, aut ſuppurans. 337.2.b
Ingenium, cuius melancholię interuentu creſcat. 80. col.2.c.d
Ingenioſi frequentius epilepſia corripiuntur. 72.1.c
Inſania minus eſt, quam furor,& mania. 98.2.a. alibi tamen promiſcuè vſurpat hæc nomina: vide Furor, Mania.
Inſania brutalis. 80.1.a
Inſania lupina. 79.2.c
Intellectus, vide Mens.
Intemperamentum fiens quid. 456.2. b. quid factū: quid medium. ibid.
Intenſio qualitatum quot modis fiat. 496.2.e
Intenſum, & Remiſſum duobus modis differentes ſpecies conſtituunt. 461.1.e
Intermittentium febrium quæ cauſæ, & quid à continuis,& continentibus differant. 472.2.c
Intermittentium feb. proximam maximam eſſe humores in cordis finibus contentos,& non eos, qui extra vaſa putreſcunt, Iuberti opinio. 472. 2. d.e. Quæ reprobatur. 473.1.b
Intermittentes febres, aut fiunt ratione humoris accenſi, aut ratione loci, in quo humores putreſcunt. 473.1.e
Intermittentes feb. fiunt, aut ex humoribus naturalibus in venis alteratis, vel mediocriter adauctis; aut ex nonnaturalibus à ventriculo, hepate, aut ſplene ad venas tranſmiſſis; aut ex ijs, qui pręnat. in venis generantur. 473.1.e
Intermittentes feb. ratione loci quatuor modis fiūt. primò tranſmiſſione humorum ad partes carnoſas,& extrema vaſorum, vbi putreſcūt. 2. attractione eius quod in venis ſuperfluit. 3. ex congeſtione excremētorum, & praua nutritione, vnde ſanguis etiā putreſcit,& fit rigor in ijſdē partib. 4. in venis meſeraicis,& abdominis viſcerib. ibid.d.e.& ſeq.

Inter-

Intermittentium febrium materia, quę acceſſionem præſentem efficit, nulla Medico eſt habẽda ratio, ſed eius, quæ ſequentem acceſſionem eſt effectura.
Cuius copioſa, & vitium venæ ſectione, alteratione, & purgatione emendatur. Eiuſque diſpoſitionem optimè oſtendit vrina. 474.1.e
Intermittentes febres cur quædam quotidiæ, aliæ tertio aliæ quarto die repetant, ordinati Lunæ circuitus non ſunt in cauſa. 475.1.c.d
Intermittentium febrium ordinatos motus plurimũ planetarum motibus, quorum ſingulis ſinguli reſpondẽt humores, tribuit Conciliator: qui tamen refellitur. 475.1.e
Intermitt. febrium ordinatos motus ſunt, qui tribuãt occultæ proprietati: quorum ſententia improbatur. 475.2.b. ſunt qui referant vehementia partis tranſmittentis, & imbecillitati recipientis, & naturæ partis generantis humorem: quorum opinio reijcitur. ibid.c.d
Intermitt. febrium per certa temporũ interualla fieri repetentias, humorum natiuam quantitatem cauſare Galeni eſt ſententia, qua rationibus impugnatur, & ab iiſdem defenditur. 475.2.e.& ſeq.
Intermitt. febrium periodicationem à calore natiuo tanquam à potiſſima cauſa fieri, Auerroes exiſtimat. cuius error conuincitur. 476.2.e
Intermittentium febr. quæ per interualla repetunt, tres ſtatuit Gal. cauſas: prima eſt virium certa fortitudo: ſecunda, mediocris experientia cuiuſuis humoris: tertia, certa quædam qualitas, & diſpoſitio humoris periodicationem facturi. 476.1.e. & ſeq.
Intermitt. febr. circuitus ſemper ſeruant eandem naturã, ob putredinoſam caloris conditionem, cuius fomes poſt acceſſionem relinquitur in membris, & in humoribus, qui ſuperſunt, & faciliùs afficit ſimilem humorem, quàm alium, quia ceteri humores inculpati exiſtant, ille verò ſolus principium vitij ſucceſſit. 478.1.a
Intermittentium febrium humores acceſſiones efficiẽtes intra vaſa ſumpſere putrefactionis initium, cuius ratione irritata natura ad illos expellendos ſe accingit. 478,2.c.d
Intermittentes febres proprios circuitus nunquam amittunt, bene tamen alienum humorem admittunt, & ſigna eius euidẽtiora monſtrant: & ſic intelligendi ſunt Hip. Gal. & alij auctores, quando dicunt ab iiſdem humoribus fieri, quotidianam, tertianam, quartanam. 479.1.e.2.a
Intermittentium febrium febrilem calorem non ab humoribus extra vaſa in carnoſis partibus putrefactis cauſari, ſed ab eorum efferueſcentia ibidem facta ex aliquorum mẽte aduerſus Gal. probatur: quibus tamen pro Galeno reſpõdetur. 518.519.1.
Intermittentium febrium locus putredinis, & quæ ſit vera ſententia de tranſmiſſione humorum extra vaſa vel ad eas efficiendas, pluribus rationibus inquiritur. 519.1.d
Intermittentium feb. locus putredinis quam variè à Gal. aſſignetur. 519.2.b
Intermittentium febrium humorem ad tria loca natura extra venas expellit, nimirum ad vtramque aluum, & venas meſaraicas, ad exiles, & extremas venas, & ad ſpatia nõ naturalia extra ipſas venas, ſimulque ad carnoſas partes, & ſentientes. 529.2.e
Et quibus ſignis à ſingulis cauſis prouenientes febres cognoſcantur. 521.1.2.& ſeq.
Intermitt. febrium pulſus inæqualitatẽ habet in vnica pulſatione (quæ febrilis appellatur) quemadmodum pulſus febrium continuarum. 521.2.c
Intermittentium, Continuarum, & Continentium febrium differentia, & differentiæ ratio à loco deſumpta, in quo intra vaſa ſingularũ materia continetur. 521.2.d.e
Intermittentium febrium rigorem, horrorem, aut frigus, efficit paruiſſima, & tenuiſſima humoris pars, quæ foras egreditur ad carnoſa, & ſententia loca, cum mordaci, & acri habitu admixta: ex qua febris non accenditur, quia finito rigore euaneſcit, antequam putrefiat. 522.1.a.& ſeq.
Iuberti opinio confutatur, qui tenet omnes febres fieri ab efferueſcente bile flaua. 522.2.a.b
Interuallum quid. 474.2.e
Inteſtina duplicia, craſſa, & tenuia, vtrorumque cõformationis ratio. 274.1.d.e
Inteſtinorum vlcus puerulis in Variolis ſuccreſcit ex nimia Medicorum diligentia in excitando vẽtre, quæ emendatur contraria incuria, etiamſi tribus, quatuorve diebus nihil excernant, niſi prius humores attemperentur. 623.2.e
Inteſtinorũ vlcus cum fluxione Variolis ab acrimonia humorum ſuperueniens non curatur purgantibus vt ceteræ, neque pinguibus, ſed abſterſorijs, ſarciticis, & quodammodo reprimentibus. ibid.
Inteſtini recti paralyſi reſoluti, curatio. 60.1.c
Iræ ſigna. 482.2.b
Ireos radicis efficacia, & exhibendę varietas in Hydrope aſcite. 326.1.c
Iſchios grandis eſt quidem articulus, in quo oſſis femoris caput cũ aſſe coxẽdicis alligatur. 395.2.d
Iſchias præcipua, & grauior articul. affectuũ ſpecies, quamuis eſſentiam adipiſcatur in dolore ſitam, ac in inflammatorio affectu, à quo dolor concitatur, nomen tamẽ accepit à loco affectionis. ibid. eiuſdem varia nomina. ibid. vide Coxendix.
Iſchias legit. eſt, quæ gignitur ex articuli ſeparatione ab humore ibidem congeſto, aut defluxo intra pyxidem articuli: vnde dolor non quidem ibi, ſed in partibus neruoſis circumiacentibus diſtentis, ingens, & diuturnus: Illegit. fit ex ſimplici intemp. aut cum affluxu ad ligamenta & tendones, & vſque ad cutem per carnem prædicti articuli: vel etiã ob conſenſum vteri mali affecti à partu, vel grauedi. 396.1.a
Iſchias qualis affectus, & quid à Podagra, & Chiragra differat. 395.2.e
Iſchialis cauſæ. 396.1.a.& ſeqq. ſigna. ibid.c. præſagium. ibid.2.c
Iſchiadis ex vteri conſortio quas habeat cauſas. 396,1.e
Iſchiadicus dolor quam curãdi methodum flagitet. 396.2.e. quæ inſtrumenta vacuantia reuellentia, diſcutientia, anodyna, cauſtica. 387.1.& 2.& ſeq.
In Iſchiade ſolus bilioſus humor, aut huic vberiori admixtus ad infernum aluum (licet quoque poſſit euomi) mitioribus medicamentis trahitur: qui indies putreſcit per Epicratijn: Pituitoſus & Melanchol. humor tantum per vomitum, ob tutiorem reuulſionem ex Ventriculo, & Splene; aut etiam per acria Clyſteria, etiamſi Dyſenteriam concitent, ob reuulſ. & deriuationem. 307.1.e.& ſeq.
Iſchuria eſt actus meiendi prorſus ablatus, vt Stranguria diminutus, Dyſuria deprauatus. 358.2.a
Iſchuria vera eſt, cum vrina ſupprimitur ob veſicam per ſe affectum. 363.1.e
Iſchuria nota, ſeu illegitima. Vide Vrinæ ſuppreſſio, veſica non patiente.
Iſchuria vera ſeptem generationis modi ſeu cauſæ. 393.2.364.1.
Iſchuriæ veræ cauſarum ſigna diſtinctiua. 364.1.e. & ſeq.
Iſchuria ex affectu primigeneo veſicæ qualiter curetur. 346.2.e
Iſchuriæ veræ ex imbecillitate facultatis excernentis, curatio. 365.c
Iſchuriæ ex ſenſus defectu, aut moſculorum abdominis reſolutione therapia. 365.1.e

Iſchuriæ ex ſanguinis grumo remedia. 365.2.b
Iſchuriæ ex pure concreto auxilia. 365.2.c
Iſchuriam ex lapide medendi ratio. 365.2.e
Iſchuriæ, ſi ex carne, aut callo in cauitate pudendi prodeat, quibus inſtrumẽtis ſuccurrendũ. 366.1.e
Iuniperus, Pinus, qua ratione Lui Venereæ aduerſentur. 405.2.b
Ius glaciatum vberrimè nutriens, & appetentiam inuitans. 219.2.b
Iuris Galli veteris ad Diſpnœam compoſitio. 162.2.a
Iura carnium ex decocto guaiaci, 420.2.b
Iuſculis in prandio & cœna melancholicis (niſi ſint hypochondriaci) neceſſariò vtendum eſt. 91.1.e

L

LAc coagulatum, & cõcretum pueris epilepſiam ciens quo pacto diſſoluendum. 75.1.d
Lactis praui accidentia. 75.2.b. quomodo corrigendum in nutrice. ibid.
Lacte ſolo qui vixerint. 195.2.e
Lac vna è tribus cauſis phthiſicis paratur. ibi. in fine.
Lactis varia opera. 196.1.a
Lactis genus quodnam ceteris præferatur in Phthiſicis. 196.1.b
Lac quando concedi debeat in Phthiſicis. 196.1.d
qua quantitate. ibid.
Lac abſtergens in Phthiſi. 196.2.a
Lacti ſemper ſaccharum in eo malo miſcendũ. ibid.
Lac agglutinans, & foramen vlceris pulm. quodammodo comprimens cum partis reflexione. 196.1.e
Lactis acidi correctiones. 510.1.a
Lactis ſeri, qualiter retundatur acrimonia. 510.1.b
Lactis vſus in Vlceris Renum dolore mitigando, in cauſa lenienda, & temperanda, corpore inſtaurando. 340.2.a
Lactis vſus & delectus, & cum ſaccharo, aut melle commiſtio in Renum vlcere purgando. 340.v.e. & ſeq.
Lactuca oxyrhodino adiungenda cum inſtant Vigiliæ in Paraphrenit. 25.1.a
Lętitiam, & alacritatem quę concilient epota. 91.1.a & ſeqq.
Læuitas inteſtinorum, vide Lienteria.
Lagophthalmos quid. 108.2.b
Lapis Renum, Veſicæ, vide Calculus.
Lapis Iudaicus duplex, mas, & fœmina. 352.2.c
Lapis Armenius ſecurior lapide Lazuli. 89.2.c
Lapidum pluriũ pretioſiorũ peculiares vires. 615.2.b
Laſſitudo quo pacto febrem accendat. 468.1.a
Laſſitudo in corporibus quę linquat veſtigia, vt ex ea cognoſcatur nata Ephemera. 482.2.e
Latica febris, vide Febris.
Laxantia, ac partes dilatãtia in pleuritide. 177.1.c.d
Laxantia conſuluntur in Apoplexia ab interceptione venarum, capiti, & toti adhibita. 50.1.b. item capiti in apoplexia legitima ante venæ ſectionem. ibid.e
Legitimus affectus duobus modis dicitur: aut quia nulli alteri affectioni iungitur, aut quia materialis eius cauſa ſola impermixtaq; eſt, & abſque alterius conſortio. 526.2.c
Lethargi etymologia. 39.2.c. ſignificat expreſsè omnem ſoporoſam affectionem. ibid.
Lethargus multiplex. ibid.e
Lethargus ex quibus oriatur cauſis. 40.1.a
Lethargus non eſt, ſi pituita non putreſcit, ſed Caros, & tunc Lethargus fit, cum febris excitatur. 40.1.b
Lethargus ſemper fit in cerebri ſubſtãtia ex humorũ frigidorum irrigatione. 40.1.e. quo ſenſu intelligẽdi auctores ſtatuentes lethargum apoſtema eſſe. ibidem.
Lethargus vt fiat, neceſſum eſt lædi potius cerebri ſubſtantiam, quam meninges, idque iuxta eius poroſitates, & temperiem. 40.2.c
Lethargo affectis omnes facultatum rectricum, præſertim memoriæ functiones imminuuntur. 41.1.c
Lethargo affecti vtrum patiantur perpetuũ delirium, diſputatur. 42.1.b
Lethargus à ſtultitia diſtinguitur, & amentia. 42.2.b
Lethargus qua rõne periculoſior Caro. 38.1.e. & 2.b
Lethargi præcautio. 43.1.c. vide etiam Coma.
Lethargi materia potius medicamentis aliò transferenda eſt, quam ſanguinolentis diſtractionibus. 44.2.b
Lethargicis peculiaris paratur ſyrupus aperiens, incidens, coquens, roborans; & adiectiones decocti trium drach. fol. ſenæ tertio quoque die purgans, à cuius exhibitione glans acrior ſupponitur, quæ excitata natura fęlicius expurget, quod medicamentum mouet: ac ita multi ab Authore viſi ſunt reſtituti. 44.2.c.d
Lethargicis quando proſit cucurbitas ſummitati capitis affigere: & quando eas ſcarificare. 45.1.c
Lethargus triplici modo naſcitur in febribus. 44.1.b omnium curandi ratio per humoris abundantis euacuationem, moti reuulſionem, & repulſum, frigidi, & craſſi modicam calefactionem, & tenuationem. ibid. & ſeq.
Lethargus ex imbibitione pituita in partibus capitis. 45.1.d
Lethargus ex irrigatione cerebri qualiter curetur. 45.2.b
Lethargi ſymptomatis quo pacto ꝓuideatur. 46.1.c
Leucoma, & Albugo quid differant. 109.1.e
Leucophlegmatię nomine quid Hippoc. intellexerit. 331.1.a.b. vide etiam Anaſarca.
Lienem cur natura corporis præſtiterit. 306.2.c.d
Lien quæ beneficia corpori præſter, & quæ incommoda. 306.2.e
Lienis morborum apud antiquos nomina. 307.1.a
Lien maximè patitur ſcirrhoſum tumorem ob peculiarem alimenti ipſius conditionem. 307.1.d
Lienen eſſe affectũ quibus ſignis innoteſcat. 307.2.e
Lienis quænam facultas langueſcat vnde dijudicetur. 308.1.a
Lienis imbecillitas à qua intemperaturæ ſorte naſcatur quibus cognoſcatur. 308.1.c
Lienis inflammatio, tumor, ſcirrhus, ac obſtructio, quibus oriantur cauſis. 307.1.e
Lienis inflammationis ſigna. 308.1.c
Lienis ſcirrhoſæ duritiei indicia. 308.1.d
Lienis flatuoſi tumoris notæ. ibid.e
Lienis obſtructi ſigna. ibid.
Lienis morborum quod præſagium. 308.2.a
Lien difficiliùs curatur, quã Iecur, ob eius debilem calorem. 565.2.b
Lienis affectiones qualiter curentur. 308.2.b
Lienis intemperaturæ calidæ, frigidæve therapia. 308.2.b.c
Lienis dolentis medela. 308.2.d
Lienis inflammatione affecti præſidium ac medela. 308.2.e
Lienis ſcirrhus quot modis contrahatur. 309.1.d
Lienis ſcirrhus per reſolutionem tenuioris in humore partis factus qualiter curetur. 309.1.e. qualiter, ſi ortus ab humore craſſo, & frigido. ibid.2.c
Lienis ſcirrho quare proſint medicamenta ex chalybis limatura parata. 309.2.c
Lienis indurati mirum emolliens. 310.2.b
Lienis dolor ex flato qualiter curetur. 310.1.e
Lienis obſtructio qualiter curetur. ibid.
Lieni quomodo prouidendum in quartanæ curatione. 570.1.a
Lienteria cur læuitas dicta ſit inteſtinorum, non ventriculi. 245.2.b

Lienterici quomodo alantur; & conſeruentur in vita. 245.2.d
Lienteriæ cauſæ. 245.2.e
Lienteria, & Cœliaca affectio vnde. 245.2.a
Lienteria, & Diabetes in quo conueniant, & differant. 375.2.e
Lienteria duplex: Legitima, Illegitima. 247.1.a
Lienteria illegitima duplex. 247.1.b. eius cauſæ. ibid. c. cura. 248.2.a
Lienteriæ legitimæ duæ tantum cauſæ. 247.1.b
Lienteriæ legitimæ duplex curandi ratio. 1. per ea quę mordacitatem retundunt. 2. per ea, quæ per epicraſin purgent. 247.2.b.c
Lienteriæ ex occaſione vlceris cura. ibid. 2.d
Lienteriæ ex vitio retentricis medendi ratio. 248.1.a
Lienteriæ ob inundantem pituitam curatio. 248.2.d
Lienteriæ conualeſcentibus ſuperuenientis cura. ibidem e.
Lienteriæ in maligna febre quibus auxilijs ſit ſubueniendum. 617.1.e
Lingua tremula ſignum mentis non formæ. 607.2.d
Linguæ reſolutio qualiter curanda. 59.1.e
Linguæ ſcabritiem in febre maligna quomodo oporteat demulcere. 617.2.b
Linimentum aduerſus carunculas penis. 366.2.d.e
Lippitudo, vide Ophthalmia.
Lipyria febris à malignis, & ardentibus longè diuerſa eſt. 555.2.c.d. cum ſemitertiana quoque non eſt eadem. 556.2.d
Lipyria febris, quare non occupet vniuerſum corpus. 456.1.a
Lipyria, febris epiala, & quotidiana, in quibus ad inuicem conueniant, & in quibus differant. 555.1.b
Lipyria febris altera eſt legitima, quæ ex humore bilioſo fit intus in corporis meditullio putrefacto, & ſuccenſo, atque ex pituitoſo vitreo non ſuccenſo, exiſtente in extremitatibus vaſorum pertingentiū extrema corporis, & partes carneas, ac ſentientes: altera verò eſt illegitima, quæ ab interna inflammatione calorem intus reuocante prodit: in quarum vtraque (etſi à diuerſa cauſa) interiora vruntur, & exteriora algent. 556.2.e
Lipyria legitima quibus ſignis diſtinguatur ab illegitima. 557.1.a
Lipyriæ legitimæ curatio vnde incipienda ſit docetur non ſolum ab vrgentia bilis, ſed etiam à cauſa ſine qua non, crudo nempe ſucco, quem vincit tamen vrgentia. 558.1.e.& ſeq.
Lipyria legitima vtrum expoſcat ſanguinis miſſionem. 558.2.b. 559.1.c
Lipyria ſpuria Auicennæ alia ex vna ſola cauſa in corpore interiore ſuccenſa, aut frigida ſcil. aut bilioſa, & craſſa facilè curatur. 558.2.c.d
Lipyriæ legit. Galeni curatio per purgantia bilem amaram, & vſtam eadem die porrecta. 558.2.e. deinde per incidentia, & tenuantia pituitam. ibid. poſtea per pituitam purgantia: item per Clyſmata, & Vomitoria vtriuſque: per Roborantia, victū humidum, tenuis ſubſtantiæ copioſiorē. 559.1.a.b
Literati, & ſtudijs dediti ventriculos habent caloris natiui inopes. 96.
Lithiaſis in palpebris. 108.2.d
Lorum qualis affectus. 146.2.e
Lotiones pedum in phrenitide. 33.2.e
Lotiones crurum quas præbeant vtilitates in paraphrenitide, etiam maculis erupturis. 24.2.d
Lues venerea non poteſt vni parti eſſe propria; neque cordi, neq; capiti, ſed iecori eſt propria. 399.1.& 2.
Lues venerea cur ægrè curabilis. 400.1.b
Luis Venereæ varia principia. 400.1.c
Luis Venereæ ſubſtantia quæ: vtrum intemperies. ibid.e
Luis Venereæ definitio. 400.2.a
Lues venerea quid ab euidenter contagioſis differat. ibid.b
Luis Venereæ natura ad formam ſubſtantiæ pertinet. ibid.c
Lui Venereæ proficua auxilia à tota ſubſtantia proſunt. 400.2.e
Lues Venerea non fit ex alimentorum impuritate, aut vitio. 401.1.b. quæ ſint eius cauſæ procreantes. ibid.1.c
Lues Venerea qua occaſione ſe in humanis corporibus inſinuet. ibid.1.d
Luis Venereæ ex contagione cauſæ duplices: Externæ, quæ ſunt Coitus, Contactus, corporis Lectus, Indumentum, Vas, &c. Internæ, Semen, Menſtruum, Halitus: Item Apparatus morboſus: & ſpirituū, caloriſq; modi, & vitia. 401.1.e.& ſeq.
Luis Venereæ potiſſima cauſa contagium. 402.1.a
Luis Venereæ varietas vnde manet. ibid. 1.b. vnde varietas apprehenſionis membrorum. 403.2.b
Lues Venerea multis alijs morbis implicita. 402.2.a
Lui Venereæ quatuor modis affectus alij complicari poſſunt: primò ſimiles in materia, aut alia re: vide 418.1.c.d
Luis Venereæ incomitatæ ſigna. 402.2.a
Luis Venereæ comitatæ, ſeu alteri morbo implicitæ ſigna cognoſcuntur primò ex ſubſtantia ipſius affectus. 2. ex cauſis. 3. ex analogia. 4. ex ſymptomatis. 402.2.c
Luis Venereæ quanta ſæuitia. 422.1.d
Luis Venereæ affectio periculoſiſſima à pudendis inchoans. 403.2.c
Lues Venerea qua via ad malorum varietatem gradiatur, & ſenſim omnia membra peſſundet. 403. col.2.c.d
Luis Venereæ ſpecies mitiſſima quæ: deterior: grauior: grauiſſima. 404.1.b.c.d
Luis Venereæ indicatio triplex: & quidem curationis initium ab excrementorum generatione ſumēdum; & cur. 404.2.a
Luis ipſius virulentia qualiter expugnanda: & medicamenta ipſi ex oppoſito aduerſa in triplici ſunt differentia. 404.2.e.& ſeqq.
In Luis huius communi curatione duo conſideranda, complexus, & propria natura. 405.2.e. vt auxilia aduerſus eam rectè cedant, quæ noſſe oporteat. 408.2.d
Luis Venereæ victus qualis eſſe debeat, exercitium, ſomnus, &c. 405.2.e.& ſeqq.
Luis Vener. curatio per ſanguinis miſſionem. 406. 2.a. per humorum præparationem. 407.1.b. per purgationem. 408.1.a
Luis Vener. curatio per neceſſariam corporis, & humorum præparationem ad ſudationes, inunctiones, & ſuffumigia ſuſcipienda. 408.2.d. per ſudorem, & ſudatoria auxilia. 410.1.c. per inunctiones. 412.1. per ſuffumigia. 414.2.b
Luis Venereæ reliquiæ in his quibus maiora auxilia non profuerunt, aut perferre recuſant, vel nequeunt, quomodo profliganda. 415.1.c
Luis Vener. recidiua vnde. 415.1.d
Luis Venereæ, & aliorum affectuum implexus ſinguli quo modo tractari debeant. 418. columna 1.d. & ſeqq.
Luis Venereæ recentis, & inueteratæ humores fluentes, & podagram excitantes transferuntur, & euacuantur, ſeu diſcutiuntur duobus remedijs ab Auctore vſu probatis. 392.2.b.c
Lues Venerea calidiori, ſicco, hirſuto corpori implexa qualiter tractanda. 419.2.a.& ſeqq.
Lue Gallica tabeſcentium curatio. 420.1.c
Lues Venerea in Infantibus vt extinguenda. 421.1. d.e. in pueris adultioribus. ibid.2.e
Luem Veneream comitantes affectus, vide Dolores Gallici,

Gallici, Bubones, Tumores, Tophi, Caries, Vlcera, Maculæ, Puſtulæ, Gonorrhœa, Caruncula.
Lumbrici media cardialgia graues animalis, & vitalis potentiæ caſus excitant. 72.1.c. præſertim epilepſias. ibid.d
Luna periodorum in febribus non eſt cauſa. 475.1.d
Lunatici cur dicantur, qui Mania laborant. 98.1.e
Lupina inſania quomodo fiat. 84.2.b
Lupinum delirium quid à canino, ſeu à rabie differat: vbi lupi, & canis mores ſeu genij diſtribuuntur. 98.2.c.d
Luſcioſi qui. 109.2.c. & 110.1.a.b
Luxus, & quæ noſtri ſeculi frequnetes pariunt arthritides. 384.1.a
Lycaon, inſania lupina. 79.2.e

M

Maculæ rubeſcentes malignæ feb. ſignum pathognomicum. 602.1.c. & 905.1.d
Maculæ in cute quo tempore, & cuius coloris apparere debeant in maligna febre. 608.1.c. & ſeqq.
Maculæ vtrũ plures an pauciores, in ead. febre egreſſæ, probari debeant diſputatur cum Fracaſtorio. ibid. d
Maculæ liuidæ tria demonſtrant, nempe humorum ſæuitiam, incendium, & agitationem. 605.2.a
Maculæ plerunque in dorſo, rarò in pectore apparẽt. ibid. 2.b
Maculæ morbillorum quid differant à maculis peſtilentialibus. 608.1.a
Maculę in morbo Gallico quam pertinaces. 430.1.d
Maligna febris ſic diffinitur: Eſt continua, nulli tamen continuarum generi aſtricta, popularis, maligna & contagioſa quæ diuerſis, & ſæpe cõtrarijs accidentibus inſignitur. 596.2.e
Maligna febris quatuor rationibus venenoſa eſt. 367.1.e
Maligna febris pſeudopeſtis ſeu ſemipeſtis dici poteſt. 598.1.a
Maligna febris multipliciter (nouem differentijs) differt à peſtilenti. 598.1.d. & ſeqq.
Malignæ febris potiſſima cauſa communis eſt mutatio aeris ad caliditatem & humiditatem, præſertim ſi anni conſtitutio nebuloſa ſit, caliginoſa, impura, & pluuioſa: peculiaris verò cauſa temporum inæqualitas, ſiue autũnalis, ſiue cuiuſuis temporis ſit. 599.2.e
Malignæ febres brumalibus & rigidis temporibus eò magis inuadunt, quòd cum maiori ex parte ex morboſo corporis apparatu oboriũtur, ob id prohibito eo tempore naturali effluxu ex cutis denſitate ob ambientis frigus, maior fit putrefactio & grauius venenum. 600.1.c
Maligna febris cõuenit cum peſtilente, quod ſit pernicioſa, contagioſa, & grauiſſimis accidẽtibus comitata. 600.1.c
Maligna febris communem cauſam cum febre peſtilenti habet aerem vitiatum, leuiori tamen ſuæ ſubſtantiæ mutatione, deſumpta à terreno aliquo inquinamento, aut à vehementi alteratione cęlitus immiſſa. 600.2.c
Malignarum febrium cauſa morboſus corporis apparatus eſt, qui multipliciter poteſt comparari. 600.2.d. & ſeqq. quibus locis vigeat ille apparatus. 600.1.e. & 602.1.a
Malignæ febres quibus temporibus in diuerſis mundi regionibus cœperint apparere. 600.2.b
Maligna febris ſine morboſo corporis apparatu fieri nequit vt in veram peſtilentem degeneret. 601. colum. 2.c
Maligna febris potiſſimum cauſam ſuæ varietatis habet morboſum corporis apparatum, ob variam naturam humorum, quorum dominium in hac febre conſpicitur. 601.2.b
Malignæ febris morboſus apparatus præcipuè ſanguinis eſt. 601.2.a
Maligna febris ſigna habet pathognomica; quæ duobus modis fiunt. 602.1.c
Malignę febris ſignum ſumptum à caloris modo eſt, quòd à principio cum ſæuis admodum ſymptomatis vel calor ſit mitis vel nimis intenſus: mitis fit, quando humor craſſus eſt, & maior eſt venenoſitas quàm putredo: intenſior verò, quando eſt tenuior, & maiorem habet putredinem quàm malignitatem. 602.2.a. & ſeqq.
Malignæ febris ſigna ab actionibus læſis, vitalibus, animalibus, & naturalibus. 603.1.a. & ſeqq.
Malignæ febris præſagium, ſi morbus aſtrictus ſit. 606.2.a.b
Malignæ feb. præſagium ex ſudore. 606.2.c
Malignæ feb. præſagium ex alui fluxu. 607.1.a
Malignæ feb. præſagium ex vrina. 607.2.a.b. ex pulſu. ibid. c. ex delirio, ex tremore linguæ, & manuũ. ibid. d.e
Malignæ febris præſagium ex maculis quæ in cute apparent. 607.2.e. & ſeqq.
Malignæ febris præſagium ex colore ſanguinis extracti: item ex remedijs non à principio adhibitis: item ex tarditate. 608.2.a.b.c. ex ſomni profunditate, & alijs. ibid.d
Maligna febre laborantium victus tum forma, tum quãtitate, tum etiam qualitate, mediocris ſit oportet, & quare. 609.1.b
Malignæ febri in potu aqua auro chalybeata vtiliſſima. 609.2.b
Malignæ febris curatio ſemper à miſſione ſanguinis debet auſpicari, & nunquam à ſeligente purgatione: bene tamen aliquãdo à blanda purgatione poteſt incipi, ſi cruditates adſint in ventriculo, aut primis venis. 610.1.a
Malignæ feb. curationi conuenit, maculis etiam apparentibus, ſanguinem ex vena mittere, ſi adhuc adſit plenitudo. 610.2.c
Malignæ feb. ſanguinis miſſio ex vena debet denegari apparentibus maculis, ſi vel plenitudo fuerit mediocriter depoſita, vel virium adfuerit imbecillitas. 611.c
Malignæ febri adeò conferunt cucurbitulæ ſcarificatæ, vt oẽm videantur ſcopum complere. 611.1.d
Malignæ aut peſtilenti febri quare admodum proſit larga ſanguinis miſſio, vel ex cucurbitulis in ſuris ſcarificatis, vel ex vena tali. 611.2.b.c
Malignæ febri vtiliſſimus hirundinum vſus, & quare. 611.2.d.e
Malignæ febris humores quomodo ſint ſerupijs pręparandi. 612.1.a. & quomodo apozematis. ibid. c
Malignæ & peſtilentes febres ex propria natura natę ſunt iudicium nunquam facere ad ſalutem: quia venenoſa qualitas coctione nõ corrigitur. 612.2.c
Malignæ febri nunquam conuenit ſudores (vt neq; vrinas) mouere, niſi prius illos natura tentauerit: tunc enim eum leuiter iuuare licebit, ſi prius tamen depoſita fuerit plenitudo, obſtructio & cruditas. 612.2.a.b
Malignæ feb. paulatim & ſenſim facta ſolutio potior eſt quam iudicatio. Quare in quamcunque partem vergat natura, ſi regio conueniens fuerit, & nihil aliud vetuerit, ei opem ferre oportet. 612.2.d
Malignæ febri quo tempore purgatio conueniat, & quibus medicamentis debere exerceri. ibid. 2.e. & ſeqq.
Maligna febre laborantes nunquã licet purgare poſt 7. diem, niſi 14. tranſacto, aut febris feruore remiſſo, aut vrgẽte peculiari accidente, vt eſt ventriculi aut inteſtinorum dolor, aut anxietas. 613.1.e

Malignæ

Malignæ febris malæ qualitati ſola alexipharmaca obſiſtunt. 613.2.e
Maligna febre affectis, vt alexipharmaca vtiliter offerantur, quæ ſint conditiones, & præcepta obſeruanda. 613.2.e. & ſeqq.
Malignæ febri conferunt depoſita vtcunque plenitudine, frictiones vniuerſales ad euocandos ad extimas partes vitioſi ſanguinis halitus & ſpiritus. 615.1.b
Malignę febri quando proſint inunctiones corporis, & quibus medicamentis fieri debeant. ibid.c
Malignę febri prodeſt mirè confectio de hyacintho, cuius compoſitio deſcribitur. 616.1.a
Malignæ febri confert electarium de bolo, cuius triplex deſcribitur compoſitio: quarum vltima magis commendatur. 616.1.b
Maligna febre laborantibus ſi ventriculi accidentia patiantur, quomodo pro eorum varietate variè ſit ſubueniendum, & cur ventriculus ocyſſimè contagium ſuſcepret. 616.2.b. & deinceps.
Maligna febre laborantes ſi cordis accidentia patiatur, quæ remedia deſiderent. 617.c.d
Malignæ feb. ſi dyſenteria, lienteria, vel diarrhœa ſuperuenerint, quibus præſidijs ſit vtendum. 617.1.e & ſeqq.
Malignæ febri ſitis accedens, & linguæ ſcabrities, quomodo mitiganda. 617.2.b
Malignæ febri dolores ſuperuenientes, vel capitis, vel alterius partis; vel totius corporis à quibus cauſis fiant, & quibus auxilijs ſint mitigandi. 618.1.a
Maligna febris ſi vigiliam inducat, quibus ingenijs ſomnum conciliare oporteat. 618.2.a. quomodo delirium, ac phrenitis propulſanda. 619.1.a
Maligna febre laborans, ſi ſomnolentus fiat, & læthargo laboret, quomodo ſubueniendus. 619.1.d
Malignæ febri, ſi parotides ſuperueniant, quibus auxilijs vti oportet. 619.2.b. eorum emplaſtrum maturatiuum. ibid.e
Malogranato acido ſine teſta duriori, contuſo quæ fiunt collyria optima in aſpectu imminuto, qui fit à ſpirit. tenuitate, aut oculi raritate. 114.2.a
Mandibulæ conuulſio vnde fiat. 65.2.c
Mania vſurpatur pro melancholia. 81.1.c
Mania tamen & melancholia differunt. ibid.
Mania vnde dicta. 98.1.e
Mania quid. 98.1.d
Hydrops vt Maniam terminet. 100.2.c.d
Maniæ ſpecies quinque. 98.1.d. Vide Furor.
Mania maius quidquam inſania. 98.2.a
Mania magis ꝓpriè verti debet furor, q̄ inſania. ibi.
Maniaci cur Lunatici adpellati. 98.1.e
Maniaci ex ſanguinis vſtione, & efferueſcẽtia in fieri ridentes. 82.2.e
Maniæ cauſa generaliſſima, ſeu coniuncta, & perpetua, eſt cerebri mutatio ab ea temperatura, quæ homini debetur: in ferinã, & omnino alienã. 99.1.b huius cauſa efficiens eſt humor aliquis aduſtus, ſiue ſuperaſſatus, ſiue is ſit ſanguis feruens & exuccatus, ſiue bilis ſuperaſſata, ſiue melancholicus ſuccus acris factus. 99.2.b. huius humoris parentes, & tranſmiſſores ſunt viſcera. ibid.d. occaſionẽ, & materiã generandi vnde accipiãt. 99.1.e. & 99.2.e
Maniaca deliria vt diſcernenda à phreneticis, & melancholicis. 99.2.e
Maniaci apparatus ſigna. 100.1.a
Maniæ inſtantis indicia. ibid.b
Maniam efficientis humoris notæ. ibid.d.e
Maniæ præſagium, & quibus generibus criſios bene, maleve iudicetur. 100
A Mania difficultas inteſtinorum, aut hydrops, aut ecſtaſis, bonum, explicatur. 100.2.b. & ſeqq.
Maniaci fallaces ſunt, ideo vincendi. 101.1.e. quandoque verberandi. 102.2.a
Maniæ ſi fiat ex vitio ſanguinis quo pacto medendum. 101.1.e. ſi fiat ex bilis feruore. 101.2.e
Maniaci inueterati qualiter tractandi. 102.1.e
Maraſmus quid. 503.1.b
Maraſmus vtrum ſit paſſio viuentis. ibid.d
Maraſmo vltimo affectum corpus ſanitati reſtitui nõ poſſe, quomodo accipiendum. 492.1.a
Maraſmo de febre qui moriuntur, an præ frigiditate moriantur, an præ calore. 507.1.e
Mariſcæ in ano diſtinguũtur ab hęmorrhoidibus, & quid ſint. 283.2.c
Maſticatoria reliquias pituitæ in capite euacuant: exempla ponuntur. 11.2.a
Maſticatorijs ſuperſedebunt, qui in ore, faucibus, pulmone vlcus, aut inflammat. gerunt. 11.2.c
Matthioli oleum quid præſtet, præſertim febri cacoethe laborantibus. 617.1.e
Maxillarum, & linguæ rubedo vnde in peripneumonia. 181.1.c
Mediaſtini inflammatio diſtinguitur notis à ceteris inflammat. partium thoracis. 168.1.b. 171.2.a
Medicæ artis inſtrumenta duo: Obſeruatio, & Analogiſmus. 614.2.d
Medendi via per Analogiſmum in morbo Gallico non tuta. 404.1.d.e
Medicamenta Empirica, ſi vehementia periculoſa, non, quòd non cõtingat ſanari qui eis vtuntur, ſed quod ſæpe fallat eorum ſalus, vt Celſus ait. 10.1.d
Medicamenta quæ per antipathiam venenis aduerſantur, & cor & viſcera roborãt, aliqua analogiam habent ad aliquem peculiarem humorem; aliqua verò indiſtinctè ad omnes: ex quib. plurima vtriuſque ſortis referunt, & ſingulorũ peculiares. 615.2.e
Medicamenta, quæ à proprietate morbo comitiali prodeſſe ſcribunt, magna ex parte inutilia ſunt, vel ſuperſtitioſa. 78.2.e
Medicamenta vehementiora in aurium doloribus internis vitanda. 128.2.e
Medicamenta expectãtia, & purgãtia ſimul. 162.1.e
Medicamenta emplaſtica alijs in partibus ſuppurationem molientia, in puerorum ventriculis concoctionẽ, prohibito natiuo effluuio caloris, optimè efficiunt. 622.2.d
Mel decoctum, & deſpumatum cum modico fœniculo, & oleo amygd. dulc. expertum eſt Auctori in Epilepticis infantibus præſidium. 75.2.a
Mel paſſulatum pro infantibus à lacte concreta epilepſiam patientibus. 75.1.d
Mel ſcylliticũ cõmendatur epilepticis pueris. 75.1.e & 2.e. item adultis. 78.1.e
Mellis anacardini conficiendi ratio in ſoporoſis affectibus, & Caro. 46.1.b
Melancholicus humor duplex: naturalis, quæ fex ſanguinis eſt: aut ex humorũ aſſatione genitꝰ. 562.1.d
Melancholicus humor triplex, à triplici calorẽ, moderato, imminuto, flagrante, & immodico genitus. 80.2.c.d.e
Melancholiæ naturalis vberiorem copiam præſtat ver, atræ verò bilis, autumnus. 563.1.c.d
Melancholiæ vberioris cauſa eſt, menſtruorum vel hemorrhoidum ſuppreſſio. 563.2.a
Melanch. humor qua rõne in ſplene generat. 307.2.b
Melancholicus humor cuius naturę ſit. 80.1.c. quàm cõtumaces, quã malignos procuret morbos. ibid.
Melancholicus humor vtrũ conferat ad prudẽtiam, & ſapientiam. 89.2.a. & quæ ſit illa melancholia, quæ auget hominibus ingenium. ibid.c.d
Melancholia in priori parte cerebri vigiliã ciet: in mediũ deliriũ cũ timore, & męſtitia; in poſtrema aũt catochen, ob impenſam ſiccitatẽ, q̄ pollet, interdũ verò memorię iacturã, ob innatã frigiditatẽ. 41.1.a
Melanch. humor ſi cõtingẽter in vẽtriculũ cõfluat, appetitũ potius excitat, q̄ famẽ, & quo pacto. 216.1.d

Melancholia

Melancholia humor, cur die quarto creet periodum. 477.2.a
Melancholicus humor peſti obſiſtit. 591.1.b
Melancholiæ multæ in corpore indicia. 17.1.a
Melancholicus humor, niſi ante vſum deobſtruentium, purgationibus minuatur, ſolet irritari. 86.2.e. quibus minuendus. ibid.
Melancholiæ natura à reliquis humoribus præparandis longè diuerſa: vnde eius duplex præparatio. 407.2.c
Melancholicus humor quo artificio ſit præparãdus, & purgandus docetur. pag. 87. 88. 89. an ab aceto poſſit habere beneficium, vel ſolum irritamẽtum. 89.1.b. & ſeqq. quibus exacerbetur. 87.2.d. quomodo corrigendus, & demulcendus lotionibus, & inunctionibus corporis habitus, & viſcerum. 90.1.a.& ſeqq.
Melancholiam in Diarrhœa quæ euacuent, auertant, abſumant. 255.b
Melancholiam purgans in morbo Gallico. 408.2.b
Melancholiæ (affectus p.n.) nomine ſat commodè, atque eleganter exprimitur ſymptoma imaginatricis, qua prauè concipit obiectum metuendum, & fugiendum, quod tale non eſt, propter materiam opacam ſpiritus animales vitiantem à cerebri intemperie melancholica generatam. 80.1.b
Melancholia Aretæo definitur animi angor in vna cogitatione defixus, atque inhærens ſine febre, demum furoris, vel maniæ initium: ita vt ſit etiam rationis in vna aliqua relapſus, conſtante in reliquis iudicio, mania verò integra deſipientia. 81.1.b
Melancholia morbus definitur cerebri intemperies ſicca, & frigida ob caloris vitalis vitium, ſiue nuda exiſtat, ſiue cum materiæ affluxu melancholicæ. 81.2.c
Melancholia ſi conſiſtit in dicta intemperie quomodo ex perſuaſione contraria deprauatæ opinioni, & imaginationi leuamen ſuſcipit, ac corrigitur. 83.2.b.c
Melancholicus per pauimentum repens, & in aqua ſe natare exiſtimans, hac imaginatione à Cauſone liberatus fuit. 84.1.d
Melancholicis rationem non eſſe ſaluam probatur, exceptis hypochondriacis, qui nouerunt timorem ſuum eſſe vanum, & rationi haud conſentaneum. 82.1.b
Melancholicis quanam ratione metus, & mœſtitia ſuccreſcant: vbi argumenta Auerrois contra Galenum infringuntur. 82.1.c.& ſeqq.
Melancholici an perpetuò mœſti ſint, nunquam ineptè rideant. 82.2.d.e
Melancholia nunquid citra metũ reperiatur. 83.1.b
Melancholia quomodo tranſeat in Maniam. 98.1.d
Melãcholia ſanguinea Tralliano eſt præludium Maniæ; Auctori videtur potius eius effectus poſt factum ſanguinis feruorem. 83.1.a.b
Melancholica deliramenta non fiunt à pituita. 83.1.d. cum tamen mœſtitiam tribuat pituitæ, timiditatemque eius ſero. 85.1.a. vide Mœror.
Melancholiæ ab hypochondrijs, à toto, per eſſentiã diuerſimode cerebri ſpiritus, ſubſtantiam anteriorem, mediam, poſteriorem, imaginatiuam, æſtimatiuam, memoriam, magis minuſve afficiunt, 81. col. 1.d.e
Melancholiæ hypochondriacæ, aut à toto, aut per idiopathiam cerebri qui ſint obnoxij magis. 84.2.d.& ſeqq. omnes hæ tres ſpecies quæ habeant communia ſymptomata. ibid.c.& 85.1.b.c. quas communes cauſas. 84.2.e.& ſeq. omnes ſunt abſque febre, licet in hypochondriacis quædam ſit phlogoſis inconſtans. 85.1.d
Melancholiæ incipientis, auctæ, firmatæ ſigna. 85.1.d. prognoſtica. ibid.e
Melancholiæ prognoſtica tanti ſunt momenti ad curam, quanti cauſæ, & ſigna. 85.1.e
Melancholiæ (præſertim capitis, aut totius) euentus periculoſi recitantur, & metaſtaſes prauæ. 85.2.a.b. præſagia ſalubria. ibid.c
Melancholia viris metuenda magis, quàm fœminis, & viris quidem media ętate, pręſertim ſanguineis, & bilioſis. 85.2.c
Melancholicis omnibus communis ratio victus. 91.2.c.& ſeqq.
Melancholiæ ex animi paſſionibus ortæ curatio. 92.1.e. nec omnino aſperè, nec nimis blandè hi melãcholici tractandi. 92.2.c. balneis frequentius, quã purgationibus, curandi, & quare. 92.2.d
Melancholici ex amore quomodo fiant. 92.2.e. quomodo deprehendanrur. 93.1.b. qualiter curentur. ibid.e.& ſeq.
Melancholia per eſſentiam quas habeat occaſiones. 84.2.a. quæ accidentia, dum feruet adhuc ſanguis, quæ, dum feruor reſedit. ibid.b
Melancholiæ à proprio, & primario cerebri affectu therapeutice, quæ potiſſimum conſumitur in capitis ablutionibus, madefactionibus, illitionibus, humectantibus efficaciter, ſed modicè nunc refrigerantibus, nunc calefacientibus repentis interim pilulis ex fortioribus in parua doſi. 93.2.b. quãdo autem requirat ſang. miſſ. ibid. quando vſtionẽ bregmatis. ibid.c
Melancholia ex totius ſympathia quomodo excitetur. 84.1.e
Melancholiæ ex toto quatuor cauſæ: Animi motus: Victus: Viſcera: Excretio ſuppreſſa. 85.2.e.& ſeq.
Melancholiæ (quando totum corpus intemperie melancholica laborat, talique ſucco grauatur, & caput ei conſentit, vel ſimul afficitur) curatio primò conſiderat originẽ. 86.2.d. deinde ſi facta propter obſtructum iecur, aut lienem, ante exobſtruentia minorantibus vtitur. ibid.e. poſtea ſanguinis detractione à varijs partibus, maximè à talo, & plerunque frequenti. 87.1.b.& ſeqq. excipit quoſdã à ſanguinis miſſione. 87.2. deinde oxyrrhodina cũ humectantibus, & quandoque refrigerantibus miſta adhibet. ibid.c.d. poſtea purgandi modum pręſcribit, lenem, vehementem, cum vel ſine præparatione inciſoria, calefactoria, refrigeratoria, humectãte, prout bilis, vel pituitæ plus, vel minus adſit, aut humor ater plus minuſve ferueat, & hęc, aut illa viſcerum intemperies prædominetur. 87.2.d. tum iubet purgationi, præparationique repetitæ alterãtia totam, & caput, balnea, ſcil. inunctiones, lotiones capitis, & dorſi, interponere. 89.2.d. deinde redit ad reliquias humoris cõterendas ad imaginis ſcil. particular. emiſſiones, in quibus eligit ani venas, quas varijs aperit ingenijs. 90.1.b.& ſeq. poſtea corrigit accidentia, & cordi prouidet, ſpiritusq; fuliginibus excluſis, & extinctis depurat, illuſtrat, corroborat. 90.1.e. 2.a.& ſeqq. vltimò quomodo morbus vere, & autumno per ſectiones venarum tali, & ani, per leuem purgationẽ, per cucurbit. ſcarif. ſerones, & fontanellas tam in regione, iecoris, lienis, vteri, ſed maximè crurum præcaueri debeat, docet. 91.1.e.& ſeq.
Melancholiæ ex prauo victu curatio conſiſtit, vel in epicraſi, vel in copioſiori purgatione poſt mutatũ victum, prout corpori plus, aut minus de intemperie aggeneratum. 91.2.b.c
Melancholia hypochõdriaca quomodo fiat, ac qualis ſit. 84.2.c
Melancholia hypochondriaca tres habet cauſas ſui ortus: prima à phlogoſi obſtruct. cancroſa diſpoſitione venarum à porta deriuatarum: altera à ventriculi frigore, & imbecillit. tertia ab huius, & iecoris diſcraſia. 94.1.a.b

Melancholiæ hypochondriacæ, legitimæ, & veræ, ratio potiſſima conſiſtit in obſtructione venarum inter ventric. & hepar; aut, quod grauius, inter ventric. & ſplenem; cum earum phlogoſi, & incenſione, ſiue in vaſis, ſiue in ſuccis, & cum vẽtriculi impotentia ob eiuſdem refrigerationem. 94.2.a.b.c. ſigna, ibid. c.d, & ſeq. cauſæ, & omnium principium. 95.1.a

Melancholiæ hypochondriacæ radix an hæreat in meſeraicis, aut pyloro, aut ventriculo, aut liene, aut vtero qualiter dignoſcendum. 94.1.c. item ſitne cũ frigiditate, an caliditate: cum phlogoſi, an obſtructione. ibid.d

Melancholiæ hypochondriacæ particularia prognoſtica. 85.2.d

Melancholiæ hypochondriacæ curatio, qualiter in ſui ipſius exitium conuertatur. 93.2.e

Melancholia dextri, & ſiniſtri hypochondrij, quibus quoad curationem, differant, ac conueniãt. 95.1.b

Melancholia hypochondriaca; quæ à praua dięta orta eſt, mutato victu in eum, qui cuiq; copia, & qualitate conuenire obſeruatur, eget quidem vomitionibus eorum, quæ ſuccreſcunt, repetitis; non tamẽ pharmacis vi purgatoria præditis. 93.1.d. & 2.a

Melancholiæ hypochondriacæ legitimæ curatio per ſanguinis detractionem. 95.1.d. purgãdi, attemperandi, attenuandi, aperiendi in eadem ratio, conſideratione habita, num adſit cruditas acida, vel nidoroſa. 95.2.c. idem reſpicitur, ac perpenditur etiã in flatibus diſcutiendis, & dolore ſedando. 96.1.d

Melancholiæ hypoch. ex frigiditate, tam priuatiua per refectionem, quam poſitiuã per calefactionem & purgationem frequentem curatio. 97.1.b

Melancholiæ hypoch. ex diſcraſia, ſeu contraoperantia iecoris, & ventriculi profectæ natura. 97.1.c. ſigna. ibid. d. e. medendi ratio triplex per Admota vni, & Aſſumpta alteri conferentia: aut per vtraq; vtriſque viciſſim adhibita: aut per miſta continuò auxilia. 97.2.a. & ſeqq.

Melon quid in oculo. 109.1.c. 110.2.d

Memoriæ definitiones Ariſtotelis, vulgaris, Ciceronis. 102.2.d

Memoria auctori propriè eſt rei abſentis per imaginis expectationem cum temporis præteriti cognitione repræſentatio facta à memorandi facultate ſtimulata ab imagine aſſeruata. 103.2.d

Memorandi facultas quomodo ſuum exequatur munus per animam, ſpiritũ, & corpus. 102.2.e. & ſeq.

Memoria, & Phantaſia ſedibus diſcrepant. 28.1.a

Memoria quomodo potius in poſtica, & quidem ſolidam parte cerebri ſtatuatur. 28.1.d.e

Memoria quomodo ſeruiat mentis operationibus, & quomodo vitiata illa, hæ quomodo damnum accipiant. 29.1.e

Memoria læditur in phrenitide per accidens. 30.1.a. quandoque per ſe cum poſtica cerebri pars inflammatur. ibid. b. vtriuſque indicium. ibid.c

Memoria læſa per ſe qualis affectio, & cuius naturæ. 103.1.c.d

Memoriæ corruptæ ſymptomata. 103.1.d

Memoriæ deperditæ ſymptomata. 103.1.e

Memoriæ diminutæ ſymptomata. 103.1. in fi. & ſeq.

Memoria abolita vtrum delirium afferre poſſit. 103.2.b. ſoluitur, & concluditur, eos, qui memoriã deperditam habent, neque delirare, nec probe diſcurrere. ibid.e

Memoriæ actus duplex, recondere, nimirum, & reſpicere imagines. 103.2.c

Memoria læſa à quo morbo oriatur: vbi primò ponitur humiditas. 104.1.c. deinde frigus, tum priuatiuum, tum poſitiuum. ibid. d.e. item ſiccitas. ibid.e. tandem etiam calore eam offendi probatur. ibid. & ſeqq.

Memoria tribus omnino actibus perficitur: ſigillando, aſſeruando, offerendo cogitatiuæ ſpecies impreſſas. 104.2.a.b

Memoria duobus modis aboletur, aut abolitis, aut nunquam receptis imaginibus. 104.2.e

Memoriam ex toto auffert ſola frigiditas, imminuit ſola humiditas. 105.1.b

Memoriam non quæuis frigiditas lædit, verũ ea quæ cerebrum, & ſpiritus condenſat, extinguit, ſolidat; vnde colligitur cur ictus, &c. memoriã deleãt. ibi.c

Memoriæ diminutæ duæ ſpecies. 1. ab humido. 2. à ſicco. 105.1.d

Memoriæ læſæ eiuſque cauſarum ſigna. 105.2.d.e

Memoria debili à primordijs vitæ prædìti qualiter tractandi. 106.1.a

Memoriæ læſæ, quæ nata fuit ab euacuantibus, ſpiritum, & calorem minuentibus, therapia. 106.1.d

Memoriæ à ſiccitate læſæ curatio. 106.2.a. ſi frigiditas adiuncta ſit ſiccitati. ibid.d

Memoriæ reſtitutio, ſi ex humiditate cum frigiditate labefactata. 106.2.e

Memoriam roborantia externa. 107.1.e. & ſeqq. ore ſumpta. ibid.2.d.e

Mens hominis non eget organo ad actionem ſuam propriam exercendam. 29.1.c

Mentis ſedem, ſacram Palladis arcem Antiqui appellarunt. 69.2.b

Mentis operatio fit per conuerſionem ad phãtaſmata. 14.2.b. peragitur ſine organo proprio. 28.1.b. eſt quodammodo in capite. 27.1.d

Mens quando lædatur ad offenſionem phantaſiæ, quando minimè. 14.2.b. quo modo. 27.1.d

Mens, illæſa phantaſia, vitiari nequit. 29.1.a. cui ſoluitur obiectio. ibid.2.a

Mens quare capiat detrimentum, ſi memoria ſit læſa. 29.1.e. & 103.2.e

Mentis læſionis diuerſa nomina vnde. 22.2.d

Mentis actionis læſio fit interdum ſine febre, aliàs cũ ea. 22.2.e. vide Delirium, Phrenitis.

Mentis alienationis ſex modi. 79.2.d

Mentis emotiones ſanguinis per nares effluxus ſoluit. 100.2.b. vide Ecſtaſis.

Menſes ſuppreſſi quo modo pariant ſuffuſionem. 117.2.a

Menſes quando, & quibus euocandi in melanchol. 95.1.e. & ſeq.

Methodus diuiſoria quid. 458.2. in fin.

Methodus quæ in febrium doctrina ſeruari debet. 444.1.a

Metus, & mæſtitia paſſiones facultatis vitalis, qua ratione poſſint monſtrare imaginatricis læſionem, cum læſę actiones tantum oſtendant vitium facultatum, à quibus prodeunt, non aliarum. 83. columna 2.a.b

Metus, & Mœſtitia, ob ſpirituum vitalium diſſipationem, contradicunt phlebotomiæ. 87.1.b. quomodo curanda. 90.2.a

Mictus Sanguinis, vide Sanguis.

Mictus Puris, vide Pus.

Mingendi actus non omnino naturalis, neque ex toto voluntarius. 372.2.c

Mingentibus in lectum, quando dormiunt, quæ proſint. 375.1.c

Millepedes egregium præſidium in Diſpnœa. 161. col. 1.d.e

Mixta quatenus talia ſunt, nullam aliam formã ſortiuntur, quàm vnionem. 515.1.c

Mixtum ab humido habet continuitatem, à ſicco cõſiſtentiam, à calido formam, menſuram verò & modum à frigido. 515.1.e

Mœror an perpetuo adſit melancholicis. 82.2.d.e

Mœror an ab atro colore prodeat, diſputatur contra Auerr. 82.1.c. & ſeqq.

Mœror pituitoſorum fit ex ſtoliditate mentis; melancholicorum ex iraſcibilis potentiæ affectu. 183.1.e
Mœror, Verecundia, & Timor quomodo febrē cauſent. 468.1.c.d
Mœroris, & curæ in hectica progignenda quæ efficacia. 502.1.a
Mollientia medicamenta cuius naturæ, vbi concilia-tur diuerſa Galeni loca, 302.1.e
Morbus non eſt relatio. 450.2.a
Morbus, vt morbus eſt non poteſt motu comparari. 450.2.e
Morbi vera formalis ratio pertinet ad prædicamentum qualitatis, & ad primam eius ſpeciem. 451.1.b
Morbus factus, fiens, futurus qui dicatur. 489.2.d.e. & ſeqq.
Morbus popularis, Epidemius, Endemius, Peſtilens, Malignus, vide ſuis locis diſtinctè.
Morbus hæreditarius, vide Hæreditarius.
Morborum tribus generibus à Galeno explicatis alia adijci nihil vetat. 82.2.a.b
Morborum, & ſymptomatum eam eſſe potiſſimam differentiam, quæ ex partis affectæ varietate suboritur. 14.1.a
Morbi cur per ſtatuta, & certa interualla repetant. 475.1.a
Morbi tempora, vide Tempora.
Morborum omnium commune principium aerem ſtatuit Hippoc. lib. de flatib. 586.2.b. item aerem, aut victus rationem. 585.2.e. Galenus lib. 1. popul. aerem, & corporum variam diſpoſitionē. 586.2.a
Morbi ad integram cognitionem procedimus ordine reſolutiuo, ab effectu nempe ad cauſam: ad curationem verò contrario, vià enim compoſitiua, ex propoſitis cauſis vltimò inuentis curationis ſumpto principio. 522.2.e.523.1.a
Morbi à contagio orti, item à contagio liberi ſigna. 419.2.a
Morbi quidam iudicantur poſt ſeptem annos, alij poſt quatuordecim, & ratio huius veritatis. 73.2.d
Morbi quotidie noui. 399. in præfat.
Morbus quò rarior, eò oculatiùs tractandus. 581.1. in med.
Morbi complicati curātur tutiùs ea ratione quæ præſidia iubet alternatim adhibere. 580.1.d
Morbi cauſa interdum ab eius natura diuiſa, & quid tunc ſit agendum. 580.1.e. verum ſi adſit periculum ex ipſo morbo, v.g. febri, quid tunc. ibid. colum. 2.a.b
Morborum complicatorum vrgentis maximè, conſideratio eſt præferenda. 580.2.c
Morbus Gallicus atrociſſimus vnde. 399. in præfat. de eius natura ſex opiniones diuerſæ. ibid. tractatus auctoris de ipſo diuiditur in ſex partes. ibid. vide Lues Venerea.
Morbilli, vide Variolæ.
Motus, vel ſumitur pro ſucceſſiua acquiſitione termini; vel pro paſſiua quadam limitatione mobilis ab agente. 63.2.a
Motus inanimatorum calorem cauſat, quia inducit raritatem, quæ eſt immediata diſpoſitio ad calorem. 467.2.c.d
Motus corp. viuentium cauſa eſt caloris, quia motus ſpiritus, & ſanguis vberius omnibus corporis partibus communicantur. 468.1.a
Motus viuentium duplex differentia; altera corpori propria; altera verò animæ. ibid. 1.b. vtraque ſubdiuiditur. ibid.
Motus compoſitus ex tumore, & conuulſione illegitima, quis. 70.1.a.b
Motus conuulſiuus, vide Conuulſio per conſenſum.
Mucilago ad vlcera narium Gallica. 430.1.b
Mulſam, maceratum abſynthium tertianę optimum præſidium. 532.2.c
Muſculus eſt primum motus inſtrumentum, non tamen immediatum, ſed commune. 61.1.d
Muſculus à Galeno dicitur præcipuum voluntarij motus inſtrumentum, quia potiſſima huius motus ratio ſtat in contractione facta in medio muſculi. 62.2.e
Muſculus ratione tendinum, & fibrarum eſt pars affecta in conuulſione. 61.2.b
Muſculi in eodem loco manentes quomodo dicantur moueri. 63.2.a.& ſeq.
Muſculorum abdominis inflammatio quibus ſignis noſcatur. 297.1.b
Muſculi veſicæ triplex vſus. 372.2.e
Muti, & Surdi ex hæreditario morbo qualiter curandi. 443.2.a
Mydriaſis, pupillæ dilatatio. 109.1.d. an curabilis. ibid. eius cauſa. 111.1.a
Mydrodes febris eſt apud Hippocr. quæ cum perpetuis ſudoribus inuadit. 466.2.b
Myocephalon in vuea tunica. 109.1.c
Myopia, ſeu Myopiaſis quid. 109.2.c. 110.1.a. eius differentia ab Amblyopia. 111.1.c
Myopiæ cauſæ referuntur, vel ad ſpiritus, vel ad humores, vel ad membranas. 111.1.d. vide Spiritus, Oculi humores, Oculi membranæ.
Myopiæ eſt contraria affectio inſpicere procul diſſita accuratiùs, quam propinqua. 110.1.b.c
Myrobalani chebuli conditi conferunt omni debili aſpectui. 115.1.c

N

Narcotica triplicia: quædam calidis, quædā frigidis humoribus proficua, quædā vtriſq;. 258.
Narcotica pro ordine adhibenda. 5.2.a
Narcoticorum adhibitionem, & operationem ſufficientem ſequatur partis ablutio, & corroboratio. 5.col.2.b
Narcotica viſui plus obſunt, quàm proſunt. 126.1.d
Narcotica in renum dolore calido. 335.1.d
Narcotica in dyſenteria. 265.col.1.d.e. in Teneſmo. 266.2.b.c
Narcotica dolori colico ex pituita accommoda quæ. 277.1.c. ſi idem dolor ex bile. 278.2.b
Narcotica in ardore, & dolore iecoris. 305.1.d
Narcotica in Renum vlcere. 340.2.a
Nares ne exulcerentur, & nimium doleant à Variolis, aut Morbillis quo pacto prouidendum. 623. col.2.b
Natura non euacuat ad animi deliquium, niſi ſymptomaticè. 573.1.b
Naturalis humorum quantitas nihil agit ad promptitudinem, aut ineptitudinem periodicationis febrium: quia quod naturale eſt, naturam non grauat. 476.2.d
Naturæ ſtatus conſeruatio. 561.1.e.& ſeqq.
Naturæ motus, & excretio Variol. & Morbil. ad cutem quo pacto iuuanda. 623.1.a.& ſeqq.
Naturæ defectus quibus ſuppleatur in choleræ fluxu. 243.2.a
Nauſea quid. 227.2.d
Nauſea quot modis fiat inanis. 228.1.c
Nauſea quid differat à vomitu. 228.col.1.d. 230. colum. 1.c
Nauſea duplex, per eſſentiam, & cōſenſum, & vtriuſque ſigna, & cauſæ. 229.2.b
Nauſea, & reliqui motus ventris, vt Singultus, Subuerſio, &c. ſemper compeſci deſiderant: vomitus verò ſecus. 230.1.c
Nauſea qualiter curanda. 230.1.d
Nauſeatiuæ ſatietatis præſidium quod. 231.1.a
Nauſeæ, & vomitui qualiter occurrendum in maligna febre. 617.1.b

Nauſeabundus is, qui mœrore afficitur, ac frequentius vomit,proculdubio exiccatus moritur. 85.colum.2.c
Nephritidis varia nomina. 348.1.b
Nephriticus dolor quibus indicijs ſeparetur à colico. 350.1.c
Neruus ſeruit motui,vt delator facultatis,non vt inſtrumentum. 61.1.e
Neruus inſeritur in caput muſculi. 62.2.e
Neruorum diſtentio, & Conuulſio non ſunt vnum, idemque apud Hippoc. 62.1.a.b
Neruus qua ratione conuelli,hoc eſt in latum diſtendi queat, ſine paralyſi. 62.1.b.& ſeqq.
Nerui obſtructio quomodo generet Catochum, & rigidum faciat membrum ineptum, & motui, & ſenſui. 62.1.e
Nerui quot modis patiantur in paralyſi. 53. 1.a. & ſeqq. 54. 1.b. vide Paralyſis.
Neruorum opticorum coitionis cauſa finalis eſt vnitatis obiecti iudicium: quem modum cauſandi multi non intellectum reiecerunt. 112.2.a.b
Neruorum opticorum affectiones p.n. 109.2.a
Neruoſæ partes quomodo dicantur conuelli,aut potius motum conuulſiuum pati. 61.2.a.b
Neruoſæ partes vbi ſemel inflammantur, periculum eſt, ne ob cerebri conſenſum deliria, & conuulſiones ſuccreſcant. 68. 1. b. quomodo tractandæ. ibidem.
Nicotianæ Indorum calidiſs.herbæ doſis, & vſus ad frangendum calculum. 357.1.e
Nidoroſa cruditas, vide Cruditas.
Nidoroſæ cruditatis ſigna in pueris, qui Morbillis, aut Variolis detinentur. 622.2.c. remedia concoctoria,& emplaſtica. ibid. d
Nubes viſum obſcurans. 111.1.b
Nugari. 31.1.c
Nutrix quibus à veneno Gallico præmunienda. 421. col.2.a
Nutricis lac qua ratione fiat Lui Venereæ alexipharmacum. ibid.b
Nutricis papillæ quibus præſeruentur. ibid.c
Nyctalopia quid. 109.2.c.110.1.b

O

OBliuio phreniticorum. 31. 2.c. vide etiam Memoria.
Obſeruatio, ſeu experientia eſt memoria eorum, quæ ſæpè & eodem modo accidere viſa ſunt. 613. col.2.d
Obſtructio genus Conſtipationis, & obſtructionis peculiari nomine dictæ. 469.1.a
Obſtructionis in cute modus duplex, vnus foraminum ſolorum; alter etiam penitiorum locorum. 483.2.c.d
Obſtructio quomodo febrem conſeruet. 469.2.d
Obſtructiones ex craſſis lentiſque humoribus in febribus factæ, pro ſui curatione indigent miſſione ſanguinis, ante attenuantia, & incidentia: idque non reuulſionis,ſed ventilationis, & exagitationis obſtruentium humorum gratia. 525.1.a
Obſtructiones illas citra febrem tollunt ea medicamenta rectiùs quæ incidendi, & attenuandi vires habent, ipſaque purgantia. 524.2.e
Occulta vis Chryſtalli in Tertiana pernicioſa ex prauis humoribus. 545.1.c
Oculus quibus conſtet partibus. 108. 1.e. quas patiatur affectiones. ibid.2.& ſeqq.
Oculi ex tribus ſubſtantijs conſtant, Humoribus, Membranis, Palpebris. 122.1.b
Oculorum tres humores. 122. 1.b. vide Albugineus, Chryſtallinus, Vitreus.
Oculi membranæ, ſeu tunicæ quatuor. pag. 122. columna 1.c. vide Adnata, Cornea, Vuea, ſeu Rhagoides, Aranea.
Oculi humores qua ratione viſum cauſent imminutum, aut circa calores deprauatum. 112.1.c.d. quo modo cognoſcantur eſſe in vitio. 113.1.c
Oculi tunicæ quibus interuenientibus cauſent viſus obſcuritatem, &c. 112.1.d.e. quomodo peccare culpam habere dignoſcantur. 113.1.c. quomodo ſuccurrendum earum raritati. 114.2.a
Oculi quomodo, & quo morbo in vna, atque altera vertiginis ſpecie afficiantur. 14.1.b.& col.2.c
Oculi audacia delira. 24.1.a
Oculorum immobilitas, aut equus à muſculis. 126.1.c
Ocularia medicamenta varia. 114.2 per tot. & ſeqq. 120.2.a
Ocularia medicamenta plus ſæpè promittunt boni, quam præſtent. 115.1.c
Oculi nequeunt etiam medicamenta vtilia ſine damno perferre. ibid.
Oculi à Variolarum præcauentur noxa repellẽtibus, aut ſi non proſint, concoquentibus, & digerentibus. 623.2.a.b
Oculi angulorum affectus p.n. 109.2.a
Odorata commendantur in melancholia. 91.1.d
Odoramenta, quæ incredibili efficacia ſuccis immerſa magnam alacritatem afferunt, maniaciſque proficua. 102.1.c.d
Oeſophagi paralyſis curatio. 59.2.c
Oleum de Vitriolo apoplecticum excitat, & mirè materiam diſcutit. 51.2.d
Olei vitrioli Chymiſtarum ſecretum in Iliaca paſſione. 282.2.c
Oleum mirabile ad Aſciten. 327.2.a
Oleum Cotoneorum incredibili efficacia renes expurgat, & arenoſam ſorditiem extergit. 351.1.a
Oleum mirabile ex ligno Guaiaco aduerſus articulorum dolores. 426.2.b
Oleum Matthioli venenoſis omnibus affectibus eſt proficuum, maximè peſtilentibus, ſi extimæ cordis partes, & pulſus manuum, & temporum illiniãtur. 615.1.d.e
Oleum Matthioli commendatur quoque in Variolis, & Morbillis ad cutim prouocandis, & ſimul corde corroborando. 623.1.e
Ophthalmia quid ſignificet. 108.2.e.122.1.d
Ophthalmiæ differentiæ, ac ſpecies plures. 122.1.e
Ophthalmia vera ſolius adnatæ vera eſt inflammatio. 122.2.c
Ophthalmia ſpuria, eſt tantum phlogoſis, taraxis, à cauſis externis profecta. 122.2.d. quomodo curanda. 124.1.c
Ophthalmia quando morbi rationem obtineat, quãdo ſymptomatis. 122.2.d.e
Ophthalmia vt duplex eſt; ita duorum generum habet cauſas, humidas, & ſiccas. 122.2.e
Ophthalmię ſigna. 123.1.c
Ophthalmia vtrum ſpuria, an legitima ſit, quibus cognoſcatur notis. 123.1.d
Ophthalmiæ principium, ſeu focus fluxionis qualiter noſcendus. 123.2.b
Ophthalmia vtrum ex ſuperabundanti alimento, an ex non vacuato excremento quibus ſignis reſciſcatur. 123.2.c
Ophthalmia prognoſtica. 123.2.e
Ophthalmiæ curationis prima pars per prouidẽtiam totius, & capitis, quæ fit victu, ſanguinis miſſione, ſi ſanguis influat; aut purgatione ſi bilis, aut pituita, aut melancholia. 124.1.& ſeqq.
Ophthalmiæ curationis pars altera, quæ fluxioni in oculum factæ medetur. 125.1.b
Ophthalmię humoris reliquias cõterentia. 126.2.b.c
Ophthalmiæ ſpuriæ ex flatu qualiter medẽde. 126.1.c
Ophthalmiam ex vulnere quæ curent. 126.1.b

Opium

Opium in aurium doloribus cùm Caſtorio miſcendum. 129.1.a
Opiata, vide Narcotica.
Opiſthotonos totum corpus retrorſum, vel in poſteriora reuellit. 63.1.a
Orthopnœa eſt tertia ſpecies Diſpnœæ, quæ illud habet proprium, & peculiare, quod reſpirationem nō ſinat fieri, niſi erectis ceruice, & corpore. 157. 1. e. reliqua vide in Diſpnœa, & Reſpiratio.
Os, palatum, lingua, gingiuę qualiter in Morbillis prę ſeruandæ. 623.2.c
Oris tortura fit affectis muſculis maxillæ, labijque, vel vtriuſque, vel vnius tantum, tam per reſolutionem, quam per conuulſionem, licet diuerſo modo. 68.2.b.c. qualiter curetur. ibid.d.e
Os ventriculi cor ab antiquis appellatum. 211.1.a. & quare. ibid.c
Oris ventriculi ſympromatum duo genera ad duas facultates, ſentientem, & appetentem pertinentia. 210.2.in fin.
Os ventriculi cur exacto polleat ſenſu. 211.1.b. 214. 1.d.e. vide Senſus.
Os ventriculi, & membra principalia quomodo ſint connexa, & conſentientia. 211.1.c
Oris ventriculi apoſtemoſa affectio qualiter curetur. 213.2.c. non fert vllum purgantis genus: ſed leniētia tantum, temperata, frigida. ibid.
Oſſa quot modis coniungantur, ac coarticulentur. 382.2.b
Oſſa fruſtatim extrahens medicamentum. 428.1.b
Oui ſorbilis ſuccus cum præclaro puluere pro oculis obſcurè videntibus. 114.2.b.c
Ex Ouis experimentum mirabile ad incipientem ſuffuſionem. 120.2.c
Oxyrrhodini alia compoſitio in ſomno profundo. 43.2.e
Oxyrrhodinorum compoſitio in phrenitide. 34.1.d. in febri maligna cum vexat cephalalgia. 618. colum.1.d
Oxyrrhodini vice quę capiti ſint affundenda in phrenitide. 32.2.d
Oxyrrhodinum in vertigine à ſanguinis vbertate, & feruore. 18.1.c. in paraphrenitide.

P

Palpebræ ex quibus conſtent. 122.1.c
Palpebrarum morbi. 108.2.a
Palpitationis Cordis varia nomina. 204.1.b. cur Saltus dicta. 205.1.c
Palpitatio cordis quid. ibid.
Palpitatio, & Tremor cordis quid inter ſe differant. 204. colum. 1.d. vtrum cordi accidere poſſint. ibidem e.
Palpitationis quæ natura. 204. 2.e. conſiſtit in motu quodam cordis interturbato, & aberrante, à flatu effecto, non in actione facultatis nocuum expellere conantis. 205.1.b
Palpitatio cordis fit duabus de cauſis, ob ſpiritum, ſeu flatum, & ob humorem. 205.1.a.b
Palpitatio legitima quæ. 205.1.e. quæ finitima legitimæ. ibid. 2.b. vtriuſque cauſæ. ibid.
Palpitatione qui frequentius corripiantur. 205. colum.2.a
Palpitatio ex obſtructione læſum pulmonis arteriarum cur fiat. 205. colum. 2. e. eſt ſpuria. ibidem.
Palpitatio ſpuria quis cordis motus dicatur. 206. col.1.a
Palpitationes ſpuriæ ad Tremorem cordis reduci poſſunt. 205.2.e
Palpitatio quibus, & quot modis curetur. 207. colum.2.b
Palpitatio ex ſanguinis feruore curatur venæ ſectione. 207.2.b. exterius verò neque calidis, neque frigidis, ſed temperatis, roborantibus, & odoriferis adhibitis. 207.2.e
Palpitatio ex frigida cauſa qua ratione curetur. 207. col.2.e
Palpitatio ex flatu quibus curetur. 208.2.c
Palpitationis ex venenoſa aura therapia. 208. columna 2.e
Palpitatio ex intemperie cordis, & frigida quidem, ab alicuius viſceris obſtructione profecta vt cūranda. 209.1.b. quæ exterius adhibenda. 209.2.a
Palpitationis ab intemperie calida quæ curatio per exhibita. pag. 209. colum. 1. d. quæ per inuncta. 209.2.c.d
Panatella pro hecticis. 509.1.d
Panis paralyticorum biſcoctus, aniſoque, aut melanthio conditus. 56.2.d
Panis ex decocto guaiaci. 420.2.a
Panes, & Iura pro morbi Gallici reliquijs conterendis. 417.2.b
Paracenteſis quibus conditionibus quo loco Aſciticis adminiſtranda ſit. 328.1.d
Paralyſis eſt affectus Conuulſioni prorſum contrarius. 52.1.e
Paralyſis, & Apoplexia in quibus differant, & conueniant. 52.1.b.c
Paralyſis eſt tactus, & motus priuatio partis vnius, aut plurium, ſeruatis vt plurimum ſententijs internis. 52. 1. c. propter ſpiritum animalem ad organa prædictarum functionum non influentem. ibid.e
Paralyſis exquiſita motum ſimul offendit, tactumq;, ſpuria tactum ſolum. 52.1.e
Paralyſis an contingat ſenſu deperdito, motu autem ſeruato, & ècontra. 55.d.e
Paralyſis quare vnam corporis medietatem occupet, altera illæſa manente. 55.2.a. vtri laterum frequentius accidat. ibid.d. dextrane an ſiniſtra deterior. ibid.e
Paralyſis quale ſymptoma, ac ad quos morbos reducendum. 52.2.e. reducitur ad quatuor morbos. 53.1.b
Paralyſis quomodo fiat Conductione, quomodo Extenſione, Cœlij Aureliani ſententia. 52. colum. 2. b. illa reddit membrum breuius, hæc verò longius. ibid.c
Paralyſis quædam ex Conductione fit per Atrophiā. 52.2.c
Paralyſis ab obſtructione in nerui principio, membri paralytici morbus per cōſenſum appellatur. 53.1.b
Paralyſis ab intemperamento nerui fieri poteſt, dum vias arctare potens fuerit, non tamen à carnis intemperamento. 55.1.c.d
Paralyſis quomodo fiat ex Colica. 54.2.a
Paralyſis quomodo fieri poſſit ab humore melancholico, aut bilioſo: qui quid boni, malive præſtent. 55.1.b
Paralyſis cauſa quandoque eſt ſola facultas, aut deficiens, aut ſe ad principium retrahens. 54.1.b
Paralyſis cauſæ, inſtrumenta motus, aut tactus ſemiobſtruentes, obſtruentes, refrigerantes, condenſantes, effœminantes, comprimentes, obtenebrantes. 54.1.c. & ſeqq.
Paralyſis totius, aut mediæ corporis partis quomodo fiat. 53.1.e
Paralyſis (in quacunque ſit) origo, cui præſidia adhibenda ſunt, quibus notis indagari, & cognoſci debeat. 53.2.a. & ſeqq.
Paralyſis ſigna ſitne per conſenſum, an primogeneā affectionem: ab intemperie frigida, ſiue ſola, ſiue cum meam: ab obſtructione, an à compreſſione: denique an à flatu. 54.2.c

Paralyſis quæ periculoſa, quæ ſalubris. 55.1.a
Paralyſis ab externo frigore curatio. 55.2.e
Paralyſis à facultate debili, curatio. 56.1.a
Paralyſis ex dolore colico curatio. 60.1.d
Paralyſis à Luxatione curatio conſiſtit in prohibitione inflammationis, & oſſis reductione. 56.1.a.b
Paralyſis ex ictu, & caſu medela ferè eadem eſt, niſi ſuccedat ſuppuratio. ibid.1.c
Paralyſim ex criſi medendi ratio. ibid.d
Paralyſis à pituita, &c. fit modis duobus: aut ſubito, & inopinato per mediam obſtructionem; aut paulatim per imbibitionem fluxilis pituitæ. 56.2.a
Paralyſis ſubitò facta venæ ſectionem, aut purgationem eadem die requirit; quæ verò ſenſim genita, ſanguinis miſſionem non admittit, vel quàm parciſſimam. 56.2.a
Paralytici quæ in victu eligere, quæ fugere debeant. 56.2.b.& ſeqq.
Paralyticis quibus ſanguis extrahendus, qua quantitate. 57.1.a.& ſeqq. quibus mite, aut validum purgans exhibendum. ibid. d.e. quibus vomendum. 57.2.a.b
Paralyſis, ſiue ab obſtructione, ſiue ab imbibitione topica, partem primò affectam, & obſtructam, vel relaxatam aperire, vel ſiccare, & calefacere debet. 57.2. b. varia ad eos ſcopos auxilia optima. ibid. & ſeqq.
Paralyticis topica quo ordine adhibenda. 58.2.c
Paralyſi prodeſt vſtio eius vertebræ, per quam neruus in reſolutam partem perreptat, alijs tamen prius fruſtra adhibitis. 60.1.e
Paralyſis Linguæ, Oeſophagi, Veſicæ, Penis, Inteſtini recti. 59.1.e.& ſeqq.
Paralyſis oculorum. 109.2.d
Paraphrenitis eſt delirium non perpetuum, cum febre, fitque ab halitu. 23.1.b. intercedente morbo, intemperie, in fieri. ibid. 2. a. qualiter fiat à totius, aut partium corporis læſione eſſentiali, & facta. ibid. 2.b. quare nunc ad vigilias nunc ad ſomnum procliuis, & cur interrupta. ibid.2.c
Paraphrenitis pendet tum ex cauſæ, feruoris nimirũ partium internarum, vehementia, tum à capitis aptitudine ad offenſionem à leui calore, & conturbatione. 23.2.e
Paraphrenitidis ſigna è præteritis, & præſentibus actionibus animalibus, & excretis. 23.1.e.& ſeq.
Paraphrenitidis curatio tria præſtat opera: Impedit 1. Generationem, 2. Tranſmiſſionem, 3. Receptionem, & vim halituum: & quomodo ſingula perficiantur. 24.1.c.& ſeqq.
Paraphrenitidis curatoria præſidia ſunt refrig. & feruorem extinguentia, aſſumpta admota viſceribus, adſtringentia quandoque incidentibus miſta, repetitio ſectionis venæ, clyſmata, purgatio non vehemens, frictiones, ligaturæ, lauacra, cucurbitulæ. 24. 1.2. item refrigerantia, demulcentia, repellentia in capite admota. 25.1.a. omnium cautiones. ibid.
Paraphrenitis tranſit in Phrenitim veram, & quomodo hoc noſcendum, & præcauendum. 23.col.1.b. 25.col.1.a
Paraſtatæ ſunt glandulæ ſemen retinentes, quæ ſunt in vaſis circulatorijs in eaſdem paraſtatas deſinentibus. 380.1.a
Paremptoſis nerui optici. 109.2.a
Paroſis, vide Paralyſis.
Parotides malignarum febrium quomodo curare oporteat. 619.2.e
Parotidarum malignarum, & ſuffocantium vſtio. 619.2.e
Partes ſolidæ quæ à Galeno appellentur: & explicantur plura eius loca in quibus varius extitiſſe fuit viſus. 488.2.e.& ſeqq.
Partes ſolidæ quæ à veteribus appellatæ. 498.1.e
Partes humidæ variè à Galeno vſurpatæ. 498.2.a
Partium communio quid. 175.2.c
Partium communio duplex. ibid.
Paſſulæ decocto guaiaci maceratæ. 420.2.b
Paſta mirabilis efficaciæ in phthiſicis. 195.2.a
Peccata cauſant morbos. 86.1.d
Pectoris morborum quinque genera. 186.2.b
Pedes aliquando cur ante hydropem intumeſcant, cur aliquando poſt. 323.2.e.& ſeq.
Pedum plantas aceto, ſale, & ſinapi ferueſfactis fricare quibus affectibus ad reuulſionem proſit. 114.1.a
Pediculatio palpebrarum. 108.2.c
Penis reſoluti, & paralytici medela. 59.2.c
Pericardij, & membranarum thoracem interſepientium inflammationis ſigna. 168.1.a
Pericardij inflammatio pleuritide grauior affectio eſt. ibid.d. curandi ratio. ibid.e
Periodorum morborum cauſæ iuxta communem Medicorum ſententiam. 474. col.2.d.e. vide Circuitus.
Periodicationis cauſa vnica cuiuſque humoris natura. 477.1.c
Peripneumonia eſt inflammatio pulmonis cum acuta febre, ac ſpiratione difficili cui, & anguſtia, & grauitas coniuncta eſt (ob id peripneumonia dicta) ex quouis illuc humore confluente orta. 178. col.2.d
Peripneumonia à quo humore fiat, & quare magis à pituitoſo, quam ab alijs. 179.2.b
Peripneumonia eryſipelatodes. 180.1.a
Peripneumoniæ qui affectus materiam præſtent. ibidem b.c
Peripneumonia cur Pleuritidi frequentius ſuccedat. 180.2.a
Peripneumoniæ indicia. 180.2.b
Peripneumoniæ, & Pleuritidis ſeptemdecim inter ſe diſtinctiones. ibid.& ſeqq.
Peripneumonia qualem edat pulſum, Nota. ibid.e
Peripneumonia cur maxillas, & linguam efficiat rubram. 181.1.c
Peripneumoniæ præſagium. 181.1.e
Peripneumonia vtra deterior exiſtat, pituitoſa ne, an biliosa. 181.2.b. vtraque ſtatuitur difficilioris curationis, quàm pleuritis. ibid.c
Peripneumonici omnes plus periculi habent, quam doloris. ibid.d
Peripneumonicorum, & Pleuriticorum ſalus virium robur. ibid.e
Peripneumonia cautè curanda. 182.1.c. eius diæta. ibid.d
Peripneumonicis acria, & incidentia vitanda. ibid. d. dulcia, & pinguia proficua. ibid.e
Peripneumonicorum potus vtrum debeat eſſe largus, vel parcus. 182.2.b
Peripneumonicis an ſanguis, & qua quantitate mitti debeat, & ex qua parte. 182.2.d. quo tempore. 183. 1.a.b. qua quantitate. ibid.b.c. vbi cucurbitulæ affigendæ. ibid.d
Peripneumoniæ, quæ fit per defluxum crudioris ſanguinis cura. 183.2.a
Peripneumonici num purgandi. 183.1.e
Peripneumonicis alui fluxus periculoſus. 183.1.e
Peripneumonicis quæ expectorent in cauſa calida. 183.2.b. quæ in materia frigida. ibid.c
Peripneumonicorum pectori quæ extrinſecus adhibenda. 183.2.c.d
Permixtio rei calidæ quomodo febrem cauſet. 469. col.2.a
Pernicioſa tertiana quid ſit: vide Tertiana pernicioſa.
Peſtis nomine generalius quid deſignatur, quam nomine febris peſtilentis: & quæ ſit differentia. 585. col.1.d

Peſtis eſt epidemia pernicioſa, quæ pleroſque, quos apprehenderit, interficit: febris verò peſtilens, licet eiuſdem ſit naturæ, non neceſſum eſt, quòd plures apprehendat ad hoc, vt peſtilens ſit. 581.1.c

Peſtis eſt morbus qui cùm vulgaris ſit, pernicioſus etiam eſt, atque lethalis, vt verè dici poſſit quòd eſt epidemia pernicioſa, aut venenoſus quidā vapor, qui vitali ſpiritui omnino aduerſatur. 597.1.d

Peſtis, ſeu peſtilentis morbi variæ definitiones. ibidem 2.b.c

Peſtilens febris eſt morbus ſordidæ, & profundæ putrefactionis, includens ſeminaria acutiſſimæ contagionis per ſe, ex quo lethalis, & contagioſa efficitur. 581.2.c

Peſtilens conſtitutio fieri poteſt ſine febre, quod catarrhi, & dyſenteriæ peſtilentes oſtendunt. 582.1.a

Peſtis principium eſt aeris pernicies, quæ pendet à venenato quodam inquinamēto aeri inſperſo, quod conſurgit aliquando ab inferioribus, aliquando vero cælitus aduenit. 586.2.d

Peſtilentium morborum differentiæ. 582.1.c.d

Peſtilens conſtitutio febres efficiens ſemper eas efficit media putredine. 582.2.a

Peſtilentes febres, aut ſunt legitimæ, & exquiſitæ, quę in hecticam, ephemeram, & putridam diuidūtur: aut ſpuriæ, quæ pſeudopeſtilentes, ſeu malignæ dicuntur. 582.2.e

Peſtilentis febris natura ſita eſt maiori ex parte in contagioſa, maligna, & pernicioſa aeris putredine. 583.1.b

Peſtilens febris efficitur communis, ſeu popularis ob aliquam cauſam communem, & ineuitabilem, citra quam animal diu viuere nequit, vt eſt aer, alimentum, & potus. 583.1.c

Peſtilens calor virtutem habet in ſe omnium ſex differentiarum caloris præternaturam, & ideò ſecundum totam ſubſtantiam natiuꝰ contrarius appellatur. 515.1.a. 584.2.e. 585.1.a

Peſtilens putredo, ſordida, profunda, intranea, & cōtagioſa appellatur, quod omnis putredinis ſit veluti ſumma, & complementum, omnibus enim modis ſubſtantia patitur in peſtilenti putredine. 584. col.2.c.d

Peſtis natura non pendet ab occulta, & ſpirituali cauſa, ſed à naturali, quæ ex omnium calorum præter naturam confluxu integratur. 585.1.b

Peſtilens febris nouem diſtinctionibus, quæ fusè explicantur, ſecernitur à febre maligna, in qua maculæ rubeæ apparent. 598.1.a

Peſtilentis carbunculi, anthracis, eſthiomeni cancri, & conſimilium calor præter naturam differt à calore febris peſtilentis, quod in illis licet omnes calores adſint, vnus tamen prædominatur, caloris modus, vt in carbone vſtiuus, in ſthiomeno putrefactiuus: in peſtilenti verò omnes ſimul pari, & inteſiori efficacia corpus afficiunt. 585.1.c

Peſtilentes bubones, carbunculi, herpetes, & quoduis aliud genus peſtilentis tumoris, qua ratione fiant. 585.1.e.& ſeq.

Peſtilens febris ſine peſte. 585.2.a

Peſtilens febris eſt morbus vulgaris ex contagione aeris venenati obortus, putrefactione peſtilente in humoribus concitata, quæ omnino noſtræ naturę eſt aduerſa. 585.2.a

Peſtilens contagio ſuæ ſpeciei potius fit communis, & familiaris, quàm alteri à propria ſpecie diuerſæ. Vnde peſtilentium hominum cadauera hominibus, equorum equis, & ſingulorum aliorum animalium propriæ ſpeciei animalibus magis nocent, quàm alijs. 586.2.a

Peſtilentium febrium præcipua cauſa primaria ratione aer, aliarum verò febrium ſecundaria ratione. 586.2.b

Peſtilens conſtitutio nequit fieri citra manifeſtam aeris alterationem. 586.2.d

Peſtis quomodo à cœli influxu, & ſyderum aſpectibus cauſetur, ſi cœlum, & ſydera, neque malefica, neque contagioſa ſunt: vide Influxus cœli quomodo malefici.

Peſtilentes morbi duplicem aeris requirunt alterationem, & qualitatum, & totius ſubſtantiæ: populares verò, & communes qualitatum tantum. 588. col.2.d

Peſtis, & peſtilentis febris ſigna, ſiue ea oborta fuerit ab humoribus, ſiue à cordis ſubſtantia, ſiue ab ſpiritibus. 589.2. per tot.

Peſtilenti febre affecti tunc habent vrinam bonam, quando febris non pendet à vitio humorum, ſed ſolidarum cordis partium. 589.2.d

Peſtilens febris ea citius interficit quæ ſpiritus afficit, non ita cito ea, quę cordis corpus apprehendit, etiamſi incurabilis eſt. Harum reſpectu minus lethales ſunt, quæ in humoribus accenduntur. 589. col.2.e

Peſti præcauendæ vinum eſt neceſſarium antidotū. 590.2.e

Peſti præcauendæ aqua putealis puriſſima vtilior eſt in potu quàm aliæ, eò quòd aeris infecti contactu minus afficitur. 590.2.e

Peſtilentis febris præcautio fit cauendo contactum, & vim peſtilentis cauſæ, & corpus immune ſeruando ab omni excrementorum ſuperfluitate, & ab humorum tum abundantia, tum cacochymia. Et quibus hæc omnia exequi debeant, vide pag. 590. col.1.& 2.& ſeq.

Peſtis præcautioni non conuenit humorem melancholicum purgare: quippe is ſua natura plerunque peſtilenti putredini obſiſtit. 591.1.b

Peſti præcauendæ pillulæ laudantur ex aloe, myrrha, & croco. 591.1.d

Peſtis, & peſtilentium febrium curatio. 591. 2.c.& deinceps.

Peſtis qualem expoſcat Medicum. 592.2.c

Peſte affecta corpora, vt curentur duo ſunt, quæ omne medici conſilium ad ſe vertunt, ſcilicet virium ſtatus, & id quod putrilaginoſum corruptumve eſt. 591.2.d

Peſte affectorum victus non ſolum debet habere vires alimenti, ſed & medicamenti. 592.1.a

Peſti maior conuenit quàm alijs morbis alimenti copia: idque non ſimul, ſed per vices eſt offerendum. 592.1.b

Peſte affecti ſi largiùs edunt, euadunt, ex Gal.3. popul. 592.1.b

Peſtis ſi in corpore præfuerit morboſus apparatus ex ſanguinis, vel humorum copia congeſtus, non ſolùm in ipſo morbi principio ſanguinis detractionem deſiderat, verum etiam quocunque tempore tumores doloroſi, vel quæuis exituræ appareant, quibus morbus non reddatur minor: parcè tamē ſanguis mitti debet, & per vices. 593.1.b

Peſtis ſi ex edulijs, vel potibus ingeſtis oboriatur, audacius oportet in morbi principio mittere ſanguinem: ſi vel ſanguis abundet, vel aliqua conſueta euacuatio ſuppreſſa ſit. ibid.d

Peſte laborantes, quando, & quibus medicamentis purgandi ſunt, & quando à purgatione ſunt arcenda. ibid.& ſeqq.

Peſte affecti ſi ea à ſolo aeris contagio, vel ab ſpirituū aut ſolidarum partium corruptione prodeat, purgādi non ſunt. Eos enim tunc ſolum purgare oportet, quando vel humor iuxta aliquam corporis regionem vrget, vel ex eduliorum vitio peſtis suboritur, vel à venenato aere, præcedēte in corpore morboſo apparatu. In quibus omnibus nulla ad purgationem expectanda coctio eſt. 593.2.e.& ſeqq.

Peſti

Peſti proficua refrigerantia apozemata. 594.1.c
Peſti opponuntur varia medicamenta, & quæ ſunt. ibidem.
Peſte affectis quomodo cucurbitulæ ſint admouendæ, vel ſiccæ, vel cum ſcarificatione. 595.1.b.c
Peſte affectis inunctiones & epithemata cordi admota quando proſint, & ex qua materia debeant parari. ibid.1.& ſeqq.
Peſtilentes bubones quomodo curandi. 595.2.d
Phalangoſis in palpebris quid. 108.2.d
Phantaſia, vide Imaginatio.
Philonij vſus ſecretus in dyſenteria hepat. ſpur. ex calida intemp. iecoris parenchymatis. 272.1.d
Phlyctenæ in Cornea quid. 109.1.a
Phœnigmi, vide Veſicatoria.
Phrenitidis nomen comprehendit Phrenitidē dictā ſimpliciter, Pſeudophrenitim à ſepto, & Paraphrenitim ab halitibus. 22.2.b. ſingularum trium ſpecierum peculiares definitiones. ibid.e. & 23.1.a. vide ſingula ſuis locis.
Phrenitis, exquiſita eſt inflammatio membranarum aut ſubſtantiæ cerebri. 26.2.a. an poſſint vacare delirio. 26.1.b
Phrenitis frequentiùs fit ab inflammatione ſeu phlogoſi membranarum, quam ſubſtantiæ cerebri; & quidem dura ſæpius inflāmatur à cauſis externis, vt ictu, vulnere; tenuis verò ab internis, vt plethora, &c. 26.2.b
Phrenitis hectica, quam præcedunt deſipientiæ tumultuoſæ (ob inæqual. ſtatum ſpirit. & caloris cerebri) fit cerebro bilis tincto, inſtar lanarum. 26.2.e
Phrenitis ſimpliciter dicta quandoque fit ſolum ab intemperie cum materia ſucco. ſ. biliosō. 26.2.e. aut ſanguine calidiore, & tenuiore facto in finibus, & vaſis cerebri contentus non vapore ſolum, ſed propria etiam ſubſtantia cerebrum accendēte. 271.1.a
Phrenitis omnium maximè exquiſita fit, cū ſanguis extra vaſa delatus in cerebrum, illiusq; potius meninges effuſus inflāmationem, vel eryſipelas, prout ſanguis exiſtit plurior, aut bilioſior, parit. 27.1.c
Phrenitis quibus modis differat à ſphacelo. 27.1. & ſeqq.
Phrenitici cur motus edant adeo fortes, languēte facult. ſentiente. 29.2.b
Phrenitidis ſpecies ex modo inflammationis potiſſimum venari oportet. 28.2.e
Phrenitidis definitio eſſentialis. 29.1.a
Phrenitis deprauat imaginat. & rationem ſimul, nō ſeparatim. ibid.
Phrenitis nō deprauat memoriā, ſed imminuit. 29.2. e. modo per accidēs, modo per ſe. 30.1.a.b. obliuio illa eſt tam ſtupida, vt neque ſui, neq; ſuorum, neque eorum, quæ poſtularunt, recordentur. 31.2.c
Phrenitis vera fit à ſanguine, à pallida bile, à flaua, à tranſeunte in atram, non tamen in eam verſa: quæ mitis, ac cum riſu, quæq; ferina magis, aut minus: item quæ legitima, quæ ſpuria. 30.1.e.& ſeqq.
Phrenitidis veræ cauſæ externæ. 30.1.c
Phrenitis vera quando habet febrem à ſe dependentem; interdum ſuperuenit etiam febri malignæ. 30.1.d
Phrenitis firmata, non firmata quæ, aliorum ſententia. 31.2.c
Phrenitidem nullam non eſſe firmatam putat Auctor niſi firmata cenſeatur, quæ ex inflammatione membran. non firmata verò, quæ fit irrigato cerebro, quod ſupradictis videtur aduerſari. 31.2.c
Phrenitidis, quando per irrigationem, quando per efferueſcentiam, quando per verum abſceſſum fiat, ſigna facillima, & maxima. 30.2.b
Phrenitidis hecticæ ſigna. 30.2.e
Phrenitidis ex ſāguine biliſq; generib. indicia. 31.1.a
Phrenitidis futuræ, inſtantis præſentis in principio, augmento, ſtatu, notæ. 31.1.b.& ſeqq.
Phrenitis morbus tota ſpecie lethalis. 31.2.d
Phrenitidis grauioris ſymptomata. ibid.& ſeq.
In Phrenitide alui profluuium valde rubicundū accidens peſſimum eſt. 100.2.b
Phrenitidis curādæ quatuor capita, euacuatio totius, reuulſio, deriuatio ſeu euacuatio partis, ſymptomatum correctio. 52.1.a.& ſeqq. vide ſanguinis miſſio, Cucurbitulæ, &c.
Phrenitidis per Irrigationem factæ indicationes peculiares: ſic & eius quæ per Efferueſcentiam, eius quæ per verum abſceſſum genita. 32.1.e
Phrenetici an purgandi duæ ſentētiæ extremæ aliorum tertia media auctoris. 33.1.a. & ſeqq. vide Purgantia.
Phreniticorum purgandorum, & non purgandorum ſortes. 33.2.b.c
Phrenitidis accidentia qualiter mitiganda. 35.1.c
Phthiſis quid. 191.1.b. ab Aſtrophia quid differat. ibid.
Phthiſis tres ſpecies, ſeu differentiæ. ibid.c
Phthiſis quæ ſit exquiſita, & vera. ibid.d
Phthiſis quare nō reducatur ad eam ſiccitatem, quæ cum calore adaucto ſimul adiungitur. 191.1.e
Phthiſis, & Hectica febris quid differant. ibid.2.a
Phthiſi quæ conſtitutio, quæ ætas procliuior. 191.1.c & ſeqq.
Phthiſis ſimilis quæ apud Serapionem. 192.1.b
Phthiſis non ſemper à puris ſputo. 187.1.c
Phthiſis ſigna quotuplicia. 192.1.e. incipientis notæ. colum.2.a
Phthiſis ſigna affectum, & affectam partem monſtrantiā. 191.2.c
Phthiſicorum pulſus qualis. 193.1.b
Phthiſicis magnitudinem quæ mōſtrent. ibid.c. quibus differentiæ internoſcantur. ibid.d
Phthiſicis præſagium. ibid.d.e
Phthiſici euaſuri ſigna. 193.2.b. morituri indicia. ibid.c.d
Phthiſis curandæ ratio. 194.1.a.b
Phthiſicis vtrum neceſſario purgatio danda, vel ſanguis mittendus. ibid.d.& col.2.d
Phthiſicis alimenta proficua, quæ ſine magno negotio trahi poſſint, & ocyſſimè partibus aſſimilari, ter ſingul. dieb. exhibita. 195.1.b.c
Phthiſicorum humoribus, quæ debeatur prouidentia. 196.2.d. & ſeq.
Phthiſicorum vlceri quæ auxilia adhibenda. 197.1. b.c. partem vlcere affectam quæ glutinent, ac renutriant. ibid.e
Phthiſicorum ſiti, & febri quæ medeantur. 197.2.c
Phthiſis pupillæ. 109.1.d
Phthiſis oculis ab aquei humoris excretione. 111.1.a
Phthoe, vide Phthiſis.
Phymoſis. 122.1.e
Pica auis in teſtaceo vaſe cremata, & pulueriz. vehementer oculos abſtergit. 114.2.c
Pileus pro diſcutiendis tumoribus Gallici. 417.2.c
Priaceus appetitus cur appetat ſui ſimilia: in Abominatione verò cibi contraria appetamus, familiaria, & amica auerſemur. 218.1.d.e
Pilulæ mirabiles auctoris, quæ capitis dolori, varijſq; eius affectionibus medentur, quæ conſenſu inferiorum viſcerum fiunt. 4.1.d
Pilulæ variæ caput recipientes, & pituitam euacuantes. 10.2.d.e
Pilulæ obſtructionibus iecoris mirum in modū proficuæ. 293.2.e
Pilulæ de Chalybe ad icterum nigrum. 318.1.b
Pilulæ ad diſcutiēdas luis Venereæ reliquias. 416.2.e & ſeqq.
Pilulæ ex præcipitato. 417.1.a

Pini grana quod oleoſa ſint, & pinguia, & ob id caput grauantia, paralyticis fugienda. 56.2.c
Pituita in ventre genita ſolet eſſe craſſa, ex capite verò tenuis, & ſpumoſa, ex corpore vniuerſo tenuis ſine ſpuma, quæ fluxioni paratior. 236.2.a
Pituita craſſior facta mæſtitiam, ſicut ſerum eius timiditatem, affert. 85.1.a
Pituitã aliquando verti in melancholiam probatur auctoritat. Gal. & Auic. itẽ rationibus. 562.2.d.e
ſoluuntur rationes contrariæ. 563.1.b
Pituita aſſatione tranſit in bilem, nedum in melancholiam, cui propria natura ſimilior eſt. 562.2.d.e
Pituita qualia gignat deliria. 83.1.d.e
Pituita cur acceſſiones faciat quotidie. 477.1.e
Pituita naturalis tardius ſanguine putreſcit, citius tamen quàm alij humores: & quare. 477.1.e
Pituita ſalſa potius efficit cauſonem quam quotidianam febrem. 549.2.d
Pituita ſine putredine Lethargum non efficit. 40.1.b
Pituitæ abundantis ſigna. 17.1.a
Pituitæ generatio ex prauo victu, otioſa vita, ſomno immodico, cauſans dolorem capitis quomodo impedienda, præparanda, purgãda. 9.1.& 2.10.2.d.e
Pituitæ reliquias quæ vacuent è capite. 11.2.a
Pituitam in habitu corporis, quæ euaporent, ac diſcutiant. 333.2.d
Pituitam in Diarrhæa quæ purgent, & compeſcant, & tandem conſumant. 254.2.a.b
Pituitæ albæ nomine quid veniat. 331.1.c
Pituitæ albæ duæ ſpecies. 331.1.e
Pituitoſæ febres ſunt triplices: Continentes, Continuæ, Intermittentes: interque continentes eſt Febris Latica. 549.1.a
Pituitoſę febres parciori indigent ſanguinis miſſione quàm bilioſæ, mittendusque in eis eo magis ſanguis eſt, quo febris magis ad ſtatum acceſſerit, vt humor peccans magis ſit cum ſanguine mixtus. 524.1.b.c
Placentula ex ouis, & alijs ad colicam. 277.2.d
Placentæ pro hecticis. 510.1.e
Planetæ periodicationum in febribus cauſæ nõ ſunt. 475.1.e
Plenitudo eſt omnium humorum naturalium redundantia, vel ſolius ſanguinis: & expẽduntur eius differentiæ. 471.1.a.& ſeqq.
Plenitudinis differentiæ quatuor: ſimpliciter dicta, bilioſa pituitoſa, melancholica. ibid.
Plenitudo ad Vaſa, ad Vires. ibid.c.d
Plenitudinem vaſorum languidis viribus raro adiungi conſpicimus. 524.1.b
Plenitudo quàm diuerſa ratione ſuffocet arteriarum calorem, & gignat arthritidem, & pariat conuulſionem. 64.2.b.c
Plenitudo ex ſuppreſſo conuenienti fluxu cur prius emiſſione ſanguinis demenda, quã fluxus ipſe medicamentis reuocetur. 87.2.a. illud in melanchol. hypochond. fit ſectis talix venis. 95.1.e
Pleura qua ratione arterijs careat. 170.1.a
Pleura quare frequentius, quam aliæ membranæ inflammationibus tentetur. 168.2.e.in fin.
Pleuritis eſt inflammatio pleuræ (membranæ coſtas ſuccingentis) aut muſculorum intercoſtalium. 160.2.e
Pleuritis legitima quædam eſt inflammatio pleuræ: quædam perioſtij: Illegitima vero muſculorum intercoſtalium internorum: Notha verò muſc. intercoſt. externorum. 169.1.d.e
Pleuriti nothæ ſpecies alia eſt, quæ finitima eſt prædictis, orta ex iecoris inflammatione, non quauis, ſed in his tantum corpor. in quibus hepar fibris quibuſd. coſtis inferioribus alligatur: vnde dolor has coſtas ſimul, & iugulum occupat. 169.2.a.b
Pleuritis quibus oriatur cauſis. 172.1.d
Pleuritis an ab omnibus humoribus fieri poſſit, & an ex melancholia. 169.2.b
Pleuritis nulla adeo eſt exquiſita quòd pituitę aliquid mixtum non habeat. ibid.2.a
Pleuritidis ſigna pathognomica quinque. 1. Dolor. 169.2.d.e. 2. Febris. 170.1.e. 3. Diſpnœa. ibid.2.a. 4. Pulſus ſerrinus. ibid.c. 5. Tuſſis. 171.1.b.c
Pleuræ dolor cuius ſit conditionis, & naturę. 169.2.e
Pleuritis cum pulſatione vnde. ibid.
Pleuriticorum quare quidam magis doleant cubãtes ſupra latus contrarium, quidam verò ſupra affectum. 170.1.b.c
Pleuriticorum febris de genere eſt ardentiũ. 170.1.e
Pleuriticorum reſpiratio eſt frequens & parua, & quare. 170.2.a
Pleuræ pulſus vnde fiat durus. 170.2.c
Pleura cur pulſus edat ſerratos. ibid.d
Pleuritidis pulſus cur Galeno paruus, mox mediocris, mox magnus. 171.1.a.b
Pleuritidi an neceſſariò tuſſis ſuccreſcat. 171.1.c
Pleuriticorum tuſſis an neceſſariò teneatur eſſe ſicca. ibid.d
Pleuritis vera qua ratione à reliquis cernatur, & quomodo quæuis ſpuria dignoſcatur. 171.2.a.& ſeqq.
Pleuritidis nothæ verum mentientis à frigore dolorem, febrem, fluxionem, tuſſim, diſpnœam prouocante ſigna diſcretiua. 172.1.c
Pleuritis vera in hoc etiam à reliquis ſpurijs differt, quod in his nulla, aut quam leuiſſima in decubitu ſupra hoc, aut illud latus ſubeſt differentiæ ratio. 170.1.e
Pleuritidis præſagium. 172.2.d
Pleuritis ſicca quomodo fiat ob coctionem nõdum aggreſſam. 173.1.b.c
Pleuritides crudæ morbi diuturnitatem oſtendunt; incoctæ, ſi ex virium defectu prodeant, mortem; ſi ex tenitẽtia materiæ, morbi diuturnitatem, & tandem ſuppurationem, quæ etiam eſt periculoſa. 173.1.c.d
Pleuritis quanam via in pulmoniam, & phrenitidem mutetur. 173.2.a
Pleuritidis curatio an à diſcutientibus incipienda, an verò detractione ſang. 173.2.d.e. quando ab exhibitione purgantis pharmaci inchoanda. 174.1.b
Purgationem in pleuritide quæ indicent. 174.1.d
Pleuræ cura ſemper à ſanguinis miſſione auſpicãda, licet etiam purgante indigeat. 174.1.e
Pleuriticis ſanguinẽ detrahere quanti momẽti. 174.2.c. in quibus locum nõ habeat. ibid.e. ex qua parte ſanguis mitti debeat an ab affecta, an à diſtanti. 175.1.a. & ſeqq.
Pleuriticis ſanguis mitti debet ab ea parte, per quam reuulſio efficax ab affecta parte fit. 175.2.e. vbi, cum eſt ſuppreſſa alia euacuatio. 176.1.d
Pleuriticis qua quantitate ſanguis debeat mitti. 176.1.a. quo tempore. ibid.c
Pleuriticis pueris, pinguioribus, debilibus hirũdines adhibendæ ſunt in curuatura brachij. 176.1.d
Pleuritici qua victus ratione vti debeant. 176.2.a
Pleuritis poſt euacuantia diſcutientia poſcit medicamenta, & attenuantia 177.2.c. item abſtergentia: item nonnihil incraſſantia: & quæ ſint hæc, & illa per os exhibenda. 177.1.e.& 2.d
Pleuritidi exterius admouentur triplicia medicamẽta: Primò Anodyna. 176.2.e. Secundo Reſoluentia. 177.a.b. Tertio Lenientia ac partes dilatãtia. ibid.c.d
Pleuriticis quæ conuenientia, lenientia, detergentia, incidentia, & repurgantia. 178.1.a
Pleuritidi proficua peculiari proprietate. 178.1.c.d
Pleuritis, ſi in ſuppurationem commigret, an curetur ferro candenti facto foramine. 178.1.d.e. Vtrum eidem cucurbitulæ proſint. ibid.e.& ſeq.

Pleuritidis nothæ altera ſpecies à frigore quomodo curanda. 178.2.c.d
Plexus Galeni infra duram meningem conſtitutus reijcitur. 199.2.a
Plexus Gal. intra cerebri cauitates collocatus approbatur. ibid. præparatio, quæ fit in plexu, eſt ex accidenti. ibid.d
Podagra, & Chiragra quid, & quæ earum natura. 389.1.d
Podagra, & Chiragra duplices, Exquiſitæ, & Nothę, ſiue Guttæ, quæ iterum duplicis conditionis. ibid. col. 2.a
Podagra, & Chiragra à quibus enaſcantur cauſis. 389.2.b. cauſæ reducuntur ad ſex capita. 390.1.c
Podagram qui generare humor aptus eſt qualis ſit naturæ. 384.1.e
Podagram facturi humores quibus vijs in articulos decidant. 385.2.b
Podagræ, & Chiragræ indicia peculiaria. 390.1.e
Podagrici ſalaces. 384.1.a
Podagræ prædictiones. 390.2.a. & ſeqq.
Podagra radicitus tolli nequit. 382.1.e
Podagricorum votum duplex. 390.2.e
Podagræ, & Chiragræ curatio conſiſtit in quatuor operibus vniuerſali materia fluxuræ vacuatione: fluentis reuulſione: influxi vacuatione, ſeu iam vicini deriuatione: & doloris mitigatione. 390.2.e. in fin.
Podagricis humoribus fluxuris ſanguinis miſſione, & purgatione prouidetur, ſiue abundantia peccet, ſiue vitioſa qualitate. 391.1.a. & ſeqq.
Podagra habitualis à ſanguinis eductione abhorret. 391.1.c
Podagricis ſi febris ſuccreuerit, ſanguis mitti debet. 391.1.d.e
Podagricorum humorum motus diuerſiſſimus eſt ab humorum turgentia. 391.2.a.b
Podagricorum humorum fluentium reuulſio, quæ diligenter diſcenda, & obſeruanda. 392.1.b. & ſeqq.
Podagrici humores fluxi, ac in articulos prolapſi qualiter tractandi. 393.1.a.b
Podagricus humor permanens quibus digeratur. 393.2.d
Podagricum dolorem quæ leniant. 393.2.e
Podagricorum humorum reliquiæ quibus conterantur. 394.2.e. 395.1.e
Podagra ex reſiccatione humidi quam curationem poſcat. 395.2.a
Podagræ, & Chiragræ nodoſæ curatio. 395.2.b
Podagrici Tertiana mali moris laborantes qualiter in acceſſione, & poſt acceſſ. tractandi. 548.1.c.d
Podagra ex Gallica lue quam poſcat humorum purgationem. 392.2.b
Poma cocta, & præparata in Dyſenteria. 263.1.c
Popularis morbus eſt, qui paſſim in vulgus graſſatur, communiſque eſt omnibus, communemque habet cauſam, aerem nempe, potum, vel alimentum multis commune. 581.1.c. in fin.
Popularium morborum differentiæ. 586.1.c
Populares morbi ad communes pertinent, & differunt ab eis ſolo vagandi cauſæ modo. 586.1.a
Popularium morborum pręcipua cauſa aer. 585.2.e. 586.1.b. & quot modis. 586.1.c. & ſeq.
Poſca an liceat vti in ſanguinis ſputo. 165.2.c.d
Potentiæ non poſſunt effectum attingere citra medium, cùm materia ſit inferioris ordinis. 491.1.a
Potus appetentia, vide Siris, Appetentia.
Potulenta ſubſtantia qualia nobis præſtet beneficia. 220.2.c
Potus celeris tranſitus in diabete vnde fiat. 375.2.e. vnde copioſa excretio. 376.1.b. vnde tanta appetentia. ibid.c
Potus parſimonia quãti cõmodi in hydrope. 333.1.a
Potus paralyticorum fieri debet ex vaſis ſulphuratis. 56.2.d
Potus pro tabeſcentibus ex morbo Gallico. 420.2.c
Potus in Lipyria legitima ſit aqua cinnamo. aut corticum bugloſ. vel ſcorcioneræ cum cinnamomo. 559.1.b
Potio ſimul flatus diſcutiens, & materiam tenuans, & præparans, & purgans in tympanite conueniēs. 330.1.d
Præparatio humorum in Lue Venerea ſit diutina. 407.1.b. reſpiciat tùm humorem purgandum, tùm luem ipſam. ibid.c
Præputio qualiter prouidendum in Carie Gallica. 429.1.c.d
Proptoſis vueæ affectus. 109.1.c. 110.2.d
Pſeudophrenitidis, & delirij interpolati, & phrenitidis exquiſitæ differentia. 25.1.b
Pſeudophrenitis (à diaphragmate) proximè accedit ad phrenitim veram continuitate. 25. col. 1. c. vide Diaphragma.
Pſeudophreniticorum ſymptomata. 25.2.a. & ſeqq. reſpiratio cur non ſit potius magna, & rara ob delirium, quam frequens, & magna ob dolorem. 26. col. 1.a
Pſeudopleuritis, vide Pleuritis notha.
Pſorophthalmia quid. 108.2.a
Ptilloſis quid. 108.2.a
Pterygion, oculi vngula, quid. 109.1.a
Pudendi erectio in ſtranguria quid differat à libidinoſa erectione. 368.2.a
Pueri cur omnium maximè conuellantur in pleniluniis, ratio Ariſtot. 64.1.b
Pueri epileptici, vide Epilepſia.
Pueris periculoſior conuulſio, quàm adultis. 66.1.b
Pueri, Eunuchi, Fœminæ cur podagra non vexentur. 383.2.e
Pueriles affectiones plurimæ iudicantur partim in quadraginta diebus partim in ſeptem menſibus, partim in ſeptem annis, partim ad pubertatem accedentibus. 73.2.d
Pueri adultiores lue Venerea affecti qualiter curandi. 421.2.e. & ſeq.
Pulchritudinis efficacia, & vis. 92.2.e
Pulmonis quadruplex ſubſtantia. 193.1.a
Pulmonis leuium arteriarum obſtructio quæ affectio ſit. 179.1.a. periculoſa eſt. ibid. b. cur fraudulenta ſit. ibid.
Pulmonis arteriæ leues quibus de cauſis obſtruantur. 178.2.e. 179.1.c
Pulmonis leuium arteriarum obſtructio imminens, & futura quibus ſignis noſcantur. 179.1.d. quales edat pulſus. ibid.e
Pulmonis arteriarum leuium obſtructio qualiter, & quibus curetur. 184.1.a. & ſeq. requirit quidem paulo vehementiora ob ſitum; leuiora tamen diutius vſurpata tutiora. ibid.e
Pulmonis inflammatio quot modis generetur. 180. col. 1.e
Pulmonis inflammatio vera, vide Peripneumonia.
Pulmonia quid. 180.1.c.d
Pulmonis hydrops. ibid.d
Pulmonis hydrops quid. 157.2.c. quæ illius natura. ibid.d. quid peculiare habeat. ibid.e
Pulmonis hydrops quibus oriatur cauſis. 158.1.a.b. cui morbo ſuccreſcat. ibid. c. qualis ſit morbus. ibidem.
In Pulmone quibus humiditatem exiccare oporteat hydropicam. 161.2.a
Pulmonis hydrops oritur à ſuppreſſione vrinæ, ideoque eius curatio in Iſchuriæ tractatione quærenda. 162.2.e
Pulmonis hydropis curatio per ſectionem thoracis quam periculoſa. 162.2.c

Pul-

Pulmonis vlcus ſit quatuor modis, cui additur quintus. 186.2.b.c
Pulſus in hypochondrijs duo ſignificat, & à duabus cauſis proficiſcitur. 25.2.b
Pulſus & phrenitidis diuerſus, pro varietate cauſæ. 30.2.d.e.in fin.& 31.1.b.c
Pulſus pleuriticorum vnde fiat durus. 170.2.c. vnde ſerratus. ibid. cur Galeno paruus, mox mediocris, mox magnus. 171.1.a.b
Pulſus vnde mollis in perineumonia Auctor ſenex mutat ſententiam ſui iuuenis. 181.1.a.b
Pulſum ephemeris propriũ quæ variẽt cauſæ. 481.2.e
Pulſus in febrium acceſſionibus, & in reliquis febriũ temporibus, quę ob cruditatem ſyncopim afferũt, fieri poſſe parcos, tardos & raros Galeni eſt ſententia 12. Method. quæ de dyaſtole ſolum eſt intelligenda. 564.2.c.d
Pulſus naturalibus ſimiles ſunt celeriores tamen, in Peſte, cum ſolidis inſidet partibus nõ humoribus. 589.2.d
Pulſus ęqualis febrem etiam maximam repræſentans ſemper aliquid ſpei ſalutis præſtat in febre maligna. 607.2.c
Puluis mirabilis efficaciæ in Ictero. 317.1.a
Puluis cardiacus contra vim luis Venereæ. 409.2.e
Puluis pro conterendis reliquijs morbi Venerei. 417. col.1.b
Pupillæ affectiones pr. nat. 109.1.d. vide Vueæ foramen,
Purgatio tum per ſuperiora, tum per inferiora cur in Incubo adhibenda per epicraſim. 22.1.b.c
Purgatio in delirio interrupto debet eſſe leniens, aut etiam minorans, vrgente maiore malo; niſi delirium fiat continuũ, & motus cauſę pręceps. 24.2.b
Purgatio phreniticis adminiſtrari poteſt in principio, & augmento morbi, non aũt firmata magna ex parte fluxione. 33.1.e. tanto copioſior, quanto ſanguinis miſſio parcior. ibid.2.a
Purgantia videntur humores qui extra venas ſunt in capite, poſſe per aluum educere. 51.1.e
Purgans debile, aut validum quibus paralyticis præbendum. 57.1.d.e
Purgatio puerorum epilepticorũ lactentium per iniecta, exhibita, illita. 75.2.b.c
Purgatio non lactẽtium per pilulas. 76.2.c. infantum per mel Perſicum, aut Syr. Roſ. ſol. aut Mannæ.
Purgatio infantum epilepticorũ à lumbricis. 76.1.b
Purgantia per alembicum deſtillata pro epilepticis. 78.1.d
Purgatio melancholicorum, qui toto corpore atro abundant ſucco, licet non egeat, coctione antecedente, præexigit tamen præparationẽ, quæ interea dum fit clyſteribus hum. & emoll. aluus ſollicitanda. 87.2.b
Purgatio iſthæc debet fieri per blanda, & lenientia, ſi humor calidam habet originem. 88.1.b. ſi abſit humoris & huius radicis feruor, ſitque craſſus, rebellis, potius adminiſtranda pharmaca, valida in pauca doſi, & repetitis vicibus. ibid.c. rurſus, ſi humor plus ſiccitate quam copia peccet, lenientibus, & humectantibus, aluus emollienda. ibid.d. purgantia verò non tãtum humorem melanchol. ſed bilem quandoque, vt interdum pituitam quoque reſpicient. item iecoris & lienis intemperiem, & obſtructionem. 88.1.d.e. ſic etiam præparãtia, quę non tantum ſucci feruorem modicè refrigerare, ariditatem perfundere, torporem nonnihil calfacere, & excitare, verum etiam corroborare. 88.2. c.d. item obſtructiones incidẽdo aperire oportet. 89.1.d
Purgantia in melancholia, quæ modica ingeſta, plurimum educunt, annumerantur. 89.1.e
Purgantia leuiora, ſi humor ſit terreſtris, craſſuſque, & rebellis, maius damnum pariunt ex turbatione, quam beneficium ex leuiori purgatione. 88.1.b
Purgantia per ſuperiorem inferioremque ventrem laudantur infirmata melancholia in corpore robuſto. 89.1.e.& col.2.d
Purgantium frequentia in melanchol. cum ventriculi priuatiua frigiditate vitanda. 96.1.
Purgantibus in melanch. hypochondriaca non eſt vtendum ſine Roborantib. 96.1.a. alijs tamen (vt etiam præparantibus) vtendum in nidoroſa, alijs in acida cruditate. 95.2.c. aliter liene, aliter iecore affecto. 96.1.b
Purgantia in Mania ſæpius repetenda, ſed in minori doſi. 102.1.b
Purgatio in Mania à ſanguinis vitio debet eſſe parcior. 101.2.c. à bile exuſta liberalior. 102.1.b
Purgatio non congruit omnibus memoriæ vitio laborantibus. 106.1.e. quibus cõueniat. 106.2.e. primo copioſius, per epicraſin poſtea. 107.1.b
Purgatio totius, & capitis in imbecillitate viſus à ſpirituum craſſitie cum humorum vaporumque copia copioſior. 114.1.c. mitior in ijs, qui oculos habent glaucos, & plenas eorum venas. ibid.1.d. nulla in ijs, qui ſpiritus tenues habent. 113.1.d.e. aut ſi hi quidem craſſi, ſed cum caloris natiui in cerebro impuritate, aut penuria. 113.1.e
Purgatio per epicraſin laudatur in ſuffuſione incipiente. 119.2.c
Purgatio in eadem non fiet per pilulas, quæ crocum recipiunt. 119.1.e
Purgantia ſudorum oportet eſſe validiora. 135.2.b in pauca tamen doſi. ibid.e
Purgantia in Angina leniẽtia, ſed ſi materia pituitoſa, validiora eſſe debent. 149.2.d.e
Purgantium vehemẽtia calor ventriculi langueſcit. 27.2.a
Purgatio cuius humoris fieri debeat in ictero. 316.1.e
Purgantium vſus quanti momẽti in hydrope anaſarca, & qua cautione illa adhibenda. 333.1.d.e
Purgans medicamentum quibus inflammationibus conducat plus ſanguinis detractione. 337.2.b.c
Purgatio quando in inflammationibus Renum locum habeat. 338.1.b
Purgantia leuiſſima conueniunt in Renum Vlcere. 340.1.e
Purgandi ratio in arthritide. 388.2.a.b
Purgatio ſæpe effecit, vt podagra die quadrageſimo finienda longè diutius nouo affluente humore, protracta fuerit. 391.2.a
Purgationes morbi Gallici quales eſſe oporteat. 408. 1.a. Copioſa quibus conueniat; Minuta quibus. ibid.b
Purgantia luem Veneream cur vehementia eſſe debeant. 408.1.b. valida tamen in principio curationis fugienda. ibid.c. qua quantitate exhibenda. ibid.e. debent peccanti humori ex æquo reſpondere. ibid.e
Purgationes renutritoriæ. 420.2.d
Purgationis occaſio poſt ſanguinem miſſum in febribus putridis non ſemper eſt eadem: nunc ſi maior fuerit ſanguinis copia, quam cacochymiæ, expectanda coctio eſt, quia humores ſeparẽtur à ſanguine: ſi vero cacochymia præualuerit, vel humor turgeat, coctio expectanda non eſt. 524.2.a.b
Purgatione non eſt opus in Tertiana exquiſita, ſi bilis in vitio ſit abſque redundantia. 526.2.c.d
Purgatio non debet fieri per aluum in die acceſſionis quartanæ. 569.1.a. reliqua vide in Quartana.
Purgãdi methodus, & præcepta in Quotidiana, Tertiana, Hemitritæo, Synoco, Syncopali, Peſtilenti, Maligna febre, Variolis, &c. vide ſuis locis.
Purgans in Maligna febre quale eſſe debeat. 613.1. a.b. medicamenta leuia qua ratione ſimul & veneno

neno obſiſtant, & humores purgent non infeliciter. ibid.

Purgantibus nullis aut rariſſimis, imò & Clyſmatis raró, & leuiſſimis vtendum in Variolis, tum quia motui naturæ contrariantur, tum quia lipothym. & dyſenter. concitant. 622.1.e. ne in ventriculi quidem nidoroſa cruditate, niſi clyſtere ex hydromelite, aut ſuppoſitorio alimenti pars ſubtrahẽda. ibid.2.c

Pus an ex pituita fieri poſſit. 185.1.e

Pus an fiat ſemper cum febre. ibid.2.b

Pus quę maturent, ac ſimul reſoluant. 188.2.c. abſceſſum quæ rumpant. ibid.e

Pus in pulmone qua parte, & quomodo ferro candẽti extrahendum è Vomica, ſeu abſceſſu. 189.1.a.b quomodo deinceps abſtergendum. ibid.c

Puris è Thorace ſputatio quibus medicamentis procuranda. 189.1.d.e

Pus cum eſt in cauitate thoracis, qui ſecãdi, aut vrendi: non enim omnes vſtione curandi. 189.2.e

Pus in ventrem irruẽs qualiter tractandum. 189.2.a

Pus qualiter, & quibus modis natura & ars per vrinã pellant. ibid.b

Pus quot, & quibus modis educatur è thorace, & pulmone, per chirurgiam. 190.1.d.e. qua parte, quo inſtrumento. ibid.2.a.& ſeqq.

Pus an è penis vlcere, an è proſtatis excidat magni refert ſcire, ideoque diligenter diſtinguendum. 432.1.d

Puris ex affectu veſicæ mictus, quomodo diſtinguatur ab eo, qui eſt ex alijs partibus. 345.2.a.b

Puſtularum Venerearum duplex natura; aliæ extuberantes. 430.1.e. curandarum ratio. ibid.2.a.b

Puſtulas faciei puerorum quæ exiccent. 430.2.c

Putredo eſt mixti naturalis corruptio, & interitus, quæ ei tantum generationi opponitur, quæ mixtis eſt propria. 516.2.d

Putrefactio eſt corruptio proprij & innati caloris in vnoquoque humido ab aliena caliditate: quæ differt à putredine, tanquam via à termino. 517.1.d

Putredo tria in ſe continet, nimirum caloris corruptionem per exceſſum, ſeparationẽ humidi à ſicco in ipſo putredinis motu, & aliquid putridum iam à natura ſeparatum & corruptum. 525.2.d.e

Putrefactio mixtioni, quę ex elemẽtis fit, opponitur; non tamen mixtionibus, quæ fiunt ex humoribus ſanguinariam maſſam conſtituentibus. 571.1.b.c

Putredo non viuentium fit, quia ob proprij caloris defectum humidum cum ſicco contineri nequit: viuentium verò putredo fit ab externo calore innatum corrumpente, & eius ſubiectum obſidente. 522.1.e

Putredo eò cruditas appellatur, quòd ab excedẽte calore fiat, qui moderatum coctionis auctorem vitiet, & contrariũ coctioni actũ exequatur. 510.2.b

Putreſcẽtia quare ſint aſcititio calore calidiora, & naturali frigidiora. 469.2.b

Putrefactio quomodo febrem cauſet, & quare nunc vnam, nunc aliam febris ſpeciem excitet. 469.2.c

Putredo quid differat à calore putredinoſo. 514.2.c quid ab efferueſcẽtia. ibid.d. quid ab vſtione. ibid. quid à marcido calore. ibid.e

Putredinis ſanguinis tres ſunt cauſæ impedita tranſpiratio, calor natiuus in igneum mutatus, & motus humorum priuatio. 572.2.a

Putrefactio proxima & immediata cauſa eſt caloris febrium putridarum: hanc immediatè antecedit prohibita ventilatio, quã obſtructio efficit ab immodica humorum copia, vel deprauata, & aliena eorum conditione cauſata. 522.1.e.& ſeq.

Putrefactioni humorũ in animalibus præcipua cauſa eſt ꝓhibita ventilatio, q̃ fit à viſcerũ obſtructione, vaſorũ cõſtipatione, aut cutis dẽſitate. 517.2.d

Putredo, vt efficiatur contagioſa, requiruntur tria: primò vt habeat quid glutinoſum, ſeu adhæreat: 2. vt hoc poſſit exhalare, & ſit ſubſtantiæ proprietate alteri inimicum. 3. vt ſit intima, & profunda. 584.1.a

Putredinem humorum intra vaſa vel febrem non efficere, vel eam eſſe omnino lethalẽ aſſerit Ioubertus: qui tamen refellitur. 518.1.b.c

Putreſcunt extra vaſa humores, eò quòd calore & vitali ſpiritu deſtituuntur. 518.2.b

Putredo eſt vera, & propria cauſa circuitus ordinati. 478.2.c

Putrida febris, quatenus febris habet hoc continuis, & interpolatis commune quod humores cordis alterentur: differunt tamen, &c. 473.1.d

Putredinis locus in febribus intermittẽtibus, & omnia quæ ad earum generationem ſpectãt, ſummatim ex Galeni ſentẽtia expedũtur. 518.2.b.& ſeq.

Putredinem humorum extra vaſa in carnoſis partibus non eſſe cauſam caloris febrilis intermittentium febrium, ſed ſolam eorũ ibidem efferueſcentiam, ex aliquorum mente aduerſus Galen. rationibus probatur: qui refelluntur. 518.2.e

Putredinis locus & vera ſententia de humorum extra vaſa tranſmiſſione in febribus intermittentibus inquiritur, & quàm varius in hoc Gale. extiterit, explicatur. 519.1.d

Putredinis præſidium in refrigeratione, & ſiccatione, ſi fiens: in coctione, ſi media in expurgatione, ſi facta. 526.1.a.& ſeq.

Putridæ febres duplices, quædam ex humiditatibus hepathis; aliæ ex humiditatibus tertiæ concoctionis. 499.2.b

Putrida febris quomodo habeat calorem in facto eſſe: vide Humoralis febris.

Putridę febris calor etiamſi factus ſit, adhuc eſt cauſa quæ non ceſſat illum producere, & augere, & propterea dicitur in fieri. 457.2.a

Putridarum feb. curationis duæ partes: Prophylactica, & Therapeutica, quarum illa fiens compeſcit; altera factum remouet. 522.2.d.e

Putridarum febrium curationis principium auſpicari oportet à prouidentia abundantiæ, ſeu vitij humorum. 523.1.b

Putridis omnibus febribus nulla dempta, conuenit miſſio ſanguinis, nam etiamſi vitioſus aliquis ſuccus abundans eam ex ſuæ naturæ ratione non expoſcat, expoſcit tamen ratione abundantiæ, ventilationem inhibentis. 523.1.c.& ſeqq.

Putridæ febres quæ & quando copioſiorem, parciorem, aut pluribus vicibus diuiſam indicant miſſionem ſanguinis. 524.1.a

Putridæ febres quæ ab obſtructione pendent ex craſſis lentiſq; humoribus facta, à qua prima ſumi debet curatiua indicatio, ſemper indigent ſanguinis miſſione, adhuc obſtructionis ratione: non gratia reuulſionis, ſed ventilationis. 524.2.e.& ſeqq.

Putridarum febriũ obſtructiones ſemouent ea, quæ incidendi & attenuandi facultatem habent. 525. Quæ ſint. ibid.1.e. Quando & quomodo eis vtendum. ibid.2.b.c

Q

QValitas excedens dupliciter cõſideratur, prout in prima, & prout in tertia qualitatis ſpecie. 450.1.e. 461.1.b

Qualitas periodum efficiens qualis eſſe debeat in febribus. 477.2.c

Qualitas maligna quomodo ſit expugnãda in febre maligna. 613.2.b.& ſeqq.

Quantitas humorũ naturalis nihil agit ad prõptitudinẽ, aut ineptitudinẽ periodicationis febriũ: quia quod naturale eſt naturam non grauat. 476.2.d

Quartana febris altera eſt exquiſita, quæ ab exquiſito humore melancholico fit, altera verò non exquiſita, ſeu notha, quæ vel fit ab atra bile facta per ſanguinis, & aliorum humorum in venis ſuperaſſationem, vel à melancholico humore putreſcente, cui aliqua bilis, aut pituitæ portio miſcetur. 562.1.d

Quartanam efficiens melancholia quadruplex eſt, 1. craſſior pars ſanguinis, 2. atra bilis, 3. ea quæ ſenibus ætatis ratione accreſcit. 4. ea quæ fit ex pituita. 562.2.a.& ſeqq.

Quartanam fieri à melancholia ex pituita genita, præmiſſa diſputatione, concluditur. 562. columna 2.d

Quartanæ omnes ætates ſunt obnoxiæ: non ætatum omnium ratione, ſed quod in omnibus, ob alias cauſas, melancholicus poſſit redundare ſuccus. 563.1.d

Quartana, & alijs affectibus melancholicis, non rarò corripiuntur fœminæ iuuenulæ, pulchræ, & boni habitus, quia cum in his temperatiores partes plures ſint, & hæ ſimilibus ali debeant, fit, vt ſuperabundet ſuccus melancholicus, quo pauciſſimæ partes egent. ibid.& ſeqq.

Quartana legitima ex melancholia naturali originẽ trahit. 563.2.c

Quartana ſpuria, aut fit ex atra bile, aut ex aliorum humorum cum melancholia commercio. ibidem col. 2.e

Quartana ſpuria ex atra bile ſemper ſequitur alias febres: & eſt quadruplex; Alia enim fit ex aduſto ſanguine in atram bilem verſo; alia ex naturali melancholia aduſta, alia ex ſuperaſſata bile flaua, & vltima ex pituita ab actione putredinoſi caloris ſicciori reddita. ibid.

Quartanis ſpurijs obnoxij ſunt non ſolum iuuenes, verum ætate conſiſtentes, & ſenes. 564. columna 1.c

Quartanæ pueros eſſe obnoxios ob id credendum eſt Ariſtot. dixiſſe 1. probl. 19. quod magnam vitio ventriculi colligant copiam ſucci crudi, craſſi, & tenacis: ex quo tanquam ex atra bile quartanam fieri exiſtimat. Quod Græcorum etiam, & Arabum ſententijs non repugnat. ibid.e

Quartanæ ſigna propria ſumuntur ex rigore, ex caloris modo, ex pulſu, ex vrina, ex ſudore, & ex accidentibus, vt ſunt ſitis, & capitis dolor. pag. 564. colum. 2. a. & ſeqq. ſigna verò minus propria ſumuntur ex victu, patientis temperie, ætate, anni tempore, lienis tumore, iecoris vitio, & ex impetu morborum. ibid.& pag. ſeqq.

Quartana eſt omnium febrium ſecuriſſima, facillima, & longiſſima, & à magnis morbis liberare apta. 565.1.c

Quartana non durat vltra annum, niſi ex errore; & quomodo hoc ſit intelligendum. ibid. columna 1.d

Quartana febri bis eundem hominem non corripi falſum eſt. ibid.

Quartana ex aſſato ſanguine omnium ſaluberrima eſt, & breuiſſima, vt vix viginti acceſſiones attingat, hac inſalubrior, & longior bilioſa, vtraque longior fit ea, quæ ex pituita: omnium verò longiſſima legitima eſt, quæ ex naturali fit melancholia. ibid.e

Quartanæ non omnes periculo vacant. ead. pag. colum. 2.a

Quartana ex Lienis tumore diuturnior eſt, quam ex hepatis vitio, & etiam hydropem minatur. ibidem.

Quartanæ ſoluuntur vrinis craſſis, albis, aut nigris, aut hæmorrhoidibus fluentibus, aut abſceſſu in cruribus facto. ibid.b

Quartanæ acceſſio, aut eſt viginti quatuor horarum, aut breuior, aut ſic longior, vt triplicem quartanam, aut continuam repræſentet, pro humoris cõditione. ibid.

Quartanam ſalubrem eſſe, & neminem iugulare non ſimpliciter eſt intelligendum. pag. 565. columna 2.c

Quartanæ in ſenibus periculoſæ ſunt, & funeſtæ, quia calore egent, quo ſenes carent. ibid.

Quartanæ curatio à leuioribus incipi debet, tam purgantibus, quam incidentibus, & digerentibus medicamentis. 565.2.d

Quartanæ curatio potiſſima ſitus eſt in proba vitæ, & victus inſtitutione. pagina 566. columna 1.a

Quartana affectorum victus ratio. ibidem & ſequent.

Quartana auferunt aliquando cibaria diuerſæ, & prauæ ſubſtantiæ, eò, quòd ea auidiùs amplectitur natura, vt magis concupita, & ob id perfectiùs concoquit, & minus aggregat excrementi, maiuſque ſibi robur comparat ad morbum debellandum. 566.1.e

Quartanæ, vel incipientis, vel ab alio morbo factæ, blanda curatio quibus, & quomodo perfici debeat. 566.2.a.b

Quartanarum horrores adeo vehementes aliquando eſſe, vt vniuerſam ad ſe curationem conuertant, & quomodo ijs ſit ſubueniendum. pag. 567. col. 1.d

Quartanarum præcipua curatio quando ſanguinis miſſione debeat perfici, & ex qua parte, & quibus habitis conſiderationibus. ibidem & pagina verſa.

Quartana ex Auicen. ſententia ſanguinis miſſione non indiget ante coctionem. pag. 567. columna 2.d.e.

Quartanis quæ debeatur purgandi ratio. 568. columna 1.a

Quartanæ materia ex purgatione primò eſt euacuanda, quæ fit per imum ventrem, niſi ex reliquis aliquam natura tentauerit. ibidem columna 1.c

Quartanæ humor præparari debet ad purgationem, humectantibus, & modicè calfacientibus. 568. colum. 1.c.d

Quartanæ materia ſi vera melancholia ſit, præparari debet ad purgationem humectioribus, & modicè tenuantibus: ſi atra bilis, ſolis humectantibus: ſi pituita vſta, & melancholiæ admiſta, tenuantibus, & incidentibus. ibid.

Quartana neque multam, neque vtcunque factam purgationem deſiderat; ſed eam tantum, quæ quãtitati concocti humoris reſpondeat, facto initio à leuioribus pharmacis. pagina 568. columna 2. b. Et deſcribuntur eorum formulæ. ibidem & ſequent.

Quartanæ humores ſtatim viſa ſemel coctione ſunt purgandi, ne craſſi cum ſint, recoquantur, & purgationi præ craſſitudine fiant ineptiores. ibidem e.

Quartana affecti non ſunt purgandi per infernam aluum in die acceſſionis. 569.1.a

Quartanæ materia quando, & quomodo, & quibus medicamentis debeat per vomitum euacuari. ibid. & ſeqq.

Quartana affectis quæ pharmaca conueniant ad reliquias, quæ ex purgatione ſuperſunt. 569. columna 2. a

Quartanarijs quando hæmorrhoides ſint aperiendæ. ibid.c

Quartanarijs ſi ſaluatella ſiniſtræ manus incidi debet, id vel pridie ante acceſſionem, vel in principio acceſſionis, vel in ipſa Lunæ coniunctione faciendum eſt. ibid.d

Quartanæ curationi quæ debeatur membrorum nutrimentalium prouidentia, & quibus remedijs, 570.1.a. Et peculiariter quomodo ſpleni prouidendum. ibid.

Quartana ſpuria ex bilis vſtione genita (ſi alia adſint, quæ huius humoris naturam atteſtentur) ferè eandem, quam legitima tertiana deſiderat curationem. 570.1.b

Quartanis peculiari dote quæ proſint. ibid.e

Quiete opus eſt in dolore aurium. pag. 135. columna 1.e

Quotidiana febris, aut fit pituita delata ad vaſorum extrema, quæ diuturnior eſt: aut putrefacta in inteſtinis, & ventriculo, quæ quinque, aut ſeptem diebus ſolet finiri, & non ita conſpicuè intermittit. 548. 2.a

Quotidiana febris duplex: Legitima à pituita naturali orta, quæ rariſſima eſt; Spuria, quæ ex reliquis pituitæ ſpeciebus, vel ex alio humore, aut ſero pituitæ mixto fit. 548.2.b

Quotidiana febris, aut intermittens eſt, aut cõtinua. ibid.c

Quotidianæ febri finitima eſt febris ex larga capitis defluxione ab ambientis frigore, vel calore oborta. ibid.d

Quotidianæ febris cauſa materialis eſt pituita; cauſæ verò principium omnia, quæ vel ſua natura, vel ex accidenti ſunt frigida, & humida: item viſcerum, & corporis imminutus calor. pag. 549. colum. 2.b

Quotidiana febris quomodo cognoſcatur oriri à pituita acida, vitrea, aut dulci. 549.2.d

Quotidianæ febris cognitio ex triplici ſignorum genere ſumitur, nimirum ex ijs, quæ naturaliter inſunt laboranti, aut ex ijs, quæ præceſſerunt, aut adſunt, aut ex ijs quæ præter naturam reperiuntur. ibid.

Quotidiana febris dicitur intermittens, quia licet non deueniat ad integritatem caloris præter naturam; deuenit tamen ad integritatem febrilem. 550.1.c

Quotidiana rarò accidit ſine ventriculi vitio. ibidem e.

Quotidiana febris quomodo, & quibus ſignis à duplici tertiana, & triplici quartana debeat diſtingui. 551.1.c

Quotidianæ diurnæ longiores. 551.1.e

Quotidianæ febris curatio triplicem habet ſcopum, nimirum, materiæ peccantis præparationem, eiuſdem eductionem, & ventris, & aliorum viſcerum corroborationem. 551.2.a

Quotidianæ febri quis victus debeatur. ibid.c

Quotidiana febri laborantibus pro humoris præparatione non oportet primis diebus ad ſeptimũ vſque incidentia propinare, ſed calefacientia: & de hac re animaduertitur vera interpretatio loci Galeni 1. ad Glauconem. 552.1.a.& ſeqq.

Quotidiana febre laborantibus mittendus eſt ſanguis: ſi intermittens fuerit, quando ſigna oſtenderint pituitam verſam eſſe in ſanguinis naturam, vel cum ſanguine nimis commixtam: ſi verò continua, eo tempore, quo in alijs febribus putridis, parciùs tamen, & per longiora interualla. 552.2.d. & ſeqq.

Quotidianæ febri vomitus remedium eſt, quando ventriculus eſt cauſæ principium, aut ab affectus vetuſtate in conſenſum trahitur. pag. 553. colum. 1.b

Quotidianæ febri paulatina ratio purgandi conuenit. 553.2.b.c

Quotidianæ febri quando, & quibus medicamentis oporteat vrinas mouere. 554.1.c

Quotidiana laborantis venter quibus, & quando debeat roborari. 554.2.a

Quotidiana Lipyria, & Epiala in quibus conueniãt, & in quibus differant. 555.1.b

R

Ratio vbi deſerit, temeritas quandoque iuuat. 10.col.1.c

Rabies. 80.colum. 1.a. quid differat à Lycaone. 98. col.2.d

Ratio cur non vitietur in Vertigine. 14.col.2.b. vide Mens.

Raucedini, & ſuffocationi in Morbillis, aut Variolis ortæ ſuccurritur per repellentia, aut deinde oblinientia, & ſputum facilitantia. 623.1.e

Refrigerati, & Exuſti vtrique denſam habent cutẽ, ſed quibus cum differentijs. 483.2.e

Refrigeratio tunc maiorem vim habet afficiendi corpus, quàm calefactio, quando id, quod refrigerat, ac denſat, intus quoque permeat. 468. columna 2.e

Refrigeratione torpida magis vrgente Hippoc. omnino interdixit ſanguinis detractionem in Coac. prænot. 66.1.e

Refrigerantia ſæpè alleuiant hypochondriacorum ſymptomata, morbum tamen augent. 93. col.2.e. 94.2.d

Refrigerantia parcè inflammationi Renum adhibenda. 338.2.c

Regio, & Temporum mutationes potiſſimũ ipſam mutant naturam. 74.1.b. quid afferant commodi epilepticis. ibid.

Regionis mutatio in maritimum, aut pini ferum ſolum confert ad ſanguinis ſputum. 167.2.e

Relatio non poteſt conſtituere morbi rationem, & eſſentiam, quia nequit quicquam efficere, neq; prauè naturam diſponere. 450.2.d.e

Renum munus in corpore. 341.1.e

Renum vaſa duo. 341.1.e

Renum vaſa quid deſeruiant corpori. 342. columna 1.a.b

Renum tres affectiones, dolor, inflammatio, & vlcus. 334.1.a

Renum dolor quibus ſuboriatur cauſis. 334. columna 1.b

Renes hac, an illa cauſa doleant, quibus indicijs noſcatur. 334.1.e

Renum dolor, qualiter, & quibus medicamentis curetur, ſi ex calida cauſa ortum traxerit. 334. 2. e. ſi ex cauſa frigida. 335. 2. a. ſi ex flatibus craſſis, & denſis. 335.2.e

Renum inflammationis definitio. 336.col.1.c. differentiæ quot. ibid.e. cauſæ, ibidem colum.2.a. ſigna ibid.b

Renum inflammationis curatio per victum parcum & principio humectiorem, & lenem, & ſubfrigidum; potum epicerauſticum, vrinæ infœcundum, non valdè frigidum, paulatim bibitum. 337. colum. 1.d e

Renes tripliciter inflammari poſſunt. 337.col.1.e. in fin.

Renum inflammationis curatio per Phlebotomiã. 337.2.d.e. per Catharſin. 338.1.b. per Repellentia clyſteria. 338.1.d. extrinſecus admota. ibid.e. per Reſoluentia. 338.2.a.b. per Suppurantia. ibidem d.e

Renes quando in lumbis aperiendi. 339.1.e

Renum durities, ſeu ſcirrhus poſt inflammationem quomodo cognoſcendus, & tractandus. 339.1. in fin.& ſeq.

Renum vlcera quibus oriantur cauſis. 339.2. b. quibus innoteſcant ſignis. ibid.c.d

Renum vlcera quæ grauiora. ibidem e. minus periculi habent, quam quæ in veſica exiſtunt. ibidem.

Renum vlcera quæ reddant difficilia curatu. 340. col.1.a

Renum vlcera cur plures, aut pauciores habeant indicationes. 340.1.b

Renum vlcus amat epiceraustica. 340.1.d. aut etiam ſi dolor vrgeat, anodyna, vel narcotica. 340.2.a. deinde renes roborantia, & coquentia. ibid.c. item abſtergentia. ibid.e. tandem ſarcotica, & conſolidantia. 341.1.b.c

Renum abſterſio. 350.2.d.e

Renum attemperatio, ſeu temperiei naturalis, quæ non gignat calculum, reductio, & quidem citra aliorum membrorum periculum. 351.1.e

Renum calculus, vide Calculus.

Renum imbecillitas quis affectus. 342.1.d. eius cauſę, & ſymptomata. ibid. curatio. 343.1.e

Repulſioni deriuatio cur debeat antecedere in phrenitide. 34.1.c

Repellentia prohibentur in apoplexia ab interceptione venarum. 50.1.b

Repellentia in melancholia recenti ex toto corpore licita, non ſine humectantibus tamen, & mitigantibus adminiſtranda. 87.2.c.d

Repellentia in ophthalmia cautè, & prudenter adhibenda. 125.2.a. quæ conueniant. ibid.e

Repellere in oculorum affectionibus indiſtinctè res maximi eſt periculi. 125.1.c

Repellentia, & Anodyna ſimul in Ophthalmia. 126. col.1.a

Repellentia in ophthalm. fronti, ac temporibus applicanda. 126.1.e

Repellere non oportet ab oculis, & ſimul temporum venas cataplaſmatis, aut frigidis pharmacis adſtringere. 126.2.a

Repellentia qua lege in aurium dolore adhibenda, & quæ. 129. col.2. b.c. quando admouenda. ibidem c.

Repellentia in angina conueniunt tum ratione communi fluxionis; tum partis quatenus principalis, & quatenus laxa. 150.1.c

Repellentia peculiaria Galen. & Antiqui anginoſis compoſuere gargarizanda. 150.1.d. hæc tamen nunc lenientibus, ſeu anodynis, nunc abſtergentibus, nunc reſoluentibus, ſuppurantibus, prout flagitarit vſus, admiſta ſint, oportet. ibid.2.b

Repellentia renum inflammationibus per defluxum factis non ſolum exterius admouenda, ſed intus quoque præbenda, & infundenda, ne quod repulſum à tergo fuit, calidi renes trahant: Spurijs adhibenda reſoluentibus miſta: Paulatim factis etiam intus accipienda, ne maior fiat ad cauitates renum retroceſſus. 337.2.d. Tempus ijs vtendi eſt à vacuatione totius. 338.1.c

Reſoluentium adhibendorum duæ leges in ophthalmia. 127.1.a.b. quæ ſint ea quæ in augmento paulatim cum repellentibus iungenda, quæ in ſtatu vſurpanda, quæ in declinatione. ibid.& ſeq.

Reſoluentia quando in reliquijs ophthalmiæ contrendis locum habeant. 126.2.d. ſiue craſſus humor in ſolo capite, ſiue in ſolis oculis præfuerit, quibus reſoluatur.

Reſoluentia in Angina paulatim inchoanda, ſemper tamen habeant repellentia à latere. 151.1.c. Vide plura in voce, Diſcutientia.

Reſolutio, vide Paralyſis.

Reſpirationis difficilis nomine quid veniat. 152. col.2.d

Reſpiratio parua, ſeu magna quæ apud Galenum eſt controuerſum. 157.1.a

Reſpirationis difficilis tres ſpecies. 157.1.c. vide Diſpnœa.

Reſpiratio cuius partis nomine lædatur in Incubo. 20.2.d. quomodo fiat difficilis, & ponderis incumbentis ſpeciem repræſentet. 21.2.b

Reſpirationis difficultas maior eſt, ac diuturnior in Incubo per ſympatheiam thoracis, quam in idiopathico. 21.2.d

Reſpiratio cur in Caro parum lædatur; in Lethargo plurimum. 38.2.b

Reſpiratio quot modis in Apoplexia deprauetur. 48. col.2.a

Reſpiratio quot modis aboleri poſſit in eodem affectu, & in ſyncope. 49.1.b.& ſeq.

Reſpiratio, & pulſus in ijs, qui frigidum expirant, non fiunt, vt calorem refrigerent, ſed vt eius modum tueantur. 448.2.c

Retentricis facultatis actum quæ adimpleant. 251. col.1.e

Reuulſionis ſpecies tres. 175.1.d

Reuulſio quem præſtet vſum. ibid.

Reuulſio qua lege fieri debeat. 175.2.a. in princ.

Reuulſio commodiùs fit ad originem fluxionum. 32.2.a. ſatio. ibid.b

Rhagois tunica, vide Vuea.

Rhyas oculi. 109.2.a

Rigor, horror, & frigus, differunt ex parte cauſæ, maioris, & minoris ratione. ibid.b

Rigorem efficiens materia in partibus ſentientibus, longè diuerſa eſt, & loco differt ab ea, quæ putreſcit, & febrem concitat. 520.1.e

Rigorem, horrorem, aut frigus febrium intermittentium efficit pars humoris paruiſſima, quę ſimul cū mordaci, & acri halitu foras egreditur ad ſentientia, & carnoſa loca, ex qua febris non accenditur, quia finito rigore diſſoluitur, antequam putrefiat. 522.1.a.b

Rigoris materia tanto vehementiùs à venis expellitur, & tanto vehemenrior rigor fit, quanto materia eſt malignior, potentia robuſtior, & ſenſus exquiſitior. ibid.c

Riſus inſolitus ante melancholicam triſtitiam ſanguinis exuſtionem arguebat. 85.2.b

Riſus in Melācholia, ſeu Mania ex ſanguinis feruore non eſt Sardonius, ſed ex ſpirituum colore lucido. 82.2.e

Riſus Sardonius quibus fiat muſculis offenſis. 65. 2. c. 68. 2.a. quomodo oriatur vulnerato diaphragmate. 68.2.b

Riſus Sardonius qualiter curandus. 68.2.c. & ſeqq. vide Oris tortura.

Rixis oculi. 109.2.d

Rubris pannis vtendum in Variolis, vt ſanguis ob ſympathiam expeditius proſiliat. 623.1.c

Ructus fœtidus oritur, vel ex peſtil. contagio, vel ex vlcere, aut pure, vel humore putrefact. cum calore p.n. 237.1.e

Ructus cœnoſus; aut rancidus, æruginoſus, aut fumoſus vnde. 237.2.a

S

SAcculi quales colicis adhibendi. 277.2.d

Sacras nominabant Antiqui res deteſtabiles. 69. colum.2.b

Salſa, & Acetoſa quos producant morbos. 91. colum.2.d

Saluatellæ inciſio in Lipyria quando nobis indicetur. 559.1.c

Saluatellæ incidendæ tempus in Quartana, Tertiana, vide ibid.
Sanguificationis inſtrumentum quod. 269. 1. e. quomodo vitietur. ibid. 2. b
Sanguinis abundantis ſigna. 16. 2. e
Sanguinis in iecore tres cruditates. 268. 1. e
Sanguis ſeroſus, & vſtus parit melancholiam. 85. colum. 1. a
Sanguinis putredinem tria cauſant: impedita trāſpiratio; calor natiuus in igneum verſus; & priuatio motus humorum. 572. 2. a
Sanguis efferueſcens, aut putreſcens, cur non efficiat circuitum. 477. 2. b
Sanguis in primo cerebri ventre abundans leuem ſomnum efficit: ſi alias cerebri partes obſideat, delitia cum riſu, & hilaritate concitat. 40. columna 2. e
Sanguis verus qui vritur, aut putreſit, non protinus vertitur in melancholiam, & bilem: idque non ſolum ex parte ſanguinis, ſed etiam ex parte caloris agentis. 571. 1. a
Sanguis dum incaleſcit, & feruet (vt in febre continente citra putredinem) mutari poteſt in bilem, & melancholiam, niſi mutatione in putridam talis febris præueniatur. 571. 2. a
Sanguis cum natura errante funditur ſymptoma efficitur toto genere præter naturam. 133. 2. d. vide Hæmorrhagia.
Sanguinis è naribus fluxus, vide Hæmorrhagia.
Sanguinis ſtilla è naribus deterrimum in acutis iuxta Hippoc. ſignum. 605. 2. c. in febre autem maligna haud ſolum ſtilla, verum etiam maiores ſanguinis eruptiones in principijs factæ prauiſſimam morbi conditionem præſagierunt. 605. 2. c
Sanguinis ſtilla è naribus phreniticis ſignum proprium, non pſeudophreniticis. 25. 2. c. monſtrat phrenitim per efferueſcentiam natam. 30. 2. c. ſi copioſa, indicat ſalutem, ſin minus, malum maius. 31. 2. d
Sanguinis ſputum eſt crebra, & parua per os facta ſanguinis reiectio, cum voluntatis imperio: per quæ omnia diſtinguitur à fluore ſanguinis per os. 163. 1. a
Sanguinis ſputum eſt duplex: Aut cum phlegmone iunctum Pleurit. Peripneu. Aut ſine phlegmone. ibid. b
Sanguinis ſputum eſt præter naturam non tãtum ratione exeuntis, verum etiam ratione viæ. 163. 1. c
Sanguis per os à quibus partibus exire poſſit. 163. 1. b
Sanguinis ſputum cognoſcendi ratio per excernendi modum. 163. colum. 1. d. per quantitatem excreti ſanguinis, per ſubſtantiam, per diſpoſitionem corporis præſentem, aut præteritam. pag. 164. col. 1. c. & ſeqq.
Sanguis ſpumans ſitne proprium pulmonis læſi ſignum, an alijs commune. 163. 2. c
Sanguis quibus de cauſis à pulmone ſpumoſus fundatur. ibid. d
Sanguis quando, & quibus de cauſis nō eijciatur ſpumoſus. ibid. e
Sanguis à quanam particula prodeat ſpumoſus, vnde clarius cognoſcatur. 164. 1. a. b
Sanguinis ſputum oritur, vel apertis vaſorum oſculis; vel rarefactis tunicis, aut ruptis, vel exeſis. 164. col. 1. e
Sanguis ſpumoſus vno è duobus modis expuitur. 296. col. 2. b. & qua de cauſa, quo modo, qua conditione iecoris inflammationi ſuperueniat. ibidem b. c
Sanguis in Hepaticis vi adaucti morbi quibus de cauſis per os expuatur. 271. 1. c
Sanguinis ſputi præſagium. 164. 2. b. c
Sanguinis ſputum quam exigat curationem, & cuius ſubſtantiæ auxilia, & quomodo confecta. 164. colum. 2. d. vnde curationis ſumendum initium. ibidem e.
Sanguis audacter vtrum mittendus in ſanguinis ſputo. 165. 1. b
Sanguinis ſputum ſi fuerit largum, venæ ſectionem prorſus efflagitat. 165. 2. a
Sanguis tenuis quibus medicamentis craſſeſcat. 165. col. 2. b
Sanguis acris, mordax, & erodens quibus purgetur medicamentis, quibus miteſcat. ibid. e
Sanguinis ſputum à vena exeſa quomodo curetur. 165. 2. e. ob vlcus in aſpera arteria. 166. 1. c. ob violentam venæ ruptionem. ibid. ob apertionem ſpontaneam venæ. ibid.
Sanguinis ſputum quæ concludant, ac compeſcunt. 166. 2. a. & ſeqq. quando ad ſtupefacientia veniendum. 167. 1. e
In Sanguinis ſputo quæ exterius admouenda. 167. col. 2. a
Sanguinis ſputum ex eroſione à fluxione à capite. 167. 2. e
Sanguinis fluxio per anum, quando hæmorrhoidi peculiariter, quando alijs cauſis tribui debeat. 283. 2. c. vide Hæmorrhoides.
Sanguinolentæ deiectionis differentiæ ſeptem. 258. col. 1. e
Sanguinolentarum excretionum quinque numerantur ſpecies. 266. 2. e. & ſeq.
Sanguinis naturalis fluxus deſcriptio, cauſæ, ſigna, medendi ratio. 267. 1. & 2.
Sanguinis vitioſi excretio, ſi poſt naturalis profluuium ſequatur, non eſt purgantibus, ſed alimentis, & epiceraſticis agendum. 267. 2. d. vide Dyſenteria hepatica.
Sanguinis mictus à debilitate Renum facultatis ſecretricis, & coctricis, eiuſque dignotio. 342. 1. d. curatio. 343. 1. e
Sanguinis mictio à robore facultatis expultricis. 342. 1. e. eiuſdem ſigna, & cauſæ. 342. 1. e
Sanguinis mictus ob venulas quæ renes ambiunt, aut ruptas, aut ſciſſas, aut exeſas; omnium trium modorum peculiares cauſæ, & indicia. 342. columna 2. b. c
Sanguinis mictus quarta cauſa non conſiſtit in apertione venularum renes ambientium, aut in anaſtomoſi; ſed in diapedeſi ob raritatem tunicarum, tenuitatemve ſanguinis: vbi notandum quod auctor anaſtomoſis, & diapedeſis vocabula confundat. 343. 1. a. b
Sanguinis mictio à Veſica, quo pacto diſtinguatur ab eo, qui à Renibus, & alijs partibus profluit. 341. 2. a
Sanguinis mictio è renibus non ex quibuſuis eorum partibus; ſed determinatis oritur. 342. 1. a. quę ſint illæ partes. ibid.
Sanguinis mictiones quæ magis, aut minus periculoſæ. 343. 1. c
Sanguinis mictio prodiens ex venarum poris quomodo curetur. 344. 2. e
Sanguinis mictus ex vbertate curatio. 344. 1. a
Sanguinis mictus ex vnitate ſoluta curatio. 344. 1. d. ſi proueniat ab acrimonia humorum, & exeſione. ibid. colum. 2. a. ſi à venis ruptis, aut diſciſſis. ibidem 2. c
Sanguinis è Veſica fluentis medela. pag. 345. columna 1. b. c
Sanguinis miſſio euacuatio eſt eius naturæ, quæ ex æquo omnes humores educit. 32. 1. d
Sanguis in febribus merè bilioſis mittendus non eſt vſque ad animi deliquium, ſed longè parciùs. 524. 1. c. d. vide Cauſus, Tertiana, Quartana, & reliquas febrium ſpecies locis proprijs.

San-

Sanguis vſque ad animi deliquium mittitur in febribus non ſolum euacuationis gratia, ſed etiam vt vniuerſum corpus refrigeretur. 523.1.e

Sanguinis miſſio ſit vberior in ſynocho putrida, quã in imputri, ob maiorem calorem, & periculum, & ob vires adhuc validas. 573.1.c. nunquam tamen ad ſyncopen. ibid. b

Sanguis in maligna febre ſine vitio exiens è vena ſecta plus veneni, quam putredinis ſubeſſe, aut eam prope cor latere ſignificat, & ſimul vires deijcit. 608.2.a

Sanguinis miſſio copioſa ex vena tali in febre maligna, vel peſtilente laudatur. 611.2.c

Sanguinis miſſio ocyſſimè fieri debet, tum in variolis, tum in morbillis, & in adultis, & in pueris, & in plethora, & in cacochymia. 622.1.e. quibus inſtrumentis, vide Variolæ.

Sanguinis miſſio quibus inflammationibus debeatur; quibus expurgans medicamentum. 337.2.b.c

Sanguinis detractio reuulſionis cauſa in vera phrenitide, licet biliosa, fieri debet ſubito. 32.1.c. & copioſè. ibid. e. è varijs venis, cubiti, tali, naſi, poſt aures.

Sanguis in phrenitide ex alio morbo, qua copia, qua parte mitti debeat. 32.2.e

Sanguinis miſſio an debeatur capiti dolori à pituita nato, & vnde, & qua menſura. 9.2.d

Sanguis in vertigine, licet eam ſanguis vber, & feruens in venis, & arterijs generet, parcè educendus, & quantum ſufficit refrigerationi, & ne nimis oneret. 18. col. 1. b.c. quibus locis, ac modis fieri poſſit. ibid.

Sanguis quando, & vnde mittendus in vertigine per eſſentiam ab humore, flatuque frigido. 19.1.a

Sanguinis in Incubo, præſente indicante, mittendi paucitas, raritas, locus, modus. 21.2.e

Sanguis qua cautione, qua parte, qua cauſa, quibus inſtrumentis in ſpuria apoplexia fundi poſſit, ac debeat. 49.2. 50.2. quibus conditionibus in legitima. 51.1.e. & ſeqq.

Sanguinis mittendi cautiones, & ſcopi in Paralyſi. 57.1.a. & ſeq.

Sanguis qua ratione, quo tempore, qua menſura, qua parte calorificis auxilijs prius liquatus, ac fuſus emitti debeat in Conuulſione à frigiditate. 66.1.d. & ſeqq.

Sanguis vnde & quantum mittẽdus in Epilepſia per eſſentiam. 78.1.a

Sanguis quibus pueris epilepticis, qua parte, quo tempore, quo modo ſit detrahendus. 76.2.a. & ſeq.

Sanguis craſſus, aut tenuis emanans, non eſt certum nobis indicium ad ſinendam, ſiſtendamque è ſecta vena eruptionem in melancholia; ſed oportet iecoris calidam ſiccamque intemperiem ſuppreſſaſque excretiones conſuetas inſpicere. 87.col.1.c. eius quantitatem limitant melancholiæ accidentia. ibid. b. & d. locum indicat pars affecta, quam vel euacuare, à quave reuellere ſcopus eſt. ibid. e. modum inſinuant, aut varices, & hæmorrhoides, aut plenitudo. 87.2.a. ſi ſemel tantum mittendus, eligenda maximè vena tali. ibid. 1.e. & 2.a. & 91. col. 1.e

Sanguinis euacuationi ex venis capitis lauacrum anteponere in melancholia non inutile: ſicut etiam balneum, non fluente ſanguine ex ſectis brachij venis. 87.1.e

Sanguinis euacuationem quæ prorſus interdicant in melancholia ex toto orta. 87.2.b.c

Sanguis an mitti debeat, & quantum, & quo latere, in melancholia hypochondriaca diligenter docetur ponderatis indicantibus, & contraindicantibus. 95.1. & 2.

Sanguinis in melancholia hypochondriaca educendi è venæ cauæ ramis nulla fit mentio, niſi in talo, aut per cucurbitas, & hirudinibus ad ventriculi regionem. ibid.

Sanguinem in Melancholia omni præſtat paulatim, partitis vicibus, quam affatim, ob ſpirituum neceſſitatem, educere. 97.2.b

Sanguinis miſſio in Mania ab exuſta bile prohibetur. 102.1.a

Sanguis in mania à ſanguinis feruore ſolo copioſè, aut parcè extrahendus ex vtroque brachio, pro modo plenitudinis; at ſi cum ſuppreſſione, ex parte vicina ei, per quam ſanguis fluere conſueuerat. 101.2.a. tandem etiam è venis frontis, narium, animi educi poteſt. ibid. d

Sanguinis miſſio in viſionis imbecillitate, vberior ſit, dum peccat ſpirituum craſſities, aut humorum, vaporumve copia; parcior, dum ſucci crudi adsũt. 113.2.a.d. modus quoq; mittendi ſanguinis diſcrepet in vtraque cauſa. ibid. d. locus varius ſit, pro mali origine. ibid. c.e

Sanguinis miſſio in ophthalmia vera prima erit ex contrario latere, altera ex eodem, tertia ex talo, eo menſes, aut hæmorrhoides, quarta ex cephalica: quandoque ſolum & primum ex ſola cephalica: alia deinde ex venis è recto oculi potius: per cucurbitulas è ceruice: per venulas naſi, & ſub lingua apertas. 124. 1.d. item per cucurbit. ad ſcapulas, & ſuper. brach. 126.2.c.d

Sanguinis miſſio qua lege in ophthalmiæ reliquijs adhibenda. 126.2.b. proponitur, & ea quæ fit ex arterijs. ibid. c. & quæ ex angulis oculi. ibid.

Sanguinis detractio in ſuffuſione incipiente. 119.colum.1.a

Sanguis ex talo, aut brachio quando mittendus in hęmorrhagia narium. 139.1.b

Sanguinis detractio quando maiorem cruditatem poſſit progignere. 146.1.d

Sanguinis extractio in Angina confertim, & copioſè fieri non debet contra quoſdam. 149.2.c. repetenda eſt. 151.2.d

Sanguinis miſſio quando locum habeat in Tuſſi. 154.2.a.b. an poſſit in ſicca fieri. ibid. c.d

Sanguinis detractio in qua acceſſione difficilis reſpirationis locum non habeat. 160.2.a

Sanguinis detractio in quibus pleuriticis locum habeat, in quibus non. ibid. e

Sanguis in pleuritide ex qua parte mitti debeat, an ab affecta, an à diſtanti. 175.1.a. & ſeqq. vide Pleuritis.

Sanguinis miſſio, aut ſubita euacuatio cur ſyncopen efficiat. 198.2.a.b

Sanguis in ſyncope an mittendus. pag. 202. columna 1.d

Sanguinis miſſio in palpitatione cordis. 207. 2.b. in tremore cordis à feruore eius non fit mentio. 209. col. 1.d

Sanguinis miſſio vtrum locum habeat in inflammatione iecoris, & in qua vena fieri debeat. 298.2.b. & ſeqq.

Sanguis in Ictero vtrum mitti debeat, & à qua parte. 315.2.e

Sanguinis detractio in Aſcite nulla ratione exercenda, niſi iecore euidenter inflammato, idque parcè, & cautè. 325.2.c

Sanguinis miſſio vtrum in anaſarca locum habeat, & quando. 332.2.a.b

Sanguinis miſſio in renum dolore calido. 335.1.a. in frigido. 335.2.b

Sanguinis detractio quando in Renum inflammatione locum habeat, & qua in parte. 337. colum. 2.e

Sanguis moderatè bis mitti poteſt in Renum vlcere. 340.1.d

Sanguis in articularibus morbis præcauendis vtrum mitti debeat, & quam varijs partibus, & quando. 386.2.b
Sanguinis miſſio in arthreticis curandis vtrum, & ex qua parte, & quibus diebus, fieri debeat. 388.1.d
Sanguinis abundantia in podagricis quam prouidentiam, & cautionem in ſanguine mittendo poſtulet. 391.1.a.b
Sanguinis miſſio vtrum in dolore coxendice locum habeat. 396.2.e. quo loco, quoties, & qua quantitate mitti debeat. 397.1.a.b
Sanguis vtrum in lue Venerea mittendus, quando, qua quantitate, & cur. 406.2.a. per interualla mitti debet. ibid.d
Sanguinem detrahere an liceat in Gallicis bubonibus. ibid. an in alijs doloribus Gallicis. 407.1.a. vide Venæ ſectio.
Sanguis Hirci qualiter præparetur ad calculum Veſicæ. 357.2.e
Sanguis pulli columborum confert oculis à Variolis vexatis. 623.2.b
Sanitatem recipere magis, & minus ex Ariſtot. 495. col. 2.c
Sarſæ parillæ decoctiones. 411.1.d.e.& ſeq.
Sarſa parilla cuius naturæ. 411.1.d. quantas habeat vires. ibid.
Sarſa parilla quibus corporibus conueniat, quibus Guaiacum. 411.1.e
Scarificationes crurum in phrenit. ex ſuppreſſ. menſ. vel Lochiorum fuſo copioſo ſanguine, profuiſſe non rarò fuit auctori compertum. 34.1.a
Scarificatio crurum annua in præcauenda meláchoia probatur. 91.2.a
Scarificatio crurum probatur in pueris epilepticis. 76.2.e
Scarificationes ventris aſciticorum. 328.1.d
Scarificatio crurum, & brachiorum quomodo faciẽda in anaſarca. 333.2.d
Scarificatio crurum, brachiorum, natium, in pueris variolis affectis: & quidem iterata, ſi vna non ſufficit. 622.2.a. 623.1.a
Scarificatio crurum in febre maligna ſimul, & generoſum, & vtile, & tutum eſt remedium. b.c
Scarificare ſuras, vbi ſectio venæ illicita eſt, maximè in principio peſtis, aut ad inguina vergente humore, plurimum prodeſt, quò diſtantiſſima fiat reuulſio. 593.1.e
Sceletirbe quid. 307.1.b
Scirrhus duplici modo fit. 301.2.b
Scirrhus exquiſitus curari nequit. 301. 2. c. ratione tres. 302.1.a
Sclirophthalmia quid. 108.2.a. 122.2.b
Scorbutus quid. 307.1.c
Scotomia, ſeu Scotodinos, vide Vertigo tenebricoſa.
Securidicæ ſeminis decoctum, aut puluis magni momenti in Ictero. 316.2.e
Semen plus habet igneæ, & aereæ ſubſtantiæ; ſanguis verò menſtruus plus terræ, & aquæ. 451.2.d
Seminis in quibus partibus fiat generatio. 378.2.e. in quibus receptio, adſeruatioque. 379. 1.a. per quas excretio. ibid. b.c
Seminis eiaculatio naturalis, & conuulſiua, & elapſio illa gonorrhaica inter ſe conferuntur. 379. colum. 1. & 2.
Semen quid faciat fœcundum. 451.2.e
Semen fœminarum vtrum fœcundum. 379.2.e
Seminis labes vt præcaueatur qualis vir, aut vxor quęrenda. 442.2.e
Semina paternorum, ac hæreditariorum morborũ. 620. 2.e
Semina plantarum cur bifida. 175.2.b
Semitertiana febris, vide Hemitritæus.
Senum vita vltra ſtatutum terminum non poteſt prorogari, quia prohibens, quod debet remoueri, eſt frigidum, & ſiccum temperamentum, quod quia innatum eſt, remoueri nequit. 492.1.c
Seniores, & ætate conſiſtentes cur non laborent febre quartana. 564.1.c
Senes cur Epilepſia non comprehendat. 71.2.e
Senibus accidunt paraplexiæ, & maniæ, h.e. melancholiæ. 81.1.e
Senibus apoplexias fieri, de ijs, quæ à melancholia fiunt, eſt intelligendum, eò quod naturali melancholia ætatis ratione abundent. 562.2.c
Senibus aurium dolor minus, quam iuuenibus, periculoſus. 128.2.b.c
Senibus ætas cur articularibus morbis obnoxia. 383. col. 1.b
Senſus exteriores cæteri motu ſpirituum locali inordinato non vitiantur, quemadmodum viſus, & quare. 15.1.b
Senſu deperdito, vtrum motus ſeruari poſſit, & econtra. 55.1.d.e
Senſus acrimoniam quæ hebetent in Cardialgia. 212.2.a
Senſus quibus retundatur in bulimo. 217.1.a
In Senſorio quæ pars princeps ſit æſtimanda. 131.1.b
Septum tranſuerſum, vide Diaphragma.
Seto in occipitio catarrho laborant. quando affigendus. 146.1.e
Setonem affigemus occipitio, ſi per internas venas fluxio prolabatur in oculos. 127.2.c
Setonem in Hypochondriaca melancholia conſuluit Alfarabius prope ventriculum, aut ſupra ipſum eſſe affigendum. 91.2.a
Seto ſupra iecur affigi poteſt in anaſarca. 333.2.d.e
Siccior efficitur homo, vt non poſſit corpus reficere, vel ob defectum alimenti, vel quod non permeet alimentum ad eas partes, vel quod partes nequeat ipſum mutare in propriam ſubſtantiam. 487. 2. verſ. fin.
Siccitatis duæ cauſæ, caliditas, & ſiccitas. 504.1.c
Siccitas non omnis hecticam conſtituit. 498.2.d
Siccitas hecticæ, non febris eſt, ſed alius morbus cum febre complicatus. 415.1.b.d
Siccitas hecticæ ea intelligitur, quæ per defectum humidi fit. 488.1.c
Siccitas eſt calori hectico proprium accidens, quod ab ipſo emanat, cuius ratione hecticæ febris differentia conſtituitur. 493.2.d
Siccitas in hecticorum corporibus per accidens à calore producitur, conſecutione ad effectum proprij caloris. 503.2.d
Siccitas non omnis denſat. 469.1.a
Siccitatem nimiam memoriæ actum primum impedire. 104.1.e
A Similibus minor fit lapſus, quam à contrarijs. 55. col. 1.e
Similitudines, Species rerum, vide Imagines.
Sinapiſmus tantum lethargo aduerſus, quantum caro, & ſimilibus ſine calore ſoporibus reperitur proficuus. 45.2.e
Sinapiſmi in Apoplexia qui commodi. 51.2.e
Sinapiſmi in materia frigida catarrhi conueniunt, alias minimè. 146.1.e
Singultus quid. 223.2.d. qualis affectio, & cuius naturæ ſit. ibid. & 224.2.c
Singultus, & conuulſio quid differant. 223.2.e
Singultus, Vomitus, Nauſea quid differant. 224.1.a. 228.2.e
Singultus quare dicatur potius motus conuulſiuus. 224.1.e
Singultus quibus partibus accidat. 224.2.a
Singultus quibus ſuboriatur cauſis non ſatis diſtinctè, ac clarè, ne à Galeno quidem, & Hippocrate ſunt traditæ. 224.2.c

Sin-

Singultus à ſiccitate,& ingenti euacuatione quomodo fiat. 225.1.a
Singultum qualiter caliditas, & frigiditas inferant. ibid.b
Singultus qualiter fiat in febribus. 225.1.e. qualiter à vermibus. ibid.2.a
Singultus ſigna diſtinctiua cauſatum. 225.2.d. præſagia ibid.b.curandi ratio. ibid.e
Singultus ex febre tribus modis fit. 225.2.e.& ſeq.
Singultus ex febrium humore in ventrem confluente quibus modis noſcatur,& curetur. 226.1.b.c. à calidorum humorum ſine febre affluxu. 226. colum.2.e
Singultus à frigiditate cura. 226.2.a. à flatuum multitudine. ibid.b. à corrupto cibo. ibid.c. ex cauſis inanitioni affinibus. ibid.d. ex humore craſſo, & frigido. 227.1.b
Sirſem. 23.1.b
Sitis vnde fiat. 220.1.b.c
Sitis nonnaturalis quæ. 220.2.a.b. cur non naturalis dicatur. ibidem c. differt à naturali multis modis. 220.2.e.& ſeq. quid differat à præternaturali. 221. col.1.b
Sitis præternaturalis quæ. 221.col.1.a. quid differat à ſiti naturali.ibid.b. quid à nonnaturali. ibid.
Sitis nonnaturalis quandoque deterior ſiti præter naturam. 221.1.c
Sitis nonnaturalis quæ curatio. 221.1.e
Sitis triplex: Naturalis, Nonnaturalis, Præternaturam. 220.1.c. quid differant omnes inter ſe. 221.1.c.d. ſingularum cauſæ.ibidem ſigna diſtinctiua,& diagnoſtica.ibid.2.d.prognoſtica. 222.1.b
Sitim nonnaturalem quæ ſedent. 221.1.e.222.1.d
Sitis præternaturalis exigit ad ſui curationem hanc conſiderationem, an ſola peculiaribus vita cauſis affligat; an aliarum ſit affectionum ſymptoma. 222.2.a
Sitis curatio, ſi ex ingenti calore oris ventriculi. 222. 2.b. ſi ex humore bilioſo, ſalſo, nitroſo, aut putrido. ibid.d. ſi ex pituita ſalſa. 223.1.c
Sitis qualiter oris collutione ſedetur. 223.1.c
Sitis mendoſa ex hydrope qualiter extinguatur. 223. 1.e. ex ingenti iecoris calore.ibid.2.a. ex renum vitio qualiter. ibid.b
Sitis in Diabete quæ cauſa. 376.1.c.d
Sitis in febre maligna qualis ſit. 603.2.d.e
Sitim,& linguæ ſcabritiem in febre maligna quomodo oporteat mitigare. 617.2.b
Smaragdi vſus in cœliaca affectione. 252.1.a
Solidæ partes eæ à veteribus appellantur, quibus corpus integratur, ſecluſis humoribus, & ſpiritibus: quæ diuiduntur in fibroſas, membranoſas, & carnoſas.498.1.e.vide Partes.
Somnium naturale qua ratione, aut præter naturam fiat. 20.2.c
Somnus duplex: Naturalis, & præter naturam. 36. col.1.a
Somnus eſt potentiarum cerebri vinculum, non tamen omnium, ſed ſenſuum externorum. 36.1.b
In Somno cur homines loquantur, reſpirent, moueātur. 36.1.c
Somnus naturalis appellatur, non quod fiat à potentia peculiari, ſed quod à cauſa fiat ſecundum naturam in vſum ſalubrem,& neceſſarium. 36.1.e
Somnus præter naturam dicitur paſſio, quia ſomni cauſæ modum excedentes, ſomnum faciunt præter naturæ modum, & tunc animal pati dicitur. 36.1.e
Somni præter naturam, ſeu ſoporoſarum affectionū differentiæ. 36.colum.2.b. vide Lethargus, Coma, Carus.
Somni naturalis à Lethargo diſtinctio. 40.2.d
Somni profunditatis futuræ ſigna. 41.2.e
Somno imminente, aut incipiente à febris humore, vel vapore concitato, ſanguinem protinus demes, & ſi prius miſſus, dummodo vires conſtent, ex vena carpi. 43.2.b
Somno profundo in febre maligna correptis quomodo obuiandum. 619.1.d
Somnus quando prolixus conueniat in viſu læſo.113. 1.e.quando non. 114.1.b
Somnum conciliare in cephalalgia calida quibus poſſimus. 7.2.b
Somnum conciliare, & vna dolorem lenire ſi velimus, quibus vtendum præſidijs. 8.1.a
Somnum conciliantia in phrenitide. 35.2.a
Somnus omni ratione prouocandus in Mania. 101. 2.d.102.1.d.e
Somnum quæ moueant in Quartana ſpuria ex bilis orta vſtione. 570.1.e. vide Vigilia.
Somnifera leuiora in Cardialgia. 212.2.b
Somnum in Diarrhœa quando conciliare opus ſit. 258.1.a
Soporoſæ affectiones inter ſe comparantur. 41.1.b. & ſeqq.
Soporoſæ affectiones, vel Epilepſiæ, vel Apoplexiæ præludium. 46.1.c
Spaſmus, vide Conuulſio.
Spaſma quid ſit. 60.2.e
Species tenuis ſimilitudo eſt indiuiduorum,& genus magis tenuis ſpecierum. 459.1.a.b
Sphacelus cerebri, cuius naturæ quomodo differat à phrenitide. 27.1.d.& ſeqq. quam periculoſus, & quos affectus relinquat etiam curatus. 27.2.d
Spinalis medulla vna eſt, non bifida. 53.2.e
Splen qualiter concurrat ad generat. melancholiæ morbi. 86.1.a. vide Lien.
Splendor, & inſuetum lumen vehementes ſpirituum animalium motus citant. 132.1.e
Splendor ſiccus mens prudentiſſima. 80.2.c
Spiritus animalis continuus eſt vitali, & ex ſubſtantia ipſius, ait Auic. 90.2.c
Spiritus animales in cerebro qui ſeruiant Imaginatiuæ, qui ſenſui communi. 14.1.a
Spiritus animales in cerebri ventric. & oculis quomodo afficiatur in quaque vertigine. 16.c.d
Spiritus in ventriculis cerebri, & oculis à vaporibus, aut aliter moti vertiginem: quieti autem, ſed interfecti Phantaſmata viſilia procreant. 14.2.d
Spiritus variè, & inordinatè moueri, & eoſdem caligine obſcurari diuerſas res ſignificant. 14.1.c
Spiritus animales recto motu, recta linea ferri debēt ad oculos: alioquin læditur viſio: in reliquis ſenſibus inordinatus ſpirituum motus non obeſt ſenſationi. 15.1.b
Spiritibus intus inordinatè motis quomodo res exterius ſitæ moueri appareant. 16.2.a.b
Spiritus cur moueri non deſinant, quieſcente corpore. 16.2.a
Spirituum tranſitus ad inſtrumenta ſenſus, motuſque à nebuloſa qualiter impediatur ſubſtantia. 21. col.1.d.e
Spiritus animales ſylueſtres, opaci, terrei à qua generentur intemperie. 81.2.e. an quatenus tales, gignat metum,& mœſtitiam. 82.1.c
Spiritus ſanitas eſt luciditas quodammodo: ergo pariter obſcuritas eius erit morbus. 82.1.e
Spirituum paucitas, aut capitis imbecillitas cauſæ ſunt, cur de obiectis, quantumuis naturalia ſint, malè iudicet homo 85.1.a
Spiritus paucitas in oculis quem morbum ibi conſtituat. 111.1.e
Spirituum abundantia vtrum viſum lædat. 111.2.a
Spiritus craſſi qualiter viſioni officiant. 111. 2.c. habent duplicem cauſam. 113.1.e. diuerſimode in vtraque curatio inſtituenda. 113.2.a

Spiritus tenues quo pacto vitient actionem videndi. 111.2.e. Quomodo in curatione iſtius mali tractandi. 113.1.d.e
Spiritus qualiter admiſtione extraneæ ſubſtantiæ viſioni reddantur inepti, 112.1.a. qualiter ab ea ſpurcitia liberandi per ſang. miſſ. & victum, & purgat. 113.2.a. & ſeqq. qualiter per topica. 114.2.a. & ſeqq.
Spirituum vitia viſionem corrumpētia ſingula vt dignoſcantur, ſigna diſtinctiua. 112.2.e. 113.1.a.b.c eorundem permiſtio à qua fiat ſubſtātia, vt diſcernatur. 113.2.b
Spiritum retroceſſio quæ fit in ſomno, apoplexia, caro, &c. & quæ fit in animi deliquio, quomodo differant. 198.2.e
Spiritus vitales multis modis vitiari poſſunt: Alteratione, Diſtractione, Suffocatione, Interceptione, Corruptione. 200.a. & ſeqq.
Spiritus qualis naturæ ſint, qui ephemeram conſtituunt. 470.1.a
Spiritus putridi an poſſint diariam putridam excitare. ibid. 1.c
Spiritus etſi aliquādo, idque rarò putreſcere poſſint; nunquam tamen adeo in putrefactione poſſunt perſiſtere, vt febrem putridam concitent, quin prius eorum ſubſtantia diſſipetur, & euaneſcat. 470. 1.e
Spiritus, auctore Galeno 6. de vſ. par. eſt optimi ſanguinis exhalatio, vel qui ex ſanguinis exhalatione nutritur, aut reficitur. 479.1.d
Spiritus duobus modis alterantur, vno quando incaleſcunt, ſuam propriam ſeruantes naturam: alio verò, cum in propria ſubſtantia vitiantur à calore peſtilenti, aut putrida aeris ſubſtantia: ab illis verè Ephemera; ab his nec verè, nec propriè, ſed ephemera peſtilens fit. 582.2.b
Spiritus quæ roborant, & multiplicant in triplici differentia: alia ſubſtantiam, alia proprietatem, alia qualitates naturales elementares reſtaurant, & conſeruant. 90.2.b
Spiritus venenoſi in feb. malig. qualiter ad extimas partes trahendi. 615.1.b
Spiritus internus dum ex naturæ lege ſe habet, omnium actionum opifex eſt: earum verò, quæ præter naturam ſunt idem non ſecundum naturam exiſtens, ac proinde flatus nomen accipiens, etiamſi prorſus ſpiritus exiſtat. 142.2.a
Spiritus, & Flatus quid differant. 232.1.a.b
Spiritus frequens quid ſignificet. 25.2.d
Spiritus frequens dolorem ſignificat, aut inflammationem. 170.2.a
Spumam cum quis ſubitò, & abſque cauſa mœrens per os excernit, vereri oportet, ne à rabido cane morſus ſit. 85.2.c
Spuma excreta cur ceſſet epilepſia. 71.2.e
Spretorum coctio ab Hipp. in ſuppuratione laudata quænam ſit. 185.1.a.b
Sputum nimium tenue qualiter ad mediocritatem reducatur, & fluxio compeſcatur. 177.2.d. nimis craſſum vt abſtergend. & incidendum. ibid.a
Spuitio, & ſputum quid apud aliquos differant. 773. 1.d. quid indicent in pleuritide. ibid.
Sputum ſanguinis, vide Sanguinis ſputum.
Staphiloma quid in oculis cornea. 109.1.c. 110.colum.2.d
Stercus lupi, & canis in puluerem redactum, vinoque albo dilutum, colicum dolorem ſiſtunt. 279. col.2. a
Sternutamentum leuis quædam epilepſia eſt. 70.colum.2.d
Sternutatoriorum cautio, & materia in apoplexia. 51. 2.a.b
Sternutatoria non probantur in ſurditate. 136.2.b
Stibium præparatum vehementiſſ. & lethale medicam. eſt, tamen in cephalæis nullis præſidijs cedentibus licet eius paucam ſubſtant. in ſaccaro roſaceo vino, iure præbere, vel in vino paulo maiori doſi infuſum vim, & facultatem eius exhibere. 10.1.d
Stibij vſus in Epilepſia cum modica Roſar. conſerua ad 3. vel 4. grana. 78.1.b
Stibium præparatum multis profuit, & profuturum eſt dementatis omnibus, dummodo præcaueas eos, quibus vel ſanguinis adhuc ſuperaſſatur, vel caliditas in toto aut peculiari aliquo viſcere viget. 89.2.d. eius doſis. ibid.
Stomacace quid. 307.1.b
Stomacachexia. ibid.
Stomachici qui appellandi. 227.2.b. & 268.1.a
Strabiſmus fit conuulſis muſculis oculum mouentibus. 65.2.e
Straboſitas Chryſtallini affectus. 109.2.b. quomodo fiat. 110.2.c
Stranguria quid à Diſuria differat. 358.2.e. & 367. col. 1.b
Stranguria ſolius veſicæ ſymptoma eſt. 367.1.c
Stranguria quibus oriatur cauſis. 367.1.e
Stranguria cur frequentius veſicæ contingat, ex aliqua occaſione refrigeratæ, flante Auſtro. 368.colum.1.b.c
Stranguriæ notæ ad dignoſcendas ſingulas eius cauſas. 368.1.c
Stranguriæ præſagium. 368.2.a
Stranguriæ curandæ ratio. 368.2.c
Stranguriæ qualiter medendum, ſi à pure. 369.1.a qualiter ſi ex acriori bile, aut ſalſa pituita ortum duxerit. ibid.b
Sanguinis miſſio an locum habeat in Vrinæ ſtillicidio. 369.1.d
Sanguinis ex tale miſſio an ſemper ex interna ipſius vena fieri debeat. 369.2.d
Strangurię ex defectu humidi glandularum paraſtatum cura. 370.1.b
Stranguriæ ex inflammatione earundem glandularum, vel exulceratione ab infecto ſemine, aut retento, & vitiato, aut à contagioſa fœmina fœdato profectæ curatio. ibid.c
Stranguriæ ex imbecillitate retentricis veſicæ rherapeuticæ. 370. 2.a
Studia & Curæ pariunt Melancholiam. 86.1.c
Stupor duobus modis fit, aut obſcurè ſolum, aut ſimul etiam praue tactu ſentiente. 52.1.d. definitur. ibid.2.e
Subiectum conſtituens accidens in eſſe, poni in definitione loco differentiæ aſſerit B. Thom. lib. 7. metaph. 455.2.b
Subiectum febris quale ſit, vide Febris.
Subiectum febrilis caloris cōſiderare aliud eſt, quam eius materiam. 461.2.d
Subſtantia quatuor modis modificatur, ſecundum quatuor ſpecies qualitatis. 494.2.a
Subſtantiæ non agunt per ſe, ſed mediante proprio inſtrumento. 445.2.a
Subuerſio ventriculi quid. 227.2.c. finitima eſt faſtidio cibi. ibid.
Subuerſio, & ſupinitas quid differant ab æſtuatione, & conturbatione. 227.2.c
Succus ſtillatitius vires egregiè inſtaurans in phthiſi. 195.2.b
Sudor quid. 410.1.d
Sudor, aut mador, aut copioſus vapor in ephemera plerunque fit, quia calfacti ſpiritus in venis: & arterijs corpus, Ephemores calfaciūt, & eodem modo, quo in exercitio attenuati, & ad cutim euocati ſucci erumpunt, vnde ſudor, mador, aut vapor, pro materiæ copia. 482.1.e

Sudores inutiles, parui, minuti frequentes, in principio proſilientes, item fœtidi malignæ atteſtantur febri. 604.2.e
Sudoribus in malignis febribus cur vix aliquid fidendum. 606.2.c. quare in augmento, ſeu proceſſu morbi earum multitudo laudabilis, in ſtatu pernicioſa. ibid.e
Sudorem mouentia in Ephem. à frigore. 484.2.c.d
Sudores quo caſu in cephalalgia frigida decoctis, & balneis eliciendi. 10.1.b
Sudorifica in vertigine pertinaci. 19.2.e
Sudationes quando in paralyſi proficuæ. 58.2.c.d quibus medijs inſtituendę. 59.1.c
Sudorifica appropriata Epilepticis. 78.2.b
Sudorifica maiora in memoria debili, & euerſa. 108.1.c
Sudationes ex guaiaco, & china in viſus imbecillitate inueterata cum humorum copia. 115.1.d
Sudorifica in ſurditate. 135.2.a
Sudatio ex guaiaco quando colicis proſit. 279.2.b
Sudorifera quæ, & qua ratione iuuent Aſciticos. 327.1.c
Sudorifica in vrinæ retentione à læſione emulgentium exhibere prodeſt; ſed miſta cum vrinam irritantibus. 360.2.c
Sudationes ex guaiaco, &c. in Stranguria à debili veſica. 370.2.c
Sudores vtrum excitandi in fluxionibus Podagricorum. 392.2.d
Sudorifica non ſtatim primò vſurpanda in virulentia Venerea. 407.2.e
Sudare non licet, niſi præparatis lue Ven. affectis. 408.2.e
Sudare non debent, qui vnam ſanguinis miſſionem tolerare nequeunt. ibid.
Sudorifica medicamenta non omnia morbo Gall. proficua. 405.2.d
Sudandi ratio in ſtupha qualiter paranda. 409.1.a. in lecto qualiter. ibid.b
Sudorem quæ impediant tria ſunt, Vires languidæ, Craſſities humorum, Cutis denſitas; & qualiter omnibus occurrendum. 409.1.c.& ſeqq.
Sudatorij duæ portiunculæ, vna calida, altera frigida. 409.1.e
Sudatione peracta quid agendum. 409.2.a. humoribus liquatis, ac in membra profluẽtibus quid agendum. ibid.
Sudatio in Lue Venerea potius, quàm in alio affectu neceſſaria. 410.1.c.d
Sudationes, & purgationes renutritiuæ. 420.2.a
Sudatorium in calidis naturis, & in his qui febre cũ Venerea tabe emaciantur. 421.1.a
Suffocationis cauſa quandoque eſt fumus è carbonibus ſemiaccenſis. 147.1.d.e
Suffumigiorum cura pericoloſa. 410.1.b
Suffumigia ab vſu receſſerunt. 414.2.c
Suffumigia Neotericorum periculoſiſſima. ibid.d
Suffumigiorum genera duo, Vniuerſale, & Particulare. ibid.2.d
In Suffumigijs duo cauenda, & quomodo: Primum eſt Animi deliquium patientis; Alterum mala cõpoſitio ſuffragiorum. ibid.
Suffumigia leuia. 415.1.a. vehementia. ibid.b
Suffumigium in diſpnœa extra acceſſ. 161.1.a.b
Suffuſio quid ſignificet. 195.2.a
Suffuſio quid differat ab offuſcatione, ſeu debilitate. 115.2.c. quid à ſuggillatione. ibid.d. quid ab Hypopyo. ibid. quid ab Onyche. ibid.e
Suffuſio diſtinguitur à Glaucomate. ibid. à Paropſi. ibidem.
Suffuſio, Aqua affuſa, Cataracta in quo diſcrepent. 116.1.c
Suffuſio vera quo in loco frequentiùs fiat. 116.1.a
Suffuſionis quænam materia. 116.1.d
Suffuſio quis pr. nat. affectus ſit, & quomodo, licet ſymptoma ſit vnum, tria tamen morborum genera ſequatur. 116.2.a
Suffuſionis ſpecies, quod vna per eſſentiam, & altera per conſenſum. 110.2.d
Suffuſio per conſenſum qualiter fiat. ibid.
Suffuſio eſſentialem in oculo habens permanẽtiam quomodo fiat. 116.2.e. & ſeq. eius variæ differentiæ. 117.1.a. quæ tandem coguntur ad tria capita Factam, Fientem, Incipientem. 117.1.e
Suffuſionis vtriuſque per eſſentiam, & conſenſum cauſæ communes coniunctæ, & antecedentes. 117.1.e. propriæ illi quæ per eſſentiam. 117. colum. 2.b
Suffuſio, ſiue per Protopatheiam, ſiue per Deuteropath. ſiue creſcens, ſiue confirmata, ſiue alia differentia, quibus ſignis innoteſcat. 117.2.c.& ſeqq.
Suffuſionis præſagium. 118.1.d
Suffuſio qualiter curetur, & quænam curari poſſit. 118.2.a
Suffuſio quæ poſſit manu artificis curari quæ non, ibid.1.d
Suffuſio perfecta duplex. 118.2.b
Suffuſio fiens. 118.2.c
Suffuſio incipiens. 118.2.d
Suffuſio incipiens duplex, & qualiter curari poſſit. 118.2.d
Suffuſioni oculorum incipienti qua cautione, & humorum præparatione collyria adhibenda. 120. col. 2.a
Suffuſioni oculorum fienti qualiter occurrendum, ſi reſolui non poſſit ante dictis medicamentis. 121.1.d. alia curatio per acum excauatam, &c. 121. colum. 2.b
Suffuſio facta non aliter quam manu tractanda: & operatio quibus circumſtãtijs peragi debeat, quaque dexteritate. 121.2.c
Sulphuris vſus vtilitaſque varia in memoriæ defectu. 108.1.c.d
Supinitas quid. 227.col.2.c. finitima eſt nauſeæ. ibidem.
Suppreſſio calidi effluuij non ſemper febrem concitat, ſed cum naturis accidit inſalubribus. 468.colum.2.d
Suppuratio plura ſignificat, & quid propriè ſit. 184. colum. 2.a
Suppurati qui dicantur. 185.1.e
Suppuratio quid, & quibus modis fiat, ac an ex pituita. ibid.& ſeq.
Suppurati ex pleuritide, vel peripneumonia, vel catarrho, quid differant. ibid.2.b.c
Suppuratio in pectore, non in pulmone, fit quinque modis. 186.2.c.187.2.b
Suppuratio qualis morbus ſit. 186.2.d. quæ pars affecta. ibid.
Suppurationis triplex cauſa, & loco diſſidẽs. 186.2.b 187.1.a.b
Suppuratio lethargica. 187.1.b.c
Suppuratio ex pure inflammato. 187.1.c
Suppuratio vteri. 187.1.d.e
Suppurationis fientis ſigna. 1.febris. 187.2.b. 2.dolor pulſatiuus. ibid.d. 3.pondus. ibid.e. 4.reſpiratio difficilis, & pulſus inordinatus. ibid.e
Suppurationis factæ ſigna. 188.1.a
Suppuratio inflammationum internarum cur pernicioſa ſit. 184.2.d
Suppuratio anginæ omnibus pericoloſior. 188.1.c
Suppurationis præſagium. 188.1.d
Suppuratio anginæ, pulmoniæ, pleuritidis, & alterius humoris quid differant. 188.1.d.e

Suppuratio pulmoniæ qualiter curari poſſit. 188.2.b vide plura in particula Pus.
Suppurationi Renum phlegmones quæ admouẽda. 338.2.d
Suppuratoria auxilia, & emplaſtra pro Gallico bubone. 424.2.b.c
Surditas aliquando ſequitur morbos in intemperie, nonnunquam in compoſitione, & rarò in ſoluta vnitate. 134.1.d
Surditas quæ à bile fit, teſte Hippoc. & Galen. critica eſt, & eam curat natura euacuatione, & non eget topicis: omnes verò aliæ ſurditates à frigida fiunt cauſa, & maximè à craſſa pituita, topiciſque remedijs indigent. 134.2.a
Surditas per conſenſum ab ea quæ fit per primogeneam affectionem, quomodo per ſigna diſtinguatur. 134.2.b
In Surditate fugiendum eſt à nimis calidis, aut frigidis medicamentis, atque alimentis. 135. columna 1.d
Surditati confert oleum magni momenti, & vſu probatum, quod deſcribitur. 136.1.c
Surditas ab ortu contracta, aut poſt natalem orta duorum ſpatio annorum confirmata irreparabilis eſt. 134.2.d
Surdi à natiuitate cur etiam muti. 133.2.c
Surditas, & Coma in capitis dolore abſceſſum aliquem poſt aures eructant, ſicut in calidioribus humoribus ſanguinis profluuium, &c. pag. 134. col.2.e
Surditatis therapia conſiſtit in ijs, quæ toti, & capiti proſpiciunt. 135.1.b.& 136.2.a
Surditas qualiter curetur per exterius adhibita, aut in aurem proiecta. 136. col.1.a. ſuffumigia. ibid. col.2.c.d
Surditatis ex pure, aqua in aurem proiecta, ex vermiculis, ex calculo profectæ cura. pag. 136. colum. 2.d. e
Surdi, & Muti ex hæreditario morbo qualiter curandi. 443.2.a
Surditas in malignis ſuperueniens quomodo certum ſalutis ſit prognoſticum. 608.2.c
Sycoſis palpebrarum quid. 108.2.b
Sycoſis in ano quid. 283.2.c
Symphyſis oſſium quid. 382.2.b
Symptomatum aliqua non profluunt immediatè à morbo, ſed cauſa. 16.1.e
Symptoſis nerui optici. 109.2.b
Synarthroſis quid. 382.2.b.c
Syncipitis grauis dolor vnde fiat, & quò vergat in febre maligna. 605.2.e
Syncope quid. 197.2.e. duplex exquiſita, & ſpuria. ibid.
Syncope verè quid. 198. 1. b. quid differat ab animi deliquio. ibid.
Syncope non eſt vnius facultatis, ſed omnium. 198. col.2.e
Syncope frigida quæ. 199. col.1.d. frigida cur dicta. col.2.e
Syncopes cauſæ quoque ſunt duplices: legitimæ, & ſpuriæ. 199.1.a.b
Syncopes illegitimæ ſpecies ex venarum interceptione, quæ inter apoplexias relata. pag. 199. col. 1. b. & col. 2.e
Syncopes illegitimæ ſpecies alia ex vitio oris ventriculi. 199.2.e.in fin.
Syncopes legitimæ quatuor cauſæ: Prima ſpirituum vitalium vitium. 200. 1.a.& ſeqq.
Syncopes ſecunda cauſa ſubſtantiæ cordis, aut totius corporis diſpendium. 200.2.b
Syncopes cauſa tertia cordis, aut corporis valida diſtemperies. ibid.d
Syncopes quarta cauſa, vitiata cordis figura 201. col. 1.a
Syncope quibus ſignis internoſcatur, vtrum ſit per eſſentiam, an per conſenſum. 201.1.c
Syncopes futuræ indicia. ibid.d
Syncopes legitimæ ſigna. ibid. e. & quidem à morſu oris ventriculi. col.2.a
Syncopes ex cordis primaria affectione ſigna. 201. col. 2.b
Syncopes à ſpirituum vitio ſigna. 201.2.c
Syncopes à cordis, aut totius corporis ſubſtantiæ diſſipatione. 201.2.e
Syncopes ex diſtemperie cordis, aut corporis ſigna. 202.1.a.b
Syncopes ob figuræ vitium notæ. 202.1.b
Syncopes præſagium. 202. 1. b. c. curatio reſpiciens ſymptoma. ibid.d
Syncopticis vtrum ſanguis mittendus. pag. 202. colum. 1.d
Syncoptici ob ſpirituum diſpendium non vno, nec eodem modo reuocantur. 202.2.b
Syncoptici per ſudorem, aut calorem facti quibus excitentur. 202.2.b.c
Syncoptici ex alui fluxu, ex plenitudine, ex animi pathemate, ex vomitu, ex ſanguinis fluxu quibus iuuentur. 202.2.d
Syncopticis ex febre ardenti quæ proſint. pag. 203. col. 1.a
Syncoptici ob ſudores, & vomitum quibus iuuentur. ibid.b
Syncopes ob ſpirituum ſuffocationem remedia. pag. 203. col. 1. b. ob crudorum ſuccorum copiam. ibidem.
Syncopes ex venefica qualitate cura. 203. columna 1.d
Syncopes ob ſubſtantiæ deperditionem therapia. 203.1.d
Syncopes ob ſitum cordis mutatum curatio. 203. col. 1.e
Syncopen curandi ratio alia vnamquamque eius dictam cauſam reſpiciens, ſeu potius præſeruatio. 203.2.a
Syncopalis febris altera eſt humoroſa, altera verò minuta. 559.1.e
Syncopalis febris humoroſa ea eſt, in qua natura morbo conſentit ab ipſo deuicta cum inſigni vitium iactura: oboriturque vel à frigido, & craſſo humore ex varijs cruditatibus aceruato, & os ventriculi comprimente, vel à venenata qualitate à biliosō humore eleuata, & cor aſcendente. 559. col. 2.a
Syncopalis febris humoroſa non continet laborantem in perpetua ſyncopes acceſſione, quinimò poteſt citra ſyncopen vniuerſa tempora percurrere. ibid. d
Syncopalis febris humoroſa ſigna, partim petuntur à cauſarum occaſionibus, & partim ab accidentibus: quæ omnia deſcribuntur. pag. 560. colum. 1.a
Syncopalis febris humoroſa magna ex parte lethalis eſt, tum ob ſymptomatum vehementiam, tum etiam ob curandi impoſſibilitatem. ibidem d.
Syncopali febre humoroſa affecti pro ſui curatione triplici egent conſideratione, nimirum loci affecti, naturæ humorum, & ſtatus naturæ. 560. colum. 2.a.b
Syncopali febre humoroſa affectos ſtatim primo mali acceſſu oportet leui purgare medicamento, & ea quantitate, quæ ventrem ſolum poſſit purgare, minimè à venis ad ventrem euocatis ſuccis. ibid.c

Syn-

Syncopali febre humoroſa affectis quæ ſit mittendi ſanguinis occaſio. 561.1.d
Syncopali febre humoroſa laborantibus ingenijs vires ſint roborandæ. ibid.e
Syucopalis febris minuta duplex eſt, altera ratione materiæ, altera ratione ſyncopis, ſeu accidentis. ibid.2.e
Syncopalis febris minuta, quæ talis dicitur ratione materiæ aut fit ab humoribus tenuibus, & ſeroſis impensè putrefactis, cuius meminit Auic. aut à bilioſis, de qua Gal. 12.meth.4. quarum vtraque lethaliter eſt ſyncopatica: & ſyncopales dicũtur ob accidentis ſimilitudinem cum humoroſa: minutæ verò quia nõ ob copiam humorum, ſed ſolum ob deprauatam conditionem tales fiunt. 562.1.a
Syncopalis febris, quæcunque ea ſit, eandem exigit curandi rationem, quam tertiana pernicioſa. ibid.b.c
Synochus citra putredinem fieri nequit ex vniuerſa ſanguinis maſſa accenſa, ſed ex ſolo ſanguine quarto humore. 471.2.c
Synochorum tres ſpecies, vna ex ſolo ſanguine adaucto, altera ex omnibus humoribus, tertia ex ijſdẽ, ſed vno reliquos ſuperante. 471.2.c
Synochi quid differant à continuis febribus. ibid.e vide, Continentes febres.
Synochi ex putreſcente ſanguine cauſæ. 572.1.e. ſigna.ibid.2.b. præſagium.ibid.2.c. curandi ratio. ibid.e.& ſeqq.
Syrupus purgatiuus pituitam ex guaiaco, & china deſcribitur vtilis in longo dolore capitis. 11.1.a alius ex alijs ad putredinem, & obſtructiones. ibid.b
Syrupus attenuans, & corroborans pro epilepſis. 78.1.e. vt fiat purgans. ibid.
Syrupus ex Scoria Ferri quem vſum præſtet in obſtructionibus. 294.1.
Syrupus ex Chalybe Auctoris, quid ab illo differat. ibidem.
Syrupus è Chalybe Auctoris ad iecoris ſcirrhum. 302.2.e
Syrupi ex ſcoria ferri ad ſcirrhum lienis præparatio. 310.1.b. ad icterum nigrum. 318.1.a
Syrupi fluxionem cohibentes. 338.2.c.d
Syrupi ad veſicæ calculum frangendum. 247.2.e
Syrupi D. Ambroſij deſcriptio, & vires in ſudore mouendo. 412.1.b
Syrupus pro mollienda aluo calid. & ſiccorũ in morbo Gallico, & ſudatione. 419.2.e
Syrupi aliquot pro cõterendis ſuauius reliquijs morbi Gallici. 416.1.e.& ſeqq.

T

TAbitudo quid. 488.1.d.499.2.e
Tabes quid. 190.2.d.488.1.d.499.2.c
Tabes propriè quid. 190.2.e.& 191.1.d
Tabidi propriè quid. ibid.e. vide Phthiſici.
Tabis tres ſpecies. 191.1.a
Tabes quibus cauſis ſuboriatur. 191.2.b.c
Tabificam conſtitutionẽ tria membra conſtituunt: caput, pulmo, thorax: & quomodo. 191.2.c.d
Tabi quæ ætas paratior. 191.2.d
Tabes aſthmatica quæ. 191.2.e
Tabes dorſalis. 192.1.a
Tabes ex tuſſi. 155.1.b.c
Tabes metuenda in renum vlcere. 430.1.a.& d
Tabeſcentia à morbo Gallico contracta quibus, & qualiter curetur. 420.1.c
Tabidi Gallici vtrum ſudori, illitui ex hydrargyro, ac purgationi committendi. 420.1.d. quatenus ſudationibus, & quibus medicamentis. ibid.2.e
Tabidi ex lue Venerea quibus inungendi. 421.1.b quibus ſi Tuberculis, Doloribus, Vlcere aut ſcabie infeſtentur. ibid.c
Tacamaca in dolore colico vſus. 279.1.c
Tapſiæ emplaſtro qui rectè vtantur.
Taraxis in adnata oculi. 108.2.e.122.2.a
Taraxodis febris ea eſt, in qua ſpectris quibuſdam vitis perterrentur, exiliunt, & clamant laborantes, quæ ex bile feruẽte fit, vapores multos à ſe ſurſum fundente. 466.2.c
Temperies vna oportet vt ſit toti corpori communis ex calore ſpiritus, & ſanguinis, & ex innato partium calore conflata, quæ diſtincta eſt à componentibus, & à ſingulis partium temperaturis, & ab hac ſalubritas corpori comparatur: hac verò mutata ad igneum, fit febris. 452.1.b.c.& colum.2.d
Temperamentum eſſe inæquale quid ſit. 489.colum.1.d
Temperamentum æquale quid ſit. ibid.1.e. æquale ab inæquali differt ſex modis. ibid.2.a.b
Temperamentum innatum an omnino in hectica ſubuerti poſſit diſputatio. 490.1.2.
Temporum varietates, & regni, in qua quis nutritur, potiſſimæ ſunt, quæ naturam ipſam permutãt. 74.1.b. quid præſtent in Epilepſia. ibid.
Tempora anni, vide Anni Tempora.
Tempora ſeu partes in morbis materialibus diſtinguuntur penes actionem natureę in materiam morbi: in immaterialibus verò penes paſſionẽ natureę à cauſa morbi, & à morbo ipſo. 500.2.d
Tendo immediatum eſt, & præcipuum motus inſtrumentum. 61.1.e
Tendo eſt principale ſubiectum conuulſionis. 61.col.2.a
Tendinis compoſitio. 62.1.e. inſertio. 63.2.a
Teneſmus quid. 265.2.a. quibus oriatur cauſis. ibid. quibus ſignis innoteſcat. ibid.e. curandi ratio varia. 266.1.2
Terebinthinæ vſus mirus in abſterg. & mundandis renibus. 333.2.d
Terebinthinæ præparatio, & compoſitio in diſpnęa. 162.2.a
Terebinthina quid conferat, & qualiter vſurpanda ſit in Aſcite. 327.1.b
Terebinthinæ varia præparatio ad lapillos, arenulas, & crudam materiam è renibus abſtergendam. 350.2.e.& ſeqq.
Terebinthinæ abietis vtilitas in vrina retenta promouenda. 362.2.c
Terebro caput epilepticis aperire diſſuadet auctor. 79.1.a
Terminus in alterationibus dupliciter conſideratur, aut pro vltima diſpoſitione ad introductionẽ formę agentis, aut pro ea qualitate in motu acquiſita, quæ poteſt ſeparato agente in ſubiecto permanere, & illud denominare. 446.2.e
Tertianę multiplex acceptio. 526.2.b
Tertiana duplici ratione dicitur legitima, ſeu exquiſita, nimirum, quia nulli alteri affectioni adiungitur, & quia bilioſus humor, à quo fit, ſolus abundat. ibid.c
Tertiana exquiſita eſt de ardentium ſorte. 526.col.2.e
Tertiana exquiſita vel fit à flaua bile in extremis vaſorum efferueſcente, vel ibidem putreſcente: & vtroque modo ad putridas febres reducitur. ibid.e.& ſeq.
Tertianæ exquiſitæ factæ ex bilis efferueſcentia aliquando degenerant in quartanas: eæ verò, quæ fiunt ex putredine in duplicem tertianam, aut ſpurias tertianas. 527.1.a

Tertiana exquiſita non à ſola flaua bile, ſed à quauis alia bilis ſpecie fit. ibid.d

Tertianæ exquiſitæ ſigna ſumuntur ab ijs, quæ eam præceſſerunt, comitantur, vel ſequuntur, & quæ ſinr. ibid.e.& ſeq.

Tertianæ exquiſitæ calor ſimilis uſt calori cauſonis, ſed non æquè acris & mordax. 527. colum.2.d

Tertianæ exquiſitæ pulſus licet intermiſſionis tempore amittat magnitudinem, celeritatem, & crebitatem, retinet tamen adhuc inæqualitatem febrilem ſingularem, hoc eſt, in vnica pulſatione. 528.1.a

Tertianæ exquiſitæ ſigna ab excrementis. 528.2.b Ex duratione. 528.2.d.e. Ex ætate, & anni tempore. 529.1.a

Tertianæ exquiſitæ præſagium. 529.1.b. ſeptem periodis finitur, & facilis curatu eſt. 529. colum.1.b

Tertianæ exquiſitæ curatio conſtat triplici prouidentia, nimitum flauæ bilis, partis ſuſcipientis, & partis mandantis, ibid. 1.d

Tertiana exquiſita tunc ſanguinis miſſionem, & purgationem renuit, cum ex bilis vitio citra redundantiam fit: at ſi in primis venis bilis redundet, à purgatione eſt curatio incipienda. 529. colum.2.c.d

Tertianæ exquiſitæ curatio, ſi flaua bilis in vaſis maioribus abũdet à ſanguinis miſſione debet incipi. 530.1.a

Tertianam exquiſitam indigere venæ ſectione ex Auic. ſententia poſt tres periodos, quomodo ſit intelligendum. ibid.c.d

Tertianæ acceſſionem facturam materiæ copiam quomodo minuere oporteat. 520.2. columna 2.c.d

Tertiana exquiſita laborãtibus quæ ratio victus debeatur. 531.2.c.d

Tertiana exquiſita laborantes quando qua via & quomodo purgandi. 123.1.a. ſumpta indicatione à ſola bile purgandum per ſedem, leuibus, medioc. vehementioribus. ibid.b

Tertiana exquiſita pro ſui curatione membri mandantis exigit prouidentiam, & quibus præſidijs. ibid.e

Tertianæ exquiſitę quando conferant vrinam mouentia. 532.2.c

Tertianæ exquiſitæ quando, & ad quid conferat ſecta ſaluatella manus dextræ. pag. 533. columna 1.b

Tertianæ exquiſitæ quando, & quibus pręſidijs conferat iecoris intemperamẽtum intra & extra corrigere. ibid.c.& ſeqq.

Tertianæ exquiſitæ quæ membri recipientis præſertim ventris inferioris, renum, capitis debeatur, prouidentia per abſtergentia, & roborantia, per clyſteres, & inunctiones, per oxyrhod. cum lacte. 533.2.b.c

Tertiana notha, & duplex tertiana, in quibus conueniant, & in quibus diſſideant. 541.1.c

Tertiana duplex fit, vel quod copioſior humor ſit, quàm quòd vna vice à natura pellatur, ex quo fit, vt ſingulis diebus ipſum pellat, vel quòd duo ſint putredinis principia: vel quòd diuerſè miſceatur bilis cum melancholia, aut pituita. 534.1.d

Tertiana ſpuria duplex eſt. Vna ex humore bilioſo immiſto, craſſo tamen: altera cum admiſtione. ibidem.

Tertianæ duplicis triplex genus ſignorum. 524. colum.2.e

Tertianæ ſpuriæ & duplicis præſagium dubium eſſe, quatenus pertinet ad periculum, & alia circa eius præſagium. 535.2.d

Tertianæ ſpuriæ curationi triplex prouidentia requiritur: primò cruditatum, quæ ſunt in primis venis: ſecundò humorum, qui in venis contenti febri materiam præſtant. tertia membrorum, quæ febribus præſtant fomentum. 536.1.a

Tertianæ ſpuriæ victus ratio. ibid.b.c

Tertianæ ſpuriæ curatio incipi debet à cruditatum primæ regionis extractione, per Clyſteria, & leuem purgationem. 536.2.b

Tertianæ ſpuriæ quando, & qua menſura ſanguinis miſſionem expoſcant. 537. colum. 1.a. & ſeqq.

Tertiana ſpuria laborantes quando vomere oporteat in die quietis, & quando in die acceſſionis. ibid.d

Tertianæ ſpuriæ quando conueniat purgatio miſta iuxta miſcellam humorum. 537.1.e. in duplici cur potius conueniat huius & illius humoris alternatim facta. 537.2.e

Tertianæ ſpuriæ quando, & quę competant vrinam mouentia. 538.1.a.b.c

Tertiana ſpuria quando, & quibus indigeat prouidentia membri mandantis, ſiue ventriculus ſit, ſiue iecur, ſiue ſplen. 535.1.c

Tertianæ notha, quæ debitis auxilijs adhuc perſeuerat ob iecur præſertim, curatio per ſaluatellæ ſectionem: aut ſi ventriculus peccet vomitibus bis in hebdom. repetitis: deinde per corpus emundantia, & roborantia frequentata. 539.1.a.b

Tertianæ duplicis eadem eſt curatio, quæ tertianæ nothæ, quia vtriuſque eadem eſt natura, præter nonnulla quæ in eius curatione peculiariter aduertuntur. 539.2.a.b.c

Tertiana pernicioſa aut mali moris febris quædam eſt, quæ tertianos ſeruans circuitus, & varia, eaque periculoſiſſima inferens accidentia, lethalis exiſtit, quæ nonnunquam ſimplex, nonnunquam duplex more aliarum fit. 539.2.e

Tertianæ pernitioſæ cauſæ, & ſex ſpecies deſcribuntur. 539.2.e. ſigna in genere. 540.2.a. prognoſtica communia. ibid.c.d. primæ ſpeciei cauſæ, ſigna, curatio peculiaris. 541.1.c. & ſeqq. & ſic de reliquis ſpeciebus per capita, à pag. 543.1.a. vſque ad 548.2.a

Teſtibus cum corde maximus eſt conſenſus, vnde in cauſone oxyrrhodino compoſ. madefaciendi. 577.1.e

Teſtes aqua frigida refrigerati ſanguinis fluxũ è naribus ſiſtunt. 139.1.a

Teſtium cum cerebro maximus conſenſus. 139. colum. 1.a

Teſtes maniacorum frigidis illiniendi, & madefaciendi, at non diu, ne robur virile deijciatur. 102. col.1.d

Tetanos eſt conuulſio, in qua collum cum capite, aliquando totum corpus riget, neutramque in partem inflecti poteſt. 63.1.a.b

Tetanus an ex duplici conſtet conuulſione, dubitatur propter Auicen. 63.1.e

In Tetano vtrum partes moueantur, an quieſcant. 63.2.d

Tetanum vltra quatuor dies protendi compertum. 66.1.a

Theophilus non phreniticus, ſed melancholicus fuit. 19.2.a

Theriacæ vires in Quotidiana febre. 554. columna 2.d

Theriaca laudatur in Variolis, dũ vitalis virtus cum grauibus ſymptomatis colluctatur, niſi febris eam vetuerit vehementia. 623.1.d

Theriacæ, & Mithridati vſus in exterminandis morbi Gallici reliquijs. 417.1.d

Theriaca ſmaragdorum, & viperarum aduerſus Epilepſ. 75.1.e

Thymus in ano quid. 283.2.c

Tinnitus aurium, vide Aurium tinnitus.

Tophus, & Calculus, ſeu Lapis qualiter diſtinguantur. 355.1.a

Tophi manuum, aut pedum vnde, & quibus reſoluantur. 395.2.b

Topicis auxilijs non ſine periculo vteris, niſi corpus prius euacuaueris. 66.1.e

Trachoma in palpebris quid. 108.2.b

Tremor eſt motus voluntarius imminutus propter facultatis imbecillitatem. pag. 52. colum. 1.d. & colum. 2.e

Tremoris, & Paralyſis cum Epilepſia collatio. 71. colum. 1.b

Tremula lingua, tremulæ manus ſigna praua in febribus. 607.2.d

Tremor ægro non deliranti ſuperueniens prænũciat phrenitidem; deliranti verò ſignificat inflammationem neruos attingere. 31.2.c

Tremor Cordis quid. 204 col. 1.c. eius natura. 206. col. 1.c

Tremor, & Palpitatio quid inter ſe differant. 204. 1. d. 206. col. 1.e. vtrum cordi accidere poſſint. ibidem e.

Tremor non omnis oritur ex motu imperio voluntatis facto, ſed aliquando à motu præter naturam. 204.2.d.e

Tremor cordi rarò accidit. 206.2.b

Tremor quis legitimus, aut illegitimus. 206. columna 1.d

Tremores ſpurij quot modis cordi accidere poſſint, & qua ratione ſpurij nominentur. 206. colum. 2.b.c

Tremoris cordis quæ cauſæ. 206.2.e

Tremoris natura ab imbecilla fit facultate. 207. colum. 1.a

Tremoris ſigna. ibid. c. præſagium. ibid. e

Tremor cordis duplicem habet medendi rationem. 209.2.d.e. vide etiam Palpitatio.

Triſtitiæ ſigna. 482.2.c

Triſtati à Cogitabundis diſcernuntur. 482. columna 2.d

Tubarum clamores ſummopere proſunt ſurditati, euacuato capite, calefaciendo, diſcutiendo, illidendo humores. 135.1.e

Tumorum à tactu ſumptæ ſunt triplices differentiæ: duri dolentes: duri indolentes: molles indolentes. 295.1.a

Tumorum qui ſuppurentur, & cur nunc citius mox ſeriùs. 297.2.b

Tumores ventris, & Meſenterij qualiter diſtinguantur. 297.1.d

Tumor Gallicus quid habeat diuerſum à cæterorum tumorum natura. 403.1.b.c

Tumorum gummoſorum in Lue Venerea quæ ſedes. 425.1.c

Tumores gummoſi neglecti quantum breui increſcant. 425.1.e

Tophi Gallici cuius ſint naturæ, & conditionis. 425. col. 1.e

Tumores nodoſi, ac ſcirrhoſi inueteratæ luis proprij ſunt. 425.2.a

Tumores ſcirrhoſi qua ratione articulos morbo Gallico affectorum occupent. 425.2.c

Tumorum iſtorum ſuppuratio corrupta eſſe oſſa indicat. ibid.d

Tumorum Gallicorum curatio qua lege inſtituenda. 425.2.d. topica medicamenta triplicia. ibid. e. Primò Pharmaca ſola qualitate agentia. 426. colum. 1.c. Secundò Vnguenta hydrargyrum recipientia: quæ quibus partibus adhibenda. ibidem col. 2.d. Tertiò Inunctiones ſublimatum recipientia. pag. 427. colum. 1.a. ſi ſint in capite gummoſi. 427.1.d.e

Tumor pedum quandoque antecedit, quandoque ſequitur hydropem: & vtriuſque ratio. 323. 2. in fin. & 324. col. 1.a

Tumores pedum in aſcite quibus diſcutiantur. 328. col. 2.b

Tumores p.n. ſi naſcantur ab efferueſcentia, & criſi variolarum, qualiter tractandi. 623.2.d

Turgere quid ſit. 33.1.d

Turtur à proprietate iuuat melancholicos, ſi concedatur. 91.1.e

Tuſſis quid. 152. col. 1.b. cuius naturæ ſymptoma. ibidem d. à quo morbo ſuboriatur. ibidem colum. 2. cuiuſnam partis proprium ſymptoma exiſtat.

Tuſſis duplex: & Spuria quibus accidat. 153. 1.a. Genuina quibus accidat. ibid. c

Tuſſis à quibus cauſis concitetur. 153.1.e

Tuſſis humidæ cauſæ. ibidem in fin. ſiccæ cauſæ. colum. 2.b.c

Tuſſis quibus notis internoſcatur. pag. 153. columna 2.e

Tuſſim curaturo conſiderandum primò ſymptoma. 154.1.b. ſecundò cauſa. ibid. d. tertiò morbum in vijs pulmonis. 155.1.d

Tuſſis curatio per mitigantia. 154. col. 1.c. per ſomnifera, & opiata. ibidem. per ſanguinis miſſionem. ibid. 2.a.b. per purgantia. ibid. e

Tuſſis ſicca an admittat ſanguinis miſſionem. 154. col. 2.c.d

Tuſſis ab aſperitate à materia calida, & acri illata curatio. per cohærentia fluxum, refrigerantia, & demulcentia. 155.2.b. & ſeqq.

Tuſſis ex cauſa frigida tenui curatio poſt reuulſionem per denſantia, ex craſſa per attenuantia. 156. 1.b. & ſeqq.

Tuſſis pleuriticorum, vide Pleuritis.

Tyloſis in palpebris quid. 108.2.b

Tympanites cur non ita facilè ab aſcite dignoſcatur, nec promptè curationem admittat. pag. 328. col. 2.c. cur non cedat medicamentis. 329. colum. 1.c

Tympaniæ natura. 328.2.e. 329.1.c

Tympanites quibus differat à reliquis circa vmbilicum tumoribus, & doloribus. 329.1.a

Tympaniæ cauſæ. 329.2.a. ſigna. ibid. d. prognoſis. ibid. e. 330.1.a

Tympanitis cæteris hydropis ſpeciebus quo pacto grauior. 320.1.a

Tympanitidis curatio differt in hoc ab Aſcitis curatione, quod in hoc vacuandum eſt plus in principio, & vltimò roborandum magis: & ſemper diſcutiendum minus, ne diſſipetur vnà calor natiuus paucus: In illo minus initio vacuandum, alterandum verò, & roborandum magis: diſcutiendum vehementiùs omni tempore, ob flatum copioſiorem, materiæ craſſitiem, & frigiditatem, non autem copiam: vnde calefacientia validiora conueniunt. 330.1.a.b

Typhomaniam affectum eſſe medium inter phrenitidem, & lethargum. 37.2.b

Typhomaniam tripliciter fieri. 37.2.b

V

Vacuatio, vide Euacuatio.

Vapores, vide Halitus.

Variolæ,& morbilli criticæ ſunt naturæ excretiones, differuntque inter ſe, quod variolæ ex copioſo, & vitioſo fiunt ſanguine, vel ſolo, vel humori alteri adiuncto,& corpulentiores ſunt, ac craſſiores cutis eminentiæ: morbilli verò, ex pauciori, tenuiori, feruidiori, ac bilioſiori ſanguine: quo fit, vt rubicundiores maculæ in cute fiant, longè tamen prædictis minores. 260.1.b.c
Variolarum, & Morbillorum febres de genere continentium ſunt, cum leui putredine, & ſibi propria malignitatis ſorte. ibid.a.& ſeq.
Variolarum, & Morbillorum cauſa interna eſt, calor nimirum non omnino genuinus, & naturalis, ſed noſtræ naturæ diſſimilis, qui vna cum natiuo noſtro calore ab impurioribus partibus ſeminis, & ſanguinis menſtrui à principio generationis ſit relictus: qui à natiuo calore tamdiu compeſcitur, & quietus continetur, donec ætatis diſcurſu ab aliqua externa cauſa excitatur, & aduerſus eundem natiuum calorem inſurgens, ſanguinem, & alios humores vitiat, & in feruorem agit. ibid. c.d.& ſeqq.
Variolæ,& Morbilli ſalubriter quarto die, vel ſaltem ante ſeptimum terminantur: tum quia febris plerunque incipit à ſummo vigore, tum etiam quia leuis putredo, & facilè coctione ſuperatur: quod malignæ febri non accidit, ſed poſtquam ſeptimo die maculæ apparent, grauior fit: quia omnia eius tempora conſpicua ſunt, & putredo maior. 621. col.1.c.d
Variolæ, & Morbilli quas habeant ſui periculi rationes,& quæ ſint alijs ſecurioris, aut deterioris conditionis. ibid.e
Variolarum,& Morbillorum ſigna. 621.e.in fin.
Variolarum, & Morbillorum non procraſtinanda curatio quatuor officijs conſtat. 1. Vacuatione. 2. Naturæ imitatione. 3. Correctione malignitatis. 4. Præſeruat. cuiuſque membri interni, & externi, quod alicuius momenti. 622.1.d
Variolæ curantur per venæ ſectionem (in adultis:) per ſcarificationem crurum, deinde brachiorum (etiam in pueris) aut (ſi graciles pueri ſint) natium, per decocta cutim petentia per cucurbit. frictiones, contectiones, inunctiones olei amygdalarum dulcium cum nitro, per ſudorifica, per alexipharmaca. 622.623.
Dariolarum febres, quæ ceſſauit ab eruptione, reuertens, num ſit à ſuppuratione, an à reliquijs, quod periculoſum, quo pacto diſtinguendum: & in ſecundo caſu mittendus ſanguis, non in primo. 622.colum.2.e
Variolæ non perforandæ (& cur) niſi aureo penicillo,& quidem grandes ſolæ, aut plures vno loco cõgregatæ: idque per interualla, non die vno. 624.colum.1.b
Variolæ ſiccandæ lotionibus, aut inunct. ſi natura ſit in hoc pigra: deinde cicatrices fiant deformes, cauendum. ibid.2.b
Varices apparentes in melancholia hirudinibus admotis fundendæ. 87.2.b
Venæ cauæ principium minutiſſimæ venulæ per iecur diſperſæ. 228.2.a
Venæ portæ origo,& expullulatio. 288.2.b
Venarum imbecillitas, cruditas, languor, obſtructio, ac intemperatura quibus è cauſis oriatur. 306. colum.1.b
Venę tres patiuntur cruditatis humorum ſortes. 306. col.1.e
Venarum imbecillitas, ac cruditas qua medela curetur. 306.2.b
Venarum interceptio. 39.1.e. 47.1.e. quomodo fiat. 199.1.b.& ſeqq.
Venarum emulgentium obſtructionem quæ tollant. 362.2.d
Venæ hæmorrhoides quam diſſeminationem, & originem ſortiantur. 283.2.d
Venæ tali, medianæ, cephalicæ, hæmorrhoidum quo ordine, & lege in vertigine per eſſentiam calida ſint aperiendæ. 19.2.b
Venæ ſub lingua quibus incidendæ vertiginoſis. 20. col.1.a
Venæ temporum, & frontis in qua vertigine ſint vrendæ. 20.1.a
Venæ ſectionis repetitio in brachio, aut ſumma manu ſuperueniente phrenitide ſæpè neceſſaria. 24. col.2.a
Venæ tali primum ſecandæ, antequam cephalica, in phrenitide à ſuppreſſis hæmorrh. aut menſibus. 32.2.a
Venæ narium internæ mox ab vniuerſali euacuatione, aperiendæ bis, aut ter, vt vber effluat ſanguis, in cerebri inflammatione. pag.32.colum.2.c.34. col.2.a
Venas ſub lingua tundere vtile quidem, ſed difficile in phrenitide. 34.2.a
Venæ iugulares quando, & qua lege ſcindi queant in Apoplexia. 50.1.b
Venæ tali, aut poplitis qua ratione in apoplexia incidendæ, conſilio Auic. 50.1.d
Venam in brachio dextro, vel ſiniſtro: extra inter mediam: in fronte, naſo: in ano: in talo: ſolum, prius, poſterius: autumno, vel ſtatim reſerare melancholicis quæ ſuadeant. 87.1.b
Venæ tali ſectio tamen plerunque cæteris in eo malo præfertur. 87.1.e.& col.2.a.b
Venulæ minutæ, vt naſi, & frontis, aperte vix proſunt melãcholicis, quia difficulter emittunt humorem craſſum. 90.1.c. niſi lauacro aliquo fundatur ſanguis. 87.1.e. aut niſi capitis cutis rubeat, aut oculorum venulæ tumeant, ac liuidæ appareant. 90.colum.1.c
Venæ tali, præ cæteris, inciſio laudatur ob reuulſionem maiorẽ in Prophylace epilepſiæ puerorum. 76.2.a
Vena tali ſecta adimit plenitudinem in melanch. hypochond. à ſuppreſſ. hæmorrhoid. aut menſ. collectam. 95.1.e
Venas frontis,& narium, an, & quo modo liceat incidere in viſus imminutione. 113.2.e
Vena tali non eſt nimis remota ab oculis,& quando in ophthalmia incidi debeat. 124.1.e. vide Sanguinis miſſio.
Vena in oculi maiore angulo hirudinibus aperta cõterit reliquias ophthalmiæ. 126.2.c
Vena frontis quando, & vbi candenti ferro vrenda in diuturna ophthalmia. 127.2.c.d
Venæ ſectio ſub lingua in Angina repetenda. 151.colum.2.d
Venæ tali ſectio, & copioſa illinc eductio ſanguinis in febre maligna, vel peſtilente laudatur. 611.2.c. vide Sanguinis miſſio.
Vena Saluatella, vide Saluatella.
Venenum eiaculatum, ſi neruum attigerit, laborans in epilepſiam cadit: ſicut, dum arteria percutitur, lipothymia corripitur: & pariter dum venam ſauciat, protinus iecur afficitur. pagina 77. columna 2.d
Venena quare, & quomodo à tota ſubſtantia nobis ſint aduerſa. 585.1.a
Ventilatio, & aeris frigidi ingreſſus nullum gradum caloris innati cordis remittit in ſanis corporibus, aut in febrientibus, ſed impedit, ne calor efferueſcat,& intenſior fiat. 448.2.c
Ventris regio triplex. 295.1.a

Ventrem quæ roborent, ac firment. 230.2.a
Ventris laxitati quæ proſint emplaſtra, & olea. 230. col. 2.e
Ventriculi munia tria. 245.1.e
Ventriculus actionibus ſuis æmulatur partes principes. 210.1.a
Ventriculi os, Vide Os.
Ventriculi tres regiones, vnde ipſius tres morborum claſſes. 210 2.a.b
Ventriculus primus, & ſecundus quis Galeno ſit: quis tertius. 279.2.e
Ventriculus triplici gaudet calore. pag. 233. columna 1.d
Ventriculi actiones duobus modis inuertuntur, læſo temperamento radicali, & læſo triplici caloris genere. 233.2.a
Ventriculi facultas qualiter vitio temperamenti vitietur. 234.1.c
Ventriculus frigidus vtrum ad appetendum aptior. 216.1.b
Ventriculi frigiditatis inclementiam quæ compeſcant in bulimo. 216. col. 2. d. robur quibus introducatur. 217. col. 1. a. ſenſus quibus retundatur. ibidem.
Ventriculi imbecillitatis nomine quid veniat. 232. col. 2.c
Ventriculi adſtrictio, cuius meminit ſolus Aetius, nil eſt aliud, quàm eius cruditas cum cutis, & carnis adeo ſit preſſa coarctatione, vt nihil eius, quod à cruditate excitatur, exhalare poſſit, aut per cutim abire. 232.2.d
Ventriculi imbecillitas verè ea ſolum dici meretur, qua ipſe deficit à Coctione. 232.2.e
Ventriculi imbecillitas quibus ſignis innoteſcat. 235.2.b
Ventriculi, & Iecoris contraria intemperie qua melancholiam hypochondriacam cauſant, affectorũ ſigna. 97.1.c. curandi ratio triplex. ibid. 2.a. Vide Melancholia.
Ventriculi imbecillitas, & cruditas à facultatis offenſa pendens. 233. col. 1.c. ex eius figura deprauata. 235. col. 1. a. tertia ab extrinſecus accedentibus. ibid. b
Ventriculi imbecillitas ex deprauata victus ratione quo pacto curetur. 236. 2. b. ex calore ambientis qualiter. ibid. d
Ventriculi calida intemperies quam poſtulet medelam, & refrigerationem. 236.2. in fin.
Ventriculi frigida diſtemperies quam poſtulet medelam. 238.1.b
Ventriculus frigidior factus ex adhæſu frigidi humoris qualiter curetur. 238.2.c
Ventriculum quæ roborent, & aſtringant. 238. colum. 2.e
Ventriculi ſiccitas duplex. 239.2.a. qualiter curetur. ibidem.
Ventriculi imbecillitas ex caloris imminutione qua ratione curetur. 239.2.b
Ventriculi imbecillitas ex defectu caloris partium vicinarum curatur. 240.1.a
Ventriculi frigiditas, humiditaſque nimia quibus frænetur. 251.2.c
Ventriculum vacuantia, & confortantia in vertigine. 17.2.d.e. 18.1.e
Ventriculi acerbiſſimus dolor plerunque in Conuulſionem ducit crura, pedes, & manus, licet ventriculus principium neruorum non ſit. 64. columna 1.d
Ventriculi accidentibus in maligna febre quomodo auxiliandum. 616.2.b. quomodo in Variolis puerorum. 622.2.c
Ventriculo qualiter ſuccurrendum vomenti, faſtidienti, linquẽti animo in Variol. aut Morbil. 623. 2.d. qualiter non loquenti. 622.2.c.d
Veneris intempeſtiuæ incommoda, & quomodo mater Podagræ. 383.2.e
Veneris immodicus vſus ſolus podagricos creat. 386. 2.e. in fin.
Vere fauores, & melancholiæ quo nomine fiant. 80.2.d
Vernaculus morbus, ſeu endemus eſt is, qui regioni cuipiam peculiaris eſt. 581.2.b
Vertigo quid ſit, & eius tres ſpecies: prima in qua fit ſolum falſa circumuolutionis imaginatio: 2. in qua & oculi obtenebrantur: 3. in qua ſimul etiam cadunt. 13.2.b
Vertigo ſimpliciter, ſeu dinos; & Vertigo tenebricoſa differunt aliter, quàm ratione maioris, & minoris. 13.2.e
Vertigo quid differat ab Epilepſia. 13.2.d
Vertiginis tres ſpecies circumnotatione, tenebris, caſu inter ſe diſcrepant, & quanta ſit illa diſcrepantia. 14.col.1.& 2.
Vertigo ſimpliciter dicta, & tenebricoſa diuerſas habent partes affectas, & in hac per eſſentiam, in illa per conſenſum læduntur oculi. 14.col.1.a.b. & col.2.e
Vertiginoſi qui concidunt tam anteriore, quam poſtica cerebri parte offenſi ſunt. 14.col.1.c.d. ijdem laborant affectu compoſito tripliciter, ex viſiua, imaginatiua, motiua potentia oblæſa. 14. columna 2.e
Vertiginis trium ſpecierum generatio breuiter declaratur, & pulchrè. 16.1.c.d
Vertigo, ſeu falſi motus imaginatio fit tum oculis apertis, tum ijſdem clauſis. 14. 1. a. ideoque oculis quandoque minimè. 14. 1. d. cur hoc poſtremum accidat, vide 16.1.e
Vertiginoſi ſymptomatis fons, & radix prima ſitne calida, an frigida intemperies controuerſia. 15. colum. 1.d.e
Vertigo ab vtraque intemperie gignitur, partim ſubiectiuè, ſeu diſpoſitiuè, partim effectiuè, & quomodo. 15.2.c. & 16.1.a
Vertiginoſi ſymptomatis immediata cauſa ſtatuitur prauus ſitus. 14.2.e. lin. vlt. item obſtructio. 15.1.a. & potiſ. col. 2.a. magis immediata cauſa aſſignatur aliud ſymptoma, circumuolutio nimirum ſpirituum quæ refertur in obſtructionem, ſicut hæc in vaporem, & hic in intemperiem, vel internarũ cerebri partium, vel aliarum infra caput. 15. 2. b. & ſeqq. & 16.1.d.e
Vertiginoſis cur videatur caput circumagi. 15. columna 1.d
Vertiginis acceſſionem quæ cauſæ externæ concitent. 16. col. 1. b. quo interueniente hoc fiat. ibidem e.
Vertiginem qua ratione moueant externæ aliquæ cauſæ non interueniente flatu, aut vapore. pag. 16. colum. 2.b.c. *quamuis ego potius dicerem, quod ſpecies motus ſpiritibus concepta ſpiritus etiam commoueat.*
Vertigo per eſſentiam à quanam intemperie frequentius oriatur, & quo pacto. 18.2.a
Vertigo plerunque à ventriculo cauſatur. 17. columna 2.a
Vertiginis per primogeneam paſſionem ſigna. 16.2. d. 18.1.e
Vertiginis per conſenſum indicia. pag. 17. columna 1.b
Vertigo quando mutetur in apoplexiam, vel epilepſiam, vel cephalalgiam, vel ſurditatem. 17.1.c.d. 18.1.b
In Vertiginis curatione obſeruandum maior an mi-

nor ſit capitis diſpoſitio; & vtrum cauſa mouens ſit grauior, aut leuior. 17.1.d
Vertiginem ſedandi inſtrumenta communia triplicia, Reuellentia, Intercipientia, Diſcutientia. 17. col. 2.a
Vertiginis per conſenſum curatio proponitur primū per Reuellentia admota, iniecta, leuiora, deinde per Reprimentia aſſumpta, poſt per Concoquentia, ſiue nidoroſa ſit cruditas, ſiue acida, aut humores crudi alij: deinceps per leniter purgantia: item per diſcutientia flatus, & Corroborantia; aut etiā ſudorifica ſumpta, admota: Aut, ſi à ſanguinis in arterijs, & venis feruentis abundantia fiat, per ſanguinis extractiones vniuerſales, particulares: tandē per topica Repellentia, Diſcutientia, debiliora, validiora, pro morbi progreſſu, aut humoris, & halitus qualitate. 17.col.& 18.col.1.
Vertiginis per eſſentiam à cauſa calida poſt acceſſionem curatio perficitur ablatione cauſæ primum remotioris, deinde propinquioris per ſanguinis miſſiones varias, bilis purgat. capitis alterat. & corrob. intern. & externam. 19.2.a.& ſeqq.
Vertiginis per eſſentiam à cauſa frigida curatio in tribus ſita eſt: 1. in euacuatione totius, & capitis: 2. in correctione intemperiei: 3. in corroboratione cerebri vbi iubet, vt purgatio capitis præualeat in expultrice torpida; corroboratio verò in coctrice debili. 18.2.& ſeq.col.1
Vertiginis cuiuſcunque pertinacis, & non cedentis remedia generoſa, ſudorifica, Interceptiones, Sectiones, Vſtiones. 19.2.e.& ſeqq.
Veſica fellea. 289.1.a
Veſicę interior membrana varijs conſtat fibris. 368. col. 1.a
Veſicæ muſculi triplex vſus. 372.2.e
Veſicæ paralyſis vt curanda. 59.2.d
Veſicæ exulceratæ ſigna. 345.2.e
Veſicæ vlceris ſerpentis, & erodentis ſigna. 346. columm.1.a
Veſicæ vlceris ex ſuppuratione relicti dignotio. 346. col.1.b
Veſicæ vlcus qualiter ex humoribus mordacibus, & nitroſis prodeat. 346.2.a
Veſicæ vlcus ex inflammatione, & abſceſſu. 346.columm. 1.b
Veſicæ inflammationis curatio, & præcautio abſceſſus. 346. 1.c
Veſicæ vlcerum prognoſtica. 346.2.d. quibus modis fiant inſanabilia. ibid.
Veſicæ vlcera qualiter curentur. 347.1.b
Veſicæ vlcus quæ ad cicatricem perducant. 348. columm. 1.a
Veſicæ calcus, vide Calculus.
Veſicatoria aſciticis applicanda. 328.1.a.b
Veſicatoria emplaſtra vtrum, & quando iſchiadicis adhibenda. 398.1.c
Veſicatoria tumoribus Gallicis mirè proficua. 427. col.1.b.c
Veſpertina acies quid. 110.1.b. eius cauſæ duæ. 111. col.2.e
Veſtitus medicatus in Anaſarca. 333.2.c
Victus, & Aeris inſpiratio omnium morborum cauſæ. 585.2.e
Victus ratio quanti ſit momenti in pellendis morbis. 74.1.d.e
Victus humorem fœculentum producens. 86.] columm.1.a
Victus melancholicis omnibus noxius, & proficuus, tum qualitatibus manifeſtis, tum proprietate ſubſtantiæ. 91.1.c.& ſeq.
Victum inſtituere melancholicis ex animi paſſionibus ferè ſatis eſt, cum balneis frequentis, & leui aliquo pharmaco. 92.col.2.d
Victus melancholicis hypochondriacis difficulter inſtituitur, obſeruandum tamen, quem quiſque tolerauerit, coxerit, & ſine aliqua cruditatis ſpecie diſtribuerit. 93.1.d.e
Victus tenuiſſimus in conuulſione à plenitudine. 66. col.2.e
Victus humectans, & optimè nutriens in Conuulſione à vacuatione. 67.2.c
Victus in calida intemperie ventriculi. 237.1.c. in caloris imminutione. 239.2.e
Victus attemperans, ſeu epicerauſticus in Renum vlcere. 340.1.c.d
Vigilia, & Fames corpus calefaciunt communi ratione: quia augent flauam bilem: & peculiari inedia, propter actionem caloris interni in membra: & vigilia propter motum ſpirituum. pag. 467. columm.2.a.b
Vigilia ſæpè ſufficiens eſt humores ad caput accerſere, ac phrenitidem concitare, præſertim in malignis, & ardentiſſimis febribus. 35.1.c
Vigiliæ antegreſſæ indicia. 482.2.c
Vigiliæ à capitis dolore quæ reſiſtant. 8.1.c
Vigiliæ phreniticorum quomodo ſubueniendum. 35.1.c
Vigiliæ noxa in Melancholia. 90.1.e
Vigiliæ in maligna febre quibus auxilijs ſubuenire oporteat. 618.2.a
Vini vſum capite calefacto cur Galen. 2. local. vetuerit ex Apollonij ſententia. 6.2.a
Vinum quando Maniacis concedendum. 101. columm.1.c
Vinum vtrum in Ephemera porrigendum. 484. columm.2.e
Vini vſus in hecticorum corporibus magni eſt momenti. 510.2.c
Vinum eis qui à peſte curātur, ac tuentur, eſt neceſſarium antidotum. 590.2.e
Vinum in curat. febr. peſtilen. non niſi virium gratia porrigere conceditur, quia maiorem feruorem, & agitationem concitat: Inclinante verò morbo ex vſu maximè eſt. 592.1.e
Vinum ex guaiaco, hyſſopo, pęonia epilepticis vtile. 78.2.c
Vinum ex fruſtis carnis porcinæ quomodo præparādum ad viſum debilem. 114.2.c
Vinum aromaticum ad Singultum. 227.1.d
Vires reficiunt partim quæ adſtringunt effluxum calidi innati, partim alimenta, & odoramenta. 213. col.2.d.e
Vires in peſte cuſtodiuntur propriè alimentis: impropriè euacuantibus, reuellentibus, alexipharmacis, & alterantibus. 591.2.e
Virium reſolutioni, ac ſyncopi à bulimo qualiter occurratur. 216.2.e
Vires in Cholera roborantia, & ſpiritus reficientia quando proficua ſint, & quæ. 244.2.e
Vires reficientia in Dyſenteria. 265.1.e
Virga aurea quid proſit in Calculo. pag. 357. columna 2.a
Virgines ex frequenti aceti, & acidorum vſu ſæpè incidunt in quartanas. 563.1.e
Viſio, & Imaginatio rerum agendarum vim obtinent. 84.1.a
Viſio fit per extramiſſionem, & intus ſuſceptionem. 111.2.c.d
Viſu omnium acutiſſimo prædití qui. pag. 112. columm.1.a
Viſus debilitas, defectus, & alia vitia. 108.col.1.d. & ſeqq.
Viſus debilitatis cauſæ, vel ſenſui manifeſtæ, vel occultæ. 109.2.e

Viſus debilitatis occultam habentis cauſam variæ ſortes. 110.1.a.à quo morbo, & qua cauſa ſingulæ oriantur. ibid.e.& ſeqq.
Viſio diſtantiorum cur fiat in aliquibus clarior, & exquiſitior. 111.2.c
Viſio diſtantiorum exactior quam propinquiorum, affectio eſt contraria Myopiæ. 110.col.1.b.c. vide Myopia.
Viſus lucidi aeris quare tinnitum efficit. 132. columna 1.e
Videre noctu clariùs. vide Nyctalopia.
Viſus læſio, & lachrymatio à lumine. 110.1.a. quam habeat cauſam. 113.1.b
Viſio deprauata iudicans res duplices, diſtortas, perforatas, &c. 110.1.c
Viſum diminuentes, vitianteſque cauſæ generales. 110.2.a. & ſeqq. vide Cerebrum, Spiritus, Oculi humores, Oculi membranæ.
Viſionis diminutæ variæ cauſæ ſpeciales. 111. columna 1.c
Viſionis in numero, ſitu, motu, quiete deprauatæ cauſæ. 110.2.c.112.1.e.& ſeq.
Viſio cuius culpa rem falſo iudicet perforatam. 110. col.2.d
Viſus quare potius quam alij ſenſus motis ſpiritibus offendatur. 15.1.a
Viſorij ſpiritus an ita etiam moueantur inordinatè, in tenebricoſa vertigine, vt obſcurantur in eadem. 14.1.b. vide etiam Spiritus.
Viſio imaginum vnde. 112.1.c.d. quomodo dignoſcantur eorum cauſæ. 113.2.b. vide etiam Glaucoma.
Viſio circa colores deprauata vnde fiat. 112.columna 1.c.d
Viſionis læſæ origo nunquid à cerebro, an à neruis opticis, an verò in oculis ipſis quomodo diſcernendum. 112.2.c.& e. qualiter vitia ſingularum oculi partium deprehendantur. 113.a.& ſeq.
Viſionis læſio diligenter curanda, quia etiam accuratiſſimis auxilijs in deterius labitur. pag. 113.columna 1.d
Viſionis læſæ à ſpirituum tenuitate, aut paucitate curatio. 113.1.d. à craſſitie eorundem, ſiue illa ſequatur caloris natiui in cerebro impuritatem, aut imminutionem. ibid. ſiue humorum vaporumque copiam, & cruditatem. 113.2.a.& ſeqq.
Viſionis læſio inueterata à ſpirituum tenuitate, & tunicarum raritate qualiter curanda. 114. columna 2.a. qualiter, quæ à ſpirituum craſſitie, vaporum admiſtione, vel humoris alicuius fluxu. ibidem & ſeqq.
Vitæ ſuperſtitis probatio. 49.1.a
Viuentia multis modis tabeſcunt. 488.1.b
Viuentia ex ſtercore vnde. 522.2.a
Vlcerum differentiæ. 427.2.b
Vlcera quæ valent febrem excitare hecticam quæ ſint. 504.2.a.b
Vlcera interna quibus de cauſis difficiliùs ſanentur. 340.1.a
Vlcera oris ſerpentia qualiter tractanda. 429.2.c. callus eorum quibus extirpetur. ibid. d. inflammatio quibus retundatur. ibid.e
Vlcerum narium Gallica curantur reprimentibus, & attemperantibus; deinde purgantibus, & abſtergentibus. 430.1.a.b
Vlcus dyſentericum quod. 258.2.b
Vlcus dyſentericum qualiter curetur, ſi inteſtina humore dilabente abradantur. 264. 1. c. d. ſi fuerit ſordidum. ibid.e. ſi fluxio perſtiterit. ibid.2.a. ſi tormina acceſſerint. ibid. ſi ſit putridum. ibidem b. ſi ſumma putrilago, & neceſſitas vrſerit. ibid.c. ſi inflammatum fuerit. ibid.d
Vlceri dyſenterico carnem, & cicatricem inducentia. 264.2.e.265.1.a
Vlcera ani vt curanda. 266.2.a.b
Vlcera Veſicæ difficiliora, quam Renum. 339.2.e. vide Renes, Veſica.
Vlcera Gallica duplicia, Vlcera, Caries. 427. columna 2.a
Vlcera Gallica quid habeant ab vlcerum natura alienum. 403.1.c
Vlcera Gallica quid habeant proprium. 427.2.c. qualiter tractanda. ibid.
Vlcera Gallica in membrana, cartilagine, aut oſſe exeſo quo pacto curanda. ibid.e
Vlcus Gallicum quæ exiccent. 428.1.b.c. quæ emundent, ac carnem illi generent. ibid.
Vlcus id, ſi calidum, & ſcabrum, qualiter tractãdum. 428.1.d. ſi calloſum, aut ſinuoſum. ibid. ſi cacoethe. ibid.e
Vlcera cacoethica, & fluida quam inter ſe habeant differentiam. 428.1.e
Vlcera cacoethica Gallica duplici curantur ratione, auerſione humoris fluentis, & conſumptione carnis vitioſæ. 428.2.a.b
Vlceri Penis Gallico quibus occurratur. 431.columna 2.d
Vlcera penis per ſyringam abluenda. 432. columna 1.a
Vlceri cicatricem quæ ducant, ac attemperent. 432. col.1.c
Vlcera variolarum vt tractanda. 623.2.d
Vnguentum de Alabaſtro Fauentini probatum in Cephalalgia pituitoſa. 12.1.b
Vnguentum deoppilatiuum. 294.2.c
Vnguentum de Mucilaginibus pro Tumoribus Gallicis deſcribitur. 426.2.a
Vnguentum ex ligno Guaiaco ad emolliendos, & diſcutiendos tumores optimum vt fiat. 426. columna 2.a
Vnguenta ſex miræ efficaciæ, & ſine dolore, ſine morſu abſumentia carunculam in meatu vrinæ inter penem, & veſicam. 432.2.e. & 433.1.a.b.c. aliud pag. 367.1.a
Vomitus quid. 227.2.d.228.1.c
Vomitus vtrum ſit actio naturalis, an præter naturam. 227.2.e
Vomitus fit duobus mediantibus motibus, ventriculi expellentis ſcilicet, ac œſophagi trahentis. 228. col.1.b
Vomitus qualis affectio. 227.2.b
Vomitus, Nauſea, Supinitas, Subuerſio, Aeſtus, Turbatio, & Singultus quid differant. 228.1.d
Vomitus, & Nauſea quibus oriantur cauſis. 228.2.b. quibus innoteſcant ſignis. 229.1.c
Vomitum, & Nauſeam producentes humores qua ventriculi parte commorentur. 229.2.d
Vomitus ex ciborum corruptione ſigna. 230.columna 1.a
Vomitus ex totius corporis, vel partium conſenſu cõpeſcendi ratio triplex: prima per euacuationem generalem, & partis mandantis. 231. 1. b. ſecunda per reuulſionem. ibid. d. tertia per vacuationem particularem, & corroborationem partis affectæ. ibid.2.b.232.1.c
Vomitus quot modis excitandus in Vomitu. 231.columna 2.d
Vomitus magis prodeſt impactis humoribus, quam inundantibus. ibid.e
Vomitus à Capite, vel Iecore quæ cura. 232.columna 1.b.c
Vomitus ex cauſa ventriculo adhærente, aut in eius ſubſtantia imbibita curandi ratio triplex. 1. per cibos faciles. 2. per abluentia, & lenientia. 3.

per humores infartos purgantia. pag. 232. columna 1.c.d
Vomitus æruginoſi cauſantes conuulſionem quomodo mitigandi. 68.1.d
Vomitus quo caſu & quoties in capitis ex pituita ortis doloribus proſſint. 10.1.b
Vomita iuuantur ſolum vertiginoſi per conſenſum cum Ventriculo. 17.2.b.c
Vomitus vniuerſalis in omni diuturna paralyſi, excepta ea, quæ linguæ eſt. 57.2.a.b
Vomitum mouentibus (licet acceſſionem minuant) in Epilepſia infantum non eſt plurimum innitendum, niſi infans valde nanſeabũdus ſit, & malum ex corruptione cibi, & lactis oriatur: nam citiùs, & faciliùs caput petunt humores, aut halitus. 75. colum. 1.b
Vomitus ſit initium curationis melancholiæ verę hypochond. 95.1.c. auxilia. ibid.
Vomitu etiam prius ventriculus exonerandus in ea hypochond. melancholia, quæ iecoris & ventriculi contrariam exigit alterationem. 97.2.b
Vomitus laudantur in imminuta memoria à conſenſu ventriculi, & quidem crebri. 107.1.d
Vomitu quando in ſuffuſione vtendum. 119. colum. 1.b
Vomitu prohibet Hippoc. ſurdos curandos. 135. colum. 1.e
Vomitus in diſpnœa, ſi à capite, non modo inutilis, ſed quoque pernicioſus. 161.2.e
Vomitus in cholera parcus eſſe debet. pag. 243. colum. 2.d
Vomitus in epoto veneno quomodo ciendas. 68. col. 1.e
Vomendi vſus, & occaſio in Colicis. pag. 278. colum. 1.b
Vomitus frequens quando congruat ictericis. 317. 317.e
Vomitus quando mouendus in Aſcite. pag. 327. colum. 1.c
Vomitus præſcribitur in dolore nephritico frigido, non vrgente ſi cauſa fuerit fluxio à capite. 335. col. 2. b
Vomitus frequens confert renum vlceri, à quacunq; oriatur cauſa. 340. 1.e
Vox quibus emendetur in morbo Gallico. 429. lin. vlt.
Vretes. 358.2.c
Vngula viſum lædens. 111.1.b
Vrinæ expulſio legitima quot res neceſſariò prærequirat. 363.2.a
Vrinam reddere neque prorſus naturæ, neque omnino voluntatis. 372.2.c
Vrinarum craſſities, & calor mediocris veſicæ calculi cauſæ. 353.1.d
Vrina pueri cum ſaccharo mirè confert ictericis. 317.1.b
Vrinæ excretio tribus modis læditur: Aboletur, Minuitur, Deprauatur. 358.2.d.e
Vrina quot modis ſupprimatur. 359.1.a
Vrina, veſica nõ patiente ſupprimitur vno è quatuor modis, qui referuntur. 359.1.c
Vrinæ ſuppreſſionis præſagium, veſica illæſa. 359. col. 1.d
Vrinæ ſuppreſſio in febre malig. ſignum damnatum ab Hippoc. 607.2.c
Vrinæ ſuppreſſio ex inteſtinorum obſtructione qualiter fiat, & quæ eius ſigna. 359.2.a.b. qualiter curetur. ibid.c. & ſeq.
Vrinæ ſuppreſſio ex emulgentium venarum imbecillitate, & impotentia qualiter fiat, & quæ eius cauſæ. 359.2.e. cauſæ iſtæ quibus ſecernantur ſignis. 360.1.c. has cauſas quæ amoueant. 360.1.e
Vrinæ vias quæ irritent. 360.2.d. vide etiam Diuretica.
Vrinæ ſuppreſſio ex obſtructione emulgentium quomodo contingat, eiuſque cauſæ, indicia, curatio. 360.2.e. 362.d
Vrinæ deceptio ex renum, & vreterum obſtructione qualiter fiat. 361.1.a. quatuor ſortitur cauſas, inflammationem ſeu tuberculum, calculum, ſanggrumum, denſam, viſcidamq; pituitam, omniumque per ſigna propria diſtinctio. ibid.a.b.c
Vrinæ ſuppreſſio ex perforatis renibus attractione læſa, eiuſque diagnoſtice. 361.2.e
Vrinæ retentio vtrum ex vno rene, vel vretere obſtructo etiam fieri poſſit. 361.2.d
Vrinæ ſuppurationis ex obſtructione renum, aut vreterum prognoſtica. 362.1.a
Vrinæ ſuppreſſio ex obſtructione renum vel vreterum qualiter curetur. 362.1.c
Vrinæ ſeroſam abundantiam in toto, quæ educant. 362.2.e
Vrina prius educenda quam calculus extrahatur: & quibus illud fiat. 358.2.a
Vrinæ detentionis, veſicæ affectu cauſa, enumeratur ſex vel ſeptem modi. 363.2. 364.1. vide Iſchuria vera.
Vrinæ vię quibus tergantur, & infarctu liberentur in Gonorrhœa Gallica. 431.2.b
Vrinæ ſupetaſſę poſt Gonorrhœam caruncula teſtimonium fidiſſimum. 431.2.e
Vrinæ ſuppreſſio à Caruncula qualiter dignoſcatur, & differat à ſuppreſſione è calculo facta. 432. colum. 1.e
Vrinæ ſuppreſſionem à Caruncula qui patiantur, & quantis ea ſit periculis plena. ibid. 2.b. curandi ratio. ibid. 2.d
Vrinæ ardor quibus mitigetur. 433.2.c. vide Caruncula.
Vrina ſi phreniticis ſupprimatur, aut alui excrementa, quid agendum. 35.2.d
Vrinæ incontinentia eſt inter deprauatos meiendi actus. 372.2.b. eſt ſymptoma ad excreta immodicè pertinens. 373.1.b
Vrinæ incontinentia duplicis eſt naturæ, Impropria, (potius ſtillicidiũ) Veſicæ corpori accepta ferenda: Propria vero eiuſdem muſculo. 373.1.a
Vrinę incõtinentia quid à ſtillicidio differat. 372.1.b quibus ſuboriatur cauſis. 373.1.c
Vrinæ ſuppreſſio, & eiuſdem fluor inuolũtarius qualiter ex vna eademque cauſa, perfrigeratione ſcilicet oriantur, vbi Hipp. duæ ſententiæ ex Coacis inter ſe concilientur. 373.2.c.d
Vrinæ incontinentię præſagium. 374.1.b
Vrinæ incontinentia quo pacto curanda. 374.1. ſi accidat dormientibus. 375.1.c
Vrinæ ſtillicidium quid, ac qualis affectus, & quid à Diſuria differat, &c; 367. col. 1.b.c. vide Stranguria.
Vrinæ difficultas, vide Diſuria.
Vrinæ ſanguinolentæ quatuor modi videntur, vbi de Sanguinis miſtione.
Vrinæ qualitates non ſemper, neque tuto bonum ſignificare poſſunt, cum febris eſt maligna. 607. colum. 2.c
Vrinæ ephemerarum ſimiles naturalibus, aut parum ab his diuerſæ, bene coloratę, & ruffæ ſunt, niſi cruditas affectus ſe coniunxerit, in quo interdum videntur albedines. 481.2.b
Vrinam bonam peſtilenti febre affecti habent tunc, quando febris non pendet à vitio humorum, ſed ſolidarum cordis partium. 589.2.d
Vrina laudabilis: item tenuis craſſa, turbida, rubea conturbata in febri maligna. 640. col. 1.d. & ſeq.
quid

quid præſagiendum ex omnibus illis qualitatibus. 607.2.a.b. quid ex ſedimento farinaceo, ibid.b
Vrinæ prauus odor accedens certiſſimum ſignum febris malignæ. ibid.2.e.& quidem prauum. 607. colum. 2.c
Vrina putrefactos in finibus venarum humores oſtēdit. 474.2.a
Vrina aquoſa, aut citrina, & ignea, quando in febribus putridis ſanguinis miſſionem interdicat, quando non. 524.1.e
Vrina qualiter futuram, inſtantem, præſentem monſtret veram phrenitidem. 31.1.d. qualiter grauem, 31.2 e
Vrticæ ſemen aluum ſoluit, quod proponitur in Quotidiana. 554.1.b
Vſtio humorum quæ. 514.1.c.& 2.d
Vſtio capitis in cephalalgia. 13.1.a
Vſtiones in varijs partibus capitis in deſperata vertigine. 20.1.a.b
Vſtio venarum frontis, & temporum in eadem vertigine. 20.1.a
Vſtiones vertebræ eius, per quam neruus in paralyticum membrum ſe inſinuat, eſt tanquam vltimum præſidium, tentatis prius dropaciſmis, & alijs reſoluentibus. 60.1.e
Vſtiones in varijs partibus capitis ſemper epilepticis contulere, ſiue pueri, ſiue adulti fuerint. 78.2.e
Vſtio bregmatis in melancholia per eſſentiam. 93. col.2.d
Vſtio venæ frontis, & temporum, aut occipitij, aut vnius, vel vtriuſque brachij quibus præhabitis conſiderationibus in Ophthalmia veteri perficienda. 127.2.c.d
Vſtio in catarrhis periculoſa. 146.1.e
Vſtio thoracis duplex: penetrans, & non penetrans, quæ & qua parte in diuerſis ſuppurationibus adminiſtranda. pag. 189. col. 1.a.b,& col. 2.e.& ſeq. & 190.2.a
Vſtio hydropicorum circa vmbilicum qualiſnam ſit. 190.1.c
Vſtiones aſciticorum. 328.1.c. Vide Cauteria, Fontanella.
Vſtiones paruæ, & frequentes partibus periculo minus obnoxijs adhibitæ probantur in Anaſarca. 333.2.e
Vſtio vtrum, & qua in parte iſchiadicis fieri debeat. 398.2.b
Vua qualiter fiat. 146.2.e
Vueæ oculi membranæ affectiones. 109.1.b
Vueæ vitia, vel referuntur ad ipſam Tunicam, vel ad Foramen. 110.2.d
Vueæ procidentia quotuplex. 110.2.d, coloris p.n. mutatio. ibid.e
Vueæ foramen quibus cauſis anguſtetur, dilatetur, dirumpatur, diſtorqueatur, & quid ex omnibus ſequatur. ibid.e

X

Xyrophthalmia palpebrarum affectus. 108.2.a, 122.2.b

Z

Zinaria bilis eadem eſt cum æruginoſa. 514. colum.1.c.d

FINIS INDICIS.

Laus Deo, Virginique Matri.